صراط مستقيم

١٣٢٦

Sırâtımüstakīm

Din, Felsefe, Ulûm, Hukūk, Edebiyât, Târih ve Siyâsiyâttan ve Bilhassa Ahvâl ve Şuûn-ı İslâmiyye'den Bahseder ve Haftada Bir Neşrolunur.

Cilt 5

Sayı 105 - 130

08 Eylül 1910 – 02 Mart 1911

ا

صحیفه
آسیادن اوروپانك اندیشه‌سی ۳۸۱
آسیای وسطی فلاکتزدکانی ۳۸٤،۳٦۸،۳۵۲ ،۳۹۷،٤۱۲،٤۰۱
آنجورا اوغلی یوسف بكك نطقی ۳۹۸
آفریقای جنوبیده مسلمانلر ٤۱٦
آفریقای اسلامی مدافعه‌سی ۲۵۵
آناطولیدن نه‌سس کاور ۲۲۱
اتحاد اسلام ۲٤۱،۸۱
اتحاد اسلامی اورته‌یه آتەرق جامعهٔ صربیته بورونن اوروپا دیپلوماتلریله بولغارلره ٤۱۲
اتحاد اسلام حقنده ۱۲۳
اتحاد اسلام وکنج تورکلر ۳۰۲
اتحاد قوتدر ۳۹٦
اتحاد عناصر مسئله‌سی ۲۸۰
اتحاد وترقی فرقه‌سی رئیس محترمنك نطقندن ۲٦۸
اتحاد یاشاتیر، بوکسلتیر و تفرقه یاقار. اولدورور ۲۰۵
اجنبی دشمنلغی ۱۵
احمدمدحت افندیدن استیضاح ۱۸۸
اخلاص سوره‌سی تفسیری ۲۱
اخوت اسلامیه ۱۸۲
آداب اسلامیه علیهنده سلانیکدن مکتوب ۲۸۵
ادبیات حقنده حسبحال ۲٦٤
ارضك سطحیت وکرویتی ۵۷
ارناوود لسانی حقنده ۳۵۰
استانبوله برآدام ۲۹٦
استقامت ۱٦٦
استقراض اطرافنده ٦۷
استقراض طولایسیله اتحاد اسلام ٦۸
استهزا ۱۹
اسکداری حامد افندی ٤٤
اسکی خاطره‌لر ۷۳،۳۱۱
اسلامك ماهیتی ۳۷۲
اسلامینك ظهوروترقیسی ایله حیات حضرت محمد ٤۳،۸
اشترا ۲۰
اصلاحات دینیه حقنده برمکتوب وصراط مستقیمك جوابی ۲۱۸
اصلاح مدارس ۳۰۳،۱۲۵
اصلاح مدارس بوکون نه صورتله قابل اوله‌بیلیر ۳۹۰
اصلاح مدارس حقنده ۳۱۰،۲۹۳
اصلاح مدارس مناسبتیله ۳۲٤
افغانستاندن مکتوب ٤۸
اقوام اسلامیه‌ده انتباه فکری ۲۵۰
« الله یستهزئ بهم ... » تفسیری ۱۹
« الذی جعل لکم الارض فراشاً ... » تفسیری ۵٦
الباطه‌لی جوجق ۲۱۰
انتباه اسلام ـ اتحاد مسلمین ۹٤
انسان ۹۳
ان فی ذلك لذکری ... ۲۳۱
انقراض نه‌در ۱٤۵
انقلاب ایران ۲۲۸،۲۱۱،۲۰۲
انکلتره‌نك قوهٔ عسکریه‌سی ۱٦۱
انکلتره وایران ۲۳۹
انکلیز عسکرینك مصره دخولنك سنهٔ دوریه‌سی مناسبتیله ٦۹
انکلیزلرك وعدی ۲۰۸
اورنبورغ مفتیسنك ، مقام فتواده بولوننك یکری بشنجی سنهٔ دوریه‌سی ۳۱۹
اوسته‌خیرسز اوصاحبنی باصدیرر ۱۹۲
« اوکصیب من السماء ... » تفسیری ۳٦
اون میلیون اسلام همشیره‌لرمزه ۸٤
« اولئك الذین اشتروا الضلالة ... » تفسیری ۲۰
ایران احوالنه دائر ۱۸۷
ایران تقسیمنه دائر ۱٦۰
ایران حقنده انکلیزاولتیماتومی مناسبتیله ۱٤۵،۱۳۲ بیوك برقونفه‌رانس
ایران حقنده‌کی پروتستو متنغك اوروپا مطبوعاتنده تأثیری ۱۷۵
ایرانك ماضی وحالنه برنظر ۹۷،۷۹،٦۲،٤۵،۹
ایران وانکلیزلر ۱۵۷
ایله ولایتنك غزته‌سی ۲٦۸
ایمان ۳۲٦،۳۰۵

ب

باران خزان ۱٦۷
بانقه‌لر حقنده فتوای شرعی ۱۷٦
بخارا احوالی ۳۱٤
بخارا احوالنه دائر ۳٤۵
بخارا استقلالنه سوء قصد ٦۸
بخاراده انتباه ۲۰۹
بخاراده تکرار مکتب قاوغاسی ۲۹۷
بخاراده دور جدید ومراسم جلوسیه ۳٦۷
بخارا علمای محترمه‌سنه آجیق مکتوب ۳۰
بخارلیرك دورجدیدی ۳٦۱
(براوون)ك عالم اسلام حقنده افکاری ۵۳
برق ۳۷
بصره وجوارنده حاکمیت عثمانیه تهلکه‌ده ۲۸٦
بلغارستان مسلمانلرینك شکایتی ۸۲
بوسنه ـ هرسك پروتوقولی ۳۷۸
بیان الحق رفیق محترمزه ـ برتبریك صمیمانه ٤۱٤
بیوك جوجق ۳۱۲

پ

پان ایزلامیزم حقنده لوندره‌دن مکتوب ۳٤۹
پرشتنه‌ده برداراالعلوم اسلام ٤۱٦
پروتوقول: حکومت سنیه ایله بلغارستان بیننده ۳٦۳
پنجابدن مکتوب ۱۲٦
پکیندن مکتوب ۲۱۹
پکینده ایکی ژاپونیالینك اسلامیتی قبولی ۱۰۰
پکینده جمعیت اسلامیه ۳۲
پکینده‌کی مسلمان مکتبلرك باشلرینه کلن فلاکت ۱۸۷
پورتکیز اختلالی مناسبتیله ۱۱۹
پیره‌نی دوه یاپیورلر ۱٤۵

ت

تاریخ اسلامیت نام مستعاریله دوزینك اثرینه ردیه ۱۱٤،۵۸،۲۵،٤
تان غزته‌سنك صوك مقاله‌لری ۵۲
التجرید الصریح لاحادیث الجامع الصحیح ترجمه‌سی ،۳۵٤ ،۳۳۸ ،۳۲۱ ،۳۰۵،۲۹۰،۲۷۳،۲۵۸ ٤۱۷،٤۰۲،۳۸٦،۳٦۹
ترقیات اجتماعیه‌مزله تربیهٔ عسکریه‌مز آره‌سنده‌کی مناسبت ۳۷٦
تربیهٔ فکریه ۳۹۰
تفسیر شریف ۱۷،۰۱
تقسیم قشله‌سی وتعلیمخانه میدانی ٤۰۸،۳۹۲
تکالیف حیات ۳۵٤
تورکستانده سفالت ۳۵۱
تورکستان فلاکتی ایچون ۳۹۷
تورکستان حرکت ارضی ۳۱۹
تورکستان فلاکتزدکانه عثمانلی مسلمانلرینك معاونتی ٤۱٤
تورکستانده روس مکتبلری ۸٦
تورکیه پولتیقه‌سنك موفقیتی ۳٤
تونسك فرانسه‌یه رسماً الحاقنه رضا کوستریلیوری ۹۸

ج

جارالله ولی الدین افندی ٤۱۰
جامعلرده خطبه و مواعظ دینیه انجمنلری ۹٤
جانت مسئله‌سنه دائر ۱۵۳
جزائره فرانسزلره رسماً ترکی ۲۸۸

چ

چینده ترکجه غزته ۳٤
چینده جمعیت اسلامیه تشکلی ۲۹۸
چینده مسلمان غزته‌سی ۱۰۲

ح

حجاز خطی وهندستان مسلمانلری ۵۱
حجاز والیسنه آجیق مکتوب ۱۲۲
حدیث شریف حقنده احمدنعیم بكك مکتوبی ۲۵۷
حریت عقل ٤۰٤
حریت علم ٤۲۵
حریتك حد اعتدالی بولنجه‌یه قدر انسانلر نصل چالیشدی ۳۷٤
حریت نفس ۲۸۸
حسبحال (شعر) ٤۰۷
حسبحال ۲٦٤
حضور همایونده برخطبه ۱٤٦

حفظ صحت ، اعتدال ، طهارت و نظافت ۲۷۹
حفظ صحت وطبابت روحیه ۳٤٤
حقیقت : اناطولی سسلری ۳۸۳
الحکمة ضالة ... ۳۳

خ

خانملرك : برکار آره‌سنده اوتوموبیل‌له کیجه پیاسه‌لری ۳٦
خدعه ۲
خطبهٔ عرفات ۲٤۱
خطبه ۸۹،۱۹۹،۱۱٦،۲۹۲
خطبه‌لره دائر ۲٦۳
خلافت صفت جلیله‌سنك اعیان ومبعوثان ۲۳٤
عریضهٔ جوابیه‌لرنده تصریحی
خیال وحقیقت ۳۱٦
خیوه حاکمی مرحوم سید محمد الرحیم بهادرخان ۷۸

د

دارالخلافه‌ده معارف ابتدائیه ۱۵۱
دارالخلافه‌ده معارف ابتدائیه‌نك حال وصورت اصلاحی
۱٦۳،۱۷۹
دارالمعلمین ـ زراعت ـ عسکرلر ۲۹٤
دولت عثمانیه وفرانسه ۲۸،٤٦
دولت علیه ـ انکلتره ۳۸۳
دولت علیه ـ روسیه ۷۰
دین دیولنده ۳٦٦

ر

رئیس المجتهدین حسن شیرازی‌یه یازیلان مکتوب ۲٤۵
۲٦٦
ربح ۲۰
رعد ۳٦
روح الاسلام ۳٦٦
روسیه ، اسلاملری تضییق ایدیبور ٤۳۱
روسیه خارجیه ناظر سابق ایزوولسکی ۱٦۸،۱۸۳
روسیه‌ده مساوات حقوق وارمیدر ۲۰۷
روسیه مجلس مبعوثاننده قزان مبعوثی صدری ۲۸۷
افندی مقصودینك مهم برنطقی
روسیه مسلمانلرنده فعالیت اقتصادیه ۱۹۲
روسیه مسلمانلرینك محافظهٔ دین وملیت جهادلری ۱۹۱
۲۰۹
روسیه ـ هندستان تیموریولی ۲۷۲

ز

زکاتك دونغما اعانه‌سنه ویریله‌جکنه دائر فتوای
عالی ۳۸۲
زهاوی زاده جمیل افندینك قادین مسئله‌سنده‌کی مهاجات
شاعرانه‌سی ۲٦۱

ژ

ژاپونیادن مکتوب ۳۸۱،٤۳۰
ژاپونیه‌یه طلبه اعزامی ۲۰۸
ژاپونلر آدم یتشدیرمك ایچون نصل چالیشیورلر ۱۷٤

س

سعدی ۲۲۷
سعدی ایله شیخی ۲۰۰
سعی وصنعت ، تجارت وثروت ۱۲۵
سفه ۱۸
سما ۵۷
سمرقنددن مکتوب ٦٦
سیاست داخلیه وتأثیرات اجنبیه ۲۳۸
سیاسیات ملیه‌ده آداب محویت ٦۳
سید جمال الدین افغانی ۲۱۱،۲۲۸

ش

شرق وغرب ۲۲۱
شهبندرلر حقنده ۲۳٦
صاعقه ۳۷

ص

« صم بکم عمی ... » تفسیری ۳٦
ضابطانك احوال معنویه‌سی حقنده ۲۸٤
طغیان ۲۰

ع

عالم اسلامده انتباه ۳٦۱
عالم اسلامده حرکت وفعالیت ۲٦۷
عالم اسلامك قرن مسعودی ۳٦۱
عبدالرشید افندینك رؤیاسی ٤۰۵
عثمان بابا ۳۸
عثمانلی مسلمانلرینه اخطار وظائف ۳۵۰
عدل واحسان ۹۰
عربستانده‌کی عصیان ۲۹۹
عصر حاضرده اسلاملر ٤۱۱،٤۲۹
عقلمز ایرمه‌ین برسیاست ۲۲۲
علائم انقلاب ۱۰۳
علماء الصین ٤۹
علمای سنتله مجتهدین جعفریه بیننده اتحاد واتفاق ۲۳۹
علیه ویالهمزده نه‌لر سویلنلیور ۲۱۵
عملی علم حال ۱۷۷
عملی علم حال حقنده ۱۱۵،۲۳۷
عملی علم حال حقنده استانبول معارف مفتشلرینك
نقطهٔ نظری ۲۵۲
عمه ۲۰

ف

فاکولته‌منك ایچ یوزی ۲۸۵
فرانسز اصول تحصیلی وضررلریز ٦۵
فرنك پرستلرك نظر دقتنه ۵۳
فساد ۱۷
فرید بکك مصاحبه‌لری ۱۹۵
« فی قلوبهم مرض ... » تفسیری ۳

ق

قادین مسئله‌سی ۲٦۱
قادینلرك احکام دینیه‌یه رعایتی لزومی ۱۲
قار ۳۵۹
« قل اعوذ برب الفلق ... » تفسیری ۷۱
« قل اعوذ برب الناس ... » تفسیری ۸٦
قوربانلر حقنده فتوای عالی ۲۳۹
قورقونج دقیقه‌لر ۱۰۱
قولرایه دائر حسبحال ۱۷۸

ك

کاشغردن مکتوب ۱۷۵
کتاب العلم ۳۰۳،۳٦۹،۳۸٦،٤۰۱
کتابخانه‌لرمز ۲۱۷
کذب ۳
کریدمناسبتیله ۲۳
کیشی زاده‌لر [لطائف عربدن] ۱۸۱
کناه کبائرمزدن ٦۹

ل

لسان دولتك ترویجی مناسبتیله ۸۱
اللغة العربیة اهم مسئلة یجب ان نهتم لها الدور الحاضر ۲۷۸
لطائف عربدن ۸۸
لورد قرومرك دوستلری ۱۸۸
لورد کیچنر مصرده نه‌یاپه‌جق ۲۸۷
لوندره‌ده جمعیت اسلامیه ۱۱
لیسه‌لرمز باشقه مکتبلرمز محتاج ۹۱

م

ماردینی عبدالسلام افندی ۷۷
مثل ۳۵
« مثلهم کمثل الذی استوقد ... » تفسیری ۳۵
مجتهدین ایرانیه‌نك حریتپرورلکلری حقنده نجفدن
مکتوب ۳٤۹
مجلس عمومیده سیاست عمومیه مذاکره‌سی ۲۵۵،۲۸۰
مجلس مبعوثانده سیاست خارجیه مذاکره‌سی ۲۳٤،۲۳۷
محله قهوه‌سی [صفحات حیاتدن] ۱٤٦
مخالفلر ۳۰۰
المدارس والافکار التی تحوم حول اصلاحها ۳٤۱
مدنیتك اك بیوك قانونی ۳۷۳
مرض ۳
مسلمانلر وروسیه ۳۰۱
مسلمانلقله مدنیت ۳۳۹،۳۵۰،۳۷۲،۳۸۸،٤۰٤،
٤۱۵
مشاکله ۱۹
مصاحبه ٤۲۰
مصاحبهٔ ادبیه ۱۱۷
مصرده قاپیتولاسیونلر ۲۸۳
مصر وعالم اسلام حقنده انکلیزلرك سیاستلری ۱۷۱
مصیبت ملیه ۱٤٦
مطبوعات حقنده حسبحال ٦
ایران مدنیتنك اوروپا مطبوعاتنده عکس صداسی ۱۷۵
۱۹۱
معنوی قوتلر ۱٤
معوذتین تفسیری ۷۱،۸۷
مفتیلك حقنده قلبه‌دن مکتوب ۲۸٤

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقيم

١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین، فلسفه، علوم، حقوق، ادبیات وسیاسیاتدن وبالخاصه کرك سیاسی وکرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح. اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلینیر

عدد : ١٠٥ — ٤ رمضان ٣٢٨ پنجشنبه ٢٦ اغستوس ٣٢٦ — بشنجی جلد

یارب، شو معظم رمضان حرمتنه،
قالدیر آره‌دن وحدته حائل نه ایسه ؛
یارب، شو عصرلرجه سورن تفرقه‌دن
آرتق ازیلوب دوشمسین امت یأسه.
مادام که ویردك بزه بر روح نوین..
یارب، دها بر نفخهٔ تأیید ایلسین !

تفسیر شریف

انوار قرآن

٨ — وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ

[جناب منزل الفرقان مخلص لدین الله اولان فرقه‌نك احوالنی شرح وایضاح ایلدکدن وعقبنده دخی انلرك ضدی اولوب ظاهراً و باطناً کفر محض اوزره متمرد بولنان کفره‌نك حالنی بیان بیوردقدن صکره شمدی‌ده بو ایکی قسم اره‌سنده مذبذب اوله‌رق اعتقادلری خلافنده ایمان اظهار ایدر دها بر فرقهٔ کفره بولندیغنی اخبار و بونلرك عاجلاً و آجلاً بر طاقم احوال هائله‌یی استتباع ایدن جنایات شنیعه‌لرینی تعداد ایله بیوریورکه] بعض ناس دخی واردرکه اللهه ویوم آخرته ایمان ایتدك دیرلر، حالبوکه بونلر مؤمن دکلدرلر [بو کروه ناس اغزلریله اللهه و آخرت کوننه ایناندق دیرلرسه‌ده حقیقةً بوکا ایناممش دکللردر، بونلر دیللریله قلب واعتقادلرینك خلافنی سویلر بر آلای منافقدرلر. بو ارباب شر و فساد محضا اسلامك قوتندن خوف وهراسلرینه مبنی واملارینه نائل اولمق مطالعه‌سندن ناشی ستر کفر ایله ایمان اظهار ایدرلر.]

یوم آخر ایله، وقت حشردن الی مالانهایه دوام ایدن وقت نامحدود مراددر. بو وقت نامحدود، مبدئی بولنان روز حشر اعتباریله آخر حیات دنیا اولمسندن ناشی یوم آخر تسمیه ایدلمشدر. مجرد جناب حقه ویوم آخرته ایمان ایتمکله ماهیت ایمان تحقق ایتمیوب بلکه ایمان واجب اولان امورك کافه‌سنه ایمان ایتمك تحت وجوبده ایکن منافقلرك یالکز شو ایکی جهتی ذکر ایتملری، ایماندن مقصد اعظم بو ایکی جهت اولوب کندیلری ایسه بو مقصد اعظمی ایکی طرفدن احراز واحاطه ایلدکلرینی ادعا ایتملرینه مبنیدر ـ ق ش.

منافقلر هر رنك ایله تلون ایدرلر، مقصدلرینی ترویج ایچون هیچ بر ملعنتی اجرادن کیری طورمازلر، اول قدر ماهرانه خدعه ودسیسه استعمال ایدرلرکه حب واخلاص شیوه‌سنده اصدقایه بیله فائق کورینورلر. بر شخصی، بر عائله‌یی، بر خانمانی، بر خاندانی، بر ملتی محو ایتمك انلرجه موجب تحاشی بر شی دکلدر. هنکام اقبالده پرستش ایدر، زمان ادبارده عدو جان کسیلورلر ؛ ایکی فعل متضاد

انلرك یوزلرینه اورلسه حیا ایتمزلر . جناب حق فرقهٔ مخلصینی درت آیتده ، کفرهٔ متمردینی ایکی آیتده ذکر ایتدیکی حالده منافقلرك عظم شروفسادینه وانواع خدع وتسویلاتنه مبنی انلری اون اوچ آیتده ذکر بیورمشدر .

آیات سالفه‌ده فرق سائره‌نك احوالی ذکر اولندیغی کبی شمدی تفسیری صددنده بولندیغمز آیتلرده دخی هرامتده وعصرده بولنان فرقهٔ منافقینك حالی ذکر ایدلمشدر ؛ یوقسه بعضیلرینك دیدیکی کبی بوآیتلر عصر نزول قرآنده بولنان جماعت معلومهٔ منافقینه مخصوص دکلدر ، بونکچوندرکه فرقهٔ منافقینك اغزندن اللهه وآخرته ایمان ایتدکلری حکایه بیورلدیغی زمان [وَآمَنّا بِكَ یامحمد] دیدکلری‌ده حکایه ایدلمامشدر . اکر بوآیتلر عصر نزول قرآنده بولنان جماعت منافقینه مخصوص اولایدی ، قرأن کریم بویله چوق سورمیوب منقرض اولان برجماعت حقنده بوقدر اعتنا ایدوب‌ده دیکر صنوف ناسك شرح احوالندن دها زیاده اوله‌رق اوجماعتك بیان حالنده اطناب ایتمز ایدی .

اوت .. بوآیات کریمه عام‌اولدیغی جهتله منافقلردن عصر نزولده بولنانلره صادق وشامل اولور ، مع مافیه بوصنفدن یوم قیامته قدر کله‌جکلر ایچون‌ده برعبرت ناطقه‌در .

فرقهٔ منافقین یهود ونصاری ایله‌صابئین ومجوسدن مؤلف‌اولوب ایچلرنده انبیای عظامه ایمان ایله اعمال صالحه دخی ادعا ایدنلری بولندیغی حالده بوجهتلر ذکر اولنمیوب‌ده یالکز اللهه ویوم آخرته ایمان ادعاسنده اولدقلرینه قصر کلام ایدلمسی ، صوك ایکی خصوصه ایمان دیکر جهتلره ایمانی متضمن اولدیغی ایچوندر . بوطرز بیان حد اعجازه بالغ اولان صنوف ایجاز قرأندندر .

دینیلورکه اوجماعت اللهه ویوم آخرته معتقد ایدیلر ، شوحالده نیچون [وماهم بمؤمنین] بیورلدی ؟ جواباً دیرزکه انلرك اعتقادی ضعیف براعتقاد تقلیدی ایدی ، اخلاق واعماللرنده اواعتقادك هیچ برتأثیری یوق ایدی . بونلر افساد ، کذب ، غش ، خیانت ، طمع وسائره کبی کتاب وسنتك کندیلرندن حکایه ایتدیکی شرور ورذائله طالمش برکروهدرکه انلرك‌صدور وقلوبنده‌کی احوال تدقیق‌اولنوب‌ده عمللرینك درونلرنده اولان منشألرینه اطلاع حاصل اولسه، کندیلرندن نماز وصدقه کبی ظهور ایدن عمل صالحك سائقی ناسه قارشو ریا وسمعه‌دن عبارت بولندیغی تحقق ایدر ایدی .

جناب حقك خشنود اولدیغی وجه ایله‌ذات الوهیتنه انلرك ایمان ایتدکلرینه بواعمال دلالت ایتمز . رضاء الهی‌یه موافق اولان ایمان بودرکه مؤمن اولان کیمسه جناب باریناك سلطنت عظماسنی اذعان وسرائر وضمائره مطلع بولندیغنی ایقان ایدوب‌ده ظاهر وباطنی ایله ذات الوهیتنی خشنود ایتمکدر . انلر بعض ظواهر عبادات ایله اکتفا ایلر وبونکله حضرت علام‌الغیوبی خشنود ایدییورز ظن ایدرلر ایدی ـ ع .

خوش بود کرمحك تجربه آید بمیان
باسیه روی شود هرکه دروغش باشد
حافظ شیرازی

---

۹ — یُخادِعُونَ اللّهَ وَالَّذینَ آمَنُوا وَمایَخْدَعُونَ اِلّا اَنْفُسَهُمْ وَما یَشْعُرُونَ

[منافقینك اللهه ویوم آخرته ایمان ایدرز دیملرندن مقصدلری توضیح اولنه‌رق بیوریلیورکه] بونلر اللهه وایمان ایدنلره مخادعه ایدیورلر [درونلرنده کفری اضمار وصورتا ایمان اظهار ایلیه‌رك اللهه وایمان ایدنلره قارشو خدعه‌کارلر معامله‌سی کبی معامله ایدیورلر. برطرفدن اسرار مسلمینی مخالفین وبدخواهانه‌اشاعه ایلیورلر ، دیکر طرفدن‌ده کندیلرینی سائر کفره‌یه اصابت ایدن حوالدن قورتارمق‌ونائل احکام مسلمین اولمق ایچون اسلام‌صورتنی کوستریورلر] حالبوکه [بومعامله‌لریله] انجق نفسلرینه خدعه ایدیورلرده [بونی]حس ایتمیورلر[اللهه وایمان ایدنلره قارشوجرأتیاب اولدقلری‌معاملهٔ ناسزالرینك نتیجه‌سی‌انجق کندیلرینه مضراوله‌جغنی درك وتعقل ایتمیورلر.]

خدع : خانك فتحی وکسریله، بر کیمسه دیکر کمسنه‌یه بر فنالق ایتمك ایستدیکی حالده آپانسزین انی او فنالغه دوشورمك ایچون مقصدینك خلافنی ایهام ایتمکدر ؛ یاخود بر کیمسه دیکر کمسنه‌یی الداتوب‌ده‌سهولتله اندن قورتلق ایچون او کمسنه‌نك آرزوسنه‌مساعده صورتنی کوسترمکدر. خدعه: خانك‌ضم وکسریله، بومعنادن اسمدر. آیت کریمه‌ده واقع [یخادعون] صیغه‌سی [یخدعون] معناسنه‌در. منافقلرك مکر وحیله‌لرندن‌مفاعله صیغه‌سیله تعبیر بیورلمسی انلرك‌درلو درلو معاملات خدعه‌کارانه استعمالنده مداومتلرینه اشارت ایچون اولدیغی کبی‌منافقلر اهل کتابدن‌اولوب‌هیچ برفردك جناب‌علام‌الغیوبه خدعه ایتمسی متصور اولمدیغنی بیلدکلری حالده کندیلرینه بویولده خدعه اسنادی دخی جرأتیاب فضاحت اولدقلری معامله جناب‌اقدسه قارشو خدعه استعمالنی آندیردیغندن کمال شناعت جنایتلرینی بووجه ایله تمثیل وتصویر ایچوندر. بومقامده تفاسیرده دها بشقه صورتلرده ارائه ایدلمشدر. هرنه‌صورت ارائه ایدیلورسه ایدلسون، بونلرك‌جمله‌سی طرز بیان‌الهی‌نك قوتنی توسیعاً ارائه ایتمك ایچوندر؛ یوقسه‌بونلردن هیچ بری، کلام‌الله‌محتاج تصحیح کوریلیورده وجوه صحتی بیان‌ایتمك اوزره ایراد ایدلمش تأویلات دکلدر . اسلوب وارد ایله اذهانه تبلیغ اولنان مآل ومؤدای آیت دیکر تعبیر ایله ادا ایدیله ایدی ویاخود توسیع اولنه ایدی نظم جلیلده‌کی جمعیت وقوت زائل اولوردی. آیت کریمه‌اوقونجه منافقینك‌نه‌لر یاپمش اولدقلرینه ومقابلده نه‌کوردکلرینه دائراذهان قارئینه برجهان‌معانی کشاده‌اولیور. یرینه بشقه لفظ وتعبیر قونسه ترکیب اوزار معنی‌طارلاشور، یعنی دائرهٔ مفهوم،الفاظك‌معانی لغویه‌سنه مقصور قالور. فصحا وبلغانك جمله وترکیبلرنده اویله قیود وتعبیرات واردرکه او قیدلر ذکر ایدلسه واو تعبیراتدن بشقه ادایه عدول اولنسه کلامك حائز اولدیغی قوت ، جمعیت، رونق، حلاوت،

ظرافت ویاخود دیکر بر خاصه ضایع اولور. بوکبی جمله وترکیبلر شرح اولندیغی زمان مقصد انلرك مؤداسنی ایضاح اولوب تأویلات اولمدیغی کبی آیت کریمه‌نك تفسیرنده بیان اولنان وجوه دخی مؤدای نظم جلیلی ایضاحاً کوسترمکدر. لسانمزده مثلا [ایچه بولمه] ترکیبی برضرب مثلدر. مقصد کیمسه‌یه فنالق ایچه سنده فنالق بولمه‌دیمکدر، فقط بوقیود ذکر ایدلمش اولایدی حائز اولدیغی خاصه قالمازدی. ترکیب بروجه محرر شرح ایدیلورسه مدلولی ایضاح دیمکدر.

لسانمزده برده مثلا [فناری یاق] دیرز. بوترکیب شو حالیله فنارك مومی یاقلمسی امر اولندیغنه او قدر قوتلی دلالت ایدرکه حتی مقصد تصریح ایدلسه بارد اولور. شمدی بوترکیبدن مقصد ایقاد شمعدر دیه شرح ایدلسه مؤداسی ایضاح ایدلمش اولور، یوقسه استعمالی تصحیح دیمك دکلدر.

نفس: برشیئك ذات وحقیقتی دیمکدر. بعضاً روح. قلب، دم، ماء معنالرنده‌ده استعمال اولنور. بوراده ذات وحقیقت معناسی مراددر؛ چونکه مقصد منافقلرك مخادعه‌لرندن حصوله کلن ضرر کندیلرینه راجعدر، ایشقه‌لرینه تخطی ایتمز دیمکدر. شعور: حس معناسنه‌در. هرحاسه محل شعور اولدیغندن حواس انسانه[مشاعر]اطلاق اولنمشدر.

۱۰ — فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضاً وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

انلرك قلوبنده مرض واردر [یورکلرنده جهل، سوء عقیده، حسد، رسول اکرمه بلا حق بغض وعداوت وسائره کبی نیل فضائله مانع وحیات حقیقیهٔ ابدیه‌نك زوالنه مؤدی انواع امراض واردر] جناب حق‌ده انلرك مرضنی مزداد ایتدی [بر طرفدن آیات فرقانیه بیانی نازل اوله‌رق افئدهٔ موحدین نور انتباه وسرور ایله طولدقجه ودیکر طرفدن اتحادومتانت ایله اسلامك قوتی کوندن کونه‌ارته‌رق شان وشوکتی اعتلاایلدکجه انلرك خسته‌لکلری غم وکدرلری اولکندن بدتر اولدی، یورکلری اریدی.] کذبلرندن طولایی انلر ایچون [آخرتده] عذاب الیم‌ده واردر. [بوحسود منافقلر اسلامك انتباه واتحادینی وسطوت اسلامیه‌نك شان واقبالنی چکه‌میه‌رك دنیاده غم والمله کندی کندیلرینی یدکلری کبی ارتکاب ایلدکلری کذب ودروغدن ناشی عقباده دخی عذاب شدیده کرفتار اوله‌جقلردر]

مرض: اول کیفیتدرکه بدنه عارض اولورده آنی کندینه خاص اعتدالدن چیقارر وافعالنده خللی موجب اولور؛ بوراده مجازاً استعمال ایدلمشدر. کذب: برشیئی بولندیغی حالك خلافی اوله‌رق خبر ویرمکدر. کذب حرامدر واخلاق ردیه‌نك الك مبغوضیدر.

حدیث شریفده [ایاکم والکذب فانه مجانب للایمان] بیورلمشدر. کذبدن توقی ایدك، زیرا ایمانه مجانبدر، ایمان بر جانبده وکذب اکا مقابل دیکر برجانبده‌در دیمکدر. کذب اوچ موقعده تجویز اولنمشدر: حربده، اصلاح ذات بینده، برآدمك زوجه‌سنی خشنود ایتمك ایچون اکا قارشو کذبنده. بعضلری شویله دیمشدر: کذبك مفسدتیله صدقه ترتب ایدن مفسدت مقابله ایدلملیدر؛ اکر صدقده‌کی مفسدتك ضرری دها شدتلی اولورسه کذبه رخصت واردر. امر بالعکس اولورسه حرام اولمسی مأمولدر. [دروغ مصلحت آمیز به ازراست فتنه‌انکیز] جمله‌سی نقش حافظه ایدیله‌جك اقوال حکمیه‌دندر.

عقولدن قلوب ایله تعبیر ایدلمك عندالعرب معروفدر. مرض عقول، عقوله طاری اولوبده انك تعقل وادراکنی ضعیف دوشورن حالتدر. شك ووهم بو مرضك اعراضندن اوله‌رق بر ظلمتدرکه عقله عارض اولورده انك شعاعنی ماورای تکالیف واحکامده بولنان اسرار وحکمه نفوذدن الیقویار. بو نفوذ فقه فی الدیندرکه دینی ظاهراً وباطناً اخذه نفسی سوق ایدر. بو مقوله‌لرك فقه فی الدینی غائب ایتملرندن قرآن [لهم قلوب لایفقهون بها] قول شریفی ایله تعبیر ایتمشدر وبو مقام امثالنده بلکه عقولدن قلوب ایله تعبیر اولنمسی قلب اعماله سوق ایدر محل وجدان اولدیغی ایچوندر. عقل صورت اعتقادی طریق تقلید وتسلیمدن تلقی ایدوبده زوایای دماغدن بر کوشه‌یه براقورسه او صورتك نه وجدان اوزرنده حکمی ونه قلبده تأثیری اولور. وجدان اوزرنده حکمی وقلبده تأثیری بولنمیان اعتقاد ایسه نه عندالله معتدبه اولور نه‌ده انسان اندن استفاده ایدر. شو حالده بر کیمسه‌نك ایمانی اونك اعمالنده تصرف ایدر مرتبه‌ده قلبنه قوهٔ برهان ایله اورمازسه او کیمسه‌یه ایمانی نفع ویرمز، مکرکه فهم واخلاصه مقرون بولنان اعمال صالحه‌ده تمرن وادمان ایده‌تاکه قلبنده وجدان پاك پیدا اولسون. اهل یقینك یقینلری کندیلرینی عمل صالحه سوق ایدر، اهل تقلیدك اعمال صالحه‌سی انلری ایمانلریله انتفاعده اهل یقینه الحاق ایلر. بو آیات کریمه‌نك کندیلرندن بحث ایلدیکی فرقهٔ منافقین ایسه بو ایکی امرك هر ایکیسنی غائب ایلمشدر.

ضعف عقلك اسباب عدیده‌سی اولوب بونلردن بعضیسی اهل بله وعته‌ك حالی کبی فطریدر؛ بو نوع ضعف عقل صاحبی مکلف‌ده دکل، ملوم ومعاتب‌ده دکلدر. اسباب مذکوره‌دن بعضیلری‌ده تربیهٔ عقلیه‌نك فسادندن نشأت ایدر؛ ایشته مقلدلرك حالی بودر، او مقلدلرکه انلر عقللرینی استعمال ایتمیوب انجق قوملرینك معتاد اولدقلری اوهام وخیالات ایله اکتفا ایدرلر وکسب ایتدکلری سیئات ایله سالك اولدقلری تقالید وعادات‌ده قلبلرینه غلبه چالار.

بو حجاب وسحابلرك ماوراسنده بولنان شموس عرفان وایمانه واقف اولمق ایچون او حجاب وسحابلری ییرتوب ازاله ایتمکی جناب حق امر ایتمش ایکن بو امر الهی‌یه اعتنا ایتمزلر. بلکه جناب حقك [انا وجدنا آباءنا علی امة وانا علی آثارهم مقتدون] قول شریفنده کندیلرندن حکایه ایتدیکی حالت ایله اکتفا ایدرلر، تا اول کون کلنجه‌یه‌دکه او کونده [ربنا انا اطعنا سادتنا وکبراءنا فأضلونا السبیلا] دیه ایتدکلرینه اسف وندامت ایده‌جکلردر.

رسول نذیر کلوب‌ده رشدوسدادی غوایتدن فرق وتمییز ایتمزدن اول زمان فترتده بونلرك کتبدن حظلری انك قرائت الفاظندن واعمالدن حظلری دخی صور اعمالی ادادن عبارت بولندیغی وقتلرده

قلبلرنده مرض وار ایدی ، کندیلرینه رسول نذیر کلدکدن صکره نفسلرنده بر صارصنتی حس ایتمشلر ایکن حمیت جاهلیه انلری اثم وعدوانه سوق ایلدیکندن ایمان وقرآندن ابا ایتدیلر وبناءً علیه رسولك کتوردیکی شعاع نور انلرك کوزلرنده عمی وخسته‌لکلری اوزرینه خسته‌لك اولدی. بونلر عقیده‌لرینك تزلزلندن ودرونلرینك اضطرابندن طولایی مؤلم امراض ایچنده بولندقدن بشقه کذبلری سببیله بوندن صکره دخی بو امراضك فوقنده اوله‌رق کندیلری ایچون عذاب الیم واردر . دینورکه عذاب نیچون کفرك جزاسی قلنمدی‌ده کذبه جزا اوله‌رق کوسترلدی ؟ جواباً دیرزکه کفر بو نوع کذبده داخلدر . تعبیرده لفظ کذبك اختیار ایدلمسی . کذبك فظاعتی وعظیم بر جرم اولدیغی و کفر بونك مشتملاتندن بولندیغی بیان ایله کذبدن تحذیر ایچوندر . بونکچوندرکه قرآن کذبدن پك شدتلی تحذیر ایتمش وکذبدن طولایی پك فنا وعیدلر ایتمشدر . هانکی قومده کذب فاش اولورسه انلر ایچنده هر جریمه وکبیره فاش اولور ، زیرا کذب دنائت نفسدن، ضعف حیا ومروتدن نشأت ایدر ؛ بو صفتده اولانلر ایسه ایتمدك فنالق براقمازلر ، مکرکه عجزلرندن ناشی فنالق ایده‌مز اولسونلر . نعوذ بالله تعالی — ع .

برکت زاده اسماعیل حقی

مقالهٔ سالفه‌نك دردنجی صحیفه‌سندن برنجی ستوننده [اولدیغی نمایان اولور] جمله‌سی [اولدیغی زمان نمایان اولور] صورتنده وذکر اولنان صحیفه‌نك ایکنجی ستوننده [جزاسی] لفظی [جزاسنی] شکلنده دیزلمش اولدیغندن تصحیح ایدیلور .

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترجمه مترجم رساله‌سنه قارشی رديه

٢٨

« بوازدواج واسطه‌سیله معیشتك ازیجی اندیشه‌لرندن قورتولان محمد « ص . ع » سناً ترقی ایتدکجه بوآرام ورفاه مادی‌یه‌مقابل دیکر آرامسزلقلرك طعمه‌سی اولدی . برچوق جهتلرجه محمد « ص . ع » وطنداشلرندن فرقلی ایدی . اونلره بکزه‌مزدی . اونلر کبی پراتیك دکلدی . اعتدال دمله‌هرشیئی حساب ایده‌مزدی . کندیسی اویله شن وتواناومنحصراً حال حاضری‌مشمول نظر دقت ایدر آدم دکلدی . بالعکس حیاتك علی‌العاده وظائفنی ایفایه‌مناسب کله‌یوردی . حق مرسلیتندن‌صوکرا دین ایله هیچ مناسبتی اولمیان هر ایشه آرقاداشلری طرفلرندن‌صوقوله‌یه کندیسنی ترك ایتدی . عربلر آره‌سنده‌نادر اوله‌رق بوبرخیالات اندود ایدی »

اشبو فقراتك کافه‌سی آهنکسز، ارتباطسز، معناسز ، مناسبتسز صاچمه صاپان یاوه‌لر ، هذیان محموم اطلاقنه شایان الك عادی ومستکره هرزه‌لردن عبارت اولدیغی میداندەدر. ایچلرنده‌مقابله‌یه دکر برحکم ، بر نقطه یوقدر . فقط محضا اذهان قاصره‌یه رعايةً بو مقوله هذیاناته قارشی‌ده بر قاچ سوزسویله‌مکه مجبوراولیورز . قارئین کرامك بوندن طولایی بزی معذور کوره‌جکلرینی امیدوارز .

رسول اکرم « صلعم » حضرتلری قبل‌النبوه‌سن مبارکلری مترقی اولدقجه بر طاقم آرامسزلقلره مبتلی اولمشلرمش . بونك‌ده سببی چونکه کندیلری پراتیك دکلرمش ، اعتدال دملری یوق ایمش !.. هم‌ده منحصراً حال حاضری نظر دقته آلمازلر ، وظائف حیاتیه ایفاسنه مناسب کلزلرمش . بو قبیلدن یکدیکرینه مباین بر طاقم شیلر دها درمیان اولنیور . عجبا اول حضرته عزو اولنان آرامسزلقلر نه‌دن‌عبارت‌اولیور، « منحصراً حال‌حاضری‌مشمول‌نظردقت ......» فقره‌سنك مدلولی اولان فکر استقبال ، تدقیق مآل احوال هانکی جهاته معطوف بولنیور .

اکر مقدمه‌مزده توضیح اولندیغی اوزره او اثناده قومنك ، بلکه بوتون جهان خلقنك احوال ضلالت اشتمالنی مشاهده ایله متأثر اولمق ، اصلاح‌احوال عالم، تأمین استقبال امم حقنده‌چاره‌لر دوشونمك سلامت عمومیه اسبابنی‌تحری وملاحظه‌دن‌طولایی راحت‌وحضورلری منسلب بولنمق [١] کبی نفس‌الامره موافق‌افکار وملاحظات سنیه‌دن عبارت قلنه‌جق اولورسه بونوع آرامسزلق شان والای رسالتپناهیده سزاوار تقدیر وتبجیل اولان کمالات قدسیه جمله‌سندن اولدیغی حالده هانکی‌فلسفه‌یه بناءً استخفاف وازدرایه جرءت ایدییورلر ؟

یوق ! اکر باشقه درلو ملاحظه‌لر ، نا سزا دوشونجه‌لرواندیشه‌لر دیمك ایسته‌یورلرسه بویله مبهم کچلمه‌یوب تعیین اولنمق اقتضا ایدردی. فقط اوته‌دنبری کورولدیکی وجهله بو متجاسرلرك دلیل‌وبرهانه‌مستند جدی سوزلر وعقل ومنطقه مطابق بحثلر ایله ایشی یوقدر . بوتون آرزو واملری جاهلرك معده‌سنی بولاندیره‌جق ، کندیلری کبی حاذق ! کچینن سفیهلرك اوهامنی قابارته‌جق افسانه‌لر ، فسونکارانه فتنه‌لر یووارلامقدن عبارت اولدیغی محتاج تکرار دکلدر .

« حق مرسلیتدن صوکرا دین ایله هیچ مناسبتی اولمیان هر ایشه .... » تفریع سخافت بدیدی‌ده اغالیط عامیانه جمله‌سندن اولدیغی وارستهٔ تذکاردر . اولا « هر ایشه ارقاداشلری طرفندن صوقولمغه کندیسنی ترك ایتدی » عباره‌سنده‌کی هجنت افاده، رکاکت ترکیب قارشوسنده انسان کولمه‌مك ایچون نفسنی پك کوچ ضبط ایده‌بیلیر . ذاتاً قوجه کتابك هانکی یرنده بر حسن افاده ، یاخود بر حس احترام کورولدیکی واردر. بز بو جهتی خارج ازصدد عد ایتمکده‌یز . « کل اناء ینضح بما فیه » .

ثانیاً دین ایله هیچ مناسبتی اولمیان ایشلرك ماصدق علیهنی تعیین ایتمك امکانسزدر . اسلامیتك اجمالاً اولسون حقیقتنه آکاه بولنان کیمسه احکام جلیله‌سنك کافهٔ امور دنیا وعقبا ایله مناسبت وارتباطی اولدیغی ممکن دکل انکار ایده‌مز . بو حالده دین ایله مناسبتی اولمیان ایشلری نه‌یه حمل ایده‌بیلیرسکز ؟ برکره تجارت وزراعت وسائر

[١] رسول‌اکرم‌افندیمزك بوجهتدن‌طولایی اقتحام بیوردقلری اوزونتی واندیشه‌لرك وحی‌ربانی وتیسیر سبحانی سایه‌سنده دفع وازاله قلنمش اولمسنه استعید بالله (ووضعنا عنك‌وزرك‌الذی انقض ظهرك ورفعنالك ذکرك) نظم شریفیله اشارت بیورلمشدر .

اسباب عادیهٔ معیشت ایله اشتغال دیمك اولمهجغی بدیهیدر . چونكه صاحب شرع كزین ، اشرف واكرم مرسلین افندیمز حضرتلری بو مقوله اشتغالاتك مشروعیتنی . ممدوحیتنی بیان وهر برینك حدود واحكامنی اعلان بیورهرق (انتم اعلم بامردنیاكم) مثللو احادیث شریفه ایله كیفیت تعاطیسنده امتنی سربست براقمش ، منع ومداخلهده بولنمامشلردر .

بر دین كه كسب حلالی كافهٔ مكلفین اوزرینه فرض قیلار وانسانه كندی سعیندن باشقه ثمرهبخش برشی اولمادیغنی اعلان ایدر ، امور دنیویهنك مهمل براقلمسنه مساعد اولورمی ؟

محافظهٔ حقوق ملت وتنفیذ احكام شریعت ایچون امر ضروری اولان حرب وصلح اعلانی كبی تقریر امور سیاسیه وتدبیر مصالح عمومیهیهده حمل اولنهماز . چونكه بو طاقم مهام امورك تمشیت وانفاذی هر دین وملتك مرجعنه ، سالكانك متبوع اعظمنه عائد بولندیغی غیر قابل انكاردر . بناءً علیه اونك طرفندن وضع وتأسیس اولنان اصول وقوانین دائرهسنده اربابی ایله استشارهیه لزوم كورولهبیلیرسهده اجراسنده كندیسی تفرد ایتمكدهدر .

« والدهسنه چكدیكی ظن اولنان مزاجی صوكدرجه عصبی ایدی . اكثر اوقاتده مغموم ، متفكر وبی آرام ایدی . آز سویلردی وبلا لزوم هیچ سویلهمزدی . كریهرایحهلر كندیسی ایچون ناقابل تحمل ایدی . خستهاولدیغی وقت آغلاردی . چوجق كبی هونكور ، هونكور آغلاردی وبونكله برابر حدید برخیاله مالكدی »

ترجمهٔ احوال علیهلرینی اصلا بیلمهین ، حتی اسم پاكنی بیله طوغرو املا ایله یازمغه مقتدر اولهمیان كرك مؤلف و كرك مترجم طرفندن مادر پاكیزه گوهر سیدالانبیایه عزو اولنان عصبیلك وسیلهٔ ترویج مفسدت اولور املیله تعمداً ایقاع ایدلمش بر مكیدت وملعنت اولدیغی بالمناسبه مقالات سالفهنك برنده افاده قلنمشیدی . ایشته بوراده صنیعهٔ مفسدتكارانهلری باش كوستردی .

رسول اكرم افندیمز حضرتلرینه وراثت صورتیله اسنادینه جرئت ایتدكلری عصبیت دعواسنی ترویج ایچون اقتضا ایدن اماره وعلامتلری اختراع ایتمكده اونلر ایچون كوج برشی دكلدر . خاطرلرینه كتیردكلری شیلری كاغد اوزرینه ترسیم ایدیویرنجه كندی پیرولری نظرنده تاریخ حقیقی شكلنی آلیر كیدر . اما ارباب حقیقت طرفندن ردوتكذیب ایدیلهجكلرمش . اونك نهاهمیتی اولهبیلیر . (اذالم تستحی فاصنع ماشئت)

هر نبی ذیشانك قبل النبوه دخی اك بویوك حكمایه فائق صورتده مفطور سجایای عالیه بولنهجغی جهتله سلطان انبیا افندیمزك بالاده افاده قلنان احوال مؤسفهٔ عمومیه ملابسهسیله تأثر بیورملرینی وتفكر وتحزندن باشقه استیلای یأس ایله احیاناً آغلامش اولملرینیده تسلیم ایدهبیلیرز . نصل كه بز كه هزهلكدن تحاشی وروایح خبیثهدن تنفر ایتمكیدهمقتضای حكمت وموافق سلامت فطرت اعتقاد ایدهرز . بودوقتورلر اگر بونك خلافنی ادعایه یلتهنیرلرسه كندی مشرب ومزاجلرینی تعریفدن باشقه نهقزانه بیلیرلر ؟

فقط بعنایة الله رسول اكرمك نهكندیلرینه برخستهلق عارض اولمش ، نهدههونكور هونكور اغلادقلری كورولمشدر . بوفقرهلرك بهتان عظیم ترویجی ایچون اختراع ایدلمش اكذوبهلر جملهسندن اولدیغی هویدادر . نصل كه بوتون حقائق اشیا فوقنده برحقیقت باهره اولان دین مبین اسلامك آثار ومفاخری كوزلری ایچنه كیرمكده اولدیغی حالده ، بوحیاسز مسكینلر حالا خیاله مالكیت وخیالات اندود فكرلر تعبیرلرینی فیرلاتوب طوربیورلر ، كونشی بالچقله صیوایه بیلیرز ادعاسنده بولنیورلر . آرتق بودرجه بی ادراك وبی انصاف اولان كسان حقلرنده قبل النبوه زمانه عائد یالانلر احداثندن چكینهجك بر جهت تصور اولنه بیلیرمی ؟

« اكثریا تكرار اولندیغی كبی عالی اولان شی ایله دكل . چونكه اونك حقیقةً بویوك اولان شی حقنده بر فكری یوقدی . فقط احتشام بلاغت ایله جذب اولندیغنی حس ایدییوردی »

بوسوزی صرف ایتمكه مدار اولهجق جرئت وجهالتك تقدیر دركانی خصوصنی قارئینه ترك ایدییورم . شمدی یه قدر بن بومرتبه بلاهتكارانه جرئت وسفیهانه جهالت كورمهدم .

اولدقچه شهرتشعار برمتفنن دكل ! بلكه فی الجمله ادراك واذعانی حائز بولنان برشخص بیله قوجه برقومه ، برعظیم ملته متبوع اولان برذات حقنده اونك بویوك برشی خصوصنده فكری یوقدی ، كوكای عالی شیلر ایله اشتغال ایتمزدی دیمكه حیا ایدر ، هیچ اولمازسه كندی وقار وحیثیتنی وقایه املیله كین وغرضنی كتمه چالشیر ، بونلر كبی آچیقدن آچیغه تجاوزدن چكنیر .

بوحیاسزلر ایسه بوتون انبیای عظام ایچنده احراز شان وتفرد ایتمش ، نشر وتأسیس بیوردیغی شرع منورلریله یریوزندن ظلام جهل ووحشتی قالدیرمش اولدیغی بالجمله كائناتجه معلوم ومحقق اولان نبی ذیشان (علیه صلوات الرحمن) افندیمزك شان والالرنده بومقوله سوزلری صرف ایدییورلر .

بنابرین بووقاحتك تعیین مرتبهسنده عاجز قالیرسهم استغراب ایدلمز ظن ایدرم بیلهمهیزكه بوكروه نظرنده عالی فكر ، بویوك دوشونجه نصل اولورمش . بالاده سرد ایتدیكمز اصلاح عمومی چارهسنی تحری ، استقبال عالم سلامتنی ملاحظه قدر مهم ومقدس ، عالی ومعظم فكرلر اولورمی ؟

بونلرده براز اذعان ووقوف اولسهیدی بوطاقم افكار مقدسه وعالیهیی تقدیر وتسلیمدن عاجز قالمازلردی .

مع مافیه (دوزی) نك بوندن صوكرا كلهجك « بوسجیهده اولانلر افكار دینیهیه سهولتله میال اولورلر » ، « مسائل دینیه اوزرینه مباحثه ایتمكی سهوردی » ، « وحدانیت حقندهكی فكرلرینی اصنامك موجودیتیله تألیف ایدهمدیكندن اونلری انكار ایدهوردی » سوزلریلهده اول حضرتك قبل النبوه افكار دینیه حائز اولدیغی وحتی بوسایهده وحدانیت الهیهیی تیقنله عبادت اصنامك بطلاننی جازم بولندیغی اعتراف اولنمقدهدر .

كندیسنی بوحقیقته موصل اولان فكر جلیل ، نظر صحیحده

الك بويوك شى حقنده دكلى ايمش . واحد قهار اولان الله‌ته لادن دها بويوك كيم وارمش. برانسان نه‌قدر دينسزاولورسه اولسون حكمتدن، فلسفه‌دن براز خبردار بولنورسه دينك فوائدومنافعنى انكارايده‌مز كه دينه عائد اولان فكرلرى تحقير ايده بيلسون . ديمك اولوركه بونلر بوتون حقائقدن تعامى ايتمكى‌ده شرط ايتمشلر .

(اخطار)

دقتور (دوزى) نك صوكراكى سوزلرى قرينه عد اولنه‌رق يوقاريكى كلام سخيفى تحريف صورتيله اورته‌يه چيقارلمشدر ديلمكه مساغ واردر . اصلنه واقف اولماديغمز جهتله بواحتمالى بزده انكار ايتميورز .

چونكه آز چوق امثال واقرانى آره‌سنده حائز اعتبار اولان برشخص بويله الك واضح حقيقتلرى انكار، يكديكرينه مناقض سوزلر سرد واتيانته ابتدار ايله كنديسنى عالمه مسخره ايتمك معقول دكلدر. مترجم بى‌وايه ايسه (افادۀ مترجم) عنوانى تحتنده درجندن تحاشى ايتمديكى غايت متجاسرانه سوزلريله اعلان ايتمش اولديغى مسلك عاميانه‌سنه نظراً بودرلو تلبيساتى‌ده مع‌الافتخار ارتكاب ايده‌جك اقتدارى حائزدر . بوبابده ذره قدر اشتباه عارض اوله‌جق اولورسه عنوان مذكور مندرجاتى بردها كوزدن كچيرمكله پك قولاى زائل اولور . آيتى ، حديثى تحريف ايدن كيمسه (دوزى) نك كلامنى تحريف ايده‌مزمى ؟

« فقط احتشام بلاغت ايله جذب اولنديغنى حس ايديوردى »

ايشته برمعناسز سوز دها ! بركيمسه‌نك نه‌حس ايتديكنى بيلمك كنديسندن ايشتمكله اوله بيلير هانى بوادعايه دائر برروايت . برده اوزمان هنوز قرأن كريم نازل اولمش دكلدى‌كه بلاغتيله اول‌حضرتى جاذب اوله بيلسون . كنديلرى ايسه محافل بلغايه حضورى اعتياد ايتمش‌اولمادقلرى كبى‌اشعاروقصائدعربيه ايله‌ده‌اصلااشتغال وممارسه‌لرى اولماديغى بالاده ايضاح ايدلمشدر .

هنكام فترت ودور جاهليتده رسول اكرم حضرتلرينك عقل سليملريله الهام خداى لم يزلندن باشقه رهبرلرى يوق ايدى .

مناسترلى اسماعيل حقى

حسبحال

— ١ —

سواستوپول مغلوبيتنك ايرته‌سى كون، روسيه‌ده بويوك برفعاليت تجددپرورانه حكمفرمادر . اوتوز سنه‌در ، مملكتى دميريومروغى آلتنده أزوب طوتان چار نيقولا ، محاربه اثناسنده اولمش ، يرينه حريت واصلاحات طرفدارى صايلان اوغلى آلكساندر كچمشدى. نيقولا اداره‌سنك اورتوب طوتديغى پك چوق سوء استعمالاتى ، مغلوبيت آچمش ، ميدانه دوكمشدى .

اصلاحات دوره‌لرنده ايش آدملرى فعلاً اوغراشوب طورير كن، اهل قلم متصل يازى ايله مشغول اولورلر : مطبوعات آرتار ، كسب اهميت ايدر وچوق نشر اولنور . يازيجيلرك پياسه‌سى يوكسه‌لور . روسلرده‌ده بويله اولمشدى . روسلرك الك مشهور محررلرندن لف طولستوى ، « اقرارذنوب » آدلى رساله‌سنده ، او دورى شويله آكلاتيور :

« هپمز قانع ايدك‌كه بزه سويله‌مك ، دائما سويله‌مك ، ممكن اولديغى قدر چوق . ممكن اولديغى قدر عجله يازمق ، باصديرمق لازمدر، وبونلرك‌هپسى‌بشريتك‌خيرى‌ايچون‌لازمدر. وبيكلرجه‌لريمز، بربريمزله غوغا ايده‌رك، بربريمزى يالانجى‌چيقارارق، ديكركيمسه‌لره اوكرتمك ايچون ، هيچ طورمه‌دن يازيوردق ، باصديريوردق . وهيچ برشيئى بيلمه‌ديكمزك ، خير نه‌در ، شر نه‌در ديه حياتك قويديغى اك‌ساده برسوألك جوابنى‌بيله‌بيله‌مديكمزك فرقنه وارميه‌رق، وبربريمزى اصلا ديكله‌ميه‌رك ، يالكز آراده صره‌ده بكاده مسامحه ايتسونلر، بنى‌ده مدح ايتسونلر، ديه مسامحه‌كارلق ومداحلق ايده‌رك، بعضاً ايسه، بالعكس قارشيمزده كيلرى‌قيزديرارق ، طبقى تيمارخانه‌ده‌كى دليلر كبى ، هپمز بردن باغروب چاغريوردق .

« بيكلرجه ايشجيلر ، بوتون قوتلرينى صرف ايده‌رك ، كيجه‌يى كوندوزه قاته‌رق ، ويره چاليشيورلر ، ميليونلرجه كلمه‌لرى‌ديزيورلر، باصيورلردى ؛ پوسته بوباصيلمش كاغدلرى روسيه‌نك هرطرفنه طاغيديوردى ؛ بز دها زياده اوكرتمه‌يه چاليشيوردق ؛ فقط بوتون بيلدكلريمزى هركسه بردرلو اوكرتوب بتيره‌ميوردق، وبونك اوزرينه بزى آز دكليورلر ديه‌ده قيزيوردق .

« بويك غريبدى، لكن شمدى آكلايورم. بزم حقيقى‌وصميمى مقصديمز آنجق ممكن اولديغى قدر چوق‌پاره وآلقيش قزانمقدى . بومقصده ايريشه‌بيلمك ايچون كتاب وجريده يازمقدن باشقه برايش بيلميوردق . وبناءً عليه بونى ياپيوردق . لكن بودرجه فائده‌سز برايش ايشله‌ديكمز حالده ، غايت اهميتلى آدملر اولديغمزه ، امنيت حاصل ايتمكلكمز ايچون ، فعاليتمزى حقلى كوستره‌جك محاكاته محتاجدق . وايشته بونكيچون، شويله برشى اويدورمشدق : نه‌كه موجوددر ، معقولدر موجود اولان هرشئ تكمل ايدر. وهرشيئك تكملى معارف واسطه‌سيله اولور . معارف ايسه كتابلرك ، غزته‌لرك انتشاريله اولجيلور . بزه پاره ويريورلر ، بزه حرمت ايديورلر ، چونكه بز اوكتابلرى ، او جريده‌لرى يازيورز . وبناءً عليه بز الك فائده‌لى والك ايى آدملرز . »

بزده شمدى بردور اصلاحات كچيريورز . بزده متصل سويليور، يازيور ، غوغا ايديور ، آلقيشلانيورز . لكن سويله‌دكلريمزدن ، يازدقلريمزدن كيمه نه فائده اوليور ؟

بن ، خير وشر نه‌در ؟ مسأله‌سيله اوغراشه‌جق قدر يوكسكلردن اوچامام ؛ طولستويك الك ساده برسؤال ديديكى بومسأله، يا كليورسه‌م، مسائل اخلاقيه‌نك تمليدر؛ دينلرك ، فلسفه‌لرك الك بيوك مشغله‌سى بونك حليدر : شارعلر امر ونهى‌ايله خير وشرى تعيين ايدر ، حكما

اوزون اوزادی‌یه محا کمه یوروته‌رك خیر وشری تعریفه چالیشور .

خیر وشردن بحثه اقتدار وجسارتم اولمادیغندن، معارف وترقی‌یی انکارده قالقیشه‌مام . بونکله برابر ، بکا ــ بلکه صرف کندیمی آووتمق ایچون ــ طولستوی افراطه قاچیور ، مبالغه ایدیور کبی کلور . بویله کلور اما ، اونك شدتلی تنقیدلرینه قارشی ، وجدانمه تماماً اطمئنانبخش اوله‌جق جوابلرده بولوب‌قویامام . « اقرارذنوب» ی اوقودقجه سکون واستراحت قلبم بوزولور ، چوق معذب اولورم : حقیقة" بز ، سوز ویازی ایله کچینلر، عجبا صرف‌پاره وشهرت ایچون چالیشمیورمی‌یز ؟ کندیمزکده ایچه بیله‌مدیکمز بر سوری مسائل اوزرینه، بیتمز توکنمز لاقلر ایده‌رك، ایل‌عالمك بینی‌قاریشدیرمیورمی‌یز، وجدانلرینك صفوت اصلیه‌لرینی بوزمیورمی‌یز ؟.. دیرم .

شمدی استانبولده یازیلان ، باصیلان ، اوقونان اوراق مطبوعه، کوز اوکنه کلدکجه بو صیقنتم دها زیاده آرتیور . کتاب پازارنده نه‌لریمز وار؟ شارلوق خولمسلر، کوزل‌دوستلر، قره‌کوزلر، کوه‌زه‌لر... صوکره دها جدیلری : اقداملر ، صباحلر ، طنینلر ، اسپرتیزمالر ، ثروت فنونلر ، شهباللر... دها صوکره کتابلر : تاریخ کتابلری ، درلو نام وعنوانلی چیقمش ، فرانسزجه‌دن ترجمه تاریخ کتابلری .

هایدی فرض ایده‌لم که بونلرك محتویاتی کاملاً ایی وفائده‌لی شیلر اولسون، بوغزته وکتابلرصرف خیره‌خادم اولسونلر. لکن بونلری کیم‌اوقویور، کیم‌اوخیری اوکره‌نوب‌فائده ایدیور؟ ــ عثمانلی‌تورکلرینك مجموعنه نسبتله اقل قلیل اولان بر آووچ استانبول اوقومشلری‌دکلی؟

اناطولی وروم ایلی کویلرنده قصبه‌لرنده اوقور یازار خواجه‌لر، دایپلر ، عموجه‌لر ، نیچون نه اقدام وطنینه ، نه‌ده تاریخ مدنیت ایله کوزل‌دوسته عطف‌نکاه التفات ایتمزلر ؟ اکر وقایع عالمی اوکرنمك، وباخصوص کندی وطننه متعلق شئوندن خبردار اولمق ، مقتضای طبیعت وحمیت ایسه بو آلدیرمامزلق ، بوطویغوسزلق نه‌در؟ نه‌دندر؟ اکر انسانلرده حقایق حیاتك آچیلقلرینی اونوتمق ایچون ، شعر وخیالك قوجاغنه صیغنمق برحال فطری ایسه ، بزم همشهریلریمزك اوشاعرانه نظم ونثرلریمزی اوقومامه‌لرینه نه سبب کوستریله‌بیلور ؟

اناطولی وروم ایلی هیچ اوقومیور ، دیسه‌ك ، طوغری اولماز ؛ اوقیور، فقط بزم اصلا بیلمدیکمز، بیلمك‌ده‌ایسته‌مدیکمز طویغوسنه، احتیاجنه اویغون شیلری اوقویور ؛ بولامازسه دیکلیور : یولجیلر ، مسافرلر، سوخته‌لر ، درویشلر ، اناطولی وروم ایلی کویلریمزك‌سیار غزته‌لریدر .

بز، ملتدن، ملتك نفعنه چالیشمقدن. ملی‌معارفله ایلرولتمکدن، بر دوزی‌یه بحث ایدوب طوریورز . کورلتیلرله اعلان ایتدیکمز بو مقصد عالی‌یه خادم ، شمدی دکین ، نه یازدیق ونه یازیورز ؟ ــ ینه ، ایشته فنی وعلمی کتابلریمز : غانونك فیزیقی ، سنیوبوسك تاریخی ، لوبونك صوصیولوژیسینی ترجمه ایتدکمی ، دیورسکز ؟ ایشته صرف علمی وعلمك صوك تجلیاتیله مزین مجموعهٔ اقتصادیه واجتماعیه‌مزمی دیورسکز ؟..

یوق افندم ، یوق ! بونلری اوقویه بیله‌جك تورکلر ، اصلندن یعنی فرانسزجه‌لرندن‌ده اوقویه بیله‌ن آدملردر . ملتك اون بیکده ، طقوزبیك طقوزیوز طقسان طقوزی بونلری اوقومیور اوقورسه‌ده برشی آکلامیور . بوکتابلریکز ، بوجریده ومجموعه‌لرکز ، مکتب چوجقلرینك صنفده کندیلریچون یالته ایله باصوب طاغیتدقلری غزته وکتابلردن فرقلی دکلدر : ثروت فنونك ــ دیدکلرینه کوره ــ یدی سکز یوز مشتریسی وارمش ؛ شهبال ایله مجموعهٔ اقتصادیه واجتماعیه ـ نککی، هیچ اومحام‌که ایکیوزدن فضله اولسون . سکز اون میلیونلق تورك ملت نجیبه‌سنك انجق سکز یوزینی اوقوته رقمی ، اوکا سایهٔ مساواتده، قطع مراحل ترقی‌ایتدیره‌جکمز ؟!

مساوات !.. لکن، آعزیزلر، مساواتی یالکز قپو وباجایه، پاره وآقچه‌یه‌یازمقله نه‌چیقار؟ مساواتك‌وجودیچون، هرشیدن اول، خلقك علم وادراکجه، ثروت ورفاهجه مساواتی آزچوق تأمین ایده‌بیله‌جك وسائط حاضرلانملیدر .

اوت، دیورسکز، لکن‌بزده‌ده‌حکومت‌نشرمعارفه چالیشمیورمی؟ محترم بر جمعیتك اك بویوك فعالیتی بوملکده تنویر اذهان وافکاره معطوف دکلی ؟ ــ طوغری : حکومت‌ده جمعیتده بوکا چالیشیورلر؛ الله سعیلرینی مشکور ایتسون ! لکن بحثمز اومیدی‌یا؟ بزحکومت وجمعیتی کندی حاللرینه براقالم‌ده، کندیمزه، افراده، محررلره بقالم : اهالینك اکثریت عظیمه‌سی ، روم‌ایلی واناطولینك شهر ، قصبه وکویلرنده‌کی اغاسی ، اصنافی ، رنجبری ، ایشجیسی ایچون نه‌یازدق ، نه‌یازیورز ؟

هایدی آلمانیا ، انکلتره کبی پك متمدن ، پك مترقی مملکتلری مثال اوله‌رق آلمایالم ؛ چونکه صوکره اورالرده هرکس اوقور یازار اولدیغندن عوام ایچون تألیف اثر قابلدر دیه اعتراض ایدن بولنور . اما روسیه حقنده بویله دینه‌مزیا : روسلرك یوزده یتمشی اوقویوب یازمق بیلمز. ایشته بویله قاره جاهل روسیه‌ده، دها استبداد وارکن، خلقی، ملتی سوه‌ن، مملکتنك ترقیسی معارفله اوله‌جغنه اینانان وبو ترقی‌یی خیر صانان برچوق آدملر . خلق ایچون، عوام ایچون یازار طوریرلردی . بوذاتلر، حقوق شخصیه، ویرکو ، ادارهٔ بیتیه ، ادارهٔ ملك،زراعت ، حیوان‌وقوش بسله‌مك، حفظ‌صحت ،سیغورطه ،امنیت صندقلری ،زراعت‌صندقلری،تعاون‌جمعیتلری،قوئوپه‌راتیفلرکبی‌ا کثریت اهالینك طوغریدن‌طوغری‌یه‌علاقه‌داراولدقلری، موضوعلراوزرینه، اونلرك تماماً آکلایاجقلری بردیل ایله ، یانی باشلرنده اولوب کچن وقایع واحوالی مثال کتیره‌رك ، کوچوك کوچوك رساله‌لر ، یوپوله‌ر کتاب‌وجریده‌سی یازاروطاغیدیرلردی. بواوراق‌مطبوعه غایت‌اوجوز، بش‌اونپاره‌یه صاتیلوردی . برطاقم اهل قلب وقلم یالکز یازی یازمقله اکتفا ایتمز، کویلولرك، عمله‌لرك آراسنه کیره‌ر، اونلرك حیاتیله یشار، اونلرك‌ایشیله مشغول اولور، تعبیر معروفیله «خلقه کیدر» وبوصورتله نشر علم وفکر ایده‌رك، عوامك سویهٔ ادراك وعرفانی یوکسلتمه‌یه چالیشوردی .

آلتمش یتمش سنه بویله فدا کارانه چالیشلدقدن صوکره‌درکه صوك روس انقلابی اولدی ؛ ودرحال ، اوچ بش کون ایچنده ، کویا برقوهٔ ساحرانه ایله ، بوتون روسیه‌نك کتاب بیاسه‌سی عوام ایچون یازیلمش ، میلیونلرجه کتب و رسائل ایله طولدی . بونلرك چوغی عوامه‌حقنی ، وظائفنی ، مشروطیت نه دیمك اولدیغنی ، اوندن ناصل استفاده‌ایدیله‌بیله‌جکنی ، آکلادیغی دیل‌و کوردیکی شیلرله‌او کره‌تیوردی . شمدی ، روسیه میدان امورینك ، الجای منفعتله ، مشروطیته اصلا مربوط اولمادقلری ، والّلرندن کاسه‌بو کون یارین مشروطیت‌اداره‌یی دویروب ، یرینه اسکی‌مستقل وغیرمحدودشکل حکومتی‌اوطورته‌جقلری محقق بولندیغی حالده ، بوکا جسارت ایده‌مه‌یشلری محضا بوحاضرلق نتیجه‌سیدر . روس کویلوسنك برقسمی ، مشروطیت وحریتك ، حتی نقصانلی برمساواتك ، کندیسنك صباحدن آقشامه قدر حیوان کبی چالیشدیغی حالده آچدن کبرمه‌مسنه براز یاردیم ایده‌بیله‌جکنی وبرده پترسبورغ وموسقوا سرای وقوناقلرنده فاصله‌سز ونهایتسز برحیات ذوق وسفاهت کچیرن ، سنه‌نك اوچ درت آینده ، فایطون واوطوموبیلیله ، هفته‌سنه بش آلتی ساعت قپویه کیدوب کلن‌وایشته بوخدمات مهمه‌سنه مقابل یوزبیکلرجه‌روبله قزانان قونت وپرنسلری آزیجق اولسون دوشوندیره‌جکنی آرتق آکلایور .

لکن ، بوکون ، اناطولی و روم ایلی کویلوسی مشروطیت ، حریت ومساوات دینلدیکیله نه آکلایور ، نه طویبور ؟ وشمدی‌یه قدر اونلره بونی جداً آکلاتمق ایستدین ، آکلاتمه‌یه چالیشان اولدیمی ؟ اویله آرالرینه کیدوب ، رنجبرلك ، معدن عمله‌لکی‌ایده‌رك دیمیورم ؛ — استانبولك رطوبتلی ونازك هواسنده یتیشن نارین صو چیچکی اهل عرفانمز اویله مشاقه تحمل ایده‌مز . — آنجق اکثریت عظیمهٔ ملتی حسابه آله‌رق ، کوز اوکنده طوته‌رق ، یازی یازانلریمز اولدیمی ؟ دیورم . بوکا جواب ویرمك ایچون کتابجی جامکانلرینه دیزلمش اللی کوللی جلدلریمز کافی دکلسه ، احمدشریف بکك « اناطولیده وارنبودلقده طنین » لرینی اوقویکز .

حاصلی ، اعتراف ایده‌لم : استانبول محررلکی . غزته جیلکی ، کتابجیلغی ، عثمانلی تورکلرینك بیکده برینه بیله فائده طوقوندیرمیور ؛ کویلونك ، ایشجینك ، اصنافك معیشتنه ، حیاتنه ، اخلاقنه خادم ، طویغوسنه مونس ، تربیهٔروحیه وفکریه‌سنه‌یاراولی‌اثرطوغورمیورز ؛ آثاریمز کوچوك ، غایتله کوچوك بر دائرهٔ قارئین ایله محصوردر ؛ تاریخ ، حقوق‌وسیاسته‌دائریازیلریمزدن ملت ؛ ملتك اکثریت عظیمه‌سی خبرسز قالیور ؛ حریت ، مساوات ، عدالت ملتك قولاغنه معناسز برسس کبی کلیور ؛ ملت مشروطیتله تهیم ایدیور ...

بوحالده ؟... بوحالده ، عجباطولستوی هیچ اولمازسه بزم‌حقمزده تماماً حقلی دکلی ؟ عجبا متصل سویله‌ین ، یازان ، غوغا ایدن ، چرپینن ، دیدینن ، باغروب چاغران بزم یازیجیلریمز آنجق یاره ، آنجق آلقیش ایچون چالشمیورلرمی ؟..

لاادری.

اسلامیتك ظهور وترقیسی

و

حیات حضرت محمد

مؤلفی — دوقتور ایسنابس

مترجمی — ماردینی زاده عارف

مابعد

بونکله برابر کنیسایه عائد یونان ولاتین لسانلریله یازیلان آثارده یهودیلکدن تنصر ایدنلره دائر بر بحث کورلمیور . [سن ژیروم] ایله [ایپیفانیوس] بونلرك معتزله اولدقلرینی بیان ایدنجه‌یه قدر طائفهٔ مرقومه‌یه عائد برکونه معلومات یوق ایدی . اوائل نصرانیتده‌بونلره نظر احترام ایله باقلمش و [سن پول] دن ماعدا بالجمله حواریونك تلقینات دینیه‌لرینه منبع بولنمش اولدقلری حالده [سن پول] تعلیماتنه عدم اتباعدن طولایی کندیلرینه معتزله نامی ویرلمشدر . کنیسانك ایلك مؤسسلری اولان حواریون بونلره حقیقی خرستیان نظریله باقدقلری‌حالده بونلره‌نه‌صورتله اعتزال‌اسناد ایدلدیکنی اکلایه‌میورم . زیرا بونلر حواریوندن تلقی ایتدکلری احکام انجیلیه‌یی تغییر وتبدیل ایتمامش ومعتقدات وعبادات وعاداتلرینه بغایت متمسك اولدقلری معلومدر . خصوصیله بونلر بی‌طرف برمجلس دینی طرفندن محا کمه ایدلمامشلردر . زیرا بوکا دائر برمجلس عمومی تشکل ایتمامشدر . ذاتاً شمدی‌یه قدر تشکل ایدن مجامع دینیه‌نك صورت واسباب تشکللری تفحص وتدقیق ایدیله‌جك اولورسه یا برفرقه ویا برحکمدارك آمال وافعاللرینه صورت مشروعیت ویرمك ویا مغایر عقل وحکمت‌عقائد سخیفه‌یی ضروریات دینیه‌دن عد ایتدیرمك ویا فرقهٔ مخالفه‌یی مجازات ایلك مقصدیله تشکل ایتدکلری قابل انکار دکلدر .

آنجق اسکی‌خرستیان‌راهبلری‌خرستیانلغك صورت‌نشو ونماسندن بحث ایتدکلری صره‌ده بونلری دخی صحیح‌العقیده طوائف نصارا میانلرنده عدوشمار ایدرلر . بونده دخی حقلری واردر : زیرا بالعموم جهله ویارم یهودی یارم بت پرست یارم فیلسوف والحاصل بوزمانده معتزله دیو خارج چیقاریلان طائفه‌لر خرستیان عد ایدلدکلری حالده خرستیان اوله‌رق کیم قالور ؟

حالبوکه شمدیکی دستورالعمل طوتیلان خرستیانلق تحلیل ایدیله‌جك اولورسه عقائد واحکامنك بر قسمی [اسن] یهودیلری معتقداتی وبرقسمی‌مصرده وقتیله‌توره‌یان [ترابیته] یهودی‌معتزله‌سنك عقائدی وبرطاقم فیلسوفلرك مقالات‌سفسطه‌کاریلریله برطاقم‌بت‌پرستلرك مراسم آیینی اوزرینه بر مسیحك وجودینی قوندرمقدن عبارت بر خلیطه اولدیغی نمایان اولور .

[اوسیبوس] ایله [ایپیفانوس] اسن . وترابیته‌یهودی‌معتزله‌لرینی خرستیان عد ایدیورلردی . تجرد ورهبانیت دخی آنلردن‌مأخوذدر . ایلك‌طائفه نصارا طوائف مرقومه‌یی کندیلرینه مقتداء وپیشوا اتخاذ ایدرلر ایدی .

اليوم المزده‌كی تورات دخی يهودی‌دينه داخل اولان يونانيلرك [سيپتواجنت] لرندن عبارت اولديغی قابل انكار دكلدر. انجيلمز ايسه علكساندرين ايله سائر يونانيلردن تلقی ايديلان روايتدر. طرف مسيحدن حواريونه صادر اولان امر احكام انجيليه‌يی اهالی‌يه لساناً تلقيندن عبارت اولديغی كبی حضرت عيسا مدت عمرنده پارمغيله طوپراق اوزرينه رسم ايلديكی اشكالدن بشقه يازی يازمامشدر.

حواريوندن [لوقا] نك اسكندريه‌لی اولديغی معترف بهدر. [مرقص] ك دخی اورالی اولديغی ظن اولنيور. ذاتاً [مرقص] انجيلی [بطرس] املا ايتمش وكنديسی يونان لسانه ترجمه ايلمش اولديغی مرويدر. ديكر انجيللر ايسه يا روايات مجرده‌دن وياخود بر طاقم يونانيلرك [متی] و [يوحنا] نامری آلتنده تلفيق ايلدكلری حكايه‌در. زيرا اكر [متی] برانجيل يازمش ايسه يهودی اولمسنه نظراً عبرانی لسانيله يازمش اوله‌جغی بديداردر. حواريون ايسه رومجه بيلمديكلری احتمالات قويه‌دندر.

انجق بز آنلری اولدقلرندن زياده معلوماتلی ولسان آشنا فرض ايده‌جك اولورسه‌ق انجيلی يهودی عبرانيلرينه تلقين ايتديكلری صره‌ده يونانيجه يازمیه‌جقلری امور بديهيه‌دندر. بنابرين تفصيلات مبسوطه‌دن (بولص) دن ماعدا حواريونه منسوب اناجيل تكميلی يا ترجمه ياخود صدق روايات وصحت منقولاتلری تابع ومخالفلری طرفندن تحت شبهه‌ده بولنان بر طاقم مجهول الاحوال اشخاصك اويدرمه‌لرندن عبارت اولديغی مستبان اولور. هركيم طرفندن يازلمش اولورسه اولسون بغايت جاهل ولسان يونانی‌يه غير واقف اشخاص طرفلرندن يازلدقلری هويدادر. احوال مشروحه يالكز بنم بر ادعای مجردمدن عبارت اولميوب صدق وصحت بياناتی عموم عندنده مسلم ومعلوم اولان احبار نصارادن [ساللاسيوس] ك لاتين لسانيله محرر اثرنده عبارات آتيه حرفياً محرر ومسطوردر. شويله كه:

«حواريون مجهول النسب جاهل بالقجی وچفتجی وكميجی مقوله‌سی اشخاصدن عبارت اولدقلرينی اثبات ايدرم بونلر انجق سوريه وقدس حواليسنده بين العوام مستعمل اولان مغلوط السنهٔ سريانيه وعبرانيه ايله متكلم اولدقلری معلومدر. بوكبی اسافل ناس لسان يونانی‌يی بيله‌مزلر ايدی. هر بر حواری بولنديغی مملكت لسان عاميانه‌سيله يازی يازه‌بيله‌جكی وبنابرين كنديلرينه منسوب اناجيل كذلك بر طاقم يونانيلرك جاهل پاپاسلری طرفندن ترجمه ايدلمش اولديغی هويدادر.» ديور.

بن اثبات مدعا ضمننده ساللاسيوسك اثرندن بونبذه‌جكی اقتباس ايلمش ايسه‌مده مذكور اثرك تكميلنی مطالعه ايلملرينی قارئين كرامه توصيه ايلرم.

خلاصه حواريونه منسوب اناجيلك نه مأخذلری ونه صدق وصحتلری حقنده بر دليل ومستندمز يوقدر. پول يعنی (پولص) يونان لسانی بيلور ايدی. لكن كنديسی يهوديلكدن تنصر ايدن خرستيانلر نظرلرنده نه‌درجه منفور ايديسه انجيلی دخی اونسبتده منفور ومردوددر. خرستيان يهوديلرينك بولصه كراهتلری يهوديلره كراهتلرندن افزونتر ايدی. كنديسنك هرطائفه‌يه مداهنه‌كارانه لسان استعماليله يهودی قانونلرينه متمسك اولانلره تمسكلرنده دوام ومخالف اولانلره مخالفتده ثباتی توصيه ايلمسی كنديسنی هركسك نظرندن دوشورمش وهركسك فكرينه كوره حركت ايتمكده اولديغی قورنت اهاليسنه يازديغی مكتوبده كنديسی دخی اعتراف ايلمكده بولنمشدر.

بولصك اشبو مسلكی فی الواقع خرستيانلرك عددينی چوغالتمش ايسه‌ده ارەلرنده دائمی بر تفرقه واختلاف وضع وتأسيس ايلمشدر.

حضرت عيسانك مسيح اولديغی اعتقادی تلقيندن صكره هردرلو امال واعمال غير مشروعه‌لرينه روی موافقت ومماشات كوسترمشدر كنديسی بودرجه اعترافاتده بولنديغی حالده اعتراف ايتمديكی دهانه كبی افعال وحركاتی اولديغی قابل تعيين وتقدير دكلدر.

بومناسبت ايله (احمد ابن ادريس) نامنده برمسلمانك حكايه‌سی وارد خاطر اولیور. شويله كه حواری پول اوچ برنسه يكديكرينه مباين خرستيانلق عقائدی تلقين ايتدكدن صكره هربرينه كندی عقيده‌سی صحيح وديكرلرينك فاسد اولديغنی تفهيم ايدردی. پولك وفاتندن صكره اشبو اوچ امير يكديكرينی تكفير ايدرك جنك وجداله باشلامشلردر.

خرستيانلرك جهالت وعلم ومعرفته اولان خصومتلری بحثنه كلنجه حضرت عيسا زماننده (جليله) اهاليسيله اك اشاغی اسافل ناسدن بشقه كمسنه خرستيان اولمديغی معلومدر. پول زماننده ايسه طبقهٔ عليا خلقندن پك از كمسنه تنصر ايلمش اولديغنی كنديسی يازيور. اكابر ناس قسطنطين زماننه قدر خرستيان اولمامشلر وحتی بت پرستلر خرستيانلری تعييب صددنده تابعلری طائفهٔ نسا ايله اطفال وجهله‌دن عبارت اولدقلرينی درميان ايدرلر ايدی. بونلرك دخی علوم ومعارفه دشمن اولدقلرينی (لاقتانسيوس) (آرتو ليبيوس) مينوسيوس) وفيلكس) كتابلرنده محرر اولديغی كبی روما راهبی (كليمانس) ك تنظيم ايلديكی كنيسا قانوننده فلسفه وعلوم حكميه وطبيعيه وجغرافيا وتاريخك قرائتنی منع وتحريم ايلديكی محرردر.

خرستيانلق بوصورتله انتشار ايتديكی ممالكه جهالت ايله وحشيلكی نقل ايتمش، بر درجه‌ده كه حكماء اسلاميه‌دن ابن سينا اسماء ادويه‌يی حروف هجا اوزرينه بالترتيب لسان يونانيدن لسان عربی‌يه ترجمه ايتديكی صره‌ده لسان فن اولان يونانئ قديمك منقرض اولديغندن لسان عوامدن ترجمه‌يه مجبور اولمشدر.

عالم اسلام

مقالات

ايرانك ماضی وحالنه بر نظر

تركلرك ايرانه حلولی، وترك قومی ايله فارسيلرك اختلاط وامتزاجی ايرانك يكی‌دن احيا وبقاسنه سبب اولدی. شو ايكی قومك

حائز اولدیغی صفات مخصوصهٔ ممیزه یك دیكری ایله مزج ایدیله‌رك هیئت عمومیه‌نك اكمال و اصلاحنه مدار اولدی. اختیار، قوای مادیه واخلاقیه‌سی معلول ولاكن اوزون بر تاریخك ویردیکی تجاربله مجرب، اوته‌دن بری پارلاق بر مدنیته مالك، امور مدنیه وسیاسیه‌ده كار آزموده اولان فارسیلرك، كنج وفعال میدان حیاته آتلمش، بتون قوای اخلاقیه ومادیه‌سنه مالك، غلیان حیات ایله پرجوش، شجیع، جهانكیر ترك اقوامی ایله امتزاجی ایرانه یكی بر نشئهٔ حیات، تازه بر شوق زندكی ویردی.

اوائل اسلامده‌كی استیلادن صوكره بتون بتون برباد وزیر وزبر اولان وحیات ملیه‌لرندن قطعیاً اثر قالمامش بولنان ایرانده عباسیلرك اواسط سلطنتلرنده بر فردوسینك ظهور ایتمه‌سی، و

عجم زنده كردم بدین فارسی

دییه‌بیلمه‌سی یالكز محمود غزنویلرك سایه‌سنده ممكن ایدی!

فی الحقیقه ساسانیلرك ایام انقراضندن فردوسینك عصرینه قدر ایرانده حیات ملیه‌دن اثر قالمه‌مشدی: لسان، ادبیات، عنعنات ملیه بتون بتون اونوتولمشدی: اوزمان عوام ناس آراسنده استعمال ایدیلن پهلوی لساننده ادبی دینلمكه لایق بر اثر قالمه‌مشدی: یالكز كرمان، یزد ونیشابور طرفلرنده كندیلرنی محافظه‌یه موفق اولان واوفاق تفك هیئاتدن عبارت بولنان زردشتیلرك بو لسانده یازلمش برقاچ كتب دینیه‌لری واردی.

لاكن تركلر ایرانه حلول ایدر ایتمز احوال واوضاع بتون بتون دكیشیر: خلافتك بتون شرق طرفنی ید اقتدارلرینه كچیرن ترك امرا، اعیان، وسلاطین ترك لسانی، ترك ادبیاتی، ترك عنعنات تاریخیه‌سنی احیا ونشر ایده‌جك یرده فارسی لسانی قبول ایده‌رك فارسی ادبیاتنك لسان وعنعنات تاریخیه‌سنك احیا و ترقیسنه خدمت ایتدیلر. فردوسینك حامیسی بولنان، شاهنامه‌نك تدوین و انشادینه باعث اولان محمود غزنویدن باشلامش آل بویه، آل سلاجقه، آتابكلر، صفویلر، افشارلر وقاجارلر، خلاصه طوقوز یوز سنه‌دن بری متمادیاً ایرانده حكومت ایدن بتون ترك امرا و سلاطینی شو طرز واطواری كندیلری ایچون مسلك ایدوب كلمكده‌درلر. فارسی لسانی آسیای غربیده بین الملل بر لسان درجه‌سنه واردیران، افكار وحسیات فارسیه‌نك مترجمی بولنان فردوسیلر، عمر خیاملر، ناصر طوسیلر، دهلویلر، سعدیلر. حافظلر... كافهٔ بر ترك امیری ویاخود سلطانی سایهٔ حمایتنده پرورشیاب اولمشلردر.

ذاتاً هر یرده اولدیغی كبی ایرانده‌ده تركلر حكومت وتملك ظاهری ایله اكتفا ایده‌رك بتون شئونات حیاتیه‌یی یرلی اهالی‌یه براقمشلردی! تركلر یالكز عسكرلك ومأموریت وظیفه‌لرینی عهده‌لرینه الارق انتظام وحفظ مملكتله اوغراشدقری حالده اركان حیاتی تشكیل ایدن تجارت، اقتصادیات، ادبیات، علوم وفنون كبی امور مهمه‌یی یرلیلره براقمشلردر.

ایشته تركلكك الك ضعیف طرفی! بو قوم بتون تاریخنده قطعیاً حس قومیت نه اولدیغنی دوشونمه‌مش: بونلر نه‌رده‌یه وارمشلرسه اورالی اولمشلردر؛ اورانك روحی ایله روحلانمشلردر، رنكی ایله رنكلنمشلردر! استانبولده بیزانس عاداتی آلمشلر، آسیانك غربنده عربلشمشلر، وسطیسنده فارسیلشمشلر، هندوستانده هندلشمشلر وتركستان شرقیده‌ده چینیلشمشلردر!!

ایشته بونك ایچوندركه الیوم قفقاسیه‌ده بولنان بر ترك ارضرومده بولنان بر تركدن، ارضرومده بولنان بر ترك اذربایجانده بولنان بر تركدن، استاروپاده‌كی ترك تركستانده‌كی تركدن بی خبردر! حالبوكه بونلرك كافه‌سی عرقاً، لساناً روحاً بر قوم اولارق استامبولدن كاشغره قدر غیر منفصل اللی التمش میلیونلق بر كتلهٔ عظیمه تشكیل ایدییورلر. بوندن ماعدا: الیوم عالم اسلام تدقیق ایدیلورسه بوراده حكمرانلق ایدن عناصرك قسم اعظمی ترك اولدیغی تبین ایدر: تونس بكلری، ومصر سلالهٔ خدیویه وامراسی، ایران سلالهٔ سلطنت وامرا وخانلری، هندوستان نوابلرینك اكثریسی اصلاً تركدرلر!

ایرانه‌گلنجه الیومده ایرانده حكمدارانلق ایدن سلسلهٔ حكمدارینك، امرا واعیانك وایرانك الك مهم قسمنی تشكیل ایدن اذربایجان كبی ایالتلرك ترك اولدقلری وتركلر طرفندن مسكون اولدیغی معلومدر!

فی الحقیقه الیوم ایرانه روح ویرن، ایرانی یاشاتدیران تركلردر. ادبیات ومطبوعاتده اولدیغی كبی امور سیاسیه واجتماعیه‌ده‌ده ایرانك مقدرات حیاتیه‌سی تركلرك اللرنده‌در! لاكن بیان ایتدیكمز وجه‌ایله بونلرده حسیات قومیه مفقوددر: بونلر قطعیاً كندیلری ایله فارسیلر آراسنده فرق وتفاوت بیلمیورلر.

ووطنی وطن مشترك عد ایده‌رك بقا ودوامنه چالشیورلر. ایران انقلابنك تاریخ وسركذشتی نیم مطالعه وتعقیب ایدنلرجه مسلمدركه شو انقلابی احداث ایله احراز موفقیت ایدن، اذربایجان وبالخاصه اذربایجانك مقر حكومتی اولان وصرف تركلرله مسكون بولنان تبریزدر.

لاكن مع التأسف ایرانك شو انقلابدن استفاده ایده‌مدیكنی اعترافه مجبورز: بیچاره مملكت بر طرفدن اجنبیلرك حیله وتزویراتی ودیكر طرفدن فرقه‌لرك وفرقه رؤساسنك تفرقه‌لری، اویوشمامقلری سایه‌سنده ازیلوب كیدییور! ممالك عثمانیه ایچون بر تهلكهٔ عظیمه تشكیل ایدن شو حالك كافهٔ اسبابنی مقالات آتیه‌مزده تشریح ایده‌جكز. شمدیلك یالكز شو اسباب آراسنده الك باشلیجه‌سنی كوسترمكله اكتفا ایده‌لم كه اوده ایرانده بر قوهٔ متحكمه‌نك فقدانندن عبارتدر!! بر قوه كه كندی اقتداری ایله بتون قوای ملیه‌یی جبراً ومتحكماً بر یره طوپلایه‌رق نقطهٔ مقصوده‌یه سوق ایتسون. ایرانده اثنای انقلابده بویله بر قوت قطعیاً غیر موجود ایدی؛ انك ایچوندركه بعد الانقلابده عالم اسلامك كافه‌سنده مشاهده ایدیلن وانحراف اخلاق نتیجه‌سی اولارق متفرق ومتشتت اغراض وشهوات نفسانیه ایله متحرك اولان اراده‌لری بر یره طوپلایوب اداره ایتمك غیر ممكن اولمادی. ایرانك بتون بلا ومصیبتلری بوندن ناشیدر.

ایشته شو درس عبرتی نظره آلوبده عثمانلولر «اتحاد وترقی» جمعیتنك قدرینی بیلمه‌لیدرلر. شو جمعیته وبالخاصه جمعیته وقتنده داخل اولمش عسکرمزه بتون موجودیتلری ایله صارلمه‌لیدرلر. امین اولمه‌لیدرکه شویله بر جمعیت اولمه‌سیدی‌یا عثمانلولق زیرپای استبدادده ازیلوب محو اولاجقدی ویاخود بعدالانقلاب خارجده‌اجانبك حیل وتزویراتی وداخلده تشتت‌ارا واختلاف اراده‌بلایاسینك قربانی اولوب کیده‌جکدی. انشاالله مقالات آتیه‌مزده ایران احوالنی تشریح ایتمك مناسبتی ایله بو نقطه‌یی مفصلاً بیان ایدرز.

احمداقایف

لوندره‌ده جمعیت اسلامیه

لوندره جمعیت اسلامیه‌سی ایچون هدیه اولمق اوزره کوندرلمش اولان «صراط مستقیم» نسخه‌لرینی حافظ محمود شیرانی نام ذاته ویرمش ایدم. آندن آلدیغم تشکرنامه‌یی لفاً تقدیم ایلیورم؛ ترجمهٔ مکتوب‌ده بروجه آتیدر:

«محترم افندیلر،

لطفاً کوندرلمش اولان صراط مستقیم نسخه‌لرندن طولایی تشکرات خالصه‌مك قبولی مرجودر. بو بابده‌کی نزاکتکزی تماملیه تقدیر ایلدیکمه دائر سزی تأمین ایدر وتخطر کزدن طولایی جداً عرض منتداری ایلرم.

«جمع ایلمش اولدیغکز اعانه ایله نشرینه یاردم‌ایتمش بولندیغکز دوقتور ایستابسك اثری چند ماهدن بری طابعلرك النده بولنوب انتشار ایچون یقینده حاضر اوله‌بیله‌جکندن مطمئنم.»

صداقت اسلامیه ایله مخلصکز

حافظ محمود خان شیرانی

***

صاحب مکتوب هندلی بر کنجدر. چند سنه مقدم تحصیل املیله انکلتره‌یه کلمشیدی. مآل مکتوبدن آکلاشیله‌جغی اوزره خطاب فرده نسبتله‌در؛ شخص معنوی‌یه یعنی بر جمعیته نسبتله یازلمامشدر. بوکا تعجب اولنمسون. اکر آره‌صره تحصیل ایچون هندستاندن کلنلر آره‌سنده بر صاحب همت وهوس چیقوبده جمعیت اسلامیه کاتب فخریلکنی اله آلمامش وبورایه کلن اولاد اسلامدن بعضیلرینك اسملرینی اعضا صفتیله قید ایله‌که اوغراشمامش اولسه مقتضیات تمدن موجبنجه یاشایان بر هیئت اجتماعیه‌یه لایق هیچ بر جمیتمز بولنماز. مشرق اسلامدن بورایه دوشنلرك هربری کندی الیله‌یلدیکی یولده کیدر، بر اجنبی مملکتده بولنان اقوام متمدنه مهاجر ویا مسافرلرینك حیات اجتماعیه‌لری ارکاننی آکدیرر هیچ برحالمز کورلمز، فوت اولانلرمزك جنازه دعاسی اجرا ایدیله‌من، صلاة عید فلانده اجرا اولنماز ایدی. برکت ویرسونکه هندلیلر احزاب نافعه تشکیلنی وبونلرك مذاکرات ومعاملاتنك انتظامه ربطنی انکلیزلردن اوکرنمشلر. کاشکی بز ترکلرده اوکره‌نه‌بیلسه‌ك!

حال بوکه بزم هربرمزك کندیمزی دیکرلرندن دها یوجه ودها یمان فرض ایدر. بریمزك تنظیم ایتمك ایسته‌دیکی برشیئی بشمز، اونمز حسد وغرض ایله تخریبه، تذلیله چالیشور. ایشته بوسببله‌درکه چونغی هندلی وبرازی مصرلی وسائره‌لی طلبه‌دن عبارت اولمق اوزره ایام مخصوصه‌ده خیلی طوپلیجه بر صورتده انعقاد ایدن لوندره جمعیت اسلامیه‌سنك ریاستی تکلیف‌ایلدیکی زمان کندی وطنداشلرم آره‌سنده ـ شو معهود وظیفهٔ رسمیت‌نامنه ـ دسائس مفسدت اجرا ایدیله‌جکنی بالتفکر قبول ایتمه‌مش ایدم.

بر محل مخصوصه مالك اولمیان ومقدما سهروردی نامنده هندلی بر صاحب غیرت ووجدك همتیله اولدیغی کبی الیوم دخی مومی الیه حافظ محمود شیرانینك مساعیسیله ابقای نام ایده‌بیلن لوندره جمعیت اسلامیه‌سندن ماعدا لوندره‌ده برده (بوتون هندستان حزب مسلمینی) نام هند جمعیتنك برشعبه‌سی واردرکه ریاستی حاکم معروف سید امیر علینك عهده‌سنده‌در ومسن واولدقجه صاحب غنا بعض هندلی ذواتك اسامیسنی حاویدر. بونلرك هندستاندن اولدقجه کلورلری دخی واردر. بو (کافهٔ هندستان حزب مسلمینی)نك لوندره شعبه‌سی هرفرصتده یالکز انکلتره حکومتنه‌ارتباط کوسترمك مسلکنی تعقیب ایلدیکندن آیریجه بر جمعیت مختلطهٔ مسلمینك بقای موجودیتی ومظهر معاونت اولمسی دخی مهم بر کیفیتدر. انکلتره‌یه ایلك کلدیکم سنه‌لرده ینه اکثریتله طلبه‌دن مرکب بر انجمن اسلام وار ایدی‌که یالکز اعضاسنك ویرکوسیله دکل بعض امرانك اعانه‌سیله‌دخی ارائهٔ موجودیت ایدر. وعالم اسلام وعلی‌الخصوص ممالك عثمانیه حقنده خیلی مدافعاتده بولنوردی. بو انجمنك لوندره‌نك اولدقجه معتبر محلاتنده بر اداره‌سی دخی بولنوردی. حال بوکه بوکونکی جمعیت اسلامیه‌نك مرکزی حافظ محمود شیرانینك لوندره‌نك برکنارنده اقامت ایلدیکی اوك بر اوطه‌سیدر. نه‌چاره! ایرادی اولمدیغی، معاونت حمیت بوله‌مادیغی حالده براجنبی وغیرمسلم مملکتده ـ ولوکه پك ضعیف برحالده اولسون ـ آره‌صره اثبات موجودیته مقتدر اولمسندن طولایی جمعیت‌اسلامیه ینه شایان تبریکدر.

کاتبلکنی فخری صورتده درعهده ایدن کنجلرك همتلری‌ده تقدیره سزادر. توحید قلوبه مأمور اولان اهل اسلامك انفساده صاپمَلری وبنابرین انشقاقه طوتلملرندن‌میدر ندر هیچ بر تشبث اجتماعیلرنده نه تعالی وحتی نه‌ده دائمیت خاصه‌سی کوریله‌میور. تشبثات اجتماعیهٔ خیریه آنجق معاونت اصحاب خیرات ایله اطراد انتظامه، دائمیت ترقی‌یه مالك اوله‌بیلور. ایجابات زمانیه‌یه کوره یولنده ویرمه‌مك ویا یکدیکرك حسن نیتندن افراط ایله اشتباه‌اولنه‌رق خیرات اجتماعیه ایچون هیچ برشی بیله ویرمه‌مك یوزندن برچوق تشبثات اسلامیه عقیم‌قالیور. هرکون انکلیزغزته‌لرنده «تبرع ووصیتلر» عنوانلی لیسته‌لره کوز کزدیردیکمزده باقیکز غنی ویا متوسط حاللی رجال ونسوان امور مختلفهٔ خیریه‌یه نه درجه‌ده یاردمده بولنیورلر. آکلارسکز، فقراخانه‌لر، خسته‌خانه‌لر، ایتامخانه‌لر دارالعلوملر

فلانلر ايچون تفريق اولنان خصص موروثه‌دن ماعدا شرقده مكتبلر كشادي ، تشبثات دينيه اجراسي ، كليسالر بناسي ايچون تبرع ايديلن پاره‌لر ، فدا كارلقلر هر كون غزته‌لرده كوزه چارپار ؛ چونكه وصيتنامه‌لري قيده مأمور اولان و (سامه‌رست‌هاوس) ديديان دائرهٔ رسميه هر كسك وصيتنامه‌سني بعدالوفات نشر ايلر . حياتلرنده خيرات وحسنات ايچون ايتدكلري فدا كارلقلرله اكتفا ايلميوب‌ده بعدالوفات دخي امور خيريه‌ده نام‌لريني ذكر ايتديرمكله ذوق آلان انسانلر البته احترام وتحسينه لايقدرلر . طبيعي برمؤسسهٔ خيريه‌نك تواليته ويريلان عطايا وتبرعات انتظام اوزره اداره اولنمق اقتضا ايلديكندن بانقه‌لرك تو طيله اسهامه ياتيريلور ، آندن كلن ايراد دخي امنيت ايله ما وضع لهنه صرف ايديله‌رك عائد اولديغي جمعيت ومؤسسهٔ خيريه جديت دائره‌سنده ابراز هويت واجراي معامله ايدر كيدر .

برمحل مخصوص ومعتبره مالك اولديغي حالده جدي ونافذ بر جمعيت مسلمينك غربك شو مهم مملكتنده ارائهٔ هويت ايده‌بيلمسي آنجق برجامع شريف ايله مشتملاتنك كرامت وساطتيه توقف ايدر . ايشته نا قابل تزلزل اولان بوذهابدن طولايي ايدي‌كه يدي سكز آي اول معاونت ايچون وطنداشلرمدن علناً رجاده بولنمغه باشلامش ايدم . غريبي شوراسيدركه برايكي جهتدن كلن معاونته مقابل ديكر جهتلردنده يا عقل درسي ويا اعتراضنامه آلدم ! مادامكه باشلانيلدي البته ار كيج بوامر خير وجوده كله‌جكدر . بنم بوخصوصده‌كي تلاشم شرف ترويجك عثمانلي مسلمانلرينه عائد اولمسي وبشقه‌مملكتلر مسلمانلرينك آنلره اقتفا ايلملري آرزوسندن ناشي ايدي .

لوندره خليل خالد

مكاتيب

طنين غزته‌سي هيئت تحريريهٔ محترمه‌سنه

آچيق مكتوب

اوته‌دنبري سوكيلي طنينك صميمي برمحبي ، برقارء دائميسي اولمق صورتيله آراده حاصل اولان رابطه و علاقه‌يه اغتراراً ، عاجزانه سؤال ايدرمكه : « ياتاق مسئله‌سي » كبي پرده بيرونانه حكايه‌لري نشر ايتمكده ملت ايچون نه كبي بر استفاده تصور ايديورسكز ؟ بز ، محترم طنينك صحايف قيمتداريني ملتك معنوياتني تقويه ايده‌جك ، عائله‌لر بينده‌كي روابطي صميمي‌لشديره‌جك . حاصلي ملته درس شهامت و فضيلت بخش ايده‌جك مندرجات نافعه ايله مالي كورمك ايسترز . غربك لوثياتي بزم صحايف عصمتمزده ير بولمامليدر . پارسده بر رذيله‌نك ياتاقده‌كي ماجراسني ديكله‌مك ، بعض « زنبق » پرستلرك خوننه كتسه‌ده ، عظيم بر هيئت اجتماعيهٔ اسلاميه‌يه‌ده حجاب ياشلري دوكديرر . پارسده اسير شهوت بر مادام حريت بهيميه‌سني استرداد ايچون دائرهٔ ازدواجدن اوزاقلاشمه‌نك چاره‌سني ديكر بر فاحشه‌دن صوريبور ، اوده : « بر آزغيرت يتيشير . (يتاقده) كوز كزك او كنه باشقه بر خيال كتيريكز ... » ديه جواب ويريبور !.. رجا ايدرم ، سويليكز ، بونلري ادبيات نامنه انظار معصومهٔ نسوانه تقديمده نه كبي بر مجبوريت حس ايديورسكز ؟ طوغريسي ناموس وعفت بوكا تحمل ايده‌مز .

كمال صميميتله رجا ايدرم ، يالواريرم ، اخلاق عاليه‌يي سونديريجي بو قبيل حكايه‌لره بدل ، تهذيب اخلاقه خادم ، جدي ، پاك و نزيه آثار ادبيه ايله تزيين صحائف ايديكزده ملتك محترم طنينه محبتي تضاعف ايتسون ...

مكتب حقوقدن
نظمي

صراط مستقيم جريدهٔ اسلاميه‌سنه

طشرده بولونديغم اثناده مايه‌الافتخارمز اولان جريدهٔ معتبره كزي مطالعه‌دن محروم ايدم . همان عودتمده كندمه الك مقدس بر وظيفه بيلديكم خادم انسانيت اولان اومبارك صراط مستقيم رسالهٔ مرغوبه‌سنك تراكم ايدن نسخه‌لريني پك بيوك برشرف وشوق ايله مطالعه‌يه باشلادم . ۹٤ نومرولو نسخهٔ فاخره‌ده محرر « اوروپاده طلبه‌مز ، استانبولده تستر ، عشرت علنيه » نامیله غايت ديندارانه وپك معقول ، پك حكيمانه يازيلان مقاله‌يي اول درجه تقدير ايله بكندم‌كه مطالعه‌سنه بردرلو قانه‌مايه‌رق مكرراً اوقودم . هم فكري اولديغم محرر بك افندي‌يه عرض تشكر ايدرم .

كچنلرده بك اوغلي جهتندن كوپرويه عودتمده تستره همان هيچ رعايت كوسترمه‌ين بر قاچ خانم ايله يانلرنده قوجه بر قيز چوجغنك باشنده حصير شاپقه‌سي اولديغني كورونجه عادتا ديوانه كبي بر حال كسب ايتدم . او درجه متأثر و متأسف اولدم . حالي همان جريدهٔ معتبره‌كزه حكايه ايتدم . اوهفته جوانبي ومساعئ خيريه‌سني كورمكله مفتخر اولدم . او زماندنبري ذهنمي طيرمالايان و بتون اسلاميت طمرلرمده‌كي قانمي تحريك ايدن بعض نقطه‌لري عرض ايتمك ايچون بروسيله‌يه منتظر اولمقده ايكن بالاده‌كي معروض مقاله بتون بتون حسيات دينيه‌مي تحريك ايدرك شو ورقپاره‌مي تقديمه جسارت بخش اولدي .

شريعت جليله‌مز نه‌قدر كوزلدر . تلقين ايتديكي مسائل عاليه بزم ايچون او قدر موجب سعادتدركه بونك قدر واهميتني آنجق او احكام جليله‌يه توفيق حركت ايدنلر تقدير ايدر .

بتون نسوان اسلام قارداشلرمز ايي بيلمليدرلركه بز نه درجه احكام دينيه‌يه رعايت ايدرسه‌ك اونسبتده ملت ترقي و تعالي ايدر . حالبوكه مع‌التأسف استانبولمزده‌كي اكثر خانملرمز بو حقيقتدن غافل كورونيورلر ؛ كيدكلري چارشافي انسان كورونجه كوله‌جكي كليور . دار برفيستان اوزرنده قيصه بر پله‌رين . يوزينك يارېسنه قدر قباليده صوكرا تا كوكسنه قدر كشاده . اللرده الديون وارده تادير سكلرينه قدر قوللر آچيق . بوحاللري كورن شيخ‌الاسلام افندي حضرتلري

الله راضی اولسون کچنلرده آداب اسلامیه‌یه رعایت اولنمسی ضمننده داخلیه نظارتنه یازدی ، اوده امنیت عمومیه‌یه تبلیغ ایتدی . فقط نه اولدی ؟ قادینلرك حالی‌ایشته ینه کوریبورز. اساساً تربیه بوزوق. بوکون فرائض الهیه‌نك اڭ بیوکی اولان نماز قیلندیغنی کورن بو قبیل مشرب برقادین استهزا ایدییور ، تحقیردن بیله چکنمز ، کوزك اوکنده اوروجی یرده ذره قدر صیقلماز . یوزندن حیاقالقمش، قلبندن نور ایمان کیتمش . بونك عاقبتی نه اوله‌جق؟ بونی دوشونمك بوکا چاره بولمق لازمدر . بز عاجزز ، بزم حقوقمزی مدافعه ، بزم عفت وشرفمزی محافظه ارککلره دوشر ، بوحاللره قارشی اغلامقدن باشقه بزم المزدن برشی کلمز . بزم شرف نسویتمزه نقیصه کتیرن ، حریت مقدسه‌مزی‌سوء استعمال‌ایدن بوکبی اراذلی حکومت‌طوغری یولده کتمکه جبر ایتمکله برابر ناموسلی ، عقللی ، حمیتلی بابالرده چوجقلرمزی‌بوکوره‌نکدن‌قورتارمق‌ایچون‌اساسلی‌برتربیه آله‌بیله‌جك چاره‌لر آراملی، بوللی، تطبیق ایتملی‌در .

هرشیدن اول مکمل قیز مکتبلری آچلملی‌در . اما تدریساتی فرانسزجه اوله‌رق پیانو، تغنی مکتبلری دکل . مسلمان تربیه‌سی ویره‌جك مکتبلر اوللی. ارککلر ، کندیلرینه دوشن بووظیفه‌یی اهمال ایدرلرسه یارین سینه‌سنی چکه‌جك ینه کندیلری‌در. بوکیدیشله برکون کله‌جك‌که آرتق بیوکلرك سوزی کچمز اوله‌جق‌در . او وقت ایشك‌اوکنی آلمق‌قدرت بشردن‌خارج‌قالیر. غیرت الهیه‌یه طوقونه‌دن بوحاله برچاره بوللی‌در . یوقسه الله‌ك عقوبتی برکره اوزرمزه توجه ایدرسه طاغلر بیله قارشـو طوره‌ماز . الله جمله‌یی اصلاح ایلسون . . . قارئه‌لرکزدن

خدیجه

مطبوعات

ولادت وتدفین

بوکونلرده ایکی مهم وقعهٔ تاریخیه اولوب کچدی : قاره طاغ قراللغنی اعلان ایتدی ، ژاپونیا ، قوره‌یی کندینه الحاق ایلدی ؛ قاره طاغ یکی برحیاته طوغدی ، قوره دولت مستقله‌سی أولدی . روسلرك معروف سیاسی محررلرندن «نشیقوف بوایکی وقعه مناسبتیله «نوویه ورمیا » صحیفه‌لرنده برطاقم مطالعات‌یوروتیور. بومطالعه‌لردن بعضلرینی اوقویوب اوزون اوزون دوشنجه‌یه وارمق . بزجه‌ده آز فائدلی اولماز :

« سیاسیون خیالیه مساوات واخوت دیه باغریر ، طوریرلر . حالبوکه حقایق وقایع نه قدرقورقنج‌مساواتسزلق‌مثاللری‌کوستریور! قره طاغك بوتون اهالیسی ربع میلیوندن فضله دکل ، یعنی بزم واسیلی آطه‌سی (پترسبورغك اقسامندن بر آطه) سکنه‌سنك ثلثی قدر ، ــ بونکله برابر استقلالنی محافظه ایتدکدن ماعدا ، قراللقده قزاندی . قوره‌نك اهالیسی ۱۲ میلیون، یعنی قره‌طاغلیلرك همان‌همان ۵۰ مثلی ، ــ بونکله برابر قومشوسی طرفندن یوطولدی . سز ، بو برجنایتدر ، اخوت اساس‌مقدسنه قارشی خیانتدر؛ دیه ایسته‌دیککز قدر، آوازیکزك‌چیقدیغی‌قدر باغیروب‌چاغریکز، فلکك‌انصافسزلغنه قارشی ، بر حدت تپنکز . فلك ، سزه آنجق صوئوق برسکوت ایله جواب ویرر ، وسز بوسکوتده مدهش برتهدید حس ایدرسکز.

« اکر عدالت الهیه‌دن بحث ایدیورسه‌کز ، احواله‌ده تقدیر الهی یعنی قوانین طبیعیه نقطهٔ نظرندن باقیکز . برکوشه‌ده کوچوك فقط قابلیت حیاتیه‌یی تماماً حائز برقبیله یشایور ، دیکر بر کوشه‌ده ایسه تنبل وبومشامش برقوم وار. یوکسك برنقطهٔ نظردن‌باقیلورسه، طبیعتك بوقوهٔ حیاتیه‌سنی غائب ایتمش ، اختیارلایوب بیتمش‌برقومك محافظاسی‌عدالت‌اولورمی؟ اکر بالذات‌قوره‌لیلراوقدر آلدیرمیورلرسه، قوره‌نك استقلالنه کیم اهمیت ویرر ؟ حتی قوره‌لیلرك اغلایوب صیزلادقلرینی فرض ایتسه‌ك بیله . بومغلوب حسیات وساده دل «سکون صاحبی » اولکه‌سی ساکنلرینك چکیك کوزلرندن دوکیلن طوزلو صولرك کیمه لزومی واردر ؟ قوی بردولتك بر دولت ضعیفه صالدیرمه‌سی حاضرلانیرکن ، خیالپرست کوه‌زه‌لر ، هپ برآغزدن : البته انکلتره قوره‌نك الحاقنه راضی اولماز ، دیمشلردی ! روسیه‌ده براقماز ! حقوق بین‌الدولك بوقدر جلی اخلالنه جماهیر متفقه‌نك مساعده ایتمیه‌جکندن بحثه بیله لزوم یوق! لکن وقایع نه‌کوستردی؟ « جنایت » اجرا ایدلدی . هیچ قیملدانان یوق ؛ برقوم بیله یرندن اوینامادی . واقعا روسیه سفیری طوکیوده تأثراتی‌بیان‌ایتدی اما... بوتأثرات ژاپونیا پایتختنده خساراتی موجب اولان فیضان میاه حقنده ایدی ! ... »

« ... قوره‌نك‌ضبط‌وغصبی، بوتون‌دنیاخیالپرستانی،وعلی‌الخصوص ایی طوپلر وایی جنراللر یرینه یالکز أژدرها تصویرلرینه مالك ، من طرف‌الله محفوظ مملکتلرك خیالپرستلری ایچون ایی بر درس عبرتدر : هیچ برقصور وقباحتی اولمادیغی حالده اعدام ایدیلن قوره دولتی ایچون ، نه انکلتره ، نه آمریقا ، نه فرانسه مدافعك ایتمدی. ایشته حقوق بین‌الدولك مشهور ومقدس تأميناتی بویله‌در ! اسکی زمانلرده ، کویدن کچن یولجی‌یه حیدودلر تعرض ایدوب‌ده زواللی یولجی : ــ امانین ، امداده یتیشك ! اولدیریورلر دیه جان هولیله جیاق جیاق باغردیغی زمان ، قلبه‌لرده‌کی آیدنلقلر جارچابوق سونر، کویلیلر بودروملره ، طاوان آرالرینه قاچارلردی . حیدودلق ، حالا دوام ایدیور . هم یالکز بویوك جاده‌لرده دکل ، صحنهٔ سیاست عالمده ، قوتسز قوملرك کاه بری ، کاه دیکری کسیلوب اولدیریلیور. کچن یارم عصر ایچنده ، یالکز انغلوـ صاقسون عرق آزمی‌دولتاری یر یوزندن قالدیردی !

« کوچوجك قره‌طاغ حشمت قرالیه‌سنی هیچده ایتالیاوروسیه ایله‌صهرتی‌سایه‌سنده قزانمادی. دیرلرکه‌قره‌طاغ طبیعی براستحکامدر، نه تورکیه نه آوستریا بوقارتال یواسنه چیقاماز . طوغری ، استحکام

اى ، يا محافظلرى ناصل ! قوره وبوسنه هرسكده طاغاق ايدى ، لكن هرايكيسى بويوك مشكلاتسز الحاق اولنوويرديلر . هم تاريخده اويله دوز ، قيرمملكتلر بيايورزكه بوتون دنيايى ضبط ايچون جهانكيرلر يتشديرمشلردر . بوجه طاغلر دكل ، يوجه طبيعتلى آدملردركه غلبه چالار . كوچوك قره‌طاغ ، حاكميت واستقلالى آنجق كندى قهرمانلغى ، مستولى‌يه تابع اولمقدن ايسه اولمه‌يى ترجيح ايتمه‌سى سايه‌سنده صاقلايه‌بيلدى . ملتلرك سر حيات وبقاسى بوندن عبارتدر . انسان قيمت حريتى حياتدن دها بهالى صاتدقجه محكوميتى اولومدن بدتر كوردكجه ، حاكم مستقلدر . »

« ... بكا بر ملت كوستركز كه عوامك قصوريله باطمش اولسون .
« اويله بر ملت يوقدر . قراللقلرده‌ده ، جمهوريتلرده‌ده ، انحطاط
« يوكسكدن باشلامشدر . قومك قوتى ، ابتدا ، اصيلزاده‌لرى ،
« مأمورلرى ايچنده ضعفه تحول ايتمشدر . ملتك اعضاى مدافعه‌سى
« ايشسزلكدن ، يواش يواش ، طفيلى بر شكل آلمشدر . عدم فعاليت ،
« رخاوت ، سفاهت ، فسق وفجور ، مسرفلك ، وبونلرله برابر قلبسزلك ،
« تقيدات مدنيه وانسانيه بذل اولنمامق يوزندن عادتا وحشيله‌شمش
« اكثريت عظيمهٔ مليه ايله قطعياً رابطه‌سزلق ، ايشته يوكسك صنفلرده
« انحطاط وانقراضك باشلانغجى ! اساساً محارب اولان بو صنفلر ،
« بويله‌جه صلحپرورلكه ، صكره رخاوت ومسكنته طالمشلردر ؛
« جنك وجدال حقيقى فعاليتك يرينه قاملرك مستعار خدماتى قائم
« اولمشدر . جنكاورلكله برابر قوهٔ ايجاديه‌سى‌ده غائب ايتمش بو صنوف
« ممتازه ، آرتق قومشولرينى تقليده قويولورلر ؛ بونلرك عندنده مدنيتك
« درجه‌سى يبانجيلرك روحنى استعاره ايله اولچولور . بو صنوف
« مدنيده قومشولردن برينك مدنيتنى كنديلرينه معيار اتخاذ ايده‌رك
« كندى ملتلرندن كندى مدنيتلرندن تماماً آيريلورلر ؛ اكثريت اهالى
« ايسه كيتدكجه وحشيلشير . بر ملتك صنوفى آراسنه بويله مدنى بر
« اعتزال كيرديمى ، آرتق امين اولمليكه اوملتك كونلرى صاييليدر ... »

فرنك مدنيتنى كنديلرينه ارباب اتخاذ ايدينلريمز اشبو تنقيدلرى كنديلرينه طوغريدن طوغرى‌يه متوجه ظن ايتمه‌ينلر ديه ، على العجله سويليه‌لم كه اشبو سطرلر ، « نوويه وره‌ميا » نك ١٤ اغستوس رومى ١٩١٠ تاريخلى نسخه‌سنك ايكنجى صحيفه‌سنده عيناً مندرجدر .

معنوی قوتلر

پترسبورغده منشيقوف يوقارى‌يه منقول مقاله‌سنى يازاركن ، استانبولده د . ك افندى‌ده همان عينى حقايقى « صباح » ك بر باش مقاله‌سيله همشهريلرينك نظرگاه عبرت وتفكرينه قوييورمش . پك فائده‌لى اولان بو باش مقاله‌نك قسم اعظمنى ، بزده قارئلريمزه عيناً تقديم ايتمك ايستيورز . اكر اولجه « صباح » ده اوقومش ايسه‌لر بيله ضررى يوق ، بر دها اوقوسونلر ؛ چونكه مقاله بر قاچ دفعه اوقونمه‌يه وتها چوق دوشونلمه‌يه دكرليدر .

« بر قومك حسيات وآدابى موجوديتنك لاينفك دليليدر ؛ بشريتك شرائط حياتيه‌سنى حس ايدلمز برتأنى ايله تعديل ايدن زمان ، اونلره هيچ خلل كتيرمز ؛ بالعكس ، « تجدد » كلمه‌سنك ماضئ تاريخى‌يى فراموش معناسنه دلالت ايتمديكنى بيلن هرملت ، اسلافك تذكارينه ، موجوديت مليه‌ده محافظهٔ انسجامه وسيله اولان عنعنات واعتياداتى محافظه‌يه ساعى‌در .

« ... بورده اصلسه ياكلش برظن پيدا اولمش ؛ فرانسزلرده كويا بويله شيلره اهميت ويرلديكى فرض ايديليور . بويله برظن حصولنه سبب اولانلر فرانسزملتى حقنده‌كى مشاهداتى ، پارس بولوارلرينك اجنبى يتاغى اولان هوتللرنده وپانسيونلرنده كوردكلرى احواله انحصار ايدنلردر . اساساً فرانسزلر عادات وعنعناته غايت احترامكار برملتدرلر . دقته شاياندركه ـ زمانك تأثيراتنه رغماً ـ « اورلئان » قهرمانى (ژان دارق) ك خاطره‌سنه الك اوفاق براحترامسزلق بيله الآن عفو ايدلميور . فرانسه اهاليسنك ايام دينيه ومليه‌يه ويرديكى اهميت هيچ برتزلزله اوغرامامشدر . فرانسه ولايتنده ، فرانسزلرك عائله محيطنده يشامش اولانلر بونى تماميله بيليرلر .

بوديديكمز ظواهردر . ظواهر بر ملتك هيئت عموميه‌سنه تعلق ايدنجه باطنك ترجمانى حكمنى آلير . بوراده باطن ديديكمز حيات امده الك قوتلى سائق اولان معنويات‌در . ملتلر يالكز مادى قوتلرله يشامازلر ، موجوديتلرينى يالكز مادى قوتلرله صاقلايامازلر ؛ اوقوتلرك استنادگاهى معنويتلرى‌در . مادى قوتلرى پيدا ، اوقوتلردن استفاده‌يى تأمين ايدن سائق انسانلرك اعتقاداتى ، احتساساتى ، قناعاتى‌در . بوجهتله ضعيف اولان برملت ، مادى قوتى اعتباريله‌ده ضعيفدر . چونكه طوپ وتفنك ، پاره وثروت كندى كندينه ايش كورمز . « ايش كوردين » انسانلردر . يالكز مادى حسابلرله حركت ايدن انسانلر علوياته صعود ايده‌مزلر . اودرجه‌لرده متانت آنجق عالى حسلرك ، عالى اعتقادلرك صادق اولان انسانلرك قلبنده بولنور ؛ يالكز اونلر اويوكلكلرى كوستره بيليرلر .

« وطن » ك شكل مصغرى «خانه» ، «ملت» ك شكل مصغرى «عائله» در . خانه درت ديوار ، ملت بر سورى انسان ديمك دكلدر . بونلرك هرايكيسى حسلر ، خاطره‌لر ، قناعتلر ايله روحلانير ، جانلانير . اوحسلر وقناعتلر ، اوخاطره‌لر ـ يعنى عائله‌نك وملتك معنوياتنى تشكيل ايدن قوتلر ـ قالديليرسه ، معناً هيچ بر قيمتى اولمايان بر طاقم بنالرله افرادى ، يكديكرينه ـ وآرتق « آنا طوپراغى » نظريله باقدقلرى وطنه ـ قارشى بيكانه بر سورى انسان قالير . بويله بر جمعيت محكوم انقراض‌در .

انسانلرك نائل علويات اولملرى باطنده وظاهرده متين اولملرينه متوقفدر . حسياتده ، اخلاقده ، معنوياتده متانت برملتك ضمان نجاتى‌در . عثمانليق عالمنك بيوك قهرمانلرى شمديكى انسانلر كبى ات وكميك اوله‌رق ياراداش ايديلر . عجبا اونلره اوخوارق ياپديران يالكز بازولرينك قوتمى ايدى ؟ قلبلرينك قوتى اولمسه ، بازونك قوتى نره‌يه قدر يتيشه بيليردى ؟ عجبا دوشونلى كه اونلرك قوتى نه كبى حسياتك ، نه كبى قناعتلره صداقتك ثمره‌سى ايدى ؟

قوهٔ قلبيه آنجق زمان وفرصتى كليرسه تظاهر ايدر برحادثهٔ خارق العاده دكلدر . نزاهت اخلاقيه‌نك نتيجهٔ طبيعيه‌سيدركه فرصت ظهور ايدنجه منجلى اولور . معنوياتى قوتلى اولميانلر بردنبره بيوك انسانيتپرورلر ، بيوك وطنپرورلر ، بيوك قهرمانلر اوله‌مازلر . بيوك انسانلر اساساً معنوياتى قوتلى آدملردن ظهور ايتمشدر . »

اوته‌دن بريدن يارم يامالاق ايشتدكلرى تاريخ واجتماعيات قرنتيلريله مورخ ، صوصيولوغ كچينلريمز ، بر ملتك جريان تاريخيسنى بر نقطه‌ده كسويره‌رك بر نوع table rose ياپوب اوزرينه خيالى بنالر قورمق وهمنده‌درلر . شرق وغرب عالملرينى ياقيندن تدقيقه موفق اولمش د . ك . افنديك بو مقاله‌لرينى ، بالخاصه اوذواته رمضان هديه‌سى اولمق اوزره ، تقديم ايلرز .

اجنبی دشمنلغی

طنین رفیقمز حقسز اوله‌رق بزه اسناد ایدیلن اجنبی دشمنلغی مسئله‌سندن بحث ایتدیکی صره‌ده :

« عهود عتیقه اصولی اوروپاده هانکی ملته تطبیق ایدیلسه بوندن ممنون اولور . وبونی کندیسنه جبراً قبول ایتدیرنلره « الله راضی اولسون » دیر؟ دییور ، وبراز اشاغیده‌ده شو سوزلری علاوه ایدییور :

عهود عتیقه‌نك موجودیتندن دولایی بزده‌کی عدم ممنونیت ومرارت بر حس عداوته منقلب اولاجقسه بوندن صوکره اولاجق ، آوروپالك حقمزده کوستره‌جکی معامله‌یه نظراً وقوعه کله‌جك وتعین ایده‌جکدر . بناءً علیه بوراده « غایت نازك برمسئله » قارشیسنده بولوندقلرینی، شرق ایله غربك مناسباتنك پك دواملی وقوتلی بر اساس محادنته استنادی کندیلرینك اللرنده اولدیغنی تقدیر ایتمك واوکا کوره بزی اداره ایتمك شو دقیقه‌ده آوروپالیلره ترتب ایدن بر وظیفه‌در .

هندستان وعالم اسلام

(فورتنایتلی ریویو) ك اجمال سیاسیسندن :

دوقتور (شیمان)ك آلمان ایمپراطوری ایله اولان صمیمیتی وآلمان قابینه‌سی ایله اولان ارتباطی، کندیسنك هندستان حقنده یازدیغی شیلره اهمیت مخصوصه ویردیرر. بوذات (قرویچ) غزته‌سنده یازدیغی مقاله‌ده انکلتره‌نك کنج ترکلره دشمن اولدیغنی وذاتاً انکلتره‌نك عالم اسلامه عداوتی بولندیغنی ، مصره ، شورایه ، بورایه حاکم اولدیغنی وایرانده روسیه‌یه، فاسده فرانسه‌یه مظاهرت ایتدیکنی، هریرده اسلاملك قوتی تنقیصه، حتی هند اسلاملرینه ایراث مضرت ایلمکه چالیشدیغنی بیان ایدییور. بوندن بشقه دوقتور شیمان انکلتره‌نك دائما مشکلات مهمه‌یه معروض بولندیغنی ، حتی ۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰ هندلینك انکلتره علیهنده اولدیغنی ، شاید انکلیزلر علیهنه بر حرب ظهور ایدرسه شرقك همان انکلتره علیهنه قیام ایده‌جکنی وبوحسابه کوره انکلتره‌نك آسیا تهلکه‌سی قارشیسنده متمادیاً دوچار ضعف اوله‌جغنی، بوایسه عموم عالم سیاسیاتده انکلتره‌نك موقعنی دوچار تزلزل ایده‌جکنی علاوهٔ مقال ایدییور.

بونشریاتدن مقصد، آلمانلرك تزیید قوت ایتمسی، ترکیانك اتفاق مثلثه داخل اولمسی ، انکلتره‌نك روسیه‌دن اوزاقلاشمسی، اکر روسیه مدبر ایسه آنك‌ده انکلتره ایله بوزوشمسی،فرانسه‌نك‌ده کرك انکلیز وکرك روسلری ترك ایلمسیدر . کرچه بونشریاتدن مقصد انکلتره‌نك هندستانده‌کی قوتی اهمیتسز کوسترمك، ترکیایی، ایرانی وسائر طرفلری وادیٔ خطایه سوق ایتمك ایسه‌ده خاصةً نظر دقتی جلب ایتمك ایسترز که انکلتره‌نك هندستانده‌کی قوتی ظن اولندیغی قدر ضعیف اولمدیغی کبی انکلتره ایمپراطورلغنك موقعی‌ده متزلزل دکلدر .

برقاچ آی ایچون هندستان مسئله‌سی بزم برآز فضله نظر دقتمزی جلب ایده‌جکدر . بو، بویله اولمقله برابر، دوقتور شیمانك ظن ایتدیکی درجه‌ده انکلتره حکومتی ضعیف برموقعده دکلدر . کرچه هندستانده حکومت ایله اهالی آره‌سنده بردرجه‌یه‌قدر مخالفت افکار وارسه‌ده، مستقبلاً‌ده ثابت اوله‌جغی وجهله، انکلیز اداره‌سی هندستانده اولانجه شوکت ورصانتیله پایدار اوله‌جقدر . بوندن یاریم عصراول (ریشار دبارتون) برانزنده توصیف ایتدیکی وجهله، اسکی یونانیلر دیکر ممالکه نصل (باربار) نظریله باقارلار ایدیسه بوکون مجوسیلری انکلیزلرله اسلاملره عین نظرله باقیورلر. بز شمدی‌یه‌قدر وظیفه‌مزی ناموسکارانه ایفا ایتمش اولدیغمز کبی، شمدی‌ده ایفا ایدییورز وایلروده‌ده ایفاءِ ایده‌جکز. بز شرقده انکلیز باندیراسی آلتنده بولنان متضاده منسوبینه معاملهٔ عدالتکارانه‌ده بولندق، شرقده دیانتك، غربده سیاسیات قدر اهمیتی واردر. بوکون هندستانده انکلیز اداره‌سی علیهنه اجرا ایدیلن تحریکات شدیدهٔ سیاسیه ، عین زمانده ، یتمش ملیون اسلام علیهنه اولدیغی کبی، اسلامیت ایچون‌ده برمنبع تهلکه‌در. بناءً علیه بزم عالم اسلام حقنده‌کی احتساساتمز کرك استانبولده وکرك قالکوته‌ده بوصورتله تلقی ایدلملیدر.

هند مجوسیلری نظرنده اسلاملر برعنصر مضر کبی تلقی ایدلمکده‌درلر. بز بالطبع مجوسیلرك ضررینه اوله‌رق اسلاملره طرفکیرلك ایده‌میز. ذاتاً اسلاملرده بونی ایسته‌مزلر . شوجهت معلومدر که اکر مجوسیلر جبراً ویا سیاسةً هندستانده برقوهٔ حاکمه تشکیل ایتمکه تشبث ایتسه‌لر اسلاملر فدای جان ایدرجه‌سنه مجادله‌ده بولنه‌رق بوکا مانع اولورلر. چونکه هند مسلمانلرینك حال حاضرینی تدقیق ایده‌لم . بونلر آلتمش ملیوندن متجاوزدرلر . یعنی هندستانده‌کی اسلاملر ژاپونیاده‌کی ژاپونلردن فضله‌در . عین وجهله آلمانیاده‌کی آلمانلردن‌ده فضله‌درلر . بوندن بشقه دیکر بر عالم اسلامده کندیلرینه معاونت ایده‌بیلیر . بناءً علیه مجوسیلر بوحرکت اغتشاشیه‌لرنده موفق اولورلرسه همان عالم اسلام قیام ایده‌جك ، مدهش بر مجادله ظهور ایده‌جکدر . بوده ینه بر حکومت اجنبیه‌نك مداخله‌سنی استلزام ایده‌جکدر . بیانات سالفه‌دن‌ده مستبان اولور که انکلیزلر عالم اسلام علیهنده دکل ، بلکه هند مسلمانلری انکلیزلرله هم افکاردر .

شئون

دولت عثمانیه :

رمضان شریفده موزیقهٔ همایونك تعطیلی — موزیقهٔ همایونك هراقشام سرای همایونده نوبت چالمسی معتاد اولدیغی حالده رمضان شریفك برنجی کوننده اعتباراً بتون رمضانده نوبت چالنمامسنی خلیفهٔ دیانتپرور افندمز حضرتلری اراده بیورمشلردر .

اوروج بیه‌نلر ایچونده — رمضان شریفده اوروج یمکه جرأت ایدنلر بولندیغی تقدیرده حقلرنده مجازات شدیده اجرا اولنه‌جغنك بیانیله بویله برفعل مذمومه میدان ویرلمه‌سی باب مشیختدن امنیت عمومیه مدیریتنه یازلمشدر .

ساختهٔ چارشافلیلر — امنیت عمومیه مدیریتندن : کچنده بر ایکی کون فاصله ایله اسلام قیافتنه کیرمش ایکی خرستیان قادینی بك‌اوغلی جاده‌لرنده وقتا برحال وحرکتده کورلمش وحقلرنده تحقیقات اجراسنه باشلانمشدر . بونك نه کبی برمقصده مستند اولدیغی آشکار بولندیغندن بعدازین چارشاف کیتمش اولدیغی حالده بوکبی احوال وحرکاته تصدی ایدنلرك مأمورین الضابطیه طرفندن تعقیب ودوچار جزا ایدیله‌جکلری اعلان اولنور .

تونس وجزایرلیلر وعثمانلی دوغماسی — جزایر وتونسلی مسلمانلردن

مرکب برهیئت یکی کلن زرهلیلر ایچون مراسم استقبالیه‌ده حاضر بولنمق اوزره برواپور مخصوصله ایاستفانوسه کیتمشلر ، بارباروسک کلیشنی تماشا ایتدکدن‌صوکره اقشام اوزری عودتلرنده مسعودیه زرهلیسنی زیارت ایتمشلر وپك زیاده مسرور اولمشلردر . اوندن‌صوکره‌ده تونس وجزا یرلیلرجه پك طاتلی خاطرات تاریخیه وجهانکیرانه‌سی اولان بارباروسك قبرینی زیارت ایتمشلردر . تونسلی شیخ‌صالح‌الشریف ، تونس قاضیٔ حنفیسی شیخ اسماعیل ، مکتب طبیه‌طلبه‌سندن‌حبیب‌افندیلرطرفندن کرك مسعودیه‌ده ، کرك‌بارباروسك تربه‌سنده پارلاق نطقلر ایراد ایدلمشدر . بو جمعیتك اللرنده عربجه ، ترکجه یپتلرله مزین بایراقلر واردی .

ارناوودلوق حقنده تایمسك مفتریاتنی مصر مطبوعاتنك رد وتکذیبی — حکومت عثمانیه‌نك آرناوودلقده‌کی اجرا آتی‌تقبیح قیلقلی‌تایمس‌مخابرینك غزته‌سنه کوندردکاری مکتوبلری حرفیاً ترجمه‌ایدن مصرغزته‌لری اوچ‌ولایت اهالیسنی حکومت عثمانیه علیهنه تحریك دیمك اولان نشریات واقعه‌یه بیان تأسف ایله مخابرك مفتریات ردیئه‌سنی ردوتکذیب ایدییورلر . بزم بوراده‌کی غزته‌لر تکذیب شویله‌طورسون مکتوبلرك موجودیتندن بیله قارئلرینی‌خبردار ایتمدیلر .

عزت هولو غزته‌سنك دین علیهنه نشریاتی واسلاملرك هیجانی — قاهره‌ده انتشار ایدن وعزت هولونك معاونت نقدیه‌سنه مظهر اولان المؤید غزته‌سنك ٦١٣٨ نومرولو نسخه‌سنده شریعت مطهرهٔ اسلامیه‌علیهنه لئیمانه وقوعبولان تعرضات ونشریاتدن‌طولایی محلی افکار عمومیهٔ اسلامیه‌سی متهیج بولنمقده وجرائد سائره‌یه تقبیح‌وپروتستو تلغرافلری کشیده‌اولنمقده‌در .

مصرده حریت مطبوعات علیهنه — مصرده مطبوعات حقنده وضع اولنان تعقیبات شدیده‌دن بری‌ده مطبوعات جرائمنه دائر ویریله‌جك حکملرك قابل استیناف اولمامسیدر . قانونك بوحکمی برنجی دفعه‌اوله‌رق غایاتی‌مسئله‌سی مناسبتیله تطبیق اولنمشدر . مصر مطبوعاتی اظهار تأسف‌وتأثر ایله حکومتك نقطهٔ نظرینی ادلهٔ حقوقیه ایله جرح ایدییورلر .

فاس :

صلح قونفره‌سی وفاس — اخیراً انعقاد ایدن‌صلح مؤتمری فرانسه واسپانیانك فاسده‌کی حرکات عسکریه‌لرنده مشهود اولان آثار توقفدن‌طولایی بیان‌ممنونیت ایتمش‌وفرانسه اردوسنك‌بر آن اول ممالك مذکوره‌دن چکیلمسی تمنیاتنده بولنمشدر .

روسیه :

حقوق اسلامیه‌یی جامع قواعد فقهیه — کنج علمامزدن موسی افندی بیکیفیت بوکونلرده قزانده « قواعدفقهیه » نامنده بیوك براثر یازوب باصدرمقله مشغولدر . قواعد فقهیه ، حقوق اسلامیه‌یی جامع اوله‌رق بشیوز صحیفه‌لك برکتاب اوله‌جقدر . اربابی ایچون پك فائده‌لی براثر اوله‌جغی امید اولنور .

« ترجمان »

روسیه‌ده مسلمانلره تضییقات — چیلابی‌شهرنده‌کی‌مسلمان کتبخانه‌سی ، اوزون اوزادی‌یه تحریاتدن صوکره مغایر قانون برشی بولنمادیغی حالده سد ایدلمشدر . - کذلك اقاژنبورغ شهرنده مسلمان کتبخانه‌سی ، بلاسبب‌مشروع ، پولیس طرفندن‌تعهیر اولنمشدر . - اورسکی شهرنده مسلمانلر « شرق قلوبی » نامیله برمؤسسهٔ ملیه تأسیسی ایچون مرجعنه مراجعت ایتدکاری حالده ، استدعالری رد اولنمشدر . - قرغزلر اراسنده اسباب سیاسیه‌یه مبنی دنیله‌رك پولیس طرفندن متصل تحریات اجرا ایدلکده‌در .

قرغز - روس غوغاسی . — روسیه حکومتی اسیای وسطاده مسلمان عنصرینك حائز اولدیغی بیوك اکثریتی اکسیلتمك عینی زمانده مسلمانلرك مدار تعیشی اولان طوپراقلرینی تحدید ایله قوهٔ اقتصادیه‌لرینی‌قیرمق ایچون سنه‌لردنبرو اورالره روس مهاجری سوق ایتمکده‌در . صوك کونلرده آلدیغمز روسیه‌مسلمان غزته‌لرینك ویردیکی خبرلردن اکلاشیلیورکه بوتضییقات زواللی‌قرغز - قازاق قرداشلریمزك آرتق‌جانه‌تاق‌ایتدیکندن ، بوقدر بیك‌قرغز ، صوپا ، قلیچ ، تفنك اللرینه نه کچمش ایسه آلوب روس مهاجرلرینك اوزرینه هجوم ایتمشلر وبویله‌جه باشلایان روس قرغز غوغاسی نهایت قرغزلرك غلبه‌سیله ختام بولمشدر . فقط صکره‌دن سمرقند طرفندن برطابور روس‌عسکری کلوب قرغزلری پوسکورتمشدر .

روسیه‌لی مسلمانلر قرداشلرمزده همت . — برقاچ سنه اول وفات ایدرك ، مکاتب ومدارس اسلامیه‌یه صرف اولنمق اوزره ، یارم میلیون روبله قدر وقف براقش اولان اورنبورغلی احمد بای حسینوفك برادری محمود بای حسینوف ، « وقت » رفیقمزك استخبارینه‌کوره بوکونلرده ٤٠٠ بیك روبله قیمتنده برمالکانه‌سنی اورنبورغ وقارغالی مکتب ومدرسه‌لری فائده‌سنه وقف ایتمشدر . بوندن بشقه مشارالیه ١٠٠ بیك روبله قدر برمبلغی‌ده قیو ، کوپرو اعمالی کبی خیراته ویریور .

الله محمودبایك خیراتنی قبول‌ایله اجرینی ویرسین واغنیای مسلمین آراسنده امثالنی آرتدیرسون !

ایرقوتسکی شهرنده مسیونر قونفره‌سی . — کچنلرده‌قزان‌شهرنده ارتودوقس‌مسیونرلری بیوك برقونفره‌عقد ایدرك غیرخرستیانلروعلی‌الخصوص مسلمانلر آراسنده نشر نصرانیت ایتمك اونلرك نشردین ایتمه‌لرینه مقابله‌ده‌بولنمق ایچون استشاره ایلشلردی . عین مقصدله بوکونلرده ، سبیریانك ایرقوتسکی شهرنده دیکربر مسیونر قونفره‌سی دها طوپلاندی . هرنقدر بوقونفره‌یه ارباب مطبوعاتی کتیرتمیورلرسه‌ده اورنبورغلی « وقت » رفیقمز ، قونفره‌نك بعض مقرراتنی استخبار ایلمشدر .

غیر روسلر آراسنده کلیسالر ومحله مکتبلری آچمق ، اورالرده پاپاس ومعلملره غیر روس دیللرینی اوکرندیرمك ، مسیونرلرك معاشلرینی آتدیرمق ، مسیونرلرك محافظهٔ حسن اخلاق ایتمه‌لرینی شدتلی نظارت آلتنده بولندیرمق ، خرستیان اولمیان اقوامی اعاشه‌ایله خرستیانلغه جلب ایچون برسرمایه تأسیس ایتمك ، بومقرراتك باشلیجه‌لرندن معدوددر .

باقکز ، باشقه‌لر ناصیل کندی دینلرینك توسعنه چالیشیور .

بر بیوك مسلمانك وفاتی . روسیه مسلمانلرینه یوز بیکلرجه روبله خیراتیله نیك‌نام قزانمش ، میلیونر محمودبای حسینوفك وفاتی خبرینی‌آله‌رق چوق‌متأثر اولدق . مشارالیه برادرلری مرحوم احمد وعبدالغنی بایلرله برابر بیش پاره‌سز تجارته باشلامش ایدی ؛ صوك کونلرنده ایسه سنوی یدی‌سکز میلیونلق ایش کوریوردی . الله رحمت ایله‌سون !

خیوه :

امیرك وفاتی — بوهفته طاشکنددن آلنان برتلغرافدن اکلاشیلدیغی اوزره خیوه امیری عبدالرحیم بهادر خان وفات ایتمشدر . مرحومك کیمسه‌یه نه‌ایلکی ، نه ضرری طوقونمشیدی . صوفی برذات اولوب ناموس دائره‌سنده اکمال‌حیات‌ایلمشدر . الله رحمت ایلسون . ولی‌عهداوغلی‌اسفندیارتوره خان‌احوال زمانه واقف ، هوسکار ترقی ومحب معارف‌درایتلی برکنجدر . امیداولنورکه ماورای خزر مسلمانلری بوذات محترمك غیرت وهمتیله انتباه ایدرك فعالیته کلیرلر ومظهر رفاه وسعادت اولورلر .

ایران :

ایرانه مستشارلر دعوتی — ایران مجلس‌ملیسنك ناشرافکاری‌اولان « مجلس » غزته‌سی ایرانه خارجدن جلب‌ایدیله‌جك مستشارلرك ملل معظمه‌دن اوله‌لرینی طلب ایدییور . زیرا ملل‌غیر معظمه‌یه منسوب مستشارلرك کافه‌سی یا روس ویاخود انکلیز تحت نفوذنده اوله‌جقلرینه قناعت تامه‌سی واردر . بوکبی مستشارلر طوعاً وکرهاً روس وانکلتره اللرنده آلت اوله‌جقلرنده شك وشبهه ایدیله‌من . حالبوکه ملل معظمه‌دن مستشارلر جلب ایدیلیرسه بونلرك سربستٔ حرکاتنی منسوب اولدقلری حکومتلر تأمین‌ایده‌بیلیرلر . دیبور

« مطبعهٔ خیریه » وشرکاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقيم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور . درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز .

دين، فلسفه، علوم، حقوق، ادبيات وسياسياتدن وبالخاصه كرك سياسی وكرك اجتماعی ومدنی احوال وشؤون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	آلتی آيلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب

تاريخ تأسيسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قيرمه‌دن مقوا بورو ايله كوندريلیرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٠٦ — ١١ رمضان ٣٢٨ پنجشنبه ٢ ايلول ٣٢٦ — بشنجی جلد

تفسير شريف

انوار قرآن

١١ — وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ قَالُوا اِنَّمَا
نَحْنُ مُصْلِحُونَ .

[منافقينك كفر ونفاقلرينه تفرع ايدن بعض قبيحه‌لری تعداد اولنه‌رق بيوريليوركه] آنلره روی زمينده افساد ايتمك ديلديكی زمان بز آنجق مصلحز ديديلر [سز بر يوزنده فساده مؤدی اولان شيلری ايشله‌يورسكز . اسرار مسلمينی كفاره افشا و آنلری مسلمين عليهنه تشويق واغرا ايله حروب وفتنی تهييج ايدرك وشرائع ، هدی ورحمت اولمق اوزره بين العباد وضع اولنمش سنن الٰهيه اولديغی حالده سز اظهار معاصی و اهانت بالدين ايله نظام عالمه مخل حالاته جرأت كوستره‌رك اورته‌لغی هرج ومرج ايديورسكز . بو حاللردن واز كچيكز ديه كنديلرينه مؤمنين طرفندن نصيحت اولندقده اسناد اولنان شيلری ظاهرده انكار وحقيقتده ياپدقلری شيلرك افساد اولميوب محض اصلاح اولديغی ايما واشعار ايدر صورتده استعمال لسان ايله بز آنجق مصلحز ، بزه بو يولده خطابكز طوغری دكل ، بزم حالمز شائبهٔ فسادن آزاده‌در ديديلر وبو سوزدن مقصدلری ياپدقلری شيلر افساد اولميوب اصلاح محض اولديغی بيان وادعا ايكن خوفلرندن ناشی بونی بللی ايتميه‌رك شيوهٔ نفاق اوزره انكار صورتنی كوستردیلر .

الحاصل منافقلرك جواب اوله‌رق بز آنجق مصلحز ديملری ذو الوجهين بر سوزدر . سزك بزه افساددر ديه اسناد ايلديككز شيلر افساد دكل اصلاحدر ديمك معناسنه محتملدر ؛ سزك بزه عزو ايتديككز افساداتدن بز بری‌يز ، بزم ايتدكلريمز هپ اصلاحدر معناسنه‌ده محمول اولور . زمرهٔ منافقينك مقصدلری اولكی وجه اولديغی حالده طور نفاقلريله ايكنجی وجهی ارائه ايلديلر] .

فساد : بر شيئك اعتدالدن خروجيدر . صلاح : آنك ضد ومقابليدر . فساد فی الارض ، فتن وحروبك هيجانيدركه نظام عالم و آسايش بنی آدمك اخلالنی موجب اولور . منافقلرك نهی اولندقلری شی ايله مراد ، هرج ومرج عالمه مؤدی بولنان صنوف شردر . بر آدم عاقبت كندی قتلنه مؤدی اوله‌جق برشيئه تصدی ايلدكده ، كندی الكله كندينی اولديرمه . دنيلديكی كبی بو مقام دخی او قبيلدندر ، يعنی ياپدقلری شی فتن وحروبك تهييجنه مؤدی بولنديغندن فساد فی الارض ايتمك ، فتن وفسادی تهييج ايتمك دينلدی .

سلمان فارسی رضی الله عنه حضرتلرندن مرويدركه [ان اهل هذه الآية لم يأتوا بعده] ديمش . معناسی : بو آيتده مخاطب بولنانلر بتون بتون منقرض اولمامشلردر ، بو زماندن صكره دخی نفاقده حالاری بونلرك حالنه بكزر كيمسه‌لر اوله‌جقدر ـ ق ش .

---

١٢ — اَلَا اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ .

[منافقلرك ادعای باطللری طرف اقدس كبريادن رد اولنه‌رق بيوريليوركه] آكاه اولك انلر آنجق مفسددرلر [ادعای باطللری كبی انلر اصلاحه مقصور دكل ، افساده مقصوردرلر . بتون ايتدكلری افساددر] ولكن حس ايتميورلر [كنديلرينك مفسد اولدقلری امور

محسوسه درجه‌سنده‌در ، لکن حس وشعورلری یوق‌که ادراك ایلسونلر .]

بو آیت کریمه‌ده مسند الیه مسنده مقصور اولمق لازم کلور ، مقامه مناسب اولان بودر . منافقلر آیت سابقه‌ده کندیلرینی صفت اصلاحه قصر ایتمشلر ایدی ، جناب حق بو آیتده انلرك بو ادعالرینی رد ایله کندیلرینی صفت افساده قصر ایتمشدر . انلرك کندیلرینه اثبات ایتدکلری صفت انلردن نفی ، کندیلرندن نفی ایلدکلری صفت انلره اثبات ایدلمش اولدیغندن بو قصر قصر قلبدر ـ ش . [اَلاٰ] حرف تنبیهدر .

---

۱۳ — وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا اَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ اَلاَ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلٰكِنْ لاَ يَعْلَمُونَ .

[منافقلر ، روی زمینده افساد ایتمه‌یك دیه منکردن نهی اولنمشلردی ؛ شمدی‌ده نصحی اتمام وارشادی اکمال ایچون امر بالمعروف طریقیله جانب مؤمنیندن] کندیلرینه ناس ایمان ایتدیکی کبی ایمان ایدك دنیلدکده [خواص وفضائل انسانیتی جامع انسان کاملرك ایمانی کبی ویا رسول اکرم ایله صحابهٔ کرامك ویاخود ابناء جنسلرندن عبدالله ابن سلام وجماعتنك ایمانلری کبی اخلاصه مقرون ، شوائب نفاقدن آزاده ایمان ایله ایمان ایدك دیه نصح وپند اولندقده] ـ انؤمن کما آمن السفهاء ـ دیدیلر [ویردکلری بو جوابك ایکی معنایه احتمالی وار . بری : سفهانك ایمان ایلدیکی کبی بز ایمان ایدرمی‌یز ؟ دیمکدر . دیکری : سفهانك ایمان ایتدیکی کبی‌می بز ایمان ایدیورز وناسك ایمانی کبی ایمان ایتمیورمی‌یزکه حتی بزه ناسك ایمانی کبی ایمان ایتمکلکمزی امر ایدیورسکز دیمکدر . منافقلرك مقصدی برنجی معنی اولوب بز ایمان ایدن اوسفیهلر کبی هیچ ایمان ایدرمی‌یز دیمك ایستدکاری حالده ناصحینه قارشو ایکنجی معنایی مراد ایدیورلرمش کبی برطرز منافقانه اظهار ایتمشلردر . جناب منزل الفرقان منافقلرك بو سوزینی رد ایدرك بیوریورکه] آگاه اولك سفها کندیلریدر ولکن [سفها کندیلری اولدیغنی وداء سفه کندیلرینی هر طرفدن استیلا ایلدیکنی] بیلمیورلر .

آیت کریمه‌ده واقع [الناس] کلمهٔ قدسیه‌سنده لام جنس ایچوندر . وناس ایله مراد انسانیتده کامل وقضیهٔ عقل ایله عامل کیمسه‌لردر ، چونکه اسم جنس علی‌الاطلاق مسماسنده استعمال اولندیغی کبی اسم جنسه خاص وآندن مقصود اولان معانی‌یی جامع اولان افرادنده‌ده استعمال ایدیلور ، بونکچوندرکه او معانی‌یی جامع اولمیان افرادندن اسم جنس سلب اولنورده مثلا زید انسان دکلدر دینور . یاخود لام عهد خارجی ایچوندر . ومراد رسول اکرم ایله صحابهٔ کزین حضراتی ویاخود منافقینك ابناء جنسندن عبدالله ابن سلام ایله جماعتی کبی اخلاص ایله ایمان ایتمش ذواتدر .

[الناس] کلمهٔ قدسیه‌سیله نره‌یه اشارت اولنمشسه منافقلرده [السفهاء] لفظیله اورایه ویاخود علی‌الاطلاق جنس سفهایه اشارت ایتمشلردر . هرنره‌یه اشارت اولنورسه اولنسون آنلرك زعم فاسدلرینه کوره اولجه ذکر اولنان [ناس] جنس سفهایه داخل اولیور .

سفه : نقصان عقلك ایراث ایلدیکی خفت وسخافت رأی دیمکدر . بونك مقابلی حلمدر . اخلاص ایله ایمان ایدن ذوات رزانت ووقارك غایهٔ قصواسنده‌ایکن منافقینك آنلری تسفیه [سفهه نسبت وسفهادن عد] ایتملری ، یا کندیلری نظر صحیح اربابندن اولمدقلری جهتله سفه وغوایتلری کندیلرینه معقول وصواب کوردیکی ایچوندر ، ویاخود اوزمان اکثر مؤمنین فقرا اولوب ایچلرندن صهیب وبلال کبی بعضیلری دخی آزادلیلر طاقمندن اولملریله آنلری تحقیر ایچوندر ویاخود [ناس] ایله عبد الله بن سلام وامثالی مراد اولدیغنه کوره اظهار تجلد وآنلره عدم مبالاة ایچون اوملی‌در ـ ق س ش .

سؤال — مؤمنلر منافقلره سزده ناس کبی اخلاص ایله ایمان ایدك دیدکلری زمان بریکیلرده ـ انؤمن کما آمن السفهاء ـ دیمش اولملرینه کوره سوز فریقین آره‌سنده محاوره صورتیله جریان ایتمش اولدیغندن فریق ثانینك جوابی کندیلرینه نصیحت ایدن فریق اولك محضرنده اولمق ایجاب ایدر . فریق ثانی ایسه فریق اولی سفهادن عد ایدرك ایمانلرینی ذم وقدح ایلدکلرندن منافق دکل ، کافر مجاهر اولیور ، حالبوکه سباق وسیاق بوکا اصلا مساعد دکل .

جواب : فریق ثانینك ویردیکی جواب اثناء تفسیرده کوستردیکی اوزره ایکی یوزلیدر . مقصدلری سزك بزه کندیلری کبی ایمان ایتمکلکمزی تکلیف ایلدیککز خفت وسخافت رأی اربابی اوسفیهلر کبی بز هیچ ایمان ایدرمی‌یز دیمك اولدیغی حالده [بز سفهانك ایمانی کبی‌می ایمان ایدیورز وناس کبی ایمان ایتمیورمی‌یزکه بزه ناس کبی ایمان ایتمکی امر ایدیورسکز] معناسنه‌ده مساعد بر ترکیب استعمال ایلدیلر . وشو حالده مجاهره دکل ، قاچه‌مق صورتیله جواب ویره‌رك اضمار کفر ایتمش اولدیلر . منافقلرك بوسوزی [واسمع غیر مسمع] قوللری قبیلندندر . بوقوللری‌ده خیر وشری متضمن اوله‌رق ذوالوجهین‌در . بونکله فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندمزه خطاب ایدرلر ومقصدلری یامحمد ! سوزك شایان استماع اولمدیغی حالده بزی استماع ایت دیه استهزا ایتمك ایکن [بزی استماع ایت ناخوش سوز ایشتمه‌یه‌سین] معناسنی اظهار ایلرلر ایدی . سؤال واقعدن جواباً بعضیلری منافقینك بو سوزلری آره‌لرنده اولوب مؤمنلرك یوزینه قارشو اولمامسی لازم کلور دیمشلر وامام اوحدی دخی منافقلر بوسوزی مؤمنلرك نزدنده دکل ، اره‌لرنده اظهار ایلدکلرندن جناب حق رسول اکرمی ایله مؤمنلره بونی خبر ویرمش اولدیغنی بیان ایتمش ایسه‌ده معلوم اولدیغی اوزره متحاوریندن بری طرفندن عن‌الغیاب صادر اولان سوزی مقام محاوره‌ده بینلرنده جریان ایتمش سوز معرضنده ابراز ایتمه‌نك هیچ بر کلامده امثالی یوقدر ؛ نره‌ده قالورکه حائز مرتبهٔ اعجاز بولنان کلام‌اللهده بویله برشی اولسون ـ س .

---

١٤ — وَاِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا اِنَّا مَعَكُمْ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ .

[صدر قصهٔ منافقینده ذکر اولنان « ومن الناس من يقول آمنا بالله » آیت جلیله‌سنده انلرك نفاقده‌کی مسلکلری شرح و ایضاح اولندیغی کبی بو نظم شریفده دخی انلرك مؤمنلره قارشو بر درلو وَکفاره قارشو بشقه درلو کوستردکلری طور ومعامله‌لر وَاستعمال ایلدکلری لسان وادالر بیان اولنه‌رق بیوریلورکه] انلر ایمان ایدنلرله براشدکلری وقت بز [سزك ایمان ایتدیککز شیلره] ایمان ایتدك دیدیلر و شیطانلریله [کفرلرینی اظهار ایدن ویا رئیسلری بولنان کفرهٔ ابلیس نهادان ایله] تنها قالدقلری زمانده ایسه بز [دین واعتقادده] سزکله برابرز [هیچ بر حال وکارده سزدن آیرلمه‌یز] بز [نزد مؤمنینده ایمان اظهاری خصوصنده انلرله] انجق استهزا ایدیورز [حقیقةً ایمان ایتمك خاطرمزدن بیله کچمز . محضا انلرك شرلرندن امین اوله‌لم ، سرلرینه وقوف حاصل ایده‌لم ، غنائم وصدقاته اشترا کمز اولسون دیه کندمزی مسلمان کوستریورز . خلاصه منافع مادیه‌مزك ایجابنه مبنی کندمزی اسلام کوستره‌رك اهل اسلامله ودینلریله اکلنیورز] دیدیلر .

مرویدرکه عبداه ابن اُبَیّ ابن سلول نام منافق شهیر برکون همپالریله برابرخارج شهره چیقمشلر ایدی . صحابهٔ کرامدن برجماعت بونلره تصادف ایلدی . ابن سلول همپالرینه : باقك بو سفیهلری سزك اوزریکزدن نصل دفع ایده‌جکم دیدکدن صکره ایکی طرف بربرلرینه تقرب ایلدیکی زمان صدیق اکبرك النی طوته‌رق : ای سید بنی تیم ، ای شیخ المحترم اسلام ، ای نفس ومالنی رسول خدایه بذل ایتمش اولان یارغارصدیق ، مرحباً بك دیدی . صکره جناب فاروقك النی طوتوب : ای سید بنی عدی بن کعب ، ای نفس و مالنی رسول اللهه فدا ایتمش اولان فاروق صلابتکار ، مرحباً بك دیدی . بعده حیدر کرارك النی طوته‌رق : ای نبی مکرمك دامادی وعموجه زاده‌سی ورسول اللهدن ماعدا بتون هاشمیلرك سروری ، مرحباً بك دیدی . حضرت علی دیدی‌که یاعبداه جناب حقدن قورق ، نفاقی براق ، منافقلر مخلوقاتك اك شریری‌درلر . عبداه ابن سلول: مساعده‌ایت یا اباالحسن! بونی بنم حقمده‌می سویله‌یورسین، خدا بیلور بزم ایمانمز سزك ایمانکز وَتصدیقمز سزك تصدیقکز کبی‌در دیدی. صکره آیرلدیلر. ابن سلول همپالرینه : کوردیکزمی بنی، نصل یابدم . انلری کوردیککز زمان سزده بنم کبی یاپك دیدی. همپالری بوزذیلهٔ نفاق کارانه‌سندن طولایی ابن سلوله ثناخوان اولدیلر وسن ایچمزده یاشادقجه دائمانائل خیراولورز دیدیلر. صحابهٔ کرام عودتلرنده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزه ماجرایی عرض واخبار ایلدیلری اوزرینه بو آیت کریمه‌شرف نزول ایلدی — ق

منافقلرك مؤمنلره قارشو بیانلری، ایمان ایتمش اولدقلرینی ادعادن عبارت اولوب کفرهٔ متمردهیه قارشو افاده‌لری ایسه اعتقادلری اوزره پابرجای ثبات اولدقلرینی افهام اولدیغندن مؤمنینه جملهٔ فعلیه وَاوته‌کیلرینه جملهٔ اسمیهٔ مؤکده ایله خطاب ایلدیلر — ق

هرامت وملتده وهرعصرده بولندیغنی سویلدیکمز بوصنف ناسك توصیفی حقنده سبق ایدن آیات، انك هرزمان ومکانده بولنان افرادینك حالنی عامهٔ تصویر ادیور ایدی ؛ [یخادعون..] ، [واذاقیل لهم..] قول شریفلری کبی اسلوبلری‌ده معنای عمومده ظاهر ایدی . فقط بو آیت کریمه اوصاف عامه‌دن صکره کلمش بروصف خصوصی اولوب بوصنف ناسدن یالکز عصر نزول قرآنده بولنان بعض افرادینك حالنی کوستریور . ماضی صیغه‌سیله تعبیر بیورلمسی‌ده بوصنفدن اولوب نفاق وَفساد اخلاقده غایهٔ فضاحته واصل اولمش اولان اوزمره‌یی ایکی یوز کوستردکلرندن وایکی دیل قوللاندقلرندن طولایی کندیلرینی تو بیخده تصریح کبی اولسون ایچوندر . آیتده‌کی بوخصوصیته مبنی بعض واهمین، سبق ایدن آیاتك جمله‌سی‌ده اوعصرك منافقلری حقنده‌در دیمشسه‌ده حقیقت حال اولجه بیان ایدلمش اولدیغندن تکرارینه لزوم یوقدر . مع مافیه بوزمره‌ده هرعصر وزمانده بولنور . اوزمره‌دن ماضی صیغه‌سیله تعبیر بیورلمسی بوکا منافی دکلدر؛ زیرا [اذا] کلمه‌سی مستقبله دلالت ایلدیکندن آیت کریمه‌ده واقع فعل ماضیلر مستقبل معناسنه‌در. ماضی صیغه‌سنك اختیار ایدلمسی اوافراد منافقنی توبیخ وَسوق مؤمنینده ذکرسزمتاع نفاقلرینك رواجی اولمدیغنی واستهزالری کندیلرینه مردود وَوبالی کندیلرینه عائد بولندیغنی انلره اشعار ایچوندر — ع .

---

١٥ — اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ

الله [تعالی] انلرله استهزا ایدر [استهزالرندن طولایی کندیلرینه مجازات ایدر] وطغیانلرنده حیرتله پویان اولمق اوزره انلره امهال ایلر.

استهزا : سخریه واستخفاف معناسنه‌در . بو معنی جناب اقدس حقنده محالدر . مقصود ، ذات باری انلره استهزالرندن طولایی مجازات ایدر دیمکدر. وبر شیئك جزاسنی اوبرشیئك اسمیله تسمیه قبیلندن مجازدر . بو اسلوب قرآن کریمده پك چوق وارد اولمشدر : [وجزاء سیئة سیئة مثلها] ، [فمن اعتدی علیکم فاعتدوا علیه بمثل مااعتدی علیکم] ،[یخادعون الله وهوخادعهم] ،[ومکروا ومکرالله] کبی. بو تسمیه یامشاکله ایچوندر و یاخود جزا اصل فعله مقدارده مماثل اولمسنه مبنی‌در .

مشاکله

مشاکله : برشی ، تعبیرده مماثل اولسون ایچون مقارن اولدیغی دیکر برشیئك لفظیله ذکر اولنمقدر . بو اسلوب دائما بر مجازی احتوا ایدرکه انك علت وباعثی کندیدر . ادبیاتده و علی الخصوص مصاحبات انامده بوطور بیان پك مألوفدر. مشاکله‌نك اك دلنواز مثالنی قرآن کریمده بولورز. باقك شو نظم جلیلده بوبدیعه نه‌قدر روحشناس: «صبغة الله ومن احسن من الله صبغة » .

وقتیله حکمداراندن بری دولتك مضایقهٔ مالیه‌سی زماننده برجهته کلیتلی برا‌نچه ویرلسی ایچون مالیه‌ناظرینه قرناسندن برینی کوندرر . ناظر کلن ذاته : [افندمز اراده کوندره‌جکنه پاره کوندرسون] دیمش . بوراده [اراده کوندرمك] تعبیری [پاره کوندرمك] تعبیرینه مماثل اولسون ایچون استعمال ایدلمشدر .

تلاقك فقرهٔ آتیه‌سنده [قاچرمق] لفظی اولا معنای حقیقیسیله ایراد ایدلدکدن صکره تعبیرده مماثل بولنسون ایچون مجازاً بلا تأمل سوز سویله‌ییویرمك معناسنده استعمال اولنمش : [سن‌ده برکمی یاپوپ تلاقی قاچر سوزنی اغزندن قاچردیغنه در آن پشیمان اولمسندن استفاده وقوهٔ روحانیه امدادیله برکونده سفینه‌یی انشا و آماده ایلدی .]

معاصرلرمزدن بعض مؤلفین مشاکله‌یی ، دیار ادبیاتده بونامده ده غریب برصنعت وارمش دیدیرته‌جك صورتده مبهم وَ احاطهٔ تصوردن بعید بروجه ایله تعریف ایتدکدن‌صکره دیکر برلسانك کندی ذوق خاصنه موافق بعض امثله‌سندن اقتباساً بوطرز بیان ایچون لسانمزه غایت ناموافق مثاللر نقل ایلمش و یاخود امثلهٔ عربیه‌یی تقلیداً بعض امثله اختراع ایتمش ! اسامی وتعریفات ادبیه برلسانده موجود صنوف ذوق بلاغتك عنوان وتفسیرلری اولدیغی جهتله اك اول بر لسانده اذواق بلاغت تحری ایدلمك لازم اولوب تسمیه وتعریف خصوصلری صکره‌دن دوشونیله‌جك ویاپیله‌جق شیلر ایکن بوراسی نظر دقته النمیه‌رق کویا کتب ادبیهٔ عربیه‌ده موجوداسم و تعریف خاطریچون چار وناچار لسانمزده مشاکله‌یه مثال اویدیرلمش کبی کورنمك وبناءً علیه لسانمزده دخی اك مألوف براسلوبی بویله بر روش غرابت نما ایله بیکانه کوسترمك نه‌درجه سزای اسف ایسه بعض کوته بینانك بوکا باقه‌رق ادبیات عربیه‌ده‌کی تعریف وامثلهٔ مشاکله‌یی بر [ذوق ناپسند] عد ایتملری ده اوقدر وبلکه دها فضله شایان خنده‌در ـ اسرار بلاغت.

طغیان : ضرنه‌شیده اولورسه اولسون حدی تجاوز معناسنه‌در . بوراده منافقینك کفرده غلوّ وافراطلری مراددر .

عَمَه : ایکی فتحه ایله نره‌یه توجه اولنه‌جغی بیلمیه‌جك وجه ایله تحیر وتردد معناسنه‌در . بصره نسبت ایله عمی نه ایسه بصیرته نسبت ایله‌ده عَمَه اودر .

---

۱۶ ــ اُولٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ .

انلر [یعنی « من الناس من یقول .. » آیه‌دن بورایه‌قدر صفاتی ذکر اولنانلر] اوکیمسه‌لردرکه هدایته بدل ضلالتی صاتون الدیلرده تجارتلری ربح وکار ایتمدی و [طرق تجارته] یول بولمش اولمدیلر . [چونکه تجارتدن مقصود سلامت رأس مال ایله استفادهٔ ربح ونمادر؛ بونلر ایسه شوایکی مطلوبك هرایکیسنی ضائع ایتدیلر ؛ زیرا رأس ماللری، سوء عقائد واخلاقدن معرا بولنان فطرت سلیمه ایله معارضهٔ وهمدن وغلبهٔ هوادن خالص اولان عقل صرف ایدی ؛ انلر هدایته بدل ضلالتی صاتون الملریله استعداد فطری وعقل صرفلرینه خلل کله‌رك درك حقه‌ونیل کماله مابه التوسل بولنان رأس ماللری اللرندن چیقوب کیتدی وبناءً علیه خائب وخاسر قالدیلر. وبوسوء حرکتلریله طریق تجارتدن پك اوزاغه دوشدیلر. ماحصل هرفرد انسانی متفکر ومتمیز وَحقی تحصیله مقتدر برصورتده خلق اولنوب هرکسك فطرتنده درك حقه هدایت وارشاد بولندیغی حالده منافقلر فطرةً حائز اولدقلری بوهدایتی اخلال ایدوب تحصیل ضلالت ایلدکلرندن ویاخود هدایت اوزرینه ضلالتی اختیار واستحباب ایتدکلرندن ناشی بتون بتون خائب وخاسر قالدیلر دیمکدر] .

اشترا : ثمن مقابله‌سنده متاع المقدر. صکره بر کیمسه‌یدنده اولان شیئی ویروب دیکر کمسنه‌ده اولان شیئی المق معناسی ایچون استعاره ایدلدی. الوب ویریلان شیء ایستر معانیدن استر اعیاندن اولسون ـ س. دها صکره برشیئی ارزو ایدرك دیکر شیدن اعراض معناسنده استعمال اولندی ـ ق . اشترانك بومقامده هرایکی معنای مجازیسنی مراد ایتمك محتملدر . اولکی معنای مجازی قصد اولندیغی تقدیرجه [هدی] ایله هدایت فطریه مراددر ، شوحالده منافقلر هدایت اوزره دکل ایکن نصل اولیورده انلر هدایتی ویروب ضلالتی صاتون الیورلر؟ دیه اعتراض وارداولماز، زیرا انسانك مجبول اولدیغی هدایت فطریه بالطبع منافقلرده ده واردر ـ ش .

[فماربحت تجارتهم] مجازك ترشیحی‌در. تجارت: صناعت تجاردرکه تحصیل ربح وکار ایچون بیع وشرایه تصدی دیمکدر .

ربح: رأس مال اوزرینه اولان فضل وزیاده‌در ـ س . ربحك تجارته اسنادی غایتله فصیح بر اسناد حقیقیٔ عربی‌در ، زیرا ربحی مثمر اوله‌جق شی بومعاوضه‌در؛ شوحالده ربحی تجارته نفیاً ویا اثباتاً اسناد، اسناد صحیح اولوب تأویله محتاج دکلدر . ــ ع . یعنی ربح ایدن ایتمین تاجرایکن ربحك تجارته اسنادی اسناد مجازیدر دیه‌مجازه کیتمکه حاجت یوقدر .

[وما کانوامهتدین] قول شریفی طرق تجارته یول بولمدیلر معناسنه اوله‌رق [ماربحت] اوزرینه معطوف اولمغله بوده ترشیح استعاره‌دن اولدیغی کبی عطف حسبیله دخی فاء ترتیبیه‌نك مدخولی بولندیغندن اشتراء ضلالت اوزره ترتبده ماقبلنه مشارکدر ـ س . بعضیلری بوجمله [ماربحت] اوزرینه معطوف اولورسه مضمونی [فاء] حرفی سببیله منافقلرك ضلالتی اشترا ایتملری اوزرینه ترتب ایدرك اندن مؤخر اولمسنی ایجاب ایده‌جکنه وحالبوکه امر بالعکس اولوب عدم اهتدالرینه مبنی انلر ضلالتی اشترا ایتمش اولملرینه نظراً [اشتروا] اوزرینه عطفی اولی‌در دیمشسه‌ده اسلوب شریفك بوکا مساعد اولمدیغنه ذوق سلیم شهادت ایدر ــ م . فقیره قالورسه بعضك بوذهابنه اسلوب شریف مساعد اولمدیغی کبی نفس الامرده مساعد دکلدر ، زیرا انلرك مسلك تجارته یول بوله‌میه‌رق بمراحل بعید دوشملری هدی مقابله‌سنده ضلالتی اختیار ایتدکلریچوندر ، یوقسه طریق تجارتی بوله‌مدقلرندن طولایی اختیار ضلالت ایتمشلر دکلدر .

برکت زاده اسماعیل حقی

تفسير سورهٔ اخلاص

لابن سينا

قبل الابتدا برقاچ سوز

شرقڭ اڭ بيوك فيلسوفلرندن بريسىده هيچ شبهه يوقدركه [ابوعلى بن سينا] در . نامى ياد اولنديغى زمانلر اڭ مهيب بر سيماى ذى دهانڭ نظرخيال اوكندن كچديكى كوريلور. واڭ لايموت برشهرت فلسفيه‌نڭ‌ده بوسيمانڭ حق ازليسى اولديغى تخطر اولنور.

يونانستان اصول فلسفه‌سنڭ مأخذ ومنشأ‌نى تحقيق ايتميه‌جكز، لكن معالتأسف شونى سويلمك ايسترزكه: بوكون بيله علم تفسير،علم توحيد كبى جلائل علوم اسلاميه‌ده‌كى شذرات فلسفيه يونانيلردن توارث ايدلمش اولان عنعنات بى معنادر.

بيك سنه‌دنبرى اصلا اصلاح ايدلمين كتابلريمز ذكامزى حالا نظريات قديمه ايچنده بوغوب موته محكوم ايتمكده‌در.

عصر حاضر مدنيتڭ مأثر عرفانندن اولان علمڭ عمله تطبيقى يعنى سوزه حيات ويرمك شرقده پك آز نظر اعتباره آلنمش؛ دها طوغريسى ماهيت عمل حقيله تقدير اولنمامشدر.

ايشته بونظرياتڭ بزده اڭ ايلرو مؤسسلرندن اولان ابن سيناده برپادشاهڭ پك چوق كتب نفيسه ونادره‌يى حاوى اولان كتبخانه‌سنده هركون دويه دويه مطالعه‌يه موفقيت بختيارلغنه نائل اولمغله كوندن كونه معلوماتنى توسيع ايدييور. توسيع ايتدكجه بيوك بر اشتياق ايله چاليشيور ايدى . اويله‌كه: بوبختيارلقدن اوزاق قالان حكيم شهير (فارابى)يى دخى آرتق كچيور ايدى.

فقط عمل ايله تتويج اولنميان بومطالعات نظريه اصل مقصدى تأمين ايدييورمى ايدى؟ هيهات!...

يالكز كنديسنى بيك سنه‌اول يتيشمش اولان يونان فيلسوفلرينه بر خيرالخلف ياپيور ايدى . مع مافيه بز بوكون بو نظريات واديلرنده‌ده راجل اولديغمزى كورمامك كستاخلغنده بولنميورز؛ چونكه بر ابن سينامز اولمديغى كبى نه‌بر زمخشرى ، نه‌بر رازى ، نه‌بر بيضاوى‌يه‌ده مالك دكلز ...

بوندن طولاييدركه: شرقده‌اولديغى قدر غرب دارالفنونلرنده‌ده كلياتى سنه‌لرجه‌اساس تدريس اتخاذ اولنان فيلسوفمز ابن سينانڭ تحرير ايلمش اولديغى رسائلدن [تفسيرسورةالاخلاص] نام اثرينى تصرفات لازمه ايله لسانمزه ترجمه ايديورم. تاكه ابناى لسانمزجه‌ده بوبيوك ذكا، سورهٔ شريفهٔ مذكوره‌نڭ الهامات قدسيه‌سى اكلاشيلسين!...

شونى‌ده‌علاوه ايتمك ايسترم‌كه: فلسفه‌دائما تبديل محرك ايده‌بيلير. هرشيده برلدنيات آرامق ممكن اولديغندن ـ برطاشڭ سقوطندن بيله ـ بردستور چيقاريلور . بلكه كائناتده هرحادثه بر نسبت ثابته داخلنده وقوع بولمقده اولديغندن بشريت ادوار تكاملنده بوقوانين طبيعيه‌دن هرهانكيسنه عطف اهميت ايدرسه فلسفه‌ده اونقطه‌دن تعقيب اولنور.

دهاء بشريتڭ اجرام سماويه‌يه تكونات ارضيه‌نڭ ناظم ومؤثرى اولمق صفتنى عطف ايتديكى زمانلرده [هيأة] ومعبده‌كى مذبحڭ شكلنى غيبدن وقوع بولان اخباراته توفيق ايچون [هندسه] مسائلنڭ اڭ مغلقلريله اوغراشانلر او وقتڭ فيلسوفلرى ايدى .

يعنى دون‌متفكرين بشرى مشغول ايدن مسائل بوكون استخفاف اولنور؛ پيش تفكرده بشقه ، يكى برافق اجتهاد آچيلمش بولنور.

بومثللمز فنون ثابته حقنده‌در . غير ثابت اولان فنون مكتومهٔ فلسفيه ايسه عين زمانده مختلف محللرده درلو درلو صورتلر ايله‌قبول اولنور!...

بومد وجذر علوم آره‌سنده لايتبدل برحقيقت وار؛ اوده :
قديم وازلى اولان كلام ربانى ووحى صمدانيدر!...

ابن سينا سورهٔ جليلهٔ اخلاصى ذوق فلسفيسيله تفسير ايلمش؛ هرمسلك اصحابى كبى بوفيلسوفمزده تفسيراتنڭ اسرار كلام ربانى‌يى محيط اولديغنى ادعاده بولنمز . بويله بر ادعاده بولنسه‌بيله ناصل قبول اولنوركه:

مهر ازل آسمانه صيغماز

انجاق منطوق منيف الهينڭ الهامات قدسيه‌سندن بو بيوك ذكا پك عميق بر صورتده متحسس اولمش اولديغندن فقير او تحسسات عميقه‌يى نقله مبادرت ايلدم‌كه بونلر بلكه قرأن باهرالبرهانڭ دها علوى ملهمات مقدسه‌سنى قبوله استعداد بشر حاصل اولديغى وياخود فياض بر اصول فلسفه تعقيب اولنديغى زمانلر اوقونميه‌بيلير.

فقط بونى‌بيليرزكه حقيقت‌قرأنيه ينه‌هرزمان‌ثابت ومعلاقاله‌جقدر.

مع مافيه يوقاروده عرض ايتديكمز كبى شهرت فلسفيه‌سى پك بيوك بر محيط اشغال ايدن وعصرلرجه كتابلرى دستورالعمل اتخاذ اولنان بر فيلسوفمزڭ سورهٔ جليلهٔ اخلاص اوزرينه يازمش اولديغى تفسيرڭ بوكون بزم ايچون البته بر قيمت مخصوصه‌سى واردر.

بونڭ ايچوندركه‌ترجمه‌سنى زائد كورميوب بالترجمه انظاراولوالابصاره رفع وتقديم ايليورم :

بسم الله الرحمن الرحيم

[قل هو الله احد] قول جليل الهى‌ده‌كى [هو] ضميرى مرجعى مسبوق اولمامقله مقتضاى ظاهرڭ خلافنه وارد بر ضمير شان حالنده تفسير اولنور.

فقط بوكا ابن سينا [الهوالمطلق] ديور وايضاح ايديور:

الهوالمطلق ؛ هويتى غيردن مستفاد اولمديغى كبى غيره‌ده موقوف دكلدر .چونكه هويتى غيردن مستفاد اولانڭ ماهيتى[*] تصورده غير دخى نظر اعتباره آلنمق لازمدر .

نه‌زمانكه غير نظر اعتباره آلنماز ايسه ماهيتى غيردن مستفاداولانى (هوهو) تصور ممكن اولماز.

لكن ماهيتى غيردن مستفاد اولميوب بالذات ماهيته مالك اولانلر

---

[*] هويت ايله ماهيت هرنه‌قدر ذاتاً متحد ايسه‌ده اعتباراً مختلفدر .

(هو هو) تصوری ایچین غیرك نظراعتباره النوب النماسی مساویدر. یعنی - ماهیتی غیردن مستفاد اولمدیغی ایچون غیر نظراعتباره آلینسین آلنماسین او ؛ اودر.

بالجمله ممکناتك وجودی ایسه غیردن مستفادیمنی برمؤثرك اثری اولمقله وجود ذاتیلری اولمدیغی ایچون خصوصیات وجودیه‌لری بالطبع غیردندرکه بوخصوصیت وجودیه دخی ماهیتدن عبارتدر. ایشته ماهیتده ملحوظ اولان احوال ؛ شو تحلیل اولنان نقطه‌لردرکه بوندن‌ده شو صوکده‌کی تفصیله نظراً هویتی غیردن مستفاد اولانك : ممکن ؛ وبویله اولمیوب هویتی ذاتی اولانك‌ده: واجب ؛ اولمش اولدیغی اکلاشیلور [وجودك ممکن وواجب قسملری اولمامش اولیدی یادور وتسلسل ویاخود معدومدن موجودك ظهوری ایجاب ایلر ایدی]

برده ممکنك وجودی ذاتی اولمدیغندن یعنی هویتی وجودینه مغایر اولدیغندن وجودینك غیردن مستفاد اولمش اولدیغی‌ده آشکار اولور. [اکر وجودی ذاتی اولیدی یعنی غیردن مستفاد اولمامش اولیدی بووجود ماهیتنك عینی اولور وبناءً علیه ممکن دکل واجب اولمش اولور ایدی] بوندنطولایی‌ده : هویتی وجودینه مغایر اولانك یعنی ممکنك هویتی نفس ماهیتی ایچون ماهیت اوله‌مز ودها صریح برتعبیر ایله لذاته او ؛ اودر.. دینله‌مز [یعنی غیرله نظر اعتباره الینمسی ایجاب ایتمه‌رك بلا شرط شی او وجود عین ذات ویاخود اوهویته نفس ماهیتك ماهیتی‌در، دینیله‌مز. بلکه ممکنك وجودینك منزعی اولان غیر دخی نظر اعتباره آلینمق لازم کلیر.]

لکن مبدأ اول لذاته هو هو اولدیغندن وجودی عین ماهیتی‌درکه بوندن‌ده ضرورة واجب الوجود اولدیغی ثابت اولور ویالکز واجب الوجود ایچون‌ده (لاهو الاهو) دینله‌جکی تظاهر ایدر. یعنی مبدأ اولك غیری اولان کافهٔ ممکنات، من حیث هوهو نظر تفکره آلینیرسه او ؛ اودر. صورتیله ماهیتلرینه بلا شرط شی عین وجود اولمق حکمی ویریله‌مز.

بلکه بونلرك هویتلری غیردن مستفاد ؛ وواجب الوجودکه لذاته هوهو اولان ودها طوغریسی ذاتی عین ماهیتی اولمقله (او ، اودر) تعبیرندن بشقه بر صورتله افاده‌سی ممکن اولمیان مبدأ أولك هویتی ایسه غیردن مستفاد اولمیوب مقتضای ذاتدر.

بو هویت مطلقه ایسه عدیم الاسم بر معنا اولمقله ذکر لوازمیله شرح اولنمشدر.

لوازم : یا اضافی ویا سلبی‌درکه لوازم اضافیه معرفی دها زیاده توضیح وتعریف ایده‌جکندن تعریفلرده لوازم سلبیه‌دن زیاده بونلرك استعمالی اولادر. سلوب واضافاتی جامع اولان (لازم) ایسه تعریف خصوصنده بالطبع صفت اکملیتی حائزدرکه بوده او هویتك انجاق اله اولمسیله ذکر وایراد اولنه‌بیلیر.

چونکه : اله ؛ صورت مطلقه‌ده غیر کندیسنه منتسب اولوب کندیسنك غیره اصلا انتسابی اولمیاندر.

اله مطلق ایسه جمیع موجوداته نسبةً [عوالم غیبیه وموجودات مشهوده‌دکی کافهٔ مجردات ومادیاته نظراً] بوحال ووضعیتده اولدیغندن غیرك کندیسنه انتسابی اضافی وکندیسنك غیره عدم انتسابی سلبی اولمش اولور. وعرض اولندیغی وجه اوزره جلال وعظمتنه بناءً [او ؛ اودر] دن بشقه هویت الهیه ایچون برتعبیر اولمدیغندن بوهویت معظمه ذکر لوازمیله شرح اولندی که بو لوازم دخی اضافی وسلبی اولوب بونلرك کلی ایسه ایکیسنی‌ده جامع اولان (لازم) اولدیغی دخی آنفاً عرض اولنمش ایدی.

(الله) لفظ شریفی ایسه اسم ذات اولوب جمیع صفاتی مستجمع وکافهٔ لوازم سلبیه واضافیه‌یی جامع‌در.

رجوع — بناءً علیه هویت مطلقه‌یه اشارت اولان (هو) لفظی (الله) اسم ذاتیله تعقیب قلنوب (هو) نك عدیم الاسم اولان مدلولی تماماً کشف وایضاح بیورلدی.

لطائف: (ا) بو هویت مقدسهٔ الهیه‌نك یالکز لازم الوهیت ایله تعریف اولنمسی مقومات سائره [جنس وفصل، عرض کبی تعریفلرده استعمال اولنان اجزاء مادیه] سی اولمدیغنه اشارتدر. چونکه اولدیغی حالده عدم ذکرلری قاصریت کلامی موجب اولور ایدی.

(ب) لازم الوهیت، یعنی الوهیتدن عبارت اولان لازمك ذکری عقیبنده (احد) لفظی ایراد اولندی که : بولفظ غایت وحدانیتی افاده ایتدیکی ایچون هویت مقدسهٔ مذکوره نهایت فردیته وغایت وحدتده اولوب تعریفی خصوصنده مقومات موجود اولمدیغنه وبوندن طولایی‌ده، انجاق ذکر لوازمیله تعریف قیلنه‌جغنه تنبیه واشارت بیورلمشدر.

تقدیر کلام : غایت وحدت وکمال بساطتندن طولایی عقول قاصرهٔ بشریه اکتناه حقیقتندن قاصر وانوار ازلیه‌سنك مبادئ اشراقنه‌بیله طاقت کتیرمکدن عاجز اولدیغی الوهیتدن عبارت اولان هویت مقدسه عدیم الاسم اولمقله لوازمنك ذکرینه اقتصار اولندی، دیمك اولور.

(ج) [مبدأیت کل، وجوب وجود وسائره کبی] هویت مبدأ اول ایچون لوازم کثیره وار ایسه‌ده بولوازمك مبداء اوله اولان نسبتلری متفاوتدر. یعنی برترتیب داخلنده‌در. قرب وبعدلری مساوی دکلدر. چونکه لوازم معلولات دیمکدر. واحد حقیقی بسیطدن ایسه واحددن بشقه‌سی صدور ایتمز. انجاق علی التنازل طولاً وعرضاً یکدیکرینی ولی ایده‌رك وحدات لوازم بالصدور تکثر وتعدد ایلرکه لازم قریبك تعریف خصوصنده‌کی حائز اولدیغی قوتك لازم بعیددن دها زیاده اولدیغی‌ده یوقاری‌ده ذکر اولنمش ایدی.

نته‌کیم انسانك اعراض ذاتیه‌سندن اولان تعجب ایله ضحکدن هر برینك انسانه اولان نسبتلری بر عد اولنمیوب تعجب ضحکه نظراً اقرب اعتبار اولنمقله انسانی تعجب صفتیله تعریفی دها زیاده مدار توضیح اولور. بونك ایچون برماهیتك لوازمیله تعریفنده‌کی وضوح وخفا اولازمك ماهیته اولان قرب وبعدیله متناسبدر.

بعبارة اخری بر ماهیتك لازم بعیدی معلول حقیقیسی اولمیوب معلولك معلولی اولمقله ایکنجی ویا اوچنجی درجه‌ده واقع اولمش اولور.

کندیسی ایچون سبب اولان بر شیئك دخی صورت حقیقه‌ده بیلنمه‌سی اوسببك بیلنمه‌سنه منوط اولدیغی کبی سبب وجودی اولمیان دخی لوازمك ذکریله معلوم اوله‌جغی ایچون تعریف ماهیاتده لوازم بعیده‌نك ذکری تعریفك حقیق اولمسنه مانع اولور. تعریفك حقیقی اولمسی ایچون ماهیتك بالذات اقتضا ایتدیکی لوازم قریبه ذکر اولنملیدر.

مبدأ اولك ایسه وجوب وجودندن اقرب دیکر برلازمی یوقدر. زیرا وجوب وجودی واسطه‌سیله کافهٔ کائناته مبدأ اولمشدر.

وجوب وجود ومبدأیت کل لازملرینك مجموعی ویاخود لوازم سلبیه واضافیه‌نك هیئت مجموعه‌سی‌ده الوهیتدن عبارتدر.

فلهذا (هو) لفظ شریفیله بوندن بشقه برصورتله افاده‌سی ممکن اولمیان هویت محضهٔ بسیطهٔ حقه‌یه اشارت اولنوب بوکا لزوماً اك‌قریب اولنان الوهیت تردیف اولنمش اولمقله تحقیقات حکمیهٔ مذکوره قول الهی‌یه تماماً تطابق ایتمشدر.

فسبحانه مااعظم شانه وماقهر برهانه فهوالذی هومنتهی الحاجات ومن عنده نیل الطلبات ولا یبلغ ادنی ما استأثربه من الجلال والعظمة والغبطة والبهجة اقصی نعوت الناعتین واعظمه وصف الواصفین.

— شك وتحقیق —

هرنه‌قدر بزم ایچون ماهیت الٓهیه‌یی معرفت انجق سلوب واضافات واسطه‌سی ایله ایسه‌ده عقل وعاقل ومعقولك براولدیغی مرتبهٔ الوهیتده معلوم اولان بوماهیت نه‌ایچون بیان اولنمیوب لوازمنك ذکرینه اقتصار اولنمشدر.

— مبدأ اولك وحدتی وحدت مجرده وبساطتی بساطت محضه اولمغله هیچ برصورتله مقومات موجود اولمدیغی کبی اومرتبه‌ده اصلا کثرت واثنینیت دخی یوقدر.

بومرتبه‌نك لذاته عقلی ـ مقوماتی بولنمدیغی ایچون ـ مقومات ذاتی تعقل معناسنه اولمیوب جمیع وجوه اعتباریله کثرتدن منزه اولان هویت صرفهٔ محضه‌سنی تعقلندن عبارتدرکه لوازم دخی ایشته بوبساطتك ایجابات ومعلولاتیدر. [یعنی اومرتبه لوازمدن بالکلیه مجرددر] وحدت صرفهٔ الهیه‌دن (هو) ایله تعبیر ایدیلوب اولدیغی کبی وجود مخصوص الٓهی‌یه اشارتدنصکره بسائطك لوازم قریبه ومرکباتك مقوماتیله تعریفی اصول حکمیه‌دن اولمغله مبدأ اولك بساطت حقیقیه‌سنه اك قریب برمرتبه‌ده بولنان (لازم الوهیت) ذکر اولندی.

زیرا: تعریفك معنای حقیقیسی معقول ومعرف اولان یعنی تعریفی صددنده بولنیلان شیئه مطابق برصورتك نفسده حصولیدر.

اکر معرف مرکب اولورسه بالطبع اجزاسنك وبسیط اولدیغی تقدیرده لوازمنك دخی عین زمانده نفسده حصولی ایجاب ایدرکه بسائطك لوازمیله اولان تعریفی مرکباتك اجزاسیله اولان تعریفی

کیبدر. بو مسئله حقنده کتب منطقیه‌دن (کتاب الشفاء) نام اثرمده دها زیاده تفصیلات موجوددر.

[احد] حدتده مبالغه‌در. وبوخصوصده مبالغه تامه دخی حدالغایه‌یه وصول ایله اولور. چونکه واحد ضعف وشدت اعتباریله معناسی افرادنده درجهٔ مساویه‌ده اولمیان بر (کلی مشکك) اولمغله هیچ بروجهله قابل تقسیم اولمیانك بر وجهدن تقسیمی ممکن اولاندن دها زیاده واحدیتله توصیفی اولی اولدیغی کبی انقسام عقلی ایله تقسیم ایدیله بیلن دخی حساً تقسیم ایدیلاندن دها چوق بوصفتله توصیف اولنمغه احق والیقدر. حساً تقسیمی ممکن اولوب‌ده تقسیمی هنوز قوه‌دن فعله چیقاریلامش اولان دخی بالفعل تقسیم ایدلمش اولان شیدن دها زیاده بوتوصیفه مستحق‌در.

شومثاللردن واحدیتك افرادی بیننده‌کی تفاوت اکلاشیلدقدنصکره بونلرك اك قویسنك یعنی واحدیتده حد کماله واصل اولان فردك مافوقی اولمامق لازم کلیر. چونکه واحدیتده‌کی مبالغه وفردانیت مطلقه بونی مقتضی‌در، یوقسه احدیت نسبی قالوب احدمطلق دکل، احد بالقیاس اولمش اولور.

بو (احد) لفظ شریفی ماهیت الهیه‌نك من کل الوجوه واحد اولدیغنه یعنی اجناس وفصول کبی مقوماتی تشکیل ایلیان کثرت معنویه وماده وصورت کبی کثرت مادیه‌سی بولنمدیغنه دالدرکه بولفظ شریف عین زمانده کرم وجه الٓهی‌یی لایق وحدت کامله وبساطت حقه‌یی برقع پوش ایدن صور واعراض وابعاض واعضاء والاشکال والوان وسائر وجوه تشبیهدن منزه اولدیغنی‌ده متضمندر.

— یوقاریدنبری ذکر اولنان دعاوای عدیده‌نك (احد) لفظ شریفنده اندراجی تسلیم اولندقدنصکره بودعوالره برهان آرانیله‌جق اولورسه شوصورتله برقیاس تشکیل ایلرو بربرهان منطق اقامه ایدرز:

هویتی اجتماع اجزادن حاصل اولان ماهیاتك جمله‌سی تصور بواجزانك ذهنده حضورینه متوقفدر. یعنی بونلر هیچ برزمان لذاته هوهو اولمیوب غیرك انضمامی لازمدر.

بونك ایچون غیر نظر اعتباره آلنمقسزین [او؛ اودر] دنیلوب ذاتی ایچون عینی ماهیتی اولمق حکمی ویریله‌مز.

لکن مبدأ اول (الله) لفظ شریفنك دلالتی وجه اوزره لذاته هوهو اولمغله هویت الهیه‌نك اجزاسی اولمدیغی ثابت اولور.

[یعنی هویت الهیه بسیط اولمغله اجزاسی یوقدر، که بوده واجب الوجود ومبدأ کل اولمقانی وسائر لوازم الوهیتی موجبدر.]

[الله الصمد] صمد لغتده ایکی صورتله تفسیر اولنمشدر. (١) لاجوف له (٢) امور مهمه‌ده کندیسنه مراجعت اولنان ذات جلیل القدردر.

برنجی تفسیره کوره معناسی سلبی‌درکه نفی ماهیته اشارتدر. [نفی اولنان بوماهیت غیره متعلق اولان ماهیتدر] چونکه ماهیتی اولمیانك ماهیتدن عبارت اولان جوف وباطنی دخی اولمیه‌جغی طبیعیدر. باطنی اولمدیغی حالده موجود بولنان ذاتنده‌کی جهت واعتباری آنجق وجودی‌در. وجوددن بشقه اعتبار وجهتی اولمیان یعنی من حیث هوهو

وجوددن عبارت اولان‌ایسه غیرقابل عدمدر. بوندن‌ده صمد حقیقینك كافهٔ وجوهدن مطلق واجب‌الوجود اولدیغی منطقاً استنتاج اولنور .

ایكنجی تفسیره نظراً معنا سابی اولمیوب اضافیدر . بوده كافهٔ مخلوقات ایچون ذات‌الوهیتك سید كل اولمسی‌در.

آیت كریمه‌دن بوایكی‌معنانك اراده‌ایدلمسی‌ده محتملدر [*] بوحالده آیت كریمه‌نك معنای منیفی: اله بویله اولاندر ، یعنی‌الوهیت شوسلب وایجابك مجموعندن عبارتدر ، سیاقنده اولمش اولور .

[لم یلدولم یلد] هویت الهیه‌نك كافهٔ مخلوقاتی ایجاد وجمیع ماهیاته‌افاضهٔ وجودمعناسنه‌اولان‌الوهیتی مقتضی اولمسیله كندیسنك بر(مثلی) نه دخی افاضهٔ وجود ایلیوب آنك والدی اولمسی توهم‌ایدلمش اولمقله حق تعالی حضرتلری بوذهاب باطلی دفع‌ایچون (لم یلد) قول جایلیله كندیسنده بر (مثل) لك تولد ایتمیه‌جكنی بیـان بیوردیلر . چونكه كندیسندن بر (مثل) ی تولید ایدنلر ماهیتده او (مثل) ایله مشتركدر .

[ذیرا مثلا نوعده مماثلت شخصیتك آنده اشترا كیله اولور.]

وبوصورتله ماهیت مشتركه‌سی اولانلرك تشـخصاتی دخی مادی اولمق ویاخود ماده ایله علاقه‌سی بولنمغله اولوركه بوندن‌ده مادیاتك ویاخود ماده‌ایله‌علاقه‌داراولانلرك غیریسندن متولد اوله‌جغی ثابت‌اولور.

وشـوحالده تقدیر كلام (طوغورمدی چونكه طوغرلمدی) حالنده بولنور [یعنی نه كیمسه كندیسنك پدری ونه كندی كیمسه‌نك پدری‌دكلدر .]

طوغورمامسنه طوغریلمامش اولمسی علت اوله‌رق ایراد اولنمش ایسه‌ده انعكاساً طوغریلمامش اولمسنه بردلیل آرانیلمق ممكن اولمقله بویولده‌كی وارد اوله‌جق بر سـوأل مقـدره جواب اوله‌رق ذیرزكه سورهٔ شریفه‌ده بوكاده اشـارت كافیـه واردر . یوقاروده (صمد) لفظ شریفنك تفسیرنده ذكر اولندیغی اوزره جوف‌وباطنی اولمامق‌وماهیتی بولنمامقله ذاتنده‌كی جهت واعتباری انجاق وجوددن عبـارت اولدیغی یعنی ذاتی عین وجودی بولندیغی دها طوغریسی غیردن غیر متولد بولنمسی واجب اولدیغی ایچون ابتدا سورهٔشریفه‌ده (هو) بیوریلوب بوكااشارت ایدلمش وبوماهیتك غیردن‌مستفاداولمیوب لذاته هوهو اولدیغی اسلوب دیكر ایله افاده اولنمش ایدی .

تذییل: (وقالوا اتخذالرحمن ولداً لقد جئتم شيئاً اداً تكادالسموات يتفطرن‌منه‌وتنشق الارض وتخرالجبال هدا ان دعواللرحمن ولداًـ‌وماينبغى للرحمن‌ان‌يتخذولداً) الایه‌سورهٔ مریم (وما اتخذصاحبة‌ولاولداً) الایه (سورة الجن) كبی جناب حقك ولد وزوج اتخاذ ایلمش اولدیغی اعتقاد باطلنی رداً تهدید آمیز شرفنزول ایلمش اولان بالجمله آیات كریمـه‌نك بوسر عظیمه راجع اولدیغنه بوآیت جلیله‌ده تنبیه واشارت واردر.

چونكه كندیسنك برمثلی اولمیان ایچون ولد صاحبی اولمق ممتنع اولدیغنـدن (ولد) لك پدردن انفصـال ایلمش برمثل اولدیغی وبودخی ماهیت نوعیه‌نك تكثرنی وماهیت نوعیه‌نك تكثری‌دهـ یوقاروده بیان اولندیغی وجهله ـ مادیتی موجب اولوركه بوده ماهیتك لذاته هوهو اولمیوب غیردن تولدنی مقتضی ایدی .

لكن واجب‌الوجود اولان مبدأ اولك ماهیتی عین هویتی اولمقله آندن غیری تولد ایتمیه‌جكی كبی كندیسی‌ده غیردن متولد اولماز .

[ولم یكن له كفواً احد] كندیسی برمثلندن‌وبرمثلی دخی كندنده متولد اولمدیغی بیان‌بیورلدیغی كبی بو آیت كریمه‌ده هیچ بركیمسه‌نك كندیسنك كفوی اولمدیغی ایراد واتیان قیلندی.

كمو اولمق‌قوت وجودده برشیئك دیكرشیئه مساوی اولمسیدر كه بوده یاماهیت نوعیه ویا وجوب وجودده یكدیكرلرینه مساوی اولمق احتماللرنی حاویدر.

ماهیت نوعیه‌ده‌كی مساواتی ولم یولد قول جلیلی ابطال ایلر.

چونكه — مراراً عرض اولندیغی وجه اوزره ـ ماهیتی كندیله غیری ارەسنده مشترك‌اولانك وجودی مادی اولمق ایجاب ایدركه‌بوده غیردن تولدی مقتضی ایدی . لكن هویت مطلقهٔ الهیه غیردن متولد اولمدیغی ایچون ماهیت نوعیه‌ده مساویسی یوقدر.

احتمال‌ثانی وجوب وجود ایدیكه بوده ماهیت جنسیه‌ده‌كی اشتراك دیمكدر. بو آیت كریمه بونی‌ده جرح‌وابطال ایلر.

زیرا قیـاس خلقی ایله ماهیت جنسیه‌ده اشـترا كی قبول اولنسه جنسك فصلی اسـتلزامندن طولایی جنسی اولدیغی كبی فصلی دخی اولمسی یعنی ام مثابه‌سنده اولان جنسی واب مثابه‌سنده بولنان [ولدك ابه اولان انتسابی دها قوی اولمقله ابك بوبابده اصالتی واردر. بونك ایچون اب فصل اعتبار اولنوب ام جنسی‌مثابه‌سنده قالمشدر.] فصلك ازدواجندن متولد بولنمسی لازم كلیر. حالبوكه كیمسه طرفندن ایلاد اولنمش دكلدر یعنی واجب‌الوجوددر.

مع‌مافیه‌سورهٔ شریفه‌نك اولنده‌كی‌اجرا ایدیلان تحقیقاتدن‌ماهیت مبدأ اولك (لذاته هوهو)اولدیغی ثابت اولمش‌اولدیغندن جنس‌وفصلك ازدواجندن تولدی بوصورتله‌ده منع اولنمش‌در .

— خاتمه —

بوسورهٔ شریفه‌ده‌كی حقایق عالیه صـورت اجمالیه‌ده بروجه آتی درج سطور ایدیلور:

(هو) تعبیرندن بشـقه برصورتله افاده ایدیله‌مین و(هو)دن بشقه بر اسمی اولمیان هویت محضه‌یه اشارتدنصكره بوحقیقت اقرب‌اللوازم اولان وبیـان اولندیغی اوزره تعریف وتوضیحده الك قوتلی اولان الوهیتله‌تعقیب اولنوب بعده احدیت ذكر وایراد اولندی‌كه بوندن‌ایكی فائدهٔ عظیمه مستفاد اولمشدر . [بوفائده‌لر یكدیكرینك متممی‌در]

[۱] مقوماتك ذكریله تعریف كامل اجرا اولنمیوب نیچون لوازمك ذكریله اقتصاراولنمشدر؟ دینلمامسی [چونكه الوهیت‌مرتبه‌سنده اصلا كثرت‌اولمدیغی ایچون‌مقومات‌اولمامقله حدتام ایله تعریف‌اولنه‌میه‌جغی احد لفظ شریفی اشعار وافاده ایلر.]

[*] ابن‌سینانك‌بوكلامی كندیسی حنفی‌المذهب‌اولمقله عموم مشتركه بناءً‌در.

[ب] واحديت ذات الهينك جمع وجوهدن اولديغنی بيان والوهيت كافهٔ عوالمدن استغنا وجمع موجوداتك كنديسنه احتياجی معناسنه اولمغله واحد مطلق اولماسی اجزاسنه احتياجنی ايجاب ايده‌جكندن لازم اولان احديت الوهيته ترديف والوهيت احديت ايله تعقيب اولنديكه بوندن‌ده الوهيته احديتك ترتب ايده‌جكی ايذان قلندی .

چونكه هرنه‌قدر من حيث هو هو الوهيت احديتی مقتضی ايسه‌ده احديت الوهيتی مقتضی دكلدر .

بوندنصكره : معنای الوهيتك تحقيقی ضمننده وجوب وجود ويا مبدأيت كل معناسينه اولان صمديت ايراد اولندی .

بعده كنديسی غيردن تولد ايلمامش اولمغله غيرك‌ده كنديسندن تولد ايلمديكی وهرنه‌قدر ذات الوهيت جميع موجوداتك خالقی اولمغله كافهٔ ماهياته افاضهٔ وجود ايلمش ايسه‌ده وجود الهيسی غيرت اثرفيضی اولمديغی كبی كنديسی دخی بر (مثلنه) افاضهٔ وجود ايتمديكی بيان بيورلدی وبونی دخی وجودده كنديسنه مساوی برشی اولماسی بيانی تعقيب ايلدی .

خلاصه سورهٔ شريفه‌نك اولندن (الله الصمد) قول كريمنه قدر ماهيت ولوازم ماهيت ووحدت حقيقيه واصلا غير مركبيت بيان ونهايت سورهٔ شريفه‌يه قدر اولان آيتلرده دخی نه ماهيت جنسيه ونه ماهيت نوعيه‌سنده هرهانكی صورتله اولورسه اولسون كنديسنه مساوی كله‌جك برشی اولمديغی اثبات بيورلمشدر .

بالجمله علومك طلب وتحصيلندن مقصد اصلی ذات وصفات الهيه‌يی معرفت وافعال الهيه‌نك كيفيت صدورينی درايت اولديغی دركار وسورهٔ شريفه‌دن ايسه تعريض وايما طريقلريله ذات الهيه‌يه تعلق ايدن ايمانك كافه‌سنی آشكار اولاتـ‍ـه اولديغندن رسول الله (ص.ع) افندمز حضرتلری بوسورهٔ شريفه‌نك اصل العلوم قرأن كريمك ثلثه معادل اولديغنی بيان بيورلمشدر .

فهذا اخر ماوقفت عليه من اسرار هذی السورة والله تعالی اعلم بغاياتها والحمد لله لوليه والصلوة علی نبيه

شرف الدين

اسلاميتك ظهور وترقيسی

و

حيات حضرت محمد

مؤلفی: دوقتور ايسنابس

مترجمی: ماردينی زاده عارف

فصل ثالث

عربلرك تاريخندن برنبذه

بو كتابك تحريرندن مقصد اصلی اولان اسلاميتك تعريفی ايچون منشاء ومهد ظهوری اولان عربلرك تاريخنی بيان ايلمك مقتضی‌در.

زيرا عربلرك موقعلری وعبادات قديمه وعادات قويمه‌لرينك اسلاميت اوزرينه بيوك بردخل وتأثيری اولمشدر .

عربلر : لاتين قومنك ظن وذهابلری وجهله اسملرينی ايولو اوغلی [ارابيوس]دن المامشلردر . عربلرك اسملری حضرت اسماعيل عليه السلامك ايلك قامتگاهی اولان مدينه جوارنده عربه شهری اسمندن مأخوذدر . اخيراً بواسم آسيانك اك كوزل قطعه‌سی اولان جزيرة العربك عموم سكنه واقوامنه علم مخصوص اتخاذ قلنمشدر . عربلر اصل اعتباريله بش ايالت ويا بش حكومته منقسم برقوم فراوان ايديلر . انجق اوروپانك اسكی جغرافيونی اشبو ايالات خمسه اسامئ حقيقيه‌لرينی بيله‌مديكلرندن ناچار انلرك استعمال ايلمش اولدقلری عربستان جبالی، عربستان صحاری، عربستان امصاری ناملرينه تقسيم واولصورتله تعريف وتوسيمه مجبورز .

عربستانك جهات ثلثه‌سی بحر ايله محاط اولوب غرباً بحر احمر، جنوباً بحر محيط هندی، شرقاً خليج فارسی دكزلرينه منتهی وشمال جهتی سوريه قطعه‌سی وفرات نهريله محدود برقطعهٔ جسيمه اولوب مساحهٔ سطحيه‌سی اسپانيا وفرانسه وايتاليا والمانيا مجموع مساحه‌لرندن واسع وزياده‌در . روما مورخلرندن [پلينی] نام مورخ جزيرهٔ مابين النهرينی عربستاندن عدو شمار وعربلره سوريه‌لی نامنی اطلاق ايلمكده‌در . بوتسميه‌يه سبب آل ديامينی عربلرينك برمدت سوريه‌يی استيلا اولدقلری كبی يمندن هجرت ايدن ازد ايله الغسان قبيله‌لرينك مدت مديده اوحواليده حكمفرما اولملرندن ناشيدر . حوارييوندن [بولص]ك قورنت اهاليسنه يازديغی نامه‌ده ذكر ايلديكی وجهله كنديسنی دمشقده توقيف ايتمك ايستيان [ارتاس] عرب حكمدارلرندن بری اولمسی لازم كاور . زيرا اوحواليده حكمفرما اولان امرانك اكثر اساميلری بنی حارث لقبيله مشهور وارتاس دخی اندن محرف اولديغی مظنوندر .

ايالات عربه كلنجه اوروپالولرك قبول ايتديكلری تقسياته نظراً عربستان جبالی غربده بحر احمرك قسم داخليسی ومصرك برطرفيله محاطدر . شمال جهتنده دخی ارض فلسطين ، سوريه قطعه‌سيله محدوددر . شرقاً دخی عربستان صحاری ايله معروفدر . جنوبده عربستانی مدائن وفيافی‌يه تقسيم ايدن سلسلهٔ جبال ايله مقسومدر . روما مورخلرندن [استرابو] و [پلين] ويطولمی قطعهٔ مذكوره‌يه [نابانيه] نامی اطلاق وبواسمی حضرت اسماعيل عليه السلامك اون ايكی اولاد ذكورندن اك بيوك اوغلی [نابياوف] اسمندن مشتق اولديغی زعمنده‌درلر. انجق بواسم فلسطينه جوار اولان محلره اطلاق اولنمقده اولوب اوحوالی اراضيسی غايت منبت ومحصولدار اولمقله برابر اهاليسی زراعت وتجارتله مألوف برقومدرلر. عربستان صحاری ايسه غربده قسم جبالی ايله سوريه قطعه‌سيله محاطدر . شمالده دخی فرات نهريله محدود وشرقده بابل اراضيسندن تفريق ايدن سلسلهٔ جباله منتهی وجنوبده قسم مدنيسی قسم صحاريدن برطاقم جبال ايله

مفرزدر. بوقطعه‌نك اراضیسی مستوی وقومسال اراضیدن عبارت اولمغله قسم اعظمی زراعت وسكاندن خالیدر .

عربستان امصاری شبه جزیره كبی بحر احمر ایله خلیج فارسی میاننده كائندر. اقسام ثلثه‌سنك اك بیوك قسمیدر مساحهٔ سطحیه‌سی روایته نظراً اوجیبك بشیوز درت میل مربعنده‌در . قطعهٔ مذكوره‌یه مورخ [سولینوس] وسائره‌لری [ایمان] نامنی ویرمكده وعربلر (یمن) تسمیه ایلمكده‌درلر .

مؤرخ (دینسیوس) عربستانك او جهتلرنده بر مدت اقامت ایلمش اولمسندن طولایی قطعهٔ مذكوره‌یه (امیتام) نامنی ویرمش كه قطعهٔ محبوبه دیمكدر . فی‌الواقع قطعهٔ مذكوره قطعات سائره‌دن دها جسیم اولمقله برابر دها منبت ومحصولداردر واو قطعه آسیانك اك زنكین بقعه‌سی اولدیغی روایت اولنیور. قطعهٔ مذكوره‌ده پك چوق الماس وقیمتدار احجار معادنی بولندیغی كبی اشجارندن برچوق پلسنك وصمغ عربی، وسواحلندن عنبر استخراج اولنمقده‌در. والحاصل قطعهٔ مذكوره اول درجه‌زنكین واول مرتبه‌دلنشیندركه جنتدن بر قطعه عداولنسه سزادر. كلدانیلر زماننده تكمیل عربستان برحكومتك زیراداره‌سنه داخل اولوب اولمدیغی مجهولدر. عربلر كرچه بر چوق قبائله منقسم ویهودیلر كبی خارجدن تأهل ایتمامك صورتیله انساب قومیه‌لرینی محافظه ایلمشلرسه‌ده انجق دیانات ومعارف قدیمه‌لرندن معلوم ومعروف پك آز آثار قالمشدر. مع مافیه مجملرك وكلدانیلرك علم هیئت وعلم نجوم ایله سائر علوم مشهوره‌لری عربلردن مأخوذ اولدیغی مرویدر. لسانلرینه كلنجه (یعرب) نامنده بر ذاتك ظهورینه دكین لسان عبرانی ویا سریانیدن پك فرقلی دكلدی.

عربلر ایكی قسمه قابل تقسیم اولدقلری مرویدر، كه برقسمی عرب عربادرلر كه بونلر قحطان بن هبر بن صالح بن سام بن نوحدر وایكنجی قسمی عرب مستعربه‌درلر كه انلر حضرت ابراهیم الخلیل علیه الصلوة والسلام مخدومی حضرت اسماعیل علیه السلامی ارض حجازده جرهم قبیله‌سنك نشیمكاهی اولان (یثرب) مدینه‌سنه كتوروب انده اقامت وجرهمیلردن تأهل ایلسیله قریش قبیله‌سیله سائر قبائل مستعربه انك ذریتندن متولد ومتناسلدر. حضرت اسماعیل جرهم قبیله‌سندن تأهل ایلسیله انلرك عادات ولسانلرینی اخذ ایتمش وكندیسی ایله ذریتی قبائل عربیه میاننه داخل اوله‌رق اره‌لرنده نسبدن بر فرق قالمامشدر لساننه كلنجه جرهمیلرله قحطانیلرك لسانلری بیننده جزؤی برفرق وتفاوت واردر . قحطانیلر (حمیر) لسانیله متكلم اولدقلری حالده حضرت اسماعیل (حمیر) لسانیله جرهم لسانی مزج ایدرك بر لغت فصیحه ایجاد ایلمشدر .

قحطانیلر عن اصل یمندن هجرت ایتمش عرب عربا قبائل اصلیه‌لرندن اولملرینه وجرهمیلر ایسه صحرای حجازیه‌ده متوطن بولنملرینه وحضرت اسماعیل ایسه عبرانی الاصل اولمسنه نظراً قحطانیلر كندیلرینه برنوع تفوق ورجحان ادعاسنده ایدیلر. یمن اهالیسی سبا ابن یشجب ابن یعرب ابن قحطان ذریتندن اولدقلرندن ناشی كندیلرینه (سبائی)

اطلاق اولنوردی . دینلری پك قدیم اولوب حضرت ادریس ایله شیت علیه السلامدن تلقی ایلدیكلری وشیت علیه السلامك صحفی كندیلرنده موجود اولدیغی ادعاسنده ایدیلر . انجق حضرت ابراهیم علیه الصلواة والسلام (حرّان) ده ایكن قبل الوحی تابع اولدیغی دین دخی صحف شیت احكامندن عبارت اولدیغنه شبهه یوقدر. مورخ (مایمونیدس) روایتنه نظراً اول اثناده عموم دنیا اهالیسنك دینی ابوالفدانك دخی روایتی بونی مؤیددر.

یمنلیلر وحدانیت الوهیته قائل وجناب حقك عظمت وقدرتنی معتقد ایدیلر. انجق جناب حقه تقرب ایچون برطاقم واسطه‌لرك شفاعتی لزومنه ذاهب ایدیلر. جناب حقه اول واسطه‌لرله تضرع ونیاز ایلرلر ایدی. دعالرنده عبودیتلرینی اعتراف وجناب حقك حكم وقدرتندن خارج برنسنه بولنمدیغنی اقرار ایلرلر ایدی. جناب حق ایله قوللری اره‌سنده خطادن معصوم وغیرمرئی وسائطك وجودینه قائل اولدقلری كبی اجرام سماویه‌دن بولنان نجومك دخی تأثیرات مادیه‌لرینه قائل ایدیلر . وبواعتقاده مبنی مواقع نجوم ایله ثوابت وسیاراتك سیر وحركتلرینه ویكدیكرلریله مصادمه وسقوطلرینه برچوق معانی اسناد واحكام استنباط ایلرلر ایدی . اشبو اجرام علویه‌نك حركتلریله لیل ونهارك مقدار وساعات زمانیه‌سنی تقدیر وتعیین ایلدیكلری كبی اشكاللرندن برطاقم مهرلر ووفقلر ترتیب وانلردن استغاثه واستعانه ایلرلر ایدی واول اثناده ممالك عربیه‌ده وارض فلسطین ایله مصرده وممالك سائره‌ده استعمال اولنه‌كلان نسخه‌لر انلردن مأخوذدر .

دیركلر آره‌سنده

خانمدك اوتوموبیللر كیجه یاسه‌لری

اسكیدن باصمه قالب برطاقم امرلر واردی، وقت میعادی كلنجه مطبوعاته تبلیغ ایدیلیر ، غزته‌لر یازار، هركس اوقور، ممنون اولور؛ بوصورتله افكار عمومیه‌یه مماشات اولنوردی .

مقصد ، ایش یاپمق دكل ، اهالی‌یه خوش كورونمك . هركس ایشك حقیقتنی سچه‌مزیا، نه حكومت وظیفه‌سنی یاپدی ، دیر، نظر انتقادینی باشقه نقطه‌لره چویرردی. هیچ برشیٔ یاپمامق، فقط هرشیئی یاپار كورونمك ... اوزمانك اك اساسلی دستور سیاستی ایدی .

صوكرا زمانلر دكیشدی ، ریاكارلق قالقمغه ، اوامر حكومتده جدیت كورنمكه باشلادی . چونكه حكومتك یوزی آق، آلنی آچیق كیمسه‌دن پرواسی یوق . خیر دیه اعتقاد ایتدیكی شیئی امر ایدر . امر ایتدیكی شیئی همان تطبیق ایدر ...

برچوق مسئله‌لرده حكومتك بوجدیتی زور انكار اولنه‌بیلر . یالكز بعض جهتلرده واردركه اورالرده نه‌درجه‌یه قدر جدیت كوسترمك ایسته‌دیكی هنوز معلوم دكلدر. مع مافیه بونقطه‌یی‌ده نظر اهمیتدن اوزاق بولوندیردیغنه ایناممامیلیدر .

ایشته قادینلرمزڭ آداب اسلامیه‌یه رعایت کیفیتی بو قبیلدندر. حکومت بو مسئله‌یه اهمیت ویرمه‌مزلك ایتمیور، آره‌صره تستر نسوانه اعتنا، آداب اسلامیه‌یه رعایت اولنمسنه دائر غزته‌لرده بعض امرلر کورولیور. بر معتاد باب مشیختدن چیقان بو اوامر داخلیه‌یه کلیور. اورادن‌ده امنیت عمومیه مدیریتنه تبلیغ اولنیور. فقط صوکرا نه اولیور؟ ینه اسکی طاس، اسکی حمام. دون نه‌ایسه بوکون ینه او. احوالده بر صلاح کوروله‌میور. عجبا حکومت بو بابده اعمال نفوذدن عاجزمی‌در؟ اکر عاجز ایسه نیچون «بویله یاپه‌جغز» دیه غزته‌لرله اعلان ایدییور؟ دیمك که حکومت بو بابده جدیت کوستره‌میور. بو قبیل حادثاتڭ تکررینه قارشی بویله شبهه‌لرڭ حصولی طبیعی‌در. بونڭ ایچون حکومت بر شیء امر ایتدیمی یاپملی‌در، یاپه‌میه‌جقسه هیچ نافله یورولمه‌ملی، اجراسز قاله‌جق امرلر اصداریله حیثیتنه نقیصه کتیرمه‌ملی‌در. بالخاصه مقام مشیخت علیانڭ بو مهمه‌یی نظر دقته آلمسی لازمدر.

کچنلرده «شریعت غرای احمدیه‌نڭ عالم انسانیته بخش ایتدیکی احاسن عادات جمله‌ٔ جمیله‌سندن اولان تستر نسوان امر مهمنه بعض نسوان اسلامیه طرفلرندن تماميله رعایت ایدلمه‌مکده و آداب واخلاق ملیه‌یه مخالف اوضاع وحرکاتده بولنلمقده اولدیغی خبر ویریلدیکندن دیناً وسیاسةً غیر قابل تجویز اولان بوکبی حالات غیر مرضیه‌نڭ هرحالده منعی وسائلنڭ استکمالیله دین مبین وشرع تقدسیت قرین محمدینڭ محافظهٔ احکامنه دقت واعتنا اولنمسی خصوصنڭ تعمیماً اشعاری مقام مشیختپناهیدن بالتذکره اشعار اولنمقله بر موجب اشعار کیفیت داخلیه نظارتندن امنیت عمومیه مدیریتنه (وتعمیماً ولایاته) تبلیغ وازبار قلنمشدی.»

شمدی بو اشعاری غزته‌لرده اوقویان بر آدم کچن کیجه دیرکلر آراسنده‌کی رزالتی کورورده حیرت وتأسف ایدرسه معذور دکلمی‌در؟

نه ایدی او حال، نه ایدی او رزالت؟ هرکس بهت وحیرت ایچنده‌قالدی. ساعت بشی کچمش، آلتی‌یه کلیوردی. اوچاپقین سسلی اوتوموبیل وزنه‌جیلردن شو خانه اوته اوته کلدیکنی خبر ویردی. بتون نظرلر اوطرفه چویرلدی. نه‌کورسه‌کز ایی!.. اوتوموبیل آچیق. ایچنده ایکی قادین. مسلمان قادینلری! باشلرنده تللی بر باش اورتوسی، دیرکلر آره‌سنڭ طوفان ضیاسی آره‌سنده پارل پارل پارلایه‌رق جلب انظار ایدییور. شفاف بر تول قبارتمه توواتلر اوستنه سوس ایچون قونمش. کوکسلری کشاده، قوللر دیرسکلره قدر آچیق. دیرسکلرینی اوتوموبیلدن خارجه چیقارمش، اللرینی چکه‌لرینه قویمشلر. چشمان حریصلری چاپخانه‌لرڭ تا ایچریلرینه قدر نفوذ ایدییور، کندیلرینه متحیر ومنحسر عطف اولونان نظرلرله تلافی ایدییور. اوکده‌کی ایکی شاپقه‌لی فرنکڭ بری اوتوموبیلی اداره ایتمکده، دیکری یانجه اوطورمش کوزلری قادینلره معطوف، اللری «بامبارت»ی شوخانه اوتدیرییور. دوداقلری متبسم، مستهزی، بتون انظار محترصانه آره‌سنده بو نازنینلری! کزدیرییور، شهزاده قبه‌لرینڭ نیم مظلم کولکه‌لری آلتندن تا قره‌غوله قدر کتورییور. اوراده بر ره ورانس یاپییور، ینه بو دریای نور ایچندن بر بالق کبی سوزولوب حرمکاه عصمتلرینه (!) تسلیم ایدییور.

هرکس حیرت ایچنده. برازاوته‌ده اولان ایکی آرقداش قونوشیورلر:

— یاهو! بو نه حالدر؟

— والله حیرتدن، تأسفدن باشقه دیه‌جك یوق.

— عجبا کیملردندر دیرسکز؟

— بیلمم، صنادید استبداد عائله‌لرینی‌ده منفالرینه آلمشلردی، ظن ایدرم.

— فرنکلرڭ مستهزی تبسملرینی کوره بیلدیکزمی؟

— کورمك نه‌دیمك؟ تاپوره‌که قدر ایشله‌دی!..

— کچنلرده قادینلرڭ تستره، اداب اسلامیه‌یه رعایت ایتملرینه اعتنا اولونمسنه دائر امنیت عمومیه‌یه تبلیغات وقوع بولدیغنی غزته‌لر یازییوردی. عجبا پولیسڭ نظر دقتنه چارپمادی‌می؟

— آرقه‌دن پولیسڭ باقه‌قالدیغنی کورمدیکزمی؟.. اوتوموبیلله کیدن خانملری طوردورمق قولای‌می؟ بوکا خیلی جسارت ایستر. یاقادینلر «حریتمزه تجاوز ایتدك» دیه یارین قوجه‌لرینی پولیسڭ باشنه مسلط ایدرلرسه؟..

اوته‌دن بر ضابط: — نه مسکین خلق! کوزلری اوکنده حکومتڭ امری، دینڭ حیثیتی، اسلامیتڭ ادابی ایاقلر التنه آلنیرده سس چیقاران اولماز. حجابلرندن یرلره کیره‌جك، یاخود نفرتلرندن یوزلرینه توکوره‌جك یرده کیمی قاشلرینڭ چکیلکلکندن، کوزلرینڭ سیاهلغندن، کیمی‌ده قوللرینڭ بیاضلغندن بحث ایدییور. بو قدر قانی قورومش ملت، بو قدر اسیر شهوت اولمش بر قوم، بر مملکت خلقی طوغروسی بیزانسدن بشقه یرده کورولمز.

یانده‌کی قافقاسیالی ذات علاوه ایدییور: — بزم قافقاسیاده بو حالده بر قادینی کورسه‌لر، امین اولوکز، ایصلقلرله، فولوق یومورطه‌لرله رذیل ایدرلر. حالبوکه بزم مملکتمز روس اداره‌سی التنده، بوراسی ایسه دارالخلافه اوله‌جق!..

مأمورینندن بر ذات: — فقط عزیزم، مسئولیت معنویه‌یی اوقدر تشمیل ایتمه‌یکز. مشیخت لازم کلن اشعارانده بولونمش، وظیفه‌سنی یاپمش؛ داخلیه‌ده امنیت عمومیه‌یه تبلیغ ایتمش؛ اوده مرکزلره تبلیغاتده بولونمش. بوراده قصور اولسه اولسه دیرکلر آره‌سنڭ تابع اولدیغی مرکزده‌در. بعض مرکزلرده قادینلرڭ آداب اسلامیه‌یه رعایت ایتملرینه اودرجه اعتنا اولنیورکه جداً ممنون اولمامق قابل دکلدر. بتون مرکزلره تبلیغ اولونان عین امردر. یالکز شو وارکه مرکزلرڭ اوامر حکومتی تطبیقده کوستره‌جکلری قصوردن طولایی مدیریت اونلری مسئول طوتار. هم عجبا مدیریت بو حالی خبر آلمشسه مرکز عائدینی توبیخ ایتمه‌مشمی‌در؟ اونڭ ایچون نه‌مدیریتده، نه‌داخلیه‌ده، نه‌ده مشیختده اصلا بر وظیفه‌سزلك، بر مسئولیت معنویه یوقدر...

— نه اویله اولسون ...

اوته‌دن چاینی قاریشدیران صقاللی بر اختیار: — نه‌که لازم اولاد سنك بو ایشلر ؟ قوجه‌سنك سوز کچیره‌مدیکی بر قادینی حکومتمی تربیه ایده‌جك ؟ ملت اخلاقلی اولملی . انسانك جبلیتی پاك اولملی . زورله کوزللك اولماز ...

— اما انسان متأثر اولور ...

— راحت ایسترسه‌ك او کده اوطور !..

عالم اسلام

مقالات

دولت عثمانیه وفرانسه

— ۱ —

دیپلوماسیده خیلی قوللانیلان تعبیرلردن بری‌ده تورکیه‌ فرانسه دوستلغی عنعنه‌سیدر. همان هرکس بیلورکه بو دوستلق ایلك اول ۱۶ نجی عصر میلادی ابتداسنده، سلطان سلیمان قانونی ایله برنجی فرانسوا آره‌سنده تکون ایتمشدی، فرانسه قرالی فرانسوا، تخت حکمداری‌یه اوطوردیغی زمان بر مسلمان ـ تورك پادشاهیله عقد مخادنت ایده‌جك آدمه هیچ بکزه‌میوردی. اسپانیالی شارلکن‌ه قارشی المانیا ایمپراطور تاجنه نامزدلکنی وضع ایدرکن، اکر انتخاب اولنورسه، بالقانلردن مظفرانه ایلروله‌ین مسلمان ـ تورکلر علیهنه، عظیم بر اهل صلیب سفری آچه‌جغنی اعلان ایدیوردی . لکن فرانسوانك پاوی‌یه محاربه‌سنده شارلکن اردوسی طرفندن یکیلوب اسیر دوشمه‌سی اوزرینه بوتون بو خیالات اوچدی، غائب اولدی؛ وقرالك آناسی لوئیزدوصاوا او زمانك الك صاحب اقتدار وشوکت حکمداری اولان عثمانلی پادشاهی سلیمان خان قانونی‌یه صیغینه‌رق معاونت استدعاسنه مجبوریت کوردی. بوزماندن اعتباراً فرانسه قرالنك ایلچیلری بر قاچ دفعه « درگاه شوکتپناهه » کلوب کیتدیلر؛ « غایت خرستیان قرال » ، مسلمان تورکلرله اتفاقدن پك متنفر اولمقله برابر، شارلکن‌ك صقیشدیرمه‌سی اوزرینه، نهایت ۱۵۳۵ سنه‌سی بر مقاوله‌ٔ اتفاقیه عقدنده مضطر قالدی.

مع مافیه فرانسوا بو اتفاقی نصرانی اوروپادن کیزلی طوتارو« دین دشمنی » تورکلرله دوستلغی هیچ بر کیمسه‌یه بیلدیرمه‌مك ایسترذی.

تورك اتفاقدن فرانسه‌نك قزانجی پك چوق اولدی . سلیمان قانونینك بیتمز توکنمز نیجه والمان سفرلریله هابسبورغلرك قوت واقتداری قیریله‌رق ، فرانسه‌یی شرق وجنوبندن صقیشدیرن شارلکن ایمپراطورلغنك تضییقی خفیفلشدی . فرانسه . ایمپراطورلغه الحاق اولنمق تهلکه‌سنی آتلاتدی. بوندن باشقا شرقده بر سوری پایدار منافع مادیه‌ده تأمین ایده‌بیلدی : فرانسزلر ، عثمانلی لیمان واسکله‌لرینك جمله‌سنده اجرای تجارت حقنی قزاندیلر، دیکر دولتلرك کمیلری عثمانلی صولرنده آنجق فرانسز باندیره‌سیله کشت وکذار ایده‌بیله‌جکدی. بو مقاوله ایله فرانسه کندی تبعه‌سنك ممالك عثمانیه داخلنده حریت کامله‌ٔ دینیه‌سنی تأمین ایتدیکی کبی ، « مقامات مبارکه » نك (یعنی قدس شریفده عندالنصارا مقدس عد اولنان بعض محللرك) محافظه‌سی خدمت موجب المفخرتی‌ده) کندی تبعه‌سنه بخش ایتدیرمشدی ؛ ۱۵۳۵ عهدنامهٔ قدیمنده مذکور حقوق، بالآخره فرانسه‌نك، دولت عثمانیه تبعهٔ خرستیانیه‌سنه نوعما بر حق حمایت وصحابت ادعاسنه بیله میدان آچمشدر.

فرانسز منابعندن استخراج اولنان شو معلوماتدن اکلاشیلیورکه، فرانسزلرله ایلك تأسیس مخادنت ایتدیکمز وقت ، اونلر بو دوستلغی آرامه‌یه مجبور اولدقلری حالده ، دوستلقدن اصل استفاده ایدن ینه اونلر اولمشلردر . فرانسوا قانونی سلطان سلیمان سایه‌سنده قراللغی، مملکتنی شارلکن‌ك الندن قورتارمش، واوسته‌سنه شرقده بر نوع حق انحصار تجاری قزانمش ،وبوده یتیورمش کبی زواللی تورکلرك باشنه ، شمدی‌یه قدر آتامادقلری قاپیتولاسیون بلاسنی دولامشدر. بوکا مقابل عجبا تورکلر نه قزانمشلر؟ کرك عثمانلی، کرکسه فرانسز تاریخلری بوکا دائر شارلکن قوتنك بر قسمنی کندی اوزرینه جلب ایتمه‌کدن غیری برشیٔ کوسترمیورلر ، حالبوکه فرانسوا بو وظیفه‌سنی‌ده مدرجه ایفا ایتمه‌مشدر: سلیمان قانونینك نیجه سفرلرندن برینده، پادشاه، قرالك حاضرلانوب یاردیمه کلمه‌سنی تکلیف وطلب ایتمش ایکن ، عهده وفاسزلقله مشهور فرانسوا لیت ولعل ایله وقت کچیروب معاونتدن استنکاف ایلمش وپادشاهك محق سرزنشنه اوغرامشدر . بو وقعه‌یی فرانسز مورخی متوفی رامبو (Rambaud) نقل ایدیور .

خرستیان اوروپا افکار عمومیه‌سی، باشده، غایت خرستیان قرالك امیرالمؤمنین ایله اتفاقنه پك حدتلنمش ایدی؛ قرالك بو حرکتی عادتا نصرانیته خیانت کبی تلقی اولنیوردی . فقط بو « خیانت»ك مادی ، پاره‌لی منافعی پك چابوق تظاهر ایتدیکندن، دیکر خرستیان حکمدارلرده فرانسوانك اثرینه اکتفاده کچیکمه‌دیلر . حتی بالذات پاپا جنابلری بیله، عین حقوق اقتصادیه‌یی استحصال ایچون ۱۵۳۵ قاپیتولاسیوننه اشتراك ارزوسنی اظهار ایله‌دی!..

ایشته بو صورتله بزم زیانمزه، فرانسزلرك ، یالکز فرانسزلرکده دکل، بوتون خرستیان اوروپانك فائده‌سنه اوله‌رق باشلایان تورك ـ فرانسز دوستلغی، آز چوق فاصله‌لر ایله، بوکونه قدر دوام ایتمکده‌در. فرانسه‌نك تورك دوستلغندن بکلدیکی پك معین وصریح ایکی شی واردر : برنجیسی ، شرقده منافع اقتصادیه‌سنی تأمین وتوسیع ایتمك، حتی قابلسه بوتون تورکیه‌یی انحصار اقتصادیسی آلتنه آلمق؛ ایکنجیسی، شرق خرستیانلرینی وعلی الخصوص قاتولیق مذهبنده اولانلرینی تعلیم، تربیه وحمایه ایده‌رك واونلر واسطه‌سیله فرانسه مدنیتنی عناصر سائره‌یه‌ده نشر وتلقیح ایله‌یه‌رك، شرقی بر نوع نفوذ وحاکمیت مدنیه‌سی بویوندروغنه کچیرمك . اشبو مقاصدی استحصال ایده‌بیلمك ایچون،

فرانسه ، دولت عثمانیه‌یی، زمان انحطاطنده روسیه وآوستریایه قارشی بر قاچ دفعه سیاسةً وحتی بر دفعه حرباً مدافعه ایله‌مشدر . لکن کندیسنه ، دیکر جهتدن دها زیاده منافع کوستریلدیکی ، درحال، اوعصرده تورك دوستلغنی همان فدا ایدرك دولت عثمانیه‌نك تقسیمنه روی موافقت کوسترمشدر.

دیدکلریمزك صحتنی اثبات ایچون برنجی فرانسوادن اعتباراً تورکیه ـ فرانسه مناسباتنه عائد بر قاچ مهم دورهٔ تاریخیه‌نك مختصراً بیانی اقتضا ایدر. فرانسوادن صوکره، تورکیه‌ـفرانسه مناسباتنده‌اك کوزه چاریان دورلر ، سلطان محمود اولك بلغراد معاهده‌سنی عقد ایتدیکی هنکام ایله برنجی ناپولیون واوچنجی ناپولیون عصرلری ، برده یونان ومصر مسئله‌لری زمانیدر .

سلطان سلیمان قانونی زماننده اتفاق ومخادنتك مستدعیسی فرانسه قرالی ایکن ، اون سکزنجی عصر میلادیده امر برعکس اولمشدر . قره مصطفی پاشانك ویانه ایکنجی محاصره‌سندن مغلوباً رجعتندنبری، موفقانه ایلروله‌ین آوستریالیلره مقابله ایچون ، آرتق تورکلردرکه فرانسزلردن یاردیم بکلرلر. باخصوص بویوك پترونك ممالك‌واسعه‌سنی اصلاح وتنظیم ایدوب قره‌دکزی تهدیده باشلامه‌سندن اعتباراً،دولت عثمانیه‌نك حیاتنه قصد ایدن دشمن ایکیلشمش اولدیغندن ، سلطانلر ایچون فرنسه دوستلغنك قیمتی‌ده او نسبتده آرتمشدر. فقط فرانسه‌ده دولت عثمانیه‌نك تهلکهٔ عظیمه‌یه معروض بولنماسندن پك متأثردر : اکر آوستریا چاساری یاخود روسیه چاری ، سلطانك یرینه قائم اولورسه آرتق فرانسه‌نك اوپارلاق شرق تجارتنه اوغورلر اولسون!

بونی پك ایی تفرس ایدن ورسای حکومتنجه ، شرق حقنده واضح بر مسلك سیاسی تقرر ایدر : مادامکه فرانسه‌نك شرقده‌عظیم منافع تجاریه‌سی موجود اولوب شرق اسکله‌لری فرانسز تجارتنك همان همان یدانحصارنده بولنیور، بو حالده،فرانسه شرقده‌حال حاضری (Statu quo) یی محافظه ایتملی، وممالك‌شاهانه‌نك دول سائره‌طرفندن ضبط واستیلاسنه ممانعت اولنمالیدر . بو مسلك بالاخره محافظهٔ تمامیت ملکیهٔ عثمانیه » نامیله کسب اشتهار ایدن اساس دیپلوماتیقیدن باشقه بر شی دکلدر . ممالك عثمانیه ، روس وآوستریالیلرك قولای آولانور بر شکاری اولماق ایچون روسیه وآوستریا جوارلرنده واقع لهستان واسوج کبی بالنسبه‌ضعیف دولتلر زیاننه‌توسعله کسب اقتدار ایتمه‌ملیدرلر. بونکچون ورسای حکومتی شرقك اشبو ضعیف دولتلرنی ، یعنی اسوج ، لهستان وتورکیه‌یی بربرلرینه روابط اتفاقیه ایله باغلایه‌رق، شرقك قوی دولتلرینك یعنی روسیه وآوستریانك تعرضلرینه قارشی متفقاً مدافعاتده بولنمه‌لرنی ایستر. ۱۸ نجی عصرده‌فرانسز دیپلوماسیسنك (قلاسیق اتفاق تعبیر ایتدیکی ، آرقه‌ده فرانسه اولمق‌اوزره ، اسوج ، لهستان وتورکیه‌نك ، روسیه وآوستریایه مقابل اتفاقلریدر .

روسیه وآوستریانك لهستان حقنده‌کی آمال استیلاجویانه‌لرندن نشأت ایدن « لهستان وراثتی محاربه‌سی » ، باشلانه‌جغی اثناده فرانسه خارجیه ناظری قاردینال فلوری (Fleury) ، استانبولده‌مقیم ایلچیسی مارکی دو ویلنوو (villeneuve) واسطه‌سیله روسیه نفوذینك توسعی دولت عثمانیه‌جه‌ده مضر اولدیغنی‌دیوان همایونه ایضاح ایده‌رك ، دولت عثمانیه‌یی حرب مذکوره تشریکه اوغراشیوردی . لکن حکومت عثمانیه اشتراك حربه وعد موافقت ویرمزدن اقدم فرانسه قرالی اونبشنجی لوئی‌نك محرر برمقاوله‌ٔ اتفاقیه‌یه وضع امضا ایله‌مه‌سنی طلب ایدیوردی . یالکز برنجی فرانسواوقانسزلقلرندن دکل، صوکره‌کلوب کچن فرانسز حکمدارلرینك‌ده متمادی ایکی یوزیلکلرندن جانی یانمش دیوان همایونك بو قدرجك اولسون بر درایت سیاسیه کوسترمه‌سنی بیله چوق کورن فرانسز مورخلری ، محرر بر مقاوله‌طلبی فکرینك اهتدا ایتمش بر فرانسزدن ، تاریخجه ایی معروف بونوال زاده احمد پاشادن صدور ایتدیکنی‌ادعا ایلرلر .. قاردینال‌فلوری « روماکلیساسنك اك عالی بر منصبنی حائز ذاتك عثمانلی صدر اعظمنك اسمی یانه وضع امضا ایله‌مه‌سی جائز اوله‌میه‌جغندن » بویله بر معاهدهٔ محرره‌نك تعاطیسنه راضی اولمادی . تعصب وشریفاته اورتیله‌ن مقصد حقیقی، حرکات آتیه‌ده دها سربست بولونه‌بیلمکدی. آرتق آوستریا حاکمی فردیناندك صدر اعظمه برادرم دیه خطاب ایتدیکی دورلر کچمش اولدیغندن ، روسیه‌نك آوستریا ایله لهستان‌وتورکیه علیهنده‌اتفاقلری، باب عالیجه معلوم اولور اولماز ، معاهده‌نامه استحصالنده دها زیاده اصرار اولنمیه‌رق ، فرانسه‌نك ارزوسی دائره‌سنده روسیه‌یه اعلان حرب اولنمشدی .

روسیه‌نك متفقی آوستریا ، ابتدا ، صرف وقت قزانمق ایچون ، مافی‌الضمیرنی اخفا ایدوب مخاصمین آراسنده توسطدن فلان بحث ایده‌رك دیوان همایونی بر مدت آلداتدیسه‌ده حاضرلغی تمام اولور اولماز ، اوده دولت عثمانیه ایله حربه کیرشدی . لکن دولت‌عثمانیه، کرك روسلره ، کرکسه آوستریالیلره قارشی بو سفر موفقیتله حرب ایدوب متوالی مظفریتلره نائل اولدی . اثنای حربده فرانسزلرك دولت عثمانیه‌یه مادةً هیچ برفائده‌لری طوقونمادی ، حتی کندیلری لهستان وراثتی محاربه‌سنه نهایت ویره‌رك ، ویانه معاهده‌سیله صلحه راضی اولدقلری کبی (۱۷۳۸) دولت عثمانیه‌نك‌ده آرتق مصالحه ایتمه‌سیچون ایلچیلری ویلنووی نزد حکومتده اجرای تأثیره مأمور ایتدیلر . حالبوکه اردوی عثمانی بلغراد قلعه‌سنی استرداد ایتمکسزین صلحی ایسته‌میوردی .

مع مافیه ویلنووك تورکلره اك بیوك خدمتی ایشته بو اثناده طوقونمشدر : مارکی دویلنوو دبدبه‌لی بر آلای ایله ۱۷۳۹ سنه‌سی مایسنده استانبولدن قالقوب اردوی همایونه کلدی . صدر اعظم وآوستریا قوماندانی آراسنده صلح سمسارلغی ایده‌رك طرفینه ۱ ایلول ۱۷۳۹ تاریخلی بلغراد معاهده‌نامه‌سنی امضالاتدیردی . واقعا بلغراد معاهده‌سی ، عبدالرحمن شرف بکك دیدیکی کبی « عصرمحمود خانی‌یی تزیین ایدن وقائمدن اولوب آوستریا دولتنجه حکمی برنجی پترونك پروتده عقد وقبوله مجبور اولدیغی معاهدهٔ معلومه حکمنه معادلدر » : آوستریا سلطانه صربستانی ، افلاق صغیری ، اورصوایی

وحتی تورکلرك هنوز ضبط ایتمدكلری بلغرادی بیله ترك واعاده ایلیوردی . کرچه معاهده‌نامه‌نك تعیین ایتدیکی مدت صلح یکرمی سنه‌دن عبارتدی ، اما معاهده‌نامه‌نك نتایجی بو کونه قدر پایدار قالمشدر : آوستریا ، کچن سنه‌کی بوسنه وهرسك التحاقنه قدر ، بلغراد معاهده‌نامه‌سنك چیزدیکی حدوددن جنوبه کچه‌مه‌مشدی . « آوستریانك تورکیه‌یه مقابل تعرض حرکتی ، اوزون بر مدت ایچون ، فرانسه ایله طوردیریلمش ایدی . » روسیه‌ده ، ینه مارکی دوویلنوو وساطتیله همان هیچ برشی قزانه‌مقسزین عقد صلح ایندی . صوکره ویلنوو ، تورکیه‌نك روسیه و آوستریایه مقابل موضعنی تمامیله تأیید وتقویه قصدیله ۱۸٤۰ ده تورکیه ـ اسوج اتفاقنامه‌سنی عقد ایتدیردی .

فرانسه حکومتنك واو حکومتك جداً مقتدر وفعال ایلچیسی مارکی دو ویلنووك ۱۸ نجی عصر میلادی اورطه‌لرنده ، دولت عثمانیه‌یه تأمین ایتدیکی منافع عظیمه‌یی انکار ممکن دکلدر . لکن بو بویوك خدمتك عثمانلیلر قلبنده ، حسیات سائره ایله ممزوج اولمیان بر حس شکران ادامه ایده‌بیلمه‌سیچون سمساریه‌نك او قدر فاحش اولمه‌مه‌سی لازمدی . مارکی دو ویلنووك میانجیلغندن فرانسه‌نك نه‌لر قزانمش اولدیغنی اکلامق ایچون ینه برفرانسزك یازدقلرینی اوقویه‌لم:

« سلطان ، ویلنووك خدمات عظیمه‌سنه مکافاة ، فرانسه‌یه اولجه ویریلمش اولان قاپیتولاسیونلری تجدید وتکمیل ایله‌دی : فرانسز تجارلرینك امتیازات تجاریه‌لری تأکید وتوسیع اولوندی . شرق اوزمان بزم ایچون عظیم بر مستملکه حالنه کچدی ؛ فوق‌العاده نافع شرائط داخلنده بزم محصولات ومعمولاتمزی آله‌رق کندیسنکینی‌ده کوندریوردی . فلسطینده‌کی معابدك جمله‌سی ، اورتودوقسلرك ادعاسنه رغماً ، لاتینلر النده براقلدی . حاصلی ۱۷٤۰ قاپیتولاسیونلری ، حالا سلطنت عثمانیه‌ده ساکن فرانسزلرك قانون خصوصیدر . » [*] فرانسزلره اشبو منافع عظیمه بیله کافی کلمیوردی . اونلر بر آز مبهم ، فقط دها عظیم ارزولر بسلیورلردی : « فرانسه سفیری ، سلطانك مشاوریدی ، نوعما وزیر اولی‌ایدی ؛ دیدکلری کبی « خرستیانلرك وزیر اعظمی » عادتا پادشاهك وکیلی‌ایدی . بو شرائط داخلنده تورکیه‌نك تربیهٔ جدیده‌سنی موفقیتله ایلرولتمك امید اولونامازمیدی ؟.. »

آ . ی

[*] E.Driaulte-questur D' Orient P. 49-50

بخارا علمای محترمه‌سنه آچیق مکتوب

ای حضرات علمای بخاری ! ای وارث حضرت پیغمبرمدنی ! ای احفا دعلی قوشچی ، اولوغبك ، فارابی ، ای جانشین معدن علم اسلامی !

ایاتخطر می کنید که حضرت پیغمبر باشمایان چه تعلیماتها داده‌بود وچه امانتها سپرده‌بود. ایاتعلیم‌وتربیه کردن‌اسلامیرا باشمانفرموده‌بود. ایا مادی ومعنوی مسئولیتها اسلامیرا باسرشمایان حمل نکره بود . برسرامت شمایانرا ، امناءالله نکرده‌بود چرا ایمروز باحوال عالم‌اسلام نظر امعان نمی کنید . چرا ایمروز از پریشانیٔ اسلام خبردار نمی باشید . اینچه دلسوزیکه ازسه صد میلیون فضله عالم‌اسلام‌بدرکهٔ‌اسفل سافلین‌افتادند ودرشاهراه مدنیت از کافهٔ نوع بشر درعقب ماندند. ازراه علم‌وترقی دورافتادند . روزی عالم‌بودند ایمروز جاهل ، روزی غنی بودند ایمروز کدا ، روزی حاکم بودند ایمروز محکوم ، روزی مترقی بودند ایمرور متدنی ، روزی پیرو شرع شریف بودند ایمروز پیرو نفس شهوانی ، روزی عزیز بودند ایمروز ذلیل ، روزی‌صاحب ملك ووطن بودند ایمروز مهاجر ملك وطن می‌باشند . ایا باین کونه سفالت وبدبختی مامسلمانان چه باعث شد ؟

حضرت ذوالجلال اکرم در کلام عظیم‌الشان خود ، حضرت پیغمبر با احادیث شریفهٔ خود این کونه ذلت‌ومسکنت ما مسلمانانرا خبر نداده بود . حضرت خدای‌عز وجل‌درنزد خوددین وملت‌معظم ومکرم اسلام واسلامیت کفته ، حضرت پیغمبر اسلامیت درکافهٔ‌امور بشرعالی خواهد شد وهیچ‌چیزی وکاری‌دربالای‌اسلامیت ومسلمانان عالی نخواهد شد فرموده بود ..

چرا ایمروز احوال ما مسلمانان برعکس خبردادی‌خدا ورسول می باشد ؟ درهرجا مسلمانان درحالت حقیری وذلیلی می باشند . ودرمیانهٔ کافهٔ اقوام بشر مسلمانان پس مانده ودرهرجا اسیر ومحکوم دیکران می باشند . از شرق تا غرب ، ان ممالك جنت فزای اسلامی پامال حقارت دیکران می باشد . ان وطنهای عزیز اسلامیکه درتحت اسارت دیکران می باشد ، قلم ؛ از نویشتن انها وتعداد کردن انها حیا خواهدکرد . ونیز نوبت تهدیدبدین‌مقد سارسیده‌ازهرطرف انعقادات واجتماعات کرده درفکر تعرض دیما وایماما می باشند . اینچه مظلم روزهاستکه بر سرما مسلمانان می‌باشد وعلما ؛ اصلا درتفکر سلامتی اسلام نمی باشند .

ای‌علمای‌محترم! ایا این روزهای سیاه مامسلمانان‌بر فرمودهٔ خدا ورسول‌مطابقست؟ ایا این‌صفحات‌مظلم‌مطابق‌خبردادهٔ‌خدا ورسولست؟ البت بصدا البت که این حیات کذران ایمروزیٔ ما مسلمانان خلاف وعکس ان بشارتهای معلاست . ایاسبب چیستکه بخلاف ان بشارتها بدین‌درکهٔ سفلی افتادیم. باعث این کونه مذلت چیست؟ باعث این کونه اسارت چیست؟ باعث این‌کونه تدنی‌چیست‌باعث این کونه‌سفالت چیست ؟ چیست این روزهای سیاه ماچیست ؟ هیچ شبهه بان نیا وریمکه سبب وباعث اول تدنیٔ اسلامی ؛ علما می باشند بدین کونه کرفتاریٔ لایعد ولایحصی اسلامی باعث اول علما می‌باشند حق‌نالیدن از کس واز دیکران نداریم. زیرا که علما وارث پیغمبر ند . باید که کار شانرا با اثران حضرت‌فخرعالم‌مطابق وموافق نمایند . مع‌التأسف بصد هزار خجالت اعتراف کرده می شودکه علمایان معاصر درسلامتی عالم اسلام بان اثر مبارك اتباع‌نمودند . منافع خودرا بمنافع عمومیهٔ اسلامی ترجیح نمودند . اصلا در تفکر مسعودیت اسلامیت نشدند. وحال انکه حضرت پیغمبر اخرالزمان وقتا که من طرف‌الله

مبعوث شد ولوای اسلامیترا رکز نمود وبانحت ان مسلمانانرا جمع نهاد وروز تا روز اسلامیت ترقی واکثریت نمود ان وقت حضرت طبیب عالم درغم استقبال امت افتاد چاره های تأمینی استقبال امترا پیشه کرد . غیر از رفاه استقبال امت دیکر چیزی تفکر نمود . مادتاً ومعناً درین راه درین امل صرف مساعیهای لایتناهی کرد . روی مبارك خودرا بلا جوردیٔ خون مالید . ودندان مبارك خودرا شکست . با انواع مذمت تحمل نمود . چه اذای چه جفا ییکه ان حضرت فخرعالم کشید همه از بهر استقبال امت همه ازبهر سعادت امت کشید . وموجب مسعودیت وبختیاریٔ امت قوانین عالیه وضع نمود . بدین قوانین عالیه اتباع امترا ضروری نمود. با اجراآت قوانین عالیه علمارا مأمور کرد . باز ازغم امت از استقبال امت انی خالی نشد . اخر امتی امتی کفته اتمام انفاس عالم بی بقا کرد .

ای علمای معاصری که دعویٔ وارثیٔ ان حضرت پیغمبر عالیشان دارید. چرا با اثران نبی محترم اتباع نمودید . چرا قوانین عالیهٔ ان رسول مجتبارا اجرا نمودید. چرا انی بتفکر اسلامی خودرا مشغول نکردید . چرا از اسلاف عبرت نکرفتید ان اسلافیکه بعد از رحلت نبوی اتباع باقرآن عظیم الشان وبا فرمودهٔ ان حضرت حبیب خدا نمودند روز تا روز اسلامیت ترقی نمود وبا اوج بالا صعود کرد .

دردورهٔ جهار یار کزین وامویهٔ شامیه وامویهٔ اندلوسیه وعباسیه مسلمانان از کافهٔ نوع بشر مترقی بودند ودر جهان مدنیت یکتا داشتند . با کسی احتیاج نداشتند . همه احتیاج بامسلمانان داشت . با کسی محکوم نبودند همه محکوم مسلمانان بود . ازکسی اقتباس مدنیت نمی کردند، همه اقتباس مدنیت مسلمانان می کرد . سمرقند، بخارا غزنه، بغداد، موصل، شام، مصر، قیروان، مراکش، قرطبه، غرناطه ان وقت مراکز مدنیت اسلام وعالم بود. مدارس ومکاتب بی شماری می داشت از اقطار جهان نوع بشر برای تحصیل علوم وفنون بان مراکز می آمد. مسلمانان درکرهٔ ارض تعلیم مدنیت می کردند . مسلمانان با انجمنهای علمی وفنی، با انجمنهای طبی، باانجمنهای ریاضی، باانجمنهای طبیعی ، با انجمنهای فلسفی، با انجمنهای جغرافی، باانجمنهای تاریخی صاحب ومالك بودند . دران انجمنها علما وفضلا اجتماع می کردند. مجهولیتهای کمی وطبیعیرا کشف واختراع می نمودند. چندین علامه وچندین مجتهد وچندین صاحب مذهبان همه دران اعصار ظهور یافته شدند .

استاد طبابت حاضره ابوبکررازی ، محمد بن زکریا ، ابن نفیس، ابوعلی سینا هاشتیم. واضع جبروریاضیات ماردینی ، ابن محلی، نصیرالدین طوسی هاداشتیم .

ازطبیعیون الحزن ، ابن یونس ، ابن بیطار ، ابو زکریا الاشبیلی، جاروازفیلسوفان ابن رشد ، غزالی ، ابن کمونه ، فخرالدین رازی ، فارابی که امام فیلسوفان عصر حاضر نددران عصرهای سعادت اتسام رسیده اند .

حسن ابن محمد القرطبی، بیرنی، شریف الادریسی، ابن بطوطه که پیشوای علمای جغرافیونند وکاشف اراضیٔ مجهوله اند باز پروردکان ان اعصارند .

ابوالفدا ، ابوالفراج ، ابن خلدون ، ابن اثیر ، طبری که اعظم امام مؤرخانند پرورشیاب ان اعصار مابهاالافتخارند .

دران اعصار جلیلهٔ مفتخره بسیار ترین علوم مدونهٔ حاضره را مسلمانان کشف واختراع نمودند، کرویت ارضرا اثبات کردند . ودائرهٔ نصف النهاررا هیئت فنیه ایکه درتحت ریاست احمد بن القصیر الفرغانی بود حساب کردند . علومی وفنونیکه درعصر حاضر باعث ترقیات انامست جملهٔ انرا مسلمانان دران اعصار کشف و اختراع کردند. درمکاتب ومدارس باتعلیم ان علوم مشغول شدند . خلاصه مسلمانان ان وقت بامسعودیت حقیقیه نائل بودند.

این ترقیات مذکوره که در نزد اسلام ودرعالم اسلام حصول یافته شد وسبب تعالی اسلام شد همه ازهمت ان اسلاف عالی تباران شد . همه از سعی ان علمایان شد . این همت عالی واین سعی مشکورهمه بااوامر جلیلهٔ اسلامیه اتباع نمودن بساحهٔ مکونات حاصل کردید .

وقتا که علما از تعلیمات اسلامیه انحرافی نمودند ، کبر، عظمت ، غرور را باخود رهبر اتخاذ کردند ومنفعت شخصیه شانرا بامنفعت عمومیه ترجیح نمودند . چیزیکه مخل منافعشان بود انرا ردکردند مسلمانانرا بارادهٔ کیفیهٔ ایشان تابع کردند ازان روز اسلامیت پابر زمین اضمحلال وروبرتدنی برنهاد. مسلمانان وحقکویانرا کافر کفتند. کسیکه باعلیه ایشان رفت کافر کفتند . تکفیر کردنرا زیاده رواج دادند . عوامرا چندان اخافهٔ مالایعنی نمودند وباخود مطیع کردند . علوم حقیقیه را تحدید و انکار کردند . کسی باعلوم حقیقیه مشغول شودانرا مبتدع وسك جهنم کفتند چیزیکه باعث تدنی اسلام بودواز ... علم لاینفع وعمل لایرفع .... بودانرا علم کفتند وتحصیل انرا ضروری نمودند . ازان وقت مسلمانان خوار وذلیل کشتند . ملك و وطن اسلامی همه بادست اغیار برباد شد . علما درین فلاکت بامسلمانان تلقین دنیا وتلقین آخرت کردند وتعلیمات اسلامیه را باتحت پا کرفتند.... بتاریخ اسلاف اهمیت ندادند که ان اسلاف صالحین چه کونه خویشرا تنظیم وچه کونه مساعی بترقیات اسلام کرده اند . چرا انها درتحدید علوم وفنون وطلب دنیا نرفتند ومضر دیانت اسلامی بود نشرا فرق نکردند . علمایکه تا پنجم عصر هجریرا رسیدن انان تعالی وترقی اسلامیه خواهد بزیر قوت دنیا ، خواهد بزیر قوت علوم و فنون خواهد بزیر قوت آخرت حاصل کردد انها بلا تردد انرا اجرا کردند .

غریبست وعجیبستکه ان حضرات رضوان الله تعالی علیهم اجمعین باعصر سعادت نبویه ازماهزارسال نزدیك بودند احکام اسلامیه واخلاق نبویه درکافهٔ مسلمانان معلوم و داستان زبان بود . تعلیمات نبوت بواسطهٔ سلسلهٔ منقولات معلوم نبود . باهمه مسلمانان روشن وواضح بود . ازحاشیه های دورافتاده تعلیمات اسلامیه رانمی کرفتند .

ای حضرات علمایان بخارا !

این کونه سردسخن کردم وتطویل کلام کردم مقصدم همه جلب نظر دقت شمایانست ازبسکه دل، ازاحوال بخارا ، ازامت بخارا ، ازاستقبال بخارا خونست ، پریشانست ایمروز شمایان چاره‌ساز فلاکت بخارا دوای درد بخارامی باشید بایدکه با امداد بخارا برسید . و ازین پستی وسفلی بخارارا تخلیص نمایید . چیست این مجادلهٔ کهدربالای تحصیل ابتدائی ودرمکاتب ابتدائی جاری می باشد. چیست این سلسلهٔ وقوعاتیکه دربالای تعلیم می باشد. نفرت وتأسف عالم اسلامرا علمای بخاراباخود جلب می کنند . درین عصر تمدن درین عصر ترقی برای خواندن نزاع عیبست . باخصوص مداخلهٔ ممانعتکارانهٔ علما عارست ننکست .

ای حضرات علمایان !

نفرت وتأسفات اسلامیه ازهرطرف باشمایان متوجهست. وتنقیدات شدیدهٔ مطبوعات اسلامیه همه وقت باشمایان متوجهست . اسباب بدین بدحشمیٔ اسلامیان همه‌حرکات تعصبکارانهٔ شمایان می‌باشد . ان‌مکاتبیکه با مسدودیت او کوشش کردید در تحصیلش ممانعت نمودید بکدامین قوانین اسلامیه بکد امین احکام اسلامیه توفیق حرکت نمودید .

بکدامین وجدان این کونه جنایترا در حق اولاد وطن روادیدید. چارهٔ فلاح عالم‌اسلام وبخارا ایمروز درتعمیم مکاتب منتظمه وابسته می باشد . ودر تعمیم تحصیل ابتدائی وابسته‌می باشد . هر سکنهٔ وطن بهر برعلم وعرفان نباشدازان ملت امید خیرنباید کرد . دین‌ودنیای علم وعرفان محافظه نخواهدشد . ملتیکه سویهٔ عرفانش ناقص باشد البته‌ان‌ملت ازطرف دیکران بلع خواهدشود. ایمروزعالم‌اسلام‌بدین‌حالتیکه افتادست هم ازجهلست همه از نادانیست . همه ازتراء علوم حقیقیه است. بناءبران مکتبهای ابتدائیکه مسدودیت انهارا اراده نموده ، ودر استقبال وترقی بخارابدین‌حرکت‌ضربهٔ‌مهلک‌رده بودند بکشادن‌ان مکتبها و بتحصیل ان مکتبها بسرعت ممکنه همت و غیرت نمایند که حیات وممات بخارا دران مکتبها تعلق دارد . ایمروز بخاریان در امر تعلیم حریت کامله دارند . درمدارس ومکاتب‌خواهند چه تعلیم داده می توانند . بناءبران ساعتی زود تر در تحصیل علوم حقیقیه شروع باید کردن. درمکاتب ومدارس علمیکه باتنویر افکار ملت خدمت دارد ازومعرفت خود ورقیبان تحصیل کرده می شود بتکثیر انها صرف مساعی باید کرد. ایمروز تأمین استقبال بخارا درتحصیل جغرافیا، تاریخ، حساب ومعلومات مدنیه ..... الخ موقوفست . کودکان نورسیده کان وطن وقتا که دین ودیانت خودرا ادراک نمودند متعاقباً تعلیم ان مذکورات ضروری ولابد می‌باشد . در دنیاچه قدر علوم وفنو- نیکه باشد وباعث ترقیات اسلامیه‌باشد تحصیل‌انها مطلقا ضروریست . زیرا که قوانین عالیهٔ اسلامیه باین اوست اسلاف تحصیل علوم وبتکثیر فنون خدمت فاخره نمودند، دربالا که نویسته‌شد باجملهٔ ان دقت علمای بخارارا جلب خواهد کرد .

ای علمای بخارا ! اکنون توقع‌وتضرع ازشمایان انستکه‌ان‌مکتبهای منتظم در بستهٔ که هست انهارا درزودی کشوده تحصیلش مساعده بدهید . درجهالت ملت بخارا ترحم نمایید . مکتبانیکه در بخارا موجودند انها قطعیاً باصلاح بخارا بافوز وفلاح بخارا خدمت‌نمی‌کنند. غیراز تضییع اوقات نورسید کان‌دیکر خدمت ازانها انتظار نتواند کرد . عسرتی مشکلاتیکه در انجاهست غیر از خرابی اولاد وطن دیکر فائدهٔ مشروع ندارد. حضرت پیغمبر(علموا ویسروا ولاتعسروا بشروا ولاتنفروا) فرموده اند . تحصیل ان مکتبان کهنه اصول صرف بفرمودهٔ خدا ورسول خلاف می‌باشد .

اصول نوین‌که درکافهٔ اقطاراسلام‌جاریست‌وعلمای بخارا درعلیه ان اصول انواع‌افترا ومذمتها کمی کنند وباعث کفرمی کویند ان‌اصول مطابق فرموده خدا رسولست وکافل نجات اسلامیست . ایمروز در دارالخلافه و در حرمین این اصول جاری می‌باشد .

ای علمای بخارا .

اکر بازبعلیه ان اصول تعلیم و مکاتب کردین ، عوام جاهلا بعلیه‌ان‌اصول تشویق نمایید وابتداع ان صرف مالایعنی بکنید امین ومطمئن باشیدکه دود ودنیا وآخرت شرمنده ومسؤل می باشید . زیر این‌حرکات ممانعتکارانهٔ ایشمایان بترقی‌وبتعالی اسلامیه سدبستنست. در دنیا باحضور محکمهٔ وجدان عالم اسلام وفردا درحضور حضرت واحدالقهار مسئول خواهدشدید زیرا (کلکم راع‌وکلکم‌مسئول‌عن رعیته فالامام راع وهومسئول عن رعیته ..... الخ) فرمودهٔ حضرت پیغمبر ذیشانست .

خدا نکرده‌بخارا یکروز بدست رقیبان رود آن‌وقت امرتحصیل وتعلیم ازدست شمایان بیرون خواهد رفت . بایدکه تعلیم وتربیهٔ امت بخارا باکیف وباقانون رقیبان تابع خواهدشد و بالسانهای رقیبان امر تعلیم جاری خواهدشد . بناءبران سراز غفلت بر داشته وتفکر سلامتیٔ ملت نموده ایمروز بکشادن‌ان مکتبهای مسدوده باشندوترغیب وتشویق وتکثیر آن مکاتب نمایند وحقیقت ان‌اصول تعلیموافهمند تجربه کنند . چیزیکه مخالف شرع شریف یابندبایدکه اعلان‌نمایند بتلقینات دشمنان کوش نکنند بالذات تتبع بکنند نام علمای بخارارا عالی کنند.

موجب تدنی حالا تیکه وربخارا موجودست از تعداد وعرض انها موقتاً صرف نظر کرده با کمال احترام ختم کلام کردم.

نور علی زاده

غیاث‌الدین حسنی

مکاتیب

پکینده :

پکینده جمعیت اسلامیه

پکینده برجمعیت‌اسلامیه تشکل ایتدی، درت آیدنبرو سعی وغیرت ایدییورلر، جمعیته داخل اولانلرك کافه‌سی‌وجوه وعوامدندر، علمای

ذوی الاحترامدن التی ذات اشتراکله جمعیتی تقویه ایتدیلر. چینجه جمعیتك اسمی (ژجیاوْیوتحیْ) پروغرام نه وقت ختام پذیر اولورسه، صراط مستقیم اداره‌سنه تقدیم ایدرم، جمعیتك بالطبع مرام ومقصدی ازالهٔ جهالت، اتحاد واتفاقله سعادت دارینه ایصال ایده‌جك اسبابه توسلدر...

چین مسلمانلری اولوب ژاپونیایه کیدن مکتب طلبه‌لری بالاتفاق برجمعیت تشکیلنه موفق اولمشلردر، پك زیاده غیرت ایدییورلر، شو ذوات کرامی تشویق ایدن ذات محترم، مصرلی احمد فضلی بك افندیدر. چوق همت ایدییورلر. چیندن ژاپونیایه عزیمت ایدن افندیلرك عددی ١٢،٠٠٠ ه بالغدر، بونلرك ایچنده مکتبلی دین قرنداشلرمز اقل من القلیلدر، فقط هرخصوصده فائق وممتاز ایمشلر. چین مسلمانلری حس ایتمشلرکه. شمدی موجود اولان علماء، اوروپا واعظلر دفع ایده‌میه‌جکلر، زیرا شمدی عربجه تکلم ومباحثه‌یه مقتدر میسیونرلر کالجراد ورود ایتمه‌یه باشلادی. چین علماسی ایسه، کالحجر الاصمدر. بناءً علیه مدارس علمیه‌نك اصلاحی فرض لازمدر، اوروپا واعظلری یالکز ارککلره منحصر اوله‌ایدی لابأس ایدی میس. لیدی واعظه‌لری داهامؤثر، ودها نفوذلیدر. کویلره وارنجه‌یه‌قدر طاغیلیورلر:

عجبا بز، نه وقت منام غفلتدن قیام وخلاص اوله‌بیله‌جکز. باخصوص بوراده‌کی دین قرداشلرمز «یوم ینفخ فی الصور فاذهم قیام ینظرون» ه ماصدق برحالده اویوییورلر.

پکینده علوم دینیه معلمی

رضا

مطبوعات

الحکمة ضالة

کچنلرده مدارس اسلامیه‌نك صورت اصلاحنه دائر بر مقاله «صراط مستقیم» ه درج اولنمشدی.

«بیان الحق» رفیق محترممزك صوك نسخه‌سنده، مذکور مقاله‌ده مدافعه اولنمش بعض افکارك، دها بویوك برمقیاسده تأیید اولندیغنی کورمکله ممنونز. «الحکمة ضالة» سرلوحه‌لی مقاله‌نامه‌لرنده شرف الدین بك افندی قارده‌شمز بروجه آتی مطالعات صائبه ایراد بویوریور:

«قوری، یاش هرشیئی احتوا بیوردیغی بنه کندیسی طرفندن بیان اولنان قرآن کریمك حقایق عالیه‌سی خیرمزه اوله‌رق دها ایی آکلایه‌بیلمك ایچون علوم جدیده ومترقیه‌یی تتبع ایلمه‌مزه نه‌مانع واردر ؟...

هیچ شبهه یوقدرکه - بلکه بلدکلری حالده - نائل نعمت اسلام اولمق دین فطری اولان و اساسی مصون الاندراس اوزره الی ماشاالله بردوام اوله‌جق بولنان دین مبین اسلامك بو ارباب اجتهاد وتفکرك غایهٔ خیالیسی اولدیغی بو مناقشاتی تعقیب ایدنلرجه پك قولایقله قبول اولنور بر حقیقتدر. فقط بوراده تکراراً شونی سویلمکدن کندیمزی منع ایده‌میزکه عرض اولنان سوء تفاهمده وظیفهٔ ارشادی درعهده ایلمش اولان حماة دینك پك بیوك بر تأثیری اولمش واولقده بولنمشدر.

لله‌الحمد امر تدریسه هیچ بر مانع قالمامش ایکن دارالفنونك علوم دینیه شعبه‌سنده اولسون دها طوغریسی نره‌ده اولورسه اولسون حالا بر (مقایسهٔ ادیان) علمی تدریس وتدرس اولنمامسی نه‌قدر سزاوار تأسف وتلهفدر.

اوروپا دارالفنونلرنده - طلبهٔ دین - عبرانی، سریانی، عربی‌دن طوتك‌ده یونان قدیم، لاتین لسانلرینه وارنجه‌یه قدر یدی سکز لسان اوکرنمك مجبوریتنده‌درلر. چونکه - انجیل شریفك مزایای دقیقه‌سنی آکلامق بولسانلری بیلمکه محتاج ایمش - بونلردن بشقه یونان وعربی فلسفه‌لرینی‌ده تدرس ایدرلر.

اجنبی لسانلرندن الك منتشر اولاننه هیچ بر عالممزك واقف اولمامسی وفلسفه‌یه دائر - ولو ابن رشد و ابن سینانك اسکی فلسفه‌لری اولسون - برشی اوقومامالری انسانی مقصدسز برحرکت اجرا ایدلکده اولدیغنه قانع قیلار. بز دیرزکه زمان تحصیل عرض ایتدیکمز دورهٔ انتباهمزده پك آچیق بر صورتده حس اولنمش اولان وبوکون عادتا پك کچیکمش بولنان علوم لازمهٔ جدیده‌یی بز صاریقلیلر اوقویوب تلافیٔ مافاته قناعت ایلملیز... ایچمزده‌کیلردن حقایق اسلامیه‌یه بیکانه قالانلرك ضررلری کندی نفسلرینه راجعدر. فقط اغراض سیاسیه ومقاصد سائره ایله دین جلیل اسلامه قارشو اعتراضلره وبوبابده یازیلان رساله‌لره فقیه الاسلام مرحوم شیخ محمد عبده‌دن بشقه بر عالم اسلامیتك جواب ویره‌مامسی درت یوز میلیونلق بر سواد عظیمك حیثیتنی کسر ایتمزمی ؟

فرانسه‌نك خارجیه ناظری سابق (هاناتو) جنابلری بوکره بر رساله دها تحریر ایده‌جك اولورسه بیلمم کیم اسکات ایدوب اظهار حقه مقتدر اوله‌جق ؟..

نه‌قدر طوغری ونه‌قدر آجی !.. بزمله اکله‌نیورلر. فقط بزده قیزاران یوق !

کرید مناسبتیله

دیکر برطوغری وطوغری اولدیغی ایچون پك آجی بر مقاله دها اوقومق استیورمیسکز؟ بویوروکز، «سلاح» آرقداشمزك شو مدرجه مقاله‌سنه برکوز کزدیرك:

«دولتلر جواب ویردی. وه‌نیزه‌لوس، پولوپورکیس یونان تبعه‌سیدر. مبعوث اوله‌بیلیرلر. دیکر اوچی عثمانلیدر. منع اولنه‌جقدر دیدیلر. بونه رذالتدر. مادامکه ایکی اولکی شق یونانلی ایدی. بوقدر وقتدر کریدده نه‌دن مأموریتده طوتلدی. کرید عثمانلی ایسه اونلرده عثمانلی ایدیلرکه مأموری اولدیلر. دولتلر یونانلی اولدقلرینی بیلدکلری حالده نه‌دن بو اصلی و نسلی صاقلایانلرك بزم وطنده اجرای خدمتنه مساعده ایتدیلر. قانونمز وکرید قانون اساسیسی اطه‌ده‌کی هر برمأمورك عثمانلی اولماسی شرطدر دیه‌مشمیدر. ترك تابعیت ایتدیلرسه کیمك خبری واردر. نه‌وقت ایتمشلردر. هانکی قانونه، اصوله تبعیةً ترك تابعیت معامله‌سی اولمشدر. بونلرك هپسی زحمته دکمز یالانلردر. اوروپا بزمله اکله‌نیور. فقط بزده اوتانه‌جق، قیزاره‌جق صورات یوق دیمك دها صحیح بر نظریه اولور. دولتلر بزی صوصدیرمق ایچون هروقت بویله حیله‌لر قورمشلردر. بایراقده سوده‌ده‌کی بایراغی ایندیرمکله بزی صوصدیرمشلردر. وبولده بروکسل مذاکره‌سیله آغزیمزی قپامشلردر. محاکمه‌ده اجنبی ترجمانلرینك قبولی مسئله‌سیله منازعه‌یی اورت باص ایتمشلردر. مجلس ملی‌ده اسلام اعضانك تحلیفسز قبولی ایله اسلام، مأمورینك یمینسز سوزده استخدامی ایله عثمانلی غلیانی برطرف ایلمشلردر. بویقوتاژده‌ده اجنبی امتعه‌سنك اخراجی صورتیله یونان تجارتی، تجارت بحریه‌سنی احیا ایتمشلردر. بو مبعوث مسئله‌سنده‌ده بش کشی‌یی انتخاب ایتدیره‌رك ایچندن اوچنی استعفایه اجبار، ایکیسنی یونانلیدر دیه قبول ایتدیرمك دسیسه‌سنی قورمشلردر. بزده باق اوروپا حق کوزه‌تیور، عثمانلی تبعه‌سندن اوچ کریدلینك مبعوثلغنی قبول ایتمدی. دیکر ایکیسی یونانلی ایمش نه‌یاپالم. دیوب کچه‌جکز دیسه آلدانه‌جقلردر. بزده آوانتاق آوانتاق کرید بزمدر. یا اولوم، یا کرید ترانه‌سیله اویوشوب قاله‌جغز. باقك بن سزه

سویلیه‌یم وطنداشـلر . کریدده هرشی یونان اولشـدر . یالکز بو مبعوث مسئله‌سی بزه کریدی باغلایان اڭ صوڭ حلقه‌در . بوده قوپارسـه کریدده ترکلره وداع ایتمشـدر . بز بوینه أولورز . کیدرز . ویرمه‌یز پالاورالریله وقت کچیردك . یمینلر ایتدك . فقط هیچ بر دفعه سـوزمزده طورمدق . برکت ویرسون فقیر حماجتلره ، ایقچیلره‌که بویقوتاژده بر پارچه یوزمزی آق ایتدیلر .

تورکیه پولتیقه‌سنك موفقیتی

صـوفیه‌ده چیقان « دینه‌ونیك » غزته‌سی . دولت عثمانیـه‌نك اتفاق مثلثه تقربندن بحث ایدرك شویله یازیور :

«کنج ترکلرنه‌درجه‌دورآندیش ومجرب‌دیپلومات اولدقلرینی کوسـتردیلر. انلر داخلی علی‌الغفله وقوعاتدن ممالکی شمدیلك محافظه ایتمکه موفق اولدقدن صوکره حال حاضرده شرق غریبـده اڭ زیاده تأثیری اوله‌بیلن واڭ چوق استفاده ایدیله‌بیله‌جك اولان دول معظمه‌نك دوستلغنی آرامغه تشبث ایتدیلر. دول معظمه‌دن روس وفرانسز اتفـاق یرینه کنج ترکلر المانیا ، اوسـتریا وایتالیا اتفاق مثلثنی ترجیح ایلدیلر .

حربـدن صوکره دول معظمه بیننده عظیم منازعه واقع اولدیغـدن مذکور ایکی‌یه منقسم اتفاقدن هانکیسنك شرق قریبـده تأثیری دها واضح بر صورتده اکلاشیلوب تعین ایدنجه‌یه دکین کنج ترك دیپـلوماتلری تجدد ایدن ترکیا ایچـون ممکن مرتبه دها زیاده فائده‌منـد اولمق اوزره رقابت واقعه‌دن استفاده ایتدیلر . کنج ترکلرك هدف نظرلری اتفاق مثلثه وبالخاصه شرق قریبده پانجرمانیزمك رهبری اولان اوسـتریا — مجارسـتانه طوغری اولمسی لازمه‌دن ایدی . مقتضـای احوال وماهیت دوسـتلرینی اتفاق مثلثده انتخاب ایتمکه مجبور اولدیلر .»

« دینه‌ونیك » مقاله‌سـنك آشـاغیلرنده ، دولت عثمانیه‌ینی آرتق اتفاق مثلثه کیرمش کبی کوسـتریورکه بوادعاده بولنمق هنوز ایرکندر. بونکله برابر ، منافعی دولت عثمانیه منافعنه اویغون ویا معارض اولان دولتلرك وضعیتی کوندن کونه توضیح ایتمکده‌در .

چینده ترکجه غزته

کچنلرده؛ چینده تورکجه برغزته انتشار ایتمه‌یه باشلادیغنی یازمشدق. بوهفته کلن قریمك « ترجمان » نـنـد. مذکور غزته‌یه دائر معلومات آتیه ویریلیور :

ترکستان چینی‌نك ایلی ولایتنده « یکی‌کوره » بلده‌سنده رسمی اوله‌رق تأسیس ایدلمش «ایله‌ولایتی‌نك کزیتی»نك برنجی نسخه‌لری اداره‌مزه‌کلدی.

ترقی‌واصلاحات یولنه کیرمش چین حکومتی ، مسلمانلرینی دخی معارفدن محروم قیلمه‌جنی ؛ اوزتبعه‌سـنی اوزی حسدلیه‌جکی بوغزته‌نك وجودندن آکلاشلیور .

ایله کزیتی یعنی ایلی غزته‌سی هفته‌ده ایکی دفعه چیقاجق؛ محرری یانغ— تونغ — لینغ اسـمنده‌در . بوغزته غایت اینجه یرلی کاغده طاش باصمه‌ده باصلمشدر ؛ کاغد شفاف اولدیغندن برر طرفی بوش قالمشدر ،

ایلی غزته‌سـنك لسانی اولدیجه آکلاشلور ترکجه‌دز . نمونه اوله‌رق برقاچ سطر نقل ایدیورز .

باش مقاله‌سندن عیناً : — « برمملکت‌نك حکومتی منصیبدار آ.ملاری اوزی‌نك فقرا یورتی آپای دورغان بولـه آنلر ایچون‌اول باشلایوب مکتب هم کزیت خانه‌لرینا قیلادور واوزفقرالاری نك علرلق ومعرفتلی‌بولانوغون‌نی اویلاب فقراسنك نادان علم دیر بی خبر بولوب قلیشی‌غه راضی بولمایدور » .

خبرلر قسمندن عیناً — «اورمچی شهریده. دلوه دیکان برعسکرباشلق منصیبدار اوزینك عسکرینه بیرلکان پادشالق کموشنی جیب قویغان سببدین اورون منصبیدن توشروب قویوبدر . اوشبو خبرنی ایشتکان صونك خاتونی برآزغنه آغرق ایکان‌نهایت خفا بولوب‌اولوب کتیب دور. ینه‌ده برقزی‌بار ایکان اول هم آفیون جیوب اولبدور » .

آلدیغمز ورقه‌لرك موادینه نظراً ایلی غزته‌سی انتشـار معارف توصیه‌ده بولنه‌جنی وچین مسلمانلری آره‌سنده جاری بعض فناعادتلرك دفعنه چالشه‌جنی آکلاشیلیور .

سیاسی برینجی دها زیاده شـایان دقتدر . آوروپا بتون دنیایی ضبط ایتمش؛ جمله ملتلره چوق ظلم ایدییورمش؛ بوحالده اهل‌اسلام صاری عنصر یعنی ماغول وچین ایله برلشوب مشترك فائده‌لرینی برابرجه مدافعه ایتمك لازم ایمش .

غزته‌نك بوسـوزلری اهمیتدن خالی دکلدر ؛ اهل غربك تسلطنی اهل شرق دائمی صورتده چکمیه‌جکنه دلالت ایدییور .

« وقت » رفیقمزدن ، بو تورکجه چین غزته‌سـنه دائما دها شو معلومات‌متممه‌یی آلیورز : بوغزته‌اصل جینجه‌چیقان« ینخوا بوغازیت»ك تورکجه علاوه‌سیدر . باشنده « تورکجه رسمی غزته‌در»دیه‌یازیلیور . — برنجی نومروسنده چین اهالئ مسلمه‌سنی بالخاصه ، زراعته تشـویق ایده‌رك ، آلات زراعیه جلبنی توصـیه ایدیور . وبو صـورتله چین حکومتنك ، تبعه‌سـنی عملی بر روح ایله تربیه ارزوسـنده بولندیغی اکلاشیلیور . اوچنجی نومروسنده‌چینایلری، عشرت، فحش ، وزنادن اجتنابه دعوتلی ؛ « ای مسلمانلر جمله‌کز برلشوب بوعادات کریهه‌نك دفعنی حکومتدن‌طلب ایدیکز » دیه غایت مصیب اخطاراتده بولنیور. جریده‌ده تورکیـه ، ایران ، مصر ، فاس کبی ممالك اسـلامیه وقایع وحوادثنه بالخاصه اهمیت ویریله‌رك محل کافی آیرلمشدر .

بزم دارالخلافت اسلامیه جرائد یومیه‌سنه عبرت !

شؤون

دولت علیهٔ عثمانیه:

جاوید بکك سیاحتی . — مالیه ناظری جاوید بکك بو آی نهایتنده برای تدقیقات سـوریه‌یه عزیمت ایده‌جکنی ژون تورك رفیقمز یاز مشه‌ده اصلی یوقدر .

واقعا جاوید بك بایرامده سیاحته چیقاجقسـه‌ده سوریه طرفلرینه دکل ادرنه وسلانیك طرفلرینه کیده‌جکدر .

صوکره بر دها خبربوچیقدی ، ینه تکذیب اولندی . بز ایلك خبرك طوغری چیقمه‌سـنی پك ایستردك . واقعـا عین وجودك جمله اعضاسی پك مشـترك وقیمتـداردر . روم ایلمزك اهمیت حاضره ومستقبله‌سنی تمامیله مدرکز ؛ بونکله برابر ، دولت عثمانیه‌نك وجود وبقاسی ، خلافت معظمهٔ اسـلامیه‌نك حیات واسـتقبالی ، مقامات مقدسهٔ اسلامیه‌نك اسایش ومحافظه‌سی جهتیله، سوریه‌البته دهامهمدر. باخصوص که شو کونلرده سوریه‌دن کلن خبرلر ، مدیران امور غیرك اوزالراده سیاحتله احول ووقایعی‌یاقیندن تدقیق تحقیق ایتمه‌لرینی‌فضله کوسـتره‌جك بر حالده دکله‌در .

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل اداره : درسعادتده باب عالی جوارنده دائرهٔ مخصوصه

صراط مستقیم
١٣٢٦

اخطار : مسلکمزه موافق آثار جدیده مع الممنونیه قبول اولنور. درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز.

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات وسیاسیاته دائر بالخاصه گرك سیاسی وگرك اجتماعی ومدنی احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور.

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قبره‌دن مقوا بورو ایله گوندریلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٠٧ — ١٨ رمضان ٣٢٨ پنجشنبه ٩ ایلول ٣٢٦ — بشنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

١٧ — مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَاراً فَلَمَّا اَضَاءَتْ
مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَ تَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَاتٍ
لَا يُبْصِرُونَ

[منافقلرك صفتلری وحقائق احوالی « ومن الناس من یقول .. » آیتندن بورایه قدر ورود ایدن آیات کریمه‌ده بیان بیورلمش ایدی . دها زیاده واضح ومکشوف اولمق اوزره شمدی‌ده انلرك احوال وصفاتی ، معقولی محسوس مشاهد صورتنده ابراز ایدن مَثَل ضرب وایرادیله تصویر اوله‌رق بیوریلیورکه] انلرك حال وشانی او کیمسه‌لرك حال وشانی کبی‌درکه [بر قاراکلق گیجه‌ده قیرده] آتش اشعال ایتدیلرده اشعال ایدنلرك اطرافنده بولنان اشیا واما کنی آتش ضیادار ایدنجه الله انلرك نورینی ازاله ایتدی [اشعال اولنان آتشك ضیاسیله انتفاع ایتمکه تقرب ایده‌جکلری بر صره‌ده ظهور ایدن روزکار ویا باران آتشك شعله‌سنی سوندردی] وکندیلرینی [هیچ برشیئی وهیچ بر جهتی] گورمیه‌رك ظلمتلر ایچنده براقدی [ایشته اطرافی گورمك اوزره آتش ایقاد ایدنلر ضیای نار ایله همان انتفاع ایده‌جکلری زمان روزکار ویا باران ظهور ایدوب آتشك نور وشعله‌سنی اطفا ایدرك کندیلرینی هیچ برشیئی وهیچ بریری گورمیه‌رك ظلمتلر ایچنده خائب وخاسر براقدیغی کبی منافقلرده فطرت سلیمه‌لریله هدایت الهیه‌یی تصدیق ایدوب بو وجه ایله نار هدایت الهیه‌یی ایقاد ایدرك شعله‌سیله منتفع اوله‌جقلری صره‌ده پیروی اولدقلری حظوظ واغراض نفسانیه او آتشك نورینی اطفا ایتمسیله ارتق مسالك هدایت وارشادی گورمیه‌رك ظلمات کفر ونفاق ایچنده قالدیلر] .

مَثَل : فتحتین ایله ، فی الاصل مثل ونظیر معناسنه‌در . صکره قول سائره یعنی بین الناس مقبول ومتداول اولان سوزه اطلاق اولندی . بز لسانمزده بو کلمه‌یی شو اطلاقه گوره استعمال ایتدیکمز زمان علی الاکثر [ضرب] لفظنی علاوه ایدرك «ضرب مثل» دیرزکه [مَثَل مضروب] دیمکدر . ضرب مَثَللر مضربلرینی موردلرینه تمثیل وتشبیه ایلدکلری ایچوندرکه کندیلرینه [مَثَل] اطلاق اولنمشدر. ضرب مثل معقولات خفیه‌یی محسوسات جلیه معرضنده ابراز ، منکری معروف صورتنده ابداء ، وحشی‌یی مألوف هیئتنده اظهار ایلدیکی ایچون قلوبه تأثیری زیاده‌در . کتب مقدسه‌ده امثال پك چوق وارد اولدیغی کبی کلام انبیا وحکماده دخی شایعدر . دها صکره مَثَل کلمه‌سی هیچ بر تمثیل وتشبیه ملاحظه اولنقسزین شایان تعجب حال ویا صفت ویا قصه معناسنده استعاره طریقیله استعمال ایدلمشدر . بو آیت کریمه‌ده مَثَل کلمه‌سی معنای اخیرده استعمال اوله‌رق منافقلرك شایان تعجب حال وشانلری معناسی مراد اولدیغی کبی « ولله المَثَل الاعلی » قول شریفی ایله « مثل الجنة التی وُعِدالمتقون .. » نظم جلیلنده دخی کلمهٔ مذکوره معنای اخیرده مستعمل اولدیغندن اولکی آیتك مؤداسی : جناب حق ایچون پك عالی صفت عظمت وجلالت واردر .. معناسی وایکنجیسنك مألی : متقیلره وعد اولنان جنتك شایان تعجب قصه‌سی .. مفهومنی افهام ایدر ـ ق س ش .

[الذی] لفظنك جمعی بولنـدیغی جهتله کرچه مفرد اوله‌رق استعمالی شائع ایسه‌ده عرب بو لفظی [ما] وَ [مَن] کبی جمعده‌ده استعمال ایدر . « الذی اسـتوقد » قول شریفنده دخی جمع اوله‌رق استعمال‌اولنمشدر . [استوقد] قولنده [الذی] نك لفظنه ، [ذهب‌الله بنورهم] قولنده معناسنه مراعاة اولنمشـدر . متنوع اوله‌رق ضمائر ارجاعنده تفنن بر نوع استعمال بلغادندر ـ ع .

استیقاد، ایقاد معناسنه‌درکه آتشی یاقق. اشعال ایتمك‌معناسنه‌در. اضائه : ضیاداراولمق وضیاداراایتمك‌معنالرینه اولمق‌اوزره لازم‌ومتعدی اوله‌رق استعمال ایدیلور. آیت کریمه‌ده ایکی معنی‌ده محتملدر . حول، بوراده پیرامن معناسنه‌در .

« ذهب‌الله بنورهم » قول شریفنده اذهابك الله‌تعالی‌یه اسنادی، یا هرشی ذات‌الوهیتنك خلق وایجادیله اولدیغی و یاخود انطفا برسبب خفی وَ یاخود روز کار ویا باران کبی بر امر سماویله حصـوله کلدیکی ایچوندر ـ س .

---

١٨ ـــ صُمٌّ بُکْمٌ عُمْیٌ فَهُمْ لاَ یَرْجِعُونَ

[منافقلرك دوچار اولدقلری شدائد مجرد آتشلرینك انطفاسنه وکندیلرینك کثیف ظلمات هائله ایچنده قالملرینه منحصر اولمیوب بونکله برابر انلرك حواس ومشـاعری‌ده برباد ومختل اولدیغی تفهیم ایدلمك اوزره حقلرنده‌کی تمثیـله تتمـه اوله‌رق بیوریلیورکه انلر] صاغرلردر [حقی استماع ایتمزلر] دیلسزلردر [حقی سـویله‌مزلر] کورلردر [حق وباطلی تفریق‌ایله‌مزلر] بونکچون انلر [ضلالتلرندن حقه] دونمزلر [بو کروه کندیلرینـه تلاوت اولنـان آیات وذکر حکیمدن قولاقلرینی طیقامش ، آیات وذکر حکیمی قبول ایله‌تلقیدن ولسانلری بونلری سویله‌مکدن ابا ایتمش ، رسول‌اکرمك یدنده‌ظاهر اولوب مشاهده ایلدکلری معجزاته وَ آفاق وانفسه بث اولنمش آیات وعلائم توحیده احالهٔ نکاه تأمل قلمامش وَ قطعـا رجوعه احتمال براقیه‌جق درجه بو حاللرنده اصرار ایلمش اولدیغنـدن کویا بونلر سامعه‌لرینی ، ناطقه‌لرینی ، باصره‌لرینی بتون بتون ضـایع ایتمش کبی اولدیلر . بر کیمسه برشب دیجورده بر برّوبیابانده بولنسه‌ده بتون حواسنی ضائع ایتسه نه برسس ایشیدوب اوجهته‌کتمسی ، نه کندینی ایشیدنلر کلوب قورتارمق اوزره چاغیرمسی ، نه بر ضـیا کوروب او طرفه توجه ایلمسی ممکندر ، او ارتق بیاباندن چیقه‌ماز ، ظلمتلر ایچنده شاشقینلق‌ایله‌اوته‌یه بری‌یه سکرته‌سکرته نهایت یاطعمهٔ وحوش اولور ویاخود براوچورمه راست کله‌رك اشاغی اوچمـه‌سیله وجودی خرد وخاش اولور] .

بو نظم جلیلده تشـبیه بلیغ وار . معلومدرکه بو نوع تشـبیهده اداة تشبیه محذوف ، طرفین مذ کوردر . بوراده مشبه اولان مبتدا کرچه ملفوظ دکلسه‌ده مقدر بولندیغندن‌تقدیرآمذ کوردر . [صُمّ]ك مفردی اولان [اصم] صاغر ، [بُکْم] ك مفردی اولان [ابکم] دیلسز ، [عُمْی] ك مفردی اولان [اعمی] کور دیمکدر .

---

١٩ ـــ اَوْ کَصَیِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِیهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ یَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ فِی آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللّٰهُ مُحِیطٌ بِالْکَافِرِینَ

[منـافقینك احوال ردیه‌سی متنوع اولوب کونا کون تمثیل وتشبیهه قابل اولدیغی جهتله بو آیت کریمه‌ده دخی بشقه صورتله تمثیل اولنه‌رق بیوریلیورکه] یاخود [انلرك حال و شانی] ظلمتلر وَرعد وبرق ایله سمادن نزول ایدن باران کبی‌درلر [یعنی منـافقلرك حال وشانی ، اورته‌لغه ظلمتلر چوکوب برطرفدن کوك کورلیه‌رك‌ودیکر طرفدن شمشـك چاقه‌رق سمادن شـدتله یاغان برباغموره طوتلمش کسانك حالت وشانی آندیرر] که اولومدن حذراً انلر پارمقلرینی ییلدیرملردن طولایی قولاقلرینـه قویارلر [ییلدیرملرك صداسـنی ایشیدیرده اولورز قورقوسیله قولاقلرینی پارماقلریله‌طیقارلر. ماحصل هرطرفـه ظلمتلر چوکه‌رك اورته‌لق زندان کسـلمش ، برطرفدن لاینقطع لمعـات برق کوزلری آلیور ، دیکر جهتـدن آوازهٔ رعد کوکلره دهشت صالیور . بوحال مهـابت افزا ایله جانب آسماندن صاغناقلی یاغمور نزول ایدیور ، بوهنکامه‌ده بعض کسان صاعقه‌لرك صداسنی ایشیدیرده اولورز. خوفیله قولاقلرینی پارمقلریله طیقایورلر، ایشـته منافقلرك حالی اوکیمسـه‌لرك بوهنکامه‌ده‌کی حالی کبی اولوب انلرده حیات مایه‌لرینك زوالندن حذراً براهین ساطعهٔ حقی‌ایشتمامك ایسترلر . سدّ آذان اصحاب بارانی صـاعقه وموتدن وقایه ایتمیه‌جکی کبی منافقینك آیات حقی استماعدن فرارلری‌ده کندیلرینه فائده‌بخش اولماز ، زیرا] الله کافرلری محیطدر [جناب حق انلرك سرائرینـه مطلع وضمیرلرنده اولانه آشـنادر ، نره‌ده اولسه‌لر وهانکی طریقه سلوك ایتسه‌لر انلری اخذه قادردر . بربرهاندن قاچنجه قارشولرینه دیکر برهان چیقار] .

اثناء تفسـیرده کوسـتردیکی اوزره [او کصیب] قول شریفی [اوکمَثَلِ ذوی صیب] تقـدیرنده‌در . [اَوْ] کلمه‌سی ایکی تمثیلك تساویسنه اشارت ایچوندر ، یعنی منافقلرك حال وشانی اویله‌ده تمثیل ایتسه‌ك اولور ، بویله‌ده تمثیل‌ایتسه‌ك اولور دیمك ایچوندر. فخرالدین رازی تفسیرنده ، منافقلر ایکی قسم اولوب بر قسـمنك حال وشـانی اولکی تمثیله ، ایکنجیسـنك حال وشانی ایکنجی تمثیله موافق اولمسی احتمالنی تعداد ایلدیکی وجوه ارەسنده ذکر ایتدیکی کبی شـیخ محمد عبده مرحومده بووجهه ذاهب اولمشدر .

[صیب] کلمه‌سی مطر وسحاب معنالرینه‌کلورسه‌ده بوراده‌اولکی معنایه الیمسی انسبدر .

[ظلمـات] کیجـه‌نك وبلوطلرك ونفس بارانك ظلمتلرندن عبارتدر ـ ع

رعد : سـحابدن ایشـیدیلن صوتدرکه مشهوره کوره اجرام سحابك بری برینه اورمسیله پیدا اولور ـ ق س .

برق : علی‌الاکثر سحابدن لمعان ایدن ضیادر ؛ بعضاً سـحاب

اولمقسزين افقدن لمعان ايدر. مفسرمن جلال سيوطى ديوركه كويا رعد، برفرشته در ياخود انك صوتيدر. برق ده انك بلوطلرى سوق ايلديكى قامچيسيدر . صوت خصائص اجسامدن اولمسنه كوره كويا فرشته برجسم ماديدر ، سحابده كويا برحماربليد اولوب ديك باغيره رق وبردوزي يه دوكرك زجر اولنمدقجه يوريمه يور . بزم سويله دكلرمز عربك رعد وبرق لفظلرندن اكلامش اولديغى معنادركه بوكونده خلقك اكلاديغى معنى بودر . دليل صحيحه مستند اولمدقجه الفاظى معناسندن صرف ايلمك جائز دكلدر؛ هله دليل صحيح بولنمدقجه الفاظى واضعين ومتكلمينك معلومى اولان معانئ عالم شهادتدن معانئ عالم غيبه صرف ايتمك هيچ جائز دكلدر . اومعانئ غيبكه انى انجق جناب حق ويرده اومعانئى بى كنديلرينه جناب حقك وحى ايله بيلديرديكى ذوات بيلور . لكن اكثر مفسرين تفسيرلرينى افواه يهوددن تلقى ايلدكلرى قصص واسرائيليات ايله حشو واملايه انهماك ايلدكلرى كبى محدثينك كنديسنه نص وجزم ايلدكلرى موضوعات ايله ده حشو واملايه منهمك اولديلر وبوموضوعات واسرائيلياتى بيان وتفسير اولمق اوزره قرآنه الصاق ايدرك بونى وحيه ملحق قلديلر . شبهه دن برى اولان حق بودركه الفاظ واساليب وحيك دلالت ايلديكى شيلردن ماعداسنى وحيه الحاق جائز دكلدر ، مكركه او شيلر ديكر وحى ايله وانى كتورمش اولان معصومدن ثبوت قطعى ايله ثابت اوله _ ع .

بعضيلرى بونظم جليلده « كصيب من السماء » بيورلمش اولمسنه نظر ايدرك بو آيت ياغمورك اشاغيدن تصاعد ايدن ابخره دن حصوله كلديكنه دائر قولى ابطال ايديور ديه زعم ايتمشلرسه ده بوزعم ابخرهٔ جهلدن حصوله كلمشدر ، چونكه نظم شريف بارانك جهت سمادن نازل اولديغندن بشقه برشيئه دلالت ايتميور ، بوده ذكر اولنان قوله منافى دكلدر ؛ نصل منافى اولسونكه مشاهده بوقولك صحتنه حكم ايديور . حدتواتره بالغ اولان كيمسه لر : بزجبال شاهقه نك اوستنده ايكن طرف اسفلده پيدا اولمش بلوطلر كوردككه اندن باران نزول ايديور ؛ نيجه دفعه ده بخارلرك طاغلر جهتندن تصاعد ايدرك بلوط حالنى الدقدن صكره تكرار ياغمور اوله رق نازل اولديغنى مشاهده ايلدك ديه خبر ويريورلر .

اى سامع! سن ياغمورسز شمشك بكزه ين بوكبى سوزلره صاقين التفات ايتمه وبونى بردانش صانمه ، جهل بوندن اصوبدر _ م .

« اصابعهم » ، [انامِلهم] ديمكدر . اصابع : پارمقلر ، انامل : پارمقلرك اوجلرى ديمكدر . معناى مجازى معناى حقيقيلك مفهومنى افاده ايتدكدن بشقه اصحاب باران صداى صواعق ايشتمامك ايچون قولاقلرينه عادتا پارمقلرينى بتون بتون صوقمش درجه ده سد آذانه اهتمام ايلمش اولدقلرينى ده افهام ايديور .

صاعقه ، وقتيله عربك بيلديكى وبوكونده هركسك بيلديكى اوزره ، باران ايله رعد وبرق اثناسنده دوشوب ده اصابت ايلديكى شيئى بيهوش ايدن مادهٔ سياله در ، اوشيئى پاتلف ايدر وياخود اكا ضرر ايراث ايلر . برق ايله رعد وصاعقه نك حقيقتلرى واسباب حدوثى مباحث قرآندن دكلدر . بونلر حوادث جوسمادن اوله رق علوم طبيعيه مباحثندندر. خلق بونلرى جهد وتحصيللرى ايله اوكرنه بيلورلر . بوكبى مباحث وحيه توقف ايتمز _ ع .

۲۰ — يَكادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصارَهُمْ كُلَّما اَضاءَ لَهُمْ مَشَوْا فيهِ وَاِذا اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قامُوا وَلَوْ شاءَ اللّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصارِهِمْ اِنَّ اللّهَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَديرٌ

[شمشك اتمام وتفصيلنه عودتله بيوريليوركه] شمشك همان همان انلرك كوزلرينى الق درجه سنه كلور. انلره ضيا ويردكجه لمعه سيله يورورلر . [لمعاتى منقطع اولوبده] اوزرلرينه قاراكلق چوكديكى زمان اولدقلرى يرده قالورلر [حجج ساطعه اقامه اولندقجه اتباع حقه عزم ايدرلر ، نور بينات ايله فكرلرنده سوى حقه طوغرى يوممشى وحركت حصوله كلور . فقط ظلام حظوظ واغراض نفسلرينه غلبه ايدنجه ينه مشرب ومسلكلرنده ميخلانوب قالورلر] جناب حق مراد ايتسه [شدت آوازهٔ رعد ايله] انلرك سمعلرينى و [لمعات برق ايله] بصرلرينى ازاله ايدر ايدى [لكن اقتضاى حكم ومصالحه مبنى بونى مراد ايتمدى] . الله [تعالى] هرشيئه قديردر [منازعى يوقدر ملك وملكوتنده ديله ديكنى ياپار . تجلئ لطفى ايله هرشيئى ابقايه ، تجلئ قهرى ايله هرشيئى افنايه قادردر .]

قادر اول كيمسه دركه ديلرسه ياپار ، ديله مزسه ياپماز . قدير: فعال لما يريد معناسنه در ، بونكچون جناب باريدن ماعدا هيچ برفرد [قدير] صفتى ايله توصيف اولنماز . قدرت الهيه نك معناسى تفاسيرده بسط وتفصيل اولنمشدر .

بركت زاده اسماعيل حقى

حسبحال

طانيدقلرمدن برفرانسز واردى . ايكيمزده برآدمك خصوصى معلملكنى ايفا ايتديكمز ايچون آره صره بولوشور ، قونوشوردق .

غريبدركه آوروپاليلر دينه قارشى لاقيد اولدقلرينى دائما ايلرى سوردكلرى حالده اعتقاديات اوزرنده مناقشه دن هيچ كرى طورمازلر . فريدك ديديكى كبى بوحريفلرك كفرلرى ايمانلرندن چوق ضعيف ! اويله اولماسه دين بحثنى هيچ قاريشديرمازلر ، صميم فطرتلرنده كامن طوران حس ايمانك اويانمسى احتماله قارشى بوقدر تلاش كوسترمزلردى .

فرانسه لى آرقداشمده طبقى بويله ايدى : نى كوردكجه ادبياته دائر بش اون سوز سويلدكدن صوكره صدد دن يوكسله رك برمعتاد دين مسائلنى قاريشديرمايه باشلاردى . بن ده باخصوص برياباغجى ايله : دين اوزرنده مناقشه ايتمه يى . هيچ سومديكم حالده ، مسلمانلغى عقلمك

ایردیکی ، دیڭك دوندیکی قدر مخاطبمه آكلاتمق مجبوریتنده قالیردم. آدمجغز بنی برخیلی دیكلهدكدن صوكره كوڭك برنده دیدی كه :

— اكر مسلمانلق بویلهایسهچوق ایی! اوحالده ژول سیمونلرك یكیدن بردین ابداعنه قالقیشمهلری هیچ ایجاب ایتمیهجك. لكن شبهه ایتمم كه سزمسلمانلغی اولدیغی كبی دكل ، اولمسی لازم كلدیكی كبی كوستریپورسكز . بن مسالكم اقتضاسی بر چوق مسلمان عائلهلرله مناسبتدهبولونویورم كه بونلره صاپلانوب قالدقلری باتاقلقدن قورتولمری ایچون نه قدر چاره صایدمسه اولاحكومتی ، صوكره شریعتی مانع كوستردیلر ؛ هیچ برینی قبول ایدهمدیلر .

— حكومتی برطرفه براقك ، اوكادائر سوز سویلهمك زائددر ، چونكه اولانجه مسخرهلغی میدانده! لكن شریعتك مانع ترقیاولمسنه هیچ عقلم یاتماز . موسیو . سز ایشك ایچ یوزینی بیلمیورسكز ! باشمزدهكی حكومتك الله بلاسنی ویرسین ! استبدادینی ادامه ایچون بزم اوكوزلشریعتمزی مسخایتدیده بویله اوماجی شكلنه صوقدی! خلقك تعالیسی ادارهنك هیچ ایشنه كلیهجكی ایچون ترقیات فكریه، مدنیه نامنه وقوع بولهجق حركاتی لساندین ایلهمنع ایتمك ایستهیور، كوریبورسكز كه نه كوزلده موفق اولیور !

— ادارهٔ مستبده دییورسكز ... لكن سزك ایچون باشقه شكلده برحكومت تأسیسی قابلمیدر ؟ مسلمانلق بوكا مساعدمی ؟..

— لكن سز تاریخدن بوسبوتون غافل كبی طاورانیورسیكز ! ایلك مسلمانلرك حكومتی بویله بر حكومت كیفیهمی ایدی ؟ سز اجنبیلر دائما عینی خطایه دوشیورسكز : مسلمانلغك لهنده ، علیهنده ویرهجككز حكمی بوكونكی مسلمانلرك حالنه باقهرق ویریبورسكز ...

— یانه یاپملی یز ؟

— اولاشریعتك اساسلرینی تدقیق ایتملی ، صوكره شریعتی طوغریدن طوغری یه پیغمبردن تلقی ایدن اسلافك حركاتنی نظر اعتباره الملیسكز .....

* *
*

اوچ كون اول بایزیددن فاتحه طوغری كیدیوردم. یولده تصادف ایتدیكم سیاحلردن برینك اوفاجق برمشابهتی بكاسهلردن بری كورمدیكم اوفرانسز ارقداشمی اخطار ایتدی ؛ دیركن بوقاریدهكی محاورهلر برر برر ذهنمدن كچمهیه باشلادی. كندی كندیمه موسیو .... المه كچسهده وقتیله شریعته اسناد ایدیلن جنایتلر حكومتدهمی ایمش، یوقسه دكلی ایمش، كوسترسهم دیدم . اوآرالق بری اشاغیدن، دیكری یوقاریدن اولمق اوزره كمال سرعتله ایكی عربه كلیوردی . بن بونلرك آلتنده قالهرق چیكنهنمهمك ایچون تخیلاتمه وداع ایدرك همان كندیمی صول طرفه آتوب قورتولمق ایستهدم . كوكسم عثمان بابا تربهسنك پارماقلغنه چاربدی ، فناحالده جانم یاندی . اوآجینك تأثیریله « یول اورتهسندده مزار اولورمی ؟ بونه مسخرهلق ! » دیمش بولوندم. وای افندیم ، درحال صاغدن صولدن اعتراض سسلری یوكسلمهیه باشلادی ! غریبی زهسی ، ایشك ایچنه ینه شریعت بحثی قاریشدیرلدی ...

زواللی شریعت! كیملرك النده ، هم نهكبی ایشلره آلت اولدیغنی بیلیورمیسك؟ الله عشقنهاولسون بزدها نهزمانه قدر شریعتی اوزریمزه چوكمش بركابوس ، قارشیمزه چیقمش بر اوماجی تخیل ایدهجكز ؟ دنیانك اك غلبهلك برجادهسنك اورتهسنده بر اولو یاتمش، كاوب كچن دیریلرك حیاتی اوزرنده عادتا تصرف ایدیور ! یاهو شو مزاری قالدیرهلم دیسهك درحال قیامتلر قوپیور ، شریعتك مساعدهسی یوقدر نه یاپیورسین؟ دینیلیور .

دیمك بزم اوملوث حكومت سابقهمز مسلمانلغی شكل اصلیسندن اوقدر چیقارمش كه حالا سیمای حقیقیسنی طانیه میورز ؛ حالا براس خیره تشبث ایدهجكمززمان صاقین شریعت بوكا مانع اولماسین، دیمك ایستیورز !

— ایی امّا عثمان بابایی قالدیرمق ایچون نه یاپملی ؟

— پك قولای . اولا پارمقلغی ، صوكره طاشلری قالدیریلیر . دها صوكره باشندكی اغاجلر كسدیریلیر . بو ایشلر بیتنجه زمینی دوزلتیلوب برافیلیر .

— واقعا عقلاً بویله !

— خایر افندیم شرعاًده بویله .

محمد عاكف

وردانی

یاخود

روضندن اول سمایه یوكسلمش بر جسم

— م . انور بكه —

انسان یاقوب افولكه ای نور مستتر
كوكلرده صلب اولنمهكی معراجه بكزهتیر
پیوستهٔ خدا كچینركن مفكردم
وارماز آصیلدیغك یره ای نعش محترم
سن صلب اولنمادك ، خیر ، آشدك سحابی
یوكسلدك آسمانلره دعوای حق كبی
بر قبضه خاك اولان بویغین مدفنك دكل
تربهكدهكی بو نعش پریشان سنك دكل
سن اولمدك سنك اولامز نجه مدفنك
اولسهكده اولمهسهكده فضالر یرك سنك
اولمز بشر ... بشرده اولان احتراص اولور .
اولمز بیوك دوغان ، اوت ، احاد ناس اولور ...
بن بویله قبر مظلمه قرب خدا دیرم
عرشك سقوط مدهشنه اعتلا دیرم

✯

مصرك محيط ذوق وسفاهتنارني
تذليل ايچونمی قازدی ، قازانلر مزارکی
رقاصه‌لر کرك او محيط مذلته
چوقدر أولوك ، بو نعش مبارك اوملته
مصرك دهان ذوق وسفاهتنارى ، باق
اولمقده بر دقيقه‌ده بيك لحن ذوقه غرق
صمتك اوصوتی صوصديره‌مز ای بيوك مزار
قبرك اوقومی اغلاته‌مز ای شهيد زار
قبرك او بر کتاب معالی که کيمسه‌لر
بيلمز نه‌در مألی قرائتده ايتسه‌لر
اميسيدر بوکون بو کتابك او مملکت
آچ سينهٔ قديدکی ، ای شانلی اسکت
کيت کير محافل طرب وذوق وعشرته
نعشکله طوت اوقومی کتير راه غيرته ...

*

مصرك ترابيدر ديه‌رك خاك مقبرك
قبر مقدسك اولاماز انکليزلرك
فکرك سنك که اولمادی هيچ بر دم اونلرك
قبرك بزمدر اولسه بيله عالم اونلرك
بيك قبره جلوه‌زار اوليور خاکدان بيوك
قبرك سنك فقط کرهٔ ارضدن بيوك ....

*

بر غازیٔ مبجل ايکن نامك .... احتمال
قاتل ديه‌نده وار سکا ای نعش بی‌زوال
بيلمم که بر خطاميدر ای محترم نبی
قتل ايلمك دنيلری خلق ايلمك کبی ؟..
بر فردی أولديروب بتون افراد ملتی
احيا ايدنده قاتل ايسه ... قاتليتی
تقديس ايدر شو قلب خرابم ، هويتم
بر بويله افتراسه فدا آدميتم !
بر شمسدر او الجاغی قتل ايليه‌ن ألك
بر ليلدر فضالره ظلمتلی مقتلك ...
قاتللر عيندر شو تراب مذلتك
سن آسمانيسك کرهٔ آدميتك
محرابسك او کنده ايدر نور حق ظهور
بر کعبه‌سك ايچنده طورور بر جهان نور

*

ظلمك که خاکدان ازلی بر سريردر
نوع بشر رعيتی ياخود اسيريدر
سن لحد نکبت آچدك اوتخت مدبدبه
سن ظلم ايله محاربه ايتدك محاربه ...
بر فردسك باقيلسه فقط سن بر اردوسك
آتينده ای طرب‌صدالری، ای صيحه‌لر، صوصك
فرياد حق و معدلتك آه ملتك
بر معکسی اولان بوشهيد حميتك ...

*

قوينکده ايشته ياتمه‌ده بر نعش لايموت
ای مصر بر طرب ، اوت ای قاهره ، سکوت !...
صوصسون صرير ذوق وطرب .. نغمهٔ هوس
راحت براق شو مقبری آراق صدا کی کس ...
بر انکليز متاعيسك ای ايپ دکلی سن
بوغدك کزيده بر عربی عقده‌لمه‌دن
بوغدك ... مزار محترمی کرچه پرده‌در
قلب فضاده ايشته فقط نعشی عقده‌در .

مدحت جمال

نظر شريعتده

قوهٔ بريه قوهٔ وبحريه‌نك اهميت ووجوبی

بر حکومتك بقا وترقيسی، بين‌الدول اعتبـار ونفوذی انجق قوت ايله‌در . قوهٔ بريه وقوهٔ بحريه‌سی اولان حکومت اعداسی جانبندن وقوعبوله‌جق هر نوع تعرضاتی دفعه مقتدر اولديغی ايچون تبعه‌سی حر وسربست اوله‌رق رفاه وسعادت ، عز وشرافت ايله يشارلر .

قوهٔ بريه وبحريه‌سی اولميان ، ياخود ضعيف بر حالده بولنان ملتلر قوهٔ بريه وبحريه‌يه مالك اولانلرك تحت اسارتلرنده ذلت وحقارت ايله يشامقده‌درلر .

دولت اسلاميه‌نك قوت وشوکتی اعدايی ترهيب وتهديد ايده‌جك يوکسك طبقه‌لرده واقع اولمق وبوسايه‌ده اعدانك اسارتندن قورتيله‌رق تبعهٔ دولت اسلاميه اموردنيويه ودينيه‌لرنده سربست اوله‌رق يشامق ايچون ، طرف سبحانيدن ، عصرينه کوره طاقت وقدرت بشرك يتديکی درجه‌ده مابه‌الفلاح اولان قوهٔ بريه وبحريه‌نك اعداد واحضاری (واعدوالهم مااستطعتم) امر جليله بتون اهل اسلام اوزرينه واجب قلنمشدر .

بخاریٔ شريف شارحی عينی ديبورکه : آيت جليله‌ده‌کی قوت ايله مراد سبحانی، عصرينه کوره محاربهٔ بريه وبحريه‌ده ارکان واسباب جهاددن عد اولنان هر نوع شيلردر .

شو حالده اشبو آيت جليله‌نك عموميتی تحتنده فنون حربيه‌وامور دنيويه‌يه دائر پك چوق امور مهمه داخل اولمقده‌در .

اولا — تجارت ، زراعت وصنعتی ترقی ايتديره‌رك قوۀ بريه وبحريه‌نك متوقف اولديغی پاره‌يی احضار ايتمك .

ثانياً — معادن ايشلته‌رك ، ترسانه‌لر ، طوپخانه‌لر ، فابريقه‌لر تأسيس ايدرك عصرينه كوره صوك سيستمده طوپلر ، توفنكلر ، قليجلر ، سونكولر ، زرهليلر ، بالونلر... كبی هر نوع آلات حربيه تدارك ايلمك .

ثالثاً — مكتبلر تأسيس ايدرك هر نوع آلات وادوات حربيه يياپجق اوسته‌لر ، بری وبحری هر جهتله مقتدر قوماندانلر ، ضابطلر ومعلم عسكرلر يتيشديرمك .

رابعاً — آت،دوه ، قاطر ، شمندوفر ، نقليه واپورلری، شوسه يوللری، تلغراف، تلفون، استحكام ، تعبيه وقلعه‌لر وجوده كتورمك... بتون اهل اسلام اوزرينه واجب اولديغنی اشبو آيت جليله اشعار ايتمكده‌در .

چونكه آيت جليله‌ده اعدايی ترهيب اعدانك قوتی فوقنده‌قوت احضار واعداد ايتمكه بنا قلنيور . بو زمانده ايسه اوقلر ، چاقمقلی توفنكلر، يلكن كميلری كبی اسكی زماندن قالمه آلات حربيه ايله بالطبع اعدا ترهيب وتهديد اولنه‌ميه‌جغندن بالضروره يوقاريده تعداد اولنان آلات واسباب حربيه‌يی احضار لازم اولديغنی آيت جليله غايت واضح صورتده بيان بيورمقده‌در .

اعدايی ترهيب وتهديد ايتمك وانلرك تعرضاتندن محفوظ قالمق انجق انلرك قوتی فوقنده قوت احضار ايتمكه معطوف اولديغندن فخر عالم صلی الله عليه وسلم افندمز بعث بيورلديغی زمان« بن پيغمبرم قوت واسباب ظاهره‌يه تشبثدن مستغنی‌يم» ديويرميوب همان اركان واسباب جهادی احضار ايله قوت استحصالنه جهد وغيرت ايلدی .

بر مدت سراً وبر مدت صكره علناً لسان ايله ناسی دين حقه دعوت ايدرك عسكر ونفوس اسلاميه‌يی تكثيره چالشدی . دشمانك هر درلو اذا وجفاسنه كوكس كره‌رك ، متانت كوستره‌رك ، عزمنده ثبات ايدرك آز زمان ظرفنده نفوس وعساكر اسلاميه‌نك چوغالمسنه موفق اولدی . مدينۀ منوره‌يه هجرت ايتديكی زمان عسكر تشكيل ، آلات وادوات حربيه تدارك ايدرك قوت احضار واسباب ظاهره‌يه توسل ايلدكدن صكره همان دشمانه مدافعه ومقابله ايتمكه باشلادی .

بر مدت صكره اعدانك قوتی فوقنده قوۀ بريه‌سنی اكمال ايتمكله دشمانی پريشان وبتون اموال ومملكتلرينی ضبط ايلدی .

عصر سعادت نبويه‌ده جزيرة العربك داخلنده محاربات ايله اشتغال اولنديغی ومحاربات بحريه‌يه زمان ومكان مساعد اولمديغی جهتله قوۀ بحريه تداركله محاربات بحريه اجراسنه تشبث اولنه‌مدی ايسه‌ده محاربات بحريه‌نك فضيلتی وبو خصوصه ترغيبی متضمن بروجه آتی احاديث شريفه ايله قوۀ بريه كبی قوۀ بحريه‌نك دخی نظر شريعتده اهم والزم اولديغنی امته اخطار بيورلمقده ايدی .

فخر عالم صلی الله عليه وسلم افندمز (غزوة فی البحر خير من عشر غزوات فی البر = دكزده بر دفعه محاربه قره‌ده اون دفعه محاربه‌دن خيرلودر) و (شهيد البحر مثل شهيدين فی البر ... دكز محاربه‌سنده شهيد اولان بر ذات اجر وثوابده قره محاربه‌سنده شهيد اولان ايكی ذات درجه‌سنده‌در .)

حضرت صديق مقام خلافته كچنجه جزيرة العرب وجوار ممالكده محاربات ايله اشتغال اولنديغندن ينه قوۀ بحريه‌يه باقيله‌مدی ايسه‌ده فتوحات عظيمه‌يه موفق اولنمقله قوۀ بريه خيليجه ترقی ايتمش ايدی.

حضرت فاروق مقام خلافته كچديكی زمان قوۀ بريه‌يه صوك درجه‌يه قدر اهميت ويروب اكاسره وقياصره‌نك بتون اموال ومملكتلرينی ضبط ايدرك قوۀ بريه‌يی درجۀ كماله ايصال ايتمش ايسه‌ده قوۀ بحريه‌يه اهميت ويرمه‌مش اولديغی كبی اسلاملری دكز محاربه‌سندن شدتله منع ايتمكده ايدی . چونكه بدايت حالده ملت اسلاميه‌نك احوال بحريه‌يه وقوفلری اولمديغی جهتله او صره محاربات بحريه موافق مصلحت وحكمت دكلدر فكر واجتهادنده ايدی . بر ده حكومت اسلاميه‌نك قبضۀ تسخيرينه كچن يرلرده اساس حكومتی تشكيل ايدن قبائل عرب هنوز يرلشوب كوكلشمدن بر چوقلری سفائنه ركوب ايله اقطار بعيده‌يه كيدوب متفرق وپراكنده اوله‌رق مركز خلافتدن بعيد دوشملری قاعدۀ حكمت وسياسته موافق دكلدی. بونكله برابر حضرت فاروق زماننده بحرين اوزرينه والی نصب اولنان صحابۀ كرامدن علاء بن عبدالله الحضرمی تجهيز ايلديكی كميلر ايله بصره كورفزينی كچوب ايران سواحلنی فتح ايتمك اوزره ايلك دفعه اوله‌رق دكز سفری اجرا ايتمش ايدی لكن موفقيت حاصل اولمامقله برابر حضرت فاروق مشار اليهك بو حركتندن ممنون اولمايه‌رق كنديسنه مجازات اولمق اوزره او صره‌ده كوفه واليسی بولنان (سعد بن ابی وقاص) ك معيتنه مأمور ايلدی . واو اثناده (شام واردن) اردوكاهلری قوماندانی بولنان حضرت معاويه محاربۀ بحريه اجرا اولنمق ايچون حضرت عمردن استيذانده بولندی ايسه‌ده حضرت خليفه موافقت كوسترمدی. فقط مصر فتح اولندقدن صكره اهل اسلام مصرليلردن تدريجاً احوال بحريه‌يه وقوف پيدا ايلدكلری زمان محاربات بحريه‌يه جرأت ايدنلره قارشو حضرت فاروق مسامحه كوسترمش وسكوت ايتمش ايدی .

حضرت عثمان مقام خلافته كلنجه حضرت معاويه‌بتكرار محاربۀ بحريه ايچون مساعده طلب ايلدی . او زمانه قدر اهل اسلام احوال بحريه‌يه ايجه كسب وقوف ايتمش اولدقلری ايچون بالعموم صحابۀ كرامك اجماع واتفاقيله قوۀ بحريه تداركله محاربات بحريه اجراسنه اذن عام صدور ايلدی. وحضرت خليفه حضرت معاويه‌يه خطاباً (دكز محاربه‌لرينه كيتمك اوزره كيمسه‌يی اجبار ايتمه، هر كيم طوعا واختياری اوله‌رق كيتمك ايسترسه انلر ايله كيديكز) بيوردی .

اشبو اذن عام اوزرينه حضرت معاويه قوۀ بحريه تداركنه قويولدی . حرب كميلری ، آلات وادوات حربيه احضار وكوكلليلردن عسكر

تشكيل ايله بر دونما تجهيز ايدوب يكرمى سكزنجى سنهٔ هجريه‌ده قبريس اوزرينه حركت ايدرك برروايته كوره جزيره‌يى عنوةً فتح ايلديلر . ديكر روايته كوره جزيره‌اهاليسى هر سنه (٧٢٠٠) دينار ويرمك اوزره حضرت معاويه ايله عقد مصالحه ايتديلر . بومحاربه‌ده قدماء صحابهٔ كرامدن ابوذر ، شداد بن اوس ، ابوالدرداء ، عبادة بن الصامت وزوجه‌سى ام حرام بنت ملحان ودها پك چوق صحابه بولنمقده ايدى. عساكر اسلاميه طرفندن قبريس فتح ايلدكدنصكره دونمادن قره‌يه چيقديلر . عودت ايده‌جكلرى زمان بينمك ايچون (ام حرامه) بر قاطر كتورديلر. قاطردن دوشه‌رك اوراده وفات ايتدى.قبرى الآن قبرسده‌در. اهالى قبرينه تعظيم واحترامده بولندقلرى كبي قوراقلق زماننده آنكله استسقا ايديورلر . اسلاملر طرفندن ايلك دفعه اولمق اوزره بحر سفيده چيقاريلوب محاربه اولنان دونما حضرت معاويه‌نك قوماندالى تحتنده قبريسه حركت ايدن دونما ايدى.

ايشته بو تاريخدن اعتباراً عموم اسلاملر دونمانك اهميتنى تقدير ايدرك قوهٔ بريه‌لرى كبي قوهٔ بحريه‌لرينى دخى تزييد واكماله چالشديلر. هرسنه دكزده محاربه‌يه باشلاديلر . بر مدت صكره ترسانه‌لر تأسيس اولندى . سفائن انشاسنه اهميت ويرلدى . ممالك اسلاميه‌ده عموماً كميجيلكه اعتنا ايدلدى . بو بابده ايلك خطوه‌يى آتان حضرت معاويه وطريق تكمله طوغرى سوق ايليان خلفاء امويه‌دن (عبدالملك بن مروان) اولمشدر. شويله كه: خليفهٔ مشاراليه آفريقاواليسى (حسان بن نعمان) ه تونس طرفنده سفائن متنوعه انشاسيچون ترسانه بنا ايتمسنى امر ايلدى. حسان آلديغى امراوزرينه ترسانه تأسيس ايدوب بشيوزدن زياده كميلر انشا ايتديردى . عسكر ومهمات حربيه ايله تجهيز ايلدى . سكسان ايكى تاريخنده عبدالملك طرفندن دونماره عطا ابن ربيع قوماندان اولوب سجليا جزيره‌سنى فتح ايلدى .

طقسان ايكى تاريخنده مشهور (طارق بن زياد) قوماندان تعيين اولندى.مكمل دونما ايله سبته بوغازندن كچدى . اسپانياليلر ايله محاربه ايدرك مدت قليله ظرفنده اوقطعه‌يى كاملاً ضبط واستيلا ايتدى وپك چوق اموال غنائم آلدى. سبته بوغازندن ايلك چيقان اسلام دونماسى ايشته بودر . قوماندانه نسبتله بو بوغازه جبل طارق تسميه اولنمشدر.

ايشته بونجه فتوحات انجق قوهٔ بحريه سايه‌سنده وجوده كلمش اولمسى اهل اسلامى قوهٔ بحريه‌يى درجهٔ كماله ايصال ومحاربهٔ بحريه‌يه اهتمام ايتمك خصوصنه ترغيب وتشويق ايتمشدر .

بونك اوزرينه آفريقا، اندلس ، مصروشام سواحلنده ترسانه‌لر تأسيس اولنه‌رق دونما انشاسنه صوك درجه‌يه قدر اعتنا اولندى .

دردنجى عصر هجريده (عبدالرحمن ثالث) زماننده يالكز اندلس ترسانه‌سنده انشا ايديلان دونمايى تشكيل ايدن سفن حربيه ايكى يوزه، وافريقا ترسانه‌سنده انشا اولنان دونمايى تشكيل ايدن سفائن حربيه يوز اللى‌يه،وخلفاء فاطميه‌نك برنجيسى (معزالدين الله) زماننده مصر ترسانه‌سنده انشا انشا ايديلان دونمايى تركيب ايدن سفائن التى يوزه بالغ اولمقده ايدى .

بو صورتله اسلاملر قوهٔ بحريه‌لرينى دخى درجهٔ كماله ايصال ايلدكدنصكره آفريقادن ، اندلسدن ، مصردن ، شامدن ، هرسنه عساكر وادوات مكمله ايله مجهز دونمالر اخراج ايدرك باشدن باشه بحر سفيد سواحلنى ضبط ايتمشلر ، سيجيليا وايتاليا سواحلندن آوروپا حكمدارلرينى تهديد وترهيب ومملكتلرينى پك بيوك انديشه‌يه القا ايتمشلردى. سيجيلياده فاطميلر نامنه اجراى حكومت ايدن (بن الحسن) زماننده بو تهديد وانديشه پك شدتلى بر حال كسب ايتمش ايدى . حكومات اسلاميه‌نك شوكت وسطوت بحريه‌سى درجهٔ كمالى بولمش اولديغندن فرنكلر او صره‌ده بحرسفيدك شمال شرقى جهتندن بشقه بتون اقسامنى اسلام دونمالرينه ترك مجبور اولمشلردى . اسلاملر نصل قره حكمدارلرى ايسه‌لر اويله‌جه‌ده دكز حكمدارلرى ايديلر. حكومات اسلاميه قوهٔ بحريه‌لرينى محافظه ايتدكجه فرنكلر غايت درجه ضعفه دوچار اولمشلر ايدى. ايشته بو صره‌ده حكومات اسلاميه كرك قوهٔ بريه وكركسه قوهٔ بحريه‌لرينى درجهٔ كماله ايصال وجهانكيرلك درجه‌سنى بحق احراز ايتمشلردى .

بو درجه‌ده بيوك قوت الده ايتمش وبو مقامى قزانمش ايكن بر مدت صكره دول اسلاميه خواب عطالته قابيله‌رق قوتى ضايع ايتمكه، ...يه طوغرى يووارلنوب كيتمكه باشلاديلر. دونما امورينه اهميت ويرمز ، عسكر ورجال بحريه يتشديرمكه باقماز اولديلر . حتى (صلاح الدين ايوبى) طرفندن مصرده انشا اولنان دونما دائره‌سنى الغا ايدوب نام ونشانى قالمامش بر حاله كتورديلر. اولجه بحريه عسكرلرينك حسن دعاسيله تبرك ايديلور وآلقشلانورلركن دها صكره مصرده (بحريه‌لى) لفظى انظ تحقير واهانت صاييلور وخدمت بحريه معيباتدن عد ايديلور اولدى .

بو صورتله اسلاملر امور بحريه خصوصنده خواب عطالته طالدقلرى زمان فرنكلر اويانوب قالقديلر ، قوهٔ بحريه‌يه اهميت ويره‌رك ترقى ايتديلر وممالك اسلاميه‌يه تجاوزده بولنديلر .

ارتق بو حال اوزره كيت كيده حكومات اسلاميه‌يى هر طرفدن ضعف وفساد وتدنى وانحطاط قاپلامش والك نهايه بو مرضدن قورتيله‌ميه‌رق اوقوجه حكومات اسلاميه بتون تفرعاتيله محو ومنقرض اولمش وبتون اموال ومملكتلرى دشمن اللرينه كچمش ايدى.

ايشته فساد واخلاق وسفاهت وعطالتك صوكى بودر .

كلهلم دولت عليهٔ عثمانيه دورينه : دولت عليه‌نك اوائلنده محاربات قره‌ده اولديغى ايچون امور بحريه‌يه باقلميوردى . سلطان اورخانك اوغلى سليمان پاشا روم قايقلريله كليبولى طرفنه كچوب او حوالى‌يى ضبط واستيلا ايتدى . بوندن صكره كليبولى اوكلرنده قايقلر تدارك

اولندی . استانبولك فتحنده یالکز قره جهتندن محاصره کافی اولمیوب دکز جهتندن دخی هجوم ایدلمك لازم کلدی . او اثناده استانبول ایله غلطه آره‌سنده زنجیر چکلمش اولدیغندن لیمانه کمی صوقمق قابل دکل ایدی .

بالطه اوغلی سلیمان بك معرفتیله بر روایتده سودلیجه آردنده دیکر روایتده روم ایلی حصاری آردنده مجدد کمیلر انشا ایدیلوب یاغلی قزاقلر اوزرنده قردده کمیلر یوریدیله‌رك لیمانه ایندیرلمش و دکز طرفندن دخی هجوم ایله استانبول فتح اولنمش ایدی . دولت عثمانیه دورنده ایلك دفعه یاپیلان کمیلر ایشته بونلردر .

سلطان فاتح استانبولی فتح ایلدکدن صکره قوهٔ بحریه‌یه اهتمام ایلدی . همان ترسانه احداث ایدرك خیلی زماندن بری منقرض اولمش اولان اسلام قوهٔ بحریه‌سنی بتکرار احیا ایتدی . او صره بتون آقدکزی بمسه‌مش اولان وندیکلیلری تهدید وترهیب ایده‌جك درجه دونما تدارك والات وادوات حربیه وعساکر ایله تجهیز ایلدی . وایشته بو قوهٔ بحریه ایله او زماندن اعتباراً پك چوق قلعه‌لر ضبط اولندی .

سلطان بایزید ثانی زماننده قوهٔ بحریه خیلی ایلرولیوب کمال رئیس کبی اعدا نظرنده بیله اثبات لیاقت ایتمش ماهر قپودانلر ظهور ایتمش ایدی . کوچك و بیوك اوچیوز قطعه سفائن حربیه تهیئه ومکمل الات وادوات حربیه احضار اولنه‌رق کمال رئیس ایله براق رئیسك قومانداسی تحتنده موره سواحلنی ضبط و تسخیر ایچون اینه‌بختی جانبنه کوندریلوب وندیك دونماسی مغلوب ایدلمش ایدی . مؤخراً سلطان بایزیدك انزواسی ، وکلانك اهمال ومسامحه‌سی اوزرینه دریا سفرلری مهمل ومتروك براقیله‌رق قوهٔ بحریه طورغونلق طریان ایتمش ایدی .

یاوز سلطان سلیم زماننده عجمستان وعربستان سفرلریله اشتغال اولندیغندن دونما امورینه باقیله‌مامش ایسه‌ده او اثناده پادشاه مشارالیه آینه‌لی قواق سمتنده مکمل ترسانه‌لر انشا اولنمسنی اراده بیورمشلردی . بوندن مقصدلری مکمل ومنتظم دونما تدارك ایدرك آق دکز سواحلنی تماماً ضبط ایتمك ایدی . حتی بر کون بعض ذوات ایله مصاحبه اثناسنده (سبته بوغازینه وارنجه‌یه قدر آق دکز دیدکلری بر خلیجدر . آنك اوزرنده بوقدر ملل مختلفه تجمع ایدییورلر . بویله خلیج تماماً دولت علیه‌نك زیر اداره‌سنده اولمامق لایقمیدر . وبوخصوصه بذل مقدرت ایتمامك شان سلطنته شین ویره‌جك قصور همتندر . حق تعالی اجلدن محافظه بیوررسه بو مقصده کفایت ایده‌جك درجه‌ده دونما تدارك ایدوب آق دکزده اولان ممالکی تماما قبضهٔ تسخیره المدقجه راحت وآرامی حرام ایتمکه عهد اولسون) بیورمشلر ایدی . نه‌قدر بیوك همت « ایشته بو علو همته بناءً مکمل ترسانه‌لر انشاسنه باشلاتمش ایدی . فقط مصر سفرندن عودتنك ایکنجی سنه‌سی ارتحال دارجنان ایتمکله بو مقصد علوی یه موفق اوله‌مدی .

قانونی سلطان سلیمان زماننده ترسانه امورینه صوك درجه اهتمام اولندی . مکمل دونما تجهیز ایدلدی . روس ویمن سواحلی ضبط اولندی . بوندنصکره بارباروس خیرالدین پاشا استانبوله کلمکله دولت علیه‌نك قوهٔ بحریه‌سی درجهٔ کمالی بولدی . خیرالدین پاشا امور بحریه‌ده خارق‌العاده مهارتلر ابراز ایتمك، عظیم موفقیتلره نائل اولمق صورتیله دولت‌علیه‌یه پك بیوك خدمات ایفا ایتمش اولدیغندن بو مقامده براز ترجمهٔ حالندن بحثی مناسب کوردك : خیرالدین پاشا فی‌الاصل مدللو اهالیسندن ایدی . امور بحریه‌یه وقوف تام صاحبلری اولدقلری جهتله برادری اوروج رئیس ایله برلکده تونسه کیدوب دکزده غزا ایتمك اوزره تونس حاکمندن یریر ایستدیلر . احوال غنائمك خمسی تونس خزینه‌سنه تسلیم اولنمق اوزره (خلف‌الواد) قلعه‌سی انلره تخصیص ایدلدی . بوندنصکره ایکی برادر دکزه چیقوب راست کلدکلری فرنك سفائنی ضبط ایدرلردی . بو صورتله کندی سفینه‌لرینی تکثیر وحسیت وشهرتلرینی اطرافه ایصال ایدرك آق دکزه ولوله ودهشت ویرمشلردی . فرنکلر واسپانیالیلر ایله پك چوق محاربات ایتمشلر وبر سفرلرنده آوروپا سواحلنی باصوب کلی غنائم وبش قطعه سفینه ضبط ایلمشلردی . خیرالدین رئیس بونلردن برینی، مشهور کمال رئیسك همشیره‌زاده‌سی محی‌الدین رئیس ایله دولت‌علیه‌یه ارسال ایلدی . بوکا مقابل اولمق اوزره طرف سلطنتدن خیرالدین رئیسه خلعت کوندرلدی . بوندن صکره خیرالدین رئیسه دریاده قارشو طوران اولمیوب بارباروس نامندن بتون آق دکز خلقی خوف ودهشت ایچنده واقع اولوب بشکده که چوجقلرینی بارباروس کلیور دییه قورقودرلردی .

خیرالدین خطبه وسکه آل‌عثمان نامنه اولمق اوزره جزائر امارتنی قبول ایدوب تلمسان حاکمنی دخی تحت اداره‌سنه الدقدنصکره آق دکزده اوروپا کمیلرینی کزدیرمز اولمش ایدی . خیرالدین بکك قورقوسندن خلاص اولمق اوزره اسپانیا قرالیله المانیا ایمپراطوری اتفاق ایدوب المانیالی مشهور (آندریادوریا) نام قپودانك قوماندامی تحتنده آق دکزه مکمل ومنتظم بر دونما چیقاردیلر . او اثناده خیرالدین بکی قانونی سلطان سلیمان حضرتلری دعوت ایتمش اولدیغندن معیتی آدملرندن حسن بکی جزائر محافظه‌سنده براقوب درسعادته کیتمك اوزره مکمل دونما ایله حرکت ایلدی . آوروپا سواحلندن اوغرادیغی یرلری تخریب ایتدی . وتصادف ایلدیکی اون سکز قطعه کمی آلوب اندریا دوریایی تحری ایدرك پروزه سمتنه کلدی . او اثناده اندریا او حوالیده بولنیوردی . فقط (بارباروس سنی آرایور غافل اولمه) دییه اولجه کندوسنه اخبار اولندیغندن اورادن صاووشوب ایتالیا ساحلنده بر محله کیزلنمش اولمغله اکا ملاقی اولمیه‌رق طقوز یوز قرق ۹۴۰ سنه‌سی اوسطنده استانبوله مواصلت ایلدی .

مابعدی وار

فاتح درسعاملرندن

اسکلبلی محمد عاطف

اسلامیتك ظهور وترقیسی

و

حیات حضرت محمد

مؤلفی دوقتور ابناس
مترجمی ماردینی زاده عارف

فصل ثالث

عربلرك تاریخندن بر نبذه

اجرام سماویه‌نك تأثیراتنه معتقد اولان (صائبین) دن بر فرقه دها ایلرویه کیدرك زعملرنجه معادن مختلفه‌دن مرکب اولان نجومك هر برینه کندی معدنندن بر صنم اعمال واکا عبادت ایتمکه باشلامشلردر فرقهٔ مذکوره عقائدی خصوصات مشروحه‌دن عبارت اولدیغی کبی ارض کلدانده ومصرده بت پرستلك بوصورتله تأسس ایدرك بعده تکمیل دنیایه تعمم ایتمشدر .

صائبیلر مذهب موسویه‌یه قائل اولدقلرندن حضرت شیت وادریس علیهما السلامه نازل اولان صحف احکامیله عامل اولدقلری اعتقادنده ایدیلر .

حضرت نوح علیه السلام عقائد صائبه‌یی تقبیح وتکفیر ایتمش اولمسندن طولایی حضرت نوحه مغبر ونبوت ورسالتنی منکر ایدیلر. حضرت ابراهیم علیه الصلوٰة والسلامی دخی بو یوزدن مملکتلرندن اخراج ایتدیکلرینی روایت ایلرلر ایدی .

صاچلرینی تراش ایتمك معتادلری اولدیغی کبی حیواناتك قانلری شیاطینك غداسی اولدیغندن بحثله تحریم ایلرلرسه‌ده بعضلری شیاطین ایله برمناسبت پیدا ایتمك ایچون قان ایچرلردی. عبادتکاهلری ابو الفدانك صائبین مملکتی دیو توسیم ایلدیکی (حرّان) شهری ایدی . انجق مکهٔ مکرمه‌ده کعبه‌یه دخی بیوك احترامات وار ایدی . سنه‌ده بر قاچ اوروجلری اولدیغی کبی بریسی دخی بر آی ممتد اولور ایدی .

شریعت موسویه‌نك برچوق احکامی عقائد صائبه‌یی تخطئه‌یه عائددر . صائبین (غریغوار نازیانزن) زمانته وبعثت محمدیه‌یه قدر دوام ایتمشدر . عربستان جبالی اهالیسنك معتقداتی دخی مذهب صائبیدن عبارت ایدیسه‌ده انجق اهالئ مرقومه سفلهٔ اعرابدن معدود وبین العربان (النابات) اسمیله بنام اوله‌رق منفور ومطرود ایدیلر .

عربستان صحاری‌یه کلنجه سکنه‌سی حضرت اسماعیل علیه السلامه منسوب اولملریله کندیلرینی یمن عربانندن دها اصیل عد ایلدکلری کبی میانه‌لرنده دخی قریشیلر نسباً دها عالی وممتاز ایدیلر . انلرك مزیات عسکریه وشجاعت فطریه‌لریله برابر بولندقلری اراضی اکثریا قفئ قفاردن عبارت اولمغله امم سائره طرفندن استیلاسنه طمع ایدلمز ایدی . لسانلری بغایت سلیس وفصیح اولدیغی کبی فتوحات و مظفریاتلری دخی هر کونه شوائب انتقاد ورذائلدن منزه ایدی . (قریش) نامی فی حد ذاته عالی ومحترم بر اسم اولمق و یاخود اصیل ونجیب اولان ذواته علم مخصوص بولنمق جهتیله‌می یاخود اسباب سائره‌یه مبنی‌می هر نه ایسه قریشی دیمك برشخصه برعنوان شرف مقامنده ایدی .

مورخلردن (اربنوس) و (هونکر) ك روایتلرینه نظراً قریش قبیله‌سی قبائل عربیه ایچنده الك اصیل والك نجیب بر قبیله‌در . ابو الفدا عربلری عرب عربا وعرب مستعربه‌یه تقسیمنه رغماً برچوق مورخین عرب عربانك تماماً منقرض و نابود و اعراب موجوده مستعربه‌دن عبارت اولدقلری زعمنده‌درلر . حتی بعضلری (یقطان) حضرت اسماعیل ذریتندن اولدیغی فکرنده‌در . هر حالده عرب مستعربه‌دن هیچ بری سلسلهٔ نسبی (عدنان) دن یوقارویه ایصال ایده‌مامکده‌در . بو حیثیله قریشیلر عربلرك الك اصیل و الك نجیب بر قومی اولدیغی تحقق ایدیور . علی کلا التقدیرین قریشیلر عهد عالئ محمدیده قبائل عربانك الك موقر ومحترم قبیله‌سی اولدیغی برامر مسلمدر .

عربستان صحارینك پای تختی مکهٔ مکرمه اولدیغی کبی موقع جغرافیسی اعتباریله اوقطعه‌نك وسطنده‌در. فضله اوله‌رق مکه اهالیسی من قدیم الزمان کعبهٔ معظمه‌نك خادمی و حارس وحامیسیدر . بعض روایتلره نظراً کعبهٔ معظمه بر مدت خزاعه قبیله‌سنك ید حراستنده بولندیغی وقبیلهٔ مذکوره یمن قبائل اصلیه‌سندن اولدیغی حالده سیل العرمده حجازه هجرت ومکه‌ده اقامت ایتمش و قبائل اصلیه‌لردن انقطاعلری حسبیله کندیلرینه خزاعه نامی ویرلمشدر.

قبیلهٔ مذکوره حجازه هجرتدن صکره برچوق قوت ونفوذ کسب ایتمسیله مدت مدیده خطهٔ حجازیه یدلرنده قالمش ایسه‌ده نهایت خطهٔ مذکوره‌نك اداره‌سی ابو ریشان نامنده بر مرد غافل ومیخوره انتقال ایتمسیله برشیشه شراب مقابلنده زمام اداره‌یی (قضاعه) نامنده برشخصه دور وتسلیم ایتمشدر. والسنهٔ عربده متداول اولان (احمق من ابی ریشان) مثلی اوتاریخدن زبانزد اولمشدر . بعده امارت مکه قضاعه‌دن قریشیلره انتقال ایتمش وحضرت محمد علیه الصلوٰة والسلامه دکین حراست کعبه قریشیلره خاص اولمشدر . (کعبه) نامی بناسنك یا ارتفاعندن ویا مکعب اولمسندن ناشیدر. براسمی دخی (البیت الحرام) در روایته نظراً حضرت آدم علیه السلام جنتدن دور وطواف بیت المعموردن مهجور اولمسیله مکدر ومحزون اوله‌رق جناب قاضی الحاجاته وقوع بولان تضرع ومناجاتی اوزرینه بیت المعمورك شکلنده نوردن بر عمود سمادن نازل اوله‌رق شمدیکی کعبه‌نك موقعنده لمعه فشان اولمسیله حضرت آدم وفاتندن صکره حضرت شیت، اونورك شکل منظوری اوزرینه طاشدن کعبهٔ معظمه‌یی بنا ومؤخراً طوفانده منهدم اولدیغندن حضرت ابراهیم اوغلی حضرت اسماعیل ایله کعبه‌یی شکل قدیمی اوزرینه یکیدن انشا ایتمش واولنار یخدنبرو عربلرك ید حفظ وحراستلرنده قالمشدر . کعبه خزاعه قبیله‌سی یدنده ایکن ایلك دفعه اوله‌رق ایچنه اصنام وضع اولنمش وبونلردن (هبل) و (آساف) و (نائل) اسملریله موسوم اولان اصنام ثلثه‌یی امرای یمندن عمرو نامنده برذات کتورمشدر. بعثت محمدیه‌دن یدی یوز سنه اقدم ملوك یمندن ابو کرب اسد

نامنده برذات ایلك دفعه اوله‌رق کعبه‌یی پوشیده‌لرله ستر ایلمشدر .
کعبهٔ معظمه من قدیم‌الزمان انظار عربانده مقدس ومحترم بولنمش و (غسان) قبیله‌سی اکا مشابه بر بنا انشا ایلمسندن‌ناشی قبائل عربیه ارەسنده‌جنك وجدال‌ظهور ایدرك غسانیلرك کعبه‌لرینی هدم ویی‌نشان ایلمشلردر .

مؤخراً کعبهٔ معظمه‌یه هرقبیله‌یه منسوب برصنم وضع ایدلمشدر. درونده اطرافی ملائکهٔ کرام رسملریله محاط حضرت ابراهیم علیه‌السلامك صورتی اولدیغی کبی خارجنده اوچیوز آلتمش صنم موجود ایدی اصنام ثلثهٔ مذکوره دخی بومیانده داخل ایدیلر .

(هبل) بیوك (بعل) دنیلان صنم مشهوردر . مذکور صنم یدنده تویسز یدی اوق طوتمش قرمزی طاشدن معمول انسان شکلنده بر هیکل ایدی . آساف ایسه‌ارکك ونائله‌دیشی شکلنده‌بر هیکل‌ایدیلر. گویا اشبو ایکی صنم فعل شنیعده بولنملرندن طولایی مسخ اولنه‌رق طاش اولدقلری زعمنده ایدیلر .

بالجمله قبائل عربیه هرسنه کعبه‌نك زیارتنه کلدیکلری کبی صفا ومروه عمودلری ارەسنده سعی وکعبه‌یی طواف ایلرلر ایدی . زیارت مذکوره ایچون سنه‌ده درت آیی اشهر حرم عدیله قبائل اعراب یکدیکرلریله اشهر مذکوره ایچنده جنك وجدالدن اجتناب ایلرلر ایدی . یالکز اعرابدن طی وکدحم قبیله‌لریله الحارث بن نعب ذریتندن بعضلری بو زیارته شتاب ایتمزلر ایدی . بابلدن حجازه فرار ایدن یهودیلرله روماولرك شمشیر قهر وتدمیرلرندن خطهٔ مذکوره‌یه‌التجا ایدن خرستیانلردن بشقه حجاز عربانك احوال ومعتقداتی خصوصات مشروحه‌دن‌عبارت ایدی . خرستیانلردن نسطوریلرله یعقوبیلر حجازده مقیم اولدقلری کبی (اریان) خرستیانلرندن دخی بر چوق کمسنه بولنور ایدی .

کرچه عربلر عقائد اصلیه‌لرنده ثابتقدم اولدقلرندن بر امر مسلم ایسه‌ده خرستیان ویهودیلرله اختلاط نتیجه‌سی اوله‌رق یکدیکرلرینك معتقداتی حقنده برفکر اجمالی حاصل ایتمشلر ایدی . عربلر یهودیلری کندیلرینه عمزاده اعتبار وسنت ختان خصوصنده دخی هم افکار اولملریله ارەلرنده بر نوع انسیت پیدا اولمش ایسه‌ده انجق عربلر عبادت اصنام ایله زیارت بیت‌الحرامدن واز کچمامش یمن عربانندن برقسمی بعث محمدیه‌دن یدی یوز سنه اقدم دیانت موسویه‌یه کیرمش ومیلاد نبویدن یتمش سنه اقدم یمن حکمداری بولنان ابونواس) یهودی اولمیان عربان ایله برچوق خرستیانلری آتشده یاقمش اولمسیله بوندن منفعل اولان حبش حکمداری نجاشی جیش فراوان ایله یمنه هجوم واستیلا ویکرمی سنه مدت یدنده حکمفرما اولمشدر .

تراجم احوال:

اسکداری حامد افندی

اسکدارده عنادیه محله‌سنده‌کی جلوتی درکاهنك بانیسی طریقت جلوتیه مشایخ عظامندن باندیرمه‌لی شیخ یوسف افندینك بیوك مخدومی وصاحب دیوان عارفانه هاشم افندینك برادر اکبری اولوب مولداً اسکداری‌در . علی‌الاصول اکمال تحصیل علوم وتکمیل سلوکدن صوکره محضا استکمال فیض‌علوم مقصدیله عربستانه‌عزیمتله سوریه وبتخصیص مصرده ملاقی اولدیغی اعاظم علمادن بالتعلم اخذ اجازت ایده‌رك مدینهٔ منوره‌ده اختیار مجاورت ایله‌یوب برطرفدن آثار متنوعه تألیفی بر طرفدن علوم آلیه وعالیه تدریسیله مشغول اولدی . و (١١٧٢) تاریخنده عالم فانی‌یه وداع ایله‌دی . صاحب ترجمه‌نك بین‌العلماء والمشایخ فضیلتیله متناسب اشتهار ایده‌مه‌مه‌سی مجرد آثارینك طبعنه همت اولونمادیغندن نشأت ایله‌مشدر . (عقود الفرائد فی حدود العقائد) اسمنده‌کی اثرینك مقدمه‌سنده تألیفاتنك سکسانه بالغ اولدیغنی تصریح ایله‌یورکه منظور عاجزی اولانلرندن بعضیلری بروجه آتیدر :

(١) تعریفات علم اصول حدیث(عقودالدرر فی‌حدود علم‌الاثر)
(٢) « عقائد (عقودالفرائد فی‌حدودالعقائد)
(٣) « اصول فقه (تعریفات الفحول)
(٤) « فرائض (شهودالفرائض)
(٥) « آداب (شهودالغالب)
(٦) « عروض وقوافی (مهمات الکافی)
(٧) « نحو (شهودالصحو)
(٨) « تعریف (جیودالتعریف)
(٩) « منطق ومیزان (محافات حکماء الیونان فی‌معرفات علم‌المیزان)
(١٠) تیجان فضائل الشهور
(١١) درة التیجان والقلانس ورونق الوعاظ والمجالس
(١٢) بدرالتام فی‌تخریج احادیث‌شرعة‌الاسلام
(١٣) سیل‌العرم فی‌جامع‌الکلم
(١٤) عقود اللاآلی
(١٥) جامع روایات لفهارس ولامع قلوب اهل المدارس
(١٦) جوامع النسم فی‌جوامع الکلم
(١٧) تعیین‌المسلسلات فی‌الحدیث

اشبو آثارك قسم اعظمی پدر عالیلری درکاهنده محفوظ اولدیغی کبی چوق اثرینك برنسخه‌سی‌ده (یره باتان) محله‌سنده‌کی (اسعد افندی) کتبخانه‌سنده موجوددر .

بروسه‌مبعوثی
محمد طاهر

عالم اسلام

مقالات

ایرانك حال وماضیسنه بر نظر

سلالهٔ حاضرهٔ قاچاریه‌نك ایرانه تسلطندن بری ایران معناً ومادتاً بر تدنی وانحطاط متمادی ایچنده یووارلانوب کیتمکده ایدی؛ ازچوق آثار قابلیت واستعداد ابراز ایدن فتح علی شاهك مخدومی عباس میرزادن باشقه بو سلاله آراسنده اصول اداره وصنعت حکمرانیده ابراز لیاقت ومهارت ایتمش بر ذات بیله یوقدر. حسود، بخیل، ظالم وجبار، کندیلرینی دوشونمکدن، کندی عظمت وسطوتلرینی یالکز ملت ومملکتك ازیلمه‌سنده بولمقدن باشقه برشی بیلمین سلاطین آل قاچار شو مملکت ایچون بر بلای مبرم کسلمشدیلر. ایرانی ممکن اولدیغی قدر ازدیلر، بتردیلر: مملکتده عدالت، قانون، تدویر امور بتون معناسی ایله قالدیریلدی. نه قوانین شرعیه‌یه، نه تعامل اعصاره، نه ده عادات واخلاق ملیه‌یه رعایت ایدیلیوردی. بر متلون متوسوس اصول کیف مایشاء ایدی که کیدییوردی.

ناصرالدین شاه سلالهٔ قاچاریه‌نك ممثلی، مجسمه‌سی ایدی. یاریم عصر مدتنده حکمرانلق ایدن بو بوالهوس، معند، جبار وظالم سلطانك زماننده ایران خیلی ازیلدی. بو ذات کندیسنه فرانسز قرالی اون دردنجی لوئی‌یی نمونهٔ امتثال اتخاذ ایتمشدی. اوکا امتثالاً: «منم دیکر نیست» کلمه‌لرینی ورد زبان ودستور حرکت اتخاذ ایتمشدی! ایشته شو غایهٔ امالی حصوله کتورمك ایچون ایرانك بتون روحنی ازدی.

اوته‌دن بری ایرانده ایکی صنف اهالی ایرانیلر اوزرنده تأثیر نفوذ ایده کلمکده ایدی. بونلردن بریسی نجبا، اشراف واعیان؛ دیکری ایسه علما ایدی. ایشته ناصرالدین شاه وار قوتی ایله شو ایکی صنف اهالی‌یی ازمکه چالیشدی. اشراف واعیانی ازمك ایچون امور اداره‌یی ادانیٔ اجلاف وجهلالارینه کچیردی وزرا ووکلایی اراذلدن انتخاب ایدرك بونلره ده پارلاق وشعشعه دار عنوانلر اعطاسی ایله واسکی شرفا و اعیان عائله‌لرینه منسوب ذواتی بونلرك اللرنده زبون ومحقر ایتمکله شو عائله‌لرك اهالی اوزرنده اوته‌دن بری موجود اولان نفوذ وحیثیتلرینی قیردی.

علمایه کلنجه کاه جبر وتعدی و کاه پاره واسطه‌سیله، بیك درلو تسویلات بوله‌رق بونلری ده اهالی اراسنده خوار وزبون ایتدی.

ظن ایدلمه‌سون که ناصرالدین شاهك شو خط وحرکتی تعقیب ایتمکدن مقصدی اهالیٔ متغلبه‌نك یدظلم وجورندن استخلاص ایدی! بویله اولسیدی نه اعلا، کندیسی ابدی بر نیك نام قزانمش اولوردی! لاکن آنك مقصدی بشقه ایدی. علما، اعیان وشرفایی ازمکله مقصدی یالکز کندیسنه، کندی بوالهوسلرینه کیف مایشاء حرکاتنه قارشی کله‌جك قوتلرك اورته‌دن قالدیریلمه‌سی ایدی! وفی الحقیقه شو مانعه‌لر، شو قوتلر اورته‌دن قالدیریلدقدن صوکره شاه جبار میدانی بوش کوره‌رك ماهیتنده مرکوز اولان بتون هوسات وحرصلرینه یول آچدی. بتون مملکت، بتون اهالی بونك النده بر بازیچهٔ لهو ولعب، ظلم وفساد اولدی! مملکتده امنیت جان ومال وحق عرض وناموس قالدیرلدی! اطرافنده بولنان اراذل وادانی یالکز کندی اقباللرینی، کندی سعادتلرینی دوشونه‌رك وشو اقبال وسعادتك یکانه مدار واستنادی ظالمك لطف ومرحمتی اولدیغنی بیله‌رك یك دیکرلرینه استرقاب درجه‌سنه وارنجه‌یه‌قدر مستبدك بتون هوسات واحتراصاتنه، بتون کیف مایشاء حرکاتنه اشتراك ایتمکله برابر یاپدیغی تخریباتی همان بر سایهٔ صمدانی‌نك، بر مرید من عنداللهك طرفندن یاپیلمش آثار برکزیده کبی کوزکمکده ایدیلر! کیمسه‌ده اعتراض، استشاره، نصیحت، موعظه، بیان حقیقت، جسارت و جرأتی قالمامشدی! بتون ایران سرزمین عبودیت اوله‌رق شو فسونکار، متلون مستبدك ظلم وجبرلرینی اوقشیوردی.

مستبد ایسه دوغرودن دوغرویه کندینی بر ظل الهی، بر وکیل آسمانی عد ایدرك ید اداره‌سنه من طرف الله دکل، انسانلرك حماقت وسفاهتی سایه‌سنده ودیعه ایدیلن عباد و مما لکی کندی مالی کبی تلف واسراف ایدییوردی. بو آدم آلتمش بش سنه استبداد ایدن بتون مدت عمرنده بر دفعه بیله اولسون بتون ایرانك، بتون ایرانیلرك بر پاپوش کبی کندی مالی اولدیغنده اصلا شك وشبهه ایتمدی. و انلرده بر پاپوش کبی معامله‌دن چکنمه‌دی. ایسته‌دیکنی اولدیریوردی، ایسته‌دیکنی آصیوردی، ایسته‌دیکنی یاقیوردی. وینه ایسته‌دیکنی بی نهایه نعم واموال ایله بختیار ایدییوردی.. بتون ایرانی کندی اوغوللری واقرباسی اراسنده تقسیم ایتمشدی، بونلرده شو مستبدی امتثال ایدرك اونك اعمال وحرکاتی، رفتار وسکناتنی کندیلری ایچون دستور ایدنمشدی. بونلرك‌ده یکانه دوشونجه‌لری اهالی‌یی صویوب، طالایوب انکلیز بانقه‌لرینه پاره بر کدیرمکدن عبارت ایدی. ایشته شو یولده شاهزاده‌لر طرفندن یاپیلان ظلم و تعدیلر تحمل فرسا بر درجه‌یه واردیرلدی! بالاخره اهالینك صبر وتحملی قیریله‌رق یارم قرن مدتنده اجرا ایدیلن ظلملرك، فسادلرك انتقامنی آلمق شرفی رضا نام بر ذاته دوشدی. شو آدمك سرکذشتی بتون ایرانك سلالهٔ قاچاریه زماننده کچردیکی فاجعه‌لره بر نمونه اوله‌رق بوراده نقل ایدییورز:

زواللی‌نك بر اوغلی، بر قادینی وبر قزی وار ایمش. حاکم ولایت اولان شاهزاده اولنجه قادینك عفت وعصمتنه تجاوز ایتمك ایستیور. ونه اللهدن نه پیغمبردن حیا ایتمیه‌رك قوجه‌سنی قادینی تسلیمه مجبور ایدییور: بیچاره رضا طهرانه کلیور و بوراده حضور همایونه بر عرضحال ویریور. واحوالی نقل ایده‌رك امداد ایستیور. اجرای عدالت یرینه شاه شو «جسور کشافك» دکنکله دوکولمه‌سنی امر ایدییور! کویا شاهزاده‌نك قادینه میلی قوجه‌سی طرفندن بر التفات،

بر مرحمت کبی تلقی ایدلمه‌سی لازم کلیورمش ! هرنه ایسه زواللی رضا طهراندن خائب ومأیوس عودت ایدییور ! مکر ، بی‌چاره‌یی یکی بر فلاکت بکلیورمش ! شکایتدن بی‌خبر اولان شاهزاده بوکره زواللی‌نك قیزینی ، جبراً آلیور و آکاده قادینه یاپدیغی معامله یی اجرا ایدییور . صوکره صره اوغلانه کلیور . بوکره‌ده رضا طهرانه کیدییور و عرضحال ویرییور . شاه زواللینك قتلنی امر ایدییور . فقط رضا هرنصل ایسه قاچوب استخلاص کریبان ایدییور . لاکن بو یشاماق ایچون دکل ! ذاتاً بونجه حقارت و استخفاف کورن ، حیاتك اك لذیذ وشرف بخش نعمتی اولان ناموسنی بویله کوزی اوکنده آیاقلر آلتنه آلنوب سفیللر اللرنده فدای حرص وهوس ایدلدیکنی مشاهده ایدن برذاتی بردها حیاته مربوط ایده‌جك برواسطه قالیورمی ؟ ایشته رضانك قلبی آتش انتقام ایله سوزان اوله‌رق حیاتدن فقط شو انتقام لذتنی طاتماق هوسی ایله استانبوله کلیور ؛ اوزمان عالم اسلامك دوچار اولا کلدیکی بلاو فلاکتلری وجه لایق ایله‌دوشونمش اولان وبونلره چاره آرامق سوداسی ایله ترك وطن و دیار ایده‌رك اوته‌یه بری‌یه باش‌اورمقده بولنان مشهور سید جمال‌الدین افغانی استانبولده عبدالحمیدك اغفالات وافسونلرینه اویارق دارالخلافه‌ده اوطوریوردی. بوذات‌ده برزمان ناصرالدین شاهك تحقیرات وجبرلرینه اوغرامشدی ! رضا مشار الیهه مراجعت ایده‌رك شاه حقنده استفتا ایدر . مشار الیه ایسه شرعاً وعقلاً بویله بر مستبدك آرادن قالقمه‌سی ، شمدی‌یه قدر اجرا ایتدیکی ظلم وفسادلرك عوضی آلنمه‌سی رضای خدا ومنونیت نبوی‌یی موجب اولاجغنی اکلاتمش .

شوفتوی رضانك بتون ترددلرینی برطرف ایدر ؛ طوغروجه استانبولدن طهرانه عودت ایدر.وبوراده برمساعد فرصتی بکلر برکون مستبد جبار عادتی وجه ایله اوته‌دن بری سیرانکاهی اولان وشاه عبدالعظیم دینیلن موقعه کیدر ، وبوراده زیارتکاه اولان بر مقبره‌یه داخل اولور . مکر‌سه رضا بوراده مخفی ایمش ؛ همان چیقار وخنجر انتقامنی ظالمك سینهٔ بی‌دادینه صاپلار : ظالم درحال روحنی ید مؤکل منتقم حقیقی‌یه تسلیم ایدر !

بتون ایران شوخبری، برمژدهٔ مسرت آمیز کبی قارشیلادی .

لکن کابوس اعظمك براقدیغی ایزلر و آثار تخریباتی شمدی‌ده ایرانی بوغمقده‌در . ایران مادةً ومعنیً بتمشدی!..

احمد آقایف

دولت عثمانیه و فرانسه

۲

دولت‌عثمانیه‌نك فرانسه « اسکی اداره‌سی » (Aucien régime) ایله حساباتی، بزم پك بویوك زیانلریمزله قپانمشدر: عثمانلی پادشاهلری، فرانسه قراللرینی، هابسبورغ ایمپراطورلرینك تعرضندن ، فرانسه‌یی آلمانیا تسلطندن قورتارمشلر ؛ فرانسه قراللری ایسه ، بوکا مقابل حکومت عثمانیه‌نك استقلالنه « قاتولیق حامیلکی » و«عهود عتیقه» دن عبارت ایکی آغیر زنجیر طاقشلردر . عثمانلیلر ، فرانسه دوستلغنی قزانمه‌دن اول، اوروپا دولتلرینك دشمنلقلرندن. بویله دواملی برضرر کورمه‌مشلردی . وقتا که فرانسه قراللغیله عقد مخادنت اولندی؛ دول نصرانیه‌دن ایلك ایدندیکمز بودوست ، ممالك‌عثمانیه‌ده ساکن قاتولیق روحانیلرینه وشرق اسکله‌لرنده اخذواعطا ایله مشغول فرنك تجارلرینه بعض لطفکارلق رجاسنده بولندی . طرف دولتدن ، دوستلق‌نامنه ، « فرانسه پادشاهنك » رجاسی اسعاف بویورولوب ، اولبابده بعض فرامین شاهانه‌شرفصادر اولدی. فرانسه‌دولتی، صوکره‌دن‌بوفرمانلری ایسته‌دیکی کبی تفسیر ایده‌رك ، « حمایه » و « قاپیتوسیونلر » دنیلن حقوق بین‌الدولك اساس وروحنه قطعیاً مغایر حقوق موهومه‌یی میدانه‌چیقاردی. دیکر اوروپادولتلری‌ده دولت‌عثمانیه ایله‌مناسبتلرنده، فرانسه‌دن دها آز منتفع اولمش اولمامق ایچون ، فرانسزلره ویریلن فرمانلری، فرانسه‌ایله عقد اولونان معاهده‌لری نمونه‌ومثال طوته‌رق، کندیلرینه‌ده « قاپیتولاسیون » و « حمایه » حقلرینی طانیمه‌یه دیوان همایونی اجبار ایتدیلر . روسیه اورتودوقس روحانیلرینك وکیت‌کیده بوتون ارتودوقس رعایانك حق حمایه‌سنی ادعایه باشلادی . انکلتره پروتستان مسیونرلرینك وحتی پروتستان تبعهٔ عثمانیه‌نك حامیسی کبی طاورانیر اولدی . بو « حمایه » مسأله‌سی ، اوروپا دولتلرینك عثمانلی امور داخلیه‌سنه مداخلات متمادیه‌سنی انتاج ایتدی . بویله‌جه دولت عثمانیه ایچنده بردکل ، برقاچ دولت تحدث ایتمش اولدی . — اوروپا دولتلری قاپیتولاسیون حقسز حقنه طایانه‌رق، تبعه‌لرینی دولت عثمانیه قانونلرینه اطاعت مجبوریتندن قورتاردیلر . ممالك‌عثمانیه‌ده مسافر اجنبیلرك هربریسی برسفیر کبی خارج ازمملکت حقنی حائز اولدی . حکومت سنیه، بوکونه‌قدر، اجنبیلردن ایستدیکی کبی ویرکی آلاماز ؛ مغایر قوانین حال وحرکتلری وقوعه کلسه اونلری اخذ وکرفت ایده‌من ، یدعدالته ویره‌من ؛ دولت بونلره قارشی ، سائر دولتلر درجه‌سنده حق‌حکم واجرایی حائز دکلدر. اوروپادولتلری حکومت عثمانیه‌نك، امور اقتصادیه متعلق خصوصاتده سربستی افعال وحرکاتنی « قاپیتولاسیونلری » ایله ایبدن ابی‌یه تقیید ایتدیلر: حکومت عثمانیه کمرك تعریفه‌لرینی ایسته‌دیکی کبی تنظیم ایده‌میور . — « حمایه » ، دولت‌عثمانیه ایچنده برقاچ دولت وجوده کتیرمشدی ؛ «عهود عتیقه» ایسه، دولت‌عثمانیه‌نك استقلال‌وحاکمیتنی اخلال ایتدی . زیرااسارت سیاسیه واقتصادیه بردولتك استقلالیله تألیف اولوناماز .

حاصلی ، اوچ عصر قدر سوره‌ن اسکی اداره فرانسه‌سنك دوستلغندن دولت عثمانیه‌نك قزانجی ، «حمایه» ایله « عهود عتیقه » ، یعنی استقلال و حاکمیت دولتك وحدت وتمامیتنه مهلك ایکی ضربه اولمشدر. بونی بیطرف فرانسز محررلری کندیلری‌ده انکار ایتمزلر ، مثلا فرانسه‌نك سابق بحریه ناظری ، محررین سیاسیه‌دن موسیو دولانسان « مسیونرلر واونلرك حمایه‌سی » عنوانلی برأثرنده فرانسه

قراللرینك تورك دوستلغندن بحث ایدرکن ، بونك « قله‌ریقاللر » طرفندن اویدورمه برمصالدن عبارت اولدیغنی آچیقدن آچیغه اعتراف ایتمکده‌در. [۱]

بویوك اختلاله قدر، فرانسه‌نك تورك دوستلغی برماصالدن‌عبارت اولدیغی حالده عجبا اختلالدن صوکره کسب حقیقت ایتمشمیدر؟ـ بونی اکلامق ایچون ، بعدالاختلال فرانسه‌نك شرق ایله اك چوق‌مشغول اولدیغی برقاچ دور تاریخیسنی مجملاً تخطر ایتمك کافیدر . اختلال فرانسه‌سی ، تا «دیرکتوار» زمانه‌قدر کندی موجودیت واستقلالنی مدافعه‌یه مجبور قالدیغندن شرق ، قراللرك شرق عنعنه وسیاستنی دوشنمه‌یه وقت بولامامشدی . لکن تورکیه‌نك فرانسه ایچون پك تهلکه‌لی‌اولان بوزمانده محب‌قدیمنه کلی فائده‌سی طوقونمشدر. فرانسه اختلالی ابتدالرنده، دولت عثمانیه ، روسیه و آوستریا هیئات‌متفقه‌سیله محاربدی . روسیه چاریچه‌سی قاترینه‌نك ، آوستریا حکمداری ژوزف ولئوپولدك ، فرانسه اختلالی یانغیننی ، باشلار باشلاماز ، سوندیرمه‌یه کرکی کبی‌چالیشمه‌مه‌لری، قسماً لهستانك تقسیمی ایله اوغراشمه‌لرندن وقسماً ده دولت عثمانیه ایله محارب بولنمه‌لرندن نشأت ایتمشدر .

« قونوانسیون » ، برنجی متفقین اردولرینی فرانسه حدودی خارجنه پوسکورتوب ، آرقه‌لری صره ، آلمانیا وایتالیایه مظفرانه برمقابل تعرض اجرا ایتدیکی زمانلردرکه فرانسه، شرق مسأله‌سنی ، شرق عنعنه‌سنی خاطرلامایه وقت‌بولا بیلور. وبوانتهاز فرصت‌هیچده دولت عثمانیه فائده‌سنه دکلدر .

فرانسه اختلالی رجالندن شرقله اك چوق اوغراشان جنرال ناپولیون بوناپارط اولمشدر . بوناپارط ، ۱۷۹٤ سنه‌سی هنوز میرلوا ایکن ، « ته‌رمیدور » انقلابنده حامیلری روبسپیه‌ر برادرلری غائب ایدوب ، برمدت متروك ومنسی قالمشدی ؛ پارسك کورولتوسز ومتواضع برمحله‌سنده ، کوچوك بر آپارتماننده کچردیکی بو مغموم کونلرده ، کوچوك فرانسه‌نك ، حدودسز حرص وطمعنی تطمین ایده‌میه‌جکنه تماماً ایناتمش . رتبه‌سنی ، فرانسه‌یی حتی بوتون غربی ترك‌ایله شرقه، سلطانلر مملکتنه کیدوب، اولکه‌سنك تنظیم واصلاحنه چالیشان سلیم ثالثك خدمتنه کیره‌رك ، افسانه‌لر منشأی ، قهرمانلر وطنی اولان شرقده بویومك ، دولت عثمانیه‌یی ، کندی اداره‌سی آلتنده وکندی نفعنه تجدید واحیا ایده‌رك، یکی‌برشرق جهانکیری، عصرینك تیمور وفاتحی حالنده توره‌یوب غربه یورومك وبویله‌جه بوتون اوروپایی قبضهٔ تصرفنه کچرمك خیاللرینه طالمشدی ... لکن بوناپارطك منکوبیتی . متروکیتی اوزون سورمدی ، «دیرکتواره‌ك ایلك کونلرنده . ایتالیا اردوسی باش قوماندانلغنه تعیین اولونه‌رق ، عالم عسکری‌یی شمدی‌یه دکین حیران براقان اوپارلاق ایتالیاسفرینی اجرا ایتدی .

ایتالیا محارباتی اثناسنده ، جنرال بوناپارطك جبههٔ حرکتی دائما

[1]De Lanessan. - Les mission et leur protectorat. Paris, Alean, 1907,

شرقه متوجه . داهی دماغی متصل شرق ایله مشغولدر . شمالی ایتالیایی ضبط ایدوب « قامپو فورمیو » معاهده‌سنی امضالامادن آز اول ، مظفر بوناپارط ، « اهل صلیب سفرلرندن بری، فرانسه‌افکار وخیالاتی یورمقدن اصلاخالی قالمایان» ممالك اسلامیه‌دن بحث‌ایده‌رك، « دیرکتورلر » ه شویله یازار :

« بزم تورکیه‌یه یاردیممز بیهوده‌در ؛ دها اوله‌دن تورکیه‌نك انقراض وزوالنی کوره‌جکز . » وبو انقراضده فرانسه‌نك بویوك بر حصه قوپاره بیلمه‌سیچون . ایتالیانك شرق ساحلنده کائن آنقونا شهرینك وجزائر سبعهٔ یونانیه‌نك ضبط واستیلاسنی توصیه ایدر ؛ حتی « قورفو . زانتا وکفالونیا اطه‌لری بزم ایچون ، بوتون ایتالیادن دها اهمیتلیدر . » دیر . قامپو فورمیو معاهده‌سنك عقدندن برآز صوکره‌ده . دوستلرندن برینه : « آه ، بویوك تشبثلر یالکز شرقده ممکندر ...» [۱] دیه بوسبوتون قلبنی آچار . کوریلیورکه بوناپارط ، منکوب ایکن تجدید واحیا صورتیله اله کچیرمك ایستدیکی ممالك عثمانیه‌یی ، ایلك مظهریتلری عقیبنده ضبط واستیلا طریقیله تحت حکمنه آلمق املنده‌در . مورخ بورژوا ، وثائقه ابتناءً ادعا ایدیورکه بوناپارط ایتالیا سفری هنکامنده بالذات کندیسیچون شرق ایمپراطورلغنی احیا ایتمك ایسته‌مشدر .

مصر سفری ، بوناپارطك شرق حقنده‌کی تصورات عظیمه‌سنك برقسمنی اجرادن‌عبارتدر. فرانسه مصری آلورسه ، انکلیزلره هندده تعرض کسب سهولت ایده‌جکی کبی ، فرانسه‌نك آق دکز حوضهٔ شرقیسنده نفوذ وحاکمیتی تأمین اولونوب ، دولت عثمانیه‌نك پك قریب‌الوقوع وفاتنده ، میراثی تقسیم ایدیلورکن، دول سائره‌یه نسبةً متفوق بر وضعیتده بولنمه‌سی قابل اوله‌جقدی . دیرکتوار ، جنرال بوناپارطی مصرك استیلاسنه مأمور ایتدیکی زمان ویردیکی تعلیماتده مصرسفرینك ، فرانسه جمهوریتی ایله سلطان آراسندن متیمناً جاری حسن مناسبته [واقعا ، اوروپا دولتلرینك هپسی ، اختلال فرانسه‌سی علیهنه‌اعلان حرب‌ایتمش ایکن، سلیم ثالث عصردیده دوستلق خاطری ایچون ، انکلتره‌نك ابرامنه رغماً بیطرفلغی محافظه ایتمشدی] خلل کتیرلمه‌مك اوزره ، ایفاسنی توصیه ایتمشدی ! . . دیکر طرفدن ، استانبولده‌بولونان فرانسز دیپلوماتلری‌ده دیرکتوارحکومتنك سلطانه دوست‌وخیرخواه اولدیغنی عرض‌وانباته مأمور اولمشلردی؛ بوقورناز فرنکلر ، احوال غربیه‌دن ، حتی مملکتنده اولوب کچن وقایعدن بیله پك آز خبردار پادشاه وپاشالری ،پك‌ابلهفریبانه‌ترهات‌ایله اغفاله چالیشیورلردی : جنرال بوناپارطك مصره عسکر چیقارمه‌سیله ، شهنشاه عالمپناهك او پك زنکین ایالتی اصلا الندن قاچیه‌جقمش . . بوسفردن مراد ، آنجق شوکتلی پادشاهه قارشی آراده صررده حرکات باغیانه‌یه اجتسار ایدن مملوکلری تأدیب ایله دائرهٔ اطاعته ارجاعدن عبارتمش .. بناءً علیه مصرسفری‌اساساً فرانسه‌جمهوریتك دولت عثمانیه‌یه قارشی برنشانهٔ باهرهٔ مخادنتنی تشکیل ایتدیکی جهتله

[1] Sorel, - Bonaparte et Hoche en 1707.

دیوان همایونك ، بوندن دولایی محب قدیمی فرانسه‌یه مغبر اولمه‌سی اصلاجائز اولمادقدن فضله آیروجه اظهار شكران ومنتداری ایتمه‌سی بیله ایجاب ایدرمش ... الخ .

متوفی صوره‌ل ، مصر سفرینك شو دیپلوماسی اینجه‌لكلرینی درسنده اكلاتورکن کنج سامعینك چوغی کولمه‌یه باشلامشدی‌ده ، معلم محترم کمال جدیتله : « کولمه‌یکز ، دیمشدی ، غرب اقوام مدنیه‌سنك ، شمدی‌یه‌قدر شرقده تعقیب ایتدیکی اصول سیاست بویله‌در : تورکلرك هندلیلرك ، چینلیلرك وطنلرندن بر پارچه قوپاریلوب آلنور ، مال وملکلری یغما وغارت اولنور ، قارده‌ش واولادلری طوپ وتفنکله اولدیریلور ، بونکله برابر اونلره قیزمایك ، آثار خصومت کوسترمه‌یك ، بز سزکله اصلا محارب دکلز ، بز سزك اك ایی دوستلریکزز ، دینلور !.. »

دیرکتوار ، استانبولده سلطانی ودیوانی قاندیرمه‌یه چالیشیورکن ، بوناپارطده مصرده اهالیٔ مسلمه‌یی دها کولنج حیله‌لرله آلداتمه‌یه اوغراشیوردی : بوناپارط ، کندیسنه سلطانك مأموری سوسی ویریر ، امرنامه‌لرینی آیات قرآنیه ایله حقوق بشر بیاننامه‌سی ماده‌لرینی قاریشدیره‌رق یازار ، مسلمانلق ادعاسنده بولنور ، حتی البسهٔ محلیه کینه‌رك جامعه کیدوب نمازبیله قیلار ... جنرال بوناپارط بوازاده سرانه غرابتلریله مصر عوامنی کندیسنه « علی بوناپاردی » دیدیره‌جك قدر اغفال ایده بیلورسه‌ده ، دیرکتوار دیپلوماتلری استانبولده بوقدر موفقیت قزانامازلر : سلطان سلیم ، دیپلوماتلرك پك بدیهی دلالتلرینه قولاق آصماز ، صرف حقوق شاهانه‌سنك تأیید وتقویه‌سیچون مصره کلن دوشمنمز جنرالك حرکاتنی بر وسیلهٔ حرب عد ایده‌جك قدر سوء ظنده بولنور ، وبنابرین ، دولت عثمانیه ایکنجی متفقین آراسنه داخل اوله‌رق ، فرانسه جمهوریتنه اعلان حرب ایدر .

دیمك اولیورکه قراللر زماننده ، هیچ اولمازسه ، بر بریله رسماً محاربه ایتمه‌مك درجه‌سنده دوست اولان وفرانسز تورکلری اختلال کبیر واونك ولد ووارثی بوناپارط مصر قوملقلرنده ، سوریه قلعه‌لری یاننده چاتیشدیروب بوغاز ، بوغازه کتیریر ...

آ . ی

مكاتيب

افغانستانده :

دارالخلافة العلیه‌ده صراط مستقیم جریدهٔ فریدهٔ اسلامیه‌سی هیئت تحریریه ادارهٔ علیه‌سنه : دارالسلطنهٔ کابل

محترم اخوان دینمز ، فضائلمآب افندیلریمز !

فی ١١ جمادی‌الآخره سنه ٣٢٨ تاریخلی ، بر اسلوب ساده وفقط حسیات عالیه ایله مملو وعزم فداکارانهٔ دیندارانه ایله ممزوج نصایح عمومیهٔ عالمانه وبالخاصه حالاً احوال اسف اشتمال اسلامیه وچارهٔ نجات قومیه حقنده نقاط اصلیه ونکاة اساسیه‌یی حاوی (صراط مستقیم) ك بر بیك دیانت پیکر عدینه الحق الیق بولنان مکتوب اخوت ودیانتپرورانه‌لری واصل دست تعظیم واحترام فوق العاده‌مز اولدی .

مکتوبکزك : « دوشونجه‌لریمز قطعات ارضك هر عرضنه یاییلمش بولنان بیچاره مسلمان قارداشلریمزك احوال اسف اشتمالیدر . » جمله‌سنده افکار رقیقه ، حسیات انسانیه ومبارزهٔ حیات ایله مألوف ومکلف بولنان انسانلری وباخصوص اس الاساس حرکات وتعالیمزی تهذیب اخلاق واصلاح حالده کورن اسلاملری جداً دوشوندیره‌جك وتهییج ایده‌جك دهشتناك حقیقتلردندر .

زیرا : یالانی صحیح وصحیحی یالان کوسترمك اساسنه مستند بولنان دیپلوماسی اربابی عالم اسلامیتك جهل وغفلتندن استفاده‌ده یکانه تفاخر عد ایدیلان « آدم براق نه اولورسه اولسون » دستورینی منفعت مخصوصه‌لرنده دائمی ولا یتغیر بر طرزده تطبیق واستعمال ایتمکده وبزم کبی علوم ومعارف وصنایع نقطهٔ نظرلرنده مریض وناتوان بولنان اسلاملری « مدنیته ادخال حق » کبی یالدیزلی حبلرله اویوشدیرمقدن ! وحتی زهرلمکدن خالی قالمیورلر .

واقعا بر مدت موقته ایچون منفعت مخصوصه وشخصیه‌لرینی مدنیلره مساعدات ، امتیازات ، یتاقلق صورتیله تأمین ایتمش وایده‌جك ظن ایدن معتوه ومجنونلره شبیه بر قسم بدبخت خائن وجهلا ، رذلا ، حسسز ، حمیتسز امرا وقتیله اخلاقی بوزولوب وطنپرورلکدن مستغنی ونهایت منقرض اولمق روما لیلری تقلیداً ولاتینلرك بر ضرب مثلنه اقتفاءً « نردن خشنود قالنیلیرسه وطن اوراسیدر ! » مسلکنده دها دوغریسی مسلکسزلکنده دوام وکویا خشنود کورونمکه چالیشه‌رق :

« قنادی بیتسه بر مورك صانیر خیره بشارتدر »
« انی فهم ایتمز اما کیم زوالنه اشارتدر ! »

فحواسنجه ذوق وسفاهتده ونهایت سفالته عالم انسانیته وداع ایدر . لکن بو کیبلرك افعال قبیحه واخلاق مذمومه‌لری دیکر بیچاره‌لرده سوء امثال اولمقدن خالی قالمز ... « نه ایدك نه اولدق ؟ » سؤال مقدر ومعنیداریکزه اك جانلی اوله‌رق ویریله بیله‌جك جواب‌ده ثابت ، متین ، اخلاقلی آدملر ایدك . سفالت جهالتی ایجاب ، جهالت‌ده بوکونکی مسکنت ، مذلت وادباریمزی انتاج ایتمشدر . نیچون تابع کتاب واحد ایکن اجزای متفرقه اولدق ؟ » چونکه دینی بوتون مسلمانلرك - قادین ارکك - مجهز بولنمسی لازمکلن علم ، صنعت ، عدالت ، حقیقت ، حقوق ، معرفت ، مردلك بونلره متفرع احکام عقلیه ، نقلیه ، حکمیه خواص وحواس سائره‌یه وعادات قومیه‌لرینه اخلاقلری کبی ضعف وکسل طاری اوله‌رق یاخود جهالت سببیله اشرا واخلاقسزلره آلت اوله‌رق دعوی ودستور اصلیلری « هر شیئك مقیاس واساسی منفعت » عد اولنان معرفتلی وفقط ایکرنج مدنیلرك « آیریلق ، غیریلق دوشور ، ضبط ایت » قاعده‌سنی تطبیق ایتملرینه میدان ویرمش وذاتاً منفعت قومیه وذاتیه‌مزی بر تناسب عددی ویا هندسی علی العاده ایله مساحه

وتعيينه مقتدر اوله مديغمزدن جزؤ فرد وحتی جزء لایتجزی اولدق ! هله «نه لازم» نام مسکین علتنه اوغرادیغمزدن اعتباراً برباد وخراب اولدق . مع مافیه جزؤ فرد حالنده بولنان جزؤ لایتجزی لرك اجتماع واتحادلری قوهٔ طبیعیه وجاذبه قاعده لرینه مغایر ومخالف اولمدقدن باشقه «والبعث بعدالموت» سر جلیلنی ایضاح ایده بیله جکی بر انتباه واتحاد اسلام خارج ازامکان اولمامقله وبونی (احتمالیون) مسلکیده ادعا ایتمکده بولندیغنه استناداً بیاننامهٔ مبارکده :

« بزم - وهر وطنپرور - مسلمانك - یگانه مقصدیمز مدنیت ومعارف اسلامیه یی احیا ایله بتون مسلمانلری نور معرفتله پیرایه دار ایتمك وبوصورتله بالفعل دین جلیلمزك علویت وقدسیتنی عالمه طانتمق ومدنیت حاضره نك منشألرینی ونجات بشری تأمین ایده جك حقیقی مدنیتك مدنیت اسلامیه بولندیغنی کوسترمك » خصوصنده بلا تردد وتفکر ایشه باشلامق واقصای أمل یولنده ثبات ایتمك ضروری ومقتضیدر . « مقصدیمز سیاسی دکلدر . هیچ بر دولت طوپراغنده کوزیمز یوقدر . » اوت بوکا شبهه یوق ، انجق بزم طوپراغمزده کوزی اولانلرك علائم وجهیه ونیتلرینی کشف وتعیین ایده جك «فیسیونومیست» وحالات سائره یی کوره بیله جك « دوربین » وامراض عدیده نك تشخیصنه مدار اوله بیله جك « رونتکن » شعاعلری واجزای فردیهٔ اسلامیه یی تفریق وبونلرك علاقه ورابطه وامتزاج خاصه لرینی مطالعه ایده بیله جك « خرده بین » واربانی کبی وجود ووسائطه اول باول احتیاجیمز درکاردر . بوایسه بر کمال دکل در کناردر ! دها آچیق سویلك لازمکلیرایسه کیرمش قواء ابتدائیه واساسیهٔ اقوام اسلامیه حال اصلیسنده تشکل ایدنجه بقاء قواء قانوننه تبعاً : یشایان آدمك میراثجیسی اوله من . واحکام فقهیه نك بربندیله ده تأیید وتأکید اولنان « برشی که وقتندن اول استعجال اولنور . محرومیتله معاتب اولور . » دستورینی حالاً فعلاً عرض واثبات ایتمك لازمه دندر . هر نقدر زمانك تبدلی ایله احکامك تبدلی ده غیر قابل انکار ایسه ده « الحکم لمن غلب » و « قوت حقه تقدم ایدر » قضیه لری لایتغیر اولدیغندن حقوق اسلامیه مزك مدافعه سی دونه دولاشه مادی معنوی کسب قوت ایتمکه متوقف ووابسته کورنمکده در .

« اوراده کی مسلمان قارداشلریمزك احوالندن ، احتیاجندن آره صره بزی خبردار ایتمکزی رجا ایدرز . »

امر وآرزوکزه « علی الرأس والعین » صورتنده جواب ویرمکله عرض افتخار ایدرز . افغانستان اهالیسی وادارهسی خلاصة الخلاصه عرض ایدلمك لازمکلیرایسه برخانه وعائله ده عالیجنابانه بربدر اداره سی تحتنده افرادك هیئت مجموعه سیدر ، دینله بیلیر . قواء ابتدائیه واساسیه لری هنوز توسع وتشکل ایتمه مش اولان افراد واهالینك حالی فی الحقیقه هنوز یمین ویسارینی فرق ایده مه ین بر طفل نوزادك ید اختیارینه براقلمسی جائز اولمیان ارادهٔ جزئیه واختیار کلی یه مشابه ایسه ده خلقك تربیهٔ ابتدائیه وارضاع معنویه سی امرنده پادشاهمز امیر معظم حبیب اه ومحب رعایا حضرتلری هیچ بر فداکارلق وعاطفی دریغ بیورمزلر . اظهار لیاقت وصداقتله ابراز خدمت ایدن ارباب صنایع ومعارفه احسان والتفاتلری بیوك وچوقدر . کیجه کوندوز مملکت اهالیسنك رفاه وسعادتنه ساعی بر حکمدار ذی اقتداردر . صنایع نامنه طوپخانه واعمالاتخانه مز ایچون الآن وبیدرپی اجانبدن اوسته لر ومعارف وقواعد عسکریه نامنه استاذ معلملر جلب ومکتبلر تأسیس اولنمقده در . مکتب حربیه نك حین تأسیس وکشادنده حضرت امیر معلمین ومتعلمینه بر لطف فوق العاده اولمق اوزره مکتب حربیه طلبه سی البسهٔ رسمیه سنی اکتسا بیورمش اولدقلری کبی فرنکلردن ترکلردن کلن معلملر افغانلیلرك غیر قابل انکار اولان ذکا واستعدادلری سایه سنده علوم ومعرفتی سرعتله تطبیقه موفق اولدقلری وبناءً علیه افغانستان آهسته آهسته شهراه تکملده خطوه انداز ترقی اولدیغی وارستهٔ ایضاحاتدر .

مع مافیه حدیقهٔ عمومیهٔ اسلامیه نك بر کوشهٔ معتنا ومنتهاسنده انواع ازهار مقامنه قائم اذهان اهالینك اثنای تزهر وتثمر اولدیغی ومقصود بالذات اولان اعمال وامالك هنوز توسع وتشکل ایتدیکی ادعاسی نابموسم ایسه ده : « بیتشیر منزل مقصودینه آهسته کیدن » لخواسنجه بو همت وفطرت ایله نومید اولمق ده حق ناشناسلقدر . عاجزلری اساساً اوتوز سنه دن زیاده بر عمر کرانمایه می ممالك دولت علیه ده کچیردیکم ، شام ودرعلیه ده اقامت ایتدیکم اثناده پدرم مرحوم ومغفور جناب سردار طرزی نك همت معالی ومعارفپرورانه لری سایه سنده اورالرده تحصیل ایتمش وبوکون افغانستانده (ترجمان ترکی) وظیفه سیله موظف بولنمش اولدیغم حسبیله (صراط مستقیم)ك برکزیده مقاله لرینی عیناً ترجمه ودرحال مقام عائدینه وعتبهٔ علیایه تقدیم ایتمکی بر وظیفهٔ مضاعفهٔ مقدسه عد ایده جکمی وعثمانلیلق عالمنه ذاتاً متندارانه بولنان رابطهٔ قلبیهٔ صمیمانه می بووسیله خیر وسیمه ایله ده تزیید وتقویه ایتمك افتخاریله عرض سلام وتعظیمات ایدر وسعادت وسلامت اسلامیه بحثنده خدمات وتمنیاته عن صمیم القلب اشتراك ایده رم افندیلرم .

ترجمان ترکی

محمود طرزی

یکیندنه :

علمأ الصین

کیف یترقی المسلمون بالصین ، بهذه القاعدة ان المسلمین ینتظرون من العلمأ ماذا یصدر من افواههم ، والعلمأ اتفقوا بان لایتفقوا واتحدوا بان ینامو ا . الی یوم یبعثون ، والی یوم الجمع یحشرون ، وتواطأت آرائهم ، علی ترك العمل النافع ، مستدلین بقولهم ، الدنیا فانیة فطالبها کلاب ، اللهم یارب کیف العمل ولایمنون النظر بقوله تعالی وهو اصدق القائلین ولاتنس نصیبك من الدنیا ، وکذا قول

سيد الرسل ع م ، اعمل لدنياك كأنك تعيش ابدا واعمل لآخرتك كأنك تموت غدا ، وكذا قوله اذا قامت القيامة وفى يد احدكم الغرسة فليغرسها ، ويمكن اتفاق العوام ، لولا العلماء الكرام وحملة العمائم فى نزاع ونفاق، ودوام مجادلات وشقاق اعمام كالابراج ، وكبريا وعظمة صار الدين لاجلهما فى اعوجاج ، وهذه الامراض الباطنية ، هى الطامة الكبرى والبلية العظمى ، سادتى ارشدونا . الى علاج نافع ، لامحا هذا الجرسوم والسم النافع، واخواننا المسلمين فى هذه الديار الواسعة ، والفيا فى الشاشعة ، امرحارت فيه العقول، وبلاد لايعلمها الاذو الجلال، واشهر البلاد اليوم تحت عاصمة پكين ، على ماسيأتى بلامين ، والوالى على هذه البلدان ، يقال (جوتا) يعنى فى مقام الخديو عندنا ، هاك اسمائهم (شان جين سن) (جلى سن) (شاندون سن) (جان صوسن) (شنجان سن) (قوجان سن) (جن شى سن) (شان سى سين) (خوبى سن) ، (خوتان سن) (كون دون سن) (قونشى سن) (قوى جوسن) (سيچوان سن) (قان صوسن) (يون تان سن) (جنجاى سن) وفى كل هذه العواصم ، يوجد من الجوامع المعتبرة ، من اربعين الى سبع جوامع بعض الجوامع يضاهى جامع الاموى بالشام ، والاسلام يتسابقون بعمارة المساجد وتحت هذه البلدان ، ولايات ومتصرفيات وقائممقات و مديريات ومن كل هذه البلاد يوجد من الجوامع اربع اوثلاث ، وقرى المسلمين شئ يحير العقول ، ٦٠ او ٤٠ قرية متصلات مع هذه الكمية الوافية ، من المستحيل ان يتفق اهل مسجدين ، ويتحابان كما او جب الشرع المبين والسبب فى ذلك الخسران اصحاب العمائم ، ومتعهدى المآتم . لان مدرس جامع الفلانى يبدع عالم الجامع الاخر ، ويرميه بالمروق عن الدين والضلالة ومقصد العلماء ان يزينوا اعمال العوام ، ويفسوهم على اى شئ وافق هواهم ، وبذاينال العلماء من العوام قبولا وحظوة ، وهذا الامر محتم عندهم لان زرقهم من الصدقات وهى بيد القوم واعظم الرزق اسقاط الصلاة وقرأة القرآن فى بيوتهم ، ومن عوائدهم ان المدرس يستحيل ان يبقى فى جامع اكثر من ثلاث سنوات وبعد هذه المدة لابد ان يرحل منه ويترك المحل ويرجع الى بلده او يدعى الى جامع اخر ، ولاجل جلب قلوب العوام ، ماذا يصنع العالم ، اذا اتم تلك المدة المعلومة ، يلزم ان يكون من مذهب القديم ، وعلامة القديم ، ان يصلى صلاة الجنازة فى بيت الميت ويصليها بالنعلين المتنجس ويسجد سجدتين بعد الوتر ، ويدعو بدعائين ، ويسلم الصغير على الكبير ، والقاعد على الجائى ، والحاصل ان يجعلوا المستقيم معوجا ، وحمل الجنازة على اعناق المجوس بالاجرة ، واختلاط القبور بالقبور الوثنى وليث ثياب البياض اللحزن ، وشد الزنار وليس القانسوة التى علامة فارقته للوثنى فى افراعهم واعيادهم ، ولايمكن التعداد ويطول الشرح ولاسيما علمائهم اذا حلقوا اللحى مع الشارب وبالاخص يوم الجمع والاعياد مع الشعر الطويل ، المحلوق الاطراق ، سبحان الله ماهذا المسخ ، وماهذا المثلة القبيحة وفى هذه الاوصاف اهل مذهب الحديث والقديم سيان ، وعندهم (حدوثو) يعنى مذهب الحدوث ، وعلامة هذا المذهب ان يصلى الجنازة من غير نعال ولايسجد سجدتين بعد الوتر ولايصلى النوافل بالجماعة والقديم يصلها وفى الفرائض لاتجد احدا فى المسجد ، والعالم المتصف بهذه الصفة التى لايسمن ولايغنى ، سمن بالحدوث فحينئذ مااحدا يدعو لاحيأ الموتى، ولالشفاء المرضى، وصار مثل ثعلب سيدنا جما ، وهذا المذهب كالكبريت الاحمر وصاحبه يموت جوعا وذلك موت الاحمر ، واغرب شئ عند القديم اذا قرؤا القرآن بالتجويد والترتيل يجعلون اصابعهم فى اذانهم حزر الكافر ، ويوجد مذهب ثالث ، وهو عار فى عار فضيحة فى فضيحة سود فى سود ومن بعض علاماته ان يحجوا الى قبر محدث هذا المذهب ، والسجدة اليه تسقط صلاة ستة واحدة ، وان يذكروا الرجال مع النساء ، وهذا المذهب فى ولايت (نتشا) (وقان صو) والعجب هنا العلما على نسق واحد لاتفاوت فى العلم والمعرفة ، والدليل على ذلك مدرس پكين يصير مدرسا فى القرية التى عدد بيوتها ٤٠ بيتا ومدرس القرى ايضا يصير مدرسا فى العاصمة اوالولايات ، ومن هذا يعلم ان العلم عندهم قد استوا ولافرق بين علمأ الامصار وعلماء القرى وانظر هذا هو شهر الغفارات رمضان المبارك يقرأ العالم او احد طلبة العلم الشريف بالجامع قبل العشاء جزأ من القرآن الكريم ، ياهل ترى اى شئ يقرأ ، يرطن شيئا ما احدا يفهم لاالقارئ ولا السامع ، لاحرف ولا مخرج فكانه يقرأ بلغتنا الجركسى ، اوالبربرى ، سبحان الله مااعظم شانك ومن اياته اختلاف السنتكم الخ ، مهما اسرع القارئ بحيث لايمكن تعداد ورقات الجزاء فهو مقبول ، لاوقف ولا ابتدا اى شئ خرج من فمه فهو قرآن ، والقوم الحاضرون اى شئ يقولون ، يقولون ، (خاوَ خاو) يعنى اعلا فصاحة القراة ، وبلاغة التلاوة ويشيرون الى القارى بالابهام تحسينا له يعنى ماتوقف فى القراة اللهم لاحول ولا قوة الا بالله اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اجتنابه ، وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه ، قال افضل الخلق على الاطلاق ع م اقرؤا القرآن بلحون العرب واياكم ولحون اهل الكتابين ، نعم هؤلاء لايمكن لهم القرأة بهذه اللغة المعجزة كما يجب لكن الحسن ماحسنه الشرع والقبح ماقبحه وهم محرومون من ذلك اللهم لاتعمى الابصار ولكن تعمى القلوب التى فى الصدور ، والآن موجود من يقرأ نعما ولكن قليل لايزيد عن ٣٠ طالبا ندعوا الله ان يحيل فيه البركة، وعلماء الصين يريدون الوصول الى شريعة خير المرسلين بتضييع الاصول، ولايعلمون ان هذا الدين لايصلح الا بما صلح باوله، لوتنبهوا علماءهم وتركوا البدع وجردوا الدين من الخرافات والحشويات وشوقو الوثنين لاصبح المجوسيون معتنقين بالدين الاحدى ولا نقلبوا عالم الاوثان ، بعالم الاسلام ، ولكن اين هؤلاء العلماء اسماء اسمع ، والناس لاتستفاد منهم قطعا ولاتنفع ولا تشفع . والدليل على تبديل دين الوثنى بالدين الاسلامى ماتكرر وقوعه من مدة ثلاث سنوات، تلامذة الصين اذا رجعوا من توكيو ، يأخذ يحثون ويدخلون فى دين الله افواجا افواجا ، وفى هذه الايام جاء الى المدرسة احد مفتشى المكاتب بالمعارف العمومية فى پكين وهو حصل العلم فى اليابان وله اخ واخت وكلهم حصلوا الفنون فى توكيو وعائلتهم ليست بقليلة وقبلوا الاسلام

والسبب فى ذلك جريدة اتحاد الاسلام الذى يصدر فى توكيو لصاحبها الفاضل احمد افندى فضلى جزا الله خيرالجزاء .

واعظم شرط لعلمائنا اذا ارادوا نشر فضيلةالاسلام فى هذه الجهات معرفة لغةالانكليز او اليابان اوالصين ، وفى‌الختام اقبلوا فائق تحياتى ودمتم .   فى ١ رمضان سنه ١٣٢٨

پكين   على رضا

هندستانده :

صراط مستقیم‌ده مندرج مقاله‌لرك عربی وفارسی‌واردو لسانلرینه ترجمه‌لری حالنده هند مسلمان عالمنك دخی استفاده ایده‌جكی وشو صورتله ترقیات اسلامیه‌یه ال برلكیله چالیشمق امكانی وجود بوله‌جغی حقنده هندستانده سهارنفور شهرنده مقیم مشاهیر فضلای اسلامیه‌دن خلیل احمد افندی حضرتلری طرفندن كوندرلمشدر :

الى حضرة صاحب المناقب العليه و المناصب البهيه ذى المجدو العلى والفضائل والنهى جناب الافندى ابى العلا زين العابدين واشرف اديب دامت فيوضه آمين . بعد اهداء السلام و التحية والاكرام فلايخفى على جنابكم السامى انه قدوردت الينا منذمدة نسخ عديدة من جريدتكم المنيفة المسماة بصراط مستقيم فاول ماتقدم اليكم شكر هذا التوجه والاحسان وكيف لا وشكرالا حسانات من الواجبات فجزاكم الله تعالى خيرالجزاء فى الدارين وثانيا نشكركم حيث توجهتم الى العلوم الاسلاميه ونشر القوانين الدينيه وتأييد الملة المحمديه وصون الشريعة الحنيفيه عن تمويهات الزنادقة والطائفه الكفريه فاجركم على الله تعالى لازلتم محفوفين بالمقامات الجليلة فى الدارين اين لكنا نشكوا اليكم عدم فهم المضامين والمقاصد المندرجة فى عباراتها واوراقها لانا لانعرف اللسان التركى وانما نعرف العربى والفارسى والهندى ولانجد ايضا من يترجم لنا هذه اللغة نعم ان كنتم لزمتم على انفسكم طبع تراجمها بالعربى لاستفدنا جميعا اهل الهند وسهل علينا الوصول الى قلل مقاصدها وقمنا معكم فى اعانة الدين بالمضامين العميقه و التحقيقات المنيفة الشرعيه والسلام ختام .

الداعى لكم بالخير
صدر المدرسين بالمدرسة الدينية الاسلامية
المعروفة بمظاهر العلوم ببلدة
سهارنفور
خليل احمد فقه‌رالله للتزود لامد

صراط مستقیم

ذاتاً صراط مستقیمه عربجه وفارسیجه برقسم علاوه ایتمك جمله‌ آماللرمزدندر . شوقدركه مهم برمشغله اولان بوخصوصه شیمدیدن تشبث ایده‌بیلمك عظیم فداكارلغه متوقفدر . كرك ممالك عثمانیه‌ده‌كی مسلمانلر وكرك خارجده‌كی اسلام قارداشلرمز توجه وهمتلرینی آرتدیررلرسه ان‌شاءالله بوتصورمز دخی آتیاً حصولپذیر اولور .

مطبوعات

حجاز خطی وهندستان مسلمانلری

هندستانده پنجاب ایالتنك مركزی اولان لاهور بلده‌سنده منتشر وطن غزته‌سی صاحبی طرفندن مصرده منتشر رفقامزه كوندریلان مكتوبك صورت مترجمه‌سیدر :

« حجاز تیموریولی خطی ایچون وطن جریده‌سی اداره‌خانه‌سی طرفندن آچیلان اعانه دفترینك اوتوز بشنجی تقسیطی دخی دارالخلافه‌ده‌كی قومیسیون مخصوصنه كوندرلمشدر . فقط مع التأسف بودفعه‌كی ارسالاتك مقداری قرق درت انكلیز لیراسنی تجاوز ایتمیور . اوچ آیده بر كوندرلمكده اولان اشبو تقسیطلرك هردفعه‌سنده‌كی ارسالات یوزلرجه لیرایه وحتی بعضاً بیك لیرایی متجاوز برمبلغه رسیده اولمقده ایكن بردنبره بوقدر تنزل ایتمش اولمسی شبهه‌سزدركه حكومت عثمانیه‌نك بین الحرمین خطك تمدیدی حقنده كوستردیكی تراخینك هند مسلمانلرینه ایراث ایلدیكی یأس وفتوردن نشأت ایلكده‌در . یالكز وطن جریده‌سی اداره‌سی واسطه‌سیله شمدی‌یه‌قدر كوندریلان اعانه‌نك یكونی طقسان سكز بیك التی‌یوز یكرمی‌سكز هند روپیه‌سنه بالغ اولمقده‌دركه كسرسز حساب اوله‌رق یوز بیك روپیه دیمكدر . الله كوسترمسون حكومت سنیه آز برمدت ظرفنده خط مباركك انشاسنه دائر بر حركتده بولنمدیغی تقدیرده موجب یأس وتأثر اولان شو احوال وشرائط آلتنده جمع اعاناتده دوامی مع الاسف آرزو ایتمیان اداره‌خانه یكون ارسالات یوز بیك روپیه‌یه بالغ اولور اولماز دفتر اعانه‌یی قپامق عزم ونیتنده‌در . »

لوا رفیقمز مكتوبك زیرینه آتیده‌كی ملاحظه‌یی ترذیف ایدییور :

« اكمالی برچوق فوائد دینیه واقتصادیه وسیاسیه تأمین ایده‌جكی خفی اولمیان شو خط مباركك برآن اول اتمامی حقنده رجال دولتمزك اهتمام مخصوصده بولنملرینی رجا ایدرز . »

صراط مستقیم

خطك دوام انشاآتی حقنده چاله جریه دور استبدادده بیله روا كورلمیان شو تهاون وتراخی‌یه دورمزده جواز كوسترلمسی الحق جدیر تأثر وتأسفدر . نصب عین اسلام اولان بوبقعهٔ مباركه‌ده اسباب عمران وانتظامك برآن اول تأمینی خلافت اسلامیه‌یی تمثیل ایدن حكومت عثمانیه‌نك اعظم وظائفیدر . آز بر همتله وجوده كله‌جك اولان قسم متباقی حقنده حكومتك اهمال فكردن خالی قالمدیغنی كوستریر آثارك ظهورینه بتون عالم اسلام صبرسزلقله انتظار ایلمكده‌در .

حكومتمزك بصیرت واعتناسندن بوانتظاره قریباً نهایت ویریله‌جكنی امید ایتمكده‌یز . انشاءالله بوامنیه‌ده خاسر قالمایز .

یواش یواش حقیقت اكلاشیلیور !

حسیاتمز فرانسز حسیاتی ، روحمز فرانسز روحی‌در ، دیه‌جك قدر انجذاب و تملق كوستردیكمز فرانسزلرك استقراض مناسبتیله حقمزده قوللاندقلری آجی ودرشت لساندن ، ابراز ایتدكلری خصمانه حسیاتدن منفعل اولان طنین رفیقمز ، « فرانسز مطبوعاتنك بزه قارشی لسانی ، صوفیه و آتنه‌ده‌كی لحنه یاپراقلرینك لسان ومسلكندن

پك فرقسز بر حاله كلدیكنی » اسفله سویلدكدن صوكرا نهایتلره طوغرو شویله سرزنشلرده بولونیور :

«حریت اعلان اولونور اولونماز بوتون توركیه‌ده فرانسه‌یه قارشی بر میلان باشلادی :

هر طرفده فرانسز لسانی تعمیمه چالیشدیلر . تكمیل طلبه‌لرینی فرانسه‌یه كوندردیلر . فرانسه‌دن مالیه مشاوری ، عدلیه مشاوری ، مالیه مأمورلری ، اصلاحات مالیه قومیسیونه اعضا ، نافعه‌یه مهندس دعوت ایتدیلر . امور نافعه تشبثاتی بیك مشكلات ایله چیقابیلدیكی حالده یمن ، صنعا ، باندیرمه ـ صوما ، طرابلس ـ حمص شمندوفرینی فرانسزلره ویردیلر . تلفون امتیازینی آلان سندیقه‌ده فرانسزلرده داخل . حاصلی توركیه‌نك هر جهتنده فرانسه‌نك نفوذ مادی ومعنویسی صوك درجه‌ده آرتیور ودها زیاده آرتمق استعدادینی كوستریوردی . بو بر حقیقتكه انكار قبول ایتمز .»

صراط مستقیم

« ولن ترضی ....» حقیقت عالیه‌سنك اون اوچ عصر اول حكمی نه ایسه یكرمی آلتی عصر صوكراده او اوله‌جقنه . هیچ دكیشمیه‌جكنه شبهه ایتمه‌ملی‌در . دون انكار اولونان ، اولونمق ایستنن شو حقیقت بوكون ، یاخود یارین البت تسلیم اولونه‌جقدر . واقعا بز اونلری ممنون ایتمكه الدن كلدیكی قدر غیرتدن كری طورمیورز ؛ و بویله یاپمه‌مزه اساساً بر مانعده یوقدر . فقط متعصب ، منفعتپرست اوروپانك كوكل آرزوسیله طریق حقه ، دائرهٔ عدله كیرمسی ، امین اولملیدر كه ، هیچ بر زمان مشهود اولمایه‌جقدر . بناءً علیه دائما بو حقیقتی كوزاوكنده بولوندیره‌رق نه وقتیله فضله تملق كوسترملی ، نه‌ده صوكرا حقارتدن بو درجه‌لرده متأثر ومنفعل اولملی !..

« تان » غزته‌سنك صوك مقاله‌لری

استقراضی كندی دائره‌سنده یاپمادیغمز ایچون فرانسه دوستمز بزه پك قیزدی . ناظرلر ، بانكرلر بر برلریله صوثوق وجدی قونوشورکن ، پاریس واستانبول جریده‌لری ده شدید وحار بر قلم غوغاسنه طوتوشدیلر . بولوار غزته‌لرینك نه‌لر یازدیغندن خبریمز یوق ، چونكه اونلره كوز كزدیرمه‌یه وقت بولامیورز . محترم « طنین » ك « لجنه یاراغی » تشبیهنه باقیلورسه پك ایلری كیتدكلری آكلاشیلور . اوته‌دنبری جدی وآغیر باشلی طانیلان « تان » ك صوك مقاله‌لریده ، بو بابده بر فكر ویرمه‌یه كافیدر . مطبوعات مناقشاتنك ، استقراض مسئله‌سندن چیقیلوب ، حتی استقراض مسئله‌سی بوسبوتون اونودیلوب ، فرانسه ایله توركیه آراسنده كیزلی قپالی طوران مسائل معلقه‌نك همان هپسی میدانه چیقاریلدی ؛ وكوریلدی كه پك یاقین دوستلر صانیلان بو ایكی دولتك آراسنده بر خیلی مسائل مختلف فیها موجود ایمش ... «تان» مقاله‌لرینك بعض قسملرینی جراند یومیه ترجمه ایتدیلر . لكن بعض طرفلرینی براقدیلر . بزده ، فرانسزلرك حكومتمزه قارشی بسله‌دكلری حسن ظن وتوجهلرینك درجه‌سنی قارئلرمزك اكلامه‌سنه خادم كبی كوردیكمز پارچه‌لرینی اشاغی‌یه ترجمه ونقل ایدیورز :

« استانبولده ایتالیا سفیرینك باشنه كلن حادثه » سرلوحه‌لی باشمقاله‌ده :

« بو غیر مترقب وقعه ، ایلك اوكجه ایتالیا مطبوعاتنك مطالعاتنی جلب و دعوت ایتدی ، چونكه خلقك خصومتنه هدف اولان اونلرك سفیری ایدی ؛ لكن مسئله دها عمومیدر . خلق موسیو مایور دولاپلانشك عربه‌سی اطرافنده « یره باتسون سفیر ! » یاخود « یره باتسون ایتالیا ! » دیه باغریشمادیلر ، بلكه پك اسكیدن بری آشنا اولدیغمز « یره باتسون كاوورلر ! » صدای عداوتنی رفع ایتدیلر . یكی اداره‌نك ، اوروپا مكتبلرنده اوقومش ، یاخود منفی ایكن غرب افكارینه سوروكنمش بر قاچ آدم طرفندن تأسیس اولندیغنی كوره‌لیدرك . عموم خلقك ده ، چارچابوق عین فكرده اوله‌جقنه ، تأملسزجه قانیلیویرمشدی . كنج توركیه كندیسی ، هیچ شبهه‌سز كمال صدق و خلوص ایله اینانیور و اوروپایه‌ده ایناندیریوركه یكی اداره‌نك « ملت عثمانیه » یه بر نوع تأثیر اسرار انكیزانه‌سی واردر . حالبوكه « ملت عثمانیه » اساساً ، بر وجود حقیقی اولمایوب ، بر وجود تصوریدر ، انجق پولتیقه كوزه‌لكندن طوغمه بر مخلوقدر .

فی الواقع ، یالكز قانون اساسینك اعلانی ، هیچ بر یره اولمادیغی كبی استانبولده روح حریتی الهام ربانی ایله نفخ و تلقین ایلیه‌مدی . دیكر دها آز كوزه چارپان حادثاتدن صوكره ، ایتالیا سفیرینه ایدیلن تهدیدات تورك حكومتی طرفندن ، بر دوای كل اولمق اوزره متصل اوكه سوریلن ادارهٔ مشروطه‌نك ، حمای شدید تعصبی افاقه‌یه كافی كلدیكنه غیر قابل الرد بر علامتدر .

« ... خلق ، ملتپرورلك ایچون ایدیلن تشویقاتی ، اجانبدن اخذ انتقام وعظی كبی تلقی ایدیور . ذاتاً بر آز مبهم اولان عثمانلی ملیتی فكرینی ، خلق ، اجانبه قارشی بسله‌دیكی عدم اعتمادی ، كین و عداوتی ، كچمش زمانك قاریشیق و ایی اكلاشیلمامش خاطراتی و سیاستنه ، حكومتنه اجانبك مداخله‌سی خوف باطلیله تفسیر ایدیور .

« اتحاد و ترقی قومیته‌سی كنج توركلرینك و حكومت باشنه كچیردكلری آدملرینك ملیتپرورلكی ، اكثریسنك حسن نیتنه رغماً ، اولجه اویومش كبی طوران قراكلق و شدتلی احتراصاتی اویاندیرمشدر . . . عثمانلی حكومت مشروطه‌سی ، دها دون قاپیتولاسیونلرك ، كنج و مشروطی توركیه‌نك اوروپاده‌كی موضع جدیدی ایله آهنكدار اولمایان او اسكیمش ، موده‌دن چیقمش معاهده‌لرك فسخنی طلب ایدیوردی . بو طلبده ، قانون اساسینك ، بر نوع افسون قوتیله « ملت عثمانیه » نك قسم اعظمنی تشكیل ایدن ارنبودك ، عربك ، كردك طبیعتنی اساسندن دكیشدیرمش اوله‌سی ادعاسی مندمجدی . حقیقت دها آز متملق ودها آز تسلیكاردر ، و قاپیتولاسیونلر مسأله‌سی دونه نسبةً بوكون دها كوچ قابل حل كورینیور ..

سوزك قیصه‌سی ، اسكی حمام اسكی طاس : غیر محق حقلریمزی مشرقده محافظه وادامه ایتمك ایسترز ؛ بزم حسن توجهمزی قزانمق ایسترسه‌كز كوله‌لریمز اولكز ؛ هلال دائما صلیبه مغلوب قالملیدر ؛ یوقسه بیك درلو افترا اویدورور ، بیكنزی پاطلاتیرز ، چونكه قوتلی وبناءعلیه حقلی‌یز ..

« آفریقاده فرانسه وتوركیه » سرلوحه‌لی باشمقاله‌ده :

« معلومدركه بو سنه ، فرانسه ایله توركیه آراسنده تونس حدودی تحدید و تعیین اولوندی . كچ اولسونده هیچ اولماسون . بو عملیات الزمدی ، لكن كافی دكلدی . فی الحقیقه ، بز جنوبی طرابلس غرب ایله فرانسه غربی افریقاسی مواقع تلاقیسنده توركلرله همحدودز . و بو قومشولق بزه دائما بر طاقم راحتسزلقلری موجب اولیور .. »

تان » بویله مایخوش بر سوز باشی ایله مقاله‌سنه كیریشوب « فزان » دن « قاوار » ه كیدن عثمانلی مفرزه‌سنه بر فرانسز بلوكی

طرفندن روا کوریلمش معاملهٔ غیر لایقه‌یی کندی نقطهٔ نظرینه کوره تفصیل ایتدکدن صوکره ، شو سوزلرله مقاله‌سنی بیتیریور :

« آفریقای وسطی ممالکمزی ازعاج ایدن بوتون محل انتظام واسایش عناصر - غزوه‌لر ، اتحاد اسلام نشریاتی ، سلاح و کئول قاچاقچیلغی - طرابلس غرب حدودندن کلیور . بوکا آرتق تحمل اولوناماز . بزم آفریقاده برچوق منافعمز وار . بومنافعی بعض مأمورین سیاسیه‌مز ایجه بیله‌میورلرسه بیله مدافعه‌سی لابددر . کرك تورك حکومتنه . کرکسه ترکیه‌ده بولنان مأمورلریزه آرتق اخطار ایچون وقت کلمشدرکه فرانسه بویوك بر آفریقا دولتیدر وآفریقاده تمامیت ملکیه‌سنی اولسون ، افریقالی تبعه‌سنك حقوقنی اولسون غیرت متساویه ایله محافظه ایلیه‌جکدر . »

بو صوك جمله‌لر جزائر وتونسلی قارده‌شلریمزك مقام خلافت عظمایه قارشی حسیات اسلامیه‌لرینی اظهاره جسارت ایتمه‌لرینه ورده ، بیلمم نره‌ده اصل ونسلی مجهول ، کویا جزائرلی بر آدمك حقوقنك محافظه‌سنی رجاءً فرانسه قونسلوسنه مراجعت ایله‌مه‌سنه تامیجدر . اما اصل تلاشی ، عالم اسلامده کوریلن بعض علائم انتباهدن ، وکنج تورك حکومتی صاقین بو انتباهدن استفاده‌یه قالقیشماسون قورقوسندن نشأت ایدیور .

چونکه فرانسزلر ایی بیلیورلرکه آفریقاده بویوك بر دولت اولمقله برابر قوی بر دولت دکلدرلر .

انکلیز معلم براوون‌ك عالم اسلام حقنده افکاری

بوتون غرب صرف قبا قوته پرستش ایدوب ، بو عصرده اوقبا قوتك صاحبی اولدقلرندن بوتون عالمی اوکلرنده دیز چوکدیرمك ایستدکاری حالده ، کمال استغراب ایله ایشیدیورزکه آرالرنده بعضاً حسن وخیری سونلر ، ودها غریبی محاسن اسلامی حس وادراك ایده‌بیلنلر وار ایمش ! بر درجه‌ده که بالذات مسلمانلره بیله محق ومعقول وصایاده بولنه‌بیلورلر . بونی بزه فیلسوف رضا توفیق بك افندی ، « اقدام » ستونلرنده شویله آکلاتیور :

«معلم براوون صحنهٔ تاریخده بر چهرهٔ اصیل و ذاتی ایله اورته‌یه چیقوب بیوك بر زول اوینایان شرق و بالخاصه اسلام مدنیتنك انقراضنه ، انهدامنه بر درلو کوکلی راضی اوله‌ماز . اوروپانك بوصوك عصرده مسلك سیاسیسنی تمثیل ایدن حرص استیلا وامپریالیزم مسئله‌لرینه دائر آره‌مزده جریان ایدن بر مباحثه‌ده فکر مخصوصنی کندیسنه صراحةً عرض ایتمش و قبا قوته قارشی الك نازك بر مدنیتك ، الك حساس اقوامك محکوم اولدیغنی کمال یأس ایله سویلمشدم . معلم محترم کمال خلوص ایله شو ملاحظاتی بیان ایتمشدی :

« اوت !.. سیاست عالمده بوکون حکم فرما اولان پرنسیپ (الحکم لمن غلب) قاعده‌سیدر . مع التأسف بوکونکی مسلك سیاست بو بی امان قانونه استناد ایدییور . سیاست حاضره‌ده بوکون مقصد معین بودر . جهانی استیلا ایتمك و اقوام ضعیفه‌یی یواش یواش افنا ایلمك در ..

« بن . بو تشبثات مخربه‌یی جماعت انسانیه و مدنیت حقیقیه ایچون بر فلاکت اوله‌رق تلقی ایدرم . داروینیزم پرنسیپلرینك سیاسیاته تطبیق بوضلالته سبب اولمشدر . الك قابلیتلی اولان ملتلرك سائرلرینه تفوق ایدوب یاشامه‌سی مشروع ومحق عد اولونجه کندی قوتنه کووه‌نن بر دولت امل استیلا پرورانه‌سنده جلاد انسانیت کسیلیر . بونك ایچوندرکه مدنیت اسلامیه‌یی بعض وجوه ایله اوروپا مدنیتنه فائق بولورم . بو مدنیتی اورته‌دن قالدیروب سوپورمك اوزره یوروین قوته قارشی عالم اسلام توحید فکر و امل ایدوب مقاومت ایلملیدر . بو کوزل مدنیت منقرض اولمامیلدر . »

« سوزلرمی یاکلش تلقی ایتمیکز . بن واقعا پانیسلاویزم طرفداری‌یم ، فقط بنم نظرمده بو لفظك معقول بر معناسی واردر . بن بوتعبیرك مضمونی هرکس کبی آکلامام . پانیسلامیزم نامنه مثلا نشر دین ایتمك و بتون خلق جهانه تکلیف اسلام ایلمك مقصدی بالطبع بندن اوزاقدر . شرقك بر مدنیتی وارکه کوزللکی ، اصالت و نجابتی ، صنعت معماریه‌سنده ، ادبیاتنده ، اخلاقیاتنده ، فلسفیاتنده ، معاشرت و عاداتنده الحاصل معنویاتنك بالجمله تجلیاتنده جلوه‌نمون اولیور . بن ایشته بو مدنیتی حقیر کورمیکز ترك واهمال ایتمیکز دییورم . اوروپانك خشك و خشین مدنیتی سزك نازك مدنیتکزی محو ایتمك عزمنده‌در . بوکا قارشی جمله‌کز یکوجود اتفاق اوله‌رق مدنیتکزی محافظه ایچون مجاهده ایدیکز . زیرا او کمالات حقیقةً شرق فطرتنك ، شرق معنویتنك الك کزیده الك اصل تجلیاتیدر . سزکدر . طبیعتکزه ، مزاجکزه دها موافقدر . اوروپا ایله تماسده بولنان شرقلیلر بهمه حال بزم الك ایی قاعده‌لرمزی ، الك مستحسن عاداتمزی آلیورلر ، میخانه‌لرمزی ، اویونلرمزی ، مؤسسات سفلیه‌مزی دها اول آلیورلر ، فنالقلرمزی تقلیده عظیم بر انهماك کوستریورلر . ایشته هندستان ، مصر و جزایرله تونس میدانده‌در . یوقسه فنون و صناعات کبی رنك ملیتدن عاری اولان و بتون انسانیتك تکاملات مادیه‌سی ایچون وسائط استحصالیه‌دن معدود بولونان آلاتك جمله‌سنی بلا پروا تلقی ایده‌بیلیرسکز . فقط هویت ملیه‌کزی ضایع ایده‌جك حرکتلرده بولونمایك . خلاصه یالکز فرنکلکله اوزنمه‌یکز . سز نه یاپسه‌کز بر انکلیز اوله‌مازسکز . فقط اوروپایی سطحی‌جه تقلید ایله عثمانلیلقدن چیقار ، مذبذب بر معنویت غیر معینه ایچنده یاشارسکز . ایشته بو فلاکتدر . »

فرنك پرستلرك نظر دقتنه

بیروت طریقیله بغداده متوجهاً عزیمت بیوران مبعوث محترم بابان زاده اسماعیل حقی بك افندی مسافری ماریتیم قومپانیاسنك نیژه‌ر واپورنده یولجیلرك اوج درت کون فرانسز عادات ومعیشتنه توفیق حرکته مجبوریتندن متولد احتساساتنی (طنین) رفیقمزه کوندردیکی بر مکتوبده تصویر بیوریورلر . بر قاچ هفته اول ینه طنین‌ده مندرج اسماعیل مشتاق بکك اوروپا سیاحتی خاطره‌لرینك برنجیسیله قارشولاشدیره‌رق کمال دقتله مطالعه بیورلمسنی توصیه ایدرز :

اجنبی واپورینه بینن یولجیلر درحال مملکتلرندن صانکه بیکلرجه فرسخ تباعد ایتمشلر کبی برچوق عاداته کرهاً مطیع اولیورلر . بر ترکی هیچ بر حاضرلغه ، هیچ برادمانه تابع طوتمدن بردن بره فرانسه‌نك برکوشه‌سنه آتیکز . وعلی‌الخصوص اوراده ییوب ، ایچمك ، یاتمق ، یورومك ، اوطورمق وسائره ایچون نه‌عادتلر وار ایسه اوکا منقاد قیلیکز .. ایشته هر عثمانلینك اجنبی واپورینه بینرکن آلدیغی آجینه‌جق حال ووضعیت .

شمدی بوراده مسافری ماریتیم قومپانیه‌سنی معاتب طوتملی‌می؟ بلکه بالعکس . زیرا بوحال کوستریورکه هرشیده ، حتی اکل وشربده بیله برعصبیت ملیه اظهار اولونیور . برانکلیز چینه کیتسه بیله کندیسنی چینه کیتمش دکل چینی کندی آیاغنه کلمش فرض ایدرك اعتیاداتنك هیچ برینی بوزماز . چای وزیارت وقتنی ، اویقو واویاتمق زماننی شاشیرماز . ایشته کندی عادتلرنده بو ثبات واصراردرکه اقوام غربیه‌یه معنوی برتفوق تأمین ایدییور وبز شرقلیلری کندی مملکتمزده اولدیغمز حالده یالکز اقتصاداً ، تجارةً ، سیاسةً دکل ، عادات اکل وشربده ونوم ویقظه‌ده بیله ایستر ایستمز اونلرك زبونی قیلیور .

قوتك ، تفوق مدنیتك علامات واشاراتندن بریده بودر . مدنیتی غالب کلن بر قوم نره‌یه کیتسه لسانی ، طرز تفکرینی ، عادتنی اورایه تسلیم ایتدیریر . بر فرانسز ویا بر انکلیز بزم مملکتمزه کلدیکی زمان احتیاجات روز مره‌سنی دفع ایچون ترکجه ویا دیکر بر لسان محلی‌یی اوکرنمك ایسته‌مز ، ایسترکه کیتدیکی مملکتك بتون اهالیسی کندی لسانی اوکرنسون ! زیرا

کندی کندینه اوقدر حسن توجهی وار . کیتدیکی مملکتی خوار وحقیر ، کندی شخصنی کندی ملتنی اوقدر یوکسك کوریرکه او مملکتك اهالیسنه کندی لسان وعاداتنه وقوفسزلقندن طولایی عادتا آجیر . بر انکلیز ویا بر فرانسز اباً عن جد بو مملکتده توطن ایدر ، یشار ، اکتساب ثروت ایدر . بونکله برابر ترکك نه لسانني ونه عادتنی اوکرەنیر . بو جهلی کندیسی ایچون ضررلی اولمق شویله طورسون بالعکس کارلیدر . فقط هیچ انکلیزجه بیلمین بر ترکی قولندن طوتوب انکلتره ویا آمریقانك بر طرفنه اتیکز . بو زواللی یا آجلقدن اولور و یاخود پك چوق سفالتدن صکره فوق البشر برطاقم مساعی صرفیله لسان محلی یی کککه لیه‌رك نهایت برآز اوکرنمکه غیرت ایدر .

ایشته شرق ایله غرب آره‌سنده‌کی فرقلر .. بو آجی حقیقتلر ، اعتراف ایدرزکه بزم ایچون بادئ افتخار دکلدر . فقط بومذلت اجتماعیه‌مزی شایان مباهات برحاله قویمقده بزم الزده‌در .

بز اول امرده مدنیتمزی ، دها طوغریسی مدنیتمزك استنادگاهی اوله‌جق اولان قوتمزی تزیید واعلا ایده‌لم . بوتزیید واعلا عاداتمزك تدریجی صورتده تعدیل اولونمسنه متوقف اوله‌جغنه شبهه اولمدیغندن او وقت بویله اجنبینك پای استحقاری آلتنه کرهاً دکل طوعاً وآرزومزله یکی اطوار اکتساب ایده‌جکز . فقط کندی کندیمزه اطوار واخلاقجه اجرا ایده‌جکمز بوتعدیلات هر اقلیم ومحیطمزك ، شرقده‌کی هوامزك ، کونشمزك تأثیراتندن آزاده اولماز وهرحالده ملتمزه مخصوص وفقط عینی زمانده هردرلو ترقیاتده مستعد برماهیته ، برعلامت فارقه‌یه مالك اولور . بناءً علیه اکتساب قوت جهتنه قوت ویره‌لم . فقط قوت دنیجه یالکز طوب وزرهلی یی خاطرمزه کتیرمکله اکتفا ایتمیه‌لم . تجارت واقتصاد بوکون طوب وتفنکك مولدیدر ، مغذیسیدر ، مقویسیدر . واپور قومپانیه‌لری تشکیل ایتمك‌ده ایشته بووسائط قوتدن ، مادی ، ومعنوی وسائط قوتدن بریدر .....

شئون

دولت عثمانیه :

تونس وجزائرك تصدیق الحاقنی فرانسه طلب ایدیور . — پاریسدن استانبوله چکیلن برتلغرافنامه‌ده شویله دنیلیور :

«غزته‌لر ، خارجیه ناظری موسیو پیشونك صدراعظم حقی پاشا ایله صوك واقع اولان ملاقاتنده تونس وجزایره متعلق مسائلك حل وتسویه‌سی خصوصنده بالخاصه اصرار ایلمش اولدیغنی یازیورلر .»

اشبو تلغرافنامه تونس وجزائره متعلق مسائلك حل وتسویه‌سی دیه مبهم افاده اولنان خصوصی بوایکی مسلمان مملکتك فرانسه‌یه الحاقی مقام خلافتجه رسماً تصدیق دیمکدر . معلومدرکه جزائر سلطان محمود اول زماننده وتونس‌ده خاقان مخلوع دورسلطنتنده بلاسبب مشروع فرانسه حکومتی طرفندن ضبط واستیلا اولنمشیدی . لکن دولت عثمانیه بوتسلطك مشروعیتنی شمدی‌یه دکین اصلا تصدیق وتسلیم ایتمه‌مشدر . فنالقلرینی صایوب بتیره‌مدیکمز دوراستبدادبیله بوفضیحه‌یی ارتکابه جسارت ایلیه‌مه‌مشدر . بناءً علیه حکومت مشروطهٔ مشروعه‌مزك بویله برمکالمه‌یه اصلا یناشمیه‌جغنه امنیتمز برکالدر .

آفریقای عثمانی . — صوك کلن (تان) غزته‌سنده جانت حادثه‌سنه دائر معلومات آتیه بولنمقده‌در :

خارجیه ناظری موسیو پیشون جزائر والیسی وطوارق قبائلی رؤساسی ایله میرآلای لابه‌رین ویوزباشی نیژه‌دی قبول ایلمشدر .

آژانس هاواسك بیانه کوره طوارق قبائلی رؤساسی جزائر ـ تونس حدودینه متعلق مسائل حقنده موسیو پیشون ایله ملاقات ایتمش وموسیو پیشون ملاقاتی بیوك براهمیتله دیکلمشدر .

استخباراتمزه کوره طوارق رؤساسی وفرانسز ضابطانی خارجیه ناظری ایله اولان ملاقاتلرنده تورك مأمورلرینك جزائر ـ تونس حدودنده وفرانسه دائرهٔ نفوذنده اجرا ایلدکلری تحریکاتدن وبالخاصه جانتك عثمانلی عساکری طرفندن اشغالندن بحث ایلمشلردر .

فی الحقیقه برمدتدن بری بزجه فرانسه اراضیسندن عد ایدیلن بوواحه اوزرنده ترك بایراغی تموج ایتمکده‌در .

اکر بوحادثه واخیراً ایضاح ایتدیکمز قائور وقعه‌سی نظر دقته آلنیرسه عثمانلی مأمورلرینك آفریقاده منتظم برپولتیقه تعقیب ایتدکلری تظاهر ایدر .

جانت اوته‌دنبری دولت عثمانیه‌نك اجزای ممالکندن اولدیغنی ، درحال اخطاره لزوم کوریرز . بوکونلرده فرانسز غزته‌لری طرفندن قورچالانمقده اولان آفریقای عثمانی حدودلرینه عائد مسائل آفریقاده استقبال اسلام وعثمانی ایچون فوق العاده حائز اهمیت اولدیغندن انشاءالله یاقینده بوکا دائر فکریمزی برآز تفصیل ایله بیان ایدرز .

کنج مصریلرك قونغره‌سی . — بوکون بروکسلده کنج مصریلر قونغره‌سی اجتماعه باشلایور . اولجه قونغره پاریسده انعقاد ایده‌جکدیه اعلان اولونمشدی . لکن کنج مصریلرك فرانسه‌نك فاس حقنده‌کی پولتیقه‌سنه شدتلی هجومده بولنمه‌لرندن وآفریقاده‌کی فرانسه مستملکاتنده ساکن اهالئ اسلامیه آراسندن اغتشاش ظهور ایتمه‌سندن ناشی ، پاریسده قونغره‌نك اجتماعنه حکومت جمهوریه طرفندن مساعده اولنمامشدر .

آلمانیا ، آوستریا ، ترکیا اتفاق عسکریسی . — آتنه‌دن استانبول کونده‌لك غزته‌لرینه چکیلن بر تلغرافنامه‌ده دینلیورکه براین ویانه‌ده تأییداً روایت اولندیغنه نظراً ایمپراطور ویلهلم حضرتلری آلمانیا ، آوستریا وترکیا آره‌سنده بر اتفاق عسکرینك عقدی طرفداریدر .

فاس :

مغربده خیرلی برخبر . — «تان»ك فاس شهرنده‌کی مخبری ، آتیده‌کی خیرلی خبری (١) ایلول تاریخیله غزته‌سنه باتلغرافنامه بیلدیریور : سلطان حاضر مولی الحفیظك برادری مولی الکبیر آرتق قارده‌شی علیهنه حرکتندن حرکتدن واز کچوب طلب امان ایلدی . مولی الحفیظك قارده‌شنك مراجعتی صمیمیت ومحبتله قارشیلادیغنی منابع موثوقه‌دن بیلدیریلیور . آرتق ایکی قارده‌ش آراسنده اختلاف بیتمش کیبیدر .

بز ، دائماعالم اسلامدن بویله بشارتلرك ورودینه منتظرز . حالبوکه مع التأسف ، اکثریا اختلاف ونزاع خبرلری آلمقله دلخونز . آرتق حمد اولسون ، بونلرده ایشیدیلمه‌یه باشلادی .

آفریقا :

افریقاده توسع اسلامیتده اوروپالیلرك تلاشی . — آلمانیانك افریقه مستملکه‌سی سکنه‌سندن حبشیلرك اسکیدن بری دین مبین اسلامی قبول ایتمکده اولدقلری معلومدر . صوك کونلرده آلمانیا حکومتنه ویریلن راپورلرده اورا اهالیسنك اللی آلتمش سنه‌یه قدر کاملا مسلمان اوله‌جقلری بیلدیریلیور . آلمانیا حکومتی اسلامیتك توسعیله کندی نفوذینك آزالمه‌سندن قورقیور ، بوکا چاره اولمق اوزره پك چوق میسیونرلر کوندریور . بقالم انسانیتك طبعتك انتخابنه قارشو سد چکه بیله‌جکمی ؟

«مطبعهٔ خیریه» وشرکاسی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

صراط مستقیم ۱۳۲۶

محل مطبعه واداره :
جغال اوغلنده امنیت صندوغی جوارنده شنکول یقوشنده ۲۲ نومرو

اخطار :
مسلکمزه موافق آثار جدیه مع الممنونیه قبول اولنور
درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دینی ، فلسفی ، علمی ، ادبی وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه «	٦٫٥	٣٫٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۰۸ — ۲٥ رمضان المبارك پنجشنبه ۱٦ ایلول ۳۲٦ — بشنجی جلد

تفسیر شریف

انوار قرآن

۲۱ — یا ایها الناس اعبدوا ربكم الذی خلقكم والذین من قبلكم لعلكم تتقون .

[جناب اقدس کبریا ، کتاب کریمنك علو درجه‌سنی وانك حقنده ناس اوچ فرقه‌یه آیریله‌رق بر فرقه‌سی اکا اخلاص ایله ایمان ایدوب متضمن بولندیغی شرائع واحکامی محافظه ایلدیکنی ودیکر فرقه دخی اکا قارشو اظهار کفر وعناد ایدرك امر ونهینه قطعا اجابت ایلمدیکنی ، اوچنجیسی ایسه بو ایکی فرقه ارەسنده مخادعه ونفاق ایله مذبذب بر فرقه بولندیغنی ذکر ایلدکدن وهر فرقه‌یی خواص واوصافیله توصیف ایدوب هر برینك عواقب احوالنی دخی بیان ایتدکدن صکره انلری تهزیز وتنشیط ، امر عبادتی تفخیم ، کلفت عبادتی لذت خطاب ایله جبر وتلافی ایچون علی سبیل الالتفات کندیلرینه توجه ایدرك جمله‌سنه بردن عبادتی امر ایدیور ، بیوریورکه]

ای ناس سزی وسزدن اولکیلری خلق ایدن ربکزه عبادت ایدك مأمولدرکه اتقا ایدرسکز [سزه وسزدن اول کذار ایدن امم سالفه‌یه شامل معنای ربوبیت وخالقیتی ملاحظه ایدك‌ده ذات الوهیتنه خشوع واخلاص ایله وادب وحضور ایله عبادت ایدك . او سزی کتم عدمدن خلق وایجاد ایلدی ، بر قطره منی‌یه سمع وابصار وافئده احسان ایتدی . سلفکز کبی سزی‌ده نعمی ایله تغذیه وکرمی ایله تنمیه ایلدی . مواهب فطریه‌ده سزی سلفکزه مساوی قیلدی ، انلره خلقةً وهدایةً نه انعام ایتدیسه سزده آنی انعام ایلدی .

سز ربکزی کورمسه‌کزده او سزی کورر ومحل اخلاص اولان قلوبکزه نظر ایدر ، شو حالده سز ذات الوهیتی باقوب کوریور - مشسکز کبی اکا خشوع وحضور واخلاص ایله جملةً عبادت ایدك وعبادتده شو خشوع وحضور واخلاصی نفوسکزه احساس ایتدیرمك اوزره معنای ربوبیت وخالقیتی درپیش مطالعه ایدزك استعانه ایلەیك . ذات الوهیتنه حضور واخلاص ایله عبادت ایدرسه‌کز مأمولدرکه نائل فوز وفلاح اولان زمرۀ اهل تقوایه داخل اولورسکز .

آیت کریمه‌ده واقع [النـاس] ایله مراد ، عصر نزول قرآنده موجود اولان کافۀ مکلفین‌در ؛ چونکه [الرجال] ، [النسـاء] کبی محلّی باللام جمعلر ، [القوم] ، [الرهط] ، [الناس] کبی اسم جمعلر کرك استعماله وکرك صحابۀ کزین حضراتنك بونلرك عمومیتی ایله استدلال ایلدکلری شایع وذایع بولنمسنه نظراً عموم افاده ایدر . دین مبین احمدینك مقتضای خطـاب واحکامی عصر نزول قرآنده موجود اولان مکلفین ایله انلردن صکره الی قیام الساعه پذیرای وجود اولان مکلفینك کافه‌سنه شامل اولدیغندن بو ایکنجیلرده آتیده واقع خطابك تحت حکمنده داخلدرلر . عقلمه ایله حسن بصری حضرا - تنك : یا ایها النـاس خطـابیله نازل اولان حکملر مکیدر دیمش اولدقلرینه دائر روایت آیت کریمه‌نك مؤمنین ایله فرق سـائره‌یه عام وشـامل اولمسنه منـافی دکلدر ، زیرا آیتك مکه‌ده نزول ایلمسندن حکمنك اهل مکه‌یه اختصـاصنی ایجاب ایلمدیکی کبی او زمان اهل

مکه تمامیله کفره اولمدقلری جهتله حکم آیتك انلره مختص اولمسندن کفاره مخصوص اولمی‌ده لازم کلز ــ س ش . بوراده واردخاطر اولان دها دیکر سؤاللرك دخی جوابلری مفسرین کرام طرفندن ویرلمشدر.

هر شی‌که قرآن بزه انی امر ایدیور واکا نظر ایتمکه بزی ارشاد ایله‌یور ، انکله اشتغال قرآن ایله اشتغال دیمکدر . ایمدی قرآن : « یا ایها الناس اعبدوا ربکم الذی خلقکم والذین من قبلکم » دیه امر ایدنجه بو بزی خلقتمزده‌کی حکم واسراردن عبرت المغه ایقاظ اولدیغندن بز او حکم واسراری تحری ایلملی‌یز . نته‌کیم « وفی انفسکم افلا تبصرون » بیورلمشدر . بو امر بزی امم سالفه‌نك تاریخندن عبرت المغه‌ده ارشاد ایدیور . نته‌کیم دیکر بر آیتده « قل سیروا فی الارض فانظروا کیف کان عاقبة الذین من قبلکم » دیه وارد اولمشدر . بونك امثالی پك چوقدر .

انسان نه‌زمان قرآنك معانیسنه آشنا اولور و اسالیبنده‌کی حلاوتی طادار ایسه انجق اوزمان قرآن ایله متأثر اولورده نفسی انك وعدیله مطمئن اولور ووعیدینه خضوع وخشوع ایدر . قرآنك معانیسنه آشنا اولمق واسالیبنده‌کی حلاوتی طاتمق ، ابن هشامك نحوی کبی بعض کتب نحوه وعبدالقاهرك بلاغتی کبی بعض فنون بلاغته نظر ایله برابر کلام عربی بلیغی مزاوله ایله حصوله کلور . بو نظر ومزاوله‌دن صکره اوا نسان ایچون لغت عربیه‌یی اکلامقده بر ذوق حاصل اولور وبو ذوق کندیسنی فهم قرآنه اهل ایدر . امام ابوبکر باقلانی دیمشدرکه : « بلاغتده ممارسه پیدا ایتمکسزین بلاغت قرآندن بر شیئ فهم ایتمك کندینه ممکن اولدیغنی زعم ایدن کیمسه کاذب مبطلدر » .

ایمدی بالغ ورشید اولمش وطالب علم بولنمش بر مسلم ایچون طوغریمی‌درکه قرآنی کندینه پیشوا ایتمسون وانی مشعلهٔ هدایت اتخاذ ایدوب ناس ارەسنده وبدعتلر ظلماتی ایچنده او نور ایله یوریسون

او کمزده دشوار ایکی عقبه وارکه بو ایکی عقبه‌یه صالدیرمدقجه بولندیغمز حالدن ارتقا ممکن دکلدر . بونك بریسی عطالت ودیکری جناب حقك بزه اولان نعمتلرینك قیمتنی بیلمیوب‌ده نفسمزه قصور وعزو واسناد ایتمکدر . بو ایکی خصلتك صاحبی کندینی خیره ارشاد وحقه هدایت ایدن کیمسه‌یه ، کندینه طبیعتك ضدینی تکلیف ایلدیکی ایچون بغض وعداوت ایدر وضلال وغوایتنی اعترافدن برکریزکاه اولمق اوزره مرشد وناصحی قدح ومذمتدن بشقه چاره بولەماز . جمله‌مزه لازم اولان شودرکه نفسمزه ویرده قرآن عظیم الشانه نظر ایده‌لم‌ده عقائد واخلاق واعماللرمزی انکله وزن ایده‌لم ، هانکیمزك میزانی زیاده کلورسه او مسلم حقیقی‌در ، جناب حقه حمد ایتسون ، یوقسه زیادیه باعث اولان احواله سعی وغیرت ایلسون . بزم بولندیغمز حاله مدید بر نظر ایله نظر ایلمکلکمز ودرین درین تفکر ایتمکلکمز لابددر . تفکر ایتمیان ره راسته یول بولماز ، ره‌راستی بولمیان ایسه ضالدر . « فما ذا بعد الحق الا الضلال » ــ ع .

[لعل] کلمه‌سی معنای وضعیسی اعتباریله وقوع ایله عدم وقوع ارەسنده متردد اولوب‌ده وقوعی مرجح اولان بر امرك وقوعنه امید وار اولمنی افاده ایدر . بر شیئك وقوعنی توقع وامید ایتمك نه اوله‌جغنی بیلمامکدن نشأت ایده‌جکی جهتله جناب علام الغیوب حقنده محال اولدیغندن مفسرین کرام کلمهٔ مذکوره ایله بو مقامده مراد اولان معنایی بروجه آتی بیان ایتمشلردر :

[لعل] کلمه‌سنك افاده ایلدیکی توقع وامید جناب حقه دکل ، عباده راجعدر ؛ چونکه بر شیئك حصولنه انتظار او شیئك عاقبتی بیلنمدیکی زمان اولور ، بو ایسه علام الغیوب اولان جناب باری حقنده محالدر . یاخود ملوك واکابر ایفاسنی تصمیم ایتدکلری وعدلرینی [لعل ، اوله‌بیلور ، مأمولدر] امثالی ادالر ایله ایراد ایتمکه معتاد اولدقلرندن کلام الله بو اسلوب اوزره وارد اولمشدر . یاخود [لعل] کلمه‌سی بعضیلرینك دیدیکی کبی [کی] یعنی [تاکه] معناسنه‌در ــ ف . [لعل] اداتی [کی] معناسنه کلمزسه‌ده اطماع معناسنه یعنی امیدوار ایتمك معناسنه کلور ، کریم ورحیم اولان ذاتك ایسه امید اولنان بر شیئك حصولنه امید ویرمسی وعد قطعی دیمك اولدیغندن [لعل] کلمه‌سی [کی] معناسنه‌در دینلمشدر ــ ك .

بو آیت کریمه توحید باری‌نك وجوبنی وذات اقدسه عبادت کافهٔ ناس اوزرینه متحتم اولدیغنی بعبارتها ناطق اولمقله برابر انفس وآفاقده منصوب آیات تکوینیه‌نك مطالعه‌سی بوکا بر حکم قطعی ایله حکم ایلدیکنه‌ده باشارتها ناسی ارشاد ایدیور . ناسك کرك کندیلرینك خلق وایجادی وکرك اسلافنك خلق وایجادلری وجود باری‌یه اك قوی شاهد ، اك واضح دلیل اولدیغی جهتله آیات تکوینیه‌دن اولا انلرك نفسلرینه تعلق ایدن خلق وایجاد بیان ایدیلوب آتی الذکر آیتده دخی معیشتلرینه تعلق ایدن آیات تکوینیه ایراد بیورلمشدر ــ س .

— ٢٢ الذی جعل لکم الارض فراشاً والسماء بناءً وانزل من السماء ماءً فاخرج به من الثمرات رزقاً لکم فلا تجعلوا لله انداداً وانتم تعلمون

[آیت سالفه‌ده حق سبحانه وتعالی حضرتلری قوللرینه نعمت ایجادی ومواهب فطریه‌ده‌کی نعمت تساوی‌یی تذکار ایلدیکی کبی بو آیت کریمه‌ده دخی عبودیتی خاصهٔ ذات الوهیتنه شایان قیلان بعض خصائص ربوبیتی انلره ذکر ایدوب بیوریور : اورب ذیشان] که ارضی سزك ایچون فراش وسمایی بنا قیلدی [جناب حق جلائل افعاله قادردر ، عبادت و اجلاله شایان خداوند عظیمدر ، جمیع نعم ایله منعم ، اعلای مراتب شکره جدیردر . ذات اجل اعلاسی ارضی آرام وحضورمزه ، سیر وسفرمزه ، زراعت وحراثته ، اعمار وتزیینه وسائر بیکلرجه مصالح ومنافعمزه موافق صورتده فرش وبسط ایلدی وآسمانی کبودی سترهٔ شفاف شکلنده بر نظام بدیع ایله انك اوزرنده

بنا و تکوین ایدوب جابجا ایقاد ایدلمش «مصابیح کبی نظر ربا اولان اجرامی‌ده احسان ایلدیکی قانون جاذبه ایله طوته‌رق ارض اوزرینه سقوطدن وبری برلریله تصادمدن منع ایتدی.

بو مقامده ملاحظه‌سی واجب اولان شی، الله تعالی‌نك قدرت وعظمتی، سعهٔ فضل ورحمتی تصوردر.] وسمادن ماء [مطر] انزال ایدوب سزه رزق اولمق ایچون انکله [یردن] ثمرات [ومحصولات] چیقاردی. ایمدی‌سز [بوحقائق، بو احوالی؛ ذاتکزه ومعیشتکزه متعلق بو الطافی کوروب] بیلدیککز حالده اللهه انداد [وشرکا] اتخاذ ایتمیك.

[نِدّ] نونك کسریله، لغتده مثل ومانند معناسنه‌در. جمعی: انداد. بوراده [ند] شریك دیه تفسیر اولنمشدر.

ارضی فراش ایتمه‌نك معناسی: صویك طبعی ارضی قوشاتمق اقتضا ایدرکن جناب باری انك بعض قطعه‌لرینی صو اوزرینه چیقاردی وانی نه‌یك صلب ونه‌یك یومشاق یرادوب زراعت و اعماره قابل اوله‌جق صورتده بو ایکیسی ارهسنده قیلدی، بو جهتله روی زمین دوشنمش دوشك کبی انسانلرك بالوجوه حضور واستراحتلرینه مهیا اولدی دیمکدر؛ بو ایسه ارضك مسطح اولمسنی ایجاب ایتمز، زیرا انك حجم وجرمی غایتله بیوك وکنیش اولدیغندن کریت شکلی انك اوزرنده استقراره وکمال سهولتله آمد وشده وابنای آدمك دیکر منافعنه قطعا مانع دکلدر — ك ف ق س

فخرالدین رازی حضرتلری سورهٔ بقره‌دن ١٦٥ نجی آیتك تفسیرنده ظل ارضك استداره‌سیله دخی ارضك مستدیر الشکل اولدیغنه استدلال ایلمشدر. اوراده دیورکه خسوف قردیمك شمس ایله قمر ارهسنه ارض حیلولت ایتدیکی زمان قمر اوزرینه ممتد اولان ظل ارض سببیله جوهر قمردن نورك زائل اولمسی دیمك اولدیغندن خسوف قمر ظل ارضك کندیدر. ممتد اولان بو ظل ایسه قمرك بعض جزئی منخسف اولدیغی وقتلرده مشاهده ایدلدیکی اوزره مستدیر اولدیغندن او ظلی حصوله کتورن شکل ارضك دخی مستدیر اولدیغی نمایان اولور — انتهی، ملخصاً.

تنبیه

محققین علمانك ارض مسطح دکلدر دیملری مسطحله کریته منافی اولان معنای اصطلاحیسی اعتباریله‌در؛ «و الی الارض کیف سطحت» آیت کریمه‌سنده ارضه اثبات اولنان سطح ایسه معنای لغویسنده مستعملدر؛ شو حالده انلرك کریته مقابل معناجه ارضدن نفی ایتدکاری تسطیح، بو آیتده معنای لغویسی اعتباریله اکا اثبات اولنان تسطیحه منافی دکلدر؛ چونکه نفی اولنان تسطیح معنای اصطلاحیسی، اثبات ایدیلن تسطیح معنای لغویسی اعتباریله‌در. اهل لغت تصریح ایتمشلردرکه سطحك اصل معناسی یایوب دوشه‌مکدر؛ [سطح الله الارض] دیلورکه الله تعالی ارضی یایوب دوشه‌دی دیمکدر. ارضه بسیط دینلسی دخی اتساع جرمنه مبنی‌در، یوقسه کروی اولمادیغی ایچون دکلدر. بعض ناس بو کبی اطلاقات وتعبیراتدن ارضك کروی اولمدیغنه ذاهب اولمشلرسه‌ده بو بر وهم محضدر؛ منشأ غلطلری قرآن کریمده ذکر اولنان الفاظ لغویه‌یی اهل فنون ارهسنده صکره‌دن پیدا اولمش معانیٔ اصطلاحیه‌یه حمل ایلملریدر. محققین علمانك بو مبحثده نقل اولونان سوزلری، الفاظ قرآنیه‌یی معانیٔ اصلیه‌سندن خلاف ظاهره صرف ایله ارضك کروی اولمدیغنی استنباطه قالقشان ارباب اوهامك زعملرینی رد ایچون ایضاح حقیقتدن عبارتدر، تأویلات و تکلفات دکلدر. کتاب عزیزده ارضك کروی اولمدیغنی ایهام ایدوب ده محتاج تأویل اولور هیچ برشی یوقدر.

ثمرات و محصولاتك ظهوره کلسی الله تعالی‌نك قدرت ومشیتی ایله‌در، لکن حضرت باری [عز شانه] ثمراتی ظهوره کتورمکده طوپراق ایله صودن ممزوج صویی حیوانك نطفه‌سی کبی سبب وماده قیلمش، یعنی طوپراق ایله صودن ممزوج ماده‌یه ثمراتك صور وکیفیات متخالفه‌سنی افاضه اوزرینه عادت الهیه جاری اولمش، یاخود الله تعالی صوده قوهٔ فاعله وارضده قوهٔ قابله ابداع وایجاد ایدوب بو ایکیسنك اجتماع وتفاعلندن صنوف ثمرات ومحصولات تولد ایلمشدر. باری تعالی وتقدس حضرتلری اسباب وموادك کندیلرینی نصل بلا واسطه ابداع بیورمشسه اشیانك کافه‌سنی‌ده اسباب ومواد بولنمقسزین ایجاده قادردر؛ فقط اشیایی بر حالدن دیکر بر حاله تدریج وبر مرتبه‌دن دیکر مرتبه‌یه نقل ایده‌رك انشا وایجاد بیورمسنده عظمت وقدرت الهیه‌سنه اولی الابصارك عطف نکاه عبرت وعرفان ایلملرینی هردم تجدید ایدر صنع وحکمی واردر. اشیا ترتیب وتدریج بولنمقسزین دفعةً انشا ایدلمش اولایدی بدایع حکمت دمادم تجلی ایتمامش اولوردی — ك ف ق س.

سمادن نزول باران خصوصنده نقل کلام ایله بعض مفسرین دیورلرکه سما ایله مراد سحابدر، زیرا سقف وامثالی کبی سندن یوکسك نه قدر شی وار ایسه هپسی [سماء] اولدیغندن سحابه‌ده [سماء] اطلاق اولنور. یاخود اجزاء رطبه‌نك یعنی ابخره‌نك اعماق ارضدن جوهوایه یوکسله‌رك ابر باران افشان اولمسی جریان عادة‌الله اوزره هوا وحرارت شمس کبی اسباب سماویه ایله حصول بولدیغندن بو علاقه وملابسه ایله [سمادن صو انزال ایلدی] بیورلمشدر.

شوحالده، امطار یردن قالقوب هوانك طبقهٔ بارده‌سنه تصاعد ایدن ابخره‌دن تولد ایلدیکی حالده آیت کریمه بوکا مخالف دوشیوردیه سؤال وارد اولماز. «وانزلنا من المعصرات ماءً ثجاجا. لنخرج به حباً ونباتاً وجنات الفافا»

سورهٔ انبیاده «وهو الذی خلق اللیل والنهار والشمس والقمر کل فی فلك یسبحون» نظم جلیلنك تفسیرنده فخرالدین

رازی حضرتلری کلام عربده هر دوران ایدن شیئه [فلك] دینلدیکنی وجهی [افلاك] اولدیغنی سویلدکدن صکره : « ماهیت فلکده اختلاف اولنه‌رق بعضیلری فلك بر جسم اولیوب نجومك مدار ومحرکندن عبارتدر دیدیلر که ضحاکك قولی بودر . اکثر ناس ایسه افلاك نجومك کندیسی اوزرینه دوران ایتدیکی اجسامدر دیدیلرکه ظاهر قرأنه دها قریبدر » دیه ماهیات افلاکه دائر اقوالی اوراده دها بعض تفصیلات ایله بیان ایلمشدر . لکن « کل فی فلك یسبحون » قول کریمنده‌کی [سباحت] تعبیر شریفی ذکر اولنان شو ایکی ذهابدن هانکیسنی تأیید ایدیور ، دوشونلسون .

برکت زاده اسماعیل حق

تصحیح

نسخهٔ سالفه‌نك ایکنجی صحیفه وستوننده [باران کبی‌در] ، اوچنجی صحیفه‌نك برنجی ستوننده [جلال سیوطی دیورکه رعد] ، ینه بو صحیفه‌نك او ستوننده [محدثینك کذبنه نص] یرینه سهواً [باران کبی درلر] ، [دیورکه کویا رعد] ، [محدثینك کندینه نص] دیه ترتیب اولنمشدر .

تاریخ اسلامیت

نام مستعاریله دوقتور « دوزی » نك ترکجه‌یه مترجمی
رەالسنه قارشی رددیه

— ۲۹ —

ینه دقتور (دوزی) دیبور :

« معلوم اولدیغی اوزره بوسجیه‌ده اولان آدملردرکه افکار دینیه‌یه اك زیاده سهولتله میال اولورلر . محمد « ص ع » ایچونده ایش بویله اولدی . »

دقتور (دوزی) نك بو « سجیه » دیدیکی یوقاریدن بری صایوب دوکدیکی شیلری انتاج ایدن طبیعت عصبیه‌دن عبارت اولیورسه حدذاتنده معناسز ، مناسبتسز بردعوای نجیبه‌اوله جنی کبی دنیاده نه‌قدر دیندار کیمسه‌لر وارایسه هپسی عصبی ، نه‌قدر عصبی اشخاص بولنورسه جمله‌سی افکار دینیه صاحبی اولمق اقتضا ایدر . بو حکم کلی ایسه — معلوم اولدیغی اوزره — ثابت دکل ، بلکه ظاهر البطلاندر .

یوق ، اکر ذکری اك یاقین اولان « عالی فکرلردن محرومیت ، احتشام بلاغته مجذوبیت » خاصه‌لرینه حصر ایدیلیرسه او حالده بوتون دینسزلرك افکار عالیه ایله مشتهر ، ذوق بلاغتدن عاری وبلکه متنفر اولملری لازم کلیر . بوده صحیح اولمامقله برابر کولنج برادعایه منجر اولور . چونکه دینسزلر یکدیکری نظرنده علویت افکاره نسبتله عیوقه چیقارلمق امکانی واریسه‌ده بونلرك ایچنده هیچ بر شخص بلیغ ، شعر وانشایه قادر فرد آفریده بولنه‌میه‌جغنی‌ده ادعا اولنه بیلیرمی ؟

« دیکرلریله ، یهودیلرله ، خرستیانلرله ، حنیفلرله وبالخصوص زیدبن عمرو ایله مسائل دینیه اوزرینه مباحثه ایتمکی سوردی . »

بوراسی‌ده پك آچیق بریالاندر . رسول اکرم افندیمز حضرتلری قبل النبوه هیچ بر فرد ایله مباحثات دینیه‌ده بولنمامش ، حنفادن معدود زید بن عمر وبن نفیل ایله یالکز بردفعه کعبهٔ معظمه اوکنده ملاقی اوله‌رق آره‌لرنده برایکی لاقیردی تعاطی ایدلمش‌در . عقل‌ده بونی ایجاب ایدر ، روایت‌ده . امیلکی امر قطعی اولوب دورجاهلیده یاشایان برذات ذاتاً نه‌دن بحث ایده‌بیلیر . کتب سماویه‌دنمی ؟ علوم وفنون مدونه‌دنمی ؟

« زید بن عمروی نه موسویلك ، نه ده عیسویلك خوشنود ایده‌مه‌مش ایدی . قومنك دینِنی « بتپرستلکی » علی ملاء الناس رد ایتمشیدی . دین حقیقینك ایزینی آرامق مقصدیله دورا دور سیاحتلر اختیار ایتمش ایدی . وشمدی حرا طاغی اوزرنده منفیاً یاشایوردی . »

بو افاده اساساً طوغرو ایسه‌ده پك ناقصدر . نهایته‌برده خلاف حقیقت سوزقاتلمشدر . بناءً علیه حقیقت حالی یازمغه مجبور اولیورز . مشار الیه زید بن عمر وبن نفیل القرشی العدوی — عشرهٔ مبشره دن سعید بن زید حضرتلرینك پدری وعمر الفاروق افندیمزك عمزاده‌سیدر حضرت نبی افخم افندیمزله قبل البعثه کورشمش ، مؤخراً شامده نصرانیلر النده مقتول اولمشدر . کندیسی ارباب بصیرت واصحاب عرفاندن اولوب وقت جاهلیتده شایع اولان پرستش اصنامدن واونلره قربان کسمك ونامِلرینه کسلمش اولان قربان اتی یمك کبی اوضاع وعادات جاهلیه‌دن اعراض‌له موحدلك یولنی طوتمش وبو اعتقادینی قصائد مشهوره‌سیله عالمه اعلان ایتمش ایدی .

بر قصیده‌سنك ایلك بیتلری بروجه آتیدر :

(اربا واحدا ام الف رب . ادین اذا تقسمت الامور
عزلت اللات والعزی جمیعاً . کذلك یفعل الرجل البصیر)

طبقات ابن سعددن عامر بن ربیعه (رض) دن روایت اولندیغی اوزره مشار الیه دیمش که زید بن عمر برکون بکا خطاباً شویله بر افاده‌ده بولندی . دیدی که « بن قومیمه مخالفتله ابراهیم واسماعیل (علیهما السلام) ملتنه اتباع ایلدم . اونلر اصنامه طاپارلر وشوقبلهٔ مبارکه‌یه طوغرو نماز قلمقدن کیری طورمازلردی . بن بو صیره‌ده اولاد اسماعیلدن بعث اولنه‌جق بر نبی انتظارنده‌یم . فقط قاوشه‌جغمی امید ایتمیورم . سنك مدت حیاتك اوزارده اول حضرته ملاقی اولورسه‌ك سلامی تبلیغ ایده‌سك . ایمان وتصدیقمی‌ده کندیسنه خبرویره‌سك » بعنایةالله بکا اسلامیت نصیب اولدقدن صوکرا رسول اکرم « صلعم » حضرتلرینه زید بن عمروك سلامیله امانت سوزنی عرض ایلدیکمده سلامنی آلوب کندیسنی رحمتله یاد ایتدی و « بن اونی جنت اعلاده کزرکن کوردم » بیوردی .

توحیده ویوم بعثه دائر سوزلرندن طولایی مکه‌لیلر جناب زیده راحت ویرمزلردی .

حقائقده دیبورکه حضرت عمر الفاروقك پدری « خطاب » زیدی بویله‌حقکو کوردیکی ، اصنامدن معرض و اوضاع اهل جاهلیته معترض بولدیغی جهتله کندیسنه اذا وجفا ایدر ، کعبه جوارینه اوغرامسنه مانع اولوردی .

[بو اثناده آره صره جبل حرا جهتنده طولاشمقده اولدیغی « بلوغ الارب » کتابنده مصرح ایسه‌ده اویله مدت مدیده جبل مذ

کوردەاقامت ایلدیکی هیچ بر مورخ طرفندن درمیان اولنمش دکلدر]

جناب زید طالب دین حق اولەرق ممالك حجازدن چیقوب شامه طوغری کلش ایدی . بلقا ناحیەسندە آکاه حقائق بر راهبله کوروشوب اوندن دین حنیف ابراهیمی استعلام ایلدی . راهب آکا« سن بر دینەطالب اولیورسك‌کەسنی اودینەایریشدیرەجك کیمسەبولەمیەجقسك . ولکن چیقوب کلش اولدیغك بلاددن ظهور ایدەجك اولان آخرزمان پیغمبرینك زمان ظهوری تقرب ایتمشدر. ایشته اول حضرت دین ابراهیم اساسی اوزرینه مبعوث اولەجقدر . سن آرتق طورمه کیت . بلکەده ظهور ایتمشدر » دیمش اولدیغندن زید ایسه یهودیت ونصرانیتی نظر تأمل وامعاندن کچیروب آنلرك هیچ برندن خوشنود اولەمامش بولندیغندن همان سریعاً اورادن حرکت ایتمش، مکەیە کیدرکن یولدە خرستیانلر طرفندن شهید ایدلمشدر .

[بو روایتك قصهٔ عامریه ایله توفیق ممکندر . فتأمل]

بر کون مشار الیهك اوغلی سعید (رض) وعمزادەسی حضرت عمرالفاروق رسول‌الله حضرتلرندن کندیسی ایچون استغفار بیورمسنی نیاز ایتمشلردی .

جناب رسالتمأب افندیمزدن « های های ! تیقن ایدیکزکه زید یوم قیامتدە باشلی باشنه بر امت اولەرق بعث اولنەجق ‌ مألندەکی (انه فانه یبعث امةً واحدة) حدیث شریفیله جواب موافقت آلدیلرکه بونلردن‌ده زیدك آخرتده ارباب فلاح عدادنده بولنەجغی مستفاد اولور .

قول راجحه کوره مشار الیهك وفاتی بعثت محمدیەدن بش سنه اقدم وقوع بولمشدر . (اه)

« چوق کچمەدن محمد « ص . ع » حنیفلرك افکارینه تقرب ایتدی ، والله (تعالی) حقندەکی فکرلرنی اصنامك موجودیتیله [معبودیتیله] تألیف ایدەمدیکندن نهایت‌الامر اصنامك موجودیتنده تردده [دوشدی] واونلری انکاره واردی.»

بو ادعای فاسده قارشی‌ده بز (حاشا) دیرز . زیرا رسول اکرم افندیمز حضرتلرینك نه حنیفلرله نەده باشقه کیمسەلرله مباحثهٔ دینیه مناظرهٔ علمیەده بولندقلری واقع دکلدرکه مباحثات جاریه اثناسنده حنیفلرك مسلکی مسلك صواب اولدیغی نزدمبارکلرنده تبین ایتدی ، اونلرك افکارینه تقرب ایلدی دیمك صحیح اولەبیلسون. بلکه اول حضرتده انبیای سالفین حضراتی کبی فطرةً مؤمن وموحد اصول وارکان دینیه‌یه معتقد بولنورلردی .

کذلك هیچ بر پیغمبر مدت عمرندە بتلرە طاپمش ، عبادت اصنامك بطلاننده تردد ایتمش دکلدر . رسول اکرم افندیمزده — کتب سیرده بیان اولندیغی اوزره — فطرت سلیمەلری اقتضاسنجه دائما بتلردن متنفر بولندقلری حالده حداثت سنلری هنکامنده عموجەلری طرفندن بردفعه بتخانەیه کوتورلمك ایستەنلمش ایدی . فقط قپودن کیریلەجکی صرەدە اوزرینه برفنالق کلمش ، شدتلی رعشەلر عارض اولمشدە اعادەسنه مجبوریت کورلمشیدی. عصمت ربانیه سایەسنده بتلره تقربدن وارسته قالمشلردی .

بو حالك تکرری اوزرینه بردها تکلیفده بولنمادیلر بویودکدن صوکرا ایسه حریت کامله اوزره یاشادقلری معلوم . بناءً علی ذلك (دوزی) نك فقرهٔ اخیرەسندەکی (نهایةالامر) تعبیری حشو مفسد قبیلندن اولدیغی میداندەدر . چونکه سوء ایهامی تضمن ایدیيور . بوندن باشقه فقرهٔ مزبورەدن فوق‌العاده حائز غرابت بر حکم‌ده نمایان اولمقدەدرکه — اکر ترجمه اصله تماماً مطابق ایسه — (دوزی) نك زعم باطلنجه اعتقاد وحدانیت ایله بتپرستلك حد ذاتنده قابل توفیق ایمش ، بو ایکی مسلك متضاد بینی جمع وتألیف ممکن اولورمش فقط رسول اکرم (حضرتلری) بوکا موفق اولەمامشلر بوندن طولایی بتپرستلکی انکاره وارمشلرمش .

دقتور (دوزی) دن باشقه آچیقدن آچیغه بوفکره قائل اولان کورلمش دکلدر. ظاهر بودە مرقومك بویوك فلسفەلرندن مترجمك قولنجه درین امعانلرندن اولسه کرك . واقعا (اقانیم ثلثه) یه قائل اولان بالجمله طوائف خرستیانك موحدلك دعواسنده بولنملری‌ده غرابتجه بوندن اشاغی دکلدر . فقط بتپرستلك هیچ برطائفه عندنده حقیقتله توصیف اولنماز. (فماذا بعدالحق الا الضلال)

مناسترلی اسماعیل حقی

حسبحال

مسلمانلغك علمه قارشی پك حرمتلی ، پك مساعدەلی داوراندیغنی اثبات ایتمك ، بونك عکسنی ادعا ایدن خصمنی صوصدرمق ایچون مرحوم شیخ محمد عبده براثرنده شویله دییور :

«جزویت ، فرەر ، آمریقان مکتبلرنده یوزلرجه مسلمان چوجغی کورەبیلیرسکز. حال بوکه بو مؤسسەلرك هپسی، خصوصیله جزویتلرکی بردین مکتبیدر ، پك اعلا ! بکا درسخانەلرینی هرملته آچیق طوتان بردینی مسلمان مکتبی کوسترەبیلیرمیسکزکه ایچنده تك بر خرستیان شاکرد بولنسون؟ خرستیان طلبه‌یه آنجق حکومتك آچدیغی مکتبلرده تصادف اولنەبیلیرکه بوکاده سبب بوکبی رسمی مکتبلرده تدریساتك دین اساسی اوزرینه مؤسس اولمامسیدر.»

شیخ مرحومك سوزلری مع التأسف پك طوغری .مع التأسف دیيورز چونکه ملیتی ، دیانتی حقنده هنوز هیچ بر تلقیسی ، هیچ بر فکری اولمایان معصوم اولادینی پاپاسلرك النه تسلیم ایتمك ملاحظەدن، حسدن آزاجق نصیبی اولان برباba ایچون ایستەیه ایستەیه یاپیلیر بر حرکت اولماسه کرکدر !

بزنه حمیتسز آدملر ، نه وظیفەسز بابالرزکه موجود مکتبلریمزی ایشه یارار بر حاله کتیرمك ، یاخود یکیدن آدم عقللی مؤسسەلر یاپمق طرفنه هیچ یاناشمیورزده استقبالمزی تشکیل ایدەجك جکر پارەلریمزك تربیەسنی اواستقبالك خیالندن بیله اورکن بر طاقم یابانجیلره براقیورز!

زنکین ، اورتەحاللی ، زوکورت، الحاصل هپمز مکتبسزلکدن، هپمز معارفسزلکدن شکایت ایدییورز ؛ فقط هیچ بریمز بو دردك چارەسنی بولمق ایستەمیورز . یدی باجاناق کیدییورلرمش ، ساعتلرجه

سورن سکوت جانلرینی صیقمش ، برآدم اولسه‌ده لاف ایتسه‌ك ! دیمشلر ... بزده طبق بویله یز : ملیونلرجه حریف بریره طوپلانمشز « آه برصاحب خیر چیقسه‌ده چوجقلریمز ایچون مکتب آچسه ! » دییورز .

بزده پك غریب ، بونکله برابر پك فنا برطبیعت وار : مسئولیتی هپ‌مزه بردن راجع اولمسی لازم کلن یولسزلقلری ، خطالری آغیز طولوسی ، صحیفه طولوسی مؤاخذه ایتمکله وظیفه‌مزی ادا ایله‌مش اولیورز ؛ شوهیئت اجتماعیه‌یی تشکیل ایدن افراددن بری بولنمق اعتباریله میدانده‌کی فناقلردن کندیمزکده مسئول اولدیغمزی هیچ خاطرلا - میورز . مملکتمزه برشرف توجه ایدرسه هربریمز اڭ بیوك حصه‌یی نفسنه آییرمق ایستەیور ؛ ملتك شانی ، حیثیتی لکه‌لین اجتماعی مسخره‌لقلرك تهمتنی ایسه هیچ بریمز یانته یاقلاشدیرمایور !

برده ، باقیورم ، وظیفه پرورلکی ، فداکارلغی دائما باشقه‌لرندن بکلیورز . « دوستلر شهید ، بزغازی ! » یغماسی درت اللەصارلدیغمز بر دستور .

*
* *

اولکی اقشام محترم ارقداشم آقچورا یوسف بك شویله بر وقعه حکایه ایتدی :

لهستان مسلمانلرندن برزنکین آدم کچنلرده استانبوله کلمش . مقصدی هم بوممالکتده بویوجك برایش یاپمق ، هم‌ده اوغلنی مکتبلرمزدن برینه ویرمك ایمش . چونکه اورا جیمنازیالرینه دوام ایدن چوجوغنك روسلاشماسنی ایستەمیور ایمش .

بو حمیتلی آدم اولا مکتب سلطانی‌یه کیتمش ؛ مقصدینی دیلی دوندیکی قدر آکلاتمش . فقط قارشیسنده کیلر بردرلو زواللی آدمه ایستدیکی معلوماتی ویرەمەمشلر ؛ حتی‌الله صوندقلری پروغرامده فرانسزجه یازلمش ایمش .

باشقه برمکتب یوقمی ، دیمش . روبرت قوللژی‌صاغلق ویرمشلر . کیتمش . یانته قاتدقلری ترجمان واسطه‌سیله ، کزمکده اولدیغی مؤسسه حقنده معلومات آلیرکن معبده بکزر بریر نظردقتنی جلب ایتمش !

— بوراسی ندر ؟

— کلیسادر . شو کرسی‌یه هرهفته برپروتستان پاپاسی چیقه‌رق طلبه‌یه وعظ ایدر .

— وعظی دیکله‌مك مجبوریمیدر ؟

— أوت ، عموم طلبه ایچون مجبوریدر .

— پك اعلا ! طلبه ایچنده مسلمان یوقمی ؟

— سکسان کشی وار .

— چوق شی ! مسلمان چوجقلری پروتستان پاپاسك وعظنده بولونسونلر ، هم‌ده مجبوراً بولونسونلر ها ! لکن روسیه مکتبلری بورادن چوق ایی ایمش . اونلر مسلمان طلبه‌یی پاپاسلرك ویردیکی وعظلرده ، دین درسلرنده حاضر بولوندیرمق شویله طورسون ، طلبه کندیلکندن کیرمك ایستسه منع ایدرلر .

بونك اوزرینه آدمجغز شوعقده‌یی چوزمك ایچون هیئت اداره‌یه ایچکزده برترك اولسه‌ده اونکله آکلاشسه‌ق ، دیمش . کندیسنه‌وار درجوابنی ویره‌رك جنتلمن برذاتك یانته کتورمشلر . بوذات عموم طلبه‌نك موعظه کونلری معبدده بولنمسی مؤسسه‌نك واقفی طرفندن وضع ایدلمش براصول اولدیغنی ، بناءً علیه مسلمان چوجقلرکده بوندن استثناسی قابل اوله‌مایه‌جغنی سویلدکدن صوکره صرف اخلاقی برزمینده جریان ایدن بوموعظه‌لردن اوقدر اورکمك ایجاب ایتمیه‌جکنی بیلدیر - مش . ذاتاً انسان دینی مکتبده آلمازمش ؛ بویودکدن ، دوشونجه‌سی قوتلندکدن صوکره دین حقنده برفکر ایدینیرمش ...

بوملاحظه‌لری دیکله‌ین لهستانلی قاردشمز : « ای اما انسانك بویونجه‌یه قدر بولنه‌جغی محیطلر ، معروض اوله‌جغی تلقینلر بوسبوتون تأثیرسزمی قالیر ؟ بونلرك هربرینك وجدانیات اوزرنده مهم مهم انطباعاتی اولمازمی ؟ » دیمشسه‌ده مخاطبندن « او حالده مکتب سلطانی‌یه مراجعت ایدیکز » سوزندن باشقه جواب آله‌مامش .

شمدی بو آدمجغز راست کلدیکنه چوجوغی ایچون برمکتب صوریبورمش .

برمسلمان چوجوغنه هم روسیه‌ده‌کی ژیمنازلر درجه‌سنده علوم وفنون اوکره‌ده‌جك ، هم‌ده صاغلام برمسلمان تربیه‌سی ویره‌جك برمکتب کیمك خاطرینه کلیرسه لطفاً بزه بیلدیرسین !

محمدعاکف

نظر شریعتده

قوۀ بریه وبحریه‌نك درجۀ اهمیت ووجوبی

کچن نسخه‌دن مابعد

خیرالدین بك استانبوله کلنجه طرف سلطنتدن جزائر بکلر بکلکی رتبه‌سی الحاقیله دریا قپودانی نصب اولندی . خیرالدین پاشا همان قوۀ بحریه‌نك تنظیمنه قویولدی . اوسنه التمش بر قطعه سفینه انشا ایتدیردی . جزائردن کتیرمش اولدیغی یکرمی اوچ قطعه سفینه‌یی دخی الحاق ایله جمعاً سکسان درت قطعه حرب سفینه‌سیله اوسنه آق دکزه سفر ایتدی . مالطه سواحلنی واو سمتده دها بعض قلعه‌لری تخریب ، وپك چوق سفائن اعدایی احراق ایدوب استانبوله عودت ایتدی . طقوز یوز قرق اوچ تاریخنده ایکیوز سکسان قطعه سفائندن مرکب مکمل بر دونمه ایله تکرار آق دکزه سفر ایتدی . (چوقه) اطه‌سی جهتلرنده فتوحات عظیمه‌یه نائل اولوب کلی اموال وغنائم ایله استانبوله عودت ایتدی . طقوز یوز قرق بش سنه‌سی محرمنده یوز اوتوز سکز قطعه سفینه ایله بتکرار آق دکزه سفر ایتدی . استندل ، کرید ، کربه اطه‌لرینی فتح ایدوب بعده روم ایلی قطعه‌سنه صالدیردی .

اساساً خیرالدین پاشانك ظهوری آوروپا دولتلرینی قورقوتمش اولوب مؤخراً قپودان پاشا نصب اولنه‌رق استانبول ترسانه‌سنی

تحت ادارهسنه آلمقله ایستدیکی قدر دونمـا تدارك ایدرك ارتق هر طرفی استیلا ایدهجکی قورقوسی بتون آوروپا دولتلرینی دهشت ایچنده براقدی .

خیرالدین پاشانك قوتنی کسر ایتمك ایچون آلمانیا ، اسپانیا ، پاپا ، پورتكیز ، وندیکلیلر اتفاق ایدرك بیوك وكوچك التیوزدن زیاده سفائندن مركب بربیوك دونمـا تشكیل ایتدیلر . والمانیالی مشهور اندریا دوریایی عموم قوماندان تعیین ایدهرك خیرالدین پاشا ایله محاربه ایتمك اوزره قورفویه كوندردیلر .

طقوز یوزقرقبش تاریخنده خیرالدین پاشا یوز یكرمی ایكی قطعه سفائن ایله پروزه لیمانـنده ایكن اعدانك برقاچ یوز قطعه سفینه‌لری پروزه بوغازینه كلوب سفائن اسلامیه طرفندن طوپ انداحت ایتدیلر . اعدانك بوصورتله خیرالدین پاشایه میدان اوقوملری پاشای مشارالیهك صبر وقرارینی سلب ایتمكله همان بالجمله دونمـای همایون ایله بوغازدن طشره چیقوب یوز یكرمی ایكی پارچه سفائنك جمله‌سندن بردن طوپلر آتش ایتدیرمسیله دشمن دونمـاسی قورقوب فرار ایتدی فرداسی كونی ایكی دونمـا پروزه لیمانی آچیقلرنده بربرینی كوروب حرب وضعیتی آلدقلری اثناده روزكارك اعدا جانبنه مساعد اولمسی اسلاملره حزن ویرمش ایدی . خیرالدین پاشا خواص قرآنیه‌دن استمداد ضمننده ایكی آیت كریمه تحریر ایدوب كمیسنك ایكی دیركنه تعلیق ایتمكله بحكمة‌الله همان روزكار كسیلدی . خیرالدین پاشا تكبیر كتورهرك سفائن اعدا اوزرینه هجوم ایدوب شدتلی آتش ایتمكله سفائن اعدادن برقاچی غرق اولدیغندن ارتق جمله‌سنه قورقو عارض اولهرق فرار ایتمشلر ، وآرقه‌لرندن طوپ انداخت ایله كیمسی غرق وكیمسی رخنه‌دار اولمش ، وبو حالی كورن اندریا دوریا صقالنی یوله‌رق سفائنك آرقه‌سنه دوشوب فرار ایتمشدر . بو مظفریت عظیمه خیرالدین پاشا و معیتنده‌كی امرانك محاربات بحریه‌ده نه درجه‌ده اقتدار ومهارت كامله‌لری اولدیغنی كوسترمكده كافیدر .

ایشته خیرالدین پاشا بریاندن ترسانه ودونمـا امورینه اهمیت ویره‌رك انتظامنی درجهٔ كماله ایصال ایتمك ، دیكر یاندنده طورغود رئیس ، پیاله وقلیج علی پاشالر كبی امور بحریه‌یه آشنا ومحاربات بحریه‌ده صوك درجه‌ده مقتدر قوماندانلر یتشدیرمك ایله دولت علیه‌یه پك بیوك خدمت ایتمشدر .

خیرالدین پاشادن صكره طورغود رئیس آنك مقامنه قائم اولهرق فرنكلر ایله پك چوق غزوات ایدرك عظیم فتوحاته نائل اولمش ، وفرنكلری تیتره‌تمشدر .

پیاله‌پاشا دخی قپودان نصب اولندقدنصكره طقوز یوز التمش یدی سنه‌سنده واقع اولان محاربه‌ده فرنك دونماسنی بتون بتون مضمحل اولمه مرتبه‌سنده هزیمته دوچار ایدرك سكسان كون محاصره‌دن صكره (جربه) اطه‌سنی فتح ایتمشدی .

الحاصل سلطان سلیمان عصرنده برطرفدن ترسانه و دونمـا امورینه‌انتظام ویرمك ، دیكر طرفدن محاربات بحریه‌یه وقوف كاملی بولنان مقتدر قوماندانلر یتشدیرمك واموری اهلنه تودیع ایتمك ایله قوت وشوكت بحریه درجهٔ كماله بولمش اولدیغندن آق دكز بتون بتون دولت علیه‌نك زیر اداره‌سنه كیردیكی كبی هند دكزلرنده دخی دونمـا طولاشدیریله‌رق اول عصرده قوهٔ بحریه‌جه دول سائره‌یه غالب اولان پورتكیزلیلر ضعیف دوشورلمش ایدی .

دولت عثمانیه‌نك وقوهٔ بریه وبحریه‌سنك اك پارلاق واك مترقی دوری سلطان سلیمان زمانی ایدی .

اوغلی سلطان سلیم ثانی زماننده اعتباراً قوهٔ بحریه تدنی وانحطاطه باشلادی . شویله‌كه : پادشاه مشار الیه امور بحریه‌یه اصلا وقوفی اولمایان ورأی خودیله حركته مألوف بولنان علی پاشایی قپودان دریا نصب ایلدیكی اثناده دولتعلیه دونمـاسی اینه بختی لیمانـنده ایكن دول متفقه دونمـالری طرفندن محاصره اولندی . علی پاشانك وقوفسزلغی وبشقه‌لرینك رأینی قبول ایتمامسی نتیجه‌سی اولمق اوزره كیمی غرق اوله‌رق ، كیمی قره‌یه اوتوره‌رق ، التمش قدریده دشمن النه دوشه‌رك دونمـای همایون هزیمت عظیمه‌یه اوغرامشدر .

صدراعظم صوقوللی محمدپاشانك همتیله اوسنه یازه‌قدر یوزاللی قطعه سفائن انشا اولنه‌رق ضایع اولان دونمانك مثلی تدارك‌ایدلمش‌ایسه‌ده كچن‌سنه كی هزیمتده‌مقتدر پك چوق امرا شهیداولمش‌وعسكره صیقنلق كلمش اولدیغندن قوهٔ‌بحریه بردها قانونی زماننده‌كی درجه‌یه واصل اوله‌مدی .

مقدما اهل اسلام ایچنده معلومات بحریه پك زیاده ترقی ایدرك دونمای همایون بتون اوروپا دونمالرینه غالب كلمش‌ایكن یاواش یاواش اهل‌اسلام ارەسنده‌معلومات بحریه‌تناقص‌ایتمكه باشلامش ، سفاهت‌ایله اشتغال اولندیغندن امور بحریه بوسبتون متروك ومهمل براقلمش وحالبوكه اوزمانه قدر اوروپاده فنون بحریه خیلیجه ایلرولمش اولمغله دونمای همایون اوروپا دونمالرینه مقابله ایده‌میه‌جك درجه‌ده تدنی‌ایلمش وبوحال دوام‌ایدرك ضعفیت ایچه كوكلشمش اولدیغندن بر مدت صكره وندیك دونمالری آق‌دكز بوغازینی محاصره ایتمكله دونمای‌همایون آق دكزه‌چیقامز اولمش ایدی.

سلطان محمد رابع زماننده قوهٔ‌بحریه‌یه اهتمام اولنه‌رق یكی‌یاپیلان دونمالرایله بوغازدن‌چیقوب‌وندیكلیلرایله شدتلی محاربه ایدیله‌رك‌بوغازی تركه مجبور ایدلمشلردی . فقط وندیكلیلر قوهٔ بحریه‌لرینی بردرجه‌دها ایلرو كتوردكدنصكره تكرار بوغازی سدایتمشلر ، وبودفعه‌كی واقع اولان محاربه‌ده دونمای همایون اعدا دونماسنه مقابله ایده‌میه‌رك بتون بتون مضمحل اولمه‌مرتبه‌سنده منهدم ومنكسر اولمش‌ایدی .

قره‌مصطفی پاشانك صدارتی زماننده ترسانهٔ عامره‌ده منتظم سفائن حربیه انشا اولنه‌رق (١٠٩٦) ده‌التمش‌قطعه سفینه‌ایله‌بوغازدن‌چیقوب ردوسه وارلمش ایدی . چوقدنبری دونمای همایون سیسام بوغازندن ایلرو كیده‌مامش‌اولدیغندن بودفعه‌ردوسه وارمسی‌بحراً برنوع مظفریت

عداولنمش ایدی . ودها صکره قوۀ بحریه‌یه برقات دها اهتمام اولنه‌رق (١١٢٩) ده وندیکلیلر ایله بالدفعات وقوعبولان محاربات بحریه‌ده وندیك دونمه‌سی مغلوب ایدلمشدی . فقط اوصرده‌ده بریاندن اهل اسلام زیاده‌جه سفاهته طاله‌رق وخواب غفلته قاپیله‌رق بینه‌دونما اموری ترك ایدلمش، مهارت بحریه ومعلومات حربیه اصحابی نابود اولمش ومناصب بحریه توجیهاتنده اهلیت آرانمیوب وقوفسز ، معلوماتسز ، نااهل وحمیتسز برطاقم کیمسه‌لر امرای بحریه نصب اولنمش، ترسانه تخصیصاتی رؤسایه مأکل اولوب قلیونجی علوفه‌سی نامیله طرف میریدن اعطا اولنان بودجه امرا بیننده تقسیمه اوغرامش وقلیونجی نامیله بولنان عسکر دخی سفاهتله مشغول عارسز و حمیتسز برطاقم اشخاصدن عبارت اولوب ناسك عرضنه تعرضدن بشقه هیچ برایشه یرامز برحاله کلمش ، وبریاندنده اوزمانه قدر آوروپاده فنون بحریه دها زیاده ترقی ایدرك مکمل دونمالر وجوده کتورلمش اولدیغندن دونمای همایون آوروپا دونمالرینه مقابله ایتمك شویله طورسون آقدکزده کزن قورصانلرك دفعنه بیله مقتدر اوله‌میه‌جق درجه‌تدنی ایتمش ایدی .

(١١٨٢) ده روسیه ایله وقوعبولان محاربه‌ده روسیه‌نك بحر بالطق دونمه‌سی انکلیز ، دانیمارقه وسائر آوروپالیلردن فنون بحریه‌ده ماهر امیراللر قوماندا‌سنده اوله‌رق سبته بوغازندن طولاشوب موره صولرنده ظهور ایلدیکی زمان دونمای همایون عددجه فضله ایدی ایسه‌ده امور بحریه‌یه اصلا وقوفی اولمایان رؤسا واصلا تعلیم کورمامش ، اطرافدن جبراً طوپلانمش ایرغادو چیفتجی مقوله‌سندن مرکب عسا کرایله تجهیز ایدیله‌رك آقدکزه چیقارلمش ، وقپودان پاشانك فنون بحریه‌یه وقوفسزلغندن طولایی دونمای همایون چشمه لیماننه ادخال ایدلمش ، ودشمن دونمه‌سی لیمانك آغزینه ورودایله محاربه‌یه باشلاندقده انکلیز آمیراللرینك معرفتیله برچوق آتش قایقلری لیمانه ادخال اولنه‌رق دونمای همایون کاملاً احراق ایدلمش اولمغله قوۀ بحریه‌یك بیوك ضیاعه اوغرامش ایدی .

موخراً سلطان سلیم ثالث وسلطان محمود زمانلرنده ترسانه امورینه اهتمام اولنه‌رق بردرجه‌یه قدر قوۀ بحریه وجود کوسترمش ایسه‌ده سلطان مجید وسلطان عزیز زمانلرنده بودرجه‌سنی دخی محافظه ایده‌مامش ایدی واك نهایت عبدالحمید دورنده بریاندن آوروپاده فنون بحریه صوك درجه ترقی ایدرك سلطان عزیز زماندن قالمه سفائن محاربۀ بحریه‌ده اصلا ایشه یراماز حاله کلمك ، وبریاندنده مناصب بحریه توجیهنده اهلی آرانمیوب جلال پاشا کبی امور بحریه‌یه اصلا وقوفی بولنمیان وحسن پاشالر کبی غایۀ املی هواء نفسانیه‌سی اولوب استقبال ملتی خاطرینه بیله کتورمیان ، ترقیٔ مملکتی اصلا دوشنمیان حمیتسز ومرتشی کیمسه‌لر بحریه ناظری نصب اولنه‌رق تخصیصات بحریه امرایه مأکل اولمق ، وخزینۀ بیت المال عبدالحمید ووکلا وبندکانك سفاهت ، ذوق وصفاو هوای نفسانیه‌لرینه واوتل ، آپارتمان ، آرابه ، خدمه ، جاریه‌لرینه منحصر چیقلق اولدیغی جهتله زرهلی اشتراسی ایچون خزینۀ بیت المالده پاره بولنمامق ، و ترسانه امورینه باقلمق شویله طورسون اسکی زماندن قالمه آلات وادواتی دخی ضیاعه اوغراته‌رق ترسانه‌یی معطل قلمق ، مکمل زرهلی انشا ایده‌جك ماهر ذوات وفنون بحریه‌جه مقتدر قوماندانلر یتشدیرمك شویله طورسون آورو پادن اشترا اولنان زرهلیری قوللانه‌جق قوماندانلر ، ماکینستلردن مملکت محروم براقلمق . وبروهمه بناءً سفائن حربیه تدارك ایتمك عبدالحمیدك آرزوسی اولمامق جهتیله قوۀ بحریه بوسبتون محو ایدیله‌رك حکومت دهشتلی صورتده ضعفه دوچار اولمش ایدی. وایشته بوضعفیتدن طولایی حکومت عثمانیه هر جهتدن آوروپالیلرك تحت اسارتنه داخل اوله‌رق آرتق بوسبتون منقرض اولمنه طوغری کمال سرعتله یووارلنوب کیتمکده وآوروپالیلر طرفندن مملکتك پارچه‌لنمه‌سی زمانی تقرب ایتمکده ایکن حکومت عثمانیه‌نك محو وانقراضی تقدیر الهی اولمامیلدرکه عنایت صمدانی ایله او حکومت ظالمۀ مستبده بردن بره محو ومنقرض اوله‌رق حکومت مشروطۀ عثمانیه ظهوره کلدی .

مابعدی وار

فاتح درسعاملرندن اسکلیبلی

محمد عاطف

عالم اسلام

مقالات

ایرانك ماضی وحالنه برنظر

ناصرالدین شاهك یاریم عصره یاقین اوزون بر مدت سورن ایام سلطنتنده ایرانك حیات ملیه‌سی بتون بتون سوندی . فضائل وشمائلی بتون جهانجه مسلم اولان ولسان فارسی‌یی اسیاده بین الملل برلسان درجه‌سنه واردیرمش بولونان ادبیات ملیه‌دن اثر بیله قالمادی ، جبر وظلم آلتنده ازیلمش جسدلرده ذکاودهانك تظاهراتنه محل قالمامشدی. عقللر طونمش ، قلبلر سونمش ایدی ، تفکرات عمیقه‌یه وحسیات عالیه‌یه میدان ویریلمیوردی . مستبدك کیفی تعدیاتندن استخلاص کریبان ایچون ارباب ناموس قیلاره ، بوجاقلره چکیله‌رك امرار معیشت ایتمکه مجبور قالدیلر . حمیت شخصیه‌لرینه کوونه‌میلر ایسه استبدادك ومستبدك مداحلری کسیلدیلر . ملتك معکس روحی ورهنمای سعادتی بولنان ادبیات ، بیاغی بر طالقاووقلق میدانی حالنی آلدی . جبار ظالملك لطف ومرحمتنه نائل اولمقله کاسه‌لیسلك ، طفیلیلك سعادتی ایله کچنمك ایسته‌ینلرك کافه‌سی شو میدانه آتیله‌رق مستبدی ظل الله ، مؤید من عندالله ، حامیٔ دین وملت دیه اوخشامقله برابر استبدادك اك دنی ، اك رذیل تظاهراتنی‌ده تجلیات سماویه کبی تلقی ایتدیلر . ناصرالدین شاه عصرینك بتون شعرا وادباسی ، حکما ومؤرخینی بوکبی دنائت وشناعتلر ایله اشتغال ایتدیلر . شو عصرده حقیقی ادیب دینلمکه لایق بر ذات قطعیاً ظهور ایتمدی . ادبا ، حکما ، فضلا کچینلرك کافه‌سی مستبدك هزلیاته میلی ویاخود کبر

وغروره حرصنی اوخشامق ایچون هجویات وقصیده خوانلق ایله قلب وعقل ملتی زهر آلود ایدییوردیلر . کیمسه‌ده حق وحقانیتی سویله‌مکه جسارت کورولمدی .

ونصل کورولسون‌که میرزا تقی‌خان کبی مقتدر بر صدر اعظم ویاخود ملکوم خان کبی بر دیپلومات شو حقکولق یوزندن محکوم ومقهور اولدیلر .

ایشته بر کره اذکیا واصفیای ملت شو درکه‌یه وارنجه ارتق عموم هیئت ملیه‌نك احوال واوضاعنی تصور ایتمك قولایدر .

بتون ملتدن امید نجات قالقمشدی ، هپ بر یأس وکدر ایچنده حیاتی سوروکلیورلردی . صنایع ، تجارت بتمش ، زراعت اونودلش ایدی . کیمسه‌ده چالشمق ، ترقی‌وتعالی ایتمك هوسی ، شوقی قالمامش ایدی . زیرا کیمسه جاندن امین اولمادیغی کبی مالندن‌ده امین دکل ایدی . ناصرالدین شاه زماننده عادت اولمشدی‌که تپه آره‌سنده بر ذات زنکین اولنجه ثروتی یا بالکلیه ویا قسم اعظمی شاه ویا والیلر طرفندن ضبط وغصب ایدیلردی .

زراع ایسه بر طرفدن ویرکولرك ، دیکر طرفدن تعدی وظلمك آغرلغندن ترك دیار ایده‌رك دهشتلی برصورتده مهاجرته قیام‌ایتمشدی . سنوی ایکی اوچ یوز بیك ایرانیلر ترك وطن ایدییوردیلر . شو زواللیلر برطرفدن عثمانلویه ، دیکر طرفدن قفقاسیه طریقی ایله روسیه‌یه برده خلیج‌فارس طریقیله هندستانه کیدییوردیلر . ایمدی‌بوش قالمقده بولنان واکیلمین یرلر یواش‌یواش قوم صحرالرینه تبدل ایدییوردیلر . مشهور فرانسز جغرافی موسیو ره‌قلو جغرافیاسنده یازییورکه ایرانده شوحال برقاچ مدت دوام ایدرسه ایرانك قسم اعظمی قوم صحراسی اوله‌رق افریقای وسطاده اولدیغی کبی اسیای وسطی‌ده بر صحرای کبیر وجودپذیر اوله‌جقدر ! زیرا معلوم اولدیغی وجه ایله ایرانده نهرلرك ، چایلرك واورمانلرك پك آز وغیر کافی اولمه‌لری مناسبتی ایله رطوبت ، لزومی درجه‌سندن پك دوندر . اسکیدن ایرانیلر طوپراقلرنی تحت‌الارض یاپلمش قویولره وقانالر واسطه‌سی ایله اسقا ایدییوردیلر . وشو مناسبتله بتون ایرانی بر کلستان شکلنه قویمشدیلر . اهالی جان وماللرندن امین اوله‌رق حکومت طرفندن لازم اولان حمایه وتشویق‌ده کوردکلری ایچون بویولده بیوك حمیت ابراز ایدییوردی . لکن متلون وبوالهوس استبداد شو حمیتی ، شو شوقی قیردی . اهالیده چالشمق ایچون هوس براقمادی . مهاجرت‌مناسبتی ایله اهالینك عددی آزالمقدن باشقه برچوق یرلرده دوچار خراب اوله‌رق قوم صحراسنه تبدل ایتمکده‌در .

لکن آثار انحراف وخرابی یالکز شومادی طرفلر ایله قالمادی مع‌التأسف دها ایلری سوریله‌رك ملتك تا اعماق قلبنه قدر واردی . ایشته استبدادك بر ملت اوزره براقدیغی اك دهشت انکیز خرابات بوندن عبارت‌در . مادی خرابات‌قابل‌اعماردر . لکن معنوی تخریباتك اعماری ایچون بر چوق مدت چالشمق ، بذل همت ایتمك لازمدر . یأس وکدره طالمش اولان افکار وحسیاتی هرزه‌کو ، مداح طالقاووق ادبا ، فضلا ، حکما ، وعلما طرفندن یوماً فیوماً تسمیم ایدیلن ملت سعی وکوششدن واز کچه‌رك عیش وعشرته کسل وعطالته یوز چویردی .

عوام ناس اوزون اوزون کونلرینی میخانه‌لرده ، تریاق خانه‌لرده اعیان واشراف ایسه کوندوزلری اویویوب کیجه‌لرینی شیرازك ، شرابی ، پاریسك قونیاقلری ایله کچورمکه عادت ایدندی . تریاقك ، شرابك ، اسرارك بخش ایتدیکی‌دودمستی آراسنده دوچار اولدقلری بلالری ، مصیبتلری اونوتمغه چالشدیلر . مست وخرابی ، عیش وعشرت ، ذوق وصفا ، یالان ، ریا وبوکبی خصائل رذیله عادات عمومیه صره‌سنه کچدی .

علما ایسه ملت ومملکتك دوچار اوله کلدیکی بتون شو بلا ومصیبتلره چاره آرایه‌جق یرده بشقه‌یوللره صاپدی . علمادن برقسمی ادبا وفضلا دینلن اراذلك یولنی طوتارق کندی سعادت وبختیارلغنی استبدادی اوخشامقده ، مستبدك النده واسطهٔ اجرای تخریباتی اولمقده آرادی . بوقسم علما اللهك امرینه وپیغمبرك سنتنه خلاف اوله‌رق استبدادك ملت اوزره اعمال ایتدیکی بتون ظلم وفسادلره اشتراك ایده‌رك بر چوق پارلاق عنوانلره نائل اولمقله برابر اهالینك حقوقنی پایمال وملت اوزرینه اجرای ظلم‌وتعدی ایتمکه‌باشلادی . قسم‌دیکری ایسه‌یاکوشهٔ انزوالره چکیله‌رك ویا کندی نفسلرینی دوشونه‌رك زهدوتقوی‌ایله کچورمکله ویاخودمیدانه آتیله‌رق‌عوام‌ناسی برطاقم توهمات وتخیلات ، اصلادین ودنیا ایله‌مناسبتی اوله‌میان مسائل ایله‌مشغول ایتمکه‌بذل همت‌ایتدیلر . ایشته‌بوندن‌طولایی‌درکه‌ناصرالدین شاه‌عصری تماماًمباحثات‌دینیه ایله‌کچدی . ایشته‌بتون شیخی ، کریمخانی ، بابی‌کورولتولری شوسببله تظاهر ایتدی . بونلرك یکانه منبعی ملت اوزرینه چوکن‌کابوس اعظمك براقدیغی یأس ویکانه منشائی ملتك بویوزدن ناشی‌قلبنده حس‌ایتدیکی بوشلق ایدی .

بونی‌دولدرمق ایچون برقاچ قهرمانلر ظهور ایده‌رك حقایق و حکمیات‌اسلامیه‌یی ، کلام‌اللهك امرایتدیکی فرائضی ملته تبلیغ ایتمك ایستردی . لکن‌بونرده ؟بونك‌یرینه‌برقاچ شهرت‌واقبال‌پرستلرظهور ایده‌رك ملتك‌احوال‌روحیه‌سندن استفاده یولنی‌تعیین ایتدکدن‌صوکره ملتی‌برطاقم توهمات وتخلیات ایله مشغول ایتمکه بذل همت ایتدیلر . تریاکلر ، اسرارلر ، دماغی مشوش ومختل ایتدیکی بو کبی‌مباحثه‌دخی قوهٔ مدرکه‌یی ، قوهٔ تخلیه‌یی مشوش ومختل ایدییوردی . عوام ناس بو کبی مباحثاته طاله‌رق وبونلردن قطعیاً برشی آکلامیه‌رق یالکز برقاچ کلمات اسرار آمیز خیال والفاظ آشوبه اویوب واله وسرکردان اولییوردی ...

احمد آقایف

سیاسیات ملیه‌ده آداب محویت

قوری تفاخر هم‌شرعاًهم‌ده عقلاً مردودبرادادر ؛ تواضع ایسه انبیانك وکافهٔ عقلانك تلقی بالقبول‌ایچون ناسه عرض ایتدکلری‌دروس

فضیلتلندر . جداً صاحب علم و عرفان اولان افراد ایچون آداب محویته نه قدر اهتمامله رعایت اولنورسه اشخاص معنویه‌دن اولان دولتلرك احدهما آخره قارشی مناسباتنه متعلق موادك ذ کرنده دخی لازمهٔ محویته اودرجه‌ده مراعاتی اولنمق نزاکت تمدن اقتضاسندندر . فی الواقع بر ملت ایچون محفل بین الامم‌ده بر موقع محترمه مالکیت آنجق سطوت و قدرت ملیه‌یه مالکیتی ملل سائره‌یه حس ایتدیرمکله ممکن اولور ؛ مع مافیه اعلان سطوت و قدرت هیچ بر وجهله تزیید اعتباره مدار اوله‌ماز . قوری تفاخر ایله کوز داغلامغه چالیشمق عبثله اشتغال ایلمکدر . حشمت وقوتی بالاتر اولمش بولنان ملتلرجه بیله « شوو-ینیزم » تفاخر ملیسی بر طور مقبوح عد اولنمغه باشلادی . حال بویله ایکن عناصر مکنتی بونجه وقایع مزعجهٔ دهر ایله صارصلمش و جمع قوایه جدی بر صورتده هنوز باشلامش اولان امت عثمانیه نامنه واویلای تعظم قوپاروب طورانلر بیلمم که خیر وطنه اوبولده خدمت ایلمك خیالنه‌می دوشدیلر ، یوقسه « دمه‌غوژی » نوعندن اولان سفسطهٔ عوام فریبانه ایله منافع مخصوصه‌می تعقیب ایدیورلر ؟ درت یوز میلیون قدر نوع بشر افرادینی لوای حاکمیتی آلتنه آلمغه موفق اولمش بولنان انکلتره‌ده بیله « جینغوئیزم » دینیلن ملی طرز تفاخر آرتق خایده بر حاله کلدی ، بایاغیلاشدی . آوروپای غربینك ممالك عظیمه‌سنده کسب ذلت ایلمش بر طور و مسلکی شرق آوروپانك امم صغیره‌سی اتخاذ ایلیه‌بیلورلر . وارسون بولنارلر ، یونانلیلر ایستدکلری قدر چالم صاتسونلر ؛ فقط بزم اعلان فخر و تشهیر غرور ایلمکلکمزه نه آداب تمدن مساعد اولور ، نه‌ده احکام شرعیه جواز کوسترر .

شجاعت عرضنده ، اعلان قدرتده مخاطرهٔ سیاسیه دخی واردر . سماوات دوشسه سونکولری ایله طوته‌بیله‌جکلرینی اوکونلرك ثمرات اعمالی ینه کندیلری ایچون فلاکتدن عبارت قالدی . هانکی بریمز آرزو ایدرکه وطنك بر خطر مدهش خارجی‌یه معروض قالدیغی صرده‌ده بر بچق ملیون سونکولی مدافعلری نقاط متجاوزه‌ده تحشیده دولتمز مقتدر بولنمسون ؟ فقط شیمدی بز قالقارده بر بچق میلیون عسکر ایله حربه مقتدر اولدیغمزی مواجههٔ عامه‌ده ادعایه باشلارسه‌ق امین اوله‌لم که وقایع سیاسیه‌نك وجوه جریانی ایستدیکمز کبی تحویل ایده‌جك هیچ بر تأثیر حاصل ایده‌میز ، هله بو مقوله افکار مسروده‌مزه بیم رسمیت شکلی اسناد اولنیورسه مرضیٔ دولتك ایللر طرفندن جدیتله تلقیسنی بکلیه‌میز . او مقوله تفاخر علنی هیچ شبهه یوقدرکه مدافعهٔ وطن قیدیله باغیرلری یانان کنجلردن پك چوقلرینك سمع تلقیسنه خوش کلور ، حس حمیتلرینی اوقشار . فقط امور امتك حسن تسویه‌سی شبان وطنپرستانك حسیاتنده‌کی کرمیته مستند اوله‌ماز . علی الخصوص تفاخر علنی اعتراض اغیاری دعوت ایلیه‌جکندن و مباحثهٔ متحصله ایسه اولور اولماز بر چوق دلائلك سردینی موجب اوله‌جغندن تدبیر دولتجه محرمیتی فرض بولنان بر چوق نقاط مهمه آچیغه چیقار . وطنك نفعی مادهٔ صیانت و حیثیتی بالذات اعلا ایدنلر البته « شوینیزم » پولتیقه‌جیلری آره‌سنده بولنه‌ماز .

سفینهٔ دولتك صیانتنه بالذات و بالفعل چالیشانلر ایچون اك مزیتلی مسلك شبهه‌سز سکون ایله ، محرمیت ممکنه ایله چالیشمق و اجراآت واقعه‌ده محویت کوسترمکدر .

مناسبت دوشدکجه بزم‌ده یقینده ژاپونیالیلر کبی صاحب ترقی وسطوت اوله‌جغمز امیدی ذکر اولنیور . بوکا مقابل سویلیه‌جکم بر سوز وار ایسه اوده (انشاءالله) دیمکدن عبارتدر . مع مافیه بن جاپونیالیلره عطف اولونان باشلیجه اوصافدن ایکیسنك نمونه‌لرینی بزده مع التأسف دها کوره‌میورم : بریسی منافع شخصیه‌یی آن اقتضاده منافع عامه اوغورنده همان فدا ایدیویرمك ، دیکری‌ده اجراآت و موفقیاتك ذ کرنده آداب محویته رعایت ایلمکدر . صاحب رأی اولانلرمز و علی الخصوص خلقه درس سیاست و حمیت ویروب طورانلرمز ابتدای امرده کندی فداکارلقلرینك ، محویتلرینك فعلاً نمونه‌لرینی کوسترملیدرلر . ژاپونیا وروس محاربه‌سندن اول اولان زمانه ارجاع خاطر ایده‌لم . جاپونیالیلرنه سونکولرینك عددندن بحث ایتدیلر . نه‌ده آله‌جقلری ، یاپدیره‌جقلری سفن حربیه حقنده یایغره قوپاردیلر . وطنلری ایچون مناع للخیر کسیله بیله‌جك اغیار ورقبانك حرصنی اویاندیرمدیلر . یالکز قابلیت تعالیلرینی ایلاره آکلاتدیلر ؛ لکن درجات قوتلرینی تشهیردن اجتناب ایلدیلرکه بو مسلکك اهمیتی نتیجهٔ مصادمه‌دن آکلاشیلدی . غربده جاپونیا طرفداری اولانلر بیله او مملکتك خلقنك « اوفاق بر ملت » اولدیغندن وازدر کبی بر دشمن ایله چارپیشه‌جغندن قلاندن بحث ایدر وطرفدارلقلرینی کویا عاجزه مرحمت طرزنده ارائه ایلرلردی . روسلر ایسه متصل قوای بریه و بحریه‌لرینك استحضارات عظیمه‌سنی عالمه اعلان ایلر واقصای شرق محاربه‌سنی (Une guerre coloniale) بر نوع مستملکهٔ عامیه سفری کبی ذکر ایدرلردی . سسسز ، صداسز تدارکات عظیمه‌ده بولنمش اولان جاپونیالیلر نه بویوك بر ملت اولدقلرینی عالمه کوستردیلر . و موفقیتلری اوزرینه بیله آداب محویت سیاسیه‌یی تجاوز ایلمدیلر .

حیات ملیه‌مزه متعلق مهام مصالحه سماع اغیار ورقبانك دائما دیکلمش اولدیغندن غافل بولنورکبی بر صورتده هر ایشیمزی دیللی دودوك ایدیورز . شو استقراض مسئله‌سنده مطبوعات یار و اغیارك نشر ایده‌کلدیکی دیدی قودیلری ، مؤاخذه‌لری بر کره آغیر باشلیلقله ملاحظه ایده‌لم‌ده باقه‌لم بشقه مملکتلرك بو مقوله بر امر اهمنده‌دخی سوزك آیاغه دوشورلدیکنه دائر بر مثال بولا بیلورمیز . سفن حربیه انشا و اشتراسی تشبثاتنده بزم قدر احتراصات و استرقابات مضره‌یه میدان ویرمش بر مملکت دها بولنمسه کرکدر . بویله مهم ایشلره مقام عائدندن ماعدا یرلردن دخی اجرای نفوذ اولنمق ایستنیلیور ؛ حتی بر سفارت مأموری ، بر بانکر سمساری ، بر توتونجی بیله ایشلره پارمق صوقمق سوداسنه دوشیور ؛ بر غزته‌جی ایشلره قبل الوقوع واقف اولور اولماز میدانه بر کورولتی در چیقاریور . صیقلمیه‌لم‌ده اعتراف ایده‌لم : ایکی زرهلی آلدق دیه صدای افتخاری عیوقه

چیقاردق . مقصد یونانلی سرکشلری تهدید ایسه اوایکی زرهلی اولمقسزین دخی یونانی یولنده تأدیب بزم ایچون ممکن اولدیغنی بوتون عالم بیلیور . حالبوکه بز اعلان تشبثاتله بشقه‌لرینی‌ده خویلاندیریورز . نته‌کیم روسیه‌یی‌ده قوشقولاندیردق وقره‌دکزده دونماسنی بلا امهال تزیید ایده‌جك صورتده خرصلاندیردق . روسلرك سرزنش مقابله جویانه‌لرینه قارشی : بزم روسیه ایله حسن مناسبتمز تزاید ایده‌جکدر ؛ قره دکزده دونما بولندیرمسنه حاجت بیله یوق ؛ اوراده‌کی سفینه‌لرینی دها مقتضی اولان جهاته سوق ایده بیلور ... یوللو ملاحظات طفلانه‌مزی غربك تایمسلری ، تانلری بیله باش صحیفه‌لرینه نقلاً درج ایدرك (ژون ترك) حکومتنه مروج افکار فرض ایلدکلری صحائف مطبوعاتمزك عدم جدیتی حقنده عالمه مثال کوسترمك ایستیورلر .

*
* *

قارئلرکز سطور آتیه‌یی چشم انصاف ایله اوقونجه آکلارلرکه مقصد عاجزانه‌م امور ملیه‌مزه متعلق بر اخطار خیرخواهانه‌در سوزلرمی امل شخصیلرینه مغایر بولنانلر وار ایسه وارسون آنلر ایستدکلری قدر حدت وعداوت کوسترسونلر . بنده‌کز — آداب مناظره دائره‌سنده اولمق اوزره — حریت کلامی پك واسع صورتده استعمال ایدنلردنم . امور ملیه حقنده برعثمانلی صفتیله تنقید مشروعده بولنمقدن واز کچمك بو عاجز ایچون عثمانلیلق صفتندن تجرد ایلمك قدر محالدر .

لوندره خلیل خالد

فرانسز اصول تحصیلی وضررلریمز

چوجق تربیه ایتمك ، استقبال آدملری یتشدیرمك ایچون بوکون پك چوق اصوللر واردر . بو اصوللر سنه‌لرجه ایدیلن تجربه‌لر ، اقداملر ، دقتلر نتیجه‌سی اوله‌رق الده ایدیلمشدر . بو اصوللری تأسیس ایتمك اوزره چالیشان ذوات بوکون بیوك بر شهرت قازانمشلردر . ونام‌لری ابدیتلره قدر ، قدر شناسان نزدنده محافظه ایدیله‌جکدر . بناءً علیه بوکون دنیاده ، علم تربیهٔ اطفال علماسی بیننده مختلف اصول مکتبیه‌لر وضع ایدیلمش آلمان ، اسویچره ، انکلیز ، آمریقان تربیه‌لری آره‌سنده داها بر چوق شعبه‌لره ، فروعه آیریلمش تربیه‌لر موجود .

مکتبجیلك بوکون بر صنعت مهمه‌در . بو خصوصده الك ایلری کیدن اسویچره‌لیلر ، آلمانلر ، انکلیزلر ... الخ در . اوروپاده اصول تحصیل وتربیهٔ اطفاله بو درجه اهمیت ویرلدیکی اثناده ، برده بزم مکتبلریمزه احالهٔ نظر ایده‌لم .

بزده یکی اصول ، اسکی اصول دیه ایکی اصول مکتبیه نظریمزه چارپیور . اسکی اصول تحصیلك آرتق کهنه‌لکنی ، کنج دماغلری ، ذکالری ازمکدن ، اوتلدیرمکدن باشقه بر شی حصوله کتیرمامکده اولدیغنی تصدیق ایتمه‌یه‌جك کیمسه قالمه‌دی ؛ بناءً علیه بو اصول متروکیته تماماً محکوم اولدی . یکی اصول دیدیکمز طرز تحصیل حقیقةً یکیمی ؟ خایر ، اصول تحصیلك ممالك مدنیه‌ده‌کی تجدد وترقیسنه نظراً یکی دیدیکمز اصول تحصیل یکی دکلدر . یکرمنجی عصر مدنیده چوجقلرك پك کنج ونازك اولان دماغلرینی بیهوده اشغال ایتمامك ، اونلری آتی ایچون معطل براقمامق ایچون اهتمامات صحیه وتربیه‌ویه‌نك الك مهم مشکلاتنی ، زورلقلرینی نظر اهمیته آلمیه‌رق بیوك بر فعالیتله تطبیق ایدییورلر . اوکرتمك ؛ احوال عالمه ، موجودیته ، موجودیتنك ادامه‌سنه وقوف حاصل ایتدیرمك ایچون بوکون بزم دوشونه‌میه‌جکمز پك چوق مواد وقولایلقلرله انسال جدیده‌یی زنده ، غیور وجوال اوله‌رق یتشدیرییورلر .

بز چوجنی اوچ آیده اوقوتمه اوکره‌تن مکتبی آلقیشلایورز . بو آلقیش بیهوده بر آلقیشدر . چوجغم اوچ آیده اوقومه اوکرندی دیمکله بر شرف اکتساب ایدیلمش اولماز . اوقومقدن مقصد تربیهٔ فکریه‌در . اوقومه یازمه تربیهٔ فکریه‌یه بر واسطه‌در . عجبا بو اوچ آیده اوقویان چوجنك تربیهٔ فکریه‌سی نه حالده‌در ؟

طبیعیدرکه اوچوجق داها عالمدن خبردار ایدیلمامشدر . حالبوکه فکری بر تکامل تدریجی ایله تربیه‌یه عرض ایدیلمامش اولان چوجقلرك دماغلرینی بردن بره مشکلاته ، تحملك یتیشه‌میه‌جکی بر غیرته سوق ایتمك آتی ایچون قوهٔ مفکره‌یی اخلال ایده‌جکی شبهه‌سزدر .

باشدن آشاغی ، الك بالاسندن ، الك عادیسنه قدر مکتبلریمزی انظار دقتدن کچیرسه‌ك طرز تعلیمده معقول ومفید بر اصول کوره‌مه‌یز . هله مکاتب ابتدائیه‌مزن اصولسزلغك پك فقراسیدر .

بیلمم نه‌دن بزم بوکون بوتون مکتبلرمزده فرانسز اصول تحصیلی جاری . فرانسز اصول تحصیلنك بزده جاری اولمسی مملکتمزده متانتسزلك حسنی تعمیم ایتدی . مکتب سلطانیلردن طوتوکزده ، تا مکاتب اعدادیه ورشدیه‌لره قدر بوتون مکتبلریمز پروغرامی ، طرز تدریسی هپ اسکی فرانسز اصولنده‌در . فرانسز اصول تحصیلنی شمدی‌یه قدر قبول ایتمکله برفائده ، بر ایی نتیجه استحصال ایده‌مدیکمزی کورمکله برابر ینه عینی اصولده اصرار ایدیشمز دوغریسی حیرت ایدیله‌جك برحالدر .

فرانسزلر ، بالذات کندیلری بوکون فرانسز مکتبلری آدم یتشدیرمیور دیه باغیروب طوریورلر . بر فرانسز لیسه وقوللژندن چیقان کنج مطلقا مأمور اولمغه خواهشکردر . فرانسز مکتبلری کندی کندینه حر موقعلر تدارك ایتمکه یعنی کندی ایشنی کندی کورمکه قابلیتلی کنجلر یتشدیره‌میور .

بزده اولدیغی کبی فرانسزلرده‌ده حر ایشلر بوله‌رق یاشایه بیلمك ایچون عزم ، تشبث واعتماد نفس یوقدر ؛ یاپیلمش حاضرلنمش ، تمیز ، راحت ایشلر ارانیلیور . زنکین اولمق وزنکین اولمق سایه‌سنده حر یاشامق ایچون غیرت متمادی صرف ایده‌جك ، کندی ایشیمزی کندیمز کوره‌جك یرده معاونته ، حمایه‌یه ، رجایه ، التماسه عطف نظر ایدیلیور .

مملکتمزده نه زراعت ، تجارت وصنایع ایله مشغول آدملریمز

وارکه چوجقلری مکتبلردن چقنجه بابا مسلکنی حقیر کورەرك نظرلرنده بیوتدکلری مأموریتلره ، منصبلره پارلاق ، یالدیزلی صندالیەلره اوچیورلر. بوکنجلرك روحلرینی تحلیل ایتسەك نفرتلرینی پدرلرینه ، مسلکلرینه قدر توسیع ایدرلر .

بوکون بر انکلیز مکتبنده ، المان مکتبنده تحصیل ایدن کنج یکرمی بر یاشنده ایکن قازانمغی ایچون بلافتور دنیانك اوبر اوجنه کیدەجك بر صورتده تربیه اولمشدر .

حالبوکه بر فرانسز کنجی بو یاشده مملکتنی ترك ایتمکی نفسنه کوچ یدیرەبیلیر . بو حال بزده داها مدهشدر . نتیجه مکاتب عالیه وعالیەمزده تحصیل ایتمش کنجلریمز وارکه استانبولدن چیقمق ایله اولومی مساوی عد ایدییورلر . صانکه بوکنجلر بالقدرلرده صودن چیقنجه اولەجکلر ، حیاتلرینه خاتمه چکیلەجك . . . بوراده یالکز استانبول کنجی دیمك خطادر ؛ بوتون بیوك شهرلریمزده طوغان ، بیوین ، تربیەاولانلرده آنلرله برابر طوتمەلیدر .

أکر کنجلریمز بر فرانسز مکتبی اصولنده دکل، برانکلیز کنجی کبی جدی وخیالی اولمیان بر تربیه کورمش اولسەیدی دنیا بزەدار کلیردی . مملکتمزك هر کوشەسی خزائن ثروت ایکن آنلری اقتطاف ایدەجك عضولرك نقصانیتی هپ مکتبسزلکمز تولید ایتمشدر . ممالکنك هر طرفنی ، هر کوشەسنی کورەمین ، کزەمین وکزمك جسارتنی کندنده بولامین کنج مملکتك حقیقة تعالیسی نامنه هیچ بر ایش کورەمز .

فرانسز اصول مکتبیەسنك بو قدر ضررلرینی کوردیکمز حالده ینه بر چوق فرانسزلرك ادارەسنده مکاتب سلطانیه آچیورز ؛ بو مکتبلرده تدریسات ترکجەدن زیاده فرانسزجه اولەجق . بر چوق مصرفلر وفداکارلقلر ایله آچیلان بو ولایات مکاتب سلطانیەسنك فرانسز لیسەلرندن فرقی همان یوقدر . عینی زمانده او بر طرفدن فرانسز علماسی مکتبلریمزده اصول تحصیلی دکیشدیرەلم ، ایواه آدم یتشدیرەمیورز دیه باغیریور ؛ اونلر کندی کندیلرندن شکایت ایدییورلرده بز بیکلرجەلیرامز ایله کندیمزی محکوم سفالت ایلیورز .

هر ملت لسانی مملکتی داخلنده قبول ایتدیرمك ، هرکسه سونجیله مجبور ایتمك ایچون بر حس ملی طویار . بز بوراده ، بك اوغلنده آچدیغمز لیسەده اجنبیلره ، شیمدیکی بلغار ناظرلرینه فرانسزجه اوکرتدك ، کندی پارەمز ایله فرانسز محبتنه خدمت ایتدك . بوندن صوکرەده اویله یاپەجغز .

دنیاده هیچ بر وطن تصور ایدەمم‌که بوتون تدریساتی بیانجی بر مملکتك لسانی ایله یاپدیرسین . باشقه بر لسانی قبول ایتمکده هر ملت بر تعصب حس ایدر . بزده حس یوق . هر مکتبی مکمل لسان درسلری اوقونەبیلیر ؛ فقط تاریخ ، ریاضیه وعلوم طبیعەنك اجنبی بر لسان ایله اوقونیلماسنه بر معنا ویرەمم . بر مملکتك اك بیوك واسطۀ تعالیسی حسیات ومحبت وطنیەدر . اندیشه ایتمکدەیم‌که بر اجنبی لسان وادبیاتی فقط یالکز قوری بر عثمانلیلق اسمی ایچنده بوتون یدی ، سکز سنەلك حیاتنی کچیرەن بر کنج ناصل حسیات عثمانیه ، محبت‌وطنیه‌بسلر ! ! ... بن ، وبنمله برابر پك چوق کیمسەلر ، حتی مذکور مکاتب سلطانیەیه مدیر تعیین ایدیلن بعض منورذوات بو فرانسز اصولی لیسەلر ، مملکته قطعیاً نافع ، ایستدیکمز کبی‌عضو یتشدیرەمیەجکنه قانعدر .

هپ بر آغزدن ، بوتون‌مکالمەلرمزده ، بوتون قونفرانسلریمزده ، بوتون غزتەلریمزده بر نقطۀ تکمله ، تعالیه وصول ایچون مولد ثروت وسعادت اولان زراعت وتجارت وصنایعه انهماکی بوتون وطنداشلریمزه توصیه ایدییورز . بر ایتمش بر تربیەیی تبدیل ایتمك بر آز مشکلدر . وطنداشلریمزی حر یاشاتەجق وثروت استحصال ایدەجك بر سعیه طوغری سوق ایدەبیلیر ایسەك بزم ایچون بر شرفدر . فقط بوندن صوکره یتیشەجك اولادلریمزی بزم حس وقدرتسزلکمز ایله‌تربیه ایدرسەك انسال‌آتیەیه اهانت‌ایتمش اولورز .

بونکچون بوندن صوکره یتیشەجك کنجلریمزك ، زراعت ، صنایع وتجارت کبی واسطۀ استحصال ثروت اولان موادده صاحب عزم وتشبث ، دینج،غیور،متین وجوال اولماسنه اعتنا ایدیلمەلیدر . بو خصوصدەکی موفقیتلره نائل اولمق ایچونده فرانسز اصول مکتبیەسنی‌دکل ، انکلیز ، آلمان ، اسویچره ، آمریقا اصول مکتبیەسنی قبول ایتمەلی‌یز ، فرانسه یکرمی سنەدر مکتبلرینك اصولسزلکی نتیجەسنده قومشو دیکر اقوام میاننده تشبثده ، تجارتده پك کیری قالدی . حالبوکه قومشوسی اولان آلمانیا یکرمی سنه ایچنده یوزده اللمش آلتی ، انکلتره یوزده اوتوز درت ، آمریقاده یوزده سکسان ترقی ایتدی . بز بوکون ترقی ایتمك ایچون نەدن چینی تقلیدایتمیورز؛ شبهەسزکه عقل سلیم چینی دکل ، اك‌مترقی ملتی تقلید ایدیکز دیه امر ایدر . او حالده فرانسەیه نسبتله اك مترقی ملت آمریقا ، آلمانیا ، انکلترەدر ! ...

خلاصه ؛ تربیۀ فکریه وبدنیه بحثنده اك زیاده ایدیلەیوب غیور وچالیشقان نسللر یتشدیرن ، اسویچره ، انکلیز ، آلمان ، آمریقا مکتبلرینی تقلید ایدەلم . اسلامیتك متانت اخلاقیه قانونلری کبی مکملنه باشقه یرده تصادف ایتمك امکانسز اولدیغندن تربیۀ اخلاقیەده تربیۀ اسلامیه وعادات ملیەمزه عطف اهمیت ایدەلم . فرانسز اصول مکتبیەسنی ترك ایدەلم . بوتون مکاتب اسلامیەده بر اساس تربیەیی قبول ایدەلم‌که افکار وحسیاتمزی توحید ایتمش اولەلم .

آلاصونیه اعدادیسی مدیری

ادهم نژاد

مکاتیب

سمرقندده :

صراط‌مستقیم هیئت تحریریه وناشرەسی جانب علیەسنه

بعد از ایفاء مالزم علینامن‌التحیة والسلام. معروض ذوات‌اولوالا حترامیان اوله کیم اثرحمیت دینیه و ملیەلری اولوب طرف عاجزییه

ارسال بیوریلان ـ صراط مستقیم ـ مجلهٔ شریفه‌سی و اصل دست افتخار اولدی .

بنده‌لری « سمرقند مطالعه خانهٔ اسلامیه‌سی » نه وضع ایتدیم . قرائتخانه اعضالرینك بی‌نهایت ممنونیتلرینه باعث و مطبوعات جدیده قاره‌لرینه فائده‌بخشا اولدی . هیئت‌معارف پرورانه‌لرینه بنده‌لریله برابر عرض تشکر واحترام ایتمه‌یی واجباتدن عد ایدرلر .

دارالخلافهٔ علیه « صانها الله تعالی عن البلیة » علماء ذوی الاحترامیندن بوجهت مسلمانلرینه بومرحمت وعاطفت ، عظمی بر هدایت واعلی بر التفاتدر .

کچن‌سنه کتابجی « مهران » وساطتیله مجلهٔ غرادن سمرقندمطالعه خانه‌سیچون نصف سنه‌لك آبونه اولوب فیضیاب اولمشدك ، اما مؤسسه نك فقر کیسه‌سی قطع آبونه‌یه سبب اولمشیدی . ایشته تشنه لبان علم وفنی بوموهبت اعظمی‌لری سیراب عرفان ومدیون شکران ایتدی .

سمرقندك اوقه‌جق ترقی پرور جمعیتنك متفرق اعضالری رشید افندی حضرتلرینه لطفاً عرض سلام ایتمه‌یی التفاتلرینه بناءً اداره مقدسهٔ صراط مستقیم‌دن رجا ایدییور . اثر عجزیمی محتوی اولان آلتی نسخه رسائل مطبوعه وحکومتك جریدهٔ رسمیه‌سی اولان ـ ترکستان ولایتی نك کزیتی ـ دن ادارهٔ شریفه‌یه تحفه نیتیله بو مکتوبله برابر پوسته‌یه تسلیم قیلندی . قبول وکوزدن کچیریلسه کندیمه شرف عد ایلرم . بورانك احوالنه دائر بعضی شیلر یازماغی مع‌الافتخار تنس عاجزی التزام ایدییور .

یالکز قصورات وتأخیراتمزی عفو بیورمقلری مرجودر باقی : صراط مستقیم هیئت تحریریه‌سنك دوام عمروعافیتی وثبات مسلکنی استدعا واللرنی اوپمه‌یی جناب باریدن تمنی ایتمکله ختم مقال ایلرم . والسلام والاکرام اولاو آخرا . سمرقند دارالقضا مفتیلرندن

سمرقند ـ غرۀ رمضان ۱۳۲۸ **محمود خوجه ابن بهبود خوجه**

صراط مستقیم . ــ مفتی جنابلرینك لطفاً اداره‌مزه هدیه بویوردقلری کتب و جرائد واصل اولدی . ملتداشلرینه بویله نافع اثرلر یازمه‌یه موفق اولدقلرندن دولایی ، مفتی جنابلرینی تبریك وبزه بر نسخه‌سنی اهدا ایله‌ملرندن ناشی‌ده بالخاصه تشکر ایلرز .

مطبوعات

استقراض اطرافنده

صوك کونلرك ، استانبول کونده‌لکلری ، اك چوق استقراض اوزرینه یازیور . مسأله حد ذاتنده هیچده خوش دکل . فرانسزلر ، کندیلرندن پاره ایسته‌ین ناظرلریمزه آغیر شرائط تکلیف ایتمشلر ؛ اونلر بو شرائطه راضی اولمایجه قیزمشلر ، پاره ویرمیه‌جك اولمشلر . ایش بونکله‌ده قالمیور : یوزلرینه شدتلی قپو قپاندیغی حالده ، ینه وضع احترامی محافظه‌یه مجبور صاندقلری تورکلرك آثار حیات کوستروب ، محافظهٔ حیثیت قیدنده بولندقلرینی کوردکلری زمان ، استقراضله هیچ بر مناسبت وروابط ظاهریه‌سی اولمایان بر سوری مسائلی اورتایه آتوب ، دولت عثمانیه‌یی اخافه‌یه قالقیشیورلر . ایشته شمدی وضعیت بویله : فرانسز جریده‌لری ، متصل ، آفریقاده‌کی قوتلرندن بحث ایله طرابلس غربی تهدید ایده بیله‌جکلرینی ، یاخود لوراندو نوبینی شاتلی سفرینی اخطار ایله ینه اطه‌لر دکزینه کله‌بیله‌جکلرینی افهام ایتمك ایستیورلر .

فقط ، بیلمم هانکی بر ملتك بر ضرب مثلی وار : خیرسز شر یوق ، دیورلر . اساساً خیراولمایان بو استقراض مسأله‌سندن بعض خیرلی نتایج تولدی پك محتمل ، از جمله کور کورینه طاپندیغمز فرانسه پوتی ایی زده‌لندی ، بوسبوتون خراب اولوب پارچه‌لرینك یره‌دوکله‌سی یاقیندر کبی کلیور .

ثانیاً ، استقراض تحویلاتنك پاریس بورسه‌سنه قبول اولنمیه‌جغی خبری ، چوق کیمسه‌لره ، خاییده اولمقله برابر پك صحیح بر تعبیر ایله صونوق دوش تأثیرینی اجرا ایتدی . هر کسه بر آییقلق ، بر اویانقلق کلدی . بو حس تأثیر سائقه‌سیله‌درکه جریده‌لریمزدن بریسی شویله آییق سطرلری یازیور :

« اخلاق وعفت حسلرینه تماماً بیکانه مؤسسه‌لرك صاتون آلدقلری آدملر بزم اك صمیمی ، اك ملی ایشلرمزه قدر تنقیدات ومؤاخذاتده بولونمغه کندیلرنده صلاحیت کوریورلر ، علیهمزده آغیز دولوسی شتملر صرف ایدییورلر . بزم بوکا قارشی یاپه‌بیله‌جکمز یکانه مقابله ایسه غزته‌لرله جواب ویرمك اولیور ! حالبوکه بویله تجاوزلره لاف ایله دکل فعل ایله جواب ویریلیر واك مسکت جواب بویله‌سی اولور . عثمانلی ملتی بوکون بو متجاوزلره قارشی ، سزك پاره‌کزه احتیاجز یوق ! جوابنی ویره‌جك قدر کندیسنده متانت ، عزم وجدیت بولامازسه یکی تورکیه‌نك اسکی تورکیه‌یه بکزه‌مدیکی ادعاسی نره‌ده قالیر ؟ یکی تورکیه‌نك اسکی تورکیادن فرقی یونانلیلر کبی یالکز بول بول آتوب طوتمق ، ایش صیراسی کلنجه فدا کارلقدن چکینمك‌می اولاجق ؟

عین مقاله‌نك بر آز یوقاریسنده آجی ، فقط پك طوغری شو سطرلری اوقیورز :

« هروسیله ایله حیثیت ملیه‌دن ، استقلال اقتصادیمزدن ، یکی تورکیانك اسکی تورکیه‌یه بکزه‌مدیکندن بحث ایدییورز . بوکا قارشی اجنبی غزته‌لرینك بزه سویله‌یه‌بیله‌جکلری بر شی وار ، بسبللی عقللرینه کلیورده سویله‌میورلر ، فقط بالطبع اونی اعماق وجدانمزده یانیجی بر صدای مؤاخذه کبی بز حس ایتمکدن کری قالمایورز .

حیثیتی اولان ، استقلال اقتصادیسنی محافظه ایتمك ایسته‌ین بر آدم کیدرده کندیسنی بو قدر حقارته معروض بولوندیریرمی ؟ النه قلم آلان راست کله بر غزته‌جی فرانسه‌ده یازی یازمغه بزی نانکورلك اتهامیله باشلایور . وسویله‌دیکی اك خفیف سوز بواولیور . اصل نانکورلك بو سطرلری یازانلرده اولمقله برابر کندی خطامز ، کندی ... آجیقچه‌سنی سویلیه‌لم ، کندی حیثیتسزلکمز نتیجه‌سی اوله‌رق بو تحقیرانه هدف اولدیغمزی انکار ایده‌بیلیرمی‌یز ؟ چونکه بز بودجه‌مزی توازن ایتدیرمك ایچون المزدن کلنی یاپمش اولسه ایدك بوکون تحقیرات وتجاوزاته هدف اولمایه‌جق ایدك . اعتراف ایتملی‌یزکه بوبابده المزدن کلنی یاپمادق .

ذاتاً بزم عادتمزدر ، بر ایش صوك درجه‌یه کلدکجه متنبه اولمایز . »

جریحه‌دار اولمش غروره ملینك آجیسیله اورتایه چیرپیلاق آتلمش بو حقایق انتقادکارانه‌یی ولی ایدنزه تصرف وویرکو تدبیری بزجه اساس اعتبار.

شایان قبول کورونمیور، چونکه بونك قبولی دور سابقك اصول مالیسنه قسماً رجوع دیمکدر. عینی کونك « صباح » ی ده « عثمانلی سرمایه‌سیله بر بانقه تأسیسی » مقاله‌سیله بر چاره کوستریور :

« بزه شمدی احتیاجات عاجله‌مزی تسویه‌یه مدار اوله‌بیله‌جك بر واسطه لازمدرکه استقلال وحیثیتمزی محافظه ایده‌بیله‌لم . بزجه بو واسطه ملی بر بانقه حقیقی بر عثمانلی بانقه‌سی تأسیس ایتمکدر .

واقعا مملکتمزده عثمانی وملی عنوانلری تحتنده بانقه‌لر موجود ایسه‌ده بونلر اساساً اجنبی مؤسسه‌لریدر . شوراسنی یقیناً بیلملی‌یزکه اجنبی پاره‌سی دائما منسوب اولدیغی دولتك خارجیه نظارتنك کیسه‌ی ایچنده‌در . خارجیه ناظرلری کیسه‌لرك آغزلرینی آچدقچه هیچ بر اجنبی دولت او کیسه‌دن استفاده ایده‌من . دیمك که مملکتمزده موجود اولان عثمانلی نامی آلتنده‌کی شو ایکی بانقه بزم استقلال مالیمزی تأمین ایده‌جك بر درجه‌ده دکلدر . اوحالده کندیمز حقیقی بر عثمانلی بانقه‌سی یاپمه‌لی‌یز . بو تکلیفه بر چوق کیمسه‌لر کوله‌جکدر . ووهله اولاده بزده بر بانقه آچه‌جق پاره نره‌ده دیه‌جکلر ؟ حالبوکه بزده درت بش ملیون لیرا سرمایه ایله بر بانقه آچه‌جق قدر پاره اولدیغنه بن قانعم . بو ادعامی اثبات ایچون شهرمزده موجود اولان بتون بانقه‌لری کوستره‌بیلورم . بو بانقه‌لرده کشاد ایدیلان تصرف صندوقلرنده عثمانلی پاره‌سی اولاق اوزره اوچ ملیون لیرایه قریب بر پاره واردر .

معلوم اولدیغی اوزره اشبو تصرف صندوقلری یوزده ایکی بچق اوچ فائضله اعظمیسی یوز اللی لیرا اولاق اوزره پاره قبول ایلیورلرکه بو پاره‌لرده آنجق احادناس طرفندن مذکور صندوقلره وضع اولنیور . تجارلرله زنکینلرمزك بانقه‌لرده حساب جاریلری ، مودوع آقچه‌لری بو مبلغه داخل دکلدر . دیکر طرفدن امنیت صندیغنه هرکون ایکی الی ایکی بیك بشیوز لیرایه قریب بر پاره تودیع اولنیور . ایشته یقیناً بیلدیکم شو مقدارلری صایدقدن صکره ظن ایدرایسه‌م فکرمه آرتق کیمسه کولمز .

استقراض طولاییسیله اتحاد اسلام

فرانسزلرك فارفاره‌لقندن ، شمدی پك موده‌یه کیرمش بر تعبیرایله « بلوف یاپمه‌لرندن » اورکن « اقدام » رفیقمز ، برقاچ کوندر « استقراض طولاییسیله » باش مقاله‌لر یازارق ، حکومته بر نوع رجعت تعبیه‌سی تکلیف ایتدیکی کبی ، ینه « استقراض طولاییسیله » اتحاد اسلام فکرینك تدقیق وتنقیدینه‌ده لزوم کوریور . مثلا کچن بازار کونکی نسخه‌سنده ، سرابمی ؟ کردابمی ؟ » سرلوحه‌لی بر مقاله‌ده شو مطالعه‌لری کوریورز :

شوحالده ، اون اوچ عصردنبری عالم اسلامك سراب کبی ادراکی متعذر کورینن وحدت اداره‌سی قضیه‌سنی برطرف ایدرك بوادارى کثرت ایچنده بر وحدت آرامق لازم کلیرکه ، اوده ذاتاً دین مبین اسلامك تأسیس و تلقین ایتدیکی حس اخوتدن بشقه برشی اوله‌من . چار اقطار جهانه طاغلمش بر عائله افرادی بیننده جاری اولان یکوجودلك حسنك خارجنه چیقه‌من . یکدیکره اوزادیله‌جق دست معاونت ، عالم اسلامك ترقیهندن بشقه زمانمزده بر غایه معقوله یه‌ایره‌من . آرادم بر مانع یوق ایکن بیله وحدت سیاسیه‌یی پایدار ایتمکه کافی کلین بو حزمه‌ مصافحه‌دن ، بو کون ، دریالری الکالری آشه‌رق ، وعادتا عناصرله صواشه‌رق ، وحدت سیاسیه تأسیسی خارقه‌سنی بکلمك غفلتندن عالم اسلام پك بعیددر .

بو مطالعات خائفانه‌نك شمدی اعلاننه لزوم حس اولندیغنی محرر مقاله آتیده‌کی سطرلرله ایضاح ایتمك ایستیور :

اوروپانك چینه عطفله بر بلای اصفر تصور ایدیشی قبیلندن اوله‌رق عالم اسلامك وسعتنه ، مسلمینك حس اخوتنه باقه‌رق کندیسی ایچون آتیاً سیاسی بر خطر تصور ایتمسی بجامیدر ؟

اشته بو مسئله معضله‌یی بو کون بوروندیکی ردای مبهمیتدن تجرید صورتیله شکل حقیقیسنده تصویر وتسوید ایتمك ، هم ابنای وطنه ایفای خدمت ، هم‌ده حقمزده پرورده ایدیلن ذهابك صیقیشوب قالمش اولدیغی دائرهٔ محدوده‌یه بخش ضیا وسعت ایده‌جکنه وغلط تفهملری ازاله ایلیه‌جکنه اعتقاد ایدنلردنم .

هایدی بو مطالعات ایله « ابنای وطنه خدمت » ایدیله‌بیلسون دیه‌لم ؛ فقط حقمزده پرورده ایدیلن ذهابك تقدیر اولنه‌جغنه . غلط تفهملرك ازاله ایدیله‌جکنه » بز هیچده معتقد دکلز . چونکه « غلط تفهم » طبیعی اوله‌رق حاصل اولمش دکلدر ، بلکه اوروپالیلر ، کندی ایشلرینه کلدیکی ایچون قصداً او « غلط تفهم » لری ایجاد ایتمشلردر .

طاهر خیرالدین بك افندی امین اولسونلرکه اتحاد اسلام فکرینك سرابمی ، کردابمی ، طیف کریزانمی ، حقیقت نور افشانمی اولدیغنی اوروپالیلر بزم قدر وبلکه بزدن‌ده زیاده بیلورلر . اونلرك بونی یالان یاکلیش اورته‌یه سورمه‌لری بیلمه‌ملرندن دکل ، بلکه معلوم حکایه‌ده قوردك قوزی‌یه یاپدیغی کبی ظاهری بر بهانه کوسترمك ایسته‌ملرندندر . بو بهانه‌لردن برینه جواب ویرلدکچه ، دها غیر معقول ایکنجی بریسی اورته‌یه آتیلور . بوتون ایش قوت وضعفده‌در . ضعیف قالندقچه ، قویلری دلائل ایله اقناعه اوغراشمق ، بیهوده زمان اولدیرمکدر .

بخارا استقلالنه سوء قصد

ایکی اوچ سنه‌دن بری روس محافل ومطبوعاتنك بر قسمی ، تورکستانده نیم استقلاللرینی محافظه ایتمش بخارا وخیوه خانلقلرینك روسیه ولایتی حالنه ارجاعنی طلب ایتمکده‌درلر آوستریا ، بوسنه وهرسکی ، ژاپونیا قوره‌یی الحاق ایتدکدن صوکره بو نازك اشتهالری دها زیاده قباردی : بر تاتار غزته‌سنك دیدیکی کبی روسلرده شمدی « قوتلیلك طاسلامق » ایستیورلر کچن اغستوسك ١٤ نده ، بخارانك روسیه حمایه‌سی آلتنه کیردیکنك ٤٠ نجی سنهٔ دوریه‌سی اولمق مناسبتیله تورکستانك مرکزی اولان طاشکندده منتشر « تورکستان پوسته‌سی » بر سوری مقاله‌لر یازارق ، دها زیاده وقت کچیریلمه‌یوب بخارانك روسیه‌یه الحاقنی توصیه وطلب ایتمکده‌در .

تورکستان پوسته‌سی » مقاله‌لرندن برینده شویله دیور :

« بز ٤٠ سنه‌دن بری بخارایه رفق ایله معامله ایدیورز ، بخارالیلر بو معامله‌مزدن ، بزم ضعیفلکمزه قانع اولیورلر . آرتق ، بزده قوی اولدیغمزی اظهار واثبات ایده‌لم . بخارا دها ٤٠ سنه اول محو ایدیلملك

لازمدی . فقط او زمانلر انکلتره ، بزم افغانله قوشولمەمزی ایستەمدیکندن بخارا خانلغنك ادامهٔ حیاتنه سبب اولدی . الیوم انکلتره ایله مناسباتمز پك ایيدر ، انکلیزلرك تشبثاتمزه حائل اولمق احتمالی یوقدر . »

عین جریده دیکر بر مقالەسنه شو سوزلرله ختام ویریيور :

« ژاپونیا قورەیی ، اوستریا ـ مجارستان بوسنه وهرسکی ، دول متحده امریقا لیبریایی ، الحاق ایتدیلر . تورکیه ایران زمینده دوتوب دولاشیور . چارچابوق بخارایی الحاق روسیه حکومتنه فرضدر . بوبابده مذاکرات ومکالماته محل وزمان یوق : درحال بخارانك بر روس ولایتی اولدیغنی اعلان ایله اورایی تورکستان والئ عمومیسی زیر ادارەسنه آلمالیدر . شمدی اوراده حاکم کچنن آدملره کلنجه ، اونلری مملکتلرندن سوروب چیقارمالی وقریم ویا قافقازیاده اقامتکاه انتخابی ایچون سربست براقالیدر . بخارا الحاقنده بوندن باشقه هیچ بر ایش یوقدر . »

بخارا علیهنه حاضرلانان سوء قصدلردن بحث ایدرکن ، « وقت » رفیق محترمز ، کندی طرفندن شو آتی جملەلری علاوه ایدیور :

« روس محررلری بخارایی جغرافیادن تاریخه کچیرمەیه اوغراشیرکن ، او مملکتنك مشروع صاحبی اولان بخاراليلر ، کندیلری عجبا نەدوشنیورلر ؟ طبیعی اونلرك نەجغرافیادن نەدن تاریخدن خبرلری وار ، اونلر راحت ، راحت پلاو ییور ، آفیون یوتیور ، وبول بول اویيورلر .. »

کناه کبائرەزدن

بابان زاده اسماعیل حقی بکك « ایکنجی عراق مکتوبنده » دخی شایان تفکر واستفاده برچوق مطالعەلر وار . از جمله آتیدەکی سطرلری ، قارئینمزك وباخصوص « من له الامر » اولانلرك نظر تأمللری اوکنه قویمەیی وجیبەدن بیلدك :

« وقتیله حکومتك فقدان همتی ایله معکوساً متناسب اولمق اوزره فرانسزلرك وبالخاصه فرانسه اخراجات اجنبیەسندن صایيلان رهبانك غیرتیله فرانسزجه بتون طبقات خلقه قدر یایيلمش اولدیغی حالده تورکجەیی تکلم ایدنلر نوادردن صایيله بیلیر . بو حالدن الك زیاده مشتکی اولانلر ـ برچوق معتبران ایله واقع اولان ملاقاتلرمدن آکلادیغم وجهله ـ ینه بیروت اهالیسیدر . بیروتك بوتون صنوف خلقنی تربیهٔ رهباندن قورتارمق ایستر ایسەك الیوم موجود اولان اجنبی مکتبلرینه رقابت ایدەجك مکتبلر آچملیز . فرانسه بیله قاتولیك تدریساتندن یاقەیی قورتارمق ایچون بوقدر چابالادیغی حالده بزم طورمامز لایقمیدر ؟ »

انکلیز عسکرینك مصره دخولك

سنهٔ دوریەسی مناسبتیله

١٤ ایلول افرنجی ده انتشار ایدن مصر غزتەلری بو کونك انکلیزلرك مصره دخوللرینك سنهٔ دوریەسنه تصادفی حسبیله انکلتره علیهنه شدید المآل بندلر نشر ایدرك بریتانیا حکومتنك عهده وفا خصوصندەکی مبالاتسزلغندن متأثرانه ، متأسفانه بحث ایدیيورلر . اللوا رفیقمزك بوبابدەکی مقالەسنك مهم نقاطنی تلخیصاً ترجمەیی مناسب کوردك . رفیقمز دیيورکه :

« ١٨٨٢ تاریخنده ینه بویله ایلولك اون دردنجی کونندەایدی که مصرك فاتحهٔ اقبالنه بر خط سواد بدبختی چکیلیور وتل الکبیر موقعنده اوروپالیلری طول مدت اکلندیرەجك بر فاجعه اوینانیلیوردی . ایشته او کوندنبری مصر آلدیغی زخم اضطراب ایله ایکلیور وحفرهٔ اضمحلاله هرثانیه بر خطوه دها تقرب ایتدیکنی حس ایدیيور . چونکه بریتانیا آرسلانی بو ـ وحشی لطمه ده ارتق ایچه یرلشمش ونجهٔ خون آشامیله قاورادیغی مصرك قاتی امەرك ، اتنی چیکنیەرك عروق حیاتیەسنی قوپارمقده بولنمشدر . زواللی مصر هر دقیقه حریتندن بر قسم مهمنك غصب ایدلدیکنی کوریيور وسودی صاغیلەرق یاوره لری آچ براقیلان صاغمال اینك حالنه کتیرلدیکنی پك ایی آکلایور .

فقط افسوس ، نه یاپەبیلیور ؟ زمام حکومت یبانجی اللرده .. تجربه محو اولمش .. نامندن بشقه بر اثر قالمامش .. امور نافعه تحت احتکاره ، معارف ایاقلر التنه آلنمش ، عدلیه حصر وتضییق اولنمش ، مالیه کندی استعمارلرینه خادم بر آلت حالنه کتیرلمش ، خارجیه کم ویولارلریله تحکم ایلدکاری امور داخلیەیی ایستدکلری کبی اداره وسوق ایدیيورلر .

بتون بو احواله قارشی مصرلیلر ایچون کدولمکدن وحیاتنه سوء قصد ایدنلره قارشی برشی یاپەمامقدن متولد عجز ایچنده قیورانمقدن ومواعید عرقوبیەلرینه انتظاردن حاصل اولان اوزونتیلرمزی تماشا ایتدیرمك صورتیله احتراص حیوانیەلرینه بر آلت تطمین اولمقدن بشقه برشی قالمیور .

مصر ایشته بویله بر حیات دوزخینك مبدئی اولان ١٤ ایلولده لباس ماتمی کیمش ولورددوفرینك ابتدا حکم نیابی وصکره قانون نظامی تسمیه ایلدیکی قیود ایله پرانغه بند اولمشدر . بناءً علیه بوکونك خاطرەسنی اونوتمق بزم ایچون مستحیلدر . خاطرات مؤلمەسی یورکلرمزی یاقان ١٨٨٢ ایلولنك اون دردنجی کوننی بز دائما یاد ایدەجکز . بر طاقم ذلیل ، الچق حریفلرك اشغالجیلرله برلشەرك تل الکبیرده وطنه ایندیردکاری ضربهٔ خائنانەیی هیچ برزمان اونوتمیەجغز . بش دقیقەدن فضله تمادیسنه لزوم کورلیان بومضحکەنك بتون ترتیباتی ارتق بوکون کسب وضوح ایتمشدر . انکلیز عسکرینه یوللرك نصل آچیق براقلدیغی واستراحت امری ویریلەرك عسکرمزك نصل اغفال ایلدیکی حتی سودان فرقەسنك برقاچ دقیقەلك مدافعەسی اولمسه بو هائلەیه حرب اطلاقنك بیله جائز اولمیەجغی حقیقتی بوکون کون کبی میداندەدر .

فقط قوجه بریتانیا حکومتی یورالردەمی یا .. اوینه بر معتاد برحرب قزانلمش کبی قوماندان وولسلەیی تبریك و ترفیع ایتمش وحقنده بر مظفر قوماندانه یاپیلان معاملەنك عینی ایفا ایدرك غرابیبن ایله یاپمش اولدیغی ترتیباتدن تماميله تجاهل کوسترمشدر . لکن عالم مدنیت استکراه ایلدیکی بوجبیانه انتریقەدن فریاد ایتمش وحتی فرانسه قونسلوسی احمد اعرابی وارقداشلرینك مظهر عفو اولمق شرطیله مصر اردوسنی هزیمته اوغراتەجق اسباب ووسائله دلالت ایلدکلرنی رسماً راپورنده بیان ایتمشدر . ذاتاً اعرابینك وکیل مدافعی حکومت غاصبەنك هردرلو ارزو وتمنیاتنه رغماً حقیقت حالی حضور محاکمەده ایضاح ایتمش وشایان دقت احوالدندرکه اعدام ایله محکومیت قراری مجرم اعرابیه تبلیغ وتفهیمدن یکرمی درت ساعت مقدم اعدامك مجازات سائرەیه تحویل ایلدیکنه دائر حکومتك امر مخصوصی صدور ایتمشدر . ایشته اشغال حاضرك مقدماتنی تشکیل ایدن حادثات مؤلمه .

بولئیمانه انتریقەلر یورکلرمزی نصل پارچەلمسون ! مملکتلرمزه بویله حیلەلرله کیرنلر حالا اوتوریيورلر .. وعدلرنده ، یاپدقلری شیلرك هیچ برنده اثر جدیت وحقیقت کورلیور منافع خسیسهٔ ذاتیه تعقیب ایلدکلری مقاصد وغایاتك یکانه انعطافکاهیدر . « مصر انجق انکلیزلرك النده قالملقله خیره انتظار ایده بیلور » دیه باربار باغیردقلری زمان کوزلرنده آثار وقاحت کوریلور . بز بویله سوزلره هیچ بر زمان ایناندمق واینانمیەجغز ، کندمزدن بشقه کیمسەدن آرتق برخیر امید ایتمیەجکز . وطنمزك کندیسه خاص اوبله برموقعی واردرکه بیوك بریتانیا دکزده ، قرەدەکی قوتیله انی صارصامیەجقدر . مصری قورەیه بکزەتنلر پك الدانیرلر . عثمانلی اولان مصرده اجانبك مصالح موجودەسی قولای قولای یولنسنه اسباب مانعه تشکیل ایدر . مصر ، افریقانك قاپوسی وبحر سفید ایله بحر احمرك وارالرنی وصل ایدن قنالك ساحلی اولدیغی اونوتیلمامليدر . خلاصه انکلیزلره مصردن خروج تکلیفی وقانون اساسینك زمان اعلانی نقدر اوزارسه اوزاسون بز مأیوس اولمیەجغز . بحوله تعالی خط حرکتمز تماميله تقرر ایتدی یولمزد دونمك وطورمق بزم ایچون آرتق مستحیلدر . چونکه اشغالجیلرك مملکتلرمزه نصل کلدکلرنی ونصل چیقەجقلرنی پك ایی بیلور وتقدیر ایدر بر قومز .

دولت علیه ـ روسیه

عثمانیشر لوئید غزته‌سنك پترسبورغ مخابر مخصوصی ۲۲ ایلول تاریخیله غزته‌سنه یازییور :

حکومت عثمانیه‌نك تأمینات بخشا بیاناتنه رغماً روس افکار عمومیه‌سی کوندن کونه حکومت مشار الیها علیهنده بر جریان آلیور. نیم رسمی بر جریده عد ایدیلن (روسیه) ینه بحر سیاهدن بر روس کولی کبی بحث ایتمکه باشلادی. حکومت عثمانیه‌نك دونماسنی تقویه ایلمسی بحر سیاهده‌کی موازنهٔ قوانك غالب اولمسنه سبب اولمشدر. بناءً علیه روسیه بحر سیاهده‌کی دونماسنی تقویه ایتمکه وسیواستوپول نیقولایف لیمانلرنده ترقیات اخیره‌یه موافق زرهلیلر انشا ایتدیرمکه مجبورمش .. بو تدابیرك سریعاً اتخاذی روسیه ایچون برمسئله‌ایمش.

الك بویوك جرائددن اولان (روسقوئه‌سلوو) غزته‌سی بو بندن بحث ایدرکن دییورکه :

« موسیو ایزوولسکینك پولتیقه‌سی بزم شرقده‌کی سیاستمزك سقوطنه سبب اولدی. شرقده روس پولتیقه‌سی ۱۸۵۶ دن بری بوقدر تنزل ایتمه‌مشدی. بوکون حکومت عثمانیه هم روسیه، هم بالقان اسلاو حکومات‌نه‌قارشی تهدیدکاربروضعیت آلمغه چالیشیور. ترك خلیالرینك ساحهٔ حقیقته چیقمسی ایچون رسمی « طنین » بحر سیاهك بی‌طرف بر دکز حالنه وضعی وروس دونماسنك بحر بالطقه کوندرلمسنی تکلیف ایلدی. بو تکلیف اوقدر غریب ونالایقدرکه مذاکره‌یه بیله دکمز.

ینه بو غزته‌نك فکرنجه بر محاربهٔ مستقبله‌ده عثمانلی فیلوسی مدافعه‌سز بوله‌جغی روس سواحلنی بومباردمان ایده‌جکدر.

شوحالده ینه ۱۸۵۵ ده‌کی فلاکت باش کوستره‌جك. چونکه اوزمانده روس بحر سیاه فیلوسی ضعیفدی.

ترکلرك مقصدی روسیه‌یی باچیقاواسو یجره‌درکه‌سنه دوشورمك وبر محاربهٔ مستقبله‌ده بزی حرکات بحریه اجراسندن منع ایلمکدر. بوصورتله حرکت ایتمك ایچون حکومت عثمانیه روسیه‌نك غرور ملیسنه واقف اولاملیدر. ترکلر عجبا ینه روس سفیرلرینی یدی قله‌یه حبس ایلدکلری زمانلرده‌می یشامقده اولدقلرینی ظن ایدییورلر؟ اوزمانلر کچمشدر. وبر دها عودت ایتمیه‌جکدر. بناءً علیه طنینه یالکز بر جواب ویریله بیلیرکه بوده روسلرك پك یقین بر زمانده بحرسیاهده قوتلی برزرهلی دونماسی وجوده کتیره‌جکلرینی سویلمکدر.

(روسقو سلووو) غزته‌سی مقاله‌سنی بیترکن بوحاله مانع اولمق ایچون یونانستان دخی داخل اولدیغی حالده براورتودوقسلق اتحادی وجوده کتیرلمه‌سنی وماکدونیاده‌کی بوتون خرستیانلرك برلشمسنی طلب ایدییور.

شمدی بومقاله‌یی، روس دیپلوماتلرینك الهاماتیله یازلمش اولان بومقاله‌یی تدقیق ایده‌جك دکلز. یالکز شونی سویلیه بیلرزکه طنینك بو تکلیفی روسلرك قلبنده ترکلره قارشی مدفون اولان حسیات غرضکارانه‌یی احیا ایتدی. وبر عثمانلی ـ روس مقارنتنه یکانه طرفدار اولان موسیو ایزوولسکی روس افکار عمومیه‌سنه قربان اولدی. شمدی موقعنی کندیسندن دها غرور برذاته ترك ایده‌جك.

شؤون

دولت عثمانیه :

خلیفه حضرتلرینك بر ارادهٔ دیانت پرورانه‌لری — فخر کائنات (ص . ع) افندمز حضرتلرینك تولدخانه‌لری پنجره‌لرینه معلق برده‌لرك خراب اولدیغی مسموع خلافتپناهی اولدیغندن تجدیدی خصوصنه اراده بیورلمشدر.

یمن مجلس تدقیقات شرعیه‌سی — یمن ولایتنده تکون ایدن دعاوی‌یی استینافاً رؤیت وتدقیق صلاحیتنی حائز اولمق اوزره تشکیل بیوریلان (مجلس تدقیقات شرعیه) نك وظائفنه دائر قلمه آلنان نظامنامه لایحه‌سنك شورای دولتجه تعدیلات ومذاکراتی ختام بوله‌رق مضبطه‌سی مقام صدارته کوندرلمشدر.

دیوانه حرب عرفی قراری — خیال غزته‌سنك شعائر دینیه‌یه مغایر رسم درج ایتمسندن طولایی اداره‌ٔ عرفیه قرارنامه‌سنك ۶ نجی ماده‌سنه تطبیقاً مذکور غزته‌نك بوکوندن اعتباراً بلا مدت تعطیلنه قرار ویرلشدر.

کوریده پروتستانه واعظلری ندوه‌سی — سقوریا کویلرندن قره‌آغاج نامنده‌کی قریه‌ده برپروتستان مکتبی واردر ؛ اوراده ایلولك اون یدنجی کونی پروتستان واعظلری طوپلانوب کایسالر، مکتبلر حقنده بعض مذاکره‌یاپاجقلرمش بواجتماعه ، کرك بوراده بولونان، کرکسه استانبولدن کله‌جك اولان بر چوق میسیونرلر اشتراك ایدیله‌جك اولدیغی خبرآلدقسه‌ده اجتماع مرکزی اولمق اوزره نه‌دن بویله صاپا برکوی انتخاب ایتدکلرینی اوکره‌نه‌مدك. « اسکیشهر »

کنج مصرلیلر قونفره‌سی — کنج مصرلیلر قونفره‌سنك اجتماعنده قونفره کاتبی حمادالهلالی مصر مسئله‌سندن بحث ایده‌رك مصرك انکلتره‌نك تحت حمایه‌سنده تغیر السالة اوعرادیله‌میه‌جغنی بیان ایلمشدر. دعوی وکیلی شباغی قاپیتولاسیونلر مسئله‌سی حقنده بیان مطالعات ایده‌رك بونلرك ابقاسنی شدتله التزام أیلمش ومختلط محکمه‌لرك مصرك یکانه استنادکاهی اولدیغنی سویله‌مشدر. دعوی وکیلی رفیق، انکلتره‌نك اداره‌سی آلتنده اوقویوب یازمق بیلنلرك مقداری حال توقفده ودائما یوزده ۱۵ راده‌سنده قالدیغندن جبر ایله تحصیلك مجبوریتنی تکلیف ایلمشدر. بعده قونفره ارکاننده مصرلی بر قادین تربیه وتعلیم نسوان حقنده صرف مساعی ایدلمسنی شدتله طلب أیلمشدر.

— کنج مصرلیلر قونفره‌سی ایلولك ۲۴ نجی کونی مصرك انکلیزلر طرفندن تخلیه‌سی ومستقلاً اداره‌سی حقنده بر قرار اتخاذ ایدلمسنی متعاقب تعطیل اولنمشدر.

قافقاسیا

تضییقه قارشی تشمیرمت . — باکوده چیقمقده اولان « حقیقت » رفیقمز ، ۱۵۵ نومروسنده مندرج « حق ایله خان » مقاله‌سندن اوتری ، روس حکومتی طرفندن تعطیل اولندی. بونك اوزرینه « حقیقت » محررلرندن وتورك ادباسنك مشهورلرندن احمد کمال بك « کونش » اسملی وعینی مسلکلی دیکر برجریده‌نك نشرینه باشلادی. « کونش » ك ناشرلری ، خدمات ملیه‌لری وغیرتلریله نامدار اوروپف قرداشلردر. جناب حق دوام موفقیت وحسن خدمت میسر ایله‌سون.

جریده مطبعه‌سی : مدیر مسؤل : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :
جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
۲۲ نومرو

صراط مستقیم
۱۳۲۶

اخطار :
مسلکمزه موافق آثار
جدیده مع‌الممنونیه
قبول اولنور
درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاتدن و بالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر و هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	۳٥	غروش
روسیه «	٦،٥	۳،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قیرلمه‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ١٠٩ — ۲ شوال پنجشنبه ۲۳ ایلول ۳۲٦ — بشنجی جلد

اوج یوز میلیونه صحیفه‌لك ، بر
مجموعه دیمکسه مسلمانلر ؛
شیرازهٔ اجتماعی دیندر .
بونه رابطه باشقه ، وارسه دین وار .
« بایرام ! » دیه ای قوم اقبالنه خلوه ،
انسانلری هانکی قید باغلار ؟
سن دین ایله پایدار اولورسین ؛
دین کیتدیمی تارمار اولورسین !

تفسیر شریف

تفسیر معوذتین

لابن سینا

قل اعوذ برب الفلق :

ظلمت ظلمای عدمه نور وجود ایله انفلاقبخش جود مبدأ اول اولان واجب‌الوجوددرکه بو جود وجود دخی احدیت مطلقه‌نك لوازم اولینندندر .

مبدأ اولدن صادر اولان موجوداتك برنجیسی کندیسنده اصلا شر موجود اولمیان — قضاء — در . آنجق نور اولك سطوعنده تحت خفاده قالمش اولان ماهیت (منان) لك کدورت لازمه‌سی بر مستثنا تشکیل ایدر . وبوندن صکره شرور لازمه‌یه تصادم ایدن ونفوذ قضایه معروض قالان اسباب توالی ایدر کیدر .

معلولات آره‌سنده‌کی سبب اولین (قدر) درکه بوده (خلق) دن عبارتدر .

[یعنی قدرکه ذومقدار اولان اجسام واشیانك متلازمیدر ، بالطبع خلق اولنان ، فضاء شهودده کلن اشیا ایله برابر بولنور]

بوکا بناءً تعالی وتقدس حضرتلری (من شر ماخلق) بویوروب شر ؛ خلق وتقدیر ناحیه‌سنده ذکر اولندی . چونکه شر انجق ذوات‌التقدیر اولان اجسامدن نشأة ایدر . [یعنی مرتبهٔ قضاده اصلا شر موجود اولمیوب مرتبهٔ قدرده ظهور ایدر]

اجسام مرتبهٔ قضادن اولمیوب کندیسنده اجسام مادیه‌نك تحصل وتشکل ایلدیکی مرتبهٔ قدردن اولدیغی وبو اجسام دخی منبع شر بولندیغی ایچون شر لا جرم مرتبهٔ قدرده اولان خلقه اضافه اولندی .

انفلاقك لوازم مخلوقاتدن اولان شره تقدیم اولنمسنده شرور لازمه‌دن اول ماهیات ممکنه‌یه نور وجود افاضه بیوریلمش وبناءً علیه خیرك قصد اولین ایله ، شرك قصد ثانوی ایله مقصود بولنمش اولدیغنه اشارت واردر .

ماحصل : افاضهٔ نور وجود ایله ظلمت عدمه انفلاقبخش شهود اولان واجب‌الوجود حضرتلریدر .

شرور نا سوتیه اولا (قضاء) الهی‌ده موجود اولمیوب ثانیاً (قدر) ده نشأة ایلمشدر .

بناءً علی هذا شرور لازمهٔ مخلوقاتدن (رب الفلق) حضرتلرندن استعاذه امر اولنور .

سؤال : نیچون (اله الفلق) وسائره دنیلمیوب (رب الفلق) دنیلمشدر ؟ . .

جواب : حقايق عاليه‌دن بر سر لطيفه مبنى اولان شو نكته‌يه جواباً دنيلمشدركه : رب مربوبك ربيدر [يعنى اره‌لرنده تضايف واردر ، برينك وجودينى تصور ديكرينك وجودينى تصوره متوقفدر] كه مربوب كافهٔ حالاتنده ربدن مستغنى اوله‌مز . نته‌كيم ابوينك تحت تربيه‌سنده بيويان بر چوجق هيچ بر زمان بو مربوبيتى اثناسنده ربدن يعنى ابوينندن استغنا حاصل ايده‌مز .

اوقات وجود واحوال ثبوتنده بالجمله ماهيات ممكنه هيچ بر خصوصده مبدأ اولك افاضه‌سندن مستغنى اوله‌مامقله لاجرم (رب) لفظى ذكر اولنوب (اله) ذكر اولنمدى .

هر نه قدر افعالك كنديسنه احتياجى حسبيله (اله) دخى رب كبى محتاج اليه ايسه‌ده ــ مربوب ــ (اله)ك حيثيت مخصوصنه نظراً يعنى مستحق عبادت اولمسنه قياساً ذكر اولنه‌ماز [چونكه مربوبك احتياج صريحى الهه دكل ربه‌در]

يعنى مربوب اولان فلق بر فالقه ، كنديسنده اجراى تأثير ايدن بر رب مؤثره محتاج اولوب بو حيثيتله معبوده محتاج دكلدر .

بوراده ديكر بر اشارت لطيفه واردر .

استعاذه ، عوذ ، عياذ لسانده غيره التجا معناسندن عبارتدر .

بو آيت كريمه‌ده مجرد التجا امر اولنمش اولمله حصول كمالاتك فائض خيرات اولان ذات اجل واعلايه دكل ، قائله عائد وراجع برامر اولديغى ثابت وآشكار اولوركه بوندن‌ده كمالاتدن اصلا بر شيئك مبدأ اولدن منتحل اولميوب بو كمالاته مستعدك وجههٔ قبولنى توجيه ايلمسى لازم اولديغى حقنده‌كى كلام مقرر قرين تحقيق اولور .

ان لربكم فى ايام دهركم نفحات الا فتعرضوا لها

حديث شريفنده دخى نفحات الطافك على وجه الدهر دائم اولوب انقطاع وتخللك ، مستعدك اثر تقصيرى اولديغنه اشارت بيورلمشدر .

يعنى مستعدك صرف همت ايلمسى لازم اولديغى ، تعرضى ايجاب ايتديكى وصرف همت ايدلميه‌جك اولورسه نفحات الطافه نائل اولنه‌ميه‌جغى بيان بيورلمشدركه آيت جليله‌دن استدلال اولنان نتيجه‌نك كلام نبوى ايله خلفاً اثباتيدر]

بونك تحتنده اصول جليله وقواعد خطيره‌يه تنبيهات عظيمه واردركه تصريحه لزوم قالمقسزين ارباب معرفت طرفندن فهم واذعان اولنور .

ومن شر غاسق اذا وقب :

بو آيات جليله‌ده استعاذه ايدن افراد انسانيه‌دن بر فردك نفس جزئيسيدركه استعاذه ايتديكى شيلر دخى مرتبهٔ قدرده ظهور ايدن اشيانك شرور لازمه‌سيدر . وشبهه يوقدركه بو شرور اشيادن جواهر نفوس انسانيه‌يى الك زياده اضرار ايدنلر نفوس ناطقه ، ايله برابر داخل اهاب بدن اولانلردر بونلر بر جهتله آلات ايسه‌لرده ديكر جهتله وبال اولورلر . هم منفعت وهم مضرت توليد ايده‌بيليرلر . بونلر ايكى مهم ركن حياتدركه برى قوهٔ حيوانيه ديكرى قوهٔ نباتيه‌در .

[بوكون فيزيولوژى ــ علم منافع الاعضاء ــ علماسى دخى حيات شخصيه‌ده حيات نباتى [هضم ، امتصاص ، دوران دم ، تنفس افرازات ، تمثل ، مضاد تمثل] وحيات حيوانى ويا حيات نسبى [حواس خمس ، فعل عصبى ، فعل عضلى] ناملريله ايكى قوهٔ حياتيه قبول ايلمكده‌درلر .

قوهٔ حيوانيه غاسق ومتكدر بر قوهٔ ظلمانيه‌در .

استعاذه ايلين نفس ناطقه ايسه ماده وعلايق ماده‌نك كدوراتندن ــ ماده‌نك منبع شر وظلمت اولديغى ذكر اولنمش ايدى ــ صافى ونقى وجميع صور حقايق قبوله مستعددر .

نفس ناطقه‌نك بو نورانيتى قواى حيوانيه‌دن شهوت وغضب وتخيل وتوهم كبى هر هانكيسنك كنديسنده ارتسامنه تهيؤ ايتديكى وقت زائل اولوركه بونلر نفس ناطقه‌يه خارج ومحيطندن كلمكده اولديغندن دائما تجدد ايلمكده اولدقلرى آشكار اولور . بناءً عليه نفس نورانئ انسانيه‌ده قواى حيوانيه‌دن هر هانكيسنك تواردیله حاصل اولان هيأة بر هيأة ظلمانيه اولمغله (غاسق وقب) يعنى اقبال ايدن بر ظلمت اولمش اولور .

بو صور حيوانيه‌دن هر هانكيسنك نفس ناطقه ايله برابر اهاب بدنه داخل اولمش اولمسيله صحيفهٔ نفسده‌كى ترسماتى جوهر نفسه پك قريب بر طريق ايله ايراث مضرت ايده‌بيله‌جكندن اعم اولان شرور خلق عقبنده ذكر وايراد اولندى .

هر نه قدر وقوب غاسقدن يعنى توجه ظلمتدن حاصل اولان شر دخى شر ما خلق جمله‌سندن اولوب اخص ايله اعم قبيلندن ايسه‌ده بو اخص اولان صور حيوانيه‌نك نفس نورانئ بشره توجهى مهم بر تأثيرى حائز اولديغندن لاجرم ذكر اولنوب خاصةً بونك شرندن استعاذه ايله امر اولنمشدر تاكه بونلرك پاذهٔ استيلاسى اولمق اعظم رذائلدن اولديغى اكلاشيلوب ژنك حيوانيدن مرأت نفس مجلا طوتيلسين .

ومن شر النفاثات فى العقد :

بو آيت كريمه‌ده قوهٔ نباتيه‌يه اشارت بيورلمشدر [بوقاروده عرض اولنديغى وجه اوزره حيات شخصيه‌نك ايكنجى ركنى قوهٔ نباتيه ايدى]

چونكه قوهٔ نباتيه بونك نشو ونماسى خصوصنده اجراى تدبير ايدن بر مؤكلدر . وبدن دخى عناصر مختلفه عقده‌لرندن حاصل اولمش بر عقده مثابه‌سنده‌دركه بو عناصرك كافه‌سى يكديكرندن انفكاك ايچون بر منازعهٔ دائمى ايچنده ايديسه‌ده متقابلاً وقوعه كلن انفعالاتدن (بدن) تشكل ايدوب حفظ موجوديت ايتمكده‌در . [بوراده امتصاص‌كه غازات ومايعات وميقروبلرك سطوح ذوى الحياتى مرور ايله داخل دم وعضويت اولمسيله تمثل‌كه مركبات غذائيه‌نك جمع وادخار قوت ايله مترافق اوله‌رق انسجه ايله همحال وهمتركيب اولمسى حادثات كيمويه‌سنه اشارت اولنمقده‌در . عضوياتده اون سكزنجى عصر ميلادى ارباب مساعيسى اوكنده اطرافى بر جدار ايله محدود ولزوجى بر مايع احتوا ايدن و (١٨٣٣ م) ده نوه‌سى دخى اولديغى كشف اولنان حجرات اثبات موجوديت ايتدى . بناءً عليه بوكون (نظريهٔ حجرويه) حكمفرمادركه بونلرك آيرى آيرى عقده‌لر اولديغى محتاج ايضاح دكلدر]

بو عقد حیاتیه‌ده نفث ونفخ ایدی قوت قوهٔ نباتیه‌در . چونکه بو قوت بدنك جمیع جهاتدن یعنی ابعاد ثلاثه‌دن تزایدینی موجبدر . صناعات بشریه‌دن هیچ بر شی یوقدرکه بر جسمك تزایدی ایچون اجزاسنك بر جهتدن دیکر جهته نقلندن بشقه صورتله اجرای معامله ایده‌بیلسین . مثلا دمیرجی برقطعهٔحدیدی طولاً تزیید ایتمك ایسترسه بالطبع عرض و ثخنندن تنقیصه مجبوردر . یا اودرکه خارجدن دیکر برقطعهٔ حدید ایله تلافیٔ مافات ایدر .

قوهٔ نباتیه ایسه باطن بدنه اغذیه‌یی تنفیذ وادخار ایله فعل تمثلی اجرا ایتمکده اولدیغندن اعضای بدنی جمیع جهاتدن تزیید ایتمکله قوهٔ نباتیه هر شیدن زیاده نفث ونفخه مشابه‌در . بناءً علیه نفاثاتدن مراد عقد حیاتیه‌یی هر طرفدن تمیه ایدن قوهٔ نباتیه اولمش اولورکه بو حالك دخی بالکلیه بدنه نما بخش اولدیغی وارستهٔ بیاندر .

نفس انسانی ایله قوهٔ نباتیه اره‌سنده واسطه قوهٔ حیوانیه اولمقله قوای حیوانیه قوای نباتیه‌دن اول ذکر اولنمشدر .

خلاصة دنیله‌بیلیرکه قوهٔ حیوانیه وقوهٔ نباتیه‌نك نفس نورانی انسانیه‌یه ایراث ایتدیکی مضرتلر علائق بدنیه‌نك کسب قوت ایلمسیله ملکوت سماوات وارضی احاطه‌دن محرومیت ونقوش باقیه ایله عدم انتقاشه محکومیتدر .

ومن شر حاسد اذا حسد :

بو آیت جلیله‌ده بدن وبالعموم قوای بدن اره‌سنده‌کی منازعات اراده بیورلمشدر . ویاخود نفس ایله بدن آره‌سنده‌کی منازعه‌یه اشارت قیلنمشدر .

اولا (ومن شر النفاثات فی العقد) آیت کریمه‌سنده تغذیدن حصوله کلن شرور ومضراته اشارت بیورلوب بو آیت کریمه‌ده صورت عمومیه‌ده جمله‌سی اراده اولنمشدر .

بوراده آدم ایله ابلیس اره‌سنده‌کی حسد دخی شایان ذکر کورلیان موادد‌ندر .

خلاصه : بو سورهٔ شریفه‌ده قضاء الهیه شرك کیفیت دخولی وشرك اولاً وبالذات مقصود اولمیوب ثانیاً وبالعرض قصد اولنمش اولدیغی ونفس انسانی ایچون منبع شر قوهٔ حیوانیه ونباتیه وعلائق بدنیه بولندیغی بیان اولنمشدر .

بو قوتلر نفس نورانی ایچون هردم تولید وبال وکلال ایلمکده اولورسه آنلردن اعراض ایده‌بیلن ، نه‌خوشبختلردر ! ! ! . وبونلردن مفارقت ایدوب کمالات ایله کسب تعلق ایدنلرك لذائذ روحانیه‌لری نه عدیمدر ! ! ! . . . . . .

رزقنا الله تعالی التجرد التام والتأله الکامل

تم بعون الرب المتعال

شرف الدین

اسکی خاطره‌لر

دون کیجه پك سودیکم بر آرقداشمله أولریمزه دونیوردق . واپورده قارشیمزه اللی بش ، آلتمش یاشلرنده قدر بر آدم کلدی . آرقداشمه آشنالق ایتدی ، اوطوردی .

بن بو ذات کیمدر ، بیلمیوردم . انجق آرقداشمك کندیسنه قارشی طاقیندیغی طور حرمتدن ، هویتی اویله « نه‌مه لازم ! کیم اولورسه اولسون ! » دستور اهمالنه قربان ایدیله‌جك علی العاده آدملردن اولمادیغنی آکلادم . آره‌دن اوچ بش دقیقه کچر کچمز قارشیمزده‌کنك کتاب مطالعه‌سنه طالمسنی فرصت بیله‌رك آرقداشمه دیدم‌که :

— اللهی سورسه‌ك پك مراق ایتدم ، بو آدم کیم ؟

— پك فاضل ، پك محترم بر آدمدر . علوم ریاضیه‌ده برچوق تألیفاتی ، برچوق تدقیقاتی واردر . وقتیله کندیسندن بر خیلی درس آلمش ایدم ...

— هـا ! شیمدی عقلمه کلدی . برقاچ کره بو ذاتدن بحث ایتمش ایدك .

— اوت . تا کندیسی !

— خارجده بر وظیفه‌سی وارمیدر ؟

— خایر ، متقاعددر .

— أونده نه‌یله مشغول اولور ؟

— اولا مسلکنه عائد اثرلری اوقومقله ، ثانیاً ملتك آدم اولماسنه دعا ایتمکله ...

— برنجی مشغله‌سنه دیه‌جك یوق ، لکن ایکنجیسنه عقلم ایرمدی . چونکه بویله دعا کولقده قرار ویره‌جك اولدقدن صوکره او قدر چالیشمه‌یه نه لزوم واردی ؟ او شیمدی اوکرندیکنی اوکرتملی ، اوقودیغنی اوقوتملی .

— طوغری سویلیورسك اما اوقویه‌جق آدم نره‌ده ؟ یوقسه امینم‌که بش اون کیشی چیقوب بو ذاته : « افندیم ، شوراده بر درسخانه آچدق ، علوم ریاضیه تدریسنی‌ده سزه براقدق . لطف ایدیکز . » دیسه مع الممنونیه قبول ایدر . لکن نه فائده‌که یاشنی باشنی آلانلر اوقویه‌جق حالده دکل ؛ کنجلرده اوقومه‌نك لزومنی آکلامق ایچون غالبا اختیارلق دورینك قدومنی بکلیورلر !

* *

یکرمی سنه قدر اولیور . طوغوب بویودیکم ، بوتون برلی سکنه‌سنی طانیدیغم محله‌مزده یکی بر آدم کورلمه‌یه باشلامشدی . محله قهوه‌سنه هیچ چیقمایان ، « کتابلری تمام ایکی مهاجر عربه‌سیله طاشینان » بو یکی کراجی حقنده او قدر غریب سوزلر سویلنمشدی‌که زواللی آدم ذهنلرده عادتا خیرچینلغك ، تیتیزلکك ، قابالغك بر تمثالی کسیلمشدی .

لکن طوغریسنی سویله‌مك لازم کلیرسه یکی کراجینك ملکیتی تمثیل ایدن باغ ، منور سیماسی بوتون او شایعه‌لری ، دیکله‌ینلرك دکل ، سویله‌ینلرك نظرنده بیله حکمسز براقیوردی .

بر جمعه کونی اوچ بش آرقداش بو یکی کراجی‌یی زیارته کیتدك . آدمجغز بزی غایت سویملی بر یوزله قبول ایتدی . یالکز قهوه اکرام ایده‌میه‌جکنی سویلدی :

— عفو ایدرسکز ، رفیقه‌م اختیار بر قادیندر ، ایش کوره‌جك

حالده دکل. خدمتجیمز یوق. بن سزی براقوب قهوه پیشیرمکله مشغول اولسه م طبیعی اونی ده سز ایسته میه جکسکز ...

— امان افندیم. قهوه یی هر یرده ایچه بیلیرز. لکن افندیمزك مجلسنی بر یرده بوله مایز..

حقیقت خانه صاحبنك اوچ چاریك قدر سورن مصاحبه سی او قدر لطیف، او قدر مفید او قدر یوکسکدی که ساعتلرجه دوام ایتسه یدی اوصانمق شویله طورسون، دویامیه جقدق.

لکن دها بکله مه یه امکان یوقدی؛ چونکه آدمجغز سوزینی بیتیریر بتیرمز آرتق کندیسنی یالکز براقمامز لازم کله جکنی غایت آچیق بر لسان ایله آکلاتمشدی. بز بومبارك ذاتك النی اوپوب چیقارکن آره صره مجلسندن استفاده ایده بیلیرمی یز دییه صوردق. جمعه کونلری نمازدن صوکره بر ساعت قدر بزمله مشغول اوله بیله جکنی سویلدی. آرتق یکی کراجینك خیرجینلغی، قبالغی حقنده کی روایتلرك نره دن میدان آلدیغی نظریمزده پك عیان ایدی: هیچ شبهه یوق، بیچاره نك حجرهٔ سعی وعرفانی محله قهوه سنه چویرمك ، تحریات حکیمانه سنه حصر ایده جکی قیمتلی زمانی سبزه پیاسه سندن بحث ایله کچیرمك ایچون آقین آقین کلدیلر ،ایستدکلرینی بوله مایجه آدمجغزه هجوم ایتدیلر.

ارقداشلرم دمین ایشتدکلری سوزلردن او قدر محظوظ اولمشلردی که اولجه ایرتسی جمعه ایچون ترتیب ایتمش اولدقلری اکلنتی یی بیك جان ایله فدا ایتمشلردی .

اوزاتمایه لم، برنجی مجلسدن دها پارلاق اولان ایکنجی مصاحبه اوزرینه شو آدمدن درس اوقوسه ق تمنیسی بشمزی ده اشغاله باشلادی. اوبرزیارتمزده النی اوپوب چیقارکن ایری آیری رجاده بولوندق .

— چوجوقلر ! سزار قومق ایستیورسکز . . کوزل آرزو. لکن بندن اوقویه بیلمك ایچون برچوق صیقینتی یه قاتلانمق لازم که بن سزده او تحملی کوره میورم . اولا درس زمانلرینی بن تعیین ایده جکم. برده بو معین زمانلرده بشکز بردن حاضر بولونه جقسکز . صوکره، سویلیه جکم سوزلری جان قولاغیله دیکلیه جکسکز . اکلایه مدیغکز مباحثی اکلامش کبی کورونمیه جکسکز یعنی تکرار تکرار صوره جقسکز . هله بن هانکی اصولی ، هانکی کتابی ایسترسه م بلا اعتراض قبول ایده جکسکز . بو شرائط داخلنده اوقویه بیله جکسه کز باشلایه لم. یوقسه نه کندیکزی یورك ، نه بنی !

— باش اوستنه افندیم ، هپسنی قبول ایتدك . حتی بر بو قدر تکلیفکز دها اولسه یدی اونی ده قبول ایدردك . حمد اولسون چوجوق دکلز . عقلی باشنده آدملرز . هیچ افندیمز ، اوقیمتلی زمانکزی بزم منفعتمزه فدا ایتمك قدر بویوکلك کوستریرسکزده بز چالیشمازلق ایدرمی یز ؟

— پك اعلا ! جمعه کونلری ساعت طقوزده ، صالی اقشاملری کیجه ساعت ایکی بوچوقده کلیر ، بر ساعت او قور، کیدرسکز . ایرکن کلك، یاخود کج کیتمك ، یاخود براقشام کلیوب ده اونك یرینه برباشقه اقشام کلمك کبی یولسزلقلری اصلا خوش کورمم. ایی دوشونك.

ایلك صالی اقشامی دقیقه سی دقیقه سنه بش آرقداش خواجه مزك اوینه کیتدك . درسه باشلامازدن اول سویهٔ معلوماتمزی اکلامق ایچون هر بریمزه بر قاچ سوز سویلتدی .

— چوجقلر ، آکلاشیلیورکه سز برشیلر اوقومشسکز ، لکن پك ایی کوریلیورکه بر شیلر آکلامامشسکز ! ها! شیمدی او اسکی اوقودقلریکزی کاملاً اونوده رق بنی دیکلیه جکسکز . سزکله اولا حسابدن، هم ده حسابك تا باشندن باشلایه جغز ...

فی الحقیقه بزی حسابك باشندن باشلاتان خواجه مز اعداد حقنده اویله معلومات ویردی که آکلامامق ، آکلادقدن صوکره ده حیران اولمامق قابل دکلدی .

ایکنجی درسك تصادف ایتدیکی جمعه کونی خواجه نك اوینه بش دقیقه کج کیتمشدك. زیرا ارقداشلریمزك ایکیسی وقتیله کله مه مشدی. خواجه تأخرك سببنی خشین بر چهره ایله صورمقدن کری قالمامشدی. دردنجی درسده ایچمزدن بری هیچ کله مدی. بشنجیده ایسه اوچ کشی بولوشوب کیده بیلدك . ایکی آرقداشمزك بری درسه باشلاندقدن یارم ساعت صوکره، دیکری درس بیتمسنه اون دقیقه دن آز زمان قاله یتیشه بیلدی.

— آکلاشیلدی چوجوقلر ! سز درسدن زیاده نصیحت آلمه یه محتاج ایمشسکز ! هانی او تعهداریکز نره ده قالدی ؟

هانی سز خیرینی ، شرینی طانیر آدملر ایدیکز ؟ لکن قباحت سزده دکل .. قباحت بنده که شیمدی یه قدر ایتدیکم تجربه لره قانمادم ده حالا بو مملکتده آدم آرییورم ، حالا سزك کیبلرینك صورت حقدن کوروغمسنه آلدانیورم !

طوغری! خیریکزی ، شریکزی طانیورسکز .. لکن سزی خیره سوق ایچون آرقه کزدن صوپایی، شردن منع ایچونده کوکسکزدن دیپیکی اکسیك ایتمه ملی ... چونکه ایلك تربیه یی بو صورتله آلیورسکز ...

ایچمزدن بری اورته ده بو قدر حدته محل کوره مدیکنی سویله مزمی!.. خواجه نك صبری ، سکینتی بوسبوتون آلت اوست اولدی :

— نه دیمك ! دنیاده دها نه یه قیزیلیر ؟ بن صرف الله رضاسی ایچون سزه قارشی بر تعهدده بولوندم ؛ سزده صرف کندی منفعتکز ایچون بکا قارشی بر تعهدده بولوندیکز . شمدی سز سوزکزده طورمیورسکز ، یالانجیلق ایدییورسکز ، بنم اولانجه انتظامی ، راحتمی بوزییورسکزده حالا میدانده قیزه جق نه وار دییورسکز ! هایدی شورادن جهنم اولك !

خواجه نك أوندن سوکلوم بوکلوم چیقدق. ایکی اوچ کون صکره بن یالکزجه کیده رك درسه دوام ایتمك ایستدمسه ده قاپی یی اچان بیله اولمادی.

ایشته دون کیجه کوردیکم بو متقاعد ریاضی وقتیله باشمزدن کچن شو ماجرایی عقلمه کتیردی . نه یالان سویلیه یم اوته دن بری غایت نیکبین اولدیغم حالده آز قالدی بر چوقلری کبی بنده بدبین کسیله جکدم.

باقیورم ، آیری آیری پك ایی آدملرز. بزی مدنیتده دنیالر قدر کریده براقان ملتلرك افرادنده بزده کی بویوکلکلر یوق . صکره باقیورم بر یره کلنجه بر هیئت اجتماعیه تشکیل ایده میورز ، چونکه او تربیه دن محرومز. ایشته بزم محتاج اولدیغمز تربیه اصل بو ایکنجی تربیه اوله جق.

محمد عاکف

نظر شریعتده

قوهٔ بریه و بحریه‌نك درجهٔ اهمیت ووجوبی

کچن نسخه‌دن مابعد

یوقاریده عرض ایلدیکم آیات جلیله واحادیث شریفه‌و افعال نبویه واجماع وافعال صحابیه‌دن عبارت ادلهٔ شرعیه‌دن غایت واضح صورتده استنباط اولنیورکه : زمانه کوره بالعموم تفرعاتیله اعدانك قوتی فوقنده ویاخود اکا معادل قوهٔ بریه وبحریه احضار واعداد ایتمك واسباب مادیهٔ جهاده تماماًیله توسل ایلمك بتون اهل اسلام اوزرینه فرضدر خصوصیله بوعصرده جمله اوزرینه فرض عیندر : فقهاء کرام حضراتی دیورلرکه : اعدا جانبندن بالفعل محاربه‌یه قیام اولنمدیغی تقدیرده کرك بدناً وکرك مالاً جهاد اهل اسلام اوزرینه فرض کفایه‌در . فقط ممالك اسلامیه‌نك بر قطعه‌سنه اعدا طرفندن بالفعل هجوم وقوعبولدیغی صورتده اعدا ایله بالفعل محاربه‌یه قادر اوله بیله‌جك مقدارده مملکتلری اوموقعه جوار اولان اهل اسلام اوزرینه جهاد فرض عین ، ومملکتلری موقع حربه بعید بولنان اهل اسلام اوزرینه فرض کفایه‌در . یعنی مثلا ادرنه جهتندن اعدا هجوم ایلدیکی تقدیرده اوراده بولنان اردو واهالی اعدایه غالب کله بیله‌جك درجه ایسه انلره جهاد فرض عیندر . یعنی عمومیتله انلر شرعاً جهاده مجبوردرلر . وینه بوصورتده ادرنه‌یه بعید اولان مناستر ، ازمیر ، یانیه ، قونیه ، بروسه ، انقره ، حلب ، شام ، بغداد ، یمن ، ارضرومده بولنان اردو واهالی‌یه جهاد فرض کفایه‌در . یعنی بو مملکتلر اهالیسندن بعضیلری هر حالده ادرنه‌یه کیده‌رك محاربه‌یه اشتراکه شرعاً مجبوردرلر .

لکن اعدانك هجوم ایلدیکی موقع اهالیسی اعدایه مقابله ایده‌میه‌جك درجه‌ده ایسه‌لر هم اوموقع اهالیسنه وهمده اوموقعه جوار اولان مملکت اهالیسنه ، وانلرده مقاومت ایده‌میه‌جك ایسه‌لر دیکر یقین اولان ممالك اسلامیه اهالیسنه ، انلرده مدافعه ایده‌میه‌جك اولورلرسه شرقاً وغرباً بتون اسلاملر اوزرینه علی التدریج جهاد فرض عیندر . یعنی صورت مذکورده ادرنه‌ده بولنان اردو واهالی اعدایه مقابله‌ایده‌میه‌جك ایسه‌لر مناستر ، ازمیر ، یانیه ، قونیه ، انقره ، حلب ، شام ، بغداد ، یمن ، ارضروم وبتون ممالك اسلامیه اردولری واهالیسی اوزرینه علی التدریج محاربه فرض عین اولور . واکر انلرده مقابله ایده‌میه‌جك اولورلرسه شرقاً وغرباً کرهٔ ارضده بولنان بتون اهل اسلام اوزرینه محاربه فرض‌عین اولوب جملهٔ اعدا ایله محاربه ایتمکه شرعاً مجبوردرلر . شو حالده صورت مذکوره‌ده کرك ادرنه اهالیسی وکرك سائر ولایات اهالیسی وکرکسه شرقاً وغرباً کرهٔ ارضده بولنان اهالی اسلامیه بدناً ویامالاً اعدا ایله محاربه‌ده تکاسل کوستره‌رك حکومت اسلامیه‌نك مغلوبیت ویابوسبتون انقراضنه سببیت ویررلرسه ، جمله‌سی آدم اولدرمك ، خنزیرانی ییمك ، شراب ایچمك ، والده‌سیله زنا ایتمك کبی پك بیوك کناه ارتکاب ایتمش ، وجمله‌سی خالق تعالی‌یه عصیان ایلمش اولورلر .

شوحالده بو عصرده حکومت اسلامیه ودولت عثمانیه‌نك قوهٔ بحریه‌جه دوچار اولدیغی ضعفیتدن تخلیصه چالشمق بوتون اهل اسلام اوزرینه فرض عیندر . چونکه اعدایه مقابله ایده‌جك درجه‌ده زرهلی تدارك واشتراسنه یالکز بر کوی ، برقصبه ، بر ولایت ، اهالیسنك قوهٔ مالیه‌لری کفایت ایده‌میه‌جکندن بتون ولایات وقصبه وکوی اهالیسی بوبابده اعانه ویرمك ، وحتی هندده ، چینده ، روسیه‌ده وانکلتره‌ده افغانستانده بولنان بالجمله اهالی اسلامیه یاردمده بولنمق شرعاً لازمدر .

***

شوراجقده بر فرقه‌سی افراط ، دیکر فرقه‌سی تفریط صورتیله شرع شریفی یاکلیش تلقی ایلیان ایکی فرقهٔ جهله‌نك فکرنده تمرکز ایتمکده بولنان زعم باطلی رد ایتمك استیورز .

اهل اسلامدن برفرقه‌سی : (بز اسلاملر طوغرو ، خالص اعتقاد اصحابی اولدقدنصکره اعدانك قوتنه معادل دکل ، آنك پك دوننده بولنان قوهٔ بحریه وبریه‌یه مالك اولسه‌ق واسباب ظاهرهٔ مادیه‌یه تشبث ایلمسه‌ك بیله ، الله تعالی‌نك عنایتیله اعدایه غالب کلیرز . وحتی قوماندانلریمز صاغلام اعتقادده اولسه‌لر حال حاضرده مالك اولدیغمز بوقدرجق قوهٔ بحریه وبریه بزه کافیدر . بونکله اك قوتلی دولته وحتی بتون اوروپا دولتلرینه عون سبحانی ایله غالب کلیرز . بزم ایچون فضله قوت احضارینه واسباب مادیه‌یه توسله حاجت یوقدر . الله تعالی‌نك عنایتی بزه کافیدر .) زعمنده بولنیورلر .

حقایق شرعیه‌یه اصلا وقوفی اولمیان ومبالات دینیه‌سی بولنمیان جهله وفسقه کروهندن بر فرقه‌سی‌ده : یامجرد جهالتندن یاخود دین مبین اسلام عداوتندن ویاخود اهل اسلامدن بعضیلرنده تمرکز ایتمش اولان زعم مذکور دین مبین اسلام طرفندن ویرلمش اولدیغنی ظن ایلدیکندن طولایی (دین اسلام مانع ترقیدر) زعم باطلنده بولنیورلر .

شو ایکی فرقه‌نك اشبو زعملرینی رد ایچون دیرزکه : اولا) ــ سورهٔ انفالك التمش ایکنجی آیت جلیله‌سنده‌که (واعدوا) امر جلیلی ایله اعدایه مقابله ایچون انلرك قوتی فوقنده قوهٔ بحریه وبریه احضار ، واسباب مادیهٔ جهاده توسل واجب قلندیغی ، ثانیاً ــ فخر عالم افندمزك هجرتدن اعتباراً بالفعل قوت احضار واسباب ظاهرهٔ جهاده توسل ایلدیکی وحتی احد محاربه‌سنده وجود شریفنه زره کیدیکی ، ثالثاً ــ بوخصوصه پك چوق احادیث شریفه ایله اهل اسلامی ترغیب وتشویق ایلدیکی ، رابعاً ــ صحابهٔ کرام حضراتنك اعدایه مقابله‌ایچون انلرك قوتی فوقنده بالفعل قوت احضار واسباب مادیه‌یه تشبث ایلمکله برابر بوخصوصه اجماع واتفاق ایتملری ، خامساً ــ فقهاء عظام حضراتنك (اهل اسلام اوزرینه مالاً وبدناً جهاد فرض عین‌ویا فرض کفایه‌در) دیملری بو ایکی فرقه‌نك زعملرینی

رد وابطـال ایتمکه کافیدر . چونکه سرد ایلدیکمز بونجه دلائل شرعیه دین مبین اسـلام یالکز معنویاتدن عبارت بر دین اولمیوب مادیاتیده جامع بولندیغنی ومعنویات کبی مادیاته توسـل لازم اولدیغنی کوسترمکده‌در .

اشبو دلائل وبراهین‌شرعیه بومسئله‌یی کونش کبی آشکاراوله‌رق کوسترمکده ایکن فرقهٔ اولانك تفریط وفرقهٔ ثانیه‌نك افراط ایدرك زعم مذکورده واقع اولملری جهالت ویا جنتدن بشقه برشی دکلدر.

*
* *

بحثمزه رجوع ایده‌لم . یوقاریده عرض ایلدیکم سلسلهٔ تاریخیه بزلره غایت واضح اوله‌رق کوسـتریبورکه خلفاء امویه‌دن عبدالملك وخلفاء فاطمیه‌دن بنی‌الحسـن خلفاء عثمانیه‌دن قانونی سـلطان سلیمان زمانلرنده اولدیغی کبی حکومت اسلامیه هرنه‌زمان عطالت وسفاهتی ترك ایده‌رك قوهٔ بریه وبحریه‌سنی درجهٔ کماله ایصـال ایلدی ایسـه آوروپالیلری تیتره‌تمش وجهانکیرلك درجه‌سـنه صعود ایتمشدر . مصرده دولت فاطمیه‌نك ، اندلسـده دولت امویه‌نك ، بغـدادده دولت عبـاسیه‌نك صوك زمانلرنده واستـانبولده دولت عثمانیـه‌دن عبـدالحمیدك زمانـنـده اولدیغی کبی حکومت اسـلامیه هرنه زمان عطـالت وسـفاهته طـاله‌رق قوهٔ بحریه‌سـنی ضـایع ایلدی ایسه بو ضیاع قوهٔ بریه‌لرینی دخی تأثیرسز براقمش اولدیغندن اعدا جانبندن وقوعبولان‌تعرض اوزرینه محوومنقرض اوله‌رق مملکتلری تقسیمه اوغرامشدر .

عبدالحمید زماننده حکومت عثمانیه عینیله مرض مذکوره مبتلا اولدیغی ایچون بوتون بوتون آوروپالیـلرك بویوندریغی التنه کیره‌رك العیاذبالله مملکت تقسـیمه اوغرامق درجه‌سـنه کلمش ایکن دور مشروطیتك حلولی آوروپالیلرك بو آرزولری اوکنه بیوك برسد چکمش اولدی . ارتق تاایلك تشکلندن زمانمزه‌قدر حکومات اسلامیه‌نك کچیرمش اولدیغی بونجه انقلابات بزم ایچون (ترقی وتدنی) طریقلرینی کوسترمکده بیوك پك بیوك بردرس عبرت تشکیل ایتمزمی؟ شمدی ایسه له‌الحمد دور مشروطیته نائلیتله بزعثمانلیلر ایچون تکرار ترقی‌یه‌طوغری حرکت زمانی کلمش اولمغله اولا تواریخ اسلافمزی نظر امعاندن کچیره‌رك ثانیاً شوصوك زمانلرده اوروپالیلرك عقللره حیرت ویره‌جك وکوزلری قاشدیره‌جق درجه‌لرده ترقیلرینی تفکر ایده‌رك حکومتمزك دوشمش اولدیغی حضیض نقصانیت وضعفیتدن حرکتله آز زمان ظرفنده ذروهٔ تکمله صعود وارتقاسی چاره‌سنه بقالم.

بونك چارهٔ یکانه‌سی شقاق ونفاق ، عطالت وسـفاهتی براقه‌رق اولانجه وارلغمز ایله قوهٔ بحریه‌مزی احیـا واکماله سـعی ایتمکدر . چونکه قوهٔ بحریه وبریه بر حکومتك ایکی قنادی مثابه‌سنده‌در. ایکی قناده مالك اولان بر قوش ایستدیکی کبی طیران ایدرك مطلوبنه واصل اولدیغی کبی بو ایکی قوته مالك اولان بر حکـومت دخی بو سـایه‌ده مقصودینه نائل اولور. بر قنادلی قوش مطلوبنه واصل اوله‌مدیغی کبی بو زمانده قوهٔ بحریه‌یه مالك اولمیان حکومت دخی اعدانك اسـارتی

تحتندن قورتیله‌میه‌جغی جهتله اصلا تعالی وترقی‌یه نائل اوله‌ماز .

ایمدی ای عثمانلیلر ای اسلاملر حکومتمزی تعالی وترقی‌ایتدیرمك آوروپالیلرك اسارتندن قورتلمق وسربستیٔ کامله نائل اولمق ایستیورسه‌ق قوهٔ بحریه‌مزی یقین زمانده تکمل ایتدیرمکه چالشه‌لم . سلطان سلیم ثانی زماننده حکومتك همتی واهالینك غیرت ویاردیمیله بر قیش موسمندن یازه قدر (١٥٠) قطعه سفینهٔ حربیه انشا ایدن اجدادمزك اثرینه کیده‌لم آنلر کبی سفائن حربیه‌مزی کندیمز انشـا ایده‌میورز ، باری اشتراسی ایچون (اعانه) ویره‌لم. چونکه بوخصوصده اعانه ویرمه‌نك مادی ومعنوی فوائدی واردر .

مادی فائده‌سنی عرض ایلدك . معنوی فائده‌سنه کلنجه حکومتمزك قوهٔ بحریه‌یه شدتلی احتیاجی اولدیغی کبی بو یوزدن مملکتك منافع کثیره‌یه نائل اوله‌جغی دخی محققـدر . دیمك اولیورکه بو جهت بر امرخیردر حالبوکه سـورهٔ مائده‌نك (وتعاونوا علی البر والتقوی = امر خیر وتقوایه معاونت ایدیکز) اوچنجی آیت جلیله‌سـیله امور خیریه‌دن اولان جهته (معاونت) ایتمك اوزره جمله‌مز مأمورز . اعانهٔ بحریه‌ده بولنمغله امر الهی‌یی ایفا ایتمش اولورز ،

برده قوهٔ بحریه‌نك تکملی ایچون اعانه ویرن ویاردیم ایدنلر نظر شریعتده اجر وثوابه نائلیتده فی‌سبیل‌الله جهاد ایلیان مجاهدلر درجه‌سنده‌در. چونکه فخر عالم افندمز (قیل یارسول‌الله ای الناس افضل فقال مؤمن مجاهد فی‌سبیل‌الله بنفسه وماله = عندسبحانی‌ده ناسك افضلی نفسیله، مالیله فی‌سبیل‌الله جهاد ایلیان مؤمن‌در) و (من جهز غازیا فی‌سبیل الله فقد غزا = فی‌سبیل‌الله محاربه‌یه کیدن برغازینك کرك آز و کرك چوق اسباب سفرینی تهیئه واحضار ایدن واکا اعانه‌ده‌بولنان کیمسه الله‌یولنده غزاوجهاد ایتمش کیدر . یعنی اسباب سفرینی احضار ایلدیکی غازینك نائل اولدیغی درجه‌ده اجروثوابه اودخی نائل اولور »

و(من جهز غازیا حتی یستقل کان له‌مثل اجره حتی یموت او یرجع = یالکز باشنه برکیمسه فی‌سبیل‌الله محاربه‌یه کیدن برغازینك اسباب سفرینی حاضرلارسه اولنجه‌یه‌ویاخود محاربه‌دن عودت ایدنجه‌یه قدر اوغازینك نائل اولدیغی درجه وثوابك مثلنه او کیمسه‌دخی نائل اولور) و (من اعان مجاهدا فی‌سبیل الله فی عسرته اظله الله فی ظله یوم لاظل الاظله = برکیمسه الله‌یولنده محاربه ایدن برمجاهده احتیاجی بولندیغی زمان اعانه ایدرسه حق‌تعالی حضرتلری عرش اعلاسنك کولکه‌سندن بشقه کولکه بولنمدیغی کونده ، قیامت کونده اوکیمسه‌یی کولکه‌لندیرر) اشـبو احادیث شریفه ایله عساکر اسلامیه‌یی تجهیز وطوپ ، توفنك ، سفائن حربیه وسائر آلات واسباب جهاددن معدود اولان هرشیلری تدارك خصوصلرنده مال ایله اعانه‌ده ، رأی ایله دلالتده بولنان کیمسه‌لر اجرو ثوابده فی‌سبیل‌الله بدناً محاربه ایدن مجاهدلر درجه‌سنده اولدیغی بیان بیورلمقده‌در .

برده دونغما ایچون اعانه ویرمك دین‌مبین اسلام نظرنده تطوعاً حجازه کیتمك ، نافله‌اوله‌رق فقرایه صدقه ویرمکدن خیرلودر. چونکه فقهاء کرامدن (ابن‌عابدین) دیبورکه : قره‌قول‌خانه، طابیه ، استحکام

سفینهٔ حربیه کبی امور جهاددن محتاج اولنان شیلری بناو تدارك ایتمه‌نك ثوابی تطوعاً حج، کیتمه‌نك ، نافلةً فقیره صدقه ویرمه‌نك ثوابندن دهازیاده ، دها فضله‌در . زیرا ناسك اشد احتیاجی اولان و منفعت عمومیه‌یی حاوی بولنان برخصوصی وجوده کتورمك برقاج فقیرك احتیاجنی دفع ایتمك کبی منفعت عمومیه‌یی متضمن اولمیان جهتدن البته خیرلودر .

فقط زکات ، فطره کبی فرض وواجب اولان صدقاتی امور جهاده صرف ایتمك جائز دکلدر . چونکه (ملتقی وداماد) ده دیبورکه (مسجد ، مدرسه ، مکتب کبی امور خیریه‌یی وکوپری ، قره‌قول‌خانه سفینه و سائره کبی امور جهادیه‌یی وجوده کتورمك ایچون زکات وفطره کبی تملیکه و قبض فقیره محتاج اولان صدقاتی صرف ایتمك جائز دکلدر . لکن داماد افندی دیبورکه : بوجهتلره زکات وفطره‌نك صرف اولنمسی دخی ممکندر شویله‌که: بر کیمسه زکات وفطره‌سنی اولا بر فقیره ویرملی ، ثانیاً او فقیره زکات وفطره‌دن آلدیغی پاره‌یی مثلا دونما اعانه‌سنه صرف ایت دیو امر ایتملی . اکر فقیر کندی اختیاریله او پاره‌یی دونما اعانه‌سنه ویررسه هم فقیر وهمده او کیمسه ثوابه نائل اولدیغی کبی او کیمسه زکات وفطره‌سنی دخی ایفا ایتمش اولور .

بناءً علیه بعض جهله‌نك اکلادقلری کبی دونما کبی امر خیره طوغریدن طوغری‌یه زکات وفطره‌نك صرفی جائز اولمدیغی مسئلهٔ مذکوره پك صریح صورتده بیان ایتمکده‌در .

اشبو عرض ایلدیکم احادیث شریفه ومسائل فقهیه کمالیله اکلاشلدقدن صکره ایمدی ای اسلاملر سزه پك بیوك مژده‌لر ویره‌جکز ، غایت قولای عمل ایله پك بیوك ثوابه نائلیت یولنی اوکره‌ته‌جکز : اولریکزده اوتوردیغکز حالده دائما جهاد ایتمك وهرسنه تطوعا حج ایلمك وهرزمان فقرایه صدقه ویرمك ثوابنه نائل اولمق ایسترمیسکز شو صرده حکومت ومملکتك اك زیاده محتاج اولدیغی قوهٔ بحریه‌یی اکمال ایچون دونمایه اعانه ویریکز . زیرا بوزمانده دونمایه اعانه ویرمك اعدا ایله فی سبیل الله جهاد ایتمك درجه‌سنده ثوابدر . چونکه یوقاریده عرض ایلدیکم احادیث شریفه بزه بونی بیان ایلمکده‌در . بو زمانده دونمایه اعانه ویرمك هرسنه تطوعاً حج ایتمك وهرزمان فقرایه صدقه ویرمکدن دها زیاده ثوابدر . چونکه ابن عابدین‌دن نقل ایلدیکم مسئلهٔ فقهیه بزه بو خصوصی غایت واضح اوله‌رق کوسترمکده‌در . بوزمانده دونمایه اعانه دائما حج ، دائما جهاد ، دائما صدقه مثابه‌سنده‌در . چونکه بو خصوصه اعانه صدقهٔ جاریه وخیر دائمی‌در .

فخر عالم افندمز بیوریبورکه (وفات ایلدکدن صکره هر انسانك دفتر اعمالی قپانور ، یالکز اوچ کیمسه‌نك دفتر اعمالی قپانمز : بریسی اولدکدنصکره صالح اوغلی ویا صالحه قیزی قالان ، دیکری تألیف ایلدیکی نافع بر کتابی قلان ، اوچنجی‌ده مسجد مدرسه ، مکتب ، کوپری ، چشمه کبی بر صدقهٔ جاریه وخیر دائمی براقان کیمسه‌لردر . اوغلی وقیزی صلاح حال اوزره بولندقجه ، تألیف ایلدیکی کتاب ویاپدیرمش اولدیغی مسجد ، مدرسه ، مکتب ، کوپری ، چشمه انتفاعه صالح اوله‌رق دوردقجه او کیمسه‌لرك دفتر اعمالی قپانمیوب دائما اعمال مذکوره‌لرینك ثوابی یازیلور .)

شو حالده بر کیمسه دونمایه اعانه ایچون اون پاره ویروبده اشترا اولنان بر زرهلیدن او کیمسه‌نك اون پاره‌سی مقابلنده بر چیوی اصابت ایلسه او زرهلی محاربه‌ده استعماله قابل اولوب او چیوی دخی آنده بولندقجه کرك حال حیاتنده کرك حال مماتنده او کیمسه بالفعل محاربه ایدرجه‌سنه علی الدوام اجر وثوابه نائل اولور . چونکه زرهلیده‌کی او چیوی او کیمسه‌نك صدقهٔ جاریه‌سی دیمکدر . چوق زنکینلرمز وارکه اوزرلرینه فرض اولان حج شریفی ایفا ایلدکدنصکره ایکی اوروج ، دورت ، بش التی ، حتی یدی دفعه زیاده اجر وثوابه نائل اولمق ایچون حجازه کیدیبورلر . حالبوکه آنفاً ابن عابدیندن نقل ایلدیکم مسئلهٔ فقهیه بوزمانده دونمایه اعانه ویرمه‌نك ثوابی تطوعاً حجازه کیتمه‌نك ثوابندن فضله اولدیغنی بیان ایلدیکی کبی دونمایه اعانه‌ده هرسنه تطوعاً حج ثوابی بولندیغنی دخی بیان ایلمکده‌در . بناءً علیه فضله ثواب ارزو ایدن زنکینلر تطوعاً حجازه کیتمکدن ایسه دونمایه اعانه ویرملیدر .

فخر عالم صلی الله علیه وسلم افندمز (مامن اهل بیت لایغزو منهم غازاو یجهز غازیاً بسلك اوابرة اومایعدلها من الورق الا اصابهم الله بقارعة قبل یوم القیامه) — بر عائله وبر فامیلیا خلقندن بر کیمسه فی سبیل الله محاربه‌یه کیدوب اعدا ایله جهاد وغزا ایتمز ، ویا انلردن بری بر ایپلك ، یا بر ایکنه ویاخود بوکا معادل بر یاپراق پارچه‌سیله فی سبیل الله محاربه‌یه کیدن بر غازی‌یی تجهیز واکا اعانه ایلمز ایسه یوم قیامتدن اول عند سبحانیدن او عائله او فامیلیانك باشنه بر بلاء عظیم اصابت ایده‌جکدر) حدیث شریفله امور جهادده بدناً ومالاً اعانه ویاردیمده بولنمیان حمیتسز کیمسه‌لر دنیاده مصیبت عظیمه‌یه دوچار اوله‌جقلرینی بیان بیوریبور . بناءً علیه مملکت وملتك صوك درجه دونمایه احتیاجی بولندیغی شو زمانده پاره ادخار ایدوبده دونما اعانه‌سی ویرمیان بعض زنکینلر بیلمش اولسونلرکه ملت نظرنده انلر حمیتسز عد اولنه‌جقلری کبی حدیث مذکور مفادنجه طرف سبحانیدن انلره پك بیوك بر بلا اصابت ایده‌جکی محققدر . الحاصل بویله بر زمانده دونمایه اعانه ویرمینلر شرعاً ، عقلاً ، عادةً مذموم وحمیتسزدرلر .

فاتح درسعاملرندن اسکلیبلی

محمد عاطف

تراجم احوال

ماردینی عبدالسلام افندی

علوم آلیه وعالیهٔ عربیه‌نك هرشعبه‌سیله تاریخ وسائره کبی علوم متنوعه‌ده تألیف ایتدیکی آثار عدیده‌سیله اثبات فضل وکمال

ایله‌ین فحول علمادن بر ذات فضائلسمات اولوب (ماردین) نائب اسبق فضلای بنامدن سید عمر بن سید محمد افندینك مخدوم فضیلت موسومیدر. (۱۲۰۰) تاریخنده (ماردین) ده تولد ایده‌رك معلومات ابتدائیه‌سنی وطنی علماسندن تعلمدن صکره دیار بکر ، حلب ، شام ، مصر ، درسعادتده تحصیلنی بعدالاکمال مسقط رأسنه عودتله نشر علوم وتألیف آثار ایله امرار حیات ایله‌دی . (۱۲۵۹) تاریخنده ارتحال ایله‌یوب (تکیه) محله‌سنده واقع (ابراهیم بك) جامع شریفی حظیره‌سنه دفن ایدلدی ، سید صحیح النسب اولدقلری ائمهٔ اثنی عشردن (امام زین‌العابدین) حضرتلرینه منتهی اولان شجرهٔ مصدقه‌دن بالوجوه مستبان اولمقده‌در . اسملری آتی‌ده محرر مؤلفاتندن باشقا دها بر خیلی آثار قیمتدار تألیفنه موفق اولمشلرسه‌ده حین وفاتلرنده پك کوچوك یاشده براقدقلری مخدوملری طرفندن بالطبع محافظه اولنه‌مادیغی جهتله مع‌التأسف بعضیلری ضیاعه اوغرامشدر . السنهٔ ثلثه‌ده‌کی اشعارندن بالخاصه اشعار عربیه‌سی دها رنکیندر . الیوم عائله‌سی طرفندن الده ایدیله بیلن آثاری بروجه آتیدر .

۱ — اسماء رجال الحدیث و تراجم احوالهم

۲ — تفسیر فاتحهٔ شریفه بحروف مهمله [والیٔ بغداد شاعر فاضل علی رضا پاشا نامنه اتحاف ایلامشدر .]

۳ — رسالة‌الصفات فی‌علم الکلام [کذا]

٤ — رسالة فی‌حل مسائل اثنی عشر [ائمهٔ علم کلامدن ابی‌الحسن الاشعری ایله ابومنصور ماتریدی بینلرنده منازع فیه مسائلك حل و توفیقنه دائردر .]

٥ — القیراطیة‌الصغری فی‌علم‌الفرائض [برده آیریجه کبراسی واردر]

٦ — رساله فی‌عدم جوازالاعتقاد بالقرطاسیات والتسخیر وما اشبه ذلك

۷ — رسالة فی‌الرد علی‌الطاعنین‌فی‌اعجازالقرأن

۸ — کتاب فی علم‌البیان

۹ — حاشیه علی‌الحاشیة اللاری فی‌الحکمة

۱۰ — خلاصة المنطق

۱۱ — زوال الترح شرح منظومهٔ ابن‌فرح فی‌اصول الحدیث

۱۲ — الشافی شرح‌الکافی فی علمی‌العروضی والقوافی

۱۳ — مختصرمعاهدالتنصیص علی شواهدالتلخیص

۱٤ — ام العبر [عربی العباره تاریخ عمومی‌در .]

۱٥ — فتاوا [وظیفهٔ افتاده بولوندقلری زمان میدانه کلن فتوالردن عبارت اولوب اخیراً جمع وترتیبنه همت اولونمشدر .]

اشبو آثارك طبعنه تشبث اولونه‌جغی مع‌الممنونیه مسموع اولدی. جناب موفق متشبثلرینی موفق‌بالخیر بویورسون امین

بروسه مبعوثی

محمد طاهر

خیوه حاکمی

مرحوم سید محمدالرحیم بهادر خان

روسلر آسیای وسطی‌یی ضبط ایتدکلری زمان تورك خانلقلرندن ایکیسنی، بخارا ایله خیوه‌یی بوسبوتون محو ایتمه‌دیلر . بونلرك ولو صرف کولکه حالنده محافظهٔ استقلال ایتمه‌لرینه مهم برسبب، انکلتره‌نك هند حدودینه روسیه‌نك وصولندن قوشقولانمه‌سی اولدیغی کبی دیکر سببلرده یوق دکلدی: روسلر انکلیزلرك هندستانده تعقیب ایتدکلری حمایه اصولنی تقلید ایدرلرسه، یرلی اهالی‌یه دها خوش کورنمك‌وعین زمانده بخارا وخیوه‌دن اصل روسیه‌یه ادخال اولنه‌جق امتعه‌دن کمرك آلارق اقتصاداً استفاده ایتمك امیدنده بولنیورلردی. ایشته بوکبی سببلردن طولایی بخارا وخیوه خانلری رسماً استقلاللرینی محافظه ایتدیلر ، انجق روسیه ایمپراطورینك ترکستانده معروف بر تعبیر ایله « آق پادشاهك » حمایه ودوستلغنی بالقبول ، روسیه حکومتیله مؤبداً عقد اتفاق ایتمش فرضیهٔ حقوقیه‌سیله مستور بر نوع محکومیته دوچار اولدیلر. روسیه‌ایله منعقد اتفاقلری موجبنجه بخارا وخیوه‌خانلری هیچ بر دولت ایله مناسبات سیاسیه‌ده بولنه‌مازلر . بوخانلقلرك دیپلوماسی اموری تماماً روسیه‌یه براقلمشدر. خانلرك انجق امور داخلیه‌ده آز چوق استقلال اداره‌لری واردر. لکن بو استقلال اداره‌ده صرف نظری‌وحقوقی‌اولوب، خانلر، تورکستان والیٔ عمومیسنك ویایتختلرنده مقیم روس قونسولوسنك مساعده‌سنی استحصال ایتمکسزین اك عادی بر حرکته بیله تشبثدن قورقارلر .

روسیه‌نك خیوه‌یی ضبطنده (۱۸۷۳) خیوه خانی، هنوزیکرمی یاشلرینه واصل اولمش، محمدالرحیم بهادرخان ایدی. مومی‌الیه‌وپایتختی روس‌عسکری طرفندن آلنمق اوزره اولدیغنی کورنجه، شهردن قاچمش، صوکره روس‌قوماندانی جنرال قاوفمانه التجا ایده‌رك، ماهیتی یوقاریده مختصراً آکلاتدیغمز اتفاق معاهده نامه‌لرندن برینی بالامضا روسیه‌نك مساعده‌سیله، بتکرار خانلق تختنه جالس اولمشدی . ایشته بو ذات کچن آغستوس رومینك ۱٦ نجی کونی خیوه شهرنده وفات ایتمشدر. الله رحمت ایلسون !

محمدالرحیم خان اولدیکی زمان ٦۹ یاشنده ایدی.

بر قاچ آی اول صاغ طرفنه نزول اصابت ایتدکدن ، صوکره اوخسته‌لقدن بر دها دوزه‌له‌مدی ونهایت سکتهٔ قلبیه‌دن کیتدی .

خان ، روسجه بیلمزدی. اوروپا احوال ومدنیتندن بیخبردی. انجق عربی وفارسی لسان وادبیاتنه واقفدی، شعر ایله اشتغالی سوه‌ردی. کندی آثارندن متشکل بر دیوان اشعاری موجوددر.

مرحومك ایی قلبلی، طرافدار حق وعدالت اولدیغی مشهوردر. مملکتی‌پك اسکی زمانلردن قالمه بسیط بر اصول ایله اداره ایدردی . هرکون‌سراینك قپوسی اوکنه چیقوب، ایکی اوچ ساعت‌اوطورارق اوراجقده امور اداره وقضا ایله مشغول اولوردی. تبعه‌سی خانلرینه

دعوا وشکایتلرینی سویلر. محمدالرحیم خانده شفق برباباکبی اونلری دکلیه‌رك حکم ایدر وحکمنی‌ده درحال اجرا ایتدیرردی.

مرحوم‌خان، روسیه‌نك قزاق اردوسنده فریق رتبه‌سنی حائزدی؛ روسیه دیکر بر دولتله محاربه ایده‌جك اولورسه معاهدهٔ اتفاقیه‌ جنبجه روسیه‌یه ۲۰۰۰ عساکر معاونه ویرمه‌یی متعهد ایدی.

محمدالرحیم‌خانك‌یرینه اوغلی سید اسفندیار توره، چارك مساعده‌سیله خیوه خانی اعلان اولندی. توره الیوم ۳۸ یاشنده‌در. عالم و ترقیپرور ... اوروپاجه تحصیل کورمه‌مشدر، روسجه بیلیور. یکی خان روسیه قزاق اردوسنده میرلوادر. اوچ زوجه‌سی و تیمور غازی توره آدلی بش یاشلق برده اوغلی وار.

اسفندیار توره‌نك خانلق زمانی، کندیسنه، تبعه‌سنه، وعموم اهل اسلامه خیرلی ومسعود اولمسنی جناب حقدن دعا ایلرز.

* * *

خیوه ضبطنده بولنمش روس ضابطلرندن بریسی مرحوم خانه متعلق خاطراتنی، «نوویه ویره‌میا» ده نشر ایدییور. آسیای وسطی بیوك خانلرینك فکر وحیاتلرینی وروسلرك اونلره نظر ومعامله‌لرینی بیلدیرمه‌یه یارایه‌جقدن بعض قسملرینی عیناً ترجمه ایدیورز:

عسکریمز ایکی آی قدر خیوه واطرافنده قوناقلادی. ایشسزلکدن وحیاتك یکنسقلیغندن پك صیقیلیوردق. پوسته، هپ کیجیکه‌رك کلیوردی. اوزمان غزته‌لر شمدیکی قدر مود، کیرمه‌مشدی. یمك ایچمك پك پهالی ایدی. ضابطلر جان صیقینتیلرینی عیاشلق وقماربازلقله طاغیتمه‌یه چالیشیورلردی. فقط اکلنتیلرمزدن بریسی‌ده خانه مسافرلکه کیتمك ایدی. ایچمزدن بریسی چیقار: «هایدی، کیدوب خانی زیارت ایده‌لم» دیردی. — «پك اعلا، هایدی کیده‌لم!» بش آلتی کشی طوپلانوب بر ترجمان یاقالار وکیدردك.

بر دفعه‌سنده قوشلق زمانه راست کلدك. آتلریمزی قپو اوکنده براقه‌رق، سرای مأمورلرندن بریسنه، خانی کورمك ایسته‌دیکمزی اخبار ایتدك. بزی درحال، خالیلرله دوشنمش بر اوطه‌یه آلدیلر. خان بکله‌تمدی. همنزله برر برر کوریشدی واوطوریکز، دیدی. خان، اوزون بویلو، شیشمانلاشمه‌یه استعدادلی، خسته‌کبی صاری بکزلی، چیرکین سیره‌ك صقاللی ایدی؛ چهره‌سندن ایی قلبلی برآدمه بکزیور وآره صره یوزنده ملتفت فقط مکدر برتبسم بلیریوردی. احتمال ایچندن بزه متنفردی، لکن طیشاریدن هیچ برشی بللی ایتمه‌مك ایستیوردی.

یمکه باشلادق. آسیای وسطی عادتجه ابتدا یشیل چایله اوزوم وقاوون ویردیلر؛ صوکره چوره‌کلی یاغلی برقویون چورباسی، دها صوکره شیش کبابیله پلاو ونهایت بر نوع رجل کتیردیلر. خانده بزمله برابر ییوردی. سفره‌نك طباق طاقمی پك بایاغی ایدی. حتی اطراف قیرلمش فنجانلر بیله واردی. طوز، بوماذا قوطوسنه طولدیرلمشدی. خان ترجمان واسطه‌سیله، سفره‌نك فنالغندن اعتذار ایتدی، سرایدن روسلر هرشیئی آلدیلر دیدی.

روسلر خیوه‌یی آلدقدن صوکره خانك ایشی پك آزالمشدی. خان، آرتق الك سودیکی مشغله‌یه، علما ایله دینی وفلسفی مناظرات دورا دوره بول بول وقت بولیوردی. بوندن باشقه دیرلرکه خان تحف تحف قوللکسیون طوپلامه‌یی سودرمش. مثلا درلو اجزاخانه‌شیشه‌لرندن مرکب زنکین برقوللکسیونی وارمش (!)

بن خانی اوچنجی علکساندر رسم تتویجی آلاینده برده‌ا کوردم. آسیای وسطی خان وخان زاده‌لرینك هپسی بر مسافرخانه‌یه طولدیرمشلردی. اون سنه ایچنده خان چوق دکیشمه‌مش، انجق شیشمانلاشمشدی. سیاحتندن، موسقوادن پك ممنوندی، پرهیجاندی، هرکون یکی‌برشی صاتون آلیوردی. شرفشولنه نائل اولدیغم قیصه بر مدت ظرفنده بیله بکا مبایعه ایتدیکی اشیادن بعضلرینی کوسترمه‌یه وقت بولدی. چالغلی توتون طبقه‌سی، وبرکوچوك قوطوکه بر طرفنه باصیلور باصیلماز ایچندن یشیل بر قوش چیقیور، قنادلرینی چیرپارق اوتیور، صوکره ینه قوطونك ایچنه کیروب غائب اولیور.. بو نادر اثر صنعتمالك اولدیغندن دولایی خان پك ممنون کورینیوردی.

یکی خان اسفندیار توره‌یی‌ده کوردم. اسفندیار توره بزم خیوه سفری اثناسنده طوغمشدی. اوکا تصادفم، ژاپونیا محاربه‌سندن آز اولدر. باباسنه بکزر. لکن خطوط وجهیه‌سی دها دوزکون، ودها اینجه ضعیفجه‌در.

جنرال قوروپاتکین ایمپراطورك اراده‌سیله او حوالینك تفتیشنه کلدیکی زمان بخارا خانك اوغلی عالمجان توره وخیوه خانك اوغلی اسفندیار توره چارجویه جنرالك استقبالنه کلمشلردی. بویوك وممتاز برچادرده «دستر خان» حاضرلانمشدی. جنرال ایکی ولی‌عهدی کندی قارشیسنه ویان یانه اوطورتدی. پرنسلر دیز دیزه اوطوردقلری حالده، عکسی طرفلره باقیورلردی: بربرلریله غوغالی ایمشلر. نزاعك سببنی بیلمیوردم. قوروپاتکین بارشمالرینی تکلیف ایتدی، پرنسلر قوجاقلاشدیلر، لکن بو مصافحه صرف رسمی وغایت صغوقدی، ومصافحه‌دن صوکره‌ده ایکی آسیاخانك ولی‌عهدلری یکدیکرلرینه کلمهٔ واحده سویله‌مدیلر.»

وبوندنده، بالطبع، هم جنرال حضرتلری، همده بو سطرلری یازان ضابط افندی پك ممنون قالدیلر.

عالم اسلام

مقالات

ایرانك ماضی حالنه بر نظر

ناصرالدین شاه، ایرانی یالکز داخلاً دکل، خارجاً‌ده بتردی. کوندن کونه تدنی وانحطاطه اوغرایان مملکتك وارداتی ناصرالدین شاهك واطرافنده بولنان حشراتك اسرافات ومکیفاتنه کفایت ایده‌میوردی. اجانبدن پاره بولمق طریقی دوشونلدی. اووقته قدر استقراض نه اولدیغنی بلمین ایرانده فلاکت آمیز استقراضات قاپولری آچیلدی.

بر حکومت ایچون استقراض ایتمك نه‌سبب اتهام، نه‌ده موجب شین اولور. بتون حکومتلر وحتی فرانسه، انکلتره، آلمانیا وآمریقا کبی الك معمور و وارداتلری بش آلتی میلیارلره بالغ اولان مملکتلر بیله استقراض ایدییورلر. فقط استقراضك بر مملکت اوزرنده فلاکت تشکیل ایتمه‌مسی ایچون بعض شرائطه مربوط اولمه‌سی لازم کلیور. اولا استقراض ایدیلن پاره‌لر مملکتك اعمار وترقیسنه بادی اولاجق امور نافعه‌یه ویاخود حکومتك محتاج اولدیغی امور تدافعیهٔ ملیه‌یه صرف ایدلملی، ثانیاً: استقراض پاره‌سی ایله یاپیلاجق امور نافعه ویا تشبثات تدافعیه‌نك الك لزوملی وتعلیقی موجب فلاکت اوله‌جغی جهتجه مسلم اولان ایشلردن اولملی، ثالثاً: ایدیله‌جك استقراضك شرائطی اویله اوله‌لیدرکه مملکت ایچون خیر ومنفعت یرینه بلا ومصیبت کسیلمه‌سون.

ایشته شو شرائط دائره‌سنده یاپلمش اولان استقراض برملت ایچون بهمه حال کاردر: فرض ایدیکزکه مذکور شرائط ایله پاره

الده ایدیلوبده مملکت ایچون یوللر، مکتبلر یاپیلیور: طبیعی آزوقت کچمزکه مملکت یاپیلمش اولان یوللر و مکتبلر سایه‌سنده‌یکی برحیات بولوب اجانبدن آلدیغی پاره‌یی اعاده ایدر و یاپمش اولدیغی یوللر و مکتبلر کندیسی ایچون کار اولارق قالیر .

فقط ایرانده ناصرالدین شاه زماننده بوکبی شیلر قطعیاً دوشونلمزدی. صرف کیف واسرافات ایچون یاپیلمش اولان استقراضاتك شرائطنه اصلا دقت ایدلمزدی . هانکی شرط ایله اولورسه اولسون یالکز پاره الده ایدلمکه باقیلیردی . ایشته بونك ایچوندرکه از برزمان ایچنده حکومت روسیه وانکلتره دولتلرندن استقراض ایده‌رك مملکتك بتون منابع ثروتی ، مدار حیاتی ، استقلال داخلیه‌سنی اجانبك ید تقییدو تحدیدینه وضع ایتدی .

ذاتاً اوته‌دنبری دیشلرینی ایران ایچون بیله‌مش اجانب بوکبی برفرصت انتظارنده ایدیلر . انکلتره وروسیه طهرانده مختلف ناملر آلتنده بانقه‌لر تأسیس ایتمشلردی . شو بانقه‌لر آغیر فائض و تحمل فرسا شرائط ایله مستبد بوالهوسك پاره‌یه اولان احتیاجات بی‌نهایه‌سنی رفع ایدییوردیلر . عوض اولارق فائضدن ومنابع وارداتی رهندن باشقه برچوق امتیازات ، انحصارات آلیوردیلر . عقد ایدیلن استقراضاتدن برپاره بیله نه امور نافعه‌یه نه ده امور تدافعیهٔ ملیه‌یه صرف ایدیلیوردی . الان بیله بتون ایرانده « طهران » ایله « شاه عبدالعظیم » دنیلن موقع اراسنده بولنان ویالکز اون یدی کیلومترودن عبارت اولان دمیریولدن باشقه برمتروبیله دمیریول یوقدر . مکتب نامی طاشیمغه لایق برمؤسسهٔ عرفانیه یوقدر . قوای بریه وبحریه‌دن یالکز برنام قالمشدر . بتون آلنان پاره‌لر مستبدك واعوانك کیف واسرافاتنه صرف ایدیلیوردی. استقراضی یاپار یاپماز ناصرالدین شاه کلی بر معیّتله ویالکز شرق حکمدارلرینه مخصوص بر دبدبه ودارات ایچنده اوروپایه سیاحت ایدردی . بتون آلدیغی پاره‌لری اوروپا شهرلرنده فحشیاته وسفاهتلره صرف ایدردی.

اوروپالیلر ایسه کندی آره‌لرنده رعایت ایتدکلری قواعد اخلاقیه وقوانین مدنیه‌یی اونوته‌رق مستبدی اوقشایوردیلر . بونلر دوشونمیوردیلرکه شو دبدبه‌لی ، شوطنطنه‌لی ایرانیلرك کوز یاشلری ایله ، ایرانك بهای استقلالی ایله حصوله کلمش پاره‌لر ایله وجوده کلیور ! اوروپا مطبوعات وافکار عمومیه‌سی ناصرالدین شاهی حکمداران شرق آراسنده اك بصیرتی ، اك متنبه وهر نوع جهل وتعصبدن عاری دیه حقنده بر چوق مدح وثنالرده بولنیور وحتی شرقك احیاسنی شو مستبددن بکله‌دیکنی سویله‌یه‌رك ناصرالدین شاهی تعقیب ایتدیکی راه بد فرجامده تشویق و تحریك ایدییوردی .

حالبوکه شو مستبد متلون کندیسی ایرانی صاته‌رق اوروپایه سفرلر ، سیاحتلر ایتدیکی بر زمانده ایرانیلرك اوروپایه تحصیل علم ومعارف ایچون کیتمه‌لرینی شدید بر صورتده منع ایتمشدی . کیمسه‌نك اوروپایه کسب معرفت ایچون کیتمه‌یه جسارتی یوق ایدی . وحتی اوروپا غزته‌لرندن ، مطبوعاتندن بر ورقه‌ره بیله ایرانه براقیوردی.

ایشته بو صره‌ده ایدیکه کچن نسخه‌مزده بیان ایتدیکمز وجه ایله (رضا) نامنده کی ذات ، ایرانی شو مستبددن استخلاص ایتدی . یرینه اوغلی مظفرالدین شاه کلدی .

بو ذات تخت سلطنته جلوس ایتدیکی زمان همان سن شیخوخته واصل اولمشدی . بتون عمرینی تبریزده قفس آرقه‌سنده وحرمخانه‌نك محیط عطالت وسفاهتی ایچنده کچیرمشدی . حکومت واداره نه اولدیغنی بیلمزدی . فطرتاً ضعیف المزاج ، خسته ، فقط خوش طینت ونیك خواه بر وجود ایدی . کیمسه‌نك فنالغنی ایسته‌مزدی ولکن کیمسه‌یی‌ده اداره ایده‌مزدی . اطرافنی (امیر بهادر) لر کبی جاهللر آلدی . امور مملکت دها بتر بر حاله دوشدی .

ایشته تمام بو صره‌ده ایدی‌که روسیه‌ده اختلال وانقلاب باشلادی. یوقاریده بیان ایتدیکمز وجه ایله روسیه‌ده مهاجر صفتی ایله برچوق ایرانیلر بولنیورلر. بوندن ماعدا ایران ایله روسیه آره‌سنده برچوق علائق ومناسبات تجاریه موجوددر . شو سببلردن طولایی‌درکه روسیه‌ده رونما اولان انقلاب و اختلال یواش یواش ایرانه‌ده سرایت ایتدی ، واسطه سرایت بالخاصه قفقاسیه وقفقاسیه‌نك اسلام مطبوعاتی اولدی .

شوراسی بیلنمه‌لیدرکه روسیه انقلابنه قدر روس حکومتی قفقاسیه مسلمانلرینه غزته ، رساله ، مجموعه کبی مطبوعات تأسیسنه قطعیاً مساعده ایتمیوردی. مسلمانلرك اللرنده واسطهٔ نشر افکار اوله‌رق یالکز روس لسانده نشر ایدیلن « قاسپی » آدلی بر غزته وار ایدی. عاجز شو غزته‌ده محررایدی. وروس حکومتك اعمال ایتدیکی شدائد آراسنده نه ممکن ایسه شو غزته واسطه‌سیله مسلمانلرك تنویرافکارینه خدمت ایدیلیوردی . لکن دائرهٔ نفوذیمز پك محدود ایدی . زیرا روس لسانده غزته اوقویانلر مسلمانلر آره‌سنده پك آز بولنیوردی. برکت اولسون‌که انقلاب کلدی . انقلابدن بالاستفاده همان باکو شهرنده اولجه « حیات » ، صوکره « ارشاد » نامنده یومیه نشر ایدیلان بر ترك غزته‌سنك تأسیسنه موفق اولدق. ایشته ایرانده حصوله کلش اولان تبدلات فکریه وتحولات حسیاتیه‌یه اك اول خدمت ایدن شو غزته‌لر اولدی. زیرا او زمان ایرانده غزته نامنه لایق نشریات مفقود ایدی. حالبوکه ایرانك برچوق یرلرنده میلیونلرجه ترکلر ساکندرلر. بونلر قفقاسیه ترکلری ایله دائمی وصمیمی برعلاقه‌ده بولنیوردیلر. بالطبع باکوده ترك غزته‌سی انتشار ایدر ایتمز بتون ایرانك دقتی جلب ایتدی . هریرده آلنمغه واوقونمغه باشلادی . باکو غزته‌لری ایسه ایستر ایسته‌مز روسیه‌ده یومأفیوماً کسب قوت وشدت ایدن انقلابك تحت نفوذنده اوله‌رق افکار وحسیات احرارانه‌نك مسلمانلر آراسنده نقل ایدلمه‌سنه خدمت ایدیوردی.

بوسایه‌ده یواش یواش ایرانك اوته‌سنده ، بریسنده برطاقم حرکات باشلاندی . اهالی علناً اظهار ناخوشنودی ایتدی . تبریزده باشقه یرلرده مستقلاً غزته‌لر انتشارینه شروع اولندی . قفقاسیه‌دن بر چوق ایرانیلر قفقاسیه احراری ایله وطنلرینه عودت ایدرك فرصتدن استفاده چاره‌سنی ، استبدادك قالدیریلمه‌سنی ایرانك احیاسنی دوشوندیلر .

احمد آقایف

لسان دولتك ترويجى مناسبتيله

كچنلرده آوروپا غزته‌لرينه كلن استانبول حوادثى ميانده عثمانلى بانقه‌سنك دائرۂ ماليه ايله مخابراتى تركجه اجرا ايلمسى ماليه ناظرى طرفندن طلب اولنديغى مذكور ايدى. بانقه‌نك بو بابده اجبار اولنديغنى يازان اجنبيلر شو صره‌ده بويله بر طلبك انتقام شخصيدن ماعدا بر شيئه حمل اولنه‌ميه‌جغنى ادعا ايلديلر؛ دليل اوله‌رقده ماليه ناظرينك استقراض مسئله‌سندن طولايى بانقه ايله اولان منازعاتى و (تركيه‌لى بانقه‌سى) دينيلان سير ارنست قاسل بانقه‌سنك هيئت اداره‌سنه منسوب وناظر مشار اليه ايله مناسبات دوستانه‌سى معلوم اولان بر استانبول غزته‌جيسنك عثمانلى بانقه‌سى عليهنده‌كى مهاجمات اخيره‌سنى كوستريدلر. لسان رسمئ دولتك ترويجنه متعلق اولان بويله بر طلب نا بموسم كورنمكله برابر تماميله حقليدر. مع مافيه منافع دولت ايچون الزميتى آشكار اولان بو طلب اكر اختلافاتك موجود اولديغى بر زمانده وقوعه كلسه ايدى تأثيراتى سوء تفهمدن مصون قالوردى. اغبرار نفسانينك جريان امور دولته تأثيرى هيچده جائز اولميان بر حالت ايدوكندن وتمكين ايله ضبط حس حدت ايسه رجال دول ايچون الزم اولان اوصافدن بولنديغندن انتقام شخصى‌يه مغلوبيت حقنده‌كى ادعايه ايناميه‌جغم كليور.

هر نه ايسه. بو مقاله‌ده بحث ايلمك ايستديكم شى لسان دولت عثمانيه‌نك لزوم ترويجنه متعلقدر. معلوم اولديغى اوزره عثمانلى بانقه‌سى اساساً بر مؤسسۂ عثمانيه دكلدر. سرمايه‌سى كبى اداره‌سى دخى اجنبيلرك النده اولديغندن معاملاتى تركجه جريان ايتديره بيلمك فى الواقع بانقه اوزرنده نفوذ عثمانيتى آرتيرمق كبى ايى بر حال اولمقله برابر اجراسنده خيلى مخالفته تصادف ايديلور. حالبوكه دولتك دوائر رسميه‌سندن برنده بر چوق مواد مهمه‌نك معاملاتى فرانسزجه جريان ايدوب كيديورده بوكا جداً اعتراض ايدن بولنميور. بزده فرانسزجه استعماله ابتلا عادتا بر علت اولمشدر، كنديكزى «مكمل فرانسزجه بيلور» ديه توصيف ايتديره بيلورسه‌كز بلكه دولتك سفارتندن برينه لايق عاقل ودانا بر ديپلوماتى اولمق اوزره ايلرى بيله سوره بيلورسكز؛ تركجه‌ده آدم عقللى بر لايحۂ سياسيه تنظيمنه قوۂ قلميه‌كز كفايت ايدوب ايتمه‌مسنده هيچده بأس يوقدر. بر ايكى سطرلق دركنار يازمقده بيله بر ايكى ياكلش ياپان مأمورين مهمۂ خارجيه‌مز بولنديغى معلوم اولان غرائبدندر؛ دها غريبى بو مأمورين مهمه‌نك مسلمان اولملرى و آنا لسانلرينك تركجه بولنميسيدر.

بلكه بر ايكى اوفاق دولت مستثنا اولمق اوزره دنياده بزمكندن ماعدا بر حكومت قالمامشدر كه آنك خارجيه نظارتيله سفاراتى آره‌سنده جريان ايدن مخابراتى لسان مليدن بشقه بر لسانده جريان ايلسون. بوكون بزم خارجيه نظارتمز ايله سفارتلرمز آره‌سنده‌كى مخابرات فرانسزجه جريان ايدوب كيتمكده‌در. اويله «مكمل فرانسزجه» بيانلرمزدن اكثريسنك يازدقلرينى بر فرانسزه كوسترسه‌كز عباراتك ترتيبات منطقه‌سنده بوزغونلق وشيوه‌ده غير طبيعيلك اولديغنى سزه سويلر. بوندن طولايى اولمق كركدركه برچوق لوايح ومخابرات ياابجنبى بر كاتبك وياحسيات عثمانيه‌سى بر اجنبيدن پكده زياده بولنميان كيمسه‌لرك معاونت تسويديه‌سنه محتاج قالور. ايمدى محرميتى الزم اولان پك چوق مواد رسميه‌نك جرائد اجنبيه‌يه عكسى احتمالى طبيعى كورمك اقتضا ايلر.

بر تركك ديكر بر تركه صرف امور رسميۂ عثمانيه‌دن طولايى فرانسزجه خطاب ايلمسنده نه مجبوريت منطقيه واردر. بر دورلو آكلاشيله‌ماز. پك چوق كيمسه‌لرجه معلوم اولميان حالاتدن بولنمق كركدركه سفرامزدن هر برينك خارجيه نظارتنه احوال جاريۂ سياسيه حقنده ملاحظات واستخباراتى حاوى كوندرمكده اولدقلرى لايحه‌لرك صورتلرى چيقاريلوب براى معلومات سفراى سائره‌يه كونديريلور. بدايع اجرا آتدن صاييلان بو اصول واقعا بعض دول غربيه خارجيه نظارتلرينك تدبيرلرينى تقليداً وضع ايدلمشدر؛ مع مافيه باعث منافع تدابيردن بولنديغى انكار ايديله‌مز. صورتلرى بين السفرا تداول ايتديريلن بو لايحه‌لر هپ فرانسزجه يازلمقده‌در. مكتوم طوتلمسنده ضرورت قطعيه بولنميان مخابرات واوراق دول سائره طرفندن فوائد عامۂ مليه‌يى تأميناً نشر اولنمق معتاددر كه مشهور مائى كتابلر، صارى كتابلر وسائره‌لر هپ مناسبات بين المله تعلق بولنان موادى حاوى اوله‌رق وقت بوقت نشر اولنوب طورمقده‌در. بو نشر وثائق اصولى نه‌دن ايسه بزده تطبيق ايديلمك ايستنلميور. نته‌كيم خدمات خارجيه توجيهاتى دخى — اصول متخذه‌نك خلافنه اوله‌رق — نشر ايتديرلمه‌مكه باشلادى. حتى مبعوثانده دولتك مناسبات خارجيه‌سنه متعلق مذاكرات اجراسندن بيله استنكافه اعتياد آرتمقده‌در. بو بابده اصابتى ادعا اولنان سبب كويا زلف ياره طوقنه‌جق يعنى دول متحابه‌دن هيچ برينك اغبرارينه وسيله اوله‌جق ملاحظات صرفندن اجتنابدر. حالبوكه بو «زلف ياره طوقنور» ادعاسيله يالكز دولتك مناسبات خارجيه‌سنه متعلق اولان مواد نازكه خصوصى طوتلمش اولمقله قالميور؛ بر ده بو وسيله ايله دولتك معاملات واجراآت خارجيه‌سى انظار مراقبۂ ملتدن مستور قاليوركه بو حال اصول مشروطيت ايله قابل تأليف دكلدر. عثمانليلره مخصوص نزاكت جبليه‌دن بريسى بشقه ملتلرك وقار وحسياتنه قارشو تمامئ رعايت كوسترمك اولديغندن وطننك نزاكت موقع سياسيسى پك اعلا بيلن هيئت مبعوثاندن بيله هر مسئلۂ خارجيه‌مزك صورت تدويرينك صاقلانمسنه كوستريلان ميل پك بجيدر. محرم طوتلمسى ايچون اسباب جديۂ حكومت بولنميان معاملات سياسيه البته محاكمۂ امته وضع اولنملى وسفرانك لوايح سياسيه‌سى — ضرورى كوريلان استثنالر ويا تعديللردن صوكره — نشر اولنمليدر. تا كه ملت مأمورين امور خارجيه‌سنك ديپلوماسى‌ده اولان اقتدار ويا موفقيتلرينك درجاتى آكلايه، و آنلرك معلومات ومحاكماتى ايله مستفيد ومتنبه اوله.

ايمدى نشر اوراق لازمه‌سى موقع اجرايه قونولدقده اصللرى اولان فرانسزجه‌ده‌مى نشر اولنملى يوقسه ترجمه‌لرى ياپديرلمق زحمتى‌مى

اختیار ایدملی ؟ ایشته بر سؤال که وروده انسانی متعجب ایدر .
خیر افندم خیر ! موجبات حمیتی تمیز ده یا کیلمه لم ؛ سرمایه سی و معاملات حسابیه سی اجنبی النده بولنان بر بانقه نك خزینهٔ دولت ایله اولان مخابراتی ترکجه لشدیرمزدن مقدم دولتك بر دائرهٔ رسمیه سنك مخابراتی لسان رسمیٔ دولتده اجرا ایتدیرملی ؛ تقدیم الاهم علی المهم یولنده بر تدبیر اولور .

مخابرات بین الملل واسطهٔ متخذه سی فرانسزجه بولنمقله برابر انکلتره نك اکثر حکومانه خطاب معاملاتنك لسان ملیده یعنی انکلیزجه ده اولدیغی و وطنمزده محضا تسهیلات جمله قبیلندن بولنمق اوزره اوراق وارده سنه برده فرانسزجه ترجمه ربط ایدوب لکن ترجمه نك مصحح اولدیغنی تکفل ایلمدیکی معلومدر . بو اصوله آمریقا سفارتی دخی اتباع ایتمکله برابر آمریقا قونسلوسلغی مخابراتندن بعضیلری صرف تسریع جریان مصلحت املیله ترکجه یازیلورایمش . آمریقانك درسعادت سفارتنه منسوب بر ذاتدن آکلاشلدیغنه کوره آمریقا مأمورلرینك بو قبیلدن اولان ترکجه محرراتنه خارجیه نظارتمز فرانسزجه جواب ویررایمش ! حال بوکه بانقه ایله اولان منازعاتدن طولایی بر چوق اجنبی غزته لری لسان ماده سنده دخی بزی افراط عصبیت ملیه ایله تخطئه ایتمکده درلر !

لوندره   خلیل خالد

مکاتیب

هامبورغدن :

« معلم ارلیخ، طرفندن کشف ایدیلن فرنکی علاجنك تطبیقات عملیه سی حقنده معلومات کافیه المق اوزره کچنده آلمانیایه عزیمت ایتمش اولان دوقتور ابراهیم بکك احباسندن برینه کوندردیکی مکتوبك بعض فقراتی اهمیت مخصوصه سنه بناءً درج ایدلدی :

سزه بوندن اول یازدیغم وجهله آلمانلر فن طبی اساسندن کلیاً تبدیل ایتمشلر. فن طبی خیالات وادیسندن قورتاروب حقیقی عادتا ریاضیه کبی قطعی بر فن حالنه افراغ ایلشلردر . ایجاد ایلدکلری اصول خصوصیله معلم ئەرلیخك ایجاد ایلدیکی نظریات عملیاته تطبیق اولنیور .

یعنی معلم ئەرلیخ یکرمی سنه دنبری باقزیبولوژی و علم انسجه و حرکات حجرویه اوزرینه متعدد نظریه میدانه قویمش وسکز سنه دنبری بو نظریاتی مادةً اثباته چالشمش وموفق اولمشدر . ایشته آلمانیاده ایکی معلم (معلم ئەرلیخ ومعلم واسرمان) بو مسئله یی ریاضیه کبی ایکی ایله ایکی درت ایدر صورتده شیشه لر ایچنده کوز اوکنده اثبات ایتمشلردر. مثلا وجودده کی برحجیره یه خارجدن میقروبك نصل داخل اولدیغنی بو حجیره آکا نه صورتله مقاومت ایلدیکنی اعماق بدنده میقروبلرله انسجه وحجیرات نه علائم مادیه کوستردیکنی انظاره قویمشلر ! فقط بو اوقدر دقیق او قدر مشکل که بنم کبی بر عاجزك دکل دیه بیلیرم که هنوز مملکتمزده بو نظریات بو تدقیقات هیچ بر کیمسه نك قفاسنده یر بولمامشدر . بوکا شبهه یوق !

معلم ئەرلیخ بر هفته مقدم آلمانیانك بحر بالطق ساحلنده کائن (کونیغس برغ) شهرنده انعقاد ایدن اطبا قونغره سنه کیتدی . بو قونغره آنجق معلم ئەرلیخك کشف ایتدیکی نظریات وتطبیقاتك و بو میانه ده او نظریات، او تطبیقات اوزرینه ایجاد ایلدیکی فرنکی علاجنك موقع مناقشه یه وضعی ایچون انعقاد ایتمش ایدی . آکلاشیلیوریا! بو کون عالم فن طبده معلم ئەرلیخ قدر بتون جهانك انظار دقتنی جلب ایتمش بر عالم یوقدر . مذکور قونغره درت کون دوام ایتدی . انکلیز ، فرانسز ، آلمان ، بلچیقا ، ایتالیا ، روسیه ، اسوچ ، دانیمارقه ، فلمنك ، رومانیا ، بلغارستان ، صربیه حاصلی بتون اوروپا آمریقا ملل واقوامنك مرخصلری واردی . ایلك سوزی آلمانیانك بره سلاو دارالفنونی امراض افرنجیه معلمی دوقتور (نایس سر Neisser) آلدی .

زیرا بر اسلاو خسته خانه لرنده بش یوز خسته اوزرینه ئەرلیخك علاجنی اوچ آی تجربه ایدن یکانه معلم نایس سر ایدی .
بوندن بشقه ئەرلیخك نظریاتی سنه لردنبری تجربه ایله اوغراشان ینه نایسسر ایدی. نایسسر ایکی ساعت نطق ایراد ایتدکدنصکره بالجمله اطبا مذاکره یه باشلادیلر. ایلك اول فرانسز اطباسی ئەرلیخك علاجنك فوق العاده نتیجه ویردیکنی بیان ایلدیلر. بعده بالجمله اقوامك مرخصلری بو علاجك قطعیاً آثار تسمم اظهار ایتمدیکنی ویکرمی درت ساعتده فرنکی مقروبلرینی تلف ایلدیکنی تصدیق ایتدیلر .
معلم ئەرلیخ بو کون کمال شان وشرفله فرانقفورت شهرینه انستیتویه عودت ایلدی. قونغره ده بالعموم اطبا ئەرلیخی آلقشلره غرق ایتدیلر. فقط زواللی معلم ئەرلیخ الّلی آلتی یاشنده اولدیغی حالده چالشمقدن وجودنده طاقت قالمامش، بکزی صولوق، سکسان یاشنده کبی کورینیور! قوجه داهی! بو درجه لرده ، فن طبك داهیسی اولان معلم ئەرلیخده ذره قدر کبر وعظمت یوقدر . غایت اما صوك درجه نازك طاتلی سوزلی بر ذاتدر .

مشهور فرانقفورتر چایتونغ غزته سی بر هفته صره ایله هر کون بر بیوك صحیفه مقاله نشر ایدرك معلم ئەرلیخك عالم فنده کی اقتدارینی اعلان ایلدی . برلینرتاغ، بلات کولنیشه چایتونغ کبی بیوك غزته لر دخی بك زیاده ثناکارانه مقالات نشر ایتمشلردر .

کلەلم بکا : بو عاجزی معلم ئەرلیخ پك توجهکارانه قبول ایدرك کندی نظریاتندن ائمهمارینی اوکرنمکلکمی کندیسی تکلیف ایلدی .
بن فوق العاده تشکر ایدرك همان ویردیکی امر اوزرینه معلم ساقس نام ذاتك یاننده بر محل حاضرلادیلر . چالشمغه باشلادم . وجناب حقك لطف واحسانیله تماماً اوکرندم . طوغریسی معلم ئەرلیخ ومعلم ساقس ودوقتور غوغن هایمر کبی ذوات معارف‌پناهك حقمده کوستردکلری انسانیتك محجوبیم. بو انستیتو Ynstitue Royale ، اولوب ئەرلیخك اداره سنده‌در. آلمانیایه و بتون عالم انسانیته پك چوق

خدمت ایدییور. آلمانیا حکومتی‌ده سنوی یوز بیکلرجه مارق صرف ایدییور. حالبوکه بو انستتویه هیچ بر اجنبی قبول ایدلمیور. معلم ئه‌رلیخی کورمك اوزره اوچ آی ظرفنده دنیانك هر طرفندن برچوق اطبا کلدیکی حالده معلم هیچ بریسنی کورمیور. کلنلر یالکز اسمنی زوار دفترینه یازوب کیدییورلر. استانبولدن هیچ بر کیمسه کلمامش. نه دفترده اسمی وار، نه‌ده معلم استانبولدن هیچ بر طبیب کلدیکنی ویا کورمدیکنی بکا سویلدی. شیمدیلك بوقدر یازه‌بیلدم. صکره‌ده تفصیلات ویریرم.

ابراهیم

صراط مستقیم — «کوینفسبرغ» ده انعقاد ایدن قونغره‌یه جانب حکومت سنیه‌دن مرخص کوندرلمامسی جداً تأسفه شایاندر.

فرنکی علتی‌اك زیاده مملکتمزی تخریب واستقبالمزی تهدید ایلمکده اولدیغندن بو علت حقنده‌کی کشفیات وسائره‌یه قارشو اك زیاده علاقه‌دار اولانلردن بری‌ده بزم اولمقلغمز لازم کلیر ایدی. حال بویله ایکن ینه هر شی کبی بوکا قارشی‌ده لاقید بولنیورز.

بلغار مسلمانلرینك شکایتلری

قلبه جوامی حقنده طنین رفیقمزه کوندریلن بر مکتوب:

کچنکی مکتوبمده بلغار حکومتنك بوراده بولنان اسلاملر ووقفلر حقنده یاپمش اولدقلری ظلملری یازوب محترم «طنین» ایله قارئین کرامك انظار دقتنه وضع ایتمش ایدم.

دقیقه کچمزکه بلغارستانده بولنان اسلاملره کرك حکومت وکرك بلغار اهالیسی طرفندن تجاوز اولنمسون. ایکی کون مقدم حکومت طرفندن حقوق اسلامه‌یکی بر ضربه وورولمشدر. شویله‌که کچن سنه ترکیا خارجیه ناظری رفعت پاشا وبلغارستان هیئت نظارندن لاپچف طرفندن یاپیلوب هر ایکی حکومت طرفندن تصدیق ایدیله‌رك موقع اجرایه وضع اولنان مفتیلر ووقفلر حقنده‌کی ائتلافنامه‌ده آلتی آی ظرفنده بلغارستانده بولنان سنجاق مفتیلری انتخاب اولنوب ایچلرندن بری صوفیه‌یه باش مفتی انتخاب اولنمق. بو باش مفتی انتخاب اولننجه‌یه قدر کویا بلغارستانده بولنان اوقاف اسلامیه‌یه وحقوق اسلامه تعرض اولنمامق ائتلاف نامه احکامندن ایدی. مفتی انتخابلری ۹ مایس ۹۱۰ تاریخنده اجرا اولنمق اوزره امرلر ویریلوب حکومت حاضره‌نك مروج افکاری اوله‌جق آدملرك مفتی انتخاب اولنملرینه غیرت ودقت ایتملری‌ده آیریجه متصرف وقائممقاملره امر ایدلدی. دها نه طولابلر چوریلمك ایستنیلدی. انتخابلردن شیمدی‌یه قدر نظاماً خارج بوندیریلان قبطی مسلملردخی جبراً انتخابه قاریشدیریلوب بونلر واسطه‌سیله حکومت کندی ایستدیکی آدملری یاپمق جرأتنه بیله تصدی ایتدی ایسه‌ده بك چوق محللرده بونلر «بز حکومتك باشه‌سی اوله‌میز» دیه‌رك حکومتك بو امرینی رد ایتدیلر. «بزی هر انتخابه قبول ایدرسه‌کز بزده بو انتخابه کیده‌رز یوقسه سزك ماشه‌کز اوله‌میز!» دیه‌رك جواب ویردیلر. نه ایسه انتخابلر یاپلدی. حکومت بوتون قوتنی استعمال ایتدی، آنجق مهم محللرده مثلا قلبه، روسجق، ویدین، وارنه وسائر بعض محللرده کنج، منور فکرلی کنجلرك غیرت وهمتی سایه‌سنده عالم وفاضل آدملر مفتی انتخاب ایدلدیلر. لکن هیهات بونلرك تصدیقلری برقاچ ماه کیری آتیلوب ونهایت روسجق، وارنه مفتیلرینك انتخابلری برر وسیله ایله بوزولوب دیکرلری ایسته‌میه‌رك تصدیق ایدلدی. زیرا بونلرك ایچنده حکومتك ایشنه کلمز. دها برقاچ صاحب فضیلت وار ایدی. بز ائتلاف‌نامه‌نك آرتق موقع اجرایه وضعنی بکلر ایکن یوقاریده یازدیغم کبی ایکی کون مقدم بلا سبب ویدین مفتی لاحق سلیمان رشدی افندی بلغارستان مذاهب مدیریتی طرفندن عزل ایدلدیکی قصبه‌مزه تلغرافله اشعار ایدلدی. بز بونلرك حکومت حاضره زماننده مفتیلك مقاملرنده طوره‌جقلرینه امین دکل ایدك، چونکه بویله حقوق اسلامیه محافظه ایدر آدملر بلغارستانده مفتیلك ایده‌مزلر. زیرا بورا حکومتی اداره‌ٔ مستبده زماننده بویله آلیشدیرلمش ایدی. بزم اك زیاده اعتمادمز رفعت پاشا ولاپچف طرفندن امضا ایدیلن ائتلاف نامه‌نك هیچ اولمزسه بوتون موادی بر دفعه اولسون موقع تطبیقه قونولماسنده ایدی. فقط مع التأسف بو کون مقاوله طانیمیه‌رق حقوق اسلامه ایشته حکومت طرفندن یکی بر ضربه اورولدی. بوکاده سبب صوفیه‌یه باش مفتی یاپدیرمامق وحقوق اسلامی مدافعه ایده‌جك غیور بر آدم بولندیرمامقدر. ایشته بو کوستریرکه بلغارستان حکومتی حکومت عثمانیه ایله یاپمش اولدیغی مقاوله‌یی اجرا ایتمزسه بز زواللی بلغارستان مسلمانلرینه نه‌لر یاپمزلر؟ شاید حکومت عثمانیه بو دفعه امضاسی آلتنده یاپمش اولدیغی بر ائتلافنامه‌یی بوراده اجرا ایتدیرمزسه بزم حالمز آرتق جناب حقه قالمشدر. بلغارستان حکومتی بوراده کرك اوقاف اسلامی وکرك حقوق اسلامی هر طرفدن ییقمغه چالیشدیغی بر زمانده درعلیه‌ده بلغار اکسارخ خانه‌سی پایتختك اك معتنا محلنده بلغارلر ایچون بر مقبره طلب ایدییور. بلغارستانده بولنان بتون اسلاملرك اوکوزل مزارلقلرندن بر اثر کوره‌بیلورلرمی؟ هر قصبه بلدیه‌سی بر بغچه یاپمغه تشبث ایتدیمی مطلقا اسلام مزارلقلرینی ضبط ایدرلر.

والحاصل بز بلغارستان مسلمانلری المزدن کلدیکی قدر چالیشیور وسسمزی ایشتدیرمکه چالیشیورز. فقط، هیهات، دویان یوق.

بو خصوصده، ای محترم عثمانلی غزته‌لری کرك سزدن وکرك مشروط حکومت عثمانیه‌دن معاونت بکلیورز. معاونت بلغارستانده اداره‌ٔ داخلیه‌یه قاریشمغه دکل، اسلاملرك حقوقلرینك محافظه‌سی حقنده‌کی ائتلاف نامه‌نك موقع اجرایه وضعنی تأمین ایده‌جك مراجعاتده بولنمغه دعوت ایدییورز. بوده قولای اولور، ظن ایدرز.

...

مطبوعات

اتحاد اسلام

قاهره‌ده منتشر (اللوا) رفیقمز فرانسه و اتحاد اسلام سرنامه‌لی مقاله‌سنده مطالعات آتیه‌یی سرد ایدییور :

« بشقه‌لری ایچون ایسته‌مدکاری شیئی فوق‌البشر برحقوقه مالك ایمش کبی کندیلرینه خوش کورنلرك حالنه تعجبدن کندمزی آله‌میز. برخرستیان دها ایکله‌مدن ایکلیورمش کبی بتون خرستیانلق عالمی متحداً اظهار تألمات ایدر ایکن بریده بر اسلام فریادی آفاقی طوتسه بیله‌ینه کیمسه نظره آلماز. اوروپالیلرك مهم غزته‌لرنده بو حادثه ایچون بر ایکی سطردن فضله یر تخصیص اولنماز مع مافیه نتیجه‌ده ینه اتحاد اسلامدن بحث اولنورده اتحاد مسیحی اصلا قاله آلنماز. اتحاد اسلام هر درلو محاذیر ومخاطراتی داعی کوریلورده بریکنه هیچ بویله برشی نسبت اولنماز. فقط واری یوق ایدن ویوقدن وارلق چیقاران قوتلی بر سیاسته قارشی نه یاپیله بیلور. حقسز اولسه‌لر بیله مادامکه قوتلیدرلر حقلیدرلر حقلی اولسه‌ق بیله مادامکه ضعیفز حقسزز. حقك قوته غلبه ایده‌جکی زمان دها پك اوزاق اولدیغنی اونوتمامیلیز .

برمسلمانك قرداشندن خبردار اولمسی انك کدریله محزون وسروریله ممنون اولمسی غایهٔ اخرویه‌سی متحد، معتقداتی متجانس یاپان رابطه‌یی تأیید وتأکید ایده‌جك مناسبتده بولنمسی نه‌دن چوق کوریلیور، نه‌دن کوزلره باتیور. بوندن ادیان سائره‌یه قارشی برشمهٔ تعصب چیقارمق نصل موافق انصاف اولور او حالده بزده بویله برمعنا ویریر ومقابلهٔ بالمثل صورتیله (والبادی اظلم) دیرز . بز اقوامك تألیف قلوبنه چالیشیرایکن هردرلو اسباب ائتلاف وتعارفك اساسنی تشکیل ایدن ومدار عمران عد اولنان بین‌الافراد تبادل منافعه غیرت ایدرایکن اوروپانك، ایشیتدکاری حوادثاری هوا وهوسلرینه وایشلرینك چیقارینه کوره شکلدن شکله صوقمقدن چکنمیان برطاقم مغترض محررلرك مخیله‌لرندن بشقه برپرده وجودی اولمیان برشی ایله بزی اتهامه قالقشمسنی دلیل انسانیت عد ایلمك بیلیرکه‌نه درجه‌لرده موافق معدلتدر. هایدی اتحاد اسلام موجوددر دیه‌لم بو اوروپایی نه‌درجه‌لرده قورقوته‌بیلور . اسلاملرك ازمهٔ مصالحی بوکون اوروپالیلرك النده بولنیور . پك ازبر اقلیت استقلالنی محافظه ایدییور. اوروپا سلطهٔ قاهره‌سنك آلتنده ازیلمکده اولدیغی امم اسلامیه نصل بربریله برلشه‌رك امکان بوله‌بیلور فرانسه، عقد ایده‌جکمز قونفرده‌یی منع ایچون اسباب موجبه اولمق اوزره ایکی شیدن بحث ایدییور. فکرمزجه بو ایکیسنه بدل برشیدن بحث ایتملی و « پایتختمزده برحرب صلیبی یاپدیرمیز » دیه‌جکنه «مؤتلفمز انکلتره‌یه قارشی پایتختمزده برحرب سیاسی آچلمسنی ارزو ایتمیز» دیملی ایدی. نافله‌یره صلیبی ووطنپرورلرك آمالنه مماشاتك اتحاد اسلامی تأیید ایده‌جکنی ایشه‌قارشدیرمامالی ایدی. بو سوزلردن فائده حصولی شویله طورسون دلالت ایتدیکی وسوسه‌لر موجب استهزا اولور . باخصوص نیم رسمی برماهیتده عدارلنان تانك بوصیره‌لرده دولت علیه‌نك افریقاده‌کی مسئله مداخلاتیله جزائر وتونسلیلرك کویا کوستردکاری تمایل و بوکا قارشی حکومت سنیه‌نك ارائه ایلدیکی مساعداته دائر ، ایکی اوزون بند نشر ایتمش اولمسی معنیداردر . اکلاشیلان بو مقاله‌لرده اتحاد اسلام محذورینه قارشی فکرلری حاضرلامق وبو فکری هیچ اولماز ایسه مصر وطنپرورلرینه یاپشدیرمغه امکان بولمق مقصدلری تعقیب اولنیور. »

---

١٠ میلیون اسلام همشیره‌لرمزه

[بوتون عثمانلی قادینلرینه بینسزدر ، حسسزدر دیه‌ن محرره مدافعه]

طنینك ٩ ایلول ١٣٢٦ تاریخلی نسخه‌سنك ٥ ، ٦ نجی صحیفه‌لرنده (محمد نافذ) امضاسیله وخالده صالح خانم افندینك رومانی وسیله‌سیله بوتون عثمانلی اسلام قادینلری حقنده [سیاه قفسلر آرقاسنده عصرلردن بری حیاتدن ، بیلکیدن ؛ انسانلقدن اوزاق ، حیوانجه بر جهالتله محصور اوله‌رق یاشلاتیلان بو بینسز ، بو حسسز ؛ بو ادراکسز قادینلرمز ایچنده جدی بر تحصیل وعرفان ، درین بر تکمل وتربیه ایله برخالده صالح خانم افندی چیقه‌بیله‌جکمش] دیه تحقیرات یوروتولیور. بو سطرلری یازانك عثمانلی اولامایه‌جغنه بداية حکم ایتدکسه‌ده امضانك محمد نافذ اولماسی محررك بو حسسز ، بو بینسز ، آنالردن ! دوغمه‌بری ومع التأسف عثمانلی اولدیغنی آکلادق .

همشیره‌لرمز (سویه‌طالب) رومانی یازان مومی الیها خانم افندیدن باشقه تکمیل بز مسلمان قادینلرینك (بینسز ، حسسز ، ادراکسز ، انسانلقدن اوزاق الخ) تعبیرلریله تزییف ایدیلمه‌مزه صوصاجقمی‌یز؟ محمد نافذك بوکیرلی حسلرینی ، بوملوث افترالرینی یوزینه فیرلاتوبده « عثمانلی قادینلری سنك بهتانکدن وارسته‌درلر . انسانلق رومان یازمقله تجلی ایتمز ؛ برعثمانلی خانمنك آلنی هروقت پاك ، قلبی هر وقت حب فضائل وانسانیت ایله دولودر . » دیمیه‌جکمی‌یز ؟ مطبوعاتك سربستیسندن وبررومانك موقع انتشاره وضعندن بالاستفاده قلبندن عثمانلی قادینلرینه قارشی بسله‌دیکی تشنیعاته جریان ویرن (بك افندی) یی بو حرکتنده سکوتمزله تشجیع‌می ایده‌جکز ؟ همشیره‌لر ! بز بو افترالره دایانامایارق ایشته یازییورز .

اولا عثمانلی قادینلرینی بوقدر ازه‌ن بکه صورالم که کندیسی بینسز ، حسسز ، دیدیکی سورودن دوغمامشمی‌در ؟ بو تعبیرلری صرف ایدرکن عثمانلیلقدن دکلسه آناسندن ، همشیره‌سندن حیا ایتمه‌مشمی‌در؟ عثمانلی خانملری ؟ بز اویله مناسب صانیورزکه بو شنیع صفتلری نافذه ویره‌لم ، یوزینه آتالم ، یوقسه بو ملوث اسنادات یارین اوروپا غزته‌لرینه ترجمه ایدیله‌جك و(باقك ، اسلام قادینلری نه قدر حسسز ، نه‌قدر بینسز ، انسانلقدن نه‌قدر اوزاق ایمش . بونی اونلرك سوتلریله بسله‌ندیکی محتمل بر ارکك یازیور) ینه صوصیورلر . حقیقتده اسلام نسوانی حسلی ، ادراکلی ، حیثیتلی اولسه‌لردی مدافعه ایدرلردی) دنیله‌جکدر .

بو ایکنجی تشهیره راضیمیسکز ؟

نافذ اکر برعثمانلی ایدیسهویازاجنی شی برتنقید محق اولاجقدیسه میلیونلرله اسلام قادینلرینی بینسزلکله اتهام ایدهرك دكل ، صنع وتقصیرمز اولمادن بر قاچ عصردر . القا ایدیلدیکمز غفلته آجیارق تعالیمز ایچون یوللر ،چارهلر کوسترهرك ، بزی بالالتزام خوروبیکانه براقان ارککلره لعنت ایدرك ادارهٔ کلام ایتمهلی ایدی . فقط بو ارشادات ، عثمانلی قلبی طاشیانلردن بکلهنیر . آنالرینی دویغوسز انسانیتسز بیان ... لردن دكل . بیلورمیسکز ؟ خالده صالح خانم افندی‌یه « یکانه تربیهلی » ودیکر بوتون عثمانلی اسلام قادینلرینه « بینسز ، حسسز ، حیوانجه جاهل » دیه نافذه اومتعفن آغزینی ویوره‌کنی آچدیران نهایمش بیلورمیسکز ؟صالحه خانم افندینك رومان یازماسی، پك ایی یازماسی .

خانم افندینك زمرهمزده یتشمهسی شبههسز تکمیل عثمانلی خانملرنجه مدار افتخاردر . بوکا سوز یوق . فقط آکلامیورز ، نیچون خالده صالح خانم افندی کبی بر سویه طالب رومانی یازامایان ؛ یاخود اونك کبی بر انکلیز مکتبندن چیقمایان عثمانلی خانملری حیوانجه جاهل ،بینسز ، انسانیتسز ، ادراکسز اولیورلر؟ آدملق ، عثمانلیلق ایچون معیار ، رومانمیدر ؟ بر اجنبی مکتبندن نشأتمیدر ؟ رومان یازمایان ، بر اجنبی مؤسسهسندن اوقومایان آدم اولامازمی ؟

دشمنلرك بیله مدح وثنادن کری طورمادقلری عثمانلی اردوسنی بوقدر یوکسك بر قلبله ، آتشین بر حمیت حسیله بیوتن ؛ سوتلرمزله بسلهین بز قادینلر دکلی‌یز ؟ نافذك منحرف کوزلری بونی کورمهیه بیلیر .

نافذ «عثمانلی قادینلره » حیوانجه جاهل ، انسانیتسز، دویغوسز دیمکله هرعثمانلیلغنك آناسنی، ننهسنی، همشیرهسنی،زوجهسنی طاشلیور.

پادشاهمزدن ، عسکرلرمزدن ، علمامزدن ، اصنافمزدن ، چوجقلرمزدن ، رنجبرلرمزدن ، حاصلی کویلی شهرلی عثمانلیلرمزدن هر برینك انسانیتسز ، دویغوسز ، بینسز قادینلر سودیله بسلهندیکی ثابت اولیور . بزه قالیرسه بتون عثمانلیلغی تحقیر ایچون ٦٠٠ ییلدر « نافذ »دن آغیر سوز سویلهین برجرأتکار بووطنده کورولهمشدر . بوحرکتیله اکلاشیلیورکه نافذ تورکیانك اولادی ، بورا قادینلرینك محصولی دکلدر .

نافذك بو تحقیراتنه بیلمهم ارککلرمز ، صوصاجقمی ؟ [اوهت دیدیکی دوغرودر . بزحسسز انسانیتسز ، حیوان آنالردن طوغدق] دیه تسلیم شناعت ایدهجکمی ؟ ظن ایتمه‌یز . بز قادینلغمزله ایلك ضربهٔ مشروعهٔ مدافعهیی نافذك قیریلاسی قلمنه ایندیریورز. ارککلرمزده وظیفهلرینی کورسونلر . بو کیرلی کوملکدن کندیلرینی ایچدکلری سودی ، تقدیس ایتدکلری عثمانلیلق صفتنی تطهیرایتسینلر.

همشیرهلر! بز قادینلردونامزه فداکارلق خصوصندهارککلردن کری قالمامغه عزم ایتدك . بو بر حس علوی اثری دکلیدر ؟ حسسز قادینلر بویله شی‌یاپارلرمی ! استبدادك بر چوق مانعهلرینهچوریلدیکمز حالده فاطمهعلیه ، امینه سمیه ، نکار ، مهرالنسا ، فخرالنسا ، عایشه صدیقه کبی الخ ... خانم افندیلر یتشدی . بو بر نشانهٔ ترقی دکلی ؟

ارککلرینك بر قسم کلیسی ! « قیزلر ، قادینلر تحصیل و تربیه کوررسه اخلاقسز اولورلر» اعتقادینی بسلهین بر محیطده تشویقسز، وسائطسز خدایی نابت یتیشنلرمزده کوستریورکه بز قادینلر تکمله مستعدز . بزه هر نوع اسباب تعالی بخش وتطبیق ایدیلدیدهمی آثار ترقی کوسترهمهدك ؛ حسسزلك ، انسانیتسزلك ، ادراکسزلك کوستردك ؟ بز قادینلر اکثریتله مغصوب‌الحقوق مظلوملرز . ترقیلرینهسعی ایدلهمش اهمال اولنمش بر (عنصر مهم) ز . جنت بزم آیاقلرمزك آلتندهدر . بزه ارککلر دست معاونت وارشادلرینی اوزاتیرلرسه عثمانلیلری اوج کماله چیقارابیلیرز. برکره بزهطریق تفیضمز کوستریلسین. مأثر کمالات ارائهایدهمهزسهك او وقت « حیوانلغمزه،انسانیتسزلکمزه، حسسزلکمزه » حکم اولونسون . مکتبسز ، غزتهسز ، هر درلو اسباب عرفانسز یشاتیلان بو زواللی زمرهٔ نساء عثمانیت ، بو فقر وغفلتدن مسئول دکلدر.مسئول ، خائن مستبدلردر . بناءً علیه قادینلرمزك امر اصلاحنه عائد یوروتولهجك تنقیدات ، قادینلر علیهنه بالطه صاللامقله ، اونلری حیوانیته ایندیرمکله دکل، رحم وارشادله مزین اولمالیدر .

سیاه قفسلر آرقاسنده یشادیغمز مسئلهسنه کلنجه ! اکر غرب مدنیتی چارشافلرمزی حیوانی هوسلره تسلیم عفت ایچین ترك ایتدیرهجکسه بز او سیاه قفسلر آرقهسنده (باکر بر عصمت) له مسلحاً مستور قالمغی زندانده دکل جنتده حیات جاودانی بیلهجکز .

برکره غربده شرقده (بویوك فضیلتلردن صاییلان مزیات نسائیه) دوشونهلم : صداقت و ناموس ــ حمیت ــ تربیهٔ اولاد ــ اوك حسن ادارهسی دکلی ؟ بزی فرسخ فرسخ کچدیکی سویلهنن غرب قادینلرندن بو مکتبسز براقیلان فقط هرحالده انسانیت آدابنی بیلن بوعثمانلی قادینلری ناموس وحمیت وفضیلتلرنده بر آدیم بیله کری قالماز و حتی اونلره غبطه بخش اولهجق امثال صداقت وحمیت کوستهریر . غربده وطنی ایچون اولمکه حاضر قادینلر وارسه ترکیا قادینلریده بوفیضدن محروم دکلدرلر . بزعثمانلی قادینلر ارککلرك بزهاوکرتدیکی قدر« تربیهٔ اولاد ، امرنده‌ده قصور ایتمهیورز . فقط رومان یازامازمشز . نه بأس وار ؟ غربده بوبرقصور ایسه شرقده دکل . هر قومك کندینه کوره آداب وعاداتی واردر . غرب عاداتنك هپسی شرق عاداتنه ، شرقلك کیلر هپ غربده کیلره اویارمی ؟ ارککلر بزهدها چوق تعلیم ایتسینلر . بزده اولادلرمزه دها زیاده تلقین ایدهلم . بو خصوصدهکی اقتدارله انکلیز ، آلمان ، آنالرینه یتیشهلم ، اوروپاده فابریقهلر آنالری اودن قوپارارق ایزبهلره چکیور . بویوزدن تربیهٔ اولاد ، تشکیل عائله امر مهمی اوروپاده کیده‌کیده آقساق ، مهلك بریول آلیور . بزده او فابریقهلر اولمادیغی ایچین عثمانلی خانملری اولادلرینی اولرنده، نافذك زندان فرض ایتدیکی حرملرده دها ایی تربیه ایدهبیلیرلر .

(نافذ) حيوانجه جاهل عثمانلی قادینلرندن بحث ایدیور. (حیوانجه) صفتنی رد ایدرز. بو صفتی محترم عثمانلی همشیره‌لرمز قبول ایتمزلر، « جاهل » كلنجه اوت غرب قادینلرینه نسبتله جاهلز. فقط حمیت عثمانیه‌نك، صداقت روحیه‌نك لزومنی ادراك وبو فضیلتلری حس ایتمز دكلز. دیمك‌كه شرقه مخصوص حس وادراكمز واردر.

اوت نسبةً جاهلز. فقط عثمانلی بایراغی، عثمانلی ناموسی، عثمانلی وطنی، عثمانلی عسكری دینجه یوركلرمز تتره‌مك حس علویسندن محروم دكلدر. دیمك‌كه حساسز، مدركز.

اوت نسبةً جاهلز. رومان دوشكونی، بك‌اوغلی سیاحلری بكلره قارشو قورشوندن، طوپدن، سونكودن قورقماز، وطن اوغرینه اولومدن قاچماز چلیك سینه‌لر، دمیر یوركلی آرسلانلر یتشدیرمه‌سنی ویتشدیرمه‌نك فرض اولدیغنی آكلامامش خسته آنالر دكلز. فقط نه یازالم كه بر اجنبی مكتبندن چیقمامشز؛ نه یازالم كه رومان یازامایورز.

دوشونمیلی كه عثمانلی قادینلری بومزیتلره صاحب ایكن عسكرلكدن قاچایم دیه مكتبلره صوقولان، استانبولده طوغدم دیه قید تازه‌لهین ارككلر آره‌سنده بو مقدس حسی تقدیر ایده‌مین سفیهلر، حسسزلر ایكی سنه اوله قدر چوق ایدی.

مزیات نسائیه‌دن اوك حسن اداره‌سنه كلنجه:

بوخصوصده اوروپا موده‌سنه دوشكونلك بلاسنه مصاب آنالر، عثمانلی قادینلری چوق. فقط ارككلر دكلی؟ هانكی طرف هانكی طرفی حقسز چیقاراجق. اوك اقتصاده تعلق ایدن بوفصلندن باشقه خصوصیاتی ایچون لازم بهرۀ فنیه‌یه صاحب دكلسه‌ك قباحت صنف رجالده‌در. مكتبلر، بالخاصه قیزوقادین مؤسسات علمیه‌مز آرتدقچه عثمانلی خانملری نه‌حسلی، نه ادراكلی جوهرلر اولدقلرینی برقات دها اثبات ایده‌جكلردر.

وقتیله همجنسلرمز قادینلر عسكره كیدرلر؛ محاربه ایدرلر؛ یاره‌لیلره باقارلر؛ صو طاشیرلر، اردولرده شرقی وشعر سویله‌یرك نفرلری تشجیع ایدرلردی. اسكی مراكز مدنیه‌ده، جوامع ومدارسده آچیقدن ارككلره حدیث، لسان، تاریخ، حقوق، اخلاق درسلری ویرن اسلام قادینلری دكلمی ایدی؟ بوتفیض او دورلرده اركككلرك دها چوق منور. دها آز متعصب، دها آز قیصقانچ اولمالرندن ایلری كلمشدر. دیمك صوكره‌لری اركككلر بوزولمشكه جریمه‌سنی قادینلر چكمشدر. بونده بزم نه صوچمز واركه عثمانلی قادینلری « انسانلقدن اوزاق » صاییلسین؟

بز عثمانلی قادینلری جهلمزی اعترافله برابر حسیات علویۀ ملیه وعثمانیه‌یه هر وقت صاحب اولدیغمزی هله پك یوكسك « انسان وخانم قلبی » طاشیدیغمزی سویله‌یرك مفتریلره « حسسز، ادراكسز، بینسز » صفتلرینی اعاده ایدرز.

وشونی سویله‌یه‌لم كه بز عثمانلی خانملری آرتق اسكی زمان همشیره‌لرمز كبی عسكره كیتمك، نفرلره باقمق، اردوده شعر وموسیقی سویله‌مك وظیفه‌لریله موظف اولمق ایسته‌میورز. بوكون باشقه وظیفه‌لر بزی بكلیور. بز اركككلردن، معارف نظارتندن ایسته‌یورزكه عثمانلی خانملرینك (نافذ) ك عنادینه متصف اولدیغی حسیات علویه رهبری اولاجق عرفان واسطه‌لرینی تزیید ایتسینلر. امین اولالم كه یاقین بر استقبالده نافذ كبی انسانلغی، تربیه‌یی رومانجیلقده آرایانلر، رومان یازمایانی حیوان، حسسز، بینسز صانان بدخواهلر بو تركیه‌ده طوغماز اولاجقدر. بر عثمانلی سینه‌سی بویله بر وجودمزیرمیه‌جكدر.

محترم اون میلیون همشیره‌لر! بو سوزلرمز اوزریمزه آتیلان چركابی ازاله وسزیده مدافعه‌یه تشریك ایچیندر. یوقسه نافذله‌منا ظره‌یه تنزل ایده‌جك خانم تصور ایده‌مه‌یز ...

روم ایلی حصاری مخدرات اسلامیه‌سی طرفندن:
عطیه، فائقه، لطفیه، حافظه، فخرالنساء، ربیعه، هادیه، رعنا، عایشه، مائده.

«یكی غزته»

شئون

توركستان

توركستانده روس مكتبلری. — روسیه‌نك مسلمانلرله مسكون ولایتلرینك جمله‌سنده اولدیغی كبی، تركستانده‌ده، صرف مسلمانلره مخصوص اوله‌رق حكومت طرفندن آچلمش مكاتب ابتدائیه موجوددر. بونلره محلی روس مكتبلری دنیلور. مكاتب مذكوره‌ده مسلمانلره، روس دیلیله، روس روحنده، معلومات ابتدائیه اوكره‌دیلور.

لسان ملی، فقط معتقدات دینیه تدریسنه حصر اولونمشدر. مسلمانلر اوته‌دنبری چوجقلرینی محلی روس مكتبلرینه پك آز ویررلردی؛ اسكی اصول مدرسه‌لرك ابتدائی قسملرینی، یعنی عالم اسلامك هر طرفنده شكلی همان عینی اولان صبیان مكتبلرینی اصول تدریس نقطۀ نظرندن تشكیلاتی پك بربادر اولمقله برابر حس دینی وملی‌یی محافظه‌یه خادم اولدقلری ایچون بونلره ترجیح ایدرلردی. صوك ۱۰، ۱۵ سنه ظرفنده، یكی اصول ملی ابتدائیه مكتبلری وجوده كلدیكندن محلی روس مكتبلرینك مداوملری دها زیاده اكسیلدی. طوتیلان رسمی استاتستیقلردن اكلاشیلیوركه، سمرقند ایالتنده موجود برقاچ محلی روس مكتبندن كچن سنه، انجق درت مسلمان چوجغی شهادتنامه آلمشدر؛ حالبوكه اصول جدید ملی ابتدائیه‌لرك بهرنده یوزلی ایكیوز چوجق تحصیل ایله مشغولدر.

بوفرق عظیمی كورن توركستان والئ عمومیسی، محلی روس مكتبلرینك اصلاحی، یعنی مسلمان چوجقلرینك كثرتله دوامنك تأمینی چاره‌سنی آراشدیرمق ایچون بالذات كندی ریاستی آلتنده برقومیسیون تأسیس ایتمشدر. ربع عصردنبری توركستانك روسلاشدیرلمه‌سنه صرف غیرت ایدن معروف میونر آستراوموف‌ده اشبو قومیسیون اعضاسی میاننده بولنیوردی. قومیسیون، برقاچ جلسه‌دوام ایدن مذاكراتی نهایتنده، محلی روس مكتبلرینه مخصوص معلملر احضار ایتمك ایچون بردارالمعلمین تأسیسنه‌ولسان تحصیل اساساً روسچه قالمق شرطیله، روسچه‌نك اهمیتی اهالی طرفندن تماماً تقدیر ایدیلنجه‌یه دكین بعض معلومات فنیه‌نك محلی لهجه ایله‌ده تعریف و تقریرینك جوازینه قرار ویریلمشدر.

محلی روس مكتبلری، یرلی مسلمانلرك اولادینه مخصوص اولدیغی حالده، قومیسیونك مذاكراتنه یرلیلردن هیچ كیمسه دعوت اولنمامش وبوبابده یرلیلردن هیچ كیمسه‌نك رأینه‌ده مراجعت ایدلمه‌مشدر.

قارئینمز یوقاریده‌كی سطرلرلری اوقورکن حكومت عثمانیه‌نك مكاتب عمومیه اصولیله، روسیه‌نك رهبر حركت اتخاذ ایتدیكی مكاتبك تفریق اصولنی، فكراً البته مقایسه ایتمشلردر.

صراط مستقیم مطبعه‌سی : مدیر مسؤل : اشرف ادیب

صراط مستقيم ١٣٢٦

محل مطبعه واداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

اخطار :
مسلكمزه موافق آثار
جديه مع الممنونيه
قبول اولنور
درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، دوسياسيانده وبالخاصه احوال وشؤون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	الى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦٫٥	٣٫٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه‌ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين - ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در
قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١١٠ — ٩ شوال پنجشنبه ٢٩ ايلول ٣٢٦ — بشنجى جلد

تفسير شريف

تفسير معوذتين

لابن سينا

بسم الله الرحمن الرحيم

قل اعوذ برب الناس:

سورهٔ اولى‌ده ذكر اولنديغى وجه اوزره (رب) بالنتيجه تربيه‌دن وتربيه دخى تسويهٔ مزاج [١] دن عبارت ايدى . چونكه بو مزاجه استعداد بدن حصول بولمقسزين انسانك تشكل وتكونى ممكن دكلدر .

بو استعداد مزاج دخى عقول قاصرهٔ بشريه‌نك ادراكى فوقنده اولان بر تربيهٔ لطيفه ايله حصولپذير اولوركه « فاذا سويته ونفخت فيه من روحى » قول الٰهيسنده بوكا اشارت بيورلمشدر .

درجات تربيه‌نك برنجيسى تسويهٔ مزاجدركه بر انسان معينه بو تسويهٔ مزاج ايله نعمت اولين الٰهى ابذال اولنوب ثانياً نفس ناطقه‌نك افاضه‌سيله بدن وقواى بدن اوزرينه قهر وغلبه احسان اولنمشدر .

بدن بيلديكمز اعضاى مخصوصه‌نك مجموعى اولوب قواى بدنيه دخى قوهٔ حسيه ، خياليه ، وهميه ، فكريه ، سمعيه ، بصريه ، شميه ، ذوقيه ، لمسيه ، شهويه ، غضبيه وعضلاتى محرك اولان قواى مدخره [٢] كبى قواى حيوانيه‌نك كرك ظاهريسى وكرك باطنيسى اولسون وهاضمه ، دافعه ، جاذبه ، ماسكه كبى شعبه‌لريله برابر قواى نباتيه‌دن قوهٔ غاذيه بولنسون وياخود قوهٔ منميه وقوهٔ مولده اولسون يعنى اختلاف احوال وتباين متعلقات وتشعب مأخذيله برابر بالجمله قواى حيوانيه ونباتيه نفس ناطقهٔ روحانيهٔ شريفهٔ كامله‌نك تحت تدبيرنده مقهوردر .

اولا مزاجى تسويه بيوروب ثانياً نفس ناطقه‌نك مقهورى قيلمسى حسبيله رب تعالى وتقدس حضرتلرى ملك مطلقدر يعنى تدبيرات بدنيه نفس ناطقه‌يه تفويضه مالكدر وصورت حقيقيه‌ده مالك اولان كندى مالك اولدقدن صكره ديكرينى ده مالك ايده‌بيلير .

بوندنصكره جوهر نفس انسانى مبادئ مفارقه‌سنه اتصال وبونلرك ملاحظهٔ حضرتنه ملازمت ومشاهده‌سى ايله اكتساب بهجت وحصول انس قربته مشتاق اولوركه جبلت غريزك نفس انسانى‌ده حاصل وثابت اولان بوشوق و آرزو جلاياى مقدسه‌دن كنديسنه افاضه‌سى ايچون بومبادئ شريفه‌يه جوهر نفسك دائم التضرع اولمسنى طلبه تشويق ايدركه بوافاضه دخى نفس (عقل بالملكه) درجه‌سنه واصل اولمش ايسه حركات عقليهٔ انتقاليه طريقيله حصول بولور . وياخود قواى باطنيه‌دن استعانه وصور عديده ايله بونلرك تحريك وتهييجيله [اشراقيون ايله قسائيون مسلكلرينه اشارت ايدلمشدر .] وقوعه كليركه بونلرك كافه‌سى بومبادئ شريفه‌يه قارشو عبادتدر .

[١] (بيان الحق) ه يازديغم بر مقاله‌ده امام فخر الدين الرازى حضرتلرندن (مزاج) حقنده شو سطرلرى يازمش ايدم : « تسويهٔ مزاج ايسه حار ، بارد ، رطب ، يابس اجزاء متعدده‌دن مركب اولان هر هانكى بر مزاج معينك تولد وحصولى ايچون بر نسبت معينه ايجاب ايدركن بو نسبت آره‌سنده‌كى جزئى . بر اختلاف مزاج ديكرك حصولنه سبب وبرير . خلق تعقيب ايدن بوتسويه دخى هر هانكى بر مزاجك نسبت ثانيه‌سى اوزره اعتدالى ديمكدر . »

[٢] فعاليت عضليه (غليقوز) ديدكلرى ماده‌نك احتراقيله سائب اولان اقتدار كيميويتك استحاله‌سندن حصوله كليركه بوماده اعضاده مندخردر .

بناءً علیه نفس بودرجه‌ده متعبد اولوب بومبادی دخی معبود اولور. فقط معبود بالحق الله تعالی وتقدس حضرتلری اولمقله هروقت ایچون بومبادی‌یه آیری آیری اسملر ویرلدیکی آشکار اولور .

مثلا : مزاجك تکونی حسبیله ویریلان اسم (رب) در . قبض نفس حسبیله (ملك) تسمیه اولنمشدر . نفسی سوق حسبیله اوچنجی اسم‌ده (اله) اولورکه سورهٔ شریفه‌ده مبادیٔ شریفه ایله نفوس ناطقه ارەسنده‌کی تعلقاتك صنوف درجاتی بواسمه منقطع اولمشدر .

بومبادیٔ شریفه‌نك محصله‌سی واهب صور ومدبر تحت کرة القمر [۳] اولان مبدأ شریفدر .

بوندن اولکی سورهٔ شریفه‌ده مبدأ انفلاق اولان یعنی مبدأ وجود بولان مبدأ اولدن کیفیت استعاذه بیان وتقدیرده شرك ظهوری اتیان اولوب بو سورهٔ شریفه دخی واهب صور اولان مبدأ قریبدن ایدیله‌جك استعاذه‌نك کیفیتی ایذان ودرجات تعلقات تبیان اولندی .

من شر الوسواس الخناس :

وسواس ایقاع وسوسه ایدن قوتدرکه نفس حیوانی‌یی قبضه‌سنه آلمق حسبیله قوهٔ متخیله‌دن عبارتدر .

مبادیٔ شریفه ایله کسب اتصال ایتمکه مشتاق اولان نفس ناطقه‌نك وجهی بو مبادیٔ مفارقه‌یه متوجه ایسه‌ده مادیات وعلایق مادیات ایله قوهٔ متخیله کندیسنی مشغول ایده‌جك اولورسه بو قوت اونی تخنیس یعنی عکسی جهتنه تحریك ایدر . وبالعکس جذب ایدر . وبونك ایچون خناس اولور .

الذی یوسوس فی صدور الناس :

یعنی خناس‌که قوهٔ متخیله‌دن عبارت ایدی . بو قوت نفسك مطیهٔ اولاسی اولان صدوره القای وسوسه ایدر . چونکه نفس انسانیه‌نك متعلق اولیٔ قلب اولوب بورادن سائر اعضایه قوای حیاتیه انتشار ایلر . بناءً علیه وسوسه ائ اول قلبده اجرای تأثیر ایدر .

من الجنة والناس :

جن استتار دیمکدر . ناس ایله انسدن مشتق اولمقله امور ظاهره معناسنه‌در . بناءً علیه جن امور مستتره یعنی حواس باطنه وناس دخی حواس ظاهره اولمش اولور .

هذا هو الذی یبلغ الیه العقل فی ها تین السورتین والله اعلم بحقایق کلامه و غایة اسراره واشاراته .

شرف الدین

لطائف عربدن

متنبی دیوانی قاریشدیرانلر ، شعرنده حکمت ایله حماستی مزج ایتدیکی ایچون ، عربك ائ معروف شاعرلری درجه‌سنه چیقاریلان بو آدم ایله امیر سیف الدوله آره‌سنده‌کی مناسبتی بیلیرلر .

[۳] فلسفهٔ قدیمه اصطلاحاتنده بزم کره‌مزه ویریلان اسمدر .

بزم قوجه راغب پاشا مرحومك حکمتیله تغنینك جزالتی ، شدتی بیره کتیریلیرده عینی شاعره ویریلیرسه ایشته سزه برمتنبی !

یالکز بزم تغنی حرب وضرب تصویرنده کوستردیکی قدرتی حسیات عاشقانه‌سنك ترجمانی اولان غزللرنده‌ده اظهار ایده بیلمش ایکن اوبری بونی ، قابل دکل ، یاپه مامشدر .

أوت ، تغنی دیوانده اوقدر وجدانکیز ، اوقدر رقیق غزللر بولنه بیلیرده متنبیده بلکه بردانه‌سی کوریله‌مز .

عربلر قصیده‌لرنده ــ بزم شاعرلرك تعبیری وجهله ــ غزل طرح ایده‌جکلرسه اوکا تشبیب اسمنی ویره‌رك منظومه‌نك باش طرفنه کچیررلر . ایشته زواللی متنبی‌یی ائ زیاده صیقان اوبله ظن ایدرم ، بوتشبیبلر اولمشدر ! شاعر کندیسنك طوتمادیغی برطاقم حسرتلری طویورمق مجبوریتیله عادی برناظم درکه‌سنه ایندکدن صوکره ، باقارسکز ، بردن بره یوکسلیویر : چونکه آرتق طوغریدن طوغری‌یه سانحات فکریه‌سنی اسماعه چالیشیر .

سیف الدوله آل حمدان پادشاهلرینك ائ فاضلی ، ائ ادیبی اولدقدن باشقه پك بویوك برعسکردر . بومحترم ذاتك مآثر عرفان وشجاعتی متنبی‌یه بویوك بویوك شعرلر سویلتمشدر . ذاتاً شاعرك ائ کزیده اثرلری وقتیله مصرده حکومت ایدن کافور اخشیدی ایله سیف الدوله حقنده‌کی قصیده‌لریدر .

ادبای عرب کافور ایچون سویله‌دکلرینی دها پارلاق بولیورلر ، ذاتاً شاعرك کندیسی‌ده « بن اوقصیده‌لری کافور ایچون سویلمدم ؛ مصر علماسنه بکندیرمك ایچون سویلدم . » دیرمش .

متنبی کافوره تقدیم ایتدیکی قصیده‌لریله کندیسنه بر ولایت ویرلمسنی ایستر ، کافورده زواللی‌یی اویالار طورورمش . ندماسندن بری : « افندیمز ، بوآدمجغزك مطلوبنی اسعاف بویورسه‌کز ، اولمازمی ؟ » دیمش . کافورده : « نه سویلیورسك ! بوحریفك دنیاده بردیکی اغاجی یوقکن پیغمبرلك دعواسنه قالقیشدی . بن طوتارده قوجه برمملکتی اکا ویررسه‌م الوهیتی اعلان ایتمیه‌جکنه نصل امین اوله بیلیرم ؟ » جوابنی ویرمش .

* * *

متنبی‌نك معاصرلرندن برده ابوفراس حمدانی واردرکه عربك ائ بویوك شاعرلرندندر . کمالات جزمیسنده کورولن

ونحن اناس لاتوسط بیننا

لنا الصدر دون العالمین او القبر

مفردی ابوفراسك پك معروف برقصیده‌سندندرکه امثالنه آز تصادف اولنور . حتی عربلر « شعر برامیر ایله باشلادی . برامیرله بیتدی » دیرلرکه اولکیسیله معلقه صاحبی امرؤالقیس ، ایکنجیسیله‌ده ابوفراسی قصد ایدرلر .

برکون متنبی سیف الدوله‌نك حضورنده برنشیده‌سنی اوقورکن نحویوندن ابن خالویه ، دها برایکی ادیب ایله برابر ابو فراس‌ده بولونیورمش . بوصوکره‌کی ، شاعرك قصیده‌سنی

فنا حالده دیدیکله‌مش ؟ اك کوزل بیتلرنده‌کی حکمتلرك ، نکته‌لرك باشقه یرلردن نقل اولندیغنی اثبات خصوصنده بر از انصافسزلق ایتمش . ابن خالویه‌ده ایشـه قاریشـنجه متنبی‌نك جانی صـیقیله‌رق امیرك حضورنده سویلنمیه‌جك سوزلر سـویله‌مش . سیف‌الدوله‌ده تصلسه انفعالی یکمه‌یرك بیچاره شاعره پك آغیر بر معامله‌ده بولنمش . شوقدر وارکه متنبی‌نك

سن هان ایله تکلم راضی‌یم دشنامه بن

مصراعندن دها قوتلی اولان :

فما لجرح اذا ارضاكم الم

طرزنده‌کی تظلم رقیقی اوزرینه هان پشیمان اوله‌رق شـاعرینی قوجاقلامش ، نوازشلره ، التفاتلره ، احسـانلره بوغمش ، عذرلر دیله‌مش . بو وقعه‌یی متعاقب متنبی اوفاق بر منظومه ، دها صـکره بویوك بر قصیده ایله سیف‌الدوله‌یه تشکرلر ایدر . ایکنجی قصـیده

اجاب دمعی وماالداعی سوی طلل
دعا فلباه قبل الرکب والابل

مطلعیله باشلار ، ایچه‌ده سورر . بو قصیده‌نك اشاغیلرینه طوغری تمام اون دورت امر حاضرك دیزیلمسـندن حصـوله کلمش بر بیت واردرکه شویله‌در :

اقل ، انل ، اقطع ، احمل ، عل ، سل ، اعد ،
زد ، هش ، بش ، تفضل ، ادن ، سر ، صل .

[قصوریمی عفو ایت ، نائل احسانك اولایم ؛ بر چفتلك ویر ؛ نی پایان براقه ؛ موقعمی اعلا ایت ، کدردن قورتار ؛ اسکی شرفمی اعاده ایله ؛ عطاکی آرتیر ، بکا قارشی کولر یوز کوستر ؛ عنـایت بویور ؛ شرف قربکدن محروم براقمه ؛ قلبمی سـویندر ؛ هر زمان مظهر احسانك اولایم . کبی برطاقم معنالر افاده ایدییور .]

شاعر بو بیته کلنجه‌یه قدر پك کوزل سـوزلر سویله‌دیکی ایچون صوك درجه‌ده محظوظ ، منبسـط قالان سیف‌الدوله بوتون شو امر صیغه‌لرندن هر برینك تضمن ایتدیکی استرحامه قارشی :

«عفو ایتدم ؛ دائما لطفمی کوره‌جکسین ؛ حلب جوارنده‌کی ... چفتلکنی ویردم ؛ ایکی یاغز آت رکوبکه تخصیص اولنه‌جقدر ؛ شرف قدیمك کاملاً مصوندر ... » کبی مقابله‌لرده بولنمش ، مجلسـده غایت ظریف بر اختیـار وارمش . متنبی‌نك نائل اولدیغی بوقدر احسانی طبیعی چکه‌مدیکی ایچون :

« افندیمز ، حریفك نه‌قدر مسئولی وارسه اوشـنمه‌دن بر بر اسعاف بویوردیکز . یالکز بری قالدی . . . » دیمش . سیف‌الدوله « هانکیسی ؟ دینجه

« هش بش صـیغه‌لرینك عقبنده هیه ! هیه ! هیه ! دیه کوله‌جکدیکز ! » جوابنی ویرمش .

امیر اختیارك بو ظرافتی صـوك درجه‌ده تقدیر ایدرك عمرینك صوك سنه‌لرینی رفاه ایله کچیره‌جك قدر احسانده بولنمش .

مشهور اصمعی بر کون هارون الرشیدك یاننده ایمش . بادیه‌دن بر عرب خلیفه‌نك حضورینه چیقه‌رق بر شعر انشاد ایتمش . خلیفه شعری تقدیر یولنده وجیز ، فقط مسجع ایکی اوچ جمله ایراد ایتدکدن صوکره « سـکا شوقدر التون ویرسـینلر . » دیمش . لکن عرب « بر دانه‌سنی بیله قبول ایده‌مم . » جوابنی ویرمش . خلیفه قارشیسنده‌کی کبه‌لی عربك شو استغناسنی کورنجه حیرتده قالمش ؛ سببنی صورمش .

— یاپن اوقودیغم شعر ایچون نصـل پاره آله‌بیلیرمکه سزك او منثور سوزلریکز نم زواللی نشیده‌مدن بیك قات پارلاق دوشدی ؟

آرتق هارون‌الرشیدك غرور وانبسـاطی تصویرلرك ، حتی تصورلرك فوقنه چیقه‌جغنی ، عربك جائزه‌سنی یوز مثلنه چیقاره‌جغنی سویلمه‌یه لزوم یوقدر دکلی ؟

اصمعی دییورکه :

— بوقدر یاش یاشادم ، بوقدر امرا ایله ، خلفا ایله ، اغنیا ایله دوشدم قالقدم‌ده عطیه صیدی خصوصنده شو بالدیری چپلاق بدوی قدر بیله مهارت کوستره‌مدم . یازیقلر اولسون !

محمد عاکف

خطبه

— ۱۸ —

الحمدلله الذی تفرد بالعزة والجلال وتوحد بالکبریاء والعظمة والکمال الذی تنزه عن امانی الظنون وامالی الخیال . وتقدس عن الضد والندو التغیر والانتقال . فسـبحانه من اله جل فی ذاته عن الاشباه والامثال ، احمده سبحانه وتعالی علی جمیع الاحوال واشهد ان لا اله الا الله وحده لاشریك له شهـادة ینجو قائلها من عظیم الاحوال . واشهد ان سـیدنا محمداً عبده ورسوله الصـادق فی الاقوال والافعال . اللهم فصل وسـلم وبارك علی هذا النبی وعلی آله واصحابه خیر صحب وآل وسلم تسلیما کثیرا . = امابعد فیاعبادالله = انکان رمضـان قدمضی کأنه طیف خیـال . وعزمتم علی العود الی التمریط فی شوال . فالله حی ابدی سرمدی لایدرکه زوال . ولایضنیه تداول الاوقات وتعاقب الاهلة هلالاً بعد هلال . فلاتقولوا قدذهب الآن رمضان وتسهلوا شوالاً بالفسوق والعصیان . فان الله یکره ان یعصی فی ای شهر کان . ویحب ان یطاع فی کل وقت واوان . فحلوا بواطنکم بالتقوی کجمیل ظواهرکم باللباس او اکثر . فان الله ینظر من عبده الی قلبه وما اضمر . ولاتغرنکم الدنیا فکم اظلمت لیلا بعدما کان اقمر . کم اعتربها من کان قبلکم وفرحوا بالاعیاد مثلکم ففرق الموت سهمه نحوهم وحرر . این النعمان ومالك بن عمان وبنوا الاصفر . این من سمی بخاقان وبختنصر . این کسری الملوك انوشروان وقیصر . این من جمع الکتائب وجهز الجیوش والعسکر . این من شاع ذکرهم فی الارض غربا وشرقا . این من القت لهم السادات مقالیدها حقا وصدقا . این العلماء البارزون فی میادین الامتحان . این الذین کان بهم علی الحوادث لیستعان . این اهل الشفقة علی الارامل والایتام ، این اهل الشفقة علی الاجانب وذوی الارحام . این الذین وصلوا

العبادة بالغدو والآصال. این الذین صدقوا ماعاهدوا الله علیه وقال فیهم من المؤمنین رجال . لقدافنـاهم مفنی الامم . وابادهم مبیدالرمم فأسلوا عن هؤلاء ونادوا فی دیارهم الموحشه . این سکان هذه الابنیته والقصور المدهشـه ، فستجیبکم بلسان حالها ناداهم مفرق الجماعات فتفرقوا . وحدی بهم حادی المنایا فشدوا وماعوقوا . فرحم الله امرأ حاسب نفسه قبل ان یحاسب وناقشها قبل ان یناقش ویعاتب . فی یوم تعرض فیه الخلائف علی الله جمعا . فیحا سبهم علی مااحاط به علما . وعنت الوجوه لحی القیوم وقد خاب من حمل ظلما . قال رسول الله = ص = لاحسد الافی اثنین رجل آتاه الله مالاً فسلطه علی هلکته فی الحق ورجل آتاه الله حکمة فهو یقضی بها ویعلمها = صدق رسول الله =

علی شیخ العرب

عدل واحسان

فرانسـه نك اون طقوزنجی عصر فلاسفه سـندن ویقتور قوزن (۱۷۹۲ — ۱۸۶۷) طرفندن « عدل واحسان » عنوانیله تألیف ایدیلن اثر حکیمانه ده فلسفهٔ تاریخه عائد پك کوزل پارچه لر واردر . آتیده کی صحیفه لرینی انظار قارئینه عرض ایلمك پك موسمسز صاییلماز . قارئین کرام بر چوق حقایق محتوی اولان بو سـطوری اوقورکن هم متسلی ، همده عبرت بین اولورلر .

ویقتور قوزن دیورکه :

انسـانك اك طوغری ، اك جدی عالی عالم حریتـدر . اصل تاریخیده دورلر کچدکجه ماهیتی حقنده دها زیاده علم حاصل اولان حریتـك تاریخ تکامل دائمیدسـیدر . حریت فکری بالجمله حقوقك مصدق ومحترم اوله جغی وحریتك — تعبیر جائز ایسه — جوهری میدان انکشاف وعلانیته چیقاجغی دورك حلولنه قدر دائما ذهن بشرده کسب انبساط واتساعدن خالی قالمیه جقدر .

حکمت تاریخ ، جمعیات بشریه نك کیمنی اعلا ایدن ، کیمنی کرداب انحطاط وهلاکه دوشورن انقلابات عظیمه آره سندن عالم انسانیتك غایهٔ کمال اوله رق پیشکاه خیالده طوران برجمعیت حالنی آلمق اوزره قدمه قدمه یاقلاشمقده اولدیغنی بزه کوستریور .

بوغایه یه وصول نهایت شخص انسانیی علائق اسـارتدن کلیاً آزاد ایده جك وحریتك سطح غبراده صاحب یکانهٔ قدرت وسطوت اولدیغنی انبا ایده جکدر . غایهٔ خیالی اولان بوجمعیت هیچ بر وقتده صورت مطلقه ده صورت پذیر شهود اوله میه جقدر . زیرا هر هانکی برغایهٔ خیال عالم وجوده خطوه زن اولسـه درحال لطافت خیالیه سی تناقص ایدر . آنجق بو نقصـان لطافتله برابر ینـه امتزاج وانطباع ایتدیکی موضوعاتده حسن وبهانك منشأ ومنبعی اودر . بو غایهٔ خیال جمعیت حقیقیه نك اویله بر شـعلهٔ نورانیسـیدرکه ادوار بی بقای دهر ایچنده یکدیکرینی استخلاف ایدن جمعیتلرك هر هانکیسـنه انعطاف ایتسـه او جمعیتی کندی حائز اولدیغی عظمت وقوتدن آز چوق بهره مند ایدر .

انسـانلر چوق زمانلر احتیاجنه کافی کله جك بر شـکل حریتله آسوده نشین اولور . بو شکل حریت انسانلرك حالنه چسبان قالدقجه پایدار اولور . انسانلر زنجیر اسارت آلتنده اك زیاده رنجیده اولمش ظن ایتدیکمز دورلرده بیله معنای مطلقیله تحملفرسا بر تضییقه کرفتار اولمش دکللردر . زیرا هر نه دیرسه دینسون ، جمعیتك هرهانکی بر حالی آنجق او حاله معروض قالانلرك رضـا وموافقتی ایله بردوام اوله بیلور . انسـانلر تصور ایتدکلری درجه دن یوکسـك بر حریته طالب اوله میه جقلرندن استبدادك کافهٔ انواع واشکالنه اساس ، اسارت دکل ، جهالتدر . هنوز دورهٔ طفولیتی کچیرمین ، موجودیتنی یعنی حریتنی هنوز یالان یاکلش حس ایتمکه بیـله وقت بوله میان اقوام قدیمهٔ شرقیه یی برطرفه براقه لم ؛ انسانلرك حرکته وکندیلرینی طانیمغه دها یکی باشلادقلری دور شـباب عالمده اسـکی یونانیلرده بیله طفل نوزاد حریت هنوز پك ناتوان ایکن ینه دهاقوتلیسی ، دها فائده لیسی آرانمیوردی . لکن هر ناقصك جوهرنده کسب کماله بر تمایل فطری موجود اولدیغی ایچون هر شکل حریت موقتاً یاشار وآنك مقامنه برشـکل قائم اولور . وبو ایکنجی شـکل اولکیسنی محو ایتمکله برابر روح ومعناسـنی توسیع ایدر . زیرا شر محو اولور . باقی قالان ، سـیرنده دائم اولان خیردر . غریبـدرکه قرون وسطاده انسـانلر قرون قدیمه دن دها حر ایدیلر . انسـان بیع وشراسی یواش یواش حکمدن دوشمشدی . بوممکن ایسه بزه اشکنجه دوری کبی کورونیور . زیرا فکر بشر او زمانلرده بهره مند اولدیغی درجات حریته آرتق قنـاعت ایتمیور . واونی احتیاجنه غیر کافی کلن او دائره لر ایچنه صیقیشدیرمق حقیقی بر اشکنجه در . او تاریخلرده انسـانلرك تضییق اسـارتله ازکین اولمدقلرینك اك جلی برهانی او حالاره تحمل ایتمش اولملریدر . قرون وسطا دوش انسـانیته بار اولمغه باشلایه لی آنجق ایکی اوچ عصر وار . قرون وسـطی اسارتنه تعرضده ایشـته بو ایکی اوچ عصرده واقع اولمشدر .

برجمعیتك اشکالی کندی استعدادینه توافق ایدرسه قطعا تزلزل قبول ایتمز . آکاهر کیم تعرضه جرأت ایدرسه کندینی محو ایدر . لکن برجمعیتك شکلی دورهٔ احتیاجنی تجاوز ایدنجه ، جمعیت افرادی حائز اولدقلری حقوقدن فضله سنی تصور وطلب ایلینجه ، جمعیتك استنادکاه بقاسی اولان شی ترقیسنه برانکل حکمنه کیرنجه ، وقتیله تعبده شایسـته کوروان اوشکل متین الاسـاسه قارشو فکر حریتله آنك لازم غیر مفارقی اولان محبت اقوام زائل اولنجه آنی جانلاندیره جق روح وحیاتدن آرتق محروم قالان او هیکل محبوبه هرکیم الیله طوقونورسه درحال ییقوب خاك هلاك واضمحلاله سرر .

نوع انسان ایشته بویله جه شکلدن شکله کیرر ، انقلابدن انقلابه طوغرو ایلرولر . دائما انقاض اوزرنده یورور . لکن سیرنده دائم اولور . نوع بشرکده — بوعالم محسـوس کبی — مایهٔ بقا وحیاتی موت وفنادر . بوموت وفنا برخلق جدیدك ، برحیات نوینك تخمنی حاوی اولدیغی ایچون برموت وفنای صـوریدن عبارتدر . انقلاباته

بو نقطهٔ نظردن باقيلنجه آرتق محب نوع بشر اولانلرى تدهيش ايدەجك برجهتلرى قالماز . زيرا موقت فنالرك اوتەسنده بر تجدد دائمى كورورلر . زيرا او آجيقلى فاجعەلرك تماشاكرى اولمقله برابر ينه وقايعك طائلى بر خاتمه ايله نهايت پذير اولەجغنى بيليرلر . زيرا برشكل جمعيتك سقوط جانخراشنى كوروركن صكرەكى شكلك — ظواهرى هرنەاولورسه اولسون — سابقلرندن دهااىي اولەجغنه تماماً قانع اولورلر . برحكيم خرده شناسك مدار تسليسى ، اميدى ، عقيدهٔ صاف وخالصى ايشته بودر .

بر حكيم خرده شناسك مدار تسليسى؛ اميدى ، عقيدهٔ صاف وخالصى ايشته بودر .

عالم انسانيتك كچيرديكى بحرانلرك مقدماتنده پك اليم برطاقم علائم ، پك فجيع حادثاته تصادف اولنور . شكل قديمى ازاله ايله بر شكل جديدى قبوله ساعى اولان اقوام نظرنده بوشكل جديدسحايب شكوك ايچنده تجلى ايدەجكندن او حال نو ظهورك بخش ايتديكى مبهم اميدلرله ، عرض ايلديكى آمال دورا دور ايله متسلى اولمقدن زياده بحضور اولورلر . زيرا هر شيئك جهت سلبيەسى واضح ؛ جهت ايجابيەسى مبهمدر. حسابى كسيان ؛ ساحهٔ نسيانه آتيلان ماضى معلوم ايكن بو قدر حرارتله انتظار وآرزو ايديلن آتى مظلمدر .. بعض اشخاصده ريب وشكه ، فقدان عقيدەيه منجر اولان اضطرابات روحانيه ايشته بوندن ايلرى كلير . اضطرابات روحانيەيه ، فقدان عقيدەيه قارشو دارالامانمز ايسه بالجمله وقايع تاريخيەنك اساس معنويسنى ؛ موضوع حقيقيسنى بزه كشف ايدن بزه غايهٔ خياله موافق حقيقى ودائم البقا جمعيتى برنظر سالم وصريح ايله كورەجك ديدەلر بخش ايدن حكمتدر .

اوت على الدوام تجدد ايدن اشكال ايچنده تجلى ايدن دائم البقا بر جمعيت واردر . هر طرفدن بو عالم انسانيتك وجههٔ مسيرى نرەيەدر؟ ديه صوريلوب طوريلور . بونى صورەجغمزه تعقيب ايتمسى لازم كلن غايهٔ قدسيەيى اوكرنمكه چاليشەلم . انسانلرك نه اولەجغى ، للهالحمد نەيايلمق لازم كلەجكى معلوم اولدقدن صكره عالم انسانيتك نه اولەجغى وارسون بزه مجهول قالسون . معيشت بالجمله شدائدى ؛ احوال بشريەنك دائمى تموجاتى آرەسنده بزه رهبر اولمغه كافى ، فنا بولماز برطاقم اصول وقواعد واردر . بواصول وقواعد پك بسيط اولمقله برابر درجهٔ نهايەده حائز اهميتدر . عقل وتميزدن اك آز حصەدار اولانلر بيله — ايچلرنده بر انسان قلبى وارسه — بونلرى هم آكلار ، هم اجرا وتطبيق ايدر . بو اصول وقواعد بوقدر بساطت واهميتلريله برابر افراد ايله جمعياتك ذروهٔ علياى ترقياته وارمق ايچون درعهده ايتملرى ايجاب ايدن بتون وظائفى ده جامعدر . بونلرك برنجيسى عدلدركه حريت انسانك ديكر انسانلرك حريتنه قارشو لايتغير بررعايتيدر . ايكنجيسى احساندركه عدلك پك خشين اولان مقتضياتنى اصلا بوزمقسزين تعديل ايله طاتلىلاشديرر . عدل انسانلرك لكام ادارەسيدر . احسان ايسه تازيانهٔ تعاليسيدر . بونلرك هرهانكيسى يوق اولورسه عالم انسانيت ياتوقف ويا سقوط ايدر . انسان احسان ايله اهتدا ؛ عدله اتكا ايدەرك صمارى آمالنه طوغرى صاغلام آديملرله منتظماً يورور . وضع قوانينده ؛ قبول عادات واخلاقده ، حتى هرشيدن اول فكرده ؛ فلسفەده ساحهٔ تحقيقه جلب ايديلەجك غايهٔ خيال ايشته بواولمليدر .

***

ليسەلرەمى ؛ باشقه مكتبلرەمى محتاجز ؟

كچن مقالەمده فرانسز اصول تحصيلنك فنالقندن ومملكتمزده سنەلردنبرى مفيد بر نتيجه حصوله كتيرەمديكندن بحث ايتمشيدم . بو دفعەده فرانسز اصولى تعقب ايتمك اوزره آچيلان ليسەلر ايله اصل محتاج اولديغمز مكتبلرى موضوع بحث ايدەجكم .

معارف نظارتى شبهەسز ، كه بيوك بر حسن نيت واطمئنان ايله فرانسز معلم ومربيلر النده اداره اولەجق ليسەلرى آچمغه قرار ويردى ؛ فقط تأسف اولونوركه بوقدر واسع حسن نيتله برابر ، ملتك ، مملكتك اصل محتاج اولديغى جهتلره ، احتياجات قوميه ومدنيەمزه ، غرور واستقبال مليمزه احالهٔ نظر ايتمكده بيوك قصورلر ايقاع ايدلديكى ميدانه قوندى .

معارف نظارتنك ليسەلرى كشاددەكى باشلوجه نقطهٔ نظرى اتحاد عناصره خدمت ايتمكدى . حالبوكه ليسەلر بوكون نازك وبزجه شايان تقدير وامل اولان بويله بر وظيفەيى ايفا ايدەميەجكدر . ليسەلر بركره حسيات وطنيەده ضعفيتلر احضار ايدەجكى كبى ، مكتبه داخل اولان غير مسلم طلبەلر عثمانليلغه قطعياً ايصنەميەجقلر وبناءً عليه اتحاد عناصر آرزولرى برر خوليادن عبارت اولەرق قالەجقدر .

اجنبى ، باخصوص فرانسز معلملر هيچ بروقت طلبەلرينه عثمانليلق محبت وطنيەسى واتحاد عناصر حسياتى القا ايتمكه غيرت ايتميەجكلردر . بلكه شرقده فرانسز محبتى ، فرانسه ابتلاسى حصوله كتيرمكه سعى ايدەجكلردركه فرانسه ايچون بواوتەدن برى ارزو وامل ايدنيلمش پروغرامك برمادەسيدر . بوخصوصده سوريەده وباخصوص بيروتده نەقدر صرف غيرت متمادى ايدلديكنى بوكون كوريبور ، ايشيديورز . فرانسه حكومتى شرقدەكى فرانسز مكتبلرينه هرسنه مهم بر بودجه آييريبور . بوكا سببده تركيادەكى وشرقدەكى اهالينك ألا كوزلرينه مفتون اولدقلرى دكل ، اهالىيى هردرلو اهتمالات خياليەيه قارشى فرانسزلر ايچون حاضرلامق وفرانسه محصولات ومعمولاتى وتجارتى ايچون أبدى مخرجلر تأمين ايتمك ارزولريدر .

فرانسەده بويله بر پروغرام موجود ايكن ، فرانسه ، مملكتمز امور تدريسيەسنه استخدام ايديلمك اوزره كوندريلەجك اولان معلملرى ، هيچ بر وقت شرقه حقيقى محبتى بولنان وتركياده محبت وطنيه واتحاد عناصر حسنى توسيع ايده بيلەجك كيمسەلردن انتخاب ايتمز . بز بيچاره تركلرده بيكلرجه ليرالرمزله فرانسه آرزوسنه

آمالنه خـدمت ايتمش اولور ، بكله‌ديكمز ، اوزله‌ديكمز ترقيلره هم نائل اوله‌مز . وهم‌ده بيهوده وقت اضاعه ايتمش اولورز .

اساساً وطنك اصل محتاج اولديغى متشبث ، غيور ، صاحب عزم ؛ مادى ومعنوى دينج ، متين اعتدال دم صاحبى كنجلرى يتشديرمكه قطعياً موفق اولديغنى اثبات ايده‌مين فرانسز اصول مكتبيه‌سنك داها دوام وتوسيعى وفرانسز معلملر آلنه توديعله اوزله‌نديكى ، دوشونيلديكى كبى نتيجه حاصل اوله‌ميه‌جغنى اميدايدرزكه معارف نظارتى تقدير ايدر ظن ايدرم‌كه پك ياقين‌ده موضـوع بحث ليسه‌لرك تأسيسندن صرف نظر ايدلديكنى ايشيته‌جكز .

قونيه‌ده ، داها بيلمم نره‌ده، هنوز طاقونيه‌ايله مكاتب اعداديه‌يه دوام ايدن طلبه‌لر ، فرانسز معلملرك حضورنده درس آله‌جقلرده ، بركون باشيمزه سينيور كسيله‌جكلر ، اويله دكلمى ؟ بعض ذوات طاقونيه ايله مكتبه دوام ايتمه‌نك بر تصور اولمديغنى سويليه‌رك اعتراض ايدرلر . حالبوكه مسئله بويله دكلدر . البسه‌نك ، طرز تلبسك ، تميزلكك اخلاق ، عزم ، جسارت وباخصوص تربيه اوزرينه پك مهم تأثيرى واردر . بوسببه مبنى‌دركه ايى مكتبلرده طلبه‌يه البسه وطرز تلبس ونظافت نومرولرى ومكافاتلرى ويريلير .

بز اصل ، لسانمزى بوتون ممالك عثمانيه‌ده صورت مكمله‌ده طانتديرمق ايسته‌رز . لسانك محبته وحسياته نه قدر واسع تأثيرى اولديغنى انكار ايده‌جك كيمسه تصور ايده‌مم . بز سوريه‌ده آچديغمز بر ليسه‌ده ، داها طوغريسى اسمى ايله هيچ متناسب اولمايان مكتب سلطانى‌ده اوراده ساكن اهالى‌يه عثمانليجه اوكره‌ته‌جك ولسان سايه‌سنده ، تربيه وتحصيل سايه‌سنده آنلرى عثمانليلغه مربوط ايده‌جك يرده، فرانسزجه اوكرتمكه قالقـار ايسه‌ك نه قازانيرز ، سوزلرمدن ظن ايدلمه‌سين‌كه سوريه‌ده عثمانليلق محبتى پك واسع دكلدر؛ بالعكس ظن ايده‌بيلديكمزدن پك واسعدر ؛ بونى بر مثال اولمق اوزره سويله‌دم . سوريه‌قطعه‌سنده اهالى تركجه‌يه آز واقف اولدقلرندن ، حالبوكه ممالك عثمانيه‌نك هر كوشه‌سـنده ايش ياپه‌بيلمك ، مأموريت آله‌بيـلمك تركجه بيلمكه متوقف اولديغندن ؛ سوريه‌ليلرك‌ده لسـان رسميمزى بيلمه‌لرى كنديلرينك اك منفعتلرينه خادم برمسئله‌در .

مملكتمزده تجارتك ، معاملات اقتصـاديه وماليه‌نك داها سهيل وقولاى بر طرزده جريانى ايچـون تركجه‌نك شدتله تعممنه احتيـاج واردر . دنياده ممالك عثمانيه پياسه‌لرنده ايش ياپمق قدر مشكل، هيچ بر پيـاسه يوقدر ، پياسه‌مزده هر لسان قوللانيلير . حالبوكه ارباب تجارتك بو قدر لسانى اوكرنه‌لرى ممكنسزدر . بونكچون ترجمه‌لره، فضـله مأمورلر استخدام ايتمكه ، كوچوك تاجر ايسه اوته‌يه برى‌يه يالوارمغه مجبور اوليوركه بالنتيجه ، تجـارتده وقت نقددر دنيلان اس‌الاسـاس وسرعت غائب اولويور ، فضولى مصرفلر ، مشكلاتلر تولد ايديبور . عالم تجارته كيره‌نلر بيليرلركه بو صايدقلرم مهم وشايان دقت شيلردر . اكر آوستريادە آلمانجه‌نك ، آمريقاده انكليزجه‌نك ، روسيه‌ده روسجه‌نك تجارت عالمنده بر لسان اوله‌رق قبول ايدلدكارى كبى مملكتمزده‌ده تركجه پياسه‌يى اشغال ايدر ايسه او وقت داها چوق وقولاى ايشلر كوروله‌بيلير . بو امله وصـولده انجق مكتبلريمزى چوغالتمق ، اك زياده تركجه تحصيلنه اعتنا ايتمكله قابلدر .

يوقاريدن برى يازديغم يازيلرله السـنهٔ اجنبيه‌نك عدم تحصـيلى طرفدارى اولديغم ظن ايدلمه‌سين . بالعكس بر محيط عاقل‌دائره‌سـنده اجنبى لسانلرينه فوق‌العاده محتاجز وهركس بيليركه بن بونك اك‌بيوك طرفدارى‌يم . مكتبلرده طلبه‌نك معين ساعتلرده لسان درسى اوقو-مه‌لرى واوقودقلرندن استفاده ايتملرى مملكتمزك اخص احتياجيدر . هم شيمديكى كبى يالكز فرانسزجه دكل ، ترقياده ، چاليشقانلقده‌داها بيوك خطوه‌لر آتان ملتلرك لسانلرينى ، مثلا آمريقـا وانكلتره فنون وترقيات علميه وتجاريه وزراعيه‌سندن استفاده ايتمك ايچون انكليزجه، آلمانيا واوستريا ترقيات حاضره‌سندن استفاده ايتمك ايچون آلمانجه ، حتى ايتـاليانجه‌ده اوكره‌نملى‌يز . آوروپا مكاتبنده Caugucvivans نامى آلتنده اوقونيلان بو درسلر مكتبلرمزده حسن قبول‌كورملى‌در .

بر مملكتك ميزان ترقى وتعاليسى مكاتب ابتدائيه‌سيدر . بوتون جهانه قارشى ، سعادت واستراحتى ايله افتخار ايدن اسويچره، بلچيقا مكاتب ابتدائيه‌يه مديون‌شكراندر . بز مكاتب ابتدائيه‌مزى اصلاحه، آدم عقللى اصلاحه قالقمه‌دن باشمزدن بيوك ايشلره:فرانسزليسه‌لرى كشادينه قالقدق . معارف ابتدائيه‌سى مترقى اولان مملكتلر ، دنيانك اك مترقى ومسعودمملكتلريدر . بز ترقى ايتمك ، سعادتلره نائل‌اولمق وبو ايستدكلريمزه نائل اوله‌بيلمك ايچون قوتلى اولمق ايسـته‌يورز ؛ قورى ايسته‌مك ياره ايتمز ، مكاتب ابتدائيه‌لرمزه قوت ويرملى‌يز .

مكاتب ابتدائيه‌نك اهميتى دوشـونه‌بيلديكمزدن پك يوكسكدر . معارف‌اوروپايه‌مكاتب عاليه‌يه مكاتب اعداديه‌يه معلم يتشديرمك ايچون فرانسه‌يه « نه‌قول نورماله » طلبه كوندردى‌ده مكاتب ابتدائيه معلمى يتشديرمك ايچون اسويچره‌يه،ياخود آلمانيايه نه‌دن طلبه كوندرمه‌دى. مكاتب‌ابتدائيه‌مز،اك‌مكمل‌ديه‌بايلديغمزمكاتب‌ابتدائيه‌مز چوجقلريمزك ذهنلرينى ،دماغلرينى آغيرلاشديريبور . آنلردن‌استقبالده بيوك خدمتلر بكله‌مك خاصه‌لرينى غائب‌ايتديرمك‌ايچون‌چاليشيور.مكاتب ابتدائيه‌مزده خواجه يوق ديورزده اعتماد ايدن اولميور . ممالك مدنيه‌ده ، ابتدائى تحصيلى كورن بر چوجق ، بر آدم بزم اعدادى تحصيلى كورنلرمزدن داها مقتدر ايش ياپار ، مملكتك منافع اقتصاديه‌سنه خدمت ايدر ، كنديسنه حر مسلكلر حاضرلار .

ولاياتده دارالمعلمينلر آچيلدى . فقط بو دارالمعلمينلر امينم‌كه‌مكاتب ابتدائيه اصـول تدريس وتحصيلنه واقف اولمايان ذوات آلنده‌در . هايدى بونلره واقف كيمسه موجود دكلدى‌ده بويله اولدى دينلمش؛ نيچون شيمدى‌يه قدر ابتدائيه معلملكى تحصيلى ايچون آوروپايه طلبه كوندرلمدى .

استانبول دارالمعلمينى كوريبورز . مدير مقتدرى واقف اللرده بولوندقجه حقيق ، ايستديكمز كبى معلملر يتشـديره بيليور . طبيعى ديكر دارالمعلمينلرمزده بويله مقتدر اللرى بولمق ايچون، مكاتب ابتدائيه

خصوصنده ایلریله‌مش اولان مملکتلرده تحصیل کورمش جدی کنجلره احتیاجمز اولدیغنی تقدیر ایتملی‌یز .

بز لیسه‌لردن زیاده « ئه‌قول پروفه‌سیونه‌ل » دینلن اختصاص مکتبلرینه ؛ « ئه‌قول پری‌مه‌ر سوپه‌ریور » دنیلن یوکسك درجه‌لی مکاتب ابتدائیه‌یه ورشدیه‌یه محتاجز . اختصاص مکتبلری مملکتده ایش کوره‌جك ، منافع اقتصادیه‌سنه خدمت ایده‌جك چالیشقان وحر مسلکلی عضولر یتشدیرر . « ئه‌قول پری‌مه‌ سوپه‌ریور» لر کافی درجه‌ده فنون وبیلنمسی لازم اولان شیلری اوکرتدکدنصکره ، طابه‌یی زراعت ، تجارت ، صنایع ، ته‌کنیك قسملرینه دوام ایتدیره‌رك ، ابتدائی تحصیلنده بیله ، اختصاص صاحبی اوله‌رق مکتب شهادتنامه‌سی ویریور .

اوتوز اوچ سنه دکل ، قاچ یوزسنه‌دنبری ، بزی مشکل موقعلره صوقان آواره‌لکمز ، سعادت ویاشامغه واسطهٔ مستقل تشکیل ایدن صنایعه ، تجارته ، زراعته لایقیله اهمیت ویرمامکلکمزدر ، جهالت نه قدر بیوك قصور ایسه مملکتده هیچ بر فائده‌سی اولمیان علمده نجه اویله برقصوردر. مملکته مأمور دکل ، ارباب تشبث وثروت استحصال ایدیجی آدملر ، ایی وطنداشلر یتشدیرر ایسه‌ك ملتك نور دیده‌سی اولمش اولورز ، استقبال بزمناملریمزی حرمتله یاد ایدر .

اوحالده بزم یاپه‌جغمز شئ آنا مکتبلرندن باشلایه‌رق یوقاری طوغری یوکسلمك در ، هر بوجاقده ،هریرده ایضاح ایتدیکم کبی مکاتب ابتدائیه وسائره تأسیس ایلملی‌یز . سنه‌لرك حاصل ایتدیکی بر تکامل تدریجی‌یه مظهر اولان مکاتب اعدادی‌یه‌مزی جدی . آما پك جدی‌بر صورتده اصلاح ایتملی‌یز ؛ ایجابنه ، موقعنه ، احوال اجتماعیه‌سنه کوره آنلره برر ایکیشر سنه‌لك اختصاص صنفلری علاوه ایلملی‌یز . اعدادی درجه‌سنده‌وداها کوچوك تجارت مکتبلری ، موسم مکتبلری کشاد ایتملی‌یز . ملت ، بویله نافع عضولر یتشدیره‌جك مؤسساته نائل اولمق ایچون دوشونورکن نظارت معارف ایی بر تمیزلکه مظهر اولمالی‌در . یوقسه لیسه‌لر ایله کوستریلمك ایسته‌نن تجدد ، مملکته بر سوری ایش یاپه‌میه‌جق سوزجی آدم کتیره‌جکدر .

آلاصونیه اعدادیسی مدیری

ادهم نژاد

انسان

« محترم له‌وون بکه »

بکم !
یازدیغك نامه‌یه باقدمده بوکون .
نظرمده لمان اولدی او کون ؛
که ، او کون سن بزه تشریف ایده‌رك ،
نجه صحبتده بولوندق . کیده‌رك :
بحث اخلاق وادبله دالدیق ،
او بحثدن نه فضیلت آلدیق . .
سوزمز علم ایله عرفان ایدی هپ ،
چونکه بونلردی تعالی‌یه سبب .
عرش اعلای فضیلت ، ایستر ؛
بو ایکی شهبرعلویدن اثر .
او معلای مراتبده‌کی روح ،
مظهر هر نعم فیض فتوح .
نه دیلرسه ایدر البته ظهور ،
تحت امرنده طبیعت مأمور .
اویله بر قاهره اولمش غالب ،
صانکه اولمش بو جهانه صاحب !
اوکا تابع دره ، صحرا ، دریا ،
بو کونش ، آی ، بو کواکب ، دنیا !
نسبت ایت بونلره بر انسانی !
هیچ قالیر کوزده ، فقط عرفانی :
ابدی حاکمهٔ عالمکیر ،
درکهنده بو جهان عبد قصیر . .
حد ذاتنده بو انسان نه قادار ،
نه قادار عاجزوحیران نه قادار ،
لکن عرفانی اولونجه توأم ،
سر فرو ایتمکه مجبور عالم !
« لی مع‌الله » ی دویان ذات سلیم ،
فیض انسانی‌یی ایلر تسلیم . .
یا « کمال بك » کبی بر فرض ایده‌یم ، [۱]
اونیده ذاتکه بن عرض ایده‌یم .
صانکه انسان بوزمین ، بوارضك :
روحیدر ! احسنیدر بو فرضك .
چونکه هپ روی زمینده کورولن ؛
اثر همتی ؛ ذاتاً بوغیکن .
نه‌کمال وارسه زمینده موجود ،
سایه‌سنده اریبور کسب وجود !
وار طبیعتده نجه خارقه‌لر ،
وار ؛ فقط اولماسه انسان بوقادار
بوقادار مثمر ومعجزمی‌اولور؟
نرده بوفیض وکمالاتی بولور ؟
سعی وانسانی بوتون قالدیریکز ،
براقك کرهٔ ارضی یالکز !
نه کمالاتی قالیر میدانده ،
محو اولور هپسی اوت بر آنده .
وحشت آباد اولور آرتق بو زمین ،
هانی فردوسه مشابهدی دمین
حاصلی کندی بر عاجز مخلوق ،

---

[۱] ادیب مشهور کمال بك .

معناً علویتنه بر حد یوق !
شونی تکراره لزوم وار بوراده ،
قالماسین مقصدیمز باق آراده .
شیمدی بز هرکسه دیرسك عالی ،
اولاماز ؛ چونکه باقیلسه حالی :
کیمنك اویله قنادرکه ، نظر ،
باقسه وجدانی نفرت صارصار .
اوقنا آدمه انسانمی دینیر ؟
اوکا بر بویله صفتمی ویریلیر ؟
کیمسه‌یه فائده‌سی یوق ، تنبل ،
محو وافنادر اوتنبلجه امل !
ییدیکی ایچدیکی جمعیتدن ،
کیمه بر خیر اومولور نکبتدن .
هپ اونك باصدیغی یرویراندر ،
جنت اولسه اوزمین ، نیراندر !
بروظیفه بیلیرانسان ، اقدس ،
اوده جمعیته خدمت . هرکس :
اونی ایفایه شتاب ایله‌ملی ،
چونکه فردایی حساب ایله‌ملی .
اومعین اولمالی افراده بوکون ،
اوکاخدمت ایده افرادده بوتون .
هانکی جمعیته منسوب ایسه فرد
اونی احیاایدر البته اومرد !
یوقسه جمعیت بربار گران ؛
اولان آبدال ؛ کورور انجق خسران .
معرفت ؛ ملته برشی ویرمك !
یاالندن ووروب آلمق ؛ نه‌دیمك ؟
نه‌اولور صوکرا وطنده یریز ؟
محو وبرباد اولورز هر بریمز !
بووطنده ، بوسعادت یرینه ،
فقروذلت کله‌رك ، دیکرینه :
اولورز بزده نهایتده اسیر ؛
نه‌ده فریادیمز ایلر تأثیر .
حافظ وحارس دولت ، ملت :
سعی وصنعتله تجارت ، ثروت ! ..
چاره‌یوق باشقه ، جهانده بوندن ،
صاحب صنعت اولور انسان اولان !
ایشنه عالی دیدیکم انسانلر ،
مستفید ایلر عمومی اونلر .
شرق وغربه ایده‌جك عطف نکاه ،
بوحقیقتلری آکلار بالله ! ..
بری معمورهٔ فیض ثروت ،
مسکنتله بری دارمحنت !
غربده جاری اولان عقل وعرفان ،
شرقده ساریدر عطالت ، هذیان ! .
ایله‌مك جهل ایله روحی تلویث ،
بومیدر نعمت حقی تحدیث ؟
« باقوب اطرافه‌ده عبرت آلالم ،
بزه لایقمی‌که عاطل قالالم ! »
برده ، بز علمی ناصلسه محدود ،
اولارق اکلامشزده ، مسدود
اولویور ثروت ورفعت بابی ،
بزجه فقر کده بودر اسبابی .
نظریاتی کوردکمی بر از ،
اولورز کامل بالا پرواز .
حال بوکه « عامله عامل » کبی لاف
بزده سویلنسه‌ده هرحالده خلاف ،
عملایتمی ؟ . هیهات ، نرده ؟ .
بوللی چاره بومدهش درده !
علم وفنك عملی صنعتدر !
غایهٔ فاضله‌سی ثروتدر !
علمله صنعتی مزج ایتملی‌یز ،
بوحقیقت یولنه کیتملی‌یز !
« اریده‌رز همت ایله قلع جبل ،
عمرمزکچمسه تنبل تنبل ! »
حافظ وحارس دولت ، ملت :
سعی وصنعتله تجارت ، ثروت ! ..
چاره‌یوق باشقه ، جهانده بوندن ،
صاحب صنعت اولور انسان اولان !

بولغورلی زاده : رضا

« انتباه اسلام ـ اتحاد مسلمین »

جامعلرده خطبه ومواعظ دینیه انجمنلری

« صراط مستقیم » مجلهٔ معتبره‌سی ادارهٔ علیه‌سنه

بالاده مسطور عنوانلر تحتنده مجله‌کزك نشرایده کلدیکی مقالات وابحاثی کمال دقت ایله تتبع ومطالعه ایدن قارئلرکزدن اولمقله افتخار ایتدیکمی بعدالبیان آتیده‌کی ملاحظه‌لرمی من‌غیرحد أنظار دقت‌علیه‌لرینه وضع ایلمکی موافق مصلحت کوریورم . علی شیخ‌العرب نامنده برذاتك بو آنه‌دکین اون‌یدی خطبه‌یی متجاوز ، وصراط‌مستقیمك‌لااقل اون‌بش اون‌آلتی صحیفه‌سنی اشغال ایتمش اولان بو مسجع خطبه‌لرینی

مطالعه ایتدم . خطبه‌لرك برینی اوقودقچه، بلکه دیکرنده یکی بر بحث ، دوشوندیریجی برمطالعه کورونور دیه‌رك تالی خطبه‌لرینه انتظار ایده طوردیغم حالده عین سیاقده خطبه‌لر توالی ایدوب کدیبور . مصرده، خطبه ومواعظ دینیه انجمنلرینی تشکیل ایتمکدن برنجی مقصد، عین سیاقده اولان خطبه‌لردن قرار وناقابل تأثیروافاده مسجع منشآتلری مطارده ایلمکدر .

علی‌شیخ العرب‌افندینك کوجنه‌کیتمسون، اولاحریت نشره ، ثانیا کندوسـنك انتقادمحبلرندن اولمسی امانه اعتمادا بوسطور قلیله‌یی کمال حسن نیتله تحریره جسارت ایدیورم ، خطالرمی استرجاع ، ودلیل ایله اثبات اولنان اعتراضلری قبول ومناقشه‌یه حاضرم .

شیمدی قدیم خطبه‌لرك اصلاحی لزومنی قبول ایدن هر منصف ذات ، تسلیم ایدرکه هر هفته اوقونه‌جق خطبه‌لرده یکی بر اسلوب ، یکی برموضوع اجتماعی یاخود اخلاقی کورولملی‌در . شیمدی‌یه قدر شهور عربیه ومواسم دینیه‌یه مناسب خطبه‌لر ایله عربلرك ، ترکلرك اذهانی حشولندی . بو ، شایان دقت برحالدر . علی شیخ العرب‌کبی ذوات مقتدره بو مهمه‌یی نظر دقته آلیرلر امیدنده‌یم . ارتق بو بو أسارت فکریه‌دن رهایاب اولمق صره‌سی کلمشدر .

شـو بحث جلیـله دائر مصرك مشهور غزته‌لرنده عاجزلری ودیکرلری طرفندن خیلی مقاله‌لر نشر ایدلمش ایدی ، حمد اولسون الآن بر یقظهٔ فکریه حاصل اولوب اسکی طرز خطبه‌لر تدریجاً ترك ایدلمکه باشلانمشدر . عالم اسلامك بر طرفی اپاروپه کیدر ایکن دیکر طرفی کری‌یه دونمسی یکرمنجی عصره لایق بر طـور وحرکت دکلدر . صـدر اول اسـلامیده خطبه وظیفه‌سی خلفا وأمرا وکبار حکام وأئمه‌یه مخصـوص بر وظیفهٔ دینیـه ایدی : أمر بالمعروف ونهی عن‌المنکر مباحثندن ماعدا هر زمانده عادتا نشـأت وتولد ایدن عاداتلرك حسن وقبحنی ، منافع ومضارینی شرح ایله اذهانلری تنویر ، بدع ورذائله قارشی اعلان حرب ایدرلردی .

سـاده اعیاد ومواسم دینیه‌یی ملاحظه ایتمك خطبه‌دن مقصـود اولان منافع مهمه‌یی تأمین ایتمز .

صـدر اول خطیبلری کبی احوال حاضره‌یی ، حوادث سیاسیه واجتماعیه‌یی ملاحظه ایتملی ، پیغمبر وخلفـا حضراتی سـاده جمعه کونلری خطبه‌لریله اکتفا ایلمیوب اطواریٔ سـیاسیه‌نك هربرینه مناسـب بر طور وحرکت ایله ناسی جمع ایدوب ارشـادات سیاسیه واخلاقیه ایله عقولی‌تثقیف ، أفکار عامه‌یی تغذیه ایدرلردی .

أهل رده‌نك وجوب مقاومه‌سندن‌ابوبکرحضرتلرینك‌خطبه‌لری ؛ جنود اسـلامیه‌نك ، کتائب عسکریه‌نك تعبئه‌سـنده عمرالفاروقك خطبه‌لری ، خراج وجزیه‌لرك جمع وجبایه‌سـنده عثمانك خطبه‌لری حکم ووصـایای حربیه‌یی متضـمن علی بن ابی طالب حضرتلرینك خطبه‌لری نره‌ده‌قالدی ؟ نیچون آنلری نظردقته آلمایورز ؟ متأخرینك دوکوك سوکوك سجعلرینی تقلید ایتمکدن ایسـه متقدمینك بلیغ ، مؤثر منشأتلرینی تکرار ایتملی‌یز .

نیجه خطبه‌لر وارکه بر مؤثر عباره‌سی ایله بخیل شجیع اولان انسانی مدهش سخیلك بر حاله قلب ایدر ! جبان قورقاق انسـانی حرب میدانلرینـه سوق ایدر ! نیجه خطیب منوه‌لر وارکه برخطبهٔ بلیغه‌سی ایله قوجه بر دیو استبدادی خاك ایله یکسـان ایدر . ظلمك أنقاضی اوزرنده صروح عدل وحریتی تشیید ایلر !

حجاج بن یوسف عراق ولایتنه برلسانی ایله کیردی ، مظاهر سلطنت وأبهتدن کاملا مجرد ایدی .

کندوسی والی اولدیغی حالده ، وقتنده اولان خلیفه‌دن زیاده مهیب مرعی الجانب‌ایدی .

« یااهل العراق ! انی‌أری رؤوسا قدأینعت حان وقطافها وانی لصاحبها ، وکأنی أنظر الی الدماء بین العمائم واللحی »

عبارهٔ بینه‌سی ایله‌باشلامش‌اولان‌خطبهٔ مشهوره‌ایله‌عراقی‌کاملا ارهاب ایتدی . أواصـقاعده مشتعل اولان فتنـه‌لری اخمادایله جمله خوارج وعصاتلری تأدیب ایلدی . ایشته خطیبك وظیفه‌سی بودر ، بولندیغی یرده ، آره‌سنده یاشادیغی ملتده أثری‌ده بویله اولملی .

عصور سـابقه‌ده خطیبلرك ، شـاعرلر غزته جیلك وظیفه‌سنی اشغال ایدرلردی ، آنلرك خطبه‌لری شمدیکی منشـورات قانونیه‌نك مقـالات سـیاسیه‌نك یرینـه قائم اولوردی . شـمدی ایسـه منبر خطبه‌لری أورادصوفیه ، احزاب شاذلیه‌نك یرنی طوتیور ... جنتك وصفی ، جهنم زبانیه‌لرینك وظیفه‌سی ، قبرومحشر ، اشراط سـاعتدن بشقه برسیرت ایشیدلمیور ، جنتك قاچ قاپوسی وار ، قاچ آغاجی وار ، هرشخصك اوراده حور عینلردن‌قاچ زوجه‌سی وار ، جنتك‌طوپراغی مسکدن ، طاشلری دیوارلری یاقوت وزبرجددن اولدیغنی ایشتدك .. آکلادق . . ازبرلدك . . لکن جنتك طریقی نه‌در ؟ آکاوسیله نه‌در ؟ معترك الحیاتده فوزاسبابی نه‌در ؟ اوراد واحزاب‌اوقومق‌ایله‌می؟خایر . کهوف ومغـاره‌لرده یاتوب قالقمق ، صباح‌افشام قوری تسبیح‌چکمك ایله‌می ؟ خایر .

الله‌ساده آخرتی خلق ایتمدی ، دنیـایی یارادان‌ده اودر ، بعض احمقلرك قول مأثورلری :

« لهم‌الدنیا ولناالآخرة » أساساً باطلدر ، طبیعته‌مصادمدر .

« فامشوا فی‌منا کبهـا » آیت جلیله‌سی بونظریه‌یی تکذیب ایدر ، أساسدن هدم ایلر .

منبر خطبه‌لرمز احادیث‌موضوعه ، قصص خرافیه، أنباءملفقه‌ایله طولدی ، خطیبلرمز عواملرك همهمه‌سندن ، باش صاللامسندن تلذذ ایدیورلر ، اخفشك کچیلری چوغالدیغندن خبرلری یوقمی !!

عمروا موضع التضع فیهم
ومکان‌الاخلاص منهم‌خراب

شاعر بلیغك‌دیدیکی‌کبی ، مسأله وظیفهٔ‌دینیه‌دن ، برصنعت‌دنیویه‌یه تحول ایتمش ، خطیبـلرمز ،واعظلرمز قلبلرنده صنعت مکانتی حسن تعمیرایله اخلاص یرینی‌خراب‌ویباب براقشلر ، واأسفاه ! واحسرتاه! بوسبب‌ایله دکلی‌که خطبه‌لری عقیم قالیور ، نفوس ناسده هیچ‌برحسن أثری مشاهده اولنمیور !

عامر بن عبدقیس حضرتلرینك حکمت مأثوره‌سی نظر دقتمزدن دور طوتمیه‌لم

« الکلمة اذاخرجت من‌القلب وقعت فی‌القلب واذا خرجت من‌اللسان لن تجاوز الاذان »

عبارهٔ حکیمانه‌لرینی تکرار بتکرار اوقویه‌لم ، بونك سببنی عامر بن عبد قیس وجههٔ دینیه‌دن شرح وایضاح ایتمدیسه‌ده فن فلسفه‌ده ، علوم طبیعیه‌ده ، تنویم مقناطیس مؤلفاتلرندن مقرردر ، اشبو علومده مصنف کتابلره واقف اولانلر مسأله‌نك سرینی ادراك ایدرلر ، تنویم مقناطیسیده مستعمل اولان حواس مؤثره‌نك بریسی لساندر ، لسانك نطق ایتدیکی ألفاظده ، مذکور الفاظ وحرفلرك هربرینك تحتنده مندرج بر معنالر وارکه آنلرده کی خصاص معنویه قلبدن ، روحدن مستمددر .

غذانك جودتی ، دراءتی جسم انسانیده تأثیرات مختلفه احداث ایتدیکی کبی ، روحك قلبك تغذی ایتدکلری علوم ومعارف متکلمك ألفاظنده تجلی ایدر . الفاظ مذکوره عین اثرءین قوت ایله تلبس ایدر .

ابن عطاء ان السکندری‌نك دیدیکی کبی :

« کل کلام یبرز وعلیه حلةالقلب الذی منه برز »

ایشته عالم اسلامیتك اسکی متکلملری ، حقیقی فیلسوف ومرشدلری بویله سویلیور ، سویلدکلریده علوم حدیثه ، اکتشافات فنیه ایله تأیید اولنیور ، کسب متانت ایلیور :

باقیکز امام غزالی بوزمان خطیب وواعظلرینك حقنده نه‌سویلیور .

« وفرقة اخری قنعوا بحفظ کلام الزهاد وأحادیثهم فی ذم الدنیا فهم یحفظون الکلمات علی وجهها ویؤدونها من غیر احاطة بمعانیها فبعضهم یفعل ذلك علی المنابر ، وبعضهم فی المحاریب ، وبعضهم فی الاسواق علی الجلساء وکل منهم یظن أنه اذا تمیز عن السوقة بهذا القدر فی حفظ کلام الزهاد وأهل الدین فقد أفلح .. ونال الغرض وصار مغفورا له .. وأمن من عقاب الله من غیر أن یحفظ ظاهره وباطنه عن الآثام — وغرور هؤلاء أظهر من غرور من قبلهم »

احیاء علومك بشقه بر طرفنده ینه نه یازیلمش ، آنیده کوره‌لم . شویلجه :

« فأماما أحدثه الوعاظ والخطباء فی هذه الاعصار من الکلمات المزخرفة والعبارات المسجعه مما لیس فیه تعظیم لأمر الدین وتخویف المسلمین بل فیه التجرئة علی المعاصی فیجب اخلاء البلاد منهم فانهم خلفاء الضلال وخلفاء الشیطان »

موضوع بحثمزه کله‌لم : خطیب محترملرمز جناسلره اسجاعلره نه‌سببدن عاشق میتم اولیورلر؟ طباقلرك ، تفویضلرك ، جناس تاملرك ، مطرفلرك ، متماثللرك تحسین کلامده نه‌وقت ذی مدخل اوله‌جقلرندن خطیبلرمزی خبردار کوره‌میورز ! تأسفلر اولنور ! علم بدیعه‌ده « نظیری » مراعات ایده‌یم . جناسی تکمیل ایده‌یم . ألفاظلری تزیین تمیق ایلیه‌یم دیه اصل مراد اولان معنالری ، بلیغ نکته‌لری سیاق جیللری تشویه ایدیورلر . مسلمدرکه عباره بلیغ اولدقجه تأثیری دها زیاده اولور ، لکن بلاغتی سجع ایله ، مراعات نظیر ایله تفسیر ایدن کیمدر ؟ بو فتوایی‌ویرن کیم اولیور؟ أمام انظارمزده امام علینك خطبه‌لری وار ، جاهلیتده ، اسلامده ، عرب العربالرك مخضرملرك مولدلرك . أمویلرك ، عباسیلرك بلیغ مشهور خطبه‌لری وار .

عبدالله بن معاویه ، سعید بن عمر و بن سعید ، سحبان ؛ زیاد ؛ قطری بن الفجاءة ؛ سهیل بن عمرو الاعلم خالد بن صفوان ؛ واصل بن عطاء ؛ وأمثاللرینی نیچون تحدی ایتمیورر ،؟

دیمك ایسته‌مم‌که بونلرك جمیع خطبه‌لری اسجاعدن خالیدر . مجرددر ؛ خایر .

بونلرك خطبه‌لرنده أسجاعده بولنور ؛ سائر محسنات بدیعیه‌ده بولنور ؛ لکن عمدا کلامشدر . عفواً کلمشدر .

آنلر سجعی آره‌مزلر ؛ التزام ایتمزلر ؛ سیاق کلام اقتضا ایدرسه یازارلر تلاوت ایدرلر ؛

علم بدیع ۲۹۶ سنهٔ هجریه‌سنده خلفاء عباسیین‌دن ابن المعتز واسطه‌سی ایله تدوین اولنمش ایکن عرب عربالرك مخضرملرك منشأتلرنده محسنات بدیعیه نصل بولنمش ؟ بوندن بر برهان تجرید واستخلاص ایتملی‌که محسنات مذکوره بدیع فنی ازبرلمك ایله ؛ تکلف تعسف ایله کلمز ؛ سبك اولماز .

باقیکز امام زمخشری بو صدده نه درلو افادهٔ مرام ایلیور .

« لتعلم أن ماسماه الناس « البدیع » من تحسین الالفاظ وتمیقها بطاب الطباق فیها والتجنیس والتسجیع والترصیع لایملح ولایربح حتی یوازومصنوعه مطبوعه والا فما قلق فی أماکنه ونبا عن مواقعه فنبوذ بالعراء ، مرفوض عندالخطباء والشعراء »

⁂

شونیده اضافه ایده‌یمکه مالکی مذهبنك بعض مؤلفاتنده أسجاع حقنده بر ایکی رأی درمیان ایدلمشدر ؛ سجع مراعاتنك لزومندن بحث اولنمشدر ؛ فقط بورأیلر غیر متفق علیه قبیلندن اولدیغنی اونوتمیه‌لم » « بل المدار علی ان یکون مما تسمیه العرب خطبة » عباره‌سنی حسن تفهم ایده‌لم ؛ اوقویوبده عادتمز اوزره حصیر آلتنه چکمیه‌لم !

پیغمبر محمد صلی‌الله علیه وسلم سجعك تکلفنی بغض ایدرلردی ، تصنع کاذب قبیلندن عد ایدرلر ایدی ؛ بوکاده دلیل شودر :

صحابهٔ کرامدن عبدالله بن رواحه برکون مسجع عباره‌لر ایله تکلم ایتدیکنی ایشیدن پیغمبر افندیمز بوجوابده بولنمشدر .

« اسجع کسجع الأعراب ! »

ینه صحابهٔ کرامدن سعید بن ابی وقاص حضرتلری عمر نامنده اولان اوغلی برکون سجع ایله تحادث ایتدیکنی ایشتمسی اوزرینه شو طرز تکدیرده بولنمشدر :

« هذا الذی یبغضك الی ، لاقضیت حاجتك حتی تتوب »

[بنی سکا اکراه وبغض ایتدیرن ایشته بودر ؛

سجعی استعمال ایتمیه‌جکنه توبه ایتدکدن صکره سنك هیچ بر احوالندن سؤال ایتمیه‌جکم]

سجع تکلف ایله کله‌جکی مسلمدر . تکلفك قرآن کریمده مذموم اولدیغی « وما أنا من المتکلفین » آیت جلیله‌سی ایله ثابتدر.

دها ایلروسنی آره‌میه‌لم ؛ بومقدار ایله بنده‌موقتاً اکتفاایدیورم. مجال کلام متسعدر ،سرد ایدیله‌جك ملاحظات چوقدر ؛ بشقه‌فرصتده ینه شو بحث جلیلی تحلیله شتاب ایلرم ؛ مقدما بیان ایتدیکم اوزره خطالریمی استرجاعه ؛ دلیل صریح ایله مؤید اولان اعتراضلری قبول ومناقشه‌یه مستعدم ؛ افتخارا سویلیورم ؛ افتخار واجب تعالی حضرتلرینه مخصوصدر .

قرآن کریم اجمالا وتفصیلا انسانك قدرینی کندرسنه‌بیلدیرمشدر. « وما اوتیتم من العلم الا قلیلا ؛ وقل رب زدنی علما ؛ فلا اقسم بما تبصرون ومالا تبصرون ؛ وکأین من آیة فی السموات والارض یمرون علیها وهم عنها معرضون وفوق کل ذی علم علیم » — صدق الله العظیم .

مصر مشیخت اسلامیه‌نك
طنطا شعبه‌سی باش کاتبی

ابراهیم بسیم

عالم اسلام

مقالات

ایرانك ماضی وحالنه برنظر

جبر وتحکمدن اجتناب ایدن مظفرالدین شاه اهالی ارا‌سنده سرزدهٔ ظهور اولان شورش واختلاله برنهایت ویرمك واهالینك عدل وانتظامه حس ایتدیکی احتیاجی اوخشامق نیتی ایله کندی کندینه بلااجبار مشروطیتی اعلان ایتدی .

شو حادثهٔ ناکه ظهور دوغروسی ارباب تفکر واصحاب اذعانی دوشوندوردی . زیرا ایران کبی بیکلرجه سنه‌لردن بری ادارهٔ کیف مایشایه آلشان ؛ قانون ، عدالت نه‌اولدیغنی قطعیاً بیلمه‌ین بردولتده بردن بره وضع ایدیلن اصول واحکام مشروطیتك نصل تنظیم وتدوین ایدیله‌جکی ، نه‌صورتده تطبیق اولنه‌جغی جای تردد وتفکر ایدی .

« حریت آلتیر ، ویرلمز » جملهٔ حقیقت‌شعاری ایشته کندیسنی بتون عنعنه‌سی ایله ایرانده کوستردی . برملت حریتی اوزون برزمان تکامل دن ، برچون مجاهده‌لردن ، فداکارلقدن صکره آلمازسه اوملت ایچون حریتی اداره ایتمك کوچ اولور . زیرا بوکبی برمحیطده حریتی لایق وجه‌ایله اکلامق ایچون ارباب عرفان واصحاب ذکایتشمش اولدیغندن حریتی تنظیم وتدوین ایچون درایت ومهارت حیز وجوده کلمش اولدیغندن وبالخاصه حریتی حفظ وحمایه ایچون لازم اولان تشکیلاتك بولونه‌مامسیندن حریت یرینه مملکته مهلك برمرض هرج ومرجی عارض اولور .

حالبوکه ایرانده حریتك ویرلدیکی زمان بوکبی تشکیلات وصنف ممتازهٔ عرفا واذکیا وبالخاصه حریتی حفظ وحمایه‌ایچون برقوت موجود دکلدی . اوزمان ایرانده نه‌کندیسنی بیله‌ن نه‌یاپه‌جغنی ، ایسته‌یه‌جکنی اکلایان برفرقه ؛ نه‌ده اوته‌دن بری حریتك استحصالی یولنده فداکارانه چالشمش وبناءً علیه آتی‌ده‌ده حریتك محافظه یولی دوشوش برقوت وارایدی ، عصرلرجه ازیلمش بتمش اولان ایرانیلر بالطبع حریته ، ترقی وتکامله متمایل وبالخاصه عدالت وانتظامه عاشق ایدیلر . لاکن برشیی بتون حسیات قلبیه ایله آرزو ایتمك باشقه ، اوشیئی الده ایتدکدن صکره اداره ایتمك ینه باشقه‌در .

ایشته یالکز شونقطه‌یی دوشونلر ، « اتحادوترقی» کبی سنه‌لرجه استحصال حریت ایچون بذل جان ومال ایتمش اولان ، حریتی اداره ایتمك ایچون ملکه قازانمش وبالخاصه ملتك وملتی تهلکهٔ هرج ومرجدن خلاص ایچون بتون برقوت تشکیل ایدن جمعیتك ملت عثمانیه ایچون نه‌قدر لازم نه‌قدر واجب اولدیغنی تقدیر ایده‌بیلورلر .

شوراسنی اونوتمایه‌لم که اسلام هریرده عین بلالره ؛ عین فلاکتلره دوچاردر .

آسمان هرکجا میروی همان رنك است

دنیانك بتون اطرافنده مسلمانلر عین استبدادك زیر تحکم وتظلمنده ازیلمکده ایدیلر . وهریرده شو احوال عمومیه عین نتیجه‌لری بخش ایتمشدی . یعنی هریره ظلم وجهالت حکمران ؛ هریرده مملکتلر پریشان هریرده اجانب مسلط ؛ هریرده اهالی مأیوس ایدی . اهالینك اخلاقی بوزولمش ، اذکیای ملت ایسه برسوروطالقاووقلردن باشقه برشی دکلدی بونلرك اکثریسنده نه‌حب وطن ونه حقیقی بردینداراق وارایدی . بتون عالم اسلام بربوزوقلق ، مدهش برانحراف سیلابی ایچنده یوارلانوب کیدیوردی .

ایشته بویله برمحیطی تصفیه ایتمك ؛ بویله برقالبه یکی بروح حیات ؛ برنشئهٔ زندکی ویرمك کوچ ، پك کوچ ؛ تصور اولندیغندن دها کوچ برتشبث در !!

بویله برتشبثی یالکز برقوت حاکمه ؛ برهیئت فعاله یاپار اویله برقوت‌که غایهٔ آمالنی دشو تمامه‌یه واصل اولمق ایچون لازم کلن وسائطی بیلیر وبو اوغورده جانی ؛ مالنی فدادن چکنمز .

آه ! شو ایکی بچق سنه‌دن بری وطنمزك دوچار اوله کلدیکی فلاکتلری برکره درپیش نظر ایدکز ! حال تفسخده بولنان هیئت مجموعهٔ عثمانیه کندیسنه بر روح حیات ، بر نشوهٔ زندکی ویرلمك ایچون اعلان ایدیلان حریتی همان بتون اجزاسنك یك دیکرندن غیریسی کبی تلقی ایتدی . ایشته یمن غائله‌سی ! ایشته ۳۱ مارت حادثه‌سی ؛ ایشته آرناوودلق ؛ ماکیدونیا ؛ آطنه والان‌ده دوام ایدن حوران اختلالی ... فی الحقیقه کابوس استبدادك روحی حالاده بزمله اوغراشیور ؛ ملك وملتی تحریکه چالیشیور . عبدالحمید ییقلدی لاکن

عبدالحمیدك براقدیغی ایزلر حالاده چارپیور ! لاکن بیکارجه شکرلر اولسون ؛ بزده حریتی ؛ ملك وملتی محـافظه ایتمك ایچون محتشم ، فعـال ، معقول بر قوت واردر . شـو قوت یکیدن عثمانلیلغی ترتیب وتشـکیل ایدییور وشو تشکیلات وترتیبـاتی یکی روح اوزره وضع ایدییور . بتون اجزای عثمانیه قوهٔ مذکورهنك فعالیتی سایهسـنده یکیدن یك دیکری ایله امتزاج ایدهرك داها مکمل ، داها پك آهنك بر صورتده بر محورك اطرافنده حرکت ایتمکه باشلیور .

فقط بو قوت اولمـاسهیدی حالمز عجبا نه اولاجقدی ؟ اجزای مختلفهٔ عثمانیهنك دیکرندن تجزی و اجانب مسلط اولهجقدی . باقیکز ایکی زرهلی آلدیغمز ایچون شو اجنبیلر نه قدر کورولتو ؛ پاتیردیلر یاپیورلر ؛ نه قیامتلر قوپاریورلر ! لکن حمد اولسونکه قوهٔ حاکمه بو جهتدهده کندیسنی ابراز ایدهرك اسکی دورلره ، اسکی قاعدهلره ، وبونلرك نتیجهسی اولهرق اجانبك بوکبی حرکتلری عادت ایدوبده باشهزه بلا کسیلهجکلرینـه بر دها میدان ویرلمیهجکنه اجانبی بیله اقناع ایتدیردی .

لکن ایرانده معالتأسف بویله بر قوت مفقود ایدی ، آه! زواللی ایرانیلر ! بویله بر قوتك مفقودیتندندرکه بونلر حریتی تأمین ایچون چارپنیورلر، چارپنیورلر. فقط معالتأسف نائل مرام اولهمیورلر! اجانبك تسلطی کیتدکجه تزاید ایدییور . مملکت دائمی بر هرج ومرج ایچندهیووار-لانوب کیدییور ! باری شو مملکتك سعادتی ایچون مظفرالدین شاه بر قاچ سنهدها بر حیات اولسـهیدی ! . . بو ذات حریتی کندی میل وخواهشی ایله ویردیکی ایچون محتملکه حریتك بر دوام اولمهسنه بذل همت ایدردی ! لکن معالتأسف مظفرالدین شاه خسته ، ضعیفالجثه اولدیغی ایچون اعلان مشروطیتدن ایکی سنه کچمهدن وفات ایتدی . ایشته ایرانك بتون بلالری ، بتون فلاکتلری او کوندن باشلادی .

مظفرالدین شـاهك یرینه خلف ناخلفی اولان محمد علی شـاه جلوس ایتـدی . بتون عمرینی تبریزده اوشـاق ، اوغلان وقادین آراسـنده کچورمش بو ذات قطعیاً نه تربیه ونه تعلیم کورمشدر . حتی ادبیات فارسیهدن بیله محرومدر . ظاهری همان شاهوهن عشائرینك دره بکلرینه بکزر . شـیشمان ، بد نظر ، بداحوال ، اکسـهسی بیاغی بر کتلهٔ لحم تشـکیل ایدن شـو مهیب ذاتك سیماسنده قطعیاً نه بر اثر نجابت ، ونه بر علامت ظرافت وار ! کویا بو آدم ایکی یوز سنهدن بری حکمرانلق ایدن بر عائلهیه ، بر سـلسلهیه مربوط دکلش ! قونوشمهسی ، اطواری ، حرکاتی همان بیـاغی بر کلخان بکنك قونوشمهسنی ، اطوار وحرکاتنی اکلاتیور . شو آدمك نه درجهده عادی ، نقدر قسی القلب اولدیغنی بیان ایچون شو ایکی مثال کافیدر : محمد علی قزدیغی زمان دائمـا وزیر ووکلاسـنه اك عادی ، یالکز تبریزالواطنه مخصوص کلمات ایله سـوکرمش ! مجلس ملییی قوردیغی زمان شهدای حریتدن بریسـنی طوندیریور وکندی الی ایله قتل ایتـدکدن صوکره کندی حضورنده قفاسـنك وسینهسنك دریسنی صویدیریور !...

ایشـته شـویله بر آدمك یوم جلوس پر نحوسی ایران ایچون بر مصیبت کونی اولدی .

احمد آقایف

تونسك فرانسهیه رسماً الحاقنه رضا کوستریلیورمی ؟

۱۰۷ نومرولی صراط مستقیمك شـئون قسمنده ، پاریسـدن استانبوله چکلمش شویله بر تلغرافنامه صورتی واردی : « غزتهلر ، خارجیه ناظری موسیو پیشونك صـدر اعظم حقی پاشـا ایله صوك ملاقاتنده تونس وجزایره متعلق مسـائلك حل وتسویهسی حقنده بالخاصه اصرار ایلمش اولدیغنی یازییورلر »

بو خبره « صراط مستقیم » طرفندن شو مطالعهٔ مختصره علاوه اولنمشدی: تلغرافنامهده تونس وجزائره متعلق مسائلك حل وتسویهسی دیه مبهم افاده اولونان خصوص ، بو ایکی مسلمان مملکتك فرانسهیه الحاقنك مقام خلافتجه تصدیقی دیمکدر . جزائر سلطـان محمود ثانی زماننده ، تونس ده خاقان مخلوع دور سـلطنتنده بلا سبب مشروع فرانسه دولتی طرفندن ضبط واستیلا اولنمشدی . لکن دولت عثما-نیه ، بو تسلطك مشروعیتنی شیمدییه دکین اصلا تسلیم وتصدیق ایتمهمشدر . حتی فنالقلرینی صـایوب توکتهمدیکمز دور استبداد بیله بوکا جسـارت ایلیهمهمشدر . بنـاءً علیه حکومت مشروطهٔ مشرو-عهمزك بویله بر مکالمهیه اصلا یناشمیهجغنه امنیتمز بر کاملدر .

بز بو سطرلری یازارکن ، فرانسه حکومتنك ، عثمانلی انقلابنك ایرتهسی کوننددن اعتباراً تونس مسألهسنی قورجالامقده اولدیغنی بیلمیور دکلدك ، حتی سکز ، طقوز آی اول ، حکومت عثمانیهنك تونس ــ طرابلس حدودینك تحدیدینه موافقتله ، بر نوع قپانه طوتولدیغنیده اوکرنمشدك . زیرا او موافقتی متعاقب ، « تان » غزتهسی، کندیلرینك دیدکلری کبی ، ئیلرك اوزرینه نقطه قویمش ؛ تورکیه ، تونس حکو-متیله تحدید حدوده راضی اولهرق ، باردو معاهده نامهسنی تصدیق وتسلیم ایلهدی ، دیمشدی . او زمانلر ، کوزل ماریان ایله ملاطفه ومجامله دورهسی اولدیننددن ، « تان » ك مقالهسنه قارشی هیچ کیمسه سس چیقارمامش ، جواب ویرمهمشدی .

لکن پاره یوزندن آرایه صوغوقلق کیروب ، ملاطفه ومجـامله یرینه منازعه ومشـاتمه قائم اولنجه ، اسکی حسـابلر هپ اورتهیه دوکلدی ، حکومت جمهوریه ، بر طاقم صودن سببلر ایجاد ایدهرك تونس مسألهسـنك قطعیاً حلنی ، یعنی تونسك دولت عثمانیه ایله هر درلو مناسباتنك تماماً قطعنی طلبه کیریشدی . « تان » ۱۷ ایلول افرنجی تاریخلی نسخهسنده خارجیه نظارتنك بو بابدهکی افکارینی شو سطرلرله خلاصه ایتمشدی :

«اکر موسیو بومپاره ترکیانك باردو معاهده نامهسنی وبالخـاصه فرانسز مأمورین سیـاسیهسنك تونسلیلر اوزرندهکی حق حـمایهسنی

طانیان آلتنجی ماده‌سنی طانیمدیغی سویلنیرسه بو دلائلی رد ایتمك سفیر ایچون قولای اوله‌جقدر . فی‌الحقیقه طرابلس - تونس حدودینك تحدیدی ایچون بو سنه باشنده ترکیا کیمه مراجعت ایتدی ؟ فرانسه‌یه. ترکیا سفیری حکومت عثمانیه‌نك بو مسئله‌ده‌کی آرزولرینی کیمه بیلدیردی ؟ فرانسه خارجیه ناظرینه .حدودك تحدیدینی قرارلشدیران استانبول سفارتی دکلیدر ؟ اکر باب عالی حقوقمزی رد ایدرسه بتون بو مذاکراتی! ، تحدید حدود پروتوقولنی فرانسه‌نك تونسده اوطوران رزیدان ژنرالنك مهرینی حاوی اولمسنی رد ایتمکه مجبور قاله‌جقدر . اکر ترکیا اون آلتنجی عصردن بری الندن چیقمش اولان بر مملکتده،۲۹ سنه‌دن بری بزم موقعمزك نه‌درجه‌ده بولندیغندن معلوماتی اولمدیغنی بیان ایله‌بیلمش ایسه‌ده ؛ آرتق بوکون بزمله برابر حدودینی تحدید ایتدیکی عینی تونس قطعه‌سی حقنده اویله بر شی سویلیه‌مز ؛ بونکله برابر مسئله‌نك قطعیاً حلی لازمدر .

مسرتله خبر آلدیغمزه کوره خارجیه ناظری موسیو پیشون ازمیر حادثه‌سندن بالاستناده بو مسئله‌نك صورت قطعیه‌ده حلنی طلب ایتمکه قرار ویرمشدر...»

« صراط مستقیم » ك یوقاریده یازیلی مطالعاتی ایجاب ایدن تلغراف خبری، ایشته بو مقاله‌ده موضوع بحث اولان پیشونك طلبیدر. عثمانلی حکومت حاضره‌سنك مروج افکاری طانیلان « طنین » ، استقراض مسائلنده ، حیثیت ملیه‌مزی شدتله مدافعه‌یه چالیشان بو محترم رفیقمز ، هر نه‌دنسه ، تونس مسأله‌سنده ، پك پس پرده‌دن ، عادتا زبونانه واپی صافدلانه مدافعاتده انجق بولنه‌بیلدی :

«تاریخك بعضی ایجابات ضروریه‌سی واردرکه بوتون ملتلر اوکا منقاد اولمغه مجبوردرلر . کنج تورکیه کندی واسع وعظیم الکاسنی معمور ایتمکله مشغول اولدیغی وبوکا عصرلرجه چالیشمق لزومنی ادراك ایتدیکی بر صیراده آفریقای شمالی‌یی یکی باشدن فتح ایتمك کبی برخولیایه قاپیلوبده کندیسنی یونانلیلر کبی کولونج ایده‌مز .اونك ایچون باردو معاهده‌نامه‌سنی قبوله بزی اجبار ایتمکدن وبوکا موفق اولمقدن فرانسه مادةً هیچ بر شی قازانمایه‌جغی کبی بوکندیسی ایچون مدار افتخار اوله‌جق بر موفقیت معنویه‌ده تشکیل ایتمز . بالعکس بویوك بر خطای سیاسی اولور .

تانك صوك مقاله‌سنه نظراً کچن سنه تونس حدودینی تحدید ایدرکن فرانسه حکومتك ایشه قاریشماسنی قبول ایدیشمز مادةً بر تصدیق دیمك ایمش . تان بونی صافدرونانه بر غفلتله اعتراف ایدیور فرانسه حکومتك بزه اك دوست کوروندیکی زمان بزم غفلتمزدن استفاده ایدرك بزی آلداتمش اولمغه تنزل ایده‌جکنه تانك ادعاسنه رغماً بز ینه اینانمایز . مع‌مافیه حکومت عثمانیه بو تحدید حدود معامله‌سنك تونس ایله تورکیه آراسنده وقوعه کلمسنه امتنا ایتمش وظواهری محافظه ایلمشدر . »

باشده قبول ورضایی پك آندیران بو سوزلر ، برکت ویرسونکه نهایتلرینه طوغری حکومت عثمانیه‌نك هیچ اولمازسه « ظواهری محافظه » ایده‌رك بر قاچاماق یول براقدیغنی تبشیر ایله تسلی بخش اولیویردی . انسان ، « طنین » ك بو مقاله‌سنی اوقور اوقوماز، درحال باشنه بر طاقم سوألرك هجوم ایتدیکنی طویار : بو طور ضعف ورضایه نه لزوم واردی ؟ ۲۹ سنه تحدید حدود ایدلمه‌مکله باردو معاهده‌سنك جاهل قالمقله دولت عثمانیه نه غائب ایتمشدی ؟ شمدی بوتون بو کورولتیلردن صکره نه قزانیور ؟ - سیاستده آلداتمه‌یه عدم تنزل نه دیمك ؟وذاتاً فرانسزلر آلداتمادیلرکه . تورکیه تحدید حدوده راضی اولماسی حقنده یعنی، فرانسه حکومتك بزه اك دوست کوروندیکی زمان » ، تورکیا بو رضاسیله باردو معاهده‌سنی قبول ایتمش اولدی ، دیه یازدیلر ؛ طوردیلر . بزاوقومادق ، کورمدك ایسه قباحت کیمك؟..

لکن مضا مامضا : شمدی بو سؤالك جوابنی آرامق ، بولمق ایچون وقت کچمشدر . بونکله برابر ، یاکلشلقله کیریلمش بویولده دها ایلرو کیدیلمیه‌جکنه حالا امید وار ایدك . ۲۶ ایلول تاریخلی « طنین » ك ایکنجی صحیفه‌سنده اك اهمیتسز وقایع یومیه آراسنه صاقلانمش ، شو بر قاچ قیصه جمله نهایت او امیدیمزی‌ده قیردی :

طرابلس غرب — تونس خط فاصلنك تفریق ایچون رکزی لازم کلن ستون واهراملرك فرانسه حکومتی ایله بالمذاکره انشاسنه ابتدار ایدلمسی ضمننده محلنه اجرای تبلیغات اولوندیغی مستخبردر ».

طرابلس غرب - تونس حدودی ، دولت عثمانیه ایله تونس امارتی بیننده بالمذاکره تعیین اولندیغی کبی ، ستون واهراملرك انشاسنه‌ده ینه دولت عثمانیه ایله تونس امارتی آره‌سنده بالمذاکره ابتدار اولنمالیدی . حالبوکه ، محلنه اجرا اولنان تبلیغاتده فرانسه حکومتی ایله مذاکره‌یی آمردر . اکر بو خبرده سهوقلم ویا سهو ترتیب یوق ایسه ، آرتق « تحدید حدود معامله‌سنك تونس ایله تورکیه آراسنده وقوعه کلمسنه اعتنا ایدیله‌رك ظواهرك محافظه‌سنه » بیله لزوم کورولمه‌مش ، تعبیر دیکرله باردو معاهده‌سی ، حکومت عثمانیه طرفندن صراحةً قبول اولنمش دیمکدر .

قانون اساسی ، یدنجی ماده‌سنده ، دول اجنبیه ایله معاهدات عقدینی حقوق مقدسهٔ پادشاهی جمله‌سندن عد ایله‌یوب ، شوقدرکه معاهده ممالك عثمانیه‌دن برقسمنك ترکنی منتج ایسه ، مجلس عمومیده تصدیقنی شرطقویمقده‌در. قانون اساسینك برنجی ماده‌سی ایسه « دولت عثمانیه ممالك وقطعات حاضره‌یی ،ولایات ممتازه‌یی محتوی ویك وجود اولمغله هیچ بر زمانده هیچ بر سببله تفرق قبول ایتمز » دیمکده‌در . برنجی ماده‌دن قانون اساسی دکیشدیرلمکسزین ، اجزای ممالك عثمانیه‌نك ترکی غیرمشروع اولدیغی معناسی چیقارلمق ممکن اولمقله برابر دیکر صورتله تفسیر وایضاحی‌ده غیرقابل اولمادیغندن ؛ اوماده اوزرینه طول ودراز مناظره اولونه بیلسه بیله ، یدنجی ماده‌نك صراحتنه قارشی برشی سویلنه‌مز : حکومت اجرائیه ، هرهانکی براجنبی دولتی ایله اجزاسی ممالك عثمانیه‌دن برقطعه‌نك ترکنی مستلزم برفعلی اجرایه صلاحیتدار دکلدر .

قالدی‌که ، تونس امارتی حقوق بین الدولجه عثمانلی ایمپراطورلغنك

اقسامندنمیدر، دکلیدر؟ بزم سیاسی ودیپلوماتلریمزك على الاكثر مرجعی اولان H. Bonfils لك « حقوق عمومیهٔ بین‌الدول » كتابنده ، مؤلف فرانسز اولدیغی جهتله ، تونسك وضعیتنه‌دائر صریح برافاده‌یه راست کلنمز . بونکله برابر ، بو نیس تونسدن بحث ایدرکن ، آتیده‌کی مطالعه‌یی بیان ایتمه‌دن کچه‌مه‌مشدر : « قصرالسعید باردو (۱۲ مایس ۱۸۸۱) والمرسا (۸ حزیران ۱۸۸۳) معاهده‌لری ایله تحصل ایدن تونس پروتکتوراسنی طولاشـقلی وغیر مکمل بر الحاقدن عبارتدر . ایشك باشنده الحاق تام یاپلمش اولسـه دها ایی اولوردی . برچوق مشـكلاتك اوكی آلنمش اولوردی . » [بشنجی طبع ، ماده ۱۸٤] بومبهم پشـیمانلغك اسـاسنی ایجه آكلایه‌بیلمك ایچون دیكر حقوق بین‌الدول مؤلفلرینی اوقومق اقتضا ایدر . مثلا تورك ومسلمانلری اقوام مدنیه‌دن عد ایتمه‌مك درجه‌سنده عدو اسـلام وتورك اولان ، مارته‌نس (de Martens) بیـله تونسـك اجزای ممالك عثمانیـه‌دن اولدیغنی انكار ایده‌میور . بر دفعه فرانسزلرك تا ۱٦ نجی عصر میلادیدن بری تونس مستقلدر ، دیه اورتایه آتدقلری دعوای خامی؛ وقایع تاریخیه ایله تماماً رد ایتـدكدن صوكره ؛ مارته‌نس ؛ باردو معاهده‌سنی متعاقب تونسـك وضعیت بین‌الدولی حقنده شـویله دیور :
« فرانسزلرك ۱۸۸۱ ده‌كی اسـتیلالرندن اول تونسـك حقوق نقطهٔ
« نظرندن دولت عثمانیـه‌یه تابعیتی شبهه‌دن آزاده‌در . تونس بكی ایله
« فرانسه آره‌سـنده عقد اولنمش ۱۲ مایس ۱۸۸۱ معاهده‌سـندن
« صوكره ، تونس ، آرتق توركیه‌یه دكل ، فرانسه‌یه قارشی نیم مستقل
« بردولت حالنده بولنیور . لكن ؛ عثمانلی ایمپراطورلغی اقسـامندن
« اولوبده ، نیم استقلال قزانان دولتلرك جمله‌سی ؛ دول اوروپائیه‌نك
« مقاولاتی ایله وجوده كلمش اولدقلرندن ؛ فرانسه‌نك تونسه مناسبتی‌ده
« آنجق بو طرز ایله تعین ایده‌بیلور . توركیه‌نك تونس اوزرنده‌كی
« حقوق شبهه ایدیلمیه‌جك درجه‌ده قطعی اولدیغندن بوحكمه اعتراض
« قابل دكلدر . » (متمدن اقوامك حقوق بین‌الملل حاضری . — جلد ۱ ، صحیفه ۲٦۸)

باردو معاهده‌سنك ، اوروپا دولتلرینك جمله‌سنجه قبول و تصدیق ایدیلمش اولدیغی بزجه مجهولدر . باب عالی‌نك كچن سـنه‌یه قدر نه طوغریدن طوغری‌یه ونه‌ده طولاییسیله او معاهده‌نك وجودندن خبردار اولدیغنی ایما ایده‌جك برحركتده بولنمادیغی ایسه محققدر . اكر شمدی ؛ بعض اسباب معقوله‌دن ناشی ؛ معاهدهٔ مذكوره‌نك تصدیق دولتجه موافق مصلحت كوریلورسـه ؛ اولزمان بویله كیزلی قپالی یوللردن حركت اولنمایوب ؛ قانون اسـاسینك امر وارائه ایتدیكی طریق قانونی تعقیب اولنمالی ؛ یعنی مجالس عمومیه‌دن كچمك وحكمدارك تصدیقنه اقتران ایتمك اوزره ؛ تونسـك فرانسـه‌یه تركی ضمننده ؛ فرانسه ایله برمعاهده نامه عقد ایدیلملیدر ..

آ . ی .

مكاتیب

پكینده :

ایكی ژاپونیالی مسلمان اولدی

بو كره رمضان شریفك برنجی كونی ایدی كه برژاپونیالی مدرسه‌مزه كلدی . اوطه‌مده اوطوریيوردم . طلبه‌دن بری كلدی . دیدی كه : « برژاپونیالی قاپوده بكلیور ، مسلمان اولمق ایسـته‌یور » . « چابوق كلسین» دیه‌دیم. كلدی . فقط قیافتی تام چین قیافتی ایدی ؛ تام برچینلی كبی تكلم ایدر واوقور یازار . صوردم : نره‌دن ؟ دیه‌دی كه : بن ژاپونیاده كوبی مركز ولایتندنم ؛ بش سنه‌دنبرو چین‌ده هانقاوده تجارت ایله مشغولم.

[هانقـاو پكیندن غرباً شمندوفرایله اوچ كوندر . عاجز اورایه ایكی دفعه كیتدم . ایكی ملیوندن زیاده نفوسی واردر . اون اوچ جامع شریفی واردر.]

— پكینه قدر كلمه‌نك اسبابی نه‌در ؟ دیدم؛ هانقاوده علماوار، طلبه‌وار. اوراده مسلمان دینی ایله مشرف اوله‌بیلیر ایدك . .

— اورای اویله ؛ فقط مقصدم برازتركجه وعربجه تعـلم ایدوب دارالخلافه ایله مكه‌ومدینه‌یه عزیمت آرزوسنده‌یم . دیه جواب ویردی. اك شایان دقت نقطه ، تجارتنی ؛ ایشنی كوجنی ترك ایله دین محمدی‌یی قبول ایله هرشیئی احراز ایتمش اولمق اعتقـادی در . نام شریفلری‌ده احمدناجی در . مملكتی اولان كوبی‌یه عودت ایدوب قرداشلرینی ، پدر و والده‌سنی‌ده دین مبینمزه دعوت ایتمك آرزوسنده‌در . وفقه‌الله لمافیه‌الخیر .

شمدی اوروج طوتیور ، صلاة تراویح قلیور . هرعبادتی پك تمكینلی واعتناایله ادا ایتمك ایچون اوغراشیور .

ایكنجی‌ده : ژاپونیاده نغازا كیده فاملیا واقرباسی واردر. اون بر سنه‌دنبرو چین مملكتنده تجـارت ایدر ؛ شمدی محل تجارتی پكیندن غرباً ایكی كون شمندوفرایله كیدلدكدن صكرا بر كونده كمی ایله كیدیلیر ؛ (چوچا كوع) قائمقاملقیدر. بوذاتك اسمی محمدفوزی در. طاهرا مطهرا دین اسلام ایله مشرف اولدقدنصكره وطننه عودت ایلدیقولنه كوره مقصدی ؛ عموم تعلقات واقرباسی دین احمدیمزه دعوت وتشویقدر .

بو ذات محترمك فكری غایت عالی وصوك درجه‌ده حمیت دینیه‌سی واردر ؛ كندیسی‌ده اغنیادن بولندیغندن چین مسلمانلری ایچون بر مدرسه انشـا ایدوب ؛ بیـلدیكی فنلری تعلیم ایتمك فكرنده‌در ؛ (چوجا كوعه) ایكی سـنه مقدم كیتمشدم . اوراده بر مدرسه اچمشلر ایدی ؛ چوجا كوعده پك چوق اهل اسلام واردر ؛ بش جامع شریفی وار ؛ آه بو چین مسلمان قرداشلرمز شو قدیمجیلك محبتی ترك ایتسه‌لر نه بیوك بر تبدل اوله‌جقدر .

اون بش كون مقدم موقده‌ندن مدرسه‌مزه شـویله بر مكتـوب كلدی : « بز ایچه نفوسه بالغ بیوك بر قریه خلقی‌یز ؛ درت سنه مقدم

دین نصارایی قبول ایتمشدك . فقط شمدی دوشونیورز ؛ بو دین‌ده دین وثنیدن بیوك بر فرق یوق . بناءً علیه ؛ رجا ایدیيورز ؛ رئیس اسلام کلسین ؛ بزه دین اسلامی تفهیم وتبلیغ ایتسین ؛ هپمز دین اسلامی قبول ایده‌جکز ؛ دیورلر ..»

بویله شیلر نادرالوقوع دکلدر . چین علماسی اولودر . والا شو وثنی عالمی تبدیل بالاسلام اولوردی . شمدی چین غزته‌لری حکومت محلیه بعض امرا استانبوله کوندروب سیاسی وتجاری معاهده‌لر عقد ایتمسی لزومندن ، کمال اهمیتله بحث ایدیيورلر .

دولتمزك ترقیات بریه وبحریه‌یی تنظیمنه موفق اولدیغی ایچون فوق‌التصور مدح واطرا ایدیيورلر .

بوراده‌کی مسلمانلر صراط مستقیم قارئلریله سائر بالعموم مسلمان قارداشلرینه سلاملر ایدر وکندیلرینی اونوتمامالرینی رجا ایدرلر .

١٢ ایلول سنه ٣٢٦

پکین علی رضا

مطبوعات

قورقونج دقیقه‌لر

خیوه خانی محمدالرحیم خانك وفاتی ؛ ترجمهٔ حالی ؛ روسیه‌نك صوك زمانلر اسیای وسطا خانلقلرینی بتیرمك املنده بولندیغی ؛ «صراط مستقیم» اوته‌دنبری قارئلرینه بیلدیروب کلمکده‌در . روسیه‌ده بر قسم افکار عمومیه‌یی کوسترن جرائد متصل بو مسأله‌یه رجوع ایله بوتون تورکستانك روسیه ولایتی حالنه افراغنی شدتله طلب ایدیورلر . مثلا ؛ شمدی ؛ روماده اکثریت فرقه‌سی اولان اوکتوبریستلرك ناشر افکاری « غولص موسقوی »

اسیای وسطا مسأله‌سنه دائر شویله یازیور :

« محمدالرحیم خان زماننده ، مرحومك شخص نفوذی سایه‌سنده روسیه ـ خیوه مناسبتی پك ایی کیدیيوردی . روسیه حکومتی خیوه مسأله‌سنی اونوتمشدی . لکن خانك وفاتندن مشکلات تولدی محتملدر . بز آسیای وسطا سیاستمز حقنده ، اوته‌دنبری مرجعنك نظر دقتنی جلب ایده کلدك . ولیعهدك باباسی صاحب نفوذ اوله‌جنی شبهه‌لیدر . بناءً علیه خانلقده فتنه وفساد ظهور ایتمه‌سی محتملدر . بو فساد بخارایه سرایتله بوتون تورکستانده روسیه علیهنه بر حرکت عظیمه سیاسیه حاصل اوله بیلور . بونلردن قورتولمق ایچون آنجق بر چاره واردرکه اوده بخارا وخیوه خانلقلرینی قطعی اوله‌رق روسیه‌یه الحاق ایتمکدن عبارتدر . بلکه ایش بونکله‌ده بیتمز ، اما بوتقدیرده هیچ اولمازسه ؛ روسیه‌نك آلی آیاغی باغلی بولنماز .

.« بزم پترسبورغك اوطه سیاسیونی ، بخارا وخیوه‌نك روسیه‌یه الحاق انکلتره‌نك خوشنه کیتمز ، اعتراضنی موجب اولور دیه اورکیورلر .

بو اورککلك ، صرف وهمدن نشأت ایدیيور . انکلتره روسیه‌نك بو حرکتندن محظوظ اوله‌جقدر . زیرا کندیسنك‌ده آللری ، چوزیلور . اوده افغانستانی الحاق ایلر . بوشرائط دائره‌سنده ائتلاف روسیه وانکلتره ایچون فائدهٔ محضدر . بوسنه اکلاشیلان الحاق سنه‌لری »

آوستریا ؛ بوسنه ـ هرسکی ؛ ژاپونیا قوره‌یی الحاق ایتدی روسیه بخارا وخنوه‌یی ، فرانسه تونسی الحاق ایتمك پشنده دولاشیور ؛ انکلتره‌یه افغانی ؛ بلکه‌ده مصری پشکش چکیورلر . الحاق اولنمق خسته‌لغنه مبتلا اولنلرك همان مسلمان مملکتلری . تورکیه‌نك تقسیمندن چوق بحث اولندی ؛ شمدی عالم اسلام تقسیم اولنیور .

غولص موسقوینك تهدیدلرینه بزم قوتسز مسلمان جرائدی مقابله ایله اوغراشیورلر . لکن نه فائده‌سی وار ؟ قوتی اولمایانك حقنه ، دلیلنه کیم قولاق آصار ؟ مع‌مافیه ؛ هیچ اولمازسه بزکندیمز مسلمانلر ؛ شرقلیلر بربرمزی اوقویه‌لم ؛ « وقت رفیقمز اولوب کچندن خبردار ؛ لکن متوکل :

« غولوص موسقووی خیوه‌ده اختلال چیقه‌جغنه تماماً قانع . یوقسه بومقاله محررلرینك فتنه وفسادده تجربه‌لری دکلسه بیله عجبا معلومات قطعیه‌لری واری ؟ هرحالده خیوه‌لیلر هراحتماله قارشی حاضر بولنملی درلر . ضعیفلر ایچون ، فی‌الحقیقه ، قورقونج دقیقه‌لر ...

« ترجمان » ایسه جدی ومفصل جوابلر ویرمکه چالشیور :

«چوق سوزه‌رمی بیلمه‌یز . واقعا بوکون روسیه ایله انکلتره دولتلری یکدیکرینه دوست وامنیتلیدرلر . بونك ایله برابر انکلیز دوستمز تبیت یایلاقلرینه ویاخود کاشغر طرفلرینه چیقوب یورت طوتوب برلشسه روسیه خوشلنمیه‌جکی کبی روسیه دولتی‌ده بخارا الکاسنه والی وافغان حدودینه قلعه‌لر ومهمات مغازه‌لری قورسه انکلیزلرده خوشنود اولمازلر ظن ایدرز .

ایشك سیاسی جهتندن کچه‌لم . اقتصاد وتجارت بابنه کلنجه بوکون روسیه دولتی آقچه خرج ایتمدیکی حالده روسیه تبعه‌سی بتون بخارا الکاسنده بلا مانع مربست هرتورلی تجارت ایتمکده‌در ؛ بو خصوصده امتیازلری بخارا تبعه‌سندن دها زیاده‌در . ترکستان والیلرینك اداره‌سی ایچون روسیه خزینه‌سی آلدیغندن فضله قرق سنه‌دن برو یوز ملیون روبله مصرف طوتدیغی معلومدر . بوحالده بخارایی سمرقند وفرغانه کبی ولایت حالنه ارجاع ، خزینه فائده‌سی نظرندن هوس ایدیلور برشی دکلدر .

حقوق وشروط نقطهٔ نظرندن باقیلیرسه روسیه‌یی بویله حقسز حرکته دعوت ایتمك مناسب کوریله‌من ؛ آوستریا وژاپونیا مثال طوتوله‌ماز . چونکه آوستریا عثمانلی ولایتنی ، ژاپونیا ایسه جمله دولتلرك پارماغی اوینایان ولایتی مال ایدینديلر . بخارا الکاسی بونلره قیاس اوله‌ماز . چونکه تا مرحوم امیر مظفرالدین خان زماننده روسیه ایله بخارا خانلغی آره‌سنده عقد اولنمش عهدنامه مفهومنجه خانلق روسیه‌نك حمایه‌سنه کیرمش ، حکومات اجنبیه ایله مخابره‌سنی کسمش وبوکونه قدر بوعهده صداقتی ایله روسیه حکومتنك وحکمدارینك کمال امنیتنی کسب ایتمش بولنیورشویله‌که بخارا نه بوسنه‌یه ، نه قوره‌یه مقایسه اولنه‌ماز .

بخارا وخیوا خانلقلرینك روسیه حمایه‌سنده وداخلاً مستقل بولنمقلری دولتمزجه نافع اولمق احتماللری واردر . سیاسیاتده اعتدال اك بیوك دولتلرجه لازم ونافع اولدیغی تاریخ درسلرنده کورلمکده‌در .

غزته‌لرمز آوستریا وژاپونیایی امثال کوستره‌بوب بوکون دوستمز اولان انکلیز دولتنی مثال ایتسه دها طوغرو اولوردی . هندستانده انکلیز حمایه‌سنده یدی سکز راجه‌لك وخانلق واردرکه بعضلری بخارادن بش آلتی مرتبه دها واسعدر . انکلیزلر بونلری یوتمیورلر ، ولایات یاپمیورلر . بو حکمتك برسببی اولدیغنه شبهه‌می وار ؟

هندستان مستملکه‌لرنده اولسون ، موقت نفوذلرنده بولنان مصرده اولسون انکلیزلر یالکز اقتصادی وسیاسی فائده‌لرینی تأمین ایله اکتفا قیلمیوب اصلاح اداره ونشر معارف ایله دخی اوغراشیورلر . واقعا حامی ومدنی بردولت حمایه‌سنه آلدیغی عمارتلرك اصول اداره‌سنی اصلاحه ومعارف عصریه‌نك انتشارینه انسانیت ومدنیت نامنه مکلفدر .

یازیله‌جق بودر ، روسیه بو جهته دقت بیورسه هیچ قومشولرینی ، رقیبلرینی راحتسز ایتمیوب بتون عالم انسانیتك مدح وثناسنی موجب اولور .

طوغری سولیورسین اما ای مجاهد محترم
کندی فریادکدر آنجق سس ویرن فریادیکه
کیمسه طویماز آشنادن بوسبوتون خالی دیار !

شؤون

دولت عثمانیه:

اینانیلماز بر خبر . — قدسدن « صباح » مطبعه‌سنه شو تلغراف چکلمشدر :

روم مناسترینك ویرمش ولدیغی اوچ یوزلیرایه‌مقابل حضرت عمر الفاروق جامع شریفنك برقسمنی آلدیلر . اسلام افکار عمومیه‌سی غلیانده‌در . نائب مخالفت ایتمشدر . حقیقتی ایسترسه‌کز متصرف سابق صبحی ، اوقاف محاسبه‌جیسی فخری ، سرمهندس وصفی بکلردن صوریکز . قویاً ملحوظ اولان محذورك رفعی ایچون سریعاً محققلرك ارسالنی دیلرز .

امام صخرة‌الله مصطفی جاراه ، مدرس ابراهیم ، شاکر الحسین ، خلیل الثاشیبی ، یوسف علمی ، علمادن عبدالقادر ، سعید الدقاق ، عارف الوقت .

مرجعنك نظر دقتی ، بو حادثهٔ غریبه‌یه ، شمدی‌یه قدر البته منعطف اولمشدر .

محترم بر مسافر . — مستقل قرغزخانی جهانکیر خان احفادندن سلطان سلیم کرای جانتوره ، برقاچ کوندن بری شهریمزده مسافردر . مشار الیه پترسبورغ دارالفنونی ریاضیات شعبه‌سندن مأذون اولوب برنجی دومایه اوفا ولایتندن مبعوث انتخاب اولنمشدی . سلطان جانتوره الیوم اوفا مدرسهٔ اسلامیه‌سی ناظری وروسیه مسلمانلرینك یورولمق بیلمز خادملرندن بریسیدر . برنجی دومانك قوغولمسنی متعاقب مبعوثلر طرفندن ، روسیه اهالیسنه طاغیدیلان اعتراضنامه‌یه وضع امضا ایتمش کزیده مبعوثلردن بولندیغی ایچون اوچ آی محبوسلغه محکوم اولمشدی . دارالخلافه‌یی زیارتلرندن دولایی ممنونز : صفا کلدیلر !

ایران :

ایرانده روس مالنی تحریم . — روس عسکرینك ایرانی اشغالنه قارشی ایران حکومتی طرفندن برچوق دفعه‌لر اعتراض اولندیغی حالده هیچ بر ثمره‌سی کوریله‌مه‌مشدی . بوکره ایران مجتهدین کرامی ، روس عسکرینك وطنلرندن دفعنه چاره اولمق اوزره ، روس مالنك ایرانده تحریمنی مجلس ملی‌یه تکلیف ایتمشلر ومجلس ملی برخیلی مذاکره‌دن صوکره مسأله‌یی خصوصی بر قومیسیونه تودیع ایله‌مشدر . روس غزته‌لری ، ایرانده روس مالنك تحریمی غیر ممکندر ، دیه ادعا ایدیورلر .

زیرا ، روسیه‌دن ایرانه منسوجات وپترول ادخال اولنمیه‌جق اولورسه ، ایرانیلر چپلاق وقرا کلقده قالاجقلرمش .. روسلرك ادعاسی افراطپرورانه اولمقله برابر بوسبوتون خلاف حقیقت دکلدر . الیوم ممالك شرقیه‌نك جمله‌سی ، اوروپا امتعه‌سنه قارشی تحریم تام اعلان ایده‌میه‌جك درجه‌ده ، اوروپالیلرك اسیر اقتصادیسیدر .

چین :

مجلس مشروطیتك کشادی . — نائب حکومت ورجال دولت حضورنده مجلس مشروطیت کشاد اولنمشدر .

چینده اصلاحات وتورك عنصرینك اهمیتی — چین حکومتی اختیار مأمورلری عزل ایله‌یرلرینه اوروپاده تحصیل کورمش کنج مأمورلر تعیین ایتمکده‌در . اسکیلر بوکا مقابلده بولنمق ایسته‌مشلر وحتی ایمپراطوریچه‌یی تهدیده قدر قالقشمشلرسه‌ده ، نهایت اکتساب موفقیت ایله‌یه‌مه‌مشلردر . یکیلر وزیر اعظملق مقامنه تورك ـ تاتار عنصرندن اولان جنرال یوانشقایك اصعادینی طلب ایتمکده‌درلر .

چینده مسلمانلر غزته‌سی . — چینده چیقان مسلمان غزته‌سنه دائر بر آز معلومات ویرمشدك . اورنبورغلی « وقت » رفیقمزك صوك کلن نسخه‌لرندن ، مذکور غزته حقنده بعض معلومات دها استعاره ایدیورز :

ایله ولایتی غزته‌سنك ٤ نجی نسخه‌سنك باش مقاله‌سنده چینك ضعیف ایکن مستغرق دیون اولدیغی ، بونکچون هرسنه آوروپالیلره محیر العقول فائض ویردیکنی ، وبورجدن طولایی تأمینات مقامنده آوروپالیلرك چینه کیروب یرلشدکلرینی یازیور وچینك اوروپا اسارتندن قورتیله‌بیلمه‌سیچون ، هرشیدن اول اوروپایه بورجلیلقدن قورتیلمه‌سی لازم اولدیغنی اکلاتیور . دیوندن خلاصی ایچون چین [غزته‌سنك کوستردیکی چاره اعانه‌لردر . ۵۵۰ میلیون چینلی ایچون بو هیچ بر شی دکلدر . حب الوطن من الایمان حدیثنی اخطار ایدن چینلی دینداشمز مسلمانلرك بو اعانه‌دن استنکاف ایتمیه‌جکلرینه امیندر .

۵ نجی نسخه‌ده ، چینك تجارتی تماماً اوروپالیلر ید انحصارینه کیروب بیتدیکندن شکایت ایدیور . ٦ نجی نسخه‌سنده اوروپالیلرك خرستیان واوروپالی اولمیان اقوامی اسیر وحیوان کبی کوردکلرینی اکلاته‌رق پان خرستیانیسم وپان آوروپانیزم حرکتلرندن خبر ویریور . صوکره اکر انسان کبی یشامق ایسترسه‌ك اوروپالی اولمیان اقوامك جمله‌سی وعلی الخصوص صاری جنسدن [معلومدرکه تورکلر جنس اصفردن اعتبار اولنور] مسلم وغیر مسلملر برلشوب ، علم ومعرفتی آرتدیرمالی‌یز واوروپانك اسارت سیاسیه واقتصادیه‌سندن قورتولمالی‌یز ؛ دیور وعلاوه ایدیور : « اقوام شرقیه‌ده فوق العاده « استعداد واردر . بز شمدی قورومله کیرلنمش پرلانته‌یه بکزیورز .

اوروپایه بورجلیلق ، اوروپایه اسارت بختلری اوقونور کن انسان بوغزته‌نك بوزلو آلطای طاغلرنده ، صوغیق تبت یایلالرنده چیقدیغنه دکل بزم ماوی مرمره کنارنده یازلدیغنه ذاهب اولیور . دیمك‌که شرقك خسته‌لنی هریرده بر . لکن هرحالده بو مسلمان چین غزته‌سی ، بالخاصه امور اقتصادیه‌ده بزدن دها اویانیق کورنیور .

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنيت صندوغی جوارنده شنكول يقوشنده

۲۲ نومرو

صراط مستقيم

۱۳۲۶

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار جديده مع‌الممنونيه قبول اولنور

درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	آلتی آيلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	۶۵	۳۵	غروش
روسيه «	۶،۵	۳،۵	روبله
سائر ممالك اجنبيه «	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :

ابو العلا زين العابدين - ح . اشرف اديب

تاريخ تأسيسی

۱۰ تموز ۳۲۴

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قيرلمه‌دن مقوا بورو ايله كوندريلرسه سنوی ۲۰ غروش فضله آلنير

عدد : ۱۱۱ — ۱۶ شوال پنجشنبه ۸ تشرين اول ۳۲۶ — بشنجی جلد

تاريخ اسلاميت

نام مستعاريله ورقنور دوزی نك تركجه‌يه مترجم رساله‌سنه قارشی رديه

— ۳۰ —

ينه دوزی ديبور :

« بونكله برابر بو طرز رؤيت محمد (ص . ع) ك شخصنه منحصراً مخصوص دكلدی . همشهريلرندن بر چوقلری‌ده كنديسی كبی دوشونيورلردی . يالكز محمد (ص . ع) بر نقطه‌ده همشهريلرندن آيريليوردی . او اللهك مبعوثی اولديغی اعتقادنده بولنيور وكنديسنی او صفتله تقديم ايديوردی .

بو فكر و اعتقاده او نصل وارمشدی . ماده‌ريالزمك مؤاخذه‌سنه چارپلمق تهلكه‌سنی كوزه آلارق ديه‌كه مجبورزكه بو حادثه‌نك ايضاحنی اونك مضطرب بولنديغی مرضده آرامليدر . اولری علما محمدك خسته‌لغنك صرعه اولديغی اعتقادنده بولنيورلردی . فقط اونك ترجمهٔ حالنك صوك محرری « شپرنكه » كه يالكز مستشرق دكل طبده‌ده دوقتوردر . محمد « ص . ع » ك خسته‌لغنه « هيسته‌ريای عضلی » نامنی ويريبور . محمدك « صام » بولنديغی درجه‌يه واصل اولنجه بو خسته‌لغه بزم مملكتلرمزده بعضاً قادينلرده ، دها زياده نادر اولهرق اركككلرده تصادف اولنور . خسته‌لق حمله‌لردن ، فورانلردن عبارت ايدی . حمله خفيف اولديغی وقت بو خسته‌لغه خاص اولان او تقلص و انبساط عضله عرضلری كورولوردی ، دوداقلر ودیل تيتره‌يوردی . كوزلر بر مدت كاه بر طرفه ، كاه ديكر طرفه دونيوردی . باش عادتا بر ماكنه كبی كندی كندينه حركت ايدردی . عين زمانده باش آغريسندن مضطرب اولوردی .

حمله شدتلی اولديغی زمان ايسه بالعكس بر داءالجمود ايدی . خسته يره دوشردی . يوزی آتشين بر قيرمزيلق قاپلاردی . تنفسی كسب صعوبت ايدردی » .

بورادن آشاغی اولان بر قاچ صحيفه‌يی كوزدن كچيرنلر سلطان انبيا افنديمز حضرتلرينه خائنانه وجحودانه بر صورتده عزو ونسبت اولنان بو خسته‌لغك عوارض وعلاماتی حقنده برخيلی تطويلات و مكررات كوررلر . بونلری صره‌سيله نقل ايتمكه لزوم يوقدر . يالكز ايچلرندن دها ايكی فقره‌يی يازييورم كه نه‌قدر بی انصافانه اسنادده بولندقلری تبين ايتسون .

« عربستانده‌كی نائبه مرض حاكم اولوب صحتك كافهٔ اختلالاتی حمی ايله مترافق بولنديغندن محمد « ص . ع » ك پاروقزيسمالری (خسته‌لغك صوك درجه اشتداد وفورانلری) اكثريا بوشكلی (حمی شكلنی) آليردی ، يوزی صولاردی . تيترر و اورپه‌ريردی و نهايت يوزينه يووارلانان بويوك تر داملالری قيامت بحرانك قوپديغنی اشعار ايدردی » ، « بر ده هيسته‌ريا مبتلالری علی العموم شهوانی ويك متهيجدرلر . محمد « ص . ع » ده بويله ايدی . اويانيق اولدقلری حالده رؤيا كوررلر ، اونلرده ضلالت حسلر ، خيال حسلر واستغراقلر موجوددر . وبو حالده افاده ايتدكلری فكرلر طوغرودر . عقل سليمك امتحانلرينه مقاومت ايتميه‌بيليرلر . معهذا او فكرلر بر نوع طراوت وعلويته مالكدرلر . »

بر چوق كيمسه‌لر بو اوراق فساديه‌نك محتوی بولنديغی تعرضاتك اك مدهش ، اك زياده صعب المدافعه قسمی اولمق اوزره بوراسنی ارائه ايديورلر ، كتاب معهودك اك مهم نقطه‌سی بو محلدر ديورلر .

چونكه اسلاميتك بناسی ، اس الاساسی رسالت محمديه‌در . رسالت صفت جليله‌سی هر درلو اعتراض واحتمالدن آزاده قالمق لازمدر . اكر بو صورتله صفت مذكوره تزييف ايديله‌جك اولورسه اكا مترتب ومتوقف بولنان اركان دينيه ، بالجمله ، اصول وفروع اسلاميه كندی كندينه چوروية‌جك ، تملسز بناكبی يقلوب كيده‌جك . اويله يا ! حاشا ثم حاشا صرعه وجنون كبی بر علتله معلول اولان بر رسولك ، بر واضع شريعتك مبتلا اولديغی مرض مستولينك شكل خارجيسندن ، فروع عوارضندن عبارت اوله جق دينك نه حكمی ، نه اهميتی اوله بيلير ؟

بونلرك ظن و ذهابلرنجه بو دعوای باطله محاكمات عقليه ايله دفع اولنه‌مازمش ، بلكه علل عصبيه‌ده يد طولی صاحبی بر طبيبه مراجعت اقتضا ايدرمش (!)

بز ديرزكه اوت فی الواقع بو طاقم سفهای مجاهرينك اساس متين مذكوره تعرض ايتمكدن غرض واملری شبهه‌سز بوندن عبارتدر . حتی مترجم بی‌وايه‌يه بوتون احكام عاليهٔ دينيه‌مزك مغاير حقيقت خرافات

و اغفالاتدن عبارت اولمسنی ادعایه قدر جرأت ویرنده بو افترای عظیمدر [۱]

فقط ارباب ابتصاره کوره بو افك وافترانك دفعنده اصلا صعوبت یوقدر. بوحریفلرك بوتون مساعئ شقاوتپیمالری خیبت و خذلاندن باشقه بر نتیجه ویرمیه جکی میداندەدر . عقل ومنطق خارجنده اولان اسنادلر، واضح البطلان اولان افك وافترالر پارلاق حقیقتلره قارشی دائما مضمحل ومتلاشیدر . علل عصبیه متخصصلرینه اعراض وعلائم ایراث شبهه ایلدیکی مادەلرده مراجعت اولنور .

اتقان وانتظامی سایەسنده بوتون عقلای انامی حیرتده براقش، حکمای دنیایی تقدیر وتبجیله مجبور قلمش اولان بر شریعت مکملە تأسیسنه ، راسخان علمای اقوامی ، سخنوران بلاغت اتسامی اك قیصه بر سورەسنی تنظیمدن عاجز براقان بر کتاب قدسیت نصاب تبلیغنه موفق بیورولان بر ذات معالی سمات « علیه ازکی التحیات » حقنده بودرلو عزویاته جرأت ایتمك خورشید جهانتابه سواد وظلمت ، دریای بی کرانه درانت وعدم نظافت اسنادیله اعلان جنت ایلەمکدن ذره قدر فرق حائز اولەمیه جغی درکار وبدیداردر .

اساطین حکمت ومشاهیر ارباب سیاست صرەسنده معدود مثلا افلاطون ، آرسطاطالیس وناپولیون بونا پارت وپرنس بسمارق وسائره کبی بر ذات حقنده بویله بر اسناده قیام ایدن شخص جنت ویاجهالتله اتهامده تردد اولنورمی ؟ طوروك بر کره متخصصین اطبایه مراجعت ایدەلم ، باقەلم اونلر نه حکم ویرەجکلر دیه انتظارده قالنیرمی ؟

بوحالده آثار جلیلهٔ مخلدەلری کونشدن پارلاق بولونان انبیای عظام ومرسلین فخام حضراتی حقلرنده بوطرزده بر کستاخلق ابراز ایدن نادان بی اذعان ، عدو مجاهر اهل ایمان دها زیاده رد وتقبیحه شایان کورولەجکی وارستهٔ تبیاندر .

بر آدمك درایت ومعرفتی ، یاخود بلاهت وجهالتی آندن صدور ایدن آثار ایله ، کندیسنك اقوال وافعالیله ثبوت بولور . بخل وسماحت ونجدت وجبانت کبی بوتون اوصاف باطنیه بویلەدر . بوحالده بر مرض عقلی ایله مصاب اولوب اولمادیغیده باشقه طریق ایله تعین ایدەمیه جکی امر آشکاردر .

هرمؤثرك آثار وعوارضی ایسه یابالذات معاینه ویا تواتراً نقل صورتیله کسب قطعیت ایده بیلیر . قطعی الثبوت آثار وعوارض اورتەیه سورولمدکجه ویریلن حکملر عامیانه اولەجغی کبی آثار ثابته خلافنه حکم ویرمكده خصمانەوعنودانه اولدیغنده تردد جائزدکلدر .

(دو زی‌نك علما دیدیکی رهابین ، جزویت کروهنه منتسب اعدای دین مبین فخر عالم افندیمز حضرتلرندەکی وحی حالت مقدسەسنی مصروعیت تعبیر فاسدیله تأویل وتزییفه یلتەنیورلرمش . فقط ترجمهٔ احوال نبویەیی اك صوك یازان (شپرەنکر) یالکز مستشرق اولمیوب طبابتلەده مشهور بر دوقتور ماهر اولدیغی جهتله تدقیقات لازمەیی (!) بالایفا رسول اکرم حضرتلرینك (حاشا) هیستە ریای عضلی علتیله مبتلا اولدیغنی میدانه چیقارمش وکتابنه یازاراق بونی بوتون عالم نصرانیتده اعلان ایله اسلامیت دشمنلرینی قریر العین ایتمش ایمش .

بناءً علیه دوزی وهمپالری زعم باطلنجه بوکا قارشی بر دیەجك قالمامش ، متجاسر مزبورك استخراجنی حقیقت محضه اولەرق قبول ایتمك لازم کلیرمش .

ایشته سزه دنیاده ایشیدلەمش ساختەبرمنطق دها ! دین اسلامك اعدای مجاهرینی بولنان جزویتلر اسلامیت علیهنده برهذیان صرف ایدنجه دیکر بربدخواه طرفندن‌ده تأیید وقبول ایدیلنجه هرنەماهیتده اولورسه اولسون ، آرتق اوهذیان حقیقت محضه اولورمش . حالبوکه دشمنك دشمن علیهنده اك عادی وتحت امکانده اولان شیلرده بیله اخبار وشهادتی معتبر اولماز . طورسون بویله اساس دین ، حضرت سیدالمرسلینه دائر محالات عقلیه قبیلندن واقع بهتانلری .

عجبا او « شپرەنکر » دیدکلری آدم نه واسطه ایله بو مسئلەیی میدان علانیته چیقارمش ؟ کندیسی بیك اوچیوز سنه اول دنیاده بولنوب‌ده مزاج همایون رسالتپناهی‌یی معاینه ایلەمی تشخیص علت ایتمش ؟ یوقسه آثار وعلائم ثابته تدقیقیلەمی تعیین ایلەمش ؟ چونکه باشقه طریق ایله تشخیص مرض امکانی اولمادیغی بالاده اخطار اولندی . مستشرق مرقومك ترجمهٔ احوال نبویەیی اك صوك یازانلردن اولمسی جهتله عصر پیغمبریدن لااقل اون ایکی عصر متأخر بولنمسنه مبنی بالمعاینه تشخیص احتمالی اولمادیغی طبیعی . دیمك‌که اولسه اولسه بویله بر ادعا آثار وعلائمه نظراً درمیان اولونه بیلیر . بوتون دنیاجه تواتراً متحقق بولنان آثار وعلائم ایسه عصبیته ، اختلال عقل ومصروعیته دکل ! بالعکس کمال حصافت ودرایته وتأییدات حضرت ربوبیته شهادت ایتمکدەدر .

---

[۱] مقالات حکمیەسیله متفرد بر ذات متبصرده شویله دیبور . « دین جلیل اسلامه عین سخطایله باقان معترضلر دهاطوغروسی متعرضلر سیر جلیلهٔ نبویەیی یکان یکان نظر تدقیق ومحاکەدن کچیریبورلر . حضرت پیغمبرك کافهٔ معالی‌یی، جمیع فضائلی ذاتنده جمع ایتدیکنی ، کذب و دسائس شائندن اولمادیغنی ، بوتون احوالنك ، بوتون افعالنك نمونهٔ مکارم ، خلاصهٔ فضائل اولدیغنی کوریبورلر، افعال پیغمبریدن بعضلرینه تعرض ایتسەلر بیله او کبی تعرضلر عکسنی ادعایه مجاللری قالمیەجق صورتده دفع ایدیلیور . اسنادات واعتراضات واقعەلرینك غرض ، تعصب ، عداوت کبی رذائلدن منبعث اولدیغی اسکی پاچاوراکبی یوزلرینه اوریلیور . اوتانیر کبی اولیورلر فقط اسلامیته ، آثار واضح جلیلی اولان ذات عالئ رسالته قارشی قلبلرنده پرورده ایلدکلری حس خصومت « کالمهل یغلی فی البطون کغلی الحمیم » نظم جلیلنك مدلول منیفی وجهله ایچلرنده نحاس مذاب حالنده بردقیقه غلیاندن خالی قالمیور . عقللرینی ، فکرلرینی ، محاکەلرینی دائرهٔ اعتدال واستقامتدن چیقاریبور . بومقوله آدملر غلیان نائرهٔ عدوان ایله عقللرینه قسری براستقامت ویریبورلر . هاه ! ایشته شمدی مسئلەنك جان آلەجنی نقطەسی بولدق ، شمدی اسلامیتك ایشنی بیتوردك دیبورلر . یعنی رکن رکین دین مبینی ییقمغه ، حضرت سیدالمرسلینی حاشا ثم حاشا صرعه علتیله معلول کوسترمکه قیام ایدەرك کندیلرینك جنت درجەسنی فرسخ فرسخ کیرو براقان مرض تعصبله ، مرض حقدوحسدله مصاب اولدقلرینه برهان کوستریبورلر .

ایشته تاریخ اسلامیت مؤلفی دوقتور دوزی‌ده رفقاسی طرفندن اونەدنبری تعقیب اولنان مسلکه سلوك ایله شوبولده ادارهٔ لسان ایدیبور . »

ذات رسالتپناهی افندیمزك سیر وشمائل شریفه‌لرینه واقف اولانلر بالجمله افعال واقوال سنیه و بوتون معاملات خصوصیه وعمومیه‌نك انتظام واعتدال تام ارزره جاری غایت حکیمانه اولدیغنی کوره‌رك حیران اولیورلر. شرع شریف وانوارلرینك تفاصیل احکامنه، لدنیات معالی غایاتنه آگاه اولانلر وسع بشری فوقنده بولندیغنی ادراکله تأسیسات ربانیه اولمسنی جزم وتیقن ایدیورلر.

هیسته ریای عضلی دیدکلری علتك آثار وعوارضنی تعداد ایله صحیفه‌لر طولدرمق قولای بر شیدر. فقط بونلردن بر شیئك حضرت رسولده وجودینی اثبات ایتمك محال اندر محالدر. بوکا امکان اولمدیغی حالده تعرضات غرض‌کارانه‌دن نه حاصل اولور؟

بو صورتله بیوك شاناژلق یوروتمکه صاواشان شیاطین الانس والجن هر شیدن بی خبر اولان ساده‌دلانی، بلهای ناسی اضلال ایده‌بیلمك هوسیله ظهور وحی هنگام فیوضبخشاسنده مشاهد اولان حالات قدسیت سماتی قالبدن قالبه دوکه‌رك، اراسنه افسانه قاته‌رق اسنادینه جرأت ایتدکلری علت عصبیه‌نك علائم وآثارینه بکزه‌تمکه چالیشیورلر. حالبوکه غیر طبیعی اولمق خصوصنده بینهماده فی الجمله تشابه بولنیورسه‌ده نتائج اعتباریله مباینت کلیه درکاردر. برینك آثار باهره‌سی باعث حیات جاودانی اوله‌جق علم وعرفان، دیکرینك‌ده‌ك وسبکه کیرمیه‌جك بر آلای خلط وهذیان اولدیغی میداندهدر.

فقط بو دینسز حریفلرك الوهیت حقنده بیله بیك درلو شبهه‌لری وار ایکن نصل اولورده وحی الٰهی حالت قدسیه‌سنی ذهنلرینه قبول ایتدیره‌بیلیرلر. بالطبع ظلمات کفر وضلال ایچنده بوجاله‌یوب قالیرلر.

نبوت ورسالت ماهیت سامیه وخصائص عالیه‌سندن غافل بولنان بو مقوله سبکمغزان انم یالکز سلطان انبیا افندیمز حضرتلرینه‌قارشی دکل؛ بتون انبیای عظام افندیلرمزه درلو درلو افك وافترالرده بولونمشلردر. بو صالدیرمه‌لرینك منشاء حقیقیسنی کشف وتعیین کوچ بر شی دکلدر. چونکه‌مشار الیهم حضراتنك وحدانیت سبحانیه ومکافات ومجازات اخرویه‌یه دائر افادات قطعیه‌لری بو طاغی وباغیلرك مشرب وهوالرینه موافق دوشمزدی، منافع عاجله وشهوات حیوانیه‌لرینی سربست براقمازدی.

بنابرین عوام خلقی متابعت انبیادن تنفیر غرضیله دیللرینه کلن هذیانی صاووردیلر. نور درخشان ربانی‌یی سوندورمك خولیاسیله انفاس منتنهٔ بارده‌لرینی صرف واستهلاك ایدن کیری طورمادیلر. حالاده طورمایورلر. کسوه‌دن کسوه‌یه کیره‌رك اغراض ملتتکارانه‌لرینی ترویج ایتدیرمکه یلته‌نیورلر فقط الله ذوالجلال حضرتلرینك فروزان ایلدیکی سراج وهاج حقیقت هیچ بر زمان، هیچ بر وجهله قابل اطفا دکلدر.

(یریدون لیطفؤا نورالله بافواههم والله متم نوره ولوکره الکافرون)

قرآن عظیم الشان — بالاده ذکر ایتدیکم — سفهای مرقومینك منشأ مجاسرتلرینی‌ده ذکر وبیان ایتمه‌مش دکلدر. نصلکه (سورهٔ ذاریات) آخرنده‌کی (کذلك، ما اتی الذین من قبلهم من رسول الا قالوا ساحر او مجنون. اتواصوا به بل هم قوم طاغون) [٢] آیات جلیله‌سنی ملاحظه ایدنلرك معلومیدر. بو مقامه عائد آیات سائره‌ده واردرکه انبیای عظامه اسناد جنونه باعث اونلرك اعلان وحدانیت وبیان احوال آخرت بیورملری اولدیغنی کوستریبور.

اعدای دین مبینك بو مقوله افك و افترالری دها اثنای نزول قرآنده واقع اولوب آیات بینات ایله دفع و ابطال قلنمش اولمغله علمای مسلمین بو طاقم تعرضات سفهایه مقابله‌دن مستغنی قالمشلردی. اونلرك اك زیاده اوغراشوب مدافعه‌یه مجبوریت حس ایلدکلری نقطهٔ اعتراض «شیرنکر» و «درزی» مقوله‌سی حریفلرك تماماً عکسی وکلیاً ضدی بولنان دیکر طوائفك سرد و اتیان ایتدکلری کمال عقل وفرط ذکا مسئله‌سیدر.

بوطاقم متعرضین ده منکر نبوت بر آلای فیلسوفلردن تشکل ایتمشدرکه بونلر معنای حقیقی و نفس الامریسی اوزره وحی ونبوته واقف بولنمدقلرینه‌مبنی شریعت اسلامیه‌نك انتظام وه‌کملیتنی او اساسه عطف ایده‌میورلر. بلکه ناشری اولان ذات رسالتپناهی حضرتلرینك حائز اولدقلری کمال عقل و درایت وفرط ذکا و سیاست سایه‌سنده وجود بولمش اولمسنه ذاهب اولیورلردی.

واقعا بو ظن وذهابك‌ده بطلانی امر آشکاردر. چونکه بوتون پیغمبران جهان وبالجمله حکمای دوران طرفلرندن نشر وتأسیسی ساحهٔ امکان بوله‌میان بویله بر شریعت کامله، سعادت دارینی کافل و بی‌نظیر بولنان بویله بر دین عالی یالکز باشنه بر ذات طرفندن نصل ترتیب وتأسیس اولنه‌بیلیردی. (تکمله‌سی کله‌جك مقاله‌مزده‌در)

مناسترلی اسماعیل حقی

یکی بر مکتب کتابی

چوجوقلریمزك اوقودیغی مکتب کتابلری حقنده اولجه بر قاچ سوز سویلمش ایدك. واقعا بوندن یکرمی اوتوز سنه اول اوقودیلان کتابلرك بعضیلری آرتق براقیله‌رق یرینه باشقه‌لری یازیلمش، باشقه‌لری قبول ایدلمش ایسه‌ده اسکی‌یه باقیلنجه ایچه‌برشی صاییلان بو یکیلك، بوکونکی احتیاجمز کوزاوکنه کتیرلدیکی کبی، اکلاشیلیرکه هیچ برشی دکلدر.

اوت. الفبالریمز خیلی اصلاح ایدلدی؛ اوفاق تفك حساب کتابلری، قرائت کتابلری یازیلمایه باشلادی؛ بونلری قاله آلامق، صاحبلرینه تشکر ایتمه‌مك پك نانکورلك اولور. شووارکه افرادی بزم قدر آزاوقومش برملت ایچون ابتدائی کتابلریمزك حال حاضرینی کافی

---

[٢] ای حبیبم! مشرکلرك بو معاملهٔ تجاوزکارانه‌لری سکا خاص دکلدر. اونلردن اول هرهانکی بر امته رسول کلش ایسه اونك حقنده ساحر ویا مجنوندر دیدیلر. فقط بو اسناد باطلی یکدیکرلرینه توصیه ایله اشاعه وتعمیم ایتمه‌دیلر بلکه بو منکرلرك کافه‌سی طاغی، هواپرست برطاقم ادانی اولدقلری ایچون مشرب باطللری اونلری بو نقطه‌یه جمع ایتمشدر».

کورمك هیچ طوغرو اولهماز . عسکریمزی بکی سلاحلرله دوناتمق نهایسه چوجوقلریمزك اڭ‌زمانه کوره‌یازیلمش کتابلر ویرملده عینیله اودر . بزم یتشدیککز دورلر کچدی ، هم چوقدن کچدی ! نصل کچدیککنی بوراده تصویره‌قالقیشمایه‌جغز . بیلکز ، جکرپاره‌لریمزك قیمتلی زمانلرینی‌ده اویله کچیرمك ، فرض محال اوله‌رق طوغرو ایله‌اولسه ، قابل اوله‌مایه‌جغنی بر کره‌دها خاطرلره کتیره‌جکز .

هر بابا اولادینی کندی اوقوده‌جق قدر وقت ، یاخود خصوصی برخواجه طوتوب اوقوتدیره‌جق قدر پاره‌بوله‌ماز . معارف نظارتی‌ده برقاچ سنه ایچنده هیچ یوقدن براصول تعلیم‌ایجاد ایده‌جك قدر مقتدر معلملر یاراده‌ماز . اوحالده‌نه یاپمالی؟ اقتداری ، حمیتی اولانلرهم‌مکتب چوجوقلری‌ایچون کتابلر یازمالی ، همده‌اوکتابلرده‌کی‌مباحثی چوجوقلره نصل‌اوکرتمك لازم کله‌جکنی کوسترر اثرلر ، یعنی خواجه کتابلری میدانه کتیرملیدر . اڭ بسیط حقیقتلری تأیید ایچون « آوروپاده بویله‌در ! » سوزینی علاوه ایتمك موداسی بر بدعت حسنه ایسه ، بزده او سوزی تکرار ایدرز .

ایی اما ، یازمالیدر ، ایتملیدر .. کبی قورو تمنیلردن نه چیقار ؟ دیه‌جکسکز ، اویله‌می ؟ چوق شی چیقه بیلیر . نته‌کیم چیقدی : چوجقلرمزك اڭ مهم‌ا کسیکی علم‌حال کتابی دکلی‌ایدی؟ایشته حلیم‌ثابت افندی قارداشمز اونی تماملادی . شیمدی‌یه قدر هیچ کیمسه‌نك یازمادیغی بر علم‌حالی یازدی . آرتق یدی ، سکز یاشنده‌کی یاورولریمز یاشنی ، باشنی الـمش‌علمای کلامك بیله قولای قولای آکلایه‌مایه‌جغی یاخود آکلاته‌میه‌جغی صفات ذاتیه ، صفات ثبوتیه بحثلرینی پاپاغان کبی ازبرله‌مك مجبوریتنده قالمایه‌جق ؛ آرتق چوجقلریمز فطرت بشره تماميله ملائم بولنماسندن ، دها آچیق بر تعبیر ایله او فطرتك عینی اولماسندن طولایی ساده‌لکی ، بساطتی تمثیل ایدن احکام‌شرعیه‌مزی ، عقائد اساسیه‌مزی برر معما کبی تلقی ایتمیه‌جك .

خواجه‌لریمز نه یاپه‌جق؟ اوت خواجه‌لرده بویکی کتابی‌اوقوتمق ایچون هیچ کوجلك چکمیه‌جك . چونکه مؤلف اثرینی بری چوجقلریمزه ، دیکری خواجه‌لریمزه مخصوص اولمق ازره ایکی ایکی قسمه ، دها طوغریسی ایکی کتابه آیرمش ؛ چوجقلر ایچون لوحه‌لر ترتیب ایتمش ؛ معلملره مخصوص قسمده ایسه اولوحه‌لرده‌کی حقائق ذهنلره نصل تلقین اوله‌جق .لایقیله کوسترمشدر .

بویکی علم‌حال باب فتواده متشکل تدقیق مصاحف ومؤلفات‌شرعیه مجلس عالیسنك تصدیقنی ، تقدیرینی قازاندقدن صکره بوتون مکاتب ابتدائیه‌ده اوقودلمق اوزره معارف نظارتجه قبول اولنمش ، صاحبنه مکافات نقدیه ویرلمشدر .

بز نه بختیارزکه تمنیلرمزك یاواش‌یاواش تحقق ایتدیکنی کورمه‌یه باشلیورز ؛ چوجقلرمز نه بختیاردرکه بویله کوزل بر اثره مالك بولونیور. حلیم ثابت افندی نه بختیاردرکه عرفانك نسینك هرطرفدن شکران ایله استقبال ایدلدیکنی کوریور .

محمد عاکف

صراط مستقیم رسالهٔ اسلامیه‌سنه

السلام‌علیکم

صراط مستقیمك ۱۱۰ نومرولی نسخه‌سنده خطبه‌لریمه قارشـو اوزون تنقیدی حاوی اولان ابراهیم بسیم افندینك مکتوبنی تماميله اوقودم . محرر محترمه خصوصی مکتوبله منفصلاً جواب یازدم . اساس مسئله‌ده آرامزده مباینت‌افکاریوقدر. آنجق تصورات افکارده اولسه کرکدر ، که‌اوده‌اهمیتدن‌عاریدر. چونکه مقصدیمز دین ووطنه‌خدمتدر . بشقه امل دکلدر . جوابمك صراط مستقیمده نشری ایجاب‌ایدر ایسه ادارهٔ‌علیه کزه تقدیم ایدرم . هرحالده دینه وطنه ، خدمت ایده‌لم . اوج معارف وکمالاته اعتلا ایچون چالیشه‌لم ، کریده‌قالمیه‌لم . ومن‌الله‌التوفیق فی‌کل الامور .

علی شیخ‌العرب

خطبه : ۱۹

الحمدلله‌الفاشی حمده والغالب جنده والمتعالی جده . احمده شکراً لانعامه واستعینه علی وظائف‌حقوقه و اشهد ان‌لااله الاالله عزیزالجند عظیم المجد . و اشهد ان محمدا عبده ونجیبه وبعیثه ارسله لیتم مکارم الاخلاق‌ویکلم‌الناس الخیر شهادة یوافق فیها السر الاعلان والقلب‌اللسان « اما بعد ایهاالناس » اوصیکم بتقوی‌الله واحذرکم اهل‌النفـاق فانهم الضالون المضلون و ادعوکم الی الانتباه من غفلة ان لم تفیقوا منها ادت بکم‌الی‌الخراب والاضمحلال فتکونوا کمن خسرالدنیا والآخره‌معاذالله تعالی و اعلموا عبادالله ان‌الله‌تعالی لم‌یخلقکم عبثا ولم یرسلکم‌هملا علم مبلغ‌ذممه‌علیکم واحصی احسانه‌الیکم فاستفتحوه واستنجحوه‌فی‌الاعمال التی تؤول بکم الی اکنان الدعه و اوطان‌السعه ومنازل العز فی‌الدنیا بین‌الامم المتقدمه‌وفی یوم تشخص فیه‌الابصار ایهاالناس‌من‌سلك‌الطریق الواضح نال المقصـود ومن خالف وقع فی التیه ایهـا الناس اوصیکم بالعلم وتحصیله فالعلم نوریستضاء به فی ظلمات‌الجهل ایهاالناس العلم دین یدان به‌وبه‌حیاة‌العالم وعمران‌البلاد وبه یکسب‌الانسان الطاعة‌والشرف فی حیاته وجمیل الا حدوثه بعد وفاته و العلم حاکم والمال محکوم علیه ایها الناس تأملوا فی‌صفحات تاریخ من مضی قبلکم ترون انهم ان‌نالوا رقیا فهو بفضل العلم والمعـارف وای علم من‌العلوم علم وعمل به فاز صاحبه بکل ما یتمناه من‌سعادة دنیویة او اخرویه و اعلموا عبادالله ان الدنیا هی‌طریق‌للآخره فلابد من‌اصلاح هذه الطریق‌لأجل‌الوصول المقصود بکل راحه وتأملوا عبادالله قوله تعالی « یا ایهاالذین امنوا هل ادلکم‌علی تجارة تنجیکم من عذاب الیم تؤمنون‌بالله‌ورسوله وتجاهدون فی سـبیل‌الله بأموالکم و انفسکم ذلکم خیر لکم ان کنتم تعلمون » فالجهاد الجهاد عبادالله فی انفسکم وهل عدو اکبر من‌النفس فجاهدوا فیها حق الجهـاد بتهذیبها وتعلیمها علی‌الخیر والامر بالمعروف وصرف المال‌لدوام‌الدین وحیاة الاوطان وتعلیم‌الاطفال‌لیحفظوا دینهم واوطانهم و اعلموا ان من کان علی‌الحق فالله معه ایهاالناس بکل ماوعظتکم به فاعملوا ولکل نصیحـة فاسمعوا ولاتکونوا کالذین قالوا سمعنـا وهم

لایسمعون» قال رسولنا الاکرم علیه الصلاة والسلام «المؤمن للمؤمن کالبنیان یشد بعضه بعضا ثم شبك بین اصابعه کما فی البخاری « صدق رسول الله علیه الصلاة والسلام وهذا اعظم دلیل یدل علی شدة لزوم اتفاق المسلمین واتحادهم فی کل خیر

علی شیخ العرب

مصاحبهٔ ادبیه

کندیسیله انجق ایکی اوچ دفعه کوروشدیکم بر ذات یکنده یانمه کله‌رك دیدی‌که :

— بن ، بزم عثمانلی ادبیاتنی اوقدر یاقیندن طانیمیورم . اسکیلردن همان هیچ بر شی اوقومادم . یکیلرنی اوقومق ایسته‌دم ، لکن خوشمه کیتمدی . دیمك ایستیورم‌که بو وادیده چوقلق ملاحظه یوروتمیه صلاحیتدار دکلسه‌م‌ده حسابجه بزم لسان حال حاضریله بویوك بویوك آثار ، خصوصیله آثار منظومه ابداعنه مساعد اولمیه‌جق.

— بویوك بویوك اثرلردن مقصدیکز نه‌در ؟

— آوروپا ادبیاتنك آثاری کبی افکاری بر غایه طوغری سوروکله‌یوب کوتوره بیله‌جك مؤلفات .

— واقعا بو سویله‌دیککز ماهیتده هنوز اوقدر چوق اثرلریمز یوق. لکن اك بویوك بر ادیبزك دیدیکی کبی قلت بوسبتون یوقلق دیمك دکلدر . الده‌کی موجود قلیل ایسه بزه پك کوزل اثبات ایدرکه لسانمز تصور ایتدیککز قدر عقیم بر لسان اوله‌ماز .

— اکر موجود قلیل تعبیر نامعینی ایله غرب رومانجیلرنی تقلیداً یازیلان بر قاچ حکایه‌یی مراد ایدیورسه‌کز پك یاکلیش دوشونیورسکز . بن بونلری بر آز اوقودم . لکن قابل دکل دوام ایده‌مدم . چونکه پول بورژه‌لرك ، دوده‌لرك ، زولالرك عجمی ، هم پك عجمی بر قلم ایله ترجمه‌سی . لکن ترکجه اولمایان بر لسانه ترجمه‌سی ایدی !

أوت ، بن ادبیاتمزی یاقیندن طانیمام . لکن تورك اوغلی تورك اولمق اعتباریله لسانمزی پك ایی بیلیرم . ینه او اعتبار ایله آوروپاده سنه‌لرجه بولونمش اولمامه رغماً ، عادات ملیه‌مزه ، حسیات ملیه‌مزه ، قطعیاً بیکانه دکلم . حال بوکه اشمدن دوستمدن هانکیسنه مراجعت ایتدمسه نه صاغلق ویردیکی اثرك لسانی تورك لسانی ایدی ، نه‌ده تصویرینه یلتندیکی عادتلر ، حسلر بزمکیلرینه بکزه‌یور ایدی .

— اوله بیلیر ، افندیم . رومانجیلق بزده یکی آچیلمش بر چیغیردر . طبیعی ، بر موجودیت کوستره بیلمسی ایچون زمان لازم.

— هایدی بو مبتدیلکی قبول ایده‌لم . لکن یکی آچیلدیغنی سویله‌دیککز چیغیر طوغری دکل ! بو یولده نه‌قدر چوق کیدرسه کز او نسبتده صاپه دوشه‌جکسکز !

— حقکز وار افندیم . او کبی اثرلره عائد مطالعاتکزه تماميله اشتراك ایدرم . بز هر لسانك بر شیوه‌سی اولدیغی کبی ترکجه‌نك‌ده کندیسنه خاص بر شیوه‌سی اولدیغی ، جمله‌لر اولا ذهنده فرانسز لسانیله ترتیب ایدلدکدن صکره کاغده تورکجه نقل ایدلمك پك مسخره بر شی اوله‌جغنی ، هله محیطمزی ، عادات ملیه‌مزی بیلمکسزین ، یاخود بیلمز کبی کورونه‌رك یازیلان اثرلرك هیچ بر زمان یرلی مالی صاییله‌میه‌جغنی چوق سویلدکسه‌ده کاه قواعد جیلکله ، کاه تعصبله ، کاه مفرط بر محافظه کارلقله اتهام اولندق ، طوردق !

سزه غریب بر وقعه نقل ایده‌یم : ادبیات منتسبلرندن بری .... ك رومانلرندن برقاچی حقنده‌کی مطالعه‌می صوردی . اوقومادم ، جوابی آلنجه حیرتده قالدی . بونده شاشه‌جق بر شی یوق : بن او اثرلری ترکجه دییه اوقویه‌جقسه‌م ترکجه دکل ، صرف بر اثر صنعت دییه اوقویه‌جقسه‌م آلفونس دوده‌نك (جق) لری ، (صافو) لری البته بونلردن چوق صنعتلی . بزده ترکجه رومان یازیلنجه‌یه قدر بن بویاریم یامالاق فرانسزجه‌مله فرانسز رومانجیلرنی اوقومقده دوام ایدر کیدرم ، جوابنی ویردم .. « غرضکارسکز ! » دییه‌رك یانمدن چکیلدی .

— سزك یکی شعرلریکزده بر تحف ، کنجلردن برینك غیر مطبوع بر منظومه‌سنی اوقویورلردی . قولاق مسافری اولدم . بر یرنده « نه‌شیئه یارار ؟ » جملهٔ استفهامیه‌سی واردی . بونه دیمك ؟ « نه‌یه یارار ؟ » جمله‌سنی آکلارم . لکن نه شیئه یارار دیمك ، هم‌ده شی لفظنده‌کی همزه‌یی بللی ایتمك غریب اولمیورمی ؟ دیدمسه‌ده ؛ وزن بوکا مساعد دکلدر ، طرزنده مقابله ایتدیلر . دیمك سز نظمکزده ایجاب ایدرسه نه‌یه یارار سؤالنی ایراد ایده‌میه‌جکسکز ؟

— أوت افندیم ، بزم نظممز عجم وزنلرینه تابع اولدیغی ایچون هر ایستدیکمزی قولایجه سویله‌یه‌میز . شاعرلریمز اکثریا ضرورت وزن دنیلن خسته‌لقدن وفات ایدرلر !

— ایی یا ! یالکز هجالرك عددینی صایه‌کزده بو کلفتدن قورتیله‌مه‌کز اولمازمی ؟ اویله ایشتدم‌که عبدالحق حامد بکك پارماق حسابیله یازلمش تیاترولری وارمش ، هم پك‌ده کوزل اولیورمش .

— أوت ، افندیم . لکن حامد بکك بووزندن یالکز بر اثری وار . حال بوکه عجم اوزانیله یازلمش تیاترولری ، مستقل منظومه‌لری پك متعدد . برده پارماق حسابی عجم وزنلرینك تأمین ایتدیکی آهنکی درعهده ایده‌مدیکی ایچون‌ده قولاق بریکیلرینی دها ایی بولیور .

— آلیشه‌کز ، اونه‌کیلرینی‌ده آهنکدار بولورسکز .

— پك طوغری . شو وارکه عجم اوزانی عصرلردن بری ایشله‌یه ایشله‌یه بوکونکی درجه‌سنه قدر کتیرمشز . اوقدر امك ویریلان بر چیغیر قولای قولای براقیلیرمی ؟ ذاتاً عروضی براقه‌لم دیسه‌کز ، آرقه‌کزدن کیمسه کلمز . مکرکه اك مقتدر شاعرلریمز عجم اوزانی بوسبتون ترك ایتسینلرده بر یکی وزنده برچوق اثرلر میدانه کتیرسینلر . أوت ، بووزنده‌کی نقصان آهنکی تلافی ایچون یازیله‌جق اثرلر فکر ایله ، خیال ایله ، حس ایله طولو اولمالیدر . یوقسه هیچ بر قاره بوله‌مازسکز .

— اویله ایشیدیورم‌که امین بك اسمنده بری تورك شعرلری عنوانیله بو چیغیرده بر چوق اثرلر یازمش . خیلی‌ده موفق اولمش..

— یازدیغنی بیلیورم . فقط موفقیتندن خبرم یوق . اثرلری‌ده سزه سویله‌دکلری قدر چوق دکل . مع مافیه خصیصهٔ شاعریتدن فطرةً محروم اولان بو آدم ایچون کمال عجزینه باقمایه‌رق باشقه‌لرینك یاپه‌مادیغی ایشی باشه چیقارمایه چالیشمقده طبیعی شایان تقدیر بر حرکتدر . سعیی مشکور اولماسه‌ده کندیسی عندالله مأجور اوله‌بیلیر .

— تحف سویلیورسکز ! هم الکزده‌کی وزنك طارلغندن شکایت ایدییورسکز ، هم‌ده اوته‌کنی قبول طرفداری‌نه یاناشمیورسکز..

— افندیم ، المزده‌کی وزن واقعا طار . لکن سزه سویله‌دکلری قدر دکل . نته‌کیم بیوك شاعرلریمز بو وزن ایله پك کوزل شعرلر سویلنه بیله‌جکنی اثرلریله اثبات ایتدیلر . ذاتاً نثر وارکن نظم ایله تبلیغ حسیاته قالقیشمق برنوع میراث یدیلکدر . قریحه‌سی ضرورت وزن‌درد منزمنی آلتنده ایکله‌ین بزم کبی فقرای صنعت یاحدینی بیلمه‌رك میراث یدیلکه اوزنمه‌ملی ، یاخود عجم اوزانندن شکایت ایتمه‌ملی !

محمدعاکف

عالم اسلام

مقالات

وضعیت سیاسیهٔ حاضره‌مز

ایکی بچق سنه اولکی وضعیت سیاسیه‌مز جمله‌جه معلومدر : اجانبك مداخلات کونا کونه‌سنه معروض قاله‌رق شئونات ملیه‌مزك کافه‌سنده استقلالیت ومختاریتدن محروم قالمشدق . هانکی طرفه چوریلسه‌ك اوکمزده اجانبك ممانعتی ، آرقه‌مزدده ینه اجانبك تضییقنی کوریوردك . ادارهٔ مستبده بر طرفدن اهالی‌یی اغفال ایتمك ، دیکر طرفدن سس چیقارمامق ، وکورلتی یاپمامق ، نیتی ایله اجانبك بتون تضییقاتنی ، بتون تحقیراتنی قبول ایده‌رك هرنه ایسترلرسه اجرا ایدییوردی . آزبچق مقابله ، متانت کوسترر ایسه اجانب رجال دولتك احوال روحیه‌لرینه کمالیله واقف اولدقلرندن بر طاقم «بلوف» لرله تهدیداتده بولنورلر ، نمایشلر یاپارلر ، وبالآخره ابراز اولونان متانتی آزه‌رق بتون مدعیاتلرینه نائل اولورلردی .

لوراندو وتوربینی دنیلان ایکی فرانسزك ، استانبول رختیمی حقنده‌کی حقسز مدعیاتلری‌سمع قبوله آلنمه‌دیغندن طولایی عبدالحمیدك دوستی اولان ، عبدالحمیددن کلی معاش آلان اداره سابقه‌نك بتون عنعنات روحیه‌سنه واقف بولنان فرانسز سفیری قونستانك اغواآتی اوزرینه قوجه‌مان فرانسه دولتنك سفائن بحریه‌سی مدللی‌یه قدر کله‌رك بر نمایش یاپدی ، ییلدیز تیتره‌دی ، رجال حکومت کندیلرینی غائب ایتدیلر . ایکی فرانسز ، آلتی یوز سنه‌لك بر خلافت معظمهٔ اسلامیه‌یی استحقاره موفق وحقسزلقلرینی حق اولارق کوستردیلر ! روسیه حکومتی بغداد شمندوفرینك آلمانلره ویرلمه‌سنی ایشیدیر ، ایشیتمز حکومت عثمانیه‌دن کندیسنه‌ده بر حصه طلب ایتدی . کویا مملکت تقسیم ایدیلیورمش‌ده کندیسی مملکتك بر وارث مشروعی ایمش کبی کندی حقنی طلب ایدییور ! عبدالحمید ، اوتوز میلیونلق خلقی تزه‌ین اوحکمدار جبار شیمدی موسقوف تهدیداتی قارشوسنده تزه‌یه‌رك بحر سیاه سواحلنده آتیاً انشاء ایدیله‌جك بتون شمندوفر امتیازینی روسیه حکومتنه تسلیم ایتدی . حتی بوندن درت سنه مقدم روسیه‌نك داخلی وخارجی تهلکه‌لره معروض قاله‌رق اك بحرانلی بر زمان کچیردیکی اثناده روسیه حکومتی عثمانلو طرفندن قطعیاً بر تشبثده بولونلمیه‌جغنه دائر تأمین ایتدیرمك ایچون عبدالحمید روسیه‌دن کلش بر عسکری قومیسیونه بتون اردولری و دوائر عسکریه‌یی تفتیش ایتدیردی . داها نه‌لر ، داها نه‌لر !..

ایشته ایکی بچق سنه اولکی وضعیت سیاسیه‌مز ! لکن اجانبك تسلطی یالکز سیاسیات ومادیات اوزره دکل ، بتون معنویاتمزه قدرده توسع ایتمشدی . بز آوروپالیلری باشقه ، بر طینتدن ، باشقه بر خموردن یوغورلمش ، یارادلمش عد ایدییوردك آنلری انسانلر آره‌سنده ممتاز ، دیکر انسانلردن عالی ، نجیب بر مخلوق کبی کوریوردك ؛ آوروپالیلر نه‌دیرسه حق ودوغرودر ! آوروپالیلر نه ادعا ایدرلرسه محق وحقیقتدر ! بر شارلاتان فرانسز غزته‌سنك یازیسنی الهامات آسمانی کبی قبول ایدییوردك . بتون افکار حسیاتمزی آنلرك کنه بکزتمکده ، آنلرك کنه اویدورمقده بر فخر ، بر مباهات دوییوردق ! ایکی فرانسز کلمه‌سی اوکرنمش برعثمانلی شوکلمه‌لری کندی لسانی آراسنده قوللانمقده بر ذوق ، برمسرت حس ایدییوردی . ایشته بویله براسارت فکریه وحسیه ایدی که‌دوام ایدوب کیدییوردی . شو ایکی اسارت ، یعنی سیاسی ومادی اسارتله ، معنوی و فکری اسارت ، یك دیکری ایله امتزاج ایده‌رك بتون قومیتمزی ، ملیتمزی ، دیانتمزی محو ونابود ایتمکده ایدی . نجه ایکنجی اسارت ، یعنی اسارت فکریه وحسیه ، دهامهلك ایدی . زیرا تاریخك ویردیکی تجربه‌لر اوزرینه برقوم کندی شخصیت سیاسیه‌سنی غائب ایدرسه شخصیت معنویه وفکریه‌سی سایه‌سنده ینه یاشایه‌بیلیر ، یکی‌دن حاکمیت ملیه‌یه نائل اوله‌بیلیر . ایشته ایتالیا ، ایشته لهستان ! فقط برقوم شخصیت فکریه‌سنی غائب ایدرسه اکا بردها چاره بولنمز !

فقط برکت ویرسونکه ایکی بچق سنه‌دن بری شو ایکی درلو اسارتدن ملت عثمانیه برموفقیت عظیمه ایله یاقه‌سنی سیلکمکده‌در .

بوکون اسارت سیاسیه‌دن قورتولمش اولدیغمزی اوروپالیلر بیله کندی آرزولرینه رغماً اعتراف وتسلیم ایتمکده‌درلر . بوکا اك معتبر واك واثق متنع شاهد ، آوستریا خارجیه ناظرینك کچن کون ماجار دله‌غاسیونی مواجهه‌سنده ایراد ایتدیکی نطقدر . مشارالیه نطقنك قسم اعظمنی ترکیه‌یه حصر ایتمش . بالخاصه ایکی ماده اوزرینه بیان فکر ایتمشدر :

اولا : « ۱۹۰۸ سنه‌سی یازوقوعاتندن صوکره عثمانلی حکومتی یکی و متین اساسلر اوزره تشکل ایتدیکندن طولایی بتون اوروپا حکومتلرینك عثمانلی دولتنه‌قارشی شمدی‌یه‌قدر تعقیب ایتدیکی‌مسلکك بتون بتون تبدیل و تغییر ایدلمه‌سی لزومنی آوستریا حکومتی متفق اولدیغی حکومتلرایله‌برابر اعتراف وتسلیم‌ایدییور »دیمشلردر .

طرز دیپلوماسیده‌سویلنمش اولان بوجمله‌نك افاده ایتدیکی مرام بشقه وساده بر لسان ایله بیان ایدیلیرسه ،مقصد شو اولیور : بوندن صوکره حکومات اجنبیه‌نك عثمانلی دولتی داخلی ایشلرینه مداخله‌سی غیر قابلدر . بونی‌اعتراف وتسلیم ایتمه‌لیدر . بوندن ماعدا ، حکومات اجنبیه‌ماضی‌نك براقش‌اولدیغی بتون ایزلردن ، اثرلردن ، عنعنه‌لردن وتعامللردن‌ده واز کچمه‌لیدرلر ! عثمانلولقده آرتق بوکبی شیلره تحمل وصبره امکان یوقدر ! »

ایشته حیثیت وشرف ملی‌مزه‌متعلق اولان شو سوزلری آوستریا خارجیه ناظرینه سویله‌تن آنجق اردومزده‌کی تنظیمات وتشکیلاتده وممالك عثمانیه‌نك جهات مختلفه‌سنی صارصمش اولان اختلاللرك سهولتله وبر دها تکرر ایتمیه‌جك صورتده اسکاتنده ابراز ایتدیکمز موفقیتلردر . اوروپا کوربیورکه شو ملت دور سابقك کوستردیکی کبی بتمش ،أولمش برملت دکلدر . بو ملتده دها برچوق قوای مادیه ومعنویه موجوددر ، ویانه‌لری محاصره‌یه آلان اسلافك اخلافنده کندیلرینی مدافعه ، حقوق ملیه وبشریه‌لرینی حفظه کفایت ایده‌جك حمیت واستعداد بردوامدر . وینه اوروپالیلر کوریورکه بو آز زمان ایچنده ابراز ایتدیکمز آثار حیات ، بزی یکی‌دن شرقك غیر قابل انحنا بر عنصر قویسی ایده‌جکدر ! شرقده صاحلك‌دوامی ، بتون اقوام شرقیه‌نك یك‌دیکری ایله بر آهنك تام ایچنده یاشاملری ، مسعود اوململری ینه بزم المزده اولدیغنی اوروپالیلر یکی‌دن طویدیلر ، وطویوب‌ده بزم شرف نفسمزی ، حیثیت ملیه‌مزی اوخشامغه بشلادیلر . بز بوکون مداخلات اجنبیه‌یه صبر وتحمل دکل ، بالذات اوروپا حیاتنك ، اوروپا موازنه‌سنك ، شرق ایله غربده صلحك بردوام اولمه‌سنك اك بیوك اساسی‌یز . بو حقیقتی بوکون یالکز اوستریالیلر دکل . بتون جهان تسلیم ایدییور .

اسارت معنویه وفکریه‌یه کلنجه کرچه ،شو اسارتدن استخلاصمز اسارت سیاسیه‌دن اولدیغی قدر دکلسه‌ده ، ینه حمد اولسون بویولده‌ده ایلك قدمه‌لری آتدق . ایشك اك تحف یری بورا‌ی‌درکه بزی بو یوله سوق ایدن ، بزی هرکسدن‌زیاده‌تحت اسارت معنویه‌وفکریه‌لرنده أزمکده اولان فرانسزلردر !

« فرانسزلق » عثمانلولغه غلبه چاله‌رق بتون شئونات حیاتیه‌مزه سرایت ایتمکده ایدی . فرانسز لسانی ، فرانسز ادبیاتی ، فرانسز افکار وحسیاتی ، فرانسز ذوقی‌أولریمزی ، عائله‌لریمزی ، مکتبلریمزی ، وحتی ذکا وقلبمزك اك محری کوشه‌لرینی بیله تسخیر ایتمشلر ایدی ! بو حالك ، بو اوضاعك عثمانلولق وبالخاصه مسلمانلق عالمنه ، فطرتنه ، سجیه‌سنه نه‌درجه‌ده موافق اولوب اولمدیغی مسئله‌سی اك مهم مسائل حیاتیه‌مزدن بریسنی تشکیل ایتدیکی ایچون اوزون وعمیق بر مباحثه‌یه محتاجدر . شمدیلك یالکز شوراسنه جلب دقت ایدییورم‌که الیوم بتون عثمانلولق عالمنده فرانسزلغه قارشی بر « ره‌آقسیون » . برعکس حرکت‌مشاهده ایدلمکده‌درکه بوده ملیتمزك‌تشکل‌ایتدیکنی ، کندیمزی دوشوندیکمزی ، حسیات ملیه‌مزك تکامل ایتدیکنی‌کوستریور .

برکره بوکونکی مطبوعات عثمانیه ایله بوندن آلتی آی اولکی مطبوعات عثمانیه‌یی مقابله ایدیکز !

تفاوت ره از کجاست تابه کجا !!

بوندن آلتی آی اقدم مطبوعات عثمانیه فکر وحسیاتجه همان آوروپا مطبوعاتنك ، بالخاصه فرانسز مطبوعاتنك اسیری ، آیینهٔ‌عکس اندازی ایدی ! شخصیت ، کندینه مخصوص بر موجودیت ... بتون بتون مفقود ایدی .

بوکون بتون بتون عکس حال اجرای حکم ایدییور : فرانسز حکومتی ایله عثمانلی حکومتی آره‌سنده استقراض مسئله‌سندن طولایی ظهور ایدن سیاسی مناقشه مطبوعاته کچدی . ایلك اول‌متردد کندی قوتنه امین اولمه‌دیغی بللی اولان مطبوعات عثمانیه فرانسز مطبوعاتنك دهشتلی مهاجماتنه خفیف برصورتده مقابله‌ده بولندی . لکن مناقشه کیتدکجه شدت کسب ایده‌رك افکار وحسیات ملیه غلیان ایتدی . بو کون یالکز اساس مسئله دکل ، بتون فرانسز حیاتی ، مدنیتی ، طرز معیشتی مطبوعات عثمانیه طرفندن شدتلی و محق بر تنقیده معروض قالمشدر . آلتی آی اول کیمسه بونی قطعیاً خیالنه بیله‌کتیرمزدی . ومسئله‌نك اك‌مسرت آمیز ، اك‌امید آور جهتی بودرکه برطرفده سیرجی صورتنده‌قالان دیکر آوروپا مطبوعاتی شو مناقشه‌ده‌حق وحقیقتی‌عثمانلی مطبوعاتنه‌ویردیلر ؛ عثمانلی مطبوعاتنی فرانسز مطبوعاتندن دها معتدل دها حقپرست کوردیلر . طوغریدن طوغری‌یه شو مناقشه عثمانلو مطبوعاتنك فرانسز مطبوعاتی اوزرینه بیوك بر غلبهٔ معنویه‌سی ایله نتیجه‌لندی .

ایشته اصل حیات ملیه ، ایشته اصل استقلال ملی ، ایشته اصل انقلاب کبیر بودر .

احمد آقایف

پورتکیز اختلالی مناسبتیله

انسان ، باب عالی جاده‌سی قهوه‌لرنده ، سرکه‌جی اوتللرلوقنطه ـ لرنده ، غزته اداره‌خانه‌لرنده ، استانبولك اکثری أو وقوناقلرده دائما آیلق ، مأموریت ، آچیقده قالمق ، معاشی آرتدیرمق ، تقاعدیه‌سنی تأمین ایتدیرمك کبی موضوعلر اوزرینه قونوشولدیغنی ایشیدیر ؛ بك اوغلی محافلنده ، بیره خانه‌لرده ، پاسته‌جی دکانلرنده ، قلوبلرده ، سرقللرده‌ایسه سوز . متصل امتیاز ، انحصار ، استقراض ، اشترا ، یوزده شو قدر ، سمساریه وسائره اوزرنده طولاشیر . هیأت‌اجتما ـ عیه‌لرك حیات وتکاملنده اك مهم ، بلکه یکانه عامل ، عامل‌اقتصادی اولدیغنی کشف واثبات ایچون ، دنیانك اك مساعد محیطلرندن

برلسی ، شبهه‌سز ، قسطنطینیه شهریدر . بونکله برابر ، غریبدر ؛ تورك طبقهٔ منوره‌سی، هیچ اولمازسه ؛ تظاهرات فکریه‌لرنده جمعیتلرك محرکی « فکر » وحتی « اخلاق » اولدیغنه معتقد کبی کورینورلر. بر چوق وجدانخراش وقایع وحادثات اقتصادیه ایله طولمش جریده‌لرك باش مقاله‌لری ؛ اون سکز یاشلق قیزلره‌یاقیشیر برایده آلیسم ایستوریك ایله یازیلدیغی غیر واقع دکلدر . وقایع یومیه‌دن استنباط نتایج ایایه‌رك سرد ملاحظات ایدن سیاسی محررلریمز ، جریان تاریخی‌یی؛ اقتصادی اساسلره مستند ماتریالیسم ایستوریك نقطهٔ نظرندن ؛ اصلا تدقیق ایتمزلر. طبقهٔ منوره‌مز افرادینك معیشت ذاتیه‌لرنده امور اقتصادیه‌نك فوق‌العاده اهمیتنی مدرك اولمدقلرینی وحیات شخصیه‌لرینی قوانین اقتصادیه‌یه تبعاً تنظیمه چالیشمادقلرینی ظن ایتمم . حتی مملکتك حیات عمومیه‌سنده‌ده امور اقتصادیه‌نك پك مهم بر عامل اولدیغنی صرف عملی (Empirique) بر نظرله کوره‌بیورلر ؛ دینه‌مز . لکن ملاحظات وتدقیقات اجتماعیه‌وسیاسیه‌لرنده عامل اقتصادی‌یی بتون وقایعك مولدی اوله‌رق پیش تدقیقه آلمادقلری آشکاردر . تورکجه یازیلمش تاریخلریمز ، یا بریرلرینه اصلا اکانمه‌مش بر سوری وقایع متفرقه کوفه‌سی حالنده براقلمش ، یاخود وقایع مذکوره غایت ضعیف ،غایت اینجه بر « فکر » اپینه دیزیله‌رك بر نوع تسبیح یاپلمشدر . احتمال ، ایلك تربیهٔ سیاسیه‌لرینی بو نوع تاریخلردن آلدقلری ایچوندرکه مناسبات بین‌الدولده حسیاتك ،فکر اخلاقینك تأثیراتی اوله‌بیله‌جکنه ذهاب درجه‌سنده صافدروناق کوسترن محررین سیاسیه‌مز بیله یوق دکلدر !

بو حالت فکریه‌نك حالا آرامزده دوام ایده بیلمه‌سی ، تاریخی مادی بر نقطهٔ نظردن تدقیق وتفهم مسلك تاریخیسنك هنوز تورکیه افکار منورهٔ اصحابی آره‌سنده کرکی کبی انتشار ایده‌مه‌مش اولمه‌سندن نشأت ایده‌بیلور . واقعا مسلك مذکورك مقتداسی قارل مارقس ؛ عثمانلی ادبیاتنده اك آز طانیلمش بر سیمادر . اون طقوزنجی عصر اوروپا افکارنده پك عمیق ایزلر براقان بو مقتصد حکیم، جمعیتلرده مشهود بالجمله تظاهرات اجتماعیه وسیاسیه‌نك سبب اصلیسی ، امور اقتصادیه دن عبارت اولدیغنی ادعا ایتمش واثباته چالیشمشدر . مارقسه کوره فکرك ، افکارك وقایع اجتماعیه‌یه تأثیر حقیقیسی یوقدر . فکر ، سبب اصلی ٔ مادیلردن بعضیسی ایله وقایع آراسنده آنجق واسطه اوله بیلور . فکر ، الجاآت اقتصادیه‌دن تولد ایدر . فرانسه اختلال کبیرنده مونتسکیولرك ، روسسولرك ،وولترلرك ، دیدرولرك افکارینی مؤثر کبی کورمك صرف نتیجهٔ قصر بصردر ؛ اختلالك مؤثر حقیقیسی فرانسه‌نك اون سکزنجی عصرده‌کی وضعیت اقتصادیه‌سی ، تشکیلات اجتماعیه‌سیدر . هر بر هیأت اجتماعیه‌ده ، بر طاقم صنوف موجوددر . بو صنفلردن بعری حیات ومعیشتی کرکی کبی تأمین ایده‌بیلمك ایچون ثروت اجتماعیه‌نك قسم اعظمنه مالك اولمق وبوتون ثروت اجتماعیه‌یی ایسته‌دیکی کبی قوللانمق آرزوسنده‌در. بناءً علیه، هر صنف منابع ثروتی ، وسائط استحصال ثروتی وقوهٔ حکومتی کندی النده بولندیرمق ایستر .

بر دفعه بونلری‌اله کچیردیمی ، هیأت اجتماعیه‌نك ثروتنه ، آرتق دیله‌دیکی کبی تصرف ایده بیلور . وبو تصرفده ، شبهه‌سز ، صنف مذکورك صرف کندی نفعنه کوره‌در . بوندن طولایی صنوف سائره حیات ومعیشتده بویوك بر مضایقه چکر . مضایقه‌دن قورتولمق ایچون ، ثروت اجتماعیه‌دن آز نصیبه‌دار وقوهٔ حکومتدن محروم اولان صنوف ، صنف حاکمه متصل تعرض وهجومده بولنورلر ؛ صنف حاکمی ، بولندیغی ذروهٔ اقبالدن دویروب ، یرینه قائم اولنجه‌یه‌قدر اوغراشیرلر . تاریخ بشریت صنفلرك غوغاسندن باشقه بر شی دکلدر . وتاریخ بشریتده کوریلن بوغوغای صنوفده بوتون ذوی‌الارواحك حیاتنده مشهود غوغای حیاتك بر حال خصوصیسندن عبارتدر . اون سکزنجی عصر میلادینك نهایتلرینه طوغری ، فرانسه‌نك متوسط صنفی (بورژوازیسی) ، ثروت مملکتی ، قوهٔ حکومتی ، ید انحصارلرنده بولندیران اصیلزادکان وزهبان صنفلرندن آلمق ایچون حرکت شدیده‌ده بولندی؛ بوکا تاریخلرده فرانسه اختلال کبیری دنیلیور. قراللق کنیش کوکلی و ایپکلی ماناطوسیله صنوف ممتازه‌یی اورتمك، مدافعه ایتمك ایستدیکندن اوده ییقلدی . صنف متوسط، هجومده یالکز کندی قوتنه کووه‌نه‌مدیکندن، دردنجی بر صنفی، پاریسك یرسز،یورطسز، کوندلکجی حقیقی عوامنی یاردیمنه چاغرمشدی . اختلالی یاپان اصل بو ایکی صنفدرکه بالاخره ثروت ملیه‌یه حصه‌دار اولمق قوهٔ حکومته صاحب بولنمق ایچون، بو ایکی صنف آره‌سنده‌ده، بوتون اون طقوزنجی عصر امتدادنجه غوغا دوام ایده‌جکدر. اختلالدن اول کلوب، چونکی بورژوازینك وبر آزده اصل عوامك مدعیات ومطالباتنی یازیلریله عالمه اعلان ایدن مونتسکیو، وولتر، روسسو، دیدرو کبی سیاسی محررلر، صوکره، اثنای اختلالده توره‌یوب، او مدعیات ومطالباتی کمال شدتله باغیران میرابو، دانتون، دهمولن، روبسپیر، مارا کبی خطیب وسیاسیلر، اختلالی الجاآت اقتصادیه ایله یاپان صنفلرك وکیللری، آووقاتلری، خدمتجیلری ایدی ؛ یوقسه ، بعضلرینك ظن ایتدیکی کبی، اختلالی بونلر ایجاد ایتمدیلر . یشامق، هم‌ده بول بول، راحت راحت، یشامق احتیاج ویا آرزوی فطریسی، بوندن متولد نزاعدرکه فرانسه اختلالی‌ده دیکر اختلاللری‌ده احداث ایله‌مشدر. سوزك قیصه‌سی، تاریخ بشریتك محرکی محفظهٔ فکر وعقل اولان دماغ دکل، منبع جوع وعطش اولان معده‌در ...

مارقس وتلمیذانی مادیت‌پرستلکده افراطه قاچمش اوله‌بیلورلر ، لکن معده‌سی اولان هیچ بر کیمسه انکاره اجتسار ایده‌مز که تظاهرات شخصیه و اجتماعیه‌نك اك قوی مؤثری آج قالمامق، طویمق وحتی بر آزده اسراف ایتمك وبو صورتله یشامق آرزوی فطریسیدر. « فکر »ك ولو مستقل بر عامل اجتماعی اولدیغی تصدیق بیله ایدلسه، « احتیاج مادی » نك اوندن دها مستقل و اوندن دها قوی بر عامل اولدیغی اصلا رد اولنه‌ماز. هر حالده‌شوکا شبهه یوقدر : کرك تاریخك تدقیقنده، کرکسه بر سیاستك اداره‌سنده ماتریالیسمی کندیلرینه رهبر اتخاذ ایدنلر ، ایده‌آلیسمه قاپیلانلردن دها آز یا کلش اولورلر . بناءً علیه،

خلقمزك تربیهٔ سیاسیه و اجتماعیه‌سیله مشغول اولانلرك بو دقیقه‌یی نظردن قاچیرمامه‌لری شایان تمنی‌در. حالبوكه كندی هیئات اجتماعیه‌مز ایچنده اولسون، دیكر ممالكده اولسون، پك بیوك، پك مهم وقایع سیاسیه و اجتماعیه، حادث اولوب كچدیگی حالده، قراكلقده قالان افكار اهالیمز علم مشعله‌لریله لزومی درجه‌سنده آیدنلاتلمیور ؛ وقایعك تحلیلنه ، سوائق وعواقبنك تدقیقنه حقیله همت اولنمیور...

بوتون بواوزون ملاحظات ، خاطریمه پورتكیز اختلالی مناسبتله كلدی . پورتكیزده اختلال اولدی ، قرال قاچدی ، جمهوریت اعلان اولندی ؛ عسكرلر ، اهالی دوكشدیلر ؛ اولدیرشدیلر ؛ اپی مجروح و مقتول وار ... بونلرك هپسی نیچون ؟ بوقانلی اختلالك سببی نه ؟.. بواویله برموضوعكه ، هنوز دورهٔ انقلابیه‌سنی كچرمش وحتی بعضلرینه كوره كچروب بیتره‌مه‌مش عثمانلیلر ایچون ، تدقیق وتفكری پك زیاده شایان استفاده‌در . پورتكیز نرده بز نرده ؟ آرامزده نه كونا مناسبات ومشابهت واردر ؟ دینله‌بیلیر : ایبریا یاریم آطه‌سنده ساكن اقوام جنوبیه‌نك ؛ اسپانیوللرك ، پورتكیزلرك ، حیات اقتصادیه وفكریه‌لرنده وبونلردن متولد حیات سیاسیه‌لرنده ، بالقان و آسیای صغراده ساكن اقوامك هیچ اولمازسه برقسمنه مشابهتلری و هله اوروپانك منتهای غرب وشرقنده كائن دولتلرك مقدراتنده بعض موافقتلر ، اوته‌دنبری بعض مدققلرك نظرینه چارپمشدر : صویسه‌رینك ؛ اسپانیا وتوركیه‌دن بر آراده باحث نطق مشهوری خاطره كتیریلسون . بونكله برابر ، استانبول مطبوعاتی ، پورتكیز وقایعنه دائر برسوری متناقض، مكرر تلغرافنامه‌لرله قارئلرینك باشلرینی دوندیردكدن ، قرالك قاچیشنه دائر شاعرانه برقاچ پارچه ترجمه ایتدكدن ـ ها ، بعضلری‌ده ، اختلالك سبب اصلیسی اوله‌رق بلمم نه قصرینك شئامتی كشف ایله‌دكدن ـ صوكره ، آرتق وظیفه‌لری بیتمش قیاسیله ، مؤخر تلغرافلری، اوچنجی صحیفه‌یه آتیویردیلر .

كرچك ، بز كندیلكمزدن پورتكیزی تدقیق ایده‌رك شخصی أثودلر یاپه‌جق اقتدارده دكلز ؛ لكن غربلیلرك بو موضوعاره دائر آثارندن اولسون استفاده ایله خلقه پورتكیز اختلالی بر آز آكلاتمق ممكن اولامازمیدی ؟ حتی بوزحمته بیله قاتلانمقسزین ؛ ایشك ایچندن چیقیله‌بیلوردی : اقوام مدنیه مطبوعاتنك بوبابده یازیلمش جدی و عملی مقاله‌لرندن بالانتخاب ترجمه‌لر ایدیلیردی . وبو ترجمه‌لر ، قارئینه، اوبی‌حساب وقاریشیق تلغرافنامه‌لردن دهافائده بخش اولوردی. ایشته بودوشنجه‌نك صحتنه قانع اوله‌رق ، اختلالك اسبابنی بالخاصه امور اقتصادیه‌ده بوله‌رق یازیلمش برمقاله‌نك بعض اقسامنی ، عیناً، اشاغی‌یه ترجمه ونقل ایدیورم :

« پورتكیز مملكتی، برخیلی مدتدنبری مستریح ومسعود دكلدی. بونك اسبابی اقتصادی وسیاسی اولمق ارزره ایكی‌یه آیریله‌بیلور . اقتصادی نقطهٔ نظردن پورتكیز، غایت بدبخت بر مملكتدر . حكومت ۱۸۹۲ سنهٔ میلادیه‌سنده ، خلقك ثروتی آرتدیرمق آرزوسیله فوق‌العاده حمایه‌كار كمرك رسومی‌وضع ایتمشدی . حمایه اصولی كندندن بكله‌نن نتایجی ویرمدی . غایت یوكسك كمرك تعرفه‌سی وضع اولندیغی حالده (مثلا موبیلیه‌دن، یوزده ۲۵۰ رسم آلنیوردی !) ینه پورتكیز صنایعی ترقی ایتمدی . لكن معیشت پهالندی . مثلا لوندره پیاسه‌سنده ایتره‌سی ۲۰ ره‌یسه صاتیلان پترول، پورتكیزه ادخال اولنوركن ۶۷ ره‌یس كمرك ویردیكندن، آرتق فقیر اهالینك غاز صاتون آلمسی امكان خارجنه چیقدی . اقتصادی راحتسزلق، یالكز كمرك رسومنك فضله‌لغیله اشیانك پهالی اولمه‌سندن‌ده عبارت دكلدی . پورتكیز لزومندن فضله شراب مستحصلیدر. اما بندایی احتیاجنه كفایت ایتمز . بغدایك فیئاتی یوكسلمه‌سین دیه، حكومت فرونلرك مقدارینی تعیین وتحدید ایدر ، وفرونلری‌ده نظارت شدیده آلتنده بولندیریر. لكن بوتنظیمات غریبه‌نك نتیجه‌سی، مقصدك تماماً معكوسی چیقار : اكمك فیئاتی تنزل ایتمدكدن ماعدا، یوزده‌سكسان نسبتنده ترقی بیله ایدر. بونك اوزرینه حكومت، غیر منتظر بر تدبیره مراجعت ایلر : سویهٔ بحردن ۵۰ مترو یوكسك اولمایان اراضینك باغ یاپیله‌رق، ارزوم كوتوكاری غرس اولنمه‌سنی منع ایدر. اوزوم غرسی منع ایدیلان اراضی‌یه بغدای اكیله‌جك ظن اولنور. لكن حكومتك امریله حادثات اقتصادیه‌نك تغیری ممكن اولمدیغندن ؛ باغجیلرك بر قسمی باتار ، دیكر قسمی فضله قزانور، فقط ینه‌ده بوغدای اكیلمز. نهایت ، فقرانك معیشتنه غایتله سوء تأثیری اولان بر تدبیر اقتصادی‌یه دها باش اوریلوركه اوده ات تجارتنك تنظیمنه قالقشلمه‌سیدر . ات فیئاتی پك غالی اولدیغی جهتله ، حكومت پایتختده ات صاتیشنی بر ملتزمه احاله ایدرك ، بلدیه قصاب دكانلری آچار . بونك نتیجه‌سی اوله‌رق‌ده اتك فیئاتی دها زیاده یوكسه‌لور . وشمال آیالتلرنده‌كی حیوانات بسله‌ییجیلر ، ضرر كورور . اك صوك زمانلرده ثروت ملیه‌یی ارتدیرمق ایچون، شراب استحصال وتجارتنك تحت انحصاره آلنمه‌سی‌ده دوشنیلور ؛ فقط بو تصور قوه‌ده قالور . واقعا احوال مذكوره‌نك ضررینی كورن حكومت آدملری‌ده بولنمشدر . لكن بونلرك موفقیتكارانه اجرا آتنه ، قابینه‌لرك ، غایت سرعتله تبدلی زمان براقامشدر . فی‌الحقیقه پورتكیزده‌پارلمان حیاتی ، ۱۹۰۸ دنبری آنارشی حالنده دوام ایتمشدر . مثلا ۱۹۰۹ سنه‌سی مایسنده رأس كاره كچن دولیما قابینه‌سی ، ۱۳ آی ظرفنده دردنجی حكومت ایدی . بو حكومتلردن بریسی انجق اوچ هفته یشایه بیلمشدی ! بوتبدلاری موجب اولان شی ، قابینه وپارتیلرك پروغراملرنده‌كی فرقلر اولمایوب شخصلرك نزاعندن عبارتدی. مثلا كچن سنه محافظه‌كار فرقه‌سی رأس كاره كچوب ، بیاننامه‌سنی نشر ایتدیكی زمان ؛ اجنبی جرائدندن بعضلری ، اوبیاننامه‌یی رادیقاللرك ظن ایتمشلردی! حاصلی ، پورتكیزده سیاسی نزاعلر ، پرنسیپلره مستند اولمایوب ، سیاستله مشغول اشخاصك منافع ذاتیه‌لرینی تعقیب ایتمه‌لرندن ایلری كلیوردی .

ایشته بو اقتصادی و سیاسی سببلرك تأثیریله‌دركه صوك پورتكیز اختلالی حصوله كلدی .

پورتكیز اختلالنك اسبابنی ایضاح ایدن بومقالهٔ مترجمه پك مختصر، پك ناتمام وبلكه‌ده بر آز خطالی‌در . مع‌مافیه مذكور اختلالی آزیجق

اکلامه‌یه‌یه خدمت ایده‌بیلور ؛ بوندن باشقه دقتی اوقونورسه، بعض جهتلرنده بزم کندیمز ایچون بیله نافع دوشنجه‌لر تولید ایده‌بیله‌جك نقطه‌لر یوق دکلدر .

آ . ی .

حجاز والیسی بك افندی‌یه

آچیق مکتوب

حسیات دینیه وملیه‌م بکا بو سطرلری یازمغه جرأت ویردی . جدی وصمیمی بر لسان ایله برقاچ سوز سویلمك ایستیورم . رجال سابقه کوچوکلرك سوزلرینی دیکله‌مکه تنزل ایتمزلردی . چونکه فکر استکبار انلرك هر طرفنی استیلا ایتمش ایدی . بر مقام عالی‌یی اشغال ایتدکلری زمان کندیلرینی لایخطی عد ایدرلر ، هر درلو ماهنی اجرا ایلرلردی . فقط حمد اولسون رجال حاضره هر سوزی دیکله‌یورلر ، حکمت اداره‌یه موافق وبحسب الزمان تطبیقنده فائده ملحوظ اولانلری موقع فعله ایصالدن چکینمیورلر . طبیعی سزده عین حاله تبعیت ایدرسکز .

اول امرده امور خیریه‌یه موفقیتکز ایچون جناب حقه تضرع ونیاز ایدرم .

بك افندی .

البته دوشونور بولورسکزکه بوکون قبله‌گاه اسلام اولان بر قطعهٔ مبارکهٔ جسیمه‌نك امر اداره‌سنی دولت سزه تودیع ایتمشدر . نامکز تاریخ اسلامك صحیفه‌لرینی اشغال ایده‌جکدر . وحدت اسلام قاعده‌سنی وضع ایدن دین مبین اسلام بوندن بیك اوچیوز کسور سنه مقدم شعشعهٔ اقبالیله اورادن ظهور ایتمشدر .

شمدی‌یه قدر ارقطعهٔ مبارکه نیجه وقوعاته جولانگاه اولمش ، اوراده نه‌لر اولمشدر . نبی اعظم صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینك تأسیس بیوردقلری دین عالی ایجابات حکمت غایاتندن اولان اجتماع اسلامك ماهیات سیاسیه‌سنی مع التأسف صکره‌لری غائب ایتمشز ، او نور حقیقتدن بحق استفاده ایده‌جك یوللری بوله‌مامشز ؛ بوکون اوچیوز میلیون نفوس اسلامیه‌نك قبله‌گاهی اولان بو قطعهٔ جلیله‌ده‌کی اجتماع سنوی اسلامك کویا برطاقم ظلمه‌نك ادخار ثروتنه بر خدمتدن عبارت ظننی تولید ایده‌جك حاللر ظهور ایتمشدی . بوکا اك بیوك شاهد اسلافکزدن (بعضلر مستثنا اولمق اوزره) کلوب کچنلرك معلوم اولان حرکات وسکناتیدرکه نه بیوك ملعنتلر اجرا ایتمشلردر ؛ عالم اسلامیته نه بیوك ضربه‌لر اورمشلر ؛ وحدت افکار ملته مانع اوله‌جق نه ماهرانه طوزاقلر قورمشلردر ؛ وطریق زهرارده جلب نقود ایچون زواللی حجاجی صویوب صوغانه دوندیرمشلردر .

بك افندی .

افکار منوره اصحابندن اولدیغکزی سویلیورلر . شو حالده اوچیوز میلیون نفوس اسلامیه‌نك خلیفهٔ مکرم طانیدیغی بر ذات جلیل الشانك وکیلی صفتیله او مقام معلایی اشغال ایتمکده اولدیغکزی عالم اسلامیت وملت عثمانیه‌نك سزدن بیوك بیوك خدمتلر بکلدیکی دوشونوکز .

سز اوراده توزیع عداله ، احقاق حقه مأمورسکز . پك مقدس بر نامه نسبتله اوراده ایفای وظیفه ایله مکلفسکز .

نور عینم .

بیك اوچیوز کسور سنه اول طلوعیله جهانی مستغرق انوار حکمت بیوران نور جمال مولا علیه اکمل التحایا افندمز حضرتلری‌ده اوجای مقدسده اجرای حکومت بیورمشلردر . کوزلریمزك نوری چهاریار کزین افندیلرمز دخی اثر جلیل احمدی‌یه اقتفاءً عرض خدماتده بولنمشلردر . نیجه خلیفه‌لر ، برچوق والیلر متسلسلاً زمانمزه قدر ادارهٔ امور ایچون چالشمشلر . بونلرك ایچنده ظالم ، خائن اولانلر بر بر سیف انتقام الهی ایله محو اولدیلر . تاریخ بونی بزه بیلدیریور . عادل ورحیم اولانلرك مظهریات واقعه‌سنی ؛ صحائف احترامنده بنه بزلره اوقوتیور . دیمك ایستیورمکه بوکون اشغال ایتدیککز او ولایت جلیله مقامی سائر ولایتمز کبی دکلدر جهان اسلامیتك مرکز جاذبه‌سی اولان بریردر . بوکون سزك هر بر حرکتکز عالم اسلامیتك هر یرنده عکس انداز اولور . خلیفهٔ روی زمین افندمزك اوراده وکیلی اولمقلغکز اعتباریله خدمات واقعه‌کزك نتایجی اکا کوره تعین ایدر . اکر حسن خدمت ایدرسه‌کز خلیفهٔ مسلمین نامنه عالم اسلامیتك هر طرفنده ایو نتیجه‌لر حاصل اولور . زمانمز نازکدر . بوکون انقلابمزك تأثیریله عموم مسلمانلر انظار احتراملرینی مقام عظمای خلافته توجیه ایتمشلردر . بزدن اثر حیات وعدالت بکلیورلر . عالم اسلامیته قارشو کوستریله‌جك اثر حیات ؛ بوسنه سزك حرکات عادلانه‌کزدن بشقه برشی دکلدر . اسلافکزدن بعضلرینك اوراده امت اسلامیه‌یه ایتدیکی مظالم واشکنجه‌یی کوز اوکنه کتیریکز . تأثیرات خارجیه‌سنی تأمل بیوریکز . دوچار اولدیغمز مصائبك منبعلرندن اك بیوکنی بو دوشونجه‌ده بولورسکز . بوسنه کله‌جك حجاج عدالت ، مرحمت ، صحابت آثارینی کورسون مقام خلافته ابصینسین .

عزیزم .

او حجاجی صاقین خور کورمه . آنلرك توالتی یوقدر . مشاق سفریه تأثیریله اوستلری باشلری تمیز دکلدر ، ظاهر حاللری غایت خوشنه کیتمز درجه‌ده‌در . اما باطن توالتلری یولنده‌در ، قلبلری تمیزدر . الله ورسولی عشقنه یاتوب وطنلرینی واولادلرینی ،ماللرینی ترك ایله ایثار حیات ایدرجه‌سنه اورایه قوشوب کلشلر وکله‌جکلردر . انلرك قلبلرنده‌کی احوال باطنیه‌یی شرح ایده‌بیلمك انجق ذوق معنوی صاحبی اولمغه توقف ایدر . بونلری اعزاز واکرام ایدیکز . آرقه‌لرینی صیغایکز ، هر برینه نظر محبت ایله باقکز . حقوقنه رعایت ایلیکز ؛ امیرمکه حضرتلری حقیقةً وجودیله افتخار اولنور بر ذات عالیقدردر ؛ مقام معلای خلافته اولان حرمت ومحبت فوق العاده‌سی عالم اسلامیته مجهول دکلدر . انك وجودی اوراده سزك ایچون پك فائده‌لیدر . چونکه اسلافی کبی ظالم دکل ، مرحمتلی وعدالتپروردر . حجازده سفینهٔ موفقیتکزك عادتا بخاری مثابه‌سنده‌در . ال برلکیله توزیع عداله چالشکز ، حجاج فضله پاره ویرمسین . دوه‌جیلرك پاره‌سنی الندن

کیمسه غصب ایتمه‌سین . جده‌ده حجاج صاحبسز قالماسین . اوراده واپورلره راحتجه بنمك ، خانلرده دوچار اذا اولمامق ایچون نه یاپمق لازمسه‌شمدیدن کوزلجه دوشونمکز لازمدر. هرسنه‌اورالرده حجاجدن صور مختلفه‌ده اعانه‌پاره‌لری جبراً آلنیر، برچوق ظالملرزقفوملانیرلری‌دی . شمدی انلره پایدوس بوروسی چالندی . چار اقطار عالمدن کلن حجاج بو ظلملردن قورتولدیغنی آثار فعلیه‌سیله کورسون . مقام معلای خلافته ارتباطی قوتلنسین .

شمدی حجاز محیطنده بولندیغکزه کوره هر سنه یوز بیکلرجه حجاجك مکه‌ده عرفاتده اسباب اجتماعی طبیعی تدقیقه امالهٔ افکار ایدرسکز . وحدت افکار اسلامیه‌یی وجوده کتیره‌جك اسبابك انجق عدالت اولدیغنی‌دوشونورسکز. حکمت‌سیاسیهٔ دینیه‌مزی‌قورجالارسکز. نامکزی تاریخ عالمده خط زرین ایله یازدرمق ارزوسنده ایسه‌کز ، سزك ایچون بو وادیده چالیشه‌جق چوق حقیقتلر واردر . حسن نیت،صدق طویت صاحبی اولورسه‌کز حضرت الله وجناب رسول‌الله معین وظهیرکزدر . بوکا ذره قدر شبهه ایتمیکز .

خلافت معظمهٔ اسلامیه‌نك‌ازدیاد شان وشوکتی‌ایچون کوریبور ـ سکزکه ملت عثمانیه نه بیوك فداکارلقلر ایتمك ایستیور . بونی سائر بلاد اسلامیه‌دن‌کلن حجاج کرامه صورت حسنه‌ده بیلدیرمکه وانلرك‌ده حسن تدبرایله اظهار آثار فداکاری ایتملرینه موفق اولورسه‌کزحقیقهٔ بختیاران امتدن صاییلیرسکز . دونمامزك تقویه‌سی ایچون انلرده فداکارلق‌ایتمکه قلبلرنده برطویغویه مالکدرلر . شوقدرکه بومظهریتکز انلره هریرده عدالت آثاری کوسترمك،اسکی‌یغماجیلقدن اثاری‌محافظه ایتمك‌وخشنودی تامه‌لرینی حصوله کتیرمك سایه‌سنده واقع‌اوله بیلور .

ایشته عقل قاصرمك بتدیکی حکمت تدابیر اداره بونلردر .

برده ارض حجازده بیوك آثار وجوده کتیرمکز ایچون شهر داخلنده‌کی صولرك دمیر بورو ایچنه النمسی وعرفات ومناده ، ومکه‌ده حجاجك احتیاجاتنی دفع ایده‌بیله‌جك درجه‌ده خلالرك تزیید مقداری وسوقاقلرك جدی ودائمی صورتده امر تنظیفنه مستمراً اعتنا اولنمسی وجده وینبعده حجاجه قورتلی وسنه‌لرجه قالمش صهریتج صوینی ایچیرمکدن ایسه اورالرده احتیاجه کافی بخارلی ماکنه‌لرله طاتلی صو تدارکی چاره‌سنه‌باقلمسی مدرسه‌لرك ومکتبلرك جدی بر صورتده اصلاحی‌عموم‌اولاد عربه‌معارفك تعمیمی ارتشاء و ارتکابك او حوالیٔ مبارکه‌یه دخی یاقلاشمیه‌رق‌عموم‌مأمورینك‌دائرهٔ‌عدالتده اجرای وظیفه ایلملری وعموم‌جهانك مسلمی‌اولان تیموریوللرك وجودپذیراوله‌بیلمسی اسبابنك استحصال واستکمالی امرنده سزه پك چوق سعی وغیرت وبذل همت توجه ایدیبور . ذات عالیلری البته ایجابات وظیفه‌یی پك کوزل تقدیر واحاطه بیوررسکز.فقط بو اخطارات خیرخواهانه‌م ؛ حاشا ذات عالیکزی تجهیل دکل، مجرد غلیانه کلن حسیات دینیه وملیه‌مك محصولیدر . انك ایچون حسن نظرله کورمکز علو فطانتکز مقتضاسی اوله‌بیلور . وطنمزك‌سعادتنه خدمت‌ایدنلر ایکی جهانده‌عزیز اولسون. ومن الله‌التوفیق .

حسین وصاف

مکاتیب

نجف‌دن :

بزم بوراده‌چالیشدیغمز کبی ،دارالخلافه‌ده‌ده اقوام مختلفهٔ اسلا ـ میه‌نك یکدیکرلریله طانیشمه‌سنه ، براشمه‌سنه ، وبو سایه‌ده عالم اسلامیتك ترقی وتعالیسنه چالیشانلر اولدیغنی ایشیتمکله صوك درجه‌ده ممنون ومسرور اولدق . بر مقتضای زمان ، بو کون اوزرمزه‌توجه ایدن اك‌بیوك فریضهٔ الهیه،مسلمانلری بو حال پریشانیدن‌قورتاره‌رق ایقاظ وانتباهلرینه،براشمه‌لرینه ، ترقی وتعالیلرینه چالیشمق اولدیغنی تسلیم ایتمه‌ین هیچ بر متفکر مسلمان یوقدر . بو کون بزی بو حال مذلتدن قورتاره‌جق یکانه چاره ، اتحاددر . آره‌مزده اتحاد اولمازسه قومیتمز ، ملیتمز ، دها دوغروسی دینمز ، دین جلیل مقدسمز کیده‌جکدر .

مسلمانلری بونفاقه دوشورن کیمدر؟ میلیونلرجه قارداشی‌بربرندن آییران،آییردقدن صوکراده یکدیکرینه‌دشمن‌ایدن‌هانکی‌ظالمدر؟..هیچ شبهه یوقدرکه بو حاله سبب اولانلر ، ینه ایچمزدن ظهور ایتمش ، مسلمان کسوه‌سی آلتنده منافع شخصیه‌لرینی دوشونمش بر طاقم منافقلردر .

فقط هر کیم اولورسه اولسون ، اونی شیمدی آراشدیرمه‌نك بزه فائده‌سی یوقدر . اولان اولمش ، کچن کچمش . شیمدی مؤاخذه زمانی دکلدر . بربرمزی چکیشدیرمکله بو حاله کلدك . آرتق بونك دوامنه طاقت قالمادی . بوکون بز هر شیئی اونوته‌رق ، اوزون بر ماضینك بتون نفاق‌آمیز خاطراتنی حفرهٔ نسیانه کومه‌رك، دوشدیکمز کرداب‌مهلك‌دن‌رهایاب‌اولمق‌ایچون ،ال‌اله ویره‌رك،چاره‌لردوشونملی‌یز. یاته‌جق ، کوشهٔ استراحته چکیله‌جك زمان دکلدر .

بز ، بو کوندن اعتباراً ، حیاتك بتون آرام وصفاسنی ترك ایدرك ، میدان اجتهاده آتیله‌جغز ، کیجه‌یی کوندوزه قاته‌رق‌چالیشه ـ جغز . ارضك بتون قطعه‌لرینه یاییلان بو پریشان عالمی اتحاده دعوت ایده‌جکز . بیقمیه‌جغز ، اوصانمیه‌جغز . بو مقصد علوی اوغورنده جانمزی فدادن چکنمیه‌جکز . مطلوبمزی استحصال ایچون عجله‌مز یوق . بوکون اولورسه ممنونز ، فقط اولمازسه مأیوس اولمایز . یارین، اوبر کون ،کله‌جك سنه ، حتی کله‌جك عصر اولسه‌ده ینه عزممزه فتور کلمز . فردالری امیدله طولو بر ملت اولمز . طمرلرنده فکر استقبال جولان ایدن بر امت نکبت یوزی کورمز .

اون ییل اولدی ، بو اوغورده مجاهده ایدیبورم . کون کچدکجه شوقم آرتیور .شوقم آرتدقجه عزمم قوتلشیور . اون ییل‌اول آحاد درجه‌سنده ایسه‌ك بو کون مأت مرتبه‌سنه چیقدق . یارین بونلر طاغیله‌جق ، هر بری بر طرفه کیده‌رك قول بوداق صاله‌جق . کیم بیلیر ،نم کبی دها نیجه فداکارلر بو رز مکاهه آتیلمشلردر . بز بر فکرز ، قرارکاهمز دماغ اسلامدر ، استانبولك عظمتلی افقلرنده

یاشادیغمز کبی . اسپانك بوزلو طاغلرنده ، عربستانك قیزغین چوللرنده‌ده حیاتمزدن ، روحمزدن نشان وار .

اسلام عالمنك کچیردیکی دورهٔ غفلت ابدی دکلدر . طرف طرف بو کون ظهور ایده‌کلن حرکتلر ، ایقاظ وانتباهه دلالت ایدر . بر کون بتون بو مختلف قافله‌لرك صراط مستقیم اتحادده دست بدست وفاق اولدیغنی کوردیکمز زمان تسلیم حقیقت ایده‌جکز . تدریجی کورولن هر ایش ، موفقیتله نتیجه پذیر اولور . انسان بر آنده طاغك تپه‌سنه یوکسله‌مز .

بز ایلك بوراره کلدیکمز زمان نه قدر مشکلاته دوچار اولدق ؛ بو عصره کوره تربیه کورمك ، فکر آلمق ، صوکره دیننه ، ملتنه خدمت ایتمك ایچون طرز جدید مکتبلر آچدق ؛ کوزی باغلی خواجه‌لرمزی احوال عالمه واقف اولمق ایچون قرائتخانه‌لر کشاد ایتدك ، غزته‌لر کتیرتدك . آثار نافعهٔ علمیه تدارك ایتدك ؛ فکرلری خرافاتدن قورتارمق ایچون احکام شرعیه‌نك اساسنی ، علوم وفنون حاضره‌یی تعلیم اسبابنه تشبث ایتدك ؛

فقط بتون او کیجه‌لی کوندوزلی مساعیمزه رغماً بزی فساد عقیده ایله متهم قیلدیلر ، چوجقلری مکتبمزه کوندرمکدن منع ایتدیلر ؛ قرائتخانه‌یه کلدیلر ، جریده‌لری اوقومدیلر ؛ فقط بونلردن ذره قدر قلبمزه فتور کلمدی . (لا یخافون لومة لائم) آیت جلیله‌سنی نظر تفکره آله‌رق اصلا بو سوزلردن پروا ایلمدك . صوکرا یواش یواش مقصدمز آکلاشیلمغه باشلادی ؛ چوجقلر مکتبه کوندرلدی ، قرائتخانه علما ایله طولدی . جریده‌لر الدن دوشمز اولدی . بر قاچ ییل اول اوچ درت علما غزته اوقیورسه بو کون بیکدن فضله علما احوال عالمی منتظماً تعقیب ایدییور . بو کونلر بایرام مناسبتیله قرائتخانه تعطیل اولاجق دیه شکایت ایدیورلر : « بز تعطیل ایسته‌میز . قرائتخانه قاپانمایه‌جق » دییورلر .

بوندن آلتی سنه اول اوزرمده‌کی بتون اجنبی منسوجاتی چیقاره‌رق ممالك اسلامیه‌ده طوقونان لباسلری کیدم . ایکی سنه اول اصفهانده طوقونمش البسه‌لر کتیرته‌رك بتون مجتهدلره بر چوق علمایه مجاناً توزیع ایتدم ؛ فقط قبول ایتمك شویله دورسون ، اوزرلرنده قضارا بولنان یرلی قاشلری چیقاره‌رق فرنك البسه‌لرینی کیدیلر . بنم اسلام لباسمه « لباس یهود » دیدیلر . ابداً مأیوس اولمدم . صبر ایلدم .

تا او کونه قدر که علمانك کوزلری آچیلوب ، فکرلری اویانوب یرلی قماش کیمه‌سنك حکمتنی تقدیر ایتدیلر . وقتیله ملتنی ، ماضیسنی ، شان و شرف قدیمنی ، استقلال وموجودیت ملیه‌سنی ، حاصلی بتون بو عنعنات مبجله‌یی اونوده‌رق بر تقلید ، بر اسارت مادیه ومعنویه ایچنده قالان نجف علمای کرامنك هر بری بو کون مجاهدهٔ ملیت اوغورنده رزمکاه حیاته آتیلمش بر غضنفر حمیتدر .

جناب حقه بیکلرجه شکر اولسون ، مجتهدین و علمای کرام آراسنده بو اتحاد واتفاق ، بو غیرت تعالی وفعالیتی کورمك لطفنه مظهر اولدق . (هذا من فضل ربی) .

بوندن دها ایکی سنه اول اتحاد وترقی جمعیتی ایله علمای نجف آره‌سنده بر مناسبت صمیمیه وقلبیه حصول و تأسیسنه قرار ویردم . چونکه علمای نجف ، عثمانلیلردن صوك درجه متنفر ایدی . نجفده‌کی علمانك ایران افکار عمومیه‌سی اوزرنده‌کی تأثیر فوق العاده‌سی ایسه معلومدر . بو حالك دوامی هر ایکی طرف ایچون ضرردن باشقه برشیئی منتج اوله‌مازدی . الحمد لله بو کرن بوکاده موفق اولدق . بتون مجتهدین کرام بین الاسلام هر درلو نفاق وشقاقك دوامی ، مسلمانلری واسلامیتی محو ایده‌جکنده متفق بولوندقلرندن ؛ اسلاملر ایچون پارلاق ومسعود بر استقبالدن مطمئن اوله بیلیرسکز .

آراده تأسس ایدن بو مناسبات صمیمیه‌نك دلیلی ، کوندردیکم فوطوغرافدر . انشاءالله اسلاملر آره‌سنده‌کی نفاق هر طرفده بویله مبدل وفاق اولور .

صراط مستقیمك عالم اسلام قسمنده‌کی مقاله‌لر ، مکتوبلر ، خبرلر بوراده چوق کوزل تأثیرلر یاپیور ، بیوك بر ایقاظ و انتباهی موجب اولیور . وار اولسون بویله اسلام مجاهدلری . لطفاً کوندریلن نسخه‌لر منتظماً وارداولیور . دائرهٔ وحدتده سلامت عموم ایچون قلوب مرحدینه فیض بخشای مسعدت اولان صراط المستقیمك مقالات مفیده‌سنی انشاءالله تعالی عربی وفارسی لسانلرینه ترجمه ایدوب معنای توحید و اتحادی نشر وتعمیم ایتمك ، اعتلای دین وملته وقف وجود ایدن داعیلری ایچون بر وظیفهٔ مفخرتدر . شیمدی ایرانك استیلاسی بتون فکرمزی تارمار ایتدیکندن حیات ، ممات دردیله اوغراشیورز . اونك ایچون مکتوبمی قیصه کسیورم . عالم اسلامیتده مهم بر مرکز اولان نجف اشرفك احوالنه دائر مکتوبلر ، خبرلر کوندریرم انشاءالله .

شیمدی بتون علما ایران استیلاسیله مشغولدر . روس عسکرینك اخراجی حقنده تشبثاتده بولونلمسنی مجلس ملیدن شدتله طلب ایتدیلر روس امتعه‌سنه قارشی تحریم (بویقوتاژ) اعلان اولوندی . بو بابده چکیلن تلغرافلری لفاً کوندرییورم . جناب حق بتون مسلمانلر آره‌سنده‌کی نفاقی رفع ایله جمله‌سنی یکوجود ویك فکر ایلسون . بو کونکی الیم احوال ، نفاق و عطالت دندر . ان شاءالله بو کبی وقایع ؛ ملت اسلامیه‌نك تمامیله انتباهنی موجب اولور . جمله قارداشلره سلام ...

خادم الشریعة والملة

محمد رحیم بلبله‌لی باد کوبه‌لی

نجفده مقیم ایران اعاظم مجتهدینی طرفندن طهرانده شورای ملیه روس عسکرینك ایراندن خروجی ایچون تحریم امتعه (بویقوتاژ) یاپیلمسنی توصیه یولنده نجفدن فارسی اوله‌رق کوندردکلری تلغرافنامه صورتیدر .

طهران : مجلس شورای ملی جناب عالیسنه

مجلس محترمك افتتاحندن بری اون آی اولیورکه بز میعوثان ملتك

حسن مراقبه‌لری سایه‌سنده روس عساکرینك ایران‌مملکتندن چیقدیغنی ومداخلات‌متوالیهٔ‌ظالمانه‌سنك نهایت بولدیغنی بشر خبرك مترصدی بولنیورز.

فردای عید مسعودیدن بری کیزلی وآشکاره بر طاقم دسیسه‌لرك تعادیسندن طولایی حصوله کلمکده اولان قابینه بحرانلری بو اجرا آت مقدسه‌نك بر نوع موانعی اوله‌رق قالمشدر . حالا بوکون یکی قابینه‌نك جوابنده [لاقید قالمنی وسریعاً مخابرات دیپلوماتیقیه‌ده بولنمامسنی برنشانهٔ‌بر بختی عد ایدرز .

بوکون ، یارین کچیور ، فقط کون کچدکجه اساس قویم مشروطیت ، استقلال وطن وبلکه دیانت اسلامیه‌من مخاطره‌یه دوشیور . بو حاله قارشی الرمزی باغلایه‌رق اوطورمق تکالیفات دینیه ایجاباتندن دکلدر . آرتق انتظارلر حد نهایی بولمشدر .

اگر حقوق بین‌الملل مرعی وقوانینِ موضوعه‌سی معتبر ایسه نه زمانه قدر سکوت ونه‌وقته قدر انتظار ایده‌جکز . اگر نفس‌الامرده حقوق بین‌الملل مجرد الفاظدن عبارت وحقیقتدن عاری ایسه البته بز عموم علما بر مقتضیات احکام اسلامیه ، باشمزه چاره دوشونملی‌یز .

دیندارلغك ووطن پرورلکك برنجیسی اولان مجاهدهٔ اقتصادیه‌یی وروس امتعه‌سنك بالکلیه‌ترك وتحریمنی توصیه‌ایدر. واللهك عون‌وعنایتنی‌وحسن‌تأییدینی دیلرز . عاجلاً توسل ایله ثبات واقدام بیورمکزی وهرحالده نتیجهٔ‌حالی سریعاً اخبار بیورمکزی انتظار ایدیورز . تلغراف سابقمزك [١] جوابی خصوصنده انکلیز و روس سفیرلرینه ویردیککز جوابه‌ده‌سرعتله منتظرز. انشاءالله تعالی . ٤ شهر صیام سنه ١٣٢٨

محمد کاظم الخراسانی — عبدالله المازندرانی

بغداد روس قونسولوسی اورلوف بو تلغرافك مجلسه کوندرلمش اولدیغنی خبر آلیر آلماز ، نجفده ابوالقاسم شیروانی‌یه بروجه آتی عربجه برتلغراف کوندرمشدر !

« مستعجلدر » نجف : ابوالقاسم شیروانی

مجلس شورایه روسیه حقنده مضر بر تلغرافنامه ویرلمش اولدیغی مسموعمز اولدی . آیةالله خراسانی حضورینه کیده‌رك مذکورتلغرافنامه‌نك انتاج ایده‌جکی عاقبت وخیمه اوزرینه‌نظر دقتلرینی جلب ومضموننك‌استرداد ایتملرینی التماسده بولنکز .

اورلوف

مجتهد خراسانینك ابوالقاسمه ویردیکی جواب :

ابوالقاسم شیروانی جنابلرینه !

قونسولوس‌افندینك‌تلغرافلری مفهوممز اولدیغی کندیلرینه‌تبلیغ بیوریکز پروتستولریزه جواباً روس عسکرینك خروجنی وعد ایتمش بولندقلرینی وسائر دول متمدنه‌نك‌ده موافقتده بولندقلرینی ، آسایش مملکتك تقرری حصول بولور بولماز وطنمزدن چیقه‌جقلرینه دائر ویردکاری تأمیناتلرینی اونوتمسونلر .

بوکون که بلاد ایران تحت امنیتده‌در . وهر طرفده آسایش وانضباط تقرر ایتمشدر ، عموم ملت روس عسکرینك چیقاریلمسنی ایستیور وبونك ایچون قیام ایدییور . چونکه سکوت ایله وقت کچیشدیرمه‌نك عاقبتی وخیم اولمسنه‌مبنی‌بز محترم مجلس وقابینه‌مزدن‌اجنبی عساکرینك اخراجنی ایسته‌یورز .

مارغلیجدن :

دارالخلافه‌ده صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سنه

اهالیٔ اسلامیه‌سی متدین ، فرائض و وجائب اسلامیه‌یه رعایتکار اولان چاملق لواسنك‌اوچ قضاسی مرکزلرنده‌وکویلرنده بولنان درت بش مدرسه‌نك هربرنده یکرمیشر اوتوزر طلبه‌یه علوم [دینیه تدریس اولنیور . اصول تدریسك طرز قدیم دائره‌سنده جریانندن تیکملات تأخراته و فطرةً ذکی اولان طلبه‌نك قیمتلی زمانلری ضیاعه اوغرامقده‌در .

بو عالی مسلکه منسلك کنجلرك آز زمان ظرفنده فیضیاب‌عرفان و بحق حصه‌دار کمالات‌فراوان اولملری‌مقصد ترقی جویانه‌سیله‌مدارسك اصلاحنه،تدریساتك توسیع و تسهیلنه تشبث ودرسعادتجه بو بابده تشکیلاته توسل اولندیغی غزته‌لرده فرط شکرانله کورلمشدر .

چاملق بو اصول محاسن شمولك مظهر فیوضاتی اوله‌جق محللرك برنجیلرندن اولمسی آرزوسنده بولندیغمدن بو جهتك نظر اعتنایه آلدیرلمسی ومارغلیج قصبه‌سنده دردست تأسیس بولنان دارالمعلمین هیئت تدریسیه‌سنك‌سرعت ارسالنه‌توسطله بو دیندار کتلهٔ اسلامیه‌نك علماً دخی تنویری ومکاتب عثمانیه‌یه بو اهالیدنده معلم یتشدیرلمسی اسبابنك استکمالی فیوضات‌اسلامیه‌نك رهبر منیری و او عالم‌مقدسك مدار مباهاتی اولان صراط مستقیمك تأثیرات جلیله‌سندن بر صورت امیدوارانه‌ده منتظردر باقی هوالله‌العظیم

مارغلیج — اُدم صفی

سعی وصنعت ، تجارت وثروت :

بوهفته انتشار ایدن (١١٠) نومرولی صراط مستقیمده مندرج بولغورلی زاده رضا بك افندینك بر چوق حقایقی احتوا ایدن نظم بلیغنده اك زیاده نظر دقتمی جلب ایلیان شو: « حافظ وحارس دولت ، ملت : سعی وصنعتله تجارت ، ثروت ، کلمه‌لری اولمشدر . بوکلمه‌لرك هربرینك حائز اولدیغی دقایق اوزرینه خیلی مدت درین درین دوشوندم . غرب ایله شرق مقایسه ایتدمده حالمزه استقبالمزه چوق آجیدم . اوت ! دولت وملت ، سعی وصنعتله تجارت وثروتله قائمدر . فقط عجبا بو حقیقتی بزده اکلایان قاچ کشی واردر ، خلقمزدن معاشله یاشایانلرك قسم اعظمی آی باشنه قدر بتون جیبنده‌کی صرف ایدییور . حالبوکه اوروپالیلر هیچ اولمازسه معاشنك یوزده اونی آرتیرییور . بز مع‌التأسف تصرفه آلشمدیغمز ایچون خسته‌لق ، وفات کبی خصوصاتده نه‌یاپه‌جغمزی شاشیرییورز . آوروپالیلر ایسه متراکم یوزده اونیله تدابیر لازمه‌یه توسلده قصور ایتمیور . معاشله یاشامیان صنفی ایسه یاسلوك ایتدیکی صنعت وتجارتده بهره‌سز اولدیغی ایچون غایت بطی آدیملرله قابلومباغه یورویوشیله

[١] بو تلغراف سابقدن مقصد، روس‌وانکلیز سفیرلرینك ، کندیلرینك اطلاعی‌اولمقسزین ایرانك اجابله امتیاز واستقراض‌مذاکراتنده بولونمه‌ملرینه دائر تبلیغاتنه قارشی مجلس مبعوثانك « ایرانك مستقل بر دولت اولوب هیچ بر دولتك مداخله‌سنی قبول‌ایدمیه‌جکی » یولنده ویریله‌جك جوابك سفرایه تبلیغ ایدلمدیکنك لزوم بیاننه دائر چکیلان تلغراف‌در.

ایلروله‌مکه چالیشیور . یاخود باشلادیغی ایشی یاری یولده براقییور . حالبوکه آوروپالیلر انتساب ایده‌جکی مسلکه الزم اولان هردورلو وسائطی اکتساب ایتدکدن صکره ایشه باشلایور . ورقابتی قیره‌رق موانعی ازه‌رك شمندوفر سرعتیله یول آلیور . زنکین اولیور . دولت، ملتدن متشکل اولمق حسبیله ملت ، ثروت صاحبی اولدقجه دولتده زنکینلشیور . انقلاب مسعودی متعاقب همان هرمحله‌ده تشکل ایدن اوفق تفك شرکتلردن پك چوغنك فسخ معامله ایتمسی بزم ایچون پك آجیقلی بر مثال تشکیل ایدر . یاتجارتی ذل عدایدنلره نه‌دیملی ؟ ملتك اقتصاده عدم رعایتی مثلا بیك غروش معاشی اولان بر ذات آیده یوز غروش آرتیرسه بوندن نه حاصل اوله‌جغنی لایقیله تقدیر ایده‌مامسندن نشأت ایدییور . حساب ایدییورکه (۳٦۵) کونده تصرف ایتدیکی تصرف ایچون تضییق آلتنه کیردیکی مبلغ انجق بیك کسور غروش کبی اهمیتسز بر مبلغدن عبارتدر ظن ایدییور. دوشونمیورکه فرانسه‌نك جهان بانکرلکنی اکتساب ایتمسی ایشته‌بویله یوزده‌اون قدرجزئی برمبلغك تصرفنه کثرتیله‌الیشلماسندن ایلرو کلمشدر . بزم اقتصادی تقدیرایده‌مدیکمزك سببی آلمش اولدیغمز فنا بر تربیه‌نك تأثیریدر . تدقیق ایدیلیرسه کوریلورکه مخاطبکزدن یوزده طقسان طقوزی سزی چیقماز یوله سوق ایدییور . دییورکه «آدم سن‌ده ! پاره بریکدیروب نه اوله‌جق . اولوملی دنیا ! » اوت! اولوملی دنیا . طوغری. فقط اولوملی دنیاده اقتصاده رعایتله اغیاره محتاج اولمامق قابل ایکن شوکا بوکا آبرودوکمك نه‌بیوك حجالت ، نه بیوك مسکنت ! بوکون بزده مقتصد ، تجارته مالك بر ملت اولسه‌یدق استقراض ایچون آوروپایه یالو ارمازدق . اونوتمیه‌لم . « انماالاموال ... » اموال واولاد حیات دنیانك زینتیدر . آخرتده زینت دنیا ایله قازانیلور . زنکین اولورسه‌ق دها زیاده صدقه‌ویریرز. ایتامه دها زیاده معاونتده‌بولنورز . فقرایه دها زیاده‌یاردیمز اولور. لکن خلقمزك قسم اعظمی شمدیکی کبی فقیر اولورسه دوراندیش اولمازسه نه کندیسنه نه‌ده مملکتنه ،وطننه‌معاونتی اولماز .

ابوالعابد

بخارده :

در نسخهٔ جریدهٔ بر کزیدهٔ ۷۷ «صراط مستقیم ، این جملهٔ مفیدهٔ بنظر بر خورده‌که « انتباه عثمانیان انتباه عموم ملت اسلام‌است »

واقعاً ارباب سیاست اجنبیه بنابر دور اندیشی وهوشیاری وایقاظ عمومی‌که برای شان‌حاصل میباشد . این جملهٔ مفیدهٔ مشروح فوق‌را بسیار صحیح وبجا کفته اندالحق‌که چنین هست ومی باید بود؟ ولی‌چه میدانم ؛ که ملت اسلامیه بنابر استعمال « افیون » غفلت وبی اتفاقی‌که ازروی جهل وبی علمی بدان مبتلا می‌باشند محضاً بیك ندای صاحبان حمیت ووجدان بدون امداد ومعاونت شخصی (مسیونر های اسلامی) ازین خوابی غفلت بیدار شوند ! زیرا : افسرده‌کیٔ ملل اسلامیه بدرجهٔ (لاحیاة لمن تنادی) رسیده وبا خصوص برای بعض اهالی‌که درنقاط مجرای جهان افتاده اند چنانچه عکسی صدای دعوت « صراط مستقیم » بعداز شش ماه درانجا عکس می نماید پس ازین قیاس کرده شودکه بمحض کفتار وفریاد اهل قلم بدون از فعل وکردار مقصد پیش رفت نخواهد کرد !

لهذا اکر صحیحاً صاحبان حمیت اسلامی ومجاهدین ملت عثمانی همدردی وتعاون واتحاد عمومی رایش نهاد خود نموده ومقصد حقیقی شان درین بوده باشد وقول خودرا بفعل ثابت کردن می خواهند چنین لازم داردکه از طرف جمعیت اتحاد عمومی چند جماعهٔ اهل فضل ودانش مثال (مسیونر های فرنك) برای ایقاظ ملل متفرقهٔ اسلامی ودعوت نمود نشانرا بر شاه راه صراط‌المستقیم‌دین مبین احمدی‌که عبارت‌از اتفاق واتحاد وترقی علوم‌ومعارف میباشد . سرانجام نموده شود ؛ بااصلاح‌وترمیم حاضرهٔ امور داخلیٔ دولت عثمانی متفقاً جاری نمایند وسریعاً در جمیع نقاط مهمهٔ سیاسی حکومات اسلامیه بدون انتظار وقت ارسال بدارند زیرا : نتیجهٔ انتباه دولت علیهٔ عثمانی راجمیع ارباب سیاست دول فرنك درك کرده اند . بهر حال ازین مشغولیت حاضرهٔ داخلی دولت علیهٔ عثمانی استفاده نموده قبل از عکس‌فریاد جمعیت اتحاد بنابر غفلت وکم‌معرفتی ملل اسلامیه فریب ونیرنك دول فرنك‌بکمال سهولت جایکیر خواهد شد وفریاد وفغان ارباب حمیت ووجدان سایم :

(چون نوش داروی بعداز مرك سهراب خواهد بود)

بناءً علیه عموم ملل اسلام ازفرستادن ورسیدن ارباب فضل ودانش جمعیت اتحاد بسیار ممنون ومشکور وموجب ترقی وسرور شان خواهد شد ! مکراشخاص‌منتخبه‌که بصفت معلم ومربی وارشاد کننده فرستاده میشود ، میباید از اشخاص مستعد در امور پولتیق وسیاست ومتمکسك با امور مذهبی واحکام دینی بوده وصاحب مرحمت وحوصله وجرزه ونطوق بوده باشند .

نبـاید مثال بعض اشخاص بی وجدان وظلم پیشه‌که بدون از ترویج مدعای شخصی خود دیکر مسلك را ندارند . ویا مثال بعض کسانیکه برای اخذ وجر ومنافع شخصی خود اولیای امور غافل دیدهٔ سلطنت‌را تشویق بر استخدام نمودن نسوان فرنك بکنند . ودنائت آوردن وقنطرات آنهارا از یوروپ ایضاً درعهدهٔ خود کرفته بدان وسیله مبالغ کل بیت‌المال مسلمین‌را برای سیر وسفاهت خود استهلاك نمایند . اکر اشخص مربی وارشاد کننده چنین باشد . وای برحال تلامیذ ومریدها

آنکه پیرش اینچنین کمره‌بود .

کی مریدش را بجنت ره بود .

خلاصه اکر مربیها ومعلمین‌که برای از ابتدا رسیده متصف بااوصاف حمیده‌که دربالا ذکر کردیده می‌بودند امید بودکه تاحال ابنای وطن واطفال مکتب مادرین ایام نیز قدری روبترقی می‌نهادند لهذا از خدمت اولیای امور دولت علیهٔ عثمانی التماس کرده میشود.

که درفرستادن ارشاد کننده کانکه بخارج می روند ویا معلمین وغیره مأمورین اکر بصفت رسمی ویا غیر رسمی بوده باشدکه مقرر می کردند . امید استکه از حقیقت حال ودرجهٔ استعداد مادی ومعنوی آنها دولت بدرستی وقوف حاصل نموده بعد ازان اجازهٔ رفتن داده شود . وخصوصاً در نقاط مجرای بی خبر ملل اسلامیه زیرا از سؤی افعال واخلاق یك شخص معلم ویا ارشاد کننده نا اهل اسباب خرابی کلی وموجب اضمحلال وسوئی اخلاق عمومی یك ملت جسیم خواهد بود که جبیرهٔ ما آفات آن بس مشکل ودشوار است

نجف اشرف هیئت علمیهٔ محترمه‌سی طرفندن کوندریلمشدر :

صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سنه :

بعض جرائد اسلامیه‌ده علمای ایرانیه قارشی بر طاقم اسنادات ومفتریاتده بولونیلدیغندن بوبابده بر قاچ سوز سویلکه هیئت علمیه مجبوریت حس ایتمشدر .

مقام ریاست روحانیه دورهٔ مشئوم استبدادك عواقب وخیمه‌سنی الك اول نظر دقته آلمش وایران استقلال وسلطنتنك بقاسنی عزت وشوکت اسلامیه‌نك تعالیسی انجق مشروطیتده اولدیغنی تقدیر ایتمشدر . مشروطیتك حصولی ایچون هردرلو مساعدته بولنمه‌یی مسلمانلرك واسلامیتك منافی ایجابندن اوله‌رق تلقی ایتمشدر .

بوندن چوندرکه بو مقصد مشروعك حصوله کلمسی ایچون علما هر درلو فداکارلقلری اختیار ایتمشدر .

بحمدالله ایران دولتی بو مساعی سایه‌سنده نائل مشروطیت اولمشدر .

علمای کرام ، بتون اجانبك قوردیغی اینتریقه‌لر وچویردیکی طولابلره قارشی ، هر درلو افشاآت کاذبه‌لرینه رغماً ، بر چوق فداکارلقلر ایله بو اساس مقدسك وجود بولمسنه موفق اولمشلردر . بو موفقیتمزی بزه باغشلامق ایسته‌مین اجانب بزه هردرلو تحقیراتده بولندیلر . بعضاً منجم ، بعضاً ، طرفدار استبداد دیه هیئت علمیه‌یی تزییفده بولندیلر .

حتی الك اول منادیٔ حریت وطرفدار مشروطیت اوله‌رق جیقان آغای بهبهانی‌نك قتلنه سببیت ویردیلر .

بویله هیئت علمیه‌یی تهدید ایده‌رك مشروطیت وعدالتپرورلکندن عدول وانحراف ایتدیرمك ایسته‌دیلر .

ایشته بز بو بیاناتمز ایله هیئت علمیه‌نك مشروطیت پرورلکنی تکرار ایدر وحقمزده واقع اولان بالعموم افترالرك تکذیب بیورلمسنی استرحام ایده‌رز .

هیئت علمیهٔ نجف اشرف

شئون

دولت عثمانیه :

یك اهمیتلی بر تلغرافنامه . — اهمیتنه مبنی دون کیجه حضور سامئ صدارتپناهی‌یه تقدیم ایلدیکم زیرده‌کی تلغرافنامه‌نك نشرینی رجا ایدرم افندم . کربلا مبعوثی : مهدی

حضور جلیل جناب صدارتپناهی‌یه

وقتیله ملتدن ضبط ایدیلوب مشروطیتك اعلانی اوزرینه خزینه‌یه اعاده اولنان املاك مدوره‌دن جزیرة العربده‌کی اوتوز کسور میلیون دونمك بر طاقم شرائط مضره تحتنده یتمش سنه مدتله ظاهراً نجیب اصغر افندی‌یه حقیقتده اجنبی بر قومپانیه‌یه دردست احاله اولدیغنی اوراق حوادث یازییور . کشادینه یکرمی سکز کون قالمش اولان مجلس ملینك معلومات وموافقتی اولمقسزین حقوق صریحه‌مزدن اوتوز میلیون دونمك اراضینك یتمش سنه مدتله اجنبی بر قومپانیه‌یه اعطاسی عقلاً مستبعد ایسه‌ده اوراق حوادثك بو بابده‌کی نشریاتی طوغری ایسه معاملهٔ مروضه‌نك تأخیریله حقوق ملتك محافظه بیورلمسنی عثمانلی بر مبعوث صفتیله طلب ایدرم . « صباح »

نجیب اصغر افندی نامی آرقه‌سنه صاقلانمش فرنکلره یتمش سنه مدتله صاتیله‌جق ۳۰ میلیون دونملك عثمانلی مملکتی پارچه‌سنك شرائط اعطاسنی ، جرائدده کوردیکمز زمان ، بو قدر مهم بر مسئله‌نك مجالس عمومی نظر تدقیقندن کچمکسزین حل اولنمیه‌جغنه وافکار عمومیهٔ عثمانیه‌نك ، ایش ختامه ایرمه‌دن بوکا دائر مطلقا استیضاحده بولنه‌جغنه امین ایدك . کربلا مبعوث محترمنك بالاده مسطور تلغرافنامه‌سی خطا ایتمه‌دیکمزی آکلاتدی . مبعوث مشار الیه منافع اسلامیه نامنه تشکر اولنور .

تکذیب . — کچن نسخه‌مزده جامع عمرك بر قسمی روم مناسترینه صاتلدیغندن شکایتله قدسدن « صباح » رفیقمزه کوندریلن بر تلغرافنامه صورتنی اینانیلماز بر خبر دیه درج ایتمشدك . بو سفر مطبوعات اداره‌سی او خبرك طوغری اولمادیغنی غزته‌لره بیلدیرمش اولدیغندن بزده او تکذیب رسمی‌یی ، عیناً اشاغی‌یه نقل ایدیورز .

«غزته‌لرده حضرت عمر الفاروق جامع شریفنك برقسمی روم مناسترینه صاتلدیغی وبوندن طولایی افکار اهالی غلیانده اولدیغی مبین بر تلغرافنامه کورلمسی اوزرینه داخلیه نظارتجه قدس متصرفلغندن استیضاح کیفیت اولنمشدی ، بوکره مذکور متصرفلقدن کلن جوابده حضرت فاروقه عائد جامع شریفدن بر قسمنك روم مناسترینه صاتلدیغنه دائر اولان تلغرافنامه مندرجاتنك صرف کذب وتزویردن عبارت اولدیغی ، بوفکری تلغرافنامه‌ده‌کی امضا اصحابندن بشقه اهالئ اسلامیه‌نك هیچ بر فردی خاطره بیله کتیرمدیکی و غلیان افکار حقنده‌کی فقره‌نك قطعیاً اصل واساسی اولمدیغی بیلدیرلمکله تکذیب کیفیت اولنور . »

صراط مستقیم

صباح غزته‌سنه تلغرافی کشیده ایدنلر مسئله‌ده صلاحیتدار بر ذاتك نائب الشرعك مخالفتیله‌ده احتجاج ایدییورلردی . حکومت ایسه یالکز متصرفك افاده‌سنه عطفاً تکذیب واقعی نشر ایدییور . مشتکی عنه اولان ذاتك بو بابده نه درجه بیطرف تلقی اولنه‌جغی محتاج ایضاح دکلدر . کوکل ایستردی که حکومت ، اسلاملرك دین وتاریخیله علاقه‌دار اولان بو مهم مسئله‌یی تحقیقده یالکز متصرفدن استعلام ایله اکتفا ایتمیه‌یدیده بر کرده نائب الشرعدن مروی اولان اسباب مخالفتی استیضاح ایده‌رك افکار عمومیه‌یه قناعت واطمئنان بخش اولور بر تکذیب نامه نشر ایده‌یدی . مع مافیه صراط مستقیم مسئله‌یی خصوصی صورتده تعقیب ایده‌جك وبیطرف منابعدن آلنه غیرت ایده‌جکی معلوماتی قارئلرینك انظار تدقیقنه عرض ایلیه‌جکدر .

دولت علیه ، ایران . — ایران ممالکی داخلنده شورش ظهور ایدرك آسایش عمومی خللدار اولمغه باشلایه‌لیدن بری حکومت عثمانیه‌نك ایرانده بولنان تبعه‌سنك مال وجانی حمایه ایتمك اوزره حدود بوینده بعض عسکری تشبثاتده بولندیغی معلومدر .

دولت عثمانیه‌نك بو حرکتنه قارشی روسیه دولتی باب‌عالی نزدنده بعض مراجعاتده بولنمش، جواباً حرکت واقعه‌نك بر سیاست تجاوزکارانه شکلنی حائز اولیوب صرف تبعهٔ عثمانیه‌نك منافعنی کوزتمك وازهرجهت آنلری حمایه ایتمك ایچون اولدیغنی وحکومت عثمانیه‌نك معتقده بولنان ایران ـ عثمانلی حدودینی بر صورت قطعیه‌ده تعیین وتحدید ایدرك بوکبی مسائلك ظهورینه میدان ویرمه‌مکه حاضر بولندیغنی بیلدیرمشدر.

بوخصوص حقنده ژون ترك دیبورکه: «عین زمانده حکومت عثمانیه محدود بولندیغی بر ولایتك دول معظمهٔ سائره‌دن بری طرفندن اشغالنی قبول ایده‌میه‌جکندن پترسبورغ سفیری طورخان پاشایه پترسبورغ قابینه‌سی نزدنده، روس عساکرینك ایرانده اجرا ایلدیکی حرکات حقنده استیضاحده بولنمنی اشعار ایلمشدر.

وقوعبولان استخبارات تازه‌یه نظراً پترسبورغ قابینه‌سی‌ده مبحوث عنه اشغال وحرکات عسکریه‌نك موقت اولوب صرف روس تبعه‌سنی حمایه ایتمك ایچون اولدیغنی جواباً بیلدیرمشدر. دیکرطرفدن بزه ویریلن تأمیناته کوره، ایران کبی قومشو بر دولتك قوتلی بولنمسی کندی منافعنه دها زیاده الویریشلی اولدیغندن حکومت عثمانیه ایرانك منافعنی تأمین ایچون معاونت لازمه‌ده بولنه‌جقدر.» «صباح»

ایران:

ایرانده انکلتره وروسیه. — لونده ١٧ تشرین اول «تایمس» غزته‌سی نشر ایتدیکی بر بیاننامه‌ده جنوبی ایرانده آرقه‌سی کسلمین قاریشیقلر. وتجارتجه وقوع بولان ضایعاتدن صوکره اکر بعض حادثات مؤلمه وقوع بولورسه انکلتره‌نك تدابیر شدیده اتخاذینه مجبور اوله‌جغنی بیلدیرلمشدر. تدابیر مذکوره عدم مداخله پولتیقه‌سنه نهایت ویرمك وشبهه‌سز روسیه دخی شمالده بوکا کوره حرکت ایلمکدر. استقراض آنجق مقاسمه تام اولدقدن صکره اجرا اولنه بیلور.

حکومت هیچ شبهه‌سز سیاست داخلیه‌سنه دوام ایده‌جك وفقط روسیه ایله تماماً ائتلاف اوزره حرکت ایتمکدن باشقه برشی یاپمغه مقتدر اوله‌میه‌جقدر.

روسیه:

نیژنی پنایرنده منتظم وعظ. — روسیه‌نك هرطرفندن طوپلانه‌بر قاچ یوزبیك تجار، وولغا وآقا نهرلرینك موقع تلاقیسنده کائن نیژه‌نی نوغوردده تموز واغستوس آیلرنده پنایر قوروب آلیش ویریش ایدرلر. مجتمع تجارك اوچده بری، تورك عرقنك متنوع شعباتنه منسوب مسلمانلردر. بوراده تجارتدن غیری احتیاجات ملیه ودینیه‌یه متعلق مذاکرات‌ده اولور. روسیه‌نك اوچ سنه‌لك دور حریتنده «روسیه مسلمانلری اتفاق» دنیلن تشکیلات سیاسیه‌نك قونغره‌لری‌ده انعقاد ایتمشدر. پنایر محلنده جسیم بر جامع شریف واردر. صلاة خمسه‌ده، جامعك ایچریسی آلا یشیللی خلعت کیمش تجار جغتایی؛ پك توجامان قالپاغنك آلتنده یوزی کورنمز تورکمن؛ کوجوك، توپسز کلاهی اوزون ظریف جبهه‌سیله متفکر وپروقار ایرانی تورك، کوزی، یوزی الی هیچ طورماز، فعال جوال قزان تاتاری... الخ خنجاخنج طولار. هرسنه پنایر موسمنده اورنبورغ مفتیسی، نیژه‌نی امامیه معاون اولق اوزره، ایکی امام دها تعیین ایدر. بوسنه تعیین اولنان معاون امامل داملا جهانکیر حضرتلریله امام ملا عبیدالله عبدالرشید ایدی. قزانلی رفیقلریمزدن برینك یازدیغنه کوره بوسنه نیژه‌نی‌ده طوپلانمش اهالئ مسلمه بوایکی ذاتدن پك ممنون قالمشلر، چونکه صلاة جمعه‌یی متعاقب ویردکلری وعظلرده، معین بر پروغرام تعقیب ایدرك علم وهنرك لزومنی، احتیاجات حاضرهٔ ملیه‌نك نه‌لردن عبارت اولدیغنی صراحت وانتظام ایله اکلاتمشلردر. رفیقمزك محرری، مذکور وعظلرده بولنمش اولدیغندن عادی وعظلر دکلدی، بلکه مقتضای احواله کوره دوشنیلوب سویلنمش مؤثر نطقلر ایدی..»

عجبا دارالخلافه‌ده وعظلرمی، حاضرلانیوب سویله‌یان واعظلر کورمك نصیب اوله‌بیله‌جکمی؟

•

یکی بر رفیقه دها. — باکوده علی پاشا حنیف نامنده بر ذات، «طوغری سوز» عنوانلی برغزته نشرینه مساعده استحصال ایلمشدر. تبریك ایدرز.

روسیه‌ده مسلمانلره فخری شهبندر. — پترسبورغلی «نور» رفیقمزك ایشتدیکنه نظراً، روسیه‌نك ایکنجی پایتختی موسقوا شهرینه یرلی مسلمان تجارلردن حاجی حسین افندی فخری شهبندر ثانی تعیین اولنه‌جقمش. انشاالله «نور» ك خبری صحیح چیقار، واهالئ مسلمه‌سی اولان ممالك اجنبیه‌ده بو اصول مستحسن تعقیب اولنور.

دور سابقده دولت عثمانیه‌نك موسقوا فخری باش شهبندری پولاقوف اسملی، غایت زنکین وغایت اختیار بریهودی ایدی. برکت، بو آدم کچن سنه اولدی. متوفانك دولت عثمانیه‌یه مناسبتی، تورك ـ روس محاربهٔ اخیره‌سنده روس اردولرینه ارزاق متعهدلکی ایده‌رك میلیونلر قزانمش اولمسی وبالخاصه قلاص شهرینی روس شمندوفرلرینه غایت قیصه بر مدت ظرفنده خطوط حدیدیه ایله ربط ایده‌رك، اوزریمزه تعرض ایدن اردونك حرکتنی تسهیل ایلمه‌سی ایدی.. روسیه بو جدی خدمته مکافاةً، موی الیهه بیوك بر رتبه ویرمش؛ تورکیه‌ده ـ بیلمه‌یز نه‌دن؟ — فخری باش شهبندر نصب ایلمشدی!.

پترسبورغ جامع کبیری. - روسیه‌ده ساکن مسلمان قرداشلریمز برقاچ سنه‌دنبری اعانه جمع ایده‌رك نهایت بر سنه اول، پترسبورغك اك اشرفلی مواقعندن برینده، بیوك برجامع انشاسنه باشلامشلردی. جامع شریف، برآز تجدید ایله احیا اولنمش، سمرقندك امیر تیمور دوری طرز معماریسنده اوله‌جقدر. «یولدز» رفیقمزده کمال ممنونیت ایله اوقودیغمزه کوره جامع شریفك بناسی آرتیق خیلی ایلرولمشدر. بوسنه، شدتلی قیش باصمه‌دن دیوارلری اکمال اولنه‌جق وکله‌جك سنه تزیینات داخلیه وخارجیه ایله اوغراشیله‌جقدر. برقاچ میلیونه مال اولوب، اوتوز میلیون تبعهٔ اسلامیه‌سی اولان روسیه دولتنك پایتختنده، اوراده‌کی مسلمانلرك موجود وفعالیتلرینی تمثیل ایده‌جك بو معبد مقدسك انشاسی ١٣٣٠ سنهٔ هجریه‌سنده ختامه ایره‌جکدر.

چین:

لورد کچنرك چینه معاملکی. — چینده تورکچه نشر اولنان «ایلی ولایتی غزته‌سی» نك بیانه کوره چین عسکرینه معلملك ایتمك اوزره مشهور انکلیز جنراللرندن لورد کچنر دعوت اولنمشدر. لورد کچنر هندستان، سودان، مصر وترانسوالده بیوك محاربه‌لر ایتمش موفقیت قزانمش برعسکردر.

هندستان:

هند مسلمانلرنده آثار انتباه وحیات. — «حبل المتین» رفیقمز، بوسنه کچن سنه‌لره نسبةً دها زیاده مقدار مسلمانلرك قالکوته دارالفنوننه یازیلمقده اولدقلرینی خبر ویریبور. بوکنج مسلمانلرك چوغی هندلیلر ایسه‌ده ایچلرنده زیرا آفغان وایرانیلرده واردر. «حبل المتین» بوآثار حیاتك سببنی تورکیه وایران وقایع اخیره‌سنده کوریور: وقایع مذکوره هر ایکی مملکتده عرفان ومعلوماتی کافی ذواتك نقصانی واضحاً میدانه چیقارمشدر.

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسؤل: اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
۲۲ نومرو

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار :

مسلکمزه موافق آثار
جدیه مع الممنونیه
قبول اولنور

درج ایدلمین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشؤون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالک اجنبیه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۱۲ ۲۳ شوال پنجشنبه ۱۵ تشرین اول ۳۲٦ بشنجی جلد

علائم انقلاب

فرانسه‌ده تیموریول عمله‌سی ترک اشغال ایتمش ، صوکره اونلره پاریسک یر آلتی تیموریولی اینجیلری ، الکتریق تنویرات شرکتی عمله‌سی ، حتی طاشیجی ودولکرلرده قاتلمشلر ؛ برقاچ کون فرانسه‌ده سیاحت پک کوجلشمش ؛ برقاچ کیجه پارسک بویوک جاده‌لری ، بویوک قهوه‌لری ، تیاترولری قارا کلقده قالمش . الکتریکک کوز قاشدیران ضیاسنه آلیشقین فرنکلر ، کورموم آیدنلغیله اداره‌ٔ مصلحت ایتمشلر .. بوتون بو حوادثی کونده‌لك غزته‌لرك تلغراف ستونلرنده علی العجله اوقویوب کچدك . فقط بیلمم ایچمزدن نه قدر کیشی ، او وقایعه لزومی درجه‌سنده اهمیت ویردی ؟

انسان دائما ایشتدیکنه کوردیکیله معناویریر ، قیمت بیچر . استانبوللیلرك چوغی ، « غره‌و » دنیلدیمی ایکی سنه اولکی اوفاق تفك ترك اشغاللری خاطرلر . عمومی بر ترك اشغالك قوت ودهشتی ایجه اکلایه‌بیلمك ایچون ، ایچنده بولنمش اولمق لازمدر . بن ، مع التأسف ، اوسعادته مظهر اولاملردنم . ۱۹۰٥ سنه‌سی تشرین اول ترك اشغال عمومیسنده ، روسیه‌نك مراکز مهمه‌سندن برنده بولنیوردم . تیموریول وتلغراف عمله‌سی ایشلرینی براقیر براقماز ، شهریمز بوتون دنیا ایله مناسباتی منقطع بر جزیره‌ٔ اوقیانوسه دوندی : بریره کیده‌میوردق ، کیمسه کله‌میوردی ، مکتوب کونده‌ره‌میوردق ، تلغراف چکه‌میوردق ، هیچ بر طرفدن خبر آلامیوردق ... شهر اولجه موجود ذخیره وارزاق ایله قالمشدی ؛ کرك بو موجود وکرك جوار کوی وقصبه‌لردن آت وقیزاقله کتیره‌بیله‌جك ارزاق وذخیره احتیاجمزه طول مدت کفایت ایده‌میه‌جکدی . ترك اشغالك اوچنجی کونی ، اون بیتیور ، أت بیتیور ، چای وشکر بیتیور شایعه‌لری شهری قاپلادی ؛ ودرحال بونلرك فیأتی فیرلادی . او آرالق شهر ایشجیلرندن بر قسمی‌ده « غره‌و » یاپدی : تراموایلر طوردی ؛ غاز والکتریق فنارلری سوندی ؛ بعض دکانلر قپاندی ؛ محلی غزته‌لر چیقماز اولدی . اولجه روسیه‌نك دیکر شهرلرنده نه اولوپ بیتدیکندن خبر آلامیوردق ، محلی غزته‌لر کسلمه‌سیله آرتق شهرده‌کی وقایعی‌ده بیلمز اولدق . سوقاقلریمز ، کیجه‌لری ، اون بش یکرمی سنه‌دنبری بوسبوتون اونوتدیغمز غاز لامبه‌لری ایله کویا تنویر اولنیوردی . شهر مادی ومعنوی ظلمته باطمش دیمکدی . تیموریوللرله ، تلغراف عمله‌سنك وبرقاچ یرلی مؤسسه ایشجیلرینك ترك اشغالی ، شهریمزی ، هیأت اجتماعیه‌مزی ، درحال ، مدنیتجه یاریم ، بلکه‌ده بر عصر اولنه کیری‌یه چویرمشدی .

چوق کچمدی ، پك قورقنچ بر خبر ، بوتون شهری ییلدیرمله اوروملشه دوندیردی : فورونجیلرده ترك اشغال ایدیورمش .. دیمك اکمکسز قاله‌جغز ، آچ قاله‌جغز ! .. بو تهدید آلتنده یکرمی درت اوزون ساعت تیتره‌دك ؛ اما برکت ویرسون طوغری چیقمادی . اکر بو ده طوغری چیقسه ایدی وصوکره « غره‌و ، ده اوزاسه ایدی ، حالمز پك یمان اوله‌جقدی . مدنی مملکتلرك شهرلرنده بوتون حیات ومعیشت تقسیم اعمال تملی اوزرینه قورولمشدر ؛ اوبله ابتدائی جمعیتلرده اولدیغی کبی ، هرکس ویا هر عائله کندی حوائج ضروریه‌سنی کندی احضار وادخار ایتمز . اولریمزده ییه‌جك ، ایچه‌جکه دائر حاضرلغمز همان هیچ یوقدی .

واقعا روسیه‌نك ۱۹۰٥ ترك اشغال عمومیسی بش آلتی کوندن فضله سورمدی ومعنای تامیله ترك اشغال عمومی (غره‌و ژنرال) ده اولمادی ؛ زیرا روسیه‌ده موجود عمله‌نك هپسی « غره‌و » ه اشتراك

ایتمك شویله طورسون ، یالکز بر صنعتك ، مثلا تیمور یوللرینك بالجمله عمله‌سی بیله ایشلرینی ترك ایتمه‌مشلردی ... بونکله برابر ، حکومت عمله‌نك مطالباتندن بر چوغنی قبول ایده‌رك ، « غره‌و »ی طوردیرمه‌یه مجبور اولدی . اوروپا هیأت اجتماعیه‌لری ، بر قاچ کون سوره‌ن بر تیمور یول وتلغراف غره‌وینه طیانامازلر . مدنیت حاضره تیمور یول وتلغرافسز یشایاماز . تللر ورایلر ، مملکتلرك حقیقةً سکیرلری وطمارلریدر. بو سکیرلر ، طمارلر قوپدیمی ، مملکت اولور . تیمور یوللرك وتلغرافلرك بر کون ایشله‌مه‌سی ، مملکته ، میلیارلرله حساب ایدیله‌جك زیانی انتاج ایدر . بو جهتله مدنی دولتلردن هیچ برینك هیچ بر حکومتی تصور اوله‌مازکه ، تیمور یول ویا تلغراف عمله‌سنك بر هفته‌لق عمومی بر ترك اشغالنه قارشی ترك سلاح وحتی ترك موقع ایتمه‌سین ... روسیه حکومتی ، او متانت شدتیله معروف چارلق حکومتی ، روسیه‌نك فعالیت اقتصادیه‌سی ، غربی آوروپا دولتلری درجه‌سنده اولمدیغی حالده بیله ، تیمور یول وتلغرافلرك عمومیه قریب ترك اشغالنی کوریر کورمز ، پك چابوق یلکنلری صویه ایندیرمشدی .

⁂

روسیه اختلالی اولنجه‌یه قدر بعض متفکرلر ، مدنی ومنتظم مملکتلرده موجود حکومتلره قارشی قیامك آرتق غیر ممکن اولدیغنه قانعدیلر . اون طقوزنجی عصرك ربع اولنده واورته‌سنده بوتون اوروپایی باروت‌دومانلریله قاپلایان اختلاللر ، آرتق تکرر ایده‌میه‌جك دنیلیوردی . چونکه حکومتلرك النده ایی تعلیم وتربیه کورمش عسکرله سریع آتشلی طوپلر ، مکرر آتشلی تفنکلر واردر. حکومت علیهنه قیام ایده‌جك اهالی ایسه نه عسکر کبی تعلیملی ونظاملیدر ونه‌ده اویله مکمل اسلحه ایله مجهزدر .

۱۸۳۰ و ۱۸٤۸ اختلالرنده پك چوق ایش کوره‌ن باریقادلرك ایسه ، اسلحهٔ جدیده اوکنده هیچ حکملری یوقدر . بوفکر ، بر حقیقت مثبته کبی مکاتبده‌اوقودیلن تاریخ کتابلرینه بیله کیرمشدی لکن یکرمنجی عصر ، تا ایلك سنه‌لرنده بو ظنی وقایعیله تکذیب ایله‌مشدر . روسیه اختلالی ، ولو موقت اولسون ، حکومت چاریه‌یی یکدی . کرچه اهالینك النده سریع آتشلی طوپ ومکرر آتشلی تفنك یوقدی ، اما دیکر بر قوت ، اونلرك جمله‌سندن دها صاغلام بر قوت واردی : قوهٔ سعی ... بوکون ممالك مدنیه‌ده عمله اردوسی عسکر اردوسندن بالقوه ، دها زورلیدر : طوپ نه‌قدر بیوك چاپلی اولورسه اولسون ، آتشیله نهایت بر ایکی اوی ییقوب بر قاچ بویوك آدمی اولدیره بیلور ؛ حالبوکه تیمور یول عمله‌سنی ترك اشغالیله بر قاچ کون ایچنده بر مملکتی ییقوب بر صنف اهالیی ، سرمایه‌دارلری (قاپیتالیستلری) محو ایده بیلور !.. شمدی آرتق شهرلرك بر ییغین قالدیرم طاشلریله قورشونه قارشی باریقاد یاپلمه‌یه احتیاج قالمامشدر ، مملکتك بوتون شمندوفر تیمورلری ، تلغراف تللری اختلالجیلرك واسطهٔ مدافعه‌سی اولمشدر . باریقادلردن کچیله بیلور ؛ فقط تیمور یوللرك انقطاعیله حاصل اولان مسافات ناصل طی اولنه بیلور ؟ الیوم عمله اردولرینك تربیه وانتظامی‌ده ، اکثر ممالك متمدنه‌ده ، هله زمانمز عسکرلکك وطنی اولان آلمانیاده ، عسکر اردولرینك تربیه وانتظامندن پك‌ده دون دکلدر . آلمان عمله اوردولری ، بابل ، زه‌نکر قوماندانسی آلتنده ، مولتکه ورونك عسکرلرندن دها آز مهارتله حرکت ایتمیور . دیمك ، کچن عصرده قوللانیلان سلاحلردن دها مؤثر سلاحلرله مجهز بر صنف اهالی وارکه سلاحنی ایی استعمال ایده بیلسه ، حکومته دائما غلبه چاله بیلور .

⁂

لکن بو غوغا نه‌در ؟ نچون بر صنف اهالی حکومتدن ناخوشنوددر . بو حاضرلقلره بو ترتیباته ، بو « غره‌ولره » نه سبب وار ؟

مدنیت حاضره‌جه یزدن یوکسك ، یزدن ایلریده طوران ممالك غربیه اهالیسی آراسنده ، اومدنیت پك درین اوچوروملر قازمشدر. غرب اهالیسی ، یکدیکرندن غایت متفاوت بر قاچ صنفه آیریلیر . فرانسه‌نك بوتون رسمی دیوارلرینه « حریت ، مساوات ، اخوت » کله‌لری بویوك حرفلرله قازیلمش اولمسنه رغماً ، اوراده اجتماعی مساواتدن اثر بیله یوقدر ؛ اخوت ایسه بوش ، قوف ، معناسز بر لافدن عبارتدر . شرقده ، مثلا تورکیه‌ده ، برکویه، بر قصبه‌یه ، حتی بویوجك بر شهره کیدلسه ، اورانك بکی ، اغاسی ، رنجبری ، آراسنده‌کی فرق اجتماعی اوقدر کوزه چارپماز : اولری ، ییوب ایچه‌جکلری ، کینوب قوشانه‌جقلری ، وسائط سیر وحرکتلری ، اکلنجه‌لری ، همان عینیدر . بکك آغانك نه اوطوموبیلی واردر ، نه‌ده یاطی ؛ رنجبر ایسه ، شویله بویله قفاسنی صوقه‌جق بر قلبه‌یه مالکدر .

ذاتاً، بکك، آغانك قوناغی‌ده او قلبه‌نك بر آز دها بویوکجه‌سی، بر آزدها حالیجه‌سیدر. مدنیت حاضره، هیئات اجتماعیه‌لری یوکسلدیرکن صنوف آره‌سنده‌کی فرقك مقدارینی حالیله محافظه ایتمه‌مش، زنکینلر، بکلر، آغالر یوکسلدکجه یوکسلمشلر ؛ فقرا ، رنجبر، ایشجی پك آز ترقی ایتمش، حتی بعض جهتلرجه دوشمش، آلچالمش ؛ بویله‌جه آرا آچلمش ، درینلشمش، عادتا بر اوچوروم اولمش : غربده شهر عمله‌سنك اکثریتله یری ، یوردی یوقدر ؛ بوتون کونی یا معدن اوجاقلرنده ، بر آلتنده صو ایچنده تتره‌یه‌رك یاخود فابریقه‌لرده ، اعمالاتخانه‌لرده جهنمی بر آتش اوکنده قاوریلارق کچیرر ؛ کیجه‌لری ایسه متعفن وراطب بودرومولرده ، باشنی راقی ایله آپسنت ایله اویوشدیره‌رق ، کویا اویور . عمله‌نك بر چوغنده عائله حیاتی بیتمشدر ، حیوان ناطقه انسانلق‌سوسی ویرن‌قیوداتك اکثریسی بونلرده چوزولمشدر. عمله‌نك معاشی کندیسنی آنجق کونی کوننه‌کچندیره‌بیلیور . اختیار ، علیل ، ایشه‌یاراماز اولدیمی، قیریق بر ماکنه پارچه‌سی کبی، سفالت‌چاموری ایچنده سورونمه‌یه‌محکوم قالیور. ایشته شوعمله‌نك کوز اوکنده سرما-

یه‌دار، پارماقلرنده الماسلر پارلایان یوزیکلر، کوکنده برقاچ دفعه دکیشدیریلن بیاض کوملك ، قان فیشقیران بر چهره استهزا ایدر کبی دکیش طورر . سرمایه‌دار، هرکون، ایکی اوچیوز عمله‌سنی فرح فرح کچیندیره‌جك بر مصرفله یشار . بونك همان هیچ بر ایشی یوقدر . یازی اسویچره‌نك یایلالرنده، شمال دکزلرینك دکز حماملرنده ، قیشی ایتالیانك جنوب ساحللرنده ، مصرده ، یاخود بیوك شهرلرك تیاترو ، قونسر و باللرنده کچیرر . اك بیهوده شیلره اك چوق پاره ویرمکدن قاچینماز . برکیمسی برقاچ اوطوموبیلی واردر ، مترسنك یالکز برشاپقه‌سنه سکز اون بیك غروش ویرر ، ایچلرنده یاقوت ایله چیغاره یاقمقدن لذت آله‌جق قدر بودالالر بیله بولنور ... بونلرك حیاتلری متمادی ذوق وصفادر ، مالك اولدقلری شرکت اسهامنك تمتع وفائضی بونلری ، بلا تعب یشادیر، کیدر ...

عمله ، بوتمثل سعی ، نظرنده عطالتله ثروتی تجسیم ایدن سرمایه‌داره بوکون، غیر قابل اطفا بر آتش غیظ صاچان کوزلرینی دکش . اونی یمکه حاضردر : « شمدیکی قیام و عصیانلرك منبع روحیدی ، آشاغی صنفلرك کوزلرینی قاشدیره‌جق صورتده یوکسك صنفلرك اظهار ایتدکلری دبدبه وسفاهتدر . ثروتك تأمین ایده‌جکی تصور اولونان سعادته برعطش شدید، سرمایه دارلره قارشی محرق بر حسد، وحشی بر کین، ایشته بو منبعدن نشأت ایدیور؛ ضرب مثال دیدیکی کبی، بری یبری باقار، قیامت اوندن قوپار...

عمله ، ذاتاً سرمایه‌دارلره تسکین اولوناماز بر عداوت بسله‌یوب طورررکن اوته‌دن برطاقم مقتصدلر ، متفکرلر چیقدیلر واوکا دیدیلرکه : بوتون بو ثروت وسامان ، بوتون بودبدبه وحشمت ، بوتون بو ذوق وسفاهت ، سنك آلین ترکدن ، سنك سعی تعب آورکدن چالینوب وجود بولمشدر . سن ایشلیورسك ، فقط سنك سعیكك قیمتی تماماً اوده‌نمیور . واواوده‌نمه‌مش سعی قیمتیدرکه بو ایشسز وتنبل آدملره تمتع دیه طاغیدیلیور . سن چالیشدیغك حالده ، آچسك ، چپلاقسك ؛ اونلر چالیشمادقلری حالده لزومندن بیك کره ، میلیون کره فضله ثروتلرینی ناصل صرف ایدوب بیترمکده مشکلات چکیورلر . سن سعیكك قیمتنی تماماً تأدیه ایتدیره‌بیلسه‌ك ، آچلقدن ، سفالتدن قورتولورسك ، بو عاطل سفیهلرده اورته‌دن قالقار . ثروتی خلق ایدن سعیدر . سعی مقابلی اولمایان ثروت ، ثمرهٔ سرقتدر . سن سعی ایله ثروتی ایجاد ایدیورسك ؛ محافظه‌سنی‌ده بیل ؛ شمدی‌یه دکین چالنمش آقچه‌لریکی‌ده استرداد ایت ؛ بو ایشله‌مدن ییه‌ن ، سنك صرتکده یشایان طفیلیلری ، سرمایه‌دارلری ، اورته‌دن قالدیر ؛ بونلرك حیاتی، سنك غفلتك ، حقکدن بیخبر قالمه‌ك سایه‌سنده حالا دوام ایده‌بیلیور . غفلتدن اویان ، حقکی بیل ! قانی أمه‌ن طفیلیلردن قورتول ! — لکن شمدی موجود حکومتلری سرمایه‌دارلر اللرینه کچیرمشلر ، رأس کاره کندی خدمتجیلرینی اوطورتمشلردر . استبداد، مشروطیت، جمهوریت ، نه ناملرله یاد ایدیلورسه ایدیلسون ، حکومات حاضره سرمایه‌دارلرك امالنه خادم ، اونلرك منافعنی مدافعه‌یه مأموردر . سرمایه‌دارلغك (قاپیتالیسمك) بویوندریغندن قورتلمق ، اسارتندن خلاص اولمق ایسته‌رسه‌ك ، موجود حکومتلری دویر ، یرلرینه ارباب سعیك، عمله‌نك حکومتنی قور ! زمانمزك هیئات اجتماعیه‌لری‌ده سرمایه‌دارلق تمللرینه مستنددر . یالکز حکومتلرك تبدلی‌ده غایهٔ مطلوبه‌یه ایرشدیرمز ؛ هیأت اجتماعیه‌لرك شکلی ، تعضوی تبدل ایتمه‌لیدر . کهنه، پیرامش ، زوالی قریب ، سرمایه‌دارلق هیئات اجتماعیه‌سنی تملندن ییق ، یرینه حقیقی مساوات ، حقیقی حریت ، حقیقی اخوت اوزرینه مستندیکی جمعیت اشتراکیه‌یی بنا ایت ! فقط بوعظیم انقلابك حصولیچون، اتحاد لازمدر ؛ عمله‌لر ، ای « بوتون دنیانك عمله‌سی برلشکز ! » انجق بو بو اتحاد سایه‌سنده مقصدیکزه ایریشرسکز ...

بوندایی ، بودعوتی ایدن مقتصدین اشتراکیون ، جمعیت اشتراکیه‌نك تأسیسنه خدمت ایتمك اوزره متنوع وسائط ارائه ایتمشلردی‌که بونلردن بریسی‌ده عمومی تعطیل اشغاللر ، « غره‌وژنراللر » ایدی . قرن حاضرك ابتدالرینه قدر ، تعطیل اشغاللر شمدی کوردیکمز اهمیت عظیمه‌یی هنوز حائز اوله‌مامشلردی . صوك سنه‌لرده تعطیل اشغاللر کیتدکچه صیقلاشیور ، روسیه غره‌وی بوسلاحك درجهٔ دهشتنی یارو اغیاره تسلیم ایتدیردی . عمله جمعیتلرینك افرادی، انتظامی سنه‌دن سنه‌یه آرتیور . آلمانیانك بعض قراللقلرنده ، مثلا ساقسونیاده افراد اهالینك اکثریت عظیمه‌سی عمله‌در ، اشتراکیوندندر . اکر عمله‌نك اتحادی ، تعضوی دها زیاده ترقی ایدوب، بوتون ممالك مدنیه‌ده مشترکاً دکل ، حتی یالکز بر مملکتده حقیقی بر تعطیل اشغال عمومی یاپابیلور وبونی بر مدت دوام ایتدیرمه‌یه موفق اولورسه ، تشکیلات حاضرهٔ اجتماعیه ، اشکال حاضرهٔ حکومات ، درحال دکیشور . شمدی همان هرکون ، اوته‌دن بریدن استخبار اولونان تعطیل اشغاللر ، بو انقلاب عظیمك پك چوق کچکمه‌یه‌جکنه علائم واشاراتدر . فورطنه قوپمادن افقك اك اوزاق کنارلرنده قره قره بلوطلر طوپلانیر ؛ کورینور کورنمز صولغون شمشکلر چاقار ؛ ایشیدیلور ایشیدیلمز خفیف کوك کورلتیسی کلور ...

بز شرقلیلر بوفورطنه‌نك قوپمه‌سنی ایسته‌مه‌لیمی‌یز ؟ — های های ! چونکه شرق متفکر ، بوتون حیاتنده مفتون حق وعدالت قالمشدر . عدالت مجرده‌یی کوکدن یره ایندیرمك ایسته‌ین شرق اولمشدر . انسانیتك پیغمبرلری ، منجیلری هپ شرقدن ظهور ایتمشدر . زمانمزك ثروت وسعادتدن محروم ، مواعید قدیمهٔ تسلیت‌بخشایه اعتقادسز کتلهٔ سفیله‌ٔ مساعیسنه ضیادار بر استقبال نجات کوستره‌رك فلاکت روزمره‌لرینی تهوینه چالیشانلرك امام اعظمی طبق اسکیدن اولدیغی کبی ینه برشرقلیدر ، برسامیدر !

ثانیاً غربك انقلاب اجتماعیسی ، شرق اهالیسنه هیچ اولمازسه برمدت سربست نفس آلدیریر ؛ زیرا اوروپا سرمایه‌دارلغنك کیجه‌لی کوندوزلی چالیشدیردیغی ایکی کوله‌سندن بریسی غربك عمله‌سی ایسه، دیکری‌ده شرقك بوتون اهالیسیدر ...

آ . ی .

قونفرانس

انکلیزلرك اولتیماتومی مناسبتیله ایران حقنده

قونفه‌رانس، تشرین اولك اوتنجی پازار کونی . بك اوغلنده اوده‌ئون تیاتروسنده آلاتورقه ساعت طقوزده ،ویریله‌جکی اعلان اولونمشیدی . دها سکز بچق اوله‌دن بتون قولتوقلر ولوجه‌لر خنجا خنج دولمشیدی : عثمانلیلر ایرانلیلر ، تاتارلر ... بتون اقوام مختلفهٔ اسلامیه‌یه منسوب منورالفکر ، کزیده ذوات .. بر چوق ضابطان محترمهٔ عثمانیه .. ارمنیلردن وسائر اقوام شرقیه‌دن بعض ذوات .. انکلتره وآمریقا باش ترجمانلری ودها بعض سفارتلره منسوب ذوات .. بر خیلی‌ده اجنبی غزته مخبرلری ...

قونفه‌رانس ساعت طقوزده باشلادی . آره‌ده بش دقیقه‌لق بر فاصله ایله کیجه ساعت بره قدر درت ساعت متمادیاً دوام ایتدی .

خطبای کرام ، قارا بك حضرتلری طرفندن برر برر حضار کرامه تقدیم اولونیوردی . هر بری طرفندن مهم مهم نطقلر ایراد بیوریلدی ، بتون دردلر اورته‌یه دوکولدی . مسئله‌نك اهمیت فوق‌العاده‌سنه مبنی بتون نطقلر عیناً ضبط اولونه‌رق بروجه آتی صره‌سیله درج اولوندی :

قرا بكك نطقی

محترم قارداشلر ،

بوکون سز قارداشلرمزی بورایه دعوت ایدیشمزك سببی،انکلتره حکومتنك صوك کونلرده ایران دولتنه ویردیکی اولتیماتومدر . ایرانك ماضیسی وحال حاضری واوکا قارشی بسله‌نن فکرلر ، اوروپاجه ، باخصوص ایکی دولت معظمه‌جه اوبله قاریشیق برمسئله تشکیل ایدییورکه بو بابده تنویر افکار ایچون بر چوق ایضاحات ومعلومات اعطاسنی مجبوری والزم کورییورز . بوندن طولایی بو مجلسی ترتیب ایده‌رك ایران وشرقك احوالنه ، اوروپالیلرك دسائسنه وقوفی اولان قارداشلرمزدن فکرمزی تنویر ایچون برقونفه‌رانس ویرملرینی رجا ایتدك . ایلك اول ایراد نطق بیوره‌جق ذات ، ایران علمای کرامندن اولوب اوچ درت سنه‌دن بری انقلاب ایچنده حیات کچیرن وبیوك بیوك خدمتلر ایفاسنه موفق اولان ونجف اشرفده‌کی حریتپرور مجاهدلرك نماینده‌سی ، تمثال فضل وحمیتی بولونان حاجی شیخ اسدالله افندی حضرتلریدر،تقدیم ایدییورم... [آلقیشلر]

⁂

شیخ حاجی اسدالله افندینك نطقی

افندیلر،روح ملت ووطنی تجسیم ایدن نجف علماسی طرفندن کرسی ٔ خطابته چیقه‌رق بر قاچ سوز سویلمك ایچون مساعده‌کزی استرحام ایدییورم.

افندیلر، بنم بوسوزلرمی همان هیئت کرامك ترجمان افکار وحسیاتی دیه تلقی بیورمکزی رجا ایلرم .

ایران احوالنه ، ماضیسنه ، تاریخنه دائر سائر برادران کرامز طرفندن نطقلر ایراد اولنه‌جقدر . بنده‌کزك عرض ایتمك ایسته‌دیکم شودرکه:اوته‌دن بری اوروپا دولتلری ، عالم اسلامك تعصب وجهالت ایچنده بوبان اولدقلرینی هر زمان باشمزه اوره‌رق بزی وطولایسیله اسلامیتی وبتون مسلمان عالمنی انواع تهمت ایله اتهام ایدرلر ، وبو اتهاماتك قسم اعظمنی علمایه تحمیل ایلرلردی .

بو حالی کوره‌رك متأثر اولدیغمز جهتله بو مسئولیتی اوزرمزدن قالدیرملم واسلامیتك روح واساسی عدالت ومشروطیت اولدیغی بتون جهانه کوسترملم ، دیدك . وبونك اوزرینه مجاهداته کیریشدك. بو یولده بتون مشکلاتی اقتحامه عزم ایتدك ، هر درلو فدا کارلغه آماده اولدق . نه‌قدر موانعه دوچار اولدق ، فقط هیچ بری عزممزی قیره‌مدی ، یولمزدن بزی چویره‌مدی.بز هر درلو ایجابات زمانی نظر دقته آله‌رق ، اوروپادن کلن انسانیت ومدنیت جریانلرینی استقبال ایده‌رك بتون موجودیتمز ایله تجدد وتعالی‌یه چالیشدق . بز ظن ایدییوردق‌که بوخصوصده اوروپا بزه دست معاونتنی اوزاده‌جق ، هر درلو تسهیلاتی ابراز ایده‌جك ؛ فقط مع الأسف بو ظنمزك بوسبتون عکسی ظهور ایلدی ، بتون چالشدقلرمز محو اولوب کتدی . بز نه ایچون بوقدر اوغراشیوردق ؟ بز ایسته‌یوردق که وطنمز محفوظ قالسون،ملتمز حر یاشاسون . لکن اجنبی انتریقه‌لری مساعیمزی عقیم براقدی .

معلومکزدرکه ایران ملتی مدنیته وانسانیته خدمت ایتمش بیکلرجه سنه‌لك قدمه مالك بر ملتدر . ماضیده مدنیته خدمتی سبق ایتدیکی کبی استقبالده‌ده انسانیته چالشمغه آماده‌در . محضا بونك ایچون مجاهداته قیام ایتدی . بزلر نه‌قدر چالیشدق‌که اجنبی بویندوروغی آلتنه کیرمیه‌لم : مع التأسف مجاهداتمزی عقیم براقمه قالقدیلر . ایران نه ایچون مجاهده ایدییوردی ؟ ایران حریتدن ، عدالتدن باشقه نه ایسته‌یوردی ، ایران بوعاقبته لایقمی ایدی ؟ فقط طاش اوزاقدن کلمز ، دیرلر . حقیقت اویله‌در . بز انکلتره‌یی دوست ، حریتپرور ظن ایدییوردق، انسانیت پرور بیلیوردق !.. نه‌قدر آلدانمشز ! قوجه حریتپرور دولت ! نه اولدیغنی اثبات ایتدی ! بزه بر اولتیماتوم ویردی :اوچ آیه قدر اغتشاشك اوکنی آلمازسه‌ق ایرانه کیره‌جکمش .. کویا جنوبده اغتشاش وارمش !ایشته ایران وقایعی کوز اوکنده جریان ایدییور. بتون دنیا بیلیرکه جنوبده اجنبی مداخله‌سنی موجب اوله‌جق بر اغتشاش اولمامشدر.

فقط مقصد بللیدر : استقلالمزی محو ایتمك . وطنمزه تعرض ایلمك ایستیورلر . لکن بو متعرضلر وبتون جهان بیلملیدرکه ایران اولمیه‌جکدر ، ایران أسیر اولمایه‌جقدر . بونی بتون ایران ملتنك ، بتون ایران علماسنك ترجمان افکاری اوله‌رق سویلیورم . مع مافیه ظن ایدییورمکه حریت واستقلال اوغرنده میلیونلرجه قربان ویرن ووطنلرینه بحق مهد حریت عنوان مفخرتی قزاندیرن قوجه انکلتره ملت نجیبی بو وحشته اشتراك ایتمیه‌جکدر.چونکه اشتراکی تاریخ وروحنه قارشی بر حرکتدرکه بز انکلیزلری بودرکه‌دن عالی کورمك ایسترز خلاصه یدی ، سکز بیك سنه استقلالنی محافظه ایتمش بر قوم هیچ بر زمان اسارت آلتنه کیره‌من . دائما حر یاشامش ملتمز هر درلو فدا کارلغه حاضردر . بز استقلالمز اوغورنده أولورز ، قادینلره ، چوجقلره وارنجه‌یه قدر . بتون افراد ملت بوخصوصده یکوجود ومتحددر . بر مقتضای دیانت تك بر وجود قالنجه‌یه قدر بتون ملت دشمنله نچه‌لشیر ، ینه وطننی ، استقلالنی ترك ایتمز . ایرانی مأکل اتخاذ ایلمك ایسته‌ین آچلر بیلملیدرلرکه ایران قان دریاسنه تحول ایتمدکجه هر درلو استفاده‌دن محروم بر خرابه‌زاره دونمدکجه دشمن ألنه کچمیه‌جکدر ... [شدتلی آلقیشلر]

⁂

حسین دانش بكك نطقی

بونی متعاقب ادبای ایرانیه‌دن حسین دانش بك ایراد نطقه باشلادیلر :

افندیلر ،

ایرانك اخیراً كچیرمش اولدیغی انقلاب حقنده تفصیلاته كیریشمك وبونك تاریخچه‌سنی یاپمق زائددر ظن ایدرم . چونكه تكمیل عنعنه‌سیله ایلك دورهٔ اختلالندن تاصوك دورهٔ تكامله قدر كچیرمش اولدیغی صفحات صره‌سیله غزته‌لره كچمش ومدققین ، مستشرقین طرفندن لایقیله تدقیق اولنمش ، دلائلیله ، وثائقیله درج و كتب ایدلمشدر . ماضی‌یه عائد یالكز برشیئی ذكر ایده‌جكم : قدمی ، اسكیلكنی !.. بش ، التی بیك سنه‌لك عنعنه‌لره قاریشان برزمانه باقه‌جق اولورسه‌ق ایرانك پك قدیم بر دولت اولدیغی تظاهر ایدر . برملتك قدمی اولمق برشرف مخصوص‌در . قدم یشامغه لیاقتی اثبات ایدر . دیمك یشامغه لایق ایمشكه یشامش . برمزیتی اولمایان ، قومشولری آراسنده یشامغه لیاقتی بولونمایان برملتك پك چابوق مضمحل اولدیغنی تاریخ دفعات ایله اثبات ایتمشدر .

شوقدر واركه اوقدمی تشكیل ایتمش اولان بر دوره واردركه اونی وجوده كتیرن بر صفحات تكامل موجوددر . او اسبابه مبنی دركه ایران بوقدمی احراز ایتمشدر . ایرانك كچیردیكی ادوار آره‌سنده بیوك انقلابلر ظهور ایتدی : اولا اسكندر فتوحاتی ، صوكرا عرب استیلاسی ، دها صوكرا روم منازعاتی ، ونهایت بوكونكی حال ، كه بو دردنجی‌یی تشكیل ایدر .

شوحالده بوقدر معظم بر حكومت ، هندستانه حاكم اوله‌جق ، وسیع قطعاتی الهكچیره‌جك برملت نصل اولمش‌ده بوكونكی دركهٔ انقراضه دوشمش ؟ بورالردن بحثه حاجت یوق . او ادوارك صوكرا درجه درجه دوشمسی وبوكونكی انقراضی وجوده كتیرمسی بر چوق اسباب تحتنده‌در . ایران اوزرینه مستولی و فاتح اولان ملتلرك آثار ایرانیه‌یی تخریبه چوق مدخلی اولمشدر ، كه ملتی ده ژه‌نه‌ره ایتمكه چالیشمشدر .

یالكز شونی سویلیه‌جكم‌كه ایرانك قدمی دیدیكمز وقت بونده بر مزیت كوریپورز . ولوكه نابودی‌یه محكوم اوله‌جق كبی كورونیور‌سه‌ده آیری آیری برطاقم قوتلر موجوددركه حسن استعمال وتهییج وتشویق ممكن اولسه‌یدی ، بر هیئت مجتمعهٔ متكامله موجود اولسه‌یدی ، بوكون حقیقةً ایرانك كندینه لایق بر موقعی بولنمش اولوردی .

ایرانی یاشاتان او قوتلرك برابسی شودركه ایرانه كلن فاتحلر واقعا مملكتی استیلا وتسخیر ایتمشلر ؛ فقط (آسیمیله) ایده‌مه‌مشلر . ایرانلیلر ملیتلرینی هیچ بر قوته قارشی ترك ایتمه‌مشلر . اورایه كلن فاتحلر قلیجله مظفر اولمشلر ، فقط معناً مغلوب اولمشلر . حقیقی غلبه ایرانده قالمش .

بر مسئله وار : ایرانك بوندن صوكرا یشامسی ممكن اوله‌جقمی‌در . ایران بر چوق خطالرده بولونمامش دیسه‌م یالاندر . عصرلرجه دور استبداد آلتنده ایكه‌دی . اودورده اهالینك كوردیكی ظلم ، ذكاسنی ایشله‌میه‌جك بر حاله كتیرمشدی ، كه ارتق بویله دماغلردن بیوك بر شی بكله‌نه‌مزدی .

سیاسةً بر خطا دها اولدی : ایران ایكی قومشو دولتك رقابتندن استفاده خولیاسنده بولوندی . ظن ایتدی‌كه هپ بویله قاله‌جق ، یكدیكرینه رقیب بو دولتلرك ائتلافلری هیچ بر زمان قابل اولمایه‌جق . حالبوكه عكسنی وقوعات اثبات ایتدی . دیمك ایكی دشمن دوست اولورلرمش .

بونكله برابر استقبال ایچون بدبین اولمق ایسته‌مم . چونكه ألویركه بوقوتلر ینه اجرای تأثیر ایتمكده وفعال بر حالده بولنمقده‌در . یوقسه ایرانی شاشیرتان بوناكهظهوروقعه‌در . ایران دوشونمشدركه اكر استیلادن قورتولورسه حسن اداره ایله حیاتنه بر انتظام ویره بیله‌جكدر . پك اوقدر خاطره كلمزدی‌كه خارجدن بوقدر ممانعت كورسون .

بر مسئله وار : بر ملتك قدیم اولمسی وماضیده چوق شیلر كتیرمسی مدار افتخار اولمق اوزره كافی دكل . ایلریسی ایچون‌ده یاشامق قوتی اولملی . اونك ایچون بوندن بویله یاپه‌جغی شی — نصل‌كه یاپمغه چالیشیور — انتناسیونالیزبرحاله كلمكه ، باشقه ملتلركبی یشامغه غیرت ایتمك‌در . اوروپالیلره یاناشه‌رق اوسلسلهٔ دولیه‌نك ، او فاملیانك ایچنه كیره بیله‌جك بر مسلك طوتولمق لازمدر .

فقط ، كچمش سیأتی بر دها یاپمامغه متوقف‌در . مثلا : اوروپاجه مشهور بر شی وار : « شرقده عدالت تماميله اجرای حكم ایده‌من . » بونك عكسنی اثبات ایچون عدالته ، تعلیم وتربیه‌یه ، بر چوق فضائل كزیدهٔ اجتماعیه‌نك توسیعنه چالیشملی . بر زمان كلیركه مملكتی نصل اداره لازم اولدیغنی ، نصیحت آلمقسزین ، تنظیمه موفق اولورلر .

فقط هر شیئی بیلیرم ادعاسنده بولنمق خطادر . خصوصیله « قونستوتسیون » دنیلن شی غربدن كلدیكی جهتله ، ممكن مرتبه ، اهالینك استعدادی نسبتنده ، نطقلرله وسائر واسطه‌لرله بونك ذهنلره القاسنه لزوم واردر ؛ حالبوكه ایرانده بویوقدی . فلاكتی‌ده اوندن‌در . بوصورتله یاپیله‌جق اولورسه استقبالده‌ده یشار .

یالكز بر مسئله دها وار : بعض محللردن « بزه ایران شویله یاپیور ... سیاستده شو خطا ایدییور ... » كبی سوزلر ایشیدیلمنجه ایلك وظیفه‌مز ، عجباطوغرومی ، دكلمی ؟ بونده بر تزویر سیاسی وارمی ، یوقمی ؟ بونی تدقیق ایتمك‌در . چونكه خارجدن كلن اخطارسیاسی‌یی دائما دیكله‌مزیز ، سیاسی نغمه‌لره دائماقولاق آصملی‌یز . « بز بیلدیكمز كبی یاپارز ، ایی دوشنور وایی اداره ایدرز » دیرسه‌ك یاكلش بریول‌در .

برده دوشونملی‌كه ساسانیان ملوكی آراسنده نوشیروان كبی بر پادشاه واردر . دنیانك هیچ بر نقطه‌سنده آثار مدنیت اوفاق بر ایز كوسترمه‌مش ایكن بوپادشاه عدالتپرور مملكتی مظهر عمران ایلدی ، وپیغمبر آخرالزمان بیله كندیسیله افتخار ایتدی . بویله برملت ایچون ایلروده‌ده عدالی تأسیس ایده‌جكنه امنیت واطمئنان اوله‌بیلیر . ایرانیلرك استعدادینی ، ذكاسنی كیمسه انكار ایتمز : یالكز تجربه‌سز-

لكلری وار . وبوده اخلاقك بوزولمسی نتیجه‌سی اوله‌رق خطاره دوشولمشدر . مع مافیه اوده كیتدكجه . اوروپا ایله اختلاط سایه‌سنده زائل اولاجقدر . برملتكه حقنده (لوكان العلم فی الثریا لناله الفرس) بیورلمشدر . علمه اوقدر مفتون برملتك هیچ بروقت آتیسندن نومید اوله‌مام .

برمسئله دها واركه ایران ایچون اسباب سعادتدن صایبلیر : خونی، لسانی وعرقی اوله‌رق ملت واحده اولمسیدر . بونكده بیوك بر قوت تشكیل ایتدیكنی سامعین كرام حضراتی تقدیر بیورورلر .

برباشقه كیفیت دها واركه ایرانك آتیسی ایچون امید بخشدر . ایرانده یشایان عشائرك . شهرلرله اختلاطی آز اولان عشائرك حسن اخلاقی محافظه ایتملری . فضائل فطریه‌لرینی هر نوع تعرضدن مصون بولوندیرمش اولملریدر . بو عشائرك اخلاقی دها تمیزدر . بوده بر قوت تشكیل ایدر . حسن تربیه ایله بونلر كوزل بر عامل اوله‌بیلیر .

والحاصل ــ قیصه كسه‌لم ــ برمملكتكه اوزون برقدمه مالكدر . مدنیت وانسانیته برچوق خدمتی سبق ایتمشدر . برچوق ادبا، شعرا، حكما یتشدیرمشدر . اسلامه ایتدیكی خدمتده عربك كیندن اكسیك دكل . هرهانكی بریولی اله آلمشسه توسیع ایتمش . كندی ملیت و قومیتی اوكا درج ایدرك مال ایدیتمش ؛ بویله برملتك البت یشایه جغنه امیدوار بولنورم .

كچمش خطالر ینه‌بر دها دوشمه‌مك اوزره بو حادثاتی ایقاظه مدار اوله‌جق وقوعات قیلندن عد ایدرم . وبویله اوله جغنه‌ده امید وارم [آلقیشلر]

****

توفیق بك افندینك نطقی

بونی متعاقب دبستان ایرانیان مدیری توفیق بك افندی ینه فارا بك حضرتلری طرفندن سامعین كرامه تقدیم اولوندی .

توفیق بك :

« رفیق محترم حسین دانش بك ایرانك احوال تاریخیه‌سندن خلاصهٔ بحث ایتدیلر . بنده‌كز بو بابده بر آز دها تفصیلات ویرمك ایسته‌یورم . شو قدركه نطوق اولمدیغم ایچون یازدم . مساعده بیورولورسه اوقویه‌یم »

دیه بر مقدمه یاپدقدن صوكرا . ایرانك تا ادوار ابتدائیه‌سندن باشلایه‌رق كچیردیكی صفحاتدن بحث ایدرك وهر دورده یتیشن حكمدارلاندن اسملریله خبر ویره‌رك بر مصاحبهٔ تاریخیه یاپدیلر . بیوك بر احاطه ، درین بر تتبع ایله بیكلرجه سنه‌لك وقایعی ذهنلرده تقریر ایده‌جك صورتده یازیلان بو مقالهٔ نفیسهٔ تاریخیه بر مجموعهٔ علمیه صحایفنی بحق تزیین ایدر اولدیغی حالده بوراده سامعینك متهیج اندیشه نالك حسیاتی اوزرنده لازم كلن تأثیری یاپه‌مدی . بونك فرقنه واران توفیق بك افندی مناسب بر یرنده كسه‌رك آتیده‌كی جمله‌لرله مهم برمسئله اوزرینه جلب انظار ایلدی وشدتلی آلقیشلره مظهر اولدی :

ایشته ، افندیلر ، بو قدر اوزون بر تاریخه مالك اولان ایران هیچ بر زمان اجنبی بویوندوروغی آلتنه كیرمه‌مشدر . بونكده اك مهم سببی ، ایرانك بتون معناسیله ملت واحده اولمسیدر . ایرانده اختلاف عناصر یوقدر . یكانه بر عنصر واردركه اوده ایران ملتیدر . افكار ، منافع ، وغایهٔ آمال بردر . اتحاد واتفاق دائمیدر . واقعا بعضاً ــ جهلدن ناشی ــ آره‌لرنده اختلافلر ظهور ایدرسه‌ده ، بو احوال داخلیه‌یه منحصردر . خارجدن بر دشمنك هجومی حس اولونجه بتون خصومتلری بر طرفه براقه‌رق دشمن قارشوسنده یكوجود ، شجیع ، فداكار بر كتلهٔ متحده كورولور . اجنبی بر عنصرك ایرانده یرلشه بیلمسی ممكن دكلدر . چونكه اجنبی كیرنجه زائد بر عنصر اولور . ایران اویله ظن اولوندیغی كبی یرلشمسی قابل اولماز مختلف . پریشان قوتلردن عبارت دكلدر . بونلری طوپلامق بر كلمه‌یه باقار . اوته‌دن بری ایرانلیلر نجفده‌كی علمای اسلامه مربوط اولدقلری ایچون اهالی اوزرنده اونلرك بیوك تأثیری واردر . بركره اوعلمای كرام (وجاهدوا فی سبیل الله) دیه‌جك اولورلرسه بتون ایران قیام ایدر وقانلرینك صوك داماه‌سنه قدر دشمنله اوغراشیر .

مع مافیه مقصدم بو دكل، ایران هر حالده ایرانه مالك اوله‌جقدر. چونكه دیكر عناصرك اوراده یرلشه‌بیلمسی قابل دكلدر . تاریخ بونك شاهدیدر . كیم ایسترسه تجربه‌سنی یاپسون . نیجه اعاظملر، فداكارلر یتشدیرن ایران ، ینه او ایراندر . نیجه خارقه‌لر كوسترن ملت ، ینه او ملتدر ... [آلقیشلر ...]

****

كردستان ایرانی شیخ الاسلام سابقی حسن افندینك نطقی

بوندن صوكرا ، ملت اسلامیه‌یه برچوق خدمات نافعه‌سی سبق ایدن كردستان ایرانی شیخ الاسلام سابقی فاضل ومجاهد محترم حسن افندی حضرتلری طرفندن فارسیجه مهم بر نطق ایراد بیورولدی . عموم سامعینك بو لسانه واقف اوله‌مامسنی نظر دقته آلان فاضل محترم سوزی مهم جمله‌لرله خلاصه ایدرك، آلقیشلر ایچنده، عالم جان افندی‌یه ترك ایتدیلر .

****

عالم جان افندینك نطقی

عالم جان افندی، منورالفكر كنج، صاف وسویملی سیمالی بوناتار كنجی، بومحترم قارداشمزده صمیمی آلقیشلرله استقبال اولوندی .

سامعین كرام حضراتی ! ــ دیه باشلادی ــ

بنده‌كز ایرانك تاریخ قدیمنه وحال حاضرینه دائر تفصیلاته كیریشه‌جك دكلم . زیرا خطبای كرام حضراتی بوبابده سویلنه‌جك سوزلری كمال بلاغت وطلاقتله سویله‌دیلر . بن آنجق بو صوك كونلرده انكلتره حكومتی طرفندن اعطا اولنان اولتیماتوم سببیله حاصل اولان تأثر و انفعالمزی اظهاره حصر مقال ایده‌جكم .

انكلتره حكومتنك ایران حكومتنه بر اولتیماتوم كوندروب اوچ

آیه‌قدر جنوبی ایرانده‌سکون و آسایش تمامیله تقرر اولمادیغی تقدیرده بالذات مداخله ایده‌رك مختل اولدیغی فرض اولنان آسایشی تأمین ایتمك ایسته‌دیکنی بیان ایتمسی ، دها طوغریسی بویله بروجه ظاهری کوستره‌رك من‌القدیم اضمار ایتدیکی منویاتی تطبیقه قالقشمسی ، دکل یالکز اسلاملری، بلکه بالجمله‌حس انسانیدن بهره‌دار اولان هر فرد بشری صوك درجه متأثر ومنفعل ایلدیکی هر کسك معلومیدر .

بز روسیه‌لی اسلام کنجاری ایسه . بتون ایرانلی قرداشلرمزه انسانیت واسلامیت کبی ایکی بیوك رابطهٔ قویه ایله مربوط . حتی یکوجود دنیله‌جك درجه‌ده متحد اولدیغمزدن طبیعیدرکه بو فلاکت آمیز خبردن الك زیاده متأثر اولانلر جمله‌سندنز . [آلقشلر]

بو تأثر او درجه‌یی بولمشدرکه بوکون انکلتره حکومتنك بو حرکتی، دها طوغریسی انکلتره و روسیه حکومتلرینك برلشه‌رك بیکلرجه سنه‌لردن بری پایدار ، پك بیوك وشانلی ماضی‌یه مالك اولان قوجامان ایرانی ایکی‌یه تقسیم ایدوب التقام ایتمك ایسته‌دیکلرینی بتون موجودیتمزله رد ایتدیکمزی کیزله‌میه‌مقتدراوله‌میه‌رق اظهار ایدییورز .

أوت، انسانیته خدمت نامی آلتده اجرا اولنمق ایستنیلن بو مظالم وبو تخریباتدن بتون روحمزله نفرت ومسببلرینه‌ده لعنت ایدرز .

نصل ایتمیه‌لم‌که ایرانك جنوبنده بش آلتی انکلیزك منافع اقتصادیه‌لری سکته‌دار اولدیغی بهانه اتخاذ اولنه‌رق میلیونلرجه اهالیٔ اسلامیه‌نك آیاق آلتنده چینه‌نوب تحت اسارته آلنماسی روسلرله حریت ، انسانیت و اخوت نامنی طاشیان انکلیزلر طرفندن آرزو اولنیور . هانکی بر قاعدهٔ حقوقیه وارکه بوحرکتی تجویز ایتسون ؟ هانکی بر اسلام نامنی طاشیمه‌یه لایق فرد وارکه بو تشبثی تصویب ایلسون ؟

بوکون ایران حکومتی چته‌لر تشکیل‌ایدوب واونلره‌ده‌میلیونلرجه تخصیصات ویروب انکلتره وروسیه‌داخلنه طاغتمیورکه بویله‌برحرکته مستحق اولسون . کندی مملکتنك اصلاحیله کندی اوغراشیور . ایرانلیلرك حریت قزاندقلری آنجق اوچ سنه‌در . بویله بر حریتی قزانمق ایچون فرانسه‌ملی کبی صاحب عرفان بر ملت‌تام بر عصر اوغراشدیغی حالده بالنسبه جاهل اولان ایران قومنك اوچ سنه ظرفنده حریت وعدالتی مملکتلرینك بالجمله نقاطنده تأسیس و تطبیق ایتمدکلری وایده‌مدکلری وسیله اتخاذ ایدیله‌رك بشقه‌لری طرفندن ضبط و استیلا ایدلمك کبی بر حرکتی ، طبیعیتی وجدان انسانیت تجویز ایتمز .

شوراسی جای تسلیدرکه بوندن ۲۷ سنه اولکی انکلتره‌نك مصر حرکتی بتون عنعناتی ایله میدانده بولندیغندن ایرانلی قرداشلرمز بوحرکته قارشی هردرلو تدابیره توسلدن صکره ایجاب ایدرسه صوك طامله قانلرینی آقتمق صورتیله مقابلاده بولنورلر امیدنده‌یز ویکانه چاره‌ده‌بودر . بوندن‌ماعدا بوحرکت ظالمانه‌یه‌قارشی تکمیل‌عالم اسلامك لاقید قالمه‌سی امکان خارجنده اولدیغی کبی ، دیکردول معظمه‌نك‌ده بو وقعه‌یه قارشی بتون‌بتون نه اغماض عین ایده‌میه‌جکلری آشکاردر .

بردها تکرار ایدییورم ، محترم قرداشلرمزك تك برفرد قالنجه‌یه قدر وطن وحیثیت اوغورنده فدای جان ایده‌رك مفتخرانه شراب شهادتی نوش ایلمه‌لری ، ذلیلانه دشمن آیاغی آلتده ازیلمه‌دن‌یوزبیك دفعه مرجحدر . [آلقشلر] وبالجمله‌ایرانلی قرداشلرمزك‌ده بو اعتقادده بولندقلرندن امینم . فیلسوف شهیرابوالطیب‌المتنبی : «ان‌المنیة عندالذل قندید » بیوریورلر . پك‌طوغریدر . [آلقشلر]

شمدی آرالرنده بردرجه اختلاف اولدیغی ظن اولنان قبائل مختلفه‌ده او آنده متحداً حرکت ایده‌رك مدافعهٔ وطن ایچون شتابان اوله‌جقلری شك وشبهه‌دن وارسته‌در .

حقیقی صورتده انسانیت وعدالت پرور اولان دولتلرك ـ اکر وارسه ـ الی‌یوم‌القیام دوام وبقالرینی وبویله انسانیت و مدنیت پردهٔ ریاکارانه‌سی آلتنده طاقت بشریه‌نك تحملی خارجنده اولان انواع مظالمی زواللی وضعیف انسانلره تطبیق ایتمکده بولنان دول ظالمه‌نك بر آن اول محو واضمحلاللرینی تمنی ایده‌رك ختم کلام ایدرم [سورکلی آلقیشلر]

⁂

سیاح شهیر عبدالرشید افندی حضرتلرینك نطقی

سامعین کرامك حساس تللرینه طوقونان عالم جان افندینك نطقی آلقیشلرله تشییع اولنورکن عبدالرشید افندی حضرتلری، او سنه‌لردنبری عالم اسلامك انتباه وتعالیسی ایچون مجاهده‌لرده بولونان، بتون شرق کزن، حقیله تدقیق ایدن، عموم مسلمانلری‌یکدیکرندن‌خبردار ایتمکه‌چالیشان، بو اغورده حیاتی بیله فدادن‌چکنمیان محترم مسلمان مجاهدی‌موقع خطابته‌طلعت افزای‌مهابت اولنجه، هرطرفدن آلقیش طوفانی قوپدی . همان بتون سامعین کرامجه آشنالغی‌بولنان وبلکه شیمدی‌یه‌قدر یوزلرجه، بیکلرجه‌خطبه‌لر ایراد ایدن بو ممارسه‌لی‌خطیب کمال هیبتله سلام ویردکدن صوکرا طاشقین ، جوال نظرلریله اطرافی بر سوزدی . سرت وهیجانلی بر افاده ایله سوزه باشلادی :

بوکون ، دیدی ، اورته‌لقده بر ایران مسئله‌سی دونیورکه بنم فکرمجه بو بر حیات مسئله‌سی‌در . بوکون‌ایرانلی قارداشلرمزك‌جانلرینه تسلط ایدن ییرتیجی پنچه‌لی قارتاللر هر ایکی طرفدن شرقی قوشاتمق مانوره‌سنه ابتدار ایدییورلر . بونك ایچون بن بو مسئله‌یه یالکز بر ایران مسئله‌سی نظریله باقه‌میه‌جغم . بلکه بو،بتون حقیقتیله ، بتون عریانلغیله بر شرق مسئله‌سی‌در .

بونك نتیجه‌سی بتون شرق عالمنه تأثیر ایلیه‌جکدر . بو بر مقدمة الاستیلادرکه بتون اقوام شرقیه‌یی دوشوندیرسه یری واردر .

بوکون ، مدنیت وانسانیت نامنه دست تجاوزلرینی اوزاتمغه تشبث ایدن بوآچ دولتلر ، یارین ظلم وغدرلریله بتون شرقی حیوان کبی اسارت آلتنده ایکلتمك ، اولدورمك ، محو ایتمك ایچون قصد منهادهٔ مصیبت اولیورلر . بونلرك سیاست ظالمانه‌سنی بتون جهان بیلیر . باشقه‌لرینك ملکنده جزئی بر مسئله واقع اولونجه دائما انسانیت نامنه اورته‌لغه آتیلیرلر ، اما کندی مملکتلرنده‌کی مظالمی کورمزلر . [شدتلی آلقیشلر]

چوق دکل ، دها کچن سنه‌لر روسیه‌ده ، پایتختده ، نفس

پترسبورغده ، اوروپانك تام اورته‌سنده اون بیك آدم ایمپراطور سراینده انکیزیسیون مظالمی ایچنده اولدوریلیوردی . انکلتره سفارتنك پنجره‌سی آلتنده انسان ، بنی بشر قانلری آقیوردی‌ده.. انسانیت نامنه سس چیقاران کورلمدی . لکن شرقده بر آدمك بورنی قانارسه ، انسانیت نامنه ، قارتال سوروسی کبی قوشارلر . [شدتلی آلقیشلر . هرکس حقیقتی آکلادیغنی ایما ایدیور !]

انکلتره مستملکاتنده بیچاره تبعه نصل یشایور ، بیلیرمیسکز ؟ آه ، ایشتمه‌ییکز ، حیاتدن نفرت ایدرسکز . حیوانلر بیله همجنسنه معاونت ایدر ؛ فقط غدار انسانلر حیوان قدر هم نوعنه اهمیت ویرمزلر . آه ، او هندستانك پریشان عائله‌لری ! سفیل ، مظلوم اولادلری ! یردن ، یورددن محروم قالمشلر ! .. سوقاق کوشه‌لرنده ایکلیه‌رك ، تتره‌یه‌رك اکمال مصائب ایلیورلر . سوقاقلرده سورونور ، طاشلر اوزرنده یتمك ییر ؛ اورتوسی یوق ، بر حصیردن بیله محروم . یالکز مسلمان دکل ، مجوسی‌ده بویله .

بوکون انکلیز ظلمنی آکلایه‌بیلمك ایچون هندستان سوقاقلرینی کزمك لازمدر . هرطرفده قانبورلر ، اعمالر ، دیلنجیلر ... بی‌نهایه ! انکلیزك تسلطندن اول هندستان بویله دکلش . او ناشر مدنیت (!) کلدکدن صوکرا بوحاله کلمش . بیچاره‌لرك قانلرینی ایچمش ، جانلرینی یاقمش ، نسللرینی قوروتمش ، نهایت بویله علیل ، مریض بر عنصر حالنه کتیرمش . وبویله دوام ایدرسه ، دها بر عصره وارماز ، هندستان خالقی محو اولمش دیمکدر .

بوکون هندستان اهالیسی قان آغلایور . مسلمان ، مجوسی . . . هپسی ، هیچ بر فرد یوقکه انکلیزلردن فریاد ایتمسون .

کندی مستملکه‌لرنده مدنیتی ، انسانیتی دوشونمیورلرده باشقه مملکتلره نشره تشبث ایدییورلر . نه‌قدر کولنج حرکت !..

لکن هیچ برشیده ابدیت یوق . بتون سلطنت بشریه زواله محکومدر . حاکم مطلق اللهدر . بوکون میلیونلرجه انسانلری تحت ظلمنده أزن حکومتلرك یارینی بللی دکلدر ، آتیسی قاراکلقدر . بن بوکون شرقده ، شرق عالمنده باشقه بر حیات کوریورم . هرکس موقعنك ذلتنی آکلامغه ، کندیسنی دوشونمکه باشلامشدر . بو بر انتباهدر . بوکون بنم وطنم سبریادر ، بتون سبریاده یاریم میلیون مسلمان یوقدر . فقط بویله اولمقله برابر بوکون کوزلرینی آچمشلر ، نه‌یاپوب یاپوبده بو حیات عالمنه چیقمغه ، اوزرلرندن بو آغیر استبداد یوکنی آتمغه چالیشمقده‌درلر . درتیوز سنه‌دنبری روسلرك تحت اسارتنده أزیلمش ایکن بوکون حیات آرایورلر .

بویله بر قومك شرقده حیات آرادیغی زمان اون ایکی میلیون ایران ملت معظمه‌سی کندی‌حیاتلرینی دوشونمسونلر ، ممکن دکلدر . بوکون هر ایرانینك وظیفه‌سی ، روحی ، حیاتی ، مالی ، منالی ... هرشیئی فدا ایتمکدر . [شدتلی آلقیشلر .] بر ایرانلی ذره قدر بو خصوصده مماطله ایدرسه او ، ایرانلی دکلدر [ینه آلقیشلر]

هیچ شبهه‌ایتمم‌که ، بو تجاوز غاصبانه‌دن ، یالکز ایران دکل ، بلکه بتون شرق عالمی منفعل اوله‌جقدر . زیرا شرقك اك اسکی بر دیرکی ییقیلیور ، دیمکدر .

بز نه‌کبی بر حرکتده‌بولنورسه‌ك ، دائما ــ چوجقلری چهارشنبه آناسندن قورقوتدقلری کبی ــ بزی‌ده اتحاد اسلام یاپیورسکز ، دیه قورقوتمق ایسته‌یورلر . براز مسلمانلر اثر انتباه کوسترر کوسترمز :

— آ ، یکرمنجی عصرده بویله شیلر یاقیشماز ...

دیرلر . بعضلری‌ده « یاقیشماز » دیندی یا ، حقیقةً یاقیشماز ظن ایدرلر . [تبسملر] حالبوکه قرقنجی عصرده اولسه ینه اونلر بو وحشتلرندن واز کچمیه‌جکلردر . [آلقیشلر]

بن قطعیاً امینم که انکلیزلر روسیه‌له اتفاق ایدرلر .. هر نه‌قدر آیی ایله فیل کچینه‌مزسه‌ده ، شکاری تقسیم خصوصنده اوزیوشملری ممکندر . فقط اصل هنر قویون اولوبده کندینی یدیرمه‌مکدر . بومذلت بوکونکی شرقه یاقیشماز . ایرانلیلر کندیلرینی یدیرمه‌مکه چالیشملی ...

شدتلی آلقیشلرله بونطق دخی تشییع اولوندی . بونی متعاقب قفقاسیه مجاهدلرندن اولوب پارسده اکمال تحصیل ایدن ولوندره ایله برابر عمان بتون اوروپایی دولاشان آتلرك افکارینه ، اقف اولان ، و شرق مسئله‌سی خصوصنده پك چوق تتبعات اجرا ایلین محررین کرامزدن احمد بك آقایف حضرتلری ، قارابك طرفندن تقدیم اولنه‌رق آلقیشلرله موقع خطابتی تشریف ایتدیلر .

*
* *

احمد بك آقایف افندینك نطقی

افندیلر ،

بنده‌کز ایرانك تاریخنه دائر بر چوق تتبعاتده بولوندیغم ایچون بوبابده برقاچ سوز سویلمك ایستردم . فقط رفقای کرام بوبابده خیلی معلومات ویردیلر . معذلك سوزه باشلامه‌دن اول برقاچ جمله‌ایله خلاصه ایتمکی اصل موضوع بحثمز ایچون موافق کوریورم .

افندیلر ،

هپکز بیلورسکزکه جهان سیاست برطاقم ارکان دولیه اوزرینه مؤسس اوله‌کلمشدر . بو رکنلرك ، بوملتلرك موجودیتلری درکه روح عمومیٔ سیاسی تشکیل ایدر . بوخصوصده دیکر اقوام صغیره‌نك اهمیتی درجهٔ ثانیه وثالثه‌ده قالیر . اونلر هپ بوروح کلدن فیض آله‌رق ادامهٔ حیات ایدرلر . مثلا ثابت اولمش برحقیقتدرکه غربیلر بوکون اوکلك مهم ارکانی تشکیل ایدرلر . آسیاده‌ده بویله‌مهم رکنلر اوله کلمشدر . اواقوام مهمه آراسنده بریسی‌ده ایرانیلردر .

ایران تاریخی ماضینك اك قاراکلق ، خیالك اك اوزاق برزمانلرینه قدر اوزانیر .

مورخلر ایران ایچون موجوداولمدیغی بر زمان کوسترمه‌مشلردر . ایران انسانیت نامیله برابر طوغمشدر . [آلقیشلر]

متعاقباً ایران تاریخی حقنده بر خلاصه یاپلدقدن صوکرا بیوردیلرکه :

عبدالرشید افندی برادرمز بر چوق حقیقتلر سویلدیلر . فی‌الحقیقه اوروپالیلر کلیورلر ، أزیورلر ، صوکراده انسانیت نامنه کلدك دییورلر . بن آوروپاده پك چوق بولوندم . برکون بر محرره ایله قونوشورکن بکا دیدی‌که :

— سز خیالات آرقەسندە قوشان بر قومسکز . بز ایسه مادی یز سز آسمانلردە پرواز ایدیکز ، ارضی‌دە بزه براقکز . . .

— حقکز وار ، دیدم ، فقط او خیالاتەدە میدان براقیامیور ، بزی براقسەکز ، بز قهوەلرمزدە ، خانەلرمزدە اوطوررور ، خیالاتمزله امرار عمر ایدەرز . فقط براقـایورسکز ، کلیورسکز ، بزم چالیشـدیغمزی آلیورسکز . « سن ایشـله ، محصولنی بکا ویر » دییورسکز .

مضحکه آمیز بو حکایه بیوك وفجیع بر حقیقتی حاویدر . بو کون اوروپا مدنیتـنك آلدیغی رنك ، طوتدیغی یول بزی ازمکه اونلری مجبور ایدییور .

افندیلر ؛ بر کره بونی بیلەلم که بوکون یمك ایچمك ، حاصلی ایی کچنمك اس‌الاساس حیات‌در . بتون مجـادلەلر ، مبارزەلر ، قاوغالر هپ بونك اوزرینەدر . سیاستك محوری بوغازدر .

شو حالدە اوروپانك بزی أزمکه چالیشمـسی طبیعی‌در. نەیاپسون، نصل کچنسون ؟ بزم بر ایالتمز قدر اولان فرانسەدە (٤٠) میلیون اهـالی وار ، طبیعی او اراضی او قدر نفوسی ایی کچندیرمکه کافی اولاماز .

صـوکرا انکلترە کوچك بر آطەدر . (٤٢) میلیون خـلق اورایه طوپلانمشدر . هر کیلو متروده (٣٦٠) اهـالی وار . بونلر کچنمکه قطعیاً مجبوردرلر .

بر طرفدن بو اجبار طبیعی ، دیکر طرفدن‌دە احوال روحیەنك دکیشمسی ، یعنی یمکه ، کیمکه فضله اهمیت ویرلمسی بویله بر پولتیقه تعقیبنه اونلری مجبور ایتمشدر . بونلر بونی یاپەجقلردر .

انکلترە هندستاندن ایلی سنەدە (٣٧) میلیـار پاره آلمشدر . اصل انکلترە ٤٢ ملیون‌در . فقط بو ٤٢ میلیون ایچون چالیشـان قاچ یوز میلیون وار . باشـقه مستملکاتی براقەلم ، یالکز هندستـانی نظر اعتباره آلەلم . اورادە (٣٥٠) میلیون انکلیز تبعەسی وار ، بر آدمه آلتی ، یدی کیشی دوشـیور . بر آدم آلتی کیشـینك افندیسی ، صـاحبی در . بردە وارکه او بر آدمك کچندیکی لوازمـله شرقدە یکرمی آدم کچنیر .

انکلیز دییور : سزك احتیـاجکز محدود . سزە قوت لایموت کافی . سز چالیشـك ، قزانك ، بکا ویرك . بن لوندرەدە حشمتله دارات ودبدبه ایله صرف ایدەیم ...

انکلترەنك هندستـاندە (٣٠٠) بیك عسـکری وار ، فقط (٥٠) بیکی انکلیز ایسه (٢٥٠) بیکی اسلاملردر .

بو اسلاملردرکه انکلترەنك هندستان اوزرندە سلطنت سورمسنی ، تفوقنی ، حاکمیتنی تأمین ایدییور . یارین امین اولکزکه بو اسلاملر هندیلرله برلشیرسه ، هندیلرك شـیمدیکی طوتدیغی یولی طوتارلرسه انکلترەنك هندستاندە ایشی بتمشدر . [...]

ذاتاً آوروپادە حیات ملل بتمشدر . بتون مسئله شرقیلر اوزرندە طولاشیور .

باقکز . بوکون اوروپا افکار عمومیەسنی هانکی مسـائل اشغال ایدییور . روسیەنك ، آلمانیـانك ، فرانسەنك ، انکلترەنك ...

بتون قاوغالری هپ مشرق اوزرینه ، بالخاصه مسلمان پوستەدر . اولا اوروپالیلر اقصای شرقه کتدیلر ، چینی پارچەلامق ایستەدیلر . فقط بیوك ومتحد اولدیغی ایچـون موفق اولەمدیلر . ژاپونیـادە بونلر ینك اولچوسنی ویردی . صوقولەجق بر وارسه ضعیف اسلام حکومتلری وارکه بو کون اوروپانك بتون دیشونجەسنی بو تشکیل ایدر . بو کونکی مسـائل سیاسیه ایشته : فاس ، تونس ، جزائر ، ماکیدونیـا ، عربستان ، افغانستان ، مصر ، بخـارا ، ایران ... باشقه مسئله وارمی ؟ بوتون عالمی اشغال ایدن بزز .

نه اولدی ، نیچون بز بویله اولدق ! یوز ، ایکی یوز سنه اولنه عطف نظر ایدرسـەك بو حال یوقدی . بونك سـببی نەدر ؟ بونك سببنی تقدیر ایتدیکمز کون‌درکه عالم اسـلام یشـامق لیاقتنی احراز ایدەجکدر . اونلر چالیشیرکن بز باشقه شیلرله مشغول اولدق افندیلر .

بر ملت ، بر قوم کندی خطـاسنی اعتراف ایتمزسه ترقینك ، تعالینك هنوز ایلك خطوەسنی آتمامش دیمکدر . بز بوتون خطالرمزی ، بتون کچمش سـیأتمزی دائمـا تکرار ایتملی‌یزکه کوزمز اوکندە بولونسون ودفعنه چالیشلسون .

ماضیدە نه کبی خطالرمز اولدی ؟ اون آلتنجی عصردن صوکرا جهـاندە بیوك بر تحـول وقوعه کلیور . اوروپا بر سرعت برقیه ایله ایلری کیدییور، شرق ایسه کریلەمکه باشلایور. اوروپادوشوندی‌که بر ملتك رفاهی ، سعادتی ، حفظ ناموسی وشرفی ایچون ملت قوتلی اولملی . فقط اویله بر قوت‌که اوکنه طورمق ممکن اولماسون . یعنی مادی دکل ، معنوی بر قوت ، علم قوتی .

بویله دیشوندکدن صکره بونی الدە ایتمکه چالیشدی . بز ایسه عکس صورتدە حرکت ایتدك . المزدەکی دوای معنوی‌یی براقدق . محررەنك دیدیکی کبی ، کوکلردە کزدك ، خیالات ایله عمر کچیردك کوزمزی آچنجەیرك آیاغمز آلتندن کتدیکنی کوردك . [آلقیشلر]

بتون اقوام شرقیه دهشت آمیز ولولەلرله یکدیکرینی متعـاقب باشقەلرینك تحت اسـارتنه دوشدی . نیچون بویله اولدی ؟ دینەمز زیرا بویله اولماسی غیر طبیعی . حتی بندەکز صراحةً وبتـون تأسفات قلبیەمله سویلیورم ، دها ١٥ ، ٢٠ سنه اول شرقه عطف نظر ایتدیکمزدە ، « حالا نصل یشـایور ؟ » دیه حیرتدە قالمشدم . چونکه میدان مبارزەدە مسلح اولمـایانلرك قطعیاً یکیلمسی لازم‌در . مقدرات الهیه ، قانون فطرت بویله‌در .

ایشـته اوروپالیلرك بر چوق شـیلرله بزی اتهـام ایتدکلری او صرەلردە بز اوروپایه کیدوب اونك روحنی ، افکارینی آکلایەرق لازم کلن وایی اولان جهتارینی شرقە طوغری یوروتمکه چالیشدق .

نتیجەدە بیوك بر تحولات وتبدلات حصوله کلدی : عالم اسلام بر تیقظ خارق‌العادە ایله بر موجودیت کوسـتردی . [آلقیشلر]

آکلاشیلدی‌که عالم اسلام اویله دشمنلرك ظن ایتدکلری کبی أولو دکلش . کندیسنده بر روح ، بر حیات وارمش . طبیعی ، بز اوروپا افکار وحسیاتنی نظر اعتباره الدیغمز ایچون ، اونلرك مظاهرت ومعاونتنی بکلەمکه حقمز واردی . اونلرە دیدك‌که : — بزی‌ادارەسزلکله اتهام ایدیورسکز ، فقط بز ایشته سزك‌مدنیتکزك تفوق ایتدیکنی اعتراف ایتدك ، آلیورز .

بویله کمال حسن نیتله بز احرار اسلام ، احرار عثمانیه بونلری مشرقه کتیردك . فقط شیمدی نه دییورلر ؟

— خایر ، سز مسلمان اولدقجه آدم اولەجقکز یوق . چونکه دین اسلام مدنیت انسانیەیه موافق دکل .

بزده دییورزکه : — سزك ایستدیککز مشروطیت ، عدالت دکلی ؟ ایشته بو قرآن جلیل ، بو شریعت غرا مشروطیتك.عدالتك، انصافك ، اخوتك روحیدر . [آلقیشلر]

بونی‌ده علمادن باشلایوب اك اوفق محررلرمزه وارنجیه قدر اثبات ایتمکه چالیشیورز ، واثبات ایچون‌ده وسیلەلر آرارز .

صوکرا دییورزکه : — سز ای اوروپالیلر بزه دیدیکزکه حسن ادارەکز اولسون ، پارلامنتوکز ، حیثیت ملیەکز ، شرف ملیکز اولسون » بونك اوزرینه پکی دیدك ، فرانسه انقلاب کبیری « حقوق بشریه » دیه بر چوق شیلر اعلان ایتدی . ذاتاً بزده موجود اولان بو شیلرەده رعایت ایدییورز . حسن اداره ایچون طوتدیغمز یول سزك کندن غیری دکل . شو حالده سزك معاونتکزی ایستەیورز . بتون علماکز سویلیورکه اخوت کوزل ، مبجل بر شیدر ، برده بینمزده حقیق بر اخوت تأسیسنه غیرت ایدییورز .

وقتیله اویله دییورلرکن شیمدی باقکز نه دییورلر ، بزم اکتساب قوت ایلدیشمز بتون اوروپایی شاشیرتدی :

— آمان ؛ عثمانلیلر دیریلیور ، یکیدن حیات ، قوت اکتسابنه چالیشیور .

دیه عظیم تلاشه دوشدیلر . بر چوق مسئلەلرده عثمانلیلر موفق اولدیلر . مشروطیتی متعاقب ظهور ایدن مهم مهم وقعەلری کمال موفقیتله نتیجەلندیردك . بونی کورەن اوروپالیلر »

— آ ، بو نەدر ؟ بو بویله کیدرسه نتیجەسی نه اولەجق ؟ ..

فرانسەنك اك بیوك غزتەسی اولان ، تان » بو کونکی باش مقالەسنده المانیایی شرق مسئلەسنده دائرۂ اتحاده دعوت ایدییور . آلمانیایی‌که فرق سنەدن بری علیهنده بولنیور ، اوندن انتقام آلمق فکرندەدر . دییورکه :

— ای آلمانیا ، بز بربرمزله رقابت ایدملم ، فقط شرق‌مسئلەسنه بالخاصه ترکیا مسئلەسنه کلنجه آرامزدەکی بو رقابتی اونودەرق متحداً حرکت ایدملم ! ..

ایشته بویله‌فرانسه افکار عمومیەسی آلمانیایه مراجعت ایدییور. نه اولدی ؟ بوتلاشه محل نه ؟ پاره ایستەدك ، ویرمدی . شیمدی آلمانیادن آلەجغز . بونك ایچون بوکبی تحریکاتده بولنیور .

بونی کوردکده اوروپا مدنیتندن (!) اوروپا انسانیتکارلغندن (!) جملەمزك قلبی مأیوس اولدی .

فقط اونوتمامالی‌درکه اوروپاده ایکی عنصر واردر : بریسی حاکم بریسی محکوم . حاکملر کندی حکومتلرینك بقاسنی ایکی شیده کوربیورلر : مشرقی أزمك وبوسایەده قوۂ بریەوبحریه حاضرلایوب ادامۂ موجودیت ایده بیلمك .

امین اولکزکه اوروپانك او محکوم عنصری تماميله بزملەدر . اونلرك بتون محبت قلبیەلری بزه معطوفدر . [آلقیشلر]

بوکون انکلتره حکومتنك ویردیکی اولتیماتومه ، فرانسەنك بزه قارشی طوتمش اولدیغی صاپه یوله فرانسه وانکلترەنك اکثریتی راضی‌دکلدر. بونی یاپان انصافسزحاکملردرکه‌اونلرکندی مملکتلرندەکی حق شناس وعدالتپرور ذواتی أزییورلر .

ایرانده عین حالدەدر . ایرانك بو بر قاچ سنه کچیردیکی فاجعۂ دلسوزی بندەکز اك یقین‌دن کوربیوردم . سنەلرجه استبداد آلتنده ایکلەیەرك آثار حیاتدن محروم قالان بر قوم ، فرانسەدن کلن جریان حریتی استقبال ایدەرك بر حیات یول آرادیلر . وموفق‌ده اولدیلر . شوقدرکه محافظەسی قابل اولمادی . چونکه مع‌التأسف ایران عثمانلی کبی دکلدر . برکره ایرانده آلنان حریتی حفظ ایدەجك بر قوت یوقدی . ثانیاً ایرانده تشکیلات ملیه اجانبك مهاجماتنی منع ایدەجك درجەیه وارمامشدی . امین‌اولکزکه بو عثمانلی مملکتنی قورتاران شانلی اردو وبیوك ، عالی اتحاد وترقی جمعیتی‌در [شدتلی وسورکلی آلقیشلر ، بو اولماییدی ، بو مملکت اصلا بانی طوغرولتەمزدی . ایشته جناب حقه بیکلرجه شکر اولسون ، اوتشکیلات منتظمه بزی‌بو صارصینتیلردن قورتاردی ، و آتیەده قورتارەجقدر انشاءالله . [ینه مدید آلقیشلر]

مع‌التأسف ایرانده بوکبی تشکیلات یوقدی . فقط ایرانده‌ده داخلاً ، امین اولکز مشروطه علیهنده بر شی یوقدی . ایرانده‌کی اهالی ایکی‌یه آیریلیر : بر قسمی مشروطیتی جاندن ایستیور . بر قسمی‌ده بی طرفدر . غلبەیی نه طرفده کوریرسه او طرفەکیدر. اکر اجانب ، ایرانی کندی باشنه براقسەیدی ، وضعیت سیاسیۂ داخلیەسی غایت ترقی‌یه مساعد اولدیغی ایچون یك فکر یك وجود بر ملت بولندیغی ایچون ، ایشی ایلری کتورمك دها آسان اولوردی . فقط فاجعەنك اك دلسوز نقطەسی بوراسی‌درکه اجانب ایرانی کندی باشنه براقمادی .

اعلان حریتدن صوکره روسیه وانکلتره ایران ایله‌عثمانلینك شو حالنی کورونجه دوشوندیلر :

— عجبا یکدیکرینه متصل ، یك آمال بو ایکی قومشو ملت بو سرعتله ایلری کیدرسه بز صوکرا نه اولەجغز ؟ هایدی براقمایەلم ...

روسیه برطرفدن ، انکلتره دیکر طرفدن احداث مشکلاته باشلادیلر . انکلیز قورناز ، انتریقەجی بر ملتدر ، دائما باشقەلرینی کندی منافعنه واسطه ایدن برقومدر . بونك ایچون روسیه حکومتی‌اوزتەیه

آتدی . کندی‌ده دیکر طرفدن ایرانه قارشی دوست کوروندی :

— ای ایران ، دیدی ، بیلیکزکه بن مهد حریتم . بن احراز حریت ایتدیکم زمان هیچ بر حر قوم یوقدی . اونك ایچون، سزکه بوکون حریت ایچون چالیشیورسکز ، بن سزك معاونکزم ...

بونك اوزرینه ایران حریتپرورانی انکلتره‌یه صاریلدیلر . حالبوکه اونلر ال آلتندن روسیه ایله اتحاد ایدوب دها (۱۹۰۷) ده ایرانی ایکی‌یه تقسیم ایتمشلر ، شمال قسمنی روسیه‌یه براقشلر ، جنوبنی‌ده کندیلرینه آییرمشلر .

بویله ایرانی طوزاغه دوشوردیلر . بر طرفدن انکلتره حریته سوق ایتدی ، دیکر طرفدن روسیه تضییقنی زیاده‌لشدیردی. حالبوکه ایکی دولت سفیرلری‌ده هر کیجه کوروشیورلردی ، یارین نه یاپه‌جقلرینی آقشامدن قرارلشدیریورلردی . ایشته اصل فاجعه بوراده ایدی .

علمایی، مجتهدین کرامی کوردیلرکه مشروطیتك نماینده‌سی. چونکه بتون علما اصول مشروطه‌نك مسلمان دیننه موافق اولدیغنی اعلان ایتدیلر و فدای جان ایلدیلر .

بوکون مشروطیتی اداره ایدن ایرانك او بیوك عائله‌لری‌در . اهالی‌ده ذاتاً بونی ایسته‌یوردی. فقط هر یرده، هر قوم ایچنده اولدیغی کبی ایرانلیلرده‌ده پاره ایچون هرشیئی یاپار ادانی‌بی روسار بولدیلر . برچوق پاره‌لر ویره‌رك اورته‌لغی قاریشدیردیلر . بونك اوزرینه برچوق شیلر اولدی . بالآخره محمد علی شاه پارلمنتویی داغتدی پارلامنتونك طاغلمسنك پلانی ، هرشیئی دها ایکی آی اول تفلیس قفقاسیا والیسی طرفندن قرارلشدیرلمش ، قلمه آلنمشدی . وبو پلان طهرانده بولونان روس میرالاینه کوندرلمشیدی . حتی باقیکز میرالای یازدیغی بر مکتوبده نه دییور :

« نامه‌کزی آلدم ، محمد علی شاهك یانه کیتدم . عرض ایتدم بو پارلامنتویی طاغتمکز دیدم . فقط شرقیلرده‌کی قورقاقلغی کوردم ، جسارت ایتمدم . نه بیورورسکز ؟... »

صوکرا جواب کلدی : « سویلیکز ایران شاهنه اکر پارلامنتو طاغیلمازسه روسیه‌دن امیدینی کسسون . مخالفت ایتدیکی تقدیرده روسیه کندیسنی باشقه طرزده حرکت ایتمکه مجبور کوره‌جکدر .. »

باقیکز ، نصل بر تأثیر ایله پارلامنتو طاغیلدی . ایشته ایرانك ایلك فاجعهٔ حزن انکیزی ، بد بختلغی بورادن باشلایور .

مجلس طاغیلدقدن صوکرا تبریزده اولان وقوعاتی بیلیورسکز . ستار خانك ، باقر خانك قهرمانلقلری هپکزه معلومدر . بونلر مکتب کورمش ، تحصیل کورمش آدملر دکل . صرف بر محبت وطنیه ایله اورته‌یه آتیلمشلر . بر بچق سنه محاربه‌دن صکره نهایت مشروطیت تکرار اعلان اولوندی .

شیمدی بو صیره‌لرده روسیه‌نك آلدیغی وضعیت حقنده نظر دقتکزی جلب ایده‌رم . بو وقعه ایله پورتکیز اختلال اخیری نظر دقته آلنیرسه اوروپانك مشرق حقنده نه اصول تعقیب ایتدیکنی وکندیسنه روا کورمدیکی حرکتی بزه ناصل روا کوردیکنی آکلارسکز .

کچن هفته پورتکیزده بر حرکت ملیه اولدی . پورتوغال ایرانك بر ایالتی قدر بیله دکلدر . فقط اوروپاده‌در . اختلال چیقدی ، نه یاپدیلر ؟ « بر ملت نه ایسترسه یاپار » دیدیلر . هیچ سس چیقاران اولمادی . فقط ایرانلیلر محمد علی‌یی خلع ایتمك ایسته‌دکلری زمان روسیه آچیقدن آچیغه مدافعه‌یه قالقدی . بونلر سنه‌لرجه مدت چالدقلری پاره‌لر معرفتیله تحریکاتده بولوندیلر . مع مافیه مشروطیت غلبه چاله‌رق کیتدکجه تقویت بولیوردی .

معلومکزدرکه هر یرده اولدیغی کبی بوراده‌ده مسلمانلر پاره ایچون بیوك بر احتیاجده بولوندیلر . پاره بولمازلر ایسه ایرانباشنی طوغرو - لته‌مایه‌جق . حالبوکه ایران ، روسیه‌دن باشقه دولتلردن استقراض ایتمك حقندن محروم . روسیه ، شیمدی فرانسه‌نك بزه وضع ایتدیکی شرائطدن دها آغیر شرائط وضع ایتدی . اویله بر قونزول قویدی‌که نتیجه‌ده مملکت کیده‌جکدی . طبیعی ایران قبول ایتمدی . ایتمدیکی ایچون روسیه شدتنی آرتدیردی . هر یرده عسکرینی تزیید ایتدی . بوکا مقابل شیمدی انکلتره‌ده شدتلی بر اولتیماتوم ویردی .

بونك نه‌قدر مغایر حقانیت اولدیغنی سویلمك فضله . فقط بر کره بز عثمانلیلر دوشونملی‌یزکه بو اولتیماتوم حیز وجوده کلیرسه بزم حالمز نه اوله‌جق ؟ اك دقت ایدیله‌جك نقطه بوراسی‌در . بنده‌کزجه ، بو تقسیم مسئله‌سی وجوده کلیرسه ، عین زمانده عثمانلیلغه وطولاییسیله بتون عالم اسلامه غیر قابل تعمیر بر ضربه اورولمش اوله‌جقدر .

فرض ایدیکز ، ایران تقسیم ایدیلدی . منطقهٔ نفوذ دنیلن نظریه موجبنجه روسیه کردستان واذربایجانی احاطه ایدییور . انکلتره‌ده جنوب طرفندن . شو حالده بز نه وضعیتده قالییورز ؟ بزم بتون آناطولی ، عراق العرب ، جزیرة العرب ، بصره ، موصل ، بغداد .. هپسی دشمنك استیلاسی ایچون آچیقدر . درت طرفدن یعنی بحر سیاه سواحلندن بصره کورفزینه قدر قوی الشکیمه بر حکومت طرفندن احاطه اولونمش اولییورز . بو قدر سواحل ، حدود بیکلرجه کیلو مترو تشکیل ایدییور . بو قدر واسع بر حدودی محافظه ایچون یوز بیکلرجه عسکر لازم . عجبا بزم قوای حربیه‌مز، وضعیت مالیه‌مز بویله برحالده بولونمامزه مساعدمی ؟ اولمدیغی صورتده بز ایرانك تقسیمنه راضی اولورسه‌ق عجبانه وضعیتده بولنورز ، نه حاله کرفتار اولورز !

ای بیلملی‌درکه بو ایکی مملکت یکدیکرینه فوق العاده مربوطدر . ایران تقسیم اولونجه بزم‌ده موقعمز تهلکه‌ده‌در . بنده‌کز بونی عثمانلی قارداشلرم ایچون کمال قطعیتله عرض ایدییورم . بر آن اول بو مسئله‌یی دوشونمك ولزومی درجه‌سنده اهمیت ویرمك واجبات حیاتیه‌دندر ،

افندیلر !

ایران معناً ومادةً بو مملکته مربوطدر . ایرانی بو مملکتدن آییره‌جق ، مشروطیتدن صوکرا آره‌یه منافرت صاله‌جق هیچ بر قوت قالمامشدر ، [القیشلر] دیملی‌که ایران نه‌قدر سعادت ورفاهله

یاشارسه بز عثمانلی مملکتی‌ده اوقدر قوت وسعادت بولمش اولورز ».

فقط ایرانه بویولی ، بوطریق خلاصی آچمق ایچون قطعیاً بر تشبثده بولونمالی‌یز ، بنده‌کزجه ، بر چوق‌کره صحائف مطبوعاتده اظهار فکر ایتدیکم کبی ، بونك یکانه چاره‌سی اوروپاده بولونان ایکی بیوك اتفاقلرك برینه استناد ایتملی‌یز . اکر بو یاپلمازسه نه ایرانه بر چارهٔ خلاص وار ، بنده‌کزك قناعت وجدانیه‌مجه نه‌ده بزه . اکر بونی یاپه‌بیلیرسه‌ك بر چوق مسائل داخلیه وخارجیه‌یی حله موفق اوله‌جغز .

بز بو حقیقتی ایچه قفامزه یرلشدیرملی‌یز که اوروپالیلر بزم آلا کوزلرمز ایچون قطعیاً هیچ بر منفعتلرندن واز کچمیه‌جکلردر ، امین اولملی‌درکه کندیلکلرندن قاپیتولاسیونلر ، تمتع ویرکولری ... هیچ ، هیچ بر شیئه یاناشمایه‌جقلردر ؛ تا بزده‌ده بر قوت واوقوتك استناد ایتدیکی بر هیئت کورمینجه یان‌یانه ایکی تاجر، بری اوروپالی ، بری عثمانلی . بو ویرکی ویرر ، اوته‌کی ویرمز . طبیعی او ، کندیلکندن هیچ بر زمان‌ویرمیه‌جك . بدلا دکل آ . اونلر(پوزیتیف) برقوم‌درلر. هرشیده منفعت تعقیب‌ایدرلر، وآنجق قوت‌مقابلنده‌حقیقتی قبول‌ایدرلر.

اونك ایچون‌دکلی‌درکه بزم تشکیلات عسکریه‌مزدن قورقیورلر. « پاره ویررم ، فقط بحریه‌یه ، عسکره صرف ایتمه » دییور . عبدالحمیده ویرمیورلرمیدی؟ ایکی بچق میلیار بورجمز وار ؛ اونلری ویرن کیم ؟ فقط او وقت بیلیرلردی‌که بو پاره لزومی یرینه صرف اولونمایه‌حق . بوکون ایسه کوریورلرکه مملت کیفی اداره اولنمایور .

ژاپونلرده بویله‌دکلی‌دی ؟ قاپیتولاسیونلر ، بو زیلتیلر اونلرده‌ده واردی . فقط اونلر قوهٔ بریه و بحریه‌لرینی تنظیم و تقویه ایلدکدن صوکرا اعلان‌ایتدیلرکه : « بز بواساسسز شیلرك جمله‌سنی رفع وفسخ ایتدك ، بونلر غیر طبیعی شیلردر ؛ حقوقمزه تجاوزدر . بونلر تماميله حکمسز قالمشدر » .

بونك اوزرینه اوروپالیلر باقدیلرکه کیدوب تا اقصای شرقده اونکله محاربه یاپمق اوغراشمیه دکمز . هم نتیجه‌ده نه اوله‌جغی‌ده بللی دکل . ایستر ایسته‌مز قبول ایتدیلر .

بزده بونی یاپمق ایسترسه‌ك ــ ایران بزم حیاتمزه مربوطدر ــ بزده بریره ، بر هیئت قویه‌یه استناد ایتملی‌یز . زیرا یالکز باشمزه بونی یاپه‌مایه‌جغز . هرحالده بریره استناد لازمدر .

ــ بو یر نره‌سی‌در ؟

بونی هرکس بیلیر . بن هیچ شبهه ایتمم که اونی بیلمین کیمسه اولسون . هرهانکی عثمانلی‌یه صورسه‌م امینم‌که اویری همان کوستره‌جکدر . حریتدن ، هرشیدن بللی اولدی . [شدتلی آلقیشلر]

بوکون مقام خلافت‌کبرانك برچوق وظائف ومسئولیتی واردر . بورایه چوق امیدلر باغلانمش‌در . ایشته بریسی‌ده ایرانی‌دوشونمك‌در . عثمانلیلرك ایرانی دوشونمسی کندینی دوشونمسی دیمك‌در . اونلرك حیاتنی تأمین ایدرسه‌ك کندمزی‌ده تأمین ایتمش اولورز . ایرانیلرك بزدن امداد بکله‌مکده حقلری‌واردر . چونکه اخوتك وظیفه‌سی‌بودر .

چونکه مقام خلافتك وظیفه‌سی بودر . اونك ایچون بز وجههٔ حرکاتمزی تعیین ایدرك ایشه کیریشملی‌یز [آلقیشلر]

دها بر سوز سویلیه‌جکم . بن خیلی زمان آوروپاده بولوندیغم ایچون تماميله اونلرك روحنی بیلیرم . اونلرك پرستش ایتدکلری‌یالکز برشی واردر : قوت . قوتی اولان برملتی . آوروپالیلر ستایش‌ایدر ، چونکه اونلر مادیاتی سور .

بلغار اوفاجق بر ملتدر ، فقط جسور ومتشبث‌در ، دوشنور ، دوشوندیکنی یاپار ، یالکز اوچ درت سنه‌ظرفنده یاپدیغنی برخاطردن کچیرسه‌ك کافی . ایشته بویله‌اولدقلری‌ایچون اوروپا اونلری آلقیشلایور .

اردومز حریتی آلدی . آلقیشلادیلر . ٣١ مارتده یا کوده ایدم . « بوعثمانلیلر آدم دکلمش » دیه عبدالحمیده ثنا کارلغه باشلادیلر . فقط صوکرا اردومز کلدی ، عبدالحمیدی خلع ایتدی ؛ ینه تبجیلات یرلری ، کوکلری طوتدی .

ایشته بزمشرقیلرك برقصوری وارکه اونك قالقدیغنی کوررسه‌م کندمی مسعود عد ایدرم . فی‌الحقیقه تواضع ، محویت ، کندینی یوق ایتمك چوق کوزل برفضیلت‌در ــ فقط [هرسخن جایی و هر نکته مقامی دارد] اونك‌ده صره‌سی وار ، مقامی وار . یومروق‌مقابلنده یومروق کرکدر . برطوقات یه‌نجه اوته‌کی‌طرفنی چویر نظریهٔ‌خرستیانیه‌سنی‌اوروپا ترك‌ایده‌لی عصرلر اولدی . بوکون یومروق سیاستی‌در . حق وحقانیت بوکون یومروغه مستنددر . یومروق اولمازسه حق طانیلماز .

سز ، ای‌محترم‌وطنداشلرم . اوچ‌میلیون‌سونکویه استناد‌ایدیکز ؛ نه‌ایسترسه‌کز یاپه‌لم ، چین بزم‌در ، دیه‌لم چین مغول‌در ، مغوللر ایسه بزم بابالرمزدر ... برچوق سببلر ایجاد ایده‌لم ، چینی آله‌لم ، یاخود ایسترسه‌کز الجزائری ، تونسی آله‌لم . منتظم ، مکمل قوهٔ بحریه‌مز اولسون ، باللّٰه‌العظیم اون کون‌صوکرا بتون افریقای شمالی‌یی‌استرداد ایده‌لم .

ایشته بونلری نظردقته آله‌رق کچیردیکمز زمانلرك اهمیتنی‌دوشونوب ، ایرانك حیاتنی کندی حیاتمز کبی تلقی ایدوب فداکارانه‌باشلرمزك چاره‌سنه باقه‌لم [اوزون آلقیشلر]

* *

آیدین مبعوثی عبیدالله افندینك نطقی

[حضار کرامه ، ینه قارابك طرفندن تقدیم اولونان ، ایدین مبعوثو (العرب) جریدهٔ محترمه‌سی‌صاحب ومحرری عبیدالله‌افندی بك‌صمیمی القیشلرله استقبال‌اولوندی .]

طنین غزته‌سنده کوردم . ایران حقنده برقونفرانس ویریله‌جك دیه اعلان‌اولنمش اوچ آی ظرفنده آسایشی تأسیس ایده‌مدیکی‌صورتده انکلیز طرفندن استیلا ایدیله‌جکنه دائر ویریلن اولتیماتومدن‌ده غزته‌لر واسطه‌سیله خبر آلدم . برفکرکلدی خاطرمه ، اونی تکلیف ایچون کلدم . اولنده پروغرامده داخل دکلدم . صوکرادن کندم طالب اولدم .

دوشوندم . منسوب اولدیغم دولتك . دولت عثمانیه‌نك [آلقیشلر] دولت عثمانیه اولمق اعتباریله حقوق ووظائفی اولدیغی کبی برصفتی‌ده دولت اسلامیه‌در [شدتلی آلقیشلر]

دولت عثمانیه اولمق صفتیله بو دولت کندی داخل مما‌لکنده نه قدر ادیان وار ایسه حمایه ایتدیکی کبی ، دولت اسلامیه اولمق اعتباریله‌ده عموم کرهٔ ارضده‌کی مسلمانلری حمایه‌یه بورجلودر [پك شدتلی ومدید آلقیشلر] چونکه دولت اسلامیه اولمسی یالکز بسیط بر شکلده دکل ، دولت اسلامیه ، یعنی خلافت اسلامیه . [ینه شدید آلقیشلر]

بو خلافت شیمدی‌یه قدر هیچ بر طرفدن معانده‌یه دوچار اولمادی . حتی انکلتره‌ده بولوندیغم زمان (ماق قاول) نامنده بر پاپاس تعریض ایدردی ، ودیبوردی‌که : « خلافت عثمانیلرك اوله‌ماز ، خلافت اهل بیت پیغمبرکدر ، اوکا جواباً ، (تایمس) یازیبوردی‌که : « خلافت بر ماق قاولك رأینه تابع دکلدر . کرهٔ ارضده نه قدر مسلمانلر وارسه هپ آل عثمانك خلافتنی قبول ایتمشدر . آرتق ماق قاولك سویلیه‌جك سوزی قالماز » بو جوابی ویرن تایمس غزته‌سی‌در .

ایرانلیلر عثمانلیلرك خلافتنی قبول ایدییورلرمی ، ایتمیورلرمی ؟ بوراسنك تدقیقی بزه دوشمز . ایران مسلمان‌می ؟ بزه دوشن بودر .

مسلمان کیم ؟ اوروپا طرفندن محکومیتله یاشامغه محکوم اولمش بر ملت ! بونی مسلمانلر هیچ بر زمان چکمز وچکمه‌ملی [آلقیشلر]

بونی چکمك مسلمانلغه شین‌در وخلافته عاردر . بز عبدالحمیدك سبیله اوتوز سنه بو ذلتی چکدیکمز ایچون کورمدیکمز طعن وتشنیع قالمادی . حالبوکه او رزالتی یاپان مسلمانلر دکل ، عبدالحمید وعونه‌سی ایدی [قهر اولسونلر]

اوروپاده بیلیوردی ، فقط ایشنه اویله کلیوردی . « آلچق تورکلر ، وحشی مسلمانلر » دیه بزی سب ایدییورلردی . بز حریتمزی آلدق . آدم اولدیغمزی کوسترمك ایچون . فقط کورولیورکه آدماق میدانه چیقیشمزدن هیچ ممنون اولمادیلر .

احمدبکك دیدیکی کبی ، شوراسنی بن‌ده تصریحه مجبورم‌که اوروپاده بونی خوش کورمین ، صنف حکامده بولونان ارباب حکومتدن کوزی آچ ، قارنی طویماز حریص حریفلردر .

او ملتلری بتون بتون قصد ایتمم . چونکه او ملتلر برریبغین‌در ایچنه کیرنلر تدقیق ایدر ، فاضل ملت ، دیدیرته‌جك فاضل ادملر کورور . فقط نصل عبدالحمید زماننده اونلر بزی ملتمزله یادایده‌رك طعن وتشنیع ایدییورلرسه ، بزده شیمدی او حکومتلری طانیر ، انلری اتهامده تردد ایتمه‌یز .

اوروپالیلر کوردی‌که عثمانلیلر حریتی قازاندی ، ایران‌ده قازاندی . بویله برابر چالیشیرلرسه مملکتلرنده‌کی فوائد مادیه اللرینه کچمیه‌جك ، بوندن باشقه برده قورقو وار :

ممالك عثمانیه ایله ایران ، افغانستان وسائر ممالك اسلامیه ... هپ یکدیکرینه متصل . نه‌قدر عثمانی ، حتی شرق ، تورانی ، ایرانی وارسه هپسی برجسم تشکیل ایدرده اتحاد ایدرسه بلکه اوروپایی‌ده تهدید ایدر . شو حالده دومن الزده ایکن ، عالم اسلام دها باشنی قالدیرمه‌دن بواختلالات دوام ایدییورکن ، بونلر اداره‌سنی تشکیل وتنظیمه وقت بوله‌دن ، منابع ثروتی واسطه‌سیله میدان آلمه‌دن ایرانی استیلا ایدرز ، اووقت ممالك عثمانیه‌ده محاصره‌ده قالیر . ذاتاً ایچنده عناصر وادیان مختلفه‌ده وار . نه‌وقت ایسترسه‌ك تحریك ایدرز . اوحالده اولا ایرانی استیلا ایده‌لم ، صوکرا ممالك عثمانیه قولای‌در .

— اوزرکزه برتهلکه وارده اونك ایچون دوشونورسکز ...

دینه‌جك . استغرالله اوفکرله دوشونمیورز . مسلمان اولمق اعتباریله دوشونه‌جکز . [آلقیشلر]

امادینه‌جك‌که : یکرمنجی عصرده اتحاد اسلامدن ، دیانتدن بحث ایتمك موافق مدنیت‌می‌در ؟

بن یکرمنجی عصر مدنیتی طانیمام . بن اوندردنجی عصری بیلیرم . [براوو ، براوو ، شدتلی آلقیشلر] یکرمنجی عصردن مقصد ، خرستیانلرك عصری ایسه بن اوکا (یکرمنجی عصر وحشت) دیرم . چونکه دول خرستیانیه‌ده وحشتدن باشقه حکمران اولان شی یوقدر . چونکه اونلرك نظرنده مدنیت پاره‌در .

خرستیانلق چوریبور ؛ مدنیت ایلرولیور . اکر مدنیتی خرستیانلق ایلری کتوره‌یدی ؛ او وقت آکلاردم . فقط مدنیت کلنجه خرستیانلق قالمایور . نصل اولورکه ذلت تعلیم ایدن بر دین مدنیته خدمت ایتدی دینیر ؟

تاریخ کوستریبورکه حریتی ؛ اوروپالیلر ؛ اهل صلیب محاربا‌تندن صوکرا بولدیلر . ومسلمانلرله تماسده بولنه‌رق اوکرندیلر .

قارشومه بری چیقار ؛ دیرکه : — حریتی کیم اعلان ایتدی ؟ فرانسزلر دکلمی .

اونلر عفو بیورورلر . حریت بشریه ؛ حقوق آدمیت دنیلن اوحقی اعلان ایتمکه لزوم کورمك ، اساساً انسانی اسیر فرض ایتمك در . انسانلری اسیر فرض ایتمامش اولسه‌یدیلر ، قانونلرینه قویمازلردی اسلام قانوننده ایسه حریت صفات اصلیه‌دن ؛ اسارت ایسه صفات عارضه‌دن‌در ؛ دیبورکه بونکله علویتی اکلاشیلیر [آلقیشلر]

غایت متهیج بر طبیعتم وار . خصوصا بویله مسائلده ، کندمی ضبط ایده‌مم ، صدد خارجنه چیقارم

مسلمان مملکتلرینك نائل حریت اولمسی اوروپانك ایشنه کلمدی ، استقراض مسئله‌سنده‌ده ، سائر مسائلده‌ده کوردك ، شیمدی‌یه قدر بر شی سویلنمیورسه‌ده سببی وار : اوروپاده اتفاقلر یاپوب بر دولتك محوینه کیتمك شیمدی قولای دکل چونکه حرب ایتمك ایچون خلقدن اذن آلمق لازم خلق بر قاچ صراف پاره قزانه‌جق دیه محاربه‌یه کیده‌من ذاتاً اوروپانك بیوك بر مهلکهٔ اجتماعیه‌اوکنده‌در بو مهلکهٔ اجتماعیه — که منشأی صلح مسلح مصارفنه خلقك تحمل ایده‌مامسیدر — اونی زیر وزبر ایده‌جکدر

ایران اوچ آی صوکره استیلایه اوغرایه‌جقدر خایر ، قطعیاً راضی اوله‌مایز [مدید آلقیشلر] البت دولت کندی وظیفه‌سنی بیلیر؛ بز دولت دکلز؛ فقط ملتك . وظائف حکومتی تسهیله چوق یاردیمی واردر ، نه‌وقت حکومت بر تشبثده بوله‌جق اولورسه یا اهالی کندینی سوق ایدر ، یاخود غزته‌لرده قامپانیالر آچیلیر ، اوصورتله مسئله تدقیق اولنور . نتیجه‌ده ایشه کیریشیلیر؛ بزده او صورتله حکومتمزه اکلاتمه‌چالیشملی‌یز؛ بنه حکومت کندی وظیفه‌سنی بیلیر؛ بز کندی کندمزه حسبحال ایدرز .

شیمدی بوکا قارشی بز نه یاپمالی‌یز ؟ دمین احمد بك برادرمز اشارت یوللو سویلدی.دولتك وظیفه‌سی ؛ شو دولتجه دوشونیله‌جك اولورسه ؛ دیرزکه : ایکی هیئت دولیه‌دن برینه التحاق ایتملی‌یز. بو صورتله خلافت وسلطنته بر استنادکاه‌ده بولمش اولورز.اسبابه استناد شرعاً لازم دکلی‌در؟ [آلقیشلر]

— هانکیسنه تمایل ایتسون دولت ؟ بو ، ظاهر.ایرانی یوتمق ایسته‌ین روس ، انکلیز دکلی ؟

— جانم انکلتره حقنده سوز سویلنیرمی ؟ بزی قورتاران او دکلی ؟ آه ، بو اوقدر فجیع حقیقتلری محتوی‌درکه انسان اوقورتاریشلری ، او فصللری اوقوسه :

— آه ، نه اولایدی‌ده قورتارمسیه‌یدی ! دیر [آلقیشلر]

برکره قورتاردیغی معلوم دکل قورتارمق ایسته‌دیسه کندی منافعی ایچون لزوم کوردی.نصل قورتارمق ایستر ؟ اونك منافعنه خادم اوله‌لم ، هردیدیکنی باش اوزرینه ! دیه یاپه‌لم.

آه انکلتره ایچون اوقدر فرصت وارکه بونی تقدیر ایده‌مه‌مسنه یانار انسان.بوندن استفاده ایدوب‌ده جهانکیر اولمق قابل ایکن ، أزه أزه عالم اسلامی کندیسنه دشمن طانتدی باقکز ایرانلیلرك حالنه انکلتره‌یی امیدکاه اتخاذ ایتدیلر؛ او ایسه استیلایی رسماً تبلیغ ایدییور .

ائتلاف مثلثك بورکنی بویله.

فرانسه‌یه کلنجه اونکله‌ده بویمزك ارلچوسنی آلییورز [تبسملر] او فرانسه‌که« بز سزه حریتی‌اوکرتدك » دییور ، اوفرانسه‌که روسیه‌ده استبدادك تقویه‌سی ایچون اون میلیار فرانق ؛ یعنی بشیوز میلیون فرانسز لیراسی‌ویردی‌ده حریت ایچون بر پاره ویرمدی . [تبسملر. و آلقیشلر] بوکون حمیدك اعادهٔ حکومتی قابل اولسه‌یدی‌ده بو استقراضلك بش اون مثلی طلب ایتسه‌یدی ؛ هیچ شبهه ایتمم‌که بتون فرانسز بانکرلری قاصه‌لرك آغزلرینی آچاردردی .[پك طوغری ! تبسملر و آلقیشلر]

بوکون ممکن‌می فرانسزجه بیلن ، اورادن عرفان آلان بر آدم او قوم حقنده‌مؤاخذه‌کار بر لسان قوللانسون . انسان اونك علیهنده سوز سویلمکه حیا ایدر . فقط خایر ، حیات سیاسیه‌یی هیچ برشی فدا ایتدیره‌من . محافظهٔ حیثیتی اونلر اوکرتمشدر ، حالبوکه صوکرا اوکرتدکلری آدمدن ناموسسزلق ایسترلرسه اولورمی ؟ .

ائتلاف مثلثك ایکیسی بویله . روسیه‌یه کلنجه اونده سوز یوق .

شیمدی نه‌قالیور ؟ آلمانیا . بز بیلیرزکه او اتفاق مثلثك بریسی آلمانیادر. بز اکر اتفاق مثلثه تمایل ایده‌جك اولورسه‌ق ریاست‌ایدن آلمانیا دولتیله آکلاشمق لازم . بونکله آکلاشمغه لزوم کوستریشمز اوته‌کیلرك ــ یعنی آوستریا وایتالیا ــ اهمیتی اولمدیغندن‌دکل. اونلروده اك زنکین، اك عالم وقوتلی دولتلر ... فقط اونلر اورایه مربوطدر. اونکله آکلاشیرسه‌ق ، خصوصیله بویله ایران اوزرینه ...

ــ امابو قولای مسئله دکل .

بن او قدر قولای کوروزمکه ... آلمانیا ایله مناسباتمزی دوشونه‌جك اولورسه‌ق ... برچوق منافع متقابله‌واردرکه‌بزی یکدیکرمزه تقریب ایدر .

اما وقتیله برچوق منافع اقتصادیه تأمین ایتمش ! او ، آلمانیا علیهنده‌کی پروپاغانداجیلر طرفندن یاپیلیور ، اوتأمین‌ایتمه‌یه‌یدی ، انکلتره ایده‌جکدی .

مصرده ایکن بن ؛ غزته یازییوردی : آلمانلره طرابلس غربده امتیاز ویرلمش ، فقط بو ، عثمانلیلر ایچون تهلکه‌در ، دنیلیوردی ، تورکلرده بوکورولتویه‌اشتراك‌ایدییورلردی. طرابلس‌غربك‌لاقیردیسی نه‌وقت آچلسه هرکس سرین بر قانله « اوت ، اوراسی ایتالیانك‌در » دیردی ، ایتالیایه بخش ایدیلن برشی آلمانیادن نیچون صاقینیلیور ، آکلایه‌مام ، نیچون بویله‌محاکمه اولونیور ؟ چونکه آلمانیا پولتیقه‌سی علیهنده پك چوق پروپاغاندا اولیور ، دائما انسانلر کندی محاکمه‌سنه اعتماد ایتمز ، باشقه‌سندن ایشتدیکی سوزه اعتماد ایدر ، جانم عقلك ایرمزسه،باشقه‌سنك‌سوزینك‌طوغرو اولدیغنی نره‌دن بیلدك؟ [تبسملر]

شیمدی آلمانیا عالم اسلامه برقاچ خدمت ایتدی . بریسی بودولت عثمانیه‌یه ،اما استفاده اولونه‌مدی ، او باشقه مسئله. آلمان بوندن مسئول دکل. برکره‌یونان محاربه‌سنده‌دولت‌عثمانیه‌نك‌منفرداً‌یونان ایله‌محاربه‌ایده‌بیلمسی‌بیوك برموفقیت ، محاربه‌دن بر سنه‌اول«دولت علیه یونانله محاربه ایده‌جك ، دولتلرده سیر ایده‌جك » دینه‌یدی کیمسه قبول ایتمزدی ، قائلنك چیلغنلغنه حکم ایدردی ، اکریونان باشقه بر دولتك معاونت فعلیه‌سنه مظهر اولسه‌یدی ، قابل دکل عبدالحمید محاربه‌یه جسارت ایده‌مزدی .

بو بر ، ایکنجیسی ماکیدونیانك تقسیمنه دولتلرجه قرار ویریلدیکی زمان بتون دولتلر موافقت ایتدیلر ، حتی بعضلری‌ده : ماکیدونیا آیریلیرسه استانبول‌ده بلناره پشکش چکرز ، دیدیلر ، بونك ایچون او قدر چالیشدیلرکه اوکنه کچمك امکانی یوق . آرتق ماکیدونیا کیتدی ، هرشی قونزول آلتنه کیرییور ... ینه آلمانیا ممانعت‌ایتدی. بزدن انفکاکنه راضی اولمادی ، ماکیدونیاقورتولدی .

صوکرا عالم اسلامه ایتدیکی معاونتلرك اك بیوکی (فاس) مسئله‌سی تشکیل ایدر . اون یدی ، اون سکز سنه اول فرانسه علما وسیاسیونی پارسده قونفرانسلره باشلادیلر؛ هر طرفه نشر ایتدیلرکه‌فرانسه ماروق قطعه‌سنی استیلای مسالمتکاری طریقیله استیلا ایده‌جك ، یعنی

اويله بر استيلاكه خبرلرى بيله اولميه‌جق . حالبوكه المانلر او طريق ايله هر كون فرانسه‌يى استيلا ايديورلر ! .. اوندن خبرلرى يوق. [تبسملر] بونلر ايسه سلاحله كيده‌جكلر ، استيلاى مسالمتكارانه ديبورلر .

معلوم آ مصر انكليز اشغالى آلتنده ، بر چوق شيلر ياپمق ايسترلر . فرانسزلركده علاقه‌سى وار . فرانسزلرك اك بيوك دقتلرى اوراده . انكليز كندى ياپه‌جقلرينه مانع اولمامق ايچون فرانسه‌يى مذا كره‌يه چاغيرديلر . فرانسه كمال خواهشله اجابت ايتدى . مذا كره ايتديلر وبر نتيجه‌يه واصل اولديلر : فرانسه ماروقى استيلا ايده‌جك انكليزلر قاريشميه‌جق ، بوكا مقابل انكليزلرك مصرده‌كى اجرا آتنه‌ده فرانسزلر شق شفه ايتميه‌جك .

بونلر بويله استيلاى مسالمتكارى بر پولتيقه تعقيب ايده‌جكلرى صره‌ده آلمانيا ايمپراطورى هامبورغدن بر واپوره بندى ، بر كون طنجه‌ده لنكر انداز مهابت اولدى . باقدى كه ارضى تقسيم ايديورلر ، كوكلرى مى بزه براقديلر ؟ ديه تلاشى طبيعى ايدى . خرستيانلرك تعبيرنجه كوكلرى ديبورم . چونكه اونلرجه اللهك مالكى سماواتدر . بزم اللهمز ايسه يرده ، كوكده ، هر يرده حاضر در . (لله ملك السموات والارض)

— بونلر تقسيم ايدرلر ، بزده كليسالرده دعا ايتمكمى قالير ...

ديه المانيا هضم ايده‌مدى . چونكه آدم برينه قويمادیلر اونى .

— بويله‌مى ؟ ... ديدى ، بنده معاهده‌كزى هيچه صايارم . طنجه‌ده بر نطق ويردى . او نطقده انكلتره حقنده برشى سويله‌مدى يالكز « مستقل بر پادشاهك مملكتنده بولنيورم » ديدى . [شدتلى آلقيشلر] نى‌دكل ، المانيا ايمپراطورينك بو سوزينى القشلايكز [يشاسون ! شدتلى آلقيشلر]

بو نطق اوروپايى شاشيرتدى . فرانسه آلت اوست اولدى . داقاسه‌يى دوشوردیلر . فقط المانيا ايمپراطورى هر دولتك بورننه بر قانجه‌طاقدى ، سوروكلدى ، سوروكلدى ، الجزيره‌يه كتيردى اوراده هر دولت كندى حسابنه ، كندى منافعنه ، آز چوق بو ائتلافه ياردم ايتمك ايسته‌دى ، حتى ايتاليا بيله بو جهته تمايل ايتدى فقط المانيا اوقدر قوى ايدى كه هيچ بر نقطه‌سندن واز كچميوردى ايستديكى او مملكتك بقاسى ، صرف مسلمانلردن متشكل بر مملكتك استيلايه اوغرامامسى [مديد آلقيشلر]

بو معاهده‌يى اوراده دولتلره مهرلتدى ، اماقاس بوندن استفاده ايتديمى ؟ ايده‌مدى ، فقط ايده‌جك انشاءالله ، [آلقيشلر]

بو حيله‌كار دولتلره قارشى حيله‌كارانه اداره لازم . لكن عالم اسلام بو كون ضعفيت ، غفلت ايچنده كيديور ، فقط انشاءالله البت استفاده ايده‌جكز ، استفاده‌سنه‌ده عثمانلى مسلمانلرى ياردم ايده‌جكلر [آلقيشلر] او زمان عبدالحميد دورى ايدى ، اونك ايچون مقام خلافت لازم كلديكى كبى حركتده بولونه‌مدى ، لكن بو كون عالم اسلامك هر جزئنه دائر وظيفه‌لرينى ايفا ايده‌جك [آلقيشلر]

بنم تكليفم شودر : المانيا شيمدى بتون عالم اسلامك اميدگاهى اولدى ، چونكه اولجه انكلتره ايدى ، اويله ديبورديلر :

— انكلتره بولوندقجه مسلمانلرك قيلنه ضرر كلمز !

. فقط شيمدى او ، روسيه ايله اتفاق ايتدى ، عالم اسلامى پارچه پارچه ايتمك ايچون . او شانى آلمان ايمپراطورى ايكنجى كيومك چوق شهرتى واردر عالم اسلامده . [آلقيشلر]

. بن دوشوندم كه اوكا ديمَلى :

— سن بوقدر مسلمانلره خدمتده بولوندك . بو ايرانده ايسه بر چوق منافعك ، منافع اقتصاديه‌ك وار بونلرك مملكتلرينى پايلاشمغه قالقديلر . ايرانليلر اول الله ، صوكره سندن اميد واردرلر ...

ديه بر تلغراف چكلمه‌سنى دوشوندم . دولتلر تشجيعه محتاجدرلر . علاقه‌دارلرى طرفندن مراجعت اولنملى . چونكه آوروپا دول معظمه‌سى ايچندن منفعت خصوصيه سوقيله اورته‌يه چيقمق بر آز موجب تردد اولور . كوريبورزكه آلمانلر متهيج كورونيور . [يشاسون آلمانلر ! آلقيشلر . يشاسون شانلى آلمانيانك بيوك ايمپراطورى ! آلقشلر .]

اكر بوراده‌كى حضار بالاتفاق ، ياخود اكثريتله بويله بر تلغرافك چكلمسنه قرار ويررلرسه بر قوميته تشكيل ايدرك اوكا حواله ايده‌لم . [عموماً : همان شيمدى چكلسون . شدتلى آلقيشلر ...]

ديرسكزكه : بويله اعصابه تهييج ويره‌جك عوام پسندانه لاقيرديلرله حسياتى تهييج ايدوب دولتى مشكلاته دوشوره‌جك يوللره سوق ايتمه‌يك ! ..

احتمال كه ديمك ايسته‌ين اولور . بو يولده اعتراض ايده‌جك آدم بولونه‌بيلير . بونك ايچون ديرم كه :

بز بو كون مشروطى بر حالده‌يز ، استبداددن چيقه‌لى ايكى سنه اولدى ، استبدادده عالمك مسخره‌سى اولمشيدق ، شو ايكى سنه ظرفنده كوستردیكمز حيات ايله قازانديغمز حيثيت دولتى سوق ايتمك ايستديكمز طريقك طريق تعصب وتهلكه دكل ، محافظهٔ شرف وحيثيت ، محافظهٔ حقوق طريقيدر اكر سوق ايده‌بيليرسه‌ك بو كون اوروپانك قارشوسنده هر درلو عزت نفسدن محروم بر عبدالحميد دكل ، بتون حيثيتيله ، بتون عزت نفسيله بر عثمانلى ملتى واردر . [شدتلى ومديد آلقيشلر . پاشا مبعوث محترم پاشا] ياعثمانليلرده بويله يوللره كيره‌جك قوت وارمى ، بر ملتك اك بيوك قوتى قوت قلبدر . اوچيوز اللى ميليون اسلام وار ديه باغيريبورز . وار ايسه اوچيوز اللى مليون قوت قلب صاحبى اوله‌ماسونمى ؟ عيبدر ! [ينه شدتلى آلقيشلر]

— اى اما يكرمنجى عصر مدنيتده تعصب ...

عفو ايدرلر ، يكرمنجى عصر مدنيت ظن ايدنلر تعصبله اتهام ايدرلر . فقط دها كچنلرده — ١٩ نجى عصر نهايتلرنده — ايدى كه انكلتره كبى بر دولت متمدنه‌نك باش وكيلى لورد سالسبورى ، بزم تساليايى استيلامز اوزرينه « بر كره خاچك آلتنه كيرن ير ارتق هلالك آلتنه كيره‌مز » ديمشدى . او تعصب دكلده « مسلمانلر بويوندروغه كيره‌مز » ديمك‌مى تعصب ؟ .. [مديد وشدتلى آلقيشلر]

*
* *

بونى متعاقب ، قارا بك طرفندن ارمنى ملته منسوب ... افندى تقديم اولوندى :

ایرانه بش بیك سنه یاشامش قارداشلردن ، ایرانك استحصـال حریتی خصوصنده بزمله برابر جانسپارانه چالیشان فداکاران حریتدن ۰۰۰ افندی‌یی تقدیم ایدییورم ۰۰ [شدید آلقیشلر]

افندیلر ،

بن تورکجه بیلمم ، عفوکزی استرحام ایدرم . تورکجه‌اوکره‌نمدیکمز ایچـون قباحت بزده دکل ، استبدادده . هرنه ایسه چـوق تورکجه بیلمزسه‌م‌ده ، قلبدن سویلیه‌جکم .

بوکون بز سیاسی بر شقاوت اوکنده بولونیورز . بو مسئله‌یه بز بویله باقیورز . یعنی اسلامه قارشی ، بوکا قارشی بر شی یوقدر . روسیه وانکلتره ، کوچك ملتلری ، بانقه‌لری طولدورمق ایچون ، أزمك لزوم کوریبور ، روسیه ارمنیلری ، پولونیالیلری ، موسویلری ۰۰۰ هپ أزییور . بزداوباکلیورکه بزم‌اك بیوك قباحتمز کوزمزی شو طرفه ، بو طرفه چویرمکله وقت ضایع ایدییورز . شیمدی وقت کلمشدرکه ممالك عثمانیه‌ده یشایان نه‌قدر ملت وارسه ۰۰۰ تورك ، عرب ، ارمنی ۰۰۰ الخ ۰۰۰ بونلر ایچون یالکز بر منفعت وار : اتحاد واتفاق ایدوب مملکتده کندی منفعتلرینی مدافعه ومحافظه ایتمك ۰۰۰ [آلقیشلر]

بزچوق کوچك بر ملتز ، فقط المزدن کلنی یاپدق ، قارابك ، آقایف وسائر حریت پروران ایله بوندن بش سنه اول الاله ویردك ، ایرانده بر لکده حرکت ایدرك حریتی تأمین ایتدك . [آلقیشلر]

بونك ایچون ایران مسئله‌سی ، انسانیت وعدالت مسئله‌سی‌در . وبو ، اوروپا ایچون اك مهلك بر مسئله‌در . اوروپا شرق مسئله‌سنه باشلادی وبوکونلره کتیردی ؛ فقط بکا اویله کلیرکه بو مسئله‌ده غائب ایده‌جك ، بز دکل ، ینه آوروپا اوله‌جقدر [شدتلی آلقیشلر]

بر سنه اول اوطرفدن کچدم ، ستار خان وباقر خانه المزدن کلنی یاپدق . اهالیده کوردیکم فقرالق واتحادسزلق صوك درجه‌ده . بونکله ایش بیتمز . ایش بیتر پاره ایله ، اتفاق ایله ایرانلیلر پاره ویریرلرسه قورتولورلر . بز پراتیك آدمز . سوزدن دکل ، ایشدن آکلارز . پاره وار ، ایش وار . پاره یوق ، ایش یوق .

ایرانلیلر کندینی دوشونملی . اوچیوز اللی ملیون اسلام وار ، دینیور . طوغرو ، فقط شوقدر میلیونده خرستیان وار ، اما ال اله ویردکلری یوق . اونك ایچون ایران چالیشملی که پاره طوپلاسون واتحاد ایتسون . صوکرا نه کلیرسه اللهدن کلیر .

بنم استقبالدن چوق امیدم وار . انشاءالله اوپارلاق کونلری کوروروز . لکن اتفاق لازم . شرق ملتلری ایچون صیقی وحقیقی بر اتحاد واتفاق چوق لازم ، اجنبی‌یه قارشو کندی چوجقلری ایچون بو مملکتی صاقلاسونلر ۰۰۰ [شدید آلقیشلر]

*
* *

عمر ناجی بك افندینك نطقی

قارابك : ـ دکل یالکز عثمانلیلرجه ، ایرانلیلرجه دخی او درجه سویلین خطیب شهیر محترم عمر ناجی بك افندی‌یی تقدیم ایدرم ۰۰۰

دیر دیمز ، ناجی بك صحنهٔ خطابتده کوروندی . اویله بر آلقیش طوفانیله قارشولاندی‌که انسان حیرت ایدر . آلقیشك دوامندن سوزه بردرلو باشلایه‌میور ایکی الیله بردن تشکر ایدییور . ومحجوبیتندن اللری اره‌سنده یوزینی صاقلا یور . برقاچ دقیقه کمال شدت وصمیمیتله آلقیشلر دوام ایتدکدن صوکرا بتون نظرلر ، سامعه‌لر محترم خطیبه متوجه اولدی . ناجی بك کندینه مخصوص اداسیله ، سوزشلی بر لسانله باشلادی :

قومشومز بدبخت ومصیبتزده ایرانك کچیردیکی ایام فلاکتك اك الیمنی تشکیل ایدن بر حادثه ، مدنیتپرور ، انسان ، حر اولمق ادعاسیله کچینن انکلیزلر طرفندن اشغالی حوادثی هر طرفه عکس ایتمسی اوزرینه بر رادهٔ ایرانی قارداشلرمزك نه‌دوشوندکلرینی آکلامق وبوکا دائر بر فکر حاصل ایتمك ایچون طوپلانلمش . مسئله یالکز ایرانه تعلق ایتمك اعتباریله عثمانلیلره ترتب ایدن بر اشتراك یوق کبی‌در . فقط ظواهرله اشـتغالك زمانی چوقدن کچدیکنه نظراً ایش بویله دکلدر . ایکی روحی جمع زمانی کلمشدر .

وطنداشلر ، « بر ملت باطیور » سوزی ایکی کلمه ایچنده قولایجه سویلانن بر مسئله دکلدر . بوسوز ایچنده او ملتك تاریخی ، عنعناتی ، ناموسی ، شرفی ۰۰۰ هپ واردر .

ـ بر ملت باطیور !

دیندیکی وقت بتون بونلر محو اولیور . بوغروب خونین عثمانلیلرك قارشوسنده ، انصافسزجه ، غدارانه واقع اولیور .

وطنداشلر ، هرشیدن اول ، امیدله باشلامق ایسترم . زیرا امیدینی غائب ایدن ملتك یشامغه حقی یوقدر . فلاکتلی کونلرنده برابر بولوندم ، کندی فلاکتنه حصه‌دار ایتمکله سعادت بولدم .

وطنداشلر بو تعرضی ، بز عثمانلیلر ، فلان وفلان اسلام اولدیغی ایچون دکل ، فلان وفلان اسیر وبدبخت اولدیغی ایچون پروتستو ایدییورز . [شدتلی آلقیشلر]

فقط بیلمه‌کز نه‌لر کوردم . نه‌لره تماس ایتدم ۰۰۰ بونلر ایرانك اولمیه‌جکنه ، یاشایه‌بیله‌جکنه امین وقطعی اعتمادلر بخش ایتدی [آلقیشلر]

تفصیل ایتمك ، قیمتدار کیجه‌کزی اشغال ایتمك ایسته‌مم . بن اوایجه اوراده مکتب خواجه‌سی ایدم . صکره ایکنجی دفعه کیتدم . کیتدیکم وقت مکتبمك طلبه‌سندن اون یاشنده بر چوجق طانیوردم : جمشید . جمشیدك یتمش بش یاشنده بر باباسی واردی . باباسی مجاهدلرله برابر کیتدی واولدی . وطنی ظالملره ، غدارلره قارشی محافظه ایدرکن اولدی . وفاتی خبری کلدی :

— باباك اولدی ، دیدیلر .

— خایر ، دیدی ، بنم بابام اولمز .

— اولدی ۰۰۰

— اولمز ، زیرا بنم بابام ایراندر . [شدتلی آلقیشلر]

بر ملتك افرادی بویله حس ایتدکدن صکرا ، بونلر موقت کونلردر حافظلری ، سعدیلری یتشدیرن بر ملتی اولدورمك ممکن دکلدر [آلقیشلر]

حاکمیتله مست اولان دولتلر برشیئی اونوتمشلر : کندیلرندن حاکم بر شی اولدیغنی ، طوپلردن ، تفنکلردن ، اردولردن دهاقوتلی بر شی وار : فکر ! ۰۰ فکر طوغدیغی یرده البت ظلم اوله‌جك .

وطنداشلر ، انکلتره حکومتی کندی تراوسـونی غائب ایتمش . بر ملتـك ماضیسنی غائب ایتمسی سقوط ایتمسیدر .

تاریخ بر روما ایمپراطورلغی شوکتنك عظمتله اوروپایه حاکم اولدیغنی کوستریبور. فقط اونلر دیگر اقوامك حریتنی ویریبوردیلر انکلیزلر ایسه بوکون بیورلر. بو، انکلتره ایچون سقوطدر.

برزمانلر انکلیزلر اقوام شرقیه‌نك نقطهٔ استنادی ایدیلر. انکلیزلر بوکون‌بونی اونوتمشلر. احرار فرقه‌سنك روحی، خارجده استیلایی ترك ایتمك؛ بوایسه بتون بتون اونك عکسی.

بوکون انکلیزلر، روس ایله هم‌حدود بشایه‌جق قدر بر کریوه‌یه دوشمشلر. قان ییئلر، باغیرصاقلرك توسعی قدر یرلر وصوکرا تفسخ ایدر، اولورلر...

اکر انکلتره‌یاسی فیك ایسه، مقصدی ایرانك سعادتندن باشقه برشی دکلسه نیچون بزمله اتفاق ایتمك ایسته‌میورده روسیه ایله اتفاق ایدیور؟

سیلاب فلاکت آسیای وسطادن ینه بزم اوزرمزه کلیور. آنك ایچون، تکرار ایدرم، بیکانه طورمق، محو اولمق دیمکدر.

کندینی دار آغاجنه‌ویرن، بر هیئت مستبده‌یی تحقیرایدن‌وردانی بویله سویله‌مشدی: «ان‌الحریة والاستقلال آیتان من آیات‌الله»

[شدتلی آلقیشلر دقیقه‌لرجه دوام ایتدی.]

بونی متعاقب تونسلی شیخ صالح افندی حضرتلری طرفندن عربجه غایت فصیح وبلیغ بر نطق ایراد بیورلدی. بوده شدتلی آلقیشلرله قارشولاندی. بو نطق کله‌جك هفته‌یه قالمشدر.

متعاقباً قرابك طرفندن حضار کرامه تشکرلرایدلمش وملت محترمهٔ عثمانیه‌یه، مبجل اردویه، اتحاد و ترقی جمعیت محترمه‌سنه وخلیفهٔ ذیشان حضرتلرینه موفقیات کامله تمنیاتنده بولنیله‌رق قونفه‌رانسه نهایت ویرلمشدر.

*
* *

آلمانیا ایمپراطورینه چکیلن تلغراف

بیوك آلمانیانك عالیجناب ایمپراطوری ایکنجی کیوم حضرتلرینه

مملکتلرینی استیلای اجانبدن محافظه‌ده هرنه‌زمان دوچارمشکلات اولدیلرسه امدادلرینه یتشدیککز مسلمانلردن اوچ سنه‌در میدان جوانمردیده حریت ایچون قان دوکمکده اولان ایرانلیلر معهود اولتیماتوم‌ایله عزیز ومقدس وطنلرینی‌انکلیز استیلاسنه معروض کورمکله منکسرالقلب اولدقلری‌شودمده ماکدونیا وماروق‌مسأله‌لرنده‌بتون عالم اسلامی منتدار ایدن شانلی حرکاتکزی وصلاح‌الدین ایوبینك قبرنده اوچیوز اللی‌میلیونلق‌قوجه بر عالم اسلامك‌حقوقنی محافظه‌ده‌مظاهری اولدیغکز حقنده ویردیککز سوزی تخطرله بو کره‌ده آنجق سزك معاونت ومظاهرتکزدن امیدوار بولنیورلر. ایرانلی و عثمانلی مسلمانلرندن بر جمع عظیم امیدلرینك بوشه چیقمیه‌جغندن قطعیاً امین اولدقلرینك تعظیمات اخلاصکارانه‌لرینه تردیفاً عتبهٔ ایمپراطوریلرینه باتلغراف عرضنه بزلری توکیل ایتدیلر. حشمتمآب! بتون عالم اسلامك اللهدن‌صکره اك بیوك‌امیدکاهی اولان خلافتك وجههٔ حرکاتنه حسن جریان ویره‌جك آنجق سزك علو جنابکزدر. ذات و عائلهٔ ایمپرا- طوریلریله قوجه آلمانیا ماتنك‌سعادتلرینك ابدی اولمسی عالم اسلامك اقصای متمناسیدر.

انقراض نه‌در؟

آستراخانلی «ایدیل» رفیقمز انقراضی تعریف وتقسیم ایدییور. بو تعریف وتقسیم، بلکه تماماً فنی دکلدر، حتی بعضلرنجه پك ساده صافدرونانه بیله کوریله بیلور؛ بونکله برابر، بز «ایدیل» ك «انقراض نه‌در؟» مقاله‌سندن برقاچ پارچه‌یی نقل ایتمکده‌قارئلریمزه فائده وار، ظن ایتدك.

(تاریخلرده بر سوری پادشاهلق، دولت اسملری کوریورز. او دولتلرکده، طبق شمدیکی دولتلر کبی حیاتی، تشکیلاتی وار ایمش، عسکرلری وارمش، اهالیسی چوقمش. صوکره او دولتلر بر یوزندن غائب اولمشلر، اهالیسی ایسه باشقه دولتلره تابع اولمش. شمدی بز روسیه تاتارلری اویله‌یز: خانلقلریمز منقرض اولدی، باشقه بر دولته محکوم ومطیع اولدق. بوکا تاریخده (دولتلرك انقراضی) دنیلور. بو بویوك بر آفتدر، انقراضه دوچار اولان دولتلر محقر کوریلور. — تاریخده انقراضك برباشقه درلوسی دها وار. اوکا (ملتك انقراضی) دنیلور. بو انقراض، معلوم، معین بر خلقك (اوزلکنی) یعنی اسمی، دینی عادتنی غائب ایتمه‌سیدر. بر خلقك، بر ملتك باشنه بوآفت کلیه، آزلق اولدی، بیتدی، دیمکدر. بو اولکندن دها بدتردر. ملیت انقراضنك سببی جهل، فقروتدبیرسزلکدر بر ملت دنیانك کیدشندن خبردار اولمازسه، ملیتنی محافظه ایتمك ایچون حیات غوغاسنده، باشقه‌لرینی یکه‌جك قدر قوتی بولنمازسه، او ملت مطلقا منقرض‌اوله‌جق، بیته‌جکدر...»

بیره‌لی دره یاپیورلر

«وقت» رفیقمز صوك نسخه‌لرندن برینك باش مقاله‌سنده شونلری یازیور:

روسلرك محافظه‌کار وارتجاعیونی، صوك سنه‌لر، روسیه مسلمانلری آراسنده بر آز آثار حیات وحرکت کوردکلرندن، او خصوصده، متصل یازیورلر.

«کرچك، باشقه ملتلرده اولدیغی کبی روسیه مسلمانلری‌ده آزیجق‌حرکت ایدیورلر، اونلرده اولو دکل، جانلی برملتدر. عطالت ایسه قبره کوملمش موتایه مخصوصدر.

لکن بحث ایدیلن حرکت نه‌دن عبارتدر؟ متعصب روس شووه‌نلری، میدانده‌کی حقایقی تغییر ایله، مغایر حقیقت شیلری آب آچیق یازمقدن چکنمیورلر!

مثلا (روسکی ازنامیه) غزته‌سی (روسیه‌ده‌کنج مسلمانلر حرکتی!) سرلوحه‌سیله یازدیغی برمقاله‌ده (روسیه‌ده مسلمان قونغره‌سی بابان طوبچی باشقه ومعاونلری روسیه‌یه‌کلمش کنج تورکلردر، بوقونغره‌لر ایله روسیه‌ده اختلال احضار ایدیورلر. بناءً علیه بونلره قارشی کوزلریمزی، درت آچالیبز...) دیور. بوغزته‌نك کوردیکی رؤیایه نظراً، بوسنه موسم حجده مکه‌ده‌طوپلانمش حاجیلر، روسیه‌یی مسلمان تحت حکمنه آلمق ایچون مشاوره ایده‌جکلرمش وبوحاجیلره یهودیلرله انکلیزده معاونده بولنه‌جقمش!..

«وقت» بو اسنادلرك یالان اولدیغنی اوزون اوزادی‌یه اثبات ایتدکدن صوکره، مقاله‌سنه شو سوزلرله نهایت ویریور:

بز مسلمانلرك بوصوك سنه‌لرده، بزی خرستیان بایراملرنده ترك سعی ایتمه‌یه اجبار ایتمزسه‌کز، مکتبلریمزده اولدن اولدیغی کبی کندی دیلمزله درس اوقومه‌یی منع ایتمزسه‌کز، دیه رجالریمزه (اختلال) دیمك هیچ طوغری اولورمی؟ برطرفدن تجاوز اولونورسه، اوکا قارشی مدافعه‌ده بولنمق غایت طبیعی برحرکتدر. لکن بومدافعهٔ مشروعه‌یه اختلال حاضرلامق دیه بهتانه قالقیشمق، انصافسزلغك غلبه‌سیدر.

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسؤل: اشرف ادیب

صراط مستقيم
١٣٢٦

محل مطبعه واداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

اخطار :
مسلكمزه موافق آثار
جديه مع الممنونيه
قبول اولنور
درج ايدلميين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات ، تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	التى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابوالعلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در
قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١١٣ ٣٠ شوال پنجشنبه ٢١ تشرين اول ٣٢٦ بشنجى جلد

صفحات حياتدن :

محله قهوه‌سى

قارداشم حسين عونى‌يه

« محله قهوه‌سى ! » عثمانليلر بيلير نه‌ديمك ؟
تصور ايتمه صاقين « كورمدم ، نه‌در ؟ » ديه‌جك .
ديلنجى شكلنه كيرمش بوسينسى جانيلر ؛
بو ، كوندوزين بيله يول ويرمين ، حراميلر ،
آديم باشنده ديكيلدكجه ييش عزمنده ،
فلاح امتى امكان قاليرمى اميده ؟
أوت ، ديلنجى صانير سير ايدن قيافتنى ؛
فقط براونانه آغوش آچان سفالتنى
كوروب‌ده رقته شايان براز صوقولسه ، همان
اورور زوالليى‌ى تا قلبنك صميمندن !
محله قهوه‌سى حالا نيچون قاپانمامش ؟
قاپانسين الويرر آرتق بوپرده پك‌قانلى !
خاير ! بوپرده ، بوشرقك باقيلمايان ياره‌سى ،
ـ كه‌لوث خون خبيثيله ملتك يوز قاره‌سى ـ
حياتمزده كديكدر « كديكلى » ناميله ،
آچيق طورور قوجه برقومك اهتماميله !
صاقين فرنكى‌يه بكزتمك فجاعتنى :
بوقرحه ملتك امكده روح غيرتنى !
محله‌قهوه‌سى شرقك حريم قاتليدر ؛
محله قهوه‌سى خلقك مزار اوليدر .
زوالى امت مرحومه أولمه‌دن كومولور ؛
سونر بوحفره‌ده ادراكى ، صوكره كندى أولور .
محيط لوثنه طولمشكه اويله منظره‌لر ؛
كيرنجه نور نظر سيم‌سياه اولورده چيقار !
ياتار زمين سفيلنده اك كثيف اشباح ،
يوزر هواى ثقيلنده اك خبيث ارواح .
دهان لعنته بكزر ياريقلريله طاوان
قوصار ايچنده نه‌لر وارسه خاطراتندن !
اوخاطراتى‌ده ظن ايتميك معاليدر ،
بوتون رذائل تاريخمزله ماليدر .
نه‌دن مفاخر اسلافه قهر ايدوب ، يالكز
ملوثاتنه ماضيمزك صارياماده‌يز ؟
سبات ايچنده‌مى كچمشدى عمرى اجدادك ؟
خاير ، اوجيل نجيبك ، اوشانلى اولادك
دامارلرنده شهامت يوزردى قان يرينه ،
يوركلرنده اولوم شوقى واردى جان يرينه .
فقط بزاونلره عائد نه‌وارسه الده ، يازيق ،
برر برر ييقه‌رق قهوه خانه‌لر ياپدق !
بوتون هياكل صنعت يتشدرن شرقك
زمين فيضى نصل شوره‌زاره دوندى باقك .
نه‌خسته‌خانه‌سى قالمش زواللى اسلافك ،
نه‌بر عمارتى ، ييتمش الندە اخلافك .
قانالارك ايزى يوق ، كوپرولر خراب اولمش ،
سبيللر قورومش ، چشمه‌لر سراب اولمش !

اوقهرمان بابالردن طوغان بونسل جبین
نه‌کیرودار معیشت بیلیر ، نه‌کدیمین !
عذاب ایچنده قالیر سعی کورسه رؤیاده !
نیچون یورولملی ذاتاً « اولوملی دنیا » ده ؟
وجود امانت حق ، طوغرو ، هم‌ده جنتلك .
بوقهوه‌لر کبی جنت‌ده مسلمینه کدیك !

« حیات عائله » اسمنده برمعیشت وار ؛
سعادت انجق اودر ... دینسه هانکیمز اکلار ؟
حیات عائله دنیاده اك‌صفالی حیات ،
فقط اوعالمی بزلر طانیرمی‌یز ؟ هیهات !
صباحلین دولاشوب برقازانجه خدمتله ؛
أوکده اقشام اوطورسه‌ك کمال عزتله ؛
قاریك ، چوجوقلرك ، آننه‌ك ، بابا‌ك ، کیمك وارسه ،
بولندیغك یری برحلقه رسم ایدوب صارسه ،
سرای جنتی لانه‌کده کورسه‌ك اولمازمی ؟
ایچنده حس طاشیان قلب ایچون بوذوق آزمی ؟
قاریك ندیمهٔ روحك ؛ چوجقلرك روحك ؛
آناك ، بابا‌ك برر آغوش التجای مصون .
صیقیلدك اویله‌می ! لکن براز آلیشسه‌ك اکر
فضاقدر سکا واسع کلیر بوطار چنبر .
نه‌وار شوقهوه‌ده بیلمم‌که صیغمیورسین أوه ؟
کلك‌ده برباقه‌لم ... بویورك ایشته برقهوه :

چامورلی بر قاپی ، اوستنده بر دکرمی دلیك ؛
اوکنده تخته‌می ، طوپراقمی ؟ صورمه ، پیس بر اشیك .
شو کوردیکم یر ایچون هرنه‌سویلسه‌ك جائز ؛
آخورله فرقی : اویملکلیدر ، بویملکسز !
زمینی یوز سنه اول دوشنمه مالطه ایمش ...
« ایمش » له سویلیورم ، چونکه ا کلامق اوزون ایش
او بر قاریش کیرك آلتنده هانکی معدن وار .
طاوان آچیق قوقه رنکنده ؛ صاغلی صوللی دیوار ،
ماوون جلاسنه باتمش توتونله نارکیله‌دن ؛
دومان اوجاق کبی چیقمقده چونکه هرلوله‌دن .
دیکیلمش اورته‌یه بوینندن اوستی آز قویو آل ،
وجودی قاپ قاره ، لیلك باجاقی بر مانقال .
شو وارکه بیامین انسان کورورسه بردن اکر ،
« بالقجیلك قاره صاجدن یاپیلمه هیکلی ! » دیر .
کنارده ، پیکه‌لرك آلت باشنده بر کیرلی
طومار سوروکله‌نیور ، بریاتاق که بسیللی :
چکیلمش اوستنه یاغمورلغمسی بر پرتی ،
که غالبا کووه‌دن لیم‌لیمه هپ صیرتی !
قورور بو اورتونك اوستنده یاغلی بر مندیل ؛
اونك‌ده اوستنه رافدن اینرکه بر زنبیل ،
سیجیمله قولپنه ایلمکلی چفته مستیله
زمان زمان جوشه‌رق بر سماع ایدر شویله !
دیوارده اسکی اوجاقلر قدر کنیش بر اویوق ،
ایچنده جاملی دولاب وارکه رافلرنده نه یوق !
برنجی قاتده سولوك بسله‌نن بویوك قاوانوز ؛
اونك یانده قان آلمق ایچون بش اون بوینوز .
ایکنجی قاتده بوتون کرپدنلر ، اوسطوره‌لر ..
دیمك‌که قهوه‌جی هم دیش طبیبی ، هم پروکار !
ایناندمادکسه دکلدر تردد‌ك صیره‌سی ؛
اوزون لاقردی‌یه حاجت نه ؟ ایشته موسطوره‌سی :
چکرکن اتلی کمیکلرله آیریلوب چکه‌دن ،
صوکنده بر ایپه بوی بوی ، اوزر اوزر دیزیلن
زواللی دیشلری سن ماهیه بلله‌دکسه ، دکل ؛
برر مزاره اشارت دوشونکه هر قندیل !
اوچنجی قاتده طورور ساده حاولی بوغچه‌لری .
صاغنده جام دولابك حجره حجره بیت پازاری .
دیوارده درلو رسملر : آلیکدی چاملی بلی ،
قاچیرمش آوازی آغلار کور اوغلی رحتلی !
عرب اوزنکی‌یه چالمش شاه اسماعیل کرزی ؛
اغاجده باغلی طوران قیزده ایشته شیمدی کوزی .
فراقلیدر کرمك « اوف ! » دیر دیمز یانیشی ،
فقط شو « آه من‌العشق » ه کیم طوریر قارشی ؟
کلنجه ازرقه بانو دینن عجوزه قادین ،
کولونکی دوشمش الندن زواللی فرهاد‌ك !
کورورده بویله رفاعی‌یی : الده قامچی ییلان ،
بیاض بر ارسلانه بینمش ، طورورمی هیچ دده‌جان ؟
باقیکدی باق حاجی بکتاشه : دَه دیمش دیواره !
رسم بیتنجه کلیر شبهه‌سزکه بیته صیره .
برر برر اوقو ممکنسه ، صوکره منی ویر .
خایر ؛ خلاصه‌سی کافی ، یکونی عمره سورر :
بداهةً قوصیلان هرزه پاره‌لرکه ، دوشون ،
اپی زمان دها لازمدی یاوه اولمق ایچون !
اوطورمه‌دن ایچی یاغ باغلامش بودور ماصه‌نك ،
یاپیلمش اوستنه بر چوق کاغدکه اویناینك .
النده یاغلی مشین ظن ایدر کورنجه آدام .
یاطاوله‌نك کیری ، قابل دکلدر ، اکلاده‌مام .
خریطه واری آچیلمش اك اورته یرده داما ؛
بیاضمی طاشلری یاخود سیاهمی ، هیچ صورمه !

خطوطی : غیر معین حدودی مملکتك :
نظرده خیلیجه ادمان کرکه فرق ایتسین !
دلیکلرندهکی پیسلك لبالب اولسه ، ینه
باقنجه بونلره غایت تمیز قالیر دومینه .
دلیکلی چکمجه وار ها ! دمیر باش اشیادن ؛
یاننده برده قولاقسز تکیر .. اونوتمه آمان !

— آصیلدی بك قوزه !
— بسبللی ، باق صیریتدی آوال ؛
— باجاق الکدهمی ؟
— قیر ، حمدی سنده طاغلی‌یی آل .
— اوغلان ! قاپاقده ایمش طاغلی .. های کوپك اوغلی کوپك!
— کوپك اوغلی کندیکه بکزر ، اوزون قولاقلی اشك!
— سکزلی، اونلی نهچکدکسه ویرده حوریایی طوت .
— حایم، نه اوغراشیورسین؟ بو چیقماز ایشته قاپوت !

— جهار یکمی او طاش ؟
— هیچ صیقیلمه اولدیدوشش !
— المده یوقمی دییور ؟ چك بابام !
— آمان شش بش !
— هانده بولدی به ! کلسین حسابلایوب طورمه !
— بی‌بارتی یکدی یا آقشام ، دیکیز کلیك قورومه !
— دو بشله باغلیورم .
— یغما یوق !
— الکدهکی نه ؟
— سه یك .
— آمان‌طورك اویلهیسه : پنج‌ویك‌دومینه !

— میزیقجی دیندیمی، سنسین دییور ، باقك آغالر :
قیریقمی سویله‌یك الله ایچون شو جانم زار ؟
— قیریق !
— دکل !
— علم‌الله قیریق !
— دکل بالله !
— یمیلسز اویناپامازلرکه آه چوجوقلر آه !
— قاریشماسه‌ك ایشك اولماز دکلی ؟ سنده بوناق !
— کلیرسه‌م اوکره‌دیرم شیمدی ...
— آی شو پامپینه باق !
کلوبده اوکره‌دهجکمش ... مزارجی محموده کیت !
بر اوفلسه‌ك کیده‌جك ها ... تربیمی ساده تربیت !
— زمانه پیچلری ! کوردکیا هیسی بسمله‌سز ..

نه صایغی وار ، نه حیا وار . اکر بزم ایشمز
بو قالتاباتلره قالشسه وای بنم باشمه !
— حریف بلایه صوقارسین دیریلدانوب طورمه !
— مزارجی محموده کیت ها ؟ باقك ایت اوغلنه بر !
— کفرباز، آلچق، ادبسز ... بو سویله‌نیرمی بکر ؟
— بوللنجه تربیه ویردك یا آفرین حسن آغا .
— براقسه‌لر بنی چوقدن مارپزله‌مشدم یا !..
— مزارجی محموده ها ؟ وای باباسنك جاننه !
بونك یاشنده ایکن بز بویوکلرك یاننه
اوقورده اویله کیرر ، هم آیاقده بکلردك ؛
اوطور دیمزسه‌لر ال پنجه ساده دیکلردك .
خایر ، بو بویله دکلدر دیمك نه‌حدیمزه !
اوت، دیسه‌ك بیله دیرلردی : صوص بری کوه‌زه !
— اوتوز یاشنده ایدم بلکه ، آننه‌سز طیشاری
قولای قولای چیقه‌مازدم : دوکردی چونکه قاری !
بوکون اون آلتی‌یی طولدورمامش یومورجاقلر
اودون یمز ایی بیل ها ! کیرسه قارشی قویار .
کچنده دوکمك ایچون یوقلایم دیدم کریمی ..
براق ! اشك دکلم بن دییوب دیکیلمزمی !
دایاق اشکلر ایچونمش ، آدام دوکولمزمش ...
— یا بز ، سوزم اوکا، مرکبی‌یز بکر بو نه ایش ؟
دوکردیلر بزی هرکونده قارشی قویمازدق ..
بن اویله تربیه اولدم .. قولایمی انسانلق ؟
— طوقوندوررمی نه‌ممکن ایل اوغلی هیچ آدامه ؟
او مسلمانلری سن شیمدی هی قوزوم آرامه !

کورولتوسز اویون ایسترسه‌کز کلیك دامایه:
زواللی آچمازه دوشمش .. باقیك حسابلامایه !
اویونجینك بری دالغین، النده طاش طورویور ؛
اوبر اویونجی‌ده لاینقطع بیق بورویور .
سیرجیلرده‌ده سس یوق، عمومی مستغرق ..
نه‌درکه طور تفکرده وار بویوك بر فرق :
کیمنده ال آیاق اصلا قاریشمایورکن ایشه ،
کیمنده طوزمایوب ایشلر بنان اندیشه !
نصل‌که بورنه اولمش‌ده فرجه‌یاب دخول ،
تحریات عمیقه‌یله متصل مشغول !
مهندس اوللی مطلق شو آق صقاللی آدام :
محیط دائره شکلنده اوکچه بر بالغام
توکوردی ؛ صوکره، بویندن اوزون، عصاسیله
مماسلر چکرك قویدی باشقه بر شکله !

آیاق تریله جلالتمه تخته پیکه‌لره

کلاهلی، فسلی دیزلمش‌که بر ییغین چهره :

نصیب فکر وذکادن برنده یوق کولکه ؛

دویولمامش بو ینارده حس دینن ملکه !

— آمان جانم ، شو بزم قومشو اما اوغراشیجی !

— نه بلله‌دك یا افندم ؟ اونك بر اسمی حاجی !

— چوجوغی ها مکتبه ویردم ، ها ویرمدمدی دیه سوقاق سوقاق کزییور ...

— قویمیورمی مدرسه‌یه ؟

— قویارمی هیچ ؟ عربی شیمدی کیم اوقور آز‌تق ؟

— أوت ، کاوورجه‌یه دوشدك‌ده صانکه ایش یاپدق !

— بنایه اوچ سنه کیتدمدی ، هی زمانلر هی ! . . علم‌ده قالمادی ..

— ذاتاً نه قالدی ؟ هیچ بر شی !

— محله مکتبی لازمدر اسکی یولده بزه ؛

ثلث ، نسخ بیتیور یوقسه هپسی ... کیفکزه !

— اون اوچ‌یاشنده ایدم آلدیغم زمان کتبه ؛

کچنده سن نه بیلیرسك ؟ دیمزمی بر زوبیه !

دیدم اوغلان سنی کل بن بر امتحان ایده‌یم ،

اوطورده یاپ باقالم شویله بر قییاق ...

— نصل ، بجردیمی !

— قابلمی ؟ رب یسری بن

تمام بش آیده دکیشدمدی قالفه‌مز صاغ ایکن .

— نه‌در الکده‌کی یاهو ؟

— جریده .

— آت شو پیسی .

— نه‌دن ؟

— یالان یازییور اوغلم اونلرك هپسی .

— یا طوغری یازسه آصارلر ... نه اولدی وولقانجی ، اونوتدیکزمی ؟

— براق بوش بوغازلق ایتمه حاجی !

شو قارشیدن کوزه‌دن فسلی ایشته آغزی قاره !

— خایر ، دیمه‌م او دکل ...

— طورمه‌سن بلاکی آرا!

— جانم لطیفه یاپار ، بیلمیورمیسك عمری ؟

— بر از راحتسزم احمد ، یاقك بنم فنری !

— طویولدی بر ایری سس ، آرقه‌سندن استغفار ... مکر کیبرتی ایمش !

— یك شفالی شی‌شو خیار .

جاجیق یدکمی نه حکمت،حاضر همان تقتیح ..

— أوت شفالی یمشدر ..

— یمشمی ؟ لاتشبیه !

— کناهه کیرمه ! تفاسیرده اویله یازمشلر ..

دایم دیه‌شدی‌که: کوردم، خیار حدیثده‌دوار.

— حسن ،بزم یکی داماد نه اولدی ، ا کلامادق ، کورونمیور ؟

— قاری قویورمیور : حریف قیلبیق !

— أونده چات‌چات ایدن ارککك‌ده عقلنه شاش ..

لاف ا کلاماز دیشی مخلوق ، طورمه سن اوغراش !

— کیم اوغراشیر آبابام ؛ بونجه ییللق اهلم ایکن ،

آدام حسابنه قویه‌م بزم کور اوغلی بن .

طاوانك پروازی آلتنده‌کی طوپراق یووادن

باقیور بونلره مخمور تعب خیلی نظر :

«یاسزك بریووا کز یوقمی ؟ » دییور ا کلاشیلان ،

دیشی ارکك چالیشان یاورولی قیرلانغیجلر ...

محمد عاکف

وجود الهینك فنون حاضره ایله اثباتی

سنین اخیره‌یه قدر دین ایله فن بربرندن آیرلمش ، ایکی مخالف طریق طوتمش ایدی . دین ؛ بو کائناتك مکونی اولمق اوزره ازلی وابدی ، حیات ، حکمت ، ارادهٔ کلیه وقدرت شامله صاحبی بر مبدع معظمك وجودینی بشریته تبلیغ ایدیوردی .

طبیعیون دنیلن ارباب فنك افکاری بشقه طرزده ایدی . بونلر موجوداتی ماده وقوت دیه ایکی‌یه تفریق ایده‌رك حواس ظاهره‌مزله موجودیتلرینی درك ایتدیکمز اشیایه ماده دیورلر ، ماده‌لرك نه‌یوقدن وار ونه‌ده وار ایکن یوق ایدیله‌میه‌جکلرینی ویالکز حرارت ، الکتریقیت وسائره کبی قوتلرك تأثیریله یالکز شکللری اعتباریله تبدلات کوستره بیله‌جکلرینی بیان ایدیورلردی . کذلك حرکت ، ضیا ، مقناطیسیت ، الکتریقیت کبی قوتلره‌ده قوای طبیعیه نامنی ویریور وهر هانکی بر قوت ومثلا حرکت قوتی قارشوسنده برمانعه تصادف ایده‌رك اجرای فعل ایده‌مینجه‌شکلاً تبدل ایده‌رك حرارته، کذلك شومندوفر لوقوموتیفلرنده اولدیغی وجهله بونك عکسنه اوله‌رق حرارت قوتك‌ده حرکته‌ده ، الکتریقله متحرك فابریقه وسائره‌لرده اولدیغی ،مثلو الکتریق قوتنك حرکته ، الکتریق لامبه‌لرنده‌اولدیغی وجهله الکتریقك ضیایه والحاصل قوای طبیعیه‌دن برینك دیکرینه تبدل ایده بیله‌جکنی کوره‌رك قوهٔ طبیعیه‌نك یالکز برقوتدن عبارت اولدیغنی وبوقوت معروض اولدیغی احوال وشرائطه کوره بزه مختلف آثار ابراز ایده‌رك اساس بر ایکن مختلف شکللرده کورولدیکنی ومختلف نامارله یاد اولندیغنی بیلدیریورلردی .

طبیعیونك صوك زمانلره قدر محافظه ایتدکلری افکاره نظراً کائناتی ترکیب ایدن ماده‌لرك اساسی من‌الازل موجود ایدی . بی شعور ، بی حس ومحاکمه ، بی‌اراده اولان قوهٔ طبیعیه قوانین معینه داخلنده کائناتك مواد اساسیه‌سی اوزرینه اجرای

تأثیر ایتمش وبو تأثیرات نتیجه‌سی اوله‌رق کائنات بوشکله کیرمش وشیمدی‌یه قدر بو شکلده او قوانین معینه‌یه تبعیتله اوبی محاکمه قوهٔ طبیعیه معرفتیله اداره اولنه کلمشدر ، دینلیوردی . وکائناتده‌کی موادك هیچ بر وقت ماده‌لکدن چیقه‌بایه‌جغی علاوه اولنیوردی .

« رادیوم » دنیلن مادهٔ خرد فرسانك کشفنه ، یعنی بر قاچ سنه اولنه کلنجه‌یه قدر بو نظریات مرعیتی محافظه ایتدی . فقط رادیوم کشف اولننجه عالم فنك پك قیمتدار ظن ایتدیکی بونظریه‌لر زیروزبر اولدی . چونکه کیمیانك قبول ایتدیکی اساسه کوره بر جسمدن کندی کندینه بر قوت انتشار ایده‌من . زیرا یوقدن بر قوت وار اوله‌ماز . بر جسمك حرارت ، ضیا ، کبی قوای طبیعیه‌یی کندیلکندن نشر ایده بیلمسی ، او جسمك بر جسم آخرله بالکیمیا امتزاجنه ویا جسم مرکب ایسه تحللنه وبوصورتله امتزاج وتحلل صره‌سنده ایکی جسم ذراتنك بربرلریله شدتلی دلك وتماسنه متوقف ایدی . انجق بویولده ذراتك حرکت قوتی ، قوهٔ میخانیکیه‌سی بزه حرارت الکتریقیت وسائره شکللرنده عرض وجود ایده بیلیردی . حالبوکه رادیوم کشف اولندیغی زمان بوجسمك هیچ بر امتزاج وتحلل کیمیوی اولمقسزین کندیلکندن ضیا ، الکتریق کبی قوهٔ طبیعیه شعاعاتی نشر ایتدیکی کورلدی . اورته‌ده هیچ بر امتزاج وتحلل کیمیوی یوق ایدی . بو حادثه‌یی ایضاح ایچون رادیوم ذراتنك فوق‌العاده انبساط وکسب لطافت ایده‌رك اثیره ، دها طوغروسی قوته انقلاب ایتدیکی ، یعنی رادیوم بر جسم ایکن ذراتی کسب لطافت ایده‌رك قوت حالنه کیردیکی ارباب فن طرفندن بیان ایدلدی . وبو حادثه‌دن النان درس مهم توسیع ایدیله‌رك اجسامك ؛ قوهٔ طبیعیه‌نك بر شکل متکاثفندن بشقه برشی اولمادیغی ، بر جسمك ذراتی کسب لطافت ایده‌رك آنك قوته ، وقوتك‌ده تکاثف ایده‌رك جسم مادیه منقلب اوله بیله‌جکی افاده اولوندی . بو فکر جدید ایجابنجه کائناتك ماده‌سی ازلدن بری موجود اولمق لازم کلمز . موجود اولان ازلی وبی پایان بر قوتك اشکال مختلفه تحتنده تکاثفی بوکائناتی وجوده کتیرمشدر . وینه کائناتك اوقوته رجوع ایده بیلمسی‌ده ممکندر . ارباب فنك مطالعاتی بونقطه‌یه کلدکدن صکره دینك وجود الٰهی حقنده بشریته واقع اولان بیاناتیله فنك نظریات حاضره‌سی آره‌سنده یالکز بر فرق قالیور . « لاموجود الاالله » اساسنی تلقی ایده‌رك وجود آلهیدن بشقه موجود قبول ایتمه‌ین ، بوتون کائناتك وارلغی وجود الٰهیدن مقتبس‌وینه آکا راجع اوله‌جغنی خبر ویرن دین ، جناب حقك صفاتی تعریف ایدرکن حیات ، علم وحکمت ، ارادهٔ کلیه کبی اوصافی‌ده اضافه ایدیور .

طبیعیون ؛ کائناتك وجودینه اساس اولان قوتی توصیف ایدرکن ازلی ، ابدی ، قدرت کلیه صاحبی کبی اوصافی آکا اضافه‌ده اعتراض ایتمه‌مکله برابر بوقوتك کائناتی بالمحاکمه وبالاراده وجوده کتیرمدیکنی ، بوقوتك بی شعور وبی حیات اوله‌رق قوانین طبیعیه‌نك سوقنه تابع اولمسیله کائناتك وجوده کلدیکنی سویلیورلر . اشته اساس اختلاف بو نقطه‌ده قالیور .

بو قوهٔ معظمه‌نك حیات ، علم وحکمت وانك نتیجه‌سی اولان اراده صفاتیله متصف اولدیغنی اثبات ایده بیلیرسه‌ك بوقدرت معظمه کائناتی ارادهٔ کلیه‌سیله وعلم وحکمتیله ابداع ایدن جناب حقدن بشقه برشی اوله‌ماز . یوق ، اکر بوقوهٔ معظمه‌نك حیات ، علم وحکمت ، اراده کبی اوصافی حائز اولدیغی اثبات ایدیله‌مزسه اوزمان بوبی حیات وبی‌شعور قوت ، ارباب فنك دیدکلری قوهٔ طبیعیه‌در .

بوقوهٔ معظمه‌نك اشبو اوصافی فکرمزجه بروجه آتی اثبات اولونه بیلیر : قوهٔ طبیعیه دنیلن شیئك مختلف شرائط تحتنده بزه مختلف اثرلر کوستردیکی ، اشکال مختلفه‌ده بزه کوروندیکنی اولجه ذکر ایتمشدم . ارباب فن ، عالمده قوهٔ طبیعیه خارجنده هیچ بر قوتك وجودینی قبول ایتمدکلرینه نظراً وجود بشر اوزرنده المزی ، آیاغمزی جاذبهٔ ارضیه‌نك عکسی استقامتنده حرکت ایتدیرن ، بیلن ، محاکمه ایدن ، اراده ایله‌ین بر قوت ، بر قوهٔ حیاتیه موجوددرکه بز بونی‌ده قوهٔ طبیعیه دینان قوتك بر شکل مخصوصده تجلیسی کبی تلقی ایتمك مجبوریتنده‌یز . بوقوت ؛ حرکت بدنیه ، حرکات دماغیه ، وجوددن انتشار ایدن حرارت شکللرنده وجودمزدن آزالدقچه بز بونقصانی تلافی مجبوریتنده قالیورز . بونك ایچونده بر طاقم موادی اکل صورتیله بدنمزه ادخال ایدیورز . آلدیغمز اجسام مختلفه‌نك بدنمزده‌کی احتراقاتی یعنی امتزاج کیمیویه‌سی واسطه‌سیله‌وجودمزده حرارت حاصل اولیور . ودها طوغریسی حرارت شکلنده قوهٔ طبیعیه حصوله کلیور . صکره عموماً قاربون مرکباتندن‌اولان بتون اجسام عضویه وبونلر میاننده بز افراد بشر ، بدنمزده حرارت شکلنده تجلی ایدن قوهٔ طبیعیه‌یی قوهٔ حیاتیه شکلنه قلب وتمثیل ایده‌رك بو قوهٔ حیاتیه‌یی ؛ غیر ناقل بر مکثفه دیمك اولان دماغمزده‌تراکم ایتدیریورز . صکره‌ده بدنمزك هرطرفنه منتشر اولان وقوهٔ حیاتیه‌نك ناقللری‌مثابه‌سنده بولونان‌اعصاب‌معینه واسطه‌سیله‌حیاتك مخصوصاتندن اولان حرکات‌مادیه وافعال معنویه‌یی‌اجرا ایلیورز . دیمك اولویورکه نباتی وحیوانی بوتون اجسام عضویه ، قاربون‌جسمنك اویله برصنف مرکباتیدرکه بونلر‌حرارت ، ضیاوسائره‌شکللرنده آلدقلری‌قوهٔ طبیعیه‌یی جهاز‌مخصوصلری‌واسطه‌سیله‌قوهٔ‌حیاتیه‌شکلنه‌قلب‌وتمثیل‌ایتمکده ووجودلرنده‌کی دماغ وسائره کبی مکثفه‌لرده بوقوتی تراکم ایتدیره‌رك جهازلرینك حائز اولدیغی درجهٔ تکامله کوره نشو ونما ، حرکت ، حس ، محاکمه ، اراده کبی درجه ، درجه متکامل اولمق اوزره قوهٔ حیاتیه‌نك آثار وعلائمنی ابراز ایلمکده‌درلر . بومطالعاتی‌قبول‌ایتمیوبده قوهٔ‌حیاتیه‌یی ، قوهٔ طبیعیه دنیلن‌قوتك برشکل مخصوصی عد ایتمیه‌جك اولورسه‌ق ارباب فنك ، « عضویتك مبدأی » مسئله‌سنده اوغرادقلری مشکلات ایچنده قالیرز . فی‌الحقیقه ارباب فن ، عضویتك یعنی‌حیاتك مبدأی نه صورتله باشلامشدر ؛ یعنی حیات من‌الازل موجود بر جسم عضوی وحیاتیدن‌می تشعب صورتیله کلمشدر ، یوقسه غیر عضوی وغیر حیاتی جسملردن‌می باشلامشدر ؟ بومسئله‌نك حلنده دوچار مشکلات اولمشلر ومختلف نظریاته سالك اولمشلردر .

حالبوکه عموم ارباب فنك تسلیمی وجهله کرهٔ ارض بدایت تکوننده مایع ناری حالنده اولدیغندن اوزرنده هیچ بر جسم حیاتینك بولونمسی قابل دکلدی . بناءً علیه بر شیئك یوقدن وار اوله‌میه‌جغی اساسنی قبول ایدن ارباب فن قوهٔ حیاتیه‌یی‌ده بعض شرائط تحتنده قوهٔ طبیعیه دینان قوتك کوستردیکی بر شکل مخصوصدن عبارت عد ایتمکده مضطر قاله‌جقلری شبهه‌سزدر . اشته بو نقطه‌لر مرتبهٔ یقینه واصل اولونجه بتون کائناتك منشأ ومنتهاسی واساس وجودی اولان قوه معظمه‌نك ؛ طبیعیونك دیدکلری کبی بی حس وبی شعور اولمادیغنی بو عالمی قوانین وشرائط طبیعه‌نك الجا آتنـه توفیقاً مجبوری وبلا محاکمه تکوین ایتمدیکنی اکلارز .

مادامکه بوقوت اجسام عضویه دنیان اجهزهٔ مخصوصه‌یه تعلق ایدنجه اراده ، محاکمه ، علم وحکمت والحاصل حیات ویاآثار روحیه کبی اشکال وخواص ابراز ایدییور . بوخواصك اساسلری اوقوتده موجود اولمق طبیعیدر . بوحالده اراده‌نك ، محاکمه‌نك ، علم وحکمتك والحاصل قوهٔ حیاتیه ویاروحیه‌نك منشأ اصلیسی ، منبع کلیسی ده او قوهٔ معظم اولمش اولور . قوهٔ حیاتیه ویاروحیه‌نك تدقیق اساسنه عائد اولان اشبو مسروداتدن چیقاریله‌جق نتیجهٔ حقیقیه شودرکه :
بوکائنات ؛ ازلی وابدی ، حیات ، علم وحکمت ، اراده وقدرت کلیه کبی اوصافی وعالمده قوت نامنه کورولن هرشیئی جامع برقدرت معظمه‌نك کندی ارادهٔ کلیه‌سیله میدانه قویدیغی بر شکل مخصوصدن عبارتدر .

اشته بتون کائناتی محیط اولان اوقدرت معظمه‌نك تماماً صفات آلهیه ایله متجلی اولدیغی کورولیور . بوافادات ایله جناب حقك وجود صمدانیسی اساسی فنه ابتنا ایده‌جك اعتراضاته قارشو دخی وضحاً اثبات ایدلدیکی کبی عالمده وجودلرده جناب حقه خاص اولدیغی وعموم کائناتك موجودیتی ، موجودیت آلهیه داخلنده و آندن صادر بولوندیغی ده اثبات ایدلمش اولیور .

بتون دیانتلرك اس الاساسی‌ده بودر . بواساس نظر محاکمه‌اوکنده تظاهر ایتدکدن صکره دینك ، بشریته تعلیم ایتدیکی معتقدات سائره فنك ابداعاتیله پك قولای توفیق ومحاکمه ایدیله‌بیلیر . فقط بومقاله‌ده‌کی مقصدم یالکز « وجود آلهی » صددنده سرد مطالعات ایتمك وبومبحثده بتون اساس محاکماتی ؛ اك حقیق برمعیار اولان فن نقطه‌سنه استناد ایتدیرمك اولدیغندن مباحث سائره‌یی ترك ایلیورم . اعصار سالفه‌ده یتیشن علمای دینك ، معتقدات دینیه‌یی زمانلرینك ترقیات فنیه‌لری نسبتنده دلائل عقلیه ایله اثباته صرف ایتدکلری همات نظر دقت اوکنه کتیریلیر وبوکون مذاهب سائره‌یه منتسب جرائد ورسائل دینیه‌ده دخی مادیونك هجوملرینه قارشو دینك مدافعه‌سی یولنده هرکون ستونلر طولوسی یازیلر یازلدیغی خاطردن چیقارلمازسه شوسطرلرك محترم غزته‌کزده برموقع قبول بوله‌جغنی ومادیونك فنه مستند نشریاتنه قارشوینه فن سلاحیله دینی مدافعه‌نك اهمیتی تسلیم بیوریله‌جغنی امید ایدرم .

باليه جمال

دارالخلافه‌ده معارف ابتدائیه

نك

مالی وصورت اصلاحی

— ۱ —

مقدمه

دارالخلافه اهالیٔ مسلمه‌سی بیننده امر جلیل معارفك نشر وتعمیمی مسئلهٔ معتنا بهاسی سنه‌لرجه ملت نجیبهٔ عثمانیه اوزرینه بر کابوس بلا کبی چوکه‌رك وادیٔ انقراض واضمحلاله سوق ایدن وجهت جامعهٔ اسلامیه اقتضاسنجه بتون عالم اسلامیتك انحطاط الیمنی موجب اولمش اولان دور استبدادی تاکوکندن قلع وقمع ایده‌رك ترقیات عالیه‌یه کسب استعداد ایلمسی شوکت وعظمت سابقه‌سنی اعاده‌یه چالیشان یکی ترکیه ایچون اك مهم وحیات مملکت وعالم اسلامجه اك بیوك مسائلدندر .

دور منحوس استبداد اك مدهش واك بیوك ضربه‌یی معارفه اورمش وتشنکان علم ومعارف درلو درلو مظالم واعتسافاته هدف اوله‌رق کالای علم ومعرفتلری بازار رواج وموقع استفاده‌یه وضع ایتمکدن منع اولنمشدر . واقعا حکومت مستبده کافهٔ شعبات دولته ایصال دست تعدی ایتمش ایسه‌ده اك زیاده زبون قهر وتدمیری اولان ینه معارف اولمشدر . چونکه بویله‌جه حرکت ایلمسی‌ده کندی منافع خسیسه‌سی اقتضاسندن ایدی . زیرا ملت نجیبهٔ عثمانیه‌نك معارفك ترقیسی ایله یوماً من الایام تنویر افکار ایلیه‌رك اصول استباددن تخلیص کریبان ایلیه‌جك وسائط ووسائله توسل ایلمسی درکار ایدی .

لکن دور استبدادك ایادیٔ مظالم واعتسافاتنده بتون افراد ملت زبون قالمش وعثمانلیلق نام مبجلنی طاشیان بالجمله ملل واقوام شو أزلمه‌نك نتایجنی حس ایتمکده بولنمش ایسه‌ده شو وادیده اهالیٔ مسلمه ایله غیر مسلمه ارانسده بیوك بر فرق کورمه‌مك قابل دکلدر . زیرا اهالیٔ غیر مسلمه حقنده اجرا اولنان تحکم واستبداد ظاهری بر صورتده وقوع بولوب نتیجهٔ ظلم واستبداد بونلرك معنویاتنه ، افکار وحسیاتنه وقلب وروحلرینه قدر تأثیرات سمناکنی اجرا ایده‌میوردی . مداخلات اجنبیه‌یه محل ویرمکدن دائما خوف واندیشه ایدن وتبعهٔ غیر مسلمه‌سنی دول معظمه‌نك تحت حمایه‌سنه رسماً بیله ترك ایتمش اولان حکومت مستبده بونلرك کلیسالرینه ، آیین دینیه‌لرینه ، لسانلرینه ، مکاتبنه ، ادبیاتنه پك او قدر مداخله ایده‌میوردی . بونلرك دوچار اولدقلری مظالم واعتسافاتك آثار مخربه‌سی مادی برصورت کسب ایده‌رك قلبلرینه قدر نفوذ ایتمه‌مش اولدیغندن ادراکیله مشرف و مباهی اولدیغمز شو دور دل آرای حریتده اززمان ایچنده کندیلرینی طوپلایه‌بیلیرلر .

اهالیٔ مسلمه‌یه کلنجه نتیجهٔ ظلم واعتساف بونلرك تا اعماق قلبلرینه قدر نفوذ ایتمش اولدیغندن بونلر مادةً ، معناً ، جسماً وقلباً متضرر اولمشلردر .

قوای معنویه ومادیه‌لرینه خلل طاری اوله‌رق بونلرده فکر تشبث ، فعالیت ،عزم ، متانت ودها بوکبی سجایای عالیه‌یه استعداد وقابلیت براقلمه‌غه حصرمساعی ایدلمش ،حالبوکه‌دورحریتك بتون افرادملته کناد ایلدیکی میدان وسیع مبارزه‌ده بوکبی اوصاف عالیه و برکزیده‌دن استبدادك نتیجهٔ مؤلمه‌سی اوله‌رق محروم قالمش اولان برعنصرك مغلوب اوله‌جغی درکاردر . بناءً علیه اهالیٔ مسلمه ایچون بوکبی محاذیر و عیوباتك برآن اول برطرف وازاله ایدلمسی برمسئلهٔ حیاتیه‌در . بو ایسه یالکز متین و صاغلام اساسلر اوزرینه تنسیق ایدلمش منتظم مکتبلر وجوده کتورلمك واطفال وطن بومکتبلرده صورت جدیه و ومکمله‌ده تعلیم وتربیه اولنمق صورتیله حاصل ایدیله‌بیلور .

شوراسی شایان قید وتذکاردرکه بونجه فداکارلقلر اختیاریله الده ایدلمش ، ملتـه وعالم اسلامیته برچوق امیدلر بخش ایلمش اولان مشروطیت عثمانیه‌نك بقاودوامی‌ودرجهٔ تکامله‌صعودی ،مجرد معارف عمومیه‌نك متین وحقیقی اساسلر اوزرینه وضع و تأسیس و تحکیمنه منوطدر .

شوراسی پیش نظر وتأمله آلنملیدرکه انقلاب عثمانی برانقلاب فکری اولمیوب عسکری،سیاسی "وبناءً علیه‌صرف خواصه مخصوص بر انقلابدر. صنوف وطبقات ملت ایسه اسکی حیات وافکارنده بردوام اولدیغندن بوکیفیت مستلزم تحذر والحق شایان تفکردر .اهالینك شمدی حریت ومشروطیته قارشو اظهار ایتمکده اولدیغی حسیات واحتساسات علویه محضا سنه‌لردنبری زبون پنجهٔ ظلم و قهری اولدیغی استبداد حقنده بسلدیکی منافرت و انفعالاتدن منبعث اولوب بو ایسه الی غیرنهایه تمادی ایلیه‌جك وملتك تا اعماق قلبنه قدر کوك صاله‌جق براساس قوی وزوال ناپذیر دکلدر وسهل الاندراس وتزلزلدر . زیرا عوام ناسك اوهام وتخیلاتجه حریت ومشروطیت الیوم فرعونه قارشو حضرت موسی علیه السلامك ید بیضاسی حکمنده‌در ،عوام ناس عصرلردن بری معارفك دوچار اوله‌کلدیکی بالجمله درد واحتیاجاته حریت ومشروطیتدن چارهٔ عاجل بکله‌یور . بونك حصولی ایسه قریب بر زمانده ممکن اوله‌میه‌جغندن یوماً من الایام بو حالدن عوام ناس یأس وناامیدی‌یه دوچار اوله‌جقدر. بونك ایچون عوام ناسك افکار وحسیاتی برآن اول تنویره چالیشملی‌یز . بوده معارف عمومیه‌نك متین ومنتظم اساسلر اوزرینه اصلاح وتنسیقنه وابسته‌در. برکره افکار عمومیه تنویر ایدیلنجه اهالی حریت ومشروطیتك فوائد ومحسناتی ، وظائف مدنیه‌نك صورت ایفاسی نه‌دن عبارت بولندیغنی فهم و ادراك ایلیه‌جکی کبی ، مشروطیتك موافق مشروعیت وهردرلو ترقیات وتکاملاته مظهر اولمق ایچون یکانه طریق سلم وسعادت اوله‌جغنی ده بالذات تقدیر ایلیه‌جکدر.

بناءً علیه معارف عمومیه‌نك معقول ، جدی ومابه التطبیق اساسلر اوزرینه تنسیق وتشکیلی درجهٔ وجوبده‌در . حریت و مشروطیت شانلو اردو طرفندن احراز ایدلمش ایسه بقا ودوامی، محافظه وتحکیمی ده مجرد بحق ادارهٔ مشروطیته مالك بولنان حر ملته لایق بر صورتده تنسیق ایدلمش اولان معارف عمومیه واسطه‌سیله قابلدر .

برده معارف مسئله‌سی یالکز استانبول اهالیسنه و حتی بوتون عثمانلیلغه عائد بر مسئله اولمایوب ، فوق التصور بر ماهیت وعظمتی حائزدر . تقریباً ۳۵۰ میلیون مسلمینی محتوی بولنان بوتون عالم اسلام بو مسئلهٔ معتنابهایه علاقه‌دار بولنیور . آلتی یوز بو قدر سنه‌دن بری سینهٔ حمیت وشجاعتنی اجانبه قارشی کره‌رك خارجدن وقوعبولان بالجمله مهاجماتی دفع وبلاد مقدسهٔ اسلامیه‌یی قانلری بهاسنه حفظ ایتمش اولان عثمانلیلر نظر اسلامیتده فوق العاده بر علویت وقدسیت قازانمش اولماقله برابر پایتختلری مقر خلافت عظمی اولدیغی ایچین دائما عالم اسلامجه بر کعبهٔ آمال وبرمنبع فیض وعرفان عد اولونا کلمشدر . آفریقانك ، آسیانك والحاصل بوتون عالم اسلامیتك علما وفضلای ذوی الاحترامی وقتیله بومرکز خلافتده پرورشیاب فضل وکمال اولمشلردر .

دور مسعود حریته کلنجه فرانسه انقلاب کبیری خریستیان عالمنجه نه‌قادار بر هیجان واحتساسات شدیده‌یی موجب اولمشسه انقلاب عثمانی دخی عالم اسلامجه اومرتبه وداها زیاده هیجان وتحسسات شدیده‌یی جالب اولمشدر . (پاریس) علما وحکماسنك ومشاهیر ادباسنك افکار وحسیاتنه منجذب وتألیفاتنه الفت ایتمش اولان ملل غربیه فرانسز ملتنه حقوق بشریه‌یی بخش ایدن انقلاب کبیردن صوکره فوق العاده غلیانه کلمش وچشم بصیرت وعبرتلری ناصل (پاریس) ه منعطف ومنجذب اولمش ایدیسه بوقادار روابط مادیه ومعنویه ایله عثمانلیلغه مربوط بولونان عالم اسلامیتده احرار عثمانیه رفع لوای حریت ایدنجه چشم امید وانتظاری مرکز خلافت اولان استانبوله منعطف اولدی . روم ایلیده حرکته کلمش اولان بکی بر جریان عمان خروشان کبی جوشه کله‌رك بویوك بویوك طالغه‌لرله قفقاسیه سلسلهٔ جبالی ، قیرغیز صحرای کبیری ، نیل علیا وسودان وادیلرینه قادار افرادملت آره‌سنده افکارجدیده واحتساسات عالیه اویاندیردی . هرکس کندیسنده برحیات نوین، برصفای قلب بولدی . وبو محسوسات عالیه نتیجه‌سی اولاراق برغدای صاف وتازه ایچین مقرخلافته نصب انظار امید ایتدی .

تشنهٔ علم ومعرفت اولان طهرانلی برکنج روحی أزن ، دردینه برچاره آرامق نیتی ایله شدرحل ایده‌رك درسعادته ماشیاً کلوب‌ده بوراده تحصیل علم وعرفان ایچون برمکتب تحریسی سوداسنه دوشمسی ،الحق ، شایان تقدیر اولماقله برابر، عالم اسلامك درسعادته یك قوتلی معنوی رابطه‌لرله مربوط اولدیغنه بردلیل جلی دکلمیدر ؟ الیوم تحصیل علم ومعرفت سوداسی ایله بلاد اسلامیه‌نك هرطرفندن استانبوله آقین آقین کلمکده وبلاد مذکوره‌نك هرطرفندن معلملر وکتابلر طلب ایدیلمکده‌در .

ایشته کتب تاریخیه‌ده خطوط زرین ایله مسطور اولدیغی اوزره آلتی یوز سنه‌دنبری اسلامیتی محافظه وشان علویت نشانی اقطارجهانه قدر اعلا بولنده ایثارنقدینهٔ وجود وتبـاه قومیت ایتمك درجه‌سنه

وارنجیه‌قدر پك چوق فدا كارلقلر اختيار ايتمش اولان عثمانلولر بعدما دخی حفظ شان وشرف ومحافظهٔ وقع وحيثيت ايچون عالم اسلاميتك پيشرو ومقتداسی اولمق ايسترلرسه اشد احتياج ايله محتاج اولديغمز معارف اسلاميه‌نك ترقی وتعاليسنه خدمت ايتمك صورتيله مغبوط جهان اولمغه جهد وغيرت ايلمليدرلر. بو خدمت فاخره ايسه يالكز عالم اسلاميته دكل، بلكه عالم انسانيته‌ده راجعدر. زيرا اسلاميت اليوم انسانيتك برقسم مهمنی تشكيل ايدييور، بوايسه كرك درسعادت وكرك بالعموم طشره مكاتب ومعارفنك عم تربيهٔ اطفال اصول وقواعدينه موافق، متين ومحكم اساسلر اوزرينه ترتيب وتنسيقدن عبارتدر وشو حقيقت «كالشمس فی وسط النهار» ظاهر وعيان اولمغله محتاج ايضاح دكلدر.

احمد آقايف

جانت مسئله‌سنه دائر

١٠٧ نومرولی «صراط مستقيم» ك شئون قسمنده جانت حادثه‌سندن بحث ايده‌رك، بالاخره بوكا دائر معلومات مفصله ويره‌جكمزی وعد ايله‌مشدك. ايشته بوكون اووعدمزی يرينه كتيرييورز. آشاغی‌يه درجيله كسب شرف ايلديكمز پك قيمتدار مقاله، آفريقای عثمانی‌يی اك ايی تدقيق ايتمش اولان، اك ايی بيله‌ن پارلاق مستملكات ضابطلرمزدن جامی بك افنديك أثريدر. جامی بك افندی، مرحوم رجب پاشانك طرابلس غرب والی وقوماندانلغی اثناسنده (غات) قائمقام وقوماندانلغنده بولنمش، طرابلس غربك هينترلاندنده اك مهم برمركز اولان (كاوار) ك اشغالنه‌ده مأمور ايدلمش ودائما فرانسز مستملكات عسكری وملكی مأمورلريله تماسده بولنه‌رق، فرانسه‌نك شمالی آفريقا وصحراده‌كی سياست مستملكاتی ياقيندن تعقيب ايله‌مشدر.

جامی بك شمدی مجلس مبعوثانمزده فزان مبعوثی بولنيورلر.

جامی بكك اشبو مقاله‌سی، اويله آثار اجنبيه‌دن ترجمه وياطوپلامه صورتيله وجوده كتيرلمش آثار مقلده‌دن اولمايوب، كوريلمش يرلر وآدملر ويشانلمش احوال اوزرينه قلمه آلنمش بر وثيقهٔ مهمه‌در. بناء عليه قارئلريمزك بومقاله‌يی لزومی درجه‌سنده براهميتله مطالعه ايده‌جكلرينه. ومحررينه متشكر قالاجقلرينه كماليله امينز.

وضعيت جغرافيه — جانت بش قريه‌دن مركب برواحه‌نك اسميدر. بو واحه غاتك جنوب جهتندن باشليه‌رق شمال غربی استقامتنده دوام ايدن تاسيلی سلسلهٔ جبالی ايله تاسيلی يايلاسنك جنوب اتكلرنده واقع آدمار اووه‌سی ناميله معروف واسع بر اووه‌ده كائندر. آدمار اووه‌سی تاسيلی طاغلرينك جنوب ورسانندن اينن واديلريله توارقلرجه پك مقبول بر مرعا تشكيل ايدر. تاسيلی سلسلهٔ جبالی وبوسلسله‌دن تشعب ايده‌رك جنوب شرقی‌يه طوغری اون ايكنجی [*] طول دائره‌سنه‌قدر دوام ايدن تومو سلسلهٔ جبالی بحر سفيد سطح مائلنی سودان و چاد كولی مائله‌سندن تفريق ايدن خط تقسيم مياهی تشكيل ايدرلر. جانت غات بلده‌سنه يوز اللی كيلو متره مسافه‌ده واقع ايسه‌ده جبال واينيش ويوقوشلرك مناعتی وصربلغی سببيله آنجق قافله‌لر بو مسافه‌يی آلتی، يدی كونده قطع ايده‌بيليرلر.

اهميت موقعيه‌سی — تخميناً اون بيك قدر خرما آغاجنی حاوی اولوب بش قريه‌دن عبارت اولان جانت قريه‌سنك بالنفس هيچ بر اهميتی يوقدر. آنجق غات و مرزق بلده‌لری كبی جانت قريه‌سی‌ده غدامس وطرابلسدن آير طريقيله زندر وقانويه كيدن قافله طريقلرينك وغاتدن هوغار توارقلرينك ساكن اولديغی نواحی‌يه كيدن طرق ومعابرك كذركاهنده بولنديغندن علی العاده بر كاربانسرای اولمقدن باشقه بر قيمت خصوصيه‌سی يوقدر. سرت وغابس كورفزلری ساحلندن وصوك عصرلرده بتخصيص طرابلس غربدن حركت ايدن قوافل تجاريه غدامس وغات طريقيله غرباً ومرزق طريقيله شرقاً كيدن يوللری تعقيب ايده‌رك چاد كولی جوارينه وبالخاصه سودان غربی و نيژريا حوضه‌سنده‌كی ممالك متسعه‌نك باشليجه بر تجارتكاهی اولان قانو بلده‌سنه متوجهاً حركت ايدرلردی. بو ايكی استقامت اوزرنده مرزق ـ كاوار وغدامس ـ غات ـ آير موقعلری بر ر كاربانسرای نقطه‌لرينی تشكيل ايدرلردی. بو كاربانسرايلرده يورغون دوه‌لری ديناندیرمك ويكی دوه‌لر تدارك ايتمك ويولجيلرك ارزاق و مهمات سفريه‌لرينی تدارك ايتمك ايچون قوافلك توقف و آرام ايتملری يوزندن بر ر مراكز تجارت حالنی آلمشلردر. جانت موقعی ايسه غاتدن قانويه كيدن طريق مستقيم اوزرنده اولميوب غاتدن تماسنيت قويوسنه و تين ترابين واديسنه‌دوغری غرباً بويوك بر انحنا حاصل ايدن ايكنجی طريق تجارت اوزرنده واقعدر. صحرا منطقه‌لرنده بر چوق سنه‌لر كنديني بكلتدين ياغمورلرك ندرتندن دولايی غات ايله آير بيننده‌كی شرقی طريقده صولرك فقدانی قافله‌لری برچوق زمانلر غرب يولندن حركته مجبور ايتديكی جهتله تجار و دوه‌جيلرده بو صورتله جانتده بر مدت آرام ايدرلر.

اهميت سياسيه‌سی وتاريخچه‌سی — جانتك بزم ايچون اهميت سياسيه‌سندن بحث ايده‌بيلمك ايچون بر درجه‌يه قدر توارقلردن وبونلرك حال ووضعيت حاضره‌لرندن بحث ايتمك لازمكلير. توارقلر باشليجه ايكی قسمه آيريلير: شمال توارقلری، جنوب توارقلری؛ شمال توارقلری ايكی بويوك قبيله‌دن مركبدر: هوغار توراقلری، آزغر توراقلری. هوغار توارقلری ٢٢ نجی عرض وايكنجی طول دائره‌لرينك تقاطع ايتديكی جوارده واقع هوغار طاغلرندن باشليه‌رق شماله دوغری دوام ايدن بويوك ايغارغار واديسنك غرب طرفنده وتوات وتی‌دی كلت نواحيسنك قسم جنوبيسنده‌كی اراضی‌ده خيمه نشين وسيار برحالده‌درلر. فرانسزلر تواتی ضبط و اشغال ايتدكدن صوكره دائما ياغما كرلك و چاپولجيلقدن فارغ اولميان توارقلر توات قرا و نواحيسنی ده راحت براقامغه باشلامشلر و نهايت فرانسزلرده هوغارلری تأديب مقصديله ياغمه‌جيلری تعقيب ايده‌رك هوغار جبالنی‌ده استيلا ايتمشلردر. او زمان وقوع بولان ونتيجهٔ قطعيه‌يی كوسترن مصادمه‌يی متعاقب هوغارلر فرانسه‌يه اطاعته مجبور اولمشلردی. انجق رئيسلری اولان شيخ أتيسی Eteyssi فرانسه تابعيتی قبول ايتميه‌رك ترك وطن ايتمش و٣٢٣ سنه‌سی دعوتم اوزرينه غات جوارينه عائله‌سی و بعض افراد قبيله‌سيله برابر هجرت ايتمشدی. فرانسزلر اوته‌دنبری هوغارلردن

[*] بوراده‌كی طول دائره‌لری پارس مبدأ طولنه نظراًدر.

خصومت و آزغر تواره‌لرندن حسن قبول كورمش اولدقلرینی ادعا ایدرلر، كه بونك سببی‌ده آشاغی‌ده عوائد مبحثنده سویلیه‌جكم. آزغر توارقاری ایغارغار وادیسـنك شرقندن تاسیلی وغات جواری ایله فزانك قسم غربیسنه قدر اولان اراضی‌ده‌سا كندرلر. آزغرلر ۱۲۹۱ تاریخنده حكومت عثمانیه‌یه عرض اطاعت وطلب حمایت ایده‌رك غات شهرینـه بربلوك عساكر عثمانیه‌نك اقامه‌سنی طلب ایتمشلردر.

اوزمانلر — صحرا قبائلی بیننده‌هر وقت كوریله كلدیكی اوزره — آزغرلرله هوغارلر بیننده ظهور ایدن عظیم نفاق وشقاقدن دولایی یدی سنه قدر دوام ایدن طرفین غزوه ومصادمه‌لرنده آزغر مغلوب اولمش وعاقبت الامر هوغارلر یدی یوز كشی هجنسـوار ایله آزغرك صوك التجاگاهی اولان غاته قدر هجوم ایده‌رك غات شهری سورلری دیبنـده آزغرلری دوچار هزیمت ایتمش اولمسی اوزرینه اوزمان

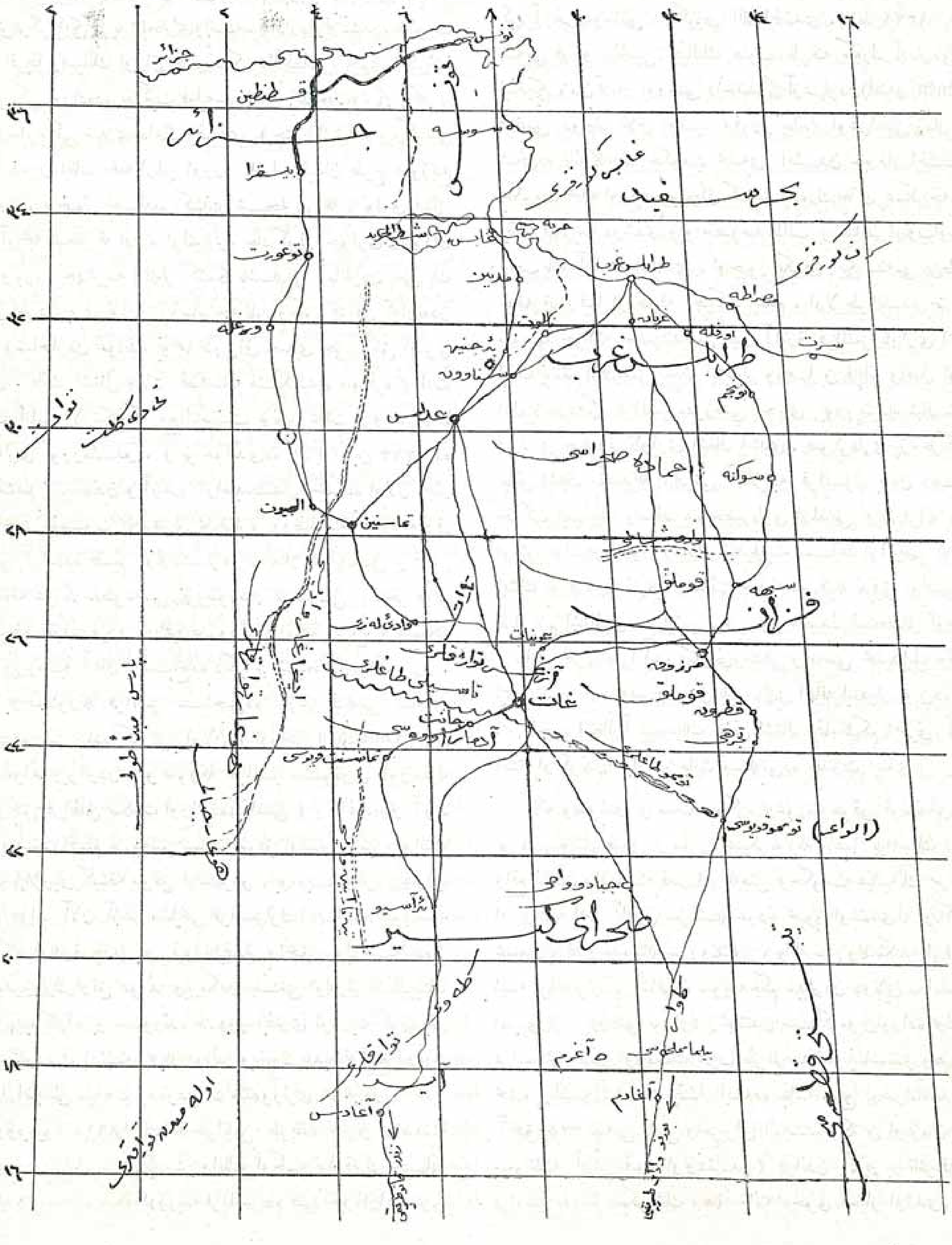

هوغارشیخی اولان (احنوخن Ahnouhen) حکومت عثمانیه‌یه
مراجعت ودیدیکم کبی حمایت طلب ایتمشدی . بو وقعه اوزرینه
عموم آزغر توارقلری تحت تابعیت عثمانیه‌یه کیرمش وهوغار ایله آزغر
بیننده‌کی محاربانده نهایت ویرلمشدی . آزغر اراضیسی داخلنده‌کی
بالجمله قرا و قصبات (کفغات ، البرکت ، جانت دن عبارتدر .)
بونلرده بالطبع حکومت عثمانیه‌یه عائد قالمشلردر . یالکز بو قرا
وقصبادن غات مرکز اتخاذ اولنه‌رق قائممقام وبر بلوک عسکر بوراده اقامه
اولونمش دیگر ایکی قریه شیخلری واسطه‌سیله اداره اولونمقده‌در. حکومت
عثمانیه افریقا واسیانک اوزاق محللرنده‌کی ممالکنک برچوق محللرنده
اولدیغی کبی بوراده‌ده حاکمیت فعلیه‌سنی تأیید ایده‌جک وبرکی وتحریر
نفوس وسائره کبی شیلری‌ده اهمال ایتمشدی .(حتی غاتک ایالک ویرکوسنی
١٣٢٣ ده بن ایالک دفعه ارلمق اوزره بلا استیذان طرح وتوزیع
ایتمشدم) . بو بلده‌لر اهالیسی کندی شیخلری ایله ، توارق قبائلی
ایسه آیریجه شیخلریله اداره اولنورلر. چادکولی جواری وسودان
غربی ونیژریا جهتلرینه قافله‌لر کیتمکه باشلادیغی زمانلردن یعنی پک
قدیم زمانلردن بری توارق رؤساسنجه، کلن وکچن قوافل تجاریه‌دن
یولجی وسیاحلردن عوائد ، نوعما طوپراق باصدی حقی آلمق اصولی
واردی . غاتک اشغالی وغات قضاسنک تشکیلندن صوکره بو عادت
سیئه‌نک الغاسی لازمکلیرکن مع التأسف بونده غفلت اولونمش وفنا
نتیجه‌لری کورولمشدر . (بو عوائدی‌ده اک اول بن ١٣٢٣ ده
الغا ایتمشدم) . غاتدن وآزغر اراضیسندن کچمکده اولان تجار
وسیاحین منسوب اولدقلری مملکتلره ووطنلرینه کوره توارق
رؤساسی آراسنده تقسیم اولونمشلردر . مثلا طرابلسلی بر تاجر
بر شیخه عوائد مقطوعه‌سنی ویریورسه غدامسلی بر تاجر دیگر
بر شیخه عوائد ویرر . وعین صورتله برانکلیز سیاح بر شیخه
عوائد ویررسه آلمان برسیاح‌ده دیگر بر شیخه عوائد ویرر .
ایشته بو صورتله فرانسز سیاحینی‌ده آزغر قبیله‌سی شعباتی
آره‌سنده اک زیاده کثرتلی اولان (اوراغن Ouraghen) لرک
شیخنه عوائد ویرلردر . بو صورتله فرانسز میسیونلری طوربه‌لرله
سنقو (بش فرانقلق سکه‌نک اورالرده‌کی اسمی) لر داغیده‌رق آز-
غر اراضیسنک اقسام غربیه‌سنی سیاحته موفق اولمشلر وتاسیلی جبالنک
یوکسک یایلالرینی کشفه موفق اولمشلردر . بو میسیونلره رهبرلک
ایده‌رک عوائد آلان آزغر مشایخی فرانسزلرک امال استیلاجویانه‌سنه
تماماً بیکانه اوله‌رق پاره‌لرینی قبول ایتمشلر وانجق صوک سنه‌لرده‌کی
قوتلی مفرزه‌لرک ارتق عوائد ویرمکدن مستغنی اوله‌رق تفنکلرینک
قوتیله تهدیدکارانه بر صورتده ظهور ایتملری اوزرینه کوزلرینی
آچه‌بیلمشلردی . ایشته بویله عوائد ویره‌رک هدیه توزیع ایده‌رک
آزغر اراضیسنی سیاحت ایدنلردن اک مشهورلری شونلردر :

دووه‌یریه ١٨٦١ = (طرابلس طریقیله توارق اراضیسنه
کیرمش وایالک اوکجه توارقلرک حیاتی
اوزرینه فرانسز عالم فننی خبردار ایتمشدر.)

فلاته ١٨٨٠ = (هوغارلر طرفندن اتلاف اولندی ،
بر بلوک عسکرده محو اولدی)

مه‌ری ١٨٩٣

فورو ١٨٩٤ ومتعاقبی سنه‌لر .

ایشته بو میسیونلر حقنده آزغرلردن اوراغنلرک کوسترمش
اولدیغی حسن قبول (عوائد سببیله) فرانسزلره یوقاریده دیدیکم
کبی آزغر دوستلغی ، فکرینی القا ایتمشدی . فقط ١٣٢١ ، ١٩٠٥
سنه‌سی فورو ، تاسیلی جبالنک جنوب طرفنه کچه‌رک آدمار اووه‌سنه
ایندیکی زمان آدمار اووه‌سی داخلنده‌کی آزغرلردن (امنن Eménén)
قبیله‌سی دوچار تلاش اولمش وفورو جانته اوغرادیغی زمان جانت
شیخی‌ده غاته کله‌رک حکومت محلیه‌یی ایشدن خبردار ایتمشدی .
حکومت محلیه اورایه برسنجاق کشیده ایده‌رک جانتی عسکرجه اشغال
ایتمک فکرینه دوشدی وبو خصوصه طالب بر ضابط اولوب اولمدیغنی
رجب پاشا آرامغه باشلادی . اوچیوز یکرمی ایکی سنه‌سی بن طالب
چیقه‌رق ترفیعاً او طرفه حرکت ایتدم . اولا طرابلسده تم جنوبه
متوجهاً حرکته حاضرلندیغمی خبر آله‌رق فرانسز کاواری اشغال
ایتمک نیتنده اولدیغمزه حکم ایتدیلر ودها بن فزانه واصل اولمه‌دن
اول زندرده‌کی فرانسز مفرزه‌سی جبری یورویشله شمال شرقیه
دوغری چیقه‌رق کاواری اشغال ایتدی . صوکره‌لری بزم حرکتمزک
جانتی اشغال مقصدیله اولدیغی آکلانجه فرانسزلر بزدن دها اول
حرکت ایده‌جک وسائط مستحضره‌لری اولمدیغی وبن فزانه واصل
اولمش بولندیغم ایچون زمانک کندیلرینه مساعد اولمدیغی کوره‌رک
ایشک طرفیندن متشکل بر هیئت مختلطه معرفتیله تدقیق اولنمسی شر-
طیله بزم اشغالمزی منع ایتدیردیلر . وبو مقصدک استحصالی اوغرنده
بر نمایش بحری اجرا ایده‌جکلرینی ومدللی وقعه‌سنی تجدید ایلیه‌جکلرینی
ایما ایتدیرر اوضاعده بولنه‌رق باب عالی‌یی اخافه ایتدیلر وبن‌ده غاتده
امر اخیره انتظاراً شیمدیلک جانتی اشغال ایتمامکلکم امرینی آلدم .
ایشته او کوندن اعتباراً برجانت مسئله‌سی‌ده حدوث ایتدی .

غاته وصولمدن بر مدت صوکره توغورت موقعی قوماندانی اولان
یوزباشی توشار قوتلی بر مفرزۀ عسکریه ایله تاسیلی یایلاسنک شمالنده
واقع تارات وادیسنه قدر ایلریله‌مش وحکومت عثمانیه‌نک مراجعتی
اوزرینه امر آله‌رق سرعتله عودته مجبور اولمشدی . او کوندن
شیمدی‌یه قدر بو مسئله سوروکلنیور وبویله سوروکلنمکده اولمسندن
ایسه فرانسزلر — آشاغی‌ده سویلیه‌جکم سببلردن دولایی — استفاده
ایدییورلر . یوزباشی توشارک رجعتندن صوکره وبن اوراده بولندقجه
فرانسزلر آدمار اووه‌سنک غرب طرفلرینه قدر یناشمشلر وهیچ بر
محلده یرلشمیه‌رک عودت ایتمشلر ایسه‌ده جانته هیچ اوغرامامشلردی.
آنجق ٣٢٥ سنه‌سی مایس وحزیرانی اثناسنده (که بن او زمان فزان
مبعوثلغنه آرتق قبول اولونمشدم) فزاندن آلدیغم بر تلغرافده بر
فرانسز مفرزۀ عسکریه‌نک وهلةً جانته دخولی اخبار اولندی. فقط

باب‌عالی شدتله فرانسه‌یه مراجعت ایتدی وفرانسه‌نك‌ده اوزمانكی بزه قارشی وضعیتی ایشی بویوتمكه مساعد اولمدیغندن همان اومفرزه كری آلدیرلدی . (بو وقعه‌یی اوزمان تصویر افكاره یازدیرمشدم اوراده مفصل مقاله‌لر واردر. آرزو ایدرسه‌كز تصویرك او زمانكی نومرولرینی آرایكز .)

شو حكایه ایتدیكم حادثه اوزرینه حكومتین بیننده ــ ایشك حل وفصلی نهایت بولونجه‌یه قدر ــ بر تدبیر موقت اولمق اوزره جانتدن كچه‌جك قوافل تجاریه‌نك جانته قدر عساكر عثمانیه طرفندن واورادن اوته‌یه فرانسز مفرزه‌لری طرفندن حمایه‌لری تقرر ایتمش وطرفین بیننده جانت بی طرف بر نقطهٔ تلاقی اوله‌رق قالمشدر .

فرانسزلرك مقصدلری، ادعالری‌وارنده قارشی بزم وضعیتمز ــ

فرانسزلرك جانته عائد مقصدلری عمومی بر مقصدك بر فرعی تشكیل ایدركه اوده افریقای شمالی فرانسز مستملكاتی قونغوفرانسز مستملكاتنه اك قیصه طریق بریدن ربط ایتمكدر . جزائر فرانسز مستملكاتی ایله اورایه مربوط اولان جزائر صحرا تشكیلاتنك حدودی جنوبنده هوغار اراضیسنه قدر منتهی اولور . بو استقامت شمالدن جنوبه دوغری تعقیب اولونجه تام جنوبده نیژریا حوضه‌سنه منتهی اولوركه آیر وزندر Jindir مواقع عسكریه‌سی‌ده داخل اولمق اوزره فرانسز سودان مستملكاتی دائره‌سیدر . بناءً علیه جزائری قونغویه ربط ایتمك ایچون بو نقطه‌لری تعقیب ایده‌رك اولاً جنوبه وصوكره‌ده زندردن اعتباراً شرقه توجه ایتمك وچاد كولنی شمالدن دولاشه‌رق كانم ووادای طریقیله قونغویه كیتمك لازمكلیركه طبیعی پك اوزون بر خط مواصله‌در . فرانسزلر بالضروره شیمدی‌یه قدر بو خطی تعقیب ایدییورلردی. فقط اوته‌دن بری بحر سفیدساحلندن قونغویه‌كیتمك اوزره اك قیصه خط مواصله‌یی تأسیس ایتمك‌مقصدینی تعقیب ایدییورلردی . فرانسزلرك فكرینه نظراً بو خط مواصله شویله تأسیس اولنه‌جق: غابس ــ تماسنین ــ جانت ــ جبادو ــ كاوار ــ كانم ــ وادای ــ قونغو . ایشته كوریلیوركه بو خط مواصله بزم غرب وجنوب غربی وبالآخره‌ده تماماً جنوب حدودلرمزه عادتا ملاصق وحدودلرمزی تضییق ایدن بر خطدر . یوقاریده سویلدیكم كبی دها بز طرابلسدن حركت ایدر ایتمز فرانسزلر كاواری اشغال ایتمشلردی . صوكره‌ده جانتك موقت بیطرفلغنی بزه قبول‌ایتدیردكدن صوكره همان تماسنین موقعنی یكیدن اشغال ایتدیلرو بنم غاتدن اولجه واقع اولان اخباراتمه رغماً ــ تموز واغستوس ٣٢٤ سنه‌سی آوانده بزم نمایشلرمز یاطیردیلرمز اراسنده غاتك شمال غربیسنده وادیٔ له‌زی موقعنده‌ده بر بلوق هاوز وجوده كتیردیلر . بوموقعی وجوده كتیرمك ایچون تشبث ایده‌جكلرینی بن اوچیوز یكرمی درت نیسانده خبر اله‌رق حكومتمی ایقاظ ایتمشدم . فقط دیدیكم كبی كورولتیدن بالاستفاده فرانسزلر هم جانته بر خطوه یاقلاشمش اولدیلر وهم‌ده آزغر اراضیسنده حاكمیت فعلیه اثرینی تأمین ایتمش اولدیلر .

ایشته شمدی غابسدن وادایه‌قدر ممتد اوله‌جق بوعظیم خط مواصله اوزرنده‌كی منزل نقطه‌لرندن الده ایدلسی لازم كلن یالكز جانت ایله جبادو واحی قالدی . فرانسزلر جبادو واحنی هنوز فعلاً اشغال ایتمدیلر ، فقط سنه‌ده برقاچ دفعه مفرزه‌لری او جوارلرده كشفیات اجرا ایدر . وحتی ٣٢٢ سنه‌سنده اوراده ازغر توارقلریله‌ده اولدقجه مهم بر مصادمه‌ده ایتدیلر .

فرانسزلر بوفكر ومقصده‌بناءً بزم طرابلس غرب هنترلاندمزی تاسیلی وتوموسلسلهٔ جبالنك شمالنه قدر قبول ایتمكده‌مصردرلر . و طرابلسك جنوبی بویله‌جه بی مهابا كسوب آلمق خصوصنده انكلیز ــ فرانسز ائتلافنامه‌سی احكامنه استناد ایتمك ایستیورلرسه‌ده‌فاشودایی متعاقب افریقاده‌كی منازع فیه اولان مسائله تعلق ایدن بوائتلافنامه‌یی دقتله مطالعه ایده‌جك اولورسه‌كز فرانسزلره بوخصوصده هیچ حق ویرمز .

فرانسزلرك بوخط مواصله تأسیسی فكرینه انضمام ایدن درجهٔ تالیه‌ده بر فكر ومقصد دهاواردركه اوده صحرا تجارتنك مجراسنی تونسه وغابسه تحویل ایتمكدر . شمدیلك طرابلسدن افریقانك‌وسطنه منتهی اولان اك مهم خط تجارت غاتدن چیقدقدن صوكره آیر وزندر طریقیله قانو Kano یه كیدن خط تجارتدر . قانو بوكون افریقانك لوندره‌سیدر . بوتجارتی اجرا ایدن‌بزم طرابلسلی وغدامسلیلرمزدن ابا واجدادن منتقل بوزحمتلی اسفاره آلیشمشلردر . فرانسزلر اولا انكلیز قانوسنه قارشی فرانسز زندرینی احیا ایده‌رك رقابت ایتمك ایستدی بوتشبثده مغلوب اولدی ، دیكرطرفدن تونسلیلری طرابلس تجارلریله رقابت ایتدیرمك وبو صورتله تونسله نیژریا اراسنده بر آمدوشد حاصل ایتدیرمك ایستدی ، بوندده‌مغلوب اولدی ، زیرا تونسلیلر بوزحمتلی صحرا سفرینی كوزه آلدیره‌مدیلر. صوكره صحرا اهالیسندن معدود اولان تواتلیلری قانویه كیتمكه تشویق ایتدی ، حتی‌مهم‌سرمایه ویره‌رك ایلری سوق ایتمك‌ایستدی، بوده اوزون بویلی‌بر نتیجه تأمین‌ایتمدی . یالكز طرابلس‌وغدامسلیلر صحرا تجارتنك بوتون مهالكنه قاتلانان‌یكانه بر عنصر تجارت اوله‌رق قالدیلر . شمدی شوصوك‌سنه‌لرده تعقیب ایتدیكی طرزحركت بریاندن كرك قبائل وحشیه‌سیله وحتی كركسه‌عساكر منتظمه وژاندارمه‌سیله بزم تجار قافله‌لرمزی اورمق‌ویاغما ایتدیرمك‌دیكر طرفدن‌ایسه قانودن‌عودت‌ایتمكده‌اولان تجارمزه‌یوللرك‌عدم‌امنیتندن‌دولایی‌تین‌تارا‌یین طریقیله دوغریجه تماسنین وغابس طریقنی تعقیب ایده‌جك اولورسه هم قافله‌لرینی عسكرله محافظه ایده‌جكلرینی وهم‌ده برطرفدن‌ده كرك كچه‌جكلری محللرك وكركسه غابس‌ده هرتورلورسومدن معفوطوتوله‌جقلرینی تبلیغ ایده‌رك بوطریقی احیایه چالیشیورلر . طبیعی‌جانتی‌ده الده ایده‌جك اولورلرسه آرتق آیردن غابسه كیده‌جك قافله یولی‌ده تماملانمش اوله‌جق ومنزللریله ، اسباب استراحتیله بزم‌یوللرمزله رقابت ایده‌جكدر . دهاشمدیدن برقاچ تاجرمز غابس‌یولنی اختیاره مجبور اولمشلردی . فقط‌بن‌غاتده اك‌زیاده فرانسزلرك بومقصدینی تعقیم‌ایده‌جك

اسبابه توسل ایتمش وهجنلی مفرزه‌لر تشکیل ایده‌رك یوللری محافظه‌یه صرف غیرت ایتمشدم. بو کونده‌اك زیاده چالیشدیغمز بو جهتدر. فقط جانتك هرحالده بزده قالمسی شرطدر. جانت یوقاریده دیدیکم کبی بزه سیاسةً وادارةً مربوطدر. وبو مربوطیت آزغرك بزه تابع اولدیغی تاریخدن بری موجوددر. جانت مشایخنی غات قائممقامی تعیین ایدر وجانتك بوتون دعاویسی غات محکمهٔ شرعیه‌سنده کوریلمکده‌در. غاتده اوزماندنبری بر ویرکی طرح ایدلمه‌مش اولدیغی آنجق بنم مأموریتم زماننده اجرا ایدلمش اولدیغی جهتله طبیعی جانتده هیچ بر ویرکو وعشر ویرمه‌مشدر. وفرانسزلرکده جانت اوزرنده هیچ بر حق فتح واشغال ادعا ایتمکه حقلری یوقدر. زیرا اورایه کلن فوروسیویل برکاشف اولوب اورادن کچمشدرکه بوکبی احوال افریقاده هروقت اولان شیلردندر.

فزان مبعوثی

جامی

قونفرانس

انکلیزلرك اولتیماتومی مناسبتیله ایران احوالی حقنده

ـ کچن نسخه‌مزدن مابعد ـ

تونس علمای کرامندن وفضلای ذوی الاحترامندن شیخ صالح افندی حضرتلرینك ایراد بیوردقلری نطق بلیغ:

باسم ممد الکون وبه الاغاثة والعون

معاشر الاسلام؛ ان العقل ليندهش وان النفس لتحتار و ان العين لتجمد وان اللسان ليجم من هذا المشهد المزعج الذى تجلى على العالم الاسلامى.

ذلك العالم الذى كان تميل الدنيا حيث يميل و تضطرب حيث يضطرب وتسكن حيث يسكن

ذلك العالم الذى كان مثل فى البشر الحكمة، مثل فيه العلم، مثل فى البشر الطهارة، مثل فيه العدل، مثل فى البشر الشهامة والمروءة واباء الضيم؛ مثل فيه عزة النفس، مثل فيه الشجاعة، مثل الاتحاد، مثل الاستعداد والتيقظ، مثل الجود وبذل المال و النفس فى اعلاء شأن الدين والملة و الوطن.

ماهذا الانقلاب المهول الذى نزل به؟ ماهذا المنظر الاسيف المحزن الذى غشيه، ان النفوس لتصعق من هذا التجلى الجلالى. وان الاكباد لتتفتت والعيون لتسيل دما اسفا وحزنا عليه. وان فلاسفة العمران لتقف محتارة فى سببه وتشخيص الداء الذى اصيب به واصابة الدواء الشافى له.

ولكن الجواب عن ذلك عندكم ياامة الاسلام مسطور والداء مشخص والدواء موصوف قبل الف وثلثمائة سنة ونيف وانتم عنه غافلون او متغافلون.

اما الجواب فقد ان خبركم من لاينطق عن الهوى بقوله [يوشك ان تداعى عليكم الامم كما تداعى الاكلة الى قصعتها قال قائل ومن قلة ذلك يارسول الله قال لا ولكنكم غثاء كغثاء السيل ولينزعن الله من قلوب عدوكم المهابة منكم وليقذفن فى قلوبكم الوهن قال وماالوهن قال حب الدنيا وكراهية الموت].

اى امت محمد! لقد تحقق وحى نبيكم صلى الله عليه وسلم بكل معناه فيكم وها انتم متهافتة عليكم الامم تهافت الجياع على القصاع.

وها انتم بعدما كان عدوكم باسمكم يسكتون صبيانهم وبذكركم ترتعد فرائس ملوكهم و تنذهل قلوب صناديدهم. قد نزعت مهابتكم من قلوبهم واستبدلت بهذه الدرجة من الاستخفاف بكم و التهاون بيضتكم وجامعتكم.

اى امة الاسلام! ها انتم بعدما كنتم مثال الشهامة و الشجاعة والفتوة والاعراض عن زخارف الدنيا وسفاسفها والاشتغال بالجديات وبذل النفس والمال فى سبيل الله والدفاع عن بيضتكم واعلاء شأنها و واستعذاب الموت دون ذلك.

فقد حل بكم حب الدنيا والانهماك فى لذائذها السافلة والانغماس فى شهواتها القتاله وكراهية الموت الجسمانية والرضا بالذلة والهوان والاقامة على الخسف الذى هو فى الحقيقة الموت الابدية؛ هذا سبب ما حل بكم وهذا جواب سؤالكم عنه.

سبب ماحل بكم الوهن، سبب ماحل بكم الشح بالنفس والمال عن الجهاد فى سبيل الله والدفاع عن بيضتكم ووطنكم وحريمكم وذراريكم.

وماهو هذا الشح ياترى؟ هو حب الدنيا وكراهية الموت. ان فلاسفة الاخلاق قاطبة لو اجتمعوا ليشخصوا سبب ضعف الامم الجوهرى لماامكنهم ان يتعدوا معنى الوهن.

و لو ارادوا ان يعرفوه تعريفاً جامعاً مانعاً لما خرجوا عن قولهم حب الدنيا و كراهية الموت

ليس المراد بحب الدنيا المذموم والموهن الامم و المنهك لقواها السعى وراءها والكد والجد فى تحصيلها لاقامة شؤن الله فى عالم الله كلا ثم كلا!

فقد قال مرشدكم الاعظم صلى الله عليه وسلم؛ نعم الدنيا مطية الاخرة وقال المؤمن القوى خير من المؤمن الضعيف. وقال الله تعالى: فضل الله المجاهدين باموالهم وانفسهم على القاعدين.

فهل هناك تحريض على جمع الدنيا من حلها لاقامة شؤنها الناجحة التى ترضى الله و رسوله وترضيكم اكثر من هذا. بل المعنى من ذلك الترامى عليها وجمعها بغير الطرق المشروعة والاسراف فى لذائذها؟ والاعراض عن النفقة فى الجديات وسبيل الله وسبيل مايعلى شأنها.

اما تشخيص دائكم الذى حل بكم بسبب هذا الوهن يامسلمين، فهو تفرقكم واهمال شؤنكم.

اى امة الاسلام! ماهذا التفرق؟ ماهذا التدابر ماهذا التخاذل؟ اليست عقيدتكم واحدة وهى الايمان بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر والقدر

فما هذا التفرق؟ اليست اخلاقنا واحدة وهى الائتمار بالعدل و الاحسان وايتاء ذى القربى والبعد عن الفحشاء والمنكر والبغى.

فما هذا التشتت؟ اليست آدابنا واحدة؟ وهى التأدب بآداب رسول الله الحكيم الربانى عليه السلام و واحد حكماء الوجود بشهادة القريب والبعيد والعدو والصديق.

فالذى يباعد بيننا؟ اليست صوالحنا واحدة. وهى التعاون على البر والتقوى وترك الاثم والعدوان.

فالذى يفصل بيننا؟ اليس معبودنا واحداً؟ اليس رسولنا واحدا. اليس كتابنا واحدا. اليست قبلتنا واحدة. اليست كلمتنا واحدة. فمن اين يدخل الفساد بيننا؟

اى امة الحبيب ! قد هـدا كم خالقكم وبارئكم الى ان بينكم وشيجة رحمين ، رحم البشرية ورحم الايمان ، قال كتابكم الحكيم : يا ايها الناس انا خلقكم من ذكر وانثى وجعلنا كم شعوباً وقبائل لتعارفوا ان اكرمكم عندالله اتقاكم .

هذا رحمكم الانسانى وقال تعالى: النبى اولى بالمؤمنين من انفسهم وازواجه امهاتهم ــ انما المؤمنون اخوة فاصلحوا بين اخويكم واتقوا الله لعلكم ترحمون ، هذا رحمكم الايمـانى ــ فاتقوا الله الذى تسائلون به والارحام ان الله كان عليكم رقيباً .

اى امة ابى القاسم ! اى خلف ذلك السلف الطـاهر ! اى نابتة اولئك الرجال ! اى ناشئة اولئك الابطال ! ما هذا التهامل ، ما هذا الاستخفاف بدينكم ؟

ما هذا الزهد فى حريمكم وذراريكم ووطنكم ، ماهذاه قلة المبالات بالاخطار المتراكمة عليكم ، اين استعداد اسلافكم ، اين تيقظهم ، اين حذرهم . اين خروجهم من كل اموالهم للجهـاد فى سبيل الله ، اين تقديم افلاذ اكبادهم وتضحيتهم ارواحهم للدفاع عن حوزتهم وحوزة دين الله واعلاء كلمة الله فى ملك الله ؟

فكأنكم ماسمعتم قول الله تعالى واعدوا لهم ما استطعتم من قوة ومن رباط الخيل ترهبون به عدوالله وعدوكم .

فكأنكم ماتلى عليكم قول الله تعالى : وخذوا حذركم ! فكأنكم ما امركم كتابكم بقوله تعالى : وانفقوا فى سبيل الله ولا تلقوا بايديكم الى التهلكة اى تبرك النفقة منكم .

اى امة الاسلام ! هذا التخاذل وهذا الاهمال والتهاون هو دائكم الوحيد وسببه الوهن وهو حب الدنيـا وكراهية الموت . فما هو الدواء ياترى ؟ الدواء الوحيد والترياق النـاجع وبرء سـاعة من دائكم الدفين هو اتحادكم واستعداكم .

ترياقكم الوحيد تعارفكم ، ترياقكم الوحيد تكاتفكم وتعـاضدكم ، ترياقكم الوحيدان يأخذ كل واحد منكم جماعات ووحدانا بساعد الآخر حتى تكونوا كالحلقة المفرغة لايدرى اين طرفاها .

دوائكم الناجع ، ان تكونوا قلعة واحدة كالبنيان المرصوص . ان الله يحب الذين يقاتلون فى سبيله صفاً كأنهم بنيان مرصوص . المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضاً .

دوائكم الناجع . ان تنزعوا حب الدنيا من قلوبكم فتبذلوا جميع اموالكم فى سبيل الله وسبيل الاسـتعداد لما يرضى الله وان تستعذبوا الموت امام الذب عن حوزتكم واعلاء كلمتكم فتبذلوا ارواحكم فى الدفاع عن وطنكم والجهاد فى سبيل الله .

دوائكم الناجع ان ترجعوا الى دينكم وتعملوا بنصائحه . فقد قال لكم : واعتصموا بحبل الله جميعاً ولاتفرقوا . حبل الله المتين هو الجماعة . وقد قال المرشد الاعظم صلى الله عليه وسلم يدالله مع الجمـاعة هى معية توفيق ، معية عصمة ، معية معونة . وقال : يدالله على الجمـاعة هى علاوة حرز ، علاوة رعاية وصيـانة . الجماعة موفقة ، الجمـاعة معصومة ، الجماعة فى حصن حصين محفوظة ومصونة . عليكم بهـا .

اى امة الحبيب ! اسرعوا اليهـا اسراع الظمأن الى الماء الزلال ! فروا اليها فرار الصبى من الاسد الى امه وابيه ! نادوا بها واجيبوا اليها بدون تفكر بقلوبكم ولا فترة فى ابدانكم ولاتلعثم فى السنتكم .

البدار البدار ! فقد ضاق الوقت واشتد الخناق . قال ربكم الاعلى ترجمةً عن المؤمنين الصادقين : يجاهدون فى سبيل الله ولا يخافون لومة لائم ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء وقد قال تعـالى : انفروا خفـافاً وثقـالاً وجاهدوا باموالكم وانفسكم فى سبيل الله ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون .

اى امة الاسلام ! انمـا كان فرضا كفائيا عليكم قد صـار فرضا عينيا على كل كبير وصغير وغنى وفقير وضعيف وقوى ورجل وامرأة فانفروا خفافاً وثقالاً وجاهدوا باموالكم وانفسكم فى سبيل الله ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون ــ وسـارعوا الى مغفرة من ربكم وجنته عرضها السموات والارض اعدت للمتقين الذين ينفقون فى السراء والضراء

اى امة الاسلام ! فلتعلموا وليعلم العالم البشرى اجمع ، انكم جسم واحد وان كل طائفة من الاسلام هى عضو منك ايها الجسم الشريف وان من اعظم اعضـائك الرئيسة امتك الايرانيه . كيف لا وهى امة العلم، كيف لاوهى امة الحكمة. كيف لاوامة المدينة ، كيف لا وهى امة الشهامة والمروءة والشجـاعته . كيف لا وهى من اقدم امم العالم اصالةً وعراقة مجد واسلاماً . كفاها فخراً لسانها عذب البيان .

كفاها شرفاً قول سيد الوجود فى حقها لوكان العلم فى الثريا لناله رجال من فارس اوكما قال .

هى درة فى تاجك ايها الاسلام ! فهل يرضى احد من المسلمين ان يمس ماهو من اعظم اعضائها الرئيسة بادنى سوء كلا ثم كلا !

اى امة الاسلا م! ان شعبكم العثمانى المصون بالله نسبته منكم نسبة الرأس من الجسد والقلب من الصدر . فهل يرضى ان يخدش احد اعضـاء جسمه الرئيسـة بادنى خدش سيما من كان مثل الامة الايرانية العزيزة المفدات بارواح اخوانها المسلمين ؟ وهل يرضى رأس ان تنفصل منه عيناه ؟ وهل يرضى قلب ان يمس فى سويداه ؟ كلا ثم الف كلا !

ايها الشعبان الكاملان الشريفان العمدتان للاسلام الاخوان الشقيقان الروحات فى جسد واحد ! تصافحوا ، تعانقوا ، تمازجوا ، كونوا روحا واحدةً ، قلباً واحداً ، سمعاً واحداً ، بصراً واحداً ، رجلاً واحدة تسعى وراء صالح واحد يداً واحدة تبطش بكل من ارادهـا بسوء بقوة واحدة، فلتكن ذراريكم واحدة وليكن حريمكم واحداً واموالكم واحدةً ووطنكم واحداً واعراضـكم وناموسكم وشرفكم واحداً . وقوموا للدفاع عن حوزتكم قومة رجل واحد .

ايها الشعبـان الجيدان الاخوان الشقيقان ! ان احد الشقيقين وان كان ينسب بيته الى نفسه عند تدبير الضروريات الداخلية ، لكن عند ادنى حادث اجنبى تصير البيتان بيت العائلة والحريمان حريماً واحداً والاخوان الشقيقان رئيسا العائلة كلها . فلكن رجال الشعبين هما الشقيقـان ولتكن بقية الشعبين هى العائلة .

فهيا بنا يا رجالنا لننفر خفافاً وثقالاً ونجاهد فى سبيل الله باموالنا

وانفسنافيها بنا يارجالنالنسيرالقدم بالقدم جاعلين ذرا رينا ونساء ناوراء ظهورنا باذلين اموالنا وارواحنا بين ايدينا ، حاملين اكفاننا اعلاماً فوق حرابنا فاما ان نعز اوطاننا ونعيش عيشة رضية او نوارى حريمنا وذرا رينا التراب ونموت فى سبيل الله شهداء .

تلك الموتة لشهية الرضية المرضية قال ربكم الاعلى: قل هل تربصون بنا الا احدى الحسنيين ونحن نتربص بكم ان يصيبكم الله بعذاب من عنده اوبا يدينا .

ايها الشعب الايرانى الباسل المفدى بالارواح ! احملوا علمائكم على التطواف فى كل ارجائكم ليفهموا عامتكم وخاصتكم قرويكم وبدويكم، نساءكم ورجالكم وصبيانكم الخطر الذى احدق بكم وحلق عليكم وان لم يتدا ـ ركم ربكم بلطفه وتنبهوا من سباتكم ليطمكم [لاقدرالله ذلك] وقظوا الشعب قاطبة ان يقف امام هاذا الخطر بنفوس ملئها الشهامة ، بقلوب ملئها الثبات والشجاعة ، برؤس ملئها الحكمة والتدبير .

فهموا الشعب كله ان يسكن تمام السكون فى داخله ويشتغل بمايعنيه حتى لايجد العدو اليه سبيلا .

حرضوهم على ان يجعلوا كل اموالهم ماعدا مايسد الرمق ويحفظ الحياة الجسمانية رأس مال فى سبيل الله ، ربحه وطنهم ، ربحه دينهم ، ربحه حريمهم وذراريهم وناموسهم ورضاربهم .

ذكروهم بقول الله تعالى : ياايها الذين آمنوا هل ادلكم على تجارة تنجيكم من عذاب اليم تؤمنون بالله ورسوله وتجاهدون فى سبيل الله باموالكم وانفسكم ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون يغفر لكم ذنوبكم ويدخلكم جنات تجرى من تحتها الانهار خالدين فيها ومساكن طيبة فى جنات عدن ذلك الفوز العظيم واخرى تحبونها نصر من الله وفتح قريب وبشر المؤمنين .

بصروهم بعاقبة سوء التفاهم الذى اسسه بعض ارباب الغايات السافلة انفخوا فيهم روح الاتحاد والاستعداد والترقى حسب التعاليم دينهم . فليقف الشعبان فى صعيد واحد ماسكا اليد باليد، كاشر الانياب متحفزاً للو- ثوب على كل من نواه اواراد عرقلة عن رقيه ، مادأيده ، باسما فى وجه كل من ساعده اوكف عنه شره فى الاقل . قال ربكم الاعلى ولاتهنوا ولا- تحزنوا وانتم الاعلون ان كنتم مؤمنين — لاينهيكم الله عن الذين لم يقاتلوكم فى الدين ولم يخرجوكم من دياركم ان تبروهم وتقسطوا اليهم ان الله يحب- المقسطين انما ينهيكم الله عن الذين قاتلوكم فى الدين واخرجوكم من دياركم وظاهروا على اخراجكم ان تولوهم ومن يتولهم فاولئك هم الظالمون .

هذا هو الدواء الناجع لكم ياامة !

اى سادة ! انى عبد ضعيف ادنى واحد فى الامة الاسلامية، لكنى اعلم علم اليقين قول فخر الكائنات : الا اخبركم بافضل من درجة الصيام والصلوة والصدقة اصلاح ذات البين فان فساد ذات البين هى الحالقة المؤمنون تتكافأ دمائهم يسعى بذمتهم ادناهم وهم يد واحدة على من عداهم . فها انا احمل ذمتكم الشريفة ايها الشعبان الحكيمان الخيران بكل تجلة واعظام .

احملها باسم الرحمة المهدات عليه السلام ، احملها باسم فاطمة الزهرا احملها باسم زوج البتول وابن عم رسول اسد الله الغالب على بن ابى طالب احملها جدى الحسن احملها باسم عمى الحسين احملها باسم الائمة الاثنى عشر احملها باسمكم يااهل بيت رسول الله امان الارض فى هذا الدهر واقول على بركة الله : قد اتحد الشعبان اتحاداً خاصا واتحدوا على مايعلى شأنهم وشأن ملتهم ودينهم ووطنهم .

وهاتان اليدان القاصرتان العاجزتان وحدهما القويتان المتينتان العزيزتان بالله ثم بكما .

ايها الشعبين الشريفين ! قد نابتا عنكما فى تلك المبايعة ومن نكث فانما ينكث على نفسه ومن اوفى بما عاهد عليه الله فسيؤتيه اجراعظيما

اختم كلامى بجملة مناسبة لما افاض فيه واجاد صديقنا الشهم الغيور الخطيب المصقع فضيلة عبيدالله صاحب جريدة العرب مبعوث آيدين من مسئلة مصر ومراكش بين انكلطره وفرانسا فاقول ان تلك القسمة هى اول قسمة ثنائية ولد ولة بريطانيا فيها السهم الاوفى حسب وهم القاسمين .

وهذه القسمة المرموز اليها بتهديد اخواننا الايرانيين هى القسمة الثانية الثنائية ايضا .

ولدولة انكلطره فى زعمها القسم الاول . لكن يجب على العالم البشرى اجمع وعلى الخصوص الامم المهضومة الحقوق المهجوم عليها ان تنظر فى هذه القسمة وتدقق النظر فيها اتم تدقيق وتتيقظ لخطرها وليعلموا انها ان تمت (لاقدرالله) [ولن تتم ان شاءالله حتى يلج الجمل فى سم الخياط وحتى لايبقى متنفس من الاسلام ولاذرة تحرك منه] فستكون مقدمة لقسمات اخر لكنها ثلاثيات .

اوليها لمملكتنا المصونة معاشر العثمانية .

ثانيها لمملكتكم امة الجابونيين .

ثالثها لمملكتكم امة الصينيين .

خاتمتها لمملكتكم ياشعب الالمانيين .

فانكم فى نظر هؤلاء الساعين فى استعباد العالم كله ملحقون بالشرقيين اذاً فاوجب الواجبات وآكد المؤكدات على الشعب الاسلامى كله والشعوب الجابونية والصينية والالمانية ان يمدوا يد المساعدة الى بعضهم وتحدوا جمعاء على جلب المصالح الى اوطانهم وصد هذه الهجمات العدوانية عليهم .

ومن المحقق ان مبادئ الشعوب اربعة لاتمنع من ذلك بل توجبه اذالمرء قليل وحده ، ضعيف ، كثير معاحيه قوى .

وواجب علينا معشر المسلمين ان نبتدئ ونظهر للشعوب الثلاثة الاخرى المعظمه ان ذلك من اسهل الممكنات الحصول عليه بيننا وبينهم وان الامة كلها لها تمام رغبة فيه وان فائدته لجسيمة وهى الدواء الوحيد لتوطيد السلم العام وحقن دماء البشر وتوفير رفاهية وراحة فى كل المعمورة وايقاف ارباب المطامع والاثرة واعداء انسانية العائشين بها وبراحتها والمحتكرين لرزق الله من بينها قبالة سفاسفهم الساقطة وجشعهم المتوحش عندحدهم .

وهذه وظيفتكم معاشر الخطباء ، وظيفتكم معاشر الحكماء والعلماء والادباء ، واجبكم العينى معاشر ارباب الصحف والمجلات .

قوموابها واستفتحوا باسم الله وتوكلوا على الله فمن توكل عليه كفاه

وانی علی یقین تام من ان اساطین اولئك الشعوب الفخام المبروزین من كل الاسلام وساستهم وفلاسفتهم وحكمائهم وعلمائهم وارباب الصحف والمجلات منهم سیجیبون نكم باول اشارة وسیظهر للعالم البشری اجمع من ذلك الاتحاد الخیر الكثیر والعاقبة للمتقین ولاعدوان الا علی الظالمین .

مطبوعات

ایران تقسیمنه دائر

بزم « اوفیسیوز » انكلتره‌نك ایرانه ویردیكی « اولتیماتوم » حقنده ، شمدی‌یه قدر ، بیان فكر ایتمه‌مشدی . یالكز ، آرا صره وقایعی حكایه ایدیوردی . حتی بعضاً وقایعك حكایه‌سنده لزوم كورمیوردی ، مثلا ، كچنلرده عثمانلی وایرانلی وطنپرورلر طرفندن یاپلمش متینغك اوازی بوتون دنیا مطبوعاتنه عكس ایتدیكی حالده ، محترم « طنین » او « واقعه » نك مشاهده‌یه بیله ذكرینی بولمادی !.. لكن ، نهایت ، كچن صالی چیقان نسخه‌سی ، هرنه‌دنسه ایران مسأله‌سنه بر باش مقاله تخصیص ایله‌مشدر . بز بونی مال بولمش مغربی كبی سوینه‌رك ، همان آشاغی‌یه نقل ایدیورز :

«ایرانده منتظم وقوتلی بر اداره‌نك عدم موجودیتی بزجه راحتسزلغی موجب اولدیغی میدانده‌در . حدودلرده آسایشی تأمین ایتمك ایچون عسكر بولوندیرمغه مجبور اولدیغمز كبی عثمانلی شهبندر خانه‌لری وعثمانلی تبعه‌سنك حقوقنی محافظه ایچون‌ده شهبندر خانه‌لرمزده اوفاق برر محافظه مفرزه‌سی بسله‌مكه لزوم حس ایدییورز . بوتون بونلر بالطبع بزم ایچون بادیٔ ممنونیت احوال دكلدر .

ایران ایله آرامزده عصرلردن بری روابط اقتصادیه وسیاسیه موجوددر . عینی زمانده هرایكی دولتك برر دولت اسلامیه اولماسی بو رابطه‌لركده فوقنده قوتلی بر صمیمیتی ایجاب ایدر . بناءً علیه ایرانده سكون وانتظامك تأسسی ، ترقینك حصولی پك چوق آرزو ایلرز . بوندن بشقه ایرانك حكومت عثمانیه علیهنده هیچ برفكر خصومت وتجاوز بسله‌مه‌مسی ، هرحالده ایرانك قوهٔ عسكریه‌سی حكومت عثمانیه‌نك قوهٔ عسكریه‌سی درجه‌سنه كله بیلمك ایچون پك چوق سنه‌لرك كذرانی ایجاب ایتمسی شرق حدودمزی بر درجه‌یه قدر تحت امنیتده اولدیغی‌ده قابل انكار دكلدر . جنوبدن انكلتره‌نك ایرانه یرلشمه‌سی شمالدن‌ده روسیه‌نك ایراندن حصه‌سنی آلماسی دیمك اوله‌جغی جهتله بایزیددن اعتباراً بصره كورفزینه قدر بیكلرجه میل مسافه‌ده روسیه وانكلتره ایله قومشو اوله‌جغز دیمكدر . روسیه ایله ، انكلتره ایله مناسبات دوستانه‌مز پك قوتلی اولدیغی میدانده ایسه‌ده هرحالده دوغروسی سویله‌مك ایجاب ایدرسه شرق حدودمزده بویله ایكی قوتلی قومشو كورمك بزم خوشمزه كیده‌جك حادثه‌لردن عد اولنه‌ماز .

ایشك ایچنده باشقه بر نقطه دها وار . شرق حدودمزده قوجه بر آذربایجان قطعه‌سی بولونیور . بونك مقری اولان تبریز اوزرنده بر آرالق عثمانلی سنجاغنك‌ده موجه‌لنمش اولدیغی بوكون آنجق بر خاطرهٔ تاریخیه قبیلندن یاد ایدلسه بیله الآن موجود وغیر قابل انكار برحقیقت ، بر «وقعه» وار كه اونی برخاطرهٔ تاریخیه كبی خیال نوعندن عد ایتمك امكان خارجنده‌در . بوحقیقت ایسه آذربایجانك میلیونلرجه سكنه‌سنك تورك اولماسیدر . آذربایجان توركجه‌سی ایله ، آذری لهجه‌سی ایله عثمانلی لهجه‌سی آراسنده‌كی قرابت اوقدر قطعیدركه بربریمزك لسانی پك قولایلقله آكلایه بیلیرز . خاطرات تاریخیه‌یی برر مصال كبی لاقیدانه دیكله‌مك قابل اولسه بیله بزمله عینی قانه مالك اولان ، بزم لسانمزی سویله‌ین ، قان ودین قارداشلرمزك حال وعاقبتی قارشیسنده لاقید قالمق ناصل قابل اولور ؟»

قطعیاً قابل اولماز . بوانكارده «طنین» ایله تماماً متحدالفكرز . انجق بو سؤالی متعاقب رفیق محترممز علاوه ایدیور :

«بو كبی مسائل غایت نازك ومهم اولدیغی جهتله بونلردن نابهنگام اوله‌رق بحث ایتمكده‌كی مضرتی تقدیر ایدرز وبو كبی ایشلرك غزته ستونلرندن ومتینغ یرلرندن زیاده دیپلومات قابینه‌لرنده حل ایدیله‌جكنه قانع بولونورز.»

آه ، ایشته بوراده فكرلر انقسامه اوغرایور . بزجه بوغازی صیقیلان آدمك سس بیله چیقارمامه‌سی آرتق تماماً اولمش اولدیغنه اك قطعی بر دلیلدر . برده ، حاكمیت ملیه‌دن اكچوق بحث ایدن ، معاملات قرطاسیه‌یه اك زیاده دشمن كچینن ، دموقرات ولیبرال «طنین» ك بو درجه «بروقراسی» مدافعلكی نه‌دن ایجاب ایتدی ؟ اكر هر شی دیپلومات ومنیستر قابینه‌لرنده حل ایدیلوب بیته‌جكسه ، افكار عمومیه ، حریت كلامه ، حریت اجتماعه ... حاصلی مشروطیته نه لزوم وار ؟..

*

محترم «صباح» ده «متینغ» دن پك خوشلانشامش : جمعه‌ایرتسی كونكی پك اوزون بر باش مقاله‌سی ، متینغده سویله‌نن نطقلره اپی طولامباجلی یوللردن ویرلمش جوابمسی بر شیدر . برطرز عالمانه ایله یازیلمش بومقاله نصف اوانده ایران تاریخنك صوك سنه‌لرده كچیرمش اولدیغی صفحات فجایعی اكلاتدقدن صوكره روسیه وانكلتره‌نك روللرینی شویله خلاصه ایدیور :

«بو احوال مواجهه‌سنده روسیه ایله انكلتره‌نك اوزاقدن سیرجی قالدقلرینی ظن ایتمه‌ملی : هرنه‌قدر پترسبورغ ایله لوندره آره‌سنده ائتلاف عقد اولنمش ایسه‌ده دولتینك ایرانده‌كی مأمورلری ملت ایرانینك بو داخلی ایشنده فرقه‌لرله غایب صبق مناسبانده بولنمقدن چكینمه‌مشلردر . بتون بو وقوعات اثناسنده انكلیز مأمورلری حریت پرورلرك ، روس مأمورلری‌ده محافظه‌كارلرك – دها طوغریسی مرتجعلرك – حركاتی اوزرینه بیوك تأثیر حاصل ایتمشلر ، عادتا اونلری تحریك وتشویق ایلمشلردر . حریتپرورلرك موفقیتی ده‌انكلیزلری ، محافظه كارلرك موفقیتی‌ده روسلری سویندیرمشدر . بونكله برابر ایشلر پك سیقیشنجه دولتینك سفیرلری بالاتفاق تبلیغاتده بولنمقدن ، یاخود ایران حكومتنه متحدالمآل نوطه‌لر اعطاسندن‌ده خالی قالمامشلردر.»

بو وقایعی متینغده احمد بكك ناصل ایضاح ایتدیكنی قارئلریمز البته خاطرلارلر : اوت ، انكلیزلر ، حریتپرورلرك موفقیتندن سوینیورلردی ، لكن بو مقاله‌ده ظن ایدیلمك ، یاخود ظن ایتدیرلمك ایسته‌نلدیكی كبی ، حریتپرورلر سایه‌سنده ایران دیریلسین ، قوت طوپلاسون ، مستقل اولسون دیه دكل ، اصلا دكل ، بلكه كورلتی وقاریشیقلق دها زیاده آرتسین‌ده بز قولایلقله مداخله‌یه وتقسیمه یول بولالم دیه ایدی . روسلرك محافظه‌كارلری ، انكلیزلرك حریتپرورلری طوتیشی ، بر طانیشیق دوكوشندن عبارتدی . ایشته اونكچوندركه سفیرلری هرزمان بر آراده بولنیور ، ایكیده برده متحدالمآل نوطه‌لر ویریورلردی .

« صباح » مقاله‌نك صوكرینه طوغری موضوعی توسیع ایده‌رك عمومی بر قاعده ، عادتا بر دستور سیاسی وضع ایلیور :

خلاصه اوله‌رق دیرزكه بر ملت كندی سلامتنی هیچ بر زمان خارجدن

کله‌جك بر امداده ربط ایته‌ملی‌در . آسایش عمان اعاده ایدیلیر و – هیچ بر طرفی کوجندیرمه‌مکله برابر ، – خارجدن مداخله‌یه محل اولمدیغی مملکتك حال سکونیله ارائه اولنورسه ، مقصد حاصل اولور . آلمانیانك شمدیکی پولتیقه‌سی بر مظاهره‌دن عبارت بولندیغندن ، ایرانك سلامتی صرف اوندن بکلمك یا کلشدر . ایرانلی قرداشلرمزه قارشی بسله‌دیکمز صمیمی محبت بزی بر کره دها شوراسنی بیانه مجبور ایدرکه ایرانك سلامتی هرزمان – فقط هرزماندن زیاده بلکه شیمدی ایرانلیلرك النده‌در .

بومطالعه اوقدر عمومی‌که «ایران» و «ایرانی» یرینه «تورکیه» و «تورك» قونیله‌رق «دولت عثمانیه» یه خطابآده عینیله سویلنه بیلور . کیم بیلور ، بلکه محررك مقصدی‌ده «قیزم سکا سویلیورم ، کلنم سن آکلا !» در . بونکله برابر ، اکر خاطره‌مز آلدانمیورسه عین ستونلرده ، برقاچ دفعه‌لر ، حتی برچوق دفعه‌لر ، خارجی مظاهره‌لره ، مثلا دولت عثمانیه‌نك ، اوروپا مجموعهٔ دولیه‌لرندن برینه (انکلتره ، و آرقداشلرینه اوقویکز !) استنادی لزومی تکرار وتأکید اولنمشدی .

* * *

انکلتره‌نك ، بوندن بویله تاریخی اولان نوطه‌سی اوزرینه‌اوروپا مطبوعاتنك مطالعاتی ، بالطبع ، یك آهنك دکلدر : آلمان و آوستریا جرائدی شدتله معترض ، فرانسزلر انکلیزلره پیرو ، انکلیز مطبوعاتنك حقیقی حریت پرورلری نا خشنود ، روسلر ، موجود ائتلاف ومشاوره‌یه رغماً ، اورکش .. انکلیز وروسلردن برر مثال آلالم .

«مانچستر غواردیه‌ن» دیورکه :

« انکلتره‌نك جنوبی ایران تشبثاتی، شمالده روسلرك حرکات غاصبانه‌لرینی توسیعه خدمت ایده‌جکندن قورقولور . انکلتره بو کونلرده ، روس سیاستنك آغنه طوتولشه یك بکزه‌یور . ذاتاً جنوبی ایرانده عدم آسایشك دوامی ، روسیه سیاستنك ثمراتیدر . انکلتره روسیه‌دن آیریلوب ، مستقل برسیاست تعقیبنه قالقیشیرسه ، ایران احوالی سرعتله کسب صلاح ایلر . »

« نووویه ورهمیا انکلیزلره جواب ویریر کبی خوردانیور :

« انکلیزلرك شکایتلرینه رغماً شو محققدرکه جنوبی ایرانده آسایشك عدم وجودیله برابر ، انکلیز تجارتی سنه‌دن سنه‌یه ترقی ایتمکده‌در . کچن بش آی ظرفنده انکلیز تجارتی اون میلیون تزاید ایتمشدر . دیمك اولیورکه انکلتره‌نك شیمدی قوللانمق ایسته‌دیکی شدید واسطه، انکلیزلرك جنوبی ایرانده‌کی دوچار اولدقلری ضایعات حقیقیه‌دن منبعث دکلدر . هم بو معلوماتی بز دکل ، «تایمس» ك طهران مخبری کندی غزته‌سنه ویریور . »

ذاتاً هپ بویله‌در : بردولتی تقسیم ایتمك ایسته‌ین دولتلر ، صوکدمده بر برینی پارچالایاجق حاله کلورلر ؛ طبقی بر کمیك اوزرنده خیرلاشان کوپکلر کبی .

شؤون

انکلتره :

انکلتره‌نك قوهٔ عسکریه‌سی . — عالم اسلامك قسم اعظمی تحت حکم واسارتنده طوتان انکلتره‌نك قوهٔ عسکریه‌سی حقنده بر فکر ایدینمك ، مسلمانلر ایچون شایان استفاده‌در . انکلیز اردوسنك اشبو صوك بهار مانوره‌لرنده حاضر بولنان ، آلمان مشاهیر منقدین عسکریه‌سندن میرآلای غه‌رکه ، مذکور اردویه شویله برقیمت بچیور :

« انکلتره اردوسی اوروپا دول معظمه‌سندن باشقه‌لرینك اردولریله مقایسه اولنورسه ، پك آشاغی قالور . اوروپا محاربات بریه‌سنده‌جدی ایش کوره‌مز . انکلیز اردوسی مستملکات ایشلرینه ، مثلا هندستانده بر قیامك باصدیریلمه‌سنه ، «تیبت» ه سوقیات اجراسنه ، خلاصه غیر مدنی اقوام ایله غوغایه ایی یارار . چونکه بو محاربانده ، انکلیز ضابط وعسکرینك سجیهٔ ممتازه‌سی اولان صوئوق قانلیلق ، جرأت وعقللیلق لازمدر .

لکن بویوك قطعات ایله ، منتظم ، متعاون حرکاته ، که بیوك محاربه‌لر ایچون الزمدر ، انکلیز اردوسی حاضرلانمامشدر . صوك مانوره‌لرده ، هرطابور کندی کندینه حرکت ایتدی . انکلیز اردوسی ، آیری مستقل طابورلرك بر آرایه طوپلانمه‌سندن عبارتدر . بور محاربه‌لرندن بری انکلتره‌ده عسکرلك ترقی ایتمه‌مشدر . زمانمز اصول حربنه انکلیز جنراللری هیچ آلشقین دکلدرلر . شو احواله ، انکلیز اردوسنك مقدارجه آزلغنی‌ده علاوه ایدرسه‌ك شو نتیجهٔ محققه‌یه واصل اولورز : «انکلتره ، بری بردولت حربیه اولمق حیثیتیله حائز اهمیت دکلدر . »

روسیه

تیمور یوللر نظارتنده تصفیه . — (!) – روسیه‌ده غیرروس اقوامك قانونی وغیرقانونی اوله‌رق حقوقندن برقسمی تنقیص ایدیلمش برحالده‌در . روسیه اهالیسی ، تام حقوقلی روسلر وناقص حقوقلی غیر روسلره منقسمدر ؛ یعنی روسیه اهالیسی حقوقجه مساواته مالك دکلدر . عملی تحدیدات حقوقیه ، قانونیسندن دها زیاده‌در . صوك کلن تاتار غزته‌لرندن کوریورزکه تیمور یوللر نظارتی (روسیه‌ده تیمور یوللر اموری آیروجه بر نظارته مودوعدر) غیر روس مأمورلری ، صرف غیر روس اولدقلری ایچون ، مأموریتلرندن اخراجه قرار ویرمشدر ! بو عدالتسزلکدن بحث ایدن بر تاتار رفیقمز شویله دیور .

« روسیه‌ده ، غیر روس ۶۰ ملیوندن فضله‌در . بونلری عموم اهالی‌یه مشترك اولان تیمور یول مأموریتلرنده ، مدار معیشت بولمق طریقی سد اولنیور دیمکدر . غیر روسلر بو کبی معاملاتی ، شمدیلك یورکلرنده صاقلامایه مجبوردرلر . لکن مستقبلده بونکچه‌ین روسیه حکومتنه تشکر ایتمزلر : ملتلره ظلم ایکی طرفی کسر بر بچاقدر . »

میسیونر جمعیتی ومبارك تبریکی . — قزان ولایتنك صرف مسلمانلرله مسکون بر سنجاغنده کچن سنه بر مسیونر جمعیتی آچلمش ایدی . جمعیتك بوسنه‌کی اجتماع عمومیسنده ، چارك تبریکنامه‌سی اوقونمش وبر سنه‌لك سعینك ثمره‌سی ، اهتدا ایتمك اوزره بولنان بر روس قاریسنی منع ایلیه بیلمك وبرده قیامت کونی حقنده بشیوز نسخه‌لق رساله باصدیروب طاغیتمقدن عبارت اولدیغی کورلمشدر . چارك تبریکنه جداً لیاقت کسب ایتمشلر ایمش !

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :
جغـال اوغلنـده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

صراط مستقيم
١٣٢٦

اخطار :
مسلكمزه موافق آثار
جديه مع المنونيه
قبول اولنور
درج ايدلميين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	التی آيلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه‌ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريلیرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١١٤ — ٨ ذی القعده پنجشنبه ٢٨ تشرين اول ٣٢٦ — بشنجی جلد

حضور همايونده بر خطبه

تشرين اولك (١٥) نجی كونی ادرنه‌ده سليميه جامع شريفنده امام اول حافظ سوزی افندی حضرتلری طرفندن ، حضور همايون حضرت خلافتپناهيده ، قرائت اولونان وجامع شريف مذكورده بولونان سيروز مفتئ سابق فتح الله افندی زاده اسعد بك افندی طرفندن ضبط ايديلوب رساله‌مزه اهدا قلنمشدر :

الحمد لله الذی اسس بنيان المشروطية بخلافة سلطاننا محمد رشاد خان.

وازال الظلمات الظلم والاعتساف بانوار العدالة والاحسان .

فسبحان الذی امرنا بالمشورة فی كل الامور بنصوص قرآن .

نشهد ... الذی جعل روابط الحكومة المكافاة والمجازاة فی كل حين وآن .

ونشهد ... الذی جعل عدل ساعة مقابلاً لعبادة سبعين سنة لاهل الايمان.

اعلموا ان الله تعالی شرف بلدتكم هذه بقدوم سلطان السلاطين محمد رشاد خان وامن استقبال الدولة العثمانية بالقوة المسلحة العسكرية بالفضل والاحسان وخير العالم بانتظامهم وحسن مراسمهم كما ينبغی لجلالة العثمانية للماضی ولهذا الاوان .

فيامعشر المسلمين ! توبوا الی الله من كل ذنب وعصيان وحافظوا علی مصالح دينكم ودنياكم بدوام الاجتماع والاتحاد والاحسان . وعظموا كبرائكم وارحموا ضعفائكم واحفظوا الوداد بينكم واكثروا الدعاء بدوام النصر والعمر لمؤسس المشروطية خليفتنا المعظم محمد رشاد خان .

روی عن النبی صلی الله عليه وسلم : السلطان ظل الله فی الارض يأوی اليه كل مظلوم ... صدق رسول الله الذی اوجب علينا ان نتخلق باخلاق اهل التوحيد والعرفان .

الا ان احسن الكلام ... استعيذ بالله ولمن خاف مقام ربه جنتان .

مصيبت مليه

پك آزيمزك آنجق خبری واردركه شو كونلرده يكرمی بش ميليون ديندداش ونسلداشمز ، اعدام ملی تهديدی آلتنده بولنيورلر . قورتيلوب قورتولمادقلرندن خبريمز يوق ؛ چونكه موسيو بريسونك ايلك يوم رياستنده نه بچم البسه كيديكنی ، صرب وليعهدينك درجهٔ حرارتی ٣٨،٧ می ٣٨،٨ می اولديغنی تفصيلله خبر ويرن « عثمانلی » ، « ملی » و « استانبول » تلغراف آژانسلری ؛ استقبال مليمزی تهديد ايدن بو عظيم وقعه‌يه دائر كلمهٔ واحده بيله اشعار ايتمديلر ، كونده‌لكلريمزدن هيچ برييسی ، بو آفتی ايشتمشه بكزه‌ميور . اكر منافع حقيقيهٔ مليه‌مزی اكلار و بر آز يارينی دوشونه‌بيلور بر خلق اولسه ايدك ، تورك ملتنك كچيرمكده اولديغی فجيعه‌يی پك ياقيندن تعقيب ايله‌مش اولوردق ..

روسيه حكومتی ، مسلمان ـ تورك تبعه‌سنك دين و مليتنی يواش يواش ازاله‌يه خدمت ايده‌جك مكاتب ابتدائيه تشكيلاتی ، ايكی ، اوچ سنه‌دنبری حاضرلايوب كلكده‌ايدی . نهايت قانون لايحه‌سی تهيه اولندی وتشرين اولك ١٥ نجی كونی آچيلان دوما مجلسنده ايلك ايش اوله‌رق ، مذاكره‌سنه باشلاندی ، اكثرسوك كلن پترسبورغ جرائدنده مذاكره‌نك نهايتی ونتيجه‌سی هنوز موجود دكل . فقط كرك دومانك تشكيلاتندن ، كركسه بو سطرلری يازنجه‌يه قدر اوقوديغمز نطقلرك مفادندن اكلاشيلوركه حق وعدالت طرفدارلری غلبه ايده‌ميه‌جكلردر . دوما مجلسی ، روسيه‌ده ساكن يكرمی بش ميليون تورك ـ مسلمان قرداشلريمزك ملی مكتبلرينی محو ايده‌رك ، توركلك كتلهٔ معظمه‌سنك الك مهم برپارچه‌سنه حكم اعدام ويره‌جكدر ...

مكاتب ابتدائيه قانوننك ، روسيه‌لى مسلمان ــ توركلرك حيات مليه‌لرينى تهديد ايدن بللى باشلى نقاطى شونلردر :

آچيله‌جق مكاتب ابتدائيه‌ده لسان تدريسى انجق روسجه اوله‌جقدر.

مكاتب ابتدائيه‌نك معلم ومعلمه‌لرى مطلقا خرستيان ــ اورتودوقس اوله‌جقدر . مكاتب ابتدائيه‌ده تعليم و تربيه‌نك هدفى ، شاكردلرى روس مليتى روحنده بويوتمكدر ...

روسيه‌لى مسلمان ــ توركلر مليتلرى عليهنه حاضرلانان بو هجوم مدهشى اولدن خبر آلارق ، قوتلرى نسبتنده مدافعهٔ موجوديته حاضرلانديلر . بر قاچ سنه‌در ، مطبوعات ، رجال سياسيه ، علما ومنوران ، مكاتب ابتدائيهٔ مليه‌نك محافظه‌سى، ومكاتب رسميه‌يه لسان مليتك ادخالى ايچون مقتضى تدابيره دائر مذاكرات دور ادورده بولنديلر. بو مذاكراتك اك مؤخرى دومانك كشادندن بر هفته اول اورنبورغ شهرنده انعقاد ايتمش اوچ بيك كشيلك بويوك بر اجتماعده وقوعه كلدى . اشبو اجتماعده ايكى مبعوث ، بر چوق علما واردى . اورنبورغ آخوندلرندن ابو بكر قابقاى حضرتلرى اجتماعه رياست ايله‌دى . قزان مبعوثى صدرالدين مقصودى افنديك، كه پارس دارالفنونى حقوق شعبه‌سى مأذونلرندندر ، احاطه‌لى ومتين بر نطقنده وضع ايتديكى اساسلر اوزرينه ، اوچ ساعت مذاكره‌دن صوكره مقررات آتيه اتخاذ اولندى :

١ يكى وضع اولنه‌جق مكاتب ابتدائيه قانوننك مكاتب خصوصيه‌يه دائر قواعدى بزم دينى وملى مكتبلريمزه تشميل اولنماسون ؛

٢ اولاد اسلامدن شاكردى بولونان بالجمله مكاتب رسميه‌ده دينمز وديليمز مطلقا اوقوديلسون ؛

٣ مكاتب مذكوره‌ده روس لساندن ماعدا درسلرك جمله‌سى طلبه‌نك ملى ديليله تدريس اولنسون ؛

٤ مسلمان شاكردلرك تعليم دينيسنه ، تعليم لسان مليسنه ، تربيهٔ اخلاقيه ودينيه‌سنه متعلق ، دين ولسان ملى معلمنك تعيينى ، مكتب مجلسنه اعضا تعيينى ، اوقوديله‌جق كتب اسلاميه‌نك انتخاب وتصديقى كبى مسائل ، ادارهٔ روحانيهٔ اسلاميه‌لرله بالمذاكره تقرر ايتديرلمك صورتيله حل ايديلسون .

اشبو مقررات ، با تلغرافنامه دوماده مكاتب ابتدائيه قوميسيونى رئيسنه وپايتختك معتبر جرائدى اداره‌خانه‌لرينه كوندريلدى .

يوقاريده‌كى درت نقطه ، روسيه‌ده ساكن تورك ــ مسلمانلرينك مكاتب ابتدائيه قانون جديدى حقنده ايكى اوچ سنه‌دن برى دوام ايدن مذاكره‌لرينك نتيجهٔ مقرره‌سى عد اولنه‌بيلور . بو جهتله روسيه مسلمانلرينك قانون مذكوره قارشى آلديغى وضعيتى كوستريور، ديمكدر. وبو نقطهٔ نظردن پك مهمدر .

روسيه‌لى قارده‌شلريمزك بحث ايتمكده اولديغمز مكاتب ابتدائيه قانوننه نه درجه‌لرده اهميت ويردكلرينى وبونك بلا تعديل تطبيقندن نه قدر قورقدقلرينى آكلامق ايچون ، سالف الذكر اجتماعدن اوچ كون صوكره اورنبورغده منتشر « وقت » غزته‌سنك يازديغى باش مقاله‌سندن بعض پارچه‌لرى عيناً آشاغى‌يه نقل ايدييورز :

باشمزه قره كونلر ياقلاشيور . روس شوه‌نلرى آلنده قالان اوچونجى دوما، بالجمله مسلمان چوجقلرينى دينسز ، آنا ديلسز، ملى روحسز ، مكاتب رسميه‌ده تعليم وتربيه ايتديرمك يولنى حاضرلايور بويله مكتبلر تاتار اوغلى يتيشديره‌جكلر ، مسلمان‌ده يتيشديره‌جكلر ! . .

آز وقت كچمه‌دن ، دوما اكثريتنك قرارينى تعديله مقتدر اوله‌مازسه‌ق، مسلمان صفتيله نتيجه‌يه باشلايشمزك ايلك آديمى آتيلمش اوله‌جقدر ...

مسئله‌يى روس حكومتى ، روس ملتنك اكثريتى نامنه حل ايدييور . بوتون روسيه مسلمانلرى برآغزدن كندى منفعتلرينى مدافعه‌يه قيام ايتمزلرسه هيچ بر نتيجه استحصال اولوناماز .

برملتك سسى ايشيدلمز . كندى باشنه ياغان بلالردن خبردارلغى بيلنمز ايسه ، مقدارى ولو يكرمى ، يكرمى بش مليون اولسون ، اونك آرزو وطلبنه آلديران اولماز . اكر بوتون ملت بردن سويلرسه ، سسى عالى تتره‌تير . . .

شمدى آرتق ملتمزه سوز سويليه‌جك وقت كلدى ، يتدى : بزه ملى مكتب ، دين درسلرى وآنا ديلى لازمى ، مقدسمى ؟ سويله‌مليز . . ملى مكتب وآنا ديلى طلبى ، وولغا سواحلندن چين حدودينه ، قزاندن قافقازه قدر يايلماز ايسه ، بومقدساتمزك لزومسزلغنه حكم ايتمش اوله‌جغز . . .

امتحان زمانى ياقلاشيور ، بقالم ملت امتحانى ناصل ويره‌جك ؟ »

اوت ، بزده بويوك تورك ملتنك اك فعال واك ديرى بر قسمى اولان شمالى قرداشلريمزك امتحانى قلبمز قيصلمش ، نفسمز طوتلمش برحالده بكليورز .

لكن اوقرداشلريمزدن برى چيقوب ديسه‌كه سزك مجلس مبعوثا‌ـ كزده عثمانلى تبعه‌سى روملره ، بلغارلره ، صربلره علاقه‌دار مكاتب عموميه قوانينى مذاكره اولنوركن ، بو وطنداشلركزك خارج از حدود نامداشلرى ، آنجق قلبى قيصيق ، نفسى طوتيق بكله‌مكله‌مى قاليورلر ؟ يوقسه بعض تشبثات مؤثره‌ده‌مى بولنيورلر؟

بيله‌ميز ، بو سؤاله ،پك محق وپك آجى برتكدير وتوبيخ مندمج اولان بوسوأله نه‌جواب بوله‌بيلورز ؟ شعر وخيالدن باشقه هيچ بر سرمايه‌مز اولمديغندن ،

درد چوق ، هم درد يوق ، دشمن قوى ، طالع زبون . .
مصراع ذليلانه‌سى ايله نفسمزى ومخاطبمزى آروتمه‌يه‌مى چاليشيورز ؟...

دارالخلافه‌ده معارف ابتدائيه

نك

مالى وصورت اصلاحى

— ۲ —

معارف عموميه‌نك استانبول اهاليسى يغنده متين اساسلر اوزرينه تأسيسى ايچون مقتضى اسباب موجودميدر دكلميدر ؟

بزده بيوك برقصور واردر : بزم ارزومز ، امالمز ، اقتدارمزله متناسب كورولميور . بز ، ايسته‌رز ياپه‌جغمز ايش يا مكمليت وفوق العاده‌لكى ايله بتون جهانى حيرتلره‌دوشورسون ،وياخودده هيچ اوايش ياپلماسون . ذاتاً شو ايكنجى حال برنجينك نتيجهٔ منطقيه‌سى در .

زیرا بیوك وفوق‌العاده ایش كورمك ایچون بیوك وفوق‌العاده اقتدار مادی ومعنوی‌یه مالك اولمق اقتضا ایدر . حال بوكه بوندن محروم اولدیغمزی مع‌التأسف اعتراف ایتمك مجبوریتنده‌یز ... صكره‌ده بیوك وفوق‌العاده ایش كوره‌مینجه بتون بتون مأیوس ونا امید اولیورز ، وهیچ ایشده كوره‌میورز. بزده ،المزده بولنان والیوم موجود اولان شیلردن استفاده یولی قطعیاً دوشونلمیور . بز ایسته‌رزكه بردن بره فرانسزلر ، انكلیزلر ، آلمانلر كبی ایشلر یاپه‌لم . یاپه‌مینجه المزده بولنان نعمتلردن استفاده ایتمك چاره‌سندن ده بتون بتون صرف نظر ایدییورز .

مثال اوله‌رق معارف ابتدائیه‌مزی عرض ایده‌بیلیرم : بو كون معارف ابتدائیه مسئله‌سی بتون بتون اونودولمش كبیدر . زیرا بز ایسته‌دك كه مكاتب ابتدائیه‌مز فرانسز مكاتبی درجه‌سنده مكمل اولسون. اونوتدق كه فرانسزلر یالكز ١٨٨٢ سنه‌سنده مكاتب ابتدائیه ابنیه‌سی انشاسی ایچون ایكی یوز یتمش یدی میلیون فرانق صرف ایتدیلر . بالطبع بویله بر تشبث بزم اقتدارمز خارجنده‌در . ایشته بوندن طولاییدركه موجود مكتبلرمزدن بیله صرف نظر ایدیله‌رك بونلرك اصلاحی ، اكمالی یولی دوشونلمیور .

حال بوكه بویول دوشونولورسه معارف ابتدائیه‌مز بردن‌بره فرانسز معارف ابتدائیه‌سی قدر اكمال واصلاح ایدلمش اولمازسه‌ده شمدیكی احتیاجاتمزی دفع ایده‌جك درجه‌ده اصلاح واكمال ایدیله‌بیلیر .

فی‌الحقیقه معارف ابتدائیه‌نك تعمیم واصلاحی ایچون هانكی عوامل وعناصرك وجودی الزمدر ؟

مكتب نه اولدیغنی ، نه‌دن عبارت بولندیغنی آز چوق دوشونن بر ذات بو سؤاله جواب ویرمكده كوچلك چكمز . معارف ابتدائیه‌نك تعمیم واصلاحی ایچون بش شیئك موجودیتی الزم اولدیغی آشكاردر . (١) مكاتب بنالرك موجودیتی ،(٢) اهالیده علم وعرفانه تمایل ، (٣) اطفالك موجودیتی ، (٤) صرف ایدیلن پاره‌لرك كفایت ایده‌جكی ، (٥) معلملرك موجودیتی . شیمدی شو عناصر وعواملی برر بررنظر تدقیقدن كچیره‌لم ؛ باقه‌لم بونلر آره‌مزده موجودمیدر دكلمیدر ؟

عاجز ، درت آی ظرفنده استانبولده بولنان بتون مكاتب ابتدائیهٔ اوقافیه ورسمیه‌یی ، مكاتب رشدیهٔ رسمیه وخصوصیه‌یی طولاشدم . هر برینه دائر آیری آیری تدقیقاتده بولوندم . هر مكتبك هیئت تدریسیه‌سنه ، شاكردانك مقدارینه ، ابنیه‌سنه ، اجرت تدریسیه‌سنه عائد آیریجه جدوللر وایستاتستیقلر یاپدم ، ایشته شو جداول وایستاتستیقلرك تدقیقندن حاصل اولان نتائج وحقایقی شوراده وضع انظار ایدییورم :

— ١ —

مكاتب ابتدائیه‌نك مقداری وعدد نفوس ایله نسبتی

عموم مكاتب ابتدائیه‌نك عددی دورتیوزه قریب بویوك بریكون تشكیل ایدر . بالفرض استانبولده اهالئ مسلمه‌نك مقداری بشیوز بیك نفوس اولمق اوزره اعتبار ایدیله‌جك اولورسه بهر ١٢٢٥ نفوسه بر مكتب ابتدائی اصابت ایدر ، كه بو نسبت ممالك متمدنه‌ده مشاهده ایدیلن مقدار نفوس ایله عدد مكاتب آره‌سنده موجود نسبته همان‌همان مساوی كیبدر .

— ٢ —

شاكردانك مقداری

برده دیكر برنقطهٔ نظردن تدقیق ایده‌لم : عموم مكاتب ابتدائیهٔ اوقافیه ورشدیه‌ده تعلم ایتمكده اولان اطفالك مقداری (٣٢٠٧٩) ه بالغدر . شیمدی استانبول سكنهٔ مسلمه‌سنك مقداری حقنده یوقاریده قبول ایتمش اولدیغمز فرضیاتی بو خصوصده‌ده تطبیق ایده‌جك اولورسه‌ق و ٥٠٠٠٠٠ نفوس آره‌سنده مكاتب ابتدائیه‌یه دوام ایدن صبیانك یكونی اهالیدن اون ایكیده بردن فضله تشكیل ایده‌میه‌جكنی ده‌یعنی ٤١٦٥٠ یی تجاوز ایتمیه‌جكنی نظر اعتباره آلاجق اولورسه‌ق سكنهٔ دارالخلافه اطفالك یوزده سكساننك مكاتب ابتدائیه‌یه دوام ایتمكده اولدیغنی كورولور . بوایسه استانبولده معارف ابتدائیه‌نك نه سویه‌ده بولوندیغنه بر میزان تشكیل ایدر . آلمانیا ، فرانسه ، بلچیقا واسویچره مستثنا اولدیغی حالده دیكر اوروپا ممالكنده تحصیل ابتدائی بودرجه واسع دكلدر . وبلكه‌ده برچوق ممالكده مثلا روسیه ایتالیا ، ایرلاندا ودیكر مملكتلرده بودرجه‌دن دوندر .

— ٣ —

معلملرك مقداری ایله شاكردان مقدارینك نسبتی

شیمدی كلملم مكاتب ابتدائیه ورشدیه‌ده‌كی معلملرك عددینه، بونلرك یكونی (١٥٤٥) ه بالغ اولیور . یعنی تقریباً بهر ١٩ طلبه باشنه برمعلم اصابت ایدر . حالبوكه ممالك غربیه‌ده مثلا اك مترقی والك متمدن اولان فرانسه وآلمانیاده بهر ٤٠ طلبه‌یه برمعلم اصابت ایدر .

— ٤ —

مصارفك مقداری

مكاتب ابتدائیه‌جه اختیار اولنان مصارفه كلنجه مصارفك یكون مقداری شهریه اوله‌رق ٢٤٢٠١١٤ غروشه بالغ اولیور .

بو یكون بروجه آتی تشكل ایدییور :

(١) معارف واوقاف نظارتی طرفندن مكاتب ابتدائیهٔ اوقافیه‌یه صرف اولونان ٢٤٧١٧

(٢) مذكور مكاتبده اجرت تدریسیه‌دن حصوله كلن ١٦٦٥٩٧

(٣) معارف نظارتنجه ذكور واناث رشدیه‌لرینه صرف ایدیلن ١٥٧٠٠٠

شمدی شو مبلغ عدد طلبه‌یه تقسیم ایدیله‌جك اولورسه بهر طلبه‌نك شهری اون بر غروش وسنوی یوز اوتوز ایكی غروشه مال اولدیغی تبین ایدر .

لكن بو مسئله‌یه دائر صنوف مكاتب آراسنده بیوك بر فرق واردر . شویله‌كه : مكاتب ابتدائیهٔ اوقافیه‌ده بهر طلبه شهری بش غروشه مال اولدیغی حالده مكاتب رشدیهٔ اناثیه‌ده بر طلبه ١٠ ومكاتب رشدیهٔ ذكوریه‌ده بر طلبه ٢٨ غروشه مال اولیور . شو حالده بزده

بهر طلبه سنوی ٦٠ غروشدن ٤٦٠ غروشه قدر بر مبلغه مال اولیور دیمکدر. دیگر ممالکده ایسه بو مقدار ١٥ فرانق ایله ٢٠ فرانق بیننده تحلف ایتدیکی حالده بو مقداردن یالکز معلمین معاشاتی تأدیه اولنمیوب معلمین ومتعلمینه مخصوص آیری آیری کتبخانه‌لر تأسیس وسائر لوازم تدریسیه‌نك استکمالنه‌ده کفایت ایتمکده‌در. حالبوکه استانبول مکاتب ابتدائیه ورشدیه‌لرنده بوکبی مؤسسات و لوازماتدن اثر بیله یوقدر.

— ٥ —

مکاتب بنالرینك حال حاضری

مکتب بنالرینه گلنجه: معلوم اولدیغی اوزره مکاتب رشدیهٔ رسمیه‌دن قسم اعظمی اماکن امیریه‌یه یرلشدیرلمشلردر. مکاتب ابتدائیهٔ اوقافیه بوبنالردن بر چوغی مشرف گلنجه خراب اولوب قابل استفاده بر حالده دکلسه‌لرده هر مرکزده اوم مرکزده بولنان مکاتب طلبه‌سنی استیعابه کافی بنالر انتخاب ایدیله‌رك جزئی بر مصرفله تعمیرات لازمه اجرا اولندیغی تقدیرده مکمل وقابل استفاده بر حاله افراغ ایدیله‌بیلور.

یوقاروده استانبول اهالئ مسلمه‌سی بیننده معارف ابتدائیه‌نك متین ومنتظم اساسلر اوزرینه تأسیسی ایچون اقتضا ایدن بالجمله عناصرك موجود اولوب اولمدیغی سؤالنی ایراد ایتمشیدك. شمدی بوراده بو سؤالی تکرار ایله دیرزکه بو عناصر کاملاً موجود ومهیادر. یعنی استانبول سکنه‌سی معارفه غایت متمایل ومنجذب اولدیغی کبی بو امرده صرف ایدیلن پاره ومقدار معلمین درجهٔ کفایه‌ده ومکتب بنالری حاضر وآماده‌در؛ یالکز اساس مسئله ایشك شکل وصورتنده‌در. یعنی کافهٔ وسائط وزمین مساعد اولمسنه رغماً بوندن لایق وجهله استفاده ایدیله‌میور. ایشته بوراده بو عدم استفاده‌نك سبب اصلی وحقیقیسنی بولمق ایچون ایشك یالکز جهت مادیه‌سنی تدقیق ایله اکتفا ایتمیه‌رك جهت معنویه‌سنی‌ده تحلیل ایلیه‌جکز.

اولا: معلمین

عاجزلری درت یوزه قریب مکاتب ابتدائیه‌یی دور وتفتیش ایلدیکم اثناده مکاتب ابتدائیهٔ اوقافیه ورشدیه معلمینك ابراز آثار حمیت وفداکاری ایتمکده وبحق ایفای وظیفه ایلمکده اولدقلرینی بالذات مشاهده ایله معلمین مرقومه‌یی تبجیل وتقدیر ایلدم.

معلمین مرقومه‌نك یوز یوز اللی وفوق العاده اوله‌رق ایکییوز غروش معاش آلمقده اولدقلری حالده هواسی مختل، نظافتدن عاری وصغوق مکتب کوشه‌لرنده صباحدن اقشامه قدر طلبه‌یی تعلیم وتدریس ایله اشتغال ایلملری آلمقده اولدقلری جزئی معاش مقابلنده ساده بر معیشتله امرار اوقاته محکوم بولنان بو بیچاره‌لر ایچون صرف بر اثر حمیت وفداکاری دکلمیدر؟ طوغریسی بوکبی شرائط غیرمناسبه تحتنده ایفای وظیفه‌یه هرکس مقتدر اوله‌ماز. فرضا هرکون اسکداردن قالقوب ساعت درتده ایوبه قدر گله‌رك وظیفه‌سی باشنده اثبات وجود ایدن دارالمعلماتدن نشأت ایتمش وسنه‌لرجه یوز یوز اون غروش معاش مقابلنده معلمه‌لك ایتمکده بولنمش اولان بر معلمه نظر انصاف ایله محاکمه ایدلسون.

جمعیت اجتماعیه‌یه اولان بو وظیفه‌سندن طولایی نه درجه‌لره قدر اظهار آثار حمیت وفداکاری ایلمکده اولدیغی انکار ایدیله‌بیلور حقیقتلردنمیدر؟ بو مخدره بیوك بر حمیت وصداقتك تمثال مشخصی یاد ایدلمکه الحق لایق دکلمیدر؟ برکره اناث مکاتب ابتدائیه ورشدیه‌لری دور وتفتیش ایدیله‌جك اولور ایسه بونلرك هر درلو وسائط تسخینیه واستراحتدن محروم اولدقلری وطالبات ومعلمات اسلامیه‌نك نه‌لر چکدکلری کوریلور. اثنای دور وتفتیشده بعض معلماره تصادف ایلدمکه بونلر شیخوختلری حسبیله اقتدارسزلقلرینی اعتراف ایتمکله برابر وظیفه‌لرینه مفتون اولدقلری واکثر وقتلرینی چوجقلرله برلکده امرار ایتمش اولدقلری جهتله چوجقلردن بر درلو مفارقت ایده‌میه‌جکلرینی متأثرانه بر لسان بیان ایدیورلردی. ایشته بو بر حس وظیفه‌وصنعتدر. بونی تقدیر ایلملیدر.

مکاتب مذکوره هیأت تعلیمیه‌سی اکثریتله وظیفه شناس وفداکاردرلر. وقوف ومعلوماتلرینه گلنجه بو مکاتبده معلملك ایده‌جك درجه‌ده وقوف ومعلوماتلری‌ده واردر. بونلر فضائل ومحاسن اخلاقیه ایله متحلی اولدقلری حالده بو اوصاف ممتازه‌لرندن لایق وجهله استفاده اولنه‌میور. چونکه اصول تدریس وتعلیمه بحق واقف دکلدرلر. فقط بو قصور یالکز بونلره‌می منحصردر؟ خیر، بو محذور مکاتب عثمانیه‌نك جمله‌سنده موجوددر. دارالمعلمین ودارالمعلماتده بیله شمدی‌یه قدر احوال تدریسك نه‌دن عبارت اولدیغی بیلنه‌میوردی. شمدی ایسه حمداً ثم حمداً بو محذورك رفعی چاره‌سنه توسله قرار ویرلمشدر. آتیده اصول تدریس حقنده عریض وعمیق بحث ایدیله‌جکدر.

ثانیا: اهالینك معارفه اولان میل وارتباطی وشاکردانك قابلیت واستعدادی

اهالینك معارفه فوق العاده بر میل وارتباطی واردر. وبوکا دلیل ایسه درسعادتده مکاتب رشدیه وابتدائیه‌نك مقداری کیتدکجه تکثر ایلمسیدر. عددی قرق اوچه بالغ اولان مکاتب رشدیهٔ خصوصیه‌دن هر برنده حد اصغری اوله‌رق اللی وحد اعظمی اوله‌رق بشیوزی متجاوز طلبه موجوددر. بو مقدارده اهالینك معارفه اولان میل ومحبتنی کوسترر. مکاتب مذکوره‌ده اجرت تدریسیه‌نك مقداری شهری اون غروشدن التمش غروشه قدر تحلف ایدییور. استانبول اهالئ مسلمه‌سنك احوال مالیه واقتصادیه‌سی نظر دقته النه‌جق اولور ایسه بو اجرتك فاحش اولدیغی وفقط اولیای اطفالك بو اوغورده هر درلو فداکارلغه قاتلانمقده اولدقلری کوریلور.

اجرت مذکوره فاحش اولمقله برابر بو مکاتبك هیئت تدریسیه‌سنی تشکیل ایلین ذواتك اکثریسی صرف سوق حمیت وخدمت وطن ارزوسیله وظیفه‌لرینی فخری اوله‌رق ایفا ایدیورلر. بو ذوات میاننده از جمله ضابطان ایله دارالفنون مداومینی بولنیورلرکه اشبو حمیت

وفداکارلقلرندن طولایی بونلر شایستهٔ تشکر ومحمدتدرلر . بوکبی ذواتك حمیت وفداکارلقلری واهالینك کندیلکلرندن تشکیل ایتمش اولدقلری معارف انجمنلری سایه‌سنده بر چوق اولاد وطن کسب علم وعرفان ایتمکده‌در .

اطفالك سویهٔ اقتدار وذکاسی خصوصنه کلنجه اطفال مرقومه ظرافت Ainesse نزاکت Délicatesse ذکاوتجه Inteligence دنیانك اك متمدن ومترقی ملتلرندن بولنان فرانسز ، آلمان ، وانکلیز چوجقلرندن تفریق ایدیله‌مزلر . بونلر بر عشیرتدن قوجه بر ایمپراطورلق تشکیل ایتمش اولان واطرافده بولنان بالجمله اقوام متمدنه وغیر متمدنه‌یی تحت انقیاده واطاعته المش والتیوز بوقدرسنه کمال عظمت واحتشام وشوکتله بیوك بر ایمپراطورلغی اداره ایلمش ونفوذ وسطوت حکومتی اقطار عالمه طنین انداز جلادت اولمش اولان اجداد معالی نژادلرینك احفاد وانجالیدرلر .

ایشته بر طرفدن شو ملاحظات دیکر طرفدن‌ده اطفال مرقومه‌نك احوال واوصافی نظر امعانه الندجه مکتبلرك حالنه تأسف ایتامك الدن کلیور . بن مکاتبی دور وتفتیش ایدرکن یکی ترکیه‌نك آتیسنی ، اسلامیتك استقبالنی تأمین ایده‌جك اولان مینی مینی معصوملرك ذکاوت فطریه‌لرینی حسن استعمال ایتمك لازمکلیرکن بالعکس بو بیچاره‌لری رطوبتلی خراب وکونش یوزی کورمز بنالر ایچنده‌وسائط تسخینیه‌دن‌ونظافتدن عاری‌یرلرده صغوق‌وقوری تخته‌لر اوزرنده‌کوردکجه حاللرینه آغلاماموق الدن کلیور . بوبنالر مکتب اولمقدن زیاده‌براشکنجه محلی ، برحبسخانه اطلاقنه‌دهالایقدرلر . اطفال مرقومه منتظم وحفظ الصحه‌یه موافق رطوبتدن عاری‌بنالردرونده اصول‌جدید اوزره تعلیم وتدریس اولنه‌رق عقل ودماغلری پرورشیاب ایدیله‌جك یرده قنابراصول تدریس نتیجه‌سی‌اوله‌رق عقل‌وذکالری‌قوهٔ‌مفکره‌لری ابطال وتخیف وجودلری تخریب اولنیور . بوکبی مکاتب علی التدریج اکمال تحصیل ایله‌زمام‌مقدرات‌ملتی یدتمشیته آله‌جق‌حکومت‌مشروطه‌مزه مناسب‌افکار منوره صاحبی مستقل‌الرأی ومدبر ذوات یتیشدیرلیوب بالعکس محدود الفکر ، ضعیف‌العقل وهر درلو اسارت واستبداده میال بر سوروهیولا وعجزه وجوده کتوریلیور .

آتیده اصول تدریس حقنده مفصلاً بیان فکر ومطالعه ایدیله‌جکی جهتله شمدیلك اطناب کلامدن صرفنظر ایلدم . فقط اطفال مسلمه‌نك استعداد وقابلیت فطریه‌دن محروم اولدقلرینه دائر موجود اولان فکر وذهابه قارشو بتون موجودیتمله پروتستو ایدرم . بونلری ذکاوتسز وقابلیتسز کوسترن مکاتب حاضره‌مز ایله اصول تدریسدر . مکاتبی دور وتفتیش ایلدیکم اثناده طلبه‌نك برچوغنه درسلرینه دائر سؤاللر صوردم اولا بندن صقیلدیلر وبالآخره کوردکلری مشفقانه معامله اوزرینه‌سربستجه جواب ویرمکه باشلادیلروطرفمدن درسلری حقنده ویردیکم تفصیلات وایضاحاتی پك چابوق اخذ وضبط ایتدیلر .

احمد آقاییف

استقامت

کتب اخلاقیه‌ده (استقامت) شویله تعریف اولنور :

استقامت ؛ هرکس بولندیغی موقعدن قوانین منیفه ونظامات موضوعه‌نك کوستردیکی یوله کیتمك وابنای جنسنك حقوقنی محافظه ایتمك ، عهدنده صاحب وفا اولمق دیمکدر .

استقامت : بالجمله‌خدماتده‌وهرنوع اخذ واعطا ومعاملاتده‌توکنمز بر سرمایه‌در . استقامت صاحبی مسئولیت ومحجوبیتدن قورقماز ؛ چونکه انلری داعی اولان یوللرده بولونماز . هر زمان آلنی اچیق سربست کزر ، سربست سویلر ؛ سوزی هر یرده مرعی ومعتبر اولور .

استقامت صاحبلری اومدقلری درجه‌ده ثروته مالك اوله‌ماسه‌لر بیله بر وقت آچ قالمازلر ، سویلیرلر ، ارانیرلر ، حسن ظن ایله قبول اولونورلر .

قرآن کریمده استعیذ بالله (فاستقم کما امرت) آیت جلیله‌سی منطوق منیفنه توفیقاً استقامت اوزره حرکته مجبورز . امر ونهیده استقامت اوزره اولمقلغمز وحدود شرعیه‌یی تجاوز ایتمامکلکمز یعنی طوغرولقدن آیرلمامقلغمز فرمان الهینك جملهٔ ایجاباتندندر .

جناب رسالتپناه اعظم صلی الله علیه وسلم افندمز (شیبتنی سورة هود) یعنی سورهٔ هودبنی اختیارلاتدی بیوردیلر که سورهٔ جلیلهٔ هودده یوز اون ایکنجی آیت جلیله‌ده بو امر عالیٔ سبحانی مقصود حضرت نبویلری‌اولدیغنی محدثین مفسرین بیان ایتدیلر . بو حدیث منیف محمدی ؛ حقیقت استقامت اساسنه معطوفدر .

استقامت اوزره حرکت ایدن مؤمنلرك مرتبهٔ عالی‌العالیه‌نه استعیذ بالله (ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا الی اخر الایة) نظم بدیعی دلالت ایدیور . « مستقیم اول حضرت الله اوتاندیرمازسنی »

اعاظم ارباب دین استقامتده جناب حقك رضاسی واردر دیدیلر . رضاء الهیه مظهریت ایسه ایکی جهان سعادتنی استلزام ایدر .

بر انسان بواساسی کندینه رهبر اتخاذ ایدرسه بختیار اولور .

استقامت صاحبی اولمیان آدم جمعیت بشریه‌نك خائنی دیمکدر ؟ زیرا کندی منفعتی جمعیت بشریه‌نك مضرتنده آرایانلر مستقیم اولمایانلردرکه انلرده خائندرلر . (خیر الناس من ینفع الناس شر الناس من یضر الناس) حدیث عالیسی بوحقیقتی مبیندر . انسانك قلبنده فکر استقامت تمرکز ایدرسه جمعیت بشریه البته آندن فائده کورور ؛ مثلا بر مأمور منسوب اولدیغی دائره‌یه وقت معیننده کلوب کیتمکله ، مصالح دولتی کمال استقامتله ایفایه مأمور ومجبور اولدیغی حالده خصوصات کیفیه‌سنی وظائف رسمیه‌یه تقدیم ایدرده ایشنك باشنه کچ کلیر ویا وقت معیندن اول وظیفه‌سی باشندن تباعد ایدرسه ویاره‌صره هیچ کلمزسه او کیمسه شر الناسدن ؛ شر الناس ایسه خائندر . برده او کیمسه اول امرده خلاف امر الهی حرکتی اعتباریله نفسنه ظلم ایتمش ، ثانیاً حقوق دولت و ملته تجاوز

ایلمش اولور . امردوامده تأمین انتظام ایچون برمأمورك قارشوسنده
ایکی رهبر واردر . برنجیسی الله قورقوسیدر . چونکه حکمتك باشی
الله قورقوسیدر . ایکنجیسی کچ کلیر ایرکن کیدرویا هیچ کلمزسه معاشندن
اجرا ایدیله‌جك قسطالیوم اندیشه‌سیدر . اللهدن قورقمیان قولدن هیچ
قورقماز . فقط انه کچه‌جك پاره‌نك آزالماسندن قورقار زیرا انك دینی
ایمانی پاره مذهبی وطنه حقوق دولته ، ملته خیانتدر .

بالاده عرض ایتدیکم وجهله قلبنده حقیقت استقامت تمرکز ایتمش
برمأمور شویله دوشونور : خزینهٔ دولتدن بکا شو قید وشرطداخلنده
خدمت ایتمکلکم ایچون برمعاش تخصیص اولونمشدر . بو خدمت برودیعهٔ
مقدسه‌در . مجرد اهمال وتکاسل اثری اوله‌رق وقتیله خدمتمك باشنده
بولنه‌مازسه‌م معاشمك او بولنمدیغم زمانه مخصوص اولان قسمی بنم ایچون مشروع
اولاماز . چونکه بن امر اولوندیغم خدمتده طوغرولق کوستر فرمان
الهیسنه قارشو ایی برحرکتده بولونمامش اولاجغم . امانته خیانتدن
بشقه برشیئه انتاج ایتمین بوحاله جرأت ایده‌مم . خصوصی ایشلرم اوقات
معینهٔ رسمیه‌نك خارجنه قالسین . بن ایشمك باشنه وقتیله کیده‌یم . استقامت
اوزره چالیشه‌یم . یعنی ایفاسنی درعهده ایلدیکم خدمت مقدسه‌یی کماهی
حقها حسن ایفایه ساعی اوله‌یم دیر .

ایشته عدالتده بونی ایجاب ایدر . یوقسه وظیفه‌مك باشنده بولونمازسه‌م
معاشم کسیلیر . طرز معیشتم خللدار اولور قورقوسیله حرکت ایلرسه
اندن خیر کلمز .

بزلرکه افراد ملتدنز ؛ ملتمزك سعادتی ایچون چالیشمقله مکلفز :
قلبمزه فکر استقامتی یرلشدیرملی‌، اکا کوره چالیشملی‌یز . جزا قورقوسیله
چالیشمق مسلکنی طوتانلرك حیواندن فرقی یوقدر ؛ انلر کندیلرینی
ملتدن عد ایتمه‌سینلر .

نه‌وقت‌که قلبمزده بو اساس جایکیر اولور . اوزمان وطنمزك
سعادتی سرعتله تجلی ایلمکه باشلار .

کذلك تجارتله مألوف اولانلر مسلك استقامتده ثابت اولدقجه
کورولورکه قدر و شرفی واعتبار مالیسی کون بکون تضاعف ایدر
عکسی حالی التزام ایدنلر محو وپریشان اولور کیدر .

حضرت حیدر کرار رضی‌عنه الغفار افندمز برکیجه امور مسلمین
ایله اشتغال اوزرنده ایکن خانهٔ سعادتلرینه متصل اولان بر ذات
معروضات خصوصیه ایچون حضور عالیلرینه شرفیاب دخول اولور
حضرت علی افندمز اوکلرنده یانمقده بولنان چراغی سوندیرر .
دیکر بر چراغی شعله‌لندیرلر . او ذاتك افاده‌سنی دیکلرلر .
مفارقت ایده‌جکی صره‌ده جناب علی صکره یاقدیغی چراغی سوندیرر ،
اولکی سوندیردیکنی تکرار یاقار . هرحالنده بیك حکمت مشاهده
اولنان جناب مرتضادن اوذات : هر ایکی چراغك شعله‌سی عینی
ضیایی ویریوردی ، برینی سوندیروب دیکرینی یاقمقده نه‌مقصد اوله‌بیلیر
دیه جرأتنمای سؤال اولدقده کعبهٔ علم وحکمت جناب امام :

بو ایلك سوندیردیکم چراغك یاغی بیت المال مسلمین بکا ویردی‌که
کیجه‌لری امور عباد ایله مشغول اولدیغم زمان بونك شعله‌سندن مستفید
اوله‌یم . ایکنجیسی ایسه کندیمك اولدیغندن خصوصات ذاتیه‌می بونك
شعله‌سی آلتنده کورویورم .

سز بکا ذاتمه عائد بر خصوص ایچون مراجعت ایتدیککزدن
کندیمه مخصوص چراغی یاقدم . زیرا بیت المالك ویردیکی یاغی ماوضع
لهنك غیری‌یه صرف یوزندن مسئولیت معنویه ظهور ایده‌جکنی
دوشوندم ، حکمتی بودر بیورمشلردر .

بزه نه کوزل بر درس حکمت وحقیقت تشکیل ایدر برقصهٔ لطیفه .

سوکیلی وطنمز ارباب استقامته جلوه‌کاه اولدقجه تبشیرات وعنایات
الهیه‌دن حصه‌مند اوله‌جغمز ومعزز مملکتمزك هر طرفنی بو سایه‌ده
انوار عدالتله منور ایده‌جکمز طبیعیدر .

جناب حق مقدس وطنمزك تعالیٔ شان و شوکتنه خدمت ایدن
ارباب استقامتك اعدادنی تزیید وایچمزده منافع خصوصیه‌سنی منافع معززهٔ
وطنیه‌یه تقدیم ایدنلره ومنفعتی مضرت عمومیه‌ده آرایانلره صلاح حال
احسان بیورسون تمنیات خالصه‌سنی تکرار ایله مقاله‌یه نهایت ویردم .

حسین وصاف

سنوحات قلبیه‌دن :

باران خزان

باقکز ، والده‌مك قولتوغنی ، مندرینی
شو کوچك خرده‌لی اشیانی ، اوسودکارینی
اونلرك هپسنی — بربر — طاشیدم ناله کنان
اوپه‌رك ، قوقلایه‌رق ... شمدی بو هجرانله طولان
انزاکاه ملاله ؛ بومقبی ، ویران
بو پریشان اوطه‌یه ..... ایشته شو قارشیمده طوران
— یرمی بش ؛ بلکه اوتوز ییل قدر اولجه بکا
کندی فکرنجه بولوب آلدیغی فرسوده لقا —
یازیخانه‌یله ، آنك رایحهٔ شفقتی
طاغیدوب روحمی هرکون ازه‌رك قوتنی
بیتیره‌ن ، پارچه‌لایان ایشته بواشیانك بن
اره‌سنده دوشونوب آغلیورم یأسمدن !..

..

نقدرده هوانك حاله اویغون حالی
هرطرف حزن ایله ، برصمت حزینله مالی
قاپامش چهرهٔ افلاکی مکدر ؛ مفتور
بر سیاهمسی بلوط ، صانکه طبیعت ... مخمور
وده‌رین کیزلی انینلرله دوشن بارانك
دیکلیور طبطبهٔ صمتی طالغین طالغین .
اوطه‌نك هریرنی حزن ایله بی تاب وتوان
کزمن انظارمه بر چشم مرارتله باقان
هپسی محروم امل بونی بوکوك اوکسوزلر

کبی ، بر وضع تأثرله تفکر پرور
کورونن ، قلبمی تحریك ایدن اشیادن — بر
جای آرام ، بر آغوش سخین وطاهر
بر پناگاه صمیمی آرییورمش کبی — آه
دونیور ، صاپلانیور هپ قویه تیر نگاه

*

خایر ، خایر ... نه‌زمان بر تأثرم ، کدرم
اولوب‌ده شویله خفیجه صولانسه دیده‌لرم
سر فلاکتمی اوقشایوب ، سوه‌ن ... هر آن
تماس نرم ولطیفیله دردمی اویوتان
اویوتمغه چالیشان نازلی بر ید اشفق
ید محبت اونی — یوق یوق — آرتق آچمیه‌جق !

**

خایر ، زواللی بلاکش یوره‌ك خایر آرتق
چوجقجه ، ذره قدر حکمی اولمیان اوفاجق
بر آرزومی کورونجه اولانجه راحتنی
— بتون حیاتنی ، دنیاسنی ، سعادتنی —
فدایه ، محوه مهیا — رقیق ومستغرق —
ایکی نگاه شفیق اوردن — آه — باقمیه‌جق !

**

نظرم بر تعب مختصر هجرانله
دونیور پنجره‌یه .... ایشته یاغان بارانله
— قوجه بر یازده قوراقلقله صولوب خسته دوشن
وبتون توزلره ، طوپراقلره مستغرق ایکن
شمدی آرتق او آغرلقلری سیلکوب ، صاووران —
شو غریبانه کولمسر کبی قارشمده طوران
بایغین اشجارده ، اونلرده‌ده بر شی آرایوب
وبولمایان دیدهٔ حسرت اورالرده‌ده قایوب
کیدییور تادکزه ..... ایشته بایرلر ، تپه‌لر
ایشته ساحللر ، افقلر !.... کوزه چارپان هر بر
برسکون الم آلود مناظر پوشك
زیر حزننده درین بر کدر خاموشك
بار صمتیله ایکنلر صاچیور ، بی درمان
ایشته کریان بتون اشیاء ، بتون اشیا کریان

*

دوك ای طبیعت مغمومه طورمه دوك دوك سن
دموع قلبکی ، زیرا بودرلو کریه فکن
بودرلو غملی مناظر ، بورنك حزن وکدر
ملال قلب حزینمله پك توافق ایدر .
سهام قهرینه چرخك بن ایشته آماجم
بن آه کوز یاشنه هردقیقه محتاجم
بو ساکتانه سرشکی دوای غم صایه‌لم
سنکله شمدی برابر .... برابر آغلایه‌لم .

۵ تشرین اول سنه ۱۳۱۹

تپه دلنلی زاده

کامل

روسیه خارجیه ناظر سابقی ایزوولسکی

— ۱ —

بر آی قدر اول روسیه‌نك پاریس سفارتنه نقل مأموریت ایدن موسیو ایزوولسکی ، اقصای شرق انهزامنی متعاقب ، روسیه سیاست خارجیه‌سنی اداره‌یه باشلامشدی . مشارالیه ، روسیه‌خارجیه‌ناظرلغنده بش‌سنه بولوندی . دیمك ،شرق‌اسلامینك صوك بحران وانقلابلرنده، روس‌دیپلوماسیسنی‌چویرن ایزوولسکی‌اولمشدر. سلفی قونت‌لامتردورف زماننده ، روسیه‌نك‌یوزی‌یاقین شرقدن زیاده‌اوزاق شرقه‌متوجه‌ایدی. روسلر ، اقتصادی وسیاسی منفعتلرینی بالقانلردن ، اناطولیدن، بوغازلردن دکل ، مانچوریادن ،قوره‌دن،محیط کبیر سواحلندن‌بکلیورلردی. بوندن باشقه‌روسلرك غربی قومشولری ، بر چوق سویلیه‌رك ، حتی رسملر بیله یاپه‌رق ، اونلری « صاری تهلکه » دن پك زیاده اورکوتمشلردی . روسلر ، قریب‌الحلول بو آفتك اوکنی آلمق ایچون ، صاریلرك یرلرینی ضبط ایدوب قوتلرینی قیرمق ایستیورلردی . لکن صاریلر عائله‌سنك کنج ودینج برعضوی ، بواسلاووخرستیان هجومنه موفقیتله‌قارشی‌قویدی . روسلر ، صاریلریرندن‌یالی یرتی‌یی‌طوپلایوب کلدکلری کبی‌کیری کیتمه‌یه‌مجبور اولدیلر. ایزوولسکی ، وطنداشلرینك بورالرده یاپه‌بیله‌جکی ایشلر چوق قالمادیغنی کوره‌رك ، روسیه‌دیپلوماسیسنك فعالیتنی اوزاق شرقدن یاقین‌شرقه ؛ یعنی اوته‌دنبری روسلرك ظفر ، شان و شرف قزاندقلری تورکیه ، ایران وحوالیسنه نقل ایتدی . بوجهتله موسیو ایزوولسکی‌یی بر آز طانیمق اونك اعمالنی‌بر پارچه اوکرنمك بزمسلمانلر ایچون الزم ، ظننده‌یم .

لکن یاقین‌برماضی‌یی ، هله‌برماضی سیاسی‌یی طوغری ، درست بیله بیلمك ؛ همان همان غیر قابلدر . کرچه وقایع معظمه میدانده ایسه ده ، اونلری احداث ایدن مؤثرلرك برچوغی هنوز مستوردر . سنه‌لر کچه‌ر ، مذکور مؤثرلرك تظاهرنده محذورلر اکسیلور،اورته‌یه برطاقم افشاآت ووثائق چیقار ، ایشته انجق اوزمان ، ایزوولسکی نك خارجیه ناظرلغی هنکامنده ، روسیه‌نك دیپلوماسی تاریخی صحتله تدقیق ایدیله‌بیلور . شمدی‌بزم یازاجقلریمز ، مطلقا خطالی واکسیك اوله‌جقدر .

***

قونت‌لامتردورفك موسیو ایزوولسکی‌یه براقدیغی‌میراث سیاسی، قیصقانیله‌جق کبی‌دکلدی : مغلوب براردو ، اختلال ایچنده بر مملکت هیچ‌ده خیرخواهه بکزمه‌ین قومشولر ، نهایت بر آز اوزاقده خصمنه محب دنیانك ایکی‌بویوك‌دولتی،انکلتره‌ودول متحدهٔ آمریقا...

واقعا فرانسه جمهوریتی ، چارلر سلطنتنك متفق ایدی ، واقعا روسیه ایله آوستریا ــ مجارستان آراسنده بالقان امورینه دائر بر ائتلافنامه موجود ایدی ، لکن یالکز فرانسه‌نك قوتی ، بوتون بو روسیه‌یه غیرمساعد قوتلر هیئات مجموعه‌سنه توازن ایده‌مزدی ؛ آوستریا ــ مجارستان ایسه ، بالقانلرده‌کی حرکتنه مانع اولمق ایچوندرکه روسیه‌نك الینی آیاغنی برمقاوله ایله باغلامه‌یه لزوم کورمشدی؛ یعنی روسیه و آوستریانك بالقان امورنده ائتلافلری ، منفعتلرینك ضدیتندن نشأت ایتمشدی . حاصلی روسیه‌نك جهان صحنهٔ سیاستنده‌کی موضعی پارلاق دکلدی ؛ بونکله برابر بوسبوتون وخیم ایدی‌ده ، دنیله‌مز : آوروپای مرکزی دولتلری روسیه‌نك اك بحرانلی زمانلرنده بیله ، ضعفندن استفاده‌یه قالقیشمادیلر ؛ آوستریا ، مورشته‌غ پروغرامنه صادق قالدی ، آلمانیا غایت اعتنا ایله بیطرفلغنی صاقلادی . تورکیه ، اتفاق مثلثه اولان میل طبیعیسنی میدانه اورمقده بلکه بر آزجسارت کوستره‌بیلمشدر ، فقط اوده بوندن فضله برشی یاپمادی . انکلتره و آمریقا دولتلرینك ژاپونیامحبتی ایسه ، روسلره‌طوغریدن طوغری‌یه اظهار خصومت شکلنه آصلا کیرمدی .

مع ذلك ایزوولسکی مقام نظارته کچر کچمز ، روسیانك بوتون دنیاده وهله آوروپاده وضعیت‌سیاسیه‌سنی تهلکه‌لی بوله‌رق وعلی‌الخصوص اتفاق مثلث کومه‌سندن پك زیاده قورقه‌رق ، همان متفقلر آرامه‌یه چیقمشدر : « محافظهٔ توازن ایچون ؛ روس ــ فرانسز اتفاقی یکی بر
« عامل‌قوی ایله صاغلاملاشدیرمه لزومی آشکاردی . بویکی عاملك میدان
« انتخابی غایت محدود ایدی . روسیه‌نك ایبدن ایی‌یه ضعیفلنمش اولما-
« سندن دولایی ؛ روس ــ فرانسز اتفاقنه صوقیله‌جق دولتك مطلقا
« چوق پاره‌لی وعلی‌الخصوص قوی دونمالی اولمه‌سی شرط ایدی .
« اوروپاده ایسه بوشرائطی حائز آنجق بردولت وارایدی : انکلتره . »
(« ایزوولسکی » ــ « نویه ورەمیا » ، ٢٢ ایلول ١٩١٠)

ایزوولسکینك محضا محافظهٔ توازن ایچون ، تعبیر دیکرله اتفاق مثنایی ، اتفاق مثلثك تعرضندن صیانت‌ایچون اوچنجی برمتفق آرامه‌یه قالقیشمه‌سی وشرائط لازمه‌یی حائز اولمق اوزرینه بویوك بریتانیا دولتنی بولمه‌سی ، روس سیاسی محررلری طرفندن اوکه سورولمش بر نظریه‌در . حالبوکه ، بر آز یوقاریده ایضاح ایتدیکمز وجهله روسیه تهدیدوتهلکه‌یه‌معروض‌دکلدی . ایزوولسکی ، اتفاق مثنایی ، تثلیثه تشبث ایده‌رك ، روسلرك دیدیکی کبی تأسیس موازنه‌یه چالیشمیوردی ؛ بالعکس ، روسیه‌نك برچوق زرهلیلرله برابر اقصای شرقده محیط کبیرك طالغه‌لری آلتنه کومولن شرف ونفوذینی ، یاقین شرقده‌تعمیر واعاده‌یه یارایه‌جق برواسطه آرایوردی . ذاتاً ، مانچوریا فلاکتنك فرداسنده ، روس مطبوعاتنك ، اك محافظه‌کار وشوه‌نندن ، اك ترقی پرور وحراندیشنه قدر ، جمله‌سی حکومتلرینه بونی توصیه‌ده ، یکفکر ویك آواز ایدیلر ؛ مثلا اوته‌دنبری طرفدار حریت اولمقله کسب شهرت ایتمش وروسیه‌ده اعلان مشروطیتدن‌اقدم چار حکومتنه‌تعرض قصدیله فرانسه و آلمانیاده غزته چیقارمش برذات ، پتر استرووه ،

« بویوك‌روسیه » عنوانلی برمقاله‌سنده‌شویله‌دیوردی : « آرتق‌بیلملی‌یزکه
« بویوك روسیه‌یی احداث ایچون یالکز بریول واردر : قوتیزی ؛
« روس مدنیتنك تأثیر حقیقیسنه مساعد بر قطعه‌یه توجیه ایتمك ، او
« قطعه ایسه ، بوتون قره دکز حوضه‌سیدر . » (« روسقایا میصل »
مجموعه‌سی) ــ لکن روسیه ، قوتنی ، روسیه مدنیتنك تأثیرحقیقیسنه مساعد وعصرلردنبری روس عسکرینك ظفروشان میدانی اولان قره‌دکز حوضه‌سنه توجیه ایدر ، هیچ شبه‌یوقکه آوستریا ، آلمانیا وبلکه‌ده انکلتره‌یی اوکنه چیقمش بولاجقدی . حتی ، « نویه‌ورەمیا » لر ، پتراسترووه‌لر ، « بویوك‌روسیه » یولنی کوسترمه‌یه باشلار باشلامازه المانیا مطبوعاتی جواب ویرمکده اصلا کجکمه‌مشلردی ؛ مثلا قیصرك یاقین مشاورلرندن مسائل شرقیه‌ده‌کی اختصاصیله شهرتشعار پروفسور شیمان ، « قروتس شایتونغ » ده ، « اکر روسیه یاقین‌شرق‌اطرافنده پك چوق دونوب دولاشیرسه ، صوکنده ، الله اسیرکه‌سون ، برروس آلمان حربندن قورقیلور . » طرزنده شدید وبارد براخطاره‌بیله‌لزوم کورمشدی . ایزوولسکی ، اجدادی طرفندن آچیلمش « بویوك‌روسیه » یولنه کیردیکی حالده ، اتفاق مثلثك محققاً قوره‌جغی پوصولردن صاغ سالم قورتولمق اتفاق‌مثنایه بر آرقداش‌دها قاتمق‌ایسته‌دی : الرفیق ، ثم‌الطریق ! . . . بواوزون وتهلکه‌لی‌طریقده رفیق‌اوله‌جق کیمسه‌نك « نویه ورەمیا » نك دیدیکی کبی زنکین وصاغلام اولمه‌سی ، حقیقةً الزمدی . لکن دها برقاچ آی اول روس دشمننك دوستی‌اولان انکلتره بورفاقته‌ناصل‌راضی‌اوله‌بیلوردی ؟ ژاپون‌محاربه‌سی‌اثناسنده‌راژدیستونسکی دونماسنك پك قورقاق قوماندانلری ، شمال دکزنده بالق آولایان انکلیز قایقلرینی ، ژاپون طورپیدولری صانارق آتشه طوتدقلری زمان ، هرکس ژاپون — روس محاربه‌سنك بر روس — انکلیز محاربه‌سیله بوداقلانه‌جغنی بکله‌یوب طورمش ایکن ، اوعدم امنیت وعدم محبتك بوقدر چابوق مبدل محبادنت اوله‌جغنی کیم بکلیه بیلوردی ؟

مع مافیه ، وقایع میدانده : روسیه وانکلتره ، فرانسه‌نك ، دلالتیله بارشدیلر ، حتی چار چابوق دوست‌بیله اولدیلر : « انکلتره‌نك
فرانسه ایله عقد ایتدیکی فاس ومصر مقاوله‌لری ، آیی » ایله بالینانك
تقربنه طبیعی بر کوپری اولمشدی ، فقط انکلتره روسیه
« ائتلافی فکرینك حیز فعله ایصالنده مشکلات‌عظیمه موجود ایدی :
« هرکس بیلورکه ، شویله بر اون سنه‌اول روس — انکلیزتقربندن
« بحث ایده‌جك دیپلوماتی چیلدیرمش دیه پارمقله کوستریرلردی .
« ایزوولسکی مشکلاتدن اورکمدی وقیصه بر مدت ایچنده سعینك
« ثمره‌سنی طوپلادی . طبیعیدرکه بو ائتلاف عقد اولنورکن ، خارجیه
« ناظری ، یاقین زمانه قدر روسیه‌نك منافع حیاتیه‌سندن عد اولونان
بعض خصوصاتدن کف‌ید ایلەمك اقتضا ایدییوردی . بونلر آره‌سنده
« ایران ، شبه‌سز ، ایلك موقعی طوتیوردی . طرفین ایران‌ایشلرنده
« اویوشمه‌دن ، روسیه ایله‌انکلتره‌نك ائتلافندن‌بحث بیله عبث ایدی .
« ١٩٠٧ آغستوس مقاوله نامه‌سی عقد اولوندی . ایزوولسکی ، ایران

« وافغانده‌کی مساعداتی سایه‌سنده ، روس — فرانسز — انکلیز ائتلاف مثلثك حصولی دائرهٔ امکان ایچینه صوقمشدی . »
(« ایزوولسکی » — « نوویه ورەمیا » ، ۲۲ ایلول ۱۹۱۰)

ایزوولسکینك خارجیه نظارتندن چیقمه‌سنی متعاقب ، روسیه‌نك اك معتبر برجریده‌سی طرفندن ، باش مقاله اولمق اوزره یازیلمش بالاده‌کی سطرلر ، ائتلاف مثلثك ، پارچلانمش عالم اسلامك قانیله برکتلنمش اولدیغنی آچیقدن آچیغه کوستریور . اوت ، انکلتره — فرانسه ائتلافی افریقای اسلامینك تقسیمندن چیقمشدی ؛ روسیه — انکلتره ائتلافی‌ده آسیای اسلامینك تقسیمندن نشأت ایتدی .

انکلتره‌یی روسیه ایله اویوشمه‌یه سوق ایدن اك مؤثر عوامل ، انتباه اسلام وجر منلکك شرق اسلامیده قزانمقده اولدیغی نفوذ اولمشدر . بو خصوصلری ، اولجه (« آلمانیا ، انکلتره ، تورکیه وعالم اسلام . » — « صراط مستقیم » نومرو ۱۰۲۰۱۰۱) مدار بحث ایتمش اولدیغمدن ، بوراده تکرارینه لزوم کورمیورم .

آغستوس مقاوله‌نامه‌سنك مواد علنیه‌سی یالکز مرکزی آسیادن یعنی ، ایران ، افغان وتبت‌دن بحث ایده‌رك ، بورالرده انکلتره وروسیه‌نك دائرهٔ نفوذلرینی ، وضعیت متقابله‌لرینی تحدید وتعیین ایله اکتفا ایدیوردی ؛ مواد مذکوره‌یه نظراً ، مقاوله‌نك یاقین شرق امورینه ، یعنی قسماً اوروپاده بولنان تورکیه ایشلرینه تعلق یوقدی . بناءً علیه ایزوولسکی ، بومقاوله ایله روسیه‌یی انکلتره‌نك حیل واعمالندن انجق آسیای مرکزیده سیغورطه ایتمش دیمکدی . حالبوکه ایزوولسکینك اصل مقصدی ، یوقاریده سویلدیکمز وجهله انکلتره‌یی ، اتفاق متشابه بالادخال اکتساب قوت ایده‌رك شرق قریب میداننده ایستدیکی کبی آت اوینامق ، روسیه چارلغنك شرق بعیدده دوشوروب قیردیغی ظفر اکلیللرینی ، بورالرده بر دها قزانمقدی. آغستوس مقاوله‌نامه‌سنك مواد خفیه‌سی اولوب اولمادیغندن هنوز خبردار دکلز . آنجق آسیای مرکزی ائتلافنك عقدندن بر آز صوکره روسیه بالقان سیاستنك هم کسب فعالیت ایتدیکی ، هم‌ده طرزینی دکیشدیردیکی میداندەدر . اولجه روسیه دیپلوماسیسی بالقان یارم اطه‌سنده آوستریا مجارستانه آیاق اویدروب ، مورشته‌غ پروغرامی دائره‌سنده حرکت ایدیوردی ، صوکره‌لری ، لوندره ایله آغزبرلکی ایدوب ، الأله کیتدیکنی کوردك .

لکن موسیو ایزوولسکی ، بحر سیاه حوضه‌سنده فعلی اوله‌رق ، نه قازانمق ایستیوردی ؟

بوکا دائر بر چوق سوز اولدی : بعضیلر بوغازلرك آچلمه‌سنی ، دیدیلر ؛ بعضیلر ، خنکار اسکله‌سی سیاستنك اعاده‌سنی ، دیدیلر ؛ بعضیلرده — مثلا دوما منبرنده شدتلی تنقیداتیله ایزوولسکی‌یی ایی اورسه‌له‌ین مخالفین فرقه‌سی رئیسی مولیقوف کبی — خارجیه ناظری نه ایسته‌دیکنی کندیسی‌ده ایجه تعیین ایده‌میوردی ، دیدیلر ... روسیه خارجیه ناظرینك تورکیه علیهنه بسله‌دیکی آماله وضوح تام اولوب اولمادیغی ، هنوز بیله‌مه‌یز ؛ زیرا ، او آمالك قسم اعظمی قوه‌ده قالمشدر . انجق موسیو ایزوولسکینك شرق قریبده ، بویوك ، پك بویوك ، بوتون او اقصای شرق مغلوبیتلرینی اونوتدیره‌جق قدر نافع ، مانچوریا صحرالرنده ، چین دکزلرنده روسیه سیاست وعسکرلکنه سورولمش قاره لکه‌یی ازاله ایده‌جك قدر پارلاق بر موفقیت قزانمق ایسته‌دیکی شبهه‌سزدر .

ایزوولسکی ، انکلتره ایله اویوشه‌رق ، بالقانلرده مورشته‌غ پروغرامنه پك اهمیت ویرمه‌مه‌یه باشلاینجه ، آوستریا — مجارستان خارجیه نظارتی‌ده مستقل وسربست حرکته کندینی حقلی کوردی . ایزوولسکی دها بر شی یاپمه‌یه وقت بولامادن اول ، ارنتال ، شیمدی رقیب اولان اسکی دوستنك اوکنه کچه‌رك ، معهود سنجاق شمندو - فری پروژه‌سنی اورته‌یه آتدی . بونك اوزرینه روس مطبوعاتی قیامتی قوپاردیلر ؛ ارنتال ، روس — آوستریا مقاوله‌سنه‌رعایتسزلك کوستردی ، بزم خارجیه نظارتمزله قونوشمه‌دن ، اوزلاشمه‌دن ، حرکت ایتدی ، آرتق مورشته‌غ پروغرامی ، آوستریا طرفندن‌یرتیلوب آتلمش اولدی ، دیدیلر ، طوردیلر . لکن طوغریسنی سویلمك اقتضا ایدرسه ، مورشته‌غ ائتلافنك نقضنده ایلك خطوه ، روسیه خارجیه ناظری موسیو ایزوولسکی طرفندن آتیلمشدی ؛ بو حقیقتی ، موسیومولیقوف ، دومانك ۲ مارت ۱۹۱۰ جلسه‌سنده ، ایزوولسکینك یوزینه قارشی سویلمشدر :

« بزم خارجیه نظارتی او اثناده مورشته‌غده منعقد روس —
« آوستریا ائتلافی آقتیسندن ، روس — انکلیز ائتلافی جریانه کچه‌رك
« بالقانلرده دهافعال برسیاست تعقیبنه باشلیوردی. بوتحولك مبدأی ۱۹۰۷
« سنه‌سی اغستوسنه قدر چیقار . او هنکامده ، ایمپراطورلرك (سوینه
« موندە) ملاقاتی واقع اولور . پرنس بولوف ایله ناظر ایزوولسکی
« اوراده طول مدت قونوشورلر . ماکیدونیاده اصلاحات عدلیه‌نك
« انکلتره وروسیه افکارینه موافق صورتده تطبیقی ایچون آلمانیا
« وآوستریا دیپلوماسیسنك اقناعنه چالیشیلور ... » (دومانك اوچنجی دورهٔ اجتماعیه‌سنك آلتمشنجی جلسه‌سنك ضبطنامهٔ رسمیسی . — صحیفه ۲۷۶۲)

دیمك ۱۹۰۷ سنه‌سی اغستوسندن اعتباراً (روسیه و انکلتره‌نك آسیای مرکزی‌یه دائرمقاوله‌لرینك عقد اولندیغی تاریخ) ماکیدونیا ایشلرنده ، تورکیه‌نك استقلال وتمامیت ملکیه‌سنه اك مضر اولان « اصلاحات » ك تطبیق ایتدیرلمسنه ، روسیه وانکلتره ایله برلکده چالیشیورلر ومقصدلرینه آوستریا ومجارستان ایله آلمانیایی‌ده اشتراك ایتدیرمك ایسته‌یورلر . لکن بولوف ، طوزاغه طوتلمادی ؛ ارنتال ایسه دەلەغاسیونلرده ایراد ایتدیکی پك معروف نطقی ایله (۲۷ کانون ثانی ۱۹۰۸) بالقانلرده صلحپرورلکنی اظهار وسنجاق شمندوفری تشبثاتنی رسماً اعلان ایلدی . اواثنالرده تورکیه سلطانی ، اصلاحات عدلیه‌یه بردرلو روی رضا کوسترمیوردی .

ایشته بو آندن اعتباراً ، موسیو ایزوولسکی ایله بارون ارنتال آراسنده ، ایکی ، اوچ سنه سوره‌جك ونهایت ایزوولسکی‌نك مغلوبیت

كامله‌سيله نهايت بوله‌جق سياسى دوئللو باشلادى . دوئللو ميدانى بالقان يارم آطه‌سى وقره‌دكز حوضه‌سى ايدى . دوئللونك مسببى ايسه ، بونجه زماندر ، بتون غرب قواليه‌لرينى جذب وتسخير ايدن اوكوزه‌لم شرق ايدى . بنابرين ايزوولسكى - ارنتال نزاعنك صفحاتنى سير ايتمك شرقليلر ايچون لازمدر . كله‌جك مقاله‌نك زمينى ايشته او دوئللو ونتايجى تشكيل ايده‌جكدر .

آ . ى

مصر و عالم اسلام حقنده

انكليزلرك سياستى

مصرده چيقان (العلم) جريده‌سى ويلفرد بلانت اسمنده بر انكليزك حزب وطنى‌يه قارشى ايراد ايتمش اولديغى نطقى نشر ايديور . غايت اهميتلى كورديكمز ايچون ترجمه‌سنه چاليشه‌جغز :

بكا قونغره‌كزك رياست فخريه‌سنى تكليف كبى بيوك بر شرف بخش ايتمكزه قارشى او قدر متشكرم‌كه درجه‌سنى تعييندن لسانم عاجزدر . انكليز ملتندن اولديغم حالده مصر كنجلرينك حقمده محكم بر اعتماد بسلدكلرينه بو دعوت اك جلى بر برهاندر . نه فائده‌كه تعقيب ايتمكده اولديغكز مقصده دها بويوك بر عزم ايله خدمت ايده بيلمك ايچون بويله اختيار دكل ، كنج اولملى ايدم .

شيمدى الٰمدن كله‌جك خدمت چيزمش اولديغكز پروغرامه تماميله اشتراك ايتمك ؛ بو پروغرامى قبول ايتديرمك ايچون نه كبى وسائطه مراجعت لازم كله‌جكنى بيلديرمك ؛ مصره عائد مسئله‌لرده نه انكلتره‌لى نه‌ده اوروپالى اولماديغمى ، بلكه عزم واطميناننده ثابت بر همشهريكز اولديغمى بر كره دها بوتون عالمه آكلاتمقدر .

پك اعلى بيليرسكزكه نم مصر مسئله‌سنده‌كى رأيم بو ايشلرله اوتوز بش سنه اوغراشدقدن ؛ انكليزلرك مملكتكزه كيره‌رك شيمدى‌يه قدر قالملرى ايچون چويردكلرى دولابلرى ايجه آكلادقدن صوكره حاصل ايتديكم رأيدر . اونك ايچون بو كون چيقوب‌ده كنديمى مصرلى كوستريورسه‌م هيچ شايان تعجب كورلمه‌مليدر . بن ١٨٨٢ ده‌حكومتمزه قارشى سزى پك چوق مدافعه ايتديكم حالده اسكندريه حادثه‌سنك ظهورينى منع ايده‌ميه‌رك يأسمدن ، اسفمدن هونكور هونكور آغلامشدم .

بو آجيقلى زمانلردن صوكره حزب وطنى‌نك ايكى كره جانلانديغنى كوردم . برنجيسى شيمديكى خديوك حكومته كچديكى ١٨٩٢ صره‌لرنده‌در . او وقتلر خديوك قلبى حميتله ، وطنپرورلكله طولو ايدى . آره صره بكا اسرارينى توديع ايدردى . لكن چوق كچمه‌دن لورد قرومرك تضييقيله همتنه ضعف كلدى . ايكنجيسى‌ده سزك كنج خطيبكز مصطفى كامل پاشانك حين ظهورنده‌در .

ايشته بن سزك حزبكزى ايكى دفعه‌سنده‌ده صميمى اوله‌رق سلاملادم . ايكيسنده‌ده دست معاونتمى اوزاتدم . لكن قواى بدنيه‌م ياواش ياواش اكسيلديكى ايچون سير وسفردن فراغته مجبور اولدم . دعوتكزه اجابتله پارسه قدر كليشم نم ايچون ايكى قاتلى بر بايرام اوليور ، چونكه بن بو مملكتده شبابمك اك كوزل دورلرينى كچيرمشدم .

احوال سياسيه‌كزى نصل بولديغمه كلنجه : كورويورم‌كه بو كون قوتلى بر بحران كچيرييورسكز . انجق بو بحرانك شدتى اوته‌دن برى ذهنمى اشغال ايدنلر درجه‌سنده دكلدر .

مصرده حسيات وطنپرورانه‌نك اولمديكنه ، حياتده بولنديغنه ، كنديسنى قهر ايتمك ايچون ايجاد اولنان مشكلاتى اقتحام ايلديكنه - بزم انكليز حكومتنك مظالمنه ، تضييقاتنه رغماً - اوتوز سنه‌دن برى حزب وطنى‌نك بقاسندن بيوك دليل اوله‌ماز .

هيچ شبهه يوقدركه حريت دورى كله‌جكدر ؛ هيچ شبهه يوقدركه مصرك استقبالى مصر كنجلرينك كوستره‌جكى ثباته ، شجاعته باغليدر . صاقين مأيوس اولمكز . انكليزلر سزه ظلم ايديورلرسه امين اوليكزكه بو حال دوام ايده‌ميه‌جكدر . مصر طريق ترقيده بر چوق ايلريلدى . ماهيتى جهان متمدنك نظرنده تجلى ايتدى . آرتق آسيانك ، ياخود آفريقانك تا ايچريلرينه كومولوب ، خارجدن هيچ بر اميدى قالمايان ، حكامك ادارهٔ كيفيه‌سى آلتنده ايكليوب طوران ممالك بعيده حقنده روا كورولن معامله‌يى مصره تطبيق ايتمك قابل اوله‌ماز . ذاتاً آوروپا سزه قارشى بويله بر معامله‌نك تطبيقنه مساغ كوسترمز . اونك ايچون عقلكزى باشكزه آليكز .

شونى‌ده بيليكزكه سزك بو حركتكز كبى عظيم بر حركت انجق قربانلر ، شهيدلر ويرمكله ثمره‌دار اوله بيلير . حريتكزه نائل اولمق ايچون هم وطنداشلريكز آره‌سنده‌كى مجاهداتكزه ، هم ممالك اجنبيه‌ده‌كى حركاتكزه دوام ايتمكدن باشقه چاره يوقدر .

عقوبات سياسيه‌يى استخفافه نفسلريكزى آليشديريكز ؛ قونغره‌كزى حر مملكتلرك پاى تختلرنده عقد ايديكز . البته اوروپا سزكله بزم آره‌مزه كيره‌رك بر حكم ويره‌جكدر . اكر عزمكزده ثبات ايدرايسه‌كز سز دعواكزى قازانيرسكز ؛ بز انكليزلرده تحت تصرفمزده اولمايان بر مملكتده قانونه مخالف وسائطه مراجعت اضطرارنده قاله‌رق حيثيتمزه هيچ موافق اولمايان بر دركه‌يه ايندكمزدن طولايى اوتانمايه مجبور اولورز .

مصر آوروپا قانون دوليسنده مصرح اولديغى ، اعتراف ايدلديكى وجهله بر ولايت عثمانيه‌در . اونى ممالكمزه الحاق ايتمه‌مزه اصلا رضا كوستريله‌جكدر . بناءً عليه حكومت عثمانيه موجود اولدقجه مصرده‌كى موقعمز متزلزل اولمقدن قورتيله‌مايه‌جقدر .

نم شو رأيمه مخالفتده بولنانلر ايچون يالكز اوروپا خريطه‌سنه ، برده بحرسفيد ساحلنده‌كى مملكتلره عطف نظر ايتمك كافيدر . زيرا اوزمان كوريله‌جكدركه سويش قنالنه حاكم اولان مصر بتون ملتلره ، خصوصيله انكلتره‌يه نسبتله اك مهم بر مركزدر . هيچ بر انسان تصور اولنمازكه بو دولتلر ديكر بر دولتك الى الابد بوراده ثابت قالمسنه ، صاحب نفوذ اولمسنه مساعده ايتسون . شرقك هند دكزلرينه چيقه‌جق قپوسنك اناختارينى بو دولتك النه تسليم ايتمك كندى تجارتلرى ايچون

اك مهلك برضربه اوله‌جقندن نه‌اوستریا ، نه ایتالیا ، نه فرانسه نه‌ده المانیا بوكا اصلا راضی اوله‌ماز . ذاتاً بر كون كله‌جك‌كه المانیانك آق دكزده براسكه‌سی بوله‌جق . اوحالده آلمانیا انكلتره‌نك دیكر اوروپا دولتلرینه یاپدیغی كبی‌شرقه كیدن یولی كسه‌بیله‌جك برحرب موقعنك انكلتره‌ده قالماسنه راضی اولورمی ؟ حتی‌قانی غلیانه كلدكدن ، قوای حربیه‌سی كمال بولدقدن صكره تركلر ایچون خلافت اسلامیه‌نك اك كوزل‌برپارچه‌سی اولان‌مصر ولایتندن واز كچمك قابل اوله‌بیلیرمی؟

خایر خایر ! مصرك استقبالی اصلا یالكز انكلتره‌نك النده اولمدیغی كبی انكلتره ممالكنه التحاقی یاخود انكلتره حمایه‌سی التنده قالمسی‌ده قطعیاً محالدر .

انكلتره سیاست خارجیه‌سنه كلنجه‌رجال حكومتمزك‌،حاكملریمزك منورالفكر اولانلری موقعمزك وخامتی‌حقیله تقدیر ایدییورلر.لكن بوقسم[1]اقلیتده قالیور.اصل سواداعظم‌ایچلرنده مجلس عمومی‌اعضاسیده داخل اولدیغی حالده سیاست خارجیه‌یه قارشی جهل مركب ایچنده بولنیورلر . حاكملریمز موقعمزك وخامتی ، قانونه مخالفتی اعتراف ایدرك حیثیت ملیه‌یی جریحه‌دار ایتمیه‌جك ، .دوكیلن پاره‌لری ضایع ایلمیه‌جك برطریق بولسه‌لر ایشك‌ایچندن چیقمق ارزوسنی‌بسلیورلر. كذلك‌امرای‌عسكریه‌مزك‌ایلری‌كلنلری‌بزاوروپادولتلرندن هرهانكیسیله اولورسه اولسون بر دكز محاربه‌سنده بوله‌جق اولورسه‌ق نیل وادیسنده‌كی خلق بزه قارشی عداوت بسله‌دكجه مصرده یرلشوب قالامز یك‌مشكل اوله‌جغنی كسدیرییورلر . مصره عائد مسائلده افكار عمومیه‌مز الدانیورده نیل وادیسی تمامیله بزم محافظه مجبوریتنده بولندیغمز برحق مشروعمزدر ظن ایدییور ، انك ایچون هیچ بر ناظر ،یاخود هیچ برفرقه رئیسی یوقدركه مصرده‌كی اقامتمز ایچون نه‌قدر اوزاق اولورسه اولسون برحد تعیننه یناشسون!

رجال سیاستمز كندیلرنده غرضدن خالی ، صریح برخط‌حركت تعیین ایتمك ایچون اقتضا ایدن شجاعتی كوره‌مدكلرندن ، المانیا ایله بر حرب ظهورینی منع ایده‌میه‌جكلرینی‌ده اكلادقلرندن مصری ترك ایتمامكله مصرده یرلشوب‌قالمق ارەسنده متردد بولنیورلر. بویرلشمكده‌كی مخاطره‌یی‌مصرلیلرك‌قلبنی كندی طرفلرینه جلب‌ایتمك، اونلری‌نظام حاضردن ممنون‌ایلملك صورتیله آتلاتمق جهتنه‌چالشدیلر. حتی لورد قرومر غفلتده او قدر ایلری كیتدی‌كه مصرده بر حزب انكلیزی تأسیسنه بیله‌قالقشدی .بوندن بشقه ۱۹۰۳ ده منصبنی‌ارثی برصورتده قلب ایتمك خیالرینه بیله دالدی .

لورد قرومر اویله توهم ایدییوردی‌كه حزب وطنینك انكلیزلره مقاومتی خدیوك استانبولده قوریلان برپلانی قوللانمسی نتیجه‌سیدر . یوقسه مصرلیلر كندیسنه متمایلدر . فقط حادثات معلومه‌بونك عكسنی كوستردی .

ایشته بزم۱۹۰۷ ده‌كی سیاستمز بوصركزده‌ایدی. یدنجی ادواردك تسمیه‌یله قرومری استخلاف‌ایدن غورست مصرلیلر طرفندن ابتدا مملكتلرینه حریت ویره‌جك ظن اولنمش ایدی .بو فكر غلادستون فرقه‌سنك رأس كاره كچمسندن ایلری كلشیدی .حالبوكه بونلردیمسز خیالاتدن بشقه‌برشی دكلدر . انكلتره خارجیه نظارتنك ولو بر آن ایچون‌اولسون بویله‌برشی دوشونمدیكنی سزه‌صورت قطعیه‌ده سویلیه بیلیرم غورستك ۱۹۰۷ ده‌الدیغی تعلیماتك كافه‌سی خدیو ایله برلشه‌رك حزب‌وطنی‌یی یالكز براقق‌جهتنه معطوفدر.زیرا اویله‌ظن اولنیوردی كه‌خدیوك انكلتره ایله برلشمسی حزب‌خارجنده‌كی اهالی‌یی بری‌طرفه چویررده انكلیزلر مصرلیلرك موافقتیله اوراده یرلشیر قالیرلر .

انكلیز سیاسیلری سلطانك میراثی ادوارده انتقال ایدرده قرال مصرده ، هندده ، عربستانده ، الحاصل بتون شرق اسلامیده‌مسلمانلرك رئیسی ، حامیسی اولور خلیاسنی بسلیورلردی . نته‌كیم‌خدیوك ملك ادواردك اوامرینه منقاد برامیرالمؤمنین‌اولمسنی‌ده‌صایقلامشلردی. قانون اساسی‌یه كلنجه بوجهت چوقلق‌اعمال‌فكری موجب اولمامشدر. حتی‌ادوارد خدیوه قانون اساسی بحثنی قاریشدیردیغی‌ایچون مقامندن چكلمسنی ناطق كندی یازیسیله‌برنامه كوندرمشدی.انكلیزك صوكنده مصره‌ویرمك ایستدیكی شی‌مجلس شورانك‌برازدها توسیع‌صلاحیتندن باشقه‌برشی‌دكلدر.یوقسه‌خارجیه نظارتی‌حقیقی برمشروطیتی هیچ‌برزمان خاطرینه كتیرمه‌مشدر . نته‌كیم۱۸۸۲وقوعاتی خاطرلرده‌دركه‌مداخله حربیه‌مز حكومتمزك‌قانون‌اساسی‌یی‌تصدیق‌ایتمامسندن نشئت ایتمشیدی.

آرتق كیمسه امید ایتمزكه خارجیه نظارتی‌یكرمی سنه‌دنبری بوقدر حیله‌لر ، طولامباجلی یوللر طوتمشكن قالقسون‌ده انكلیزلرك چكلمسنی ایلك انعقادنده تكلیف ایده‌جك برحرمجلس‌عقدینه موافقت ایتسون . مصرلیلر خلفنك لورد قرومردن دها حریتپرورانه سیاست تعقیب ایده‌جكنی تخمین خصوصنده‌ده آلداندیلر . اوت غورست شرقلیلره قارشی بسبتون خشین دكلدر . عربجه سویلر ، عربجه قونوشور ، اهالی ایله شخصی مناسبات حسنه‌ده بولنور . فقط استقلال تمایلاتی كندیسندن یرله كوكك آره‌سی قدر اوزاقدر . ذاتاً قلبی حرص‌استبداد ایله طولودر . تمام اون آلتی سنه لورد قرومرك اداره‌سی آلتنده ادمان پیدا ایتمشدر . الحاصل قرومرله آره‌سنده‌كی فرق بریسی‌مقصده طاتلی سوزلرله ، دیكری تهدیدلرله وارمق ایستر . كورمشسكزدركه بوآدم كندیسنه تودیع اولنان سیاستی حسن اداره ایدرك خدیوك قلبنی ظاهراً اولسون انكلتره‌یه امالەیه موفق‌اولدی . نصل‌كه بوایشك باشه چیقمسنده منفعت خصوصیه مطالعه ایدن اوفاق برحزب انكلیزی تشكیلنه‌ده موفق اولمشدی . بوندن بشقه زواللی حزب وطنی كندی سوكیلی رئیسی مصطفی كامل پاشانك وفاتی كبی بر مصیبته‌ده كرفتار اولمشدی . اكركنج تركلر۱۹۰۸ ده آیاقلانه‌رق استانبولده‌كی انقلابی میدانه كتیرمسه ایدیلر بلكه مصرلیلر كندیلرینه یوتدیرلمق ایسته‌نیلن بوساخته حریتی‌قبول ایدرلردی . لكن انقلاب‌عثمانی‌اوزرینه مصرده‌كی مسلمانلر نه‌اولورسه اولسون انكلیزلرك مملكتلرنده دها بر مدت قالملرینی خوش كوره‌مز اولدیلر . شمدی بونلرك‌نظرنده انكلیزلرك چكلمسندن بشقه برشی یوقدر .

انكلتره خارجیه نظارتنك تألیف‌ونشرنفوذ پولتیقه‌سنك برمسلمان

مملکتنده اصلا یورویه‌میه‌جکنی نه وقت کسدیردیکی آ کلاشیله‌ماز . زیرا انقلاب عثمانینك بدایتنده اویله توهم ایتمش‌دی‌که یکی عثمانلی حکومتی مصرده‌کی موقعنك قانونی بر شکله قونمسی خصوصنده کندیسنه یاردم ایده‌جکدر. نته‌کیم بومقصده صدراعظم کامل پاشا واسطه‌سیله چالیشیور ایدی . لکن کامل پاشانك سقوطیله انکلتره‌ده نفوذیمز تزلزله اوغرادی.

دها صکره انکلتره‌نك ۱۹۰۹ ده‌کی حرکت ارتجاعیه‌یی تشجیع ایلمسی بونفوذی بوسبتون آلت اوست ایتدی .

سیرغورست کوردی‌که مسلمانلردن کندیسنه تمایل ایدن فرقهٔ ناچیز بسبتون بیتیور ، موازنه اصولی ایچون قبطیلری استخدامه قرار ویردی . بونك اوزرینه بطرس غالی پاشایی‌وزیر اعلان ایتدی. مصرلیلر ایچنده بو شرفه اك زیاده مستحق اولان بو ذات اولدیغنی ایلری سوردی . ایکی حزب وطنی آره‌سنده خلاف ایقاع ایچون ایلك ارتکاب اولنان جنایت بودر . سوء طالع نتیجه‌سی اوله‌رق بو سیاست نائل موفقیت اولدی .

بن مصرلیلرك اتحاده فوق‌العاده محتاج اولدقلری بویله برصره‌ده شو تفرقه‌نك حصولنه جداً تأسف ایدرم . لکن طوتمش اولدیغی سیاستك بطرس پاشانك قتلی صورتنده تمثل ایدن نتیجه‌سی ایشی میدانه قویدی . کذلك مسلمان معارضلرینی ارضا قابل اوله‌میه‌جغنی غورسته آ کلاندی . مسلمانلرك قلبنی اشغال ایدن حسیات حقیقیهٔ حریت واستقلال ایله انکلتره سیاستنی تألیف ایتمك قابل اوله‌میه‌جغی لایقیله تجلی ایتدی . بونك اوزرینه انتره حکومتی مسلمانلره عداوتنی اظهار ایتدی . آرتق عجمستانده اولسون، عربستانده اولسون ، استانبولده اولسون ، مصرده اولسون والحاصل هریرده‌کی مسلمانلرك خیرینی ایسته‌مز اولدی . ایشته‌مستر روزولت ایله ادوارد غره‌یك تدبیر ایتدکلری دسیسه بورادن نشئت ایتدی . بوراده دسیسه تعبیرینی قوللانیورم . زیرا اولانجه وضوحیله میدانه چیقمشدرکه انکلتره خارجیه نظارتی بو آمریقالی‌یی استخدام ایتمشدر . انسان بو دسیسه‌نك ایچ یوزینی بیلمك ایچون ،جماهیر متفقه رئیس سابقنك آرقه‌سنده بولنوب اوکامسلمانلری جریحه‌دار ایدن سوزلری تلقین ایلین پروتستان جمعیتلرینی درخاطر ایتمك ایجاب ایدر. نته‌کیم انکلیز میسیونر جمعیتلری‌ده لوندره‌ده ادوارد غره‌ی ایله بوصورتله طاورانمشلردی. ادوارد غره‌ی روزولتك نطقلرینی دها ایراد اولنمه‌دن بیلور ایدی.شمدی انکلتره سیاستی ترکیاده، عجمستانده ،مصرده مسلمانلرك ایلرولمسنه ممانعت اساسی اوزرینه مبتنیدر .

صاقین بو سیاسته اعتماد ایتمه‌یکز . بن کنج ترکیایی ، حتی دنیاده‌کی بتون مسلمانلری انکلتره‌دن تحذیر ایچون بو فرصتی غنیمت بیلورم. المدن سزه نصیحتدن بشقه بر شی کلمز. قلبم کدرله طولودر . چونکه حکومتمك شرقده‌کی خصمانه سیاستنی غایت کریه کورمه‌مه رغماً انکلیز ملیتندن ، وطن محبتندن تجرد ایتمه‌دم . لکن سزه قارشی درعهده ایتدیکم وظیفه شونی صراحةً سویلمکه بنی مجبور ایدییورکه بزه قارشی دشمن معامله‌سندن بشقه بر معامله‌ده بولنمکز سزك ایچون خطای محض‌در . زیرا لیبراللرك ،محافظه‌کارلرك ادوارد غره‌یك سوزلرینی قبول ایتمسی دلالت ایدییورکه سزی مواعید ایله ، رفق ایله ، اداره ایتمك پولتیقه‌سی ارتق براقلمشدر . بوندن صکره، بزدن شدت ، عداوت ، مادی ، معنوی عقوبت پولتیقه‌سی کوره‌جکسکز . یعنی سوء طالعلری سوقیله زیر حکممزه کیرن هندلیلرك وسائر اقوامك اوغرادیغی عاقبته اوغرایه‌جقسکز .

بیلمم بوسوزلرم خدیو حضرتلرینك قولاغنه کیده‌جکمی ؟ معمافیه اونك نظر دقتنی بوسوزلره جلب ایدرم . کندی قدیم وطنپرورلکنی ، مملکتی ایچون لورد قرومرك خلافنه اوله‌رق کمال شجاعتله چالشمقده اولدیغی زمانلرنده شخصنه اولان اخلاصم سائقه‌سیله سرد ایتدیکم دلیللری درخاطر ایتمسنی رجا ایلرم . شوراسنی‌ده صراحةً بیلدیریرمکه قرومره اولسون، انکلتره خارجیه نظارتنه اولسون بو انقیاد پولتیقه‌سنی تعقیب ایتدکجه حزین بر نتیجه‌یه وارەجقدر . چونکه اونلر کندیسنه دائما خیانت ایده‌جك ، کندیسی‌ده انکلیزلرك اسارتی آلتنده‌کی هند راجه‌لری درکه‌سنه اینه‌جکدر .

بن بو سوزلری اسکی دوستم شیخ علی یوسفه ، کذلك بز انکلیزلرده حسن نیت توهم ایده‌رك مملکتلرنده یرلشمه‌مز پولتیقه‌سنه خدمت ایدن بتون مصرلیلره توجیه ایده‌رم . مصرلیلرك هپسنه دیرم‌که :

صاقین بزه آلدانمیکز . بز سزك ایچون مسعود بر حیات ایسته‌ینلردن دکلز . بزدن نه قانون اساسی ، نه حریت مطبوعات ، نه سربستیٔ تدریس ، نه‌ده حریت شخصیه بکله‌میکز . بزم مصرده یرلشمکدن یکانه مقصدمز مملکتکزی ایشله‌دره‌رك محصولنی فابریقه‌لرمزده قوللانمق ، سودانده‌کی مستملکاتمزك ترقیسنه صرف ایتمکدر .

آرتق بزم دسیسه‌لرمزه قاپیلیر ، نیتلرمزك ماهیتنی حالا اکلایه‌مازسه‌کز هیچ معذور کوریله‌مزسکز . چونکه حقیقت اولانجه وضوحیله قارشکزده طوریور . قالقوبده کندی استقلالکزی کندی اللریکزله ییقمایکز .

حزب وطنی‌یه قارشی‌ده نصیحتم بودر :

اشغال پولتیقه‌سنه قارشی مقاومتده ثبات ایدیکز . هر فرصت دوشدکجه مدت اشغال ایچون برحد تعیین ایتمکی ایسته‌یه‌رك بزی نظامه تبعیته ،مملکتکزدن عسکرمزی چکمکه دعوت ایدیکز . بوندن سزه بر ضرر کلمز . چونکه بز سزك مملکتکزك صاحبی دکل ، یابانجیسی یز . هرکون هر وسیله ایله انکلیزلرك سزه تحکم ایچون هیچ بر حق مشروعی اولمدیغنی بزه اخطار ایتملیسکز . شونی‌ده آ کلاتملیسکزکه سز بزم زیر حکممزدن چیقمه‌یه بیك جان ایله مشتاقسکز . بزه قارشی اولان عداوتکزی سزه هیچ فائده‌سی اولمیه‌جق برطاقم اختلاللرله دکل ، بلکه ملل سائره‌نك اسارتلرنده بولندقلری اقوامه قارشی حسیات احرارانه‌لرینی اظهار ایچون قوللاندقلری وسائطه مراجعت ایتملیسکز . بواشغال

پولتیقه‌سنه حرب اقتصادی ایله، انکلیزلره بویقوتاژ یاپمقله باشلایکز. ذاتاً مملکتکزده بر چوق اجنبیلر وار. یالکز اونلرله برلشکز. یالکز اونلرله معامله‌ده بولنکز. بشقه ملتلرله اتفاق ایدیکز، لکن صاقین بزمله برلشمیکز. بزم عدالتمزه، اصالتمزه، انسانیتمزه کووندمك پك بیهوده‌در. اییی بیلیکز که‌بونلر سزی نظرمزده بر قات حقیر دوشورمکدن بشقه بر نتیجه ویرمز.

سزك ایچون بزه‌قارشی کمال موفقیتله قوللانه‌جق برسلاح‌واردرکه اوده مملکتکزی اشغال. زمان صلحده بزم ایچون بر بلا، زمان حربده ایسه دها مدهش بر مخاطره اولدیغنی بزه آکلاتمقده‌در.

انکلتره افکار عمومیه‌سی مصرده اویناديغی اویونده قزانديغی پاره، یاقدیغی مومه دکیه‌جکنی آکلار آکلاماز؛ سز مملکتکزی تسلم ایده‌جکسکز.

بوندن صکره سزه ترکیه‌ده‌کی وطنداشلرکزله، دینداشلریکزله اتحادی توصیه ایدرم. چونکه سلطان مصره مالك اولمق اعتباریله حق صاحبیدر. بو اعتبار ایله مصری حمایه‌وظیفه‌سیله مکلف اولدیغی کبی خلافت اعتباریله‌ده دینکزی حمایه‌یه مجبوردر.

ذاتاً فرمانلر استقلال داخلیکزی تکفل ایتمشدر. دولت علیه تابعیتی سایه‌سنده الده ایتدیککز مرکز سیاسی‌یی کندی منافعکزه خادم ایتملیسکز.

بر کون کله‌جك — پك‌ده اوزاق اولمسه کرکدر — سلطان اوروپا دولتلریله‌اتفاق‌ایدرك‌انکلتره‌دن وعدینی ایفاطلبنده بولنه‌جقدر. اوزمان انکلتره حکومتی‌ده قوای بریه وبحریه‌سنه، مصرده‌کی منافع مالیه وتجاریه‌سنه؛ کذلك مصری استملاك طرفداری اولان‌فرقه‌نك حرصنه رغماً تسلیم حقه مجبور اوله‌جقدر. انشاءالله اوکونلری یقینده کوروروز. ایشته سزك خالص بردوستکزك حسیاتی، تمنیاتی بومرکزده‌در...

ژاپونلر، آدم یتشدیرمك ایچون نصل‌چالیشیورلر!...

[سیاح شهیر عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلرینك (عالم اسلام وژاپونیاده انتشار اسلامیت) نامیله نشر ایتمکده اولدقلری اثر معتبردن]

ژاپونلرك امراء عسکریه‌سندن دنیانك اك معروف قوماندانلرندن اولان مارشال اویاما نه یاپیور؟

بن بوندن مقدم دخی پك چوق کره‌لر ژاپونلرك اخلاق ملیه‌یه زیاده‌سیله اعتنا ایتمکده اولدقلرینی آیروجه شرح وبیان ایتمشدم.. بو دفعه‌ده بو اخلاق ملیه‌نك محافظه‌سی لزومنی التزام ایدنلردن بری وبلکه اك برنجیسی اولان مارشال «اویاما» جنابلری حقنده بعض ایضاحات ویره‌جکم:

مارشال‌اویامانك کیم‌اولدیغی ونصل آدم اولدیغی روس—ژاپون محاربه‌سنده بوتون جهان بیلمشدر. شیمدی بن بو آدمك حال حاضرده‌کی اشغالاتندن بر آز معلومات ویرمك ایستیورم.

مارشال اویاما شیمدی بر مکتب مدیریدر، همده لیلی مکتبك مدیری. مشار الیه جنابلرینك بو وظیفه‌یی کندی استه‌کیله التزام ایتمه‌سی نه کبی بر فکره مبنی اوله بیله‌جکی، جزئی بر ملاحظه ایله آکلاشیله بیلور. فقط بن دها زیاده ایضاح ایتمك ایچون بر آزده تفصیلات ویرمك استیورم. قوجه مارشال — مشیر، چوجقلره نظارت، بلکه دوغریدن دوغری‌یه چوجقلر تربیه‌سنی اختیار ایده‌رك بوصورتله ملتنه، ملت ووطن اولادی یتشدیرمك ایستیور. هفته‌نك آلتی کونی مکتبده کچیریور. کیجه‌لری‌ده ینه مکتبده یاتوب قالقیور، عموم زادکان اولادیله فقرا اولادنی برابر تربیه ایدیور: البسه‌لری مساوی یمك ایچمکلری برابر، یتاقلری عین درجه‌ده مشار الیه جنابلریده عینی البسه‌ده آنلر ایله برابر، هفته‌ده بر کره‌ده خانهٔ دولتلرینه اذنلی کیدر، ینه طلبه ایله برابر ترامواي ایله عودت ایدیور هفته‌ده بر کون عائله‌سی یاننده بولنیور وایام تدریسیه‌ده‌بوتون هفته‌مکتب‌ده بولنور. قوجه مارشالی کورمك و ملاقات ایتمك‌ایچون ایکی‌دفعه مکتبه کیتدم، بردفعه‌ده ترامواي‌ده تصادف اوله‌رق‌کوردم، کندیلری التفات بیوردیلر. بر دفعه مکتبه کیتدیکمده قوجه‌مارشال چوجقلرله برابر ژیمناستك اویوننده بولنیوردی.

بو آدم قوجه بر عسکر قوماندانی اولدیغی حالده، بویله بر مکتب مدیرلکی وظیفه‌سنی نه‌ایچون التزام ایتدیکنی کندیدنه صوردیغمده، بر آز سکوتی متعاقب، تبسم ایده‌رك، دیدی‌که: «طمعکارلقدر، فقط برقاچ سنه‌ده بیك سکز اویامه یتشدیرمك ایستیورم.

باقکز شومشار بالبنان اولان برمشیرك بوکونکی وظیفه‌سنه! موجب حیرت دکلده‌نه‌در.

بنده کندیلریله برابر دیه‌جکم: بو طمعکارلقدن باشقه بر شی دکلدر. فقط کاشکی بزده‌ده بویله طمعکارلر ظهور ایتسه‌یدی، نه خوش اولوردی.

مع‌التأسف دیه‌لی‌یز، بزم مشیران عظام، ایچلرنده اویاما کبی مقتدرلری اولسه بیله، بو کبی بر وظیفه‌یی وطن وملت منفعتی، استقبالنی ملاحظه ایده‌رك‌قبول ایدرلرمی ایدی؟ بیوکلك قولای دکل، بزم معزول شیخ‌الاسلاملرمز، قاضیعسکرلرمز، بیلمه‌م کیملرمز... هپسی طولغون معاش ایله مزار نوبتچیلکنی اختیار ایدییورلر.

جانلری‌صیقیلیرسه، کندی‌لری‌کبی معزولین ایله بر آرایه‌توپلانه‌رق، طاوله ایله بیلمم نه‌ایله وقت کچیرییورلر، معاشلرینی اجنبی بانقه‌لرینه تودیع ایده‌رك نه‌ملت خیر کورور، نه‌ده کندیلری، نهایت بر کون بوجهاندن چکیلوب کیدییورلر. بونلردن استفاده ایده‌جکز، دیه‌ملت بکایه طورسون.

— باری ملت‌دن معاش آلیورز، هیچ اولمزسه رضاءً‌لله تدریس ایده‌لم. دیه‌جك بری اولسه.. اوده‌یوق.

حالبوکه آغزمزه جنت‌دن بحث ایتمك وجنته دوغری کیتمك سوزلره امیدلرده یوق دکل. خدمته کلنجه هیچ اولدیغی کبی طاعت وعبادتده‌ده او قدر عجله ایدنلرمز کوزکمیور.

مكاتيب

كاشغردن :

آسيای وسطی توركلرينك ثروت عظيمه وخدمات مليه ايله مشهور كبار رجالندن حسين موسی بای افندی حضرتلری « صراط مستقيم » اداره‌خانه‌سنه لطفاً بر مكتوب كونده‌ره‌رك اورا احوالنه دائر بيان معلومات بيورمش اولدقلرندن مذكور مكتوبك بعض اقسامنی عيناً اشاغی‌يه درج ايديورز :

كاشغر چين مملكتندندر . چينك تشكيلات سياسيه واقتصاديه‌سی، ياقين زمانه قدر اوروپانك بكزه‌مزدی . قانون ونظام واليلرك شخصيله متبدلدی . لكن بو ياقينلرده ، اصلاحات اجرا ايده‌رك، اوروپا اصوليله تعظيم مملكت تشبثنده بولنيورلر ، لكن تماماً موفق اولاميورلر ، زيرا ارباب علم ومعرفت آزدر .

برسنه‌دنبری بزم حواليده هر شهره برر مكتب ابتدائی تأسيس اولندی. حكومت چوجقلری جبراً مكتبه آلديريور .

كاشغر اهاليسی پك جاهلدر : درت ميليونه قريب بو مسلمانلرك ، يكی يازيلمش كتابلری ، غزته‌لری ، رساله‌لری ، مطبعه‌لری يوقدر. كمال تأسفله بيان ايدرزكه علمامزده دخی هنوز دين ، وطن و ملت انديشه‌سی يوقدر ؛ علمامز وقف ايراديله تأمين معيشت ايده‌رك ، امام وخطيب اولمقدن باشقه برشی دوشنميورلر .

كاشغر علماسی ، امام وخطيبلردن باشقه برقاضی ، برمفتی وبرده اعلمدن عبارتدر ، كاشغرده شيخ الاسلام يوقدر . قاضی ، مفتی واعلمك ايشی ، حاكملك ، يعنی مدعی ومدعی عليه آراسنده احقاق حق ايله‌مك وبوكا مقابل اونلردن پاره آلمقدر ؛ بو رؤسای ملت ، احوال مليه‌يه دائر اصلا قايغو چكمزلر ...

چينجه اوقوديلن مكاتبده ؛ مسلمان چوجقلرينه تربيهٔ دينيه و مليه ويرمك اوزره هيچ برمعلم تعيين اولنمامشدر . نه علما ونه اغنيا آراسنده معلم تعيينی لزومی هنوز اكلاشيلمه‌مشدر .

حال بويله دوام ايدرسه ، كاشغر اهاليسنك عاقبتی حقنده پارلاق اميدلرده بولونيله‌ماز. مع مافيه اهالی طبعاً غبی دكلدر . مدققلر ، چوجقلريمزك ذكاسنی مدح ايديورلر . لكن ، يازيق كه اونلری دوشونن ، استقبالنی تفكر ايدن يوقدر...

صراط مستقيم . — احوال اجتماعيه‌نك تنقيدی اصلاحات اجتماعيه‌نك مقدمه‌سيدر .

يوقاريده مندرج مكتوب ، احوال محليه‌يی پك قراكلق رنكلرله تصوير ايديورسه‌ده ، بز بونی ارزوی شديد اصلاحك باشلانغجی صفتيله تلقی ايده‌رك ، كاشغرلی قرداشلريمزك آتی ضيادارندن اصلا نوميد اولميورز .

مطبوعات

پروتستو متينغنك اوروپا مطبوعاتنده

عكس صداسی

ايران ودولت عثمانيه احراری طرفندن انكلتره‌نك ايرانده انسانيت وحقوق بين الدوله مغاير اولان حركتنی عالم مدنيته قارشی پروتستو ايتمك ايچون اوده‌ئون تياتروسنده عقد اولنان اجتماعك عكسی ، بوتون جهان مطبوعاتنده طنين انداز اولدی . متينغ هيئتی ، آلمانيا ايمپراطورينه برتلغرافنامه چكمش اولديغندن ، وروسيه — انكلتره حركات غدارانه‌سنه قارشی آلمانيايه استناد ايتمك آمالنی اظهار ايله‌ديكندن آلمان غزته‌لری شرق اسلامی‌يه اظهار محبتده بالطبع قصور ايتمديلر . حتی بعضلری مثلا « پوست » مذكور متينغی افكار اسلاميه‌نك مهم برترجمانی عد واعتبار ايليه‌رك شوسطرلری يازدی :

(اتفاق مثلث ، عالم اسلامك حالت حاضرهٔ روحيه‌سندن استفاده‌يه شتاب ايله‌مه‌لی وايرانك تقسيمنه اصلا مساعده ايتمه‌مليدر)

انكليز مطبوعاتنك محافظه‌كارلری ، ليبرال قابينه‌نك حركتنی تصويب ايتدكلری حالده اصل قابينه‌نك مروج افكاری اولمق اقتضا ايدن حريتپرور مطبوعات ، متينغ اوزرينه ، اوته‌دنبری دوام ايدن تنقيداتنی تشديد ايلادی .

متينغه ، انكليزلر قدر ، بلكه آنلردن دها زياده قيزان ، ايرانك قسم شماليسنه چوللانمش اولان روسيه‌نك مطبوعاتی اولدی . محافظه‌كار روس غزته‌لری ، همان هركون متينغدن بحث ايتدكلری حالده حنجرلرينی آلاميورلر . حتی بعضلری متينغك اهميتنی اكسيلتمك ايچون يهوديلر تشبثيله منعقد اولديغنی اوكه سوريورلر ؛ بعضلری‌ده شيعی ايله سنی اختلافنی مبالغه‌لرله ايضاح وتشريحه اوغراشه‌رق ايرانی قرداشلريمزله بز عثمانليلری يكديكريمزدن تنفير وتبريده چاليشيورلر . نصرانی محررلرك ، ايكی مذهب اسلامی‌يه ايضاحه وسالكلرينه ارشاده‌سعی ايدركورونمه‌لری ، انسانك پروتستو متينغنك عكس حدتنی دكل ، كوله‌جكنی كتيريور . بزم كوله‌جكمز كليور ، اما شمال قومشولريمز جداً حدتلی :

« بو متينغك شكل ظاهريسی ، مجمعتانك كسب انتظام ايله ترقی ايتمه‌سنه مانع اولان روسيه وانكلتره‌نك حركاتنه اعتراض ايتمكدی ؛ لكن ، بر طاقم خطيب وعرضحالجيلر يغينی اولان بو اجتماعك مقصد حقيقيسی آلمانيايه اظهار محبتدن عبارتدی . متينغی يهوديلر آلنده بولنان بر غزته طوپلامشدی .... الخ

هيچده جدی برغزته‌نك باش مقاله‌سنه ياراشميه‌جق بوصاچمه‌لردن صوكره ، « نوويه ورهميا » ، خارجيه‌سنی پك چوجق ظن ايتديكی عثمانلی رجال دولتنی شو سوزلرله قانديرمق ايستيور :

« عثمانلی حكومت حاضره‌سی باشنده بولونانلر ، روسيه‌نك صرف آلتون دوستلغنه آوستريا وآلمانيانك ساخته سندلرينی ترجيحه ميال كورينيورلر . لكن بوده نهايت كنديلرينك بيله‌جكی بر ايش . »

بزم ناظرلر ، بو پترسبورغ غزته‌جيسنك ظنی قدر هر شيدن بی بهره بولنسه‌لر بيله روسيه‌ده صرف آلتونك هيچ تداولده بولنمايوب هر ايشك قائمه ايله قائم اولديغنی اولسون كوره‌مزلرميدی ، صانكه!..

« یاغمه یوق ! »

کوردیکمز ولایت غزته‌لری آره‌سنده وظیفه‌سنی الک‌ایی ایفا ایدن بزه قالورسه ، « اسکیشهر » آرقداشمزدر . ولایت غزته‌لرینک وظیفه‌سی ، اعتقادمزه کوره استانبول کونده‌لکلرینك سیاسی مقاله‌لرندن فکر و شکل اودونج آلارق ولایت خلقنك قفاسنی بك‌ده اکلایه‌میه‌جقاری وهله هیچ استفاده ایده‌میه‌جکلری ، عالمانه یازیلمش سیاست جهانشمول بندلری ایله‌شیشرمك دکلدر . احتیاجات محلیه‌دن کوروب ، اکلایوب بحث ایده‌رك ، هریازیدن اوقویوجیلره بر حصهٔ منفعت‌بخش ایتمکدر .

بزبویولده یازیلری ، انجق « اسکیشهر » ده بولیورز ، حتی « اسکیشهر » ك سیاسی مقاله‌لری‌ده ، صرف‌سوز اوله ، دیه‌سیاستفر - وشلق ایتمك ایچون اولمایوب ، برمقصد تعقیب ایدیله‌رك یازیلیور . باقکز ، مثلا مستان اسماعیل بك افندینك ، اشاغی‌یه بعض قسملرینی نقل ایتدیکمز ، باش مقاله‌سنه :

« آناطولی ، روم‌ایلی کبی‌ایکی مائل‌سطحدن عصرلرجه‌استانبوله آقان ثروت سیللرینك اوته‌یه بری‌یه صیچرایان بعض سرپینتیلری مستثنا اولمق اوزره هپسی دکزه ، مرمره‌دن پك چوق کنیش ، اوندن خیلی درین اولان سفاهت دریاسنه دوکوله‌رك قایناماش کیتمشدر .

انسانلغه یوکله‌تیلمسنه تاریخك حیرت ایده‌جکی غریب برتعهدله ، اوته‌دن روم‌ایلی ، بریدن آناطولی بیچاره‌لری ، شو بیزانس کبارلرینی بسله‌مك ، هم بریتیم ، بر دول ، بر کوتوروم کبی بسله‌مك ایچون عمرلرینی ، کونلرینی تلف ایتدکاری حالده ممکن دکل ، بو آج کبارلری دویوره‌میورلردی .

بزم اونلره ویردکلریمز ، برخراجیدی ، بر صدقه‌میدی بیلمم ؛ فقط اویله برتعامل‌حالنی آلمشدی که : هرنه‌مز اولورسه استانبوللیلرك آغیزلرینه آتمق ، - بزجه - بروظیفه ، الیمزده هرنه بولورلرسه چکوب آلمق - اونلرجه - برحق صیره‌سنه کیرمشدی .

اونلرك بزده یالکز حقلری واردی ، لاکین بوکا مقابل هیچ‌بر وظیفه‌لری یوقدی . بز چالیشوب چابالایوب بوتون قازاندیغمزی کندیلرینه تسلیم ایده‌جکز ، اونلرده دورت‌باشی‌معمور یاشایاجقلردی . بز اونلرك ایرادلریمیدق ، داوار سورولری‌میدك ، آربه‌لقلریمیدق ؛ نه‌لر ایدك ؟ بوراسی قطعیاً بللی دکلدی .

بز قازانه‌لم ؛ باشقه‌لری ییسین . بز حیوانلقدن بر پارمق ایلری کیتمه‌یه‌لم ؛ تك باشقه‌لری آدام اولسونلر ! قاعده‌سی ، چاپولجیلق ، یاغماجیلق ، دورینه عائد رزالتلردندی . مشروطیتك بزجه آکلا - شیله‌بیلیر معناسنی‌ده یاغما یوق ! تعبیرینك افاده ایلدیکی مفهومدر . مشروطیت دیمك یاغما یوق ! دیمکدر .

اویله ایسه ، بزه مکتب ، معلم ویرمه‌دیککز حالده کتیرك بقالم شو معارف تخصیصاتنی ! دیدیکزمی ، تخصیصات یرینه بو جوابی آلیرسکز : یاغما یوق ! . »

ناصل حکومت بورکی اطرافنه ییغیلانلرك ، سابق اولسون ، لاحق اولسون ، هپسنك قولاقلرینه کوپه ایدیلوب اصیلاجق قدر جوهرلی سوزلر دکلی ؟

شؤون

دولت‌عثمانیه :

مهم بر فتوا . — بوسنه مسلمانلری برده اسلام بانقه‌سی تأسیسنه احتیاج‌طویمشلر وفقط بانقه‌معاملاتنك شریعت اسلامیه‌جه‌وعدم جوازی ممالك اسلامیه‌ده مسائل مختلف فیهادن عد ایدیلمکده اولدیغی جهتله بوبابده مقام مشیخت اسلامیه‌دن استفتایه لزوم کورمشلردر .

مقام‌مشیخت سؤال‌واقعی دائرهٔ جلیلهٔ فتوایه حواله‌ایلمسی اوزرینه فتوا خانهٔ عالیدن ۲۸ شوال ۳۲۸ تاریخیله آتیده‌کی مذکره تحریر ایدلمشدر :

فوائد ومحسنات کثیره تأمین ایلیه‌جکی لدی‌المذاکره تبین ایلدیکی جهتله بوسنه‌ده بر اسلام بانقه‌سی تأسیسنك جواز شرعی‌یه مقارن اولوب اولمدیغی استفتاسنی متضمن ۱۰ شوال ۳۲۸ تاریخیله مورخ وفخرالدین دمیر ویك امضاسیله ممضی اوله‌رق مقام جلیل فتوا پناهیلرینه بالورود بیان مقتضای شرعیسی ضمننده فتوا خانه‌یه حواله بویوریلان عریضه مطالعه ایدلدی . معلوم عالیٔ شیخ‌الاسلامیلری اولدیغی اوزره مذکور بانقه‌یه تودیع واقراض وادانه وتبدیل ویا صور سائره ایله براقیلان و آلنان‌مبالغ خصوصنده مسائل شرعیه‌سنه توفیق معامله اولندیغی واز جمله ادانه واستدانه‌ده حاصل اوله‌جق نما الزام ربح یعنی فقهای کرامك بیان بیوردقلری طرقك بریسیله دور شرعی اجرا ایدلدیکی تقدیرده مشروع‌وحلال اولور ، اولبابده .

روسیه

تاشکندده ترك جاسوسلری (!) . — شکندده ترك‌جاسوسلری دیبه‌رك ۳ عربی پولیس توقیف ایله‌مش . بعده بونلری برلی مسلمانلردن بریسی بیوك پاره ویره‌رك کفالته آلمش .

بونی خبر ویرن « وقت » رفیقمز شو مطالعه‌یی علاوه ایدییور :

« تورك جاسوسلری بوراده نه کزر ! اولسه اولسه بدل طوپلامه‌یه کلمش آج آده‌لردر ... »

تاشکندده بوعربلرك توقیفندن بر آز اول ، عرب قیافتنده اوچ انکلیز جاسوسی توقیف اولندی دیه‌ده بر خبر واردی .

چین

ایلی ولایتی غزته‌سی محررینه مکافات . — چینده تورکچه چیقان ایلی ولایتی غزته‌سی محرری عبدالقیوم افندی قارده‌شمزه خاقان چین طرفندن خدمتی ترغیباً برکموش مدالیه اعطا اولنمشدر . صمیمیتله تبریك ایدرز .

انکلتره :

انکلتره‌نك ایرانی تقسیم تشبثنك نتایجی . — لوندره‌ده ساکن اسلاملر طرفندن عقد اولنان بر اجتماعده انکلتره‌نك ایرانده‌کی حرکتی

پروتستو ایدیله‌رك ایرانده‌کی عسکرینی چکمسی ایچون انکلتره حکومتنك روسیه نزدنده اعمال نفوذه دعوت اولنمسنه قرار ویرلمشدر .

« صباح » غزته‌سنه لوندره‌دن یازدقلرینه کوره ، شرق احوالی حقنده حکومتلرینك تعقیب ایتدیکی سیاستدن انکلیزلرك بعضیلری هیچده ممنون دکلدر . چونکه انکلتره بو حرکتیله طبق فرانسه کبی شرقده نفوذینی غائب ایدیبورکه بوندن انکلیز تجارتی منافی مدهش ضررلره اوغرامقده‌در. انکلتره روسیه ایله ائتلاف ایتدیکی زماندنبری زیاندن بشقه هیچ بر منفعت تأمین ایده‌مه‌مشدر . زیرا شرقلیلر روسلرك تعقیب ایلدیکی پانسلاویزم پولتیقه‌سندن پك زیاده نفرت ایدرلر وروسلرك اعمالکرده‌سی اولان بتون صنایعه خفی بویقوت یاپارلر . هیچ بر شرقلی کندیلرینك دشمن بی امانی اولان روسلرله انکلتره‌نك متفقاً حرکتنی نظر خشنودی ایله کوره‌مز . بناءً علیه روسلره قارشی آلدقلری وضعیت بارداً نه‌یی انکلیزلره‌ده تشمیله کندیلرنده بر مجبوریت حس ایدرلر . چونکه بر ملت ، هیچ بر حکومت دشمننك دوستنه نظر لاقیدیله باقه‌ماز . بوحاللردن شرقده اك زیاده استفاده ایدن وایده بیله‌جك اولان شبهه‌سز آلمانیادر . آلمانلر بصیرتکارانه بواتیقه‌لری سایه‌سنده نفوذلرینی ، منفعت اقتصادیه وسیاسیه‌لرینی کوندن کونه انکلیزلرك زیاننه اوله‌رق توسیع ایتمکده‌درلر . هرنه‌قدر استاندارد وسائر حکومت طرفداری غزته‌لر حکومتك حرکاتنی تصویب وشرقلیلری (ترکلرله عجملری) تقبیح وتنقیدده پك ایلری کیدیورلرسه‌ده لیبرال مطبوعات بالعکس حکومتی شدتله تنقید ایدرك شرقلیلرك بو حرکتلرنده ، یعنی اتفاق مثلثه تمایل ایلرلرنده حقلی اولدقلری وبوحاللره سبب ایسه روسیه — انکلتره ائتلافی اولدیغنی اعتراف ایتمکده وانکلتره‌نك ایران حکومتنه ویردیکی اولتیماتومی بتون بتون مضر عد ایتمکده‌در . چونکه لیبراللر بو اولتیماتومك اتفاق مثلث ایله انکلتره آره‌سنده شدتلی بر باب مخاصمه آچه‌جغنه وترکیه‌نك اتفاق مثلثله برابر حرکت ایده‌رك بالفعل مداخله ایله ایرانی حمایه ایتملرینه باعث اوله‌جغنه قانع اولمقده‌وبو سببله انکلیزلرك شرقده بر هزیمت سیاسیه واقتصادیه‌یه اوغرایه‌جغنه حکم ایتمکده‌درلر .

ایران :

سنی وشیعی نزاعی وروسیه سیاستی . — بوهفته‌نك یومی غزته‌لرنده آزربایجانده ١٣ سنی‌نك طهران حکومتی عسکری طرفندن قتل ایدلدیکلری خبرینی اوقودق . روس مطبوعاتی ایسه ، مطبوعات قسممزده مندرج اولدیغی وجهله ، سنی - شیعی نزاعنی اورته‌یه چیقاروب وحدت فکریه‌لری کیتدکچه قوتلەشن بو ایکی اوز قارده‌شی بربرینه دوشورمه‌یه چالیشیورلر . بو ایکی حادثه‌یی یان‌یانه قورسه‌ق ، واضح بر نتیجه الده ایده‌رز . شویله‌که : روسلر ضبط ایتمك ایستدکلری ممالك اسلامیه اهالیسی آراسنه اختلاف ونفاق تخملری صاچه‌رق مقصدلرینه واصل اولوق ایسترلر . بونك امثالنی متعدد یرلرده کوردك . مثلا : ١٩٠٦ سنه‌سی روسیه حکومتی قافقاسیه‌ده‌کی مسلمان وارمنیلر آراسنده‌کی جزئی اختلافی آله‌وله‌مش وبر سنه دوام ایدن وبیکلرجه خانمانی محو ایدن بر محاربه شکلنه تحویل ایتمش‌ایدی . بخارا‌ده ایسه سنی، شیعیلری بربرلرینه طوتوشدیردی. بو کبی فتنه‌کارانه ایشلرده روسیه حکومتی خیلی تجربه ومهارت صاحبی اولدیغندن ایرانده دخی وخیم بر نتیجه‌یه وارمسی محتمل اولان بر سنی - شیعه نفاق چیقارمه‌یه چالیشدیغی شبهه‌سزدر. موحدین متیقظ وآکاه بولنسونلر .

مکتبلر ایچون قبول اولنمشدر .

شمدی‌یه قدر مکتب کتابلری ایچنده اك اهمیت ویریلمه‌ین بر شی وارسه اوده علم حال کتابلری ایدی . اوته‌دنبری بالەنیلن بر اصولدن آزیچق ایلری‌یه طوغری کیتمکی دوشونمك زائد ولزومسز کورولویوردی . اولدقچه تحصیل کورنلرك بیله آکلامقده مشکلات چکه‌جکلری بر علم حال کتابی کور دکنکنی بلله‌ر کبی مکاتب ابتدائیه‌دن طوتوکزده تا عالی‌یه قدر کاه ملخص ، کاه مفصل ناملریله تدریس ایتدیریلور وزواللی چوجقلرمزه پاپاغان واری عینی شی هیچ آکلامه‌دن تکرار تکرار ازبرله‌تدیریله‌رك سرسمله‌شدیریلوردی . نتیجه‌ده ، دین جلیلمز حقنده هیچ بر فکر حاصل ایده‌مه‌ین بر چوق کنجلر یتیشیر و بیچاره‌لرك آجینه‌جق حاللری بتون عالم اسلامه داغ دوون اولوردی . . ایشته ، نسل احیر چوجقلرینك معلومات دینیه‌لرینك نقصانی قالمسنه اك مهم سبب تشکیل ایدن شو جهتی نظر دقته آلان صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سی هیئت تحریریه‌سندن حلیم ثابت افندی اشبو محذوری بر طرف ایتمك اوزره (عملی علم حال) نامیله بوسبتون باشقه ، فوق‌العاده نافع بر طرزده وغایت سهل‌الفهم بر کتاب یازمش، ومعارف نظارتجه مکافات نقدیه‌یه مظهر اوله‌رق مکتبلرده اوقونمق اوزره درس پروغرامنه ادخال ایدلدیکی کبی ، باب جلیل فتوا تدقیق مؤلفات شرعیه مجلس عالیسندن دخی بیوك تقدیرلره نائل اولمشدر .

کتاب ، طلبه ومعلملره عائد اولمق اوزره ایکی قسمدن مرکبدر : طلبه‌یه مخصوص اولان قسم ، چوجقلرك آکلایه‌جغی موضوعلر اولوب صرف تورکجه بر لسانله یازلمش لوحه‌لردن عبارتدر . معلملره عائد قسملرده‌ده بو موضوعلرك چوجقلره نه صورتله القا ایدیله‌جکی واضحاً کوسترلمشدر .

بوندن باشقه طبعنه‌ده صوك درجه اعتنا قلنمش وپك نفیس کاغده باصلمشدر . قاپ کاغدلری غایت کوزل ، ظریف رنکلی وچیچکلیدر . هر صحیفه سوسلو چارچیوه‌لر ایچنه آلنمشدر . حاصلی چوجقلرك محبت وشوقنی جلب ایچون شمدی‌یه قدر مکتب کتابلرنده کورولمه‌ین نفاست طبع جهتنه‌ده صوك درجه‌ده اعتنا ایدلمش وتقلیدلرینه میدان ویرمامك اوزره هرنسخه ناشرلرینك مهرلریله تختیم اولونمشدر .

اکر بزده اولادینك استقبالنی دوشونن بابالر ،طلبه‌سنك فکر آلمه‌سنی ایسته‌ین معلملر وارسه اونلره خطاباً شو کتابك بر کره کوزدن کچیرلمسی رجا اولنور .

کتاب صراط مستقیم اداره خانه‌سی طرفندن نشر ایدیلوب حکاکلرده شرق کتبخانه‌سی مرکز توزیع اتخاذ اولونمشدر . طلبه‌یه مخصوص قسمك فیئاتی (٤٠) معلملرك (١٠٠) پاره‌در .

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسؤل : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

صراط مستقيم
١٣٢٦

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار
جديه مع الممنونيه
قبول اولنور
....
درج ايدلمين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابوالعلا زين العابدين - ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در
....
قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريلرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١١٥ ١٥ ذى القعده پنجشنبه ٤ تشرين ثانى ٣٢٦ بشنجى جلد

مسائل

قولرايه دائر

آلديغمز مكتوبلرك برنده دنيورکه :

« برزمانلر مملكتده قولرا كبى ، وبا كبى مستولى برخسته‌لق كلنجه فداكارلق ياپيله‌رق پاره ايله حافظلر طوتيلير ، و مملكتك اطرافى دور ايتديريليردى . بوكون استانبولده ، جوار ولايتلرده قولرادن ايجه تلفات اولديغى روايت ايديليوركن هيچ اويله برتشبثده بولنمق كيمسه‌نك عقلنه كلميور . صراط مستقيم حكومته بواسكى ، فقط ديندارانه اصولى احيا ايتمسنى توصيه‌ده بولنسه بيوك برخير ايشله‌مش اوله‌جق ...»

أوت ، بويله براسكى اصول واردى ، لكن هيچ بر وقت ديندارانه دكل ايدى ! حكومت سابقه موقعنى تحكيم ايچون ملته صولت ايدن فلاكتلردن بيله استفاده ايتمك ايستردى ، يوقسه سارى خسته‌لقلره قارشى نظامات صحيه‌يى تماميله تطبيقدن باشقه برتدبير اوله‌مايه‌جغنى پك اعلى بيليردى .

ييلديزده يوكسك سسله تلاوت ايديلن بخاريلر خسته‌لغى دفع ايتمك ايچون دكل ، ساده دل خلقك حسيات دينيه‌سنى اوقشايه‌رق خلوصكار بر پادشاهه اخلاص جلب ايتمك ايچون ايدى . يوقسه برطرفدن تا روسيه حدودنده‌كى قولرانك كولكه‌سندن اوركه‌رك سراينده اك ضيق تدابير تحفظيه‌يى ايفا ايتديرن ؛ ديكر طرفدن كلخانلر طولوسى كتب دينيه‌يى جاير جاير ياقديران آدمك بخاريلره ، صلواة و سلاملره ذره قدر اهميت ويرميه‌جكنى آزبچق دوشوننلر پك قولاى كسديره بيليرايدى .

ايجه بيلملى يزكه كرك منفرد ، كرك سارى نه‌قدر خسته‌لق وارسه ، ازاله‌سى ايچون طبابتك توصيه ايده‌جكى تحفظى ، شفائى تدابيردن باشقه ياپيله‌جق برشى يوقدر . اساساً بركويلينك بيله يقيناً بيلمسى ايجاب ايدن بوبسيط حقيقت ، بزى اوته‌دن برى پك چوق آلداتدقلرى ايچون ، حالا اولانجه وضوحيله كوزيمزه چارپه‌ميور !

شريعت غراى اسلاميه‌نك طبابته نه بيوك بر موقع ويرديكنى هنوز بيليورزده صوكره ايكى اوچ رياكارك سوزيله ينه اوشريعته استناد ايدرك اك جلى حقيقتلره قارشى اغماض عين ايدييورز !

حضرت پيغمبر « جناب حق هيچ بر خسته‌لق ويرمه‌مشدركه دواسنى ده ويرمش اولماسين . اوحالده اودوايى آرامليسكز » بويوريور . طبابتدن باشقه برشى اولمايان علم ابدانى علم اديان قدر تقدير بويوران پيغمبردن اودوانك دعا كتابلرنده آرانمسى لازم كله‌جكى كبى براشارت ياخود برتصريح ايسه اصلا واقع اولمامشدر .

نه‌حاجت ! صورت قطعيه‌ده تحريم ايتديكى شرابى حاذق برطبيبك سوزى اوزرينه تحليل ايدن ؛ طبابتى على العاده صنعتلر درجه‌سنده طوتمق شويله طورسون ، تحصيلى فرض كفايه‌در ، دين بردين سماوى نصل اولورده اطبانك وظيفه‌سنه مداخله ايدر ؟

اعاظم اسلافك ترجمهٔ حاللرينى ، اثرلرينى اوقوركن پك چوقلرينك طبيب اولدقلرينى ، زمانلرنده‌كى ترقيات طبيه‌يى تماميله احاطه ايتمش بولندقلرينى كورميورمى يز ؟ حكماى اسلامدن طبابتله اوغراشان يالكز ابن سينا ايله ابوبكر رازى دكلدر . پك چوق اكابر امت عقلك ، نقلك بوصنعت جليله‌يه ويرديكى موقع حرمتى حقيله تقدير ايده‌رك فوق العاده چاليشمشلر ، بولندقلرى عصره كوره فوق العاده يارارلقلر كوسترمشلردر .

برزمانلر طبابتك اوقور يازار فرقه ايچون تحصيلى مجبورى

فنون صیره‌سنده بولندیغنه ایسه مدرسه‌لریمزك اسمی دلالت ایدییور.

هر کسجه معلوم اولان بو حقائق تکراردن مقصدیمز اوقومقله ، اوفله مکله خسته‌لق مداواتنه قالقیشمق ظن ایدلدیکی کبی دیندارانه براصول اولمدیغنی ، بزم دینمزه اصلا بویله برشی صیغما - یه‌جغنی سویله‌مکدر .

قرأن کریم خسته‌لره ، أولولره اوقومق ایچون نازل‌اولمامشدر. قرأنده‌کی شفا ، جهله‌نك آکلادیغی کبی دکلدر ! ..

فقره مشهور دریا : اعرابینك بری اویوزه طوتیلمش دوه‌لری ایچون حضرت علیدن دعا ایسته‌مش ؛ مشارالیه‌ده اویوزه قارشی اك مأثور دعالرك قطران قدرمؤثر اوله‌مایه‌جغنی سویله‌مشدر .

حاذق طبیبلریمز قولرایه قارشی اك‌نافع بر تدبیر شخصی وارسه اوده یه‌جکه ، ایچه‌جکه یعنی « حمیه » یه دقتدن عبارتدر ، دیسه باغیروب‌طورورکن‌حالا برچوغمز - متوکلاً علی الله - پیس‌بوغازلقدن کری طورمایور ! طوغریسی توکلی یك‌ایی اکلامشز !

الله‌عشقنه اولسون دین‌خالص ایله ریابی بربرندن آییره‌لم ؛ محض حیات اولان شریعت اسلامیه‌یی جهالتمزه ، مسکنتمزه ، حماقتمزه بر حجت کبی‌ایراد ایدوب طورمایه‌لم . لب‌شریعتی کتاب‌اللهدن ، سیرت رسولی حدیثدن آله‌مایه‌جقسه‌ق کتاب‌الله ایله ، سنت‌رسول ایله عامل اولان حقیقی مسلمانلری پیشوا اتخاذ ایده‌لم .

یوقسه دین ایله آره‌لرنده‌کی مسافه بعدالمشرقین اولان جهلهٔ جماعته،یاخود خذلهٔ امته اویه‌جق اوله‌رسه‌ق قولرلر ، وبالرحقمزده عین رحمتدر !

محمد عاکف

دارالخلافه‌ده معارف ابتدائیه

نك

حالی وصورت اصلاحی

— ۳ —

ثالثاً مکاتب ابنیه‌سی

بوبابده‌کی بیاناتمی ایکی قسمه تفریق ایله اولا مکاتب رشدیهٔ رسمیه وثانیاً مکاتب ابتدائیهٔ اوقافیه حقنده بسط مطالعات ایلیه‌جکم .

مکاتب رشدیه‌دن برقاچی مثلا ایوب ، بکلربکی ، فیضیه رشدیه‌لری مستثنا اوله‌رق متباقیسنك بولندیغی بنالر واسع وقابل استفاده برحالده درلر . فقط بونلرده هرسنه جزئی برمصرف اختیاریله محافظه‌سی ممکن ایکن اهمال وعدم دقت نتیجه‌سی‌اوله‌رق خرابه یوز طوتمشلردر بو بنالرك بعضیسنده آقینتیلر حاصل اولمش ،کیمنك دیوار وسقفلری چاتلامش اولدیغندن تعمیروترمیم اولنه‌رق‌بونلردن استفاده قابل ایسه‌ده بتون بتون مشرف‌خراب اولمش اولان برقاچ مکتب رشدیه ایچونده مساعد ومکمل بنالر جزئی مصرفله بالسهوله تدارك اولنه‌بیلور . بو خصوص معارف نظارتجه اصلاداعیٔ مشکلات دکلدر .

مکاتب ابتدائیهٔ اوقافیه‌یه کلنجه معلوم اولدیغی اوزره درسعادتده موجود بونوع مکاتب‌اون ایکی مرکزه منقسمدر. مراکز مذکوره‌نك حاوی اولدقلری مکاتبك عددی حد اعظمی اوله‌رق قرق بر وحد اصغری اوله‌رق اون آلتی‌در . بو مکتبلرك کافه‌سی تاریخ عثمانینك عظمت وشاننه برر تمثال مجسم وشاهد بی‌مثلدرلر . بونلرك آره‌سنده اویله‌لری واردرکه تاریخ تأسیسی تا زمان مسعدت اقتران حضرت فاتحه قد یوکسه‌لیور. عثمانلی ایمپراطورلغنی وجوده کتیرن وعثمانلولغك نام وشان علویت نشانی اعلا ایلین رجال دولتك کیم بیلور قاچی بو مکتبلرده یتیشمشدر .

بو بنالرك قیمت تاریخیه‌سی بونلری حال اصلیلرینه وطرز معماریلرینه خلل کتورمکسزین صیانت وحسن محافظه ایلمك بر ملتك وظائف مقدسهٔ وطنیه‌سی ایجاباتندن‌در . بونلرك بر چوغی مشرف خراب اولمش وغیر قابل استفاده بر حاله کلمش ایسه‌ده طلبه‌سنی استیعابه کافی ویالکز بر از تعمیر وتوسیعه محتاج اولان‌دیکر بر چوقلریده روح مات کبی متین وقائم‌درلر . بونلری علی حاله ترك ایتمك بونلردن استفاده چاره‌سنی دوشنمامك تاریخ نقطهٔ نظرنجه طوغریسی غیر قابل عفو بر خطادر .

بو مکاتبدن نه صورتله استفاده ایدلمك لازمکلدیکنی أثریمزه بر تفصیل بیان ایلیه‌جکمدن شمدیلك بوقدرله اکتفا ایتدم .

نتیجه :

شمدی‌بورایه قدر بسط وتمهید ایتمش اولدیغمز ملاحظاتی مجملاً تکرر ایله‌دیرزکه«استانبول سکنهٔ مسلمه‌سی‌بیننده معارف عمومیه‌مزك تنسیق واصلاحی ،متین‌ومکمل اساسلراوزرینه‌تأسیسی‌ایچون‌اقتضاایلین باجمله عناصرمادةً ومعناًموجودایسه‌ده‌بوعناصربرخانه‌انشاسی‌ایچون‌اولجه‌اولان ترتیبسزبرصورتده‌بربری اوزرینه یغیله‌رق بر کومه حالنی کسب ایتمش لوازمات‌انشائیه‌یه مشابه اولوب بولوازمات انشائیه‌یی براهنك تام ایله یکدیکرینه مزج ایتمك‌ایچون نصل ماهر بر معماره احتیاج مس ایدر ایسه عناصر مذکوره‌یی‌ده اویله‌جه بر آهنك تسلسل ایله یکدیکرینه مزج ایدرك استفاده ایده بیلمك ایچون فوق‌العاده بر صمیمیت جدیه ومهارت ووقوف کامله ایله‌چالیشه‌جق ارباب حمیت لازمدر .

اصول تدریس وهیئت تدریسیه

استانبول مکاتب اسلامیه‌سنك کافه‌سنده تعقیب ایدیلن اصول تعلیم وتدریس همان بوندن ایکی یوزسنه مقدم ممالك غربیه‌جه تعقیب اولنان « سقولاستیك » یعنی اصول‌وقاعدهٔ عتیقه‌دن بشقه برشی دکلدر اوتاریخدنبری فن تدریس وتربیه‌جه حیزارای حصول اولان ترقیات وتکاملدن استانبول مکاتبی بتون بتون بیکانه ومحروم قالمشدر. سقولاستیك اصولنك روح واساسنی قوای بشریه‌نك کافه‌سندن قطعاً للنظر مجرد قوهٔ حافظه‌یه استناد ایتمکدن یعنی بر درس ازبرلمکدن عبارتدر ایشته غایت سقیم و چیقمز بریول !! حالبوکه ایکی یوز سنه‌دنبری اوروپاده برچوق داهیلر یتشه‌رك اسقولاستیك اصولنك نه درجه‌مضر

نه‌قدر بی‌سود ومخالف طبیعت ومخرب وجود و دماغ اولدیغنی اثبات ایتدیلر . وعلی‌التدریج « پسقولوژی » یعنی « علم احوال روح » و « فیزیولوژی » یعنی « علم احوال وجود » و یاخود « علم وظائف الاعضا » نام فنلرینه استناد ایدرك « پهداغوژی » یعنی «علم تعلیم و تربیهٔ اطفال » فن مهمنی وجوده کتوردیلرکه بو کون اوروپانك کافهٔ ترقیات وتکملاتنه مصدر اولان بوفن جلیلدر. مع‌التأسف مکاتب عثمانیه شو تحولات وتجلیات عظیمه‌دن بالکلیه محروم یولنیور . اسکی سقولاستیك اصولی بوراده من‌القدیم تعقیب وتطبیق اولنه‌کلیور .

بو اصول سقیم ملت نجیبهٔ عثمانیه‌نك ترقیات وتکاملاتنه وسعادت ورفاهیتنه والحاصل هر درلو اسباب ووسائل مدنیه‌سنه حائل وقوهٔ مدرکه ،قوهٔ مفکره ،قوهٔ منطقیه وقوهٔ تنقیدیه کبی قوای بشریه‌یی هالك اولدیغندن اولاد وطن طبعاً وفطرةً ممتاز بولندقلری قوای دماغیهٔ عقلیه وقلبیه‌یی بو اصولك نتیجهٔ سیئه‌سی اوله‌رق غائب ایده‌رك عادتا بر ماکنه ویا پاپاغان درکه‌سنه تنزل ایدیور . مکاتبك احوال وخصوصات سائره‌سی‌ده بوکا مقیسدر . برکره بر مکتبه کیدوب بر صنفه داخل اولکز ، کوره‌جککز شی برشماته ، بر قیام ، چوجقلر ویریلان بر امر اوزرینه درحال آیاغه قالقیورلر .

« دستها بر سینهٔ اطاعت » « سرها بر کردن عبودیت ! » ایشته بو اصول تربیه نتیجه‌سی اولمق اوزره چوجقلرك شخصیت ومعنویتلری محو اولوب کیدیور . بتون سیالر ، قفالر یکنسق اوله‌رق اوان طفولیت وشبابه مخصوص اولان بشاشتدن ، شطارتدن بیله اثر قالمیور . شو صنعی وضعیته قارشو انسان نه یاپه‌جغنی بیله‌میور : تعجبمی ایتملی ، یوقسه تأسفمی ؟ بو مکتبلر محل تدریسمیدر ، یوخسه طابور الایلریمیدر؟ عاجزلری شو حاللری کوردیکمده اغزیمدن بلا اختیار « استبداد وار تجاع ایچون نه مساعد برزمین ، نه ایی بر تربیه » سوزلری چیقدی . صکره نظر دقتمی جلب ایدن شی معلمك صنفده اخذ ایلدیکی طور متحکمانه ومتغلبانه‌سی اولدی . یازان ، بوزان ، قونوشان ، سؤال ایدن هپ معلمدر . بو حال ایسه تعقیب ایدیله‌کلن مسلك سقیم تحصیل وتربیه‌نك بر نتیجهٔ غریبی وغیر منفکی‌در . درس تعلیم وتفهیمدن دکل اساساً تلقین وتلهیمدن عبارتدر . سقولاستیك اصولنك اساسنی تشکیل ایلین‌ده دوقتیف یعنی قواعد واصول عمومیدن تفرعات وجزئیات استکناهی کبی بر درس تقریر ایلمك مسلکی مکاتب عثمانیه‌ده عنعناتیله جاریدر . الفبادن بدأ ایله صرف ونحو عثمانی عربی ، فارسی ، حساب ، جغرافیا ، هندسه والسنهٔ اجنبیه وارنجه‌یه قدر کافه‌سی شو اصول اوزره تدریس اولنیور .

مثلا احوال اسم ، بر ترکیب اضافی‌یی ، ضمیرك انواعنی بیان ایدن معلم چوجقلره رهبر اولوب « اندوقتیف » اصولی اوزره طلبه‌نك آکلایه بیله‌جکی بسیط بر صورتده سرد مقال ایده‌جك یرده بر طاقم تعبیرات مهمه واصطلاحات عجیبه استعمال ایدیور وامثله ایراد ایده‌جکی وقت کتابده مندرج بر قاعده‌یی ، بر مثالی ارائه ایدیور . طلبه آکلایه‌میور . لکن ایکنجی کونی نوط آلمق نیتنده بولنان جواب اعطاسنه مجبور اولدیغندن بو قاعده‌یی دها مغلق ومشکل بر کتابدن آکلامیه‌رق مثاللریله ازبرلیور .

ویچاره بو قواعدی پاپاغان کبی تکرار ایدیور . فقط جواب ویررکن قونوشور کبی یواش یواش ویره‌میوب آکلایه‌مدیغندن پاپاغان آساکگه‌لیه‌رك سویلیور . بو آرالق طلبه‌دن ازبرله‌مش اولدیغی درسی بشقه صورتده تعریف ایلمسنی وکندیلکلرندن مثاللر ایراد ایتملرینی طلب ایده‌جك اولور ایسه‌کز بیچاره کوزلرینی آچوب سزه متحیرانه بر صورتده باقیور . چونکه اوقودیغی شیدن برشی آکلایه‌مامشکه سزه لسانی دوندیکی قدر آکلاته بیلسون . اویله حاللره تصادف ایتدم‌که آچیامق قابل دکلدر . چوجوق درت سنه مکتبه دوام ایتمش اولدیغی حالده حالا بر غزته‌یی سربستجه قرائت ایده‌میور . مکاتب ابتدائیه‌ده « اصول صوتی » دن اثر بیله یوقدر . کونلرجه ، هفته‌لرجه ، آیلرجه ، حتی ییللرجه «ب» اوستون ، «ب» اسره‌دیه طوروب قالمش وخوجه هرنه قدر تعلیم ایتمش ایسه آنی ازبرله‌مش . ایشته بتون معلومات ابتدائیه‌سی بوندن عبارتدر .

معلم افندی ایسه اولجه تام الثی آی ا ، ب ، ت ، الخ دیه اوکره‌تمش صکره سنه‌لرجه چالیشیرکه بو اوکرتدیکنی چوجقلرك ذهنلرندن چیقارسون وبونلرك بر راسم اولوب اصول قرائتجه دیکر بر صورتده تلفظ ایدلمسی لازمکله‌جکنی چوجغه آکلاتسون . برده مکاتب ابتدائیه ورشدیه‌ده صرف ترکجه یازلمش کتابلر اوقوتدیریلمیور معلملر ایشته بو سببه مبنی طلبه تقریرینی وآلت کتابلرنده یازلمش شیلری آکلامیور .

رشدیه‌نك ایکنجی صنفنده طلبه‌دن بری علم حالدن ایراد اولنان بر سوأله جواباً «جانب الهیدن انزال ایدلمش کتب مقدسه» جوابنی ویریوردی . عاجزلری « جانب الهی » « انزال » « مقدس » کله‌لرینك معنالری نه اولدیغنی سؤال ایتدم صنفده چوجقلردن هیچ بریسی بو سؤاله جواب ویرمکه مقتدر اوله‌مدی . جغرافیا درسنده دیکر بر طلبه کرهٔ ارضك کندی محوری اطرافنده حرکت ایتمکده اولدیغندن بحث ایلدیکنده الده بولنان بر کتابی ارائه ایله بو کتابك محوری نره‌سی اولدیغنی صوردم چوجق کتابك جلیدر دیدی . دیکر بر صنفده جغرافیا درسی اثناسنده شاکرد « منطقهٔ شمالی » « منطقهٔ غربی » دیه جواب ویریوردی . « منطقه » نه‌در دیه صوردم . طلبه‌دن بعضیسی « منطقه » صوغوق دیکرلری « صیجاق » وکیمیسی‌ده « آسمان » در دیه جواب ویردیلر . عینی حال حساب ، هندسه درسلرنده‌ده واقع اولدی . شو علملر غریب بر صورتده تعلیم وتدریس ایدیلیور . اصلا تطبیقات جهتنه دقت واعتنا ایدلمیوب یالکز اصول وقواعد ازبرلتدیرلمکله اکتفا قلنیور ازجمله مکاتب ابتدائیه‌ده شاکردانه علم حسابدن خانه‌لر کوستریلورکن احاد عشرات مأت دیه تلقین اولنیور . حالبوکه چوجق بونلرك نه اولدقلرینی بیلمیور واوچ خانه‌لی بر رقم یازدیردقده شو رقمده قاچ عشرات قاچ مأت اولدیغنی صوردیغمزده جواب ویرمکدن عاجز قالیور . چوجق اعمال اربعه‌یی وبونلرك میزانی اصولاً قاعدةً کوزلجه اوکرنمش فقط اعمال اربعه اوزرینه بر مسئله مثلا سکز ارقداش بر باغه کیروب نصفی بشر دیکر نصفی‌ده دردر الما آلمشلر . عجبا بونلرك هپسی قاچ الما المشلردر . دیه صوره‌جق اولسه‌کز جواب ویره‌میورلر چونکه

مسئله‌نك قشرنده طولاشیلوب لبنه نفوذ ایده‌بیله‌مامشدر. مكاتب رشدیه‌دن برنده ایكنجی صنفده حساب درسنده بولندم. معلم افندی سیاه تخته اوزرینه بویدن بویه ارقام یازمش طلبه‌یه اوقومسنی امر ایتدی. چوجق تخته‌یه بركو كزدیردی پاپاغان كبی ازبرلمكه آلشمش، قولاقلری طولمش اولدیغندن درحال احاد عشرات مأت الف میلیون میلیار تریلیون قاتریلیون كنتریلیون الخ دیه اوقومغه باشلادی. حیرت ایتدم چونكه عاجزلری پترسبورغ هندسهٔ عالیه مكتبنده بولندیغمدن او ارقامی بردنبره اوقویه‌میه‌جغمی وجداناً اعتراف ایتمك مجبوریتنده ایدم. معلم افندینك مساعده‌سنی استحصال ایدرك همان چوجقدن برسنه‌ده قاچ دقیقه اولدیغنی صوردم، شاكردم متحیر قالدی او كز تعدیلر افندم دیدی معلم افندی ایسه كچن سنه امتحان اثناسنده كلمش اولان هیئت ممیزه‌نك حساب درسنده طلبه‌یه تعداد ارقام بحثندن بشقه بر شی صورمامش اولدیغنی و بو بحثی بیلمیان طلبه‌یه صفر ویره‌رك صنفده قالملرینه سبب اولدیغنی وایشته بو سببه مبنی بو سنه تعداد ارقام بحثنه پك زیاده دقت ایدلدیكنی سویلدی. عربی فارسی فرانسز لسانلرینك تعلیم وتدریسنده شو اصول سقیم دها شدتلی بر صورتده تعقیب اولنیور تطبیقات جهتی كلیاً متروك قالمشدر یالكز قواعدك ضبطندن نه حاصل اولور! برده فرانسزجه؛ مكاتب رشدیه‌نك یالكز صوك صنفلرنده هفته‌ده ایكی دفعه تدریس ایدلمكده اولدیغندن بوندن اصلا استفاده اولنه‌میور مادامكه فرانسز لسانك تدریسنه احتیاج واردر شو حالده یا جدی بر صورتده تعلیم ایتدیرملی ویاخود مكاتب رشدیه‌دن بو درسی طی ایدوب مكاتب عالیه‌ده واسع بر مقیاسده كوسترملیدر. الده موجود پروغرام موجبنجه رشدیه‌لرده فرانسزجه هفته‌ده ایكی دفعه تدریس اولندیغندن تضییع اوقاتدن باشقه بر نتیجه حاصل ایتمز علم اخلاق، علم اشیا، معلومات مدنیه درسلرینه كلنجه بو علملرده همان ازبر اصولی اوزره وطلبه‌نك اكلامیه‌جغی بر طرزده تعلیم اولندیغندن صرف اولنان اوقات ومصرف نسبتنده بر استفاده اولنه‌میوب «نقش بر آب» قبیلندن اوله‌رق شاكردانك حجیرات دماغیه‌لرنده مطنطن ومشعشع بر طاقم الفاظ وتعبیرات منقوش اولمقدن بشقه بر نتیجه حاصل اولمیور.

احمد آقایف

لطائف عربدن:

كشی زاده‌لر

حجاج، ضابطه مأمورینه یاتسودن صوكره شهری طولاشه‌رق كیمی سرخوش كوررسه بوینی اورمه‌سنی امر ایتمش.

نه‌قدر فضله قفا كسرسه افندیسنك یاننده اوقدر فضله اعتبار قازانه‌جغنی بیلن بوحایدود همان اوقشامدن پاچالری صیغایه‌رق بوجاق بوجاق سرخوش آرامایه باشلامش.

حریف مملكتك اوته‌سنی بریسنی طولاشیركن برده باقش كه: اوچ دلیقانلی ایكی طرفه یالپا اوره‌رق، كیدیور؛ برمحله چوجغی‌ده بونلری دالغه كبی هر طرفدن قوشاتمش «یوها!» كلبانكیله تشییع ایدییور!

مأمور همان دلیقانلیلری توقیف ایدرك: «سزكیم اولیورسكزكه امیر حضرتلرینك فرمانه عصیان جرأتنده بولونیورسكز؟ سویلیك باقه‌یم!» دینجه ایچلرندن بری شو بیتی اوقومش:

انا ابن من دانت الرقاب له
مابین مخزومها وها (شمها)
تأتیه بالرغم وهی صاغرة
یأخذ من مالها ومن دمها

[هاشمیلردن اولسون، مخزومیلردن اولسون، كیمسه یوقدركه كلوب ده بابامك اوكنده بویون اكسون. بن بوتون اشراف وقبائلك مالنه، قاننه تصرف ایدن بر آدمك اوغلی‌یم.]

آكلاشیلدی: بواوغلان مطلقا امیرالمؤمنینك پك یاقین اقرباسندن اوله‌جق..

یا سن كیم اولیورسك باقالم دیه ایكنجیسنه صورونجه اوده شو قطعه‌یی انشاد ایتمش:

انا ابن لمن لاتنزل الدهر قدره.
وان نزلت یوماً فسوف تعود.
تری الناس افواجاً الی ضوء ناره
فمنهم قیام حولها وقعود.

[بن خوان انعامی هیچ توكنمین بر آدمك اوغلی‌یم. بابامك تجره‌سی هرزمان قاینار؛ بركون اوجاقدن اینسه ایرتسی كونی ینه چیقار؛ كیجه كوندوز یانان بواوجاغك ضیاسنه طوغرو خلق آقین آقین كلیر؛ برقسمی آیاقده، برقسمی اوطورمش اولدیغی حالده او آتشك اطرافنی قوشاتیر]

غالبا بوده اصیل بر خاندانه منسوب اوله‌جق.. ایلیشمه‌یه كلمز..

بونلری آكلادق فقط سن كیمسك سؤالنی اوچنجیسنه توجیه ایدنجه اوده شو بیتی سویلر:

انا ابن لمن خاض الصفوف بعزمه
وقومها بالسیف حتی استقامت
وركباه لاینفك رجلاه منهما
اذا الخیل یوم الكریهته ولت.

[بن او آدمك اوغلی‌یم كه دوشمن بر عزم ایله صفلرك ایچنه طالار؛ قیلیجیله اونلره ایسته‌دیكی استقامتی ویرر. میدان محاربه‌ده آتلر كری دونمك ایستسه بیله بابامك آیاقلری اوزنكیدن اصلا آیرلماز.]

مطلقا بواوغلانده سردارك چوجوغی‌در... ضابطه مأموری سرخوشلرك اوچنی‌ده بربره قاپایه‌رق صباحلین وقعه‌یی حجاجه آكلاتیر. حجاج اوچنك‌ده حضورینه چیقارلماسنی امر ایدر. مكرسه بونلرك برنجیسی حجامتجی اوغلی، ایكنجیسنك باباسی بقله‌جی [عربلرده صرف قورو بقله پیشیرن آشجیلر واردر] اوچنجیسنك‌ده چولها ایمش!

حجاج چوجوقلرك فصاحتنه حيران اوله‌رق مجلسده كيلره ديمشكه:
كورديكزيا ، اولاديكزه ادبيات اوكرديكز. والله اديب اولماسه‌لردى
شيمدى بونلرك اوچنك‌ده بوينى اوروردم .

محمد عاكف

بسم الله الرحمن الرحيم

سبحانك لاعلم لنا الا ما علمتنا انك انت العليم الحكيم ، فجعلناها نكالاً لمابين يديها وما خلفها وموعظة للمتقين .

نحن نبحث ههنا فيما تسر قلوب المؤمنين من اهل القبلة فى اقطار الارض اجمعين وهو الامر الذى يرجى لديه جمع الكلمة وتضاعف القوة ونجاح الامة المرضية لله تعالى والسارة لروح حضرت المصطفى عليه صلوات الله الاوفى كيف لا ؟ ووصاياه المالئة الكتب والدفاتر تحث على اجتماع الكلمة واتحاد الوجهة واكمال الالفة وايفاء الخضوع والاطاعة للقوانين التى تهدينا الى سواء سبيل التمدن فلنتفكر بتلك الاحكام التى سنها الله تعالى فى هذا العالم أيوجد سبب للقوة والنجاح والعمران والفلاح مثل الاتحاد والاتفاق والائتلاف فى شريعة واحدة؟ أيتكفل بسعادة البلاد غير التواصل والانقياد فى شريعة واحدة ؟ أيمكن محو النفاق والشقاق لامة من الامم الا التوسل الى شريعة واحدة كلا ثم كلا ان تلك الاسباب الادارية التى وضعها الحق مطردة الانتاج لهاتيك المسببات المحمودة وكل عاقل لبيب وفطن اديب وسياسى نجيب يسعى وراء تلك الوسائل والوسائط الميمونة خدمةً لاخوانه المسلمين كيف لا؟ ان جماعة المسلمين مرتبطون باقرب الروابط وهى اقرب مراتب التواصل الذى سنه الله تعالى بين الامم الا وهى الاخوة الدينية نعم ! فقد فرض الله سبحانه بين كل فرد من افراد المسلمين اخوةً جامعةً لايمكن انكارها ولا التنحى عنها الا بعد التجرد عن ذات الدين . ولاشك ان تلك الاخوة اثبت حكماً من الاخوة الصلبية النسبية . اذ الاخوة الصلبية يمكن انكارها ويحتاج فى اثباتها الى شهود عدول او تواتر او غير ذلك من الاسباب ويمكن للقاضى ان يتردد فى قبول الدعوى او عدم قبولها بحسب الاحوال والعوارض .

على العكس من الاخوة الدينية العمومية فان التردد فيها كفر مطلق مالم يكن مرتابا فى صدق اسلام احد الفريقين . والفرق بين هاتين الاخوتين عظيم جداً متى علم كل العلم ظهر للمنصف قدر اهمية الاخوة الدينية والصلبية فما هى الا بحكم الله تعالى لان الاخوة الدينية موجبها الحكم الالهى الاقدس بالصورة المشروعة التى اختص بها المسلمون من نوع البشر . فنحن معاشر الاسلام قد فرض الله علينا الاخاء بان نعتقده بيننا بجميع احكام الشرعية المقررة كما فرض علينا الصلاة والصيام والزكاة والحج وغيرها من الامور الدينية التى يكفر منكرها بجماع اهل القبلة. وذلك لان حكم الاخاء قد ورد به النص الكريم فى القرأن العظيم بقوله تعالى (انما المؤمنون اخوة) وقال فى مقام الامتنان (واذكروا نعمة الله عليكم اذ كنتم اعداء فالف بين قلوبكم فاصبحتم بنعمته اخوانا) وقال ايضا يذكر بحقوق الاخاء اثناء التخاصم تخفيفا للبغضاء بقوله (فمن عفى له من اخيه الخ) وقال فى الزجر عن الغيبة من اخيه (أيحب احدكم ان يأكل لحم اخيه ميتا) وقال ايضا فى الامر بالاصلاح بين الاخوين :

(فاصلحوا بين اخويكم) والايات الواردة فى هذا الباب كثيرة كلها تدل على احكام الاخوة ووجوب رعايتها فى جميع الاحوال والاوضاع دلالةً قطعيةً على طريق الاستدلال بعبارة النص لا سبيل لاحد انكارها وانها لا تنفسخ لا فى حالة السلم ولا الحرب والخصام وغيرها واما الاحاديث الصحيحة التى وردت فى هذا البحث كثيرة ايضا خصوصا مارواها اصحاب امهات الحديث . منها مارواه البخارى فى صحيحه فى كتاب المظالم عن ابن عمر رضى الله عنهما عن النبى صلى الله عليه وسلم بانه قال (المسلم اخوا لمسلم لا يظلمه ولا يسلمه ومن كان فى حاجة اخيه كان الله فى حاجته الخ وفى كتاب الايمان عن انس رضى الله عنه عن النبى عليه السلام (اخوانكم خولكم جعلهم الله تحت ايديكم الخ) ومنها ايضا ما رواه البخارى والمسلم فى كتاب الايمان عن انس رضى الله عنه عن النبى عليه السلام (لايؤمن احدكم حتى يحب لاخيه مايحب لنفسه) ومنها مارواه البخارى فى كتاب الادب والمسلم فى كتاب البر عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم (اياكم والظن فان الظن كذب الحديث ولا تحسسوا ولا تجسسوا ولا تباغضوا ولا تخاصموا ولا تحاسدوا كونوا عباد الله اخوانا)

ومن اطلع على كتب احاديث الشريفة عرف مقادير اهمية الاخاء الدينى ومادعى اليه النبى عليه السلام من شانه . ثم نقول انه اتفق عموم اصحاب رسول الله ان النبى عليه السلام آخى بين كل غنى وفقير من المهاجرين عند تقرر الهجرة من مكة الى المدينة المنورة ثم آخى كذلك بين كل وضيع وشريف من المهاجرين والانصار بعد حلوله المدينة . فصح ان الاخاء العمومى قد ثبت فى الدين بما ثبت غيره من الفروض الشرعيه وان الفرض يثبت ولو بنص اية واحدة كالصوم ويشرح اجماله النبى صلى الله عليه وسلم باقواله وافعاله ولما كانت تلك الايات المذكورة من قبيل الاستدلال بعبارة النص لا باشارته وشرحها النبى عليه السلام بقوله (كونوا عباد الله اخوانا) وبفعله لما اخى نفسه مع على كرم الله وجهه فالعمل بماسيق الكلام له فرض بالكتاب والسنة وحكم الفرض هو حصول العلم القطعى بثبوته و يجب اعتقاد حقيقته مع عمله ويكفر جاحده ويفسق تاركه بلا عذر فيا معاشر المسلمين ! ماالذى يمنعكم عن الاخوة كيف لايدعى كافراً الذى جحد الاخوة المفروضة بين كل فرد من افراد اهل الدين كيف لا ؟ والاخاء امر به الله النبى وعمل به وعممه بين اخص الامة من الصحابة من المهاجرين والانصار . فبذلك تعلم ايها الاخ اللبيب وفطن الاديب ! ان كافة المسلمين انما كانوا وحيثما سكنوا يجب عليهم رعاية احكام الاخاء ولايهمنا معشر اهل الحق ان يهمل فرض من قبل اهل القصير واصحاب القصور . فان كل حقيقة هى ثابتة فى حد ذاتها مع صرف النظر عن وجود من يعلمها اويعمل بها املا . كما لولم يود احد مااوجب الله عليه فان ذلك لايسقط عنه . كذلك شان الاخاء فان عدم العمل به عند اهل القطيعة والضياع

لايستلزم استنساخ أحكامه وتبدل حقيقته .

فاذا علمت ذلك فنقول ان بمقتضى حكم الاخاء الدينى بين المسلمين حكم الله وهو احكم الحاكمين بنسخ العداوات الجنسية فيما بينهم لاتمام الاخوة فجنس الانسان وفصله الذى اتفق عليه العموم الناطقية فاذا صح ان عموم الانسان نوع صح ان ماتحته لايكون جنسا مطلقا . وعليه فتسمية الشعوب والقبائل بالاجناس تسامح غير صحيح لانه غير قابل التعقل حتى عند المعنويين المحض . فلذلك لم يرد فى القرآن لفظ الاجناس عن الناس ولكن ورد لفظ امم وشعوب وقبائل وغير ذلك ماعدا لفظ الجنس . وان القبائل والشعوب والقوميات المتعددة فى العائلة الادمية لاتنافى التوحد القائم بين جميع الافراد اذا لمغايرة مغايرة عرضية واختلاف الاقوام باللغات هى عارية وتعليمية فكما جاز للعربى مثلا معرفة التكلم بلغته يجوز ان يشاركه غيره فيها وان يشارك هو غيره فى لغة من اللغات . وقس على ذلك التغاير فى الالوان والاشكال فلاشك انها من تأثيرات الجوو الاقاليم بمقتضى الحرارة والبرودة وغيرهما من اسباب عرضية لادخل لها فى الحقيقة الذاتية ولا الجنسية وان الفضائل والرزائل والرزايا والمزايا لاتحقق لها فى القومية والقبيلة والعشيرة انما هى متعلقة بالاشخاص وصادرة منها . ولما كان الدين جاء لاصلاح الخليقة ومحق العادات الرذيلة وبيان الحقيقة وكانت غاية الاصلاح انما هى تعمم الفضيلة وانسلاخ الرذيلة نهى الله سبحانه وتعالى عن التعالى بالشعوب والقبائل والتنابز بالالقاب والعتو بالبغى والفساد وعن اعتصاب القومى ومتفرعاته لتكون سببا للتعارف الذى ذكره الله عزوجل ومؤديا للاخوة والاتفاق فيما اجتباه الله تعالى بقوله (انا كرمكم عندالله اتقاكم) والتقى هو المطيع المنقاد الى كافة احكام ماامره الله المتكفلة بانتظام العالم الهادية الى سواء سبيل العدالة والمساواة فمن كان تقياً (عربيا كان او عجميا ، هنديا وتركيا ، غنيا اوفقيرا من غير تفريق قبائل وشعوب) هو عندالله اكرم وللاخوة اقوم . وفى الاية اشارة بان لايجوز لاحد ان يفتخر بسبب من الاسباب او يرجح نفسه على غيره لنوال حق اولسقوط حق من الحقوق على صورة غير مشروعة توحيداً لشمل الامة المختلطة من العناصر المختلفة الكائنة بين المسلمين . والحكمة فى ذلك ان كل مجتمع لايمكن ان يصلح حاله ويرتقى شانه الا اذا تمت بين افراده اسباب التعاون ولاسبيل الى ذلك الا بتمكين قواعد الوحدة والاجتماع فى العمل والانتفاع بالثمرة لتقابل الحقوق فى المعاملات والواجبات فى الحدود . ولا امكان لذلك الا بالعدل الممكن والتعاون والتفاضل بحسب الاستحقاق على ماقرره الشرع حتى تتجه امال المتفعين اولاً الى حوز الاستحقاق بالصورة المشرعة . وتنقطع امال الاستفادة من غير الوجهة الصحيحة فينشأ بذلك بين الناس فكر المسارعة الى الخير والتباعد من الشر لتيقن النفع فى الاولى والضرر فى الثانية فنحن الآن لاننكر اعتبار النسب وشرفه فان للنسب اعتباراً وشرفاً عرفاً وشرعاً (وهذا مستغنٍ عن البيان لكنا نقول اذا جعلت القومية او العائلة او القبيلة والفصيلة والعشيرة شرطا لنوال حق اولسقوط حق امتنع على افراد غيرها النوال وحتم ذلك السقوط . لان السعى والاجتهاد لايوصلانهم الا الخروج من ذلك الشرط فتنصرف الهمم من طلب الفضيلة التى كانت تؤهل لذلك النوال .

اوتحمى من ذلك السقوط ولاتحاشى الرذيلة التى كانت تعد مانعة النوال لامتناعه من وجه آخر . اوالتى كانت تقتضى سقوط ذلك الحق اذهو قد سقط من وجهٍ ثان كما لايخفى . وهو الحد الفاصل بين المجتمع وبين السعادة الممكنة او التوقى فيها باى صورة كانت . اما اذا كان حوز الحق وسقوطه موقوفا على حوز الاستحقاق وسلبه كان التكليف بالامر المستطاع لانه كسبي فتتجه الهمة الى تحصيل الصفة التى تخوله الحق وتمنعه السقوط فيكون هنالك التسابق فى الفضيله لانحصار الفائدة فيها وعدم تصور مانع له بعد حوزها وفى التنزه من الرذيلة لتحقق الشر فيها وانحصار الخير فى التباعد عنها والامن من سقوط الحق بوجهٍ اوبسيطرة اخرى مادام مجتنبا لها وبذلك تنمو ملكات الفضيلة والعمل فى المجتمع فياخذ فى التنافس فيها لحب استزادة المنافع ويعم التباعد من الرذيلة المؤدية الى الفساد المحققة الاضرار . فبذلك تم المساواة والارتقاء العمومى ويندرجان الى معارج الكمال فى هذا الحال .

وهذا هو حقيقة احكام الشريعة المحمدية الموصلة الى ذروة المدنية التى بها ينتظم نظام العالم ويفوز بالسعادة فى جميع مايحتاج اليه بنى آدم وفيها استكمال التعارف بين الهيئة الاجتماعية المشتركة فى النفع والضرر والالفة التى بها هناء العيش وطيب الحياة لابناء البشر والمواخاة التى تحمى افرادها من الوعر . فهى الهادية الى كل صلاح والدنيا والآخرة المرشدة الى قواعد الاتفاق والاتحاد وجمع الكلمة فيامعاشر المسلمين ! فاذا علمتم ان الادلة الشرعية والنقلية والعقلية والطبيعية والحسية باجمعها تدل على وجوب المواخاة وفهمتم ان الاختلافات القومية والعنصرية وكذلك الاختلاف باللغات فى الالسن والتغير بالالوان والاشكال باسرها لم تكن مانعة من الالفة والمواخاة على كلمة واحدة فكونوا عبادالله اخوانا ويداً واحدة لتسلموا من الاعداء وتنالوا النجاح ومن الله التوفيق ونسئله ان يكون لنا فى الدنيا معين وفى الاخرة رفيق .

وفا

روسيه خارجيه ناظر سابق ايزوولسكى

— ۲ —

ايزوولسكى — ارنتال دوئللوسنده ايلك حمله‌يى ايدن ايزولسكى اولمشدى : مورشته‌غ پروغرامنك روحندن آيريلوب ، ماكيدونيا « اصلاحاتى » تكاملنده سن‌جه‌يمس قابينه‌سى آمانه تقرب ايتمشدى ؛ حتى آلمانيايى وآلمانيا واسطه‌سيله آوستريا — مجارستانى‌ده يدمك اميدنده ايدى . ارنتال ، حمله‌يه مهارتله قارشى قودى : سنجاق تيمور يولى فكرينى اورته‌يه چيقاردى ؛ ماكيدونياده « اصلاحات » ياپلماسيچون استانبولده تأثيرات اجراسندن ، متفق آلمانيا ايله‌برابر ، استنكاف ايتدى . سلطان ايسه ، سنجاق تيمور يولنه راضى اولور كبى كورنمش ، « عدليه اصلاحاتنه » اصلا ياناشمامشدى . ديمك اوليوركه ارنتال ، بو ايلك چاتيشمه‌ده خصمنك حمله‌سنى هيچ بر ضررسز صاووشدردقدن باشقه ، ايزوولسكينك صول قابورغه‌سنه سنجاق يولندن عبارت بر تيمور ضربه‌سى ايندير‌مه‌يه بيله موفق

اولمشدی . ایزوولسکینك موفقیتسزلکی دولت عثمانیه منافعی نقطهٔ نظرندن اهون شرین ایدی . ماکدونیاده « اصلاحات عدلیه‌نك حیز فعله وصولی ، ولایات ثلاثه‌یی مرکز سلطنته باغلایان روابط سیاسیه‌نك آرتق تام قوپاجق بر رادده‌یه کله‌سی دیمکدی . واقعا سنجاق شمندوفری‌ده آوستریا مجارستانك بالقان حاکمیت مستقبله‌سیچون حاضرلامقده اولدیغی وسائطه بر تیمور آلت دها علاوه ایتمکدن باشقه‌برشی دکلدی . فقط ، حکومت عثمانیه نك ، بالقانلرده مستقبلاً ماحوظ آوستریا مجارستان استیلاسی تهلکه‌سندن زیاده ، حال‌حاضرده موجود اسلاو مخاطره‌سندن اورکه‌سی ، دها طبیعی ودها معقول ایدی .

ایلك حمله‌ده موفقیتسزلك ، ایزوولسکی‌نك همتنه ، غیرتنه اصلا کسل ویرمدی ، همان ایکنجی حمله‌یی ایتدی : ارانتالك سنجاق تیمور یولنه قارشی ، اونی کسوب کیدن طونه ـ آدریاتیق خطی پروژه‌سنی اوکه سوردی . یکی ، دیمك ایسته‌دی ، مادامکه سز ، آلمان ومجارلر ، بوسنه ــ هرسکدن ، سنجاق بوغازینی آشارق ، سلانیکه صارقق ایستیورسکز ، بز ، اسلاولرده ، قراللق صربلرینی ، عثمانلی صربلرینی وقره طاغلیلری برلشدیرن بر اسلاو خطیله ، بوغازك مخرجنده اوککزه چیقارز ، وسزی « صربلغك مرکزی اولان » قوصووه‌یه اصلا ایندیرمه‌یز .

لکن غریبدرکه موسیو ایزوولسکی ، برطرفدن ارنتال ایله‌بویله دوکیشوب طوررکن ، دیکرطرفدن‌ده‌اونی محرم اسراری اتخاذ ایده‌رك ، اك کیزلی‌دوشنجه‌لرینی‌اوکا آچیقدن چکنمیور : «ارنتالك سنجاق تیمور یولی‌واسطه‌سیله ، کانون ثانی‌ده‌چالدیغی غلبه‌دن صوکره ، روسیه خارجیه ناظری ، آوستریالی رفیقی ایله اك محرم مکالماته کیرشیور . بومکالمه‌نك موضوعی‌پك مهمدر : ایزوولسکی وارنتال ، تورکیه‌ده وقوعی محتمل اموردن‌مثلا عبدالحمیدك‌وفاتندن‌، سلالهٔ حکمدارینك‌سقوطندن ، شکل حکومتك تبدلندن تورکیه‌نك تقسیمندن بحث ایدرلر . . . روسیه ایمپراطورینك ۱۹۰۸ سنه‌سی مایسنده ره‌وه‌ل‌ده قرال ادوارد‌له ملاقاتنده دخی ، مواد مذکوره‌دن بحث ایدیلمش اولسه کرکدر . ۱۹۰۸ سنه‌سی حزیرانده ، خارجیه ناظریمز ، آوستریالی خصمنه برمخطره کوندرییور . (Aidemémoire 19 guin) وبومخطره سنده دریاتیك تیمور یولی عوضنه سنجاق خط حدیدینه راضی اولدقدن فضله ، اکر آوستریا ـ مجارستان بوغازلرك آچلماسنه موافقت ایده‌رسه ، مذکور دولتك بوسنه وهرسك وحتی بعض شرائط دائره‌سنده یکی پازار سنجاغی اوزرینه حقوق عالیه‌سنی تصدیق تکلیفنده بولنیور . . . » (مولیقوفك یوقاریده مذکور نطقندن)

ایزولسکی ارنتال دوئلوسنده ، بز تورکلر ایچون اك اهمیتلی آن ، اشبو افکارك زمان مبادله‌سیدر . چونکه بو اثناده دولت عثمانیه‌نك حیات ومماتی موضوع بحثدر . بو فوق‌العاده مهم مکالمه‌یی ایلك اوکجه سزوب ، مبهم بر صورتده عالمه افشا ایدن ، « تایمس » غزته‌سی اولمشدی . « تایمس » ، آغستوس (۱۹۰۸) نسخه‌لرندن برنده ، بوسنه ـ هرسك ویکی پازارك آوستریا مجارستانه تمامیٔ الحاقنه دائر پترسبورغ و ویانه قابینه‌لری آره‌سنده مبادلهٔ افکار واقع اولدیغی وحتی روسیه خارجیه ناظرینك آوستریالی آرقداشنه بوبابده ۶ ـ ۱۹ حزیران ۱۹۰۸) تاریخلی بر مخطره بیله ویرمش بولندیغی ادعا ایتمشدی . لوندره جریدهٔ معتبره‌سنك بوخبری صحیح چیقارسه ، روسیه خارجیه ناظری ، اسلاو منافع عمومیه‌سنه خیانت ایتمش ، دیمك اولاجقدی . اسلاو افکار عمومیه‌سی غلیانه کلدی . روسیه خارجیه نظارتی ؛ « استخبارات قلمی » وساطتیله واقعك رسماً تکذیبنه بیله قالقشدی . لکن بوکذب رسمینك عمری‌ده ، هریالان کبی پك قیصه سورمشدر : پترسبورغده تکذیب ایله اوغراشیلوب طوررکن ، معلومات مهمه‌یی بالذات موسیو ایزوولسکیدن آلوب ، اونك سیاستنی مدافعه‌یه قالقیشان بر ذاتك مقاله‌سی « Fortnightlyreviewv » نام انکلیز مجموعهٔ سیاسیه‌سنك ایلول (۱۹۰۹) نسخه‌سنده انتشار ایله‌مشدر . بو مقاله‌ده موسیو ایزولسکینك وکیل مدافعی ، روسیه خارجیه ناظرینك بوغازلره مقابل بوسنه ـ هرسك ویکی پازارسنجاغنی صاتدیغنی ضمناً اعتراف ایدیبوردی . لکن ، بزجه انکلیز مجموعه‌سنده مندرج اعترافاتك اك مهم جهتی بالذات پازارلق اولمایوب ، پازارلق اثناسنده موضوع بحث اولان تورکیه‌نك تقسیمی مسأله‌سیدر . مولیقوفك یوقاریده مذکور نطقنده بوپك مهم مبادلهٔ افکارك وجه مختصری موجود ایدی . انکلیز مجموعه‌سنده ایسه بونك برآزدها مفصلی کوریلور : « بارون ارنتال ، عبدالحمیدك اجل قضا ایله وفاتی متعاقب حاصل اوله‌جق آنارشی هنکامنده آوستریا ـ مجارستانك سلانیکه ایمك واستانبول بوغازینه سفائن حربیه کوندرمك حق محفوظ اولدیغنی اخطار ایتدی . روسیه خارجیه ناظری ، بوکا مقابل ؛ سلطانك صحنه‌دن چکلدیکنی خبر آلور آلماز ، قره دکز فیلوسی قوماندانته ، درعقب استانبوله کیده‌رك ، بوغاز ایچنك هر ایکی ساحلنده‌کی سوق‌الجیش نقطه‌لرینی طوتمق وایجاب ایدرسه استانبول وبك اوغلنه‌ده عسکر دوکمك امرینی ویره‌جکنك آوستریا خارجیه ناظرینه جواباً عرضنی کندی سفیرینه سپارش ایله‌دی . [۱] اونودلمامليدرکه مبادلهٔ افکارك انکلیز مجموعه‌سنده انتشاری ، ۱۹۰۹ سنه‌سی ایلولنده ایسه‌ده ، وقوعی ۱۹۰۸ سنه‌سی ایلك بهارنده‌در .

بوبر قاچ سطر اوقونیلور اوقونیلماز ، درحال کوریلورکه ایزوولسکینك مدافعی ، مناسبات سیاسیه‌یی‌ایسته‌دیکی ، ایشینه کلدیکی بر نقطه‌دن حکایه‌یه‌باشلامشدر . بارون‌ارنتالك ، طوروب طوررکن ، بوقدر قورقنج وعظیم وقایع مستقبله‌یی ، غیبدن خبرویریرجه‌سنه ، درمیانه قالقیشه‌سی غریب کلور . موضوع بحث ، سنجاق و آدریاتیق تیموریوللری ایکن ؛ مکالمه‌نك ، تورکیه تقسیمی وادیسنه دوکلمه‌سیچون ، البته‌دیکر برسائقه احتیاج واردر . اکر ، موسیو مولیقوفك تخمینی یا کلش دکل ایسه یعنی ره‌وه‌ل ملاقاتنده ، حقیقةً تورکیه تقسیمی حقنده‌مبادلهٔ فکر

[۱] تورکچه‌یه روسجه ترجمه‌سندن نقل اولنمشدر .

ایدیلمش ایسه ، ارنتالك سوزی بر درجه‌یه‌قدر اكلاشیلور : توركیه تقسیمنی دوشونه‌ن روسیه وانكلتره‌یه برجواب دیمك اولور . بونكله برابر ، انقلاب عثمانیدن بر آزاول جریان ایتمش بواسرار انكیزمكالمه‌نك ونتایجنك قرا كلق نقطه‌لری هنوز باقیدر : انكلتره ، روسیه ویاآوستریا مجارستان ، توركیه‌ده حاضرلانان وقایعی ، بو قـدر وضوح ایله ناصل بیلیورلردی ؟ بونك له ویا علیهنده اتخاذ تدابیر ایتدیلرمی ؟ ایتدیلرسه تأثیری اولدیمی ؟ ایزوولسكی وارنتالك بو مذاكره‌دن مطلوبلری نه ایدی ؟ ایزوولسكی بونی افشا ایله نه قزانمق ایسته‌دی ؟ انقلاب عثمانی اثناسنده ناصل حركت ایتدیلر ؟ بحث ایتدكلری تدابیر عسكریه‌یه كیم ونه مانع اولدی ؟.. الخ .

بوسؤاللرك جوابی ، نجه تماماًمجهول اولمقله برابر ، شومعلومدر - كه حادثهٔ مترقبه ، قسماً وقوعه كلدی : دولت عثمانیه شكل اداره‌سنی تبدیل ایتدی وعبدالحمیدصحنه‌دن چكلدی . بونك اوزرینه‌ایزوولسكی همان ارنتالك یانـنـه ، (بوخلاو) ه قوشار ؛ صـوڭ بهارك یاغمورلی وصوئوق بركونی ، (۳ ایلول ۱۹۰۸) ، ایكی رقیب،صوباللی ، كوچوك براوطه‌ده ، مكالمات سیاسیه ایله كچیریلر . سوز آزاده قالور ، یالكز وقایع میدانه چیقار : ایلولك سكزنده فردیناند ، بلغارستان قراللغنك اعلان ایدیله‌جكنی ناظرلرینـه باتلغراف بیلدیردی . ایلولك یكرمی ایكنجی كونی ، بوسنه ــ هرسكك آوستریایه الحاق اعلان اولندی . اوآرالق ایزوولسكی‌ده بوغازلرك آچلمش اولدیغنی اعلان ایتمك ایستر ، لكن ایده‌مز ؛ زیرا ، رقیبی ارنتال ، (بوخلاو) ملاقاتنده ، بوسـنه وهرسـك عوضنده بوغازلرك آچلمه‌سنه راضی اولور كبی كورینمش ایسه‌ده ، دوستلری پیشون و غره‌ی بوكا موافقت ایتمزلر ؛ هله پاریسده ایزوولسكینك بوتون دنیایی آلت اوسـت ایده‌بیله‌جك تعویضـات طلبندن پك قورقارلر . كرچه لوندره‌ده بر قونفرانسدن بحث اولنور ، لكن نه‌برلین ونه‌ده ویانه قرنفه‌رانس سوزنی ایشتمك بیله ایسته‌مز .

حاصلی ، موسیوایزوولسكی اوروپا مراكز حكومتنده برچوق اوزون هفته‌لر ،كیك كبی دولاشدیغی حالده ، هیـچ برشی قازانه‌مادن « آلنده‌كی قوزلری یول بویی اكوب دوكه‌رك » خائب و خاسر ، پترسبورغه مقام نظارتنه عودت ایلر .

كوریلیوركه روسیه خارجیه ناظری ایكنجی حمله‌سنده برنجیسـندن دها آز طالعلیدر . بوسفر ، جنوبی اسلاولغی ایكی‌یه آییراجق برتیمور یول لایحه‌سیله‌ده قالمیور . ایكی قوجه ایالت ، بویوك بر مملكت ، دولت عثمانیـه تحت حاكمیتندن چیقارلمق صورتیله اسـلاولقدن قوپاریلمش اولیور . اسلاولر ، هلالك سایهٔ سكوننده یاشایان نسلداشلرینك بركون اولوب‌ده كسب استقلال ایلیه‌رك اسلاو كتلهٔ عظیمه‌سنه التحاق ایلیه‌جكلرندن امیندرلر ؛ لكن ایكی باشلی هابسـبورغ قارتالنك پنجه‌سـنه كچمش اسلاولردن ، هیـچ اولمازسه اوزونجه برمدت ایچون قطع امید ایتمك لازمكلیور . بوتون بوضایعاته تعویضاً هیـچ اولمازسه ،بوغازلری آچه‌بیلمش اولسه‌ایدی ! اوده‌یوق ...

بوسنه وهرسك ضربه‌سی اوزرینه ایزوولسكی سرسمله‌دی ، سنده‌لدی . هركس اونی آرتق دوشه‌جك ظن ایتمشدی . فقط پترسـبورغ سرایی ، دها طوغریسی باشنده چاریچه والده بولونان بر سرای حزبی قوت‌الظهر اولدی . ایزوولسكی كندینی طوپلادی ، وخصمنه برحمله‌دها ایده‌جك قدر كندنده قوت بولدی .

« الحاق » اسلاولرقدر تورکلری‌ده‌قیزدیرمشدی . كنج توركیه‌نك فردای‌ظفرنده آوستریاـ مجارستاندن كوردیكی بو حركت غیرمخالصتكارانه ، اوروپا دول مركزیه‌سنك طرفدار اسـتبداد اولمه‌سی حكایه‌سنه منظم اوله‌رق ، استانبولده زمامداران اموری جوشدیرمشدی . كنج توركلر ، الحاق ، مسلكلری علیهنده برحركت كبی تلقی‌یه‌پك میال‌ایدیلر . آوستریا ــ مجارستانك ؛ بوسنه وهرسكی الحاق ایتمه‌سی ، كنج و اختیار توركلره خصومت ویامحبتندن دكل ، جرمن ــ اسلاو نزاع تاریخیسنك مجبوری الحصـول برصفحه‌سی اولدیغنی او زمانلر اسـتانبولده اثباته قالقیشمق ،هیـچ دیكلنمه‌مه‌یه‌محكوم اولمق دیمكدی . بوندن باشقه ،انكلتره وفرانسه ، كنج توركلك تاریخنده برخیلی خاطرات مخادنت براقشلردی فرانســه و انكلتره‌نك دور تنظیماتده‌كی مظاهرتلری ، ترقیـپروراناك حافظه‌لرنده منقوش اولدیغی كبی ، محبس ومنفاده عمر كچیرنلرك‌شكران شـخصیلری‌ده حریتپرور دنیلن غرب دولتلرینه متوجهدی . حاصلی انكلیز وفرانسز محبتی كنج توركلكك عنعنه‌سندندی ، انكلتره‌وفرانسه ایسه ، اتفاق مثلثك رقیبلری ، روسیه‌نك دوستلری ایدی ؛ انكلتره و فرانسه‌یه قارشی بسله‌نیلن حس مخادنت ، مركزی اوروپا دولتلرندن عـدم امنیت ، كنج توركلری ، بوتون او ماضیٔ حرب وجداله رغماً روسیه‌یه ، اسلاولره تقریب ایدیوردی . بوكاشوده علاوه اولنمالیدر : استحصال حریت و اسـترداد مشروطیت ایچون بالقانلره چیقان تورك احراری ، روم ایلینك اسلاولرنده و علی‌الخصوص بولغارلرنده وفا و صمیمیت كورمشلردی . اسـتبداد علیهنه آچلمش حربده كنج توركلر بعض‌بولغار رؤساسی ایله (مثلا صاندانسكی وپانچا) عقد اتفاق ایلمش كبی‌ایدیلر .

ایزوولسكی احوال مبسوطه‌دن ، شو آن‌روحیدن استفاده‌ایده‌جك اولدی : توركلری ، بالقان‌اسلاولری‌ایله برلشدیروب ، جرمن‌ومجارلره قارشی قویمق ایسته‌دی . كنج توركلره ، آوستریا ــ مجارستانی ، حقوق صریحه‌لرینی غاصب ، حكومت جدیده‌لرینك كسر حیثیت و نفوذینـه ساعی ونهایت سلانیكه قدر اوروپای عثمانینك جهت شرقیه‌سنی‌استیلایه حاضر ، دشمن بردولت كبی كوستره‌رك اونك حركات استیلا كارانه‌سنی طوردیرمق ایچون بوتون بالقان سكنه‌سنك ال‌برلكیله مدافعه‌یه‌قیام ایتملرندن غیری‌چاره‌اولمادیغنی‌سویلتدیریوردی . بالقـان‌اسلاولرینه‌ده‌ مابینلرنده‌كی احتراصلری ورقابتلری اونوده‌رق وحتی بر مدت ایچون عدوماضی واستقباللری اولان توركلرله بیله خوش كچنمه‌یه قائل‌اوله‌رق وطنلرینه یبانجی جرمن آیاغی باصدیرتمه‌مه‌یی وحتی اقتضا ایدرسه بو اوغورده حربدن بیله قاچینمامه‌یی تنبیه ایتدریوردی . توركلردن واسلاولردن بو نصایحه قولاق آصانلر بولوندی . صربلر ، بو كون ، یارین آوستریا ــ مجارستانه اعلان حرب ایده‌جكلرمش كبی كورلتی‌ایتدیلر .

بعض تورکلرده ، دولت عثمانیه‌نك تحت ریاستنده بر بالقان اتحـادی حصولی ممکندر ، خیال خامنه قاپیله‌رق ، بیلمه‌دن اسلاو مقاصدینه آلت اولیورلردی . برکت ویرسـونکه عثمانلی رجال حکومتی وگنج تورکلرك اکثریتی ، آوستریا ــ مجارستان‌دشمنلگنی بویقوت اعلاننندن دها ایلری‌یه کوتورمدیلر. صربلرك جنکاورلکی‌ده، بلغراد سوقاقلرنده بك چوق باطرتیلی اجتماع ونمایشلرله سوندی . چونکه صربلر ، روسیه‌نك معاونت برادرانه‌سندن امین اولمادقچه ، بر قاچ کون ایچنده کندیلرینی صیقوب محو ایده‌بیله‌جك آوستریا ــ مجارستانله حربه کیره‌مزلردی. روسیه خارجیه ناظری بر طرفدن بالقان اقوامنی آوستریا ــ مجارستان علیهنه ترغیب ایله اوغراشیرکن، دیکرطرفدن‌ده، بوسنه وهرسـك الحاقنی نه تورکیه‌نك ونه‌ده دیکر بر آوروپا دولتنك خود بخود تصدیق ایده‌میه‌جکلرینی ، زیرا ، بوسنه وهرسکك آوستریا ومجارستان اشغال عسکریسی آلتنده بولنمسی ، برلین معاهده نامه‌سی مقرراتندن اولوب ، بو قراری آنجق بر آوروپا قونفه‌رانسی بوزه‌ ـ بیله‌جکنی وبناءً علیه بر قونفه‌رانس عقـدی لزومنی ادعاده اصرار ایلیوردی.حالبوکه ، بر آز یوقاریده‌سویله‌دیکمز وجهله ، ویانه‌وبرلینده قونفه‌رانس سوزینی ایشیتمك بیله ایسته‌میوردی : مادامکه آوستریا ــ مجارستان ، اوتوز سنه‌دن بری تحت اشغال عسکریسنده بولندیردیغی عثمانلی ولایتلرینك الحاقنی اعلان ایتدی ، بو بابده‌کی مذاکرات انجق آوستریا ــ مجارستان ایله باب عالی آره‌سنده جریان ایتملیدر ، باشقه دولتلرك بوکا مداخله‌یه حق وصلاحیتلری یوقدر ، دیورلردی .

ایزوولسکی‌نك صربلری تشویقده بر آز ایلری کیتمه‌سی اوزرینه‌درحال آلمانیا ایمپراطوری و آوستریا ولی عهدینك ملاقاتی واقع اوله‌رق ، آلمان قومنك عهده وفاسندن بحث ایدیلدی ، وآوستریا ــ مجارستان ایله آلمانیا آره‌سنده منعقد معـاهدهٔ قدیمه‌نك ، بر روس ــ آوستریا حربی وقوعنده ، آلمانیانك معاونته مجبوریتی فقره‌سی نشر اولندی .

ایزوولسـکی بو تهدید اوزرینه‌ده تسـلیم سلاح ایتمدیکندن ، روسیه‌یه‌برنوع اولتیماتوم ویریلدی (١٢ مارت ١٩٠٩) . ایزوولسکی آوستریا و آلمانیا حربنی کوزه آله‌بیله‌جك قدر قوتلی دکلدی : بوسـنه وهرسکك الحـاقنی تصدیق ، قونفه‌رانسـدن فراغت ، وصربیه‌یه توصیهٔ عقل وسکونت ایتدی ...

پترسبورغده‌نقطهٔ استناد بولامایتجه ، صربستانك هیجان‌وشدتی، بك چابوق مبدل سکونت اولدی .

او آره‌لق تورکیه‌ده ، ٣١ مارت واقعه‌سی ظهـوره کلمکله ، باب عالیده ، هیچ اولمازسه بر آن اول غوائل خارجیه‌دن قورتولش‌اولمق ایچون ، قونفه‌رانسدن فلان واز کچه‌رك ، بوسنه وهرسك الحـاقی ، جزؤی بر تعویض مالی مقابلنده تصدیقه وبویقوتاژك قطعنه مسارعت ایلدی . الحاصل ، ایزوولسکی ایله آرنتالك بو صوك طوتوشمه لرنده روسـیه خارجیه‌ناظری تماماً یکلمش ، وروسیه دیپلوماسیسنك شرف وحیثیتی بك آغیر یارانمش ایدی .

بعض روسلرك دیدیکنه باقیلورسه ، روس سیاست خارجیه‌سنك بوله آجی بر موفقیتسزلکی ، تاریخده اندردر . ١٢ مارت مغلوبیتندن صوکره، موسیوایزوولسکی‌نك حیات سیاسیسی خامه ایرمش دنیله‌بیلور. بونکله برابر ، ایزوولسکی مقـام نظارتی ، دها بر بوچوق سـنه قدر محـافظه ایدر . حتی بو مدت ظرفنده ، اولجه اولدیغی کبی فعـالیت وشدتله دکل ، احتیاط وسکونتله ینه بالقانلرده بر شیلر یاپمق ، بالقان اتفاقی خیالنی ادامه‌یه چالیشمق ایستر . بالقـان دولتلرندن بعضلرینه، اتحاده تردیداً توسع امیدلرینی‌بسلتدیریر، با خصوص بولغارلره ، یالکز آوستریادن دکل ، روسیه‌دن‌ده بر خیلی منافع بکلیه‌بیله‌جکلرینی اکلاتوب، آیاستفانوس معاهده‌سنی ، « بویوك بولغارستان » ی خاطرلاتیر . وعینی زمانده ، دولت عثمانیه مدیران امورینی ، عثمانلی افکار عمومیه‌سنی ، عثمانلیلرده داخل اولمق اوزره تأسس ایده‌جك بالقان اتفاقی فکرینه آلیشدیرمق ایچون اوغراشور. لکن بوتون بو مساعی پك بیهوده‌در! بر ایکی سنه‌لك وقایع ، آوروپای عثمانینك حیاتنه الك مهلك عناصر ، اسلاو دولتلری اولدیغنی تورکلر نزدنده تبیین ایله‌مشدر . شمالی اسلاولر آراسنده بر قاچ سنه‌دن بری تکرار شدتلی قایناماغه باشلایان اتحاداسلاو افکاری کافی کلیورمش کبی ، پان اسلاویستلرك ، تا صوفیه‌یه ، تورکیه ایمپراطورلغنك برونی اوجنه کلوب ، شماته‌لی نمایشلرده بولونشلری ، آرتق کور اولانلرك بیله کوزنی آچمشدر . اسلاو تهلکه‌سنك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اوله‌رق ــ دیکر اسبابك‌ده انضمامیله ــ حکومت عثمانیه بالقان سیاستنده ، اسـلاولردن غیری عناصره ، صربلره ، روملره وحتی صوك زمانلرك بعض اماراتنه باقیلورسه ، روملره بیله استناد لزومنی حس ایتمشدر . دیمك ، ایزوولسکینك بو صوك تشبثاتی‌ده،جرمنلرك، یعنی آوسـتریا ــ مجارستان و آلمانیانك ، استانبولده تأیید نفوذلرندن غیری برثمره ویرمه‌مشدر.

ایزوولسکی، ارنتال ایله دوئللوسنده تماماً مغلوب اولدی.روسیه‌نك اقصـای شرقده غائب ایتدیکی منـافع وشرفی ، شرق قریبده تعمیر ایده‌مدکدن باشقه ، دیکر مغلوبیتلر ، دیکر محجوبیتلر دها یوکلندی . بویوك‌روسیه‌احداثی‌ایچون ، قره دکز حوضه‌سنه توجه ایتدیکی‌زمان، پروفسور شیمانك دیدکلری چیقدی : بیزانس یولنده آوستریاچساری ایله آلمانیـا قیصرینك قوردقلری پوصویه اوغرایارق رجعته مجبور قالدی . اسکی دوستی فرانسه ، یکی رفیقی انکلتره امیدی درجه‌سنده معاونت ایتمدیلر ، ایده‌مدیلر ... ایزوولسکی ، آرنتال قارشیسـنده یالکـز قالمش کبی ایدی .

انسانلر ، یالکـز غالبلری ، موفق اولمشلری آلقیشلار .

« یشاسون مغلوبلر ! » تاریخك الك یالانجی ندالرندن در .

مغلوبك دوستی ، ثنـاکاری یوقدر : اولجه ایزوولسکی‌یی یاقین شرق میدان ظفرینه کیتمك ایچون ترغیب ایدنلر ، مغلوبیتنی متعاقب یوز چویردیلر . روس افکار عمومیه‌سی خارجیه ناظرینك علیهنه دوندی . ایزوولسکی ، خارجیه نظارتندن چکلمه‌یه مجبور اولدی . بر چوق سیاسیلری آزن مسئلهٔ شرقیه ، اونی‌ده نهـایت قیروب آتمشدی ..

آ . ی .

مکاتیب

پکینده :

پکینده‌کی مسلمان مکتبلرك باشلرینه کلان فلاکت

پکینده درت مکتب واردر . بومکتبلر پکین مفتیسی (واو وان) اخوندك درسعادته کیدوب خاقان سابقك التفاتنه مظهر اوله‌رق ایکنجی نشان عثمانی ایله تزیین صدر ایده‌رك پکینه عودتنده تأسس ایتمشدی . دیمك بونلرك حیاتی اوچ سنه‌لك بر مدت قلیله‌دن عبارتدر .

نشان ذیشان عثمانینك حرمت وهیبتنه اجلالاً اعانه جمعنه تشبث اولنمش ، نهایت‌الامر موفق اولنمش درت آی ظرفنده بر مکتب ابتدائی ایله بر مکتب رشدی انشاسنه موفقیت حاصل اولمشدر . فقط مکتبلر یکی اصول قاعده‌سنه توفیقاً لوحه‌لر وصندالیه‌لر ایله‌ترتیب وتمیق اولنمشدی . ورسم کشادلری غایت مطنطن صورتده اجرا اولنمشدی. فقط مکتبلرك‌شو حال وقیافتی پکینده‌کی اوتوز ایکی جامعك امامرلنی وخطیب وعلماسنی ومؤذن‌وخدمه‌لرینی صوك درجه اغضاب ایدییور ایدی . صوکره (شنشن)دیمکه باشلادیلر .شنشن دیمك‌جدید دیمکدر . کندیلرینك تفسیرینه نظراً حدوثو ، یعنی بدعت دیمکدر . بو حدوثو مسأله‌سی یواش یواش اطرافه یایلدی . توجیه‌ده بدعت وار دیه هر کس قیزمش ، سوکنیورلردی ،

فقط مفتی حضرتلری هیچ کندی بیلدیکندن شاشمیوردی ، طوغری مقصوده یورویوردی . ایکی مکتب ایچون چین لسانی‌وعلوم جدیده‌یه وقوفی اولان معلملر آلندی ، ولازم اولان خدمه‌یی‌ده‌الحاق ایتدیلر ، هر نه ایسه مکتبلر کشاد اولندی معلملری دخی درسه مباشرت ایلدیلر ، لکن مکتبلرك واردات ومعاش ویره‌جك بر منبعی یوقدی ، نه پایسونلر ، دوشوندیلر ، طاشندیلر ؛ نه یاپالم بر پیاتقو احداث ایده‌لم دیدیلر . لکن حکومتك خبری یوقدی . نهایت آیده درت یوز ریال حاصلات ویره‌جك التی بیك پیاتقو بیلتی چیقاردیلر ، فقط علماء بوکاده قارشی کلدی : ربا فائض ، حدوثو حرامو دیه سب وشتم وکفر وهذیان ایله مشحون مکتوبلر ، امضاسز اوله‌رق ورود ایتمه‌یه باشلادی فقط ینه واو وان آخون راه مقصوده طوغرو ، یمین وشمالدن‌کلان کوراتی‌یه‌قولاق آصمیه‌رق ایلرولیوردی . پیاتقو حاصلاتندن خادمن وصالحه وطوتسی مکتبلرینك احتیاجات ضروریه‌لری ومعلملرك‌معاشاتی تسویه اولنیوردی.حتی واو وان‌اخونك‌عموجه‌سی‌یی (برنجی معناسنه) آخون جنابلرینه دخی حق‌السکوت اوله‌رق یکرمی ریال ویریلیوردی . زیرا بو ملت ، رشوتسز بر شیٔ یاپه‌ماز ...نهایت علمانك قیل‌وقالی چوغالدی .اصحاب‌عمائم اولان فضلای کرامك دلالت خیریه‌سیله‌حکومت‌وثنیه‌یه اشعار کیفیت‌اولندی ، حکومت وثنیه‌علمای اسلامیه‌دن دها منصف ایمش که پیاتقویی منع جهتنه کیتمدی،یالکز بر اخطارده بولندی ، پیاتقو باتنده ، شو عباره محررلی :

(سی پیاو) .معناسی ایمپراطورك مساعده‌سیله احداث اولنمش وپیاتقو دیمك ایمش ، شو عباره‌یی قالدیریکزده نشر ایدیکز دەدی ، بزم مسلمانلر ایسه یکی او عباره‌یی قالدیریرز ، دیمشلر ، فقط ینه قالدیرمدیلر اویله‌جه چیقارمیه دوام اولندی . ینه علماء فحول سکوت ایده‌مدی ، حکومته اخبار ایتدیلر ینه حکومت تنبیه ایتدی حالامفتی اصرار ایدییور ، دشمن هیچ سکوت ایدرمی ؟ ینه ژورنال‌ویریرلر. زواللی مکتبلرك‌قوت لایموت اولان منبع وارداتی (تناتا) منع وپیاتقو آلات وادواتی مصادره ایدرلر معهد علم‌الصینی الاسلامی اولان مکتبلر صاغه وصوله باقه‌رق محزونانه، ومنکوس الرأس بر حال پریشانده قالیوریرلر ؛ علماء متبحرین آرتق غایت مسرور اولمشلر انالله وانا الیه راجعون ، یاناس عبرة ، یخربون بیوتهم بایدیهم . . . ماذا تقول ؟ . لقد اسمعت لونادیت حیا ، ولکن لاحیات لمن تنادی

شیمدی اشرافدن اوچ ذات محترم آلتی یوز ریال اعانه اعطاسیله مکتبلرك امدادینه‌یتشدی ؛ ایشته بو پاره ایله بزم بولندیغمز مکتبلرك حوائج ضروریه‌لری دفع ایدیلیور سائر مکتبلر ایسه عن قریب نسیا منسیا اوله‌جق .

حمد اولسون علوم‌دینیه مکتبنه زیان وضرر کلمادی . زیرا بونك وارداتی مکتبلره مربوط دکل ، فقط علوم دینیه یرینه‌ده یکی اصولسی بعض‌لوحه‌لر وتخته‌لر موجوداولدیغندن معاذالله پك‌مستکره کوریورلر باخصوص تجویدلی قرأن کریم اوقونمه‌سنی هیچ ایسته‌میورلر .

کچنلرده بر نبذه اخبار ایتدیکم جمعیت اسلامیه دخی طاغلدی زیرا بویله جمعیتلر بدعت وحدوث ایمش ، رحمةالله علی‌اسلام الصین ، باقکز شمدی چین مجلس مبعوثانی احضار ویدی سنه‌یه قدر سیاسی آدملر یتشدیرملك‌اوزره اوچ‌یوز کیشی‌یه بالغ بر جمعیت واردر .ایچنده بر فرد واحد مسلمان یوقدر فقط مجلسك اتمام واکمالی یدی سنه‌دن صوکره ختام اوله‌جق ایمش ، انشاءالله یدی سنه‌یه قدر سیاسی بر مسلمان بولورلر ! ...

پکین — علی رضا

* * *

صراط مستقیم غزته‌سی اداره‌خانه‌سنه

بوکون صحائف تواریخ عالمه عطف نظر دقت‌اولنور ایسه عنعناتی‌ایله بزه اثبات‌ایدرکه ایران‌دنیلن قطعهٔ وسیعه بروقتلر سد چیندن‌برالمصره قدر اولان ممالك وسیعهٔ دنیایه‌فرمانفرما اولان حکمداران عظامك ممالکنه تسمیه اولنور ایدی . اصل ایرانیلرکه بوقطعه‌نك وسطنده کائن اولانلر یعنی شیمدیکی ایران ممالکنك اهالیسی‌در . طبعاً مفطور اولدقلری شجاعت وجنکاورلك سایه‌سنده‌دائما کندی‌سنجاقلری آلتنده یشامغه آلیشمش وشیر خورشیددن بشقه بردولت اجنبیه‌نك سنجاغی آلتنده اوزون مدت‌یشامامشلردر .

قرون اولی و وسطی‌ده بر طرفدن اسکندر ، بر طرفدن جنکیز استیلاسی ودیکر طرفدن طوائف ملوك تغلبی او مهد علیای علما

ومدنیت اولان قطعهٔ ایرانیه‌یی باشـدن باشه بر خرابه‌زاره چویرمش واهالیسی ایسه صوك نفسه قدر مدافعهٔ ملیت ایتمشـلر واك صوكره دفعـات عدیده ایله استرداد استقلاله‌موفق‌اولوب حکومات مستقله‌لرینی وجوده کتیرمسلردر .

ایرانده هلاکو احفادینك بقایای انقاض سلطنتی اوزرنده تأسیس دائرهٔ حکومت ایله‌ین طوائف ملوك زماننده اعـلای لوای استقلال ایله‌ین شاه اسماعیل صفوی زمانتك برحکمدار پراحتشامی اولان‌یاوز سلطان سلیم ایله ایتدیکی برمحاربه‌ده دهشتلی بر مغلوبیته کرفتار اولمش ایسه‌ده بو مغلوبیت عزم جسورانه‌سنه تأثیر ایتمه‌مکله برابر جسـارت طبعنی بر قات دها تزییـده مدار اولمش وآز زمانده توسیع دائرهٔ نفوذ ایلیه‌رك تبریز شهرنده تأسیس دائرهٔ حکومت ایدوب ایرانیلرك نه‌درجه فعال وجسور اولدقلرینی معاصرلرینه اثبات ایلمشدر .

صفویلرك صوك حکمداری اولان شاه سلطان حسینك زماننده برطرفدن افغانیلرك اصفهانی محاصره ودیکر طرفدن روسلرك تبریزی ضبطی واختلالات داخلیه حکومت صفویه‌یی منقرض ایتمش ایسـه‌ده مؤسس ثانئ حکومت ایران اولان نادرشاه افشارك برغیرت‌جسورانه‌سی سایه‌سنده افغانیلری مملکتدن اخراج وروسلر دخی طرد ایدلشدر .

هریرده عالم انسانیتك برحامئ عالی جنابی دنیلان انکلیزلرك اون سنه‌دنبرو دها یقین برقومشوسی بولنان روسیه‌ده‌اشتعال‌ایدن‌نائرهٔ‌اختلالی تسـکینه تشـبث ایتمه‌یوبده مدافعهٔ حریت اوغورنده درت سنه‌دنبرو فدای جان ایدن ایرانیلری صوك دفعه اوله‌رق ویردیکی نوطه ولینجا لیمانه عسکر چیقارمق صورتیله تهدیده تشبث ایتمه‌سی عالم انسانیتك نه‌درجه حامیسی اولدیغنی کرهٔ ارضه اثبات ایتمشدر !

بو کون ایرانده مهم براغتشاش موجود اولمادیغی کبی شیمدی‌یه قدر طرفینك هرایکیسی یعنی استبداد ومشروطیت طرفدارلری دائما اجنبیلرك حقوقنی محافظه ایتمشلردرکه بومسئله‌یی بتون آوروپا بالخاصه انکلیز وروس غزته‌لری دخی تصدیق ایتمشلردر . انکلیز تبعه‌لرینك حقوقنی محافظه ایچون دکل ، محضا توسیع ممالك ایچون قارشولرینه کان هرهانکی برملتك شرف‌ملیتنی پایمال ایتمکدن چکنمیورلر. انکلتره روسیه دوشنمه‌لیدرلرکه عالم اسـلامك یعنی اوچیوز ملیونلق برکتلهٔ جسیمه‌نك انظار دقتلری اسلامیتك یدیسار ویمینی‌اولان عثمانی‌وایران حکومتلرینه معطوفدر . بونلرك هرهرهانکی بریسنك استقلال‌وتمامئ ملکیسنه وقوع بوله‌جق بر تعرض عموم اسـلاملره اولنمش نظریله باقیله‌جقدر. آسیای جنوبی وشمالیده متمکن یوز ملیون مسلمان دول متبوعه‌لرینك ظلمندن وبالخاصه ایرانه وقوع بولان بوتجاوزلردن صوك درجه مغبردرلر .انکلتره‌وروسیه حکومتلری عالم اسلامه بویولده‌عائی برتعرضدن واز کچملیدر . یوقسه ایوجه بیلمش اولسونلرکه ایرانیلر صوك نفسه قدر مدافعهٔ ملیته قرار ویرمشـلر واولملکئ اجنبی بایراغی آلتنده یشامغه ترجیحه قرار ویرمشلردر. ایران آنجق برخرابه‌زاره دوندکدن صوکره اجنبی الٔنه کچه‌بیلور یوقسه ایران مانچوری صحراسی انکلتره وروسیه‌یه مزار اوله‌جقدر .

محمد تبریزی

استیضاح

محررین کرام حضراتی ، شومکتوبمی مجلهٔ غراکزك بر کوشـه‌سنه درج ایتمکزی رجا ایدرم :

فضیلتمآب استاد محترم احمد مدحت افندی حضرتلرینك شـان اسلامی قات‌قات اعلا ایدن آثار کزیده‌لرینی مطالعه ایله بختیارایدم . بودفعه دارالفنون عثمانی‌ده‌کی تاریخ عمومی وتاریخ ادیان درسلرینك مطالعه‌سنه‌ده‌موفق اولدم. باشقه آثارنده اولدیغی کبی حضرت‌الاستاد بوتقریراتنده‌ده جادهٔ مستقیمه‌یی تعقیب ایدییور . مع مافیه اثنـای مطالعه‌ده ذهنمه جاریان اشتباهلری حضور عالیلرینه تقدیم‌ایدییورم . دفعی‌ده حمیت پدرانه‌لرندن مأمولدر .

۱ ــ حضرت اسماعیل اون‌بش یاشنده ایکن آشیانهٔ پدردن‌تبعید ایدیلرك مداین صالح طرفلرنده اقامت ایتدی ومصریلردن بر قیزی تزوج ایتدی دنیلیور . صحیح بخاری ده ایسـه : هنوز سـوتدن کسیلمه‌مش ایکن والدهٔ ماجده‌لری‌حضرت هاجرله برابر مکهٔ‌مکرمه‌یه کلدیکی وبیوديکنده اوراده‌توطن عمالقه‌لردن‌تزوجی روایت ایدلمش.

۲ ــ حضرت یوسفك قردشـلری الٔنه کچمه‌سی قرآن کریم‌ده باشقه‌جه تصویر ایدیلیور .

۳ ــ بنی اسرائیله آلتون طانه‌یی آله ، دین هارون دینلمش ؛ قرآن‌کریم ایسه سامری دیه ذکر ایدییور . ایشته شـو مسئله‌لرده قرآن‌کریم واصح کتب دیه اعتقاد ایتدیکمز صحیح بخاری خبرلرینه نه دیه‌جکسز ؟

طائف قزانلی طلبه‌دن : تقی بدیع

مطبوعات

لورد قرومرك دوستلری

قاهره‌ده منتشر (اللواء) رفیق محترمزك باش مقاله‌سندن :

انکلیزلرك مملکتمزده پرلشوب‌قالمه‌سنه یاردم ایدنلر ، بز احوال سیاسیه‌مزك‌فنالغندن‌شکایت ایتدیکمز‌زمانلر ، اویله‌توهم ایدییورلردیکه امور اقتصادیه‌مز انکلیزلره تشکر ایتمه‌مز ایجـاب ایده‌جك درجه‌ده دوزلمشدر ؛ کذلك مصریلری مسعود ایتمك ، اونلره حریت کامله ویرمك انکلیزلرك اقصـای آمالی اولدیغی ایچـون ارتق بزیلرك مسائل سیاسیه‌یه اموز تعلیمیه‌یه قاریشمامز هیچ ایجاب ایتمیه‌جکدر .

انکلیز یارداقجیلری‌یوکسك سـسله باغرییورلردیکه مصرانکلیزلرك سایه‌سنده ارباب فلاحتك متمتع اولمقده بولندیغی ثروته نائل اولدقدن بشـقه هرکس کیمسـه‌نك انکار ایده‌میه‌جکی بر صـورتده حریت شخصیه‌سنه مالك اولمشدر . ایشته بو منادیلر بز قانون اسـاسی‌یی ، انکلیزلرك وطنمزدن چیقمالرینی ایسـته‌دکجه بوسوزلری سـویلیه‌رك بزی صوصدرمق ، معارفی ترقی ایتدیرمك خصوصنده‌کی عزملرمزه مانع اولیورلردی .

پك اعلا ! بوکون نه سویلیه‌جکلر ؟

حريت كلمه‌سنى اغزلرينه آله‌مازلر . چونكه اوزمان مدهش بر سؤال قارشوسنده بولنه‌جقلر . اوبابا انكليزلر حريتى حبس ايتديلر . خطيبلرك، محررلرك موقعنى آله بيلديكنه مشكللشديرديلر . جمعيتلرى تهديده باشلاديلر . هيچ كيمسه ايچون يكى نظاملر اقتضاسنجه‌محبسه آتلمق‌قورقوسى اولمقسزين دوشونديكنى سربستجه سويليه بيلمك امكانى براقديلر .

بونلره حريت نره‌ده ديه صوره‌جق اولسه‌كز جوابدن عاجز قاليرلر . زيرا حريت اويله بر سركه كيمسه بونى فاش ايده‌ميه‌جك، مكركه اركان مطبوعاتدن اولوبده محكمه‌لرده سوروننمه‌سنى . غزته‌سنك قپانمه‌سنى؛ ياخود احاددن اولوبده محبسه طيقلمسنى كوزه آلديرمش اولسون .

ديمك نه بونلرك تأسيس ايله افتخار ايتدكلرى حريتك ، نه‌ده كثيردكلرينى مقام مباهاتده سويله‌دكلرى سعادتك اصلى يوقدر . چونكه حريتى محو ايدن كنديلرى اولدى . سعادته كلنجه حريتك بولنمديغى يرده اونى آرامق ذاتاً عبثدر .

بوآدملر ثروتدن‌ده بحث ايده‌ميه‌جكلردر . چونكه اوزمان ينه مدهش بر سؤال قارشوسنده قاله‌جقلر . اوت ، مملكتك ثروتى بتيرلمشدر . شهرلر آله بيلديكنه ضرورته دوشمش تاجرلرچيفتجيلر فقير اوله‌رق هركس انكليز استيلاسنك حرمان ضرورتدن بشقه بر نتيجه ويرمديكنى يقيناً آكلامشدر . ايشته تجارتمزك قسم اعظمى افلاس ايتديكى كبى چفتجيلريمز آغير بورجلر آلتنده ايكيليور . بيوك بيوك تجارتخانه‌لرك بر چوغى خراب اولديغى كبى بر چوغى‌ده خراب اولمق اوزره بولنيور . بز بوتون بو مشهودات ايچنده سعادتدن بر شى كوره‌ميورز . لكن اونلر انكليزلرك سايهٔ‌استيلاسنده مسعود اولدق ديورلردى !

لورد قرومرك دوستى اولدقلرينى كنديلرندن ايشتديكمز او انكليز ياردامجيلرى نره‌ده قالديلر ؟ كلسونلرده بوكونكى حالى كورسونلر .

بزم حريت شخصيه‌مزى سلب ايده‌رك ميدانده‌كى فناالقلردن شكايت ايتمه‌مزه مجال براقايان برشى وارسه اوده انكليزلرك مملكتمزه كيرمه‌سيدر . ذاتاً بز انكليزلردن ممنون ايمشز كبى برطاقم شايعه‌لر چيقاراَرق انكلتره مطبوعاتيله عالمه اعلان ايديان يالان ، ياكلش خبرلرده بورادن كليور .

بوكون ثابت اولمشدركه انكليزلر وعدلرنده وفا ايتميورلر ، ويردكلرى عهدى طوتميورلر . اوروپا دولتلرى بوخلف وعدى نظر اعتباره آله‌جق اولورلرسه ارتق مصرى ترك ايتمك ايچون انكلتره‌يه تكليفده بولنمليدرلر . زيرا انكليزلرك چكلمه‌لرى بومملكت ايچون الزمدر . چونكه اونلرك مصره كيرمه‌لرى نه حريت ويرمك ايچون ، نه‌ده مملكتى زنكين ايتمك ايچون اولميه‌رق صرف كندى منفعتلرينى دوشونمك بزى اسير ايتمك ، فقير ايتمك ايچون اولديغى اولانجه وضوحيله ميدانه چيقمشدر . بز بوقدر زماندر صبر ايتدك . اجانب‌ده صبر ايتديلر . لكن ميدانده‌كى فناالقلره صبر ايدوب طورمق هم بزم ، هم‌ده اجانب ايچون خطادر .

يكى دكل ، أسكى بر مسأله

قيرم « ترجمان » ى رفيق محترمزدن :

يكى دكل ، أسكى بر مسئله‌در ؛ طنطنه‌لى دكل ، اما نتيجه‌لى مسئله‌در .

كچن يازك « يكى تصوير افكار » ايله « صراط مستقيم »صحيفه‌لرنده خيلى وقزغين بر صورتده لسان بحثلرى كورلمش ايدى . برطرفدن اينجه ونازك « عثمانلى » ديلنى سليمان نظيف بك افندى ، ديكرطرفدن ساده يعنى « تورك » ديلنى قزانلى عياض افندى اسحاقى ايلرو سوريبورلر ، قورجاليورلر ايدى . بحثلر او درجه جدى‌وحرارتلى ايدى‌كه نظيف‌بك افندى بصره‌واليسى نصب اولنوب يولدن ، تصوير افكاره » كوندرديكى مكتوبلرك برنده « مصرالقاهره‌نك آوروپالى كبار محله‌سنك اسمى (هليلوپوليس) اولديغى ويونانجه اولان بو كلمه‌نك تركجه‌سى (بلدةالشمس) اولديغنى سويلدكدن صوكره‌كولمسه - يه‌رك « ايستيه‌نلر (كونش ايلى) ديه ترجمه ايده‌بيلورلر » عباره‌سنى علاوه‌ايتمش ايدى .

سعادتلو بك افنديك بو لطيفه ى لطيفه اولمق ايله برابر تام بر حقيقتدر : « روم ايلى « ، « ايچ ايلى » دنيلديكى كبى هليلو پوليسه « كونش ايلى » ديمك وظيفهٔ ادبيه‌در . ايستر استانبوللى ، ايستر كاشغرلى بر تركك قلمندن « كونش ايلى » يه مقابل « خورشيد آباد » ياخود « بلدةالشمس » صورتى ويريلمك جنايت ادبيه‌در . آغر كلسون : ايمانم‌در .

اشبو سنه ينه بو مسئله باكو غزته‌لرنده آتشلندى . ابراهيم بك « صدا » ده « عثمانليلرك ديلى وارمى ؟ » آدلو بر مقاله نشر ايتدى . سونكى كبى سيب سوبرى آدلانمش ويازلمش بو مقاله « كونش » محررى احمد كمال بكى قپ قزل قزديروب « سنده دين وارمى ! » مقاله‌سى ايله جوابلندردى . لسان مسئله‌سى يكى دكل ، اسكى برمسئله اولديغندن‌ميدان‌ميدان‌تكرار بحثى كرك كورميورز . تاريخك باشندن برو كنديسنى بتون دنيايه بيلديروب كلن وبيلديروب كيده‌جك اللى ميليونلق يوردك كندى ديلى اولديغى وبونك‌ده تورك ديلندن‌برديل اوله‌ميه‌جغنى انكار فائده ويرمز ؛ انكار ايدن بولنورسه كونشى انكار ايتمش اولور . بك هوس ايدنلر بر آز وقت دها « كونش » يرينه « خورشيد » ياكه « شمس » ديه بيلورلر .)

بو سطرلرى اوقويان ، كوزل اما « ايكى بيوك شاعر » ايله بونلرك نه مناسبتى وار ؟ ديه‌جكدر . بزده عمله‌جه شو سطرلرك باغلامه‌سى اوله‌رق معلومكز اولان ايكى بيوك شاعرى سزه تكرار تقديم ايده‌جكز . . . . برى كمال ، برى محمد امين ؛ بيليورسكز دكلى ؟ مرحوم كمال ، بيوك كمال چليك كبى كسر ، اوت (آتش)

کبی ایشلر ویاندیرر « شیوه‌سی » ایله خواص بر آز کشیلری فکرلندیردی ، دیرلتدی ؛ مقری کویندن صاری یاره قدر برلشمش مبارك قطعه‌ده اسکان ایدنلرك فکر ودیلی تربیه،وجدانلرینی ایشلتدی. فقط ، هیهات، آنجق بوقدر ! لکن بیوك کمالك قلمی ترکچه کسیلمش اوله‌یدی بوکون ترکلر هم شیلره ، هم بایرونه [۱] مالك اولمش اولورلردی .

کمال ، مرحوم آغزدن آغزه کوکلدن کوکله طاغلر آشوب سرایلردن چادرلره کچوب تا ماغولستانه قدر ایشلیوب بیوك برجنسك سبب کمالی اوله‌بیلوردی .

بو کچدی ، شیمدی امید وبکله و ، اك بیوك ایشکز یازیلرکز اوله‌جقدر . یارادانك سزه امانت ایتدیکی « دیلی » جمله‌یه ویروب کیتمك بورجکزدر. آکر برسطری یازمیوب ، بر سوزی سویله‌یوب قالدرسه‌کز بتون اولوسی قارشوسنده بورجلی قالورسکز ! تکریمز سزه چوق ویرمش ؛ بزده سزدن چوقجه ایستیورز ، بکلیورز .

آتالرمز دیمشلر : « یکیت آشی ، یکیت قارننده قالماز . » سزه خدا ویرمش ؛ قالقمق احتمالی وارمی ؟

شئون

دولت‌عثمانیه :

مجلس عمومیٔ عثمانی‌نك بو سنه‌کی دورهٔ انعقادیه‌سنك کشادی مناسبتیله ایراد بیوریلان

نطق همایون حضرت خلافتپناهی

« محترم اعیان ومبعوثان ،

مجلس عمومیٔ ملیمزك اوچنجی دورهٔ اجتماعنی دخی بعنایته تعالی ادراك ایله رسم کشادینی اجراءه‌موفقیتمدن طولایی جناب حقه حمدو ثنا ایدر واعضای مجلسه بیان خوش آمدی ایلرم .

مجلسك ایکنجی دورهٔ اجتماعیه‌سی انتظام ایله حد طبیعیسنه واصل اولدیغی کبی بو دورهٔ اجتماعیه‌نك وبوندن صوکره‌کیلرك دخی منافع دولت ومملکته اك زیاده خادم بر شکل کمالده کذار ایلمسنی ووطن مقدسمزك مساعیٔ حمیتکارانه‌کزله یوماً فیوماً ازدیاد فیوضاتی الطاف سبحانیه‌دن نیاز ووظائف معززهٔ مأموره‌کزده موفقیتکزه دعا ایدرم .

فیض مشروطیتك عنایت الهیه ایله هرکون دها زیاده افکار عامه‌ده مستقر اولدیغی وبالجمله عثمانیانك بو اصول مشروعه‌یه ترتب ایدن نعم حریت واخوتك درجات عالیه‌سنی تفهم ایده‌رك آکا لایق بر صورتده‌مساعیٔ برادرانه ووطنپرورانه‌ده تراخی ایتمدکلرینی کورمکله قریر العین اولمقده‌یم . تاریخمزده ایکنجی پایتختمز بولنان ادرنه شهرینه بوکره عزیمت واقامتم اثناسنده بوحقیقت جلیله نظرمده بر قات دها تجلی ایده‌رك فخر ومباهاتم متزاید اولدی .

هرنه جنس ومذهبدن اولورسه اولسونلر عین محبتله سودیکم بتون عثمانی اولادمك اخوت کامله ایچنده یاشاملری وتعالیٔ وطن خصوصنده عین حسیات ایله متحسس بولنملری شبهه یوقکه بودولت عظیمه‌نك برات نجاتیدر. بو جمله‌دن اوله‌رق خدمت مقدسهٔ عسکریه‌نك عموم عثمانلیلره تطبیق وتعمیمی آره‌لرنده سلاح آرقداشلغی کبی بر رابطهٔ جدیده احداث ایده‌رك خاك پاك وطنك مدافعه‌سنده برلشن افراد مختلفه‌نك تشکیل ایلدکلری اردو شانلی اجدادمزك عنوانلرینه لایق خیرالخلف اولدیغنی دها شمدیدن کوسترمش وافرادك حسن آمیزشلری عین حس انتظام وانضباطك منقادی اولملری وتعلیم وتربیهٔ عسکریه‌جه ترقیات سریعه‌لری هردرلو تقدیرك فوقنده کورلمشدر. سیدلر قرارکاهنه عسکر اولادم آره‌سنه کیده‌رك بالذات مشاهده ایلدیکم شو ترقیات عنایت ربانیه ایله آتیمزی تأمین ایده‌جك پك مهم بر اساسدر. حمیت فطریهٔ عثمانیه قوای بحریه‌مزك تزییدی خصوصنده دخی تجلی ساز اوله‌رق اعانهٔ ملیه ایله آلنان سفن حربیه بو جهتجه‌ده بر ترقی حصوله‌کتیرمشدر . براً وبحراً قدرت ومکنتمزك تزایدی صلح وآسایشك محافظه‌سی خصوصنده‌کی آمالمزك اك قوتلی کافلیدر . قوصوه ومناستر ولایتلرینك بعض جهتلرنده کچن دورهٔ اجتماعیه نهایتلرینه طوغری حادث اولوب حرکات مهمهٔ عسکریه‌یی ایجاب ایتدیرن وحسیات پدرانه‌می جریحه‌دار ایدن وقایع لله‌الحمد آسایشك اعاده‌سی وبعد ازین دها زیاده تأمین انتظام ایلیه‌جك تدابیر انضباطیه‌نك تیسریله نتیجه‌لنمش والیوم حوران سنجاغنك بعض حوالیسنده حرکات آسایش شکنانه‌یه قارشو اجرا اولنوب ختامی قوهٔ قریبه‌یه کلمش بولنان تدابیر عسکریه دخی عین نتیجهٔ حسنه‌یه اقتران ایتمکده بولنمشدر. اشبو تدابیرك اتخاذنده‌کی ضرورت ومجبوریت نزد شاهانه‌مده نه‌درجه‌ده موجب تأثر ایسه احوال متحدثه‌نك اتحاد واخوت عثمانیه‌یی تأیید صورتیله نتیجه‌لنمسی‌ده اودرجه‌ده مستوجب ممنونیتدر .

مملکتك ترقیات مادیه ومعنویه‌سی خصوصنده وسائط مالیه‌نك امکانی درجه‌سنده صرف ایدیلان غیرت دها شیمدیدن ارائهٔ ثمرات ایلدیکی کبی احتیاجات عامه‌یه وقوف وسعیکز ارشاداتیله آتیاً صرف ایدیله‌جك مساعینك مقصد عمران وترقی‌یی پیاپی درجات کامله‌یه ایصال ایلیه‌جکندن امید وارم . کچن دورهٔ اجتماعیه‌دن قالان قوانینك اکمال مذاکراتی وبو دوره‌ده حکومتجه تکلیف ایدیله‌جك اولان قوانین لایحه‌لرینك تسریع ایجاباتی بو مقصدی تسهیل ایده‌جکدر .

بر طاقم احتیاجات مبرمه ومهمه‌نك سعهٔ حاله تأخیر اولنه‌مامسی و واردات دولت بر ترقیٔ مطرد ارائه ایدیورسه‌ده اقدمجه تصور ایدلمش بولنان بعض منابع جدیدهٔ وارداتك هنوز حیز حصوله کله‌مامسی سنهٔ آتیه ایچون دخی بودجه‌مزده سنهٔ حالیه‌ده کندن آز وفقط مهم بر آچیق احداث ایده‌رك استقراضه مراجعت لزومنی ادامه ایتمشدر . دولتمزك استقبال مالیسنده‌کی استعداد وسعتدن قطعیاً امین اولمقله برابر آچیغك ممکن مرتبه دون اولمسی وجوبی دائما

---

[۱] بری نمه‌لرك ، دیکری انکلیزلرك بیوك شاعریدر .

نظر دقتده بولندیرملیدر . آز وقتده توازن مالینك حصولیله دها واسع بر مقیاسده مصارف مثمره واسباب عمرانیه‌یه حصر همات اولنه بیلمسی ایسه اخص تمنیاتمدر .

دولتلرله مناسباتمز دوستانه‌در . شرف وحیثیت ایله محافظهٔ صلح وآسایشدن وآخرك حقوقنه طوقونمیه‌رق حقوق مشروعه‌مزی وقایه‌دن عبارت بولنان مسلك خارجیمز كمال اعتنا ایله تعقیب ایدلمكده‌در .

بو مسلكك تأمین ایده‌جكی صلح ومسالمت سایه‌سنده وطن مقدسمزك هر آن طریق فیض وتعالیده قطع مسافات ایده‌جكنه امین اوله‌رق بوبابده‌كی مساعیٔ وطنپرورانه‌كزك مثمر اولمسنی جناب باریدن نیاز وروحانیت پیغمبریدن استمداد ایلر ومجلس عمومینك آچیلدیغنی بیان ایدرم . »

نطق همایونك قرائتی متعاقب شیخ الاسلام موسی كاظم افندی طرفندن دعا ایدلمش ومتعاقباً ذات حضرت پادشاهی سوره‌كلی آلقیشلر آره‌سنده مذاكره صالونی ترك بویورمشلر در .

جامع الازهرده بر حادثه . — جامع الازهر طلابنی ، مطلبلرینی استحصاله موفق اوله‌بیلمك مقصدیله تونسلی شیخ طاهر ازهری قیام وتعطیل تدریسه تشویق ایتدیكندن دولایی بالتوقیف حبس ایدلمشدر .

حبس ایدلدكدن صكره مصر حكومتی فرانسه قونسولوسنه مراجعت ایده‌رك مشارالیهك ممالك مصریه‌دن تبعید اولنمه‌سنی التماس ایتمشدر .

قونسولوس حكومتك بو آرزوسنه اعتراض ایتدیكندن شیخ طاهر تونسده مسقط رأسی بولنان (جابس) ه تبعید اولنه‌جغی محتملدر .

مصرده ساكن تونسلیلرك بالاتفاق بو تدبیره قارشی اعتراضده بولنه‌جقلری امید اولنیور .

حیات حركتدر ، سكون مونی كوستریر . جامع الازهرده ، صوك زمانلر ظهوره كله‌یه باشلایان حادثات ، ازهر طلابنه نهایت زمانك تأثیری طوقونمقده اولدیغنی كوستریركه موجب ممنونیتدر . حكومت مصریه‌نك حركت حقوق شكنانه‌سی ایسه هم پك صوتوق ، هم ده متبوعنه قارشی بیوك بر حرمتسزلكدر . بوكا پك چوق تأسف ایده‌رز ، وتونسلی وطنداشلریمزك موفقیتنی دیلرز .

ایران :

پروتستو متینغلرینك تأثیراتی . — لونده‌دن ، « صباح » رفیقمزه یازیورلر : « بوتون عالم اسلامك متحداً انكلتره‌یی ایران امورینه مداخله ایتمسندن وروسلرله برابر حركتندن طولایی پروتستو ایچون متینغلر عقد ایتملری بورا رجال سیاسیه‌سنده بر تأثیرخفی حصوله كتیریور . ایلك دفعه استانبولده اوده‌ئونده عقد ایدیلان متینغدن طولایی منفعل اولان لیبراللردن ماعدا بتون انكلیزلری یكدیكرینی متعاقب ایرانده ، لیورپولده متینغلرك توالیسی ایچه دوشوندیریور . مصردن ، هندستاندن كلن خبرلر ایسه بتون بتون اندیشه‌یی موجب اولیور . بو سبیله بوراده افكار عمومیه‌نك بر قسمی شرقده انكلتره منافعنك كیتدكجه تناقص ایتمكده وآلمانلرك كسب نفوذ ایلمكده اولملرندن ، ایرانك مقاسمه‌سی لزومندن بحث ایدییور ؛ دیكر قسمی ایسه لیبراللرایله برابر اتفاق مثلثك وتركیه ایله برابر بتون عالم اسلامك ایرانك مقاسمه‌سنه قطعیاً مساعده ایدمیه‌جكلرینی ایلرو سوره‌رك حكومتك حركاتنی تصویب ایتمه‌مكده ، عكس تقدیرده انكلتره‌نك شرقده ناكهانی بر هزیمت سیاسیه‌یه كرفتار اوله‌جغنه قانع اولمقده‌در .

ایران قبائلنده‌ن بعضیلرینك حدود عثمانی‌یی تجاوزلری . — ایران قبائلی عسكرنده موجود بولندیغی حالده بزم طرفه تجاوز ایتمك ایسته‌مشلرسه‌ده عساكر عثمانیه طرفندن بالمقابله منهزماً وتلفات كلیه ایله فراره مجبور ایدلمشلردر . خارجیه نظارتنجه طهران سفارتی واسطه‌سیله تشبثاتده بولنلمش ایسه‌ده اثنای تجاوزلرنده ایران عسكری بولنمیوب یالكز قبائل طرفندن ایقاع تجاوز اولندیغی ملحوظ ایدوكی درمیان قلنمشدر .

كچن هفته ، بالمناسبه روسیه دیپلوماسیسنك سنیلر ایله شیعیلر آراسنه تخم نفاق صاچمغه چالیشدیغنی وایران ایله دولت عثمانیه‌یی یكدیكرینه طوتوشدیرمق ایسته‌دیكنی یازمشدق . اشبو وقعهٔ موسفه‌نكده روسیه افساداتی ثمره‌سی اولدیغنه هیچ شبهه ایتمیورز .

روسیه :

روسیه‌ده ساكن مسلمان قارداشلریمزك محافظهٔ دین وملیت جهادلری . كچن هفته‌كی نسخه‌مزده « بر مصیبت ملیه » دیه روسیه‌ده تورك مسلمان قارداشلریمزك باشنه ایتمكده اولان صاعقهٔ مدهشه‌دن بحث ایتمشدك . مسلمان مكتبلرنده تورك لساننك ودین تعلیمنك تنقیص وازاله‌سی ایچون تنظیم ایدیلن لایحهٔ قانونیه‌نك مذاكره‌سنه دوما مجلسنده باشلاندی .

جریان ایدن مذاكراتك ختامنی هنوز اوكرنه‌مدك . « عثمانیشه‌ر لوئید » ك پترسبورغ مخبری (بر آلمان غزته‌سنك مخبری ، بر تورك غزته‌سنك دكل !) مسلمان مبعوثلرندن صدری افندی مقصودك نطق خلاصه‌سنی ، غزته‌سنه خبر ویرمش اولدیغندن ، اونی اشاغی‌یه ترجمه ونقل ایدیورز :

اویله بر زمانده یاشایورز كه روسیه حكومتی و روس ملیتپروران فرقه‌سی چارك دائرهٔ حكومتی داخلنده متمكن اولان وروس اولمایان ۱۰۸ جنس قوم مختلفی روسلشدیرمغه چالشیور . روس مطبوعاتی دول اجنبیه‌یه كندیلریله هم ملت اولمایانلره قارشی احرارانه بر پولتیقه تعقیب ایتملرینی توصیه ایلركن كندی حكومتلرینه ایمپراطورلق داخلنده ساكن عناصر مختلفه‌یی روس یاپمغی تكلیف ایلیورلر . حكومت بالخاصه عناصر مسلمه‌یه قارشی پك شدتلی بر صورتده حركت ایدییور . حالبوكه روسیه‌ده ساكن ۳۰ ملیون مسلمان چارك دائما اك صادق بر تبعه‌سی اوله‌رق قالمشدر . بو مسلمانلر ایكی بچق عصر روسلره حاكم اولدقلری حالده ینه اونلرك لسانلرینه ، قانونلرینه ، عادتلرینه ، مذهبلرینه اصلا تجاوز ایتمه‌مشلردر . حالبوكه سز روس تاریخنك بو اوزاق فصلندن بحث ایدركن « باربارلرك بویوندوروغی آلتنده كچن بر دور » دییورسكز .

فقط بو باربار بویوندوروغی روسیه‌نك ، مدنی روسیه‌نك مسلمانلره روا كوردیكی معاملاتدن دها زیاده شایان تحملدی .

بزم بر شان وشرف ماضیمز تكرار طوغمایه‌جق . مسلمانلر هیچ بر زمان آمال استقلال پرورده ایتمیورلر .

بز عادتمزی ، ملیتمزی ، دینمزی محافظه ایتمك شرطیله وطن مشتركمزده متحداً چالشمایی ترجیح ایدییورز . بز هم روسیه‌نك صادق تبعه‌سی ، هم دینمزك فداكار بر ملتزمی قالاجغز . روسیه حكومتك تعقیب ایلدیكی پولتیقه ایسه عنصرمزك كاملاً محو اولمسنی انتاج ایده‌جكدر . فقط كرك حكومت ، كرك طرفدارلری شوراسنی آرتق قطعیاً آكلامالیدر كه :

بز مسلمان طوغدق .. مسلمان یاشیورز . وجودمزده صوك بر نفس قالنجه‌یه قدر مسلمانلغمزی محافظه ایده‌جكز .

مسلمان مبعوثلرندن قزان وكیلی عیسی افندی یكی‌كه‌ی دخی عین مسأله اوزرینه دوماده اوزون بر نطق ایراد ایتمشدر ، كه اونك خلاصه‌سی شودر :

« روس مشاهير رجال سياسيه‌سندن بريسى سياسى غوغالرده ذاتاً انصاف اونودولور ، اكر موضوعى مكتب مسأله‌سى اولور ايسه ، غوغا بوسبوتون ظالمانه اولور » ديمشدى . يكى قانون لايحه‌سى غيرروس اقوامى مليتلرندن تجرده اجبار ايله عنعنات تاريخيه‌لرينه ، بابالرينك دينه خيانت امرايدييور.. مكتبك مرتدلر ياپوب چيقاردينى بوكيمسه‌لردن ، وطن و دولت استفاده ايده‌من . يوزده قرق غير روس اولان بر مملكتده ، بويله بر اصولك تطبيقى دولت ايچون ضرر عظيم توليد ايدر . بز ، بو مطالعات صائبه‌يى قوميسيونلرده تماماً ديكله‌نمدك . روسلر آراسنده برچوق اهل انصافك وجودندن خبريز وار. لكن دومادەكى قوميسيونلريمز ، عدل وحقانيتدن قاچنديلر . روسلاشديرمق سياستى دوام ايدرسه ، روسيه‌نك وحدتى تهلكه‌يه دوشر ...

روسيه‌لى قارده‌شلريمز ، مكتب مسأله‌سنك استقبال مليلرينه‌درجهٔ تأثيرينى كماليله مدرك اولدقلرندن ، دومادەكى مسلمان فرقه‌سنك تقويه وتأييدينه أل برلكيله چاليشمقده‌درلر . فرقه اعضاسيله مبادلهٔ فكر ايتمك اوزره مسلمانلرله مسكون قطعاتدن برطاقم ذوات پترسبورغه ورود ايتمكده اولديغى كبى ، وولغا حوضه‌سى ، سبريا ايالتلرى ، توركستان وقافقازيانك بلاد متعدده‌سندن برچوق مضبطه وتلغرافنامه‌لر كلمكده‌در. بونلرك اكثريسى بويوك بويوك متينغلرده ايديلن مذاكرات وويريلن قرار نتيجه‌سى اوله‌رق كوندرلمكده‌در .

روسيه مسلمانلرنده فعاليت اقتصاديه . — «تشبث شخصى» سوزى ، آرتق بر بچوق سنه اولكى قدر هركسى قورقوتميور . « ثروت فنون » ك ١٠٠٠ نجى نسخه‌سى بوپك محتاج اولديغمز شيئك يوزندن قره قونجولوز ماسكه‌سنى قالديردى . حتى مجلس مبعوثان رئيسى بك افندى بيله اوليسى كونكى نطق افتتاحيسنده « تشبث شخصى‌نك اسمنى بر پارچه دكيشديروب « فكر تشبث » ديه‌رك تصويب ومدح ايتدى. ارتق بزده تشبث شخصى صاحبلرينى، تقدير وتبريكه جسارت ايده‌بيلورز . حال حاضرده موجود اسلام اقوامى آراسنده تشبث شخصى جهتيله الك ايلرى كيدنلر ، شبهه‌سز ، روسيه‌يه محكوم قارداشلريمزدر .

اونلرده جدى . اساسلى بر تشبث شخصى ، بر فعاليت اقتصاديه وار . هم اونلر ، بزم استانبول مسلمانلرى كبى تشبثلرينه ، «قره‌دليونه» ايله رقابت ايده‌جك بر مؤسسهٔ ماليه احداثنه قالقيشمق صورتيله باشلايوب ، صوكنده هيچ بر شى ياپامقسزين ، آچيق آغز قاليورلر. كوچوكدن باشليورلر . مسلمان هيأت اجتماعيه‌لرينك يوزده طقساننه حساب اولنه‌جق اكثريت عظيمه‌سى كويلى ، رنجبر اولديغندن ايشه كويلردن كويليلردن ابتدا اولنيور .

اليوم روسيه‌دەكى مسلمان كويلرينك برخيليسنده، بورج جمعيتلرى ، تعاون جمعيتلرى موجوددر . بونلرك سرمايه‌لرى چوق دكل ، فقط كوردكلرى ايش پك چوق . بورج جمعيتلرى كيتدكجه ايشلرينى بويوتيورلر . مثلا ، « ترجمان » رفيقمز ، « قوتلوميت » كوينك مسلمان اوفاق بورج جمعيتى حقنده شو معلوماتى ويرييور :

اسكى قوتلوميت كوينده‌كى مسلمان اوفاق بورج جمعيتى زراعت ايشلرينك ترقيسى ايچون دولت بانقه‌سنه ٥ بيك روبله قرەدى، آچديرمش . اولكيلر ايله برابر شيمدى دولت بانقه‌سنده بوجمعيتك ٢٥ بيك روبله اعتبارى اولمشدر.

بركوى خلق ايچون بو بويوك موفقيتدر .

متصل بويوك سياستدن ، خارجيه ناظرلرى ايمش كبى بحث ايدن ، ولايت رفيقلريمز برآزده بوكبى مسائل حياتيه ايله اوغراشسه‌لر ، كويليلره آدم كبى يشامق ايچون مقتضى چاره‌لرى آزچوق كوستره‌لر، نه‌اولوردى ! . . .

هندستان :

اغتشاش وتضييقات . -- كونده‌لك غزته‌لرده كوريلديكنه نظرا هندستانده تضييقات وتحريات دوام ايتمكده‌در . كچن هفته ظرفنده برچوق قصبه‌لرده سلاح وبومبالر كشف اولنمشدر . كيزلى اختلال تشكيلاتنك اثرلرينه بربرينه اوزاق محللرده تصادف ايدلمكده‌در . بوحال حركت اختلاليه‌نك پك واسع برمقياسده اولديغنى كوستربيور . واقياده رؤيت اولنه‌جق بردعوايه مأمور اولان مدعى عمومى اختلالجيلر طرفندن تلف ايدلك قورقوسيله وظيفه‌سى باشنه كله‌مه‌مشدر .

اوسته خرسز أو صاحبنى باصديرر

وطنمزك الك زياده محتاجى اولديغنه ايمان ايدرجه‌سنه قانع بولنديغمز تركجه علوم دينيه كلياتى تدوينى قضيه‌سى صراط مستقيم هيئت تحريريه‌سنجه معزز برامل وطنپرورانه اولمق اوزره تلقى اولنمش وبعض كنجلرمزده مع التأسف آثارى مشهود اولان مرض دينى‌نك جدى واساسلى بر صورتده تداويسى ايچون تماميله معقولاته مستند اولان وافكار وطبايع سليمه ايچون يكانه دين فطرى بولنان دين مبينمزك احكام جليله‌سنى هركسك آكلايه‌بيله‌جكى برطرزده بيان وتتبعنى تسهيله خدمت جهتى دينى وعلمى جريده اولان صراط مستقيم ايچون وظيفه اوله‌رق تعين ايتمش ايدى .

زهد وتقوالرى مسلم اولان بعض ذوات محترمه ايله وقوعبولان حسبحاللر دائما بولزومى، تأييد ايتمش وحتى بوبابده صلاحيتدار برذات عالى قدر وقت كچكديرلمكسزين همان ايشه باشلانلمسنى توصيه واخطار ايلمشدر .

هيئت تحريريه وظيفه‌نك اهميتنى اوزون اوزاديه تدقيق ايتدكدن صوكره بومبرور خدمتى مجاهدات ديانتپرورانه‌سيله تميز ايدن حليم ثابت افندى‌يه مناسب كورمش ومومى اليه دخى عون وعنايت بارى وامداد روحانيت پيغمبرى‌يه مستنداً شو وظيفهٔ مهمه‌يى درعهده ايده‌رك بمنه الكريم برسلم سعادت اوله‌جق كلياتنك ايلك قدمه‌سنى تشكيل ايدن برنجى جزئنى وجوده كتيرمشدركه بوأثرده مكاتب ابتدائيه‌نك برنجى سنه‌سنده تدريس اساسى كوزه‌تلمشدر .

مكاتبمزده تربيهٔ دينيه‌يه حقيله اعتنايى نظردقتدن دورطوتمق ايسته‌ميان معارف نظارتنك دخى بويولده براثر وجوده كتيرلمسى آرزوسنى تعقيب ايلديكندن خبردار اولان حليم ثابت افندى اثرينى معارف نظارتنه تقديم ايلمسى اوزرينه كتاب براى تدقيق علم وفضيلت وتقوى وديانتلريله اشتهار ايدن واصول تربيه‌يه واقف بولنان ذوات محترمه‌يه توديع اولنور. بوكزيده هيئت اثرك هرجهتنى تدقيق ايدر. بتون معناسيله مطلوبه موافق بولور. مع مافيه نظارت براى اطمئنان باب جليل فتواده متشكل تدقيق مؤلفات شرعيه مجلس عاليسنه

ده کوندریر . مجلس عالی دخی کتابی تحسین وتقدیره جدیر کوره‌رك بیوك وقیمتدار توجهلر کوستریر وحتی هرصحیفه‌سی مجلسك مهر رسمیسی ایله تختیم وبعض قیودات مفیده ضم وعلاوه اولنه‌رق اثر تصدیق رسمی‌یه اقتران ایدر. مسائل واحکام دینیه‌ده صلاحیتدار بر مرجعك تصدیق و تصویبنی حائز اولمسندن طولایی بیوك بر اهمیت اکتساب ایلمش اولان شو علم حال معلمین واولیای اطفالك جلب رغبتلرینی تأمین ایتدیکی قدر مکتب کتابلرینی کندیلرینه حصر داعیه‌سنده بولنان معلوم بر قاچ کتابجی‌نك دخی انظار حرص وطمعلرینی دعوت‌ایدر . ازجمله تفیض کتبخانه‌سی‌صاحبی پارسیخ افندی مؤلف اثر حلیم ثابت افندیدن حقوق تألیفیه‌یی اشترایه طالب اولور .

فقط دین اسلامه تعلق ایدن بر اثره عائد حقوق تألیفیه‌یی بعض ملاحظاته مبنی کندوسنه‌دور ایتمکی ثابت افندی‌مناسب کورمز اعتذار ایدر. اوصره‌ده‌بعض ذوات‌صاحب‌اثره مراجعتله پارسیخ‌افندی‌یه عدم دور حالنده عنوان اثره شبیه براسم ایله بشقه‌سنی نشر ایده‌رك تعمیم فائده‌سنه مانع اوله‌جغنی وحتی کتبخانهٔ اسلام وعسکری صاحبی حلمی افندینك‌مؤلفی جوادبك‌اولمق‌اوزره‌طبع‌ایتدیردیکی (یکی الفبا)سنه‌نظیره اولمق‌اوزره مؤلفلری‌میاننده ینه جواداسمنی محتوی تفیض کتبخانه‌سنك (یکی‌اصول‌الفبای‌عثمانی)نامیله‌براثرنشر ایتمش‌اولدیغنی درمیان ایدرلر. وحق تألیف قانوننك بوقبیل تجاوزاته قارشی قیود مانعه‌یی محتوی بولنمادیغنی ایلری سوررلر . شوقدرکه علم حالك دینی بر اثر اولمسی وپارسیخ افندینك کندی اسمیله طبع ایتدیره‌جکی اثرینی عالم اسلامه تقدیم وابرازدن حسب‌النزاکه متحاشی‌بولنمق ایجاب‌ایده‌جکی‌ملاحظه‌سی نیم تهدید ماهیتنده بولنان شو نصیحتله عامل اولمغه مانع اولور وبو اثری صراط مستقیمك عالم اسلامه اتحاف ایلمه‌سی هیئت تحریریه‌جه آرزو اولنور . فقط چوق کچمز تفیض کتبخانه‌سی بیلدیکمز علم‌حال کتابلرندن طوپلامه وعملی‌علم حال نامنه بر (کتابی) قیدنك علاوه‌سی ومؤلف اثر اولمق اوزره‌ده ع . ن امضای مکتومی ومکاتب ابتدائیه پروغرامنه رسماً ادخال کبی برعباره‌یه بدل (بالجمله مکاتب ابتدائیه‌نك برنجی وایکنجی سنه‌لرنده تدریس ایدلمك اوزره ترتیب ایدلمش) اولدیغی صراحتنی محتوی برعلم حال کتابی نشر ایدر رسماً پروغرامه داخل بولنان عملی علم حاله انتظار ایتمکده بولنان‌طشره‌یه (عملی علم حال کتابی) دیه بیکلرجه نسخه سوق ایلر .

بواثرك منافع مادیه‌سنی دکل مجرد منافع معنویه‌سنی اقتطاف ارزوسنده بولنان جریده‌مز هیئتی مختلف محللردن آلدیغی‌مکتوبلر مندرجاتندن بو آرزوسنه طبان طبانه ضد اولمق اوزره کندی‌یوزندن عملی‌علم حال‌نامیله پارسیخ افندینك اثری سورولمکده وعزیز یاوروـ لرمزك امراستفاده‌سی اشکال ایدلمکده اولدیغنی آکلانجه بالطبع متأثر اولور . حتی حلیم ثابت افندی برادرمز بوتشبثمزك شو صورتله عکسی ثمره‌لر حصوله کتیره‌جکی اندیشه‌سنه انضمام ایدن حقوقنی محافظه‌ده عدم کفایتنی تقدیر ایلدیکی احکام قانونیه‌مزك ایراث ایلدیکی فتور ایله اثرینك مابعدینه دوامدن صرفنظر ایلر . بونك اوزرینه معارف مملکتی رخنه‌دار ایدن بوقبیل کتابجیلرك تحدید تجاوزلرینه مدار اولمق اوزره جریده‌مزده آچیلمسی تنسیب اولنان صحیفه‌لره توطئه اوله‌رق صاف براملی دینی بوغمق ایستیان پارسیخ‌افندینك شوتعرضی کچن هفته‌کی نسخه‌نك قابنده موضوع بحث ایدلمش وبوعلم حاللری یکدیکره قاریشدیرمقدن توقی اولنمسی ومع‌مافیه محاکمهٔ دخی تعقیب حق اولنه‌جغی اخطار ایدلمش ایدی .

ایشته شو اخطاراوزرینه اداره‌خانه‌مزه آتیده‌کی ورقه‌یی کوندرمك درجه‌سنده‌خادم‌بولندیغی مسلك ایجابنجه‌ده‌محترم‌طوتلمسی‌مقتضی‌حقوق غیری‌پایمال خصوصنده کندیسنده قوت‌واقتدار بولان دعوی‌وکیلنك ارشاداتی اولملیدرکه اصحاب آثاری بوقبیل مزاحمه‌لرله بیزار ایده‌رك وطن‌عزیزمزده‌مساعیٔ‌عرفانپرورانه‌یی عقیم براقق ایستیان شوجسور کتابجی‌یه دقایق قانونیه‌نك تأمین ایلدیکی فرجه‌لره التجا حسنی‌ویرمش ووکیلی واسطه‌سیله صیقیلمه‌دن اداره خانه‌مزه آتیده‌کی ورقه‌یی کوندرمشدر .

محترم افندم حضرتلری ؛

صراط مستقیمك قابنده اخطار سر لوحه‌لی سطرلری مؤکلم پارسیخ افندینك کوستردیکی لزوم اوزرینه اوقودم .

۱ — معارف نظارتنك قبول وعدم قبولی هیچ ، برمزیت هیچا هیچدر . بر اصوله تابع اولمایان ، مسابقه ایله تعین ایتمین کیفی بر قبول کیمسه‌یی تقید ایده‌مز .

۲ — (ینه بو عنوان ایله یازیلان) بیورلمش . خلاف . پارسیخ افندینکنك آدی عملی علم حال کتابی حلیم ثابت امضالینك آدی (عملی علم حال) در .

۳ — عملی لکله هیچ بر مناسبت وتعلق اولمیان بیورلمش . مندرجاتنه باقغه وقت یوق .فقط ایشته دها اسم (عملی علم حال کتابی) اسمی کوستریورکه بر کره اسمی عملی لکله پك اعلا مناسبتدار .

٤ — پارسیخ افندی فلان کتاب یرینه فلانی سوریورمش . بوندن طولایی دعوا ایدیله‌جکمش . بو ادعاده برحقیقت، بر شمهٔ حقیقت وارسه دعوایه حاجت یوق . هرکیمه‌یاکلش یوللانمش‌ایسه ـ یاکلش ایسه ـ تبدیلی قولای . وبوتبدیلی طلب حق یالکز یالکز او کتابك او شرائط داخلنده کوندرلدیکی کیمسه‌در .

بناءً علیه بو اخطارك تکرری حالنده علم حال اسم عمومی اولدیغنه کوره علیهکزه طرفمدن اقامهٔ دعوی اولنه‌جغی الخ . .

آرتق بودرجه جرئته قارشی ویریله‌جك جوابی افکار عمومیه براقیورز .

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسؤل : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
۲۳ نومرو

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار :

مسلکمزه موافق آثار
جدیه مع الممنونیه
قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات ، تاریخ ، و سیاسیاتدن و بالخاصه احوال و شئون اسلامیه‌دن بحث ایدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالک عثمانیه ایچون	۶۵	۳۵	غروش
روسیه »	۶٫۵	۳٫۵	روبله
سائر ممالک اجنبیه‌ده	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زین العابدین - ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲۴

درسعادتده نسخه‌سی ۵۰ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۱۶ — ۲۲ ذی القعده پنجشنبه ۱۱ تشرین ثانی ۳۲۶ — بشنجی جلد

مصاحبه

انسانلر قدرت فاطره طرفندن کندیلرینه تودیع اولنان قوایی درلو درلو شیلره صرف ایدرلر . اعمال فکری متعاقب استنباط ایتدکلری نتایجک علی الاکثر نفس الامره مطابقتی ادعا ایله متسلی اولورلر . هر هانکی بر مسئله‌نک احاطهٔ کنهنه حال حاضرده‌کی وسائطله تأمین وصول ایده‌مزلرسه ایلریده تماميله حلنه موفق اوله‌جقلرینه دائر ینه کیزلی بر امید بسیلرلر . انسانلرک بو فکری ترقیات مدنیه‌نک منشأ ئیدر امر برعکس اولایدی بو کونکی ترقیات پیغولهٔ خفاده قالیرایدی . زیرا بر شیئک ممکن یاخود محال اولدیغنه قبل التدقیق وقوف متعذر اولدیغندن انسان ایچون بو یولده حرکت ضروریدر . انسان ساحهٔ تدقیقاتده اجالهٔ افکاردن صکره ممکن ایسه نتیجه‌یه تأمین وصول ، دکل ایسه عزمندن نکول ایدر . محال ظن اولنان نیجه شیلر بو صورتله سلسلهٔ ممکناته ادخال ایدلمشدر . اکر انسان او ظنک تحت تأثیرنده قالمش اولیدی امر برعکس اولورایدی.

کوریلیورکه انسان جولان ایتدیکی ساحهٔ مدرکاته بر حد تعیین ایدلدیکنی ایسته‌میور . هر وادیده کندیسنی مطلق العنان کورمك ایسته‌یور ؛ فقط استادندن مصارعه صنعتنی تحصیل ایتدکدن صکره ، صنعتك مکتوم بر نقطه‌سی قالدیغنه ذاهب اوله‌رق استادینی میدان مصارعه‌یه دعوت ایدن پهلوان مغرور کبی عادتا طبیعته تحدی ایدییور ؛ بیلمدیکی بر اویونله صیرتی یره کلك احتمالی اولدیغنی درخاطر ایتمیور .

واقعا کندیسنده ساحهٔ حقیقتك خبایای مظلمه‌سنی تنویر ایده‌جك بر نور ، بر ضیا یوق دکل ؛ فقط او ساحه‌نك وسعتی ، انی تنویر ایده‌جك ضیانك قوتی نه قدردر ؟ ایشته مسئله‌نك اصل حل ایدیله‌جك جهتی بودر . حکیم ازلی البته انسانی ، انسانده یاراداجغی قدرتی ، او قدرته استناداً کوستره‌جکی جرأتی علم ازلیسیله محیط ایدی . هر شیئی مقیاس مخصوصیله اولچوب بیچن ، هر شیئك مقدار حقیقیسنی او مقیاسه کوره تعیین ایدن قدرت فاطره‌نك ، صورت ومعنی اعتباریله خلقت بشرده‌ده بر مقیاس مخصوصی اولدیغنده ، شبهه ایدیله‌مز .

ایشته انسانلر قدرت فاطره طرفندن کندیلرینه ویرلمش اولان قوته استناداً سر خلقتده کامن علت غائیه ایله ، کندی حقیقتلری ، فطرتده‌کی حال وموقعلری حقنده‌ده درلو درلو اعتقاداته ذاهب اولدیلر . شرائع انبیایه معتقد اولانلر بو مبحثده قبل شارعدن تلقی ایتدکلری خبر صادقی بلاتردد قبول ایله کرك عوالمك ، کرك کندیلرینك خلقنده‌کی علت غائیه‌یی اکلادیلر ؛ دغدغه‌دن ، اضطرابدن قورتیله‌رق موعود اولان کمال معنوینك احرازینه حصر وجود ایتدیلر .

مسلکلرنده یالکز مقتضای عقله متابعت ایدنلر که انسانك حقیقت ذاتیه‌سنده ، سر خلقتنده پك بیوك حکمتلر ملاحظه ایده‌رك ارباب شرائعك بو مبحثده‌کی اعتقادینه یاقلاشدیلر ؛ که یکیدن یکی کشف ایدیلن حقایق فنیه‌نك تأثیریله او اعتقاددن فرسخ فرسخ اوزاقلاشدیلر . مثلا بر زمان دنیلیورایدی که : کرهٔ ارض مرکز عالمدر ، افلاك ، شمسیله ، قمریله ، کواکبیله ارضك طفیلیاتی مثابه‌سنده اولوب دائماً انك اطرافنده دونر ، یر یوزنده‌کی تحولاتی حاصل ایدر . انسان عالم اصغر ، «Microcosme» کائنات عالم اکبر «Macrocosme» در عالم اکبرده نه وارسه انك بر نمونه‌سی ده عالم اصغرده موجوددر . عالمده مشهود اولان بو فعالیت مخدوم کائنات اولان نوع بشر ایچوندر . زیرا علت غائیهٔ خلقت اودر .

انسانلرك عالم طبیعتده‌کی موقعلری حقنده‌کی بو اعتقادلری عصرلرجه دوام ایتدی . کندیلرندن صادر اولان افعال وآثارك کافه‌سنده بو اعتقادك عظیم تأثیری کورولدی . ادراك بشر فابریقه‌سندن چیقان

معمولاتك كافه‌سى بو اعتقادك مفاد مجملنى حاوى بر تمغا ايله تمغالاندى .

بو اعتقادك ارض وسمايه عائد اولان شقنى بر طرفه براقه‌لم ، عجبا انسانه عائد اولان قسمى نا كلشمى ايدى؟ بونك جوابى اشاغيكى سطرلرده كوريلير .

تعاقب ادوار ايله علوم وفنون ترقى ايتدى . نظريه‌لر دكيشدى . بزى جوانب اربعه‌مزدن محيط اولان اطلس كردون مقراض فكر واندیشه ايله كسيلدى . انك ماوراسنده نامتناهى بر ساحه كورولدى . اجرام سماويه‌نك جسامت حقيقيه‌لرى تعيين ايدلدى . فضاى بى انتهايه قوم دانه‌سى كبى سرپيلان لا يعد ولا يحصى عوالمك ايچنده ارضدن مليون كره بيوكلرى بولنديغى اكلاشلدى . بو حقايق ميدانه چيقنجه كرهٔ ارض اولديغى يرده طوكه‌قالدى . عالم فكر ونظرده ظهور ايدن بو انقلاب كرهٔ ارضى موقع بلندندن دوشوردى . بر كوى مختارى كويك اك معظم بر سيماسى ايكن بر كون پادشاه او كويدن كچه‌جك اولورسه مختارك نه اهميتى قالير ؟ كونشك يانندە ادارهٔ قنديل نه ايسه ، پادشاهك يانندە كوى مختارى ده او در . ايشته بو حقايقك انكشافندن صكره كرهٔ ارض ده عصرلردن برى كنديسنه توجيه ايدلمش اولان شرفدن تجريد ايدلدى . كمال عظمتله متكا بر اى صدر اجلال ايكن ، فقراى چله كشان كبى شمسك اطرافنده دونكه ، اسكى غرورينك نتيجه‌سى اولان مأثم سابقه‌سندن تائب ومستغفر اولمغه باشلادى .

كرهٔ ارضى اوج اعلاى اقبالدن حضيض سافل ادباره ايندیرن كيم؟ شبهه‌سز انك اوزرنده ظهور ايدن ، اجزاسى انك اجزاسندن مستعار ، كنديسى انك نعمتيله پرورده اولان انسان . شرف وجوده ارض واسطه‌سيله نائل اولديغى حالده ارضه قارشى شكرانه بدل كفران ايله مقابله ايتدى . عجبا كنديسى نه اولدى ؟ كنديسى نه اولديغى اوده بيله‌مدى . دهامى بيودى ؟ يوقسه بسبتون مى كوچولدى؟ اكلايه‌مدى يالكز اعتقاد قديمك بو هرج ومرج آتيسى عالم انسانيتك تفكراتى بشقه براستقامته سوق ايتدى . مدركه نابرقه‌سندن چيقان معمولات فكريه‌نك تمغاسى دكيشدى؛ چونكه انسانلر نامتناهى عالملرك ايچنده ارضلريله ، فلانلريله ذره قدر بيله قالمدقلرينى اكلاديلر .

اوت نامتناهى بر عالم ! اونك ايچنده ذره قدر موقعى اولميان بر ارض! او ذره دە ده تقسيم اولندقدن صكره ربعنده‌كى صنوف مواليد آره‌سنده بر ده انسان ! اويله بر انسان كه كندى دعواسنه نظراً خلاصهٔ اكوان ! جسم عالمه جان ! محيط اسرار كن فكان ! غريب دعوى عجيب خوليا !

ايشته انسانك بو هيكل محسوسدن عبارت اولديغنه قائل اولانلر بويله دوشونديلر ، كنديلرينى توليد يأس ايده‌جك درجه‌ده حقير ، ناچيز كورديلر . طائل خوليالر بيتدى .

انسانك موقع حقيقيسى انلرك نظرنده كويا تحقق ايتدى . انسانك بو حقايقه وصولدن صكره نفسنى حقير كورمسى پك مستحسن اولور ايدى . فقط مثلا هر دوشونن ، شارح مثنوى صارى عبدالله افندى كبى دوشونسه ، آنده‌كى مايهٔ سعادت هر دوشوننده اولسه ! باقكز مراد رابع زماننده مسند رياستى يعنى شمديكى خارجيه نظارتى احراز ايدوب مشاراليه ايله بغداد سفرينه كيدن اوپير معظم اثرينك برنجى جلدنده نه ديور : « روى زمين عرش اعظمك مركزنده ، مركز دائرهٔ عظيمه‌ده نقطهٔ موهومهٔ پركار وفضاى وسيعك ميانندە حبهٔ خردله ودانهٔ سمسم مقدارى فرض اولنمشدر . ايمدى اى نور ديدهٔ پدر خواب غفلتدن بيدار اول وحبهٔ مذكوره‌ده كندى مقداريكى بيل وعقلكى جمع ايدوب دنيانه شئ حقير اولديغن ملاحظه قيل ! عجب دكلميدركه بونك كبى بى مقدارى اولاشه‌ميوب براى ملك داورى ، سلطنت وسرورى بردانهٔ خردل ايچون عسكرلر چكيلور ، علملر آچيلور ، باشلر كسيلور ، قانلر دوكيلور . و انواع كستاخى ايله خالق بيچون اونوديلور !

ونيجه فراعنه پيدا اولوب دعواى ربوبيت قيلور . ايواه ودريغاه! بو قدرت وعظمتى مشاهده ايتمش ايكن جبههٔ عبوديت وناصيهٔ مسكنتى زمين اطاعت وانقياده وضع ايتمينلرك حالى نيجه اولور ؟ »

حضرتك اثر كزيننده تبركاً بورايه نقل اولنان شو سطرلر منصفانه تأمل ايديله‌جك اولورسه كنديسنك كائنات ، انسان حقنده نصل بر فكره صاحب اولديغى ، سوزلرينك حكمى . اجتماعى نه بيوك بر حقيقتى تضمن ايتديكى ، بو نظريه ايله ايمان واعتقادينه نصل قوت ويرديكى كوريلير .

صكره بو حقايقه بر بشقه‌سى ده واقف اوليور . لسان شريعتله لسان حكمتك بشقه بشقه شيلر اولديغنى تمييز ، بو نظرياتى حقايق دينيه ايله تأليف ايده‌مديكندن بنيان ايمان واعتقادينى زير وزبر ايديور . بر چوق كيمسه‌لرك ظلمت اباد كفر والحاده يوقپودن كيردكلرينى كوريور . اعاظم دين مبينك بو حقايقه واقف اولمدقلرينه ذاهب اوله‌رق انلرك زماننده بو حقايق مكشوف اولسه ايدى ، بهمه حال اعتقادلرنده عظيم بر تبدل وجوده كتيرر ايدى كبى تلقين محض شيطانى اولان بر ظن باطله قوت ويريور . بيچاره انى بيلميوركه اعاظم دين مبين او حقايقى بزدن اى بيلورلر ايدى .

انلرك بيلديكى دها نيجه حقايق واردركه انلره اسناد جهل ايدن غافلك بيك سنه دها يشامسى فرض اولنسه ، مسلك سقيم وفكر عقيمندن رجوع ايتمدكجه اكلامق دكل حتى وجودندن خبردار اولمق احتمالى يوقدر .

او حقايق نه‌در ؟ او كبى آدملره بو كبى حقايقدن بحث ايتمك دوموزك بوينه مجوهر قلاده طاقمق كيبدر . صنوف مخلوقاتدن كافه‌سنك كندى فطرتنه موافق بر غذاسى واردر . باركيرك اوكنه ات ، ارسلانك اوكنه اوت قونه‌جق اولورسه هر ايكيسى ده باشنى اوته طرفه چويرر . دماغى مايهٔ انكار ايله مشبوع اولان بر كيمسه‌يه بو كبى حقايقدن بحث ايتمك كلمه‌نك بتون معناسيله عبثدر .

« محل قابل وانكه نصيحت عاقل »

بونده تعجب ايده‌جك هيچ بر شى يوق . زيرا مؤثر واحددن قابليات متفاوته حسبيله آثار مختلفه ظهورى طبيعى‌در . مثلا كونشك نورى حقيقت واحده اولديغى حالده بر شكوفه زاره عكس انداز اولسه نظره

یرا چیچکلر ، منزبله یه عکس ایتسه تحملفرسا قوقولرحاصل اولور . حال بوکه قباحت کونشك نورنده دکل ، اونوردن قابلیات مخصوصه لرینه کوره منفعل اولان طبایع مختلفه ده . بونك کبی بعض حقایق ده اشخاصك استعدادلرینه کوره کاه مایهٔ اسلام وایمان ، کاه اساس کفر وطغیان اولیور .

مثنوی

هردوکون زنبورخوردنداز محل
لیل شد زین نیش زان دیکرعسل
هردوکون آهو کیاخوردند واب
زین یکی سرکین شدوزان مشك ناب
هردونی خوردند ازیك آبخور
ان یکی خالی وآن پر ازشکر
صدهزاران این چنین اشباه بین
فرقشان هفتاد ساله راه بین
این خورد کردد پلیدی زان جدا
وان خورد کردد همه نور خدا

فی الحقیقه اویله در . بال آریسیله اشك آریسی عین ازهاردن عصاره چین اولدقلری حالده عصارهٔ واحده برنده نوش جان ، دیکرنده نیش جانستان اولیور .

کذا هرایکی نوع کیك عینی اوتی یدکلری ،عینی صویی ایچدکلری حالده بواوت ، بوصو برنده برماهیت خبیثه یه اقتران ایدییور . برنده مشك ناب اولیور .

هرایکی نوع قامش عینی طوپراقده بیتدکلری ، عینی صودن فیض آلدقلری حالده برینك ایچی بوم بوش ، دیکرینك ایچی شکرله مملو اولیور .

سوق کلام بزه شیرازهٔ بحثی غائب ایتدیردی . استطرادی برچوق سوزلر سویلتدی . بحثه رجوع ایدهلم :

یوقاریده بوحقایقك انکشافیله انسان کندیسنی حقیر کوردی دیمش ایدك . انسانك کندیسنی ناچیز کورمسی فی نفس الامر مستحسن ایکن نقطهٔ نظرك اختلافی حسبیله بو فکر بك چوق شیلری برباد ایتدیکندن آنده کی استحسان هبا اولدی . اکر بویولده دوشونلر مقام ربوبیته قارشی، بولندقلری موقع عبودیتده نفسلرینی حقیر کورمش اولیدیلر حق عبودیتی ادا ، بوتنزل مادیلریله مرتبهٔ کمال اصلی یه ارتقا ایتمش اولورلرایدی . منکرادیان اولانلرده ایسه نه فکر ربوبیتدن نه ده فکر عبودیتدن اثرقالمامش اولدیغندن مقایسهٔ مادیلری نتیجه سنده برطرفدن انسانیتی موقع بلند تکریمدن ایندیردیلر ، بر طرفدن ده دعوالرینی دعوای ربوبیت درجه سنه چیقاردیلر . افراط وتفریطی جامع اولان بوبوکبی فکرلر پك فنا نتیجه لر ویردی ، حالاده ویرمکده در .

عالم طبیعتك قسحت بی پایانی نه اولورسه اولسون ، «الانسان سری واناسره» حدیث قدسیسی مفادنجه اسرار الهیه دن بر سر اولان انسانك کائناتده کی موقعنه ، موقع بلند تکریمنه ، حقیقت ذاتیه سنه اصلا تأثیری یوقدر . انسان بو کبی حقایقك انکشافیله موقعندن دوشمز ، بلکه برقات دها اعتلا ایدر ، فقط حقیقت ذاتیه سندن غافل اوله رق کندیسنی مادیات ایله مقایسه یه قالقیشه جق اولورسه ، عالم طبیعتده کندیسی ایچون جزء لایتجزی قدر برموقع تعین بوله ماز . مادیتدن صرفنظرله حقیقت ذاتیه سنی نظر اعتباره آله جق اولورسه ، احاطهٔ معنویاتنه ساحهٔ لاتناهینك کافی کلمدیکنی کورر .

زیرا قصدده اول ، ایجادده اخراولان اودر . مادیوندن بشقه بتون فلاسفه انسانك بوهیکل محسوسدن عبارت اولمیوب انده تجلی ایدن لطیفهٔ ربانیه دن عبارت اولدیغنی قبول ایدیورلر ، « من عرف نفسه فقد عرف ربه » روح ایچون امتداد وانقسام یوقدر ؛ شوحالده عالم ایستر متناهی اولسون ، ایستر نامتناهی اولسون حقیقت انسانیه نك انکله مقایسه سی قطعیا صحیح اوله ماز . اوت ! امتداد وانقسام شانندن اولمیان برحقیقتك ، امتداد وانقسامدن بشقه برشی اولمیان دیکر برحقیقتله مقایسه سی،اومقایسه یه کوره تقدیری نه وجهله صحیح اوله بیلیر؟ چونکه هرایکی ماهیتك خواص وکیفیات مخصوصه لرنده بوجهله مناسبت یوقدرکه حق مقایسه لرینه امکان مساعد اوله بیلسون !

حضرت شیخ اکبر بیوریورکه « فلا اعزمن الانسان بربوبیته ولااذل منه بعبودیته » یعنی اوصاف ربوبیتله اتصافی اعتباریله عالمده انساندن عزیز برشی اولمدیغی کبی مرتبهٔ عبودیتده قیامی اعتباریله ده دنیاده اندن ذلیل برشی یوقدر .ایشته انسان بویله بربرزخ جامعدر . یالکز بو اعتباراتیله انك بیوکلکندن کوچکلکندن بحث اولنه بیلور . بشقه صورتله بحث اولنه ماز . برازاوزونجه سویلدك .فقط بوکبی محاکات سقیمه نك دائرهٔ شمولی یالکز اصحابنه انحصار ایتسه ایدی بوندن هیچ برمحذور تولد ایتمزایدی ؛ انجق بوکبی یاکلش فکرلر بعض کیمسه لره پك چوق عظائمی استصغار، پك چوق معالی یی استحقار ایتدیردیکندن تعمیری غیرقابل تخریبانه سببیت ویریور . نه دیمك ایستدیکمزی صره سی کلیرسه ایلریده برمصاحبه ایچون زمین اتخاذ ایدرز .

کندیلری حقنده مختلف افکاره ذاهب اولان انسانلر عالم حقنده ده درلو درلو اعتقاداته ذاهب اولیورلر . مثلا کیمی بوعالمی خیر محض ، کیمی ده شر محض اولمق اوزره تلقی ایدیور . کیمی اولملك یشامقدن اییدر دیور . کیمی ده عکسی قضیه یی التزام ایدیور . خلاصه هر بری برشی سویلیور .

دنیانك تقدیر ماهیتی حقنده بین الحکما بر قاچ مسلك واردر . برازده انلردن بحث ایدهلم ؛ فقط بومسلکلرنه اولورسه اولسون ینه دنیایی سومه ین هان یوق کبیدر . هله « شوپنهاور » ، قول وفعلنده توافق اولمیان بوفیلسوف دنیایی بوقدرفنا کوردیکی حالده اکثابی کورنلردن زیاده سومش ، صکره ده هرکسی دنیادن تنفیر ایچون سویلمدك سوز براقمامش ، شاعر نه کوزل سویلمش :

اصبحت الدنیا لنا عبرةً
فالحمدلله علی ذلکا
قداجمع الناس علی ذمها
وما اری منهم لها تارکا

بومسالك مختلفه اربابی عالم حقنده شویولده بیان فکر ایدیورلر :

اکر جناب حق لطیف و حکیم ایسه عوالم ممکنه‌نك بعضیسنی بعضیسنه ترجیح خصوصنده بهمه‌حال کندیسی ایچون بر سبب کافی اولمق لازم کلیر . عوالم‌ممکنه‌یه ترجیحاً خلق ایتدیکی بوعالمك خلقنده، انك ابدع ممکنات اولمسندن بشقه نه کبی بر سبب تصور اولنه‌بیلیر ؟

بناءً علیه بولندیغمز شو عالم عوالم ممکنه‌نك ابدعی ، احسنی دیمکدر . « مالبرانش » ایله « لایبنچ » ك عالم حقنده‌کی فکرلری بو مرکزده‌در . بونلرك مذهبنه « استحسانیهٔ مطلقه » دیورلر . بومذهبی مطلق اوله‌رق قبول ایتمیوب انی بعض قیودایله تقیید ایدنلرده‌واردرکه بونلرك مذهبنه « استحسانیهٔ اضافیه » یاخود نسبیه دینور .

بومذهبه سالك اولانلر دیورلرکه : الام واکداری بو عالمدن دها ازبرعالمك خلقی‌ده قدرت الهیه‌یه نظراً ممکن ایدی . اکر جناب حق بویله‌برعالم خلق ایتمش اولایدی شمدیکی عالمدن دها ایی برعالم‌موجود اولورایدی . مادامکه جناب حق عوالم ممکنه‌نك ایچنده بوعالمی خلق ایتمشدرشوحالده عوالم ممکنه‌نك احسنی خلق ایتمه‌مش دیمکدر . اکر مشیت‌ازلیه‌سی تعلق‌ایتمش اولایدی کمال‌ذاتیسنك‌مقتضاسنه دها موافق بر بشقه عالم‌یاراده بیلیر ایدی .

لکن عوالم ممکنه‌نك احسن و ابدعنی خلق ایتمك جناب حق ایچون واجب دکلدر . چونکه بونده تحدید مشیت واردر . برده جناب حق نامتناهی صفات کمالیه ایله‌متصف اولدیغندن یاراداجغی او عالمك ، کمالات غیرمتناهیه‌سنه نظراً ینه دون بردرکه‌ده قالمسی ، تکمل اعتباریله اندن بشقه دها بر چوق عوالمك سلسلهٔ ممکنات داخلنده بولنمسی لازم کلیر ایدی .

بنابرین ایچنده بولندیغمز بوعالم عوالم ممکنه‌نك ابدعی دکلدر . یالکز وجودی بالوجوه عدمنه مرجح اولان « ایی » برعالمدر . ایشته « فلون » و « بوسوئه » کبی حکمانك عالم حقنده‌کی فکرلری‌ده بودر .

بواعتقادك نقیضنی التزام ایدن « استقباحیه » مسلکنه سالك اولان‌فیلسوفلرباشلرنده « شوپنهاور » اولدیغی حالده: عالم‌عوالم ممکنه‌نك ابدعی دکل ، اقبحی ، اشنعی‌در دیورلر . مدعالرینی تأیید ایچون‌ده آتیده‌کی دلیللری اتیان ایدیورلر :

حیات‌عذاب‌دائمیدن عبارتدر . دنیاده‌فرد آفریده‌یوقدرکه‌ایام کذشتهٔ حیاتنك اعاده‌سنی صورت مطلقه‌ده قبوله راضی اولسون . بهمه حال انده برچوق‌تعدیلات‌اجراسنی ایستر . بوندن آکلاشیلیرکه عامه‌نك‌عالم حقنده‌کی فکری، اعتقادی استقباحدن بشقه بر شی دکلدر . مرارت حیاتك ، تکمل عضویله‌مبسوطاً متناسب اولدیغی فناً ثابتدر . انسان نه‌قدر تکمل‌ایدرسه‌حیاتدن‌دویدوغی عذاب‌ده او نسبتده تزاید ایدیور باقکز حیاتدنك زیاده بیزار اولانلر اعاظم دهاتدر . دیمك‌که تکمل دنیلن شی‌ده فی‌حدذاته فنا برشی ایمش !

بوندن‌بشقه‌ادامهٔ‌حیاتمز ، عشق ، افنای‌حیات‌غیر کبی‌ایکی‌اساسه‌توسلله ممکن اولیور . حال‌بوکه‌برارسلان‌بر قیونی‌پارچه‌لیه‌جق اولورسه برکره ارسلانك دویدیغی لذتی ، برکره‌ده قیونك چکدیکی عذاب و زحمتی دوشونملی ! اعظم لذائذ دنیلان « عشق » ه کلنجه ذوی‌الارواحك‌دوچار اولدیغی مصائبك اك مدهشلری بومنبعدن ترشح ایلمکده‌در .

عشق دنیلن شی عقلی‌افساد ، بنیان سعادت انسانیه‌یی اساسندن بر باد ایدیور ، بر چوق فجایعه‌سببیت ویریور . بونلرك کافه‌سی بقای نوعی‌یه خدمت ایتمك ، بوعالم ابتلایه‌کندی کبی برطاقم‌بدبختانی کتیرمك ایچوندر . طبیعت بتون مخلوقاتی کندیسنجه ملتزم اولان غایاته‌طوغری کمال درشتیله سوق ایدییور ، آنلرده بوبی رحمانه اجبارك اوکنده یوارلانوب کیدیور .

حیاتك عذاب‌دائمی اولدیغنی آتیده‌کی مثال‌دها واضح بر صورتده اثبات ایلمکده‌در : یشامق‌دنیلن‌شی حرکتدن ، مجاهده‌دن‌عبارت اولوب بونك هرایکیسی‌ده براذادر . شوحالده دائمی برحرکتدن بشقه برشی اولمیان حیاتمزده ماهیتی اعتباریله براذی دیمکدر .

بوندن بشقه دنیابرمشیت مبرمه‌نك حکمنه تابعدر . مشیت دنیلن شی‌ده اساساً مطلق یعنی‌هردرلو قیود عقلیه وسائره‌دن ازاده بر قوتدر . شوحالده مشیت رابطه‌سزلغك ، هیچلکك مرادفی کبی بر شی دیمك اوله‌جق . مادام‌که عالمده حکمفرما اولان قوت‌ده برمشیت مبرمه‌دن عبارتدر . دیمك اوده بوماهیتده برمؤثردن بشقه بری دکلدر !!

« حارتمان » « استقباحیون » ك عالم حقنده‌کی بو فکرلرینی نوعما تعدیل ایده‌رك او مشیت مبرمه ایله برابر شعور نفسیدن محروم دیکر براساسك دها وجودینه قائل اولیور .

آنك اعتقادینه کوره بواساس کندی کندیسندن خبردار اولمیان بر فکر اولوب ایفا ایتدیکی وظیفه‌ده ، مشیت معهوده طرفندن تهیه واحضار ایدیلان غیر منتظم موادی حال انتظامه ارجاع ایتمك ایمش . حارتمانك مسلکنه « استقباحیهٔ اضافیه » دیورلر . حارتمان بونظریه‌سنه استناداً عالمده بری « ایی » ، دیکری « فنا » اولمق اوزره ایکی اساسك وجودینه قائل اولیور .

عناصر مکونه‌سی اعتباریله عالم ، ممکناتك اشنعی‌دکل‌بلکه ، ممکنك ابدعی » در دیور ، فقط علی‌الاکثر حسنیاتی قبحیاتنه غالب اولدیغی جهتله عدمنی وجودندن اولی کوریور .

بوفیلسوف عالمك قیمت‌حقیقیه‌سی نه‌دن عبارت اولدیغنی‌کوسترمك ایچون تاریخی اوچ دوره تقسیم ، خیر وشرك موازنه دفترینی تنظیم ایدیور . عالم انسانیتك سعادته‌وصول امنیه‌سیله برخیال باطل آرقه‌سنده قوشدیغی فقط ، همای سعادتی الده ایده‌مدیکی . دوره‌یه خیال وضلال دوره‌سی دیور .

بت پرستلرك کافه‌سنی جامع اولمق اوزره حضرت عیسانك زمان ظهورینه قدر کچن ازمنه‌یی برنجی‌دوره اعتبار ایده‌رك شویولده سرد مطالعه ایلیور :

بودوره‌ده انسانلر سعادتی حظوظ‌نفسانیه‌لرنده ، یریوزنده تجلی ایدن کوزللکلرده آرادیلر . فقط حظوظ نفسانیه‌نك آلدادیجی ، کوزللکك کچیجی اولدیغنی کوروب طریق خطایه سالك اولدقلرینی آکلادیلر .

« حارتمان » خریستیانلغك ظهورندن ازمنهٔ متأخره‌یه قدر کچن

زمانلری ایکنجی دوره اعتبار ایده‌رك دیورکه : خریستیانلر سعادتی ، آخرتده کندیلرینه موعود اولان جنتده بوله‌جقلرینه اعتقاد ایتدیلر. فقط علوم وفنون بو اعتقادلرنده‌کی بطلانی اثبات ایتدیکندن آنلرده فکرلرینك طوغری اولمدیغنی آ کلادیلر . اوچنجی دوره ، دورهٔ متأخریندر . متأخرین سعادتك ترقیات فنیه ومدنیه‌ده بوله‌بیله‌جکی اعتقادینه ذاهب اولدیلر . قط علوم وفنونك رفاه وسعادتی تزیید دکل . برطاقم امالی ، احتراصاتی تشدید ایتدیکنی کوروب یاکلش فکره ذاهب اولدقلرینی تسلیمده مضطر قالدیلر. علوم وفنونك ترقیسی جملهٔ عصبیه‌نك حساسیتی آرتدیریور. بوده انسانلرده دها زیاده حیاتدن بیزار اولمغه بر استعداد مخصوص تولید ایدیور. متأخرین بو حالی کوروب خطالرینی آ کلادیلر ، علوم وفنونك ، مدنیتك ترقیسندن نفرت ایتمکه باشلادیلر . « حارتمان » بو اوچ نظریه‌دن شو نتیجه‌یی استحصال ایدیور . سعادت دنیلن خیال بی‌مآلك عنقای مغرب کبی بو عالمده وجودی یوقدر ، بو عالمدن بشقه برعالمك وجودی ایسه وهمیات صرفه قبیلندندر . بناءً علیه سراب مغفلدن بشقه برشی اولمیان بو حیات ، ادامه‌سی ایچون چکیلن زحمته ، مشقته دکمز !!

ایشته کرك عالمك ، کرك حیاتك قیمت حقیقیه‌سنه دائر اجتهاد عقلیله استحصال اولنان نتایج بوندن عبارتدر. عقل بورادن اوته‌یه‌ده کچه‌من . استقباحیونه ویریلن جوابلرك خلاصه‌سی شودر : فی الحقیقه دنیاده بسبتون فنالغك وجودی یوق دکلدر. حیاتك جفاسی صفاسنه غالبدر . انسانلرك حیاتدن تأذیلری تکملریله مبسوطاً متناسب اولدیغی‌ده جای انکار دکلدر . فقط بونکله کائناتك ، ذات حیاتك قبح محض اولمسی ، عدملرینك وجودلرینه مرجح بولنمسی لازم کلمز . واقعا حیاتك رکن اصلیسی حرکتدن ، مجاهده‌دن عبارتدر . فقط هر حرکتك ، هر مجاهده‌نك انسانی صورت مطلقه‌ده تعذیب ایتمدیکنی ، عالمده تعذیبدن عاری بر چوق حرکاتك موجود اولدیغنی (علم روح) اثبات ایدییور . طبیعتك مخلوقاتی بر غایه‌یه طوغری سوق ایتدیکی‌ده طوغریدر . طبیعتك مخلوقاتی سوق ایتدیکی غایت کندیسنجه ملتزم اولان مقصددر . طبیعت مقصدینه خدمت ، امرینه متابعت ایدنلری هیچ بر زمان مکافاتسز براقامشدر . سوقی درشتانه دکلدر .

بقای نوعی ، بقای شخصی ایچون ایفا ایتدیکمز وظائف طبیعیه‌نك ضمننده‌کی لذت ، طبیعتك بو وظائفی حسن ایفا ایتدیکمزدن طولایی بزه مکافاتیدر . بو وظائفی یولیله ایفا ایده‌مزسه‌ك انك ضمننده بر آجی دویارزکه اوده مجازاتیدر . بو حیاتدن بشقه بر حیاتك عدم موجودیتنه کلنجه انك وجودینی تصدیق ایدنلرك الارنده‌کی دلائل ، انکار ایدنلرك دلیللرندن چوق قوتلی‌در. فنون حاضره مادیات دائره‌سندن ایلری کچه‌میور . اکا استناداً بو مبحثده یوریدیله‌جك محاکماتده اصابت قطعیه یوقدر .

بو مسئله‌یی انجق متافیزیق حل ایده بیلیر . اشته استقباحیونه قارشی بو وبوکا مماثل بر طاقم جوابلر ویریلیور . بکا قالیرسه استقباحیونك افکار مخصوصه‌لرینی اکلنجه نوعندن اوقوملی ، بو افکاری رد ایچون اختیار زحمته بیله دکمز .

چونکه کرك عالم ، کرك حیات حقنده سرد ایدیله‌جك ملاحظات هرشیدن اول اعتقاده صکره‌ده دماغك صورت تشکلنه ، هر بنیه‌نك استعداد مخصوصنه تابع اولدیغندن ، عقلی اولمقدن زیاده ذوقی برمسئله‌در. فقط استقباحیه‌نك دعوالرنده عقلاً رد ایدیله‌جك نقطه‌لرده واردر .

مثلا « استقباحیهٔ مطلقه » عالمك قبح مطلق اولدیغنی ادعا ایدییور. بو ادعانك منطقاً ردی مقتضیدر . چونکه ادعا غایت بین بر تناقضی محتویدر .

بونلره دیملی‌که : سز عالمك قبح مطلق اولدیغنی ادعا ایدییورسکز. پك اعلی ! فقط سزه بو فکر نره‌دن کلیور ؟ سزده بو فکرك حصولی ایچون بهمه حال عالمده بر حسن کورمش اولمکز لازم کلیر . چونکه هرشی ضدیله منکشفدر . اکر سز عالمده بر حسن کورمه‌مش اولیدیکز قطعیاً انك قبحنه دائر بر فکر پیدا ایده‌مز ایدیکز . پیدا ایتدیککز قبح فکری عالمده حسنك وجودینی مؤید دلیل یکانه‌در . مادامکه فکر قبحك فکر حسن ایله تعینی ضروریدر . شو حالده عالمك قبح مطلق اولدیغی حقنده‌کی ادعاکز نه وجهله صحیح اوله بیلیر ؟

قبحك وجودی منافیٔ حکمت اولدیغی حقنده‌کی ادعاکزه کلنجه بو ادعا اوته‌کی ادعاکزدن دها باطلدر . مادامکه حسنك وجودی قبحك تعینیله ثابت اولیور شو حالده قبحك وجودینه دکل بلکه عدمنه اعتراض ایتمکز لازم کلیر ایدی .

بالفرض جناب حق حسنك تعیینی سزه حواله ایتمش اولیدی ، انی نه‌یه نسبةً تعین ایتدیره بیلیر ایدیکز ؟

حسنك تعینی ایچون قبحك وجودی شرط لابد حکمنده‌در . هایدی بونی‌ده برطرفه براقه‌لم. قبحدن صرف نظرله تعین ایتدیره‌جککز بو حسن محاله حسن اطلاقی نه وجهله صحیح اوله بیلیر ایدی ؟ هرکس تعین ایتدیره‌جککز بو حسنك ماهیتی‌نه‌یه نظراً تقدیر ایدردی؟ سزك حسنکزدن نه معنی اکلایه بیلیر ایدی ؟

بناءً علیه سز قبحك عدمی شویله طورسون لزوم وجودینه قائل اولملیسکز. حتی انی موضعنده حسن بیله کورملیسکز! سزك کرك دنیانك قبح محض ، کرك دنیاده‌کی قبحك منافیٔ حکمت اولدیغی حقنده‌کی اعتراضاتکز قطعیاً غیر واردر . ایشته ویریله‌جك جواب بودر . بوندن اوته‌سی هرکسك تجلیٔ مخصوصی دیمکدر .

دیمك‌که عالم ، استقباحیهٔ مطلقه مذهبنك ادعاسی کبی قبح مطلق دکل ایمش ! دیمك‌که دنیاده تعین ماهیات نقطهٔ نظرندن حسن لازم ایسه قبح‌ده لازم ایمش . اعتقادمجه عالم ، افعال وانظساره کوره هر ایکی صفتله اتصافه مستعد بر ماهیت ساذجه‌در ، بوکا بر مثال کتیره‌لم: آتشه قارشی اخذ ایده‌جکمز وضعیته نظراً اتش بزم ایچون ایکی ماهیت متضاده‌یی اخذه مستعد بر ماده‌در . قیشین مانغال کنارنده اللرمزی طاتلی طاتلی ایصیدوب طورور ایکن ، بو لذتی آرتدیرمق ایچون براز دها آتشه تقریب ایده‌جك اولورسه‌ق اللرمز آجی آجی یانمه باشلار . دیمك حقیقت واحده‌دن عبارت اولان آتش ، اکا قارشی اخذ ایده‌جکمز وضعیته نظراً بزم ایچون ایکی مختلف ماهیته اقتران

ايديوركه بونلردن بری احراق دیکری تسخیندر .

تسخین طبیعتمزه ملایم کلدیکی ایچون بالطبع اکا خیر دیرز ، استحسان ایدرز ، احراقه کلنجه اوده طبیعتمزه موافق کلمدیکی ایچون اکاده شر دیرز ، استقباح ایدەرز . آتشك ماهیت مخصوصه‌سنه کلنجه اکا بر شی دیەکه حقمز یوقدر .

دنیاده طبق بویله‌در . فنالق صورت مطلقه‌ده آنك ذاتنده دکل ، افعال وافکار اعتباریله اکا او ماهیتی آلدیران انسانلرده‌در .

دنیایی قبیح کورن فلاسفه معذوردر . چونکه عیاری پکده درست اولمیان عقل دوربینی ایله حقیقت انجق بو قدر کوریله‌بیلیر . یوقاریده سویلندیکی وجهله دنیایی بر حکیم مسلم‌ده فنا کورر .

فقط هر ایکی نظر بیننده ثری ایله ثریا مابینی قدر فرق واردر .

تأییدات سماویه‌دن استغنا ، صرف عقلك دلالتنه اقتدا ایله عالمی فنا کورمه‌نك نتیجه‌سی سقوط غیای شقاوت ، کمال موعوده وصول ایچون استحقار ناسوتك نتیجه‌سی‌ده ابدی الدوام اولان سعادت عظمای آخرتدر . ایکی نقطهٔ نظر آراسنده‌کی فرق عظیمه کلنجه دنیایی فنا کورن فیلسوفلر عالمده‌کی فنالغی قدرت فاطرده کمالك فقدانـنه حمل ایدییورلر . حال‌بوکه حکمای اسلامیه تمامیله بو فکرك عکسنی التزام ایدەرك ، هر شیئك خلقنده عقل بشرك احاطه ایده‌میه‌جکی بر چوق حکم خفیه موجود اولدیغنی قبول ایله عالمده ذره قدر عبث بر شی اولمدیغنه قائل اولیورلر .

کوریلیورکه شو ایکی اعتقاد تمامیله یکدیکرینك ضدیدر .

« افمن شرح الله صدره للاسلام فهو علی نور من ربه » ایت جلیله‌سنك سر فیوضنه مظهر اولانلر او نورك اعانه‌سیله حقیقتی کورمکده مشکلاته اوغرامازلر .

فرید

خطبه

الحمد لله ضارب الامثال والحكم ، والصلاة على سيدنا محمد سيد العرب والعجم . وعلى آله وصحبه وسلم تسليما كثيرا .

« عباد الله » وفقنى الله واياكم لطاعته ، وألهمنى واياكم سلوك سبيله السوى ، وصراطه المستقيم ، صراط الذين أنعم عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين ، ومن أحسن قولا ممن دعا الى الله وعمل صالحاً وقال اننى من المسلمين .

(اخوانى) لقد جعل الله من خصائص هذه الأمة ان يكون الامر بينها شورى ، والدعوة الى الحق متبادلة ، جعل كلا راعيا ، وكلا مسئولا عن أخيه ، يأمره بالمعروف ، وينهاه عن المنكر بالطيب من الكلام ، والمستملح من أساليب الهداية والارشاد ، والمؤمن مرآة المؤمن كما فى الحديث الشريف .

(اخوانى) التواصى بالحق والتناهى عن المنكر كانا ولا يزالان سياجا لهذه الامة ، وحفاظاً لوحدتها ، كانا ولا يزالان معيارا تقدر به الغيرة القومية ، وما ينتهى اليه حب التضامن بين هذه الامة طوائف وأفرادا ، وقد أساء بعض الأقدمين تأويل قوله تعالى — « يا أيها الذين آمنوا عليكم أنفسكم لا يضركم من ضل اذا اهتديتم » — فظنوا أن الرجل غير مسئول الا عن نفسه ، غير مطالب باصلاح حال اخيه وتعهده بالارشاد والنصيحة حتى قام ابوبكر رضى الله عنه خطيبا فى القوم فقال : « أيها الناس ! انكم تقرءون هذه الآية وتضعونها فى غير موضعها ، وانى سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : اذا رأى الناس المنكر ولم يغيروه اوشك الله ان يعمهم بعقاب — (عليكم انفسكم) أى يا معشر المؤمنين بأن يعظ بعضكم بعضاً ، ويرشده الى ما يصلح به امور دنياه وآخرته ، ثم لا يضركم من ضل من آبائكم اى من مات منهم فى الجاهلية ، كما لا يضركم من يضل من اخوانكم المؤمنين بعد أمره بالخير ، ونهيه عن الشر »

(اخوانى) لقد أنذرنا الحق سبحانه أشد الوعيد على ترك هذا الواجب ، وأقسم ان لا نجاة لغير الذين آمنوا وعملوا الصالحات ومن تواصوا بالحق ، وتواصوا بالصبر ، علق سبحانه نجاتنا على مجموع هذه الاربعة علماً منه أنها جماع الخير ، وأنها شاملة لسائر التكاليف العمرانية من تعظيم الشريعة ، والانقياد الى دعاة الحق ، والوفاء بالعهود ، وصون الأعراض ، والصدق فى المعاملة ، وانصاف المستضعفين ، وبذل الاعانات ، والامتناع عن قول الباطل ، وشهادة الزور ، والسعاية بين المتحابين ، واجتناب الغش بجميع ضروبه امتثالاً للحكم الشرعية المأثورة فى كل مطلب من هذه المطالب ، ولا ازيدكم أيها الاخوان تبصيرا بمرمى المشرع الاسلامى فى حديثه المتواتر « من غشنا فليس منا » — ومقدار ما لهذا الزجر من الارتباط بمصلحة المجموع فان ثروة الفرد انما هى جزء من ثروة الامة التى يعتزى اليها ، ويعيش بين ظهرانيها ، وفيما تضمنه سورة القمر ، من العظات والعبر ، مزدجر لمن يخشى ويتذكر ، وحجة على المفرطين فى استعمال ما أودع ان الانسان من المواهب اللدنية والقوى النفسانية العالية ، ناهيكم بالخطاب القدسى الكريم ، « وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون » فليس المراد بالعبادة هنا الا أن يتبع المرء سنن الكون ، ويأخذ بأسباب الرقى ، ويستخدم مواهب الحق سبحانه فى عمارة الارض ، وتحصيل أسباب الرزق والسعادة لنفسه ولقومه ، وقد كان الصالحون من قبلكم يلتمسون نصيبهم من الدنيا كما يلتمسون المثوبة من وراء الاعمال الصالحة ، والمال قوام الحياة ، وزينة الامم ، وعدة الحكومات ، ولكل زمان أيها الناس مطالب ومقتضيات ، والامثلة كثيرة ، والعظات حاضرة بين أيدينا ، ولكننا نمر عليها سراعاً ، وتطير أنفسنا منها شعاعاً ، حتى لكأنما نحن الذين قيل فينا « فتقطعوا أمرهم بينهم زبرا كل حزب بما لديهم فرحون ، وكأين من آية فى السموات والارض يمرون عليها وهم عنها معرضون » (اخوانى) — خذوا بأسباب التقدم ، وتعلقوا بأذيال الاصلاح الأدبى والمادى ، وسارعوا الى الاستفادة ممن تقدمكم ، والانتفاع بمجهودات من عاصركم ، واتعظوا بغيركم قبل أن يتعظ بكم غيركم ، والحكمة ضالة الحكيم يلتقطها أنى وجدها .

هلا رجعتم الى التـاريخ ! . هلا قرأتم تلك الصحـائف التى حفظت لآبائكم أعظم الفخر، وخلدت لهم احسن الذكر!! هـلا التفتم وراءكم فأبصرتم العلماء والحكماء والاطباء والشرعين والفلاسفة ! ! اولئك الذين جابوا القفار ، واجتازوا البحار ، واقتحموا الاخطار، وتكملوا بأرقى المعلومات، وأشرف الخصال والاخلاق، حتى سادوا وشادوا وكانوا ولاتزال أنباؤهم وسيرهم خير قدوة لساسة الامم وامراء الشعوب ! !

ألم يرعكم مافعل الدهر بخلفـائهم ؟؟ الم يزعجكم مافعلت بكم الايام بعدهم ؟؟ علام تخافتون ؟ وفيم تهامسون ! اليس فى وسعكم أن تجمعوا كلمتكم ، وتضموا صفوفكم وتتحدوا كما اتحد وارثو عظمتكم ، وسـالبو مجدكم ! !

تأملوا ، هل تجدون أمامكم سوى القوة ، ورجالا متسلحين بالعلم ، وأمما عرفت كيف تتساند و كيف تتضامن وكيف تستفيد من تخاذلكم وانقسامكم ! !

الله الله فى اعقابكم ومن تحملون فى أصلابكم !

الله الله فى تلك الذراري التى تجنون عليها بمثل هـذا التباغض والتحاقد ! الله الله فى أولئك الذين تحفرون لهم قبور الشقاء، وتنسجون لهم أكفان الذل ، وتخربون بيوتهم بمعادل الخمول والتواكل ! حذار أن تبهركم زخارف الغرب !

حذار ان يجرفكم تيار المـدنية الباطلة فتصبحوا غرباء فى بلادكم ويعود الدين غريبا كما بدأ !

حذار أن يستحوذ عليكم الشيطـان فينسيكم ذكر الله ويسلبكم خصائصكم القومية ، أو يلبسكم شيعا ويذيق بعضكم بأس بعض ! — وايم الله لئن لم تحتفظوا بالبقية الباقية من خصـائصكم و مميزاتكم بين هذ الذئاب الخاطفة ، والوحوش الكاسرة ، لتكونن طعمة للاكلين ، ونهبا للناهبين؟ وفريسة للفـاتحين المتغلبين ، « ولتعلمن نبأه بعد حين !

الحديث

عن كثير بن عبداه بن عمر و بن عوف عن أبيه عن جده قال : قال رسـول الله صـلى الله عليه وسـلم « تركت فيكم أمرين لن تضلوا ماتمسكتم بهما : كتاب الله وسنة نبيه »

مصر مشيخت اسلاميه‌نك طنطا
شعبه‌سى باش كاتبى

ابراهيم بسيم

قصه ، حصه :

سعدى ايله شيخى

بر كتابنده‌ديبور عارف اكبر سعدى :
بكا بر بوش بوغاز اسناد فساد ايتمشدى .
يوره‌كم خيلى صيقيلمشدى حريفك سوزينه،
ايستيوردم جيقيشوب برده توكورمك يوزينه .
عقلمه كلدى فقط حضرت شيخه كيتمك
آكلاتوب مسئله‌يى عرض شكايت ايتمك
نى سوق ايتدى بو الهام ، حضور پيره
باشلادم — ال اوپه‌رك — مسئله‌يى تقريره .
« ياقيشيرميدى‌كه سعدى كبى بر اهل دله
مصلح الدين بيلنير كن آدى مفسد ده‌نيله ؟
بونه بدبينلك عزيزم ، بونه شدتلى مرض
بونه دشمانلق افنديم ، بونه دهشتلى غرض !
بن‌كه نظممده ايدوب عالمه تدريس فلاح ،
ايلادم نثرم ايله آدمه تأمين صلاح ،
سويله‌يوب هركسه : يكديكره عضو اولديغنى ،
آچدم انسانلره دنياده اخوت يولنى .
وحدت فطرتى اثبات ايده‌رك جمله‌سنه
رهبر اولدم بشرك شويله‌جه برلشمه‌سنه
اتحاد ايتمك ايچون جابه چاليشدم خلقى ،
ايسته‌دم قالديره‌يم الفته مانع فرقى ،
بوقدر سعيمه قارشى بكا مفسدمى ده‌نير ؟
يوقسه بر مردفداكار مجاهدمى ده‌نير ؟
سويله اى پير مكرم ! بونى — لطف ايت ده — بكا »
ديبه‌رك ايسته‌دم او ، مرد خدادن فتوا .
ايلدى عارف ربانى حكمت پرور
ر تبسم ايدرك شويله‌جه ايثار كهر :
« سن صلاحكده دوام ايله‌كه حالك اولاد !
سكا مفسد ديبه‌نك فكرينى ايتسين ارشاد .
الله كچمه‌سين اسنادينه اشهاد ايده‌جك
بولماسين هيچ بر ايشكده سكا اسناد ايده‌جك .
قول نالايقى فكر ايله محجوب اولسون ،
حسن افعالنى كورسون، سكا مجلوب اولسون .
كورمه‌يجه او ، سنك طورسلوككده خلاف
نه‌قدر اولسه معارض ، ينه ايلر انصاف .
اولمادقجه سسى پك تيز ، ياپك چوقى اشاغى
يدمطربله چكيلمز كيريشك هيچ قولاغى .
كورمه‌سين ديرسه‌ك اكر دست مصحح كوشك،
كچمه‌سين پرده‌سنى نغمهٔ جوشا جوشك !

§

قصه‌دن حصه كركسه بونى فهم ايتمه‌ليدر :
انتقاد ايسته‌مه‌ين طوغرو يوله كيتمه‌ليدر .
هركم ايلرايسه معتاد صلاح حالى
كيمسه ايتمز اوكا پرورده خصومت ميلى .
مهر احسانك ايدن ظلنى دائم ممدود.
زير عدلنده قيلار هركسى مطلق خشنود .

طاهر المولوى

وطنیتی حادثه‌سی

مصرك حمیتلی ، وطنپرور شاعرلرندن بری صوك زمانلرده (وطنیتی) اسمنده منظوم بر اثر نشر ایتدی‌كه موضوعی صوك ایكی سنه‌لك حادثات سیاسیه‌نك باشلوجه‌لری ایدی . مؤلف اثرنده حزب وطنی‌نك تأسیسیله باشلایور ، مرحوم ابراهیم وردانی‌نك فجیعهٔ شهادتیله ختام ویریور . و طنداشلرینه آرتق وزرایی ، اغنیایی مدح ایتمكله وقت كچیرمیه‌رك حماست یولنده ، تهییج حمیت یولنده شعرلر سویلمه‌لرینی توصیه ایدییور .

اثرك مقدمه‌سنده حزب‌الوطنی رئیسی محمد فرید بك ایله بوحزب محترمك لسان حالی اولان (العلم) جریده‌سنك باش محرری عبدالعزیزك سوزلری ده وار . انكلیزلر مطبوعات حقنده غایت شدتلی قانونلر وضع ایده‌رك خارجنه چیقانلری جنایت محكمه‌سنه سوق ایتدكلری ایچون بو اثر انتشار ایدر ایتمز اولا كتابك مؤلفنی آرادیلر ، لكن بردرلو بوله‌مدیلر ، چونكه باشنه شاپقه كیه‌رك فرانسه‌یه قاچدیغی اشاعه ایدیلن مؤلف جبه‌سیله صاریغیله اولدیغی حالده استانبوله كلمشدی .

فریدبك ایسه اوروپاده بولندیغی ایچون طبیعی طوتولامامشدی . یالكز عبدالعزیزی طوته‌رق محبسه آتدیلر . آرتق معهور (المؤید) صاحبی علی‌یوسفك احرار مصره قارشی نه شدتلی لسان قوللانه‌جغی ، حكومت حقنده‌ده نه مداهنه‌لكلر ایده‌جكی پك قولای تخمین ایدیله‌بیلور .

عبدالعزیز محكوم اولمزدن اول حزب‌الوطنی كندیسنه مصری ترك ایدوب ایسته‌دیكی یرده كمال امنیتله اوطوره بیلمسی ایچون برچوق پاره‌لر ویرمشلرسه‌ده حبسه كیرسه دكل آ اولسه‌بیله وطندن آیرلمیه‌جغنی سویلیه‌رك بو پاره‌یی قبول ایتمامشدر .

كتابك مؤلفی شیخ علی‌الغـایاتی اسمنده فاضل ، حمیتلی بر كنج شاعردركه اداره‌خانه‌مزه كله‌رك بزی حضوریله مشرف ایتـدیكی كبی اشاغیده‌كی قصیده‌سنی اوقویه‌رق جمله‌مزی اغلاتدی :

هجرتی

بعد (وطنیتی)

أیمنعنی خوض الكریهة مانع — وهذا یراعی قد برته المعامع
بلوت اللیالی وهی سود عوابس — وعدت فعادت وهی بیض نواصع
ومن غدت الاقلام فی كفه ظبی — فمن جنده تغد والقنا والقواطع
یرید الاعادی من یراعی مودة — و ماوده الا الجفا و التقاطع !
أتنبته مصر و یرویه نیلها — ویصبح فی كف ابنها وهو یانع
و تدعوه یوم النازلات فینثنی — وینذرها داعی الردی وهو سامع؟
اذن كان اولی بالیراع و ربه — صواعق من رب السماء تسارع
الا فی سبیل النیل ما انا قائل — و فی ذمة الاهرام ما انا صانع
لقد صرعت جیش العدا (وطنیتی) — فحملق متبوع و اغمض تابع
وراعتهمو حتی كان قلوبهم — من الرعب لاتحنو علیها الاضالع
فهبوا وصاحوا صیحة بعد صیحة — و قالوا بلاء لا محـالة واقع
فسیروا الی (القانون) واحتكموا به — ففیـه لظلم الابریاء مواضـع

علی اننا نجری القضاء بحكمنا — فیمضی بما شاء الهوی وهو خاضع
وان قضاة النیل أصبح امرهم — الینا وكل (للوكالة) راكع
وفی دولة النظار آمال بعضهم — و للبعض فیما بین ذاك مطامع
علی انهم لم یعدموا ذا نزاهة — ولكن له من رهبة العزل رادع
فكل بری‌ء بعـد ذلك مجرم — وكل نداء (لعدالة) ضائع

∴

ولما ارادونی واقبل جیشهم — الی الدار یغتال الخطی ویتابع
رأی الدار لاتدری الی این ربها — تولی ولاتدری متی هو راجع
وقد صمتت والوجد فی صفحاتها — یسطر ما تملی علیه المضاجع
مضاجع كانت للكری فی عشیة — و للسهد فی لیل جفته المطالع
وكم كنت افضی للظلام بلوعتی — واوقظ فیه الشعر والحی هاجع
واذ كرفی بیض الصحائف امتی — واحنو علی مصر ودمعی هامع
فاذا رأی العادون فی داری التی — أحن الیها كلما لاح لامع ؟
لقد ابصروا الاقلام والكتب بینها — فیالیتها اذ أبصروها مدافع
اذن كانت الارواح عند لقائها — تغادر هامات له البغی دافع
وقد تركوها وهی اسـوأ حالة — وفی كل شیء من یدیهم اصابع
وشدوا رحال البحث خلفی وارسلوا — عیونهمو فی كل وجه تطالع
ففی ثغر دمیاط رعی الله ارضها — بكل طریق منهمو قام قاطع
وفی كل ثغر بل وفی كل بلدة — عیون واسماع علی تنـازع
واهلی بدمیاط وصحبی بغیرها — لهم كلما شـاموا الجرائد فاجع
وقد افحش الشیخ الخؤون وافحشت — جریدته حتی ازدرتها المطابع
له كل یوم فی البـلاد خیـانة — ولیس له من حلم ذی الحلم وازع
فیا شیخ ان كان الامیر محبیا — لك الغنی فاعلم انه لك خادع
ستلقی ویلقی ان یكن عنك راضیا — من الشعب یوما لا یوافیه شافع
وان كنت بالمحتل تعتز فادعه — الیك لینجی عبده وهو باخع
الا كل عادیات فی مصرها لك — وان كانت النیران عنه تدافع

∴

لقدوهم العادون فی طلب امری‌ء — هو السهم فی الهیجاء والسهم نازع
وجد واوما ارتدوا بغیر حدیثه — و ان حدیث الاكرمین لذائع
ورب رئیس من رؤوسهمو مضی — معی فی سبیل وهو بالامر صادع
و دانیته حتی وطئت خیـاله — ولكنه عنی بذكری قانع
فخلفت ذكری فی یدیه وجزته — وبدلت من زیی بزی یضارع
وسرت الی (دار السعادة) تاركا — بمصر شقاء خطبه متتابع
وعند فراق الثغرا سبلت دمعة — ورب فراق انكرته المدامع
لئن كان غیری قدعصته دموعه — فان عصی الدمع عندی طائع
ومن كان ذا هم وشوق وغربة — أقام حلیف الوجد والطرف دامع
وما مصر الا جنة طاب غرسها — ولكن لآفات الزمان مواقع
قضیت بها خمسا وعشرین حجة — فما رعنی الا العـدو المخادع
وما راعنی الاخؤون و واغل — و عصبة شر للبغـات تبایع
اذا نطق الاحرار قالو انطرف — وان نطق الفجار صموا وشایعوا
فمن لی بسیف لاتغل شبـاته — ومن لی (بابراهیم) وهو یقارع

لقد انجبت مصر سواه وانما — لهم دونه یوم النزال منازع
فما لهمو لایرسلون سهامهم — سراعا وقد هانت سواها الذرائع؟
وماالجمیل الصبر فی مصر موضع — وفیها لجیش الناصبین مراتع

* *

الا لیت شعری هل اعودن للحمی — وقد قمعت تلك الرؤوس المقامع
تناءیت عن اهلی وصحبی وموطنی — ولی امل فی حالك اللیل ساطع
وما (هجرتی) من مصر هجرة هاجر — لها اوجبان روعته الروائع
ولکنها و الشعب یشهد هجرة — لها أثر بین المحامد شائع
فتحت بها حصنا فمن شاء أمه — وبات به یرمی العداو وهو دارع
وما کنت بدعا فی الرجال وانما — اسیر الی منهاجهم واسارع
فکم هب من بین الشعوب مهاجر — لدهمة تردی الردی اذ تصارع
وان رسول الله والله حسبه — لحسبی من بین الوری وهو شارع
علی ان لی یوما قصیرا اصونه — لیوم طویل شیبته الوقائع
وان دان غیری للسجون فاننی — لها لعصی والجهاد شرائع
ولا ارتضی فی مصر سجن مجاهد — اذا لم یکن فیه لمصر منافع
و لوان فی سجن لقومی حاجة — لما روعتنی فی دجاه الفظائع
ولکنه سجن علی غیر حاجة — وبین الغد المأمول والیوم قاطع
ولست اری سجن الکرام مهانة — ولکنه للمجد والحمد جامع
فان سجنوا (عبدالعزیز) فانه — له بین خبات القلوب مرابع
وماضره بالامس والیوم سجنه — وفی کل روض عندذکراه ساجع
لقد ظلموه بعدان عز نیله — بخمسة آلاف لها الظلم طابع
وقد انذروه ان ثوی بین شعبه — بما انذروا والشیخ لله ضارع
فلا المال اغواه ولا الظلم راعه — الی ان مضی للسجن والشعب جازع
وکان لهذا السجن والسجن قبله — باحشائنا وجدله القلب هالع
فما الهمو والغیظ یفری قلوبهم — (جنیت) فراموه بما انا واضع
وراموا (فریدا) مثله وترقبوا — لقاه وفی هذا اللقاء مصارع

اذا کنت (بالتألیف) اصبحت جانیا
وسجنی عاما فیه للحر قامع
فما کان (تقریظ) الکتاب جنایة
ولکن اعداء البلاد تخادع

لقد حسبوها فرصة فتربصوا — عسی ان تروع الشعب تلك الزعازع
وما الشعب الاصارم جاد صقله — وکل سیجنی منه ما هو زارع
فلا بقیت فی جانب النیل أمة — اذا بقیت فی النیل تلك الفواجع

« صاحب وطنیق »

« علی الغایاتی »

انقلاب ایران

بوکون بشرك حیات فکریه‌سنه برنظر تدقیق عطف اولونجه کورولورکه برقسم انسانلر ایله دیکر برقسم انسانلر آره‌سنده روحاً ، قلباً درین برمباینت وار .. بونك سببی شبهه‌سزکه برطاقم اسباب اجتماعیه‌در . اصل ضدیت ایسه شرائط حیاتده‌در ؛ سیاسی جریانلری منفعت غالوانومترولری تعیین ایدر .

بوکون انسانلر یاشیور ، فقط الآن طبیعتك قوانیننه مغلوب بر حالده ! اونکله هردقیقه چارپیشیور ، فقط هردقیقه مغلوب دوشیور .

ازمنهٔ قبل التاریخیه‌دن بری عصرلر کچدیکی حالده حالا بشریت الحکم لمن غلب قاعدهٔ طبیعیه‌سنك مغلوب وزبونی ! حالا شرائط اجتماعیه سنی بردرلو دکشدیره‌میور .

نصل دکشدیره بیلسین‌که میخانیك سماویده بیله بو بیوك قانون حکمفرما ! جهتلری مختلف قوتلردن بیوکی کوچوکنی محو ایدر .

سنت الٰهیه دکشمز ؛ دین قرآن مبین بو حقیقتی نه کوزل بیلدیریور !. ذاتاً بوکون بوتون متفکرینك تحت تصدیقنده‌درکه انسان طبیعتك قوانیننی لغو ایده‌مز ، تعدیل ایدر ! ..

فقط بو (تعدیل) یوقی اونك صورت اجراسی اوقدر مغلق که بوکونکی بشر بودردن مسئله‌یی بردرلو حل ایده‌میور !. حالا تحدید تسلیحات کورولتولری نتیجه‌لنمیور !.. حالا لاهی صلح قونفرانسنه ارکان حربلر کیدییور ؟.. حالا سیاست قوتك عجزه غلبه‌سی دیه تفسیر ایدیلیور !.. حالا انسانلر هیچ اولمازسه رقابت اقتصادیه ایله بربرینی ییمکه چالیشیور ! والحاصل اورته‌ده مدهش برقاوغا ، برمجادلهٔ حیات وار ! . اویله برمجادلهٔ حیات‌که عالمك بوتون مقدراتنه حکم ایدییور !..

فقط بو مدهش صحنه‌نك اك قانلی صفحاتنی شرق ایله غرب آراسنده آچیلوب‌ده بردرلو دولدیرولمایان قورقونج اوچورومل تشکیل ایدییور ! .

بو مجادلهٔ حیاتده مغلوب اولمق ایسته‌مه‌ین ، یعنی یاشامق ایسته‌ینلر، چارپیشمق ایچون قوت حاضرلامیدرلر . بویله بر حالده اك بیوك قباحت بیلیرمیسکز ، نه در محترم قارئلر ؟ : ضعیف دوشمك ! ...

چونکه بو اویله بر غوغای منافع‌که بوراده‌کی ولولهٔ احتراص عجزك فریاد نالانی بوغیور ! . یکرمنجی عصرده هردرلو صدای استمداد سمای سیاست ایچنده غائب اولوب کیدییور !.

قارئلرمز شبهه‌سز بو سوزلردن مسئله‌نك نره‌یه انتقال ایده‌جکنی آکلامشلردر . اوت ، سوکیلی قارئلر !.. بو بر قسم عاجز بشریتدن مقصدمز اوروپا سیاست ظالمه‌سنك مغلوب بختهٔ اقتداری اولان زواللی عالم اسلامیتدر ! .. اونك جریحهٔ قلبنه کندندن ماعدا آغلایه‌جق کیمسه یوقدر !.. بشریتك اك سفیل قسمی شرق اهالیسیدر . اونلرك حیات اسیرانه‌لری بوتون ارباب وجدانك یورکلرینی صیزلاده‌جق بر حالده‌در . اوت ، عالم اسلام تاقلبندن خسته‌در . اونی تسلیه ایده‌جك سوزلره اوقدر محتاجدرکه .. چونکه تسلیده بر شفادر . یانان یوره‌کلره برآز صو سرپیلیر .

مسلمانلرك دردلرینه یالکز دینداشلریمی اشتراك ایدیور صانیورسکز ! خیر ، سوکیلی قارئلرم ؛ بوتون عالم انسانیت ! . بتون ارباب وجدان ! . سزه بوکا دائر پارلاق بر مثال کوستره‌یمی؟

ایشته :

انقلاب ایران

بوکون کمبریج دارالفنوننده بو اسمده بر کتاب نشر اولونویور. بوکون عالم اسلام دنیانك ، کندیسنه یابانجی کبی کلن بر کوشه‌سندن بر نوحهٔ شکایت ، بر فریاد نالان طویبور !. بو برانکلیز قلمیدر ؟. بو قلم بر قلبك ترجمانیدر . بو قلب بر انسان روحیدر . بو روح بر مسلمان وجدانیدر ! .

ایران انقلابی . . بونی بر انکلیز یازییور .

ناصل ؟ او زواللی ایرانه نتیجهٔ سیاستنی اوزاتوب پارچه‌لامق ایسته‌ین دولتك تبعه‌سی افرادندن بریمی ؟ . اوت . . او تبعه‌دن بریسی ! فقط اونك فوق رأسنده بر انکلیز باندیراسی دالغه‌لانمیور ، بیاض ، نور وجدان رنکنده ، بر لوای انسانیت پارلادیور ! .. بو کتاب اوکا اتحاف اولنمش بر فریاد ناله‌کاردر ؟..

اوت .. ایران انقلابی ! .. بو نفیس کتابك صاحب محترمنی طانیمق می ایسته‌یورسکز ؟ . . سزی اوزون بر مدت مراقده براقمق ایستمم .. احتمال‌که قارئلرمزدن بعضیلری اونی اقدامده کورمشلردر. ایشته بو کتابك صاحبی اولان ذات محترم کمبریج دارالفنونی عربی معلمی میستر براوون جنابلریدر ! ..

صراط مستقیمك بوندن اولکی نسخه‌لرندن برنده ، خلیل خالد بك افندی بر مقالهٔ فاضلانه‌لرنده تاریخ اشعار عثمانیه مؤلف شهیری انکلیز مستشرقلرندن سیر ایلیاس جون دلکنسون کیبك کتابنی تنظیم ایدن بو سیمای مبجلدن بر مقدار بحث بویورمشلاردی .

کندیلرینی طانیمایانلر وارسه صراطمزك دردنجی جلدینه مراجعت بیورمه‌لرینی توصیه ایده‌رز !

میستر براون جنابلری شرقی اوقدر چوق تدقیق ایتمش ، اونك بوتون سرائرینی اوقدر درین برنفوذ نظرله کورمش ، اونك جرایح قلبنه ، اونك آلام روحنه اوقدر تماماً اشتراك ایتمشدرکه حرارتلی بر اسلوب ایله یازلمش اولان کتابنی اوقورکن انسان کندیسنی آتشین بر حس تقدیر ایله‌در آغوش ایتمك آرزوسندن منع نفس ایده‌میور!.

بو کتاب انکلیز سیاست قاهرانه‌سنه قارشی بی پروا بر پروتستودر! انکلتره دولت فخیمه‌سنك چهرهٔ عظمتنه قارشی بر حق کبی پاطلایه‌رق باغرییور ! .

او هردرلو قواعد انسانیتله استهزا ایدن طرز حرکتی اویله شدتلی بر صورتده تنقید ایدییورکه وجدان بشر ایچون بونی آلقیشلامامق ممکن دکلدر .

هله کتابك طبعنده‌کی نفاسته کیم اولسه حیران اولور... بو کنارلی یالدیزلی کتابك اعلا جلد قابی اوزرنده بیاض بر یر براقلمش ، اورته‌سنه اطرافی عجمکاری ایشله‌نمش **پاینده باد مشروطهٔ ایران** جمله‌سی یازلمش.

انسان بو جمله‌یی اوقورکن مؤلفك بو تمنیٔ علویسنه بوتون روحیله اشتراك ایده‌رك باغیره‌جغی کلیور ! .. پاینده باد مشروطهٔ ایران ! ...

دییور . فقط ایران بو سوزله شفا بولمیور ، تسلی بولویور ... آسلی‌ده بر شفادر ! . .

آه ایران ! . مؤلفك اوکا اویله برعلاقهٔ قلبیسی اویله بر ارتباط روحیسی وارکه . . اونی قابل دکل آکلاته‌مام . . هرحالده مطلقا بر دفعه اوقونسون دیرم . وطنداشلرمزدن برقاچ ارباب حمیت چیقارده اونی عربی‌یه ، فارسی‌یه ، تورکجه‌یه ترجمه ایدرلرسه عموم عالم اسلامی کندیلرینه منتدار قیلمش اولورلر ! . .

*

کتابك ایلك یاپراغنی آچیورسکز ؛ قارشیکزده بویوك برسیما ، برسیمای معظم ، بویوك بروجدان ، بر وجدان اسلام بلیرییور !. بو ، سید جمال‌الدین افغانی حضرتلریدر ! . . بر سکوت متفکرانه ایله کندیسنی تماشا ایدییورسکز !.. او ، قوللرینی باغلامش ، سزه کسکین بر نظر علویتله باقیورکبیدر ! .

انظارینك انعطاف علویسی قارشیسنده سزی بر تأثیر روحانی استیلا ایدییور!.. یاواشجه دیکر یاپراقاری آچیورسکز . شیمدی ایران انقلابینك صفحات کوناکونی کورمك امیدیله ایکنجی صحیفه‌یی چویرکن مؤلفنه عرض حرمت ایتمك ایسته‌یورسکز . . فقط او عادتا سزدن اول داورانه‌رق قوللرینی آچمش کلیور .. مقدمه‌دن اول منظوم بر اتحافنامه‌سی وار .. اونی اوقورکن میستر براوون ایله برلکده آغلایورسکز ! ..

اوسزه دییورکه :

« بوتون اونلره‌که دوشونجه‌لریله ، سوزلریله ، ایشلریله
عجمستانه ضرورت ساعتنده یاردیم ایتدیلر.
دیللریله ، قلملریله ، قوتلریله چالیشدیلر
غیرت ایتدیلر ، زحمت چکدیلر ، سوز سویلدیلر ، جنك ایتدیلر
کوچوك بویوك بر یارارلق کوستردیلر
بو کتابمی عاجزانه اونلره اتحاف ایدییورم
بو نیم نیت خالصانه‌می بلکه تصویب ایدر
بو اسکی برعرقك صولغیرتنی تصویرکه
بوقاغیلرینی قیرمق !.. زنجیرلرینی آتمق !..
ویکی برملت حالنده تکرار حیاته دوغمق ایچوندر !..»

*

مقدمه‌دن اول براخطار : سزه ایکنجی برجلد وعدایدییور ، برنجیسی شاه سلطان احمدك تخته کچمه‌سیله نهایتله‌نیور ...

*

شمدی متهالکانه مقدمه‌یه بر نظر تدقیق عطف ایدییورسکز . تورکجه حروفات ایله یازلمش آلتی مصرا اعلق فارسی بربیت . . . یاننده انکلیزجه ترجمه‌لریله برابر ... درحال اوقویورسکز :

« بایران مباد آنچنان روز بد — که کشور بهبیکانکان اوفتد
نخواهم زمانی‌که این نوعروس — بیفتد بزیر جوانان روس
بکیتی مباد آنکه این حوردیس — شود همسر لردی از انکلیس

مؤلف دییورکه :

«بو بیتلر وفات ایتمزدن پك آز اول طربزون حبسخانه سنده میرزا آغاخان کرمانی طرفندن یازلمشدر .»

بو شهید حریتی قلباً تقدیس ایتدکدن صکره کمال مراقله مقدمه یه کوز کزدیریورسکز ...

میستر براون دییورکه :

« حادثات عصرك مکملاً تدقیق و بی طرفانه تنقیدی خصوصنده کی مشکلات نقطهٔ نظرندن اوکا بر « تاریخ » عنوانی ویرمکه جسارت ایده مه‌دم . حالبوکه حقیقتده همان اویله کیدر . یالکز بن اك اول اولدقجه دکری بولنان حوادثی اولچوب طارتمغه ، جمع و تنظیم ایتمکه و کمال صفوتله استخراج ایتدیکم بر نتیجهٔ کوره مقتدر اوله بیلدیکم برشکله صوقمغه چالیشدم . بو بر حقیقت پرورلکدر ... فقط حقیقت اکثریا عملی بر صورتده دوشونولورسه وقوع حاله مطابق اولسه بیله مواد متفرعه سنك تفسیرنده و بوندن ایدیلن استدلالاتده کی حکملرده او قدر بویوك بر اختلاف افکاری موجب اولورکه ..

دلیل ، آنجق توافق ایچون بر اساس اولدیغی زمان مثمر اوله بیلیر .

بو کتابی یازارکن شو اوچ اساسی هیچ بر زمان نظر دقتمدن دور طوتمادم :

١ — دنیاده اطراد دکل ، تحول اك عالی بر قانون و اك شایان آرزو بر حالدر ..

٢ — بو دنیاده هر شیئك کندنسنه مخصوص بر نقطهٔ تکملی واردرکه اوکا کندی خواص مخصوصه سی سایه سنده یتیشیله بیلیر . باشقه بر شیئك اوصاف مفروضه سیله دکل ..

٣ — کرك اشخاصده ، کرك ملتلرده برجزء فارقك سقوطی کلیتك انقراضنی موجب اولور ، که بو برشردر .

بو نظریات ، سائرلری کبی بر طاقم خصوصی مدرکات فلسفیه دن عبارتدر . فقط بونلر اویله بر طاقم نظریات فکریه درکه هرکس طرفندن یالکز قبول دکل ، تمثیل بیله ایدلمشلردر . او صورتله که بونلر عائد اولدقلری مسئلهٔ عمومیه یه برنك صریح ویررلر ! . ذاتاً بونلر قابل تجربه اولمقدن زیاده ، روحاً منتخب شیلردر .

بعض ملتلر اویله دیرلرکه :« عجمستان کری قالمش بر مملکتدر ، کندی اهالیسی اوراسنی معمور ایده مز ، اوراپه اوروپا حکومتلرندن بری کیرملی — یا روسیه ویا انکلتره — او ویران مملکتی بر کلستانه چویرملیدر . اما عجملر بو ایشه راضی اولسون اولماسین اوکا باقیلماملیدر . »

بن اویله حس ایدییورمکه عجمستان — اوکلزار شرق — محو اولدقدن صوکره نه اوراده شمندوفرلر تأسیسی ، نه معدن اوجاقلری ، نه غاز قویولری ، نه حبسخانه‌لر کشادی ، نه برسعادت مادیه ، هیچ ، هیچ برشی ، نه فکراً نه معناً ، اوضاع الیمی دنیایه تلافی ایده‌مز ! .

ایرانك یابانجی حکومتلر طرفندن اشغال ویا اداره سی ، اوزون سوره جك اولورسه ، اوراپه منجر اولور . تجربه بونی کوستریبورکه ضعیف ملتلرك اوروپا دول معظمه سندن بری طرفندن « موقت ! » نامی آلتنده کی اشغالی « ابدی اولمایان » معناسنده قوللانیلیر !..

اوفاق ملتلرك قیمتلری حقنده کی مناقشه بو مقدمه یی پك زیاده توسیع ایده بیلیر ... لکن اونلرکه (فقط هیهات !.. بو کونلرده اونلر پك چوقدر !) بو قیمتی انکار ایتمك ایسته‌رلر .. قبول ایده‌جکلرینی امید ایدرمکه بعض مستثنا عرقلر بزم حسن توجهمزه کرکی کبی لیاقتی حائزدرلر . چونکه اونلرك اجدادی جنس بشرینك ثروت فکریه و صنعتکارانه سنه بویوك خدمتلر ایتدیلر .. اونلرك خبر اضمحلالی بوتون اوروپا محافلنده غلیانلر اویاندیرمالیدر .. فقط دییه بیلیرمکه شهرت ماضیه لرینه حرمت اولنمق خصوصنده عجملرده بو کون اك اسکی مملکتلر ایچنده اسکیدن بری عینی حدودلری محافظه ایتمش ، شایان حیرت بردرجه‌ده متجانس ، کچیردکلری سرکذشتلری دائما ملاحظه کار ، اسکی اجدادلرینه فوق العاده مشابه بر ملتله مسکون اولمق اوزره یالکز ایران قالمشدر .

ایران وقت وقت یونانلر پارتیالیلر ، عربلر ، مونغوللر ، تاتارلر و تورکلرك پای استیلالری آلتنده چیکنه‌نمش ، کیده کیده ظالم بکلراننده اداره اولونان اوفاق اوفاق حکومتلره انقسام ایتمشدی . ایشته بو دقیقه ، شمدی یه قدر غائب اولمش اولان بوتون قوای حیاتیه سنی بردن طوپلامش ، درنجه دالمش اولدیغی خواب ماتدن تکرار اویانمش ، ویکی برملت حالنده حیاته دوغمشدر .

بن بوراده ایرانلیلرك عالم سیاستده اوینادقلری (رول) لردن زیاده تأثیرات فکریه‌لرندن بحث ایده‌جکم . »

مؤلف بونك اوزرینه زردشتك مذهبندن (مانه‌س) دن ، (مزدق) دن ، (بابکی) دن ، (مقنع) دن ، (بابی) لردن ، عجملرك دین اسلامه اولان تأثیرلرندن ، بونك آفریقاده کی آثارندن ، بحث ایدرك ، فردوسینك ، حافظ شیرازینك ، شیخ سعدینك ، عمرخیامك نام مبارکلرینی ذکر ایتدکدن (ابن سینا) نك یاد علویتنی ده بونلره تردیف ایتدکدن صکره : « لوکان العلم بالثریا لناله رجال من الفرس » حدیث شریفنی ذکر ایدییور .

صوکره اونلرك اوصاف ملیه‌لرندن سوزه کیریشه‌رك :

عجملرك ذکالرندن ، سرعت انتقاللرندن ، شیرین ادالرندن ، لطیف مصاحبه‌لرندن ، صداقت و محبتلرندن ، وفا وجفا کارلقلرندن والحاصل بتون مزایای جبلیهٔ انسانیه‌لرندن بحث ایدییور .. کندیلرینه غرض کارانه اسناد ایدیلان هر درلو فنالقلرك نه کبی منبعلردن ترشح ایتدیکنی بر بر کوستریور ، « یالکز سرای خلقیله کوروشنلر شبهه‌سز عجملر حقنده بدبین اولورلر » دییور ..

استحقار مماث فضیلتلری حقنده اونلرك متانت روحیه‌لرینه دائر اویله بلیغ مثاللر کوستریبورکه انسان بو نجیب ملتك اوصاف خلقیه‌سی قارشیسنده مبهوت قالیور ! ..

مؤلف بوراده دییورکه :

«بویله بر کتابیدها برچوقلری بندن دها أیی واساسلی برصورتده یازه‌بیلیرلردی.. لکن هیهات‌که اونلره سعدینك بو بیتی تطبیق اولنه‌بیلیر:

آن را که خبر شد، خبرش بازنیامد :

یاخود بومشهور مصراعه ماصدق درلر :

ستاند زبان از رقیبان راز که تاراز سلطان نکویند باز .

صوکره بوکتابی یازارکن الندەکی وسائطی ذکر ایدییور:

«خصوصی دوستلرمدن ، اوراق حوادثدن ، ماوی وبیاض کتابلردن دها بر چوق یرلردن آلدم .. » دییور .. عجم لسانی حقنده ــ اجنبی قارئلره قولایلق اولمق ایچین ــ بر فکر ویرییور .. عنوان ترکیباتی ایضاح ایدییور ! . کتابك حین تألیفنده یاردیمی دوقونان ذواته ــ بالخاصه عجم دوستلرینه ــ تشکر ایدییور ..

ونهایت مقدمه‌نك صوکنده :

« بن بوکتابی وطنداشلرم نزدنده زواللی ایرانلیلر لهنه برجریان، اونلرك قابلرنده بوزواللی ملته برتوجه اویاندیرمق فکریله یازییورم . اسلامه خدمت ایتمك اك بویوك املمدر . بواملی نیاوقدر حرارتله‌ ندرییورکه قارئلرمده هیجان بخش ایده‌جکندن امینم ...

آرزومده موفق اولورسەم بنم ایچون نه بویوك بختیارلق ... » دییور . .

آرتق بوندن صکره اصل کتابه کیریشیور ! .. ایلك بابلری اك بویوك مجاهدین اسلامدن سید جمال‌الدین افغانی حضرتلرینك ترجمهٔ احوالنه حصر ایدییور ...

سز ایسه بو قدر تهاجم حسیات آراسنده کندیکزی بر آز یورولمش کورویور ومحتویاتیده ایکنجی بر دفعه‌ده اوقومق ایچون براقه‌رق شمدی یالکز رسملری کورمك ایسته‌یورسکز . .

یاپراقلری برر برر آچارکن ، شانلی شهدانك روح نجیبلرینه برفاتحه اهدا ایده‌رك هپسنیدرونی برصیحهٔ مسرتله قلباً آلقشلایور . بو قانلی صحنه‌نك قانلی اشخاصنی بر صیحهٔ نفرتله قارشیلایه‌رق اعماق روحکزدن قوپوب کلن برغیظ استکراه ایله ، چهرهٔ منحوسلرینی کورمه‌مك ایچون اوزرینی قاپایورسکز ...

اخطار : بو هفته قارئلرمزه بو نفیس آثاردن بو قدر معلومات ویره‌بیلدك .. بوکتابی ناصل نه‌ایچون یازدیغنی آکلاتدق ... کله‌جك هفته نه‌فکرده بولندیغنی ، انقلابی نه صورتله تلقی ایتدیکنی وبونلرك اسبابنی مفصلاً آکلاته‌جغمزی وعد ایدرز . .

راغب

مواعظ دینیه‌دن :

اتحاد یاشاتیر ، یوکسلتیر

تفرقه یاقار ، اولدورر

بسم‌الله الرحمن الرحیم﴿ واعتصموا بحبل‌الله جمیعاً ولاتفرقوا] ، [اطیعوا‌الله ورسوله ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ریحکم] ، [واتقوا فتنة لاتصیبن الذین‌ظلموا منکم خاصة واعلموا ان‌الله شدید العقاب﴾

ای مؤمنلر ! هپکز اللهك حبل متیننه ، دین جلیل اسلامه ال برلکیله صاریلکز، اللهك ورسولنك امرلرینه اطاعت ، نهیلرندن اجتناب ایدیکز ، هیچ بر زمان آیریلمایکز ، قابلرکز ، روحلرکز دائما صیم صیق بربرکزه باغلیاولسون !

الله ورسولنه اطاعتله آراکزده هردرلو نزاعی ، چکیشمه‌یی ترك ایدیکز . سز بوتون مؤمنلر قارداشسکز ، قارداش کبی کچنملیسکز . اکر نزاع ایدر ، قاوغایه طوتوشورسه‌کز طاغیلیرسکز، صوکرا روزکارکز اسمز اولور . بریوزنده بره حکمکز قالماز ، دشمنلرکزك ظلم وقهری آلتنده محو اولور کیدرسکز ... بونك ایچون اراکزدن فتنه‌یی ، فنالغی قالدیرمغه چالیشکز . بلادن ، عذابدن چوق قورقوکز . زیرا بلا کلنجه یالکز فناره ، ظالملره ایریشمکله قالماز ، ایلره‌ده ضرری طوقنور ، برقاچکزك اوغورینه بتون امت محو اولور .

ایی بیلکزکه اللهك عذابی شدتلیدر ، کلنجه ، جمله‌کزی پریشان ایدر .

مسلمانلق دها ایلك قورولدیغی زمانلرده الله ، بزه طوغری یوللری کوستردی : راحت‌یشامق ، کیمسه‌نك ظلمی آلتنده‌ازیلمه‌مك، بلادن‌قورتولمق‌ایسترسه‌کز بویله یاپیکز، دیدی،اما سوز دیکله‌مزده ، کندی نفسکزه اویارسه‌کز او وقت عاقبتکز فنا اولور ، نه راحت یشایه بیلیرسکز ، نه‌ده بشقه‌لرینك ظلمندن قوتوله‌بیلیرسکز، کیجه کوندوز اللهك عذابی اوزرکزدن اکسیك اولماز ، دنیاکز زندان ایچنده کچدیکی کبی آخرتکزده خیرلی اولماز ...

ایشته بویله ایکی طرفیده کوستره‌رك اختیارمزی الیمزه‌ویردی ، بزی بو امتحان دنیاسنه صالدی . الله طرفندن اولان بو نصیحتلری بزه سویلمك ، اکلاتمق ایچون واسطه اولان‌ذات ،حضرت‌محمدصلی الله علیه‌وسلم افندمز هپ بونلری بزه آکلایه‌جغمزه کوره آکلاتدی ، کرك سوزیله ،کرك ایشیله نصل یاپمق لازم کله‌جکنی بزه کوستردی وظیفه‌سنی تمام ایدنجه :

« ایشته ، دیدی ، بن ارتق وظیفه‌می بتردم ، سویلنه‌جك سوزلری سویلدم ، یاپیله‌جق شیلری یاپدم ، اسلام بناسنك تملنی سزه قوردم ، بن ارتق کیدییورم ، بوبنانك محافظه‌سنی سزه براقیورم، ایشته بوندن صوکرا بودین‌جلیلك حامیلری ،حافظلری سزسکز . سزا کر ال اله ویره‌رك ، بوکوستردیکم یولی تعقیب ایدرسه‌کز بتون جهانده عزیز اولورسکز ، اسلامك‌ده شان و شوکتی‌دنیالری قاپلار ،بوصورتله انسانلرك هدایتی قولایلاشیر ، یریوزنده فساد قالماز ، انسانلر مطلوب اولان غایهٔ کماله ایریشیرلر ، بن‌ده امتمك انسانلرك ایلیکی‌ایچون بویله البرلکیله چالشدیغنی کوره‌رك ممنون‌اولورم ، سز هپکز قارداشسکز، هپکز بروجودسکز ؛ والی‌الابد بویله قالملیسکز؛ اکرــمعاذالله‌ــ بونی اونوتور ، هواکزه اویار ، تفرقه‌یه دوشرسه‌کز بیلکزکه باشقه ملتلر سزی اسارته آلیر ، اونلرك حکمی . اونلرك ظلمی آلتنده ازیلیر ، محو اولورسکز . سزك بو پریشانلغکزدن دین اسلامده

ضرر کورور . او وقت اللهك عـذابی اوزرکزه چـوکر ، ارتق سزك ایچون نه دنیاده فلاح امیدی‌قالیر ، نه آخرتده . اویله‌خسران ایچنده محو اولور کیدرسکز . نم روحم‌ده سزك بوحالـکزه‌اغلامقدن قورتولماز . بونك ایچـون سزه توصـیه ایده‌جکم اك برنجی شی ، بتون امتم ال اله ویره‌رك قلبلرینی صیم صیق یکدیکرینه باغلامقدر..»

بونك اوزرینه مسلمانلر نه یابدیلر ؟ یابدقلرینی‌تاریخ کوستریبور: هپسی لواء محمدی آلتنه طوپلاندیلر. آللهك ورسولنك‌سوزندن اصلا خارجه چیقمایه‌رق مسلمانانك شان وشرفنی یوکسلتدیلر ، دنیالری فتح ایتدیلر ، کفر وضلالتله قراکلقده قالان مملکتلری ایمان نوریله آیدینلاتدیلر . ملیونلرجه انسانلری اسـارتدن، ظلمدن قورتاردیلر، اویله بر اسـلام حکومتی قوردیلرکه عـدالتی الآن دیللرده دوتر . اوزمان اسلام مملکتلرینك اوزونلغی دنیانك براوجندن دیکراوجنه، تامغرب‌اقصادن چینه ، طونکینه‌قدر کیدردی . کنیشلکی‌ایسه‌قازان‌دن باشـلایه‌رق خط اسـتوا آلتنده‌کی سرندیبه قدر طوتاردی . باقکز دنیانك نه‌قدر یرینی مسلمانلر حمایه‌سی آلتنه آلمشلر !

بو کنیش حدود ایچنده‌کی قطعه‌لر ، مملکتلربتون مسلمانلرله طولمشیدی . مسلمانلرك بورالرده ییقلماز برسلطنتلری، برشوکتلری واردی. حکومتك باشنه‌بویوك‌بویوك‌پادشاهلر‌کچه‌رك‌همان‌بتون یریوزینی ایستدکلری کبی‌اداره ایدرلردی.عسکرلری‌هیچ برزمان هزیمت یوزی کورمز ، سنجاقلری هیچ بریرده طوپراغه سریلمز ، سوزلری‌هیچ برکیمسه طرفندن کری چورلمزدی . متین قلعه‌لری برصیره‌یه دیزلمش طاغلرکبی اوموز اوموزه ویرمش کیدر . اووه‌لر ، تپه‌لر مسلمانلرك الیله یتیشن‌هردرلو اکینلرله ، آغاجلرله ، اورمانلرله ، اوتلرله‌اورتولمش بولنوردی . اك صاغلام قاعده‌لر اوزرینـه قورولمش ، صوك درجه معمور ، صوك درجه منتظم اولان شهرلری اهالیسـنك صنعتلریله ، هنرلریله ، یتیشدیردیکی علماسیله ، حکماسیله بتون دنیایه قارشی‌افتخار ایدردی . مسلمانلرك آق دکزده ، شاب‌دکزنده ، بحرمحیط هندیده اویله برسطوتی ، برقوتی واردی‌که قارشوسنه کیمسـه چیقامازدی . بشقه دینده اولانلر مسلمانلره بویونلرینی اکر،مسلمانلرك فضیلتلری، عدالتلری قارشوسنده ال باغلار ، حرمت ایدرلردی .

مسلمانلر بومرتبه‌یه نصل ایریشدیلر؛ هپ اتحادسایه‌سنده. اللرنده الله قانونی ، دیللرنده.توحـید لفظ مبارکی ، یورکلرنده دین عشقی ، ملت محبتی اولدیغی حالده طاغلری ، دکزلری ، چوللری آشدیلر . شرقك اك هجرابرکوشه‌سنده برمسلمانك قلبی‌ایخجیرسه ، بتون‌دنیاده‌کی مسلمانلرك وجودی صیزلاردی . دنیـانك بر طرفنده بر مسـلمان حقارت کورسه‌یدی ، بتون جهان اسلام کوکره‌مش بر آرسلان کبی اورته‌یه چیقار، قرداشلرینی‌مدافعه ایدردی . مسلمانلر بی‌نهایه‌اقوامدن مرکب اولدقلری حالده ازلدن برامت ، برعائله ، بروجود ایمش کبی آرالرنده هیچ بر آیریلق غیریلق کورمزلردی .

بوراده‌کی مسلمانك طویغوسی نه ایسـه دنیانك اوبر اوجنده‌کی مسلمانك طواویغوسی‌ده ایدی . میلیونلرجه مسلمان هپ بر درلو دوشونور، هپ برنقطه‌یه باغلی‌بولنوردی . بتون یورکلرده‌کی فنالقلر، حسدلر، طمعلر ، غرضلر محواولمش، هرکس اسلامك ایلرولمه‌سنی، ملتك یوکسلمسنی‌دوشونوردی . هرکس الندن کلن ایلکی اسیرکه‌مز، مالیله ، جانیله ، قانیله مسلمانلغه چالیشیردی . صره‌سی کلنجه بتون مالنی ملت اوغورنده فدا ایدر ، کندی لواء محمدی آلتنه کیرر ، میدان جهاده قوشاردی. هیچ برمسلمان دیکرینك خاطرینی قیرماز، عرضنه یان باقماز ، مالنه کوز آتماز ایدی . هربری کندندن‌بیوکنه اطاعت، کوچوکنه‌شفقت کوستردی. آمری کندندن یاشجه ،علمجه کوچوك اولسه‌ده آمراولدیغی ایچون ، خلیفه طرفندن کوندرلدیکی ایچون امرینه درت ال ایله صـاریلیردی . قرآنك بتون احکامنه ، پیغمبرك بوتون وصایاسنه رعایت اولنوردی . امتك ایشلری مشورتله کوریلور ، هرجمعه امتك حالی وکله‌جکی حـقنده خطبه‌لر اوقونور ، یاپیله‌جق ایشـلر قرارلشـدیلیر ، هرکس حصه‌سنه دوشن وظیفه‌نك ایفاسنه بتون وارلغیله جان آتاردی .

ایشته بوسایه‌ده‌اسلام سنجاغی‌دنیانك هرطرفنده دیکدیلر. صدای توحیدایله بتون آسمانی چینلاتدیلر .فقط صوکرالری‌مسلمانلرهر نه‌دنسه قرآنك احکامنی طوتمقده کوشکلك کوسترمکه باشلادیلر. آرالرنده‌کی رابطه‌یه ضعف عارض اولدی . یورکلرنده حمیته بدل حسد ، طمع‌بر طوتمغه باشلادی . اتحاد تفرقه‌یه یوز طوتدی . مسـلمانلر آره‌سنده دیندن باشقه جنسیت یوق ایکن هرقوم جنسیت ادعاسنه قالقشدی . باشلرنده‌کی حاکملرك هربری‌اداره‌سی آلتنده‌کی مسلمانلری دیکرلرینه دشمن کوسترمکه ، مسلمانلر اراسنه نفاق صاچمغه قویولدیلر . بونك اوزرینه مسلمانلر بربریله چارپیشمغه باشلادی . بونلرك یوزندن ملت نه قدر ضررلره اوغرادی . بر طرفدن افراد ، دیکر طرفدن امرا ملتی پریشـان ایتدیلر . طوغری یوللری براقه‌رق اسرافلره ، ذوق وصفالره طالدیلر .

بو اوغراشمه‌لردن‌ن علوم وفنونك ایلرولمه‌سی‌طوردی. کیت‌کیده صنعت ، تجارت ،زراعت کریله‌دی .جهالت‌اورته‌لغی‌قاپلامغه‌باشلادی، فقر وذلت یوز کوستردی . بز بویله بربرمزله اوغراشیرکن! آوروپا ایلرلیوردی ؛ بزدن آلدقلری علملری،فنلری ایلری‌کتوریبورلردی. او ذوق ایله ، او اسراف ایله ملتمزك زنکینلکی کیدنجه ، اوزرمزه ذلت ومسکنت چوکنجه اجنبیلر تسلطه باشلادی . هپ آل برلکی ایله قارشی طورمق لازم کلیرکن کندی آلمزله اجنبیلری مسلمـان مملکتلرینه صوقدق .

صوکره عاقبت نه اولدی ؟ عاقبت مسلمان مملکتلری اجنبیلر آلنه کچدی . قوجه بر اسلام‌عالمی پارچه‌لندی . او شان وشوکتلرسوندی. اندلس مسلمانلری محو وپریشان اولدی. هندستان مسلمانلری‌اسارت آلتنه‌کیردی . تونس کیتدی ، جزایرکیتدی ، فاس‌کیتدی، ترکستان ، بخارا ، قریم ، قازان ... ایشته نه حاله کلدیلر ، دها صوکره مصر نه‌لر چکیور . رومانیاده ، بوسنه‌ده ، بلغاریاده ، کریدده‌کی مسلمانلر نه اولدی ! قاچ میلیون ایدی ، شمدی قاچ کیشی قالدی ! بونلر نه

اولدی ؟ هپ تفرقه یوزندن محو اولدیلر! سوروندن آیرلدقلری ایچون قوردلرك آغزینه دوشدیلر . گیت گیده او بیوك عالم دارلاشدی .

شمدی مسلمانلرك بو کونکی حالنه ارباب حمیت قان آغلایور . بزی بو حاله دوشورن هپ تفرقه ، هپ نفاق وشقاقدر. آرتق بوقدر ذلت ، بو قدر مسکنت الویرر، بوندن صوکرا ملت اویانملی،اوقوملی، بوفلاکتلرك هپ تفرقه یوزندن کلدیکنی آکلاملی ده اوکا کوره چاره سنه باقملی . زمان ارتق تفرقه زمانی دکلدر . اتفاق زمانیدر ، برلشمك زمانیدر . شمدی آللهك لطفی بزه توجه ایتدی . هرزمان بو فرصت اله کچمز . بو فرصتی قاچیرماملی ، بوندن استفاده ایتملی . کچن کچدی. اولان اولدی . شیمدی ماتم طوته جق ، اسف ایده جك، کدرلنه جك زمان دکلدر . ماتم اولویی دیریلتمز ، أسف کچمشی کیری کتیرمز ، کدر مصیبتی دفع ایتمز . سلامتك اناختاری وارسه یوق ایشدر . خلاصه یوکسلمك ایچون طوغریلقدن،حسن نیتدن باشقه مردیوه ن یوقدر،قورقاملی،قورقو هلاکی تعجیلدن باشقه بر ایشه یارامامز . یأسه دوشمه ملی ، یأس هلاکدن باشقه بر نتیجه ویرمز . قرآن کریمك حکمی باقیدر ، ابدی بر حیاته مظهردر . الویرکه بز اوکا اتباعه نیت ایده لم .

ارتق مسلمانلرك کچیردکلری بوفلاکتلردن عبرت آله رق اویانملی ، بتون تفرقه لردن واز کچملی ، بتون مؤمنلری قارداش، بتون بوطوپراقلرده یاشایانلری وطنداش بیله رك البرلکیله یوکسلمکه چالیشملی ، بیلیشملی ، طانیشملی .اسکی کوتوکلره یکی ایی ومشروع فلیزلر آشیلاملی . امیدایدرزکه بوسوزلرك یورکدن سویلندیکنه بتون مسلمانلر اینانه رق آره لرنده کی تفرقه لری ، قلبلرنده کی حرص وطمعلری ترك ایده رك هپسی حبل جلیل الهی یه یاپیشیرلر ،صوك درجه بر اتفاق ایله ، صمیمی بر اتحاد ایله بر برینه باغلانه رق هپ برلکده ترقی یه چالیشیرلر ، اللهك ورسولنك اوامرینی یرینه کتیرمکه غیرت ایدرلر . والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم .

مطبوعات

روسیه ده مساوات حقوق وارمیدر ؟

بونك بزعثمانی مسلمانلرجه ده اهمیتی وار،زیرا ، مساوات حقوق اولورسه ، ۳۰ میلیون مسلمان ــ تورك قارداشلریمز ، روسیه ادارهٔ حکومتنه قاریشه رق ، سیاست داخلیه و خارجیه سنه اجرای تأثیر ایده بیلورلر . . .

۱۹۰۵ سنهٔ میلادیه سی تشرین اولنده ، اختلال وتعطیل اشغال یاپیلوب ، ایمپراطوره ، عموم روسیه اهالیسنك حقوق وحریتی تصدیق وتسلیم ایتدیرمش ایدی . لکن برقاچ آی صکره ، اکثریتك جهل واطاعتنه مستند حکومت چاریه ، چارچابوق کندینی طوپلایه رق ، اولجه ویردکلرینی کیری آلمه یه قویولدی ، اهالی یه ویرلمش حقوق وحریتلرك اوته سنی بریسنی کسوب قیرپارق ، انقلابدن اولکی حالنه دوندی . الڭ چوق حقوقی نزع اولنان اهالی مسلمانلردی، اونلرك مبعوث انتخاب حقی ، آسیای وسطی ده بوسبوتون قالدیرلدی ، قافقاسیاده ، قزان حوالیسنده اکسیلتلدی . حاصلی مساوات حقوق ، حریت سیاسیه ، صرف بوش لافدن عبارت قالدی . بونکله برابر ، یاقین زمانلره قدر تفرعات اموررده ، اوتوز میلیونلق مسلمان کتله سنك ، لزومسز تضییقات وتحقیرات ایله اغضابنه چالیشلمیوردی . شمدی اوکاده باشلاندی . رفیقمز « وقت » ك آتیده کی مقاله سی ، روسیه حکومتنك بویولده نره لره قدر ایلرولدیکنی آچیق کوستریور :

« روسیه مسلمانلری حکومته اوقدر صداقتلی ، وطنه اوقدر محبتلی درلرکه بونی دشمنلری بیله انکار ایده مزلر . بوعصرلرك وقایعیله مثبت برحقیقتدر. مسلمانلر روسلرك هرقسمی ، هرصنفی ایله دوست کچنمشلردر ؛ حتی کندیلرینه قارشی پك فنا معامله لرده بولنلمش ، حسیات دینیه لرینی جریحه دار ایتمش میسیونرلره بیله مقابلهٔ بالمثل یاپمامشلردر . مسلمانلر هیچ بر حرکتلرنده قانون موضوع خارجنه چیقمامشلردر .

« حکومتك قوهٔ مدهشه سنه قارشی ، مغایر قانون حرکتلریله بو یولده موفقیتلر قزانه میه جقلری معلوم ایسه ده ، برملتك صایسی برقاچ اون میلیونلره بالغ قوجه برملتك اغتشاشی قوی برحکومتك باشنه بیله خیلی مهم برغائله آچمش اولور . اغتشاش اولورسه ، اوندن استفاده یه قالقیشانلر ، یول کوسترنلر، اغتشاشی ادامه یه اوغراشانلر البته بولونور .

« مسلمانلرك صبر وسکونتی اثبات ایچون ، صوك سنه لرك وقایعنی کوز اوکنه کتیرمك کافیدر : بوتون تورکستان وقرغزستان مسلمانلری دومایه مبعوث انتخابی حقندن محروم ایدلدیلر . مسلمانلر بوکا صبر وسکونتله مقابله ایتدیلر . مسلمان اراضیسی روس مهاجرلریله طولدیرلدی ، یرلی اهالینك تأمین معیشتنه هیچ قولاق آصیلمادی . بوکا قارشی ده مسلمانلر صبرایتدیلر.

« بش اون بیکلرجه محله مکتبلریمزه معلم یتیشدیرمك ایچون بر دارالمعلمین ودارالمعلماتمز یوق . بو دارالمعلمین ودارالمعلماتی کندی پاره مزله آچمق ایسته یوزده بنه مساعده اولنمیور . بوکاده صبر ایدیورز . . . بلدیه مجلسلرینه اعضا انتخاب حقمز تنقیص اولنمش . بوخصوصده استنادگاهمز صبر ! . .

« کلیسا مکتبلرینه، میسیونر جمعیتلرینه، خزینهٔ دولتدن پك چوق اعانه لر ویریلیور، خزینهٔ دولت ایسه روسیه ده ساکن بالجمله اهالینك پاره سی دیمکدر . مسلمانلر روسیه ده ، روسلردن صوکره الڭ زیاده نفوسلی برخلق اولدیغندن اونلرك ده، بویله اعانه لردن حصه دار اولمه یه حقلری شبهه سزدر . بونکله برابر اونلره بش پاره ویرلیور ، اونلرك پاره سی اونلرك علیهنه چالیشان مکتب وجمعیتلره ویریلیور . ینه مسلمانلر برشی دیه میورلر ، صبر ایدیبورلر ! . .

« بویله اساسلی مسأله لردن صرفنظر ایده لم ده ، اوفاق شیلره بر کوز کزدیره لم : اونلرده بیله بزم قلبمزی یاراله یه جق ، حسیاتمزی انجیده جك حرکاتدن چکینلمیور . مثلا پترسبورغده بر جامع یاپه جق اولدق ، روس مأمورلری وعلی الخصوص روس روحانیلری بیك درلو موانع احداثنه چالشدیلر. اوفاده مسلمانلرك کثرتله بولندقلری برشهرکه ادارهٔ روحانیه لریده اوراده در، یاپیله جق بر « اهالی اوی » نك عرب طرز معماریسنده انشاسنه ممانعت ایتدیلر !

حاصلی هرخصوصده بزه دینی وملی جهتلردن قارشی طوریلیور . مسلمانلرك بالضروره کندی حقوق ملیه و دینیه لرینی مدافعه ایله اوغراشه رق ترقیات عمومیهٔ بشریه یه خدمتدن کری قالیورلر . . . »

انکلیزلرك وعدی

(اللواء) رفیق محترممزدن :

انکلیزلرك ، مملکتلرینه کیردکلرندن برقاچ آی صکره مصرلیلر ایچه آکلادیلرکه انکلتره سیاسیونی نظرنده وعدك هیچ قیمتی یوقدر. انکلیزلر مملکتمزه مستولی اولدقلری زمان مقصدمز مصری استملاك دکلدر . آنجق حکومت مصریه نك استقلالنی محافظه در . بو مقصد حاصل اولنجه چکیلوب کیده جکز دیمشلردی . حال بوکه اوتوزنجی

سنه بیتیورده حالا وعدلرینی ایفا ایده‌جکلر . ذاتاً اونلر بو وعدی چوقدن اونوتدیلرده الرینی مصرك یاریسی دکلسه بیله هر حالده او قطعه‌دن بر جزؤ اولان سودانه اوزاتدیلر .

انکلیزلره وعدلری اخطار اولندقجه بر طرفدن ملتك هیجانه قارشی حکومت مصریه‌نك ، دیکر طرفدن حکومتك مظالمنه قارشی ملتك انکلتره اشغالنه احتیاجی اولدیغنی ایلرو سوردیلر . دها صکره کندیلرینك مصردن چکلمسی مصرلیلرك کندی کندیلرینی اداره ایده‌بیله‌جك برسویه‌یه یوکسلمه‌سنه متوقف اولدیغنی درمیان ایتدیلر. بری برینی نقض ایدن بوادعالرك آلتندن شرقلیلرك بر حکومتی اداره قابلیتنده اولمدیغنی، مسلمانلغك مدنیت غربیه ایله توفیق ایدیله‌میه‌جکنی میدانه قویه‌رق کندیلرینك الی مشاءاه مصرده قاله‌جقلرینی تصریحه قدر واردیلر . بو کون ایشیدییورزکه وقتیله بز مصرلیلره قارشی ایدیلن عهدلر ، وعدلر ایرانلیلره قارشی‌ده دریغ ایدیلمیور . اوت انکلیزلر ایرانك جنوبنه صوقولدقدن صکره « انکلتره حکومتی ایرانك نه طوپراغنه، نه‌ده استقلالنه کوز دیکمش دکلدر . مقصدی ایران حکومتنك نفوذینی اعاده، استقلالنی محافظه ایتمکدر دییورلر.

بز بو رفیق سوزلری ۱۸۸۱ سنه‌سنده طویمش، لکن ۱۹۰۶ ده کرك لوردقرومرك، کرك بشقه‌لرینك لساننده‌ن بسبتون ضدینی ایشتمشدك . دیمك ایرانلیلرده بزم مصاب اولدیغمز تهلکه قارشوسنده بولنیورلر .

بز ایجه اوکرندککه انکلیزلرك وعدلرینه ، عهدلرینه کووتمك شعاع شمسه صاریلوبده سمایه چیقمیه بکزر ! شمدی رفیق مصائبمزك اولان ایرانلی قرداشلریمزه‌شونی توصیه ایدرزکه بزم مصاب اولدیغمز فلاکتدن عبرت آلسونلرده ال اله ویره‌رك جنوبده‌کی انکلتره‌نك شمالده‌کی روسیه‌نك چکلمسنه چالیشسونلر .

وعدینی ایفاده بوقدر آغیر داورانان انکلتره نصل تهدیدینی میعادندن اول ایقاع ایده‌رك جنوبی ایرانه کیردیسه اویله‌جه کندیسندن‌ده سوزینی یرینه کتیرمسی طلب اولنملیدر . حریت اوغورنده ، وطن اوغورنده قانلرینی دوکن ایرانلیلردن بکله‌نیلن بودر .

مصر مطبوعاتی بو کون آوروپاده آلتی یوزدن فضله مصرلی طلبه تحصیل علوم وفنونده بولندیغندن بحث ایده‌رك بونلرك بر قاچ سنه صکره بر قاچ بیکه وارەجغنی ، وطنلرینك کندیلرندن بیوك بیوك فائده‌لر کوره‌جکنی یازییورلر . هله بو طلبه‌نك ایچنده زنکین اولادلرینك اکثریتی تشکیل ایتمسی ایلروده بیوك بیوك تشبثاتده بولنله‌جغنه بر ضماندر دییورلر .

اویله تمنی ایدرزکه مملکتك استقبالنه خادم یاخود حاکم اوله‌جق بو کنجلر اوروپاده‌کی تحصیل سنه‌لرینی کندیلرندن امید اولنان ، بکله‌نیلن بر صورتده کچیرسونلر، کیجه‌یی کوندوزه قاتوب چالیشسونلرده وطنلرینه اورالردن علم وعرفان کتیرسونلر. یوقسه اوروپادن کتیره‌جکلری شیلر اجنبی بر لسان ایله بلاد غربیه‌نك ترقیات فوق التصورینه ، ممالك شرقیه‌نك آله‌بیلدیکنه انحطاطنه دائر بر ییغین لافدن عبارت قاله‌جقسه بوکا دینداشلق وطنداشلق نامنه تأسفلر ایده‌رز .

شؤون

دولت عثمانیه :

ژاپونیایه طلبه اعزامی

فقیرلرمزك مسکنتنه ، زنکینلرمزك بخلنه ، جبانتنه باقدقجه متأثر اولدقدن باشقه وطنك آتیسی حقنده‌کی پارلاق امیدلرمز سونمك درجه‌سنه کلیور . برکت ویرسونکه آره‌ده صیره‌ده کوردیکمز بعض استثناآت بزه یکیدن بر جسارت ویرییور .

شیمدی‌یه قدر اك خیرلی، اك معزز مقصدلر اوغورنده بیکلرجه لیرالر صرف ایتدیکی حالده اسمنك بیلنمسنی ایسته‌مین بر ذات محترم بش اون کون اول ژاپونیایه اکمال تحصیل ایچون اوچ طلبه کوندردی. روسیه – پور آرتور طریقیله کیده‌جك اولان بو افندیلر شیمدی یولده بولنیورلر .

آوروپایه فوج فوج طلبه کوندریلورکن شرقك اك مترقی ، اك جدی بر قطعه‌سی اولان ژاپونیایه – با خصوص حکومتجه مناسبات حسنه تأسیس ایدلمك ایسته‌نیلن بویله بر دورده – طلبه کوندرلمسنده‌کی اصابت آشکاردر . شو علو جنابندن طولایی ذات مشار الیهی اك صمیمی بر صورتده تبجیل ایده‌رك اك اوزون بر عمر ایله معمرو بویله بر تشبثات خیره مظهر اولمسنی تمنی ایلرز .

امام یحیی . — امام، استانبولده‌کی رجال حکومت ایله مذاکره ایده‌رك آراده‌کی اختلافی ازاله ایتمك ، یمنده قان دوکولمه‌سنه میدان ویرلمه‌مك ایچون بر هیئت کوندرییورمش . مصر مطبوعاتی اون کون اول سویشه واصل اولان بو هیئتك اعزامنی ایو بر نظرله کورییورلرده حکومت عثمانیه‌نك حیثیتی ، حاکمیتی نقطهٔ نظرندن قبول ایده‌میه‌جکی بر طاقم مطالبده بولنمازسه نتایج حسنه استحصال ایدیله‌جکنی سویلیورلر ، انشاءاه . ایچلرنده صنعا، یمن نائب فاضللری کبی مبعوثلر بولنان بو هیئت مقصود اولان خدمتی ایفایه مقتدر اولورلر .

عجبا طوغرمی ؟ — استانبولدن پترسبورغك «نوویه وورمیا» غزته‌سنه چکیلن بر تلغرافنامه‌ده شویله دنیلیور: «حکومت عثمانیه والیلره بر تعمیم طاغیده‌رق جزائرلی وتونسلیلرك بعدما فرانسه تحت حمایه‌سنده طانیله‌رق ، اوکا کوره معامله ایدلمسنی امر ایله‌مشدر . بوامر ، تورکیه ایله فرانسه آره‌سنده‌کی استقراض مذاکره‌سنك موفقیتسزلکله نتیجه‌لنمه‌سنی متعاقب اعطا اولنمشدر .

عثمانلی حکومتی ، سنه‌لرجه سورن مکالمات سیاسیه‌یه رغماً شیمدی‌یه قدر ، فرانسه‌یه بو حقی تسلیم ایتمه‌مشدی . شمدی بوکا روی رضا کوسترمسی استقراضك عدم موفقیتندن ناشی دلکیر اولان فرانسه افکار عمومیه‌سنی تطییب ایچوندر .»

صراط مستقیم — استانبول غزته‌لرنده بوکا هیچده بکزمه‌ین ، نیم رسمی بعض خبرلر کورلمشدی . عجبا او خبرلرمی طوغری ایدی ، یوقسه بو تلغرافنامه‌نك مندرجاتیمی ؟ بو بابده‌کی افکاریمزی ، بر قاچ

دفعه‌لر یازمش اولدیغمزدن یالکز سؤالی تکرار ایله اکتفا ایدیورز : طوغریمی ؟

روسیه :

روسیه مسلمانلرینک محافظهٔ ملیت جهادلری و روسلرک بوکا مقابله‌سی — روسیه مجلس مبعوثاننده مذاکره ایدیلن مکاتب ابتدائیه قانوننک ملیتلرینی محو ایده‌جك ، استقبال دینلرینی تهدید ایلیه‌جك برماهیتده اولماسیچون روسیه‌لی مسلمان قارده‌شلریمزك آچدقلری جهاد ملی حالا دوام ایدیور . بر طرفدن دوماده بولنان مسلمان مبعوثلری ایراد نطق ایدیورلر ، دیکر طرفدن بوتون اهالیٔ مسلمه ، بولندقلری مواقعده بیوك بیوك میتینغلر عقد ایله ، قابینه رئیسنه ، مجلس مبعوثان رئیسنه ، مکاتب قومیسیونی رئیسنه تلغرافنامه‌لر ، عریضه‌لر کوندریورلر میتینغ عقدیله حکومته مراجعتده ، کویلیلر ، شهرلیلردن هیچ کیری قالمیور . کنیش روسیه‌نك هرطرفندن کلن بو قوی آواز اعتراض واشتکایی نهایت مجلس مبعوثانك فرق مختلفه‌سی نظر دقته آلمق مجبوریتنی حس ایتمشلردر . پترسبورغك بویوك جریده‌لرندن «رەچ» ك استخبارینه کوره ، حائز اکثریت اولان اوکتو بریست فرقه‌سی ، شووه‌نالکنه رغماً ، اکثر طلبه‌سی مسلمان اولان مکاتبده درت سنه کندی آنا لسانلریله (یعنی تورکجه) تدریساته مساعده اولنمق اوزره قانونك تعدیل ایتدیریلمه‌سنه لزوم کورمشدر . عزم اتحاد ایله ایدیلن حرکتلر دائما مثمردر . مسلمانلر جدی ، ثباتلی ومتحد حرکتلرینك نتایجی کورمه‌یه باشلایورلر دیمکدر . ثبات ودوام قارده‌شلر ، موفقیت باذن‌الله ، سزکدر .

لکن مسلمانلرك بویله اثر حیات کوسترمه‌لرندن بر طاقم جرائد اصلا خوشنود اولمیورلر . بر روس غزته‌سی صوك فعالیتلرندن شکایتله شویله یازیور :

« مسلمانلر اتحاد ایدیور ! مجلس مبعوثانده روسیه مسلمانلرینك حیاتیله علاقه‌دار بر مسئله مذاکره‌یه قونولدیغی ، بو مسلمانلرك جمله‌سی او مذاکره‌یه غایت فعالانه‌قاریشمق لزومنی حس ایدییورلر . کچن سنه یوم تعطیلك انجق بازار کونی اولمسی قانون موقع مذاکره‌یه قونولمشدی ، درحال‌قزان ، اورنبورغ ، اوفا ، ترویسکی الخ شهرلرینك اهالیٔ مسلمه‌سی بر آغزدن بونك علیهنه شدت وهیجان ایله پروتستو ایتدیلر . شمدی دوما تدریسات ابتدائیه قانونیله مشغول ؛ ینه بالجمله روسیه مسلمانلری حرکته کلدی . بوتون بووقایع مملکتمزك اك فعال ، اك ذی‌حیات بر عنصری مسلمانلرك اولدیغنی آچیق کوستریور . روسیه‌ده یکی اصول اداره‌نك وضعندن بری ، مسلمانلرك تنبل حیاتی تماماً دکیشدی . عظیم بر فعالیت کوسترمکده اولدیغی کبی دیکر مسلمانلرله برلشمه‌یه‌ده چالیشیورلر . ومسلمانلرك بتون بو فعالیتلرینه اك چوق خدمتلر ایدن ، مکمل جرائدیدر . »

روسیه‌ده اهتدا — روسیه داخلیه نظارتنك نشر ایتدیکی رسمی ایستاتستیقه نظراً ۱۹۰۵ سنهٔ میلادیه‌سندن بوکونه قدر اللی بیك خرستیانك دین مبین اسلامله مشرف اولمش اولدیغی آکلاشیلیور . هر سنه اون بیك خرستیان اهتدا ایلمش دیمکدر . فوق‌العاده مسرور اوله‌رق ازدیادینی جناب ارحم‌الراحمیندن استدعا ایله‌رز .

باکوده ایرانه تقسیمی علیهنه میتینغ — قافقازیانك باکو شهرنده ساکن ایران تبعه‌سی بویوك بر میتینغ عقد ایده‌رك انکلتره‌نك معلوم نوطه‌سی علیهنه پروتستو ایتمشلردر .

مسلمانلره تضییقات . — قریمك مرکز اداره‌سی اولان آق مسجدده بر قاچ معتبر مسلمانك أولری تحری اولنمشدر . یالطه سنجاغنده بر قاچ مکتب ایله معلملرینك اولریده تحری وتفتیش اولنوب ، استانبول باصمه‌سی کتابلر کاملاً مصادره اولنمشدر .

§ آق مسجد شهرنده کائن مسلمان رشدیه‌سی قاپادیلمشدر . مکتب جمعیت خیریه اداره‌سنده ایدی . ایچنده یوزی متجاوز مسلمان چوجغی اوقیوردی . بناسی یکی ، اصول تدریسی مکمل ، اسباب تدریسیه صوك سیستم اوزرینه ایدی .

§ « کاسپی » رفیقمزده اوقودق که آق مسجد رشدیه‌سندن غیری ، دها یدی‌مسلمان رشدیه‌سی ، حکومتك امریله سد ایتدیریلمشدر .

§ چین حدودنده کائن غولجه‌شهرنده مسلمانلر طرفندن آچلمش مکتبی حکومت قپاتدیرمشدر .

§ قریمده یالطه سنجاغنده مسلمان مکتبلرنده تفتیش وتحری واقع اوله‌رق تورکجه درس کتابلری طوپلاتیلمشدر .

§ اورنبورغ نواحیسندن « ایمانقول » ده مدرسهٔ اسلامیه ، ضابطه طرفندن سد وبند اولنمشدر .

آفریقای اسلامی :

آفریقا مسلمانلری مستولیلری قوغمغه یولنی طوتیورلر . — فزان سنجاغنك تبور رشاده قائمقاملغنك جنوب جهتنده‌کی صحرای کبیر کندرکاهنی ضبط واشغال ایدن فرانسز قطعهٔ عسکریه‌سی اوزرینه کچنلرده فرانسز عسکری ایله واقع اولان مصادمه‌ده دارفور حوالیسنه رجعت ایدن وادای قطعه‌سنك حاکم جدیدی کلیتلی نبو ودارفور قبائلی ایله قوتنی تزیید ایده‌رك یکیدن تجاوز ایلمشدر . هجوم پك ناکهانی وشدتلی بر صورتده وقوعه کلمش اولدیغندن فرانسز عسکری اوچ یوزی متجاوز تلفات ویره‌رك مواقع مذکوره‌یی ترکه ورجعته مجبور اولمشدر . فرانسزلرك بو دفعه‌کی رجعتی وادایلیلرك جسارتنی وحوالیٔ مذکوره‌ده‌کی نفوذلرنی تقویه وتزیید ایتدیکندن یکیدن فرانسز مواقعنه هجومه حاضرلنمقده‌درلر . فرانسز عسکری جانب استقامتنده تونس حدودینه طوغرو ایام اخیره‌ده ضبط واشغال ایلمش اولدقلری مواقعی تخلیه وبلوقهاوز ترتیبنده انشا ایلمش اولدقلری قره‌غوللری احراق وتخریب ایله چکیلمکده‌درلر . بو خبر تبورشاده قائمقاملغندن مرکز ولایته وقوع بولان اخبارات ایله دخی تأیید ایلمکده‌در . وادایلیلرك اکثریسی غرا ومارتینی تفنکلریله مجهزدرلر . قبائلك فرانسزلر علیهنده‌کی بو قیامی فرانسز عساکرینك هیچ بر حقه مبنی اولمیه‌رق اوحوالیده علی‌التوالی ایلریلمکده اولملرندن وسنوسی مشایخنك اهالیٔ محلیه‌یی تحریك ایلملرندن ایلری کلمکده‌در .

وادای حاکم جدیدینك فرانسز عساکرینه قارشی واقع اولان غلبه‌سی فرانسزلره تبعیت ایله نقلیه وسائر خدماتده بولنه‌رق فرانسز مفرزه‌لرینك صحرا جهتنه واقع اولان حرکاتنده خدمات فوق‌العاده ابراز ایدن (آبر) منطقه‌سی توارقلرینك دخی فرانسز دائرهٔ اطاعتندن چیقارق وادایلیلره التحاق ایلملرینی موجب اولمش وفرانسز عساکرینك کری‌یه رجعتلری خصوصی دخی کسب صعوبت ایلمشدر .

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسؤل : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنیت
صندوغی جوارنده
شنکول یقوشنده
۲۲ نومرو

صراط مستقیم

۱۳۲۶

اخطار :

مسلکمزه موافق آثار
جدیه مع‌الممنونیه
قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثاراعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، ومسائل سیاسیه‌دن وبالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	آلتی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	۶۵	۳۵	غروش
روسیه »	٦،٥	۳،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه »	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :

ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب

تاریخ تأسیسی

۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥۰ پاره‌در

قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۱۷ ۲۹ ذی‌القعده پنجشنبه ۱۸ تشرین‌ثانی ۳۲٦ بشنجی جلد

بخاراده انتباه

بخارادن شو صوك کونلرده آلنان معلومات موثوقه ، بر انتباه معارفپرورانه‌یی ، بر تیقظ علمایی مؤیدر . یکی اصولده مکتبلرك آچلدیغنی ، خارجدن معلم جلبیله تعلیم وتدریساته مباشرت اولندیغنی ، مکتب وتعلیم علیهنده وضع اولنان تقییدات شدیده‌نك رفع اولونمقده بولندیغنی بخارای شریفدن وارد اولان مکتوبلر کوسترمکده‌در .

کچن سنه براثر سهو ، یاخود بعض دین وملت دشمنی خائنلرك تزویرات وتشویقاتی نتیجه‌سی اوله‌رق مکتب وتعلیم ابتدائی علیهنه علمای کرام طرفندن ویریلان فتوالردن طولایی همان اولاد اسلامیه بی‌ظلام جهلدن قورتارمقده اولان مکتبلر قپانمشدی . مکتب وتعلیم طرفدارلرینك کفرلرینه حکم اولونمش وقتللرینه قدر واریلمشدی . بر قسمی‌ده مملکتدن طرد ؛ مکتب وتعلیمدن ، ترقیات اسلامیه‌دن بحث ایده‌جك اولانلره‌ده آغیر جزالر ترتیب اولونمشدی . خلاصه وجدان اسلامیه وانسانیه‌نك هیچ برصورتله قبول ایده‌میه‌جکی حرکات ؛ بتون عنعنهٔ فجاعتیله بخارای شریفده ، اومعدن علمده اجرا اولنمشدی .

ایشته ترقی وتعالئ اسلامیه علیهنه اولان شو حرکتلریله بخارا علماسی وامراسی عالم اسلامی اسفلره ، یأسلره بوغمشلردی . قانون الهی وپیغمبری‌یه مخالف فتوالریله او علما ، وجدان اسلامیه‌ده محاکمه اولونمیه باشلامشلردی .

هله او دین پرده‌سی آلتنده بیك درلو وسوسه‌لر ایله صافدل علمای کرامی اغفال ایدن منفعتپرست حریفلر اوچیوز میلیون اسلام کتلهٔ واحده‌سنك وجداننده الی‌الابد محاکمه اولنه‌جقلرینی ، تلعین ایله جزالنه‌جقلرینی دوشونمدیلر . ترقی وتعالئ اسلامیه‌یه سد باغلامقله قوانین الهیه وشریعت محمدیه‌یی ایاقلر آلتنه آلدیلر . ینه کندیلرینی حامئ دین اوله‌رق کوستردیلر . بتون محیط صافمزی وجود ملوثلریله افساد ایدن ، حبه‌یی قبه کورن ؛ رقیبلرك ، دشمنلرك حضورنده دین مبینمزه قارشو کذب وافترالرقاته‌رق اسلامیته شین کتورمیه قدر جسارت کوستردیلر . انسان بویله دین پرده‌سی آلتنده اجرای مفسدت ایدن خائنلرك بز مسلمانلره ایتدکلری ضررلرینی دوشوندکجه پیش چشمنده حضرت ذوالجلالك صفت قهارانه‌سی تجلی یاب اولدیغنی کوریبور . اوت ، بو تجلیات انسانه تسلی ویریبور ، بر کون مطاقا او مبارك صفتك زبونی اوله‌جقلرینی وآندن قطعیاً فرجه‌یاب فرار اوله‌میه‌جقلرینی انسان دوشوندکجه تسکین غیظ ایدیبور .

بحمداه بخارا علمای محترمه‌سی‌ده ایشك فرقه واردقلرینی ، حقیقتی آکلامقده اولدقلرینی‌وبرطاقم خائن‌وطن‌وملت‌اولان اسلام دشمنلری طرفندن اغفال ایدلدکلرینی حس ایتمیه باشلامشلر . کچن سنه وضع اولنان شدت وتقییدات تدریجاً زائل اولمقده بولنمشدر . مفسدلرکده تزویراتی کارکیر اولمه‌میه‌باشلامشدر . حتی بعضلری جزای سزالرینی بولمقده اولدقلری جملهٔ مستخبرات موثوقه‌دندر . بویله بتون صفحات حیاتیه‌لرینی آمال حریصانه اوغورنده کچیرن ارباب فسادك ساحهٔ فعالیتدن مجبوراً چکلمکده بولندقلری بخاراجه بیوك بر انتباه صاییلیر . دیمك بخاراده «انسان حقیقی» تفریق وتمییز اولونمایه باشلامشدر .

امید ایده‌رز بخارا علمای کرامی بوندنصکره بویله منافع شخصیهٔ خسیسه‌لرینی منافع عمومیهٔ اسلامیه‌یه ترجیح ایدن دین‌وملت دشمنلرینك ملعنتلرینه ، شیطنتلرینه فریفته اولمازلر واونلرك تزویرات خائنانه‌لرینه قاپیلمازلر .

کروه مفسده‌نك منافع خسیسه‌لری ایجاباتی اوله‌رق اورته‌یه نشر

ایتدکلری تلقینات خائنانه‌لرینی حضرات علمای ذوی الاحترام بالذات تفتیش ایده‌رك خطا وصواب اولدیغنی تقدیر وتمییز ایدرلر .

چونکه بر کره فرق وتمییز اولونمیه‌رق بر چوق خطالر ارتکاب ایدلدی. جگرگاه اسلامیته مهم برضربه اورولدی . مسلمانلری داغدار ایتدی . بتون قلوب امت محمدیه بخارا علماسنی مؤاخذه ومحـاکمه ایتدی .

عالم اسلام ، بخارا علمای حاضره‌سنك علمیله ، فکریله ، ترقیاتیله ، مدنیتیله نامنی جهانده طانتدیرمش اولان بخاریلرك ، اومحترم اسلاف تعالی پرورك احفادی اولدیغنه شبهه ایتـدی . چونکه محترم علمانك لکن سنه‌کی حرکات ممانعتکارانه‌سی اونجیب اسلافك او بیوك اجدادك احفادینه یاقیشه‌جق برصورتده دکلدی .

ایشته اولکن سنه‌نك بیوك خطاسی حضرات علما ایچون بیوك براشتباه ، بیوك بر عبرتدر . بخارا علماسی امین اولملی وصورت قطعیه‌ده آکلاملی که بتون حرکات واجراآتلری دائما اوچیوز میلیون اسلامك نظر تفتیشنده‌در . اجراآتلری یالکز بخارا محیطنده ، بخارا مملکتنده اولمقله او اجراآتدن عالم اسـلام بیخبر قالمیور . بلکه بتون اجراآت ومعاملات اینجه‌یه‌دن اینجه‌یه عالم اسلامده تحلیل اولنه‌رق تفتیشات عمیقه اجرا اولندقدنصکره وجدان ولسان اسلامی‌ده محاکمه اولنیور. بخاراده علما طرفندن ویریلن برفتوا ، علما طرفندن اولان بر حرکت ، جرائد اسلامیه واسطه‌سیله نشر اولنه‌رق پیش انظـار عالم اسـلامی‌یه وضع اولنور واوصورتله محاکمه ایدیلیر . بو عالم اسلامك محاکمه‌سی یالکز بخـارا علماسنه مخصوص دکلدر ؛ تکمیل غربدن شرقه قدر ممتد اولان بوممالك اسلامیه علماسی بوتفتیشات ، بومحاکماتك تحت تأثیرنده‌در. علما ایچون بومحاکمه‌دن قورتولمق امکانی یوقدر .

ایشته بخارا علمای کرام حضراتی‌ده بو عالم اسلام مراقبه‌سنی نظر دقته آلسونلر و اوکا کوره هر درلو اجراآتلرینی تنظیم ایتسونلر . عالم اسلامك وتاریخ اسلامك محاکمه‌سی قیامته قدر باقی اولدیغی کبی، فردای روزجزاده حضور حضرت واحد القهارده‌ده محاکمه اولنه‌جقلرینی اونوتمسونلر .

نور علی زاده

غیاث الدین حسنی

قصه ، حصه :

اُلی بالطه‌لی جوجوغه

سعدی ، اوجهان شاعری ، استاد حقیقت
تصویر ایدیور شویله‌جه برلوحهٔ عبرت :
شهرك طاراجق بر سوقاغندن کچیوردم ،
باقدم‌که اهالی قاپامش یوللری ، طوردم .
— « بر وقعه‌می وار ، یوقسه کورولمکده‌می بر ایش ؟
نردن بوقدر حلق کلوب بویله بیریکمش ؟
قابلدی صاووشمق دییه‌رك دون نه‌که لازم !
لکن بنی قوییرمدی بردرلو مراقم :
کوردم‌که : تموج ایدییور بر بیریکنتی ،
هرموجه‌سنك پرو جوشانی ایکیاتی .
— باصما اوموزم چوکدی حریف !
— بوکرمه وورما !
— ازدك جوجغی !
— قاقما به یاهو !
— هادی طورما !
— نردن بو بلالی یره کلدمده طیقیلدم .
یول ویز چیقایم .
— باقسه‌کزا آ بنده صیقیلدم .
طرزنده شکایتلر ایدن پرسورو انسان ،
بر دائرهٔ ناقصه شکلنده خروشان .
اك اوکده‌کیلر : جسم ضروری متحرك
اوسطده قالانلرده دکل کندینه مالك .
اك آرقاده‌کی صف ایسه شایان تماشا :
ال ، اوکده اوموزلرده ، اایاق یرده‌می ؟ حاشا !
پارماقلرینك اوجلریدر خاکه دایانمش ،
کوزلر آچیلوب کورمك ایچین ، کردان اوزانمش !
دیرسه‌که ، ایتلمکله ایی صدمه کچیردم
غیرت ! دیه‌رك خلقی یاروب اوك صفه کیردم
اولدی اوزمان پیش نکاهمده نمایان :
بر قلب شکسته کبی بر مسجد ویران
اخلاق کبی سقفی خرابه‌یی نشانه
اذهان کبی طاقی : اوروعجکلره لانه
جمله قاپیسی : باب عدالت کبی مسدود
نقش دری : مدلول حمیت کبی نابود
اوتلر بیتیشوب خاك ایله مستور اشکنده
اولمش اثر همته بر مقبر زنده
دیواری بقایاسی اولان برایکی کرپیج ،
پرده باش اوجنده دیکیلوب طورماده بر پیچ
سناً کوچك اما ، نه بیوك فتنهٔ برپا
اولمقده الندهٔ قوجه بر بالطه هویدا
وضعاً اولیور حاله کوره هیکل بیداد
حالاً ایسه : مستقبله ایصمارلاما جلاد
پیشنده ، بوکولمش بلی بر پیر جهاندید
طوتمش قولاغندن جوجوغی ایتمه‌ده تهدید
بر الله چکوب کوشنی ، ایندیرمه‌ده برچوق
دیکر ال ایله رأس هوادارینه یومروق
حدتله کوپورمش دهنی صاچماده دشنام
ایلرچوجغك ـ سب ایله ـ تأدیبنه اقدام :

— ای قحبه دولی ! بن‌سکا ویردم ایسه بالطه ،
قالقیشمی دیدم مسجدی ییقمق کبی خلطه ؟
سویله آقاطیر ! بویله‌جه برهرزه یه‌دممی ؟
اورماندن اودون کس ، کتیر اوغلم ؟ دیه‌دممی ؟
اودن ، طاغه طوغری کیده‌یم دیرده چیقارسك ،
صوکره کله‌رك جامعه دیواری ییقارسك !
های چیقماز اولایدك ، او ایچنده کبره‌یدك !
اورتردی سنك عیبکی یر ، قبره کیره‌یدك !

§

واقعه‌ده مصنوع ایسه‌ده ، قصه‌سی ، راوی
صیغدیرمش اونك ضمننه برخیلی فحاوی
ازجمله دییور : برایشی ناأهلنه ویرمه
دیواری ییقار صوکره ، شریك اولمه اوجرمه
برده بونی افهام ایدییور : ای بدمقبل !
آوجکده‌کی سررشتهٔ بختك یرنی بیل !
طالع سکا ویرمش ایسه برتیشهٔ قدرت ،
اعماره چالیش ، ایتمه اونی ییقمایه آلت !
یوقسه زده‌لر کوشکی سرپنجهٔ تکدیر ،
یینك ازیلیر ایندیکی دم مشتهٔ تقدیر !

طاهرالمولوی

انقلاب ایران

ده

مجاهد اسلام

سید جمال‌الدین افغانی حضرتلری

۱۹۰۲ سنه‌سی یازاثنالرنده بکا پانسلامیزم حقنده بر قونفرانس ویرمك رجاسنده بولوندیلر ، اوزمان دارالفنون اکستانسیونیستلری کمبریجی زیارته کلشلردی ، بو قونفرانسده اتحاد اسلامك موجودیتنه شبهه‌لر ایدییور ، اونی برمسلمان دوستمك تعبیرنجه تایمسك ویانه‌مخبری طرفندن کشف اولونمش برغریبه قبیلندن ، عادتا صاچمه‌بربوش‌بوغاز- لقدن عبارت کبی برشی‌دیه تعریف ایدییوردم . شمدی حالا بوپان- اسلامیزم تعبیرینك آچدیغی اعتراضاتی دوشونیورم . شمدی‌یه قدر اتحاداسلام ، دها دوغروسی پان‌اسلامیزم‌دینلنجه‌غربده برمعنای تعصب احتوا ایدن دینی براتحاد ظن اولونوردی . فقط شبهه‌سزکه بواسلام اتحادی پانسلاویزم ، یاخود پان‌جرمانیزم ویاخود بریتیش امپریالیزم‌دن دها آز متعصبانه‌در . زیرا اولا : تجاوزی دکل ، تدافعی‌در . ثانیاً : دها آز معقول اولان بر(عرق)اشتراکی اوزرینه‌دکل ، دها زیاده معقول اولان بر« عقیده » اشتراکی اوزرینه مبتنیدر .. ینه‌هیچ شبهه‌یوقدرکه حادثات اخیره ملل مسلمه آره‌سنده‌کی حس اخوت و اشتراك منافی

حصوله کتیرمشدر ، ناصلکه(تجارت اتحادلری Trades Unions)نك فعالیتلری (اوسته جمیتلری Masters , Unions) تشکیلنه برسبب فاعل اولدیسه بو آنه‌قدر موجودیتلرینی محافظه ایدن مستقل حکومات اسلامیه‌نك‌ده اوروپا دولتلری طرفندن یاآیری آیری ویامتفقاً سیاسی تضییقلر کورمسی ، بوبرلرندن بی‌خبرکبی‌دوران‌داغینیق حکومتلری درحال دالمش اولدقلری غفلت اویقوسندن اویاندیرمش وهپ بردن کندیلری اوزرینه چوکمك اوزره بولونان تهلکهٔ عمومیه‌یی کوزلری اوکنه کتیرمش وتدریجاً ، فقط غیر قابل اجتناب برصورتله اونلری برنوع تکافل اجتماعی‌یه سوق ایتمشدر ، ایشته پانسلامیزم دینیلن حرکتدن بحث ایدرکن بز اوتعبیری بوله‌بر معنایه آلیورز .

عالم اسلامك انتباهی ــ که بوصوك اوتوز قرق سنه ظرفنده نظر دقتی آز ویا چوق جالب برصورتده ، وکرك سیاسی کرك دینی برشکلده تورکیاده ، ایرانده ، مصرده ، فاسده ، قفقاسیاده ، قریمده وهندستانده تظاهراتی کوسترمشدر ــ شبهه‌سز ژاپونلرك روسلر اوزرینه اولان غالبیتی نتیجه‌سنده دها زیاده شدت وسرعت کسب ایتمشدر زیرا بو مظفریت اونلره اثبات ایتمشدرکه مساوی برصورت مجهز و مسلح اولدقلری حالده آسیالیلر میدان حربده هرزمان اوروپانك الدهشتلی اردولرینه مکملاً قارشی طوره بیله‌جك براقتداری حائزدرلر .

لکن بو انتباه دها چوق اول بر زمانده باشلامشدر . ایلك اولکی ژون تورکلردن شناسی افندی ، ضیا پاشا وکمال بك طرفلرندن ابتدار اولونان تورکیا حرکت اصلاحیه‌سی [۱] ۱۲۹۳ مشروطیتنك تأسیسیله ذروهٔ کماله چیقیور . عثمانلی — روس محاربه‌سنك او قارآکلق کونلرنده دوچار ضعف اولویور . وسلطان حمیدك ادارهٔ ظالمه‌سی آلتنده‌ده بوسبوتون بوغوله‌رق ازلمش کبی کورونویورکه بردن ، ایران مجلس‌مبعوثانك ، ایران شاهی‌ایله‌روس آیلقلی عسکرلری طرفندن تخریبندن تام بر آی صوکره هیچ بکله‌نیلمه‌ین قیام مسعود، ۲۴ تموز ۱۹۰۸ انقلابی ایله نتیجه‌لنه‌رك پارلاق بر چهرهٔ حریتله بدیدار اولویور . ۱۸۷۱ ده انکلیزلر طرفندن اشغالی زماننده اوج کماله واصل اولان مصر حرکت ملیه‌سی‌ده هنوز سونمکدن پك اوزاقدر . بو صوك برقاچ سنه ظرفنده بر چوق کره‌لر زنده‌بر حیاتك قوتلی اماره‌لرینی کوسترمشلردر ! مشروطیتك (مظفرالدین) شاه طرفندن ۱۵ اغستوس ۱۹۰۶ ده تأسیسیله — غایهٔ کماله واصل اولان وهر نه‌قدر بر مدت ایچونسه‌ده هر حالده ینه برمدت ظرفنده ۲۳ حزیران ۱۹۰۸ ضربهٔ ارتجاعیه‌سیله توقیف ایدلمش‌بولونان ایران اختلالی تظاهرات خارجیه‌سنه باقیلیرسه دها چوق زمان اول کندینی کوسترمشدر . ۱۸۹۱ ده‌کی توتون وتنباکو امتیازاتنه قارشی ، متوالی عصیانلر ، هیجانلی اختلاللر حصوله کتیرمشدر .

---

[۱] کنج تورکلر حرکت احرارانه‌سنك صفحات ادبیه‌سی حقنده دها ایی بر فکر آلمق ایسته‌ینلر میستر ایلیاس جون ولکندن کیبك تاریخ اشعار عثمانیه جلدینك بشنجیسنی کورسونلر . بالخاصه برنجی بابکه « دور جدیدك فجر طلوعی » سرلوحه‌سنی حاویدر . (لوندره — لوزان ۱۹۰۷) .

ایشته خلقك بو هیچ انتظار اولونمایان بر صورتده ،عدم ممنونیتی بیان ایچون آتشلر پوسكورمه‌سی اوندن بش آلتی سنه اول — كتابك بوفصلنده كندیسنك ترجمهٔ حالنی یازمق قصدنده بولوندیغم — شایان دقت بر ذات طرفندن وقوعه كتیرلمش بر كیفیتدر .

بوراده قارشیمزه غایت جاذبه‌لی بر مسئله چیقه بیلیر ؛ بویوك آدملرمی بویوك حركاتی حصوله كتیررلر ؟ بویوك حركتلرمی بویوك آدملری وجوده كتیررلر ؟ هرحالده بونلرك ایكیسیده بربرلرندن غیر قابل تفریقدر . وملل مسلمه‌نك اتحاد وحریته دوغرو اولان حركتلرنده سید جمال‌الدین قدر صریح بر رول اوینامش كیمسه یوقدر .اوجمال‌الدین افغانی‌كه‌بیوك برقوت طبع،اعجاز بخش بروسعت علم ، یورولماز بر فعالیت شدیده، یكلمز بر عزم وجسارت ، خطابت وكتابتده خارق‌العاده برفصاحت ، منظرهٔ خارجیه‌سنده معظم اولدیغی قدر قوی بر جاذبه صاحبی بر ذاتدر ؛ اوعینی زمانده فیلوسوف ، محرر ، خطیب ، غزته‌جی ، فقط هپسنك فوقنده ، سیاسی ایدی : مفتون كمالاتی اولان تماشاكرانی نظرلرنده بیوك بروطن‌پرور وسیاست شناس خلافكیرانی آره‌سنده‌ده تهلكه‌لی بر محرك عد اولونوردی .

وقت وقت ،ممالك اسلامك اكثرینی ، بویوك دولتلرك پایتختلرینی زیارت ایتمش ، شرقده وغربده زمانینك رؤسای سیاسیه‌سیله بعضاً دوستانه ، اكثریا خصمانه بر صورتده پك صیقی مناسباتده بولونمشدر .

ترجمهٔ حالی ایچون ایجاب ایدن مالزمهٔ تحریریه هرنه‌قدر پك چوق ایسه‌ده همان اكثریسی عربجه‌در [۱] ، بوراده‌كی ترجمهٔ حالی پك مختصردر . « مادیونه ردیه » سنك عربجه ترجمه‌سنك باشنه كچیریلن مقدمه‌دن آلینمشدر ؛ (اساساً ۱۸۸۰ ده حیدر آبادده‌بیروتده نشر اولونمشدر . ۱۸۹۷ ده وفاتندن صوكره قلمه آلینان دیكر بر ترجمهٔ حال جورجی زیدانك « مشاهیر شرق » كتابنك ایكنجی قسمنده‌در . (صحیفه ٥٤ ، ٦٦) بو كتاب ده ۱۹۰۳ ده مصرده نشر اولونمشدر ؛ دها پك یاقینلرده مصر خزینهٔ ادبیه‌سی (المنـار) اونك فعالانه‌ویر وقوعات مسلك حیاتنك بوتون صفحاتنی مصور یكی ومبذول وثیقه‌لر نشر ایدیبوردی وحالاده ایدیبور . جمال‌الدینك اك بویوك واك عالی رفیق مصر مفتیٔ اعظمی شیخ محمد عبده‌در ، مشار الیه شبهه‌سز اك بیوك متفكرین اسلامیه‌دن وزمانمزك اك بویوك استادلرندن اولدیغی حالده سیدجمال‌الدینه (استادم)دیمكله‌افتخار ایدردی ایلك اول ۱۸۷۱ تاریخلرنده مصرده بولوشدیلر ؛ او تاریخدن‌اعتباراً سید جمال‌الدینك ترجمهٔ حالی ایچون پك واسع وشایان اعتماد مواد واردر ؛ لكن بوندن اولكی حیات وسركذشتی ایچون یالكز تك بر خبر ومعلوماتمز واردركه بر آز ضعیف اولمقله برابر شو مشكلاتی عرض ایدركه افغانستانی محل تولدی ودورهٔ شبابنك صحنهٔ گذرانی كبی كوستردیكی حالده ،بوتون‌عجملر، حتی‌ایرانه‌دائر ایشلرده اك‌بیوك برصاحب كلام اولان جنرال هوتوم شیندله‌ر طرفندن بیله تصدیق اولونیوركه سیدافغانستانده كابل یاقینده‌كی اسعد آبادده‌دكل،عجمستانده همدان قربنده‌كی اسعد آبادده دوغمشدر ، كه [۲] بویله برحالده كندی بیاناتی موجبنجه (۱۸۵۷—٦۸) افغانستان امور سیاسیه‌سیله بو قدر صیقی بر ارتباطه كیریشه‌بیلیر ؛ خاطره بر شی توارد ایدركه سید جمال‌الدین ایرانی اولدیغی حالده كندینی افغانلی دیه كوسترمشدر ؛ چونكه قسماً سنی بر مسلمان عد اولنه‌بیلمك ایچون بوندن ابی بر چاره یوق كیبدی.قسماده ، بوصورتله ایران حكومتی طرفندن‌تبعه‌سنه قارشی كوستریلن لطف وحمایتك پاموق طیرناقلرندن قورتوله‌بیلمك قابل اوله‌بیلیردی دینیله‌بیلیر . كندی روایتنه نظراً سید محمد جمال‌الدین افغانی ۱۲٥٤ سنهٔ هجریه‌سنده كابل ملحقاتندن « قانار » ده تولد ایلمشدر ؛ پدرلری سید صفدر حضرتلری ایدی‌كه مفسرین عظامدن سید علی‌الترمذی سلاله‌سنه انتساب ایدیبوردی ؛ بو صورتله سلسلهٔ نجیبه‌لری پیغمبرك حفیدی بولنان الحسین ابن علی ابن ابو طالب ایله نهایت بولویوردی ؛ دها سن صباوتلرنده پدری افغانستانك پایتختی اولان كابله عزیمت ایتمشدی ؛ جمال‌الدین هنوز چوجوقكن بویوك بر ذكا وسرعت انتقاله مالك اولدیغنی كوستریبوردی ، سكز یاشنده ایدی‌كه پدری اونی تحت تربیه‌سنه آلدی ؛ [۳]

بوندن صوكره اون سنه قدر سورن مدت تحصیلیه‌سی ایچنده همان اسلامك بوتون سلسلهٔ علومنی دائرهٔ احاطه‌سی داخلنه آلمش بالخاصه صرف ونحو عربیده ، علم لسان وبیانك بتون شعباتنده كذلك تاریخ وآلهیات اسلامیه‌نك بتون فروعنده ، تصوف ، منطق وفلسفه‌ده ، عملی نظری فیزیق ومتافیزیقده ، ریاضیاتده ، هیئتده طبده ، تشریحده وسائره‌ده ید طولا صاحبی اولمشدر . اون سكز یاشنده هندستانی زیارت ایتمش ، اوراده بر سنه وبر قاچ آی قدر قالمش ؛ وبومدت ظرفنده اوروپا علوم وفنوننده بعض شیلر اوكرنه بیلمشدر ، هندستاندن ، ایفای حج ایتمك اوزره مكه‌یه عزیمت ایتدی ؛ اورایه كیدنجه‌یه قدر خوش كونلر كچیردی ، نهایت ۱۲۷۳ ده بلدهٔ مقدسه‌یه واصل اولدی . صوكره تكرار مملكتنه دوندی . واوراده دست محمد خانك خدمتنه كیردی . واوكا عمجه زاده‌سی ودامادی احمد شاه طرفندن اشغال ایدیلان هرات سفرنده رفاقت ایتدی .

دست‌محمدك وفاتنده یرینه شیرعلی كچدی (۱۲۰۸هـ . ۱۸٦٤ م) وزیری محمد رفیق خانك اخطاری اوزرینه یكی امیر اوچ برادرینی محمد اعظم ، محمد اصلم ومحمد امینی طوته‌رق حبس ایتمك ایسته‌دی ؛ سید جمال‌الدین ایسه برنجینك معیتنه كیرمشدی ، بو اوچ قارداشك

---

[۱] بو باب یازیلنجه‌یه قدر عجمستاندن ناظم‌الاسلام كرمانی طرفندن تألیف وبر چوق قیمت تاریخیه‌یی حاوی متعدد وثائق ایله تزیین اولونمش غایت مهم « تاریخ بیداریٔ ایران » كتابنی آلدم . ۱۱۲ صحیفه‌دن عبارت اولان مقدمه‌سی ألمه‌در ، بونده جمال‌الدینه عائد بر چوق شیلر واردر قارئینه كتابك صوكنده‌كی نوطلره مراجعت بویورمه‌لرینی توصیه‌ایدرم .

[۲] تاریخ بیداریٔ ایران مؤلفی ده عربجه‌وثائقدن‌ایتدیكی تحقیقات اوزرینه عینی شیئی تصدیق ایدیور .

[۳] تراجم احوالندن برنده دینیلیوركه امیر عبدالرحمن خانك بویوك پدری دست محمد خان سید صفدرك املاكنی ضبط ایله كابلده اقامته جبر ایتمشدی . بو صورتله اونی صیقی بر نظارت آلتنده طوتمش بولونیوردی .

هربری کندو ولایتلرینه‌قاچدیلر ، داخلی بر محاربه باش کوستردی نهایت محمد اعظم ویکنی عبدالرحمن (صوك امیر) پایتختی اشغال ایتدیلر . وعبدالرحمنك پدری بولونان غزنه‌ده محبوس محمد افضلی زنداندن چیقاره‌رق امیر اعلان ایتدیلر ، مع مافیه اونك‌ده امیرلکی چوق سورمدی ، بر سنه صوکره وفات ایتدی . برینه محمد اعظم کچدی ..

جمال‌الدینی کندینه باش وزیر یاپدی . اونك ادارهٔ حکومتده‌کی مهارت‌ووقوفی سایه‌سنده ،ویره‌جکی نصیحتلره ،کوستره‌جکی تدبیرلره توفیق حرکت ایده‌رك دائرهٔ حکومتی داخلنده بولونان ممالکی حسن اداره‌یه موفق اوله بیلیردی ، فقط تعلقاتنه اولان حسدندن واونلردن برنی استخدامه عدم رضاسندن دولایی یانه کندی اوغللرندن اك کنج واك تجربه‌سزینی آلدی . بو اثناده رقیبی امیر شیر علی قندهاری اشغاله دوام ایتمکده واوراده حالاً ، پدرینك توجه مخصوصنی جلب ایتمك ایچون کوزه چارپاجق بر ایش کورمك امیدیله حرب ایدن محمد اعظمك اوغللرندن بری ، وکندی یکنی طرفندن دوچار هجوم اولمقده ایدی . بو کنج مهاجم آدملرندن ایکی یوزیله اردوسنك کلیتلی قسمندن آیریله‌رق یالکز قالنجه درحال اطرافی قوشادیله‌رق شیر علینك جنراللرندن بری اولان یعقوب خان طرفندن اسیر ایدلدی . بونك اوزرینه شیر علی تکرار جسارت بوله‌رق محاربه‌یه دها زیاده شدت ویرمش . وکندیسنه‌نقداً ابذالکارانه معاونتلرده بولونان انکلتره‌یه دایانه‌رق نهایت برادری محمد اعظم ویکنی عبدالرحمن خان اوزرلرینه غلبه‌یه موفق اولمشدی . که بونلردن برنجیسی عجمستانده نیشابوره قاچمش واوراده بر قاچ آی صوکره ترك حیات ایتمش ، دیکری‌ده بخارایه قاچه‌رق قورتوله بیلمشدر . مع مافیه سید جمال‌الدین شیر علینك حمایه‌سی آلتنده ینه کابلده قاله بیلمشدر . زیرا امیر اونك‌نسل نجیبنه واهالی اوزرنده‌کی شخصی تأثیرینه حرمت ایتمشدر . لکن بر مدت صکره مملکتی ترك ایتمکی احتیاطه دها موافق بوله‌رق تکرار ایفای حج ایتمك اوزره امیردن اذن آرامش واستحصال‌ده ایتمشدر . لکن بواذن شو شرطله اعطااولونمشدی‌که عجمستان طریقیله کچمکدن صرف‌نظر ایده‌جکدی . زیرا اوراده امیر اعظم ایله بولوشمق قورقوسی واردی .

بوشرطه توفیق حرکت ایده‌رك مکه‌یه متوجهاً هندستاندن یوله چیقدی (۱۲۸۵ ﻫ ۱۸۶۹ م) اوراده هندستان حکومتی طرفندن عزت‌وا کرام ایله‌قبول اولوندی . مع‌مافیه مسلمان افکاری رؤساسیله کورشدیرلمه‌دی ؛ کندیسی دائماً صیقی بر نظارت آلتنده بولوندرلدی وورودندن‌بر آی‌صوکره حکومت اونی کیلرندن برینه‌ارکاب‌ایله سویشه کوندردی ؛ بونك اوزرینه ایلك دفعه اولمق اوزره قاهره‌یی زیارت ایتدی .

اوراده قرق کون قالدی : بومدت‌ظرفنده‌بویوك الازهر دارالفنوننه دوام ایدر ، طلبه و معلملرینك اکثریله مصاحبه‌لرده بولونور ایچلرندن اك کزیده‌لرینه‌ده کندی اقامتکاهنده موعظه‌لر ویردی .

[بورالرینی شاعر محترممز عاکف‌بك افندی صراطك اولکی نسخه‌لرنده موضوع بحث ایتمشدی . بزده تکراره لزوم کورمه‌دك (جلد ٤ ، ۹۱ نومرو]

مکه‌یه کیده‌جك یرده سید جمال‌الدین استانبولی زیارته قرار ویردی که اوراده صدر اعظم عالی پاشا وعثمانلی پایتختنك اك ایلری کلن اشرافی طرفندن پك زیاده حسن قبول کوردی . مواصلتندن آلتی آی صکره «انجمن دانش» ه اعضا انتخاب اولندی و ۱۲۸۷ رمضاننده دارالفنون مدیری خواجه تحسین افندی (مرحوم) طرفندن طلبه‌یه برموعظه ترتیب ایتمسی رجا اولوندی ، اولا اوقدر ایی تورکچه بیلمه‌دیکی اساسنه استناد ایده‌رك اعتذار ایتدی ایسه‌ده نهایت راضی‌اولدی ، نطقنی‌قوپیه ایده‌رك صفوت‌پاشایه ـ که‌اوزمان‌معارف عمومیه ناظری ایدی ـ شیروانی زاده‌یه (ضبطیه ناظری) ومنیف پاشایه کوستردی . هپسی‌ده بکندیلر ، افسوس‌که اوزمانك شیخ الاسلامی بولنان حسن فهمی افندی شیده پك حسد ایدیبور ،نفوذینی قیرمق ایچون وسیله‌لر بولمغه چالیشیوردی .. حضرت‌مملکتك اکابر رجال سیاسیه‌سی وغزته‌جیلری‌ده حاضر بولوندیغی حالده معظم‌وممتاز برمجلس حضورنده نطقنی ایراد ایتدیکی زمان شیخ الاسلام خطیبك مذهبنده صاپیقلق اولدیغنی کوستره‌جك برکلمه بوله‌بیلمك ایچون‌صوك درجه‌صرف غیرت ایدیبوردی (۲۲ مارت ۱۸۷۱)

سید جمال‌الدین استانبولی ترك‌ایتدکدن صوکره مصره کلدی‌اساساً مقصدی مصرده آز برمدت قالمق ایدی ، لکن ناصلسه رضا پاشا کندیسیله کوروشدی ، اقتدارینه حیران قالدی ، کندیسی ایچون حکومتدن شهری بیك غروشلق برمعاش‌استحصال ایتدی. خصوصی برخدمت ایچون‌دکل ، لکن بویله نامدار برزائری احراز ایچون ! ..

صیت شهرتی‌ایشیدن‌طلبه‌لر آقین آقین اطرافنه‌کلوب‌طوپلاندیلر. و کندیلرینه کندی اقامتکاهنده موعظه‌لر ویرمسی ایچون ابرام ایتدیلر . اوده اسلامك آلهیات ، فلسفیاتنه ، حقوقنه (فقهه) هیئت وعلم‌باطنه والحاصل مسائل دینیه‌نك اك‌مهملرینه دائرهیجانلی وعظلر ویرر ، اونلرك اعلای افکارینه چالیشیردی : بو صورتله شهرت و نفوذی مصرده کیتدکچه زیاده‌لشمکه‌باشلادی : ویاواش یاواش‌طلبه‌سنی مختلف موضوعلرده مختلف شکلده ، ادبی ، فلسفی ، دینی ، سیاسی مقاله‌لر یازمغه تشویق ایله‌صنعت‌تحریرده کسب‌ممارسه‌ایتدیرمکه صرف غیرت ایتدی !

بوصورتله مصرده برچوق مقتدر محررلر یتشدی ، ایچلرندن اك ایلری کلنلری عبدالله پاشا فکری، خیری پاشا ، محمدپاشا ، مصطفی‌پاشا وهبی ، ودهابرچوقلریدر . لکن شمدی‌یه‌قدرسیدك‌همماتی‌سایه‌سنده، کنج ومقتدر محررلرك مقداری سرعتله آرتدی ..

مع‌مافیه بوراده‌ده بعض یرلرده حسد و خصومتلر اویاندیردی ، بریاندن اسکی اصول متصوفلر فلسفه تحصیلنی احیایه چالیشیور دیه افترا ایدرلرکن دیکر طرفدن انکلیز جنرال قونسلوسی میستروبویان (دها صکره لورد) اونك فعالیت سیاسیه سندن قوشقولانه‌رق

اووقتلر خدیوك مقامنه کچن توفیق پاشایه اجرای نفوذ ایله ، کند- یسنك رفیق صادق ابوتراب ایله برلکده مصردن اخراجنی امر ایتدیرمکه موفق اوله‌بیلدی . بو ١٨٧٩ ایلولنده واقع اولیوردی . بونك اوزرینه سید جمال‌الدین تکرار هندستان یولنی طوتدی . (دککن) ده (حیدر آباد) ده اختیار اقامت ایتدی . دکن‌که یوقاریده سویلدیکمز کبی « مادیونه‌ردیه » سنی او وقت اوراده یازدی ؛ فارسی اولان اصلی ١٢٨٨ ده طاش باصمه‌سیله طبع اولوندی .

١٨٨٢ ده‌کی (کنج مصرلیلر) حرکتی-که‌سید جمال‌الدین اونی ایلك اول غایهٔ امل ایدنمشدی ـ خدیوك استبداد وتجاوزاتی تحدید، اجنبی مداخله وتفتیشی منع مقصدینه مبنی ایدی . عربی پاشانك عصیانی ، اسکندریه‌نك طوپه طوتولمه‌سی شل‌الکبیر محاربه‌سی وانکلیز استیلاسی ایله حدالغایه‌سنه واصل اولدی ، ایکی طرفدن خصومت باطلامازدن اول جمال‌الدین هند حکومتی طرفندن حیدر آباددن قالدیریله‌رق قالکوتایه کوتورلمش اختلال بیتنجه‌یه قدر اوراده توقیف ایدلمش و آرتق مصر ملیت پرورانی مغلوب اولدیغی زمان، هندستانی ترك ایچون کندیسنه مساعده ایدلمشدی ، اولا لوندره‌یه کلدی اوراده برقاچ کون قالدی صوکره پارسه کیتدی ، اوراده اوچ‌سنه قدر اقامت ایتدی .

پارسده کندیسنه، رفیق افکاری ومحب صادقی شیخ محمد عبده التحاق ایتدی [١] . ١٨٨٢ مصر اختلالنه مدخلدار اولمق تهمتیله مملکتندن تبعید اولونمشدی . ایکیسی برلکده عربجه هفته‌لق بر غزته چیقاردیلر . عروةالوثقی ! . . (دها چوق سیاسی‌وصوك درجه انکلیزعلیهنده !)

(تاریخ بیداری ایران) ه نظراً ابوتراب اصلاً مجتهد اعظم آغا سید محمد طبا طبا نزدنده ایدی ؛ صوکره‌دن سیده شدتلی بر محبت باغلایه‌رق آرتق هیچ اونك یانندن آیرلمادی .

فرانسزجه Le lien Indissoluble عنوانی ده‌طاشییان بوغزته‌نك-که ٦ نجی نسخه‌دن اعتباراً پارسده رو مارتل ده طبع اولونیوردی . ألمده تك بر نسخه‌سی واردرکه ١٧ نجی نومروسیدر . ٢٥ تموز ١٨١٤ تاریخنی حاویدر ؛ بوندن آکلاشیلیورکه غزته او سنه‌نك مایسنده تأسیس اولونمشدر .

١٨ نجی نومروسی صوکنجیسی اولدی ، زیرا انکلیز حکومتی هجوملرینك شدتندن درحال تلاشه کله‌رك ، وکیتدکجه آرتان تأثیراتندن غزته‌نك هندستانه دخولنی منع ایتدی . حتی موجودیتنه‌ده بر نهایت ویرمك ایچون بلکه‌ده باشقه چاره‌لرده‌ده توسل ایتدی ، پارسده ایکن اولدقجه فرانسزجه اوکره‌نمکه موفق اوله‌بیلن جمال‌الدین مطالعاتنی اوروپا مطبوعاتنده نشر ایتدی و (اسلام وفنون) حقنده رنان ایله فلسفی بر مناقشه‌یه کیریشدی ؛ انکلتره ، روسیه ، تورکیا ، مصر حقنده‌کی سیاسی مقاله‌لری درحال انکلیز مطبوعاتنه کچر و بونلر زمانك

[١] صوك مصر مفتیسی شیخ محمد عبده‌نك مکمل بر ترجمهٔ حالی برنجی شاکرد ورفیقی (اولان مصرده آیده بر انتشار ایدن المنار رسالهٔ عربیه‌سی صاحبی) سید محمد رشید رضا طرفندن نشر اولونیورایدی بنده برنجی وایکنجی جلدلری وار برنجیسی ٥٦٠ ایکنجیسی ٤٢٨ صحیفه .

انکلیز مدیران امور سیاسیه‌سی طرفندن شایان دقت اولدیغی قدر دهشتلی بر شخصیته مالك عد اولونوردی ! . .

بوکا رغماً، جمال‌الدین بو بحرانلی دوره اثناسنده لوندره‌یه کلدی (١٨٨٥) لورد راندولف چورچیل، سیر درومونددوولف ایله ملاقات ایتدی حتی اویله ظن ایدرم که لورد سالیسبوری بیله ، اونك سودانده ظهور ایدن مهدی غائله‌سی وبالخاصه ـ (میستر ویلفرید بلانت) ك حکایاتندن‌ده مستبان اوله‌جغی وجهله ـ اونکله اویوشه بیلمك چاره‌لری حقنده‌کی نقطهٔ نظرینی آکلامق ارزوسنده بولونیوردی عروةالوثقانك قاپانمه‌سی اوزرینه سید جمال‌الدین پارسی ترك ایله موسقووا وسن پترسبورغه عزیمت ایتدی [٢] اوراده پك مساعده‌کار بر قبوله مظهر اولدی ودرت سنه قدر اقامت ایتدی .

بو مدت ظرفنده چاره اجرای نفوذ ایده‌رك قرآن وسائر کتب دینیه‌نك طبعنه مساعده استحصال ایتمکله روسیه مسلمانلرینه پك بیوك خدمتی دوقوندی .

سید جمال‌الدین دها روسیه‌نك پایتختنده اقامت ایتمکده ایکن ناصرالدین شاه اونی صیق صیق زیارت ایدییور ، فقط اخطار قرالی‌یی بیلمیوردی . حال بوکه بر مدت صکره ایکیسی آراسنده مونیخده بر ملاقات وقوعه کلمشدی. شاه ایرانه اونکله برابر دونمك ایچون استعجال کوستردی ؛ اونی باش وکیل یاپه‌جغنی بیلدیرییوردی .. فقط او پارس سرکیسنی کورمك ارزو ایتدیکی بهانه‌سیله کیتمك ایسته‌مدی ؛

نهایت محبی شیخ عبدالقادر المغربینك اخطاراتنه رغماً شاهك ابراماتنی یکه‌مدی ، شیخ اوکا دییوردی‌که : « سن ناصلی اولویورده اویله بر موقعده ایفای خدمت ایتمکه حاضرلانیورسك ؛ مذهب سنی‌یی جبر ایتمکمی ایسته‌یورسك؟ فسبحان‌الله ! » سید جواب ویرییوردی : « پك صاجه بر صورتده واونك طرفندن مجنونانه ! » لکن هیچ بر زمان شاهه رفاقت ایتمه‌دی . واونك یاننده بر مدت ایچون قالدی ، مع مافیه ، بر مدت صوکره شاهك احوال واطوارنده کندیسی ایچون موجب شبهه بعض تحولات نظر دقتی جلب ایتدی . اوروپایه دونمك ایچون رخصت آرادی ؛ مطلوبی رد اولوندی .. اوده بونك اوزرینه شاه عبدالعظیمك درکاهنه کیتدی .

ارتق شاهه قارشی اولان خصومتی اعلان اولونمشدی؛ نطقلرنده یازیلرنده دائما اونك علیهنده ادارهٔ کلام ایتدی، خلعنی توصیه ایتدی، اطرافنه بر چوق مریدلر طوپلادی . بونلرك ایچندن اون ایکیسی پك عالی بر موقع طوتار ؛ برنجیسی عجمستانك ایلك مجلس ملیسی

[٢] آکلاشیلدیغنه نظراً روسیه‌یی ایکی دفعه زیارت ایتدی بر دفعه انکلیز حکومتیله آکلاشه‌مامنجه ، بر دفعه‌ده ١٨٨٩ ده ناصرالدین شاه ایله مونیخده کورشدکدن صوکره که او زمان امین‌السلطان اونی روسیه خارجیه نظارتنه محرمانه بر مأموریتله کوندرمشدی ، مشاهیر شرقده‌کی ترجمهٔ حالنجه اولا ناصرالدین شاهك تلغرافله وقوع بولان دعوتنه اجابة ایتمش، حربیه نظارتنه تعیین اولونمش اصفهانده ظل‌السلطانی کورمش، صکره‌دن تبدیل هوا ایتمك اوزره ایراندن خروجنه مساعده اولونمش ١٨٨١ ده عجمستانی ایکنجی دفعه زیارت ایتمش ، ١٨٩٠ ده تکرار اخراج ایدلشدر .

زمانده عدلیه‌ده اجرای حاکمیت ایدن شیخ علی‌القز وینی‌که باغ شاه محبوسیننددن بری اولوب شاهك آتش غضبنه اك زیاده دوچار اولان مظلومیندن بریدر . صوکره استانبولده فارسیجه چیقان « اختر » ك ناشر وکیلی میرزا آغا خان‌که شیخ احمد کرمانی ایله ۱۷ تموز ۱۸۹۶ده تبریزده کیزلیجه تلف ایدلمشدر ؛

صوکره میرزا رضاخان کرمانی که ۱ مایس ۱۸۹۶ ده شاهی قتل ایله عینی سنه‌نك تموز ۱۲ سنده طهرانده صلب اولونمشدی . برده میرزا محمد علی خان طهرانی‌که مذاهبی رد ایچون بر (ردالمذاهب) .. اثر یازمشدر .

نهایت شاه اونی مملکتدن چیقارمغه قرار ویردی صوك التجا اتدیکی یره جبراً دخوله جرأت ایتدی وتوقیفنه ۵۰۰ آتلی‌یی مأمور ایتدی (اویله بر زمانده‌که خسته بر حالده یاتاقده ایدی)

بونلر اوکا تورکیا حدودینه قدر رفاقته مأمورایدیلر ؛ بو حرکت سیدك مفتونی اولانلر آره‌سنده بیوك بر انفعال اویاندیرمش ؛ وصوك بابلردن آکلاشیله‌جغی وجهله ناصرالدین شاهك ۱۸۹۶ ده قتلنه باعث اولان اسبابدن اك قوتلیسنی تشکیل ایلمشدر .

سید جمال‌الدینك ایراندن بو سفرکی اخراجی تاریخنی بیلمیورم. لکن ۱۸۹۰ سنه‌سنك نهایتلرینه یاخود ۱۸۹۱ سنه‌سنك اوائلنه طوغری اولسه کرکدر ؛

۱۸۹۱ صوك بهارنده لوندره‌ده ایدی ؛ اوکا بر دعوت اوزرینه پرنس مالقوم خانك (هوللاند پارق) ده‌کی اونده راست کلدم ..

او اوکه بو معظم دیپلوماتك شاه ایله اولان منازعه‌سنه قدر عجمستان سفارتخانه‌سی اولمشدی ؛ سیداسمنده‌کی احتساسات شخصیه‌م تونون امتیازاتندن باحث ایکنجی بابده بیان اولونه‌جقدر .

لوندره‌ده بولوندیغی مدتجه بر چوق ملاقاتلرده بولوندی . (عجمستانده ترور اجرای حکم ایدییور) سر لوحه‌سی آلتنده شاهك افعال کیفیه‌سنه شدتلی هجوملر ایدن مختلف سیاسی مقاله‌لر یازمقدن کری دورمادی ۱۸۹۷ ده سید تکرار استانبوله کیتدی‌که حیاتنك صوك بش سنه‌سی بوراده کچدی ؛ سلطان حمیدك توجه شاهانه (!) سنه مظهر اولمشدی ؛ سلطان اونی هر کوردیکی زمان شاهه قارشی اولان اعتراضاتنی آرتق کسمسی لزومنی بیلدیرردی .

دیبوردی‌که « عجم سفیری بنی هر کوروشنده مسئله‌یی آچیور . برنجی وایکنجی دفعه‌لر هیچ بر شی دیمه‌دم، فقط آرتق اوچنجی دفعه‌سنده ، بوبابده اجرای نفوذ ایتمکی وعد ایتدم ، سید جواباً دیدی که خلیفهٔ عصرك امرینه اطاعةً ایران شاهنی عفو ایدیورم ایران شاهنی عفو ایدیورم » بونك اوزرینه سلطان تصدیقکارانه علاوه ایتدی ؛ حقیقةً ایران شاهی سندن پك قورقیور ! » بو قورقو حادثات اخیره‌نك کوستره‌جکی وجهله پك‌ده بی اساس دکلدی .

ناصرالدین شاهك ۱ مایس ۱۸۹۶ ده میرزا رضای کرمانی طرفندن قتلی اوزرینه شبهه ایلك اول (پك حقسزجه) بابلر اوزرینه دوشدی ، صوکره صیره سید جمال‌الدین وبعده رفقای کرامندن میرزا آغا خان وشیخ احمد کرمانی ، (جبیرالملك) حاجی میرزا حسن خانه کلدی وبو دردینك عجمستان حکومتنه تسلیمی تورکیادن طلب ایدلدی . صوك اوچی طوتوله‌رق عجمستانه اعاده اولوندیلر وآشاغیده ناصرالدین شاهك قتلنه عائد بحثلرده کوریله‌جکی وجهله هپسی‌ده تبریزده کیزلیجه تلف ایدلدیلر سید جمال‌الدینه کلنجه سلطان اونی اعاده‌دن استنکاف ایله‌مشدی . ملیت مسئله‌سی تام زمانده اورته‌یه چیقدی . زیرا حقیقةً افغانلی اولسه‌یدی کیمك حمایه‌سنه کیره‌جکدی بلایه باقکزکه انکلتره‌نك ! .. زیرا افغانستانك خارجده سیاسی وکیللری یوقدر ؛ افغانستان تبعه‌سنك محافظهٔ منافعنی وکالةً حامیٔ حکومت انکلتره‌دولتی تکفل ایتمشدر ، مع مافیه سید حقیقةً افغانلی اولمادیغندن ویاخود بونجه زماندن بری علیهنه اعلان بغض ونفرت ایتدیکی بر دولتك قوجاغنه ولوکه محافظهٔ نفس ایچون بیله آتیلمغی هر نه‌دنسه مناسب کورمه‌دیکی ایچون عادتا کندینی حمیدك ألنه تسلیم ایتدی ..

فقط سلطان یوقاریده دیدیکمز کبی اونی ایرانه تسلیمدن امتناع ایتدی .

مابعدی وار

علیه ویا لهمزده نه‌لر سویلنلیور ؟

الخائن خائف : آفریقای اسلامی‌یی ، بر باشدن اوبر باشه قدر طوتمه‌یه چالیشان فرانسه دایملر هجومی کابوسندن بر درلو قورتیله‌میور ؛ آسیای اسلامی‌یی مابینلرنده بولمه‌یه اوغراشان انکلتره‌وروسیه ایسه هند ، چین وتورکستان مسلمانلرینك انتباهی قورقوسیله دائما بی حضوردرلر . اسکیدن آوروپالیلر متصل « صاری تهلکه » وار دیه‌رك ، اونی بهانه اتخاذ ایده‌رك ، چینه ، هند چینی‌یه ، ژاپونیایه صالدیروب طوریبورلردی. نهایت دیدکلری کلدی ، چیقدی: ژاپونیا باشلرینه حقیقةً بر « صاری تهلکه » چیقدی ؛ چینده ، بوکون ، یارین ، ژاپونیادن دها مدهش ـ شاقا دکل ، ۳۵۰ ملیونلق بر خلق ، بر عالم .. ـ بر « صاری بلا » اولاجق .. ژاپونیا طیاغندن صوکره روسلر دیلرینه « یشیل تهلکه » یی دولادیلر . « یشیل تهلکه » عالم اسلامك ، باشده خلیفه‌لری اولمق اوزره ، اتحاد ایتمه‌لریدر ، ۳۰۰ ملیون موحدین ، نبی ذیشانك یشیل سنجاغی آلتنده برلشوب ، عصرلردن بری کندیلرینی صویان ، ازن ، تحقیر ایدن زنکین ، ظالم ، فقط آرتق نقطهٔ کمالندن تنزله باشلامش اوروپایه قارشی حرکت ایدرسه ، اوروپالیلر ایچون جداً قورقنج بر « یشیل تهلکه » اولور . لکن یازیق‌که عالم اسلام حالا پك متفرق ، پك متشتتدر . خصماز ، « اتحاد اسلام »ی ، « یشیل تهلکه » یی آنجق حبه‌یی قبه یاپه‌رق کوریورلر و مسلمانلره وسیلهٔ تعرض اولمق اوزره ، بویله مبالغه‌واعظام ایدییورلر ، بزده ، بوندن عبرتبین اوله‌رق ، ژاپونلرك « صاری تهلکه » یی بوشه چیقارمدقلری کبی « یشیل تهلکه » یی وهم وخیال عالمندن ، ساحهٔ

حقيقته چيقاره‌بيلسه‌ك ... لكن بوذات ومسكنتمزله هيچ ممكنمی؟.. مع‌مافيه عالم اسلامده ، استفاده ايدلمكسزين قيمتدار معدنلريمز كبی كومولی ياتان عظيم قوتلری واو قوتلردن كويا فائده منداولمه‌يه اوغرا - شديغمز دشمنلريمزك يازيلرندن اوكره‌نملرده ، يك قورومش قاعره باری برآز حركت كلسون . .

توركستانده ، روسيه اداره‌سنك دقتسزلكی،اهمالی يوزندن ، اهالیٔ مسلمه استقلال سوداسنده بولنيورمش ، عثمانليلرله مناسبتدار ايمش، « اتحاد اسلام » ارشاداتی كيتدكجه توسع ايديورمش.بودعوالری روس غزته‌لرندن بريسی ، اوزون اوزادی‌يه تفصيلاته كيريشه‌رك ، شويله باللانديره باللانديره آكلاتيور: « توركستانی ضبط ايتديكمزدن بری يارم عصردن زياده زمان كچديكی حالده آلتی ميليون مسلمان نفوسه مالك بومملكت نيم مستقل ايكی خانلغيله برابر (روس واليلرينه تابع بوخانلقلر ، روسلرك كوزينه امادة باتيورها !) روسيه‌دن تماماً آيری ، كندی كندينی اداره ايده‌رك ياشايوب كيديور . روسيه‌ده، مراكز حكومتده بوكنيش اولكه‌نك مقدراتيله مشغول اولان هيچ يوق كيبدر . حالبوكه توركستانك يالكز پاموق محصولی ۱۵۰ مليون روبله (۱۷ ميليون ليرا قدر) دن فضله‌يه بالغ اوليور . دولت بانقه‌سنك يالكز خوقند شهرنده‌كی سنوی آليش ويريشی ٤۰۰ مليون روبله (۵۲ ميليون ليرا قدر) دن فضله‌در .

اقتصاد وتجارتجه بوقدر اهميتلی اولمسنه رغماً نه حكومتمز،نه‌ده اهاليمز ، توركستانك موجوديتندن بيله كركی كبی خبردار دكلدر . توركستان اداره‌سنده معين، منتظم بر مسلك وحركتمز كورنميور .

صوك زمانلره‌قدر ، توركستان اداره‌سنك بويله شرقيانه اوليشی، روسيه‌نك منافعنه مخالف اولمقله برابر ، مملكتمزك وحدت وعظمتنه بر ضرر توليد ايده‌مز ، وبناءعليه غير محسوس قالا بيلوردی . زيرا يرلی اهالينك خاطره‌سنده ، روس سلاحنك پارلاق مظفرياتی هنوز پك ذی‌حيات ايدی؛اهالی قوی وغالب فاتحلرك اوكنده كمال خشوع ايله ركوع ايلر ايدی . (بو ركوع كلمه‌سنی معنای مجازيسيله دكل ، معنای حقيقيسيله آلمالی ؛ ياقين زمانلره قدر توركستانلی بر آدم روسك بر چاووشی كچركن بيله اياغه قالقوب ، باشنی اكمه‌يه مجبور طوتيليوردی .) لكن آرتق بوزمانلر كچدی . اقصای شرق مغلوبيتی ، اختلال سنه‌لرنده حكومتمزك اظهار ايتديكی اقتدارسزلق اسيای وسطاده روس اسمنك هيبت وشاتی محو ايتدی . ديكر جهتدن عالم اسلامك انتباهی، تورکيه وايرانده‌كی وقايع ، توركستانك اهالیٔ مسلمه‌سنده تأثير ايليه‌رك كوزلرينی آچدی ، آسيا قطعه‌سنك تا قلبنده اوطوران ، چوره‌سی قارده‌ش مسلمان اولكه‌لريله محاط اولان توركستان روسی، آرتق كنديسنده مجاهد ، جنكجو اسلامك ضربان نبضنی حس ايديور ...

توركستانك حقايق احوالی رسمی « آسايش بركمالدر » زمينی اوزرنده قره نقطه‌لرله مصوردر ، توركستانك اسكی قپالی حياتی ، ايكی تيمور يول شريانيله كيرن مؤثرات اقتصاديه سايه‌سنده آرتق تاريخه انتقال ايتمشدر . سن رشدلرنده ، مملكتك روسيه‌طرفندن فتحنی كورمش اولان نسل قديم شمدی صحنهٔ حيات وفعاليتدن چكلمشدر . نسل اخير ، اسكيلر كبی اوروپا وروس مدنيتلرندن قورقوب قاچيور ، روسيه واوروپا ايله مناسبات اقتصاديه‌يه كيريور. روابط مدنيه تأسيس ايديور . لكن تأسف اولنور(يعنی روسلر شايان تأسف بوليورلر)كه‌يرلی اهالينك اوروپامدنيتی ايلا روابطی ومناسباتی اونلرك اوروپاليلغه وروسيه‌دولتنه اولان يبانجيلقلرينی ازاله ايتميور . (يعنی خرستيان وروس اولميورلر . اوروپا اصول وكشفلرندن تورك ومسلمان قاله‌رق استفاده ايديورلر .) اك سطحی بر سياحلر بيله ، توركستانده روس ومسلمان عناصری بينده‌كی عدم انسيتی ، بيكانه‌لكی كورمدن كچه‌مزلر. بوحالده، توركستانك آلتی ميليونلق مسلمان نه كبی غايهٔ خياليلره مالكدر؟ترقيی نه جهته كيتمكده تصور ايديورلر؟ بو خلقك احوال روحيه‌سی ناصلدر ؟

مأمورينمز ، بو وبوكا مماثل مسائلك حليله اصلا اوغراشميور . ۱۸۹۸ سنهٔ ميلاديه‌سنده (۱۳۲٦ سنهٔ هجريه‌سنده)فرغانه‌ده برشيخك توابعيله حكومت عليهنه‌قيامی، ايالتك آمر ومأمورلری ايچون ، قطعياً بكلنلمدك برشی اولمشدی . بوو قعه‌دن صكره اهالیٔ مسلمه‌نك احوالنی تدقيق لزومی آكلاشيلديسه‌ده ، ينه‌جدی برصورتده ، فكر تعقيب ايله تدقيقاتده‌دوام‌ايدن آمر ومأمورلريمز بولنمادی.توركستانده‌كی مأمورلرمزك جهل وغفلتی بعض خصوصاتده محيرالعقولدر . مثلا بوتون توركستانده مسلمانلرك مكتب ومدرسه دنيلن ۱۵ بيكی متجاوز دارالتدريسلری موجود اولوب بونلرده ۱۰۰ بيكی متجاوز مسلمان چوجق وكنجلری اوقيوردی بو مكتب ومدرسه‌لرده نه‌لر اوقوديلديغندن ، مكتب ومدرسه‌لرك مدير ، مدرس ومعلملری كيملر اولديغندن ، نه‌كبی مقاصد وغاياته بودارالتعليملرك آلت بولنديغندن مركزی ومحلی مأمورين حكومتمزك هيچ برينك ذره قدر خبر ومعلوماتی يوقدر !

حالبوكه ، يوقاريده ديديكمز وجهله بو مكتب ومدرسه‌لرده يوز بيكی متجاوز روسيه تبعه‌سی اوقومقده‌در ...

بوكبی احوال وشرائط داخلنده اداره ايديلن آسيای وسطا ولايتلريمزده « اتحاد اسلام » فكرينك تلقين ونشر اولنيشنه تعجب ايتمك نا بمحلدر .

نسل قديم ، خانلر زماننك شدت وظلمنی كورديكی ايچون ، مملكتلرينك روسيه تحت حكمنه كچمه‌سنی متعاقب كورديكی عدل ومرحمتدن ممنون قالمشدی ، ايكی طرز اداره‌نك اختلافنی تماماً مدرك ايدی . فقط نسل اخير ، رؤسای روحانيه‌نك تأثير وتلقينی سايه‌سنده خانلر زمانی ، ايده آليزه ايديور ، خيالی فقط نظر فريب رنكلرله بويايارق كوريور ؛ روس حكومتنك افعال وحركاتنه ايسه نظر تنقيد ايله باقيور. بونلر، ماضينك رجوعنی ممكن ، ظن ايدييورلر.باخصوص بخارا وخيوه‌نك بقاسی ، بو امكانه دليل كوستريليور.پروپاغانداجيلر، روسيه‌نك بخارا وخيوه‌يی الحاق، غير مقتدر اولديغنی سويليه‌رك ، بو اعتقادی قوتلشديرييورلر .

تورکستانده اتحاد اسلام‌فکرینك ناشرلری ، یرلی علما ومشایخ ، خصوصیله قزان تاتارلری وبرده حدود خارجنده‌کی ممالك اسلامیه‌دن کلنلردر . اتحاد اسلام پروپاغانداجیلری ، روسیه‌یی ضعیف، عالم اسلامی وعلی الخصوص دولت عثمانیه‌یی فوق العاده قوی کوستره‌رك ، اهالینك افکارینی تغلیط ایدیورلر . اتحاد اسلام نشریاتنك اك مهم بر مرکزی ، استانبولده کنج تورك فرقه‌سی طرفندن تأسیس ایدیلمش « آسیای وسطاده تعمیم معارف جمعیتی » در .

(بواولسه اولسه ، بر قاچ آی اول ، اوچ بش کنجك صرف استانبولده کی بخارالیلر آراسنده تعمیم معارف قصدیله تشکیل ایتدکلری کوچوك وپك متواضع جمعیت اوله‌جقدر . بونك اتحاد اسلام نشریاتیله مشغول اولدیغندن قطعیاً خبریمز یوقدر . هله کنج تورکلرك اتحاد اسلام فکرینی تعقیب ایدن جمعیتلر تأسیس ایتمك شویله طورسون، اومثللو جمعیتلره حسن توجه کوستره‌جکلرینی بیله امید ایده‌میورز .)

« آسیای وسطاده تعمیم معارف جمعیتی » نك باصدیردیغی نشر فکر رسائل واوراقی آسیای وسطا مأمورلری طرفندن مصادره اولنمشدر (!)

تورکستانه تیمور یول خطوطنك تمدیدی ، تورکستانلیلرك دیکر مسلمانلرله مناسباتنی تسهیل وتزیید ایتدی . شمدی تورکستان مسلمانلری حجه پك چوق کیدیورلر، یولده تورك پروپاغانداجیلری طرفندن ایشله‌نیورلر وتورکیه‌دن اوللرینه مقاصد معینه ایله یازیلمش ، چیزلمش ، یاپلمش ، برچوق کتاب ، رساله، جریده ،خریطه ورسملر طاشیورلر ، رسملر آره‌سنده خلیفهٔ اسلام اولان تورکیه پادشاهنك بوتون عالم اسلام اوزرینه آچلمش پیغمبرك یشیل سنجاغی ألنده اولدیغنی ؛ یاخود کره ارضی ألی آلتنده طوتمقده بولندیغنی کوستریر تصویرلری واردر .. (بز بوکبی رسملری وبو روحده خریطه‌لری شمدی‌یه قدر اصلا کورمدك . انجق روس غزته‌سنك بوسوزلرندن استفاده ایله اوکبی تصویر وخریطه‌لر یاپه‌جق آدملر انشاالله بولنور ...)

تورکیه‌دن ، اسیای وسطایه مشوقلر متصل کلیورلر . بوسنه تربهٔ پیغمبری‌مفتاحکاری‌دنیان بر آدم کلوب ، بر خیلی دولاشدی . نه مقصدله دولاشدیغنی مأمورلریمزدن هیچ بر کیمسه بیلمدی وبیلمك ایسته‌مدی . (مشوقلرك متصل کله‌لرینه قوی بردلیل !)

اوللری تورکستانك مکتب ومدرسه‌لرنده یالکز قرآن وشریعت اوقودیلدیغی جهتله منافع دولته مغایرتی کوریلمزدی . لکن بالاخره بو اسکی اصول مکتب ومدرسه‌لر یرینه کنیش پروغراملی یکی اوصول دارالتعلیم‌لر قائم اولمه‌یه باشلادی . اصول تدریسك تکملیله ، یرلی خلقك نعمت معارفدن دها واسع بر مقیاسده مستفید اولمه‌لرینه ممنون اولملق لازمدر . لکن تأسف اولنورکه بوایشه قزان تاتارلری قاریشدی ؛ قزان تاتارلری هرطرفده اولدیغی کبی تورکستانده‌ده مسلمانلرك مربی ومعلملکی و مسلمان مختاریتنك ناشرلکی رولنی ایفا ایدییورلر . تورکستانلیلرك قزان تاتارلرینك تشبث و اشتراکیله بوسنه مسلمان چوجقلرینك تعلیم و تربیه‌سیچون « مسلمان ترقی جمعیتی » آچمق ایسته‌دیلر؛ بو عادتا مسلمانلره مخصوص بر معارف نظارتی وجوده کتیرمکدی . برکت ویرسون بو سفر حکومت محلیه بر آز آچیق کوزلیلك کوستره‌رك ، بو تشبثه مانع اولدی . بوکا ممانعت اولندی اما، حالا یرلی مکتب ومدرسه‌لرك معلملرندن برچوغی قزان تاتارلریدر. بو تاتارلر ، یرلی چوجقلرینه دائما فکر ونظرلرینی تلقین ایله اوغراشیورلرده بوکا کیمسه‌نك آلدیردیغی یوق .

بر مملکتی اداره ایتمك یالکز اوراده عسکر ومأمور بولندیرمق دیمك دکلدر . اداره ایدیله‌جك مملکتی هرشیدن اول اوکرنمك، بیلمك لازمدر . (بو تنبیهی عثمانلی مأمورلری‌ده خاطرلاسه فنا اولمـاز) انکلیزلرك هندستان اداره‌سنده اساس اتخاذ ایتمش اولدقلری بوقاعده‌یی اك آز نظردقته آلان بزز،(خیر بو طوغری دکل ؛ اوشرقی عثمانلیلر هیچ کیمسه‌یه براقامایز ...) تورکستان مأمورلری آره‌سنده محلی لسانه واقف اولانلریمز پك آز . تورکستانده سیاستمز صرف بر ادارهٔ قرطاسیه‌دن عبارتدر . بوبویله دوام ایدرسه ، صوکی آغلانیله‌جق کبی برحال اوله‌جقدر ؛ لکن صوك پشیمانلق فائده ویرمز .»

نهایت ترجمه‌یی بتیره بیلدك . طرفمزدن علاوه ایدیله‌جك یالکز بر چفت سوز قالدی : اوقویکز ودوشونکز ...

مکاتیب

کتابخانه‌لرمز

ممالك متمدنه‌نك جمله‌سنده براصول مستحسن واردر ،مقر اداره اولان شهرده بردولت کتابخانه‌سی بولنور . بوکتابخانه‌ده ، انسان اسکی ویکی کتاب ورساله‌لرك پك چوغنی وهله او مملکتده منتشر کتب ورسائلك همان جمله‌سنی بوله‌بیلور . بونوع کتابخانه‌دن ، لوندره‌نك « بریتانیا موزه‌سی کتابخانه‌سنی» برلینك « کتابخانهٔ قرالیسنی » پاریسك « کتابخانهٔ ملیسنی » کتاب ایله علاقه‌سی اولان هرکس ایشیتمش کیدر . بوکتابخانه‌لر ، اسکی کتابلری پك چوق مصرفلره قاتلانه‌رق اشترا ایدرلر ، اما مملکتده منتشر یکی کتابلری ایدینمك ایچون همان هیچ مصرفسز ، اپی براصول طوتارلر : مملکتده کتاب ، رساله ، غزته ، بیاننامه ، اعلاننامه ... الخ باصان هرمطبعه‌جی باصدیغی شیئك ایکی ویااوچ نسخه‌سنی دولت کتابخانه‌سنه کوندرمه‌یه قانوناً بورجلیدر. بوقانون ایله طابعه دوشه‌ن ویرکو غایت جزئی اولدیغی حالده کتابخانهٔ دولت ، مملکتده منتشر بالجمله آثاره مالك اولور .

یوقاریده‌کی سطرلری ، کونده‌لك غزته‌لردن برینده برقاچ کون اول اوقودیغم برفقره اوزرینه یازدم . فقره‌ده شویله دنیلیور : بایزید کتبخانه‌سنده یکی اثرلر هیچ یوق . کتبخانه‌لرمزك کتب عتیقه موزه‌سی حالندن چیقاریلوب ، پیدرپی نشر ایدیلن آثار مفیده ایله تزیین ایدلمه‌سی لازم . مرجعنك نظر دقتنی جلب ایدرز .

غربده متخذاصولك سهولت ومحسناتی طانیدیغم کتابخانه‌مفتشلرندن برذاته بر بچوق سنه اول عرض ایتمشدمده « آمان ، نه اپی ونه قولای ،

همان بزده اويله براصول‌قويه‌لم» دينمشدى . بر بچوق‌سنه كچدى ، فقط همان قونه‌جق اصول وقاعده‌نك غالبا وقت مرهونى دها يتشمدى . عجبـا بزده برشيئك ياپلماسيچون مطلقا قولاى اولمامسى ، قاريشيق ومشكل اوله‌سيى لازمدر ؟..

س .

« صراط مستقيم » هيئت تحريريه‌سنه

فضيلتلو افنديلرم ؛

كنديسنه « صراط مستقيم » كوندرمكده اولديغم مملكتمز علما ـ سندن محترم بر ذات ، بكا كوندردكلرى بر مكتوبلرنده ، « صراط مستقيم » ه دائر بعض مطالعـات ايراد بيوريورلر . مخابر محترمك مطالعه‌لرينى پك مهم اعتقاد ايله‌ديكمدن ، عيناً وعلناً پيشكاه فاضلانه‌لرينه وضع ايتمك ايستيورم ؛ ايشته يازدقلرى :

« دين وفلسفه ، علوم وحقوقدن باحث دنيلن « صراط مستقيم » ك لازم درجه‌ده اهميتلى مباحث دينيه‌يه كيريشـديكى كوريلميور ؛ بعض نسخه‌لرى منظورم اولماديغندن احتمال بن كورمه‌دن كچيرمشمدر .

« شيخ جمال‌الدين الافغانى ، اسلام مملكتلرينك صلاحى اصلاحات دينيه‌يه موقوف اولديغنى ، اصـلاحات دينيه واقع اولمازسه ، ممـالك اسلاميه‌نك هيچ بر واسطه ايله اصلاح قبول ايتميه‌جكنى ، ظاهرى بر صلاح كوريلسه بيله اونك پايدار اولاميه‌جغنى دعوى قيلورايدى . مشار اليهك شاكردى شيخ محمد عبده حضرتلرينك فكرى‌ده عينى اولمش اولسه كركدركه بتون عمرينى خرافات واوهـام ايله محـاربه ايده‌رك كچيردى ؛ واسـلام دينى مدنيت جـديده‌يه تطبيق ايله مشغول اولدى .

« شريعت اسلاميه‌ده موجود مسـائلك بر خيليسى اليوم تدقيقه محتاجدر . مثلا ربا مساله‌سى . اشبو مساله حل ايديلمه‌دن مسلمانلر بانقه آچه‌يه موفق اولامازلر ؛ (مكتوب ۲ تشرين اول تاريخـلى اولديغندن ، مقام مشيختك بو بابده‌كى فتواسـندن مقدم ديمكدر .) موفق اولورلرسه بيله مدرسه كورمه‌مش صاريقلى عوامك تعرضندن امين قالامازلر . بو يالكز بر مثالدر ، نظيرلرى ايسه پك چوقدر . « صراط مستقيم » كبى بر مجله ، قسم دينيسنده بو كبى مسـائل ايله مشغول اولسه ، البته پك مناسب اولوردى .

معلومكز اولسه كركدركه آثار اسـلاميه‌مزده روحـلرينه غدا بولامايان بر چـوق كنجلريمز ، حتى بعض اختيارلريمز بيله ، آثار غربيه مطالعه‌سنه مجبوريت حس ايتمكده‌درلر . دارالخلافه‌ده چيقـان دينى ، علمى وادبى بر رساله‌نك ، بو كبى كيمسه‌لرك روحلرينه غدا اوله‌بيله‌جك مواد ايله طولى اوله‌سى اقتضا ايتمزميدى ؟.. »

مخـابر محترمك سوزلرى بوراده بيتدى . بنم مسـائل دينيه‌ده اختصاصم يوقدر . آنجق عالم اسلامده كوردكلرم ، صاحب مكتوبك مطالعاتنى تأييد ايدر صورتده‌در : اكر دين فطرى اسلام ، اطرافنى قاپلامش ، اوزرينه ياپيشمش اوهام وخيالاتدن تصفيه اولنوب ، حال اصلى پاكنه ارجاع ايدلمزسه ، اهل اسـلامك استقبالى قرانلقدر ؛ « صاريقلى عوام » ك مسلمينى ، الآن سوق ايتمكده اولدقلرى يولك نهايتى ايكى‌يه آيريلور ، بو شعبه‌لردن بريسنك مدخلنه « اعتقادسزلق » ، ديكرينه « ضعف ، فقر واسارت » يازيلمشدر ...

الله تعالى‌يه حمد وشكر اولسون كه عالم اسلام صوك زمانلرده يكى بر قوهٔ حياتيه اظهارينه باشلادى . ايرانده ، هندده ، مصرده ، قازانده بر اثر انتباه وفعاليت مشهوددر : دينك مسـائل اصليه وفرعيه‌سيله حيات حاضره مقـابله ايديله‌رك ، استخراج نتايجه چاليشيليور . فقط شايان تأسفدركه عالم اسلامك بو فعاليت عموميه‌سنده ، دارالخلافه‌نك موقعى پك كوچوكدر ... استانبول ترقيپروراني ، تربيهٔ اساسيه‌لرنده‌كى نقصان جديتدن ناشى ، اك مهم عوامل اجتماعيه‌دن اولان تظاهرات دينيه‌يى تدقيقه ، اونكله اشتغاله لزوم كورميورلر ؛ بونلر كوكلرده مسائل دينيه‌يه قارشى سطحى بر رغبتك ، طاتلى بر خفيف مشربلك واردر . استانبولك علماى دينى ايسه ـ على الاكثر ـ مدنيت حاضره‌نك روح واساسيله پك آز اشتغال ايديورلر . حاصلى دارالخلافه ارباب تفكرى عينى هدفه متوجه اولميان وبنـاءً عليه آره صره تصـادم ايدن بر فعاليت دماغيه ايله برى ديكرينك نتيجهٔ سعى‌نى تلف ومحو ايديوركه بوندن عالم اسلامك ترقيسى خيلى سكته‌دار اوليور .

اكر تمييزمده خطا ايتميورسه‌م ، « صراط مستقيم » ، زمان تأسسنده ـ نبرى بوايكى جريان معكوسى تأليفه چاليشمشدر . شيخ محمد عبده‌كبى اعاظمك افكارندن استفاضه ايده‌رك ، ايى وطوغرى اكلاشيلان دين اسلامك ، جمعيات حاضره‌ده دخى كافل سعادت اولديغنى كوسترمه‌يه وبناءً عليه دين اسلامى ايى وطوغرى آكلاتمه‌يه اوغراشـدى . دين اسلامه ، اهل اسـلامه جدى وعميق بر محبتك ويرديكى شـجاعتله ، « اجتهاد » كبى ، « اختلاف مذاهب » كبى « حقوق نسـوان » كبى نازك مسائل اصليه‌يى بسط وايضاحدن چكنمدى . وبوصـورتله عالم اسلامده ، بعضاً افاداتيله استشهاد اولنه‌جق درجه‌لرده مهم بر موقع طوتدى . مع مافيه مجلهٔ محترمه‌ده فرعياته ، اصللردن زياده ير ويرلديكى وحتى آره صره عوامك افكارينه مماشات لزومى بيله حس ايدلديكى قابل انكار دكلدر . وبو نقطهٔ نظردن مخابر محترم ، تنقيداتنده تماماً حقليدر .

عجبا ، مسائل فرعيه‌دن زياده اصللرله اوغراشمق ممكن اولامازمى ؟.. حيات ؛ شريعت اسلاميه‌دن بر طـاقم مسائلك حلنى شـدتله طلب ايتمكده اولديغندن ، عجبا اونلرك مذاكره‌سنه اولسون كيريشيله‌مزمى ؟... مثلا ، مخابر محترمك خاطرلاتديغى ربا مسـأله‌سى ، ـ با خصـوص فتواى معلومدن صوكره ـ شرح وايضاح ايديلوب ، مسلمانلرك فعاليت اقتصاديه‌لرينى زنجيرله‌ين برطاقم ترددلر ازاله اولونامازمى ؟...

مسائل نازكهٔ شرعيه‌نك مذاكره‌سى عوامك تشـوش فكرينـه باعث اولوب ، فتنه وفسادى انتاج ايليه‌بيـله‌جكندن دها سـكونتلى زمانلره تعليق اولادر ، ذهابى ، ظنمجه خطادر ؛ زيرا ، زمان كچوب

کیدییور ، کیدکجه‌ده عالم اسلامك ضعفی آکسیلمیور ، اهل اسلامك اختلافی ایسه آرتیور ... غائب ایدیلن هرکون اهل اسلامك ضررینه در بو ضررك وبالی ایسه علمای اسلامك بوینه‌در .

والسلام علی من اتبع الهدی

ل .

صراط مستقیم . — فی الحقیقه مدنیت حاضره مسلمانلره بر چوق مسائلك حلنی تکلیف ایتمکده‌در. شوراسنی آچیق سویله‌یلی یزکه بز هیچ بر وقت دینمزك اصلاحه ، مدنیت ایله تألیفه محتاج اولدیغنه قانع بولنانلردن دکلز . شاید اصلاحدن مقصد شریعت غرای اسلامیه‌یه صوکره‌دن قاریشدیریلان بدعتلری ، خرافه‌لری قالدیروب آتمق ایسه بوکا دییه‌جکمز یوقدر . ذاتاً حقیقی مسلمانلغك نصل اولمق لازم کله‌جکنی شیمدی‌یه قدر بر چوق کره‌لر سویلدك ، صیره‌سی دوشدکجه تکرار سویلمکدن کری طورمایز .

اعتراف ایده‌جکمز بر نقطه دها وار : دینك اساسنده اولمدیغی حالده صوکره‌دن کیرن بدعتلری ، وهملری سوکوب آتمق تخیل ایدلدیکی قدر قولای اولمایه‌جق ؛ حتی بونلرك آره‌سنده اویله‌لری وارکه بدعت اولدیغی سویله‌مك بیله هرزمان ایچون تهلکه‌دن سالم اولمیور .

مدنیته کلنجه: مدنیت حاضره‌نك سعادت بشری تأمین ایده‌مدیکی، بوندن بویله‌ده اصلا ایده‌میه‌جکی او مدنیتك مرکزنده‌کی اجتماعیونك نا متناهی اعترافاتیله ، مؤاخذاتیله ثابت اولدقدن باشقه بر نظر امعان بو حقیقتی کورمکده هیچ کوچلك چکمز . بو عالمده بر مدنیت صحیحه ، بر مدنیت فاضله وارسه اوده هیچ شبهه یوقدرکه مدنیت اسلامیه‌در. مدنیت اسلامیه‌نك سعادت بشری کافل اوله‌مایه‌جغنه کرهٔ ارضك هرطرفنه داغیلمش اوچ‌درت یوز ملیون مسلمانك سفالت حاضره‌سنی حجت مقامنده ایراد ایتمك طوغری اوله‌ماز .

جهالت کبی ، مسکنت کبی ، عطالت کبی ، جبانت کبی ، نفاق کبی هر بری بر جمعیتك اضمحلالنی انتاج ایدن رذائل بوکون اقوام اسلامیه آراسنده آله بیلدیکنه تعمم ایتمش ایسه مسلمانلغك نه قباحتی وار ؟

شریعتك علمه ، عزته ، سعیه ، شجاعته ، وحدته نه یوکسك پایه ویردیکنی کیم انکار ایده بیلیر ؟

اکر دین ایله مدنیتی توفیقدن مقصد مسلمانلره مدنیت حاضره‌یی اولدیغی کبی قبول ایتدیرمك ایسه امکانسزلغیله برابر طوغرو بر حرکت دکلدر ، ظن ایدرز . یوق ، عالم اسلامی شریعتك چیزدیکی دائرهٔ مدنیته ادخال ایتمك مراد ایدیلیورسه بونیتده‌کی عظمته ، قدسیته هرزمان باش اکرز .

شو ملاحظه‌مزدن غرب مدنیتی اصلا نظر التفاته آلمایه‌جغز کبی بر ظن حاصل اولماسین . بز او مدنیتك مقیاس شریعته موافق کلن طرفلرینی آلمقده هیچ تردد ایتمیز . ذاتاً حکمتی ، فضیلتی نرده بولورسه‌ق کندی مالمز کبی استرداده مأذونز ، دها طوغریسی بونکله مأمورز .

حقیقت ، عالم اسلامده‌کی انحطاطدن ، انهزامدن باشلوجه مسئول اوله‌جق بر فرقه وارسه اوده علمادر . چونکه بونلر وظیفه‌لرینی حقیله ایفا ایتمیورلر . چونکه بونلر عوامی ارشاده باقمیورلر ؛ چونکه بونلر دینك دنیا ایله قائم اوله‌جغنی ، دنیا ایچون چالیشمیان دینداشلرینك فوج فوج دیکر ملتلرك زبون تحکمی قالدیغنی احوال عالمدن بی خبر اولان عوامه آکلاتمیورلر .

علمامز فروع ایله اوغراشماسینلر ، دییمیورز ، لکن اصولی هیچ بر زمان اهمال ایتمسینلر ، دیورز . هله مرکز خلافتده‌کی علمایه ترتب ایدن وظیفه نه بیوك ! اعلان حریتدن بری هپمز آکله‌دقکه دنیانك درت کوشه‌سنده‌کی مسلمانلرك آزاجق عقلی باشنده اولانلری بوتون نظرلرینی بورایه ، بوراده‌کی رجال دینه دیکمشلردر .

صاحب مقاله‌نك دیدیکی کبی آرتق علمامز مدنیت حاضره‌نك روحیله ، اساسیله بوقدر آز مشغول اولمامل‌ی ، چوق اوغراشملیدر. او مدنیتك ایی طرفلری ، معقول طرفلری ذاتاً مسلمانلغه منافی اولمدیغندن ، مسلمانلغك بقاسی ایسه بزمده قومشولریمز درجه‌سنه کلمه‌مزه منوط اولدیغندن بوندن بویله سوزلرنده ، یازیلرنده ، وعظلرنده خلقی ، افکار خلقی اوکا کوره حاضرلاملیدرلر .

بو خصوصده حکومتك عهده‌سنده غایت مهم بر وظیفه دوشیور. الده دیپلوماسی اولمایانلری طبابتدن منع ایدن حکومت نصل اولیورده واعظلردن بر اجازتنامه ، بر اهلیت نامه صورمیور ؟ طبیب افرادك امراض جسمانیه‌سنی مداوات ایچون چالیشیورسه ، واعظده جماعتك روحنی قورتارمقله اوغراشیور ، دیمکدر . بزه اویله کلیورکه ایکنجیسنك وظیفه‌سی برنجیسندن قیاس قبول ایتمز . درجه‌ده مهمدر ، آغیردر .

پکیندن آلدیغمز عربجه بر مکتوبدن :

ایشته بر خصلتلرکه منشأی کورکورینه تعصبدر ، دواسی‌ده او تعصبی سوکوب آتمقدن بشقه بر شی دکل . . .

اولجه سزه رمضانده دین اسلامی قبول ایدن ژاپونیالیدن بحث ایتمشیدم . آزاجق عقلی ، انصافی اولان آکلامقده صیقنتی چکمزکه یکی مسلمان اولان بر آدمه اوروج غایت آغیر کلیر . اکر او آدم حقیقی صورتده مظهر هدایت اولمامش ایسه کوندوزین یمك ایچمك کبی حوائج ضروریه‌دن نصل منع نفس ایدر ؟ کذلك بش وقتده منتظماً نصل نماز قیله‌بیلیر ؟

ایشته بو یکی دینداشمز اسلامی قبول ایدر ایتمز دینك بو ایکی رکن مهمنی‌ده قبول ایتدی . صائملر ایله برابر اوروج طوتمغه ، جماعت ایله برابر نماز قیلمغه باشلادی . شبهه یوقدرکه جناب حق صلاتی حقیقی مسلمان ایله مرائی‌یی ، متواضع ایله متکبری آییرمق ایچون فرض

قیلمشدر . نته‌کیم (وانها لکبیرة الا علی الخاشعین) بیورمشدر .

بن چین مسلمانلرینه ، بالخاصه اونلرك صاریق طاشیانلرینه تأسفلر ایدرم . چونکه بونلر اسلامی آلابیلدیکنه تصعیب ایدرك هیچ فرقه وارمدقلری حالده هم کندیلری محو اولدیلر همده بشقه‌لرینی محو ایتدیلر ، دینی زعملرنجه او قدر اینجلتدیلرکه اورته‌ده دین نامنه برشی قالمدی . ایشته رمضانده اظهار اسلام ایدن ژاپونیالی محمد ناجی حقنده بز بونك مسلمانلغنه قولای قولای ایناممیز . بقالم ایمانی خالصاً لوجه‌اللهمی‌در . یوقسه بشقه برمقصدیمی واردر ؟ دیمکه باشلادیلر .

بو شبهه پك غریبدر . ذاتاً بو قومك غریب بر عادتی واردر : خیره عائد اموره دائما متردد بولنورلرده شره دائر ایشلرده درحال حکم ویررلر. سبحان‌اه ! رمضانی صیام ایله ، بش‌وقتی امام آرقه‌سنده نماز ایله کچیرن بومسلماندن دها نه‌بکلیورلر ؟ حقدن صوکره ضلالدن بشقه نه اوله‌بیلیر ؟

مسلمانلغی بو قدر کوچلشدیرمك نره‌دن کلیور ؟ حالبوکه بوکا نه‌اللهك ، نه‌ده پیغمبرك قطعیاً رضاسی یوقدر . کندولرینه دیدم‌که ای علمای کرام کوریبورسکزیا محمد ناجی علناً شهادت کتیره‌رك اسلامیتی قبول ایتدی . کوزیمزك اوسنده نماز قیلیور ، اوروج طوتیور. دیدیلرکه اوت بزمله برابر اوروجنه ، نمازینه دوام ایتمکده ایسه‌ده ایچنی نه‌بیله‌لم . طوغریسی شبهه ایتمکده کندومزی حقلی کوریبورز .

بونلره دین اسلامی بیانجیلره سودیرمك ایله امر ایدن احادیث شریفه‌یی ایراد ایتدیکم حالده هیچ بر تأثیرینی کوره‌مدم . صوکره قالقه‌رق محمد ناجینك اوطه‌سنه کیتدم . کندیسنی مسلمانلقده ثبات ایچون تشجیع ایتمکده اولدیغم بر صره‌ده طلبه‌دن بری کله‌رك بویکی مسلمانه غایت آغیر سوزلر سویلدی . بن او درجه‌ده متأثر اولدم‌که نطقه مجالم قالمدی . نهایت او کلان حریف ژاپونیالی‌یه مدرسه‌مزدن چیقه‌رق بشقه بریره کیتملیسك، جواب قطعیسنی ویردی . الله غباوتك بلاسنی ویرسون . تعصبی محو ایتسون . او آره‌لق محمد ناجی بندن قانسو ، ترکستان چینی علماسنه برمکتوب ایستدی . مقصدی‌بوزواللی مسلمانه قارشی بیکانه طورمایه‌رق دینك فوائدندن کندوسنی مستفید ایتملرینی رجا ایتمك ایدی. یوقسه اونلردن نه مال نه‌ده منصب ایسته‌میوردی. قوجه مسلمان (فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لاتعلمون) امر الهیسنه امتثال ایدییوردی . علمای اسلامدن اسرار شریعتی اوکره‌نه‌رك وطننه دونجه همشهریلرینی هدایته سوق‌ایده‌جك ایدی . بوندن‌بشقه مرکز خلافته کیتمك ، اورادن قرآنك محل نزولی اولان خاك پاك حجازه سفر ایتمك ، جناب پیغمبرك روضهٔ علیاسنی زیارت ایلمك امللرینی بسله‌یوردی .

بن کندوسنه استانبوله کیدنجه اوراده دینداشلرندن پك بیوك بر حسن قبول کوره‌جکنی تبشیر ایتدیکم زمان نه‌درجه‌لرده منبسط اولدیسه اوطوردیغی مدرسه‌دن چیقاره‌جقلری زمان اونسبتده مکدر اولدی . بیچاره‌نك بکزی آتدی ، لسانی طوتوقلق پیدا ایتدی. بن اوندن نه‌قدر اوتاندم ایسه اوده بندن اوقدر اوتاندی . لکن حقیقته هیچ یناشمایان ، تلون اك برنجی طبیعتلری اولان بوراده‌کی علمایه نه‌یاپه‌بیلیردم؟.

یازیقلراولسونکه دین بوقدر سمیح ایکن ، شریعت بودرجه‌لرده واسع ایکن اونی نه‌حاله کتیردك ! مسلمانلق بوکونکی مسلمانلرك النده دکل علیهنده بر حجتدر . بو رذالتلرك منشأنی تدقیق ایدرسه‌ك کورکورینه تقلیده صارلمقدن ، اسکیمش بدعتلری درت ال ایله‌طوتمقدن بشقه برشیٔ اولمدیغنی کوروریز .

حضرت پیغمبر (هلك المتنطعون لاتشدد واحتی یشدد علیکم) بیورورکن علمامزك بوحالی نه‌در ؟

آرتق محمد ناجینك یانندن نه‌بیوك برخجالتله قاچدیغمی سویلمکه لزوم یوقدر .

والله بز سلف صالحك اخلاق کریمه‌سنی غائب ایتدك . بو کون اونلرك نه‌فنا ، نه‌جاهل برخلفی اولیورز !

محمد ناجینك ایسته‌دیکی مکتوبی یازه‌رق کندوسنه ویرمك‌اوزره تکرار مدرسه‌یه کیتدم ایسه‌ده زواللی‌یی یرنده بوله‌مدم . چونکه بن دونجه‌یه قدر بیچاره‌یی اوطه‌سندن چیقارمشلر .

آه بو محمد ناجی‌یی کورمش‌اولیدیکز ! نه ذکی ، نه فطین برذات ایدی . ذاتاً بوتون ژاپونلرك فضائل فطریه‌سی همزجه معلومدر .

اصل بلایی تشدید ایدن جهت مسلمانلرك باشنده‌کی مرشدواعظ طاتیلان آدملردر. بونلر خلقی دائما اسکی‌یه اتباعه ، یکیلکدن نفرته، انتباهدن ، وحدتدن مباعدته سوق ایدوب طوریورلر . اجدادی تقلیدا‌ك‌بیوك‌برمزیتدر دیبورلر. واقعا اشراف آره‌سنده، وجوه آره‌سنده خیره، انتباهه میل ایدنلرده‌یوق‌دکل‌بویله‌لری‌مسلمانلرك‌حال‌سفالتنی کوردکجه آهلرچکیورلر . بن بونلره استانبولده‌کی حرکاتی سویلدکجه، اوراده‌کی دینداشلرینك سعی وفعالیته طوغری یول آلمغه باشلادقلرینی حکایه ایتدکجه‌کوریورم‌که‌بیوك برسرور اظهار ایدییورلر . . . .

پکین : علی رضا

صراط مستقیم — چین علماسنك ژاپونیالی مهتدی‌یه قارشی کوستردکلری معامله‌نك بایاغیلیلغنی ادا ایده‌جك برکله بزم لسانده‌یوقدر، بشقه لسانلرده‌ده اولمسه کرکدر !

بونلرك کندیلرینه مرشد انام پایه‌سی ویره‌رك زواللی مسلمانلرك باشنه بلا کسیلمه‌سی حقیقةً آغلانه‌جق ابتلالردندر .

قرآن مبین اسکی‌یه صارلمق ، اجداددن قالمه عادانه کور کورینه باغلانمق یوزندن برچوق جمعیتلرك تارمار اولدیغنی ، برچوق انسانلرك نورحقیقته قارشی کوزیومدیغنی ناطق اولوب طوریرکن نصل اولیورده (کذلك وجدنا آباءنا) عناد مهلکیله اضمحلال اوچورومله‌رینه طوغری طولو دیزکین کیدییورز ، آکلاشیله‌میور !

اولا مسلمانلغی ، صوکره مسلمانلری حقیله تدقیق ایدن بر حکیم « بحر محیط غربینك کنارنده‌کی بر مسلمان ایله سد چینك آلتنده

اوطوران دیکر برمسلمانك حالنه باقه‌کز ایکیسنی‌ده عینی کوره‌نکه اسیر ، هم‌ده آزاد قبول ایتمز برشوق ایله اسیر کوررسکز . اوت ایکیسندن‌ده (اناوجدنا علیه اباءنا) صدای اعتراضنی ایشیدیرسکز ! » دیبور . بونه‌آجی برحقیقتدر !

مسلمانلر برطرفدن بو تفریط ایله محو اولوب طورورکن صوك زمانلرده دها مهلك برافراط میدان آلمایه باشلادی : یکیلك ، هرشیده یکیلك ! اوت اوطورمق ، قالقمق ، یمك ایچمك ، سلام ویرمك کبی شیلره وارنجه‌یه قدر هرخصوصده یکیلك !

یوزده طقسانمز شئون عالمه قارشی عمای صرف ایچنده قالمش ؛ یانی باشنده‌کی ملتلر نه‌یاپیورلر ، نه‌ایدییورلر ، هیچ کورمیورده حالا اسکیلکندن برشی فدا ایده‌میور . یوزده اونمز ایسه او شئونك شعشعه‌سندن او قدر مدهوش اولمشکه اسکی‌یی باشدن باشه ییقوب آتمدقجه قورتولمق قابل دکلدر ، اطمینانی بسلایور . دوشونمیورکه آتمق ایستدیکی او اسکیلرك ایچنده کندی موجودیتی‌ده داخل !

بز نه‌زمان اسکی‌یی قنالغندن طولایی آتمق ، یکی‌یی‌ده لزومندن ، ایلیلکندن طولایی آلمق ایسته‌یه‌جکز ، بیلمم . اللهم ارنا الاشیاء کماهی.

مطبوعات

شرق ، غرب

بو عنوان ایله « اللواء » رفیق محترممزده کوردیکمز بر مقاله‌دن :

بوکون دولتلر آره‌سنده جاری اولان سیاست عالم‌اسلامه بیوك بر اهمیت عطف ایدییور . بوکا سبب‌ده اولسه‌اولسه ممالك اسلامیه‌نك تناولی قولای ، یوتولمسی لطیف ، لکن هضمی غایت‌مشکل لقمه‌لردن عبارت اولمسندن باشقه برشی دکلدر .

بعض محررلر بزی ، کره‌ٔ ارضده متفرق صورتده یشامقده اولان مسلمانلری اتحاده سائق بر وحدت اسلامیه تأسیسنه چالیشمش اولمقله اتهام ایدییور . حالبوکه بو اتحاد سیاسیونك اوهامندن باشقه برشی اوله‌ماز .

مسلمانلرك جلب قلوبی ایچون اوروپا دولتلرینك بر بریله اوغراشمسی بویله بر اتحادك عدمنه اك قوی برهاندر . ذاتاً نقاط نظرك ، غایاتك اختلافی ، که بوکون اقطار مختلفهٔ عالمده بولونان مسلمانلره ایش کوج اولمشدر ، اونلری اتحاده موفقیتدن آلیقویه‌جق یکانه مانعدر .

اوت ، اسلاو اتحادی ایچون بر اتحاد دیه‌بیلیرز ؛ زیرا جنسیت اساسی اوزرینه مؤسسدر . جنسیت هرنه‌قدر رابطهٔ دینیه‌قدر قوتلی اوله‌مازسه‌ده بو ملتلرك همان‌همان بر طوپراقده یشامقده اولدقلری ایچون کونك برنده خیال ایتمکده اولدقلری اتحادك تحقق ایتدیکنی کوره‌بیلیرلر . حالبوکه عالم‌اسلام آلابیلدیکنه طاغنیق اولدیغی کبی برلشمسی‌ده اوقدر مشکلدر .

اویله‌ایسه بو تلاشلر نه‌دن ایلری کلیور ؟

اوت ، اسلاو اتحادینك قوه‌دن فعله چیقمسی ممکندر . چونکه اسلاولرك هر بری مستقلدر، حردر ، منفعتلری برلشدیکی زمان اتفاق ایده‌بیلیرلر . لکن بویله برحال عالم‌اسلام ایچون نصل امید اولنه‌بیلیر — عنایت حق ایله مصون قالان بر ، ایکیسی مستثنی طوتولدیغی حالده — بتون اقوام اسلامیه مختلف اجنبی تحکمی آلتنده بولنیور؟!.

ایشته اوروپا سیاسیونك اوهامنی آلت‌اوست ایده‌جك اوچ باشلی سبب . لکن اونلر باشلری صیقلدقجه ینه اتحاداسلام سوزینی آغزدن براقمزلر .

یاهو ! آرتق بزی کندی حالمزه براقکز . اقوام اسلامیه‌نك بر برلرینه قارشی بر نظرمودت عطف ایتملرینی جنایت صورتنده تلقی ایده‌رك انتقامه قالقیشمایکز . زیرا اونلرده بو نظردن باشقه برشی براقادیکز . حالبوکه حسیات قلبیه‌یه تحکم کیمسه ایچون قابل اولمامق لازمدر ، سز ظنه قاپیلیورسکز ، ظن ایسه یقینك ، حقك حضورنده هیچ بر موقع طوته‌ماز .

آناطولیدن نه سس کلیور ؟

بزم اصل آنا وطن ، آنا آتا ایلی ، آناطولیدر . ماکیدونیا فلان ایله اوغراشیرکن چوقلق آناطولی‌یی اونودییورز . طبیعتمزدر: مملکتك بریری خسته‌لنمادن ، حفظ‌الصحه‌سنه رعایت ایتمیز ؛ خسته‌لاندقدن صوکره تداوی‌یه چالیشمق ایسترز ، واکثریا بیلور بیلمز قان آلمه‌یه ، حجامت ایتمه‌یه، قالقیشیرز ؛ اما ، بو تداویده بیله ، همان دائماً کچه قالمش اولورز : خسته شفا بولماز ، آنجق خسته ایله مشغول اولورکن ، دیکر طرفلرده خسته‌لغه طوتیلور .

شیمدیلك ، بورج پاره بولمق ، روم ایلی چته‌لرینی صوصدیرمق ، آوروپا افکار عمومیه‌سنی اویالامق ، کرید مسأله‌سنی شویله بر یاموق اپیلکله باغلایه‌بیلمك اوقدر زمانمزی آلیورکه آناطولی امورندن ، آناطولی احتیاجاتندن بحث اولنسه ، او هله شویله بر طورسون ، دیورز . چوغمزك بو آنا وطن حقنده‌کی افکار ومطالعاتی « آناطول وار ایمش ، یابوق ایمش ، نه‌امورك » دستوریله خلاصه اولنه‌بیلور .

لکن ، آناطولیدن کلن سسلره بر آز قولاق ویرسه‌ك ، پك آجی حقیقتلر طویارز . اکثری آرقداشلری کبی دالقاووق اولمایان « اسکیشهر » غزته‌سی صوك نسخه‌سنده باقکز نه‌لر یازیور :

استانبولده یکرمی سکز بیك نفوسه تام طقسان دانه پولیس اصابت ایدییور . باشقه یرلرداها باقیمسزدریا ! بزشوا اسکیشهری حکایه‌ایده‌لم: اوتوز آلتی بیك نفوسی بولونان والك مختلف انسانلرله مسکون اولان بر چوق یابانجی عمله ، ایش آرایانلره ، کیمدر ، نه جیدر ، نره‌لیدر ، خیرلیمی ، شرلیمی اولدقلرینی اللهدن باشقه کیمسه‌نك بیلمدیکی آدملرله طاشه‌جق درجه‌ده دولان اون بیك خانه‌لك قوس قوجه اسکیشهر قصبه‌سی ، صرف قضالغنك جزاسی‌اوله‌رق ایکی تك ، طوپی طوپی ایکی تك پولیسله اداره اولونمغه محکوم ایدلمشدر . ای پایتخت اهالیسی ! ای ولایت ویالوا ساکنلری ! بزده سزك کبی آدم اوغللری‌یز ، هپمزی یارادان الله بر ، هپمزی اداره ایدن حکومت برایکن ، شوسزك امتیازکزه ، بزم یوقصوللغمزه سبب‌نه ؟ خیرسزلرمالمزی

چالیور ؛ متجاوزلر باشیمزه اوروبورده ، داها زیاده تعرضلرینه اوغرایز قورقوسیله حکومته شکایت ایده‌میورز . چونکه : تعرض ایدنلرك آزغینلغی ، محلی حکومتمزده جیلیزلغی قارشیمزده تجسم ایتدکجه ، شکایتلرمزه قارشی حکومتمز ، هایدك ایشیکزه کیدك ، اللهکزی سه‌ورسه‌کز بزمله اکلنیورسکز دیه‌جك صانیورز ! ـ

اکر وای بدلا ، آبدال حریفلر وای ! دیمزسه‌کز ، زیانی یوق ، خاطریکز ایچون سزکله برابر بزده :

یاشاسین مساوات ! دیه باغیریشیورمی ! . . لکین سزده :

« ای ساکنان بزم وطن یاد ایدك کهی »

« غربت اسیری ، درد وبلا مبتلارین ! »

هم بز غریبلر (فی اوطانهم غرباء !) نوعندن اولدیغمز ایچون شو پریشان حالمزه ، حقوقجه موس موس مساوی ! بس بس برابر ! اولدیغمز روایت ایدیلن سز قرداشلریمز دکل ، دشمانمز بیله آغلار !

* * *

سیوری حصارلی بر کویلی‌ده « بیان‌الحق » رفیقمزه آناطولینك دردلرینی ، یاره‌لرینی شویله آکلاتیور :

« قوجه آناطولی بر باشدن بر باشه خدانی نابت برحالده بیوبوب میوه ویریبور ، عسکر ویریبور . ویرکی ویریبور ، ویریبور ویریبور . . . . . زواللی اهالی ویردکلرینك یوزینه مقابل عجبا بردانه ثمره کوریبورمی ؟؟ شو سوزلری یازارکن مولانا جلال‌الدین رومینك مثنوی شریفنده‌کی خاطره کلن برحکایه‌یی سویله‌دن کچه‌میه‌جکم .

بر عائله‌نك النده سودی بول برایناك وار ایمش نیچه زمان بو عائله او ایناکك سودیله کچینمشلر یعشلر ایچمشلر نهایت برکون ایناك خسته‌لنه‌رق اولکه یوز طوتمش شفایاب اولمسی ایچون ایناکك کندی سودندن بر پارچه ایچرلك لازم کلش فقط صاحبی سوددن واز کچه‌میور . زواللی ایناك لسان حاله صاحبنه یالواریبورده دیبورکه : بهی‌افندی شمدی‌یه قدربن‌قوی وزنده‌برحالده ایدم سودمله سنی وچوجقلریکی بسله‌دم . ثم بوزمدن بو قدر سنه کچندك نه‌اولورکه : ثم شوخسته ، زبون ، اولومه محکوم بولندیغم برزمانده بنی ینه ثم سودمله تداوی ایده‌رك شومعروض قالدیغم اولومدن قورتارسه‌ك ؟ ؟ . . .

بویله بیوب اکه‌رك یالواران ایناکك دوکدیکی حزن کوز یاشلری او متمرد ، مرحمتسز ، ایبلك بیلمز صاحبنه تأثیر ایتمك شویله طورسون بر جرأتكاراق صایپه‌رق بیچاره ایناك کندی سودندن محروم ایدیلیر .

لاتشبیه بزم آناطولی‌ده آلتی یوز سنه‌لك برحکومت عثمانیه‌نك اسکی بر سودلی میوه‌لی برامکداریدر . بوزواللی امکدارینه ایچنده چیقان میوه‌سندن سودندن ثروتندن بر پارچه حصه‌مند اولمنی ایسته‌یور . ایسته‌یور اما ، هانکیسنی اول ایسته‌یه‌جکینی‌ده شاشیران زواللیلر الی قوینده مبعوثانمز حکومتمز بزه هانکیسی اول مناسب کوررسه آنی ویرسون دیه‌جك قدر چشم امید وانتظارینی مجلس مبعوثانده مبعوثلره دیکمشدر .

بوزواللی اهالی حقیقهً شاشمش ، شاشیرمشدر . خسته‌لرینه دوقتور چوجقلرینی اوقوده‌جق معلم ، ثروتلرینی نقل ایده‌جك یول ، مال وجانلرینی حفظ ایده‌جك ضابطه . . . . لازم ، هپسی لازم . . . »

عقلمز ایرمیه‌ن بر سیاست

«صباح» رفیقمز ، ایکی‌ده‌برده ، خارجیه نظارتنی صیقیشدیریور : « نیچون یالکز قالیورسکز ؟ نیچون اوروپاده متشکل دولت کومه‌لرندن بریسنه « کیرمیورسکز ؟ » دیور . صوك نسخه‌لرندن برنده ینه بو پك سودیکی موضوعی ألله الوب شویله یازیور :

«صوك قرق سکز ساعت ظرفنده وارد اولان پولتیقه حوادثندن بزه تعلق ایدنلر شو ایکی ماده‌دن عبارتدر : کرید مجلس ملیسنده یونان قرالی نامنه یکی بر شکلده صداقت یمینی ایدلمسی ، یونانستانله بلغارستان آره‌سنده بر ائتلاف سیاسی عقد ایدیله‌جکی روایتنك تجددی .

[مقاله‌نك التنده د . ك امضاسی وار]

بن ظن ایدییوردم‌که خارجی سیاستمزه عائد بوکبی مسائل موضوع بحث اولدیغی زمانلرده ، کرید مجلس ملیسی اعضای خرستیانیه‌سنك نمایشلری یاخود یونانستان ـ بلغارستان مقارنت محتمله‌سی کبی تفرعات قبیلندن موادی اساس تدقیقات اتخاذ ایتمك بیوك بر خطادر ؛ نه یونانستان ، نه‌ده بلغارستان بحر سفید وبالقان ایشلرنده بیوك بر رأیه مالك دکلدرلر . بز بیوك رأی صاحبی اولان دولتلر آره‌سنده‌کی موقعمزه باقلی‌یز ، شوراسنه قطعیاً قانع اولملی‌یزکه حقوق ومنافعمزك محفوظیتی اوموقعه مربوطدر .

عثمانلی سیاستنك « استقامت » ی کچن‌سنه غزته‌مزده موضوع بحث ایدلمش و ـ بوبابده یازدیغمز مقاله‌لرده ـ بحرسفید پولتیقه‌سنده موقع ورأیی قوتلی اولان دولتلرك منافعی ایله منافع عثمانیه آره‌سنده‌کی مشابهت کوسترلمش ایدی . خارجی پولتیقه‌یه عائد امورده مطبوعاتك حکومته ظهیر اولمسی مجبوریتی اوزماندنبری بزی بومسئله‌ٔ اساسیه ایله اشتغالدن منع ایتدی . فقط شمدی وقوعات مسئله‌نك یکیدن موقع تدقیقه‌وضعنه مجبوریت حاصل ایدییور .

بوکونه قدر هیچ برطرفه قارشی تعهدات قطعیه التنه کیرمه‌مش اولدیغمز حالده ، اوروپاده عمان هیچ کیمسه « بیطرف » اولدیغمزه ایناتمیور ؛ دیکر طرفدن « بیطرفلق » پولتیقه‌سنك ـ بزم بولندیغمز موقعده ـ قابل تطبیق اولدیغی ومنافعمزك ایجاباتی ، هرحال دولتلرك « سیاست عمومیه‌ده تعیین موقع ایلمسنه لزوم » کوستردیکنی تجربه اثبات ایدییور . بوحالده خارجی سیاستمزك استقامتی ـ یاخود « معین براستقامتدن محرومیتی » ـ مسئله‌سی یکی باشدن تدقیق ایدیلیدر . مجلس ملیده ایکی کونه‌قدر آچیله‌جق مباحثهٔ عمومیه بویله برتدقیقه پك موافق بروسیله‌در .

بربچوق سنه‌دنبری تفرعاتله اشتغال ایدییورز : بالقان موازنه‌سی ، کرید مسئله‌سی ، استقراض مسئله‌سنك صفحاتی بونلرك جمله‌سی تفرعاتدن معدوددر ؟ جمله‌سی‌ده ـ بزه نسبتله ـ سیاست عمومیه‌نك تأثیرینه تابع واوسیاستده طوتدیغمز ، یاخود طوته‌جغمز موقعه مربوطدر .

شوراسنی قطعیاً آکلاملی‌یزکه بالقانلرده ، بحرسفیدك شمال شرق وجنوب شرق حوضه‌لرنده ، آناطولی حدودنده ، بحراحمرده ، ایران حدودنده ، بصره کورفزنده بشقه بشقه پولتیقه‌لر تعقیب ایده‌میز . بویله « محله منحصر » سیاستلرك نتیجه‌سی هریرده بشقه بشقه ضرر حصوله کتیرمکدن بشقه برشی اوله‌ماز . بزم سیاستمز « برقاچ » اوله‌ماز ، آنجق « بر » اوله‌جقدر . مختلف محیطلرده تعقیب ایله‌جکمز خط حرکت بر « آهنك عمومی » یه تابع بولنملیدر . تدقیق ایتملی‌یزکه عجبا شمدی اویله‌میدر ؟

بوکون اوروپاده بری انکلتره‌نك ، دیکری المانیانك ریاست معنویه‌سی التنده ایکی هیئت‌دولیه واردر . اوچنجی برهیئت اتفاقیه یاخود ائتلافیه تشکیل ایتمك اقتدارمز فوقنده اولدیغی کبی ، بوایکی هیئتك خارجنده قالمق‌ده منافعمزه مغایردر . بوحالده هانکی طرفله‌هم‌دست وفاق اوله‌جغمزی ارتق بلاتردد وقطعی برصورتده تعیین ایتملی‌یز . »

ایلك باقیشده مقاله‌نك معناسی ؛ یالکز قالمق ایی دکل ، اتفاق مثلثه‌می ، ائتلاف مثلثه‌می ، هرهانکیسی مملکتمزه داها فائده‌لی ایسه ، اوکا داخل اولملی‌یز ، دیمکدن عبارت کبی کلور . صاحب مقاله بو ایکی کتله‌ٔ دولیه‌دن ، صانکه بریسنی دیکرینه ترجیح ایتمیور ، ترجیحی خارجیه نظارتنه براقیور ، فقط مقاله برآز داها دقتله اوقونسه هله عین محررك ، بو موضوعه دائر اولجه یازدیغی مقاله‌لرده قارشیلاشدیریلسه ، ائتلاف مثلثه تقرب توصیه ایدیلدیکی ، درحال آکلاشیلور . دیمك ، صباح غزته‌سی ، دولت عثمانیه‌نك حال انفرادندن خوشلانمیور ائتلاف مثلثه برلشمه‌یی باب عالی‌یه توصیه ایدیور ..

روسیه ، فرانسه ، انکلتره ایله دوست اولمق ، وبناءً علیه آلمانیا، آوستریا ــ مجارستان وایتالیایه مخالف بر وضعیت آلمق ... ایی اما، اکر خاطر‌یرده‌یاکلش قالمامش ایسه ، روسیه‌نك ممالك عثمانیه حقنده بسله‌دیکی منافع عثمانیه‌یه هیچ‌ده موافق اولمایان افکارینی اك زیاده وضوح ایله عثمانلیلره اوکره‌تن بر جریده ینه « صباح » ایدی ... پولتیقه قلاده‌ئه‌سقوپه‌بکزه‌ر، آیده، حتی هفته‌ده برشکلی دکیشور می دیه‌جکسکز؛ لکن روسیه‌نك اورته وياقين شرق سیاستلری، عصرلر کچیورده ینه دکیشمیور . اکر تلغرافلر ، یاکلش حوادث طاغتمیورسه ، بوکون روسیه ، جنوب وغرب اسلاولرینی قیشقیرتمقله ، ایرانی تقسیم ایتمکله ، تبعه‌سی مسلمان وتورکلری روسلاشدیرمق ایچون ، اك قطعی تدبیرلری قوللانمقله مشغولدر ، بویله بر دولتله ، هر شیدن اول مسلمان اولان دولت عثمانیه بیله‌میز نصل متفق اوله بیلور .

فرانسه‌نك بوتون قوای زنده‌سی افریقای شمالینك یاریسنی یوتمق، یوطولانلری هضم ایتمکله اوغراشیور ، بورالرك بر قسمی حقوقاً اجزای ممالك عثمانیه‌دندر، دیکر قسمنده‌کی بالجمله اهالی‌ده ، دیناً ، معناً خلیفهٔ اسلامه مربوط مسلمانلردر . فرانسه‌نك آفریقاده ایلری آتدیغی خطوه‌لرك هربری منافع اسلامیه‌یی چیکنه‌یور . فرانسه‌نك تا اختلالدنبری بوکونه قدر « بحرسفید پولتیقه‌سنده موقع ورأیی منافع عثمانیه‌یه » مشابه دکل ، تماماً مخالفدر : یونانستانك تشکلنه اك چوق خدمت ایدن ، خدیو مصر محمد علی‌یی سلطان محمود علیهنه آیاقلاندیران ، جزائری ، تونسی حقوق بین‌الدوله ــ اکروارسه ــ هر درلو قواعدینه تماماً ضد اولمق اوزره ، صرف قبا قوته استناداً غصب ایله‌ین ، سوریه‌نك بر کون اولوب‌ده پشمش المالی کبی آغزینه دوشه‌جکنی امید ایده‌رك آغزینی آچیق بکله‌ین ، کریدلیلری حمایه ایدن هپ او فرانسه‌در .

بویله بر فرانسه‌یه ، دست اتفاق اوزاتمق ناصل ممکندر ، عقلمز ایرمز .

قالدی انکلتره .. انکلتره ایله دوستلق ماضیدن صرفنظر، شمدی مصردن أل چکمك ، بصره کورفزینه ، فرات ودجله حوضه‌لرینه ، وبونلر آراسنده بولنان بتون جزیرةالعربه ــ که مقامات مقدسهٔ اسلامیه‌ده اورادەدر ــ انکلیز نفوذینی طانیمق ، وفقط مقام خلافتك عالم اسلامده حائز اولدیغی نفوذینی بسبتون محو ایتمك بهانه‌سنه صاتون آله‌بیلور. مصر خدیویتك دنیا یوزندن قالقماسنه ، عثمانلی پادشاهی ــ که خلیفهٔ اسلامدر ــ مصر خدیوی‌درکه سنه اینمه‌سنه راضی اولورسه‌ق ، انکلتره یالکز دوستمز دکل حامیمز بیله اولور . سلطان مخلوع ، ارمنی واقعه‌سی مناسبتیله انکلتره طرفندن صقیشدیرلدیغی زمان ، « بن بر خدیو اوله‌رق حکمدار قالمقدن ایسه . سلطان مستقل اوله‌رق تختدن اینمه‌یی ترجیح ایدرم . » دیمش ایمش . شمدی عثمانلیلرك جمله‌سی ، وطنلرینك حاکمیدر . عجبا بونلردن هیچ بریسی وطنلرینك استقلالنی تحدید ایدن بویله بر حامی‌یی قبول ایدرمی ؟

ذاتاً ائتلاف مثلثك اسباب تشکلندن بریسی ، بلکه‌ده برنجیسی ممالك اسلامیه‌یی تقسیم، خلافت اسلامیه‌نك قوتنی کسر ایتمك مقصدیدر . علیهمزده قورولمش بر اتفاقه ، اعضا اولمق ، بیله‌مه‌یز ، ناصل بر سیاستدر ؟

« مقاصد غریبه »

روس مطبوعاتنك ، غیر روسلری ییوب بتیرمك واهی سیاستنه مروجلك ایدنلری ، آیکیده برده ، روسیه‌ده ساکن مسلمان قارده‌شلریمز اوزرینه صالدیریورلر . بو مطبوعات ایچنده اك ایلری کیدن بر جریده ، « نووویه‌ورەمیا » در . عثمانلی تورکلرینك یوزلرینی اوخشامقله صبر ایتوب قانه‌جق قدر چوجق اولمادقلری اکلاشیلدیغندنبری ، « نووویه ورەمیا » ورفیقلرینك کرك دولت عثمانیه وایرانه ، کرك روسیه تبعه‌سی اهل اسلامه قارشی صالدیرشلری آرتدقچه آرتدی . اهالیسنك یوزده طقسانی تورك ومسلمان اولان اورته آسیا ، بو ماهر سیاسیلرك اك زیاده کوزینه باتان بر دیکندر . قریملی « ترجمان » رفیق محترممزك « نووویه ورەمیا » نك صوك تعرضلرینه مقابل ، « مقاصد غریبه » عنوانیله یازدیغی معقول وشجیع مدافعاتی اشاغی‌یه عیناً نقل ایدیورز :

« نووویه ورەمیا » صوك نسخه‌لرندن برنده تاشکنددن‌ینه شکوا یازلمش ، اکن بوش شکوا .

مسلمان مکتبلری پك چوق ایمش ! ترکستان دائره‌سنده‌کی مسلمان مکتبلرنده اون بش‌بیك مکتب یوز بیك شاکرد اولدیغی حالده بونلره نظارت ایدن یوق ایمش .

ناصل یوق ؟ ترکستان مسلمانلرینه ادارهٔ شرعیه ویرلدی ، وقفلری و مکتب ومدرسه‌لری حکومت اداره‌سنده ، اوستراؤموف اوتوز قرق سنه دنبری آسیای وسطاده مسلمان مکتبلری مفتشلکی، سانسورلك ، مسیونرلك ایده‌رك مسلمانلرك حیات وحرکتنی صرا کزحکومته ایصال ایله وقت کچیرمش بر آدم ایله اوستراؤموفلار موجود . اکر آچ قالمش مأمورلر ، اصیلزاده‌لر وارسه دها مأمورلر نصب ایدلسون ، مسلمانلرك صرادی آنجق « اوقومق ــ بیلمکدر » .

بعض مکتبلر نظامه قونمش ، صورت تحصیل اصلاح و تنظیم ایدلمش ، بوکا شکر ایتملی ، شکایت دکل ، حکومتك وظیفه‌سی اولان اصلاحاتی مسلمانلر کندیلری اجرا ایتدیلر وایدییورلر . فنا ایشمی ایتدیلر ؟ اوقویوب یازمق ، حساب ایتمك ، عبادت ایتمك ایله قواعدلسان اوکره‌نیورلر وقرائت نافعه ایله خبر ومعلوماتلرینی توسیع ایدییورلر . معلملر یرلی ، کتابلر دفترلر هپ روسیه‌ده مطبوع آفرین ، بارك الله دیملی ، شکایت ایتمك عیبدر .

روسیه ، مسلمانلرینك تعالی وترقیسنه چالشمه‌یه بورجلیدر . نشر مدنیت مسلکی اونوتدیمی ؟

ها ، یرلی مسلمانلر آره‌سنده کوزی آچیق قزانلیلر یعنی نوغایلر وارمش ، بونلر اولمازسه دها کوزل اوله‌جق ایمش !

بویله‌شیلری اوتانمیوب نصل یازییورسکز؟ تیمور یوللر ، بوجه‌لر تلغراف و تلفونلر ایشلیان برزمانده سز خلقلری قازیغه باغلامقمی استیورسکز ؟

« ترکستانه مدینهٔ منوره‌دن بر آدم کلوب کیتمش » . استرسه اون آدم کلوب کیتسون ، فناسنی توتمق ، اخراج ایتمك حکومتك الندە دکلمی ؟ دنیانك هر طرفی آچلمش برزمانده بویله قیصقانجلق عیبدر ، کولنجدر .

آسیانك اورتاسنده ایکیده خانلق (بخارا ، خیوه) وار ایمش . مسلمان اهالی بونلره محبت ایدییورمش . مسلمانلر بونلره عداوت ، خصومت ایتمیه

بورجلی دکلدر ، روسیه‌یه صادق اولمایه بورجلیدرلر ، هم صادق بولنیورلر. مسلمانلرك کوکسنی یاروب قاریشدیرمه‌یه نه لزوم وار .

روسیه حمایه‌سنده ایکیخانلق وار ، بونلر کیمك باشنه بینديلرکه ایکیده‌بر ساقز کبی چینه‌یورلر ؟

شؤون

دولت‌عثمانیه :

اتحاد عناصر . — بولغار وروم عثمانلیلر آره‌سنده ائتلاف واتحاد حصولی ایچون ، روم وبولغار مبعوثلر اوغراشوب طوریورلر . پطریقخانه‌یی بعض بولغار مبعوثلری زیارت ایتدیلر . بعض روم مبعوثلری اکسارخخانه‌یه کیده‌جکلر . اکسارخ جنابلری بوتشبثدن ممنونیتنی اظهار ایتدی . پطریق جنابلری‌ده طبیعی دها آز ممنون دکلدرلر . بووقایعك حدوثندن بر آز اول یونانستان ایله بولغارستانك اتفاقلرندن بحثه‌ده باشلانمشدی .

اك زیاده اتحاد عناصرطرفداری برتورك غزته‌سی بیله بو « تصادف »دن خوشلانشمدی . بولغارلر قیزدی . عجبا اتحادعناصربو وبوکا مماثل شکلده‌می وجود بوله‌جق ؟ بویله اولورسه ، اتحاد ایله برابر اختلاف‌ده تولد ایدیور ، دیمکدر .

مصرده وضعیت سیاسیه . — انکلیزلرك قاهره‌دن چکدیروب بزم استانبول غزته‌لرینك بلا تدقیق درج ایلدکلری تلغرافلره نظراً ، مصر ملی فرقه‌لری انکلتره علیهنه اهالی‌یی تهییجده دوام ایدییورلرمش ، لکن اهالی بونلره قولاق آصمه‌یورمش ، خدیو اسکندریه‌دن قاهره‌یه کیدرکن پك چوق آلقیشلانمش ایمش ، انکلیز مأمور مخصوصی آلدن غورست ، یاقینده مصری ترك ایدیورمش ، بوکونلرده استانبوله کلن بوئرمحاربه‌لرنده‌کی قهروشدتیله معروف لورد کچنر سودان مصریده سیاحته کیدیورمش . . . اکر بو خبرلر هپ برآرایه کتیریلوب آزیجق دوشونیلیرسه ، انکلیزلر نه‌یه حاضرلندقلری بالسهوله آکلاشیلور : ملی فرقه اهالی‌یی تهییج ایدیور دیه بالنسبه یومشاق اداره‌لی غورستی قالدیروب یرینه آغیر الّی برعسکر اولان کچنری قویاجقلر ومصری صیقدقجه صیقاجقلر . .

ادارهٔ عرفیه‌نك رفعی . — قوصوه ، سلانیك ومناستر ولایتلرندن ادارهٔ عرفیه رفع اولندی . صرب ، بلغار مطبوعاتی بونی پك زیاده ممنونیتله تلقی ایتدی . استانبول جرائدی بوندن پك آز بحث ایتدی . یالکز «طنین» ممنون اولمشه بکزه‌مدی .

اکثر اهالیسی مسلمان اولان آرنبودلقده ادارهٔ عرفیه دوام ایدرکن ، سلاح طوپلانورکن اوروپالیلر ، صرب وبلغارلر ، استانبول مطبوعاتی (عجبا افکارعمومیه‌می ؟) هپ ممنوندی . صره صرب وبلغارلره کلنجه اوروپالیلر ، صرب وبلغارلر حدندن آتش صاچدیلر ، حکومت‌ده رفعنی موافق‌کیاست وسیاست بولدی . فقط ، عجبا صرب وبلغارلر آلنده بولنان سلاحلرده ، آرنبودلقده اولدیغی کبی طوپلانابیلدیمی ؟ طوپلانامادیسه ، سلاحجه روم‌ایلیده مسلمانلر زیانه برعدم توازن حاصل اولمادیمی ؟

سلطانك جلوسی حسبیله مصرده سکه ضربی . — سلطان محمد خان خامس حضرتلرینك سریر سلطنته جلوسی مناسبتیله مصرحکومتی خلیفهٔ مشارالیهك طغراسیله موشح کموش ، نیکل سکه‌لر ضرب ایتدیکنی مالیه نظارتنه یقینده میدان تداوله چیقاریله‌جق بوپاره‌دن برمقدار ورود ایتدیکنی مصر مطبوعاتی برتبلیغ رسمی اوزرینه یازیبور .

جریدهٔ « سیروز » . — بونام ایله سیروزده اسلامیتك ومعارفك ترقیسنه خادم برغزته انتشاره‌باشلامشدر . تبریك ایله دوام‌موفقیتنی تمنی ایده‌رز .

ایران :

رشت ، خوی وسلماس وقعه‌لری . — کچنلرده اوروپادن کلن تلغرافنامه‌لرده ، دولت عثمانیه‌نك رشت شهبندرخانه‌سنه‌بعض تحقیرات ایقاع اولندیغی ، خوی و سلماس شهبندرینه تجاوز وقوعه کلدیکی خبر ویریلیوردی . «طنین» رفیقمز بوبابده منبع‌موثوقدن آلنمشه‌بکزه‌ین معلومات آتیه‌یی اعطا ایدیور :

خوی وسلماس وقعه‌لری حقنده آلدیغمز تفصیلات‌صحیحه‌یه کوره شهبندر سعدالله بك بعض تفتیشاتدن عودت ایدرکن اوزرینه بش ماوزر فیشنکی انداخت ایدلمش ایسه‌ده هیچ بری اصابت ایتمه‌مشدر .

وقعه‌یی متعاقب سعدالله بك همان حکومته مراجعتله متجاسرلرك تأدیبنی طلب ایتمشدر . مشارالیهك طلب واقعی درحال اسعاف اولنه‌رق خلیل نامنده بری توقیف ایدلمشدر . مرقوم شدیداً دوچار مجازات ایدیله‌جکدر .

کچنلرده « رشت » شهرنده عثمانلی شهبندر خانه‌سنه وقوع بولان تجاوز حقنده ایدیلن اشاعات اوزرینه اجرا ایلدیکمز تحقیقاتده وقعه‌نك شو صورتله جریان ایتمش اولدیغنی آکلادق :

عثمانلی تابعیتند . بولنان برینك توقیفی لازم کلدیکندن توقیف اولنه‌رق شهبندر خانه‌یه کتیرلدیکی صیراده‌مرقوم ، رفقاسندن بری طرفندن‌قورتارلمق ایستر وبوصورتله تجاوزاتده بولنور وبویله متجاوزانه صورتده شهبندر خانه‌یه قدرکلیر ایسه‌ده بالطبع اوده دردست اولنه‌رق حکومت‌محلیه‌یه تسلیم اولنور .

ایرانلی قارده‌شلریمزك ، بویله‌ك بحرانلی بر دورهٔ تاریخیلرنده یکانه صمیمی دوستلری اولان بر دولت اسلامیه‌نك ممثل رسمیلرینه روا کوردکلری بوکبی معاملاتك سبب وعلتی . رشت ، خوی و سلماسك موقع جغرافیلری معلوم‌اولمازسه هیچ اکلاشیلمزدی . مواقع‌مذکوره روسیه حدود وجوارنده‌در... اوته‌دنبری ایضاح ایده‌کلدیکمز اوزره روسیه ایران سیاستنك شوآنده اك‌مهم براساسی هرنه‌صورتله‌اولورسه اولسون ، عثمانلی وایرانلی مسلمان قارده‌شلری بربرلرندن صوغوتمق ، بربرلرینه عدو قیلمق‌در . بوکا وصول‌ایچون برطاقم عقلسز آدملری شبهه‌سز قوللانیورلر .

روسیه :

مسلمانلره تضییقات . — استخبارات خصوصیه‌مزه کوره قزان مدرسه‌لرنده اوقویوب اکمال تحصیل ایدن طلبهٔ علومك قزان ولایتی جوامع شریفه‌سنده امام اوله‌لرینه ممانعت ایدیلمه‌یه باشلانمشدر . قزان مدرسه‌لری ، اك‌زیاده اصلاح ایدیلمش مدارس اسلامیه‌دن اولدقلری جهتله اونلرده کسب علم ایله فیضیاب اولمش کیمسه‌لرك دینداشلرینه رهبرلك‌ایتمه‌لری ، روسیه حکومتنجه ضررلی عد اولنیور !

§ داخلیه ناظرینك انهاسیله روسیه مسلمانلرندن قسم اعظمنك تابع‌اولدیغی قزان . اورنبورغ ادارهٔ روحانیه‌سنك وبو ادارهٔ روحانیه‌نك احتوا ایتدیکی مملکتده کائن مسلمان مکتب ومدرسه‌لرینك تفتیشی ضمننده رجال دولتدن بر ذاتك تحت ریاستنده بر هیأت تفتیشیه تشکیلنه ارادهٔ ایمپراطوری صادر اولمشدر .

اسلام دارالمعلمینی کشادینه توسل — اورنبورغ مفتیسی محمد یاور افندی سلطانف حضرتلرینك خدمت فتواده ۲۵ سنه بولنمه‌لری خاطره‌سی اولمق اوزره اوفا شهری مسلمانلرینك بر « دارالمعلمین » آچمق فکرینه کلدکلری ، روسیه مسلمان جرائدنده کوریلدی . موفق اوله‌لرینه البته دعاجی‌یز . آنجق شمدی‌یه‌قدر « دارالمعلمین » حقنده‌بر قاچ دفعه‌لرایدیلان‌تشبثلرك ، روسیه حکومتنك‌ممانعتیله‌غیر مثمر قالدیغنی خاطرلیه‌رق ، امیدوار اولامیورز .

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسؤل : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنيت
صندوغی جوارنده
شنكول يقوشنده
۲۷ نومرو

صراط مستقيم

۱۳۲٦

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور

درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	التی آيلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	۳٥	غروش
روسيه »	٦.٥	۳.٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه »	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥۰ پاره‌در

قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنير

عدد : ۱۱۸ ٥ ذی الحجه پنجشنبه ۲٥ تشرين ثانی ۳۲٦ بشنجی جلد

مجلس عموميده سياست عموميه مذاكره‌سی

۱

برشكل مسأله‌سی

« صراط مستقيم » ك سياسياته منافع اسلاميهٔ عثمانيه نقطهٔ نظرندن باقديغنی ، شيمدی‌يه قدر يازدقلری اثبات ايتمش اولسه كركدر . « صراط مستقيم » سياسياته ، صرف اومنا فعك اقتضا ايتديرديكی درجه‌ده مشغول اولور . جهانده اولوب بيتن وقايع سياسيه‌نك جمله‌سنه عطف نظر لزومنی حس ايتمديكی كبی ، سياست داخليه وخارجيهٔ عثمانيه‌نك‌ده هرجهتندن تفصيلاً بحثنه احتياج طويمز . هله سياست داخليه‌نك فرعياتنه كيريشوب كوچوك مناقشاته تنزلدن بغايت مجتنبدر . سياست داخليه‌مز علی الاكثر بو اجتنابی اشكال ايلديكندن ، « صراط مستقيم » ، عالم اسلامك اك مهم جزؤی اولان وطنمز ايشلرينی ، امور عامهٔ اسلاميه آراسنده موضوع بحث ايتمه‌يی ترجيح ايده‌كلمشدر . مع مافيه ، خليفهٔ رسول الله طرفندن اداره ايديلن وطن عثمانيده عموم مسلمانلرجه شايان دقت وتأمل وقايع حادث اولورسه ، اونلری آيروجه وبر تفصيل ، بسط وتشريح ايتمه‌يی دخی « صراط مستقيم » وظائفندن عد ايدر . بو هفته مجلس عموميمزده باشلانان حكومت عثمانيه‌نك سياست عموميه مذاكره‌سی ، وبو مذاكره‌ده طوتيلان اصوللر ، اجتهادمزجه ، اونوع وقايع مهمه‌دن معدوددر .

مملكتمزده ايكی بچق سنه اول قبول واعلان اولونان شكل اداره ، طرز مشروطيتدر ؛ ايكی بچق سنه‌دنبری ، دولت عثمانيه حقوقاً وفعلاً بر دولت مشروطه‌در . مشروطيت عثمانيه‌ده ، بر ذات ايله ايكی هيأت ، ملت عثمانيه‌يی تمثيل ايدر . ملت عثمانيه‌يی تمثيل ايدن ذات ، ذات حضرت خلافتپناهی ، هيأتلر ايسه هيأت اعيان ومبعوثاندر . تركيبلرندن عثمانلی دولتنده « قوهٔ حاكميت » (Pouvoir sueprême) تحدث ايدن بواوچ عنصرك ، ملت عثمانيه‌يی وجه تمثيللری عينی دكلدر : بواوچ عنصرك برنجيسی اولان ذات حكمداری ، صفت جليلهٔ خلافتی حائز اولمق جهتيله ، شريعت اسلاميه‌نك تعيين ايتديكی اصول دائره‌سنده ولايت عامه‌يی حائزدر ؛ بوندن باشقه ، ذات حكمداری ، سلطان وخاقان اولمق حيثيله ، بر چوق عصرلردنبری دوام ايدرك تقرر وتأيد ايتمش بر تورك عنعنه‌سی تبعه ومملكتی تمثيل وعادتا تجسيم ايدر . تورانيلرك بويك قديم حقوق اساسيه نظريه‌لرينك تمامی تطبيقی ، بوكون مشروطی بر دولت اولان ژاپونياده مشهوددر . ــ هيأت مبعوثان ، ملتك انتخابی سايه‌سنده ، ملتك ممثليدر ؛ « قوتی حاكميت مليه‌دن اقتباس ايدر . » ــ هيأت اعيانه كلنجه ، اونك « قوهٔ حاكميت » ده يربوله‌بيلمسی ، آنجق حكمدارك تعيينی صورتيله‌در ؛ يعنی هيأت اعيان بالواسطه ملتك وكيلی ، ممثليدر ؛ « قوهٔ حاكميتی » اعلا درجه‌ده حائز اولان حكمدار ، كنديسنده قوتی اصلا تنقيص ايتمه‌مك اوزره ، قوهٔ حاكميتندن هيأت اعيانی‌ده استفاده ايتديرر . دولت عثمانيهٔ مشروطه‌ده موجود قوهٔ حاكميتك شو پك مختصر تحليلی درحال كوستريركه ، عناصر ثلثه‌دن ، اك ضعيفی ، ضيای حاكميته ، آی كبی صرف انعكاساً نائل اولانی هيأت اعياندر . بو حقيقتی قانون اساسينك سطحی قرائتندن بيله بالسهوله استخراج ايده‌بيلورز . فقط « قوتی حاكميت مليه‌دن اقتباس ايدن » مبعوثلر ايله ، قوتی شرع شريفدن وعنعنهٔ تاريخيه‌دن آلان حكمدارك ، قوهٔ حاكميتده‌كی موضعلرينی ، قانون اساسی‌يی بالتدقيق تعيين غايتله مشكلدر . وبو مشكلات ، مجلس عمومينك نطق افتتاحی‌يه جوابی مناسبتيله ، بو هفته واضحاً ميدانه چيقدی . بعض كيمسه‌لر ، مشكلاتك منبعی

اساسلرك اختلافنده كوره‌رك ، تعمیقی فائده‌سز بوله بیلورلر وبو نظر ، بلكه‌ده طوغریدر . لكن حقوق اساسیه‌مزك آز چوق جدیتله تدقیقنه كیریشیلدیكی ، بو مشكلك حلی اقتضا ایده‌جكدر : امور حقوقیه‌ده ادارهٔ مصلحت اولاماز .

عریضهٔ جوابیه مناسبتیله ، بو مسأله‌نك حدوث ایتمش اولدیغنی اكلامق ایچون ، هیأت اعیان وهیأت مبعوثانك عریضهٔ جوابیه مذاكره‌سنی خاطرلامق كافیدر : حكمدار ، مجلس عمومی‌یی بالذات آچمش ونطق افتتاحیسنی صدر اعظم پاشا طرفندن مجلس عمومی‌یه خطاباً اوقوتدیرمش ایدی . حكمدار ، نطق افتتاحیسنده مملكتك سیاست عمومیه‌سندن بحث ایدیوردی . مجلس عمومینك هر ایكی هیأتی بو نطق افتتاحی‌یه جواب ویره‌جك اولدیلر ؛ لكن هیأت اعیان وهیأت مبعوثانك ، نطق افتتاحیٔ حكمداری‌یه نظرلری بر اولمادی : اعیان نطق افتتاحی‌یی بر وثیقهٔ سیاسیه صورتیله تلقی ایتدی ؛ اعیان نظرنده نطق افتتاحی ، حكمدار آغزندن حكومتك ، دها آچیق بر افاده ایله ، قابینه‌نك افاده‌سندن باشقه بر شی دكلدی . بونك بویله اولدیغنی غربی اوروپا دولتلرینك بعضلرنده جاری اصول وتعامله استشهاد ایدییوردی .

بو اجتهاد طوغری ویا یاكلش اوله بیلور ، لكن هرحالده صریحدر : غیر مسئول اولان حكمدارك اقوال وافعالی مسئول ناظرلركدر ، قابینه‌نكدر ؛ بناء علیه اونلر هربر قول ویا فعل حكمداریدن دولایی مؤاخذه ومعاتبه اولنه بیلورلر . — لكن هیأت مبعوثانك نطق افتتاحی‌یه نظری اصلا كسب وضوح ایلیه‌مدی . رئیس مجلس ، بو نظری ، حقوقی ومنطقی بر صورتده تعیندن پك اوزاق بولندی ، مبعوثلرك اكثریتی — نطق افتتاحی‌یه عریضهٔ جوابیه احضار ایدن قومیسیونك بالجمله اعضاسی‌ده داخل اولمق اوزره — نطق افتتاحینك ماهیتنی تعیین ایده‌مه‌مش ویا ایتمه‌یه لزوم كورمه‌مشدی . قومیسیون اعضاسی یكدیكرینك فكرینی نقض ایده‌جك افاداتده بولندیلر : بعضیلرینه كوره ، عریضهٔ جوابیه‌ده سیاست عمومیه‌دن ، قابینه‌یی تصویب ویا تنقید قصدیله بحث اولنیوردی ؛ یعنی عریضهٔ جوابیه‌یه وبناء علیه نطق افتتاحی‌یه بر ماهیت سیاسیه اسناد ایدیلمش اولیوردی . بو حالده هر ایكیسی برر وثیقهٔ سیاسیه دیمكدی ، وبو صورتله اعیانك اجتهادینه اشتراك اولنمش اولنیوردی . — فقط بعضیلرینه كوره ، عریضهٔ جوابیه‌یی یازمقدن مقصد ، انجق اظهار نزاكت وحرمتدی ؛ نطق افتتاحینك اوقونمه‌سی‌ده ، عریضهٔ جوابیه‌نك تقدیمی‌ده ، مراسم تشریفاتدن عبارتدی ؛ حاصلی نه عریضهٔ جوابیه ونه نطق افتتاحی ماهیت سیاسیه‌یی حائز اولمایوب وثائق سیاسیه‌دن معدود دكلدی . بو طرز تفكر ، اعیانك نظرینه كلیاً معكوس ایدی .

قومیسیونك واونكله برابر یورویه‌ن اكثریتك نظرنده‌كی بو عدم وضوحی ، ایلك اوكجه ، هیأت مبعوثانك اك دقیق حقوقشناسی اولان ذات محترم ، حل اقتضا ایدن بر مسألهٔ مستأخره‌نك وجودینی ادعا ایده‌رك ، میدانه چیقاردی ؛ مسألهٔ مستأخره ، نطق افتتاحی وعریضهٔ جوابیه‌نك ماهیت سیاسیه‌یی حائز اولوب اولمادیغنك بر اساس اولمق اوزره ، تعیینی مسأله‌سیدی . مسأله بو صورتله بر درجه‌یه قدر توضیح ایتدكدن صوكره‌دركه قومیسیون رئیسی ، تعاملك نطق افتتاحی وعریضهٔ جوابیه‌یی صرف مراسم تشریفاتدن عد ایتدیكی جواباً سویلدی . لكن قومیسیون رئیسنك بو بیاناتی عریضهٔ جوابیه‌نك مندرجاتی تماماً تكذیب ایدییوردی ؛ زیرا عریضهٔ جوابیه ، نطق افتتاحیده مذكور مواد سیاسیه‌دن همان جمله‌سنه ، علی الاكثر اجراآت حكومتی تصویب ایتمك اوزره ، سیاسی جوابلر ویریوردی . حكمدارك نطق ومبعوثانك جرابی محتویات سیاسیه‌لری ایله میدانده طوروب طوریركن ، بونلره صرف وثائق تشریفاتدر ، دیمك اونلرك محتویاتنی معنادن عاری بوش لافلر درجه‌سنه تنزیل ایتمكدی . معناسز سوزلر یازمقله اماتهٔ وقت ایتمه‌یی نه حكمداره ونه‌ده مبعوثانه اسناد جائز اولامازدی . مع مافیه غریبدركه نطق افتتاحی وعریضهٔ جوابیه‌نك صرف برر وثیقهٔ تشریفاتدن عبارت اولمه‌سی فكری ، مجلس مبعوثانك اكثریتی طرفندن قبول ایدیلمش كبی كورندی . بویله قبول ایتمش كورنمكله برابر ، عریضهٔ جوابیه‌نك محتویات سیاسیه‌سنی كمال دقتله اوقومه‌یه وحتی بعض افاده‌لرینی صرف اهمیت سیاسیه‌سندن دولایی تصحیحه‌ده لزوم حس اولوندی . حاصلی هیأت مبعوثانك نطق افتتاحی وعریضهٔ جوابیه‌یه نه كونا بر ماهیت اسناد ایتدیكی واضحاً آكلاشیله‌مدی .

بو مبهملكنك ، فكرمزجه اصل سببی ، بو قاریده ذكر ایدیلن مسألهٔ مستأخره‌دن اقدم ، دیكر بر مسألهٔ مستأخره‌نك حل ایدیلمه‌مش بولنمه‌سیدر : حكمدار ایله مجلس عمومینك واسطهٔ مكالمه‌سی اولان نطق افتتاحی وعریضهٔ جوابیه‌نك ماهیت سیاسیه‌سی اولوب اولمادیغنی آراشدیرمه‌دن اول ، حكمدار ایله مجلس عمومینك وحتی مجلس عمومی‌نك اجزای اساسیه‌سنه بالتفریق حكمدار ایله هیأت مبعوثان واعیانك وضعیت متقابله‌لرینی ، مناسبات متقابله‌لرینی تعیین ایتمك اقتضا ایدردی .

اكر ، هیأت اعیانك اجتهادی وجهله ، مشروطیت عثمانیه‌ده حكمدارك مجلس عمومی مكالمه‌سی ، انكلتره‌ده اولدیغی كبی بر فرضیه (Fietion) دن عبارت اوله‌رق قبول ایدیلورسه ، هیأت مبعوثانك طرز حركتی قواعد مشروطیتمزه مخالف اولمش اولور ، هیأت مبعوثانده طبق مجلس عمومینك دیكر قسمی كبی نطق افتتاحی‌یی ، قابینه‌نك حكمدار اغزندن یازیلمش بر بیاننامهٔ سیاسیسی اولمق اوزره قبول ایلیه‌رك ، اوكا كوره بر وثیقهٔ سیاسیه ایله جواب ویرمه‌سی لازم كلوردی .

لكن ، بعض محررلریمزك ظن ایتدیكی كبی مشروطیت یكطرز دكلدر . الیوم موجود بعض مشروطی دولتلر واردركه اونلرده نطق افتتاحی ومقابله‌سی ، صرف بر رسم خوش آمدی وتمنیٔ موفقیت ایله اوكا مقابل عرض سلام وتشكراتدن عبارتدر . بعض مشروطی دولتلرده بو شكلك ظهوری كیفی كلیشی كوزل اولمایوب محیط اجتما -

عينك تأثيرى نتيجه‌سيدر . واقعا او مملكتلرده جايكير اولمش عنعنهٔ مليه حكمدارك موضعنى پك يوكسكلرده بولندريور . حكمداره قارشى ولوكه يالكز مأمورلرى اولان نظارى مواخذه قصديله اولسون ، سويلنه‌جك سوزلر . او محيط مخصوص اجتماعيده خوش كورنميور . وبناءً عليه نه حكمدارك نطق افتتاحيسنده ونه‌ده مجلس عمومينك جوابنده سياستدن اصلا بحث اولنميور . حكمدار ايله مجلس متقابل اظهار نزاكت ومحبتدن صوكره ، نظار ايله دها سربست قونوشمه‌يه باشلايورلر. بو شكل مشروطيتده ، موقع حكمدارينك پك يوكسكلرده بولندريلمق ايسته‌نيلديكى آشكاردر .

بزم هيأت مبعوثان بالخاصه محيط مليمزك تأثيراتندن دولايى بو شكله تقرب ايتديسه‌ده ، شكلك توليد ايتديكى اساسى آچيقدن آچيغه قبوله جسارت ايده‌مدى ، ظننده‌يز . اكر اساسى قبول ايتسه ، عثمانلى مشروطيتنده حكمدارك موقعنى ، قواى حاكميتى حائز ديكر عناصرك موقعلريله بر سويه‌ده كورمه‌مش اوله‌جقدى . بر دفعه اساسى آچيقدن آچيغه قبول ايده‌مدكدن صوكره ، او شكلك ايجاباتنه‌ده تماماً تطبيق حركت ايله‌يه‌مدى : عريضهٔ جوابيه‌سنده ، معنايى متضمن دكلدر ديه‌رك سياسياتدن بحثه قالقيشدى وبويله‌جه تناقض ومبهميته كيرمش اولدى .

ديمك اوليوركه قانون اساسيمزده حكمدار موقعنك صراحتله تعين ايتمه‌مش اولمه‌سى ، ياخود معينسه بيله محيط اجتماعى ومليمزله تماماً آهنكدار بولنمامسى ، يكنظرده اهميتسز كبى كوريلن وفقط بر آز تعميق اولنورسه ، شكل مستقبل حكومتمز ايچون بويوك بر اهميتى حائز اولان اشبو شكل مسأله‌سنى توليد ايلمشدر .

بز ، بوراده مسأله‌نك انجق وجودينى اخطار ايده‌رك بر آزده تحليلنه چاليشدق . حلى ، قانون اساسينك اصلاح ومحافظه‌سنه مأمور قوتلرك وظيفه‌سيدر .

آ . ى

مسبحال :

سعدى

(دومافيس) ك (لادام اوقامليا) سنى هپمز بيليرز ؛ دها طوغروسى مؤلفى يالكز بو تأليف كزينى دلالتيله طانيرز . نصل ، فضولينك انين روح كريانى اوچ بش غزلنده طويولور ؛ شيخ غالبك هويت شاعريتى حسن وعشقنك الك پارلاق بر ايكى صفحه‌سنده كورولورسه ، دوما فيسك قدرت بلندى‌ده بو اثرندن اكلاشيلير .

(سعدى) عنوانلى بر حسبحاله دومافيسك اثرى حقنده مطالعه بيانيله باشلامق سزه غريب كليور ، دكلمى ؟ حال بوكه بن نه زمان سعدى‌يى آكسه‌م آرقه‌سندن دومافيسى ، نه وقت دومافيسى تخطر ايتسه‌م يانى صيره سعدى‌يى بلا اختيار دوشونورم . بربرندن عصرلرله ، دنيالرله آيريلان بوايكى بيوك فطرتى نصل اوليورده‌يانيانه كتيريويريورم ، اويله‌مى ؟

آكلاته‌يم ؟

بوندن يكرمى بش اوتوز سنه اولكى رشديه‌لريمز شيمديكيلردن پك چوق دكل ، بر از حالليجه ايدى . يعنى او وقتلرده اوقوتورلر ، فقط اوكرتمزلردى ؛ شيمدى‌ده اوقوتويورلر ، فقط اوكرتميورلر . شو واركه اسكيدن دها چوق شيلر اوقوتورلر ، تعبير صحيحيله دها چوق شيلر ازبرله‌تيرلردى ! بزده مكتب پروغرامنده‌كى كتابلر ميانده كلستانى ـ بشنجى باب مستثنا اولمق شرطيله ـ باب باب اوقومش ، ازبر ايتمش ايدك .

آرتق سعدينك ياشنى باشنى آلمش آدملر ايچون يازديغى اومعظم اثردن سكز طقوز ياشنده‌كى چوجقلرك نه‌قدر ذوق آله بيله‌جكنى سويلمه‌يه حاجت يوقدر . هر حكايه‌يى اوقور ؛ اولا قيريق معناسنى ويرر ، صوكره تحليل صرفيسنى ، نحويسنى ياپار ؛ دها صوكره مفهومنى صو كبى سويلردك . لكن قصه‌دن هيچ بر حصه چيقاره‌ماديغمز كبى هيچ بر كيف‌ده طويمازدق .

اويلايا ! أولرنده « بر پادشاهك اوچ اوغلى وارمش .... » ديه باشلايه‌رق قيشك اوزون كيجه‌لرينى جاباسيله اداره ايدن جنلى ، پريلى ماصالليرى ديكله‌مه‌يه آليشمش قفالر ايكى اوچ سطرلق حكايه‌دن نه اكلايه‌جق !

اعدادى تحصيلنى بيتيردكدن صوكره كلستاندن ازبرمده قالان بعض حكايه‌لرى ، بيتلرى خاطرلامايه ، خاطرلادقچه اوزمانه قدر يابانجيسى بولنديغم بر نشوه‌يى طويمايه باشلادم . اوچ بش سنه دها كچنجه اثرك بويوكلكنى حقيله تقدير ايدر اولدم .

ضيا پاشا مرحوم خرابات مقدمه‌سنده ايران شاعرلرينى بربريله مقايسه ايدرده‌نهايت « افسر فضيلت » ى سعدى‌يه ويرر . مرحومك بو حكمى ، بالخاصه :

بر كيمسه اوقورسه بوستانى ،
اكلار اوزمان نه‌در جهانى .

طرزنده‌كى توصيه‌سى سعدينك بو ايكنجى اثرينى‌ده اوقومق ايچون بنده ذاتاً بر هوس اوياندير مشدى . كنديسندن بر چوق آجى ، فقط طوغرو سوزلر ايشتديكم اسپارطه‌لى حقى‌نك « سنك ايچون بوستانى اوقومامش اولمق عادتا رذالتدر ، ! » كبى تزييفلرى او هوسى آرتق عزم درجه‌سنه كتيردى . بو كتاب مينى كيم بيلير قاچ دفعه ختم ايتدم ! او وقته قدر اوقوماديغمه كيم بيلير نه قدر پشيمان اولدم !

بوستانك ، قسم اعظمى ، بر قاچ بيتى انجق مشغول ايدن كوچوك حكايه‌لرينى ساعتلرجه دوشوندرردى . بن اثرده‌كى عظمت صنعتى كورور ، فقط بوصنعتك سرينى بر درلو اكلايه‌مازدم .

نهايت ، غربليلرك ، بالخاصه فرانسزلرك ادبياتى‌ده بر از اكلامق ايچون او لسانده‌كى معروف اثرلرى اوقوركن لادام او قامليايه صيره كلدى .

مؤلف کتابنك باش طرفلرنده دییور ایدی‌که :

« حقیقت ، اوزرنده ایشـلمکده اولدیغم بوقـدر اوفاق بر موضوعدن اوقدر بویوك نتیجه‌لری چیقارمق ایسته‌یشم بنم ایچون بر جرأت کوریله‌جکدر . لکن بن هرشیئك آز شیده اولدیغنه قانع اولانلردنم : چوجق کوچوك ، فقط کندیسنده قوجه بر انسـان مندمج ؛ بین طـاراجق ، لکن مفکره‌یی احتوا ایدیبور ؛ کوز بر نقطه‌دن عبارت ، بونکله‌برابر فضالری محیط . »

شو سطرلری‌اوقوراوقوماز سعدی‌ده‌کی سر صنعتی آکلادم : دیمك بویوك‌بویوك حکمتلر ، عبرتلر کوسترمك ایچون اوزون اوزون‌وقعه‌لر ترتیب ایتمه‌یه لزوم‌یوقمش ؛ هر کون کورولن ، هر کون کورلدیکی ایچـون هیچ نظردقتی‌جلب ایتمه‌ین‌حادثه‌لر بر لحاظهٔ امعان اوکنده نا متناهی موضوعلر تشکیل ایده بیلیرمش !

مثلا آوروپالیلرجه دنیایه کلن شـاعرلرك هومردن صـوکره الـ بویوکی طانیلان فردوسی‌یی نه یاپه‌یم ؟ آلتمش بیك بیتلك شهنامه‌سی بوستانك یدی سکز بیته واران ایکی حکایه‌سی قدر انسانیته خدمت ایده بیلمشمیدر ؟

سـعدی‌یی چکمین معـاصرلرندن بری : « ایی‌در اما یالکز موعظه وادیسنده کوزل سوزلر سویلر ؛ یوقسه فردوسی کبی حرب وضرب تصـویر ایده‌من . » دیمش . سـعدی بونی ایشـیدنجه : « آیول ، بن صلح آدمی‌یم ! » جوابنی ویرمش . حال بوکه مشـار ـ الیهك ایسترسه فردوسی کبی حرب وضرب تصـویر ایده بیله‌جکنی کوستر اثرلری‌ده یوق دکلدر .

محمد عاکف

انقلاب ایران

دن

مجاهد اسلام

سید جمال‌الدین افغانی حضرتلری

کچن هفته‌دن مابعد

۱۸۹۶ سـنه‌سی نهایتنه دوغرو سرطان فکیه یاقه‌لانمشـدی خسته‌لق اکسه‌یه‌ده سرایت ایتدی . ۹ مارت ۱۸۹۷ ده سـید عازم داربقا اولویوردی ؛ جنازه‌سی دبدبه واحتفالات لایقه ایله قالدیریله‌رق (نشان طاشی)جوارنده (شیخلر مزارلغی) نده ودیعهٔ خاك غفران قیلندی .

اکثر مخبرلر طرفندن ادعا واکثر تورکلر طرفندن رداولونویور که او موت طبیعی ایله اولمدی ؛ سلطانك ماین آدملرندن ، ابوالهدا اسمنده بری طرفندن دوداغندن بر نوع زهرلی ماده ایله تلقیح اولنمشدی‌که ظاهراً سرطانه بکزه‌ین بر حالت مرضیه کوستردی .·. العلم عندالله !

ایشته بویله‌جه بوصوك یکرمی سنه‌لك برزمان ظرفنده عالم اسلامه معاصرلرینك هیسندن‌زیاده اجرای تأثیر ایتمش بولنان بویوك آدمك طریق حیاتی ، بك‌قیصه برصـورتده نهایت بولویوردی ، جمال‌الدینك تاریخنی یازمق بوصـوك سـنه‌لر ظرفنده ظهـور یافته اولان بوتون شرق‌مسائلی ، بومناسبتله افغانستانی ، هندستانی‌ودها بویوك‌بردرجه‌ده تورکیاده ، مصرده ، عجمستانده‌بالخاصه‌بوصوك ممالکده ، مختلف‌صورتلر ـ ده الآن برقوهٔ حیاتیه حالنده بولونان تأثیراتنـك نتایجنی یازمقدر . وقایع حیاتنك قورو بر تصویری اونی بزه تماميله کوستره‌مز ؛ اونك مسلك حیاتنی بی‌طرفانه تصویره چالیشمق‌وبیلدیکمدن هیچ برشـیئی کیزله‌مه‌مك وهرشینی سویله‌مکله‌برابر بك‌اعلا مطمئنم که‌بوبابی‌ایلری‌یه قدر اوقویان وطنداشلرمك اکثری اونی ، غایه‌سنه‌واصل اوله‌بیلمك ایچون برچوق شیلر یاپمغه حاضرلانان بی‌نظیر بر پرواسز وتهلکه‌لی انتریقه‌جی دیه تلقی ایده‌جکلردر ، افکار سیاسـیه‌سنی و بونلری حرارتله‌ندیرن درین و آتشلی تصـوراتی مناقشـه‌یه کیریشمزدن اول ، بو آدمك دها صریح برصورتده رسمنی چیزمك وبرصورت مجمله‌ده (مشاهیرالشرق) نهایتنده بحث اولونان خصوصیات شخصیه‌سنه دائر معلومات ویرمك ایسترم .

ار ، کورونشده بر حجازلی عرب کبی پارلاق سیاه کوزلرله اسمر چهره‌لی ، دوزکون یاپیلی ، صاغـلام وتندرست ایدی ؛ قصیرالبصر اولمه‌سنه رغماً انظاری‌نافذدی ؛ وکوزلك‌طاشیمق ایسته‌مدیکی زمانلرده اوقومق ایچون کتابی کوزلرینه طوتمغه مجبورایدی .

صاچلرینی کسمیوب اوزون براقیر ، استانبول علماسی قیافتنده کینیردی . بك آز حتی علی العموم کونده بر دفعه‌یمك ییردی . حقیقی برعجم کبی ، متمادیاً چای ایچردی ؛ خاطری صایبلیر توتون ایچنار ـ دندی‌ده ! حتی توتونك جنسنه اوقدر اهمیت ویرردی‌که اکثریا کندی صاتون آلیردی ، برچوق آسیالیلر کبی بویوك جیغارالری‌اوفاقلرینـه ترجیح ایدردی ، استانبولده صوك اقامتی أثناسنده سـلطاندن آیده ۷۵ لیرا آلیوردی . کندیسـنه نشان طاشنده براو احسان اولونمش اصطبل عامره‌دن آتلرله آرابه ویرلمشـدی ، عمومیتـله کوندوزلری اوده اوطورور ، آرابه ایله چیقدیغی زمان اکثریا یالکز کاغدخانه‌یه ویا آقشـامه دوغرو ، اسـتانبولك سائر اکلنجه یرلرینه کیدردی . کندیسینی زیارته کلنلری ، الك‌معتبرلرندن الك عادیسـنه قدر ، نزاکت و انسانیتله قبول ایدردی ، لکن ، بالخاصه رتب عالیه اصحابنه اعادهٔ ـ زیارتده تراخی کوسـتررردی ؛ نطقنده واضح و بلیغ ایدی ؛ افاده‌سی مخاطبنك سویهٔ اقتدارینه کوره‌ایدی ، عادی ، قابا‌کلماتی قطعیاً استعمال ایتمز ، دائما کزیده برلسان ایله قونوشوردی ؛ خطیب صفتیله شرقده آنجق‌برمثلی بولونه‌بیلیر . سوزلرنده دائما آغیر وجدی ایدی ؛ ژستلرله هوائی مصاحبه‌لردن خوشلاشمازدی .

حیاتنده بك متقی ایدی ؛ دنیانك شیلرینه هیچ رغبت ایتمزدی ؛ تهلکه قارشوسـنده جرأتکار وبی پروا ، سربست ووفاکار ، فقط آتشین مزاج ، هرکسه قارشی خلوق ، بویوکلرله اولان مناسـباتنده غایت حر بر طبیعتده ایدی ؛ اویله دینیلیورکه مصردن چیقـدیغی زمان سویشه جیبلری بوش کلمشدی ، عجم قونسولوسی ، رفاقتنده بر طاقم عجم تاجرلری ده برابر بولوندیغی حالده اوکا هدیه ویا اودونج صورتیله پاره تکلیف ایتدیلر ، قبول ایتمه‌دی ! « اونلری کندیکز

ایچین صاقلایکز ؛ چونکه سز بندن زیاده محتاجسکز ؛ آرسلان زه‌ده اولسه کندینه ییه‌جك بولور . » دیدی ؛ قوهٔ فکریه‌سی ، سرعت ادراکی ، شدت تمییزی او درجه‌ده ایدی‌که انسانك لاقیردی سویله‌مزدن اول، نه دوشوندیکنی عادتا اوقومغه مقتدر کبی کورونوردی ؛ کندیسنی دیکله‌ینلری تسخیر ایچون شایان حیرت بر مقناطیسیت روحیه‌یه مالك ایدی ؛ معلوماتی پك واسعدی ؛ بالخاصه فلسفهٔ قدیمه‌ده ، فلسفهٔ تاریخده ، تاریخ ومدنیت اسلامیه‌ده وبالجمله علوم اسلامیه‌ده صاحب کمال ایدی . ایی بر السنه شناس ایدی . فرانسزجه‌یی آدم عقللی بر معلم اولمقسزین اوچ آی ظرفنده اوقویوب ترجمه ایده‌جك قدر اوکرندی ! عرب ، تورك ، عجم ، افغان دیللرینی ایی بیلیردی . بر آزده انکلیزجه‌سیله روسجه‌سی واردی . [١] غالبا هیچ اوله‌مه‌مشدی . قادینلرك جاذبه‌لرینه قارشی تماميله لاقیددی؛ پك چوق‌ده کتاب اوقوردی .

مشاهیر الشرقده‌کی ترجمهٔ حالنك صوکلری تصورات سیاسیه‌سنی اجمال ایده‌رك شو صورتله نتیجه‌له‌نیور : حیات واقعاتنك بو اجمال مختصرندن شویله بر فکر اقتطاف اولونه بیلیرکه بوتون حرکاتنك اوکا توجه ایتدیکی غایه ، بوتون امیدلرینك ، اطرافنده دوندیکی ، محور اسلامی توحید ایتمك ، وبوتون دنیا مسلمانلرینی بر خلیفهٔ معظمه‌نك حمایه‌سی آلتنده بر اسلام ایمپراطورلغی داخلنده طوپلامقدن عبارتدی . بوکا چالیشمق ایچون بوتون غیرتلرینی صرف ایتدی ، بوغایه ایچون دنیاسنی ترك ایتدی ، اونك ایچون اوله‌مدی . اونك ایچون هیچ بر صنعته کیرمه‌دی ؛ شمدی ایسه اجتهادنده موفق اوله‌مادی ؛ وفاتندن صوکره غزته‌لرده اوته‌ده بریده مختلف موضوعلرده یازدیغی مقاله‌لر، خصوصی مکتوبلر وتعریضنامه‌لرندن، برده « مادیونه ردیه »سندن باشقه ، افکار و آمالنی ترسیم ایدن هیچ بر یازلمش اثر براقه‌دن کیتدی ، لکن شاکردان و محبانتك یوره‌کلرنده جانلی بر قوت براقدی، اونلرك غیرت دامارلرینی اویاندیردی، قلبلرینك اوجلرینی کسکینله‌شدیردی ؛ بویله‌جه بوتون شرق اونك مساعیسندن استفاده ایتدی وحالا‌ده ایدییور ! . » [٢]

المنار صاحبی سید محمد رشید رضا ، سید جمال‌الدینك قلمندن چیقمه اوچ دانه شایان ذکر وثائق نشر ایتدی‌که بونلر هم مشارالیهك طبیعتی، هم بوکتابك موضوع بحثی تشکیل ایدن عجمستان وقایعنك حدوثنه اولان تأثیراتنك درجه‌سنی کوستریر . بو وثائقدن برنجیسی سماره مجتهدلرندن برنجیسی اولان حاجی میرزا حسن شیرازی‌یه خطابا کوندردیکی مکتوبدرکه بونده بو بیوك خواجه توتون امتیازینه قارشی دوره‌رق ، بوصورتله عجمستانده ملت ویا عوام پروران ایله برلکده ، ایران قوهٔ علمیه‌سنی تمثیل ایتمك ایچون بر خطوهٔ تشبث آتمغه دعوت اولونیور ، دیکرلری ایسه ضیاءالخفقین نامنده بر عرب رسالهٔ موقوته‌سنه کوندرلمش شباط ومارت ١٨٩٢ تاریخلی ایکی مقاله‌درکه ایکیسی‌ده زمانك عجمستان احوالندن بحث ایدییور ؛ ناشری بونلرك هر برینه مبذول ملاحظات علاوه‌ایدییورکه بونلری مکتوبك سچمه پارچه‌لریله برلکده ترجمه ایده‌جکم .. زیرا هپسنی بورایه نقل ایتمك بر آز اوزون اولور [٣]

علاوه :

(میستر ویلفرید سقاون بلونت) ك نوطلری :

٢٧ مایس ١٩٠٩

« سید جمال‌الدینی پك ایی طانیدم ، اونی ١٨٨٣، ١٨٨٤ و ١٨٨٥ سنه‌لرنده چوق کره کورمشدم. ایلك دفعه لوندره‌ده تصادف ایتدیکم زمان ١٨٣٣ سنه‌سی ایلك بهاری ایدی ؛ او وقت هنوز آمریقادن کلمشدی ؛ زیرا اوراده آمریقا تابعیتنه کیره‌بیلمك امیدیله بر قاچ آی قالمشدی . دها صکره عینی سنه‌نك ایلولنده بردها پاریسده بولوشدق ؛ اوراده طانادیغم برقاچ مصر ملتجیلری ایله برلکده یاشایوردی، اونی چوقدن بری کورمك ایسته‌یوردم . نیت ایتدیکم بر هندستان زیارتی حقنده فکرینی آلمام لازم کلیوردی ؛ زیرا اورایه کیتمکدن مقصدم هند مسلمانلرینك بر جمعیت صفتیله اولان شرائط اجتماعیه‌لرینی، دیکر مسلمانلرله اولان مناسباتنی ، حرکت اصلاحیه‌یه قارشی کندیلرنده‌کی استعدادانی تدقیق ایتمك ایدی : بونك ایچون اوندن تقدیمنامه کبی برشی آلمق، بو صورتله هند رجال اسلامیه‌سیله کوروشه‌بیلمك ایجاب ایدیوردی . . بو کون او زمانکی روزنامه‌صحیفه‌لرینی آچنجه بونلری کورویورم :

« ٣ ایلول ١٨٨٣ ـ صابونجی (خصوصی کاتبم) شیخ جمال‌الدین ایله برلکده ایجری‌یه کیردی ، اونی لوندره‌ده کوردیکم زمان اوزرنده شیخ البسه‌سی واردی ؛ شمدی ایسه استانبولین بیچمنده بر البسه کینمش ایدی. مع مافیه کندیسنه پك ده‌فنا یاقشمیوردی؛ برقاچ فرانسزجه کلمه اوکرنمشدی . باشقه دکیشیك بر شی یوقدی ؛ سوز هندستان اوزرینه وبنم اوراده مسلمانلره قارشی اعتماد قازانه‌بیله‌جکمه دائردی سید دییوردی‌که (انکلیز اولمه‌کز ایشی بوزویور ، زیرا هرکسك جانی یانمش ! خفیه‌لردن الآمان دییور !) کندیسی بیله هندستانده ایکن اوینه حبس ایدلمش ، بدترندن قورتولمق ایچون قاچمشدی ؛ بر آز نفوذ قازانه‌بیلن بر شیخ درحال طوتوله‌رق یکه کلاه ایدیلیر ویاخود شو ویا شوصورتله آند امان آطه‌لرینه کوندریلیردی ؛ (خلق سزك اونلرك خیرینی ایسته‌دیککزی آکلایه‌مایه‌جق ، سزکله قونوشمقده پك احتیاطکار داورانه‌جقلردر ! فقط بونی فقیر خلق یاپار ، شیخلر

[١] تاریخ بیداری ایران دییورکه یویدی‌لساندن ماعدا تورکچه‌نك ده‌ایکی درلوسنی بیلیردی . بر عثمانلی دیلی ، برده همدانك عجم تورکچه‌سی .

[٢] شوراسی شایان ذکردرکه بو سوزلر بر مسلم دکل سوریه‌لی بر خریستیان طرفندن ، بوندن بش سنه اول یازلشدر ، اوزمانکه بالخاصه عجمستانده کثرتله ظهور یافته اولان حادثات جمال‌الدینك قوهٔ سائقه‌سنك هنوز بر حیات اولدیغنی پارلاق مثاللرله اثبات ایدییوردی .

[٣] کله‌جك هفته‌یه ینه برنجی بابك محتویاتندن اولمق اوزره حسن شیرازی‌یه مکتوبك برصورتی، بوکا رشید رضانك علاوه ایتدیکی تفسیراتی ، ضیاءالخفقین ایله جمال‌الدینك طبیعتی ترجمه ایدیله‌جکدر .

وبكلر دكل) دیدی . بنم ایچون حیدر آبادی اك مناسب بر یر كوردی ؛ زیرا اوراده صیغینه جق بر چوق اولدیغی ایچون انكلیز حكومتندن اوقدر قورقو یوقدی . بكا دیدی كه (دوستلریم ، خصوصی مكتوبلر ، اورانك غزته جیلرینه ده توصیه نامه لر كوندره بیلیر ، حال وموقعكزی ایضاح ایده بیلیرم) بن اوكا انكلتره پولیقه سنك حال وموقعنی آكلاتدم ، دیدم كه (انكلیز بو یوندروغنه دایانه بیلمك ایچون هند مسلمانلری پك قوی بر اتحاده مالك اولمليدرلر) سید جواب ویردی : (اكر انكلتره ده ده كندیلرینه حركت ایده جك آدملر بولوندیغنی بیلسه لر بوكا جسارت ایده بیلیرلر ، زیرا اونلر یالكز كندیلرینه لاقیردی سویلرلر كن هیچ كوله ین مأمورلری كورمشلردر)

« ۱٤ ایلول ۱۸۸۳ — صابونجی ایله جمال الدین قهوه آلتی یه كلدیلر ؛ بوتون كون قونوشدق . . . شیخ برابرنده یازدیغی مكتوبلری كتیرمشدی ، كه بونلر بنم ایچون پك بیوك بر قیمتی حائزدی ، كندی قوم وعائله سنه عائد مهم بر طاقم خصوصیات سرد ایتدی . افغانلیلرك سامی اولدقلری فكرینی كمال شدتله رد ایتدی ، مملكتنده هندستانك شمال سكنه سی كبی آریانیلر اوطورویور دیدی . لكن كندی عائله سی عن اصل عربدر ، حتی افرادی آره سنده اباً عن جد لسان عرب محافظه اولنمشدر ، جمال الدین عربجه یی پك مكمل قونوشور . تاریخدن ده بحث ایتدی ، اوزمان اوكا « روزكار وقاصیرغه » نامنده كی شعرمی اوقودم . كاتب صابونجی ، شیخه ترجمه ایتدی . جمال الدین [هندستانك فلاكتلرینه اشتراك ایدن بر انكلیز بولوندیغنی سویلسه لردی اینانمازدم] دیدی . .

شیخك بكا ویردیكی مكتوبلر چوق ایشمه یارادی ، كوردم كه خلق آره سنده فوق العاده بر اعتباری واردر .

قالكوتاده دماغلری حریت فكرلریله مشبوع وپانسلامیزمه بتون موجودیتلریله صارلمش هندلی طلبه لر واردی ؛ هندستانك شمال مراكزنده كی كیفیت عینی ایدی ! جمال الدین انكلیز اداره سنك شدتلی بر معارضی ایدی ، فقط بر ائتلاف حصولی قابل كوروندیكی زمان اك كوچوك بر تعصبی بیله ترك ایده بیلیردی . یونی ۱۸۸٤ ده آوروپایه دوندیكم زمان آكلادم .

او ایلك بهار اونی تكرار پاریسده بولدم . دوستم شیخ عبده ایله برلكده رودوسه ز سوقاغنده ، براوك اك اوست قاتنده ، عروة الوثقا جریدهٔ عربیه سنه اداره خانه لك خدمتی كورن سكز قدم مربعنده اوفاجق بر اوطه ده یاشایوردی .

هندستان سفر مده كی موفقیتمدن پك ممنون ایدی ، همان بكا اسلامیت لهنده غزته لره یازی یازمه می رجا ایتدی ؛ او زمان جنرال غوردونك خرطوم مأموریتی طولاییسیله انكلتره ومصرده بیوك بر هیجان واردی ؛ مهدی یه بر هیئت صلحیه كوندرلمسی بو صورتله غوردونك كری یه چكلمسی ایچون كندی نفوذندن استفاده اولنمه سنی تكلیف ایتدم ، درحال بویله بر تصوره پاردیمه رضا كوستردی ؛ یالكز انكلیز خارجیه نظارتنه امنیتی یوقدی . بو بابده غلادستون ایله كوروشدم ؛ اوده مسئله یی حسن رضاسیله تلقی ایتدی ، او قدركه ایش قابینه یه عرض اولونه جق قدر اهمیت كسب ایتدی . لكن اینك صاحباً حلی طرفه فورایناوفیس یاناشمق ایسته میوردی ، وتكلیف رد اولوندی .

ایرتسی سنه ۱۸۸۵ ده غلادستون نظارتدن چیقوب ده دوستم لورد راندولف چورچیل هندستان مستشارلغنه تعیین اولونجه درحال جمال الدینی ، انكلتره ایله اسلام آره سنده بر ائتلاف عقد ایتمك اوزره ، لوندره یه چورچیل ایله مذاكره یه ، دعوت ایتدم ؛ اوده دعوتمه اجابت ایتدی و اوچ درت آی قدر كاه قرابه ت كاه لوندره ده یانمده مسافر قالدی . اوزمان اونی تمامیله طانیماق فرصتنه نائل اولدم . اونی اك معتبر دوستلرمك ، بالخاصه چورچیل ودرومونددولفك نزدلرینه ادخال ایتدم ؛ ایكیسیله ده نه قونوشدقلری مكملاً مضبوط بر حالده حالا یانمده در ؛ بر آن اولدی كه جمال الدین ، استانبوله خصوصی بر مأموریتله كیدن وولفه رفاقت ایتمك ، اوراده عبدالحمیدك اتحاد اسلام طرفدارانی اولان مقربینی سایه سنده مذاكراته اجرای نفوذ ایده رك ، مصرك تخلیه سیله انكلتره نك ، روسیه علیهنه ، توركیا ، عجمستان وافغانستان ایله اتفاق اساسلرینی حاضرلامق كبی بر فكره دوشدی : فقط بونه بد بختلق ایدی كه وولف بیله یانده جمال الدینی ده برابر آلدیغندن دولایی اعتمادسزلغه وحتی دینه بیلیركه بویله بر سببدن طولایی مأموریتنده بر چوق مشكلاته تصادف ایتدیكی كبی صوكنده ده تمامیله سقوطه محكوم اولمشدر . بو اختلاف افكار سیدك استانبولده انتریقه چویرمك ایسته دیكی ذهاب عمومیسندن حاصل اولمش بر شیدی ! . بونك اوزرینه سید نه یاپاجغنی بیلمز بر حالده بر قاچ هفته دها لوندره ده قالمش ، صوكره بیوك بر پریشانلقله موسقوایه كیتمش ، اوراده قاتقوف ایله معارفه پیدا ایتمش ، درحال معارض اردوكاهه كچمش ، انكلیز علیهنه بر روس وتورك اتفاق حصولنه چالیشمغه باشلامشدی [۱]

بر چوق سنه لر جمال الدینی نظردن غائب ایتدم . نهایت كندیسنی سلطان حمیدك باش كوزده لرندن بری صفتیله استانبولده بولدم . . او زمان نشان طاشنده یلدیز باغچه سی دیوارینه قارشی بر یرده مسافر خانه ده یاتوب قالقیوردی ؛ مواصلتمدن برقاچ كون اول معایده مناسبتیله سرایده وقوع بولان مراسم تبریكیه اثناسنده ملاقات شاهانه یه مظهر (!) اولمشدی ؛ مابینجیلردن بری اونی براقق ایسته مینجه جمال الدین معتادی اولان صلابت طبعیله ، « بر عالم وسیداولق حیثیتیله هر كسدن زیاده او حقه مالك بولوندیغنی سویلیه رك ایلری یه یورومشدر ؛ بو مسئله سلطانك نظر دقتی جلب ایلامش واونی تختك آرقه سنده خادم آغالرندن بریله برلكده آیاقده دوردورمشدر . بن دیرم كه بو اونك طبعنه پك موافقدی ، زیرا اورسمی شیلری پك دموقراتجه استخفاف ایدردی ، ذاتاً كندیسی ده استانبوله ایلك كلدیكی زمان شیخ الاسلام ایله آره لرنده عینی حال وقوع بولمشدی .

والحاصل هر نه قدر سلطانك كوزنده ایسه ده حمید بوتون مسافرلرینه

---

[۱] روسیه ده كی بو خفی مأموریتی تاریخ بیداری ایرانده ذكر اولو نیور . اویله كورونیوركه موسیو دوكیه رس موسیو زینوویه ف ومادام ناویقوف ایله كوروشمشدر .

بايديغى كبى بونىده صيق بر نظارت آلتنده طوتيوردى (۱۲۹۸)

استانبولده كنديسنى ايلك زيارتم مناسبتيله يانمده قيزمده برابر بولونيوردى ؛ بزى كورديكندن دولايى پك زياده محظوظ اولدى؛ ذاتاً بوتون بوتون براوطه اشغال ايديوردى؛ اطرافنده، هپسى ده علميه صنفندن بر چوق دوستلرى واردى. بزى كورنجه درحال استقبالمزه قوشدى ؛ بنى ايكى يانامدن اوپدى؛ قيزمى مراسم قولتوقلرندن برينه اوطورتدى؛ بزه قهوه، چاى اكرام ايتدى؛ واوطورديغمز مدتجه ـ هر زمانكى معتادى وجهله ـ يارى فرانسزجه يارى عربجه مصاحبه‌لريله بزى اكله‌نديردى!

بكا كمال سربستى ايله هرشيدن بحث ايتدى اويله ظن ايدرم كه اوته‌كى مسافرلرى يالكز تورکجه بيليورلردى . ايرتسى كون بك‌اوغلنده‌كى اوتله كله‌رك زيارتمزى اعاده ايتدى . سلطانله كورشمه‌مى پك آرزو ايديوردى، بن‌ده آلمه فرصت كچيره‌مديكمه پك تأسف ايديوردم ؛ لكن او زمان ملاقات مسئله‌سى پك زوردى ؛ مابينجيلرله اوزون اوزادى‌يه آكلاشمق لازم كليوردى ؛ بنم ايسه بكله‌مكه وقتم يوقدى؛ چونكه مصردن انكلتره‌يه كيتمك اوزره يوله چيقمشدم

ايكنجى زيارتمده بكا بو پك غريب يلديز عالمندن برچوق شيلر سويله‌دى؛ اوراده يارى محبوس يارى مسافر كبى ايدى؛ ومع مافيه او زمان حالندن پك ممنون ايدى ؛ زيرا توجه شاهانه نفوذينى آرتيريوردى هيچ اولمازسه آغزينه مهر اورميوردى ؛ او هر زمان سربست سويلامشدر ! ...

اونى اووقت كوره بيلديكمه پك ممنونم . زيرا اندن صكره زواللى پك بدبختانه كونلر كچيرمشدى. سلطانك منجم باشيسى شيخ ابو الهدا كنديسنه حسد ايده‌رك نظردن دوشورمكه موفق اولدى. مع مافيه، جمال الدين صوكنه قدر نشان‌طاشنده اوطوردى. بنم كندى ذهنمده قطعياً شبهه يوقدر كه ايران شاهنك قتلنده سيد جمال الدين پك اعلامدخلدار ايدى. زيرا او، صولو سوددن بر اختلالجى دكلدى ، اونك ايچون اولومنده زهرك سبب اولديغنه ايناناممزلق ايده‌مم . چوق دشمنلرى واردى ؛ عبدالحميده باراوليوردى، لكن شوراسى محقق كه صوك كونلرى پك حزين اولدى.

شيخ محمد عبده‌نك سويلاديكلرينه نظراً كوزدن دوشدكدن صكره دوستلرى ياواش ياواش اونى براقه‌رق چكلديلر ؛ جمال الدين آرتق مسافرخانه‌ده دوستلرندن كيمسه قالماديغنى كوردى ؛ يالكز تك بر صادق خدمتجينك قوللرى آراسنده تسليم روح ايتدى ؛ بو خدمتجى بر خريستيان ايدى ! ..

مترجمى

محمد راغب

بسم الله الرحمن الرحيم

ان فى ذلك لذكرى لمن كان له قلب اوالقى السمع وهو شهيد

معلوم عند ارباب التحقيق والتدقيق ان من اعظم الاسباب والزم الوسائل لسعادة الامة بعد الاخوة المفروضة ان نتحد ونتفق باجمعنا فى عقد الجمعيات النافعة للامة و نؤسس اصولها على اساس الشريعة المقدسة ونفرع فروعها على مقتضى قوانينها المبنية على حكم السنية ونظامات عقلية لتكون مؤدية على الوحدة العظيمة التى شكلها حكم القران وقضى بسر مديتها الى اخر الزمان وبها انتشر الدين حتى دانت اليه الامم من الشرق والغرب و امتزج لديه كل شعوب العرب وسائر الاقوام الذين امكنهم اللحوق بهم من جميع الاقطار شمالا وجنوبا شرقا وغربا (ولم يبق من التغاير القومية غير الاسم فقط) فاخذ وايتأملون فى شئون احكام ذلك الدين و قوانينه فرأوا انه ينهاهم عن افعال ذميمة واخلاق قبيحة مضرة لمصالحهم ويامرهم بالصدق والعفاف والاتصاف باخلاق حسنة نافعة لامورهم فامنوا به بدلائل يقينة وصاروا يخضعون لديه ويدخلون فيه افواجا و يعتقدون احكامه من غير لغوب واعوجاجا .

ومن المعلوم ان نوع الانسان من الموجودات يحتاج فى امر المعاش و بقاء الحياة الى المعاونة والمشاركة بين افراد نوعه بصناعات شتى وامور لا تحصى وحصول ذلك التعاون يتوقف على التمدن والاجتماع وان الطبائع البشرية مختلفة متباينة سيما عوام الناس فانهم ميالون الى الشرور والمفاسد والضرر المسببة بابطال حقوق البشر فيكون الهيئة البشرية الاجتماعية معرضة للاختلال والاختلاف وهذا خلافا لحكمة الربانية فى عمران العالم وبقاء بنى آدم . وحفظ هذا النظام على ماهو عليه من الانتظام يفتقر الى اصول كلية و احكام معينة وقوانين مقننة تقرر للناس معاشاً ومعادا فلهذا ارسل الله الرسل وانزل الكتب نظاما للعالم واصلاحاً لبنى آدم على مقتضى حكمة البالغة ورحمته الواسعة فانزل القرآن و احكامه با وامره السبحانية وزواجره الربانية وتعيين الحدود لجنايات الظلمة والفسقة وتبيين الحلال والحرام وترك العادت الذميمة الجاهلية وتفهيم مايجب للامة من السعادة والصلاح والتخلق بالاخلاق الممدوحة والفلاح لاحقاق حقوق العباد موافقا لمقتضى الوقت و الاستعداد فاعطى بهذا الوجه نظاماً للهيئة الاجتماعية البشرية بابدع انتظام واقام قواعد الكون على احسن اسلوب واتم قيام . ثم امر بالاعتصام الى ذلك القرآن بقوله تعالى (واعتصموا بحبل الله جميعاً) تشديداً لارتباط المودة والاتحاد و تأييداً للاتفاق و الاجتماع ونهى عن الفرقة التى هى مسببة للنفاق والمعادات والمخاصمات بقوله (ولا تفرقوا) انهم كانوا فى الجاهلية مواظبين على المحاربة والمنازعة فنهاهم عما هو يوجب العداوة و الفرقة ويزيل المحبة و الالفة . نعم ، قال ابن عباس رضى الله عنهما بحبل الله اى بدين الله او بكتابه لفظ الحبل مستعار لاحد المثين فان كل واحد منهما يشبه الحبل فى كونه سببا للنجاة من الردى والوصول الى المطلوب . وقالت العلماء حبل الله هو القرآن لانه سبب يوصل الى الله عز وجل . ويؤيد هذا مافى افراد مسلم من حديث زيد بن ارقم ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال (الاوانى تارك فيكم الثقلين احداهما كتاب الله هو حبل الله من اتبعه كان على الهدى ومن تركه كان على ضلاله الخ) وذكرى البغوى بغير سند عن ابن مسعود عن النبى عليه السلام قال (ان هذا القرآن هو حبل الله المتين عصمة لمن تمسك به الخ) وقالت المحققون الحبل هو الجماعة و يؤيد ذلك مااخرجه الامام ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل فى مسنده عن موسى بن انس عن ابيه عن النبى عليه السلام (عليكم بالجماعة فانها حبل الله الذى امر با عتصامه

وان ماتكرهون فى الجماعة خير مما تحبون فى الفرقة) و التوفيق فى ذلك كله ان الله يامر الاعتصام بكتابه الجامع لاحكام دينه مع لزوم الاتفاق والاجتماع على الانقياد لتلك الاحكام وهذا هو الدين الحق لا يكون الا واحدا وما عداه يكون جهلاً و باطلا وضلالا . و نهى عن التفرق و الاختلاف الذين يزول معهما الاجتماع كما اخرجه الامام علاء الدين فى سنن الاقوال والافعال عن القاسم عن النبى عليه السلام (القرآن جامع احكام دين الله لا تنقضى عجائبه . من قال به صدق ومن عمل به رشد ومن اعتصم به هدى الى صراط مستقيم)

وبهذه التعبيرات الموجزة يمكننا ان نتصور درجة اهتمام الدين بتقوية الوحدة وانعقاد الجمعية بين عموم المسلمين لتقرير هذه الاصول والروابط الكلية التى متى قام بها العموم استقامت لهم الامور كما حصل فى زمن النبى والائمة الراشدين من تلك الجمعيات الفوز العظيم للامة فى جميع الوقايع التى هى معلومة عند ذوى العلوم والارباب ...

ولاشك ان تلك الجمعيات لم تكن خالية من الفوائد والحكم . كما ان حكمة وجوب صلاة الجماعة فى يوم الجمعة هى من اهم اسباب الاجتماعية والتعارف . كيف لا ! وهناك كم من حكم جمة واسرار عظيمة مهمة . نعم ! شرعت صلاة الجمعة ليكون اجتماعها ميمونا مباركا بافضل الطاعات وا كمل العبادات الاسلامية غير خال عن الاجتهاد فى اعلاء كلمة الله ومداومة عبادته تنويها بشعائر الملة الحنفية والشريعة المصطفوية واستحب قبل الخروج الى المصلى الاغتسال والاستياك ولبس احسن الثياب والتطيب استكمالا للنظافة والطهارة اللازمة للاجتماع . وكذا الانتشار فى الطرق ذهابا وايابا ليطلع اهل كلتا الطريقين على قوة المسلمين وتقع فى قلوب المخالفين من ذلك هيبة . وانهم كانوا يعتمدون فى تلك الجمعيات بارتباط القلوب على التحابب والالفة والاتحاد لقبول ذلك الدين والتأدب من كمال ادابه والتخلق باخلاق سيد المرسلين كما انه صلى الله عليه وسلم كان يامرهم بالاجتماع فلما اجتمعوا يصلى معهم بالجماعة ثم كان يعظهم بالتى ترفع هم ذوى العقول من بيان اسباب التوحيد ومعرفة الله تعالى بذاته وصفاته واسمائه وافعاله حسبما دلت عليها نصوص الشرائع واثبتها البرهان الساطع وكان يعلمهم القران الجامع لاحكام الدين والقوانين ومافيها من المقاصد المدنية والمحاسن السياسية وانها شريعة الهية وحكم ربانية فامرهم بالتشييد لدعائم العلم والتعليم فى احكام تلك القوانين العادلة . وبالاطاعة اللازمة والامتثال والانقياد الكاملة فى التمسك بتلك الاحكام التى تأمر بالبر والعدل والاحسان وتنهى عن الاثم والفحشاء والموبقات والعدوان . وبالتمكن من القيام فى تلك الوظائف ليميزوا الحلال الممدوح الطيب الحق من الحرام المذموم الخبيث الباطل شرعا وعقلا ويفرق المستقبح من المسنون سياسة وعدلا وهذا كله لانتظام امور العالم وليعلموا ان حقوق العباد باجمعهم مصونة متساوية فى نظر هذا الدين . ونهاهم عن جرثومة الفساد والمهاجمات والمعادات والمخاصمات وعن عبادة الاوثان وعن وأد البنات وعقوق الامهات ومنع وهات وعن قيل وقال وكثرة السؤال واضاعة المال وعن ان لايشفى احد غيظ نفسه باضرار اوباحتقار غير اهل ملته واذية مخالفيه فى مذهبه وسائر اموره وهذا ايضا كله ليعرفوا ان اساس الدين الاسلامى بمشتملاتها مؤسسة لتدبير شئون العباد ونوال السير الممدوحة وترك العادات الجاهلية المذمومة وانتظام حال العموم وصيانة الحقوق بمقتضى العدل والاحسان وان تمام حقوق البشر بطريق العدالة والمساوات محفوظة عن الضرر ولا يجحف احد بحقوق غيره للضياع والهدر . فاخذوا ينبذون عجاجة الجهل وراء ظهورهم ويتفكرون بفكر سليم وعقل قويم فيما هو خير لهم من السعادة الابدية وحقيقة المدنية ويصدقون المبلغ الذى يهديهم الى هذا الامر الجليل ويقتطفون من رياض فضله (عليه افضل الصلوات) ازهارا وتحلون من حلية ادبه فضة ونضارا حتى ازا حوا بانوار ذلك الدين ظلمات الشبه والخرافات والاباطيل عن البابهم وخالطت بشاشة الايمان فى قلوبهم بدلائل وايات وبراهين وبينات فعرفوا فوائد الدين المبين واحكامه وما احل الله عليهم وماحرم وزينوا انفسهم بزينة تلك الاحكام فبدل الله سيئاتهم حسنات وضلالاتهم هدايات فحسنت تربيتهم ونورت افكارهم وهذبت اخلاقهم واصلحت شئون معادهم ومعاشهم فتمت آمالهم وصانت اموالهم واعراضهم وحمى دمارهم وحقنت دماؤهم وزادت عقولهم وتوفرت سطوتهم وتضاعفت قدرتهم فى تسخير البلاد حتى فتحوا ممالك قيصر وكسرى لتكون كلمة الله هى العليا فاصبحوا فى عيش هنى ومقام سمى حتى انفقوا كنوزهما فى سبيل الله وعمرت بهممهم تلك البلاد المفتوحة وتمدنت اهاليها باخلاص النية وحسن الطوية ولم يزل يبث بينهم التمدن وينتشر فى انديتهم المعارف حتى اصبحوا من خير الامم ونالوا مقام السعداء .

وكذلك حكمة فريضة الحج على المسلم مرة فى العمر واجتماع المسلمين الوفا مؤلفة فى تلك الاماكن المباركة فى كل سنة وامكان التطوع بعدها والتحريض على ذلك فترى ان كلاً من هذه الفرائض قاضية بالاجتماع والاتحاد على دين واحد ومقصد واحد واله واحد وقول واحد لطلب غفران الذنوب وللتعارف العام والتحابب والتعاون والقيام باصلاح امور المسلمين على وجه الدوام (ان فى ذلك لذكرى لمن كان له قلب اوالقى السمع وهو شهيد) واما الافعال والاعمال التى يكلفون بها فى تلك الاماكن فحكمتها معلومة عند اهل التحقيق فعلينا اداؤها تعبداً وان لم يحصل لنا العلم على حكمها وسميت تلك الاعمال تعبدية لا لانها خالية عن الحكم والاسرار بل لانها بقوا هرهـا يلون الاتى بها كالممتثل امر مولاه وان لم تظهر له ثمرة الاطاعة خضوعا لعظيم سلطانه تعالى وتعظيما لعلوشانه فى نهاية العبودية وهذه الحالات هى المقصد الاعلى الذى تبتغيه الشريعة .

فيا ايتها الامة الاسلامية ! فاذا عرفتم ذلك فعليكم دينا وذمة وسياسة التمسك بعرى احكام الاجتماعية للسعى وراء نجاحكم واتركوا الكسل وحب الدعة والحذر الحذر ولا تلتقوا بالدسائس ذوى الغايات فان عواقبها عليكم افات ماحقات الا ! وهى الجماعة الدينية السياسية . الا ! وهى الجماعة الاسلامية التى يجب لكل مسلم لزومها ويحرم عليه مفارقتها الا ! وهى الجماعة الاسلامية التى قال الله تعالى فيها (ومن يشاقق الرسول من بعد ما تبين له الهدى ويتبع غير سبيل المؤمنين نوله ما تولى ونصله جهنم الآية) قال الرازى : روى ان الشافعى رحمه الله سئل عن آية

فى كتاب الله تدل على ان الاجماع حجة فقرأ القرآن ثلثمأة مرة حتى وجد هذه الاية . تقرير الاستدلال ان اتباع غير سبيل المؤمنين حرام فوجب ان يكون اتباع سبيل المؤمنين وجماعتهم امراً واجبا ولا شك ان ذلك هو السبيل الحق الموصل الى اعلى درجات السعادة والمدنية . الا ! وهى الجماعة الاسلامية التى قال النبى عليه السلام فيها (ايها الناس عليكم بالجماعة من المؤمنين واياكم والفرقة منها) رواه الامام احمد فى مسنده عن ابى هريرة) وقال (الجماعة مع المؤمنين رحمه والفرقة منها عذاب الدارين) رواه نعمان بن بشير عن ابى هريره) اما العذاب فى الاخرة لان المعارف عن جماعة المسلمين نازع ربقة الاسلام من عنقه بشهادة قوله عليه السلام (من فارق الجماعة شبراً فقد نزع ربقة الاسلام من عنقه) (رواه الامام احمد فى مسنده عن نافع بن زياد) وليس جزاء من نزعها الا النار . والعذاب فى الدنيا فلانه ذهب مع نفسه فريدا وطاح على ام رأسه وحيدا فهو متبع امر الهوى والشيطان ومن كان كذلك فلا يستقيم له عيش ولا يذوق طعم الراحة ولا ينال مقام المدنية فهو طريد الله من جماعته ورجيمه من مهبط رحمته ، متحير الوجهة متشتت الشمل ، لا وطن له ولا اليف ولا اهل ولا عريف ، منبوذ بالعراء ، موقوف على الضراء وحكمه حكم المرتد لقول النبى عليه السلام (من فارق جماعة المسلمين شبراً فقد فارق الاسلام بالارتداد) رواه النسائى عن حذيفة) .

فتلك الاحاديث المقدسة تدل على ان نحن معاشر المسلمين من اهل قبلة فى اقطار الارض اجمعين البالغة اعدادنا الى مأة ملايين فرض لنا لزوم تلك الجمعية الاسلامية كما فرضت سائر الفروض لنصبح بها كجسد واحد سليم من الامراض ويصبح كل فرد منا بمنزلة عضو من ذلك الجسد قائم بوظيفة مخصوصة يلزم اداؤها وهى شرفه الذى يتخربه مهما كانت تلك الوظيفة رفيعة فعلى كل فرد من الامة ان يؤدى وظيفة التى اقيم فيها على وجه الاستقامة فيما يأمر به الشرع وينظر على كل فرد من نوعه البشرية سواه بعين الاعتبار ولا يلحظه بطرف الاحتقار لان لما كان ذلك الجسد مركبا من كل فرد فكل واحد من الامة له دخل فى حصوله وهذا ناموس مطرد فى الامور المحسوسة والمعقوله والامور المركبة منهما ولو اوردنا الاستقصاء لتلك القاعدة فى جميع الاشياء المحسوسة لطال بنا الكلام . مثلاً : انظر الى فكر الرجل الواحد كيف يعجز عن استحصال الصواب فى امور كثيرة من المهمات اما اذا اجتمع فكره مع افكار غيره من مستشارين اومشاركين فى المهم فقلما يخفى عنده ذلك وجه الصواب ونهج النجاح وما ذلك الامن سر اجتماع الافكار وزيادة انارتها لمناهج التدبير والاختيار كانها انوار تجمع فيكشف اجتماعها دقائق الخفيات عن الابصار فلا شك ان هذا هو حكمة المشاورة فالشورى امر قد حكمت بحسنه العقول وامرت به شريعة الرسول امر الله عزوجل رسوله بالاستشارة وهو سيد العارفين واعقل العالمين ايقاظا وتعليما للامة وهداية لاسرها وتحذيراً من الاستنكاف عنها ولو بلغ المرء درجة سامية فى العقل والمعرفة فلا شبهة ان مصباح فكره مهما استنار ليس كمصباحين او ثلاثة من مصابيح الافكار . نعم امر الله تعالى نبيه صلى الله عليه وسلم بقوله (فشاورهم فى الامر) مع كمال عقله وجزالة رأيه ونزول الوحى عليه

ووجوب طاعته على كافة الخلق فيما احبوا اوكرهوا لكن اراد ان يستن بها من بعده لامته . واختلف اهل التاويل فى امره بالمشاورة مع ماامده الله تعالى من التوفيق على ثلاثة اوجه احدها ان امره بها فى الحرب ليستقر له الراى الصحيح فيعمل عليه . ثانيها انه امره بالمشاورة لما علم فيها من الفضل . ثالثها ان امره بمشاورتهم ليستن بها المسلمون وان كان فى غنية عن مشورتهم . وقال ابن عيينة كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا اراد امراً ينادى مناد (ان الصلاة جامعة) فلما اجتمعوا يصلى معهم الجماعة ثم يشاور فيه الرجال . وروى البغوى بسنده عن عائشة رضى الله عنها انها قالت مارايت رجلاً اكثر استشارة للرجال من رسول الله صلى الله عليه وسلم وكان يشاور اصحابه فى امور الدنيا ومصالح الحرب ويقول (انتم اعلم منى فى امور دنياكم) وامر اصحابه ايضا بالاستشارة كما روى الترمذى فى صحيحه عن البراء عن النبى عليه السلام (ماخاب من استخار ولاندم من استشار ولا افتقر من اقتصد) وروى النسائى والترمذى عن ابن عمر عن النبى عليه السلام (المستشار مؤتمن) وروى الامام احمد ابن الحنبل عن عمران الباذلى عن النبى عليه السلام (من اعجب برأيه ضل ومن استغنى بعقله ذل) وكان يقول ما استنبط الصواب بمثل المشورة .

قال على ابن ابيطالب (الاستشارة عين الهداية وقد خطر من استغنى برأيه والتدبر قبل العمل يؤمنك من الندم) وقال ايضا (المشورة موكل بها التوفيق لصواب الراى) وقال حسن بن على (الناس ثلاثة فرجل رجل ورجل نصف ورجل ورجل لا رجل فاما الرجل الرجل فذو الرأى والمشورة واما الرجل الذى هو نصف رجل فالذى له رأى ولا يشاور واما الرجل الذى ليس برجل فالذى ليس له رأى ولا يشاور فللمشاورة فوائد لا تنكر قد يعزم الانسان على امر فيشاور فيه فيتبين له الصواب فى قول غيره فيعلم بذلك عجز نفسه عن الاحاطة بفنون المصالح وان اذا لم نجح امره علم ان امتناع النجاح محض قدر الله فلم يلم نفسه ، وانظر الى مسائل علم اوعدة علوم اذا كانت متفرقة وموزعة على كثيرين بحيث ان كل واحد منهم يعلم المسئلة منها او المسئلتين لايعد واحد منهم عالما ولا يوصف بفضل زائد بمجرد معرفته الجزئية ولا يظهر لذلك العلم رونق ولاتبرز له بهجة ذلك من ضعف التفرق الذى اعترى مسائله اما اذا اجتمعت تلك المسائل فى فؤاد واحد وتعاضدت فى عقل جامع فسمى صاحبه بالعالم الفاضل واشرقت من افكاره انوار تلك المسائل وبرزت بهجتها للبصائر واهتدى بها كل حائر وهذا ايضا من سر الاجتماع وقوته التى جلت الفضل ومحقت الجهل فلله در الاجتماع .

واذا تامل الفاضل اللبيب فى كثير من المسائل التى تشكل عليه ثم يحل اشكالها بسبب مايخطر له من مسائل اخرى تناسبها عندما يكون جائل الفكر فى كشف الاشكال ظهر له ان الذى رفع عنه الالتباس واوضح له الصواب ماهو الا سر اجتماع تلك المسائل فى مخيلته عند جولانه فى البحث والتدقيق فحيا الله الاجتماع .

فبعد تقرر تلك الاحكام فى دين الاسلام واستنادها لاحاديث الدالة على تلك الفروض التى ذكرناها فى مسئلة الاجتماع وما يتعلق به هل

يتصوران مسلمايدين لله بالالوهية وبمحمد عليه السلام بالرسالة ويذعن باحكام الدين الاسلامى اصولا وفروعا يقدم على مخالفة الاجماع او ينكر فوائده لاسيما اذا كان ذلك الرجل جليلا قدوةً فى قومه واذا عرفنا ذلك فينبغى ان يكون اللائق بالهيئة العامة ورجالها اهل الحل والعقد والعقل والمتبصرين فى صالح العموم والعانين بحفظ سلامتهم ان يصرفوا العناية لتهذيب كل فرد من بينهم وهو ان كل فرد من الهيئة العمومية كالعضو الواحد من الجسد واذا فسد العضو واهملت معالجته اوقطعه فهو جرى ان يسرى فساده الى عضو يجاوره ثم يعم الفساد سائر الجسد ويكون هنالك الهلاك وفساد اخلاق الفرد الواحد من الهيئة الاجتماعية . والخلاصة ان الوطنى الحر المحب لامته واخوانه وابناء اوطانه لايقنع بمجرد تهذيبه لنفسه ولمن يلوذ به بل يعتنى بتهذيب كل فرد شاهده من قومه فان بذلك يقضى حق الوطن ويوفى واجبات المواطنين وتظافر افراد الامة على هذا الشان تحمد عواقبه وتشكر نتائجه ويعود على الشعب بالخيرات وغيوث البركات والله ولى التوفيق والهداية رفيق حرر فى ١٥ ذى القعده الحرام سنه ١٣٢٨

ع . وفا

اعیان ومبعوثان عریضهٔ جوابیه‌لرنده

صفت جلیلهٔ خلافتك تصریحی

هیأت اعیان وهیأت مبعوثان عریضهٔ جوابیه قومیسیونلری ، ذات حضرت پادشاهینك ، اڭ مهم واڭ معنیدار عنوان ذیشانلری اولان خلیفه‌لك صفتنك عریضهٔ جوابیه‌ده ذکرینی هرنا صلسه اونوتمش اولدقلری جهتله ، جلسهٔ عمومیه‌لرنده اعیاندن شریف ناصر بك و مبعوثاندن توفیق افندی طرفلرندن اخطار اولنوب ، اتفاق آرا ایله ذکرینه قرار ویرلشدر . مجلس مبعوثانده بونك اوزرینه جریان ایتمش مذاکره خیلی اهمیتلی اولدیغی ایچون ، جریدهٔ رسمیهٔ حکومت اولان « تقویم وقایع » دن عیناً آشاغی‌یه نقل ایدیورز :

اسماعیل حق پاشا (اماسیه) — شمدی افندم بنده‌کز شو باشده‌کی ذات حضرت پادشاهی‌یه اولان خطابی ، شوکتمآب تعبیرینی نزاکت ملیه‌مزله متناسب بولیورم . بز عثمانلیلر شعارندن اوله‌رق دائما حکمدارلریمزی بیوك کورمك ایسترز . واقعا هر ملت حکمدارینی بیوك کورر ، فقط شرقلیلر بشقه درلو کورر ، علی الخصوص پالکز پادشاه دکلدر . بر ده خلیفه‌در . بناءً علیه بونك (شوکتمآب) افندمز صورتنده یازلسنی تکلیف ایدرم .

رئیس — حق پاشا ، بر (افندمز) کلمه‌سنك علاوه‌سنی تکلیف ایدیبور . قبول ایدیبورمیسکز ؟ (قبول صدالری) قبول ایدلدی افندم .

توفیق افندی (کنغری) — افندم شوکتمآب افندمزك نطق همایونلرنده بزه خطاب بیوررکن (محترم اعیان ومبعوثان) دیه وفقرهٔ اولاسی‌ده حقیقةً دیانتپرورانه بر صورتده یازلمشدی . بوده کوستریبورکه پادشاه مشروطیتپرور افندمز جداً مشروطیتك نکهبانی اولوب شو هیئت علیه‌یه ابراز حرمت ونزاکت بیوردیبور . ایکنجیسی دخی (بعنایة تعالی مجلس ملینك رسم کشادینی اجرایه موفقیتندن طولایی جناب حقه حمد وثنا ایلرم) دیبه خلیفه‌لك صفتنی دخی بحق کوسترمش اولیور . بوکا قارشی بز جوابمزده (شوکتمآب) دیبه‌رکدن خطات ایدیبورز .

رئیس — (افندمز) دیدك افندم .

توفیق افندی (دوامله) — حق (شوکتمآب خلافتنصاب افندمز) دیملیدر . چونکه ذات شوکتسمات ملت عثمانیه‌نك پادشاهی اولدیغی کبی بتون اسلاملرك‌ده خلیفه‌سیدر . بونلر کوسترلك لازمدر . قانون اساسی‌ده بویله کزده‌در .

عارف عصمت بك (بیغا) — شوکتمآب تعبیرینه (افندمز) تعبیرینك‌ده علاوه‌سی آرزو بیوریلیور . (او قبول اولندی صدالری) توفیق افندی برادرمز دیکر بر تعبیردن دها بحث ایدیبورلر . بز بو عریضهٔ جوابیه‌یی یازارکن دوشوندك مخاطبمز ذات حضرت پادشاهیدر . ذات حضرت پادشاهی طبیعی عین زمانده اسلاملرك‌ده خلیفه‌سیدر . اکر ذات حضرت پادشاهی‌یه عائد اولان الفاظ احترامیه‌یی اوزون اوزادی‌یه بوراده یازمق لازمکلسه (خادم الحرمین الشریفین ، سلطان البرین والبحرین) کبی برچوق تعبیراتك هپسنی تعداد ایتمك لازمکلور . قانون اساسی موجبنجه ذات شاهانه اسلاملرك خلیفه‌سی اولدیغی معلومدر . یازمسه‌کزده خلیفه ، یازمسه‌کزده خلیفه . شوکتمآب افندمز تعبیریله مقاصد حرمت تمامیله ایفا ایدلمش اولور . صوکره افندم رجا ایده‌جکم اکر خصوصات سائره‌ده بویله کلمه‌لر اوزرنده اوینایه‌جق اولورسه‌ق بیهوده وقت ضایع ایدلمش اولور .

اسماعیل حقی پاشا (اماسیه) -- افندم ، بونلر اویله کلمه‌لردن دکلدر .

ضیا بك (سیواس) — افندم ، نطق همایون برنجی فقره‌سنك ایکنجی سطرنده مجلس مبعوثان عثمانی دورهٔ ثالثهٔ اجتماعیه‌سنی کشاد بیوردقلرندن طولایی جناب حقه حمد وثنا ایدیبورلر . بوکا مقابل عریضهٔ جوابیه‌ده اوچنجی دورهٔ اجتماعیه‌سنی کشاد ایله التفات جلیل شاهانه‌لریله وایه‌دار نشاط وابتهاج بیورمش اولملرندن طولایی تشکراتنی عرض ایدر . شورایه‌سدهٔ سنیهٔ ملوکانه‌لرینه یاخود عتبهٔ سنیهٔ شاهانه‌لرینه تشکراتنی عرض ایدر دینلورسه دها صریح اولور . ایکنجی فقره‌یه عائد مطالعاتمی صوکره سویلرم .

بدری بك (ایپك) — جمله‌کزك معلومیدرکه انسانلر قوتی دائما عون الهیدن آلور . هرشیئك قوتی عون الهیه‌در . بنده‌کز شوراده عاجزانه بر جمله کوریبورمکه (حاکمیت ملیه‌ده اکتساب ایتدیکی قوت) دینلیور . بونك یرینه (عنایت سبحانیه‌یه استناداً) دیسه‌ك دها ایی اولور . ظن ایدرم .

عمر فوزی افندی (بروسه) — افندم شوکتمآب کلمه‌سی یانته افندمز کلمه‌سی قبول اولندی . فقط توفیق افندی برادرمزك تکلیفی رأیه قونیلمدی . مادامکه قانون اساسیمزدن کافهٔ اهل اسلامك خلیفه‌سی و عثمانلیلرك پادشاهی اولدیغنی قبول ایتدك . قانون اساسیده قبول ایتدیکمز بو القابی تعظیم صورتیله بورایه یازمق مناسب اولور . چونکه دنیلدی‌که عریضهٔ جوابیه بر حرمت مخصوصه‌دن عبارتدر . قابینه‌نك اجراآتنه تعلق ایتمیه‌جك . صرف پادشاهمزه حرمت اوله‌جق . بونك ایچون پادشاهمزك بزه یازدیغی التفاته باقلی‌که (محترم اعیان ومبعوثان) دیبور . پادشاه ذیشان طرفندن بزه بویله الفاظ تعظیمیه ابذال اولندیغی حالده بزم طرفمزدن نه‌دن بوقدر خفیف کچیدیرەلم ؟..

فؤاد خلوصی بك (طرابلس شام) — ... دیکر رفقای کرام طرفندن آرزو ایدلدیکی وجهله مقام جلیل خلافتپناهینك حائز اولدیغی صفت خلافت‌ده عباره آره‌سنده ذکر اولنمق ایچون جمله‌نك او صورتله تعدیل ایدلمسنی تقریرمله تکلیف ایدیبورم .

لطفی پاشا (کموشخانه) — دیکر رفقانك معروضاتنی تصدیق ایله برابر برنجی فقره‌ده ایکنجی سطرده شاهانه تعبیری ذکر ایدیلیور . حالبوکه شاهانه کلمه‌سی متعدد محللرده ذکر اولندیغی جهتله برنجی فقره‌ده‌کی شاهانه کلمه‌سنك خلافتپناهی صورتنه تحویلنی تکلیف ایدیبورم .

رئیس — ظن ایدرم خلافت حقنده سوزلر سویلندی ! انجمنه حواله ایده‌لم . اونلر مناسب بر یرینی بولورلر ، درج ایدرلر . افندم بونی قبول ایدیبورمیسکز ؟ (های های صدالری) قبول اولندی افندم . بو صورتله سزك‌ده آرزوکز یرینه کتیرلمش اولور . خلافتپناه کلمه‌سنك مناسب بر فقره‌یه درج اولنمسنی تصویب ایدیبور .

مجلس مبعوثانده سیاست خارجیه مذاکره‌سی

ممالك اسلامیه‌نك قسم اعظمنی ضبط ایدوب ، اقسام متباقیه‌سنه

دیش بیله‌مکده اولان ائتلاف مثلث دولتلرینك دولت عثمانیه ایله اشتراك حقیقیٔ منفعتلری قابل اولمدیغنی ، مسلمان قارده‌شلریمزه اوته‌دنبری عاجزانه اخطارایدوب کلکده‌یز . رجال دولت، حکومتك افعال و آمالنی صراحت تامه ایله نشر واعلاندن اجتنابه ، اکثریا معذوردرلر . زمامداران امور عموم مناسبات دولیه‌یی دائما بر سترهٔ مخادنت ایله قپالی کوسترمه‌یه میالدرلر . بزم حکومتده ، غایت حقلی اوله‌رق ، عموم دولتلر ایله حسن مناسباتده بولندیغنی اعلان ایدیور. مع‌مافیه بعض افعالندن ، مطبوعات وعلی‌الخصوص مطبوعات اجنبیه اتفاق مثلثه میلانی استخراج ایتمکده‌در . مطبوعات بو استخراجاتنده خطا ایتمه‌یورسه ، دولت عثمانیه‌نك تمامیت ملکیه‌سنه ، تزاید قوت ورفاهنه طرفدار آوروپا دولتلرینك تخمیننده ، « صراط مستقیم » خطا ایتمیور دیمکدر .

مبعوثان محترمه‌نك وضعیت رسمیه‌لری ، بیان افکار ومطالعاتده هیأت‌اجرائیه ارکانی قدرممسك ومحترزطاورانه‌لرنی ایجاب ایتدیرمز. هرمملکتك مبعوثلری کرك سیاست داخلیه وکرکسه سیاست خارجیه‌یه دائر مطلع اولدقلری وقایعی ، طوغریلغنه قانع بولندقلری فکرومطالعه‌لری غایت سربستانه ذکرواتیان ایلرلر. اك نازك مسائل خارجیه‌یه دائر ، مجلس مبعوثان کرسیسندن ایراد اولونان بر نطق بیله آنجق اومبعوثلرك وطرفدارلرینك طرز تفکرینه دلالت ایدر. بعضاً اولورکه ایتالیا مجلس‌مبعوثاننده ، ایتالیانك متفق آوستریا علیهنه اك آغیرسوزلر سویلنیور وبوسوزلر ، اوستریا ــ ایتالیا اتفاق ومحبتنه بر تأثیر عمیق اجرا ایتمز ، هیچ برنتیجهٔ مادیه‌یی استلزام ایله‌مز . فرانسه سوسیالیستلرك روسیه استبدادی،روسیه اتفاقی علیهنه ، بوربون سراینده ، اتفاقك عقدندنبری آردی آراسی کسیلمکسزین دوام ایدن تعرض وهجوملری،اتفاقی هیچده کوشه‌تمه‌مشدر . آنجق مبعوثانك اکثریتی هرهانکی بر دولت علیهنه چوریلورسه ، آنجق او زمان او دولتله اولان مناسباته تأثیری واقع اوله‌بیلور .

بازارایرته‌سی کونی مجلس مبعوثان‌عثمانیده‌سیاست خارجیهٔ دولتدن اوزون‌اوزادی‌یه بحث‌اولوندی. کوتاهیه مبعوث‌محترمی‌فریدبك‌ائتلاف مثلثك منافع ومقاصدی ، منافع دولت عثمانیه‌یه اویغون اولمادیغنی ، واضح افاده‌لرله آکلاتدی . منافع عثمانیه‌نك تمامیٔ محافظه‌سی اتفاق مثلثه تقربله کسب سهولت ایده‌بیله‌جکنی اشراب ایتدی . بو جهتدن فرید بکك نظری حکومتك آوروپاجه تفسیر اولنان طرز سیاسته موافق دیمکدر . فرید بك ، حکومتی آنجق مقصدینی تمامیٔ تأمین ایجوق وسائطی ایی احضار ایده‌مه‌مش اولمقله تخطئه ایلدی .

« صراط مستقیم » ، حکومتك مسلکندن افکار سیاسیه‌سنده یاکلدیغنی کوره‌رك نه‌قدر مفتخر اولیور ایدیسه ،کوتاهیه مبعوثی کبی علوم سیاسیه‌ده جداً صاحب‌اقتدار برذات طرفندن نظریات‌سیاسیه‌سنك صریحاً تأیید اولندیغنی کوره‌رکده اوقدر شوقیاب اولمشدر .

بنابرین مبعوث محترمك نطقنك بعض اقسامنی قارءلریمزه عرض ایله‌مه‌یی بروجیبه عد ایدیورز :

سیاست خارجیه اوباق اوزره مشروطیتك اعلانندن بری یکدیکرینی ولی ایدن قابینه‌لرك دستورینی تدقیق ایده‌جك اولورسه‌کز بونلرك دائما یکدیکرینه موافق مسلك تعقیب ایتمکده اولدقلرینی‌مشاهده ایدرسکزکه اومسلك‌ده‌دولت علیه‌نك مسالمت پرور برعنصر مدنی اولاق اوزره عالمده اخذ موقع ایلمسنه چالشمق ، هیچ بر زمان کندی حدودلری خارجنده آمال سیاسیه پرورده ایتمه‌مك ، بالجمله دولتلرله مناسبات حسنه‌یی اداءه ایتمك وفقط کندی حیثیتنی کندی شرف سیاسیسنی محافظه ایلمك‌جهتلرینه معطوف بولندیغی بو سیاستی قابینه‌مز اعلان ایتدیکی کبی هیئت ملیه‌مزی تشکیل ایدن هیئت مبعوثانده متعدد دفعه‌لر تصویب وتصدیق ایتمشدر ، بزجه حائز اهمیت اولان سیاستك نه‌صورتله تطبیق ایدیله‌بیلدیکی وعجبا بومسلکده دوام ایدن هیئت اجرائیه‌نك بومقصدینه واصل اولوب اولمدیغی مسئله‌در . برمسلك نه‌قدر صحیح ،نه‌قدر سالم‌اولورسه اولسون اکراجراآتنده‌وتطبیقاتنده اومسلکك‌ایجاب‌ایتدیردیکی نتایجه‌وصول‌ممکن اولمازسه‌فائده‌سز قالیر. اجراآتی‌تدقیق ایده‌جك‌اولورسه‌کز اجراآتده دائما بعض جهتلردن بعض دولتلر حقنده دها زیاده برتمایل‌ظاهر اولدیغنی مشاهده‌ییوریررسکز . وبوده غایت طبیعیدر . زیرا حکومتك‌بیان ایتدیکی مسلك دیپلوماسی واسطه‌سیله کندیسنك بالجمله دولتلره قارشی اعلان ایده‌جکی برسیاستدر . فقط دیپلوماسی عالمیله اشتغال ایدنلر بیلیرلر . بونکله برابر دولتلرك منافع جغرافیه‌لرندن ، منافع مخصوصه‌لرندن طولایی آره‌لرنده بردرجه‌یه قدر منفعتلری یکدیکرینه تعارض ایدنلر بولنه‌جغی طبیعیدربناءً علیه حکومت شومسلکی اظهار وارائه ایتمکله برابر بالقان سیاستنده اول امرده بلغارستان ایله دها زیاده حسن مناسبات دوام ایتدیرمك ، انلرله حتی ممکن ایسه بردرجه‌یه قدر سیاسهٔ برائتلاف عقد ایتمك ودیکر بر حکومت تشکیل ایدن یونانستان‌حکومتیله انك‌مقابلی اولاق‌اوزره برازدها احوال سیاسیه‌مزك برودتی استلزام ایده‌جك برسیاست تعقیب ایتمك ایسته‌مشدر . بو سیاست بالخاصه برجهتدن بلغارستانك تعقیب ایلدیکی خط حرکتدن نشأت ایلمشدر . بوراده‌کی معروضاتی اول‌امرده شوصورتله عرض وتقیید ایتمك ایسترمکه علی العموم بالقان داخلنده بولنان ومختلف اقوام و عناصره منسوب بولنان تبعهٔ عثمانیه‌نك هر نه صورتله اولورسه اولسون خارجدن وزان اولان سیاسی روزکارلره تابع بولندیغنی ادعاوقبول ایتمیه‌جك اولورسه‌ق تمامیله حقیقتك‌مخالفی برفکر درمیان ایتمش اولورز بونقطهٔ نظردن دیورم‌که علی‌العموم بلغارستان سیاستی مشروطیتك اعلانی متعاقب کندی استقلالنی اظهار ایتدکدن صکره حکومت عثمانیه‌یی اغفال‌ایده‌جك برسیاست‌تعقیبنه باشلامشدر.وقتیله بلغارستان نه‌تصور ایدییوردی ؟ تاایاستفانوس معاهده‌سندنبری دائما موقع فعل وتطبیقه وضع ایتمك ایستدیکی بیوك بلغارستان فکرینی‌توسیع ایجون دورسابقده‌اجبار ایله ، تهدید ایله چته‌لریله،بومبه‌لریله اوراده بولنان افکار اهالی‌یی کندی‌لهنه چویرمك وافکار اهالی دها زیاده دیندارانه بولندیغی جهتله وسائط‌روحانیه ایله کلیسا وسائر مسائل ایله کندی فکرینه جلب‌ایتمك وجبراً وقهراًمقصدینه اماله ایتمك جهتنی تصور ایدیوردی . وقتا که مشروطیت اعلان اولندی ، او زمان تصور ایتدیلرکه مشروطیته محبت کوسترلر و مشروطیتی عین صورتله تبجیل ایتدکلرینی اعلان ایدرلرسه ترکلر آنلره بتون بوکندی مطمح‌نظرلرینی تشکیل ایدن ولایتلر داخلنده دها زیاده ، بر سربستی دها زیاده بر حریت ویریرلر واوسربستی وحریت سایه‌سنده نشر و اشاعه ایتمك ایستدکلری فکرلری حکومتك حریتی وحکومتك مساواتی‌وحکومتك عدالتی تحتنده دها زیاده نشروتطبیقه فرصت‌بوله‌بیلورلر . ایشته‌بونقطهٔ نظردن بلغارلرمشروطیتی درعقب بزمله برابر آلقشلامغه باشلادیلر . فقط اجراآتلری هیچ بر صورتله بونکله توافق ایتمدی.بالعکس اسکی پروغراملری تنظیم ایتمك، اسکی‌مکتبلرینی دها زیاده اصلاح ایتمك‌معارف‌نظارتنك آوج‌آوج کوندردیکی مفتشلرك کوزی اوکنده ینه‌ما کدونیاده‌کی امللرینی اظهار وما کدونیاده‌کی آمال مستقبله‌لرینی تعلیم وتدریسله اشتغال ایتدیلر . بزبوکا قارشی نه‌یاپدق ؟ اصل‌بالقانده‌سیاست عثمانیه‌یی تهدید ایدن بلغار عنصرینه قارشی انلرك بواغفالاتنه قاپیله‌رق اعلان محبت ایتدك . او زمان دشمنمز طبیعی‌ایله‌روملر اولدی . افندیلر، بوروملرله عثمانلی حکومتی بالخاصه عنصر اسلام ایله روم تبعه‌سی اره‌سنده بوشایان‌اسف کوردیکم اختلافی عرض ایتمزدن اول بوراده اك بیوك قصورك ینه روم

وطنداشلرمزده اولدیغنی سویلیه‌جکم . فی‌الحقیقه ینه روم وطنداشلرمزدرکه کندی خیالپروراکلریله ، کندی سیاست سقیمه‌لریله عثمانلی سیاستنی غیرمحق اوله‌رق وهرایکیمزك منفعتنه مغایر اوله‌رق کندی علیهلرینه تبدیل ایتمشلردر. سوقراطك دیدیکی کبی اطه‌لر دکزی ساحلنده قوربغه‌لر شکلنده توضع ایتمش اولان روم وطنداشلرمز کندیلرنده اوته‌دن‌بری نشو و نما بولمش خیاللرینی حقیقته فدا ایده‌مدیلر انلرده بزی رنجیده ایده‌جك ، جریحه‌دار ایده‌جك حرکاتده بولندیلر . استانبولدن‌ده بحث ایتدیلر . بالخاصه روم مطبوعاتی بو حرکتلریله هم کندی ملتلرینه غایت مضر بر طریق سیاست توجیه ایتدیلر ، هم‌ده ایکی عنصری – که بالفعلده متحد اولملری منافع حقیقیهٔ عثمانیه‌یی ایجاب ایدر ، اره‌لرنده براختلاف تولید ایتدیرمکه چالشدیلر ؟ حالبوکه روم وطنداشلرمز دوشونملی ایدیلرکه بالخاصه شویشادیغمز عصر ایچنده بر ملتك سعادتی ایچون توسل ایتمسی لازمکلان چاره‌لردن الك برنجیسی وادیٔ اقتصادده ترقی ایتمکدی. انلر بوکا عصرلردنبری آلشمش بر ملت ایدیلر . بو خصوصده عجمی دکل ایدیلر . عموم عثمانلی ایمپراطورلغی داخلنده اخوتله ، فعالیتله کندی فعالیت فطریه‌لرینی دهازیاده توسیع ایدرك بوعملکته هم‌ده کندیلرینه خدمت ایتمك طریقی موجود ایکن انلر هپ بوحقیقتلری ترك ایدرك یالکز سیاسیات ایله هم‌ده واهی سیاسیات ایله اوغراشدیلر . دوشونمدیلرکه اسلام عنصری روم ایلیده بولندقجه روملر ایچون دائما استقبال موجوددر .

[قوزمیدی افندی — دوشونیورز وقبول ایدییورز .]

سیاسیات خارجیه‌مزده عثمانلی دولتنك دیکر حدودلرینه تعلق ایدن جهتلر عثمانلی قابینه‌سنك اجراآتی نه مرکزده‌در ؟ مشروطیتك ابتداسنده مملکتمز اوزرنده اوته‌دن‌بری مؤسس پولتیقه‌لری ترویج وادامه ایتمك ایسته‌ین ادارهٔ سابقه زماننده بعض اختلافات طولاییسیله حکومت عثمانیه ایله مناسبات حسنه‌لرینی غائب ایتمش بولنان بعض دولتلرك تشویقات وتمایلاتنك ، عثمانلی حکومتی اوزرنده‌کی آماللرینك موافق اولدیغنی هیچ بر زمان ادعا ایتمیه‌جکم. بالعکس بلکه آمال مضره‌لرینك سوقیه تبعیتله دوام ایتدك . بدایت مشروطیتده ، کچن کون عریضهٔ جوابیه‌ده‌ده سویلندیکی اوزره حریتپرور دولتلره کوستردیکمز مفتونیت نه ایدی ؟ عثمانلیلر مشروطیتك نشوه‌سیله ظن ایدیورم‌که سیاست خارجیه‌ده لازم اولان اعتدالی تمامیله غائب ایدرك بر جهته – حتی منفعتلرینی اونوتمق صورتیله – تمایل ایتمکه باشلامشدی . او تمایلاتك آثارینی بورادده کوردك . بزم مملکتمزك مختلف ساحه‌لری بعض اجنبی دولتلرك ذاتاً اوراله‌ده موجود بولنان نفوذلرینه ترك وتودیع ایدلمك تشبثاتنه قدر ایلرولندی . لینچ مسئله‌سنی خاطرلاتیورم . عراق قطعه‌سی که اوراده هندستان طولاییسیله انکلیز نفوذی سنه‌لردن برو موجود بولنیوردی . سزاوراده ینه حکومت عثمانیه‌نك اجراآتنی اعلان ایدن بعض مطبوعات عثمانیه‌نك تشویقیله آلمان نفوذینه مقابله ایتمك ایچون انکلیزلره امتیازلر بخش ایتمکه قالقدق . حال بوکه اوراده‌کی قبیله‌لر آلمانیانك اسمنی بیله بیلمز . فقط اوراده انکلیزلرك نفوذینی ، قونسولسلرینی ، بایراغنی ، حتی قونسولوس محافظلرینی کوزلری اوکنده کورن قبائل موجود ایکن بز سیاستمزده بوجهتلره اتمامیله اغماض عین ایده‌رك انکلیز محبتی ایله ، انکلیز دوستلغیله اوجهتلره قدر تمایل ایتدك . بنده‌کز حکومتك سیاسیات عمومیه‌سنی تنقید ایدییورم دییورم . بز بالعموم دولتلرله مناسبات حسنه پرورده ایتمکه مجبورز . بن دییورم که بو دولتلرله درحال مناسباتمزی برودته تحویل ایده‌لم . فقط بزم سیاسیاتمزك ، دستورمزك ایکنجی برشقی واردی که بوده هرشیدن اول شان وشوکت دولتی ، منافع عثمانیه‌یی محافظه ایتمکدی . بو شق برنجیدن مقدمدر . بناءعلیه بو درجهٔ افراطه وارمامه‌لی ایدی . فقط اهالیمز بو افراطه واردی . چونکه بیله‌مزدی . چونکه ادارهٔ سابقه بشقه بر دولته استناد ایتمشدی . ادارهٔ سابقه‌یی دهوپرنجه اونك تکمیل اجراآتنی‌ده‌ده ویرمك ایجاب ایدرظن اولنیوردی . وبونك نتیجه‌سی اولق اوزره بو تمایلات وقوع بولدی . فقط حکومت بونی یاپمامه‌لی ایدی. حکومتك وظیفه‌سی اهالینك وظیفه‌سندن بك بیوکدر . چونکه دولتك ادارهٔ اموری اونلره محول وموعدوع ایدی ، اونلر بوحرکتلرندن مسئولدر .

سید بك (ازمیر) اوماضی‌یه عائددر .

فرید بك —— (دواماً) افندیلر اکر ماضی‌یه عائددر ، دیه‌رك بوکبی سیئاتمزی ، خطیئاتمزی ارائه واظهار ایتمزسه‌ك هیچ بر زمان عقللانمیه‌جغمزه امین اولیکز . کچنده صدر اعظم پاشا حضرتلری بیاننامهٔ عالیلرنده فرانسز دولتندن بحث ایتدیلر . فرانسه دولتیله اولان مناسباتمز اولجه‌ده عرض ایتدیکم وجهله مناسبات حسنه اولدیغنی ادعا ایتدکدن صکره بونك عصرلردن بری مؤسس بولندیغنی سویلیورلر وبو صورتله عصرلردن بری مؤسس بر سیاستی ترویج ایتدکلرینی ایما ایتمك ایستیورلردی . ایی بیلکزکه ایلك ابتدا مناسبات حسنه پیدا ایتمکه باشلادیغمز ، ایلك ابتدا مناسبات سیاسیه‌یه کیریشمش اولدیغمز دولت ایلك ابتدا سیاست عثمانیه‌یی کندی حیله‌لرینه فدا ایتمك ، کندی مقصدی ایچون اوروپانك ایچرولرنده بیسود طولاشدیرمقدن بشقه هیچ بر نتیجه استحصاله باقمامش ، دائما حیله‌کارلقه دوام ایتمش ودائما کندی منفعتنه منافع عثمانیه‌یی محو ایتمکه اوغراشمشدر . افندم بو فکرده مجلس مبعوثانده ۲۸۰ کشینك ایچنده یالکز بن اوله بیلیرم . فقط بو انفراد هیچ بر زمان حق کلامی اسقاط ایده‌مز وبن بو ملتك وکیلی اولمق حیثیتی ایله بوراده فکریمی صراحةً بیان ایدرم . بو سزك هیچ مسئولیتکزه تعلق ایتمز .

شمدی افندیلر شوصورت سیاستمزله حتی افراطه قدرواره‌رق بودولتلرك بزه کوسترمش بولندیغی وبو دولتلرله مؤتلف بولونان دیکر بر دولتك که اونك ده سیاسیات عثمانیه ایله درجهٔ مناسبتی آیریجه تفصیلدن مستغنی‌در . بومؤتلف دولتلرك محبتی احتمالکه افراطه قدرواره‌رق سیاستمزی بو جهته قدر توجیه ایتدیردکدن وصکره کندی پروغرامنز اولمق اوزره بالعموم دولتلرله مناسبات حسنه پرورده ایتمکی اساس سیاست اتخاذ ایتدیکمز حالده بوکونکی وضعیتمز عدم موفقیتمزی کوستریور ...

مكاتیب

صراط مستقیم اداره خانه‌سنه

خادم ملت افندیلر ،

السلام علیکم ورحمة‌الله وبرکاته !

عزیز قرداشلرم ؛ انسانیت نامنه برالله حرمتنه معروضاتم ایچون معتبر صراط مستقیمك بر کنارنده یر ویرمه‌کزی رجا ایدرم . بز عاجزکز دولت عثمانیه تبعه‌سندن اوله‌رق روسیه ایچروسنده راستوف دون شهرنده چولق چوجق صاحبی برکوچوجك اصناف پارچه‌سی‌یز درت بش سنه اول ، ۱۹۰۵ ده روسیه ایچروسنده‌کی اختلالده بزم دکانمز ، مالمز روسلر طرفندن یاغما ایدلدی . یهودیلر ایله بر صراده اولدیغندن خراب وپریشان اولدی . قیامت کوننك برپارچه‌سی کبی شدتلی تهلکه‌لی اولدی . اوصرده‌ده بزمله برابر متضرر اولان دیکر دول اجنبیه تبعه‌لری کندی قونسلوسلرینه مراجعت ایدوب روسلر طرفندن یاغما ایدیلان مالك پاره‌لرینی چاتر چاتر آلدیلر . بزده دولتمزك شهبندر ینه بوخصوصده عرضحال ویردك . شهبندر افندی دیدی‌که : اوتوردیغك قره‌غول اداره‌سندن پروتوقول یعنی مضبطه آلوب بکا کتورکز . بزده رسماً پروتوقول یازدروب کتیردك . شهبندر افندی پترسبورغه سفیره کوندردی . او کوندن اعتباراً هیچ برجواب فلان یوق . یوق ، یوق ..

آه نه‌در بو مسلمانلر ! .. نه ایکن نه اولمشلر . مسکنت بتون اطرافنزی قاپلامش . خالص دینمز بتون تقلید کسیلمش . حکومتمزك

علمامز بتون مقلد اولمش . آه ، آه ! . . بزم نظرمزده دینسز صاییلان اجنبی دولتلری کندی ملتلرینی محافظه ایدییورلر . بزم حکومتمز ، شهبندر افندمز هیچ ملتنه نظر ایدوب دقت ایتمیورلر . ساده پاساپورت پاراسنی آلمقدن باشقه‌شی دوشونمیورلر . ملتك محافظه‌سی شویله طورسون ، اللرندن کلسه ضرر یاپارلر . شخصلرندن باشقه‌شی بیلمزلر . منفعت پرستدرلر . سزملت وکیلسکز ، نه ایچون بزی محافظه محافظه ایتمیورسکز ، دینلسه همان داریلیورلر . التفات یوق ، انسانیت یوق ، مرحمت یوق ، بو شهبندر افندیلر اجنبی مملکتلرنده عجبا نه ایچون اوطورییورلر . آه ، آه ! . . قلبم پارچالنیور . بنم ایچون شوراسی زور کلیورکه التفاتسزلك ، غیرتسزلك ، همتسزلك ، دینسزلکله خالص دینمزه‌لکه سوروب مسلمانلرك اعتبارینی اکسیلتمکه ، خارجده‌کی اسلاملری دارالخلافه‌دن صوغوتمغه سبب اولمشلر .

دییه‌لم که دور سابقده اویله ، شیمدی نیچون بویله ؟ استانبولدن یکی کلش شهبندر افندی‌یه کیتدم . اشبو احوالی سویله‌دم . ینه اسکی حمام اسکی طاس ، ینه اسکی فکر ، اسکی قفا . ملتنه التفات یوق . پاساپورت پاراسنی آلمسنی کوزل بیلیر . پاساپورطمزی باقدی ، جزاسی ایله برابر آلتی روبله تسلیم ایتدك . بورالره شهبندر افندی اوله‌رق ملتنی محافظه ایده‌جك انسانیت پرور ، ملت پرور بر شهبندر افندی‌یی نه وقت کوره‌جکز ؟ یاش (یعنی کنج) حکومتمزدن ملت پرور ، ترقی پرور مأمور ، فکری آچیق امام کوندرلدیکنی نه وقت کوره‌جکز ؟ آه بوبلالردن نه وقت قورتیله‌جغز ؟ آه بوحالاره نصل وجدان تحمل ایتسون ؟..

دونانما اعانه‌لری هروقت انسانیت پرور آدملر طرفندن ملت یولنه تسلیم اولنیور . بزده دونمامز ایچون اعانه کوندرمك ایسته‌یورز . بوکونه قدر هیچ برشی کوندره‌مه‌مزك سببی اهل وعیالمز ، چولق چوجغمزك کونده‌لك مصرفندن آرتدره‌میشمزدر . یوقاروده ایتدیکم سببدن طولایی آنجق کچنیورز . شکایت اولماسون ؛ اللهك قضاسنه راضی‌یز . الا عزیز ملتمز ایچون ، بحریه‌مزه اعانه ایتمك ایچون پاره‌مز اولمدیغندن قلبمز پارچالنیور . آه آه نه یاپالم ، نه کوندره‌لم ، دییه‌رك دونانما جمعیتی قومیسیون اعضالرینه صراط مستقیم واسطه‌سیله ایکی دانه اسکی پارا کوندرییورم . اوزرلرنده (لااله الاالله محمد رسول‌الله) یازلمش اولدیغندن باشقه‌لری ایچون ذکر ـ مز اولسه‌ده بنم کندم ایچون شو کلمه‌لره نظراً پك قیمتلی پارالرمدر . قلبمدن خالص سودیکم یکانه‌سا ملکمی دونانما اعانه‌سی ایچون کوندرییورم . یرینه تسلیم ایتمکزی رجا ایدرم . بوندن صوکره حکومت بزی محافظه ایدرسه بزده حکومته یاردمه حاضرز .

راستوف دونده اصناف یارمسنده دولت عثمانیه تبعه‌سندن

تحفة‌الله

مدیر اشرف ادیب افندم الله رضاسنه پیغمبرمز حرمتنه خالص دینمز حرمتنه اعلان ایدیکز عزیزم . یازمغه مقتدر دکلم ؛ فقط مجبور اولوب یازدم . عفو ایدکز ، قلممی یوره‌ك قانمه باتیروب یازدم .

بومکتوبه یازلمش کوندریله‌جك پاره‌لری روسیه پوسته‌سی قبول ایتمدی ، شونك ایچون المزده قالدی ، قولاینی بولورسه‌ق کوندره‌جکز .

صراط مستقیم — بو صاف وصمیمی سطرلره برشی علاوه ایتمزسه‌ك قارئلریمزه‌دها چوق تأثیری اوله‌جغنی ظن ایدییورز .

***

صراط مستقیم غزته‌سی اداره‌خانه‌سنه

السلام علیکم !

چوجقلرمزك حال حاضرمزله متناسب ساده بر لسان ایله یازلمش هرنوع کتابلره عادتا یمك ایچمك قدر محتاج اولدقلری مسلم انامدر . بواحتیاجه طوغری آتیلمش ایلك خطوهٔ موفقیت اولمق اوزره محترم حلیم ثابت افندی حضرتلرینك تألیف بیوردقلری (عملی علم حال) ك بورا ذکور واناث مکتبلرنده وجودندن اثر بیله یوق . دین جلیلمزجه مهم بویله بر اثر مرجعلرینك تصدیق وتصویبنی حائز اولدیغی حالده معارف عمومیه نظارتنك تحت مسئولیتنده اولان مکتبلرمزده حالا شونك بونك علم حاللری اوقوتدیرلمسنه بیلمم که نه دیملی ؟ ! بز ظن ایتمیزکه استانبول وطشره معارف نظارتلری وباب جلیل فتوالری آیری اولسون . بناءً علیه مرجعنك نظر دقتنی جلبله (عملی علم حال) ك تعمیم تدریسی اسبابنك استکمالنه صرف همت بیورلمسی مسترحمدر افندم .

وودینه‌ده یوزباشی

محمد فوزی

مطبوعات

مجلس مبعوثانده سیاست خارجیه مذاکره‌سنه دائر

سیاست خارجیه مذاکره اولنورکن ، حکومت عثمانیه‌نك سیاست خارجیه‌سنده « بالعموم دولتلرله حسن مناسبت ومحادنت » دستوری اساس اوله‌رق ، همان بوتون مبعوثلر طرفندن قبول ایدلدیکی حالده ، بعض مبعوثلر بودستورك خارجنه چیقمامق اوزره ، موجود زمره‌لردن برینه تمایل ممکن وحتی مفید اوله‌جغنی ایما ایلدیلر ؛ اناطولی مبعوثلرندن احمد فرید بك ، اتفاق مثلثك منافعنی ، منافع عثمانیه‌یه موافق کوردی . دها طوغریسی ائتلاف مثلثك مقاصدومنافعی ، عثمانلی دولتنك مسائل حیاتیه‌سنده لهمزه اولمادیغنی آکلاتدی . ـ زهراب کیرقور افندی ایسه بالعکس باشلرنده انکلتره اولان ائتلاف مثلثه طوغری ، تمایل ایله‌دی .

مهران افندینك صاحب امتیاز ومدیری بولندیغی « صباح » جریدهٔ عثمانیه‌سی ، د . ك امضالی باش مقاله‌لرنده ، آیلردنبری سیاست خارجیهٔ

عثمانیه‌نك پك صیقی بر بیطرفلق (une stride reutralité) محافظه‌سنه طرفدار اولمادیغنی یازه‌كلدیكندن ، بالطبع بو فرصتدن بالاستفاده ، درحال « خارجی پولتیقه‌مز » دیه برباش مقاله ایله سوزه قاریشدی . ینه نهایتنه د . ك . امضاسی موضوع برمقاله‌ده ، فرید بكله زهراب افندینك اتفاق طرفداری اولدقلری ایضاح ایدلدكدن وصدراعظم پاشانك بیاناتنه رغماً دولت عثمانیه‌نك سیاست قدیمه وتاریخیه‌سی بر سیاست بیطرفی دكل ، بلكه برسیاست ائتلاف ، برسیاست اتفاق اولدیغی اثباته چالیشلدقدن صوكره ، الیوم موجود ایكی بویوك هیأتدن هانكیسنه یاقینلاشمق « بزجه دها بویوك برامنیت حصوله كتیره‌بیلور؟ » مسأله‌سنك تدقیق ومناقشه‌سنه كیریشیله‌رك شویله دنیلیور :

دون مجلس مبعوثانده فرید بك بر نظریه تشریح ایتدی : موقع جغرافی‌یی نظر دقته آلمی نتیجه‌سی اولمیدركه دولتمزك بالقان پولتیقه‌سنی وسیاست عمومیه‌ده‌كی وضعنی یكدیكرندن آییره‌رق تدقیق ایتدی ؛ بو نظریه‌ده براز دها ایلری كیدرك بالقان ، بحر سفید ، آناطولی حدودی ، بحر احمر وبصره كورفزی ایشلرینی آیری آیری تدقیق ایدنلرمز دخی واردر . بوراسی اجتهاده مربوط بر ماده‌در . ظن عاجزانه‌مه قالیرسه بتون بو محیطلرده‌كی حقوق ومنافعمزك مصونیتی بشقه بشقه ترتیبات سیاسیه‌یه دكل ، هیئت عمومیه‌سی اعتباریله بر پولتیقه‌یه مربوط اولملیدر . حتی خارجله اقتصادی ومالی مناسباتمزی بیله سیاست عمومیه‌مزه ربط ایتمك مجبوریتنده‌یز .

واقعا بحر سفیدده‌كی حقوقمز بر ترتیبه ، بالقان محیطنده‌اسناتوقو دیكر بر ترتیبه‌در . بصره كورفزنده‌كی موقعمزده اوچنجی بر ترتیبه ربط ایدیلیرسه هر برندن دها بیوك فائده‌لر حصولپذیر اولیور كبی كورینور . فقط بوموضعی ترتیبلر بیوك صدمه‌لره طیانه‌مازلر ، خارجدن واقع اوله‌جق ایلك جدی حمله قارشیسنده كول كبی طاغیلیرلر . هر محیطده ، یاخود حیات ملیه‌مزك هر صفحه‌سنه عائد ایشده استفاده‌نك حد اعظمیسنه نائل اولق ارزوسی تمنی محال قبیلندندر . امین ارتباطلر نسبةً آزفائده‌لی ایسه‌ده كندیمزی الداتماق ایچون بویله عموم سیاستمزی - حقوق ومنافعمزك هیئت عمومیه‌سنی - احاطه ایدن ارتباطلری ترجیح ایتملی‌یز .

بواساسلر قبول ایدلدیكی حالده مسئله شو سؤاله انحصار ایدر : الیوم موجود ایكی بیوك هیئتدن هانكیسنه یاقلاشمق بزجه دها بیوك بر امنیت حصوله كتیره‌بیلیر ؟

قارئین كرامك « حقوق ومنافعمزك هیئت عمومیه‌سی تعبیرینك تعمق ایتدیكی معنایی نظر دقته آله‌رق تدقیقانه كیریشملرینی رجا ایدرم ؛ اوحالده‌ده كوتاهیه مبعوث محترمیله هم افكار بولنمقده بنی معذور كوریرلر .

محرر افندینك اك زیاده نظر دقت قارئینی جلب ایتمك ایستدیكی « حقوق و منافعمزك هیأت عمومیه‌سی » ماده‌سنی پك چوق اویروب چویره‌رك دوشندك ، فقط بردرلو د . ك . افندینك كوتاهیه مبعوث محترمی ایله هم افكار اولمامقده‌كی معذرتنك سببنی آكلایامادق . سیاست عثمانیه اوكنه حل اولنمق ایچون موضوع مسائل دیپلوماتیقیه‌یی تفریق ایتمكسزین ، (En bloe) ده پیشكاه مطالعه‌مزه آلدق ؛ لكن بویله برقاورایشلی نظرده بزه ائتلاف مثلث اركانندن انكلتره وفرانسه‌نك ، بو « حریتپرور دولتلرك » بحر سفیدده‌كی حقوقمزه ، انكلتره‌نك شاب دكزی ایله بصره كورفزی حوضه‌سنده‌كی موقعمزه ، روسیه‌نك قره دكز حوضه‌سنده‌كی ، بالقانلرده‌كی بوغازلرده‌كی وضعیتمزه خیرخواه اولدقلرینی كوسترمه‌مكده عناد واصرار ایله‌دی . . ، بو بلكه قصر بصریمز نتیجه‌سیدر . پك مدید البصر اولدیغی ، « تعمق ایدن كبی معنالی تعبیرلر استعمالیله اثبات ایدن د . ك افندی حضرتلری ، ائتلاف مثلثه تقرب ایده‌رك ، حقوق ومنافعمزك هیأت عمومیه‌سنك » مدافعه ومحافظه‌سی ممكن اوله‌جغنی شرح واثبات ایلسه . قارئین كرام كندیلرینی معذور كوردكدن باشقه برچوق كیمسه‌لرده فكر صائبلرینه اشتراك ایلر وبویله‌جه مملكتمزده‌كی منافعمزه جداً موافق برجریان فكری حاصل اولمش اولوردی . . .

سیاست داخلیه وتأثیرات اجنبیه

« ژون تورك ، رفیق محترممز ، آ . آ . امضالی غایت صمیمی ووطنپرورانه بر مقاله ایله سیاست عثمانیه‌یه اجنبی نفوذینك ، یالكز نفوذینك دكل تقدیراتنك بیله قاریشمامسنی ، قاریشدیریلمه‌مه‌سنی شدتله طلب ایدیور ، غایت حقلی اولان بو مطالباتی اظهار وعكس حالده ، مملكتمزك ، معاذالله تعالی اوغرایه‌جغی آفات ودواهی‌یی اشعار ایله‌ین بر قاچ سطرینی آشاغی‌یه ترجمه ایدییورز :

محترم ادرنه مبعوثی رضا توفیق بك افندی نطقلرنده‌بویوردیلركه : « لهستانك‌ده برمجلس مبعوثانی واردی ! . . »

اوت ، لهستانك‌ده برمجلس مبعوثانی واردی . وبو مجلس مبعوثان نهایت لهستانك باشنه آفت اولدی ، شانلی ونجیب‌له ملتنك اوزرینه ، حالا قورتولامادیغی داهیهٔ تقسیمی كتیردی . زیرا ، اومجلس تأثیرات اجنبیه‌یه معروض ایدی ، زیرا ، اعاظمندن بعضلری ، حائز اولدقلری عدم مسئولیته كووه‌نه‌رك ، وطنلرینك منافع حقیقیه‌لرندن زیاده اجانبك فائده‌سنه خدمت ایدیورلردی . بو صورتله لهستانك مجلس عمومیسی اجانبك النده اویونجاق اولمشدی . لهستان مجلسی امور مملكتك دارالشوریٰ اولمقدن زیاده اجنبی انتریقه‌لرینك میدان مصارعه‌سی اولمشدی .

ادارهٔ سابقه‌نك مستقل وتماماً عثمانلی برسیاستی یوقدی . همان دائما تأثیرات اجنبیه‌یه قاپلیوردی . لكن اسكی اداره‌یی دوه‌یرن یكی توركیه‌نك ، وطنمزده هر درلو تأثیرات اجنبیه‌یی كوكندن سوكوب آتماسی لازمدر . بوتوركیه ایچون برحیات وممات مسأله‌سیدر ، زیرا اصول مشروطیت فوق العاده نازك بر ماكنه‌در . اكر بوماكنه‌نك چرخلری آراسنه غایت كوچك برنفوذ اجنبی پارچه‌سی صیقیشویریرسه ، خدانكرده ، بوتون ماكنه بوزولور ومملكتك حیاتی منقطع اولور . بوجهتله ، محترم رضا توفیق بكك اخطاری شایان تشكردر . »

بو مقدمه‌دن صوكره آ . آ . بك ادرنه مبعوث محترمنك استقراض ورضا نور بك مسأله‌لرینی ، اجانبك نه دیدكلری نه دیه‌جكلری ، نقطهٔ نظرندن تدقیقنه اعتراض ایدیور وصوكره هیأت اعیانه نقل كلام ایله شویله دیور :

« منی بابالریمز » ، « غائب ایدیلمش حسن توجهلر » دن پك متأثردرلر ، او حسن توجهلرك اعاده‌سنی تمنی ایدییورلر ؛ لكن اوحسن توجهلرك منافع مملكته اویغون اولوب اولمادیغنی هیچ مذاكره ایتمیورلر ، اك چوق اندیشه‌لری « عجبا حدود خارجنده نه دینیله‌جك ؟ » مسأله‌سیدر .

بوحالت روحیه فنا وتهلكه‌لیدر . مجلس عمومیمزده اك زیاده دوشونیله‌جك شی ، اجانبك نه دیه‌جكی دكل ، مملكتمزك حقیقی منافعیدر . »

∴

« ژون تورك » ك بو مطالعاتنه ، فرط حمیتی ، ملتپرورلكده‌كی شدتی معلوم اولان « طنین » رفیقمز اشتراك ایتمه‌مزلك ایده‌مزدی ؛ همان قاریشدی :

سیاست داخلیه‌مزله سیاست خارجیه‌مزك شدت ارتباطنی تصدیق ایتمکله برابر هیچ برزمان قبول ایتمیه‌جکمز بر نقطه واردرکه اوده سیاست داخلیه‌مزی تنقید ایدرکن اجنبیلرك فکرلرینی مدار اثبات اوله‌رق ذکر وبیان ایتمکدر. رضا توفیق بکك حس حمیتی بوکا مانع اوله‌جغنه قویاً قائع اولدیغمز حالده بر قسم مؤاخذاتی بو صورتله یوروتمش اولماسی حرارت مباحثه آراسنده بر اثر ذهول اوله‌رق تلقی ایتمکده مضطرز. سیاست داخلیه‌مز بزمدر. بوکا بر اجنبینك مداخله‌یه حقی یوقدر. ایسترسه‌ك فنا یاپارز، ایسترسه‌ك ایی یاپارز. بونك غوغاسی، دعواسی آرامزده اولور. دعوا اثناسنده بربریمزه فنا یاپدیکز! چونکه فلان اجنبی بویله دییور، سزی تقبیح ایدییور دیمکه دیلمز وارمامالیدر.

... استقراضی یاپامادقده فرانسه‌یی دارلتدق طرزنده‌کی هجوملری بر عثمانلی مجلس مبعوثانك شان وحیثیتنه هیچ بر وجهله لایق کورمه‌یز. بر ملت بالطبع اوته‌دن بری سودیکی، حرمت ایتدیکی دیکر بر حکومتی دارلتمامالیدر. فقط بوندن اول دوشونه‌جکی بر نقطه دها واردرکه اوده کندی شرف وحیثیت ملیه‌سیدر. بونی مدافعه ایچون یاپیلان بر حرکت هیچ فرقه فرقنه باقلمقسزین عموماً تحسین وتقدیر ایدلمك لازمهٔ حمیتدر.

سویلمه‌یه حاجت وارمی؟ صراط مستقیم کرك آ. آ. بکك کرکسه حسین جاهد بکك پك مصیب اولان شو مطالعه‌لرینه تماماً اشتراك ایدر.

انكلتره وایران

« اللواء » رفیق محترمز انکلتره‌باش وکیلنك ایران حقنده‌کی نطقنی خلاصهٔ سویله‌دکدن صکره دیورکه:

سیاسی اولسه، دیکلنیلری مطلقا کولدیرمسی طبیعی اولان بوکبی نطقلره شاشمامق الزمدن کلز.

کورکوسی، عقلی آز اولان بر آدمك اطرافنه سیاسی طوزاقلر نصل قورولور، بز پك ایی بیلیرز. ذاتاً انکلیزلر بزم زواللی مملکتمزده ده عین سوزلری سویلیه‌رك کیرمشلردی. ایشته ایرانه‌ده آسایشی اعاده، تجارتی حمایه ایده‌جکز دیه کیرییورلر. عجبا ایرانلیلرده بزم الدیغمز نصیبی‌می آله‌جقلر؟...

بر مملکته اجنبیلرك امریله حرکت ایدر بر ضابطه کیررده بو حال او مملکتی استیلا ایچون مقدمه اولمزمی؟ بالقان مسئله‌سی کوزمزك اوکنده طورییور. اکر جناب حق دولتك امدادینه یتشه‌رك اعلان حریت ایدن او حمیتلی قهرمانلری یاراتمش اولمسه‌یدی، بوکون ماکدونیایا اعلان استقلال ایده‌جك، یاخود قومشو حکومتلر طرفندن تقسیم اولنه‌جقدی.

بوکون ایران امور اداره و ضابطه‌سی انکلیز ضابطلرینك النده بولنورسه نصل اولورده بوکا مداخله دینلمز؟ طبیعی بونلر اوزون اتکلی، لزومنده ایسته‌دیکی کبی تأویل ایدیلور بر طاقم قوانین ادرایه ده وضع ایده‌جکلر.

دنیاده هانکی ملت واردرکه کندی امورینه بر اجنبی طرفندن قاریشلمسنی مداخله تلقی ایتمسون، مداخله‌ایدنلری سوء نیت اصحابندن کورمسون؟ باخصوص منفعت خصوصیه‌نك معبود عد ایدلدیکی بویله بردورده‌که، بولسه‌لر مقصدلرینه وصول ایچون بتون انسانیتی قویون بوغازلر کبی بوغازلیه‌جقلر!

ایران حکومتی انکلتره‌یه قارشی اظهار عداوتدن واز کچمیه‌جك اولورسه انکلیزلرك کندی منفعتلرینی حمایه ایچون وسائط لازمه‌یه مراجعت ایده‌جکلرینی سویلمه‌لری اولجه اعلان ایتدکلری حسن نیتله تألیفی غیر قابل غریب بر تهدیددر.

أوت، انکلتره جداً ایرانك منفعتنی ایسته‌یورسه طهران حکومتنی بویله تهدیده مراجعت ایتمکسزین ده اقتناع ایده بیلوردی. قوینك ضعیفه قارشی قوللانه‌جغی لسان تهدید آشکار بر عداوتدن بشقه برشی دکلدر. بونك ایچون ایرانلیلر معذوردرلر. کندیلرینی نصل لوم ایده بیلورز؟...

الحاصل انکلتره باش وکیلنك نطقی ظاهراً وعدی، لکن باطناً تهدیدی متضمندر. ایرانلیلر ایی دوشونسونلر.

شئون

دولت عثمانیه:

شایان تأسف بر اختلافك ازاله‌سی یولنده آتیلان مبارك خطوه‌لر. — نجف اشرفدن آتیده‌کی تلغرافنامه‌یی آله‌رق کمال سرور ایله اوقودق:

صراط مستقیم غزته‌سنه

نجف ۲۳ تشرین ثانی — محمد ضیا بکك همتیله عموم مجتهدین جعفریه متفقاً بیوك اجتماع یاپدی، بر قاچ کون صکره بغداده کیدوب علمای سنتله اخاء اسلامی تأییداینده جکاری محققدر.

محمد رحیم بلبله باد کوبه‌لی

محمد رحیم افندی کبی حقیقی مجاهدین، عالم اسلامك هر طرفنده ظاهر اولورسه، بعنایة الله تعالی، اختلاف وضعف مسلمین زائل اوله‌رق اونلرك یرینه اتحاد وقوت موحدین حاصل اولور وبو سایه‌ده عالم اسلامی رقابتی فك ایله استقلالنی بولور. الله مجاهدین اسلامیه‌یی عزمنده قوی، مقاصدنده موفق بالخیر ایلیه!

قوربانلر حقنده فتوای عالی — عید اضحی مناسبتیله ذبح ایدیله‌جك قربانلر اثمانك دونانمای عثمانی اعانه‌سنه ویرلمه‌سی جائز و بونکله امر الهی اولان ذبح قربان ساقط اولوب اولمیه‌جغی حقنده واقع اولان استفتا اوزرینه فتواخانه‌دن ویریلن مذکره‌ده اضحیه‌ده واجب اولان ایام نحرده اراقهٔ دم اولوب بوده خالص حق‌الله اولدیغی جهتله ذبح ایتمکسزین قربانك عینی ویا بدلنی تصدق واجبی اسقاط ایتمیه‌جکی و آنجق ذبح ایدیله‌رك واجب اداادن صوکره جلود و لحومنی و اول جلود ولحوم بدللرینی وواجب اولمیوب متوفا ابوین واقربا و تعلقات واحبابه ویاصور سائره ایله تطوعاً ذبح ایدیله‌جك قربانلرك کذلك بدلاتی امر خیر مذکوره اعطا جائز ومشروع اولدیغی و اوزرینه ذبح

قربان واجب اولوبده ايام نحرده واجبی ادا ايتميوب قصداً وقتی فوت ايدن غنی كيمسه‌لرك ذبح ايده‌جكی قربانك بدلنی تصدق ايتمسی لازم اوله‌جغی ومعمافيه واجبی وقتنده ايفا ايتمديكندن ناشی اول كيمسه‌لرك كناهكار و آثم اوله‌جقلری افاده ايدلديكی باب مشيخت علیادن بيلديرلمشدر .

تونس كمرك رسمی . — بعدما تونسدن سائر ممالك عثمانيه‌يه ورود ايده‌جك بالجمله اشيادن مجلس مخصوص وكلاجه ويريلن قرار موجبنجه يوزده اون بر كمرك رسمی آلنمسی دائرهٔ عائده‌سنه تبليغ ايدلش وتعميماً مأمورين رسوميه‌يه اشعار كيفيت ايدلشدر .

بو حوادثی « صباح » غزته‌سندن آلدق . حكومت ، تونس حقنده فرانسه ايله هيچ بر مذاكره جريان ايتمه‌مش اولديغنی ، « ستاتوقو » محافظه ايدلديكنی ، اوچ كون اول مجلس مبعوثانده خارجيه ناظرينك آغزيله رسماً بيان ايتمشدی . او حالده ، بو تحول نه اوليور ؟

ايتاليا خارجيه ناظرينك ايتاليا مجلس مبعوثانده طرابلس غربه دائر بياناتی . — بعض مبعوثان حكومات عثمانيه‌نك طرابلس غربده‌كی فعاليت اقتصاديه‌مزدن عدم امنيت اظهار ايلديكنی بوراده سويلديلر . حكومت عثمانيه بو عدم اطمئنانی رد وتكذيب ايدييور . بويله بر عدم امنيتك وجودينه سبب اولمق اوزره طرابلس غربده‌كی فعاليتمزك ممالك عثمانيه‌نك اقسام سائره‌سندن فضله اولديغنی كوستريليور . بو فعاليت اقتصاديه‌مزك قريباً دها زياده توسع ايتمسنی اميد ايلرم . آرزومز حكومت عثمانيه‌نك تماميت ملكيه‌سنی محافظه ايتمك و طرابلس غربك دائما حكومت عثمانيه‌يه تابع اولديغنی كورمكدن عبارتدر. **فقط بو عثمانلی ولايتنك احوال جغرافيه‌سی حسبيله بورايه دائر اجنبی نفوذينك عدم دخولی بزم ايچون لازمدر . ديكر طرفدن طرابلس غرب، ترقيات متماديه مظهر اولدن تونس ومصر آره‌سنده بولنديغندن منابع ثروتندن استفاده ايتمكسزين ، حال حاضرده قالماز ؛ ترقی وتكامل ايتمسی لازمدر .** بز بو ترقی وتكاملك عثمانلی سرمايه ومساعيسی ايله وقوعنی آرزو ايدر ، يالكز ممالك اجنبيه‌دن كله‌جك معاونتلر آره‌سنده ايتاليانك ده مظاهراتی بولنمسنی ايسترز .

رقعه‌يازيلی سطرلر دقتلی اوقونسون. مجلس مبعوثانده بو مسأله موضوع بحث اولديغی زمان خارجيه ناظريمز، حقوقمزه مغاير برشی سويلنيلمه‌دی بويوردیلر . هايدی ديه‌لمكه اويله اولسون. صدراعظم پاشا حضرتلری دها ايلری كيده‌رك ، « تونس » ده ايتاليانلرك چوقلغنی فعاليت اقتصاديه‌لرينی آكلاتديلر . بو نه‌ديمكدی ، بيله‌ميز : اكر تونس بزم ايسه ، بر مثال مقنع اوله‌ماز؛ اكر تونسده فعلاً موجود حقوقاً مفقود فرانسه حمايه‌سنی اخطار ايله فرانسزلركده سس چيقارمادقلرينی اشراب ايسه ، اوزمان صورارز : عجبا ماركی دی‌سن جوليانو جنابلری « تونس » حقنده ، « مونته چيته ريو » كرسيسندن « بو مملكته احوال جغرافيه‌سی حسبيله بزدن غيری اجنبی نفوذينك عدم دخولی بزم ايچون لازمدر . — جزائر و طرابلس آراسنده بولنديغندن حال حاضرله قالاماز ... » ديه بيلورلرمی ؟

توركستان

خيوه خاننك اصلاحات فرمانی . — خيوه خانی محمدالرحيم بهادر خانك وفاتی ويرينه قائم اولان مخدومی اسفنديار بهادر خان حضرتلرينك ترقی واصلاحات طرفداری بولنديغی وحتی اصلاحاته بالفعل ابتدار ايله‌مش اولديغنی اولجه يازمشدق . « وقت » رفيقمزك صوك كلن نسخه‌سنده ، خان حضرتلرينك ، تخته قعودينی تبعه‌سنه اعلان ايدن فرمانك مضمونی مندرجدر. بو فرماندن اسفنديارخانك جداً مملكتك ترقی وتعاليسنی ايستر ، احوال عالمدن خبردار ، منورالفكر برذات اولديغنی استخراج قابلدر .

فرمان شويله باشلايور :

« هرشيئه قادر وهرشيدن يوكسك اولان جناب الله‌ك مرحمتی سايه‌سنده ، بز بابالرمزك تختنه اوطوردق . بنابرين جناب الله‌ه شكراً خالقمزی مسعود ايدوب ، الله‌ك امرينی يرينه كتيرمش اولمق ايچون بز ، مملكتمزده احكام شرعيه‌يی تحكيم ايتمه‌يی ، كنديمزك عادل برحاكم اولمه‌مزی ، وخالقمز اوزرينه يوكلنمش آغير ويولسز نظام وقاعده‌لرك لغوينی لازم كوريورز . اهالی‌يی مسعود ايده‌جك ، عدالتی جايكير ايليه‌جك ، زراعت وتجارتی ترقی ايتديره‌جك تدابيره توسلله اونلری قوه‌دن فعله چيقارمق ايسته‌يورز . قلبمده‌كی اك بيوك آرزوم ملتمك معيشتنی اصلاح ايده‌بيله‌جك يكی ترتيب نظاملر وضع ايتمكدر . بو مقصده ايريشمك ايچون خالقمزك حيات ومعيشتنه علاقه‌دار اولان آدملری ، باخصوص ارباب شريعتی (مفتی ، قاضی ورئيسلری) وبويوك مأمورلری بكا معاونته دعوت ايديورم . »

بو عمومی مقدمه‌دن صكره ، خان حضرتلری خزينه حسابنه فقرای اهالی‌يه اوته‌دنبری تحميل ايدلش اولان آتغاريه‌يی و آتغاريه‌جيلرك خدمت بدنيه‌دن باشقه خزينه‌يه ويرمكله مكلف اولدقلری ، سنوی ٦ غروش مقداری ويركويی الغا ايدييور . كذلك ، مأمورينك خلقی اجبار ايتدكلری بلا بدل خدمتی قالديريور . مأمورينك ، يالكز معاشلريله اكتفا ايدوب اصحاب مصالحدن هديه وسائره آلمه‌لرينی‌ده امر ايديور .

صوكره ، ويركولرك موافق عدل وانصاف اوله‌رق توزيع ايدله‌جكنی امور نافعه ايله اوغراشيله‌جغنی وعد ايليه‌رك ، اجراآتی وزيرينه تحميل و « جناب حق عالم اسلامی مقاصد خيريه‌سنه ايريشديرسين! » دعاسی ايله فرمانه نهايت ويريبور .

بزده طرفمزدن ، خان حضرتلرينك دعاسنه كمال خلوص ايله « آمين » ديرز . . .

ايران :

حدودك تقويه‌سی . — حدود جوارنده دولاشان ايران قبائلنك عثمانلی طوپراغنه تجاوزلرينه مانع اولمق ايچون ، حدود بكله‌ين عثمانلی عسكرينك آرتديريلمه‌سنه قرار ويريلديكنی كونده‌لك غزته‌لر يازيور .

روسيه انتريقه‌لری . — سلماس واورميه جوارنده ايرانلی وعثمانلی قارده‌شلری بربرلرينه دوشورمك اوزره ، روسلر اللرندن كلن هر شيئی ياپيورلر . بعض وقايع مؤسفه‌يی كچن ده يازمشدق . بو هفته ظرفنده پترسبورغ آژانسنك طاغتديغی تلغرافنامه‌لر عثمانليلری مستولی، وايرانليلری عثمانليلردن بيزار كوسترمك ايستيورسه‌ده ، بوتون بو خبرلر ، روسلرك عسكرلرينی ايرانده طوتمق وايران ايله دولت عليه آراسنی آچمق ايچون اويدوردقلری شيلردن عبارتدر .

صراط مستقيم مطبعه‌سی — مدير مسؤل : اشرف اديب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٣ نومرو

صراط مستقيم

١٣٢٦

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار
جديدهمع الممنونيه
قبول اولنور

درج ايدلهين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياساتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميهدن بحث ايدر وهفتهده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنهلكى	التى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابوالعلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخهسى ٥٠ پارهدر

قيرلهدن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١١٩ — ١٤ ذى الحجه پنجشنبه ٣٢٥ كانون اول ٣٢٦ — بشنجى جلد

خطبهٔ عرفات

و

اتحاد اسلام

الحمدلله الذى امرنا بالاعتصام الى الحبل المتين ومن علينا بارسال السيد الامين واشهد ان لااله الاالله الذى جعل الاخوة من خواص الاسلام واشهد ان سيدنا محمداً عبده ورسوله الذى هو اسيد الانام صلى الله عليه وعلى آله واصحابه البررة الكرام . . .

اى اخوان دين ! اى اسلام كونشنك ايلك طوغديغى شو مقام مقدسى زيارت ايچون دنيانك هر طرفندن طوپلانان جماعت مسلمين! بيلكزكه يريوزنده موجود مليونلرجه اهل اسلامى يكديكرينه باغلايان رابطه ، قلبلرينى برلشديرن ، نظرلرينى بر نقطهيه جذب ايدن قوت ، هيچ شبههسز « اخوت اسلاميه » در ؛ او اخوتكه قرآن كريم آنى تأييد ايله امردر . بناءً عليه بويله مبارك بر كونده ، بويله مقدس بر مقامده بو امر جليل حقنده نه سويلنسه آزدر . قارداشلغمز كسب صميميت ايتدكجه جنسيتمز قوت بولور ؛ رابطهٔ اخوتمز كوشهدكجه اضمحلالمز باش كوسترر . شو حالده بوكون اك زياده چالیشه جغمز شى مسلمانلر آرهسندهكى قارداشلغى تأييد وتقويهدر . زيرا انجق اوسايهده فلاح بوله بيلهجكز . اونك ايچون كمال اهميتله نظر دقتكزى جلب ايدرم . (فاستمعوا له وانصتوا لعلكم ترحمون) كوش جان ايله ديكلهينلر مأمولدركه مظهر فلاح اولورلر ...

بيلهلمكه : بر مقتضاى حكمت ربانى عوالمده ظهور ايدن انقلابات ، امتلرك احوالنده وقوعه كلن تبدلات ، شو صحراى عجايب جهانده لاينقطع يكديكرينى تعقيب ايدن بو قدر متسلسل ، غريب وقايع ... حقيقة حيرت بخشاى عقولدر .

بالخاصه بزم شو صوك وقتلرده برقاچ سنه ظرفنده باشمزدن كچن وقوعات واحوال ... كه فكر وملاحظه ايدهجك اولورسهق قان آغلامامق ممكن دكل !.. نصل كرداب لره طوغرى يوارلنمقده اولديغمزدن خبرمز يوقدى ، اوزون وقراكلق بر كيجهده يولنى شاشيرمش آوارهلر كبى كيتديكمز يرى بيلميوردق .

فقط الحمدلله بو عقبانى آتلاتدق ؛ بوالملى ، بو قورقونج زمانلر ، بو حيات وممات دقيقهلرى كچدى . شمدى بز آنلرى غفلتله مالى سوابق احوالمزك نتايجندن ، ترقيات آتيهمزك مقدمهلرندن صايهلمده ، بتون اوكچمش خطالرى اونودهرق ، بتون اوبيوك قصورلردن ، كناهلردن توبه ايدهرك ، كافهٔ معاملات وتدابير امورمزده قانون حكمت الهيه اوزره قورولمش شريعت غراى احمدى وعروهٔ وثقاى محمديه يه تمسك ايدهلم ، صاريلهلم .

قطعاً بيلملىيزكه ترقى ايدهبيلمك ، اوج شان وشوكته يوكسلهبيلمك ، دشمنلرك شرندن ، تجاوزندن قورتيلهبيلمك ؛ بينمزده محكم بر اخوتك صميمى بر محبتك وجودينه وابستهدر . اكر بويله مادى ومعنوى بر رابطهٔ قويه بولنمزسه نهقدر عاقل ومدبر بر انسان ، نهقدر مبجل بر قوم اولورسه اولسون يالكز قالنجه ، تفرقهيه دوشنجه ، دكل بر دولتك امورينى اداره ايتمك ، بلكه اوفاجق بر خانهنك بيله دولابى چويرمكدن عاجز قالهجغى كون كبى آشكاردر .

آوروپا حكماسندن ومشاهير سياسيوننڊن برى ، بزم فريضهٔ حجى ايفا ايچون بتون اقطار ارضدن كلوب مكهٔ مكرمهده اجتماعمزى محاكمه ،

موازنه ایده‌رك دیمشدركه : « اكر اهل اسلام اداء حج مقصدیله وقوعبولقده اولان اجتماعلرندن بحق استفاده ایده‌یدیلر ، دنیاده اسلام ملتندن بشقه برحكومت تصور اولنه‌مزدی . »

هرنه‌قدر آرامزده شو اجتماعك اسرار ومنافعندن غافل وجاهل بعض كوته‌بین: « بوقدر زحمت ومشقتلره قاتلانه‌رق حج ایتمه‌ده نه فائده واردر ؟ » كبی سوزلر ایله تفوه ایتمه‌ده ایسه‌لرده ، بوغافلانه ، بوجاهلانه سوزلر اقوال حكما وافكار عقلا ایله موازنه اولنور ایسه ذره قدر اعتبار وقیمتی اولمدیغی تظاهر ایدر .

ای استطاعت مال وبدنه مالك ، فكروبصیرت ایله راه حقه سالك محترم قرداشلر ! ای فداكاران اسلام ، ای حق یولنده جانلرینی ،ماللرینی فدا ایدن ، بوقدرزحمت ومشقتلری اختیار ایدن ، طاغلری ، دریالری كچه‌رك شومقام مقدسی زیارت ایچون بتون اقطار ارضدن قوشوب كلن حجاج ذوی‌الابتهاج ! ای اخوان دین مبین ! سزلركه هربركز جماعت موحدین وملل مختلفهٔ مسلمین طرفندن بر رمبعوث مرخص مزیتیله سرفراز ، حمیت ملیه وصداقت دینیه ایله ممتازدر ؛ بوكون شو اجتماعك سروحكمتی تقدیرایده‌رك رابطهٔ اخوت واتحادی دقیقه فوت ایتمه‌دن وجوده كتیرمیه بذل همت ومقدرت ایتمك هربركز ایچون فرضدر .

ثانیاً : ادارهٔ مشروطهٔ شرعیه مؤسسی ، خلیفهٔ رسول رب‌العالمین ، امیرالمؤمنین ، خادم الحرمین الشریفین ذات شوكتسمات افندمزه كندكز طرفندن اصالةً ، قوم وقبیله‌كز طرفندن وكالةً اطاعت وصداقت دینیه‌ده بولنمق واجبدر .

ثالثاً : هركس كندی اقتداری درجه‌سنده برمقتضای حمیت اسلامیه وغیرت ملیه اظهارمروت ایله بذل‌جود ایده‌رك تعالیٔ اسلام اوغورنده معاونات نقدیه‌ده بولنمق لازمدر .

رابعاً : بو وظیفهٔ مقدسه‌نك اهمیت دینیه ودنیویه‌سنی نظر اعتباره آله‌رق ، عموم اهل اسلامك حیات مادیه ومعنویه‌سنه خدمت املیله حالمزی ، استقبالمزی دوشونه‌رك ، بصیرت كوزلرمزی آچه‌رق ، فكرلرمزی تداوله ، قصورلرمزی یكدیكرمزه اخطاره چالشمق اك مهم وظیفه‌مزدر .

هرنه قدر كرك بوراده بولنمق شرفنه مظهر اولانلردن ، وكرك دین قرداشلرمزدن اخوت واتحاد اسلام فكرینه مخالف بر فردك وجودی بیله تصور اولنه‌مز ایسه‌ده ، بو محترم ملت نجیبه‌یی هیچ بر زمان اتحاددن محروم ایتمه‌مك ، بوحس مقدسك كوشه‌مه‌سنه میدان ویرمه‌مك ایچون كیجه كوندوز چالشمق ، كار آشنا امرامزك ، حمیتلی اعیان واشرافمزك وظیفهٔ مقدسه‌لریدر ؛ دائما آنلره وعظ ونصیحت ایده‌رك یول كوسترمك ، اخوتك منافع وفوائدینی آكلاتمق ، علمای فخام وخطبای كرام حضراتنك وجیبهٔ دینیه‌لریدر ؛ امتك احتیاجاتی تأمین ایچون ایجاب ایدن معاونات نقدیه‌دن كری طورمامق ، دینی تقدیس ایدن ، ملیتی محترم طوتان هرفردك سوه سوه ایفا ایده‌جكی بربورجدر .

دلائل عقلیه ونقلیه ایله مبرهندركه بزم جامعلر ، مسجدلر وتكیه‌لرمز ، جمعه‌لر وجماعتلرمز ، افراد اهل اسلامك اجتماعلری ، علمای فخامك مذاكرهٔ مخصوصه‌لری وپیشوایان امتك عقد انجمن ایتمه‌لری ایچون وسائل كافیه‌دندر .

بتون لسانلردن صادر اولان (لبیك اللهم لبیك) لفظ مباركندن دخی معلومدركه ، بزم كرك بومقام مقدسده وكرك سائرزمان ومحلده غایهٔ آمالمز ، هدف قلبمز بردر ، بزم هرسنه بورایه طوپلانمه‌مزدن مقصد ، (تعالوا الی كلمة سواء) اوامر سبحانیه‌سنی یرینه كتیرمك ، تعالیٔ اسلام كبی بر ثمرهٔ جلیله وفائدهٔ معجله وجوده كتیرمك ، ملل مختلفهٔ اسلامیه آره‌سنده‌كی هر درلو اختلافات ومنازعاتی ، تفرقه‌لری برطرف ایده‌رك یر یوزنده موجود بوتون اهل اسلامی یكوجود بر حاله كتیرمكدر .

یالكز حج شریف دكل ، بلكه كافهٔ اوامر الهیه بزلری اتفاقه ، تفرقه‌دن اجتنابه ، عهد ومیثاقمزی تشییده دلالت ایتمكده‌در . دنیوی ، اخروی اسباب نجاتمزی تأمین ، هردرلو فواحش ومنكراتدن منع ایدن نمازی وسائر اركان اسلامیه‌یی ملاحظه ایده‌جك اولورسه‌ق ، هر برنده نیجه نیجه مزایای علمیه منجلی اولدیغی ، هربرینك كرك حالمز ، كرك استقبالمز ایچون نصل برر حصن حصین امانت ، نصل برر قلعهٔ متین سلامت اولدقلری شمس تابان كبی تظاهر ایدر .

معارفی نشر ایتمك ، عرفان امتی یوكسلتمك ، بصر وبصیرتی نورلاندیرمق كبی مساعیٔ عالیه قلبنده ایمان یرلشه‌ن بتون اهل توحید ایچون فرض دكلیدر ؟ . .

هیچ شبهه یوقدركه بزم اساسات اسلامیه وعبادات دینیه‌مز پك چوق حكم خفیهٔ الهیه‌یی شامل وسعادت مادیه ومعنویه‌مزی كافلدر . فقط صد هزار افسوس‌كه اوزون بر مدت امور مهام سیاسیه‌مز ، بر طاقم قاصر الفهم نا اهللرك ، خائن دین ظالملرك ید تغلبنه كچه‌رك سوء استعمال ایدیلمش ، او مستبدلرك ارزوی شهوانیه‌لری ، حرص بهیمانه‌لری ، طمع دنیویه‌لری ، حاصلی منفعت شخصیه‌لری ... منافع عمومیهٔ اسلامیه‌یی ایاقلر آلتنده چكنه‌نمشدر ؛ او درجه‌كه اساسات مذكوره‌نك مجاریٔ اصلیه‌سی ضایع اولمش ، كیت كیده اولكی اتحاد واتفاقه بدل بین‌المسلمین شدتلی خصومتلر ظهوره كلمش ، درلو درلو بدعتلر چیقمش ، قرآنك امر ایتدیكی بتون احكام جلیله آرقه‌یه آتیلمش ، اخوت خصومته ، اتحاد تفرقه‌یه مبدل اولمش . بو صورتله مسلمانلر هرطرفده ذلته ، هرطرفده اسارته محكوم اوله‌رق عاقبت شوحال پریشانی‌یه دوچار اولمش !.. شیمدی دنیاده‌كی نفوسك ربعی درجه‌سنده اولان اوچیوز میلیون مسلمان بش اون میلیون كوچك براوروپا دولتی قدر اهمیتی قالمامشدر .

آه ، نه‌قدر فرصتلری ضایع ایتدك ! نه‌قدر بیوك منفعتلری الدن قاچیردق ! باقكز عصراوائلده‌كی مسلمانلرك حالنه : (اشداء علی الكفار رحماء بینهم) وصفنه لایق بر آوج شجعان اسلام زمانك اك شدید مصیبتلرینه ، دهرك اك تحملگداز مشقتلرینه كوكس كره‌رك میدان مبارزه‌یه كیرمشلر ، دنیانك قسم اعظمنی نور ایمان ایله تنویر ، لوای محمدی

ایله تابناك ایتمشلر ، بر چوق دیار شرك و ضلالی فیوض توحید ایله كلزار مدنیت حالنه افراغ ایلمشلر ، بوصورتله دنیاده شرفه ، آخرتده سعادته مظهر اولمشلردر .

بز ایسه او قهرمان اجدادك احفادلری اولدیغمز حالده بو كون ذلت ومسكنت ایچنده حیات سوروكله‌یورز . دنیانك هرطرفنده افراد ملتمز وار ، عددی اوچیوزمیلیونی كچیور ، فقط حیوان سوروسندن فرقمز یوق . نفاق وشقاق ، جهالت وعطالتله ذلته دوشدك ، ضعف دیانت ، فقدان امانتله پریشان اولدق ، نور شوكتمز سوندی ، اسیر اولدق ، وطنمز خرابه‌زاره دوندی ، ذلیل اولدق ، حیثیتمز آیاقلر آلتنده چیكنه‌ندی ، مسكنتدن باشقه برموجودیت كوستره‌مدك !...

اندلس ، تونس ، فاس ، مصر ، حضر موت ، جاوه ، هند ، قزان ، قریم ، تركستان وطاغستان كبی برچوق مملكتلرده میلیونلرجه اهل اسلام اجنبیلرك پایمال حقارتی اولمش ، ایكله‌یور . كوندن كونه مسلمانلر ومسلمانلق انقراضه سوروكلنیور . تفرقه یوزندن محواولوب كیتدیلر . نه جهالت وغفلت !... نه ذلت ومسكنت !...

بزی بونفاقه دوشورن كیمدر ؟ بزی بوحاله كتیرن نه‌در ؟ بتون سلامت یوللری قپاندیمی ؟ بزی بوكردابدن تخلیص ایده‌جك هیچ بر یدرحیم یوقمی ؟ طوپراقلره‌می منقلب اولیورز ؟ نامز صحیفهٔ عالمدن‌می سیلنیور ؟ شوكتمز مزارلره‌می كومولیور ؟...

مملكتلریمز دنیانك ناشی‌كچمش ، نفوسمز انسانلرك خسندن فضله ، نه‌نائده‌كه شیرازهٔ اخوتمز قوپمش ، دیانتدن عدول ، شهراه سلامتدن روكردان اولمشز ! یكدیكرمزه ظهیر اوله‌جق یرده هربرمز بر طرفه چكیلمش ، ذلت وعطالت ایچنده انقراضمزی بكله‌یورز !..

ای شانی امت ! (المؤمنون كالجسد ، اذا اشتكی بعضه اشتكی كله) بیوران كیمدر ؟ بو احادیثك حكمی نه اولدی ؟ جسد واحد اولدیغمز حالده نه ایچون بر طرفمز خسته اولورده ، دیكر طرفلرمز آندن بی خبر قالیر ؟ وا اسفا ... بوغفلت ، بوجهالت نه‌در ، بو فقدان حس و غیرت نه‌وقته‌قدر دوام ایده‌جك ؟ یوما فیوما تقرب ایتمكده اولان آن اضمحلالمزی نه ایچون دوشونه‌میورز ؟ معارف یوق ، تعاون یوق ، معاونت شویله دورسون ، بربرمزك كوزینی چیقارمغه باقیورز !..

بونه‌حالدر ؟ . . اتحاد ایچون الله بزه نه فرصتلر بخش ایتمش ، فقط استفاده ایدن كیم ؟ اتحاد ایچون الزده حج كبی عظیم برواسطه وار . یازیقلر اولسونكه بونك قیمتنی تقدیر ایده‌میورز ، هیچ نعمتدن استفاده ایده‌میه‌رك عاجز وغافل كرداب فلاكته یوارلنمقده‌یز !..

كلكز قارداشلر ، دیدهٔ بصیرتمزی آچه‌لم ، احوال پرتقصیراتمزی بركره كوزدن كچیره‌لم ، كندی قصورمزی كندمز اعلان وافشا ایده‌لم ، بو اختیاری كورلكدن وازكچه‌لم ، منافع ذاتیه و اغراض شخصیه‌لری اورتادن قالدیره‌لم !.. بوحب جاه ، حب ریاست بزم بوتون آمال حیاتمزی محو ایتمشدر .

اكر بزده‌كی شوغفلت بوحال ایله كیدرسه استقبالمز قارا كلقدر ، مملكتلرمزی استیلا ، سلطنت وخلافتمزی تخریب ایچون غربدن آقه‌رق كله‌ده اولان سیلاب بلایه قارشو طوره‌جق بر شیئمز یوق . بزبونلره قارشی بر قلعهٔ اتحاد تشكیل ایده‌مزسه‌ك عاقبتمز وخیم‌در . معاذالله عظیم رخنه‌لره ، مهلك صدمه‌لره كرفتار اوله‌جغز ، اهل وعیالمز ، اولاد واخلافمز اسارت بادیه‌لرنده پریشان ، حقارت كردابلرنده سر كردان اولاجقلر .

اعداء دینمز بونكله اكتفا ایتمیوب ، آمال سیاسیهٔ بد خواهانه‌لرینی او درجه‌لره ایصال ایتمك ایسترلركه :

بوكون یوزلرمزی ، كوزلرمزی سورمكده اولدیغمز خاكپاك حرمین محترمینی دخی تحت تسلطلرینه كچیره‌رك ، (نعوذ بالله) كعبهٔ معظمه وروضهٔ مطهره وسائر مقامات مقدسه ومباركه‌لرمزیده ییقسونلر ، ویران ایتسونلر ، حیوانلرینه آخور یاپسونلر .

بزلر شو نتایج دهشتناك وعواقب هولناكه دخی كمال سكونتله اغماض عین ایده‌جكمی‌یز ؟ عجبا صحیح الایمان اولان بر مسلمان بو كبی مذلتلره قارشی‌ده فدای جان ایده‌میه‌جكمی ؟ بو قدر حمیت ملیه ، بو قدر غیرت دینیه‌مز قالمادیمی ؟ (فداك ابی وامی یا رسول الله) كلام صلابت نشانی كیجه وكوندوز سویلدیكمز حالده ، بر كره اولسون فعلاً اثبات ایده‌میه‌جكمی‌یز ؟ بو دنائت ، بو مذلت ، بو مسكنتكده فوقنده بر حیاسزلق تصور اولنه‌بیلورمی ؟

باقكز ابر آوج یهودیلر دنیاده هیچ بر یرده قرارگاهلری اولمدیغی حالده بیله (سیونیز) نامنده بر جمعیتلری وار . بزم الحمدلله مقر سلطنت ومقام خلافتمز وار . فاعتبروا یا اولی الابصار ! ...

روسلرك « پان اسلاویزم » لری ، آلمانلركده « پان ژرمانیزم » لری وار ، دها نیجه نیجه پانیزملر ، اتحادلر وار .

بز عموم اهل اسلام ایچون اخوت دینیه‌مزی تأكید ایده‌جك بر (پان اسلامیزم) تشكیل ایدرسه‌ك فضله‌می اولور ؟ یوقسه بزلر نی آدمدن دكلی‌یز ؟

دین مبین اسلامك بشقه دینلره نسبةً اخوته اوفق اولدیغنی اجنبیلر دخی اقرار واعتراف ایتمكده‌لردر . شو حالده كافهٔ اهل اسلامك دیكر ملتلر یاننده بو قدر تدنی‌یه اوغرامالری نه‌دندر ؟ بو انحطاطه سبب نه‌در ؟ آه ، قرداشلر ! باقكز بتون آسیاده ساكن مسلمان قردشلرمز نه حالده‌در ! ذلت ایچنده ، اسارت آلتنده قالمشلر ، انساندن عد ایدیلمیورلر ، بوكون عموم مسلمانلر ایكی ، اوچ بیوك خرستیان حكومتك تحت اسارتنده ، مغدور ومحكوم قالمشلر . باقكز غفلت بزی نه حاللره كتوردی ؟..

ای دین قرداشلری ! سقیم فكرلر بیوك مهالكی ، وخیم نتایجی موجب اولوبده عاقبتمزده عذاب الیم ونار جحیم اولماسون ...

ای حجاج ذوی الابتهاج ! ای بتون اقطار عالمدن تداركات عظیمه ایله هر سنه فوج فوج ، قافله قافله كلمكده ، (یأتون من كل فج عمیق لیشهدوا منافع لهم) سرینه مظهر اولمقده اولان محترم حاجی قر - داشلرمز ! بزم منفعتمزدن ، جناب حقك ایما بیوردیغی منافعدن مراد ، تجدید عقد اخوت وتأیید عهد اتحاددر . شو حالده بزلر نه ایچون آغزلرمزه مهر سكوت اورولمشجه‌سنه بوراده اتحاد واخوت اسلامیه

دائر بر کله اولسون سویله‌میورز . نه غفلت ومسکنت ، نه ذلت وسفالت !.. بونی تعریف ایده‌جك بر لسان بولنماز ، بونی ایضاح ایده‌جك بر قلم کورولمز .

محترم قرداشلر ! بو خراب غفلتدن کوزلرمزی آچه‌لم ، بزم کبی انسان کاروانلرینه باقالم ! عالم انسانیت یوماً فیوماً دکل ، بلکه ساعت بساعت ترقی وتعالی ایده‌رك فرسخ فرسخ یول آلماقده ، بزلر ایسه حقوق ملیه ودینیه‌مزی محافظه‌دن عاجز قالماقده‌یز . بزده انسان دکلمی یز ؟ بزم‌ده حق حقوقمز یوقمی ؟ سمای فکرمزی قاپلایان بو سحائب غفلتی قوتلی پنجه‌لرمزله ییرته‌رق یوکسله‌لم . اخوت دینیه‌یه صاریله‌رق عهد ومیثاق ایده‌لم ؛ یکدل ، یك زبان ویك وجود اوله‌رق عنوان مفخرت نشان مؤمنین اولان حق مشروعمزه کسب استحقاق ایده‌لم .

اکر بقامزی ایسترسه‌ك بیلملی‌یزکه بونك ایچون یکانه چاره اتحاد اسلام امر معظمی‌در . سلامتمز ایچون بیك درلو تدبیرلره تشبث ایتسه‌ك ینه بونك کبی بر تدبیر مصیب بوله‌مایز . حیاتمزك بقاسی ، دینمزك قیامی بوکا وابسته‌در . دین وملت اوغورنده ، وطن یولنده ، ترقی ومدنیت پشنده فداکارانه ، جانسپارانه سعی وغیرت ایده‌لم .

اکر بوصورتله سعی وغیرت ایدرسه‌ك استقبالمز امین‌در ، پارلاقدر فقط معاذالله آره‌مزده ینه او نفاق وشقاقلر دوام ایدرسه آرتق بو رزمکاه حیاتده یشامق بزم ایچون ممکن اولماز . دشمنلر بزی أزه‌جکلر ، چکنه‌یه‌جکلر ، محو ایده‌جکلر . ونهایت برکون شو عالم حیاتده هیچ بر نام ونشانمز قالمیه‌جق . بو کوزل مملکتلر ، بودلربا وطن دشمنلرك النه کچه‌جك !.. بو عظمتلی جامعلر کلیسالره ، بو مهابتلی مناره‌لر چاکلره تحول ایده‌جك ، مقدس قرآنمز آیاقلر آلتنه چکنه‌نه‌جك ، مبجل دینمز یریوزندن قالدیریله‌جق ، بویله دریای کفر وضلاله غرق اوله‌رق اغلایه اغلایه ، فریاد ایده ایده هر شیئه وداع ایده‌رك بو دنیادن چکیله‌جکز .

بو کونلری کورمه‌مك ایچون هر درلو نفاقی ترك ایده‌رك برلشمکدن ، معارفی نشر ایده‌رك اخوت اسلام واتحاد ملته بتون موجودیتمزله چالیشمقدن باشقه برچاره یوقدر . بناءً علیه حجاج کرام افندیلرمزه بیان اخلاص واحترامدن صوکره عرض وبیان ایده‌جکمز شودرکه : بزم ایچون اهم مهماتدن اولان بر شی وار ایسه ، اوده شو مقام خلافت کبرایه اولان رابطهٔ معنویه ومادیه‌مزی تأکید وتأیید ایچون ، بو مقام مقدسهٔ حجازیه‌ده بر مدرسهٔ اسلامیهٔ عمومیه‌مز اولمه‌سیدر . بورادە تأسیس اولنه‌جق مدرسه‌یه ، جهانك هر کوشه‌سندن اهل اسلام اولادی جلب اولنه‌رق ، خالص اسلام روحیله تربیه وتعلیم اولنور ، احوال زمانه واقف وهر اموره عارف مقتدر ذاتلر ، درایتلی خطیبلر یتشدیریلور ، بعدالتحصیل مملکتلرینه کیده‌رك دیانت اسلامیه‌یه بحق خدمت اولنورسه ، مطلبه وصول ایچون بیوك بر یول آچلمش بولنور .

بزم بویله بر تشبثمز مقتضای دین مبینمزدر . بونك مقتضای زمان دیه هیچ کیمسه طرفندن هدف اعتراض اوله‌میه‌جغی شبهه‌سزدر .

وقوعی متصور اولان مهالك وانقراضدن دخی بو صورتله تخلیص کریبان ایده‌بیله‌جکمز تحقق ایدر .

تکرار دیه بیلورزکه : بزم سعادت دارینمز خیلی زماندر وساوس شیطانیه سائقه‌سیله بینمزده واقع اولان شقاق ونفاق وتفرقه بلیه‌سنی کمال متانت وسرعتله لازمهٔ ملت اسلامیه‌دن اولان اتفاقه ، اتحاده ، اخوت ومحبته تبدیل ایده‌لم . بو خصوصده جزئی تردد کوستره‌جك صاحب بلاهتك وجودی بیله تصور اوله‌مز ظن ایدرم .

ای محترم قرداشلر ، شو سنهٔ مبارکه‌ده ، بو مقدس مقام ایله شرفیاب اولوشکزی بر مقدمهٔ اقبال عد ایده‌رك ، شوراده ویریله‌جك قرارمزك تعمیم وانتشاری یولنده کمال خلوص ونشاط تام ایله چالیشه‌لم . کرهٔ ارضك هر جهتنده بولنان مؤمن قرداشلرمزه تبلیغ مرام خصوصنه المزدن کلدیکی قدر اهتمام ایده‌لم . بزلر اعتقاداً مؤمن موحد اولدیغمز کبی تحفظ وتدافع فکر عالیسنده‌ده قولاً وفعلاً متحد اوله‌لم .

کرچه اتحاد اسلام اذهان اهل ایمانده من‌الازل موجود ایسه‌ده ، اصل مقصود ، اتحادك یالکز ذهنده بولنمه‌سی دکلدر ، بز یکدیکرمزه تعاون ، تناصرده بولنه‌رق ، تعاطئ افکار ایله قولا وفعلا تماس ایده‌رك دنیانك هر هانکی طرفنده اولورسه اولسون بر مؤمن قرداشمزك حقوقنه تجاوز اولونجه کافه‌مز بردن رفع آواز ایده‌لم ، آنك حقنی مدافعه‌یه قوشه‌لم . بونی معاونتی تأمین ایچون دائمی مخابره ومکاتبه‌لر ایله مواصله قاپولرینی آچه‌لم . اول زمان بزم شو اجتماعمز ، شو قرارمز برایشه یارار . بو قرارلرمز حقیقت شکلنه کیردکدن صوکرا ، وقت مرهوننده ، عموم اهل اسلامك یکانه حامیسی خادم الحرمین الشریفین شوکتماب افندمزك خلافت مشروعهٔ مشروطه‌سنی ، ملوك فخام ودول عظام زجاله دخی رسماً تصدیق ایتدیره‌رك ، تابعیت معنویه‌مزی مقام خلافت کبرایه ربط ایدرز .

ذات شوکتسمات افندمز محمد خان خامس حضرتلری امام المسلمین ، امیر المؤمنین وخلیفهٔ رسول رب العالمین اولدیغی جهتله ، کافهٔ اهل ایمان خواص وعوام بتون اهل اسلام دولت علیهٔ عثمانیه‌یی مرکز خلافت عظمی اعتقاد ایده‌رك ؛ امر عالیلرینه انقیاد واطاعت ایتمکی فرض عین بیلمه‌لی‌در . دولت ایران ، فاس وافغانستان ، بخارا وسائر امارات اسلامیه . . . کافه‌سی مرکز خلافت عظمی ایله متفق ومتحد اوله‌رق ، منافع عمومیهٔ اسلامیه‌یی اعداء دین مبینه قارشی جانسپارانه مدافعه ومحافظه ایتمه‌لری شرعاً وعقلاً لازمدر . اکر یالکز ایران دولتی حکومت عثمانیه ایله متفق اولسه ایدیلر ، روسیه هیچ بر وقت بونلره نظر طمعنی توجیه ایده‌مزدی .

بو صورتله اتحاد اسلامك حصول پذیر اولمسی ، یالکز مؤمنلر ایچون ، موحدلر ایچون دکل ، بلکه عموم عالم انسانیت ایچون بر امر مهمدر ، مسالمت عمومیه‌نك یکانه حامیسی اوله‌جغی محققدر . فقط اتحاد اتحادتام اولملیدر . امت محمدیه‌نك هیئت عمومیه‌سی تام‌الاعضا بر جسمدر . خلیفهٔ رسول رب العالمین باشی ایسه ، دیکر امارتلرده اك مهم بر عضوی‌در .

علماء امت ، عساکر اسلامیه ، وسائر افراد مسلمین هپ او وجود معظمك اجزاسیدر. بر عضو دوچار اضطراب اولورسه نصل بتون اعضانك اوندن حصه یاب الم اولورسه بر اسلام فردینك دوچار حقارت اولمسنه بتون او معظم عالمی حرکته کتیرملیدر .

اهل ایمانك کافه‌سی (وجاهدوا ....) امر جلیلیله مکلف ، (وتعلموا الرمی) خطابیله موظف ، (کتب علیکم القتال) نص جلیلی موجبنجه داخل دفتر وقرعه‌سز عسکردر .

شو حالده (فمن اعتدی علیکم فاعتدوا علیه بمثل ما اعتدی علیکم) خطاب حکمت نصابنه موافق مقابله ده بولنمق ، حقوق اسلامی محافظه ایده‌بیلمك ایچون اسلحهٔ جدیده تدارك ایدرك انلرك استعمالنی اوکرنه‌لم وعظیم همتلرله هر درلو فداکارلقلره حاضر اوله‌لم .

دشمنلرمزك حرکتلرندن بیخبر قالمق ، انلرك حیله‌لرینی آکلاماسق ، سیاستلرینه عقل ایردیرمه‌مك نه دیانتمزه موافقدر ، نه ده انسانلغه ! بلکه بو ، محض جهالت وعین دنائت ورزالتدر .

اونك ایچون کوزلرمزی آچه‌رق جهانی اکرنه‌لم ، الاله ویره‌رك اتحاد ایده‌لم !.. زیرا زمان زمان ترقیدر . یشامق ایسترسه‌ك یشامه‌نك یولنی بیله‌لم . بویله ذلت ومسکنت ایچنده سوروکلنه‌جکسه‌ك او حالده مزارك آلتی بزه یکدر . علامات اولومدر . حیات ایسه حرکتدن عبارتدر . اونك ایچون دائما حرکت ، دائما اتحاد ، دائما تعالی !..

رئیس المجتهدین حسن شیرازی حضرتلرینه یازیلان مکتوب

بصره‌ده سماوه‌یه (۱)

بسم الله الرحمن الرحیم

حقیقتی بیان ایدرم: تحقیقاً بو مکتوب ، زده ، وجود بولنور ، زده مرتبی طوتولورسه طوتولسون ، روح شرع احمدیه بر دعوت ، وطرف امتدن بوتون بو قانون مبینه ایمان ایدن وایجاباتنه کوره توفیق عمله چالیشان مؤمنین صالحینه ـ هر زده طلوع ایتمش . هر زده کمالی بولنمشلرسه ـ بوتون علمای اسلامیه بر استغاثه‌در ؛ وآرزو ایدرم که بو استغاثه اونلرك ایچندن هپسنه بردن اولسون ، واقعا اونلردن یالکز زینه خطاب اولونمشدر .

یاخلیفة الامة ! یا شعاع نور الائمه ! یاعمادة بناء الدین ! یالسع شریفك بیاننه مختص صاحب لسان حاجی میرزا سید محمد حسن شیرازی حضرتلری !.. الله سنك سایه‌کده دعوای حقی محافظه ، وکفرهٔ شریرهنك فسادندن اسلامی امین بولندیرسون ! الله سنی بو وکالت معلایه تخصیص ایتدی که اسلامك حجة الاکبری اوله‌سین !.. سنی جمعیت صالحین

(۱) غالبا جمال الدینك ۱۸۹۱ ده ایراندن اخراجندن پك آز صوکره یازلمش اولان بو مکتوب صورتی تاریخ بیداری ایرانیان ده‌ده (صحیفه ۱۰۸) واردر . امتیازك ردینه قدر ، توتوندن اجتناب ایدلمسنی مؤمن صادقلره امر ایدن فتوای مجتهد دها اول ، کانون اولده چیقارلمش ایسه‌ده امتیاز علیهنه اولان شدتلی حرکت حزیرانده وقوعه کلمشیدی . و مختصر فقط مهم فتوانك صورتی (بیداری) نك ۱٦ نجی صحیفه‌سنده کورولور .

اچلرندن انتخاب ایتدی ، امتی شرع منیره توفیقا مراقبه عنانی سنك اللرکه امانت ایتدی . برواسطه ایله اونلرك حقوقنی حمایه وقلبلرینی شکوك وضلالتلردن وقایه ایده‌سین ! . بوتون بشرینی سکا تسلیم و(زیرا که سن وارث انبیا اولدك) اونلرك بار منافعنی سنك دوش همتکه تودیع ایتدی که امت دنیاده رفاهه نائل ، آخرتده ده سعادت (ابدیه) ایله شادمان اولسونلر دیه !..

سریر حاکمیتی سکا تعیین ایله‌دی ، سکا امتی اوزرینه رجحانین ایله نفوذ احسان ایتدی که مملکتی خلاص ومدافعه ایده‌سن ، اونلری اولجه کیتمش اولدقلری یوللره دلالت ایلیه‌سین ! . تحقیقاً ملك عالیسندن الك عادیسنه قدر ، یرلی ویا خیمه نشین ، اصیل ویا غیر اصیل راکع دیزلری ، ساجد بدنلریله ، سنك بو حاکمیت روحانیهٔ عالیه‌ك آلتنه کیرمشلر ، اوزرلرینه دوشن هر حادثهٔ ناکهظهور قارشیسنده روحلری سکا متوجه ، کندیلرینه چوکن هر فلاکتده کوزلری سکا مرکوز بر حالده ، رفاه وسعادتلری سندن ، نجات وسلامتلری سنده ، امن وامیدلرینك حصولی ینه سنده اولدیغنه معتقددرلر ..

بوندن صوکره محرر مجملرك بونجه زماندن بری چکدکلری ظلملردن ، (بیت الدین) دیدکلری مملکتلرینك کفره واجانب طرفندن بیع واستیلا ایدیلدیکندن ، ولکن بونلرك صرف بر رئیسك فقداننده دولایی کندیلرینك غافل ، متفرق وضعیف بولونمه‌لرندن ایلری کلدیکندن ، واسلامك سعادتنه تعلق ایدن ایشلرده رئیس ورهبرلری نظریله باقدقلری وبالفعل حقلی بولوندقلری (مجتهد) دن هیچ بر اشارت وحرکت ارشادیه کلمدیکنی کوردکلرندن ، اعتمادلری خلل‌دار اولمغله بو صورتله دوچار یأس اوله‌رق میداننده باشلادقلرینی یازییور ، « اونلر اویله دوشونیورلر ودوشونمکده حقلیدرلر که » دییور ؛ اونلری هپ بردن برلشدیره‌جك سوز سکا عائددر ؛ قرار ویره‌جك اولان حجة هر حالده سنکدر ، سنك امرك نافذدر ، سنك حکمکه کیمسه اعتراض ایتمیه‌جکدر ، واونلرك ایسته‌دکلرینی یاپارسه‌ك ، سندن صدور ایده‌جك بر کله ایله بوتون تفرقه بردن غائب اوله‌رق یرینه صاغلام بر اتحاد کله‌جکدر .

بناءً علیه الله‌ك ، واونلرك دشمنلرینك قلبلرینی قورقو ایله دولدوره‌رق اونلری کافرینك شرندن صاقلا . هر طرفدن اوزرلرینه چوکن پریشانلق وسفالتی محو وازاله ایت واونلری بو طاقت فرسا حیاتدن دها واسع واهونه یوکسلت ؛ بویله‌جه ایمان ، صادقینی طرفندن مدافعه وحمایه ، واسلامیت اعلا وتجلی ایدلمش اولور . »

وبر فقرهٔ معترضه‌دن صوکره دوام ایدییور :

یاخلیفهٔ قادر ! تحقیقاً شاهك (۲) احوالی متلون ، اخلاقی فاسد ، ادراکی ناقص ، قلبی متفسخدر . مملکته حکم ومصالح امتی اداره‌یه قابلیتلی دکلدر ، بویوك کوچوك بوتون ایشلرك دیزکینی پیغمبره علناً طعن وتشنیع ایدن ، قانون الهی‌یه مواظبت ایتمه‌ین ، نفوذ روحانیی بر

(۲) ناصرالدین شاه

درکهٔ هیچیه ایندیرن ، علمای دینی ذم وتلمین ، عابدین وزاهدینه غیظ ونفرت ایدن ، سادات کرامی استخفافدن ، واعظینه جمعیت بشریه‌نك اك الحاق بر فردی کبی سوء معامله‌دن چکنمه‌ین رذیل بر سربست متفکر (۳) ك النه تسلیم ایتدی ، فرنکستاندن عودت ایده‌لیدن بری دیشلری آراسنه ملوث پارچه‌یی آلیور ، علناً شراب ایچیور ، کافرین ایله دوشوب قالقیور ، فضلایه قارشی اعلان خصومت ایدییور . ایشته اونك اخلاق شخصیه‌سی بویله‌در . لکن بوکا علاوهً ممالك ایرانی معدن (٤) ارجاقلری اورایه کیدن یوللری ، بونلری حدود مملکته ایصال ایدن طرق ومعابری ، ایرانك هرطرفنده بر شبکه تشکیل ایده‌جك اولان بو خارجی مواصله دامارلری ایکی یاننده ، انشا اولونمق اوزره بولونان خان و اوتللر باغچه‌لر ، اطرافنده‌کی تارلالر کبی بوتون خزائن ثروتیله برلکده ، دینمزك دشمنلرینه صاتیور .

صوکره کارون (٥) نهرینی ومنبعنه پك یقین یرلرده ساحللری اوزرنده انشا اولونه‌جق اوتللری ، بونلره ملحق اولان باغچه وچایرلری ، آهوه‌زدن طهراندن کیدن یولك اطرافنده‌کی خان وباغچه وتارلالری .. کذلك تنبا کو (٦) یی وباشلیجه زرع اولوندیغی مراکزی یتشدیکی اراضی‌یی ، قوزلجیلرینك ، طاشییجی وصاتیجیلرینك نره‌ده اولورسه اولسونلر بوتون مساکنی‌ده برابر صاتدی . عینی صورتله بوتون ایرانده شراب اعمالی ایچون قوللانیلان اوزوم باغلرینی وبو تجارته عائدتی اولان بوتون دکان ، اعمالاتخانه وازکی خانه‌لری اوزرینه‌ده وضع ید ایتدی! صابون، موم، شکر وسائره اعمالاتخانه‌لرینه ده عین حال اولدی ؛ صوکره برده بانقه ، . بانقه‌نك نه اولدیغنی بیلیرسه‌ك کیم بیلیر سکا ناصل کلیر ؟ . بیلیرمیسك بانقه نه دیمك ؟ عنان حکومتی دشمن اسلامك (۱) النه ترك ایتمك ؛ ملتی بو دشمنه اسیر ایتمك ، اونلری وبوتون مالکانه ونفوذی خارجی دشمنلره تسلیم ایتمکدر .

اوندن صکره‌ده بوجاهل خائن ، ملتی صرف برهذیاندن عبارت اولان دلیللریله یومشاتمغی ارزو ایده‌رك بوائتلافلرك موقت بر زمان یعنی یوز سنه‌یی تجاوز ایتمیه‌جك قدر قیصه بر مدت ایچون اولدیغنی ادعا ایله‌دی ! امان یاربی ! بو اویله بردلیل که ضمنی بوتون خائنلره حیرت ویرر !

---

(۳) امین السلطان که اوزمان عجمستانك باش وکیلی ایدی ..

(٤) ۱۸۸۹ کانون ثانیسنده بارون جولیوس دور رویته‌ره اعطا اولونان امتیاز ، قومپانیه‌یه ایرانك ثروت معدنیه‌سنی ایشله‌تمك حقنی ویرییوردی . صوکره‌دن ، که ایرتسی سنه ، بوامتیاز حقوق معادن شرکتی عجم بانقه‌سنه ترك اولوندی .

(٥) لورد سالیسبوری طرفندن ۹ تشرین ثانی ۱۸۸۸ تاریخلرنده کیلدهول بانکه‌تده کارون نهری امتیازی حقنده اظهار ایدیلن تفاخرلر عجمستان حکومتی دهشتلی برصورتده تلاشه کتیردی ! اساس سکه‌مایه بعض تعدیلات ادخالنه سببیت ویردی .

(٦) تنبا کو امتیازی ۸ مارت ۱۸۹۰ ده اعطا اولوندی ، انکلیز سفارتنه عینی سنه‌نك ۹ مایسنده قید اولوندی .

(۱) انکلتره دیمك ایستر .

صوکره‌ده روسیه‌یه (۲) سکوت ورضاسنه مقابل ترك ایدیلان (باری راحت دورمغه رضا کوستره‌یدی) بالخاصه رشت مع طبرستان ایرماقلرینی ، بونلره عائد اولان بوتون اولر ، خانلر ، تارلالرله برابر ازالی ــ خراسان یولنی تقدیم ایتدی ، لکن روسیه بو تقدیمه قارشی بورتی چویردی ، بویله بر هدیه‌یی قبولدن استغنا ایتدی ، چونکه او ، بو ائتلافلر الغا اولونمه‌دن خراسانك الحاقی و آذربایجان ایله مازندرانك اشغالنه متمایلدی ؛ بو ائتلافلر که دولت ایرانی بواك قاوغالی دشمنك النه تماماً تسلیم ایتمك ایچوندی . ایشته بودلینك ایلك نتیجهٔ اداره‌سی بودر !

« والحاصل بوجانی ، ایران‌ایالتی دولتلر آره‌سنده مزاده‌قویدی ، حضرت محمد و آلنك (صلی الله تعالی علیه وسلم) مقری بولنان ممالك اسلامی یابانجیلره صاتیور ، لکن طبیعتك عادیتی ، ذکاسنك نقصانی حسبیله جزئی برمبلغه ، اوفاق بر قیمته صاتیور ! دنائت و خست ، خیانت وجنت ایله بربره کلیرسه ایشته بویله برنتیجه ویرر ! »

« و سن ، یا حجة ! بوامته امداده قیام ایتمك ایسته‌مزسه‌ك ، اونلری قانون مینك سایهٔ قوتنده برله‌شدیرمك ، بو کناهکارك الندن چکوب قورتارمق ایسته‌مزسه‌ك ممالك اسلام پك یاقین بر زمانده اجنبیلر النه دوشه‌جك ، اونلر مملکتی ایسته‌دکلری کبی اداره ایده‌جکلر ، ایسته‌دکلرینی یاپه‌جقلردر . اکر سن بو فرصتی قاچیررسه‌ك ، وسن حیاتده ایکن (معاذالله) بویله بر حال اولورسه کری‌یه ، مجله زمان‌اولان تاریخ صحیفه‌لرنده‌پاك براثر براقمش اولمازسك . پك‌اعلا بیلیرسك‌که ایران علماسی وامت (فکرلری ازلمش ، قلبلری دالمش اولدیغی جهتله) قیام ایچون یالکز سندن بر سوز بکله‌رلر ، اونك سایه‌سنده نائل نجات اوله‌جقلر ، وسعادت کوره‌جکلردر ! .. ناصل اولورکه اللهك ، کندیسنه بوقدربویوك برقوت احسان ایتدیکی برکیمسه بونی استعمالده چکیك داورانیر ، ویاخودهرکسی حال‌انتظارده براقیر ؟ »

بیلیر وکورر بر آدم‌صفتیله جنابکزه تأمین‌ایده‌رم‌که عثمانلی‌حکومتی سزك بویله برتشبثه غیرتکردن پك‌ممنون‌اولور وبونده سزه‌یاردیم‌ایدر . زیرا اوپك‌اعلا خبردارد‌رکه اوروپالیلرك عجمستان حکومتنه مداخله ایتمه‌سی کندی‌ممالکنه برتحقیر تأثیرینی حائزدر ؛ حتی‌ایرانك‌بوتون نظار وامراسی‌سنك طرفکدن‌بویله برکلهٔ دعوتدن‌پك مسرور اولورلر ؛ زیرا اونلرطبیعی بویکیلکلردن‌پك بیزاردرلر ، بومضر ائتلافلردن طبیعتلریله نفرت‌ایدرلر ، بوائتلافلرکه‌سزك‌غیرتکز اونلری‌الغایه‌برفرصت ویره‌جك وبوبلکه‌ده شمدی‌یه قدر تصویب وتصدیق اولونمش اولان سیئات احتراصك‌اوکنی آله‌بیله‌جکدر . هرشی‌سندن ؛ سنده ، ینه سنده‌در . وسن هم عندالله هم عندالناس هرشیدن مسئولسك .! »

شبهه یوقدرکه خلیفة الامه ! صنادید فاسقینك او عالم ، کامل ، فاضل حاجی ملافیض‌الله دربندی‌یه نه‌یایدقلرینی استماع ایله‌مشدر ؟ کذلك ینه مسموعکز اولمشدرکه بو خائن ملعونلر او عالم ، زاهد ،

---

(۲) بوسوزی ۱۸۸۹ شباطنده پرنس دولغوروکی‌یه ویریلن امتیازه راجعدر .

عادل مجتهد حاجی سید علی اکبر شیرازی‌یه نه‌لر یاپدیلر ، والحاصل بك اعلا اوکرنمش اولمه‌لیسکزکه مملکت ودینلرینی مدافعه ایدنلره قتل‌وضرب صورتیله بوقاغی‌ویاقیزغین دمیرجزاسیله نه‌مدهش‌اشکنجه‌لر ایتدیلر ، او فاضل کنج میرزا محمد رضای کرمانی [١] او مرتد (امین‌السلطان) طرفندن زندانده تلف ایدلمشدر [٢] کذلك اوعالی وفاضل حاجی سیاح (محلاتی) معلوماتلی وکامل میرزا فروغی اصیل واقتدارلی علیخان ، عرفانلی‌وفاضل اعتمادالسلطان [٣]وسائرلری هپ اونك ظلمنه قربان اولمشلردر !

بنم کندی حکایهٔ حاله ، نانکور ظالمك بکا یاپدقلرینه کلنجه ... سفیل ، بنم ، (آغیر خسته برحالده) شاه عبدالعظیمك درکاهندن زورله چیقاریلمه‌می امرایتمش ، تصوری قابل اوله‌مایان حقارتلر ، ذلتلر ، رذیلتلر ایچنده قار اورته‌سنده یاتخته سوروکله‌ندم (هم بوتون بونلر بن‌صویولدقدن صوکره اولویور !) بزاللهه راجعز ، ینه‌اوکا رجعت ایده‌جکز !..

بونك اوزرینه سفیل حریفلر بنی ، (خسته‌لغمه‌باقمایه‌رق) بر اشیا آرابه‌سنه بیندیردیلر هرطرفمه زنجیر اوردیلر ، وقیش موسمنده ، قارلر آره‌سنده ، آجی کسکین روزکارلر اورته‌سنده بربولوك آتلی بنی خانیقین [١] ه ایصاله ، مأموراً رفاقت ایتدیلر ..

درحال والی‌یه برمکتوب یازدی ، بنم بصره‌یه سوق اولونمه‌می رجاایتدی ، زیرا بیلیردی‌که بنی یالکزبراقش اولسه‌یدی همان سکا یاخلیفه! قوشوب کله‌جك ، اونك یاپدقلرندن ، ایران خلقنك احوالندن خبرویره‌جك ، بوکافرك‌افعال سیئه‌سیله‌مملك اسلامك باشنه‌نه‌لر کلدیکنی ودهانه‌لر که‌جکنی سکا ایضاح ایده‌جك وایمان صالح سلامتی ایچون سنك‌یاحجة! معاونتکی‌طلب‌ایده‌جك ، سنی‌اسلامك‌امدادینه قوشدیره‌جقدم زیرا اوبیلیردی‌که برکره سنکله بولوشنجه آرتق اونك ایچون‌مقامنده قالمق احتمالی محواوله‌جقدی ، آرتق مملکتك ویرانه ، ملتك‌خرابنه کفره‌نك یوزبولمه‌سنه چالیشه‌مایه‌جق ایدی !.. فقط‌اونك بو حرکتی انظار عامه‌ده پك مجرمانه ودنائتکارانه کوروندی.اوصورتله‌که عمومی بر عصیان باش‌کوستره‌جکدی ، بواختلال ملی‌بی باصوب یاتیشدیرمق ایچون اسلامیت مقدسه و باپیلك مذهبنه سالك اولانلرك حقوقنی محافظه‌یه حصر جان ایدن‌دین‌پروران‌ك وطن پرورانه غیرتلرینی اتهام ایتدی .. حتی (الله دیلنی کسسون !) خلق آراسنه بنم سنتسز اولدیغمی بیله نشر ایتدی (زواللی مسلمانلق !) بونه‌ضعف ! بونه قورقاقلق ! ناصل قابل اوله‌بیلیرکه‌فرومایه برسرسری ، رذیل‌برمجنون ، مسلمانلری

[١] ناصرالدین شاهی قتل ایدن ... آشاغیده‌دها مفصل کوروله‌جکدر .

[٢] بو شبهه‌سز بر سهودر ، لکن ایرانده سیاسی محبوسینك طالعلری توقیفلرندن اوزون برمدت صکره ، قدر ، تعیین اولنه‌ماز .

[٣] محمد حسن‌خان اعتمادالسلطان‌نا سید جمال‌الدینك رفقاسندن بریدی‌ارباب قلمدن برذات‌اولوب مطبوعات وترجمه‌قلمی نظارتنده بولوندی ؛ کتاب‌المآثر والآثار کبی برچوق فائده‌لی کتابلر یازمشدر . بو کتاب ناصرالدین شاهك تشکیلاتنه دورسلطنتنك باشلیجه‌اشخاص ووقایعنه دائردر ١٣٠٦ ده‌طهرانده طاش باصمه‌سیله طبع اولوندی .

[١] بوراسی عجمستان ایله بغداد آره‌سنده تورك حدودقره‌غول موقعیدر .

مملکتلریله برابر اوفاق برقیمته ، جزئی برمبلغه صاتسین ، علمایی استخفاف ایتسین ، نسل پیغمبری‌یه‌بی‌ادبانه معامله ایتسین ، آل علیدن کلن ساداتی بوصورتله جوروااذا ایتسین ؟ بوفنالغی کوکندن‌قوپاره‌جق مسلمانلرك انفعال غضوبانه‌لرینی تسکین ایده‌جك ، رئیس انبیاء الله صلی‌الله‌علیه وسلم نسل نجیبنك انتقامنی آله‌جق برال یوقیدر ؟

« کندیمی حضور عالیلرندن اوزاق کوره‌رك شکایاتمی بیاندن اجتناب ایتدم.. لکن رئیس و مجتهد حاجی‌سید علی‌اکبر بصره‌یه کلدیکی زمان وقوعات واحوالدن ، آلام‌وفلاکت امتدن‌باحث برمکتوب یازمه‌می ابرام ایتدی ، بنده جناب حقك سنك‌الکه‌برشی یاپه‌جغنی‌بیلدیکم‌ایچون امرینه اطاعتده‌استعجال کوستردم.سلام‌علیکم ورحمة‌الله وبرکاته !.. »

فی‌الواقع جمال‌الدینك امید وانتظارلری بوشه چیقمادی ، زیرا آکلاشلدیغنه کوره مجتهداعظم حاجی میرزا حسن شیرازی‌یه ، او « مشئوم امتیازك کری‌یه آلنتجه‌یه قدر توتون استعمالنك غیر مباح اولدیغی » مبین فتواسنی ویردیرن اومکتوبدر .. ملتك‌ناخوشنودلغنه برشکل تصدیق ویرن ، بوصورتله اونی‌شاه وامین‌السلطان‌وحکومات اجنبیه واصحاب امتیاز اوزرینه غلبه‌یه موفق ایدن‌ده او فتوادر . وبوتون‌بونلرك الصوك‌نتایجی ناصرالدین شاه‌ایله امین‌السلطانك دهشتلی قتللری ، و آنجق علمیه‌ایله اهالینك اتحادلری اوزرینه قابل‌اوله‌بیلن متوالی‌مشروطیت مطالباتی وصوك درت سنه ظرفنده بوتون عجمستانی صارصان‌ناکهظهوراختلاللردرکه آشاغیکی صحیفه‌لرده‌بواختلاللرك تاریخی چیزیله‌جکدر !..

سیدمحمد رشید طرفندن بومکتوبه الحاق ایدیلن ملاحظات شایان ذکر اولوب بروجه آتیدر :

« بومکتوب ، عجمستان اهالیسی اوزرنده ، قوی بر نفوذ روحانی صاحبی اولان بیوك عالمه برهیجان وروح وطن پروری القا ایله‌مش ، اوده بوکا تبعیتاً توتون زرع واستعمالنی منع‌ایدن‌برفتوا [١] اصدار ایله‌مشدر .

علما بو فتوایی ضیا کبی‌سرعتله‌نشر ایتدی وملت بوکا او درجه‌ده بویون‌اکدی‌که‌اویله دنیلیور: فتوانك طهرانه مواصلتندن‌برکون‌صکره شاه‌برنارکیله (قلیان) آرادی ، اوکا دیدیلرکه «سرایده تنباکو قالمادی هپسی‌طاغیلوب آتیلدی»شاه‌حیرتله‌بونك‌سببنی‌صوردی ؛ مجتهد اعظم‌حاجی میرزاحسن‌شیرازینك‌فتواسنی خبر ویردیلر ؛ « اولا بندن‌نه ایچون اذن آرامادیکز ؟ ، دیدی . « بودینی بر مسئله‌در ، اوکا عائد شیلرده بویله مساعده‌لره‌احتیاج یوقدر»جوابنی ویردیلر ؛ بونك اوزرینه شاه امتیازی الغا ایله انکلتره‌یه‌تضمینات‌اولمق اوزره یاریم میلیون پوندهدیه ایده‌رك کوکانی آلمغه‌مجبور . اولدی‌ایشته‌بوصورتله‌سید جمال‌الدین‌توتون امتیازیله مکتوبده‌کوردیککز سائر امتیازاتی لغو ایتدیره‌رك عجمستانی برانکلیز

[١] (بیداری ایرانیان) ی کوروکز . صحیفه ١٦ اوراده‌کی فتوانك ترجمه‌سی شودر : « بسم‌الله‌الرحمن‌الرحیم.بوکون ، توتون و تنباکو استعمالی امام‌الزمانه‌علیهنده برحرب کبی تلقی اولونه‌جقدر .»بوفتوا هرنه‌قدرایرانده‌حاجی میرزا حسن آشتیانی‌طرفندن‌نشر ، بعده میرزا حسن شیرازی طرفندن تصدیق اولونمشسه‌ده اویله دینیورکه‌اصلی‌اوندن چیقمشدر .

ایستیلاسندن قورتارمشدر ؛ یعنی سوء سببی ازاله ایده‌رك حسن نتیجه‌یی الده ایتمشدر . ایشته حقیقی آدملر ، ایشته حقیقی علما بویله‌در !

ایمدی [۱] هیئت روحانیه‌نك تأثیراتی ایرانده پك آشکاردر ؛ هم او قدر که حکومتك شکلنی بیله دکشدیره‌رك اونی مطلقه‌دن مشروطه اصولنه ارجاع ایله‌مشدر ؛ بلکه بو حادثه علمایه ایلك نشانهٔ عبرت دکه ایشن ، اونلرك الندنه‌در . حالبوکه یالکز جمال الدین ، بو انقلابك برنجی محرکی ، ناصلکه مصر انقلابینك‌ده سبب اولی ایدی . اونك قوردیغی جمعیت اسماعیل پاشانك نفوذینی محو ایتمك ، استبدادك شدائدینه مقاومت ایله‌مك ایچون صرف ایدلمش ایلك همتدر . توفیق پاشایه فیکر ترقی‌یی او ویرمشدر ؛ مشارالیه سید جمال الدین و طرفدارلرینه ، تخته چیکمکه موفق اولورسه بر مبعوثان مجلسی کشاد ایله سائر برچوق اصلاحاتی یاپه‌جغنی وعد ایله‌مشدر ، لکن بولتقه ایشلرینه اردو کیرنجه بلانی هیچه ایندیردی . . . .

علمانك ؛ ایرانه اجنبی مداخله‌سنی منع ایچون اظهار ایتدکلری ـ اونك طرفندن اداره و سوق اولونان ـ همتلری یالکز علمیه ایله اهالینك قوتی پادشاهلر ککنی قات قات کچه‌بیله‌جکنی کوسترمه‌دی ، ناصرالدین شاهك قتلی اخطارك معناسنی‌ده دکشدیردی ؛ قاتلك ، سید جمال الدینك رفقاسندن بری اولدیغنه دائر بر جریان تواتر حصوله کتیردی .

سید یالکز رئیس مجتهدین و علمایی شاه ایله وکیلنه قارشی دورمغه تشویق ایله ، اونلری علیهلرینه قالدیره‌بیلمکده‌کی موفقیتله اکتفا ایتمدی ، بصره‌دن اوروپایه کیتدی ، اونلری یازی و نطقلریله‌ده اشغال ایتدی . اوراده عربجه و انکلیزجه چیقان ضیاء الخافقین نامنده آیلق بر جریده تأسیس ویا تأسیسنه یاردیم ایتدی ، که اونلرك برینه پك معروف اولان سید و یاحسینی سید امضاسیله ایرانه دائر مقاله‌لرله یازدی . مصر حقنده‌کی ملاحظاتی‌ده اك مهم موضوعلرندن برینی تشکیل ایدیوردی . عجمستانه دائر اولان مقاله‌لرنده حکومت و شاهی پروا‌سزجه تنقید ایتدی . او قدرکه لونده‌ره‌ده‌کی عجمستان وکیلی اونکله اویوشه‌بیلمك چاره‌لرینی آرادی و کندیسنه مهم بر مقدار پاره تکلیف ایده‌رك ، ایران حقنده آرتق سوز سویله‌یوب یازی یازمه‌مسنی تأمینه چالیشدی . لکن سید جواب ویردی « بن هیچ بر شی صوصدیره‌ماز ، الا شاه کبرتلملی ، قارنی دشیلملی ، نعشی طوپراغه امانت ایدلملی » ایشته بو سوزلرده‌کی کسکینلك شاهك قاتلنك سید جمال الدینك رفقاسندن بری اولدیغی روایتنه اك چوق زنك صحت ویردی ! »

ناشر سوزلرینه نتیجه ویره‌رك دیورکه : « بوراده ضیاء الخافقینه یازدیغی بعض پارچه‌لری نقل ایده‌بیلیرز ، او صورتله که خاطره‌سی ابدیلاشسین ... بو ۱۰ مارت ۱۸۹۲ ده نشر اولونان رسالهٔ موقوته‌نك ایکنجی نسخه‌سنده یازدیغی شیدرکه علمایی ، شاهك خلعیله ، ملتك ایجابات منافعنه کوره توفیق حرکته تشویق ایدیور »

محررك سویلدیکی مقاله ایرانك اك ایلری کلن علماسنه خطاباً یازلمشدرکه اسملری نصره ایله بروجه آتیدر :

[۱] بو سوزلر ۱۹۰۸ ابتدالرینه دوغرو یازلمشدر بو تفسیراتی حاوی ورقه‌یی اوسنه‌نك ۷ مارتنده آلدم .

شر مجتهد کربلائی ، حاجی میرزا محمد حسن شیرازی ، حاجی میرزا حبیب الله رشتی ، حاجی میرزا ابوالقاسم کربلائی ، حاجی میرزا جواد تبریزی ، حاجی سید علی اکبر شیرازی ، حاجی شیخ هادیٔ نجم آبادی ، میرزا حسن آشتیانی ، صدرالعلماء ، حاجی آقا محسن عراقی ، حاجی شیخ محمد تاکیٔ اصفهانی ، حاجی ملا محمد تاکیٔ بجبردی وسائر آدلری ذکر اولونمامش علما . .

سید جمال الدین اولا ، آوروپا دولتلرینك حرص (استیلا) لریله ممالك اسلامیه‌نك معروض بولوندیغی تهلکه‌یی کوزلری اوکنه کتیروب بویولتدکدن صوکره ، بونك مشئوم نتایجنه اك برنجی مقاومتی تشکیل ایده‌جکلرك علما اولدقلرینی در میان ایدیور . اونلرك هندستان و ماورای جیحون کبی ، که‌ده‌که نفوذلری حاکمکدارلر طرفندن تضییق و کسر ایدلمش ایسه اوروپالیلر اورانك مملکت ایشلرینه‌ده‌ها قولایلقله مداخله ایده‌بیلمشلر ، اورالرینی دها چابوق ید تصرفلرینه کچیرمشلردر ؛ حتی افغانستانك وقت وقت انکلیز هجوملرینه قارشی مقاومتده کوستردیکی غیرت صرف اوراده‌کی ملالرك ثمرهٔ اجتهادلریدر » دیور . اوندن صوکره ناصرالدین شاهك اداره‌سنی شویله تصویر ایدیور :

« وقتاکه بو انکرك یلانی ، بو کناهکار آدم ، ایران سلطنتنی الده ایتدی ، کیفی امر و نهیلریله حاکمیت مستبدانه‌سنی اجرا ، ساحهٔ جور و ظلمنی توسیع ایتمك مقصدیله ، تدریجی تدریجی ، علمانك حقوقنی تحدیده ، اعتبارلرینی تنزیله ، نفوذلرینی تقلیله باشلادی بونك ایچون بر چوقلرینی مطرود کبی مملکتدن دیشاری‌یه سوردی ، بعضیلرینی استخفاف ایله شرع مبینی محافظه‌دن منع ایتدی ، بعضیلرینی‌ده بولندقلری یرلردن آله‌رق هر درلو استبداد و سوء استعمالاتك مقری بولونان طهرانه کتیردی ، اوراده ، اونلری ذلت ایچنده اقامته مجبور ایتدی . بو صورتله مملکت اونلردن تمیزلنمشدی .

آرتق میدانی کنیش بولدی ، ملتی ایسته‌دیکی کبی ازدی ، مملکتی آلابیلدیکنه ویران ایتدی . هر درلو اعمال شنیعه‌نك دائرهٔ مساویسندن کچدی ، هر درلو رذائله علناً اغماض عین ایتدی . فقرا و ضرورت دیدکانك قان تره‌له قازاندقلری پاره‌لری طول و یتیملرك کوز یاشلرینه باقمایه‌رق اللرندن زورله چکوب آلدی ، کندی هوسات ردیئه و ابتذالات حیوانیه‌سنه صرف ایتدی . (زوالی اسلاملر !)

« صوکره دلیلکی بوتون اشکالیله زیاده‌لنجه رذیل بر مجنونی کندینه وکیل انتخاب ایتدی [۱] او وکیل جبر ایتمه‌دیکی بر دین ، حیثیتی کسر ایتمدیکی بر شخص براقمادی . و بو کناهکار آدم پك آز صکره النه واسع بر صلاحیت کچیردی ، بو عظیم قوتی ، دینی یقمغه ، مسلمانلرله حرب ایتمکه صرف ایتدی ، جبلتنك سفلیتندن ، طبیعتنك دنائتندن دولایی مملکتی جزئی بر مبلغه صاتمق ایسته‌دی . بونك اوزرینه فرنکلر آرتق خطهٔ ایرانه بلا حرب و مقاومت تملك زمانی کلدیکنی

[۱] میرزا علی اصغرخان امین السلطان . . صوك زمانلرده (اتابك اعظم) عنوانی آلمشلردی .

فرض ایله، مشهد اسلامك مدافعه‌سنه چالیشان علمانك قوتی ضایع ، نفوذنی محو اولمش تصور ایتدیلر ، وهپسی مملکتك بر پارچه‌سنی بوغازلرینه یوارلامق حرصیله ، آغزلری آچیق قوشدیلر .

اوزمان حق، باطله قارشی، غضبندن آتش پوسکوره‌رك ، قالقدی، هرسرکش ظالمك بوینی اکدیره‌رك ، غیرتی قیره‌رق اونی بر جمله‌ده ازدی . . . دوغرو سویله‌یورم : سز ، ای رؤسای کرام ! سز ، عزمکزله اسلامه شان ویردیکز، نفوذنی اعلا ایتدیکز عالمك قلبنی خوف ودهشت ایله طولدیردیکز .

، بوتون اجانب او کوندی که سزك نفوذکز غیر قابل مقاومت ، سزك مقاومتکز غیرقابل اقتحام، سزك سوزلرکز غیرقابل تجاهلدر . که سز ارضك طوزیسکز . اهالی‌یی (تفسخدن) محافظه ایدرسکز . لکن شمدی تهلکه دها بیوك ، موقع دها مشکلدر ؛ زیرا ابلیسلر کور- دکلری ضرری تلافی ایچون اتفاق ایتدیلر ، شیمدی مقصدلرینه وصوله دها حریصدرلر . بو رجل آثمه بوتون علمانك مملکتدن اخراج اولونمه‌سنی الزامه قرار ویردیلر. بونلر اوکا (امرلرکز آنجق اردوکزده‌کی ضابطان سایه‌سنده بر موقع تطبیق بوله‌بیلیر ، حالبوکه اونلر علمادن صدور ایدن هیچ بر امره مخالفت ایده‌مزلر . اونلرك قیللرینه دوقوندرمق ایسته‌مزلر ، حکومتك سطوتنی تأمین ایتمك ایسترسه‌کز اردویه اوروپالی ضابطان کتیرملیسکز) دیدیلر او بو مجنون خائنه ، نمونه اولمق اوزره (تکلیف ایتدکلری کبی) انکلیز خاصهٔ قرالیسنك قومانداسیله روس قازاق آلاینك قونترولنی عرض ایتدیلر [۱] بو صورتله بو کافر ایله بی دین مشاورلری، اجنبی ضا- بطان کتیرمکه چالیشدیلر، شاه جنت مزمنه‌سی ایچنده بو پلانی تصویب ایتدی وبو تهدیدن مست سرور اولدی !

امان یاربی ! حماقت وخیانت بریره ، جنت ایله احتراص‌ده بریره کلوب اتفاق ایتمشلر ، دینی ییقمغه ، شرع مبینی الغایه وبیت‌الاسلامی ، هیچ بر جمله‌ده بولونمه‌دن ، صوك غیرتی بیله صرف ایتمه‌دن اجنبیلرا أله ویرمکه چالیشیورلر!... ای مرشدین امت ! بو رذیل فرعونی برنده براقیر ، أریکهٔ بلاهتندن اجرای حکمه دوامنه تحمل ایدر ، اونی بولوندیغی موقع عالیٔ ضلالتدن خلع ایتمکه استعجال ایتمزسه‌کز آرتق هر شی بیتمشدر ، تداویسی پك کوچ ، تلافیسی غیر قابلدر . »

مقاله بوندن صوکره شاهك خلعندن بحث ایدیور :

، بو اجراسی کوچ بر شی دکلدر » دییور ، عمومی خشنودسزلغی، واو مشئوم توتون امتیازی علیهنه وقوع بولان قیامده، علمانك ملت اوزرنده‌کی تأثیراتی، بو فکرك صحتنه دلیل کوستریبور . ناشر محمد رشید ، ایرانده علمانك حصوله کتیردیکی تأثیر عظیمه دائر بر نوط علاوه ایدییور، بونده اسلامك سعادتی ایچون علمانك حکومتدن بر

اجرت ویا معاش آلمامه‌لرینك نه قدر لازم اولدیغنه دقت ایدییور اویله استنباط ایدییورکه : علما مستقل اولمادقچه یعنی شمدی‌یه قدر اولدیغی کبی، تعلیم ، تدریس وارشادده قوت یومیلرینی تدارك ایچون بکلره پادشاهلره دایماً محبور بولوندقچه، اسلام فلاح بوله‌ماز ! » دییور . .

صوك ذکر اولونان مقاله یوقاریده اسمی کچن ضیاءالخفقینك ۱۸۹۲ شباط نسخه‌سنده‌در ، هر نه‌قدر بوندن اولکی ایکی وثیقه‌دن دها قیصه ایسه‌ده بورایه نقل اولونمق ایچون ینه اوزوندر . اونك ایچون قیصه بر نمونه آلیرسه‌ق کافیدر . بو مقاله عجمستانك حال سفالت اشتمالندن، صنوف حکومتك مملکتی یاواش یاواش بوشالتان ، خلقك بیوك بر مقدارینی منفالره سوروکله‌ین ظلم یولسزلقلرندن بوتون شعبات اداره‌ده حکم سوره‌ن رشوت وفساداتدن ، حکومت ودوائر حکومتك صاتیلدیغندن، قانونلرك فقدانندن ، هر درلو ظلم واشکنجه‌لره میدان ویرلدیکندن اجرتلری ویرلمه‌ین سرسری عسکرلر آره‌سنده‌کی عدم انضباطدن بحث ایدییور ؛ [بنـاءً علیه صویغونجیلق وخیدودلقله کچینن ، دولاییسیله بر حال مسالمتده صنعتلرده ایشله‌ین وطنداشلرینه بیوك ضررلری دوقونان]

« حکومت شرع مبینی هتك وتخریب ایتدی ، ادارهٔ مدنیه‌دن نفرت واستکراه ایدییور ، قواعد منطقیه وذوق سلیمدن بی خبر، هپسنی هرشیئی استخفاف ایدییور، یالکز احتراص اجرای حکم ایدییور ، یالکز حرص حکمفرما اولویور، یالکز جبر وشدت قانونلق ایدییور! قیلیج ، قامچی ، قیزغین دمیر سلطنت ایدییور ، قان دوکمکدن خوشلانیلیور ، ادبسزلکده شرف بولونیور ، ذیل ویتیملری املا- کندن محروم ایتمکدن بیوك لذت تصور اولونه‌مایور!..

بو مملکتده امنیت یوقدر ! سکنه‌سی استبدادك دیشلرندن قورتولمق ایچون قاچمقدن باشقه چاره بوله‌مایورلر ، عجملرك بشده بری تورکیا وروسیه‌یه قاچدیلر ، اورالرده حمال ، سویورکه‌جی ، چوبجی ، صوجی اوله‌رق، چارشی وسوقاقلرده کزدکلری کورولور ، لیمه لیمه اولمش البسه‌لری ، محزون طورلری ومعیشتلرینك دارلغنه رغماً ینه حیاتلرینی قورتارمش اولدیغی ایچون جناب حقه شکر ایده‌رك سلامتلرندن نشئه یاب اولویورلر . .

حکومت ویروانی اولجه (سرایه رشوتلرله) صرف ایتدکلری پاره‌یی تکرار بولمق ، قویدقلری سرمایه‌نك کارینی طوپلامق ایچون بوتون او (غیر محدود) صلاحیتلری اثناسنده یاپلمادق هیچ بر مجنونانه فعل ، هیچ بر عمل شنیع ویا مدهش بر ظلم براقادیلر، قادینلری صاچلرندن آصدیلر ، ارککلری یاپانی کوپکلره پاره‌لاتدیلر، قولاقلرینی تخته دیوارلره میخلادیلر، یاخود بورنلرینه بر زنجیر طاقدیلر وزواللی مقتولی بو آجیقلی حالده، سوقاق وبازارلرده دولاشدیردیلر!.. اك خفیف جزالری غرباج دایاغی ایله قیزغین دمیردر »

ناشر علاوه ایدییورکه : باشقه بر مکتوب کورمش دکل فقط ایشتمش- بونده جمال‌الدین تورکیا وعجمستان سلطانلرینك هر ایکیسنك‌ده بردن

[۱] بو، سید جمال‌الدینك دور بینلکنه دلالت ایدرکه شاه حاضرك معیتنده بولنان میرآلای لیاقوف وسائر روس ضابطانی ۲۳ حزیران ۱۹۰۸ ضربهٔ ارتجاعیه‌سنده شاهه آلت اولمشلردر ؛ قازاق آلایی اساساً ۱۸۸۲ ده تشکیل اولوندی . ایلك قوماندانی میرآلای قوزاقوفسکی ایدی .

خلعلرینی توصیه ایدییور بونك بر کیسەنك پابوجلرینی چیقارمق قدر قولای بر شیء اولەجغنی سویلەیورمش !

جمال‌الدین طرفندن دوستلرندن (اسمسز) برینه یازدیغی تاریخسز بر مکتوبدن چیقاریلان بو خلاصه «تاریخ بیداری ایرانیانك (۱۰۷ — ۱۰۸ نجی صحیفەسنده) ن عیناً آلنمشدر . بو مکتوب اصلاً فارسیدر ، ترجمەسی بروجه آتیدر :

« بو مکتوبی ، محبوس اولدیغم جهتله ، دوستلرمی کورمکدن محروم بولوندیغم ، نه حیاتم و نه ده نجاتم ایچون بر امید بسلەمەیەرك ، نه اسارتمدن متأثر و نه ده اولدوریلەجکمدن اندیشەناك اولمادیغم حالده ، عزیز دوستمله یازییورم : عادتا اسارتمدن سوینیورم ، اولومی بکله‌یورم . زیرا بنم جسم بندن قورتولمق ایچوندر ، ملتمك حیاتی ایچون قوربان اولەجغم . یالکز شوکا کدر ایدییورم‌که اکدیکمی بیچەجك قدر یاشایەمدم . و آرزو ایتدیکم هدفه تماماً یتیشەمدم ... تیغ ظلم بکا شرق ملتلرینك انتباهنی کوسترمکه مساعده ایتمەیەجك ، دست جهالت بکا شرق ملتلرینك بوغازلرینی ییرتارجەسنه حریت ! دیە باغیردقلرینی ایشیتدیرمیەجك .. کندی دوشوندیکلرمك تخمنی ، افکار ملتك قابلیتلی طوپراغنده اکیلسه‌یدی !.. نه اولوردی‌که بو فائدەلی و ثمرەدار تخملر سلطنتك چوراق و باطاق طوپراغنده غیب اولمایەیدی !.. بو طوپراقده اکدکلرم بویومدی ؛ بو نانکور زمینه نه‌لر دیکدی ایسه‌م هپسی محو اولدی کیتدی ! بو مدت ظرفنده ، خیرخوانه نصیحتلرمدن هیچ بریسی ، شرق حکمدارلرینك قولاقلرینه کیرمەدی ، جهالت و خودکاملقلری اونلری سوزلرمی قبولدن منع ایتدی ؛ عجمستاندن امیدلرم واردی لکن مساعیمك ثمرەسی اولەرق علی جلادی کوردم ! بر چوق وعد و تهدیدلرله بنی تورکیایه دعوت ایتدیلر ، بنی بویلەجه محبسه طیقوب بو زنجیرلره قویدیلر . لکن هیچ بر دفعه دوشونمدیلرکه خبرجی‌یی محو ایتمك خبری محو ایتمك دیمك دکلدر ؛ دوشونمدیلرکه ورقهٔ زمان کلهٔ حقی حفظ ایدر ! .. هرحالده ، محترم دوستم ، بو مکتوبی عزیز عجم دوستلرمه اونلرك پروانەسه کوندرییورم ؛ بو خبری کندیلرینه عیناً نقل ایدەسین : — سزلرکه عجمستانك کاله کلی بر محصولیسکز . سزلرکه عجملرك انتباهی ایچون ، کال غیرتله قوشاقلرکزی صیقدیکز نه حبس اولمقدن ، نه بوغازلانمقدن قورقمایك ! عجمستانك جهالتیله مأیوس اولمایك ! سلطانك اجراآت وحشیانەسندن اورکمەیك ! صوك درجه سرعت وشدتله ، بویوك بر غیرت وهمتله چالیشك چابالایك ! طبیعت رفیقکز ، خالق طبیعت معینکزدر !

سیل تجدد سرعتله شرقه دوغرو آقوب کلیور ! بنای استبداد ییقیلەجق بر حالده صارصیلوب دورویور !.. اونك شخصی وکیللرینی طوتوب آتمغه دکل ، بنایی کوکندن ییقمغه چالیشك ! ایران ایله سعادتی بیننده‌کی مانعەلرده قوللانیلانلری دکل ، اصل مانعەلرك کندیلرینی محوه چالیشك ! یالکز اونلردن کندیکزی صاقینمغه چالیشیر سه‌کز ، فنا مانعەلر آرقەسندن باشقەلرینی‌ده کتیرر . بو مانعەلری یرندن اوینادوب آتمغه چالیشك ، سائر ملتلرله اولان دوستلقلرکزه اونلر انکل اولورلر ! . .

مابعدی وار

اقوام اسلامیەده انتباه فکری

انقلاب عثمانی ، یالکز تورکلرك دکل ، بتون اقوام اسلامیەنك انتباهنی موجب اولدی . چرکس قارداشلرمزك‌ده غفلت اویقوسندن باش قالدیرەرق چالیشمغه باشلادقلرینه آتیده‌کی نطق دلالت ایدییور :

چرکس تعاون جمعیتی اعضاسندن سلیمان بك افندی طرفندن ایراد بیورولوب صراط مستقیمه درج اولنمق اوزره اداره‌خانه‌مزه کوندریلن بو نطق ، شو اعتبار ایله حائز اهمیتدر . بناءً علیه چرکس قرداشلرمزی تبریك ایدر و تعالی اسلام و عثمانی یولده‌کی تشبثلرینك منتج موفقیت اولمسنی جناب حقدن تمنی ایدرز .

افندیلر .

تیمناً و تبرکاً بوکون رسم کشادی اجرا قلنان بوشعبه اعادهٔ حریتده استانبولده کشاد ایدلمش اولان چرکس تعاون جمعیتنك آطه بازاری شعبەسیدر . او جمعیت حکومت سنیەجه مصدق تعلیماتنامەسنده کوستردیکی اوزره چرکسلر آرەسنده وظائف دینیەیی ، مکارم اخلاقی ، قواعد مشروعهٔ مشروطه و مدنیەیی تعمیم و تعلیم ، مناسبات تجاریه ، صناعیه و زراعیەیی تأسیس و ترقی ایتدیرەرك منافع مادیه و معنویەیی استحصال ایتمك ، چرکسلرك ماضی و حالده‌کی افعال و احوالنی ، محیطی ، تاریخی ، لسانی ، مبحث تواریخ بشریەسنی ، عادات و اخلاق سالفەلرینی میدانه چیقارەجق و چرکسلرك عادات قدیمەلرندن اولان سلاحشورلقلرینی بردرجه دها ایلرویه کوتورەجکدر .

مهاجرت و لسانجه مغایرت حسبیله لسان عثمانی‌یی بیلمیان و یتیم و بیکس و شورادە بورادە غریب قالان چرکس چوجقلرینی‌ده کوزەدەرك لسان عثمانی‌یی تعلیم و بونك ایچون ایجاب ایدن یرلرده مکتبلر تأسیس ایتمك اقدم آمال خیرخواهانەلرندندر .

اشته افندیلر ! بو صورتله تشریفکزدن طولایی افتخار ایدن شو شعبهٔ انتباه آور الندەکی پروغرام موجبنجه بو کبی امور خیریەنك چارەلرینی بولمغه چالیشەجقدر .

چرکسلر نامنه اولان بو تشبثدن هیچ بر وقت شیرازهٔ وحدت عثمانیەدن افتراق کبی برمعنا استخراج اولنەمز .

چرکسلر حین مهاجرتلرنده بو ملت معظمهٔ عثمانیەدن کورمش اولدقلری قاردەشلقلری ، بی‌نهایه انسانیتلری اونوتمامشلردر . کذلك چرکسلرده بوکا مقابل وقایع سالفەده سلاحلنەرق و او ملت نجیبه ایله متحداً طاورانەرق عمومك السنهٔ ستایشنده بولنمغه لایق یارارلقلر کوسترمشلردرکه بونی‌ده او ملت محترمه اونوتمامشدر .

بو اخوت متقابله بدایتدن نهایته قدر بویله جریان ایده کلمش ، هیچ بر وقتده مجرای صفوتی شاشیرمامشدر .

ناصل شاشیرسین‌که بو اخوت حقیقیه ، دست ازل ایله باغلانمش ، اوزرینه‌ده مهر ابدیت اورلمشدر . بناءً علیه بونك اطرافنده اویله بر واهمه هیچ بر وقتده پرواز ایدەمز .

واقعا چرکس قومی دنیاده الك زیاده ضایعاته اوغرایان اقوامدن بریدر .

بونك اسباب عدیدەسی واردر : از جمله روسیه دولتیله قافقاسیەده

واقع اولان محاربات مدیده‌ده و اونك نتایج طبیعیه‌سندن اولان مهاجرتده‌كی ضایعات بی نهایه‌در .

شونی بالخاصه تكریم ایله یاد ایدرزكه عبدالمجید خان مرحوم مهاجرت عمومیه‌ده مهاجرینه پك شفقتپرورانه حمایه قپولرینی آچمشدی لكن اونی تعقیب ایدن حكومتك زمام اداره‌سنی ید استقلالنه كچیرمش اولان فؤاد وعالی پاشالر او قپولری سد وبند ایتدیلر . او خاقان ذیشانك حدود شرعیه‌سنی طاشمش اولان اسارتك منعی حقنده‌كی فرمان همایونی آیاقلر آلتنه آلدیلر ، اونك خلافنی ترویج ایلدیلر ، علمای مهاجرینك بو بابده رسماً وقوعبولان شكایاتنی دیكلمدیلر . متعدد امضالر آلتنده مكرراً غزته‌لره یازدیغمز فریاد نامه‌لری نظر اعتباره آلمدیلر ، حتی اعاظم ادبای عثمانیه‌دن ضیا پاشا مرحومك ظفر نامه شرحنده‌كی ردیات و تقبیحاتنه كوزلرینی یومدیلر ، قولاقلرینی طیقادیلر . بناءً علیه بو بابده كی بوتون مسئولیت مادیه ومعنویه اوان مشروطیته كلنجه‌یه قدر متسلسلاً اورجال استبداده عائددر . زیرا بو كبی امورك حل وتسویه‌سی حكومته عائد وظائفدندر . نته‌كیم الیوم حكومت مشروطه‌مز وقوعبولان مراجعتمز اوزرینه درحال اسارتی صورت قطعیه‌ده منع ایلمشدر .

برده چركسلرك روم ایلندن چیقارلمسی مسئله‌سی واردركه بونك حقیقتی‌ده بتون وضوحیله شیمدی تظاهر ایتمشدر . بو قوم جنكاور روم ایلنده شیمدی موجود اولان اشقیا چته‌لرینه میدان جولان براقمق ایچون اورادن اخراج ایدلمشلردر . چونكه پك ایی اكلاشلمش ایدی‌كه كرك عساكر اعدایه و كرك انسانلری ، اطفال و نسایی صمانلقلرده احراق ایدن اشقیایه قارشو كوستردكلری قوة شدیدهٔ مقاومتكاری اوراده موجود اولدقجه بو شیمدیكی جریانلره ، جولانلره قولای قولای امكان بولنه‌میه‌جقدی ، بناءً علیه او اخراج معامله‌سی مغایر نزاهت هرهانكی برسببه استناد ایتدیرلمش ایسه هیچ شبهه یوقدركه باطلدر ، مخالف حقیقتدر .

شایان اسفدركه : چركسلر علوم ومعارف و صنایع و تجارتجه هر عنصردن كیری قالمشدر ، آلام مهاجرت ، مغایرت لسان و اسكان خصوصنده دوچار اولدقلری مشكلات واسباب سائره بونی ایجاب ایتمشدر .

شیمدی جمعیت كویلرده مكتبلر كشاد ایدرك وبردقت تمادیه آلتنده بولندیره‌رق كندیلرینك علو وعرفانی عناصر سائره درجه‌سنه ایصاله چالیشمق ایستیور . بناءً علیه بوكبی وظائف انسانیه ومشكله‌یی دوش اهتمامنه آلمش بولنان جمعیتمزی نظر استحسان ایله آلقیشلامق ومعاونتنه اشتراك ایتمك هر عثمانلینك عهدهٔ حمیتنه دوشن بربورجدر . عثمانلیلق خصایص جلیله‌سندن بولنان علو جناب بونی مقتضیدر .

تعلیماتنامه‌مزده كوستریلان سلاحشورلق تعلیملرینك زمانی كلدیكنده عناصر سائره دلیقانلیلری دخی آرزو ایتدكلری حالده مع الافتخار قبول ایدیله‌جكلردر . ذاتاً قافقاسیه‌ده ایكن ارمنی و كورجی ملت محترمه‌سی دلیقانلیلری بزم ایله عین البسه‌یی اكتسا ایدرلر وبزمله برابر سلاحشورلق تعلیملری یاپارلردی .

قارده‌ش كبی یاشاردق . بوراده ایسه ارتق یكوجود اولدیغمزدن شیمدیكی اخوتمز البتده دها شیرین ، دها دلفریب شیوه‌لرله تجلی ایده‌جكدر .

افندیلر ! هیچ بر كوكل یوقدركه فطرت ذكیه‌سنده‌كی علویتی میدانه چیقارمق ایسته‌مسون . بهادرلق رجالك زینتیدر . جناب حق انسانی اویله خلق بیورمشدر ، بونی ترك ایتمك فضائل رجلیتدن تجرد ایتمك دیمكدر . بوندن طولایی امید ایدرزكه بو مقصد علوی‌ده عناصر سائره دلاورلری دخی بزمله برابر اوله‌جقلردر . بزده كندیلرندن تجارت ، صنایع خصوصنده معاونت طلب ایده‌جكز وایشته بویله منافع ومعاونت متقابله اخوتكاری ایله ترقی و تعالی ایتمك املنده‌یز . بوتون ملل سائره‌نك ترقیات وفیوضاتنه عطف نظر دقت اولنسون ! بونلرك بر معاونت متقابله ایله وجود پذیر اولدیغی درحال تجلی ایدر . ایشته بزده بوتون صمیمیتمزله عناصر عثمانیه‌نك اویله ال اله ویره‌رك چالیشمقلرینی كورمك ایسترز . بز اویله دشمنلرمزك آرزو ایتدیكی كبی جهالت ایچنده هلاك اوله‌جق آدملر دكلز . بز یوكسله‌جكز .

كرك داخلاً و كرك خارجاً ترقیاتمزه سد چكمك ایستیانلر ابلیس طائفه‌سیدركه اونلر دائما خائب وخاسر قاله‌جقلردر : (الا ان حزب الشیطان هم الخاسرون) كرك داخلاً و كرك خارجاً بزم صلاح وفلاحمزی آرزو ایدنلر حق طائفه‌سیدركه اونلر دائما نائل صلاح وفلاح اوله‌جقلردر : (الا ان حزب الله هم المفلحون).

باقیكز دولتمزك ، اردومزك شان وشوكتی كوندن كونه ترقی ایدیور ، دونمامز دكزلرده طالغه‌لری یاره‌رق تعلیملر اجرا ایدیور ارسلان یوره‌كلی یاورولریمز حرب شرقیلری سویلیه‌رك وظیفه‌لرینی ایفایه چالیشیور . دیكلیكز سزه بر دونما شرقیسی اوقویه‌یم :

كیدرز جنكه دكزلرده دوكونلر یرینه ،
صالینور بایراغمز زینت دلبر یرینه ،
وطنك اوغرینه قانلر صاچارز زر یرینه ،
طوتارز سوكیسی سینه‌ده مادر یرینه
بو آنادركه بزه درس سیاست ویردی ،
اتحاد ایله مساوات وعدالت ویردی ،
سویكز یكدیكری دیدی اخوت ویردی ،
پارلادی طالعمز كوكده‌كی اختر یرینه !
ال اله ویردی تعالی ایچون افراد وطن ،
باش باشه ویردی ترقی ایچون اولاد وطن ،
قوشیور جنكه برابر بوتون احفاد وطن ،
سویبور بربرینی هپسی برادر یرینه !
طوغدی آفاقمزه بونجه مفاخر بردن ،
بر وجود اولدی همان جمله عناصر بردن ،
چیقدی افلاكه قدر صیت عساكر بردن ؛
اوركودور دهشتمز دشمنی عسكر یرینه !
بزكه عثمانلیلرز ، شانلی دوكونلر یپارز ،

وطنك شانی ایچون قانی دوكونلر یپارز ،
وطنه جان ویررز جانلی دوكونلر یپارز .
صالدیرر عسكرمز جنكه غضنفر یرینه !
قورورز بو كمیلره بو وطن مادرینی ،
مادره قارشی عدو هیچ آچاماز كوزلرینی ،
یاقارز ، صوكره اونك بزده همان هریرینی ،
چونكه باروت توتر بزلره عنبر یرینه !
باربارروس نامی كزدی بو دكزلرده بوتون ،
شانلی یادی اوقونوردی او آغیزلرده بوتون
كزرز بزده اونك كزدیكی ایزلرده بوتون ،
طاشیرز مرقدینی سینه‌ده رهبر یرینه !
طوزغود ، اوشانلی قپودان كبی بزده یشارز ،
دشمنه قارشی بیاله كبی بزده قوشارز ،
بزه قورشون آتانك حالنه البت شاشارز ،
بزكه سینه آچارز كلله‌یه كللر یرینه !

اشته او ارسلان اولادلریمز دكزلرده بویله محافظهٔ وطن ایچون هرآن فدای جانه حاضر اوله‌رق كمال سرور ایله چالیشیورلر.

بزده هیئت محترمه‌كزه بر حقیقت تاریخیه‌یی خلاصةً عرض ایتمك ایسترم : اوده اوروپانك شعشعه‌دار اولان ترقیات وتكملاتی اساس اعتباریله مدنیت اسلامیه‌دن اقتباس اولنمش اولمسیدر .

وقتیله اوروپاده بویله صنعتلردن ، مدنیتلردن اثر بیله یوق ایكن بغدادده ، غرناطه‌ده شعشعه پاش اولان مدنیت اسلامیه اوروپا ترقیات حاضره‌سنی احضار واعداد ایلمشدر.

اوزارده احیلان مدارس ومكاتبه اوروپالیلر چوجقلرینی كوندره‌رك مدنیت وعلوم وصنایعك فیوضات وكمالاتندن استفاده ایلمشلر ، بر حمولهٔ علم وعرفان ایله مملكتلرینه عودت ایتمشلر ، وبو صورتله اساسات اجتماعیه ومدنیه‌یی وعلوم طبیه وطبیعیه‌یی والحاصل اوروپانك ترقیات حاضره‌سنك بوتون تملرینی مملكتلرینه كوتورمشلردر. حتی اعاظم علمای اسلامیه‌دن ابن سینا ، ابن رشید ، ابن خلدون كبی یوزلرجه ذواتك آثارینی لسانلرینه نقل وترجمه ایتمشلردر .

شو بیاناتم صحائف تواریخك سطور بلیغه‌سنك ناطق اولدیغی غیر قابل رد وابطال بر طاقم حقیقتلردر . شو افاداتمله اونی عرض ایتمك ایستیورمكه بر طاقم بد خواهانك عثمانلیلرك قابلیت اجتماعیه ومدنیه‌دن محروم اولدقلری یولنده وقوعبولان بیانات واشاعاتی كندیلكندن مردود ومجروحدر. زیرا سویلدیكم وجهله بوبر حقیقت تاریخیه‌در . فقط نه چاره‌كه او مدنیت اسلامیه شیمدی منقرض اولمش ، اوروپالیلرك او زمانكی وضعیتی شیمدی بز اكتساب ایتمشزدر . آرتق بزده متحداً چالیشه‌جغز . چونكه حریت دیمك بویله جمعیتلرك ال اله ویره‌رك چالیشمالری دیمكدر .

خصائل علویهٔ حماستكاریمزی علم وعرفان ایله تجهیز ایلیه‌جكز. علم وعرفانكه شجاعتك صاغ تمامیدر . بو ایكی قناد انسانی اك یوكسك مقاماته چیقاریر .

بر شاعر شهیرمزك بو معنایی حاوی شو سوزلری بر ندای هاتف كبی دائما قولاقلریمزی چینلاته‌جقدر :

« العلم قبل الشجاعة الشجعان هو اول وهی المحل الثانی »
« فاذا اجتمعا لنفس مرةً بلغت من العلیاء كل مكان »

بوبر میدان حمیتدركه علو جنابی مغبوط جهان اولان بوتون عثمانلیلرك وعلی الخصوص چركس دلاورلرینك شایان تماشا مسابقه‌لرینی شانلی شانلی صورتلرده تصویر ایده‌جكدر . بوبر تجلیگاه معالیدركه افاقندن طلوع ایده‌جك مأثر ممدوحهٔ انسانیه‌یی اخلافه كوسترمك ایچون الواح عالیه ترسیم ایلیه جكدر .

افندیلر ! شیمدی همشهریلرم حقنده یازدیغم اوفق بر منظومه‌یی قرأتله سوزمه ختام ویریورم :

منظومه :

بر بهادر قومدر هركس طانیر چركسلری .
شیمدی یوكسلمك دیلرلر اشته چیقدی سسلری :
یرده‌می قالسون سوروسون اویله عالی بر نسب
كولدیروب طورسونمی هردم كندینه ناكسلری.
یوكسلك ای قوم علوی یوكسلك قافقاسلیلر !
سزده تدریس ایلیك اطفاله نافع درسلری
شعلهٔ فیاض عرفان ایلسون روشن بزی .
قالمسون اطرافزده جهل مظلم سیسلری .
بو تعاوندر بوتون ملت ایدن ملتلری .
بو تعاون بو حیات آدم ایدن بیكسلری .
شانلی ، شانلی ، قانلی طاغلرده‌قوشان اجدادكز.
بكلیور اقدام وغیرت یاد ایدك اوكسلری .
طورانك هرحاله قارشی سزده تحصیل ایلیك ،
كزدیرك افكاركزده بویله شانلی حسلری !
مرد اولان ایلر اجابت بویله عالی سسلره
فهم ایدن تقدیس ایلر بویله علمی حسلری

ارتق فدائیان حریته یاد جمیلمزی تقدیم ایله‌برابر حر عثمانلیلرك اعتلای شان وشرفی دعاسیله ختم كلام ایدرم.

عملی علم حال حقنده

استانبول معارف مفتشلریك نقطهٔ نظری

كچن كون ، یكی قپوده ، مقری كویه كیده‌جك ترنی بكله‌دیكمز صره‌ده ، ریاضیوندن برار قداشك وساطتیله استانبول معارف مفتشلرندن برذات ایله طانیشدق. نعم التصادف ، دیه بزم علم حالك چوجقلر ایچون فائده‌بخش اولوب

اولدیغنی صوردم . بیلمه‌مزلکدن کله‌رك : ــ هانکی علم حال ؟.. دیدی .

— بزم مطبعه‌ده باصیلان ، حلیم ثابت افندینك ، عملی علم حالی..

— کورمدم .

— نصل اولوریا ، مکتبلر ایچون کتاب انتخاب ایدن قومیسیونده بولوندیغکز حالده...

— بتون کتابچیلره یازیلمشدی ، بر کتاب کوندرملری ایچون . نصلسه سزه یازلمه‌سی خاطره کلمه‌مش . بش ، اون قدر علم حاللر کوندرمشلر ؛ ایچلرندن برینی انتخاب ایتدك .

— فقط بزمکنی کورسه‌یدیکز ، چوق بکنیردیکز ظن ایدرم .

— نه‌دن ؟ بزم قبول ایتدیکمز ، فوق العاده‌در .

— آرتق ، فوق العاده ، دیمه‌یلکده ، « وجودلرك احسنی » دیك . چونکه شمدی‌یه قدر مکتب کتابلری ایچنده‌ اك آز اهمیت ویریلن ، علم حال کتابلری‌در . اونه‌دنبری بالعمل سقیم بر اصولدن آزیجق ایلری کیدیلمه‌سی دوشونولمه‌مشدر . اونك ایچون علی العاده بیله اولسه‌ده شایان ایدرم .

— یوق یوق ، یاکلشکز وار . بزم انتخاب ایتدیکمز کتابك مؤلفی پك مقتدر ذاتدر . حتی بز یازه‌جقدق ، فقط بونی کورونجه حاجت قالمادی ...

— دیمك سز او اسکی اصولك بقاسنی قبول ایتمیورسکز .

— خایر ، ایتمیورم .

— لکن ، رجا ایدرم ؛ طوغریسی سویله‌یکز . بزم عملی علم حالی حقیقةً هیچ می کورمدیکز ؛ یوقسه کوردیکزده می بکنمدیکز ؟..

— کورمکه لزوم حس ایتمدم . نصل اوله‌جغنی آکلایورم . عزیزم ، امین اولوکزکه بوخصوصده ذره قدر باشقه‌لق کوسترمك ، فائده یرینه ضرر تولید ایدر .

— بوقدر قطعی حکم اولورمی‌یا ؟

— اوت اولور . چونکه بن اون ، اون بش سنه‌لك تجربه محصولی اولمق اوزره سویلیورم . سزك ایسه بوبابده تجربه‌کز یوقدر ، چونکه معلملك ایتمه‌مش سکزدر ، دکلی ؟..

— اوت معلملکم یوقدر ، فقط بداهته قارشی تجربه‌یه لزوم وارمی ؟ مع مافیه حلیم افندی قارداشمز بش ، التی سنه‌لك تجربه‌ده ایتمشدر .

— بوراده معلملکنی ایشیتمدم .

— بوراده دکل ، مملکتنده ایتمشدر . مع هذا مسئله‌یی پداغوژی نقطهٔ نظرندن محاکمه ایده‌لم . بزم دوشوندیکمز ، بش التی یاشنده برچوجغه علم حال دیه مطلقا صفات ذاتیه وثبوتیه‌دن ، فرض ایله واجبك تفریقندن باشلامق لازم کلمز . اوکا ابتدا غایت سطحی و عملی برصورتده آکلایه‌بیله‌جکی شیلری بللی‌ملی . صوکره سنه بسنه تدریجی برصورتده ایلریلتملی .

— کوردم بو دیدیککز طرزده بعض کتابلر . تورکجه اولسون دیه تعریفلری بوزمشلر ؛ اساسدن چیقمشلر ، اخلاقیاتی ده قاریشدیرمشلر . حالبوکه تعبیرات شرعیه اصلا دکیشه‌مز .

— یا چوجق آکلامازسه ؟..

— وارسون آکلاماسون . ذاتاً چوجقده خاصهٔ تفکر ، خاصهٔ ادراك یوقدر ، اونده حافظه قوتی‌در . اوقودیغی شیلری ازبرلسون کافی‌در . ایلروده اونلرك نه دیمك اولدیغنی‌ده آکلار .

— او تعبیرات ، او اصطلاحات چوجغك آکلایه‌جغی زمانه براقیلسه‌ده ، ادراکاتی نظر اعتباره آلنه‌رق آکلایه‌بیله‌جکی شیلر بللتدیرلسه ، دها ایی اولمازمی ؟..

— سز حقی تسلیم ایتمیورسکز . دیدیککزی دیرسکز . بوید شیلرده صاحب رأی ، ارباب اختصاصدر . حق الانصاف دوشونیلیرسه ، یدی سکز کشیدن مرکب بر هیئت متخصصه‌نك انتخاب ایتدیکی بر کتابك موافق اولمدیغنی ادعا ایتمك ایی بر جسارتدر .

— طوغری سویلیورسکز . او نقطه‌دن دوشونه‌جك اولورسه‌ك بزم کتابی‌ده اون آلتی کشیدن مرکب مجلس معارف ایله باب فتواده متشکل مجلس تدقیق مؤلفات شرعیه قبول ایتمشدر ، هم ده مع التقدیر .

— لکن اونلر مقتدر ذوات کرامدن اولمقله برابر تجربه‌دیده دکلدرلر ، مکاتب ابتدائیه معلمکنده بولنمامشدرلر . هم بزجه اونك اهمیتی یوقدر . نظارت ، کندیسی علی الاصول بر کتابی توصیه ایدر ، فقط اونی قبول ایدوب ایتمه‌مکده معارف مدیرلری مختاردر .

— او صلاحیتی واونك سببنی واوندن حاصل اولان نتایجی بیلیورم ... بن دیمیورم قبوله مجبورسکز . اسکی اصولك دوامی امانتهٔ اوقاتدن باشقه بر شیئه یارامز اولدیغنی عرض ایتمك ایستیورم . سز بر هیئت متخصصه‌دن بحث ایتدیکزده بن ده اونك ایچون هیأت متعدده‌یی آکمغه لزوم کوردم .

— عزیزم ، هرشیئی اربابنه براقلی‌در ، مادامکه بو وظیفه ، معارف مدیرلرینه ، کتاب انتخابی قومیسیوننه عائددر ، اونلر یاپه‌جغنی بیلیر...

— بیلدیکی ایچوندرکه چوجقلرمز دینك ماهیتندن بی خبر قالیورلر .

او زمانه قدر سکوت ایدن بزم ریاضی معلمی ارقداش : — نه سویلرسك یاهو ، دیدی ، بز آز مسائل شرعیه‌می بیلیورز ، والله جامعده‌کی « حلبی » جیلره طاش چیقاریرم .

— اوت ، دین ، تمدن عبارت ایسه سزه « فقیه » اطلاقی واجب در . عزیزم ؛ بز ایشته دینی بویله برطاقم مسائل متصوره‌دن عبارت عد ایتدیکمز ایچوندرکه قیمتی‌ده او نسبتده قالدی . دین یالکز سعادت اخرویه‌یی دکل ، سعادت دارینی موجب‌در . او حالده فلسفیات واجتماعیات دینیه‌یی‌ده بالله‌یه بیلمك ایچون اطفال مسلمه‌یی حاضرلامق لازمدر . یوقسه بو کیدیشله آتی قورتولودر . بو حاله سببیت ویرن هپ او « وجدنا آباءنا » نظریه‌سی‌در .

بش یاشنده برچوجق بسم الله‌دیر ، اوکنه فرض ایله واجبك تفریقی مسئله‌سی چیقار . دلیل قطعی ویا ظنی ایله ثبوتی کلده چوجغه آکلات باقه‌لم ، بونی فرق ایده‌جك ادراك البته او سنده‌کی چوجقده یوقدر و اوله‌ماز . ایشته بوقدر سنه‌لك تجربه‌لی اصوللرك نتایجی ! حواشی قلمه‌سی ایچنده قالان طلبهٔ علومك صرف ، اوقورکن علم بیان دیکله‌مسی نه ایسه ، مکتبلرده بچاره معصوملرك ده دلیل قطعی وظنیسی اودر . تصوری یالکز مدرسه‌لره یوکلتمه‌ملی ، مکتبلرده اضاعهٔ اوقات خصوصنده اونلردن فرقی دکل...

آزقالدی ، مقری کویده اینه‌جك ایکن ، ایاستفانوسی بویلایه‌جقدق .

مکاتیب

صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سی هیئت محترمه‌سنه

محترم افندیلر ،

منبه موحدین مرشد اخوان دین اولان صراط مستقیمکز حقاکه اسم عظیمیله مسمی ، مرآت نورالهدی‌در .

نظاریکی ذوقه،قارئینکی وجده مستغرق ایدن بو آیینهٔ فرقان‌نما ، بو مجلهٔ روانبخشا عشاقیننك صف نخستیننده قائم بر مریدکزم وظیفهٔ تلمیذانه‌می اجرا املیله کچنلرده شئونات وطنیه‌مزدن باحث ومهم ، دراجدن مرسول عریضه‌مك رساله شریفه‌کزه درجی درجهٔ وجوبده اولدیغی حالده نشر بیورلماسی اسباب مانعه‌دن منبعث اولدیغنه مطمئن الوجدان ایدم . اطمئنانمك تظاهر اصابتیله شمدیده منشرح‌الجنانم . مذکور مکتوب محتویاتنك شمدیلك برقسمنی بروجه‌زیر بتکرار عرض وتذکار ایدرم :

محل مذکور مضافاتندن قوربین ناحیه‌سیله قرای ملحقه ومجاوره‌سی اهالیسی مشیخت اسلامیه نك مظاهرتندن محرومیتلری حسبیله صولت مدهشهٔ رهابینه طول مدت مقاومت ایده‌میه‌رك نهایت مغلوب وملول ، بالضروره بو کون داء ترسا ایله مصاب ومعلول اولمشلرسه‌ده عثمانلیلرك خصیصهٔ امتیازی اولان اوصاف مردانکی وحقشناسی‌یی هنوز ضایع ایتمامش اولدقلرندن نجات وافاقتلریده قویاً مأمولدر .

بوزواللیلر مستحق همت وسزاوار حمایت ، وعاجلاً محتاج علاج حقیقتدر . جناب خالق الداء والدواء مرجع عائدینك درحال اتخاذ ایده‌جکی شبهه‌سز اولان تدابیر ومساعیسی مثمر ، دوای شفا بخشاسنی مؤثر بیورسون . فوائد اسلامیه وعثمانیه‌نك حصول وتأمیننه علی قدر الطاقه خدمت ومعاونت هرموحد ایچون لاجرم ذمت دیانتدر . فی‌الجمله بوبابده نتائج نافعه حصولنه عون الٰهی ایله واسطه اولور ایسه‌م جانمه منت عظیم برنعمت بیلورم .

سلام مخصوص ایله توفیقات سبحانیه‌یه مظهریتکزی تمنی ایدرم ..

منتسبین عدلیه‌دن

محمد جمیل

مطبوعات

« یکی فیوضات »

باکوده یکی بررفیقمز دها طوغدی : « یکی فیوضات » . الله اوزون عمرلی ایتسون !

اولجه تورك ادیبلرینك اك بویوکلرندن علی بك حسین زاده ، « فیوضات » عنوانیله بررساله نشر ایتمشدی ، فقط او فیوضاتك عمری بر سنه‌یی تجاوز ایده‌مه‌مشدی . شمدی اونك یرینه ینه نامدار تورك ادباسندن احمد کمال بك یکی فیوضاتی اقامه ایدیور .

« یکی فیوضات » معنای تامیله تورکدر ، بوتون تورکدر . . . « فیوضات » تورکلکك بوکونکی مرکزی اولان استانبول شیوه‌سیله یازیور . مندرجاتی ، ادبیات وسیات . اقتصادی واجتماعی خصوصاتیله دها چوق محل ویرسه ، غائب ایتمز ، قازانیر ، صانیرز .

فکر سیاسیسی مسلمان و بتون تورکدر ؛ تورکلر آره‌سنده آیریلق غیریلق اولدیغنه قائل دکل ؛ اسلامك قوهٔ توحیدیه‌سنه تماماً مؤمن . مسلمانلرك بنیان مرصوص کبی یکپاره اولملرینه طالب.

تورك دیلنك برلشمه‌سنی ایستیور . ادبیاتده اصل اوله‌رق استانبول شیوه‌سنی آلیور . نامق کمالدن ، مدحت جمالدن ، نمونهٔ اشعار وادبیات کتیریبور . حاصلی دارالحربده دین ودیلمزه ، بو ایکی رکن وجود واستقلالمزه خدمت ایدیبور . تکرار دوام وبقاسنه دعا ایله ، قارئلرمزه مندرجاتندن برایکی نمونه کوسترهلم ، سیاسی برمقاله‌سندن :

روسلر ایران شاهینی (هرات) اوزرینه تشویق وتحریك ایدنجه انکلیزلرده افغانستان امیرینه پاره وعسکر ویروب (هرات) دن ایران شاهنك محاصره‌سنی بوزغه معاونت ایتدیلر .

ایشته افغان امیری انکلیزلرك آلنده ... ایران شاهی‌ده روسلرك آلنده برر آلت منفعت ! ... اونلرك تحریکیله (۱۸۲۸) سنه‌سنده ایکی مسلمان ملتی (هرات) اوستنده بربرینك قانی ایچمکه باشلادی ! .. افغانلر هرات‌دن ایران محاصره‌سنی رفع ایتدیلر . لکن برآز زمان کچدی یعنی ۱۸۵٦ ده ینه او دولتلرك تحریکیله هرات اوزرنده افغان ایله ایران بوغوشمغه باشلادی.

ایشته بو تاریخ اسلامدن بر صحیفهٔ غفلت ! ..

افغان ، ایران ، عثمانلی صیرا ایله بر جرکه‌ده بتیشیك قونشی اوچ مسلمان دولتدر . بو اوچ دولتك تاریخنی اهل ادراك اولان بر مسلمان آغلاماەن اوقویاماز . او طرفده افغان ایله ایران انکلیز ایله روس آلنده آلت اوله‌رق بری برینی بوغار . بو طرفده سلطان سلیم ایله شاه اسماعیل اوچ ایل تمام مذهب اوزرنده میلیونلرله مسلمانلرك قانلرینی دوکرلر ، بری برینی وورورلر ، قیرارلر، آخری بی‌تاب دوشرلر ؛ قونشولر کلیرلر قافقازی آلیرلر ، بخارایی آلیرلر ، خیوه‌یی آلیرلر ، افغانی آلیرلر ..آلیرلر ، آلیرلر ! بزده نهایت بو کونه دوشه‌ریز .

تاریخه باقارسه‌ق کورورزکه بز مسلمانلر بوتون عمرمزده بری بریمزله ووروشمیشیق ! .. یا اجنبیلر النده آلت اولمشیق ، یاخود اوزمز بربهانه ایجاد ایتمیشیك ! کاه سنی ـ شیعه مسئله‌لری ، کاه فارس ـ تورك دعوالری ، کاه عثمانلی ـ عرب منازعه‌لری ! .. حاصلی جناب حق اسباب منازعه‌یی یریوزندن کوکه چکسه بز بری بریمزی بوغمق ایچون اوزمز سبب خلق ایدرز ! .. افسوس ! .. ایشته تاریخمزده (هرات) مسئله‌سی کبی مسئله‌لره مع التأسف چوق تصادف اولونور !

* * *

« ترانهٔ وطن » ایرانلی قارده‌شلره هدیه اولنمش برمنظومه‌دن :

وطن الدن کیدیور .
بزه فریاد ایدیور .
یتیش امداده دیور .
یوری فریادینه کل :
وطن امدادینه کل !

آنامیز در آنامیز !
آنادن‌ده یوجامیز .
بووطندر خوجامیز .
یوری فریادینه کل :
وطن امدادینه کل !

سورودن اولما جدا :
قورد ایدر سوکرا جفا !
یا اوله‌ك !.. یا که یاشا !
یوری فریادینه کل :
وطن امدادینه کل !

یاشا ایران یاشا سن !
اولما ویران یاشا سن !
یزده وار قان یاشا سن !
یوری فریادینه کل :
وطن امدادینه کل !

احمد کمال

شؤون .

دولت عثمانیه :

تونس وجزائر مهاجرلری . — تونس وجزایردن هجرت وسوریه‌ده توطن ایدن مهاجرینك آلتی سنه مدتله خدمت عسکریه‌دن معاف طوتلمه‌سی حقنده بر قرار اتخاذی ایچون صدارت طرفندن شورای دولتك نظر دقتی جلب ایدلمشدر .

روسیه :

روسیه مسلمانلرینك محافظهٔ ملیت جهادلری . — روسیه مسلمانلرینك ملیت عملری اولان مکتبلرینه تعرض ایدلدیکنی ومسلمانلرکده بوکا شایان حیرت بر شدت وانتظام ایله مقابله‌ده بولندقلرینی بر قاچ هفته‌در ، یازوب کلیورز . کچن هفته دیدیکمز کبی مسلمانلرك اظهار ایتدکلری حیات وفعالیت متعرضلری دوشوندیرمه‌یه باشلادی . روسیه مجلس مبعوثانده اکثریت فرقه‌سی اولان اوقتوبریستلر ، مکاتب ابتدائیه قانون لایحه‌سنك ، مسلمانلر منافعنه تعدیلنی طلب مجبوریتنی حس ایتدیلر . ومجلس مبعوثانك اکثریتی بو تعدیلاتك قبولنه متمایلدر . لکن مسلمانلر بو قدرجك تعدیلات ایله قناعت ایتمیورلر . آرقه‌لرنده یکوجود اوتوز میلیونلق بر کتلهٔ مسلمه‌نك موجودیتنی ، اون بیکلرجه مکتوب وتلغرافنامه‌لر ، بیکلرجه اجتماع وقرارلرله طویان بو محترم مجاهدلر ، حق ملیتلرینك دها زیاده محافظه‌سنی ایستیورلر . حتی بر آرالق بوکاده موفق اولیور کبی کوریلدیلر . مجلس مبعوثان « مسلمان اتفاق » فرقه‌سنك ارکانندن شیخ طوقایف وحقوق شناس مقصودی جنابلرینك فقره تعدیلیه‌لرینی بیله قبول ایتدی . فقط محافظه‌کارلرله ، شوونیستلرینك اوزرینه پك چوق کورولتی ایدوب ، طرفدارلرینی مجلسه طوپلایه‌رق ، ماده‌یی ایکنجی دفعه رأیه قویدردیلر و آنجق سکز اون رأی اکثریتله رده موفق اولدیلر . جهاد دوام ایدیور . حق البته نهایت غلبه ایده‌جك . مسلمان قارده‌شلریمزی تشجیعه قالقشمه‌یی کستاخلق بولورز . زمانمزك اڭ قوی سلاحی اولان فکر و سوزی عالم اسلامده شمدی‌یه قدر کورلمدك برمهارت وفعالیتله استعمال ایدیورلر . صاغ اولسونلر .

قارص قلعه‌سنك تورکلرده ضبطی شنلکلری . — روس غزته‌لرنده یازلدیغنه نظراً ، بوکونلرده « قارص » قلعه‌سی ایچنده ، روسلرك ، عثمانلیلرله قارص ایچون ایتدکلری ۱۸۲۸ ، ۱۸۵۵ ، ۱۸۷۷ محاربه‌لرینی خاطرلاتمق اوزره یاپیلمش ، برآبده‌نك رسم کشادی مناسبتیله بیوك شنلکلر یاپیلمشدر . قافقاسیاده حکمدار قائمقامی اولان ذات ایله رؤسای روحانیه حاضر بولنمشلردر قارص محاربانه دائر متعدد قونفرانسلر ویرلمشدر .

روسیه‌ده حریت دینیه مسئله‌سی . — روسیه‌لی مسلمان قارداشلریمز ایچون اڭ مهم مسائلدن بریسی «حریت دینیه » اساسنك تمامیٔ قبول وتطبیقیدر . کرچه ، بعض حریت اساسلری ، روسیه قانون اساسیسنده موعود ایسه‌ده اوا اساسلری تنظیم ایدن قوانین هنوز مفقوددر . ایکی سنه اول حریت دینیه‌یی تعیین ایدن قانون لایحه‌سی مجلس مبعوثانجه قبول اولنوب ، مجلس اعیانه تودیع اولنمشدی . بوکره اعیانده مذکور لایحه‌یی تدقیقه مأمور قومیسیون ، اجتماع اولیسنی عقد ایتمش واعضادن برباپاسك حدت وشدتی اوزرینه درحال تعطیل مذاکرات ایتمشدر . . روایته کوره باپاس افندی ، حدتندن اسکمله‌سنی یره اوروب قیرمش وحریت دینیه علیهنه پك زیاده باغروب چاغرمشدر . بناءً علیه لایحه‌نك قبول اولنمه‌سی غیر ملحوظدر .

روسلر شمالی ایرانده تماماً یرلشمك ایستیورلر . — « طهران » غزته‌سنك یازدیغنه کوره ایرانك جهت شمالیه‌سنده روسلرك اهالی‌یی تحریکات وتشویقاتی حالا دوام ایدیور . یرطاقم ارباب فسادی قهر وتنکیل ایتمك بهانه‌سیله هرطرفه روس بایراغی چکیلمشدر . ایرانك حیثیت ملیه واستقلالیه‌سنه مغایر بوکبی حرکاتك برطرف ایدلمسی مقصدیله ایران خارجیه نظارتندن روس طهران سفارتنه ایدیلان اعتراضلردن برثمرهٔ موفقیت حاصل اولمایور .

مسلمانلره تضییقات . — اورنبورغ ادارهٔ روحانیه‌سنك تفتیشنه کمال اعتنا ودقت ایله دوام اولنیور . مفتشلر ، ادارهٔ روحانیه‌دن غیری ، اوفا شهرنده کائن مکاتب اسلامیه‌یی‌ده تفتیش ایدیورلر . مدرس ومعلملره اوزون اوزادی‌یه محرر سؤاللر کوندروب سریعاً جواب ویرلمسنی طلب ایله‌یورلر .

§ خوقند شهرنده مسلمان مکتبلری تفتیش اولنیور . مفتش افندیلر ، هیچ برقانون ویانظامه مستند اولمدیغی حالده تورکستانده معلملك ایدن قزان تاتارلرینی ، معلملکدن اخراجه تشبث ایتمشلردر . کویا قزان تاتارلری اتحاد اسلام وتورکلرك برلشمه‌سی افکارینی نشر ایدییورلرمش ! . .

§ قوستانای شهرنده توغای یاق محله‌سی امامی سعیدزبیری افندی حضرتلری علیهنده‌کی مفتریانه قولاق آصان حکومت ، مأموریتندن اخراج ایتدی . تحت اداره‌سنده ، آلتی معلم ایله اداره اولنان اوچیوز شاکردلی مدرسه‌سی تعطیل تدریسه مجبور اولمشدر .

§ منزله شهرنده ، مسلمانلرك « سعادت » و « ملت » عنوانلی کتابخانه‌لری ، پولیس طرفندن سد وبند ایدلدی .

آفریقای اسلامی :

آفریقای اسلامی مدافعه‌سی . — آفریقا قطعه‌سنك قسم شمالیسی ، همان کاملاً اهالیٔ مسلمه ایله مسکوندر . قرآن کریم ایله لسان عرب ، بو قره‌لر اولکه‌سنی عصرلردنبری تمدن و تنویره چالیشمقده‌در . خریطه‌یه باقیلورسه ، صحرای کبیر وسودانك هر طرفنده آزچوق بوزولمش عربجه مملکت وشهر اسملری کوریلور . صرف ترجمه وتقلیدایله خریطه چیزه‌ن وجغرافیا کتابی تألیف ایدن جغرافیونمز اکثریا اوکلماتك اصلنی تدقیقه لزوم کورمیه‌رك ، لاتین حروفاتی یرینه عرب حرفلری قویه‌رق ، یالکش اسملر یازارلر . « وادای » لك عربجه « الوادی » اولدیغنه ، « دار – فور » ، « دار – الصلا » کبی مملکت اسملرنده‌کی « دار » ك « دارالاسلام » و « دارالحرب » ده‌کی معنایه کلدیکنه دقت ایدنلریمز پك آزدر . هله اوروپا مطبوعاتندن اشخاص اسملرینی نقل ایدرکن ، « تاژدین » ، « ساموری » ، « دودموراه » دیر آلورز . بونلرك اصللری نه ، هانکی دین و مذهبدندر ، هیچ تمییزه لزوم کورمه‌یز !.

پاریسدن کلش تلغرافنامه و غزته‌لره باقارق فرانسزلرك بو ممالك اسلامیه‌یه تعرضلرینی « مانیتنتار » فرانسزلره عادتا حق‌ویریرجه‌سنه ، قتل اولنمش چاوش واونباشیلرینك اسملرینی‌ده عادتا آجیرجه‌سنه یازارز . فقط مملکتلرینی ، استقلاللرینی مدافعه‌یه چالیشان مسلمان سلطانلرینك ، واونلرك تحت قوماندالرنده بولنان مجاهدین اسلامیه‌نك وجودینی بیله خبر ویرمه‌یز ، ویرمه‌یه لزوم کورمه‌یز ، یاخود عقل ایتمه‌یز ، « بدویلر » دیر ، کچرز ... مثلا باقکز عثمانلی جرائدندن برنده آفریقای اسلامی‌یه ایدیلان تعرضه دائر نصل معلومات ویریلیور :

آفریقا چوللرنده

«پارسدن دون کیجه وارد اولان بر تلغرافنامه‌یه کوره واداى ومصلانه امیرلرینه تابع وموجودی اعتباریله فرانسزلردن فضله برقوت ایله قائمقام (مول) ك قوماندا ایتدیکی برفرانسز نشانجی مفرزه‌سی آره‌سنده کانون ثانی افرنجینك طقوزنجی کونی برمصادمهٔ شدیده وقوع بوله‌رق بدویلر ضایعات کثیره ایله رجعته مجبور اولمشلردر.

محاربه مصلانه‌نك مرکزی اولان ترجله قربنده وقوع بولمشدر. فرانسزلردن‌ده ضایعات اهمیتلی ایسه‌ده فرانسه مستملکات نظارتی بوبابده‌هنوزمعلومات ویرمه‌مشدر. مع‌هذا قائمقام (مول) ایله ملازم ژولینك و چاوش (بال) ك مقتوللر میاننده بولندیغی مرویدر.»

اوراده‌کی دینداشلریمزی دوشنمیور، آجمیورسه‌ق، کندیمزی ده‌می دوشونه‌میورز، کندیمزه‌ده‌می آجمیورز؟ بووقایع طرابلس غربك جهت جنوبیه‌سنده، اراضئ داخلیه‌سنده اولیور:

روس وانکلیزلر ایرانی تقسیم ایله ممالك اسلامیه‌یی عموداً ایکی‌یه آیردقلری کبی، فرانسزلرده صحراوسودانی اشغال ایله ممالك اسلامیه‌یی افقاً ایکی‌یه تقسیم ایدیورلر. ایرانك تقسیمی، ممالك عثمانیه‌یی شرقدن قوشاتدیغی کبی، صحران وسودانك اشغالی‌ده ممالك عثمانیه‌یی جنوبدن قوشاتیور ... اولجه سلطان حسن، سلطان تاج‌الدین، سلطان بشیر نامللرنده دین قرداشلریمز تحت اداره‌سنده بولونان سودان شرقی، والی‌فورنو، والی‌مه‌رله‌ن، قائمقام مول اسملرینی طاشیان فرانسز مأمورلری زیر حکمنه کچیور ... مقام خلافت بوکوچوك سلطانلردن یالکز حرمت ومحبت بکلیه‌بیلوردی، اونلر حکمران ایکن دارالخلافه‌نك حدود جنوبیسنه تعرض ایده‌جك اولمازدی؛ لکن شمدی بیوك بر جمهوریت نصرانیه، ممالك اسلامیه‌یی آقدکزه طوغری صیقشدیردقچه صیقشدیره‌جقدر..

آفریقای اسلامی، استقلالنی هنوز سلاح بدست اوله‌رق کمال شجاعتله مدافعه ایدیور. بوصوك حادثه‌ده دخی، فرانسزلرك الك لیاقتلی مستملکات ضابطلرندن برقائمقامی ویوزلرجه نفری غائب ایتدرتدی. لکن بیك درلو وسائط تخریبیه مالك فرانسزلره قارشی، بومجاهدینك همت دینیه‌سی عاقبت‌الامر مغلوب اوله‌جقدر. بو مغلوبیتك وبالی ایسه، حالا عالم اسلامی تنظیمه مقتدر اولامامش اولیای عالم اسلامك دوشنه یوکلنه‌جکدر..

هندستان

هندستانده انکلیز سیاستی و نتایجی. — (Divide et impera)

«تفرقه دوشور و حکم ایت» اك اسکی بر دستور سیاستدر. روما سناتوسی بونی تطبیق ایدیردی. ماکیاوه‌للی، پرنسلره بونی توصیه ایلمشدی. انکلتره‌نك جهانی ضبطنده بو دستور چوق خدمت ایتمشدر. شمدی هندستانده صویولمقدن قورتولمق ایچون بر آز علائم فعالیت کورولمه‌سیله، بیوك بریتانیانك ینه بو خائن سلاحه مراجعت ایتدیکی آکلاشیلیور.

هندستانك نفوسی تقریباً اوچیوز میلیوندر. بو اوچیوز میلیوندن ایکیوز میلیونی متجاوز هندولر، سکسان میلیونه یاقین مسلمان، اون ایکی میلیون بوددی ومتباقیسی ادیان سائره تابعیدر. اوروپالیلرك تسلطندن اول شبه‌جزیره‌نك حاکملری مسلمان — تورکلر ایدی.

مسلمانلر، عددجه هندولرك نصفندن اکسیك اولمقله برابر دین محمدینك شرافتندن، اسکی حاکمیتك تأثیراتندن دولایی اهمیتلری هندولردن هیچ ده اکسیك دکلدر. سنین اخیره‌ده هندولر اراسنده استقلال وحریت افکارنی منتشر اولدیغی جهتله انکلیزلر مسلمانلره استناد ایده‌رك مقابله‌یه چالیشیورلر. لکن اوافکار استقلال پرورانه‌نك هندولردن محمدیلره انتقالی‌ده پك ممکن اولدیغی ایچون، مردرلو وسائطه بالمراجعه ایکی عنصر آراسنه تفرقه وعداوت تخملری صاچیورلر.

ذاتاً انکلیزلرك هندستانه حکم ایده‌رك، اوجنت کبی مملکتك صایوب توکنمك قابل اولمیان حزائن ثروتندن استفاده‌لرنده، مدنیت نامنه اورتایه سوردکلری بر سبب، ادیان مختلفه آراسنده موجود دینی اختلاف ونزاعلر، بریتانیا قوهٔ ضابطه وعسکریه‌سی واسطه‌سیله مانع اولمه‌لریدر: اکر انکلیزلر هندستانی ترك ایدرسه، هندولرله مسلمانلر بربرینه کیره‌جك واومبارك قطعه‌ده قان سیللرله آقاجق ایمش!.. بو ادعانی ملل سائره نظرنده اثبات ایده‌جك وقایعك هندستانده اکسیك اولمه‌مسی واوفاق تفك وقایعك‌ده، انکلیز تلغراف آژانسلری طرفندن پك زیاده اعظام اولنه‌رق عالمه اشاعه ایدلمه‌سی انکلتره‌نك منافعی مقتضیاتیدر وفی‌الواقع انکلیزلر بو وظیفه‌لرنده اصلا قصور ایتمزلر. بو هفته، کونده‌لك جرائدك نشر ایتدکلری تلغرافنامه‌لرده بو قبیلدندر. مسلمانلرك قربان بایرامی مناسبتیله، قالکوته‌ده بر اینك ذبح ایتمك ارزوسی اوزرینه، اینکی مقدس عد ایده‌ن هندولر بوکا مانع اولمق ایسته‌مشلر ایمش؛ وشو حادثه، بیوك بر مقاتله‌یی موجب اولمش ایمش.

حادثه ونتایجنه دائر، انکلیز منبعندن چیقوب اطرافه طاغیلان تلغرافنامه‌لرك صورتلری بروجه آتیدر:

لوندره ۹ کانون اول — قالکوته‌ده مقیم اسلاملر عید اضحی اثناسنده هندولر محله‌سنده بر اینك ذبحنی تصور ایلمکده‌درلر. بو مناسبتله هندولرله اسلاملر آراسنده بر منازعه وقوعی محقق عد ایدیلیور.

لوندره ۱۰ کانون اول — اسلاملرك بر اینکی قربان اوله‌رق ذبح ایتمکه تشبث ایلملری اوزرینه هندلیلر طرفندن واقع اولان تعرضده ۶۰ اسلام وخیم صورتده یارهلنمشدر.

قالکوتا ۱۰ — قربان بایرامی مناسبتیله اسلاملر طرفندن بر اینك ذبحی حقنده وقوع بولان تشبثه قارشی هندولرك مقاومت وممانعتی اوزرینه شدتلی بر مجادله وقوعه کلمشدر. پولیس منازعه‌یی تسکین ایده‌مدیکندن ایکی طابور پیاده ومتعدد مترالیوزلرله بر بلوك سواری مداخله‌یه مجبور قالمش وقبضه بر مقاومتدن صوکره ایکی طرف عسکره قارشی کله‌میه‌رك طاغلمشدر. بومجادله اثناسنده ۲۴ کشی مجروح اولمشدر.

سکونت تأسس ایلمشسه‌ده اسلاملر تجمع ایتمکده دوام ایدیورلر. قاریشیقلق اثناسنده بر قاچ مغازه یاغما ایدلمشدر.

اوچ تلغرافنامه، بربری آرقه‌سندن دقتلیجه اوقونورسه، ناصل بر ید خیانتك بو وقایعی احضار ایله‌حیز فعله ایصال ونهایت اشاعه ایتدیکی، بالسهوله آکلاشیلور...

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسؤل : اشرف ادیب

صراط مستقيم ١٣٢٦

محل مطبعه واداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

اخطار :
مسلكمزه موافق آثار
جديه مع الممنونيه
قبول اولنور
درج ايدلمين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه دن بحث ايدر هفته ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه لكى	الى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين - ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه سى ٥٠ پاره در
قيرله دن مقوا بورو ايله كوندريلرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٢٠ — ٢٠ ذى الحجه پنجشنبه ٩ كانون اول ٣٢٦ — بشنجى جلد

« صراط مستقيم » جريدۀ اسلاميه سى مؤسسين محترمنه

سلام عليكم ورحمة الله وبركاته . اوقات فراغمده سوه سوه مطالعه سيله لذتياب اولديغم جريده كزك بين المسلمين تأسيس ايتمكده اولديغى تعارف وتآلفه ايتديكى خدمتك درجه سنى سزه بيلديرمه يى زائد كورورم . توالئ اعصار ظلم وجهالت ايچنده امت محمديه نك اوغراديغى موت حسى وعقليدن صوكره حقايق اسلاميه يى بوزوق دماغلره تلقين ، حسيات دينيه يى قلوب ميته ده ركز وتثبيت ايچون صور بعث ونشورى مملكتمزده اك اول نفخ ايدنلر ديه بيليرم كه سز اولديكز . ايكى بچق سنه لك مساعيكزله بو امت خوابيده يه اوكره نه جك چوق شيلر بولنديغنى اثبات ايتديكز . ربم ظهير ومعينكز اولسون . كوريورم كه سزك بو سعى پايداركز بر آز دها كنيش بر ساحه بولسه قبر نسيانه كومولمش دفائن اسلافى احيايه ، بحر غفلتك دبنه آتلمش جواهر حقايق اسلاميه يى اظهاره باذن الله موفق اوله جقسكز .

فكر قاصرانه مجه بو واديده آته جغكز اك مهم خطوه تفسير ايله حديثه طوغرى اولمليدر . بركت زاده اسماعيل حقى بك افندينك ، مفخر عصر اولان او فاضل وعلامۀ بيهمتانك (انوار قرآن) ى حيات اسلامه لب تشنه اولان كوكللرمزه رشحه پاش اولوب طورركن هر حرفى حرز جان اولمغه سزا اولان او صحايف كزيننك هر نه دنسه بر مدتدر « صراط » ك ستونلرندن غيبوبتيله كوكللرمز محزون اوليور . هر شيدن اول بو كتاب جليلك نشرينه دوام ايتمكزى نياز ايدرسه م بو جرأتمى كستاخلغه دكل ، حسن نيتمه ، قلبمده ديمك بيلمين عشق قرآنه باغلارسكز ظن ايدرم .

حديث شريفه كلنجه بوكا دائر هنوز بو مجلۀ جليله كزده بر شى كورونمه مسنى حقيقةً بر نقصان عد ايدرم . كتاب وسنت ديمزك اك مهم ايكى مأخذى ، منبعى اولديغى ايچون صراط ستونلرنده بونلره برر قسم مخصوص آچه كز ، ارباب همتك مساعئ ديندارانه سنه مراجعت ايتمه كز لازمدر . بو يولده صرف ايده جككز امكلر - اميد ايده رم كه - هدر اولماز . سزه هر طرفدن معاونته قوشه جق ارباب علم وديانت اكسيك اولماز .

ايشته بن بو عجزمله برابر سزه عرض خدمت ايديورم . نه تفسيرده ، نه حديثده تعمق اقتدارينى حائز اولمديغمى يقيناً بيلديكم حالده هيچ اولمازسه ترجمه ايله اولسون سزه ياردم ايده يم ديورم . (زبيدى) نك بخارى يى اختصاراً ترتيب ايتديكى (التجريد الصريح لاحاديث الجامع الصحيح) نام اثر مباركنى وقت بولدقجه ترجمه ايدوب سزه كوندريرسه م البته رد ايتمزسكز .

« مؤلف مقدمه سنده ديوركه : « اصحاب حديثك پيشواسى ، عصرينك او حدى امام كبير ابو عبدالله محمد بن اسماعيل بن ابراهيم « بخارى حضرتلرينك (جامع الصحيح) ى شبهه سز اسلامده تصنيف « ايديلن كتابلرك اك بويوكى ، اك مفيديدر . آنجق احاديث « متكرره سى ابواب مختلفه ده متفرقاً ايراد ايدلمش اولديغندن هر « هانكى بابده اولان بر حديث شريفى انسان آرارسه عادتا بولقدن « واز كچه جك درجه ده مشقت چكر . حضرت بخاريناك بوندن « مقصدى طرق حديثك كثرتى ، حديثك درجۀ شهرتنى آكلاتمقدر . « بزم مقصدمز ايسه اصل حديثى بيان ايتمكدن عبارتدر . طرق « روايتك كثرتى ، بو احاديث شريفه نك درجۀ شهرتنى بيان ايتمك

« مقصودمزك خارجنده‌در . زیرا او کتاب مقدسده هر نه وارایسه
« جمله‌سنك صحیح اولدیغی معلوم ومسلمدر . امام نووی رحمه‌الله
« علیهك شرح مسلم مقدمه‌سنده‌ده عبارات آتیه‌یه تصادف ایدیلیور .
« بخاری ایسه وجوه مختلفه‌یی بربرندن اوزاق ، متفرق بابلرده
« ذکر ایدر . چوغنی‌ده اك مناسب اولمق اوزره ذهنه تبادر ایدن
« بابده ذکر ایتمز . بوندن طولایی طرق روایتی جمع ایتمك ویر
« حدیث ایچون ذکر ایتدیکی طریقلرك جمله‌سیله بردن وثوق
« واطمئنان کسب ایلمك طالب حدیث ایچون مشکلاتدر . اه

« ینه امام نووی دیورکه : متأخرین حفاظ حدیثدن بر
« چوقلرینی کوردمکه بو یوزدن خطایه دوچار اوله‌رق صحیحنده
« موجود وفقط ذهنه تبادر ایدن مواقعده غیر مذکور اولان بعض
« احادیثی بخاریننك روایت ایتدیکنی انکار ایدرلر . اه

« ایش بویله اولنجه، بو کتاب معظمه‌ده‌کی احادیث شریفه‌یی تکراردن
« خالی اوله‌رق تجرید ایتمکی آرزو ایتدم . حدیثی زحمتسزجه
« ضبطه قولایلق اولمق ایچون‌ده اسانیدی حذف ایتدم . تکرر ایتمش
« بر حدیثه صره کلنجه ایلك دفعه‌سنده‌قید واثبات ، صوکره‌کیسنده
« فائده‌لی بر زیاده وارسه او زیاده‌یی‌ده ایلك دفعه‌سنده‌کی روایته
« علاوه وفائده‌لی بر زیاده یوق ایسه ذکرندن صرف نظر ایتدم .
« بعضا اولورکه بر حدیث اولا مختصراً روایت ایدیلیرده صوکره‌لری
« دیکر بر روایتله دها مفصل واولکندن فضله موادی حاوی
اوله‌رق ایراد اولنور . ایشته بویله یرلرده برنجی‌یی ترك ایده‌رك
« فائدهٔ زائده‌سندن طولایی ایکنجی‌یی یازدم .

« برده بخاری حدیثلری ایچندن یالکز مسند ومتصل اولانلرینی
« ذکر ایتدم . مقطوع ویا معلق اولانلرینه ایلیشمدیکم کبی حدیث
« ایله تعلق اولمیان وایچنده علیه الصلاة والسلام افندمز حضرتلرینك
« نام شریفی ذکر اولنمیان اخبار صحابه وتابعینی‌ده ترك ایتدم .
« مثلا ابو بکر ایله عمر رضی الله عنهما حضراتنك سقیفهٔ بنی
« ساعده‌یه کیتملرینه واوراده بینلرنده جریان ایدن مکالمه‌یه دائر
« اولان حکایه ایله عمر رضی الله عنه حضرتلرینك قتلی قصه‌سی ایله
« صاحبین کریمینی یاننه دفن اولنمسی حقنده حضرت عایشه رضی الله
« عنهادن استیذانی اوغلنه وصیت ایتمسی وشوری حقنده‌کی سوزلری وعثمان
« رضی الله عنه‌یه بیعت قصه‌سی وزبیر رضی الله عنهك دیونی ویرمك
« اوزره اوغلنه وصیتی کبی شیلری حذف ایتدم .

« برده هر حدیثده راویسی اولان صحابینك اسمی یاد وبخاری
« اسم صحابی‌یی هانکی لفظ ایله ذکر ایتمش ایسه علی الاکثر او لفظی
« محافظه‌یی اعتیاد ایتدم . مثلا امام مشار الیه بعضاً (عن عائشة) ،
« بعضاً (عن ابن عباس) ، بعضاً (عن عبدالله بن عباس) دیور .
« کذلك بعضاً (ابن عمر) دیدیکی کبی بعضاً (عبدالله بن عمر) دیور .
« بعضاً (عن انس) ، بعضاً‌ده (عن انس بن مالك) دیور . کذلك
« بعضاً (عن فلان عن النبی صلی الله علیه وسلم) ، بعضاً (قال قال
« رسول الله صلی الله علیه وسلم) ، بعضا‌ده (ان النبی صلی الله علیه
« وسلم قال کذا وکذا) لفظلریله حدیثی سوق ایدیور . ایشته بو
« کبی الفاظی ایراد ایتمك خصوصنده مؤلفه تماماً متابعت ایتدم .
« شاید بو کتابده الفاظ بخاری‌یه مخالف الفاظ بولنورسه نسخه
« اختلافندن نشأت ایتمشدر . »

صاحب اثرك اثر حقنده‌کی بو سوزلری ماهیتنی ، درجهٔ قیمتنی لایقیله تعریفه کافیدر .

کندیلکمدن فضله برسوز علاوه ایتمك ایستمم . یالکز احادیث شریفهٔ نبویه‌یی ترکجه‌یه نقل ایتمکی وسیلهٔ استشفاع اتخاذ ایده‌رك اختلاس وقت ایتدکجه یازه‌جغم شیلری سزه تقدیم ایده‌جکمی وعد ایده‌رم . آنجق بو وعد مقیدمی ایفا ایچون ارباب فضل وکمالك معاونتنه‌ده محتاج اولدیغمی شیمدیدن بیان ایتمکی لازم کورویورم . زیرا دکل جوامع الکلم وفصل الخطاب اولان، منبع وحی وحکمتدن صدور ایدن اقوال سنیهٔ جناب رسالتپناهی‌یی ، هرهانکی لساندن هرهانکی بر عباره‌یی دیکر لسانه نقل ایدرکن قوت ورونقی بر درجه‌یه قدر زائل اولدیغی اربابنجه معلومدر . حالبوکه ایدیله‌جك ترجمه‌لرك علی قدر الامکان اصلنه قریب اولمسی ، شیوهٔ لسان عثمانی‌یه مطابق اولمقله برابر اصل شریفده‌کی قوتدن ، متانت اداءدن امکان مساعد اولدیغی درجه‌ده نصیبه‌دار اولمسنی کوکلم آرزو ایدر . بناءً علیه عرض ایده‌جکم ترجمه‌لرك سقطاتنی اخطار ایده‌جك ذوات کرامه متشکر اوله‌جغم کبی دها کوزل بر عباره ایله ترجمه‌یه موفق اولوب محصول قریحه‌لرینی تنزلاً اعلام ایده‌جك حسن سلیقه اصحابنه‌ده آیروجه عرض منتداری ایده‌رم . بو کبی اخطاراتی ترجمه‌یه شکل قطعیسنی ویرمکه خادم اوله‌جقلرندن عادتا حرز جان عد ایده‌جکم. ومن الله التوفیق.

احمد نعیم

صراط مستقیم . احمد نعیم بك قارده‌شمزه بوتون جهان اسلام نامنه تشکر ایده‌رزکه بو قدر علوی ، بو قدر مقدس ، بو قدر نافع بر خدمتی اوزرلرینه آلیورلر . واقعا ایش غایت آغیردر . لکن کندیلرنده قدرت عرفاندن ، قوت عزمدن باشقه پك بیوك بر حسن نیت واردرکه شو اوچ مزیتك توفیقدن محروم قالمسی قابل دکلدر . جناب حق « والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا » بویورمیورمی ؟ انشاالله شو صحیفه‌لر بوکون باشلانان امر خیرك کمال موفقیتله بیتدیکنی‌ده کورور .

التجرید الصریح لاحادیث الجامع الصحیح

بسم الله الرحمن الرحیم

باب

رسول الله صلی الله علیه وسلم افندمز حضرتلرینه وحیك باشلانغیجی نصل اولدیغنه دائردر .

١ — حديث شريف

عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : انمـا الاعمال بالنيات ١ وانما لكل امرئ مانوى فمن كانت هجرته الى دنيـا يصيبها او امرأة ينكحها فهجرته الى ماهاجر اليه . ٢ .

(١) بر روايتده (الاعمال بالنيات) ، ديكرنده (العمل بالنية) .
(٢) ديكر روايتده (فمن كانت هجرته الى الله ورسوله فهجرته الى الله ورسوله ومن كانت هجرته الى دنيا الخ)

١ — ترجمه

عمر بن الخطاب رضي الله عنهدن شويلهجه ديديكى روايت اولونيور:

رسول الله صلى الله عليه وسلمى ايشيتدم ، بيوريورديكه : عمللرك درجهٔ قدرى آنجق نيتلره كوره اولور . هر كسك نصيبى ده آنجق نيت ايتديكى شيئه كورهدر . آرتق نائل اولهجغى بر دنيا ويا نكاح ايدهجكى بر قادينـدن طـولايى هجرت ايتمش كيمسه وارسه هجرتى ، (اللهك ورسولنك رضاسى ايچـون دكل) ، سبب هجرتى اولان شى ايچوندر .

٢ — حديث شريف

عن عائشه رضي الله عنها ان الحارث بن هشام رضي الله عنه سـأل رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال يارسول الله كيف يأتيك الوحى فقال ١ رسول الله صلى الله عليه وسلم احياناً يأتينى مثل صلصلة الجرس وهو اشده على فيفصم ٢ عنى وقد وعيت عنه ماقال . واحيـاناً يتمثل لى الملك رجلاً ٣ فيكلمنى فاعى مايقول . قالت عائشة رضي الله عنها ولقد رأيته ينزل ٤ عليه الوحى فى اليوم الشديد البرد فيفصم عنه وان جبينه ليتفصد عرقاً .

(١) برروايتده يالكز (قال) (٢) برروايتده ضم ياء ايله (فيفصم) ديكرنده ده ضم ياء وفتح صاد ايله (فيفصم) (٣) ديكر روايتده (على مثال رجل) (٤) ديكر روايتده بناى مجهول ايله (ينزل)

٢ — ترجمه

عايشه رضي الله عنهادن شويلهجه روايت اولونيور :

حارث بن هشام رضي الله عنه رسول الله صـلى الله عليه وسلمدن « يا رسول الله سكا وحى نصل كلير ؟ » ديه صوردى . رسول الله صلى الله عليه وسلم بويورديكه : احياناً بكا چڭراق سسى كبى كلير . بكا الڭ آغير كلنى ده بودر . بندن او حال زائل اولور اولمـاز (ملكڭ) بكا سويلديكنى ايجه بللهمش اولورم . احياناً ملك بكا بر انسان اولهرق تمثل ايدر . بنمله قونوشـور . بن ده سويلديكنى ايجه بللهرم . عايشـه رضي الله عنها ديركه : « رسول الله صلى الله عليه وسلمى صوغوغى پك شدتلى كونده كنديسـنه وحى نازل اولوركن كورمشلكم واردر . (ايشـته اويله صـوغوق بر كونده بيله كنديسـندن او حال كچديكى وقتده شاقاقلرندن شاپير شاپير تر آقاردى .

٣ — حديث شريف

عن عايشة ام المؤمنين رضي الله عنهـا قالت اول مابدئ به صلى الله عليه وسلم ١ الرؤيا الصـالحة ٢ فى النوم . فكان ٣ لايرى رؤيا الا جاءت مثـل فلق الصبـح . ثم حبب اليه الخلاء . فكان ٤ يخلو بغـار حراء فيتحنث فيه وهو التعبد الليالى ذوات العدد قبل ان ينزع الى اهله ويتزود لذلك ثم يرجع الى خديجـة فيتزود لمثلهـا حتى جاءه الحق وهو فى غار حراء . فجـاءه الملك فقـال اقرأ . قال ٥ ما انا بقـارئ . ٦ قال فاخذنى فغطنى حتى بلغ منى الجهد ٧ ثم ارسلنى فقال اقرأ . فقلت ٨ ما انا بقارئ . فاخذنى فغطنى الثانية حتى بلغ

[١] ديكر نسخهلرده (من الوحى الرؤيا الصالحة) [٢] ديكر روايتلرده (الرؤيا الصادقة) [٣] ديكر نسخه (وكان) [٤] ديكر نسخهده (وكان) [٥] ديكر روايتده (قلت) [٦] برر روايتده (ما احسن ان اقرأ) ديكرنده (كيف اقرأ) بر ديكرنده ده (ماذا اقرأ) . [٧] ديكر برروايتده جيمڭ ضميله (الجهد) [٨] ديكر نسخهلرده فاسز اولهرق (قلت)

٣ — ترجمه

ام المؤمنين عايشـه رضي الله عنهـادن شويلهجه ديديكى روايت اولونيور :

رسول الله صلى الله عليه وسلمڭ ايلڭ وحى باشلانغيجى اويقوده رؤياى صـالحه (يعنى صـادقه) كورمكله اولمشـدر . هيچ بر رؤيا كورمزدى كه صباح آيدينلغى كبى واضح و آشكار ظهور ايتمسـون . آندن صوكره قلبنه يالكزلق محبتى القا اولوندى . آرتق جبل حراده كى غار ايچنده خلوت كزين اولوب اوراده اهلنڭ نزدينه كلنجهيه قدر تحنث يعنى تعبد ايدر وينه آزيقلانوب تعبده كيدردى . صـوكره ينه خديجه نزدينه عودت ايدوب براوقدر زمان ايچون ينه آزيق تدارك ايدردى . نهايت رسول الله صلى الله عليه وسلمه بر كون غار حراده بولنديغى صرهده امر حق (يعنى وحى) كلدى : شويلهكه آكا ملك كلوب « اقرأ » يعنى « اوقو » ديدى . او ده « بن اوقومق بيلمم » جوابنى ويردى . ذات اقدس رسـالتپناهى بويوروركه : « او زمان ملك بنى آلوب طاقتم كسيلنجهيه قدر صيقيشديردى . صوكره بنى براقوب ينه « اقرأ » ديدى . بن ده اوكا « اوقومق بيلمم » ديدم . ينه بنى آلوب ايكنجى دفعه طاقتم كسيلنجهيه قدر صيقيشديردى . » « صوكره بنى براقوب ينه « اقرأ » ديدى . بن ده « اوقومق بيلمم » ديدم . نهايت

منى الجهد ثم ارسلنى فقال اقرأ . فقلت ما انابقارئ . فاخذنى فغطنى الثالثة ثم ارسلنى فقال اقرأ باسم ربك الذى خلق . خلق الانسان من علق . اقرأ وربك الاكرم الذى علم بالقلم ٩ فرجع بها رسول الله صلى الله عليه يرجف فؤاده ١٠ فدخل على خديجة بنت خويلد فقال زملونى زملونى . فزملوه حتى ذهب عنه الروع . فقال لخديجة واخبرها الخبر لقد خشيت على نفسى . فقالت ١ خديجة كلا والله ما يخزيك ٢ الله ابداً . انك لتصل الرحم وتحمل الكل وتكسب ٣ المعدوم وتقرى الضيف وتعين على نوائب الحق . فانطلقت به خديجة حتى اتت به ورقة بن نوفل بن اسد بن عبد العزى ابن عم خديجة وكان امرأ قد تنصر ٤ فى الجاهلية وكان يكتب الكتاب العبرانى فيكتب من الانجيل ٥ ماشاء الله ان يكتب وكان شيخاً كبيراً قد عمى . فقالت ٦ خديجة يا ابن عم اسمع من ابن اخيك . فقال له ورقة يا ابن اخى ماذا ترى . فأخبره رسول الله صلى الله عليه وسلم ٧ خبر مارأى . فقال له ورقة هذا الناموس الذى نزل ٨ الله على موسى . يا ليتنى فيها جذعاً ليتنى حياً اذ يخرجك قومك . فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم او مخرجى هم . قال نعم لم يأت رجل قط بمثل ماجئت به الا عودى . وان يدركنى يومك انصرك نصراً مؤزرا . ثم لم ينشب ورقة ان توفى وفتر الوحى .

---

(٩) دیگر نسخه‌لرده (الذى علم بالقلم) یوقدر.
(١٠) دیگر بر روایتده (ترجف بوادره) وارد اولمشدرکه (وجود شریفنده‌کی اتلری تتره‌دیکی حالده) دیمکدر .
(١) دیگر روایتده یالکز (قالت)
(٢) دیگر نسخه‌ده (مایحزنك)
(٣) دیگر بر روایتده (ت)نك ضمیله (وتكسب)
(٤) دیگر روایتده (وكان امرأ تنصر)
(٥) دیگر نسخه‌ده (من الانجيل بالعبرانية)
(٦) دیگر نسخه‌ده (فقالت له خديجة)
(٧) دیگر نسخه‌ده (بخبرما)
(٨) بر روایتده معلوم اوله‌رق (انزل) دیگرنده‌ده مجهول اوله‌رق لفظ جلالسز (انزل)

بنی ینه آلوب اوچنجی دفعه صیقیشدیردی . صوكره بنی براقوب « اقرأ باسم ربك الذى خلق . خلق الانسان من علق . اقرأ وربك الاكرم الذى علم بالقلم » [١] دیدی . » بونك اوزرینه رسول الله صلى الله عليه وسلم (وحی اولونان) بو آیات كریمه‌یی بالتلقی (قورقودن) یوره‌كی تتره‌یه‌رك دوندی وخدیجه بنت خویلدك نزدینه كیره‌رك « بنی صاروب اورتكز . بنی صاروب اورتكز » دیدی . قورقوسی زائل اولنجیه قدر وجود مباركنی صاروب اورتدیلر . آندن صوكره (حضرت رسول صلى الله عليه وسلم) وقوع حالی خدیجه‌یه نقل ایده‌رك « كندی نفسم ایچون قورقدم » دیدی . خدیجه رضی الله عنها : « اویله دیمه ، اللهه قسم ایدرم كه الله (ذو الجلال) هیچ بر وقتده سنی اوتاندیرماز (محزون ایتمز) . چونكه سن اقربا كه باقارسك ، ایشندن عاجز اولانلرك آغیرلغنی یوكلنیرسك ، فقیره ، كیمسه‌نك قزاندیره‌میه‌جغنی قزاندیررسك ، مسافری آغیرلارسك ، حق یولنده ظهور ایدن حوادث ومهماتده (خلقه) یاردیم ایدرسك » . بوندن صوكره خدیجه رضی الله عنها حضرت رسول اكرمی (صلى الله عليه وسلم) برلكده آلوب عمزاده‌سی ورقة بن نوفل بن اسد بن عبد العزایه كوتوردی . بو ذات زمان جاهلیتده دین نصرانیته داخل اولمش بر كیمسه اولوب عبرانیجه یازی بیلیر وانجیلدن مشیت الهیه تعلق ایتدیكی مقدارده اوته بری یازار ایدی . برده ورقه كوزلرینه عمی طاری اولمش بر پیر فانی ایدی . خدیجه رضی الله عنها ورقه‌یه « عموجه‌م اوغلی ، دیكله‌ده باق ، قارداشنك اوغلی نه سویلیور » دیدی . ورقه : « نه وار قارداشمك اوغلی ؟ » دیه صورونجه رسول الله صلى الله عليه وسلم كوردیكی شیلری كندوسنه اخبار ایتدی . بونك اوزرینه ورقه دیدی كه : « بو كوردیكك الله تعالینك موسی (صلى الله عليه وسلم) ه تنزیل ایتدیكی ناموس (اكبر) در (یعنی صاحب سر وحیدر .) آه كاشكی سنك دعوت كونلرنده كنج اولیدم قومك سنی چیقاره‌جقلری زمان كاشكی بر حیات اولیدم . » بونك اوزرینه رسول الله صلى الله عليه وسلم : « اونلر بنی چیقاره‌جقلرمی ؟ » دیه صوردی . اوده « اوت ، (زیرا) سنك كبی وحی تبلیغ ایتمش هیچ بر كیمسه یوقدر كه دشمن پیدا ایتمسون . شاید سنك دعوت كونلركه یتیشیرسه‌م سكا صوك درجه‌ده یاردیم ایدرم » جوابنی ویردی . اوندن صوكره چوق كچمدی ورقه وفات ایتدی وفترت وحی وقوعبولدی یعنی بر مدت ایچون وحی انقطاعه اوغرادی .

احمد نعیم

---

[١] بو آیات كریمه‌نك مآلی :
مخلوقاتی یارادن رب جلیلكك اسم شریفیله اوقو . اورب عظیم كه نوع انسانی علقدن یعنی پختیلشمش قاندن یاراتدی . هرحالده اوقو كه سنك ربك قلمله یازی یازمه‌یی تعلیم ایدن كرمده بی نظیر ومثال ، الله ذو الجلالدر . اه . الله اعلم

... زهاوی زاده جمیل افندینك قادین مسئله‌سنده‌كی

مهاجمات شاعرانه‌سی

شاعر مشهور بغدادلی جمیل صدقی افندینك (المؤید) جریده‌سنده ایكی مقاله‌سی كورلدی . بریسنده «شریعت غرای اسلامیه‌نك قادینلر حقنده‌كی احكامنه قارشی بر بیغین خیالات شاعرانه ایله هجوم ایدیلیور ، دیكرنده ، اولاد عرب اللرنده‌كی لسان فصیحی براقه‌رق عوام لسانی ترویج ایتمه‌یه دعوت اولنیور . عوامك قونوشدیغی لسان مضبوط اولمدیغندن بونی قواعد ثابته آلتنه آلمق ایچون برده فنی اصول كوستریلیور . شو تكلیف عربلرك لساننده بر تشتت ، بناءً علیه ملت آراسنده تفرقه احداثنه سبب اوله‌جغی ایچون مصر ، سوریه ، عراق قطعه‌لرنده‌كی مسلمان محررلرهپسی بردن جمیل صدقینك علیهنه قالقدیلر. حتی اویله دییورلر كه بغداده‌كی علماده آیاقلانه‌رق كندیسنی حقوق مكتبنده‌كی مجله معلملكندن عزل ایتدیرمشلر .

استانبولده بولندیغم صره‌لرده جمیل افندینك مقاله‌سنی كورمش ، لكن اوقومغه ، یاخود مقابله‌ده بولنمغه لیاقتی كوره‌مامشدم . آنجق شو كونلرده فیلسوف (شبلی شمیل) جمیل افندینك مدافعه‌سنی درعهده ایده‌رك (المقطم) جریده‌سیله عثمانلیلرك ، مصرلیلرك بوخصوصده‌كی رأیی صوردیغی ایچون بزده برقاچ سوز سویله‌مك ایسته‌یورز . فیلسوف ایشه بغداددن آلدیغی برمكتوبه استناداً كیریشیوركه جمیل افندینك كندیسی طرفندن كوندرلمش اولمسی‌پك محتمل بولنان بومكتوبده «مشروطیتپرور بر مبعوثك دلالتیله [حله مبعوثی مصطفی افندی] مشروطیت پرور بر والی [ناظم پاشا] طرفندن جمیل افندینك عزل ایدلمسی پك فنا كورییور .

المقطم جریده‌سی جمیل افندینك مقاله‌سنی اوقومدیغنی اعتراف ایله برابر حقنده روا كوریلان ظلمدن پك غلیانه كلدیكنی ایلری سوره‌رك شبلی شمیلك سوزلرینك آلتنه غایت شدتلی ملاحظه‌لر یوریتیور .

شمیل بكا بومسئله‌ده‌كی رأیمی یازمق تكلیفنده بولننجه جمیلك المؤیده‌كی مقاله‌سنی اوقودم . كوردم‌كه محرر نص قرآن ایله ثابت اولان بر حكمه اعتراض ایدییور . اونی مسلمانلرك خطاسنه ، جهالتنه اسناده بولنیور . حتی « فیها ماتشتهی الانفس » طرزنده تصویر ایتدكلری جنت عبارەسیله قرآنكده موضوعات بشریه‌دن اولدیغنه تلمیحده بولنیور . ایشته مقاله‌سندن سزه عیناً نقل اولنان بر قاچ پارچه :

« قادین یالكز بر جهتدن دكل ، بر چوق جهتدن مظلومدر . بر كره مظلومدر . چونكه طلاق یالكز اركك النده‌در . بیله‌م نكاح ایچون قادینك رضاسی آرانیورده نه‌دن آیریلیركن هیچ اونك موافقتی صورلمیور .

صوكره مظلومدر : زیرا اركك قارداشنك الدیغی میراثك انجق یاریسنه وارث اوله بیلیور .

دها صوكره مظلومدر . چونكه كندیسی یاریم انسان ، شهادتی یاریم شهادت عد اولنیور .

أوت مظلومدر ، چونكه قوجه‌سی كندیسی اوزرینه اوچ قاری دها آله‌بیلدیكی حالده او برباشقه قوجه‌یه دها واره‌میور .

مظلومدر ، چونكه یشادیغی مدتجه بیچاره‌یی هوا آلمقدن ، اركككرله اختلاط ایدرك اوسایه‌ده حیاتدنیلن مكتبده اوكره‌نیله‌جك حقیقتلره مطلع اوله‌بیلمكدن منع ایده‌جك بر كثیف اورتو آلتنده كوملمش بولنیور .

مسلمان قادینی یالكز دنیاده مظلوم دكل ، آخرتده‌ده بویله‌در. چونكه نماز قیلان اركك آخرتده یتمشدن یتمش بیكه قدر حوری‌یه نائل اوله‌بیله‌جكی حالده نماز قیلان قادین یالكز قوجه‌سیله قاله‌بیله‌جك حالبوكه (فیها ماتشتهی الانفس) صورتنده تصویر ایتدكلری جنتده قوجه‌سی كندیسنی ایسته‌میوبده باشقه حوریلرله دوشوب قالقدیغی بر صره‌ده البته قادین‌ده باشقه‌لرینی ایسته‌یه بیلور . . . »

جمیل افندینك مقاله‌سندن آیردیغمز شو بر ایكی جمله باشدن باشه شریعته قارشی تهكم ، قرآن مبینه قارشی اعتراضدر ، كه اللهه ، پیغمبره ایناثان برمؤمندن صدوری ممكن دكل‌در . ذاتاً استانبولده بولنوبده جمیل افندی‌یی طانیانلردن برچوغی بو آدمك هیچ بر دین ایله مقید اولمیان بر ملحد اولدیغنی بكا سویلمشلردی . مع مافیه راویلرك طوغری سوزلی ذواتدن اولمسنه رغماً بوسوزلری یازه‌مازدم . چونكه عقیده‌لرنده‌كی قوتی یقیناً بیلدیكم برچوق خالص مسلمانلرك باشقه‌لری طرفندن تكفیر اولندیغنی چوق دفعه‌لر كوردم . لكن یوقاریده نقل ایتدیكمز عباره صاحبنك مسلمان اولمدیغنی كوسترمكه كافیدر .

بوسوزلری سویلین آدمك كفرنده مسلمان فقهارندن هیچ‌بری تردد ایتمز . زیرا صایدیغی مسئله‌لرك هپسی نص قرآن ایله ثابتدر . یالكز تعریف ایتدیكی صورتده بر تستر ایله حوریلرك مقداری استثنا ایدلملیدر . جمیل افندینك شومستثنالری‌ده شریعته نسبت ایتمسی ، قرآن ایله حدیثك قاره‌جاهلی اولمسندندر . اوت ، بویله بر شیئك نه قرآنده نه‌ده احادیث صحیحه‌ده اصلی یوقدر . حدیثده هر اركككك جنتده ایكی قاریسی اوله‌جغی وارداولمشسه‌ده بویله یتمش ، ویاخود یتمش بیك حوریلی حدیثلر آنجق موضوع احادیث نشریله تهمتلی برطاقم آدملرك روایاتی‌در.

جمیل افندینك محقرانه ، متهكمانه اعتراضنده بولندیغی احكام حكومت مشروطه‌نك دستورالعملی اولان قوانین شرعیه جمله‌سندندر. او شریعت ایسه قانون اساسی موجبنجه دولت عثمانیه‌نك دین رسمیسی اولان شریعت اسلامیه‌در ، حكومتك وضع ایتدیكی ، مجلس مبعوثانك تصدیق ایلدیكی مطبوعات قانونی حكومتك حمایه‌سنه مجبور اولدیغی دین رسمیسنه دكل ، موجودیتنی تصدیق ایتمش اولدیغی ادیان سائره‌یه بیله بویله متهكمانه هجومه مساعده ایده‌میه‌جكی كبی مشروطیت عثمانیه‌ده زهاوی امضاسیله نشر اولنان بویله برمقاله‌یه موافقت ایده‌مز . آرتق نشرنده‌كی فنالغی بیلدكدنصكره شو سوزلره طرفدار چیقانلر مشروطیته قارشی جنایت ایشله‌مش ، قوانین موضوعه‌سنه رعایت ایجاب ایدن محیط حریتك خارجنه چیقمش دیمك اولورلر .

اكر جميل افندی قانونك ، شريعتك حدودی خارجنه چيقمق خصوصنده بر آز عقله ، حكمته تابع اوله‌يدی حقنده ويريله‌جك حكم خصوصنده مرحمتكارانه داورانمق لازم كليردی . لكن بويله بر آدمدن حكمت ، عقل كبی شيلری نصل بكلرسكزكه زعمنجه اصلاحنه چالشديغی بر قومك دينده كتابنده ، ثابت اولان احكامی تقبيحه قدر واريبور . بو تجاوزه‌ده محضا اوكتابی ، اودينی بيلمديكندن جرأت آليور .

حكمت ، عقل اويله اقتضا ايدرديكه بومقاله‌يی نشر ايتمزدن اول عاقبتی دوشونه‌جكدی‌ده حسن قبول كوره‌ميه‌جكی قطعی اولماسه بيله‌يك محتمل اولان بوسوزلرك ناسی هيجانه كتيره‌جكنی ، بو يوزدن هم كنديسنك متأذی اوله‌جغنی ، هم‌ده سويله‌ديكی شيلرك حد ذاتنده نفعی فرض اولنسه‌بيله هيچ كيمسه‌يه مفيد اوله‌ميه‌جغنی اكلايه‌جقدی . ذاتاً بوسوزلردينك اساسندن بطلانه قناعت اولمدقجه نصل قبول اولنه‌بيلور . حالبوكه قبولی صورتنده‌ده ملتك برهرج ومرج ايچنه دوشه‌سنی ، عرضك ، مالك اباحه‌سنی مؤدی اولوركه شو حالده مقاله‌نك فائدهٔ موهومه‌سی ضررينه غالب اولور ديمكدر .

اكر جميل افندی ملتك صلاحنی ايسته‌مكله برابر مسلمانلر بودينده بولندقجه اصلاح اولنه‌مزلر فكرينی بسله‌يورسه كنديسی ايچون معقول اوله‌بيله‌جك حركت يا قومنی بودينی براقه‌رق الحاد مطلقه سوق ايتمك ، ياخود بشقه بردينه تشويق ايلمكدن عبارتدر . يوق ، مسلمانلرك مسلمان قالدقلری حالده اصلاحی قابل اوله‌جغنه معتقد ايسه او زمان ياپه‌جغی ايش اونلرك دينه مخالف اوله‌رق ياپدقلری فناقلری ، ينه دينه مخالف اوله‌رق ترك ايتدكلری ايولكلری كوسترمك اوله‌بيلور . يوقسه بركره جناب حق بيوريوركه ديه برآيت اوقومق ، بركره‌ده آيات قرآنی « ... طرزنده تصوير ايتدكلری » ايماسيله موضوعات بشريه‌دن عدا ايتمك عقله ، حكمته صيغارشيلردن دكلدر .

جميل افندينك عزلی مسئله‌سنه كلنجه اولا بومقاله‌يی يازوب يازمديغی كنديسندن صورلملی اكر بن يازدم ديرسه اوزمان اساس شريعتی انكار ايدن بر آدمك مكتب حقوقده مجله اوقوته‌ميه‌جغی طبيعی اولديغندن حكومت بووظيفه‌دن كنديسنی عزل ايتمليدر . بغداديلرده چوجقلرينك معصوم ذهنلرينه شريعتك احكامنده‌كی عدالت حقنده شبهه‌لر تلقين ايده‌جك بويله بر آدمی عزل ايتمك ايچون حكومته مراجعتده بولنمليدر . مسئله حاكم شرعی حضورينه چيقنجه جميل افندينك شريعته قارشی تهكمی ، طلاق ، تعدد زوجات ، وراثت حقنده‌كی احكام شرعيه‌يه ظلم اسنادی تحقق ايدنجه كنديسنك كفرينه ، اكر قاريسی مسلمان ايسه آيرلسنه حكم ايتمك حاكمك وظيفه‌سی اولور .

دولتك شريعتی بودر . هيچ برعقللی تصور اولنمزكه مسلمانلرك معتقد اولمديغی احكام اسلاميه‌يی موافق عدل كورمديكی تقديرده بيله شريعت ، حكومتك شريعتی اولدقجه بوحكمك اجراسنی مؤاخذه ايده‌بيلسون . اويله يا مصرده‌كی قانونشناسلردن بعضيسی مملكتده مرعی اولان احكام قانونيه‌نك برچوغنی تنقيده شايان كوريورلرده اوقانونلرك قانونيتی معتبر اولدقجه احكامنی تنفيذ ايتديكندن طولايی حكومتی مؤاخذه ايده‌ميورلر .

أوت ناسك جميل افندی‌يی دوكمك ، سوكمك ، محوينه يورومك ، مالنی يغما ايتمك كبی حركاتده بولنمه‌لرينه قطعياً مساغ كوسترنلردن دكلز . چونكه خلقك كفرينه ، ياخود بيوك بر كناه ايشله‌ديكنه حكم اولنان آدملر عليهنه قيامی حكومتك نفوذينی قيره‌جغی كبی مملكتده اسايش ، انتظام براقماز . خلقه دوشن وظيفه بو كيلرينی كورنجه يوز چويرمكدر . ذاتاً فنالغی كريه كورمك وجيبه‌دركه آداب عموميه‌نك ، فضائل انسانيه‌نك محافظه‌سی بوصورتله قابل اوله بيلور . اراذلی القيشلايان ملت آلچالير . بويله‌لرينی تحقير ايدن ملت ايسه يوكسلير . نته‌كيم انكليز رجالندن بری ايشله‌ديكی شنيع بر قباحتك شيوعندن طولايی ملتی اراسنه بويله يوز قاره‌سيله چيقمق نه بويوك بر حيثيتسزلك اوله‌جغنی ، قدرينی نه دركه‌لره ايندیره‌جكنی كوزينك اوكنه كتيرنجه انتحاردن باشقه چاره بوله‌مامشدی .

تعظيمه استحقاق اولمديغی بيلديكی آدملری آلقيشلايانلر ايسه منافقدر . حال بوكه افرادی آراسنده ارباب نفاق مبذولاً بولنان بر ملت بورذيله اجتماعيه‌يی ترك ايتمدكجه ترقی ايده‌من .

أوت ، حريت فكريه‌يه حرمت ايتمك عقلك ، علمك اك بيوك اسباب ترقيسندندر . لكن جميل افندی مسئله‌سی بويله دكلكه . جميل افندی اورته‌يه بر دليل قويه‌رق مذاهبدن برينه ، ياخود بر رأی علمی سرد ايده‌رك بر مسئله‌يه اعتراض ايتمش دكلدر . او ، دينلرينه تعرض ايده‌رك بر ملتی ، قوانين مرعيه‌سنه قارشی خروج ايده‌رك بر حكومتی تحقير ايتمشدر .

فيلسوف شميل عرب محررلری اراسنده فكرنده‌كی استقلال ايله تميز ايتمشكن هيچ بويله بر حركتده بولنمامشدر . بو سببدن مسلمانلر كنديسنك استقلال فكريسنه حرمتده بولنورلر . هم ظن ايتمم‌كه جميل افندينك بوسوزلری شميلك خوشنه كيتسين . فيلسوفك خوشنه كيده‌جك حركت يا خالص بر مسلمان اولديغنی سويلمك ، ياخود اولمديغنی اعتراف ايده‌رك ادب دائره‌سنده ، ملتك حسيات دينيه‌سنی جريحه‌دار ايتميه‌جك بر صورتده افكارينی بيلديرمكدر . هله جميل افندينك ظلم اسنادنده بولنديغی بر شريعتك احكامنی طلبه‌يه تدريس وظيفه‌سيله موظف اولمسنی فيلسوف هيچ خوش كورمسه كركدر . جميل افندی‌يه لازم اولان بووظيفه‌يی براقيويرمك ايدی : فيلسوف «سپنسر» المانيا ايمپراطورينك ويرديكی نشانی قبول ايتمامشدی . چونكه كنديسی حربك قطعياً عليهنده بولنديغی حالده ايمپراطورك حربك دوامنه اك بيوك طرفدار اولديغنی بيليوردی .

حكومته دوشن وظيفه‌يه كلنجه ، جميل افندی‌يی خلقك هجومندن محافظه ايده‌رك حقنده ويريله‌جك حكمی محاكمه نتيجه‌سنده ، جرمك ثبوتندن صكره ويرمكدر . بوخصوصده عوامك ، خواصك حسياتنه تبعيت طوغری دكلدر . چونكه افرادك هوساتی ، احتراصاتی ايچون حد يوقدر . اكر حكومت حريت شخصيه‌يی حقيله محافظه ايتميه‌جك اولورسه ، مشروطيت قالماز ، مملكت خراب اولور .

بز بوراده جميل افندينك شبهه‌لرينی رد ايله اوغراشه‌جق دكلز .

منارك مجلداتنه ، تفسیرینه مراجعت ایدنلر آلوبره‌جك قدر ایضاحات بوله‌بیلورلر .

شمدی جمیل افندی‌یه خالصانه بر قاچ سوز سویلمك ایسته‌رز : حادثات واقعه یازمش اولدیغك مقاله‌نك پك بدیهی بر نتیجه‌سیدر . بزم ممالك عثمانیه اهالیسی عادات دینیه‌لرینه علناً مخالفتده ، حقارتده بولنمیه تحمل ایده‌مزلر . بویله بر حرکته قارشی دین نامنه خروج ایدرلر . سن فلسفه‌یه، علوم طبیعیه‌یه، ادبیه‌یه ، مراقلی بر آدمسك . احکام دینیه‌دن بحث ایتمکی اربابنه براق . ملته یاپه‌بیله‌جکك برخدمتله اوغراش استاد مرحوم دیردیکه [شیخ محمد عبده] « بر امتك عقیم قالمسنی تولید ایدن اسبابدن بری‌ده افرادینك یاپه‌میه‌جغی ، قابلیت کوسترمیه‌جکی ایشاره صاریلوب اصل مستعد اولدیغی شعبات ایله اشتغال ایتمه‌مسیدر . »

سن‌ده ذکاکی آچیق عباره‌لی، خفیف معنالی، عوامك، چوجقلرك ایشنه یارار ، خلقه لسان فصیحی‌اوکره‌دیر رساله‌جکلرك تألیفنه صرف ایتمش اولسه‌یدك کذلك‌ابی‌بیلدیکك‌فنلره عائدکتابلر یازه‌یدك هم مفید ، هم‌ده مستفیداولوردك . انشاءاه بوندنصکره‌او یولده حرکت ایدرسك .

« المنار »

وقفهٔ عرفات

باق شووادیٔ غرامك ساحهٔ پرجوشنه ،
دقت ایت منظور اولان اوضاع خشیت پوشنه .
نشوه بخش اولمش‌که اویله واقف مدهوشنه ،
بکزه‌مز بزم شرابك ذوق نوشا نوشنه .
هر بری آصمش‌ده احرام تجرد دوشنه ،
کندینی آتمش رضای خالقك آغوشنه .

*

قرب مبروکنده بیت الله حاجتپرورك ،
دامن فیضنده بر کوه بلند وانورك ،
پیش قد سیتپناهکده خدای اکبرك ،
اجتماع ایتمش کزیده امتی پیغمبرك .
پابرهنه ، سینه عریانکن قویوب چیپلاق سرین ،
هپسی سورمکده بوخاك پاکه وجه مغبرین .

*

قلب امتدن خروش ایتمکده بر بانك حزین ،
انعکاسی ویرمه‌ده آفاقه بر علوی طنین .
ایکله‌ین دللر دییور : لبیك اله‌العالمین ،
آغلایان کوزلر : ایدیلمش شرم ایله عطف زمین ؛
تیتره‌ین اللر ایسه : معطوف درکاه برین ..
وقت تبشیر اجابت . طورما ای روح الامین !

*

بحر غفران نفخهٔ رحمتله اولمش پر حباب ؛
ظن ایدر انسان کورونجه خیمه‌دن یحد قباب .
توز ، دومان وهم ایله‌مه : لوث کناه شیخ وشاب
سوق باد مغفرتله موجه‌دار اضطراب .
پارلایان سمت سماده صانما قرص آفتاب :
وجه باقی ایتمه‌ده عشاقنه رفع نقاب .

*

ای مقدس بقعه ؛ ای جای معالی انتما ،
ایلیور صمتك سنك بیکلرجه حکمت‌احتوا .
ولوله‌ك اسلام ایچین بر محشر وحدت نما ،
سن ایدرسك مسلمینی بربریله آشنا ،
سطح فیاضکده اولدقچه حقایق روشنا ،
« بندن ای خاك سماوی ! بیك سلام اولسون سکا »

طاهرالمولوی

خطبه‌لره دائر

بش آی مقدم ، بیروتده بولندیغم زمان ، بروجه معتاد درسدن دونرکن، استانبول غزته‌لرینی اوقومق ایچون او ، فعلاً حارس حریت اولان محترم « اتحاد وترقی جمعیتی » قلوبنه کیرمشدم . قلوبك مطالعه صالوننده غزته‌لری قاریشدیررکن « طنین » غزته‌سنده استاذ محترم موسی کاظم افندینك مقام مشیختی احراز ایلدکلرینی اوقویوب پك زیاده ممنون اولمشدم . اوت ، پك زیاده . زیرا دارالفنون صره‌لرنده ایکی سنه‌دن فضله استاذ محترمك رحلهٔ تدریسلرنده بولندیغمدن عموماً مسلم ومعروف اولان علم وعرفانلریله برابر نه قدر دور بین ، حر اندیش وافکار عالیه صاحبی بر ذات اولدقلرینی رأی‌العین مشاهده ایلمش کبی ایدم . بناءً علیه بر کون کلوب‌ده رأس کاره کچه‌جك‌اولورلرسه جهلیه اولماسنه رمق قالمش اولان علمیه‌مزده اصلاحات اساسیه اجراسیله محکوم زوال اولان علمیه‌مزك ترقی وتعالیسنه پك بیوك خدمات نافعه‌ده بولنه‌جقلرینه امیدم بر کمال ایدی . ایشته استاذمحترمك شیخ‌الاسلام اولمه‌لری بنم بو طاتلی امیدیمك صباح انفلاق اولدیغندن بن‌ده نشئهٔ سرور ایله دلسیر اولدم .

واقعا بو مسرتم بوشه چیقمادی ، بر هفته صکره کلن « طنین » نومرولرینك برنده « مشیخت علیانك مهم بر قراری » عنوانی آلتنده بوندن صوکره زمان سعادتده اولدیغی کبی خطبه‌لرك حال وزمانه موافق ومطابق صورتده واهالینك آکلایه‌بیله‌جکی بر طرزده اوقوتدیرلماسی تحت قراره آلنه‌رق بو قرارك اجراسی ایچون ارباب اختصاصدن مرکب بر قومیسیون انتخاب اولندیغنی اوقودم . بونك اوزرینه آرتق قلبمده حاصل اولان‌مسرتك‌تعریفندن عاجزم . زیرا بنم مقام‌مشیختدن بکله‌دیکم اصلاحاتك‌اك مهمی واك برنجیسی شوخطبه‌لرمسئله‌سی ایدی.

واقعا بو خطبه‌لر مسئله‌سی پك مهمدر . زیرا خطبه‌لرمز ،

دها طوغریسی خطیامزی حقیله اصلاح واحضار اولنورسه بونك یالکز حکومت عثمانیه‌ده دکل، تکمیل عالم اسلامیتده مهم بر تأثیری واسلاملرك ترقی وتعالیلری ایچون پك بیوك فائده‌سی اوله‌جغی وارستهٔ ایضاحدر.

ینه بوندن اوچ آی مقدم شونشئهٔ مسرتله سرمست اوله‌رق بیروتدن استانبوله عودت ایتدیکم زمان الك برنجی ایشم جوامع کبیره‌نك برنده ادای جمعه ایله برابر اصلاح اولنان، زمین وزمانه موافق تام معناسیله فصیح وبلیغ اولان خطبه‌یی ایشیتمکدی. نه کوزل تصادف! بندیکم روس قومپانیه‌سی واپوری اوچنجی ایلوله مصادف جمعه کونی صباحی استانبوله واصل اوله‌رق بنی نار انتظاردن قورتارمشدی. بعدالاستحمام طوغری جوامع کبیره‌دن برینه کیتدم. کیتدم اما، ایکی آیدن بری صبرسزلقله بکلیوبده شمدی استماعیله متلذذ ومستفید اولمق آرزوسنده بولندیغم حالده قارشومده‌کی خطیبك «الحمدلله» لفظ جلیلنی کندیسنه مخصوص بر شیوه ایله اوچ دفعه تکرار ایتدکدن صکره نغمات متسلسلهٔ سابقه‌یی تغنی‌یه باشلامه‌سی اوزرینه بردنبره شاشیردم قالدم.

هر نقدر وهلهٔ اولاده قولاغمه ایناندمامق استه‌دمسه‌ده بالآخره سلسلهٔ نغماتك توالیسی اوزرینه بشقه درلو توجیهه قویولدم. «خطبه‌یی وخطبایی اصلاح وتعدیل ایتمشلر، بر دانه‌سنی‌ده اولادمزه ماضینك نمونه‌سی اوله‌رق اولوالابصاره عبرت قالمق اوزره ابقا ایلمشلردر» دیه حکم ایتدم. بوندن صکرا هر جمعه صره‌سیله بشقه جامعلری کزمکه باشلادم. وبوکونه قدر بیوك، کوچوك اونی متجاوز جامعده بولندم. نهایت هپسنی‌ده مع‌الاسف عین حالده کوردکدن صکره غیر اختیاری اوله‌رق عمر ابن الحارثك «کانوا فی‌القدیم الزمان یفعلون ولا یقولون، ثم صاروا یقولون ویفعلون والآن صاروا یقولون ولایفعلون» اسکیدن یاپارلر، سویلمزلردی؛ صوکره‌لری هم سویلرلر، هم یاپارلردی؛ شیمدی ایسه سویلرلر، فقط یاپمازلر.» قولنی تخطر ایلدم.

نه اولوردی خطباء کرام حضراتی خطبه‌نك خطاب دیمك اولدیغنی خطابده ایسه هر قوم وملتك کندو لسانلریله خطاب ایلمك «وما ارسلنا من رسول الا بلسان قومه» کبی آیت کریمه ویك چوق احادیث نبویه مقتضاسنجه لازم وفرض اولدیغنی دوشونسه‌لر، زمین وزمانه موافق عربجه مقدمه‌لرله مترافق ترکجه اوله‌رق خطبه‌لر اوقوسه‌لر. بالخاصه، قولرا علت مدهشه‌سنك شدتله حکمفرما اولدیغی شو کونلرده خطیبلرمز جمعه‌لرده نظافت وتحفظك لزومنی، هر دردك دواسی اولدیغنی، عالم، عالم اسباب اولوب، اسبابه تشبث بز مسلمانلر ایچون لازم اولدیغنی و حفظ صحته پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم افندمزك نه درجه‌ده رعایت ایتدکلرینی اهالیمزه لسان مناسبله آکلاتسه‌لرده شو علت مدهشه‌نك دفع وازاله‌سنه خدمت ایتسه‌لر... صلاة جمعه‌یی صورت صحیحه‌ده ادا ایتدکلرندن ماعدا، وظائف اسلامیه‌نك الك مهملرندن بری اولان وظیفهٔ نصیحتی‌ده ایفا ایتمش بولنورلردی. برخطیبك جمعه کوننده منبر اوزرنده اهالی‌یه القا ایده‌جکی برخطبه غزته‌لرك صحیفه‌لر طولیسی یازیلرندن و هیئت ناصحه‌نك تك‌توك ایفا ایتدکلری نصیحتلردن دها مؤثر، بیك کره دها زیاده مفید اولوردی.

اعتراف ایده‌لم بزده بوکون غزته اوقویوب مندرجاتیله استفاده ایدنلرمزك عددی پك محدوددر.

اهالیمزك قسم اعظمی غزته‌لره نظر استکراهله باقارلر. دکل عوامز، طلبه‌لرمز، حتی دارالفنون طلبه‌لرمز بیننده بیله «غزته‌لر بر سفسطه ییغیندن عبارتدر» دینلرمزده یوق دکلدر.

برده خطبه‌لرده رعایت اولنماسی لازم کلن نقطه زمیندن زیاده زماندر. زیرا برینك تدارکی ممکن اولدیغی حالده دیکرینك غیر قابلدر. بزده هر نصلسه بو، زمانه رعایت ایتمك ده‌یوقدر. بوکا برشاهد اوله‌رق مجاهد محترم عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلرینك قربان بایرامندن صکره انتشار ایدن ۱۱۹ نومرولی صراط مستقیم ده مندرج خطبهٔ بلیغه‌لرینی ایراد ایده‌بیلیرم. استاذ محترمك یازدیغی خطبه حقیقةً بلیغدر، پك مناسب وموافقدر. لکن بر آی اول یازلمش اولسه حسن وبلاغتی بیك قات زیاده اولورایدی.

شو خطبهٔ مفیده صراط مستقیمك ۱۱٤ نجی نومروسنده یازیلوب‌ده او نومرودن برقاچ یوز نسخه‌سی بلدهٔ طیبه‌یه کوندرلمش اولسه یاخود عربی وفارسی لسانلرینه‌ده ترجمه و آیروجه طبع اولنوب عرفاتده حجاج کرامه توزیع اولنمق اوزره ارسال اولنمش اولسه نه اولوردی؟ شبهه‌سزکه اوزمان هرشی اولوردی! وبشقه درلو بر تأثیر اجرا ایدردی. انسان بویله وقعه‌لره صیق صیق تصادف ایتدکجه اوقوجه‌متنبینك:

وما کل هاو للجمیل بفاعل   ولا کل فعال له بمتمم

قول حکیمانه‌سنی تکراردن بشقه بر دیه‌جك بوله‌میور.

عالم جان الادریسی

صراط مستقیم. — عبدالرشید افندی حضرتلری وصراط مستقیم بوبابده لازم اولان وألدن کلن وظائف حمیتی ایفا ایتمشلردر. شو قدرکه بو قبیل امور مهمه ایچون واسع مقیاسده چالیشه بیلمك، منور ومقتدر مسلمانلرك توحید مساعی وابذال فداکاریسنه متوقفدر.

مشیختك خطبه‌لری اصلاح تشبثنه کلنجه، او بکلك تشبثاتدن اولدیغی جهتله غزته ستونلرینه کچمکدن باشقه فعلی بر ثمره‌سنه انتظار اولنه‌مز.

حسبحال

— ۲ —

معلوم یا، توتونلریمز کبی ادبیاتمزده فرانسز انحصاری آلتنده‌در. فرانسز ادبیاتندن غیری ادبیاتدن بحث بیله ایده‌مه‌یز. بر، ایکی هفته اول رسملی برغزته‌مزك یکی اولمش تولستویه دائر برشیلر یازدیغنی ایشیتدیر ایشتمز، پك سویندم؛ کندی کندیمه: توتون رژیسنه معترضلر چیقدیغی کبی، ادبیات رژیسنه قارشی‌ده اختلالجیلر تورمه‌مش ایمش، دیدم و او غزته‌نك، تولستویدن باحث نسخه‌سنی، علی العجله، صاتون آلدم.

طوغريسنى سويلمك لازم كلورسه ، غزته‌يى آلوب اوقومادن اول بر شيئه چوق مراق ايتمشدم : روس ادبياتندن تماماً بيخبر صانديغم تورك كنجلرى ناصل اوليورده ، روس متفكر واديبلرينك اك بيوك واك درين واك قاريشـيقلرندن بريسى حقنده بو قدر چابوق مقالات تنقيديه وادبيه يازابيليورلر ؟ غزته‌يى آلوب ، تولسـتوى مقاله‌لرينه شويله بر باقنجه مراقم دها زياده آرتدى، عادتا متحير قالدم: تولستوى، ١ — بحران معنوى صفحاتى . . ٢ — فلسفهٔ اجتماعيه . . اوح بك درين شيلر !

غايت طاتلى بر پاسته‌يى چابوق بتيرمك قورقوسيله يه‌مه‌يه قيامايان بر چوجق كبى ، بو تتبعات عميقه‌يى اوقومق لذتنى ممكن اولديغى قدر تأخير ايده‌رك ، رسملرى سيره باشلادم . لكن بو رسملر بر آز كيفمى قاچيردى ؛ اوچ رسمده ايكى ياكلش واردى : « تولستوى زوجه‌سيله يولده » ديمش . حالبوكه تولستويك يانندەكى هيچ ده زوجه‌سى دكل ، همشيره‌سى ... صوكره « زوجه‌سيـله يان يانه » ديمش ، حالبوكه بوده زوجه‌سى دكل ، قيزى.. هم جانم نه قدر دقتسزلك: تولستويك شكل وقيـافتى هر ايكى رسمده هيچ دكيشميورده ، زوجه رسمك برنده يتمش ياشـلق بر قوجه قارى ، ديكرنده يكرمى ، يكرمى بش ياشلق بر خانم !

بك فلسفى ، بك اجتماعى ، بك تنقيدى وبك درين اوله‌جغنى سر لوحه‌لرندن آكلاديغم ايلك مقاله‌نك محررينى بر درلو اوكره‌نه‌مدم: كوپريلى زاده ... اوته‌سى اوقونميور، آدم عقللى اسم يرينه بر قارغه‌جق بورغاجق برشى باصلمش ! ..

ايشته بو كوپريلى زاده ... بكك مقاله‌سنى ايلك اوكجه اوقودم . ابتدا شاعرانه ودومانلى بر مقدمه بسط اولنيور؛ صوكره تولستويك « اقرار الذنوب » نه ، محررك قولنجه « اعترافاتنه » باشلانيور .

بن ده اعترافاتمه باشلايه‌يم :

مقدمه‌ده‌كى پك غليه‌لق پك قاريشـيق لافلردن آچيق هيچ بر معنا چيقـارامادم . لكن اصل اهميتلى جهت ، بنم معنا چيقـاروب چيقارامامقلغمده دكل ؛ كوپريلى زاده بكك بو عمومى ومبهم سوزلرى ناصل بر تدقيقات وتتبعات نتيجه‌سى اوله‌رق يازديغنى آكلامقده‌در . مثلا كوپريلى زاده بكه صوريلسه‌كه: « مقاله‌كزك اقسام سائره‌سندن صرف نظر ياپلكز شو مقدمه‌ده‌كى حكملرى ويره‌بيلمك ايچـون تولستويك قاچ اثرينى اوقوديكز ؟ » ـ عجبا نه جواب ويريرلر ؟ ـ يوقسه بر قاچ فرانسز منقدينك افكارينى‌مى ، صـاحبلرينى سـويلەمكسزين ترجمه وتكرار ايديورلر ؟

« اقرارالذنوب »... لكن بوراده روس محررينك روسجه يازديغى بر أثرينك فرانسزجه اسمنى يازمقده نه معنا ؟ روسجه بيله‌يورم ، فرانسزجه ترجمه‌سندن اوقودم ديمكمى ؟ ـ فقط بك افندى، صورمق عيب اولماسون اما ، اعترافاتك فرانسزجه‌سنى اوقودكزمى؟ اوقودكزسه، وفرانسزجه اوقودقلركزك معناسنى آكلايورسه‌كز، لطفاً شو سطرلركزك معناسنى ايضاح بيورورميسكز ؟ «قهرمان اثر « لئون نيقولايويچ»

كبى ، تولستوى ده زنكين وپر شرف بر حياتك بوتون سعادتلرينى يشادقدن صكره قلبنده درين بر بوشلق ، غايه ومعناى حياتى آكلايا- «مامقدن متولد بر اضطراب دويمش ، ئولومك ياقينلاشـديغنى بو تون مرارتيله حس ايتمشدى :

« — آرتق معناً يشـامغه مقتدر اولامايا‌جغم !

« تولستويدن باشقا برى اولمايان « لئون نيقولايويچ » روح مريضنك بو اشتكاى فجيعنى ديكلركن ، آرتق حيـاتك كنديسى ايچون هيچ بر معنـايى مفيد اولمـاديغنى دوشوندى ... الخ » — اعترافات » بر اوتو ـ بيوغرافى دكلـيدركه بويله قهرمان اثردن بحثه لزوم كوريورسكز ؟ تولستويك كوچوك اسمى لئون ، باباسنك اسمى نيقولا دكليدركه تولستويدن باشقا برى اولميان ديورسكز ؟ ..

بر آز دها ايلروليه‌لم ، تولستويك اعصابى ، روحى كسـكين بر نيشترله تشريح اولنه‌رق ، افكار اخلاقيه و دينيه‌سى ، زمانمزك ديكر بويوك زكالرينك افكاريله بالمقايسه تنقيد اولنيور : « تولستويك دوچار « اختلال اولان موازنهٔ عصبيه‌سى ، كسب سـكونت وتوازن ايتمك « ايچون قوت ، يالان ، ريا ، فنالق كبى شيلر اوزرينه مؤسس اولمايان « ودوغريدن طوغرى‌يه وحدتدن ، ايلكدن ، عشقدن ، غايهٔ خياليدن « نبعان ايدن بر دينه محتاجدى . اعتقاداتك عموميتله كولنج اولديغنه « قانع اولمقله برابر (؟) بر دينـك عدم موجوديتى حالنده معناى «حياتك ناقابل حل بر معما حالنه كله‌جكنى ادعا ايديوردى ، نيتشچه‌نك « دين قوت » نه ، راسكينك « دين حسنه » قارشى تولستويك وضع « ايتمك ايسته‌ديكى بودين ، عادتا بر دين طبيعى ، بر « دين رحم وشفقت » « ايدى . » — پاردون بك افندى ، بومقايسه ونتايجى ده تولستوى، نيتشچه وراسكينى اوقويه‌رق ، بالذات مى استخراج بويورديكز؟ دكلسه منبعكزى كوسترمك زحمتندن نيچون چكنديكز ؟

فقط بوقدر جكمى يا : دها آشاغيده ، ينه محرر بكك كندى نتيجهٔ تتبعاتى اوله‌رق ، تولستويك فلسفهٔ اجتماعيه‌سنى ايضاح ايتمسى ده‌وار . بوفلسفهٔ اجتماعيه‌يى تحقيق وكشف ايچون تولستويك هانكى اثرلرينه مراجعت ايتديكز ؟ » سؤالى آرتيق بك تقراتى آنديره‌جغندن اوندن واز كچوب ، كوپريلى زاده بكك ، تولستويك احوال روحيه و دماغيه‌سى حقنده‌كى افكارينى اوكره‌نه‌لم : « قوى بر بنيهٔ دماغيه‌يه ، متين و «محكم بر مفكره‌يه ، منتظم واساسلى معلومات علميه‌يه مالكيتدن محروم «روحى ترقيات عصريه ايله استيناس ايتديرمديكى ايچون متردد وبدبين «اولان تولستوى ، حياتنك بوتون صفحاتنده شك وترددن ، ضعفدن « قورتولامامش ؛ هله صفحـات بحرانى أثناسنده ، بوضعف وتردد « عادتا جنت مرتبه‌سـنه يوكسـه‌له‌رك اونى انتحـار ايده‌جك برحاله « كتيرمشدى . »

دها كوچوك ايكن ، رشديه‌ده برارقداشم واردى . يازيسى بندن پك ده‌ايى دكلدى . بونكله برابر ، اوطه‌سنده آلتنه امضاسى آتلمش بر سورى لوحه آصيلى طورير ايدى . كونك برنده ، مراق ايتدم وآرقداشمه صوردم : ـ آيول ، سن بونلرى ناصل يازابيليورسك ؟

— بن یازمیورم به ! صحافلرده ، شوراده بوراده صاتون آلیورم ، صوکره آلتنه امضامی آتیورم ، ایشته اوقدر ..

شهاب الدین سلیمان بکك « تولستوی ــ شخصی » مقاله‌سنی اوقودیغم زمان رشدیه‌ده‌کی آرقداشمك شوسوزلری خاطریمه کلدی. صاقین یالکش ا کلاشیلماسون : آرقداشمه‌بکزه‌ین شهاب الدین سلیمان بك افندی دکل ، اوندن اولکی مقاله‌نك صاحبی . شهاب الدین بك ، ذاتاً مقاله‌سنك باشنده « اساسلری فرانسزجه‌دن » دیه کندیسنی سیغورطه ایدیور ، آرتق پرواسی یوق ؛ فقط مقاله‌سیله آرقداشنه پك زیاده معذبلك ایتمش اولیور « تولستوی ــ شخص » نك اڭصوڭ جمله‌سی شو : « تولستوی ، فاکه‌نك دیدیکی کبی ، محدود المعلومات ، متجاوز ، معتدل ، مرحمتلی ، برمجموعهٔ تضاد ، خلاصه بر خسته ، بر نیم مجنوندر . » کوپریلی زاده متکبر بکك یوقاریده‌کی تحلیل روحیسیله بونك نه‌فرقی وار ؟:

کوپریلی زاده بکك مقاله‌سنده شخصی سطرلر هیچ یوقمی ؟

— های‌های ! ایسترسه کز ، ایشته مثالی : « اختلال کبیر أثناسنده « ملتلری اسارتدن تخلیص ایچون کندی منافع خصوصیه‌سنی فدا « ایده‌رك بوتون اوروپا حکومت مطلقه‌سنه اعلان حربی کوزه آلدیران « فرانسه پارلامنتوسی ، بوکون ، سیاست بین الدولده « پاره‌یی » « عامل اساسی اوله‌رق قبول ایدن بر حکومته بیسان اعتماد ایده‌جك « درجه‌ده تفسخ احلاقی‌یه دوچار اولمشکن ... الخ » — پك کونده‌لك غزته‌لرمی قوقیور دیورسکز ؟ — تحکملم .

شمدی بر آزده جدی قونوشالم : « اسکیلر » آرەصره انتحالدن چکنمزلردی ؛ اڭ پارلاق دلیلی « اقدام » ك پاریس مخابری . . . بومیراث ادبیدن بسبلی « یکیلر » ده قوری قالمامشلر . طوغریسی ، بواپی دکل ، عادتا فنا : ادبیاتده « انتحال » ك ــ تورکجه‌سنی سویلیه‌لم ــ « چالمه » نك دوامی ، حیات اجتماعیه‌مزك تمثالی کیدر : بوتون بونوع تتبعات ادبیه ، لسان حاللریله ــ طوتولمازسه‌کز ، ایسته‌دیککز قدر چالك ! دیر ، کبی طوریبورلر . صوکره ، الله اسیرکه‌سون ، بوعلت « نسل حاضر » دن « انسال آتیه‌یه » ده انتقال ایدر ؛ صوکره ، صوکره ، « فجر آتی » ، عادتا بر غروب قطعی » اولور . . .

کوپریلی زاده بکك مقاله‌سنده ، احتمال ، پك فائده‌لی شیلرده واردر . فقط بن بوراده مقاله‌نك محتویاتی تدقیق ایتمك ایسته‌میورم . بنم یالکز ایکی مقصدجکم وار : بریسی ، مقاله‌نك قسم اعظمی ، منبع کوسترلمه‌دن وبلکه‌ده ایجه آکلایامادن ایدیلن ترجمه واقتباسلردن عبارت اولدیغنی اثبات ؛ دیکری‌ده محرر بك افندیدن قیصه‌جه بر استیضاح :

— افندم ، اپی اقتدارکز وار ، چوق‌ده چالیشیورسکز ، بونکله برابر نیچون اصول انتحاله مراجعتله سوء مثال اولمقدن چکنمیورسکز ؟ یوقسه ، مملکتمزده ساخته کوستریشلری ، حمیتسزلکلری کافی دکلمی صانیورسکز ؟ . .

لا .

رئیس المجتهدین حسن شیرازی حضرتلرینه یازیلان مکتوب

بصره‌دن سماوه‌یه

کچن هفته‌دن مابعد

بو شایان دقت آدم حقنده دها بر چوق شیلر یازیله‌بیلیر ... بو آدم ، بلیغ بر دیل وقلمدن باشقه بر واسطهٔ مادیه‌سی اولمایان بو سیار خواجه ، بو واسع ومتبحر عالم ، فکرنده‌کی بصیرت سیاسیه ایله معلومات اداره‌یی ، قلبنده‌کی ــ بو اضمحلال حاضری فقدانه حمل ایتدیکی ــ آتشین وروحی بر حب اسلامله مزج ایتمش اولان بو آدم تاصل سوق ایده‌جکنی پك مکمل بیلدیکی ، حتی اوروپا واسیانك بوتون سیاسیات متخصصلرینه تصدیق ایتدیردیکی قوتلرینی حرکته القا ایتمکله پادشاهلری تختلری اوزرنده تیتره‌تدی ، رجال سیاسیه‌نك اڭ اپی تنظیم اولونمش پلانلرینی آلت اوست ایتدی ...

اولجه‌ده سویله‌دیکی کبی هر نه قدر ١٨٨٢ ده منهزم ایدلمشسه‌ده الآن کندیسنی طاناتدیره‌بیله‌جك بر قوت تشکیل ایدن مصر حرکت ملیه‌سنی حصوله کتیرنلرك برنجیسی او اولدیغی کبی ، ایران انقلابنك باعث اصلیسی‌ده او اولوب بو کونکی ایران حرکت مشروطیت پرورانه‌سی هپ اونك اثر مساعیسیدر ، اوکا مدیوندر . . مستقل حکومات اسلامیه‌یه‌ده ، اوزرلرینه چوکمك اوزره بولونان بیوك تهلکهٔ فلاکتی ایلك اول کوستره‌رك ، اوروپا دول معظمه‌سنك تجاوزات متمادیه‌سنه قارشی دوره‌بیلمك ایچون ، سریع بر اتفاقك شدت لزومنی آکلاتان ، بو صورتله اونلرده اتحاد اسلامه اولان حرکت انتباهیه‌یی ایلك اول حصوله کتیرن ، اودر .. اونك ایچوندرکه کندیسنه اولجه تعریف ایتدیکمز اوزره ــ (اتحاد اسلامك بانیسی) دیرسه‌ك یا کلش بر شی سویله‌مش اولمایز ... افکارینك درجهٔ وسعتی ادراك ایده‌بیله‌جك قدرذکی واونلری مدافعه‌یه شتاب ایده‌جك قدر هیجان وطنپروری‌یه مالك بر پادشاه بوله‌بیلسه‌یدی ، شبهه‌سزدها چوق شیلر یاپه‌بیله‌جکدی !.. خودکام وظالم بر مستبد اولان ، یالکز کندی نفوذ شخصیسنی ، اذواق مادیه‌سنی دوشونن ناصر الدین شاهدن ، قیصه بر اشکنجه‌دن صوکره ، امیدینی کسدی ! تورکیا سلطانندن پك بیوك امیدلری واردی . بوکون ایرانده بیله صاحب نفوذ طرفدارلری بولونان حقیقی بر حرکت وتورکیا سنیلریله عجمستان شیعیلری آره‌سنده جانلی بر حرکت حصوله کتیردی ، بو ائتلاف عثمانلی خلیفه‌نك عجملر شیعیلرشاهنك‌ده تورکلر طرفندن طانلمه‌سی اساسی اوزرینه مبتنی اولوب بو ایکی بیوك مسلمان فرقه‌لری بینده‌کی موانعی ازاله‌یه اجرای تأثیر ایتدی .

زیرا او ، ایکی دولتی‌ده تهدید ایدن تهلکه‌یی کمال صراحتله کورو ــ یوردی ، بوش منازعه‌لر ، حتی بعضاً سلاحلی نفاقلرله اوغراشه‌جق یرده ، مشترك دشمنه قارشی متحداً حرکت ایتمك ایچون صرف غیرت لزومنی درك ایتدی ! آنجق بو صورتله افق سیاستلرینی قارارتان فلا ــ کتدن قورتوله‌بیلمك امیدلری واردی ؛ بر چوق صاحب نفوذ مجتهد وملالر بو مقصده خدمت ایدییورلردی ؛ لکن وقتاکه بونلر ، صوك ایران اختلالنده ، قسماً کندی انتخاب ومجبتاری ، قسماده ضرورت

نتیجه‌سی اوله‌رق حرکت «مشروطیت پرورانه‌یه آتیلدیلر ؛ ١٩٠٨ حزیرانه‌قدر حضورنده او «منفور مشروطیت کلمه‌سنی تفوهه کیمسه‌نك جسارت ایده‌مدیکی سلطان عبدالحمید، اونلرله اولان بتون مناسباتنی کسدی ؛ و عسکرلرینك شمال غربی حدودلرندن تجاوزینه مساعده ایده‌رك اونلری بر قات دها مشکلات وموانع ایچنه آتدی ، شیمدی آرتق تورکیاده طلوع ایدن یکی وپارلاق دوره اوزرینه ، جمال‌الدینك فکری بلکه دهاواسع بر ساحهٔ موفقیت بوله‌بیلیر !.. [١]

محمد راغب

عالم اسلامده

جنوه دارالفنونی مدیری موسیو ادمون مونته پارسده کاڭن قوله‌ژ دو فرانسده اسلامیتك حال وآتیسی حقنده بر قونفرانس ویرمشدر . مومی الیه قونفرانسنده اقوام اسلامیه‌ده یاواش یاواش اویانان تمایلات حریتپرورانه‌یی موضوع بحث ایتمش و « سیه‌قل » غزته‌سی محررندن برینه بیانات آتیه بولنمشدر .

اسلامیتك حال حاضریله استقبالی حقنده چوق شی دوشونیورم . بڭا صوردیغکز بو مسئله جداً قاریشیقدر . بناءً علیه بو بابده متعدد جوابلر ویرمه‌مه مساعده ایدیکز . چونکه مسئلهٔ اسلامیت بزه مختلف اشکال وصفحات ارائه ایدییور .

ابتدا مسائل اسلامیه ایله اشتغال ایدن ارباب تدقیق ایچون اڭ زیاده جالب دقت اولان بونلرك موجودیت حاضره‌سیدر .

بك یاکلش بر ذهاب ایله حال عطالتده اولدیغی ادعا اولونان عالم اسلامیت بوکون بالعکس بیوك بر فعالیت وفوران ایچنده بولنیور اسلامیت بوکون ایلریلمکده اولان بر عالمدر : بر طرفدن ترکیا ، مصر وایرانکه اوراده ترقی وتمدنه قارشی تمایل وانهماکات پك جلی اوله‌رق کندیسنی کوستریور ، دیکر طرفدن انکلتره ، فرانسه ویکی ایرلاندا مستملکاتی مسلمانلری ، اشبو مستملکاتده عینی آرزوی معارف وتنور اسلاملری دها زیاده تحصیل وحریت طلبنه سوق ایدییور .

فقط لاتین اختلالنك تأثیریله‌یکی براستقامت سیاسیه آلان دولت عثمانیه استثنا ایدیله‌جك اولورسه دیکر ممالك اسلامیه‌ده‌کی بو میل تجدد ، مهم غیر معین ، نقطهٔ انعطافی مجهول بر طاقم تمنیاتدن عبارت قالیور دیه‌جکسکز ، بن بوفکرده دکلم . بنم فکرمجه عالم اسلامیتك بدننه یکی بر مادهٔ حیاتیه داخل اولمشدر که کوندن کونه بتون اعضاسنه یاییلیور . بو مادهٔ حیاتیه‌یه کلنجه اوده مدنیت جدیده یعنی بزم مدنیتمزدر . وبو مدنیت ماضیسی نه اولورسه اولسون ، کندی شکل تمدنی نه طرزده بولنورسه بولنسون هرملت اوزرنده ایستر ایسته‌مز اجرای تأثیر ایدر . بناءً علیه بو مادهٔ حیاتیه بر کره بر جسمه داخل اولنجه هیچ بر شی اونی بو جسمدن اخراج ایده‌مز .

ملل اسلامیه‌نك کوندن کونه مدنیت حاضره‌نك جریان طبیعیسنه تابع اوله‌جقلری بڭا آشکار کبی کورونیور .

ملل مذکوره‌دن اکثریسنك بیله‌رك بیلمیه‌رك یایدقلری حرکتده بوندن بشقه بر شی دکلدر . بو خصوص اونلر ایچون ذاتاً حیات ممات مسئله‌سیدر ، مدنیت جدیده‌نك جریانی غیر قابل مقاومتدر ، بوڭا قارشی دورمق ایسته‌ین مطلق ازیلیر . بوکون منور مسلمانلر بو حقیقته مطلع اولمشلردر ، واونلرك حسن مثال اولمسی سایه‌سنده کندیلرینك بر چوق وطنداشلری شهراه ترقیات جدیده‌یه داخل اولیورلر ،

بن علی الاکثر مسلمانلرله بالذات مناسباتده بولندم وبو مناسباتده غایت ایی خاطره‌لر صاقلایورم . پك ایی تحصیل کورمش ، پك ایی یتشمش اوله‌رق تصادف ایتدیکم ترکلر ومصرلیلر حقنده حرمت بسلرم ، حتی مسلمانلر ایچنده پك قیمتدار ، پك وفاکار دوستلرم واردر . طبقات متوسطهٔ اسلام آراسنده پیدا ایتدیکم مناسبت وآشنالره پك مربوطم . بونلرك آراسنده فاسده‌کی روابطم آیریجه شایان دقتدر . غایت بسیط بر حیات سورن بو مسلمانلر بزه پك یبانجی بر طرز تفکره مالك اولمغله برابر اویله خصائص کزیدهٔ اخلاقیه‌یه صاحبدرلرکه بز او خصائصی مدح وتبریکله برابر نفسمزه تطبیق خصوصنده پك اهمالکار قالیرز .

بو مناسبتله کندیلرینك «مسافرپرورلك ، صداقت مطلقه وسائره کبی اوصاف ومزایاسنی یاد ایتمك ایسترم . خدمتمده فاسلیلر قوللاندم . وکندیلرینك بڭا قارشی اڭ مشکل زمانلرنده تماماً محافظهٔ صداقت وصمیمیت ایتدیکنی کوردم . کذلك بونی اونوتمام شو افاداته خاتمه ویرمه‌دن اول بر کلمه سویلیه‌جکم .

اسلامك روحنه نفوذ کوجدر . فقط بوڭا انفاذ نظر ایتمکه موفق اولانلر ایچون او روح پك کوزل ؛ پك شایان محبتدر .

سز اونی بر دفعه اوکرندکدن صوکره سزه هیچ بر شی اونی اونوتدیره‌مز ،

طنین

صراط مستقیم

صاحب مقاله‌نك افاده‌سیله‌ده تأیید ایتدیکی وجهله عالم اسلامده عمومی بر انتباه حاصل اولدیغی ، مدنیتك وجوب اقتباسی تحقق ایلدیکی قابل انکار دکلدر . اسلاملر بیننده عالم اسلامده کچن اولان احوالدن خبردار اولانلر بو فکرك بو مقصدك کوندن کونه تعمم ایلدیکنی کورمکله مباهیدرلر . انشاءالله قریباً فعلیات ایله‌ده قریرالعین مباهات اولورز .

بوکون اوروپانك اڭ بیوك متفکرلرینك‌ده نظردقتدن دورطوتمدقلری ، نشریات متوالیه‌لریله دائماً عامه‌نك انظار محاکمه‌سی اوکنه قویمق ایستدکلری بر حقیقت واردرکه اوده مدنیت حاضره‌نك غیر منکر اولان فوائد لاتحصاسیله طفیلیات مخربه کبی او فوائده مستولی اثاری محیط اولان رذائل بی‌پایانیدر ، دوشونمه‌لری هوا پرستانه بر دائره‌دن اوته کچه‌مین پك چوق کیمسه‌لر نفسه خوش ، ذوقه ملایم کلن «بورذائلی» اخذه متمایل بولنیورلر .

[١] ایکنجی (باب توتون امتیازی ونتایجی) عنوانلیدر . محتویاتی شونلردر : تونباکو امتیازی ، (قانون) ك نشری ، شکایات ومطالبی ، مالقوم خانك (دین آدمیت) ی ، شاهی تنقیداتی ، جمال‌الدینك ١٨٩٠ ده اخراجی ، احتساسات شخصیه‌سی ، امتیاز حقنده تورك مطبوعاتی ، اختر ، تونباکو کورولتولری ، امتیازك الغاسی ، امتیاز صاحبلرینك تضمینی [اوچنجی باب] ناصرالدین شاهك قتلی ...الخ

جدیات بحثنه کلنجه اوراده خطوه‌لر پك آغیرلاشیور .

بز تمنی ایدرزکه عالم اسلام اصلا بوحقیقتی نظر اعتباردن دور طوتمسون ! مقتبساتی شدتلی برقونطروله تابع طوتسون !

اوروپادن مملکتمزه کلن فضائلك افرادمعیتی رذائل الایلری تشکیل ایتمسون !

عالم اسلام بوکونه قدرصفوت اخلاقیه‌سنی فطرت سلیمه‌سنی محافظه ایتمشدر . برکره خراب اولدقدن صکره تعمیرینه امکان متصوراولمیان بوجوهر جهانبهانك حسن محافظه‌سنه صوك‌درجه‌یه قدر اعتنا ایدلملی اسلام ممالکنده حیاتك صفحات‌رذیله‌سنه‌بالچق صیوانمل مدنیته‌طوغری جدی ، حقیقی بریولدن کیدلملی .

غرب مدنیتنك اقتباسنده دائما ژاپونلر طرفندن تعقیب ایدیلن‌خط حرکتی کوزمزك‌اوکنه کتیرملی بو یولده اثاری کندمزه دلیل اتخاذ ایتملی‌یز .

اوروپانك آتیسنی‌صارصمقده اولان مهالك اجتماعیه‌نك مرشد عالم اسلام‌ده دخی مع‌زیادة باش کوسترەجکنه شبهه ایتمه‌ملیدر .

اتحاد وترقی فرقه‌سی رئیس محترمنك

نطقندن

اتحاد وترقی جمعیتنك ، اتحاد وترقی‌فرقه‌سنك بعضلریمزجه هنوز صریحـاً معلوم اولمیان بر صفت مابه‌التمیزینی ، خلیل بك افندینك ، مجلس مبعوثانده ایراد ایتدیکی نطقك بعض اقسامی ایضاح ایده‌دی :

« اواتحاد وترقی جمعیتی‌نامنی بن اوزرمده طاشیورم . بوصورتله‌بوملتك ایچنه طاغلدیغی وقتده بوحاکمیتی عجبا اوملت‌حسن صورتله‌سوق‌ایده‌بیله‌جکمی ایدی ؟ ایشته بوبرمسئله‌در . طاغنیق صورنده اولان حاکمیتی منتظم ومعین بر کتله حالنده طوپلایه‌رق ، عجبا اوحاکمیته برمادیت مملکتك سلامتنی تأمین ایده‌جك برمادیت ویرمك قابل اوله‌بیله‌جکمی ایدی ؟ ایشته بوبزم مملکتمزده‌دوشونیله‌جك برمسئله‌ایدی . خصوصیله قانون اساسینك تعدیلندن صوکره ، عناصرسائره ذاتاً کندی جمعیات‌خصوصیه‌لرینه اوته‌دنبری صاحب اولدقلری ایچون اونلر حقنده بواندیشه وارد اوله‌مزدی . زیرا اونلراوته‌دن برو کندی جمعیتلرینه حکومتك‌بخش ایتمش اولدیغی برطاقم امتیازاتك تأثیریله دائما کندی هیئت اجتماعیه‌لرینه عائد اولان ایشلری مجتمعاً کورمکه آلیشمشلر وبو صورتله برچوق جمعیتلره اوته‌دنبری صاحب اوله کلمشلردی . بوندن طولایی اوحاکمیتدن طولایی اولان حصه‌لرینی منتظماً ایفا ایده‌بیلملری حقنده هیچ براندیشه‌یوقدر . فقط بزمسلمانلر عجبا بوحاکمیتی ، بزم‌ایچمزده طاغیله‌جق اولان حاکمیتی ، بر کتله‌ٔ متحده صورتنده محافظه ایده‌بیله‌جکمی ایدك ؟ بومملکتك حاکمیتنه برشکل معین ومادی ویره‌رك اوصورتله بر نفوذ قانونی حالنده حاکمیت ملیه‌یی بومملکتده استعمال ایده‌بیله‌جکمی ایدی ؟ بوبرمسئله‌ٔ مهمه ایدی . اکر بومسئله فصل ایدلمه‌مش اولسه ایدی ، افندیلر ، حکومت بوکون حکومتسزلك ایچنده اولوردی . زیرا قانون اساسی‌یی تعدیل ایده‌رك حکومتی بومجلس مبعوثانه ربط ایتدك . بتون ملتك آمالنی طوپلایوب واوآماله حاکمیتك ایجاب ایتدیردیکی بر شکل معین ویره‌رك بو مجلس مبعوثان ایچنده بویله برکتله‌ٔ متحده تشکیل ایدلمه‌مش اولسه‌یدی ایشته اووقت حکومتسزلك اوله‌جقدی . دیبورم‌که عناصر سائره ذاتاً اوته‌دنبری جمعیت حالنده بولندیغی ایچون انلر حقنده بو اندیشه وارد اوله‌مزدی . فقط بز مسلمانلر ذاتاً اوته‌دن بری جمعیت یاپمغه دکل ایکی کشی بریره کلمکه منع ایدلدیکمز ایچون‌بالطبع بزده فکر اجتماع پك‌مفقود برحالده ایدی . چونکه هرشیئی سرایدن‌بکلیورایدك . کندی هیئت اجتماعیه‌مز نامنه مشترکاً حرکت ایده‌جك برجمعیتمز یوق‌ایدی .

بناءً علیه اتحاد وترقی جمعیتی برفرقهٔ سیاسیه ، برجمعیت سیاسیه حالنه انقلاب ایدرك مملکتك ایچنده بوکون کوز اوکنده بولنان و کوندن کونه ترقیسی حسیله دمیندن دیدیکم کبی طولاییسیله مملکتك حکومتسزلکه کیتمسنی منع ایده‌جك بروظیفهٔ مهمه صورتیله هرکون تشکیلاتنی بیوتکده اولان‌اتحادوترقی جمعیتی مسلمانلرك حاکمیتی طاغنق برحالده قورتاره‌رق بویله برکتلهٔ متحده صورتنده بایدی وبومملکتی حکومتسزلکدن قورتاردی .

افندم ایشته اونك ایچون بن شوآچیق آلنمله بو مملکتك نجاتنك اتحاد وترقینك‌قوتنده‌اولدیغنی ومسلمانلرك یعنی بو مملکتك اکثریتنده‌کی حاکمیتك مملکتك منافعنه موافق صورتده استعمال ایده‌بیلمسی ایچوندر بو مملکتده حیات مشروطیتك الك مرکب برشکلده اداره ایده‌بیلمسی ایچون اتحاد وترق قوتنك بومملکته لازم اولدیغنی دائما مملکتمه‌وطنداشلرمه سویلیه‌جکم(شدتلی آلقشلر) بوکرسینك اوکنده‌بولنسه‌مده سویلیه‌جکم ، آرقه‌سنده‌اولورسه‌مده سویلیه‌جکم . چونکه بن‌مملکتك سلامتی بونده اولدیغنی ، شیمدیکی حالده بو مملکتده حاکمیتی طاغیتمامق وبومملکتده ـ ینه تکرار ایدیبورم ـ اهالی‌یی حکومتسزلکدن قورتارمق ایچون بوکا قانعم . وبویله دیدیکم کبی دائماده بو آچیق آلنمله باغیره‌جغم .

بو سوزلر غایت معنیدار وطوغریدر . بز بوطوغری سوزلرك ، هر دورلو ابهامدن عاری بر صورتده . فرقه رئیسی طرفندن اعلان اولنمش اولمسنه پك ممنونز . « اتحاد وترقی » جمعیت وفرقهٔ محترمه‌سی هرکسدن زیاده مسلمانلره لازمدروالیوم افرادینك منسوب‌اولدقلری دین بولزومك الك جلی دلیلیدر . « اتحاد وترقی » بویله برلزومه تقابل ایتمسـه ، یاخود هانکی لزومه مقابل تأسسنی صراحتله آکلایامامش اولسـه ، بقا پذیر اوله‌مازدی . چونکه ائتلاف عالم کونده وجود ، بر نتیجـهٔ لزومدر ؛ ومحیط ایله امتزاج و ائتلاف ایده‌مه‌ین وجودلر فنایه محکومدر. بنابرین ، جمعیت ویافرقه افرادندن بعضلری بوحقایقدن بیخبر ایسه‌لر محترم رئیسلرینك شومهم بیاناتنی تعمیق وتفکرله مطالعه بویورسونلر ! . .

مکاتیب

چیندن :

صراط مستقیم هیئت تحریریه‌سنه

ذات عالیلرکزه ۳ نسخه « ایله ولایتی‌نك غزیته‌سنی » ارسـال ایلدم . شـو کوشـهٔ ظلمتده نشر ایدیلمکده اولان بو غزته‌جکی مطالعه ایده‌رك ، بعض اهمیتلی سوزلرنی « صراط مستقیم » ده درج ایله‌مکزی رجا وتوقع ایدرم .

« ایله ولایتی‌نك غزته‌سی » ختاینك ولایت مرکزلرندن اولان کره (چینجه‌سی حوه‌رشك) شهرنده چیقمقده‌در . ایله غزته‌سی ، ولایتك چینجه غزته‌سنك مطبعه‌سنده طبع اولنیور . چینجه ولایت غزته‌سی‌هرکون چیقیور، چونکه حروفات‌وماکنه ایله طبع‌اولنیور. مذکور غزته‌نك باش محرری یانغ ـ طونغ ـ لینغ اسملی بر عسکر جنرالیدر . بو ذات ژاپونیـاده اکمال تحصـیل ایتمش اولدیغندن حریت ، مساوات ، عدالت ومرحمتی سوەر ، انسان اوغلی انسان ومغول اوغلی مغوللکده بر قرار بر ذات عالیجنابدر . جنرال

یانغ ـ طونغ ، لینغك مملكتمزه كلمه‌سی هنوز اوچ ییل اولدی ، كلور كلز ، اولاً مكتب وعسكرلرك جمله‌سنی انتظام تحتنه آلدی ؛ بعده منافع اهالی‌یی كوزه‌دوب ، خطابچه وتوركی مسلمانجه برر غزته نشر ایتدرمه‌یه باشلادی . مسلمانجه غزته‌نك محرری نم بر طوغمه قارده‌شم قزانلی عبدالقیوم افندی الحفضی‌در . باشده محررلك روسیه تبعه‌سندن اولمامه‌سی مشروط ایدی ؛ لكن چین تبعه‌سی مسلمانلر آره‌سنده محررلك ایده بیله‌جك بر آدم بولنمامه‌سی اوزرینه بالضروره عبدالقیوم افندی‌یی آلدیلر . شمدی حمد اولسون ، ایله غزته‌سی ایجه دوام ایدیور ، وانشاءالله ایلروده دها ایی اولور .

برده افندم ذات فاضلانه‌كزدن اشاغیكی ایكی سؤاله جواب ویرمه‌كزی رجا ایدرم : اولاً بزیم غولجه شهرنده بر امام غزته اوقویان آدمك امامتی جائز دكل ، نمازی فاسددر دیمش ؛ بو امامك دعواسنه دلیل اوله بیله‌جك بر شیء كتب شرعیه‌ده بولنق قابلمیدر ؟ ـ ثانیاً سورهٔ ناس‌ده مذكور جن اجسام لطیفه‌دن دیه بعض كیمسه‌لرك ادعا ایتمكده اولدقلری جنمیدر ، یوقسه باشقه بر شیئمی ؟ مفسرین معتبره ناصل تفسیر بویورمشلاردر ؟

باقی سلام‌واخوت ...

قزانلی جاراه‌الحفضی

صراط مستقیم

ایله ولایتی غزته‌لری كلدی . مكتوب ایله اورا احوالنه دائر معلومات ویروب غزته‌لری كوندرن جاراالله‌افندی‌قارده‌شمزه تشكر ایدرز . ایله ولایتی غزته سندن ، اولجه‌ده بحث ایتمش وبعض موادینی ، روسیه‌ده چیقان رفیقلرمزدن اقتباس طریقیله درج ایله‌مشدك . وبوندن بویله‌ده درجه‌ده انشاءالله دوام ایدرز . چین‌ده ساكن مسلمان ـ تورك قارده‌شلریمزه خدمات جدیده‌ده قزانلی قرداشلریمزی وعلی‌الخصوص عبدالقیوم افندی‌یی صمیمیتله تبریك ایلرز . الله سعیلرینی مشكور ومزداد بیورسون !

صوریلان مسأله‌لره كلنجه ؛ غزته اوقویان آدمك امامتی جائز اولوب اولمایه‌جغی كبی بر مسئله‌یی كتب شرعیه‌ده آرامق او مقدس اثرلری معاذالله برر هرزه مجموعه‌سی صورتنده تلقی ایتمكدر . دها طوغروسنی ایسترسه‌كز كتب فقهیه‌مزده مصرح شرائط امامتی حائز بش اون ذات بولونسه بونلرك ایچندن غزته اوقویانی فضله بر مزیتی، عالم اسلام حقنده فضله بر وقوفی حائز اوله‌جغی ایچون دیكرلرینه ترجیح اولنمق ایجاب ایدر .

سورهٔ ناس‌ده‌كی جن ایسه مخلوقات‌غیر مرئیه‌دندر . ماهیتی دیكر انسانلرك بیلمدیكی نامتناهی عالملر ، مخلوقلر كبی انجق جناب‌حق‌بیلیر . (ومایعلم جنود ربك الاهو) .

مطبوعات

یمنده وعراقده

بر آی اول استانبولدن بر فرنك غزته‌سنه چكیلن تلغرافنامه‌ده، یمنده اغتشاشات جدیه باش كوستردیكی وبو اغتشاشاتك مهم برعصیان شكلنه كچمه‌سی پك محتمل اولدیغی بیلدیرلمش ایسه‌ده عثمانلی افكار عمومیه‌سی ، بوكونه قدر یمن وقایعنك ماهیت حقیقیه‌سندن خبرسز قالمشدی . بركت ویرسون ، حكومات دوائرینه یاقین طوران بر غزته، كچن بازار كونكی نسخه‌سنده، یمنه دائر بعض معلومات موثوقه ویره‌رك اذهان عمومیه‌یی تأمین ایتمك وظیفه‌سنی درعهده ایله‌دی :

« بایرامده دوائرك تعطیل ایدلمش اولماسندن ، مسئله‌ده اك زیاده دوغری معلومات ویره‌جك اولان توركجه غزته‌لرك چیقمامسندن‌دولایی‌یایلمش اولان بر سورو شایعات انكلیز غزته‌لرینك ویردكاری كورولتولو حوادثله بوسبوتون قاباریبور ، بو شایعه‌لر طوغریمیدر ؟ شبهه‌سزكه دكل . طوغری اولدیغنه‌تماماًامین‌بولندیغمز ایچون‌هیچ‌بیری آیری آیری قید ایتمكه‌لزوم‌كورمیورز.

دون داخلیه نظارتندن معلومات صحیحه آلمق اوزره اجرای تحقیقات ایلدك . نظارتده شایان دقت بر معلومات یوقدر . اساساً اصل خبر آلنمسی مطلوب اولان محللرده‌كی تلغراف خطوطی قیرلمش اولدیغی ایچون دوغری معلومات آلنمسی قابل‌اوله‌مامشدر ، یالكز داخلیه نظارتی دون تلغرافله‌تكرار معلومات طلب ایتمشدر . بوكون یاخود یارین یمنده حال وموقع حقنده صریح ، واضح معلومات آلنمسی بلكه‌ده قابل اوله‌جقدر . هر حالده بز یمن احوالنده موجب اندیشه بر شی اولامیه‌جغی فكرنده‌یز ؛ چونكه حكومته قارشی عصیانك پكده قولای اولمدیغنی ، نتیجه‌نك ینه كندی علیهلرینه چیقاجغنی عصیان ایده‌جك اولانلرده آكلامشلردر ، ظن ایده‌رز . »

بر آیدن بری اورته‌لقده‌برسوری موجب اندیشه شایعات‌واركن، داخلیه نظارتنده شایان دقت بر معلوماتك یوقلنی غریب‌كورینه‌بیلور، لكن بو فقدان معلومات حقیقی اولمقدن زیاده سیاسی اولسه كركدر . بزده ذاتاً سیاستشناسلغك اك یوكسك درجه‌سی ، هر شیء پاطلاق ویرنجه‌یه قدر قپالی طوتمه‌یه چالشمق‌دكلیدر ؟ هرنه‌ایسه ، نیم‌رسمی‌یه بكزه‌ین بو بندك نهایتلری ، اعتماد نفسدن متولد اویله بر نیكبینلك محصولی ، انسان اورالری اوقوركن غراتی فلان اونودارق، حكومتك ، هیچ بر عصیانه محل ویرمیه‌جك قدر هر طرفده سطوت وشوكت صاحبی اولدیغنه عادتا ایناتیور ، فقط یازیقكه غزته ادارهٔ تحریریه‌سنك كوچوك بر قصوری ، بو اعتقادی پك چابوق بوزیور:

بابان زاده اسماعیل حقی بكك عراقدن یازدیغی تفنكلر اوموزده أللر صاپانده مكتوبنی ، هیچ اولمازسه عینی نسخه‌یه درج ایتمه‌مك قابل دكلیدی ؟ . .

اسماعیل حقی بكك كوزیله كوروب یازدیغی شو :

سماوه‌دن اشاغی استهزا ، تزییف ، تحقیر ، تجاوز وتهدید ارتق‌صرا . حت كسب ایدیبور . هر تصادف ایدن‌آدم عسكر نه اولدی دیه صوردقدن صكره بو عسكرله‌می بزه چیقه‌جقسكز دیبور . بر دیكری « وین‌الحكومه؟» (حكومت نره‌ده ؟) دیدی كچدی .

ویاخود شو :

بوشخص درحال كمیجیله‌ره«نیچون بنی كچیرمك ایچون بوقدر كجیكدیكز» دیه تكدیره باشلادی . استانبولدن بری رفاقتمده كتیردیكم حاجی امین اغا

ترکجه ژاندارمه‌لرمزه خطاباً : « بو حریف زورله‌ی کچمك ایستیور . اویله ایسه بندیرمیکز » دیه باغرنجه کیجی حریفی بیندیرمامغه چالیشدی . حریف « والله کچه‌مزسه‌کز بنده کمیکزه پول ویرمم » دیه کمی‌یه کورك وسائره خدمتی ایفا ایدن صیریقلری ضبطه قالقمشدی . ژاندارمه‌لرندن برینك قباداییلق طامادی طوتوب بو مخالفت فعلیه اوزرینه تفنکنه طاورانه‌یم دیدی . وای سنمیسك تفنکه طاوراناك ! حریف درحال تفنکنه فشنکنی سوردیکی کبی برآز اول لطفاً کچیرمش اولدیغمز عربده صیریته‌رق شکرانیه مقامنده فشنکنی سوردی . وهپ بزه طوغری نشان آلدیلر . اوته‌دن بریدن بر قاچ حریف دها کلدی . مسلح بر جم غفیر حاصل اولدی . والعبس قبیله‌سی شفیج وعجیل نامنده ایکی شیخك آدملرندن بولنان بر شخص‌ـ که بیر اولدیغنی اوکرندم ـ عینی زمانده کمیمزه بر جزا ترتیب ایلیور رقداشلری توسط ایتدکلری ، ایته ، ایلمه دیوب تسکینه چالیشدقلری . (هایدی بین) دیه کیدن کرك ضبطیه‌لر کرك کمیجیلر یالوارمغه ‌قلری حالده مطیر : « نه بن بینه‌جکم نه‌ده سز بورویه‌جکسکز . بو ایکی دیه مطلقا شوراده قره‌یه چیقه‌جقلر . بن بینوب کچه‌جکم » دیبور ایدی . یت حریفلرك قاریلری‌ده کلدیلر . مطیری قاندیردیلر . اوده کوله‌رك « نه‌ایسه ! » ‌یدی وحمد اسمنده دیکر بر ارقداشنی زوجه‌سیله برابر بیندیروب کچیردی . کندیسی ایسه نهایته قدر عناد ایدوب بینمدی‌ده بینمدی .

سطرلری اوقودقدن وعلی‌الخصوص ، مشاهداتدن مستنبط :

استانبول قارئلرینه دیمك ایسترم‌که عراقده آسایش بر کالدر دیه غزته‌لرده حوادث اوقورلرسه قطعیاً اینانمسونلر .

نصیحتی‌ده دیکله‌دکدن صوکره ، آرتق « حکومته قارشی عصیانك بك‌ده قولای اولمدیغنی آکلامشلردر » دیه مستریح اولمق هیچ ممکنمی وحتی جائزمی ؟

شئون

دولت عثمانیه :

ژون تورك رفیقمزك تعطیلی مسأله‌سی . — اولیسی هفته ادارۀ عرفیه قراریله ژون ترك رفیقمز بلا مدت تعطیل اولنمشدی . کچن صالی کونی تکرار انتشارینه مساعده اولندیغندن دولایی چوق ممنون اولدق . دیوان حرب آره‌ده صره‌ده ، بعض جرائدی تعطیل ایدیور . وادارۀ عرفیه جاری اولان بر شهرده دیوان حرب قراریله غزته تعطیلی تماماً قانونی بر حرکتدر . بوکا هیچ بر کمسه‌نك هیچ بر دیه‌جکی اولاماز . انجق دیوان حربه غزته‌دن مشتکی بر اجنبی دولت اولمامیلدر . هیچ بر وقتده هیچ بر صورتله اجنبی بر دولتك امور داخلیه‌مزه وبناءً علیه حریت مطبوعاتمزه قاریشمق حقی یوقدر . امور داخلیه‌مزه مداخله اولندیغی آنده استقلالمز محو اولمش اولور ماهیتی مداخله‌دن باشقا برشیء اولمایان اجنبی شکایتلرینه قولاق آصار کورنمك ، مداخلۀ اجنبیه‌یه میدان ویرمك اولورکه بو خطایی ارتکاب ایدن هر حکومت مأموری ، بلا شبهه مسئولدر .

« ژون ترك » رفیقمزك تعطیلنده بر اجنبی دولتی سفیرینك مداخله‌سی واقع اولدیغی سویلندی ورسماً حکومت طرفندن تکذیب اولنمادی بو حالده بیك مشکلات ایله استحصاله چالیشدیغمز استقلال دولتمزه ینه ضربه‌لر ایندیریلمیه باشلاندی دیمکدر . دولت عثمانیه‌نك اوروپا دولتلری درجه‌سنده مستقل بر دولت اولمه‌سنه ، شمدی‌یه قدر ممانعت ایدن اسبابدن بعضیلری ، عثمانلیلرك قصورلری نتایجندن دکلسه‌ده ، بعضیلری ، محققاً استقلال ملیلرینی تقدیر ومدافعه‌ده اظهار ایلدکلری عجز واهمالدندر . بو حقایقی پك ایی بیلن مبعوثلرمزدن بعضیلرینك بو مسأله اوزرینه خارجیه ناظرندن استیضاحده بولنه‌جقلری مستخبردر . حقوق ملیه‌مزی حقیله مدافعه‌یه مقتدر اولمه‌لرینی جناب حقدن تمنی ایلرز .

عدم مساوات نتایجی . — ارنبودلقده لمصلحة تعقیب اولنان سیاست ، روم ایلینك دیکر بعض جهتلرنده ؛ بعض تأثیرات ایله کوشه دیلوب ، تطبیق قوانینده بر درجه عدم مساوات اثری ظاهر اولوراولماز ، نتایجی کندینی کوسترمکده کیج قالمادی :

اشتیب مفتیسی اسعد ، بلدیه رئیسی شفیق افندیلرله بر چوق معتبران طرفندن کانون اولك بری تاریخیله داخلیه نظارتنه تلغرافله بر مراجعت واسترحام وقوع بولمشدر . ایکی آی ظرفنده بلغار قومیته‌لری ایشی کوجیله مشغول اهالیدن اون بر مسلمانی وحشیانه بر صورتده شهید ایلمشلردر . چته‌لر قانوننك تطبیقندن واز کچیلمسی ، ادارۀ عرفیه‌نك قالدیرلمسی ، تعقیب طابورلرینك ایشدن چکیلمسی اشقیانك قیرلرده سربستجه دولاشمالرینه میدان ویرمکدن باشقه برشی انتاج ایتمه‌مشدر . قره‌طوه‌ده شهید ایدیلن دکرمنجیلرله جرح ایدیلن اون ایکی یاشنده‌کی چوجغك فلاکتی بلغار قومیته‌لرینك فعالیت جنایتکارانه‌لرینه الك صوك بر دلیلدر . مسلمانلر زراعت وتجارت ایچون قصبه‌لر خارجنه چیقه‌مامغه باشلامشلردر . بوکا چاره‌ساز اولمق اوزره بر طرفدن کندیلرینه سلاحلرینك اعاده‌سی ، دیکر طرفدن غیر کافی کورولن احکام قانونیه‌نك تعدیلی طلب واسترحام اولنمقده‌در .

بو سلطنتك اصل صاغلام تمللرینی ایی تعیینده خطا اولنمامه‌سنی . اللهدن نیاز ایلیورز . غربك بالقانلری الك سطحی تدقیق ایدنلری بیله دولت عثمانیه‌نك بالقانلرده استنادگاه حقیقیسی کیملر اولدیغنی کورمکده اصلا تأخر ایتمزلرکن ، بز بو بدیهه‌یی کورمه‌مزلکدن کلورسه‌ك ، عاقبتی الله اسیرکه‌سین ، پك وخیم اولور .

ایتالیانك طرابلس غربه آتدقلری مشتهیانه نظرلرده . — مجلس مبعوثانده خارجیه ناظریمز وصدراعظم پاشالر طرفلرندن شدتله رد اولنان ایتالیانك طرابلس غرب حقنده بسله‌دیکی آمال استیلا کارانه ، ایتالیا غزته‌لری طرفندن صریحاً بیلدیرلمکده‌در . « میلان ده‌جیقان » وخارجیه نظارتیله مناسبتی اولان « قورریه‌ره‌دللاسه‌را » غزته‌سی ، دولت عثمانیه طرفندن طرابلس غربده ایتالیا منافعنه موافق حرکت ایدلدیکی حالده آوستریا آلمانیا وآمریقا منافعنك انکشافنی تسهیل اولندیغنی یازیور ، وایتالیانك طرابلس غربده‌کی حقوق (!) ـ دقت بویورولسون : منافع اقتصادیه‌سی دکل ، « حقوق » ـ دول سائره‌نککی ایله قابل قیاس اولمادیغنی ادعا ایده‌رك ، اوحقوقك محافظه‌سی ایچون استانبولده‌کی ایتالیا سفیرینك شدتلی حرکتنی توصیه ایلیور .

نجیب اصفرك استردیکی امتیاز حقنده — خاقان مخلوعدن قالمه اراضیٔ حکمداری‌نك نجیب اصفر نامنده بر آدمك آرقه‌سنه کیزلنمش اجنبیلره طول مدتله اجاره‌سی علیهنده اولجه یازمش وکربلا مبعوث فاضل ومحترمی عبدالمهدی افندینك بو بابده مقام صدارت عظمایه چکدیکی تلغرافنامه‌ده ممنونیتمزی اظهار

ایتمشدر. « عثمانیشر لوئید »ك استخبارینه کوره بیروت افکار عمومیه‌سی‌ده بوامتیازك تماماً علیهنده‌در. ولایت مجلس عمومیسی امتیازك عدم‌اعطاسنی، باتلغرافنامه، داخلیه نظارتندن تمنی ایله‌مشدر.

بوسنه وهرسك

بوسنه مسلمانلری آره‌سنده تورکجه تدریساتك انتشاری — بوسنه سرایده اسلاملر طرفندن نشر ایدلمکده اولان (مساوات) غزته‌سنده‌مطالعه اولندیغنه نظراً بوسنه معارف اسلامیه قومیسیونی وقوع بولان براجتماعنده تورکجه تدریسات ایچون استانبولدن یکی اصولده کتابلر جلبنه وتورکجه‌نك تسهیل تعلیمی ایچون‌ده‌تدریساتده برلیچ‌اصولك تعقیب ایدلسنه‌قراروبرمشدر.

مجلس رئیس جدیدی — بوسنه وهرسکك التحاقندن صوکره، آوستریا - مجارستان حکومتنك اورایه خصوصی برقانون‌اساسی وضع ایتدیکی معلومدر. بوقانون‌اساسی موجبنجه بوسنه وهرسك قطعه‌سنك سرای‌شهرنده اجتماع ایدر برنوع مجلس مبعوثانی موجوددر. مذکور مجلسه برنجی رئیس اولاق اوزره، بوسنه اسلاملرینك حقوق وحریتنی مدافعه ایله کسب اشتهار ایتمش فردوس علی بك تعیین اولنمشدی. مشارالیهك فجأةً وفاتی اوزرینه صفوت بك باش آغیچك تعیین ایدلدیکی استخبار اولندی. صفوت بك لسان مادرزادی اولان بوشناقجه‌دن ماعدا تورکجه وآلمانجه‌یه آشنا، ویانه‌اونیور سیته‌سنی اکمال ایله دوقتور عنوانی قزانمش، نظم ونثر اوله‌رق آثارمتعدده صاحبی برذات فاضلدر.

ایران :

طهران بیوك متینغنك مقرراتی . — روسیه‌نك ایرانی اشغالی انکلتره‌نك تهدی اوزرینه طهرانده‌بیوك برمتینغ عقداولندیغنی‌اولجه یازمشدق. بوکره مذکور متینغك فرانسزجه محرر بیاننامه‌سی، طهراندن اداره‌خانه‌مزه کلدی. بسبللی دیکر عثمانلی جزاندی اداره خانه‌لرینه‌ده کوندرلمش اوله‌جق که « طنین » رفیق محترممز، مقررات مذکوره‌نك باشدن آخرینه‌قدر ترجمه‌سنی بازار کونکی نسخه‌سنده درج ستون ایلادی. بز بوبیاننامه‌نك یالکز برپارچه‌سنی اشاغی‌یه‌نقل ایدیورز :

«تکلانه رغماً ایشه باشلادق. مملکتمزك بعض نقاطنده ظهورایدن‌اغتشاشاتی تسکینه چالیشدق. عاصی قبائلی تأدیب، اردبیل، قره‌جه طاغ وزنجان کبی شورش یتاغی اولان یرلری دائرهٔ اطاعته ارجاع ایچون قوای عسکریه ترتیب ایتدك.

شایان دقتدرکه بوشورشلر اجنبی انتریقه‌لرینك نتایجندن‌بشقه‌برشی دکلدی. بوانتریقه‌لر دارب میرزا مسئله‌سنده عیان اولدی. اغتشاشجی مشهوررحیم خان زاده ایله‌روسلر آره‌سنده وجودی تحقق ایدن مناسبات صمیمیه‌ده بونك بردلیل دیکریدر.

استبدادطرفدارلرینك طهران سفارتلرنده حسن قبوله نائلیتله راحت‌راحت فساد ترتیبنه فرصتیاب اولدقلری ذکرندن کندیمزی آله‌مدیغمزخصوصاتندر.

انکلتره وروسیه‌نك احتراصلرینی‌تسکین ونوزاد حریت ایرانی‌دهابشیکنده اختناق ایچون بهانه‌لر ایجاد ایتمش اولمسی سهل الفهم موادن‌در. لاهی صلح قونفرانسنی آچدیران روسیه ایله استقلال عالمه چالیشدیغنی سویلین‌انکلتره‌نك آمال واحتراصات سیاسیه‌سی اوغرنده نوزاد حریتك طوغار طوغماز قتل‌عام کبی برفجیعه‌یه اوغرامسی شایان عبرت الواحدن‌در !

انکلتره حکومتی هردرلو حقوق انسانیتی پامال ایدرك اصلسز بر نوطه ایله بزنی تهدید ایدیور، بزده عالم مدنیتك کوش حقانیتنه فریادمزی‌ایریشدیرمك حقنه‌مالکز.

انکلتره وروسیه‌نك ظلمدیده‌طبقاتی وحمیت وحیات الیمه‌مزی ادراك ایدن هرفرد شوبحران انکیز زمانمزده بزه معین ومظاهر اوله‌جقدر.

الیوم ماضیسی پك پارلاق، تاریخی اوتوز عصرك کذارش شرف آوریله مزین برقومك محو وافناسی کبی غدارانه برتصور وار !

ایرانیان کبی مؤثر عالمده موقعی اولان‌برملت‌ناصل اولیورده‌انکلیزوروس حکومتلرینك باشنده بولنان اوچ‌درت حریص شخصك کیفنه تسلیم‌ایدیلیور ؟ براوچ کشینك حرصنی تسکین ایچون میلیونلرجه معصومك حیات واستقلالی فدا ایدیلیور.

ایران ملتی‌محب انسانیت اولانلرك کافه‌سنی، آزالك ایستنیلن‌برقوم معصومك امدادینه دعوت ایدر.

ایرانیلر الحکم لمن غلب قاعدهٔ ظالمانه‌سنك تطبیقنه چالیشانلره بوتون محبان انسانیتك روی انفعال کوستره‌جکنه امیدواردرلر.

ایرانیلر استقلال وحریتی قولایجه ترك ایتمیه‌جكلر وناموسلرینی‌محافظه‌ایچون جانبازانه اقداماتدن کری قالمیه‌جقلردر.

ایران مسئله‌سنك، مسئله معظمهٔ اسلامیتله علاقه‌دار بولوندیغنی انکلیزلر خاطردن چیقارماسینلر ! ایرانه وورله‌جق هرضربه قلب اسلامیته‌ده تماس ایده‌جك و۷۳،۱۹۲،۰۰۰ مسلمان تبعه‌سی اولان انکلتره‌نك موقعی مشکلاته اوغرایه‌جقدر.

انکلیز وروس حکومتلری ومتفقلری امین اولسونلرکه حقمزده‌کی تحقیر وتعرضلری بزی منافعنی تقدیر ایتدکلری برآفاقه سوق وایصال ایده‌جکدر.

انکلتره فتوحاتجیلری‌ده امین اولسونلرکه اسلام حکومتلرینك قوتنی ازمکه چالیشدقجه اسلامیتك قوتی تزییدن باشقه برنتیجه الده ایده‌میه‌جکلردر.

برقومك قوت تدافعیه‌سی، ابرازینه مجبور اولدیغی مقاومتله‌متناسباً آرتار.»

روسیه :

مطبوعات اسلامیه‌نك قوتلندیرلمسنه چالیشیلیور — باکوده اوروج اوروج‌زاده طرفندن‌روسجه « ووستوق » [شرق] عنوانلی‌برغزته‌چیقارمق ایچون امتیاز طلب اولنمشدر.

§ پترسبورغده روس لسانیله مسلمان منافع ومقاصدینه خدمت ایده‌جك برجریده‌نك قوه‌دن فعله اخراجنه سعی اولنمقده‌در. حقوقشناسلردن‌شاه احمد اوف، جریده‌نك اقتصاداً تأمین حیاتی‌ایچون ۲۰۰،۰۰۰ روبله (تقریباً ۲۵ بیك لیرا) سرمایه‌لی بر شرکت تشکیلنه تشبث ایتمشدر. بوشرکتك حصه سنداتی منحصراً وولغا حوضه‌سنده، اسیای وسطاده، قافقازیا وسبیریاده بولونان مسلمانلره صاتیله‌جقدر.

ممالك اسلامیه‌ده روس مهاجرلرینك موفقیتسزلکی — اسیای وسطاده اهالیسی همان کاملاً مسلمان - تورك اولدقلرندن، اوراده روس قوتی آرتدیرمق، روس حاکمیتنی تأمین ایتمك ایچون روسیه حکومتی سنه‌لردنبری مهاجر کوندریوردی. لکن بومهاجرلرك برچوغی کیتدکلری کبی کیری‌دونیورلردی، چونکه‌اوراده‌کی اقلیم وطرز معیشت ایله بردرلو الفت ایده‌میورلردی.

هله صوك زمانلرده کوچبه‌تورك‌اقوامی‌ده‌زراعته باشلادقلرندن، اراضیلرینك تعیین وتحدیدلرینه‌ده لزوم کورلمکده‌در.

بوسببلردن طولایی، بعض‌روس‌غزته‌لری آسیای‌وسطایی‌روس‌مهاجرلریله قولونیزه ایتمك‌وروسلاشدیرمق آرتق مستحیل‌اولدیغنی یازییورلر.

مسلمانه قزاق آلایلری — قوبان‌ایالتنده‌ساکن اولوب‌شیمدی‌یه‌قدر عسکرویرمه‌ین‌مسلمانلردن آیروجه مسلمان‌قزاق آلایلری‌تشکیلنه‌تشبث‌اولنمشدر. بوآلایلر صرف مسلمان افرادن مرکب اولوب خرستیان قزاقلرله قاریشدیریلمیه‌جقدر.

برمسلمانه غزته‌سنك تکرار انتشاری — اولجه حکومت طرفندن قپاتدیرلمش اولان استرخانده منتشر « برهان‌ترقی » رفیقمزك تکرار انتشارینه مساعده اولنمشدر. یکی نسخه‌سی کلدی، سویندك اهل‌اسلامه نافع خدماتده موفقیتنی تمنی ایدرز.

روسيه — هندستانه دمير يولى . آلمانلرك « بغداد » شمندوفرينه مقابل ، اوكا رقيب اولمق اوزره روس وانكليزلر ، بر قاچ سنه‌دنبرى بر روسيه — هندستان خط حديدينى دوشنمكده‌درلر . بونك ايلك پروژه‌سى ، افغانستانى ياروب كچن بر خط ايله روسيانك آسياى وسطا وانكلتره‌نك هندستان خطوطنى الحاق شكلنده ظهور ايتمشدى . بوكا موفقيت حاصل اولمادى . شمدى قافقازيا خطوطنى ايران وبلوجستان واسطه‌سيله هند خطوطنه الصاق تصور اولنيور . خطك ايران قسمى ، باكودن بحر خزر ياليسنى تعقيب ايده‌رك رشته كله‌جك صكره طهران وكرماندن كچه‌رك بلوجستانده‌كى نوشكى شهرينه واصل اولوب ، اوراده هند خطوطيله برلشمش اوله‌جق . اكر بو خط انشا اولنورسه ، اوروپا ايله هند آره‌سنده مدت سياحت يارى يارى‌يه اكسيله‌جك . اوروپا پوسته‌سى ، اوروپا سياحلرى لهستاندن ، روسيه‌دن ايراندن كچوب هندستانه قره‌دن كيده‌جكلر .

پوتسدام ملاقاتندنبرى بو تشبثه دها زياده فعاليتله چاليشيليور . زيرا ، روايانه كوره آلمانيا حكومتى ، « خانقين » دن كچن بر الصاق خطيله بغداد وايران يوللرينك برلشمه‌سى شرطى آلتنده روس وانكليزلرك بو تشبث عظيمنه موافقت ايلمشدر . لكن روسيه تجارينك بر قسم مهمى وعلى‌الخصوص ايران بازارنده مانيفاطوره تجارتنى همان يد انحصارلرينه آلمش اولان موسقوا مانيفاطوره فابريقه‌جيلرى ، بوتيمور يولك آلمان وانكليز رقابتنه ميدان ويره‌جكنى دوشونه‌رك . ياپيلمامه‌سى رأينده بولنيورلر . روسيه تجارت بورسه‌لرينك اهمى اولان موسقوا بورسه‌سى اركانى بالاجتماع ، روسيه حكومتنك بو تشبثه طرفدارلق ايتمه‌مه‌سنى طلبه قرار ويرمشلردر . مانيفاطوره‌جيلر بوخطك عليهنده بولنيورلرسه‌ده تيمورجيلر ، كوبرجيلر ، نفتجيلر ، واپور وشمندوفر قومپانيه‌لرى خطك ياپيلمه‌سنى شدتله طلب ايديورلر . وچونكه ، روسيه — هندستان خطنك انشاسى ، اليوم سپارشه پك محتاج اولان روسيه ، دمير صنايعنه برچوق راى وواغون ياپديره‌جغى كبى ، بالاخره قافقازيا نفت معدنجيلريله جنوبى روسيه معدن كمورجيلرينه بويوك بر مستهلك اوله‌جقدر . بالخصوص روسيه هندستان تيموريولنك آچلمه‌سى آوروپا — هندستان تجارت جريانى قسماً روسيه‌يه چويره‌رك ، روسيه‌نك وسائط نقليه تجارتنه بيوك بر وسعت وترقى تأمين ايده‌جكدر .

بوتيمور يولك بوتون عالم اسلامه وهله دولت عثمانيه‌يه تأثير عظيمى طوقونه‌جغى شبهه‌سزدر . بونكله برابر ، بزم جرائدده تفصيل ووضوح ايله بوندن بحث ايدنلر كورنميور . حالبوكه كرك اوروپا مطبوعاتنده كركسه روسيه‌نك مسلمان مطبوعاتنده ، « ايران خط كبيرى » بو آيلرك اك بويوك بر مسأله اقتصاديه وسياسيه‌سنى تشكيل ايتمشدر . خط مذكورك ممالك عثمانيه‌يه اقتصادى وسياسى درجهٔ تعلقنى آكلامق ايچون برروس غزته‌سنك خطك عليهدارلرينه قارشى تمهيد ايتديكى بر دليلى شويله بر اوقومق كافيدر :

« معلوم وموجود بغداد يولندن باشقه . شمدى توركيه حكومتى سيواس — وان - سليمانيه خطنك امتيازنى‌ده بر انكليز قومپانيه‌سنه (چستره) ويردى . بر آلمان شركتى طربزون — ارضروم — ايران خطنك پروژه‌لرنى حاضرليور . وبو پروژه‌لردن صرف‌نظر ، شمدى‌بيله انكليز وآلمان مالى ايرانه توركيه‌دن ترانسيت اوله‌رق كليور ، دجله اوزرنده سير وسفر ايدن واپورلر ، حدوده كائن خانقنه قدر بالسهوله مال طاشيورلر . »

ديمك اولبوركه توركيه‌دن كچوب كلن مالى روسيه‌يه چويرمك ، شرقى اناطولى خطوط حديديه‌سنك وبالخصوص بغداد خطنك اهميتى تنقيص ايديلمك ايسته‌نليور . ذكره حاجت يوقدركه بغداد خطى اوروپا ايله هند آره‌سنده يكانه بر واسطهٔ نقليهٔ بريه اولسه ، بوندن اك چوق قزانه‌جق بز ، عثمانليلرز . ايران خط كبيرينك ، سياسى وعسكرى نتايجنى تدقيقدن صرف‌نظر يالكز جهت اقتصاديه‌سنه بويله عجله بركوز آتمق ، بزجه درجهٔ اهميتنى تقديره كافى اولسه كركدر . مع‌مافيه بو خطك ثمرات محتمله‌سنه يالكز عثمانليلر دكل ، بوتون مسلمانلر منافع نقطهٔ نظرندن باقه‌جق اولورسه‌ق ، ايش خيلى دكيشير . بو كون مسلمانلرك تعارفنه اك زياده خدمت ايدن شى اوروپاليلرك عالم اسلامه كيروب ياپدقلرى هر درلو وارطهٔ واستخباره‌نقلدر . اكر اتحاد اسلام حاضرلنيورسه بوكا پك چوق خدمت ايدن عواملدن بريسى‌ده هيچ شبهه‌سز ، اوروپاليلرك ايجاد وانشا ايتدكلرى تيمور يوللردر . بناءً عليه عالم اسلامده مواصله‌يى تسهيل ايله مسلمانلرى يكديكرينه ياقينلاشديران هر بر واسطه منافع اسلاميه‌يه موافقدر . مسئله‌يه بو نقطه‌دن باقان اورنبورغلى « وقت » رفيقمز روسيه — هند تيمور يولنه طرفدارلق ايتمكده پك حقليدر .

ادارهٔ روحانيه ومدارس مليه تفتيشى ، اداره روحانيه رسالهٔ رسميه‌سنك فسخى . — مسلمان ادارهٔ روحانيه‌سنك مقرى اولان اوفايه ادارهٔ روحانيه تفتيشنه كلمش اولان حكومت مأمورلرى ، شمدى مدارس مهمه‌نك تفتيشنه باشلامشلردر . مدارسده بالخاصه تاريخ وجغرافيانك صورت تدريسنى اهميتله تدقيق وتحقيق ايديورلر . درس كتابلرى ايچنده استانبول باصمه‌سى ظهور ايدرسه ، درحال نوطه آلوب ، ممالك اجنبيه‌ده مطبوع كتابلرك طلبه‌يه ويرلمه‌سنده‌كى اسبابى صوريورلر . مفتشلر آراسنده بريسى انطاكيه‌لى بر خرستيان عربدر . مومى‌اليه بعض سوريه‌لى خرستيانلر كبى روسيه مكتبلرنده تحصيل ايده‌رك ، پترسبورغ سانسور قوميته‌سنه مأمور اولمش اشخاصدندر . اناتكى افندى عربجه وتوركجه كتابلرى اوقويه‌رق ، باش‌مفتشه محتوياتى آكلاتيور . مدرسه طلبه‌سنى امتحان ايدركن ، همان دائما توركيه وروسيه‌يه دائر استجواب ايديورلر وويردكلرى جوابلردن توركيه‌نكمى ، روسيه‌نكمى دها مفصل اوقودلديغنى وهانكيسنه دها زياده توجيه محبته چاليشلديغنى آكلامق ايسته‌يورلر . . .

ادارهٔ روحانيه طرفندن رسمى بر رساله نشر اولونمقده ايدى . « معلومات عنوانلى ، بو هفته‌لق رساله مفتش افنديلك تلقينى ايله ادارهٔ روحانيه رئيسى طرفندن فسخ والغا اولونمشدر .

صراط مستقيم مطبعه‌سى　　مدير مسؤل : اشرف اديب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنيت صندوغى جوارنده شنكول يقوشنده ٢٠ نومرو

صراط مستقيم

١٣٢٦

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار جديده مع الممنونيه قبول اولنور

درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسيات‌دن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه‌ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :

ابو العلا زين العابدين ــ ح . اشرف اديب

تاريخ تأسيسى

١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٢١ ‎ ٢٧ ذى الحجه پنجشنبه ١٦ كانون اول ٣٢٦ ‎ بشنجى جلد

التجريد الصريح

لاحاديث الجامع الصحيح

٤ — حديث شريف

عن جابر بن عبدالله الانصارى رضى الله عنهما وهو يحدث عن فترة الوحى فقال فى حديثه بينا انا امشى اذ سمعت صوتاً من السماء فرفعت رأسى [١] فاذا الملك الذى جاءنى بحراء جالس على كرسى بين السماء والارض فرعبت [٢] منه فرجعت فقلت زملونى زملونى . [٣] فانزل الله تعالى [٤] يا ايها المدثر قم فانذر . وربك فكبر . وثيابك فطهر . والرجز فاهجر فحمى [٥] الوحى وتتابع . [٦]

[١] (فرفعت بصرى) ده مرويدر . [٢] ديكر نسخه‌ده رانك فتحيله (فرعبت)
[٣] بر روايتده بركره (زملونى) . ديكر روايتده (دثرونى) وارد اولمشدر كه ايكنجيسى آتياً كله‌جك آيت كريمه‌يه دها موافقدر .
[٤] ديكر روايتده (تعالى) يرينه (عزوجل) . [٥] آيات كريمه‌نك مآلى :
ای اورتويه بورونن رسولم ؟ قالق‌ده سكا ايمان ايتميانلرى انذار ايت . ربكك عظمت وكبرياسندن بحث ايت . ثيابه‌كى پاك ومطهر طوت . عبادت اوثان نجاستنى تركنده دائم اول . والله اعلم . [٦] ديكر روايتده (وتواتر)

٤ — ترجمه

جابر بن عبدالله الانصارى رضى الله عنهمادن (حديث سابقى روايت ايدوب) ديوركه :

رسول الله صلى الله عليه وسلم فترت وحيدن بحث ايدركن سوز آره‌سنده بويورديكه : بر كون يورركن برده كوك يوزى طرفندن بر سس ايشيتدم . باشمى قالديردم . برده باقدم كه حراده بكا كلن ملك سما ايله ارض بيننده بر كرسى اوزرنده اوطورمش . پك زياده قورقدم (اومه) دونوب « بنى اورتك ، بنى اورتك » ديدم . بونك اوزرينه الله تعالى حضرتلرى « يا ايها المدثر . قم فانذر وربك فكبر . وثيابك فطهر . والرجز فاهجر » آيات كريمه‌سنى انزال ايتدى . آرتق وحى قزشدى و آردى كسيلمدى .

٥ — حديث شريف

عن ابن عباس رضى الله عنهما فى قوله تعالى لا تحرك به لسانك لتعجل به قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعالج من التنزيل شدة وكان مما يحرك [١] شفتيه . فقال ابن

٥ — ترجمه

(لا تحرك به لسانك لتعجل به) آيت كريمه‌سى حقنده ابن عباس رضى الله عنهمادن شويله‌جه ديديكى روايت اولونيور : رسول الله صلى الله عليه وسلم تنزيل اولونان آيات كريمه‌نك ضبطى يوزندن كوچلك چكر وبوندن طولايى چوق كره‌لر مبارك دوداقلرينى تحريك ايدردى . بونى سويلركن ابن عباس رضى الله عنهما « ايشته باق رسول الله صلى الله عليه وسلم

عباس فانا احرکهما [۲] کما کان رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم یحرکهما فانزل‌الله عزو جل [۳] لا تحرك به‌لسانك لتعجل به ان علینا جمعه وقرآنه . قال جمعه لك فی صدرك [٤] وتقرأه فاذا قرأناه فاتبع قرآنه. قال فاستمع له‌وانصت ثم ان علینا بیانه ثم ان علینا ان تقرأه . فکان رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم بعد ذلك اذا اتاه جبریل استمع . فاذا انطلق جبریل قرأه‌النبی صلی‌الله علیه وسلم کما قرأه [٥]

[۱] دیکر روایته کوره (یحرك به) [۲] دیکر نسخه‌یه کوره (احرکهمالك) دیکرینه کوره‌ده (لکم) [۳] دیکر نسخه‌ده تعالی [٤] اکثر روایاتده فتح میم ایله (جمعه‌لك صدرك) وبر روایتده ضم عین ایله بر روایتده ده کذا سکون میم ایله (جمعه‌له صدرك) وارد اولمشدر که جمله‌سی معنی متقاربدر . یالکز صوك روایتده (له) ده‌کی ضمیر قرآنه ،(لك) ده ضمیر ایسه حضرت رسول ذیشانه راجعدر .
[٥] دیکر روایتده ضمیرسز اوله‌رق (کما قرأ) وارد اولمشدر .

دوداقلرینی نصل تحریك ایدیور ایدیسه بن‌ده سکا اویله‌جه تحریك ایدییورم ، ده دیمش . بونك اوزرینه الله تعالی حضرتلری (لاتحرك به لسانك لتعجل به . ان علینا جمعه وقرآنه . فاذا قرأناه فاتبع قرآنه، ثم ان علینا بیانه) [۱] آیات کریمه‌سنی انزال ایتدی . (ان علینا جمعه وقرآنه) « قرآنی سنك صدرکده جمع ایدوب آنی اوقویه‌بیلمه‌ك بزه عائددر » (فاذا قرأناه فاتبع قرآنه) (لسان جبریل ایله) قرآنی سکا اوقو - دیغمزده آنی دیکله وسکوت ایده‌رك آکا قولاق ویر » ، (ثم ان علینا بیانه) « آندن صکره‌ده آنی (درست) اوقومه‌کی ز تکفل ایده‌رز . دیمکدر . ایشته بوندن صکره رسول الله صلی الله علیه وسلمه نه‌زمان جبریل (علیه‌السلام) نازل اولورسه دیکلردی. جبریل (علیه‌السلام) کیدنجه کتیرمش اولدیغی آیات کریمه‌یی او نصل تلاوت ایتمش ایدیسه نبی (محترم) صلی‌الله علیه وسلم‌ده اویله‌جه تلاوت ایدردی .

٦ — حدیث شریف

وعنه رضی‌الله عنه قال کان رسول‌الله صلی الله علیه‌وسلم اجودالناس وکان [۱] اجود [۲] مایکون فی رمضان حین یلقاه جبریل علیه‌السلام . وکان یلقاه فی کل لیلة من رمضان فیدارسه القرآن . فلرسول‌الله صلی الله علیه وسلم اجود بالخیر من الریح المرسلة .

[۱] دیکر روایته کوره فکان. [۲] دیکر روایته کوره دالك ضمیله اجود

٦ — ترجمه

ینه ابن‌عباس رضی‌الله عنهمادن شویله‌جه دیدیکه روایت اولونیور: رسول‌الله صلی الله علیه وسلم خلقك اك جومردی ایدی. اك جومرد اولدیغی زمانده رمضانده ایدی که (بو آی) جبریل علیه‌السلام کندوسنه چوقجه ملاق اولدیغی زمان ایدی . جبریل (علیه‌السلام) رمضانك هر کیجه‌سنده ذات شریفلرینه ملاقی اولور ، کندیسی ایله قرآن کریمی مدارسه ومذاکره ایدردی ایشته بوندن طولایی رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم ابذال خیرده مانعه‌یه اوغرامیان (مبارك) روزکاردن دها جومرد ایدی .

۷ — حدیث شریف

وعنه رضی الله عنه ان ابا سفیان ابن حرب اخبره ان هرقل ارسل الیه فی رکب من قریش کانوا [۱] تجاراً بالشأم [۲] فی‌المدة التی کان رسول‌الله علیه وسلم ماد فیها ابا سفیان [۳] وکفار قریش . فأتوه وهم بایلیاء فدعاهم [٤] وحوله عظماء الروم . ثم دعاهم فدعا بالترجمان [٥] فقال ایکم اقرب نسباً بهذا الرجل الذی [۷] یزعم [۸] انه نبی . قال [۹] ابو سفیان فقلت [۱۰] انا اقربهم [۱۱] فقال ادنوه منی وقربوا اصحابه فاجعلوهم عند ظهره . ثم قال لترجمانه قل لهم انی سائل هذا عن هذا الرجل فان کذ بنی فکذبوه . فوالله [۱۲] لولاالحیاء من ان یأثروا علی کذباً لکذبت عنه . [۱۳] ثم کان اول ماسألنی عنه ان قال

۷ — ترجمه

ینه ابن‌عباس رضی‌الله عنهمادن شویله‌جه دیدیکی روایت اولونیور. ابوسفیان ابن حرب بکا خبر ویردی که کرك کندیسیله وکرك کفار قریش ایله رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلمك (حدیبیه صلحیله) عقد ایلدیکی متارکه مدتی ایچنده تجارت ایچون شامه کیدن بر قریش قافله‌سی ایچنده بولندیغی صره‌ده (قیصر روم) هرقل طرفندن دعوت اولندی .

ابوسفیان ایله رفقاسی هرقلك نزدینه کلدیلر . اوزمان هرقل ایلیاء (یعنی بیت المقدس) ده ایدی . عظمای روم یاننده ایکن قیصر بونلری چاغیردی. بعده بونلری حضورینه جلب وترجمانك کلمسنی امر ایتدی. ترجمانه «پیغمبرم دیین بوذاته نسباً اك یاقین اولان هانکیکزدر . » دیه صوردی . ابوسفیان « نسباً اك یاقینلری بنم » دیدی . بونك اوزرینه هرقل : « اونی بکا یاقین کتیریکز. آرقداشلرینی‌ده یاقینه کتیریکز. لکن آرقه‌سنده طورسونلر» دیدی . آندن صوکره ترجمانه دونوب دیدی که

[۱] آیات کریمه‌نك مآلی: ای حبیب محترم ! سکا نازل اولان آیات قرآنیه ایله بلکه بلابیه‌مم دیه عجله ایدوبده لسانکی ، دوداقلرکی جبریل تلاوتی بیتیرمه‌دن تحریك ایتمه. قرآنی صدرنده جمع ایتمك ، سکا تلاوت ایتدیرمك بزه عائددر. لسان جبریل ایله قرآنی سکا اوقودیغمزده سن یالکز دیکله . آندن صوکرا آنی آکلاتمق بنه بزه عائددر.اه.والله اعلم

كيف نسبه فيكم . قلت هو فينا ذو نسب . قال فهل قال
هذا القول منكم احد قط قبله . قلت لا . قال فهل كان من
آبائه من ملك . قلت لا . قال فأشراف الناس اتبعوه (*) ام ضعفاؤهم .
قلت ضعفاؤهم . [۱٤] قال ايزيدون ام ينقصون . قلت بل
يزيدون . قال فهل يرتد احد منهم سخطةً لدينه بعد ان
يدخل فيه . قلت لا . قال فهل تتهمونه [۱٥] بالكذب
قبل ان يقول ماقال . قلت لا . قال فهل يغدر . قلت لا
ونحن منه فى مدة لاندرى ماهو فاعل فيها ولم يمكننى [۱٦]
كلمة ادخل فيها شيئاً غير هذه الكلمة . قال فهل قاتلتموه .
قلت نعم . قال فكيف كان قتالكم اياه . قلت الحرب بيننا
وبينه سجال ينال منا وننال منه . قال فماذا [۱۷] يأمركم .
قلت يقول اعبدوا الله وحده ولا تشركوا [۱۸] به شيئاً واتركوا
ما كان يعبد آباؤكم [۱۹] ويأمرنا بالصلات [۲۰] والصدق
[۲۱] والعفاف والصلة . فقال للترجمان قل له انى سألتك
[۲۲] عن نسبه فذكرت انه فيكم ذو نسب وكذلك [۲۳]
الرسل تبعث فى نسب قومها . وسألتك هل قال احد منكم
هذا القول قبله [۲٤] فذكرت ان لا . فقلت لو كان احد قال
هذا القول قبله لقلت رجل يتأسى [۲٥] بقول قيل قبله .
وسألتك هل كان فى آبائه [**] من ملك فذكرت ان لا . فقلت [۲٦]
لو [۲۷] كان من آبائه من ملك قلت رجل يطلب ملك ابيه .
وسألتك هل كنتم تتهمونه بالكذب قبل ان يقول ماقال
فذكرت ان لا . فقد اعرف انه لم يكون ليذر الكذب على الناس
ويكذب على الله . وسألتك اشراف الناس اتبعوه ام ضعفاؤهم
فذكرت ان ضعفاءهم اتبعوه وهم اتباع الرسل . وسألتك ايزيدون
ام ينقصون فذكرت انهم يزيدون وكذلك امر الايمان حتى
يتم . وسألتك ايرتد احد سخطة لدينه بعد ان يدخل فيه
فذكرت ان لا وكذلك الايمان حين تخالط [۲۸] بشاشته
القلوب . وسألتك هل يغدر فذكرت ان لا وكذلك الرسل
لا تغدر . وسألتك بما يأمركم فذكرت انه يأمركم ان تعبدوا

« بونلره سويله . بن بوذات حقنده بو آدمدن بعض شيلر صوره جغم .
بكا يالان سويلرسه تكذيب ايتسونلر » ـ ابوسفيان ديركه « والله آرقدا-
شلرم يالانمى اوته ده بريده سويلرلر ديه اوتانمسيدم آنك (يعنى رسول
الله صلى الله عليه وسلم) حقنده يالان اويدوروردم . آندن صوكره
بكا ايلك صورديغى شو اولدى : « سزك ايچيكزده نسبى ناصلدر ؟ »
« اونك ايچمزده نسبى عاليدر » ديدم « ايچيكزده بوسوزى اوندن اول
سويلمش هيچ بركيمسه وارميدى ؟ » ديدى . « يوقدى » ديدم « آبا
واجدادى ايچنده هيچ بر ملك كلمشميدر ؟» ديدى . « خير » ديدم .
« اوكا تابع اولانلر خلقك اشرافيمى يوقسه ضعفاسيميدر ؟ » ديدى
« خلقك (اشرافى دكل) ضعفاسيدر » ديدم . « اوكا تابع اولانلر
آرتيورمى يوقسه اكسيليورمى ؟ » ديدى . « اكسلميورلر ، آرتيورلر »
ديدم . « ايچلرنده آنك دينه كيردكدن صكره بكنممزلكدن طولايى
ارتداد ايدن وارميدر ؟» ديدى . « يوقدر » ديدم . « شو ديديكنى
ديمزدن (يعنى دعوتدن اول) هيچ يالانى طوتمشمى ايديكز؟ »
ديدى . « خير » ديدم . « هيچ غدر ايدرمى؟ يعنى نقض عهد ايدرمى؟ »
ديدى . « خير غدر ايتمز . آنجق بز شمدى اونكله بر مدته قدر متاركه
حالنده يز . بو مدت ايچنده نه يابه جغنى بيلميورز » ديدم — ابوسفيان
ديركه : « كنديلكمدن برشى قاتمغه امكان بوله جق بوسوزدن باشقه سنى
بوله مدم . » — « اونكله هيچ مقاتله ايتديكزمى؟ ؟ » ديدى « اوت
ايتدك . » ديدم . « اونكله مقاتلاتكزك نتايجى نصلدر ؟ » ديدى .
« آره مزده طالع حرب نوبت ايله در . كاه او بزى اضرار ايدر ، كاه
بز اونى اضرار ايدرز . » ديدم . « بكى سزه نه امر ايدييور؟ » ديدى .
« بزه يالكز الله ه عبادت ايديكز . هيچ برشيئى اكا شريك ايتميكز
دده لركزك عبادت ايتديكنى ترك ايديكز دييور . بزه نمازى ، صدقه يى ٢
(يعنى زكاتى) ، صدق وعفافى ، صلهٔ رحمى امر ايدييور . » ديدم .
بونك اوزرينه ترجمانه ديديكه : « اوكا سويله نسبنى صوردم . ايچيكزده
عالى نسب اولديغنى بيان ايتدك . پيغمبرلرده ذاتاً بويله قوملرينك انجاب
ء انسابى ايچندن بعث اولنور . ايچكزدن بوسوزى اوندن اول سويلمش
« هيچ بركيمسه وارميدى ديه صوردم ده خير ديدك اوندن اول بوسوزى
، سويلمش بركيمسه اوليدى بوده كنديسندن اول سويلنمش برسوزه
» پيرو اولمق سوداسنه دوشمش بركيمسه در . ديه بيليردم ديه دوشونيوردم
» آبا واجدادى ايچنده هيچ برملك كلمشميدر ديه صوردم . خير ديدك .
» آبا واجدادندن برملك اوليدى بوده باباسنك ملكنى استردادە چاليشير
، بركيمسه در ديه حكم ايدردم دييورم . بودعوا سنه قيام ايتمدن اول آنك
» هيچ بر يالانى طوتمشمى ايديكز ديه صوردم . خير ديدك . بن ايسه محقق
» بيليرم كه (اوكجه دن) خلقه قارشو يالان سويلمه يى ارتكاب ايتمه مش
، ايكن (صوكره دن) الله ه قارشو يالان سويلمكه جرأت ايده مزدى .
» اوكا تابع اولانلر خلقك اشرافيمى يوقسه ضعفاسيميدر . ديه صوردم .
، آكا تبعيت ايدنلر ضعفاى ناس اولديغنى سويلدك . اتباع رسلده ذاتاً
» اونلردر . اوكا تابع اولانلر آرتيورمى يوقسه اكسيليورمى ديه صوردم .
» آرتيورلر ديدك . ايمان كيفيتيده (احكامى) تمام اولنجه يه قدر هپ

الله وحده [۲۹] ولا تشركوا به شيئاً وينها كم عن عبادة الاوثان ويأمركم بالصلاة والصدق والعفاف . فان كان ماتقول حقاً فسيملك موضع قدمى هاتين . [۳۰] وقد كنت اعلم انه خارج [۳۱] لم اكن اظن انه منكم . فلو [۳۲] اعلم انى اخلص اليه لتجشمت لقاءه . ولو كنت عنده لغسلت عن قدمه [۳۳] ثم دعا بكتاب رسول الله صلى الله عليه وسلم الذى بعث به دحية [۳٤] الى عظيم بصرى فدفعه الى هرقل فقرأه فاذا فيه بسم الله الرحمن الرحيم من محمد عبدالله ورسوله الى هرقل عظيم الروم . سلام على من اتبع الهدى . اما بعد فانى ادعوك بدعاية الاسلام [۳٥] اسلم تسلم [۳٦] يؤتك الله اجرك مرتين . فان توليت فان عليك اثم اليريسين [۳۷] .ويا اهل الكتاب [۳۸] تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئاً ولا يتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون . قال قال [۳۹] ابوسفيان فلما قال ماقال وفرغ من قراءة الكتاب كثر عنده الصخب وارتفعت الاصوات واخرجنا . فقلت لاصحابى [٤۰] لقد امر امر ابن ابى كبشة انه يخافه ملك بنى الاصفر . فمازلت موقناً انه سيظهر حتى ادخل الله على الاسلام .

وكان ابن الناطور صاحب ايلياء وهرقل اسقف [٤۱] على نصارى الشام يحدث ان هرقل حين قدم ايلياء اصبح خبيث النفس فقال له [٤۲] بعض بطارقته قد استنكرنا هيئتك قال ابن الناطور [*] وكان هرقل حزاءً ينظر فى النجوم فقال لهم حين سألوه انى رأيت الليلة حين نظرت فى النجوم ان ملك [٤۳] الختان قد ظهر فمن يختتن من هذه الامة . [٤٤] قالوا ليس يختتن الا اليهود فلا يهمنك شأنهم واكتب الى مدائن ملكك فيقتلوا من فيهم من اليهود . فبينما هم [٤٥] على امرهم اتى هرقل برجل ارسل به ملك غسان يخبر عن خبر رسول الله صلى الله عليه وسلم . فلما استخبره هرقل قال اذهبوا فانظروا المختتن هو ام لا . فنظروا اليه فحدثوه انه مختتن . وسأله عن العرب فقال هم يختتنون

« بومنوال اوزره كيدر . ايچلرنده آنك دينه كيردكدن صكره بكنمه‌
« مزلكدن طولايى ارتداد ايدن وارميدر . ديه صوردم . خيرديدك ايمانده
« موجب اولديغى انشراح ، قلبه قاريشوب كوكله شنجه بويله اولور .
« هيچ غدر ايدرمى ديه صوردم . خيرديدك . پيغمبرلرده بويله‌در غدر
« ايتمزلر . سزه نه امر ايديور ديه صوردم . يالكز اللهه عبادت ايدوب
« آكا هيچ برشيئى شريك ايتمه‌مكى سزه امر ايتديكنى ، عبادت اوثاندن
« سزى نهى ايتديكنى ، كذلك نماز ، وصدقه (زكات ايله ، صدق وعفاف
« ايله امر ايتديكنى سويلدك . اكر بوديديكك طوغرى ايسه شو آياقلرمك
« باصديغى يرلره (اوذات كريم) مالك اوله‌جقدر . ذاتاً بونبى ذيشانك
ظهور ايده‌جكنى بيليردم . لكن سزدن اوله‌جغنى تخمين ايتمزدم . آنك نزدينه واره‌بيله‌جكمى بيلسه‌م ذات شريفيله ملاقات ايچون هردرلو زحمته قاتلانيردم . يانده اوليدم (عرض خدمت ايده‌رك) آياقلرينى ييقاردم . »
آندن صوكره هرقل دحيه (رضى الله عنه) معرفتيله بصرى اميرينه كوندريلن (و آنك طرفندن‌ده قيصره ايصال ايديلن) مكتوب شريف رسالتپناهى‌يى ايسته‌دى كتيرن آدم آنى هرقله ويردى اوده اوقودى . مكتوب شريف : (بسم الله الرحمن الرحيم من محمد عبدالله ورسوله الى هرقل عظيم الروم سلام على من اتبع الهدى . امابعد فانى ادعوك بدعاية الاسلام . اسلم تسلم يوتك الله اجرك مرتين فان توليت فان عليك اثم اليريسين ريا اهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون .) ديه يازلمشدى كه مآل عاليسى شودر . « بسم الله
« الرحمن الرحيم . اللهك عبدى ورسولى محمددن (صلى الله عليه وسلم) رومك
« بيوكى هرقله . طريق رشاد وهدايته اتباع ايدنلره سلام اولسون »
« بعدذا سنى دعوت اسلام ايله (يعنى مسلمان اولمغه) دعوت ايده‌رم
دائرهٔ اسلامه كيركه سلامتده قاله‌سك والله تعالى سكا اجركى ايكى قات ويرسين . اكر قبول ايتمزسه‌ك (فقير) چفتجيلرك كناهى سنك بوينكه‌در . وياهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضا اربابا من دون الله فان تولوا فقولوا اشهدوا بانا مسلمون »
[۱] - ابوسفيان ديركه : هرقل ديه‌جكنى ديدكدن ومكتوب شريفك قرائتنى بيتيردكدن صكره يانده كورولتى چوغالدى ، سسلر يوكسلدى . بزده يانندن چيقارلدق . (آرقداشلرمله يالكز قالنجه) آنلره ديدم كه « ابن ابى كبشه‌نك يعنى (رسول الله صلى الله عليه وسلمك) ايشى حقيقةً عظمت پيدا ايتمكده‌در . (باقسه‌كزآ) بنى اصفر ملكى اوندن قورقيور » آرتق رسول الله صلى الله عليه وسلمك غالب كله‌جكنه تاجناب حق اسلام (وانقيادى) قلبمه ادخال ايدنجيه قدر يقينم بردوام اولدى .

---

[۱] نامهٔ شريفده اقتباس بيوريلان آيت كريمه صيغهٔ امر ايله (قل ياهل الكتاب] ديه ابتدا ايدر . بوتقديرجه مآل عاليسى شويله اولش اولور : « اى رسول معظمم ! يهود ايله نصارايه‌دى كه اى اهل كتاب كلك هم بزجه ، هم سزجه على التساوى مقبول اولان برحق سوز اوزرينه اتفاق ايده‌لم . » « كالك اللهدن باشقه‌سنه عبادت ايتميه‌لم وآكا هيچ برشيئى شريك ايدنميه‌لم » اللهى براقوبده بربرمزى رب اتخاذ ايتميه‌لم . آلديرمازلرسه آنلره « اويله ايسه شاهد اولك بز مسلمز » ديكز اهـ والله اعلم .

[٤٦] فقال هرقل هذا ملك هذه الامة قد ظهر. ثم كتب هرقل الى صاحب له برومية [٤٧] وكان نظيره [٤٨] في العلم. وسار هرقل الى حمص فلم يرم حمص حتى اتاه كتاب من صاحبه يوافق رأى هرقل على خروج النبي صلى الله عليه وسلم وانه نبي. فأذن [٤٩] هرقل لعظماء الروم في دسكرة له بحمص. ثم امر بابوابها فغلقت ثم اطلع فقال يامعشر الروم هل لكم في الفلاح والرشد وان يثبت ملككم فتبايعوا [٥٠] هذا الرجل [٥١] فحاصوا حيصة حمر الوحش الى الابواب فوجدوها قد غلقت. فلما رأى هرقل نفرتهم وايس [٥٢) من الايمان قال ردوهم على. وقال اني قلت مقالتي آنفاً اختبر بها شدتكم على دينكم فقد رأيت. فسجدوا له ورضوا عنه. فكان ذلك آخر شأن هرقل.

[١] بر نسخه‌يه كوره (وكانوا).[٢] همزه‌سز اوله‌رق (بالشام) ده اوقونمشدر . [٣] برروايتده (ابا سفيان ابن حرب) [٤] ديكر نسخه‌لرده (فدعاهم في مجلسه) [٥] ديكر نسخه‌ده (ودعا ترجمانه) ، ديكر روايتده‌ده (ودعا بترجمانه)

[٧] ديكر روايتده (الذي خرج بارض العرب) [٨] ديكر روايتده (يدعى)

[٩] ديكر نسخه لرده يالكز (قال) [١٠] ديكر روايتده يالكز [(قلت)

[١١] ديكر نسخه‌ده (انا اقربهم نسبا) ، ديكر روايتده‌ده (انااقربهم به نسبا)

[١٢] ديكر نسخه‌لرده (قال فوالله) (١٣) ديكر روايتده (لكذبت عليه)

[*] برروايتده (يتبعونه). ديكر روايتده (ايتبعه اشراف الناس)

[١٤] ديكر نسخه‌ده (بل ضعفاؤهم). ديكر روايتده‌ده (تبعه منا الضعفاء والمساكين والاحداث واماذو والانساب والشرف فاتبعه منهم احد) عباره‌سيله وارد اولمشدر .[١٥] ديكر نسخه‌ده (كنتم تتهمونه)

[١٦] ديكر نسخه‌ده (قال ولم تمكنى) [١٧] برروايتده (بماذا) ديكرنده ده (ماذا) . [١٨] ديكر روايتده (اعبدوا الله لاتشركوا)

[١٩] ديكر نسخه‌ده (واتركوا مايقول آباؤكم)

[٢٠] ديكر روايتده (بالصلاة والزكاة) [٢١] ديكر روايتده (بالصلاة والصدقة) ديكرنده‌ده (والصدق والصدقة) [٢٢] ديكر نسخه‌ده (قل له سألتك) [٢٣] ديكر روايتده (فكذلك)

[٢٤] ديكر روايتده يالكز (هذا القول) [٢٥] ديكر روايتده (يأتسى)

[**] ديكر روايتده (من آبائه) (٢٦) ديكر روايتده يالكز (قلت)

[٢٧] ديكر روايتده (فلو) (٢٨) ديكر روايتده (اذا خالط)

[٢٩] ديكر نسخه‌ده يالكز (ان تعبدوا الله ولاتشركوا)

[٣٠] ديكر روايتده (حقا فانه نبي) (٣١) ديكر نسخه‌لرده (ولم اكن)

[٣٢] ديكر نسخه‌ده (ولواني اعلم اني)

٣٣ ديكر روايتده (قدميه) ديكرنده (لغسلت قدميه) ديكرنده ايسه (لوعلمت انه هو لمشيت اليه حتى اقبل رأسه واغسل قدميه)

[٣٤] برروايتده (معدحية) دركه (يدح)نك فاعلى ذات اقدس رسالتپناهى‌يه راجع اولور . (٣٥) ديكر روايتلرده (بداعية الاسلام) (٣٦) ديكر روايتده (اسلم تسلم واسلم يؤتك) (٣٧] برروايتده [اريسين]، ديكرنده [يريسين] بر ديكرنده‌ده [اريسيين]

[٣٨] ديكر روايتده واوسز اوله‌رق (ياأهل الكتاب)

[٣٩] ديكر نسخه‌ده يالكز بركره (قال) وارد اولمشدركه صحته اقربدر.

ايلياء يعنى بيت المقدس صاحبى وهرقلك دوستى اولوب شام نصارانسه ايسقوپوس تعيين ايديلن ابن الناطورده هرقلدن بحثله ديردى كه: بيت المقدسه كلديكى زمان(كونك برنده)پك زياده غمناك كوروندى. امراسندن بعضلرى اوكا « سنك حالنى بشقه دورلو كوريورز» ديديلر ـ ابن الناطور ديركه هرقل نجومه باقار كهانته آشنا كيمسه ايدى ـ بو سؤاله معروض قالنجه آنلره [!] بو كيجه نجومه باقديغمده ختان ملكنى ظهور ايتمش كوردم بو امت ايچنده سنت اولانلر كيملردر ؟ ديه صوردى . «يهوددن بشقه سنت اولان يوقدر. آنلردن صاقين انديشه ايتمه. داخل قلمروك اولان شهرلره ياز اوراده كى« يهوديلرى قتل ايتسونلر»ديديلر ديركن هرقلك حضورينه رسول الله صلى الله عليه وسلمه دائر ايصال خبره مأمور اوله‌رق غسان ملكى طرفندن كوندرلمش بر آدم كتيرديلر. هرقل او آدمدن حوادث آلنجه « كيدك ده بو آدم سنتليميدر دكليدر ؟ باقك » ديدى . باقديلر وسنتلى اولديغنى بيلديرديلر .صوكره كلن آدمدن قوم عرب (سنتليميدر) ديه صوردى. « سنت اولورلر» جوابنى آلدى . بونك اوزرينه هرقل « بو امتك ملكى ايشته ظهور ايتمشدر. » ديدى. آندن صوكره هرقل روميه‌ده (يعنى رومادە) علمجه كندى نظيرى اولان بر دوستنه بر مكتوب يازوب ، حمصه كيتدى . حمصدن آيرلمدن اودوستندن حضرت نبى صلى الله عليه وسلمك ظهور ايتديكى وذات شريفنك نبى اولديغى حقنده‌كى رأينه موافق بر مكتوب كلدى. متعاقباً هرقل حمصده كائن بر قصرينه عظماى رومى دعوت ايده‌رك قاپولرك قاپانمسنى امر ايتدى. صوكره يوكسك بريره چيقوب : « اى روم جماعتى بو ذاته بيعت ايدوب ده فلاح ورشده نائل اولمه‌يى وملككزك پايدار اولمسنى ايستمزمى سكز ؟ديه خطاب ايتدى . (جماعتى) ياban اشكلرى قدر سرعتله قاپولره طوغرى قاچيشديلر سه‌ده قاپولرى قاپانمش بولديلر [. هرقل بو درجه نفرتلرينى كوروب ايماندن مأيوس اولنجه « بونلرى كرى چويرك » ديه امر ايتدى .و(آنلره دونوب): « دمينكى سوزلرمى دينكزه اولان شدت تمسككزى اوكرنمك ايچون سويلدم. (بونى ايسه كوزمله كوردم) ديدى . بو سوز اوزرينه (اوراده كيلر) رضالرينى ممنونيتلرينى بيان ايله كندوسنه (تعظيماً) سجده ايتديلر. هرقل (نك ايمانى) حقنده‌كى صوك خبرده بوندن عبارتدر .

احمد نعيم

٤٠ ديكر نسخه‌ده (لاصحابى حين اخرجنا) ! برروايتده‌ده (لاصحابى حين خلوت بهم) [٤١] برروايتده [اسقفاً] ديكرنده‌ده قافك تشديديله [اسقفاً

[٤٢] برنسخه‌ده [فقال بعض [***]ظاء معجمه ايله [ابن الناظور] ده مرويدر . (٤٣) ديكر نسخه‌ده [في النجوم ملك الختان] ؛ ديكر روايتده ده [ملك الختان [٤٤] ديكر روايتده [من هذه الامم] [٤٥] ديكر روايتده (فيبناهم) (٤٦) ديكر راويتده [مختتنون]

[٤٧] ديكر روايتده بالرومية [٤٨] ديكر روايتده وكان هرقل نظيره ٤٩ ديكر روايتده فآذن ٥٠ برنسخه‌ده فبايعوا ، بر روايتده نبايع ديكرنده‌ده فتتابعوا ،ديكرنده‌ده فنتبع ٥١ ديكر نسخه‌ده هذا النبي برروايتده‌ده لهذا النبي ديكر روايتده ٥٢ ويئس .

صراط مستقيم مؤسسلری بك افنديلره !

مدينهٔ منوره‌دن حين قدومم‌دن بو آنه قدر طلبهٔ‌علوم افنديلرك تدريس پروغراملرينك شايان تأسف و انتظامسزلغندن بوقدر سنه علوم عربيه ايله اشتغال ايتدكلری حالده تكلم وكتابته مقتدر اوله‌مدقلرندن وحالبوكه لسان عربيی دكل يالكز طلبهٔ علومك ، بلكه عموم عثمانليلرك اوكرنمه‌سی لازم كلديكی حالده حالا بو تكاملك دوامندن بحث ايدرك عاجزلرندن‌ده بويولده بيان مطالعه‌ايتمكلكمی آرزو ايلديلر . بويله مهم بر مسئله حقنده بيان‌مطالعه ايتمك هر نه قدر اقتدارم خارجنده ايسه‌ده ، هيچ اولماز ايسه بوخصوصده بر چيغير آچمش اولورز فكريله شو مقالهٔ ناچيزانه‌مى تقديم ايديبورم . اومارمكه محترم مجله‌كزك بر كوشه‌سنه درج ايدرسكز . باقی مساعیٔ مشكوره‌كزك دوامنی نياز ايله ختم كلام ايلرم .

محمد مأمون

اللغة العربيه

« اهم مسئلة يجب ان نهتم لها الدور الحاضر »

ان من اهم المسائل التي يطلبها كل مسلم تحت اديم السماء نشر مبادئ اللغة العربية . فى ممالك دولتنا العلية لتر تشف الناشئة الجديدة من دنانها حميا التمدن الاسلامى ويتيسر لهم ولكافة الطالبين مشاهدة الحقائق الدينية بغير سطرة الترجمان . ولتتأكد مظاهر الالفة والوداد وتتوطل دعائم الاخوة والاتحاد بين عنصرين كبيرين من عناصر الامة العثمانية . حتى تكون مظهراً لقول السيد الاعظم صلى الله عليه وسلم [المؤمنون كالبنيان يشد بعضهم بعضا] ولايمكن للامة الاسلامية ان تنال هذه التلائم الاجتماعى الا بعد فهمها لغة القرآن ولغة الدين .

الا ترى انك لاتجد الوفاق بين الاب وبنيه اذا لم يفهم كلا منهم لغة الآخر . وقد شاهدت ذلك عياناً . لان اللغة هى السبب الوحيد فى اعراب المرء عن ماانطوى فى ضميره من الميول والاحساسات فلذلك كنت قبل تعلمى اللغة التركية اجد فى نفسى نفوراً للاتراك ولم يزل هذه النفور باقيا حتى ارتويت من انهى لغتهم ماخولنى و ذادهم واذهب عنى ذلك النفور تماماً . ولا احب الآن قوماً بعد الامة العربية اكثر من الامة التركية .

ولو سردت مابدت لى من الافكار المبرهنة على وجوب اقتناء اللغة العربية . لمل القارئ من قبل ان يمل الكاتب .

ولابدع فان هذه لحقيقة متجلى لكل متأمل فى ابهى المظاهر اذا لم يتطرق باب التعصب والاعتساف . وقددب الشعور بهذا النقص فى نفوس جم غفير من شبان الوطن الاذكياء وطلاب المكاتب و تلامذة المدارس فلذلك رأيتهم يحاولون السعى وراء حصول هذا المأمول فى كل وقت وحين .

فحياهم الله على هذا الهمة الشماء والفكرة العلياء التى تخلد لهم الذكر الجميل فى بطون التاريخ ويعيدون بها اللاسلام من المجد المؤثل الذى ذهب ادراج الرياح ضحية الكسل والاهمال واضحت تلك الربوع النضرة الزاهرة بانواع العلوم فقراً بلقعاً اخنى عليها الذى اخنى على لبد . هذا وانى لست باول طارح لهذه المسئلة على امام الانظار فطالما شغلت الجرائد العربية وخصوصا الجرائد السورية . الاانى مع الاسف لم اراحدا لم تكلم فى تنشيط الهمم نحوها فكراً يهدى الطالبين فى سبيل اقتناء اللغة العربية باقرب الوسائل واحسن الاساليب حتى نتوصل لمطلوبها الهام الذى اتعبنا فى طريق دركه الاقلام والافهام . ولقائل ان يقول — ان الذين بحثوا فى المسئلة بادئ بدء قصداً فى تشوق النفوس الى طلب الحصول عليها . وقد اثمر ذلك المأمول كما ذكرته آنفاً .

فيجب علينا من الآن وصاعداً بيان الاساليب التى توصل الى النتيجة المرجوة والثمرة المنتظرة فارجوكم يا كتاب العصر ! ان تبدوا آرائكم فى كشف مخدرات هذه الافكار التى لم يطمسهن انس قبلكم ولاجان . كما انى سأعلمكم برأيي فى المسئلة نفسها قبل وضعى لها فى خير العمل . لان يكون معروضا للانتقاد والتصحيح . لاعتقادى باننا فى عصر لانرتقى فيه الا بالانتقاد لما ان الافكار لاتظهر عليها لوائح الاصابة الابعد وضعها على بساط البحث والتنقيد .

فاقول : اولا ان الحصول على هذا المسول ليس بالامر السهل الذى يقوم باداء واجبه رجل اورجلان . بل يحتاج الى تشكيل لجنة مركبة من الراسخين فى قواعد اللغتين « العربية والتركية » والعارفين بقوانين الترجمة وموارد الاستعمال مع الفات النظر الى صحة التراكيب وعذوبة الالفاظ و بلاغة المعانى حتى يخرج المتعلم من ربقة اللكنة فى افادة المرام . ولايكون مستهدفا لسهام الاعتراض عند النطق والتحرير .

ثانياً يجب على المتعلم ان يحفظ فى بادئ الامر المفردات من المصادر والاسماء الجامدة المشتقة و تصريف الافعال بصوره يتقه معناها ويكون القائها على التلامذة رويداً رويداً على منوال درس اللغات الغربية .

ثالثاً لما كانت اللغة لاتفيد صاحبها حق الافادة الا اذا كان قادراً على الوصول لتفهيم مقصده كتابةً وقراءةً وتقريراً فيلزم حينئذ اتخاذ كتاب مخصوص لتعليم اسلوب القراءة مثل كتاب [سلاسل القراءة] اوما شاكله . وتعيين كتاب لتصحيح الاملاء مثل كتاب النصيرى لما ان اللغة العربية لها قواعد فى اصول الاملاء يغفل عنها كثير من الناس كاملاء كلمات [على واسمعيل وابن] فان [على] لاتكتب بالالف الا اذا كانت فعلاً ماضياً نحو قولك [علا زيد على العراق] ولا تكتب الف الميم فى [اسمعيل] لانها زائدة على خمسة احرف . و [ابن] لاتكتب الفها اذا وقعت بين علمين الاول ابن للتالى . ولايدرك كنه هذه القواعد الابعد الاطلاع على الكتب المؤلفة فى فن الكتابة قديماً وحديثاً . وقد عقد الحافظ السيوطى باباً فى خاتمة الفية النحوية لبيان رسم الكتابة كما انه لم يقصر فى اتمام الدراية .

وتخصيص ساعة للترجمة من اللغة العربية الى اللغة التركيه وساعة اخرى لتعويد المتعلمين على التكلم والمحاورة فيها وبعد تحصيل المتعلم ماسلفناه تماماً يتلقى دروساً عالية بدرس مثل كتاب [المثل السائر] و[البيان والتبيين] و[الحماسة] و [مقامات الحريرى] الى غير ذلك من الكتب المؤلفة فى ذلك الباب .

مع اجادة التحرير العصرى حتى يحصل ملكة وصف بدائع الكون وعجائب الطبيعة . بافصح لسان واوضح بيان .

رابعاً . يستحسن توزيع تلك الدروس على اختلاف انواعها

على اربعة اقسام . [ابتدائى ومتوسط ونهائى وعالى] وبعد درس الطالب هتهالدروس على المنوال المذكور تعطى له شهادة تشهدله بالبراعة فى اللغة العربية . هذا مابدالى ذكره فى بيان الاصول التى يجب على طلاب العربية اتباعها فى طريق التعلم والتعليم .

وان عناية الحكومة الحاضرة بنشر هذا للغة تبشرنا بحصول المأمول فى زمن غير بعيد والله ولى التوفيق .

منشى جريدة المدينة المنورة

محمد مأمون

حفظ صحت ، اعتدال ، طهارت ، ونظافت

اكثرالدعاء بالعافيه

[صحت وعافيتكز ايچون دائما دعاده بولونكز .]

حديث

حفظ صحت بزه ، حيات وصحتمزك محافظهسى ايچون لازمكلان قوانين وقواعدى اوكرهتير . يمكده ، ايچمكده ومختلف خصوصاتده اعتدال وطهارتى توصيه ايدر . حفظ صحت قاعدهلرينى تعقيب ايتمك ، تميز واعتدالپرور اولمق ، بوتون وظيفهلرينى لايقيله اجرا خصوصنده كسب استعداد وقابليت ايتمكدر . صحيح وسالم بروجوده مالك اولمق ، صحيح وسالم برروحه مالك اولمقدر .

موجوديت بدنيه وفكريهسى صحيح وسالم اولانلر ايسه اك بيوك سعادته نائل اولورلر . چونكه انسانلر ايچون اك بيوك فلاكت نقصانيت ماديه وفكريهدر . يعنى كرك اعضاى بدنيه وكرك خواص روحيه سندن برينك ناقص اولماسى ويا ناتمام بولونمسيدر . بر انسان جريان هوايه معروض بولونورسه نزله اولور ، خستهلنير . هواسى بوزولمش وصكره دكشمهمش بر اوطهده اوطورورسه ، صحتنه مضر هوا تنفس ايدر . ايچه ياغمامش بر كومورك نشر ايتديكى غاز ايله دولو بر اوطهده اوطورورسه زهرلهنير . صيجاقده قالهرق ويا چوق چالشهرق وجود ايچى قيزيشدقدن وترلهدكدن صوكره زياده صوغوق بر صو ايچرسه اولومه معروض اولور . يمكدن صوكره حمامه كيررسه باشنه قان چيقهرق بايلور . ايشته دها بوكبى برچوق خصوصات واردركه انسان اونلردن صاقينمازسه صحتى بوزولور . صحتى بوزولنجه آهنك حياتده بوزولور . آهنك حيات بوزولونجه انسان خسته اولور . وخستهلغك نتيجهسىده طبيعى بر انسان ايچون وخيمدر . قانونى سلطان سليمان حضرتلرينك آتيدهكى بيتلرى صحتك قدر وقيمتنى تجليل ايدن اشعار كزيدهدندر .

خلق ايچنده معتبر بر نسنه يوق دولت كبى
اولميه دولت جهانده بر نفس صحت كبى ،
سلطنت ديدكلرى آنجق جهان غوغاسيدر .
اولميه بخت وسعادت دنياده وحدت كبى

حقيقةً انسانه هر شيدن زياده صحت لازمدر . وجودك ، بر نقطهسنه بر پارچه خستهلق عارض اولسه بوتون اعضالر فريادە باشلار . انسان او خستهلق كيدنجهيه قدر دنياسندن بيقار . شيخ سعدى حضرتلرينك شو بيتلرى دخى شايان تقديردر :

چو عضوى بدرد آورد روزكار
ديكر عضو هارا نماند قرار

اكر بر عضوه بر درد كليرسه ديكر عضولردهده قرار قالماز .

بر حديث شريفده : « الامن والعافية نعمتان مغبون فيهما كثير من الناس = امن وعافيت ايكى بيوك نعمتدركه چوق كيمسهلر اونلرك قدرينى بيلمزلر وشكرينى ايفا ايتمزلر » بيورلمشدر .

ديكر بر حديث شريفدهده : « سلوالله العفو والعافية فان احدالم يعط بعدالیقين خيراً من العافية = اللهدن دائما عفو وعافيت ايستهيكز . يقيندن يعنى بعدالايمان انسانه عافيتدن بويوك بر نعمت ويرلمامشدر . » بيورلمشدر .

بوتون بوقدر حديثلردن صحت وعافيتك انسانلر ايچون نهقدر بيوك بر نعمت اولديغى آكلاشيلمقدهدر . صحتى يرنده اولميان بر كيمسه هيچ بر ايش كورهمز . وظيفهلرينى ايفا ايدهمز . كونلرينى آه واينلر ، اضطراب وماتملر ايچريسنده كچيرير . صحتدن محروميت هم بويوك بر نعمتدن محروم اولمق همده اك بيوك فلاكت اولان خستهلق وامراضه مبتلا بولونمقدر . بناءً عليه هرشيدن اول صحت وعافيتك محافظهسى انسانلرك اك بيوك وظيفهلرندندر . صحتى محافظه ايتمك ايچون الده اك ايى بر مقياس واردركه اوده اعتدالدن عبارتدر . هر شيده اعتدال ايسدر . صحتك محافظهسى ايچون اعضاى بدنيهنك حركات وفعاليتده ، يمك وايچمك وسائر خصوصاتده دائما اعتدالدن آيرلمامق لازمدر . افراط حركات اعضالرى يورار . تفريط ايسه انسانى عطالته ، كسالته ، اويوشوقلغهسوق ايدر . مساعئ فكريهنك افراطى دخى دماغى ، فكرى تعصبه دوچار ايدر . تفريطى ايسه حماقتى ، غباوتى موجب اولور . بدن وفكرك عدم آهنكندن اخلاقده متضرر اولور ، اونلرله برابر اخلاقده بوزيلور . اوبورلق ويا صوك درجه امساك ايى دكلدر . بونلر هپ اعتدالدن خارجه چيقهقدر . صحتك محافظهسى ايچون اعتدالدن باشقه بر چاره دها واردركه اوده طهارت ونظافتدر . طهارت ونظافت دين اسلامك اك زيادهتوصيهايتديكى برامر مهمدر . اكثرخستهلقلر پيسلكدن ، عدم طهارتدن ايلرى كلير . طهارت دينجه نه قدر لازم ايسه ، طبابتجه وحفظ صحتجهده اوقدر لازمدر . قرآن جليلك ۳٤ نجى صحيفهسنده سورهٔ بقرهنك ۲۲۲ نجى آيتنده : « انالله يحب المتطهرين » بويورلمشدر . الله تعالى تميزلك ياپانلرى سور .

كذا : قرآن كريمك ۱۰۷ نجى صحيفهسنده سورهٔ مائدهنك التنجى آيتنده : « مايريدالله ليجعل عليكم من حرج ولكن يريد ليطهركم وليتم نعمته عليكم لعلكم تشكرون . » بويورلمشدر . الله تعالى سزه مشكلات كوسترميور ، بالعكس سزه اولان نعمتلرينى اتمام ايچون تميزلنمكزى امر ايديور . اوحالده تشكر ايتمليسكز . . . .

حقيقةً جناب حق بو دين مبينك سالكلرينه طهارت كبى برامر

جلیلی امر ایتمكله بیوك بر لطف وعنایت سبحانیه‌ده بولونمشدر . چونكه انسان طهارت سایه‌سنده هردرلو خسته‌لقدن قورتولدیغی ، صحت وحیاتی لایقیله محافظه ایتدیكی كبی عین زمانده بدنك بوطهارتی فكرواخلاقجه‌ده حسن تأثیرینی كورر . چونكه ؛ بدن صحتده اولدقجه فكر واخلاق‌ده صحتده اولور . بوندن باشقه دائما وجودجه تمیزلك آلیشان فكر واخلاقجه‌ده تمیزلكه آلیشیر . وجودنده‌كی فنالقاری دفعه آلیشان ، فكر واخلاقده‌كی فنالقاری‌ده دفعه آلیشیر . وبو سایه‌ده مادی ، معنوی بدنی روحی واخلاقی تصفیه ایتمش اولور .

برحدیث شریفده : « النظافة من‌الایمان = نظافت ایماندندر. » بویورلمشدر . نصلكه برانسانك ظاهری تمیز اولدیغی زمان باطنی‌ده اویله‌جه تمیز اولورسه باطنی تمیز اولدیغی زمان او نسبتده ظاهرینك‌ده تمیز اولمسنه چالیشیر. روح ایله بدن دائما بربرینه تأثیردن خالی قالماز . ایشته بوحدیث شریفده بونی اثبات ایدییور. ایمانی اولان یعنی باطننی تصفیه ایتمش اولان كیمسه‌لرك زیاده‌سیله طهارت ونظافته دقت ایتدكلرینی كوستریور.

دیكر برحدیث شریفده‌ایسه : «النظافة تدعوا الی الایمان = نظافت ایمانی دعوت ایدر . » بیورلمشدر . بو حدیث شریفده یوقاریده‌كی مطالعاتی اثبات ایتمكده‌در . ظاهرینی تمیزله‌ین باطننی‌ده تمیزلر دیمكدر.

دیكر برحدیث شریفده‌ده : « ان‌الله تعالی طیب یحب‌الطیب نظیف یحب‌النظافة ، بویورلمشدر، الله تعالی طاهردر طهارتی سوه‌ر ؛ نظیف‌در، نظافتی سوه‌ر » .

بوتون بو مطالعاته بناءً انسان دائما صحتنی محافظه ایتمكه ، اعتدالدن آیرلمامغه ، طهارت ونظافته دقت ایتمكه مجبوردر .

دوقتور حاذق

مجلس عمومیده سیاست عمومیه مذاكره‌سی

۲

اتحاد عناصر مسأله‌سی

اكثر ممالكده، معین بر دورهٔ تاریخیه‌ده بوتون واموره سیاسیه واجتماعیه‌یه مؤثر وحاكم برمسئله‌نك وجودی مشهوددر . مثلا بوكون آوستریا ومجارستان حیات سیاسیه واجتماعیه‌سنك اك مؤثر عاملی ، ملیت نزاعیدر. روسیه وایرلانداده مسألهٔ زراعیه ، آلمانیا وفرانسه‌ده عمله مسأله‌سی اوپری طوتار . اكر دولت عثمانیه‌نك عصر حاضر حیاتی تدقیق ایدیله‌جك اولورسه ، مسألهٔ حاكمه‌نك عنصر ویا دها طوغری بر تعبیر ایله ملیت مسأله‌سی اولدیغی تبین ایدر .

فكر عاجزانه‌مجه حیاتده حقایقله روبرو كلمكدن قورقولماملیدر . اغفال نفس ویا اغفال غیر دائما خسرانی موجب اولمشدر . حقایق وقایعی اولدیغی كبی كورمامك ، یاخود كورمه‌مزلكدن كلمك ، او حقایقی تغییر ایتمز . ایشته بواعتقادم نتیجه‌سی اوله‌رق ، عناصر ویا دنیلدیكی كبی اتحاد عناصر مسأله‌سی حقنده‌كی ملاحظاتمی ، مجلس عمومیده كچن مذاكره مناسبتیله ، سربست وواضح عرض وبیان ایتمك ایستیورم .

مجلس عمومی ، بوسنه‌كی دورهٔ اجتماعیه‌سنه طوپلانور طوپلانماز ، ایلك عمل سیاسیسنده عنصر مسأله‌سی مهم برمحل طوتدی: حكمدار نطق همایوننده: « هرنه جنس ومذهبدن اولورسه اولسون ، عین محبتله « سودیكم بوتون عثمانلی اولادنك اخوت كامله ایچنده یاشامه‌لری « وتعالئ وطن خصوصنده عین حسیات ایله متحسس بولنمه‌لری ، « شبهه یوقكه بو دولت عظیمه‌نك برات نجاتیدر . » بویورمشدی . مجلس اعیان عریضهٔ جوابیه‌سنده مسأله‌یی آچه‌یه لزوم كوره‌رك : « بوبیوك حقیقتك قطعی بر اطمئنان ایله اذهان ووجدان عمومده یر « طوتماسی وبوصورتله عناصر مختلفه‌نك یكدیكرینه وجمله‌سنك مادر « وطنه انحلال قبول ایتمز برابطهٔ قویه ایله باغلانمه‌لری حالاً وآتیاً غایة « الغایه مهم وبونك یكانه چارهٔ حصولی اعتقادیمزجه اولاد وطنك « مكاتب اعدادیه وعالیه‌ده‌یكنسق بر تربیه‌یی حائز اوله‌رق یتیشمه‌لری مادةً « معناً بهاسنه منوط بولندیغنه وایلك تربیه وتحصیل عائله مكتبی دیمك « اولان آنا قوجاغنده باشلایوب بالآخره مكاتب عمومیه وخصوصیه‌ده « توسیع ایدلدیكنه بناءً برطرفدن وطنه خیرلی اولاد یتیشدیره‌جك « امهات مستقبلهٔ عثمانیه‌نك مطرد تربیه وتحصیللرینی تأمین ایده‌جك « نهاری ولیلی مختلط قیز مكتبلرینك اصلاح وتكثیری ، دیكرطرفدن « مكاتب ذكوراطفال پروغراملرینك مفید نتیجه‌لر ویره‌جك صورتده « اصلاح وتنظیمی وجائب اموردن اولمقله . . . » ذیه ایضاحاته كیریشمشدی . مجلس مبعوثان ایسه دها مختصر كچه‌رك : « وطن مقدسمزده سعادت عمومیه‌نك اسباب حصولندن اك مهمی كتلهٔ دولتی تشكیل ایدن صنوف وعناصر مختلفه میانه‌لرنده اخوت وموَدت حقیقیه‌نك كسب قوت ایتمسی كیفیتی اولوب استیناس و اختلاط دائمی ایله مترافق بولنان خدمت موظفهٔ عسكریه‌نك بتون عثمانلیلره تشمیل وتعمیمی بو امنیه‌نك سرعت وامنیتله حصولنی موجب مؤثرات عالیهٔ اجتماعیه‌دن بولندیغندن خاك پاك وطنك امر مدافعه‌سنده برلشن افراد مختلفه‌نك تشكیل ایلدیكی اردوی عثمانینك اجرا قلنان بو دفعه‌كی مانوره‌لرنده كوریلن ترقیات وانتظامدن متحصل ممنونیت ومحظوظیت سنیه‌لرینه مبعوثان تماميله اشتراك ایدر . » دیمشدی .

مجلس عمومینك ، فوق‌العاده مهم اولان بومسأله‌یه دائر درمیان ایتدیكی مطالعه و آرزولری پك جدی تأمله محتاجدر . خط همایون وعریضهٔ جوابیه‌لرك تدقیقنده، ایلك اول كوزه چارپان شی ، هراوچ وثیقه‌نك ، اساساً اتحاد عناصری طالب اولدقلری حالده ، تعبیر معروفی استعمال ایتمه‌یشلریدر : حكمدار ، دها طوغریسی نطق همایوندن مسئول هیأت وكلا، معناسی حقوقاً صریح اولمیان « اخوت » تعبیر حسیسنی ، دها واضح كلمه‌لره ترجیح ایتمشدر . مجلس مبعوثانده « اخوت » ، « مودت حقیقیه » ، « استیناس » ، « اختلاط » تعبیرلرینی قوللانه‌رق « اتحاد » كلمه‌سنك آرتق اصطلاح حالنی آلمش اولان معناسنی تماماً تضمن ایدمین « برلشمك » فعلنی بیله آنجق « خاك پاك وطنك امر مدافعه‌سنه » حصر ایله‌مشدر. كرچه مجلس اعیانده ، « اتحاد » تعبیرینی قوللانمیور وحتی

« اتحاد » ی افاده ایتمك ایسته‌دیكی « عنصر مختلفه‌نك یكدیكرینه و جمله‌سنك مادر وطنه انحلال قبول ایتمز بر رابطۀ قویه ایله باغلانمه‌لری » جمله‌سیله تعبیرده مندمج فكرك قوتنی بر آز تنقیص دخی ایله‌یورسه‌ده ، « یكنسق بر تربیه » ، « مختلط قیز مكتبلری » ، « معین و مفید پروغراملی مكاتب ذكور » ایسته‌یه‌رك مقصدینك « اتحاد » دن باشقه بر شی اولمادیغنی تصریح ایدیور . الحاصل ، افاده‌لرده و احتمال افكارده بیله بعض تفاوت بولنمقله برابر ، وثائق مذكوره‌دن نهایت النهایه مستنبط اولان ، كرك نطق همایوندن مسئول هیأت وكلانك ، كركسه مجلس مبعوثان و اعیانك و علی الخصوص مجلس اعیانك ، تبعۀ دولت عثمانیه‌دن اولان عناصر مختلفه‌نك اتحادینه طالب اولمه‌لریدر .

قوۀ تشریعیه و اجرائیه‌نك شو فكری نه درجه‌لرده مصیب اولدیغنی تقدیر ایده‌بیلمك ایچون « اتحاد عناصر » تركیبنك تضمن ایتدیكی معنایی تعیین ایتمك اقتضا ایدر .

اتحاد ، برلشمك دیمكدر . عناصر ایسه بركلك عینی جنسدن اولان اجزاسی معناسنه كلور . تبعۀ عثمانیه‌نك مجموعی بر كل تشكیل ایتدیكنه نظراً ، او كلك اجزاسی اولان تورك ، عرب ، روم ، ارمنی ... الخ بر رعنصر اولور . اتحاد عناصردن مراد ، ایشته او تورك ، عرب ، روم .. الخ عنصرلرینك برلشمه‌سیدر . لكن اتحاد ــ برلشمك كلمه‌سنك بویله انسان كومه‌لرینه اضافه‌سیله نه دینلمك ایسته‌دیكنی اكلامق پك قولای بر شی دكلدر . عنصرلرك اتحادی برقاچ درلو تصور اولنه‌بیلور: ۱) خواصی مختلف اولان عناصر ، عادتا كمیوی بر امتزاج ایله « امتزاج » ایله‌یه‌رك ، عنصرلقارینه خاص خواصی غائب ایدوب ، خواص مخصوصۀ جدیده‌یی حائز یكی بر ملیت وجوده كتیریرلر ؛ ۲) هر بر عنصر ، شخصیت ملیه و دینیه‌سنی تماماً محافظه ایتدیكی حالده ، بر هیأت جامعۀ معلومه‌دن انفكاك كده من كل الوجوه ضرره اوغرایه‌جغنه قناعت حاصل ایله‌دیكندن هیأت مذكوره داخلنده قالمه‌یی ایسته‌ر ؛ ۳) عناصر مختلفه‌دن هر هانكی بریسی ؛ دیكر عناصره از هر جهت فائق و غالب اولمه‌سندن ناشی ، كندی ملیت ، دین و مدنیتنی ، دیكر عناصره قبول ایتدیرر ، یعنی اونلری « تمثیل » ایلر . فقط بو حالده « اتحاد عناصر » دكل ، بلكه « توحید عناصر » وقوعه كلمش اولور .

بزده « اتحاد عناصر » دنیلدیكی زمان ، بو اوچ نوعدن عجبا هانكیسی مراد ایدیلیور ؟

قوۀ تشریعیه و اجرائیه‌مزجه مطلوب اتحاد عناصره ، هر عنصرك مختاریت قومیه‌سنی كاملاً محافظه ایتمك اوزره ، بر هیأت سیاسیه داخلنده یشامه‌لری معناسنی ویرمك مشكلدر . هله مجلس اعیان نظرنده ، اتحاد عنصرك مدلولی « امتزاج » ویا « تمثیل » اولدیغنه شبهه ایدیلەمز ؛ زیرا افراد عثمانیه‌یه ، تا آنا قوجاغندن اعتباراً « یكنسق بر تربیه » ویریلمه‌سنی ایسته‌مك ، مختلط و لیلی قیز مكتبلرینه لزوم كوسترمك ، باشقه هیچ بر صورتله تأویل اولونه‌ماز . بو جهتله قوۀ تشریعیه‌مزك و علی الخصوص مجلس اعیانك اتحاد عناصره ، « امتزاج » ویا « تمثیل » معناسنی ویرمك ایسته‌دیكی ظن اولونور . و ذاتاً بو ایكیسنك غیری بر معنا ویریله‌جك اولورسه ، عناصر مختلفه‌یه « مختاریت » ، تسلیم و قبول ایدیلمش اولور . « مختاریت » فكرینه دور مشروطیت ابتدالرنده غالب افكار عمومیه‌نك ناصل بر نظرله باقدیغی هنوز خاطرلرده‌در . او زمانلر و حتی شمدی بیله بر قسم خلق « مختاریت » ی انقسام و انحلالك مبدئی عد ایدیور .

لكن ممالك عثمانیه‌ده ساكن اقوام مختلفه‌نك امتزاجی ، یاخود او قوملردن برینك دیكرلرینی تمثیلی ممكنمیدر ؟

بو كون اوروپاده بر ملت واحده كبی كورینن هیأت اجتماعیه‌لرك چوغی اساساً عناصر مختلفه‌نك امتزاجیله تحصل ایتمشدر : مثلا اسپانیوللر بالی باشلی سه‌لت ، رومالی ، ویزیغوت ، یهودی ، عرب نسللرینك تركبندن وجوده كلمشدر ؛ بو كونكی فرانسزلرده ، سه‌لت ، غره‌ق ، رومالی ، جرمن قانی واردر ؛ روسلر ، اسلاولرله فین و تورك نسللرینك محصله‌سیدر . فقط هر اوچ ملتك تشكلنده بعض فرقلر اولمقله برابر ، امتزاجدن زیاده تمثیل اجرای فعل ایتدیكی شبهه‌سزدر . اسپانیاده روما مدنیتی و روما مدنیتك بالاخره بنمسه‌دیكی قاتولیق مذهبی ، سه‌لت و غوتلری یوغوروب اسپانیول شخصیت ملیه‌سنی احداث ایله‌مشدر . بو یله‌جه حادث اولان اسپانیول ملیتی ، صوكره هر درلو وسائطی انصافسزجه قوللانه‌رق یهودی و عربلری بلع و تمثیل ایتمش ، بلع و تمثیله موفق اولامادیغی عنصری محو و یا طرد ایله‌مشدر .

بو ایكنجی دوره‌ده دخی ، عرب و یهودیلرك اسپانیوللره بعض تأثیرات عرقیه‌ده بولندقلری محقق اولمقله برابر ، اسپانیول ملیتنك بونلری تمثیل ایتدیكی آشكاردر . فرانسز ملیتنك تحصلنده « امتزاج » كلمه‌سنك استعمالی بلكه دها طوغری اوله بیلور ؛ فقط بو كونكی فرانسز ملیتنك عناصر اصلیه‌سی ، بر چوق تأثیرات تاریخیه ایله ، عصرلرجه قاینایه‌رق ، انجق « امتزاج » ایده بیلمشدر . روس ملیتی ، اسلاولرك فین و تاتارلری تمثیلیله وجوده كلمشدر ، بو كونكی روسلر ، فكر ، لسان و مدنیتجه تماماً اسلاودرلر . دیكر ملتلری ، مثلا انكلیز ، آلمان و حتی آمریقالیلری تدقیقه كیرشسه‌ك ، ینه « امتزاج » دن زیاده « تمثیل » ك اجرای فعل ایتدیكنی كورمكده كوچلك چكمه‌یز . مع مافیه ملتلرك تأسسنده ، او ملیتك عناصر اصلیه‌سندن هیچ برینك تفوق و غلبه‌سی اولمقسزین ، متقابل تأثیرات متساویه نتیجه‌سی « امتزاج » اولدیغی قبول ایتسه‌ك بیله ، هنوز فكر ملینك بر سوق طبیعیدن عبارت بولندیغی پك اوزاق بر ماضیده باشلایوب تعاقب اعصار ایله حصولپذیر اولمش اولان بو حادثۀ تاریخیه‌نك ، فكر ملینك بغایت متیقظ بولندیغی عصریمزده صوكره‌كی استقبالده تكررینه امكان تصور ایتمك جائز اولاماز . واقعا الیوم بعض ملتلر افرادینی آزندیرمقده ، محیطی كنیشلتمكده‌در ، فقط بو حادثه ، اك جامع معناسیله مدنیتی غالب اولان بر ملیتك سلم مدنیتده كندندن پك آشاغی قالمش عناصری بلع و تمثیل ایتمه‌سندن باشقه بر شی دكلدر .

عجبا عناصر عثمانیه آراسنده دیكرلرینی تمثیل ایده بیله‌جك قدر مدنیتجه قوی بر عنصر وارمیدر ؟ — اكر یوق ایسه ، عناصر

مختلفهٔ عثمانیه اتحاد ایدوب بر « ملیت جدیده » احداث ایده بیلورلرمی ؟

تورکلر دین اسلامك ویردیكی قوت واقتدار عظیمدن بالاستفاده دور قدرت وكمالارنده بعض عناصری مسلمانلاشدیرمه‌یه وبو واسطه ایله تورکلشدیرمه‌یه موفق اولمشلردی . لکن دور انحطاطده بو فعالیت مهمه‌لری انقطاعه اوغرادی . حتی صوك زمانلرده ، اولجه تورکلشمش اولان اناطولیلی بعض عناصر غیر مسلمه ، قومیت اصلیه‌لرینه رجوع ایله‌دیلر . اورتودوقس کلیساسنك قوی زمانلرنده ، روملر اورتودوقس مذهبنده‌کی قوملری ، کلیسا واسطه‌سیله ، خیلیدن خیلی‌یه روملاشدیرمشلردی . فقط « عصر ملیت » دنیان ۱۹ نجی عصر میلادیده ، بو روملاشمش خرستیانلرده اسکی قومیتلرینی آرایوب بولدیلر . وحتی بعضلری تأیید ملیت اوغرنده دینی اعتزالدن بیله چکنمه‌دیلر . دیمك اولیورکه ممالك عثمانیه‌ده مدنیتجه اك قوی اولان تورك ــ مسلمان وروم ــ اورتودوقس عنصرلری ، عناصر سائره‌یی تمثیله تشبث ایتمشلرو اولجه بر درجه‌یه قدر موفق بیله اولمشلر ایسه‌ده ، تشبثلرینی غایه‌سنه قدر ایصال ایلیه‌مه‌مشلردر . بو موفقیتسزلکك اسباب مختلفه‌سندن بریسی ، محافظه‌کارلقده ، تمثیل سیاستنده منفعتلری تورکلرله مشترك اولان روملرکده جریان عمومی‌یه قاپیلوب ، فکر ملی‌یه فضله اهمیت ویره‌رك تورکلر علیهنه عصیان ایله‌ملری وبویله عثمانلی ایمپراطورلغنده‌کی ایکی قوهٔ محافظه‌کارانه آراسنه نفاق ونزاع کیرمش اولمه‌سیدر . اعتراف اولنملیدرکه روملرك عصیانندنبری دولت عثمانیه‌ده‌نه مسلمان ــ تورکلر ونه‌ده اورتودوقس ــ روملر ، بر بچوق عصر اولکی موقع اقتداری بر دها حائز اولامامشلردر . تورك وروملرك تمثیل رولنی درعهده ایدوب اونلرك یرینه قائم اوله‌جق قدر قوی دیکر عناصرده ظهور ایتمه‌مشدر . بناءً علیه اون طقوزنجی عصر میلادینك اورته‌لرندن اعتباراً « تمثیل » سیاستی متروك قالمشدر . حتی ظن عاجزانه‌مه کوره ، عصر مذکورك اورته‌لرنده ، کمال دبدبه ایله اعلان اولونان خط شریف وهمایونلر ، قوهٔ حاکمیتی حائز تورکلرك ، آرتق « تمثیل » ده عدم اقتدارلرینی رسماً تصدیق واعتراف ایلیه‌رك « تمثیل » مقامنه « امتزاج » اقامه ایتمك ایستدکلرینك دلائل علنیه‌سی اولان وثائقدن باشقه بر شی دکلدر .

« دور تنظیمات » ده مقصد اساسی ، عناصرك « امتزاج » ی ایله سلطنت عثمانیه‌نك وحدت واستقلالنی محافظه ایتمکدی . لکن تاریخ کوستریورکه تنظیمات امتزاجی تأمین ایده‌مدی . سلطنت عثمانیه تحللده دوام ایتدی . ماضیده « امتزاج » ك حصول بولامامه‌سی ، استقبالی محکوم ایتمه‌یه‌بیلور ؛ ماضیده ، عناصر مختلفه‌یه تمامیٔ مساوات وحریتی کافل بر مشروطیت اداره موجود دکلدی ، عناصرك تألیف امتزاجنه خادم مؤسسات تدریسیه‌مز ، فعالیت اقتصادیه‌مز ، تکمل ایتمه‌مشدی ، دیمك ممکندر . « امتزاج » ك عدم امکاننه تاریخمزدن کتیریله‌جك دلیل ضعیف کورلسه بیله ، ممالك عثمانیه‌ده ساکن عناصر موجوده‌یی کوز اوکنه کتیروب بر لحظه‌جك جدی دوشونه‌جك ودوشوندیکمزی سویلمکدن چکنمیه‌جك اولورسه‌ق ، بوندن بویله‌ده « امتزاج » ك عدم امکانی اعترافه ایلمه‌یه مجبور اولورز . تبعهٔ عثمانیه‌دن اولان عناصرك تاریخی ، عنعنه‌سی ، دینی ، مناسباتی ، آمال وخیالی ، طرز تفکری ، شکل معیشتی ، سویهٔ مدنیتی او قدر یکدیکرندن فرقلیدرکه بونلرك « امتزاج » صورتیله اتحادینی تصور بیله غریبدر . قوصووه اووه‌سنده چفتچیلك ایدن بر خرستیان صرب ایله نجد چوللرنده حال بداوتده یشایان بر مسلمان عربك نه کبی نقطهٔ تماسی اوله‌بیلور ؟ بونلرك نه‌کونا « اتحاد » ی ، امتزاجی متصوردر ؟

صورارم : هیچ بر مسلمان ، اتحاد عناصر اوغرنده شخصیت معینهٔ دینیه‌سندن ذره قدر فدا کارلقده بولنه‌بیلورمی ؟ .. اونوتیلمامـلیدرکه دین اسلام ، صرف سالکینك اخلاقنی تصفیه ، سعادت اخرویه‌سنی تأمین ایچون منزل وصایای اخلاقیه‌دن عبارت اولمایوب ، بنی بشرك دارینده سعادتنی کافل اولمق حیثیتیله ، دنیاده‌کی افعال فردیه واجتماعیه‌سنی ده تنظیم ایله‌ین بر دین أکملدر : دین اسلام تام بر مدنیتدر . کذلك ، روم ویا بلغارلرك الیوم ابی تعین ایتمش بر سیاسی ملیلری ، خرستیان ــ آوروپا مدنیتنه داخل بر شکل مدنیت مخصوصه‌لری واردر . بونلر ، او سیاسی ملیدن ، اوشکل مدنیتدن هیچ آیرلمق ایسترلرمی ؟ پك واسع اولان ممالك عثمانیه‌ده ایکی مدنیت ، حیات وجهانه نظری یکدیکرندن پك فرقلی ایکی فسلفهٔ حیات چارپشیور .. بونلرك امتزاجی هیچ قابلمیدر ؟ قابل دکلسه ، هانکیسی دیکرینك غلبه‌سنه موافقت ایدر ؟

دور تنظیماتده « امتزاج » ظن اولونان شی ، اساساً ، عناصر مختلفهٔ عثمانیه‌یی ، فرانسز مدنیتیله « تمثیل » ایتدیرمکدی . بو امتزاجك اك مادی تجلیسی « مکتب سلطانی » دنیلان غلطه سرایی لیسه‌سیدر . بورایه وبونك تعدد ایده‌جك امثالنه داخل اولان انسال آتیه ، فرانسز لسانی ، فرانسز مدنیتیله یوغورولارق ، اتحاد عناصره خادم یکنسق ومطرد تربیه کوره‌جك ، وروملغنی ، بلغارلغنی ، عربلغنی .. الخ اونوده‌رق ، « وطن عثمانی‌یه » صادق ــ فقط فرانسز مدنیتنه تابع ــ « عثمانلی وطنداشلر » اولمق اوزره یتیشه‌جکدی . لکن نتائج مادیه‌سی نه اولدی ؟ ــ بلغار اختلالنده ، بلغارستان استقلالنه‌اك چوق چالیشانلرله بلغار بکلکی ارکان ورجالندن بعضلرینك مکتب سلطانیه تربیت کرده‌سی اولدیغی کورولدی ! .. بو بویله ایکن ، اعیان کرامك ارزو ایتدیکی ، یکنسق ومطرد نهاری ولیلی امهات مستقبلهٔ عثمانیه ویا آبای مستقبلهٔ عثمانیه مکتبلرندن‌ده مفید نتیجه‌لر چیقمه‌سندن شبهه‌لنمه‌یه‌یك حقلی‌یز . الحاصل ، ظن عاجزانه کوره ممالك عثمانیه‌ده آرتق « تمثیل » ك امکانی اولمادیغی کبی ، « امتزاج » ك حصولی‌ده مستحیلدر .

شو تحلیله نظراً ، اتحاد عناصرك حصولنه خادم ظن اولونان « تمثیل » و « امتزاج » طریقلرینك آرتق مسدودیتی آکلاشیلیور . مسدود بر طریقدن یورومه‌یه چالیشمق عبثله اشتغال اولور ؛ بناءً علیه قوهٔ تشریعیه واجرائیه‌مزك « اتحاد عناصر » ه « تمثیل » ویا

« امتزاج » متناسنی ویرمك ایسته‌مارنده دخی تردده دوشولور ؛ وبو صورتله قوۀ تشریعیه واجرائیه‌مزك وبر قسم افكار عمومیه‌مزك « اتحاد عناصر » طلبنده اصابت ایده‌بیلمه‌لری ایچون ، بو تركیبه ، بهمه‌حال، دیكر بر معنا بولوب ویرمه‌لری اقتضا ایدر. عجبا او معنا نه‌در؟..

آ . ی .

مکاتیب

مصرده قاپیتولاسیونلر

. . .

شرقده وباخصوص مصرده اجنبی امتیازلری یواش یواش اهمیتسز قالیور ، كچنلرده درسعادت ایتالیا سفیرینك حادثه‌سی مناسبتیله «تان» غزته‌سی بو مسأله‌دن خیلوجه بحث ایدوب ، قاپیتولاسیونلر اقطار شرقیه‌ده الی ماشاءالله استمرار ایتمسینك وجوبنه اشارت ایدیوردی .. جریان احوالدن آكلاشیلدیغنه كوره ایش رنكلشیور : فرانسا ایله انكلترانك منافع مادیه‌لری تعارض ایتدكجه فرانسانك قوای عصبیه‌سی انحلال ایدیور ، مشهور اولان حریت وحماستی بردن بره اونوتیور.

مصرده بو حقیقتی تأیید ایده‌جك یكی بر حادثه ظهور ایتمشدر « La Dépêche Cgytinne » نامیله عربجه فرانسزجه ایله انتشار ایدن یومی غزته‌نك باش محرری موسیو « آلبان دیروجا » و مدیر مسئولی موسیو « جاك دارجیلا » بوهفته مصردن ایكیسیده منفی اوله‌رق تبعید ایدلمشلردر . — موسیو آلبان دیروجا فرانسز تبعه‌سندن اولدیغندن جمله اجنبی ویرلی اهالی بوقراردن دهشت عمیقه‌ده قالمشلردر.

غزته‌نك مدیر مسئولی موسیو دارجیلا اسپانیا حكومتی تبعه‌سندن اولدیغندن مذكورك نفی حكومت متبوعه‌سنك ضعفنه حمل اولنمشدر.

نفی حادثه‌سنك سببی ایسه بروجه آتی اجمال اولنور : موسیو آلبان دیروجا — كه « Agrégation » شهادت عالیاسنه حاملدر — مصر خدیوینه قارشی بر رساله انتقادیه نشر ایدوب ذاتاً انكلیزلر بو محرر كبیرك آثاره دائما توجه ایتدیكی انتقادات حاده‌دن غیظناك ومتأثر اولدقلرندن خدیوه موجه اولان انتقاد فرصتندن استفاده ایدرك بوراده انكلترا معتمد سیاسی‌سی اولان (سیرغورست) لوندره خارجیه نظارتنه بالتلغراف اشعار ایدر ، خارجیه نظارتی دخی پارس خارجیه‌سی ایله بالمخابره Léntente cordiale نامیله ۱۹۰٤ ائتلافی مقتضاسنجه موسیو آلبان دیروجانك نفی وتبعیدینه قرار ویریلور . وبو قرار قاهره‌ده فرانسانك قونسول جنرالنه بعد التبلیغ اجراآت رسمیه‌یه شتاب اولنور .

عینی معامله غزته‌نك مدیر مسئولی اسپانیا تبعه‌سندن اولان موسیو جاك دارجیلایه تطبیق اولنور . معلوم یا لورد كرومیر مصرده ایكن اجنبیلرك امتیازلرینه خیلوجه تعدی ایتمشدی ، امتیازات مذكوره ایسه اون درت دولت اجنبیه‌یه مربوط ومتعلق اولدیغندن بونلرك جمله‌سنی اقناع ایده‌مامش ایسه‌ده انكلترا ینه مأیوس قالمامشدر .

انكلیزلر مصرك پاره‌لرینی ، سنوی اون‌بش ملیون لیرایی نه درلو تبذیر وحكومتك مستند ووظیفه‌لرینی نه كیفیت ایله اشغال و افساد ایلدكلرینی یاد وتشهیر ایلین اجنبیلری بوندنبویله نفی ایله تهدید ایلیور ، تهدیدینی ایقاعه مقتدر اولدیغنی صوك حادثه ایله اثبات ایدیور . فرانسزلر، جمهوریت حكومتی ایله افتخار ایدرلر ایكن جمهوریت آثاری تخجیل ایدیور ، كندی امرینه مالك بر حكومت اولدیغنی تكذیب ایدیور ؛ وبو وسیله ایله‌ده قاپیتولاسیون تسمیه ایتدكلری امتیازات اجنبیه اهمیتسز قالیور !

عجبا « تان » غزته‌سی بو حادثه‌یه نه معنا ویرر ؟

كچنلرده درسعادت ایتالیا سفیرینك حادثۀ معلومه‌سی مناسبتیله نشر ایتدیكی فصول بارده‌یی اونوتدیمی ؟ نره‌ده شمدی او حماسۀ كاذبه ؟

« La Dépêche Cgyptienne » غزته‌سی حالا قاهره‌ده نشر اولنیور. موسیو ایلتیین ریشیه حضرتلرینك قلمی ایله تحریر اولنمقده‌در ، و عینی مسلكنده دوام ایتمكده‌در .

مشهور مثل مقتضاسنجه (اذامات منا سید قام سید) غیور و منصف ذاتلر هر یرده وهر آنده موجوددرلر . انكلیزلر خدیو نامنه پایه‌جقلرینی یاپسونلر ! فقط بلاد عربیه‌ده نشر ایتدیكی دسائسه دولت علیه‌مزك وباخصوص حقی پاشا حضرتلرینك وقابینه‌سی اركاننك انظار ثاقبه‌لرینی توجیه ایدرز .

مصرده اوروپالیلر صوك حادثه مناسبتیله حكومتلرندن بشقه‌بر كفالت سیاسیه وقانونیه‌دن بحث ایدیورلر . تجنس مسأله‌سی بساط بحثه وضع اولنمشدر :

مصرلیلر ایله اتفاق ایدوب اولاً بر مجلس نیابی حصوله كتیروب بعده مصر جنسیتی ایله تجنس ایتمكی ترجیح ایلین خیلوجه اوروپالیلر رأیلرینی غزته ستونلرنده صراحة اعلان ایتمكده‌درلر .

موسیو آلبان دیروجا كچن جمعه كونی قاهره‌دن اخشام اوزری اسكندریه طریقیله مرسیلیایه واورادن پارسه عزیمت ایتمشدر . قاهره استاسیوننده سكز بیك كشی ایله عظیم بر احتفال ایله تودیع اولنمشدر ؛ (یاشاسون موسیو دیروجا ! یاشاسون حریت ! یاشاسون مصر ، یاشاسون ناسیونالیستلر !) فریادلری سمایه چیقمشدر ، شمندوفرك اوغرادیغی استاسیونلرده دخی موسیو دیروجا عینی هتاف ایله تودیع اولنمشدر .

بو كون جمعه كونی موسیو دارجیلا دخی مارسیلیا طریقیله وطنی اولان (بارسلون) ه كیدییور : بوذاتلرك جمله‌سی مصرلیلرك صمیمی احبالرندن معدوددر .

آلبان دیروجانك بر بلیغ جملۀ مأثوره‌سی ایله ختم كفتار ایلیورم : « بن مصرده مصرلیلرك دوستی ایدم ، اوروپاده ایسه بوندنبویله بالذات مصرلی اوله‌جغمی سزلره تأمین ایلرم »

. . .

بوسته‌نك وقتی یقین اولدیغندن بوقدرجق ایله اكتفا ایلیورم — ولنا عودة انشاءالله.

« اسكندریه »

فلبه‌دن :

« ۸۵ » نومرو ایله نشر اولنان « صراط مستقیم » غزته‌سنده بلغارستان مفتیلکلری سر لوحه‌سیله عاجزانه یازمش اولدیغم مقاله‌مده بلغارستان مفتیلرینك شمدی‌یه قدر کچیردیکی صفحات الیمه‌دن بحث ایدرکن بلغارستان قرالیتی تصدیقه مقابل عادتا مملکتمزه بدل اوله‌رق نائل اولدیغمز پروتوقول احکامنجه برباش مفتیلکك احداثی واوباش مفتینك‌ده مقدرات اسلامی صیانت ایده‌بیله‌جك کبی بر یدفضیلته تودیعی خصوصنده نه درلو حرکت اولنمسی توصیه ایدرك دیمشدم‌که « صوفیه‌ده اوله‌جق باش مفتی هردرلو حقوق ومبانیٔ اسلامك مدافعه وصیانتی کافل وامور شرعیه وحقوق مدنیه وسیاسیه‌یه واقف کار آشنا برذاتك مفتیلرمز ایچنده اولماسی بزی دوشوندیرمکده اولدیغندن بلغارستانده دوغمش وفقط استانبولده تحصیل علوم ایله‌مش وبالآخره یانواب ویاخود حقوقدن شهادتنامه آلمغه موفق اولمش صاحب وجدان ذواتدن بریسی سنجاق مفتیلرینك انتخابنه داخل اولمق اوزره نامزدلکنی اعلان ایاسون » هیهات‌که بویله عالیجناب بر ذات چیقوب‌ده میدانه آتیله‌مدی . بن امید ایتمه‌م‌که قوص قوجه بر بلغارستاندن اوتوز سنه‌دنبری بویله بر چوق ذوات یتیشمش اولمسون . هرحالده واردر . فقط بالطبع بوکبی ذوات آیلق دکلاردر . اون اون بش لیرا معاش صاحبی‌درلر . برلرینی ، راحتلرینی براقوب‌ده برطاقم مزاحم کوناکون ایچنه آتیله‌ق ایسته‌مزلر . چونکه اونلرده‌ده بزم کبی اویوشمش تورك قانی واردر . بز دائما اجدادمز ، اسلافمزله تفاخر ایدنلردنز ، وفقط حالا بحالاده فداکارلغی کیمسه‌یه ویرمیز .

حتی ژاپونلرك یوکسك آدملرینك معالیٔ ملت یولنده روسیه‌ده ، چین‌ده تسئل وشونك بونك قپوسنده خدمتکارلق ایتدکلری کبی فداکارلقلرینی ایشتدکمی ؟ پك خوشمزه‌کدییور . بونك ایچون ژاپونلری کندی خصائل برکزیده‌مزه پك موافق بولویورز . بولیورزده یقین زمانلرده عموماً اسلامیتی قبول ایده‌جکلرینی مغرورانه سویلیوب طوریورز . کرچه ژاپونلر اسلامیته مجلوب ومحبوب اولدقلری کورونیور . فقط بزم اعمالمز کندیلرینی صغوقلق ویرییور . چونکه بزم کتابلرمزك بزه امر ایتدیکی تکالیف مستحسنه وفضائل اخلاقیه‌نك عدم تطبیقنده هرکون تعند کوستردیکمزدن اونلرده بهت وحیرت ایچنده قالیورلر .

یاهو ! او کوچك کوردیکمز دونکی بلغارلر دکل بویله بزم کبی بر باش مفتی نامیله وعین زمانده اللی لیرا معاشله صوفیه‌یه کلکدن چکنمك ، بیکباشی ویاخود قائممقام رتبه‌سنده بر بلغار تقاعد ضابطی ترکیانك اك هجرا برکوشه‌سنده حتی یکرمی بش خانه‌لك بر قریه‌سنه کیدیبورده ملتنه خدمت اولمق اوزره معلملك ایدییور . بز ایسه زاحتمز منسلب اولمسون دیه صوفیه‌یه برباش مفتی اوله‌رق کیتمك ایسته‌میورز .

هرنه‌حال ایسه اورادن کچه‌لم . حکومتین بیننده عقداولنان مقاوله موجبنجه سنجاق مفتیلرینك انتخاب و تصدیقندن صوکره مفتی ومفتی وکیللرینك برباش مفتی آیرملری ایچون بلغارستان مذاهب نظارتندن وارد اولان برتحریرات عمومیه اوزرینه اشبو ماه حالك سکزنجی کونی بالعموم مفتیلر صوفیه‌یه طوپلاندیلر .

برچوق زماندن یعنی سنجاق مفتیلرینك انتخابلرندن بری خلق بیننده باش مفتیلکه لایق بر آدم آرانیورو آنجق ایکی شخص بولنه‌بیلیوردی . بونلردن بریسی بش آلتی سنه‌دنبری صوفیه مفتیلکنی اشغال ایدن شمنیلی خواجه زاده محی‌الدین افندی دیکری‌ده الیوم ویدین مفتیسی سلیمان رشدی افندی ایدی .

مفتی ومفتی وکیللری اشبو ایکی ذات حقنده ایکی جریان آره‌سنده قالدیلر . جریانك بریسی محی‌الدین افندی‌یی التزام ایدییور . ودییورکه باش مفتیده آرانمسی لازم کلن اوچ صفت ومزیت واردر . بریسی کندیسنده معلومات واسعهٔ فقهیه ، ایکنجیسی ناموس واستقامت ، اوچنجیسی هیچ کیمسه‌نك النده آلت اولمامق ایچون متانت طبع واخلاقه مالك اولمق . ایشته بواوچ مزیتی کندیسنده جمع ایدن بر مفتی وار ایسه اوده محی‌الدین افندی‌در . دیکرجریان ایسه بواوچ مزیتك فوقنده برمزیت آرییورلردی‌که اوده فعال وجوال اولمق . اونی‌ده سلیمان رشدی افندی‌ده اولدیغنی کوسترمك ایستیورلردی . فقط دینکی باش مفتی انتخابی بزه کوسترییورکه ۹ رأیه قارشو ۲۵ رأیله خواجه زاده محی‌الدین افندی قزانمشدر .

محی‌الدین افندی‌یی یقیندن طانیدیغم ایچون سویلیه‌بیلیرم‌که جداً عالم ، فاضل ، مستقیم ، متقی برذات فضیلتمآبدر . شمدی ملتك کندیسندن الك اول بکله‌دیکی ایشلردن برنجیسی بلغارستانه مفتی یتشدیرمك یوللرینی بولوب موفق اولمقدر . چونکه ینه تکرار ایدرم‌که بتون بلغارستانده موجود اوتوز درت مفتینك ایچنده عربجه کتابلردن مسائل شرعیه استخراج ایتمك شویله طورسون ترکجه کتابلردن بیله برشی چیقارامیان مفتیلرمز موجوددر .

فی‌الواقع طقسان یوز فرانق معاشله اولان مفتیلکلری کوزی اوکنه کتیروب‌ده اوزون بویلی چالیشه‌جق آدم آز بولنور . اول امرده سنجاق مفتیلرینك معاشلری ایکیوز وقضالرده اولان مفتی وکیللرینك معاشلری‌ده یوزاللی فرانغه ابلاغ اولنورسه اووقت امیدایدرم‌که طالبلر چوغالیر . بلغارستانده مفتیلك ایده‌جك طالبلری یالکز مدرسه تحصیلیله براقیوب مکتب حقوقده دخی اوقوتمق تشبثاتنده بولنمق لازمدر .

چونکه بلغارستان مفتیلرینك اك برنجی وظیفه‌سی حقوق ملتی آرامقدر . حالبوکه حقوق شخصیه‌سنی مدافعه‌دن عاجز بر آدم حقوق ملته نصل اوغراشیر . خلاصهٔ کلام تمل متین اولمدقجه اوزرینه انشا ایدیله‌جك ابنیه‌دن هروقت قورقیلور . ومن الله التوفیق

فلبه — منتسبین حقوقدن

حافظ حسن ثانی

* * *

السلام علی من اتبع الهدی

ادرنه ـ قره‌آغاجدن :

افندم ، عاجزانه اوله‌رق ذکر ایده‌جکم بعض حقایقك سزجه معلوم اولدیغنه امین ایسه‌مده تکراری او حقایقك اهمیتنی تزیید ایدر ظننده‌یم .

-معلوم عالیکزدرکه بوکون عثمانلی حکومتنك وعالم اسلامك استنادگاهی جناب حقدن صوکره عثمانلی اردوسیدر . اردودنده مقصد افراددن زیاده ضابطاندر . ضابطان اردونك دماغیدر . بودماغ وظیفه‌سنی نه قدر مکمل ایفا ایدرسه اعضای سائره‌مقامنده اولان افرادمزدن‌ده بیوك بیوك خدمتلر بکلنه‌بیلیر .

فقط دماغه تشبیه ایتدیکم بوهیئت متفکره اسلامیت و بولندیغی محیطك تصویب ایتمیه‌جکی برطاقم افعاله تشبث ایدرسه برهیئت نافعه‌دن زیاده هیئت مضره اوله‌جغی بدیهیدر .

قناعت وجدانیه‌مه عثمانلی اردوسی ، مادیاتی اصلاح واکمال ایدلدکدن‌صوکره ، المان اردوسنه تفوق ایدر . فقط بر شرطله اوده ضابطانك اصلاحات معنویه‌سیدر .

بك‌فنا بولدیغم وزیاده‌سیله متأثر اولدیغم برایکی حالی ذکر ایدرسه‌م ایشك وخامتی کندیسنی کوستریر . سواری و طوپجی ضابطانمزدن بعضیلری ، غازینولرده وقافه شانتان دنیلن سفاهتخانه‌لره ، ارقه‌سنده سواریسی اولدیغی حالده کلیور . افندی‌اوبونه ویاخودعشرته‌باشلیور . غازینو آولوسنده حیوانلرله نفر بکلیور . هم بوانتظار یارم ساعت بر ساعت دکل افندینك انصافنه قالمش . صباحدن اقشامه ویاخودکیجه یاریلرینه قدر . بوراده‌صوروله‌جق سؤاللر وار . عجباملت اوحیوانلری اوکبی ضابطلرك سفاهتلرینه خدمت ایچونمی مجارستان ویاروسیه‌دن صاتون آلمشدر ، یوقسه بر کون دین و وطن ایله حقوق مسلمینك مدافعه‌سنه ، وشوکت اسلامیه‌نك تأییدینه خدمت ایچونمی ؟

صوکره عجبا ساعتلرجه ایاق اوستنده آولونك طاشلری اوزرنده ایکی‌الی حیوانلرك دیزکیننده‌لسان‌حالیله یأسندن برآن اول‌عسکرلکدن قورتولمغی ایسته‌ین نفرجکك حسیاتی نه مرکزده‌در ؟

طبیعی‌درکه‌قابندن — هرنه‌قدرجاهل‌اولسه‌ده — حس‌تقدیروتحسین بکمز ، بلکه نفرت طویغوسی . افندم بویازدیغم مبالغه دکل ، بلکه نقصاندر وعین حقیقتدر . بوکبی احوالی‌بالذات ا کلامق ایچون ، اسفل محال اولان قافه شانتانه بالذات کیردم .

اردو قوماندانلغی‌ده نه‌دن صوکره بوانهماکی تقدیر ایتمش‌ده قوماندانلغه‌یاقیشمیه‌جق‌برصورتله — توصیه‌صورتیله — منعنه قالقیشیور . نزاکتی مسلم اولان بومسئله حقنده مرجع عائدینك کمال اهمیتله نظر دقتی جلب ایدرم .

ادرنه — قره اغاج

...

فاکولته‌مزك ایچ یوزی

طب فاکولته‌سنك صوك‌زمانلرده مظهر اولدیغی انتظام‌ومکملیتی کورمك ا کلامق ایچون بردفعه اولسون بوبنای محتشمی کزمك کافی ایسه‌ده داخلی تشکیلاتی کورمیانلره تصویر ایده‌یم :

اوت ، واسع قالوریفرلرله مجهز ضیادار درسخانه‌لر غایت نظیف آلات وادواتی مکمل لابوراتورلر ، اوزون منور قوریدورلر ، تمشی متجاوز صنعتکارانه یاپلمش تمیز مرمر ماصه‌لرایله‌مزین جسیم تشریحخانه ، کوزل طرزده انشا اولنمش صحی عملیات وقونفرانس صالونلری ، خلاصه هربرجهتده بك‌چوق آثارتجدد . بو تزیینات وانتظامی کوروب‌تقدیر ایتمامك الدن کلمز . فقط نظره‌خوش ، طرزده منعکس‌اولان کوزللکلر آره‌سنده مع‌التأسف هرندنسه کوزه چارپمایان یالکز بر عقدهٔ سیاه ملوث ... که کوکرجینلرك پیسلکلریله مزین حصیرله مفروش ، آثار نظافتدن محروم بر دارالاعمال نره‌سی اولسه بکنیرسکز ؟ ایشته سزه اداره مأمورلرینك نظرلرندن دور اولان برمجمع !!

دکل براجنبی حتی بروطنداشمزه‌بیله بوراسی‌عبادتخانه‌مزدردیمکدن استحیا ایدیله‌جك درجه‌ده‌ناخوش ، چیرکین بولنان‌شومنظره‌یی محمود شوکت‌پاشا حضرتلری‌فاکولته‌یی تشریفلرنده کورمش‌اولسه‌لر ایدی — نمازکاه اولمقدن بشقه قباحتی اولمایان — بوموقع ده بهمه‌حال لایق اولدیغی درجه‌ده تمیزلکه مظهر اوله‌جقدی . تأسف اولنورکه‌بوکونه قدرپیسلکنی‌محافظه ایدن‌محل تمیز بناده کیرلی برلکه کبی‌عرض‌وجود ایدییور .

کورونشده بك‌اهمیتسز ، فقط حقیقتده‌خلق عندنده جدی برتأثیر سحارانه بخش ایدن بوکبی خصوصاتده تکاسل بك‌منطقی اولمسه کرك اساساً برقاچ قیریق جابك طاقلمسی ، تمیز برکچه‌نك سرلمسی کبی‌بك جزئی مصرف اختیاریله ثقالت مذکوره‌نك رفعی ممکن ایکن بوجهت‌استلزام اولنمیه‌رق عجبا بودجه مساعد دکلی دینه‌جك ؟!! یوقسه ، او موقع اجتماعه وظیفه‌دار اولانلرك اثبات وجود ایتمدکلری نظردقته آلنه‌رق کوکرجینلرك اسکانته تخصیص اولندیده بزمی بیلمیورز !!!

فاکولته منتهی صنف

مداوملرندن

ثابت

صراط مستقیم . زیارت ایدیلمه‌ین تربه‌لر خراب ، صاحبسز قالان خانه‌لر ویران اولور .

صراط مستقیم اداره خانه‌سنه

بوکون یشادیغمز شودوربدیع‌مشروطیت‌اولدیغنی‌ادرا کدن‌عاجز دکلز فقط‌مشروطیت‌کلمه‌سنك‌معناسی‌ومدلولی نه‌اولدیغنی‌طوغریسی‌یاا کلایه‌میورز . اکر مشروطیت لفظی عقله کلان هربرخصوصی ایفا ایسه اوکا دیه‌جك یوقدر . یوق مشروطیت یاپیله‌جق بر ایشك بر شرط داخلنده یاپیلمه‌سی ایسه اوکاعقلمز ایرر . بنابرین اصل مقصددن اول بویله‌اوزون سوزلر یازمق‌ایچون کوردیکم‌برطابلونك ویردیکی‌اضطراب درونی سبب اولمشدر . نه‌وت سلانیکده مجمع ناس اولان وچارشی قپوسی نامیله مشهور بولنان برمحلده تعلیق ایدلمش برطابلو کوردم . بو طابلوده برزمانلر خلیفهٔ مسلمین نامنی‌طاشیمش وملته‌ایتدیکی‌خدماتی تاریخلرده اوقومش اولدیغم سلطان سلیم ثالث حضرتلرینك رسمی موجود ایدی . کرچه بویله‌برپادشاهك رسمنی حاوی طابلودن برشی چیقماز دیه‌جکسکز . بنده‌کزده فی‌الحال اویله‌دیرم . فقط او ذات

مبارککٔ اطرافنده تکر تکر دیزلمش وهر اوچی برازه‌یه جمع اولنمش جوریه، اقبال، کلتر نامیله اسملری زیرلرینه یازلمش نسوان اسلام فطوغرافلرینی علی ملاٴالناس تشهیر ایتمك مقتضیات مشرطیتدنمی‌در. بالخصوص برینك ایغین برحالده‌ارقه‌سی‌اوستی‌سریلمش‌صاچلری‌دوکولمش وسلطان سلیم حضرتلری باش اوجنه کتیرلمش برمنظره‌نك بویله احاد ناس آره‌سنده ابرازی اسلامیت ایله‌قابل توفیق‌میدر. بورالرینی اکلایه‌میورم رجا ایدرم معقول‌ایسه غزته‌کزله نشرایدیکزده بزده‌بیلمیه‌رك برخطایه دوشمیه‌لم. طوغریسی شوحال شعائر اسلامیته یاقیشمیور‌ظن ایدرم باقی نتیجه‌یه انتظار ایلمکده‌یم افندم.

حقوق مکتبندن ولی افندی اسمنده بر ذات محترمده پولیسه احبار کیفیت ایتمش ایسه‌ده بر ثمره کوریله‌مامشدر.

بوطابلو درت بش کوندنبری ممرناسده تشهیر ایدلمکده‌در. بو کیجه‌ده تیاتروسی اوینانه‌جقدر.

سلانیکده مدحت پاشا جاده‌سنده
استقامت اجزاخانه‌سی
صاحبی : سلیمان شوکت

صراط مستقیم — شو مکتوبك آلتنه کندیمزدن برشی علاوه ایتمیه‌جکز. چونکه سلانیك ولایتی شمدی یه قدر پك حقلی اولان بو اخطاری حائز اولدیغی اهمیتله متناسب برصورتده تلقی ایتمش، اخلاقك، انصافك ایجابنی یرینه کتیرمشدر ظن قویسنی بسلیورز.

مطبوعات

بصره رجوارنده حاکمیت عثمانیه تهلکه‌ده

بعض کیمسه‌لر، طنین‌ك‌مملکته فائده‌سندن زیاده زیانی طوقوندیغنی ادعا ایدرلر. بابان زاده اسماعیل حقی بکك «عراق مکتوبلری» «طنین» ده باصیلمادن اول بو ادعانك طوغریلغنی اوکه سورمك بر آز قابل اوله بیلورسه بیله اشبو مکتوبلرك طبعندن صوکره مذکور ادعانك چوروکلکی محققدر. اسماعیل حقی بکك بومکتوبلری جاهد بك افندینك بوتون خطای سیاسیلرینی عفو ایتدیره بیله‌جك قدر مملکته فائده‌لیدر؛ او مکتوبلر بزه تماماً مجهول بر مملکتمزك بر اقلیمزك احوالنی، احوال اسف اشتمالنی بیلدیردی. کوزلریمزی آچدی. بر قاچ پارلاق مدنیت طوغورمش، محتشم بر قاچ سلطنتی طویورمش قوجه عراقده حاکمیتمزك تهلکه‌ده اولدیغنی تماماً آکلاتدی. باقکز. مثلا صوك مکتوبلرندن بریسنده نه مهم سوزلر سویلیور.

بصره‌یه کلنجه: بو حوالیده بصره قدر هواسی بوزوق وبونکله برابر بصره قدر اهمیت تجاریه وسیاسیه‌یه مالك ومملك عثمانیه‌جه اك اوزاق ومهجور اولدیغی ایچون احتمال‌که اك مهمل ومتروك بر موقع یوقدر کیم نه دیرسه دیسون صوك اوتوز سنه ظرفنده عراقك مرکز ثقلت سیاسیه‌سی چوقدن بصره‌یه انتقال ایلشدر. عشارده اك اول کوزه چارپان شی بش آلتی بویوکجه واپور. فقط هپسنك بایراغی انکلیز. بصره‌نك هانکی جهتنه باقسه‌کز انکلیزلکه متعلق بیك درلو شی درحال نظر عبرت وتأثرکزه چارپه‌رق انکلیز طیرناغنك بو مملکت آنه نه درجه نفوذ وحلول ایتمش اولدیغنی حس ایدرسکز. سوزلرده، محاوره‌لرده بیله اك عادی بر حال انکلیزجه الفاظی تعریب ایتمش، کیجیلك وسائر اصطلاحاتی کندی شیوه‌سنه اویدوره‌رق تصریف وتصرف ایدییور.

بر طرفدن کویت، دیکر طرفدن محمره‌نك اعتباراً شط‌العربك ساحل یسارینه دوشن ممالك ایرانیه‌ده فرمانفرما شیخ خزعل واسطه‌سیله انکلیز بصره سنجاغنی عادتا بر دمیر چنبر ایچنه آلمش، صیقیشدیرییور. متمادی متصل بر تضییق ایله آووجی ایچنه آلمغه چالیشیور. اودرجه‌ده‌کی عاملیه تدقیقاتی ایلری کوتوره‌مدیکم بر روایته کوره الیوم شط‌العربك کرك محمره جهتنده ومثلا عباده موقعنده وکرك بصره جهتنده بولنان بر چوق عربانه انکلیز تابعیتی ویاحمایه‌سنی بیله‌بخش ایتمکه باشلامش. مع‌مافیه ایران طوپراغنده‌کی حلول ونفوذی دها شدید اولدیغی‌ایچون بوروایت‌اوجهت حقنده‌دها‌قویدرهر ایکی تقدیرده دولت عثمانیه‌ایچون بونك ضرری آشکاردر. زیرا شط‌العربك اوبریاقه‌سنده بولنان عربان محمیه هروقت شطك عثمانلی جهتنه کچه‌رك حائز اولدقلری‌حمایه‌نك سوق‌وتشویقیله انواع غوائل‌احداث ایده‌بیلیرلر. وایدییورلر.

نهر تطهیر اولونسه الیوم نوعما انکلیز انحصارنده بولونان مدخل نهردن حاصل اولان تفوق وامتیاز زائل اوله‌جق. بو لیمان پیشکاهنده لنکر انداز اولان واپورلرك بوتون شماندره‌لری انکلیزلره عائددر. بر فنار دوبه‌سی وارکه اوده انکلیزلرکدر. وانکلتره حکومتی دیکر قومپانیه‌لره فنار موقعنی وصویك صیغ اولیان جهتلرینی ارائه ایدییور ایسه بونی لطف مخصوص اولمق اوزره یاپدیغندن بو لطفنی ایستدیکی وقت دریغ ایتمك حقنی حائزدر. وبو صورتله بر عثمانلی واپورینی بالواسطه دخولدن منع ایده بیلیر. حیرت اندر حیرت! بزم فنارلر قومپانیه‌سنك بویله اك مهم بر لیمانمز مدخلنده فناری یوق، سابح دوبه‌سی یوق. حکومتمز، نه‌دن نه‌دن بو اداره‌یی اوراده بر فنار بولندیرمغه وبو یوزدن اولسون بو حوالی‌یی اجنبی نفوذندن آزاده قیلمغه اجبار ایتمیور؟ بو نقطه‌ده بر دقیقه اهماله محل یوقدر.

مع‌مافیه انکلیزلر الیوم بصره‌یی وبوتون‌عراقی کوراته‌جك دیکر تشبثاتده بولنیورلرکه اوکنی علی‌العجله آلمادیغمز تقدیرده عاقبتی پك وخیم اولور.

معلوم اولدیغی اوزره لینچ قومپانیه‌سی محمره‌ده شط‌العربه دوکولن کارون نهرنده دخی سیرسفائن حقنه مالکدر. بو کونلرده بر انکلیز شرکتی کارونك قسم علیاسنده غایت زنکین بر پترول معدنی امتیازینی استحصال ایتمشدر. بو شرکت عملیات لازمه‌یه کمال اهمیتله ابتدار ایتدیکی ایچون نهر کارون بر اهمیت مخصوصه‌یی اکتساب ایلدی. شمدی انکلیزلر محمره‌نك بر آز آشاغیسنده ایران طوپراغنده وشط‌العرب اوزرنده یپ یکی بر انکلیز شهری بر انکلیز لیمانی وجوده کتیرییورلرکه آز زمانده باکو وامثالنه یتیشه‌جکی اغلب احتمالدر. پترول واسطه‌سیله واقع اولان بو نفوذ وحلول تجاری وسیاسیدن ماعدا انکلتره براً دخی شوسه انشا ایتمك ونقلیاتی اجرا ایلمك حقنی استحصال ایتمش اولدیغندن الیوم بغداد وخانقین طریقیله احتیاجات خارجیه‌سنی تدارك ایتمکده اولان ایرانك بزم ایله هم حدود اولان جهاتی وهمدان حوالیسی کاملاً کارون نهرینك خراجکذاری اوله‌جق وبغداد ایله بصره ادخالات تجاریه نقطهٔ نظرندن بوس بتون کورلنوب قاله‌جقدر. شو حالده بر طرفدن بغداد ـ خانقین شمندوفرینی بر آن اول انشا ایتمك، دیکر طرفدن بصره‌نك لیمان حالنه افراغیله اوراده‌کی تجارتی تسهیل ایتمك فرض عیندر. حال بویله ایکن بصره‌ده حالا اشیای تجاریه‌یی استیعاب ایده‌جك درجه‌ده کمرك انتره‌پولری یوق. اموال تجاریه میدانده، کونشه، رطوبته، یاغموره معروض.. باشلانمش بر ایکی غیر کافی بنانك بیله انشاآتنی اکماله همت ایدلمیور. بو ایسه بر طرفدن قسم مهمی اجنبی اولان تجارك شکایاتنی وسفارتلرك بیله مداخلاتنی استلزام ایتدیکی کبی مملکتك ترقی وانکشاف تام تجاریسنی سکته‌دار و واردات رسومیه‌یی دخی ضرر کلی‌یه دوچار ایلیور. بناءعلیه باشلانمش بنالرك اکمالی ویکیلرینك انشاسنه ابتدار ایچون اوامر مستعجله واکیده ویرلمسی لابد کورونیور. اشته بر سوری موانع که

بصره‌نك لایقیله ترقیسنه مانع برده فقدان آسایش ومشوش بر نفوذ ومداخلهٔ خارجیه وارددركه بو جهتلری اهمیتی حسبیله انشاالله كله‌جك مكتوبده بیلدیررم.

اكر بوتون بو احـوال افكار عمومیه‌مزه ، مجلس عمومیمزه ونهایت حكومتمزه معلوم اولدیغی حالده ینه قیملدانمزسه‌ق ، ینه منجمد قالارق هیچ آلدیرمازسه‌ق ، آرتق بو مملكتی اداره ایتمك ایشنك أری اولمادیغمزی حقیقهً اثبات ایتمش اولورز ..

لورد كیچنر مصرده نه یاپه‌جق ؟

الاواء رفیق محترممزدن :

لورد كیچنرك مصری زیارت ایتمسـنه اوروپا مطبوعاتنجه ویریلن اهمیتی بزم یرلی جریده‌لریمز ویرمـدی . زیرا انكلیزلرك بوكونكی سیاستلرنده‌كی شدتی طوغریدن طوغری‌یه مصرلیلر چكدیكی ایچون بونلر ایشك دها ایلریسنه كیدیله بیله‌جكنه احتمال ویره‌میورلر .

اوروپا غزته‌لرینه كلنجه بونلر كیچنر حقنده اویله بر طاقم ظنلر بسلیورلركه هیئت مجموعه‌سی ، لوردك‌ده مصرلیلرك اسـتقلاله اهلیتی اولمدیغنی ، انكلیزلرك مصرده ابدیاً یرلشـوب قالمقده حقلی اولدیغنی ادعادن بشقه بر غرض بسـله‌مدیكنه دلالت ایتمكده‌در . هرنه‌قدر مسلكلری آره‌سـنده‌كی اختلافه رغماً اوروپا غزته‌لری ایچـون لورد كیچنرك مصری زیارتندن بحث ایتمـك اوروپالیلرك انكلیز اشـغالی یوزندن بر مصـیبت ایچنده بولندیغمزی اكلامش اولملرینه دلالت ایتمكده ایسه‌ده اونلر بو مصیبتك درجه‌سنی قابل دكل اكلایه‌مازلر . انكلیزلر ایسه بو مصیبتی تشدید ایچون هیچ بر وسیله‌یی قاچیرمامشلردر. نته‌كیم مراجعت ایتمدكلری هیچ بر واسطهٔ شدت قالمامشدر .

لورد كیچنر مملكتمزه صرف زیارت مقصـدیله كلدیكی ایچون « سیرغورست » ك سیاستنه اشتراك ایتمك ، یاخود او سـیاستی تنقید ایتمك صـلاحیتی حائز دكلدر . ایشـك غایتی مصرده كوردكلرینی یا تحریراً حكومتنه بیلدیره‌جك ، یاخود عودتنده شفاهاً اكلاته‌جقدر . لكن اكر بویله ایسه انكلتره حكومتی لورد كیچنره اعتماد خصوصنده بیوك بر خطا ایدییور. زیرا لورد مصرده انجق برقاچ كون اوطوره بیله‌جككه بوقدر قیصه بر زمان ظرفنده ایشلر حقیله اوكره‌نیله‌مز . ذاتاً لورد بر ضیافتدن چیقوب برینه كیرییور . بوندن بشـقه انكلیز دوستلریله ، یرلیدن سودكلرندن بشقه‌سیله ملاقاتده بولنمیور . حاضر اولدیغی جمعیتلرده‌كی آدملرك‌ده بر قسـمی ، نزاكته رعایتـله بر قسمی‌ده صرف متصف اولدیغی نفاقك . مداهنه‌كارلغك سوقیله لوردك حضورنده مصرلیلری انكلیز اشغالندن ممنون كوسـتریرلر . بوكبی جمعیتلرده طبیعی بشقه‌لری قالقوب‌ده كیچنرك یوزینه قارشی حقیقتی سویله‌مه‌یی آدابه مخالف كورورلر.

او حالده لورد كیچنر مصرده جریان ایدن احوالی حقیله نره‌دن اوكره‌نه‌بیله‌جك ؛ صكره ، انكلتره حكومتی بونك مشـاهداتنه نصل اعتماد ایده‌بیله‌جك ؟ انكلیزلر بومملكتلرده سنه‌لرجه بولندقلری حالده احوال محلیه‌یه عائد اولمق اوزره بوراده برچوق پاره ، برچوق اسباب رفاهیت بولندیغندن بشقه برشیدن خبردار اولمیورلر . چونكه اهالی ایله اختلاط ایتمدكلری كبی زواللیلره هیـچ اهمیت ویرمیورلر .

ایشته مصرلیلرله انكلیزلر آره‌سنده بویله بر حائل بولنمسی حقیقتك مجهول قالمسنی ایجاب ایدییور .

لورد كیچنرده برچوق زمانلر مملكتمزده اوطورمش اولمقله برابر بزه عائد آز چوق معلومات ایدینه‌مه‌مش اولانلردن بریدر . فرض ایده‌لمكه وقتیله مصری ایی آكلامش اولسون ؛ لكن بوراده بولنمیه‌لی بری ایشلر اوقدر دكیشمشدركه شوقیصه مدت ظرفنده احوالی قابل دكل احاطه ایده‌میه‌جكدر .

ذاتاً لوردك هرایشی حقیله اوكرندیكی ، انكلتره‌یه‌ده مصرك آرتق اعادهٔ صلح وسكون ایتمش اولمق حسبیله قانون اسـاسی‌یه ، استقلاله اهلیت كوستردیكنی یازسه بیله حكومت بوتكلیفی حصیر آلتی‌ایده‌جك دكلیدر ؟

كوزلریمز ایله كوردككه مصرك انكلتره مستعمره‌سی حالنده‌قالمسنه طرفدار اولانلر بزه اختلال چیقارمق ایچون سلاح ، مهمات تداركی كبی هیـچ خاطریمزه كلیان اسناداتده بولندیلر بوندن بشقه بزی تعصب دینی ایله ، هانكی قومیته منسوب اولورسه اولسون بتون اجنبیلره قارشی عداوتله اتهام ایتدیلر ؛ یالان ، افترا طوربه‌سنده نه وارسـه هپسنی برر برر چیقاروب اوزریمزه طوغری فیرلاتدیلر .

لورد كیچنر بونلرك هپسنی پك اعلا بیلیر . لكن شبهه یوقدركه حكومت نزدنده موقعی بودرجه‌لرده یوكسك اولان بر آدم سویلیه‌جكی سوزك اول امرده حسن قبوله مظهر اولمسنی دوشونور؛ یعنی دیكلنمیه‌جك سوزی سویله‌مز .

لكن اكر لورد كیچنر حربده اولدیغی قدر سیاستده‌ده عزم صاحبی ایسـه كذلك ، سویلیه‌جكی حقلی بر سوزك حكومت طرفندن قبول ایدلـامسی ملتك نزدنده‌كی اعتبارینی تنقیص ایتمیه‌جكنه قائل ایسـه مملكتمزی اشغال ایدنلرجه علیهمزده سویلنن سوزلرك ماهیتی منافقلردن مداهنلردن دكل ، ارباب ناموسدن تحقیق ایده‌رك میدانده‌كی افترالری تكذیب ایتمك البته كندیسی ایچون بر وظیفه اولور .

بز لورددن بوكون نه خیر بكلیورز ، نه‌ده شر . نه‌زمان یا كندی رأیی یاخود كندیسیله كوروشنلرك رأیی كورورسه‌ك اوزمان تدقیق ایدوب بر حكم ویریرز . یوقسـه شـمدیكی حالده لورد بزجه تنزهه چیقمش بر سیاحدركه مصرك لطیف منظره‌لرینی ، طبیعی كوزللكلرینی تماشا ایچون كلمشدر. اوت او منظره‌لری ، او كوزللكلری‌كه انكلیزلرك اثر صنعی اولمایوب صرف دست خلقتك كاریدر .

روسیه مجلس مبعوثاننده قزان مبعوثی صدری افندی مقصودینك مهم بر نطقی

« صراط مستقیم » قارئلرینه معلومدركه بر بچق آیدن بری روس مجلس مبعوثانی ، روسیه‌لی مسلمان قارده‌شلریمزك استقباللری ایچون فوق‌العاده حائز اهمیت ، تدریسات ابتدائیه قانون لایحه‌سـنك مذاكره‌سیله مشغولدر . مذاكره اثناسـنده آزلقلرینی اقدام وغیرتلریله تضمینه چالیشان مسلمان مبعوثلری ، مدافعهٔ حقوقدن اصـلا كیری طورمدیلر ؛ هر بری بر قاچ دفعه جدی ومهم نطقلر سـویله‌دیلر .

از جمله قزان مبعوثی صدری افندینك بالخاصه آلکسه‌یف نامنده بر روسك تعرضاتنه مقابله اولمق اوزره ایراد ایتدیکی نطق ، مسلمانلق وتورکلك نقـاط نظرندن پك شایان دقت اولدیغندن بعض اقسـامنی آشاغی‌یه نقل ایدرز .

آلکسه‌یف شویله دیمشدی :

مسلمانلرك‌ده مکاتب مسأله‌سنده آمال سیاسیه‌لری وار . مسلمانلر تد . ریسات ابتدائیه قومیسیوننده ، مکاتب ابتدائیه‌ده عربجه‌نك تدریسی لزومندن بحث ایتدیلر؛ چونکه قرآن عربجه یازیلی ایمش، صوکره‌ده تورکجه اوقودیلمالی ایمش . بیلورسکزکه عرب لسانی بزم تاتارلر ایچون لسان مادرزاد دکلدر . عربجه‌نك تدریسنی ایسته‌مه‌لری ، آنجق اتحاد اسلام فکرینك نشرنده‌قولایلق اولمه‌سی ایچوندر . تورکجه دیدکاری‌ده ، عثمانلی تورکلرینك دیلیدر . بونی اوکرتدیرمکدن مقصدلری‌ده ، اجنبی تورکلرله برلشه‌بیلمکدر. حاصلی تاتارلرك بو مطالباتی صرف مقاصد سیاسیه‌دن نشأت ایدیور . .

صـدری افندی نطقنك ابتداسـنده معـارف ناظری وکیلینك افاداتنی تنقید ایتدکدن صوکره ، آلکسه‌یفه جواب اوله‌رق شویله دوام ایتدی :

آلکسه‌یف ظن ایدیورکه بز مسلمانلر ، اتحاد اسلامه وپان تورکیسمه خدمت ایچون ، بعض مطالبات‌ده بولنیورمشز . بو مناسبتله بن بو ایکی مهم مسأله حقنده‌کی فکریمی میدانه قویمق ایستیورم .

افندیلر ، هپکز بیلورسکزکه روسیه‌ده یکرمی میلیونی متجاوز اهل اسلام وار ، لکن بونلرك هپسی عینی نسلدن اولدیغی ، بلکه جمله‌کزك معلومی دکلدر . أوت ، روسیه مسلمانلرینك هپسی ، عدداً پك آز قافقاز‌یاطاغلری سکانی مستثنا اولمق اوزره جمله‌سی ، بر نسلدن ، تورك ـ تاتار نسلندندر . بونلرك عینی نسلدن اولمه‌سی اویله بر وقعهٔ تاریخیه‌درکه آلکسه‌یفك اعتراضی بوکا هیچ بر تأثیر اجرا ایده‌مز . بو جهتله بز مسلمان دیدیکمز زمان ، او کلمه‌نك تحتنده ، تورك ـ تاتار معناسنی‌ده مراد ایتمش اولیورز . مسلمان کلمه‌سی ، بو آنده اهالیمزك احوال روحیه‌سـنه دها موافق وتورك ـ تاتار کلمهٔ مرکبه‌سندن‌دها سهیل‌التلفظ اولدیغندن اونی ترجیحاً استعمال‌ایتمکده‌یز.

بکا تقدم ایدن خطیبادن بریسی ، بو تورك ـ تاتار ملیتی فکرینی کویا بزم خلقه نشر ایتمکده اولدیغمزی ادعا ایتدی . بو ادعا واهیدر . روسیه‌ده ساکن مسلمانلرك جمله‌ٔ تورك ـ تاتار اولدیغی علماً مصدقدر . ایشته سزه روسجه بر اتنوغرافیا خریطه‌سی .. بو خریطه‌یی نه بن ونه‌ده بم آرقداشلرم یاپمادی . بو خریطه‌ده مائی رنکله کوستریلن بر ساحه وارکه اوستنه تورك تاتار یازیلمش ؛ بو ساحه قزل بویالی اسلاولردن‌صوکره روسیه‌نك سطحنده اك زیاده بر اشغال ایدیور . ینه بو خریطه‌ده ، تورك ـ تاتار نام عمو . میسیله یاد اولنان اقوامك اسمای‌خصوصیه‌لری‌ده صایلمش ، ایشته اوقیورم: اك اوکجه تاتارلر، صوکره باشقردلر ، چواشلر، صارتلر ، تاجیکلر ، قرغزلر ، برچیلر ، تورکمنلر ، نوغایلر ، تارانجیلر ، قریملیلر ، قاراجقلر ویاقوتلر..

تکرار ایدیورم افندیلر ، بو خریطه‌یی مجلس مبعوثانك مسلمان فرقه‌سی ترسیم ایتمدی ، بو ، نه مجلس مبعوثان‌ونه‌ده مسلمان فرقه‌سی موجود اولمادیغی بر زمانده ، صرف تدقیقات‌علمیه نتیجه‌سی‌اوله‌رق‌ترسیم‌اولنمش‌بر خریطه‌در . حقیقت ، بویله آب آشکار ایکن ، اکر بز قومیسیونلرده ، یاخود مذاکرات عمومیه‌ده ، روسیه مسلمانلرینك جمله‌سی عینی نسلدن ، عینی لسان ایله متکلمدرلر ، دیرسه‌ك ، بوندن پان تورکیسم پروپاغاندیستلکی‌چیقارمق ، بیلمم ، طوغری اولورمی ؟

تورکلرك اتحادی ، بو کونلرده وقوعه کلکده اولان بر حادثه دکلدر. پك اوزاق بر ماضیده اولوب بیتمش بر واقعه‌در . بر چوق عصرلر اول جنکیز خانك فتوحاتی نتیجه‌سی اوله‌رق عموم ترکلر برلشمشدی . روسیه مسلمانلری ، بعضلرکزك ظن ایتدیکی کبی تاتار دکل ، تورکدر . ذاتاً تاتار کلمه‌سی ، علمی ، تاریخی بر سوز اولمایوب صرف بر تعبیر عسکریدر. جنکیزك اردولری هپ تورك ایدی . جنکیز واولاد احفادندن قالمه آثار عتیقه ، روس خزائن اوراقنده‌موجود اردو خانلرینك فرمانلری صاف تورکجه محرردر . بو جهتله روسیه‌ده سـاکن مسلمانلر تورك اوغلی تورکدرلر ، جمله‌سنك لسانی بردر ، تورکجه‌در . آنجق اهمیتسز بعض شیوه فرقلری وار. بر قزان تاتاری ، قرغزلر آره‌سنه کیدرسه ایلك کونندن اعتباراً پك قولای قونوشوب آکلاشه‌بیلور. تورکستاندن کلن بر صارت ، هیچ زحمتسز بزمله مکالمه ایدر ، نته‌کیم کچن سنه بخارا امیریله ترجمانسز قونوشه‌بیلمشدم . حاصلی روسیه مسلمانلری ، دیناً هپ مسلمان ، جنساً هپ تورکدر .

پان اسلامیسم دیمکدن مقصدکز نه اولدیغنی ایجه آکلایامیورم . اکر روی زمینده بولنان مسلمانلرك جمله‌سی بر دین ایله متدین دیمك ایسه بو بر وقعهٔ حقیقیه‌در . هم اویله بر وقعه‌درکه بونی انکاره مجال اولمادیغی کبی بوکا اعتراضدن‌ده بر نتیجه حاصل اولماز . لکن بو بر چوق عصرلردن بری واقع بر شیدر . بونکیچون آیروجه پروپاغاندایه لزوم واحتیاج یوقدر. دین ، بالجمله مسلمانلری چوقدن توحید ایتمشدر . اکر بو وقایع ، بعض کیمسه‌لرك خوشنه کیتمیورسه ، اونکیچون بزه حدت ایتمه‌سینلر ، روسیه‌ده بر قسم خلقك عینی نسل ودیندن اولماسنده قصور بزم دکل تاریخکدر . آلکسه‌یفه سویلیه‌جکلرم یوقدر .

بعض کیمسه‌لر بزم ملی ادبیاتمز اولوب اولمه‌سنده متردد بولنیورلر : کندی لسانلرنده مکتب ایستیورلر اما عجبا ادبی لسانلری وارمی ؟ دیورلر . بن بو جهله تعجب ایدیورم . جمله‌کز بیلملی ایدیکزکه تورك ـ تاتارادبیاتی‌ده طبق‌روس ادبیاتی کبی أسکی وزنکین بر ادبیاتدر . ادوار اخیره‌ده بوادبیاتك ترقیسی بر آز سکته‌یه اوغرامشدر ، لکن ادبیات تورکیه اویله قدیم آبده‌لره مالکدرکه علمای غرب تدقیق ایدرکن متحیر قالیورلر . اورخون محکوکاتنی ، قوداتقو بیلیکی ، میر علی شیرنوائی‌یی ، بابر خانی البته ایشتمشسکزدر . بوکبی آثار یتشدیره‌ن بر قومه ملی ادبیاتکز وارمی ؟ ادبی لسانکز وارمی؟ دیمك نه دیمکدر ؟

جزائرك فرانسزلره رسماً ترکی — استانبولدن اوروپا غزته‌لرینه چکیلن بر تلغرافنامه‌یه نظراً ، بابعالی جزائر اهالیسنی ، آرتق رسماً فرانسه جمهوریتی تبعه‌سی طانیمشدر . انجق پك اسکیدن ممالك سائرهٔ شاهانه‌یه هجرت ایتمش اولان جزائرلیلر تبعهٔ عثمانیه حقوقنی محافظه ایدیورلر .

بز جزائرك رسماً فرانسه‌یه ترك اولنه‌جغی خبرلرینی بر قاچ دفعه یازه‌رق ، افکار عمومیه‌نك بوکا دائر تنویرینی مرجع مخصوصـندن کراتله رجا ایتمش، وبر دفعه‌ده وکلای ملتك بو مهم مسأله حقنده نظر دقتنی جلبه لزوم کورمشدك . شیمدی‌یه قدر ، نه خارجیه نظارتندن واضح وصریح بر معلومات ترشح ایتدی ؛ ونه‌ده مبعوثان آراسندن بو مسأله‌یه مراق ایدن بر ذات بولندی . هرکس کبی بزده بیلیورزکه جزائر بر عصره یاقین بر زماندن بری فعلاً فرانسه اداره‌سنده‌در . بر عصره یاقین بر زماندن بری جزائرلی دین قارده‌شلریمز ، فرانسه دولتنك تبعه‌سـیدر ، حتی فرانسه جمهوریت اولدقدن صـکره‌ده بو زواللی مسلمـانلره اهلك (سیتواین‌لك) حقی ویرلمه‌مش جمله‌سی ، تبعه حالنده براقلمشلردر . بونکله برابر، بر عصردر ، رسماً تصدیق ایدیلمدیکی حالده بو کونلرده تصدیق نه‌دن ایجاب ایتدی ؟ استقراض مسأله‌سنده فرانسزلرك اظهار ایتدکلری نزاکت ومعاونته تشکرمی ؟ یوقسه...هرحالده‌حکومت مشروطه‌دن بویله هدیه‌لربکله‌نیلمیوردی..

صراط مستقیم مطبعه‌سی   مدیر مسؤل : اشرف ادیب

صراط مستقيم
١٣٢٦

اخطار :
مسلكمزه موافق آثار جديده مع الممنونيه قبول اولونور
درج ايدلميه‌ن آثار اعاده اولنماز

محل مطبعه واداره :
جغال اوغلنده امنيت صندوغى جوارنده شنكول يقوشنده ٢٢ نومرو

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، سياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	التی آيلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابوالعلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در
قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريلير‌سه سنوى ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٢٢ — ٤ محرم پنجشنبه ٢٣ كانون اول ٣٢٦ — بشنجى جلد

التجريد الصريح
لاحاديث الجامع الصحيح
كتاب الايمان

بسم الله الرحمن الرحيم

٨ ـ حديث شريف

عن ابن عمر رضى الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بنى الاسلام على خمس : شهادة ان لا اله الا الله وان محمداً رسول الله واقام الصلاة وايتاء الزكاة والحج وصوم رمضان .

٩ ـ حديث شريف

عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال الايمان بضع [١] وستون [٢] شعبة والحياء شعبة من الايمان .

[١] بر روايته كوره (بضعة) [٢] ديكر روايانك كيمنده (بضع وسبعون) كيمنده شك صيغه‌سيله (بضع وستون او بضع وسبعون) وارد اولمشدر .

١٠ ـ حديث شريف

عن عبدالله بن عمرو رضى الله عنهما عن النبى صلى الله عليه وسلم قال المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده والمهاجر من هجر ما نهى الله عنه .

١١ ـ حديث شريف

عن ابى موسى رضى الله عنه قال قالوا يارسول الله اى

٨ — ترجمه

ابن عمر رضى الله عنهمادن رسول الله صلى الله عليه وسلمك شويله بيوردقلرى روايت اولونيور .

اسلام بش شى اوزرينه بنا اولونمشدر ؛ اللهدن باشقه اله اولمديغنه ومحمدك (صلى الله عليه وسلم) اللهك رسولى اولديغنه شهادت ، نماز قيلمق ، زكات ويرمك ، حج ايتمك ، رمضان اوروجنى طوتمق .

٩ — ترجمه

ابو هريره رضى الله عنهدن نبى محترم صلى الله عليه وسلمك شويله بيوردقلرى روايت اولنيور :

ايمان التمش بو قدر شعبه‌در . حياده ايمانك بر شعبه‌سيدر .

١٠ — ترجمه

عبدالله بن عمرو رضى الله عنهمادن نبى محترم صلى الله عليه وسلمك شويله بيوردقلرى روايت اولنيور : مسلم ديديكله النددن مسلمانلر سلامتده قالان كيمسه‌در . مهاجرده اللهك نهى ايتديكنى ترك ايدندر .

١١ — ترجمه

ابو موسى (الاشعرى) رضى الله عنهدن شويله‌جه ديديكى روايت اولونيور . « يارسول الله ! مسلمانلرك هانكيسى افضلدر ؟ » ديه سؤال

الاسلام [۱] افضل قال من سلم المسلمون من لسانه ویده .

[۱] دیکر روایتلرده (ای المسلمین) .

۱۲ ـ حدیث شریف

عن عبدالله بن عمرو رضی الله عنهما ان رجلاً سأل رسول الله صلی الله علیه وسلم [۱] ای الاسلام خیر . قال [۲] تطعم الطعام وتقرأ السلام علی من عرفت ومن لم تعرف.

[۱] دیکر روایتده (سأل النبی) . [۲] دیکر روایتده (فقال).

۱۳ ـ حدیث شریف

عن انس رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لایؤمن احدکم [۱] حتی یحب لاخیه مایحب لنفسه .

[۱] دیکر روایتده (لایؤمن عبد) .

۱٤ ـ حدیث شریف

عن ابی هریرة رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال والذی [۱] نفسی بیده لا یؤمن احدکم حتی اکون احب الیه من والده وولده .

[۱] دیکر روایتده (فوالذی).

۱٥ ـ حدیث شریف

عن انس رضی الله عنه الحدیث بعینه وزاد فی آخره والناس اجمعین .

۱٦ ـ حدیث شریف

وعنه رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ثلاث من کن فیه وجد حلاوة الایمان : ان یکون [۱] الله ورسوله احب الیه مما سواهما وان یحب المرء [۲] لایحبه الا لله وان یکره [۳] ان یعود فی الکفر [٤] کما یکره ان یقذف [٥] فی النار .

[۱] بخارینك دیکر طریقدن روایتنده (من کان الله الخ) [۲] ینه او روایتده (ومن احب عبدا الخ) [۳] ینه او روایتده (ومن یکره).

۱۷ ـ حدیث شریف

وعنه رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال آیة الایمان حب الانصار وآیة النفاق بغض الانصار .

۱۸ ـ حدیث شریف

عن عبادة بن الصامت رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال وحوله عصابة من اصحابه بایعونی علی ان لاتشرکوا بالله شیئاً ولا تسرقوا ولا تزنوا ولا تقتلوا اولادکم

ایتدیلر . « مسلمانلر دیلندن ، الندن سلامتده قالاندر » جوابنی ویردیلر .

۱۲ — ترجمه

عبدالله بن عمرو رضی الله عنهمادن روایت اولنیورکه رسول الله صلی الله علیه وسلمه بری « اسلامك اك خیرلیسی هانکیسیدر » دیه صوردی . « اطعام طعام وطانیدیغنکه ، طانیمدیغنه سلام ایدرسك » جوابنی ویردیلر .

۱۳ — ترجمه

انس (بن مالك) رضی الله عنهدن نبی محترم صلی الله علیه وسلمك شویله بیوردقلری روایت اولنیور :

هیچ بریکز کندیکز ایچون آرزو ایتدیککزی قارداشکز ایچونده آرزو ایتمدکجه ایمان ایتمش اولماز .

۱٤ — ترجمه

ابو هریره رضی الله عنهدن رسول الله صلی الله علیه وسلمك شویله بیوردقلری روایت اولنیور .

نفسمی ید تصرفنده طوتان الله ذوالجلاله قسم ایدەرمکه هیچ بریکز بن اوکا پدرندنده ، اولادندنده دها سوکیلی اولمدقجه ایمان ایتمش اولماز .

۱٥ — ترجمه

انس رضی الله عنهدنده بالادهکی حدیث شریف عیناً روایت ایدلمش اولوب شوقدرکه صوکنده (والناس اجمعین) یعنی « پدرندن اولادندن ، وبوتون خلقدن دها سوکیلی » زیادهسی واردر .

۱٦ — ترجمه

ینه انس رضی الله عنهدن نبی مکرم صلی الله علیه وسلمك شویله بویوردیغی مرویدر :

هر کیمده اوچ شی بولونورسه حلاوت ایمانی طادار : الله ایله رسول الله اوکا ماعداسندن دها سوکیلی اولمق ، بر کیمسهیی سومك، فقط یالکز الله ایچون سومك ، (الله انی کفردن قورتاردقدن صوکره) ینه کفره دونمکدن آتشه آتیلاجقمشجهسنه خوشلانمامق .

[٤] ینه او روایتده (فی الکفر) دن صوکره (بعد اذا انقذه الله) واردر . [٥] ینه او روایتده (ان یلقی) .

۱۷ — ترجمه

ینه انس رضی الله عنهدن نبی مکرم صلی الله علیه وسلمك شویله بیوردیغی مرویدر :

ایمانك علامتی انصاره محبت ، نفاقك علامتی انصاره بغض ایتمکدر.

۱۸ — ترجمه

عبادة الصامت رضی الله عنهدن (که بدرده حاضر اولانلردن وعقبه کیجهسنده بیعت ایدن نقبادندر) شویلهجه دیدیکی روایت اولونیور :

رسول الله صلی الله علیه وسلم چورهسنده اصحابندن بر جماعت

ولاتأتوا [١] ببهتان تفترونه بين ايديكم وارجلكم ولاتعصوا في معروف . فمن وفى [٢] منكم فاجره على الله ومن اصاب من ذلك شيئاً فعوقب به [٣] في الدنيا فهو كفارة له [٤] ومن اصاب من ذلك شيئاً ثم ستره الله [٥] فهو الى الله ان شاء عفا عنه وان شاء عاقبه . فبا يعناه على ذلك .

[١] ديكر روايتده (ولاتأتون) . [٢] ديكر روايتده تشديد فا ايله (وفّى) . [٣] ديكر روايتده يالكز (فعوقب) . [٤] ديكر روايتلرده يالكز (فهو كفارة) . [٥] ديكر روايتده (ستره الله عليه) .

١٩ - حديث شريف

عن ابى سعيد الخذرى رضى الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يوشك ان يكون خير [١] مال المسلم غنماً [٢] يتبع [٣] بها شعف الجبال ومواقع القطر يفر بدينه من الفتن .

[١] ديكر روايتده منصوب اوله‌رق (خيراً) . [٢] ينه اورروايتده مرفوع اوله‌رق (غنم) [٣] ديكر نسخه‌ده ثلاثيدن (يتبع) .

٢٠ - حديث شريف

عن عائشة رضى الله عنها قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا امرهم امرهم من الاعمال بما [١] يطيقون قالوا انا لسنا كهيئتك يا رسول الله ان الله قد غفرلك ماتقدم من ذنبك وما تأخر فيغضب [٢] حتى يعرف [٣] الغضب في وجهه . ثم يقول ان اتقاكم واعلمكم بالله انا .

[١] ديكر روايتده حرف جرسز اوله‌رق (ما) . [٢] ديكر روايتده (فغضب) . [٣] ينه اورروايتده (حتى عرف) .

٢١ - حديث شريف

عن ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال يدخل اهل الجنة الجنة واهل النار النار ثم يقول الله تعالى [١] اخرجوا [٢] من كان في قلبه مثقال حبة من خردل من ايمان [٣] فيخرجون منها قد اسودوا فيلقون في نهر الحياة [٤] فينبتون كما تنبت الحبة في جانب السيل الم تر انها تخرج صفراء ملتوية .

[١] ديكر روايتده (عز وجل) . [٢] ديكر روايتده (اخرجوا من النار) . [٣] ديكر روايتلرده (من الايمان) . كذلك بخارينك ديكر طريقدن روايتنده (من خير) . [٤] ديكر روايتلرده (في نهر الحيا) . بر روايتده‌ده همزه ايله (في نهر الحياء) .

موجود اولديغى حالده بيورديكه : « اللهه هيچ بر شيئى شريك « ايديمه‌مك ، سرقت ايتمه‌مك ، زنا ايله‌مه‌مك ، اولادكزى اولدورمه‌مك « كنديلكزدن اويدوره‌جغكز هيچ بر يالانله (كيمسه‌يه) بهتان « ايتمه‌مك ، هيچ بر (امر) معروفده (بكا) عصيان ايله‌مه‌مك اوزره « بكا بيعت ايديكز . (يعنى بنمله عهد ايديكز) . ايچكزدن سوزنده « طوران اولورسه اجر (ينك احسان) ى اللهه قالسون . بو ديديكلرمدن « برينى ياپوبده آندن طولايى دنياده دوچار عقاب اولورسه بو عقاب « اوكا كفارتدر . بونلردن برينى ياپوبده ياپديغى فعلى الله تعالى ستر « ايدرسه ايشى اللهه قالير . ايسترسه انى عفو ايدر . ايسترسه اكا « عقاب ايدر . » بزده بو شرط اوزره اوكا (يعنى رسول الله صلى الله عليه وسلمه) بيعت ايتدك .

١٩ — ترجمه

ابوسعيد خدرى رضى الله عنهدن رسول الله صلى الله عليه وسلمك شويله بيورديغى روايت اولونيور .

چوق سورمز مسلمانك اك خيرلى مالى (تحدث ايده‌جك) فتنه‌لردن دينك سلامتى نامنه فرار ايتمك اوزره طاغ باشلرنده ، (بيريكمش) ياغمور صويى باشلرنده كوتديكى طاوارلردن عبارت اولور .

٢٠ - ترجمه

عايشه رضى الله عنهانك شويله ديديكى روايت اولنيور .

رسول الله صلى الله عليه وسلم اصحابنه اعمالدن يابه بيله‌جكلرى بر شئ امر ايتديكلرى زمان : « يارسول الله ! بز سنك كبى دكلز . الله تعالى سنك اولمش واوله‌جق كناهلركه ميدان ويرمامشدر . » ، ديرلرديده (آثار) غضب وجه مباركنده بلوره‌جك قدر قيزاروآندن صوكره : « اك زياده صاحب تقوا كز ، اللهى اك چوق بيلنكز بنم » بويوررلردى .

٢١ - ترجمه

ابو سعيد خدرى رضى الله عنهدن نبى مكرم صلى الله عليه وسلمك شويله بيورديغى روايت اولونيور : اهل جنت جنته ، اهل دوزخ دوزخه كيردكدن صوكره الله تعالى عزوجل : كيمك قلبنده بر خاردال دانه‌سى آغيرلغنجه ايمان وارسه (آتشدن) چيقاريكز » ديه فرمان بويوره‌جقدر . بونك اوزرينه (بو كيلرى) سيم سياه كسيلمش اولدقلرى حالده چيقاريلوب نهر حياة ايچنه آتيلاجقلر و (اوراده) سيل اوغراغنده قالان يبانى ريحان تخمى نصل (سرعتله) بيترسه اويله‌جه بيته‌جكلردر . كورمزميسك بواوت (نه كوزل) صاپ صارى اوله‌رق و (ايكى طرفنه) صالنه‌رق چيقيور ؟

۲۲ - حديث شريف

وعنه رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم بينا انا نائم رأيت الناس يعرضون على وعليهم قمص منها مايبلغ الثدى [۱] ومنها مادون ذلك وعرض على عمر بن الخطاب وعليه قميص يجره. قالوا [۲] فما اولت ذالك يارسول الله. قال الدين.

[۱] ثانك ضمى دالك كسرى ويانك تشديدى ايله جمعدر . ديكر روايتده ايسه مفرد اولهرق ثانك فتحى ودالك كسرى وياتك تخفيفيله در .

[۲] ديكر نسخه ده (قال) درکه ضمير مفرد باعمر بن الخطابه ؛ يا سؤال ايدن ابو بكر الصديقه راجعدر .

۲۲ - ترجمه

بنه ابو سعيد خدرى رضى الله عنهدن رسول الله صلى الله عليه وسلمك شويله بيورديغى روايت اولنيور .

اويوديغم اثناده خلق كوردم بكا عرض اولونيورلر . اوزرلرنده كوملكلر واردى . بو كوملكلرك كيمى ممه لره واريور ، كيمى دها قيصه ايدى . عمر بن الخطاب ده بكا عرض اولندى اوزرنده (اتكلرينى يرده سوروكله ديكى بر كوملك واردى . « يارسول الله ! بونى نه ايله تأويل ايتدك ؟ » ديه صورديلر . « دين ايله » جوابنى ويرديلر .

احمد نعيم

خطبه

— ۲۰ —

الحمد لله الذى انزل القرآن كافلاً بالسعاده . الحمد لله الذى خلق الخلق للعمل والعباده . سبحانه اليه مرجع الخلق اجمعين . استغفره واشهد ان لا اله الا هو امر بالتقوى بدون احتياج . واشهد ان سيدنا محمدا جاء فكان لداء الجهالة خير علاج . اللهم صل وسلم وبارك عليه وعلى آله واصحابه الابطال الفاتحين ووفقنا للاقتداء بهم يا اله العالمين « ايها الاخوان » من نحن فى العمل بين الامم فلكل امة عمل مشهود . من نحن فى الاخلاق بين الاقوام فلكل قوم خلق معروف . من نحن فى كل شىء فلست ادرى من نحن فى هذا الوجود . اين خدمتنا للأوطان اين اعمالنا لبقاء الدين . فالله الله ايها الناس فيما استحفظكم من كتابه واستودعكم من حقوقه فانه سبحانه وتعالى لم يخلقكم عبثا ولم يتركم سدى ولم يدعكم فى جهالة ولا عمى قد سمى آثاركم وعلم اعمالكم وكتب آجالكم وانزل عليكم الكتاب تبيانا لكل شيئ « وفيه آية مافرطنا فى الكتاب من شئ » وانهى اليكم على لسان نبيه محابه من الاعمال ومكارهه واوامره ونواهيه فالق اليكم المعذره واتخذ عليكم الحجه وقدم اليكم بالوعيد فاستدركوا بقيه ايامكم فانها قليل فى كثير الايام التى تكون منكم فيها الغفلة والتشاغل عن الموعظ « عباد الله » ان انصح الناس لنفسه اطوعهم لربه وان اغشهم لنفسه اعصاهم لربه والسعيد من وعظ بغيره والشقى من انخدع لهواه « اخوانى » ان يسير الرياء شرك ومجالسة اهل الهوى فيها خسارة الدارين والكذب مجانب للأيمان والصدق فى كل الاعمال شرف وكرامه ولا تحاسد وافان الحسد يأكل الايمان كما تأكل النار . الحطب ولا تباغضوا فانها الحالقه واعلموا ايها الاخوان ان الامل يسهى العقل وينسى الذكر فاكذبوا الامل فانه غرور وصاحبه مغرور وخذوا بالحزم فى جميع مصالحكم الدنيويه والاخرويه (واتقوا الله واسمعوا ولا تكونوا كالذين قالوا سمعنا وهم لايسمعون) « قال عليه الصلاة والسلام » ان هذا الخير خزائن لتلك الخزائن مفاتيح فطوبى لعبد جعله الله مفتاحا للخير مغلاقاً للشر وويل لعبد جعله الله مفتاحا للشر مغلاقاً للخير » صدق رسول الله »

على شيخ العرب

نصيحة لمجلس المبعوثان المحترم والامة

الحمد لواهب العقل والصلاة والسلام على معلم الخير ومعدن الكمال والفضل

بعد هذا فاقول من البديهى ان العقل نور تستضئ به النفس الناطقة سبل الحقائق وتمحو به من امامها ظلمات الشكوك والاوهام وحسب الشخص الذى للحق ماحق لتتجلى لها المصالح الكافلة بالرفاهة والتعاون على البر والتقوى والبعد عن الاثم والعدوان المنطبعة على العدالة الحقه والحرية فى ادب والمساوات فى حفظ رتب بلارياء ولا كذب ولابهتان ومهما كثرت العقول المفكرت وحسنت النيات واتحدت المقاصد على الحق ازداد طريق النجاح ظهورا واشرق نورا وانكشفت الحقائق وسعدت الخلائق لذلك كانت قاعدة الشورى من القواعد الطبيعة العمرانية الشرعية قال تعالى فى معرض مدح الكمل من البشر [وامرهم شورى بينهم] وقال ارشاداً لنبيه وتاديباً لامة صفيه [وشاورهم فى الامر] واستنادا على هذه القاعدة كانت مجالس المبعوثان فى كل الامم ومن ذلك مجلسنا المحترم فحقيقته بحسب موقع دولتنا العلية الحائزة لمقامى الخلافة والسلطنة انه عبارة عن نخبة من الامة حسن بها الظن واعتقدت محل الثقة من طرف العثمانين عموما والمسلمين خصوصا لامرين الامر الاول ان مبين كل واحد منهم معلوماته باحوال بلاده ومابلغ اليه علمه من احوال المسلين عموما من حيث صبغة الخلافة لهذا المجتمع المحترم حتى تكون احوال الوطن والاسلام معلومة للجميع والثانى تدبير الطرق اللازمة لايفاء كل مصالح الوطن ودرء كل مفاسده والبداية بالاهم فالاهم من ذلك وحيث ان كل شبر من الوطن هو حق لكل عثمانى عموما ولكل مسلم خصوصاً فكل مصلحة لجهة من الجهات فهى فى الحقيقة مصلحة العموم وكل مبعوث كريم فهو فى الحقيقة نائب عن العموم ومكلف بان يترجم عن معلوماته ويبدى رأيه لا فقائد وليس بمكلف بتنفيذه لامحالة اوالانتصار لشخص منتخبيه او شبر ارضه ولا لهذا عقدت الثقة به بل امن من قبل الامة ليترجم عن معلوماته ويبدى رأيه كما ذكرنا و يروج مايراه حقا لعموم الملة والوطن من غير تحيز لعنصر ولا لمذهب ولا لشبر ارض ملتزما دائرة المدارات الواجبة انسانية وادباً وذلك بان يدلى بالحجة المقنعة الواضحة والا كان كلامه هذيانا ويلين القول لا يشيبه بغلظة وفظاظة والا كان كلامه سماجة وسباباً ولا يحشوه بالتحلق والا كان عجزا اونفاقاً و من المقرر عند علماء آداب البحث والنظر ان من اشنع المغالطات المظلمة لطريق الحق

والمضيقة للحقائق المغالطه الخارجية التى هى عبارة عن مس الشخصيات و استعمال مايثير الانفعالات فان الرى يتذبذب معها و العقل يطيش والحقائق تتلاشا ويقوم مقام ذلك كله الشهوة الغضبية وحب الانتقام واين العاقل الثبت الذى يسخر بذلك كله ويعرض عنه اعراض كريم ويحفظ مقامه ويثبت مع عقله ولايؤثر عليه شئ من ذلك بناء على هذا كله فرجاؤنا من كل واحد من مبعوثينا الكرام ان يظهر مظهر الطهارة الصادقة والرأى الصائب والحكمة وان يقوم بما وكل لامانته من حياة الامة وترقية شئونها التى ين سلما بيديه اتم قيام و ان يلازم السكون والمدارات طبق ماشرحنا اعلاه وليعلم ان الحق فى غير البديهيات واليقينات لايمكن فى العادة ان يدعى انه فى جانب شخص معين ماعدا الانبياء والرسل على تفصيل ولو علم شخص ملازم الرأيه الحق قطعا والطهارة لوجدانه جزماً لاتخذ وحده مدبراو سلمت له الشئون من غير سو آل واسترحنا من هذا العناء ولكن عادة الله بخلاف ذلك ولهذا قيدت قاعدة الجماعة شرعاً وطبعاً وادباً ومعناها وجوب اتباع الاجماع اوالغالب من الآراء فى كل مجالس الشورى و اعتبر المارق من ذلك شاذا وقد قال المرشد الاعظم صلى الله عليه وسلم يد الله مع الجماعة والمعية معية عصمة وتوفيق وفى رواية اخرى يد الله على الجماعة ولعلاوة علاوة حفظ وصون فالجماعة معصومة وموفقة ومصونه وقال ايضاً من شذ شذ فى النار فالمبعوث الكريم حينئذ واجب عليه بعد تفهيم رأيه بنهاية الهدو والطهارة والايضاح فان رجعت الجماعة كلها او جلها اليه فليحمد الله تعالى على اصابة الحق وان خولف بالاجماع اوالاكثر فليتهم نفسه وليلازم الجماعة بلا لجاج مطمئن النفس ساكن البال وهو معذور وفعله مبرور وسعيه عند الله و خاصة عباده مشكور واذذاك لاانفعال للنفوس ولا اغبرار للوجوه ولا ارتفاع للاصوات ولاانتصار للشخصيات والحق ابلج و الباطل لجلج والمصالح مكفولة والنتائج للملة والوطن مأمولة وليعلم كل مبعوث كريم ان من جملة مانعتقده الامة فيه وتكلف به ونراه من اهم وظائفه ان يكون واقفاً بكل دقة على كل فساد فى جهة المكلف من قبلها عالما باسبابه و بالقائمين به عامة وان يسعى بوعظ امته واقناعهم وترويج مقاصد الحكومة فيهم التى هى فى الحقيقة مقاصد كل الملة وسبب نجاحها وراحتها من جهة وان يبادر لا علام القوة الاجرائية باشخاص المفسدين لكف شرهم وتطهر الامة منهم تكفى مؤنة الاختلال وسفك الدماء وتلف الاموال من جهة اخرى واذذاك يكون قد خدم بلاده خصوصاً والدولة والامة عموماً اما ان لم يقم بهذه الوظيفة التى هى من اول وظائفه عجزا منه اوعمدا ومشاركة فى الشقاوة والاختلال فقد خان منوبيه والملة واستوجب ان يساق للمجلس العرفى قبل ان تعلن الادارة العرفية فى جهته فاما ان يحكم عليه بترك مالا يستطيعه لا هاله ان ثبت جهله واما ان يقتص منه جزاءما اقترفت نفسه الخبيثة ان ثبت عمده فعليكم يا نوابنا الكرام ان تمعنوا فى هذه الحقائق وتجروا على مقتضاها وتتخذوها صلية لكم وعليكم يا امة ان تحملوا نوابكم على ذلك بنشريات جرائدكم ونصائح مجلاتكم وعظوهم بقول الله تعالى فبشر عبادى الذين يستمعون القول فيتبعون احسنه اولئك الذين هداهم الله و اولئك هم اولوا الالباب والله يكفينا شر انفسنا وشر كل ذى شر ويلهمنا الرشد ويقينا الضر

السيد صالح الشريف التونسى

اصلاح مدارس حقنده

طنین جریدهٔ معتبره سنك ١٧ كانون اوله مصادف ٨٣٤ نجی نومروسنده‌كی « اصلاح مدارس » عنوانلی مقاله‌یی اوقویوب هر كس كبی بن ده بك زیاده سوینمدم . ظن ایدییورم‌كه بو مسئلهٔ مهمه، علماء كرام واساتذهٔ عظام حضراتندن پك چوغنك انظار دقتلرینی جلب ایتمشدر وبو هفته نشر اولنه‌جق صراط مستقیم ، تعارف مسلمین وبیان الحق كبی دینی وعلمی مجله‌لرمزك قیمتدار ستونلری ، بو بابده علماء بنامزك گوهرنثار قلملریله یازلمش مقالات مفیده‌یی احتوا ایده‌جك واو سطور عالیه میاننده بو فقیرك یازدیغی جمل عادیه هیچ بر قیمت ومزیتی حائز اولمیه‌جق . بونكله برابر ، شو عنصر اسلامك ناچیز بر عضوی اولمق صفتیله بو بابده‌كی تمنیاتمی وفكرمی یازمقدن بر درلو ضبط نفس ایده‌مدم .

اولا : بر آن اهمال وتأخیری جائز اولمیان بو وظیفهٔ مهمه‌یی بالتقدیر ایفاسی ایچون ذوات مقتدره‌دن مركب بر قومیسیون انتخاب ایلمه‌لرندن طولایی استاد محترم موسی كاظم افندی حضرتلرینه عن صمیم القلب تشكراتمی تقدیم ایدییورم .

ثانیاً : قومیسیون اعضای محترمه‌سنك لازم‌كلن بالجمله اسبابه توسل ایده‌رك درعهده ایتدكلری بو آغیر ، آغیر اولمقله برابر پك عالی ومقدس وتكمیل عالم اسلامیتك ترقی وتعالیسنه مدار اولان وظیفهٔ جلیله‌ده موفقیت تامه استحصال ایلملرینی جناب حقدن تمنی ایدیورم .

بو قومیسیونك كچنده خطبه‌لرك اصلاحی ایچون تشكیل اولنان قومیسیون كبی هیچ بر نتیجه الده ایتمكسزین طاغیلمه‌ملرینی تأمین ، اصلاح پروغرامنی تنظیمدن صوكره تطبیقی تسهیل وتسریع خصوصنده نه‌كبی اسباب ومقدماتك استحضاری لازم ایسه كافه‌سنی تهیئه ایلمك قومیسیون اعضای كرامیله برابر استاذ محترمك ده اك برنجی یاپه‌جقلری ایش اولدیغندن ، بوكونه قدر البته یاپیلمشدر ظن ایدرم .

قومیسیونك تشكیلی خصوصنه كلنجه ؛ بو بابده « حكمت » غزته‌سنك ٣٧ نجی نومروسنده نشر اولنمش « شیخ نهردین عروسی » افندی حضرتلرینك فكرینه تماميله اشتراك ایدییورم . اوت قومیسیونه انتخاب اولنان ذوات كرامك اقتدار وعرفانلرینی تسلیم وتقدیر ایلمكله برابر دییورمكه بو قدر مهم بر اصلاح پروغرامنی تنظیم ایچون انجق بدی كیشیله اكتفا اولنماملی ایدی . بو قومیسیونك اعضاسی لااقل اوتوز كیشی اولمالی . استانبولده‌كی محمود اسعد ، اسماعیل حقی « دارالفنون مدیر ثانیسی » وطاهر « بروسه مبعوثی » بكلر كبی اساتذهٔ كرام حضراتی‌ده انتخاب اولنمالی برده مصر ، فاس هندستان علماسندن اصلاحك لزومنی تقدیر ایدن افاضل ایله قزان علماسندن عالمجان البارودی ، موسی بیكییف كبی شرقك بالجمله مؤسسات علمیه‌سنی تدقیق وتفتیش ایدن ذوات كرام دخی تشریك اولنمالی ایدی . بو میانده شام ، بیروت وسائره كبی كندی ولایتمز علماسنی‌ده اونوتمامق ایجاب ایدیوردی .

بوصورتله پك چوق فضلاء اسلامك اشتراكیله یاپیله‌جق پروغرام

دها واسع ودها مفید اولوردی . وبونك بویله یاپیلماسنده فضله بر کلفت وزحمت‌ده یوقدر . چونکه دیار بعیدده وبالخاصه ممالك اجنبیه‌ده بولنان ذواتك بالذات حاضر اولمالری بر آز مشکلاتی بادی اوله‌جق اولورسه ، اوزمان یالکز بالواسطه افکارلرینك استحضاریله اکتفا اولنوردی . بلکه خدمت اسلامیه اوغورنده معروض قاله‌جقاری مشکلاتی استصغار ایدوب کلنلری‌ده بولنوردی .

اصلاحات حقنده‌کی معروضاتم : مدرسه‌لرمزك کافه‌سنده اولمازسه بیله ، اساساً ایکی‌یه تفریق اولنه‌رق بر قسمنده ، ویاخود تالی وعالی نامله‌یله تقسیم اولندقدن صکره قسم عالیسنده ، تدریسات ، لسان عربی اوزره اولمالیدر ، مدرسه اکمال ایدن خواجه‌لرمزك اکثریسی عربجه تکلم ، کتابت وخطابته مقتدر اولمالیدرلر .

بویله اولمالری بزم ایچون دیناً وسیاسةً لازمدر . ویاپه‌جغمز مهام اموردندر . دیناً لازمدر ؛ چونکه اساس دینمزی تشکیل ایدن آیات قرآنیه ایله احادیث نبویه‌یی حقیله آکلایوب متضمن اولدقلری حقایق علویهٔ نامتناهیه‌دن استفاده ایده‌بیلمك آنجق بو سایه‌ده اوله‌بیلور . سیاسةً ده لازمدر ؛ چونکه بوکون مع‌الاسف اعترافه مجبورزکه قوجه عربستانك تکمیل سوریه وجزیرة‌العرب قطعه‌لرینك بزه ارتباطی پك ضعیف وکوشکدر ، حتی همان همان ألمزدن کیتمك اوزره‌در . بوکون اورته‌ده « عربلق وترکلك » مسئله‌سی مع‌التأسف موجوددر . هم‌ده کمال دهشتله حکمفرمادر . بونی اعتراف ایتمه‌رك « بویله بر شی یوقدر بو آنجق ایکی طرفدنده اوچ، درت بدخواه‌سرسرینك اشاعه ایتدکلری خبردر » دیمك ، بر حقیقت ظاهره‌یی ستره چالیشمق وبوصورتله کندی کندومزی آلداتمقدر .

بونك بویله اولدیغی بر قاچ هفته‌دن بری بابان زاده اسماعیل حقی بك افندینك طنین ستونلرنده نشر ایتدیکی وقوعات ووثائق ایله ثابتدر . ۱۲۱ نومرولی صراط مستقیمده‌کی محمد مأمون افندینك مقالهٔ عربیه‌سی‌ده بونی تأیید ایدیبور .

اوت ، حقیقت بو مرکزده‌در . بوکا سبب اولانده ینه بزز . چونکه بز اوقوجه سوریه قطعه‌سنه آتش عصیان بردن بره پارلادقدن صکره یکرمی ، اوتوز طابور عسکرله کیدر وموقتاً او آتشی اطفادن صکره بونی بیوك بر موفقیت عد ایده‌رك تکرار دونر کلیرز . اورالرده منتظم مکتبلر کشاد ومقتدر خطیب وواعظلر ارسال ایدوب اونلرك قلبلرینی تسخیر ایده‌رك بر دها عصیان ایتمیه‌جك بر صورتده ربط ایتمکی دوشونمیورز ، یاخود دوشونیورزده یاپمیورز .

حالبوکه آوروپالیلر تکمیل سوریه‌یی ضبط ایتمشلر ، بیوك شهرلردن باشلایوب اوفق کویلره وارنجه‌یه قدر مکتبلر ، خسته‌خانه‌لر ، مطبعه‌لر تأسیس ایتمشلر . فرانسزلرك ، آلمانلرك ، انکلیزلرك ، ایتالیانلرك جسیم ، جسیم مؤسسه‌لری وار ، حتی اك غریبی شوراسیدرکه روسیه حکومتی‌ده کندی مملکتنده‌کی کویلرك پك چوغنده مکتب اولمادیغی حالده بزم جبل لبنانده‌کی بعض کویلرده مکتبلر کشاد ایتدیرمش . بو دولتلرك بونجه فداکارلقلرندن مقصدلری نه‌در ؟ مقصدلرینك عنوانی پك مبجل : انسانیته خدمت ! معنون ایسه بونك طبان طبانه ضدی . بونی هر عثمانلی بیلیور وهر حمیتلی یوره‌ك بونکچون قان آغلایور ، ظن ایده‌رم .

شو حالده بز بو حقیقتلری اعتراف ایده‌لم واساسلی اصلاحاته باشلایه‌لم . مقتدر خواجه‌لر ومعلملر یتیشدیروب اورالره کوندره‌لم . بر تك فرانسز تبعه‌سی اولمدیغی حالده اون بش ، اون آلتی میلیون عرب تبعه‌سی بولنان ممالك عثمانیه‌ده لسان فرانسوی اوزرینه تدریسات اولنان مکتب سلطانی بولنسون ، حتی بونکله‌ده اکتفا اولنمیوب یکانه چارهٔ نجات ، وسیلهٔ ترقی تدریساتك فرانسزجه اولمسندن عبارت ایمش کبی ولایتده بولنان اعدادیلرده سلطانی‌یه تحویل اولنسونده ... تدریساتی لسان عربی اوزرینه اجرا اولنه‌جق ولو بر تك مکتب سلطانی اولماسون . اوت ، نیچون اولماسون ؟ هیچ اولمازسه نیچون مدرسه‌لرمزده تدریسات لسان عربی اوزرینه اولماسون ؟

بناءً علیه شیمدیکی قومیسیونك تعهد ایتدیکی وظیفه پك بیوك وپك آغیردر . حتی دین ووطنك مابه‌النجاتیدر . قومیسیون اعضای محترمه‌سی بو بابده پك اوزون ودرین دوشونوب تدابیر اساسیه اتخاذ وآجیقلی یاره‌لرمزه یکانه مرهم اوله‌جق اسبابه توسل ایتمزلرسه او زمان قوجه متنبی‌نك :

كان الجرح ينفر بعد حين اذا كان البنا على فساد

دیدیکی کبی ایشمز نقصان، وتدابیرمز ناتمام اولمش اولور.

بوکونلك شو قدرله اکتفا ایده‌رك معروضاتمك دیکر قسمنی آتی‌یه ترك ایدیبورم .

عالم جان الادریسی

مهم بر مسئلهٔ اجتماعیه :

دارالمعلمینلر ـ زراعت ـ عسکرلر

ثروت ملیه‌مزك ، موقع اقتصادیمزك تعالیسنی ، ملت عثمانیه‌یی تشکیل ایدن کافهٔ صنوف خلق، ایکی بچق سنه‌دن، ۱۰ تموز ۳۲٤ بیوك کونندن بری هپ تمنی ایدیبور . بونکچون ، غزته‌لرمز یوزلرجه مقاله‌لر یازدی ، خطیبلرمز ، عالملرمز پك چوق شیلر سویله‌دی ، قونفرانسلر ویریلدی . ملتك ، عثمانلیلغك بوقدر آرزوسنه ، خواهشنه رغماً برقاچ اوفاق واهمیتسز تشبثدن ماعدا هیچ بر حیات اقتصادیه‌مزده حرکت کوریله‌مدی . اساساً بویله بر غیرتك ، حرکتك کورولمسی‌ده محال ، ممتنع ایدی ، چونکه سنه‌لردنبری اویوشوق بر جریانك ، حیاتك پنچه‌سنده ایکله‌ین خلقدن بغتةً بویله بر قدرت، جوالیت بکله‌مك نه‌قدر عبث ایدی.

آتیٔ اقتصادیمزی بر محیط مساعد وقدرت داخلنده یاشاتمق ایچون أساسلی تدبیرلره مراجعت ایتمك احتیاجنی حس ایدیبورز . هر خصوصده کسب قوت ومکنت ایتمه‌مزه واسطهٔ مستقل اولان ثروت ملیه‌نك بر موقع رصینده تقرر ایتمسی معارفه، معارف ابتدائی‌نك نشئت واعتالی بر صورتده اظهار موجودیت ایلمه‌سنه لزوم کوستریبور .

بزم ، هپ نزك آغزندن دوشمه‌ین برسوز وار : بومملکت زراعت مملکتی‌در . اوت بومملکت زراعت مملکتی‌در . استقبالی ده آنجاق زراعتله قائمدر . بوحالده آتیمزك ، ثروت منبعمزك اساسلی برکننی تشکیل ایدن هیچ بر وقت آغزندن دوشمه‌یان زراعته اساسلی ، جدی برصورتده اهمیت ویرملی‌یز .

زراعتدن استفاده ایتمك وثروت ملیمزی تزیید ایلمك ایچون اصول زراعتك دکیشمه‌سی ، یکیله‌نمه‌سی اقتضا ایدییور . حکومت جدیده واقعا چالیشیور ، هرطرفه زراعت مأمورلری ، معلملری کوندرییور . خلقی اصول جدیده‌یه تشویق ایچون‌ده بیوك فداکارلقلرده بولنیور . فقط بولنیورده ینه اساسلی ومتین برصورتده موفقیت استحصال ایده‌میور .

هر ایشه باشلارکن کوکندن ، اساسندن باشلامه‌لی‌در . یازه‌جغم شیلرله زراعت مأمورلرینك ، معلملرینك لزومی اولمدیغنی ادعا ایتمك ایسته‌دیکم ظن ایدلمه‌سین . بومملکتده زراعتك ترقیسنه جدی خدمت ایتمك ایسته‌یور ایسه‌ك ایشه ابتدائی وکوی مکتبلرندن باشلاملی‌یز . کویك یکی یتشه‌جك انسانلری یکی اصول زراعتك فائده‌سنی تقدیر ایده‌رك ، وواقف اوله‌رق ایشه باشلارسه ، زراعت فن معلملری ، مأمورلری‌ده معاونت ایدرایسه ، ایشته اووقت زراعت ایچون جدی چالشلمش دیمکدر . بناءعلیه اساس کوی معارفی‌در . کویلرده اصول جدیدزراعتی تقدیر ایده‌جك دماغلر یتشدیرمز ایسه‌ك سعیلرمز ، پاره‌لرمز هپ بوشه کیدر .

کویلره بویله زراعته واقف معلملری یتشدیرمك ایچون برفابریقه لازم . بوفابریقه دارالمعلمینلردر . ایلریده دها توسع ایده‌جکنه ، شمدی بردارالمعلمینك چیقاردیغی اوتوزطلبه‌یه بدل ، یوز اوتوزطلبه‌یه ، معلمه شهادتنامه ویره‌جکنه هیچ شبهه‌مز اولمیان دارالمعلمینلرده واسع مقیاسده زراعت درسی تحصیل ایدلمسی آنجاق ایسته‌دیکمز ، امل ایتدیکمز ترقی‌یی حصوله کتیره‌جکدر .

حال حاضرده دارالمعلمینلریمزده زراعت درسی اوقونمیور دیمك خطادر .

لکن مع التأسف اوقونان وآز زمان تخصیص ایدیلن زراعت درسلرندن ایش کوروله‌بیله‌جك ، استقبال زراعیمزی تأمین ایده‌بیله‌جك قدر استفاده بکله‌نلمسی‌ده امکان خارجنده‌در . دارالمعلمین ابتدائیه‌لرده زراعت درسی کافهٔ علوم طبیعیه دروسی ایله قاریشیق اوله‌رق انجق هفته‌ده اوچ ساعت ، صوك صنفده ایکی ساعت اوقونیور . بوحالده زراعته نه‌قدر آز واهمیتسز زمان دوشه‌جکی نظر دقته آلنسین !

زراعتی بوکون ایی ترقیلره مظهر اولمش اولان فرانسه زراعتك واصوللرك اصلاحنه کوی وابتدائی مکتبلرندن باشلایه‌رق شمدیکی موقعنه چیقابیلمشدر . بوکون فرانسه‌ده مکاتب ابتدائیه‌ده زراعت باشلی باشنه مجبوری ومهم بردرسدر . بزم دکل مکاتب ابتدائیه‌مزده ، دارالمعلمینمزده بیله اساسلی بردرس دکلدر .

واقعا بوسنه دارالمعلمین رشدیه‌لرده زراعته آیری ساعتلر تخصیص ایدیلیورسه‌ده بزه لازم اولان کویلی‌در ؛ بزکویلی‌یه زراعتك قولایلقلرینی اوکره‌تمه‌یوب قصبه‌لی‌یه اوکره‌تیرایسه‌ك اووقت نه آکلارز ونه استفاده ایده‌رز ؟ زراعته چالیشان ، مملکته دها زیاده ثروت استحصال ایدن کویلیلرمزدر . بوقسه کویلرده رشدیه مکتبلری‌می آچه‌جغز ؟

دارالمعلمین ابتدائیه‌لرده زراعت غایت سهل وعملی وتجربه‌لی بر صورتده تدریس ایدلمه‌لی ، فضله ولزومسز نظریاتدن صرف نظر ایدلمه‌لی ، مستقل ومهم بردرس صره‌سنه قونمالی ، درس ساعتلری تزییداولنمه‌لی‌در . فرانسه‌ده عسکرلره مخصوص ، اردو تدریساتنه مخصوص نهایت مفید عملی وتجربه‌یی اوفاق زراعت رساله‌لری یاپمشلر . بونلر وآمریقاده بوشکلده ترتیب ایدیلن زراعت کتابلری أساس اتخاذ ایدیله‌رك دارالمعلمین ابتدائیه‌لریمز ایچون اساسلی بر زراعت پروغرامی چیزمه‌لی‌در . پروغرام چیزمك ، کتاب یاپمق ، معلم تعیین ایتمك هیچ بروقت کافی دکلدر . آلات وادوات لازم . مکتبك بر سودخانه‌سی اولمالی ، بوراده سودجیلکه مخصوص هردرلو آلات جدیده موجود بولنمه‌لی . طلبه آلاتك استعمالنی بیلدیکی کبی محل فروختنی وفیأتنی‌ده بیلمه‌لی‌در .

دارالمعلمینلرده اك مکمل فلمنك ینرلرندن ، غرویار ینرندن ، قامه ینرندن قاشقوال ینرینه قدر هرجنس ینر یاپلملی . زراعتك وصنایع زراعیه‌نك هرقسمنه دائر تطبیقی معلومات ویرلمه‌لی . نمونه تارلالرنده زراعت وبوجکجیلك مکتبنده معین ساعتلرده طلبه‌یی اشغال ایلمه‌لی‌در .

اوفاق مودللری هرکون الارنده ، مکتبلرنده بولنان آلات وادوات زراعیه‌یی نمونه تارلالرنده ، چفتلکلرنده ، اداره ایتمکه سوق ایلملی‌در .

دارالمعلمین ابتدائیه زراعت درسلرنده قوتلی برپروغرام تطبیق ایدیلمك لازم کلیر . زراعت عمومیه‌یه ، زراعت ماکنه‌لرینه ، صنایع زراعیه‌یه ، اقتصاد زراعی‌یه ، انشاآت زراعیه‌یه ، باغجیلغه ، آغاچجیلغه ، حیوان یتشدیرمکه دائر آیری ، عملی وتطبیقی « قور » دینلن درسلر تأسیس وتشکیل اولنمه‌لی‌در . اوچ سنه‌لك بر تحصیلده بونلرك فائده‌لی برصورتده تدریس ایدیلمسی غایت قولایدر وتجربه ایدلمشدر .

بوراده براعتراض وارد اولور : زراعت معلملری بولونه‌مز . بو اعتراض هیچ بروقت طوغری اوله‌ماز ؛ زراعت عملیات مکتبلرندن مأذون ایسته‌دیکمز قدر معلم بوله‌بیلیرز . اولماسه بیله الآن علوم طبیعیه وزراعت اوقوتمقده اولان معلملری تعطیل اثناسنده ایکی اوچ آی بر مرکزه طوپلایه‌رق عملی زراعت درسلری حقنده معلومات ویریر وتجربه‌لر یاپه‌بیلیرز . ایسترسه‌ك بونکچون دارالمعلمینلرده بر سنه‌لك زراعت شعبه‌سی‌ده آچه‌بیلیرز .

دارالمعلمینلردن نشأت ایدوب کویلره داغیلان خواجه‌لر طلبه‌لری مکمل زراعت آدمی اوله‌رق یتشدیره‌جکلری کبی ، کویك اسکی چفتجیلرینه نصیحتلر ، قونفرانسلر ، مصاحبه‌لر ویره‌جکلر وبرایکی آلاتك تجربه‌سنی یاپه‌رق ، وآلاتك قولای واوجوز وویره‌جکی‌یه آلنمق اصوللرینی کوستره‌رك آز زمان ظرفنده اصول جدیدهٔ زراعتك تعممنه خدمت ایده‌جکلردر .

شوحالده یك نظرده آکلاشیله‌حق‌که برکوی خواجه‌سی زراعت

معلمندن پك مهم وزیاده خدمت کوره بیله جکدر . حکومت نه‌قدر تخصیصات آلسه هر کویه برزراعت معلمی تعیین ایده‌من . حتی قضایه بیله ایده‌میور . قوجه برسنجاقده دوشونیلسون که برزراعت معلمی هانکی کویلی‌یی قاندیرسین ، هانکی کویلویه خدمت ایتسین ، ایده‌بیلسین .

شوقدر وارکه دارالمعلمینلر زراعت درسی ایچون مهم بر تخصیصاته احتیاج کوسترز . ظن ایدرم که سلطانیلره ، لیسه‌لره بیکلرجه لیرا الرصرف ایدیلیر کن مملکتك اساسندن اصلاحنه ، انقلابنه خدمت ایده‌جك اولان دارالمعلمینلره بو درس ایچون تخصیصات کافیه دریغ ایدیلمز .

شمدی‌یه قدر بر مأمور فابریقه‌سی اولمقدن باشقه برشی اولمیان و تشبثدن ، قدرت سعیدن محروم باشقه عضولر یتشدیرمیان اصول تحصیلك مملکتده دها زیاده توسعنه خدمت ایده‌جك برده کویلرمزك فکرلرینی ، کوره‌نکلرینی تصحیح ایلسه‌ك ، بزه اکمك یدیره‌ن ، قارنمزی طویوران ، حکومته عسکرك ویرکونك اك بیوك قسمنی اعطا ایدن کویلولره خدمت ایلسه‌ك ، اونلری دوشونسه‌ك هرخصوصده پك بیوك برایلك ایتمش اولورز .

زراعتده آز زمانده‌ایی ترقیلره نائل اولان رومانیا ، بلغاریا وسائره هپ معارفدن ، معارف ابتدائیه‌دن استفاده ایلمشدر . فنون زراعیه تطبیقاتنده اڭ موفق اولان فرانسزلر ، مکتبلری ، ابتدائیلری ایچون زراعتی مجبوری قیلمشلر وابتدائیلره مخصوص برچوق زراعت کتابلری وجوده کتیرمشلردر ؛ آمریقاده زیارت ایلدیکم کوی مکتبلری همان برزراعت مکتبی حالنده‌در ؛ ادمان وتنفس زمانلری زراعت عملیاتلری ایله کچمکده وکویلیلره دنیانك اك حر ومقدس مسلکی زراعت اولدیغی تقدیر ایتدیرلمکده‌در . بو کون بر آمریقالی چفتچی بتون موجودیتیله ادعا ایدرکه زراعت اك حر وکبار برصنعتدر .

بیوك فنی بر چفتجیمزك (والله بو مملکتده زراعت اولمازسه ترقی اولماز) دیدیکی کبی امل ایدندیکمز غایه‌یه دوغری یورومك ، واصل اوله‌بیلمك ایچون دارالمعلمین ابتدائیه‌لرده ، کویلرده زراعته فوق العاده اهمیت ویرمه‌من لازمکلدیکنی تکرار ایده‌رز .

شانلی اردومزه کلن نیجه عسکرلر ، کویلرندن ، مملکتلرندن امی کلدکلری حالده اوقومش ، یازمش اوله‌رق عودت ایدیورلر ؛ کنج ضابطلرمزك ، تشکره بورجلی اولدیغمز بوسعیلرینی بوتون موجودیتمز ایله تقدیر ایده‌رز .

اردومز بر مکتب عرفاندر . بزده اردوده عسکرلریمزه تعلیم عسکرلك ودلاورلك اوکرتدکدن باشقه تربیهٔ فکریه‌یه‌ده خدمت ایدیورز .

فقط شمدی‌یه قدر نظر دقته آلنه‌مامش ، اونوتلمش بر مسئله‌وارکه حیات اجتماعیه واقتصادیه‌من نقطهٔ نظرندن غایت مهم : اردولرده زراعت تدریساتنك تأسیسی . بوکون اوروپاده زراعتده نه‌قدر مترقی مملکت وارایسه عسکرلرینه ، بالخاصه کویلی عسکرینه زراعت اوقوتیر . آنلری فنی مکمل بر چفتجی اولمق اوزره حاضرلار . اردولرنده زراعت درسلری تأسیس ایدن حکومتلر آز زمان ظرفنده ، زراعتده ضعف درجه ترقیلره مظهر اولدقلرینی کورمشلردر .

عسکرلره کیجه ومساعد زمانلرده زراعت درسلری ویریلیر . عسکرلر دارالفنونلرده زراعته دائر ویریلن قونفرانسلره کوتوریلور . قشله‌لرده زراعت حقنده عملی وتجربی قونفرانسلر ویریلیر . یالکز سوزله دکل قونفرانسجی یانته برده بحث ایده‌جکی ماکنه‌یی آله‌رق اویله قونفرانس ویرر . تطبیقاتی ، عملیاتنی کوسترر . عسکرلر فنی چفتلکلره کوتوریلیر . عسکرلر زراعت مکتبلرینی زیارت ایدرلر .

اوروپاده زراعت مکتبنده تحصیل ایتمش محترم بر ارقداشم بکا حکایه ایدردی : هر بازار ، هر تعطیل کونی مکتبمزه عسکرلر کلیردی . بز عسکرلری ، بوتون طلبه‌لر آلیر ، مکتبمزك هر طرفنی کزدیرر ، سوتخانه‌ده ، آخورلرده ، بوجکخانه‌ده ، حیوانات اهلیه کومسرنده ، تارلالرنده ، باغچه‌لرده زراعت ماکنه‌لری اوزرنده معلومات ویررك . اونلر بزمله برابر عملیاته باشلارلر . چالیشیرلردی . عسکرلره دیه بیلیرم که عسکرلکده عملیات وآلات وادوات جدیدهٔ زراعیه‌یه معلومات خصوصنده همان بزم قدر صاحب معلومات اولورلردی .

مملکتمزك هر طرفندن اردولره کلوب آز زمان ظرفنده اوقومق یازمق اوکره‌نن ، خاقة ذکی وچالیشقان عسکرلریمز زراعت مکتبلرینه ، نمونه تارلالرینه ، زراعت تدریس ایدیلن مکتبلریمزه کوندریلسه ، زراعت معلملریمزه ، زراعت متخصصلریمز بیوك وموفقیتلی چفتجیلرمز قیشله‌لره دعوت اولنه‌رق ــ که هر عثمانلی بو وظیفه‌یی مع الممنونیه قبول ایدر ــ تطبیق قونفرانسلر ، صحبتلر تأسیس ایدلسه استحصال ثروت ایلممزه یکانه واسطه ، چاره اولان زراعتمز البت داها ایلری کیدر ، داها بیوك فیضار کوسترر . البت کوینه عودت ایدن عسکر باباسنه یکی آلتك منفعتنی آکلاتیر . هیچ اولمازسه یوزده اوتوزی قبول ایتدیرر .

مناستر

ادهم نژاد

استانبوله بر آرام . . !

اسکدار طوملشی عنوان قدیمرورینی
سنه‌لردن بری حفظ ایتمش اولان تکنه‌لری
بیلمه‌ین یوق کیبدر مملکت افرادندن
هپسی یاد ایتمه‌ده‌در . وصفنی اجدادندن
کورونور تهلکه‌در هر بری ، لکن اغرب
اسکله قیدینه باق جمله‌سی : بحری مرکب
قالافاتسز ، بویاسز ، منده‌ری یوق ؛ اوستی آچیق
چاتلامش تخته‌لری : یاغلی چامورله بولاشیق
منبع آب قضا راکبه هر لحظه دیبی
یانلرندن بوشانیر کیرلی صوشلاله کبی
یلکنی اسکی چوال ، بلکه قامیشدن دیره‌کی
باغلی ایسقارموزی ایپلك ایله ، اکلی کوره‌کی
موذیانه دوشه‌مه تخته‌سی واسع مسکن
کهنه آرموزلری برچوق حشراته مأمن

جمع ونقل ایتدیکی اضداده باقوب‌ده دیه‌لی :
کشتیٔ نوح نبی‌نك اوفاجق برموده‌لی
قاچ عصردن بری اقوامه درونی سرکی
فیض آمیزش اوکا صانکه ازلدن ویرکی
فکر توحید عناصر ایله خادم هپسی
کتیریر بر آرایه احمد ایله ماردیروسی
دیکله‌من هیچ ده کیزك موجنی ؛ حتی لودوسی
کچیریر قارشی‌یه اورام ایله بقال بودوسی
اسکیدن قهوه‌یه چیقمازکن اهالی صاقینوب
بونك اولمقده ایدی داخلی کویاکه قلوب
صیقیشر سطحنه ملت‌ده تماس ایلر ایدی
صانکه برله‌شمك ایچون وضع اساس ایلرایدی

*
* *

بونلرك اسکله‌سی پیشکهندن برکون
متفکر کچیوردم واپوره بینمك ایچون
ــ ملکك آهنکی نیچون بویله بوزوق کیتمه‌ده‌در
ینه هریرده شکاتجی ظهور ایتمه‌ده‌در
بولامازسك، آراسه‌ك کیمسه‌ده ممنونیت
(مسلمان لعنت ایدر غیرمسلمان لعنت)
چوغمز لفظ حمیتله چالیم صاتماده‌در
بوتمیور خلق فقط ، کندینی آلداتماده‌در
یوق ایکن طوغرو ، درست براوفاجق مکتبمز
بحث عرفاندنده فلاطون زمانز هپمز
اکثری تجربه‌سز نااهل اللرده امور
عدم تجربه‌دن هرایشمز غرق فتور
یوقمی برچاره ؟ دییوردم‌که قاپانسین اوچوروم .
یوزو استانبوله هایدی برآدام ایستیورم !
دیه برصیحه ایشتدم‌ده توقف ایتدم
صوکرا کورمك املیله سسه طوغرو کیتدم :
برقاییقجی آلارق اوچ کیشی‌یی تکنه‌سنه
مترقب داها برمشترینك بینمه‌سنه
برآدام‌ها ! دیه‌هایقیرماده . قالقوب کیده‌جك
برآدام.. ! ایشته بوبیچاره‌یی دلشاد ایده‌جك

*
* *

واپور استانبوله ایتمشدی توجیه ، بن ایسه
دوشونوب دالمش ایدم بحرعمیق یأسه
برآدام ایستمه‌ده باق شوزواللی ، قانع
او ، بری بولمایه ــ نادرسه‌ده ــ یوقدر مانع
وطنك اویله فقط قحط رجالی وارکه
ایستمه‌یوب بکله‌دیکی کیمسه دکلدر . بر ، ایکی
بوآداملر نه‌وقت بزده ظهور ایله‌یه‌جك
ملکی ، همتلری کلزارسرور ایله‌یه‌جك
بونلری مملکته بخش ایله ای‌رب عباد
شوخرابه وطنی باری سن‌ایله آباد .
حسب حالیله تضرع ایدییورکن باقدم :
کلشز کوپرویه هرکس کبی‌بن‌ده قالقدم

طاهرالمولوی

بخاراده تکرار مکتب قاوغاسی

بخارای شریفده اصول صوتیه طرزنده آچیلان مکتب جدید تکرار قپاتدریلمشدر . کچن سنه علما حضراتی طرفندن ــ حقیقت حقیله اکلاشیله‌مدیغندن ــ فتوالرویریله‌رك مکتب قپاتدیریلمش‌وبونك اوزرینه عالم اسلام ، بخارا علمالرندن مؤثر ودلکیر اولمشدی. نهایت علما حضراتی مکتبك لزوم واهمیتنه واقف اولمیه باشلادقلرندن ، بو خصوصده کندیلرینك دین و اسلامیت دشمنلری طرفندن آلداتلد- قلرینك فرقنه واره‌رق ویردکاری فتوایی کری آلدیلر . حتی خدمت شریعت غراده مهم برموقع‌اشغال‌ایدن اعلم بخارا غیاث مخدوم‌افندی حضرتلری مکتبك کشادینه تکرار چالیشمه‌یه باشلامشلر ومفتی الاسلام عبدالرزاق افندی حضرتلری‌ده بوسنه مکتبك ایکنجی دفعه کشادینه ممنونیتلرینی‌بیله‌اظهار ایتمشلردی . بوایکی ذات محترم بخاراده دین جلیل اسلام محافظی اولدقلرنده هیچ شبهه یوقدر . کرك موقعاً وکرك علماً اك‌بیوك رتبه‌لری‌حائز ذوات محترمه‌دندرلر . بخارادوات علمیه‌سنك اکثری بوایکی ذاتك پیروی بولنیورلر .

ایشته بوایکی‌ذات بوسنه تکرار مکتب صوتیهٔ ابتدائیه‌نك کشادی ایچون تمنیاتده بولنمشلردی . حتی مکتب مذکورك علیهنه‌انواع افترا- لری ایلری سوره‌رك قپانمسی ایچون بیك‌درلو مفسدت وحیله‌لرترتیب ایدن دین‌وملت خائنلرینك طردینه قدر وارمشلردی .

ایشته حارث دین مبین اولان علمای ذوی‌الاحترام ، مکتبك آچیلمسنه بوقدر ابذال مساعی ایتمیه باشلامشلر ایکن اوته‌دن دینك ، اسلامیتك نه‌اولدیغندن خبری اولمیان‌میر پایان نظام‌الدین کندیسنه‌حامیٔ دین سوسنی ویره‌رك مکتبك قپانمسی ایچون تشبثاتده بولنمش ، مکتبك قپانمسی ایچون معلم محترم مکمل‌الدین افندینك نزدینه کوندرمش اولدیغی مأموری واسطه‌سیله : « اکر مکتبه بر دها ایاق آته‌جق اولورسه صورت خفیه‌ده بینی پاتلاتدیره‌جغم . اوینی فلانی یغما ایتدیره‌جکم ، دها بیلمم نه‌لر یاپه‌جغم » کبی عادتا بر اشقیا چته رئیسنك اغزینه یاقیشیر ، وحشیانه، خائنانه سوزلر ایله تهدید ایتمش .

بخارا قاضی کلانی ودامولا دوست دیدکلری احمقك برینی کندیسنه طرفدار اتخاذ ایده‌رك نهایت مکتبی‌شمدیلك قپاتمشدر. دین واسلامیت پرده‌سی آلتده بویله جاهل برآدمك بودرجه‌لرده اجرا آتنه بخاراعلما وفضلاسی عجبا نه نظر ایله باقیورلر ؟ ایشته

بز بونك عاقبتی ونتیجه‌سنی كورمه‌یه درت كوز ایله منتظر بولنیورز. چونكه بخارا حكومت مستقله‌سنك بتون شئونات اداره‌سی علما ایله شرع شریف احمدی ایله اداره اولنمقده‌در. دوشونملی‌كه شریعت غراء محمدیه ایله اداره اولونان بر مملكتك اجرا آتنه؛ دیندن، شریعتدن، اسلامیتدن خبری اولمیان جاهل بر طاقم حریفلر مداخله ایدرسه او مملكتك حالی نه اولور. او امتك استقبالی نه اولور؟ بخارانك بو حال پریشانیده، بو حال خرابیده بولنمسی بتون عالم اسلام ایچون غایت تأسفلی بر واقعه تشكیل ایدییور. ای بخاراده‌كی دین قارداشلر! بوكون یكرمنجی عصر مدنیتده بشریتك بو قدر ترقیاتی قارشوسنده بزم مكتب ابتدائیه غوغاسیله یووارلانمامز عیبدر، اسلامیته شیندر. اللهدن، حضرت پیغمبردن اوتانمازسه‌كز باری محیطكزدن، دشمنلرمزدن اوتانكز.

دشمنلرك، رقیبلرك بو قدر ترقیات مدنیه‌سنی كوره‌رك (ا) حرفی (الیف) طرزنده‌می یوقسه (آ) صورتنده‌می تلفظ ایده‌لم؟ دیه نزاع چیقارمه‌مز عیبدر. فیلسوفك بری: «بر قوم انقراض، اضمحلاله قدم قویدیغی زمان اسباب انقراض واضمحلالی كندیسی تهیه ایدر» دیمشدر. عجبا بو بو نظریه‌نك عملیاتی بزمی كوستره‌جكز؟..

ای دینداشلر! آرتق یتیشیر. بویله دوام ایده‌جك اولورسه‌ق مطلقا بیلملیسكزكه خریطهٔ جهاندن نام و نشانكز محو اوله‌جقدر. دها چوقدن دكل، كچنلرده سزلرده انتباهكز خبرینی ایشیتمكله مفتخر بولنان عالم اسلامك قارشوسنه بوكون نه یوزله چیقه‌جقسكز؟..

ای دینداشلر! اجداد عظامكزی، بخارانك شرف قدیمنی، او موقع علمیه‌سنی دوشونكز. بوكونكی تعصب وجهالتكز ایله نصل او مبارك اجدادك احفادی اولمق ادعاسنده بوله‌جقسكز. نصل بو نزاع وجدال حماقتكارانه ایله او بخارانك موقع علمیه‌سنی محافظه ایده‌جكسكز؟

ای محترم قرداشلر! بر طرفدن اسیر اولمقده‌یز، ملك، وطن... هپسی هپسی كیتمكده‌در. دیكر طرفده كندی آرامزده بتون عالمك استهزا وتمسخرینی موجب اوله‌جق بویله نزاعلرده بولنورسه‌ك وای بزم حالمزه!

ایشته شرع شریفك قبول ایتدیكی، امتك قولایلقله اوقومسنی، معارفك تعممنی، اسلامك ترقیسنی موجب اوله‌جق مكتبی قپاتمق كبی بر طاقم جاهل حریفلرك كوستردكلری جرئت جاهلانه‌لرندن طولایی ترقی پروران اسلامیه‌دن اولان فخامتلو امیر عبدالاحد خان حضرتلرینك وعلمای ذوی الاحترامك نظر دقتلرینی جلب ایتمكی ذمت فریضهٔ اسلامیه‌مز بیلیرز.

ن. غ. حسنی

مكاتیب

بكیندن :

خادم ملت معتبر صراط مستقیم ادارهٔ بهیه‌سنه

كچنلرده اجتماع ایدوب صوكرا سوء طالعدن تأخر وتعطیله اوغرایان جمعیت اسلامیه‌مز یكیدن حیات بولدی. شیمدی وقف مابعد مدرسه‌مزده انعقاد ایتمك اوزره قرار وحكم ویرلدی. جمعیتك اعضالری ذكی ومنور فكرلی معلمین ایله مكاتب عالیه تلامیذندن مركب اولوب سكسان بش ذاتدر. جمعیت عرفه كونی بعد الظهر تجمع ایدوب چینجه نطقلر وخطبه‌لر ایراد ایتمكه باشلادی. یدی سكز پولیسده دائما اطرافدن تجسسلر ایدییوردی. بو جمعیتی یكیدن طوپلایوب آزده ائتلاف حصوله كتیرنجه‌یه قدر دیلمزك صویی قورودی. علمادن بریسی عرفه كیجه‌سی مدرسه‌یه كلدی: «بو جمعیت اسلامیته مخالفدر، فساد فی الدیندر. بونك ایچنه علما كیرمه‌سون، ایمانمزی ضایع ایده‌رز» یولنده بر چوق باغیردی چاغیردی؛ فقط صدرینه شفا ویره‌جك بر جواب بوله‌مایجه كا جاء ذهب، كلدیكی كبی كیتدی. عجبا بویله بر جمعیتك نره‌سی فساد اولیور؟ شمدی بر آز ایلری كلن ذوات دوشونمكده‌در. اویله بر دوشونمككه آغلارجه‌سنه. خصوصا شمدی مجلس مبعوثان اوچ سنه‌یه تقرب ایلمش اولدیغی طولاییسیله ده زیاده دوشوندیرییور. اك زنكینلردن وصاحب نفوذدن (مزكوان). بو ذات امی اولدیغی حالده عواملك خواجه‌سیدر. سعی مشكور اولسون. صوك درجه‌ده سعی وغیرت ایدییورلر. باقكز نه سویلیور بو ذات:

— كچنلرده بالواسطه مجلس وكلا ایله مجلس مبعوثانك مقدمه‌سی اولان مجلسی سیر ایتدمده مسلمانلردن بر فرد كورمه‌دم. دیدم‌كه بر یزك علیهنه بر حكم صادر اولسه، خونشان (سلطان) ده اراده وموجبنجه فرمان بیورسه بز مسلمانلر نه یاپه‌جغز؟ صوكرا بزی، بزم حقوقمزی مدافعه ایده‌جك كیم وار؟ ایی‌می، شمدی موجودیتمزی كوسترملم، هر فدا كارلغه قاتلانه‌لم، معلوماتلی آدملر یتیشدیرمیه سعی ایده‌لم والا كندی كندمزه محو وپریشان اوله‌جغز. معاذالله دین محمدیمزی ده غائب ایده‌رز... جمعیت شمدی آز ایسه‌ده فیمابعد چوق آرته‌جقدر. سن مراق ایتمه...

دیدی. بنده كزده همتلرینی تقدیر وتحسیندن صوكرا، ثبات ودوام ایلمه‌سنی رجا ایتدم. شریعته مخالف ذره قدر بر بدعت، یاخود بر شمهٔ فساد موجود اولمدیغنی افاده ایلدم. آغلادی، عاجزی ده آغلاتدی. كورسه‌كز بو ذات شریف نه حمیت مجسمه‌در. بویله سنی كوچك اولدیغی حالده!...

جمعیت اسلامیه‌نك مقصدی ایسه اوچ بیوك قسم تشكیل ایتمكدر: جمعیت علمیه، جمعیت تجاریه، جمعیت زراعیه. اللهم وفقهم. هر ولایتده بر شعبه تأسیس ایدیله‌جك، بر ده جمعیته مخصوص هفته‌لق بر جریده اوله‌جقدر. ایشته جمعیتك مقصدی پك كوزلدر، انشاءالله دها چوق چالشمق آرزو ایدییورلر.

بوكونلرده چینلیلرك اوزون صاچلرینی كسمك هوسنه دوشدیلر. مدرسه‌مزك طلبه‌سندن یدی تلمیذك صاچلرینی كسدیلر. امان یارب نه قدر بیوك فداكارلقدر!.. زیرا یكرمی، اوتوز سنه‌دنبرو اك قیمتلی اولان صاچنی قطع ایتمك قدر همت تصور اولنورمی؟ بعض مكتبلرك عموم طلبه‌سی صاچنی كسدیلر. فقط معارف ناظری طرفندن «شیمدن

صوكرا كسه‌لرك جزای نقدی‌یه دوچار اوله‌جقلری ، جزایه مقتدر دكل ایسه اوچ كون صو حماللغی ایله جزا كوره‌جكلرینی » حاوی بر امرنامه صادر اولدی . غزته‌لر ایسه ناظر مشارالیهی صوك درجه‌ده ذم وقدحده دوام ایدییورلر ، ژاپونیـادن عودت ایدن مكاتب عالیه تلامیذی كرك مسلمان اولسون ، كرك مجوسی اولسون ، صاچ كسمك خصوصنده مسلمان علماسنك مقتدایه اولمسنی آرزو ایدییورلر ، انشاءالله مسلمانلر چوق ترقی وتعالی ایده‌جكلردر «فكرلری عالیدر .

بش كون مقدم « ای كایاو » جریدهٔ اسلامیه‌سنك مدیری محمد صالح جنابلری نزد عاجزانه‌مه كلدی ، صراط مستقیمك بعض مقالاتنی ترجمه ایتدی ، خصوصاً روسیه‌ده‌كی دین قرداشلرمزك احوالنه دائر حوادثلری یازدی . بیوك برفائده‌دركه چین مسلمانلرینی ایقاظ ایدر ، وبوندن عبرت آلیرلر . برده بزم دولت علیه‌مزك سبب حیاتی اولان مجلس مبعوثانك كشادینه اوك آیاق اولان ذوات كرامدن بعضلرینك اسملرینی درج ایتدی ، حربیه ناظری محمود شوكت پاشا ، انوررونیازی بكلرك اوصاف حمیده ومجاهدات ملیه‌لرینی اوزون اوزادی‌یه یازدی . بونلرك مجاهداتلرینی تمثیل ایدرك چینلیلری اویاندیرمق ایستیور .

عصرلردنبری درین اویقوله‌دالان چین مسلمانلری دارالخلافه‌ده‌كی انقلاب اوزرینه‌قیلدانمه‌یه‌باشلادیلر . كون كچدكجه بوقیلدانمه ، بوحركت جدیلشیور . بو عظمتلی وماضیسی شانلی امت انشاءالله یقینده شرف قدیمنی احراز ایده‌جكدر . لكن دارالخلافه مع التأسف بزلره اهمیت ویرمیور . بش اون كونده بر صراط مستقیمدن باشقه مقر خلافت عظماءدن نه برجریده ، نه برخبر كلدیكی یوق . هپ اجانب واسطه‌سیله معلومات آلنیور . اونلرده ایشارینه كلدكلری كبی حوادثلری ویرییورلر . نه قدر تأسف ایدیله‌جك حاللر . بورا مسلمانلرینك خلافت جلیله‌یه قارشی پك صمیمی محبتلری ، پك قوی ارتباطلری واردر . فقط بوكا مقابل دارالخلافه نیچون بورالری دوشونمیور . جناب الله بتون امت محمدی ایقاظ ویكوجود ایلسون .

پكین ۲۹ تشرین ثانی ۱۳۲۶

علی رضا

مصردن :

الیقظة الیقظة یابنی عثمان

صراط مستقیم مجلهٔ محترمه‌سی ادارهٔ علیه‌سنه :

السلام علیكم ورحمة الله — صراط مستقیمكزك ۱۲۰نجی عددنده یمن وعراق حوادثنی كمال حزن وتأثر ایله بعدالمطالعه « لاحول ولاقوة الابالله » جمله‌سنی تردید ایتمكدن ، قلم عاجزانه‌می أله آلوب شوسطرجقلری تسطیر ایلمكدن باشقه حزنمی تسكین ایده‌جك بر چاره بوله‌مدم .

ولابد من شكوى الى ذى مروءة
یواسیك أو یسلیك أو یتوجع

حكمت مشهوره‌سی واریا ؛ آكا بناءً بوصدده متعلق مصرجه بعض حوادث وملاحظاتمی اضافه ایده‌یم‌ده ان شاء الله حكومتمزك بر اثر عنایت واهتمامنی كورمكدن البت محروم اولمایز . مصرده اخیراً تجدد ایدن شایعات محققه‌نك بریسی شوكه : « جمعیة الاتحاد العربی » نامنی حامل خیلوجه عاملر ، سنجاقلر اعمال اولنوب سیم وزر ایله مرقوش ومزركش اولان بوبایراقلرك برقسمی یقیناً مصرده ترتیب اولنان « پروغرامی » تنفیذاً اقطار عربیهٔ عثمانیه‌یه تدریجاً كوندرلمكده اولدیغی قرائن سابقه ولاحقه ایله ثابتدر .

بونلردن مقصد صریح وظاهر اولدیغندن شمدیلك بوقدرجق اخطار ایله اكتفا ایتمكی مناسب كوریورم . خوارج وخائن زعیملری تشویق وتشجیع ، حكومت عثمانیه‌نك ممالك وولایتنده أمن و آسایشی اخلاله وغایت مخاطره‌لی نتایجی تولید ایده‌جك بوحوادثه ساده حكومتی دكل ، بالعموم عالم اسلامك انظار انتباهلرینی جلب ایلرم ! قرا كلقده اوینایان انكلتره پارمقلرینی ملاحظه ومشاهده ایدن وارمی ؟

مصرده ظهور ایدن بعض مجلات دینیه صاحبلرینك بو ایشده مدخلی اولدیغی دخی تأكیداً روایت اولنیور . مصرده محكمجه تدبیر اولنان بودسیسه‌لرك نه وقت اوكی آلنه‌جق !

ألیقظة الیقظة یابنی عثمان ! فان الیوم خمر وغداً امر ! والسلام على من اتبع الهدى !

اسكندریه

صراط مستقیم — اجانب تضییقاتندن بر درلو یاقه‌سنی صیبره‌میان هرطرفدن صقشدیریلان ، معاذالله بیوك برمحاصره ومخاطره‌یه معروض ایدلمك ایستەنیلان اهل اسلامك ، حیاتنی تأمین ایچون ال اله ویره‌رك كمال صمیمیت وغیرتله چالشه‌جغی برصره‌ده ، بوكبی تفرقه آمیز حركاته تشبث ایتمك ، كوز كوره كوره دام انقراضه آتیلمق دیمكدر .

« واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولا تفرقوا » فرمان سبحانیسنده‌كی غوامض وحكمتی بتون اقوام اسلامیه‌دن زیاده اكلامسی وتطبیق ایتمسی لازم كلن عرب قوم نجیبندن بویله برحركت بكله‌نه‌مز . مأمولدركه بو تشبث ، برطاقم غرضكار ، دین وملت دشمنلرینك تسویلات تفرقه جویانه‌سیدر . مع مافیه حیات اسلامه سوء قصد داعیه‌سنده بولنان بو قبیل منافقیندن اساساً منتظر اولان بوكبی تصورات وتشبثات لئیمانه‌یه قارشی اولیای امور متیقظ بولنملیدر ؛ ولا یحیق المكر السیء الا باهله .

مطبوعات

عربستانده‌كی عصیان

(اللواء) رفیق محترمزدن :

مصرده چیقان غزته‌لردن بری استانبولده‌كی مخابرندن آلدیغی بر مكتوب اوزرینه (كرك) حادثه‌سنی یازییور . لكن اویله مبالغه‌لی بر صورتده یازییوركه اوقویانلر دولت عثمانیه غایت بیوك بر مخاطره ایچنده قالمش ، استانبول حكومت مركزیه‌سی شاشیرمش ، خطاسنی آنجق فرصت الندن كیتدكدن صوكرا آكلایه‌بیلمش ، حتی ایش اودرجه‌یی بولمش كه عرب قبیله‌لرندن برقسمنك یاخود بتون عربستانك آیاقلانمه‌سنی

انتاج ایدن فتنه آتشلرینی باصدیرمقدن دولت اظهار عجز ایتمش ، ظن ایده‌جکی کلیور .

بوغزتە عثمانلی مأمورلرینه وظیفه‌لرنده اهمال ، تکاسل عطف ایدرك بویله مأمورلری قوللانان حکومته طعنه‌لر یاغدیرییور . بزم اصل مقاله‌دن آکلامدیغمز جهت صاحبنك کرك حادثه‌سنی آطنه مسئله‌سنه بکزه‌تمه‌سیدر . اوت محرر بو ایکی حادثه آره‌سنده‌کی بیوك فرق اونوتیورده بو کبی وقعه‌لر حکومتجه خبر آلنمزدن اول میدانه کلیور ، طرزنده سوزلر سویلیور . غالبا محرر ممالك عثمانیه‌ده ظهور ایدن بتون وقوعاتی دین پرده‌سی آلتنده کوسترمك ایستین اوروپا مطبوعاتی کبی کرك حادثه‌سنه‌ده بویله دینی برشکل ویرمك عزمنده بولنیور .

ای اما دولت عثمانیه‌نك برطرفدن خارجی ، داخلی برچوق مسئله‌لر قارشیسنده بولندیغی ، دیکر طرفدن ارباب ارتجاعك ایقاع ایتمك ایستدیکی قیاملری باصدیرمقله اوغراشدیغی برصیره‌ده ظهور ایدن آطنه حادثه‌سیله بو کرك وقعه‌سی آره‌سنده‌کی وجه شبه عجبا نه اولسه کرکدر ؟ کرك حادثه‌سی شبهه‌یوقدرکه حکومتجه اورالرده اجرا آت جدیده‌ده ، اصلاحات مدنیه‌ده بولنمق ایچون کوستریلان برتشبثك نتیجه‌سیدر .

ایشته حکومت کندیسنه قارشی عصیانه جرأت ایدن عاصیلری تأدیب ایچون اردوسنی کوندردی ؛ اردو بر مظفریت کامله احراز ایدرك حکومتك اورالرده‌کی نفوذینی طانیتدی ، اهالینك النده‌کی سلاحلرینی طوپلایه‌رق ، او زمانه قدر یازیلمایان نفوسی یکیدن یازارق اصلاحاته باشلادی . بوصورتله اسکیدن حکومتك نفوذینی طویمامش ، قانون ، نظام نه دیمك اولدیغنی آکلامامش ، دها دوغریسی او منشوم دور استبدادده رجال حکومتدن جبانت ، نامحل مروت کورمش اولان قبیله‌لر آرتق ایشی آکلادیلر .

پك آعلا ! اسکیدن شهرلرندن امین اولمق ایچون رئیسلرینه پاره‌لر ، عطیه‌لر داغیدیلان بوعاصی قبیله‌لری اصلاح ایچون حکومت اول امرده سطوتی کوسترمه‌دن ، اورالرده آسایشی تأمین ایتمه‌دن نه‌یاپه‌بیلیردی ؟

دیورلرکه بتون عربلر ال برلکیله حکومته قارشی آیاقلانمشلر ، یوز اللی بیك سلاح ایله اورته‌یه آتیلمشلر ؛ حکومت بو قوته قارشی نه یاپه‌جق ؟ شو سؤال دوغریسی خاطری صاییلاجق قدر کولونجدر . بو قدر عربك بردن عصیانه اشتراکی فرض اولنسه بیله عجبا اجنبی دولتك یوز بیکلرجه منتظم عسکرینه بیله قارشی قویه‌بیله‌جك برحکومت منتظمه ایچون شوقدر عرب عاصیلرینی تأدیب ایتمك قابل دکلیدر ؟

حکومت نه یاپه بیله‌جك دیه صورییورلر ، اویله‌می ؟ اوت برشی یاپمیه‌جق ، ساده شونی یاپه‌جقکه بوعصیانی کوکندن قازیمق ایچون آرناوودلره ، حورانلیلره کوندردیکی منتظم اردوسنی بورایه‌ده کوندروب عصیانك نه‌دیمك اولدیغنی بونلره آکلاته‌جق . چونکه بو کبی حرکتلره قارشی مسامحه ایتمك ، هیچ برتدبیر یاپمیوب الی قولی باغلی دورمق رحتلی حکومتك کاری ایدی .

ای عربلرك منافعنی مدافعه دعواسنده بولنان محررلر ، سز بر آغزدن دیملیسکزکه :

« ای حکومت عادله ، ملته قارشی وظائفنی اونوتان بو کبی عصیانلرك افراد قبائلی مدنیت ، علم نورندن محروم براقدیغنی خاطرینه کتیرمین قبیله رئیسلرینی اورمقده هیچ تردد ایتمه . اونلری تنکیل خصوصنده سرعتلی داوران . تاکه بزده عرب مملکتلرینی بوندن بویله معمور ، متمدن ، عرب کنجلرینی لسان فصیح ایله متکلم ، متفنن کوره‌لم . تاکه بتون ملت عربیه عادل حکومت مشروطه سایه‌سنده اسکی شان وشرفنی استردادده موفق اولسون .

حکومته تعریض اوقلرینی یاغدیران بوغزته‌یه کلنجه اوکاده دیرزکه: سن بوشدتلی تنقیداتنده پك ایلرویه کیتمه . اصل اعتراضاتی عصیانه قالقیشانلره توجیه ایت . شاید اونلر جاهلدرلر ، بزم سوزلرمزی دیکله‌مزلر ، آکلامزلر ، دیه‌جك اولورسه‌ك پك اعلا ، یا حکومت بو آدملره آکلایه‌مدقلری شیئی نصل آکلاتسون ؟...

ینه اللوادن :

مخالفلر

عثمانلی مطبوعاتی کوزدن کچیرنلر مخالف نامی ویریلان فرقه‌نك بیلیر بیلمز اعتراضدن بشقه برشی یاپمدیغنی آکلارلر .

مجلس مبعوثانده بوفرقه‌یه داخل اولان اعضادن بری آیاغه قالقوب ساعتلرجه سوز سویلیور . فقط سوزلرنده بدایت ، نهایت کوزه‌تمیور . غریب غریب انتقادلر سردایدییور . مثلا آرناوودلردن ، روملردن بلغارلردن بحث ایده‌رك حکومتك بونلره قارشی عدل واحسان دائره‌سنده معامله ایتمدیکنی ایلری سورییور . ای اما حکومت نه یاپدیکه مخالفلرك بوقدر اعتراضنه هدف اولییور ؟ اوت حکومت عصیان ایدن ، یاخود مملکتده اجنبیلرك تحریکاتنه آلت اولان مفسدلری تأدیب ایدییور . دیورلرکه آرناوودلقده‌کی بلغار ، روم عنصری حکومت مأمورلرندن ظلم کوردکلری ایچون آیاقلانیورلر . بوسوزی سویلینلر بیلمیورلرکه شو ایکی عنصر نه‌قدر عدالت دائره‌سنده معامله کورسه‌لرینه‌اوغرنده مالارینی ، جانلرینی فدا ایتمکده اولدقلری مقصددن بردرلو یوز چویرمزلر .

کیم ادعا ایده‌بیلیرکه ما کدونیاده‌کی بلغارلر ، روملر صوفیه‌یی ، آتنه‌یی اونوتسونده بتون نظرلرینی استانبوله چویرسونلر ؟ بوسوزلرك هپسی معناسز برر هذیاندر . ذاتا مشروطیتك اعلانی متعاقب لرك ما کدونیاده کرك سائر یرلرده بولنان بو ایکی عنصرك قانون اساسی‌یی کندی فاسد ، باطل امللرینه یوکسلمك ایچون بر زمر دیون مقامنده قوللانمق ایستدکلری کون کبی آکلاشیلدی .

صاقین بو سوزلرمدن شو عنصرلرك قانون اساسینك کندیلرینه بخش ایتدیکی حقوقدن محروم براقیلمالرینی ایستیورم کبی برشی آکلاشیلمسون . حاشا ، چونکه بز مسلمانلر خرستیان اولسون نه اولورسه اولسون بتون کرهٔ ارضده‌کی انسانلرله کمال صمیمیت ایچنده یشامق ایسترز . اونلرك هیچ برحقنی ییمه‌یز . کندیلرینه هیچ برظلمده بولنمیز . آنجق شو معامله‌مزه عینیله مقابله ایسترز .

واقعا بو عنصرلر حکومت سابقه‌دن ظلم کوردیکی ایچون اسکیدن بر درجه‌یه قدر معذور ایدیلر . لکن بوکون هیچ عذر بوله‌مزلر . زیرا یکی حکومت بتون عناصره حقوق متساویه ویرمشدر .

حکومتك اخلاصنه اك آچیق دلیل ایسه کندیسنه قارشی عصیان ایدن اقوامی مسلمان یاخود خرستیان دیمیوب همان تأدیب ایتمسیدر . نته‌کیم آرناوودلق مسئله‌سی میدانده دوریور .

او حالده حکومتك حرکاتی انتقاد ایدنلر نه ایستیورلر؟ بتون عصیانلره قارشی کوز یومسونده مملکت تارمار اولسونمی دیورلر ؟

مسلمانلر وروسیه

روسیه مسلمانلرینك صوك سنه‌لرده اظهار ایتمکده اولدقلری آثار حیات، روسلری عادتا اندیشه‌یه دوشورمکده‌در . اولجه موجودیتلرندن بیله خبرسز کورینن روس مطبوعاتی، شمدی علی العموم مسلمانلرله وعلی الخصوص مسلمانلرك روسیه‌ده ساکن اولانلریله پك چوق اوغراشمه‌یه باشلادی . برقاچ هفته اول بر روس غزته‌سنك اسلاملر حقنده‌کی افکار ومطالعاتی ترجمه ایله نظر کاه قارئینه عرض ایلمشدك . بو هفته ینه « نوویه ورمیا » ده کوردیکمز دیکر برمقاله‌نك نقلنی فائده‌لی بولیورز :

«مسلمانلرك ادارهٔ روحانیه‌لرینی تفتیش ایتمك اوزره ،داخلیه نظارتی مأمورلرندن برقاچ کشی پترسبورغدن اوفا واورنبورغ ولایتلرینه کوندریلدی . اوفا واورنبورغ ادارهٔ روحانیه‌سنك حاکمیت معنویه‌سی روسیه‌نك اوروپا و آسیاده‌کی مملکتك قسم اعظمنی شاملدر ، حکومتك رسمی اعلاننه کوره بو تفتیشدن مقصد ، ادارهٔ روحانیه‌نك، مسلمان تبعه‌نك احتیاجاتنه موافق برروشده اصلاحی ارزوسیله تدقیقیدر . مفتشلر ، ادارهٔ روحانیه‌دن ماعدا ، مسلمان مکتب ومدرسه‌لرینك تفتیشنه‌ده مأمور ایدلمشلردر. معلومدرکه صوك سنه‌لرده مسلمان مکتب ومدرسه‌لری صرف دینی شکللرندن چیقوب یواش یواش معلومات عمومیه اعطا ایدن درسخانه‌لر حالنه کچیورلر . تبعه‌مز مسلمانلری اداره ایده‌بیلمك ایچون اونلرك حیات واحوالنی ایجه اوکرنمکلکمز لابددر . بز اولدن بری بو مهمه‌یی نظردن دور طوته‌رق، چوق ضررلره اوغرادق . غیر روس تبعه‌لرمزك احوالنی ، انجق تهدید آمیز بر وضعیت آلدقلرندن صوکره تحقیقه لزوم کوردك ! کوچوك قوملرده حس ملیت کسب قوت ایدوب حکومتمزك باشی اوستنده کوك کورلمه‌یه،شمشك چاقمه‌یه باشلامه‌دن اقدم، اونلرك احوالنی دوشنمه‌یه بیله اوشه‌نیورز. کچ اولسونده کوچ اولماسین ؛ تفتیش مأمورلرمزه هایدی الله موفقیت احسان ایتسون !

«لکن حکومتمز، وولغا نهرندن ایران وچین ایله همحدود تورکستانه قدر یایلمش مسلمان تبعه‌مزك طرز معیشتلرینی ، حیات معنویه‌لرینی ، احتیاجات فکریه‌لرینی ، یکرمی اوتوزسنه اول، فلاندیایی بیلمه‌مسندن دها زیاده بیلمیور . لکن مسلمانلرله فلاندیالیلر آره‌سنده کی عظیم برفرق کوزدن قاچیرلماملیدر . مسلمان تبعه‌مز کبی تورك جنسندن اولان فلاندیالیلر انجق اوچ بچق میلیون نفوسه مالك اولدقلری حالده مسلمان تورکلر اون سکز میلیونی متجاوز درلر . بزم تبعه‌مز اولان اهل اسلام ، عددجه عثمانلی ایمپراطورلغی مسلمانلرندن هیچ دها کسیك اولمایان عادتا برسلطنتدر . بو عظیم کتلهٔ اسلامیه‌یه حاکم اوله بیلمك ایچون هرشیدن اقدم اونی تدقیق وتحقیق ایلمه‌مك لازمدر . بزم حکومتك اك بیوك قصوری تبعه‌سی احوالندن تماماً بیخبر بولنمه‌سیدر. بو بیخبرلك مسلمانلر حقنده درجهٔ اعظمیسنه واصل اولنیور . هنوز پك یاقین برزمانده حکومتك کوزی اوکنده وولغا حوضه‌سنك اوفاق تورك عنصرلری ، تاتارلرك تأثیریله رسماً مسلمان اهالی دینان متجانس وصیق برکتله متحده حالنه کلدی! دها اللی سنه اول بو حوالینك بتپرست عنصرلری اسلامیته اوقدر دشمن ایدیکه ، محکمه‌لرده یمین ایچون ، حکومت مأمورلری طرفندن اوزادیلان قرآنی چکنیورلردی ؛ بونکله برابر حکومت بونلری رسماً مسلمان طانیمقده اصرار وعناد ایدیوردی. حکومتك عما وجهلنه بوندن دها پارلاق دلیل اولابیلرمی؟ ایشته بوبوکا بکزر خطالر، وولغا حوضه‌سنده ایشی دیکشدیردی .بز روسلر ، کندیمز بو بتپرستلری قزانلی تاتارلرك آغوشنه آتدق قزان تاتارلرینك اونلری مسلمانلاشدیرمه‌لری وتاتارلاشدیرمه‌لری ایچون یاردیم ایتدك! ۱۹۰۵ سنه‌سی دینده مساعده کارلق فرمانی صادر اولوراولماز بو بتپرستلرك اون بیکلرجه‌سی مسلمان اولدیلر. بو حادثه اسکی سیاسی خطالرمزك ثمره‌لرندندر .

«یکرمنجی عصر میلادی ،ممالك اسلامیه‌نك عصرلرجه سورن نوم وعطالتدن تیقظ وانتباهی عصری اولمقله کسب اشتهار ایتمك اوزره‌در ، روسیه دولتی ، بالخاصه تورکیه‌ده وقوعه کلمکده اولان حادثات مهمه‌یی اصلا کوزدن دور طوتماملی وتورکیه وقایعنك بر چوق ملیونلره بالغ تبعهٔ مسلمه‌سنه تأثیر مهمی اولدیغنی قطعیاً اونوتمامليدر . روسیه مسلمانلری ، انقلابمزك ابتداسندن بری متصل مختاریت مدنیه‌لرندن بحث ایدیورلر. بر آز کولنج کبی کورونن بوفکر ، حکومتك اك جدی برصورتده نظر دقتنی جلبه شایاندر . لکن، مسلمانلرك ایسته‌دکلری بو مختاریت مدنیه‌نك نه‌دن عبارت اولدیغنی ، دوما مجلسنده اوطوران مسلمان فرقه‌سی پولتیقه جیلرینك آغزلرندن اوکرنمه‌یه چالیشمق محض خطادر . مسلمانلرك جدی احتیاجلری انجق ایچلرینه کیریلوب تفتیش وتفحیص ایله اکلاشیله‌بیلیر،واوزمان تبعهٔ مسلمه‌نك مطالباتی روسیه دولتنك منافعنه موافق بر مجرایه وضع ایتمك قابل اولور. بو نقطهٔ نظردن داخلیه ناظرینك تشبثی تقدیر ایدرز . کوریلیورکه حکومتمزده نهایت پترسبورغده اوطوروب کنیش روسیه‌نك ایی اداره‌سی ممکن اولمادیغنی اکلامه‌یه باشلامشدر . روسیه مسلمانلرینك حیاتی تدقیق ایچون دوربین دکل خرده‌بینه احتیاج واردر. (طوغریسی بوتنبیه بزم عثمانلی حکومتمزده پك حقلی اوله‌رق توجیه ایدیله‌بیلور . بزم اولیای امور هیچ شبهه‌سز روسیه زمامدارانی قدرده مملکتلرندن خبردار دکلدرلر . مملکتی صرف ازبره اداره ایدوب کیدیورلر .)

«اوفاده کائن ادارهٔ روحانیهٔ اسلامیه ، روسیه مسلمانلرینك حیات معنویه وفکریه ومدنیه‌لرینك مرکزیدر. روسیه مسلمانلرینك امامлری، معلملری بو مرکزده امتحان ایدیله‌رك وظیفهٔ روحانیه وتعلیمیه‌لرینه کسب استحقاق ایتمش عد اولنورلر . یالکز شو امتحان مسأله‌سی بو اداره‌نك درجهٔ اهمیتنی تقدیره کافیدر .

دبورادن فکر ونصیحت اخذ وتلقی ایدن امام ، معلم ومرشدلر ، اهالیٔ مسلمه ایله ساکن روسیه‌نك برقسم وسیعنه طاغیله‌رق ، جامع ومکتبلرده کافهٔ اهل اسلامك برلشمه‌سی ، وبوتون دنیا تورکلرینك اتحادی افکارینه خدمت ایدیورلر ؛ وعین زمانده، هنوزدین اسلامه داخل اولمه‌مش بتپرست تورك قبائلی‌ده مسلمانلاشدیریورلر. اوفاادارهٔ روحانیه‌سی ، استانبولك کنج تورکلریله دائمی مناسبات ومخابراتده بولنیور. (یوقاریدن بری محرر جنابلری حقایق ایسته‌دیکی کبی اویروب چویریوردی . لکن ایشته بوراده آپ آچیق بریالانی هیچ صیقلمادن ارتکاب ایتدی . کنج تورکلرك روسیه مسلمانلریله مناسبتلری هیچ یوقدر .) بوادارهٔ روحانیه‌نك فکر ومیلنی اکلامق ایچون . اعضای قدیمه‌سندن عبدالرشید ابراهیموفك الیوم استانبولده روسلر علیهنه بر غزته تحریر ونشر ایتمکله اوغراشدیغنی سویله‌مك کافیدر . (روسیه سابق ارکان حربیه میرآلایلرندن پرنس قاروپوتکین الیوم لوندره‌ده دولت ، حکومت ودین کبی بالجمله مؤسسات علیهنه آنارشیق نشریاتده بولنمقده‌در ؛ بناءعلیه بوتون روسیه ارکان حربیه‌سی آنارشیستدر .)

«اوفایه کیدن تفتیش قومیسیونی مسلمان مکتب ومدرسه‌لرینی‌ده تفتیش ایدرك ،اوراده نه‌لر وناصل اوقودیلدیغنی اوکره‌نه‌جکدر. پتر-سبورغده ، هنوز بوخصوصاته دائر معلومات تامه موجود دکلدر . یالکز شوقدری بیلنیورکه مکاتب ومدارس مذکورده‌ده ، بوتون تورك اقواملك لسانلرینی توحیده خادم عثمانلی تورکجه‌سی اوکره‌دیلیور . عثمانلی ایمپراطورلغی تاریخ وجغرافیاسی اوقودیلیور. مکتب کتابلرینك اکثریسی‌ده استانبولده طبع اولنمشدر . بعض مکتبلرك طلبه‌سنه عثمانلی مکتبلرینك اونیفورمه‌سیله کیدرلمکده‌در. شرق جنوبی‌یه کیدیلدکجه ، مسلمان دارالتدریسلری حقنده‌کی معلوماتمز اکسیلیور . بردرجه‌ده‌که تورکستان مکتب ومدرسه‌لرینه دائر علممز صفردن عبارتدر. مع مافیه بو مکتبلرده ، « مسلمان مختاریت مدنیه‌سی » اورته‌یه چیقاران قزان تاتارلرینك تحت تربیتنده یوزبیك مسلمان چوجغنك اوقومقده اولدیغی محققدر . اسیای وسطاده اتحاد اسلام فکرینك نقدر منتشر اولمقده اولدیغنی برقاچ دفعه‌لر یازمش اولدیغمز حالده ، حکومت مرکزیه‌مزك نظر دقتنی جابه هنوز موفق اولامادق . بوپروپاغندا هنوز حال طفو-لیتده‌در : بویوتجیه قدر اوکی آلنمالیدر . یوقسه تهلکه‌لی اولور. »

اتحاد اسلام — وگنج تورکلر

برقاچ عصردنبری عالم اسلامك افندیسی اولان ملل نصارا ، بزدن دها ای بیلیورکه اهل اسلامك اکثریت عظیمه‌سی ، هنوز غفلت اویقوسنده میشل میشل اویومقدن باشقا بر شیله مشغول دکلدر . بوا کثریت عظیمه‌نك فکر سیاسیسی مع التأسف ، محله‌سنك، کوینك ، نهایت شهرینك کوچوك غوغالری حدودندن ایلری‌یه کچه‌میور . مقدس بردینك ، صاغلام سیاست دینیه‌سی بو اویومش قفالردن برقاچ عصر اول اوچوب کیتمشدر . اونلر شمدی ، صرتلرینه یوکلنمش اقتصادی وسیاسی باراسارتی قانعوشاکر طاشیورلر.

بونلری بیلمکله برابر ، اسارتی دها زیاده تشدید ایتمك ، ظاهری بر صورتده اولسون ، محافظهٔ استقلال ایده بیلمش دول اسلامیه‌یی‌ده پارچالایوب یوتمق ایچون عالم اسلام علیهنه هرکون بر افترا اویدورمقدن اصلا خالی قالمیورلر . اورته‌ده تقسیم اولنه‌جق ایران وتورکیه وار . بونلرك وجودنی ، ازاله ایچون ، موجودیتلرینك عالم مدنیته تهلکه اولدیغنی اوکه سورمك ایستیورلر : تورکیه‌نك بوکونکی حاکملری اولان کنج تورکلر ، « اتحاد اسلام » ارشاداتیله بوتون عالم اسلامی اوروپا علیهنه قالدیروب دنیایی آلت اوست ایده‌جکلر ایمش !..

روسیه مسلمانلغنك اك مهم مرکزی اولان « قزان » ده مسلمانلق علیهنه انتشار ایدن بر روس غزته‌سنك ویانه مخبری ، کنج تورکلرك اتحاد اسلام نشریاتندن بحث ایدرك ، باقکز ، نه هرزه‌لر یومورطلیور :

« روسیه دوماسنده سویلنه‌ن نطقلری اوقویانلر مسلمان افکار عمومیه‌سنك صوك سنه‌لرده‌بك چوق دکشدیکنه آرتق شبهه ایده‌منلر. روسیه مسلمانلرینی بویله اختلاله تقریب ایدن باشلیجه سبب ؛ ژاپونیا مغلوبیتمزله تورکیه انقلابیدر. بو ایکی حادثهٔ مهمه ؛ اوتودولش ظن ایدیلن اتحاد اسلام فکرینی پك قوی میدانه چیقاردی ، ژاپونیالیلر ؛ « آسیا آسیالیلر ایچوندر » دیمشلردی شمدی بو شعار (دوویز) ك صداسی کلکته‌دن جبل الطارقه قدر عکس اندازاولیور ... کنج تورکلر ، اوروپاده قوتلرینك آزلغنی کوریر کورمز، بوتون مسلمانلری برلشدیرمك فکرینه دوشدیلر . شمدی کنج تورکلرك مرشدلری ، عالم اسلامك هرکوشه‌سنه طاغیلمشلر ، تاریخ اسلامك اك مشعشع زمانلرینی مسلمانلرینك نظرلرنده رنکین الوان ایله ترسیم ایلیه‌رك ، اتحاده و « کفار » دن اخذ انتقامه تشویق ایلمکده‌درلر .

مسلمانلر ، دینلری اقتضاسنجه بوکون اهل اسلامی قارداش قیاس ایلمکده اولدقلرندن بو ارشادات بالسهوله زمین قبول بولیور . مسلمانلر ، پك یاقین بر استقبالده حاکم جهان اوله‌جقلرینه امید واردرلر . بو خیالات سیاست حقیقیه ایله مشغول قفالرك بر تبسم مستهزیانه‌سندن باشقه بر شی لایق دکل کبی کوریلیورسه، نتیجه‌سی وخیم اولور . کنج تورکلر ، روسیه مسلمانلری اختلاله تشویق ایدیورلر . مقصدلری روسیه‌یی قره دکز یالیلرنده قوغمق ، قافقازیا، ایران وتورکستان کبیری استیلا ایلمکدر . کنج تورکلرك بویله بر مقصد تعقیب ایتدکلرینه اك قوی دلیل ، بر کنج تورکك ، دوقتور قره بکك پاریسده ایراد ایتدیکی بر نطقدر . پاریس وویانه غزته‌لری بو نطقی نشر ایتدیلر .

قره بکك سوزلری اهمیتله تلقی اولنمیه‌شایاندر . زیرا ، قره بك ، تورکیه‌نك آسیا قطعه‌سنده‌کی اراضیسنده ، ایرانده وقافقازیاده کنج تورك قومیته‌لری تشکیل وتأسیس ایچون ، کنج تورك فرقه‌سی طرفندن مرخص تعیین ایدیلمش بر آدمدر . ایرانده کنج ایران فرقه‌سنی تأسیس ایلیه‌رك ، کنج ایران وکنج تورکیه‌یی یکدیکرینه تقریبه چالیشانلرك بری‌ده ، ینه اوقره بکدر. قره بك ، پاریسده‌کی نطقنده شویله دیمشدر :

« روسیه ایله انکلتره ایرانی تقسیم فکرنده بولنیورلر . بز تورکلر هیچ بر زمانده بوکا مساعده ایتمیه‌جکز . بز ، ایرانیلرك روسیه ویا انکلتره بویوندریغی آلتنه کیرمکدن ایسه تورکیه ایله برلشه‌جکنه قانعز . تورکیه اقتضا ایدرسه سلاحله ایرانی مدافعه ایده‌جکدر .

« بز انکلیزلردن قورقیورز . اونلر قره‌یه کمی اخراج ایده‌منلر . ذاتاً انکلیز کمیلری آلمان قورقوسیله بحر شماله دمیرلنمشدر . روسیه‌نك قره دکز بحریه‌سندن‌ده قورقامز ، چونکه یاقین زمانده روسیه‌نك قره دکز فیلوسی بزم قوهٔ بحریه‌مزك نصفی درجه‌سنده قاله‌جقدر .

« سکز یوز بیکلك اردومزله روسیه‌یی قافقازیادن پوسکورته بیلورز . روسیه قوهٔ بریه‌سی ، ژاپونیا وآلمانیا آوستریا حدودلرینه طاغیلمق مجبوریتنده

بوله‌جقیدن اناطولی حدودنده بزم قوتدن اشاغی بوله‌جقدر . لکن غلبه‌مزك قطعیتنی تأمین ایچون ایلك اوکجه وولغا ، قافقاز ، وتورکستان اهالیٔ مسلمه‌سنی حاضرلایه‌جغز .. اونلر اوتوز میلیوندر . لهلیلرك یهودیلرك فنلاندیالیلرك‌ده بزه معین اوله‌جقلری نه امینز . بز روسیه ایله محارب ایکن اونلرده قیام ایلیه‌جکلردر . . .

دوقتور قره بك برادرمزك قافقازیایی استیلا ایتمك ، روسیه مسلمانلرینی آیاقلاندیرمق کبی بوکونکی کونده خیال محض اولان پلانلر قورمقله فکر وزمانی هدر ایتمیه‌جکنی محققا بیلیورز . فرض محال اوله‌رق بر آن ایچون دوقتورك بو کبی خیاللرله اوغراشدیغنی تصور بیله ایتسه‌ك ، خیالاتی عالمه اعلان ایلیه‌رك کندی کندینه اهانت ایده‌جکنه وعالمه بر وسیلهٔ خنده واستهزا ویره‌جکنه بر درلو قانع اولامایز . حاصلی عالم اسلامه قارشی متصل تکرر ایدن افترالرك بر قتمرلیسی‌ده ، دوقتور قره بکه اسناد اولونان بو نطقدر .

شئون

اصلاح مدارس — مقام جلیل مشیخت طرفندن ، مدارس علمیه پروغراملرینك احتیاجات حال وزمانه توفیقاً ترتیب وتنظیمی ایچون مجلس معارف اعضاسندن بابان‌زاده نعیم بك ، استانبول مبعوثی مصطفی عاصم ، آیدین مبعوثی عبیداه ، قره حصار صاحب مبعوثی کامل ، بایزید مدرسلرندن شوکت ، رصد خانهٔ عامره مدیری فطین وقزانلی حلیم ثابت افندیلردن مرکب بر قومیسیون مخصوص تشکیل اولنمشدر . قومیسیون هفته‌ده ایکی دفعه فتوا خانه‌ده انعقاد ایده‌رك اصلاح مدارس حقنده اتخاذ مقررات ایلیه‌جکدر .

اسلافك اوقدر فداکارلقلر ، همتلر صرفیله اخلافه مؤبد بر یادکار عرفان اولمق اوزره تأسیس ایتدکلری مدرسه‌لرمزك صوك زمانلرده قصداً روا کوروان باقمسزلق یوزندن نه حاله کلدیکی سویلمك پك آجی بر حقیقتی اکلاتمق دیمکدر . اکر مکتبلره ایدیلان همت اوقدر کنمایتسزلکی ایله برابر مدرسه‌لرده صرف ایدیله‌یدی ، شبهه یوقکه وقتیله هربری بر دارالفنون اولان ، هربری بر چوق صاحب مسلك تحریرلر یتشدیرن بو معظم مؤسسه‌لر انحطاطك بو درکه‌سنی اولسون کورمزدی .

مدرسه‌لردن آدم یتشدیرمك پك قولای‌در . چونکه مدرسه حیاتنه آلیشمش طلبهٔ علوم عمومیتله غایت چالیشقان ، غایت متین آدملردر . نته‌کیم مدرسه کورمش ، مدرسه‌ده چالیشمغه آلیشمش طلبه مکتبلره کیرنجه — بورادهکی تحصیل او قدر بوزوقلغی ایله برابر نسبتله دها حالیجه اولدیغندن — بهمه‌حال بولوندیغی صنفك یا برنجیسی یاخود ایکنجیسی اولیورلر .

باب مشیختك مدرسه‌لری اصلاح ایچون بر هیئت تشکیل ایتمسنی ، خصوصیله بو هیئتی عرفانی ، حمیتی ، فعالیتی جمله‌مزجه مسلم اولان ذواتدن انتخاب ایلمسنی عن صمیم القلب آلقیشلارز .

هیئت وظیفه‌سنی ایفایه باشلامشدر ، آنجق کرك طلبهٔ علوم افندیلر ، کرك مدرسه احوالنی بیلن قارئلرمز بو خصوصده لازم کوردکلری اجراآتی مطالعه‌لریله برابر بیلدیره‌جك اولورلرسه هیئت اصلاحیه‌یه معاونت ایتمش ، حتی احتمالکه بعض نقطه‌لرده هیئتی ارشاد ایتمش اوله‌جقلری ایچون صراط مستقیم صحیفه‌لرینی آچیق بوله‌جقلردر .

آنقره اتحاد وترقی جمعیتنك بر تشبث اقتصادیسی . — آنقره‌ده برقاچ محتکر صراف وار . بونلر شهرلیلری ، کویلولری عادتا کندیلرینه اسیر ایتمشلر . سبزه ویمش کبی اوفاق تفك شیلر صاتان وسرمایه‌سی بردن اوچ ، نهایت دورت بش لیرایه قدر بولنان وبرعائله‌ریاستی‌ده دوش تحملنده اولان بر اصناف فائضله ، مثلا برلیرا المق ایچون بونلره عرض افتقار ایدیور . صراف بونلره آلتی آی مدتدن نقصان اولدیغی ایچون پاره اقراض ایتدیکی کبی یوزده بشدن آشاغی‌ده فائض قبول ایتمیور وبورج سندی یاپیلورکن برلیرانك ایچندن برکره اوتوز غروشنی آلتی آیلق فائض دیه بروجه پشین چکوب آلیور . مدت کلنجه بورجلی آلدیغی یتمش غروش یرینه ینه لیرایی ویره‌میور . بالطبع سندك تجدیدینه قیام اولنیور . سند تجدید ایدیلورکن صرافه اوتوز دها ویریلیور . بورجك آلتمش غروشی برسنه‌لك فائضه کیدییور ، بر لیرادن بورجلو النده قرق غروش قالیور . ایشته اومثللو اوفاق سرمایه‌لی اصنافی حمایه ایتمك وکندیلرینی اوکبی محتکر وغدار صرافلرك انصافسزلغندن قورتارمق وبرلیرایی بر غروش فائضله ویرمك وحاصل اوله‌جق فائضك سنه‌لکی قاچ غروشه بالغ اولورسه اونی دخی بلاتفریق جنس ومذهب مملکتده‌کی ایتام وارامك محتاج اولدقلری لوازم ضروریه‌یی بالتدارك کندیلرینه جمعیت نامنه هدیه ایده‌بیلمك مقصدیله جمعیت صندوقی نامیله برصندوق تشکیلی آنقره اتحاد وترقی جمعیتنجه بالتأمل مذکور صندوغك سرمایهٔ ابتدائیسنك دخی اعانه صورتیله جمع واحضاری تصور اولنه‌رق درحال جمع واعانه‌یه باشلانمش وقضا ولوالرده‌کی اصحاب حمیته‌ده مراجعت ایدیله‌رك اوتوز لیرا قدر برپاره تدارك ایدلمشدر . « آنقره »

آفریقای اسلامی:

وادای حادثه‌سی نتیجه‌سنده . — پاریسدن چکیلان بر تلغرافنامه‌دن آکلاشیلیورکه فرانسه مجلس مبعوثاننده وادای حادثه‌سی اوزرینه نظاردن براستیضاح واقع اوله‌رق مذاکرات اجرا ایدلمش ومذاکراتك نهایتنده مستملکاتك محفوظیتنی تحت تأمینه آلمه‌سی توصیه‌سیله قابینه‌یه بیان اعتماد اولونمش ، یعنی فرانسه مبعوثانی ، فرانسه حکومتنی آفریقای اسلامیه‌ده دها زیاده شدتله حرکته دعوت ایدیور ، واوحوالیده کائن مسلمان حکومتلرینك بوسبوتون اورته‌دن قالدیرلمه‌سنی ایستیور .

وادای حادثه‌سی ، یالکز فرانسز مبعوثلرینك طول مدت مذاکره‌لرینی دکل ، بزم الك ایلری کلن رجال سیاسیه‌مزدن ، « اتحاد وترقی » فرقه‌سی رئیسی خلیل بك افندینك‌ده « ماتن » غزته‌سی مخابرلرندن بریسیله اوزون اوزادی‌یه قونوشمه‌سنی انتاج ایله‌مش ایمش . بزبونی ازمیرده چیقان « اتحاد » رفیقمزدن اوکره‌نیورز . ایشته خلیل بکك فرنك غزته‌جیسنه سویله‌دکلری :

« بعض غزته‌لر فرانسز عساکرینه تجاوز ایدن وادای عشائرینك
« سلاحلرینی طرابلس غرب طریقیله تدارك ایتدکلرینی ، ترکیه‌نك تحریك
« واغواآتی نتیجه‌سی اوله‌رق یرلیلرك بو سلاحلرله تجهیز ایدلدکلرینی
« ادعا یوللی نشریات بدخواهانه‌ده بولندیلر . بو کفت وکولر پك کولنج
« وافسانه قبیلندن شیلردر .

« بووسیله ایله بعض جرائد « پانسلامیزم » تشبث وحرکاتندن یکیدن
« بحث ایتمکه باشلادیلر . فرانسزلر بو تعبیرك آوروپاده برنجی دفعه
« اوله‌رق اسباب سیاسیه‌یه مبنی استعمالندن هیچ شبهه‌سز دوچار حیرت
« اوله‌جقلردر . « پانسلامیزم » کلمه‌سنك ترکجه‌مزده تعبیر مقابلی موجود
« بیله دکلدر .

« فی‌الحقیقه اسلامیت یالکز بر مذهبدن عبارت دکلدر ، او کافهٔ
« ملل اسلامیه آره‌سنده رابطهٔ اخوت وموددتی تشکیل ایدر . بناءً علیه
« اسلاملر بیننده تعاون واشتراکی هرهانکی بر آوروپا حکومتنه قارشی
« اداره ایدیلن برحرکت عمومیه صورتنده تلقی ایتمك بالطبع موافق
« اولمز .

« پانسلامیزم » تشبثاتی صورتنده تفسیر وتلقی ایدیلن افعال و
« حرکات ساده‌جه برامر دینی ومعنویدر . فرانسه ، انکلتره کبی حکومات
« بوخصوصده برماهیت سیاسیه عطف ایده‌رك دوچار شبهه اوله‌جقلرینه
« بونی کمال خیرخواهی وممنونیتله تلقی ایلملیدرلر .

« شرق احوالنه ایبدن ایی‌یه واقف بولنان انکلیز محررلرندن بری
« اسلامیت ، حقیقی بر تعاون واخوت اوزرینه مؤسس بر مسلك
« علویدر ! » دیمشدر .

« تورکیه یکیدن فتوحات وتوسیع اراضی آرزوسنده دکلدر . دولت
« عثمانیه‌نك یکانه آرزو واملِ خاصی تکمیل اسلامك منسوب اولدقلری
« حکومانك زیرحمایه وصحابتنده مظهر رفاه وسعادت اولملرندن عبارتدر .

« اسلامیت علیهنده آوروپاجه عدم اعتماد پرورده ایدلمسی پك حقسز
« برحرکت اولدیغنی بردها تکرار ایدییورم .

« بعض غزته‌لر طرفندن بو بابده ایلری سورولن توهملر اسلاملر
« اوزرنده پك الیم برسوء تأثیر تولید ایتمکده‌در . »

منتشا مبعوث محترمنك حمیت اسلامیه‌سی بزجه کمالیله معلومدر .
حمیت اسلامیه‌سنی پك آشکار کوسترن اثاثنی ، اولکی هفته بویوك بر
مسرتله درج ستون ایله‌مشدك . بالاده‌کی بیاناتنك‌ده محضا او حمیت
سائقه‌سیله صدور ایتدیکنه اصلا شبهه‌مز یوقدر . بونکله برابر ،
خلیل بکك دیپلوماتلغی » پان اسلامیزم کلمه‌سنك تورکجه‌مزده تعبیر
مقابلی موجود بیله دکلدر . » دیه‌جك قدر ایلرو کتورمه‌مسنی کوکل
آرزو ایدردی . باخصوص که — کچن نسخه‌مزده مندرج اولدیغی
اوزره — روسیه مجلس مبعوثانی اعضاسندن برمسلم ، بی‌محابا « اتحاد
اسلام » دن بحث ایده‌بیلیور ...

روسیه :

تضییقات . — چیسطای شهری اهالئ اسلامیه‌سی شهرك بلدیه مجلسنه
مراجعت ایده‌رك جامع بناسی ایچون یرترکنی رجا ایتدکاری حالده رجالری
اسعاف اولنمامشدر .

§ آتا لسانیله تدریساتك لغو ایدیلمه‌سنی رجاءً دوما مجلسنه تلغرافنامه
چکدکارندن دولایی بوا سنجاغی اهالیسندن تحقیقاته کیرشلمشدر .

§ عشق اباد شهری جوارنده‌کی آنناو اسملی ، تکه‌ترکمن کوینی روس
پولیسلری محاصره ایده‌رك اولری تحری اولنمشدر . قادینلر چوجقلرینی آلوب
صحرایه قاچمشلر . اسباب تحری مجهولدر .

§ قافقازیاده نکچه شهرنده مسلمانلرك « مدرسه » نام کتاب دکاننده تحریات
اجرا اولنمش فقط مغایر قانون هیچ برشی بولونامامشدر .

میسیونرلرك تقویه‌سی . — اهالئ مسلمه‌نك فعالیت دینیه‌لرینه مقابله
ایچون روسیه‌نك شرق ایالاتنده میسیونر تشکیلاتی تقویه وتحکیم اولنمقده‌در .

تدریسات ابتدائیه قانون لایحه‌سی — مکاتب ابتدائیه تدریساتندن
باحث قانون لایحه‌سی روسیه مجلس مبعوثانی طرفندن بعض تعدیلات ایله قبول
اولنمشدر . آلدیغمز خصوصی معلوماتدن اکلاشیلیور که روسیه‌لی مسلمان قارده‌
شلرمزك بو بابده‌کی اجتهادلری ثمره‌سز قالمامشدر . پترسبورغدن کلن بر مکتوبده
بو مسأله‌یه دائر شویله دینلیور : « تدریسات ابتدائیه مسأله‌سنده مسلمان مبعوثلری
وطنداشلرینك حقوقنی جداً مدافعه‌یه موفق اولدیلر . لایحهٔ قانونیه‌یه مسلمانلر
فائده‌سنه اولمق اوزره آتیده‌کی تعدیلات مهمه‌یی اجرا ایتدیردیلر : اولا : مکاتب
ابتدائیه‌نك درت سنه‌لك مدت تحصیلیه‌سنده لسان تدریس ، آنا دیلی ، یعنی
بز مسلمانلر ایچون تورك ـ تاتار دیلی اوله‌جقدر . ثانیاً : اکر مکاتب مجلسی هرسنجاقده
بر مکاتب ابتدائیه مجلسی تشکیل اولنمه‌سی مقتضای قانوندر) مساعده ایده‌جك
اولورسه درت سنه‌دن فضله مدت تحصیلیه‌سی اولان مکاتب ابتدائیه‌ده بیله لسان
ملی ، لسان مخصوص اوله‌رق تدریس ایدیله‌بیله‌جکدر . ثالثاً : صرف دینی اعتبار
اولونان مکاتب ابتدائیه وتالیه واعدادیه قانون مبحوثندن خارج قالمشدر . اصل
اشبو مکاتب دینیه‌که روس مسلمانلرینك مکاتب ملیه‌سنی تشکیل ایدر . » ـ

روسیه‌لی قارده‌شلریمز قانون لایحه‌سنی منافع ملیه‌لرینك ایجاب ایتدیردیکی
صورتله تعدیله موفقیتلرندن دولایی تبریك اولنمه‌یه شایاندرلر . انجق مدافعهٔ دین
وملیت جهادلری بونکله ختام بولیور . لایحهٔ قانونیه‌نك قانون حالنی اکتساب
ایتمسی ایچون روسیه‌نك مجلس اعیانی دینك اولان شورای دولتندن کچمه‌سی
وصوکره‌ده چارك تصدیقنه اقتران ایتمه‌سی اقتضا ایدیور . غیرتلی قارداشلریمزك
بو موانع قارشیسنده دخی حقلرینی کمایلیق مدافعه ایده‌بیلمه‌لری ایچون عون
الهی‌یی استدعا ایلیورز .

چین :

برمسلمان پرنسی . — چینده مشروطیت قوانینی احضار ایله مشغول مجلسه
اعضا نصب اولنانلردن بریسی ، برمسلمان پرنس اولدیغنی روسیه مسلمان
غزته‌لری یازیور .

ایران :

ایرانك تقسیمی مواردی . — « اوسمایشر لوئید » ك استخبارینه کوره
ایلك بهارده ایرانك روسیه وانکلتره آره‌سنده تقسیمی حقنده مکالمات جریان
ایتمکده ایمش . لوندره‌ده ، دولت عثمانیه پترسبورغ سفیرینك باب عالی‌یه بو
بابده برقاچ راپور کوندرمش اولدیغی شایع اولمشدر .

ژاندارمه معلمی مطلبی . — اوروپالیلرك رسمی شکایتلرینی اك چوق
موجب اولان برمسأله ایرانده تأمین اسایشه مقتدر ژاندارمه‌نك عدم وجودیدر .
حکومت ژاندارمه تنظیم وتنسیق ایچون ایتالیادن معلم جلب ایتمك ایسته‌مشسه‌ده
انکلتره وروسیه بوکا موافقت ایتمه‌مشلردر .. شمدی اسوچدن جلبی تصور
اولنیور . مقاصد اساسیه‌لرینه خوش کلیه‌جکندن بلکه بوکاده راضی اولازلر .

تصحیح

اولکی هفته چیقان نسخه‌مزده مندرج « حسبحال ـ ۲ » سرلوحه‌لی
و « لا » امضالی مقاله‌نك برقاچ یرنده مرتب سهوی واردر . بونلردن
اکثریسنك قرینه ایله تصحیحی ممکن ایسه‌ده ، باشلیجه ایکی خطانك
تصحیحنه لزوم کوریورز : ۲۶۶ نجی صحیفه‌نك برنجی ستوننك اون
ایکنجی سطر باشنه دیزلمش « متکبر » کلمه‌سی مقاله‌نك مسوده‌سنده
قطعیاً موجود دکلدر . ثانیاً ، مذکور ستونك نهایتدن ایکنجی سطرینك
ینه نهایتدن اوچنجی کلمه‌سی اولان « حمیتسزلکلری » « صمیمیتسز ـ
لکلری » اوله‌جقدر .

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل مطبعه و اداره :

جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

صراط مستقيم

١٣٢٦

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولونور

درج ايدلميان آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات ، تاريخ ، سياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه دن بحث ايدر هفته ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه لكى	التى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :

ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب

تاريخ تأسيسى

١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه سى ٥٠ پاره در

قبرله دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٢٣ — ١١ محرم پنجشنبه ٣٠ كانون اول ٣٢٦ — بشنجى جلد

التجريد الصريح

لاحاديث الجامع الصحيح

كتاب الايمان : مابعد

بسم الله الرحمن الرحيم

٢٣ ـ حديث شريف

عن ابن عمر رضى الله عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم مر على رجل من الانصار وهو يعظ اخاه فى الحياء فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم دعه فان الحياء من الايمان.

٢٣ — ترجمه

(عبدالله) بن عمر رضى الله عنهمانك شويله ديديكى روايت اولونيور: رسول الله صلى الله عليه وسلم انصاردن بر كيمسه نك يانندن كچيوردى. انصارى ، قارداشنه حيا حقنده نصيحت ايديوردى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم : « اوكا ايليشمه . حيا ايماندندر » بويوردى .

٢٤ ـ حديث شريف

وعنه رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال امرت ان اقاتل الناس حتى يشهدوا ان لا اله الا الله وان محمداً رسول الله ويقيموا الصلاة ويؤتوا الزكاة . فاذا فعلوا ذلك عصموا منى دماءهم واموالهم الا بحق الاسلام وحسابهم على الله .

٢٤ — ترجمه

ينه (عبدالله) بن عمر رضى الله عنهمادن رسول الله صلى الله عليه وسلمك شويله بويورديغى روايت اولونيور :

خلق ايله ، اللهدن باشقه الله اولمديغنه ومحمدك رسول الله اولديغنه شهادت ، صلاتى اقامه ، زكاتى اعطا ايدنجه يه قدر مقاتله ايتمك اوزره بكا امر اولوندى . بونى ياپارلرسه حق اسلام ايله مطالبه اولونانلر مستثنا اولمق اوزره (بو دنياده) قانلرينى (يعنى جانلرينى) ، ماللرينى بندن قورورلر . (آخرتده) حسابلرينى كورمك ايسه اللهه عائددر.

٢٥ ـ حديث شريف

عن ابى هريرة رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل اى العمل افضل . قال [١] ايمان بالله ورسوله . قيل ثم ماذا . قال الجهاد فى سبيل الله . قيل ثم ماذا . قال حج مبرور.

[١] ديكر روايتلرده (فقال صلى الله عليه وسلم) .

٢٥ — ترجمه

ابو هريره رضى الله عنهدن شويله ديديكى روايت اولونيور : رسول الله صلى الله عليه وسلمه : « عملك هانكيسى افضلدر ؟ » ديه صورديلر . « اللهه ورسولنه ايمان » بويوردى . « اوندن صكره هانكيسى ؟ » ديديلر . « الله يولنده جهاد » بويوردى . ينه « اوندن صكره هانكيسى ؟ » ديه صورديلر . « مقبوله كچمش حج » جوابنى ويردى .

۲۶ ـ حديث شريف

عن سعد بن ابى وقاص رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم اعطى رهطاً وسعد جالس فترك رسول الله صلى الله عليه وسلم رجلاً هوا عجبهم الى. فقلت يا رسول الله مالك عن فلان فوالله انى لاراه [۱] مؤمناً . فقال [۲] او مسلماً . فسكت قليلا ثم غلبنى مااعلم منه فعدت لمقالتى [۳] فقلت مالك عن فلان فوالله انى لاراه مؤمناً . فقال اومسلماً . فسكت قليلا [٤] ثم غلبنى مااعلم منه فعدت لمقالتى وعاد رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قال ياسعد انى لاعطى الرجل وغيره احب [٥] الى منه خشية ان يكبه الله فى النار .

[۱] بو روايته كوره همزه مفتوحدر . ديكر روايته كوره ايسه ضم ايله (لاراه) در . [۲] ديكر روايتده يالكز (قال) . [۳] ديكر روايتلرده يالكز (فعدت) . [٤] ديكر نسخه‌ده ايكنجى دفعه‌ده (فسكت قليلا) ساقط اولمشدر . [٥] ديكر روايتده (اعجب) .

۲۶ — ترجمه

سعدبن ابى وقاص رضى الله عنهدن شويله ديديكى روايت اولونيور:

رسول الله صلى الله عليه وسلم بر طاقم كيمسه‌لره (دنيالق) ويريوردى . بو سعدده اوطوريوردى . ديركن رسول الله صلى الله عليه وسلم ايچلرندن اك زياده بكنديكم برينى براقدى (برشى ويرمدى) بونك اوزرينه : « يارسول الله ! فلانى نيچون براقدك ؟ والله اونى بن مؤمن كوريورم » ديدم . « اويله ديمه . مسلم (دى) » بويوردى. بر مدت صوصدم . نهايت او آدم حقنده‌كى علمم بكا غلبه ايتدى‌ده (طايانه‌مدم) ينه سوزمى تكرار ايده‌رك : « فلانى نيچون براقدك ؟ والله اونى بن مؤمن كوريورم » ديدم. ينه « اويله ديمه . مسلم(دى)» بويوردى . بن ينه صوصدم . لكن ينه او آدم حقنده‌كى علمم بكا غلبه ايتدى . (طايانه‌مدم‌ده) سوزمى تكرار ايتدم ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ينه او سوزى تكرار ايتدكدن صكره بويوردى‌كه: « اى سعد ! بر آدمه ، الله اونى يوزى قويو آتشه آتمسون ديه باشقه‌سنى دها زياده‌سوديكم حالده عطا (واحسان) ده‌بولونديغم اولور.»

۲۷ ـ حديث شريف

عن ابن عباس رضى الله عنهما قال قال النبي صلى الله عليه وسلم [۱] اريت النار فاذا اكثر [۲] اهلها النساء يكفرن قيل ايكفرن بالله. قال يكفرن العشير ويكفرن الاحسان. لو احسنت [۳] الى احداهن الدهر ثم رأت منك شيئاً قالت مارأيت منك خيراً قط .

[۱] ديكر روايتده (عنهما عن النبى صلى الله عليه وسلم) . [۲] ديكر روايتده (ورأيت) ، بر ديكرنده‌ده (فرأيت) ، بر اوچنجيسنده‌ده (رأيت النار فرأيت اكثر) ، دردنجى روايته كوره (اريت النار اكثر اهلها) [۳] ديكر روايتده (ان احسنت) .

۲۷ — ترجمه

ابن عباس رضى الله عنهمانك شويله ديديكى روايت اولونيور :

نبى محترم صلى الله عليه وسلم بويورديكه : « بكا جهنم كوسترلدى. برده كوردم‌كه اهل جهنمك اكثرى قادينلردر . اونلر كفر ايدرلر. ، (بونك اوزرينه : « يا رسول الله !) اللهه‌مى كفر ايدرلر ؟ » ديه صورديلر . (جواباً) بويورديكه : « اونلر قوجه‌لرينه (قارشى) كفران ايدرلر . احسانه (قارشو) كفران ايدرلر . بريسنه دنيادنيا اولدقجه احسان ايتسه‌كده صوكره سندن (خوشنه كيتمين) برشى كورسه بن سندن هيچ بر خير كورمدم دير . »

۲۸ ـ حديث شريف

عن ابى ذر رضى الله عنه قال سابيت رجلا فعيرته بامه [۱] فقال لى النبى صلى الله عليه وسلم ياباذر اعيرته بامه انك امرؤ فيك جاهلية. اخوانكم خوالكم [۲] جعلهم الله تحت ايديكم فمن كان اخوه تحت يده فليطعمه مما يأكل وليلبسه مما يلبس ولا تكلفوهم مايغلبهم . فان كلفتموهم فاعينوهم .

[۱] بر روايتده بوندن صوكره (فقلت له ياابن السوداء) زياده‌سى واردر . [۲] بعض نسخه بوايكى كلمه تحذير اوزره منصوبدر .

۲۸ ـ ترجمه

ابوذر رضى الله عنهدن شويله ديديكى روايت اولونيور :

(بركره) بر آدمله سوكوشدكده اونى آناسندن طولايى عيبلادم. نبى مكرم صلى الله عليه وسلم بكا بويورديكه : اى ابوذر ! اونى سن آناسندن طولايمى عيبلايورسك ؟ (ديمك كه) سن ، ايچنده (هنوز) جاهليت (صفتى) قالمش بر كيمسه‌سك . زير دستانكز سزك اويله قارداشلريكزدركه الله تعالى آنلرى سزك يد (ملك وقدرت) كزه توديع ايتمشدر . هر كيمك ألى آلتنده قارداشى بولونورسه اوكا يديكندن يديرسون ، كيديكندن كيديرسون . اونلره كوجلرى يتميه‌جك (زحمتلى) بر ايش يوكله‌ميكز . شايد يوكله‌يه‌جكده‌اولسه‌كز ياردم ايديكز .

٢٩ ـ حديث شريف

عن ابى بكرة رضى الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول اذا التقى المسلمان بسيفيهما فالقاتل والمقتول فى النار . فقلت [١] يارسول الله هذا القاتل فما بال المقتول . قال انه كان حريصاً على قتل صاحبه .

[١] ديكر نسخه‌لرده يالكز (قلت) .

٣٠ ـ حديث شريف

عن عبدالله بن مسعود رضى الله عنه قال لما نزلت [١] الذين آمنوا ولم يلبسوا ايمانهم بظلم قال اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم [٢] اينالم يظلم [٣] فانزل الله تعالى [٤] ان الشرك لظلم عظيم .

[١] ديكر روايتده (لما نزلت هذه الآية الذين ...) . [٢] ديكر روايتده (قال اصحاب النبى صلى الله عليه وسلم) . [٣] ديكر نسخه‌ده (لم يظلم نفسه) . [٤] ديكر روايتده (عزوجل) .

٣١ ـ حديث شريف

عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال آية المنافق ثلاث . اذا حدث كذب واذا وعد اخلف واذا أئتمن خان .

٣٢ ـ حديث شريف

عن عبدالله بن عمرو رضى الله عنهما ان النبى صلى الله عليه وسلم قال اربع من كن فيه كان منافقاً خالصاً ومن كانت فيه خصلة منهن كانت [١] فيه خصلة من النفاق حتى يدعها : اذا أئتمن خان واذا حدث كذب واذا عاهد غدر واذا خاصم فجر .

[١] ديكر نسخه‌ده (كان) .

٣٣ ـ حديث شريف

عن ابى هريرة رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من يقم ليلة القدر ايماناً واحتساباً غفرله ما تقدم من ذنبه .

٣٤ ـ حديث شريف

وعنه رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال انتدب

٢٩ ـ ترجمه

ابو بكره رضى الله عنهدن شويله ديديكى روايت اولونيور :

رسول الله صلى الله عليه وسلمدن ايشيتدم « ايكى مسلمان قليجلريله قارشيلاشدقلرى زمان قاتلده ، مقتولده جهنمده‌در» بويوردى . « يا رسول الله ! قاتل بويله . يا مقتوله نه اولويور ؟ ديه صوردم . « (مقتول) آرقداشنى اولدورمكه حريص ايدى » بويوردى .

٣٠ ـ ترجمه

عبدالله بن مسعود رضى الله عنهدن شويله ديديكى روايت اولونيور :

(الذين آمنوا ولم يلبسوا ايمانهم بظلم اولئك لهم الامن وهم مهتدون) [١] آيت كريمه‌سى نازل اولديغى زمان رسول الله صلى الله عليه وسلمك اصحابى « هانكيمز ظلم ايتمه‌مشدر ؟ » ديديلر . بونك اوزرينه ان الشرك لظلم عظيم [٢]) آيت كريمه‌سى نازل اولدى .

[١] آيت كريمه‌نك مآل عاليسى : ايمان ايدوبده ايمانلرينه ظلم قاتمايانلر اويله كيمسه‌لردركه امن وامان اونلر ايچوندر . طوغرى كيدنده اونلردر . اهـ . والله اعلم .

[٢] آيت كريمه‌نك مآل عاليسى : الله‌ه شريك ايدينمك شبهه‌سزدركه بر بويوك ظلمدر .

٣١ ـ ترجمه

ابو هريره رضى الله عنهدن نبى محترم صلى الله عليه وسلمك شويله بويورديغى روايت اولونيور :

منافقك علامتلرى اوچدر : سوز سويلركن يالان سويلر . وعد ايتديكى وقت سوزنده طورماز . كنديسنه بر شى امنيت ايدلديكى زمان خيانت ايدر .

٣٢ ـ ترجمه

عبدالله بن عمرو رضى الله عنهمادن نبى مكرم صلى الله عليه وسلمك شويله بويورديغى روايت اولونيور :

درت شى هر كيمده بولونورسه خالص منافق اولور . هر كيمده بونلرك بر پارچه‌سى بولونورسه اونى براقينجه‌يه قدر كنديسنده منافقلقدن بر خصلت قالمش اولور . بونلرده كنديسنه بر شى امنيت ايدلديكى زمان خيانت ايتمك ، سوز سويلركن يالان سويلمك ، عهد ايتديكنده عهدينى طوتمامق ، خصومت (ادعا ومرافعه) زماننده‌ده حقدن آيرلمقدر .

٣٣ ـ ترجمه

ابو هريره رضى الله عنهدن رسول الله صلى الله عليه وسلمك شويله بويورديغى روايت اولونيور :

ايماندن طولايى و (الله‌دن اجرينى) اومارق هر كيم قدر كيجه‌سنى طاعتله كچيررسه كچمش كناهلرى مغفور اولور .

٣٤ ـ ترجمه

ينه ابو هريرة رضى الله عنهدن نبى محترم صلى الله عليه وسلمك شويله بويورديغى روايت اولونيور :

الله عز وجل [۱] لمن خرج فی سبیله لا یخرجه الا ایمان [۲] بی وتصدیق [۳] برسلی ان ارجعه [٤] بما نال من اجر او غنیمة [٥] او ادخله الجنة. ولولا ان اشق علی امتی ما قعدت خلف سریة ولوددت انی [٦] اقتل فی سبیل الله ثم احیا ثم اقتل ثم احیا ثم اقتل [۷]

[۱] دیکر روایتده یالکز (انتدب الله). [۲] دیکر روایتده (الا الایمان). [۳] دیکر نسخه‌ده (او تصدیق). [٤] دیکر نسخه‌ده همزه‌نك ضمیله (ارجعه). [٥] دیکر روایتده الهمز اوله‌رق (وغنیمة). [٦] دیکر روایتده (ان اقتل). [۷] دیکر روایتده (فاقتل ثم احیا فاقتل ثم احیا ثم اقتل).

۳٥ — حدیث شریف

وعنه ایضاً رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من قام رمضان ایماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه.

۳٦ — حدیث شریف

وعنه ایضاً رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من صام رمضان ایماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه.

۳۷ — حدیث شریف

وعنه ایضاً رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال ان الدین یسر ولن یشاد الدین [۱] احد الا غلبه. فسددوا وقاربوا وابشروا [۲] واستعینوا بالغدوة [۲] والروحة وشیء من الدلجة.

[۱] دیکر روایتده (هذا الدین). [۲] افعالدن امر حاضردر. بر روایتده ضم شین ایله ثلاثیدن امر حاضردر. دیکر بر روایتده ایسه بو کلمه ساقطدر. [۲] غینك فتحیله‌در. دیکر بر روایتده ضمیله‌در.

۳۸ — حدیث شریف

عن البراء رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم کان اول ماقدم المدینة نزل علی اجداده [۱] من الانصار وانه صلی قبل بیت المقدس ستة عشر شهراً او سبعة عشر [۲] شهراً وکان یعجبه ان تکون قبلته قبل البیت وانه صلی [۳] اول صلاة صلاها صلاة العصر وصلی معه قوم فخرج رجل ممن صلی معه فمر علی اهل مسجد وهم راکعون فقال اشهد

الله تعالی وتقدس حضرتلری کندی یولنده (جهاده) چیقان حقنده «آنی (اوندن) چیقاران شی یالکز بکا ایمان وپیغمبرلرمی تصدیق ایسه نائل اولدیغی اجر وغنیمتله (سالماً یوردینه) کری کتیره‌یم ویاخود جنته ادخال ایده‌یم» دیه تکفل ایتمشدر. امتمه مشقته باعث اوله جغنی بیلمسه‌م هیچ بر مفرزه (یه رفاقت ایتمك) دن کری قالمازدم. اللهه قسم ایده‌رم که الله یولنده قتل اولنوب دیریلمه‌یی آندن صوکره ینه قتل اولنوب دیریلمه‌یی، آندن صوکره ینه قتل اولنمه‌یی ایسترم.

۳٥ — ترجمه

ینه ابوهریره رضی الله عنهدن رسول الله صلی الله علیه وسلمك شویله بیوردیغی روایت اولونیور:

هرکیم رمضانده ایمانی سببیله و (فضل الهی‌یی) اومارق (تراویح وسائره کبی) نمازقیلارسه کچمش کناهلری مغفور اولور.

۳٦ — ترجمه

ینه ابوهریره رضی الله عنهدن رسول الله صلی الله علیه وسلمك شویله بیوردیغی روایت اولونیور:

هرکیم رمضان اوروجنی ایمانی سببیله و (فضل الهی‌یی) اومارق طوتارسه کچمش کناهلری مغفور اولور.

۳۷ — ترجمه

ینه ابوهریره رضی الله عنهدن نبی محترم صلی الله علیه وسلمك شویله بیوردیغی روایت اولونیور:

بو دین (عین) یسردر. هیچ بر کیمسه یوقدر که (بو) دین خصوصنده کوجلکی التزام ایتسونده آکا مغلوب اولمسون. (وعملدن کسلمسون. اویله ایسه اورتالامه کیدك. (مطلوبکز اولان عملی حسن ایفا ایده‌مدیککز وقتده آکا) یاقلاش (مقله اکتفا اید) یکز. (بویله یاپارسه‌کز) سزه مژده اولسون. (یول آلیرکن) صباح آقشام سفرندن بر آزده کیجه یورویشندن استعانه اید (رك کندیکزی یورمه) یکز.

۳۸ — ترجمه

براء (بن عازب) رضی الله عنهك شویله دیدیکی روایت اولونیور:

نبی مکرم صلی الله علیه وسلم مدینه‌یی ایلك تشریفنده انصاردن اولان اجداد(ی یورد)ینه مسافر اولدی. واون آلتی اون یدی آی بیت المقدسه طوغری نماز قیلدی. حالبوکه قبله‌سنك بیت (معظم) ه طوغری اولمسنی ده آرزو ایدردی. (کعبه‌یه متوجهاً) ایلك قیلدیغی نماز ایکندی نمازی اولدی. بر جماعتده آنکله برلکده قیلدیلر. آندن صوکره برلکده نماز قیلانلردن بری (نمازدن) چیقدی. مسجدك برنده بولنان بر جماعته نمازده‌لر ایکن یولی اوغرادی. (اونلره): «رسول الله صلی الله علیه وسلم ایله برلکده مکه‌یه طوغری نماز قیلدیغمه الله ایچون شهادت

بالله لقد صلیت مع رسول الله صلی الله علیه وسلم [٤] قبل مكة فداروا كما هم قبل البیت . وكانت الیهود قد اعجبهم اذ كان یصلی قبل بیت المقدس واهل الكتاب فلما ولی وجهه قبل البیت انكروا ذلك.

بخاریده آتیده‌كی زیادده واردر :

عن البراء فی حدیثه هذا [٥] انه مات علی القبلة قبل ان تحول رجال وقتلوا [٦] فلم ندر مانقول فیهم فانزل الله تعالی [٧] وما كان الله لیضیع ایمانكم .

[١] بخاریده (اجداده اوقال اخواله) . [٢] دیكر روایتده (ستة عشر اوسبعة عشر) . [٣] دیكر نسخه‌ده بوراده (صلی) كلمه‌سی ساقطدر . [٤] دیكر روایتده (مع النبی صلی الله علیه وسلم) [٥] دیكر روایتده (فی حدیثه عن البراء) . [٦] روایات سائره‌ده (وقتلوا) یوقدر . [٧] دیكر روایتده (عز وجل) .

ایدرم » دینجه (نمازلرینی بوزمه‌دن) اولدقلری كبی بیت شریفه دوندیلر . رسول الله صلی الله علیه وسلم بیت مقدسه طوغری نماز قیلدقلری صیرده یهودیلرله (دیكر) اهل كتاب آندن خوشلانیرلردی . بیت شریفه طوغری یوزینی دوندیرنجه بوفعلنه جانلری صیقلدی .

براء بن عازب رضی الله عنه بو حدیثده دیورکه : قبله تحویل ایدلمزدن اول (بیت مقدس) قبله‌سنه طوغری (نماز قیله‌رق) وفات ایتمش قتل اولنمش كیمسه‌لرده وارایدی . بونلر حقنده نصل بر حكم ویره‌جكمزی شاشیردق . اوزمان الله تعالی حضرتلری (وما كان الله لیضیع ایمانكم) [١] آیت كریمه‌سنی انزال ایتدی .

[١] آیت كریمه‌نك مآل عالیسی : الله تعالی سزك ایمانكزی هیچ ضایع ایدجك دكلدر . اه . والله اعلم .

۳۹ — حدیث شریف

عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه انه سمع رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اذا اسلم العبد فحسن اسلامه یكفر الله عنه كل سیئة كان زلفها [١] وكان بعد ذلك القصاص الحسنة بعشر امثالها الی سبعمائة ضعف والسیئة بمثلها الا ان تجاوز الله عنها .

[١] برروایتده تشدید ایله (زلفها) . دیكرنده‌ده (ازلفها) . بر دیكرنده ایسه (اسلفها) .

۳۹ — ترجمه

ابو سعید خدری رضی الله عنهك شویله دیدیكی روایت اولنیور : رسول الله صلی الله علیه وسلمدن ایشیتدم . بویوریوردی كه : بر قول مسلمان اولورده اسلامی صاغلام اولورسه الله تعالی (حضرتلری) اولجه (كندیسندن صادر اولمش) هر سیئه‌سنی تكفیر ایدر . (یعنی اورتر) . اوندن صوكره صیره قصاصه یعنی (مكافات ومجازاته) كلیر . بر حسنه اوندن یدی یوز قات حسنه ایله ، بر سیئه (یالكز كندی) مثلی (درجه‌سنده سیئه) ایله قارشیلانیر . مكركه او سیئه‌یی الله تعالی عفو ایده .

احمد نعیم

تصحیح واعتذار

كچن هفته‌كی صراط مستقیمده مندرج یكرمنجی حدیث شریفك ترجمه‌سنده عادتا مقصودك خلافی مشعر دینه‌جك وآرتق زوالی مرتبلره بیله تحمیلی ممكن اولمیه‌جق بر خطاده بولندیغمدن طولایی قارئین كرامك عفوینی نیاز ایدرم . بوده حدیث شریفك ایكنجی سطرنده‌كی (اذا امرهم امرهم من الاعمال) عبارسنده واقع ایكنجی (امرهم) كلمه‌سنی سكون میم ایله اوقومق كبی بر ذهولدن نشأت ایتمشدر . طوغری اوقویشه كوره ایسه ترجمه بویله اوله‌جق : « رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحابنه امر ایتدیكی زمان (دائما) اللرندن كله‌بیله‌جك عمللری امر ایدردی . (اوزمان اصحاب كرامی) « یا رسول الله ! بز... الخ » .

بو اخطار وتنبیهی ایدن ذات محترم استادمز الحاج محمد ذهنی افندی حضرتلریدر . اقوال شریفهٔ رسالتپناهینك مزایای علیه‌سنی نقلده بو عبد عاجزك قلمنی وآكلامقده قارئلرمی خطادن صیانت بویورمق خصوصنده استاد مشارالیهك بو دلالت دیندارانه‌لرینه تلمیذانه عرض شكران ایلرم .

احمد نعیم

اصلاح مدارس حقنده

کچن هفته ، مدرسه‌لرمزك اصلاحنده الك برنجی نظر اعتباره آلنماسی لازم اولان جهت ، تدریساتك ولو قسماً لسان عربی‌اوزره اولماسندن عبارت ایدوکنی یازمش وبو جهتك لزومنی اثباته چالیشمشدق. بو هفته ایسه اصلاح اولنه‌جق مدرسه‌لرمزده اوقونماسی لازم والزم اولان علملردن بحث ایده‌جکم. صایه‌جغم فنلرك لزومی عمومك تحت اعترافنده بولنان فقه ، تفسیر ، حدیث فنلرندن بشقه تاریخ اسلام ، حکمت تشریع ، اصول فقه ، تاریخ ادیان ، جغرافیای عثمانی ، تاریخ عصر حاضر ، فلسفه ، سیر نبوی وتراجم مشاهیر اسلام فنلردن عبارتدر. بونلردن بشقه یازیم یاںالاق فرانسزجه حساب ، هندسه ، جبر ، حکمت طبیعیه ، کیمیا کبی فنلرکده مدرسه‌لرمزده اوقونماسی طرفداری دکلم .زیرا علوم دینیه‌متخصصی اوله‌جق خواجه‌لرمز فقیه ، مجتهد،مورخ اوله بیلورلر . اما مهندس وکیمیا کر اوله‌مازلر . اولمق استرلرسه‌هندسه وعلوم طبیعیه مکتبلرینه کیررلر . مدرسه طلبه‌لرمز ایسه مکاتب ابتدائیه‌ده اوقودقلری مقدمات فنون ایله اکتفا ایدوب مدرسه‌یه کیردکدن صکره قسم تالیسنده صرف ونحو عربی ، خطابت ، انشاء ، بلاغت فنلرینی تحصیل ایده‌رك ، قسم عالیسنده یوقاریده تعداد ایتدیکم علومه حصر اوقات ایلملیدرلر . اوت بویله اولمالی چونکه بر آدم هم‌الهیوندن هم رضایوندن ، هم طبیعیوندن اوله‌ماز . تقسیم اعمال قاعده‌سنه رعایت اولنمالی . بزم سرتاج ابتهاجمز اولان اسلاف کرام حضراتی‌ده بویله ایدیلر . محمد بن اسماعیل بر محدث ، ابو حنیفه بر مجتهد ، سیبویه بر نحوی ، ابن رشید بر فیلسوف ...والخ ایدی . کچن سنه مجلس مبعوثانده بودجه مذاکره‌سی اثناسنده یوشو افندینك مالیه ناظرینه « مادامکه مالیه ناظریسڭ هر شیئی بیلمیسك » یوللو غیر منطق تعریضنه قارشی ، محترم جاویدبك افندی حضرتلری «هر شیئی بیلمك ادعاسنده بولنان بر آدم وارسه او مجنوندر » جواب مسکتی ایله مقابله‌ده بولنمش ایدی . پك طوغری بر سوز .

فنون مذکوره‌یه کلنجه ، علوم دینیه متخصصی وقوجه ملت اسلامیه‌نك رهبری اولمق ایسته‌ین هرفرد ایچون اونلرك بیلنمسی لازم ولابددر . زیرا تاریخ اسلام بیلمین بر ذات سنیلك وشیعیلك ، اشعری وماتریدیلك تعصبندن قورتیله‌ماز . بناءً علیه تاریخ اسلام مفصل برصورتده هردرلو افراط وتفریطلردن‌عاری بیطرفانه برمحاکمه ایله تعلیم اولنمالی. حکمت تشریع بیلنمه‌دکجه حقایق اسلامیه‌نك‌قدسیتی ومسائل‌دینیه‌نك علویتی‌لایقیله فهم وادراك اولنه‌مازوبوقدسیت‌وعلویتی ادراك ایتمین ذات ایسه بالطبع بونلری بشقه‌سنه تفهیم وتعلیمدن عاجز حتی کندی ایمان واعتقادنده‌مرتبهٔ تقلیدی غیر متجاوز اولور .

اصول فقه ایسه اسمندن‌ده آکلاشلدیغی اوزره علوم اسلامیه‌نك اك مهملرندندر . بو بر اهمیت مخصوصه ایله تعلیم وتدریس اولنمازسه دله واحکامك احوالی مجهول قالیر . اونلر مجهول قالدقجه استدلال واستنباط یوللری بیلنمز،اجتهاد قاپولری قپانیر.وادئ تقلیدده ،حفرهٔ جهل وظلمتده سوروکلنور، شرح عقاید ایله‌در رده کوردیکمز مسائل اعتقادیه وفرعیه‌نك خارجنده برشی سویلینی تکفیر وتلعین ایدرز . بوصورتله هادی‌اوله‌جغمزیرده ضال ومضل‌وبتون بشریته‌قارشی خوار وذلیل اولورز .

مدرسه‌لرمزده‌تاریخ‌ادیان‌ده‌اوقونمی‌که‌بوسایه‌ده،هرشی‌کبی‌دینلرك‌ده برچوق ادوار ارتکاملیه کچیردکلرینی وبزم قبول وتصدیق ایتدیکمز حقایق اسلامیه‌نك برچوغی پك اسکی حقیقتلر اولوب بوندن اوتوز ، قرق عصر مقدم مصرلیلر و چینلیلر طرفندنده قبول اولنمش‌حقایق ازلیه اولدیغنی‌والیوم بین‌المسلمین‌کوکلشمش برطاقم خرافاتك نه‌زماندن قالمه شیلر اولدیغنی بیله‌لم ، ده دین مبین محمدینك نقدر علوی ومقدس حقایق ازلیه‌یی مشتمل واوهام ، خرافاتدن مبرا بردین‌طبیعی اولدیغنی مسلمانلره بلکه بالجمله انسانلره آکلاته‌لم .

تاریخ عثمانی ایله جغرافیای عثمانینك بر عثمانلی خواجه‌سی ایچون لزومی حقنده سوز سویلمك بیله عبثدر .بناءً علیه بوخصوصده اوفق برشی عرض ایتمکله اکتفا ایده‌جکم :

اوده شوکه کچن‌یازتعطیل‌موسمنده بیروتده بولندیغم زمان، آوروپا خریطه‌سی آلمق ایچون ، یسوعیه مکتب ومطبعه‌سنه کیتدم ، اوراده بزم سوریه‌مز حقنده یاپیلمش مکمل خریطه‌لر و پك مفصل یازلمش جغرافیا کتابلری کوردم . بونکله قالسه نه ایسه حالبوکه دها زیاده جانمی صیقان شیلره‌ده تصادف ایتدم .جمله‌دن بری مذکور مکتبك کتبخانه ناظری اولان اختیار بر پاپاسك جغرافیای عثمانی وبالخاصه سوریه قطعه‌سی حقنده پك مفصل واطرافلی‌معلومات صاحبی اولدیغنی اوکره‌نوب دلخون اولدم . اجنبی بر پاپاس بزم مملکتمزی بزدن دها زیاده بیلسون‌ده بز نیچون بیلمیه‌لم ، وخواجه‌لرمز نیچون بیلمسونلر؟

اکر بز بوغفلت ومساهله‌مزده دوام ایدرسه‌ك قوجه سوریه قطعه‌سنك المزدن تماماً کیده‌جکنه امین اوله‌لم . روسیه حکومتی قطعهٔ مذکوره‌ده یوزدن فضله مکتب کشاد ایتمش نیچون ؟ بزم ایچونمی؟

خایر ، سوریه قطعه‌سنی ضبط و استیلا ایچون . بونی کندوسی‌ده اعتراف ایدیور . بشقه‌لرینك ایسه دها فضله .

عصر حاضر تاریخنی بیلمه‌ین ایسه بویکرمنجی عصرمدنیتده یاشامه‌مق دیمکدر . بونی‌ده بیلمه‌لیز ومدرسه‌لرمزده‌ده اوقوتلمالی ،بو سایه‌ده دیکر اقوام متمدنه‌نك صوك برعصر ظرفنده نه درجه ترقی ایتدکلرینی وشمدیکی مرتبهٔ قصوایه وصول‌ایچون نه‌کبی اساسلر اتخاذ ایتدکلرینی اوکره‌نه‌لم‌ده‌اویوللری‌اهالیمزه‌ا کلاته‌لم. وآوروپا پاپاسلرینك نه‌کبی مکتبلرده تحصیل ایدوب بزم مملکتمزی المزدن قاپمق ایچون نه‌درجه عقللره حیرتبخش اولان حیل ودسائسه مراجعت وبو یولده نقدر فدا کارلقلرده بولندقلرینی‌ده اوکره‌نمش اولورز . هیچ‌اولمازسه اونلردن عبرت آلمایه چالیشورز . زیرا بزلرملل قدیمه و حاضره‌نك احوال وحرکاتنه باقه‌رق تذکر و اعتبار ایلمکله جناب حق طرفندن مأمورز. سیرنبوی ایله‌مشاهیراسلامك‌ترجمهٔ‌حاللرینی‌ضبط‌وحفظ‌ایدوب

افعال واطوارمزی اونلرك حركاتنه تطبیقه چالیشمش اولسه‌ق شبهه‌سزكه بویكرمنجی عصرك آلمان وانكلیزلری بزاولمش اولوردق. بز آنجق صورةً وقولاً مسلمان اولوب، سیرةً وفعلاً اولمادیغمزدن طولاییدركه مذلتك بودركه‌سنه ایندك. جناب پیغمبرك سافروا تصحوا وتغنموا. اصبرساعة فی بعض مواطن الاسلام خیرله من عبادة احدكم وحده اربعین عاماً، وامثالی اقوال منیفه‌لری مضمونیله عمل ایلمكی ترك ایدوب ده مسلمانلق یالكز برقسم واجباتی ایفا ایتمكدن عبارت اعتقادینه ذاهب اولدیغمزدندركه بودرجه فقروسفالته كرفتار اولدق.

حدیث وتفسیر فنلرینك حقیله تدریس اولنماسی ایچون مصروبیروت كبی یرلردن اهل اولان ذوات محترمه جلب اولنه‌رق بودرسلر اونلرك ید اقتدارلرینه تودیع اولنمالی. یوقسه بزم بوراده هرجمله‌یه بلكه هركلمه‌یه قیریق قیریق معنا ویره‌رك ترجمه ایلمكه عادتلنمش خواجه‌لرمزك عهده‌لرینه تحمیل اولنور واونلرده اسكیسی كبی كلام الله یرینه تفسیر قاضی، احادیث نبویه یرینه قسطلانی عباره‌لرینك تحلیل صرفی ونحویسی ایله اوغراشیرلرسه اوزمان البته بو ایكی فن جلیلدن مطلوب غایه حاصل اولماز.

فلسفه واونك اقسامندن اولان علم احوال روح وعلم منطق خواجه‌لرمز ایچون تحصیلی لازم اولان فنلردندر. زیرا علم احوال روح بیلنمدكجه طریق تعلیم وتربیه حقیله بیلنمز منطق اوقونمدقجه سویلنن سوزلر مخاطبده ناقابل زوال برتأثیر اجرا ایده‌جك قدرقوت وقطعیتی حائز اوله‌ماز. حالبوكه بزم خواجه‌لرمز هم معلم هم ده واعظ اوله‌جقلردر.

خاتمهٔ مقال اوله‌رق قومیسیون اعضای محترمه‌سنك مدققانه برمهی متمادی نتیجه‌سنده موفقیات تامه استحصال ایلمه‌لرینی تمنی ایدرم.

عالمجان الادریسی

اسكی خاطره‌لر

هجری افندی خواجه‌یی كورمش اولماسه‌كز بیله، اویله ظن ایدرم. ایشتمشسكزدر. درت بش سنه اول رحمت حقه واصل اولان بوذاتك اویله منقبه‌لری سویلانیركه بونلری دیكله‌ین ایچون مرحومك باشلی باشنه برعالم اولدیغنه حكم ایتمه‌مك قابل اوله‌ماز.

عربك اسكی ناشرلری آره‌سنده اومشهور مقاماتیله كندیسنه غایت یوكسك برموقع تأمین ایدن حریری اكر دنیایه عصرمزده كلمش اولسه‌ایدی، حكایه‌لرینك اونودلماز برقهرمان مخیلی اولان (ابو زید سروجی) یی براقیر، هجری خواجه‌یی آلیردی.

مقاماتی اوقومش اولانلر ابو زیدسروجی‌یی بیلیرلر؛ ابو زید سروجی‌یی بیلنلرده هجری خواجه‌یی كورمدك دیمسینلر!

***

علمنه، عرفاننه، اخلاقنه، معیشتنه دائر پك چوق غرائب ایشتدیكم هجری‌یی ایلك دفعه اولمق اوزره دده پاشا مرحومك اونده كوردم. اوزمانلرده ایسه، حافظك

بس طور عجب لازم ایام شبابست

دیدیكی كبی، بنده علم اوكرنمك، آدم اولمق مراقی واردی. پاشانك مخدوم ادیبی انیس بك بنی كورنجه:

«پك وقتنده كلدك. هجری خواجه بوراده شیمدی یمكدن قالقدی. ایچری كلسین‌ده سنی تقدیم ایده‌یم» دیدی.

اوچ بش دقیقه صوكره اوطه قاپیسندن یتمش بش، یاخود سكسان یاشلرنده؛ اوزونجه بویلی، كنیش آلینلی، اسمر برذات كیردی كه پك چوقورلاشمش ایكی كوز اونلدن فیشقیران نظرلری پارلاق دكل، حتی یاقیجی ایدی!

انیس بك بنی كندیسنه طانیتمق ایستدیكی صرده هجری خواجه سوفره‌ده باشلامش اوله‌جنی، لطیف برحكایه‌یی اكمال ایله مشغول ایدی. وقعه اساساً كوزل اولمقله برابر هجری اونی مراقلیلره خاص برطلاقتله اوقدر خوش تصویر ایدییوردی كه دیكله‌ینلر ایچون مسحور اولمامق امكانی یوقدی. بحث برمدت صوكره ادبیاته انتقال ایتدی. هجری مناسبت دوشوره‌رك — بیلمیورم هانكی محمود پاشا ایچون یازدیغی — برتركجه قصیده‌سنی صوكره فیض هندینك

ما طائر قدسیم هوارا نشناسیم

مرغ ملكوتیم...

مطلعیله باشلایان انشیدهٔ عارفانه‌سنه یازدیغی فارسی تخمیسنی، دها صكره متنبینك:

فؤاد ماتسلیه المدام
وعمر مثل مایهب اللئام

شكایتیله كیریشن شعرینه سویلدیكی عربی تخمیسنی برر برر اوقودی. انشاد غایت كوزل ایدی؛ لكن كندنجه منتخب اولان بیتلری ایضاح ایچون بولدیغی خاطره، خیاله كلمز نكته‌لر، مثاللر دها كوزل ایدی.

انیس بك بر آزلق صیره‌سنی كتیره‌رك:

«افندیمز، عاكف سزدن اوقومق ایستیور نه بیوررسكز؟» دیدی.

— بندن اوقومق ایچون برچوق كلفته قاتلانمق لازم. اولا ثابت بریرم یوق. شیمدی بوراده‌یم اما افشامه نره‌یه قونه‌جغمی بنده بیلمیورم. ثانیاً اختیارلامشم كتابلرله چوقلق اوغراشه‌میورم.

— افندیمز، كتابه حاجت وارمی؟ سزباشلی باشنه بركلیات علومسكز! هیچ اولمازسه هفته‌ده بركون ایچون برمحل تخصیص بویورك. بنده‌كز اورایه كلیرم. آله جغم درس مصاحبه‌كزه منحصر قالسه بنه كافی.

— اوحالده پك اعلا! اسكدارك یوقاری طرفلرنده خرمنلق دیرلر برمیدان واردر. او میدانك اورته‌سنده‌كی قهوه‌یه جمعه كونلری كلیر بنی بولورسین.

***

بن او قهوه‌یه خیلی طاشیندم. فقط یالكز دكلدم. مرحومی سوزلی صحبتدن، فضلندن مستفید اولمق ایسته‌ینلرده استانبولك الدهجرا كوشه

لرندن قالقەرق — یونان معبودلرینك اولیمپ تپەسندە کی اجتماعی کبی تانوح قویوسنەقدر شدرحال ایدرلردی .

هجری خواجەیە بیلمم نەدنسە ایکی اوچ آی صوکرە درس محلنی دکیشدیرمك لزومنی حس ایتدی . بکا اسکدارك ایچری طرفندن بر قوناق کوستردی . بر ایکی دفعە کیتدم . لکن خواجەنك مهمان اولدیغی برخانەیە طفیلی دوام ایتمك بکا پك آغیر کلیوردی . خصوصیلە درس اویلە برزمانە تصادف ایدیوردی‌کە یابدایتندە ، یاا‌ورتەسندە یمکە قالقمامق ممکن اولەمیوردی .

برکت ویرسینکە خیالە کلەین بر وقعە ظهورە کلدیدە آرتق درسخانەیی دکیشدیرمەیە مجبور اولدق .

خانە صاحبنك سوفرەدە ایکی اوچ مسافری واردی . اثنای مصاحبەدە سوز سعدینك کلیاتندەکی هزل قسمنە انتقال ایتدی . بن سعدی فطرتندە برحکیمك بویلە باباغیلقلرە تنزل ایتمەیەجکنی او آغزە آلنماز سوزلرك مطلقا برر اسناد اولمسی لازم کلەجکنی ادعا ایتدم . هرکس برشی سویلدی . هجری مرحوم : اوت ! بن دە اوکبی کوچوکلکلری سعدی‌یە یاقیشدیرمق ایستەمم . یالکز انسانلری یوکسك دوشونمك ایستر کن بوسبوتون بشریتدن تجرید ایتمەملیدر . موضوع بحث اولان هذیانلر سعدیدن دە صدور ایتمش اولەبیلیر . بونلری روحانی برخستەلغك تأثیریلە قریحەنك بوزیلوب استفراغ ایتمسی شکلندە قبول ایتملیدر ... طرزندە برچوق مطالعەلر یوروتدکدن صکرە بحثە اوفاق برلطیفەایلە خاتمە ویرمش اولمق ایچون دیدیکە :

« نەحاجت ! دست قدرتدن چیقان آثارە باقیورمیسکز ؟ انسانلرە ملکلر یارادن خالق ذوالجلال ، ییلانلر عقربلردە یاراتمشدر ! »

سوفرەدەکی مسافرلردن بری هجرینك مقصدی غایت آچیق بر لطیفە اولدیغنی آکلامامش اولمالیکە خواجەیە درحال ایمانسزلغی کیدیردی !

او زمانە قدر حدتی کورمدیکم هجری بردنبرە تهور کسیلدی . نظرلری خصمنی اریتەجك قدر آتشلندی — سوزیکی کری یە آل ! بن سنك ایکی یاشك قدر برعمری حقایق دینی تحقیق ایلە کچیردم . الحمدالله بوکون اویلە خالص برمسلمانم‌کە شریعتك یوکسك حکمتلرینی بر طرفە باق ، بیلدیکم نجاستە متعلق احکامنی بیلە سنك ددەکك چوروك ایمانیلە دکیشمم ! . . .

* * *

اوکوندن صوکرە هجریدن اوقویەمادم . چونکە بو سفردە نی بیلمم هانکی پاشانك یالیسنە دعوت ایدیوردی ؟

ایلریدە وقت بولورسەق هم قارئلریمزی نشئەلندیرمك ، هم دە مرحومك یاد رحمتنە وسیلە اولمق ایچون بعض منقبەلرینی . فقرەلرینی حکایە ایدرز .

محمد عاکف

بیوك چوجق

عهدی اولمشدی جناب عمرك ،
عصر آسایشی نوع بشرك .
او بیوك آدم ، اوفاروق جلیل ،
ارعداپرور . او بی مثل وعدیل ،
اولماسین کیمسە دیە غرق فتور
نفسنە ایتمش ایدی منع حضور .
سوق وبازاری کزردە بالذات ،
بلددە ایلر ایدی تحقیقات .
ایتدیکندن تبعیت حقە ،
هیبتی لرزە ویریردی خلقە
قاچی الدە کوروتجە ، اورادن .
صیویشیردی روشی ناحق اولان .

* *

بعض اطفال مدینە بر کون ،
طوپلانوب بر یرە اکلنمك ایچون ،
اوینایورلردی فریح ودل صاف ؛
سسلریلە طولویوردی اطراف ؛
دم شادی‌کە چوجقلق دمیدر ،
ذوقنك روح صبی محرمیدر .
خندە بخشندە اویونلر ، قامالر [*]
قوشمالر ، زیپلامەلر ، صیچرامالر ،
یورولوب قان تر ایچندە قالمق ،
ارطوروب بحر غبارە دالمق .
اودم پر طربك نشئەسیدر ؟
دور شیخوخت اونك تشنەسیدر .
اوچوجقلردە بویولدە اویونە
کیدیورلردی دالوب دە بوینە .
ایچلرندن ینە بر طفل خبیر .
« آرقەداشلر ! صاروشك کلدی امیر ! »
دیە هایقیردی دە قاچدی ، درحال
ایتدی تعقیب اونی یکسر اطفال .
یالکز ابن زبیر عبدالله ،
اولدی آداب ایلە استادە راه ،
نصب ایدوب دیدۀ تعظیمی یرە ،
منتظر قالدی سلام عمرە .
اونی کوردکدە خلیفە بویلە .
« سن نیچون قاچمادك اوغلم ! سویلە . »

[*] قاما : اویوندە غلبە دیمکدر .

دیه‌رك صوردی اوثابت چوجغه :
نه جواب ویردی باقك یاوروجنه ،
« قاچمایه چونکه بهانه معدوم ،
سز عدل صاحبی ، بنسه معصوم . »

طاهر المولوی

نجف مجتهدین کرامنك مهم برفتواسی مناسبتیله

نجف اشرف هیئت علمیه‌سی ومجتهدان عظامی حضراتی طرفندن صورت فوق‌العاده‌ده اوله‌رق ایران مات اسلامیه‌سنه خطاباً بر فتوا « نجف » غزته‌سی واسطه‌سیله نشراولونمش وتلغرافله طهران شورای ملیسنه بیلدیرلمشدر .

اشبو فتوانك صورتی بروجه آتیدر :

« امرا وسردارانِ عظام ورؤسای عشایر وبالعموم طبقات مات اسلامیهٔ ایرانیه‌یه سلام وافر مخصوصمزی تقدیم ایده‌رز .

مملکتك اغتشاشات داخلیه‌سنی بهانه ایده‌رك جنوب وشمالدن استقلال ایرانك محوینه .اساس اسلامیتك هدمنه طوغری کلکده اولان دین اسلام دشمنلرینك ید شرندن ممالك اسلامیه‌یی تخلیص وعبدهٔ صلیبك هردرلو تشبثاتی عقیم براقق قاطبهٔ مسلمین ومتدینینك ، اهل قبله وتوحیدك فریضهٔ ذمتیدر .

اغتشاشات داخلیه‌نك دوام وبقاسی مفاسد دینیه اولوب استیلاء کفری وذهاب بیضهٔ اسلامیه‌یی موجبدر .

بناءً علیه اصحاب شریعت مطهره وبالعموم طبقات مات ممالك اسلامیه‌یی اجانب کفارك هردرلو تشبثاتندن تخلیص ایتمك چاره‌لرینه باقه‌رق دولتك اوامرینه توفیق حرکت ایتسونلر .

اسلامیتك محوینی موجب اوله‌جق ، بدنامی ولعن ابدی‌یی استلزام ایده‌جك اولان بالعموم نفاق وشقاق واغراض شخصیه‌یی وغوغای داخلیه‌یی براقه‌رق چارهٔ نجات اسلامی‌یا قسونلر . انشاالله تعالی . والسلام علیکم ورحمة‌الله وبرکاته

عبدالله المازندرانی

محمد کاظم الخراسانی

اشبو فتوا مجلس مذکور واسطه‌سیله علاقه‌دارانه ولازم کلن یرلره تبلیغ اولنمشدر . صوك کلن ایران جریده‌لرندن آکلاشیلدیغنه کوره بو فتوا کرك طبقات ملته وکرك مطبوعات محلیه‌یه عمیق بر تأثیر اجرا ایتمشدر . عالم اسلامك جکرکاهنه طوغرو هجوم ایتمکده بولنانلره قارشو ایرانده بولنان دین قرداشلریمزك قلوبنده فتوای مذکور پك بیوك تأثیر اجرا ایتمش وعمیق بر حس نفرت اویاندیرمشدر . بو هفته آژانسلر واسطه‌سیله طهراندن کلن تلغرافلرده بو حس نفرتك تزاید ایتمکده اولدیغنی تأیید ایدییور .

اسلامیت وعالم اسلام ایچون پك بیوك خدمتلر کوسترن اعاظمك مهد ومزاری اولان مقدس بر وطن ارتق عالم اسلامه الوداع ایتمکده‌در . آسیا قطعهٔ جسیمه‌سنده ظهور ایدن واوقطعهٔ مبارکه‌یی ضبط وتسخیر ایدن اسلامیت بوکون برقطعهٔ مهمه‌سنی غائب ایتمك اوزره بولنیور .

کائناتده هرشیئك بر مبدأ ونهایتی بولندیغی کبی عالم اسلامك تحمل وصبرینك‌ده بر نهایتی واردر . صبر وسکون آرتق حدینی بولمشدر . بو ظلملره ، بو تعدیلره ، بو حقسزلقلره نه وقته قدر تحمل ایده‌جکز ؟ دوشونملی‌که اسلامك وطنی نره‌لری ایدی . پورتکیز مملکتندن فیلیبین جزایرینه‌قدر چاد کولندن اورال طاغلرینه قدر اولان ممالك وسیعه بزم وطنمز ایدی . بز آنك صاحبی وحکمرانی ایدك . ایشته بونجه ممالك وسیعه هپ صبر وسکون ایله کیتمشدر . بوکونده مهم بر پارچه‌سی همان « الفراق ، ای عالم اسلام ! » دیمك اوزره‌در !

عالم اسلامیت بو ممالك وسیعه‌نك بر بر کیتمه‌سیله یالکز اقسام وطنندن جدا اولمامشدر ، بعض ممالکده یالکز حقوق حکمرانیسندن محروم ایدیلمه‌مشدر . بلکه وطنی ، مالکی رقیبلرك ، دشمنلرك النه کیتمکله عزتی ، شرفی حریتی خلاصه بتون فضائل وکمالات اسلامیه وانسانیه‌سنی ضایع ایتمشدر . اسلام دشمنلرینك اسیری وخدمه‌سی اوله‌رق قالمشدر . بر قاچ دوزینه اوروپالینك سفاهتی ، عشرتی تأمین ایده‌جك بر آلت اوله‌رق قالمشدر . هانکی قانون مدنیت ، هانکی وجدان انسانیت قبول ایدرکه اوتوز میلیونلق بر کتلهٔ انسانیه برقاچ قلمنکلینك استراحتی تأمین ایتمك ایچون او قیمتدار جاواسنی ، بتون معادن ومجوهراتی حاوی اولمق اوزره ترك ایتسون . اوزرنده هیچ بر وجدانك قبول ایدمیه‌جکی قوانین غیر مشروعه‌نك تحت تأثیرنده أزیلرك هیئت ظالمه‌نك کیف وصفاسنی تأمین ایده‌جك خدمات شاقه‌ده بولنسون .

آرتق دنیاده ظلمك ، حقسزلغك بودرجه‌سی‌ده کورولمه‌مشدر . تاریخ مالی آراشدیرلسون ، تتبع ایدلسون ؛ خلقت کائناتدن بو آنه‌دکین هیچ بر مات بودرجه‌ده ظلم کورمش‌میدر ؟ بودرجه‌ده حقسزلغه‌دوچار اولمش‌میدر ؟

بوکون اوچیوز ملیون کتلهٔ اسلامیانك ایکی یوز اللی ملیونی اوروپا سفهاسنك تحت تظلم وتحکمنده‌در . بونجه دین قرداشلریمزك هیسی ، اوت هیسی انواع ظلم وجفالرك . زنکارنك تحکملرك آلتنده یوارلانوب کیتمکده‌در .

بالعموم بز معاشر اسلام بیلملی وآکلاملی‌یزکه اوروپاده حقوق ملل وقوانین مشروعه یوقدر . هپ کوزبویاسی اولان خیال ومصاللردن عبارتدر ؛ حریت ، مساوات ، انسانیت‌ده یوقدر . ملل سائره وبالخاصه بز اسلاملر هرشیدن اوت هرشیدن محرومز ، اسیرز . بوکون یالکز بر آلت سفاهت اوله‌رق قالمشز اکر ، حقوق ، حریت ، مساوات عمومیه دیدکلری شیلر اولسه ایدی ، بوکون اوروپا هیئت دولیه‌سنك زیر تحکمنده ازیلمکده اولان ایکی یوز اللی میلیون کتلهٔ اسلامیه‌دن اوروپانك مختلف پارلامنتولرنده بش بیك قدر اسلام مبعوثنك بولنمسی لازم کلیردی . بوکون بانئ حریت ومؤسس مشروطیت نامنی طاشیان بر دولتك یوزقرق ملیون تبعهٔ اسلامیه‌سندن قاچ دانه مبعوثی واردر ؟

بدیهیاتدندرکه بر قوم ، بر ملت ماضیسنی ، حالنی ، استقبالنی نظر اعتباره آله‌رق دوشونمزسه محو ومضمحل اولور بتون آوروپا ملل حاکمه‌سی بونی اعلان ایدوب طورمقده‌درلر . بو اساس اوزرینه حکومتلرك تملاری قورولمش ، بونکچون «مشروطیت» میدانه چیقمشدر . بو ، بویله بر قاعدۀ مطرده ایکن نه‌دن ملت اسلامیه بوندن ، بو قاعده‌دن مستثنا طوتولیدر ؟ نه‌دن اونلرك طوپلانوب استقباللرینی دوشونمه‌لری ، حسبحال ایتملری اوروپالیلری بوقدر قورقوتیور ؛ درحال اسلامیت علیهنه قوای جبریه استعمالنه قدر واریورلر ، بتون عالم نصرانیتی « پان‌اسلامیزم » دهشتی باصیور . ملت اسلامیه‌نك بربرندن حسبحالندن بوقدر تلاش کوسترمك وبونك وجود پذیر اولمه‌مسنه بوقدر چالیشمق ملت اسلامیه‌نك محوینی ایستمك دیمکدر . چونکه بر ملت حیات اجتماعیه‌سنی ، آتیسنی مشورت ایتمدکجه ، دوشونمدکجه تفکر ایتمدکجه محو ونابود اوله‌جغی شبهه‌سزدر .

حالبوکه مشورت ، جمعیت واخوت اس الاساس اسلامیتدندر . اون درت عصر مقدم مسلمانلره بو تعلیم اولنمشدر . مسلمانلر بونکله مأمور اولمشلردر . احکام اسلامیه بونك اوزرینه مؤسسدر . فرائض دینیه‌دن حج ، صلات بونکله قائمدر . بوکا تعرض ایتمك دین اسلامه تعرض ایتمك دیمکدر . دینمزی ، اسلامیتمزی ، عاداتمزی ، اخلاق ملیه‌مزی هردرلو تعرضاتدن مصون بولندرمق ایچون بز مطلقا اجتماعاته ، مشورتلره محتاجز . چونکه هیچ بر ملت بزم کبی متفرق برحالده قالمامشدر . بزم کبی معظم اولدیغی حالده بزم قدر یکدیکرندن متجزی بر ملت تصور ایدیله‌من . عادتا هر فرد اسلامی یالکز شخصیله قائم اوله‌رق قالمشدر . بوکون بر فاسلینك بر جزایرلیدن ، بر جزائرلینك بر مصریدن بر مصرینك بر آناطولیدن ، بر آناطولینك بر ایرانلیدن ، بر ایرانلینك بر افغانلیدن ، بر افغانلینك بر بخارالیدن ، بر بخارالینك بر هندلیدن ، بر هندلینك بر جزایر ماورای هندیده بولنان اسلامك حیات ملیه و اجتماعیه‌سندن قطعیاً خبری یوقدر . خالقمزك ، پیغمبریمزك ، دینمزك بوکا قطعیا مساعده‌سی یوقدر . بو احوال اسف اشتمالمز تعلیمات اسلامیه وقرآنیه‌یه بتون بتونه مخالفدر . امتك پریشانلغی اضمحلالنی مستلزمدر .

ایشته بو نقطۀ نظرلردن مجتهدین محترمه‌نك فتواسی ایرانلی قرداشلریمز ایچون شایان امتثالدر .

نور علی زاده
غیاث الدین حسنی

بخارا احوالی

بخارا امیری حضرتلرینك وفاتی . — کانون اول رومینك ۲۳ نجی پنجشنبه کونی بخارا امیری عبدالاحد بهادر خان حضرتلری ارتحال دار بقا ایله‌مشدر . رحمة الله علیه

مشار الیه حضرتلری ، الیوم پك اندر قالان اسلام تاجدارلرندن ایدی . غیوبت ابدیه‌سندن متأثر اولمش اولانلری تعزیه ایلرز .

***

مرحومك ترجمۀ حال مختصری بر وجه آتیدر :

امیر عبدالاحد خان منغیت سلاله‌سنك بشنجی حکمداری اولوب ۱۸۵۹ سنۀ میلادیه‌سنده تولد ایتمشدر . پدری مظفر الدین خانك یرینه ۱۸۸۵ سنه‌سی تشرین ثانیسنده بخارا امیری اولدی . کندیسی مظفر خانك کوچوك اوغلی ایسه‌ده بیوك برادری عبدالملك خان پدری زماننده اعلان عصیان ایتمش اولدیغندن عبدالاحد خان ولی عهد سلطنت تعیین ایدیلمش ، وپدرینی استخلاف ایله‌مشدر . روسیه دولتی دها مظفر الدین خان زماننده بخارانی استیلا ایله تحت حمایه‌سنه آلمش بولنیوری . بناء علیه عبدالاحد خان تام مستقل بر حکمدار دکلدی . خانلق تختنه حق وراثت ایله برابر روسیه ایمپراطوری طرفندن تصدیق ایدیلمك صورتیله جالس اولمشدر . عبدالاحد خان زمان امارتنده ، پترسبورغه دائم مطیع وصادق قالدی . وروسیه حمایه ووصایتنی الغا ضمننده هیچ بر تشبثده بولنمادی . وذاتاً بولنسه‌ده بر ثمره اقتطاف ایده‌میه‌جکی محققدی . عبدالاحد خان مملکتی امور مدنیه‌سنه بر آز خدمت ایده بیلمشدر : روسیه تلقیناتیله اسارتی الغا ایتمش واشکنجه‌لی اعداملری وتحت الارض حبسخانه‌لری قالدیرمشدر . بخارای شریفده بر عدد منتظمجه بر مکتب کشاد ایتمشدر . ویرکولرك جبایتنی آز چوق اصلاحه موفق اولمشدر . زماننده بخارا ، تجارتجه خیلی ترقی ایتمشدر . اکر عبدالاحد خان ایستیه بیلسه ایدی ، محیطی دها چوق خدمات نافعه‌ده بولنمسنه مساعد ایدی . عبدالاحد خان ، آسیانك اك بیوك زنکینلرندندی ؛ بخارا تجارتنك بر قسم عظیمنی النده جمع ایتمشدی . ثروتندن دینقاردشلرینی ایی استفاده ایتدیرمشدر . پترسبورغده الیوم انشا ایدلمکده اولان جامع شریفه اوچیوز بیك روبله صرفیله اراضی مبایعه ایتدیکی کبی انشاسی مصارفنه‌ده بشیوز بیك روبله ایله اشتراك ایله‌مشدر . حجاز تیمور یولنه یکرمی اوچ میلیون غروش هدیه ایتمش ایدی . ثروتندن متبوعی روسیه‌یه دخی فائده طوقونمشدر . روسیه ــ ژاپونیا محاربه‌سی هنکامنده ، روس دونماسنه بر بوچوق میلیون روبله اعانه ایتدیکی کبی تبرعات سائره‌ده ده بولونمشدر . عبدالاحد خان روسیه‌نك قزاق اردوسنده برنجی فریق رتبه‌سنی حائز ایدی .

بخارا امیر جدیدی — مرحوم عبدالاحد خانك یرینه بیوك مخدومی میر عالم جان کوره امیر عالم خان عنوانیله بخارا تختنه جالس اولمشدر . ۲۶ کانون اول تاریخیله بخارادن کشیده اولنمش بر تلغرافنامه‌یه نظراً امیر عالم خانه بیعت مراسمی ، بخارا اهالیسنك سرور وجدینی استلزام ایله‌مش وغایت شعشعه‌لی کچمشدر .

جناب حق امیر جدیدی موفق بالخیر ایلسون ، آمین

بخارا امیرینك وفاتی اوزرینه چیقان شایعات . — بخارا امیرینك وفاتی اوزرینه روجه تاخیدرومو سغزته‌سی درحال روسیه حکومتنك بخارا نیم استقلالینی لغو ایله بخارایی ضمیمۀ ممالك ایتدیکنی خبر ویرمش ایدیسه‌ده ، بوتون عالم اسلامك تأثر و تأسفنی موجب بو خبر ، حمداً لله تأیید ایتمه‌مشدی . صوك کونلرده عین خبرك بردها شیوعنی نکال

تأثرله مشاهده ایدیورز . روسیه حکومتنك آسیای وسطی مسلمان خانلقلرینه بكده خوش نظرله باقامقده اولدیغی ، برقاچ آیدنبری قاره لرعزه بیلدیروب کلمکده ایدك . بو جهتله ، بو خبرك تحقق احتمال خارجنده دکلدر ؛ الحکم للغالب ! بونکله برابر ، بخارا استقلالنك دوامنه هنوز امیدیمز منقطع دکلدر : لاتقنطوا من رحمة الله !..

بخارا امیرینك وفاتی واستانبول مطبوعات عثمانیه‌سی . — اکر مونا قوپرنسی اولمش اولسه دارالخلافه‌ده چیقان مطبوعات عثمانیه هفته‌لرجه مقاله‌لر ، ترجمهٔ حاللر ، حیاتندن حکایه ومصاللر یازمش . بر چوق رسم و شکللر یایمش اولوردی . عالم اسلامك صاییسی اونه وارامایان تام مستقل ویا یارم مستقل تاجدارلرندن بر تورك حکمداری وفات ایتدیکی حالده دارالخلافه کونده‌لکلرینك اکثریسی برسوری بی‌سود آژانس تلغرافنامه‌لری آره‌سنده اوچ سطرلق کوچوك حروفاتلی بر تلغرافنامه ایله کچیشدیریویردیلر . انجق «صباح» رفیق محترممز بو واقعه‌یی بریاش مقاله‌یه دکرلی بولدی مطبوعات عثمانیه‌نك بزجه‌ده فوق العاده شایان تعجب اولان بو قیدسزلغندن متحصل تأثیراتی قزان برقرداشمز مطبعه‌مزه کوندردیکی بروزقه ایله شویله اظهار ایدیور .

صباح غزته‌سی سرمحرری د . ك افندی حضرتلری جریدهٔ معتبره‌لرینك ۲۵ کانون اول تاریخلی ۷۶٤۸۰ نومرولی نسخه‌سنده یازدقلری بریاش مقاله‌ده بخارانك احوال سیاسیه‌سنه دائر تفصیلات ویردکدن صکره باکوده منتشر «کونش» غزته‌سندن بر مقاله نقل ایدوب صوکنه‌ده آشاغیده‌کی جمله‌لری علاوه ایدیور .

« نوویه ورمیا » نك بیان ایتدیکی آرزولر شمدی‌یه قدر روسیه دیپلوماسیسنجه التفاتدن محروم قالدیغی کبی بعدباده پترسبورغ قابینه‌سنك بومسلکدن آیریله‌جغنی و — بناءً علیه — بخارا امیراتنك افوق برسکته‌یه بیله دوچار ایدلمیه‌جکنی قویاً امید ایدرز . تمنی ایدرزکه حاکم جدیدك ایلك ایشی بخارانك ادارهٔ داخلیه‌سنجه اصلاحات جدیه اجراسی اولسون . مملکتك منافع اقتصادیه‌سیله برابر ، منافع سیاسیه‌سی‌ده بونی استلزام ایدر . روسیه‌یه قارشی تعهداتی کمال خلوصله ایفا ایتمکده اولان بخارا اهالی اسلامیه‌سنك انتظام وترقیاتیله هر شکایتی — وهر اعتراضی — منع ایلمسی خالصانه آرزو اولنور . بو بابده‌کی تبشیرات عثمانلیلق عالمنده دائما مسرتله تلقی ایدیله‌جکدر . »

تکمیل عالم اسلام ایچون پك قیمتدار اولان شو یوقاریده‌کی جمله‌لری یازدقدن صکره ، ینه برنجی صحیفه‌سنده ، امیر مرحوم عبدالاحد حضرتلرینك غیبوبت ابدیه‌سندن متأثر اولان بخارالی قرده‌شلرینی تعزیه ایله برابر ، خلفی اوله‌جق میرعالم جان حضرتلرینك مملکته نافع خدمتلره موفقیتنی تمنی ایدیور .

ایشته « صباح » ك بو تمنیاتی نه‌درجه‌لرده شایان تشکر و محمدت ایسه طانین ، اقدام ، یکی غزته کبی مسلمان وتورك غزته‌جیلر طرفندن بوبابده هیچ برشیلر یازیلمیه‌رق یالکز تلغرافلری نقل ایتمکله اکتفا اولنمسی اودرجه تأسف وتأثره سزادر . کوکل آرزو ایدردی‌که بوکبی مسلمان وتورك کچینن غزته‌لرمزده‌ده بوبابده اوزون اوزادی‌یه باش مقاله‌لر یازیلسون وروس حکومتی طرفندن وقوعی محتمل تجاوزاته بتون عالم اسلام ایله برابر عثمانلیلرکده نظر تصویب ایله باقلمیه‌جقلری اظهار اولنسون .

دارالخلافه‌ده بولنان بخارالیلرك اجتماعی — دارالخلافه‌ده موجود بالعموم بخارالیلر سلطان احمد جوارنده کائن بخارا تکیه‌سنده امیر عبدالاحد خانك وفاتندن طولایی اجتماع ایده‌رك بخارا علما و وزراسنه امیرك وفاتی تعزیت ملك و وطنك محافظه‌سنی توصیه یوللو بر تلغراف کوندرمشلر .

تعزیه‌دن طولایی تشکر و محافظهٔ استقلال وطنه چالیشه‌جقلرینی وعد وبیان ضمننده بخارا قوشبکی (رئیس نظار) ندن تلغراف المشلردر .

بخاراده یانغین . — بخارانك (حول یابان) دیدکلری اشاغی سرایی محترق اولمشدر . آتش اقشام ساعت ۱۰ دن صالی کونی ساعت ۱۲ وقت ظهره قدر دوام ایتمشدر ، آتشك دوامنه سرایك اطرافنده بولنان جبخانه‌لرك طوتوشمسی یاردیم ایتمشدر . بو سرای بخارا خزینه‌سنك اك قیمتدار اشیاسنی حاوی اولدیغندن عادتا شرقك اك بیوك اسلام موزه‌سی ضایع اولمش کبیدر .

بالخاصه غایت قیمتدار خالیلری محتوی اولان قسم تکمیل یانمشدر . امیر مرحوم عبدالاحد خانك ۱۳۲۹ سنهٔ هجریه‌سنده رسم کشادی اجرا اولنمق اوزره الیوم پترسبورغده انشا ایتدرمکده اولدیغی جامع شریفه مخصوص یاپدرمش اولدیغی قیمتدار خالی‌ده محترق اولمشدر .

خسارات معنویه‌پك بیوك اولوب خسارات مادیه التی بچق میلیون غروش تخمین اولنمقده‌در .

مطبوعات

ولایت غزته‌لرینك عالم اسلام اموریله اشتغاللری

ولایت غزته‌لریمز ، فرنك جریده‌لرینك بیتمز توکنمز سیاسی مقاله‌لرینك قوپیه‌لرینی قوپیه ایتمکدن آرتق یواش یواش واز کچیورلر . نظر دقتلرینی ، نهایت عالم اسلام احوالی‌ده جلب ایتمه‌یه باشلادی . « کیره‌سون » رفیقمز طوغریدن طوغری‌یه اك اول کیرنلردندر . ٦۷ نومرولی نسخه‌سنده « روسیه‌ده مکاتب اسلامیه » سرلوحه‌سیله شو سطرلری اوقودق :

روسیه ممالکنده بولنان مکاتب اسلامیه حقنده نظر دقت و تأسفی جلب ایده‌جك تقییدات شدیده اجراسنه تشبث ایدلمش اولدیغی اوکرنمکله متأثر اولیورز :

واقعا هر حکومتك کندی حدود ملکیه‌سی داخلنده بولنان علی العموم مکاتبده اجرا قلنه‌جق تدریساته نظارت ایتمك حقیدر . چونکه : مکتبلر ، تربیهٔ فکریه‌نك منبعیدر . چونکه : مکتبلرده اجرا قلنان تعلیم وتدریسك حیات بشریه اوزرنده‌کی تأثیری غیر قابل انکاردر . چونکه : مرور زمانك بیله تأثیرات مذکوره‌یی سهولتله تبدیله ظفریاب اوله‌جغنه احتمال ویرمك غیر جائزدر .

هیچ شبهه یوق ، هر حکومت سیاسهٔ « بو » چونکه‌لری دوشونور ، ومنافع مملکته مضر تدریساته محل قالمامق ایچون مکتبلرینی واومکتبلرده تعقیب اولنان پروغراملری تدقیق ایدر . لکن ...

أوت اكن، تدقیقات وتفتیشات مذكوره هیچ بر وقت دائرهٔ طبیعیه‌یی تجاوزله وجدانه تحكم درجه‌سنه قدر ایصال ایدیله‌من . ایدیلیرسه ظلمدر . ظلمك انجلایی ده معلومدر .

روسیه حكومتی مكاتب اسلامیه حقنده بوقدر تحملشكن تضییقاته سوق ایدن الك مهم والك مؤثر سبب : عالم اسلامیتك قبله‌گاه توجهی اولان عثمانلی حكومتنك انقلاب اخیریدر . روسیه بوانقلابی كندیسی ایچون فال خیر عد ایتمه‌یور .

روسیه بوانقلابك كندی ممالكنده بولنان اوتوز ملیونی متجاوز نفوس اسلامیه اوزرنده ده برفكر انتباه حصوله كتیره‌جكندن اندیشه ایدییور .

ایشته صرف بواندیشه‌نك ازاله‌سی مقصدیله‌دركه مكاتب اسلامیه حقنده‌كی تضییقات آرتیریلیور، اطفال مسلمینك روسلاشدیرلمسی ایچون صرف مساعی اولونیور . روسیه‌نك بوبابده نه درجه‌لره قدر موفق اوله‌جغنی بیله‌میز . یالكز شو مسلك سیاست بزه ، جهانكیرلك داعیه‌سندن قورتیله‌میان روسیه‌نك عالم اسلام حقنده‌كی تصورات ومنویاتنی پك صریح اوله‌رق كوستریور .

بوكون روسیه‌نك بویوندیریغی آلتنده یاشایان واقوام سائره‌دن زیاده حكومت متبوعه‌لرینه اطاعت واظهارفدا كاری ایدن اوزواللی دین قرداشلریمزك شوحال كریهٔ مآلی بزم ایچون شایان دقت وعبرت برلوحهٔ مؤثره‌در . بوحال حاكمیت سیاسیه‌سنی غائب ایدن اقوام اسلامیه‌نك عواقب مؤسفه‌سندن بر نمونهٔ فجیعه‌در . بوتون بوسیل فجایعك اوكنی آلان بزه ، بزم كبی كرك معناً كرك مادةً مقام خلافته مربوط اولان اهل اسلامه عائد بروظیفهٔ مقدسه‌در . بزم ایچون قربیت ، بعدیت یوقدر . ولوكه كرهٔ ارضك منتهای حدودنده اولسون ، ایكلین برمسلمانك آوازهٔ حزینی بزم صمیم روحمزده عكس تأثیرلر حصوله كتیرملیدر . كتیرمزسه آتی وخیمدر .

وقتیله حكومت عباسیه اندلسده اجرای سلطنت ایدن حكومت امویه‌نك اضمحلالی ایچون فرنك حكمدارلرندن شارلمانه هدیه‌لر كوندرمش ، فكر رقابتله حسیات دینیه‌سنی اونوتمش ایدی . زواللی اندلس احسان كوره‌جكی یردن عدوان كوریوردی . عینی حال اهل صلیب مهاجماتنده ده واقع اولمشدر : آوروپادن آقین آقین ممالك اسلامیه‌یه هجوم ایدن اهل صلیبه قارشی فداكارانه مقاومت ایدن مجاهدین اسلامیه‌یه مقام خلافتی اشغال ایدن عباسیلر طرفندن معاونت ایدیله‌جكی یرده مغلوبیتلری تمنی اولنیوردی . مختلف دیارلره ، مختلف عرقلره منسوب فرنكلر حكم دینه اطاعةً برابراق آلتنده فدای حیاته قوشاركن عالم اسلامیتده سودای سلطنتله برتفرقهٔ مهلكه حكمفرما ایدی . فقط نهایت نه اولدی ؟ داعیهٔ تفردله نه یاپه‌جغنی شاشیران حكومت عباسیه‌ده برطرفدن اختلافات داخلیه‌یه ، دیكر طرفدن استیلای اجانبه معروض قاله‌رق كنام اولدی كیتدی .

خلاصه . عالم اسلامیتده نه‌وقت دویغوسزلق ، نه‌وقت یكدیكرینك احوالنه قارشی بیگانه‌لك حاصل اولمش ایسه نتیجه‌سندن كوناكون وخامتلر ظهور ایتمشدر .

خیال وحقیقت

برقسم تورك — عثمانلیلر متصل « اتحاد عناصر » ه چالیشیورلر . وبوغایهٔ خیالیه‌یه واصل اولمق ایچون بعض فداكارلقلردن ده چكینمیورلر . لكن وقایع . كندیسنه مخصوص متانت و شهریتیله بو یلده خیال بولوطلرینی طاغیتمقده اصلا قصور ایتمیور . مثلا باقكز « ز حقیقت » دن آلوب ، بوتون استانبول غزته‌لرینك یاصدقلری ، شو مكتوب نمونه‌لرینه :

بنم سوكلی والده‌م !

ظن ایدرم كه بنم ایكی هفته‌لق سكوتم سزی راحتسز ایتدی . بكا اعتماد ایدیكز كه بوندن ناشی قباحت بنم دكلدر ، والده‌جكم . زیرا ، بیلیرسككه هر فرصتدن استفاده ایتدكچه همان سزه یازییوردم ، فقط بو فرصتلر پك نادر اله كچیور . . . آنه‌جكم بن عسكر ارقداشلره [عسكرلردن مقصد اشقیادر] چوق مكتوب یازییوردم ، بر یره قونار قونمز ارقداشلرك مكتوبنی یازمق اوزره ، رجا اوزرینه رجا .... هیچ برینی رد ایتمیوردم ، نه‌قدر چوق اولسه یازییوردم

تركلر بزدن ۱۲ الی ۱۰ ورست مسافه‌ده‌درلر . هر كیجه اوزاقدن یانغینلر مشاهده ایدییورز . بلغار كویلرینی هپ یاقیورلر ، تركلر بلغارلری بلا مرحمت ، بلاآمان اولدیرییور ، كسیورلر .... بدبخت ملت ! سربستیسنی پك پهالی‌یه اوده‌یه‌جكدر . تاتارلرك محصولاتی یاقمش ... آه ! نه مدهش مبزولیت ... اكر هرسنه بوراسی بویله یسه ، بر وقت كله‌جك كه بلغارستان محصولی روسیه‌یی كچه‌جك ! شمدی بومحصولك چوغی زیان اولوب كیدییور . والده‌جكم بیلسه‌ك بر كون كله‌جك بورالری نه جنت اوله‌جق ! . .

قوواجیقدا ، ۱۹ تموز ۱۸۷۷

شو مكتوبه دقت ایدیلیر ایسه آكلاشیلیركه بلغار چوجقلرینی هپ اشقیالق ، حیدودلق ایچون اوقوتیور . وآنجق بومقصده وصول ایچون تربیه ایدییورلر . نه واسع خیاللر !! بر كون كله‌جك بو كوزل محصوللی یرلر ، اوت بلغارستان اوله‌جق . زهی تصورباطل ، زهی خیال محال ، . .

عین كتابك اون سكزنجی صحیفه‌سنده برتمرین‌دن :

آناجغم ، حیدود اولدیغمه آغلامه . . . مأیوس اوله ، . . اوت ، حیدود اختلالجی اوغلك سنی متأثر ایدییور . یارین ساكت طونه‌یی كچه‌جه یالكز سنده كنج اوله‌جق وبنی قوجاقلایه‌جقسك ... والده‌جكم سن بنی قهرمان بر اركك قلبی ایله طوغوردك ، بو قلب والده‌جكم دشمنك بابا اوجاغنده اجرای ظلم ایتمه‌سنی چكه‌میور . زیرا بن اوراده بویودم ، برنجی سودیغی اوراده‌امدم ، سن بنی اوراده امزیركن سیاه كوزلرینی او سوكلی ساحه‌لره طوغری عطف ایدردك . . دكلمی ، برادرم وپدرم بنم ایچون سیاه‌لره بورونديلر .

آه قهرمان ، فداكار آنه‌جكم ، بنی عفو ایت ، آرتق سنك اوغلك سلاحنی اوموزلادی ، ایلریله‌یور . بر آوازملی ایله دینسز دشمنك قارشیسنه كیدییور . »

بلغار چوجقلر مكتبلرده ، بلغار باباسلرینك حكومت مأمورلرینك كیرمه‌سنی ، تفتیش ایتمه‌سنی آرزو ایتمدیكی بو مكتبلرده ، تركلری دینسز دشمن دیه اوكره‌تیورلر . بو مملكتده اكثریت عظیمه‌یی تشكیل ایدن بر ملت ، وطنداشلرینك كندیسنه « دینسز دشمن » دیه خطاب ایلدیكنی هضم ایدرسه مكتبلری تفتیشدن وازكچر ایسه یازیق او ملت حاكمه‌یه !...

عین كتابك الای بدنجی صحیفه‌سنده :

« اونلرك معدندن معمول قوواللری استانبولدن صربستانه قدر ایشیدلدی ... »

بلغارلرك بر غریب اعتقادلری وار . بر وقتلر استانبوله قدر . كیتمشلر ، ایاستفانوسده حكومت ایتمشلر !! . ایشته بوجمله اووقتكی بلغارستانك حاكمیتنی دانكه كوستریور . اوت اووقت بلغارلرك دودوكی استانبولدن صربستان منتهالرینه طوغری اوتیورمش .

بومكتوب نمونه‌لری ، ممالك دولت عثمانیه‌دن سلانیك شهر شهیرنده ، احتمالكه تبعهٔ دولت عثمانیه‌دن سمرجیف افندینك مطبعه‌سنده مطبوع ، و میرجیف افندینك عثمانلی بلغارلرینك رشدیه مكتبلرینه مخصوص قواعد كتابنده مندرج ایمش !..

« نجات » رفیق محترممزك مسلك مقاله‌سی

ایكی هفته اول ، باكوده انتشاره باشلامش « یكی فیوضات » رفیقمزدن بحث ایتمشدك . بوهفته قارئلریمزه ینه باكوده یكی چیقان « نجات » رفیقمزی طانیتمقله مشرفز . باكوده برقاچ سنه‌دنبری یكانه وسیلهٔ نجات اولان علم و معرفتی مسلمانلر آراسنده نشر مقصدیله « نجات » معارف جمعیتی تشكل ایتمشدی . كچن كانون اولك نهایتنده

انتشاره باشلایان هفته‌لق «نجات» رساله‌سی، ایشته او معارف جمعیتنك واسطهٔ نشر افکاریدر. مسلکنی قارئلریمزه بیلدیرمك ایچون، رساله‌نك مسلکندن باحث ایلك مقاله‌سنی عیناً، یالڭز جزئی اولان شیوه فرقی بیله لقصد محافظه ایده‌رك، آتاغی‌یه نقل ایدییورز:

«نجات» غزته‌سی مسلمانه خدمت ایچون نشر اولونان بر غزته‌در.

جمیع مسلمان عالمنه وعلی‌الخصوص بز زاقافقاز مسلمانلرینك حال واطوارینه نظر ایدن هرشخص آسانجه آڭلارکه مسلمان غزته‌سنك نه مسلکه ذاهب اولمسی ایجاب ایدر. مسلمان غزته‌سنده نه‌دن بحث ایتمك لازم کلور. حقیقتده مسلمان عالمنك هرطرفنه باقانده کوزمزه کورونن جهالت، نفسانیت، تعصب جاهلانه، عداوت، غرض شخصی، عالم مدنیتدن بی‌خبرلك، علوم وفنونه کمیاللق وغیریسی اولور. بو وحشی حالنده بیله ساکت قالمشوقکه، بو غفلت بزه بیله سرایت ایدوبدرکه، کویا بز کرهٔ ارض اهالیسندن حساب اولمایوروق، کویا بزه ترقی وتعالی لازم دکل، رفاه حال وحیات بزه حرامدر. بو حالتمز بزه بخش ایتدیکی نتیجه‌ده البته وحشیت، حقارت و ضلالتدن بشقه برشی اولابیلمز. شو امراض ملیه‌مزڭ سببلری ایسه – علوم و فنونك اولماسی تعلیم وتربیهٔ ملیه‌مزڭ زمانه اقتضاسنجه کیتمه‌سی، اخلاقمزك بوزقونلغی و سائره‌در. بویله اولان صورتده طبیعیدرکه بو حالتده یاشایان بر ملته خدمت ایتمك نیتنده اولان هر غزته‌نك آمال و آرزوسی منسوبی اولدیغی ملتك نجاتی، ترقی وتعالیسی، رفاه حال وحیاتی اولابیلیر.

تعلیم وتربیه‌یه کلدیکده بز مسلمان آراسنده عصرلرجه دوران ایدن بر عقیدهٔ باطله سایه‌سنده همیشه صحبت تعلیم وتربیه کانده خیالمزه ذکور طائفه‌سنك تعلیم وتربیه‌سی کلیر. حالبوکه بزم المزده:

«طلب العلم فریضة علی کل مسلم ومسلمة»

حکم قطعیمز وار.

«نجات» معارف جمعیتی تعلیم وتربیه مسئله‌سنه بو نقطهٔ نظردن باقدیغندن «نجات» غزته‌سی ده بو معناده حل مسئله‌یه سعی ایده‌جکدر.

تعلیم وتربیهٔ ملیه‌یه کلدیکده میدانه لسان وادبیات مسئله‌سی آتیلور. هر ملت ایکی شیء ایله قائمدر: بری لسان دیکری ادبیات. لسان وادبیات ملتك ملیتنی حفظ ایدر. اکر ملت لسان دیکری وادبیاتنی محو ایتسه او وقت اوزی ده محو اولور. لسان وادبیاتنی حفظ ایدن ملت سعادت اوزره یشایوب همیشه ترقی وتعالی ایتمکده‌در. بونه کوره هر بر ملته واز ان جمله بز مسلمانلرده لسان وادبیاتمزی حفظ ایتمك واجبدر. بز زاقافقاز آذربایجان ترکلری استعمال ایتدیکمز دیل وعلی‌الخصوص املامز علوم وفنون نشرینه، تعلیم وتربیه‌یه غیر مساعد اولدیغی جمله‌یه آشکاردر. شرقی زاقافقاز شیوه و املاسنده یازیلان بر کتابجه بر مقاله غربی زاقافقازده ایشله‌میور. همچنین غرب طرفك شیوه واملاسی شرقك ایشنه یارامیور. بر مسلمان چوجغی مکتبه کلوب تا اکمال تحصیل ایدنجه عرب وفارسی دیللرندن باشقه نیجه املا اوکرنمه‌سی لازم کلور. چونکه هر معلمك هر مؤلفك وده‌ها طوغریسی هر قلمك بر املاسی وار!.. بویله پراکنده اولمه‌نك تعلیم وتربیه ایشلرنده نه قدر زحمت ومشقتی، علوم وفنون انتشارینه نه قدر مانعتی وار. ربابنك معلومیدر. بوکا بناءً «نجات» غزته‌سی توسیع ادبیاتمز ایله برابر اصلاح لسانمز وعلی‌الخصوص اتحاد املامز حقنده ده وار قوه‌سینی صرف ایتمکدن چکینمیه‌جکدر.

تربیهٔ ملیه کماله یتمك ایچون ملتده برنجه احساسات عالیه اویاڭماسی لازم کلور. چونکه بو عالی احساسلر انسانك روح وقلبنی اوجاغدار، انسانی خدمات فوق‌العاده قابلیتنه تیوردر. بویله خدمات فوق‌العاده هانکی طرفه‌دن ظهور ایتسه البته او ملتده بر معنویت بر متانت قلبیه پیدا ایدرکه بو متانت قلبیه ملتك حیات وبقاسنه سببدر. بویله احتساسات عالیه صنایع بدیعه واسطه‌سیله ممکن اولدیغندن «نجات» غزته‌سی بو بابده‌ده نه قدر قوتسینی دریغ ایتمیه‌جکدر.

همچنین «نجات» غزته‌سی عالم اسلامك حیات وکذراننه دائر مسئله‌لر ملاحظه‌سنه کیریشوب ممکن اولان قدر معلومات ویره‌جکدر...»

کوریلیورکه «نجات» ده دیکر رفقاسی کبی، مسلمان تورکلکك مبشر نجات اولان بیندارلرندندر. الله مقصدینه موفق ایلاسون!

شئون

دولت عثمانیه:

خلیفه حضرتلرینك بر اثر دیانت پرورسی. — طوپقپو سرای همایونده خرقهٔ شریف دائره‌سی ایچون سلطان محمد مرحوم زماننده اوزرلری سراج اصنافك صرمه ایله ایشله‌دیکی آیات کریمه ایله مزین هرکه منسوجاتی ایپك پرده وزارلرك آرتق اسکیمش اولدیغی پادشاه اسلام حضرتلرینك نظر دقتلرینی جلب ایتدیکندن تجدیدینه فرمان بویورمشلردر. بونلرك مصرفی جیب همایوندن اعطا اولونه‌جقدر.

انکلیزلرك مصرده ایجه یرلشمك تشبثاتی. — مصر مطبوعاتندن بعضیلرینك دیدیکنه کوره انکلتره مصرده پك بیوك تبدلات اجراسنی تصور ایدییورمش. بو تصورك تطبیقی حالنده انکلیزلر مصرده تماماً یرلشوب، اوراسنی‌ده عادتا هندستان حالنه کتیره‌جکلردر. تصورك بعض نقاطی شونلردر.

انکلترنك بحرسفید مستملکاتنده‌کی عساکر بریه‌سی عموم قومانداندانلغی مرکزی قاهره‌یه نقل ایدیله‌جك وبو مناسبتله مصره ۳۰ بیك عسکر سوق اولنه‌جقدر. لورد کیچنرك سیاحتنده‌کی مقصدلرندن بریسی‌ده مصر حکومتی نزدینه بعض هندستان حکومتلرنده اولدیغی کبی بر انکلیز مشاوری اقامه ایتمکدن عبارت ایمش.

ایرانیلرك عثمانی مملکتنه کیرکوسنده معافیت ارزولری — طهرانده منتشر «ایران نو» رفیقمزده اوقودق. ذیلده‌کی تلغرافی نجفده مقیم اعاظم مجتهدین شیعه‌دن اولان شیخ محمد کاظم خراسانی، شیخ عبدالله خراسانی وشیخ الشریعه اصفهانی ایران حدودندن طهرانه ایران خارجیه ناظرینه کوندرمشلردر:

«عثمانلی مأمورلری بغداد ولایتنده مقیم ایران تبعه‌سنك هپسندن عمله‌

مکلفه نامیله بروبرکی آلمقده‌درلر . ایرانیلر اجنبی اولدقلری ایچون بشقه اجنبیلر کبی معاهدات رسمیه موجبنجه بونوع تکالیفدن آزاده‌درلر . لهذا اصرار ورجا اولنورکه ایرانیلری شو حقسز تضییقاتدن خلاص یولنده صرف مساعی واقدامات اولونسین . »

فکر عاجزانه‌مزجه بوکون عالم اسلامك‌ك شدید احتیاجی ائتلاف ومحبتدر . بناءً علیه اختلافی موجب هردرلو خصوصاتدن بغایت اجتناب لازمدر . قاپیتولاسیون دنیلن معاهدات قدیمه‌نك نه‌دن منبعث اولدیغنی مجتهدین کرام شیعه حضراتی البته بزدن ایی بیلورلر . بنابرین دول اسلامیه میاننده اوکبی معاهداتك مرعی اولامیه‌جغنی رعنا تقدیر بویورورلر . تفرعات اموره عائد بوکبی خصوصاتده ایرانلی دین قارده‌شلریمزی اویولده وعظ ونصیحت بویورورلرسه ، شبهه‌سز ، مخادنت اسلامیه‌یه دها چوق خدمت ایلمش اوله‌جقلردر .

نجیب اصفر اسمی آرقه‌سنده صاقلی اوروپالی شرکته ایکی کوچوك حکومت قدر کنیش عثمانلی اراضیسنك صاتیلمه‌سی مسأله‌سی . بصره کورفزندن سوریه سواحلنه قدر ممتد بصره ، بغداد ، موصل ، سوریه ولایتلریله زور وقدس مستقل سنجاقلرینك اقسام مهمه‌سنی تشکیل ایدن اراضیٔ وسیعهٔ عثمانیه‌نك نجیب اصفر نامنده سوریه‌لی بر آدمی اوکه سوره‌رك فرنك ویهودیلردن مختلط بر شرکت طرفندن صاتون آلنمق ایسته‌نلدیکنی وبونك منافع اساسیهٔ وطنیه‌یه کلیاً منافی اولدیغنی رساله‌مزده بر قاچ دفعه یازمش ونظار کرام ایله وکلای ملت اولان مبعوثان محترمه‌نك نظر دقتلرینی جلب ایلامش ، مسأله‌یی نظرگاه افکار عمومیه‌یه وضع ایدن محترم « صباح » رفیقمزدن غیری مطبوعات عثمانیه‌نك بوبابده بیان مطالعه‌دن مجتنب طاورانمه‌لرینه تعجبمزی ده اظهاردن چکنمه‌مشدك . مطبوعات عثمانیه ، حالا بو مسأله اوزرینه افکار عمومیه‌یی تنویردن مستغنی طاورانیورسه‌ده وکلای ملتك مسأله‌یه لایق اولدیغی درجه‌ده اهمیت عطف ایتمش اولدیغنی کوره‌رك ممنون اولیورز .

اولا ، کربلا مبعوث محترمی عبدالمهدی بك افندی صدراعظم پاشا حضرتلرینه مراجعتله نجیب اصفر شرکتنه بو اراضیٔ وسیعه‌نك اعطاسنده‌کی محاذیر حقنده صدر اعظمك نظر دقتنی جلب ایتمشدی . بوکره حلب مبعوث محترمی نافع پاشا حضرتلری مجلس مبعوثانده بر تقریر ویره‌رك اراضیٔ مذکوره‌نك نجیب اصفر شرکتنه احاله‌سنده‌کی مضراتی تفصیل وایضاح بیورمشلردر . همان منحصراً مسلمانلرله مسکون بو پك کنیش عثمانلی اراضیسنه دائر ، مذکور تقریرده غایت مهم معلومات ویریلمش اولدیغندن بعض اقسامنی قارئینمزك پیشگاه تأمللرینه وضع ایتمکدن کندیمزی آله‌میوزر .

« بو اراضینك وسعتی ایکی کوچوك حکومتك اراضیسی مساحهٔ سطحیه‌سنه معادل بولندیغی ویوز میلیون دونمدن آشاغی اولمدیغی کبی ۳۱۹ دن ۳۲۳ سنه‌سنه‌قدر جمیع وتخمیس ایله تعیین اولونان واردات متوسطه یعنی طقسان بیك لیرا حقیقت حالده دون اولوب واردات صحیحه‌نك بر قاچ قات فضله طوته‌جغی قناعت بخش اوله‌جق براهین ایله ثابتدر ...

«صوك اللی التمش سنه ایچنده اسکان ایدلمش وخاقان سابق زماننده ویرکودن ، عسکرلکدن وسائر تکالیف امیریه‌دن مستثنا طوتولمق ومحصولات سنویه‌نك یوزده اوچی نسبتنده اجرت ارض نامیله خزینهٔ خاصه‌یه براجرت تأدیه ایتمك شرطیله اللرنده‌کی اراضی اغفالاً ویاخود تهدیداً بدلات حقیقیه‌سنك یوزده اوننه بلکه بشنه معادل برقیمتله آلنمش اولان یاریم میلیون قدر فقرا وعجزهٔ زراع بوندن صکره بالطبع هرنوع تکالیف ایله مکلف طوتوله‌جقلری کبی طرناقلریله قازدقلری ، کوز یاشلریله اسقا ایلدکلری اراضی ایچون کندیلرینه تسهیلات ارائه‌سی یرینه اجرتی تزیید ایتمك وقیمت صحیحه‌یه فائض علاوه‌سیله تقسیطه ربط ایتمك کبی اوسته‌سندن کله‌میه‌جکلری احواله تابع طوتلملری یولنده مقاوله‌ده مندرج شرائط وصلاحیت ، بوبیچاره‌لری چولق چوجقلریله شرکتك دام اسارتنه دوشورمك وبونلری عادتا ترك وطنه ویاخود حال شقاوتکارانه‌یه ارجاع ایتمك وبالآخره بونلرك تأدیب ایچون برچوق قانلر دوکمه‌سنه سببیت ویرمك دیمك اوله‌جقدرکه بوحالك هانکی سیاست داخلیه ایله تألیف اولنه‌بیله‌جکی محتاج تأملدر .

« اینك هردرلو مکتومیتنه رغماً بوخصوصده ایشه کیریشه‌جك اولان « ارض موعود » دیدکلری قدس ایله شام والجزیره اراضیسنه تشنه اولان « سیونیست » موسوی جمعیت استعماریه‌سندن مفرز وبر خلیطهٔ اجنبیه‌دن مرکب بر شرکت اولوب بوشرکتك عثمانلی عنوانیله معنون وقوانین حالیه ومستقبلهٔ عثمانیه‌یه تابع اوله‌جغی واقعا شروط ایسه‌ده بو شرط رقبهٔ ارضه وشرکتك معاملات متفرعه‌سنه منحصر قاله‌جغی واراضی خارجنده تعدیلات عرباندن ، مقاتلات ومجادلاتدن طولایی تضمینات ایله تأمینات حیاتیه‌یه دائر مطالبات واموال منهوبه حقنده مدعیات کبی حصر وتعدادی ممکن اولمیان ومداخله‌یه سبب اوله‌بیله‌جك اولان وقوعات ومشکلاتی استلزام ایلیه‌جکنی نظر دقت واهمیته آلمق وکلای ملته عائددر .

«ایجار ویا امتیاز ویا انحصار ، یاخود ودیعه ویا التزام کبی عقودك هربری بشقه بشقه احکام حقوقیه وقانونیه‌یه تابع ایکن بونلرك هیچ برینی تضمن ایتمیان بومقاوله ، سنین قدیمه‌ده سنوی بربدل مقطوع مقابلنده بر ولایتك ، یاخود ایرانیلرك اصول متروکه‌سنه توفیقاً پیشکش مقابلنده براقلیمك جهت اداریه‌سنی بر والی‌یه تفویضنه ، یاخود ازمنهٔ ماضیه‌ده واسارت زنجیه‌نك حکمفرما اولدیغی دورده آمریقاده بر چفتلکك ایچنده‌کی خلق ایله بعینه مشابه اولان وبراجارهٔ طویله ومشوشه ایله اراضیٔ واسعه‌نك منافع اقتصادیه‌سنی بر مقاوله‌یه ربط ایتمکدن عبارت کبی کورونن معامله‌نك ماهیتی اوراقك مجلس مبعوثانه تودیعنده تمامیله تظاهر ایلیه‌جکدر . لینچ مسئله‌سنده مجلس مبعوثانجه نظر دقته آلنان مضرات سیاسیه بوآجی مسئله‌یه نسبتله هیچ حکمنده‌در . بو اراضیٔ جسیمه‌یه عائد حقایق ومعلوماته ومنافعه متدائر ومجالس عمومیه واداریهٔ محلیه‌نك رایلرینه مستند مطالعات ولایات والیلرندن صورلمقسزین تنظیم اولنان بو مقاوله‌نك ممالك عثمانیه سکنه‌سنه تهیه واحضار ایده‌جکی ضربهٔ مؤلمه‌نك تأثیراتی تقدیر ایدن

ولایات غزته‌لری ایله بعض استانبول غزته‌لری منفعت وطن نامنه فریاد ایتمش اولدقلری کبی بروتده انتشـار ایدن بعض غزته‌لرك روایاتیله مبعوثاندن بو شرکته التحاق واونکله اتفاق ایتمش بولنانلر اولدیغی ظن وذهاب باطلی‌ده میدانه چیقمش وافکار عمومیه‌ده هیجانی بادی اولمش ایکن شورای دولت هیئت عمومیه‌سـنجه، حالا نجیب اصفرله تجدید مذاکراته تزیید تأثراته سببیت ویریلیور.»

تورکستان :

تورکستانده حرکت ارضی — برقاچ کوندن بری جرائد یومیه تورکستانده مدهش برحرکت ارضك وقوعه کلدیکنی خبرویریورلر. جرائد یومیه‌نك قارئلرینه خاطرلاتمه‌یی اونوتدقلری فوق العاده شایان تأسف برشی درحال خبرویره‌لم. حرکت ارضیه‌یه اوغرایان یرلرك سکانی اکثریتله مسلمـان قارده‌شلریمزدر . اکر کندی نسمز قایغوسی باشمزدن آشمش اولماسه ایدی بوفلاکتزده قارده‌شلریمزه معاونتده بولنمق اوزره تشبثات اعانتکارانه‌یه باشلانمه‌سنی توصیه ایدردك . خاطرلرده‌درکه مسینا آفتزدکانك معاونتنه بوتون اقوام خرستیانیه شتاب ایتمشدی . حتی یاکلیورسه‌ق استانبول جرائدندن‌ده‌بعضلری بومعاونته اشتراك ایله‌مشدی. حالبوکه بوسفر تورکستانده، مسینالیلردن زیاده دوچار فلاکت اولان آدم اولادلری حقنده اظهار تأسـف ایدن مسـلمان تورك وعثمانلی جریده‌سنه هنوز راسـت کلمدك ؛ عجبا دینـداش وهمعرق اولدقلری ایچونمیدر ؟

تلغرافلرك اخبارانته کوره حرکت ارضك مرکزی ایسیق (ایلیق) کولنك شرق جهتنده‌در. حرکت ارض ۱۰۰۰۰۰ کیلومتره مربعی بر اراضی داخلنده اجرای تأثیر ایتمشدر . اك چوق خسارزده اولان یرلر ، ویرنی ، پرژیوالسکی ، وطاشـکند شهرلریدر . حرکت ارض ۳٤ دقیقه دوام ایتمشدر . حرکت ارض هیأت عمومیه‌سیله پك شدید ایدی . هله ٦ کانون ثانی افرنجی کیجه‌سی نصف‌اللیله سـکز دقیقه قالا باشلایوب ۱۲ دقیقه دوام ایدن ضربه فوق‌العاده شدتلی اولمشدر. وفیات وخساراتك مقدار حقیقیسی هنوز معلوم دکلسه‌ده غایت عظیم اولدیغی تخمین اولنمقده‌در . تلغرافلرك‌ویردیکی پراکنده‌معلوماته‌کوره ویرنی‌ده برچوق خانه‌لر خراب اولوب ۷۰۰ عائله مسـکنسز قالمش وتزلزلات ارضیه‌دن پك‌قورقش اولان برچوق بیچاره‌لرده تحت‌الصفر اون درجه برودتده قاتلانارق آچیقده بولنمه‌یی ترجیح ایتمکده‌ایمشلر . پرژیوالسکی‌شهری‌بوسبوتون‌نابدیداولوب‌یرینه‌برکول‌قائم اولمشدر. جوار اراضیده بویوك ودرین‌چاتلاقلرمشاهده اولنمقده‌وبعض‌طرفلرچوکوب بعض طرفلر یوکسلدیکی کورلمکده‌در. بو آفاتك‌ویردیکی‌خوف‌ودهشتدن برچوق کیمسه‌لرك‌شعورینه‌خلل‌کلمشدر. مقداری کثیرفقط‌غیرمعلوم‌قرغزلر (تورکلرك اك‌صاف واك‌متدین برنسل عظیمی) تلف اولمشـلردر . طاغلق کویلرده اقامت‌ایتمکده اولوب‌حرکت‌ارضی متعاقب‌کویلرندن فرار ایدن اشخاص کاملاً غائب اولمشلردر...

ایشته تلغرافنامه‌لرك ویردیکی‌فجیع ومدهش معلوماتك برقسمی. بوقدری‌بیله انسانك‌تویلرنی اورپرتمه‌یه کافیدر . بو آفاته دوچاراولان بالجمله آدم اولادلرینه وعلی‌الخصوص دین ودیل قرداشـلریمزه صوك درجه آجیورز . فقط معاونت مادیه‌ده بولنمق ، مع التأسف الیمزدن کلیور . انا لله وانااليه راجعون !

روسیه :

تضییقات . — قزان ولایتنـك ماماو سنجـاغنده‌کی مسـلمان کوی امام‌لرندن درت ذات حکومت طرفندن عزل اولنمشدر. بونلردن بریسی‌عثمانلی دونغاسنه اعانه طوپلامش ایمش . دیکر بریسی برخرستیان قیزینك اهتداسنه وساطت ایتمش ایمش . اوبرلرینك اسباب عزلی هنوز معلوم اولامامشدر .

اورنبورغ مفتیسنك، مقام فتواده بولنیشنك ۲۵ سنه‌لك دوریه‌سی شنلکی . — روسیه‌ده‌ساکن‌مسلمان‌قرداشلریمزك‌اکثریتی(وولغاحوضه‌سی، داخلی روسیه، سبریا وبرقسم ترکستان) مقری اوفااولان اورنبورغ مفتیلکنك حکم شرعیسی آلتنده‌در . مفتیلك برمحکمهٔ شرعیه‌در ؛ بومحکمهٔ شرعیه اون بیکلرجه محله وامام‌لر نکاح، طلاق، میراث کبی معاملات شرعیه‌سنه نظارت وحکم ایدر . اورنبـورغ محکمهٔ شرعیه‌سی، روسـیه‌ایمپراطوریچه‌سی ایکنجی قاترینه زماننده تأسیس اولنمشدر . محکمه‌نك رئیسی مفتی اولوب. اعضالری اوچ قاضیدر .

محکمه‌نك زمان‌تأسسندنبری، کرك مسلمانلره وکرکسه روسیه حکومتنه نفع طوقونمشدر . اولری مفتی ایله قاضیلری قزان ولایتی امام‌لری انتخاب ایدرلرك، حکومت طرفندن‌تصدیق اولنوردی. بالاخره انتخاب یرینه‌حکومتك تعیینی قائم‌اولمشدر. ایشته بومفتیلك مقامنی یکرمی‌بش سنه‌دنبری حاجی محمد یار میرزا سلطانوف اشغال ایتمکده‌در . بوذات الیوم ۷۴ یاشنده‌در . کندیسی اوفا ولایتی میرزا (زادکان) لرندندر . ابتدا، روس اعدادی مکتبنی اکمال ایدرك، قزان دارالفنونك حقوق شعبه‌سنه کیرمش وفقط بیترمه‌دن خدمت عسکریه‌یه داخل اولمشدر . عسکرلکده برقاچ سنه بولنوب ملازم ثانی ایکن استعفا ایتمش وصلح حاکمی اولمشدر . کوریلیورکه روسیه مسلمانلرینك قسم اعظمنك الیوم امور شرعیه‌لرنی‌اداره ایدن ذات، اصلا‌مسلمان تعلیم وتربیه‌سی آلمقسزین صرف روس مکتبلرنده اوقومش، بر سابق روس ضابطیدر . مومی‌الیه بوندن یکرمی بش سنه اول، قزانلی معروف مسیونر ایلمینسکی‌نك توصیه‌سی اوزرینه، ایمپراطور اوچنجی آلکساندر طرفندن مسلمانلرك‌مفتیسی نصب وتعیین اولنمشدر .

۲۵ سنه سورن‌مفتیلکی زماننده‌مفتی‌سلطانوف حضرتلرینك دینداشلرینه نه‌کبی حسن‌خدمتی طوقوندیغنی، روسیه‌ده منتشر تورکجه‌رفیقلریمزك‌مقاله‌لرندن اوقویوب استخراج ایده‌مدك . « ایدل » رفیقمزده‌کی بر مقاله‌دن مفتی حضرتلرینك روسیه حکومتندن مختلف تاریخلرده بویوك رتبه‌دن بش آلتی نشان برقاچ آلتون وکموش مدالیه‌لر آلمش اولدیغنی‌وصوك زمانلرده (روسیه مسلمانلری آره‌سنده انتباه فکریدن‌صوکره اولاجق) برقاچ دفعه خدمتندن استعفا ایتمش اولدیغنی اوکرندك . « وقت » رفیقمزده ایسه شـو سـطرلری اوقودق : « مفتی حضرت‌اللی سنه‌لك حیات‌مأموریتنك یاریسنی‌صاریق وجبه‌لی کچیردی . خدمتی مسلمانلر ایچونده حکومت ایچونده، علی قدرالحال، فائده‌لی اولدی . علی قدرالحال، دیورز ، چونکه روسـلردن‌برقسم خلق ، مسلمان اموری علیهنده حکرمته دائما تلقینات بدخواهـانه‌ده بولندیغی کبی ، بالذات مسلمانلرده حیات سیاسیه وملیه‌جه پك اشاغی درجه‌ده ایدیلر : بونلری نظر دقته آلان آدمه مفتی افندی‌یه « یکرمی‌بش سنه، خدمت ایتدی‌ده‌مسلمانلره نه فائده‌سی طوقوندی؟ » دیه صورمایه‌پك ده حقلی‌اوله‌ماز. مع‌مافیه، بومفتی‌نك مسـلمانلره هیچ‌ده فائده‌سی طوقونمـامش دکلدر . وقتی کلدیکی زمان اونلری‌ده سویله‌رز ..

روسیه مسلمانلری یکرمی بش سنه خدمت ایتمش مفتیلرینه ، سنهٔ دوریه شنلکی یاپدیق حاضرلقنی کوروركن بیله ، مدحده بلك سمیخ داورانیورلر . داوراناميورلر . بز بونلری اوقورکن بر مسلمان محررینك، بر ایکی هفته اول ، وفات ایتمش ، ارمنی قاتوغیقوس ماته‌اوس ازمیرلیان افندی حقنده یازدقلرینی خاطرلادق . بر قاچ سطرینی اشاغی‌یه عیناً نقل ایدیبورز . روسیه‌لی مسلمان قارئلریمز اوقویوب ، بو ایکی رئیس دینك فکراً مقایسه‌سنی یاپارلرسه ، بیهوده زمان غائب ایتمش اولمازلر :

«ازمیرلیان افندی استانبول بطریقلکنه مامون وقعهٔ مؤسفه سندن صکره کلدی . خاقان سابق بطریق انتخابی ایچون ارمنی ملی مجلس عمومیسنك انعقادینه کوجلکله مساعده ایتدی . بطریقلکه ازمیرلیان افندی انتخاب اولندی . اوزمان طبیعی یازمغه سویلمکه امکان یوقدی ، فقط ایشتمش ایدك که بطریق ازمیرلیان افندینك بو مقامه انتخاب ایدیلنجه ارمنی جماعتنه وکلیسایه وقوانینه وحکومته قارشی ایفا ایتدیکی صداقت یمنی ایله بو یمین اوزرینه ایراد ایتدیکی نطق ایلك خطوه‌ده خاقان سابقی اغضاب ایتمشدی . ازمیرلیان افندی حکومته قارشی صداقت یمینه رعایت ایده‌جکنی تأیید ایدرکن عرض وجان ومال‌کامین اولدیغی بر مملکتده حکومته قارشی صداقتدن بحث ایتمك حکومتی آلداتمق اوله‌جغنی وصداقتك ادراك اولونان انعامه مقابل بر حس وجدانی اولدیغنی وصداقتی احساس ایده‌جك انعامك ظهوری امنیه‌سیله یمین ایتدیکنی سویلدیکی خبر آلنمشدی . . . بطریقلکنك تصدیقی بر آز تأخره اوغرامش ، بالآخره تصدیق اولونه‌رق حضوره قبول ایدلشدی . ینه اوزمان ازمیرلیان افندینك حضورده ایراد ایتدیکی نطقنده انتخاباتدن بحث ایدرك بو بحثك خاقان سابقی حدتلندیرمش اولدیغی‌ده روایت اولونمشدی . . . ازمیرلیان افندی استعفایه مجبور ایدلدی . اوی باصلدی ، قدسه نفی ایدلدی . سنه‌لرجه اعلان مشروطیته قدر اوراده قالدی .

« دنیاده متانت فکریه‌سنی هیچ بر درلو آمال واحتراصات ایله آلوده ایتمه‌مش ، اخلاق فاضله نامنه حکم ووجداندن آییرلمامش ، یالکز طوغرولغی پیشوای حرکت ومقصد حیات بیلمش ، نزاهت روحیه‌یی ، هر درلو آلام وا کدار دنیویه‌یه ، هر درلو مناعم ومصائب صوریهٔ حیاتیه‌یه رغماً ، هر درلو سعادتك فوقنده عد ایتمش بر ذات اولمق اوزره کورمش ، بیلمش اولدیغم ایچون ازمیرلیان افندی‌یه معالیات انسانیه واخلاقیه نامنه حرمت کوستردم ووفاتی خبرینی آلنجه ، بیوك بر ذاتك انسانیت عالمندن غیابی اوزرینه حس اولونان عمیق بر تأثره دوشدم . ازمیرلیان افندینك اوزون سنه‌لر منفاده قالمه‌سی ، محرومیته قاتلانمه‌سی ، منفاسندن قورتولمه‌سی وکندینه قارشی حس تقدیر وشکران بسله‌دیکنده شبهه اولمیان ارمنی ملتنك رفاه وثروتیله تأمین اولونه بیله‌جك هر درلو استراحت دنیویه‌یی بو ذات محترم حقنده تأمین ایتمه‌سی قابل وممکن ایکن عندنده ثروت ودینارك ذره‌جه اهمیتی اولمایان وحتی پاره‌یه نظر حقارتله باقان ازمیرلیان افندینك بو جهته کوچك بر نظر دقت بیله عطف ایتمه‌مش اولدیغنه امینم . بوتون افعال حیاتیه‌سنده ، عضوی وطبیعی افعال وحرکاتنده ، وظیفه‌یه ، مسلکه نزاهت روحیه‌یه ، صلابت وجدانیه‌یه والحاصل کائناته وملتنه قارشی اطوار ومعاملاتنده بونك قدر نفسنه حکم ایتمش ، جانی نیز بولوندیرمغه ، آمال واحتراصات طبیعیه ودنیویه‌یی ایاقلری آلتنده ازه‌رك ، موفق اولمش بر ذات اندردر »

قیرستانلوه . — اورنبورغ شهرینه یارم میلیون روبله صرفیله بیوك بر مدرسهٔ روحانیه تأسیس ایدرك وفات ایتمش اولان احمد بای حسینوف حضرتلرینك یوم وفاتی مناسبتیله مدرسهٔ مذکورده‌ده مرحومك روحنه دعا ایدلمشدر . دعا مجلسنده بوتون اعیان واشراف مملکت بولندیغی کبی مسلمان مدرسه‌لرینك تفتیشنه مأمور بیوك حکومت مأمورلری‌ده حاضر بولنمشلردر . حاضرونك جمله‌سنه ، احمد بایك ترجمهٔ حالنی محتوی ، قاضی رضاءالدین حضرتلرینك بر اثر قیمتداری هدیه اولونمشدر .

حمیت . — باکونك مشاهیر اغنیاسندن مرتضی مختارف حضرتلری ، « نجات » جمعیت اسلامیه‌سنه مکمل بر مطبعه هدیه ایلامشدر .

اوروپا

روسیه - انکلتره مناسبتی . — روسیه چاری نیقولا ایله آلمانیا قیصری ویلهلك پوتسدام ملاقاتندن صوکره ائتلاف مثلث واتفاق مثلث کومه‌لرنده بر آز صارصنتی حس اولنمغه باشلادی . بونلردن برنجه‌لك اهمیتلیسی ، روسیه و آلمانیانك شرق مسائلنده اویوشور کبی کورنمه‌لریله بونك عکسی ضربه‌سی اولمق اوزره روسیه و انکلتره آره‌سنك آچلماسیدر . بو هفته‌نك کوندهلك غزته‌لری بو مسائلدن اوزون اوزادی‌یه فقط قارمه قاریشیق بحث ایتدیلر . وضعیت توضح ایتدکدن صوکرا انشاالله بزده قارئینمزه معلومات ویرمه‌یه چالیشورز . شمدیلك سویلیه‌جکمز سوز ، شرق احوالنك وشرق احوالیله یاقیندن علاقه‌دار اوروپا دولتلرینك کمال فعالیت حالنده بولنمه‌سی واسکی مناسباتك تبدل وتحوله میل کوسترماسیدر .

ایران :

ایران مبعوثی محترمه منفردند تقی زاده حضرتلرینك دار الخلافه‌یه عزیمتی . — روسجه غزته‌لرده اوقوندیغنه کوره ایران مجلس مبعوثانك ائمتنفذ اعضاسندن تقی زاده حضرتلری دار الخلافه‌یه متوجهاً طهراندن حرکت ایدرك اورمیه‌یه واصل اولمشدر . اورادن روسیه طریقیله استانبوله کله‌جك وبر آی قدر سیاحتدن صوکرا ینه طهرانه عودت ایلیه‌جکدر . کندیسیله برابر ، آوروپا واستانبول مکاتبنده اوقوتمق اوزره ، برخیلی اطفال اعیانی کتیرمکده ایمش . تقی زاده حضرتلری ایرانك استقبال مشعشعندن تماماً امین اولدیغی کبی عثمانلی وایران مسلمان دولتلرینك ، یاقین زمانده غایت قوی بر حبل متین اخوتله یکدیکرینه مربوط اوله‌جقلرینه‌ده مطمئن‌در .

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :
جغال اوغلنده امنیت
صندوغی حوارنده
شنکول یقوشنده
۲۰ نومرو

صراط مستقیم
۱۳۲۶

اخطار :
مسلکمزه موافق آثار
جدیده مع الممنونیه
قبول اولنور

درج ایدلمه‌ین آثار اعاده اولنماز

دین ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبیات تاریخ ، وسیاسیاتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلامیه‌دن بحث ایدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لکی	التی آیلغی	
ممالك عثمانیه ایچون	٦٥	٣٥	غروش
روسیه	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبیه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابوالعلا زین العابدین ـ ح . اشرف ادیب
تاریخ تأسیسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قیرله‌دن مقوا بورو ایله کوندریلیرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنیر

عدد : ۱۲٤ - ۱۷ محرم پنجشنبه ٥ کانون ثانی ۳۲٦ بشنجی جلد

التجرید الصریح
لاحادیث الجامع الصحیح

٤٠ ـ حدیث شریف

عن عائشة رضی الله عنها ان النبی صلی الله علیه وسلم دخل علیها وعندها امرأة . فقال [١] من هذه . قالت فلانة تذکر [٢] من صلاتها . قال مه علیکم بما [٣] تطیقون فوالله لایمل الله حتی تملوا وکان احب [٤] الدین الیه [٥] . مادام علیه صاحبه [٦] .

[١] دیکر نسخه یالکز (قال) . [٢] دیکر روایتده مجهول صیغه‌سیله (یذکر) . [٣] دیکر روایتده (علیکم ما) . [٤] منصوبدر . دیکر روایتده ایسه مرفوعدر . [٥] دیکر روایتده (الی الله) . [٦] بر نسخه‌ده (مادام علیه صاحبه) کلمه‌لری ساقطدر .

٤٠ ـ ترجمه

عایشه رضی الله عنهادن روایت اولونورکه : یاننده بر قادین وار ایکن نبی مکرم صلی الله علیه وسلم آنك نزدینه کیردی . « بو قادین کیمدر . ؟ » دیه صوردی . عایشه رضی الله عنها : « فلانجه‌در . » دیدی . وقیلدیغی نماز (لر) ی آکلاتمغه باشلادی . رسول الله صلی الله علیه وسلم ایسه : « (بو سوزی) براق . دائما یاپه بیله‌جککز شیلره مداومت ایدیکز . یوقسه ، الله سز اوصانمدقجه الله اوصانماز » بویوردی . (عایشه رضی الله عنها دیرکه رسول الله صلی الله علیه وسلمك اك زیاده سودیکی دین (یعنی طاعت) ، صاحبی طرفندن دوام اوزره یاپیلانلر ایدی .

٤١ ـ حدیث شریف

عن انس رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال یخرج [١] من النار من قال لااله الاالله وفی قلبه وزن شعیرة من خیر [٢] ویخرج من النار من قال لااله الاالله وفی قلبه وزن برة من خیر . ویخرج من النار من قال لااله الاالله وفی قلبه وزن ذرة من خیر .

[١] ثلاثیدندر ومعلومدر . دیکر روایتده مجهول اوله‌رق افعالدندر . دیکر ایکیسی ده بویله‌در . [٢] بو حدیثك تتمه‌سنده بخارینك دیکر روایتنه

٤١ ـ ترجمه

انس رضی الله عنهدن نبی محترم صلی الله علیه وسلمك شویله بویوردیغی روایت اولونیور :

(لااله الاالله) دیوب ده قلبنده بر آرپه آغیرلغنجه خیر (یعنی ایمان) بولونان کیمسه جهنمدن چیقه‌جقدر . (لااله الاالله) دیوب ده قلبنده بر بوغدای آغیرلغنجه خیر (یعنی ایمان) بولونان کیمسه جهنمدن چیقه‌جقدر . (لااله الاالله) دیوب ده قلبنده بر ذره آغیرلغنجه خیر (یعنی ایمان) بولنان کیمسه جهنمدن چیقه‌جقدر .

کوره (من ایمان) دیکر ایکیسی ده بویله‌در .

٤٢ ـ حديث شريف

عن عمر بن الخطاب رضى الله عنه ان رجلاً من اليهود قال له يا امير المؤمنين آية فى كتابكم تقرؤنها لو علينا معشر اليهود نزلت لاتخذنا ذلك اليوم عيداً . قال اى آية هى. [١] قال اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت عليكم نعمتى ورضيت لكم الاسلام ديناً . فقال [٢] عمر قد عرفنا ذ ك اليوم والمكان الذى نزلت [٣] فيه على النبي صلى الله عليه وسلم [٤] وهو قائم بعرفة يوم جمعة [٥]

[١] الده كى بخارى نسخه لرنده (هى) يوقدر. [٢] بكر روايتده يالكز (قال). [٣] ديكر نسخه لرده (انزلت) . [٤] ديكر روايتده (على رسول الله صلى الله عليه وسلم) . [٥] ديكر روايتده (يوم الجمعة) .

٤٢ — ترجمه

عمر بن الخطاب رضى الله عنهدن روايت اولونيور كه يهوددن بر كيمسه اوكا : « ياامير المؤمنين ؛ سزك كتابكزده اوقومقده اولديغكز بر آيت واردر كه بز يهوديلره نازل اولمش اوليدى يوم نزولنى بايرام ايدردك » ديمش . (عمر رضى الله عنه) : « هانكى آيتدر او ! » ديه صورمش. (يهودى) : « اليوم اكملت لكم دينكم واتممت عليكم نعمتى ورضيت لكم الاسلام دينا [١] » جوابنى ويرمش . بونك اوزرينه عمر (رضى الله عنه) ديمش كه : « بز بو آيت كريمه نك نازل اولديغى كونى ده، يرى ده (حقيله) بيليورز . (بو آيت كريمه) نبى مكرم صلى الله عليه وسلمه بر جمعه كونى عرفه ده (وقفه ده) قائم ايكن نازل اولمشدر . »

[١] آيت كريمه نك مآل عاليسى : اى مؤمنلر ! سزه دينكزى ايشته بو كون اكمال ايتدم . اوزركزده كى نعمتمى اتمام و (بوتون اديان آره سندن) اسلامى سزه دين (مقبول) اوله رق آييردم .

٤٣ ـ حديث شريف

عن طلحة بن عبيد الله رضى الله عنه يقول جاء رجل من اهل نجد الى رسول الله صلى الله عليه وسلم .[١] ثائر الرأس نسمع [٢] دوى صوته ولا نفقه [٣] مايقول حتى دنا فاذا هو يسأل عن الاسلام فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم خمس صلوات فى اليوم والليلة . فقال [٤] هل على غيرها . قال لا الا ان تطوع . قال [٥] رسول الله صلى الله عليه وسلم وصيام [٦] رمضان . قال هل على غيره . قال لا الا ان تطوع . قال وذكر له رسول الله صلى الله عليه وسلم الزكاة . قال [٧] هل على غيرها . قال لا الا تطوع . قال فادبر الرجل وهو يقول والله لازيد على هذا ولا انقص . قال رسول الله صلى الله عليه وسلم افلح ان صدق .

[١] ديكر روايتده (رجل الى رسول الله صلى الله عليه وسلم من اهل نجد). [٢] ديكر روايتده ياء مجهول اوزره (يسمع). [٣] ينه اورو بتده ينه ياء مجهول اوزره (ولايفقه) . [٤] ديكر روايتده يالكز (قال) . [٥] ديكر روايتده (فقال) . [٦] ديكر روايتده (وصوم). [٧] ديكر روايتده (فقال) .

٤٣ — ترجمه

طلحة بن عبيد الله رضى الله عنهك شويله ديديكى روايت اولونيور:

نجد اهاليسندن صاچى باشى طارمه طاغين (فقير) بر كيمسه (حضور) رسول الله صلى الله عليه وسلمه كلدى . اوزاقدن سسنى قارمه قاريشيق طويور وفقط نه سويلديكنى آكلاميوردق . نهايت ياقلاشدى . مكر اسلامك نه اولديغنى صوريورمش . (بو سؤاله قارشو) رسول الله صلى الله عليه وسلم : « بر كون ، بر كيجه ايچنده بش نماز » بويوردى. (آدمجغز) : « اوزرمه بو نمازلردن باشقه سى ده اوله جقمى؟» ديه صوردى . « خير . مكر كه تطوع ايده سك (يعنى كنديلككدن قيله سك) » جوابنى ويردى . آندن صوكره رسول الله صلى الله عليه وسلم : « بر ده رمضان اوروجى » بويوردى . (آدمجغزينه) : اوزرمده بوندن باشقه سى ده اوله جقمى ؟ » ديه صوردى . اوده : « خير. مكر كه تطوع ايده سك » جوابنى ويردى . ـ طلحة رضى الله عنه ديركه رسول الله صلى الله عليه وسلم زكاتى ده اوكا سويلدى . (آدمجغزينه) : «اوزرمده بوندن باشقه سى ده اوله جقمى ؟ » ديه صوردى . ينه (رسول الله صلى الله عليه وسلم) : « خير . مكر كه تطوع ايده سك » جوابنى ويردى . بونك اوزرينه (نجدلى فقير) : « والله بوندن نه آرتيق ، نه اكسيك برشى ياپه جق دكلم » ديه رك و آرقه سنى دونه رك كيتدى . (بونى طوتنجه) رسول الله صلى الله عليه وسلم : « اكر طوغرى سويليورسه فلاح بولدى » بويوردى .

٤٤ ـ حديث شريف

عن ابى هريرة رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اتبع [١] جنازة مسلم ايماناً و احتساباً وكان معه [٢] حتى يصلى [٣] عليها ويفرغ [٤] من دفنها فانه يرجع من الاجر

٤٤ — ترجمه

ابو هريره رضى الله عنهدن رسول الله صلى الله عليه وسلمك شويله بويورديغى روايت اولونيور :

هر كيم ايمانى سببيله و (فضل الهى يى) اومارق بر مسلمان جنازه سى آرقه سندن كيدوب ده اوزرينه نماز قيلنجيه قدر و دفنندن فراغت ايديلنجيه قدر برابر بولونورسه ايكى قيراط اجر ايله دونر كه قيراطلرك هر برى

بقیراطین کل قیراط مثل احد . ومن صلی علیها ثم رجع قبل ان تدفن فانه یرجع بقیراط .

[۱] دیکر روایتده (من تبع) . [۲] دیکر روایتده (معها) . [۳] لام مکسوردر . دیکر روایتده بناء مجهول اوزره وفتح لام ایله‌در . [٤] بوده بناءمجهول ایله روایت ایدلشدر .

٤٥ ـ حدیث شریف

عن عبدالله بن مسعود رضی‌الله عنه ان النبی صلی‌الله علیه وسلم قال سباب المسلم فسوق وقتاله کفر .

٤٦ ـ حدیث شریف

عن عبادة بن الصامت رضی‌الله عنه ان رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم خرج یخبر بلیلة القدر فتلاحی رجلان من المسلمین فقال انی خرجت لاخبرکم بلیلة القدر وانه تلاحی فلان وفلان فرفعت وعسی ان یکون خیراً لکم . التمسوها [۱] فی السبع والتسع [۲] والخمس .

[۱] دیکر روایتده (فالتمسوها) . [۲] دیکر روایتده (فی التسع والسبع) .

٤٧ ـ حدیث شریف

عن ابی هریرة رضی‌الله عنه قال کان رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم [۱] یوماً بارزاً [۲] للناس فاتاه رجل [۳] فقال ماالایمان . قال الایمان ان تؤمن بالله وملائکته وبلقائه ورسله [٤] وتؤمن بالبعث . قال ماالاسلام . قال الاسلام ان تعبدالله ولا تشرك به [٥] وتقیم الصلاة وتؤتی [٦] الزکاة المفروضة وتصوم رمضان . قال ماالاحسان . قال ان تعبدالله کانك تراه فان لم تکن تراه فانه یراك . قال متی الساعة . قال ماالمسؤل عنها [۷] باعلم من السائل وسأخبرك عن اشراطها : اذا ولدت الامة ربها واذا تطاول رعاة الابل البهم [۸] فی البنیان فی خمس لایعلمهن الاالله . ثم تلاالنبی صلی‌الله علیه وسلم ان الله عنده علم الساعة الآیة . [۹] ثم ادبر فقال ردوه فلم یروا شیئاً . فقال هذا [۱۰] جبریل جاء یعلم الناس دینهم .

[۱] دیکر روایتده (کان النبی صلی‌الله علیه‌وسلم) . [۲] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده (بارزا یوما) . [۳] دیکر روایتده (فاتاه جبریل) . [٤] دیکر روایتده (وبرسله) . [٥] دیکر روایتده (بهشیئ) . [٦] الده‌کی بخاری نسخه‌لرده (وتؤتی) . [۷] دیکر روایتده (عنها) یوقدر . [۸] هم مرفوع هم مجرور اوله‌رق مرویدر . [۹] بر روایتده (وینزل الآیة) ، دیکر روایتده (علم الساعة ثم) . [۱۰] دیکر روایتده (ان هذا) .

حد (طاغی) قدردر . هر کیم او جنازه اوزرینه نماز قیلارده دفن اولونمزدن اول دونرسه (یالکز) برقیراط (اجر) ایله دونمش اولور .

٤٥ — ترجمه

عبدالله بن مسعود رضی‌الله عنهدن نبی محترم صلی‌الله علیه وسلمك : « مسلمانی سوومك فسق ، آنکله قتل ایتمك کفردر » بویوردیغی روایت اولونیور .

٤٦ — ترجمه

عبادة بن الصامت رضی‌الله عنهدن روایت اولونیور که رسول‌الله صلی‌الله علیه‌وسلم قدر کیجه‌سنی خبرویرمك اوزره (خانهٔ سعادتندن) چیقدی . دیرکن مسلمانلردن ایکی کیشی غوغا ایتدیلر . بویوردیلرکه : « بن سزه قدر کیجه‌سنی خبر ویرمك اوزره چیقمشدم . فلان ایله فلان غوغا ایتدیلرده (اوکا دائر اولان بیلکی) رفع اولوندی . احتمالکه بوده حقکزده بودها خیرلیدر . آرتق سز قدر کیجه‌سنی (یکرمیدن صوکره‌کی) یدنجی ویاطقوزنجی ویابشنجی کیجه‌لرنده آرایکز . »

٤٧ — ترجمه

ابوهریره رضی‌الله عنهك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

برکول رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم خلقه کوزوکمشدی . (یاننه) بری کلوب : « ایمان نه‌در ؟ » دیه‌صوردی . « ایمان اللهه وملکلرینه ، اللهه ملاقی اولمنه (یعنی رؤیة‌اللهه) و پیغمبرلرینه ایناممق کذلك (اولدکدن صکره) دیریلمکه ایناممقدر . » جوابنی ویردی . « اسلام نه‌در ؟ » دیدی . « اسلام اللهه عبادت ایدوب (هیچ برشیء) اوکا شریك اتخاذ ایتمه‌مك ، نمازی اقامه و فرض ایدلمش اولان زکاتی ادا ایتمك ، رمضانده اوروج طوتمقدر ... » بویوردی . (آندن صوکره) : « احسان نه‌در ؟ » دیه صوردی . « اللهه کوریورمشسك کبی عبادت ایتمکدر . اکر سن اللهی کورمیورسه‌ك شبهه‌سز اوسنی کورور . » بویوردی . « قیامت نه‌زمان ؟ » دیدی . (بونك اوزرینه) بویوردیکه : « بو مسئله‌ده صورولان صوراندن دها عالم دکلدر . شو قدر وارکه (قیامتدن اول ظهور ایده‌جك) علامتلرندن خبر ویره بیلیرم . نه زمان (صاتلمش) جاریه افندیسنی طوغورورسه ، دیلسز دوه‌چوبانلری (یوکسك) بناقورمقده بربریله یاریشه چیقارلرسه (اوزمان قیامت قوپار) که (بونك وقتی) اللهدن باشقه کیمسه‌نك بیلمدیکی بش‌شیدن بریدر . » وآندن صوکره نبی محترم صلی‌الله علیه‌وسلم (ان الله عنده علم الساعة وینزل الغیث ویعلم مافی الارحام وماتدری نفس ماذا تکسب غدا وماتدری نفس بای ارض تموت [۱]) آیت کریمه‌سنی تلاوت بویوردی . دیرکن (کلن آدم) آرقه‌سنی دوندی (کیتدی .) رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم « اونی چویرك » دیه امر ایتدیسه‌ده ایزینی بوله‌مدیلر . بونك اوزرینه بویوردی‌که : « ایشته بو جبریل (علیه‌السلام) در . خلقه دینلرینی اوکرتمك ایچون کلدی . »

[۱] آیت کریمه‌نك مآل عالیسی : قیامتك وقتی حقنده‌کی علم شبهه‌سز اللهه مخصوصدر . یاغموری (ایستدیکی یره ایستدیکی وقتده) اویاغدیریر . قادین رحملرنده‌کی محلوملر (ارککمی دیشیمی) او بیلیر . هیچ بر کیمسه یارین خبر و [شر] نه قازانه‌جغنی بیلمز . هیچ بر کیمسه هانکی طوپراقده اوله‌جکنی بیلمز . اه . والله اعلم .

احمد نعیم

اصلاح مدارس مناسبتيله

محترم خواجه‌لرمز بيننده اصلاح مدارس مسئله‌سى اوته‌دن برى موضوع بحث اوليوردى . اسلاميتك ، مسلمانلرك آتيسيله پك زياده علاقه‌دار اولان شو مسئله اعلان حريتى متعاقب اهميتيله متناسب بر طرزده تازه‌لنمكه باشلادى . طلبهٔ علومده كنديلرينك تحصيللرى ، حياتلرى، استقباللرى نقطهٔ نظرندن پك مهم اولان شو مسئله‌يه قارشو بيگانه قاله‌مازلردى. فقط آرالرنده هنوز منتظم بر تشكيلات بولنماديغندن آرزولرينك ميدانه كلسىچون تشبثات مثمره ابراز ايده‌ميور ونه‌يولده حركت ايتمك لازم كلديكنى بيله‌ميورلردى . نته كيم اوزمانلر طلبهٔ علومك تشبثيله دور سابق درس وكيلك تبديلى شوكيزلى آرزولرك بر نتيجهٔ فعليه‌سى اولمق اوزره تلقى اولنه‌بيلير . .

شانلى حريت اردوسنك استانبوله دخولنى متعاقب شو احتياج كرك خواجه‌لرمزجه ، كرك طلبهٔ علومجه دها پروزسز ، دها واضح بر صورتده آكلاشيلدى ... آرتق مرجع عائدينك ، باب مشيختك بو مسئله‌يه قارشو لاقيد قالمسى امكان خارجنده ايدى . اشته بونك اوزرينه‌دركه سابق شيخ الاسلام حسنى ودرس وكيلى خالص افنديلر طرفندن دها برچوق درسلر علاوه ايتمك صورتيله درس پروغراملرنده برنوع تبديلات اجرا ايديلدى ...

شو تبديلات ، اصلاح مدارس نقطهٔ نظرندن پك صورى بر حركت اولمقله برابر ، ايلرويه طوغرو برخطوه اولديغنى تسليم ايتمه‌مك انصافسزلق اولور .

فقط افكار عموميه، خواجه‌لر ، طلبه ، ايلرويه طوغرو آتيلمش اولان بو خطوه‌يى كافى كورمديلر . ذاتاً حقلرى‌ده واردى . چونكه بونلر مدارسجه حقيقى بر اصلاحاتك وقوعنه منتظر بولنيورلردى . بو تبديلات ايسه حقيقى بر اصلاحات دكل ، صورى بر شيدن عبارت ايدى . طلبهٔ علوم بونكله چوقدن بيقمش اوصانمش اولدقلرى حيات تحصيليه‌لرنده ذره قدر خيرلى بر انقلاب حصوله كلمش اولديغنى كورمديلر. هپ او أسكى تفسخ ايتمش حياتلرى دوام ايدوب كيديوردى، ديكر طرفدن درسلرده‌ده هيچ بر تحول وترقى كوروليوردى ، اصول تدريس‌ده هپ او أسكى اصول ايدى . فن درسلرندن‌ده استفاده ايديله‌ميوردى . چونكه بو درسلرده بوتون معناسيله انتظامسز كيديوردى . خلاصه بوتون شو تبديلات طلبه حياتنده بر قارغه‌شه‌لق توليدندن باشقه هيچ بر ايشه يارامدى .

خواجه‌لرده ممنون اولمادى، چونكه خواجه‌لر شو تبدلاتده كنديلرى ايچون جزئى اولسون فائده‌لى برحصه اولماديغنى كورديلر. بوندن ماعدا عهده‌لرينه تطبيق غير قابل بر پروغرام تحميل اولنمشيدى، كه بوده انلرك وجدانلرينى ياقوب قاووريوردى . .

ايشته بوتون شو ملاحظه‌لردن طولايى كرك خواجه‌لر، كرك طلبهٔ علوم بو تبدلاته اصلاحات نظريله باقه‌مديلر ، قلبلرنده‌ده بر اطمئنان كوره‌مديلر . ينه بتون آرزولريله حقيقى بر اصلاحاته منتظر قالديلر .

ذاتاً بودفعه مقام معلاى مشيختى ترقيپرور ، متفكر بر ذات عالى - موسى كاظم افندى حضرتلرى - اشغال ايديوردى. خواجه‌لرك طلبهٔ علومك آرزو ايتدكلرى مدارسك اصلاحاتى لزومنى آنلر قدر تقدير ، آنلر قدر آرزو ايديوردى . چونكه كنديسى‌ده او مدرسه‌لر محيطندن يتشمش ، فقط فكريله ، عرفانيله ترقى وتعالى ايتمش بولنديغندن مدرسه‌لرده ، درس پروغراملرنده ، طلبهٔ علوم حياتنده بولنان بوتون خطالرى بوتون نقصانلرى دها زياده تقدير بيوريوردى . برده فضله اوله‌رق اساس مسئله‌ده اولان بوخطالرك ، بو نقصانلرك ، اسلاميتك آتيسى ايچون بيوك بر تهلكه اولديغنى يقيناً بيليوردى . بناءً عليه بويولده لازم كلن اصلاحاتى ياپمق ايچون كمال صفوت وخلوصله ايلك فرصتى مترقب بولنيوردى .

نهايت كچنلرده حال وزمان ايله ، احتياج ايله متناسب بر طرزده مدارس اسلاميه‌نك اصلاحى ايچون با امر جليل مشيختپناهى انجمن مخصوص تشكيل اولنديغى كوريلدى .

شو تشبث مهمك بالعموم طلبهٔ علوم محافلنده ، مدرسه‌لرده كمال مسرتله آلقيشلانمقده اولديغى ايشيديليور . يالكز محترم خواجه‌لرمزك وطلبهٔ علومك دكل، بلكه احوال زمانه آز چوق مطلع ، عقلى باشنده بالعموم مؤمنين ومسلمينك عن صميم القلب بوكا اشتراك ايده‌جكنده شبهه ايديله‌مز . چونكه بو مسئله ايله بر مبرميت قطعيه كسب ايتمشدركه بونى آكلامامق ايچون مطلقا احوال زماندن ، عالم اسلامدن ، هله كوزمزك اوكنده مملكتمزده جريان ايدن وقوعاتدن ذره قدر خبردار اولمامق ايجاب ايدر .

كوريليوركه عالم اسلامك هرطرفنده ، حتى هر كوشه سنده بر اثر انتباه ، بر حركت وار . مسلمانلر آرتق كنديلرينى ، دوستلرينى، قرداشلرينى طانيمغه باشلامشلردر . بو انكار اولنه‌ماز بر حقيقت محضه حالنى آلمشدر . بتون بوكا رغماً بز عثمانلى مسلمانلرى ، هله خواجه‌لرمز وطلبهٔ علوممز دار اسلامده ومركز خلافت اولان بر مملكتده بولنديغمز حالده ، شيمدى‌يه قدر اولديغى كبى ، بوندن بويله‌ده غافل بولنور ايسه‌ك عالم اسلامه قارشو عفو اولنماز بيوك بر مسئوليت آلتنده قاليرز .

بزم بتون خطالرمز ، بتون قصورلرمز عالم اسلامك هر طرفنده آجى تأثيرلر براقيور . بوكون أى كوتو هيچ بر حركتمز عالم اسلامك نظر تفتيش وتنقيدندن كيزلى قالميور . هله مدرسه‌لرمزك پريشانلغى ، روحسزلغى ، علميه‌مزك عجز وفتورى ، مسلكسزلكى او قدر محق تنقيدلره اوغراييوركه انسان بونلرى ايشيتدكجه محجوبيتندن نه ديه‌جكنى بيله‌ميور .

فقط اعتراف ايتمليز .. بز عثمانلى خواجه‌لرى ، طلبه‌مز ، تنقيده خيرپالانمغه اوقدر شايانزكه ماضيده ، حالده اسلاميت وعلوم اسلاميه نقطهٔ نظرندن پك بيوك اهليتسزلكلر كوسترداك . بونلرك هيچ بريسنى‌ده كيزله‌مك المزدن كلمز . چونكه هپسى‌ده ميدانده . .

*

هپمز بيليورزكه عثمانلى مسلمانلرك قيليجى پك زياده كسكين ايدى.

بوسایه‌ده پك چوق فتوحاته نائل اولدیلر ، برچوق اقوام مختلفه حکومت عثمانیه‌نك زیرحمایه‌سنه کیردیلر . بونی متعاقباً کثریت اعتباریله مسلمان اولمیان بو اقوامدن بعضلری یواش یواش کندیلکلرندن دین مبین اسلامه ایصیندیلر وچوق کچمه‌دن مسلمانلغی رسماً قبول ایتدیلر . بونلردن قومیتلرینك متحمل اولدیغی استعداد علمیلری ومراکز اسلامیه‌یه اولان قریتلری نسبتنده بعض کنجلر مراکزه کله‌رك مدرسه‌لره داخل اولور ، درس پروغراملرنده موجود علوم اسلامیه‌یی اوکره‌نیورلردی . صوکره مملکتلرینه عودت ایده‌رك قوملرینه تعلیم دین ایدیور ، هیچ اولمازسه مسلمانلغك جانلی برنمونه‌سی اوله‌رق اسلامیتك اوراده کوکلشمسنه سبب اولیورلردی . فقط ممالك مفتوحه‌نك مراکزه اوزاق اولان کوشه‌لرنده بوحس تدرس حقیله اویانه‌مدی . بوسببدندرکه مسلمانلق‌ده اویرلرده تماماً تأسس ایده‌مدی . مراکزدن اوراره کیدوب تعلیم دین ایده‌جك ، بونی کندیسی ایچون بروظیفه بیله‌جك حمیتلی برکیمسه‌ده بولنمیوردی . آنکچون دین بوکبی یرلرده تمامیله کوکلشه‌مدی ، کوشك قالدی . بونك یوزندندرکه باشمزه برچوق بلالر کلدی وکلمکده‌در ،

ایشته آرناوود قرداشلرمز بو بابده بزم ایچون کوزل برمثال تشکیل ایدرلر . شویله‌که آنلرك دین مبین اسلامی قبول ایتملرنده — بالطبع حکومتك دیه‌مم ، چونکه فتح ایتدی — فقط خواجه‌لرمزك ذره قدر تأثیرلری اوله‌مادی . بدایتاً بویله اولدیغی کبی ، نهایتاً اوراره اسلامیتك اساسلی برطرزده یرلشمسی خصوصنده‌ده هیچ برخدمتلری کوریله‌مدی . آرناوودلغك مسلمان تورکلك عالمنه قومشو اولان قسمنده بردرجه‌یه قدر کوره‌نك ایله ، آرناوودلغك فطرتنده موجود صفوت وخلوص ایله دین مبین اسلامه قارشو قوی دینله‌جك بر ارتباط کوریلدی . فقط بو قومشولقدن محروم اولان طرفلری — که اکثریت اعتباریله جنوب آرناوودلری — وقتیله اسلامیتی نصلسه قبول ایتمش بولندقلری حالده‌بوکون ، بوبابده پك آز ترقی ایتمشلردر . اسملری احمد ، محمد ، ابراهیم ، عمر . . . اولدیغی حالده روحلری ، تربیه‌لری اوقدر باشقه‌درکه اوراده اسلامیتك خرستیانیته قارشو قطعیاً مغلوب اولدیغنه حکم ایتمك پك قولای کلیر .

کچنلرده آرقداشلرمدن بحریه‌یه منسوب ، کوزی ، فکری آچیق عرب قوم نجیبنه منسوب محترم برامام افندی دونمای عثمانی ایله برابر اجرا ایتمش اولدیغی سیاحتنده‌کی مشاهداتنی یانه‌رق یاقیله‌رق آکلاتیوردی :

— اوت عزیزم ، دیوردی ، آرتق اورالری روماشمش . . روملشمش‌ده دکل ، عادتا یونانلاشمش . . . اورالرده اسلامیت دکل ، عثمانلیلقدن‌ده اثر یوق . . . یونانجه عادتا لسان رسمی حکمنی آلمش ؛ هرکس رومجه قونوشیور ، رومجه یازیور . بتون معاملات یونانجه . . احوال وعادات ، آداب معاشرت هپ باشقه . باشقه اولمقله‌ده آرناودجه دکل ، رومجه . . . جامعلر قاپالی ، خراب ، مکتبلر ، مدرسه‌لر یوق ؛ خواجه نامی طاشیانلرده عوام ناسدن فرقسز . . . »

دیکر طرفدن بو محیط اسلامیتدن پك آز خبردار اولمغله برابر الفت وامتزاجلری قطعیاً غیرقابل برطاقم طریقتلر ایله مالامالدرکه ایشته اسلامیت نامنه شوطریقتلردن باشقه هیچ برشی اوراره ادخال ایدلمه‌مش ، اساس اسلامیت ، مزایای اسلامیت آنلره اوکرەدلمه‌مشدر .

دراج حوالیسنده اولان برچوق آرناوود کویلری وقتیله تماماً اسلام ایکن صوکره‌لری کاملاً دینی ضایع ایتمش واوراده بولنان روم راهبلرینك ، تشویقاتیله خرستیانلغی قبول ایلمشلردر . بوحالك اوحوالیده متمادیاً توسع ایتمکده اولدیغی‌ده روایت اولنیور .

طرزون ولایتی داخلنده برچوق کوی اهالیسنك‌ده خرستیانلغی قبول ایده‌رك — مثلا — یورکی ولد عمر ، نیقولا ولد عبدالله . . . دیو یاد ایدلمکده اولدقلری سویلنیور .

حکومتی خیلی زماندنبرو اشغال ایتمکده اولان جبل دروز اهالیسی‌ده وقتیله حقیقی اسلام ایدیلر . فقط کیت کیده جهالت یوزندن طریق ضلاله صاپدیلر ، اسلامیتی اونوتدیلر .

سائر عربانك حالی‌ده همان بوکا قریبدر . آرالرنده اسلامیتك آنجق اسمی وار . عراق طرفلرنده بولنان قبائل وعشائرك احوالی‌ده پك تحف . . بونلرك‌ده اسلامیت ایله آز آلیش ویریشلری اولدیغی آکلاشیلیور . .

مع مافیه حاللرینه باقه‌دن بالعموم عربان کندیلرینی حقیقی بر مسلمان ظن ایده‌رك برتورك کوردکلری زمان « نصرانی » دیمکه جسارت ایدیورلر . دیمك اولیورکه بز بونلر ایله بش آلتی یوز سنه‌دن بری برابر بولندیغمز حالده کندیمزك حق مسلمان اولدیغمزی بونلره آکلاده‌مامشز .

عجبا قباحت ، کیمده ؟ آکلایامیانده‌می ، یاخود آکلاده‌مایانده‌می ؟

آناطولی ایچرولرنده‌ده مدهش برجهالت حکمفرما . اهالینك دیندن ، اسلامیتدن خبری پك آز . . . . مکتبلر پریشان ، جامعلر خراب . . . بوراده دین کوره‌نك ایله ، توارث طریقیله کلمش برشی . . یوقسه تعلیم ایله اساسلی برطرزده بیلنمش معلومات قبیلندن دکل ، اکر اورا اهالیسنك فطرتلرنده‌کی صفوت ونجابت بولنمیه‌ایدی ، بوقدر عظیم براهمالسزلغه قارشو اوراده دیندن ، اسلامیتدن اثربیله قالماز ، اهالی حیوانیت درکه‌سنه اینمش ، اولوردی . برکت ویرسونکه اهالیمزده اولان صفوت قلبیه بردرجه‌یه قدر یولسز طاشقینلقلره میدان ویرمیور .

ذاتاً استانبول ، ازمیر ، سلانیك . . کبی ، اجنبیلکك غلبه‌سیله قومیتمزه مخصوص او صفوتك زائل اولدیغی یرلرده دینه اولان مربوطیتلر خیلی کوشه‌مشدر ، دنیلیرسه خطا ایدیلمش اولماز ظن ایدرم .

⁂

اشته بوتون شومعروضاتدن آکلاشیلیورکه بز عثمانلی مسلمانلری — بعض موفقیتلر مستثنا اولدیغی حالده — عالم اسلامیته قارشو شایان تذکار اوقدر بویوك ایشلر یاپه‌مامشزدر . منصفانه دوشونه‌جك اولور ایسه‌ك بونی انکار ایده‌میز .

مع التأسف ماضیده اولان شو اهماللرك نتیجه‌سی اولمق اوزره بوكون اویله برموقعده‌یزكه مسلمانلغه قارشو جداً صاف وصمیمی یوزلرجه‌سنه‌دن برو كندی مملكتمزده یاشایان اقوامی مقدس اسلامیت بایراغی آلتنده طوپلامغه مقتدر اوله‌میورز . هركون سرزدهٔ ظهور اولان احوال مؤسفه بوكا بیوك برمثال تشكیل ایدیور .

آرناوود قرداشلرمزك كورولتیلری ، عرب قرداشلرمزك سركشانه معامله‌لری ... اویله برایكی كونده، برایكی آیده حصول بولمش بروقعهٔ آنیه دكلدر . بووقعه‌لرك هپسی برر نتیجه‌در كه اسبابی سنه‌لردنبرو حاضرلنمش، بیوك براهمال وقیدسزلكمزایله تربیه و پرورده ایدیلمشدر.

فقط بوكون بوقصورلرمزدن بالعموم عثمانی ملتی مسئول اوله‌ماز. ملتك قباحتی یوقدر. چونكه ملت وكالت ایدن حكومت وار. حكومت‌ده آیروجه مستقل وخصوصات اسلامیه‌دن مسئول اولمق اوزره تأسس ایدن « دائرهٔ مشیخت » ه تودیع امور ایتمشدر . بناءً علیه ماضیده اولان بوتون بواهماللردن ، لاقیدلكلردن باب مشیخت مسئولدر . یوقسه صاف وصمیمی اولان اولان اوبیچاره آرناوودلری ، مسلمانلغه چوقدن آلیشمش فقط حقیله تربیه وتهذیب كورمه‌مش عربانی ، آناطولی توركلرینی ... مسئول طوتمق موافق عدل وانصاف اوله‌ماز.

باب مشیخت، زیرحمایه‌سنده بولنان اقوامك آراسنه وقت وزمانیله مزایای اسلامیه ایله متصف ، غایهٔ اسلامیه‌یه آشنا ، مقتدر خواجه‌لر ارسال ایدرك لزومی وجهله تلقینات متمادیه‌ده بولنمش اوله ایدی ، هیچ شبهه سزكه بوكون قرداشلر آراسنده تكرر ایلك چیركین كوریلان شوقبیل احوال مؤسفه قارشوسنده بولنمازدق .

فقط مع التأسف باب مشیخت او، قدار بوحقیقتی تقدیر ایده‌میوردی. علمامز، خواجه‌لرمزده بوسبتون باشقه برعالمده پویان اولیوردی . مدرسه‌لرمزده اولان طلبهٔ علوم لفظی مناقشه‌لرایله ، عباره تحلیلی ایله ، وقت كچیریور ، روح اسلامیتی الهام ایده‌جك علوم اسلامیه‌دن محروم قالیوردی .

بونلر بویله غافل قالدقجه مملكتك دیكر طرفلرنده كیزلیدن كیزلی‌یه اسلامك كووده‌سی بالطه‌لنیوردی . بیوك بروقعهٔ مؤسفه‌یه معروض قالمدقجه بوندن هیچ بر كیمسه‌نك خبری بیله اولمیوردی .

اشته كوریلیوركه باب مشیخت كرك ممالك عثمانیه داخلنده ، كرك خارجنده اهالیٔ اسلامیه‌یی معناً كندیسنه ربط ایده‌مه‌مشدر . حتی مملكتمزك بر چوق یرلرنده دین مبین اسلام رسماً قبول ایدلمش ایكن مجرد باب مشیختك اهمالی یوزندن اورالرده كوك طوته‌مامش در . هله ممالك اجنبیه‌ده بولنان اسلاملر مقام مشیختك اسمنی بیله ایشیتمه‌مشلردر ، دیر ایسه‌ك خطا ایتمش اولمایز .

نه دینلیرسه دینلسون باب مشیخت ، بالعموم اهالیٔ اسلامیه‌یه قارشو ، دین نقطهٔ نظرندن ، برموقع عالیٔ معنوی احراز ایده‌مه‌مش ، بلكه دین پرده‌سی آلتنده ، فقط بوكون معاملاتی بوزوق ، عادی دوائر حكومتدن بردائره مثابه‌سنده قالمشدر .

ومؤسسهٔ عظیمه‌نك باشنده بولنانلر كمال حذاقتله ، كمال جدیتله دوشونه‌رك عالم اسلامینی آهسته آهسته اولسون بر طریق ترقی‌یه ، اسلامیته مخصوص صاف وتمیز برمدنیته سوق وتوجیه ایده‌مه‌مشلردر.

بحق عالملك عنوان مبجلنی قازانمش اولان منلاحسرولر، حضر بكلر ایله پك قوتلی بر معناسیله فقیه متقی دینلمكه حق قازانمش اولان زنبللی علی افندیلر وامثالك بیله فضیلتلری شخصلرینه ، علملری پك آز باقی قالمقله زمانلرینه منحصر قالدی .

پك جزئی ، فقط اساسلی ودوراندیشانه ، بر دوشونجه ایله بوتون عالم اسلامیت ایچون دینی بر مركز عمومی حالنی آلمق استعدادنده بولنان شو مؤسسه ، بو افاضل ایاده ، خلفلری ایاده هیچ بر فیضه نائل اوله‌مدی . قلوب مسلمینده بومقامه قارشو آیروجه ممتاز بر حس اویانمدی . اوراده یتیشن اداره‌جیلر ، عالملر ، فاضللر ... هپ بر حاكم ، بر مأمور اولمقدن فضله ، داهی بر معلم اسلام اولمق شرفنی احراز ایده‌مدیلر . هیچ بری ، هیچ بر زمان اسلامیت ایچون امین ، پارلاق براستقبال حاضرلیه‌مدیلر ...

* * *

عجبا نیچون باب مشیختك شو بر قاچ عصرلق حیاتی هپ متمادی بر موفقیتسزلك تعقیب ایدیور ؟ تاریخ تأسسندن عصرلر مرور ایتدیكی حالده نیچون اسلامیته هیچ بر خدمتی طوقونه‌میور ؟ نیچون بو مؤسسه‌دن عالم اسلام ذره قدر اولسون مستفید اوله‌میور .

اشته بوتون بونلرك شبهه‌سز اسبابی ، اسباب مؤثره‌سی بولنمق ایجاب ایدر .

فكر عاجزانه‌مه كوره بونلرك بوتون اسبابی بر نقطه‌ده اجتماع ایدیوركه باب مشیختك كندیسیچون لایموت ، دائما مترقی ، سالكلرینی دائما سعادته سوق ایده‌جك بر مسلك مستقیم تعیین ایده‌مه‌مسندن عبارتدر .

اشته شو مسلكسزلك نتیجه‌سیدركه انسانلری طریق سعادته سوق ایده‌جك ، اخلاق بشریه‌نك تهذیب وتصفیه‌سیله اشتغال ایده‌جك بر هیئت ارشادیه ، یعنی علما یتشدیرمكی دوشونه‌مدی . آچیق تعبیرایله عهده‌سنه اصابت ایدن وظیفه‌سنی حسن ایفاده قصور ایتدی .

ایشته بونك ایچوندركه عثمانلیلق عالمنده بوتون معناسیله اسلامیتی تمثیل ایدن علما یتشه‌مدی . عالم اسلامك احتوا ایتدیكی — عثمانیدن باشقه — هرقومده اسملری تاریخه قید اولنه بیله‌جك ، بر چوق علما ، بر چوق فیلوسوفلر متفكرلر یتشدیكی حالده بزم عثمانلیلق عالمنده ، ماضیده وحالده خاطرلری صایله‌جق بویوك بر متفكر اسلامی‌یه تصادف اولنه‌ماز . اسلامیت احتوا ایتدیكی بوتون روح حكمتیله تجلی ایده‌جك بر زمین مساعدی ، بزم محیطمزده بوله‌مادی . بز هر شعبهٔ علمك پك مبذول اولان جهتلرنده اوغراشدق طوردق. هركسك عمومیتله بیلدیكی شیلری بیلدك ، هركسك یازه بیلدیكی شیئی یازدق . یوقسه هیچ برعلمك هیچ برجهتی بزم محیطمزه مخصوص ، شایان ذكر یوكسك بر ترقی‌یه مظهر اوله‌مدی .

علوم اسلاميه‌يی بر دفعه كوزمزك اوكنه كتيره‌لم : علم تفسير ، علم حديث ، اصول فقه ، فقه ، كلام . . . هپسی عثمانلی توركلرينك اخذ ايتديكی قومده نه ايدی ايسه ، صوكره بزده‌ده هپ اويله قالدی . بزه ، بز عثمانليلره كلدكدن صوكره فضله بر ترقی اثری كوريله‌مدی . بزده ممتاز بر مفسر ، ممتاز بر محدث يتشه‌مديكی كبی ، عقل ايله ، فكر ايله پك زياده تماسده بولنان اصول فقه ، فقه ، كلام فنلرنده‌ده آوروجه مشار بالبنان اولان كيمسه‌لر يتشه‌مدی ... ايشته آثار ميدانده . . . ايسته‌ين بر مقايسه ياپه بيلير .

علوم اسلاميه بزه داخل اولنقله ترقی ايتمك شويله طورسون ، بالعكس هر بری ، بر چوق جهتدن محدود بر دائره ايچنه آلندی . مؤلفلر ، معلملر . . هپ عينيله ، ياخود آز چوق اكسكله هپ سلفلرينك طرز تأليف وتعليمنی تقليد ايتديلر . طبيعيدركه مقلدلك نادر اوله‌رق تقليدينی بحق اجرا ايده‌بيلير . بوقسه مقلدلر اكثريت اعتباريله بحق تقليد اجراسنه موفق اوله‌مازلر . عمداً ديه‌يورم ، علمده تقليد دكل ، فكر اصل اولمليدر . فكر قاريشميان بر علم ابداً ترقی‌يه مظهر اوله‌ماز .

فی الحقيقه بز علومك ، صنايعك ، تجارتك ... بوتون شعبه‌لرنده اكثريت اعتباريله بويوك بر اهليتسزلك كوسترمه‌يورز دكل ، بلكه هر ايشيمزده مهارتسزلك ابراز ايديورز . هر ايشده اولان موفقيتسزلك دائما يارنمدر . بوتون ايشلرمز حالهٔ تحليلدن كچيريلسه شو عجزمز بوتون آثاريله ميدانه چيقار . بو حقيقتك ستری امكان خارجنده‌در .

بونلر مسلم اولمقله برابر شو موفقيتسزلكلرمزی دشمنلرمزك ياپديغی كبی طوغريدن طوغری‌يه استعداد فطريلرمزده‌كی قصوره ربط واسناد ايديويرمك‌ده صحيح اوله‌ماز . جناب خالقك ماهيت انسانيه وبالعموم بنی بشر ايچون بر خاصهٔ مميزه اولمق اوزره بخش و احسان بيوردنی بو قيمتدار استعداد فطريدن بويله قوجه‌مان بر قوم وملتك محروم ايديلمش اولمسی قطعياً قبول اولنه‌مز . ذاتاً آره‌ده صره‌ده بو قومك بعض پك انجه ايشلرده بويوك بر مهارت وحذاقت كوستردكلری ، بعض ايشلری كمال موفقيتله ، آنجق بو قومه مخصوص بر موفقيت عظيمه ايله ايفا ايتدكلری‌ده كوريليور .

بوبابده بزه‌دينله بيله‌جك و بزم ده انكارينه مقتدر اوله‌ميه‌جغمز ، متاسفانه تصديقه مجبور قاله‌جغمز بر حقيقت واردركه اوده بزم استعداد فطريمزك باشقه اقوامه نسبتاً ذره‌قدر نقصانی اولمامسندن ، بلكه بونك بزده پك آز تجلی وانكشاف ايتمش بولنمسندن عبارتدر . ديمك اوليور كه ذهنلرمز ، فكرلرمز سوركلی برادمان واعماله تابع طوتلمش اولماديغندن فعليات وعمليات‌ه اك زياده مقارن اولان استعداد كسبی بزلرده هنوز بحق منكشف اوله‌مامشدر .

آ كلاشيليوركه جودت فكريله ، حكمتيله كسب امتياز ايتمش پارلاق سيمالرك تاريخ عثمانیٔ اسلاميده كوريله‌مامسی قوممزك استعداد كسبيسنده اولان نقصانه تحميل ايتمكدن باشقه چاره يوقدر .

***

اوته‌دنبری عثمانليلق عالمنده ملتك افكار و حسياتنی اوقشايه‌رق تحريك ايده‌جك ، غير محسوس بر طرزده ترقی وتعالی ايتديره‌جك برمؤسسه موجود دكل ايدی . ايشته بونك ايچوندركه بوكون بزم موفقيتسزلكمزك يكانه سببی اولان استعداد كسبيمز حقيله انكشاف ايده‌مدی كورقالدی . ايشته بونكچوندركه هر ايشمزده موفقيتسزلكی موفقيتسزلك تعقيب ايتمكله مأيوس اوليورز .

فقط بوتون بو حاللرك مسئوليتی پك اوزاق اولان بر ماضی‌يه عائد اولمقله برابر بوتون كناهلری بزم اوزرمزه يوكلندی ؛ بوتون بو بلالری بز چكيورز .

او اوزاق ماضيدن اعتباراً اباء واجدادمزك افكار واذهانی اصول اسلاميه‌يه موافق ، فقط معقول ، واسع ، يعنی بر هدف سعادته ايصالی قطعی بر يول داخلنده تربيه و تهذيب ايدلمش اوله ايدی ، بز بوكون هيچ بر وجهله سويهٔ محيطمزدن آشاغيده قالمش اولمازدق ، بزم بوكون يوزمز آق ، آلنمز آچيق اولوردی . اسلاميت ده شو محدود محيط داخلنده چليز ، ضعيف بر حالده صيقشوب قالمازدی . بوكون اسلاميتك بوتون آفاقی تنوير ، بوتون عالم انسانيتی متوجه اولديغی سعادته ايصال ايتمكده اولديغنی كورمكله مفتخر اولوردق .

فقط تأسفلر اولسونكه بو حقيقتلر ماضيده آ كلاشيله‌مادی ؛ ماضيده بو نقطهٔ نظردن هيچ برشی دوشونوله‌مدی . او زمانلر مقدرات اسلاميه عهدهٔ حميتلرينه توديع اولنان ذوات كرام آنی اولان سطوت وشوكتلرينه آلدانديلر ، مغرور اولديلر . بو شوكت وسطوتك بقاسنی ، دوامنی تأمين ايده‌جك بر طريق مستقيم چيزوب ده سلفلرينی آنناً وسالماً سعادته سوق ايده‌جك بر مؤسسهٔ اسلاميه ميدانه كتيره‌مديلر .

باب مشيخت بر مؤسسهٔ اسلاميه ايدی . فقط ماضيده هيچ بر زمان استقبال اسلام نقطهٔ نظردن كنديسيچون بر امل تعقيب ايتمدی . كچيرديكی بوتون صفحات تاريخيه بوكا شاهددر .

مدارس عثمانيه‌ده باب مشيخته مربوط ومنطقاً اونك أملنه خادم اولمق لازم كلن بر مؤسسهٔ اسلاميه ايدی . فقط باب مشيختك قطعی بر نقطهٔ املی بولنماديغندن طبيعی مدرسه‌لردن‌ده بويوك خيرلر اميد ايتمه‌مك لازم كليوردی .

مع ذلك پك چوق دكلسه‌بيله مدرسه‌لرمزدن خيلی فائده‌لر كوريلدی . بو ، دماغی بوزولمش بر وجودده آره صره معقول حركتلر كوريلمسی قبيلندن دين مبين اسلامك حفظی ايچون مجرد جناب حقك بلا واسطه خلق بيورديغی لطف وعنايتدن عبارت ايدی .

***

تورك ملت اسلاميه‌سی عثمانليلق عنوانی آلتنده بر ادارهٔ منتظمه تشكيل ايتدكلری وقت ، او عصره كوره اولدقجه منتظم دينيله‌جك فقط قسماً عربلرك ، قسماً ده ماوراء النهرك اصول تدريسلری اوزرينه مؤسس دار العلملری يوق دكلدی . مدرسهٔ ثمانيه ، بو مؤسسه‌لرك اك منتظملری صره‌سنده اوله‌رق كوستريله بيلنير . تاريخده اسملری كوريلن ، بوكونه قدرده اثرلری تداول ايتمكده بولنان علما ، اشته شو مدرسه‌لرك يتشديرديكی بويوكلردر .

حقیقةً بو مدرسه‌لره او زمان ایچون خیلی مکمل ، خیلی منتظم دنیله‌بیلیردی. بونکله برابر اندلس ، ما ورای النهر مدرسه‌لرینه رقابت ایده‌بیله‌جك انتظام ومکملیتی حائز دکلدی .

ماوراءالنهر مدرسه‌لری بناءً ، بر درجه‌یه قدرده تحصیلجه ؛ اندلس مدرسه‌لری ایسه معین بر هدف کوزه‌دیله‌رك ترتیب ایدیلمش واسع ، معقول پروغراملری اعتباریله ، اوزمان سلسلهٔ ترقینك قطع ایتدیکی اڭ صوڭ نقطه‌ده بولنیورلردی .

بزم عثمانلی مدرسه‌لری ایسه هر ایکی جهتدن اندلس وماورای النهر مدرسه‌لرینه نسبةً کریده ایدی . برکره بناءلرینك اولانجه مزیتی یالکز صاغلام اولمسندن، قاره ، یاغموره قارشو ایچنده‌کیلری بارینده‌ره‌بیلمسندن عبارت بولنوب صحت.حیات جهتلری اصلا نظر دقته آلنمامش ایدی . درس پروغراملری پك او قدر قنا دکلسه بیله احتیاج ایله.متناسب بر طرزده وجوده کتیرلمش صاییله‌مازدی . اصول تدریس ایسه تا اوته‌دن بری بوزوق ، غیر منتظم ایدی .

دیمك اولیورکه درس پروغراملرنده ، اصول تدریس جهتلرنده عقل وفکره ، احتیاج والجاآت زمانه‌یه قطعیاً اهمیت ویریلمامش ودرس پروغرامی تنظیمنده کایشی کوزل ، موقت ، « قیصه » طار بر دوشونجه سوقیله بر درجه‌یه قدر عربلره ، عجملره وماورای النهرلیلره تقلیددن باشقه هیچ بر جهت نظر اعتباره آلنمامش ایدی .

ایشته بو تشکیلات ، پك جزئی ، صوری بعض تبدلاتدن قطع النظر همان زمانمزه قدر ، اولدیغی کبی دوام ایتدی . حالاده اویله فقط دها انتظامسز برصورتده دوام ایدوب کیدیور ...

اولجه‌ده عرض ایلدیکی وجهله مدرسه‌لرمزڭ اداره‌جه، تشکیلاتجه اولان بوتون قصورلری محسوس ، انکاری غیر قابل بر چوق نتائج فعلیه تولید ایتمشدرکه حیات اجتماعیه‌مز ، اخلاقمز ، دینمز ، فکرمز طوغرودن طوغری‌یه بونلردن متأثر اولمشدر .

اوته‌دن بری — اکثریت اوزره — بو مدرسه‌لرده تربیه کورن ارباب تحصیلك احوال عمومیه‌لری تدقیق وتحلیل ایدیله‌جك اولورایسه هرشیدن‌اول درحال شو نتیجه‌لره دسترس اولنور :

۱ — کتاب اسارتی . — بو مدرسه‌لر علی الاکثر مداوملرینی منقولاته شدتله ربط ایدرلر ؛ منقول بر شیئك دوشونیلوب ، تجربه ایدیلوب بولنان بر شیئه راجح ، یعنی اصولیونك تعبیرلری وجهله ، نقلك عقله مقدم اولدیغی حسنی ویررلر . اونك ایچون بونلرده کتابه ، کتابك الفاظنه، محتملاتنه ... پك زیاده اهتمام اولنور. کتاب تدقیق اولنور ، تحلیل ایدیلیر . اورادن دها دقیق ، دها کیزلی معنالر چیقاریلمق ایستەنیلیر ، دوشونیلیر . فقط کتابك خارجنه ، عباره‌نك خارجنه چیقیله‌ماز . کیت کیده بو کتابلر نظرلرده قدسیت اکتساب ایدر ... ایشته طبهٔ علوم بو صورتله سودیکی بر قاچ کتابه بوتون بوتونه مربوط اولوب قالیر بوکا قارشو عقلك ، فکرك ، تجربه‌نك ، احتیاجك اهمیتی قالماز . کتابه اسیر اولور ...

حتی حادث بعض اثرلر واردرکه بونلره دین مبین اسلامك اساسنی تشکیل ایدن منابع مقدسه‌یه مماثل ایمش کبی برموقع ویریلمك ایسته‌نیلدیکی کورلمشدر . صوڭ زمانلرده کتابك ، سنتك‌ده اودرجه رغبتله تداولده بولنمامسنی ایشته شو سببه عطف ایده‌بیلیرز .

ایشته اولجه عرض ایدیلن « منقول » کلمه‌سندن کتابدن، سنتدن، آثار اسلافدن باشقه بر معنا آکلاشیلمق لازم کلدیکی قولایلقله میدانه چیقار ،

کتاب اسارتنك نتیجه‌سی اولمق اوزره جوالیت فکریه، حساسیت ذهنیه یاواش یاواش سونیور . دائرهٔ ادراك طارلاشیور . اورته‌لغه مظلم بر عمای تقلید چوکیور.

بر علم ، بر صنعت بر قومدن دیکر بر قومه انتقال ایتدیکی صورتده اکثریت اوزره دها زیاده ترقی وتعالی‌یه مظهر اولمقده ایکن ، علوم اسلامیه بزه انتقال ایتمکله بولندیغی حالدن دها فضله برکمال کسب ایده‌مدی . بلکه بر درجه‌یه قدر تدنی‌یه بیله معروض قالدی . ایشته بزده کوریلن شو مستثنا حادثه‌یی‌ده فکرلرمزده اولان طورغونلغه عطف ایتمك دها معقول کورونیور .

طبیعی بو حالتك حیات اجتماعیه‌مزه ، معیشتمزه تأثیری اولمامش دکلدر . علی العمیا آبا واجدادڭ آثارینه اقتفا ، نه خصوصده اولورسه اولسون تشکیلات قدیمه‌یه طرفدارلق ، یاخود کور کورینه هر شیده باشقه‌سنه تقلیده چالیشمق ... خلاصه بالعموم احوالده مشهود اولان فکر اختراعدن ، کندیمزه ، کندی دوشونجه‌مزه مناسب بر خط حرکت تعیین ایده‌بیلمکدن محرومیتمزده شو فکر طورغونلغنك بر نتیجهٔ طبیعیه‌سی اولدیغنه شبهه ایدیله‌مز .

۲ — متدینانه ، عالمانه برغایه‌آلمك معدومیتی . — بزم مدرسه‌لرده هرکس اوقویور ، چالیشیور ، أزبرلیور ... خواجه اوله‌جغم دیور ، بونی بیلیور . چونکه بو ، آز اولسه‌ده مادی بر منفعت ایله علاقه‌دردر . فقط بونك اوته‌سنی ، خواجه‌لغك صوڭنی ، خواجه اولمقله نه یاپه‌جغنی دوشونه‌میور . عقل . فکر خواجه‌لغه قدر ایریورده آرقه طرفی مابعدالطبیعیات کبی. مظلم قالیور .

اوقومق ، مدرسه‌لرده چالیشمق خواجه اولمق ایچوندر ؛ فقط خواجه المق نیچوندر ؟

ایشته بوبر سؤالدرکه حال وماضی نظر اعتباره آلنه‌رق جوابی تحری ایدیله‌جك اولور ایسه یك دیکریله متناقض ایکی جوابه دسترس اولنور . اولجه حالی نظر تحلیلك اوکنه وضع ایده‌لم . بو کون خواجه‌لق اجازت آلمق ایله باشلانیر . رؤس امتحانیله کماله ایرر . صرف ، نحو ، منطق، کلام ، اصول فقه ... فنلری اوزرینه یازیلان برر ایکیشر اثری تدریس ایتمکله‌ده ختام بولور . اوصاف ممیزه‌سی البسهٔ مخصوصه‌دن عبارت . باب مشیخت ، مأموریت رسمیه‌سی ، محله اماملقلری ، قاضیلق ، جامع امامقلری . . . خواجه‌لغك آیروجه خواص فارقه سندندر .

ایشته شو صورتله تحلیل اولنه‌رق باقیله‌جق اولورایسه خواجه‌لغك

ایکیسی‌ده منفعته مربوط . فقط بریسی خیلی کیزلی ، مبهم ، دیکری آپ آشکار منفعتلره مربوط . معلملك ، مأمورلق ایله خلاصه ایدیله ‌بیله‌جکی کوریلیر .

ابتدا مأمورلغی آله آلهلم . بو ایله بر مأموریتدرکه اوزاقدن ، یقیندن دینه استناد ایدر . بناءً علیه بونوع مأموریتی حائز اولانلر ، مطلقا دین نامنه اجرای وظیفه ایدرلر . بو وظیفه‌لر دینیدر ، مقدسدر ؛ مقابللرنده ثواب امید اولنور . بووظیفه‌لر ، بر وظیفهٔ رسمیه‌در ، مقابللرنده پاره آلنور .

اینته کوریلیورکه بو مأموریتك خلاصه‌سی‌ده ثواب ایله پاره قیافتنده میدانه چیقار .

معلملك حقنده‌ده آز چوق دوشونه‌لم . بوکونکی تعبیرمزجه درسعاملق ، مدرسلك نامارینی آلان بونوع معلمت‌ده باباغی هندسه ، حساب ، فرانسزجه ... معلملکلرندن یك‌ده فضله بر ماهیتی حائز دکلدر . بر مکتب معلمی حساب ، هندسه ... اوکره‌دیر . بر درسعامده صرف ، نحو ... تعلیم ایدر . بر معلم تقاعد ایدیلدیکی کبی ، بر مدرس‌ده بش اون سنه‌ده صره‌سیله بر قاچ کبی اوقودوب چیقاردقدن صوکره اجازت ویرر ، ایشدن چکیلیر . ذاتاً غیر منتظم بر حیاتك بار ثقیلی آلتنده‌سنه‌لرجه اوغراشمش . آرتق تاب‌وتوانی کسیلمش ، اختیارلامش اولدیغندن قارکبی بیاض صاچی ، بیاض صاقالی ایله قهوه ، بعضاً جامع کوشه‌لرنده اولومه منتظر قالیر .

ایشته بر خواجه‌نك صفحات حیاتی بوندن عبارتدر ، که دین ، دینك استقبالی نقطهٔ نظرنده شایان قید هیچ بر جهتی مشهود اولماز . نه آجیقلی بر حیات ، نه ضایع بر عمر ! ..

⁂

شیمدی ماضی‌یه رجاع نظر ایده‌لم . او محتشم ماضی ، که مقدس طایدقلری مسلکلری اوغرنده ، انسانلرك مابه النجاتی ، مابه السعادتی بیلدکلری مقصدلری اوغرنده جانسپارانه سعی وغیرت یدن ؛ ینه بو اوغورده فدای جان ایتمکی الك سویملی وظیفه بیلن رسل کرامی ، انبیای عظامی ، متفکرینی ... بزم انظار اعتبارمزه وضع ایلر .

ینه او عظمتلی ماضی ، که حق ، حقك اعلاسی اوغورنده یك اوزون زمانلر سعی وغیرت ایدوب هردرلو زحمتلره ، مشقتلره قاتلانان ، تاریخ انسانیتده بویوك انقلابلر حاضرلایان ابراهیملری ، موسی‌لری ، عیسی‌لری ، محمدلری (علیهم السلام) پیش انظارمزه تجلی ایتدیریر . ینه او محتشم ماضیده ، که حقك ، کلمة اللهك اعتلا و تعالیسی اغورنده فدای جان ایدرجه‌سنه چالیشان ابوبکرلری ، عمرلری ، عثمانلری ، علی‌لری ، سعدبن ابی وقاصلری ، ابوعبیده‌لری ، ابوذرلری سفیان ثوریلری ، ابوحنیفه‌لری ، مالکلری ... (رضوان الله تعالی علیهم اجمعین) کوریرز .

تاریخك قیدایندیکی یوزلرجه ، بیکلرجه اعاظم اسلامیه‌نك ظاهرده مختلف کوریسان مسلکلری نتیجه اعتباریله هپ بر نقطه‌ده اجتماع ایدییوردی . مفسر ، محدث ، فقیه ، حکیم ... هپ عینی هدفه ایرشمك ایچون چالیشیوردی . مسلك ظاهری مختلف . فقط مسلك باطنی ، هدف بر ایدی . هرکس اعلای کلمة اللهی ، تعالی اسلامیتی ، سعادت انسانیه‌یی کندیسیچون منتهای امل بیلیور . نه یاپیلیرسه یاپیلسون اشته شو مقدس امله ایرشمك ایچون یاپیلیردی .

اشته کوریلیورکه ماضیده اویله عادی بر معلملکمن ، مأمورلقدن عبارت برخواجه‌لق موجود دکل ایدی . ماضیده آنجق مسلمانلق موجود ایدی .

اوزمانك مسلمانلغی‌ده نقدر تحلیل ایدیلیرسه ایدلسون هیچ بر وجهله آلتندن صاپ صاری بر آلتون ایله ، چیر چیلاق بر معلملك میدانه چیقماز . اوزمانلر مسلمانلق سعادت بشریه ایچون صاغلام ، امین ، موفقیتلی بریول عتقاد اولنیور ؛ بویوك ، کوچك هرکس ، بوتون بنی بشرك اویولدن کیدەرك سعادت مطلوبه‌یه ایرشمسی ایچون عقلنك ، فکرینك ایردیکی یره قدر کمال صفوت و جدیتله متمادی بر سعی و فعالیتده بولنیوردی . ایشته اوزمانك مسلمانلغی ، اینته اوزمان مسلمانلرینك منتهای املی ! ...

٣ ــ فضیلت شخصه انحصاری . ــ جناب فیاض مطلق حضرتلرینك هیچ تحصیل وتربیه کورمه‌مش کیمسه‌لر ایچنده بیله بویوك داهیلر یتشدیردیکی پك چوق دفعه‌لر کوریلمش شیلردندر . کرك یالکز حضرت اللهك لطف مخصوصی ، کرك ذکاوت فوق العاده‌یه انضمام ایدن سعی متمادی نتیجه‌سی اوله‌رق بزم مدرسه‌لرنده آره‌صره علم ، فکر ، اخلاق ، تقوی ... اعتباریله خیلی بویوك کیمسه‌لر ظهور ایتمه‌مش دکلدر . فقط بزم بو مؤسسهٔ عرفانمزده یتیشن بویوکلرك بوتون بویوکلکلری شخصلرینه منحصر قالمشدر . او بویوکلکدن ملت ، ملت اسلامیه مستفید اوله‌مامشدر . او بویوکلك بزم علممزده ، تربیه‌مزده ، حیاتمزده بر انقلاب مسعود حاضرلایه‌مامشدر .

بزم علم تفسیر ، افتا ، علم جلیل فقه ، اصول فقه . . . ایچون بویوك ملکه صاحبی عالملریمز ، متخصصلریمز یوق دکل ایدی . فقط هیچ بری بو علملرده علمی بریکیلك ، علمی بر ترقی ، قیمت علمیه‌سی اعتباریله آثار اسلافه فائق بر اثر میدانه کتیره‌مدی .

حالبوکه اسکیدن بویله دکلدی . بر ذاتك بیوکلکندن ، شخصندن زیاده مسلکی ، ملتی مستفید اولیوردی . ابوحنیفه ، ابو یوسف ، محمد بن حسن حضراتی عراقك بویوك فقهاسندن ایدیلر . فقط بونلرك بویوکلکلری کندیلرینه منحصر قالمادی . عراق مکتب فقهیسنده ، اجتهادده بویوك بر انقلاب حصوله کتیردیلر . اجتهاد بو ذوات کرام ایله اوج بالای ترقی‌یه واصل اولدی . امام بخاری بر محدث ایدی . چالیشدی ، چابالادی . نهایت علم حدیثده بویوك بر ترقینك حصوله کلمسنه سبب اولدی . امام زمخشری علوم عربیه متخصصی ، مفسر ایدی . شو ایکی علمی مزج ایده‌رك علم تفسیرده بویوك بر انقلاب ، بویوك بر ترقی ایچون یول آچدی . ابوالمعالی ، امام غزالی ... ایله ده علم کلام بر طریق ترقی‌یه داخل اولدی .

اشته کوریلیورکه بز هر جهتدن کریده قالمشز . حالمز اسکی‌یه نسبتله‌ده فنا . بزده بللی باشلی علمی بر ترقی مشهود اولامیور ، ترقی

دكل ، برچوق جهتدن تدنی‌یه بیله اوغرامشز . شوفنالقلرمزی نره‌یه عطف ایتملی ، اسبابنی نره‌ده آراملی ؟

بوتون بو قصورلرمزی دشمنلرمز اسلامیته حمل ایتمك ایسته‌یورلرسه‌ده بونك یاكلش اولدیغی پك اعلا میدانده‌در . بناءً علیه بونك اسبابنی اوزاقلرده دكل ، ینه كندمزده ، ینه كندی مدرسه‌لرمزده‌كی تشكیلاتك قصورنده آرامق ایجاب ایدر .

اولجه‌ده عرض ایدلدیكی وجهله بزم مدرسه‌لرمز اسلامیتك كنیش اولان دائره‌سی داخلنده معلوم برغایه‌یه طوغری اعمال فكر ایده‌بیله‌جك قدر سربست دوشونجه‌لی ونه ایستدیكنی بیلیر كیمسه‌لر یتیشدیره‌مامش ، حالاده یتیشدیره‌میور . بونكچوندركه بزده ابو حنیفه‌لر ، زمخشریلر ، ابو المعالیلر . . . كلدی . بو حالمز بویله دوام ایده‌جك اولورسه بوندن صكرده كلمك احتمالی یوقدر . هپ شوزبونلق ایچنده — معاذالله — سوروكلنوب كیتمكه محكوم قاله‌جغز . . .

اشته بوتون او بویوك ، عفو ایدلمز قصورلرمز دینمزه دكل ، هپ او مدرسه‌لرمزده‌كی اداره‌جه ، تشكیلاتجه ، تدریس وتدرسجه اولان قصورلرمزه عائددر . یوقسا نه دشمنلرمزك دیدیكی كبی دینمزده برقصور وار ، نه‌ده استعداد فطریمزده . . .

٤ لاقیدی . — محیطمزك ایجاباتندنمی ، بیلمم نه‌دندر ، تورك عرقنده ذاتاً عالمه ، حتی كندینه قارشو بر لاقیدلك موجود اولدیغی شبهه‌سزدر . تربیه وتعلیمك اویقو خسته‌لغی كبی اولان بو خسته‌لغی امانه ، هیچ اولمازسه تقلیل ایتمسی ایجاب ایدركن بزم مدرسه‌لرمزك تربیه‌سی ، طرز حیات ومعیشتی بو فنا طبیعتی ، بالعكس ، بزده تنمیه وتزیید ایدیور . حس تفحصمز بوسبوتون سونمش كبی اولیور . اطرافه قارشو ، عالمه قارشو بیكانه قالیورز . نه وار ، نه یوق هیچ برشیدن خبرمز یوق . یاپیلان ایشلر فائده‌مزه‌می ، ضررمزه‌می آندنده بی‌خبر بولنیورز .

فی الحقیقه متصوفین‌ده‌ده بر نوع لا قیدلك بولنیور . فقط آنلرك لاقیدلكی تام یرنده . . دیمكه قلبك ، فكرك مشغولیتی بونی اقتضا ایدییور . خواجه‌لره كلنجه ، آنلر حقنده بونظریه‌یی تطبیق ایتمك‌ده ممكن دكل . چونكه قلبلر بوم بوش ، فكرلر طورغون ، باشقه بر شی ایله مشغول دكلكه . . . بناءً علیه قلب ، فكر زنده بر حالده بولنمق لازم كلیردی . فقط بویله اولمیور . . دیمككه بزم بو كونكی مدرسه‌لرمزك تربیه‌سی فكرلریمزی اویاندیره‌میور .

آرتق شو قیدسزلكمزدن طولایی كندیمزك ، مسلكمك ، بالواسطه ملتمزك نه قدر متضرر اولدیغنی سویلمكه حاجت یوق . . .

٭٭٭

بزم مدرسه‌لرمزك طرز تربیه‌سنده بونلردن باشقه مسلكمز ایچون ، حیاتمز ایچون ضررلی اولان دها پك چوق نقصانلرمز اوله‌جغی شبهه‌در . فقط بو ذكر ایدیلنلری شویله بردنبره اولیاتدن اوله‌رق نظرلره چارپیور . اویله‌كه آز چوق بصیرتی اولان كیمسه‌دن بونلری ستر ایتمك امكان خارجنده‌در .

ذاتاً بز مسلكمزك ترقیسنی ، تعالیسنی آرزو ایدر ایسه‌ك بوتون بونقائصمزی ستر ایتمك دكل ، بیلمك واعتراف ایتمك ، صوكره آنك تلافیسنه چالشمق اقتضا ایدر . بو خسته‌لق حقیله تشخیص ایدلمدكجه صورت مكمله‌ده تداویسی قابل اولماز . اونك ایچون بزده نقصانلرمزی بیلمز ، یاخود اعتراف ایتمك قدر اولسون ابراز بصیرت ایده‌مز ایسه‌ك بزم ایچون آنلردن قورتلمق ممكن اوله‌ماز .

ایشته بن‌ده عاجزانه عقلمك ، فكرمك ایردیكی قدر بالتحری بعض نقصانلرمزی اورتایه قویمغه چالیشدم . نیتم ایودر ، اللهدن بونك مقابلنده خیر امید ایدرم . بناءً علیه مسلكداشلریمك شویازیلریمی — آجی‌ده اولسون — حسن نیتمه باغشلامه‌لری لازم كلیر . . .

٭٭٭

وجوده كتیریلن و سوق احتیاجله موجود هرشیئك مطلقا بر غایتی واردر . غایتی اولمیان هرشی عبثدر . برایش غایتی ایچون یاپیلور . برشی غایتی ایچون موجود اولور . هرشیده ، هرایشده اصل مطلوب غایتدر . دنیاده بویوك كوچك بوتون مشاغل حیاتیه ، حتی عبادتلر بیله مطلوب اولان غایتی تعقیب ایچون اجرا ایدیلن بر ر حركتدن عبارتدر .

غایتلر پك آز متفاوت اولمقله برابر آنلره ایریشمك ایچون اجرا ایدیلن حركتلر اوقدر مختلفدركه عینی غایت بعضاً مثبت ، بعضاً منفی بر فعلك نتیجه‌سی اولور . هرقوم ، هرملت ، حتی هرفرد تصور ایتدیكی غایته وصول ایچون مختلف یوللر تعقیب ایدر . فقط بو یوللردن اك ایسی زمانجه قیصه ، زحمتجه آز اولانیدر . مثلا بریسی معین برغایته ایریشمك ایچون یوزساعت وقت صرف ایدیور ، — فرض ایده‌لم — ایكی یوز زحمت چكیور دیكرلری یكرمی بش ساعت وقت ، اون بش زحمت ایله مطلوبه واصل اولیور . ایشته بومثالده شوایكی كیمسه‌نك تعقیب ایتدكلری یوللردن برنجیسنی اك اوزون ، ایكنجیسنی اك قیصه اولمق اوزره فرض ایدر ایسه‌ك ، او غایتی طلب ایدنلر ایچون اك الویریشلی اولان یول ، شبهه‌سز ایكنجیسی اولور . فقط بونلرك آراسنده عینی غایته ایریشمك ایچون برچوق كیمسه‌لرك چیزدیكی دها یوزلرجه یوللر موجود اوله‌جغی‌ده محققدر .

یوللرك اوزونلغی ، قیصه‌لغی بالطبع صرف ایدیلن فكرلر ، تجربه‌لر . . . ایله وبونلرك‌ده مرور ایدن زمان ایله متناسب اولمسی اقتضا ایدر . بو حالده اك الویریشلی اولان یول ، اك یكیسی اولمق لازم كلیر .

برغایهٔ معنویه‌یه ایریشمك ایچون اتخاذ اولنان یوله « پروغرام » اطلاق اولنور . بوحالده پروغرام ، غایهٔ معنویهٔ مطلوبه‌یه ایصال ایدن یول دیمك اولیور . بناءً علیه پروغرام غایته كوره ترتیب اولونمق لازم كلوب غایتك پروغرامه كوره تبدل ایتمه‌مسی ، غایتك پروغرام ایچون قربان ایدلمه‌مسی ایجاب ایدر .

بوراده ایكی شی میدانه چیقدی : غایت ، پروغرام . . . . بونلر اصلاح مدارس مناسبتیله یازمقده اولدیغمز شومقاله‌لرك ایكی عنصریدركه بوتون سوزلرمز اوزاقدن یقیندن شوایكی كلمه‌نك معنالری اطرافنده دونیور .

دینلدیکه پروغرام غایته کوره ترتیب ایدلمك لازمدر. بو حالده مدرسه‌لرمزك پروغرامنه دائر سوز سویلمكدن اول، مدرسه‌لرمزك تأسسنده اولان غایتی بیلمکلکمز ایجاب ایدرکه بوندن صوکره او غایته کوره پروغرام تحری ایتمه‌نك صره‌سی کلمش اولور.

⁂

ممالك اسلامیه‌نك هر طرفنده برچوق مدرسه‌لر بولندیغی معلومدر. مسلمانلر نره‌ده یرلشمشلر ایسه مطلقا اوراده مدرسه‌لر تأسیس ایتمشلردر. بر مملکتده مسلمانلر توطن ایتمش بولنسونده اورانك مرکز بریرنده مدرسه بولنمسون. بو قابل دکلدر. دیمك که مدرسه‌لر اسلامیت عالمی داخلنده اولان بر احتیاجدن طولایی تأسیس اولنمشلردر. بویله بر احتیاج بولنمیه ایدی، عالم اسلامیتده برتك مدرسه بیله کوریلمزدی. دیمك که مدرسه‌لر بر مؤسسهٔ اسلامیه‌در.

احتیاج غایه‌نك قلاغوزیدر. احتیاج بولنان یرده کیزلی بر «غایت» بولنه‌جغی شبهه‌سزدر. بناءً علیه بو مدرسه‌لرك تأسسنده بر غایت بولنمق ایجاب ایدر.

عجبا بو «غایت» نه‌در؟

طبیعی بز بو غایتی حالده آرایامایه‌جغز. چونکه اولجه‌ده عرض ایدلدیکی وجهله کرك بو کونکی مدرسه‌لرمزك درس پروغراملرینی عقلاً، منطقاً تحلیل ایله‌ده ایدیله‌جك نتیجه، کرك او پروغراملری بالفعل تعقیب ایدنلرك احوالی بالمشاهده تدقیق ایله ایرشیله‌جك نتیجه‌لر اساس اسلامیتله قابل تألیف بر حالده دکلدر. بناءً علیه غایهٔ حقیقیه‌یی تحری ایتمك ایچون تاریخك، اصول اسلامیه‌نك یاردمیله مطلقا بك اوزاق بر ماضیده تحریاتده بولنمقلغمز ایتمکلکمز لازم کلیور.

ماضی‌یه ارجاع نظر ایدیلیرسه سلسلهٔ مدارسك کیتدکجه بر طرز مخروطیده اینجه‌لدیکی، حتی نقطه‌یه منتهی اولدیغی کوریلیر. بو کون یوزلرجه، بیکلرجه مدرسه‌لرده ینه اوقدر چوق مدرسلر واردر. فقط ماضی‌یه طوغری کیتدکجه یاواش یاواش مدرسه‌لرك، مدرسلرك عددلری آزالیر، بر نقطه‌یه کلنیرکه مدرسه‌لرك، مدرسلرك سلسله‌سی منقطع اولور. بو زمان مدرسلك فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز حضرتلرینك ذات نبوتپناهیلرینه ومدرسه‌ده اول حضرتك بولندیغی یره منحصر اولوب قالیر.

رسول اکرم افندمزك نبوتلرینی متعاقب برنجی مأموریتلری انسانلری کلمهٔ توحیده دعوت ایتمك یعنی اعلای کلمة الله ایلمك اولدی. پیغمبرمز افندمز شو وظیفهٔ مقدسه‌لرینی ایفاده هپمزك بیلدیکی وجهله فوق العاده سعی، غیرت بیوردیلر؛ بو اوغورده انسانك تحمل ایده‌بیله‌جکی هر درلو مشاق و مزاحمه قاتلاندیلر. حضرت الهك اذنیله دائماً موفقیت حاصل اولدی. اهل ایمانك عددلری تزاید ایدیوردی. فقط هر مؤمن اقتداری نسبتنده اعلای کلمة الله ایچون او حضرته یاردیم ایتمکی کندیسنه بر وظیفه بیلیوردی.

کوریلیورکه شو وظیفهٔ مقدسه‌نك ایفاسنه اول حضرت باشلرنده بولندیغی حالده بالعموم مؤمنین اشتراك ایدیور. هر مؤمن کندی اقتداری نسبتنده اعلای کلمة الله ایچون چالیشیوردی. بو صورتله اهل ایمان چوغالدقچه چوغالدی. شوکت اسلامیه بحق تأسس ایتدی. «دور تکالیف» باشلادی. اعلای کلمة الله بالعموم مؤمنینك وظیفه‌سی اولمقله برابر تکالیفك بعضلری عمومی بعضیلری خصوصی ایدی. فقط بوتون تکالیف عمومیه وخصوصیه تعبدی، اجتماعی، اخلاقی اولمق اوزره اوچ نقطه‌ده طوپلانیوردی. بونلرده بر طرز منطقی وشرعیده تحلیل ایدیله‌جك اولورسه نتیجه اعتباریله بنی بشرك سعادت دنیویه واخرویه‌سنه وسیله اولان «تصفیهٔ روح و تربیهٔ انسانیت» نقطه‌سنه منتهی اولدیغی کوریلیر.

اشته آکلاشیلورکه اسلامیت بحق تأسس ایدنجه انسانیتی هدف سعادته توجیه و ایصال ایتمك ایچون من طرف الله تعبدی، اخلاقی، اجتماعی تکالیف وضع ایدیلرك روح بشر تصفیه و انسانیت تربیه ایدیلمکه باشلاندی.

فخر کائنات افندمز حضرتلری پیدرپی توارد ایدن تکالیفی اهل ایمانه «تبلیغ» و کیفیتلرینی «تعلیم» ایلر و بونلرك صورت اجرا و تطبیقلری خصوصنده «نمونهٔ امتثال» اولوردی. بوتون بونلر یعنی شو اوچ وظیفه، انسانیتی سعادت مطلقه‌یه ایصال ایتمك ایچون اجرا بیوریلیوردی. دیمك بوراده غایهٔ قریبه «تصفیهٔ روح و تربیهٔ انسانیت» دن عبارت بولنیوردی.

شو وظائف ثلاثه‌دن وظیفهٔ تبلیغ شبهه‌سز ذات نبوتپناهی‌یه مخصوص ایدی. قالان ایکی وظیفه ایسه بالطبع رسالتپناه افندمزه مخصوص اولمامق ایجاب ایدردی. زیرا او حضرت ابدی یاشایه‌جق دکلدی. فقط دین مبین اسلام قیامته قدر دوام ایده‌جك اولدیغندن تعلیم و نمونهٔ امتثال اولمق وظیفه‌لرینك‌ده مسلمانلر بولندقجه باقی قالمسی لازم کلیوردی. لکن بو وظیفه‌لر عموم اصحاب کرامه تحمیل ایدیله‌مزدی. چونکه تعلیم ایچون شبهه‌سز علم لازمدر. حالبوکه صحبت نبویه ایله مشرف اولانلر میاننده کندینه لازم و حالنه واقع اولان شیلری بیلمکله برابر علم ایله اشتغال ایتمیانلرده بولنوردی. بناءً علیه وظیفهٔ تعلیم، طبیعی صاحب علم اولانلره تحمیل ایدیله‌جکدی. مقتدی‌به و نمونهٔ امتثال اولمق وظیفه‌سی‌ده صاحب شریعت افندمزك تنصیصی وجهله اعلای کلمة الله وظیفهٔ مقدسه‌سی کبی بالعموم اصحابك اوزرنده بولنیوردی.

فخر کائنات افندمز ارتحال بیورمغله وظیفهٔ تبلیغ ختامه ایردی. فقط اسلامیتك الی آخر الدوران دوامی مطلوب اولدیغندن بالطبع اعلای کلمة الله وظیفه‌سی باقی قالدی. آنکچون اصحاب کرام و بالعموم مؤمنین بو اوغورده جانلرینی فدای مادی اوله‌رق متمادی بر مجاهده‌ده بولندیلر. بونکله برابر اصحاب کرام تعلیم و مقتدی‌به اولمق وظیفه‌لرینی‌ده بحق ایفا بیوردیلر. چونکه اعلای کلمة الله ایله باشلایان اسلامیت آنجق تصفیهٔ روح واصلاح نفس ایدرك انسانیتی منتهی اولدیغی نقطهٔ سعادته ایصال ایتمکله تمام اوله‌جغندن بو وظیفه‌لرك بحق ایفا ایدیلمه‌لری‌ده ضروریات اسلامیه‌دن ایدی. دیمك اولیورکه غایت یعنی سعادت مطلقه‌یه وسیله اولان

تصفیهٔ روح احتیاجی دائم اولدیغی بونی تأمین ایدن وظیفه‌لرده باقی قالیر .

دور اصحابده بویله کذران اولدی . وظائف متداخل اولمقله برابر هر صحابی کندی حصه‌سنه اصابت ایدن وظیفه‌سنی ایفاده قصور ایتمدی .

دور تابعین باشلادی . دور اصحابده بولنان بوتون وظائف باقی ایدی . اعلای کلمة الله وظیفه‌سنه اکثریت اوزره اولجه اولدیغی کبی ینه بالعموم مؤمنین اشتراک ایدییوردی . فقط تعلیم و مقتدی به اولمق وظیفه‌لری آرتق علمای تابعین بیننده تقرر ایتدی . چونکه اصحابله تابعینک سویه‌لری بر اوله‌مازدی . فی الحقیقه مؤمن ، مؤمنک مرآتیدر . دائما یک دیکرینه ایلک خصوصنده نمونهٔ امتثال اولور ، دائما یک دیکرینه حقله صبرله تواصی‌ده بولنور . فقط تعلیم ومقتدی به اولمق وظیفهٔ مشترکه اوله‌ماز . چونکه علمه توقف ایدر . معلومدرکه علم اویله هرکسه شامل اوله‌جق قدر مبذول دکلدر . بناءً علیه بو وظیفه‌لر علمای تابعینه منحصر قالدی .

اصحاب کرام علمای تابعین عمومه قارشو نمونهٔ امتثال ومقتدی به اولمقله برابر بالعموم مؤمنین بیلدکلری مسائل خصوصنده بونلره مراجعت ایله استفاده ایدرلردی . فقط بو ، تعلیمک عمومی بر صورتی ایدی . بونک دیکر بر جهت خصوصیه‌سی‌ده واردی . شویله‌که کرک اصحابدن کرک تابعیندن ، وقتلری ، حاللری ، استعدادلری مساعد اولان کیمسه‌لر ، علمای اصحاب و تابعینک صحبتلرینه ملازمت ایلر ، علوم اسلامیه و مزایای اسلامیه‌یی تعلم ایدرلردی . اشته شو صورتله باشلایان تعلیم و تعلم شیمدی کورمکده بولندیغمز مدارس سلسلهٔ مخروطیسنک اک کوچوک اک اینجه حلقه‌لرینی تشکیل ایدر .

فقط بوتون شو تعلیم وتعلملر ، اولجه‌ده بالتحلیل عرض ایدیلدیکی وجهله آنجق بر غایه‌یه ایرشمک ایچون اجرا بیوریلیوردی . که اوده « سعادت مطلقه‌یه وسیله اولان تصفیهٔ روح و تربیهٔ انسانیت » دن عبارت ایدی .

تابعین دورنک صوکلرندن اعتباراً تعلیم و تعلم کسب انتظام ایتمکه باشلادی . بو انتظام کیتدکجه تزاید ایدییوردی . او وقتلر درس پروغراملری علم توحید ، علوم قرآنیه ، حدیث وفقه‌دن عبارت ایدی . علی الاکثر هر علمک آیری آیری متخصصلری بولنوردی . نادر اوله‌رق شو علومک هپسنی کندی نفسنده جمع ایدنلرده یوق دکلدی . طلبه‌نک بعضلری بو درسلرک هپسنی جمع ایتمکه سعی وغیرت ایلر ، بعضلری‌ده هپسندن لزومی مقداری اوکرندکدنصوکره دها زیاده مستعد اولدیغی شعبهٔ علمده کسب اختصاص ایتمکه سعی و غیرت ایلردی . اوزمان شو درس پروغرامی غایهٔ مطلوبه‌یه ایریشدیرمک خصوصنده تماماً کافی ایدی . باشقه درسلرک قاریشدیرلمسنه قطعیاً احتیاج یوق ایدی .

صوکرالری ممالک اسلامیه‌نک حدودی پک زیاده توسع ایتدی . قلبلری ، دماغلری اساطیر و خرافات ایله مملو بر چوق اقوام دائرهٔ اسلامیته داخل اولدی . اهالیٔ اسلامیه ملل مختلفه ایله اختلاط ایتمه‌یه باشلادی . احوال اجتماعیه وشرائط حیاتیه خیلی تبدل ایتدی حجاز طرفلری مستثنا اولدیغی حالده سائر طرفلرده سابقاً عرض ایدیلن درس پروغرامی کافی کلمز اولدی . فکر عاجزی‌یه کوره بونک ده ایکی درلو سببی واردی :

۱ — بعض اسباب سیاسیه واجتهادیه‌دن طولایی اهل اسلام بیننده افتراقلر حصوله کلمش ایدی . بونلردن مخالف اولانلر علوم عقلیه وفلسفیه ایله اشتغاله باشلامش اولدقلرندن علم توحیدک برچوق مباحثی وسائر آرالرنده مختلف فیها اولان مسائلی فلسفه نقطهٔ نظرندن مطالعه ایتمکه باشلامشلردی . وقوعه کلن مباحثه‌لرده بونلر علوم فلسفیه‌نک یاردیمنه مراجعت ایده‌رک اکثریت اوزره تأمین غلبه ایدییورلردی . برزمانلر غالبیت تماماً مخالفین طرفنده قالدی .

بو صره‌لرده ادارهٔ حکومت بیله مخالفینک النه کچدی . مخالفینک قارشولرنده بولنان اهل سنت اکثریتی تشکیل ایتمک وطرف حقده بولونمقله برابر سسلرینی چیقاره‌میورلردی . چونکه اولجه قوهٔ علمیه‌لرینی ، صوکرده‌ده قوهٔ مادیه‌لرینی غائب ایتمشلردی .

فقط بونلر اولو العزمدن ایدیلر . بتون بو احواله قارشو مأیوس اولمدیلر . کمال حزم وجدیتله بونک اسبابنی تحری ایتمکی کندیلری ایچون بر وظیفهٔ دینیه بیلدیلر . نتیجهٔ تحریلرنده شو مغلوبیتک سببنی درس پروغراملرنده بولدیلر . دیمک‌که زمانک ، احوالک تبدلیله درس پروغراملرینک‌ده اوکا کوره تبدیلی لازم کلدیکی حالده او یاپیلمامش ایدی . بناءً علیه آرتق او الده بولونان پروغرام ایله ده غایهٔ مطلوبه‌یه ، یعنی سعادته وسیله اولان تصفیهٔ روحه ایریشمک ممکن اولمایوردی .

نفس الامرده او پروغرام غایهٔ مطلوبه‌یه ایصال ایچون کافی ایدی . باشقه هیچ بر علمک انضمامنه احتیاج یوق ایدی . نصلکه عصر سعادتده عصر اصحاب و تابعین دورینک اوللرنده بو کفایت ایتدی . صوکراده کفایت ایده‌جکدی . فقط بو پروغرام بر طریق مجرددن عبارت اولوب بونک کوستردیکی دستورلر ایله فی الواقع غایهٔ مطلوبه‌یه وصول ممکن ایدیسه‌ده خارجدن وقوعه کله‌بیله‌جک کوچک بر اعتراض ، کوچک بر هجوم بوکا مانع اوله‌بیلیردی . چونکه بو یولک مهاجملره ، معترضلره قارشی هنوز بر مدافع ومحافظی یوق ایدی . ناصلکه صوکرالری بو حال اسفناک وقوعه کلدی ، اهل سنتی درین درین دوشوندوردی .

بناءً علیه اهل سنت طرفندن موجود علومک ارائه ایتدیکی اصوللری ، دستورلری محافظه ومدافعه‌یاردم ایتمک اوزره درس پروغرامنه آیروجه علوم فلسفیه درسلرینک علاوه‌سی مناسب کورولدی ، علاوه ایدلدی ... آرتق اهل سنت‌ده فلسفه ایله اشتغاله باشلادی . اکابر اهل سنت فلسفه‌یی اصول اسلامیه ، دساتیر اسلامیه نقطهٔ نظرندن مطالعه وطریق حقی مدافعه ایدییورلردی . بو صورتله مخالفلره قارشی اولان مغلوبیتدن قورتولدیلر وحقک علویت وغالبیتنی میدانه قویدیلر .

۲ — ممالک اسلامیه‌نک حدودی شرقاً ، غرباً پک زیاده توسع

ایتدی . مسلمین، اطراف ممالکه طاغیلمه‌یه باشلادیلر . بو صورتله مرکزدن تباعد ایدنلرك لسانلرنده اولان جبادت بطناً بعد بطن غائب اولیوردی . حتی بونلر کتاب وسنتك قرائت وفهمنده دوچار مشکلات اولمغه باشلادیلر .

دیکر جهتدن عن اصل عرب اولمیان مسلمانلرده بو خصوصده شبهه‌سز استعجام ایتمش عرب مسلمانلردن ایلری کیتدیلر. حال بوکه کتاب وسنتی ، اوقویوب آکلامق وعربجه یازمق احتیاجی قطعی ایدی . بناءً علیه بوبابده صرف ونحو فنلرندن استعانه ایدلمك لزومی حس ایدلدی . بو صورتله بونلرده درس پروغرامنه ادخال ایدلمش اولدی . واقعا کفایت ایتمدی ؛ فقط لسان تکلم کیتدکجه فنالشیور، آنك ایچون عربجه‌نك اینجه‌لکلرینی آکلامق قابل اولمیوردی . بوندن طولایی معانی ، بیان، بدیع . . . کبی سائر علوم عربیه‌نك‌ده درس پروغرامنه الحاق ایدلمه‌سنه لزوم کورولدی . ایشته بو صورتله درس پروغرامی توسع ایتدکجه ایتدی . فقط مقصد ینه او اسکی مقصد ایدی ؛ غایت ینه اولکی غایت ایدی .

ایشته کورولیورکه درس پروغراملری مدرسه‌لرك تا بدایت تأسسلرندن اعتباراً اساس محفوظ قالمقله برابر علاوه صورتیله ، بعض علملرك ترقی نتیجه‌سی اوله‌رق تشعب ایتمسی صورتیله برچوق قالبلره کیرمشدر . فقط بتون بونکله برابر اوعصر سعادتده ، عصر اصحابده تعین ایدن غایت هیچ برتبدله اوغرامامشدر . مدرسه‌لرك تاریخنده شوغایی تبدیل ایده‌بیله‌جك هیچ برشیئه تصادف ایدیله‌مز .

بناءً علیه اسلامیت باقی قالدقجه ، بو کونده ، یارین‌ده قیامته قدر مدرسه نامنده اولان مؤسسه‌لرك غایی : انسانیتی متوجه اولدیغی هدف سعادته ایصال ایتمك ایچون تصفیهٔ روح وتهذیب اخلاقه خدمت ایده‌جك کیمسه‌لر یتیشدیرمکدن عبارتدر .

مدارسك غایهٔ تأسسلری تحلیل ایدیله‌جك اولورسه ایکی عنصردن مرکب اولدقلری کوریلیر. بری تصفیه وتهذیب، ایکنجیسی تأمین سعادتدر. فقط بونلردن برنجیسی ایکنجیسنك مقدمه‌سی قبیلندن اولدیغی وارستهٔ ایضاحدر . چونکه سعادت تصفیه وتهذیبك نتیجه‌سی قبیلندن برشیدر. کتاب وسنتدن برچوق نصوص بومطالعه‌یی تأیید ایدییور .

سعادت ، برماهیت غیر متجزیه‌دن عبارت ایسه‌ده آثارینك بك دیکرینی تعقیب ایدن ایکی عالمده تجلیسی نقطهٔ نظرندن سعادت دنیویه، سعادت اخرویه ناملریله ایکی‌یه آیریلور . سعادت اخرویه‌ده سعادت دنیویه‌نك نتیجه‌سی قبیلندندر . آنکچون بوراده آیروجه موضوع بحث اتخاذ ایدیلملرینه لزوم یوقدر . بو حالده اصل بحثمزك موضوعنی تشکیل ایده‌جك برنقطه قالیورکه اوده « تصفیهٔ روح » دن عبارتدر.

تصفیهٔ روح تعبیرندده آکلاشیلدیغی اوزره اك کیزلی اك مبهم بر شیئه یعنی روحه عائد اولدیغندن نقدر مشکل نقدر دقیق برمسئله اوله‌جغی شبهه‌سزدر. ذاتاً شو اشکالدن دولاییدرکه بو تصفیهٔ روح مسئله‌سنده برچوق مسلکلر برچوق طریقلر میدانه کلمشدر .

طبیعی بز بوراده او مسلکلرك اوطریقلرك هپسنی عرض ایده‌جك دکلز . فقط بوتون بومسلك ، بتون بوطریقلرك اك صوکی یعنی تصفیهٔ روح حقنده موجود سلسلهٔ مسالکك تاریخاً اك مؤخری و اك معقولی اصول اسلامیه اوزرینه مؤسس اولان « مسلك اسلامی » در.

اولجه‌ده عرض ایدلدیکی وجهله مدرسه‌لر احتیاج اسلامی اوزرینه تأسس ایتمش بر مؤسسهٔ اسلامیه‌در، بناءً علیه مدرسه‌لریمزك ایچون مسالك تربیه وتصفیه‌دن بالطبع مسلك اسلامی قبول ایدلمك لازمکله جکی شبهه‌سز اولور.

مسلك اسلامی ایکی اساس اوزرینه مؤسسدر . بونلردن بری قابل تعقل یعنی معقولدر . دیکری غیر قابل تعقل یعنی منقولدر .

معقول اولانی اخلاقیات ومعاملاتدر . اخلاقیات انسانك کندینه، غیره ، هیئت اجتماعیه‌یه قارشو اسلامیتجه ایفاسنه مجبور اولدیغی مثبت ومنفی وظائفدن عبارتدر. بنابرین درس پروغراملرنده علم اخلاق بولنمق ایجاب ایدر .

اخلاقیات وعلم اخلاق باشلوجه اوچ نوع وظیفه اوزرینه مؤسسدرکه ١) وظیفهٔ معرفت وایمان ٢) وظیفهٔ فعل ٣) وظیفهٔ ترکدر. بونلردن هربری مثبت ومنفی اوله‌رق اعتبار ایدیلیرسه مجموعی آلتی قسم ایدر. ایشته اخلاقیات وعلم اخلاقك اساسلری بوندن عبارتدر .

بواوچ وظیفه‌لردن برنجی وظیفه خالقه ، دیکرلری ایسه مخلوقه قارشو ایفاسی مجبوری اولان وظیفه‌لردر .

خالقه قارشو اولان وظیفهٔ معرفت وایمانکه علم توحید وعقائدك موضوعنی تشکیل ایدر . بوحالده مدرسه‌لرمزك درس پروغراملرنده برنجی درس اولمق اوزره :

علم توحید وعقائد

یازلمق اقتضا ایدر . فقط بونك حقیله آکلاشیلمسی ایچون هرحالده « علم مابعد الطبیعیات » ی بیلمك لازمدر بناءً علیه درس پروغرامنده

علم مابعد الطبیعیات

ده بولنمق ایجاب ایدر . بوعالم دائمی بر جدالکاهدر . هیچ برحق مجادله‌دن باشقه صورتله قازانیله‌مدیکی کبی، مدافعه ایدیله‌مدکجه محافظه‌سی ده قابل اوله‌ماز. بوحالده حق محض اولان معتقدات اسلامیه‌نك‌ده مخالفلرینه قارشو مدافعه ایدلمسی واجب اولور . اسلاف کرام بونك ایچون وقتیله فلسفه‌یه مراجعت ایتمشلردی . فقط شیمدی بوکافی دکل .

چونکه احتیاجات زمانیه دها باشقه بر حاله کیردی . بین الملل اختلاطلر تزاید ایتدی . بوکون دین مبین اسلامك مدافعه‌سی ایچون سائر ادیانی بیلمکه و آنك ادیان سائره آراسنده نصل برموقع معلا احراز ایتمش اولدیغنی آکلامغه وبونك ایچون بین الادیان بر مقایسه یاپمغه احتیاج شدید واردر . بوایسه آنجق

تاریخ ادیان ومقایسهٔ ادیان

درسلری ایله تمام اولور . ایشته بوصورتله فلسفه‌یه تاریخ ادیان ومقایسهٔ ادیانه مستند ومعتقدات اسلامیه‌نك مدافعه‌سنه خادم اولان

علم کلام

درسی میدانه چیقمش اولور .

علم اخلاق عملی ونظری اولمق اوزره ایکی قسمه آیریلیرکه بونلردن

بر مجبسی علوم فلسفه‌نك شعباتندن برشعبه‌درکه صرف نظریات اخلاقدن بحث ایدر. علم اخلاق نظری برشعبهٔ فلسفیه اولدیغی کبی فلسفیاتك الڭ مهم قسمنی تشکیل ایدن علم‌الروح و علم النفس ایله ده شدت مربوطیتلری واردر. اودرجه‌ده‌که عادتا علم اخلاق نظری علم‌الروح وعلم‌النفسك برنتیجه‌سی کبیدر. بوحالده علم اخلاق نظری ده بونلردن آیریلماز. بناءً علیه درس پروغرامنده:

علم‌الروح وعلم‌النفس

علم‌اخلاق

درسلری ده بولنمق ایجاب ایدر. علم منطق، حکمت و فلسفه‌نك مقدمه‌سی قبیلندن اولدیغی معلومدر. بناءً علیه درس پروغرامنه

علم منطق

درسی ده علاوه ایدیلمك لازمکلیر.

علم الروح و علم‌النفس فنی اکثر مباحثی اعتباریله علم وظائف اعضادن استعانه ایتدیکی وعلم وظائف اعضانكده علم تشریح ایله پك صمیمی برمناسبت ومربوطیتی بولندیغی معلومدر. انکیچون درس پروغرامنه

علم‌وظائف اعضا

علم تشریح

درسلری ده درج ایتمك ایجاب ایدر. علم تشریح، تاریخ طبیعیدن علم حیواناتك برمبحثی قبیلندندر. وجود بشره متعلق اولان نتیجه‌سی اعتباریله بر علم مستقل صورتنده میدانه چیقیور ایسه‌ده مقدمه‌لری اعتباریله علم حیواناتك سائر مبحثلری ایله‌ده مناسبت قویه‌سی واردر. ایشته بو سببدن دولایی درس پروغرامنه:

علم حیوانات

درسلری دخی یازلمق اقتضا ایدر. علم اخلاق عملی، نظریات اخلاقی تطبیق ایتمك ایچون لازم‌کلن اصوللری بیلدیرر. بو اصوللر عقلی ونقلی اولمق اوزره ایکی‌یه آیریلیر.

اصول عقلیه صرف عقل وتجربه اوزرینه مستند بر اصولدر. بوکوچك انسانلره یعنی انسانك طوغدیغی کوندن اون‌سکز یکرمیسنه قدر تکلیف اولنور. بواصول علم‌تربیه‌نك مهم برمبحثی تشکیل ایدر. وسائر مبحثلری ایله ده پك زیاده علاقه‌داردر.

علم تربیه علم‌الروح وعلم النفس، علم حفظ الصحه فنلرندن استعانه ایدر. بوحالده درس پروغراملرنده:

علم التربیه

علم حفظ‌الصحه

درسلری ده بولنمق اقتضا ایدر.

اصول عقلیه ونقلیه، بوعقل ونقل اوزرینه مستند بر اصول اسلامیه‌درکه اخلاق اسلام نامیله یاد وصباوت دورینی کچیرمش اولانلره قارشی تطبیق اولنور.

اخلاق اسلام، سیر نبوی، مناقب کبار اسلام، علم تصوف ومحاکمات عقلیه اوزرینه مؤسس اولوب آیات قرآنیه‌دن واحادیث نبویه‌دن استعانه ایدر.

مناقب کبارك دها ایی‌جه آکلاشیلمسی آنلرك طانیلمسیله قابل اولوب، بو ایسه یا کندیلرینی یاترجمهٔ حاللرینی بیلمکدن باشقه برشی ایله متصور دکلدر. طبیعی اسلاف کرامك کندیلرینی کوروب بیلمك ممکن دکل. بو حالده ترجمهٔ حاللرینی اینتمك لازمکلیر.

محاکمات عقلیه ایسه عقلی فکری باشنده اولان هرکسده موجوددر. هله علوم عقلیه وفلسفیه وعلوم ریاضیه ایله بالاشتغال عقل وفکرنده ادمان یاپمش کیمسه‌لرك محاکمه‌لری دها زیاده جوال اولور.

بناءً علیه درس پروغراملرینه آیروجه:

اخلاق اسلام — سیر نبوی — تراجم احوال ومناقب

کبار اسلام — علم تصوف — درسلری ده علاوه ایدلمك لازمکلیر.

بواصوللر کرك عقلی اولسون، کرك عقلی ونقلی اولسون جهت تطبیقیه‌لری اوقدر کوجدرکه بوکا پك آز کیمسه‌لر موفق اولورلر. بو عادتا برصنعتدرکه بویوك براستعداده ایجاب ایدن بالعموم قواعد واصولی بیلمکله صوکرده سورکلی برادمان وتربیه‌یه توقف ایدر.

ایشته شو اوچ عنصرکه، بواصوللری تطبیقده موفقیتك رکن اساسیدر. بوراده موفقیت ایچون اك اول بواصوللری انسانك کندی نفسنده حقیله تطبیق ایدلمش بولنمق، صوکره بر غرض وعوض مقابلنده بولنمیوب آنجق محبت انسانیه‌دن طولایی لوجه‌الله ایلمق. استعجال ایتمامك، صبر وثبات ایلمك ... کبی برچوق شرائط موجوددر.

بواصوللرك یکانه واسطهٔ تطبیقلری «تلقین» در. تلقین انسانده ظاهری وباطنی اولمق اوزره ایکی صورتله تجلی ایدر.

تلقین ظاهری وعظ، نصیحت، کتاب صورتلرنده. تلقین باطنی ده نمونهٔ امتثال اولمق طرزنده تجلی ایدر. بوحالده وعظ. نصیحتك اساسنی تشکیل ایدن (اصول خطابت) وکتاب ایچون لازم اولان (کتابت) وهرایکیسنك مواد ابتدائیه‌سی قبیلندن اولان (لسان وتفرعاتی) حقنده آیروجه درسلر بولنمق اقتضا ایدر. هرایکی تلقینك انسانلر اوزرنده بیوك برتأثیری اولدیغی معلومدر. هله تلقین باطنی یعنی باشقه‌سنك اتصافی مطلوب اولان صفت ایله بالذات متصف اولمق دها زیاده مؤثردر. ذاتاً فخر کائنات افندمز حضرتلرینك وظائف ثلثهٔ نبویه‌سندن بریسی بوندن عبارت ایدی. اولجه‌ده عرض ایدلدیکی وجهله وظیفهٔ تبلیغ ذات نبوت پناهیلرینه مخصوص ایدی. فقط قالان ایکیسی بطریق الارث عهدهٔ علمایه انتقال ایتدی. ایشته علمانك ورثهٔ انبیا اولمسی بوندن نشئت ایتمشدر. فقط وارث نبوی اوله‌بیلمك ایچون شبهه‌سز بومقدس میراثلری حامل بولنمق اقتضا ایدر.

وعظ ونصیحتك مؤثر اولملری ایچون ده برچوق شرطلر واردر. مثلا: مخاطبك کندی لسانیله فصیح وبلیغ اوله‌رق صمیمی بر صورتده اجرا ایدلك، زمان وزمین نظر دقته آلنمق مخاطبك احوال روحیه‌سنی آکلایه‌رق کوز اوکنده بولندرمق ...

ایشته مدرسه‌لرمزده اك زیاده، حتی اوقوتیله‌جقلری درسلردن ده زیاده اهمیت ویرلمسی لازم کلن نقطه بوراسیدر. اخلاق اسلامینك کوستردیکی اصوللری طلبه‌نك کمال موفقیتله نفسلرنده وصوکره‌ده باشقه‌لرنده تطبیق ایده‌بیلمه‌لری مدرسه‌لریمزك روحنی تشکیل ایدر. مدرسه‌دن مأذون برخواجه حقیقی برمربی، اك جدی برمبشر ومنجی اولملیدر. اولجه‌ده عرض ایدلدیکی وجهله مدرسه‌لر بونکچون تأسس ایتمشدر. هیئت اجتماعیه

ده اولان خدمتلری بو نقطهٔ نظردندر . مدرسه‌لریمزده بوغایهٔ تأسس بولنمز ایسه ذره قدر اهمیتلری قالماز . مدرسه‌لریمزده نه اوقونورسه هپ بو غایه‌یه ایریشمك ایچون اوقونملی. چونکه علوم دینیه عمل ایچوندر . اگر بو غایه‌یه ایریشیلمیه‌جك ، عمل ایدیلمیه‌جك ایسه آنلرده اهمیتدن ساقط اولورلر. چونکه واسطهٔ تعیش اولمیان برعلم برغایهٔ شریفه‌وعالیه‌یه‌ده‌ایصال‌ایتمز‌ایسه اکلنجه قبیلندن ،عبث اولور .

بوکون مدارسمزك بنالرینك تشکیلات‌داخلیه‌لرینك ،طرزحیاتلرینك شو نقطهٔ نظره نه درجه موافق اولوب اولمدیغنی تقدیر ایتمکی قارئین کرامك انظار مدققانه‌لرینه ترك ایدییورم .

*

اخلاقیات وبوکا متعلق اولان دروس حقنده خلاصهٔ فکر بوندن عبارتدر . برده « معاملات» قسمنه کله‌لم . معاملات انسانلرك احوال اجتماعیه وحیاتیه‌لرینك عدل وحق دائره‌سنده انتظام اوزره جریان ایتمسی ایچون لازمکلن احکام وقوانینی احتوا ایدر . تقسیماتمزده آکلاشیلدیغی اوزره علم فقهك معاملات قسمی نقله مستند اولمغله برابر کاملاً معقولدر .

ایشته بوراده ایکی جهت واردرکه بری قانونك نقله استنادی دیکری جهت معقولیتی. برنجی جهت‌اعتباریله کتاب‌وسنته ، ایکنجی جهت‌اعتباریله‌ده حکمت تشریعیه‌سنی یعنی احکام معاملاتك حکم‌ومصالحنی بیلمکه توقف ایدر . بو قوانین شرعیه ، قوانین موضوعه وقوانین غربیه ایله مقایسه ایدیلیرسه دها زیاده وضوحله آکلاشیلیر . بناءً علیه بر درجه‌یه قدر بو قانونلری بیلمکه توقف ایدر .

بوندن ماعدا علم فقهك معاملات قسمنه عائد بعض مباحثك علم اقتصاد ایله‌علاقه‌دار اولدیغی‌ده‌شبهه‌سزدر. بو حالده درس پروغرامنه:

علم فقهك معاملات قسمی ــ حکمت تشریعیه

قوانین موضوعه، وقوانین غربیه ومقایسه ــ علم اقتصاد

درسلرینی‌ده‌ضم ایتمك ایجاب‌ایدر .

تصفیه وتربیه حقنده مسلك اسلامیتك ایکنجی اساسی غیر قابل تعقل یعنی تعبدی اولدیغنی‌عرض ایدیلمشدی . بوامور تعبدیه‌عبادات، کفارات ، عقوبات‌دن عبارت اولوب، فرائض‌ده بو قسمه‌ملحقدر .

عباداتك تصفیه وتهذیب اخلاقه یاردیم ایتدیکی مخبر صادقك خبریله ثابتدر.تجربه‌ده بونی تأیید ایدر . فقط نصل ونصورتله یاردیم ایتدیکی عقل ایله ادراك اولنه‌مز .

کفارات ، عقوبت ، فرائض احوال اجتماعیه‌یه متعلق اولوب مجازات ، حل وفصل‌صورتلریله بالواسطه تهذیب اخلاقه خدمت‌ایدر. فقط بونلرده‌ده کیفیت مشروعیتلری عقل ایله ادراك اولنه‌مز .

ایشته‌کوریلیورکه‌بوقسمده برنوع‌مبهمیت برنوع مجهولیت واردر،هر حادثه‌نك هرشیئك حقیقت وحکمتنی آکلامق خولیاسنه دوشن بعض اذهانك بونلر اوزرنده صاپلانوب قالمق احتمالی موجوددر . بناءً علیه بو احکام شریفه‌ده اولان حکم ومصالحی بالایضاح شو مبهمیت ومجهولیتی کندی حدودی دائره‌سنده آزالتمغه غیرت ایتمك ایجاب ایدر . بو حالده درس پروغرامنه :

علم فقهك (عبادات ــ کفارات ــ عقوبات ــ فرائض)

بحثلری‌ده علاوه ایدیلور . علم‌فقهك اصول فقهه اولان شدت مربوطیتی‌ده معلومدر . آنکچون درس پروغرامنه

اصول فقه

فنی‌ده ادخال ایدلمك لا مدر . علم جلیل فقهك ، علم توحیدك کتاب وسنته استناد وسائر علوم اسلامیه‌نك‌ده آنلردن استمداد ایتمکده اولدیغی معلومدر . بوحالده کتاب و سنتی بیلمك لازمکلیر .

کتاب و سنت عربیجه بولندیغندن آنلری آکلامق مطلقا لسان عربی‌بیلمکه توقف ایدر . لسان‌عربی بیلمکده‌علوم‌عربیه‌نك‌بیلنمسیله اولور . بوحالده درس پروغراملرینه :

علوم قرآنیه ــ علم حدیث وتفرعاتی ــ علوم عربیه وشعباتی

درسلرینی‌ده علاوه ایتمك اقتضا ایدر .

برده علوم‌اسلامیه‌نك آیری آیری‌تاریخلری واردرکه بونلراوکره نیلمدکجه اوعلوم حقیله بیلنمش اولماز. بناءً علیه درس پروغرامنه :

علوم اسلامیه‌نك تاریخی

ده یازلملیدر .

وبرده منسوب اولدیغمز ملت اسلامیه‌نك ماضیسنه ، حالنه ، دائر معلومات ایدنمکده تحت‌وجوبده‌در . بوحالده :

تاریخ اسلام

جغرافیای اسلام

درسلرینی‌ده علاوه ایدلمك مقتضیدر . قرآن کریمده‌ارضه ،هله‌سمایه عائد برچوق آیات بولندیغی‌معلومدر . بو آیتلرك معنالرینی تفسیرلرینی بحق آکلامق‌ایچون:

علم طبقات الارض

علم هیئت وقوزموغرافیا

بیلمك لازمدر . علم هیئت و قوزموغرافیا فنی‌ده اکثر مباحثی اعتباریله :

علوم ریاضیه

دن‌استعانه ایدر بوحالده شودرسلرده‌پروغرامه طبیعتلریله داخل اولورلر .

عرض ایدلدیکی وجهله مدرسه طلبه‌سنك غایت علوی سماوی برمسلك تعقیب ایتمك اوزره تربیه ایدلملری ایجاب ایتدیکی حالده‌شو سفلی دنیاده یاشامق ، چکینمك ، هیئت اجتماعیه‌یه‌داخل اولمق‌احتیاجندن وارسته‌قاله‌میه‌جقلری طبیعیدر . آنکچون طلبهٔ علومده ،مدرسه‌لردن مأذون‌اولانلرده عالمه، حادثاته،دائما کوردیکی‌نباتاته قارشوهم‌جنسلرینه وآنلرك حال و ماضیلرینه قارشو لاقید قاله‌ماز . ذاتاً حضرت الله‌ده بونلرحقنده‌تفکر ایله‌امر ایدییور. بوحالده شواحتیاجلرنی‌تأمین‌ایدن:

کیمیا ــ حکمت طبیعیه ــ نباتات ــ جغرافیا ــ تاریخ ...

فنلرندن ده آزچوق مستفید اولملری ایجاب ایدر .

ایشته بوکون مدارس اسلامیه‌نك‌مسلك، غایت حیات نقطهٔ‌نظرندن ترتیب وتنظیم ایدیله‌جك درس پروغرامی شوندن عبارت اولسه‌کرك، شودروس غایه ، تربیه وحیات اعتباریله اوچ صنفه آیریلور .

برنجی صنف ، که‌غایته اك‌قریب اولان علم توحید وعقائد، کلام، علوم قرآنیه ، علم حدیث وتفرعاتی ، علم فقه ، اخلاق اسلام . . . کبی علوم اسلامیه تشکیل ایدر .

ایکنجی صنف‌که علوم اسلامیه‌نك حقیله آکلاشلمسی و آنلرك حال وزمان ایله متناسب برطرزده ایلرلمسی وبومسلك اربابنك کندیسیله مجهز بولنمش اولمسی . . . ایچون وسائل قبیلندن اوله‌رق لازم کلن علوم وفنوندن،درسلردن عبارتدر .

اوچنجی صنف‌که حیات نقطهٔ نظرندن ایجاب ایدن درسلردر ، علوم ریاضیه،جغرافیا ، علوم طبیعیه ... کبی .

فی‌الحقیقه ایکنجی،اوچنجی صنف درسلری نقطهٔ نظره کوره مختلف اولمقله‌برابر حیات اعتباریله تداخل ایده‌بیله‌جکلری شبهه‌سزدر .

ایشته کورولیورکه درسلر اسلامی ، استعدادی ، حیاتی اولمق اوزره اوچ صنفه آیریلیورلر . بونلردن استعدادی وحیاتی درسلرك تداخل ایتدکلری کورولیور . بو حالده مدرسه‌لرك ایکی قسمه آیرلمری اقتضا ایدر . بونلردن برنجی قسمنده ایکنجی واوچنجی صنف درسلریله علوم اسلامیه‌نك مبادیسی اوکره‌تیلور ، مملکت وملت ایچون معلومات متوسطه اربابی یتیشور . بونلردن ایستین کیمسه‌لر ایکنجی قسمه داخل اوله‌بیلورلر. که‌بوراده منحصراً علوم اسلامیه اوقونور ؛ متخصصین وارباب علم ایچون مخرج اولور . فقط علوم اسلامیه‌نك دائره‌سی پك زیاده واسع اولدیغندن برانسانك بتون عمرینی صرف ایتدیکی صورتده احاطه‌یه موفق اوله‌مایه‌جغی محققدر . بناءً علیه ایکنجی قسم مدرسه‌لرك برنجی وایکنجی سنه‌لرکده یکنسق برتحصیل کوردکدن صکره اسلاف کرامك یاپدیغی کبی هرکس مستعد اولدیغی بر شعبهٔ علمه ملازمت ایدر . واو علمده کسب اختصاص ایتمکه چالیشیر . بو حالده برنجی قسم مدرسه‌لرك صوك سنه‌لری علوم قرآنیه، علم حدیث وتفرعاتی، اصول فقه ... درسلری اعتباریله بر قاچ شعبه‌یه آیرلمق اقتضا ایدر . ایشته بو صورتله بحق بر « دارالفنون اسلامی » تأسس ایتمش اولور .

***

اسلامیت‌ده روحانیت ، جسمانیت اولمدیغی معلومدر . هرمسلمان الندن کلدیکی قدر دین مبین اسلامه خدمت ایتمك مجبوریتنده‌در . هر مسلمان قدرتی یتدیکی قدر امر بالمعروف ، نهی عن المنکر ایله ، تواصی بالحق ، تواصی بالصبر ایله ، وعظ ونصیحت ایله مکلفدر . فقط شو مکلفیتك قدرت اقتدار ایله متناسب بر طرزده تزاید ایده‌جکی‌ده شبهه‌سزدر . بو حالده مأمونین مدرسه‌نك خواجه‌لرك ، علمانك وظیفه‌لریده سائر مسلمینه نسبةً دها متزاید اولمق لازم‌کلیر . آنکچون علمای اسلامیه ملل سائره‌ده اولدیغی کبی مستثنا بر حقوقه ، آیروجه برامتیازه مالك اوله‌مازلر . نصلکه زکات‌شرعی بر نسبت داخلنده‌فرض اولوب اسلامیت نقطهٔ نظرندن اون بیك لیرای عثمانی زکات‌ویرن ایله بر لیرای عثمانی زکات ویرن کیمسه‌لرك بیننده برفرق یوقدر. چونکه‌ایکیسی‌ده مکلف اولدقلری مقداری اعطا ایتدیلر ، ایلدکلری بوقدر . بونکله برابر اون بیك لیرا زکات‌ویرن بر کیمسه ملته بیوك بر یاردیم ایتمش اولور .

علمای اسلامیه‌ده اسلامیتك پیشدارلری ، انسانیتك مربیسیدرلر . موقع معنویلری غایت یوکسکدر . فقط بو موقع ، معنویدر . آنکچون منافع مادیه ، امتیازات حقوقیه تأمین ایده‌من .

بناءً علیه طلبهٔ علومك وعلمای کرامك تسأل معناسنده اولان جر ایله تأمین معیشت ایتمه‌لری ، اهالیدن دین نامنه پاره چکمه‌لری . ایتدیکلری خدمت دینیه مقابلنده بر منفعت مادیه امید ایتمه‌لری تجویز ایدیله‌مز .

ذاتاً اولجه‌ده عرض ایلدیکی وجهله‌علمای کرام هیئت بشریه‌نك تربیه وتصفیه‌سیله موظف اولدقلرندن وظیفه‌لری ایجابی بین‌الناس محترم ونفوذ صاحبی اولملری ایجاب ایدر . حالوکه اوته‌دنبرو ایدیلن تجربه‌لر ایله ثابتدرکه خدمت معنویه مقابلنده ، منفعت مادیه امید ایدنلر مظهر احترام وصاحب نفوذ اوله‌مازلر . آنکچون محترم علمامزك خدمت مقدسه‌لری منفعت خسیسه ایله تلویث ایدیلمامك لازم کلیر .

معلومدرکه عالم انسانیت ، مادی ومثبت نظریه تعقیب ایتمك خصوصنده خیلی ایلرولیور . بو حالك کیتدکجه ترقی وتکامل ایتدیکی کوریلیور. وقتیله منفعت‌علی‌الاکثر منابع معنویه‌دن استحصال ایدیلیرکن صوك کونلرده آنجق منابع مادیه‌دن استحصال ایدیله‌بیله‌جکی ایلرو سوریلیور. وبوصورتله تأمین‌منافع ایده‌میلره مستهلك وباش بلاسی نظریله باقیلیور. بو نظریه غایت بویوك خطوه‌لرله ایلرویه طوغرو کیدییور . بو نظر ایلرولدکجه مستهلکلرك مستحصللر نظرنده‌نه‌درجه منفور اوله‌جقلری طبیعیدر . ذاتاً شو مسئله‌دن طولایی عالمك باشقه کوشه‌لرنده بر چوق کورولتیلر اولدیغی‌ده معلومدر. اوزاق بر آتیده اولسون بویله بر حاله معروض قالمقدن ایسه اللهك خلق ایتدیکی قانون طبیعی‌یه مخالفت ایتمکسزین برطریق سلامت تحری ایدلمك لازمدر .

اشته بوتون شو ملاحظه‌لری کوز اوکنه کتیردیکدن صوکره قارئین کرامك قبول بیوره‌جقلرینی بیله‌ایدم . طلبهٔ علوم انسانیتك مربی ومنجیسی اوله‌رق یتشدیرلمکدن باشقه اسلاف کرامزك یاپدیغی کبی‌برده هیئت اجتماعیه‌نك حیاته اشتراك ایدن برعضو مستحصلی اولمق اوزره تربیه ایدلملری لزومنی‌ده عرض ایلر ، درس پروغرامنه دها بعض عملی،حیاتی درسلر علاوه ایدردم . فقط کوریورمکه افکارده بویوك برکشایش بولنمقله‌برابر . بواحتیاج حقیله انکشاف ایتمامشدر . محترم مسلکداشلرم ، امید ایدرمکه یقین بر زمانده احتیاج یوزه چاریمدن بو حقیقتی تقدیر وکشف ایده‌رك اصلاح مدارسك صوك وفقط اوچنجی بر خطوهٔ ترقیسنی‌ده حضرت اللهدن نیاز ایدرلر .

قزنلی حلیم ثابت

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

صراط مستقيم ١٣٢٦

محل مطبعه واداره :
جغال اوغلنده امنيت صندوغی جوارنده شنكول يقوشنده ٢٢ نومرو

اخطار :
مسلكمزه موافق آثار جديده مع الممنونيه قبول اولنور
درج ايدلميين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	آلتی آيلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قيريه‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوی ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٢٥ ٢٥ محرم پنجشنبه ١٣ كانون ثانی ٣٢٦ بشنجی جلد

التجريد الصريح

لاحاديث الجامع الصحيح

٤٨ ـ حديث شريف

عن النعمان بن بشير رضی الله عنهما قال سمعت رسول الله صلی الله عليه وسلم [١] يقول الحلال بين والحرام بين وبينهما مشبهات [٢] لا يعلمها كثير من الناس. فمن اتقى الشبهات [٣] فقد استبرأ [٤] لعرضه ودينه [٥] ومن وقع فی الشبهات [٦] كراع يرعى حول الحمى يوشك ان يواقعه . الا [٧] وان لكل ملك حمى . الا وان [٨] حمى الله فی ارضه [٩] محارمه الا وان فی الجسد مضغة اذا صلحت صلح الجسد كله [١٠] واذا فسدت فسد الجسد كله ، الا وهی القلب .

[١] برروايتده (سمعت النبی صلی الله عليه وسلم) . [٢] ديكر روايتده اسم فاعل صيغه‌سيله مشتبهات) . [٣] برروايتده (المشتبهات) ، ديكرنده (المشبهات) . [٤] بر روايتده يالكز (استبرأ) . [٥] ديكر روايتده (لدينه وعرضه) . [٦] بر روايتده (فی المشتبهات) ، ديكرنده (فی المشبهات) .

٤٨ ـ ترجمه

نعمان بن بشير رضی الله عنهمانك شويله ديديكی روايت اولونيور: قولاغمله ايشيتدم رسول الله صلی الله عليه وسلم بويوريوردی كه: حلال بلليدر ، حرامده بلليدر . آنجق ايكيسنك آره‌سنده (حلالمی حرامی) چوق كيمسه‌لرك بيلمديكی شبهه‌لی شيلرده واردر . شبهه‌لردن صاقينان كيمسه عرضنی (يعنی حيثيتنی) ده ، دينی‌ده قورتارمش اولور . شبهه‌لی شيلره طالان كيمسه ايسه (بكلك) قورو اطرافنده (طاوارلرينی) اوتلاتان چوبان كبی چوق سورمز ايچری‌يه طالاه‌بيلير . كوزكزی آچك . هر ملكك كنديسنه مخصوص بر قوروسی واردر . اللهك ده ير يوزنده‌كی قوروسی حرام ايتديكی شيلردر . خبركز اولسون: جسدك ايچنده بر لقمه‌جق ات پارچه‌سی واردركه ايلشيرسه بوتون جسد ايلشير ، بوزولورسه بوتون جسد بوزولور . ايشته اوات پارچه‌سی قلبدر .

[٧] ديكر روايتده (الا) ساقطدر . [٨] ديكر روايتده واوسز (الا ان) [٩] بر روايتده (فی ارضه) يوقدر . [١٠] برروايتده (كله) ساقطدر

٤٩ ـ حديث شريف

عن ابن عباس رضی الله عنهما قال ان وفد عبد القيس لما اتوا النبی صلی الله عليه وسلم قال من القوم او من الوفد .

٤٩ ـ ترجمه

ابن عباس رضی الله عنهمانك شويله ديديكی روايت اولونيور : عبد القيس ايلچيلری (بحرين طرفلرندن) نبی محترم صلی الله عليه وسلمك حضورينه كلدكلری زمان : « سز كيملردنسكز ؟ » ياخود

قالوا ربیعة . قال مرحباً بالقوم او بالوفد غیر [۱] خزایا ولا ندامی فقالوا [۲] یارسول‌الله انالا نستطیع ان نأتیك الا فی‌الشهر الحرام[۳] وبیننا وبینك هذا الحی من كفارمضر . فمرنا بامرٍ فصلٍ نخبر[٤] به من وراءنا وندخل [٥] به‌الجنة . وسألوه عن الاشربة فامرهم باربع ونهاهم عن اربعٍ امرهم بالایمان بالله وحده . قال اتدرون ماالایمان بالله وحده . قالوا الله ورسوله اعلم . قال شهادة [٦] ان لااله الاالله وحده لاشریك له [۷] وان محمداً رسول‌الله واقام الصلوة وایتاء الزكاة وصیام رمضان وان تعطوا من المغنم الخمس ونهاهم عن اربعٍ الحنتم [۸] والدباء والنقیر والمزفت وربما قال المقیر. وقال احفظوهن واخبروا بهن من وراءكم.

[۱] (غیر منصوبدر. مجرور اوله‌رق‌ده مرویدر . [۲] دیكر نسخه‌ده یالكز (قالوا) . [۳] دیكر نسخه‌ده (فی شهرالحرام) . [٤] (نخبر) مجزومدر بعض نسخه‌لرده مرفوعدر. [٥] (ندخل) ده مجزوم واو نسخه‌لرده مرفوعدر . [٦] (شهادة) مرفوعدر. مجروراوله‌رق‌ده ضبط اولونمشدر. آتیاً كله‌جك (اقام، ایتاء ، صیام) كلمه‌لری‌ده بویله‌در . [۷] الده‌كی بخاری نسخه‌لرنده (وحده لا شریك له) زیاده‌سی یوقدر . [۸] نسخه‌لرك بر طاقنده (عن الحنتم)

٥٠ ـ حدیث شریف

عن عمر رضی‌الله عنه حدیث انما الاعمال بالنیات [۱] وقد تقدم فی اول الكتاب وزادهنا بعد قوله وانما لكل امرئٍ مانوی فمن كانت هجرته الی‌الله ورسوله فهجرته الی‌الله ورسوله وسرد باقی‌الحدیث .

[۱] بخارینك بوطریقدن برروایتی (الاعمال بالنیة) در .

٥۱ ـ حدیث شریف

عن ابی مسعودٍ رضی‌الله عنه عن‌النبی صلی‌الله علیه وسلم قال اذا انفق الرجل علی اهله نفقةً [۱] یحتسبها فهو [۲] له صدقة .

[۱] الده‌كی بخاری نسخه‌لرنده (نفقة) كلمه‌سی یوقدر . [۲] دیكر روایتلرده (فهی) دركه مراجعی نسخ موجوده‌دن ساقط كبی كورونن (صدقه) كلمه‌سیدر .

٥۲ ـ حدیث شریف

عن جریر بن عبدالله البجلی رضی الله عنه قال بایعت رسول‌الله

« نره‌نك ایلچیلریسكز ؟ »[۱] دیه‌صوردی . « بز ربیعه (قبائلندنز) » دیدیلر . « خوش كلدیكز . (الله‌سزی) اوتاندیرمسون ، پشیمان ایتمسون . » بویوردی . بونك اوزرینه : « یارسول‌الله ! بز سكایالكز شهر حرامده‌كله‌بیلیرز . (بیلیرسككه) آره‌مزده مضر (قبائلنه منسوب) كفاردن شو (عرب) جماعتی واردر . اوحالده بزه كسدیرمه برشی امرایت . كریده قالانلره خبر ویره‌لم‌ده اونكله جنته كیره‌لم . » دیدیلر. ایچكیلری‌ده صوردیلر . (رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم) اونلره درت شی امر ایتدی . درت شیدن‌ده نهی ایتدی . اونلره یالكز الله‌ه ایمان ایله امر ایتدكدن صوكره « بیلیرمسكز یالكز الله‌ه ایمان ایتمك نه دیمكدر ؟ » دیه‌صوردی . « الله ورسولی اعلمدر » دیدیلر . « الله‌دن باشقه اله اولمدیغنه و محمدك رسول‌الله اولدیغنه شهادت ، نمازی اقامه ، زكاتی ادا ایتمك ، رمضان اوروجنی طوتمق ، غنیمتك خمسنی ویرمكدر. » بویوردی . كذلك اونلری درت شیدن یعنی صیرلی یشیل دستی ایله قاباق واویولمش خرما آغاجندن یاپلمش ویازفت صیوانمش قاب ایچنده (خرما ویااوزوم) شراب (ی) قورمقدن نهی ایتدی و : « بونلری بلله‌یك‌ده كریده قالانلركزه خبر ویریكز . » دیه امر ایتدی . — (ابن عباس رضی‌الله عنهما) نك اویولمش خرما آغاجندن یاپلمش قاپ قره‌ساقیز صیوانمش قاب دیدیكی‌ده مرویدر .

[۱] (قوم) ویا ایلچیلر هیئتی معناسنه كلن (وفد) لفظنده‌كی شك حدیثك راویلرندن اولان شعبه‌یه ویاخود ابو جمره‌یه عائددر.

٥٠ — ترجمه

عمر رضی‌الله عنه‌دن‌ده (انما الاعمال بالنیات)[۱] حدیث شریفی روایت اولونیوركه كتابك اولنده ذكر اولندی . انجق بوراده (وانما لكل امرئٍ مانوی) دن صوكره (فمن كانت هجرته الی الله ورسوله فهجرته الی‌الله ورسوله) زیاده‌سندن صوكره حدیثك بقیه‌سی سرد ایدلمشدركه معنای شریفی : « آرتق هركیمك هجرتی الله‌ك ، ورسولنك رضاسنه مبنی ایسه هجرتی الله ورسول‌الله ایچوندر. نائل اوله‌جغی بر دنیاو یانكاح ایده‌جكی بر قادیندن طولایی‌ده هجرت ایتمش ..... الخ » اولمش اولور.

[۱] بخارینك بوراده‌كی روایتنده (الاعمال بالنیة) برنجی حدیث شریفه مراجعت

٥۱ ترجمه

ابو مسعود رضی‌الله عنه‌دن نبی مكرم صلی‌الله علیه وسلمك شویله بویوردیغی روایت اولونیور :

بركیمسه عیالنی حسبةً لله (یعنی اجرینی او مارق) انفاق ایتسه بونفقه‌سنك كندیسنه صدقه كبی ثوابی واردر.

٥۲ - ترجمه

جریر بن عبدالله البجلی رضی‌الله عنه‌ك شویله دیدیكی روایت اولونیور :

صلى الله عليه وسلم على اقام الصلوة وايتاء الزكاة والنصح لكل مسلم .

٥٣ ـ حديث شريف

وعنه رضى الله عنه قال انى آتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم قلت [١] ابايعك على الاسلام فشرط على والنصح [٢] لكل مسلم . فبايعته على هذا .

[١] ديكر روايتده (فقلت له) . [٢] نصب وجرى جائزدر .

رسول الله صلى الله عليه وسلمه نمازى اقامه ايتمك ، زكات ويرمك ، هرمسلمانه نصيحت ايلمك اوزره بيعت ايتدم .

٥٣ — ترجمه

ينه جرير بن عبدالله البجلى رضى الله عنهك شويله ديديكى روايت اولونيور :

رسول الله صلى الله عليه وسلمه كلوب : « (يا رسول الله !) سكا مسلمان اولمق اوزره بيعت ايده جكم . » ديدم . شرط ايتديكى شيلر ميانده هرمسلمانه نصيحت ايتمكى ده شرط ايتدى . بن ده بو شرط اوزره بيعت ايتدم .

احمد نعيم

بر ايكى سوز

محمد فريد وجدى يالكز مصرك دكل ، بوتون عالم اسلامك اك بويوك ، اك حميتلى اولاد عرفانندندر . بو محترم كنجك (مسلمان قادينى) (حديقهٔ فكريه) نامنده كى ايكى مهم اثرينى صراط مستقيم صحيفه لرنده اوقومشدق . حتى مسلمان قادينى آيروجه كتاب شكلنده ده باصيلمشدى.

مؤلفك ايلك اثرى اولان (مسلمانلقده مدنيت) نى يدى سكز سنه اول ترجمه ايتمش ايدم . اوزمان ايچون نشرى قابل اوله ميان بو كتاب دور حريتك قدومى اوزرينه ميدانه چقاريلمالى ايدى . لكن بونى ده اولكى اثرلر كبى اولا تفرقه صورتيله نشر ايتمك دها موافق اوله جق ايدى . اونك ايچون خيلى زماندن برى صراط صحيفه لرينك مابعدلى بحثلردن آزاده قالمسنى بكليوردق . شيمديكى حالده نعيم بك قارده شمزك حديث شريف ترجمه لرندن باشقه مابعدلى اثريمز اولمادقدن ماعدا محترم قارئلرمزك برچوقلرى طرفندن فريد وجدينك شو اثرينى ده صراط صحيفه لرنده كورمك آرزوسى كوسترلديكندن اسكيدن ياپيلان ترجمه يى برازدها ساده لشديره رك بو هفته دن اعتباراً پارچه پارچه نشره قرار ويردك . انشاءالله اوته كيلرى كبى بونك ده اكمالنه موفق اولورز.

محمد عاكف

مسلمانلقده مدنيت

جناب مؤلف اثرينك باشنه كچيرديكى الٰهى بر ديباجه دن صوكره مقصده شويله كيريپور :

بو كون هيچ بر شرقلى ايچون كيزلى دكلدركه غرب ايله شرق آره سنده كى مناسبات ، خصوصيله عصر حاضرك صوك قسمنده تاريخجه مثلى كورلمدك بر درجه يى بولمش ؛ بو يوزدن هر ايكى طرفك معاملاتى ، آرتق آره ده كى طانيشمامه نك حقيقى بر تعارفه مبدل اولماسنى ايجاب ايده جك قدر يكديكريله اختلاط ايتمشدر . زيرا طرفينك بربرينى طانيماسى دائما بينلرنده فتنه آتشلرينك آلولنمسنه بادى اوليوردى كه بو ده مدنيت مستقبله نك مطالبنه كلياً منافى بولنان آيريلغى ايجاب ايديوردى .

اوت ، شرق ايله غرب اره سنده كى مناسبات بويوديكى كبى كوندن كونه بويومكده در . بر حالده كه شرق مملكتلرى غربك كونا كون صنايعنه ، امتعه سنه عادتا سركى كسيلدى ؛ هرلساندن ، هرملتدن انسانلرله طولدى . عجبا مناسبتك ، اختلاطك بو درجه سى طرفيندن برى حقنده مضرميدر ، يوقسه ايكيسى ايچون ده فائده لميدر ؟ اوراسنى تدقيق ايده جك دكلز . چونكه بو مسئله كتابمزك صددى خارجنده در . بزبللى باشلى بر ايش ايچون اوغراشه جغزكه او اوغورده چاليشمق هرحالده ضروريدر.

شيمدى ياقالم او ايش نه ايمش ، هم نه دن بو قدر ضرورى اوليورمش.

اينته بو امر مهم اوروپاليلره مسلمانلغك حقيقتى ، ماهيتنى آكلاتمقدن ، دين اسلامك انسانلر ايچون فانى ، باقى هر ايكى سعادتى ضامن ، هر ايكى راحتى كافل اولديغنى اثبات ايتمكدن باشقه برشى دكلدر .

ضرورى اولماسى شوندن ايلرى كليوركه بو كون غربليلر عزملرى ، فعاليتلرى سايه سنده جهان اسلامك بيوك بر قسمى اوزرنده نفوذ ، سلطنت صاحبى اولديلر . بونلر مسلمانلغك حقيقتندن غافل قاله رق بو خصوصده كندى محررلرينك او حقيقته طابان طابانه ضد اولمق اوزره صاوورد قلرى هذيانلره ايناندقچه طبيعيدر كه زير تحكملرنده كى اقوام اسلاميه نك ديانتلرينى او اقوامك عقولى ، افكارى ايچون آغير بر يوكدن ، اليم بر قيددن باشقه بر صورتده تلقى ايده مزلر . حتى دينلرينه ايليشه مەلرى صرف حسيات وجدانيه يى محترم طانيمق ايسته ملرندن ؛ بر ده علوم حاضره مستقبلده مسلمانلغى ده يوله كتيرير ، اميدينى بسلمه لرندندر .

بو كون قيصه عقلليلر طرفندن اويديرلديغى حالده عوامك قبول ايتديكدن بشقه اوزرينه برسورى اوهام ، بر ييغين هذيان دها قاتديغى اويله بدعتلريمز واركه بشريت متنفر ، مدنيت كلياً منكردر . او حالده كمال حريتله سويليه بيليرزكه اوروپاليلر بزده شعار اسلام نامنه بو كبى مسخره لقلردن باشقه برشى كورمدكجه مسلمانلغه ، مسلمانلره اسناد اولنان تهمتلرى تصديقده معذوردرلر . بز اوروپاليلره دينمزك حقيقتنى اكلاته جغمزى ، مسلمانلغك بوتون سعادتلره مدار يكانه اولديغنى اوكره ته بيله جكمزى نصل اميد ايده رزكه بونلرك دين پرده سى آلتنده كوردكلرى حركتلر سوقاقلرده داوولرك ، ياى اقلرك ارقه سنده آتيلان نعره لردن ، مولد كونلرى مصرك برچوق محللرنده كى عقله ، ادبه صيغماز رذالتلردن ، بيكلرجه سيرجى يه قارشى قوجه قوجه حلقه لر تشكيل ايديله رك ذكر نامنه ايكى طرفه يالپا اوروب باغيرمه لردن ، الحاصل

تفصیلی بزی صددن چیقمایه مجبور ایده‌جك قدر اوزون سوره‌جك باباغیاقلردن باشقه برشی دکل ؟

حال بویله ایکن دیمزه قصور بولانلری ، تهمت اسناد ایدنلری مؤاخذه ایده‌بیله‌جکمی‌یز ؟ حریفلر بوسوء تفهمده معذور دکلیدرلرکه شو صایدیغمز قناالقلر عقلای امتك کوزلری اوکنده یاپیلوب طورورکن هیچ بری بورخنه‌یی قاپامق ایچون کندنده برمیل کورمیور؟ حال بوکه بو کدیك یالکز عوای ضلاله ؛ وباله سوروکله‌مکله قالمیور ؛ بلکه او پاك اولان عقیدهٔ توحیدی‌ده تلویث قدر واریبور . بوایسه اویله بر مصیبتدرکه معاذالله برکره بسیط ذهنلرده کوکلشیرسه بردها سوکولمسی پك مشکل اولور .

علمك اومعظم نامنه یمین ایدرمکه بز مسلمانلری اوقدر سرعتلی برتعالیدن صوکره بودرجه‌لرده قورقونج برسقوطه سوق ایدن سببلر آرانیله‌جق اولورسه سنتلر آتیله‌رق بدعتلره تبعیت ایدلمش اولمقدن بشقه برشی کوریلەمز . اکر زمین دها فضله سوزه مساعد اوله‌یدی‌قارئلرمزه کوستررد‌که تك بر بدعت، آنجق خرده‌بین علم ایله باقانلر طرفندن کوریله‌بیله‌جك ، بر طاقم عوامل مضره‌نك التحاق سایه‌سنده نه قدر بویوبور ؛ هم بو عوامل برکره کوکلشدیمی آرتق ملتلری بیتیرن امراض اجتماعیه‌دن بری نصل کلیورده او اساسك اوزرینه یرلشیور ؟ اوت ، بوخسته‌لق هرنه قدر طیشارده - کیلرك کندیسنی اولدورەمیه‌جکلرینی آکلامادقجه باشنی چیقارمیان ییلانك اینده‌کیزلنمسی کبی صاقلانه‌رق کندینی کوسترمسه‌بیله اعراضی، آثاری برنظر مشاهد ایچون کیزلی قاله‌ماز .

ایشته بوتون بو سببلردن طولایی هرعقلی باشنده شرقلینك عهده‌سنه ایکی وظیفه ترتب ایدیبور :

۱ — بوتون عالم، شونی آکلاتمقدرکه مسلمانلق برطاقم غرضکار محررلرك کندیسنه اسناد ایتدیکی هذیانلردن ، عوام ناس طرفندن سیرجیلرك کوزی اوکنده یاپیلان بینمزلکلردن کلیاً منزه اولدقدن باشقه ، عالمده سعادت حقیقیه ایچون ، مدنیت حقیقیه ایچون برقانون ، برضابطه وارسه آنجق دین اسلامدر . ایشته شوحقیقت ایجه آکلادلمالیدرکه مسلمانلغی تتبع ایدن بعض بویوك فیلسوفلر کبی هرکس بودین مبینی حرمتله ، محبتله تلقی ایتسون .

بو وجیبه، طالعك فیضنه‌مظهر اولان اولاد ملته اجنبی لسانلری اوکرنمك مجبوریتنی تحمیل ایدر .

۲ — بوملتك عقلاسی عالم اسلامی بوغان ، شرقك ناصیه‌سنده سیم سیاه برلکه کبی طوروب آزیجق عقلی اولنلرك خندهٔ استهزاسنی جلب ایدن بدعتلری قالدیرمالیدر . شوایکنجی وظیفه برنجیسندن دها مهمدر . امتك صلاحی ، بقاسی بوکا وابسته‌در . امید ایده‌رزکه خسته‌لق وخامتنی آرتیره‌رق مداواتی امکانسزلاشمه‌دن بوجهتی نظردقته آلیرز ؛ یوقسه عاقبت وخیم ، مسؤلیت پك عظیمدر .

علیه الصلاة والسلام افندمز بویوریبورلرکه: « لتأمرن بالمعروف ولتنهن عن المنکر أو لیسلطن الله علیکم فتناً کقطع اللیل المظلم تدع الحلیم حیران - معروف ایله امر ، منکردن نهی ایتملیسکز . یوقسه الله اوزریکزه اویله فتنه‌لر مسلط ایده‌جکدرکه قاراکلق کیجه پارچه‌لری کبی عقلی باشنده اولانلری بیله شاشیرته‌جقدر . »

شو فکرلر درت سنه‌در ذهنمده طولاشوب دوریبوردی . بن ایسه اوزمانلر هنوز وطنمه خدمت ایده‌بیله‌جك برچاغده ایدم . اونك ایچون بوندن بیوك بر خدمت کوره‌مدیکمدن مسلمانلغك حقیقتنی آکلامایه مدار اوله‌جق نه کبی تدقیقات وارسه یورولمق بیلمز بر عزم ایله چالیشدم نهایت شومقدس وظیفه‌نك قسماً اولسون ایفاسنه مقتضی قوتی نفسمده قسماً اولسون کورمیه‌باشلادم . ایشه فرانسزجه برکتاب تألیفیله باشلادم ؛ اثرمده مفتریلرك مسلمانلغه آتدقلری بوتون تهمتلری رد ایتدم ؛ دلائل حسیه‌یه ، حقایق علمیه‌یه استناد ایتمك صورتیله مسلمانلغك مدنیت حقیقیه‌نك روحی اولدیغنی ، دها طوغریسی بشریتك غایهٔ آمالی ، قوای عقلیه‌نك هدف عالِ العالی بودینندن عبارت بولندیغنی ، عالم انسانیتده حصوله کلن بتون ترقیاتك دیانت محمدیه‌یه یاقلاشمقدن باشقه برشی اولمدیغنی اثبات ایتدم . تألیفمی بیتیرر بیتیرمز ایکی وجیبه‌یی بردن ایفا ایتمش اولمق ایچون برده لسان میلیمزه ترجمه ایتدم .

باشلادیغم ایشی باشه چیقارمق ایچون بر چوق کوجلکلره قاتلانیشم بو اوغورده‌کی اشتغالاتمی غائب ایتدیکم منفعتك ، یاخود شهرتك تلافیسی شکلنده تلقی ایدرك متسلی اولمق ایچوندر ، ظن اولنمسون . خایر خایر بنم بو ایشدن یکانه مقصدم براهین علمیه ایله شونی آکلاتمقدرکه اسلام اویله مسلمانلرك اونوتمق ایستدکلری ، یاخود یان چیزدکلری بر دین دکلدر ؛ مسلمانلق فنون حاضره‌نك حقایق فلسفیه‌نك معارض کله‌جکی بر دین اولمادقدن باشقه بوفنلر ، بو حقیقتلر اسلامی بر قات دها تأیید ایدر ، مسلمانلرك ایمانی ، یقینی تزیید ایدر ؛ دین علوم حاضره ایله اوغراشانلردن کندیسی ایچون قوت ، مکانت‌صاحبی طرفدارلر بوله‌جقدر . یوقسه بوکیلردن اعراض دوره‌جك تباعد کوره‌جك دکلدر .

آرتق مسلمانلرك‌شیمدی‌یه قدر خسته‌لقلرینه قارشی کوز یومه‌رق چاره آرامقدن کری طوردقلری اولویر . یازهری قوینده طاشیدیغی حالده آغزینی آسمان خلیادن یاغه‌جق باران وهامه آچان، دردینك او موهوم یاغمورله تمیزلنوب کیده‌جکنی صایقلایان سرسملر کبی اولمایه‌لم ! بو امتك عقلی باشنده اولانلرینه عیب دکلیدرکه دین الٰهینك حقایق کتبخانه‌لرنده توزلانوب طوران مجلدات ایچنده کیزلنسین‌ده کندیلری نظریات فلسفیه بایه‌سی ویردکلری بر ییغین طیشی یالدیزلی افکار بشریه‌یه قاپیلوب قالسونلر ؟ حال بوکه بوتون او افکار ایله یانی باشلرنده طورورکن اوزرینه پردهٔ نسیان ایندیرمك ایستدکلری آیات حکمتی مقایسه ایتمك لازم کلیرسه آره‌ده‌کی فرق اوفاجق چوجوقلرك افکاریله ایکی یوز سنه یاشایه‌رق عالمی ، شئون عالمی تدقیق ایتمش بر حکیمك افکاری ارەسنده‌کی تفاوتدن تصور اولنه‌مایه‌جق قدر بویوك کورولور .

عجبا جزيرةالعرب سكنه‌سى اوزرنده قيصه بر مدت حكمفرما اوله‌رق وحشتك ، خشونتك منتهاسنده بولنان بو قومى ظلام جهل ورزائلدن صباح مدنيت وفضائله چيقاران بو سر اعظم ، بو قانون محكم نه‌در ، ديه آكلامق ايچون هيچ بر متفكر شرقى كنديده بر شوق طويمازمى؟ آلمزده‌كى مكتب معلوماتى ايله نه قدر عمومى بر صورتده اولورسه اولسون ، آكلامايه قادر اوله‌مايه‌جغمز بو سر عجيبى ، بو انقلاب غريبى استكناهه سوق ايتميه‌جك اولدقدن صوكره بز شرق كنجلرى ايچون علومك فائده‌سى نه اوله بيلير ؟ ربع عصرى كچمين بر مدت ظرفنده بوتون برامتك دركهٔ وحشتدن سويهٔ مدنيته يوكسلمه‌سى امكانى كوسترر بر حالى عجبا تاريخك شيمدى‌يه قدر اوقوديغمز قسمنده كوره‌بيلدكمى ؟

عربلرك يكرمى اوچ سنه ظرفنده مظهر اولدقلرى او مدهش انقلاب نه‌در ؟ بو ايش اويله بسيط بر تفكرله ، سطحى بر نظرله احاطه ايديله‌جك ، كوريله بيله‌جك قدر عاديميدر ؟ .

امت عربيه مسلمانلغك ظهورندن اول هركسك بيلديكى وجهله متعدد قبيله‌لره ، متفرق فصيله‌لره آيرلمشدى‌كه هرقبيله ديكرينه قارشى بسله‌ديكى كينى ، خصومتى اجدادندن ميراث بولمشدى . آره‌لرنده هرزمان قانلى محاربه‌لر ، باصقينلر ، ياغمالر اكسيك دكلدى ، نه كنديلرينى قاپايه‌جق بر وحدت ، نه‌ده كلمه‌لرينى توحيد ايده‌جك بر رابطه يوقدى . اعتقاد جهتندن بت پرستلكك الك سافل دركه‌سنده ايديلر . عادات ، اخلاق نقطهٔ نظرندن ايسه حيات مدنيه‌يه الك مضر بر شكلده بولنيورلردى . حاللرينى اصلاح ايده‌جك قانونلرى ، استقباللرينى ضامن اوله‌جق نظاملرى موجود دكلدى . پريشانلقلرى سفالتلرى اودرجه‌ده ايدى‌كه بختنصر كبى ، كيخسرو كبى ، اسكندر كبى فاتحلر دنيايى فتح ايتمش ايكن بونلرك مملكتلرنده استيلايه لياقت كورمه‌مشدى !

عليه‌الصلوة والسلام افندمزك بعثتلرندن يكرمى سنه كچدكدن صوكره بونلر نه‌حاله كلديلر ؟ أوت ، كلمه‌لرى برلشدى ، وجههٔ عزيمتلرى برلشدى . تهذيب اخلاقلرينى ضامن ، ترقيلرينى كافل بر قانونه صاحب اولديلر . بابالرندن ميراث بولدقلرى ، اوزمانه قدر الفت ايده‌رك طاپينيرجه‌سنه صاريلدقلرى بوتون عادتلرينى براقديلر . بت پرستلك ظلماتندن نور توحيده چيقديلر . او چوللرك ، او واديلرك اورته‌سندن قالقه‌رق كرهٔ ارضك هرطرفنه انوار مدنيت كوتورديلر . اركان عدالتى ، انسانيتى تأسيس ايتديلر . بلاد عالمك قسم اعظمنه الك عدالتكار ، الك معتدل برحاكميت ايله حاكم اولديلر . الحاصل سائر ملتلر جهالت واديلرنده طولاشير ، ضلالت قاراكلقلرنده چابالاير طورور‌كن بونلرك دولتلرى بتون عالمك دولتى اولدى .

ايشته ، امت عربيه‌نك بر قاچ سنه ايچنده مظهر اولديغى انقلاب مدهش ! حال بوكه اولجه بيكلرله سنه كچمشده بونلر بولندقلرى موقعدن بر قاريش ارلسون ايلرى كيتمه‌مشلردى . عجبا بو قدر حقائقه رغماً هيچ بر عاقل تصور اوله بيليرمى‌كه بو سرعتلى ترقى محكم بر طاقم قوانين ، تمدين ايديجى بر طاقم اساسلر اولمه‌دن حصوله كله‌بيلير تصورينى بسله‌سين ؟ هيچ برمتفكر تخيل اولنه بيليرمى‌كه بو قانونلرى ، بو اساسلرى آريسطو ، ليكورغ ، سولون كبى آدملر طرفندن وضع اولنوب بوكون بر شيئى اصلاح ايدرسه يارين برچوق شيئى افساد ايدن برطاقم بسيط حكمتلرله ، قاعده‌لرله مقايسه‌يه قالقشسون ؟ اصلا !

يا ربى ، مسلمانلر ارتق دينلرنده‌كى اسرارى كورميورلر ؛ اونده‌كى بدايعى تأمل ايتميورلر . سن اونلره سرمدى دينكك ، ابدى قانونكك حقايقنى ادراك ايچون عزم وير [مؤلف باشلاديغى اينك موفقيتله ختامى ايچون دعا ايتدكدن صوكره ديبوركه:]

مقدمات

مسلمانلق حقنده سوزه باشلامازدن اول برقاچ مقدمه سرد ايتمه‌يى ضرورى كوردك . بو مقدمه‌لر انسانه ، حياتك تكاليفنه ، ترقى ، تدنى قانونلرينه ، اسكى زماندن بوآنه قدر انسان اوزرنده صاحب نفوذ اولمق ايچون بربريله اوغراشان نظاماتك طبيعتنه ، علم ايله دين آره‌سنده عصرلردن برى سوره‌ن جدال ايله دها بر چوق شيلره دائر قارئلريمزه عمومى بر فكرويره‌جكدر . بو صورتله كتابمزى اوقويانلر مقصديمزى آكلامق ايچون اوزون اوزادى‌يه تدقيقه محتاج اولميه‌جق ؛ مسلمانلغك مدنيت حقيقيه‌نك روحى اولديغى ، مدنيتك انجق مسلمانلقله ياخود او دين مبينك بعض نصوصيله قائم اوله‌جغى حسى بر صورتده كوره‌جكدر .

قارئين كرام غرب علماسنك سوزلريله چوقچه استشهاد ايتديكمدن طولايى بنى عفو بيورملیدر . چونكه بن دينك طوغريلغنى اونلرك كلاميله استدلال ايتمك ايسته‌مدم ، بونى هيچ بر وقتده قبول ايتمم . زيرا مسلمانلق بو دركه‌لردن چوق يوكسكدر . بنم مقصدم صوك عصرلرده اوروپا آفاقنه حاكم اوله‌رق غربليلرى ظلمتدن آيدينلغه چيقاران قوانين مدنيه‌نك قوانين اسلاميه نسبتله كونشدن بر شعاع ، دكزدن بر طامله اولديغنى كوسترمكدر .

المدارس

والافكار التي تحوم حول اصلاحها

المدارس وما ادراك ماالمدارس : المدارس هى المعاهد العلمية التى انفجرت منها انهارالمعارف وانبجست منها انوار العلوم . فازاحت ظلمات كان بعضها فوق بعض واماطت لثام الجهل والبغى من كل مكان .

المدارس . هى المبانى المقدسة التى انارت الشرقيين بمنارالفضيلة العالية وخولت لهم مجدا اشا مخالايمحيه كرالليالى وتجدد الايام .

المدارس ــ هى الدور التى اصبحت اوربا عند اقتباس انوارها ترقى اسمى درجات المادة والعمران . وتستولى بسيادتها على كافة ارجاءالعالم .

المدارس ـ هى مركز السعادة الانسانية التى رقت الافكار و روضت الاذهان و وسعت المدارك وجملت الشعور الانسانى يمس بعواطف اللطف والحنان .

اى بليغ يطيعه اليراع فى ان يحرر مزايا المدارس التى لبست الدنيا بنسيج فضيلتها جلابيب الارتقاء والسعادة .

او اى مصقع ينقاد اليه لسانه اذا اراد حصر الفوائدها اوعدا . نم نم . ذلك بعيد عن مدارك الافهام ولاتكاد تحصر مزاياها فى صحيفة او كتاب ولابدع فان الامة العثمانيه يقدرهـا حق قدرهـا ولا تختلف فى نسبة هذه المزايا لتلك المعاهد العلمية التى لم تبق لنا من ما ثرها بعد انقضاء حين من الدهر . الاتلك الرؤس المملوئة بز خارف الاوهام والاحلام وتلك الصدور الضافية بمز عجات الاسقام والا لام الساكنة فى طبقا تها انواع المهالك والعلل . الابقة من ساحا تهـا محاسن التشييد والانتظام .

انشدكم بالله ـ اليست لنا عيون تبصر احوال هذه المدارس التى تعرب لنا بلسـان حالها باجلى بيان . انها قبور للاجسام وسجون للارواح وشرك للعافية ومنبع لكل الادواء والامراض .

ام ليست لنا آذان تسمع انين هذه المعاهد التى حكم الزمان عليها بالتقلب بين عواصف الوبال وعوامل الخراب والدمار . حتى انزلها من ذرى افلاك الكمال الى حضيض الذل والانحطاط ، ام ليست لنا قلوب تفقه سؤلها وتمتطى لثام الادوا ، عن وجهها وتعيدها لمركزها الذى فارقته من زمن غير بعيد .

ام ليست لنا عقول تسبر مكا من عواصفها واسباب انحطاطها وتأخرها . حتى يشرق بدرها من مطالع العرفان منزهة عن شوائب النقص والاضمحلال .

ام اصبحنا صماً بكماً عمياً لانفقه اسباب السعادة ولانسترشد بنبراس الفضيلة والكمال .

هذا وان ماالسافة جذوة نار خرجت من فؤاد وطنى قد تفطر قلبه وتفتت كبده فبرح يبوح بسره كى يجد له هاديا يهديه او غيورا يشاطره فى نوائبه ويؤازره فى مطالبه .

ولنرجع الان لمقصدنا الذى اعربنا عنه فى فاتحة المقال . ونقول ان هذا الفكر الاصلاحى الاكيد الذى تزدهى صفحات التاريخ بذكر من صرف مساعيه لايجاده ابد الآبدين .

قدكان يختلج فى خاطرى قبل حين من الزمان وانا اذ ذاك بالمدينة المنورة . وكثيراً ما كنت افضى بها لمن تنورت اد مغتهم من الافاضل الا انى رأيت أكثرهم لايستمعون لقولى الا كاستماعهم لخرافات تملى عليهم من اساطير الاولين .

فامسكت عنهم الكلام خوفا من ان يرمينى غليان حقدهم الدينى بسهام من الانتقام . الذى لاينجم عنه الاكمامن الشرور والخزلان .

وانى ارى الافكار قد تضاربت حول هذه المسئلة واتبعت طرائق قددا . وكل ينبغى بذلك الاصلاح . هكذا و ان اقصى امانى هو ذلك الاصلاح الذى اصبحنا ننشره من منذ اعوام وان شئت قـل من منذقرون . وكل محب للاستعمار لابدان تحدثه نفسه وتصورله ذهنه ضروب الارتقاء وصنوف العمران . ولكن وليس كل مايتمنى المرء يدركه تجرى الرياح بما لاتشتهى السفن وعليه فيجب علينا ان نسرد خطانا ونقى افكارنا من الشطط الذى يلعب بعقول العامة فيثيرها نحو هذا الامر الاصلاحى . حتى لانعمى العين فى سبيل ترجيح الحاجب . بل نفهم العامة بادء بدء باننا نريد توطيد دعائم الراحة لطلاب العلوم فنصالح المدارس التى بايدينا اليوم بصورة يمكن سكناها موقتا الى ان يخول لنا السعى مدارس مشيدة الاركان متقنة المبانى .

ومن جهة اخرى نلتمس من نظارة الاوقاف ان تصرف عنايتها فى انشاء مدرسة بثلاث طبقات فى كل طبقة منها مأة خلوة يأوى الى كل واحدة منها ثلاثة من الطلاب ويجعل عليها مأمورون يحافظون على النظافة ويوقدون الانوار . وتغسل ملابسهم وتحضر اطعمتهم ويراعى فى كل ذلك حد الاعتدال .

اذليس من المعقول ان يصبح الطالب خادم مالنفسه يأتى بلوازم اكله من السوق ويمسى خادمة فى الخلوة بالطبخ والغسل والتنظيف الى غير ذلك مما افضل السكوت عنه على البيان .

فاشغال تلك الاوقات الثمينه بمثل تلك الاحوال كما انه يجحف بالفرض المطلوب من التعليم فكذلك يذهب برواء عقل الطالب ونظرة استعداده المضنون ويوقع صفحات فكره فى مخالب التشويش وشرك الاضطراب .

وانى لااتصور انسانا لم تتزه مرآة فكره من تلك الشوائب المزهبة لصفوة الاذهان قد نال بعينه من الفنون وارتوى من انهار العلوم . بكيفية نسوغ له بأن يكون مرشد اللامة ومرقياً اهل عصره الى الامام .

وان مما يوقفنى موقف المتعجب الباهت رؤيتى لاناس لايحيدون فى اصلاح شئون حياتهم العلمية عن اتباع سبل الغابرين وينسبون كل امر محدث لم يوافق افكارهم السقيمه ـ وان كان اكبر نافع للدين والدنيا ـ للبدع الضلالية التى نهى عنها الشارع ولم يدر ذلك الجاهل ان السير على مقتضى تلك الامور مما يوجبها روح العصر على كل الهيئة البشرية طوعاً اوكرهاً وان من لم ينقد لذلك فليس له الا ان يكون من الاخسرين اعمالاً الذين ضل سعيهم فى الحياة الدنيا وفى الآخرة . ولم يعلم ذلك العاطل ان الشرع قدا باح للمسلمين ان ينسجوا اعمالهم على منوال ازمانهم ولذلك اد خلوا فى مواد اصولنا الفقهية قولهم [ان الاحكام بتبدل يتبدل الا زمان والاوال]

°

هذا وان من اهم مايجب علينا ان نلفت نظرنا اليه هو اصلاح بر جرام الدروس وتحسين اصول الالقاء والتدريس . وانتقاء كتب لايتعاصى على عقل الانسان اكتناه اسرارها ومؤلفات تقبل العرض على محك الانظار . ولاريك ذهن الغازى بصناعة الاختصار المخل الذى يجعل مسائل الكتاب مرسحا يلعب فى ميدان الغازه العقول

والافكار . ومطلباً تنقطع دون الحصول عليه القلوب والاكباد . وقد اوفى المقام حقه الفيلسوف ابن خلدون وهو فى القرن الثامن من القرون الشرقيه فقال ذهب كثير من المتأخرين الى اختصار الطرق والانحاء فى العلوم يولعون بها ويدونون منها برنامجا مختصرا فى كل علم يشتمل على حصر مسائله وادلتها باختصار فى الالفاظ وحشو القليل منها بالمعانى الكثيرة من ذلك الفن وصار ذلك مخلاً بالبلاغة وعسرا على الفهم وربما عمدوا الى الكتب المطولة فى الفنون فاختصروها تقريبا للحفظ كما فعله ابن الحاجب فى اصول الفقه وابن مالك فى العربية والخونجى فى المنطق وامثالهم وهو فساد فى التعليم وفيه اخلال بالتحصيل وذلك لان فيه تخليطا على المبتدى بالقاء الغايات من العلم وهو لم يستعد لقبولها بعد وفيه مع ذلك شغل كبير على المتعلم بتتبع الفاظ الاختصار العويصة للفهم بتزاحم المعانى عليها وصعوبة استخراج المسائل من بينها فهم قصدوا الى تسهيل الحفظ على المتعلمين ولكن اركبوهم صعبا يقطعهم عن تحصيل الملكات النافعة وتمكنها انتهى كلام الاستاذ الحكيم فانظر يارعاك الله - الى هذا الرأى السديد الذى ابان به ضرر تلك المؤلفات التى اصبحنا لانعرف للعلم سبيلاً الا بالاستحصال على محتوياتها . ولانعلم للفضيلة منهلا الا بورودا نهر صفحاتها ولو خبر الاستاذ ماوصل اليه اسلوب التعليم فى عصرنا لشن الغارة علينا واحجم عن تنقيد الغابرين.

كيف يصف المرء ذلك اسلوب العقيم الذى لاينيل التلميذ الا تخديشا فى الذهن وارتباكا فى الفكر وكلالاً فى الهمة وانزعاجا فى النفس وقتلا للعاطفة والشعور .

وايم الله لادرى كيف يفهم المبتدى الذى يحضر امثلة الصرف وهو لايعلم شيئاً من معانى الكلمات الا ماشاهده فى ادوار حياته من المحسوسات الكونيه . اذا تلى عليه الاستاذ نتائج افكار العلماء فى المصدر الميمى هو [نصراً] وسردله تقريراتهم مع تطبيقه على غايات مسائل النحو والصرف وقواعد علمى الوضع والبيان بما يخيل للتلميذ الخالى الذهن عن الواح المعانى ان [المصدر] اما حيوان قوى الشكيمه والجأش او انسان سامى المكانة عالى المقام او جماد ولكنه يزرى على قلائد الدر والمرجان فلذلك تراهم فى سباة من الحيرة عند سماعهم تلك التقريرات والتعبيرات التى لم يسمعوا ولم تسمع آباؤهم من قبل . وانما نقلت كلام الاستاذ ابن خلدون هنا لان يكون حجة على الذين يزعمون بوجوب بقاء القديم على قدمه . ويرمون من انتحل مذهباً - وان كان حقاً - غير مذهبهم بالزيغ والضلال .

وانى اعوذ بالله ان اجحد مالآثار السلف من الفوائد والمزايا الظاهرة لكل ذى عينين باجلى المظاهر .

الا انى انهاكم عن التقليد الذى يعمى الافكار عن ادراك الحقائق ويخلد الناشئة فى ارض الجهالة والبغى ويهتك قواهم الادبية تحت ضغط صنوف الاستعباد .

واسئلكم فى وضع مؤلفات تلائم الروح العصر وتمازج استعداد الناشئة الجديدة وتمهدلهم سلوك سبل التربية الحقة والتعليم الصحيح .

والاقرب فى ذلك اما ان يطلب من كل عالم متخصص تأليف كتاب فى الفن الذى اختص به فى مقابلة جائزة اذا كان التأليف قد وافق الفرض بعد البحث والتنقيب .

واما ان تؤلف لجنة تشكل اعضائها من امثل فضلاء العصر الاحصائيين فيستدعون اليها من كل فج عميق الاجلة الاعلام حتى ينخرطوا فى سلك الاعمال لآلى باهية السمط والانتظام .

وينظمون بعد ذلك برنامجاً لاصول الدراسة من نتائج محاكاتهم الفكرية لتتصلح حياتنا العلمية وتحفظ عن التلف والشتات . ومن المستحسن ان تجعل مدة التحصيل والدراسة اثنى عشرة سنة وتقسم هذه السنين على ثلاثة اصناف كل صنف منها يستغرق اربع سنوات من التعليم .

فيدرس الطالب فى الصنف الابتدائى - علم النحو والصرف والمنطق والحساب والهندسة والخط والانشاء والعروض والقوافى والوضع والفقه والقرأن والتجويد واللغة والاملاء التركى والعربى والبيان والتاريخ العثمانى والعمومى وعلم تقويم البلدان وشيئا من مبادى علوم الحكمة الطبيعية والطب واللغة الفارسية واصول الخطابه والوعظ .

فاذا اتم التلميذ هذه السنين الابتدائيه يأهل لان يكون معلما فى المكاتب الابتدائيه واماما وخطيبا وواعظا فى مساجد القرى والاقضية والنواحى

ويدرس الطالب فى القسم النهائى - مفصل علم النحو والصرف والمنطق والمعانى والبيان والبديع والحساب والهندسة والتفسير والحديث والفقه واصولهما والعلوم الطبيعية والاقتصادية والمدنيه وآداب البحث والمناظرة والعقائد واصول التحرير العربى والتركى وتعويد ابناء الاتراك على التكلم باللغة العربية وتعويد ابناء العرب على التكلم باللسان العثمانى .

ومفصل علم تقويم البلدان والتاريخ العمومى والاسلامى وتراجم حياة العلماء الاجلة والادبيات العربية والتركية ولسانا من الالسنة الغربية واصول التدريس والتأليف .

واذا اتم الطالب هذا القسم النهائى - يسوغ له ان يكون معلما فى عموم المكاتب الرشدية والاعدادية ومدرسا وخطيبا واماما فى جوامع الالوية والولايات ويرخص له تدريس كل ماشاء لمن شاء ويقبل فى عموم المكاتب العالية بغير اختبار وامتحان .

واما القسم العالى - الذى نحن اليوم فى اشد الاحتياج اليه فيجب ان يخرج منه اناس ينفردون فى فن من الفنون بالاستيلاء على جزئيات ذلك الفن وكلياته مع حل مسائله العويصة والغوص فى بحار معانيه الدقيقه حتى لايغادر صغيرة ولاكبيرة من مباحثه الا ويرسمها فى صفحات ذهنه ويسجل معلوماته . فيكون بذلك احصائيا يقلد جيد دهره باجل الاعمال ويكلل مفرق الدين الاسلامى باكليل الفخر والاجلال .

والاولى ان يجعل لهذا القسم تسع شعب لعظم شأنه وكثرة فوائده فيدرس فى الشعبة الاولى - علم التفسير ومايتعلقه من الناسخ والمنسوخ واسباب النزول وعلم القرآآت وكيفية استخراج الاحكام ومعرفة اصول الذب عما يتراأى فيه مايخالف النواميس الطبيعية على زعم الملحدين من علماء اوروبا . وتزييف اعتراضاتهم التى يوردونها لان يطفؤا نورالله بافواههم ويأبى الله الا ان يتم نوره .

ويشترط فيه ان يكون ذا اطلاع واسع فى علوم اللغة العربية ومعرفة تامة بالاحاديث النبويه ويجب عليه ان يستوعب جل ما كتب فى فن التفسير حتى على ما كتبه العلماء الغربيون .

ويدرس فى الشعبة الثانية ــ علم الحديث متنا واسناد اورواية ودراية وقرائة علوم الحديث واصوله وعلم طبقات الرجال والاسناد والموضوعات وحبذا لو يحفظ المحدث مأة الف حديث متناً فقط لما فى الحفظ من زيادة الاتقان والاجادة .

ويدرس فى الشعبة الثالثة ــ علم الكلام بالبحث والاحاطة لمذاهب الاسلام ومعرفة حاضرها وغابرها وحقيقة الديانات وبواعث التدين والاسباب الموجبه لخروج لفيف من الناس عن دائرة الدين والفحص عن عوامل الانحطاط الاسلامى والتنقيب عن السبب الوحيد لرقى الاسلام والمسلمين .

والاطلاع على الديانات الاوربية الحاضرة وجرح ادلتها وابطال حججها والزام زعمائها .

ويدرس فى الشعبة الرابعة ــ علم الاصول والقوانين الموضوعة عموما من قوانين الرومان وقوانين الامم الحية وقوانين الدولة العلية مفصلاً ويسبر البواعث التى دعت البشر لوضع القوانين . و اثبات ان القرآن قانون الهى فيه هدى ورحمة للعالمين . فى كل حال وفى كل زمان لايأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه تنزيل من حكيم حميد .

ويدرس فى الشعبة الخامسة ــ علم الفقه بقرائة امهات الكتب الفقهية الحنفية الحديثة والعتيقة مع الموازنة بين صحيح الاقوال وضعيفها بالعرض على قوانين الكتاب العزيز وصحاح السنة ومعيار العقل السليم. والاطلاع على فقه المذاهب الثلاثة اجمالا و يدرس فى الشعبة السادسة ــ علم التاريخ مع استيعاب احوال القرون الثلاثة وفلسفة التاريخ وتراجم احوال العلماء الاعلام والافاضل الاجلة والشعراء والحكماء والمتفلسفين والمتصوفين وسير العلم والاجتماع فى كل عصر ومصر . وتاريخ المخترعات والمكتشفات وبواعثها واسبابها التى اوصلت المخترعين الى صنعها وايجادها . والوقوف على تاريخ الامم الحية وتراجم اعاظم رجالها واكابر زعمائها

ويستحب عليه ان يتقن علم تقويم البلدان ويتعلم اشهر اللغات الغربية والفرانسوية والانكليزية والالمانية ويسوح اكثر الممالك الاسلامية والمستعمرات الاجنبيه على تتبع الآثار القديمة والمخترعات الحديثة

ويدرس فى الشعبة السابعة ــ العلوم الادبية العربية مع الاتقان لعلم المعانى والبيان وطبقات الشعراء الجاهليين والمحدثين والمتأخرين والوقوف على ادوار حياة اللغة العربية والسعى لاجادة الانشاء ولتحسين اسلوب التحرير وحل المنظوم ونظم المنثور . وقرائة اللغة العثمانية والفارسية و اصول تحريرها ويدرس فى الشعبة الثامنة ــ علمى النحو والصرف مع معرفة تفرعاتها والاطلاع على مذاهب النحاة المتقدمين والمتأخرين . حتى يتحولوا بعد درسهم لها درسا متقنا طريقة سهلة نسلكها ومنهلا عذبا نوردها لنتخلص من هذا الشطط الذى ملأ اسماعنا بدوى الاراجيف ورؤسنا بزعجات الاوهام .

ويدرس فى الشعبة التاسعة ــ علوم اللغة التركية العثمانية وآدابها و ادوار حياتها . ومبدأ نشئتها . وكيفية تطورها بالطور الحاضر واسباب رقيها وانحطاطها واصلاح قواعدها وتسهيل اقتنائها والبحث عن واسطة تعمم تعليمها لكل فرد يتظلل تحت راية الهلال العثمانى .

هذا ماسنح بفكرى الفاتر المتراكم على صفحاته سحب اليأس والفتور والمتقلب بين عوامل التقصير والقصور .

وغاية سؤلى من اولى الافكار الثاقبة ان ينظروا اليها بنظر الانتقاد لا الانتقام . ويلاحظوها بعين التصحيح لا التنقيص مع انى ارى صدى الاصلاح قد صبحت منه المسامع ولم تبد من آثار العمل شئ يذكر وعند ذلك ارجع باللوم على نفس وازجرها ببيتى الشاعر الحكيم .

لقد اسمعت لو ناديت حيا = ولكن لاحياة لمن تنادى

ونارا ان نفخت بها اضائت = ولكن انت تنفخ فى رماد

غير ان همة دولة شيخ الاسلام حضرة البارع المقدام موسى كاظم افندى الافخم . مما تبشرنا بحصول آمال الاصلاح . واما فى الفلاح فى زمن غير بعيد .

وان تنظيم اللجنة الاصلاحية فى هذه الآونة التى نحن فيها احوج الى المعارف من الطعام والشراب . لعمل مبرور برهن به عن نواياه الحسنة فى هذا العصر الدستورى. فنسئل البارى جلت عظمته ان يجعل سائر اولى الامر حاذين حذوه فى خدمة الفضيلة والعلم و ممهدين للناشئة سبل السعادة والنجاح . دار السعادة فى ١٥ محرم سنه ٣٢٩

منشى جريدة المدينة المنورة

ابوالفضل محمد مأمون

حفظ صحت وطبابت روحيه

وجودك حفظ صحت وطبابتى اولديغى كبى روحكده يعنى فكر ودماغكده حفظ صحت وطبابتى واردر .

انسان ، استعداد ، قابليت وخواص دماغيه سنى آهنكدار برصورتده تميه ايده بيلمك ايچون ممكن اولديغى قدر ابتلانك ظهورينه مانع اولمليدر . زيرا ؛ ابتلا ، روحك ، فكرك حقيقى بر خسته لغيدر . حفظ الصحه قاعده لرينه رعايت ايدنلرك اودائره داخلنده حركت ايليانلرك پك چوق امراضدن قورتيلدقلرى كبى علم روح ، منطق واخلاقك كوستر ديكى حفظ صحة اخلاقيه ويافكريه يه رعايت ايدنلرك ده قناعتلرندن، مضر اعتيادلرندن ، مهلك ابتلالردن قورتيله رق ، روحك ، دماغك موجوديت معنويه نكده صحتنى محافظه ايتدكلرى شبهه سزدر .

وجود خسته اولديغى زمان او خسته لغى تداوى وتشفيه ايچون طبابت اولديغى كبى برده روحك طبابتى واردركه اوده بزه افراط وتفريطلرك ، انهماك وابتلالرك تداوى وتشفيه سنى اوكره دير . مثلا ؛ بزى حدته كتيرن اسبابه دوامدن اجتناب ايتمك صورتيله حدتدن تخليص نفس ايده بيليرز . بر عياش عشرتك ضدى اولان فضيلتى اكتساب ايدرسه ميخانه يه كيدوب راقى ايچمكدن قورتيله بيلير. اكر اعتياد وابتلانك بردنبره تركارى ممكن اولمازسه ياواش ياواش ترك ايتميه واونلره مقاومت ايتميه ، اكر بوخصوصده كندمزده عطالت

حس ایدرسه‌ك کیتدکجه چوغالان برجهد وثباتله فضیحتی ترکله فضیلتی اکتسابه چالیشملی‌یز ؛ وفضائحك تکرار رجوع ایتمه‌سی ایچونده دائما اونلری نظارت آلتنده بولوندیرملی‌یز . الحاصل مادیاتمزی قوتلاندیرمك ایچون چاره‌لر اولدیغی کبی معنویاتمزی قوتلندیرمك ایچونده چاره‌لر واردر . هرکون انسان تکاملات مادیه ومعنویه‌سی اوغرنده نه‌لر یاپدیغنی ، عقلنك ، حسنك ، ارادەسنك ، صنعتنك مسلکنك تکملی اوغرنده نه‌کبی حرکاتده بولوندیغنی کندی کندینه صورمالی وارتکاب اولنان خطالر ، قصورلر ونقصانلری بریره یازمالی وبونلرك بر دها تکررینه میدان ویرلیه‌جکنه جهد واقدام ایتملی و اونلردن اجتناب ایتمه‌نك یوللرینی دوشونملی و نقصان اولان اوصاف وخصائلی قازانمغه چالشمالیدر .

علم روح ، منطق ، علم اخلاق بزه ، عقلمزك حسیاتمزك ، ادارەمزك تربیه وتنمیه‌لرینك چاره‌لرینی بیلدیرییور . وهرنه صورتله اولورسه اولسون سعیك ، اکتساب فضائلك مادیات ومعنویاتمزی اصلاح ایده‌جك یگانه چاره‌لر اولدیغنی کوستریور . ایی رفاقت ایی مطالعات دخی بزی عین نتیجه‌یه سوق ایدییور . فرانقلن اسمنده اخلاقیوندن مشهور بر عالم ؛ اون اوچ اخلاق حسنه‌نك قازانیلمه‌سنی کندیسنه وظیفه ایدینمش ایدی‌که ، بونلر ، اعتدال ، قناعت ، سکوت ، انتظام ، قرار [ثبات] ، سادەلك ، صناعت ، صداقت ، عدالت ، تمیزلك ، استراحت ، عفت ، محویتدن عبارتدر .

اوفاق بر دفترك هرصحیفه‌سنك باش طرفنه بو اون اوچ فضیلتدن بریسنی یازمش . صوکره هربر صحیفه‌یی عمودی یدی ستونه آیرمش هرستونك باشنه هفته‌نك اسملرینی یازمش ، هرهفته بو فضیلتلردن بریسنه نظارت وتقیدده بولنورمش . هرآقشام ارتکاب اولونان قباحتدن اجتناب ایدرمش . مثلا ؛ بو هفته اعتداله رعایت ایدر ، کله‌جك هفته قناعته صره‌سیله بویله برسنه‌ده بو اون اوچ فضیلتی درت دفعه تکرار ایدرمش . ایشته فرانقلن بو سایه‌ده اخلاق حسنه‌نك ، فضائلك پك چوقلرینی تحصیل ایتمش واك بویوك داهیلر صره‌سنه کچمشدر . بوحرکت طبق‌بر باغچوانك باغچه‌دن فنا اوتلری سوکوب آتەرق نباتاتی محافظه ایتمسنه بکزەر . ثانیاً ، سیاسیاتده « آییر حکم ایت » قاعده‌سنی تطبیقدر . حقیقةً انسان ، فضائلك هپسنی بردن کسب ایده‌مز اعتیاد قبیحك دخی هپسنی بردن ترك ایده‌مز . فقط اونلری برطاقم قسملره آیروبده هربریسنی آیری آیری قازانیر ویا ترك ایدرسه موفقیت قولای حاصل اولور . خلاصه ، وجدانمز دائما بزه ترك ایتمکه مجبور اولدیغمز خطالری ، قازانمغه محتاج بولندیغمز صفتلری کوستریر . علم روح ، منطق اخلاق بزه ایی وکوتویی فضائل ورذائلی بیلدیریر . ثبات ومتانت سایه‌سنده پك چوق فضائلی قازانمق وپك چوق رذائلی دخی ترك ایتمك ویا اونلره دوچار اولمقدن محفوظ بولنمق ممکندر . اخلاقیون دخی بالتجربه خویلردن برینی ترك ایدوب دیکرینی اکتساب ایتمه‌نك ممکن اولدیغنی ارائه واثبات ایتمشلردر . « جان چیقمایانجه خوی چیقماز » تعبیری کلیاً مغایر حقیقتدر . اخلاق وقوانین اخلاقیه روحك خاصه‌لری قوتلری دکلدر . انسانك ، انسانلغك خاصه ومزیتلریدر . بالعکس روحك خاصه وقوتلرینك سوق و ادارەسی ایچون لازم کلان قوانین وقواعددر . بونلر ایسه ولادی اولمایوب کسبیدر .

تربیه اخلاق حسنه‌یی روحده تمرکز ایتدیرمك اونلری اعتیاد حالنه قویمق اساسنه مستنددر . بناءً علیه بر خویی قازانمق ویا ترك پك قولایدر . فقط چالشمقسزین انسان هیچ بر شی قازانه‌مدیغی کبی سعی وثبات ایتمکسزین‌ده هیچ بر فضیلتی هیچ بر کوزل خویی قازانه‌ماز . وینه سعی وثبات ایتمکسزین هیچ بر رذائلی ، هیچ بر فنا خویی‌ده ترك ایده‌مز . خلاصه ؛ اخلاق وفضائلك مجموعی آنجق سعی ایله ، تحصیل ایله کسب ایدیلیر .

دوقتور حاذق

بخارا احوالنه دائر

شو صوك سنه‌لرده بخارا اولکه‌سی ، شو کنیش اسلام مملکتی داخلاً وخارجاً بر چوق غائله‌لره ، فلاکتلره معروض بولنیور . یقین ، اوزاق ، اخوت ومودتله مشبوع اولان عالم اسلام ، بو غائله‌لری ، بوفلاکتلری کورییور ، کوردکجه‌ده متأثر ومتأسف اولییور . چونکه بو قطعه‌ده بولنان اوچ بچق میلیون قدر مسلمانلر ، وقتیله اسلامیته ، انسانیته ، علوم وفنونه ، مدنیته ، بر چوق خدمتلر ایدن اعاظمك ، اعاظم ، اسلامیه‌نك احفادی بولنیورلر . اواجداد کرامك احفادی ، اخلافی بوکون مظلم بر وادی‌یه ، درین براوچورومه طوغری یوارلانوب کیتمکده‌در . متفکرین اسلام بو حالك ، بو کدیشك نه قدر وخیم نتیجه‌لره منجر اوله‌جغنی تقدیر ایدییور ، کورییور ، بناءً علیه بخاریلره پك آجییورلر . فقط او فلاکتزده بخاریلر ، غوغای عزوجاه ایله ، تعصبات مفرطانه ایله ، یکدیکرندن آله‌جق انتقام ایله سرمست غرور اولمش ، اسلامیتی ، مدنیتی ، علوم وفنونی ، خلاصه بتون فضائل انسانیه‌یی اونوتمش ، کندیسنی عالم مدنیتده یکتا ، بتون فضائل بشریه ایله متصف ظن ایتمکده ، بویله درین بر غفلت ایچنده حفرهٔ انقراضه سوروکلنوب کیتمکده‌در .

سیاسیون اسلامیه‌دن القاس میرزا ، نصیبهٔ تفکردن محروم بیچاره مسلمانلری دوشونورکن دیمشدرکه :

چون پرده زروی کارما بر خیزد
معلوم شودکه درچه کاریم همه

بخاراییلرده‌بر کون کندیلرینك احوال پریشانیلرینی آکلایه‌رق پشیمان اولورلر ، فقط وطنی ، استقبالی محو ایتدکدن ، ایش ایشدن کچدکدن صکره آکلامش اولورلرکه اونك هیچ اهمیتی اولماز . بوکون ارتکاب ایدیلن سیئاتك جزاسنی یارین بخارانك معصوم اولادلری چکه‌جکلر . ایکله‌یەرك ، ذلت وحقارت ایچنده سوروکلنه‌رك کمال حیات ایده‌جکلر . ممکن‌میدر ، بوکون بخارا رجالی ، علماسی بربریله اوغراشسونلر ، حالی هیچ نظر ملاحظه‌یه آلماسونلر ، منافع شخصیه‌لری

پشنده قوشسونلر . آنی‌بی هیچ دوشونمسونلرده صوکرا ینه یشامق داعیه‌سنده بولنه بیلسونلر ؟ . . استقبالی دوشونمین امت ایچون یشامق یوقدر .

بر عصر اولکی اجدادیمز ، استقبال اسلامی دوشونمش اولسه‌لر ایدی ، بز هیچ وقت بو کونکی ورطهٔ فلاکته یوارلانمه‌مش اولوردق . بوندن یارم عصر اول ، متفکرین اسلامدن برینك ، موسم حجده بر اجتماعك لزومنی درمیان ایتمسندن تکفیرینه قدر واریلمامش اولسه ایدی ، بز بوحاله دوشمه‌مش اولوردق . ایشته بزم بتون مصیبتلریمزه ، المریمزهپ اسلافمزك استقبالی دوشونمدکلرندن مفرط بر تعصب ایچنده قالدقلرندندر .

ذاتاً حضرت قرآن‌بزه« وما اصابکم‌من مصیبة فبما کسبت ایدیکم» دیه بتون مصائب وفلاکتلرك‌ثمرات افعالمز اولدیغنی‌بیان بیورمشدر. ملتلرك اسباب انقراضنی غرب متفکرینندن بری‌ده تشریح ایدرکن « بر ملته کلن ظلم ، کندی جهلنك جزاسیدر . » دیمشدر .

ایشته انسان ، بونلری دوشوندکجه بوکونکی بخاریلر ، یارینکی بخاریلرك‌استقبالنی محوایدیجی‌غدارلردر، دیمکدن نفسنی‌ضبط ایده‌میور. چونکه بخارانك تهلکهٔ استقبالیه‌سی هرطرفدن ، اوت هرطرفدن رونما اولمقده ایکن‌وبالعموم خارجدن باقانلر بونی فرق ایده‌رك بوندن متأثر بولنمقده‌لر ایکن ، بخاریلر حالا موقعلرینی آکلایه‌مدیلر. رقابت خسیسهٔ شخصیه‌دن ، معناسز ،جاهلانه تعصباتدن قورتولمدیلر .ایکی سنه‌در بخارا داخلاً قاریشیق ،مذبذب برحالده بولنیور . هرکون بر نزاع شخصی‌یه ،هرکون برفتنهٔ فجیعه‌یه بخارا صحنه اولیور . کتلهٔ متحدهٔ اسلامیتی آیران ، تارمار ایدن « سنیلك ـ شیعیلك ، تعصبی یوزندن بخارا هرج ومرج اولدی .یوزلرجه اهل ایمان ، اهل‌توحید خاك هلاکه سریلدی ، خانه‌لر سوندورلدی ، عادتا قرون وسطی وحشتلری اجرا ایدلدی ؛ نتیجه‌سی هیچه منجر اولدی ، بخارانك آتیسی تهلکه‌یه معروض براقیلدی ، اوزاقدن عطف اولنان انظار رقیبان طوغریدن طوغری‌یه بخارایه نفوذ ایتمکه باشلادی .

دیکر طرفدن ولایات ونواحیٔ بخارانك بعض طرفلرنده ظلمك، قوانین کیفیه‌نك آرتق طاقت فرسا برحاله کلدیکندن اغتشاشات باش کوسترمکه باشلادی . حتی طوغریدن طوغری‌یه روس اداره‌سی وروس‌حاکمیتی‌ترجیح‌اولنمه‌باشلادی‌وصورت علنیه‌ده بیله ایسته‌نیلدی. بخارا روس قونسلوسنك مداخله‌سنه قدر ایشی واردی .

بز بخارا مملکتنده متمکن خالص مسلمان قرداشلریمزك حمیت مسلمه‌لرندن بوحرکاتی بکله‌میورز. بلکه دشمنلرك عالم اسلامك هرطرفنده اجرا ایتمکده اولدقلری تزورات نتیجه‌سی اولمق اوزره تلقی ایده‌رز . بوکون ایرانده ، افغانستانده ، فاسده بولنان رؤسای اسلامیه ومدیران اموره دشمنلرك ویرمکده اولدقلری پاره‌لر، چوریمکده بولندقلری .ولابلر ، هپ‌عالم اسلامی یوتمق ، چکنه‌مك املی‌ایله یاپیلمقده اولدیغنه کیم شبهه‌ایدر ؟ ایشته‌بوسیاست افسادیه ، بوتزویرات بوکون بخاراده‌ده اجرا اولنمقده‌در . معاذالله بویوزدن بخارا حاضربر لقمه اوله‌رق یوتلمق تهلکه‌سنه معروض قاله‌جقدر .

بخارا شهر شهیری علمانك تعصبیله ، مأمورینك‌منفعت‌خسیسه‌سیله هرکون‌بر جدالکاه اولیور . اردولردن ، طوپلردن، تفنکلردن دها قوتلی،دهامؤثر اولان « مدنیت »ك‌بخارایه صوقولمسی ایسته‌نیلمیور . فقط مدنیت ، دکل بخاراده بولنان بش آلتی منفعت پرست‌خسیسلره، عظمتلی ملتلره بیله غلبه چالمش وعلیهنه کیدنلری زیروزبر ایتمشدر . مدنیت حقیقیه‌نك حامیسی جناب الهدر .

بخارا منفعتپرستلری مدنیت‌حقیقیه‌نك،مکاتب مدنیه‌نك، انتظامات جدیده‌نك بخارای شریفه دخوانه مانع اولمق ایچون نه قدر تعصب ابراز ایدرلرسه ایتسونلر ،نه‌درجه تکفیراتده، تزویراتده‌بولنورلرسه بولونسونلر ، ینه اومدنیت کمال احتشام و وقار ایله بتون موانعی چکنه‌یه‌رك دخول ایدر، اوراده یرلشیر ، اولغ‌بکلرك ، فارابیلرك ، ابن سینالرك ...زمانی اعاده‌یه‌چالیشیر . فقط بوکونکی‌معناسز تعصبلر، مکتب جدیده علیهنه اجرا اولنان قیاملر بخارا استقلالنی ، وطننی ، ملکنی تهلکه‌یه القا ، تسلط اغیاری دعوت ایده‌جکنی‌ده خاطردن چیقارماملی‌در . بوتفرقه‌لر ، بوجاهلانه تعصبلر بوکونکی بخاریلرایچون شیندر ، استقبالده موجب لعنتدر .

شوصوك سنه‌لرده بخارا خارجاًده بیوك برتهلکه قارشوسنده‌در . بتون‌روس‌مطبوعاتی« بخارا مسئله‌سی» اهمیتله‌اشغال ایدییور، بخاراده اولان حبه‌لری قبه اوله‌رق کوستریورلر . الحاقنی ورد زبان ایدرك حکومتك‌نظر دقتنی‌جلب ایدییورلر . حتی‌روسیه حکومت مدنیه‌سنك تحت حمایه‌سنده بویله وحشی ، ابتدائی برمملکتك بولنمسی روسلق ایچون برعاراوله‌رق تلق اولونمقده‌در . بخاراده جریان ایتمکده‌اولان تعصبات آرتق روسلرکده جاننی صیقمقده‌در .

ایشته بو داخلی ، خارجی بخارا غوائلندن ، فجایعندن ، آنك نتایجندن شو صحیفه‌لرده بحث ایتمکدن مقصدمز ، حسیات اسلامیه ووطنیه‌یه مغلوب اولوب بخارالی‌قرداشلریمزك وبالخاصه حکمدارجدید امیرعالم خان حضرتلرینك نظر دقتلرینی بخارانك آجیقلی ، اسفلی حالنه جلب ایتمك ایچوندر . بز بخارانك اصلاحات مدنیه وعلمیه‌سنی تحصیل عالی کورمش منورالفکر امیر جدید حضرتلرندن بکلیورز. امید ایده‌رزکه ملکك ، ملتك رفاه وسعادتنه ، ترقی وتعالیسنه مدار اوله‌جق مکاتب جدیده‌نك ، مطبوعات محلیه‌نك کشادینه و تکثیرینه همت بیورورلر . چونکه اوان شبابنك اك قیمتلی وقتلرینی اوروپا مراکزمدنیه‌وعلمیه‌سندن‌اولان‌پترسبورغ دارالفنوننده، دارالعلملرنده کچیرمش اولدقلرندن مدنیت وترقیاتك لزومنی بحق تقدیربیوردقلرینه قناعت کامله‌مز واردر . اشته‌عالم اسلام ، بخارالی قرداشلرینك‌صرف ترقی وتعالیلرینه خدمت ایتمکی صبرسزلقله امیر جدید حضرتلرندن بکلیور .

بخارلیلرك ترقی وتعالیسی و اوممکلت واسعه‌نك اصلاح اولنمسی صرف سعادت بخاریانی موجب اولدیغندن کرك داخلاً ، کرك خارجاً هیچ کیمسه بوندن متضرراولماز ، روسلرکده بخاراده‌کی استفاده‌لری

چوغالیر ، جهت تنفعلری تضاعف ایدر . چونکه بخاراده اصلاحات اجرا ایدیلیرسه استناد ، معلم ینه روسلر اوله‌جقدر . بخاراده‌کی معادن وقیره ینه روسلر سایه‌سنده چیقاریله‌جقدر . خلاصه روسلرك منافعی قات قات تضاعف ایده‌جکدر .

بناءً علیه حمیت اسلامیه ، اخوت دینیه ایجاباتندن بخارانك ترقی وتعالیسنه ، مجد قدیمنك احیاسنه همت وغیرت بیورملرینی فخامتلو امیر عالم خان حضرتلرندن رجا وامید ایدر ، موفقیاتلرینی جناب اللهدن تمنی ایلرز .

نور علی زاده

غیاث‌الدین حسنی

یمن احوالی حقنده رسمی تبلیغات

یمن قطعه‌سنك جهات شرقیه‌سنده صعدو حوالیسنده متمکن وزیدی مذهبنه سالك اولان امام حمیدالدین وانك وفاتی اوزرینه اوغلی امام یحیی وعونه‌سی یمنك تحت ادارهٔ عثمانیده بولنان جبال قسمنه سنین عدیده‌دن بری تجاوز وبرارالق مرکز ولایت اولان صنعایی استیلایه قدر تصدی ایلملریله حکومتجه بالدفعات قوای عسکریه سوق ایله دفع وتنکیل ایدلمشلر کن ینه فرصت بولدقجه تجاوزدن خالی قالملری اوحوالیده استقرار امن وآسایشه مانع واهالینك حضور وراحتنی سالب اولدیغندن ویکیدن سوقیات وحرکات عسکریه اجراسنه‌ده او صره‌لرده امکان کوریله‌مدیکندن قطعهٔ مذکوره‌ده تأمین آسایشه مدار اولمق اوزره یمنك جبال وتهامه قسملرینك بالتفریق ایکی ولایته تقسیمیله جبال قسمنك والیلکنه صنعاده اقامت ایتمك اوزره مومی الیه امام یحیانك تعیینی ومحلنجه مأمورین شرعیه وملکیه وضابطه‌نك نصبی ایچون کندیسنه صلاحیت اعطاسی وجبایت ایده‌جکی اموالك یکونندن مصارف محلیه چیقدقدن صوکره فضله قالیرسه مرکز سلطنته کوندرلمسی وصنعاده برمقدار قوهٔ محافظه براقیله‌رق اردومرکزینك مناحه‌یه نقلی یولنده حکومتجه بعض مقررات اتخاذ ایدیلوب برقانون مخصوص ایله قوهٔ تشریعیه‌یه تکلیف اولنمش ایسه‌ده یمن ولایتی تقسیمات طبیعیه اعتباریله جبال وتهامه ایله عسیر قطعه‌لرندن مرکب اولمق اوزره اوچ قسم اولوب جبال قسمنده مقیم وزیدی مذهبنه سالك اولان مومی الیه امام یحیی‌نك آنجق جبالده ساکن زیدیلر اوزرنده نفوذی جاری وتهامه وعسیر جهتلرنده مقیم واکثریتی شافعی مذهبنه منسوب بولنان قبائل ایله بینلرنده مذهباً ومسلکاً اختلاف موجود اولمسیله جبال قسمنده تطبیق ایدیله‌جك بو اصول ایله یمن قطعه‌سنك اقسام سائره‌سنده تأسیس وتقریر آسایش ممکن اوله‌میه‌جغی نظر تأمله آلنه‌رق باخصوص اوصره‌ده عسیر جهتلرنده سید ادریس نامنده برینك ظهوریله کرك عسیر وکرك یمنك تهامه جهتلرنده ساکن قبائل وعشایری کندینه انقیادده عهدوپیمان ایتدیروب بعض مواقعی حصر وتضییق ویوللری سدوقطعه قیام ایتمسی‌ده بوملاحظاتی تأیید ایلیه‌رك یمن مسئله‌سنك او یولده حل وفصلی ممکن اوله‌میه‌جغی آکلاشلمسیله یمن قطعه‌سی حقنده حکومت اجرائیه‌جه تدابیر اساسیه اجراسی قرارکیر اولمشدی. بالآخره مرکزجه حرکات عسکریه اجراسنی مانع احوالده زائل اولمسیله حکومتجه یمن وعسیر ایچون بالجمله لوازم ومهماتیله یکیدن قوای کافیهٔ عسکریه ترتیب وسوق ویمن ولایتندن بالتفریق مستقل متصرفلق حالنه افراغ اولنان عسیر متصرفلق وقوماندانلغنه میرلوا سلیمان پاشا ویمن والی وقوماندانلغنه‌ده صلاحیت واسعه ایله میرلوا محمد علی پاشا تعیین و سواحلك محافظه‌سی ایچون‌ده غانبوطلر تخصیص اولنه‌رق قوای عسکریه‌نك ورودینی متعاقب لحیه وزهره جهتلرنده‌کی قبائل تأدیب ومسدود اولان حجور وحجه قنفده وابهنا یوللری کشاد وجوارده‌کی قبائل دخی رهینه‌لر ویره‌رك تحت اطاعته ادخال ایدلدی. آنجق حکومت سنیه‌نك اساس مقصدی سفك دمادن اجتناب ایله جملهٔ ممالك عثمانیه‌دن اولان حوالئ مذکوره‌ده اهالینك مزاج واحتیاجنه موافق اصلاحات اجراسی ومرکز اطاعتدن خروج ایتمش اولان قبائلك نعمت عدالتدن تأمین استفاده‌لریله خلافت اسلامیه و حکومت عثمانیه ارتباطلرینك وبوصورتله مملکتده حضور و آسایشك توثیق قضیه‌سی اولدیغندن برطرفدن‌ده اراقهٔ دمدن اجتناباً مومی الیه سید ادریس دائرهٔ صلاحه دعوت ایدیله‌رك قوهٔ سیاره قوماندانی سعید پاشا ایله عسیر متصرف وقوماندانی سلیمان پاشا کندیسیله ملاقی اولمشلردی. مومی الیه‌ده اوصیراده مقام خلافت عظمایه عرض صداقت وادیسنده بولنه‌رق نام نامئ خلافتپناهی‌یه خطبه قرائت ایتدیردیکی کبی تکالیف امیریه‌نك استیفاسنده وتلغراف حدودینك تمدیدنده‌ده حکومته وعد معاونتله آثارینی بالفعل ابراز ایتدی . عسیر قطعه‌سنجه شو صورتله وقوعاتك اوکی آلنمسی ویمنك جبال قسمنده‌ده او اثناده‌ده امام یحیی طرفندن سوقیات عسکریه‌یی ایجاب ایده‌جك حرکات تجاوزکارانه‌نك عدم ظهوری حسبیله حکومت سنیه تعقیب ایتدیکی مقصد عدالتکاری‌یه بالمسالمه وصول ایچون حرکات عسکریه‌دن صرف نظرله یمن وعسیرده‌کی قوای منضمه‌دن طوپچی ومترالیوزلری ابقا وپیاده طابورلرینی ترخیص ایتدی ؛ برطرفدن‌ده قطعهٔ مذکوره‌نك مزاج واحتیاجنه موافق تدابیر اصلاحیه‌یه ابتدار ایلدی . اول امرده اهالینك تمنیاتی وجهله یمن وعسیر قطعه‌لرنده احکام شرعیه‌نك تمامئ اجراسیله قصاصدن ماعدا تعزیرات شرعیه‌نك محاکم شرعیه‌دن صادر اولان اعلاملر اوزرینه درعقب انفاذی ایچون باارادهٔ سنیهٔ خلافتپناهی محللرینه مأذونیت کامله وقصاص اعلاملرینك‌ده دائرهٔ جلیلهٔ مشیختجه بلا تأخیر تدقیقاتنك ایفاسی ضمننده ایجاب ایدنلره اوامر لازمه اعطا واحکام شرعیه‌نك سرعت تطبیقنی تأمین ایچون جهت شرعیه‌دن یمنه برده هیئت تدقیقیهٔ شرعیه تعیین واعزام اولوندی .

یمن اهالیسنك درجهٔ فقر واحتیاجی نظر دقته آلنه‌رق اوحوالیده اوته‌دن بری استیفاسی معتاد بولنان ومقدار سنویسی سکسان بیك لیرایه بالغ اولان رسوم متفرقه دخی مجرد بر معاملهٔ رأفتکاری اولمق اوزره مجلس عمومی قراریله عفو ایدلدی .

اهالینك نعمت معارفدن تأمین استفاده‌لری ایچون مکاتبك تکثیر

واصلاحی نظر دقته آلنه‌رق کچن سنه اوتوز اوچ وبو سنه یکرمی بر ذکور وبر اناث ابتدائی مکتبی کشاد واولدن موجود اولنلر معلم ومعاشلرینك تزییدی صورتیله اصلاح وصنعاده‌کی اناث مکتبی ایچون مکمل بر بنا انشا ایدلدی ؛ دها یکرمی ابتدائی مکتبنك‌ده کشادی اسبابنه وحدیده‌ده بر نمونه مکتبی تأسیسنه توسل اولندی .

امور نافعه دخی نظر اهمیتدن دور طوتلیه‌رق بو سنه ظرفنده صنعادن مناخه‌یه قدر سکز یوز کیلومترو یول انشاسنه باشلاندی . مملکتك حصول معموریت و ترقیاتی تأمینه واسطهٔ یکانه اوله‌جغی درکار بولنان حدیده وصنعا تیموریولنك وجبانه لیماننك انشاسی تقرر ایتدی . زراعتك اصلاحی ایچون درسعادتدن حدیده‌یه لزومی قدر چفت آلات وادواتی ارسال وقضا وناحیه‌لره توزیع ایتدیرلدی .

اهالینك منافع مملکتدن استفاده‌لرینی تأمین وحکومته ارتباطلرینی تشیید ایلمك وقیافت ملیه‌لرینی‌ده محافظه ایتمك اوزره یرلیدن ژاندارمه طابور وبلوکلری تشکیل ایدلدی .

سادات ومشایخ محلیه‌دن ایلری کلنلرك حکومتجه معاش تخصیصی صورتیله اقدارلری نظر دقته آلندی . باجلده واقع جامع کبیر تعمیر ایتدیرلدی . حدیده وباجل آره‌سنده کلوب کیدن عسکرك ویولجیلرك تأمین استراحتلری ایچون عریشلر یاپدیرلدی .

یمن قطعه‌سنجه اخلال آسایشه دخل کلیسی اولان قچاق اسلحه ادخالاتنك منعیله انضباط محلینك تقریری ایچون یمن سواحلنه اولجه اوچ غانبوط اسرا وایکی سنبوق انشا قلندیغی کبی اخیراً‌ده آیریجه ایکی غانبوط کوندرلمش واون سنبوقك دها تدارکی وسواحلده ایجاب ایدن نقاطده بلوق هاوزلر احداثی دردست بولنمشدر .

حکومتجه شو صورتله مملکتك اعمار واصلاحنه واهالینك تمدین وترفیهنه عائد تدابیر جدیده‌یه بتدار و بویولده‌کی توسلات احتیاجات و ایجابات محلیه‌یه توافق ایده‌جك تدابیر سائرهٔ اصلاحیه ایله‌ده توثیق و اکمال ایدیله‌جکی صره‌ده عسیرده‌کی سید ادریس برامارت تشکیلی فکریله یکیدن حرکته وامام یحیی دخی قبائل مطیعه‌یی حکومت علیهنه تحریك ایله تحت ادارهٔ عثمانیه‌ده بولنان محللره وصنعا اوزره تجاوزه قیام ایلدیکندن مومی الیهمانك حرکات وتجاوزات اخیره‌لرینك درجاتیله حکومت سنیه‌جه اتخاذینه مسارعت اولنان تدابیرك ماهیتی دخی آیریجه بیان وتفصیل اولنور .

عسیر متصرفلغندن آلنان تلغرافنامه‌لره نظراً سید ادریسك کندیسنه منقاد اولان قبائله آلتی آیلق ارزاق واسلحه وجبخانه‌لریله حاضر اولملرینی اعلان و طرف طرف آدملر سوقیله خلقی عصیانه دعوت وجزاندن ابهایه افراد جدیده و مستبدله‌نك کلوب کیتمسنی منع ایلدیکی آکلاشلدیغی کبی یمن ولایتندن کلن تلغرافنامه‌لرده‌ده سید مومی الیه اهالینك سلاحلنه‌رق امرینه حاضر اولملرینی اعلان و تنبیه والقوزده‌کی قچاق اسلحه و جبخانه‌یی نزدینه جلب ایلدیکی و درت ضابط ایله بش نفر عسکرك صبیادن کچرکن توقیف ایدلدکلری و ادریس طرفندن دولته مطیع قبائلدن‌ده متصل رهینه‌لر طوپلانمقده ورهینه آلدیغی قبائله مدیر و نائبلر تعیین ایدرك قصاصه وقطع یده دوام ایدلمکده اولدیغی وابهانك جیزان وقنفده ایله طریق مواصله‌سی منقطع اوله‌رق اوراده‌کی قوتك محصور بولندیغی وادریسك یمن تهامه‌سنده‌ده افساداته قالقیشه‌رق زرانقلیلرك فکرینی زهرلدیکی ولحیه ایله میدی آره‌سنده‌کی تلغرافلرك قطعنه تشبث ایلدیکی والیو مرسومات اداره‌سی محافظه مأمورلرینك ادریسك کوندردیکی اشقیا طرفندن قالدیریله‌رق محال مجهوله‌یه کتورلدکلری ومبعوثاندن علی سویدی افندی‌یی اثنای راهده دردست ایتدیره‌رك النظیره زامنده‌کی جبله تبعید ایلدیکی بیلدیرلمشدر . عسیر متصرفلغندن ۱۱ کانون اول تاریخنده چکیلوب بوکره ورود ایدن تلغرافنامه‌ده‌ده ابها بر آندنبری محصور اولوب تدافعی حربلرك دوام ایتمکده اولدیغی والحالة هذه ایکی بیك قدر تخمین اولنان محاصرینه مواقع بعیده‌ده‌کی عربانك ده التحاقلری محقق ایدوکی وادریسك برامارت تشکیلنی قبائله اعلان وبوبابده یکیدن عهدلر طلب ایلدیکی اوزبارقلنمش اولدیغی کبی متصرف مومی الیه طرفندن جیزان مفرزهٔ عسکریه‌سی قوماندانلغیله جیزان قائممقاملغنه کوندریلوب صورتی پوسته ایله بوکره نظارته ورود ایدن تحریرات مؤداسنده دخی ابها مرکز نحیه عربانك تعرضات وتجاوزاتنده موجب اندیشه برحال اولمیوب بوتون عسیر اهالیسی طوپلانسه آنلره قارشی بعون خدا مدافعه امکانی موجود و آیلرجه یه‌جك ذخیره وجبخانه‌نك مدخر ایدوکی وادریس اطرافی افساده چالیشمقده ایسه‌ده الده برچوق رهینه‌لر اولدیغی بعض قبائل ایله ادریسك آدملری آره‌سنده ضدیت ونفاق کیرمش اولدیغی آکلاشلمشدر .

جبال اجوالنه دائر یمن ولایتندن ورود ایدن تلغرافنامه‌لرده‌ده امام یحیی طرفندن تعز مشایخنه خطاباً برورقه تحریر وارسالیله کندولری جهاده دعوت وژاندارمه وعساکر ملیه افرادینك قانی هدر عد ایلدیکی ومؤخراً الحداو یریم جهتلرینه بیکی متجاوز اشقیاده سوق اولنمسیله قوای کافهٔ عسکریه ترتیب قلنه‌رق وقوع بولان مصادمه‌ده اشقیا آلتمش اوچ مقتول ویوز اون اوچ مجروح ویره‌رك منهزماً فرار ایتدکلری وعساکر شاهانه‌دن‌ده قرق نفرك مجروح وشهید دوشدکلری حجه‌نك سوق الحسیبدن نقل ارزاقه مأمور مفرزه ایله اشقیا آره‌سنده وقوع بولان مصادمه‌ده دخی اشقیادن اوننك مقتول ویکرمی بشنك مجروح اولدیغی واشقیا طرفندن واعظانده برطاقم قرانك احراق ایدلدیکی وامام طرفندن حجه ، انس قضالرینه ، عمران جهتلرینه ودیکر بعض قضا ونواحی‌یه چته‌لر ترتیب وسوق ایدلدیکی ، واسع مقیاسده اولان بو ترتیباتدن مقصدی صنعا ـ حجه وصنعا ـ تعز یوللرینی قطع ایله عمومی برعصیان وجوده کتیرمك اولدیغی ولحیه وحجه یولنك‌ده قپالی بولندیغی وصنعانك هر طرفدن مواردانی ، جبالده‌کی مواقع عسکریه‌نك بربریله اتصالاتی منقطع اوله‌رق او حوالیده‌کی قرا اهالیسنك عائله‌لرینی ومالارینی قاچیروب حربه حاضرلانمقده اولدقلری اشعار ایدلمشدر .

تفصیلات محرره‌دن آکلاشیله‌جغی اوزره کرك امام یحیی‌نك کرك سید ادریسك منویاتی یمن وعسیر قطعه‌لرینه اجرای تحکمدن عبارت

بولندیغی شبهه‌دن وارسته اولدیغنه وحکومت سنیه‌جه‌سفك‌دمایه میدان ویرلمه‌مك املنده بدایت مسئله‌ده برتدابیر آشتیه‌یه مراجعت وبومقصدی استحصال ایچون ادریس طرفندن اولجه کندیسنه‌وعد مطاوعت ایدیلان میرلوا سعید پاشا عسیر متصرفلق وقوماندانلغیله اعزام قلنه‌رق حسن صورتله تسویهٔ مصلحته غیرت ایدلمکله برابر امام یحیانك توسیع دائرهٔ فسادیله حرکات تجاوزکارانه‌ده دوام ایله‌کده بولنمسنه بناءً حکومتجه‌دخی ارائهٔ سطوت ایله دفع مضرت اسبابنه مبادرت ضروری کوروله‌رك هردرلو لوازم وتجهیزاتیله ۳۱ طابورعساکرشاهانه ایله‌بش بطاریه طوپ و ۳ مترالیوز بلوکنك بالترتیب سوقنه مباشرت اولنمش وبتوفیقه تعالی ارباب شقاوتك قریباً دفع و تنکیلیله آسایش محلینك تأمینی ونتیجهٔ اجرا آتده حوالئ مذکوره‌جه‌لزوم کوریلن اصلاحاتك تطبیقنه دوام اولنمسی مقرر بولنمشدر .

مکاتیب

نجفده :

صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سنه

آوروپا جرائدینك نشریاتنه نظراً اسلام رؤسای روحانیه‌سنه بر طاقم اشخاصك اسنادات وافترا آتده بولندیغی آکلاشیلیور .

بویله ناحق مقاله‌لر نشریله علماء‌کرام حضراتنه افترا ، بهتان ایدنلر کندی وجدانلرینك بیله خلافنه اوله‌رق انصافسزلقله کمال‌عداوتلرینی و اغراض‌شخصیه‌لرینی‌اظهارایدییورلر . بویله‌دنائت‌وآلایشدن ، مقدس ومنزه‌اولان‌مقامات علویه‌یی‌لکه‌دار ایدوب‌عامهٔ‌مسلمینك اومقامه اولان رابطه ومحبتلرینی‌کسمك‌ایسته‌یورلر . نورآفتابك شعاعنی بویله‌پرده‌لرله ستر ایتمك ممکن اولمادیغنی خاطرلرندن چیقاریورلر .

صفحات تاریخیه‌یه کوز کزدیرن هربر صاحب حمیت تصدیق ایدرکه هرنه زمان برقوم ، برملت طرفندن ترقی‌وتمدنه طوغری خطوه انداز اولمق‌ایستلدیکی زمان رؤسای روحانیه‌لری مانع اولدیغی حالده اسلاملرده ایسه بالعکس بوکبی حرکاتك پیشرولری علما ، ورؤسای روحانیه‌لری اولمشدر . بوکا ، ایران قطعهٔ جسیمه‌سنده استحصال مشروطیت اوغرنده دوکولن قانلرك اکثریسی مجتهدین کرام حضراتنك قانی اولمسی‌ده بیوك بر شاهددر . حال بویله ایکن مشروطیت ایرانیه‌نك ترقی وتکملنه هیچ بردرلوراضی‌اوله‌میان اجنبیلرایرانلیلرده سرزدهٔ ظهور اولمایه باشلایان وطن وملیت فکرینك اك زیاده مجتهدین کرام حضراتی طرفندن نشر اولنمقده اولدیغنی کوره‌رك پك زیاده قوشقولانه‌یه باشلادیلر وبرطاقم حمیتسز آلچاقلری‌ده کندیلرینی قاته‌رق هروسیله‌دن بالاستفاده علماء‌کرامك‌اهالی‌اوزرنده اولان‌نفوذوتأثیرلرینی قیرمغه چالشدیلر .

مجتهدین عظام حضراتنك مقام‌منیفلرینه العیاذ بالله کفاردن‌رشوت اخذ ایتمك کبی پك بیوك بربهتان اسنادینه قدر واردیلر .

بونلرك‌کافه‌سنه رغماً نجف‌وسائره‌ده‌بولنان رؤسای اسلام حضراتی آفتاب مشروطیتك ابتدای طلوعنده نه‌درجه‌یه قدر فداکارلقلرابراز ایتدیلرسه بوکونده او نوزاد مشروطیتمزك ادامه وبقاسی ایچون عین فداکارلقله ، بلکه زیاده‌سیله صرف غیرتدن بر آن کروطورمیه‌جقلردر .

زیرا اونلر ، طاغنیق و ضعیف اولان حکومت اسلامیه‌نك تقویه وتحکیمنی کندی عهده‌لرینه لازم وواجب بیلمشلردر ، وبو اوغورده ایجاب ایدرسه ، کندی حیثیت ذاتیه‌لرندن بیله واز کچه‌رك الی ماشاءالله چالیشمایه عهدوپیمان ایلمشلردر . بناءً‌علیه اومقامات عالیه‌یه غرضکارانه اسناد اولنمش افترالری رفع وتکذیب ایلمه‌یی وظیفهٔ مقدسهٔ وجدانیه بیله‌رك شو سطرلری قارالایوب صراط مستقیم مجلهٔ معتبره‌سنه درج اولنمق اوزره کوندرییورم .

نجف محمد رحیم باد کوبه‌لی

⁂

درسعادتده صراط مستقیم رسالهٔ معتبره‌سنه

بو کون (۹ کانون ثانئ افرنجی . یا ارایرتسی) استانبولدن آلدیغم (۱۲۲) عددلی صراط مستقیم نسخه‌سنده ازمیرده منتشر (اتحاد) نام غزته‌دن نقلاً پارسك (ماتن) جریده‌سنده‌نشر ایدلمش بولنان صوك مکالمه‌ك اتحاد فرقه‌سی رئیسی ومنشا مبعوثی‌خلیل بکه نسبتله ترجمه‌سی اقتباس اولندیغی کورلدی . مکالمه‌نك لوندرده وقوع بولمسی ایله برابراسم وهویتم مقدمهٔ مکالمه‌ده صراحت تامهٔ قطعیه ایله تعیین ایدلدیکی حالده اتحاد غزته‌سنك آنی ازمیرجه معروف اولدیغی آکلاشیلان خلیل بکه نسبتله ترجمه ودرج ایلمه‌سنده‌کی معنیدارلق آشکاردر . لوندره جامع شریفی ایشنی ابتدا ایلری سوردیکم صره‌ده ازمیرده‌کی اتحاد غزته‌سنك دخی او بابده‌درج اعانه ایلمك ایستدیکنی (صباح) ده اوقومش واوغزته‌یه برمکتوب یازارق خیرعامه‌یه‌متعلق اولان وعموم نظرنده مسئولیت کبیره‌یی ایجاب ایده‌بیله‌جك حالاتدن بولنان بوخصوصده ایشك مروجلرینی خبردار ایلمش ورجاده بولنمش ایدم . شیمدی‌یه قدر مذکور غزته‌دن بوبابده برجواب بیله آلمه‌مدم . آکلاشیلیورکه مذکور غزته بعض مرتبه اغراض شخصیه‌یه‌قاپلمشدر تأسف اولنور .

(صراط‌مستقیم) بشقه‌سنه‌نسبت ایدیلن‌مکالمهٔ مذکورهٔ عاجزینك اقتباسندن صوکره کندی طرفندن‌ده بعض ملاحظاتده بولنیورده :

«خلیل‌بکك‌دیپلوماتلغی (پان‌ایزلامیزم) کلمه‌سنك تورکجه‌مزده‌مقابلی موجود دکلدر . دیه‌جك قدر ایلروکتورمه‌سنی کوکل آرزو ایدردی» دیور . کلامك قائل حقیقیسی صفتیله بوکاده جواب ویرملی‌یم . (اتحاد اسلام) ایله (پان‌ایزلامیزم) آیری غیری شیلردر . برنجیسی‌لوای محمدی‌یی تقدیس ایدن اقوام مختلفه‌نك توحید قلوبنه خادم اولور . بناءً‌علیه ماهیتنده بر مقصد انسانیتکارانه مندمجدر . حال‌بوکه (پان ایزلامیزم) برمقصدسیاسی ایله آوروپاده ایجاد اولنمشدرکه اسلامیتك معقولاته مستندبرمؤسسهٔ مقدسه اولدیغنی آکلایه‌میان‌غربیون نظرنده مدنیت حاضره آثارحسنه‌سنه قارشی احداث ایدلمش ، متعصب باطل مذهبیدن ایلری کلش برتدبیر مضر سیاسی اولمق‌اوزره تلقی ایدیلوب کیتمکده‌در . مکالمه‌م‌طوغری وتمامیله ترجمه‌ایدلمش اولسه‌ایدی صراط

مستقیمك بو اعتراضنه هیچ ده محل قالمازدی ظن ایدرم . زیرا مکالمه‌نك اصلنده بو فرقه دائر اشارت دخی وار ایدی . غربلیلر آره‌سنده پان ازلامیزم دنه‌قدر چوق بحث اولنیورسه بزده او نسبتده (پان ازلامیزم) دیدکلری شی بر عنقادر که آنی بز طانیمزدیه متصل حایقیرملی یز . تمکین و احتیاط اوزره سوز ایراد ایتمك ایله اجانب مواجهه‌سنده ساخته دیپلومات طرزنده میرلدانمانك فرقنی بیلن بر عثمانلی صفتیله بو توصیه‌ده بولنیورم .

لوندره

خلیل خالد

مطبوعات :

عثمانلی مسلمانلرینه اخطار وظائف

محترم بر ذات ، دون بکا بر وقعه نقل ایتدی . . بر مسئله که بتون عثمانلی عالم اسلامنك جداً دوشونمسی لازم . بوکون بر قصبه‌ده بر مسئله حل ایده‌جك بر فقیه قالمادیغی کبی کویلریمزده بر علم و خبر اوقویه‌جق امام‌لریمز یوقدر . اوت کویلریمزده شعائر اسلامیه تلقینی ، ضرورات دینیه‌نك تعلیمی ، وظائف مذهبیه‌نك ایفاسی ایچون امام یوق . بو جداً برباد ، موجودیت ملیه‌مزی کیریجی بر مرض اجتماعیدر .

بزده تشکیلات علمیه پك اساسسزدر . تنظیماتك اعلاننددن اول بر از تدقیق ایدیلیرسه کوی امام‌لرینك برر موجودیت رسمیه‌سی وار ایمش . بوکون یالکز ، پك چوق نظامات نافعه کبی دستور صحیفه‌لرنده ابدیاً اویومغه محکوم بر قاچ پریشان ماده‌ده بر قاچ امام وظیفه‌سی مشهود ایسه‌ده بوده نقش بر آب قیلنندر .

بو مسئله پك تعمیق ایدیلمکه محتاجدر . درین ، محیط اطلاسی قدر نایاب بر قعری وار . بن بونك شیمدی قارشوسنده بر اندهاش خشیت آلود ایله تتره‌یورم . داها اون سنه ، اوت اون سنه صوکرا کویلریمزده مذهب نامنه ، دین نامنه معلومات ضروریه‌یی بیله بیان آدم قالمایه‌جقدر . بوکون متعصب ، متقی ، دیندار کورونمکله فخر ایله‌ینلریمز شو عظیم حادثهٔ اجتماعیه قارشوسنده لاقید قالماسه‌لر پك خوش اولور .

اسلافك بو خصوصده‌کی مؤسساتیله تشبثات دینپرورانه‌لرینی خاطردن چیقارمامالیدر .

بزده سلاطین عظام حضراتندن ماعدا وزرا ، اشراف ، اغنیای امت بیله طریق خیره سلوك ایله فخر ایلمشلردر . اك مستبد ، اك ظالم وحتی رستم پاشالر کبی دکرسز آدملر بیله بو عنعنهٔ اجداده حرمت ایله مدرسه‌لر یاپمشلر ، مکتبلر آچمشلر بونلری درجاته تقسیم ایده‌رك تدریسات مذهبیه‌یی بر اساس سالمه ربط ایله‌مشلردر . اسلافك شو اثر کزیدنی بز ۱۱۵۰ تاریخندن صوکرا بوزلمش کوریورز . امام‌لق برر جهت اولمقدن زیاده کویك احتیاجات مدنیه‌سنك مرجعی ایمش . لکن ، بالآخره جهالت هر حالمزده حکم سورونجه بو وظائف کلیاً اهمال ایدلمش . نهایت اویله بر حاله کلمش که کویك امامی لزومنده آرانیر بر غسال ، بر نسخه‌جی ، بر اوفوروکجی

شو اك سفیل بر جرار . داها طوغریسی کویك باشنه پوسته‌ده ارلمش فضله بر مخلوق عد ایدلمشدر .

حالبوکه ایش بویله دکلدی . بزده علم و عرفانك تقدیر مزیتی پك بالاتر ایکن اهالیمزك شو اهمال عرفانی تقدیرسزلکدن زیاده اونلری ید قهرینه آلان جهلك اثریدر .

شیمدی بونك اصلاحی ، بتون بکله‌نکده اولدیغمز اصلاحات و تشکیلات اجتماعیه‌مزك اقدمی اولیسیدر . زیرا عثمانلی خرستیانلرندن برینك کوینه کیریکز ویاخود خرستیان واسلام برابر یاشادقلری کویلره باقکز ، سزه بر حزن ساری کلیر ، قلبکز بر واویلای مأیوسانه ایله چیرپینر . چونکه مطلقاپاپاس افندینك بر موقع احترامی ، بر قیمت ذاتیه‌سی واردر . اهالی اونك وظیفهٔ روحانیه‌سنی تقدیر ایدر . اوکا بر نظر احترام ایله باقار . . داها زیاده سویله‌مك ایسته‌میورم . یالکز تقدیر ایدییورم و غبطه ایلیورم شو حالده بزم مسلمانلر نه یاپمالیدر .

برنجیسی — امام‌لق بر وظیفه اولمالیدر .

ایکنجیسی — امام‌لری اقدار ایده‌جك منابع بولنمالیدر .

اوچنجیسی — امام‌لرك بر مرجع روحانیلری اولمق شرطدر .

دردنجیسی — بو مسئله ایچون بر از طوپلانوب دوشونملی یز .

« یکی ادرنه »

شئون

ارناوود لسانی حقنده

ارناوود لسانك لاتین حروفیله تحریرینه مساغ شرعی اولوب اولمدیغنه دائر مقام عالیٔ مشیخت‌پناهی‌یه اخیراً تقدیم ایدیلن استفتا نامه ظهرینه بالحواله فتوی خانهٔ عالیجه یازیلان درکنار صورتیدر :

« محمد امضاسیله تقدیم اولنوب حواله بیوریلان اشبو عرضحال مطالعه ایدلدی . درون عرضحالده محکی خصوص حقنده تیران قضاسی علما واهالیٔ اسلامیه‌سی طرفلرندن کشیده اولنان تلغرافنامه وسینوب مبعوثی حسن فهمی افندی جانبندن معطی تقریر اوزرینه مابه‌النجاة مؤمنین ونصب عین مسلمین اولان قرآن لطیف البیان وفرقان جلیل‌العنوانك حروف مرکبهٔ عربیه‌نك غیری حروف ایله تحریری جواز شرعی‌یه اقتران ایتمیوب حتی حروف مقطعهٔ عربیه ایله دخی یازلسه صفت جلیلهٔ قرآنیه‌یی اکتساب ایتمیه‌جکی معتبرات فقهیه‌ده منصوصدر . و هر مؤمن ایچون مرتبهٔ معلومه مقداری تعلم قرآن کریم ایتمك فرض عین اولدیغی کبی اطفال مسلمینك قرائت قرآن کریمی تعلمی دیناً لازمیدرسوألنه « اوت » دیه جواب تصدیقدن بشقه سوز سویلیه‌جك مسلمین معتقدین میاننده فرد آفریده تصور اولنه‌میه‌جغی بدیهیاتدندر . حروف عربیه‌نك تحصیلی بغایت سهل اولدیغی اربابنجه معلوم اولمقله برابر اولادوطنك اشکال حروف عربیه‌یی مدت قلیله‌ده او کرندکلری دخی چشم شکران ایله همه آن مشهود

اولدیغندن تحصیل مذکوره عسرت اسنادی او تحصیلات نصل اوله بیله جکنی هنوز اوکرنمیوب کندوسنی زمرهٔ محررینندن فرض وعد ایدن بعض کسانك ظنیات غیر واقفانه سندن منبعث خطیئات عظیمه‌دندر .

نشر معارفك مانعی عامیانه اوله‌رق حروف دینیه ورسمیه‌مزك عسرت تحصیلنده آرامقدن ایسه کویلیلرمزك مکتبسزلکنده وقصبه وشهرلرمز مکتبلرینك انتظامسزلغی ومعلملرینك اقتدار واهتمامسزلغنده آرامق دها طوغریدر . حروف عربیه‌نك آرناوود لسانده کفایتسزلکنه کلنجه : آرناوود علمای محترمه‌سندن وارباب تجربه‌دن بعض ذوات فضائلسمات طرفندن قلمه آلنوب مشاهده اولنان الفباده حروف عربیه اوزرلرینه وضع اولنان اشارات مخصوصه ایله اصوات متعددهٔ مطلوبه تحصیل وبو صورتله لهجهٔ لسان تکمیل ایدلمش اولمغله اصول مذکوره توفیقاً آرناوود مکتبلرنده تحصیله اهتمام اولندیغی حالده مقصود حاصل اوله جغندن دیناً ومصلحةً قبولنده اصلا براضطرار مشروع بولنمیان وهیچ برصورتله بزمله مناسبتی اولمیان لاتین حروفی قبول اولاد واطفال موحدینی دیناً تحصیله مجبور اولدیغی حروف عربیه‌دن باشقه برده لاتین حروفی تحصیل مجبوریتنه سوق ایده‌جکندن تحصیلده تسهیل ظن ایدیلان شی بالمعکوس تصعباتدن عبارت قاله جق ویاخود دیناً تحصیلی تحت مجبوریتده اولان حروف عربیه‌نك کوشهٔ نسیانده براقلمسنی بادی اوله جقدر . شق اول هنوز ابتدای تحصیلده بلا فائده اضاعهٔ اوقاتی موجب وشق ثانی ایسه اولاد واطفال اسلامیه‌نك هم قرآن مبین قرائتنی تعلمدن وهم ده حروف عربیه ایله ایله تحریر واملا ایدلمش برچوق آثار وعلوم موروثهٔ اسلامیه‌یی تحصیلدن مهجوریتی مستلزم اولوب هر حالده مفاسد دینیه ومحاذیر شتادن غیر خالی اولمغله برشیئك فعلنده مضرت ومفسدت خوفی بولندقجه آنده منفعت و مصلحت ملحوظ اولسه بیله ترکی فعله ترجیح اولنه جغی قواعد اساسیهٔ شرعیه‌دن بولندیغندن بو صورتده ذکر اولنان لاتین حروفنك قبولی ومکاتب اسلامیه‌ده تدریسی اصلا مقارن جواز شرع عالی اوله میه جغی غرهٔ ربیع اول سنه ٣٢٨ » تاریخی تذکره ایله عرض وافاده ایدلدیکی قیداً مستباندر .

تورکستانده سفالت

کچن ١٩١٠ سنه‌سی روسیه مسلمانلری نزدنده (سال دهشت وفلاکت) دیه یاد ایدیله جکدر . صوك آلتی آی ظرفنده بیچاره مسلمانلرك باشنه فلاکت یاغدی طوردی : وبا آفت مدهشه‌سی مکتبلرك سدی کبی بر مصیبت تعقیب ایتدی ؛ صوکره آسیای وسطاده‌کی مسلمانلرك املاکی اللرندن آلندی . بخارا امیری عبدالاحد خان ارتحال ایتدی . ودها صوکره تورکستان زلزله‌سی بیکلرجه مسلمانی ملجأسز براقدی . تورکستانده زلزله هنوز ختام بولدی ؛ حال بوکه شمدی یکیدن تزلزلات وقوعندن خوف واندیشه ایدلمکده‌در. کانون اول اواخرنده تحدث ایدن زلزله روسیه‌ده وقوع بولان حرکات ارضیه‌نك اك مدهشیدی ؛ بونك ایقاع ایتدیکی تخریباتك درجه‌سی هنوز کرکی کبی معلوم اولمامش ایسه ده آلتی کون دوام ایدن بو صارصنتی‌نك ایکی بیك بشیوز کشی‌یی افنا ایتدیکی تحقق ایلمشدر . اون بیك کشی‌نك‌ده نه اولدیغی بللی دکلدر . بیچاره مسلمانلرك یکانه ثروت ومدار معیشتنی تشکیل ایدن مواشینك قسم کلیسی زلزله نتیجه‌سی اوله‌رق تلف اولدیغی کبی او اثناده حکم سورن برودت مدهشه ، آجلق وفیرطینه‌ده حیوانات آره‌سنده پك چوق تلفاته سببیت ویرمشدر . زلزله‌دن اول زنکین اولانلر شیمدی دیلنمك مجبوریتنده بولنیورلر ؛ بیکلرجه عائله‌لر تحت الصفر ٢٥ یاخود ٣٠ درجه بر صوغوق وار ایکن چادیر آلتنده یاتیورلر . اکر عاجلاً امداد ومعاونت ایدلمزسه بو بیچاره‌لرك قسم کلیسی آجلقدن تباه اولوب اولوب کیده‌جکدر . والده‌لر چوجقلرینی امزیره‌مدکلرندن زواللی صبیلرك یوزلرجه‌سی هرکون افول ایدوب طورییور .

روسیه حکومتی آفتزدکانك امدادینه یتشمك ایچون صرف مساعیدن کری طورمیورسه‌ده لزومی قدر پاره یتشدیره‌میور .

زیرا یوز قدر کوبی کاملاً احیا لازم کلدیکی کبی آفتزدکانه توزیع ایدلمك اوزره بیکلرجه مواشی مبایعه‌سی اقتضا ایدییور . بونك ایچون ترکستان ولایتك قاصه‌سنده لزومی قدر پاره یوقدر . آفتزدکان ملجأسز ، آچ ، بی علاج وحتی چیرچیلاق اولوب بویله بر سفالت شیمدی‌یه قدر ایشیدلمش دکلدر . آفتزدکان بر موت محققه معروض بولنیور .

روس مسلمانلری آفتزدکان ایچون اعانه جمعنه باشلامشلر وروسیه‌ده علمای اسلامك رئیسی بولنان بایزیدوف افندی‌یه هر یردن برچوق اعانات ورود ایتمکه باشلامشدر .

مسلمانلر قرداشلرینك امدادینه یتشمك ایچون پك چوق فداکارلقلرده بولنیورلر .

بوندن یکرمی اوچ سنه اولده تورکستانده مدهش زلزله‌لر وقوع بولمشدی . روس مسلمانلرینك اوزمان تورکستانه برپاره بیله کوندرمدکلری وشیمدی ایسه هر درلو فداکارلقلره شتابان اولدقلری نظر دقته آلنیرسه حس تعاون وتناصرك روس مسلمانلری آره‌سنده نه قدر چابوق یرلشدیکی تحقق ایدر .

***

پترسبورغدن عثمانیشر لوئیده یازیلوب ترجمه‌سی بالایه درج ایتدیکمز مکتوبدن‌ده آکلاشیله جغی اوزره تقریباً اون کون توالی ایدن زلزله‌لر یدی صو ولایتی واولیا آتا شهر وحوالیسنی تکمیل خراب ایتمشدر . روسیه غزته‌لرنده کوریلن تفصیلات ، انسانی دهشتلره القا ایدییور ؛ ٣٠ درجهٔ برودتده ، اوسز ، آچ ، چیلاق قالانلر ، دین قرداشمز مسلمانلر وترکلر اولدیغندن بزم ایچون اجرا ایده‌جکی تأثیر دها مدهش اوله جغی وارستهٔ ایضاحدر .

بوکون ایکی یوز قدر مسلمان کوی وقصبه‌سنك یالکز انقاضی قالمشدر . برچوق یرلری صولر باصمشدر . طاغلر پارچه‌لنمش ، بر چوق طاغ کتله‌لری شهرلرك ، کویلرك اوزرینه یوارلنمش ، مدهش تلفات و فلاکتلره سببیت ویرمشدر . ایسیق کولی اطرافنده تلغراف دیرکلری ٥ ـ ٦ یوز مترو قدر اوزاقلره فیرلامش ،

بر چوق يرلرده اراضى ياريلمش بيكارجه انسانلر ، حيوانلر محو ونابديد اولمشلردر . خلاصه تركستانده بولنان قرداشلرمز صوك درجه مدهش بر فلاكته معروض قالمشلردر .

روسيه حكومتى ده فلاكتزده لرك امدادينه يتشمك اوزره برچوق تشبثاتده بولنمشدر . ايمپراطوريچه نك تحت رياستنده اعانه جمعى ايچون فوق العاده بر قوميسيون تشكل ايتمشدر . ايمپراطور اللى بيك روبله اعانه ده بولونمش وبتون روسيه ده اعانه جمع اولونمسنى امر ايتمشدر . روسيه نك هر طرفنده وبالخاصه مسلمانلر آره سنده اعانه جمعى ايچون صوك درجه غيرت كوسترلمكده در . روسيه نك هر طرفندن برچوق قادينلر ، قزلر مجروحلرك صارغيلرينى صارمق ايچون تركستانه طوغرى شدت شتايه رغماً قوشمقده اولدقلرينى ينه روسيه غزته لرى يازييور . خلاصه فلاكتزده لرك معاونتنه ، امدادينه يتشمه يى هركس كنديسنه بر وظيفهٔ انسانيه بيلييور .

بز دها اولكى نسخه مزده بوبابده بعض معلومات ويره رك اظهار تأثر ايتمش ، شوقدر كه خلقمزك احوال اقتصاديه سنى ، برچوق اعانه لرده بولونديغنى ، بولونمقده اولديغنى نظر اعتباره آله رق اعانه تكليفاتنده بولونمغه جسارت ايده مه مشدك . فقط كچن كون بشكطاشده برمسلمان مكتبى معلملرندن حميتلى برذات طرفندن آلديغمز مكتوب بزه بيوك اميدلر بخش ايلدى .

كوروليوركه بوملت معظمه آره سنده كى قرداشلق محبتى پك صميمى ، پك عالى در . نه قدر صقنتيلى بر زمانده اولديغمز حالده ينه فلاكتزده قارداشلرمزه معاونتده بولنمق ايسته يورز ، چوجقلرمز كونده لكلرندن آرتيره رق يرسز ، يوردسز قالان قرداشلرينه معاونته شتاب ايدييور . حميت مليه لرى بتون عالم اسلامجه شهرتشعار اولان عثمانلى مسلمانلرينك بو مصيبتزده قارداشلرينه ممكن اولديغى قدر ياردم ومعاونتده بولنه جقلرينه هيچ شبهه مز يوقدر .

ذاتاً بوبر انسانيت مسئله سيدر . فرانسه سيلابزدكاننه ، مسينا فلاكتديده لرينه معاونتده بولونان بتون اصحاب حميتك ، ارباب انسانيتك بو ملجأسز ، كيمسه سز قالان بيچاره لرك امدادلرينه يتيشملرى مقتضاى انسانيتدر .

بز ، بو فلاكتزده قارداشلرمزه معاونتى تأمين ايچون بعض شيلر دوشوندك . فقط بو بابده اڭ زياده ايش كوره بيله جك كونده لك غزته لرمزدر . فرانسه سيلابنده ، مسينا حركتنده جرائد يوميه مز اولدقجه مهم اعانات جمع ايتديلر . شيمدى ده ينه هر برى آيرى آيرى اعانه ستونلرى آچه رق جمع اعاناته باشلاملى در .

بز صراط نامنه بوكوندن اعتباراً بر دفتر آچه رق جمع اعاناته باشلايورز . قارئلرمزك كمال تهالكله معاونته شتاب ايده جكلرينه امنيتمز بر كمال در . طوپلانان مبالغك محافظه سى ايچون (امنيت صندوغى) ايله كوروشدك . (آسياى وسطا فلاكتزدكانى) نامنه اوراده محافظه ايديله جكدر .

برده قونفرانس ترتيبنى دوشوندك . كرك محررلرمزدن ، كرك سائر خطباى كرام طرفندن بوقونفه رانسه اشتراك اولنه جقدر . قونفه رانس ترتيباتنى هفته ايچنده يومى غزته لرله آيريجه اعلان ايده جكز .

صوكرا برده نسخهٔ ممتازه نشر ايتمه يى قرارلاشديردق . وحقيقةً بر نسخهٔ ممتازه اولمسى ايچون الدن كلديكى قدر غيرتده بولنيله جقدر . كنديلرينه مراجعت ايتديكمز اعاظم مؤلفين كمال صميميت وممنونيتله بوتكليفاتمزى قبول ايتديلر انشاءالله اون بش كونه قدر بو نسخهٔ فوق العاده نك يتيشديريله جكى اميد اولنور .

*

صوك استخباراتمزه كوره باب جليل فتواده شيخ الاسلام افندى حضرتلرينك تحت رياستلرنده تشكل ايده جك بر قوميسيون مخصوص طرفندن فلاكتزده قرداشلرمز ايچون اعانه جمعى خصوصى تقرر ايتمشدر . شو حالده طوپلانه جق مبالغ قوميسيونك ارائه ايده جكى محله توديع اولنه جقدر .

فلاكتزده قرداشلرمزه شو هنگامهٔ اضطرابلرنده وقوعبوله جق معاونتلر شبهه سزكه عالم اسلامده بيوك بر حس شكران اويانديره جقدر . قارئلرمزك شو وجيبهٔ انسانيه لرينى ايفا ايچون مسارعت كوستره جكلرينه امنيت تامه مز واردر .

* *

آسياى وسطى فلاكتزدكانى

اعانه دفترى

صراط مستقيم جريدهٔ اسلاميه سنه

تاعرافلرك آتا يوردمز اولان (ايسيق كول) طرفلرندن كتيرديكى قارا خبرلرك شو بويوك وبرنجك تورك خاقانلغنك پايتختنده ياقاجق برباغر ، ياش دوكديره جك بركوز بولماسى بوملتك ديرلنى دوشونلرى پك آجى ودرين دوشونديره جك برمصيبت اولوردى . حمد ، بيكلرجه حمد اولسون اولوتا كرى يه كه برچوق اوز وارلغنى جهانه رحمت بيان وكنديسنى بر يوزنده تك كورن بيلكيچ طاسلافلارينى تورك عرقنك وجودندن بى خبرقالديرر ايكن برتورك مكتبچكزينك اوفاق برصنفى ؛ « آلتاى » ، « قيرغز » ، « ايسيق كول » كبى هنوز برقاچ آيدن برى كوكللرينه قويمش ، يبللرينه صوقش اولدقلرى سوكيلى اسملرله مناسبتدار برقارا خبردن متهيج اولمش ، برملك صفوتنك بوتون نورانيتيله اللرينى اوبختى قارا عرقداشلرينه اوزاتمشدر . ايشته اوتهيج وتأثرك مبارك بر ثمره جكى ملفوف پوصله وجهله تقديم اولنور . پايتخت ولوله دارك بركوشه جكنده كومولو قالان بوحادثهٔ وجدانيه حالا پك متواضع وبى صدا ايسه ده نتايج مستقبله سنى دوشونلرى سوينج كوزياشلرينه غرق ايتسه يرى واردر .

بعض وجدان قارداشلريمزك تحفه لرى ده اولادلريمزك « چوبان ارمغانى چام ساقزى » نه ترفيق ايدلدى . ايكيوز قرق بچوق غروشه بالغ اولان شوناچيز مبلغك جاندن يوركدن تأثراتمزله برابر بزى طوغوران اوايللره ايصالنى نياز ايلرز .

بشكطاشده برتورك مكتبى معلملرندن

* * *

پاره	غروش	
٥٠	٤٠	
	٦٠	
٥٠	١٠٠	بشكطاشده برمسلمان مكتبنك رشدى ١ صنفى
	١٤٠	معلملرندن برى دلالتيله برقاچ تورك كنجى طرفندن
٥٠	٢٤٠	يكون

صراط مستقيم مطبعه سى — مدير مسئول : اشرف اديب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٣ نومرو

صراط مستقيم
١٣٢٦

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار
جديه مع الممنونيه
قبول اولنور

درج ايدلهين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه دن بحث ايدر هفته ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه لكى	الى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦٠٥	٣٠٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه ده	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در

قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٢٦ — ٢ صفر پنجشنبه ٢٠ كانون ثانى ٣٢٦ — بشنجى جلد

التجريد الصريح

لاحاديث الجامع الصحيح

كتاب العلم

بسم الله الرحمن الرحيم

٥٤ ـ حديث شريف

عن ابى هريرة رضى الله عنه قال بينما رسول الله صلى الله عليه وسلم [١] فى مجلس يحدث القوم جاءه اعرابى فقال متى الساعة . فمضى رسول الله صلى الله عليه وسلم يحدث [٢] فقال بعض القوم سمع ماقال فكره ماقال . وقال بعضهم بل لم يسمع . حتى اذا قضى حديثه قال اين اراه السائل [٣] عن الساعة . قال ها انا يا رسول الله . قال فاذا ضيعت الامانة فانتظر الساعة . قال كيف اضاعتها . قال اذا وسد الامر الى غير اهله فانتظر الساعة .

[١] الده كى بخارى نسخه‌لرنده (بينما النبى صلى الله عليه وسلم) . [٢] ديكر روايتده قومه راجع ضمير ايله (يحدثه) . [٣] ديكر روايتده

٥٤ — ترجمه

ابوهريره رضى الله عنهك شويله ديديكى روايت اولنيور :

مجلسك برنده رسول الله صلى الله عليه وسلم حضورنده كيلره سوز سويلركن نا كهان بر اعرابى كلدى و « قيامت نه زماندر ؟ » ديه صوردى . رسول الله صلى الله عليه وسلم سوزينى (كسميوب) دوام بويوردى . اوراده كيلرك كيمى (كندى كنديته) : « (اعرابينك) نه ديديكنى ايشيتدى . اما سوزندن خوشلانمدى » ، كيمى ده : « بلكه ايشيتمدى » ديدى . نهايت (رسول الله صلى الله عليه وسلم) سوزينى بيتيرنجه : « قيامتى صوران نره ده ؟ » كبى (بر لفظ ايله) سؤال بويوردى . (اعرابى) : « ايشته بن يا رسول الله ! » ديدى . (بونك اوزرينه) : « امانت ضايع ايدلديكى ، قيامته انتظار ايت . » بويوردى . ينه (اعرابى) : « امانتى ضايع ايتمك نصل اولور ؟ » ديه (تكرار) صورنجه : « ايش اهلى اولميانه توجيه ايدلديكى قيامته انتظار ايت » بويوردى .

(اين السائل) . بو روايتده كى (اراه) نك مشعر اولديغى ظن وشك بو حديثك راويلرندن محمد بن فليحكدر .

٥٥ - حديث شريف

عن عبد الله بن عمرو رضى الله عنهما قال تخلف النبى

٥٥ — ترجمه

عبد الله بن عمرو رضى الله عنهمانك شويله ديديكى روايت اولنيور :

صلى الله عليه وسلم عنا [١] فى سفرة سافرناها فادركنا وقد ارهقتنا الصلاة [٢] ونحن نتوضأ فجعلنا نمسح على ارجلنا فنادى باعلى صوته ويل للاعقاب من النار مرتين او ثلاثاً .

[١] الده كی بخاری نسخه‌لرنده (عنا) يوقدر . مع مافيه (تخلف عنا النبی صلى الله عليه وسلم) روايتده واردر . [٢] (الصلاة) مرفوعدر . بر روايتده مذكر اوله‌رق (ارهقنا) اولوب (الصلاة) ينه مرفوعدر .

٥٦ ـ حديث شريف

عن ابن عمر رضى الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان من الشجر شجرة لا يسقط ورقها وانها مثل [١] المسلم فحدثونى ماهى . فوقع الناس فى شجر البوادى . قال عبدالله وقع [٢] فى نفسى انها النخلة . فاستحييت . ثم قالوا حدثنا ماهى يا رسول الله . قال هى النخلة .

[١] ميمك كسری وثانك سكونيله‌در . ديكر روايتده ميم الله ثانك فتحيله (مثل). [٢] الده كی نسخه‌لرده بر واو زياده‌سيله (ووقع) .

٥٧ ـ حديث شريف

عن انس رضى الله عنه قال بينما [١] نحن جلوس مع النبى صلى الله عليه وسلم فى المسجد دخل [٢] رجل على جمل فاناخه فى المسجد ثم عقله ثم قال [٣] ايكم محمد والنبى صلى الله عليه وسلم متكئ بين ظهرانيهم . فقلنا هذا الرجل الابيض المتكئ فقال له الرجل يا ابن عبدالمطلب [٤] فقال له النبى صلى الله عليه وسلم قد اجبتك . فقال [٥] انى سائلك فمشدد عليك فى المسئلة فلا تجد على فى نفسك . قال سل عما بدالك . فقال اسألك بربك ورب من قبلك آلله ارسلك الى الناس كلهم فقال [٦] اللهم نعم . قال [٧] انشدك بالله آلله امرك ان تصلى [٨] الصلوات [٩] الخمس فى اليوم والليلة . قال اللهم نعم . قال انشدك بالله آلله امرك ان تصوم [١٠] هذا الشهر من السنة . قال اللهم نعم. قال انشدك [١١] بالله آلله امرك ان تأخذ هذه الصدقة من اغنيائنا فتقسمها على فقرائنا فقال النبى صلى الله عليه وسلم اللهم نعم . فقال الرجل آمنت بما جئت به وانا رسول من ورائى من قومى وانا [١٢] ضمام بن ثعلبة اخو بنى سعد بن بكر .

[١] ديكر نسخه‌ده (بينا) . [٢] ديكر نسخه‌ده (اذ دخل) .

اجرا ايتديكمز سفرلرك برنده رسول الله صلى الله عليه وسلم كری قالمشدی‌ده بزه (صوكره‌دن) يتشمش ايدی . (اوصره‌ده) نماز وقتی كيرمش بزده آبدست آليوردق . آياقلرمزی مسح (ايدركبی آز صو ايله ييقامغه) باشلادق . (بو حالی كورونجه) غايت يوكسك سس ايله ايكی ويا اوچ كره : « جهنمده يانه‌جق اوكچه‌لره يازيق ! » ديه‌ندا بويوردی.

ديكر بر روايتده ايسه قافك سكونيله (ارهقنا) اولوب (الصلاة) منصوبدر .

٥٦ — ترجمه

(عبدالله) بن عمر رضى الله عنهمانك شويله ديديكی روايت اولونيور :

رسول الله صلى الله عليه وسلم بويوردی‌كه : « آغاچلرك ايچندن بر نوعی واردركه ياپراغی دوشمز . او آغاج مسلمان كبيدر . نه‌در او؟ سويليك . » اوراده‌كيلر قيرلرده‌كی آغاچلری صايمغه طالديلر. — عبدالله (بن عمر) ديركه : « بونك خورما آغاجی اولديغی بنم ده خاطرمه كلدی ايسه‌ده (سويلمكه) اوتاندم . اوندن صوكره : « يا رسول الله بزه سويله نه‌در ؟ » ديه صوردیلر . (رسول الله صلى الله عليه وسلم) « خورما آغاجيدر . » جوابنی ويردی .

٥٧ — ترجمه

انس رضى الله عنهك شويله ديديكی روايت اولونيور :

نبی محترم صلى الله عليه وسلم ايله برلكده بر كره اوطورديغمز صره‌ده دوه اوستنده بری كلوب دوه‌سنی مسجد (ك قپوسند) ه چوكرتدكدن صوكره باغلادی . آندن صوكره : « هانكيكز محمددر؟ » ديه صوردی . نبی مكرم صلى الله عليه وسلم (اصحابی) آره‌سنده طايانمش اوطوريوردی . « ايشته طايانمش اولان شو بياض كيمسه‌در » ديدك . آدمجغز : « ای عبدالمطلبك اوغلی ! » ديه خطاب ايتدی . نبی اكرم صلى الله عليه وسلم : « سنی ديكليورم . » بويوردی . « بن سكا بعض شيلر صوره‌جغم ، صوره‌جقلرم (بك) آغيردر . كوكلك بندن انجنمه‌سون » ديدی . « عقلكه كلنی صور » بويوردی . « ربكو سندن اولكيلرك ربی عشقنه (سويله) بوتون خلقه سنی اللهمی كوندردی؟» ديدی . « اوت . » بويوردی . « الله عشقنه (سويله) بر كون بر كيجه ايچنده بش وقت نماز قيلمه‌يی سكا اللهمی امر ايتدی ؟ » ديدی . « اوت » بويوردی. « الله عشقنه (سويله) سنه‌نك بو (معلوم) آينده اوروچ طوتمه‌يی سكا اللهمی امر ايتدی؟» ديدی. أوت بيوردی. « (بنه) الله عشقنه (سويله) بو (معلوم) اولان صدقه‌يی زنكينلرمزدن آلوب‌ده فقرامزه طاغيتمه‌يی سكا اللهمی امر ايتدی ؟ » ديدی . نبی محترم صلى الله عليه وسلم (بوكاده) « اوت » بويورنجه آدمجغز : « سن نه كتيردك ايسه بن اوكا ايمان ايتدم . قوممك كريده قالانلرينه‌ده ايلچی بنم . بن سعد بن بكر قبيله‌سندن ضمام بن ثعلبه‌يم . » ديدی.

[٣] الده كی نسخه‌لرده (قال لهم) . [٤] ديكر روايتده حرف نداسز اوله‌رق يالكز (ابن عبدالمطلب) . [٥] بر روايتده (فقال الرجل للنبى صلى الله عليه وسلم) ، ديكرنده يالكز (فقال الرجل) بر ديكرنده ايسه (فقال النبى صلى الله عليه وسلم . [٦] ديكر روايتده يالكز (قال) ، [٧] ديكر روايتده (فقال الرجل) . [٨] ديكر روايتده نون جمع ايله (ان نصلى) . [٩] ديكر روايتده مفرد اوله‌رق (الصلاة) [١٠] ديكر روايتده نون جمع ايله (ان نصوم) . [١١] الده كی نسخه‌لرده (انشدك) . [١٢] بر روايتده (وانا) دن آشاغيسی يوقدر .

٥٨ ـ حديث شريف

عن ابن عباس رضى الله عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث بكتابه رجلا وامره ان يدفعه الى عظيم البحرين . فدفعه عظيم البحرين الى كسرى فلما قرأه [١] مزقه . قال فدعا عليهم رسول الله صلى الله عليه وسلم ان يمزقوا كل ممزق .

[١] ديكر نسخه‌لرده يالكز (قرأ).

٥٩ — حديث شريف

عن انس [١] رضى الله عنه قال كتب النبى صلى الله عليه وسلم كتابا اواراد ان يكتب . فقيل له انهم لا يقرؤن كتابا الا مختوما فاتخذ خاتما من فضه نقشة محمد رسول الله كانى انظر الى بياضه فى يده .

[١] ديكر روايتده (عن انس بن مالك) .

٦٠ ـ حديث شريف

عن ابى واقد الليثى رضى الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بينما هو جالس فى المسجد والناس معه اذا قبل ثلاثة نفر فاقبل اثنان الى النبى صلى الله عليه وسلم [١] وذهب واحد . قال فوقفا على رسول الله صلى الله عليه وسلم فاما احدهما فرأى فرجة فى الحلقة فجلس فيها واما الآخر فجلس خلفهم واما الثالث فادبر ذاهبا. فلما فرغ رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الا اخبركم عن النفر الثلاثة . اما احدهم فاوى الى الله فآواه الله . واما الآخر فاستحيا فاستحيا الله منه واما الاخر فاعرض فاعرض الله عز وجل عنه .

[١] لدمكى نسخه‌لرده (الى رسول الله صلى الله عليه وسلم).

٥٨ ترجمه

ابن عباس رضى الله عنهمادن روايت اولونيوركه :

رسول الله صلى الله عليه وسلم بر آدمه برمكتوب ويروب بحرين اولوسنه تسليم ايتمسنى امر ايتدى . بحرين اولوسى مكتوبى كسرايه ايصال ايتدى . كسرى آنى اوقونجه ييرتدى . — راوى ديركه : رسول الله صلى الله وسلم (كسرى ايله قومنه) پارچه پارچه اولسونلر ديه بددعا ايتدى .

٥٩ـ ترجمه

انس (بن مالك) رضى الله عنهك شويله ديديكى روايت اولونيور: نبى اكرم صلى الله عليه وسلم برمكتوب يازديردى . ياخود يازديرمق ايستدى. ديديلركه : « (يارسول الله !) اونلر (يعنى مخاطب اولانلر) برمكتوبى مهرلى اولمدقجه اوقومازلر . » بونك اوزرينه كوموشدن برمهر ايديندى كه نقشى « محمد رسول الله » ايدى . بومهرك يدشريف رسالتپناهيده‌كى بياضلغى حالا كوزمك اوكنده‌در .

٦٠ ـ ترجمه

ابوواقد ليثى رضى الله عنهدن روايت اولونيوركه :

رسول الله صلى الله عليه وسلم ، حضورنده اصحابى اولديغى حالده مسجدده اوطورركن قارشيدن اوچ كشى كلدى . ايكيسى نبى اكرم صلى الله عليه وسلمه طوغرى توجه ايتدى. بريسى ده كيندى. ـ راوى ديركه: بو ايكى كيمسه حضور رسالتپناهيده طوروب ايچلرندن برى (بالآخره) خلقه ده بر آره‌لق بوله‌رق اوراجقده اوطوردى . ديكرى ايسه حاضرونك آرقه‌سنده اوطوردى . اوچنجى يه كلنجه آرقه‌سنى دونوب صاووشدى. رسول الله صلى الله عليه وسلم (مشغول اولديغى كلامدن) فارغ اولنجه بويوردى كه :« ايسترسه‌كز بواوچ كشينك حالنى سزه خبر ويره‌يم . ايچلرندن برى اللهه صيغيندى . الله ده اونى بارينديردى . ديكرى ده اوتاندى . الله ده اوندن حيا ايتدى . اوته‌كى ايسه يوز چويردى . الله ده اوندن يوز چويردى . »

احمد نعيم

مسلمانلقده مدنيت

تكاليف حيات [١]

حيات نه‌در ، بيليرميسك ؟ حيات دائمى بر حرب ايله نامتناهى فجايعدركه دهشتندن چوجقلرك صاچلرى اغارير ؛ مهابتندن اكليل صاحبى عظمتلى باشلر ! كليلر . بو معركه‌ده مالكك مملوكدن ، اصيلك صويسيزدن ، عالمك جاهلدن ، حكيمك سرسمدن هيچ فرقى يوقدر ؛ هپسى مساويدر . دها طوغريسى حيات بر چشمه سار خونيندركه كنارينه صوقولمق ايچون بر برينى چيكنه‌ين قوافل بشرك بر چوق شدائده كوكسى كردكدن ، بر چوق فلاكتلرى سينه‌يه چكدكدن صوكره آله بيله‌جكى نهايت بر يوتوم صودر ، بارى او جرعه صاف اولسه ! هيهات اوقدر مهلك زهرلرله بولاشيقدركه ايچنلرى هيچ بر دوا ، هيچ بر مداوى قورتاره‌ماز .

حيات بشر نه‌در بيليرميسك ؟ عدد ايامى آز ، لكن آلامى غايت چوق بر دوره‌دركه بو قيصه مدتك امتدادنجه انسان بيتمز توكنمز شدائد اوقلرينه ، مصائب مزراقلرينه سپر اولور قالير . نه متين قالقانلر ، نه قات قات زرهلر ، نه مستحكم قلعه‌لر ، نه مشيد بازولر كنديسنى حمايه ايده‌مز . عرض جوهردن نصل آييريلمازسه

بو شدائد ، بو مصائبده طوغدیغی کوندن اعتباراً انساندن هیچ آیرلماز اولور . انسان طوغار ؛ سن شبابه کلیر ؛ اختیارلار ؛ حالبوکه بو مهاجلر کندیسنی بیزار ایتمکدن بر آن اولسون کیری طورمازلر ؛ شدتلرینی اصلا غائب ایتمزلر . زواللی بشر اوحاله کلیرکه « کاشکی حیوان اولسه‌یدم‌ده شو مرتبهٔ رفیعهٔ انسانیته یوکسلمك ومدنیتده بویله عصرلرك ناصیه‌سنده‌کی صاچلری آغارته‌جق ، بارکرانی آلتنده طاغلرك بلنی بوکه‌جك قدر الیم شدائده معروض قالماسه‌یدم !» دیمکه باشلار . (انا عرضنا الامانة علی السموات والارض والجبال فأبین ان یحملنها وأشفقن منها وحملها الانسان)

ای انسان ، سن ملك دکلسك‌که نفسانی هوسانك الجاآتیله اونك عواقب الیمه‌سندن وارسته قاله‌سك ؛ حیوان دکلسك‌که حیاتك تأثیراتنه اکدارینه قارشی لاقید اوله بیله‌سك . سنی یارادن فاطر ذوالجلال سکا شو ایکی مرتبه آره‌سنده اویله بر موقع ویرمش‌که اکر او موقعك حقنی کرکی کبی ادا ایده‌جك اولورسه‌ك ملکلر خادم آمالك ، فلکلر کمینه پایهٔ اجلالك اولور . یوق ، وظیفهٔ انسانیه‌کی ایفاده قصور ایدر ، سنده‌کی بشریتك تحکمی آلتنه کیره‌جك اولورسه‌ك اویله سافل بر درکه‌یه دوشرسك‌که بهائمك اك باباغیسی بیله سفلیتك ، ذلتك ، بو درجه‌سندن استکراه ایدر .

ایشته سنك نصیبك بودر . خالق حکیم اونی تا ازلدن تقدیر ایدرك ، شانکه لایق اوله‌جق مرتبهٔ کمال ورفعته تعالی ایچون لازم کلن قابلیت واستعدادی سکا ویرمشدر . دست قدرت صمیم قلبکه عقل دینلان بر ضیا تودیع ایلمشدرکه اونور مبینی کندیکه رهبر اتخاذ ایده‌جك اولورسه‌ك اوککده‌کی قرا کلقلر صیریلیر ؛ اوزرکده‌کی زنجیرلر سوکولور کیدر . پیشکاه دهشتکده کورمکده اولدیغك شدائد ، مصائب بیهوده یره سنی تعذیب ایتمك ، یاخود فریاد ایتدیروب دیکله‌مك ایچون یارادلمش دکلدر ، بلکه سنی دوشمش اولدیغك مزلقه‌دن قالدیرمق ، سقوطدن ، هلاکدن قورتارمق ایچوندر :

« ظهر الفساد فی البر والبحر بما کسبت أیدی الناس لیذیقهم بعض الذی عملوا لعلهم یرجعون » اوت ، کوزلریکك اوکنده‌کی دهشتلر ، یاخود آمالی آلت اوست ایدن معکوسیتلر سنی سعادتدن منع ایچون یارادلمش بر طاقم عقبات اوله‌ماز ، اونك ایچون کندیسنی خایلازلقدن منع ایدن باباسنی شفقتسزلکله اتهام ایدن عاصی اولاد کبی اولمه ! صاقین ها ! « الله ارأف بعباده من هذا العصفور علی فرخه ـ شو سرچه ، یاوریسنه نه قدر شفیق ایسه ، جناب حق قوللرینه اوندن دها شفیقدر . حدیث شریف »

اولکی مقاله‌مزده دیمشدك‌که : انسان عالم ملکوته یوکسله‌رك هیچ بر قریحه‌نك تصور ایده‌میه‌جکی ، هیچ بر خیال شاعرانه‌نك یتیشه‌میه‌جکی مراتب بلندی احراز ایتمه‌یه مستعددر . بو حقیقت سنجه ثابت اولدقدن صوکره ، عجبا شو بولندیغك جامد طوپراق حالندن صیریله‌رق او منشأ ذی حیات نوره یوکسلمك ایچون سکا نه کبی اسباب لازم کلیور . دوشوندکمی ؟ یوقسه کوکدن ملکلر اینه‌رك الکنه یاپیشسین‌ده سنی قدومکه آماده طوران ، او منازل شان ورفعته طوغرو چکوب کوندرسونمی دییه‌جکسك ؟ اکر بونی بکلیورسه‌ك خالق ذوالجلالك سکا بوقدر مواهب عظمی تودیع بویورمش اولماسنده نه حکمت قالیر ، اویله مواهب‌که اکر پاره‌نك اوزرنده‌کی یازی‌یی ، نقشی تفتیش ایچون آتدیغك آنی بر نظری بوکاده عطف ایتمش اولسه‌یدك صمیم فوادکده ، عمرك اولدقچه صایسه‌ك بیکده برینی توکته‌میه‌جکك ، بر خزینه‌نك وجودیندن خبردار اولوردك . بر خزینه‌که اك خالص آلتونلری ، اك قیمتدار مجوهراتی کوزکدن دوشورورده سنی بر عالم هستیده عظمت فطرتکله متناسب بر پایهٔ بلند تحریسنه‌ایستر ایسته‌مز سوقایدر ؟ سنك کبکده‌کی بر مخلوقك اویله بر طاقم امور خسیسه‌یه ، بر بیغین اعمال رذیله‌یه ولوبر آن ایچون اولسون . خاطرنده یر ویرمك اصلا جائز اوله‌مایه‌جغنی نظر امعانکه عرض ایدر : « ما وسعنی ارضی ولاسمائی ولکن وسعنی قلب عبدی المؤمن اللین الوداع . حدیث قدسی »

ای انسان! نفسك سکاقارشی پرده پوش اولمش‌ده کوره‌میوسك مزایای مفطوره‌کك اك معظمندن جدا بولنیورسك ! هیچ سن فطرتده‌کی بر مخلوقه یاراشیرمی‌که شاعرلرك هذیانلرینه قاپیله‌سك‌ده اونلرله برلکده زمانی ، مکانی ذم ایدوب طوره‌سك ، کچمشه ، کله‌جکه ، اولمش اوله‌جغه مرثیه‌لر اوقویه‌سك ؟

سن فطرتده‌کی بر مخلوقه یاقیشیرمی‌که ایکی پاره ایچون اولوملره صالدیره‌سك ؛ یاخود بر ایکنه ایچون ارقداشنك کوزنی اویه‌سك ؛ یاخود برقدح شراب ایچون آرقه‌کده‌کی خرقه‌یی صاته‌سك . نه‌در بو غفلت ؟ نه‌در بوسرمستی ؟ دها طوغریسی نه‌در بوجانسزلق !

ایکی رطاقم مصائبك ، شدائدك خیالندن اورکمك صورتیله هدر ایدیورسك ؟ همتکی عرفانك شویله طورسون ، حیوانك بیله قبول ایتمیه‌جکی بربیغین اوهام اوغورنده بیتیربیورسك !

اوطوردیغی یردن آسمانی بوتون اجزامیله ، کواکبیله ، خاکدانی اولانجه خوارقلهٔ عجائبیله محیط اولان بر وجودك شانه‌شین دکلیدرکه ارتکاب ایده‌جکی برشناعت ، یاخود آغزه آله‌جغی برفضاحت ایچون بوتون او مواهب عظمایی پایمال ایده‌جك قدر سافل بر درکهٔ ذلت و مسکنته دوشسون ؛ صوکره بو اعمالنك عواقب الیمه‌سی نظرنده تجلی ایدرك اونی طانلمش اولدیغی اولوم اویقوسندن اویاندیرمایه باشلانجه قورقودن تکمیل سیکیرلری ، مفصللری تیر تیر تیتره‌سین‌ده اولادینك ماتمنی طوتان آجیقلی قادینلر کبی فریاده باشلاسین ، کوزلرندن آتشلی یاشلر دوکسون ؛ لکن ینه باصرهٔ امعانکی عبرت بین ایتمك طرفلرینه یاناشمایه‌رق صرف بوجهالتی سببیله مرتبهٔ بلند اصلیسنه یوکسلمك

---

[۱] جناب مؤلف صدده کیرمزدن اول بر قاچ مقدمه سرد ایده‌جکنی سویلمش ایدی . بو مقدمه‌لردن برنجیسی « انسان » عنوانلی مقاله‌درکه اولجه سعدی بك طرفندن ترجمه اولنه‌رق صراطك ۲۲ نجی نسخه‌سیله نشر ایدلمش ایدی . اونك ایچون بوراده تکرار ترجمه‌سنه لزوم کورمیورز . محترم قارئلریمزدن او نسخه‌یه مراجعت بیورملرینی رجا ایده‌رز .

قابلیتی کندیسندن نزع ایتسین ؟ « ومن الناس من یعبدالله علی حرف فأن اصابه خیر اطمأن به وان اصابته فتنة انقلب علی وجهه خسرالدنیا والآخرة ذلك هوالخسران المبین . »

ای انسان ! سنك مصائب دیدکلرك حقیقتده حکیم جبارك ید عنایتدن باشقه برشی دکلدرکه سنی ، فطرتکده مرکوز بولنان اوقدر سجایای علویه‌یه رغماً موجب خجالت برضلال وعصیان ایچنده یاشامق سائقه‌سیله دوشمش اولدیغك مزارع‌عطالتدن قالدیره‌جق ؛ وجهه عزیزکی خلقتکدن مقصود اولان غایهٔ بلنده طوغرو چویره‌جکدر .

أوت ؛ سنی بر جامد طوپراقدن یاراتدیغی حالده اك یوکسك پایهٔ کماله چیقارمق ایستەین خالق ذوالجلال سکا اوچ دانه عامل تسلیط ایتمشدرکه هربرینك استلزام ایتدیکی صعوبتلری دوشونور، اسبابنی مسبباتنی نظر امعانه آله‌جق اولورسەك کیجه کوندوز آرادیغك ، اشتیاقندن أولوم حالنه کلدیکك سعادتك یانی باشکده ، کوزلریکك اوکنده اولدیغنی کورورسك . آرتق اوزمان مقصد معظمکه وصول ایچون سکا اونك چیزدیکی طریق مستقیمی ، کوستردیکی قانون قویمی تعقیبدن باشقه برشی قالماز .

باقالم اواوچ مهم عامل نه ایمش ؟ أوت بونلر طبیعت ایله انسانك کندیسندن ، برده ابنای نوعندن عبارتدر . طبیعت جسم انسانیك اصلیدرکه سعادت مادیه‌سی اوکا مربوط اولدیغی کبی راحت جسمانیه‌سنك منبعی ده اودر . یارادیلدیغی کوندن اعتباراً اورته‌سنه آتیلدیغی بومادی عالم انسانی قوانین طبیعیه‌سیله ، مؤثرات شدیده‌سیله قارشیلار . او ایسه « لینیه » نك دیدیکی کبی چیپلاق ، هردرلو آلت مدافعه‌دن محروم بر حالده‌در . کونش زواللی‌یی حرارتیله ، طوپراق رطوبتیله ، کوك یاغمورلریله قارلریله ، چول بادسموملریله ، قاصیرغه‌لریله ، حیوانات وحشیه دیشلریله طیرناقلریله بیزار ایدردورور . انسان بوقدرمؤثرات آره‌سنده هرطرفدن برچوق مهاجمه معروض بولنورکه نه موجودیتنی حمایه ایده‌جك برسپری ، نه‌ده کندیسنی بودهشتلردن مصون بولندیره‌جق برپناهی یوقدر . اکر انسانده قوای ادراکیه‌سی محدود اولان سائر حیوانات کبی اولسه‌ایدی . لمحهٔ بصر مقداری بیله یاشایه‌مازدی . لکن الله ذوالجلال انسانی بتون طبیعته قارشی احراز غلبه ایده‌بیله‌جك برچوق مواهب ایله مفطور ایتدکدن صوکره بو محیط هول انکیز ایچنه آتمشدر . اونك ایچون کندیسنی احاطه ایدن بوقدر دهشتلره قارشی عزمی فتوره محکوم اولمادی ؛ همتی کوشه‌مدی .

اونلرك هپسنی سلاح فکریله دفع ایتدی . ولوبرآن ایچون اولسون کندیسنی دشمنلرندن مصون بولندیره‌جق برطاقم صنایع اولیه اختراع ایتدی . وقایهٔ نفسی ایچون بولدیغی وسائطی یواش یواش ترقی ایتدیره ایتدیره بروقتلر مغاره‌لرده اوطوران ، آغاج کوکلریله آغاج یاپراقلریله یشایان انسان آرتق أولر یاپار ، طوپراقلری سوره‌ر اولدی . لکن انسانك شو همتی ؛ شو حرکتی سکونه ، عطالته محکوم اوله‌مق ایچون جناب خالق حکیمك تقدیر ازلیسی ایجابی اوله‌رق طبیعت کندیسنی تعقیبدن برآن بیله خالی قالمادی : — اونك ایچون انسان براثر وجوده کتیردیمی ، طبیعت اواثری دها محکم بر حاله کتیرسین دییه همان هجوم ایتدی . ایشته طبیعتله بزم آره‌مزده‌کی بوجنك حالا دوام ایدوب کلمکده‌در .

شو حرب متمادینك نتایجندن اولاق اوزره انسان ترقیات مادیه‌ده او مرتبه‌لره واردی‌که بوکون لوندره کبی پارس کبی مراکز مدنیتده‌کی خوارق صنعت ، غرائب ایجاد و معرفت بر شرقی‌یه سویلنمش اولسه ذهننه صیغدیره‌مایه‌جغی ایچون سویلیه‌نی جنتله اتهامه قالقیشیور . مادیاتده‌کی بو ترقی بالطبع معنویاتجه‌ده عظیم بر تعالی‌یی استلزام ایتدی . چونکه ارتقاء مادی قوای عقلیه‌نك اعمالیله ممکن اوله‌بیلور . بو قوت ایسه بوتون فضائل بشریه‌نك اساسیدر .

الله ایچون اولسون باقیکز شو بزم اجدادمزك بلایا ، مصائب دیدکلری شیلر نصل اولمش‌ده انسانیتی ترقی‌یه ، رفاهیته سوق ایتمش ؛ نصل اولمش‌ده بشری کندیسنه رغماً طور بهیمیتدن چیقاره‌رق مرتبهٔ انسانیته یوکسلتمش ! فکر انسانی‌یی سعادت ورفاهیتی اسبابنی تحری‌یه یکانه سائق اولدیغنی کوردکدن صکره بو مصائبی ذم ایتمك بزم ایچون دوغری اولورمی ؟ طبیعتك مصائبی الندن فریاد ایله اکتفا ایدرك او مصائبك هجومنی یا بوسبوتون دفع ، یاخود هیچ اولمازسه تعدیل ایچون وسائط آرامامق نه عیب دکلیدر ؟

بلوطلرك آره‌سنده‌کی عظمتلی ییلدیرملری یاقه‌لایه‌رق ذلیل و محقر برصورتده یرك دیبنه کچیرمك فکر بشریتك ید اقتدارنده اولورده بزم فلاحلرمزه کال عجزلرندن یاقه‌لرینی پاچالرینی ییرتدیران اوفاجق بر پاموق قوردینك خساراتنی تخفیف ایچون بر چاره ابداع ایتمك نصل او قدرتك خارجنده قالیر ؟

اقوام غربیه آفات طبیعته قارشی بصیرتکارانه حرکتله مفطور اولمشلر . اونك ایچون طبیعتی دائما ترصد آلتنده بولندیرییورلر . بر حادثه ظهور ایتدیمی درحال یاکلیاً ازاله‌سی یاخود تعدیل خساری ایچون ال برلکیله چاره‌لر آرایورلر همده بو خصوصده هیچ عزملرندن دونمیورلر . زیرا بیلیورلرکه حیات ماضیه‌لرینی کافل اوله‌بیلن اسبابی احضار ایدن فکر بشری حیات آتیه‌لرینی ضامن اوله‌بیله‌جك وسائط ابداعنه‌ده قادردر . ایشته غربلیلرده‌کی او مدهش ترقینك اسبابندن اك باشلیجه‌سی بودرکه او سایه‌ده بوکون موقعی یوکسك بر آدمك ذلتده قالانلره تحکمنی آندیریر بر تحکم ایله بوتون جهان شرق اوزرنده متحکم کسیلدیلر . فما لنا عن التذکرة معرضون؟

انسانی ترقی‌یه سوق ایدن عواملدن ایکنجیسنه کلنجه :

بو اك قوتلیسی ، اك مؤثری اولوب اولکیسندن آنجق معنوی اولمسی حیثیله آیریلیر . هرکس کندی نفسنده حس ایدرکه وجدانی موجودیتنی چکیشدیروب طوران بر طاقم هوسات ، آمال ، تمایلاته میدان جولاندر بو اوغورده نه قدر اوغراشیلیرسه اوغراشیلسون بونلرك تأثیرینی ابطال ایتمك غیرقابلدر . اوت او هوسات محسوساتك تابع اولدیغی قوانینه منقاد دکلدرکه میزان اعتدال ایله طارتیله‌بیلسین او تمایلات تحدید قبول ایتمزکه انسان بالاضطرار سوروکلنوب کیتدیکی

نقطه‌یی کوره بیلسین ؛ کذلك او آمال احکم قناعتا باتی اکرکه بر نقطه‌ده توقیفنه امکان متصور اوله‌بیلسون . بویله اولمادقدن باشقه خالق حکیم ذاتاً بو عوامل معنویه‌نك بوتون قیوددن ، بوتون حدوددن آزاده اولمسنی ، اراده بویورمشدر : حتی کندیلرینه تودیع اولنان روح حرکتك سوقیله اونلر انسانك صمیم فؤادنده تصادم ایدن امواج متعاکسه شکلنی آلیرلر . هم اویله تصادم ایدرلرکه محیط موجودیتی داخلنده اولدیغی حالده منظره‌سی انسانه دهشت ویرمکدن کری قالماز .

قارشوکده‌کی آغاجك کولکه‌سنده بارینان شو ییرتیق کوملکلی سفیلك حالنه باق ، زواللینك ظاهرده‌کی سکوتی سکون باطنیسنه دلیل ظن ایده‌بیلیرمیسك ؟ یاخود بولندیغی سفالت حالی وجدانی بر طاقم یوکسك امللردن ، خیالاردن منع ایدر دییه‌بیلیرمیسك ؟ . . آصلا اك متمدن بر ملتك اریکهٔ حکومته ، قورولمش بر حکمدار معظمك خاطرندن کچن احتساساتی ، انفعالاتی تماميله ایچندن کچیرمه‌یه اوفقیرك شو حالی اصلا مانع دکلدر .

آواره بشر کوزنی آچار آچماز کندیسنی کرهٔ ارض اوزرنده کوردی . حال بوکه محدود بر جسم ایچنده غیر محدود بر ماهیت . یاخود بر آووج قلب ایچنه صیقشدیرلمش بر عمان بی‌نهایت اولدیغی ایچون اشیای محدوده‌دن برینه ربط قلب ایتمکه ، یاخود کائنات مشهوده‌دن برینه بل باغلامغه مقتدر اوله‌مادی ؛ یاخود پك موقت بر زمان ایچون اولدی . چونکه صمیم فؤادنده ولولهٔ امواجنی دویمقده اولدیغی ، بحر خروشانی کچه‌بیلمسی ایچون کندیسنه اونك بر سفینه اوله‌میه‌جغنی کورور کورمز براقه‌رق باشقه‌سنی آرادی .

اوت انسان ازلدن بری آرام روحنی تحری ایدوب دوردی . اونی بولمق ایچون هر یوله صاپدی ، هر جریانه قارشی کلدی ؛ هر چوله ، هر وادی‌یه دالدی ، هر تپه‌یی ، هر عقبه‌یی آشدی . بو مدهش همتلر آره‌سنده قارشوسنه چیقوب کری چویرمك ایستین هر مانعه کندیسنه غایت عزمیله او غایته سائق اولان قوتك ماهیتی حقنده بر قات دها وقوف ویردی . بو صورتله کیتدکجه خطاسنی تصحیحه موفق اولدی . تجربیات سابقه‌سیله اله کچیردیکی نتیجه‌دن بر آز دها یوکسلنجه ینه طریق عزمنه بر طاقم حائللر مانعه‌لر دیکیله‌رك آرادیغی غایتك دها یوکسکده اولدیغنی اوکا آکلاتدی . الحاصل بو صورتله آشاغیلرده دولاشیورکن نظری بردن بره یوقاریلره دوغری یوکسلمکه باشلادی . آرتق آمال روحی بر زمان کندیسنی شو خاکداندن آییرمازکن شیمدی نکاهی سماره تعلق ایدر اولدی .

شو ایکنجی عاملك انسانی مؤثرات بهیمیه‌یه انقیاد ایتمکدن صیانت خصوصنده بیوك بر تأثیری واردرکه اکر انسان او مؤثراته منقاد اوله‌ایدی . وحشته بر مثال اولور قالیردی . اوندن باشقه علوم اخلاقیه‌نك تألیفنه ، مباحث الهیه و روحیه‌نك تدوینه ، الحاصل اقسام فلسفه‌نك تنویعنه پك چوق یاردیمی اولان بو عامل الآن بشریتك تهذیبنه خدمت ایتمکده‌در .

اوچنجی عامله کلنجه : بو ایکنجیسنك نتیجه‌سیدر . باشلی باشنه بر عامل اوله‌رق قبول ایتمه‌مز کرك نوع ، کرك فرد اعتباریله بشریتده مدهش انقلابلر حصوله کتیرمسندن دولاییدر .

بر چوق دفعه‌لر دیمشدك که انسانك کائنات سائره‌دن مدار امتیازی تمایلاتندن هوساتنك قیوددن ، انفعالاتنك تصور اولنه بیلن هر درلو حدوددن وارسته بولنمسیدر . حیوانات ایسه بویله دکلدر . چونکه بریکیلر ثابت ، عمومی بر طاقم قوانینه ، قواعده مطیعدرلر که اونك خارجنه نه چیقارلر نه ده چیقا بیلیرلر شو حقیقت بیلندکدن صوکره الله عشقنه اولسون بکا سویله‌ییکز که خصائصی هر درلو قیددن آزاده اولان انسان حیاتنده اونی کندیسنه رغماً بر نقطهٔ اعتداله سوق ایده‌جك ، تمایلاتی بر حد وسطده دور دیره‌جق اموره تصادف ایتمش اولمسه ایدی حالی نه‌یه واریردی ؟ طبیعی یا موجودیتی بوسبتون محو اولور ؛ یاخود قالسه‌ده بر جریانك سوقنه محکوم اولوردی که کندیسنی بر غایهٔ سعادته سوق ایده‌جك ظن ایلدیکی او جریان نهایت حفرهٔ هلاکه سوروکلردی .

فرض ایده‌لم که بر آدم سعادت ، ثروتده‌در اعتقادینده بولنیور وجداننده بوکا بر حد ، بر غایت تعیین ایتمیور . شیمدی او آدمك اوکنه بر مانع چیقوب کندیسنی بر آز توقیف ایده‌رك بیك سنه یاشایوب ثروت طوپلاسه ینه امید ایتدیکی غایته واره‌میه‌جغنی ، مثلا زمانك قارونی اولسه‌ده حالا ینه مسعود اوله‌میه‌جغنی آکلاتماسه بوتون حسیات انسانیه‌یی اولدورن بو یولده زواللینك أوت ، انسانی یاراده‌رق ادراکاتی هر درلو قیددن آزاده براقان جناب حق او ادراکاتك قارشوسنده بر طاقم‌ده موانع خلق ایتمشدرکه بو مانعه‌لر اونی افراطدن آلیقویه‌جقدر . نته‌کیم تفریطدن منع ایچون‌ده بر طاقم سائقلر یاراتمشدر . بز بو سائقلری ایکی اولکی مقاله‌ده سویلدك . مطالبنده اعتدالی کوزتمکه اجبار ایدن موانعه کلنجه بونلرك اك باشلیجه‌سی انسانك بوتون ایستدیکی شیلرده بنی نوعیله رقابتی مزاحمه‌سیدر . بو مزاحمه ایکی بیوك قسمه آیریلیر . برنجیسی افراد جمعیتك ، ایکنجیسی جمعیتلرك بربرلریله مزاحمه‌سیدرکه بوکا تنازع بقا دیرلر .

ایشته بو ایکی نوع تنازع انسانه کندیسنه رغماً اوچ امر عظیم اوکرتمشدرکه حیات امتك مدار نظام و دوامی اونلردن عبارتدر .

(۱) حقنده غافل اولمامقدر . چونکه قوانین حیات موجبنجه بر حقدن غفلت او حقی کلیاً اسقاط ایدر .

(۲) قواعد عدلی بیلمکدر . چونکه انسان ظلم ایده‌جك اولورسه ابنای نوعنك عداوتنی قزانه‌جغندن دولاییسیله فنا بر عاقبته کرفتار اوله‌رق حقوقندن محروم قالیر .

(۳) بتون انسانلره حرمت ایتمکدر .

بو اوچ امر عظیم افراد آره‌سنده‌کی معاملاتك رکنی اولدیغی کبی نعمت استقلال ایله متنعم اولان بیوك ملتلرك مدار انتظامی‌ده بونلردر . زیرا بر ملت مستقله قومشولریله مسابقه‌یی اهمال ایده‌جك اولورسه امته‌کیلر ایلری کیدرك بریکنی اسباب حیاتیه‌سندن محروم

براقیرلر . هم بو حرکتلریله هیچ اوکا ظلم ایتمش اولمزلر . بلکه کندیسنه فطرتك تودیع ایتدیکی خصائصی اهمال ایتدیکندن دولایی اصل ظالم بریکی عد اولنور . مختلف جمعیات بشریه‌نك احوالنی تدقیق ایدنلر مسابقه‌نك پك غریب آثارینه مطلع اولورلر .

امر ثانی‌یی تشکیل ایدن عدله کلنجه : بونك بر جمعیتده‌کی خصائصنك ادنا درجه‌سی حقوقك ، ناموسك امنیت متقابله آلتنده بولنمسی ، بونلره سائقهٔ هوسات ایله هیچ بر طرفدن تجاوز اولنه‌مامسیدر . آرتق سعادت جمعیتدن عبارت اولان غایهٔ مشترکه‌یه دوغرو ال برلکیله یورومك ایچون افراد آره‌سنده وجودی الزم بولنان وحدته ، وفاق‌قار شو امنیت مقابله‌نك نه قدر تأثیری وله‌جغی ایضاح ایسته‌مز . عدالتك نتائج حسنه‌سی حقنده مادی برهان ایستینلر ماضیده‌کی ، حاضرده‌کی جمعیتلرك احوالنی تدقیق ایتسونلر .

نوع انسانی تشکیل ایدن بوتون افراده قارشی احترامه کلنجه بوحس هانکی ملتده تأسس ایدرسه تنازع بقانك تأثیریله اوملته دوغرو توجیه اولنان سلاحلرك شدتنی تعدیل ایدر . سعادتلرینه طمع ایدن قومشولرینك سونکولرینی کورله‌تیر .

حرصلرینی غیظلرینی اودرجه‌یه قدر تعدیل ایدرکه ملت بوسایه‌ده قوتی عظمتی سبیله حاصل ایتدیکی اطمئناندن دها بیوك بر اطمئنانه مظهر اولور .

محمد عاکف

قار

اظهار تمایلده‌سین ای تازه شکوفه !
نازنده ، خرامان اینیورسین ینه خاکه
بختك قاراروب ، اوغرامه‌سین تار کسوفه
لایق کوره‌جك چوق سنی برسینهٔ پاکه
برشیدن اوت ، اولمیه‌رقدن متحاشی
اطرافنی اوقشار کبی خوش برانیشك وار
ساکت ، متأثر ، متحسس ، متلاشی !
لکن بوسفالتکه غمده نه ایشك وار ؟
طوغدك ، بویو آغوش وفاسنده فضانك
اولسون جولانکاه صفا آورك آفاق
ایتسون اوسنك ذوق خیالاتکی تطمین
بیهوده شتابك ، دورانك ، خلجانك
اوستنده نه وارسه اریتوب محو ایدیبور باق
میل ایتمه شوپیس طوپراغه — بی‌شبهه — اریرسین !

تپه دللی زاده

کامل

مباحث اجتماعیه وتربیویه :

تربیهٔ فکریه

اوقومقدن مقصد ، فکری ، دماغی تربیه ایتمك ، دوشونه‌بیلمکه محاکمه ایده‌بیلمکه لایق بر مزیت ویرمك وجمعیت بشریه ایچنده مسعود یاشایه‌بیلمك ، ایش یاپه‌بیلمك ایچون حاضرلانمقدر . فکر ابی تربیه ایدیلمش وبو تربیه‌دن مملکت ووطنداشلرده استفاده ایلمش ایسه اوقومقدن بکله‌دیکمز منفعت حاصل اولمش دیمکدر .

اکلایورزکه اوقومق ویازمق دنیان خصلت بیلمکه ، اوکره‌نمکه ، مدنیت عالمنده یاشامغه بر واسطه‌در . یوقسه بالذات اوقومق هیچ بر شی ایچون مفید دکلدر .

تربیهٔ فکریه‌نك تمامی ، أساسی تربیهٔ بدنیه اولدیغنی هرکس تقدیر ایدر . سالم وصاغلام اولمیان بر دماغك تربیه‌سی صاغلام ، قوتلی ، دینج ، شطارتلی بر دماغه نسبةً غایت کوچدر . تربیهٔ فکریه‌ده‌ده اك بویوك عامل ، تربیهٔ بدنیه‌در . تربیهٔ فکریه‌یی ناصل بر سعی وقدرت ایله ایلری‌یه کوتورور ایسه‌ك ، تربیهٔ بدنیه‌یه‌ده عینی درجه‌ده اعتنا ایلملی‌یزکه تربیهٔ فکریه‌مزدن استفاده ایتمش اوله‌لم . یوقسه بدنه ، صحته ، حیاته ، ریاضیات بدنیه‌یه اهمیت ویرمه‌دن ایلری‌یه‌ین بر تربیهٔ فکریه‌دن حاصل اوله‌جق نعمت ، هیچ بر وقت کلفت ایله قابل مقایسه اوله‌مز .

وجودی کبی دماغی‌ده کوزل تربیه ایدیلن چوجقلری اللرینه آلان معلملر هر چوجغك استعدادینی نظر دقتدن دور طوتمامیلی‌درلر .

هنوز تشکل ایتمکده وکندینی طانیه‌بیلمکده ، تکملاتنی اکمال ایلمکده اولان چوجقلره ایلك ویریله‌جك تربیه ، تربیهٔ عمومیه‌در . چوجغی ادراك ایده‌جك ، استعدادینی ، لیاقتنی اظهار ایلیه‌جك بر سویه‌یه اصعاد ایتمکه صرف متمادیٔ غیرت ایلمه‌لی ، تربیهٔ عمومیه‌یه مظهر اولونجه ، آنده ادراك ، حس وقابلیت تجلی ایدنجه استعدادی نظر دقته آلمغه ، مسلك فکری ویرمکه باشلاملیدر .

بر چوجغه استعداد ومسلك وایش یاپمق حسنی ویره‌جك معلملردر . معلملرك عالم سیاستده ، حیات اجتماعیده پك بویوك روللری ، وظیفه‌لری واردر . آلمان فیلوسوفلرندن بری : « تربیهٔ اطفالی بکا حواله ایتسونلر روی عالمك حیات حاضره‌سنی آز زمانده دکیشدیره‌یم .... » دیمشدر .

بو سوز آتیله‌جق بر فلسفه دکل ، غایت مهمدر . بوکون حیات سیاسیه واقتصادیه‌ده آوروپاده بر موقع هیبت قزانان آلمانیا ، شیمدیکی محکم ترقیاتنی ، سعادتنی ، مکتبلری ، معلملری سایه‌سنده بولمشدر .

هانکی مملکتی نظر دقته آله‌جق اولور ایسه‌ك واقف اولورزکه : ترقیات وقوت ومنظومهٔ دولیه میاننده اظهار تفوق وغالبیت انجق مملکتك ثروت ووسائط ثروتنی تأمین ایدن زراعت ، تجارت وصنایع سایه‌سنده موقعنی تحکیم ایلمشدر . بر ملتی تشکیل ایدن افرادك هر بری شو صایدیغمز اوچ مولد ثروتدن برینك برر شعبه‌سنده جداً چالیشمقده ایسه شبهه یوقدرکه مملکته نافع ثمره‌لر ، ثروتلر حاصل

اولمقده‌در . نفوسنه نسبتله ، چوق ثروت استحصال ایدن ممالك طبیعیدرکه قوتلی ، متین حکومتلر تشکیل ایدییورلر . ایشته بو نقاط اساسیه‌یی نظر دقته آله‌رق کنج وغیور معلملر هر درسلرنده ، هر فرصتدن استفاده ایده‌رك چوجغك دماغنه مولد ثروت اولان شواوچ ماده‌یی حك ایتملی‌در . چوجقلری اویله حاضرلامه‌لی ، اونلره اویله متین بر تربیهٔ فکریه ویرمه‌لیدرکه ، چوجق حیاتدن غایه زراعت ، یاخود تجارت ویاخود صنایع اولدیغنی مطلقا تقدیر ایتمش اولسون . زراعتك ، صنایعك ، تجارتك عالم مدنیتده کوردیکمز فیوضاتك هپسنی وجوده کتیردیکنی ، علوم وفنون ، حکومتلر ، قوتلر ، اردولر ، دونمالر ، دبدبه‌لر بوکون هپ بونلر ایچون چالیشدیغنی چوجقلرك طلبه‌لرك اکلایه‌بیله‌جکی بر طرزده قبول ایتدیرمه‌لی‌در .

طلبه‌یه‌زراعت ، تجارت وصنایعدن یالکز بحث ایتمك کافی دکلدر ، بونلرك تجلیسنه ، قوتلنمه‌سنه خادم اوله‌جق بعض مواد واردرکه ، اونلری‌ده نظر دقته آلمق بر معلم ایچون بهمه‌حال ایجاب ایدر .

شیمدی‌یه قدر مکتبلرمزده معلملریمز حیاتدن غایه تشبث شخصی ایله زراعت ، تجارت وصنایع ایچنده یاشامق اولدیغنی بیلدیرمدکلری وفقا بر صورتده تربیه ایتدکلری ایچون ، مکتبلری بیتیره‌نلر یا تمیز وراحت وتنبل ایشلر آرایورلر ویاخود اوقودقلرندن هیچ استفاده ایتمه‌دن محکوم زوال اولویورلردی . نتیجه مکاتب رشدیه وابتدائیه‌ده اکمال تحصیل ایلمش طلبه‌لر کوردك‌که بوکون حیات مملکتی دوشونمك دکل ، موجودیتی دوشونمکدن عاجز ؛ آثار مطالعه ایده‌رك وطنك وصنعتك ترقیسنه خدمت ایتمك دکل . تألیف ایله‌یی کوزلجه برلشدیرمکدن بر سطر املایی اون دقیقه‌ده یکرمی یاکلشله یازمقدن عاجز . بونلری هپ دور سابقك قباحتی اوله‌رق قبول ایدرسه‌کده بوندن صوکره‌دور سابق یوقدر ؛ آتی‌یی دینج وکنج معلملردن بکله‌یورز .

بزم مکتبلریمزدن چیقانلر حر یاشایه‌میورلر . قولتوق دکنکنه ، آخرك معاونتنه احتیاجلری اولدیغنی احساس ایدییورلر . هر کس ، یاپلمش ، حاضرلانمش تمیز ایش آرییور . بوده فنا بر تربیه‌نك نتیجه‌سی‌در .

معلملر چوجقلریمزی بر شی اوکره‌تمك ایچون دکل ، جمعیت ایچنده یاشایه‌بیلمك ایچون دکل ، صنفلردن کچیرمك ، امتحانده موفق اولمق ایچون اوقوتدقلرینه قانعدرلر . حتی بونی ایضاح یوللو ، درسنه چالیشمه‌یه‌ن طلبه‌لره « چالیشمه‌یورسك ، صوکره صنفدن دونرسك‌ها » کبی اخطارلرو ریلیور . حالبوکه مکتبدن ، تربیه‌دن مقصد آلدیغی تربیه‌دن هم نفسنی وهم همجنسنی متنعم ایتمك وتشبث شخصی صاحبی آدملر یتشدیرمك‌در . آلمانیاده کی یکی مکتبلر دینلن قیز مکتبلرینك مؤسسی عد اولونان دوقتورله‌یچ dr leitz دیورکه : بزم‌مکتبلرمزه‌دوامدن‌مقصد دیپلومه آلمق دکل ، حیاته حاضرلنمقدر . »

جناب حق قرآن کریمنده « لیس للانسان الاماسعی » یعنی انسان هرشیئی کندی سعیندن بکله‌مه‌لی‌بیوریلیور) بوایشته تشبث‌شخصی‌دن باشقه برشی دکلدر . اسلامیتمزك ۱۳۲۸سنه اول امرایتدیکی شوماده ، بوکون انکلیز ، آلمان ، اسویچره مکتبلرنده أساس تربیه اولمق اوزره تطبیق ایدلمکده‌در .

فرانسه مشاهیر محررینندن ده‌موله‌ن طرفندن اوزون اوزادی‌یه بحث ایدیلن تشبث‌شخصی nitriatrivepivé ؛ اسلاملر طرفندن بر چوق‌سنه اول قبول ایدیلن برحقیقت ایسه‌ده‌بز اونك قدرینی ، قیمتی بیلمه‌مشز . هر کس سعی ذاتیه‌سی ایله چالیشمغه غیرت ایدرایسه ؛ حیاتی ، اخص آمالی یالکز بوندن عبارت ایسه اوممملکت بختیاردر .

شوراسنی نظردقته آلمه‌لی‌درکه کنج طلبه‌لرده هرشیدن‌اول وطن محبتی حسی طوغدیرمه‌لی‌در . وطن محبتی حقنده‌طلبه‌یه حس‌ویره‌جك معلملردر . بونك حقنده اوزون ، اوزادی‌یه ایلریده بحث ایده‌جك ایسه‌مده‌شوراده‌ده‌سویلیه‌یم‌که انسانلر اولا وطنلرینی فوق‌العاده‌سومش اولملی‌درلر . چونکه وطنلرینی سومه‌ین آدملر وطنلرینی اعمار ایچون وطنلرینك تعالی وترقیسی ایچون‌چالیشمازلر . چپلاق وپیس‌مملکتلرك اهالیسنه بونلر وطننی سویور دیمکه انسان تردد ایدر .

وطن محبتی اولمایان اهالی نه زراعتده ، نه‌تجارتده ونه‌ده‌صنعتده بویوك ترقیاره مظهر اوله‌مازلر ، اونلر عمومیتله تنبل‌در . کورویورزکه طریق ترقی واقتصادی‌ده ایلریله‌ین ومملکتلرینی جنت‌حالنه‌صوقان‌ملتلر وطننی چوق‌سودراهالی‌یه‌مالکدر . بناءً علیه بوخصوصده‌نقطهٔ نظرمحبت وطنیه‌اولملی‌در .

حق‌ووظیفه‌یه‌حسن اعتنا وثبات‌بر انسان‌ایچون‌یکانه‌مدار تفیض‌در . ایشته‌شوصایدیغمز مالزمه‌برمعلمك‌ألنده‌اولدقدن‌صکرا ، ایی اکلایان ، ایی دوشونن ، ایی سویله‌ین ، ایی اوکره‌تن ، ایی تطبیق ایده‌بیلن طلبه‌لر کنجلر یتشدیریله‌بیلیر .

شووجهله فکری انشا اولونمش برطلبه‌نك ، برکنجك ، زبدهٔ آمالی ؛ تشبثده صاحب عزم واقتدار اولمق ؛ ناموس وحیثیت دائره‌سنده پاره قازانمق ؛ باشلی باشنه زراعته ، تجارته سعی سایه‌سنده یوکسلمك ، تعالی ایلمك ؛ تجارت ، صنعت ، زراعت‌وظیفه ، حق ، قوت ، متانت ایشته هپ‌بونلردن عبارت اولور .

شوراسی‌ده‌شایان‌اهمیت‌درکه ، حیات‌اقتصادیه واجتماعیه‌مزی‌مدهش کریوه‌لره سوق ایدن مأمور اولمق حسندن‌بوتون کنجلری نفرت‌ایتدیرمه‌لی ، اونلره انسانجه‌یاشامق ایچون لازمکلن بوتون قوتلری‌ویرمه‌لی‌در . مکتبلریمز بوقوتلری ، بوحسلری ویره‌مز ایسه امین اوله‌لم‌که آتی شعشعه‌دار دکلدر . ماضیسی کبی آتیسنی‌ده عالی کورمك ایسته‌ین عثمانلیلر ، بزجه امللرنده موفق اولمق ایچون صرف ایده‌جکلری سعی اولا مکاتب ابتدائیه مداوملرینه حصر ایتملی‌درلر .

۱۰ تشرین ثانی ۱۳۲٦

ادهم نژاد

عالم اسلام
ده
انتباه

مهر منیر اسلامیتك افق بطحادن لمعه پاش علویت اولدیغی زمانلرده ایدی‌که : تاریخ عالمده حقیقة پك بیوك بر صحیفه آچیلمش ایدی . . محور حقیقیسندن انحراف ایتمش اولان اسکی مذهبلر تاتملندن صارصلدی؛ عصرلردن بری رخاوت ایچنده امرار حیات ایتمکده بولنان ذکی ، فطین قوم عربده بیوك بر فعالیت کورولدی ؛ حقیقی ، پارلاق بر مدنیت اولا شرق افقلرینی ، صکره آفریقانك جهات شمالیه‌سنی ، صکره‌ده اوروپانك منتهای غرب جنوبیسنی تنویر ایلدی . اوللری مدنیتدن ، کمالاتدن محروم اولان عربلر اسلام ایله تشرف ایتدکدن صکره اویله پارلاق موفقیتلر ، اویله شانلی مظفریتلر قازاندیلرکه : یونانیلرك ، ایرانیلرك روماليلرك عصرلرجه چالیشوب چبالایوبده میدانه کتیره - مدکلری مظهریتلره پك سریع برصورتده نائل اولدیلر . ایشته ؛ بو صورتله اسلامیت حضیض جهل ونادانیده بوغولمقده بولنان ملتلری ، دولتلری بولنمقده اولدقلری مرکز سفلیلرندن قورتارمق رفاه وسعادتلرینی تأمین ایتمك ایله مشغول اولوب آز بر مدتده کرهٔ ارضك جهات مختلفه‌سنه داللر آتدی و اسلام ایله مشرف اولمازدن اول دامارلرنده قورومش اولان قانلر جولان ایتمکه باشلادی . بوصورتله انلره یکی برحیات ، برحیات جاودانی بخش ایلدی ... تاریخ اسلامك شانلی صحیفه‌لری او زمانلرده بر چوق فتوحات و غلبات ایله دولمغه باشلادی قوچه اسپانیانك طارق بن زیاد طرفندن فتحی والحاصل تاریخ اسلامده کوستریلان بر چوق موفقیات حاصل اوله‌رق اسلاملر یریوزنده حاکم مطلق اولمشلر ایدی . . . فتح ایتدکلری بلاد و شهرلر اهالئ غیر مسلمه‌سی حقنده ظلم و اعتسافی روا کورمیوب بالعکس انلره بر چوق امتیازلر احسان ایدلدی . . . (العدل اساس‌الملك) ، (عدل ساعة افضل من عبادة الف سنه) قاعده‌لری اوزرینه تملی قوران اسلام حکومتلری پك آز بر مدت ظرفنده صولت شجاعتمندانه‌لریله بر چوق ممالکی ید تسخیرلرینه کچیرمشلردر ...

او زمانلرده اسلاملر یالکز قوهٔ مادیه‌لرینی تزیید ایله مشغول اولمیوب قوهٔ علمیه ، قوهٔ معنویه‌لریده قوهٔ مادیه‌لری نسبتنده تزاید ایتمکده و بر چوق کشفیات و اختراعاتده بولنمقده ایدیلر ...طبابت ، کیمیا ، هندسه ، جبر و بونلره مماثل بر چوق فنون حاضرهٔ مدنیه‌نك کاشف و مخترعلری عربلر اولدقلرینی کیمسه انکار ایده‌مز . شو یکرمنجی عصرده‌کی مدنیت مشعشعه ، صرف مدنیت اسلامیه‌نك دها واسع بر مقیاسده‌کی حالیدر او حالده علی العموم جمعیت بشریه‌نك ادوار جهالت و وحشتنده نور عرفان و مدنیت صحیحه ایله کوزلرینی آچان اسلاملردن بشقه کیمسه اولمامشدر...اوللری جهالت ونتیجه‌سی اولان احتراص و کابوس حیات ایچنده امرار حیات ایدن امتلر اسلامتیله تشرفدنصکره کوزلری نور عرفان ، قلبلری حقیقی برایمان ایله آچلدی . شو بیاناتمدن اکلاشیلیورکه : بو کونکی یکرمنجی عصر مدنیت مطنطنه و مشعشعه‌سی اسلامیته مدیوندر ...

ایشته ، اسلامیت بو صورتله افکار عالمده انتشار ایتمکده دوام ایده ایده بر کون کلدیکی عددی یوز اللی ایکیوز ملیونی کچدی . . . فقط صد هزار تأسف‌که او وقتدنصکره اسلاملر دینلرینه عدم تمسکلرندن ، اوامر الهیه‌یه اتباع ایتمه‌لرندن و دها بر چوق اسبابدن طولایی اسلاملر ترقی ایتمیوب بالعکس تدنی‌یه طوغری خطوه انداز اولدیلر ! ! ! بونلرك بو تدنیلرندن بالاستفاده اوروپالیلرك اسلاملرك براقش اولدقلری آثار علمیه ، فنیه وصنایعیه‌یی بنمسمکه باشلادیلر . . . اسلاملرك قورمش اولدقلری اساس اوزره اوروپالیلر مدنیتی اعلان ایدوب نظرلرنده اسلاملر پك حقیر قالدی . باخصوص اسلاملرده اتفاق و اتحاد یرینه عصبیت قومیه‌نك (برمرض ساری کبی) تعمم و انتشاری قوهٔ مادیه و معنویه‌سنی پك زیاده تنقیصه اوغراتدی و بو جهتله اوروپالیلرده (مال بولمش مغربی کبی) زوالی اسلاملرك بویونلرینه ربقهٔ اسارتی کچیردیلر . ایشته شو آنه قدر چکمکده اولدیغمز ذلت و سفالتلر تا او وقتکی خطالرك اثر ونشانه‌لریدر...

⁂

شو مقدمهٔ تاریخیه‌دن صکره شمدی اصل مقصده کلیورز : عالم اسلام تابدایتدن شو آنه‌قدر ایکی دور کچیرمش ؛ اوچنجیسنی‌ده شو بر ایکی سنه ظرفنده کچیرمکه باشلامشدرکه اونلرده:

۱ — علوم و فنون و مدنیت دوری ؛

۲ — انحطاط و هبوط دوری ؛

۳ انتباه وتیقظ دوری .

بو اوچ دوردن ایکیسنی یوقاریده عرض ایتدم ؛ شمدی‌ده اوچنجیسی اولان انتباه و تیقظ دورینه کله‌لم :

عالم اسلامك انتباهی (۱۰ تموز سنه ۱۳۲۴) دن اعتباراً ، یعنی عثمانلیلرك ایاقلر آلتنده پامال اولان حقوق شخصیه و عمومیه‌سنك استرداد و مشروطیت اداره‌نك برج استبدادی ییقاراق اعلانی متعاقب باشلار ...

دولت علیه‌نك خلافت معظمهٔ اسلامیه‌یی جامع بولنمسی جهتله مشروطیت اداره‌نك اعلانی عالم اسلامده پك بیوك بر انتباهك حصولنه یاردیم ایتمشدر ... ایشته ؛ بو سببدن اسلاملر ارتق موجودیتلرینی حس ایتمکه باشلادیلر . ترقی و تعالینك اك برنجی عنصری اولان اتحاد عالم اسلامده کندیسنی یواش یواش کوسترمکه باشلادی ... هر طرفده اسلاملر کندیلرینی استیلا ایدوب بر مرض ساری کبی تعمم و انتشار ایدن خواب کران عطالتی براقه‌رق ارتق بیدار اولمق ایستیور . بو کون بز اسلاملرك ایکی املمز واردر :

۱ — علی العموم حقوقمزه تجاوز ایدلمه‌مك؛

۲ — نائل استراحت اولوب ترقیات داخلیه‌مزه چالیشمق .

اسلاملر بونی ایی بیلیورلرکه ایکنجی املك حصولی برنجیسنك حصولنه متوقفدر . برنجیسی تحقق ایتمه‌دکجه ایکنجیسی باشلایاماز . اتحاد اسلام مسئله‌سنه کلنجه :

بز مسلمانلر افراد اسلامیه‌نك هر نره‌ده بولورسه بولنسونلر بر ملت مترقیه اولمسنی ارزو ایدیبورز . دیکر ملتلر نصل زنکین اولمشلر ایسه ، صنایع ومعارفه نصل انتساب ایتمشلرسه مسلمانلرك‌ده آنلر ایله هم حال بولنمسنی ارزو ایدیبورز . خرستیانلر بولندقلری مملکتلرده نصل کافهٔ حقوقه متصرف ایسه‌لر مسلمانلرك دخی اویله متصرف اولملرینی ارزو ایدیبورز . بو کون اوروپا حکومتلرینك تحت تابعیتنده بولنان مسلمانلری اقتصاداً خراب اولمش کورمك ایستمیورز کوکلز ارزو ایدیبورکه، انلرده فابریقه‌لره، دستکاهلره . دارالصناعه‌لره مالك اولسونلر . شمدیکی کبی چیرچپلاق قالمسونلر . حالت سفالتدن قورتیلسونلر ، بر حیات مسعوده و جاودانیه واصل اولسونلر . چونکه بو تهی دستلك یوزندندرکه اقوام اسلامیه کندی مملکتلرنده دخی حکومت متبوعه‌لرینه قارشی بر وضعیت محترمه المقدن اوزاق بولنیورلر . حتی جاوا کبی یرلرده بر طاقم قیودات التنده امرار حیات ایدییورلر . ایشته ، بونلری اسلاملر کوریبورلر . ارتق بو مدنیت و ترقی عصرنده شمدی‌یه قدر یشامش اولدقلری حیات ایله یشامق قابل دکل . . . بو سببدن طولایی عالم اسلامك هر طرفنده تا آسیانك شرقنده کائن اولوب عظیم واولو طاغلر ، واسع و مرتفع یایلالرله محاط بولنان و پك یقین بر زمانه قدر ابواب مناسباتی جهان مدنیته مسدود براقان او اسکی و حشمتلو مونغول ایمپراطورلغی تحتنده یاشایان اسلاملردن طوت ، هندستانك اك هجرا کوشه‌لرنده یشایان اسلامله وارنجیه قدر هپ (اتحاد اسلام) ایله بر حیات جدیده‌یه مالك اوله‌جقلرینی ، نشر و تعمیم معارف ایله‌ده بویونلرینه تعلیق اولنان ربقهٔ اسارتی آته‌جقلرینی حس ایدیبورلر . ایشته بو ترقی وتعالینك اك بیوك بر دلیل قطعیسیدر . فاضل شهیر واستاذ محترممز عبدالرشید ابراهیم افندی حضرتلرینك بیوردقلری کبی « دنیاده اك مهم بر مسئله وارسه اوده حیات مسئله‌سیدر . ایشته ، ارتق بو حقایق علویه اسلاملر طرفندن بر بر کشف اولنمغه باشلاندی » .

آکر بو انتباه و تیقظ عالم اسلامده دوام ایده‌جك اولورسه بدایتده مالك اولدیغمز مدنیت وترقی ، تعالی وتکامله بلکی اون قاتنه نائل وبو صورتله دارینده سعید وبختیار اوله‌جغمز بدیهیدر . . .

« بیروت » سامی زاده

ثریا

عالم اسلامك قرن مسعودی

بخارانك دور جدیدی

طقوزنجی عصردن اونجی عصر هجری نهایتنه قدر عالم اسلام بر چوق فلاکتلر ، مصیبتلر ، بلیه‌لر کچیرمش ؛ قسم مهم وطنی غائب ایده‌رك طرف طرف قوی الشکیمه حکومتلری ، استقلاللری الدن قاچیرمشدر ، بو ادوار سیئه بالعموم اسلاملری داغدار ایتمش وتاریخ اسلامك اك حزین صحیفه‌لرینی اشغال ایتمشدر .

تعدادندن ، تحریرندن قلم حیا ایده‌جك ، تخطری بر مسلمانك قلبنی تارمار ، فکرینی پریشان ، کوزلرینی سیلاب سرشك استیلا ایده‌جك قدر اسلام مملکتلری، اسلام حکومتلری هپ بو اعصار منحوسه ایچنده نام ونشانی خریطهٔ جهاندن سیلنمشدر .

فلاکت یالکز بونکله قالمامشدر . سجایای اسلامیه‌دن اولان علم ، مدنیت ، عزت نفس ، شجاعت ، حمیت اسلامیه کبی بر چوق خواص مهمهٔ انسانیه‌ده کیتمش . جهل ، وحشت ، ذلت ، مسکنت ، حمیت جاهلیه کبی بشریتی ، ملیتی ، قومیتی ، اسلامیتی محو ایده‌جك بر طاقم اوصاف خسیسه ، عالم اسلامیتی باشدن باشه قوشاتمش مظلم بر حفره‌یه سوروکلشدر .

فقط اون دردنجی عصر اوائلندن بری عالم اسلام ، بولندیغی موقعی آکلامایه و مزایای ملیه‌سنك اعاده‌سی ایچون لازم کلن تشبثاتده بولنمیه باشلادیغندن امیداولنورکه اعصار منحوسه آرتق بر دها عودت ایتمیه‌جك بر صورتده الوداع ایده‌رك وجود اسلامی بوندن صکره شفایاب اولمیه باشلار . موفقیات سابقه‌سنی ، ماضیٔ ولوله دارینی بتون عنعناتیله اعاده ایدر .

وکل الحادثات اذا تناهت
فموصول بها الفرج القریب

ایشته شرقاً ، غرباً بتون عالم اسلامی پیش انظار دقته آله‌جق اولورسه‌ق مدهش بر فلاکتی کچیردکدن صکره شو عصر سعادتحصرك اوائلندن بری بر حرکتك ، بر انتباهك ، بر حس علوینك مسلمانلر ارەسنه صوقولمه‌یه باشلادیغنی کوره‌رك دور جدید مسعودك عالم اسلامیان واستقبال اسلام ایچون ویردیکی امیدلرك تأثیریله مباهی ومفتخر بولنیورز . بحر محیط اطلاسیدن بحر محیط کبیره قدر امتدادایدن ممالك اسلامیه‌ده بولنان امت محمدیه‌نك شو صوك یکرمی اوتوز سنه‌لك حیات اجتماعیه وسیاسیه‌لرینی ، ترقیات فکریه وحسیه‌لرینی ادوار ماضیه‌لرینه نسبتاً مقایسه ایده‌جك اولورسه‌ق غایت علوی نتیجه‌لره ، حتی بعض جهتلرجه قیاسك قبول ایده‌میه‌جکی نتیجه‌لره دسترس اولیورز . کوندن کونه بو تبدلات مسلمانلق آراسنده توسیع دائره ایتمکده‌در و عن قریب تکمیل خطهٔ اسلامیه‌یی دائرهٔ اتساعنه آله‌جقدر . ایشته بو کون عنعنات ماضیه‌سیله ، علمیله ، یتشدردیکی علما ، فضلا ، متفکرینیله آفاق اسلامیه‌ده شهرتشعار ، فقط ادوار سیئه‌نك زبونی اوله‌رق قالان وشو عصر خارقه نمونده‌بیله بر اثر حیات ، تجدد کوسترمین ، اسکیلکنده معنداولان بخارا سائر اسلام قرداشلرینه اشتراك ایتمشدر . جناب الله مجاهدلره ، امتی محو و اضمحلالدن قورتارمق اوغرنده هر درلو فداکارلغی اجرادن چکنمین بیوك حمیتپرورلره مدد رس اولدی ؛ منور ، متفکر ، ترقی پرور ، حسیات اسلامیه ایله متحسس بر امیری کوندردی ؛ نبی ذیشانك « ان الله تعالی یبعث لهذه الامة علی رأس مائة سنة من یجدد لها دینها » کلام حکمت نصابنك علویتنی کوسترمشدر .

فی الواقع بخارا محو ومنقرض اوله‌جق بر حالده ، ملت بر عناد

غفلت ایچنده یوارلانوب کیتمکده اولدیغی برزمانده امیر جدید فخامتلو امیر عالم خان حضرتلری جالس تخت سلطنت اولمشلر ، صراط مستقیمك قسم مخصوصنده کوستریلن اصلاحات اساسیه‌یی اعلان ایده‌رك امت بخارایی بر موت محققدن قورتارمشلردر .

بخارامتفکرینك استقبال وطن وملتدن وغایهٔ غفلت امتدن متحاشی بر صورتده چکدکلری اضطرابات درونی عبید بن الابرصك :

لا تضیقن فی الامور فقد تك　　شف غماؤها بغیر احتیال

ربما تجزع النفوس من الا　　مر له فرجة کحل العقال

دیدیکی کبی حیله‌دن عاری بر صورتده بخاریلرك شعشعه‌دار بر استقباله بر استقبال ترقی وتعالی‌یه طوغرو آته‌جقلری خطوه‌لره مانع اوله‌جق طوزاقلر بوندن صکره انشاالله رفع اولنمشدر .

فخامتلو امیر جدید حضرتلرینه وطنك ، امتك رفاه ، سعادتی موجب اوله‌جق اصلاحات اساسیه قانوننده طولایی عرض تشکرات ایده‌رك ، ملتك سویهٔ عرفانی تعالی ایتدیره‌جك اولان مکاتب ومطبوعاتك کشاد و تکثیرینه فرامین همایونلرینك دریغ بیورلمامسنی عالم اسلام نامنه رجا ایده‌رز .

هیچ شبهه یوقکه بوکون بخارا تشنهٔ علم وعرفاندر . ایشته بو تشنه‌کئ ملتی سیراب ایده‌جك مکاتب منتظمهٔ جدیده ، ولسان مادرزاد اوزرنده اولان مطبوعات محلیه اولدیغی البته ذات همایونلری‌ده تقدیر ایده‌رلر .

مع‌المسار استخبار اولندیغنه کوره بخارای شریف داخلنده موجود سرایلردن بری منتظم بر مکتب شکل وترتیبنه افراغ اولنمق اوزره معمار مخصوصنه اوامر امیری تبلیغ اولنمشدر . بو مکتبده لیلی اوله‌جق فقرا چوجقلری مصارف لازمه‌سی طرف حکومتدن تسویه اولنمق اوزره مجاناً تربیه وتعلیم اولنه‌جقلری بیلدیریلیور .

ایشته بو اجراآت ، اصلاحات امیر جدید حضرتلرینك نه درجه‌لرده ترقی پرور ، منور ومتفکر بر اسلام امیری بولندقلرینی کوسترمکده اولدیغندن بالعموم بخارالی وطنداشلری دور مسعود ایله تبریك وفخامتلو امیر جدید حضرتلرینك سریر سلطنتلرنده عمر و عافیت ایله بر قرار بولنملری ، ترقی و تعالئ ، اسلامیه‌یی موجب اوله‌جق خدماتده موفق اولملری دعاسیله ختم مقال ایده‌رم .

نور علی زاده

غیاث‌الدین حسنی

پروتوقول

حکومت سنیه ایله بلغارستان بیننده ظهور ایدن اختلافك صورت حلنه دائر عقد وامضا ایدیلوب مجلس عمومیجه قبول وتصدیق اولنان ومرعیت احکامنه بالاستیذان ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی شرفصدور بیوریلان پروتوقول واکا مربوط مقاوله‌نامه‌نك صورت مترجمه‌لریله هیئت اعیانك اولبابده‌کی قرارنامه‌سی صورتلریدر .

قرار نامه

حکومت سنیه ایله بلغارستان بیننده ظهور ایدن اختلافك صورت حلنه دائر دولت علیه وروسیه اره‌سنده امضا ایدلمش اولان مقاوله‌نامه ایله دولت علیه ایله بلغارستان اره‌سنده امضا ایدیلن پروتوقول واکا مربوط مقاوله‌نامه‌نك صورت مترجمه‌لری مجلس مبعوثانجه تدقیق وتصدیق ایدلمك اوزره مقام صدارتدن باتذکرهٔ سامیه کوندرلمسی اوزرینه اوراق مذکوره هیئت عمومیه قراریله خارجیه انجمننه حواله اولنه‌رق مبحوث مقاوله نامه‌لرك قبولی تنسیب اولنمش وهیئت عمومیه‌جه خفیاً جریان ایدن مذاکره نتیجه‌سنده مذکور مقاوله‌نامه ایله پروتوقول ومربوطاتك اکثریتله قبولنه قرار ویرلمش اولدیغی بیانیله هیئت اعیانجه‌ده تدقیقاته بولنلمق اوزره اوراق مذکوره صورتلرینی حاوی رسالهٔ مطبوعهٔ مصدقه ایله مجلس مبعوثان خارجیه انجمننك مضبطه‌سی صورت مصدقه‌سی مجلس مبعوثان ریاستنك ٢٥ ربیع‌الاخر سنه ٣٢٧ و ٢ مایس سنه ٣٢٥ تاریخ واون یدی نومرولو تذکره‌سی ایله ارسال ایدلمشدر . اشبو تذکرهٔ وارده ایله ملفوفی بولنان پروتوقوللر ایله مقاوله نامه مجلس اعیانده قرائت اولنه‌رق اول امرده خارجیه انجمننه لدی‌الحواله بوبابده انجمنجه قامه النان مضبطه ایله اوراق سائره هیئت اعیانده لدی‌المطالعه اشبو بلغارستان مسئله‌سنك پروتوقوللر ایله مقاوله نامه‌ده کوستریلان صور ائتلافیه ایله حل وتسویه‌سنه حکومت سنیه‌یی مجبور ایدن احوال محتاج ایضاح اولمامسیله قبول وتصدیق هیئت اعیانجه‌ده ایکی رأیه قارشی اکثریتله تصویب ایدلمش وبلغارستانك بوکون تحت اشغالنده بولنان قطعه حدودی داخلنده اوله‌رق حال جدید سیاسینك طانلمسی وحدود اوزرنده یکرمی قدر نقاط منازع فیها بولنوب بونلرن طولایی آتیاً مشکلات تحدثی ملحوظ اولدیغندن بوجهتك دخی بر صورت تأمینیه‌یه ربط اولنمسی خصوصلرنده قوهٔ اجرائیه‌نك استجلاب نظر دقتی وحکومت سنیه ایله بلغارستان بیننده عقد اولنان پروتوقولك التنجی ماده‌سنك ابتداسنده اوچنجی ماده‌سنده دینیله‌جك ایکن ایکنجی وبنه مادهٔ مذکوره‌نك فقرهٔ اخیره‌سنده پروتوقولك اوچنجی ماده‌سی دینیله‌جك ایکن بشنجی واشبو پروتوقولك فرانسزجه‌سنك مذکور ماده‌سنك عینی فقره‌سنده کذلك اوچنجی یرینه بشنجی یازلمش اولدیغی کوریله‌رك تصحیح ایدلمش اولدیغندن قوهٔ اجرائیه‌جه‌ده اولوجهله تصحیحات اجراسی لزومی تذکر قلنمش اولمغله بوبابده‌کی پروتوقوللر ایله مقاوله‌نامه‌نك ومتفرعاتنك صورت مصدقه‌لرینك معاملهٔ لازمه‌سی ایفا اولندقدن صکره جریدهٔ رسمیه ایله‌ده اعلان ایدلمسی ضمننده قوهٔ اجرائیه‌یه کوندرلمسنه قرار ویرلدی .

٢٦ ربیع الآخر سنه ١٣٢٧ و ٣ مایس سنه ١٣٢٥

حکومت سنیه ایله بلغارستان حکومتی بیننده عقد وامضا اولنان پروتوقول ترجمه‌سی صورتیدر :

محرر امضا دولت علیه خارجیه ناظری ٦-٩ نیسان سنه ١٩٠٩ تاریخنده درسعادتده امضا اولونان ومتنی آتیده مندرج بولنان پروتوقولك محتویاتی حکومت سنیه نامنه اوله‌رق تصدیق ایدر .

پروتوقول

دولت علیه ایله روسیه حکومتی بیننده ٣ مارت سنه ١٩٠٩ تاریخنده آدره‌فرندوم صورتیله پترسبورغده امضا اولنان پروتوقول احکامنی اجراءً بر طرفدن حکومت سنیه نامنه حرکت ایدن خارجیه ناظری رفعت پاشا حضرتلری ودیکر طرفدن بلغارستان حکومتی نامنه حرکت ایلین تجارت وزراعت ناظری موسیو ، لیه‌پچف » آره‌سنده زیرده محرر ائتلافات عقد اولنمشدر .

ماده ١ : بلغارستان حکومتی مذکور پروتوقول احکامنه کسب اطلاع ایدرك اکا تمامیله موافقت وبرلین معاهده نامه‌سنك روسجق — وارنه تیمور یولنه متعلق اولان اوتنجی ماده‌سنك برنجی فقره‌سندن منبعث هرکونه مطالبدن حکومت سنیه‌یه قارشی فراغت ایلدیکنی بیان ایدر .

حکومت سنیه دخی دولت علیه ایله روسیه حکومتی آره‌سنده پترسبورغده امضا ایدیلن پروتوقولك اوچنجی ماده‌سنه توفیقاً بلغارستان وشرقی روم ایلی‌یه قارشی ٢٢ ایلول — ٥ تشرین اول سنه ١٩٠٨ تاریخنه قدر موجود اولان کافهٔ مطالب مادیه‌دن فراغت ایلر . مع‌مافیه مذکور پروتوقولك اوچنجی ماده‌سنك صوك فقره‌سی « نظامنامهٔ داخلی ومربوطاتیله Par le réglement organiqueet sesannexes کلمه‌لرنده خطا بوله‌جق وبوکا سطر باشی اوله‌رق « بلغارستان حکومتی روم ایلیٔ شرقی ویرکوسی مقابلی اولان قرق میلیون فرانق اوزرینه ٢٢ ایلول — ٥ تشرین اول سنه ١٩٠٨ تاریخندن اعتباراً اشبو پروتوقولك تصدیقی تاریخنه قدر یوزده بش فائض تأدیه ایده‌جکدر » فقره‌سی علاوه ایدیله‌جکدر .

ماده ٢ : جماعات اسلامیه‌نك واوقافك صورت تنسیقنه متعلق اولان ملفوف صورت تسویه اشبو زمانده امضا ایدیله‌جکدر . اهالیٔ اسلامیه‌یه کما کان سربستیٔ مذهب وسربستیٔ آیین وعبادت تأمین ایدیله‌جکدر . بونلر مذاهب سائره‌یه منسوب اهالینك حائز اولدقلری عین حقوق مدنیه وسیاسیه‌دن استفاده‌ده دوام ایده‌جکلردر . جوامع شریفه‌ده خلیفهٔ مسلمین صفتیله نام نامیٔ حضرت پادشاهی‌یه خطبه قرائتنه دوام ایدیله‌جکدر .

اوقاف مستثنایه کلنجه بلغارستان حکومتی نهایت اوچ آی مدت ظرفنده بر اداره قومیسیونی تشکیل ایده‌جك وبو قومیسیون علاقه‌داران طرفندن درمیان اولنه‌جق مطالب ومدعیاتك حق وصوابه مقارنتی تدقیق ایلیه‌جکدر .

ماده ٣ : بلغارستان حکومتی حکومت عثمانیه‌نك پوسته وتلغرافدن طولایی اولان مطالبی ایچون پوسته پوللری مالزمه و سائره‌یه مقابل یوز اون بیك فرانق تأدیه‌سنی تعهد ایدر .

ماده ٤ : بلغارستان ایله روم ایلی شرقیده کائن فارلر ایچون بلغارستان حکومتی حکومت عثمانیه‌یه یوز سکسان بیك اوچیوز یدی فرانق تأدیه ایده‌جك وبو صورتله فنارلر اداره‌سنك کافهٔ مطلوباتنه تسویه پذیر اولمش نظریله باقیله‌جقدر .

ماده ٥ : بلغارستان حکومتی باب عالینك ادارهٔ صحیه‌یه متعلق مطالبنك حق وصوابه مقارنتی بالتسلیم حکومت سنیه‌یه درت یوز اللی طقوز بیك طقوز یوز اوتوز طقوز بچق غروش تأدیه‌سنی تعهد ایلر .

ماده ٦ : اشبو پروتوقولك اوچنجی ماده‌سندن بشنجی ماده‌سنه قدر اولان ماده‌لرنده مصرح مبالغ مختلفه‌دن فرانق اوله‌رق تسویه‌سی مشروط اولان مبالغ اشبو پروتوقولك تصدیقندن اعتباراً اون بش کون ظرفنده بهر فرانق ٠٤٠ ، ٤ غروش رسمی قامبیو حسابیله درسعادتده تسویه اولنه‌جق وروسیه ایله دولت علیه بیننده منعقد پروتوقولك اوچنجی ماده‌سنك فقرهٔ اخیره‌سنده مصرح فائضلر عین شرائطله عین مدت ظرفنده تأدیه قلنه‌جقدر .

ماده ٧ : نقلیات ایله ضبط اولنان مالزمه و سائره‌دن و برده ٩ — ٢٢ ایلول سنه ١٩٠٨ تاریخندن اعتباراً پترسبورغده منعقد پروتوقولك اوچنجی ماده‌سنده مصرح قرق میلیون فرانقدن قومپانیایه اصابت ایدن حصه‌نك تسویه‌سنه دکین اشغال اولنان خطوط اوزرنده ایشلتمه تضمیناتندن طولایی بلغارستانك طوغریدن طوغری‌یه شرق شمندوفرلری قومپانیه‌سنه اولان دیونی بلغارستان حکومتیله قومپانیه آره‌سنده بالاتفاق تسویه وتنظیم قلنه‌جقدر .

ماده ٨ : حکومت سنیه ایله بلغارستان حکومتی بیننده موجود و پترسبورغ پروتوقولنك بشنجی ماده‌سنده مصرح اولان مسائل معلقه بالاده بیان اولندیغی وجهله فیصلپذیر اولمش اولدیغی جهتله حکومت سنیه بلغارستانك حال جدید سیاسیسنی طانیدیغنی بیان ایلر .

ماده ٩ : اشبو پروتوقول تصدیق اولنه‌جق و تصدیقنامه‌لری سرعت ممکنه ایله ونهایت بر آی ظرفنده درسعادتده مبادله ایدیله‌جکدر . اشبو پروتوقول ٦ — ١٩ نیسان سنه ١٩٠٩ تاریخنده ایکی نسخه اوله‌رق درسعادتده تنظیم قلنمشدر .

امضالر

آ. لیاپچف رفعت

محرر امضا اشبو پروتوقول احکامنك تمامیله بالرعایه اجرا اولنه‌جغنی بیان ایدر . اشبو بیاننامه بلغارستان حکومتنك تصدیقنی مبین بویولده بر بیاننامه ایله مبادله ایدیله‌جکدر .

∴

حکومت عثمانیه ایله بلغارستان حکومتی بیننده ٦ — ١٩ نیسان سنه ١٩٠٩ تاریخیله عقد اولنان پروتوقوله مربوط اولان و عین تاریخده امضا ایدیلان مقاوله نامه‌نك ترجمه‌سی صورتیدر :

محرر امضا خارجیه ناظری ٦ — ١٩ نیسان سنه ١٩٠٩ تاریخنده درسعادتده امضا اولنان و آتیده مندرج بولنان مقاولهٔ مربوطه محتویاتنی حکومت سنیه نامنه اوله‌رق تصدیق ایدر .

ماد ١ : صوفیه‌ده بر باش مفتی بولنه‌جق و مفتیٔ مومی الیه بلغارستانده‌کی مفتیلرك شرعشریفه متعلق امور مذهبیه و حقوقیه

ایچون مقام جلیل جناب مشیختپناهی و بلغارستان مذاهب نظارتیله وقوع بوله‌جق مناسباتنه وساطت ایلیه‌جکدر . باش مفتی امر انتخابی اجرا ایچون صورت مخصوصه‌ده اجتماع ایده‌جك اولان بلغارستانده‌کی مفتیلر طرفندن و میانندن انتخاب قلنه‌جقدر . مفتی وکیللری اشبو اجتماعه آنجق منتخب صفتیله اشتراك ایده‌جکلردر . بلغارستان مذاهب نظارتی باش مفتینك انتخابنی صوفیه‌ده‌کی دولت علیه قومیسرلکی واسطه‌سیله مقام معلای جناب مشیختپناهی‌یه تبلیغ ایده‌جك وطرف عالی مشیختپناهیدن مفتیٔ مومی‌الیهه برمنشور واموره‌ٔ مأموره‌سنی ایفاو بوبابده کندیسی دخی بلغارستانك دیگر مفتیلرینه عین مأذونیتی اعطا ایده‌بیلمسی ایچون بر مراسله کوندریله‌جکدر . باش مفتی احکام شرعیه دائره‌سنده بلغارستان مفتیلرینك معاملاتنی ومؤسسات مذهبیه وخیریهٔ اسلامیه‌یی ومؤسسات مذکوره خدمه ومتولیلرینی نظارت وتفتیش آلتنده بولندیرمق حقنی حائز اوله‌جقدر .

ماده ٢ : مفتیلر بلغارستان مسلمان منتخبلری طرفندن انتخاب اولنور . باش مفتی انتخاب اولنان مفتینك شرعاً مطلوب اولان کافهٔ اوصافی جامع اولوب اولمدیغی بالتحقیق موافق بولدیغی حالده افتایه مأذونیتی حاوی مومی‌الیه نامنه منشور اعطاسی لزومنی باب مشیخته اشعار ایدر و مفتیٔ جدیده بو صورتله استحصال اولنه‌جق منشور ایله برابر اهالیٔ مسلمه بیننده اجرای احکام شرعیه ایچون مأذونیتی حاوی ایجاب ایدن مراسله‌یی اعطا ایدر . مفتیلر دائرهٔ مأموریتلری داخلنده و لزوم کوریلن محللرده اشبو مقاوله‌نامه‌ده معین وظائفی محلی مفتیلرینك طوغریدن طوغری‌یه نظارتی آلتنده اوله‌رق ایفا ایتمك اوزره مفتی وکیللری تعیینی تکلیف ایده‌بیلیرلر . شو قدرکه بو انتخابی باش مفتی‌یه تصدیق ایتدیرملری مشروطدر .

ماده ٣ : مفتیلرله وکیللرینك عزلی مأمورین حکومت حقنده‌کی قانونه توفیقاً وقوعبوله‌جقدر . باش مفتی ویاوکیل و ترخیص ایده‌جکی مأمور بر مفتینك ویا بر مفتی وکیلك عزلی حقنده تدقیق احوال مأمورین قومیسیونجه قرار ویریله‌جکی زمان قومیسیون مذکورده بولنمغه دعوت ایدیله‌جکدر . مع‌هذا باش مفتینك ویا مأمورینك رأی ومطالعه‌سی مجلس مذکورده صرف بر ماهیت دینیه‌یی حائز اولان شکایاتك تقدیرنجه اساس تشکیل ایده‌جکدر . بر مفتینك ویابر مفتی وکیلنك عزلی ورقه‌سنده خلفنك یوم انتخابی تعیین قلنه‌جقدر .

ماده ٤ : مفتیلر طرفندن اصدار اولنان حجت واعلاملر باش مفتی طرفندن تدقیق اولنه‌جق ، باش مفتی بونلری احکام شرعیه‌یه موافق بولدیغی تقدیرده تصدیق ایله موقع اجرایه قونلمق اوزره عائداولدیغی دائره‌یه تودیع ایده‌جکدر . احکام شرعیه‌یه عدم توافقندن طولایی تصدیق ایدلمیان حجت واعلاملر بونلری ویرن مفتیلره اعاده اولنه‌جق ومتعلق اولدقلری ایشلر برنهج شرع شریف یکیدن تدقیق وفصل ایدیله‌جکدر . احکام شرعیه‌یه توافق ایتمدیکی آکلاشیلان ویاخود باب فتواجه تدقیقی علاقه‌داران طرفندن طلب ایدیلان حجت واعلاملر باش مفتی جانبندن مقام جلیل مشیخت علیایه کوندریله‌جکدر .

ماده ٥ باش مفتی ایجابی تقدیرنده نکاح ، طلاق ، وصیت ، وراثت ، وصایت وسائر موادشرعیه ایله اموال ایتامك اداره‌سنه متعلق مسائلده دیگر مفتیلره وصایا وتبلیغات مقتضیه ایفا ایده‌جکدر . بوندن ماعدا مفتیٔ مومی‌الیه مصالح مبحوثه‌یه دائر ارلان شکلیات ومستدعیاتی تدقیق واحکام شرعیه‌یه نظراً نه‌یاپلمق لازم کله‌جکنی دائرهٔ عائده‌سنه اشعار ایلیه‌جکدر . مفتیلر ادارهٔ اوقاف ایله دخی مکلف اولدقلرندن باش مفتینك باشلیجه وظائفندن بری‌ده آنلردن حساب طلب ایتمك وبوکا متعلق حساب دفترلرینی حاضرلاتمقدر . اوقاف حساباتنه متعلق دفاتر ترکجه طوتیله‌بیله‌جکدر .

ماده ٦ : باش مفتی ، مفتیلر عندالحاجه بلغارستانده‌کی معارف عمومیه مجلسلرینی ومکاتب اسلامیه‌یی ومدرسه‌لری تفتیش ولزوم کوریلن محللرده مکتبلر احداثی ضمننده تشبثات لازمه اجرا ایده‌جکلردر . باش مفتی لزوم وارایسه معارف عمومیهٔ اسلامیه‌یه متعلق امور ومصالح ایچون دائرهٔ عائده‌سنه مراجعت ایده‌جکدر . بلغارستانده کائن مکاتب اسلامیه وجوامع شریفه‌نك محافظه‌و اداره‌سی ایچون بلغارستان بودجه‌سنده برمبلغ کافی تخصیصنه دوام اولنه‌جقدر .

ماده ٧ : بلغارستانده بولنان املاك موقوفه‌نك حسن محافظه‌سنه دقت واعتنا اولنه‌جق وبر مجبوریت مبرمه‌یه مبنی وقوانین ونظامات مرعیه‌یه موافق بولنمدقجه مبانیٔ دینیه ویا خیریه‌دن هیچ بری هدم ایدیلمیه‌جکدر . اسباب مبرمه‌دن ناشی مبانیٔ موقوفه‌دن برینك استملاکی ایجاب ایتدیکی تقدیرده بو بنانك مبنی بولندیغی محله نسبتله عینی قیمتی حائز دیگر بر عرصه ارائه ایدلمدکجه‌وبرده بنانك قیمتی تسویه اولنمدقجه بوکا تشبث اولنه‌میه‌جقدر . اسباب مبرمه‌یه مبنی استملاك اولنه‌جق اولان املاك موقوفه‌نك قیمتلری اوله‌رق تأدیه اوله‌جق مبالغ بلغارستانده کائن مبانیٔ موقوفه‌نك تعمیر وترمیمنه ولزوم کورینه‌جك محللرده دیگر مؤسسات دینیه‌نك انشاسنه تماماً صرف وتخصیص قلنه‌جقدر . باش مفتی بونلره متفرع حساباتی تدقیق ایتمك وهر کونه سوء استعمالات وقوعنی منع ایلمك وظیفه‌سیله مکلفدر .

ماده ٨ : اشبو مقاوله نامه‌نك امضاسندن اعتباراً التی آی مدت ظرفنده بلغارستان حکومتی طرفندن باش مفتینك دخی بحق داخل اوله‌جغی برقومیسیون مخصوص تعیین اولنه‌جق وبوقومیسیون زمان تشکلندن اعتباراً اوچ سنه ظرفنده بوآنه دکین متولیلر ، یاانلره منسوب اصحاب حقوق طرفلرندن واقع اولان مطالبی تدقیق وتحقیق وظیفه‌سیله مکلف بولنه‌جقدر . قومیسیونك مقرراتی کندیلرنجه موجب خشنودی عد ایتمیه‌جك اولان علاقه داران محاکم عائدهٔ محلیه‌یه مراجعت ایده بیله‌جکلردر .

اشبو مقاوله نامه ٦ — ١٩ نیسان سنه ١٩٠٩ تاریخنده ایکی نسخه اوله‌رق درسعادتده تنظیم ایدلمشدر .

امضالر
رفعت
آ . لاپچف

محرر امضا مقاولهٔ مربوطه احکامنك تمامیله بالرعایه اجرا

اولنه‌جغنی بیان ایدر . اشبو بیاننامه بلغارستان حکومتك تصدیقی مبن بویولده بر بیاننامه ایله مبادله اولنه‌جقدر .

۲۷ ربیع‌الاخر سنه ۱۳۲۷ و ٤ مایس سنه ۱۳۲۵

مکاتیب

روح‌الاسلام

مسلم شیخ وشاب ومعلوم اولوالالبابدرکه فقهای کرام وعلمای عقائد اسلامك (المسلمون لابدلهم من امام قادر علی تنفیذالاحکام) و (من مات ولم‌یعرف امام زمانه فقدمات میتة جاهلیه) کلام سعادت انجاملری مفهومنجه زمرهٔ اهل ایمان ایچون بر متبوع وامام لازم وواجبدر . زیرا اعظم ارکان دیندن اولان جمعه وبیرام نمازلری کبی برچوق عبادات مهمه‌نك صحتنك موقوف علیهی بر متبوع وامامك موجود اولمسیدر . امامت دخی صغری وکبری ناملریله ایکی‌یه‌منقسمدر اوقات صلاتده محرابه کچن کوچوك امامدن اول رفع رأس ایله اکا مخالفت ایدنك روز جزاده جزای سزاسی باشنك حمار باشنه تبدل وتحولی (امایخش احدکم الخ) حدیث شریفیله مثبت اولنجه مقام خلافته کچن بیوك امام وخلیفهٔ اسلامه‌عدم اتباع ایله‌رفع رأس ایده‌نك جزاسنك جسامتی اثبات عقل عقلایه تفویض اولنمشدر . بناءً علی ذلك مقدما مجلس اعیانده تبعهٔ عثمانی ترکیبندن (تبعه) کلمه‌سنك ترك‌وعدم ترکی موضوع بحث اولدیغی زمان عدم ترك جهتی التزام رئیس واعضای اسلامیه‌دن امید اولنور ایکن ضدینك ظهوری موجب ا..ت اولدیغی کبی اعضای غیر مسلمه‌دن ایکی ذات حمیت صفات ط.فندن مدافعه وعدم ترکی جهتنك التزامی‌جمعیت اسلامیه‌جه موجب ت..کر اولمشدر (حسبناالله ونعم‌الوکیل) مع‌مافیه بومسئلهٔ مهمهٔ دینیه وسیاسیه روح‌الاسلام اطلاقنه شایان ایکن شو کلمه‌نك ترکنی تجویز وترویج ایدنلر بوترکك استقبالده اسلامه نه‌درجه مضرات عظیمه‌ایراث ایده‌جکنی عجبا ادراك ایدن یوقمی ظن ایدیورلر ؟ حاشا ثم حاشا ! .. بزم کبی یوز بیکلرجه اسلام بو مسئله‌نك انتظارنده اولدقلرینی امید ایده‌رم .

بارباروس تربه‌سنده مسافر

ارزنجان مولوی شیخی کاتبی

ابراهیم حقی

دین یولنده

اخوان دیندن برذات فاتح جامع شریفنده وکالةً وظیفهٔ امامت ایفا ایدن حافظ ادریس افندینك تلاوت قرآن کریمده‌کی مهارتنی ، حسن اداسنی توصیف وجمعه کونی صلات فجردن صکره‌سورهٔ یس قرائت ایده‌جکنی تبشیر ایلمشیدی .

جامع شریفدن برچاریك قدر بعدی اولان فقیر خانه‌دن وقت فجرده طریق فاتحه روان اولدم . قزطاشی جوارنده‌کی جوامع شریفه مناره‌لرنده اذان محمدی اوقونیوردی . دوشوندم : یارب مؤذنلر نه بختیار قوللرکدر ، بویله برهواده اجرت نامنه بلکه‌ده برهیچ مقابلنده وظیفهٔ مقدسه‌لرینی کمال خواهشله‌ایفا ایدییورلر ، نه‌اولور اوقاف نظارتی قسم کلیسنك هنوز آقچه حسابیله تسویه اولنان ومقدارلری غایت جزؤی بولنان خدمهٔ اوقاف معاشاتی تنسیقاً حد نصابنه ابلاغ ایتسه وحق تقاعددن استفاده‌لرینی تأمیناً معاشلرندن عائدات تقاعدیه توقیفیله حال شیخوختلرنده کندیلرینی وبعدالوفات اولاد ذکوری اولمیانلرك عائله‌لرینی فقر وضرورتدن ، سفالتدن تخلیص ایلسه ! .. دیدم وبو تمنیٔ خالصانه‌مك عند الهیده مظهر حسن قبول اولمسی ایچون ، بتون اهالی اسمی کبی خیره منجر اولمسی الطاف سبحانیه‌دن مستدعا اولان اوقاف ناظرینك بوامر خیرك تأمین حصولنده موفقیتی ایچون اذان محمدیدن استعانه ایلدم .

عین زمانده قزطاشی حریق محلنده‌کی سوقاقلرك چامور دریاسی حالنده وکچیله‌میه‌جك صورتده اولدیغنی کوروب متأثر اولدم وکوچ حال ایله جامع شریفه واصل اوله‌بیلدم .

ملت اسلامیه‌نك مدار فخر ومباهاتی اولان علمای کرام وطلبهٔ ذوی‌الاحترام ایله مالی اولان اونورانی ، علوی منظر جامع شریفده صلات فجره اجرای امامتدن صکره سورهٔ یس تلاوت ایدن حافظ ادریس افندینك مخارج حروفه‌رعایت خصوصنده‌کی اعتنای‌مخصوصنه ، صوتنده‌کی لطافته ، اداسنه جداً حیران اولدم . علم تجویدك ادغام واقلاب بحثلرینك تطبیقاتنه‌بردرجه دها صرف اعتنا بیوررلرسه برنجی‌درجه‌ده قارئلر صره‌سنه داخل اوله‌جقلردر . بولزومی کندیلرینه صورت خالصانه‌ده توصیه ایدرم . زادالله امثالهم .

م . ن

مطبوعات

بیروتده منتشر (الرأی‌العام) رفیق محترممزده اتحاد اسلامی تشویق یولنده منظوروم اولان قصائد بلیغه‌یی عینا نقل ایدییورز :

المؤمن للمؤمن

کالبنیان یشد بعضه بعضا

(حدیث شریف)

نظرت فاذکت مهجتی النظرات … وسالت دما من‌عینی الحسرات

بکیت ومایجدی بکائی وقد نبت … صوارمنا واشتدت الازمات

بکیت علی الاسلام ضاعت حماته … وقدوضعت فی‌سبله العثرات

ففی‌الغرب ایقاظ وفی‌الشرق نوم … وللنوم الاطماع مفترسات

یکیدون للاسلام والله حافظ … اذا ماتولت اهله الغفلات

نظرت الی الاسلام نظرة راحم … فقات ومنی تصعد الزفرات

الانهضة ترجی النفوس الی العلی … تبرهن ان الشرق فیه حیاة

تضم شتات المسلمين بوحدة   وتحيى ربوع العلم فهى موات
الى اى ناد للتعارف يرتجى   اذا لم توحد جمعهم (عرفات)
لعمرك هذا ما اراد ا لهنا   من الحج لا الاحرام والوقفات

. . .

نظرت بنى قومى يتيهون فى الفلا   وما قادهم فى (التيه) قط هداة
وان قام فيهم مصلح خاب سعيه   واعقبه الخذلان والروعات
وان اجمعوا امراً وساروا بمنهج   تراهم جميعاً والقلوب شتات
فهم مثل اغنام بمرعى تصيبه   ولا حارس يحميهم ورعاة
اذا قصرت شاة وخلت قطيعها   فللذئب ناب ماالديه نجاة
كذلك اهل الغرب تدأب جهدها   لتذهب شاة المسلمين فشاة
فهم مثل ذاك الذئب والقوم هجع   والله ما تأتى به الهجعات
نيام كاهل الكهف طال هجودهم   فيا كهف اين الصور والنفخات

. . .

(لفارس) فى الاسلام شأن تضألت   لدى وصفه الافكار والخطرات
نظرت اليها وهى تصلح امرها   وتهدم صرح الظلم فهو شكاة
تروم صلاحاً شأنها مثل شأننا   فتتخذ لها الاهواء والصدمات
غدت لبنى التأميز والروس مطمعا   وحلت بها الاهوال والنكبات
يقولون انا نحفظ لامن (خدعة)   وعقبى التفاضى الويل والحسرات
فيا معشر الاسلام هبوا وادفعوا   عن الحوض والاسياف منصلتات
ويا زعماء المسلمين الى متى   رقادكم قد آنت اليقظات
اليكم فهذا الدين انتم حماته   اذا خذلته من بنيه حماة
وانتم ليوم السلم موكب عزه   وانتم ليوم الحرب فيه كماة
اليكم فهذا خيرما تفعلونه   واذا فخركم لا لاعظم النجرات
اعيدوا لهذا الدين سابق عزه   تعادلكم (ايامه النضرات)

بشير يموت

شئون

بخاراده دور جديد ومراسم جلوسيه — ٦ محرم الحرام جمعه كونى امير جديد سيد امير عالم خان حضرتلرى والى بولندقلرى كرمنه ولايتندن بخارايه مواصلت ايتمشلر عادات ، مراسم محليه ايله امير جديدك تخت حكمرانى يه قعودى اعلان ايديلمش ، شهرى ولوله لره غرق اولمشدر. محرم الحرامك اون ايكنجى پنجشنبه كونى مراسم جلوسيه نك اجراسى رسماً الويه وملحقاتده بولنان اعيان ، اشراف ، علما ، ومأمورينه اعلان ايدلمشدر . فى الواقع او كون على الصباح بتون بخارا اهاليسى سوقاقلره دوكلش ، سراى حكمدارى اولان « اريك » ميدانلغى خنجاخنج طولمشدر . علما ، وزرا ، اعيان ، اشراف وروس مأمورين سياسيه سى جملة سرايه داخل اوله رق قبل الزوال ساعت ١٠ ده مراسم جلوسيه اجرا وحكمدار جديد امير عالم خان حضرتلرينه رسم بيعت ايفا اولنمشدر . بو مراسمى متعاقب بخارانك اصلاحات اساسيه سنه عائد بياننامهٔ اميرى قرائت ايديله رك حاضر بالمجلس اولانلرك نظر دقتلرى جلب ايديلمش و بويله جه مراسمه ايكى ساعت صكره نهايت ويريلمشدر . ساعت ١٢ ده وزير اعظم نصراه پروانه جى طرفندن اريك ميدانده بولنان بالجمله مأمورين وعساكرك مواجهه سنده اصلاحات اساسيه يه عائد اولان بيان نامه قرائت ايديله رك متعاقباً وزير مشاراليه ومقربيندن محمد يونس حضرتلرى طرفندن اوزون وبليغ نطقلر ايراد اولنمش وحكمدار حضرتلرينك مقصد عالئ ترقى پرورانه سى تشريح وتوضيح ، خلافنده حركت ايدنلرك مجازات شديده يه معروض قاله جقلرى تفهيم ايدلمشدر .

بياننامه نسخ مطبوعه سنك بالعموم بخارا ولايات ، شهر وقصبه لرينه ارسالى واهالى يه تعميم وتفهيم اولنمسى تنسيب اولنمشدر .

بو صورت مطبوعه هنوز اداره مزه واصل اوله مديغندن عيناً نقل ايده مدك . كله جك نسخه لرده انشاء الله ترجمه ايده رز . فقط باشليجه قسملرينى بخارادن الديغمز مكتوبلر احتوا ايتمكده اولديغندن بروجه آتى نقل ايدييورز :

بالعموم مأمورين حكومتك شمدى يه قدر اميرلره تقديم ايتمكده اولدقلرى هدايانك لغوى . محاكم شرعيه نك اصلاحى ، اهاليدن النان محكمه ومهر پاره لرينك تعديلى . مملكتك طرق عموميه سنك تعمير وتنظيمى ، شوسه يوللرينك تكثيرى . كوپرولرك تعميرى . مدارس ومساجدك تعميرى . مكاتب ابتدائيه نك اصلاحى ، هرطرفجه مكاتب ابتدائيه نك كشاد وتكثيرى . ويركولرك تعديلى (بو اهالينك منفعت كليه سنى موجب اوله جق برصورتده جدول مخصوص ايله كوستريلمش ونتيجه ده پاره دن زياده اهالى وتبعه نزد حكمداريده قيمتدار بولنديغى ذكر ايديلمشدر) امور تجاريه نك مربسيتسى ، امور عسكريه نك اصلاح وتنظيمى ، عساكرك قانون دائره سنده اخذى . مسن وخسته نفرلرك سلك عسكريدن اخراج واستبدالى ، معاشات عسكريه نك مرفهاً كچينه جك برصورتده تزييدى ، مأمورين شرعيه وملكيه دن شكايت ايده جكلرك ومغدورلرك طوغريدن طوغرى يه حضرت اميره مراجعتى . . . كبى مواد مهمهٔ اساسيه دن عبارت اولان بياننامه نك تطبيق واليلره ، مأمورين شرعيه ، عسكريه وملكيه يه تفويض اولنمشدر . اجرا وتطبيقنده تكاسل كوسترنلرك مؤبداً مأموريتدن طرد ومجازات شديده يه كرفتار ايديله جكلرينه دائر تنبيهات ايله بياننامه ختام بولمقده در .

بالعموم اهالى بو بياننامه دن چوق درجه ممنون اوله رق امير جديد حضرتلرينك عمر وعافيتى ايچون سوينج كوزياشلرى دوكه رك دعاده بولنمشلردر . بوندن صكره محبوسين سياسيه وعاديه دن ٦٩ نفر تخليه ايديلمشدر.

صدر اعظم حقى پاشا حضرتلرينه

فخا متمآب ،

وطن عثمانينك هر ذرهٔ خاكى نه مرتبه مقدس ايسه كافهٔ افراد تبعه نك جان وعرض ومالى دخى اودرجه عزيز ومحترمدر . كريدده غير مسلم تبعهٔ عاصيه سنك عنصر اسلام عليهنه روا كوردكلرى مظالم واعتسافات

قلب ملتی جریحه‌دار ایده‌جك برحال تحمل فرسایه وارمشدر . دول اربعهٔ حامیه‌نك تعهدات وتأمینات مکررهسنه رغماً جزیره‌ده بولنان اوتوز بیکی متجاوز زواللی اهالئ مسلمه بوکون بالفعل هر درلو حمایه وصحابتدن وکافهٔ حقوقدن محروم اوله‌رق هر دقیقه موتك تهدیدی آلتنده غایت الیم برحیات امرار ایتمکده‌در . قتل نفوس ونهب وغارت واماکن مقدسه‌یه ومقابره ومخدراته تعرض کبی فضایح وجنایاتك هرکون بر در صورتله تشدید شناعت ایلمسی اوراده کی بیچاره کانك فی الحال جناب ذوالجلالدن غیری بر خلاصکارلری قالمدیغنه دلالت ایدیور . محضا عثمانلیلغك کریدده بقای شان وشرفی وتشدید آثار فعلیه‌سی ایچون هر درلو ظلم وتضییقه قارشو بونجه سنه‌دن برو مجاهدانه ثبات ایدرك وطنك حقیقی اولادی اولدیغنی اثبات ایلمش اولمقدن بشقه‌نزد اغیارده بیله بر قباحتی اولمیان عنصر اسلامك بویله مهلکه‌لرده براقلمسنه ملت نجیبه‌مزك قطعیاً راضی اولمدیغی معلوم داورافخملریدر . اه‌عشقنه اولسون او بیچاره قرداشلریمزك عموم ملت عثمانیه‌جه محترم اولان جان وعرض ومال‌لرینك جدی وفعلی برصورتده تحت تأمینه النمسی اسباب عاجله‌سنه کمال اهمیتله توسل بیورمکزی بحسب الوکاله نیاز واسترحام ایلرم فرمان.

کرید رسمو اهالئ مسلمه‌سی
وکیل عمومیسی دعوی وکیلی
احمد ساقی

اسیای وسطی فلاکتزدکانی

٤ ــ ٥ کانون ثانیده وقوعه کلن زلزله‌لری ، روسیه‌دن کلن غزته‌لر مدهش بر صورتده تصویر ایلمکده‌درلر . زلزله‌نك شدتنه معروض قالان پرژیوالسکی شهری صوك زلزله‌ده خارجله ارتباط و علاقه‌سی بوسبتون منقطع اوله‌رق اطرافی درین خندقلر ، وادیلر اولمشدر . هیچ بر طرفدن شهره دخول ایچون یول قالمامشدر . برچوق یرلر مظلم حفره‌لر حالنه منقلب اولمشدر . یرلر یارلدیغی وقت مدهش صدالر طنین انداز اولمش ، صولر ، طاشلر جو هواده ایچه یوکسلمشدر .

بیکلرجه اهالی شوشدت شتاده کنیش ، واسع قیرلرده ، صحرا لرده چادرلر آلتنده امرار حیات ایتمکده‌درلر . اهالی‌یی دهشت و فلاکت صوك درجه‌ده استیلا ایتمشدر . روسیه حکومتی فلاکتزده‌لره معاونت ایتمك اوزره فدا کارلقلر اختیار ایتمکده اولدیغی حالده اهالینك دهشت وسفالتی بردرلو ازاله ایدیله‌میور .

(صلیب احمر) جمعیتی اون بش بیك روبله ، اعانه‌ده بولنمشدر .

ایکیده بر اوچیوز ملیون اسلامدن آغز طولوسیله بحث ایدن دارالخلافه مسلمانلری ، فلاکتدیده قارداشلری حقنده‌کی حسیات قلبیه‌لرینی آکلاسونلر ! بتون روسیه جمع اعانات ایله چالقانوب طوردیغی حالده مرکز خلافتده اونودولوب کتدی بیله . بویله عظیم بر فلاکت قارشوسنده دارالخلافه‌ده چیقان کونده‌لك غز قارئلرینك بو قدر لاقید قالملری ، هم غرق ودینداشلق شویله ون ، انسانیت نقطهٔ نظرندن بیله شایان مؤاخذه‌در . باری ولایاتده‌کی غ اعانه دفترلری آچه‌رق ارباب حمیتی تشویق ایتسونلر .

*
* *

بو فلاکتزده قارداشلرمز منفعتنه بر قونفه‌رانس ویرمك ایسته‌دیکمزی کچن هفته یازمشدق . بو قونفرانسك استفاده‌لی منتظم ، جدی ارلمسنه غیرت ایدیلیور . پروغرام قسماً تحت قراره آلندی . کله‌جك هفته بتون تفصیلاتیله اعلان اولنه‌جقدر .

صراط مستقیمك نسخهٔ فوق العاده‌سی‌ده اوکیجه‌یه یتیشدیرلمسی مقرر اولدیغندن اهدای آثار بیوره‌جق ذوات کرام بر هفته‌یه قدر بازدقلرینی اداره خانه‌مزه کوندرملری رجا اولنور .

خلیل خالد ، کامل وادهم نژاد بکلردنده نسخهٔ فوق العاده‌یه مخصوص برر اثر ارسال بیورملری تمنی اولنور .

*
* *

اسیای وسطی فلاکتزده‌کانی ایچون تپه‌دلنلی زاده کامل بك طرفندن بر لیرای عثمانی ایله کهیالری عثمان توفیق افندی طرفندن بر مجیدیه کوندرلمك صورتیله ابراز حمیت اولنمشدر .

کریدده مظالم

آتنه مخابر مخصوصندن «روم ایلی» رفیقمزه وارد اولان تلغرافنامه‌در .

«حانیه‌دن بوکون وارد اولان بر تلغرافنامه‌ده قصبهٔ مذکوره‌ده غلیانه کتیریلن وهوای اختلال ایله سرمست اولان خرستیانلر طرفندن ینه بر اسلامك قتلنه تشبث ایدلمشدر . زواللی مظلوم بیك مشکلاتله اولمکدن قورتیله‌بیلمش ایسه‌ده تهلکه‌لی صورتده مجروحدر . رسمو جنایتی ایچون اولجه وقوع بولان اشعارات‌ه دائر تفصیلات جدیده آلدم . اوراده‌درت مسلماندن بری قادین اولمق اوزره ایکیسی شهید دوشمش ، ایکیسی‌ده آغیر بر صورتده ومختلف یرلرندن یارالانمشلردر .

کریدکی ، یونانکمی حامیسی اولدقلری بر درلو آکلاشیله‌میان دول معظمه جزیره احوالنه نظر دقتله باقوب تدابیر جدیه اجراسنه مسارعت ایتمزلرسه بو جنایاتك دها مدهش بر صورتده توالی ایده‌جکنه شبهه یوقدر ، مع مافیه ، کرید اوزرنده تکون ایدن هر حادثهٔ خونین بز عثمانلیلره قانلی برر درس عبرت اولمالیدر . اول وآخر جزیره اوزرنده‌کی حقوق مقدسهٔ حاکمیتمزله مظلوم اسلام قرداشلرمزك محافظه وحمایه‌سی بزه مترتبدر .

«روم ایلی»

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :
جغال اوغلنده امنيت
صندوغی جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

صراط مستقيم
١٣٢٦

اخطار :
مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور
درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياساتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	التی آيلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسی
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥٠ پاره‌در
قبرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوی
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٢٧ — ٩ صفر پنجشنبه ٢٧ كانون ثانی ٣٢٦ — بشنجی جلد

التجريد الصريح
لاحاديث الجامع الصحيح

٦١ ـ حديث شريف

عن ابی بكرة رضی الله عنه قال قعد عليه السلام علی بعيره وامسك انسان بخطامه او بزمامه [١] . ثم قال [٢] ای يوم هذا . فسكتنا حتی ظننا انه سيسميه سوی اسمه . قال اليس يوم النحر . قلنا [٣] بلی . قال فای شهر هذا . فسكتنا حتی ظننا ان سيسميه بغير اسمه . فقال [٤] اليس بذی الحجة [٥] قلنا بلی . قال فان دماءكم واموالكم واعراضكم بينكم حرام كحرمة يومكم هذا فی شهركم هذا فی بلدكم هذا . ليبلغ الشاهد الغائب فان الشاهد عسی ان يبلغ من هو اوعی له منه .

[١] (خطام) ايله (زمام) بر معنايه‌در . راوينك شكی بو ايكی لفظدن هانكيسی ايله حديثی ايشيتمش اولديغنده‌در . [٢] ديكر روايتده (فقال) . [٣] ديكر نسخه‌لرده (فقلنا) . [٤] ديكر نسخه‌لرده يالكز (قلنا) . [٥] بعض روايتده سؤاللرله جوابلر بوقدر مفصل اولميوب (الی يوم هذا . فسكتنا حتی ظننا انه سيسميه سوی اسمه . قال اليس بذی الحجة) طرزنده‌در . ديكر بر روايتده ايسه متنده‌كی تفصيل كاملاً موجود اولدقدن ماعدا (فای بلد هذا . فسكتنا حتی ظننا انه سيسميه بغير اسمه . قال اليس بمكة) علاوه‌سی ده واردر .

٦١ ـ ترجمه

ابو بكره رضی الله عنهك شويله ديديكی روايت اولونيور :

رسول الله صلی الله عليه وسلم (حجة الوداعده) دوه‌سی اوزرنده اوطوردی . دوه‌سنك ديزكينی بر آدم طوتيوردی . « بو كون هانكی كوندر ؟ » ديه سؤال ايتدی . سكوت ايتدك . اودرجه‌ده‌كه اسمندن باشقه بر اسم ايله تسميه ايده‌جك ظن ايتدك . « قربان كونی دكلی ؟ » بويوردی . « اوت » ديدك . صوكره : « بو آی هانكی آيدر ؟ » ديه صوردی . ينه سكوت ايتدك . اودرجه‌ده‌كه اسمندن باشقه بر اسم ايله تسميه ايده‌جك ظن ايتدك . « ذی الحجه دكلی ؟ » بويوردی . « اوت » ديدك . (بونك اوزرينه) بويوردی‌كه : « قانلركز ، مالاركز ، عرضلركز بو بلده ايچنده بو آيده بو كونك حرمتی قدر يكديكركزه حرامدر . حاضر اولانلركز غائب اولانلركزه (بونی) تبليغ ايتسون . زيرا اوله بيليركه حاضر اولان كيمسه كنديسندن دها آكلايشلی بر كيمسه‌يه تبليغ ايتمش بولنور . »

٦٢ ـ حديث شريف

عن ابن مسعود رضی الله عنه قال كان النبی صلی الله عليه

٦٢ ـ ترجمه

(عبدالله) بن مسعود رضی الله عنهك شويله ديديكی روايت اولونيور :

وسلم يتخولنا [١] بالوعظة فى الايام كراهية [٢] السآمة علينا.

[١] بر ضبطه ده حاء مهمله ایله (يتحولنا) ، دیکرینه کوره نون ایله (يتخوننا) . [٢] دیکر روایته کوره (كراهة) .

٦٣ ـ حدیث شریف

عن انس [١] رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال يسروا ولا تعسروا وبشروا ولا تنفروا.

[١] دیکر روایتده (عن انس بن مالك)

٦٤ ـ حدیث شریف

عن معاوية رضى الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم [١] يقول من يرد الله به خيرا يفقهه فى الدين وانما انا قاسم والله عز وجل [٢] يعطى ولن تزال هذه الامة قائمة على امر الله لا يضرهم من خالفهم حتى يأتى امر الله.

[١] دیکر روایتده (سمعت النبى صلى الله عليه وسلم) . [٢] الده نسخه‌لرده (عز وجل) یوقدر .

٦٥ ـ حدیث شریف

عن ابن عمر رضى الله عنهما قال كنا عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فاتى بجمار فقال ان من الشجر شجرة وذكر الحديث وزاد فى هذه الرواية فاذا انا اصغر القدم فسكت .

٦٦ ـ حدیث شریف

عن عبد الله بن مسعود رضى الله عنه قال قال النبى صلى الله عليه وسلم لا حسد الا فى اثنتين . رجل [١] آتاه الله مالا فسلطه [٢] على هلكته فى الحق ورجل آتاه الله الحكمة فهو يقضى بها ويعلمها .

[١] هم مرفوع هم مجرور اوله‌بیلیر . نصب ایله (رجلاً) روایتی ده واردر . [٢] بر روایتده بناء مجهول ایله (فسلط) .

٦٧ ـ حدیث شریف

عن ابن عباس رضى الله عنهما قال ضمنى رسول الله صلى الله عليه وسلم [١] وقال اللهم علمه الكتاب .

[١] بر روایتده (ضمنى النبى صلى الله عليه وسلم) ، دیکر بر روایتده (الى نفسه اوصدره) علاوه‌سی ده واردر .

نبی محترم صلی الله علیه وسلم وعظ (ونصیحت) خصوصنده بزه بیقغینلق کلسون دیه حالمزه باقوب (اوکا کوره) کون (وساعت) قوللالاردی .

٦٣ ـ ترجمه

انس (بن مالك) رضی الله عنهدن نبی محترم صلی الله علیه وسلمك «قولایلاتك ، کوجلشدیرمیك ، مژده‌لیك ، قاچیرمیك» بویوردیغی روایت اولنیور .

٦٤ ـ ترجمه

معاویة رضی الله عنهك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

رسول الله صلی الله علیه وسلمدن ایشیتدم ، بویوریوردی که: «الله (تعالی) هر کیمده خیر مراد ایدرسه دینده‌کی آکلاییشنی آرتیریر . بن یالکز تقسیم ایدرم . ویرن ایسه الله عز وجلدر . برده بو امت اللهك امر (وقضاسی) ظهور ایدنجیه قدر امر الهی (یه متابعت) اوزره ثابتقدم اولوب طوره‌جق وکندیلرینه ، مخالفت ایدنلردن ضرر کلیه‌جکدر .

٦٥ ـ ترجمه

(عبدالله) بن عمر رضی الله عنهك بالاده‌کی (٥٦) حدیث شریفی بروجه آتی نقل ایتدیکی‌ده روایت اولونیور . :

رسول الله صلی الله علیه وسلمك یاننده ایدك . بر خرما کوبکی [١] کتیردیلر . بویوردی‌که : آغاجلرك ایچندن بر نوعی ..... الخ [٢]»

عبدالله بن عمر رضی الله عنه بو روایتده : «برده باقدم‌که اوراده کیلرك‌ك کوچوکی بنم . آنك ایچون صوصدم» سوزلرینی‌ده زیاده ایدیور.

[١] (جمار) ترجمه‌سیدر . قاموس ترجمه‌سنده : «(الجمار) رمان وزننده و (الجامور) خرما کوبکی وخرما پنیری دیدکلری نسنه‌یه دینورکه خرما آغاجلرینك تپه‌لرنده اولور . اق ولذیذ وطعمی سوده قریبدر . (شحم النخل) دخی دیرلر . » دیو مضبوطدر . [٢] تمامی ٥٦ نجی حدیث شریفك ترجمه‌سنده‌در .

٦٦ ـ ترجمه

عبدالله بن مسعوددن نبی مکرم صلی الله علیه وسلمك شویله بویوردیغی روایت اولونیور :

ایکی (خصلت صاحبی) دن باشقه‌سنه حسد اولماز . بونلرده الله طرفندن کندیسنه مال احسان اولونوب‌ده حق (یولی) ده آنی اهلاکه تسلیط ایدیلن کیمسه ایله کندیسنه حکمت احسان اولونوب‌ده اونکله حکم ایدن وآنی تعلیم ایدن کیمسه‌در .

٦٧ ـ ترجمه

(عبدالله) بن عباس رضی الله عنهمانك شویله دیدیکی روایت اولونیور:

رسول الله صلی الله علیه وسلم بنی قوجاقلایوب: «الهی اوکا (علم) کتابی اوکرت» دیه دعا بویوردی .

٦٨ ـ حديث شريف

وعنه رضى الله عنه قال اقبلت راكبا على حمار اتان وانا يومئذ قدنا هزت الاحتلام ورسول الله صلى الله عليه وسلم يصلى بمنى الى غير جدار . فمررت بين يدى بعض الصف وارسلت الاتان ترتع ودخلت [١] فى الصف [٢] فلم ينكر ذاك على .

[١] ديكر روايتده (فدخلت) . [٢] روايتده (ودخلت الصف) .

٦٩ ـ حديث شريف

عن محمود بن الربيع رضى الله عنه قال عقلت من النبى صلى الله عليه وسلم مجة مجها فى وجهى وانا ابن خمس سنين من دلو .

٧٠ ـ حديث شريف

عن ابى موسى رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال مثل مابعثنى الله به من الهدى والعلم كمثل الغيث الكثير اصاب ارضا فكان منها نقية قبلت الماء فانبتت الكلاء والعشب الكثير وكانت [١] منها اجادب [٢] امسكت الماء فنفع الله بها [٣] الناس فشربوا وسقوا وزرعوا واصاب [٤] منها طائفة اخرى انما هى قيعان لا تمسك ماء ولا تنبت كلاء . فذلك مثل من فقه فى دين الله ونفعه [٥] ما بعثنى الله تعالى [٦] به فعلم وعلم . ومثل من لم يرفع بذلك رأسا ولم يقبل هدى الله الذى ارسلت به .

[١] بعض نسخه‌لرده (وكان) . [٢] بعض نسخه‌لرده ذال معجمه ايله (اجاذب) . بر روايتده (اخاذات ، ديكرنده ايسه (اجارب) . [٣] ديكر روايتده (به) . [٤] ديكر روايتده (اصابت) . [٥] ديكر روايتده (بما) . [٦] الله‌كى بخارى نسخه‌لرنده (تعالى) يوقدر .

٧١ ـ حديث شريف

عن انس [١] رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان من اشراط الساعة ان يرفع العلم ويثبت [٢] الجهل ويشرب الخمر ويظهر الزنا .

[١] ديكر روايتده (ابن مالك) زياده‌سى واردر . [٢] ديكر روايتده (ويبث) .

٧٢ ـ حديث شريف

وعنه رضى الله عنه قال لاحدثنكم حديثا لا يحدثكم

٦٨ ـ ترجمه

ينه (عبدالله) بن عباس رضى الله عنهمانك شويله ديديكى روايت اولونيور :

رسول الله صلى الله عليه وسلم مناده ستره‌سز اوله‌رق نماز قيلديرديغى صره‌ده ديشى بر مركبه راكباً قارشيدن كلدم . اوزمان سن بلوغه ياقلاشمش ايدم . صفلردن برينك اوكندن كچوب مركبى اوتلاسون ديه صاليويردم . آندن صكره صفه كيردم ، بو (ياپديغمه) كيمسه سس چيقارمدى .

٦٩ — ترجمه

محمود بن الربيع رضى الله عنهك : « بش ياشمده ايكن نبى اكرم صلى الله عليه وسلمك بركره برقوغه (ده‌كى صو) دن (آغزينه آلوب) يوزيمه پوسكورديكنى درخاطر ايدرم . » ديديكى روايت اولونيور .

٧٠ ـ ترجمه

ابو موسى (الاشعرى) رضى الله عنهدن نبى اكرم صلى الله عليه وسلمك شويله بيورديغى روايت اولونيور :

اللهك بنم (واسطه‌مه) له كوندرديكى هدايت وعلم طوپراغه دوشن بول ياغمور كيدر . بو طوپراغك كيمى تميزدر ، صويى قبول ايدرده چاير ايله بول اوت يتشديرير . كيمى قوراقدر . صويى (اوستنده)طوتارده الله (تعالى) خلقى اونكله فائده‌لنديرر . اوندن ايچرلر . حيوانلرينه صو ويررلر ، اكين اكرلر . (بو ياغمور) ديكر بر قسم طوپراغه دها اصابت ايدركه دوز وقايپاقدر . نه صويى (اوستنده) طوتار ، نه ده چاير بيتيرير . اللهك دينى اوكره‌نوبده اللهك بنم (واسطه‌مه) له كوندرديكى (هدايت وعلمدن) فائده‌منداولان وبونى بيلوب (باشقه‌سنه) بيلدرن كيمسه ايله (بونى طويديغى وقت) باشنى (بيله) چويرمين واللهك بنمله ارسال اولنان هدايتنى قبول ايتمين كيمسه‌يه بويله‌در .

٧١ ـ ترجمه

انس بن (مالك) رضى الله عنهدن رسول الله صلى الله عليه وسلمك شويله بويورديغى روايت اولونيور :

علمك رفع اولنمسى ، جهلك كوكلشمسى ، شرابك ايچلمسى ، زنانك چوغالمسى قيامت علامتلرندر .

٧٢ ـ ترجمه

ينه انس (بن مالك) رضى الله عنهك شويله ديدنكى روايت اولنيور :

احد بعدی [۱] . سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم [۲] یقول ان من [۳] اشراط الساعة ان یقل العلم ویظهر الجهل ویظهر الزنا وتکثر النساء ویقل الرجال حتی یکون للخمسین [٤] امرأة القیم الواحد .

[۱] دیگر روایتده (لایحدثکم غیری) . [۲] دیگر روایتده (سمعت النبی صلی الله علیه وسلم) . [۳] دیگر روایتده (یقول من اشراط ...) . [٤] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده یالکز برلام ایله (لخمسین) .

سزه اویله بر سوز سویلیه‌جکم‌که بندن صوکره هیچ بر کیمسه اونی سزه سویلمیه‌جکدر : رسول الله صلی الله علیه وسلمدن ایشیتدم بویوریوردی‌که : « قیامت علامتلرندن اولمق اوزره علم آزاله‌جقدر . جهل چوغاله‌جقدر ، زنا شایع اوله‌جقدر . قادینلر (ك مقداری) کثرت ، ارککلر (کَکِی قلت بوله‌جقدر . بر درجه‌ده‌که اللی قادینك یالکز بر باقانی اوله‌جقدر .

۷۳ ـ حدیث شریف

عن ابن عمر رضی الله عنهما قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول [۱] بینا انا نائم اتیت بقدح لبن فشربت حتی انی لاری الری یخرج فی اظفاری . ثم اعطیت فضلی عمر بن الخطاب . قالوا فما اولته یا رسول الله . قال العلم .

[۱] دیگر روایتده (قال) .

۷۳ - ترجمه

(عبدالله) بن عمر رضی الله عنهمانك شویله دیدیکی روایت اولونیور : رسول الله صلی الله علیه وسلمدن ایشیتدم ، « اویقوده ایکن بکا بر قدح سود کتوردیلر . اوقدر ایچدم‌که قانیقلق (آثارینك) تا طیرناقلرمدن صیزدیغنی طویوردم . (ایچدکدن) صوکره آرتیغنی عمر بن الخطابه ویردم . » بیوریوردی . « یارسول الله ! بونی نه ایله تأویل ایتدك؟ » دیه صوردیلر . « علم ایله . » جوابنی ویردی .

مسلمانلق و مدنیت

اسلامك ماهیتی

هانکی بلیغ ناطقه پرداز واردرکه اسلامك عظمتی حقنده سوزه باشلاسونده نهایت عجز تامندن دولایی مجبور شکایت اولمسون ، حوصلهٔ بیانه ایتمك درجه‌لرندن بك متعالی اولان بو مقام علوینك حقنی ویرمکده‌کی نقصان ظاهرینی کورمسین ؟ هانکی بیوك حکیم واردرکه بودین قویمك کوزلری قاشدیران بدایعنی تصویره قالقیشسونده کندینی بو بحث بی کرانده راجل کورمسون ؟ « ولوان مافی الارض من شجرة اقلام والبحر یمده من بعد سبعة ابحر مانفدت کلمات الله . »

هم ازلی هم ابدی اولان بو لاهوتی قوانینك سرائر احکامنی آکلامغه ، آکلاتمغه ظفریاب اوله‌بیلمك ایچون انسانده نه عالی بر قریحه ، نه واسع بر عرفان ، نه عظیم بر اطلاع بولنمق لازمدر ! واو قوانینك‌که اوزرندن دورلر ، عصرلر دورمیوب کچیورده اوینه اولدیغی کبی دوریبور ؛ هرم بیلمیور ، باشلاندقجه طراوت نوجوانیسی آرتیور . زمان بر طرفدن اونك دوش نازنیننه لباس تجدد کیدیریبور . عصردن عصره ، نسلدن نسله بریادکار مخلد اوله‌رق قالیبور . عظمت شانی‌ده جناب حق کیملرك بصیرتنی نور عرفانله تنویر ایتمش ، کیملرك آسمان فکرنده حقیقت کونشلری طلوع ایتدیرمشسه آنجق اونلر تقدیر ایده‌بیلور . « وتلك الامثال نضربها للناس وما یعقلها الا العالمون . »

علمی کندیمزه نصیر ، عقلی ظهیر اتخاذ ایدرك تمام حریت ایله ، کمال استقلال ایله سویلرزکه : اسلام انسانلرك محضا اورایه وارمق ایچون یارادلدیغی ، فطرت بشر خصیصهٔ تحری‌یه محضا او نقطه‌یی بولمق ایچون مظهر اولدیغی درجهٔ علیای کمالدر . دها دوغریسی اسلام انسانیتك اوغایهٔ آمالیدرکه بشر کندیسی ایچون اقصای امانی ، تکملی ایچون منتهای مراتب اولمق اوزره هپ اونی آرامقله ، هپ اونی آراشدیرمقله مشغولدر . ایشته انسانیت لاینقطع طوردن طوره کیرر ؛ دوردن دوره انتقال ایدر . هپ او صعب المنال اولان غایه‌یی بولمق ایچون اوغراشیر دورر . بر کره‌ده اونی بولسه آرتق بتون آرزولرینه وداع ایدرك صمیمی بر حضور قلب ایچنده ابدیاً یشایه‌جق .

اوت اسلام حکمانك وارمه‌دن هلاك اولدقلری ، علمانك ماهیتی ادراك ایده‌مدن پایمال فنا اولوب کیتدکلری او غایهٔ کمالدر . اسلام او قانون اقوم ، او نظام اعظمدرکه حیات فانیه وسرمدیه‌ده‌کی سعادتلرینی تأمین ایتمسی ، هر ایکی عالمده‌کی حاللرینك مدار صلاحی اولمسی ایچین شو آواره بشره جناب حق طرفندن احسان بیورلمشدو . هم‌ده ادیانك خاتمه‌سی ، زمانك افسر سعادتی اولمق اوزره عقل انسانینك دورهٔ منتهای غایه رسیده اولدیغی بر وقتده احسان بیورولمشدر ؛ تاکه انسانلر آره‌سنده حق ایله ناطق ، عدل ایله حاکم بر حجت الهیه اولسون ، بزه شاهراه هدایی علناً کوسترسونده نیك وبدی تمییز چاغنده بولنان انسان ایچون آرتق او حجت قاطعه‌یی ترك ایتمکه سبب بولنه‌ماسون ؛ ابطاله قدرت تصور اولنه‌ماسون .

اسلام بردیندرکه علوم طبیعیه‌دن او علوم اربابنك خبری اولمقسزین برچوق خدمتلر کورمشدر . بناءً علیه نصوص کریمه‌سنك ساحهٔ عقلده کمال وضوح ایله جولانی شعاع شمسك صفیحهٔ آب اوزرنده‌کی جریانندن دها قولایدر .

تجاربك دلالتیله تأید ایتمش هیچ بر قاعده ، حواسك ، قوای مدركه‌نك شهادتیله تأسس ایلمش هیچ بر نظریه یوقدركه انسانیتك ترقیسنده ، بنای مدنیتك تحكیم وتزیینده اثری كورولسونده صكره اوقاعده ، یاخود او نظریه آیات قرآنیه‌دن ، احادیث نبویه‌دن برینك عكسی صوتی اولمسون .

برحالده‌كه اونلری كورن‌علمای‌ارضك شان‌انسانیتی اعلااوغورنده كوسترمكاه اولدقلری جد واجتهاددن‌غرض دیانت اسلامیه‌نك‌حقیقتنه تجربی محسوس حجتلر اقامه ایتمكدن بشقه برشی دكلدر ، ظن ایدر . « سنریهم آیاتنا فی‌الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین‌لهم انه‌الحق اولم یكف بربك انه علی كل‌شیء شهید . »

شوملاحظه‌لره استناداً دیه‌بیلیرزكه هانكی طریق ایله اولورسه اولسون قوت اسلامی ییقمق ممكن دكلدر . زیرا اونی ییقمقله مدنیت انسانیه‌یی ، روحك ترقیات معنویه‌سنی ییقمق میدانده‌كی علمی ، عملی بوقدر نصوصی ، دساتیری‌محو ایتمك ، انسانلری ایلك ادوار وحشت وجهالته ارجاع ایلمك آره‌سنده هیچ فرق یوقدر . بو ایسه بتون كائناتك ال اله ویردكلری حالده بیله‌باشه چیقارامیه‌جقلری بر ایشدر . « یریدون ان‌یطفؤانور الله بافواههم ویأبی‌الله الاان‌یتم نوره . »

اویله ایسه عصر حاضر مدنیتده‌كی قوانینك دیانت اسلامیه‌ده‌كی اصوله نسبتله كونشك یاننده‌برلمعه ، دكزك اوكنده برطامله مثابه‌سنده قاله‌جغنی بحوله تعالی اثباته شروع ایده‌لم .

شیمدی بومقصده وصول ایچون الك كسدیرمه یول اولا مدنیت حاضره‌نك اساسلرینی سویلمك ، صكره بواساسلرك اصول اسلامیه‌دن برجزء بولندیغنی كوسترمكدر .

—۷—

مدنیتك الك بیوك قانونی

هیأت اجتماعیه‌نك وجوده كلدیكی كوندن اعتباراً تاریخ عالمك تفاصیلنی آراشدیرر ، نظر امعان ایله تأمل ایدرسه‌ك انسانی حیرتلر، دهشتلر ایچنده القا ایده‌جك بر طاقم وقایع مؤلمه‌نك یكدیكرینی متعاقب پیشكاه‌تدقیقمزدن‌كچدیكنی كوروروز. برچوق حرب‌فاجعه‌لری، مصائب لوحه‌لری ، مفاسد اخلاق نمونه‌لری برر برر تجلی ایدر . حرص وطمعك ، شهوات بهیمیه‌نك درلو نفاق ووحشت كسوه‌لرینه بورونه‌رك قانلرك دوكولمه‌سنه ، چوجقلرك یتیم قالمسنه ، خانمانلرك سونمسنه سببیت ویردیكی ؛ دائما عالمده تغیر ناپذیر اولان یشامق‌ایچون دوكوشمك، بوغوشمق‌قانونی‌اجرای‌حكم ایلدیكی، الحكم‌للغالب‌قضیه‌سنك جمله‌اقوام‌وملل بیننده‌بحسب‌الفطره مرعی‌وجاری اولدیغی‌كورولور. عالم انسانیتك من‌القدیم چكدیكی بو جفالره قارشو یالكز بر آه سرد چكیلور . یالكز آره صره بعض اقوامده ـ مستثنی اوله‌رق ـ سعادتك عرض دیدار بشاشت ایتدیكی ، شرایع الهیه‌نك حكمفرما اولدیغی، اوقات واما كنده بو بار ثقلت بخشای بلیاتك تخفف ایتدیكی اكلاشیلیر . لكن هیهات بو شریعتلره چوق زمان اتباع ایدیلمیور ، نصوص قاطعه‌لری آز زمان صكره ـ بر چوق آمال واغراض‌شخصیه عوارضنه اوغرایه‌رق ـ تحریف ایدیلیور . ظلمات مفاسد آره‌سنده كاهیجه لمعان ایدن بو ستارهٔ نوار سعادت بر مدت صكره ینه افول ایدیور .

تاریخ انسانیتی ایشته بویله هپ محنت وجفا لوایحی ، حزن وكدر وحقد مضمر تصاویری‌اشغال ایدیور . انسان بونلری كورونجه عادتا بنی نوعندن استكراه ، حتی كندیسندن بیله نفرت‌ایده‌جكی‌كلیر . لكن نظر امعانی بر آز دها اعلا ایدوبده تاریخ نوع بشره دیكر بر جهتدن باقلسه بونجه انسانی، بونجه مشاق واضطرابات حیاتیهٔ اجتماعیه آره‌سندن ـ دوچار اولدیغی نوائب مهلكه‌یه رغماً ـ ایلرویه‌طوغری سوق ایتمك شانندن اولان دیكر بر قانون لا یتغیر حیاتینك موجود اولدیغی وبونجه صیقنتیلرك‌هپ او قانونك تأثیر ترقی بخشاسیله حصوله كلدیكی ، شرفه ، علومنزله ، بلا مزاحم تأثلیت قوانین ثابتهٔ خلقته منافی بواندیغی مشاهده ایدیلیر . مركز پست سحطیتدن اوج رفیع تحقیقه چیقلسه وهلهٔ اولاده نظره چارپان او كشمكش‌تدافعك، هپ او قانون عظیم ترقینك آثار وافاعیلنه تابع درجهٔ ثانیه‌ده‌كی قانونلرك تأثیریله وجوده كلدیكی ، « صو بولانمه‌دن طورولماز » مصداقنجه‌ساحهٔ عالمك متمادیاً بو صورت فجیعه‌ده صارصلمسی هب انسانلری اخلاق وعاداتنی تعدیل ایتمك ، اخلاق بهیمیه‌لرنده‌كی حبث وشرقی تطهیر ایلمك حكمتنه مبتنیٰ اولدیغی تبین ایدر . بو حقیقت ـ خصوصاً بو عصرده ـ اعتراض كوتورمین مواد ثابته‌دندر . ارباب فكر ونظر بوسوزی تصدیقده اصلا تردد كوسترمزلر . وهلهٔ تصدیق ایتمه‌یی منافیٔ احتیاط عد ایدنلرده بر آز استقرا ایله ینه اولكی‌زمره‌یه التحاق ایدرلر . زیرا ادوار تاریخیه‌نك هربرنده عالمك باشنه چوكن سیاه بلای مصائبدن هرهانكیسی تدقیق ایدلسه نتیجه‌سنده حاصل اولان منافع مادیه ومعنویه‌نك اولكی ابتلالری اونوتدیره‌جق مرتبه‌ده اولدیغی تعین ایدر واو مصائبه قارشو بر آز اول سرشك تألم دوكن كیمسه‌یی بالضروره مسرتلره غرق ایلر .

بز بو مختصر اثرده تأثیر افاعیلیله انسانی ظلمت جهالتدن روشنسرای انوار مدنیته سوق ایدن‌بوكبی وقایع اجتماعیه‌یی‌بالطبع‌تدقیق ایده‌میه‌جكز . عریض وعمیق تتبعاته لزوم كوستره‌جك اولان بوقبیلدن مواد ایله اشتغال ایتمه‌ك احتمال‌كه حد املاله واره‌جق تصدیعاتمزله ـ صغیرالحجم بر اثر یازمق حقنده‌كی ـ ایلك نیتمزی بوزمش اولورز. شوقدركه‌عامهٔ نوع بشرك كرك افرادی ، كرك هیأت اجتماعیه‌سی‌بیننده‌كی بو تدافع وتنازع حقوق ومنافعدن بحث ایتمك ، مسائل عظمای اجتماعیه‌یی بر نبذه‌جك اولسون سرمایهٔ مقال ایلمك حقایقی نظرلرده تجسم ایتدیره‌جكی وادله وبراهین اقناعیه‌مزی دها زیاده تنویر ایده‌جكی جهتله بوكبی شیلردن علی طریق‌الاختصار بحث ایلمكی مناسب كورورم.

شویله‌كه : انسانك اكل وشرب ومسكن كبی ضرورات حیاتیه‌دن صكره الك زیاده حس ایتدیكی احتیاج مبرم بنی نوعندن برقسمی ایله برابر یشامق ، حال اجتماع وتمدنده اوقاتكذار اولمقدر . انسان بر

طرفدن بحسب الفطره آزاده سرانه برمعیشتی ، هیچ برقید ایله مقید اولمامنی ، مختاریت افعالنده هیچ بر موجودك ربقهٔ تحکمنده قالمامنی آرزو ایدر . دیکر طرفدن‌ده بومعیشت آزاده سرانه پك آز زمان ایچنده محوینی انتاج ایده‌جکنی بیلدیکی ایچون احتیاجات حیاتیه‌سنی تهوین ایتمك ، مدت بقاسنی دها زیاده تمدید ایلمك ایچون بو میل فطریسنی تعیین ایتمکه ، حریتنك بر قسمنی فدا ایلمکه ، عجز ذاتیسنی برهیئت اجتماعیه‌یه التحاق صورتیله تلافی ایتمکه لزوم کورور . بوندن طولاییدرکه علوم اجتماعیه ایله اشتغال ایدن حکما انسانك کندیسنه رغماً اجتماع وتمدنه آلیشمش اولدیغنه متفقاً حکم ایتمکده‌درلر . انسان یمکدن ، ایچمکدن ، برقوغوقده باریتمقدن نصل مستغنی اوله‌مازسه افراد بنی نوعندن برجماعته التحاقدن‌ده اویله‌جه مستغنی اوله‌ماز .

تاریخ بشرك نقش ایتدیکی الواح شور وفتن ، کتب سیرك دیدهٔ ابتصاره عرض ایلدیکی وقایع هپ بو ایکی خصلت بشریه‌نك ، بری ذاتی وطبیعی ، دیکری عارض وضروری اولان بوایکی حالت انسانیه‌نك ندافعندن ، هر برینك نصاب لایقی صورت معقوله‌ده تحدید ایدیله‌مه‌مکدن نشأت ایلمشدر . افراد نوع بشر بیننده کوریلن وکوریله‌جك اولان تفاعل وتعارض هپ بوایکی حالت متضاده بیننده مرکز اعتدالی بولمقدن عبارت اولان غایهٔ املی تعقیب کبی بیوك بر سببه مستنددر . تاریخ عالمده‌کی حادثاتك کافه‌سی معیشت سربازانه‌نك قواعدینی مقام انسانی‌یه لایق اوله‌جق وجهله تحدید ایله حالت اجتماعیه‌نك انتاج ایلدیکی تفریطاتی بردائرهٔ مقبوله‌یه ارجاع ایچون وقوعه کلمشدر . عالم انسانیت حالا بوایکی قاعده بیننده‌کی حد فاصلی بوله‌بیلمك ایچون بیك دورلو کشمکشلرله داغدار اولوب طورمقده‌در . شوقدرکه شو صوك ایکی عصر مدنیت ایدیلن عظیم فداکارلقلر سایه‌سنده بوحد فاصله تقرب خصوصنده قرون واعصار سالفه‌یه تفوق واختیار اولنان مشاق ومتاعب جانفرسا نتیجه‌سی اوله‌رق فضای مدنیته عقللره وله ویرر بر سرعت خارق‌العاده ایله پروبال آچمق خصوصنده دیکرلرندن تمیز ایدر . علوم اجتماعیه اربابنك کافه‌سی ، بو کون آوروپا وآمریقاده کوردیکمز آثار ترقی وتمدن هپ موضوع بحثمز اولان نقطهٔ اعتدالك سرمنزل سعادت آورینه یاقلاشمق ایچون بذل اذعان وجان ایده‌رك اختیار ایدیلن کلفتك یکانه ثمره‌سیدر ، دیمکده متحداللساندرلر .

آوروپا خلقنك جانلر فدا ایده‌رك ، بر چوق قیمتلیماللر تلف ایده‌رك ، بربرینك قانی دوکه‌رك بونجه اعصار فترتدن صکره آنجق ساحهٔ قربنه یناشه‌بیلدیکی بو نقطهٔ اعتدال وسعادت عجبا بز مسلمانلردن پك اوزاقمیدر ؟ آنك یوزندن کوکلرده آرادیغمز شاهد نازندهٔ ترقی یانی باشمزده دکلمیدر ؟ اونی اوزاقلرده آرایوب طورمقده معنی نه ؟ او بزم آووجمزك ایچنده‌درده احمقلر کبی یوزینه باقه‌رق استفاده ایده‌میورز . اونعمت سعادتدن بهره‌یاب اولمق ایچون آوروپا‌لیلرك چکمکه مجبور اولدقلری زحمتلرك هیچ برینی چکمکه احتیاجمز یوقدر . اوکا تعلق ایدن حقایق وتلقینات دینیه ذاتاً هپمزك محفوظیدر . یاپمدیغمز ، یاپمقدن اوشندیکمز بر شی وارسه اوده یالکز بیلدکلرمزی بالله‌دکلرمزی تدبر وتأملدر . دین مبینمزك بزه تلقین ایتدیکی او حقایق علویه‌یی جزئیجه دوشونه‌رك ، موجبنجه عمل ایتسه‌ك آززمان ایچنده غربه یتیشیر ، سرعت ترقیمزه عالم مدنیتی ایکنجی دفعه اوله‌رق حیران ایدرز ، عادتا دهشتلره القا ایدرز . معلومیا ، ینه بو تلقینات دینیه‌مز بوندن اون اوچ عصر اول یکرمی اوچ سنه‌لك برمدت قلیله ظرفنده تاریخ انسانیته نظراً لمحةالبصر دینیله‌جك بر آن سریع‌المرور ایچنده قوم عربی حال وحشتدن اقصای مدنیته ایصال ایده‌رك روی زمینك اك بیوك ، اك قوی حکومتلری اولان روما ایله ایرانی او قوف ، چوروك مدنیتلریله برابر صارصمش ییقمشدی .

موسیو « وبو » نك « سعادات دنیویه‌نك اك طاتلیسی » دیه یاد ایتدیکی ، موسیو « باستیا » نك « هردرلو ترقیات بشریه‌نك اصل واساسی » دییه مدح ایده ایده بیتره‌مدیکی ، شاعر شهیر « ویقتور هوغو » نك « روح انسانینك هرحالده تنفس ایتمسی واجب اولان هوای صاف سعادتدر » طرزنده تحدیث محاسنی ایله ترنم ایلدیکی بو مرکز اعتدال نه‌در ؟ هردرلو قیوددن بالکلیه آزاده ، هردرلو روابطدن منفك اولمقیدر ؟ خیر . بو سرحد افراطدر . حریتك بودرلوسی بزه لازم دکل . بوحریت حیوانلره مخصوص اولوب آنلر بوندن طولایی هیچ بروقتده محسودمز اوله‌مازلر . بزم آرادیغمز ، بتون فلاسفهٔ اقوامك تحری ایتدیکی سربستلك انسانك کافهٔ خصائص مرقبه‌سنی بلا مانع ولا مزاحم استعمال ایده‌بیلمسندن و جمعیت بشریه اعضاسندن برینه سائرلرندن کله‌جك مضراتی منع ایده‌جك برشریعت عادله‌یه تابع بولنمسندن عبارتدر . کروه عقلانك روی زمینی مسکن اتخاذ ایتدکلری کوندنبری تعقیب ایتدکلری ، حال اصلیٔ معتدل ومقبولنه ارجاعه چالشدقلری حریت‌ده ایشته بودر . حکم و قضا ، عدل وبقا دائما سیف وسنانك کسکین اوجلرینه مربوط اولدیغی ازمنهٔ قدیمه‌دن صکره شکل وصورتی بسبتون دکیشمکله برابر ینه آرانان سربستیٔ افراد بشرك ماهیتی بودر . دائما ایسته‌نیلن برشریعت عادله‌نك اغراض وآمال بشریه‌نك فوقنده اوله‌رق عمومه اجرای احکام ایلمسیدر .

بز بومادهٔ مهمه‌یی قواعد جلیلهٔ اسلامیه‌یه تطبیق ایتمزدن اول — تفاصیل مسئله‌یه اولندن آخرینه قدر قارئینمزی واقف ایتمك ، ملل متمدنه‌نك بوبابده نه‌کبی قواعد اساسیه وضع ایتدیکنی آکلاته‌بیلمك ایچون — برکره‌ده نائل مرام اولمق امنیه‌سیله نوع بشرك ابتدای خلقتدن بری نه‌یولده چالشدیغنی آکلاته‌جغزکه مباحثمز برصورت معقوله ومطرده‌ده یکدیکرینی تعقیب ایده‌بیلسون .

— ۸ —

حریتك حد اعتدالنی بولنجیه قدر انسانلر نصل چالشدی ؟

انسانك فطرةً حیات سربازانه‌یه میال اولدیغنی مقالهٔ سابقه‌ده ایضاح ایلمشدك . فی‌الحقیقه انسان اوزرنده شدت تأثیری مشاهده اولنان حسیات جبلیه‌دن بری‌ده بودر . بوندن هیچ بر فرد استثنا ایدیله‌مز . مکرکه — وقتیله اکثر اقوامده مشاهده اولندیغی اوزره —

صفوت وجدانی نور بصیرتی اطفا ایده‌جك كدورات اوهام و ظنون باطله ایله اخلال ایتمش اولسون . شوقدر وارکه حریت حیوانات دیمك اولان بو حیات سربازانه انسانك آنجق اجتماع ایله منافع وفوائد عظماسی ساحهٔ حصوله گله‌جك برچوق خصائص عملدن ساقط قیله‌جغندن بو خصائصی اعمال واستعمال ایده‌بیلمك اوزره سربستلكك بر قسمنی فدا ایتمكه انسان بالضروره مجبور اولمشدر . لكن بر ادارهٔ مجتمعه آلتنده یاشامق حیوان كبی سرسری گزمكدن اولی اولدیغی بالتجربه ثابت وترقیٔ نوع بشر بوكا منوط بولندیغی برامرغیر منكر اولقله برابر ینه هرفردده آزچوق موجود اولان حب تعالی وتسلط برطاقم سوء استعمالاته میدان آچه‌رق حالت افراطك سیئاتندن رهایاب اولان اقوامی درکهٔ تفریطه ایندیرمشدر .

انسان انسان اوله‌لی بوقبیلدن سوء استعمالات اكسك اولمامش ونیل مقصد ایچون هردرلو وسائطه مراجعت ایدلمشدر . بو وسائطك الكقوتلیسی حیات وحسیاتك الكمتین وپایداری حس دیانت اولدیغندن عالم بشره تسلط ایتمك آرزوسنده بولنانلر اكثر ادیانی مقصدواملرینه كوره تحریف وعقول ناسی تغلیط ایده‌رك قلبلرینی الده ایتمك ایچون نصوص اصلیه‌یی تبدیل ایتمشلردر . عالم انسانیتك قلبنه الكزیاده حاكم اولان وبناءً علیه بو حاكمیتی سوء استعمال ایده‌رك نوع بشری شهراه ترقیدن الك زیاده آلیقویان رؤسای روحانیه اولمشدر . بونلر عقل بشرك الكجزئی حركاتنه وارنجیه‌قدر نظر دقتدن دور طوتمازلردی . ایچنه دوشدیكی كرداب هلاكدن تخلیص نفس ایچون بر آز دیرندیمی؟ درحال اوكنه دین نامنه درلو یالانلر اختراع ایده‌رك اوحركتك اوكنه سد چكرلر ، قوهٔ عقلیه‌یی اوركوتورلر ، طوته‌جغی یولی شاشیرتیرلردی . بوشاشقینلغله جادهٔ استقامتی براقوب‌ده صاغه‌صوله طاوراندیمی ؟ كونك برنده اویولدن‌ده حقیقته مطلع اولور قورقوسیله ینه اوكنه‌كچه‌رك یورومكدن ، ایلرولمكدن منع ایدرلر ، ایچنده بولندیغی كردابهائله تكرار القا ایدرلردی .

بو حال عصرلرجه دوام ایتدی ، بومدت مدیده ظرفنده سوز دائما مقام ریاستی احراز ایدن اشبو مضلین نوع بشرك سوزی ، ونهی دائما اونلرك امر ونهی ایدی . لكن بوحال اوزون اوزون قرنلر دوام ایتمكله برابر ینه عاقبت چار وناچار تبدل ایتدی . قوانین حاكمه وثابتهٔ ترقی انسانی اوحال مذلتده چوق زمان دها ابقا ایده‌میه‌جكدی . انسانلر یواش یواش سلاح دیانتله امر ونهی ید انحصاره آلان او رؤسانك سوزلرینی دیكله‌مامكه ، كوستردكلری شدتلره ، ایقاع ایلدكلری تهدیدلره رغماً ینه عقل سلیمك تنویر ایلدیكی طریق صوابی تعقیبه باشلادیلر دیانت حقه‌نك نور هدایتی اطفا ایده‌رك عالمی ظلمات جهالته دوشورن ، ایكی كونلك برحیات متوقنه ایچنده كورلنمش قلبلره حكمفرما اولمق ایچین تعلیم ضلالت ایدن بو كروهك سوزلری غیر مسموع اولدیغی كوندن اعتباراً بشریت اوقدرسرعتله ترقی ایتمكه ، اویله خارقه‌لر كوسترمكه باشلادی كه پیشگاه عظمتنده وقف انظار ایدنلرك عقلی طورور . قید استبعاد رهابندن تخلیص گریبان ایدلمكه باشلاندیغی كوندن بری اوروپاده بری سیاسی دیكری دینی ایكی هیئت اداره ظهور ایتدی . بو اداره بیننده بالطبع تحدث ایدن نزاعی آكلاتمق نیجه جانلرك تلفنه باعث اولان داعیهٔ تفوق كشمكشلرینك‌ده متنی انظار قارئینده تجسم ایتدیرمك ایچون جلدلر طولوسی یازی یازمق اقتضا ایدر . نهایت بو صوك ایكی عصر مدنیتده اقوام متمدنه‌نك بعضیسی ربقهٔ دیانتدن — تعبیر دیكرله ارباب دیانتك پنجهٔ تسلطندن — رهایاب اولدیغی كبی اوبر هیئتك ده مناسبتسز احوالندن تخلیص گریبان ایلدی . ترقیٔ حقیقی ایچون مطلوب اولان نقطهٔ اعتداله آرتق تقرب ایتدی . ایتدی اما نه‌دن صكره ؟ بویله بر نتیجه آنجق ناصیهٔ غبرا عوارض هرم ایله سر سفید اولدقدن ، زینت شب خوختی خون ناحق ایله بویادقدن صكره استحصال ایده بیلدی . ارتق عصر مدنیت علمای سرمست مسرت اوله‌رق جلدلر طولوسی كتابلریله بو نعمت جبریله مد ایجیله ترنمه ، وباشلرینه كلن اولكی‌مصائب هپ رؤسای دینه علی العمیا اتباع وانقیاددن ایلری كلدیكنی دوشونه‌رك سائقهٔ سرمستی ایله یلان یاكلش — هیچ برینی تفریقه لزوم كورمكسزین — كافهٔ ادیانه هرطرفدن تعرضه باشلادیلر . بوكا دائر اوقدر چوق یازی یازدیلركه ملیونده برینی بوراده ذكر وایراده قدرتمز مساعد دكلدر . كندی دینلرینك آرتق محو وانقراض یولنی طوتدیغندن استدلال ایده‌رك كافهٔ ادیانی اضمحلال ایله تهدید ایدیورلر . لكن نه‌دن صكره نه‌فائده‌كه بونعمت عظمای سعادته نائلیتله — اوروپادیجور جهالت ایچنده یووارلاندیغی زمانلرده نور هدایتی شمس تابان كبی اطراف عالمه پرتو نثار اولان — دین اسلامه تقرب استعدادینی اكتساب ایتدكلرینی بیلمیورلر .

دین مبین اسلام بتون ربع مسكونك ایران ایله روما كبی ایكی دولت عظیمه‌یه فرمانبر اولدیغی برعصرده ظهور ایتدی . شعشعهٔ نظر ربای اسلام اوتارلرده حاكم عالم اولان بو ایكی مدنیتك فروغ عظمتنی سوندورمك اوزره ، سعادت حقیقیه‌نك خدان بی‌منتاتی بتون ساحهٔ غبرایه یایمق اوزره مشرق بطحادن تجلی ایتمشدی . بو ایكی مدنیتی بركره كوزاوكنه كتیره‌لم . برنجیسی غوائل داخلیه وخارجیه ایله ذاتاً صارصیلیوردی ، بنیان شوكتی — متانت صوریه‌سنه رغماً — ذاتاً ییقلمق اوزره بولنیوردی . ایكنجیسی ایسه دبدبهٔ شكوه وسطوتی هنوزغائب ایتمامش ، عظمت سابقه‌سنی محافظه ایتمش ، اقوام مجاوره‌یی متصل نعرهٔ تهدیدیله تیتره‌تیوردی . مملكتلری ضبط ایدیوردی ، حاصلی مدنیت سابقه‌سی هنوز پایدارایدی . لكن بو مدنیت نصل برمدنیت ایدی؟ لاروس‌ك انسیقلوپدیسنی آچه‌لم‌ده اوقویه‌لم . باقكز نه‌دیور ؟

« رومالیلرك قوانینی نصل شیلر ایدی ؟ بونلری اجمالاً سویلمك لازم كلیرسه دیرزكه بونلر قانون شكلنه بورونمش وحشت وقسوتدن بشقه برشی دكلدی . رومانك شجاعت ، جنكاورلك ، تبصر ، انتظام‌پرورلك ، وطنه محبت كبی فضائل اخلاقیه‌سی ایسه عینیله خیرسزلرك حیدودلرك فضائلنه مماثل ایدی . وطنپرورلكی ایسه لباس وحشتی اكتسا ایتمشدی . برصورتده‌كه رومالیلرده ماله صوك درجه‌ده حرص ومحبتدن

اجانبه قارشو نهایت مرتبه‌ده کین وخصومتدن ، انسانه یاقیشان شفقت ومرحمت حسندن بالکلیه محرومیتدن بشقه برشی کورولمزدی. روما ده‌کی عظمت وفضیلته کلنجه یالکز اقطـار عالمده ظلم ایتمکدن . قلیج صاللامقدن ، اسیر حرب اولانلری تعذیب ایتمکدن ، اسیرلری حیوان کبی استخدام ایلمکدن،معصوم چوجقلرله‌عاجز اختیارلره‌ظفرعربه‌لرینی چکدیرمکدن بشقه برشی دکل ایدی . »

بومناسبتدن بالاستفاده بوسوزلری نقل‌ایدیشمز محضا اسلامک ایلك دورهٔ تجلیسنده بیوکنده مدنیتك نه‌مرکزده اولدیغنی قارئلره آکلاتمق واسلامك‌ایلروده ذکر ایده‌جکمز اومتین‌ورصین اساسلرندن‌هیچ برینك بعض عقول قاصره اصحابنك ظن‌ایتدیکی کبی ــ اویله سائر مدنیتلردن اقتباس ایدلمامش اولدیغنی اثبات ایلمك ایچوندر . یالکز بوقدرله‌ده اکتفا ایده‌جك دکلز . مباحث آتیه‌ده بو دعوامزی اوروپا اساطین علماسنك سوزلریله‌ده اثبات ایده‌جکز .

اقوام متمدنه‌نك ترقیات عقلیه واخلاقیه‌لرینه اساس اولمق اوزره سربستیٔ مطلق ایله لوازم سیئهٔ اجتماعیه‌نك حد اعتداله نه صورتله واصـل اولدقلرینی واکثر حکمانك بو نقطهٔ اعتـدالی کافهٔ ادیانك نصوصنه منافی ظن ایده‌رك بر مستقبل قریب ایچنده بونلرك بالکلیه منقرض اوله‌رق آنلرك یرینه انسانی سـاحهٔ سعادته ایصـال ایچون علوم ومعـارفك قائم اوله‌جغنه حکم ایلدکلرینی بالاده ایضـاح ایتمشدك . بز ایسه اسلامك بو صنف حکمانك‌مدار مفخرتی اولان ، عالم غربی انحطاطدن قورتاران بوسعادته منافی اولمق شویله طورسون محتوی اولدیغی بوقبیلدن سعادات شـمدی‌یه قدر اوروپاده حاصـل اولانلره قیاس ایدیله‌جك اولورسه حقیقتك خیاله نسـبتی قدر فرقلی اوله‌جغنی ادلهٔ حسیه ایله اثبات ایده‌جکز .

بوکونکی کونده عالم مدنیتی بو قدر شعشعه وجلالتله احاطه‌ایدن بو بنای عظیم سعادتك‌دعائم وارکانی اوچ شیدرکه بونلرثبات واستقرار پیدا ایتمدن او بنـای رو نقدار معظم وجوده کلمامشـدر . بونلرك برنجیسی خصـائص نفسـیه‌نك قیود مزعجه ایله تحدید ایدلمامسی ، ایکنجیسی قوای عقلیه‌نك احسن صورتله اسـتعمالی ، اوچنجیسی علوم ومعارفك بلا مانع نشر وتعمیمی .

بو اوچ اساسك هربرندن علی وجه الاجمال بحث ایده‌رك بونلرك قواعد اسلامیه‌نك بر قسمی اولدیغنی اثبات ایده‌لم .

[بوهفته‌ده (دین ایله‌علم) (دین نه‌در؟) مقاله‌لرینی کچیورز . اولکیسی صراطك(۲۰)ایکنجیسی‌ده(۲۳) نومرولی نسخه‌لرنده‌مندرجدر .]

صراط مستقیم جریدهٔ معتبره‌سنه

محترم مدیر بك افندی

اسمنك مدلولنه خاص اولان،جدیت مندرجاتیله تا بدایت انتشارندن‌بری طوتدیغی مسلك‌مستقیمنی محافظه‌ایده‌رك افرادامق تنویرایلین صراط‌مجموعه‌سنك دین مبینمزه وممکلتنه سبق ایدن خدمات برکزیده‌سنك هرزمان تقدیرخوانی اولمقدن کندمی الهمم . دقایق حیـات اسلامیه‌یی ، بتون معـالیات دینیه‌مزی واقفانه بر صورتده تحلیل ایده‌رك بر قسم سفسطه پردازان خلقه ویردیککز درسلر اونودلیه‌جق بیوکلکلردندر . هر مقاله‌سی بر حکمت اجتماعی ودینیزی تشریع ایله عالم اسلامی تنبیه و ایقاظ ایلین محررات قیمتدارکز اره‌سنده‌آثار منظومه‌ده‌کی جدیت موضوعه بر نمونهٔ نادرالمثال اولان شاعر نزیه‌البیان محمد عاکف بکك شعرلرینی اونه‌دن بری سوه سوه اوقورویو قیمتلی‌فضیلت درسلرینك متفرق صحیفه‌لرده طاغینق قالمسنه بردرلو قائل اوله‌مزدم ، چونکه بو شعرلر، ناظمنك افاده‌سی کبی بر عجزك کریه‌سی دکل،بلکه‌اك‌انجه‌حسلرك، اك نافذ بر رقتك محصولیدرکه هم قائلی هم‌قارئنی اغلاتیر.حیات اجتماعیه‌مزك بعضاً فجیع ، بعضاً مضحك صحنه‌لرینی بتون وضوحیله کوسترن بوصحیفه «لر، بو قیمتدار پارچه‌لرك اخیراً طبع ایدلمکده اولدیغی خبر آلنجه بیلسه‌کز نقدر سویندم .

تهذیب اخلاق وتنزیه وجدانه خادم اولان بو اثرك مطبعه‌کزده طبعیله شبان وطنه بر خـدمت فاخره‌کز دهـا اولیورکه عالم عرفان و مطبوعاتمزه قارشی کوسـتردیککز بو اثر قدرشناسیدن ناشی سزی بتـون قلبمله تبریك ایدر و هرنه‌قدر بر قیمته مالك دکلسه‌ده ملفوف مقاله‌مده صراط صحیفه‌سنك بر کوشه‌سنه صیقشمه‌سنی تمنی ایله عرض احترامات ایلرم افندم .

عمرلطفی

ترقیات اجتماعیه‌مزله تربیهٔ عسکریه‌مز

آره‌سنده‌کی مناسبت

اجتهادمجه شرقلیلرك مخصوصـات اجتماعیه‌سـیله اقوام غربیه‌نك خواص فکریه وحسـیه‌لری ارهسـنده‌کلی فرقلر موجوددر . بو خصوصـده اقلیمك ، معتقداتك ، تربیهٔ اطفـالك ، طرز معیشت واجتماعـك ، کورکونك تأثیراتی انکار اولنه‌مز . محیطمزك فیض طبیعیسندمیدر نه‌در ؟ شرق محصـولی اولان هرشـیده بر نزاهت ، بر ساده‌کی وبساطت موجوددر . انسـانلرمز ، حیاتمز ، اشیامز ، الحاصل بتون موجودیت قومیه‌مز بر صـافیت طبیعیه ایله ممتزجدر . بو طبیعیلکمزك تأثیریله‌اولمق کرکدرکه‌نشو ونمای عضویمز ، تکاملات دماغیه‌مزده یولنده ، وجدانیات واخلاقیات اجتماعیه‌مز ایسه بر حال مکملیتده‌در . احتراصات مدنیه‌نك تولید ایتدیکی فسـادات اخلاقدن منزهز ، مرحمت همجنسه معاونت ، صدق واخلاص ، علوجناب ، سماحت ، شـجاعت ، قناعت ، اعتقاد .... والخ کبی معالی ، فضائل دینیه‌مز ، دسـتورات اجتماعیه‌مزدندر . عجبا بویله مآثر عالیه ایله متحلی اولان بر قوم نجیب بو خصـائل برکزیده‌سنی محافظه ایتمك شرطیله غربك هانکی تکاملات اجتماعیه‌سنه مظهر اوله‌مز . ترقیات مدنیه‌سی اعتباریله همعیار اولان بر اقصای شرق حکومتیله بر اقصای غرب حکومتنی نظر تدقیقه آلسه‌ق نه کورورز ؟ بریسـنده فضائل متنوعهٔ اخلاقیه ایله‌متصف برقومك ترقیات اساسیهٔ مدنیه‌سی دیکرنده کراهت اجتماعیه ایچنده پویان بر ملتك مدنیت شـکلی وصـوریسنی دکلمی ؟ بز شرقلیلر دسـتور ترقیاتمزی غربدن زیاده شرق مدنیتنده آرارسه‌ق‌معالیات اخلاقیه‌مزك‌اوپاك‌ولکه‌سز اولان‌محاسن وجدانیاتمزك سکون وحظوظاتی ایچنده دها متین ، دها اسـاسلی وطبیعی برترقی‌یه مظهر اولورز . بوترقی‌یه وصولمزك بللی‌باشلی اساساتندن ، عامللرندن بریسی‌ده فکرمجه حیات عسـکریه‌مزدر . چونکه عسـکرلکمز بر مکتب تربیتمز اوله‌جقدر . معارف ، صـنایع ، زراعت ، تجارت ، کبی بر مملکتك عناصر حیاتیه ومدنیه‌سنك ترقیاتی سنه‌لرك محصـول مساعیسیدر . بزده رشیمهٔ معارف قشله‌لرمزده آتیله‌جق محصولی‌ده

وطنمزك اقطار مختلفه‌سنده طوپلانه‌جقدر . بو مملكتك مخلص ، وطنك محبسى اولان هيئت ضابطانمز ترقيات مستقبله‌مزى كافل اوله‌جق اك قيمتلى بر عضو مليمز اوله‌جقدر معارفمزك نقصانى دها طوغريسى فقدانى سببيله بز شرقليلر فكردن زياده حسله يشار بر عنصرز . مادامكه ملتمز بر ملت‌مسلحه‌در . مادامكه عسكرلك دينان بو مكتب تربيه كيرمكده بر مكلفيت عامه موجوددر . بو تربيتگاه ملى‌يه فكراً ، بدناً ضعيف اوله‌رق كيرن هرفرد ملت تنور فكره بوراده مظهر اوله‌جق ؛ اجتماعى ، دينى ، اخلاقى درسلرى بومقدس اوجاقده كوره‌جك ومملكته فائده‌لى بر عضـو اولمق قابليتنى بوراده اكتساب ايده‌جكدر . شو حالده ترقيات مستقبله‌مزك اك مهم اساس قشله‌لرمزده‌دركه عهدهٔ حميتلرينه مترتب بو وظيفهٔ قيمتدارى‌ده البت بالعموم ضـابطانمز تماماً تقدير ايتمشلردر . بزده قرعه نفرى حيات عسكرى‌يه داخل اولديغى زمان تربيهٔ بدنيه‌سى ، تربيهٔ فكريه وحتى تربيهٔ دينيه‌سى اعتباريله بيله پك جزئى بر مكتسباته مالكدر . فقط بو موجوديتده شرق اقليمنك بخش ايتديكى اويله بر استعداد فطرى مكنوزدركه بر همت ، بتون بو بخشايش طبيعى‌يى انكشاف ايتديرمكه وهمان هيچ بر نصيبهٔ مدنيه‌يه مالك بولنميان ، بو قرعه نفرينى مدنى بر آدم حالنه صوقمغه كافيدر . نفرده هرشيدن زياده تربيهٔ فكريه واجتماعيه جهتى ناقصدركه حميتلى ضابطلرمزك بو دقيقهٔ اجتماعيه‌يه عطف اهميت ايده‌جكلرنده شبهه يوقدر . كوركونك، معارفك نقصانى اناطوليمزك قسم اعظم حواليسنى حالا قرون وسطى‌ده يشاتمقده‌در . قسم اعظمى بو قرونده يشايان عجمى‌نفراتمز استبدال اولوركن حيات حاضر مدنيتك نه اولديغى ؛ اتحاد ومشـاركتك قوت اقتصـادى وسـياسيسنى ، لزوم انتباهى ، احتياج تجدد وترقى‌يى ، اهميت قانون ومعارفى تقدير ايده‌رك مملكتنه عودت ايدر واوكرنديكى درسـلرى محيطنه زرق ايلر وپردهٔ جهل ايله كوزلرى قپـالى قالان غافلين امتى انتباهه دعوت ايده‌رك اونلرى تشبثات زراعى ، صـناعى ومعارفى‌يه سوق ايده بيلورسه ايشته اوزمان سريع خطوه‌لرله ترقيمزه امكان مساعد اولور ، هرسنه اسـتبدال اولان افراد مهما امكن اوقويوب يازمه وبراز حسـاب اوكرنمش اوله‌رق مملكتلرينه عودت ايدرسـه بش اون سنه‌ده كلى بر اثر ترقى كوسـترمك قابل اولور . يوقسـه معارفمزك ترقيسنى نظارتك مكتبلر كشاد ايتمسندن ؛ چوجقلرك اوقويوب يتشمه‌لرندن بكلرسه‌ك دها اى سنه‌لره احتياج وار ديمكدر . الحاصل احوال حاضره‌مز اعتباريله قشله‌لرمز برر مكتب تربيت اولملى ، امى نفر اوراده معلومات حياتيه ، اجتماعيه وزراعيه ايدينمـلى وبتون ملت فيض ترقى‌يى بورادن آلمليدر .

يوز باشى

عمر لطفى

تراجم احوال

ملا خليل سعرد

صلابت دينيه وعصبيت قوميه‌لريله‌شهرت شعار قوم اكراد افاضل علماسندن بر ذات فضائل سمات اولوب علمادن ملا حسـين صلبندن (حيزان) ده مهد آراى شهود اولمشدر .(بالاى‌سرش زهوشمندى مى‌تافت ستارهٔ بلندى) بيتى ماصـدقنجه داها اوان طفوليتنده رونما اولان اثر ذكا مقدر علم وعرفان بولنـان پدرينك نظر دقتنى جلـب ايلديكندن چوجوغنى آلوب عادت مستحسنهٔ اسلاميه‌يه تبعاًازدياد فيض ورفعته وسيله‌جو اولمق امنيهٔ ديندارانه‌سيله مشايخ معارف نشـاندن صاحب معرفتنامه ابراهيم حقى‌نك حضور فيض نشورينه كوتوره‌رك التماس دعا ايلدى . چوجقده اثر دها كورن شيخ مشارالبهده آرقه‌سنى صيغه‌يه‌رق (رزقك الله علماً كثيراً وعملاً صـالحاً وعمراً طويلاً) دعواتنده بولوندى‌كه فى‌الحقيقه آتيده كوريله‌جكى وجهله بواوج جملهٔ دعائيه‌نك بالجمله احكام و تجلياتنه بتمامها مظهر اولدى . بعده مساعدهٔ سن ايله درياى تحصيله داله‌رق (حيزان) ده ملا عبدالرحمن‌دن علم فقه و ديوان حافظ (بتليس) ده ملا (رمضـان حزوينى) دن بر آز جزئيات اوقويه‌رق (حلنزه) ده (ملا محمود) دن مصابيح شريف و (مكس) ده ملا محمد كفناسى‌دن بعض علوم قرائت و (حيزان)ه عودتله ملا عبدالهادى الارقاسى‌دن اخذ علم ومعرفت ايتدى . بعده (خوشب) ه كيده‌رك ملا حسيندن شرح شمسيه وحواشى وجزيرهٔ عمريه‌يه رحلتله (شيخ فرخ) دن علم كلامى بالاتمام (خوشب) ه كله‌رك ملا حسن ، ملا عبدالسلام ، ملا اسماعيل كبى فضلادن برمدت تلمذ ايله‌دى براز صكره (عماديه)يه كيدوب كردستانجه رئيس زمرهٔ علما اولان مفتىٔ بلده (ملا محمود) دن تكميل نسخه موفق‌اولوب (حيزان) ه دونه‌رك (ميدان) ناميله معروف مدرسـه‌ده تدريسـه باشلادى . بش سنه صكره (سعرد) ه نقل‌مكانله (مدرسهٔ فخريه) ده برطرفدن نشر علم وفضيلت برطرفدن تأليف آثاره بذل همت‌ايليوب اوتوز سنه بووجهله امرار حيات بيوردى‌كه اليوم كردستان علماسنك قسم اعظمنك سلاسل اجازتلرى بو ذاته منتهيدر . اولاد واحفادينك اكثرى‌ده اثر پدره سالك فضلادندرلر .

هرهفته قرآن عظيمى ختم ايتمـك شرطيله مواظب فرقان كريم ايدى . طريقت‌عليهٔ قادريه‌دن مستخلف اولوب طريق مذكورى اعاظم رجال قادريه‌دن سيد احمد الرشـيدى حضرتلرندن اخذ واستخلاف ايتمشدر . ايشته بو وجهله پيغمبر پسندانه برصورتده كذارندهٔ اوقات ايكن (۱۲۵۷) تاريخنده عازم كلشنسراى بقـا اوله‌رق (سعرد) ك جانب‌شرقيسنده‌كى‌مكان مرتفعد وديعهٔ خاك فناقيلندى. آثار تحريرانه‌لرى بروجه آتيدر :

(۱) تبصرة القلوب فى‌كلام علام الغيوب (مختصر موجز بر تفسير نفيسدر)

(۲) تفسیر آخر (سورهٔ کهفه قدر برتفسیر کبیر اولوب اکماله موفق اوله‌مامشلردر)

(۳) ضیـأ قلب العروف (تجوید ، رسم ، وفرش حروف حقنده اولوب منظومدر)

(٤) شرح علی منظومه الشاطبی فی‌التجوید

(٥) (محصـول المـواهب الاحدیة فی‌الخصـائص والشمائل الاحمدیة)

(٦) تأسیس قواعد العقائد علی ماسخ من اهل‌الظاهر والباطن من‌العوائد)

(۷) ملخص القواطع والزواجر)

(۸) کتاب فی‌اصول فقه الشافعی)

(۹) کتاب فی‌اصول الحدیث)

(۱۰) زبدة مافی‌فتاوی الحدیث)

(۱۱) مختصر شرح الصدور فی‌شرح الموت واحوال القبور)

(۱۲) منهاج السنة السنیه فی آداب سلوك الصوفیه (منظومدر)

(۱۳) نبذة من‌المواهب المدنیه فی‌الشطحات والوحدت‌الذاتیه)

(۱٤) نهج الانام فی‌العقائد (منظوم) لغت عربیه اوزره‌در)

(۱٥) نهج الانام الکردی (منظوم) لغت کردیه اوزره‌در)

(۱٦) شرح علی قصیدة الهمزیة)

(۱۷) رسالة صغیرة فی‌المعفوات)

(۱۸) کتاب ازهار الغصون من‌مقولات ارباب‌الفنون)

(۱۹) القاموس الثانی فی‌النحو والصرف والمعانی)

(۲۰) رسالة فی‌علم المنطق)

(۲۱) رسالة فی‌المجاز والاستعاره)

(۲۲) رسالة منظومة فی‌علم اداب البحث والمناظرة

(۲۳) رسالة فی‌الوضع)

(۲٤) منظومة فی‌مولدالنبی (صعلم)

(۲٥) المنظومة الزمردیة نظم تلخیص المفتاح

بروسه مبعوثی

محمد طاهر

بوسنه ـ هرسك پروتوقولی

بوسنه وهرسك مسئله‌سندن طولایی‌حکومت ایله آوستریا مجارستان بیننده ظهور ایدن اختلافك صورت حلنه دائر تنظیم ایدیلان ومجلس عمومیجه قبول وتصدیق اولنوب صرعیت احکامنه بالاستیذان ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی شرفصدور بیوریلان پروتوقول ایله هیئت اعیانك اولبابده‌کی قرار نامه‌سی صورتلریدر :

قرارنامه

بوسنه وهرسك مسئله‌سندن طولایی حکومت ایله آوستریا مجارستان بیننده ظهور ایدن اختلافك صورت حلنه‌دائر تنظیم ایدیلان پروتوقول ۱۱ صفرسنه۱۳۲۷ و ۱۹ شباط سنه۱۳۲٤ تاریخنده خارجیه نظارتنك ایضاحنامه‌سیله برابر طرف صدارتدن باتذکره مجلس مبعوثان ریاستنه کوندرلمش وریاست ۱٥ ربیع‌اول سنه ۱۳۲۷ و ۲٤ مارت سنه ۱۳۲٥ تاریخـلی تذکره‌سـنده مذکور پروتوقولی هیئت مبعوثان تصـدیق ایتدیکندن بحثله هیئت اعیانده‌دخی تدقیقی لزومنی بیان ایدرك مجلس مبعوثان خارجیه انجمنی تقریرینك صورت مطبوعه‌سنی اوراقیله‌برلکده اعطا ایلمشدر .

شهرجاری‌ٔ قرینـنك اون آلتنجی کوننده واقع مارت رومینك یکرمی بشنجی کونی وکلادن اولان ودیکر مأموریتلرده بولنان اعیان دخی داخل اولدیغی حالده هیئت اعیانك کافهٔ اعضاسی اجتماعه دعوت اولنه‌رق اجابت ایدن ذواتدن حاصل اولان اکثریت اوزرینه‌اوراق مذکوره قرائت اولندی . مجلس عمومیجه تصویب وطرف حضرت پادشاهیدن تصدیق اولنتجه‌یه قدر مذکور پروتوقول قاعـدهٔ لایحه حالنده عد اولنمق وبناءً‌علیه نظامنامهٔ داخلینك یدنجی ماده‌سنده‌لوایح ایچون مسطوراولان اصوله توفیقاً اول امرده‌برانجمنه توديع ایدلمك لازم کلدیکندن‌اعیاندن خارجیه‌ناظر سابق‌توفیق پاشا ، شورای دولت رئیس سابق اعیـاندن دیکر توفیق پاشـا ، ینـه اعیاندن ذهنی پاشـا وموسی‌کاظم افندی ومحمد سعیدپاشا وسلیمان‌پاشاو ماورویانی وعبدالحلیم بکلر و بخور افندی تعیین‌اسـامی صو.تیله ویریلن آرا نتیجه‌سـنده اکثریت قزانملریله مشارالیهمدن مرکب وتوفیق پاشانك‌تحت ریاستنده اولمق اوزره نظام داخلینك اوتوز سکزنجی ماده‌سنه تطبیقاً برانجمن تشکیل ایدلمش وانجمنك قلمه آلدیغی تقریر دیکر اوراق ایله برلشد-یریله‌رك ذات صدر اعظمی حاضر اولدیغی حالده شهر جاری‌ٔ رومینك یکرمی التنجی نجشنبه کونی هیئت عمومیه اعیانده تدقیقات و اثـ بو جمعه‌ایرتسی کونی دخی تکرار مذاکرات اجرا اولنمشدر .

بوسنه‌وهرسکك کندی ممالکنه الحاقنی اوستریا دولتی کچن بیك طقوزیوز سکزسنه‌سی تشرین اولنك آلتیسنده نه‌صورتله اعلان‌ایتمش اولدیغی معلوم بولندیغی‌کبی‌بوکا مقابل‌بزم طرفدن‌وقوعبولان تشبثاتکده نه‌کبی شـیلردن عبارت اولدیغی خارجیه نظـارتی وکالتنك تقریرنده بیلدیرلدیکندن‌بورا‌ده‌درجنه‌لزوم کورلمامشدر . مجلس‌مبعوثانك‌معامله‌ٔ تصدیقیه‌سنه اساس اولان خارجیه انجمنی تقریری هیئت اعیانجه مبنای قرار اولمق ماهیتنی حائز بولندیغندن اول باول آنلری ایراد ایتمك لابددر . انجمنك بیانات اساسیه‌سی آتی البیان ماده‌لردر . اولا کامل پاشا بیاننامه‌سنده بوسنه وهرسك مسـئله‌سنك تعویض مالی‌ایله فصلی حقنده‌کی فقره‌یی مجلس مبعوثان آلقشلرله تلقی ایتمشدر . ثانیاً هیئت جدیده ادارهٔ دولتی النه آلدیغی زمان سلفنك سیاستنی تعقیب ایده‌رك کامل‌پاشا قابینه‌سنك تنظیم ایتدیکی‌پروتوقول موادندن بعضیلرینی منافع دولته دها موافق صورتده تصحیح ایتدکدن صکره مذاکراتی نتیجه لندیرمشدر . ثالثاً دولتلرجه ایشك صلحاً تسویه‌سی حقنده‌کی وصایا ایله معناً تصدیق ایدلمش بولنان مسئلهٔ الحاق اخیراً روسـیه‌دولتنجه رسماً دخی تصدیق اولنمشدر . انجمن‌اشبو اوچ ماده‌یی بیان ایله‌برابر مملکتك اشد احتیاج ایله محتاج‌ایله اولدیغی اصلاحات داخلیه‌یه تشبث

ايدلمك ايچون مسائل معلقه‌نك حليه مشكلات سياسيهٔ موجوده‌نك كسب‌شدت ووخامت ايتمسنه محل براقلمامسى لزومنى اخطار وبالنتيجه كامل‌پاشا بيانامه‌سنك تعويض مالى مقابلنده تسويهٔ مسئله اولنمه‌سنه دائر فقره‌سى اساساً مجلس مبعوثان طرفندن قبول ايدلمش اولديغى نظرملاحظه‌يه آلنوب اكاكوره‌برقرار ويرلمسنى تكليف ايتمش‌وهيئت مبعوثانده پروتوقولك احكامنى تصديق ايلمشدر . هيئت اعيان انجمنى تقريرنده مجلس مبعوثانده ويريلان قرارك تصديقنى ضرورى كورمش وتجديد معاهدات ضمنده آوستريا دولتى طرفندن درميان قلنان وعدك سائر دول معظمه‌ايله دخى‌سريعاً بالمذا كره موقع تطبيق واجر- ايه‌وضعى امور متممه‌دن اولديغنى اخطار ايلمشدر . بومسئله‌حقنده مجلس‌اعيانك آله‌جغى وضعيت اوچ صورتدن‌برى‌اولمق لازمكلور . برى پروتوقولى قبول ايتمك ديكرى ردايلمك . ديكرى دخى مساعدهٔ امكانه كوره تعديلنه چالشمقدر . ملتلر ايچون ترك‌ مملكت وجيبهٔ ملكدارى ايلا‌قابل تأليف برحال بولنمديغندن وخصوصاً قانون اساسينك برنجى ماده‌سى ممالك عثمانيه‌نك هيچ بر زمانده هيچ برسببله تفريق قبول ايتميه‌جكنى كوستر‌ديكندن هيئت اعيان‌بوماده‌لره وقانون‌اساسينك التمش دردنجى ماده‌سنده‌مسطور اولان وظائفنه استناداً كنديسنى دولتك تماميت ملكيه‌سنى مخل اولان مسئلهٔ الحاقى قبول ايتمامكله مكلف وبادئ نظرده‌رد جهتنى مختار كورمشدر . فقط رد ، مجرد حصول مقصده كافى اوله‌ميه‌جغندن طرف مخالفك امرالحاق اعلان ايتمه‌سنه برطرفدن اعلان مخالفتله مقابله اولنمسى ثمره ويرمديكى حالده دولت ياكندى قوتنه استناد ايده‌رك صورت‌فعليه‌ده ياخود بروياىرقاچ‌دولتك موافقت فكريه‌سى موجود اولديغى‌تقديرده اكااعتماد ايليه‌رك زمن‌سا- سيده مخالفته دوام اولنمق امرطبيعى ايسه‌ده اسباب شتادن طولايى مخالف فعليه امكانى مفقود اولديغندن بزه مساعد دولتلر بولنديغى حالده خط حركتمز آنلرك موافقت‌افكارلرندن استفاده‌يه‌چالشمقدن بشقه برشيئه منعطف اولميه‌جغى مسلمدر . مجلس مبعوثان خارجيه انجمنى تقريرينك مقدمه‌سنده بيك‌سكريوز يتمش‌يدى سنهٔ ميلاديه‌سنده وقوعبولان محاربه‌دن اول روسيه ايله اوستريا اره‌سنده منعقد براتفاقنامهٔ خفى ايله اوستريانك بوسنه وهرسكى اشغال ايتمسى تحت قراره آلنديغندن ومحاربه‌دن صكره انعقاد ايدن برلين‌قولغره‌سى ايسه قطعتين‌مذكورتينك اوستريا طرفندن اشغال واداره‌سى دول معظمه جه‌تقدير وتصديق قلنديغندن بحث ايديور . موضوع بحث‌اولان اتفاق خفى وبرلين قونغره‌سنده‌كى قرار دولى معلوم ايسه‌ده مذكور قونغره دوللين بينده‌كى اتفاق خفينك ماهيتنى تغيير ايتمش يعنى بوسنه‌وهرسك قطعه‌لرينك اوستريا دولتى طرفندن اشغالنه ماهيت موقته ويرمش اولديغندن برلين معاهده‌سى وآنك حكمنى تفصيل ايدن بيك سكزيوز يتمش طقوز مقاوله‌سى دائم اولدقجه‌حقوقمز مصون واوستر- يانك تشبثات اخيره‌سى‌ده آنى اثباته كافى‌اولمغله ذكراولنان‌مقدمه‌نك‌مدلولى تبرئهٔ حركتمز ايچون سبب صحيح اوله‌من . بناءً عليه اوستريا دولتى عليهنه وبزم لهمزه ديكر دولتلرك معاونت فكريه‌لرى كورولمه‌مش ايسه منحصراً بوماده بزم ايچون مدار برائت اولمق لازم كلير . بو بحث اوزرينه تدقيقات جريان ايدر ايكن ذات صدر اعظمى كامل پاشا هيئتى اعضاسى طرفندن زيرى ممضى اوله‌رق‌بر تحريرات‌تلغرافيه مسوده‌سى ارائه ايتمسيله آندن‌وصدر مشار اليهك وخارجيه نظارتى وكالتنده بولنمش‌اولان‌قابريل افنديك‌ويردكلرى‌ايضاحاتدن آكلاشيلديغنه كوره آوستريا دولتى امر الحاقى بزه وديكر دولتلره تبليغ ايتمسى اوزرينه انكلتره ، فرانسه وروسيه دولتلرى طرفلرندن قونفرانس واسطه‌سيله حل مسئله طريقنى دولتلره تكليف ايلمكلكمز اخطار اولنمش وقونفرانسه اولدن مقرر بر پروغرامله كيرلمه‌مكده محذور مطالعه‌سيله بزم طرفدنده دول ثلثهٔ مشار اليهمه وآنلردن خارج بولنان ديكر دولتلره ذكر اولونان مسوده‌يه توفيقاً تبليغات اجرا ايدلمش ايسه‌ده آوستريا دولتى قونفرانس تكليفنى عدم قبولده اصرار ايتمسيله دولت ثلثهٔ مشار اليهم تحويل افكار ايليه‌رك دولت مشاراليها ايله طوغريدن طوغرى‌يه ائتلاف ايتمكلكمزى توصيه ايتدكلرندن هيئت مبعوثان خارجيه انجمنك خاتمهٔ تقريرنده محرر اولديغى اوزره هيئت سابقهٔ وكلا طريق منفرد اوله‌رق تعويض مالى‌يى اختيار ايتمش وهيئت حاضره دخى او طريقى‌تعقيب ايدرك صدارتله خارجيه نظارتى وكيلى وآوستريا سفيرى حكومت متبوعه‌لرى طرفندن اصول‌ونظامى وجهله مأذونيت لازمه‌يى حائز اولدقلرى حالده پروتوقولك مواد محتويه‌سنى قرارلشديره‌رق امضا ايلمشدر .

احوال‌مشروحه نظر ملاحظه‌يه آلنه‌رق‌اجرا ايديلان مذاكرات عديده نتيجه‌سنده مجلس اعيان ، مجلس مبعوثانك قرارينى تصديق ايتمكى امر اضطرارى عد ايتدى . فقط بو مجبوريت اليمه‌يه مقابل بر درجه‌يه قدر فائدهٔ متقابله اولمق اوزره يابر قونفرانس واسطه‌سيله وياخود دولتلر بينده نوطه‌لر تعاطيسيله قرار واقع تصديق دولى تحتنه آلنديغى اثناده برلين عهد نامه‌سنك روم ايلىده واقع ولايات ايله آسياى عثمانيده بولنان ولايات شرقيه‌يه دائر اولان يكرمى‌اوچنجى وآلتمش برنجى ماده‌لرينى ملغاعد ايتمكلكمزك بيان واعلانى ويرده پروتوقولك‌التنجى‌ويدنجى وسكزنجى‌ماده‌لرى بزجه فوائد مطالعه‌سيله تكليف واستحصال اولنمش ايسه‌ده اوستريا حكومتى بو اوچ ماده‌ده مندرج حصوصاته موافقت فعليه‌سنى ديكر دولتلرك تصديقلرينه تعليق ايتمكله فوائد ملحوظه ، قبول عمومىٔ دولى حاصل اولمدقجه حكمسز قاله‌جغندن بشقه ينه بو اوچ ماده‌ده بزه تحميل اولنان شرائط بعض نقاط نظردن محذوراتى دخى منتج اوله‌جغندن مواد مذكوره‌نك الغاسى استصواب اولنمش وذات صدر اعظمى پروتوقولك اوستريا حكومتى ايله ديكردولتلره تبليغى‌صره‌سنده برلين معاهده‌سنك سالف البيان يكرمى اوچنجى والتمش برنجى ماده‌لرينك لغوى تحت امكانده اولديغنى فقط پروتوقولده مندرج وذكرى مسبوق اولان اوچ ماده بزم طلبمز اوزرينه ديكر طرفدن قبول اولنمش وبوده مشكلاتله حصول بولمش اولديغندن ايستنيلرسه بر نوطه ايله بونلرك كرى آلنمسى قابل اوله‌جغنى وپروتوقولك تبليغى تقرر ايتديكى حالده هيئت

اعیانك ملاحظاتی نظر مطالعه‌یه آلنه‌رق ایجابنه باقیله‌جغنی بیان ایلمشدر . بو حالده ذکر اولنان پروتوقولك ارادهٔ سنیه‌یه دخی اقترانی حالنده علی‌الاصول اعلانیله معاملات مترتبه‌سنك ایفاسی قوهٔ اجرائیه‌یه حواله اولنور .

بوسنه وهرسك کبی عصرلرجه حوضهٔ ملك عثمانیده بولنان قطعه‌لرك افتراقی قرارینی تصدیقه اشترا کندن طولایی هیئت اعیان حس ایتدیکی تأسف عمیقه علاوةً کرك قانون اساسینك برنجی ماده‌سنه وکرك آلتمش دردنجی ماده‌سنده کندیسنه‌ویریلان وظیفه‌یه بناءً شوراسنی اخطاره مجبوردرکه بقیهٔ ممالکمزی محافظه ایتمکلکمز واویولده خارجاً معین ومتفقلر بولمقلغمز ایچون شرط اعظم ، ومعلم ومنتظم وایجابی حالنده درحال سفر بری‌یه ارجاع ایله هدف حرکاته سوقی قابل قوهٔ عسکریه‌نك وجودیدر . بناءً علیه بوکوندن صکره استطاعت مالیه‌مزی هرشیدن اول بو امر مهمه صرف ایتمك فرض عین حکمنده بولندیغنك دخی قوهٔ اجرائیه‌یه اخطارینه وپروتوقول ایله سائر اوراقك باتذکرهٔ ریاست طرف صدارته کوندرلمسنه حال اجتنابده قالان بررأی ومخالف بولنان دیکربر رأیه قارشو اکثریتله قرار ویرلمشدر .

۱۹ ربیع‌الاول سنه ۳۲۷ و ۲۸ مارت سنه ۳۲۵

حکومت عثمانیه جانبندن تنظیم اولنان بیاننامه‌نك ترجمه‌سیدر:

محرر امضا دولت علیهٔ عثمانیه خارجیه ناظری ۲۶ شباط سنه ۱۹۰۹ تاریخنده درسعادتده امضا اولنوب متنی زیرده محرر بولنان پروتوقولك مندرجاتی حکومت عثمانیه نامنه اوله‌رق تصدیق ایلر .

حکومت سنیه ایله آوستریا ومجارستان حکومت مشترکه‌سی بینلرنده معلقده بولنان بعض مسائلی بالاتفاق فصل وتسویه‌ایتمك ارزو سنده بولندقلری جهتله محررین امضا صدر اعظم فخامتلو دولتلو حسین حلمی پاشا حضرتلریله خارجیه نظارتی وکیلی عطوفتلو غابریل نورادونکیان افندی حضرتلری و آوستریا ومجارستان فوق‌العاده ومرخص بیوك ایلچیسی اصالتلو ژان مارکی پاللاویچینی حکومت متبوعه‌لری طرفندن اصول ونظامی وجهله مأذونیت لازمه‌یی حائز اولدقلری حالده مواد آتیه‌یی قرارلشدیرمشلردر .

پروتوقول

برنجی ماده : آوستریا ومجارستان حکومتی قدیم یکی بازار سنجاغی حقنده برلین معاهده‌نامه‌سی ودرسعادتده منعقد ۲۱ نیسان سنه ۱۸۷۹ تاریخلو مقاوله‌نامه ایله کندیسنه تودیع اولنان بالجمله حقوقدن صورت صریحه‌ده فراغت ایتدیکنی بیان ایدر .

ایکنجی ماده : ۲۱ نیسان سنه ۱۸۷۹ تاریخلی معاهده‌ایله آوستریا ومجارستان حکومت مشترکه‌سنك بوسنه وهرسك حقنده‌کی قراری علیهنه جانب باب عالیدن اجرا اولنان پروتستو واشبو قراره مغایر اوله‌رق حکومات متعاقده بیننده موجود سائر بالجمله احکام ویا مقررات فسخ والغا ایدیله‌رك یرلرینه ایالتین مذکورتین حقنده موجود هرکونه اختلافك بینلرنده فصیلذیر اولدیغنی وقرار مذکورله بوسنه وهرسکده تحدث ایدن حال جدیدك حکومت سنیه‌جه صورت قطعیه‌ده طانمش بولندیغنی مبین ومؤید بولنان اشبو پروتوقول قائم ایدلمشدر .

اوچنجی ماده عن‌اصل بوسنه وهرسك اهالیسندن اولوب الیوم ممالك عثمانیه‌ده بولنان - اشبو پروتوقولك حین تصدیقنده طرفین عاقدین بیننده تعاطی اولنه‌جق نوطه‌لرده ذکر اولنان اشخاص مستثنادر - ویرده عن اصل ممالك عثمانیه‌نك اقسام مختلفه‌سی اهالیسندن اولوب بوسنه وهرسکده سیاحت طریقیله ویامعین صورتده اقامت ایدن تبعهٔ عثمانیه کاکان تابعیت عثمانیه‌لرینی محافظه‌یه دوام ایلیه‌جکلردر بوسنه وهرسك اهالیسندن اولوب ایالتین مذکورتینده ساکن بولنان سکان کافی‌السابق بوسنه وهرسك قوانیننه توفیق حرکت ایده‌رك ممالك عثمانیه‌یه هجرتده سربست اوله‌جقلر وممالك عثمانیه‌یه کلدکلرنده تبعهٔ عثمانیه صفتیله قبول ایدیله‌جکلردر کرك بونلر وکرك بوسنه وهرسك اهالیسندن اولوب الیوم ممالك عثمانیه‌ده بولنانلر بوسنه وهرسکده‌کائن املاکلرینی کیف مایشاء تصرف واستعمال ایتمك والتزامه ویرمك ویاطوغریدن طوغری‌یه بالذات ویاشخص ثالثلر معرفتیله اداره‌ایلمك حقنی حائز اوله‌جقلردر شوراسی مقرردرکه عن‌اصل بوسنه وهرسك اهالیسندن اولوب هجرت ایتمامك فکریله بعدما ممالك‌عثمانیه‌یه عزیمت ایده‌جك اولان کسان حقنده ممالك عثمانیه‌ده‌اوستریا ومجارستان تبعه‌سی مثللو معامله اولنه‌جقدر .

دردنجی ماده : بوسنه وهرسکده ساکن اولان ویا موقتاً اقامت ایدن اهالئ اسلامیه‌یه کاکان سربستئ مذهب وسربستئ آیین‌عبادت تأمین ایدیله‌جکدر . بالجمله نفوس اسلامیه مذاهب سائره‌یه منسوب بالجمله بوسنه وهرسك اهالیسنك حائز اولدقلری عینی حقوق ملکیه وسیاسیه‌دن استفاده‌ده دوام ایده‌جکلردر . جوامع شریفه‌ده خلیفهٔ مسلمین صفتیله نام نامئ حضرت پادشاهی‌یه خطبه قرائتنه دوام ایدیله‌جکدر . حقوق اوقافه کاکان رعایت اولنه‌جق واهالئ اسلامیه‌نك رؤسای دینیه‌لریله اولان مناسباتنه اصلا ایقاع موانع ایدلمیه‌جکدر . رؤسای مومی الیهم کافی‌السابق مقام مشیخت اسلامیه‌یه تابع‌اوله‌جقلر رئیس علمانك منشوری جانب‌مشیختدن اعطا قلنه‌جقدر .

بشنجی ماده : دولت علیه اراضی قانونامه‌سی‌احکامی موجبنجه حکومت سنیه‌نك بوسنه وهرسکده املاك مختلفه‌یه متصرف بولندیغی برحکم قرار ایله‌دخی مرتبهٔ ثبوته واصل اولمش اولمغله اوستریا ومجارستان‌حکومت مشترکه‌سی اشبو پروتوقولك تصدیقی تاریخندن اعتباراً اون‌بش‌کون ظرفنده املاك مذکوره‌نك‌بدلی اولمق اوزره درسعادتده حکومت سنیه‌یه آلتون اوله‌رق ایکی بچق میلیون لیرای عثمانی تأدیه ایتمکی تعهد ایلر .

آلتنجی ماده : اوستریا ومجارستان حکومتی اشبو پروتوقولك تصدیقی تاریخندن اعتباراً ایکی‌سنه ظرفنده دولت علیه‌ایله اوروپا حقوق دولی اساسی اوزرینه برتجارت‌معاهده نامه‌سی عقد ایتمکی تعهد ایلر اشبو معاهده‌نامه باب عالینك سائر تجارت معاهداتی عینی اساس

اوزرینه عقد وموقع تطبیقنه وضع اولندقده مرعی الاجرا اوله‌جقدر بوکا انتظاراً اوستریا ومجارستان حکومتی اشبو پروتوقولك تصدیقندن اعتباراً اون‌بش‌کون ظرفنده ممالك شاهانه‌ده رایج اوزره آلنان رسم کمرکك یوزده اونبردن اون‌بشه ابلاغنه وآتی الذکر بش ماده‌یه یکیدن انحصارلر وضعنه (پترول سیغاره کاغدی کبرت کئبول واویون کاغدی) ویاخود بونلردن استهلاك رسوم منضمه‌سی استیفاسنه موافقت ایدر شوقدرکه عینی معامله‌نك عینی زمانده، وبلافرق واستثناممالك سائره ادخالاتی حقنده تطبیق اولنمسی مشروطدر. انحصاره تابع موادك ادخالی خصوصنده اشبو انحصارلرادارەسی عینی موادك دخالات سنویه‌سی اساسی اوزرینه مؤسس یوزده‌سی نسبتنده اوستریاویامجارستان مواردانندن اولان اشیا تدارکنه مجبوردر شوقدرکه انحصاره تابع موادك تسلیمی ایچون تکلیف اولنه‌جق فیئاتلرك حین‌اشتراده‌بیاسه‌نك حال وموقعنه توافق ایتمسی واعطا اولنه‌جق اشیانك جنس ونوعلری واشبو جنس ونوعلردن اشیا ایچون صوك‌اوچ‌سنه ظرفنده‌قیدواشارت ایدلمش اولان فیئاتلرك حد وسطیسی دخی نظر اعتباره آلنمق لازم کلیر شوراسی مقرردرکه شاید دولت علیه سالف‌الذکر بش ماده اوزرینه یکی‌انحصارلر وضع ایده‌جك یرده‌بونلره‌استهلاك رسوم منضمه‌سی طرحنه‌قرارویره‌جك‌اولورایسه‌اشبورسوم‌منضمه‌ممالك‌عثمانیه‌ایله‌دیکرباالجمله ممالکك محصولات مماثله‌سنه دخی عین درجه‌ده طرح قلنه‌جقدر.

یدنجی ماده: دولت علیه‌نك پوسته خدمتنده حائز اولدیغی حق حکمرانی‌یی تصدیقاً آوستریا ومجارستان حکومت‌مشترکه‌سی الیوم اجنبی پوسته خانه‌لری موجود اولمیان محلرده‌کی اوستریا ومجارستان پوسته‌خانه‌لرینی اشبو پروتوقولك تصدیقنی متعاقب لغو ایتمکی تعهد ایتدیکی کبی ممالك شاهانه‌ده پوسته خانه‌لری موجود اولان دول‌سائره بونلری لغو ایتدکجه کندیسی‌دخی ممالك‌عثمانیه‌ده‌کی‌سائر پوسته‌خانه‌لرینی لغوایتمکی تعهد ایلر.

سکزنجی ماده: باب‌عالی ممالك‌عثمانیه‌ده‌عهودعتیقه‌اصولنه‌ختام‌ویرمك ویرینه‌حقوق‌دول‌اصولنی‌وضع‌ایلمك‌مقصدیله‌علاقه‌دار اولان‌دول‌معظمه ایله‌براوروپاقونفرانسنده‌ویاصورت آخرله‌مذاکرات‌اجراسی‌فکرونیتنده بولندیغی جهتله آوستریا و مجاستان حکومتی باب عالینك اشبو نیاتنك حق وصوابه مقارنتنی بالتصدیق بو خصوصده کندیسنه معاونت کامله وصمیمیه‌ده بولنه‌جغنی شمدیدن بیان ایلر.

طقوزنجی ماده: اشبو پروتوقول تصدیق اولنه‌جق وتصدیقنامه‌لرك تعاطیسنی متعاقب مرعی الاجرا اولاجقدر. تصدیقنامه‌لر سرعت ممکنه ایله ونهایت اشبو پروتوقولك تاریخندن اعتباراً ایکی آی‌ظرفنده درسعادتده تعاطی اولنه‌جقدر.

اشبو پروتوقول ۱۳ – ۲۶ شباط سنه ۹۰۹ تاریخنده درسعادتده ایکی نسخه اوله‌رق تنظیم اولنمشدر.

امضا	امضا	امضا
باللاویچینی	غابریل نورادونکیان	حسین حلمی

محرر امضا اشبو پروتوقول [۱] احکامنه تمامیله رعایت ایدیله‌جکنی ومحتویاتنك حرفیاً اجرا اولنه‌جغنی بیان ایدر [۲].

اشبو بیاننامه اوستریا ومجارستان حکومتنك تصدیقنی حاوی اوله‌جق اولان بویولده بربیاننامه‌ایله‌مبادله ایدلمك‌اوزره‌تنظیم‌اولنمشدر.

۲۷ ربیع‌الاول سنه ۳۲۷ و ۵ نیسان سنه ۳۲۵

مکاتیب

دارالخلافه‌ده صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سنه

محترم افندم،

عرض احترام و تقدیم سلام ایده‌رم.

صراط مستقیم غزته‌سی، همتکزله، عمر افندی یاما اوقه نامنه بووقته قدر کلمش‌سه‌ده، مع‌التأسف بو کونه قدر اوقویوبده استفاده ایدن اوله‌مش لکن بزم ورودمزدن بری تعلیمه مباشرت ایتدیکمز بر قاچ ژاپون‌طلبه‌لری حمد اولسون شمدی یاواش یاواش اوقومه‌یه و لغتلر واسطه‌سیله ترجمه ایتمه‌یه باشلادیلر.

تأسف اوله‌جق بر حال وارسه، اوده روسیه حکومتنك محترم مجموعه‌یه هر وقت تعرض ایتمه‌سی و روسیه واسطه‌سیله کلن عددلری کسوب بیچوب کوندرمسیدر. ازآن جمله ۱۱۸ نجی نسخه هیچ کلدیکی کبی ۱۱۹ نجی نسخه‌نك‌ده صوك بر یاپراغی ناقص ورود ایتدی.

ورودمزدن بر هفته صوکره بورایه بوکونه قدر کلمش آثار مطبوعهٔ اسلامیه‌یی طوپلایه‌رق (آسیا – غی – کای) جمعیتك صالونلرندن برینی کتبخانه یاپدق. جمعیتك کنج اعضالرندن ینه بر قاچی یقین وقتده عثمانلی لسانی تعلیمنه باشلایه‌جقلردر. بناً علیه بوندن صوکره قارئلریکز دها تزاید ایده‌جکدر.

بو صوك کونلرده جمعیت محترمه‌مز (دای – تو) یاخود «شمس‌طالع» نامیله بر ژورنال نشرینه مباشرت ایتدی. بر قاچ وقت صوکره بر قسمنی عثمانلی شیوه‌سنده نشر ایده‌جکز...

سائر مطبوعات عثمانیه‌یه‌دخی جمعیتمزك آدره‌سنی تقدیمله غزته‌لرینی ارسال ایتمه‌لرینی رجا ایتسه‌کز پك ممنون‌اولوردق.

توکیو ۱۴ کانون ثانی سنه ۳۲۶ احمد منیر رشید
japon, Tokio
Akasaka - ku, Tooa - Doobounkaí, M:Ohára

مطبوعات

آسیادن

اوروپانك اندیشه‌سی

دنیا یوزنده دائما بیوك تبدللر وقوعه کلمشدر. اسکی زماندن بری جریان ایدن احواله باقیلورسه بیوك وقایع ایله خریطهٔ عالمك وضعیتی دکیشدیکی کوزلره چارپار. بوندن صوکرا اویله مهم وقعه‌لر تحدث ایتمیه‌جکنی کیمسه ادعا ایده‌مز. بوکون اوروپالیلرك بیوك بر تبدل بکلدکلری یر، آسیا قطعه‌سیدر. چینك بش‌یوز ملیون‌خلقیله هندستانك اوچ یوز ملیون اهالیسی دها شیمدیلرده اویانمغه باشلادقلرندن بر کون تمامیله اویاندقلری حالده بیوك وقعه‌لره انتظار ایدلمك لازم کله‌جکنی تسلیمده کیمسه تردد ایتمز.

ژاپونیا تیقظی اسیاده ایلك آدیمدر. ژاپونلرك روسلره غلبه‌سیله بریاندن چینلیلر، بریاندن هندلیلر اویانمغه باشلامشلاردر. آوروپالیلرك

بو آنه قدر آسیا اهالیسنه تحکملری آسیالیلرك حیات خصوصیه‌لرندن اوتوریدر . آوروپالیلرك مراجعت ایتدکلری وسائط مادیه ومعنویه آسیا اهالیسنك معلومی اولنجه انلرده ایلرولدکلری ژاپونیا حرکتیله ثابتدر. آسیانك پك کچکمیه‌جك اولان تیقظ عمومیسنه قارشی روسـلر ایله انکلیزلر جداً دوشونمکه باشلامشلردر . ایلك ضربه هرحالده ایلك اوکجه بوایکی دولته توجـه ایده‌جکدر . چینده درونی اوله‌رق برترقی حاصل اولدیغی کبی هندستانده دخی ظاهری برترقی واردر .

بو ملتلری آنه قدر تفرقه‌یه دوشـورن شی فلسفهٔ دینیه ایله ملیت مسئله‌لریدر، اوچنجیسی‌ده اختلاف السنه‌در. چین وهندستانده‌کی بو دیلك و برهمنلك بو خلقك معنویاتی اوزرینه حکمفرما اولدیغندن اجنبی تحکمی بودینلرك اعتقادات وتشکیلاتنده کندیسنه ایی بر زمین بولمشـدر . دیکر طرفدن ملتلرك چوقلغی‌ده اوروپالیلرك دخولنه یاردیم ایتمشدر . لسانده‌کی اختلاف‌ده بوکا منضم اولمشـدر . بوکون هندسـتانده وچینده سویله‌نن لسـانلر اوقدر مختلفدرکه بر مملکت اهالیسندن بری دیکرینك لساننی آکلامامقده‌در .

ژاپونیالیلر اوروپایه طلبه کوندردکدن صکره اوروپالیلرك کرك فلسفهٔ فکریه‌لرینه کرك تشکیلات سیاسیه‌لرینه واقف اولمشلر وطرف مقابله طیانمق آنجق او طرفك قوللاندیغی وسـائطه مراجعتله قابل اوله‌جغی حقیقتندن اسـتعانه ایتمشـلردر . ژاپونلرك موفقیتی آسـیا اهالیسنه وضعیتلرینی دوشوندرمشدرکه بوده پك طبیعیدر . مثلا آلتی ملیونلق بر فلمنك دولتی اوتوز ملیون جاوا اهالیسـنه حاکم اولوب قالمشدر . یوقاریده دیدیکمز کبی بو احوال الی یوم‌القیام بویله قاله‌ماز مطلقا آسـیاده بیوك وقعه‌لر ظهور ایده‌جکدر . آمریقا دارالفنونی معلملرندن موسیو جون موت بو مسئله‌لر حقنده آثار مهمه تألیف ایتمش ، شمدی‌ده قونفرانسلر ویرمکه باشلامشدر .

جـون موت بووقایعك ظهوره کله‌جکنی تصـدیق ایدییور . واستقباله قارشی عادتا پك‌اندیشناك کورینیور . انقلابات آتیه‌یه قارشی جون موت خرستیانلغی دوشونیور ، یدی سکز یوزملیون خـلقك تیـقظی ایله قوپه‌جق قیامتلردن ، حرکتلردن اورکیور . مومی الیه دنیا آلت اوسـت اولمامق ایچون آسـیا و آفریقا اهالیسی آراسنده خرستیانلغك نشرینه غیرت ایدلمسنی توصیه ایدییور . جـون موت مدنیتك بتون ایلکلرینی ، فضیلتلرینی خرستیانلغه عطف ایدییـور. وترقیات مادیه‌یه نائل اولان آسیا اهالیسی خرسـتیانلغه الفت ایتمزلر ایسه مدنیتی آکلامق آنلر ایچـون قابل اوله‌میه‌جغنی ادعا ایدییور .

موسیو جون‌موت بوخصوصده افراط غیرته واریبور . اول امرده شونی سویلامك لازم کلیرکه بوآنه‌قدر خرستیان میسیونرلرینك آسیاده صرف ایتدکلری غیرتدن هیچ برنتیجه حاصل اوله‌مامشدر. خرستیانلغی قبول ایدنلر اندر اولوب آنلرکده بر ارتباط اعتقادیلری بولنمادیغی ، یالکز بش اون غروش دنیالق ایچون صورت ظاهره‌ده خرسـتیان اولدقلری ینه میسیونرلرك افاده‌سندن آکلاشیلیور .

برده فضائل مدنیه‌نك صرف خرستیانلغه مستند اولدیغی دلیلسز بر دعوادر. فضائل مدنیه دینلن شی فضائل اخلاق ایسه هر دینده اخلاقی فضیلتلر واردر. هیچ بردین قتل نفوسی ، هتك ناموسی ، غصب وسرقتی ، بنی نوعه فـنالغی تجویز ایتمز . مدنیتلرك اخیری اولان مدنیت اسـلامیه‌که الك صـکره کلدیکی ایچون تکامل بشری‌یه موافق بر مدنیتدر ، فضائل اجتماعیه ایچون وضع ایتـدیکی اصول وقواعدك پك چوغنی شیمدیکی مدنیت عالمه نتیجه بحاثنده اساس تشکیل ایتمشدر . حکومات اسلامیه‌نك قوتلی زمانلرینه برکره باقه‌لم . اسلامیتك مدنیتی سـایه‌سنده دکلیدرکه مسـلمان اولمیـان اقوام هپ یرلرنده براقلمش ، مدنیت حاضره‌نك اوروپاده برقاعده اوله‌رق قبول ایتدیکی بعض تضییقاته بیله اسلامیت تنزل ایتمه‌مشدر. اسلامیتده برکیمسه‌یه اکراه ایله دین قبول ایتدیرمك جائز دکلدر . اسـلامیتك کندینه مخصوص فضائل اجتماعیه‌سی اولمسه ایدی اوکنه کلنی چیکنر کچردی . حالبوکه چیکنه‌مدی . اویکی ملتلریده یوردلرنده براقه‌رق آنلری حمایه ایتدی . اوروپا حقوق مؤلفلرندن بر ذات « اسـلامیتك حامیٔ ادیان اولدیغنه ترکیاده‌کی ملل مختلفه‌نك بقـاسی قدر قوتلی بر دلیل اوله‌ماز ، نه‌دن آوروپاده ملتلر قالمدی ؟ بناءً علیه ترکیـاده وممالك اسلامیه‌ده سربستیٔ وجدانه آوروپادن پك زیاده دقت ایدلمشدر » سوزلریله تسلیم حقیقت ایدییور. برهمنلك وبو دیلك کلنجه بو دینلرك اساس اعتقادیات وفلسـفه‌سی‌ده موسیو جون موتك قولنی تکذیب ایدر .

جون موت نشر خرستیانی‌یه لزوم کوره‌جکنه اوروپا دول متحکمه‌سنه بشقه برفلسفه توصیه ایتملی ایدی . دیملی ایدی‌که : « آسیا اقوامنك اویانوب کندینه کله‌جکی محققدر . بو آدملرده بنی‌بشرك اعضاسندندرلر. آنلر ایله مناسبتده بولنان اوروپا اقوامی دائما حق شناسلق وفضیلت اوزرینه معامله ایتملیدرلر . آنلری حقوق بشریتدن استثنا ایتمه‌ملی ، موقع وشرف آدمیلرینی طانیملیدر . دائما فضیلت اجتماعیه کوسترەرك آنلرك محبتلرینی جلب ایتملیدر . اوروپا ایله آسیا آراسنده فکر انسانیتده اشتراك حاصل اولورسه آرتق اوروپانك قورقوسی قالماز . »

آسیا و آفریقـا اقوامنك حقوقنه رعایت ایدلمدکجه آنلر بالطبع آوروپایه دشمن اوله‌جقلر ، برکون کله‌جك که اوسکز طقوز یوز ملیون خلق انتقام لزومنی حس ایده‌جکلردر . موسیو جون موت اندیشناك اولمقده حقلیدر . یالکز کوستردیکی چاره ، برچاره مؤثر دکلدر. چونکه او چاره نه حقیقته موافقدر ، نه‌ده قابل تطبیقدر. افکار خرسـتیانیه اوروپاده‌کی اقوام آره‌سنده بیله بر وسیلهٔ ائتلاف اولمامش واولمیور . بوکونکی اوروپانك محرکی منفعت سیاسیه وتفوق ملیدر . آندن بشقه برسائق یوقدر . هله آوروپانك آسیاده‌کی سـیاستنده خرستیان دینه تطبیقاً حرکت ایدیلیور دیه برادعا هیچ درمیان اولنه‌ماز. اوروپالیلر مساوات بین البشری خرستیانلغه عطف ایتمك ایسترلر ایسه آسیاده‌کی پولتیقه‌لری بو ادعالرینی هیچ اثبات ایده‌مز . چونکه اوروپاده تطبیق ایتدکلری قواعد حقوقی آسیاده‌کی اقوامه تشمیل ایتمکدن قاچینیورلر. دیانتدن مقتبس اولان قوانینك ایسه بوکبی استثنالری اوله‌ماز .

« یکی اقدام »

دولت عليه — انكلتره

خفى بر مأموريت سياسيه : — انكلتره‌ده بر بالقـان قوميته‌سى بولنديغى وبو قوميته‌نك مقدما ماكدونيا ايشـلرنده تركيا عليهنده پك چوق تشبثاتده بولنمش اولديغى معلومدر .

تركياده «مشروطيتك» غير منتظر صورتده تأسسى اوزرينه ممالك غربيـه‌ده عثمانليلره طرفدار پك چوق كيمسه‌لر ميدانده كورونمكه باشلايجه انكلتره‌ده‌كى بالقـان قوميته‌سى دخى اتحاد وترقى جمعيتى ايله عقد رابطهٔ دوستى ايلمك مسلكنى اتخاذ ايليويرمشيدى .

مع‌مافيه برزماندنبرى ممالك غربيه‌نك بعضلرنده تركيا منافعنه مضر نشرياته ميدان ويرلديكندن اورالردهٔ افكار عامه‌نك بويله تبدل سريعى اوزرينه بالقان قوميته‌سى دخى ينه اسكى مسلك معلومنه رجوع علائمى كوسترمشدر .

(صراط مستقيم) رسالهٔ معتبره‌سنك كچمش نسخه‌لرينه مراجعت اولنورسه بالقان قوميته‌سنك بوندن بش آى مقدم لوندره‌ده عقد ايلديكى اجتماع عمومىٔ سنوى‌ده اوقونان لايحه‌سنك مآلى ايله ماضى وحالده‌كى مسـلك صحيحنى مشعر تفصيلات مهمه كوريلور . بالقان قوميته‌سنك رئيسى پارلامنتو اعضاسندن واصحاب ثروتدن موسيو باكستون بودفعه مأموريت خفيهٔ سياسيه ايله صوفيه واستانبولى زيارت ايچون لوندره‌يى ترك ايلمشدر .

مومى اليهك مأموريت خفيه‌سنك غزته‌لره دها مبادى‌ده عكس ايتمسى انك فكر ومسلكنه مخالف اولان بعض سياسيونك تدابير عاقله‌سندن اولسه كركدر .

موسيو باكستون اوته‌دنبرى بلغـارستانك بيوك بر محبى اولديغى كوستره‌كلديكندن حكومت عثمانيه ايله بلغارستان حكومتى اراسنده اختلافى دائمى اولان حالاتك ازاله‌سى ايچون اجراى نفوذ مقصديله بورالره كلديكى ظن ايديله‌بيلور ايســه‌ده پك موثوق بر منبعدن ترشـح ايدن معلوماته نظراً بو زيارتك سببى بسبتون بشـقه‌در . موسيو باكستون بويله بر سياسى مأموريتله استانبوله كيتمكى لوندره سفارت سـنيه‌سى مأمورلرندن برذات ايله برلكده تصور وترتيب ايلمشدر .

انكليز قابينه‌سى اعضاسندن اولان عموجه‌زاده‌سى طرفندن وقوعه كلن برتوصيه اوزرينه انكليز خارجيه ناظرى سير (ادوارد غره‌ى) جنابلرى موسيو باكستونك (ميسيون پولتيق) يعنى مأموريت سياسيه‌سنى اجرا ايلمـنه خصوصى ونيم رسمى صورتده موافقت كوسترمشدر .

ظاهر حاله باقيلنجه بو استانبول زيارتى دولت عثمانيه ايله انكلتره آراســنده تزييد مناسبات دوستانه مقصدينه حمل اولنه‌بيلور . بوكبى طرق معوجه ايله امورمعظمه‌نك طريق مطلوبده جريان ايده‌بيله‌جكى تفكردقيق احتاجنجه باطل بولنديغندن ومأموريت سياسيه ايشنك تصور وترتيبنده آمال شخصيه ترويجنك امور مليه‌يه خدمت مقصدندن زياده مندمج اولديغى كوزه چارپديغندن بو خصوص حقنده مجلس مبعوثان عثمانى اعضاسندن سياست خارجيه ايله مشغول اولان ذوات كرامك نظردقتلرى حسب الاخلاص جلب اولنور . شوراسى‌ده علاوه ايديله‌بيلوركه بصره كورفزينه ويمنه متعلق حادثاتك ذكرنده انكليزجرائد مهمه‌سنك اتخاذ ايتديكى طرز لسانك يكده حسن نيته مبتنى اولمديغى كوريلوب طورور ايكن مسلك سابق سياسيسى معلوم اولان بو كنج ذاتك تزييد مناسبات دوستانه ضمننده استانبوله كيتمسى اولدقجه غريب كورينور .

[بالقان]

حقيقت: آناطولى سسلرى

هفته‌ده ايكى دفعه چيقـان « اسـكيشهر » رفيق محترمز بعدما — ٢٥ كانون ثانيدن اعتباراً — « حقيقت : آناطولى سسلرى » ناميله هركون انتشار ايده‌جكدر . موفقيتنى تمنى ايدرز . « حقيقت » مقصـدينى شوسوزلرله خلاصه ايديور .

«استانبولك متبسم ورقصان محيطندن ديوشـيره‌جكى تازه و نرمين خيـالارى ، دمير قوللريله آناطولينك كابوسلى ، قوتلى كوشـه‌لرينه سرپه‌رك شنانديرمكه چالشمق واوخرابه‌لردن طوپرلايه‌بيلديكى فريادلرى، ايكلتيلرى كوتوروب پايتخته سيلكه‌رك شطارتلره برازده ماتم قاتمقدر .

بربرينك عينى صـايده‌لرينه رغماً غيرى كبى داورانان بو ايكى ضدى باريشـديرمق باقالم ميسر اوله‌جقمى ؟ توليد ايتدكلرى ناله‌لرى كورونجه عجبا نشئه‌لر قاچيه‌جقمى ! خدمت ايتدكلرى نشئه‌لر قارشيسنده ناله‌لر آرتميه‌جقمى ؟

(حقيقت) يانيق باغيرلردن قوپوب كلن آجى ، آجى (آناطولى سـسلرى) ايله ميدانده بولوندقجه ، اينجه دويغولى بعض قولاقلرى اينجيديرسه معذور كوروله‌ليدر . زيرا :

« درد آغلاتير ، عشق سويله‌تير »

زكاتك دوننما اعانه‌سنه ويريله بيله‌جكنه دائر فتواى عالى . —
دونانمـاى عثمانينك ترقى وتعاليسـنه مدار اولمق اوزره زكاتك اعانه‌يه اعطاسى جائز اولوب اولميه‌جغى حقنده دونمماى عثمانى معاونت مليه جمعيتى طرفندن وقوع بولان استفتا اوزرينه زكاتده نيت وفقيره تمليك لازم ومزكى اولان كيمسه‌نك مالندن زكاتى افراز حيننده نيت ايلمسى كافى اولمغله دونانما جمعيتى طرفندن اعانه قاصه‌سى باشـنده بر فقير مسلم بولنديله‌رق مزكيلر جانبندن زكات اولمق نيتيله تفريق ايديلان مبالغ مادون النصـاب اوله‌رق بالطوع اول فقيره تمليك واعطا وفقير مذكور مالك نصـاب اولماق ايچون يدنده جمع وابقـا ايتمكسزين اختياريله همان اعانه قاصـه‌سنه تسـليم ايتمسى مقارن جواز شرع عالى اوله‌جغندن تزايد وتعـاليسى جداً درجهٔ لازمه‌ده بولنديغى امر غير منكر اولان دونانماى عثمانى‌يه" بو صورتله‌ده اعانه‌ده بولنان مسـلمين هم فرض ذكاتى ادا ايتمش هم‌ده باشقه‌جه نائل اجر جزيل وشايستهٔ مكافات اخرويه اوله‌جقلرى فتوا خانهٔ عاليدن جواباً بيان اولنمشدر .

آسیای وسطی فلاکتزدکانی

اعانه دفتری

	غروش	پاره
کچن هفته‌دن نقلیکون	۳٦۸	۲۰
حمیتلی برعائله‌نك ذكور واناث هرفردی طرفندن ویریلان	۱۵۳۹	
قواله‌ده دالیانلر ملتزمی سلیمان سودی افندیدن	۱٤۲۵	
ادرنه ـ قره‌آغاج : ایکنجی اردو پیاده کوچك ضابط مکتبی برنجی بلوکی یوز باشیسی حسین بك	۲۷	
صراط مستقیم مؤسسلرندن ابوالعلا بکدن	۱۰۸	
« « « اشرف‌ادیب «	۱۰۸	
ارزاق عسکریه متعهدی ولچترینلی علی بك زاده محمد بك .	٤۰	
آقسرایده قانون اساسی اجزاخانه‌سی‌صاحبی سوریه اشرافندن نجیب بك .	۲۰	
حیدر پاشا خسته‌خانه‌سنده امراض عصبیه متخصصی رشدی‌بك	۲۰	
امراض ولادیه واطفال متخصصی پانده‌لی‌زونوس‌افندی.	۲۰	
	۲٦۷۵	۲۰

*
* *

صراط مستقیم رساله‌ٔ محترمه‌سنه

مختلف محلرده ظهورایدن برنور کبی اسلاملر ارواح وحقائق اعتباریله متحددر . اسلاملر « قضاء شهوت » « امضاء غضب » « لذت خیالیه » دن عبارت اولان لذات دنیویه‌ده دکل جلال حضرت لاهوتیه‌ایله متجلی اوله‌رق انوار صمدانیهٔ قدسیه‌دن بیله اقتباس فیض ایته‌ده بر مسلم قرداشنی‌اونوتمازلر کندیلرینه ارزو ایتدکاری شیلرك مثلنی قرداشلری ایچون‌ده ارزو ایدرلر .

بناء علیه اسیای وسطی‌ده‌کی قرداشلرمزه اعانه‌یه دلالتله اسلاملغه عائد بر وظیفه‌کی یاپدیغکزدنطولایی تبجیل جلیل رسالتپناهی‌یه نائلیتکز محققدر .

« ان مع‌العسر یسرا » وعد صمدانیسنه بشاء البت بزم‌ده بر مسرتلی کونمز اوله‌جغنی عرض ایله او قرداشلرمزه ناچیزانه کوندردیکم اون بش فرانسز لیراسنی ایصال بیورمکزی نیاز ایلرم افندم

سنه ۲۳ کانون ثانی سنه ۳۲٦ قواله‌ده دالیانلر ملتزمی

سلیمان سودی

*
* *

صراط مستقیم مجلهٔ محترمه‌سی مدیریت علیه‌سنه

ترکستانده اخیراً وقوعه کلن و کونلرجه توالی ایدن حرکات ارضیه‌دن بیکلرجه دین قرداشلرمزك محو وتباه ، بیکلرجه اسلام عائله‌لرینك ملجأسز ، آج وبی علاج ، امداد ومعاونته محتاج اولدقلرینی جرمان جرائدنده کمال‌تأثرله اوقومش ایدك ـ محترم‌صراطك بوهفته کلن‌نسخه‌سنده ایسه بوجان‌وخانمانسوز فلاکته معروض قالان زواللی دین قرداشلرمزه تأمین‌معاونت ایچون صراط مستقیم نامنه براعانه دفتری آچلدیغنی‌نظرشکران ایله کوردك . بناءعلیه بوآفت زده اخوان دینمزك امداد و معاونتلرینه مسارعت مقتضای حمیت واسلامیت اولدیغندن برای تحصیل برلینده «بولنان ضابطاندن‌اعانهٔ» درج ایدیلان (۲۱۳) ایکیوز اون اوچ مارق پوسته‌یه تسلیم واعطای اعانه‌ده «بولنان حمیتمندانك اسامیسنی مبین جدول لفاً تقدیم قلندی . شوناچیز مبلغ شو قیش و قیامتده ، قارلر اوستنده پریشان قالان مسلمان قرداشلرمزدن هیچ اولمازسه برقاچینك برقاچ کونلك تهوین ضرورت وسفالتنه مدار اولورسه نه‌بزم‌ایچون نه‌موطلو ا ..

برلین ملازم اول

یوسف رضا

هامش ، کیفیت اعانه‌دن‌هنوز خبردار اوله‌میان‌حمیتمندانك اعطاایده‌جکلری مبلغ بالاخره تقدیم ایدیله‌جکی معروضدر .

	مارف
ارکان حرب بیکباشی حقی بك	۱۰
ارکان حرب قول اغاسی رشدی «	۱۰
ارکان حرب قول اغاسی رفعت «	۱۵
طوپجی یوزباشیسی حقی «	۱۰
طوپجی یوزباشیسی کمال «	۱۰
سواری یوزباشیسی مرسل «	۱۰
پیاده یوزباشیسی رؤف «	۱۵
پیاده یوزباشیسی علاءالدین «	۱۰
طوپجی یوزباشیسی مظفر «	۱۰
پیاده ملازم اولی رمزی «	۱۵
پیاده ملازم اولی یوسف‌رضا «	۱۵
پیاده ملازم اولی جعفر «	۱۰
پیاده ملازم اولی حقی «	۱۵
استحکام ملازم اولی فخری «	۱۰
شمندوفرطابوری‌ملازم‌اولی‌خالد «	۱۰
قلعه طوپجی ملازم اولی خیری «	۱۵
سواری ملازم اولی جلال «	۱۰
سواری ملازم ثانیسی اکرم «	۱۰
	۲۱۰
پانسیون صاحبه‌سی فرابلاین شولی طرفندن	۳
	۲۱۳

*
* *

قافقاسیه‌ده انتشار ایدن « نجات » رفیقمز یازییور :

(وه‌رنی) دن‌یر آلتنده‌حس‌اولنان‌برنجی حرکت تمام‌بش‌دقیقه‌دوام ایتمشدر . اوندن صکره بربرینی متعاقب واقع اولان حرکتلر اهالی‌یی صوك درجه قورقوتمشدر . بودفعه‌کی تزلزلات ارضیه بیوك بردائره داخلنده واقع اوله‌رق ترکستان چینی‌ده‌کی (قولجه) شهرینه‌قدرامتداد ایتمش واورالری دوچار خسار ایلمشدر . داغلرده و اووالرده (٤) آرشون اینده (عرضنده) چاتلاقلر حصوله کلمشدر . هر یرده اولدیغی کبی بوراده دخی زلزله‌دن نه‌قدر طاش و طوپراقدن اولان ابنیه وارایسه ییقلمش ، یالکز تخته‌دن انشا اولنانلر قالمشدر . اهالی حال هیجانده‌در . برنجی کورولتی حاصل اولنجه اهالی کیجه (۱۵) درجه صغوغه باقیه‌رق چیر چیپلاق‌اولدقلری حالده اولرندن کوچه‌لره قاچمشلر یالکز (وره‌نی) شهرینك اوزرنده (٤۰) آدم تلف و [۲۰۰] آدم مجروح اولمشدر . ایالتده ایسه اولنلرك مقداری(۱۰۰۰) ه بالغ اولمش ایسه‌ده یاره‌لیلرك مقداری تعین ایدیله‌مه‌مشدر .

خسارات مادیه غایت بیوکدر . تجارت منقطع اولمشدر . هریر برخرابه‌زار حالنی کسب ایتمشدر .

برچوق عائله خلق مسکن ومأواسز قالمشدر . یالکز (وه‌رنی) ده آچیقده قالانلرك‌عددی (۱۰۰۰) ه یاقیندر . یرك‌حالا آره‌صره تپرنمکده اولمسی اهالینك دوچار اولدیغی خوف ودهشتك ازدیادینه باعث اولمقده‌در . برچوقلری قورقودن دلی دیوانه اولمشدر . اهالی قافله قافله یوردلرینی ترك ایدوب قاچیورلر . برچوق آدملر کوچه‌لرده آرابه‌لرده یاتیورلر. حاصل کلام فلاکتزه‌دکانك احوالی غایت پریشاندر. برپاندن‌معاونت اولمازسه بونلرك‌ایوا واعاشه‌سی ممکن اولمیه‌جقدر .

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنيت
صندوغى جوارنده
شنكول يقوشنده
٢٢ نومرو

صراط مستقيم
١٣٢٦

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور

درج ايدله‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر وهفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه «	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه «	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در

قبرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى
٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٢٨ ١٦ صفر پنجشنبه ٣ شباط ثانى ٣٢٦ بشنجى جلد

التجريد الصريح
لاحاديث الجامع الصحيح

٧٤ ـ حديث شريف

عن عبدالله بن عمر و بن العاص رضى الله عنهما ان النبي صلى الله عليه وسلم [١] وقف فى حجة الوداع بمنى للناس يسألونه . فجاءه [٢] رجل فقال لم اشعر فحلقت قبل ان اذبح فقال اذبح ولاحرج . فجاء آخر فقال لم اشعر فنحرت قبل ان ارمى . قال [٣] ارم ولا حرج . فما سئل النبي صلى الله عليه وسلم عن شئ قدم ولا اخر الا قال افعل ولاحرج .

[١] الده‌كى بخارى نسخه‌لرنده (ان رسول الله صلى الله عليه وسلم) .
[٢] ديكر روايتده ضميرسز اوله‌رق (فجاء) . [٣] ديكر روايتده (فقال)

٧٥ ـ حديث شريف

عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال يقبض العلم ويظهر الجهل والفتن [١] ويكثر الهرج . قيل يارسول الله وما الهرج . قال هكذا بيده فحرفها كانه يريد القتل .

[١] ديكر روايتده (يقبض العلم وتظهر الفتن) .

٧٤ - ترجمه

عبدالله بن عمرو بن العاص رضى الله عنهمادن روايت اولنيوركه: رسول الله صلى الله عليه وسلم حجة الوداع اثناسنده خلق صور (وب اوكر ا) سون‌ديه مناده طوردى. ياننه برى كلوب: « بيله‌مدمده (قربان) كسمه‌دن تراش اولدم » ديدى. «قربانكى كس. كناهى يوق» بويوردى. ديكرى كلوب : « بيله‌مدم ده رميدن اول (قربان) كسدم » ديدى . « رمى ايت . كناهى يوق » بويوردى . نبى مكرم صلى الله عليه وسلمه (اوكون) تقديم وياتأخير ايدلمش هيچ برشى صورلمديكه (جوابنده): « ياپ . كناهى يوق » بويورمسون .

٧٥ — ترجمه

ابوهريره رضى الله عنهك شويله ديديكى روايت اولنيور : نبى محترم صلى الله عليه وسلم (بركره) : « علم قبض اولنه‌جق (يعنى قالديريله‌جق) جهل وفتن ظهور ايده‌جك وهرج چوغاله‌جقدر» بويوردى . « يارسول الله ! هرج نه‌در ؟ » ديه صورديلر. مرادعاليسى قتل ايمش كبى النى منحرفاً ايندير‌ه‌رك : « ايشته بويله » بويوردى .

٧٦ - حدیث شریف

عن اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنهما قالت اتیت عائشة رضی الله عنها وهی تصلی . فقلت ماشأن الناس فاشارت الی السماء فاذا الناس قیام فقالت سبحان الله. قلت آیة. فاشارت برأسها ای نعم. فقمت حتی علانی[١] الغشی [٢] فجعلت اصب علی رأسی الماء . فحمد الله النبی صلی الله علیه وسلم واثنی علیه ثم قال مامن شیء لم اکن اریته الا رأیته فی مقامی هذا [٣] حتی الجنة [٤] والنار . فاوحی الی انکم تفتنون فی قبورکم مثل او قریبا [٥] من فتنة المسیح الدجال . یقال ماعلمك بهذا الرجل فاما المؤمن او الموقن فیقول هو محمد هو رسول الله جاءنا بالبینات والهدی فاجبناه واتبعناه [٦] هو محمد [٧] ثلاثا. فیقال نم صالحا قد علمنا ان [٨] کنت لموقنا به . واما المنافق او المرتاب فیقول لاادری سمعت الناس یقولون شیئا فقلته .

[١] دیکر روایتده (حتی تجلانی) . [٢] غینك فتحی ، شینك سکونی ویانك تخفیفلهدر . دیکر روایتده شینك کسری ویانك تشدیدیلهدر . [٣] بعض روایتده (هذا) یوقدر . [٤] اوچ اعراب ایله مرویدر . [٥] دیکر روایتده (مثلا او قریباً) . [٦] دیکر روایتده ضمیرسز اولهرق (فاجبنا واتبعنا) . [٧] بعض نسخهلرده (هو محمد صلی الله علیه وسلم). [٨] همزهنك کسر وفتحیله مرویدر .

٧٧ - حدیث شریف

عن عقبة بن الحارث رضی الله عنه انه تزوج ابنة [١] لابی اهاب بن عزیز فاتته امرأة فقالت انی ارضعت عقبة والتی تزوج بها [٢] . فقال لها عقبة ما اعلم انك ارضعتینی ولا اخبرتینی [٣]. فرکب الی رسول الله صلی الله علیه وسلم بالمدینة فسأله فقال [٤] رسول الله صلی الله علیه وسلم [٥] کیف وقد قیل . ففارقها عقبة ونکحت زوجا غیره .

[١] دیکر روایتده (بنتا) . [٢] بعض نسخهلرده (بها) یوقدر . [٣] اکثر نسخهلرده یاسز اولهرق (ارضعتنی ولا اخبرتنی) . [٤] بر روایتده یالکز (قال) . [٥] دیکر روایتده (النبی صلی الله علیه وسلم).

٧٨ - حدیث شریف

عن عمر رضی الله عنه قال کنت انا وجار لی من الانصار فی بنی امیة [١] بن زید وهی [٢] من عوالی المدینة وکنا

[١] بر روایتده (من بنی امیة) [٢] بر روایتده (وهو) .

٧٦ - ترجمه

اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنهمانك شویله دیدیکی روایت اولونیور: (کسوف زماننده) عایشه رضی الله عنها نزدینه نماز قیلارکن کیتدم . « (بو) خلقه نه اولیور ؟ (نه دن قورقیورلر ؟) » دیدم . کوك یوزینه طوغری اشارت ایتدی . (برده باقدقکه) خلق نمازه طورمشلر . عایشه رضی الله عنها : « سبحان الله » دیدی . « بو بر آیت (عذاب) می؟ » دیه صوردم . باشیله : « اوت » دیه اشارت ایتدی. بونك اوزرینه بن ده (نمازه) طوردم . وبایغینلق کلنجیه قدر (قیلدم). (بویله اولنجه) باشمه صودوکمکه باشلادم. متعاقباً نبی اکرم صلی الله علیه وسلم اللهه حمد وثنا ایتدکدن صوکره بویوردیکه : « جنت وجهنمه وارنجیه قدر بکا کوسترمدك هیچ برشی قالمدیکه بو مقاممده کورمش اولمیهیم. « بکا وحی اولوندیکه سز قبرلرکزده مسیح دجال (یوزندن چکیلهجك) امتحانلره بکزر یاخود « اوکا قریب [١] بر امتحان کچیرهجکسکز . (اولمش کیمسهیه) : « بو آدم (یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم) حقندهکی علمك نه رادهدهدر » دیه صوروله جق . مؤمن ویاخود صاحب یقین [٢] اولان کیمسه : « او (ذات شریف) محمددر . او (ذات شریف) اللهك رسولیدر . بزه (آیات) بینات ایله هدایت کتیردی . بزده (دعوتنه) اجابت و (اثرینه) متابعت ایتدك . او (ذات شریف) محمددر . » دیهجك . (وبوسوز) اوچ کره (تکرار اولونهجق) . آندن صوکره (اوکیمسهیه) : « (اویله ایسه یاتده راحتکه باق . او (ذات شریفك نبوتنه) یقینك اولدیغنده شبههمز قالمدی » دنیلهجك . یوق منافق ایسه ویاخود قلبنده شك [٣] وارسه (اوسؤاله قارشی) : « بن نه بیلهیم ؟ ایشیتدم ، خلق برشیلر سویلیوردی . بن ده سویلدم » جوابنی ویرهجك .

[١] بوشك اسما رضی الله عنهانك لفظی حقنده آره برده کی راوینك شکیدر . [٢] بوشکده آره برده کی راوینکدر . [٣] لفظده کی بوشکده دیکر ایکیسی کبی راوینکدر .

٧٧ - ترجمه

عقبة بن الحارث رضی الله عنهدن مرویدرکه: اهاب بن عزیزك قیزینی تزوج ایتدی. دیرکن یانمه برقادین کلوب: « عقبهیی ده، تزوج ایتدیکی قادینی ده بن امزیردم دیدی . عقبه اوکا : « سنك نه بنی امزیردیککی ، نه بونی سویلدیککی بیلمیورم » جوابنی ویردی . و(حیوانته) بینوب مدینهیه (حضور) رسول الله صلی الله علیه وسلمه کیتدی . کیفیتی صوردی . رسول الله صلی الله علیه وسلم : « نصل اولوریا ؟ برکره (بوسوز) سویلنمشدر » بویوردی . بونك اوزرینه عقبه اوقادیندن مفارقت ایتدی . اوده باشقه برقوجهیه واردی .

٧٨ - ترجمه

عمر (بن الخطاب) رضی الله عنهك شویله دیدیکی روایت اولونیور: انصاردن برقومشوم ایله برابر بنی امیة بن زید (قبیلهسی) ایچنده اقامت ایدیوردم . (بوقبیلهنك اقامتکاهی) مدینهنك عوالی دنیلان سمتندهدر رسول الله صلی الله علیه وسلمك نزدینه نوبتلشه اینردك . برکون

نتناوب النزول على رسول الله صلى الله عليه وسلم ينزل يوماً وانزل يوما . فاذا نزلت جئته بخبر ذلك اليوم من الوحى وغيره واذا نزل فعل مثل ذلك . فنزل صاحبى الانصارى يوم نوبته فضرب بابى ضربا شديد افقال اثم هو . ففزعت فخرجت اليه فقال حدث [٣] امر عظيم قد خلت [٤] على حفصة فاذا هى تبكى فقلت اطلقكن [٥] رسول الله صلى الله عليه وسلم . قالت لا ادرى . ثم دخلت على النبى صلى عليه وسلم فقلت وانا قائم اطلقت [٦] نساءك . قال لا . فقلت الله اكبر .

[٣] الده‌كى بخارى نسخه‌لرنده (قد حدث) . [٤] بر روايتده يالكز (دخلت) ديكرنده ايسه (قال قد خلت) . [٥] برروايتده همزه‌سز اوله‌رق يالكز (طلقكن) [٦] برروايتده ينه همزه‌سز اوله‌رق يالكز (طلقت) .

٧٩ ـ حديث شريف

عن ابى مسعود الانصارى رضى الله عنه قال قال رجل يارسول الله لا اكاد ادرك الصلاة مما يطول [١] بنا فلان . فما رأيت النبى صلى الله عليه وسلم فى موعظة اشد غضبا من يومئذ [٢] فقال ايها الناس انكم منفرون . [٣] فمن صلى الله بالناس فليخفف فان فيهم المريض والضعيف وذالحاجة . [٤]

[١] ديكر روايتده (مما يطل) . [٢] ديكر روايتده (منه من يومئذ) . [٣] ديكر روايتده (ان منكم منفرين . [٤] ديكر روايتده (وذوالحاجة)

٨٠ ـ حديث شريف

عن زيد بن خالد الجهنى رضى الله عنه ان النبى صلى الله عليه وسلم سأله رجل عن اللقطة فقال [١] اعرف وكاءها او قال وعاءها وعفاصها ثم عرفها سنة ثم استمتع بها . فان جاء ربها فادها اليه . قال فضالة الابل . فغضب حتى احمرت وجنتاه اوقال احمرت وجهه فقال مالك [٢] ولها معها سقاؤها وحذاؤها ترد الماء وترعى الشجر فذرها حتى يلقاها ربها . قال فضالة الغنم . قال لك اولاخيك او للذئب .

[١] بر روايتده يالكز (قال) . [٢] بر روايتده واو ايله (ومالك) ديكرنده ايسه فا ايله (فمالك) .

٨١ — حديث شريف

عن ابى موسى رضى الله عنه قال سئل النبى صلى الله عليه وسلم عن اشياء كرهها . فلما اكثر عليه غضب ثم

اوايدر . بركون بن اينردم . بن اينديكم زمان اوكون وحى وسائره يه دائر (نه طويارسه‌م) خبرينى (قومشومه) كتيريردم . اوده اينديكى زمان بويله ياپاردى . انصارى آرقداشم (بردفعه) نوبتنه تصادف ايدن كونده ايندى . (دونوشنده) قاپومى پك شدتلى چاله‌رق : بورادەمى ؟ ديه صوردى . (فنا حالده) اوركدم . يانته چيقدم . « بيوك برشى حادث اولدى . » ديدى . (مدينه يه اينوب) حفصه‌نك يانته كيردم . باقدم‌كه آغلايور . « رسول الله صلى الله عليه وسلم سزلرى (يعنى زوجات طاهراتى) تطليقمى ايتدى ؟ » ديه صوردم . « بيلميورم » ديدى . آندن صوكره رسول الله صلى الله عليه وسلمك يانته كيردم . اياق اوستى طورديغم يرده : « زوجه‌لركى تطليقمى ايتدك ؟ » ديدم . « خير » بويوردى ، بونك اوزرينه بن ده « الله اكبر » ديمشم .

٧٩ ـ ترجمه

ابومسعود انصارى رضى الله عنهك شويله ديديكى روايت اولونيور : (رسول الله صلى الله عليه وسلمه) برى كلوب : يارسول الله ! فلانجه بزه (نماز قيلديريركن) اوقدر اوزاتيوركه عادتا نمازى ترك ايده‌جك كبى اوليورم . نبى مكرم صلى الله عليه وسلمى هيچ بر موعظه‌ده اوكونكى قدر غضبلى كورمدم . بويوردى‌كه : « اى ناس ! سزده تنفير خصلتى واردر . (ايچكزدن) خلقه نماز قيلديران اولورسه خفيف طوتسون . چونكه (جماعتك) ايچنده خسته‌سى ، ضعيفى ، ايش كوچ صاحبى اولانى وار . »

٨٠ ـ ترجمه

زيد بن خالد جهنى رضى الله عنهدن روايت اولونيوركه : نبى اكرم صلى الله عليه وسلمدن برى لقطه‌يى (يعنى يتيك مالى) صوردى ، بويوردى‌كه : « باغنى ياخود قابنى [١] ، قليفنى بلله . صوكره برسنه (اوته‌كنسه بريكنسه) تعريف ايت . آندن صوكره اونى قوللان . (آندن صوكره) صاحبى چيقارسه (ينه) اوكا وير . » او آدم : « يتيك دوه‌ده (بويله‌مى) ؟ » ديه صوردى . (رسول الله صلى الله عليه وسلم) اوقدر غضب ايتدى‌كه ياكاقلرى ياخود يوزى [٢] قيزاردى . و : « اوندن سكا نه ؟ (صو) طولومنى ، (آياغنده‌كى) مارقوبنى اوبرابر طاشير . (صره‌سى كلنجه) صو باشلرينى بولور آغاج (ياپراقلرندن) اوتلار . اونى صاحبى بولنجيه قدر كندى حالنه براق . » بويوردى . « يا يتيك طاوار (ه نه بويورورسك) ؟ » ديدى . « او يا سنكدر ، ياقارداشككدر ، ياقوردكدر . » بويوردى .

[١] لفظه عائد اولان بوشك زيد بن خالدك ويا آره‌يرده‌كى راويلركدر .
[٢] بوشك آره يرده‌كى راويلرك برينه عائددر .

٨١ ـ ترجمه

ابوموسى (الاشعرى) رضى الله عنهك شويله ديديكى روايت اولونيور : (بركره) نبى اكرم صلى الله عليه وسلمدن خوشلانمديغى بعض شيلر صورولدى . (بوكبى) سؤاللر چوغالنجه غضب ايتدى . آندن

سأل [۱] سلونی عما [۲] شئتم . قال رجل من ابی . قال ابوك حذافة . فقام آخر فقال من ابی یارسول الله . قال [۳] ابوك سالم مولی شیبة . فلما رأی عمر مافی وجهه قال یا رسول الله انا نتوب الی الله عزوجل .

[۱] دیگر روایتده (قال للناس) [۲] بر روایتده : الفستر اولدرق (عم) [۳] بر روایتده (فقال) .

صوکره : « ایسته‌دیککزی صوریکز » بویوردی . بریسی (قالقوب) « بنم بابام کیمدر ؟ » دیدی . « باباك حذافه‌در » بویوردی . بر دیکری قالقوب : « یارسول الله ! بنم بابام کیمدر ؟ » دیدی . « شیبه‌نك آزادلیسی سالمدر » بویوردی . عمر (بن الخطاب رضی الله عنه) وجه رسالتپناهیده‌کی (غضب آثار) نی کورونجه : « یارسول الله ! بز عزیز وجلیل اولان الله (تعالایه) توبه ایدیورز » دیدی .

۸۲ - حدیث شریف

عن انس رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه کان اذا تکلم بکلمة اعادها ثلاثا حتی تفهم عنه واذا اتی علی قوم فسلم علیهم سلم [۱] ثلاثا .

[۱] الده‌کی بخاری نسخه‌سنده (سلم علیهم) .

۸۲ - ترجمه

انس (بن مالك) رضی الله عنهدن روایت اولونیورکه :

نبی محترم صلی الله علیه وسلم برسوز سویلدیکی زمان (ایجه آکلاشلسون ایچون) اوچ کره تکرار ایدردی . (کذلك) برقومك یانه کلوب سلام ویردکلری زمانده اوچ کره سلام ویریردی .

۸۳ - حدیث شریف

عن ابی موسی رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ثلاثة لهم اجران . رجل من اهل الکتاب آمن بنبیه وآمن بمحمد صلی الله علیه وسلم والعبد المملوك اذا ادی حق الله تعالی وحق موالیه ورجل کانت عنده امة یطؤها [۱] فادبها فاحسن تأدیبها وعلمها فاحسن تعلیمها ثم اعتقها فتزوجها فله اجران .

[۱] بعض روایتده (یطؤها) یوقدر .

۸۳ - ترجمه

ابوموسی (الاشعری) دن رسول الله صلی الله علیه وسلمك شویله بویوردیغی روایت اولونیور :

اوچ کشینك ایکیشر اجری واردر . بری اهل کتابدن اولوب ده هم کندی پیغمبرینه ، همده محمد صلی الله علیه وسلمه ایمان ایدندر . دیکری عبد مملوکدرکه هم الله تعالانك ، همده افندیلرینك حقنی ادا ایتدیکنده (اوده ایکی اجره نائل اولور) . اوچنجیسی اویله برکیمسه درکه نزدنده تصرف ایده (بیله) جکی بر جاریه بولنورده آنی تأدیب ، اما پك مکمل تأدیب ایدر ، تعلیم ، همده پك مکمل تعلیم ایدر . آندن صوکره ده آنی آزاد ایدوب تزوج ایدر . (ایشته) بویله سنك ده ایکی اجری واردر .

احمد نعیم

مسلمانلقده مدنیت

حریت ونفس

انسانلری قهر وتضییق آلتنده ازمك ایچون انسانیتی تذلیله چالیشان رؤسای روحانیه‌نك مراجعت ایده‌جکی الك برنجی واسطه نفسك انسانلری حقوق طبیعیه‌سندن محروم براقمق ؛ انسانلری فطرتك کندیلرینه توجیه ایتمش اولدیغی خصیصه‌لرك الك بیوککندن تجرید ایتمك ؛ وبرکیره ایدن قورقو ، اوخصائص مبجله‌یی طوغرودن طوغرویه کندی ید تسخیرلرینه آله‌رق هوسلری جبروتلری هانکی نقطه‌یه متمایل ایسه اوراده سوروکلمکدن عبارت اولمشدر .

مشهور لاروس‌ك دیدیکی کبی « کور کورینه اینانه‌جقسك ! » سوزی ملتلری تشکیل ایدن افرادك هربری اوزرنده حاکم بر قانون عمومی ایدی . بوقانونی تنفیذ ایدن هرکیمده ، روحنی باغلایان بو زنجیر کران اسارتدن قورتیلمق ایچون اوفاجق بر حرکت حس ایتدیلرسه درحال اونی دینسزلك تهمتیله محکوم ایتدکدن صوکره اوزرینه آفاروزلر یاغدیره‌رق یاوجودینی یاقوب کولنی صاوورورلر ، یاخود حیوانلرك بیله تویلرینی اورپره‌جك کونا کون اشکنجه‌لرله تعذیب ایتدیلر .

بو آدملر کندیلرنده جمعیت بشریه اوزرنده حق وصایت ادعا ایدرك چوجوقلرك تربیه‌سنی اوزرلرینه آلدیلر . زواللی معصوملرك الواح ساده‌ٔ خیاللرینه دین نامنه بویودکدن صوکره اونلری کندی اراده‌لرینه تابع ، کندی مقصد فاسدلرینه خادم برر آلت بی‌شعور حالنه کتیره‌جك بریغین اوهام ، برسوری قواعد نقش ایتدیلر . سعادت ، یاخود شقاوت ابدیه‌نك بونلرك اراده‌سنه ، بونلرك مشیئتنه باغلی اولدیغنی چوجوقلرك ذهنلرینه ایجه یرلشدیردیلر . «ولواتبع الحق اهواءهم لفسدت السموات والارض ومن فیهن»

آرتق انسانلر مربیلرندن اختراع ایتمش اولدیغی قالبه دوکولدی . زمان زمان برصدای وجدانی کندیلرینی ارشاد ایتمك ایستدکجه ، موجودیتلرینك بوتون ذراتنه وارنجه‌یه قدر انطباع ایدن اوتلقینات ایله ، او اوهام ایله پرورده اولمش قلبلرینك الك درین کوشه‌لرندن قوپان برندا : « صاقین‌ها ! بیلمیورمیسکز ؟ سزده نه‌جان اوله‌جق ،

نه‌وجدان . سزه لازم اولان آلدیغکز تلقیناتی کورکورینه اجرادر . » دیمکه باشلادی .

ایشته بوصورتله حریت نفس أولدیغی کبی بتون ملکات انسانیه‌یی تربیه ایدن عقل وادراکك حریتی‌ده تمامیله محکوم اولدی . لکن طبیعت بشریه بوکا تحمل ایده‌مدیکی ایچون عزملر هیجانه ، یورکلر غلیانه کلدی ؛ خاطرات طالغه‌لاندی ؛ سینه‌لر کین ایله ، حس انتقام ایله طولدی ؛ جمعیتلر تفرقه‌یه‌دوشدی . انسانلر قلوبك غلیانیله قونوب حادثاتك انقلابیله ایندیریلن برقازانك آلتنده‌کی اودون پارچه‌لرینـه دوندی . ارتق برسـوری قانلی اختلاللر ظهوره کلدی‌که نه تصوره ، نه خیاله صیغمیان بوهرج ومرج تاریخه براز وقوفی اولانلرك معلومیدر .

جمعیت بشریه‌یی قید اسارتدن قورتاران صولتلر باش کوستره‌مزدن اول ، انسانلر هنوز لیلهٔ ظلمای ضلال ایچنده چالقانوب طورورکن خالق حکیم عنایت الهیه‌سنی یالچین قیالرك آره‌سنده ، چوراق وادیلرك اورته‌سنده‌یاشایان امت عربیه‌یی هجوم باطله قارشی ابدیاً مصون قاله‌جق قدر محکم برطاقم قوانین حکمت ایله تهذیب جهتنه توجیه ایتدی . مراد الهیی‌ده بوامت وحشیه‌یی یلدای جهالتده قالمش ملتلره قارشی حقیقتی حکیم جبارك لسان بلندیله تبلیغ ایده‌جك ، ارباب طغیانی قادر قهارك یدانتقامیله تأدیب ایلیه‌جك برمات معظمه حالنه کتیرمك ایدی . ایشته ملتلر علم ازلیٔ قدرتده کندیلرینه تقدیر ایدیلن درجهٔ عرفان ومدنیتی احراز ایله کسب سکون ایتدکدن ، مسلمانلرك مابه القیام اکوان برسر اعظم خلقت ، مجموع حقائق محیط برکنز مخفیٔ حقیقت اولمق اوزره اعلایه چالیشدقلری کلهٔ علیای دینی تدقیقه تهالك کوستردکدن صوکره اکلادیلرکه : جانلر ویره‌رك ، قانلر دوکه‌رك ، دنیالر طولوسی شدائد اقتحام ایده‌رك واصل اولدقلری حقائق اوتعـالیم الهیه‌نك برصورت منعکسه‌سندن بشقه برشی دکلمش : « سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم حتی یتبین لهم أنه الحق »

عصر حاضر علمـاسنك مبـاهی اولدقلری بوتون نظریات علم وحکمتـك اون درت عصر ، یاقین بر زمان اول مکه ، مدینـه وادیلری آره‌سـنده یوکسلن برصورت بلندك صداسندن بشقه برشی اولمدیغنی مذاهب فلسفهٔ امامارینه ، انسانیت محبلرینـه قارشی اثبات ایتمك ایچـون کلیکزده دین مبین اسـلامك حریت نفس حقنده نه سویلدیکنه باقهلم : مسلمانلق اولا ، یاایهاالناس انا خلقناکم من ذکر وأنثی وجعلناکم شـعوباً وقبائل لتعارفوا . » آیت کریمه‌سیله ، ثانیاً « ان‌الله قدأذهب بالاسـلام نخوة‌الجاهلیة وتفاخرهم بآبائهم لان‌الناس من آدم وآدم من تراب واکرمهم عنـدالله أتقاهم ـ جناب حق‌دور جاهلیته مخصوص اولان تکبری ، اصالتله‌تفاخری مسلمانلق واسطه‌سیله آره‌دن‌قالدیرمشدر . زیرا انسانلر آدمدن کلیور ، آدم ایسه طوپراقدن یارادلمشدر . عندالله اك بیوك آدم اك متقی اولان آدمدر . » حدیث شریفیله مساواته اك‌متین براساس وضع ایتمشدر .

ایشته بوسایه‌ده نجابت کبی ، ثروت کبی ، یاخود بویوك برقبیله‌یه نسبت کبی اسباب امتیازدن برینه دایانه‌رق برکیمسه‌نك دیکرینه قارشی فضل ورجحان ادعا ایده‌بیلمه‌سی امکانی ابدیاً قالقمشـدر . مسلمانلرك مدار تمایز اوله‌رق انجق اعمال فاضله‌یی ، فضائل عالیه‌یی طانیمشدر . یوقسه قورو تفاخره ، سوزه هیچ برقیمت ویرمه‌مشدر .

جناب حق « ان اکرمکم عندالله أتقاکم » بویوریـیـور . مع مافیه بونك تقوانك ظاهرده کی افعاله ، عباداته باقه‌رق حکم اولنه‌بیله‌جك ماهیتلردن اولمدیغی ، بونلرك هپسی عابدك قلبنده کوکلشمش وب حقدن باشقه‌سنك معلومی اولمیان برعقیدهٔ باطله‌دن طولایی محو اولنیویره‌جکی دیناً ثابتدر .

نته‌کیم قرآن مبینده « لایسخر قوم من قوم عسی أن یکونوا خیراً منهم ولانساء من نساء عسی ان یکن خیراً منهن . » نهیی واردا اولمشدر . جناب پیغمبر ایسه « وان الرجل لیعمل بعمل اهل الجنة حتی لایکون بینها وبینه الاذراع فیسبق علیه الکتاب فیعمل بعمل اهل النار فیدخلها وان الرجل لیعمل بعمل اهل النار حتی لایکون بینه وبینها الاذراع فیسبق علیه الکتاب فیعمل بعمل اهل الجنة فیدخلها . » بویوریور .

اعمال صالحه‌نك قبولی ، یاخود ردی یالکز جناب خالقه مخصوص اولدیغی جهتله دین اسلام باشقه‌سنده کورولن تقوانك مقبولیتنه یاخود مردودیتنه‌حکم ایتمك هیچ کیمسه‌یه جائز اولمایه‌جغنی اخطار ایلیور . بوتقوی انسانی صنوف بشرك کافه‌سنك فوقنده برمرتبه‌یه چیقارسه‌بیله ینه حکمی خالق حکیمه براقمق لزومنی تعلیم ایدییور . جناب پیغمبر « دعوا المحدثین لاتحکموا لهم بجنة ولا بنار حتی یکون‌الله هوالذی یقضی بینهم یوم‌القیامة » « ویل للمتألین من امتی الذین یقولون هذا للجنة وهذا للنار . » بویوریور .

دین اسلام مسلمانلردن هیچ برصنفك حضور شریعتده حیثیتجه اك اشاغی طبقه‌دن برمسلمانه تفوقنی تأمین ایده‌جك هیچ بر امتیاز ویرمه‌مش ، طانیمامشدر . بالعکس بارکاه رحمتی هرکسه بر سورتده آچمش ، هرکسك اوقپودن‌کمال حربتی ایله کیرمسنه مساعده ایتمشدر . هم بودخول ایچون کتاب‌الله ایله سنت رسولدن باشقه دلیله حاجت براقامشدر .

یالکز بو قدرله‌ده اکتفا ایتمه‌یه‌رك باشـقه‌لرینی ، سـعادت ابدیه‌یه یاخود شقاوت سرمدیه‌یه سوق ایده‌بیلمك داعیه‌سنده بولنمقدن سائر افراداك حائزاولدیغی برحقی کندیسنه‌اسناد ایتمك درکه‌لرینه‌دوشمکدن‌ده بزی صـوك درجه‌ده تحذیر ایلمشدر (من‌قال انا عالم فهو جاهل) ایله (اخوف ما اخاف علی امتی رجل یتـأول‌القرآن یضعه ا ، غیر مواضعه ورجل یدعی انه احق بهذا الامر من‌غیره) حدیث‌شریفلری انسانی بویله بر کریوهٔ هـلاکدن تخلیص ایچون بر ملك‌الصـیانه قدر لطف وحمایتی متضمن جوامع‌الکلم احمدیه‌دندر .

دین اسلام شو حقیقتی اکیداً بیان ایتمشدرکه روز جزاده انسانه عمل صالحدن بشقه‌سی فائده ویرمز . مکتسبات ذاتیه‌سندن بشقه‌سی آنی غائلهٔ عذابدن تخلیص ایده‌مز . بیوك بر عائله‌یه منسوب اولمق ، بر متنفذك حمایه‌سنده بولنمق باعث نجاتی اوله‌ماز . جناب احکم‌الحاکمین (وان لیس للانسان الا ماسعی وان سعیه سوف یری) ، (فلا انساب

بینهم یومئذ ولایتساءلون) بیوریبور . جناب رسول رب‌العالمین (یاعباس ویا صفیة عمی‌النبی ویا فاطمة بنت محمد انی لست اغنی عنکم من‌الله شیأ ان لی‌عملی ولکم عملکم) وعظ مؤثریله خاندان رسالت افرادینك بیله کندی عمللرندن بشقه هیچ بر شیدن امیدوار اولەمامەجغنی تبلیغ بیوریبور .

ایشته‌بوسببدن طولاییدرکه اوامر الهیه‌ده‌کافهٔ افرادبشرعلی‌السویه مخاطب طوتلمشدر . خطابات الهیه‌جمعیت‌انسانیه اعضاسنك الڭبیوکنی مکلف ایتدیکی شیلرك کافه‌سیله الڭ کوچوکنی‌ده مکلف ایدیور . طرف‌جلیل نبوتدن(کلکم‌راع وکلکم مسؤل عن رعیته) بیوریلیور . ایشته بو قواعد متینه سایه‌سنده‌درکه امت محمدیه افرادی‌شریعتدن بشقه هیچ بر قید ایله خصائص نفسانیه‌سنی مقید کورمز . اوقانون الٰهك خارجنده کندیسنه ایدیله‌جك تلقینات مضره‌یه اصلاقولاق ویرمز . میزان ترقی و تعالی النده‌در . کیمسه‌نك دلالت وارشادینه بویون اکمکه محکوم اولماز . زیرا بیلیرکه یاپدیغندن مسؤل یکانه کندیسیدر . کندیسنی سوق و اداره ایده‌جك کیمسه نه‌قدر عالی اولورسه اولسون مسؤلیت اعمالنی آکا عطف ایده‌مز .

اخوت بشریه روابطی بوکبی متین اساسلرله پایدار اوبیلیر . افرادك مساوات حقوقی بویله فکرلرله تأیید اولنه بیلیر . بوکبی‌قواعد اسلامیه سایه‌سنده سواد اعظم بر طائفهٔ قلیله‌نك آغزینه باقه‌رق هرنه دیرسه ، هر نره‌یه سوروکلرسه کور کورینه اویمقدن قورتیلور . بوکبی قواعد سایه‌سنده مساوات بشریه کندینی کوستریر : مساواتك نتایجی ایسه پك بیوکدر . حقوق و واجباتك بیلنمسی ایچون ایلك قدمه ، عدالتی تقریر ایچون صوك درجهٔمساواتدر . مساوات‌عدالت حقیقیه ایله امتزاك قاتی قورودان ، کمیکلرینی قیران عدالت کاذبه‌نك بینی تفریق ایچون الڭ طوغری بر میزاندر .

ناپولیون « مساوات کرك اقوام ،کرك افراد بیننده عدالتك منبعیدر . » ، فیلسوف شهیر « فوندرسه » ده « انسانلر بیننده‌مساوات طبیعیه ــ که حقوقلرینی طانیمق ایچون ایلك قاعده بودر . ــ کافهٔ اخلاق حمیده‌نك اساسیدر » دیمشدر .

بو بحثمزه ختام ویرمزدن اول شوراسنی اخطار ایده‌لمکه اوروپا اقوام متمدنه‌سنك الیوم بهره مند اولدیغی مساوات پك اوقدر اسکی برشی دکلدر . کچن عصرك اواخرنده پك چوق فداکارلقله انجق بونی استحصاله موفق اوله‌بیلدیلر .فیلسوف « فرانق » «یارم‌عصردن بری اوروپا اقوامندن بعضیسنده تأسس ایدن مساوات مدنیه اقوام سائره بیننده تدریجاً انتشار ایتمکده‌در » سوزیله کندی زماننده بو نعمتدن بتون‌اوروپانك هنوز بهره‌مند اوله‌مامش اولدیغنی ایمأایدیور . بزه کلنجه تحدیث نعمت ایچون « الحمدلله الذی هدانالهذا و ماکنا لنهتدی لولا ان هدانالله » آیت کریمه‌سنی تلاوت ایتمه‌ك حقمز بوقیدر؟

محمد عاکف

اصلاح مدارس

بوکون نه صورتله قابل اوله‌بیلیر ؟

فیض مشروطیته نائل اولدیغمز کوندنبری ، حیات‌عثمانیه‌یه تعلق ایدن ایکی اساسلی‌مسئله‌نك حلی ایچون‌پك‌چوق فکرلرصرف‌اولندی؛ پك‌چوق مقاله‌لر یازلدی : بری ، اصلاح مدارس ؛ دیکری ، تعمیم معارف . بوایکی مسلك اربابی ظلمات استبداددن هنوز چیقمه‌لری سببیله صرف کندی محیطلرینی بیلیورلر ، محیطلرینی دوشونیورلر ، محیطلرینه عائد بیان افکار ،اجالهٔ اقلام ایدییورلردی‌که طبیعی بو بر حقیقت دکلدی ، بلکه حقیقته ایصال ایده‌جك یوللری اراشدیرمقدن عبارتدی . چونکه اصلاح مدارس ایله تعمیم معارف بشقه بشقه شیلر اولدیغی ظن ایدییورلردی . ایکی اوچ سنه‌دنبری وقوع بولان تصادم افکار نتیجه‌سنده ، بونلرك یکدیکرینه بیکانه اولمدیغی ، بلکه بری برینك متممی ، لازم غیر مفارق اولدیغی پیدرپی آکلاشیلمغه ، مکاتبله مدارس بیننده عموم وخصوص من‌وجه‌اولدیغی تظاهر ایتمکه باشلادی : ایشته بو حقیقتك انکشافه یوز طوتمه‌سی ، داعیلرنده‌ده بوبابده عاجزانه برقاچ سوز سویله‌مك شوقی اویاندیردی . شویله‌که :

احکام الٰهیه‌نك ، کرکی‌کبی تبلیغ وافهامی ، « واعدوا ... » امر جلیل سبحانیسنك اجرا وایفاسی آنجق فنون جدیده ایله قابل اوله بیله‌جکندن ، اسلامیت‌نقطهٔ نظرندن ، فنون جدیده تحصیلی‌ضرورت صیره‌سنه کچمش اولدیغی دریش ایده‌رك اسلاف کرامك یاپدیغی کبی فنون حاضره ــ لزومی قدر ــ مدارس پروغراملرینه ادخال‌ایدلملی . اصول تدریس واداره خصوصنده یاپیلان تجربه‌لر نتیجه‌سنده اتخاذ اولنان تدابیرك انفع اولان جهتلری « الحکمة ... » دیه‌رك آلنوب مدارسك امر تدریس واداره‌سی تنظیم واصلاح ایدلملی ، بناءً علیه مدارسده تدریسات ، تقسیم اعمال قاعده‌سنه توفیقاً اجرا ایدیله‌رك هر درس متخصصنه تودیع‌ایدلملی ومعارفده اولدیغی کبی درت دوره‌یه تقسیم ایدلملی : دورهٔ اولی ، ابتدائی ؛ دورهٔ‌ثانیه ، رشدی ؛ دورهٔ ثالثه ، اعدادی ؛ دورهٔ رابعه ، عالی (دارالفنون شعباتی) . کویلرده وکوچك قصبه‌لرده‌کی مدارسده یالکز دورهٔ اولی ، ولایاتدن ماعدا اولان بیوك قصبه‌لرده ، اولی وثانیه ، ولایاتده ، اولی ، ثانیه و ثالثه . درسعادتده اولی ، ثانیه ، ثالثه و رابعه تدریساتی تعقیب ایدلملی .

دورهٔ اولی‌ده ، علوم عربیه وشرعیه‌نك الڭ‌مجمل متنلریله دارالمعلمین ابتدائینك الڭ مهم درسلری عملی صورتده تدریسی ایدلملی ، دورهٔ ثانیه‌ده ، علوم عربیه وشرعیه‌نك مفصل متنلریله دارالمعلمین‌رشدینك الڭ مهم درسلری ینه عملی صورتده تدریس ایدلملی . دورهٔ ثالثه‌ده ، علوم عربیه وشرعیه‌نك شرحلریله دارالمعلمین عالینك‌الڭ‌مهم‌درسلری، عملی و نظری صورتده‌ده تدریس ایدلملی .

دورهٔ رابعه‌ده (دارالفنونده) ،احتیاجات‌حاضره‌یه کوره‌مختلف شعبه‌لر اچیله‌رق هرشعبه‌ده ، قرائت ، تفسیر ، حدیث ، ادبیات،کلام، حکمت ، اصول ، فقه ، حقوق ، سیاست ، الخ کبی علوم شرعیه‌وفنون

عقلیه‌نك حقایق ودقایقی ، نظری برصورتده تدریس ایدیله‌رك ، متعدد مسلكلرده ارباب اختصاص یتشدیرملی .

مدت تحصیل : دورۀ اولی ، كویلرده وكوچك قصبه‌لرده سنه‌ده آلتی آی اوقونمق اوزره آلتی سنه‌ده تدریس ایدلملی . زیرا كویلر وكوچك قصبه‌لر اهالیسی معیشتلرینی تأمین ایچون سنه‌ده لااقل آلتی آی چالشمه‌لری لازم كلمسنه بناءً بوكبی یرلرده ، آلتی ، نهایت یدی آیدن زیاده تحصیل قابل اوله‌میه‌جغندن ، ایكی سنه‌لك درسلری اوچ سنه‌ده تدریس ایتملی .

سنه

٤ ــ دورۀ اولی ، شهرلرده . سنه‌ده طقوز آی .
٣ ــ دورۀ ثانیه ، بیوك قصبه‌لرده . سنه‌ده طقوز آی .
٣ ــ دورۀ ثالثه ، ولایتده . سنه‌ده طقوز آی .
٤ ــ دورۀرابعه (دارالفنون) درسعادتده . سنه‌ده‌طقوز آی.

١٤ شوحسابه كوره ، ابتدائی تحصیلندن ماعدا صرف‌مدارس تحصیلی ، اون درت سنه‌یه بالغ اولیور .

كرچه ، مكاتبك اون سنه‌ده قطع ایدیلان بومسافه‌نك ، اون‌درت سنه‌یه ابلاغی چوق كورنلر اولورایسه‌ده ، بوندن آز برزمان‌ظرفنده حقایق اسلامیه‌یوتحصیل‌ممكن اوله‌میه‌جغندن بومطالعه‌طوغری‌اوله‌ماز. كذلك ، مدارسده یقین زمانلرده اون درت سنه ظرفنده، آنجق‌علوم شرعیه‌تدریس اولنه‌بیلدیه‌سنه‌نظراً فنون جدیده علاوه‌ایدلدیكی‌صورتده بومدتك آز كله‌جكی فكرنده بولنانلرده اوله‌بیلیر ایسه‌ده ، بوفكرده طوغری اوله‌ماز. چونكه مدت تحصیلك طقوز آیه ابلاغی، درسلرك ارباب اختصاصه تودیعی ، طلبۀ علومك استقبالنك تأمینی ، اصول تدریسك اصلاحی ، مدرسینك ترفیه واقداری كبی اصلاحات مهمه سایه‌سنده اون درت سنه‌نك بالغاً مابلغ كفایت ایده‌جكی شبهه‌سزدر .

دورۀ اولایه دخول ایچون ابتدائی تحصیلی شرط اتخاذ ایدلملی . مدرسه‌لره بلا قید وشرط طلبه قبول ایدیله‌رك ابتدائی كورمه‌مش اولانلری ابتدائی مكتبی بولنان یرلرده مكتب ابتدائی‌یه كوندرمه‌لی ؛ بولنمیان یرلرده‌ایسه ، ایجابنه كوره ، یامدرسه داخلنده‌یاخودا كامتصل برمحلده ، ابتدائی شعبه‌سی ویاابتدائی مكتبی تشكیل ایدلملی. بوصورتله ابتدائی تحصیل كوردكدن صكره مدرسه تحصیلنه مباشرت ایتدیرلملی وهردوره‌ده بر اجازتنامه ویرملی .

اجازتنامه‌لری ، مافوقنده‌كی دوره‌یه بلاامتحان قبول ایتملی. دورۀ اولی‌دن اجازتنامه آلانلر ایسترلر ایسه ابتدائی معلمی اولملی؛ ایسترلر ایسه بلاامتحان دورۀ ثانیه‌یه كیره‌بیلملی . دورۀثانیه‌دن اجازت آلانلر ایسترلر ایسه درجه‌لرینه كوره برخدمته كیرملی؛ ایسترلرایسه‌بلاامتحان دورۀ ثالثه‌یه كیره‌بیلملی . دورۀ ثالثه‌دن اجازتنامه آلانلر ، كذلك ایسترلر ایسه درجه‌لرینه كوره بر مسلكه سلوك ایتملی ؛ ایسترلر ایسه درسعادتده‌كی دورۀ رابعه (دارالفنون) شعبه‌لرندن برینه بلاامتحان كیره‌بیلملی . (یالكز طالب زیاده اولور ایسه مسابقه امتحانی ایجاب ایدر .)

بواصلاحاتی یاپمق وبو پروغرامی تعقیب ایتمك ایچون ، مشیخت اوقاف ومعارف نظارتلری طرفندن هم آهنك عمومیٔ مدنیه ، همده احوال روحیۀملیه‌یه واقف، اموردیده ، مجرب‌الاحوال‌ومنورالافكار ذواتدن مركب برمجلس كبیر تشكیل‌ایدیله‌رك‌بومجلسك مقرراتی صورت فوق‌العاده‌ده نظر دقت واعتنایه آلنملی .

بوبابده ایكی طریق تصوراولنه‌بیلیر : بری، كسدیرمه‌فقط چتین ؛ دیكری ، براز اوزون فقط قولای‌وطبیعی .

برنجیسی : سلاطین عظام واصحاب خیرات طرفلرندن ترك وتبرع ایدیلان اوقافك مرورزمان وتبدل احوال‌ایله مشروط لهلری‌بالكلیه دكشمه‌سی وبیك‌درلو تحولاته اوغرایه‌رق غیرقابل اصلاح برحاله كلمه‌سی حسبیله ، نه‌واقفلرك وقفیه‌لرده كوستردكلری شرائط‌مفصله ومتفرعه‌یه نه‌ده دین‌وملتك تعالیسنه خدمتدن عبارت‌اولان شرائط‌مجمله واصلیه‌یه رعایت ایدیله‌مدیكی ووقفیه‌لرنده موجودشرائط فرعیه‌نك تمامها تطبیق بوندن بویله‌ده ممكن اوله‌میه‌جغی ، واهون شرك غیراضافی اولمسی ملاحظه‌سیله هیچ اولماز ایسه شرط‌اصلی اولان تأمین منافع‌جهتنه رعایةً انفعنه صرفی جائز اولدیغنه دائر فتوای شریفه استحصالی ممكن اولدیغی تقدیرده ، بالعموم واردات اوقافی توحید ایده‌رك احتیاجات وترقیات حاضره‌یه كوره واقفك مقصد‌اصلیسنی یرینه كتیرملی . بروسه‌مزده پك چوق اوقاف وار هیچ‌برواقفك‌وقفیه‌سنده درمیان‌ایتدیكی‌شرائطه تمامها رعایت ایدلیور وایدیله‌مزده .مثلابرطاقم مدرسه‌لرك وقفیه‌لرنده « بنم مدرسه‌مه مدرسی اولان ذات ، درسی مدرسه‌مده‌كی‌درسخانه‌ده اوقوتملی الخ » كبی برچوق شرائط وار ؛ نهایتنده‌ده وقفیه‌سنده‌كی شرائطه حرفیا رعایت ایدلمسی حقنده برچوق تأكیدات‌وار. حالبوكه شمدی‌یه قدر درسلر مدرسه‌لرده دكل‌جامع كبیرده‌تدریس‌اولنه‌كلمشدر. چونكه انفع ، بویله اولمسی ایدی .

دیمك كه شرط‌واقفه حرفیاً رعایت ، نه‌شمدی‌یه ممكن اوله‌بیلمش، نه‌ده بوندن صكره اوله‌بیله‌جك . آكلایه‌مدیغمز اسبابدن طولایی بوطریق‌ممكن‌اوله‌مدیغی‌صورتده ، ایكنجیسنك‌التزام‌اولنمسی‌تعین ایدر . اوده واردات ومصارفات اوقافی اصلاح وتعدیل ایله مدارسی حال اصلیسنده ابقا ، كوچك یرلرده‌كی مدارسی یالكز تعمیر ، بیوك شهرلرده‌كیلرینی ــ بالخاصه درسعادتده كیلرینی ــ حفظ‌الصحه‌یه موافق صورتده افراغ ایتملی . متعدد مدرسه اولمیان یرلرده ، طبیعی درسخانه ویا جامع شریف كبی برمحلده تدریس‌اولنور . متعددمدارس موجود اولان یرلرده ــ بروسه ــ كبی علوم عربیه وشرعیه ،جامع كبیرلرده ؛ فنون‌جدیده‌ایسه، مناسب‌برموقعده لزومی‌مقداری درسخانه‌یی حاوی ، تأمین مقصده كافی مكمل بر دارالتدریس انشا ایدیله‌رك اوراده‌اوقوتملی‌ومدرسه‌لر كافی‌السابق بیتوتت و مطالعه‌یه حصرایدلملی. كذلك متعدد مدرسه‌اولمیان یرلرده ،ابتدائی‌معاشیله دارالمعلمین‌ابتدائی مأذونلرندن بر،یاخود برینه كوره‌دهازیاده مدرس معاونی كوندرملی. یالكز مدرس عین زمانده مدیراولدیغندن كندیسنك ایرادی‌ویامعاشی كوندریلان معاونك معاشندن حالده فرقلی اولملی . مدرس،علوم‌دینیه، معاونده ، فنون دنیویه تدریس ایتملی .

بوایسه پك‌قولای وبسیط برشیدر . چونکه مدرسه حاضر ، طلبه حاضر ، معلمك بری حاضر ؛ فضله اوله‌رق یالکز بر معاون تعیینیله برده پروغرام اصلاحی مسئله‌سی قالیور ،ایشته‌اوقدر.

متعدد مدارس موجود اولان یرلرده ایسه ، عرض اولندیغی وجه‌اوزره، فنون جدیده‌تدریساتی ایچون تأسیس اولنه‌جق دارالتدریسده هردرس متحصصنه تودیع ایدیله‌رك ساعت اعتباریله‌دوره‌سنه کوره معلملره معاش تخصیص ایده‌رك تدریسات اجرا ایدلملی و ممکن مرتبه معلملر درسعاملردن انتخاب ایدلملی‌که بوده پك جزئی برمصرفله میدانه کلیر .چونکه مدرسه‌لر (یتاقخانه و مطالعه خانه‌لر) حاضر ، ــ یالکز براز تعمیر واصلاح لازم ــ علوم‌عربیه وشرعیه‌یی تدریس ایده‌جك مدرسلر حاضر ، فنون‌جدیده‌نك بعض قسملرینی مدرسلر تدریس ایده‌بیله‌جکلرندن معلمینك برقسمیده‌حاضر ؛ هیئت مجموعه‌سی‌اعتباریله درتده اوچی حاضر دیمك اولوب یالکز برینا ایله، اقتضا ایدر.معلمك درتده بری قالیورکه طبیعی بوده تأمین‌ایده‌جکی استفاده‌یه نسبتله هیچ حکمنده اولوب بیوك برفداکارلغه عرض افتقار ایتمز .یالکز اوقافك اصلاحیله مکاتب ابتدائیه‌تخصیصاتنك بوجهته‌افراغی ،تأمین مقصده‌همان کافی کبی کورینور. زیرا مادامکه تحصیل ابتدائی دینیدروبناءً علیه عناصر غیر مسلمه‌یه حصه‌لری ویریلیور،عناصر مسلمه‌نك‌حصه‌لریده سالف‌العرض مجلس کبیره تودیع ایدیله‌بیلیر عین‌زمانده معارف نظارت‌جلیله‌سنك تحت تفتیشنده بولنه‌جغندن ثمرات‌نافعه اقتطاف‌ایدیله‌جکی محققدر. برطرفدن موجودی بو صورتله اصلاح ایتمکله برابر دیکر طرفدن‌ده مدرسه مکتب اولمیان یرلرده ، بو طرزده دارالتدریسلر آچمغه تشبث و مباشرت ایتملی که ــ شمدی‌یه قدر اولدیغی کبی ــ تشبثاتمز عقیم قالمسون

ایشته بو صورتله هم اسلافمزك التزام ایتدیکی بر طرزده مدارس اصلاح ایدلمش اولور،همده بادهوا دینیله‌جك درجه‌ده اهمیتسز برمبلغله دارالمعلمینلره ، دارالفنونلره نائل اوله‌جغمزدن ، پك قولای و پك سریع بر صورتده تعمیم معارف ایدلمش اولورکه ــ تعبیر عامیانه‌ایله ــ کوچك بر طاشله بیوك ایکی ، بلکه دهازیاده قوش اورولمش اولور. اسلاف کرامزك التزام ایتدیکی بر طرزده ، اصلاح مدارس ایدلمش اولور .چونکه ، اسلافمز هیچ بروقت(اناوجدنا آبائنا) دیمه‌مشلر ؛ وفنون جدیده‌نك شکل اصلی و ابتدائیسی بولنان فنون عتیقه‌یی ؛ اسکی یونانجه‌دن عربجه‌یه ؛ ترجمه ایده‌رك ، علوم شرعیه تدریساتی آره‌سنه قویمشلر ؛ علوم شرعیه‌ده اولدیغی کبی فنون عقلیه‌ده‌ده ید طولی صاحبی و عالم اسلامك مدار افتخاری اولمشلر و بو صورتله حکمت عتیقه اربابی طرفندن شریعت اسلامیه‌یه وقوع بولان ووقوع بوله‌جق اولان ظنون و اوهامی اساسندن قلع ایده‌رك ، براهین عقلیه و قوانین فنیه ایله‌ده ترصین قواعد اسلامیه ایله‌مشلردی . بو جهتله بزده اسلافمزك آچمش اولدیغی شاهراه تجدد و تعالی‌یی بوله‌رق، کوزلری قماشدیران حقایق منورهٔ اسلامیه‌یی انظار کائناته عرض ایتمش اولورز . حالبوکه ، مع‌التأسف صوك زمانلرده مدارسك سنین مدیده‌ده یتشدیردیکی بوقدر انسان ، فنون دنیویه تحصیل ایتمدکلرندن سفالت چکیورلر ، آخر عمرلرینه قدر حوایج ضروریهٔ بشریه‌لرینی دوشونمکدن قورتوله‌میورلر .و حقیله نشر علوم دینیه ، تبلیغ احکام الٓهیه و خصمای‌دینه فنون حاضره لسانیله مقابله ایده‌میورلر .

پك قولای و سریع بر صورتد تعمیم معارف ایدلمش اولور : چونکه کچن‌لرده منظورم اولان بر ایستاتستیقه نظراً ، ممالك‌عثمانیه‌ده موجود مدارسك، عددی اوچ بیکه بالغ‌اولیور . وسطی اوله‌رق‌لااقل اللیشر طلبه تخمین اولنه‌بیلیرکه ، یوز اللی بیك طلبه ایدر . ذاتاً مدارسده یتیشان طلبه‌نك یوزده یتمشی ، محله و کوی امامی و ابتدائی معلمی ؛ اونی ، مکاتب تالیه و عالیه معلمی ؛ اونی ، حاکم ، مفتی و مدرس ؛ اونی‌ده ، ترك مسلك ایده‌رك ، مأمور ، اصناف ، رنجبر اولمق اوزره تخمین ایدیله‌بیلیر . بناءً علیه ، یالکز حاضرده‌کی مدارس اصلاح ایدیلیر ایدلماز ، هرسنه مطلوبه موافق ، مسائل‌دینیه وفنیه‌یه واقف بر چوق ابتدائی معلمی یتشمکه باشلایه‌جقدر .چونکه علوم عربیه وشرعیه‌یه‌واقف ،دماغی تحصیل ایله مألوف برچوق‌طلبه موجوددرکه ، جزئی بر همتله مکمل ابتدائی معلمی اولورلر ــ آز زمان ظرفنده ، آز پاره ایله ، قناعتکار ، کوی حیاتنه متحمل ، افکار عمومیه‌یه موافق ، منورالافکار بر چوق امام ومعلم‌یتیشه‌جکدر . کویلرك قسم اعظمی کوچك اولمسی کبی بر طاقم اسبابه بناءً امام بشقه ، معلم بشقه اولمق ممکن دکلدر ــ : ایشته بوسایه‌ده ، سرعت وسهولت فوق‌العاده ایله نشر علوم وتعمیم معارف حاصل اوله‌جق ؛ وبالنتیجه بتون عثمانلی عناصری ، افرادی بیننده آهنك انتظام رونما اوله‌رق عثمانلیلق عالمی بردن بره پارلایه‌جق ؛ عالم اسلامك‌ده ، تنبه وتعالیسنه مبدأ اوله‌جقدر . ومن‌الله التوفیق .

بروسه جامع کبیر درسعاملرندن

احمد زائد

تقسیم قیشله وتعلیمخانه‌سی

کیچن هفته ایچنده نشر اولونان تصویر افکار نسخه‌لرینك برنده تقسیم قیشله وتعلیمخانه‌سنك مالیه نظارتجه بدل مثلندن نسبتسز درجه‌لرده دون ، مبلغ جزئی مقابلنده الدن چیقارلمقده اولدیغنه دائر بر مقاله واردی . بز بو حوادثی قید احتیاط ایله تلقی ایتمش وقانوناً اراغمسی اقتضا ایدن مصلحتدن عاری وغبن فاحشه مبتنی معاملهٔ فراغیه‌نك قیمت حقوقیه وقانونیه‌سی اوله‌میه‌جغنی تقدیر ایدرك صدق خبره احتمال ویرمامش ایدك فقط بازار ایرتسی کونکی طنین رفیقمزك نشریاتی مع‌التأسف مسموعاتك صحتنی کوستردی . وشو یولسز معامله‌نك بر قاچ کونه قدر امر واقعلر میانه ادخال اولنه‌جغنی بیلدیردی . که بو نتیجه‌یه نه‌قدر تأسفلر اظهار ایتسه‌ك یری واردر . واقعا رفیقمز فراغ مقررك مادی ومعنوی بر طاقم اسباب مجبره‌یه مبتنی بولندیغنی بیان‌ایدرك مقاوله‌نك‌ظاهراً جاذب کوریلان شرائطنی باللاندیره باللاندیره ایضاح ایدیبور وبالنتیجه امر فراغی پك طبیعی

وشایان ترویج بولیور . فقط مطالعات مسروده نه درجه‌لرده اصابته قریندر . ایشته بو جهت منافع وطنیه نامنه محتاج تدقیق وتأملدر . بز رفیقلرمزك مقاله‌لرینی عیناً نقل ایتمك و واردخاطرمز اولان ملاحظاتی دخی ذیلاً اشارت ایلمك صورتیله ، قارئلرمزك مسئله‌یی حقیله تتبع وتدقیقه موفقیتلرینی تسهیله چالیشه‌جغز . تصویر افکار رفیقمز دیبورکه:

تقسیم قیشله‌سی وتعلیمخانه میدانی

(صاتار علی اویونی)

غزته‌لرك ویردكاری خبرلره نظراً ، ایكی سنه‌دن بری شایعه‌سیله مسامع اهالی آلشدیرلمش اولان بك وغلی طوپچی قشله‌سیله قارشیسنده ۱۰۲ بیك مربع متره وسعتنده بولنان میدان ، ۴۰۰ بیك لیرا بدل ایله بر شركته صاتیله‌رق معامله‌ٔ فراغیه‌سی اجرا اولنمق اوزره بولنیور .

§

بزم عهد صباوتمزده (چنكی) دینلان برصنف نسوان وارایدی . ولیمه ، لوغسه ، وختان جمعیتلرنده اكابر قوناقلرینه جلب ایدیلیر ؛ حرملرده اسكی عادات وعنعنا تمزی تمثیل ایدر اویونلر اجرا ایلرلر ایدی . بوبرنوع ملی . ومنحصراً حرملرده اویناندیغی ایچون نسوانمزه خاص تیاترو ایدی .

بوراده ، چنكیلكی تعریف ایده‌جك دكلز . یالكز او اویونلرندن ، غایت عبرت آمیز اولان (صاتارعلی) اویونی ، شو بزم عهد جدیدده برمثلی دها بولمق احتمالی اولیان مالیه ناظر اقتصاد مظاهرمزك علم ثروته متعلق مأثر اجتهادیهٔ فعلیه‌سنك اك مهمی عدایتدیكمز (بیع اماكن واراضی) قاعده‌سنه مشابه كوردیكمز ایچون آكلاتمق ایسترز :

بوتحف براویوندر ؛ برمیراث یدی‌یی تمثیل ایدر . علی‌بك اسمنده بركنجه پدری برقاچ بیك كیسه نقود ایله برچوق اموال وعقار ترك ایدرك وفات ایدر . غیبوبت پدرله غمكین اولان بك افندی‌یی تسلیت لازم كلیر . حسب الانسانیه اطرافنه اوو قته‌قدر كندیسنه معلوم اولیان برچوق اوداء طوپلانیر . بك افندی‌یه پدرینك آجیسنی اونتدیره‌جق صورتده اكلنجه‌لی فقره‌لر ، حكایه‌لر نقلندن باشلارلر ؛ (عنبریه) لره (عرق) لره آلشدیررلر . نهایت زمانك حسن وآن ایله مشهور اولان نازندكان نسوانیله ترتیب بزم عشرته نوبت كلیر . بوصره‌ده (آفت دوران) وصفنه شایان اولان بر (محبوبهٔ فتان) ك دام زلفنه كرفتار اولان علی بك ، سودیكنك هرآرزوسنی برینه كتیرمك یولنده اولا نقود موجوده‌یی توكدیر ، ثانیاً پدرندن منتقل تجارت كیلرینی صاتار . حاصلی چفتلك كبی ، خان ، حمام كبی نه‌قدر مورد ایراد وارسه بربربر الدن چیقاریلیر . اك صوكره اوتوردقلری قوناغك مفروشاتی ومتعاقباً قوناغك كندیسی صاتیلیره بك افندی اوزرنده‌كی لباسیله قالیر . فقط برایكی سنه امتداد ایتمش اولان بودورهٔ ذوق وصفا علی بكه برطبیعت ثانیه اولور . بردرلو اكلنجه‌سز دوره‌مز ، دوشنور ، طاشنیر . بركون دها سفاهتنی تأجیل وحقیقت حالده سفالتنی تعجیل ایدن برچارهٔ عیش ونوش كشف ایدر . میان احبابده اولا صیرتنده‌كی سمور كوركی ، ثانیاً بلنده‌كی (بریور) ساعتی ، شال قوشاغی ، ثالثاً هندزرتاریسی خفتانی ، پنبه‌زار كوملكی . زراندوده باشلی اوچقوری ، نهایت حلالی طونه قدر هپسنی بربربر صاتار . اوحالت عریانی ایله سرمست ورسوا اوله‌رق محبوبه‌سنك آغوش نازینه آتیله‌رق تسلیم روح ایدر .

بوكا صاتار علی اطلاقنك سببی : چونكه ایچلرندن بری (دلال) رولنی آله‌رق : علی بك اوزرنده‌كی لباسی بربر بربر چیقاردقچه (دلال) : صاتارعلی كوركنی صاتار علی خفتانی ! . . صاتارعلی شالنی ، دیه یاد وتعداد ایتمسیدر .

§

ایشته بزم ده شمدیكی حالز تماملیه بوصاتار علی اویونه بكزه‌مكده‌در . مبعوثان ملت ، مالیه ناظرینی اولكی دورهٔ اجتماعیه‌نك نهایتنده بعض چفتلكلر ، وایشه یرامیان زرهلیلر ، وكار قدیم طوپ وباقر طوپلر كبی شیلر طولاییسیله ترخیص ایتمشیدی . بوترخیص طبیعی اصول مشروطیته توفیق معامله مقصدیله ، یعنی ایشه برشكل (قانونیت) ویرمك ایچوندی . فقط آنك ضمننده برده مسئولیت تحمیل ایتمشیدی . بومسئولیت ایسه صاتلمسنه مساعده ایتدیكی شیلری ذكریله صاتمق وهرصورتله نفع خزینه‌یی كوزتمك وبراحتیاج مبرم اولمدقجه بونلری صاتیلمغه چیقاروبده یوق بهاسنه ویره‌جك قدر تزییل ایتمامك ، وخصوصاً وخصوصاً ارباب حتكارك دام تزویر واغفالنه دوشمامك قیودینی متضمن اولمق لازم كلیردی .

مالیه ناظری ایسه كوچوك بیوك اون‌بش یكرمی قطعه سفن آهنینی ، فقط (۶۰) بیك لیرایه صاتدی . آلان بازركانك سوكمك مصرفنی چیقاردقدن صكره یوزده یوز كار ایتدیكی تأمیناً روایت ایدلمكده‌در . حتی عینی المزده بولنان طورپیدو كمیلردن برینك ماكنه قسمنی ۱۲ بیك لیرایه صاتدیغنی سویلیورلر . طوپلرده‌ده بویله علی العجله معامله‌ٔ بیعیه‌یه مباشرت ایدلدیكندن مأمول اولان استفاده حاصل اوله‌مدی .

آز قالدی ، اذمیدده‌كی عبا فابریقه‌سی‌ده ۱۰ بیك لیرایه صاتیله‌جق ایدی . اكرحمیت مجسمه وحامیٔ مشروطیت اولان محمود شوكت پاشانك تیقظی مانع اولمسه ایدی . بوفابریقه شمدی آلمانیالی بربازركانك ، فقط طقسان بیك لیرا فضله بربدل ایله تحت تصرفنه كچه‌جكدی . چونكه مالیه ناظرینی ارباب فطانت وكیاستدن اولان بعض هم‌شهریلری اغفال ایتمش وفابریقه‌نك اون‌بیك لیرادن زیاده ایتمیه‌جكنه ، وطوردقجه دولته زیانی موجب اوله‌جغنه اقناع ایلمشدی . برطرفدن‌ده آلمان بازركانله ۱۰۰ بیك لیرایه پازارلغه كیرشمشدی .

§

ایكنجی برصفحهٔ بیع وشراییده معهود نجیب اصفر پروژه‌سی تشكیل ایلیوردی ! بونه‌واسع آماله جلوه كاه ایدی . له‌الحمد مسئله هنوز حال ابتداییده ایكن (تصویر افكار) طرفندن استخبار اولنه‌رق حكومتی ایقاظ ایتدی . معامله‌نك شكلنی دكشدیرندی . نهایت شمدیكی حالده خواب امهاله یاترتغه موفق اولدی فقط امهالك وقت مرهون كوزتمك كبی طرز اعالده برنوع اغفال اولدیغنه احتمال ویرنلر وارسه‌ده بوكا حرأت ایده‌جك قدر منفعت ذاتیه بهادرلری بولنمیه‌جغنه‌ده اعتمادمز بركاملدر . چونكه جزیرة العربك الیوم بولندیغی حال اغتشاشدن استدلال اولندیغنه كوره بوپروژه‌نك تطبیق انتاج اختلال ایده‌جكدر .

دولتك ایسه هركون بردرلو اختلال ایله اوغراشه‌جق وقتی اولسه‌ده بوحاللرك توالی ودوامی بی‌شبهه ملكك اضمحلالنه منجر اوله‌جقدر .

§

شمدی‌ده تقسیم قشله‌سیله میدانی صاعقه نوبت كلدی ! نه‌غریب حال ! دنیانك هرطرفنده‌كی پای تختلر ، بیوك شهرلر دائما واسع میدانلر تشكیل ایتمك ، مملكتك منظره‌سنی تلطیف ایله برابر حفظ صحته خدمت ایلمك یولنده میلیونلر صرف ایدركن ، بز اسلافك یادكار همتی اولان میدانلرمزی صاعقه قالقیشیورز . بر طرفدن‌ده شهری تزیین ایتمدیكمزدن ، ایده‌مدیكمزدن طوتدیره‌رق ، شهرامانتی دوائر بلدیه‌یی اتهامده بولنیورز .

عجبا بویله الده موجود وهردرلو تزیین واستفاده‌یه مساعد اولان ومعامله‌ٔ فراغیه‌سنك فرداسنده لایجاب استردادی لازم كلسه برمیلیون لیرادن آشاغی آلنمسی قابل اولمیه‌جغی محقق بولنان بومیدان مهمی (مع قیشله) ۴۰۰ بیك لیرایه صاته‌رق ، یعنی (صاتار علی) اویونی تنظیر ایده‌جك قدر حكومت پاره‌یه محتاجمیدر ؟

ناموس ملت ومملكت نامنه قسم ایدرزكه دكلدر !

هله تقسیم قشله‌سی ! . . . اوت هله تقسیم قشله‌سی ! ایشته بوقیشله نظام جدیدك موجد منفردی و بواجتهادینك عاقبت مغدور وشهیدی اولان سلیم ثالثك اسكدارده الی الابد سنكین برمدار تذكاری بولنان (سلیمیه قشله‌سی) قدر وشرفنده‌در .

اولا عم شهیدینك باشلایوب اتمام ایده‌مدیكی وحتی اوبوزدن اتمام حیات ایتدیكی . نظام جدیدك ایكنجی ساعی وموفق اولان محمود ثانینك عسكرلكی تمثیل ایتدیردیكی برنجی قشله‌سیدركه بودولت معظمه ایله الی الابد بقاسنی ناموس وحیثیت عسكریه كافل اولمق لازم كلیر . عندنا عسكرلك قدر برنعمت علویه متصور اولمدیغنه تماملیه امین اولدیغمز محمود شوكت پاشا حضرتلری مؤسس نظام جدید اولان برپادشاهك نشانهٔ ظفرینی ـ كه هرسنك دیواری فكرعسكرینك تحجر ایتمش برتمثال افتخاریدر ـ صاتدیرمغه نصل موافقت ایده‌بیلیور ؟

باخصوص بوقیشله‌نك مؤسسی اوپادشاه عالی‌جاه اولمقله برابر بانیسی احاددن

متمول برصاحب حمیتدرکه هیچ برجبر وشدته، هیچ برخوف وعقوبته قارشی فدیهٔ نجاة مقصدیله دکل ، مجرد یکیچریلکی الغا ایله دولتك نجاتنه سبب اولدیغی ایچون تحدیث نعمت اوله‌رق کیسه‌سندن انشا و پادشاهنه اهدا ایلمشدر .

بوذات ایسه تکفور طاغی اعیانی اولان مرحوم (چلبی اغا) در . حتی بنانی یاپدیررکن چالیشانلره مدارشوق اولق ایچون رنجبرلرله برابر طاش طاشیر، خرج آلشدیرردی .

سکسان یاشنده بویله بر پیر حمیتمیرك شکرانهٔ ظفر صورتنده اولان بو تقدمه‌سنی صاتمق ، ناموس عسکری‌یی صاتمقله برابر دکلیدر ؟

خدایه قسم ایده‌رزکه بوکا حمیت عثمانیه مساغ ویره‌مز .

§

ایشیدلدیکنه کوره شمدی‌یه قدر پازارلغنده او بوشیله‌میان بو آلش ویریشی بوکبی معاملاتده کمال رسوخ ایله مشهور اولان برذاتك اکابر مأمورینمز نزدنده‌کی دلالتی ، نتیجهٔ سالمه‌یه اقتران ایتدیرمشدر. حال بوکه هنوز مسافهٔ فراغ انقطاع پذیر اولمامشدر . (سالم) عدایدیلن وساطت (رحم مادرده اتمام حیات ایدن) جنین ساقط کبی جهد وسعی ایدنلرك خیف وخسرانیله نتیجه‌لنمك محققدر .

اعتقادمزجه (حریت ابدیه) تپه‌سنده‌کی مونومان محافظهٔ مشروطیت یولنده فدای جان ایدن شهدای حریتك نصل قیمتدار بر مدار تذکاری ایسه تقسیم طوپجی قشله‌سی دخی عسکرلکك باعث شرف وافتخاری اولقده او قیمت ومزیتی حائز وچونکه ایکنجیسی سیف جلادتك اعمالیله تأمین مشروطیت ومشورت ایدنلرك تجیل نامری ایچون اقعاد اولنمش اولدیغی حالده ، برنجیسی سیف سطوتك تدافعی وتجاوزی قدرت قاهرانه‌سنی تمثیل ایچون ایجاد ایدلمش بولندیغندن شرف ورفعتجه ایکنجی‌یه مقدم دینلسه جائزدر .

تاریخ عسکریمزی شکلیله ، جسمیله ، شانیله ، شرفیله انظار اخلافه ایصال ایتمك شانندن اولان بویله بربنای معظمی بش اون آلتون خاطریچون صاتان ملتك نه‌شان وشرفی قالیر ، نه حیثیت وناموسی !

ویل اوقومه‌که بش اون کونلك مدار زندکانی استحصالیچون اجدادینك یادکار عظمتی فدا ایده‌جك قدر حیثیت ناشناس اوله . «تصویر افکار»

⁂

طنین رفیقمز شویله مقابله‌ده بولنیور :

تقسیم قشله وتعلیمخانه‌سی

بوندن اوچ درت کون اول تصویر افکار غزته‌سنده تقسیم قشله وتعلیمخانه‌سنك مالیه نظارتنجه صاتلمق اوزره بولوندیغنه دائر برمقاله واردی . مقاله‌ده حکومتك بویله هرمالی صاتوب الدن چیقارمق یولنده برمسلك طوتماسنه اسف اظهار ایدیلیور . حکومتك حالی غافل میراث یدیلره تشبیه اولونیور ، بویولده برچوق لافیردیلردن صوکره حکومتك شوحرکتنه قارشی سکوت ایدن غزته‌لرده تعریض اولنه‌رق بوسکوت برمنفعت ذاتیه‌یه حمل ایدلمك ایسته‌نیوردی . تصویر افکارك سنك تعریضنه اوغرایان غزته‌لرك هیچ بری بوسوزلره آلدیرمادی . تصویر افکار ایچون بویولده نشریات طبیعی کورولیوردی .

مع مافیه تصویر افکار ، بومقاله‌سنه براهمیت مخصوصه عطف ایتمش اولمالیدرکه بالخاصه اونسخه‌یی بعض ذواته ، مبعوثلره کوندردی . بوصیراده طشره‌لرده ارسال ایتمش اوله‌جق چونکه دون ادرمیددن شوتلغرافی آلدق :

اون بش کلمه جوابلیدر

درسعادتده طنین مدیری جاهد بك افندی‌یه

تصویر افکارك ۴۹٦ نومرولی باش مقاله‌سی کوزیبکمز مالیه ناظرینه علناً وزیرنده‌کی تصویرات مبهمهٔ مستهجنه وطنك مدافعی ، ملتك ترجمانی اولان سوکیلی طنینمزه ضمناً مفتریاندر ، متأثرز . تأثراتمزك رفعی غلیانمزك تسکینی ایچون حقیقتك ایضاحنه منتظرز افندم .

ادرمیدده یازیجی زاده ادرمیدده بوشناق زاده

حقی سلیمان

بوتلغرافنامه سینکك کوچوك واهمیتسزده اولسه معده بولاندیرابیله‌جکی حقنده‌کی سوزلری بزم نظرمزده تکرار اثبات ایتدی . شوذاتلرك تلغرافلرینه خصوصی صورتده جواب ویرمك قابل ایدی . فقط ادرمیدده حاصل اولان سوء تأثیرك تصویر افکاری وصاحبنی بیلمه‌ینلر نزدنده باشقه طرزلرده ده حاصل اوله‌بیله‌جکنی دوشوندیکمزدن مسئله‌یی علناً افکار عمومیه مواجهه‌سنده شرح وایضاح ایتمکی منفعت عمومیهٔ مملکته دها موافق بولدق .

تقسیم قیشله‌سی وتعلیمخانه‌سنك صاتیلغه چیقارلمسی حقنده‌کی اعتراضك بوکون درمیان ایدلمسنه قارشی اظهار حیرتدن بشقه یاپه‌حق برشی یوقدر . بواعتراض بشقه برغزته‌دن صادر اولسه ایدی بوقدر غریب کلمزدی . فقط صاحبنك عینی زمانده مبعوث ده اولماسی بوتون بوتون موجب حیرت اولیور . چونکه او مبعوث محترم بوسوزلری مجلس مبعوثانده جهت عسکریه‌یه عائد اولوب بالمزایده تدریجاً فروختی مقرر اولان املاك ، اراضی ، ابنیه وعرصه‌لر ایچون رأی ویردیکی صیراده سویله‌مك اقتضا ایدردی .

۱۳۲۵ سنه‌سی فوق العاده بودجه‌سی آچیلوب ده تدقیق ایدیله‌جك اولورسه کورولورکه حکومت قوهٔ عسکریه‌مزی مملکتك شان وشرفنك ایجاباتی درجه‌سنه چیقارمق ایچون برطاقم مصارف فوق العادهٔ عسکریه‌یه لزوم حس ایتمشدر . عادی بودجه‌نك فوقنده تنظیم ایدیلن بوفوق العاده بودجه ایچونده فوق العاده واردات بولنمشدر . ایشته بوفوق العاده واردات آراسنده حربیه نظارتنه عائد اولوب ده صاتیله‌جق املاك اراضی وعرصه‌لرله خزینهٔ خاصه‌دن جهت مالیه‌یه دور اولونان چفتلکلر دخی داخلدر .

تصویر افکارك بوکون مؤاخذه ایتمك ایسته‌دیکی مالیه ناظری او زمان قابینه‌یه داخل دکلدی . او زمانکی قابینه مملکتك سلامتی نامنه بویله دوشونمش وفوق العاده مصارف عسکریه ایچون بویله فوق العاده واردات آرامشدی . حتی شایان دقتدرکه او زمان حکومت بوتون بوصاتیله‌جق املاك ، اراضی ، ابنیه وچفتلکلر ایچون یالکز آلتی یوز بیك لیرا تخمین ایتمشدی . او زمان بودجه قومیسیونی مضبطه محرری اولان شمدیکی مالیه ناظری جاوید بك بوقدر املاکك آلتی یوز بیك لیرایه صاتلماسی جائز اولامایه‌جغنی سویله‌یه‌رك بو آلتی یوز بیك لیرانی طقوز یوز بیك لیرایه چیقارتمشدی .

جاوید بك نظارته کچدیکی زمان براس مقرر قارشیسنده بولنیوردی . حکومتده تقسیم قشله‌سی وتعلیمخانه‌سی کبی قیمتدار بنا وعرصه‌نك شهر داخلنده بولونماسنده هیچ برحکمت متصور اولمادیغندن بونلرك فروختیله قشله‌نك شهر خارجنه چیقارلمسی موجب محسنات اوله‌جغنی دوشونمشدی . بناءً علیه قبول ایدیلن ۳۲۵ سنه‌سی فوق العاده بودجه قانونی موجبنجه حکومت بواملاکی صاتمغه مأذون دکل مجبوردر . بوندن حاصل اوله‌جق پاره‌نك یری واردر ومعیندر . عسکر ایچون سپارش ویرلمش ، مصرف ایدلمشدر . بومصرف نه ایله قاپانه‌جق ؟ بالطبع واردات خانه‌سنده‌کی پاره‌لرله .

شوایضاحاتدن آکلاشیلیرکه تقسیم تعلیمخانه‌سی وقیشله‌سی نیچون صاتیلیور ؟ دیمك هله برمبعوث ایچون غیر قابل عفو براثر غفلتدر . بومبعوث عینی زمانده برده غزته‌جی اولور وکندینه مطلع اولمسی ایجاب ایدن مسئله‌یی بویله تحریف ایدرسه آرتق نه‌دینه‌جکنك تعیینی قارئلرمزه براقیرز .

مالیه ناظری بوقیشله وعرصه‌یی صاتیور ، چونکه قانون موجبنجه بوصورتله حرکت ایتمکه مجبوردر . صاتمازسه مسئولدر .

ایشته بومجبوریت دولاییسیله‌درکه جاوید بك نظارته کلنجه بودجه احکامنی اجرایه باشلایه‌رق قیشله ایله تعلیمخانه‌نك صاتیلق اولدیغنی طالب اولانلرك مالیه‌یه مراجعت ایتملرینی اعلان ایتدی . بعض طالبلر مراجعت ایتدیلر . تکلیفلری موافق کورولمدی . مزایده تجدید وتمدید ایدلدی نهایت اك موافق تکلیفده بولونان هیئت مالیه ایله ائتلاف حصوله کلدی . برقاچ کونه‌قدرده فراغ اجرا ایدلمك اوزره اولدیغنی خبر آلیورز .

کیزلی قاپاقلی معامله یاپلدیغی ، کیمسه‌یه خبر ویرلدیکی ، مزایده اجرا اولونمادیغی یولنده‌کی ادعا وتلقینات‌ده تزویر وافترادن بشقه برشی دکلدر . چونکه قیشله ایله عرصه‌نك صاتیلق اولدیغی ۳۲۵ فوق العاده بودجه‌سندن بری اعلان ایدلمشدر . جمله‌نك معلومیدر . براعلان اوزرینه طالب ظهوری ایچون قاچ سنه بکلنیر ؟

مسئله‌نك حقیقتنی بوصورتله آکلاتدقدن صوکرا شمدی‌ده قرارلاشان فروخت شرائطنی ایضاح ایده‌لم .

صاتیلان یرلرك مساحهٔ سطحیه‌سی یوز اللی ایکی بیك مترو مربعیدر . بونك اللی ایکی بیك متره مربعی یول ، باغچه ومیدان اولمق اوزره افراز ایدیله‌جکندن

شرکته یوزبیك متره مربعی عرصه قاله‌جقدر . حکومت یوللری اوست‌اوسته بهر متره مربعی درت لیرادن فروخت ایدییور . فقط شرکت یول وقالدیرم یاپمق ، باغچه تأسیس ایتمك ایچون یوز بیك لیرا مصرف اختیاریله تعهد ایتدیکندن حقیقت حالده برمترو مربعنی بش لیرایه آلمش دیمك اولیور .

شرکت بو عرصه‌یی آنجه یوللری ، میدانلری وباغچه‌لری یاپدقدن صوکره درت ، بش یوز بیك لیرا صرفیله بنالر وجوده کتیره‌جك ، اورالره شرف ویره‌رك طالب‌اولانلره عرصه‌لری صاته‌جقدر . حکومت عرصه‌یی صورت قطعیه‌ده شرکته صاتوب پاره‌سنی آله‌رق ایشك ایچندن چکیلمکدن ایسه شرکتك ملحوظ اولان منفعتنه اشتراك ایتمکی دوشونمش ودرت یوز بیك لیرانك یوز بیك لیراسنی حصه‌سندی شکلنده آلمنی مناسب کورمشدر . بوایش ایچون سکز یوز بیك لیرا سرمایه ایله برشرکت تشکل ایده‌جکندن حکومت شرکتك کارینه سکزده برنسبتنده اورتاق دیمك اولیور . حصه سندلرینك فیئاتی ترقی ایدرسه بویوردن‌ده آیریجه برکار حصوله کله‌جکی طبیعیدر .

تقسیم قشله‌سی‌ده بوعرصه ایچنده داخل ایسه‌ده دیکر برقیشله‌یاپیلنجه‌یه‌قدر یعنی ایکی سنه حکومت قیشله‌یی قوللانه‌جق وبوندن دولایی کرا ویرمیه‌جکدر . شرکت ایسه عرصه‌نك فراغ خرجنی ، اراضی ویرکوسنی ویره‌جکی کبی انشا ایده‌جکی درت بش یوز بیك لیرالق املاکده ویرکوسنی آیریجه تأدیه ایده‌جکدر .

دیمك اولورکه حکومت پشین‌اوله‌رق اوچ یوز بیك لیرا آلیور . یوزبیك لیرالق حصه سندی اخذایدییور بوصورتله کارك سکزده برینه اشتراك ایدییور . عینی زمانده درت بش یوزبیك لیرالق املاك انشاسنه سبب اوله‌رق بواملاکدن ویرکو آلمنی ده تأمین ایله‌یور . مملکتده امثالی اولمیان منتظم مکمل جاده‌لر ومحله‌لر تشکیل ایدییور . یالکز صاتیلان یرك دکل اطرافنكده قیمتنی شرفنی آرتیرییور .

اکر تصویر افکار صاتیلان بدلی اوجوز کورویده دهافضله‌ویریبورسه هنوز وقتدر ، بویورسون .

«طنین»

•
• •

۱ — کوریلیورکه طنین رفیق محترممزك اك قوتلی دلیل ومستندی مصارف فوق‌العادهٔ عسکریه‌یه تقابل ایتمك اوزره جهت عسکریه‌یه عائد اولوب بالمزایده تدریجاً فروختی مقرر اولان املاك اراضی ابنیه وعرصه‌لرك معاملهٔ بیعیه‌لرینی اجرایه مالیه ناظرینك مأذونیتنه دائر اولان مادهٔ قانونیه‌در . بز بو ماده‌ده اهمیتی سائر عرصه وابنیه افرادیله مقیس اولمیان تقسیم قیشله و تعلیمخانه‌سی حقنده صراحت مخصوصه تخطر ایتمیورز . محل اجتهاد اولمق طولاییسیله نظارت ایچون مأذونیتك بوکاده تشمیلی مسئله‌سنی جای تأمل بولیورز .

۲ — مأذونیت واقعه بویله بر مراجعتدن مغنی کورلسه ویا قانونده صراحة بو قیشله وتعلیمخانه‌نك بیعنه مأذونیت بولنسه بیله اشبو مساعده بیت‌الماله عائدیتی درکار اولان اموال مذکوره‌نك غبن فاحش ایله فراغی رخصتنی تضمن ایتمز . بناءً علیه بدل مثلدن دون بر مبلغ مقابلنده فراغ اذنك تأمین ایلدیکی صلاحیتدن خارج قالیر .

۳ — حتی غبن فاحشله بیعه مالیه ناظرینك مأموریتی فرض اولنسه‌بیله وجوده کتیره‌جکی عقدلزوم‌قانونی افاده ایتمز . زیرا حکومته عائد اموالدهٔ مصلحتدن عاری تصرفاتی اجرایه ذات شاهانه صلاحیتدار اوله‌مدیغی کبی مشروطی شکلده حکومتمزك برحکومت اسلامیه اولمسنه کوره مجلسده مقتدر اوله‌مز . کرك حکمدارك وکرك مجلسك تصرفاتی مصلحته منوط اولوب معاملهٔ مرویه‌ده ایسه مصلحتك فقدانی بداهةً ثابتدر . بناءً علیه فراغ بدل مثلدن دون بولندقجه بیت‌المال ایچون حق دعوی محفوظدر .

٤ — مجلس عمومی مقرراتنك تأخیر انفاذنده مالیه ناظرینك خوف مسئولیت طولاییسیله امکان کوره‌مامکده اولدیغی ادعاسی طوغری اوله‌مز . شیمدی‌یه قدر احوال مماثله‌ده بویله بر مجبوریت ومسئولیتدن بحث اولنمامشدر . نته‌کیم مجلس عمومیدن کیچمش وارادهسی استحصال اولنه‌رق قانونیت اکتساب ایتمك صورتیله مأموری اولان ناظر ایچون لازم التنفیذ برشکل آلمش اولان اسپرتو قانونی‌موقع تطبیقه بر آن‌اول‌وضعده‌بویله برمجبوریت حس‌ایدلمامشدر .

٥ — احتیاجات عسکریه‌مزی برای تلافی ما ملکی‌الدن چیقارمق لازم کلیورسه بیت‌المال ایچون مضایقه حالی تجلی ایتمش اوله‌جغندن یاپیله‌جق شی فراغی بدل مثل ایله اجرادن عبارتدر . حالبوکه ویریلان مبلغك بدل مثلدن پك زیاده دون بولندیغنی طنین رفیقمزده ایما ایدییور .

٦ — ضرورتمز هرنه مقابلنده اولورسه اولسون موجودمزك الدن چیقارلمسنی استلزام ایدر بر درجه‌یی بولمش ایسه یعنی اقتصاداً بو درکه‌لره قدر سقوط ایتمش ایسه‌ك حالمزه تأسف ایتمکدن واه یازیق بو ملته دیمکدن بشقه یاپیله‌جق برشی ، قالمامش اولیور . شو حالده یارین موزه‌ده‌کی آثاری اوبرکون خزینهٔ همایون محتویاتنی‌ده الدن چیقارمغه حاضر لانمی‌یز .

۷ — نتیجهٔ مزایده‌ده بدل مثل ایله طالب ظهور ایتمامش اولمسی نقصان بدل ایله فراغ ایچون صلاحیت بخش ایدر برعذر تلقیسنه احکام قانونیه‌مز مانعدر .

۸ — حکومتك تخمین مجردی مدار استناد اوله‌ماز زیرا تخمینكده لازم الاتباع اصول شرعی وقانونیسی واردر . نته‌کیم تخمین مجرد اوزرینه مجلسده مذاکره جریان ایدر ایکن هنوز وظیفهٔ نظارتی درعهده ایتمامش اولان جاوید بك افندینك دلالتیله بویله برتخمین ایله تقیید ایدلمامش اولدیغنی رفیق محترممز دخی بالاستطراد بیان ایدییور .

۹ — مجبوریت فراغك بر قاچ سنه مقدم اتخاذ اولنان قرار ایله وجوده کلمش اولمسی حسبیله قطعیت افاده ایده‌جکی مطالعه‌سیده شایان قبول کوریله‌مز . زیرا حقوق ومنافع عامه‌یی مخل ومصلحتدن عاری هیچ بر قرار امر واقع تشکیل ایتمز . عامه‌یه عائد بر ضررك قدیم اولسه بیله ازاله‌سنه غیرت لازم کله‌جکی احکام اساسیه‌مزدندر .

۱۰ — قیشله‌نك شهرخارجنه چیقارلمسی موجب محسنات اوله‌جغی کیفیتك مال میرینك نقصان بدل مقابلنده فراغی ایچون برعذر تشکیل ایتمسی پك غریب بر مطالعه‌در بزم بیلدیکمز بویله برحال وقوعنده خارجده قیشله تدارك ایدیلور وبدل مزایده بدل مثل رادهسنه واصل اولنجه‌یه قدر مزایده‌یه دوام اولنور بوکا قارشی (طالب ظهوری ایچون قاچ سنه بکلنیر) اعتراض متحکمانه‌سنی ایراد ایتمك احکام اصلیهٔ قانونیه‌مزی استخفاف اولورکه شایان تجویز کورلمامیلدر .

۱۱ — غبن فاحشه مقارن بولنان شو معامله بر حکم قانونی افاده ایده‌میه‌جکی جهتله حق حکومتك مبیعدن ویامفروغدن انقطاعنی

مستلزم اولمازشبهه‌سزکه‌بوحق‌دائما ارانه‌جق، تعقیب ارلنه‌جق‌وبراجنبی شرکته دور حالنده‌ده مسئلهٔ سیاسیه شکلنی آله‌جق ودهاطوغریسی ملت ایچون دائمی بر اوزینتی ومزعج بر چیبان باشی اوله‌جقدر. ایشته‌بورالرنی‌نظره آلیر، طوپلرك، سفائن‌عتیقه‌نك فروختی‌معامله‌سنك نتائجندن عبرت بین اوله‌رق شو مسلك اضاعه‌یه برنهایت ویرسه‌ك مملکته‌هیچ اولمازایسه بو صورتله برخدمت ایفاسنه موفق اولورز. یوقسه بویله موجودمزی بدل مثلدن دون اوله‌رق الدن چیقاردقدن وهرزمان ایچون المنی حس ایده‌جکمز ضایعاته کندمزی اوغراتدقدن صکره فراغده قبول ایتدیردیکمز شرطلر بویله استفاده‌لیدر، شویله نافعدر دیه‌رك عسل ختان ایله کندی کندیمزی آووتمغه قالقیشیر ایسه‌ك پك آجی براستهزای طالعه مظهریتله کولنج وضعیتده قالیرز.

اتحاد قوتدر

— مناستر دار المعلمینی طلبه جمعیتی —

بوکون مملکت اتحاد ایله ترقی ایده‌جك، بوکا هپمز قانعز. هپ کوردیکمز ترقیاتی بویوك بویوا. اتحادلر، شرکتلر وجوده کتیرییور. استرداد مشروطیتدن‌صوکره مملکتمزده برچوق‌اتحادلر، جمعیتلر وجوده کلدی. بونلرك بعضیسی مملکته برچوق خدمتلر کورویور.

اخیراً خبر آلدیغمزه‌کوره‌مناستردارالمعلمین طلبه‌لری ومأذونلری برجمعیت‌وجوده کتیرمشلردر. بوجمعیت‌حقنده فضله تمدیحاتده‌بولنمیه‌رق یاپه‌جغی ایشلر حقنده لازم کلن معلوماتی ویره‌لم:

دارالمعلمین مأذونلری‌ومداوملری آره‌سنده رابطهٔ‌مودت‌واخوتك تأسیسی؛ مکتبی اکمال ایدنلرك ومکتبه دوام ایدنلرك هردورلو احتیاجات معنویه لرینه یاردیم ومعاونت ایلمك، حیوانات اهلیه‌یه شفقتله معامله ایتمك‌واتمکه تشویق ایدلك، زراعت عالمنده مهم‌خدمتلر کورن قوشلر وحیوانات سائره‌یی تلفدن وقایه وزراعته مضر اولانلری محو أیله‌مك؛ قوشلرله اك چوق مناسبتده بولنان کوچوکلر اولدیغی جهتله اعضای جمعیت دائما کوچوك مکتب طلبه‌لری ایله مناسبتده بولونه‌رق وصایای لازمه ویرمك، مملکتی پك چوق منفعتی اولان آغاجلری تلف ایده‌نلری بو حالدن واز کچیرمك‌ایچون وسائط مناسبه‌یه‌مراجعت ایلمك وقابل اولدیغی قدر هرسنه آغاج غرس ایتمك‌وکوچوك طلبه‌لره غرس ایتدیرمك وطلبه اورمانلری وجوده کتیرمك، جمعیته داخل اولان کوی معلملری وکویه کیدن دارالمعلمین طلبه‌لری عمومیتله اهالی‌یه یکی‌اصول زراعتی وآلات وادوات جدیده‌یی وزیاده پاره قازاندیره‌جق اصول زراعتی توصیه ایتمك واهالی‌یه صحبتلر وقونفه‌رانسلر ویرمك؛ تربیهٔ بدنیه اساسلرینی بوتون مکتبلریمزه قبول ایتدیره‌جك اسبابه توسل وکنسج معلملره دائما بوکا تشویق ایدیجی‌تشبثاتده‌بولنمق وریاضات بدنیه‌نك هپسنی قبول واجرا ودارالمعلمین‌داخلنده بر اویون قوللکسیونی وجوده کتیرمکه سعی ایلمك؛ دارالمعلمینده وکرك عموم مکاتب ابتدائیه‌ده وسائط تدریسیه‌نك اکماله ومکتب موزه‌لری تشکیلنه همت‌وبوسایه‌ده یکی‌اصول‌تربیه وسائطنی اتمام‌ایلمك؛ دارالمعلمین‌داخلنده جمله‌یه کشاده مکمل‌برکتبخانه وجوده کتیرمکه‌غیرت وتوسل ایلمکدر.

بوجمعیت تربیویه وزراعیه‌نك دارالمعلمین طلبه ومأذونلری ودار المعلمیندن مأذون اولمه‌یوب اعضادن ایکی ذاتك توصیه‌سیله دیکرمعلمین دخی اعضاسی اوله‌بیلیرلر. بالجمله ارباب معارف وحمیت دخی جمعیتك اعضای فخریه‌سندن اوله‌بیلور.

جمعیتك ریاست فخریه‌ی مناستر والیسی رشید پاشا حضرتلری ومناستر معارف مدیری زکریا ذهنی بك افندی طرفندن‌قبول بویورولمشدر.

جمعیتك برهیئت اداره‌سی واردر. رأی‌عام اصولی ایله وقوعبولان انتخابده ریاسته دار مذکور معلملرندن عثمان فرید بك وطلبه‌دن سلیمان، صبری، حسن سالم وعبدالکریم افندیلر اعضالغه انتخاب ایدلمشلردر. اعضادن بریسی‌مخابره‌مأموری، دیکری‌اداره مأموریدر.

جمعیتك داهاشمدیدن ایکی یوز اعضاسی‌واردر. مناسترجوارنده مکمل‌براورمان یتشدیرلمکه تشبث ایدیلمش‌وبرچوق‌مواقعدن معاونت کورولمشدر.

جمعیت شووجهله ایفای‌وظائف ایده‌جکدر. کویلرده، قصبه‌لرده بولونان‌ابتدائی‌معلملری مرکزایله دائما مخابره ایده‌رلر. مرکزاداره‌نك بیلمه‌سی لازمکلن تجددات تربیویه وزراعیه‌یی بووجهله اوکره‌نیر وایستدکلری کتاب، تخم، کیمیوی کوبره، آلات وادوات سپارشی ویره‌بیلیرلر. کویلرده قصبه‌لرده کرك طلبه‌لرله وکرك منفرد‌تزییلریکن تصادف ایدیلن طاش، طوپراق، معدن، آغاج، اورمان محصولی، حبوبات، حشرات، حیوانات، چیچك، اوت، مستحاثه، آثار مدنیه نمونه قوللکسیونلرندن مناسب مقدارینی وسائط مناسبه ایله مرکزه کونده‌ریرلر.

جمعیت مرکزی ایجاب ایله‌دیکی زمان تطبیق وقبول ایدیلن اك صوك مکاتب ابتدائیه اصوللرینی خارجده‌کی مسلکداشلرینه رساله‌لر، بیاننامه‌لر ویاخود جرائد ایله بیلدیره‌جکی کبی، طوپلادیغی نمونه وقوللکسیونلردن نه‌قدرینی حفظ ونه‌قدرینی مکاتب ابتدائیه موزه ونمونه خانه‌لرینه یوللادیغنی وهانکی کوی‌معلمنك زراعته دائر چوق ومفید قونفه‌رانس ویردیکنی ونه‌قدر آلات وادوات وتخم وضعی کوبره‌جلب ایتدیکنی عین وسائط ایله اعلان ایدر.

هرسنه نهایتی وقوعبولان‌براجتماع عمومی‌ده — که تموزابتداسنده در — جمعیت بوتون اعضاسنی مرکزه دعوت ایدر، اوکون برسنه ظرفنده کوریلان‌ایشلری متضمن‌راپور قرائت ایدیلیر. هرکس‌فکرینی بیان ایدر. بواجتماعده بولنمیان اعضایه‌ده اجتماع عمومی مذاکرات ونتایجی بیلدیریلیر. عین‌کونده هیئت اداره انتخاباتی‌ده اجرا ایدیلیر. جمعیتك مقصدینه نظراً ایی خدمتلر یاپانلره مکافاتلرویریلیر.

هرآرزو ایدن جمعیتك بر نظامنامه‌سنی برمکتوب ویاقارت ایله آتیده‌کی ادره‌سدن طلب ایده‌بیلیر:

(مناستر دارالمعلمین طلبه جمعیتی ریاستنه)

تورکستان فلاکتی ایچون

مقام جلیل مشیختپناهیدن :

« هر امر مشروع ومعقولی ایفا ایتمك وهردرلو فنالقدن مجانبت ایلمك اوزره یکدیکریکزه معاونت ایدیکز » مألنده اولان (تعاونو الخ) امرجلیل قرآنیسنه اتباع دیناً لازم اولدیغی کبی طبعاً ده لازمدر. یعنی بویله بر امر جلیل قرآنینك شرف نازل اولدیغندن قطع نظر ایدلدیکی تقدیرده بیله انسانلرك بربرینه معاونته شتاب ایتملری مقتضای طبع انسانیدر .

زیرا ؛ حیات انسانیه آنجق بو صورتله قائمدر . چونکه انسانك اسباب مدنیه ولوازم حیاتیه‌سی او قدر چوقدرکه بر آدمك بونلری یالکز باشنه تدارك ایده‌بیلمسی امکان خارجنده‌در . ازجمله کیدیکی البسه‌نك ــ نه قدر ساده اولورسه اولسون ــ وجوده کلمسی ایچون بیکلرجه کیمسه‌لرك صرف مساعی ایلملرینه ویکدیکرینه معاونت ایتملرینه متوقفدر . لوازم سائره‌ده بوکا مقیسدر .

شوحالده ؛ احوال عادیه‌ده بیله امر تعاونك اسباب مدنیهٔ انسانیه ولوازم حیات بشریه‌یه اس‌الاساس اولدیغی بلاشك ثابتدر .

احوال فوق‌العاده ظهورنده ایسه بو امر جلیلك برقاتدها کسب اهمیت ایده‌رك لازم ماهیت انسانیه حکمنی آله‌جغی بیاندن مستغنیدر. بناءً علیه بویله بر حال وقوعنده بوتون انسانلرك بو امر عالیٔ دینی وجبلی‌یه اتباعه بهمه‌حال مسارعت ایتملری اك مقدس بر خدمت دینیه واك بویوك بر وظیفهٔ انسانیه‌در .

ایشته بزده بو کون بویله بر احوال فوق‌العاده قارشوسنده بولنیورز . اوده شوصره‌ده تورکستانده سرزدهٔ ظهور اولان تزلزلات ارضیه‌دن یوزلرجه قصبه وقرانك خراب اولمسی وبو یوزدن نیجه انسانلرك محو اولوب کیتمسی وبیکلرجه اهالیٔ مسلمه وغیر مسلمه‌نك نفقه وسکناسز قالمسی وبحکمةالله تعالی بو سنه‌یه قدر امثالی نادراً کورلمش اولان شدائد شتائیه‌نك‌ده شوفلاکت عظمایه انضمام ایلمش بولنمسیدر .

زواللی تورکستان اهالیسنك باشلرینه کلان بو فلاکت عظمایی ایشیدوبده متأثر اولمیه‌جق ویورکنده درین بر آجی حس ایتمیه‌جك وبو بیچاره‌لرك معاونتنه شتاب ایلمیه‌جك بر صاحب وجدان تصور اولنه‌ماز امید قویسنده‌یز. اعماق قلبمزدن کلن شوامید قوی سائقه‌سیله بوفلاکتزده‌کانك دوچار اولدقلری آلام واضطراباتی ممکن اولدیغی قدر ازاله‌یه مدار اولمق وبوصورتله بویوك بروظیفهٔ دینیه وانسانیه ایفاسنه مباشرت ایتمش بولنمق ایچون دائرهٔ مشیختده تحت ریاست عاجزی‌ده « تورکستان اعانه قومیسیونی » نامیله برانجمن تشکیل ایدلمش وبوبابده ایجاب ایدن اعانه بیلتلرینك طبعنی دخی « طنین » جریدهٔ معتبره‌سی صاحب امتیاز وسرمحرری واستانبول مبعوث محترمی حسین جاهد بك افندی حسب‌الحمیه فخری اوله‌رق درعهده ایلمشدر .

دارالخلافةالعلیه‌ده اولدیغی کبی هرولایت ولوا وقضاده دخی نواب شرعك ریاستلری تحتنده برر اعانه قومیسیونی تشکیل ایدیله‌جك وبیلتلردن مقدار کافیسی مرکزخلافتده اعانه‌یه اشتراك ایده‌جك اصحاب حمیته اعطا اولنه‌جق وبرقسمی‌ده طشره‌لرده مارالذکر تشکل ایلیه‌جك اعانه قومیسیونلرینه کوندریله‌جکدر .

بوتون دینداش و وطنداشلریمزك سرعت ممکنه ایله بو امر خیره اشتراکلرینك تحت تأمینه آلنمسی وجمع ایدیله‌جك اعانه آقچه‌سنك پیدرپی مقام مشیخته ارسال اولنمسی لزومنه دائر بالعموم نواب شرع شریفه بالتلغراف تبلیغات مقتضیه ایفا ایدلمشدر .

بوتشبثات خیریه‌مزك بتون عثمانلیلر طرفندن کمال شوق ایله حسن تلقی ایدیله‌جکنی واعطای اعاناته شتاب اولنه‌جغنی امید ایدروتوفیقات صمدانیه‌سنه وامداد روحانیت جناب رسالتپناهی‌یه مظهریتمزی نیاز ایلرم .

شیخ‌الاسلام

موسی کاظم

آسیای وسطی فلاکتزدکانی منفعتنه ویریلن قونفرانس

شباطك برنجی صالی کونی اقشامی دیرکلر آراسنده شرق تیاتروسنده « قریم طلبه جمعیتی » طرفندن تورکستان فلاکتزدکانی منفعتنه اوله‌رق برقونفرانس ویریلدی . اولدن بری اعلان ایده‌کلدیکمز وجهله صراط مستقیم رساله‌سی‌ده انشاءالله بوامرخیر ایچون دیکر برقونفرانس ویرمکه حاضرلانمقده‌در .

مسامرهٔ مذکوره‌دن شرق تیاتروسی صالونك تماماً طولمامش اولدیغنی کمال اسفله مشاهده ایتدك . بویله برامر خیره . مسامره‌ده سوز آلان (حکمت) جریدهٔ اسلامیه‌سی محرر مقتدری حلمی بك افندینك پك محق اوله‌رق اخطار بیوردقلری اوزره یدی‌یوز بیکی متجاوز نفوس اسلامیه‌سی اولان استانبولك دهازیاده تهالکله اشتراکی منتظردی . بوانتظارك بوشه چیقمسندن متحصل آلام وتأثراتمزی خلیفهٔ ذیشان افندمز حضرتلری طرفندن فلاکتزدکان قارداشلرمزه بووسیله ایله اهدا بیورلمش اولان اون‌بیك غروشك تبشیری ، پك چوق تنقیص ایتدی . امید اولنورکه مسلمان قارداشلرمز سوکیلی خلیفه‌لرینك کوستردیکی یولی تعقیبده کجکمزلر .

مسامره‌ده صره‌سیله مجلس مبعوثان اعضاسندن مصطفی عاصم افندی ، دارالمعلمین مدیری ساطع بك افندی ، غیرتمز محررلرندن آغجورا اوغلی یوسف بك ، مشارالیه حلمی بك ، معلم وحیی بك سوز آلدیلر .

خطبه‌لر آره‌سنده حمیت ومعصومیتك تمثالی اولان بر چوجغك قالپاغیله کورجی اصل زاده‌لرندن حسن علی بکك ولی‌عهد سلطنت یوسف عزالدین افندی حضرتلری طرفندن اهدا بیورلمش قیمتدار برساعتی مزایده‌یه قونه‌رق یکرمی بش لیرا قدر اعانه طوپلاندی .

مصطفی عاصم افندی حضرتلرینك سفالت وتعاونه دائر بلیغ بر

نطقندن صوکرا ساطع بك افندی غایتله استفاده‌لی مدنیت اسلامیه‌یه عائد برقونفرانس ویره‌رك قدیم آثار نفیسهٔ اسلامیه‌یی سینه‌ماطوغرافله ارائه ایتدی .

اکثرمزك جهلمزدن طولایی بیله‌مدیکمز او جواهر صنعتی کوره‌رك حسیات اسلامیه ومحبت ملیه‌مز غلیانه کلدی .

صوکرا آقچوراواوغلی یوسف بك افندی طرفندن صورتی آتیده‌کی نطق ایراد ایدلدی .

مومی الیهی متعاقب شهبندرزاده حلمی بك افندی تعاون وتناصره دائر جداً مؤثر بر خطبه ایله نهایتنده تورکلرك وحدت ومنشأنی اظهار ایدوب استقبالدن نومید اولمامارینی تشویق وترغیب ایلین اوز دمیرك اصل آنا لسانمزله یازیلمش بر شعرینی اوقودیلر .

دها صوکرا معلم محترم وحی بك افندی طرفندن اخلاق واجتماعیاته دائر نافع بر قونفرانس اعطا ایدیلوب بو مسامرهٔ ملیهٔ خیریه‌یه نهایت ویریلدی .

آقچورا اوغلی یوسف بکك نطقی

افندیلر :

اصل موضوع بحثمه کیرمه‌دن اقدم بندن اول سوز سویلین خطیب محترمك تصویرینی کوستردیکی قرطبه جامع شریف کبیری [شیمدی هرنه‌قدر بوکا کلیسا دینلیورسه‌ده بنم نظرمده دائماجامع‌در.] بر خاطره‌می تجدید ایتدی ؛ که او بابده بر سوز سویلیوب کچه‌جکم. بوندن درت بش سنه اول قرطبه‌یی زیارت ایتدیکم زمان اوجامع کبیره کیرمش وقبارتمه اسلام یازیلری آره‌سنده قورشون قلمله محرر بر آیت جلیله اوقومشدم ؛ آیت جلیله شو ایدی : استعیذبالله (ان الله لایغیر مابقوم حتی یغیروا مابانفسهم). آیت کریمه‌یی یازان ذات تاریخنی ده قویمه‌یی اونوتمه‌مش اولدیغندن بندن درت کون اول مغربی بر اسلام قارداشمز زیارت ایتمش .

شمدی اصل موضوعمه کله‌یم : ترکستان زلزله‌سی وقوعه کله‌لی بر بچق آی اولدی . کونده‌لك غزته‌لر غربه عائد بر سورو لزومسز تلغرافنامه‌لر آراسنده شهر اسملری یا کلش یازلدیغی حالده بو زلزله‌یه دائر غایت مختصر وقاریشیق معلومات ویردیلر . بو غزته‌لرك همان هیچ بریسی فلاکتزده قطعه‌نك مسلمان وتورکلرله مسکون اولدیغنی ایضاحه لزوم کورمدیلر. زلزله حقنده مفصل معلومات ویروب آفتزدکانك مسلمان وتورك اولدیغنی ایلك اوکجه اخطار ایدن قارشو یقه‌لی بر اجنبی غزته‌سی ، عثمانیشر لوئید اولدی . سویلمه‌یه بیله حاجت یوقدرکه بو زواللی قارداشلرمزه معاونت ویار دمدن بحث ایدن بر کونده‌لك غزته بولنمادی . انجق وقوعاتك هفته‌سنده چیقان اسبوعی بر مسلمان مجله‌سی بو غرابتی نظر دقته آلوب کونده‌لك ارقداشلرینی تنقیده لزوم کورمشدر .

فی الحقیقه بر ، ایکی سنه اول مسینا زلزله‌سندن مصاب اولانلر فائده‌سنه مطبوعات عثمانیه‌ده افکار عمومیهٔ عثمانیه‌ده ، دها طوغروسی استانبول محیطنده تأثر حصوله کلمش ؛ یازیلر یازیلمش ، حتی اسبوعی بر مزاح غزته‌سی بر نسخهٔ فوق العاده نشرینه بیله لزوم کورمشدر . اکر خاطره‌م یا کیلمایورسه مجلس مبعوثانده‌او آفتزده‌لره کلی بر مبلغله یاردمه شتابان اولمشیدی .

هنوز ذکر ایتدیکم اسبوعی جریدهٔ اسلامیه‌نك خفیف تنقیدی ظاهراً الك آزاومولان برقاچ منبعدن اعاناتی انتاج ایتمشدی . بشکطاشك کوچك برمکتبی، دارالشفقه طلبه‌سی، برلیندهٔ تحصیل ایله مشغول ضابط قارداشلرمز بالفعل اعانه‌یه باشلایه‌رق بوامرخیره پیشدار اولدیلر .

دها صوکرالری مقام مشیخت علیای اسلامیه‌ده بر اعانه قومیسیونی آچیلدی . مشیختك بوتشبثی شایان تبجیل‌در . اومقامه جداً لایق بویوك برحس دینی اخوتی اظهار ایدر ونتایج خیریه‌سی امیداولنور .

بونی کال ممنونیتله مشاهده ایدرز؛ فقط اعتراف ایتملی‌یزکه شیمدی‌یه قدر استانبولك اهل قلمی ، غزته‌جیلری ، محررلری ، ادبا، شعراسی ، حاصلی استانبول جمعیتنك افکار منوره اصحابی دنیلن قسمی بواعانه‌یه همان همان بیکانه قالدی . مسینا فلاکتزده‌لری ایچون کوستریلن آثار شفقت ، تورکستان مصابینی حقنده اظهار ایدیلمدی . بر درجه‌ده‌که بوکون شوراده طوپلانان اجتماعك بیله متشبثلری دارالخلافه‌لی مسلمان قارداشلرمز دکل ، دارالخلافه‌ده مسافر قریملی تورك قارداشلرمزدر . بوحمیتلی ذاتلره تبریك وتشکر ایدرم . لکن عثمانلیلرك اوك آیاق اولمش اولدقلرینی کورسه‌لردی ، تورکستانلی قارداشلرمز دها چوق سوینیرلردی .

ذاتاً افندیلر بزم استانبول افکار منوره اصحابی دنیان طاقم اوته‌دنبری شرقه اهمیت ویرمه‌مکله معروفدر . یالکز شرقك مصائبنه دکل ، شرقك بالجمله وقایعنه بیکانه قالمقدن حظ ایدر . تورکستان زلزله‌سنك وقوعی صره‌لرنده بخارا امیری عبدالاحدخان حضرتلری وفات ایتمشدی . مشارالیه حقنده‌ده کونده‌لکلرمز ــ صباح مستثنا ــ برچوق بی لزوم ، بی‌سود تلغرافلر آره‌سنه صیقیشوب کوروزاولمش ایکی سطرلق برتلغرافنامه‌دن باشقه یازیله‌جق برسوز بوله‌مامشلردی ؛ یاخود بولمق لزومنی حس ایتمه‌مشلردی .

بخارا نره‌سی ؟ بخارانك خانی کیمدی ؟ حیاتنده نه‌لر یاپدی ؟ بخارانك عالم اسلامده وضعیتی نه‌در ؟ تاریخی نصل‌در ؟ دیکر ممالك اسلامیا ایله نه‌مناسباتی واردر ؟ ... بونلرك ایضاحنه لزوم کورمدیلر ، بونلرك ایضاحنده فائده بولمدیلر . حالبوکه ینه محترم صراط مستقیمك محق برتنقیدی وجهله مونا قوپرنسی ، یاخود آلمانیانك بر سورو کوچك حکومتجکلرندن برینك تخت نشینی اولمش اولسه‌یدی مطبوعات عثمانیه بلکه هفته‌لرجه مشغول اولور، رسملی غزته‌لرمز بالکه برقاچ تصویرینك عثمانلیلره ارائه‌سنه لزوم کوروردی .

افندیلر ،

شرقه اولان بوبیکانه‌لکك سببلری عجبا نه‌لردر ؟ بنم خاطرمه‌شویله برقاچ سبب کلیور ، طوغری اولوب اولمدیغنی سز دوشونکز .

اولا : استانبول افکار منوره اصحابی یتشدیرن مکاتبده ممالك اسلامیه احوالنه اوته‌دنبری لزومی قدر اهمیت ویریلمیور . علی العموم

مطبوعات عثمانيه‌ده شرق احوالندن بحث پك آزدر . دور استبداددن صرف نظر شوصوك ايكى اوچ‌سنه ظرفنده بيله ميدانه چيقان آثارك همان هيچ بريسندن شرقه دائر معلومات آلنه‌ماز . بو اوقدر غريب، آجينه‌جق ، حتى كولونه‌جك برشكل آلمشدركه شيمدى اسمنى خاطرلايه‌مديغم برمؤلفك رسماً مكاتب اعداديه‌ده تدريسى قبول اولونان تاريخ عصر حاضرنده اوچيوز شوقدر صحيفه‌نك ايكيوزندن فضله‌سى صرف فرانسه احوالنه حصر ايديلمش ، متباقى صحايفندن چوغى اوروپا ملل سائره‌سى احوالندن بحث ايدرك انجق بر قاچ صحيفه‌سى، اوده فرنكلر نقطهٔ نظرندن ، دولت عثمانيه‌يه تخصيص ايديلمشدر . ايران ، افغان ، هندستان ، توركستان احوالى اصلا يوقدر . تاريخ معاصرده عجبا بونلره عائد هيچ نظر دقت عثمانيه‌يى جالب وقايع كچمه‌مش ميدر؟

ثانيا ، افنديلر ، بزم افكار منوره اصحابى ، شيمدى مطبوعاتى اللرنده طوتانلر شرق وعالم اسلام ايله مشغول اولمقدن عادتا اوتانيرلر . مدنى آوروپا واركن شرق كوز آتيلمغه ، دوشونيلمكه هيچ دكرمى ؟ صوكره الله اسيركه‌سون بزه آوروپاليلر هنوز آوروپا‌ليلاشمامش ، باربارلقدن ،تعصبدن قورتيله‌مامش ديمزلرمى ؟ هانى شو هجدن كلير كن كورديكمز اوزون ، پيس ، قوقش البسه‌لى آسياليلرله نصل اوغراشيليرى ؟ اماايتاليانلر ، مسينالیلر... اونلر باشقه ! تارانته‌للا اويناورلر ، تراوياتالرى وار ، بالماسكه‌لرى وار ! . .

ثالثاً : بز غربك كوزينه كيرمك ايسترز ، غربك حسن توجهنى قازانمق ايسترز . بر غزته‌جينك ديديكى كبى آوروپا عائلهٔ مدنيه‌سى ايچنده يرطوتمق ايسترز . بونك ايچون غربه يارانملى‌يز، غربه مدارا ايتملى‌يز ، حتى تملق ايتملى‌يز.شرق ايله اوغراشمقده نه فائده وار ؟ اونلردن نه منفعت‌كله‌جك ؟

رابعاً : افنديلر ، غربدن قورقيورز . شرقله چوق مشغول اولورسه‌ق بزى بر طاقم افكار سياسيه ايله اتهام ايدرلر. مملكتمزده بوندن نتايج مضره حاصل اولور . اكر آوروپانك كوزينه كيرر ، آوروپانك توجهنى جلب ايدرسه‌ك هردرلوشائبهٔ تعصبدن مصون قالير ومملكتمزده راحت راحت يشارز .

افنديلر ، بو اسبابك برنجيسنى تدقيقه بيله لزوم كورمم . اويالكز يوزلرمزى قيزارتير. آنجق شونى كمال ممنونيتله سويلرم‌كه بوكون شو مجلسده اوسببك ازاله‌سنه تشبث اولونديغنى بالفعل كوره‌رك فوق‌العاده سويندم . سعى وغيرتى پك زياده تقدير وشخصنه بيوك بر احترام بسله‌ديكم دارالمعلمين مدير غيورى ساطع بك آثار اسلاميه نمونه‌لرينى مملكتمزده بويله اهاليمزه برنجى‌دفعه اولمق اوزره كوستره‌رك ومدنيت اسلاميه‌دن بحث ايدرك شرق‌حقنده‌كى جهلمزك ازاله‌سنه جدى تشبث اولنديغنى اظهار ايتدى .

افنديلر ، شرق ايله اوغراشمقدن اوتانمق ، صيقلمق او قدر تنزه‌ديكمز آوروپا توجهنى قازاندیرمغه اصلا خدمت ايتمز . غربليلرك قدرشناس اولانلرى ملتلرينى تقدير وتبجيل ايدنلرينى محترم كوررلر. بر غزته جى برمعلمك،مشهور انكليز رجل سياسيسى پالمرستونك بر فرانسزله محاوره‌سنى نقل ايتمشيدى. فرانسز انكليزه ديمش: «بن اكر فرانسز اولماسه‌يدم،انكليز اولمه‌يى ايسترم .» پالمرستون جواب ويرمش : «بن انكليز اولماسه‌يدم ، انكليز اولمق ايسترم . »

اوروپايه مدارا ايله ، تملقله يارانمق ، ياخود آوروپادن قورققله، اوروپانك ايسته‌مديكى شيلرى ياپامقله حدت وغضبنى جلب ايتمامك غايت ساده دلانه ، عادتا چوجقجه‌سنه دوشونجه‌لر نتيجه‌سيدر . بو طرز تفكر سياسى‌يه انقلابى متعاقب شوراى امت محرر سياسيسى « سياست حسيات» آدنى طاقه‌رق خيلى آلاى ايتمشيدى . ژون ترك محرر سياسيسى محترم آغابكم احمد بك آغايف بر صره مقاله‌لرله بو چوجقجه ديپلوماتلغك قاچ پاره ايده‌جكنى اكلايانلره اييدن ايى‌يه ايضاح ايتدى .

افنديلر ، ايى‌بيلمليكزكه وقايع‌تاريخيه‌ده عوامل اساسيه صرف احتياج ومنافع ماديه‌در . اويله اجتنابلرله ، مدارالرله ، تملقلرله مناسبات بين‌الدوله‌قطعياً اجراى تأثير ايده‌مز . دولتلرك موازنه‌سى ميخانيكده اولديغى كبى صرف بر موازنهٔ قوادر .

اوروپانك خوشنه كيتمك ايسترسه‌ك ضعيف اولمغه هيچ بر قوت كوسترمه‌مكه ، نهايت تماماً النه كچمكه قاتلانمالى‌يز . اوروپادن احترام كورمك‌ايسترسه‌ك‌قوى اولملى‌يز. اوروپا،بزه اسناد ايتديكى،قوتليلردن حظ ايتمك فكرينى،كنديسنك حسياتندن‌چيقاريور . اسمى خاطرمده قالمامش اوروپالى بر ديپلومات خواردا بر لسان ايله « بنم ملتم بعض قادينلر كبى قوتلى آدملرى سوه‌ر » . ديمشدى، صوك زمانلرده ژاپونلره كوستريلن احترام بونك بردليلى‌در .

افنديلر ، خاطرمه يونان اساطيرندن بر حكايه كليور : يونان مشركلرينك معبودلرندن بر ديو زمينه آياق باصدقجه قوت آلير ، آرتق يكيلمز اولورمش . بزم زمينمز زمين شرقدر . بزم شرقله مناسبتمز آرتدقجه،بز شرقه داياندقجه يكيلمز اولورز .

شوسوزلرمدن شرق ايله مناسباتمزك درجه‌سنى واوبابده‌كى افكارمى بر آز مبهم بيله اولسه انشاءالله اكلامشسكزدر .

افنديلر ، حياتمده الك زياده شاعر صنعتكار اولمديغمه تأسف ايتديكم كونلردن بريسى شبهه‌سز بو كوندر . اكر سوزك تأثير سحارانه‌سنى سامعلرمده كوستره‌بيلسه‌يدم ، شمدى سوزلرمله سزك قلبلركزك الك نازك تللرينه طوقنور ، بيكلرجه فرسخ اوزاقلرده شمالك صوئوق قارلرى اوستنده ، اوسز ، بارقسز ، آچ، جريحه‌دار آنا بابالرينى ، قارداشلرينى غائب ايتمش زواللى ديندلش وقان قارداشلرمزك حياتنى تصوير ايدر ، اويله مؤثر ، فجيع لوحه‌لر چيزردم‌كه سز اونلرى عادتا كورور ، طويار ، يد شفقت ومرحمتكزى،صميمى وصيجاق آغوش اخوتكزى اونلره آچارديكز .

افنديلر ، فلاكت وسعادت قدرانسانلرى برلشديرن ، توحيدايدن برشى يوقدر. سز اوصيجاق ياشلر آقان چهره‌لركز شماللى قارداشلركزه معناً صاريلير ، اونلرك اوقوقولى البسه‌رينى اونودور ، قوجاقلاشير، اوپوشيرديكز .

افندیلر ، شاعر اولمدیغمه تأسفم قدر عثمانلی شاعرلرینك بو آنده‌کی سکوتنده‌ده متأسفم . بونلرك بر قسمی بیلمم نه وقت اوبتمز توکنمز قادین عشقندن ، بر از قبا سویلیه‌یم . قادین آتکلکی یاندن قورتولوب دها باشقه دها یوکسك موضوعلره تعالی ایده‌جکلر فقط ایچلرنده سفالت بشریه‌یی ، اخوت ملیه و انسانیه‌یی ایی طویان یوکسك قلبلرده بوکون نیچون صوصیورلر . بن هنوز کنج ایکن ، کنجلکمك صاف وتمیز یورکیله او مؤثر مصراعلری آغلایه آغلایه برچوق دفعه‌لر تکرار ایتمش ، عادتا ازبرله‌مشدم . او زمانك کنج وجدانلری « ویرك زواللیلره ! » امریله شفقت ومرحمته قوشوشمشلردی . شیمدی تورکلکك بشیکی برفلاکت عظیمه ایله پارچه‌لانیرده نه‌دن او شاعرك بیوك قلبی فریاد ایتمیور . « شکسته » دیدیکی « رباب » نك قلبلری نورخیره سوق ایدن سسلری بوکون ایشیدیلمیه‌جك اولورسه نه‌وقت ایشیدیله‌جك ؟

شاعرلر بوبزم جیویلداشدیغمز اووالرماینه‌مزلر . لکن عثمانلیلرك او بیوك شاعری حصارك رومانتیق بایرلرینه ایلیشمش فیال دیشی یوواسندنده مؤثر نغماتی حساس قلبلره انفاذ ایده‌بیلیر . بن دها هپ او بیوك تورك شاعرندن برایکنجی « ویرك زواللیلره ! » بکله یورم . بکا اویله کلیورکه پك یاقینده اوقلب مشفق « سیس » دن صبریامش صاندیغی استانبوله ، یالکز استانبوله دکل ؛ بتون عالیجناب وطننه ، اومجروح وناتوان آنامز تورکستانك فجیع لوحه‌لرینی تصویرایده‌جك وینه ندا ایلیه‌جك :

« سزلرده قلبکز البته آجیر ، دکلی ؟ — ویرك ،
ویرك شوطوتاره ، یوقسول قالان شو ایتامه »

آسیای وسطی فلاکتزدکانی

اعانه دفتری

غروش	پاره	
٢٠		طاهرالمولوی افندیدن
٢٠		مالیه مهرداری انور بکدن
٢٠		وودینه‌ده الای ١٢٨ طابور ٤ یوز باشیسی محمود ندیم افندیدن
٥٥		دراج محکمهٔ شرعیه‌سی باشکاتبی صادق بکدن
١٠٨		الای ٧٠ طابور ٢ کاتبی حافظ اسماعیل افندی
١٠٨		» » » طبیب یوزباشی حیدر »
٢٠		» » » تفنکجی اوسته‌سی محمد »
٣٢		» » » بلوك ٣ یوز باشی آصف »
٥٤		» » » » » ٥ » حسنی »
٢٠		» » » ١ ملازم اول امین »
٢٠		» » » ٣ » » حسین »
٢٠		» » » ٢ ملازمثانی صالح »
٢٠		» » » ٢ » جمیل »
٢٠		» » » ٤ » فائق »
٢٠		» » مسافر ملازمثانی فائق »
٥٤		مسافر الای ٧١ طابور ٤ جراح مصطفی »
٥٤		اقوه ارزاق متعهدی یشار اغا
١٠٨		آطه پازارنده قسجی حاجی عبدالله افندیدن
١٠		خاله‌سی خانمدن
١٠		قائن والده‌سی خانمدن
١٠		زوجه‌سی خانمدن
٤٠		مخدومی محمد صدقی افندیدن
١٠		» احمد ضیاءالدین »
١٠		» مصطفی شوقی »
١٠		» محمود جلال‌الدین »
٥		» سلیمان صبری »
١٠		کریمه‌سی خانمدن
١٠		» »
١٠		بیوك مخدومی زوجه‌سی خانمدن
٥		مخدومی عبدالرحمن افندیدن

صراط مستقیم مجلهٔ محترمه‌سی مدیریت علیه‌سنه

ترکستان اهالیٔ اسلامیه‌سی دین قرنداشلرمزك لحکمةٍ دوچار اولدقلری فلاکت مدهشه حقیقةً قلوب حمیت اسلامیه‌یی داغدار ومتأثر ایتمش اولدیغی درکار اولمغله بو بابده بوحوالیجه‌ده اعانات سریعه‌یه مدار اولور بر شعبهٔ حمیتپرورینك کشادینه انتظارمز بردوام ایکن لله‌الحمد ١٣ کانون ثانی سنهٔ ٣٢٦ تاریخ و ١٢٥ نومرولی نسخهٔ عالیلریکزده مع‌الابتهاج منظورمز اولان فقرهٔ اخیره‌سنجه فلاکتزده‌کان ایچون اعانه جمعنه ابتدار ایدلدیکی مع‌التقدیر تحریك حمیته بر وسیلهٔ یکانه اوله‌رق تلقی‌به شایان کورلمش واولوجهله مع عائله طرف بنده‌کیدن دخی ملفوف پوصله‌ده محرر ٢٤٨ غروش بالتدارك ادارهٔ عالیلرینه تقدیمه مسارعت قلنمش اولمغله مقتضاسنك ایفاسنی طلب وتمنی ایلرم افندم .

آطه پازاری اهالیسندن

قسجی : حاجی عبدالله

دارالخلافه‌ده صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سنه

عزتلو بك افندیلر ؛

بتون عالم اسلامی دلخون ایدن ترکستان فلاکت عظیمه‌سنه دائر مطبوعاتده کوریلان تلغرافلر اوزرینه فلاکتزده دین قارداشلریمزه معاونتده بولنمق اسبابنه توسل اولنمش ایسه‌ده بر واسطه‌نك لزومی درکار ایدی ، بوکره ورود ایدن ١٢٥ نومرولو صراط مستقیم رساله‌سنده بوخصوص ایچون جریدهٔ معتبره‌ده بر ستون آچیلدیغی واقچه‌نك محافظه‌سی ایچونده امنیت صندوغی ایله آیروجه کوریشیلدیکی و رسالهٔ ممتازه‌نك دخی نشر ایدیله‌جکی کورلمکله بویله بر امر خیره صراط مستقیمك توسل ایتمه‌سی جداً شایان تقدیر وتعظیم کورلمش وطابور ارقداشلرمله وبرطاقم رفقای کرامه بالمراجعه ناچیزانه اوله‌رق درج ایدیله‌بیلن ملفوف پوصله‌ده مفرداتی عرض ایدلدیکی وجهله بش عدد لیرای عثمانینك — کرچه هیچ مثابه‌سنده ایسه‌ده — مصیبتزده قارداشلریمزه ایصال ایدلمك اوزره اداره‌خانه‌نامنه وپوسته‌یه تسلیماً تقدیم قلنمش اولمغله کیفیت وصولنك اشعارینی دیلر واحترامات فائقه‌مك قبولنی استرحام ایلرم .

سنیچه سنجاغنده اقوه قصبه‌سنده الای ٧٠ ط ٢ کاتبی

حافظ اسماعیل حقی

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسئول : اشرف ادیب

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنيت
صندوغی جوارنده
شنكول يقوشنده
۲۲ نومرو

صراط مستقيم
۱۳۲٦

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار
جديده مع الممنونيه
قبول اولنور

درج ايدلمه‌ين آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه‌دن بحث ايدر و هفته‌ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلی

	سنه‌لكی	التی آيلغی	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	۳٥	غروش
روسيه »	٦،٥	۳،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه »	۱۷	۹	فرانق

صاحب ومؤسسلری :
ابو العلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسی
۱۰ تموز ۳۲٤

درسعادتده نسخه‌سی ٥۰ پاره‌در

قيرلەدن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوی
۲۰ غروش فضله آلنير

عدد : ۱۲۹ — ۲۳ صفر پنجشنبه ۱۰ شباط ثانی ۳۲٦ — بشنجی جلد

التجريد الصريح

لاحاديث الجامع الصحيح

۸٤ — حديث شريف

عن ابن عباس رضی الله عنهما ان النبی صلی الله عليه وسلم [۱] خرج ومعه [۲] بلال فظن انه لم يسمع النساء . [۳] فوعظهن وامرهن بالصدقة . فجعلت المرأة تلقی القرط والخاتم وبلال يأخذ فی طرف ثوبه .

[۱] الده‌كی بخاری نسخه‌لرنده (ان رسول الله صلی الله عليه وسلم) .
[۲] بعض نسخه‌لرده واوسز اوله‌رق يالكز (معه) . [۳] بر روايتده (النساء) لفظنك اسقاطيله يالكز (لم يسمع) .

۸٤ ـ ترجمه

(عبدالله) بن عباس رضی الله عنهمادن روايت اولونيوركه :
نبی اكرم صلی الله عليه وسلم قادينلره (وعظمی) طويوره‌مدم ظنيله يانده بلال اولديغی حالده (اركك صفلرندن) چيقدی . قادينلره وعظ ايده‌رك آنلره صدقه ويرمكی امر ايتدی . (اودرجه تأثير ايتدی‌كه) قادينلر (قولاقلرنده‌كی) كوپه‌يی ، (پارمقلرنده‌كی) يوزوكی (چيقاروب) آتمغه باشلاديلر . بلال‌ده اونلری اتكی ايچنده طوپلايوردی .

۸٥ ـ حديث شريف

عن ابی هريرة رضی الله عنه قال قلت يارسول الله [۱] من اسعد الناس بشفاعتك يوم القيامة . فقال [۲] رسول الله صلی الله عليه وسلم لقد ظننت يا ابا هريرة ان لا يسألنی عن هذا الحديث احد اول منك لما رأيت من حرصك علی الحديث . اسعد الناس بشفاعتی يوم القيامة من قال لا اله الا الله خالصا [۳] من قلبه اونفسه . [٤]

۸٥ — ترجمه

ابو هريره رضی الله عنهك شويله ديديكی روايت اولونيور :
(بر كره) : « يارسول الله ! قيامت كوننده سنك شفاعتنه اك زياده لايق اوله‌جق كيمدر ؟ » ديه صوردم . رسول الله صلی الله عليه وسلم بيورديكه : « يا ابا هريره ! حديث (بلله‌مك) ايچون سنده كورديكم حرصه كوره بو حديثی سندن اول كيمسه‌نك بكا صورميه‌جغنی (ذاتاً) تخمين ايديوردم . قيامت كوننده خلق ايچنده شفاعتمه اك زياده لايق اوله‌جق) قلبندن ياخود ايچندن خالص اوله‌رق (لا اله الا الله) دين كيمسه‌در .

[۱] بر روايتده (قال يارسول الله) ، ديكر روايتده ايسه (قلت) يرينه (قيل) دينلمش ايسه‌ده (قلت) دن مصحف كبی كورونيور . [۲] الده‌كی بخاری نسخه‌لرنده (قال) . [۳] ديكر روايتده (خالصا مخلصا) . [٤] لفظده‌كی شك راوينكدر .

٨٦ ـ حدیث شریف

عن عبدالله بن عمرو ابن العاص رضی الله عنهما قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ان الله لا یقبض العلم انتزاعا ینتزعه [١] من العباد ولکن یقبض العلم بقبض العلماء حتی اذا لم یبق [٢] عالما [٣] اتخذ الناس رؤساء [٤] جهالا فسئلوا فأفتوا بغیر علم فضلوا واضلوا .

[١] بر روایتده (ینزعه) . [٢] افعال بابندندر . دیکر روایتده ثلاثیدر . [٣] (یبق) یی ثلاثیدن روایت ایدنلره کوره (عالم) . [٤] بر روایتده (رؤساً) .

٨٦ ـ ترجمه

عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنهمانك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

رسول الله صلی الله علیه وسلمدن ایشیتدم ، بویوریوردی که : « الله تعالی » علمی قوللرندن (بردن) نزع ایتمك صورتیله دکل ، علمانك (روحنی) قبض ایتمك صورتیله قبض ایده‌جکدر . نهایت هیچ بر عالم قالمینجه خلق جاهل بر طاقم کیمسه‌لری کندیلرینه رئیس ایدینیرلر . بونلره (اوته بری) صورولور اونلرده علماری اولمدیغی حالده فتوی ویریرلرده هم کندیلری ضلالته دوشرلر ، هم (خلقی) اضلال ایدرلر .

٨٧ ـ حدیث شریف

عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه قال [١] قالت النساء [٢] للنبی صلی الله علیه وسلم غلبنا علیك الرجال فاجعل لنا یوما من نفسك . فوعدهن یوما لقیهن فیه . فوعظهن وامرهن . فکان فیما قال لهن : ما منکن امرأة [٣] تقدم ثلاثة من ولدها الا کان لها حجاب [٤] من النار . فقالت امرأة منهن [٥] و اثنین [٦] . قال واثنین [٧] .

وفی روایة عن ابی هریرة رضی الله عنه ثلاثة [٨] لم یبلغوا الحنث .

[١] بر روایتده بو (قال) یوقدر . [٢] دیکر روایتده (قال النساء) [٣] دیکر روایتده (من امرأة) . [٤] دیکر روایتده (حجاباً) . [٥] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده (منهن) یوقدر . [٦] بعض نسخه‌لر مؤنث اوله‌رق (واثنتین) . [٧] ینه او نسخه‌لرده ینه (واثنتین) . [٨] تجریدك مطبوع نسخه‌سنده (ثلاثة) کلمه‌سی یوق ایسه‌ده اصل بخاری نسخه‌لرنده موجود اولدیغی ایچون علاوه ایتدم .

٨٧ ـ ترجمه

ابو سعید خدری رضی الله عنهك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

نبی مکرم صلی الله علیه وسلمه قادینلر : « یارسول الله ! (وعظکی دیکله‌مك ایچون) ارککلردن بزه یول قالمیور . کندیلکندن بزه کون تخصیص ایت » دیدیلر . (رسول الله صلی الله علیه وسلم) اونلره میعاد اوله‌رق بر کون تعیین ایتدی . قادینلر حضور رسالتپناهیسنه کلدیلر . اوده اونلره وعظ ایتدی . (بعض شیلر) امر ایتدی . بویوردیغی سوزلر ایچنده : « ایچکزدن هیچ بر قادین یوقدرکه اولادندن اوچ دانه‌سنی کندندن اول (آخرته) یوللاسونده (بو حالی) اوکا جهنمه قارشو سپر اولمسون » سوزی‌ده وار ایدی . ایچلرندن بری : « ایکی دانه‌سی‌ده (اویله دکلمی !) » دیدی . « ایکی دانه‌سی‌ده (اویله‌در) » بویوردی . ابو هریره رضی الله عنهدن وارد دیکر روایتده مقید اوله‌رق « سن بلوغه وارمامش اوچ اولاد » دینلمشدر .

٨٨ ـ حدیث شریف

عن عائشة رضی الله عنها ان النبی صلی الله علیه وسلم قال من حوسب عذب . قالت عائشة فقلت اولیس یقول الله عز وجل [١] فسوف یحاسب حسابا یسیرا . فقال [٢] انما ذلك العرض ولکن من نوقش الحساب یهلك .

[١] بعض نسخه‌لرده (یقول الله تعالی) . [٢] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده (قالت فقال) .

٨٨ ـ ترجمه

عایشه رضی الله عنهادن روایت اولونیورکه نبی محترم صلی الله علیه وسلم : « هرکیم حسابه چکیلیرسه عذاب ایدلمش اولور » بویورمش . عایشه « رضی الله عنها) دیرکه : « الله تعالی (فسوف یحاسب حسابا یسیرا [١]) بویورمیورمی ؟ دیدمده : « بوسنك دیدیکك عرضدر . یوقسه هرکیم اینجه حسابه چکیلیرسه هلاك اولور . » بویوردی .

[١] آیت کریمه‌نك مآل عالیسی : « ... ایشته اونلرده قولای بر محاسبه‌یه چکیلیرلر . » اهـ . والله اعلم

٨٩ ـ حدیث شریف

عن ابی شریح رضی الله عنه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم [١] یوم الفتح [٢] یقول قولا سمعته اذنای ووعاه قلبی وابصرته عینای حین تکلم به . حمد الله واثنی علیه ثم قال

[١] دیکر روایتده (النبی صلی الله علیه وسلم) . [٢] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده

٨٩ ـ ترجمه

ابو شریح رضی الله عنهك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

فتح (مکه) نك ایرته‌سی کونی رسول الله صلی الله علیه وسلمدن بر سوز ایشیتدم که آنی سویلرکن قولاقلرم طویدی ، قلبم بلله‌دی . کوزلرمده کوردی . اللهه حمد وثنا ایتدکدن صوکره بویوردی که :

ان مكة حرمها الله تعالى [٣] ولم تحرمها [٤] الناس. فلايحل لامرئ يؤمن بالله واليوم الآخر ان يسفك بها دما [٥] ولا يعضد بها شجرة . فان احد ترخص لقتال رسول الله صلى الله عليه وسلم فيها فقولوا ان الله تعالى [٦] قد اذن لرسوله ولم يأذن لكم . وانما اذن لى [٧] ساعة من نهار ثم عادت حرمتها اليوم كحرمتها بالامس . وليبلغ الشاهد الغائب .

(الغد من يوم الفتح) . [٣] الده‌كى بخارى نسخه‌لرنده (تعالى) يوقدر . [٤] الده‌كى بخارى نسخه‌لرنده (ولم يحرمها) . [٥] بر روايتده (فيها) . [٦] الده‌كى بخارى نسخه‌لرنده (تعالى) يوقدر . [٧] بعض روايانده (وانما اذن لى فيها) . بناء مجهول ايله (اذن) روايتى ده واردر .

« مكه‌نك حرمتنى بيان ايدن الله تعالى‌در . انسانلر دكلدر . اوندن « طولايى الله‌ه و آخرت كوننه ايمان ايدن كيمسه ايچون مكه‌ده نه‌قان « دوكمك ، نه‌ده بر آغاجه بالطه اورمق حلال دكلدر . آرتق رسول الله « صلى الله عليه وسلم اوغورنده مكه‌ده مقاتله‌يه رخصت وارمش كبى « طاورانيرسه اوكا : « الله تعالى (يالكز) رسولنه اذن ويردى . « سزه اذن ويرمدى » دييكز . بكاده (يالكز) بر كونك جزئنده « اذن ويردى . آندن صكره بوكوننكى حرمتى دوننكى حرمتى درجه‌سنه « دوندى . (بو ديدكلرمى بوراده) حاضر اولانلر غائب اولانلره تبليغ ايتسون .

٩٠ ـ حديث شريف

عن على رضى الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لاتكذبوا على فانه من كذب على فليتبوأ مقعده من النار .

اخطار :

بو حديث شريفك بخاريده‌كى لفظى‌ده ، طرز روايتى‌ده باشقه درلودر . بخاريده‌كى عباره عيناً بروجه آتيدر :

حدثنا على بن الجعد قال اخبرنا شعبة قال اخبرنى منصور قال سمعت ربعى ابن حراش يقول سمعت عليا يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لاتكذبوا على فانه من كذب على فليلج النار.

٩٠ — ترجمه

على (ابن ابى طالب) رضى الله عنه‌ك شويله ديديكى روايت اولونيور .

رسول الله صلى الله عليه وسلمدن ايشيتدم . بويوريوردى‌كه : « بنم آغزمدن يالان سويلميكز . هركيم بنم آغزمدن يالان سويلرسه جهنمده‌كى يرينه حاضرلانسون . »

اصل بخاريده‌كى حديث شريفك ترجمه‌سى

ربعى بن حراش على (بن ابى طالب) رضى الله عنه‌ك شويله ديديكنى روايت ايديور :

رسول الله صلى الله عليه وسلم بويوردى‌كه : « بنم آغزمدن يالان سويلميكز هركيم بنم آغزمدن يالان سويلرسه جهنمه كيرسون . »

٩١ ـ حديث شريف

عن سلمة بن الاكوع رضى الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم [١] يقول من يقل على مالم اقل فليتبوأ مقعده من النار .

[١] الده‌كى بخارى نسخه‌لرنده (سمعت النبى صلى الله عليه وسلم) .

٩١ - ترجمه

سلمة بن الاكوع رضى الله عنه‌ك شويله ديديكى روايت اولونيور:
رسول الله صلى الله عليه وسلمدن ايشيتدم ، بويوريوردى‌كه : « بنم سويلمديكمى هركيم بكا اسناد ايدرسه جهنمده‌كى يرينه حاضرلانسون.»

٩٢ ـ حديث شريف

عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال تسموا باسمى ولاتكنوا [١] بكنيتى . ومن رآنى فى المنام فقد رآنى فان الشيطان لايتمثل فى صورتى و من كذب على متعمدا فليتبوأ مقعده من النار .

[١] نونك فتحيله تفعل بابندن امردر . ديكر روايتده افتعالدن (ولاتكتنوا).

٩٢ - ترجمه

ابو هريره رضى الله عنه‌دن نبى اكرم صلى الله عليه وسلمك شويله بويورديغى روايت اولونيور .

بنم آدمله آدلانكز . (لكن) بنم كنيه‌مى (يعنى ابوالقاسم كنيه‌سنى) استعمال ايتميكز . (شوده معلوم اولسون‌كه) هركيم بنى رؤياده كورورسه (حقيقتده) بنى كورمش اولور . زيرا شيطان بنم صورتمده تمثل ايده‌مز . برده هركيم بنم آغزمدن بيله‌رك يالان سويلرسه جهنمده‌كى يرينه حاضرلانسون .

احمد نعيم

مسلمانلقده مدنیت

حریت عقل

فطرتك انسانه توديع ايلديكى خصائصك اڭ بويوكى ، اڭ مؤثرى ، شبهه‌سز ، قوۀ عقليه‌سيدر . يوقاريده‌سويله‌مش ايدككه انسان حيوانلر كبى حاجات حياتى تأمين ايده‌جك اعمال ايله مفطور اوله‌رق يارادلمامش ، بالعكس بقاى موجوديتنك استلزام ايتديكى هردرلو بيلكيدن محروم اوله‌رق دنيايه كتيرلمشدر . آنجق بو محروميته مقابل كنديسنه معلوماتيله متناسب اولمق اوزره آرتان بر قوۀ عقليه ويرلمشدركه انسانى هردرلو سوق طبيعى احتياجندن وارسته براقان بوديمه اونى ياواش ياواش وحشت قاراكلقلرندن چيقاره‌رق مدنيت ضيالرينه طوغرو سوق ايتمشدر . شوقدر واركه بو خصيصۀ عظماده ــ آنجق خالق حكيمه عيان اولان بر حكمت غامضه‌دن طولايى ــ ديكر خصائص عاليه‌كبى كنديسنى تحكمى ، مراقبه‌سى آلتنده زبون ايدرك وظيفه‌سنى ازلدن برى وضع ايدلمش اولان قانونه كوره ايفادن آليقويان بر سورو مانعلرله ، مزاحملرله محاط اولمشدر .

انسانيتى تذليله چاليشان رؤساى روحانيه قوۀ عقليه ديديكمز بو موهبۀ كبرايه عطف ايتدكلرى نكاه تجسس قدر شدتلى بر نظرى مواهب سائرۀ انسانيه‌دن هيچ برينه عطف ايتمه‌مشلردى . زيرا بيليورلرديكه بشرك يكانه سلاحى اولان بو قيليج بر كره قيندن صيريلورسه آرتق قارشيسنده نه وهم اردولرى طوره‌بيله‌جك ؛ نه ده خيال بولوطلرى . اونك ايچون اولانجه شدتلريله بوديمۀ نورانى اوزرينه يوكلنه‌رك انسانيتى بويله اڭ معظم بر خصيصۀ بى نظيرندن محروم براقديلر حتى دين نامنه سويله‌نن سوزلرى آكله‌مق ايچون بو قوتى اعمال ايتمك كفرى موجب اولور ، فتواسنى ويرمك درجه‌لرينه قدر وارديلر ، بو آرتق تضييقك ، بو افراطك عاقبت اليمه‌سى اولمق اوزره انسانلر ظلمت جهالك اودركاتنه اينديلركه تاريخ كندى يوزينى قيزارتان اولوحه‌لرى بزه يك شدتلى بر لسان انتقام ايله تصوير ايديور !

ايشته ، مدنيت صحيحه وحريت عقليه فاطر حكيم طرفندن خاتم الانبياء حضرت محمده (صلعم) الهام اولنديغى عصيرلرده ملتلر بو حالده ايدى ! أوت ، اقوام سائره‌يى مراقبه‌لرى آلتنه اولان رؤساى دين أمتلرينه قارشى : « صاقين ها ! ضياى عقلى رهبر اتخاذ ايتميكز اونى سوندوريكز ! بصيرت كوزينى قاپاييكز . چونكه دين عقله كلياً منافيدر . » ديه باغيرركن جناب رسول امين اصحابنه ، اتباعنه طوغرو دونه‌رك « الدين هو العقل ولا دين لمن لا عقل له ــ دين عقلدن عبارتدر ، عقلى اولماينك دينى ده يوقدر . » بويوروبوردى . كذلك اوبر طرفده‌كى شرذمۀ غلو وطغيان محكوملرينه قارشى : « اى انسانلر ، بربريكزه زنهار عقله اويمه‌يى توصيه ده بولونيكز . چونكه يا كيليرده عقله اويارسه‌كز غضب الهى‌يى جلب ايتمش اولورسكز . » ديدكلرى برعصيرده مدنيت حقيقيه واضعى جناب پيغمبر اصحاب كزينه « ياايها الناس اعقلوا عن ربكم و تواصوا بالعقل تعرفوا ما امرتم به وما نهيتم عنه واعلموا انه ينجدكم عند ربكم . » اخطار علويسنده بولونوردى .

ايشته بوكبى قوانين الهيه سايه‌سنده عقل بشر حريت ازليه‌سنى استحصال ايتمش ، كنديسنى احاطه ايدن اسارت زنجيرلرندن قورتيله‌رق انسانيتك مرشد حقيقيسى اولمشدر . بر زمانلر عبادات ظاهريه وطاعات جسمانيه افراد انسانيه آره‌سنده يكانه مدار ترجيح ايكن آرتق اڭ بويوك مدار رجحان قوۀ عقليه‌دن عبارت قالمشدر . نته‌كيم عليه الصلاة والسلام افندمز « لا يعجبنكم اسلام رجل حتى تنظروا ماذا عقده عقله » بيوريبور .

ضعف عقلى سببيله هر درلو افراطه ، تفريطه دوشمك احتماله معروض اولدقدن صكره انسانك حركات جسمانيه‌سى ، عبادات ظاهريه‌سى نه درجه‌يه قدر مفيد اوله‌بيلير ؟ اويله يا ، بويله بر آدم امورى مواضعنك غيرى مواقعه وضع ايده‌جك ؛ اشيايى ميزان حقيقيسندن بشقه بر ميزان ايله طارته‌جق ، بر وظيفه تكليف اولنديغى زمان ظلمى عدل ؛ عدلى ايسه ظلم تلقى ايتمش اولمسندن طولايى او وظيفه‌يى سوء استعمال ايده‌جك ذاتاً صلاح ، تقوى دعواسنده بولنانلردن بر چوغنى كورميورمييزكه محضا عقلسزلقلرى يوزندن ملتلرينك ، مملكتلرينك باشنه بلا كسيليورلر . برقبيله خلقى حضور پيغمبريده بر آدمى ثنا خصوصنده پك ايلرى كيدنجه عليه الصلاة والسلام افندمز « عقلى نصلدر . » بيورمشلر . « يارسول الله بز سكا او آدمك اعمال خيريه‌ده ، عبادتده اولان تقدمندن بحث ايديورز . سن ايسه بزه اونك عقلكى صوريبورسك . » ديمشلر جناب پيغمبر « ان الاحمق يصيب بجهله اكثر من فجور الفاجر وانما يرتفع العباد غداً فى الدرجات الزلفى من ربهم على قدر عقولهم ــ احمق جهالتى سببيله بر فاجردن زياده فنالق ايشليه‌بيلير . ذاتاً فرداى قيامتده انسانلرك جناب حقه درجۀ قربلرى ، عقللرى نسبتنده اوله‌جقدر . » بيورمشدر .

ايشته ديانت اسلاميه‌نك قوۀ عقليه‌يه ويرمش اولديغى پايۀ بلند .

لكن اقوام مدنيه قانلر دوكه‌رك ، جانلر ويره‌رك استحصال ايتمش اولدقلرى بو حريت عقلدن نه نتيجه قزانديلر ، بيليورميسكز ؟ اوت شو ميدانده‌كى مأثر مدنيت ، شوكت ، قوت ، مادى وسائل رفاهيت ، دنيوى بر چوق وسائط سعادت هپ بو قوتك كمال حريتله اعمالى سايه‌سنده‌در .

لاروس ديبوركه : « جمعيات بشريه‌نك زمان طفوليتندن بو آنه كلنجه‌يه قدر بشريتك مادى ، معنوى ، اخلاقى بتون ترقياتنه سبب يكانه هيچ شبهه‌سز عقلك تضييق اسارتدن قورتيلمسيدر . »

بز شو قوۀ عقليه‌نك قيد اسارتدن قورتارلمسى زمانمزدن پك اوزاق برشى اولمامقله برابر بر چوق قانلى محاربه‌لردن ، آتشلى مجادله‌لردن صكرا ممكن اوله‌بيلديكنى قارئلرمزك نظرنده اثبات ايتمزدن اول بحثمزه خاتمه ويرمه‌مك ايسته‌يورز . لاروس ديبوركه : « پروتستانلغك زمان ظهورندن فرانسه اختلالنك نهايتنه قدر كچن مدت ظرفنده عقلى زنجير اسارتدن قورتارمق ايستينلرله اوقيودى ادامه ايتمك آرزوسنى بسلينلرك آراسنده‌كى محاربه‌لر طالع حرب كاه بر طرفه كاه ديكر طرفه دونمك شرطيله دوام ايدوب كيتمشدر . ايشته ماضيده‌كى خرافاتدن كاملاً يوزچويره‌رك مستقبل ايچون يكى بر ساحۀ عرفان وجوده كتيرمك

ایچون فرانسه انقلابی ارکان جمعیتك ییقیلان قسملرینی تعمیره باشلادی. نسل حاضرك تعلیمی مسئله‌سی‌ده اك مهم برمشغله اولدی.

بزه کلنجه : « الحمدلله الذی هدانا لهذا وما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله . » آیت کریمه‌سنی مقام شکرانده ترتیل ایله بحثمزه حسن خاتمه ویریرز.

محمد عاکف

عبدالرشید افندینك رؤیاسی !..

— السلام علیکم !

— وعلیکم السلام ، حضرت ! صفا کلدیکز. غائب ایتدك سزی. نره‌ده‌سکز ؟

— نره‌ده اوله‌جقز ؟ قره‌غوللرده ، امنیت عمومیه‌لرده . . .

— خیراوله ! براز جانکزده صیقلمش کبی کوریبورم . . .

— یوق ، شخصم ایچون صیقیلمام . یالکز ملت نامنه بیان تأسف ایدرم . بز دارالخلافه‌یه ، دارالامانه‌یه بورایه صغندیغمز حالده بوراده کوردیکمز معامله بزی دوچار تأسف ایدییور ، دوشوندیرییور .

— خیراوله ! برسوء تفهم اولسه کرك .

— بلکه . دیکله‌یکده حکمکزی کندی کندکزه ویررسکز : دون اقشام ، ساعت اونبر ، هنوز اوه کلمش ، کیجه لکلرمی کیمشدم . دیرکن قاپونك چنغراغی اورولدی . آشاغی ایندم . قاپویی آچدم . باقدم یاغمورلغه صارینمش، یوزی کوزی ایی کورونمزجه‌لی برذات .

— نه‌ایسترسکز افندم ؟ دیدم .

— آیاصوفیه مرکزینه تشریف ایدره‌یسکز ؟ دیدی .

ها ، اکلادم‌که کلن پولیس ایمش .

— شیمدی صیجاقدن کلدم ، مساعده ایدرسه‌کز یارین کله‌یم .

— ایکنجی دفعه‌در کلیورم ، سزه زحمت اما برابر کلمکزی رجا ایدرم .

طبیعی امره متابعت لازم، کیینه‌رك یوله روان اولدق. اواوکدن، بز آرقه‌دن اسکی ضبطیه قاپوسنه کلدك . قاپودن کیرر کیرمز برچوق خاطرات ماضیه جانلاندی . وقتیله‌ده بن بوراده قالمشدم . لکن نه قدرده پیسلنمش ، نه‌قدرده خرابه‌زاره دونمش . بن اوباصیق طاوانلی، مظلوملرك یاشلریله چورومش تخته‌لی بنانك ییقلمش اولدیغنی ظن ایدییوردم .

مردیوه‌نلری چیقدق ، برقاچ قپودن کچدك ، نهایت بر اوطه‌یه کلدك . اوطه‌ده سیویل برمأمور کزینیور ، صوبانك آرقه‌سنه‌اودون ییغمقده اولان خدمتچی‌یه : « حیات مسئله‌سی بو ! » دیه سویله‌نیور . اکلاشیلان صوغوقدن شکایت ایدییور . چونکه اوکون قار ، فورطنه اورته‌لق دهشت ایدی . اوطه‌جینك بجرکسزلکی‌ده جانی صیقیوردی : « دقت ایت ، یانغین چیقاره‌جقسك » دیه سویله‌نیوردی .

اوطه‌دن کیریلنجه بر پارمقلق وار ، اوصره‌ده اوطه‌دن چیقمقده اولان بر پولیس « شویله اوطورك » دیه بزه پارمقلق خارجنده ، یعنی قپو آرقه‌سنده بر یر کوستردی . قپونك آچیق طورمقده اولان قادی دیزمه تماس ایدییوردی .

بر آز اوطوردق . باقدم‌که بزه بر شی صوران موران یوق . دیه‌م :

— کیمسه یوقمی بوراده ، حالمزی اوکره‌نه‌لم ؟..

آیاقده کزینمکده اولان سیویل افندی جواب ویردی : — معاون بك ایچروده‌در ، کوررسکز ...

ینه سکوت . بکله‌دم ، بکله‌دم ، یاریم ساعت اولدی ، هیچ بر شیلر یوق . او سیویل مأموره چیقدی . دیرکن او پولیس نفری کلدی : — افندی ، بیورکز !.. دیدی .

قالقدم ، پولیسك آرقه‌سندن یورومکه باشلادم ، قاراکلقجه بر قوریدوردن کچدك ، اوچنجی بر اوطه‌یه کیردك . باقدم اولکی سیویل مأمور ینه بوراده کزینیور بوسفر :

— بیورك !..

دیدی . شیمدیکی اوطه اوته‌یه نسبتله بر آز کنیشجه ، اولدقجه منتظم . پنجره‌نك یاننده بر یر کوستردی ، اوطوردق . تکرار صوردم : — کیمسه‌یی کوره‌بیله‌جکمی‌یز ؟..

ینه جواب ویردی : — معاون بك ایکه کتدی ، شیمدی کلیر ...

طبیعی . بونك اوزرینه الی ماشاالله اوطوره‌رق ، ینه سکوته‌دالدق یاریم ساعت قدر کچر کچمز بزی پوسته ایدن پولیس افندی کلدی :

— بیورك افندی !

دیه اوکه‌دوشدی . اواوکدن ، بن آرقه‌دن کیدییورز، مردیوندن اینیورز .

— نره‌یه کیدییورز ؟ دیدم .

— امنیت عمومیه مدیری ایسته‌یورمش سزی اورایه کوتوره‌جکم .

رسمی البسه‌لی پولیس افندی ایله امنیت عمومیه یولنی طوتدق . اسکی ضبطیه قپوسندن چیقدیغمز زمان کیجه اولمش ، ساعت بره کلمشدی .

نهایت امنیت عمومیه مدیریتنه کلدك . کلدك اما ، قپوده‌کی نوبتچی « کیمسه‌لر یوق » دیدی. بزی پوسته‌ایدن افندی : — اویله‌ایسه بوراده اوطوره‌جقز ، دیدی . دار بر مردیوه‌ندن یوقاری چیقدق. مردیوه‌نك باشنده براوطه‌یه کیردك .

اوطه صیجاقدن جهنم کبی اولمش . برافندی متصل صوبایه اودون آتیور . یاریم ساعت قدر اوطوردقدن صوکرا اوراده بولنان پولیس افندیلردن بری :

— مرحبا خوجه افندی !

دیدی . بزده « مرحبا » دیه مقابله ایتدك . ینه اسکی سکوت باشلادی .

بر آز کچدی ، تجـدید وضو ، لازم کلدی ، مساعده ایسته‌دم ، دریغ ایتمه‌دیلر . مأمورله کیدوب کلدك .

بریاریم ساعت دها کچدی . اوصره‌ده اذانلر اوقونمغه باشلادی . بایزیدك محرق سسلی مؤذنلری بنی متأثر ایتدی . قلبم برطغیان تأثرله جوشمق ایستردی . آه ، اونك لسانته آشنا برمحیط اولسه‌یدی ، مثلا بایزیدك یوکسك منبری کنارنده ، اوعظمتلی قبه‌نك تك‌توك ، خفیف ضیالی قندیللری آلتنده کندی کندمه شویله برصحیفه قرآن اوقویه‌بیلسه‌یدم . . . غلیان روحم انجق اووقت سکونتیاب اوله‌بیلیردی . ذاتاً دارالخلافه‌نك اذانلری هرزمان بنی بویله متأثر ایدییور . سیبریانك صوئوق اووه‌لرنده ، تورکستانك چوراق صحرالرنده ، چینك ایصسز طاغلرنده ، ژاپونیانك یشیل بایرلرنده ، هریرده ، بتون شرقـده بنم قولاقلرم بوسسی ایشیدیر ، بنم روحم بوذوقی حس ایدر :

ــ الله اکبر ، الله اکبر !

تفکره دالمشیدم . چنغراغك « دیر رررر ... » دیه شدتلی سسی بنی خواب تفکردن ایقاظ ایتدی . بونقطه یالکز بزده‌دکل ، بتـون پولیسلرده کورولدی . بری دیدی :

ــ غالب بك ، قوش !..

همان صاری بیقلی و آز صقاللی بر افندی قوشدی . اوطه‌ده کیلر قونوشمغه باشلادیلر :

ــ غالب بك ، کندیسی ، بن اونی اوروشندن طانیرم ...

ــ جانم ، اوبللی ...

ــ هله هله دور باقالم ...

دیرررررر ...

ــ قوشك ! . .

دیه‌رك اوچ پولیس بردن یرندن صیچرادی . چیقدیلر ، اوطه‌ده ایکی کیشی قالدی : بری بن کلدیکم زماندن بری اایاغنی مانغـالده ایصیتمقده اولان افندی ، دیکری‌ده کوشـه‌ده یازی یازمقده اولان ذات ؛ برده بن ، اوچ کیشی .

ینه سکوته دالدق . اون دقیقه قدر کچدی . چیقان پولیسلر بربر کلوب یرلرینه اوطورمغه باشلادیلر . بزی پوسـته ایدن پولیس افندی کلدی ، اوطوردی . نهایت صاری صقاللی افندی‌ده کلدی ، ماصه‌نك بشنه کچدی . بکاقارشی بر وضعیت مخصوصه ، شویله جدی بر حاکم ، جدی بر مسـتنطق کبی . قلمی النه آله‌رق توزلو حقه‌یه کوتوردی ، بکاده شویله بر باقه‌رق :

— محل اقامتکز ؟.. صوردی .

— دیز داریه !.. دیدم .

— سوقاغك آدی ؟

— بیلمیورم .

اورادن بر پولیس سوزه قاریشه‌رق باغیردی : فاضل پاشـا ..
اوته‌دن بر ایکنجیسی : خایر ، محمد پاشا .. او ، احتمال ایکیسنی‌ده یازدی .

-- خانه نومروسی ؟

— بیلمیورم .

— بو اوك خانه نومروسی یوقمی ؟

— دفترلرده وارسه واردر ، فقط بزم قپوده اویله شیلر یوق .

— اسم عالیکز عبدالرشید ابراهیم افندی ، دکلی ؟

— اوت !

— تعارف مسلمین محررلرندنسکز ، دکلی ؟

— اوت !

— ئه‌ه افندم ، تشریف بیوره بیلیرسکز ...

— نره‌یه ؟

— کیده بیلیرسکز ...

بنده آیاغه قالقه‌رق کمال تأثرله: — تأسف ایدرم بو حالکزه!.. دیدم . اومك نومروسنی اوکرنمك ایچون بنی بو اختیـار حالمده کیجه وقتلری بورایه قدر سوروکله‌دیکز !..

— غالب بك استعفای قصـور ایدییور . . . . یوق ، استعفای قصور ایتمیور ، « قصوره باقاسون » دییور .

— تکرار بیان تأسف ایدرم ! ..

پولیس افندی اللرینی اوغوشدیره‌رق : ــ افندم ، قباحت غالب بکده دکل ... خایر افندم ، هیچ کیمسه‌ده دکل ! ..

بنده بو صره‌ده قاپودن چیقمقده ایدم . اوه کلدم ، اوطوردم ؛ ساعت اوچی چالدی . چولوق چوجق آغلاشیور . تسکین ایتدم . بر آز قرآن اوقودم .

ــ کوزل برخاطره ! جلد اولی اکماله موفق اولدیغکز « عالم اسلام وژاپونیاده انتشار اسلامیت » ه مرکز خلافتده کزیده بر مکافات! ..

بصره‌ده مدحت پاشـا نامنه هیکل رکزینك لزوم منعی حقنده داخلیه نظارتنك غزته‌لرده نشر اولنان تلغرافی اوزرینه شامده منتشر (الحقایق) رفیقمز طرفندن وقوعبولان استفتادن طولایی بیروت مفتیسی افندی حضرتلری جانبندن هیکل رکزینك شرعاً عـدم جوازینه دائر ویریلان فتوای شریف صورتی :

الحمدلله تعالی

لایجوز وضع التماثیل والانصاب فی البلاد الاسـلامیة لانها عبدت من دون الله ولذلك هدمها الاسـلام ولم یجوزا عادتها بعد ذلك لاحد سداً للذریعة ومنعاً للتشبه بالوثنیین واتخاذها حرام بالاجماع للنهی عنه وکذلك تعظیمها لانه یفتح باب عبادة الاصنام وینوه اس الوثنیه وهذا التحریم باطلاقه شامل للسیاسـیة وغیرها ولذا منع ناظر الداخلیة من وضع تمثال مدحت باشـا فی مدینة البصرة واجاب بأنه مخالف للشرع الشریف کمانقلته الجرائد من عهد قریب . والحکومة التی تجیب بهذا الجواب لاتجیزا اقامة التماثیل للموتی فی المقـابر وهی لاتوجد فی مقابر المسلمین واما نصب تلك التماثیل لمحمد علی باشا وغیره فلم یکن عن فتوی صادرة عن مقام الافتاء فی مصر لما علم من ان الشرع الشریف یمنع ذلك وقد افتی العلامة العبـاسی مفتی الدیار المصریة رحمه الله بوجوب ازالة الصنم الموضوع بالازبکیة وکسر رؤوس الصور الموجودة فی فتحتی کبری قصر النیل حین سئل عنها کما فی فتاویه والله تعالی اعلم حرر فی ۱۵ ذی القعدة سنة ۱۳۲۸

الفقیر الیه سبحانه
مفتی بیروت
مصطفی نجا

حسبحال

آه‌که لبریزك ایکن کائنات ،
سن بنه ای یار مثال حیات ،
برقع مخفیه کبی مکدرسك ؛
پرده‌سی خیبتله جه بیر مکدرسك !
کعبهٔ دیداریکی خلیا ایله ،
رحلنی شد ایلدی بیك قافله ؛
موکب انظاره فقط سدراه
اولدی اواستار کثافت پناه .
پرده‌سنك ، امرسنك‌در بورون ..
بن‌نه‌دیرم ، تك بکا کاهی کورون .
ای‌بکا دنیایی حرام ایله‌ین ،
ای‌بکا دنیایی مقام ایلیه‌ین ؛
چالقانیور بیم ایله امیدده ،
دیرنی سیر ابت دله‌نومیدده .
چوقدن اولوردم هله مقبر کزین ،
اولماسه عالمده‌کی فیضك مبین .
عمر بنمچون برآغیر بار ایکن ،
مرده سفر غائله‌سی وارایکن ،
سن بنی طوتدك بکا ویردك سکون .
بولدی حضورکله تسلی درون .
اولدی شبابم کبی هپ منعدم .
آه اویللرکه انیسك ایدم .
بزم کمالکده کچن دملرم .
یادمه کلدکجه فغان ایلرم .
یادمه کلدکجه دیدم غفلتی ،
کتدیکی یوق خاطر آواره‌دن .
اولماسه اکلنجه‌م اوخوش خاطرات
بن بوقدر ایلیه‌مزدم ثبات .
ای بنی انسانلغه ارشاد ایدن ،
ای بکا طوریله ادب اوکره‌دن ؛
ای‌بکا اخلاق نه‌در کوسترن ،
ای‌بکا بیك درس معالی ویرن ؛
سن بکا برمثلی یوق استادمك ،
سن بکا استاد خدا دادیسك .
بن‌سنك اطواریکه حیران اولور ،
بن‌سنی دینم کبی علوی بولور ،
اویله به تقدیس ایدرم دائما .
ایستر ایسه‌ك شاهد عادل : خدا
بنده هنر صورمه ، اودولتلی یوق .
اهلنه حرمت آرایورسه‌ك اوچوق .
هیچ دیمدم ، همده دیمم نیل وار . .
دلده علا یوق ، یالکزمیل وار .
ایشته اومیلم بیله سایه‌کده‌در ،
وارسه خلافم اونی الله بیلیر .
میل علاوار ، اونی اثبات ایچون ،
میل درونم سکا کافی بوکون .
میل علاوار دیه فخر ایله‌مم ،
میل دکلدر یالکز ملتزم .
کسب علا ایتملی انسان اولان ،
میل یتشمز یالکز برزمان .
چونکه علا کوشش تام ایستیور ؛
طورماسین اول کیمسه‌که نام ایستیور .
یوق یره صهبای امل طولمیور ،
سعی بلیغ ایلمه‌دن اولمیور .
خواب ایله اولمشسه لیالك صباح ،
یوق اوسحردن سکا برانشراح .
کونلر اولورسه کذران ذوق ایله ،
میل علا نافله برغائله !
اولملی انجم کبی شب زنده‌دار ،
کیم که معالی‌یه ایدر انتظار.
نفسه حظوظاتی حرام ایتملی
عزم ، فقط عزمنی تام ایتملی .
سینه‌دن آمالی بتون سیلملی ،
مقصدخلقت نه‌ایمش بیلملی .
وارملی اول غایته کیم اجتهاد :
اولملی عاطل یشایش ارتداد .
نرده ایسه جوهر فیض آلملی ،
اولسه‌ده بالفرض دکز طالملی .
خطوهٔ اقدامی متین آتملی :
طاغلری ، وادیلری اویناتملی !
سیل خروشان کبی جوش ایتملی
مانعه کوردکجه خروش ایتملی .
دونمه‌ملی حائله چاتمق ایله :
همت اولورسه سوکولور طاغ بیله !
چیقدیمی برکره یوله کیتملی
طورمامللی طی مکان ایتملی .
طورمه‌یه کلمزکه زمان طورمایور ،
دور ایدیور ، هم سکا هیچ صورمیور ،
طورمه‌یه ، اکلنمه‌یه میدانمی وار
ارقداشك ایله‌میورکن قرار ؟
مرحله محرومی دکلدر طریق
اولسه شوعمرك سکا نعم‌الرفیق
راه معالی‌یه چیقان طورمسون
یوقسه اوطورمقله امل قورمسون !
اریولنك یولجیسی‌ده ارکرك ؛
هریکیدك کاری دکل دونمه‌مك .
حاصلی مرد اولملی عزم ایلین ،
خاطرینه کلمه‌ملی راهزن .
قلب کرك یاغسه بلا بیلماسون ،
سینه کرك طاغ کبی صارصیلماسون .
اویله یا اولسونمی علا صاحبی
جانی یك‌طاتلی بیلن زن کبی ؟
بستر عزتده کچن عمردن ،
فائده امید ایده‌مم هیچ بن ؛
ایچ یوزی نه ایمش عجبا عالمك ،
کسب وقوف ایتمك ایچون آدمك
دیدهٔ امعانی آچیق طورملی ؛
هرکس اویورکن اویانیق طورملی .
فکرینه کارکلی‌ده خاکدان
اولملی پرواز کهی آسمان .
روحی شوافلاکی بتون یارملی ،
مطلع اصلیسنه‌دك وارملی .
اولملی افکارینه عاشق مداد ؛
قالملی روشن اوکا مبدأ معاد .
نسخهٔ کبری دینیور آدمه ،
مظهر ایمش هم قوجه برعالمه ؛
ایشته شومحقور وجود بسیط
اکلامق ایستر نصل اولمش محیط .
سنده‌کی عرفان عدیم المثال ،
سنده‌کی ادراك ، اوپارلاق کمال ،
بونلری البته یقیناً بیلیر ؛
علمکه اسرار عیاناً کلیر .
قدریکی اجلال دکل مقصدم ،
اویله بر آدم دها بن اولمدم .
بن کیمم ، اوصافکی اجمال کیم ؟
طوغریسی بوقدر اوقدر جرأتم .
آکلاده بیلماك سنی ممکن‌میدر ؟
آکلامش اولسه‌م یالکز الویرر .
ذاتکه ای مرد حقایقشناس ،
یول بوله‌ماز دکمه تصور قیاس .
ایشته صدددن ینه دور اولمشم ؛

حالده قویوبرکه نی دولمشم !
مردم ایدك دیدهٔ احبابده ،
شعله ایدك مجلس اصحابده ،
سویله نیچون ظلمنه قاچدك عزیز ؟
بویله ندن اولملی مردمکیز ؟
الویرر آرتق بوقدر احتجاب ،
برکورون ای نورکه حالم خراب !
عاشق هجرانزده‌نك دردی چوق ؛
دردینه درمان اوله‌جق فرد یوق ؛
هر نره‌یه باقسه‌م اولور رونما :
یأسمی تشدید ایده‌جك بربلا .
لیل مصائب کبی مظلم کونم ،
کلده المدن طوتیویر دوشکونم !
طیفکه قانع دکلم ساده‌جه ،
اولسه قدومك نه‌اولور برکیجه .
نرده‌سك ای یار جلائل پناه .

هانکی مغارب سکا آرامکاه ؟
روح سبکسیر ایدن سن وارایکن ،
شیمدی آغیر بریوکه کیرمش بدن .
عزلتی ایتدك ایده‌لی اختیار ،
کوشه کزین اولمه‌یه ویردم قرار .
عالم وحدتده بتون خاطره‌م
خاطره‌ك ای یار الهی شیم .
طیف لطیفك کله‌رك کیزلیجه ،
روحمی پرجوش قیلار هرکیجه !
صوکرا اوجذبه ایله کچر کوندوزم
کورمز اولور بریری آرتق کوزم .
باق خبرم یوق مکر اولمش بهار .
ایلمش آفاقی بتون لمعه‌دار !
کسوهٔ خضرایه بورونمش جهان ،
دیده‌ده هر رنك سماخا کدان .
فیض ایله مشبوع بتون کائنات .

عالمه کلمش یکیدن برحیات .
فطرتی بیدار کورونجه نکاه ،
صاندم آچیلمش سحر انتباه !
سما صفای روحه بر مثال لمعه باردر ؛
زمین ایکنجی برحیات ایچنده جلوه‌کاردر .
صباده نفخهٔ نفخ صور ایله هم اقتداردر :
سرائر نشور هرطرفدن آشکاردر !
چمن چیچکلریله اول زمانکه موجه‌داردر ،
کورن صانیر کوبوکلی برلطیف جویباردر !
یمینه باق ، یساره باق نقوشدر ، نکاردر ،
ریاضدر ، حیاضدر ، فضای لاله زاردر ،
کنار سلسبیلدر ، میاه بیقراردر .
شوجوش فیضدن نصیب آلان نه‌بختیاردر !
کوکل نصل طورورکه‌دم دم طرب مداردر :
بهاردر ، بهاردر ، بهاردر ، بهاردر !

سعدی

تقسیم قیشله‌سی و تعلیمخانه میدانی

حقنده

هفته ظرفنده نشریات

(تصویر افکار) ك (طنین) ه جوابی :

تصویرافکار — حکومتك کرك تقسیم قشله‌سی و کرك تعلیمخانه‌سی کبی قیمتدار بنالری صاتیلغه چیقاردیغندن هیچ بریمزك خبری یوقدی . فقط اك غریبی بك اوغلنك منتهاسنی شهرداخلی عداتمك وآنده‌ده برحکمت تصور ایده‌مامك فقره‌سیدر . برقضیهٔ مسلمه شکلنده اسباب موجبه‌بیه‌دن عد وایراد ایدلمسیدر .

دنیانك اك بیوك ملت‌مسلحه‌سی اولان پروسیالیلرك پای تختنه ظن ایدرم بودفعه‌کی آوروپا سیاحتلرنده جاویدبك ده اوغرامشدر . واقعا مؤسسات صرافیه لری‌دور وزیارتدن وقت بوله‌مامالری ملحوظ ایسه‌ده برلینك اماکن عسکریه‌سی ده اویله کوزه کورنمیه‌جك کبی هجرا برلرده دکلدر . بناءً علیه انسان ، کورمامك ایچون کوزنی قاپامادقدن صکره ، هرکیم اولسه کوریرر . مشارالیه حضرتلرینك برنده بز اولسه ایدك بوکبی منافع عسکریه‌یی دائما تحت وجوبده طوته‌رق تکملات حربیه‌سنه اعتنا ایله مشهور بولنان حکومت ایمپراطوریه‌یی بومسئله‌ده ایقاظ ایدردك . چونکه برلینده‌کی عسکری قشله‌لریله تعلیمکاهلرینك بولندیغی برلر ، شهرایچنده واطرافنده‌کی شدادی بنالره نظراً عرصه‌لر فوق‌العاده قیمتده‌در . حتی (بلایدروهس) باغچه‌سنه ٤٠ متره‌مربعنده بر (پاویون) علاوه‌سیچون قومشوسینك باغچه‌سنه ٨ بیك انکلیزلیراسی ویرمش یعنی هرمتره‌سنی ٢٠٠ لیرایه اشترا ایلمش اولدیغی مشهوردر .

معمافیه تقسیم قشله‌سی بك اوغلنك رأس محلاتنده بربنای محتشم درکه‌یار واغیاره قارشی مکنت عسکریه‌مزی تمثیل ایله اوروپاده ایکنجی برملت‌مسلحه اولان عثمانلیلره ، نظام‌جدیدی (عساکر منصورهٔ محمدیه) نامیله ایجاد وتودیع ایتمش اولان سلطان محمود ثانینك معناً ومادةً شکلاً وشرقاً قیمتدار بریادکاریدر . حکومت عثمانیه معاذالله تعالی درکه افلاسه ایتمش اولسه بیله ، بویله برقیمت تاریخیه‌یی حائز بنای عسکریسنی برآلایك برقاچ آیلق لوازمنه کفایت ایده‌بیله‌جك بش اون آلتونه دکل ، جهان خزینه‌لری مقابلنده فدا ایتمامك اقتضا ایدر .

ظنمزه قالیرسه جاویدبك لوندره‌یه‌ده کیتمش ایدی . لوندره‌یه کیدنلر (سیته) یی البته زیارت ایدر . بالخصوص انکلتره بانقه‌سینك کائن اولدیغی برمحلدر . ایشته او (سیته) ده اخشاب وخیلیجه جسیم وبونکله برابر ، کرك معماریات وکرك لطافت نقطهٔ نظرندن عادتاً ثقیل عداولنه‌جق بربنا وار . سیته‌ده ایسه عرصه‌لرك هرمتروسی ١٠٠٠ الی ١٥٠٠ لیرادر . حال بویله ایکن حکومت اوبنایی پایندەلرله اندراسدن محافظه ایتمکده‌در . چونکه برقیمت تاریخیه‌سی ، برعنعنهٔ ملیه‌سی واردر .

طنین — « شو ایضاحاتدن آکلاشیلیرکه تقسیم تعلیمخانه‌سی وقشله‌سی نیچون صاتیلیور ؟ دیمك هله برمبعوث ایچون غیرقابل عفو براثر غفلتدر . بو عین زمانده برده غرضکارلق اولور وکنهنه مطلع اولمسی ایجاب ایدن مسئله‌یی بویله تحریف ایدرسه آرتق نه‌دینه‌جکنك تعیینی قارئلرمزه براقیرز . »

تصویر افکار — ایضاحات دیلانشی ، (قشله وتعلیمخانه‌نك شهرداخلنده بولنمسنده هیچ برحکمت متصور اولمدیغی) قضیهٔ غیرمسلمه‌سیدر . آنك جوابی ایسه آنفاً بیان ایلدك .

عین زمانده هم غرضکارلق ، همده مبعوث اولمامش اولسه‌ایدك بلکه بوحقیقتی سویلیه بیلمکده دوچار تردد اولوردق . بناءً علیه (تحریف) کلمه‌سی بیان حقیقتده دکل ، اخفای حقیقتده استعماله صالحدر . رفیق محترممزه حرمتمز واردر . چونکه اولادوطنك تربیةً ، معرفةً ، حمیةً ، ادباً ، عرفاناً حسن اشتهاره مالك اولادلرندندر . بوجهتله (تحریف) ك تضمن ایتدیکی معنایی‌ده ، آنك مسندالیهی‌ده دوشنه‌رك استعمال ایتمه‌لری لازم کلیر . بوتقدیره کوره (تحریف) ده تصور ایتدکاری معنایی تماميله کندیلرینه اعاده ایدرز . بز محرف وبناءً علیه مفتری دکلز . چونکه تحریف من جهةالمعنی افترادر . آکاکیم مستحق ایسه اواتصاف ایدر . بز اوسقیمه‌دن تنزیه نفس ایدرز .

طنین — « مزایده تجدید وتمدید ایدیلدی . نهایت اك موافق تکلیفده بولنان هیئت مالیه ایله ائتلاف حصوله کلدی . برقاچ کونه‌قدرده فراغ اجرا ایدلمك اوزره اولدیغی خبر آلیورز . »

تصویرافکار — مزایده‌نك تجدید وتمدید ایدیلدیکنی یعنی تکررینی اثبات ایتمك لازم کلور . ثانیاً برقاچ کونه‌قدر فراغ اجرا ایدلمك اوزره اولدیغی روایتی بزده ایشتدیکمز ایچون اومقاله ایله حکومتی ایقاظ ایتمك ایستدك . فقط مأمول ایتمیزکه (دفترخاقانی) نظارتی بومعامله‌ٔ فراغیه‌یی اویله خود بخود اجرا ایده . وبده برملت معظمه‌نك مفاخر عسکریه‌سندن برمیمهٔ تاریخیه‌نك اضاعه‌سنه جسارت ایده‌بیلسون . ا رایدرسه عشق اولسون .

طنین — « شرکت عرصه‌نك فراغ خرجنی (!) اراضی ویرکوسنی

(!) ویره‌جکی کبی انشا ایده‌جکی درت بش یوزبیک لیرالق املاککه‌ ویرکوسنی آیریجه تأدیه ایده‌جکدر . »

تصویر افکار — نه‌مروت ! نه‌سماحت ! نه کرم . . .

عجبا حکومت نیچون فراغ خرجنی عفو ایتمامش؟ نیچون اراضی ویرکوسنی آلق کبی برخسیسلك کوستره‌جکمش . باخصوص بش یوزبیك لیرالق املاکك ویرکوسی نه کیت تشکیل ایدرکه استیفایه دکری اولسون .

حقیقةً شو یوقاریکی تمهیدات ابلهفریبانه‌یه باقوب ده حیرت ایتمامك قابل دکلدر . بونه‌ مخف شی ، فراغ خرجی ویرمك ، اراضی ویرکوسی تأدیه ایتمك ، املاکك ویرکولرنی ایفا ایلمك طبیعی دکلیدر ؟ بونی برنعمت عظمای غیر ملحوظه کبی تاقی ایدوبده کیمی مسترع ایتمك ایستیورلر بز آکلایه‌مدق . آکلایان وارسه پك اعلا .

طنین — « حکومت پشین اوله‌رق (۲۰۰ بیك) لیرا آلیور . یوز بیك لیرالق (حصه سندی) اخذ ایدیور و بوصورتله کارك سکزده برینه اشتراك ایدیور . »

تصویر افکار — ایشته یوقاریده اصحاب مطالعه‌یه بالموی یاپشدیرمه‌لرنی توصیه‌ده بولندیغمز بحثك حکمتی بوایدی . جاوید بك افندی ٦٠٠ بیك لیرانی اوزمان آز کورمش دوشنمش طاشنمش بوکا ۳۰۰ بیك لیرا دها ضم ایتملی دیمش . نهایت تقسیم قشله‌سیله میدانی خاطره کلمش . آنی علاوه ایله ۹۰۰ بیك لیرایه ابلاغ ایلمش . فقط بحسب دستور الاقتصاد ، نقداً الده ایدیله‌جك مبلغه اعتبار واعتماد لازم کلدیکندن برمیلیون دیمه‌مش . یعنی ۱۰۰ بیك لیرالق حصه سنداتی داخل حساب ایتمه‌مش .

ایشته کوریلیورکه تقسیم قشله‌سینك بازارلغی ۳۰۰ بیك لیرا نقد و ۱۰۰ بیك لیرالق تحویل ایله رسیدهٔ حسن ختام اولمش . الله بایع اولان حکومت معظمهٔ عثمانیه‌ده ، مشتری اولان (سالم) و (مه‌ناشه) افندیلره‌ده خیرلی ایتسون .

حسین حلمی پاشانك صدارتی اثناسنده مجارستاندن برهیئت صرافیه بومحلی اشترا ایچون یدی یوز اللی بیك لیرا بدل اعطا و حکومت عثمانیه‌یه جزئی برفائضله آیروجه اوچ میلیون لیرا اقراض ایتمکی تکلیف ایلمشسه‌ده اووقت حربیه نظارتی طرفندن صورت قطعیه‌ده رد ایدلمش ایدی . ایجاب ایدرایسه دها زیاده ایضاح ایلرز .

طنین — « اکر تصویر افکار صاتیلان بدلی اوجوز کوروبده دها فضله ویریورسه هنوز وقتدر بیورسون . »

تصویر افکار — تصویر افکار یسار واقتدارجه طرفین عاقدیندن اولامقله برابر هنوز منزلهٔ طنینه واصل اوله‌جق قدر بختیار اولمدیغندن ، بوخیارشرایی رفیقنه ترك ایله کف یدی اختیار ایدر .

*

* *

(طنین) ك (صراط مستقیم) ه جوابی :

بوهفته چیقان صراط مستقیم رفیقمز تقسیم قیشله و تعلیمخانه‌سنك فروختنه دائر تصویر افکار وطنین طرفندن یازیلان مقاله‌لری عیناً نقل ایتدکدن صوکره آلتنه کندی ملاحظاتنی‌ده علاوه ایده‌رك بوایشك علیهنده بولنیور .

صراط مستقیم رفیقمز ایشی « منطق » ایله محاکمه ایدییور . فقط منطق اویله بر یولدرکه سزی نره‌دن حرکت ایدرسه‌کز اوکا کوره برنتیجه‌یه کوتورور . ایلك آلدیغکز استقامت یاکلش اولورسه واره‌جغکز نقطه‌ده آرادیغکز حقیقتدن پك اوزاق بولنور . ایشته صراط مستقیم رفیقمزك بومسئله‌ده‌کی خطاسی بوندن عبارتدر .

فرضا دیورکه : بوقیشله و تعلیمخانه‌نك بیعنه مأذونیت بولونسه‌بیله اموال مذکوره‌نك غبن فاحش ایله فراغی رخصتنی تضمن ایتمز .

ایشته رفیقمزك نقطهٔ حرکتی بودر . بورادن یوله چیقدقدن صوکره تعقیب ایتدیکی استقامت پك دوغرودر . فقط نه‌چاره‌که دها ابتداسندن یاکلش بول طوتمشدر . چونکه اول امرده مسئله‌ده « غبن فاحش » بولندیغنی اثبات ایتمه‌سی اقتضا ایدردی . بوراسی ثابت و محقق اولمادقدن صوکره بوتون اوصوکره‌کی کوزل قیاسلرك ، صغرا و کبرالرك ، نتیجه‌لرك حکمی نظرفریب برسراب اولمقدن اوته‌یه کچه‌من . صراط مستقیمك بوتون محاکمه‌سی دونوب دولاشوب غبن فاحش مسئله‌سنه کلیور . کورولیورکه بوتون اعتراضلرك تملطاشی بودر . بوتمل طاشی ایسه خیالدن عبارت ! فرضا دیورکه :

احتیاجات عسکریه‌مزی برای تلافی ماملکی الدن چیقارمق لازم کلیورسه یاپیله‌جق شی فراغی بدل مثل ایله اجرادن عبارتدر . حال بوکه ویریلن مبلغك بدل مثلدن پك زیاده دون بولندیغنی طنین رفیقمزده ایما ایدییور .

بوراده « منطق » بوتون منطقسزلغه وارمشدر . چونکه بز بدل مثلك پك زیاده دکل علی العاده دون بولندیغنی بیله ایما ایتمدك . بوبحث ایچون اوچ صحیفه برتخصیص ایدن رفیقمز هانکی سوزلرله بوایمایی یاپمش اولدیغمزی اثبات ایچون عجبا ایکی سطرلق برتخصیص ایده‌مزمیدی ؟

صاتیله‌جق یرایچون ویریلن مبلغ بدل مثلدن دون بولنسه‌ایدی هیچ برزمان بونك صاتلماسنی ترویج ایتمزدك . عرصه‌یی آله‌جق شرکت برمتره مربعنه بش لیرا صرف ایده‌جکدر . عرصه‌نك پارچه پارچه الدن چیقارلمسی ایچون سنه‌لر کچه‌جکندن طوپدن ویریلن یوزبیکلرجه لیرانك فائضی‌ده برطرفدن قیئاته انضمام ایلیه‌جکدر . دیکر طرفدن کارك سکزده برینه حکومت اشتراك ایده‌جکدر . بناءً علیه بز بوقیئاتی پك موافق بولیورز .

بیلم کیمك حلمی پاشا صدارتنده یدی یوزبیك لیرا تکلیف ایتدیکنه دائر تصویر افکار طرفندن ایلك مقاله‌دن برایکی کون صوکره یازیلوبده طرفمزدن جوابه بیله دکری کورلدیکی ایچون سکوت کچیلن روایتی بوغبن فاحش ادعاسی مناسبتیله تخطر ایتدیکمزدن بونقطه‌ده‌کی حقیقتی‌ده بیلدیره‌لم .

اولا جاویدبکه صوردق . بویله‌ برتکلیفدن خبرم یوقدر دیدی حلمی پاشا قابینه‌سنده ایلك مالیه ناظری اولان رفعت بك افندی‌یه صوردق . بویله برشی بیلمیورم جوابنی ویردی . بونك اوزرینه حلمی پاشانی کوردك اویله برایش واردی . فقط بنم زمانمده دکل ، کامل پاشا اوقتنده ایدی . اووقت حربیه ناظری علی رضا پاشا ایدی ، اوکا مراجعت ایدوب آکلایه‌لم دیدی . علی رضا پاشایی بولدق برکون مجلس وکلاده کامل پاشانك براستقراض تکلیفیله قاریشیق اوله‌رق تقسیم قشله وعرصه‌سنك فروختی حقنده بر طلب وقوع بولدیغندن بحث ایتدیکنی مجلس وکلاده مذاکره جریان ایتدیکنی فقط تقسیم ایچون تکلیف اولونان مبلغك اوچ یوزبیك لیرامی ، یوقسه دها زیاده‌می اولدیغنی تخطر ایده‌مدیکنی سویلدی .

مشروطیتك ایلك زمانلرنده توركیه ایچون امتیاز یغماسی دوره‌سی حلول ایده‌جکنه ذاهب اولان نه‌قدر قاپ‌قاچ طاقمی وارسه هپ شهرمزه دوکولشلردی . بونلردن بری‌ده بویله برتکلیفده بولنمش اوله‌جق . جدی برمراجعت اولسه‌ایدی کامل پاشا قابینه‌سی طرفندن یاخود مؤخراً حلمی پاشا قابینه‌سی طرفندن برنتیجه‌یه اقتران ایتدیریلیردی . اقتران ایتدیرلسه بیله مالیه نظارتی مذکور عرصه‌نك صاتیلق اولدیغنی اعلان ایتدکدن صوکره بومراجعت تکرار ایلردی .

صراط مستقیم

کوریلیورکه رفیق محترممز معامله‌ده غبن فاحش بولندیغنه دائر اولان نقطهٔ نظرمزدن ماعداسنی تمامیله منطق و موافق حق و حقیقت بولیور تسلیم حق بولنده‌کی شو حسن نیته تشکر ایدرز . آرتق قاعدهٔ مناظره ایجابنجه غبن فاحش حقنده‌کی دعوامزی اثبات بزه دوشیور . رفیقمزی اقراریله الزام ایده‌جکز یعنی قیشله و تعلیمخانه‌نك قیمت ومقادیر حقیقیه‌سنی موضوع بحث ایتمیه‌رك رفیقمزك بیان ایلدیکی مقادیر و قیمتك قبولی حالنده بیله معامله‌ده غبن فاحش بولندیغنی اثبات ایلیه‌جکز . رفیقمز فراغی تقرر ایدن اراضی‌نك مقدارینی ۱۵۲ بیك متره مربعی و هرمتره مربعك قیمتنی بش لیرا اوله‌رق قبول ایدییور . بومقدار و قیمتی اساس اتخاذ ایدرسه‌ك مجموع اراضی‌نك بدل مثلی ۷٦۰ بیك لیرا بولورز . عقارده غبن فاحش نسبتی خمسدر مجله‌ده صریحدر . بومبلغك خمسی ۱۵۲ بیك لیرا ایدر . تنزیل حالنده الده ٦۰۸ بیك لیرا قالیرکه شو مبلغ بدل فراغ فرض

اولنسه فراغك غبن فاحش ایله یاپلدیغی اکلاشیلور. حالبوکه یوزبیك لیراسی حصه کاغدی اولمق اوزره درتیوزبیك لیرایه فراغك تقرر ایتدیکنی ینه رفیقمز خبر ویریور. ٦۰۸۰ بیك لیرایه تفویضده غبن فاحش بولنورسه درتیوز بیك لیراده غبن فاحش یوقدر دیمك نصل بیلهملیزکه طوغری اوله بیلور.

اشتراك مسئله‌سی ایکنجی بر معامله‌در. بو عقارك تفویضی معامله سنده مؤثرات قانونیه‌دن اوله‌من. فقط بوکا قارشی رفیقمز احتمال‌که شو ۱٥۲ بیك مترو مربعندن اللی ایکی بیك مترو مربعنك احتیاجات عامه ایچون متروکه حالنه افراغ ایدیله‌جکی مسئله‌سنی ایلری سوره‌جکدر. بو احتمالی‌ده تدقیق ایده‌لم:

مالیه نظارتنك بوکون محاطی بولندیغی ضرورت مبرمه ایله خلقك احتیاجات مدنیه‌سنی مقایسه صورتیله تحقق ایده‌جك مصاحت اوزرینه ترك معامله‌سنك جوازی قانوناً شایان نظر اولمقله برابر ترجیحی حالنده بیله ترك اولنه‌جق قسم اللی ایکی بیك مترو مربعندن عبارت ایمش. رفیقمزك بیاناتی بونی کوستریور شو حساب ایله‌الده یوزبیك مترو مربعی قالیورکه، ینه رفیقمزك بیان ایلدیکی قیمته کوره بش یوزبیك لیرا طوتار. خمسی اولان یوز بیك لیرانك تنزیلی حالنده قاله‌جق اولان درتیوز بیك لیرا تام غبن فاحش درجه‌سنده نقصان بر بدل فراغدر.

رفیق محترممزك بزه قارشی تحدیده بولندیغی ایما بخشنه کلنجه:

مقاله‌نك طرز تحریرندن محررجه نقصان بدل اساس اتخاذ اولنه‌رق اکا کوره مدافعه‌ده بولنلدیغنه دلالت ایدر قرائن کورمش وبو قرائنك هیئت عمومیه‌سنی بونقصان بدل ایچون برایماتلقی ایلمش ایدك رفیقمز ذاهب اولدیغمز مقصدی شیمدیکی مقاله‌سیله صراحةً نفی ایتدیکندن وصراحت مقابله‌سنده دلالته اعتبار اولمدیغندن ارتق مناظرةً بزم ایچون قرائنی تعداد مجبوریتی برطرف اولمشدر. مع مافیه رفیقمزك تحدیٔ متحکما نه‌سنه قارشی مقالهٔ سابقه‌سندن استخراج اولنان دلائلك خارج از مناظره عد اولنمق شرطیله تعدادینی مناسب کوریورز:

۱ — عمومی تخمینده مشهود اولان نقصان وقتیله جاوید بکك بیله نظر دقتنی جلب ایدرك بدلات عمومیه‌نك مهما امکن طقوز یوز بیك لیرایه ابلاغ ایدلدیکنك تصویر افکارك تعرضنه قارشی استطراداً بیان اولنمسنده‌کی سائق.

۲ — امر مقرر قارشیسنده قالندیغی بیان صورتیله تبری.

۳ — لزوم بیع حقنده‌کی مجبوریت قانونیه‌دن طولایی اعتذار.

٤ — اوچیوزیکرمی بش سنه‌سندن بری مزایده‌یه قوندیغی حالده بدل مثلی بوله‌مامش اولدیغی طولاییسیله اعتراف.

٥ — طالبك دها نه‌قدر زمان بکلنه‌جکنه دائر اولان حسبحال.

٦ — ۱٥۲ بیك متره مربعی اراضی‌نك یوزبیك لیراسی اشتراك حصه‌سی اولمق اوزره درتیوزبیك لیرا مقابلنده فراغك تقرر ایتدیکنی بیان.

۷ — اللی ایکی بیك مترو مربعی اراضینك متروکه حالنه افراغنده‌کی فوائدی ایضاحه رحس اولنان مجبوریت.

۸ — حکومتك داخل شرکت اولمسی حسبیله یول وقالدیرم وباغچه تأسیسی ایچون لزوم صرفی تقرر ایدن یوزبیك لیرایه ومصارف فراغیه وویرکولره اشتراکی طبیعی بولندیغندن بوراسی مسکوت عنه براقیله‌رق بهر مترو مربعنه بش لیرا اصابت ایتمکده اولدیغی ادعا.

*
* *

محترم مالیه ناظرمز جاوید بك افندی حضرتلرندن تقسیمده کی عرصه‌لر قیمتنه نظراً بواراضی پارچه پارچه صاتیلورسه طوته‌جغی مبلغ حقنده ایکی سنه مقدمکی تخمینلری صوریله‌جق اولورسه قویاً امید ایتدیکمز وجهله آله‌جقلری جواب، منطق ملاحظه‌لردیه توصیف اولنان مطالعه‌لرمزدن شبهه سزکه رفیقمز ایچون دها قناعت بخش اوله‌جقدر. مع مافیه بوکون مشارالیهکده مطالعه‌لری نه مرکزده اولورسه اولسون بی غرض اهل وقوفك راپوری نشر اولننجه‌یه قدر تقسیم قیشله وتعلیمخانه‌سنك درتیوز بیك لیرا مقابلنده فراغنه غبن فاحشه مقارن معامله نظریله باقمقده معذورز.

تراجم احوال:

جارالله ولی‌الدین افندی

﴿ ابو عبدالله ولی‌الدین بن مصطفی ﴾

فحول علماء عثمانیه ایچنده احاطهٔ علمیه‌لریله مشارالبنان اولان فناری، ملا خسرو، ملا خیالی، خواجه زاده، ابن کمال، ابوالسعود، زنبیلی، ملا لطفی کبی برنجی طبقه‌یی تشکیل ایدن فضلای نامدن صکره ایکنجی طبقه‌یی تشکیل ایدن زمرهٔ علمانك الحق متمیزلرندن فاضل، ادیب، ذوفنون بر ذات فضیلت سماتدر. (۱۰٦۹) تاریخنده روم ایلی یکیشهرنده تولدله معلومات ابتدائیه‌سنی (طاش مکتب) نامیله یاد ایدیلن دارالتعلیمده بعدالاکمال آرزوی تحصیل کمال ایله بر خیلی سیاحتدن صکره (مکهٔ مکرمه) یه کیدوب یدی سنه مجاورت ودلخواهی کبی او بلدهٔ مقدسه‌ده‌کی افاضلدن علوم عالیه تحصیلنه بذل مقدرت ایده‌رك بو وجه ایله خدا پسندانه اختیار مجاورتندن ناشی (جارالله) لقبنه مظهر اولدی. بو اوان فیض اقترانده سادات نقشبندیه کبراسندن (یکدست خواجه احمد جوریانی) دن اخذ فیض طریقت ایلدی.

بعده استانبوله عودتله محضا ایفای وظائف شرعیه ایچون مسلك قضایه سالك اوله‌رق (حلب) و (ادرنه) ده بر نهج شرع شریف احقاق حق وتمشیت امور عباد رب‌الفلق ایله‌یوب بو وظیفهٔ مهمه‌یی‌ده ایفادن صکره استانبوله کله‌رك بر طرفدن مجمع فضلا اولان فاتح جامع شریفنده علوم عالیه تدریسیله برابر بر طرفدن‌ده تألیف آثاره سعی وهمت وبو یولده کذارندهٔ اوقات ایکن (۱۱٥۱) تاریخنده داربقایه رحلت ایتدی و کتب موجوده‌سنی قبل‌الوفاة فاتح قره غول خانه‌سی آرقه‌سنده بنا کرده‌سی اولان کارکیر کتبخانه‌یه وقف وتبرع ایتمشدی. کندیسی‌ده کتبخانه‌سی حولیسنده دفین خاك غفراندر.

باقین زمانه قدر ارباب مطالعه‌یه آچیق اولان بو کتبخانه (۱۳۱)

تاریخنده‌کی حرکت ارضدن دقطلاندیغی ایچون حاوی اولدیغی کتابلر (کتبخانهٔ عمومی) یه نقل ایدلمشدر .

مع التأسف بو کونه قدر آثارندن هیچ برینك طبعنه همت اولنمادیغندن حائز اولدیغی قدرت علمیه‌سی درجه‌سنده بین العلماء اکتساب صیت وشهرت ایده‌مه‌مشدر .

کتب موجوده‌ی آره‌سنده دسترس اوله‌بیلدیکم مؤلفاتی بروجه آتیدر :

(١) ٣١٩ حدیث قدسی شرحنه دائر اثر عالی .
(٢) تفسیر قاضی حواشیسندن عصامه حاشیه .
(٣) شرح مقاصده حاشیه .
(٤) مرآته حاشیه .
(٥) برجندی یه حاشیه .
(٦) تصدیقاته »
(٧) حسینیه‌یه »
(٨) قول احمده »
(٩) آداب میری‌یه »
(١٠) قاضی زاده‌نك چغمینی شرحنه حاشیه .
(١١) طاش کوپری‌یه حاشیه .

اشبو آثارندن باشقه علوم متنوعه‌یه دائر مطالعه‌سندن کچیردیکی کتب عدیده‌دن بك چوغنه‌ده تعلیقاتی اولدیغی مشاهده اولنمقده‌در .

بروسه مبعوثی

محمد طاهر

عصر حاضرده اسلاملر

— ١ —

شو صوك سنه‌لرده عالم اسلامی باشدن باشه تدقیق ، تتبع ایده‌جك اولورسه‌ق هرطرفجه بر انتباهك ، بر حرکتك جریاننی کوریورز . بوجریان شیمدی‌یه قدر تاریخ اسلام صحیفه‌لرنده کورولمه‌مش بولندیغی جهتله حیات اسلامك ، تاریخ اسلامك بتون بتون باشقه بر صفحه‌سنی تشکیل ایده‌جکدر . اون دردنجی عصر هجری دورهٔ جدید اسلامیانك مبدأی اولدیغنی مسلمانلرك عطالتی ترك ایدرك شاهراه ترقی وتعالی‌یه خطوه انداز بولندیغنی نسل آتی تاریخ صحیفه‌لرنده اوقویه‌رق تقدیر وتبجیل ایده‌جکدر .

بحر محیط اطلاسیدن بحر محیط (کبیره) قدر امتداد ایدن ممالك وحکومات اسلامیه‌نك (هر) برینی آیری آیری تتبع وادوار ماضیه‌لریله شو عصر ایچنده‌کی حیات حاضره‌لرینی مقایسه ایده‌جك اولورسه‌ق مطلقا بر انتباه ، بر ترقی ، بر تکامل ، اتحاده طوغری بر حرکت بولندیغنی درحال اعتراف ایدرز .

ایشته فاس حکومت اسلامیه‌سی ؛ سکز اون سنه‌دنبری فاسك تاریخنه تصادف ایدیلمیه‌جك وقوعات کچیریور . ملتنه صرف ایده‌جك اولان مساعی‌یی شخصنه ، کیفنه صرف ایدن مولی عبدالعزیزلری اداره باشندن قوغیور ، وطنی یوتمق هوسنه‌دوشن اجانبه بر حس نفرت حاصل اولیور ، قوهٔ عسکریه‌نك تنظیمی اصلاحات عمومیهٔ مملکتك حصولی ایچون بر طاقم تشبثات نافعه‌ده بولنیور . وطن ومملکتك محافظه‌سنه عائد فدا کارلقلردن چکینلمیور . مولی عبدالحفیظ کبی ترقی و تعالیٔ اسلام طرفداری اولان بر ذات محترمه بیعت ایدیلیور . مرکز خلافت ایله صیقی روابط ادامه‌سی دوشونیله‌رك الجزیره معاهده‌سنه رغماً دین قرداشلغی حس علویسیله تنظیم ادارهٔ عسکریه ایچون عثمانلی ضابطانی دعوت ایدیلیور . ٩٨٣ سنهٔ هجریه‌سنده همان خریطهٔ جهاندن فاسك محو اولوب کیده‌جکی بر زمانده مرکز خلافت دونمالرینك اومغرب اقصی‌ده بولنان دین قارداشلرینی بر موت محققدن قورتارمق ایچون قوشدیغی فاس حکومت اسلامیه‌سنی احیا ایده‌رك تحت جناح خلافته آلدیغی تخطر ایدیلیور . وبونك احیاسی ایچون صمیمی امللر ابراز اولونیور .

ینه بو عصر ایچنده جزایر مسلمانلری اون اوچنجی عصر هجرینك نصف اخیرندن بری فرانسزلر طرفندن تطبیق ایدلمکده اولان قوانینك کندیلرینی نه‌کبی بر ورطهٔ فلاکته سوق ایده‌جکنی اکلامش بولندقلرندن حقوق مشروعه‌لرینك استردادی ، مضر اولان قوانینك رفعی ضمننده بر طاقم تدابیر مصلحانه‌ده بولندیلر . بر چوق مکاتبك کشادی ایچون صرف مساعی ایده‌رك فرانسزلردن سرایت ایتمش وایتمکده بولنان اخلاقسزلقلك اوکنی آلمه‌یه غیرت ایتمکده‌درلر .

تونس امارت اسلامیه‌سنده آثار انتباه دها زیاده مشهوددر . شو عصر ترقیده منتظم مکتبلرك ، مطبعه‌لرك کشادی افکار عمومیهٔ اسلامیه اوزرینه کوزل بر حس اویاندرمه‌یه باشلامشدر .

چادکولی حوضه‌لرنده اولان حکومات ، قبائل اسلامیه‌نك شو صوك کونلرده کوسترمکده اولدقلری جلادت وشجاعت صحرای کبیر اسلاملرینی بر تمساح درکه‌سنده کورمینلرك کوزینی قاشدره‌جق بر درجه‌ده اولدیغندن اورالرده بولنان دین قرداشلریمزده‌ده مطلقا بر انتباهك وجودی محققدر .

ینه نیل وادیلرنده یشایان مصرلی قرداشلریمزك شو عصر ایچنده کورمش اولدقلری ترقیات رجحانیتی قزانه‌جق بر راده‌ده‌در . باخصوص مصرك تخلیصی ضمننده جریان ایتمکده اولان حسیات وطنپرورانه بیوك تقدیرلره سزاواردر . بالخاصه مصر مطبوعات اسلامیه‌سنك ترقیاتی ، دکل مصرلیلری ، بلکه عالم اسلامك قسم مهمنی تنویر ایتمشدر . حزب الوطنیلرك ابراز ایتمکده اولدقلری حمیت اسلامیتك ووطنه ، کوسترمکده اولدقلری مساعی وقطعهٔ مبارکه‌ده انتباه اسلامك نه‌قدر ایلری کیتدیکنی ارائه ایتمکده‌در .

روسیه اسلاملرینك شو قرن مسعودده ترقیات وتکملاته طوغری آتمش اولدقلری ادیملر نه‌قدر سرعتلی اولدیغی وارستهٔ ایضاحدر .

اون بش یکرمی سنه‌دن وجوده کتوردکلری بیکلرجه مکاتب منتظمه مؤسسات علمیه عقللره حیرت ویره‌جك بر طرزده‌در . بونجه مؤسسات ، مکاتب هپ کیسهٔ حمیت ملیه‌دن اولمشدر . خزینهٔ حکومتك هیچ بر معاونت ، هیچ بر مظاهرتیله وجوده کلمه‌مشدر . عددی یکرمی بیکی تجاوز ایدن ، مؤسسات علمیه ؛ ینه ...یت

ملیه ایله اداره اولنمقـده وکوندن کونه تحت انتظامه قونلمقده‌در ، دیکر طرفدن یوزلرجه مطبعه‌لرلـ روسیه اسلاملرینك انتباهی ایچون نه قدر جرائد ورسائل نشر ایتمکده اولدیغنی بر کره تفکرایده‌جك اولورسه‌ق بو ؛ روسیه‌ده‌کی دین قرداشلریمزك اراسنده صـوقولمش اولان انتباهك نه درجه‌لرده عظیم بولندیغنی درحال تسلیم ایده‌رز .

ینه اون دردنجی عصر اوائلندن بری ایرانده حکمفرما اولمقده اولان انتباهك نتیجه‌سی دکلیدرکه ایرانلی قرداشلریمز بش سنه قدر مملکتك اصلاح وانتظامنی موجب اوله‌جق اولان مشروطیت ایچون قان دوکدیلر . اسـلامك انتباهنی ، معزز حسیاتنی آیاقـلر آلتنده چیکنه‌مك ایسته‌ین ، جامعلری ، مدرسه‌لری طوپ ایله یکسان ایتمکه قدر جرأت کوسـترن محمد علی‌لری قوغـدیلر . ایران مطبوعات اسلامیه‌سنك ابرازایتمش وایتمکده‌اولدقلری آتش فشان ، حسیات اسلامیه ایله مملو مقاله‌لری سائرمطبوعات‌اسلامیه‌دن زیاده‌اولدیغندن ایران‌زمیننده اولان‌انتباه یك‌علوی بر صورتده‌در . بالخاصه‌ایران‌علمای اسلامیه‌سنك فکراً ترقی وانتباهلری خیلی شایان ممنونیت برطرزده‌در . فکراً پك چوق ترقی ایتمشلر . حتی مجـاهدین حرینك پیشوالری اکثریا علما بولنمشلردر . بو کون بیله اجانبك هردرلو تعرضات حقوقشکنانه‌سنه قارشو مملکتی ، وطنی ، استقلالی ، حریتی محافظه‌وصیانت‌ایتمك‌اوزره ایرانده وجوده کلن وکلمکده اولان حرکات ؛ هپ‌اوهیئت‌علمیه‌واسطهٔ علیه‌سیله حصول بولمقده‌در . ایشته ایرانیلرك بوجهتجه اولان انتباهلری دها دها لطیفدر .

ینه شوعصر مسعود ایچنده افغان حکومت اسلامیه‌سنك تکامل مدنیه‌یه خطوه انداز اولدیغی مشاهده اولنه‌جقدر . داهیٔ محترم امیر مرحوم عبدالرحمن خانك وصیت حکیمانه‌سنه تبعیت‌کوسترن حبیب‌الله خان حضرتلرینك دورهٔ حکمداریسندن بری افغانستانده‌خفی ، علنی حصوله کلن‌وروح‌اسلامیت‌ایله‌مشبوع‌اولان‌انتباهك‌جولاننی‌کوریورز .

دارالخلافه‌یه قارشی اولان تمایل شـدیدك جریاننی افغان قومنده وحکمنتدده‌دها مؤثر برصورتده‌ادراك ایده‌رز . حریص‌ونافذ نظرلرك تمقیندن بومملکت آزاده قالمش اولسه ایدی بوکون دارالخلافه‌یه‌قارشی اولان مربوطیتی دها بشقه بر شکلده بولنوردی .

مع‌مافیه افغانستان اصلاحات‌معلملرینك‌ومدیرلرینك دارالخلافه‌دن کتمش ، ذوات محترمه بولنمسندن ، کوندنکونه ترقی ، تعالیٔ وطنه‌اولان صرف مساعیلرندن بو حکومت ومملکت اسـلامیه‌ده اولان انتباهك درجه‌سنی تقدیر ، تبجیل ایدرز .

غیاث‌الدین حسنی

اتحاد اسـلامی اورته‌یه آته‌رق جامعهٔ نصرانیته

بورونن ، اوروپا دیپلوماتلریله بواغارلره !

اسکیدن بری اسلاملری اتحاداسلام واسلامیت پولتیقه‌لریله‌ازمك ، قیوراندیرمق ایسته‌ین ، مخاصمات عدیده‌لریله اسلاملرده تعصب دینی ، برادهٔ فوق‌العاده‌یه وارمشدر) خلیالری ، امیدلریله چرپینان ، دوربین سیاستلرینی ، اسـلام عنصر مظلومنه چویروب خائنانلر سوندیره‌ن ، وسیلهٔ سیاستلریله اسلام حکومتلرینی تقسیم ایدن اوروپا دیپلوماتلری ، حالامی اتحـاد اسلام سوزلرنده ، تزویرات شدیدهٔ خائنانسوزانه‌لرنده ثابت قدم اولوب طوره‌جقـلر ؟ . . حالامی جامعهٔ نصرانیته کیزلنوب زواللی ، معصوم ، صاف قلبلی اسلاملری اتحـاد اسـلام پولتیقه‌لریله ازه‌جکلر ؟ . .

اسلاملره اولان هرمسئلهٔ سـیاسیه‌وخصوصیه‌نك‌حل‌وتسویه‌سی زماننده ، اسلامیتك مألوف اولدیغی سجایای علویه‌یی تعصب‌مغالطاتیله بوغان (اسلاملر ازلدنبری متعصب ، باربار برملت سرکرده‌در) دیمکدن چکنمیان اوروپا دیپلوماتلرینك بو درجه ظلم وغدرلری نه‌دن نشئت ایتدیکنی ، شمدی‌یه قدر آکلامیان برمسلمان ، وبعض انسانیت‌حسیات برکزیده‌سیله طمارلری قاینامش ، بینلری تحریٔ حقیقت وانسانیتده یپرانمش ، مستثنااوروپا مسیولری‌ده قالمامشدر .

روس حکمدارانِ جهاندیده‌لرندن طوت‌ده تا (ناپولیون‌بوناپارت) لره قادار ؛ سرایت ایدن اسلامیته تجاوز پولتیقه‌سی الآن‌دوام‌ایتمکده وصره‌سی دوشدکجه رأی‌العین مشـاهده ایدلمکده اولدیغی حالده بز اسلاملره ، (عالم انسانیت ایچون چالیشیورز) دیمکدن . صوراتلری قزارمیان ، وجودلری صـارصیلمیان افسونکار اوروپا دیپلوماتلرینه سویلیه‌جك برسوز بولامیورم‌ده (بودنیا سزه‌ده قالماز)دیمکی مناسب کوریورم . روسـلرك حکمدار ذیشانی « ده‌لی پترو » نك نصـایح حکمدارانه‌سی خاطرلرده منقوش اولدیغی کبی تاریخلرده‌ده‌موجوددر .

« ده‌لی پترو » دن صکره سـلفی اولان ایکنجی (قاترینه) نك اوستریا ایمپراطوری ایکنجی « ژوزف » ایله واقع اولان مذاکرات ومخابراتی میدانده‌در . اوته‌دنبری اسـلام حکومتلرینك الك شوکتلی وعظمتلی‌صاییلان دولت علیه‌یه قارشی‌بسلنان‌فکرلر ، کودیلان حسلر معلومی اعلام قیباندن اولدیغی بیلدیکمزدن اوره صره‌ده اتحاد اسلامی وسیلهٔ فرصت بیله‌رك خفی ، خفی اوینانمقده اولان «اتحادنصرانیت» قومدیاسنه بردرلو عقلمزی اردیره‌میورز . ظن واهیسنده‌بولنان اوروپا خرده‌بین سیاسیونی‌امین‌اولملیدرلرکه ، آرتق‌اسلاملر ، عالم‌انسانیت‌ایچون چالیشان‌دوستلرینی‌یقیناًواضحاً اکلامشلردر . واکلادقلرندندرکه تعصب وجدانیه‌لرینی ایجاب ایتدیرن ؛ بوحالات مؤسفه‌یه قارشی آوازاستمدادکارانهٔ معصومانه‌ده ، اغلامقده ، قلبلری آتشین فریادلرله تتره‌مکده ، وجدانلری محویتکارانه اینـدیریلن ضربات جکرسوزانه‌دن دولایی بردها دیکمه‌مك اوزره کوندن ، کونه قانامقده ، حتی جراتلانمقده‌در .

اتحاد اسلام‌مقصدیله ازلمکده اولان زواللی‌اسلاملرده‌اتحاد افکار بیله حصوله کلمیه‌جکدر ! . . .

اوروپالیلرك ؛ بواتهامات متوالیهٔ دوستانه (!)لرینه طـایانامیوب اوکون ، هردقیقه حتی هرلحظه تأثیرات شدیدهٔ محرومیتکارانه‌لرندن اسلاملرك اولومله‌حیات آره‌سنده چارپیشدقلرینی‌اوروپالیلر الهامات انسانیتپرورانه ایله ادراك ایتسه‌لر ، تاریخلرك بیله تقدیسله ، مدحله بیتیره-

میه‌جکی علویت وجدانیه‌لرینی ، مدنیت طوپلریله ، قوتلریله ازیلان اسلاملره آچه‌رق کوسترسه‌لرده آرتق اسلاملرك بوندنبویله حقوق اسلامیه ومدنیه‌لرینه تجاوزی وجداناً ، انسانیةً ردوقبول ایتمه‌سه‌لر؛ شبهه‌سز حرکات انسانیت ووجدانلریله بتون کرهٔ مصنعه اوزرنده متوطن ومتمکن انسانلرك توجهات نیکانه‌لرینه مظهر ومیسر اولورلر.

هیچ اولمازسه حقسزلغك جزاسز قالمیه‌جغنی اوروپادیپلوماتلری قفالرینه ، صیغدیرسه‌لر، دنیالری ولولهٔ مدنیتله صارصمق ایچون تعاب اولنان بینلرینی برپارچه یورسه‌لرده آکلاسه‌لر ، آنی ایچون وجودی اونودولماز برحاضرلقده بولنمش اولورلر .

بوقاریدن بری سویلدیکم دوشونجه‌لری بکا القا ایدن حس، چکدکلرمزك غرتلاغه قدر کلدیکی حتی ، شوزمانلرده غرتلاغی‌ده تجاوز ایتدیکی ایچوندر ! . .

ایکی‌ده برده (اتحاد اسلام، اتحاد اسلام) دیه باغیران اوروپالیلر، اسلاملرك تاریخلرینی اوقوبویده‌می ؛ بوفریاد غیرمحقانه‌لرنده آتش فشان غیرت اولیورلر ؟ . .

عجب ! اندلس دولت اسلامیه‌سنی قان سیللری ایچنده ، بوغمق امل وغیرتیله اورته‌یه آتیلوب، ایشه باشلایان وصوکنده موفق اولان، اسپانیول مظالمنه قارشی، مهابت وسلطنتیله اولدقجه اورته‌لغه ولوله رسان دهشت اولان ، عثمانلی حکمدارلرندن سلطان (ییلدیرم بایزید) دن اندلس دولت اسلامیه‌سنك طلب ایتدیکی ، معاونت اسلامیه‌می اجرا اولنه‌بیلدی ؟ . .

ملیبار حکمداری سلطان علی‌دن صکره تخت حکمداری‌یه کچن، بابی حکمدارینك حمیداول زماننده‌کی مطالباتی‌می اسعاف اولندی ؟ اکر، بومطالبات اجرا ایدلسه‌ایدی ، بوکون هندستانده انکلیز ، فرانسز پورتکیز بویوندروقلری آلتنده کوندن کونه، طاقتلری قالمیان وجدانلری قاراران، قلبلری نشرزهرناکله قنادیلان هندلیلر، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت حکمرانیسنده بولنه‌جقدی !

واه اسفا که !... اتحاد اسلامه بکزه‌یان اتفاق اسلامیه‌یه تاریخلرده پك از تصادف ایدیلور ! مغرب سلطانی ، سلطان « محمدك » سلطان « مصطفی » ثالثه کوندردیکی هدایای نفیسه ومقابلاً نائل اولدیغی هدایای جمیله‌یه ، تکرار برنشانهٔ تشکر اولمق اوزره جزایر والیسی واسطه‌سیله دولت عثمانیه‌یه کوندروب‌ده وجزایر والیسی طرفندن کتیرلمیان زرهلیلری تاریخ عثمانی بر خط زرین ایله یازه‌جق وجزایر والیٔ خباثت آلودنی‌ده دنیالر طوردقجه اسائت احوالیله تلعین ایا ه‌جکدر !

ایشته ، هپ بوکبی مظاهرت ومعاونتده بربرینه قارشی هیچ دینه‌جك مرتبه‌ده غیرت دیندارانه‌ده بولنان اسلاملر اسلام حکومتلری اولمشدر .

بناءً علیه ، تاریخلرك بیله نادراً تصادف ایتدیکی اتحاد اسلام أماره‌لری هیچ راده‌سنده اولدیغی حالده ، اوروپالیلرك اتحاد اسلامی ایکی‌ده برده ذکر ایتمه‌لری انسانی حیرتلره غرق ایدییور !.. اکر اسلاملرده اتحاد اسلامه یاناشان اسلام واسلام حکومتلری بولنسه‌ایدی، اسلاملر ؛ بودرجه ، اتحاد اسلام خیاللریله مواخذه اولنمزلردی !..

بوندنبویله، اتحاد اسلامك، اسلاملرده وجودینی کورمك برخیال خام شکلنه منقلب اولدیغنی پك اعلا ادراك ایدن اوروپالیلر انصاف ایدوب مخاصمات وتجاوزاتلرینی دوستلغه ، انسانیتپرورلکه تبدیل ایتسه‌لرده بتون اسلاملر ، نفسلری یتدیکی قادار (اوف! چوق شکر یاربی) دیه‌رك بیوك برنفس آلمش اولسه‌لر فنا اولمیه‌جق ! بوکون اوروپالیلرك اثر حرکتلرینه قاپیلان، اوواده فکرلنان بلغارلرده انترسارینه اوریلان برضربهٔ تجاریه‌دنطولایی آغزلرینی جهنم کلخانی کبی آچدیلر، بلغارستانده بتون اسلاملری یوتمق قاوورمق ایستیورلر؛ بوجلی حقیقتلر قارشوسنده انسانك یوره‌کنك باغی قواریبور!

ترکیا ایله عقد اولنمسی بکلنن ، تجارت معاهده‌سنك دوچارسکته اولدیغی وبولغارلرك منافع ذاتیه‌لرینه موافق برصورتده حل ایدلدیکنی کورن بلغارلر کوچوکنه‌نی‌بر کنه‌قادار، بربرکان هولناك کبی آغزلریندن آتش فشقیردییورلر ؛ بومسئلهٔ تجاریه‌دنطولایی بالطه آصه‌جق بالطه اوره‌جق استناد کاه تحریسنده دوام ایده‌رك ، استنادکاهلرینی ، اسلاملرده بولوب « وکین وغرض » لرینی مخاصمات شدیده‌لرینی ، زهرناك ییلانلر کبی راست کلدکلری اسلاملرده دینه‌مك ایستیورلر!..

روسجق رشدیه مدیریله ودین رشدیه مدیرینه اوریلان ضربهٔ اهانت خاطرلرده اولدیغی کبی بوکونده عاجزدوبیچ رشدیه مدیرینه‌ده عین سلهٔ تأدیب آتیلدی !

اوت ! بلغارستانلی بولندیغمه عائد اوراق رسمیه تدارك ایدیلوب معارف منسترلکندن تصدیق اولنوب کلنجه‌یه‌قدر ، برامرمفتشانه ایله عزل ایدلدم . سنه باشنده مکتب رشدیه‌مزی تفتیشه کلن ، بلغار مفتشنك سویلدیکی وجهله (بن ، ترکیادن دوبریجه‌ده کی اسلاملری پروپاغانده ایچون کلمش وبرچوق اسلاملری پروپاغاندا ایله اقناع ایدییورمشم) طرزنده‌کی اسنادات سبکمغزانه‌یه بتون موجودیتمله تعجب ایتمشدم!

انسانك جانی نره‌یه صیقلیور، بزم بلغارلر بیله انسانیت طاسلیورلرده کیزلی کیزلی پرده آلتنده ماکدونیاده چویردکلری انتریقه‌لری کیمسه‌لر کورمیور، ظن واعتینده بولنیورلر ! ملیت ، خرستیانیت فکرلرینی انسار، کلوب بلغارلرده کورملی ، اوکرنملیدر !..

مکتبلرنده ملیت درسلرینی پك آجیقلی برصورتده تدریس ایتدیرن عادتا اسلاملری بروحشی حیوان مرتبه‌سنده اوکره‌تن بلغارلر امین اولسونلرکه ، اسلاملرده بوفکرلره ، واقف اولمیانلر قالمامشدر !

بلغار مکتبلرنده ، معلملرك بلغار چوجقلرینه ویردکلری ملیت وتعصب حسیه‌دنطولایی‌درکه ، سوقاقلرده راست کلدکلری ، اسلاملره (غازال) تحقیرلرینی بلا پروا یاغدیرییورلر !...

عزلی باشنده عد ایدیان بربلغار غوسپودینه (بلغارلرده انسانیت فکری وارمیدر ؟) سؤالنی صوردیغمده همان (بلغارلر انسانیت‌سوه‌ره انسانیت ایچون جانی ویررلر) جوابنی آلیرسکز !

حيف !.. هانكی انسانيت ؟.. بلغار مليت و اديانك محصله‌سی اولاز انسانيتمی ؟ يوقسه نه فكراً جودی تصور ايديلر، انسانيت حقيقيه‌می ؟ انسان بر درلو عقل اردير‌ه‌ميور ! اكر بلغارلر ، انسانيتپرور آدملر ايسه انسانيتلرينی بلغارستانده‌يشايان اسلام وطنداشلرينه ابراز و اظهاردن كيرو طورمازلر . (تعصب دريالرنده بوغولان) اسلامرديه ، اسلامره روا كوردكلری اسنادات غريبه‌لرندن‌وازكچرلر

اسلاملرك مادر شفقت و انسانيت برملت معظمه ، اولديغنی تقدر سويله‌سه‌ك بوشدر ؛ لكن زمان تقدير و تعيين ايده‌جكدر .

اسلاملرك بلغارلره قارشی كوستردكلری چين‌وجبين بلغارلرك اوتوز قرق سنه‌دنبری حاكمانه ياپه‌كلدكلری ظلم و اشكنجه‌دن نشئت ايتمه بر خصلت ممدوحه‌در . اسلاملر ، پك ايی بيلورلركه ، دين اسلام ظلمی، اشكنجه‌يی ، حقسزلغی براسلامك اراده و آرزوسنه بغير حق اوزاديلان دست تجاوزی قطعياً قبول ايتمز ؛ بونك ايچون حركات واقعه‌لرنده معذور كورلمه‌لری موافق شيمهٔ وجداندر .

دنياده پيغمبرلر بيله ملتلر ، قوملر آره‌سنده وقوعه كله‌جك حق و باطلی تفريق ايتمك ايچون كلمش ، يوقسه ملتلرك ، قوملرك باشلرينه برر كتخدا اولمق ايچون دكل !

بو حقيقتلری (ايكی كره ايكی درت ايدر) قادار ايی بيلان اسلاملر ، بلغارلرك حركات عدلشكنانه‌لرينه‌قارشی شكايتلرينی رفع باركاه احديت ايليه‌اجكلری كبی ، چين‌وجبين اظهار ايتمه‌لريده موافق عقلدر .

بناءً عليه اكر بلغارلر ، بلغارستانده متوطن و متمكن اسلام وطنداشلريله ، كوزل كوزل كچنمك ، كوروشمك ايسترلرسه ؛ اونلرك حقوق دينيه وملييه‌لرينه رعايت ايتملی و آندن‌صكره ، اسلاملردن حسن معاشرت و وطنداشلق بكله‌ملی ، عكس تقديرده حركتلرنده موقت بر زمان ايچون حق ديرلر . همده بلغارلر ، بلغارستانده اسلاملرك اتحاد واتفاقندن قطعياً توحش ايتمه‌مليدرلر .

زيرا ، بلغارستان اسلاملرنده اتفاق و اتحاد ايتديره‌جك فكرلر ، حسلر أولديرلمش ، محو ايدلمشدر ! . . . !

قوجه بر كتلهٔ اسلاميت وانسانيت مرتبهٔ بهيميته‌قادار ايندير‌لمشدر

دوبريج — حسين حسام‌الدين

بر تمنی صميمانه

بيان‌الحق رفيق محترممزه

برمدتدنبری‌در ، هرنه‌سببه‌مبنی ايسه ، جريدهٔ محترمه‌كز عبدالرشيد ابراهيم افندی حقنده ناروا تعريضاتده بولونمق مسلكنی التزام ايديور . اولمايه‌جق شيلری اعظام ايدرك ، قونفرانسلرندن بر ، ايكی جمله‌يی ، ياخود كلمه‌يی آله‌رق ، اونی برمسئله شكلنه قويه‌رق شخصيات ايله اوغراشمغه هوسناك كبی كورينيور . حالبوكه مجلهٔ محترمه‌كز « جمعيت علميهٔ اسلاميه‌نك ناشر افكاری » اولمق حسبيله ، مسلكنده ، لساننده باشقه‌بربيوكلك ، باشقه برجديت كوروسنی حسب‌الاسلاميه ارزوايدرز . تمثيله چاليشيلان شخصيت معنويه ، بين‌الاسلام پك محترمدر . بتون اسلاملرك بوشخصيت معنويه‌يه‌قارشی اولان احترامارينی تزييد ايده‌جك اسبابی تأمين ايتمك مجلهٔ محترمه‌كز ايچون الك برنجی وظيفه ، اولمق لازم كلير . بونك ايچوندركه رسالهٔ محترمه‌كز بتون رفقا كزدن زياده‌برلسان نزاهت ، برمسلك جديت صاحبی اولملی‌در . حالبوكه بويله اولور اولماز تعريضلرله ؛ ينه كندكز كبی ، ينه جمله‌مز كبی برحيثيته ، برقلبه مالك اولان‌هم نوعكزه ، هم مسلككزه علناً تزييفی روا كورمكله اشتغال ايده‌جك عندنده حيثيت بشريه‌نك بيوك اهميتی اولان ذوات نظرنده هرحالده جدير تقدير كورلمز اعتقادنده يز . بزه‌كليوركه بوحال‌دوام‌ايتدكجه تمثيلنه چاليشيلان شخصيت معنويهٔ محترمه‌نك ، جمعيت علميهٔ اسلاميه‌نك موقعی كوچوله‌جك ، اوكا قارشی احترامار آزاله‌جق ، صوكرا وصولنه چاليشديغكز هپمزك چاليشديغی غايه عقيم قاله‌جقدر . شبهه‌سزكه ضرری ينه‌هپمزه عائد اوله‌جقدر .

مسلككزه موافق كورمديككز هر فكری ، هر سوزی تنقيد ايده بيليرسكز ؛ فقط شخصی تعريضات هيچ بر زمان صحايف قيمتداركزده بر بولماملی‌در .

بوكون رشيدافندی حقنده كونا كون تعريضاته بيان‌الحق برمجلا اوليور حالبوكه بو ذاتك عالم اسلامه ايتديكی خدمتلر غير قابل انكاردر . حسن نيتی ايسه بتون عالم اسلام نظرنده محقق ومسلمدر . مدافعه‌سنه چاليشديغی عالم اسلامی قاريش قاريش كزمش ، بوزلرجه اقوام اسلاميهٔ شرقيه‌نك حال پريشانيسنی بالذات كورمش ، اونك ايچون هپمزدن زياده يوركی يانمش ، صرف عالم اسلامك انتباهی ايچون يكانه بو مقصد معززله هرشيئی آچيقدن آچيغه موضوع بحث ايتمك بتون خسته‌لقلرمزی تماميله تشريح ايدرك دردلرمزه چاره‌لر آرامق فكرنده . علمانی تنقيد ايديورسه وظيفه‌لرينی ؛ وظيفهٔ تبليغيه‌لرينی ايفا ايچون حركته كتيرمك مقصديله‌در . مادامكه حسن نيتی واردر ، مادامكه مقصدی صميمی‌در . شو حالده سوزلرنده بر قصور اولورسه بزم‌ده آكا قارشی حسن نيتله صميميتله اخطارانده بولونمامز ، هپ برلكده ارشاد عموميه‌يه چاليشمه‌مز لازم كله‌جكنی شبهه‌سزكه رفيقه‌مز هپمزدن ايی تقدير ايدر اميدنده‌يز . باخصوص كه بزلر هم مسلك بولنيورز ، « واعتصموا بحبل الله جميعاً ولاتفرقوا ولاتنازعوا فتفشلوا وتذهب ريحكم » اوامر جليله‌سی دائما ورد زبانمز بولنيورز ...

حاصلی بويله تعريضلر ، تحقيرلر هرحالده ايی بر شی دكل . وظائف اصليه ومعززه‌مزی سكته‌دار ايديور . كوره‌جك ايشلرمز ، موضوع بحث ايده‌جك مسئله‌لرمز پك چوقدر . زمان اختلاف زمانی دكلدر . دردمز بيوكدر . مسلمانلری بيتيرن ، محو ايدن هپ بوسو ، تفهملر اكلاشه‌ماملقلر اولمشدر . اونك ايچون ال اله ويره‌رك قصورلرمزی صميميتله اخطار ايدرك هپ برلكده عصرديده دردلرمز ايچون درمان آراماليز .

تركستان فلاكت زدكانه

عثمانلی مسلمانلرينك معاونتی

تركستان فلاكتزدكانه بر معاونت مليهٔ عثمانيه اولمق اوزره باب

مشیختده تشکل ایدن قومیسیون مخصوصنه شمدی‌یه قدر ورود ایدن و قریم طلبه‌سنک ویردیکی قونفرانس مناسبتیله طرف حضرت پادشاهیدن احسان بیوریلان ١٠٠٨٠٠ غروش داخل اولدیغی حالده باب مشیختدن ، مدارسدن وطلبهٔ علومدن وافراد عساکر عثمانیه وسائره طرفندن کوندریلان مبالغ، اوتوزبش بیك غروشی کچمشدر. هرطرفدن اعانه‌یه شتاب اولونمقده‌در . طشره‌لرده قومیسیونلر تشکیلیله جمع اعانه‌یه باشلانمشدر . شو قدرکه کونده‌لك غزته‌لرمز بوبابده لایقیله مملوماتی، ویره‌رك حسیات اسلامیهٔ عثمانیه‌یی تحریك ایده‌جك مقالات یازمدقلرندن ، بو وظیفه هفته‌لك جرائد اسلامیه‌نك دوش غیرتنه قالمش وبو مناسبتله بر آز تأخر ایتمشدر . بو هفته آلدیغمز عموم ولایات غزته‌لری استانبول مطبوعاتنك کوسترمکدن اسیرکه‌دیکی حسیات اخوتی الدن کلدیکی قدر ابذال ایتمشلردر؛ بو محترم رفقامزه بتون عالم اسلامیت وانسانیت نامنه تشکرلر ایدرز .

صراط مستقیم جریدهٔ اسلامیه‌سنه

السلام علیکم ؛

ترکستان فلاکتزده‌کانی ایچون بالجمله مطبوعاتك اهالی‌یی وجیبهٔ تعاونه دعوت اهم وظائفندن ایکن اختیار سکوت ایلدکلری حالده رسالهٔ معتبره‌لری بو امر خیره توسط ایلدیکی صوك کلان نسخه‌سنده مع‌الممنونیه اوقونمشدر (الفضل للمتقدم) دیوب بو بابده رفقاکزه تقدمکزدن سزی تبریك وقارشیکی صحیفه‌ده علی‌الانفراد اسامیلری محرر بولنان کسان نامنه یوز اوتوز غروش با پوسته ارسال ایدیورم وصولنده اخذ ومعاملهٔ لازمه‌نك اجراسی رجا اولنور باقی (اخوت پایدار باد) دعاسیدر . ٣٠ محرم الحرام سنه عن اینه‌کول

سرای بوسنه‌لی سمیز زاده

الحاج محمد

⁂

آسیای وسطی فلاکتزده‌کانی ایچون ادارهٔ عالیلری معرفتیله ترتیب ایدیلن اعانهٔ ملیه ودینیه‌یه ، سواریسی بولندیغم بارقهٔ ظفر غانبوط همایونی عموم ضابطانی طرفندن اهدا ایدیلن اوچ عدد عثمانلی لیراسی با پوسته تقدیم قلنمش اولمغله وصول علم وخبرینك طرف ثناوری‌یه تسیاری مرجودر . افندم .

مبلغ مزبورك اوتوز غروشی سفینه‌مز متعهدی مصطفی حریری افندی طرفندن تقدیم اولندیغی معروضدر افندم .

عموم بارقهٔ ظفر غانبوط همایونی ضابطانی نامنه سواریسی

بیروت شکری

⁂

ترکستان اهالیٔ اسلامیه‌سی دین قرنداشلرمزه مع عائله طرفمزدن یوزیکرمی غروشه بوکره حامل پوصله صالح اغا یدیله ارسال قلنمغله لطفاً قبول بیورلمسنی استرحام ایلرم افندم

جهانکیردن

اسماعیل

توركستانده کانون اول نهایه‌لرنده وقوعه کلن زلزله سببیله اورالرده بولنان مسلمان قرداشلریمزك بك چوقلری طاشلر طوپراقلر آلتنده قاله‌رق بر قسمی تلف برقسمی مجروح اوله‌رق اوتوز درجه صغوقلر ایچنده آچ بیملاچ قالدقلری بوپریشان قرداشلریمزك امدادلرینه قوشمق بتون مسلمانلره واجب اولدیغندن بز اوده‌مش اهالیسی الیمزدن کلدیکی قدر مفتی افندینك ریاستی آلتنده متشکل قومیسیون غیرتیله یاردم واعانه‌یه شتاب ایدیبورز .

فضیلتلو افندم حضرتلری

بعد السلام ترکستان فلاکتزده‌کانی اعانه‌سی اولق اوزره و اصحاب حمیته مراجعتله جمع ایدیلن بروجه بالا آلتی یوز یکرمی اوچ غروش اداره‌خانه‌لرینه تقدیم ایدلدی صراط مستقیمك کله‌جك نسخه‌سنده درج ایدلمسی مسترحمدر افندم

مفتیٔ قضاء اوده‌مش

حسین فهمی

⁂

پاره	غروش		
	٣٦٧٥	١٢٨ نومرولو نسخه‌ده‌کی یکون	
٢٠	١٢١٠	المانیا پوسته‌سندن آلنان	
	٠٩١٣	١٢ نومروده‌کی یکون	
	١٠٨	اوده‌مش مفتی فضیلتلو حاجی حسین	افندی
	٥٠	» مدرسیندن فضیلتلو حاجی مصطفی	»
	١٠	» مفتیٔ سابق خواجه حاجی رائف	»
	٣٠	» لوملو بقال حاجی اسماعیل	»
	٣٠	» لوملو بقال حاجی سلیمان	»
	٢٠	» مدرسین کرامدن حاجی عبداللطیف	»
	١٠	» » » لطفی	»
	٤٠	» اشرافدن حاجی باش چاوش زاده شریف	»
	٢٠	» بادمیه‌لی حاجی مصطفی زاده نوری بك	
	٥	» سابق شرعیه کاتبی حاجی علی	»
	١٠	» اشمن زاده حاجی احمد	»
	٥	» قبار زاده حاجی اسماعیل	»
	١٠	» بویاجی زاده عبدالعزیز	»
	١٢	» تجاردن عبدالقادر	»
	٥	» » مانیفاطوره‌جی حسین بك	
	٥	» » بوشناق حاجی محمد	»
	١٠	» » اسحق چاوش	
	٢٠	» اشرافدن حاجی ابراهیم اوغلی حاجی محمد	
	١٠	» دقیق تجارندن مصطفی	»
	١٠	» رفیق طاهر	»
	١٠	» مصرلی سلیمان افندی زاده لطیف بك	
	٣	» روسجق مهاجرلرندن خالد افندی	
		» سلستره‌لی قدیر اوسطه	درسعادتده متشکل تورکستان اعانه قومیسیونی نامنه بالذات بر لیرا پوسطه ایله کوندرمشدر .
	١٠	» مهاجر مصطفی خواجه	
	٥	» اکمکجی حاجی طاهر آغا	
	٥	» » حاجی حسین آغا	
	٥	» قاتمرجی حاجی اسماعیل آغا	
	٢٠	» مرسلی حاجی بکر آغا	
	٢٠	» درعلیه‌لی محمد راؤف بك	
	٥	» جاموردین اوغلی مصطفی چاوش	
	٥	» ازمیرلی علی آغا	

غروش	پاره	
٥		« اسپارطه‌لی حاجی عثمان آغا
٥		« حاجی علی منلا
٥		« یوزباشی زاده احمد افندی
٥		« عربه‌جی عبدالله
١٠		« بقال حلواجی زاده مصطفی بك
٢٠		« سیرکه‌جیدن محمد آغا
٥		« حلواجی راشد افندی
١٠		« تجاردن علائیه‌لی حاجی حسین «
٥		« عطار ادهم «
١٠		« شیخ حاجی منلا «
٥		« بیرکوویلی امین آغا
٥		« اکمکجی حسن اوسطه
٥		« رشدیه مدیری مصطفی حکمت «
٢٠		« داد بکلی حاجی علی حافظ
٤٠		سرای بوسنه‌لی سمیز زاده الحاج محمد
٣٠		زوجه‌سی خانم
١٥		مخدومی اکرم افندی
٧	٢٠	کریمه‌سی خیریه خانم
٧	٢٠	« اقبال «
٢٠		همشیره‌سی خانم
١٠		همشیره‌سینك کریمه‌سی «
٤٠		جهانکیردن اسماعیل افندی
٤٠		زوجه‌سی هاجی خانمدن
١٠		کریمه‌سی عایشه مکرم خانمدن
١٠		مخدومی احمد مقدر افندی
١٠		« محمد هادی «
١٠		والده‌سی خانم
٥٢٢		ویدین اسلام تنویر افکار قلوبندن
١٩٥	١٠	مهندس مکتبی طلبه‌سندن
٥٤٠		« « ایکنجی سنه طلبه‌سندن
٣٢٤		بارقهٔ ظفر غانبوط همایونی ضابطانندن
٨٢٥٢	١٠	یکون

شؤون

پرشتنه‌ده بر دارالعلوم اسلام

پرشتنه‌ده مصرك مشهور جامع الازهر مدرسهٔ عالیه‌سنه مشابه بر دارالعلوم وجوده کتیرلمسی اسبابنه تشبث ایدلدیکنی ممنونیت عظیمه ایله استخبار ایدییورز .

بو خصوص ایچون اهالیٔ محلیه‌نك متحیزان اصحاب عرفانی اجتماع ایدرك اجرای مذاکرات ایتمشلر ، و آرناودلق قطعهٔ فسیحه‌سنك بویله بر دکل ، بر چوق مؤسسات عالیه‌یه احتیاجی بولندیغنی تسلیم ایدرك ، حائز فضل تقدم اولمق اوزره اول باول بویله بر دارالعرفانك پرشتنه‌ده کشاد ایدلمسنه قرار ویرمشلر ، واتخاذ اولنان قراردن تیمناً مقام عالیٔ خلافته‌ده عرض معلومات ایدلمشدر .

بو مدرسهٔ عالیه ، ذاتاً هوسکار معرفت اولان اهالیٔ محلیه‌نك اعانات جوانمردانه‌لری ایله وجوده کله‌جکی کبی ، جناب شوکتمآب خلافتپناهیجه دخی بذل مروت اولنه‌جغی موثوقاً استخبار قلنمشدر. دارالعلوم مذکورك تدریساتی ایجابات عصره توفیقاً تماميله طرز جدیدده جریان ایده‌جکدر . تشبثات واقعهٔ معرفتپرورانه‌لرندن دولایی پرشتنه اهالیٔ کرامنی تبریك ایدر وشو شوق کمالات پیرانك بتون آرناودلق ایچون برمقدمهٔ فوز وفلاح صحیح اولمسنی تمنی ایلرز . (روم‌ایلی)

ذات حضرت خلافتپناهی آرناودلغه اجرای سیاحته قرار ویردکدن صوکره بو دارالعلوم اسلامی تخطرله بوبابده معلومات لازمه طلب بویورمشلردر . بو معلومات اوزرینه دارالعلومك مصارف انشائیه‌سنی کاملاً ذات همایونلرینك درعهده بویوره‌جقلرینی اراده و :

— بویله برمؤسسهٔ عالیه‌نك تمل طاشنی کندی المله وضع ایلمك ایسترم . . . کلام ملوکانه‌سیله او زمانه قدر لازم کلن استحضاراتك اکمالنی فرمان بویورمشلردر .

آفریقای جنوبیده مسلمانلر

١٣٢٩ سنه‌سی محرمنك برنجی صالی کونی هجری سنه باشی اولق مناسبتیله قاب شهرنده بین‌المسلمین مراسم مخصوصه اجرا اولندیغی کبی انی ولی ایدن جمعه کونی نفس قابده (جامع‌المسلم) نامنده‌کی جامع شریفده ادای فریضه‌یی متعاقب عقد ایدیلان بیوك اجتماعده (نورالبردهام) مدرس محترمی استاد حاجی محمود افندی حضرتلری بر موعظهٔ بلیغه ایراد ایدرك خلیفهٔ مسلمین حضرتلرینه دعالر ایتمش و حلول ایدن سنه‌نك بتون عالم اسلام ایچون مستلزم یمن وسعادت اولمسی تمنیاتنی تردیف ایلمشلر .

اون کون صکره جامع شریفده وقوعبولان ایکنجی اجتماع دها پارلاق ومؤثر اولمشدر . قرآن عظیم‌الشان تلاوتیله وجده کلان قلبلره ادای صلاتدن متحصل تأثیرات لطیفهٔ روحیه‌ده انضمام ایدرك جماعتده غیر قابل تصویر بر حساسیت کورلمشدر . خلیفهٔ معظم اسلامك تمادیٔ موفقیاتیله محافظهٔ شوکت و مکنتی ، بلاد اسلامیه‌نك تعرض وشماتت اعدادن مصونیت ومحفوظیتی و کرك ذات خلافت سمات همایونك و کرك افراد خاندان خلافتك رضای سبحانی‌یی استجلابه موفقیتله دارینده سعید اولملری ادعیه‌سی جماعت طرفندن هیجانلی ، حساس آمینلرله قارشیلانمش واجتماعه اشتراك ایدن قاب شهرنده‌کی عموم مکاتب اسلامیه طلبه‌سی طرفندن‌ده ترکجه اوله‌رق (افندم‌چوق‌یشا) صدالری ایله آلقیشلانمشدر .

مراسمك ختامنده عموم حضاره شکرلر ، شربتلر تقدیم و عظیم بر حظ روحانی ایله اجتماعه نهایت ویرلمشدر .

خیر خواه وحمیتلی بر مسلمانك وفاتی

موسقواده مشاهیر اغنیای اسلامیه‌دن صالح بای برزین کانون ثانینك یدنجی کون وفات ایتمشدر . مرحومك ایکی میلیون روبله‌یی متجاوز ثروتی قالمشدر . مذکور ثروتدن سکسان بیك روبله قدرینی امور خیریه‌یه صرف اولونمسنی وصیت ایتمشدر . الله رحمت ایتسون .

صراط مستقیم مطبعه‌سی مدیر مسئول : اشرف ادیب

صراط مستقيم
١٣٢٦

محل مطبعه واداره :

جغال اوغلنده امنيت صندوغى جوارنده شنكول يقوشنده ٢٢ نومرو

اخطار :

مسلكمزه موافق آثار جديه مع الممنونيه قبول اولنور

درج ايدلميان آثار اعاده اولنماز

دين ، فلسفه ، علوم ، حقوق ، ادبيات تاريخ ، وسياسياتدن وبالخاصه احوال وشئون اسلاميه دن بحث ايدر هفته ده بر نشر اولنور .

آبونه بدلى

	سنه‌لكى	آلتى آيلغى	
ممالك عثمانيه ايچون	٦٥	٣٥	غروش
روسيه »	٦،٥	٣،٥	روبله
سائر ممالك اجنبيه »	١٧	٩	فرانق

صاحب ومؤسسلرى :
ابوالعلا زين العابدين ـ ح . اشرف اديب
تاريخ تأسيسى
١٠ تموز ٣٢٤

درسعادتده نسخه‌سى ٥٠ پاره‌در

قيرله‌دن مقوا بورو ايله كوندريليرسه سنوى ٢٠ غروش فضله آلنير

عدد : ١٣٠ — ٣٠ صفر پنجشنبه ١٧ شباط ٣٢٦ — بشنجى جلد

التجريد الصريح

لاحاديث الجامع الصحيح

٩٣ ـ حديث شريف

وعنه رضى الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم قال ان الله حبس عن مكة الفيل اوالقتل [١] وسلط [٢] عليهم رسول [٣] الله صلى الله عليه وسلم والمؤمنون . [٤] الا فانها [٥] لاتحل [٦] لاحد قبلى ولاتحل [٧] لاحد بعدى . الا وانها حلت [٨] لى ساعة من نهار . الا وانها ساعتى هذه حرام لايختلى شوكها ولا يعضد شجرها ولا تلتقط ساقطتها الا لمنشد . فمن قتل [٩] فهو بخير النظرين [١٠] اما ان يعقل واما ان يقاد اهل القتيل . فجاء رجل من اهل اليمن فقال اكتب لى يارسول الله . فقال اكتبوا لابى فلان . فقال رجل من قريش الا الاذخر يارسول الله فانا نجعله فى بيوتنا وقبورنا . فقال النبي صلى الله عليه وسلم الا الاذخر . [١١]

[١] بعض روايتده (القتل او الفيل) . بوراده‌كى شك بخارينك ، ياخود راويلردن برينكدر . [٢] بناء مجهول اوزره‌در . انجق بناء معلوم ايله‌ده صحيحدر . [٣] مرفوعدر . (سلط) نك معلوم اولديغنه كوره‌ده منصوب اوله‌رق روايت ايديليور . [٤] (سلط) نك معلوم اولديغنه كوره (والمؤمنين) . [٥] بر روايتده (وانها) . [٦] الده‌كى بخارى نسخه‌لرنده (لم تحل) . [٧] بوده (لم تحل) ديه روايت اولنمشدر . [٨] الده‌كى بخارى نسخه‌لرنده صيغهٔ مجهول ايله افعالدن (احلت) . [٩] بر نسخه‌ده (فمن قتل له قتيل) . [١٠] بعض نسخه‌لره يالكز (فهو بخير) . [١١] بعض نسخه‌لرده بوراده‌كى (الا الاذخر) مكرردر .

٩٣ ـ ترجمه

ينه ابوهريره رضى الله عنهدن نبى محترم صلى الله عليه وسلمك شويله بويورديغى روايت اولنيور :

الله (تعالى) فيل (بليه‌سنى) ياخود قتل (بليه‌سنى) مكه‌دن منع ايتدى‌ده (اهاليسنه) رسول الله صلى الله عليه وسلم ايله مؤمنلرى مسلط ايتدى . (بونكله برابر) خبر كز اولسونكه (مكه) بندن اول هيچ بركيمسه ايچون ـ حلال اولمديغى كبى بندن صوكره‌ده هيچ بركيمسه ايچون حلال اولميه جقدر . بيلكزكه‌ او (يالكز) بنم ايچون بر كونك برجزئنده حلال اولمشدر . بيلكزكه بوساعتده بنم ايچون (بيله) حرامدر . ديكنى كسلمز . آغاجنه بالطه اورولماز يتيكنى كيمسه (ال اوزاتوب) آله‌ماز مكركه (صاحبنى) آرامق ايچون اوله . اوحالده هركيم قتل اولنورسه ايكى احتمالك اك خيرليسنه نائل اولور : ياكندوسى ايچون ديت ويريلير ، يا او مقتولك اهلى ايچون قصاص ياپيلير . بونك اوزرينه يمن اهاليسندن برى كلوب « يارسول الله ! (شو بويوردقلركى) بنم ايچون يازـ» ديدى . (رسول الله صلى الله عليه وسلم) ده : « ابوفلان ايچون يازيكز » بويوردى . ديركن قريشدن برذات : «يارسول الله ؟ (شو صايدقلركدن) اذخرى [١] استثنا ايت . زيرا بز اونى اولرمزك انشاسنده ، قبرلرمزك بناسنده قوللانيورز . » بونك اوزرينه نبى اكرم صلى الله عليه وسلم « اذخر مستثنادر . » بويوردى .

[١] قاموس مترجمى عاصم افنديك بيانه كوره مكه آيريغى دنيلن نباتدر .

۹۴ ـ حدیث شریف

عن ابن عباس رضی الله عنهما قال لما اشتد بالنبی صلی الله علیه وسلم وجعه قال ائتونی بکتاب اکتب لکم کتابا لن تضلوا [۱] بعده . فقال [۲] عمر رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم غلبه الوجع وعندنا کتاب الله تعالی [۳] حسبنا . فاختلفوا وکثر اللغط . فقال [۴] قوموا عنی ولا ینبغی عندی التنازع .

[۱] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده (لاتضلوا) . [۲] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده یالکز (قال) . [۳] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده یالکز (کتاب الله) [۴] بر روایتده یالکز (قال) .

۹۵ ـ حدیث شریف

عن ام سلمة رضی الله عنها قالت استیقظ النبی صلی الله علیه وسلم [۱] ذات لیلة فقال سبحان الله ماذا انزل [۲] اللیلة من الفتن وماذا فتح من الخزائن . ایقظوا صواحب [۳] الحجر فرب کاسیة فی الدنیا عاریة فی الآخرة .

[۱] بر روایتده (استیقظ رسول الله صلی الله علیه وسلم) . [۲] صیغهٔ مجهول ایله‌در . بر روایتده (انزل الله) . [۳] دیکر روایتده (صواحبات) .

۹۶ — حدیث شریف

عن عبدالله بن عمر رضی الله عنهما قال صلی بنا [۱] رسول الله صلی الله علیه وسلم [۲] العشاء فی آخر حیاته . فلما سلم قام فقال ارأیتکم لیلتکم هذه فان علی رأس [۳] مائة سنة منها لا یبقی ممن هو علی ظهر الارض احد .

[۱] دیکر روایتده (صلی لنا) . [۲] دیکر روایتده (النبی صلی الله علیه وسلم) . [۳] دیکر روایتده (فان رأس) .

۹۷ ـ حدیث شریف

عن ابن عباس رضی الله عنهما قال بت فی بیت خالتی میمونة بنت الحارث زوج النبی صلی الله علیه وسلم وکان النبی صلی الله علیه عندها فی لیلتها . فصلی النبی صلی الله علیه وسلم العشاء ثم جاء الی منزله فصلی اربع رکعات ثم نام . ثم قام . ثم قال نام الغلیم او کلمة تشبهها . ثم قام فقمت عن یساره فجعلنی عن یمینه . فصلی [۲] خمس رکعات [۳] ثم صلی رکعتین ثم نام حتی سمعت غطیطه او خطیطه [۴] ثم خرج الی الصلاة .

[۱] بو شك ابن عباس رضی الله عنهماده دکل، آره‌ده‌کی راویدندر. [۲] بر روایتده (وصلی) . [۳] بر روایتده (عشرة رکعة) . [۴] بو شك ده راویدندر .

۹۴ — ترجمه

(عبدالله) بن عباس رضی الله عنهمانك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

نبی مکرم صلی الله علیه وسلمك (صوك خسته‌لکنده) آغریسی اشتداد ایدنجه « یازی یازه‌جق شی کتیریکزده سزه اویله بر کتاب یازدیره‌یم که آندن صوکره هیچ ضلالتده قالمیه‌سکز . » عمر رضی الله عنه « شبهه‌سز نبی اکرم صلی الله علیه وسلمك آغریسی غلبه ایتمشدر . المزده ایسه الله تعالانك کتابی واردر . او بزه بیتر . » دیدی . بونك اوزرینه اختلاف ظهور ایتدی . کورولتی چوغالدی . (رسول الله صلی الله علیه وسلم) « یانمدن کیدیکز . نم یانمده نزاع اولماز » بویوردی .

۹۵ ـ ترجمه

ام سلمه رضی الله عنهانك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

بر کیجه نبی اکرم صلی الله علیه وسلم اویاندی‌ده : « سبحان الله بوکیجه نیجه (عذاب) امتحانلری نازل اولدی . نیجه (رحمت) خزینه‌لری‌ده آچیلدی . حجره‌لرده‌کی خاتونلری (یعنی ازواج طاهراتی) اویاندیریکزده (بر آز عبادت ایتسونلر) دنیاده نیجه کینك قادینلر واردرکه آخرتده چیپلاقدرلر . » بویوردی .

۹۶ — ترجمه

عبدالله بن عمر رضی الله عنهمانك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

رسول الله صلی الله علیه وسلم آخر حیاتنده بر کره بزه یاتسی‌یی قیلدیردی سلام ویرنجه قالقدی‌ده : « باقکز بوکیجه‌دن صوکره نه اوله‌جق ؟ بوکیجه‌دن اعتباراً کله‌جك یوز سنه باشنده (بوکون) یریوزنده اولانلردن هیچ برکیمسه قالمیه‌جقدر . » بویوردی .

۹۷ ـ ترجمه

(عبدالله) بن عباس رضی الله عنهمانك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

بر کیجه نبی محترم صلی الله علیه وسلمك زوجات طاهراتندن تیزه‌م میمونه بنت الحارث (رضی الله عنها) نك اونده قالدم . نبی اکرم صلی الله علیه وسلم او کیجه (نوبتی اولمق طولایسیله) نزدنده ایدی . نبی مکرم صلی الله علیه وسلم یاتسی‌یی قیلدیردقدن صکره اوینه کلوب درت رکعت قیلدقدن صکره اویودی . صوکره قالقدی‌ده : « جوجوقجغز اویودیمی ؟ » یاخود بوکا بکزر برسوز سویلدی . آندن صوکره (نمازه) طوردی . بن‌ده صول طرفنده طوردم . نبی صاغ طرفنه کچیروب بش رکعت ، آندن صوکره‌ده ایکی رکعت قیلدی . آندن صوکره اویودی . اوقدرکه خورولتیسنی طویدم . اوندن صکره نماز (قیلدیرمغه) چیقدی .

۹۸ - حدیث شریف

عن ابی هريرة رضی‌الله عنه قال ان الناس يقولون اكثر ابو هريرة . ولولا آيتان فی كتاب‌الله ما حدثت حديثا . ثم يتلو ان‌الذين يكتمون ما انزلنا من البينات والهدى الى قوله الرحيم . ان اخواننا من‌المهاجرين كان يشغلهم الصفق بالاسواق وان اخواننا من‌الانصار كان يشغلهم العمل فی اموالهم وان ابا هريرة كان يلزم رسول‌الله صلی‌الله عليه وسلم لشبع [۱] بطنه ويحضر مالا يحضرون ويحفظ مالا يحفظون .

[۱] بر روایتده (يشبع) ، دیکر نسخه‌ده ایسه (ليشبع) .

۹۸ - ترجمه

ابوهریره رضی‌الله عنهك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

خلق : « ابوهریره چوق (حدیث روایت) ایدر » دیرلر . حال بوکه کتاب اللهده ایکی آیت اولمسه‌یدی هیچ بر حدیث نقل ایتمزدم . — (ابوهریره) بو سوزدن صوکره : (ان الذين يكتمون ما انزلنا من البينات والهدى من بعد ما بيناه للناس فی الكتاب اولئك يلعنهم الله ويلعنهم اللاعنون الا الذين تابوا واصلحوا وبينوا فاولئك اتوب عليهم وانا التواب الرحيم) آیت کریمه‌لرینی اوقویوب دیردی‌که : « مهاجرین قارداشلرمز چارشولرده آلیش ویریشله ، انصار قارداشلرمزده اموال(واملاك)لری ایچون چالشمقله مشغول ایکن ابوهریره بوغازی طوقلغنه رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلمه ملازمت ایدر و اونلرك حاضر بولنه‌مدقلری (مسئله‌لرده) حاضر بولونور ، اونلرك بیلیه‌مدکلری (سوزلری) بیلردی . »

۹۹ - حدیث شریف

وعنه رضی‌الله عنه قال قلت يارسول‌الله [۱] انی اسمع منك حديثاً كثيرا انساه . قال [۲] ابسط رداءك . فبسطته فغرف [۳] بيديه [۴] ثم قال ضمه [۵] فضممته فما نسيت شيئاً بعده [۶] .

[۱] دیکر روایتده (قلت لرسول‌الله صلی‌الله عليه وسلم) . [۲] دیکر روایتده (فقال) . [۳] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده (قال فغرف). [۴] بخاری‌نك بنه بو حدیثك تتمه‌سنده‌کی روایتنه کوره (فغرف بيده فيه) . [۵] بر روایتده هاسز اوله‌رق یالکز (ضم) . [۶] بر روایتده هاسز اوله‌رق یالکز (بعد) ، دیکرنده ایسه (مانسيت شيئا سمعته منه) .

۹۹ - ترجمه

ینه ابوهریره رضی الله عنهك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

(رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلمه): « یارسول‌الله ! سندن بر چوق حدیث ایشیدیورم ، اونودیورم » دیدم . « فوطه‌کی یای » دیه امر ایتدی . یایدم . الیله (برشی) آووجلایوب فوطه‌نك ایچنه آتار (کبی یاپ) دی صوکره : « طوپلا » دیه امر ایتدی . فوطه‌یی طوپلادم . ایشته اوندن صوکره (آرتق) هیچ برشی اونوتمدم .

۱۰۰ - حدیث شریف

وعنه رضی‌الله عنه قال حفظت من [۱] النبی صلی‌الله عليه وسلم [۲] وعاءين . فاما احدهما فبثثته . واما الآخر فلو بثثته قطع [۳] هذا البلعوم .

[۱] بر روایتده (حفظت عن) . [۲] الده‌کی بخاری نسخه‌لرنده (رسول‌الله صلی‌الله عليه وسلم) . [۳] دیکر روایتده (لقطع) .

۱۰۰ - ترجمه

ینه ابوهریره رضی‌الله عنهك شویله دیدیکی روایت اولونیور :

نبی اکرم صلی‌الله‌علیه‌وسلمدن ایکی قاب (لمق علم) بللهدم . بونلردن برینی (ایچکزده) نشر ایتدم . دیکرینه کلنجه اونی اکر نشر ایدرسهم بم شو بوغازم کسیلیر .

۱۰۱ - حدیث شریف

عن جرير بن عبدالله رضی‌الله عنه ان النبی صلی‌الله عليه وسلم قال له فی حجة‌الوداع استنصت الناس فقال لاترجعوا بعدی كفارا يضرب بعضكم رقاب بعض .

۱۰۱ - ترجمه

جریر بن عبدالله (البجلی) رضی‌الله عنهدن روایت اولونیورکه : نبی محترم صلی‌الله علیه وسلم اوکا حجة‌الوداعده : « خلقی صوصدیرده‌دیکله‌سونلر » دیه امر ایتمش ، (خلق سکوت ایتدکدن صوکره) ده : « بندن صوکره بری برینك بوینی اوروروب کافرلره دونمیکز » بویورمش .

احمد نعیم

مصاحبه

استانبولك بوسنه‌كی قیشی غالبا صانع حكیمك كمال قدرتنه نمونه اولمق شرفنی سبیرپاده‌كی رفیقندن نزع ایتمكی قورمش ؛ انكله مسابقه امتحاننه كیرمش ! همده قازانه‌جق ؟

یاش‌قرق كچنجه انسان‌قیشدن پك‌متأثر اولیور. های‌كیدی كنجلك های ! اوزمان هیچ متأثر اولماز ایدك . قار یاغدیغی كون شهر آیین اجرا ایدر ایدك ، شمدی‌ده هان ماتم ایدیورز . اوتوز بوقدر سنه‌اول ینه‌بویله شدتلی برقیش اولمش ایدی. مرحوم‌برادرمه قاردن برارسلان یاپمسی‌ایچون رجاایتمش‌ایدم. باغچه‌مزده‌كی قویونك‌باشنه‌قوجه‌برارسلان یاپدی حتی خاووجدن‌دیلی ، كوموردن كوزلری‌ده وار ایدی ! حقیقی ارسلان كبی بروضع مهابت المثی ، غایت‌عظمتلی برهیكل اولمش ایدی. او كیجه شدتلی برلدوس اسدی . صباحلین باقدم‌كه ارسلاندن اثر یوق. دنیاده دهانه‌قدر قاردن‌ارسلانلر واركه كونشك استارندن قوت‌اله‌رق هیكل جامدلرنی صحیحدن ارسلان ظن ایدیورلر . صیق برلدوسدن صكره انلرك ده ماهیتی اكلاشیلیر !

مشهور « لاووازیه » الماسك كومور اولدیغنی اثبات ایتمش ایدی. بوسنه‌كی قیش اندن دهاماهر ایمش : چونكه كوموركی الماس ، بلكه‌ده الماسدن دها قیمتدار اولدیغنی اثبات ایتدی . بویله‌كیدرسه مباركك توزینی سرمه‌دیه‌چكه‌جكز .

اكابردن برینه سواد اعظم نه‌در ؟ دیه صورمشلر حضرت كندی مرتبه‌سندن جواب ویروب « اهل‌حقدر ، ولوبركشی‌بیله‌اولسه »دیمش برینی بكا سواداعظم نه‌دردیه صوره‌جق‌اولسه بن‌ده كندی‌مرتبه‌مدن « شوآرالق لبالب طولی بركومورلكدن بشقه برشی دكلدر دیمكده تردد ایتمز ایدم !

ایشته كچن كیجه مانغالك باشنده المده‌كی ماشا ایله كول فالی آچمقده ذهنمدن بوكبی فكرلر كچیرمكده‌اولدیغم صره‌ده اوغلم‌احمد: مسافركلدی دیدی . بیورسون دیمكه قالمدی ، اوطه‌دن ایچری قاردن برآدم كیردی. كلیركن دوشمش ایدی . برحدت دیدی‌كه بن‌سكا برشی سویله‌یمی ؟ بودنیاحقیقة چكیلیر بلادكل ؛ نه‌یازنده لذت وار ، نه‌ده‌قیشنده جفادن خالی بردقیقه‌سی بیله‌یوق . انسان بهمه‌حال برشیله متأذی ؛ كندنده برشی اولمازسه بنی نوعنك اكداریله مضطرب . غزته‌لر مجموعهٔ مصائب. اوقوسه‌ك بردرلو ، اوقومسه‌ك بردرلو. اوته‌دن غلا ، بریده وبا شورادده قتل ، بوراده انتحار . اوروپاده ولوله ، آسیاده زلزله . خلاصه هیچ بریرده راحتدن اثر یوق والسلام ! شوحالده باق!

مسافرم‌بوسوزلری سویلدكدن‌صكره‌مانغالك باشنه‌كچدی،سیغاره‌سنی تللندیردی . یارم‌ساعت قدرقونوشدق. فكرینه سكون كلدی . كندیسنه دیدم كه : برادرسن حالادنیانك غمندن كدرندن بحث ایدیورسك . حال‌بوكه دنیادیدیككك شیئك وجودی یوق. شكایت‌ایتدیككك دنیا ایچون صور خیالیه‌دن بشقه برشی دكلدر دیورلر . بویله اصلی فصلی اولمیان برشیدن نه‌شكایت ایدوب طوریورسك ؟

بولطیفه‌م اوزرینه مسافرم‌دیدی‌كه: «والله‌برادر ایسترخیال‌اولسون ایسترحقیقت ! بن‌بواذایی‌چكدكدن‌صكره بنم ایچون‌ایكیسی‌ده مساویدر چونكه ایكیسده نفسمده عینی تأثیری اجرا ایده‌جك دكلمی ؟ شوحالده حقیقت اولمش نه‌ضرر ؟ خیال اولمش نه‌فائده ؟ سوز بورایه‌كلدكدن صكره ارقه‌سنی المق ممكن اوله‌مدی بومسئله حقنده ایكی اوچ ساعت‌قدر مداولهٔ افكار ایتدك . بینمزده جریان ایدن بومباحثه‌ده بكا شومقاله‌یی یازدیردی .

عالم خارجی دینلدیكی زمان بعد مجردی طولدیران اجرام سماویه ، كرهٔ‌ارض ، كرهٔ ارض اوزرنده‌كی صنوف موالید ، دها عمومی برتعبیر ایله امتداد ، مقاومت ، ، لون ، رائحه . لذت وسائره‌كبی اعراض اولیه وثانویه‌یی حاوی ، بزدن خارج بروجود ایله متعین اعیان مستقله مراد اولنور . عجبابزم‌بوصورتله وجودینه قائل‌اولدیغمز،موجودات خارجیه نامنی ویردیكمز شیلرك نفس الامرده‌وجودی‌وارمیدر ، یوقیدر؟ مثلا عنادیه چیقمش ، عالمك اوهام وخیالاتدن عبارت اولدیغنی سویلمش ؛ عندیه‌كلش اعتقاده تابعدر دیمش . لادریه‌شك مطلق عالمنده‌پویان اولمش خلاصه هربری برشی سویلمش . بزبو دیدی قودیلرك برندن بحث ایتمیه‌جكز یالكز برمسلك صحیح فلسفی اولان فكریونك بومسئله‌ده‌كی افكارینی بوبحثه اساس اتخاذ ایده‌جكز .

فكریون بزم‌موجودات خارجیه‌نامنی ویردیكمز شیلرك وجودینی جف‌القلم انكارایله بونلرك كافه‌سی بزم حس وادرا كمزله قائم صور ذهنیه‌دن بشقه بر دكلدر دیورلر .

حتی بو مسلكك پیشوایانندن مشهور « برقله‌ی » وجود ایله ادراك شیٔ واحددن عبارتدر . « Esse est poercipi » دیمش .

فكریون دیورکه : ماده‌ده متعین اولان لون ؛ رائحه ، لذت ، صدا ، لاست ، خشونت وسائره كبی مختلف عرضلرك فی نفس‌الامر ماده‌ده موجود اولمدیغی ؛ بزم حسمزه نظراً تعین ایتدیكی فناً ثابتدر . بز خارجده وجودی اولمیوب مدركه‌مزده تجلی ایدن بر طاقم حالاته موجود نامی ویریورز ، وجدانمزك بو اعتقاد جازمیله اشیای خارجیه‌نك وجودینه حكم ایدیورز . حال بوكه نفس‌الامر ایله بزم بو اعتقادمزك ارهسنده عظیم بر مسافه واردر . یالكز بو اعتقاد ایله اشیای خارجیه‌نك وجودینه حكم اولنه‌ماز . مثلا اویقوده ایكن صحیفهٔ خیالمزده ارتسامپذیر اولان صوراشیا ایله هذیان مرضی قبیلندن اولان بعض حالات على‌الاكثر اوقدر بین ، اوقدر جید اولیوركه انسان اشیای خارجیه‌نك وجودینه حكم ایتدیكی اعتقاد جازم‌درجه‌سنده برجزم واعتقاد ایله بونلرك وجودینه حكم ایدیور . حتی كندیسنده بوكبی حالات وقوعه كلن برنائمك ، برمریضك ، اویانمامسی ، افاقت بولمامسی فرض ایدیله‌جك اولورسه برینك رؤیاسنك، دیكری خولیاسنك حقایق ثابته‌دن اولدیغنه ، عالم دنیلن شیئك كندیلرینه قارشی تعین ایدن صور واشكال وهمیه نه ایسه انلردن عبارت بولندیغنه حكم ایدر . ایشته بزم وجودینه حكم ایتدیكمز ، عالم خارجی نامی ویردیكمز شیده استمرارینه مبنی وجدانمزك

قطعیاً موجودیتنه حکم ایتدیکی صور ذهنیه‌دن بشقه بر شی دکلدر .

نیته‌کیم حکیم مشهور « لایبنیچ » ده بو فکره ذاهب اوله‌رق « بزم مدرکات خارجیه نامنی ویردیکمز شیلر یکدیکرینه مربوط بر رؤیای مستمردن بشقه برشی دکلدر . »

فکریون دیورلرکه بز اشیانك بزدن خارج بر وجود ایله تعیننه قائل اولور ایسه‌ك انلرك بو موجودیتی بزه طوغریدن طوغری‌یه نصل منکشف اوله‌بیلیر ؟ چونکه اشیای خارجیه ایله آره‌مزه اعصاب، مرا کز دماغیه ، فلان کبی واسطه‌لر حلول ایدیور . بونلر اشیانك طوغریدن طوغری‌یه نفسمزده تجلیسنه، انکشافنه مانعدر .

فلاسفه‌نك اکثری اشیانك وجود خارجیسنی انکار ایله برابر بزده‌کی احساساتك علت موجبه‌سی اولمق اوزره بر جوهرك یعنی ماده‌نك وجودینه قائل اولیورلر . حالبوکه ماده‌ندر ؟ ماده دنیلان شی بزمله قائم اولان احساساتك تبلیغی ، افاده‌سی ایچون اساس اتخاذ ایتدیکمز بر فرضیهٔ منحیله‌دن بشقه بر شی دکلدر .

ارباب فنون ماده‌ده بر طاقم خواصك یاخود اعراضك وجودینه قائل اولیورلر . بو خاصه‌لرك کافه‌سی امتداد ، قوت تعبیرلری تحتنده جمع اولنه بیلیر . ماده‌نك ذاتنده تعینی قبول ایتدکلری بو خاصه‌لره « اعراض اولیه » دیورلر . اساساً ماده‌ده موجود اولمیوب ماده واسطه‌سیله نفس ناطقه‌مزده تجلی ایدن دها طوغریسی مدرکه‌مزده متجلی اولدیغی حالده ماده‌ده متعین کبی کورینن خاصه‌لرده اعراض ثانویه نامنی ویریورلر . (صدا رایحه لذت لون وسائره کبی)

مثلا بر یوزنده‌کی انسانلرك برانده شعله‌ٔ حیاتلری منطفی اولسه ماده‌نك اعراض ثانویه‌سی‌ده انسانلرله برابر محو اولوب کیدر . ماده، بزم کندیسنده تخیل ایتدیکمز اعراض ثالیه‌نك کافه‌سندن تجرد ، یالکز قوت ، امتداد دنیلن ایکی خاصهٔ اساسیه ایله بعد مجردده حرکت ایدر . « برقله‌ی » ایله دیکر بعض فیلسوفلر امتدادیده بزده‌کی لامسه وباصره حسلرینه قارشی تعیین ایدن بر نسبت ذهنیه‌دن بشقه بر شی اولمدیغنی ادعا ایله دیورلرکه : مثلا مربع‌الشکل بر بیاض کاغده باقلدیغی زمان نصل اولورده مربعیت کاغدك ذاتنده بیاضلق ناظرك نفسنده‌متعین اوله‌بیلیر ؟ امتداد دینلن شی‌که خواص ثانویه‌دن اولان بر خاصه‌نك بر شکل دیکرندن بشقه بر شی دکلدر ؛ نه وجه ایله خواص اولیه‌دن اوله بیلیر ؟ امتداد یکدیکرینه متصل وعین زمانده متعین اولان اجزانك حال ترکیبده تعینی دیمکدرکه بوده ذهنك بر نقطهٔ نظرندن بشقه بر شی دکلدر ، هم اوله‌مازده ! حال بویله ایکن نصل بر حقیقت خارجیه اولمق اوزره قبول ایدیله بیلیر ؟ الحاصل امتداد ، صور واحساسات کثیره‌نك وحدت متعینه صورتنده تجلیسی دیمك اولدیغندن وجود خارجی ایله موجودیتی تسلیم ایدیله‌مز . کذلك ماده‌نك قوت ، عدم قابلیت نفوذ کبی خاصه‌لرینه ، اشیاده وجودینه قائل اولمق ایسته‌دیکمز بو خاصه‌لره کلنجه انلرده اشیاده‌کی خاصهٔ مقاومت کبی نفسمزله قائم ، نفسمزك بر حالی اولان احساساتك بزجه نفسمزدن خارج کبی تخیل اولنان تعین ذاتیسندن بشقه بر شی دکلدر . بنابرین ذهنمزك صور مختلفه‌سندن بشقه برشی اولمیان احساساتمزك ذهنمزدن خارج بر وجود مستقل ایله تعینلری نه وجهله ممکن اوله‌بیلیر ؟

شوحاله کوره ماده دنیلن شی یابروجود موهوم یاخود احساساتمزك رسوبی مثابه‌سنده اولان برامر مجهول دیمك اولور .

ماده دنیلدیکی زمان بز یالکز احساساتمزی و بوده کتورن ، او احساساتی وجوده کتورمك ایچون مقتضی اولان خواصی کندیسنده جمع ایدن برامر مجهولدن بشقه برشی تصور ایده‌میز . برده بز ماده‌نك وجودینه قائل اولورسه‌ق اونك روح ایله مناسباتده بولنه‌بیلمسنی نه صورتله قبول ایده‌بیلیرز ؟ چونکه برینك ماهیتی تمامیله اوته‌کینك ضدی اولدیغندن بو ایکی ماهیت متضاده‌نك یکدیکریله تألفی غیرممکندر . ماده‌نك وجودی قبول ایدیله‌جك اولورسه بر چوق مشکلات ظهور ایدیور . فلسفه‌یی بو مشکلاتدن قورتارمق ایچون ماده‌نك وجودینی انکاردن اسلم برطریق یوقدر . بناءً علیه بزده ماده‌نك وجودینی انکار ایتملی‌یز والسلام .

فکریوندن بعضیلری بوراده توقف ایدیورلرسه‌ده بعضیلری اعتراضلرینی دهاایلری‌یه کوتورەرك نفس ناطقه‌ده حصول احساسات ایچون هیچ برسبب خارجینك وجودینه قائل اولمیورلر . بونلر دیورلرکه : ذهندن خارج هرهانکی برشیٔ مجهولك وجودی اثبات ایدیله‌مز ؛ بویله برشیئك وجودی اثبات ایدلسه بیله حقیقتنه علم لاحق اوله‌ماز . طوغریدن طوغری‌یه علممز ، شعورمز لاحق اولان احساسات طورورکن اونك خارجنده بشقه برشی ارامغه نه لزوم وار ؟ چونکه اراسه‌قده اکا علممز لاحق اولمق ممکن دکل . بناءعلیه مساعیمز هبا اولمش اولمازمی ؟ بوشیٔ مجهولی اورادن چیقاروب‌ده یالکز احساساتمزله اکتفا ایتسه‌ك نه‌غائب ایتمش اولورز ؟

ماده حقنده بویله برفرضیه سردایتمك عقل ایچون برتقیید، برتضییق دیمکدر . زیرا مادام‌که « حقیقت بزم بیلمدیکمز ، بیله‌میه‌جکمز برشی اولیور ، شو حالده معلومات بشریه همان‌همان قیمتنی ، اهمیتنی غائب ایدیور ، یاخود غائب ایده‌جك درجه‌یه کلیور .

حالبوکه دقت ایدیله‌جك اولورسه کوریلیرکه ذهن خارجنده تعین ذاتیسی ادعا اولنان اوحقیقت‌ده تصرفات عقلیه نتیجه‌سی اولوب وجود، ذهن فکرلرینك بطریق النفی ثبوتی تصوردن بشقه برشی دکلدر . فکریون مسلکلرینك باشلیجه‌سی « قانت » « برقله‌ی » « فیخته » « استوارت میل » مسلکلریدر .

« قانت » ك مسلکی تمامیله فکری دکلدر ؛ انده مسلك حقیقیوندن‌ده برشمه‌ده واردر . « قانت » ماورای محسوساتده بر جوهر معقولك « Nouéme » وجودینه قائل اوله‌رق دیورکه بز بو جوهر معقولك یالکز موجودیتنی بیلیرز ؛ ماهیتی حقنده بر شی بیله‌میز . معلوماتمز بزم اثر ترتیبمزدر . مثلا احساساتمزده بعد شکلنی تعین ایتدیررز .

صکره احساساتمزی وحدت ، جوهر ، علیت و سائره کبی امور معقوله‌نك اعانه‌سیله بربرینه ربط ایده‌رك بو صورتله معلومات نامنی ویردیکمز شیلری وجوده کتوریرز .

ایشته‌شوسوزلرندن آكلاشیلیورکه « قانت » ماورای محسوساتده برموجوده قائل اوله‌رق مسلکنی،حقیقیون مسلکندن برشمه اضافه ایدیور .

« برقله‌ی » ه کلنجه اوده احساساتمزایچون برعات، برمؤثرقبول ایده‌رك دیورکه : ماورای محسوساتده بر موجود تعین ایدیور ! فقط بوموجود ماده دکل خالق اعظم ، روح عالم‌اولان جناب‌حقدر . ذات الوهیتی هروجدانده حاضردر ، دائمی التبدل‌اولان مناظر طبیعتی‌صور حادثات کونیه‌ده تجلی ایتدیره‌رك بتون قلبلری نوعما خطاب ازلیسینه مظهر قیلار .

« فیخته » یه کلنجه بوفیلسوف دها ساده ،دها وجیز برفرضیه سرد ایدیور « فیخته » نك بوفرضیه‌سی ، قانت »ك نظریه‌سنده‌بالذوه مندمجدر « قانت » فرضیه‌سنده : روح احساساتی کندی قواینه تابع قیلار بواحساساتك اعانه‌سیله اشیانی تشکیل ایدر . فقط بواحساسات اکابشقه برمنبعدن کلیر دیور .

« فیخته » ده دیورکه : عقل خالق کائنات اولمسیندی عالم طبیعت نه وجه ایله انك امرینه رام اوله بیلیر ایدی احساسات فکره منقاد اولمق ایچون بهمه‌حال‌انك‌اثر ایجادی‌اولمق لازم کلیر. ایشته بذاته‌قیامی‌مفروض اولان موجود شعوره غیرمستند غیریری برفعالیت ایله کندیسنده‌کی احساساتی ینه کندیسی وجوده کتیرر . فاعل ایکی‌یه ایریلیر صور اشیایه متمثل اولور یعنی نفس ناطقه‌نك تعین ایده‌بیلمسی ایچون برطاقم نفوس غیر ناطقه یعنی صور کونیه متعین اولور . خلاصه عالم تمامیله فکرك اثر خلق وتکوینی‌در .

« هوم » و « استوارت میل » فرضیات مافوق‌الطبیعه‌یی کلیارد ایدیورلر . حصول‌احساسات ایچون‌ذهنك ، نه‌داخلنده نه‌ده‌خارجنده بر علت مؤثره ارامیورلر . بونلرك فکرنجه فکر علیت انجق دائرهٔ احساسات داخلنده قابل تطبیق اولوب انك خارجنده اصلا حائزمعنی دکلدر . عالم خارجی مجتمعاً موجـود اولان ، یاخود برطاقم قوانین مطرده موجبنجه توالی وتعاقب ایدن احساساتدن عبارتدر دیورلر .

استوارت میل دیورکه : هر هانکی برشی احساساتمزدن بری واسطه‌سیله وجدانمزده تعین ایتمامش اولسه بیله بز انك موجودیتنه قائل اولورز زیرا اوشیئی تشکیل ایدن احساسات هنوز وجدانمزده تعین‌ایتمه‌مکله برابراحساسات‌ممکنه‌دندر . هنوزوجدانمزده‌تعین ایتمه‌مش اولان برشیئك موجودیتنه قائل اولمقلغمز احساساتك امکان دائمیسنه قائل‌اولمق‌دیمکدر . بناءً علیه عالم‌خارجی دیمك ، کرك بزم وجدانمزده کرك بنی نوعمزله صاحب حس اولان مخلوقات سائره‌نك وجدانلرنده تعین ایدن حسیات ممکنهٔ مستمره‌دن بشقه برشی دکلدر . بزبوراده « قانت » « فیخته »و« برقله » نك نظریه‌لری‌حقنده‌برشی‌سویله‌میه‌جکز اساس بحثی تنویر ایچون « استوارت »ك مسلکنی الله الارق افکار قاصرانه‌مزی اورادن یوریده‌جکز .

بوفیلسوف ،وجودات خارجیه‌بزده‌کی احساساتدن عبارتدردیور. اساس بحثه کریشمه‌دن اول ذهن ایله‌خارج و نفس‌الامر کلمه‌لرینك نه کی‌معنالری تضمن ایتدیکنی ایضاح لازم کلیر .

علمای‌اسلامیه دیورکه : ذهن انسانده‌کی قوهٔ مدرکه‌در.بعض کره بولفظ‌ایله مطلقا ادراك ومجرداتدن بشقه برشی‌ده مراد اولنوروجود ذهنی یالکز ذهنده موجود اولوب خارجده وجودی اولمیان شیلره اطلاق اولنور . انسانك ذاتیله قائم اولمیوب بر وجود مستقل ایله موجود ومتعین اولان اشیای خارجیه‌نك هر درلو اعتبارات عقلیه‌دن عاری برصورتده تحقق ایدن وجود ذاتیلرینه‌ده وجود نفس‌الامری دینور . خارجك‌ده ایکی معناسی واردر . ذهندن خارج دنیلنجه‌بعض کره اعیان مجرده کبی بسبتون دائرهٔ ادراکدن‌خارج شیلر‌مراداولنور. بعض کره‌ده ذهنك توجه مفروضندن ، تعبیر دیکرله‌احاطهٔ ممکنه‌سندن خارج شیلر مراد اولنور عالمده هیچ برشی ذهندن خارج دکلدر . فقط ذهنك توجه مفروضندن خارج پك چوق شیلر واردر . بونلرك توجه ذهنی‌دن خارج اولملری وجود نفس‌الامری ایله موجود اولملرینه مانع دکلدر . مثلا امریقا قطعه‌سی قبل الکشف ذهنك توجه مفروضندن خارج ، فقطوجود نفس‌الامری ایله موجود ایدی . چونکه اویله اولمسیدی کشف ایدیله‌مز ایدی . ذهنك‌توجه مفروضندن خارج اولمقله برابر ذهندن خارج دکل ایدی . ایشته بومثال ایله ذهن ، خارج ونفس‌الامر کلمه‌لرینك بینلرنده‌کی‌فرق تمامیله‌ا کلاشلمش اولور .

« استوارت‌میل » موجودات‌خارجیه‌ده نظراعتباره النان بوجهتی احساساته بالتطبیق : هرهانکی برشی احساساتمزدن بری واسطه‌سیله وجدانمزده تعین ایتمه‌مش بیله اولسه‌بزانك موجودیتنه قائل اولورز . زیرا اوشیئی تشکیل ایدن احساسات هنوز وجدانمزده تعین ایتمه‌مکله برابر احساسات ممکنه‌دندر ، دیور . یعنی ذهنمزك توجه مفروضندن خارج اولان شیلره احساسات ممکنه دیمك ایستیور .

« استوارت میل »ك ، هر هانکی برشی‌احساساتمزدن بری واسطه‌سیله وجدانمزده تعین ایتمه‌مکله برابر » سوزی احساساتك ، بر علت خارجیه‌نك تأثیریله حصولنی تضمن ایدیور ایسه‌ده بز بونی تعبیرده‌کی نقصانه حمل‌ایله مناقشه‌دن صرف‌نظر ایده‌جکز . چونکه « استوارت میل » احساسات خارجنده بر علتك وجودینه قائل دکل . نفسمزده تعین ایدن بر حس کندیسندن اول تعین ایتمش اولان دیکر برحسك اثریدر ، دیورکه بوده نوعما علیتك تحققنی استلزام ایدیور . چونکه تعین احساساتك علل موجبه‌سی ینه کندی جنسندن اولان احساساتدر ، دیمك تسلسلی موجب اولدقدن بشقه بر شیئك کندی وجودینه تقدم ایتمسی یاخود وجودینه علت اولمسی کبی بطلانی بین بر فکری‌ده تضمن ایدر . شو حاله کوره « استوارت میل »ك احساسات متعینه‌ویاخود ممکنه‌دیدیکی‌شیلرك کافه‌سی‌برعلت خارجیه‌اثری اولمق لازم کله‌جکی بالضروره تحقق ایدر . زیرا احساسات ممکنه‌یه قائل اولنجه ممکنك طرفینی مساوی اولدیغنی‌ده قبول ضروریدر . چونکه بر ممکنی درکهٔ امکاندن درجهٔ وجوده ارتقا ایتدیرمك ایچون بر مؤثرك خارجینك‌وجودی لابددر . تاکه او مؤثر خارجی متوازن الطرفین اولان امکان ترازوسنك وجود کفه‌سنه درهم کبی

تأثیر ایدرك انی آغیر باصدیره بیلسون . خلاصه بر مؤثر خارجی اولمدقجه هر هانکی بر ممکنك وجود درجه‌سنه ارتقاسی عقلاً ممتنعدر .

فقط کرك « استوارت میل » ده ، کرك انك مسلکنده اولان فکریونه قارشی درمیان ایدیلر، اعتراضلرك اڭ قوتلیسی ساحهٔ وجودده هنوز حس وحیات صاحبی مخلوقاتك تکوننده اول بتون موجودات خارجیه‌نك وجود نفس‌الامریلرله موجود اولملرینك فناً ثبوتیدر . بو اعتراضی سرد ایدنلر : فن کوستریورکه کرهٔ ارض میلیارلرله سنه‌لردن بری فضاده سیالهٔ ناریه حالنده سیر ایتمش ؛ اوزرنده بر چوق تحولات وقوع بولمش؛ صکره تبرد ایدرك اوزری قابوق باغلامش ؛ صکره جماد ،صکره نبات ، صکره حیوان ، اڭ صکرده انسان ظهور ایتمش . اکر بتون موجودات بزم تصورات ذهنیه‌مزدن عبارت اولوب کندی وجود خارجیلری ایله موجود اولمسیدی کرهٔ ارض ایله اشیای سائره نه صورتله موجود وثبوتی فناً محقق اولان بوقدر تحولاته نصل محل اوله بیلیر ایدی ؟

بوندن بشقه صاحب حس وحیات مخلوقاتك وبونلر میانده انسانك ظهوریله انده تجلی ایدن ایلك حسك تجلیسی‌ده بهمه‌حال بر علت خارجیه‌نك اثری اولمق لازم کلیر ، زیرا اوزمان انسانده هیچ بر حس متعین دکل ایدی‌که حتی کندیسندن صکره تعین ایده‌جك حسلره علت اوله بیلسون ! ایشته بشرده تعین ایدن ایلك حسك بر علت خارجیه اثری اولدیغنه قطعاً شبهه یوقدر ، دیه‌رك بونکله وجود خارجیٔ اشیایه استدلال و« استوارت» ك صور ذهنیه‌نظریه‌سنی رد ایدیورلر .

ایشته بین‌الفلاسفه موجب مناقشه اولان بو مسئلهٔ مهمه‌یی صوفیهٔ کرام حضراتی « قدس‌الله اسرارهم » تمامیله حل بیورمشلر. انلرك بو مبحثده‌کی افکار دقیقه‌لرینی بر تفصیل بیان ایتمك لازمکلسه بو مقاله‌نك بش اون مثلی بر مقاله وجوده کلیر . فقط بز بحثی بشقه بر نقطهٔ نظردن یوریده‌جکز ؛ صره‌سی کلدکجه حضرات صوفیه‌نك بر ایکی سوزینی‌ده نقل ایده‌جکز .

یکرمی اوچنجی دفعه طبع ایدلمش اولان بر اثر فلسفینك ١٩٠٩ سنه‌ی طبع اولنان نسخه‌سنده شو عباره کوریلیور :

محسوسات حقیقت حالده ذهنمزدن خارج دکلدر . اکر اویله اولایدی بزم ایچون طوغریدن طوغری‌یه انلری ادراك ممکن اولاماز ایدی . فلاسفه، احساساتك ذهندن خارج اولدیغنی قبول ایتمز . یالکز انلرك ذهنده موجود اولان حقایقه توافقنی قبول ایدر

حضرت شیخ اکبر فصوص الحکمك حکمت علویه فصلنده بیوریورکه « فاوجد فی هذا المختصر الشریف الذی هوالانسان الکامل جمیع الاسماء الالهیة وحقایق ماخرج عنه فی العالم الکبیر المنفصل » محقق کامل بو سنوی عبدالله افندی‌ده شویله ترجمه ایدیور « الله تعالی انسان کاملده اسماء الهیه‌سنك کافه‌سنی ، یعنی انساندن خارج اولان عالم کبیرك حقایقنی ایجاد ایتدی . اشیای خارجیه‌نك انسانده صور واشخاصی دکل ، حقایق موجوددر . انسانده موجود اولان بو حقایق صور اشیا ایچون نفوس ناطقه مثابه‌سنده‌در . اشیای خارجیه بو نفوس ناطقه ایله موجوددر . انسان کامل عالم کبیرك زبده‌سی اولمق اعتباریله انك جمیع حقایقنی جامعدر . »

ایشته یوقاریده کچن اثر فلسفی‌ده بونی سویلمك ایسته‌یور . بزم بحث ایتمك ایسته‌دیکمز مسئله ایسه اصل شودر :یعنی اشیانك وجود خارجیسی وارمیدر یوقمیدر ؟ کتب صوفیه‌نك کافه‌سنده علی‌الخصوص فصوص‌الحکمك مواضع‌عدیده‌سنده« اشیا کندی‌وجودیله معدوم ، وجودحق ایله موجوددر دینیور . صوفیه‌نك بو سوزی وجدانی تمامیله تطمین ایدیور (حقیقتی اکلاشیله‌بیلمك‌شرطیله)زیرا فکریونك بتون مسالکی بودستورحقیقتده‌مندمجدر . بونی اکلایه‌بیلمك ایچون دەقارت ك « دوشونیورم بناءً علیه وارم » سوزینی اله المق لازم . چونکه کرك نفس ناطقه‌نك ، کرك انده متجلی اولان صور خارجیه‌نك وجودینی اثبات ایچون هیچ برفیلسوف بوقدر متین‌برسوز سویلامه‌مشدر . « برقله‌ی »ك « وجود ادرا کدن عبارتدر سوزی‌ده بوندن اشاغی دکلدر . انجق تقدم فضلی « دەقارت » کدر. «دەقارت»ك بوسوزینی آلمقدن مقصدمزده نقیضنك تضمن ایتدیکی مفهومدن استفاده ایتمکدر . بوسوزك نقیضنده‌کی مفهوم مخالفه کوره دوشونمیان برشیئك قطعاً موجود اولمامسی لازم کلیور ؟ عجبا حقیقةً اویله‌می ؟ اوت حقیقةً اویله . چونکه تحقق وجود ایچون وجوده‌شعورلاحق اولمق لابددر . ادرا کسز وجود تحقق ایده‌من . مطلقا قارشیسنده (حتی بو کا قارشیسنده دیمك‌ده طوغری دکلدر . فقط نه‌چاره : لولا الاعتبارات لبطلت الحقایق) بر آیینه ایسترکه تحقق ایده‌بیلسون . او آیینه‌ده‌ادرا کدر. چونکه وجود ادراك ایله متحققدر. ادرا کی‌اولمیان برموجود کندیسنه نظراً معدوم ، شخص مدرکه کوره موجوددر .

شخص مدرکك نفسندن خارج کبی‌ملاحظه‌ایتدیکی اشیای خارجیه انك ادرا کیله متعیندر . « دەقارت »ك سوزینك مفهوم‌مخالفنی الاجق اولورسه‌ق‌قیامتی اومفهومك ایچنده‌بولورز . مثلا بوکون‌روی ارضده شعلهٔ ادراك منطفی اولسه نوعما قیامت قوپدی دیمکدر . زیرا اشیای خارجیه‌نك تعینه مرآت‌اوله‌جق هیچ برحقیقت قالماز ، بنابرین‌موجودات‌ده معدوم حکمنی آلیر .

بونصل لقردی ! بز برایکی ستون یوقاری‌ده اشیاده‌کی وجود نفس الامری‌یه قائل اولمش ایدك ؛ شمدی‌ده مادیتی اعتباریله عالم طبیعته‌کی موقعی جمله‌نك معلومی اولان‌انسانك روی‌ارضدن‌قالقمه‌سی فرض اولنسه قیامت قوپار دیورز . یوقاریده‌اویله ، بوراده‌بویله دیمك تناقض‌دکل‌ده نه‌در ؟

تمام ، بنده بواعتراضه منتظرایدم . چونکه اصل‌حقیقت بواعتراضدن صکره تحقیق ایده‌جك . یوقاریده : نفس‌الامر برشیئك هردرلو اعتبارات ذهنیه‌دن عاری اوله‌رق تحقق ایدن وجودیدر ، دیمش‌ایدك .

شمدی اشیانك« objectif » یعنی‌ذاتنده‌متعین‌کبی کورینن‌اعراضدن

بر بر تجرید ایله تصور ایتمه‌مز لازم کلسه عجبا تصور ایده‌بیلیرمی‌یز؟ و تصور ایتدیکمز اوشی اعراضندن تجرد ایتمه‌دن اول تعین ایدن شیئیتله ینه تعین ایده‌بیلورمی ، بوکا جواباً دیه‌بیلیرم‌که :

نه‌بز اوشیئی اعراضندن تجرید ایله ینه اوشی اولمق اوزره تصور ایده‌بیلورز ؛ نه‌ده اوشی اعراضندن بالتجرد بزجه معلوم اولان شیئیتیله تعین ایده‌بیلور . حقیقت بویله اولنجه اشیانك وجود نفس الامریسی‌ده طابه‌یی اتار .

پك اعلی بر یوزنده انسانك ظهورندن اول وقوعه کلن تحولاتی دولاییسیله طبقات الارض فننی انکارمی ایده‌جکز؟

عجله ایتمه‌یلم ! انلرك برنی انکار ایتمیه‌جکز ؛ هپسنی تصدیق ایده‌جکز فقط حقیقتی بشقه برکسوه‌ده کوستره‌جکز. اوت بو تحولاتك هپسی وقوع بولدی . فقط او تحولاته محل اولان شیلرك بنه نفسلرنده تحقق یوق ایدی . اونلرك کافه‌سی بر وجود مدرکه قارشی متعین ایدی . اکر « ده‌قارت » ك درشونیورم بناءً علیه وارم سوزی پاپاغان کبی تکرار ایدلمیوب بونك نه‌دیمك اولدیغی اکلاشیلیرسه اوزمان بو حقیقت قولایجه آکلاشیلیر . والا انسان اوسوزی هم سویلر، هم‌ده اکلامه‌دن اکلادم دیه الی الابد متسلی اولور.

« ده‌قارت » ك بو سوزینی اکلادقدن صکره صوفیه‌نك ؛ اشیا کندی وجودیله معدوم ، حقك وجودیله موجود دیمکدن مقصدلری نه اولدیغی اکلامغه‌ده استعداد حاصل اولور. اینته اشیانك عوارض اولیه و ثانویه سندن بالتجرد علم الهی‌ده تعیننه نفس الامر دیرلر. یوقسه نفس الامر دینلدیکی زمان انی بر اعتبار ایله تقیید ایده‌جك اولورسه‌ق اودرحال نفس الامرلکدن چیقار، صورت ذهنیه حالنه کلیر . اکر بزم نفس الامرمز نفس الامر فلسفی ایسه هیچ برزمان نفس الامر حقیقی اوله‌ماز . یوق ، علمای اسلامیه‌نك تعریف ایتدکلری نفس الامر ایسه اوزمان حقیقی بر نفس الامر اولور او تعریفده شودر : « النفس الامر هو عبارة عن العلم الذاتی الحاوی لصور الاشیا کلها کلیاتها وجزئیاتها وصغیرها و کبیرها جملةً وتفصیلاً عینیةً کان اوعلمیة »

بو نفس الامرك تصوری بزم دائرهٔ ادراکمزدن خارجدر. انك نه اولدیغی، نه اولمسی لازم کله‌جکنی تصور ایده‌میز ایسه‌كده بیله‌میز .

دیمك‌که وجود نفس الامری دنیلن شیئك‌ده اشیاده تصوری بر فرض عقلی، اصل نفس الامر ایسه حقیقتده صور اشیانك کلیات وجزئیاتنی حاوی اولان علم الهی دیمك ایمش . تعینات الهیه ایله اعیان قابله‌نك مستمرا تجلیات الهیه‌یه مظهریتی بزی اشیای خارجیه ایچون بر نفس الامر خارجی تعبیر دیکله اضافی اثباتنه مجبور ایدیورکه . . .

اعراض ثانویه‌نك بزه قارشی وجودلری اولمدیغی کبی اشیاده متصور اولان وفکرمزجه بالطبع برطاقم اعراضدن عبارت اولمسی لازم کلن بو نفس الامر مفروضك‌ده وجود الهی‌یه قارشی نه وجودی ، نه‌ده تعینی واردر . بناءً علیه اشیا بذاته معدوم وجود حق ایله موجوددر.

نیته‌کیم حضرت شیخ اکبر کلهٔ شعبیه فصنده ، بل هم فی لبس من خلق جدید » آیت کریمه‌سیله بو حقیقتی بیان بیوریور . شارح محققده خلاصةً شویله دیور : عالم هرنفسده متجدددر. زیرا ذاتیله معدوم، وجود حق ایله موجوددر . حق ابدیاً عالمه متجلیدر .

تجلیٔ اول اصلنه رجوع ایدنجه عالم معدوم، تجلیٔ ثانی ایله تکرار موجود اولور . ایکی تجلی بیننده‌کی سرعت اتصال حسبیله عالمك بویله بر آن غیر منقسمده معدوم، صکره تکرار موجود اولدیغی اکلاشیله‌ماز.

« ده‌قارت »ك :

Le monde nesufesiste que parce que Dieu le conserve et sa conservation est une création continuée

یعنی عالم انجق جناب حقك حفظیله قائمدر جناب حقك عالمی بو صورتله حفظ ایتمسی‌ده انی آناً فآناً یاراتمسی دیمکدر » سوزی تمامیله بو حقیقتی ناطقدر .

شوحاله کوره اشیانك وجود ذهنی ایله موجود اولدیغنه قائل اولسه‌ق بزدن اول ثبوتلری بونی قبوله مانع . وجود خارجی اوله‌رق قبول ایتسه‌ك ، برچوق دکل بلکه بتون اعراضنك بزمله قیامی‌ده بوکا مانع !. شو حالده نه یاپملی ، اشك ایچندن نصل چیقملی؟ بونلره وجود خارجی‌می دیملی یوقسه وجود ذهنی‌می ؟ بوکا فلسفه نقطهٔ نظرندن جواب ویره‌جك اولورسه‌ق پشتمال ایله تستر کرمابه مثل مشهورینه نظیره یاپمش اولورز ! شو حالده اعیان — که حقایق ممکناتك علم الهیده‌کی صور ثابته‌سی دیمکدر — بونلر هم ذهندن، هم‌ده ذهنك توجه مفروضندن خارجدر . بز بونلرك ثبوتنی تحلیل عقلی ایله یعنی اشیایی عوارض اولیه و ثانویه‌سندن ذهناً تجرید ایله هردرلو اعتباراتدن مجرد اوله‌رق تصوردن صکره بردرجه‌یه قدر اکلایه‌بیلیرز .

فقط اصلا حقیقتلرینی بیله‌میز بزم اشیایی بو وجه ایله عوارضندن تجرید ایله تصورمز بزه حقایق اعیانی — فقط کثیف بر پرده التنده کوسترر . اشیای خارجیه دیدیکمز شیلرك بزدن اول موجود اولملری فناً صورت قطعیه‌ده ثابت اولملقه بو تصوردن صکره بونلرك بو صورتله موجودیتلری بر وجود مدرکه قارشی تعین ایتمش اولمق لازم کله‌جکنی قبولمزده ضروری حکمتی البر!!. بعده اشیای خارجیه‌نك بو صورتله اولان تعین ذاتیلرینك کندیلرندن اولمیوب وجود مدرکك حقیقتنده‌کی تعیناتدن منعکس یعنی اووجوده نسبةً Subjedif ذاتی اشیای موجوده‌یه نسبةً‌ده انك عکسی (Objedif) اولدیغی تحقق ایدر [*]

بو حقیقتی بردرجه‌یه قدر آکلایه بیلمك ایچون ینه اشیانك اعراض ثانویه‌سنه نقل کلام لازمدر : اشیانك اعراض ثانویه‌سی انلرك ذاتنده کبی کورندیکندن وهلهٔ اولی‌ده حقیقتك اویله اولدیغنه حکم ایدرز . فقط مسئله‌یی تدقیق ایلدکدن صکره انلرك اشیاده دکل ، نفسمزده متعین انکله قائم اولدیغی اکلارز مسئله‌یی شائبهٔ حلولدن قورتارمق ایچون شونی‌ده دوشونمك لازمدر : هرنه‌قدر اشیاده‌کی اعراض ثانویه نفسمزده متعین نفسمزله قائم ایسه‌ده نفسمز بو اعراضك بریله متأثر دکلدر. مثلا بز اشیاده‌کی قرمزی ، صاری رنکلری کوریرز. حالبوکه بو رنکلری ادراك ایدن قوت نه قرمزیدر نه‌ده صاریدر کذا اشیاده‌کی ملاست وخشونتی‌ده ادراك ایدرز بو اعراضی مدرك اولان قوت نه‌قاتیدر نه‌ده

[*] بو لفظلرك معناسی انفسی وافاقی دیمکدر .

بوموشاق ! بوعوارضك كافه‌سی قوابل ممكنه‌ده‌كی استعداد مقتضاسنك كندیلرنده ظهوریدر . اواستعداداتی ظهور ایتدیرن قوتده بزده‌كی مدركه‌در .

ایشته اعیان قابله‌ده‌كی تجلیات الهیه‌ده ــ قیاس مع الفارق صورتیله ــ همان بوكا بكزه‌دیله‌بیلیر . بو حقیقت مهما امكن آكلاشیلدقدن صكره دینه‌بیلیركه : تجلیات الهیه‌نك قوابل اعیانده بووجهله مستمراً ظهورینی اشیای خارجیه ایچون وجود نفس الامری صورتنده تخیل ایتمك بزم ایچون ضروریدر یوقسه حد ذاتنده اشیاده نه‌وجود نفس الامری واردر نه‌ده اعراض اولیه وثانویه ! بونلرك كافه‌سی جناب حقك تعینات ازلیه‌سیله اعیان ممكنه‌یه تجلیسندن عبارتدر .

نته‌كیم صوامت و جوامدك بتون اعراضی انلرده‌كی استعدادك بزده‌كی قوتله ظهوریندن بزده‌كی قوتك‌ده انلرده‌كی استعداده تأثیرندن بشقه برشی دكلدر . حالبوكه ساحهٔ حقیقته‌كیرنجه بوسوزلرده اعتبارات ذهنیه عدادینه داخل اولور .

بعض كیمسه‌لرك‌بورادن جرأت‌اله‌رق حقیقت وجود نامنه‌جرأت ایتدكلری برطاقم ترهات غایت دقیق اولان بومجثی اكلامدقلرندن یاخود اكلامش اولق زعمنده بولندقلرندن منبعثدر . (او بعض میاننده بلكه بن‌ده داخلم)

نتیجه ــ اشیانك وجودنفس الامریلری دیه تصور ایتمك ایستدیكمز شی علم الهیده‌كی ثبوتلرندن بشقه‌برشی دكلدر .

جناب حق اوتعیناتی، وجود خارجی صورتنده ادراك ایده‌جك مخلوقاتی یعنی بزی یاراتدقدن صكره تجلیات غیر متناهیه‌سنه مظهر اولان بوساحهٔ تناهی ناپذیری نظركاهمزده تجلی ایتدیردی . بنابرین نفسمزده اومیانده داخل اولدیغی حالده بزم اشیانامنی ویردیكمز تعیناتك كافه‌سی فی نفس الامر معدوم ووجود حق ایله موجوددر .

انلره موجودیرز : حقك مستمراً افاضهٔ وجود ایتمسیله!

معدوم دیرز : اوافاضه‌نك انقطاعیله هیسنك پیغوله‌ٔ كونه كیتمسیله!

ارتق مادیون ایشی یوقسه ماده‌نك بالكیمیا انحلالی ممكن اولمدیغنی ادعا ایتسون . ماده‌دن ایلری كچه‌مه‌ین برنظر ذاتاً بوندن ایلریسنی‌ده كوره‌من .

« الم ترالی ربك كیف مدالظل ولوشاء لجعله ساكناً ثم جعلنا الشمس علیه دلیلاً ثم قبضناه قبضاً یسیراً »

خلاصهٔ كلام جوامدوصوامتك بنفسها تعینلرینه امكان عقلی یوقدر بونلرك تعین ذاتیلری بهمه‌حال برادراكه قارشودر .

حالبوكه ساحهٔ تكوین شعلهٔ ادراك ایله تنویر ایدلمه‌دن اول جوامد وصوامتك بزجه تعین ذاتیلری دنیلن وجود ایله متعین اولدقلری مادام كه دلائل قنیه ایله ثابتدر، انلرده لاجرم بروجودمدركه قارشی تعین ایتمش اولملرینی قبول ایتمك بزم ایچون ضروریدر .

ایشته انسان بوحقیقته واقف اولدقدن صكره كندی تعین ذاتیسنك ده اووجوده قارشی تحققنی جزم ، صكره‌ده اوتحقق وهمی‌یی نفسندن اسقاط ایدرسه كندیسنك كیمكله قائم، كیمكله موجود اولدیغنی اكلار. اجلای بدیهیات اولان كندی نفس موهومنی نصل دلیلدن مستغنی اوله‌رق جزم قطعی ایله جزم ایدرسه انك منشاء تعینی ده‌اویله‌جه دلیلدن مستغنی اوله‌رق جزم ایدر « من عرف نفسه فقد عرف ربه » حكما بو ساحهٔ تناهی ناپذیره‌پای انداز دخول اولمشلر، نه‌قدر منزل قطع ایده‌بیلدیلرسه اورایه برعلامت ركز ایدرك ادینه مسلك دیمشلر. بوعلامتلرك بینلرنده نسبی مسافه‌لر واردر فقط فسحتسرای حقیقته قیامته قدر بویله علامتلر ركز ایدلسه اوساحهٔ لاتناهی ینه اولانجه عظمتیله نظر حیرت اوكنده تجلی ایدر .

ای همه هستی زتو پیدا شده
خاك ضعیف ازتوتوانا شده
زیرنشین علمت كائنات
ماتتو قائم چوتو قائم بذات

فرید

مسلمانلق و مدنیت

حریت علم

بدنه كوره غدانه ایسه قوهٔ عقلیه‌یه كوره علم اودر . بدن نصل یردن یتیشن برچوق موادی تمثیل ایده‌رك نما بولیورسه، قوهٔ عقلیه‌ده اویله‌جه خارجدن آلدیغی برطاقم معلوماتی ، برطاقم علمی نظریاتی تمثیل سایه‌سنده بویویور، یوكسلیور .

ایشته بونك ایچوندركه انسانیتی تذلیله چالشان رؤسای روحانیه هرشیدن اول علمه هجوم ایده‌رك كركاونی، كرك طرفدارانی تشنیعه، تزئیله باشلامشلردی ، حتی علمی یانه یاقلاشمق جائز اولمیان برلوث صورتنده كوسترمشلردی. مشهور « لاروس » قاموس علومنده دیوركه :

« لكن بونلر علمی ، میوه‌سنی یینلرن اولدیرن شجرهٔ ملعونه اولمق اوزره تلقی ایدییورلردی . »

أوت، بوآدملر علمه اویله‌برهجوم كوستردیلركه مراقبه‌لری التنده یشایان انسانلر ایچون علمك آدینی آنمق بیله محرماتدن اولدی. مع مافیه بونكله قالمادیلر: قدمانك فلسفه‌سنی، حكمتی كندی وهملریله، خیاللریله تألیف ایدیله‌بیله‌جك برحاله كتیرنجه‌یه‌قدر تحریفاته اوغراتدیلر، نهایت اوفلسفه‌لر ، اوحكمتلر اویله چیركین برقیافت آلدیكه نظر عقل بواعجوبه‌نك اوكنده مدهش اولورقالور !

رؤسای روحانیه كندیلرنده، بتمز توكنمز برعلم، تناهی بیلمز بر خزینهٔ عرفان بولندیغنه قانع اولدقلری ایچون بونك خارجنده نه وارسه حق وحقیقتدن خارجدر ، قبول ایدنده زندیقدر ، حكمنی ویره‌رك محكومی تصوری عقللره دهشت ویره‌جك، الك متانتلی یوركلری دهشتلره دوشوره‌جك برییغین اشكنجه‌لر التنده اولدیریرلردی بوصورتله علمك ترقیسنه چالشمش اولمق تهمتیله برچوق حكمایی محو ایتدیلر . علمك تاریخنی تتبع ایدنلر بیوك بیوك عبرتلر كورورلر .

ايشته بوكبي وسائل جبر وشدت سايه‌سنده علمه قارشى اولان تمايل طوردى . لكن قوانين حيات بوكبي ناروا حركات عليهنه برحجت اقامه ايتديكه اوحجت ناطقه‌ده جهالتك، خرافاتك افكاره حاكم اولمسى، اوهامك، خيالات باطله‌نك رواج بولمسى ايدى. نهايت احتراصات بهيميه تمايلات انسانيه‌يه غلبـه چالدى . قويلر ضـعيفلره چوللانه‌رق اونلرى بتون حقوق طبيعيه‌لرندن ، بتون مناعم حياتيه‌لرندن محروم براقدى . ايشته بوهرج ومرج بوتون حركات انسانيته حاكم كسلمش ، ارتق سيلاب تپه‌لرى آشمش، بچاق كميكه‌دايانمشدى. بونك اوزرينه‌علمى اسارت جهنميه‌سندن قورتارمق ايچون داخلى اختلالات، اوخونين مقاتلات ميدان آلديكه تفصيلى تاريخه براز وقوفى اولانلرك معلوميدر .

ايشته جانب كبريادن سيد الكائنات افندمز حضرتلرينه الهى برچوق حقايق نازل اولديغى، هردرلو قيودا سارتدن آزاده برعلم، برمدنيت حقيقيه عليه الصلات والسلام افندمزه وحى بيورلديغى برصره‌ده ماتارك حالى بودركه‌ده ايدى . ديانت اسـلاميه كلدى . علمك اياغنده‌كى زنجيرلرى بويوننده‌كى لاله‌لرى قيردى آتدى ؛ علمك هرهانكى قيدايله‌اولور ايسه اولسون تقييدى ، ياخود هانكى حد ايله اولور ايسه‌اولسون تحديدى برظلم اليم اوله‌جغنى تقرير ايتدى .

« من قال ان للعلم غاية فقد بخسه حقه ووضعه فى غيرمنزلته‌التى‌وضعه الله بهاحيث يقول ومااوتيتم من‌العلم الاقليلاً حديث ،

دين‌اسلام قرآن كريمده « وتلك‌الامثال نضربهاللناس ومايعقلوها الاالعالمون » نص جليله خالق حكيمك لسـانندن شـو حقيقتى تبليغ ايدييوركه فاطر مطلقك رسول كزينه انزال ايلديكى كلام جليلنده‌كى حكمت بلندى آكلامق انجق انوار علوم ايله تنوير فكرايتمك ، تتبع معقولات ايله نظره نفوذ وامعان ويرمك سايه‌سنده قابل اوله‌بيلير. هم قرآن بوقدرله اكتفا ايتميور . بلكه طلب علمدن كيرو طورانلرى سوء عاقبتله ، عذاب ايله تهديد ايدييور . نته‌كيم قرآن كريمده : « ولئن أتيتم بآية ليقولن‌الذين كفروا ان أنتم الامبطـلون . كذلك يطبع الله على قلوب الذين لايعلمون » وارد اولمشدر .

ايشته بوكبى آيات بينات ايله مسلمانلق عقوله قارشى علوم ومعارف حقيقيه قپولرينى آچمش ، بوعلوم ومعارفك اكتسابى ايچون اختيـار اولنان مسـاعينك اك بيوك عبادت اولديغنى انسـانلره بيلديرمشدر . حضرت پيغمبر « اك‌بيوك عبادت طلب علمدر . انسانك برساعت علم ايله مشغول اولمسى آلتمش سنه عباد له وقت كچيرمسندن خيرليدر . » بيوريور .

مسلمانلق علمى نه‌برمملكته ، نه‌ده برملته حصر ايتمامشدر . بلكه نوادر عرفان ومعرفتى هانكى اقليمده ، هانكى امتده بولورسه‌ق آلمق ايچون بزه‌امرايتمشدر. « اطلب العلم ولوبالصين ـ الحكمة‌ضالة‌المؤمنين يأخذها انى وجدها » حديثلرى معلومدر . بناءً عليه هيچ برمسلمان ايچون برحكمتى ، محضا اعتقادجه كنديسـنه منافى اولان برمنبعدن صدور ايتمش اولمسنه باقه‌رق قبول ايتمامك اصلا جائز اوله‌ماز . بلكه اوحكمتك حكمت اولمسى، شان انسانيتى اعلايه يارامسى درحال تلقيسنى ايجاب ايدن اك باشلى برسببدر . حضرت پيغمبر « خذالحكمة ولايضرك من‌اى وعاء خرجت ـ حكمتى هانكى قابده كورورسه‌ك آلمقدن كيرو طورمه ظرفك سكا هيچ برتأثيرى اوله‌ماز . » بيوريور .

قرآنى كمال تدبرله تلاوت ايده‌جك اولورسه‌ك انسانى علمه‌قارشى غفلتدن ، بينـات حكمته قارشى اغماض عيندن منع ايدن بر چوق آيتلر كورورسك . ايشته حكيم جبار عبادينه لسـان رحمت ورأفتيله « انظروا ماذافى‌السـموات والارض » ديور . كائنـاته نظر امعان عطف ايتمكده‌قصور ايدنلرى « وكأين من آية فى‌السموات والارض يمرون عليها وهم عنها معرضون » طرزنده الزام ايدرك ارباب فكرى عبرته دعوت بيوريور . بدايع خالقى تدبردن كف نظر ايدنلرى « ومن‌كان فى هـذه اعمى فهو فى‌الاخرة اعمى واضل سـبيلا . قال رب لم حشرتنى اعمى وقد كنت بصـيراً قال كذلك أتتك آياتنـا فنسيتها وكذلك اليوم تنسى . » صورتنده انذار ايدييور .

ايشـته مسـلمانلقده حريت علم بو درجه‌لرده‌در ! عجبا اولين وآخرين انسانلرى شويله طورسون ، جماداتى بيله حركته كتيره‌جك بوقدر آيات ايله علمك شانتى اعلاايدن مسلمانلغك درجه‌ـسنه وارا بيلمشـلرميدر ؟ هم باقه‌لم زمانمزده‌كى حريت علميه عصر حاضردن يك اوزاق بر دوردمى باشلايور.؟ خير . فرانسه‌نك اسكى خارجيه ناظرلرندن هم اك بيوك كيميـا كرلرندن « برتلو » ديوركه : « علم انجق ايكى يوز اللى سنه‌دنبرى نائل حريت اوله بيلدى »

الحمدلله‌الذى هدانا لهذا ...

محمد عاكف

مكتبلرده علائم جويه رصدخانه‌لرى

بزعثمانليلر چوق تأسف اولونوركه، سوكيلى، مقـدس وطنمزى داها اى طانيه‌ميورز . طانيمامغى وبيلمامكى برقصـور اوله‌رق قبول ايتمز ايسه‌ك بيله، اوكرنمك آمالنى طاشيمامه‌نك مدهش برقصور اولديغنى اعتراف ايده‌رز .

صاحبى وحاكمى اولديغمز بومملكتك برچوق شيلرينى غريبدركه اجنبيلردن اوكره‌نيورز . اناطولى احوال تجاريه وزراعيه‌سـنه دائر اجنبيلرك نشر ايتديكى براثرى كوردكمى همان اونى آچيور، اوقويور واستفاده ايلمكه چاليشيورز . چونكه بزم‌بيكانه قالديغمز حالده اونلرك منفعتلرى اقتضـاسى اوكرندكلرى شـيلره بزم هيچ وقوفمز يوق...

انكلتره‌ده برجمعيت تجـاريه وسرمايه‌داران مشهور بر متخصص ، بر پروفسور پاموق‌حقنده آناطولى‌ده تحقيقات وتدقيقات علميه‌وتجاريه‌ده بولونمق اوزره‌كونده‌ريور ؛ بزم اك بويوك بيلكيچلك طاسلايانلريمزك بيـله واقف اولمدقلرى برحموله ايله مملكتـنه عودت ايدييور .. صوكرا بز بو فائده‌دار معـلوماتى كورونجـه همان غزته‌لريمزله نشره چاليشيورز .

پاموق‌مسئله‌سى برمثال اوله‌بيلير. داهابويولده اونلردن‌اوكرنديكمز

يك چوق شيلر واردر . معهذا اونلرك ياكلش اوكرندكلرى بعض شيلرى بزده يا كلش قبول ايدييورز ، مملكتمزى باشقه دورلو طانيورز.

ياكلش، ماكلش بو وجهله بر آز معلومات آليور ايسه كده، بعض اهميتلى واساسلى شيلر واركه بونلر حقنده اجنبيلر ابى معلومات آله مدقلرندن بزده وقوف حاصل ايده ميورز ؛ بوكبى شيلره وقوف اوزون ومديد ومختلف مواقعده ايديلن تجربه ودقتلره منوط . . . ايشته بونلرك برنجيسى اقليم وتحولات هوائيه مسئله سى . . .

بر محلك اقليمى حقنده استحصال معلومات ايلمك، او مملكتنه علاقه ونسبت جهتيله پك مهمدر. تأسف ايديليركه مملكتك هر طرف اقليمى حقنده معلوماتمز اولمديغى ايچون هيچ بر طرفنده بر تشبث مخصوص كوسترمك ايچون بر هوس وفعاليت ابراز ايده ميورز . ذاتاً المزده مملكتك اقليمى وتحولات هوائيه سنى كوسترر بر منتظم كتاب واثر، بر ايستاتستيق يوقكه . . .

مملكتمزك جغرافياسنى فرانسزجه دن ترجمه ايتديكمز نه قدر كولنج اولور ايسه اقليم جدوللرى نشرينى ده اورادن بكلر ايسه ك اوقدر عيب اوله جقدر .

آلات جويه وهوائيه نك اقليمه خدمتندن باشقه اهالى يى مدنيته، تجدده، ترقى يه، دوشونمكه، آوروپا كبى يوكسلمكه سوق ايلمك ايچون كلى وجزئى منافعى واردر . علائم جوهوا رصدخانه لرينك زراعته ده نهايتسز خدمتلرى بولونيور. عثمانلى وطننك زنكين ومعمور اولمسى ايچون هپ تقدير ايدييور و اكلايورزكه زراعتك يكى وفنى اصولده ترقيسنه لزوم واردر . يكى اصول زراعت بر چوق حاضرلقلره محتاجدر؛ او حاضرلقلر اولمادن بردن بره اولمش ميوه بكلەمك قابل اوله ماز . بو حاضرلقلره نائل اولان وهر كويه وارنجه يه قدر اقليمه واقف اولان اوروپاليلر بوكا قانع اولمه يورلرده « استاسيون اغرونوميكلر » وجوده كتيرييورلر . ايستاسيون اغرونوميكلر خدمتلرينى آنجاق كويلولرك سعى سايه سنده، كويلونك اقليم جدولندن استفاده ايدييور. يوقسه حقيقةً استفاده ايچون نهايتسز استاسيون اغرونوميكلرك وجودى مقتضى اولور .

بزم مملكتده منتظم رصدات هوائيه وجويه ياپان بر مؤسسه يوقدر. اوروپانك استاسيون اغرونوميكلرينه مماثل اولمق اوزره وجوده كتيريلن نمونه تارلالريمز هر نه قدر رصداته چاليشيورلر ايسه ده تأمين ايدرم كه ثمرهٔ مشغله لرى چوق ناقص واستفاده سزدر . منتظم اقليم بيلمه دن زراعت فن مأمورلرينك چالشمه سى پك ده ممكن دكل ؛ بر چوق خصوصاتده ويره جكى نصيحتلر عندى اولمش قالير . بناءً عليه نتيجه ده فن مأمورينك نصيحتندن استفاده ايده مه ين چفتجى يه خصم اولور .

يالكز زراعت دكل، طبابت وصنايع ايچون ده اقليمى بيلمك ، طانيمق پك لازمدر .

او حالده بو مهم وظيفه يى كيم درعهده واجرا ايده جك ؟! . . كيمى ؟ .. ابتدائى مكتبلرى، كوى مكتبلرى طلبه ومعلملرى !.. اوت : بو معنتا وظيفه يى جمعيت بشريه ايچريسنده اك مهم وظيفه يى درعهده ايدن ابتدائى و رشدى معلملرى واونلرك طلبه سى ايفا ايله يه جكدر .

كوى مكتبلرنده بو وظيفه نك حسن ايفاسى ايچون، كوى معلملرى فابريقه سى اولان ابتدائى دارالمعلمينلرنده بهمه حال مكمل بر علائم جويه رصدخانه سى موجود اولمالى در . « معلم طلبه لر » رصدات حقنده عملى معلومات استحصال وبوكون تحصيللرى اثناسنده آلات وادوات هوائيه وفوائدى ايله كسب انسيت ايلدكدن صوكره كويه كيدنجه اورا احوال واقليمنى اكلامغى بر مجبوريت مطلقه اوله رق حس ايده جكلر، عادتا الات هوائيه سز ورصداتسز كچيردكلرى آنلرى بر يوقسوزلق ايچنده ياشامش عد ايده جكلردر .

اولجه چيقمش وياخود بالامتحان معلم نصب اولونمش معلملره ده بو خصوصده انسيت حاصل ايتديرمك لازم ! بوكاده چاره واردر ؛ مكتبلرك تعطيلى اثناسنده دارالمعلمينلرده ابتدائى وكوى خواجه لرينه ايكى آى قدر درس ويرلمكده در، بناءً عليه معلملر تعطيلى مركزلرده، دارالمعلمينلرده كچيرييورلر . ايشته بو اثناده خواجه افنديلره منتظماً ومناوبه ايله هپسنه رصداتى تعقيب ايتديرمه لى وجمله سنه قيودات هوائيه يى حواله ايلمليدر .

بونلرى كويلرى طولاشان واساساً پك ايشلرى اولمايان معارف مفتشلرى ده ممكن مرتبه معلملره تعليم ايده بيلير .

رصدات وقيودات هوائيه يه آليشان معلم افنديلر كوچوك طلبه سنى ده بو ايشه آليشديره رق اونلره حواله وترك ايده بيليرلر .

دارالمعلمينلرده طلبه ناصل مناوبه ايله بو خصوصده چاليشيورايسه كندى چوجقلرى ده اويله چاليشير واوكره نيرلر . بونلره اولا معلملرى اشتراك ايدرلر ايسه ده بالاخره چوجقلر باشلى باشلرينه ميدانه چيقاره بيليرلر . اساساً بو كوچ بر ايش دكل، غايت ساده بر شيدر . بو مملكتك خلقةً ذكى اولان چوجقلرى رصداتى پك چابوق اوكره نيرلر و آلات هوائيه يه بيوك بر محبت حاصل ايدرلر .

بو يولده چاليشيلر ايسه بر مدت صوكره كويلريمزك اك هجرى محللرنده مكمل اقليم جدوللرى كوره جكز وكويليلريمز بو نتايج رصداتى بر احتياج كبى تلقى ايده جكلردر .

قصبه لى ، كويلى ، اهالى بو رصداتدن هيچ بر شى اكلاماز دينيله بيلير ؛ مكتبده بو وجهله تربيه ايديلمش كنجلردن صرف نظر خدايى نابت يتشمشلر بيله بونكله ألفت ايدرلر . كچن سنه آلاصونيه خصوصى اعداديسى مديريتنده بولونديغم اثناده طوتديغمز رصداتك جدوللرينى معاينه ايچون اهالينك بر قسمى بيوك بر مراق حاصل ايلمشدى؛ هر آن كلير ، هر هفته كلير رصداتى معاينه ايدرلردى . هله طلبه آلات وادواته قارشى مجلوب ايديلر ؛ مجلوب اولدقلرى قدرده قيد خصوصنده صاحب ملكه ووقوف ايديلر .

هر كون طوتيلان رصدات هوائيه منتظم ومطبوع بر جدوله قيد اولنمالى ؛ بو جدوللرك هر هفته وسطيسى ياپيلمالى . بريى بر كوتوكده مكتبده حفظ ايديلمه لى ، ديكرينى معارف اداره لرينه وياخود بو ايشلرله

اوغراشمسی حکومتجه ترتیب ایدیله‌جك محله منتظماً کوندرمه‌لی .

بومعتنا وظیفه‌یی کویلیلر میدانه کتیردکدن صوکرا ، مکاتب رشدیه واعدادیه‌نك وقصبه وشهرلرده‌کی کبیر مکاتب ابتدائیه‌نك داها بویوك بر مقیاسده ایفا ایده‌جکلری شبهه‌سزدر .

اوروپانك هرطرفنده ، هرکوشه‌سنده بویولده استاسیونلر موجود ایسه‌ده مع التأسف داها بزم اك بویوك شهرلریمزده منتظم رصدات کورولمامشدر .

هرکون بزی قورقوتان ، تشبثمزی قیران بومادّه‌یی میدانه کتیرمك ایچون ایجاب ایدن علمی شووجهله پك ساده وعملی وممارسه‌لی اوله‌رق آلده ایده‌بیلدك . شیمدی رصدخانه آلات وادواتی تدارك وتعیین ایتمك قالدی . .

رصدات جویه ایچون بزم قوللانه‌جغمز آلات وادوات اویله پهالی شیلر دکلدر . پك اوجوزدر . بونلری تدارك ایلمك ایچون پاره دکل ، تشبث وحسن نیت لازمدر . معارف نظارتی بونلری پیدرپی آله‌رق کوی مکتبلریتـه توزیع وخواجـه‌لره ومکتبلره ویریله‌جك مکافات وهدیه‌لری بونلردن انتخاب ایده‌بیلیر . مکاتب رصد خانه‌لری معارف نظـارتی طرفندن تأسیس ایدلدکدن باشقه آزبر تشویق وترغیب ایله بونی وجوده کتیره‌بیله‌جك پك چوق اهالی واردر . فقط ایی بر تشویق ، ثمره‌دار برسعی لازم . معارف نظارتی بوخصوصده ده پك علاقه‌داردر ؛ معلملری شوقه وغیرته کتیره‌جك ویریلان بر تشویق نتیجه‌سی اوله‌رق معلملرده کویلیلری بر امید وشوق ایله تشویق ونهایت موفقیت آلده ایدرلر .

علائم جویه رصدخانه‌لری اوچ درجه اوزرینه تأسیس اولونه‌بیلیر . بری علی العاده ، ایکنجیسی متوسط ، اوچنجیسی اعلا رصدخانه‌لردر . بونلر ایچون صرف ایدیله‌جك پاره ایله آلنه‌جق آلات وادواتی صره ایله زیره درج ایدییورم .

علی العاده ایچون :

غروش		عدد
٣٥	مقیاس الهوا ابی	١
٢٠	مقیاس الحراره	٢
٢٠	مقیاس المطر «	١
٢٥	مقیاس الرطوبه	١
١٠٠		

متوسط ایچون :

غروش		عدد
١٠٠	مقیاس الهوا اعلا	١
٣٠	مقیاس الحراره «	٢
٦٥	اعظمی مقیاس الحراره	٢
٦٥	اصغری مقیاس الحراره	٢
٣٠	مقیاس الرطوبه	١
٢٠	مقیاس المطر	١
٤٠	مقیاس التبخر	١
٦٠	رادیومترو	١
٩٠	باغوسقوب	١
٥٠٠		

اعلا ایچون :

غروش		عدد
٥٠٠	مقیاس الهوا محرر	١
٥٠٠	مقیاس الحراره محرر	١
٣٠	مقیاس الحراره اسپرتولی (طوپراق ایچون)	٢
٦٥	اعظمی مقیاس الحراره	٢
٦٥	اصغری « «	٢
٢٠٠	مقیاس الرطوبه	١
٢٠٠	مقیاس المطر	١
٩٠	باغوسقوب	١
٤٠	مقیاس تبخر	١
٥٠٠	مقیاس ریاح	١
٢٠٠	آقتی نومترو	١
٦٠	رادیومترو	١
١٥٠٠	زلزله نویس (سیسموغراف)	١
٤٠٠٠		

یازدیغم فیئاتلر پراکنده فیئاتلردر . طوپدان وقوعبوله‌جق مبایعه‌لرده یوزده یکرمی بشدن زیاده تنزیلات یاپیله‌جغی شبهه‌سزدر . بویله طوپدن سـپارشلرده ادوات اوزرنده‌کی رقم ویازیلری ترکجه اوله‌رق یاپدیریله‌بیلور . کویلریمز ایچون علی العاده کوسـتریلن آلات پك موافق وکافیدر . بونلرله آتیده‌کی رصداتی اجرا وامیدمزدن فضله استفاده تأمین ایلرز :

تضییق هوا ، کونشده حرارت هوا ، کولکه‌ده حرارت هوا ، دوشن یاغمورك مقداری ، وقوعبولان رطوبتك درجه‌سی ، طوپراغك حرارتی ، روزکارك شدتی ووزانی (تقریبی) ، احوال ایام .

بزعثمانلیلرك برطبیعتی وارکه همان هرشیئك یوکسکنی ، اعلاسنی بردن یاپمغی تأمل ایدرز . هرشیئك اعلاسی ایی‌در ؛ فقط قابل تطبیق اولمق شرطیله ! کوی‌لر ایچون ترتیب ایتدیکم شوهوا ادواتی کافی کورمه‌ینلر بلکه بولونور ، لکن شونلرله ایش کوره‌رك الحالة هذه شهرلرمزدن داها مکمل واونلرك واصـل اوله‌مدیغی برر صدی اجرا ایدرسه‌ك کویلریمز ، کویلیلریمز ایچون برشرف اولمازمی ؟

امیدایدرم که قارئلرمدن برچوغی بو آلاتدن استفاده ایتمکی دوشونه‌جکدر . بویله وطنپرورلره ، تجدد پرورلره لازمکلدیکی قدر ایفای خدمت ایلمکی وظیفه عد ایدرم .

مناستر ٩ شباط ٣٢٦

ادهم نژاد

عصر حاضرده اسلاملر

— ۲ —

اون دردنجی عصر اسلامیده افغانستانك وافغان قوم نجیبنك انتباه وتكاملی سائر ممالك اسلامیه تكامل وتمدننه نسبتاً دها علوی ، دها سویملیدر ، صرف روح اسلامیت ایله متبوع بر تكامل مدنیتدر. محیطی وهمجواری اولان حكومات اسلامیه‌نك اسباب تدنی وانقراضنك تتبعندن ، اون اوچنجی عصر هجری سیئات ومصائبندن حصه مند اولمقدن متحصل بر انتباهدر . غربك چیركین وملوث صفحاتندن ، یكرمنجی عصر مدنیتك بالعموم اخلاقسزلغندن معرا ، بر مدنیت اسلامیه‌نك افغانستانده حصوله كتورمكده اولدیغی انتباه وترقیات بزجه دها فیضلی ، دها موجب رجحاندر. افغانستانك اسلامیت ودیانت ایله مشحون اولان تكامل مدنیسی ، اتحاد اسلامك ركن اساسیسندن برینی تشكیل ایده‌جكنه هیچ شبهه یوقدر . چونكه معاشر اسلامك تكامل وترقیات مدنیه‌سی غربك افكار فاسده وعادات سفیهانه‌سندن نه نسبتده دور اولورسه او نسبتده توسیع دائره ایده‌رك سریعاً موجب انتباه عمومی اولور. صلابت دینیه واسلامیه‌مزی رخنه‌دار ایده‌جك اولان افكار مدنیت بزی یالكز خاك هلاكه سوروكله‌مكدن بشقه برشیئه یاراماز. اسلامك ادوار ترقی وتمدنی غرب وشرقك جلادت اسلامیه قارشوسنده سرفرو بولندیغی عصرلری تخطر ایده‌جك اولورسه‌ق اووقتلر اهل اسلامك صلابت دینیه‌سی جلادت ذاتیه‌سی قدر اولدیغنی درحال تصدیق ایده‌رز. تمدن اسلام ، ترقی اسلام ، انتباه اسلام ، اتحاد اسلام هپ ، هپ غربك افكار فاسده سندن سیئات اخلاقیه‌سندن وارسته قاله‌رق دین مبینمزه تمسك ، قواعد ملیه واسلامیه‌مزه رعایت ایله سریعاً حاصل اوله‌جغی ازادهٔ ایضاحدر .

ایشته افغانلیلرك قوانین اسلامیه دائره‌سنده ، صلابت دینیه‌لری رخنه‌دار اولمیه‌جق بر صورتده اولان ترقی وتعالیلری موافق روح اسلامیت اولدیغندن یارین بتون عظمت ، حشمتیله طلوع ایده‌جك اولان اتحاد اسلامك ركن قویمندن برینی‌ده البته افغان مدنیت اسلامیه‌سی تشكیل ایده‌جكدر .

صوك وقتلرده افغانلیلر ، تعصبات مذهبیه‌نك تشتت اسلامیه‌یی موجب ، اتحاد اسلامی عقیم براقان عوامل مؤثره‌دن بری اولدیغنی‌ده ادراك ایتمیه باشلامشلر ، اسكیدنبری سنیلك ـ شیعیلك تفرقه‌سندن طولایی افغانلیلر ایرانیلره بر عداوت مخصوصه بسلیورلردی . حتی بو عداوت مخصوصه نتیجه‌سی اوله‌رق بو ایكی ملت پك چوق اراقهٔ دماء ، منازعات مذهبیه‌ده بولنمشلر وبوندن طولایی تاریخ اسلامده سیاه صحیفه‌لر وجوده كتیرمشلردر . ادوار ماضیه‌ده عالم اسلامیتی تارمار ایدن بویله فجیع وقوعاتك تخطری ازعاج قلوبدن بشقه برشیئه یاراماز .

بحمد الله بوكون افغانلیلرك دارالخلافه‌دن آلدقلری حسیات اسلامیه نتیجه‌سی اوله‌رق اسكیدن جایكیر بولنان عداوت مذهبیه‌دن فراغت ایتدكلری حتی ایرانلی قرداشلرینی ورطهٔ فلاكتدن قورتارمیه عزم ایتدكلری كوریلیور .

ایشته افقانستان سرداری عظامندن برینك عموم افغانلیلر نامنه اوله‌رق سردایتدیكی بیاناتی كلكته‌ده منتشر «Englishman» «انكلیزمان» غزته‌سی نشر ایده‌رك اندن ایران غزته‌لری اقتباس ایتمشلردركه شایان اهمیت اولدیغندن بروجه آتی عرض ایده‌لم :

« عالم اسلامك شو صوك سنه‌لرده اولان تیقظ وانتباهنه نظر بصیرت وحقیقت ایله باقه‌جق اولورسه‌ق درحال اعتراف ایده‌رزكه مسلمانلقده بویله انتباه عمومی قطعیاً مسبوق ایتمه‌مشدر. انكلیزلرك ایرانیلره قارشو مجرد براولتیماتوم تبلیغ ایتملریله عالم اسلامده حصوله كلن غلیان ، هیجان انتباه اسلامك وجودینه اچیق برهان قاطعدر . مذكور اولتیماتوم تبلیغی مناسبتیله ایلك دارالخلافه‌ده عقد مجلس ایده‌رك (سنی) عثمانلیلرك (شیعی) ایرانیلره مظاهرت واخوت كوستره‌رك انكلیزلرك حركاتی شدتلی صورتده پروتستو ایتملری واوازهٔ شكایتی عیوقه قدر چیقارملری مسلمانلرك جالب نظر دقتی اولمش و افغانلیلری‌ده ایقاظ ایتمشدر . بالعموم مسلمانلر ؛ دارالخلافه‌نك بو تشبثدن متنبه اوله‌رق غفلتدن اویانمه‌یه . اتحاد واشتراكك لزومنه قائل اولمیه باشلامشلردر . بتون مسلمانلر ، هردرلو اختلافات ومنازعاتی براقوب ال برلكیله یكدیكره معاونت ومظاهرت ایده‌رك اسلامیتك باشنه كله‌جك مصیبتلرك دفعنه چالشمه‌یی وجوب درجه‌سنده تلقی ایتمشلردر . افغانستان اهالیٔ اسلامیه‌سی‌ده قومشوسی ایرانی قرداشلرینك امدادینه یتیشمه‌یی كندیسنجه فرض بیلمشدر . انكلتره هیچ بروقت بویله قپالی سیاست قوللانمه‌مشدی. بودفعه عالم اسلام ، قیامنی خاطرینه كتورمیه‌رك بویله تجاوزات علنیه‌ده بولنمسی ینه مسلمانلری برسیرجی اوله‌رق قاله‌جقلرینی دوشونمسندن ایلری كلمشدركه بوراده پك چوق یاكلمشدر . لقد ضعف الطالب والمطلوب! بالخاصه افغانلیلرك قومشولرینك امدادینه یتیشه‌جكلرینی اصلا ظن ایتمیوردی .

ایشته بن ، بالعموم افغانلیلرك وكیلی و ترجمانی اوله‌رق سویلیورمكه افغانلیلر هیچ بروقت ایرانی قرداشلرینك مغدور ومظلوم اولملرینه روی رضا كوسترمزلر . دائما معناً مادةً معاونته آماده بولندقلرینی تأمین ایده‌رم. برزمان كله‌جككه انكلیزلرك روسلر ایله اولان اتفاق وائتلافلرندن نادم اوله‌جقلرینه هیچ شبهه‌م یوق . حتی دیه بیلیورمكه بو ائتلاف هندستانك قاپولرینی روسلره اچمقدر. افغانستان ایران ایشلرینه بیكانه دكلدر . ایرانك محوی افغانستان مقدراتی اوزرنده بیوك تأثیر اجرا ایده‌ر . شمدیلك افغانستانك سكوتی بر فرصت بكله‌مكدن وایشك نتایج وعواقبنه انتظار ایتمكدن بشقه برشی دكلدر . افغانستان ایشك فنا اوله‌جغنی حس ایتدكجه اورته‌یه آتیله‌جقدر . واووقت رقیبلر طاقت كتورمیه‌جكلر . انكلتره دولتی هانكی قوتی ایله ایران یایلالرنده بولنه‌جقدر . بلامحابا سویلیورمكه انكلتره‌نك ایران یایلالرینه سوق ایده‌جكی قوهٔ حربیه‌سی بربلوفدن عبارتدر ، خیالدر. ینه افغانلیلر انكلتره قوهٔ حربیهٔ بریه‌سنك خیال وبلوفدن عبارت اولدیغنی تجربه ایده‌رك سویلیورز . ترانسوال محاربه‌سی دلیل ثانیمزی تشكیل ایدییور. مادامكه ، ایرانیلر مسلماندر ، بز افغانلی یز . مقتضیات دین وایمان

اوله‌رق ایرانیلرك امدادینه یتشه‌جكز . عصبیت وحمیت اسلامیه‌مز قرداشمز ایرانیلرك ضیاع حقوقنه ومغدوریتنه دائما مانع اولور واوله‌جقدر . مسلمانلر اوزرینه اولان تجاوزاتی منع ایتمك هرمسلمانك فریضهٔ ذمتیدر . انكلتره داهیسی « غلادستون » النده قرآن عظیم الشانی آلارق پارلامنتوده بو كتاب ممالك اسلامیه‌نك تقسیمنه مانعدر » . دیه صلیبیونه چوقدن خبر ویرمشدر . روسلر ایرانده باقی قالدقچه ، ایرانی آزار آزار اشغال ایتدكچه بز انكلیزلره قطعیاً امنیت واعتماد ایتمیه‌جكز . ایران مملكتی تجاوزات وتعرضات اجانبدن مصون قالمیه‌جق اولورسه افغانستانك قیامیله ومحاربات متفقهٔ متوالیه ایله « هند » و« تبت » ك تزلزله اوغرایه‌جغندن قورقیورم . حتی دیه بیلورم‌كه تجاوزات اجانب عثمانلی ، ایران وافغان دولت وملتلرینك قیامنی موجبدر . سائر اقطار اسلامیه‌ده اولان مسلمانلر كرك افریقاده وكرك آسیاده اولان دین قرداشلریمزده بو منع تجاوزاته اشتراك ایده‌جكلر وبو دائره‌نك خارجنده قالمیه‌جقلردر »

بوندن صكره سردار اعظم ایرانیلرك روسلره قارشو طوتدقلری مسلكی تنقید ایده‌رك دیوركه : ایرانیلر قادین لباسی كیمشلر . نه‌وقته قدر صبر ، حلم كوستره‌جكلردر . بویله صبر ، حلم ایله ایرانك وخامتی كوندنكونه تزاید ایده‌جكدر . ایرانیلر بیلمه‌لی ایدیلركه روسلر بو سكونتدن استفاده ایده‌رك ایرانده یرلشمه‌یه غیرت ایده‌جكلردر . عسكرلرینی‌ده كیری‌یه چكمیه‌جكلردر . افغانیلر سیاست ایشلرینه جاهلدرلر ، فقط بویله ذلت ، مسكنت وحقارتی قطعیاً هضم ایده‌میه‌جك خصایص بر كزیده‌یه مالكدرلر .

ایشته صوك سوز اوله‌رق دیورمكه اكر ایرانلی دین داشلریمزك مجتهدلری فتوای جهادی ویره‌جك اولورلرسه بزیم‌ده علما وملالریمز او فتوای منیفك افغان قومنه اولان شمولنی تأیید ، تصدیقه مهیا بولنیورلر . . . « من لم یمت بالسیف مات بغیره »
« تنوعت الاسباب والموت واحد »

نور علی زاده

غیاث الدین حسنی

مكاتیب

ژاپونیادن :

سیاح شهیر عبدالرشید افندی حضرتلرینه :

حرمتلو پدرمز !

چوقدن مكتوب یازه‌مدیغم ایچون عفوكزی استرحام ایدرم ، صوك درجه‌ده مشغولیتمزدن بر درلو وقت بوله‌مدق . مع‌مافیه بزم قلبلرمز دائما سزك ایله‌در . جمعیتمز رئیسی اوحادا اللركزدن بوس ایدر . مخدوملركزك توكیویه تشریفلری بزم ایچون غایت بیوك شرف اولدی . جمعیتمز اعضالرندن هر برنده او كوندن اعتباراً برأثر حیات مشاهده اولندی . هرایشمزده جدیت كورولدی . مسجد ایچون تدارك ایتدیكمز عرصه‌نك بر كنارینه كندیمزه مخصوص بر اداره‌خانه بنا ایتدك . اوراده تجمع ایدییورز ، هرایشمزی اوراده كوریيورز ، بر طرفنی لسان توركی تعلیماتنه مخصوص مكتب یاپدق . اولادلركز برقاچ ژاپونلری تعلیم ایدییورلر . شو صورتله هم تعلیمات دینیه‌هم عبادتمز ایچون موقت یرمز اولدی ؛ او جهتله غایت ممنونز . هیچ اولمزسه بر درجه كندی یوامزه باش صوقدق دیمكدر . شیمدی سزده بر آز همت ایتسه‌كزده مسجدمزی برمیدانه چیقارسه‌ق صوكره آرتق ژاپونیاده اسلامیتك اساسی قورولدی دیمك اولوردی . اخوانمزك كافه‌سی اللركزدن بوس ایدر .

فیمابعد آدرسمز دوغریدن دوغری‌یه كندی اداره‌مز اوله‌جقدر :
توكیو – آكاسا كا اومانی ماچی ٣ نومرو ١٠

بو كون برنجی دفعه اوله‌رق كندی اداره‌خانه‌مزده اجتماع ایتدك ، بو مكتوبی دخی سزه او جمعیت آغزندن یازیورم . ان شاء الله عن قریب دها مفصل مكتوبلر یازارم . اوغلوكز نا كانو

توكیو ژاپونیا ١٣ كانون ثانی

§§§

١١ نجی كانون ثانی تاریخنده آنارشیستلردن اون ایكی آدمه اعدام جزاسی اجرا اولنمشدر . بونلر اساساً ٢٦ كیشی اولوب ایچلرنده بریسی قادیندر .

رئیسلری (كوتوكوده نجیرو) نامنده غایت عالم بر آدم اولوب بو بابده یازمش اولدیغی اثرلری دخی پك چوق ایمش !

بونلرك اعدامه محكوم ایدیله‌لری ایچون توكیوده اهالی غلیان ایده‌رك میتینغلر یاپدیلر . نهایت بویكرمی آلتی كشیدن (هپسی اعدامه محكوم ایكن) ١٣ كشی میقادو فرمانیله عفو اولنه‌رق مؤبد قلعه‌بند اولدیلر . بو وقعه ژاپونلر ایچون غایت حائز اهمیت اولدی . زیرا (٢٥٧١) سنه‌در بزم تاریخمزده بو كبی بر وقعه یوقدر دییورلر .

بو آنارشیستلر كاملاً امریقالیلر علاقه‌دار اولوب یالكز میقادویی دكل ، بلكه عموم خاندان ایله مأمورین حاضره‌نك كافه‌سنی اولدیرمك فكرنده اولدقلری ثابت اولمشدر .

*
* *

ژاپونیاده بوندن قرق اللی سنه مقدم بزم فسلرمز بچیمنده قیرمزی فس كییه‌رلرمش . بوكاده (توركو – بو) تورك قالپاغی دیرلرمش . شیمدیده كوی اختیارلرنده نادراً بولنورمش .

بوندن ژاپونلر توركلر ایله مناسبات قدیمه‌لری اولدیغنی سویلیورلر . ذاتاً اخلاق كاملاً تورك – مسلمان اخلاقیدر .

*

بر كون خانه‌مزده بولنمقده ایكن بری كلدی ، بزی صوردی ؛ بیوروكز دیدك . ژاپونلرده نادر كورولور اوزون بویلی . كوكسی آچیق ، آیاغنده بیاض چوراب ، اوستنده تاقونیه . كسب معارفه ایتدكدن صوكره دیدی : — سزك تشریفكزی غزته‌لرده اوقودم ، صوك درجه‌ده ممنون اولدم . بن رشید افندی احبابندندی پارلمنتو اعضاسی ساساكی‌یم ، خوش كلدیكز ؛ صفا كلدیكز . بزم پارلمنتویه كلسكز كوروكز . بزده چوق ممنون اولورز . سزده كنج آدملرسكز ،

کورمکله بیوک استفاده ایدرسکز . بز هرجهتدن سزك معاونته سزه حاضر و آماده‌یز . ترجمان لازم اولورسه، کزمك ایچون رفیق ایجاب ایدرسه هپ بز ایفای خدمته حاضرز . بزم المزدن کلن شی سزه قارشی وظیفه‌مزی یاپمقدر .

شوصورتله ساساکی جنابلری بزه اظهار اخوت ایتدیلر .

بعده بز پارلمنتو بیناسنه‌ده واردق، خارجیه ناظری قاموره جنابلرینك ایضاحاتنی دکله‌دك. سیاسی شهیر قامورەنك لسانندە طلاقتی هیچ یوقمش . فقط صوکره آیاغی تاقونیه‌لی باشی آچیق صیرتنده ژاپون البسه‌سی ایله بری کرسی خطابته کلدی، ایکی ساعت قدر سوز سویلدی. ترجمانمزك افاده‌سنه کوره اوقدر کوزل سوز سویلرمش که بوتون پارلمنتو رجالی حیرت ایدرلرمش .

ذاتاً حال واطوارندن بللی ایدی . باش وکیل قاچوره دخی مجلسده بولنیوردی .

غریبدرکه: ژاپونلرده اك بیوك آدملر العادی البسه‌ده بولنیورلر. تاقونیه، ملی البسه کبی غایت ساده بولنیورلر؛ خلاصه آوروپادن قلیق، قیافته دائر هیچ برشی آلمامشلر .

بوراده مشاهداتمزی فیمابعد پی‌درپی مفصل صورتده یازارز، صراط مستقیم قارئلرینه عرض ایدرز .

شیمدیلك جمله اخوان دینمزه: (السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته)

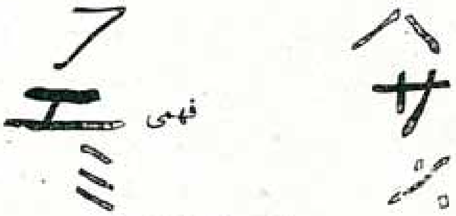

حسن فهمی

شئون

روسیه :

روسیه، اسلاملری تضییق ایدیور

قاچ سنه‌دنبری روسیه مسلمانلرنده کورولن حرکت و فعالیتی، سوندورمك ایچون حکومت پك چوق وسائط اتخاذ ایتمشدر .

کچن سنه قریمده‌کی اسلام رشدیه‌لرینی قپامش وتورکیه‌ده تحصیل کوروب روسیه‌ده معلملك ایدنلرك بر قسمنی مکتبلردن قوغمش بر قسمنی‌ده مملکتدن سورمشدر . تورکستانده آچیلان مکاتب اسلامیه‌ده قافقاسیادن قازاندن وسائر بلاد مختلفه‌دن جلب ایدیلن معلملری حکومت تورکستاندن چیقارتمشدر . بونك اوزرینه حکومته مراجعت ایدوب اسبابنی سؤال ایدن مسلمانلره، حکومت تورکستانده معلم اوله‌جق افندیلرك تورکستانلی بولونمه‌سی برشرط اعظم اولدیغنی بیان ایتمشدر .

تورکستان حقنده یاپیلان بر نظامنامه‌ده: روسیه‌نك دیکر یرلرندن کلن مسلمانلرك تورکستان ولایتلرنده ملك آلمغه حقلری اولمدیغی قید ایدلمشلردر. روسیه‌لی برنمسه، بر له، بر ارمنی، بر کورجی حق تملکه مالك بولوندیغی حالده، مسلمانلر ایله یهودیلر بوندن محروم براقیلمشدر.

مذکور نظامنامه‌نك دیکر برماده‌سنده‌ده : «یرلی مسلمانلر کندی آره‌لرنده اولان ایشلری قاضیلر محکمه‌سنده حل ایدیله‌جك، فقط تورکستانلی برمسلمان ایله روسیه‌نك دیکر برولایتندن اولان برمسلمان آره‌سنده ظهور ایده‌جك ایشلر قاضیلر شریعت ایله حل ایتمیوب، روس محکمه‌لرنده حل اولونه‌جقدر» قیدی یازیلمشدر .

حکومتك بویله بر نظام وقانون ترتیب ایتمه‌سندن مقصدی روسیه‌ده‌کی اسلام قارداشلرمزی یکدیکرندن تفریق ایتمکدر .

بوهفته روسیه‌دن آلدیغمز غزته‌لرده برطاقم یکی تضییقات دها اوقویوب متأثر اولدق .

قازانده تضییقات . — قازانده پروفسور رالیسیسکی‌نك تکلیفی اوزرینه قازان زادکانلری جمعیتی، حکومته مراجعت ایده‌رك : «خرستیانلردن ماعدا ملتلر مکتبلرنده معلملك ایده‌جکلرك روسلردن اولمسی ایچون، قانونده آیری بر ماده وضع ایدلمسنك» طلب اولنمه‌سنی تحت قراره آلمشدر .

بوغراصلان قصبه‌سنده بر مکتبك طاغیدلمسی . — بوغراصلان قصبه‌سی جوارنده ارصای نام قریه‌ده ٩٦ کشی (٤٩ ذکور و ٤٧ قادین) رسماً دین اسلامی قبول ایدوب، (١٧ ذکور و١٥ قیز) چوجقلرینه خصوصی بر او کیرالیه‌رق بر معلمدن ضرورات دینیه‌یی اوکره‌دییورلردی . کچن کانون ثانی نهایتلرنده مذکور قریه‌یه بر پولیس ژاندارمه‌سی کلوب مکتب چوجقلرینی قوغوب چیقارمش، معلمی‌ده پولیس قومیسرینه کوندرمشدر .

روسیه‌ده مسلمان غزته‌لرینك زوالی . — باکوده نشر ... یلان یومی «کونش» رفیقمز، شهر ناچالنیکی‌نك [بلدیه مدیر...] امریله قپادلمشدر. سببی ایسه ناچالنیکك فکرنجه مضر اولما... .

§ تیفلیس سانسورینك معرفتیله ینه باکوده ...ده بر دفعه نشر ایدیلان «هلال» قپانمشدر .

قریمده استانبول کتابلری ومجموعه‌لرینك طوپلانماسی . — بو هفته محررلرمزدن برینه قریمدن یازیلان بر مکتوبده؛ یالطه واطرافنده‌کی کویلرده پولیس ژاندارمه‌لری پك چوق مسلمانلرك خانه‌لرنده استانبولده باصیلان نه قدر کتاب، غزته، مجموعه وارایسه هپسنی طوپلایوب کوتوردکلری بیلدیریلیور .

قازانده کانون ثانی آخرلرنده تاتارجه یاپیله‌جق بر مسامرهٔ ادبیه‌یه والی رخصت ویرمه‌مش وسببنی بیان ایتمه‌مشدر .

روسیه‌نك کیف شهرنده جامع تأسیسی . — روسیه‌نك مهم مرکزلرنده برینی عد اولونان کیف شهرنده کیتدکجه مسلمانلرك تزاید ایتمسی اوراده بر جامع شریفك یاپیلمسنه سبب اولمشدر . کیفده جامع تأسیسی فکری چوقدنبری دوغمش ایسه‌ده بر طاقم سببلردن طولایی بوکونه قدر تأخیر ایدیلمشدی . شیمدی آلدیغمز خبره کوره شباط ابتدالرنده جامعك بناسنه باشلانمشدر . اوراده‌کی دین قارداشلرمزك بو تشبثلرینی تقدیس ایله موفقیتلرینی تمنی ایدرز .

بیوك بر مدرسه‌نك قپادیلوب مدرسلرینك توقیفی. — برهفته قدر اول، کوندلك غزته‌لرك، « وتقا ایالتنده بر تاتار مدرسه‌سی قپادلمشدر » دیه یازدقلری خبرك روسیه‌لی مسلمان قارده‌شلریمزجه تأثر عظیمی مستلزم بر وقعهٔ مهمه اولدیغی، صوك کلن تاتارجه غزته‌لردن اکلاشیلیور. وولغا حوضه‌سنده ساکن مسلمانلرك اك بیوك مدارسندن بریسی‌ده ویاتقا ایالتنده « بوبی » کوینده کائن بر مدرسه‌ایدی. کویك بوتون حیاتی او مدرسه‌یه منحصر کبی‌ایدی. ذاتاً روسیه مسلمانلغنك مراکز تدریسیه‌لری علی الاکثر کویلردر. بو درجه‌یه‌قدر انکلتره‌نك دارالفنون تشکیلاتنی آکدیریر « بوبی » مدرسه‌سنده اصول حاضره ایله تعلیم اولونان صنوف ابتدائیه و تالیهٔ عمومیه ایله دینیه و اسلامیه ایچون صنوف عالیهٔ خصوصیه موجود ایدی. صنوف مذکوره‌ده، قیشین مطرداً درسلر تعقیب اولنیوردی. یازاولنجه مدرسه، دارالمعلمین و دارالمعلمات حالنی اکتساب ایدیوردی. مدرسه‌نك مدرسلری، تعطیل مناسبتیله مکتبلرینی براقوب روسیه‌نك هر طرفندن کلش معلم و معلمه‌لره اصول تدریس اوکرتیورلردی. برده مدرسه‌نك یاز وقیش دوام ایدن یاشلیلره مخصوص درسلری‌ده وارایدی. کچن کانون ثانینك ۳۰ نجی کونی، اورته‌ده هیچ بر سبب یوق ایکن، روس مأمورین ضابطه‌سی طرفندن، اشبو مدرسه قپادیلمش و بالجمله مدرس و معلملری توقیف اولونمشدر.

ایکی عالمك اونده تحریات. — کانون ثانینك ۳۱ نجی کونی قزان ائمه و علماسنك اك معتبر و مشهورلری اولان داملا عالمجان البارودی و داملا عبدالله [illegible]نای حضراتنك أولرنده پولیس طرفندن تحریات اجرا ایدیلوب [illegible]ق موجوده‌لری ضبط و مصادره اولنمشدر، مشارالیهما روسیه‌لی مسلما[illegible]قیات فکریه‌لرینه اك زیاده خدمت ایدن ذاتلردر. داملا عالمجان، ا[illegible]سنه چالیشه‌رق، الیوم قزانك اك بیوك مدرسه‌سی اولان مدرسهٔ محمـ[illegible]انشا و اکمال ایله‌مش، و بش سنه اولنه قدر مدرسه‌نك مدیرلکنی و حدیث و تفسیر معلملکلرینی ایفا ایتمشدر. روسیه انقلابی زماننده ماتنداشلرینك حرکات حریتپرورانه‌لرینه مرشدلك ایتمشلر دیه‌رك ۱۹۰۶ سنهٔ میلادیه‌سنده سالف الذکر داملا عبدالله ایله برابر، قزاندن شمالی روسیه‌یه، درت سنه مدتله نفی اولنمشدی. جزانی استلزام ایدن مرشدلکلری حکومتك مساعدهٔ رسمیه‌سی ایله چیقاردقلری رساله و جریده‌لردی. فی الواقع او هنکامده داملا عالمجان « الدین والادب » عنوانلی، دین، فلسفه و اخلاقدن باحث بر رسالهٔ نیم ماهه تحریر و نشر ایتمش، داملا عبدالله‌ده « آزاد » اسمیله بر جریدهٔ ملیهٔ سیاسیه چیقارمشدی. مشارالیهما منفالرندن ممالك اجنبیه‌یه سیاحت مساعده‌سی آله‌رق ممالك عثمانیه‌یه کلمشلردی. دارالخلافه‌ده بولندقلری زمان، موسی کاظم افندی، احمد مدحت افندی کبی فضلا ایله ملاقات ایده‌رك، علم و عرفانلرینی تصدیق ایتدرمشلردی. داملا عالمجانه علم و فضلنی تقدیراً خلیفهٔ زمان طرفندن ایکنجی رتبه‌دن نشان مجیدی دخی احسان بویورلمشدی. مدت نفیلری ختام بولنجه عالمجان و عبدالله حضراتی تکرار قزانه عودت ایتدیلرسه‌ده، محله‌لرنده امامق و مدرسه‌لرنده مدرسلك ایتمه‌یه حکومت محلیه طرفندن مساعده اولنمادی. بو صورتله اظهار اولونان عدم امنیت، صوك زمانلرده دها زیاده تشدد ایتمش اوله‌جق که تحریات و مصادراته بیله لزوم کورولمشدر.

روسیه‌ده بولنان مسلمانلرك حسابی. — استرخان ولایتنده یوزده ۶۰، قازان ولایتنده یوزده ۲۸، اورنبورغده ۲۳، سماراده ۱۱، قریمده ۱۳، اوفا ولایتنده ۵۰، باکو ولایتنده ۸۲، قوتایس ولایتنده ۱۱، داغستانده ۹۴، قارص ولایتنده ۵۰، تیرسکی ولایتنده ۵۲، قافقاسیاده ۳۴، آقمولینسکی‌ده ۶۴، زاقا سپیسکی‌ده ۸۸، سمرقندده ۷۸، سمیرچینسکی‌ده ۹۰، سیر دارینسکی‌ده ۹۶، اورالسکی‌ده ۷۹، فرغانسکی‌ده ۹۹، دیکر آسیای روسی‌ده یوزده ۹۰، اسلام موجوددر. بو حسابجه روسیه‌ده ۲۵ میلیون مسلمان واردر.

اورنبورغ مسلمانلرینك مدرسه‌لرینه بوسنه آقچه ویریلمیور. — اورنبورغ بلدیه‌سی مالیه قومیسیونی بوسنه‌کی اجتماعنده شیمدی‌یه‌قدر هرسنه اورنبورغ اسلام مدرسه‌لرینه ویریله‌کلن ایکی بیك بشیوز روبله‌یی بوسنه ویرمه‌مکه قرار ویرمشدر. « اسلاملرك مدرسه‌لری دینی‌در، اکر علم و فن تحصیل ایتمك ایسترلرسه روس مکتبلرینه کیروب اوقویه‌بیلیرلر » دیمشدر.

بخارا امیرینك تورکستانده فلاکتزده‌لره اعانه‌سی. — بخارانك یکی امیری تورکستان فلاکتزدکانه یکرمی بش بیك روبله (۳۰۰۰ لیرا) احسان ایتمشدر. روسیه امپراطوریچه‌سی، بخارا امیرینك بو اعانه‌سنی ایشیدنجه مشارالیهك بو درجه جوامردلکندن پك متأثر اولدیغنی و محتاجلره اولان شفقت و مرحمتی ایچون پك چوق تشکرلر ایتدیکنی تلغرافله امیر حضرتلرینه بیلدیرمشدر.

آسیای وسطی فلاکتزدکانی

اعانه دفتری

غروش	
۸۲۵۲	نقلیکون
۸۰	سرفیجه اشرافندن رشید بك.
۴۰	» محاسبه‌جیسی رأفت بك.
۴۰	» جزا رئیسی نجیب افندی.
۴۰	» ژاندارمه قومانداننی اسماعیل حقی افندی.
۲۵	» مدعی عمومی معاونی فرید بك.
۱۰	» تحریرات مدیری اسحق کمال بك.
۱۰	» رژی مدیری واصف بك.
۱۰	» دفتر خاقانی مأموری کریم افندی.
۱۰	» ویرکو مأموری بهرام افندی.
۱۰	» چارشی محله‌سی امامی طاهر افندی.
۱۸۵	مناستر دارالمعلمین طلبه‌سندن.
۸۷۱۲۱	

بشنجی جلدك صوکی

صراط مستقیم مطبعه‌سی — مدیر مسئول : اشرف ادیب